Universidad de Deusto
Biblioteca

Quaestiones Physicales.

1
97

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala 1 Estante CC Plúteo 1e

68,6
39-10-1

Biblioteca de Deusto

CAESAR BARONIVS SORANVS TIT.SS.NEREI.ET ACHILLEI CARD.SACROSANCTAE APOSTOLICAE SED.BIBLIOTHEC.ANNALIVM ECCLESIAST.SCRIPTOR EXIMIVS AETAT.SVAE ANN.LXIIII.

Historia, et pietate micat Baronius: alter
Lvmen ab alterius lumine sumit honos.

Franciscus Villamena fe. Rome Anno. 1602. Cum priuilegio Summi Pontificis, et Superiorum authoritate.

ANNALES
ECCLESIASTICI,

AVCTORE
CÆSARE BARONIO SORANO
EX CONGREG. ORATORII
S.R.E. PRESBYTERO CARDINALE
TITVLI
SS. MARTYRVM NEREI ET ACHILLEI.

Tomus Primus.

Editio nouissima.

ANTVERPIAE
Ex officina Plantiniana,
Es del Colº de Loyola y su Librería.
M. D. XCVII.

VICIT HAERESES. SVBEGIT GENTES.

IN PETRA EXALTAVIT ME ET NVNC EXALTAVIT CAPVT MEVM SVPER INIMICOS MEOS

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA COLEGII LOYOLÆI S. SOCIETATIS JESU

QVarta hæc est Annalium Ecclesiasticorum editio, ab Auctore recognita, emendata, aucta, atque locupletata; quam & aliarum postea ab aliis cudendarum editionum idem vult esse prototypum, nisi fortè contingat adhuc aliam ab ipso cudi. Si qua igitur ab aliquo in posterum editio facta ab hac inuenta fuerit discrepare, eam minimè esse germanam, Lector intelligat. Quæ autem primo huic tomo addita sint, sequens index palàm faciet.

INDEX
PRÆCIPVARVM RERVM
IN HOC PRIMO TOMO ADDITARVM.

De templo Pacis soluitur obiectio. *Pag. 47. A. 6. ibi. Nec est quòd. vsque ad C 2. ibi. Qui quod dicunt.*

De Simeonis cæcitate commentum refellitur. *Pag. 57. B 1. Porrò commentum. vsque ad C 1. Verùm.*

De Lazari ætate. *Pag. 140. A 8. Sed quid? vsque ad B 3. Quid autem.*

Corona Domini an ex iunco marino. *Pag. 167. D 3. At nullatenus vsque ad E 2. Sed accipe.*

De forma Crucis. *Pag. 169. C 9. Sed cùm. vsque ad finem paginæ.*

De vino myrrhato soluuntur obiectiones. *Pag. 172. D 8. Ad hæc insuper. vsque ad 175. B 8. magna consideratione.*

De modo crucifigendi apud antiquos. *Pag. 177. E 5. id quidem. vsque ad finem paginæ.*

De funeribus Iudæorum. *Pag. 244. C 2. Apud Rabbi. vsque ad C 8. Ceterùm.*

Obiectio & eius solùtio de tempore conuersionis S. Pauli. *Pag. 261. D 4. Sed huic. vsque ad 262. C 4. Quod ad Pauli.*

De nomine Pauli elucidatio. *Pag. 265. D. 4. Quod nobis. vsque ad D 9. Sed de his satis.*

De Philone Hebræo, an fuerit aliquando Christianus, & defecerit à Christianitate ad Iudaismum. *Pag. 304. D 8. Scimus tamen. vsque ad E 4. Ceterùm.*

De priori epistola Petri, quòd data sit ad Hebræos. *Pag. 348. B 8. Cùm hæc. vsque ad 349. C 10. Quòd enim idem.*

Vnde vsus deosculandi tabellam ex osculo pacis. *Pag. 350. D 8. Nam &. vsque ad E 5. Quod verò. & Pag. 351. A 4. Ait autem. vsque ad B 1. Et hactenus.*

De homilia nomine Athanasij de Assumptione Virginis obiectiones. *Pag. 374. B. 1. Quas quidem voces. vsque ad 375. A 5. Demum vt.*

De peruersis traditionibus Rabbinorum. *Pag. 413. D 5. Sed & quod illi. vsque ad D 11. Ceterùm quæ.*

De signis annulorum. *Pag. 463. E 9. Ceterùm quod. vsque ad 464. A 6. cùm Paulus.*

De locis in ecclesia distinctis dexteræ & sinistræ. *Pag. 489. B 9. In Ecclesia quoque. vsque ad D 3. Sed ad hæc.*

De nomine Episcopi elucidatio. *Pag. 524. E 3. & sanctus Augustinus. vsque ad E 10. Ceterùm sicut.*

De panis fractionis & decussationis antiquo vsu. *Pag. 545. E 7. Quod autem S. Augustinus. vsque ad 547. B 10. Cùm igitur.*

De situs templorum veteri vsu. *Pag. 563. B. 10. Itidem. Lucianus. vsque ad C. 4. Qui igitur.*

De rasione capitis diuersis ex causis apud diuersos. *Pag. 572. A 8. Erat enim. vsque ad B 10. Sed iam.*

De nauium Alexandrinarum differentia ab aliis. *Pag. 591. E 11. Porrò quòd Apostolus. vsque ad 592. B 4. Quod verò.*

De Iacobo aliqua ex traditionibus Hebræorum. *Pag. 629. A. 8. Sed his omnibus. vsque ad B 11. Reliquit Iacobus.*

De prærogatiua Alexandrinæ ciuitatis. *Pag. 636. E 9. Meritò igitur. vsque ad 637. A. 4. Meritò.*

Quomodo Christiani sub Nerone vrerentur in vsum nocturni luminis. *Pag. 639. B 6. Sed quomodo. vsque ad C 10. Subdit autem.*

De Cornelio Senecione, & eius obitu. *Pag. 641. E 8. Hic verò obiit. vsque ad 642. C 9. Hoc item.*

De martyrio S. Andreæ prætermissa. *Pag. 676. B 6 Postquam autem. vsque ad D 5. Verùm enim verò.*

De martyribus in Tuscia sub Nerone passis. *Pag. 680. C 11. At non longè. vsque ad D 5. At non Romæ.*

Elucidatio difficultatis ex Iosephi textu de die Paschatis anni excidij Hierosolymæ. *Pag. 690. D. 2. Sed antequam. vsque ad 691. A. 1. qui intus.*

Numismata de Iudæa capta, & allusio ad Threnos Hieremiæ. *Pag. 701. B 3. quorum subiecimus. vsque ad E 2. adhuc visitur.*

Cur Domitianus dici voluit filius Palladis. *Pag. 725. E 7. Sed cur filius. vsque ad 726. A 1. Sed hæc.*

De Apocalypsi Ioannis an in canone Nicæno facta sit mentio. *Pag. 738. B 6. ex quibus inducimur. vsque ad B 11. in his omnibus.*

Nummus Neruæ de tributo Iudaico sublato: & explicatur palmæ hieroglyphicum. *Pag. 745. D 7. prout hic ex nummo. vsque ad 746. A 9. Sed quod.*

Habes etiam in calce libri post Indices alia ab eodem Auctore superaddita occasione recèns emergentium quæstionum.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO PATRI ET D. N. SIXTO QVINTO PONTIFICI MAXIMO

CÆSAR BARONIVS CONGREGATIONIS Oratorij Presbyter sempiternam felicitatem.

QVOD à Beato Apostolo Paulo in re maximi momenti aliquando dictum est: Non qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus: id ego, Pater Beatissime, in Annalibus meis Ecclesiasticis conficiendis planè sum expertus. Neque enim deliberatè ac consultò tantum opus ante annos circiter triginta aggressus sum; nec meis viribus fretus, quas nullas aut perexiguas esse intelligebam, ad vniuersam historiam Ecclesiasticam maximis difficultatibus inuolutam explicandam accessi; qui id ab initio ne cogitare quidem ausus essem: sed Deo ipso, à quo omne datum optimum descendit, ita disponente, ac paulatim, me propemodum inscio, incrementum dante, ex paruulo semine non parua arbor est exorta. 1. Cor. 3.

Nota est Sanctitati vestræ vetus cõsuetudo Oratorij nostri; in quo singulis diebus, pomeridianis horis, panis verbi Dei sic paruulis frangitur, vt non illo sublimi dicendi genere, quod in sacris concionibus adhiberi solet, sed aliquanto submissiore, ac magis familiari, verùm ad permouendos audientium animos (vt diuturno experimento comprobatum est) valdè accõmodato, res cominus, quasi ex æquo loco, cum vnoquoque agi videatur. Quam ob causam inter alia ex variis diuersísque sanctorum Patrum scriptis ad mores optimos instituẽdos accepta, Sanctorum vitæ, & Ecclesiastica gesta narrantur; quòd ad virtutis & pietatis studium in auditorum animis excitandum, exempla magnam vim habeant. Cùm ergo ea de causa res gestas Ecclesiæ, atque Vitas Sanctorum legerem; cœpi illius auctoritate & hortatu, qui mihi & ceteris fratribus meis parentis loco est in Christo præfectus, in ea lectione paulo accuratiùs ac diligentiùs versari, eodémque suasore atq. impulsore, ad veteres Ecclesiasticæ historiæ scriptores agnoscendos examinandósq. animum penitus appuli. Cúmq. delectatione ipsa iam trahente, lõgiùs pergerem, multáq. excerperẽ & notarem, suísq. locis seponerẽ ac distribuerem; sensim ac paulatim factum est, vt magnam rerum copiam tamquã in aliquam cellam penariam vnà congesserim, præsertim contra Nouatores nostri temporis, pro sacrarum traditionũ antiquitate, ac S. Romanæ Catholicæ Ecclesiæ potestate. Sícque cùm iam sex lustris ipsa Ecclesiastica historia fuerit à me septies ordine

ordine temporum repetita; accidit, vt amicorum cohortatione, & mea sponte de Annalibus Ecclesiasticis pertexendis seriò cogitarem.

Deo igitur bene iuuante, è portu soluens, cùm in quamdam immensam maris altitudinem inuectus essem; ad multiplices, permagnas, ac penè inexplicabiles difficultates penitus superandas, præcipuè in temporum serie distinguenda, & chronologia rectè constituenda (quæ in omni antiqua historia in primis obscura est & difficilis) multo labore, magno studio, & diligentia opus fuit. Non enim satis erat in hoc genere eos Historicos legere, qui ad manum sunt; sed omnia Patrum monimenta peruoluere, scriptos codices in bibliothecis scrutari, latentem rerum notitiam apud externos etiam scriptores sæpenumero perueστigare necessarium fuit: verùm ad omnia suis ponderibus expendenda, iudicij trutinam adhiberi oportuit; cùm nihil periculosius sit in historia, quàm cuiuis scribenti de quacumque re fidem habere. Nec verò, Pater Sancte, hæc à me propterea dicuntur, quòd me omnia perlegisse iactem, aut id alios de me existimare velim: sed potiùs, quòd ob summam rerum difficultatem, si quæ minùs feliciter fuerim assecutus, mihi ab æquis iudicibus ignosci cupiam. Ego quidem quid profecerim, aut omnino an operæpretium in scribẽdo fecerim, haud satis cõpertum habeo: nam cui timorem non incutit illa S. Ambrosij sententia de suis ipsius scriptis sibi adeò parum fidẽtis, atque hæc ad Sabinum scribentis? Vnumquemque fallunt sua scripta, & *Ambr. lib. 6 epist. 40.*

auctorem prætereunt:atque vt filij etiam deformes delectant,ſic etiam ſcriptorem indecores ſermones ſui palpant.] Ceterùm illud certò ſcio, me impigrè laboraſſe:aut veriùs, non ego id operatus, ſed, cui innitor, gratia Dei mecũ. Verùm,quicquid ſit,hoc alij iudicabunt: Túque in primis, Beatiſſime Pater,cuius & ſingularis doctrina,& acerrimum eſt iudicium. Iam enim in tuo nomine primum Annalium noſtrorum volumen è tua nobili Typographia Vaticana prodit, quam nuper, nullis parcens impenſis,inſtituiſti: vt pro tua paſtorali ſolicitudine, hac quoque in re, communi Eccleſiæ vtilitati optimè conſulas,ſacris videlicet,ſanctorúmque Patrum libris emendatiſſimè imprimendis.Etſi enim timidè admodum tam erudito ſæculo lucubrationes has meas in lucem emittebam, eáſque diutiùs intra domeſticos parietes comprimẽdas cenſebam: me tamen optimi & de me optimè meriti Cardinalis Antonij Carafæ Bibliothecarij Apoſtolici auctoritas impulit, vt hoc tamquam æs alienum aliquando diſſoluere inciperem.

Tibi igitur, Pater Sanctiſſime, Sacerdoti Dei ſummo has laborum meorum tenues primitias offero: tibi, inquam, Chriſti Domini noſtri Vicario, & Beati Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſori, veluti viuenti Petro, ac per ipſum Chriſto, grati animi conſecro monumentum.Et perindé ac olim Iacob, vt à patre primam benedictionem poſſet faciliùs promereri, Rebeccæ matris conſilio & induſtria è grege ſumptum cibum illi paratum attulit: *Geneſ. 26. 27.*

ita

ita pariter ego non è ſaltibus inuiis, locíſque ſilueſtribus, piis omnibus inacceſſis, ſed acceptum ex ouili Dominico,& ex ſanctæ matris Eccleſiæ ſententia præparatum, quo potiſſimùm certum eſt Sanctitatem tuam libentiſſimè veſci, edulium offero (volumina quippe in cibum etiam diuinitus impartiri ſolita,diuinæ Scripturæ monſtrant exempla) appoſitéque verba illius vſurpans, quem imitandum ſuſcepi,dicam,tua fretus humanitate,confidenter:Surge Pater,& comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Primam, inquam, illam,Sanctiſſime Pater,benedictionem expeto, qua æterna ſempérque manens hereditas impartitur: quam & Fidelibus omnibus Petrus exoptat; nimirum vt cæleſtem hereditatem benedictione poſſideant:cuius virtute pariter mihi his maiora conanti fauor diuinus adſpiret;quò & cetera, quæ paro volumina,ſingula annis ſingulis (quod eſt in animo) ad pedes Sanctitatis tuæ impreſſa deferam. Benedic vnà mecum & ſeruis tuis, fratribus meis, qui pro te aſſiduè orant,& in vinea magni Patris familias, quæ tibi credita eſt, pro virili laborant. Deus interea te, Pater Sanctiſſime, incolumen ſeruet; vt ad magna, quæ tam breui Pontificatus tui ſpatio egiſti, maiora addas;& præclara multa quæ inchoaſti,quæque ſemper moliris & meditaris,ad Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem feliciſſimè abſoluas. *1. Pet. 3.*

ANTO-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ANTONIO CARAFÆ
S. R. E. TT. SS. IOANNIS ET PAVLI
PRESBYTERO CARD. AMPLISSIMO
BIBLIOTHECARIO APOSTOLICO

CÆSAR BARONIVS
felicitatem.

VA grauissima auctoritate permotus, Cardinalis Amplissime, tuisq; cohortationibus cõfirmatus, in lucem emitto primum Annalium nostrorum Ecclesiasticorum volumen; cuius editionem in diem ex die, nec sine causa (vt arbitror) differebam. Non enim ignoro quàm difficile sit id pro rei dignitate præstare, quod libri indice sum pollicitus; quamq; arduum sit, viris doctis, & veteris historiæ peritis, quibus ætas nostra abundat, in hoc scriptionis genere cumulatè satisfacere. Tuum verò in primis peracre iudicium perhorresco, qui ad multiplicem doctrinam, qua præclarè excultus es, magnam quoque totius Ecclesiasticæ antiquitatis notitiam adiunxisti. Sed me tua singularis recreat humanitas: téque, si minùs expectationem tuam expleuero, tuoq; exẽplo ceteros eruditos homines, si, quod omni studio secutus sum, minimè assecutus fuero, imbecillitati meæ veniam daturos spero. Quòd si hoc qualecumque tandem est opus, laboriosum certè & multarum vigiliarum, aliquid adiumenti ad ædificationem templi Dei; quod est Ecclesia sancta Catholica, attulisse videbitur; primùm quidem Deo optimo bonorum omniũ auctori gratia agenda erunt, deinde etiam tibi, qui iam pridem studiorum meorum patrocinio peramanter suscepto, sedulitatem & industriam meam excitasti, omniq; officiorum genere perpetuò subleuasti. Suscipe igitur, Cardinalis Illustrissime, veteris clientis librum in fidem & tutelam tuam, vt hæc prima Annalium nostrorum pars in aliorum manus, te patrono, commendatior perueniat; dum secundam non ita multos post menses, si Deo placuerit, imprimendam paramus, ac perpolimus. Interea Deum oro, vt quod agis, diu agas; & de Ecclesia, de sacris studiis, de viris eruditis & piis, tu pietate & eruditione excellens, semper optimè merearis.

TYPO-

TYPOGRAPHVS LECTORI.

SVbiicimus hic tibi, Lector, de triplici Annalium Ecclesiasticorum translatione, in Italicum, Germanicum, Polonumq; sermonem, datas hactenus vltro citroque litteras, cùm cupiant & aliæ nationes sua ipsarum lingua Auctorem loqui: vt vel ex his intelligas, quàm cupidissimè iidem Annales ab omnibus sint accepti.

DE TRANSLATIONE ANNALIVM in linguam Italicam.

ADMODVM ILLRI AC REVERMO
F. FRANCISCO PANICAROLAE
EPISCOPO ASTENSI
ET COMITI

CÆSAR BARONIVS S. P.

SICVT perpetuo obruenda esse silentio impiè dicta, nec in aures populi notiori sermone silendas illabi blasphemias, exemplo admonemur diuinæ Scripturæ, dum prudentissimi Hebræorum cohibere conati sunt blasphemos Syros, ne lingua loquerentur Hebraica: ita è contrà præconia veritatis omnium nationum debere sermone proferri, diuinus Spiritus impartiendo Fidelibus diuersarum dona linguarum, reddidit manifestum. Hæc tu ipse considerans, amplissime Præsul, Christianæ eloquentiæ decus, cùm Romæ populum pro cõcione doceres; non satis tibi visum coram frequentissimo cœtu summis laudibus nostros Annales efferre; sed & quò eos in omnium animos penitiùs insinuares, vt ex illis omnes æquè proficerent, in Italicum idioma reddendi eos consilium iniisti: exploratáq; nostra voluntate, & facultate concessa, mox instar Prophetæ, linguam in calamum scribæ velociter scribentis cõuertens primum Annalium tomum compendiosa translatione linguæ maternæ, dicto citiùs, reddidisti; ceterisq; id ipsum in aliis linguis præstandi, viam aperuisti. Verùm vrgens necessitas à cœptis te inuitum auulsit; ipsa inquam iussio Pontificia, quæ Legato à Latere lateri te consultorem adiunxit. Sed accidit planè feliciter, vt tunc arescentes Galliæ siccitate, irriguo Verbi Dei tuo pectore copiosè manante, virescere cœperint atque florescere. Cùm & primaria ipsa Parisiorum ciuitas, infracti roboris Catholicæ fidei & Christianæ constantiæ dignum exemplum, longiori obsidione vallata, ærumnosaq; fame confecta, te concionante, sæpè experimento didicit, quod auditu ex diuinis Scripturis acceperat, non in solo pane viuere hominem, sed omni verbo quod procedit de ore Dei: expertaq; pariter est, Fidelium arma non esse carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum; dum tu ibidem amplissimum patefeceris horreum Verbi Dei, & diuinæ Scripturæ armamentarium reseraueris, quorum altero pasceres esurientes, altero verò armares ad pugnam. Sed tandem, licet serò, intelligens impius ille Benadad frustra oppugnari ciuitatem quæ Eliseum secum haberet, spe vanè concepta eluſus soluit obsidionem. Cùm iam feliciter confecto negotio, redeunte te auctum coronis hilaris tua recepit Ecclesia, detinuitq; tui cupida arctiùs, adeò vt nec siuerit vel oculos ad externa conuertere. Vixq; demum te obtinuisse, tuis litteris significasti, vt cœptas in Annalibus lucubrationes prosequereris: quo magnopere gauisus sum nuncio, Deoq; immensas gratias egi, qui dedit hanc solicitudinem in corde Titi. Perge feliciter, opusq; inchoatum absolue, quod omnes exoptant, expetunt, atque expectant: hac enim sibi via probè consultum existimant; cùm quem longè absentem audire concionantem non liceat, dum scripta legunt, cumulatiùs id ipsum se assecutos intelligant: quòd in audiendo non horæ vnius breui spatio coarctentur, nec basilicæ, licet amplissimæ, angustiis ex confluentium auditorum compressione vrgeantur, sed qualibet hora & loco, die noctuq;, quoties libuerit, pro pulpito librum, & pro concione habeant lectionem: Sicq; fiat, vt licet munere pastorali cathedræ insideas semper Astensi, astes tamen vbiq. omnibus iugiter profuturus. Vale dignissime Præsul tui Baronij memor, quem sanctis tuis ad Deum precibus iugiter foue.

MARCI

Universidad de Deusto
Biblioteca

MARCI FVGGERI BARONIS IN KIRCHBERG ET VVEISSENHORN RODVLPHO CAES. AVGVSTO A CONCILIIS

Epistola ad Auctorem

DE TRANSLATIONE ANNALIVM in linguam Germanicam.

ADMODVM REVER. D. CÆSARI BARONIO
CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO
Amico carissimo S. P.

LABOREM meum in vertendo primo tomo tuorũ Annalium in linguam paternã tibi probari, perlibẽter ex tua accepi epistola XV. Kal. Decemb. ad me data: quem sanè laborem inter multas occupationes, quibus quotidie premor, non laudis aut ambitionis ergo, quarũ numquã fui cupidus, in me suscepi, sed propter communem Reipublicæ Christianę vtilitatem. Expertus enim sum multa in Ecclesia nostra Catholica Romana à multis improbari, quorum fundamenta & prima principia si haberent cognita, procul dubio æquiores se nobis iudices exhiberent. Cùm ergo in primum tomum tuorum Annalium incidissem: statim intellexi me id inuenturum, quod tantopere desiderabam, nempe veram & solidam narrationem rerum Ecclesiasticarum, ex qua prima principia & incrementa multis possent innotescere. Nam licet multi historias scripserint Ecclesiasticas: animaduerti tamen multos erroribus implicitos minùs dextrè, aliquos autem negligentiores in chronographia minùs verè, aliquos verò ita obscurè scripsisse, vt quid velint, à paucis intelligatur. In tuis autem Annalibus nihil horum inuenitur: omnia sunt dextrè & maxima obseruatione temporum verè & dilucidè scripta, vt nihil ampliùs in illis desiderari possit. Qua re ita sum permotus, & in eam spem erectus, quòd dubitare non ausim, me magnam vtilitatem multis, qui præter patriam linguam nullam callent, allaturum ad antiquitatem Ecclesiasticam cognoscendã. Aggressus igitur sum animo magno primum tomum interpretari, in eoq. hactenus laboraui sedulò. Sed hic labor meus planè erit irritus, si tu manũ tuam non porrexeris. Nam ex præfixa Epistola Summi Pontificis in editionem primi tomi, satis intellexi, nemini licere tuos Annalium tomos alieno idomate in lucem emittere absque tuo permissu. Peto igitur, vt pro tua humanitate studium ac beneuolentiam tuam mihi hac in parte deferas, concedasque vt GERMANIA nostra virtutibus ac laboribus tuis per me fruatur & gaudeat. Ego Deum optimum Maximum precabor, vt tibi & ætatem & gratiam largiatur, quò omnes tomos, sicut incepisti, perficias: magnum enim Respublica Christiana acciperet detrimentum, si tantum opus permaneret imperfectum: meæ verò imbecillitati opem ferat, vt vnum aut alterum tomum (si anni plures non permiserint) cum vtilitate multorum perficiam. Bene vale. Augustæ, decimo sexto die Decembris, Anno Domini. M. D. LXXXIX.

Tuus addictissimus

Marcus Fuggerus.

ADMO-

ADMODVM ILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO D. MARCO FVGGERO BARONI IN KIRCHBERG ET VVEISSENHORN RODVLPHO CÆS. AVGVSTO A CONSILIIS S.P.

SVMMO, vir clarissime, fuerat mihi pretio redimendum, vt amplitudo tua dignaretur accipere, quod amantissimis litteris à me sibi postulat impertiri. Quid enim gratius atque iucundius, quídve honorificentius accidere potuisset, quàm vt nostri Annales Ecclesiastici in Germanicam linguam germanè atque fideliter verterentur, à tali tantoq; potissimùm viro, cuius pura atque sincera omnibusq; spectata religio esset (nam tuo vigilantissimo studio & conspicuo vitæ exemplo Catholici in officio continentur, & in hæreses lapsi ad Ecclesiam reuocantur) cuius quoque munificentia eruditi quique proficiunt, & bonæ litteræ penes Catholicos in Germania conalescunt, quorum lucubrationibus ab eisdem tibi dicatis Bibliotheca illa tua æmula Philadelphia illustratur. Talia igitur de Annalibus à me editis & edendis à te præstari, ne mente quidem concipere mihi fas esse videbatur, neduin sperare: vt planè intelligam id te diuino aggressum esse consilio. Quis enim ducat in animum, hominem curis inumeris pressum, laboribus assiduis fatigatum, ac senio insuper prægrauatum, adeò laboriosam prouinciam suscepisse: nisi diuinus Spiritus suasisset, imperasset, ac vehementiori quoque impetu compulisset? Etenim vel legisse tantùm Annalium tomos, haud mediocris laboris videri poterat esse negotium: eos verò sæpius attentè perlegere, accuratiùs atque solertiùs perscrutari, & in aliud insuper idioma transferre; neque tantùm sententias ex sententiis, sed dum licet, verba etiam verbis reddere: opus quidem eiusdem esse Spiritus, cuius quoque muneris est interpretari sermones, omnes intelligent. Studueram (probè nosti) susceptum laborem aliqua saltem ex parte minuere, cùm superioribus meis datis ad te litteris suaderem, vt prætermissis quibusdam prolixioribus quæstionibus, licet ad historicam facultatem ac veritatem maximè pertinentibus, aliisq; nonnullis qua rudis lector esset haud facilè percepturus, ex eis Epitomen potiùs Germanica lingua conficeres: sed redditis ad me litteris, id facere renuisti, ac planè ex- 1. Cor. 12. & 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nè exhorruisti, perinde quasi religio esset ex illis vel apicem vnum excidere; sic in omnibus fidelis & accurati muncre perfuncturus interpretis. Quo quidem officio illustratum olim Marci nomen in eo qui Euangelista & Petri pariter prædicatur Interpres, vt in te quoque feliciter propagetur, sanctè pieq; amulatus esse videris. Dum enim res à Petro, Petrique successoribus, eiusdémque Petri nomine in Ecclesia Catholica gestas potissimùm interpretaris: quodammodo & tu Petro accessisse putaris Interpres. Sed & de te illud Pauli de Marco ad Timotheum vsurpare
2. Tim. 4. liceat: Assume Marcum, & adduc tecum: est mihi vtilis in ministerio.] hæc Paulus cùm esset Romæ (vt ait) solus cum Luca Apostolorum Acta scribente; non satis sibi esse Lucam existimans sine Marco, sed tunc bene consultum, si Marcum sibi Lucæq; coniũgat. Opportunè sanè Lucæ in sacra historia laborãti Marcus inhæsit, eidem profuturus ac Paulo. Perutilis planè Apostolo in ministerio Marcus noster, qui eius exemplo ingemiscens ac deplorans assiduè cladem suorum gentilium, æstuansq; pro illorum salute immenso charitatis ardore omnia peruestigat, sedulóque semper studio collaborãs, nihil prorsus omni ex parte intentatũ relinquit, vt immanissimæ ex hæresi inflictæ cladi prospicere valeat, atque mederi.
Dan. 9. Desideriorum sanè vir, qui Danielis instar, inter captiuos liber, & in obscurissimis tenebris fulgore Catholicæ religionis elucens, populi tui acerbissimè perferens captiuitatem, in pristinam eum libertatem vindicare desideras, & in antiquum patrium solum, in Catholicam inquam Ecclesiam, postliminio restituere. Annuat votis Deus, vt mercaris instar Abrahæ, Pater dicirectè credentium, & occinat tibi propheticum illud:
Hierem. 31 Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo, & spes nouissimis tuis: reuertẽtur filij ad terminos suos.] Has demum optime Marce, quas exposcis à me, accipe litteras, concessionis testes, amoris pignus, & mei erga te studij indices: quæ in secundo hoc Annalium tomo excusæ, veluti publico in archiuo repositæ, perspicuæ omnibus, tibiq; integrè conseruentur. Vale: tibique strenuè laboranti pro fide Catholica, & pro Germanis tuis egregiam operam nauanti præsto sit Deus: cuius potentia, ad subeundos labores renouetur vt aquilæ iuuentus tua.

Admodum Illustris D. tuæ

Seruus obsequentissimus

Cæsar Baronius.

STA-

STANISLAI CARNCOVII
ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS
METROPOLITANI REGNI POLONIÆ
Epistola ad Auctorem
DE TRANSLATIONE ANNALIVM
in linguam Polonam.

ADMODVM REVERENDE IN CHRISTO PATER
nobis carissime & obseruandissime.

OFficium *fraternæ charitatis, qua Christianæ fidei religionisq. communione colligamur, hoc à me (licet tibi de facie non sim notus) iure quodam suo postulat, vt tibi commune in Christianã Rempublicam abs te profectum bonum gratuler, Annales nempe Ecclesiasticos nuper abs te editos; gaudiumque meum non vulgare, quo sum ex hoc laborum tuorum fructu eximiè affectus, apud te expromam. Cùm enim primum atque alterum eorum Annalium volumen auidè perlegissem (serò enim in manus meas peruenerunt) egi tantas, quantas animus meus capere potuit, Deo bonorum omnium auctori gratias, qui in necessarijs Ecclesiæ suæ prouidit opportuno tempore, tibique non modò mentem & voluntatem indidit ad opus arduum, difficile, propeque immensi laboris, in quo annos (vt scribis) triginta desudasti, suscipiendum; sed etiam vires facultatemque præstitit ad perficiendum. Tuum verò pectus plenum pietatis & amoris in Deum, plenũ omnis doctrinæ ac scientiæ, absens, absentis tamquam præsentis, dum libros euoluerem, cupidissimè sum exosculatus, atque incredibili tui studio accensus. Natura enim ipsa optima duce, cupidè ferimur in eorum amorem, qui insigni vna aliqua virtute excellunt: in eorum verò qui pluribus, cupidiùs: qui autem non modò pleni ipsi sunt cælestibus istis diuinisque dotibus, sed & alios iisdem locupletare solent, hos vti vasa diuini Spiritus, eiusque donorum à Deo electa, omnium maximè suspicimus & veneramur, capimurque summo & admirabili eorum amore. Iampridem ego de te multa à nostris hominibus, qui te in nostram gentem suauiter effusum narrabant, mea magna cum voluptate audieram, perspexeramque emendato Martyrologio tuam pietatem, & studium Dei gloriæ propagandæ, eiusque Ecclesiæ ornandæ. Sed cùm Annalium volumen primum, ac postea alterum in manus nostras venisset, hæc mihi in te tanto illustriora visa sunt, quanto es vastius pelagus non modò ingressus, sed propè emensus. Ac repetenti quidem mihi memoria diuinæ bonitatis consuetudinem, quam in Ecclesiæ istius militantis regimine ab ipsis eius incunabulis retinet, videntur semper nouis morbis noua remedia fuisse subministrata. Ita (vt recentiora, & quæ sub aspectum nostrum venerunt, tantùm attingam) cùm Lutherus hæresis suæ virus effundere cœpisset, quo maxima Europæ pars infecta fuit, quodque sectas innumeras inter se admodum dissectas peperit; excitatus fuit clarissimus Societatis* IESV *ordo, qui cum aliis pro Ecclesia laborantibus, hac pestifera lue mortalium animos liberaret: ex qua cùm alij plurimi viri Dei spiritu pleni, omnique genere scientiæ ac doctrinæ instructi, tamquam ex equo Troiano prodierunt, tum nuper Robertus Belarminus prodijt, quem tu expugnabilem aduersus hæresim turrim, editis in lucem disceptationibus de fidei nostræ controuersiis, extruxisse scribis. Ita cùm Centuriatores figmentis mendaciisque suis historiis Ecclesiasticis tenebras offudissent: te potissimùm elegit Dominus, qui tenebras istas depelleres, lumenque clarissimum Orbi vniuerso afferres: totumq. Ecclesiasticum ædificium, tecta nimirum, parietes, & fundamenta, atque*

adeò

Universidad de Deusto
Biblioteca

adeò Hierarchiam ipsam, non modò vallo, muroque inexpugnabili, historiæ nimirum veritate, cingeres & munires, sed etiam armatura aduersus hæreses, dum controuersas quæstiones doctissimè pertractas & explicas, cumulatè instrueres. Ostendisti igitur, vti optimus artifex, augustissimi ædificij, militantis nimirum Ecclesiæ origines, pugnas, victorias, trophæa, & incrementa: ostendisti perpetuam & non interruptam Romanorum Pontificum à Petro Apostolorum principe successionem: ostendisti denique summa nostræ fidei firmamenta, vtpote traditiones Apostolicas, fidei dogmata, Petri in Ecclesia primatum, SS. Romanæ Ecclesiæ maiestatem, Conciliorum auctoritatem, vetustissimumq. sanctorum Patrum de diuinis Scripturis sensum: quibus omnibus Catholica fides magnopere firmatur, omnisque impietas & hæreticorum figmenta ita deficiunt, sicut deficit fumus, & sicut fluit cera à facie ignis, sic illa quoque peribunt & euanescent. Iam si tuæ narrationis modum, genusque dicendi, quo ego magnopere delector, deprædicem; principium facilius quàm finem inueniam, tuq ipse fortasse, quamlibet verissima scribere, assentari me tibi putares. Sed verè tibi à me dictum velim credas, admirari me in hoc immenso opere magnarum variarumq. rerum in te scientiam, multarum linguarum peritiã, historiarum tam sacrarum quàm profanarũ cognitionem, accuratamque & exactam antiquitatis inuestigationẽ, siue ex veterum lectione, siue ex numismatibus, siue denique ex vetustissimis arcuum triumphalium, columnarum, porticuum, templorum, aliarumque vetustissimarum ædium inscriptionibus: quæ omnia ita historiæ tuæ accõmodas, vt manifestum sit, necessarias eas res vnicuique fuisse ad texendum tantum opus. Igitur tam magna & ampla talenti tibi crediti lucra atque prouentus, bonorumque omnium studia, qui pro tua incolumitate mecum vna Deum optimum maximum precantur, ex animo gratulor. Et vt alia omnia, quæ restant, volumina, quæque te facturum editurumq. promittis, quàm citissimè nobis prodas, ad IESV Christi gloriam ex animo opto, atque abs te maximum in modum peto: operamque tibi meam & facultates omnes, tantæ quantæ sunt, ad eam rem polliceor & defero. Et, si permittes, curabo, vt in Collegio Patrum Societatis IESV Calissij, nuper à me fundato & erecto, in linguam nostram Annales isti transferantur, vt tu veluti ciuis Polonus, de vniuersa Republica Ecclesiastica optimè meritus, nostro nobiscum idiomate loquaris. Datae ex Arce nostra Louicien. v. Mensis Augusti, Anno Domini M. D. XCII.

Reu. P. V.

Studiosiss. amicus & frater

Stanislaus Carncouius Dei gratia Archiepiscopus Gnesnen.
Legatus Natus, Regni Poloniæ Primas, Primusq. Princeps.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO D. STANISLAO CARNCOVIO
ARCHIEPISCOPO GNESNENSI, LEGATO NATO, REGNI POLONIAE PRIMATI, PRIMOQ. PRINCIPI S. P.

LItterarum tuarum ipsa dumtaxat inspectione, Præsul amplissime, magna admiratione affectus sum, vbi eas à viro tanto datas ad me noui, nempe ab Archiepiscopo Gnesnense, Legato, Poloniæ totius Primate, primoq. Principe, natalibus præfecturisq. adeò nobilitato, & quod ceteris præstat, ob res præclarè gestas, egregiæ vitæ meritis summa gloria insignito: qui regalis sacerdotij functione, & sacerdotalis principatus ministerio, sacerdotem simul agens, & Principem, principem locum in vtroque sis facilè consecutus; dum Archiepiscopi sedulam vigilantiam, Legati solicitum fidumque ministerium, Primatis præcipuam diligentiam, ac denique Principis robur indefessum, inuictumq. animũ in omnibus quàm absolutissimè exhibes: adeò vt perditissimis his deploratisq. tẽporibus, maximo Dei beneficio, cùm quatuor hisce muneribus factus sis plurimis causa salutis, de te Propheticũ illud occinere iure liceat: Quadriga tua saluatio: itemq. faustis vocibus acclamare: Currus Israel & auriga eius: qui & vnà simul quadripertito munere, quatuor munia expleas personarũ, Moysis, Aaron, Hur, atq. Iosue, sicq. insint quatuor facies vni, dum quorum personam geris, eorũdem quatuor virtutes reddas, officiaq. persoluas. Ad hæc, inquam, adeò admiranda, ipso primo tuarum litterarum intuitu, immenso fulgore præstrictis oculis pallens obstupui: verùm ipsas perlegens, mox excusso pallore, erubescere cœpi, vbi inspexi immẽsas, quas mihi laudes aggeras, exaggeraq. dicẽdi facũdia, cùm me illis lõgè imparẽ ac prorsus immeritum esse sentirem. Sed caue, ne exactiùs cuncta scrutatus, inuenias (quod est in fabulis) pro virgine ceruam, vel si ex diuinis Scripturis petatur exemplum, conspicias pellitum pro Dauide simulacrũ; suffundaris & ipse rubore, dum ab illa imagine abhorrere me senseris, quam finxeras tibi animo, atq. stilo formaueras. Sed est planè, vt hoc quoque nomine immortales tibi gratias agam; quòd probè intelligam, vehementem amoris vim, quo me prosequeris, haud patientem angustis arctari limitibus, redundantia quadam in plures laudationum exitus erupisse, fluxisseq. magno impetu in flumina beneficentiæ, cùm adeò liberaliter non solùm operam tuam spondeas, sed & facultates, tantæ quantæ sunt, vt ais, sponte offeras. Verùm liceat illud Apostolicum vsurpare: Quæro vos, non vestra. In his enim quæ opus sunt, satis abundè suppeditat mihi Romani Pontificis Clementis munificentia. Ceterùm quod ad tuam amplitudinem spectat: plus quàm satis abs te meis rebus consultum erit, si me inter clientes tuos annumeres; si verò & inter amicos, summum adiicies gratiæ cumulum, generoso animo tuo dignum.

Quod autem à me exigis, impartiri tibi licentiam, vt Annales nostri in Polonorum linguam vertantur, ipseq. Polonus effectus, cùm Polonis communi idiomate loquar, cùm id existimes ad expugnandos hæreticos haud leuiter profuturum: imitari planè visus es mihi fidei patrem Abraham, qui ad debellandos quinque Reges, satis sibi putauit armare vernaculos; & sequi Dauidem, qui regiis neglectis armis, rusticis telis est progressus ad pugnam: quippe qui probè noueris, noua bella Dominum elegisse, in quo quiest infirmior, ille potentior habeatur. Accurro igitur summa alacritate tanto classico excitatus ad bellum, inhærens tibi strenuo ac pugnandi perito, vt armiger Ionathæ. Annuat votis Deus, vt tuos labores ac studia, diuina aspirante potentia, læta victoria consequatur: concedatque mihi Euangelica promissione, vt qui lingua locuturus sum noua, serpentes pariter tollam. Sciant velim Poloni mei, omnia nostra patere ipsis: nec id quidem recens, sed iampridem ijsdem nostros oppigneratos esse labores, cùm olim Romæ iaciebantur Polonorum Collegij fundamenta. Sed quòd ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

plarè vifus eſt ad experiendas vires amoris noſtri erga Polonos anguſtus palæſtræ locus: ecce vocati in latum campum, læti progredimur, non paucis tantùm ſed vniuerſæ prouinciæ profuturi, ſub tanto ductore fortes, licet vires noſtras pertenues formidemus. Quòd verò per viros religioſiſſimos, eoſdemq. eruditos ac maximè pios, affirmas noſtros Annales fore reddendos linguæ Polonæ: nihil hoc potuit nũciari gratius atque iucũdius. Si enim Doctor Gentium Paulus, aduentu Titi, quo vtebatur interprete, magno affectus eſt gaudio: quanta ego debeo geſtire lætitia, tot ſimul nactus Apoſtolicos viros interpretes? Porrò huius adeò gratæ petitionis tuas ipſas litteras teſtes, futuras poſteris perpetuum monumentum, noſtri qui ſub prælo eſt quarti Annalium tomi frontiſpicio perſpicuas cunctis affigendas curabimus, vocalem titulum, & ſemper loquentem inſcriptionem prægrandibus ſignatam notis ſummæ tuæ erga me beneuolentiæ. Quin & has noſtras eiſdem ſubiiciemus litteras, quæ proforibus eorumdem Annalium veluti ianitores excubent, patentes indices non conceſſionis ſolùm, ſed & mei erga amplitudinem tuam ſtudij & obſeruantiæ: quæ itidem cunctis ingredientibus notum faciant, & quæ intus ſunt, & omnia denique noſtra, noſtris expoſita eſſe Poloniis, ipſis dicata, ipſorum ſemper inſeruitura commodis: Quibus benè precamur, ac cupimus acceptam eos à maioribus Catholicam fidem integram illibatamque ſeruare, vtpote digito Dei ſcriptam, cùm innumeris ipſe eam miraculis confirmarit: agnoſcantque paſtorem ſuum, ſanctorum Antiſtitũ legitimum ſucceſſorem, veræq. fidei & paternarum traditionum heredem, earumdemq. accerrimũ defenſorem: cuius Apoſtolatus vos ipſi credentes (quos appello) ſigna eſtis in Domino, qui ab eo paſtorali ſtudio reuocati eſtis ad caulas; & cùm eſſetis oues errantes, iam conuerſæ fuiſtis ad paſtorem & Epiſcopum animarum veſtrarum; quod pro magno miraculo ſit poſteris commendandum: cùm, vt taceam alia multa, in ampliſſima ciuitate, vbi duos Catholicos vix fuerat reperiri, ægrè totidem nunc hæreticos numerari contingat: vt hac ex parte ſit Magno illi Thaumaturgo Gregorio comparãdus, ne temerè dicere videar, præferendus: nam ille & plures numero Chriſtianos reperit; diemque obiens, totidem Gentiles, nempe ſeptemdecim poſt ſe reliquit.

At tuipſe, validum Eccleſiæ Catholicæ propugnaculum, vale: tibiq. iam ætate lõgæuo concedat Deus, vt inſtar ſanctiſſimi Simeonis, antequam ex hac vita recedas, exoptatam, diuq. expectatam plenam videas redemptionem Iſrael, vniuerſum inquam Polonorum populum fidei Catholicæ reſtitutum. Romæ. prid. Kal. Octobr. M. D. XCII.

Illuſtriſſimæ ac Reuerendiſſ. D. V.

Seruus addictiſſimus Cæſar Baronius.

SIXTVS

SIXTVS PAPA V.

DILECTO FILIO CÆSARI BARONIO SORANO, PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII NVNCVPATÆ.

DILECTE Fili, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm dilectus filius noſter Antonius tt. SS. Ioannis & Pauli presbyter Cardinalis Caraffa nuncupatus Bibliothecarius Apoſtolicus nobis retulerit, à te primum Annalium Eccleſiaſticorum volumen editum, aliaque propediem edenda eſſe, opus non minùs doctè quàm fideliter à te ſcriptum, & ad totius antiquitatis Eccleſiaſticæ notitiam comparandam valde vtile: quibus nimirum non tantùm res geſtæ exactè per annos ſingulos recenſentur, & quæ de his obortæ ſunt controuerſiæ elucidantur, ſed etiam ipſi Apoſtolicarum traditionum fontes puriſſimi aperiuntur, atque hæreticorum mendacia confutantur: Nos, qui eruditorum omnium fouere ſolemus ingenia: cùm tuam in primis induſtriam, & egregiam pro Catholica Eccleſia nauatam operam magnopere in Domino commendemus: Cupientes, vt ijdem à te editi, vel edendi Annales Eccleſiaſtici ad integram rerum veritatem cuſtodiendam ſeruentur penitus incorrupti, & quàm diligentiſſimè fieri poteſt, typis excudantur: ac demum ne à quoquam ſeu negligentia, ſeu malitia, mendis deformari, aut aliter etiam forſan titulo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari poſſint: MOTV PROPRIO *& certa noſtra ſcientia, omnibus, & ſingulis Chriſti fidelibus, præſertim librorum Impreſſoribus, ac Bibliopolis, quouis nomine nuncupatis, tam in Vrbe, & illius diſtrictu, ac ſtatu, & ditione temporali nobis & S. R. E. mediatè, vel immediatè ſubiecta, ſub quingentorum ducatorum auri Cameræ Apoſtolicæ eo ipſo applicãdorum, necnon amiſſionis librorum atque typorum, quàm etiam per totam Italiam & extra eam vbiuis gentium & locorum conſtitutis, ſub Excommunicationis maioris latæ ſententiæ pœnis eo ipſo abſque alia declaratione incurrendis; Auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium interdicimus & inhibemus, ne per decem annos à Data præſentium computandos, primum Tomum Annalium à te editum, & alios ſingulos à te edendos, totidem annorum ſpatio ab vniuſcuiuſque eorum editione numerando, abſque tua licentia imprimere, alióve titulo, vel forma, quouis prætextu mutatos, vel alio quocumque idiomate verſos edere, vel ſic editos vendere, ſeu venales tenere audeant, vel præſumant.* MANDANTES *vniuerſis, & ſingulis venerabilibus fratribus noſtris Patriarchis, Archiepiſcopis, & alijs locorum ordinarijs, eorumque Vicarijs, ſeu officialibus in ſpiritualibus, generalibus, ac in dicto noſtro ſtatu Eccleſiaſtico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Poteſtatibus, & alijs officialibus: vt quando, & quoties per te, vel tuo nomine fuerint requiſiti, præmiſſa contra inobedientes exequantur, & obſeruari faciant, inuocato ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac ſtatutis & conſuetudinibus, iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegiis quoque, indultis, & litteris Apoſtolicis quibuſuis perſonis quomodolibet conceſſis, & confirmatis. Quibus omnibus, illorum tenores, ac ſi ad verbum inſererentur præſentibus, pro ſufficienter expreſſis habentes, hac vice dumtaxat ſpecialiter & expreſsè derogamus, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem vt præſentium litterarum exemplis etiam in ipſis voluminibus impreſſis eadem vbique fides habeatur, quæ ipſis præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctum Marcum, ſub annulo Piſcatoris, Die* XXVI. *Iunij,* M. D. LXXXVIII. *Pontificatus noſtri anno quarto.*

Tho. Thom. Gualterutius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN CAESARIS BARONII ANNALES ECCLESIASTICOS LAEVINI TORRENTII EPISCOPI ANTVERPIENSIS

Elegia.

NON Cyrum hic siluis educimus, atque Quirinum,
Expositos fœtæ quos aluere feræ,
In spes imperij magnas, seu Solis ad ortum,
Seu quà se fessis condit anhelus equis,
Nec narrare iuuat captas cum ciuibus vrbes,
Eruťáque hostili mœnia celsa manu,
Aut Troiæ cineres, & nil nisi nomen Athenas,
Thebásve, atque aliis oppida vasta locis,
Prostratasque acies, & fœda cruoribus arua,
Aut tinctum riuis sanguinis Oceanum,
Lintea cùm tabulæque inhumatáque corpora fluctu
Iactantur miseris per freta salsa modis.
Non ita fert animus, nec tanti est gloria, crescat
Cædibus auditis cædis vt ater amor.
Scilicet exemplo peccat qui talia narrat,
Quódque alios docuit, perpetrat ipse nefas.
Qui legit Aeaciden, vt nil non arroget armis,
Aeacidæ similis, qua pote, sæuus erit.
Vnus Pellæo iuueni cur non satis Orbis?
Audierat plures, ambiit, interiit.
Aequasti hunc votis, Cæsar Romane: nec impar
Exitus; imperij terminus vrna fuit.
Quod tamen, Octaui, te non deterruit: hostes
Vicisti, patria sed pereunte, tuos.
Sic igitur toto Mars sæuit impius Orbe,
Bella serens cunctis accumulata malis.
Nam quis tunc Regum vitam non traxit in armis?
Quis non hanc cælo credidit esse viam?
Tamquam si solio propior Iouis hæreat alto,
Qui plures Orco miserit inferias.
O cæcas hominum mentes, & inania veri
Pectora! qui lucem fingimus in tenebris,
Luctamúrque vmbris, pretiúmque imponere rebus
Spernimus. hinc stultos fallit ineptus amor,
Fallimur & votis; nec sunt tam somnia vana,
Quàm spes nos vanis ludit imaginibus.
Non res humanæ, periturâque regna beatos
Efficiunt, nec quas colligit Indus opes,
Non aurum, & lapides, nec rubri concha profundi,
Aut Tyriis ardens purpura cocta focis,
Nec vires, aut forma fugax, & gratia linguæ,
Ac cultum variis artibus ingenium,
Aut aliud terris communi sorte creatum;
Orta etenim pereunt, & malè sulta cadunt.
Trans Lunæ Solísque vias super æthera ignes
Quærendum est summum, si hæc tua cura, bonum.
Hoc ipsum DEVS est, solus verúmque bonúmque,
Certáque ad æternam semita lætitiam:
Quo sine nec virtus, nec honor, nec gratia fluxis
Rebus inest, quibus & nomen esse dedit.

Tunc cùm principio sic omnia fecit, vt vni
Parerent homini cetera, at ipse Deo.
Quid facis, infelix? parent tibi cetera; tu cur
Detrectas, contra nec pudet ire Deum?
Ecquid erat vetita non tollere ab arbore poma?
Quo gustum recrees est aliunde tuum:
Est & quo saties oculos, quocumque moueris,
En viola, & variis lilia mixta rosis.
Ipsa tuo gaudens natura applaudit honori,
Inque tuum sollers comitur obsequium.
Fortunate nimis, si nil quæsiueris extra
Auctorem: tibi namque omnia solus erit.
Serpentem mulier, tuque hanc vxorius audis.
Turpe aliis Dominum posthabuisse suum.
Nudus, inops, longi condemnatúsque laboris,
I, fuge: qua stabas gratia fortis abest:
Gratia diuini semper mansura fauoris,
Mansisset semper si tua certa fides.
Peccasti miser, at peccati pœna fuit mors,
Quæ sibi iure tuum vindicat atra caput,
Vindicat & stirpem. neque enim mortalibus ortos
Fas est non simili conditione mori:
Vt neque fas sontes animas ascendere Olympo:
Depressæ Stygijs excipiuntur aquis.
O quam difficile est talem dissoluere nexum!
Pone scelus, sceleri mox grauis vltor adest.
Sed quænam afflictis superant solatia? Tantis
Sola Dei bonitas est medicina malis.
Discute iustitiam numénque timere: sed vna
Discenda est bonitas, vnde oriatur amor.
Vnius vt noxam luimus sub iudice iusto,
Sic bonus & patiens attulit vnus opem:
Vnus, at idem alius qui tam letalia curet,
Conuenit hunc hominem, nec minùs esse Deum:
Esse Deum, ne impar sit maiestate parenti:
Esse hominem, vt possit morte piare nefas.
Filius, æterni vis & Genitoris imago,
Æternum cælo cùm Genitore manens,
Virginis in gremium matris se condidit. illic
Auctus, & hinc certo tempore natus homo:
Natus homo Deus ille Deus Seruator IESVS,
Vt faciat, caros quos habet, esse Deos.
Quem tu, Baroni Cæsar, doctissime, felix
Ingenij, sacræ conditor historiæ,
Describens latè Regem, dominúmque, patrémque.
(Non qui fœta malis bella cruentius amet,
Expilet socios, Patres, plebémque tributis
Vexet, vt effusas mox malè perdat opes:
Sed lenis placidúsque, & nil nisi lene iubendo,
Facata populos qui ditione regat,
Mortis & exemplo doceat nos dura ferendo
Vincere, & obiectis non trepidare malis,
Nec corpus præferre animæ, sanctúmque pudorem
Spernere, quo spreto prosilit omne nefas)
Historicos inter tanto caput altiùs effers,
Quotquot habet Latium, Græcia quotquot habet,
Seu domitos narrent Medos, seu Punica fata,
Pyrrhúmque, & belli fulmina Scipiadas:
Quanto splendidiùs lucent vaga sidera, quàm quæ
Accensa est nostris parua lucerna focis.
Macte igitur virtute, iuuet te incumbere chartis,
Tam bene dum cœptum perficiatur opus.
Grandis adhuc superat via, sed tu perge: laboris
Qui tibi principium est, hic quoque finis erit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primus Annalium Tomus complectitur annos centum, nimirum ab Aduentu Domini vsque ad Traiani Imperij exordium.

AD commodiorem Annalium vsum: vt, cùm citandi erunt, loca ipsa certiori nota consignata faciliùs inueniantur: non per capita annos partitos habes, sed numeris tantùm in margine positis, antiquioribus characteribus exaratis.

S. GREGORII NAZIANZENI
Ad Nicobolum de Historia legenda elogium.

PRæclarum est mentem historiarum cognitione instructam ac refertam habere. Historia enim conglobata quædam & coaceruata sapientia est, hominúmque multorum mens in vnum collecta.

PRÆFATIO IN ANNALES ECCLESIASTICOS.

AD LECTOREM.

STIVM *nobis apertum est magnum & euidens, sed aduersarij multi.] Scripturi Annales Ecclesiasticos, iis potissimùm verbis Apostoli exordimur. Sicut enim, siue dignitatem spectemus argumenti, nihil hac tractatione excellentius; siue vtilitatem, nihil quod maiora præstare emolumenta, vel ad res diiudicandas, vel ad gerendas, possit: siue iucũditatem quæramus animi nostri, nihil suauius accidere valeat, quàm Christianæ Ecclesiæ per tot annorum spatia ab ipsius incunabulis mirabilia ac prorsus diuina gesta & euenta dignoscere & contemplari: vt meritò magnum ostium ad latum pateat campum, per qué exultans decurrat oratio: Ita multa sunt, quæ ex aduerso oppositæ eius alacritatis impetum retineant; vt non tam citò sint ad cursum laxandæ habenæ, sed maturè admodum, opusque sit Hieremiæ auscultare dicenti [b]: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea.] Fuere namque è recentioribus nonnulli ab Ecclesia Catholica extorres, qui antiquorum res gestas se collecturos professi, nihil aliud conati sunt, nisi vt mendacia coaceruantes, aditum hunc nobis apertum obstruerent, & patentem viam regiam impedirent, & perinde ac si aduersus veritatem iunctis armis bellum iurassent, falsissima quæque cumularunt, omniaque immutarunt, ac prorsus inuerterunt, nihil aliud molientes, quàm nouam turrim confusionis ad cælum, si fieri posset, pertingentem, qua aduersus Deum & sanctos eius dimicarent, cæco perciti furore, construere[c]. Et sicut olim Palæstini [d] puteos illos, quos Abrahæ serui fideles effoderant, bitumine obstruere contenderunt: ita isti veritatis fontem mendaciorum aggeribus obruere tentarunt. Ac denique, non secus ac si quis imaginem Regis [e] alicuius è gemmis admirabili pulchritudine contextam rescindat, iisdemque gemmis monstri alicuius aspectum deformissimum fingere conatus fuerit, & adhuc impudenter affirmare præsumpserit hanc ipsam, quòd ex iisdem gemmis sit opus compositum, esse pristinam illam nobilissimam Regis imaginem: eodem sanè modo iidem pulcherrimam Ecclesiæ faciem, non habentem maculam neque rugam, labefactantes, ac penitus destruentes, ex iisdem scriptis, quibus speciosissima redditur, synagogam Satanæ ex Ecclesia, ex Hierosolymis Babylonem, ac denique (quod horrendum est dicere) ex Christo reddiderint Antichristum.

*1. Cor. 16.

[b] Hier. 6.

[c] Gen. 11.
[d] Gen. 26.

[e] Iren. li. 2. c. 3

Sed ad horum conatus infringendos, commenta detegenda, ac impostura aperiendas, non multa opus est consultatione, vel facto. Satis superque puto, si germana illa ac sincera Ecclesiæ vultus imago ex antiquo prototypo demonstretur; cuius tantùm inspectione nullo negotio fiet, vt portenti turpissimi simulacrum, cuiusnam imaginem referat, cognoscatur. In hoc igitur nobis omni diligentia incumbendum, vt in primum illud exemplar semper mentis oculos intendẽtes, Ecclesiæ effigies illa pristina pristino decori formæq. reddatur, quæ suo splendore sic tenebras dissiciat, caliginemq. dispellat, vt oculi intuentium maxima cum iucunditate clarissimo veritatis aspectu perfruãtur. Et sicut magno miraculo olim ab Aaronis [f] virga diuinitus concessa, Ægyptiorũ magorum virgæ præstigiis inuolutę, & in dracones fallaciter cõuersę, deuoratæ sunt; ita pariter veritate

[f] Exod. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritate semel in mediũ posita, ipsorum omnium impostur̃ continuò euanescant.

At maior ex aliis, atque ex nostris ipsis, qui in eo scribendi genere versati sunt, quàm ex hæreticis, nostra quidem sententia, superest labor: cùm (liceat ingenuè fateri) nulla res in Ecclesia ita hactenus negligi visa sit, ac rerum Ecclesiasticarum gestarum vera, certa, atque exacta diligentia perquisita narratio. Et vt de antiquioribus loquar, qui eiusdem argumenti commentarios ediderunt; inuenire difficile est, qui veritatem in omnibus fuerit assecutus. Ecce enim Eusebius, qui primas tenere videtur, Arianismo semel malè imbutus, tametsi fidelis in ceteris habeatur, cùm in his quæ spectant ad dogmata Arianorum, tum etiam in rebus gestis Constantini Augusti, cuius Vitam in gratiam Constantij Augusti, Arianorum patroni, conscripsit, multa mentitus est, vt suo loco, Deo dante, opportuniùs ostendemus. Claudicat æquè veritas in Socrate sectæ Nouatiorum addicto, & Sozomeno eadem tincto fuligine. Coarctatur eadem atque obscuratur interdum nimia Orosij atque Seueri breuitate. Sed non est propositum modò de singulis dicere. Quòd si posteriores rerum Ecclesiasticarum historicos consulas, magnam profectò eorum esse classem intelliges, qui absque delectu quęcumque vel ab aliis scripta ad manus eorum venerint, vel leui auditu perceperint, conscripserunt, & absque aliqua altiori veritatis indagine, sæpè aniles fabulas, senum deliramenta, vulgi rumores non sine magno ceterarum rerum solida firmitate subsistentium præiudicio, intexuerunt. Omittimus de Ethnicis dicere, qui si quando res nostras vel leuiter attigerunt, easdem infensissimo animo, canino dente dilacerarunt, & e neruarunt potiùs, quàm enarrarunt. Sed quid de temporibus illis dicendum, quæ scriptorum inopia, & nimia paucitate remanserunt prorsus obscura, vt opus sit ex abditis penetralibus ac latebris magno labore res gestas depromere, & quod dicitur [a] de Sapientia, veritatem ab occultis trahere, eamdemque in lucem producere? At verò tot tantaq. nemo feliciter poterit superare, etiam si magnos sumat animos, omnesque neruos intendat, nisi ad hæc inuestiganda ac dignoscenda diuino quodam numine adiutus fuerit: Qui enim separat [b] pretiosum à vili, quasi os Domini prædicatur.

[a] *Iob 28.*

[b] *Hierem.*

Sed vt instituti nostri tandem rationem aliquam afferamus, nos certè olim, velut exili cymba prope littus maris huius adnauigantes, penè inscij, recurrentibus interdũ fluctibus, sic sumus paulatim è terra subducti, vt prosperis afflantibus ventis, quod antea horruissemus, sensim vasta maria cœperimus penetrare, non tamen sine illius imperio qui Petro Apostolo dixit [c]: Duc in altum.] Siquidem cùm ætate florente huiusce modi studiis oblectaremur; qui Christi loco præpositus tunc nobis Pater erat, ad hæc impulit, inuitos licet, cùm plus oneris certè, quàm nostræ imbecillæ vires ferre possent, imponeret: sicque triginta circiter annos in his pro viribus, Dei gratia fauente, insudauimus: penè enim imberbes eramus, cùm hæc exordiremur, nunc vndique canis aspersi hæc scribimus; semperque in Vrbe versati, diuersas, quæ in ea sunt, bibliothecas nobiles, Vaticanam præcipuè, quam ditissimum rerum antiquarum penu, promptuariumq. dicere consueuimus, perlustrauimus, ac cum eruditis viris, quorum magna copia hic esse solet, omnia contulimus, modò consulentes, modò differentes; vnde magna facta est rebus nostris accessio. Hæc autem de nobis ipsis, licet inuiti, præfati sumus more maiorum: nobilissimi enim Græcorum scriptores, qui res Romanorum historiæ mandarunt, idem efficere consueuerunt. E quibus omnibus hoc vnum exemplum, vt reliqua taceam, Dionysij Halicarnassei, quem honoris causa nomino, satis sit in medium protulisse; qui nullo validiori argumento lectoris fidem sibi conciliasse visus est, quàm asserens complures se annos Romæ versatum, eiusdemque Vrbis vetera monumenta & abdita quæque sedulò perscrutatum fuisse. Sed missis his, iam tempus est vt rerum omnium, quarum instituenda nobis narratio erit, argumentum proponentes, de ordine etiam, quo sunt omnia disponenda, breuiter disseramus.

[c] *Luc. 5.*

In primis igitur, quod ad titulum spectat: Cur potiùs Annales Ecclesiasticos, quàm Historiam, huiusce modi lucubrationes nostras maluerimus nuncupare, hanc afferimus rationem: eo nẽpe discrimine veteres ab Historia Annales distinxerunt, quòd illa [a] propriè res suorum temporum gestas, quas auctor vel vidit, vel potuit videre, pertractet, neque tantùm quid gestum sit, sed & qua ratione, quóve consilio, indicet: Annalium contrà scriptor res antiquas, vt plurimum, quas sua non nouit ætas, easdemq. per annos singulos monumentis commendet. Nos autem, quoniam non tantùm res antiquas, sed Ecclesiasticas potissimùm pertractamus, in quibus non solùm, vt in ceteris historiis, ipsa veritas primum sibi vendicare locum debet, sed vel latum vnguem ab ea recessisse, religio est: hanc ob causam, ne proditæ veritatis vel leui saltem suspicione pulsemur, Christianis legibus obsequentes, præcipientibus [b], Sit sermo vester: est est, non non: quod autem his abundantius est, à malo est] relinquemus historicis Ethnicis locutiones illas per longiorem ambitum periphrasticè circũductas, orationesq. summa arte concinnatas, fictas, ex sententia cuiusque compositas, ad libitumq. dispositas; & Annales potiùs, quàm Historiam scribemus. Et quod Ecclesiasticam maiestatem ac grauitatem maximè decet dicendi genus sectantes; quæ dicenda sunt, sanctè, purè, sincereque absque vllo prorsus fuco, vel figmento, prout gesta sunt, per annos singulos digesta narrabimus. Numquam enim (inquit Arnobius [c] rerum nostrarum grauissimus assertor) veritas sectata est fucum; neque, quod exploratum est ac certum, circumduci se patitur orationis per ambitum longiorem: collectiones, enthymemata, definitiones, omniaq. illa ornamenta, quibus fides quæritur assertioni, suspicantes adiuuant, non veritatis lineamenta demonstrant.] Fuit quoddam tempus (ait Gregorius Nazianzenus [d]) cùm res nostræ florerent; & præclarè se haberent, cum nimium superflua hæc, & verborum lepore arte fucata dicendi ratio ad diuinas caulas nec aditum quidem habebat.] Huc denique accedit in Annalibus conscribendis minùs adhiberi solitus sententiarum & verborum ornatus: id quidem auctor dialogi de Oratoribus, siue is Tacitus [e] fuerit, siue alius, testatur atque demonstrat. Quamobrem res ipsas Ecclesiasticas ad suum principium reducentes, sic res gestas recensebimus, vt Ecclestastica Ecclesiasticè pertractemus. Cumque in omnibus testimonio nitamur antiquorum, veritatique consulrum velimus, illorum potiùs verba singula vt plurimum reddere, quamuis horridula & incomposita aliquando videri possint, quàm nostra apponere, ac describere, à nobis est constitutum. Atque vt magis magisq. eadem veritas elucescat, indiscussum nihil, quod ambiguum, vel veritati contrarium esse senserimus, vspiam relinquemus.

[a] *Gell. lib. 5. c. 18. Isid. Orig. li. 1. in fin.*

[b] *Matt. 15.*

[c] *Arnob. aduers. Gent. lib. 1.*

[d] *Grego. Naz. orat. in laud. Athanasij.*

[e] *Apud Tacit. de Orator. dialog.*

Ab ipso igitur Christi Redemptoris nostri aduentu sumpto narrationis exordio, res gestas cuiusque anni, exacta in omnibus habita (quoad eius fieri poterit) temporis ratione, referre conabimur. Sic enim clarissimi tam Latinorum quàm Græcorum historici, Polybius, Dionysius, Liuius, Tacitus, Dio, & ceteri, quę ab aliis falsò ac perperam dicta sunt, supputatione temporum facillimè confutarũt: Contrà verò in innumeros impegisse errores eos cognouimus, qui in conscribendis historiis, vel nullam, vel certè modicam habuerunt temporum rationem. Vnde quod ad res nostras pertinet, appositè admodum Augustinus [f]: Per Olympiadas, inquit, & Consulum nomina, multa sæpe quæruntur à nobis; & ignorantia Consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare.] Nos itaq. maiores imitãdo, qui annos singulos per Coss. numerarũt & distinxerũt, Annales nostros per vniuscuiusq. anni Cõsulatus sic diligenter perduximus, vt eisdem Romanorum Pontificũ & Imperatorum iungamus annos.

[f] *Aug. de doctrina Christ. lib. 2. c. 28.*

Hanc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præfatio

Hanc esse regiam viam, per cuiusque anni Coss. tempora consignare, Patres docuerunt, cùm ipsa publica Ecclesiastica gesta eodē temporū ordine adnotarunt.

Nec verò hîc quispiam de suffectis vel allectis Coss. ad tempora confundēda imperitè nimis ac superstitiosè scrupulum ingerat: quandoquidem in Cōsularibus Fastis, ex quibus anni singuli denumerari consueuerunt, nonnisi ordinarij Coss. etiam si post modicum temporis spatiū esse desiissent (vt auctor est Dio[a]) conscribebantur: ceterùm de reliquis cum Ausonio Gallo[b] hoc dixerimus, sub quibus Coss. hi Consulatum gessissent, oportuisse quæri. Conabimur & in eo Thucydiden imitari, vt non tantùm quid quolibet anno sit factum, sed & quid hieme, quid æstate, ac quid denique quibusque mensibus, cùm licuerit, enarremus. Rem sanè arduam & perdifficilem, ac nondum alicuius præuij ductoris calcatam vestigiis inimus viam. Nam etsi complures historicorum res Ecclesiasticas perpetuæ memoriæ commendarint, nullum tamen ad hanc ætatem extitisse scimus, nisi fortè qui suorum tantummodo temporum res gestas sunt prosecuti, qui se his tam arctis necessitatis vinculis adstrinxerit, vt res gestas singulas singulis annis adscribere sit conatus.

[a] Dio hist. Rom. lib. 43.
[b] Auso. Gall. in grat. act. pro suo Consulatu.

Quæ verò Annalibus contineantur, iā summatim perstringamus. Laudatos nouimus historicos illos, qui vnà cum rebus gestis, populi illius cuius scripserūt historias, originem retulerunt, mores, leges, magistratus, ac cetera quæ ad eius statum nouerint pertinere, explicarunt. quo sanè exēplo adducti, nos operæpretiū facturos existimamus, si vnà cum nascētis Ecclesiæ primordiis, ipsa Christianæ Religionis fundamenta primitus iacta, diuinas leges, pias functiones, sacra Concilia, editos canones (vt instituti ratio postulabit) sigillatim recensuerimus.

Ad hæc Catholicæ Ecclesiæ visibilē monarchiam à Christo Domino institutam, super Petrum fundatam, ac per eius legitimos verosq. successores, Romanos nimirum Pontifices, inuiolatè conseruatam, religiosè custoditā; neque vmquam interruptam, vel intermissam, sed perpetuò continuatam, semperq. huius mysti-
[c] Coloss. 1. ci corporis Christi[c], quod est Ecclesia, vnum caput visibile, cui pareant membra cetera, esse cognitum & obseruatum, per singula tempora demonstrabimus.

Quibus porrò incrementis Christiana Religio per totum se orbem terrarum diffuderit, ac successione temporū longè lateq. in vnius visibilis capitis coniunctione coagmētata, atque in vno Spiritu fuerit propagata, aperiemus. Bella insuper, siue externa, siue ciuilia, quæ à tyrannis, aliisq. hostibus, quæve ab hæreticis, vel schismaticis aduersus Catholicam Ecclesiam sunt conflata, eademque Christi veritate quomodo profligata atque extincta fuerint, adiiciemus.

Res gestas Imperatorum, ac ceterorum Principum, quæ tamen ad Ecclesiæ statum spectare videbuntur, vnà cum ceteris rebus Ecclesiasticis, annis singulis intexemus.

Clades etiam diuinitus immissas ad eos puniendos, qui contra Dei Ecclesiam superbire, & in ea quid temerè moliri ausi sunt, quibus diuinum quoddam consilium ac prouidentia in Ecclesia gubernanda ac protegenda admirabili quodam modo declaratur, suo quoque ordine referemus.

Qui ité cūctis sæculis viri sanctitate cōspicui atq. eruditione sublimes claruerint, quādóve ex hac vita decesserint (quod & ab antiquis historicis & Annalium scriptoribus peruigili studio curatū esse liquidò constat) subinde adnotabimus.

In his omnibus percensendis, nec ab instituto alienum, nec ingratum nos facturos putamus, si obscuras Ecclesiasticas voces, & glossemata, quæ inter legendum occurrunt, loca insuper perplexa & obscura, quæ in antiquorum auctorum scriptis interdum reperiuntur, pro viribus elucidare conabimur.

Hæc itaq. omnia, & alia complura, quæ breui summa perstringi vix possunt, sic pertractabimus, vt nihil dicamus leuiter aut inconsideratè, nihil inaniter, nihil

hil quod non probatissimis testibus fulciatur, ratione demonsttetur, probetur coniecturis, ac denique, quantum licet, perspicua solidaque veritate firmetur. Non enim doctas fabulas sequti sumus hæc scribentes (dicimus confidenter) sed grauissimis vsi testibus, quos ipsa chartarum margo, ne singulorum auctorum molestum præ nimia longitudine texamus catalogum, facilè demonstrabit. In quibus perueſtigandis sic comparati sumus, vt quantumuis graues, quantumuis eruditos in omnibus sequi, quasi errare non potuerint, plus nomini quàm veritati tribuentes, nequaquam obstinata quadam mente statuerimus: nec contrà quempiam, tametsi infimæ classis auctorem, omnino contempserimus; memores Plinianæ[a] sententiæ, quàm sæpenumero veram experti sumus: Non esse librum tam malum, quin aliqua ex parte prosit. Atque ita legimus omnia, vt ne ab improbatis quidem (superiorum tamen permissu) & apocryphis abstinuerimus; ac prout monet Apostolus[b]: Omnia probate, quod bonum est tenete] quæ vera certaque apud quemlibet inuenerimus, eadem sic vindicauerimus, vt de tenebris eruerimus in lucem. Extat enim de his Gelasij [c]Romani Pontificis digna tanto Patre sententia, in hæc verba: Numquid in ipsorum hæreticorum libris non multa quæ ad veritatem pertinent, posita releguntur? Numquid ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutantur?]

[a] Plin. ad Mar.
[b] 1. Thess. 5.
[c] Gelasi de Anathem.

Verùm, vt præfationi tandem finem faciamus, non excidit memoria, quod ad Memorium S. Augustinus[d] scribens admonuit, fieri non posse, vt historiarum scriptores, absque diuina ope Spiritus sancti, in omnibus veritatem, quam profitentur, agnoscant, atque conscribant; dum ait: Historia sanè, cuius scriptores fidem se perspicuè narrationibus suis habere profitentur, fortassis habeat aliquid cognitione dignum liberis, cùm siue bona, siue mala hominū, tamē vera narrantur. Quamuis in eis cognoscendis, qui Spiritu sancto non adiuti sunt, rumoresq. colligere humanæ conditionis infirmitate cōpulsi sunt, quemadmodum nō fallerentur in plurimis, omnino non video. Est tamen eis aliqua propinquitas libertatis, si voluntatem mentiendi non habent, nec homines fallunt, nisi cùm ab hominibus humana infirmitate falluntur.] Hæc cùm dicat ille, longissimè à veritatis scopo illos aberrare necesse est, qui ab Ecclesia Dei, vbi solùm Spiritus sanctus inhabitat, sese hæretica prauitate diuiserint: quique prauis moribus inquinati, scientia tantùm inflati, longè absunt vt tantam gratiam valeant promereri, dicente diuina Scriptura[e]: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu; & corripietur à superueniente iniquitate.] His igitur admoniti, ipsum Spiritum sanctum, Spiritū veritatis[f], cuius est munus, vt doceat nos omnia, & suggerat nobis omnia, quanta maxima possumus animi demissione & reuerentia, assiduitate, & sedulitate, ac studio inuocamus: vt nobis istæc conantibus adesse dignetur, & gratiam, quā aliis sæpè impartiri liberaliter consueuit, nobis itidem, quamlibet indignis, non deneget. At quo magis hæc immerentes postulamus, eo enixiùs apud sanctissimam Dei genitricem Virginem Mariam, rerum nostrarum omnium semper auspicem, ducem, ac moderatricem, precibus contendimus: vt hæc apud eum qui aperit os mutorum[g], & linguas infantium facit esse disertas, quiq. dat omnibus affluenter, & plus quàm petimus, instanter exoret: vt verbis, scriptis, ac maximè omnium vitæ moribus veritatem profitentes, attestātes, & prædicantes, lingua, calamo, animiq. virtutibus ipsum laudemus, confiteamur, ac celebremus; cui est in Trinitate perfecta laus, virtus, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[d] Aug. epi. 131. ad Memor.
[e] Sapien. 1.
[f] Ioan. 14.
[g] Sapien. 10.

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic tibi, Lector, opportunè cudendam putauimus Appendicem illam, quam Auctor secundo Annalium tomo apposuit ad Lectorem extra Ecclesiam Catholicam positum, his verbis conscriptam.

APPENDIX AD LECTOREM extra Catholicam Ecclesiam positum.

AT non te despicimus, Lector, qui à Catholica religione procul abhorres, neque insectamur iurgiis, conuiciis lacessimus, vel appetimus contumeliis: nulla enim animi perturbatione commoti sumus in homines, cùm mendacia insectamur. Sed humanissimè tecum agimus: vt planè rem tibi potiùs, ipsam inquam veritatem intelligas aduersari, quàm hominem. Agemus inquam tecum liberalissimè: vsque adeò, vt omni indulgentia & animi demissione non vereamur te ipsum, si tamen veritatis tantùm es cupidus, accuratè istæc nostra legentem, æquum arbitrum constituere. Iustæ namque causæ confisi, tantum tibi concedimus, vt non dedignemur tuum quoque de rerum veritate in re tanta tunc subire iudicium, cùm (quod æquissimum iudicem decet) tranquilla ratio mente integra atque sincera, omni animi perturbatione semota, depositisque priuatis affectibus, in neutram partem inclinans, sublimiori throno in medium collocato consideat. Si talem te iudicem præstas, te ipsum mente turbatum ad te ipsum puro mentis obtutu cuncta exactiùs disquirentem libentissimè prouocamus. Ingens sanè vis humanæ insidet rationi, si tamen nullis adstricta compedibus, in omnibus libera liberè agere permittatur. Hac quidem ex causa maiores nostri summa freti fiducia veritatis, vbi aduersus obstinatissimos hæreticos agendi sese occasio obtulit, cùm illi omne iudicium Ecclesiasticum declinarent atque contemnerent, eo indulgentiæ adacti sunt, vt non recusarint Gentilium quoque hominum experiri iudicium, eorumdemq. sententiam
[a] Ioseph antiq. lib. 13. c. 6. *expectare. Hisce iudicibus Iudæi[a] de Samaritis pugnacissimè altercantibus tandem victoriam retulere. Ethnico*[b] *quoque philosopho arbitro ex consensu delecto, cuius standum esset*
[b] Orig. Dialog. *iudicio, Origenes quinque perditissimos hæreticos superauit, ipsumque iudicem ad fidem Christianã capessendã induxit. Sed & sanctissimus Episcopus*[c] *in Mesopotamia Archelaus, coram*
[c] Epiph. hæres. 66. *Gẽtilibus adhibitis ex consensu iudicibus, Manetem hæresiarchã nefandissimum confutauit. Sunt & alia de his exempla, quibus appareat, eos qui veritate pollerent, nullius recusasse iudicium, vel refugisse sententiam, nec eorum quidem qui Domini auctoritate viderentur esse damnati, ipso dicente*[d]*: Qui non credit, iam iudicatus est.] Sed & nos liberaliùs videmur tecum agere, qui te ipsum, cùm ad rectæ rationis compositus fueris ordinem, arbitrum non refugimus: certissimi planè redditi atque securi, adiudicaturum te nobis causam, atque nobiscum pariter consensurum, si amantissima æqui ratio libenter audiat veritatem: quod cupimus nobis laborum sit præmium, vt teipsum tandem sic à te ipso rectè iudicante iustissimè condemnatum, absolutum erroribus videamus. Faxit Deus, vt aliquando tibi rectè sentienti hilares occurrentes, amplectamur, exosculemurque te iam fratrem nostrum*[e] *sugentem vbera matris nostræ. At verò cùm modò, summo cordis dolore, non liceat te, prohibente*
[d] Ioan. 3. [e] Cant. 8. [f] Ioan. 2. *Apostolo*[f]*, salutare, nec dicere saltem, Aue: nemo tamen prohibet, quin tibi salutem plurimam cupientes, eam vt Deus impertiat, enixis precibus contendamus.*

APPA-

APPARATVS AD ANNALES ECCLESIASTICOS.

De Aduentu Filij Dei.

DE ECCLESIAE ANTIQVITATE. 1.

DECCLESIAM, cuius gesta narraturi sumus, esse omnium planè antiquissimam, adeò verum est, vt sine fidei iactura in dubium reuocari non liceat. Eius namque fundamentum primarium, cui cetera omnia cohæreant & innitantur, non est aliud, nisi Christus Iesus Dei Filius, non in tempore creatus, sed à Patre ante omnia tempora genitus, eiusdem cum Patre substantiæ, sine quo nihil factum est, ac per quem facta sunt omnia. Cùm autem venit plenitudo temporis (vt ait Apostolus[a]) misit Deus ipsum Filium suum factum ex muliere: qui diuinæ naturæ associauit humanam, tantoque fœdere vtramque naturam hypostatica vnione coniunxit, vt nec inferiorem (vt ait sanctus Leo[b]) consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. Quocirca hic est Agnus ab origine mundi (vt habetur in Apocalypsi[c]) occisus; qui sui sanguinis effusione, & qui E antè fuerant homines, & qui pòst futuri erant, ablueret, secumque perduceret in gloriam cælestem: principium & finis[d]: æterna Sapientia, quæ[e] attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: lapis[f] angularis, qui cælestia pariter atque terrena, præterita, præsentia, & futura, vna eademque suimetipsius compagine conglutinata solidaret: vt meritò Apostolus dicat[g]: Christus heri & hodie, ipse & in sæcula] & in confesso sit apud omnes Patres, quotquot vmquam fuerint ab exordio mundi, nonnisi à Christo, & per Christum salutem consecutos.

[a] Galat. 4.
[b] Leo epist. 10.
[c] Apoc. 13.
[d] Apoc. 1. 22.
[e] Sapien. 8.
[f] Iob 38. Isai. 28. Ephes. 2. 1. Pet. 2.
[g] Hebr. 13.

II. Iure itaque censuit grauissimus doctor Iustinus[h] martyr, Christianos esse nominandos, quotquot è Gentibus, licet aduentum Christi præcesserint, ratione μετὰ λόγου (dixit ille sermone Græco) vixerant. In quam sententiam sic Augustinus[i]: Hic demonstratus

[h] Iustin. orat. ad Antonin.
[i] Aug. lib. 10. confess. c. 43.

Universidad de Deusto
Biblioteca

monstratus est antiquis sanctis, vt ita ipsi per fidem futuræ passionis eius, sicut nos per fidem præteritæ, salui fierent.] & alibi[a]: Ab initio generis humani, aliàs occultiùs, aliàs euidentiùs, sicut congruebat temporibus, diuinitus visus est; nec prophetari destitit; nec qui in eum crederent, defuerunt: vt sciamus [b], etiam antiquos iustos, quicumque esse potuerunt, nonnisi per eamdem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fide scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciatur: eademque [c] fides est nostra, & illorum; quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum.] hæc Augustinus; qui satis eleganti similitudine depingens alibi [d] quod affirmamus: Eius, inquit, Ecclesiæ membra erant etiam illi sancti, quamuis in hac vita fuerint antequam secundùm carnem Christi Dominus nasceretur. Ipse enim vnigenitus Dei Filius, Verbum Patris, æquale & coæternum Patri, per quod facta sunt omnia, homo propter nos factus est, vt totius Ecclesiæ, tamquam totius corporis, caput esset. Sed sicut totus homo, dum nascitur, etiam si manum in nascendo præmittat, tamen vniuerso corpori sub capite coniuncta & compacta est: quemadmodum etiam nonnulli ex ipsis Patriarchis, ad huius ipsius rei signum, manu præmissa nati sunt: ita omnes sancti, qui ante Domini nostri Iesu Christi natiuitatem in terris fuerunt, quamuis antè nati sunt, tamen vniuerso corpori, cuius ille caput est, sub capite cohæserunt.] hucusque Augustinus, qui sæpiùs idem verbis alijs alibi [e] scriptum reliquit. In quam sententiam plurima dixere Græcorum vetusti scriptores, Origenes [f], Eusebius [g], Gregorius Nazianzenus [h], & alij.

Nos autem, quamuis vna sit ab initio mundi Christi Ecclesia, tamen superiora illa & antiquissima relinquentes, scriptis nostris ea tantùm complectemur, quæ contigerunt ex quo Christus, qui inuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo & Israël dilecto suo, è cælo in terras est dilapsus, & post hæc visus est, & cum hominibus (vt ait [i] vates ille) conuersatus est. Opportunum sanè tempus: defecerat enim (quod erat in sacris oraculis [k]) de tribu Iuda & domo Dauid regium sceptrum, atque ducatus, non in Sedechia (quod Iulianus dicebat [l]) sed in Assamonæis, postquam rerum summa apud Hebræos redacta est ad Herodem. Tribus enim Iuda in Babylonem, quod sciunt omnes historiæ sacræ periti, in seruitutem cum sanguine regio fuit adducta; deinde post annos septuaginta in Palæstinam postliminio restituta: cùm primùm, Iosepho [m] teste, eadem prouincia dici Iudæa cœpit; quique Hebræi vel Israëlitæ priùs nominabantur, Iudæi deinde sunt appellati. Zerobabel enim, & qui post eum Iudæos gubernarunt (vt tradit Cyrillus [n]) ex tribu Iuda, ex stirpe Dauid omnes vsque ad Herodem Idumęum fuerunt: quod & Hieronymus [o] testatur, licet alibi aliquando aliter dixerit. Sed hæc sunt dilucidiùs explicanda.

Quod enim ad Zerobabel & complures successores eius pertinet; nulla est dubitatio ex Dauid stirpe fuisse progenitos, id tam veteri [p] quàm nouo [q] Testamento sæpe testantibus: Assamonæos autem, penes quos fuit summa rerum vsque ad Herodem, constat fuisse ex genere sacerdotali, tribu Leuitica, ex filijs (vt habet liber primus Machabæorum [r]) Ioiarib: sic enim legendum est loco Ioarim: nam Iosephus [s] Assamonæum dicit sacerdotem fuisse ex vice Ioiarib: quæ quidem inter viginti quatuor vices sacerdotales principem locum tenuit [t]. Sacerdotum namque successiones ab Aaron vsque ad sua tempora, non Hierosolymis tantùm, sed vbicumque gentium Iudæi essent, scriptis semper eorum nominibus in publicis tabulis, testatur sæpe Iosephus [u] esse legitimè conseruatas, nec aliquando labefactatas, vel aliqua ratione mutatas. Vt igitur sceptrum Iudæ in tribu Iuda vsque ad Herodem Idumæum permansisse dicatur, inde accidit, quòd Assamonæi, qui erant ex tribu Leuitica, fœdere nuptiarum (quod licitum fuisse, Philo Iudæus in libro quem scripsit de Monarchia, testatur) tribui Iudæ, ipsique familiæ Dauid coniuncti essent. Sicque factum est, vt horum coniunctione sacerdotium simul & regnum pariter iungerentur, perseueraritque sceptrum Iudæ in Assamonæis in linea feminina vsque ad Herodem. Assamonæos enim ex materno genere fuisse ex tribu Iuda, nulla est dubitatio, Rabbinis etiam id testantibus: nullo enim alio iure tribui Leuiticæ licitum fuisset vnà cum sacerdotio absque tyrannidis labe adsciscere sibi regnum.

Videas

[a] Aug. ad Deograt. epist. 49. q. 2. in fine.
[b] Aug epist. 89 contra Pelag.
[c] Idē ad Oper. imperf. de orig. anim. epist. 157.
[d] Aug. de cat. rud. c. 19.
[e] Lib. de patient. c. 21. itē de ciuit. Dei lib. 10. c 25. et lib. 18. c. 42. Contra epist. Pelag. lib. 3. c. 4
[f] Orig. tom. 2. comm. in Ioan. & cont. Celsum lib. 2.
[g] Euseb. de præp. Euan. & hist. lib. 1. c. 3.
[h] Gregor. Nazian. orat. de Machab.

III.

[i] Baruch. 3
[k] Gen. 49.
[l] Iulian. Apostat. apud Cyril. Alex. contra Iul. lib. 8. HEBRAEI QVANDO VOCATI IVDAEI.
[m] Iosep. antiq. lib. 11. c. 5.
[n] Cyril. lib. 8. contra Iul.
[o] Hieron. in Soph. c. 1. & in Ezec. c. 21.

IIII.

[p] Paral. c. 3 3. Esd. c. 5.
[q] Matt. 1. Luc. 3.
[r] 1. Mach. 3.
[s] Ioseph. antiq. lib. 12. c. 8. TRANSLATVM REGNVM AD ASSAMONAEOS
[t] 1. Paral. c. 24.
[u] Ioseph antiq. lib. 20. c. 8. & contra Apion. lib. 1.

A Videas eiusmodi coniunctionis occasione nomina quoque facta esse communia, quæ peculiaria alterius que tribus esse solerent; vt nomen Iudæ, nomen Leui, Mathathiæ, & aliorum in genealogia Saluatoris, quam texuit Lucas, esse sæpiùs repetita; ipsosque Assamonæos, licet essent ex tribu Leuitica, nominatos tamen esse viros Iuda ob sceptrum Iudæ ex materno genere sibi iunctum. In libro enim Machabæorum primo [a] hæc leguntur de illis qui malè pugnarunt: Ipsi non erant de semine illorum, per quos salus facta est in Israël: & viri Iuda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israël.] Porrò viros Iuda, qui ex tribu Iuda prognati essent, diuina Scriptura dicere consueuit, sed Assamonæos intellexit ob genus Iuda, ac eius sceptrum illi debitum sibi coniunctum; licet alij velint à Iuda Machabæo dictos, non à tribu. Sed hac in re contentiosum funem minimè trahimus: quamuis sciamus nobis fauere Vulgatæ lectionem,
B qua legitur, Viri Iuda, non, Iudæ, vel, Vir Iudas. Haud enim adeò portentosum, vt illi dici voluerint Viri Iuda, cùm Hebræi omnes (vt nuper diximus) soluta captiuitate, maluerint dici Iudæi.

[a] 1. Machab. c. 5.

V. TRIBVS IVDA QVA RATIONE REGNASSE DICITVR VSQVE AD HERODEM.

Quòd igitur Hieronymus atque Cyrillus sceptrum Iuda in tribu Iuda & familia Dauid vsque ad Herodem Idumæum perseuerasse dixere, nonnisi de materno genere est intelligendum: vt de multis quoque alijs regnis accidisse videmus, cùm deficientibus masculis domus regiæ, per feminas regni successio vnà cum nomine perseueret. Sed cessasse visum est penitus sceptrum Iudæ, cùm Herodes Idumæus, Gentilis homo, postea proselytus, Iudæorum regnum capessiuit, quod transmisit ad Archelaum, ac deinde ad Herodem Antipam, qui ex alienigena femina geniti sunt, nępe (vt auctor est Iosephus [b]) ex Malthace Samaritide. Cùm hæc autem apud Iudæos omnes æquè essent in confesso,
C defecisse nimirum sceptrum de tribu Iuda, quo sublato, Christus venturus esset: complures ea occasione arrepta, adulandi studio, ipsum Herodem Christum esse dixere; conflatumque mox est nomen ex secta, vt ijdem Herodiani dicerentur; sicque Iesum, qui verè Christus erat, spernentes, Herodem eidem prætulere. Vnde quoq. accidit, vt posteri Iudæorum, quòd post Herodem Idumæum, Archelaum, Herodem Antipam, nulla ex parte Iudæ tribui inhærentes, regnasse viderent Agrippam Aristobuli filium, qui ab Herode genitus erat ex Mariamne Hyrcani Assamonæi Pontificis nepte, ex eademque stirpe Reges ad Vespasianum Imperatorem vsque perseuerasse: quasi ad illud etiam tempus permansisset sceptrum Iudæ, occasione qua diximus sobolis Mariamnes: ipsi eidem Vespasiano (vt suo loco dicemus) quæ de Christo prænunciata fuerant, tribuerēt, cùm & complures pseudoprophetæ consurgerent, se Christum esse dicentes. Sed quis horū omnium
D fuerit verè Christus, etsi non alia, tamen euentus facilè demonstrauit. Nam si non Herodes, neque Vespasianus potuit esse Christus: qui verè prædictus fuerat Christus, Iesus fuit. Numquam antè, perinde ac in aduentu Christi, defecerat sceptrum Iudæ: nam etsi Iudæi aliàs in captiuitatem redacti, regnare desierint, numquam tamen aliquis suffectus est alienigena Rex, qui in Iudæa regnauerit, nisi cùm Herodes Idumæus regnum obtinuit. Verùm qua ratione ad Herodem rerum Iudaicarum summa potestas peruenerit, id nobis est explicandum.

[b] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 1. & De bello Iud. lib. 1. c. 18.

VI. DE HERODIS REGNI EXORDIO.

Constat [c], post Iudæam à Pompeio Magno debellatam, populoque Romano reddi-
E tam vectigalem, & ex parte in formam prouincię redactam, ac per Scaurum primùm, deinde Gabinium [d] administratam: post etiam expilatum templum à Crasso [e], clademque maximam à Cassio [f] inuectam, & à Caio Cæsare [g] rursus imperatum tributum, atque aliam à Cassio depopulationem miserrimè factam: post denique M. Antonij administrationem, digladiantibus inter se odio pertinacissimo Assamonæis, ad extremum Olympiade [h] centesima octuagesima quarta, Domitio Caluino iterum & Asinio Pollione Coss. Herodem Antipatris filium Idumæum proselytum ex S. C. Romæ regnum Iudæorum (vt tradit Iosephus) accepisse. Quando post hæc Antigonus Assamonæus, qui fauore Parthorum eiecto Hyrcano, vltimus Rex Iudæorum principatum inuaserat, bello victus cùm esset, non tantùm (quod idem scribit Iosephus [i]) in eum
F securi animaduerti iussit, sed (vt auctor est Dio Cassius [k]) eidem cruci alligato ac fustibus cæso Antonius caput truncari mandauit. Hic vltimus fuit Regum Iudęorum, in quo & desijt Iudæorum principatus: nam licet post eius occubitum, adhuc qui fuerat pulsus, in humanis esset Hyrcanus; tamen redactus in ordinem, moderante Herode habenas regni, eiusdem dolo sublatus est. Quocirca cùm fuisset ereptū tribui Iuda regium sceptrum,

[c] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 8.
[d] Ibid. c. 10.
[e] Ibid. c. 12.
[f] Ibid. c. 12.
[g] Ibid. c. 17.
[h] Idem lib. 14 c. 26.
[i] Ioseph. lib. 15. c. 1.
[k] Dio histor. Rom. lib. 49.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per feminas in alios ac denique in ipsos Assamonæos delatum; nihil supererat, nisi vt is A
mitteretur, ex antiquorum prædictionibus, qui cælitus dilapsus in Israël regnaret, Gentes
regeret; regnumque Iudaicum, quod acto in crucem Antigono fuerat extinctum, per
crucem, quam subiret, restitueret, & amplioribus spatijs propagaret.

VII. PONTIFICATVS E DOMO LEVI SVBLATVS.

Verum enimvero non modò regnum, sed & legitima summi sacerdotij institutio
per hæc tempora defecerat. E familia namque Assamonæorum fuit ad alios transla-
tum: nam Hyrcanus [a] quidem Pontifex Maximus ab eodem Herode necatus est; cui
cùm substituisset Aristobolum [b] gentis eiusdem, mox & hunc interfici iussit; & Ananelum
quemdam ignobilem Iudæum Babylone accersitum (quem, viuente adhuc Hyr-
cano, Pontificem delegerat, & paulo pòst gradu mouerat) extulit rursus ad tantam di-
gnitatem. Post hunc, nonnullos alios, nulla habita diuinarum legum ratione, vel quòd
magnam pecuniarum vim loco pretij offerrent, vel quòd plurimùm gratia apud ipsum B
possent, pro libito suffecit, atque dimouit. Sunt harum rerum testes locupletissimi Io-
sephus [c], Eusebius [d], Hieronymus [e], & alij plerique. Nec his contentus Herodes, insi-
gne [f] pontificium nobilissimum, stolam scilicet sacerdotalem, vt sibi ius omne & orna-
mentum summi sacerdotij prorsus arrogaret, & in potestatem suam redigeret, in loco
munitissimo custodiri iussit. Regno itaque ac sacerdotio Iudæorum collapso & fundi-
tus euerso, quid aliud restabat, nisi vt Sanctus sanctorum vngeretur? Postremò, quòd
omnium maximum existimari debet: ipsa rectorum dogmatum sincera doctrina, pluri-
mis vndique erroribus erumpentibus, ferè penitus erat obscurata; ita vt Iudæi penè om-
nes altissima caligine inuoluerentur, neque satis quid verum foret, dignoscere ac iudi-
dicare possent: quod quale foret, benè erit breuiter, vt instituti argumenti ratio postu-
lat, attigisse. C

[a] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 9.
[b] Ioseph. lib. 15 antiq. c. 3.
[c] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 8.
[d] Euseb. histor. lib. 1 c. 6.
[e] Hieronym. in Dan. c. 9.
[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.
[g] Dan. 9.

VIII. DE SECTIS IVDAEORVM.

Tres præcipuè his temporibus (vt auctor est Iosephus [h]) apud Hebræos sectæ vi-
gebant, Pharisæorum, Sadducæorum, & Essenorum: quibus & duæ aliæ accesserunt
postremò institutæ, Galilæorum, atque Herodianorum. His, vt cuique in animo erat,
quàm plurimi è Iudæis adhærebant. Sed cùm maximè inter se dissiderent, in causa erant,
vt animi illorum qui veritatem quærebant, innumeris quæstionibus impliciti destine-
rentur. Et de Pharisæis quidem quæ scripta reliquerit Hieronymus [i], paucis attingemus.
Testatur enim, quòd non multo ante aduentum Christi, exorti sunt in Iudæa Sammai
& Hillel; ex his Scribæ, & Pharisæi. horum posteri duas illas familias constituerunt,
quæ (vt rectè veteres interpretes existimarunt) Christum non receperunt, & cæteris
ruinæ fuerunt. Sammai meritò dissipator, ex interpretatione nominis, vocatur; & Hillel
profanus, quòd per traditiones, & διευτερώσεις suas, legis præcepta dissipauerint, atque D
maculauerint. Horum scholam primus accepit Achibas, post eum Meir, tertio loco
Ioannan, inde Eliezer, post quem Delphon, cui successit Ioseph Galilæus, atque vlti-
mo loco vsque ad cladem Hierosolymorum per Titum illatam Iosue. Ex his qui Legi in-
terpretandæ nauabant operam, Scribæ dicebantur, cæteri communi nomine Pharisæi.
Omnes autem superstitionibus cum pertinacia inhærentes, obdurantes se contra verita-
tem (vt est Euangelicus sermo [k]) cæci facti sunt, & duces cæcorum. Erant horum
hæc dogmata à veritate deuia. Fato hi [l] cuncta tribuebant: animarum iudicia sub terra
fieri affirmabant: transanimationem Pythagoræam [m] hoc temperamento astruebant, vt
solas bonorum transire in alia corpora, malorum autem animas interminato supplicio
cruciandas assererent. hæc de illis Gentilis ipsorum, & ipse Pharisæus secta, Iosephus [n].
Supperunt de his & ex Euangelio testimonia, dum in Christum quidam ipsorum pu- E
tantes transmeasse animam Eliæ [o], alij Hieremiæ, alij verò Ioannis Baptistæ, dicebant il-
lum esse Eliam, vel Hieremiam, vel Ioannem Baptistam, siue alium quempiam ex Pro-
phetis. Astronomiæ quoque cultui eosdem vehementer fuisse addictos, in hisque Græ-
corum vanitates esse sectatos, auctor est Epiphanius [p]. Insuper ijdem vitiosa interpreta-
tione Legem corrupisse, Christi Domini nostri testimonio sæpiùs conuincuntur. Sed
non est de his modò dicendum per singula.

[h] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 2. De bell. Iud. lib. 2. c. 7.
[i] Hier. in Isai. c. 8.
[k] Matt. 15
[l] Ioseph. antiq. lib 18 c. 2. De bell. Iud. lib. 2. c. 7.
[m] Epiph. in Panar. li. 1. c. 16
[n] Iosep de bell. Iud. lib. 2 c. 7.
[o] Matt. 14 Marc. 8. Luc. 9.
[p] Epiph. in Panar. li. 1. c. 16

IX. DE PHARISAEORVM INSTITVTIS

Porrò quod ad vitæ statum pertinet, nundinaria quadam sanctitate sic animos om-
nium sibi conciliabant, vt quod ipsi dicerent, vel facerent, ius fasque ab omnibus esse
crederetur. Vnde hæc de ijs Iosephus [q]: Tanta est eorum auctoritas apud populum, vt
etiam si Regi obloquerentur, aut Pontifici, fidem tamen vulgus eis habeat.] & alibi [r]:
Genus hominum astutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infestũ, vt eos etiam
apertè

[q] Ioseph. antiq. lib. 13 c. 18.
[r] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 3.

A apertè impugnare non vereantur.] hæc ille. Vita [a] autem ab illis sic erat instituta, vt [a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 2.
eorum victus simplex esset, nullisque mollitus delicijs. Dehinc ipsorum tyrocinia si quis
attendat, quid dignum equidem vehementi admiratione inueniet: descriptum illud ha-
bes ab Epiphanio [b] his verbis: Quidam enim ipsorum, cùm se exercebant, præscribe- [b] Epiph. lib. 1. Panar. c. 16.
bant decennium, aut octennium, aut quadriennium virginitatis & continentiæ: & fre-
quentiùs orantes, crebriùs certamen hoc aggrediebantur, vt ne videlicet corporale quid
eis accideret, aut clandestinè per somnia tristis corporis defluxio contingeret. Et alij ex
ipsis asseres sibi ipsis parabant dodrantis tantùm latitudine, & in his se ad vesperam lo-
cabant, vt si quis dormisset, in pauimentum decideret, & rursum excitaretur ad oratio-
nem, per hoc quòd vigilantem vitam haberent, quantum fieri posset. Alij lapillos ex
aquis collectos sibi ipsis sternebant, vt dum his pungerentur, non in profundum som-
B num deferrentur, sed vigilantiam sibi ipsis parare cogerentur. Alij spinas pro strato ha-
bebant ob eamdem causam. Ieiunabant bis in sabbato, secunda & quinta die; decima-
bant decimationes; dabant primitias, trigesimas, & quinquagesimas; sacrificia & vota
exactissimè exoluebant. In prædicto verò Scribarum habitu progrediebantur, per ami-
cula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis & calceamentorum ligulis
procedentes [c]. Nam fimbrias ac prætextus quosdam in quatuor alis amiculi vnusquis- [c] Epiph eod. lib. 1. c. 15.
que habebat ex ipso stamine illigatos, quo tempore continenter agebant, aut virginita-
tem exercebant: singuli enim determinatum castitatis aut continentiæ tempus habe-
bant; & hæc ipsorum exemplaria erant ad declarandum hominibus suam professio-
nem, vt nemo contingeret scilicet sanctificatos. Dicebantur [d] autem Pharisæi, eo quòd [d] Epiph. lib. 1. Panar. c. 16.
separati essent ab alijs, propter spontaneam superfluam religionem apud ipsos rece-
C ptam.] hæc Epiphanius.

X. PHARISAEORVM HYPOCRISIS.

Per hæc, inquit Iosephus, magnam sibi Pharisæi auctoritatem parauerunt apud po-
pulum; & quicquid ad solemnes precationes & cultum diuinum attinet, iuxta horum
interpretationem & præscriptum solet fieri: tantùm habent à ciuitatibus sapiẽtiæ, tem-
perantiæ, & vitæ honestioris testimonium.] hæc de his ille. Cùm autem eiusmodi sanc-
titatis speciem extrinsecus præ se ferrent, & ad decipiendos homines compositam laruam
induerent: quales intus essent, qui nouit corda hominum, egregiè quibusdam quasi co-
loribus depinxit, cùm ait [e]: Væ vobis Scribæ & Pharisæi, hypocritæ, quia similes estis se- [e] Matt. 23
pulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus
mortuorum, & omni spurcitia: sic & vos foris quidem paretis hominibus iusti, intus au-
tem pleni estis hypocrisi & iniquitate.] & quod habet inferiùs: Serpentes genimina vi-
D perarum, quo modo fugietis à iudicio gehennæ?]

XI. DE SADDVCAEIS.

Non his certè meliores erant Sadducæi, qui longè deteriora dogmata, quàm Phari-
sæi, sectabantur: siquidem (vt referunt Acta Apostolorum [f]) dicebant non esse resurre-
ctionem mortuorum, neque Angelum, neque Spiritum; cùm alioqui Pharisæi è contra-
rio hæc tenerent & faterentur. His turpiora multò Iosephus [g] ijsdem tribuit, dum eos de
animarum immortalitate delira quædam tradidisse, animasq. vnà cum corporibus simul
& eodem tempore extingui putasse testatur. In reliquis cum Samaritis idem sensisse, nisi
tantùm quòd Hierosolymis agentes, vnà cum Iudæis sacrificarent, confirmat Epipha-
nius [h], qui eosdem à Saddoc sacerdote nomen accepisse, sed à præceptoris sui doctrina [h] Epiph. lib. 1. Panar. c. 14.
defecisse, narrat. Ad hæc, hos inter se feris moribus discrepasse, & ergà exteros illibera-
les & inhumanos fuisse, quam ob causam auersatum eos populum, & Pharisæis potiùs [i] Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 7 in fin. & ant. lib. 18. c. 2.
E obedientem fuisse, Iosephus [i] tradit, additque eius sectæ fuisse paucos, sed ferè dignitate
præcipuos. In hos æquè ac in Pharisæos Ioannes Baptista inuectus est his verbis [k]: Pro- [k] Matt. 2.
genies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?]

XII. DE ESSENIS

Qui tertio loco recensentur Esseni, à ceteris omnibus schismate erant diuisi, qui [l] nec [l] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 2.
sacrificarent in templo, quòd (vt dicebant) sanctioribus vterentur cærimonijs. Cete-
rùm vitæ moribus fuisse conspicuos, omnes vno ore fatentur. Sed de illorum vitæ in-
stitutione, accommodatiori loco agemus inferiùs. Quod ad dogmata spectat, quorum
causa præsens susceptus est sermo: Epiphanius [m] eosdem inter Samaritas adnumerat, [m] Epiph. Panar. lib. 1. c. 10 SAMARITANORVM SECTAE DIVERSAE.
quos in quatuor sectas fuisse distinctos affirmat. Quinam verò fuerint Samaritæ, ne-
mo in diuinis versatus Scripturis ignorat. Hi sunt, qui cùm diuisi essent à Iudæis, non
templum, non sacrificia, vel cærimonias communes cum illis habebant; cumque quin-
que tantùm Moysis libros reciperent, Prophetas ac cetera diuinæ Scripturæ volumina

Universidad de Deusto
Biblioteca

negligentes reijciebant, non credentes resurrectionem mortuorum, negantes & Spiritum sanctum. hæc & his plura Epiphanius [a] in Panario. Præterea horum (quòd in quatuor sectas essent distincti) alios tradit fuisse Essenos, quos diximus; alios [b] Sebuæos, qui cùm in omnibus cum illis consentirent, tamen quòd transposuissent tempora solemnium festiuitatum, à ceteris sunt segregati. Gortheni tertio loco positi, his aduersantes, diuersam ab illis dierum festorum rationem habuerunt, Essenis potiùs in hoc adhærentes. A

[a] Epiph. in Panar. lib. 1. c. 9.
[b] Epip. eod. lib. c. 11.

XIII. DOSITHEI SVPERSTITIOSISSIMI

Quartum genus erat Samaritanorum, qui Dosithei [c] sunt nominati, à dictis omnibus differentes, resurrectionem mortuorum profitentes, superstitiosa tamen nonnulla ad nouum vitæ genus instituendum accommodarunt: siquidem ab animatis abstinebant; insuper, quod scribit Origenes [d] in Periarchon, adeò superstitiosè colebant sabbatum, vt quo quisque eorum habitu, loco, situ, die sabbati inuentus fuisset, siue stans, sedénsve, intus vel foris, eo loco eademque positione ea die vsque ad vesperam permaneret. Sanè haud ingratum fore existimamus, ex quo in hæc de sabbati superstitiosa obseruatione semel incidimus, si quod scribit Synesius ad Euoptium de nauigatione sua hîc opportunè recensuerimus: Cùm, inquit, exorta tempestate, peracta esset dies parasceues, & vespere decidente Sole, Iudæi qui nautæ erant, sabbatum inchoarent: qui clauum tenebat, mox vt Solem reliquisse terram coniectauit, relicto clauo, prosternit se, seque cuique calcandum exhibuit. Rati autem nauigantes id ex desperatione eum fecisse, omnes consternabantur: cùm autem causam accepissent, quidam gladio euaginato necem eidem intendebant, vt in opus incumberet: ille verò immobilis librum legebat legis, nec minùs quàm Machabæus aliquis mortem comminatam contemnebat. sicque tota nocte, cum sequenti die, vsque ad dimidium noctis, sedit Iudæus otiosus; tunc verò sponte surrexit, & clauum omissum recepit.] hucusque Synesius. Sed iam omissa repetamus. Eosdem Dositheos præ ceteris Prophetas repudiasse, Tertullianus [e] refert; monogamos fuisse, & nonnullos ex his virginitatem seruasse, Epiphanius tradit [f], qui & de Dositheo eorum auctore historiam quamdam narrat. Sed hactenus de Samaritis. B C

[c] Epiph. lib. 1. Panar. c. 13.
[d] Orig. Periar. lib. 4.
[e] Tertull. de præscr. & Hieron. contra Luciferianos.
[f] Vbi suprà c. 13.

XIIII. HEMEROBAPTISTAE

Non prætereundum genus hominum illud, qui à Pharisæis aliqua, aliqua verò à Sadducæis mutuati, monstrum quoddam conflarunt. Hi etenim simul cum Pharisæis cetera sentientes, cum Sadducæis mortuorum resurrectionem negabant. Præter hæc autem præcipuum hæc secta habebat, quòd vere, autumno, hieme, & æstate, qui illi essent addicti, quotidie baptizarentur; rati nimirum hominem non posse viuere, nisi quis singulis diebus in aqua mergeretur, atque ita ablueretur, ac proinde sanctificaretur; quos eam ob causam Hemerobaptistas esse appellatos, Epiphanius [g] docet: qui & his addit Nazaræos, qui nec sacrificia, nec libros Moysi cum ceteris haberent communia, abstinerentque ab animatis, velut immundis. D

[g] Epiph. in Panar. lib. 1. c. 17. & 18.

XV. DE HERODIANIS.

His proximos dicit [h] esse Ossenos: ac nouissimo loco ponit Herodianos, quorum hæresis temporibus regnantis Herodis est exorta, ipsumque dicebant esse Christum: quòd scilicet secundùm diuinum oracullum, cùm defecisset penitus sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, ipse ille esse videretur qui mittendus erat, eo quòd ex S. C. Rex Iudæorum fuisset declaratus. Horum gregales fuerunt qui vnà cum Pharisæis [i] conspirarunt contra Christum, & cauillosam de tributo persoluendo Cæsari [k] proposuerunt quæstionem. De secta verò Galilæorum, quæ tempore census est exorta, suo loco opportuniùs dicemus inferiùs. Prædictas hæreses Tertullianus [l] breui compendio recensens, hæc ait: Taceo Iudaismi hæreticos: Dositheum, inquam, Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex huius erroris radice surgentes, ausi sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem carnis negare. Prætermitto Pharisæos, qui additamenta quædam Legi astruendo, à Iudæis diuisi sunt: vnde etiam hoc accipere ipsum, quod habent, nomen digni fuerunt: Cum his etiam Herodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt.] Atque his Tertulliani similia ferè Hieronymus [m]. E

[h] Eod. lib. c. 19 & 20.
[i] Marc. 3.
[k] Matt. 22 Marc. 12.
[l] Tertull. de præscr. c. 45.
[m] Hieron. contra Lucifer.

XVI. Hic erat status rerum Iudaicarum, & quidem perditissimus ac profligatissimus omnium: quippe è loco motis atque collapsis firmissimis columnis illis diuina operatione statutis, Regno, Sacerdotio, atque Lege, status Iudæorum illis subnixus ingenti est fragore prostratus; quem posse erigere, atque in integrum restituere, non erat

A erat hominis opus, sed tantùm diuinæ virtutis atque potentiæ. Quòd se facturum Deus per Amos [a] Prophetam olim pollicitus est, dicens: In die illa suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & reædificabo aperturas murorum eius; & ea quæ corruerant, instaurabo, & reædificabo eum sicut in diebus antiquis, vt possideant reliquias Idumææ, & omnes nationes, eo quòd inuocatum sit nomen meum super eos, dicit Dominus hæc faciens.] Id quidem Deum implesse per Filium suum, quem ad hoc misit in mundum, Iacobus [b] Apostolus in illo sacrosancto Apostolorum conuentu pro cõcione egregiè professus est. In tam acerba rerum Iudaicarum iactura (quod prædixerat Isaias [c]) sicut pauca spicæ post messem, vel post vindemiam esse solet racemus, aut duæ vel tres quæ post excussam oleam in summitate rami oliuæ remanent; ita ferè cunctis in errorem adductis, vix exiguus numerus illorum remanserat, qui sacramentum verę religionis, quod B à sanctis Patriarchis ac Prophetis acceperant, retinerent atque seruarent. Pusillus planè grex iustorum, redemptionem Israël expectantium: inter quos ætate maiores Simeon Iustus, Anna vidua, Zacharias sacerdos, Elizabeth eius coniux, & qui remanserant ex stirpe Dauid, Ioseph, atque Maria, & si qui alij diuinę legis cultores & amantes, in veritate perstarent, auidiusque illum cuperent, qui collapsum Regnum, Sacerdotium, atque Legem ipse Rex, & Sacerdos, atque Legifer Emmanuel restitueret: & (quod olim [d] Isaias locutus) idem Dominus Iudex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster ipse saluaret nos.

[a] Amos 9.
[b] Act. 15.
[c] Isaiæ 17.
[d] Isaiæ 37.

XVII. Quòd si lumen, quod in mundo erat, tenebræ factæ sunt (secundùm [e] Euangelicam ad hanc rem accommodatam loquimur analogiam) ipsæ tenebræ quantæ erant? Si ipsa, inquam, Iudæa, vbi notus erat Deus [f]; & Israël, vbi magnum nomen eius, tanta erat obC uoluntus caligine: quid putandum de Gentibus, quæ Deum ignorantes, in idolis prauos colebant dæmones? Talibus enim ducibus, ijsdemque hostibus, quænam posset infelix homo bona capessere, vel mala vitare? Iam & collapsæ erant, quæ apud Gentes fuerant optimis legibus institutæ Respublicæ: & ipsa Romanorum, qui egregijs animi virtutibus sibi subegerant Orbem, relicta illa antiqua rectè viuendi consuetudine, plus ceteris omnium vitiorum genera sectabatur, eisdemque velut cœnoso gurgite obruta mergebatur; id enim scriptores eorum sæpiùs exclamantes conquerebantur. vnde & in hanc sententiam Augustinus [g]: Ecce, inquit, Romana Respub. (quod non ego primus dico, sed auctores eorum, vnde hoc mercede didicimus, tanto antè dixerunt Christi aduentum) paulatim mutata, & ex pulcherrima atque optima, pessima atque flagitiosissima facta est, &c.] Quid memorem ceteras nationes? multiplicium deorum in vnaquaD que prouincia superstitiosissimum cultum, ferales Gentium ritus, portentosas populorum inolitas vbique consuetudines, turpissimos hominum mores cuncta labefactantes, ipsaque iura naturæ violantes? Benè ergo, ac peropportuno tempore à Deo consultum est, vt vnigenitum Filium, per quem cuncta creauerat, in mundum mitteret, vt omnia restauraret ac stabiliret, ipseque Via, Veritas, & Vita, à recto tramite deuios, fidei religione ac morum compositione reuocaret ad viam; cunctosque per veritatem errores auferens, iter aperiret ad vitam.

[e] Matt. 6.
[f] Psal. 75.
DE STATV GENTIVM.
[g] August. de Ciuit. Dei lib. 2 c. 19.

XVIII. FILII DEI ADVENTVS IVDAEIS ET GENTILIBVS PRAENVNCIATVS

Quapropter cùm cælitus ad salutem vtriusque populi, Iudæi atque Gentilis, à Patre Filius mittendus esset in terram: quò totius humani generis reciperetur consensu, consilium Dei fuit, vt longè ante eius aduentum, tantæ rei sacramentum Iudæis atque Gentilibus innotesceret: Illis quidem multifariam (quod ait Paulus [h]) multisq. modis loquens E patribus in Prophetis, hæc prædixit, ac figuris adumbrauit: Gentiles autem, quòd à veritate veri cultus procul abessent, nec facilè externę religionis hominibus admouerent aures, per suos ipsorum vates, de his quæ ventura erant, voluit præmoneri. Erant hi [i] Mercurius Trismegistus, Hydaspes, atque Sibyllæ, sic dictæ à Dei consilijs denunciandis, quasi Θεοβουλαι, decem numero, vt aiunt, omnes virgines; quibus ob virginitatis insigne meritum diuinationem esse concessam, Hieronymus [k] existimauit: quam & ob causam eas appellare Patres [l] consueuerunt Prophetissas Gentilium; quibus & tantùm tribuit Heraclitus [m], vt eas non humanitus, sed diuinitus apparuisse putarit.

Vsi sunt crebrò sancti Patres, ad conuincendos errores Gentilium, Sibyllarum oraculis: quam ob rem Gentiles ipsi (vt auctor est Origenes [n]) Christianos, Sibyllistas nominabant. Memoria sanè dignum, quod de Paulo Apostolo scribit Clemens Alexandrinus [o] his verbis: Quo modo Deus Iudæos saluos esse voluit, dans eis Prophetas; ita

[h] Hebr. 1.
[i] Lact. lib. 1. c. 6.
[k] Hieron. cont. Ionin. lib. 1.
[l] Theoph. Antioch. ad Autol. lib. 2.
[m] Clem. Alex. Strom. lib. 1.
XIX.
[n] Orig. contra Cels. lib. 5.
[o] Clem. Alex. Strom. lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PATRES VSI SIBYLLARVM TESTIMONIIS.

ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ exercitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo ſecreuit. Præter Petri prædicationem, declarauit Paulus Apoſtolus dicens: Libros quoque Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quo modo vnum Deum ſignificet, & ea quæ ſunt futura: Hydaſpem ſumite, & legite, & inuenietis Dei Filium multo clariùs & apertiùs eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi Reges inſtruerent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen eius geſtant, & eius fideles, & aduentum, & tolerantiam.] Hæc cùm recitet Clemens antiquus Theologus ex Paulo; non vtique ex epiſtolis eius, ſed ex concionibus ad populos habitis, quarum nonnulla verba in audientium aures ſic eſſe illapſa putandum eſt, vt numquam ea delerit obliuio. Quid ni Paulus ex Græcorum libris aliquando teſtimonium petendum putarit, cùm & Græcos poëtas citare conſueuerit, & prudenti conſilio, cùm concionaretur Athenis in Areopago [a], arę titulum ad ſui argumenti rationem accommodarit?

[a] *Act. 17.*

XX. POENA MORTIS DECRETA LEGENTIBVS LIBROS SIBYLLINOS.

Quàm præterea frequentes fuerint Chriſtiani in legendis libris Sibyllinis, quantámve ad conuincendos Gentiles ex ijs vim & auctoritatem ſibi comparare ſtuduerint, ex eo facilè poteſt intelligi, quòd pœna mortis ab eorum lectione eos abſterrere legibus oportuerit: quod his verbis Iuſtinus [b] martyr teſtatur, cùm ait: Opera autem, & inſtinctu malorum dæmonum, mortis ſupplicium aduerſus librorum Hydaſpis & Sibyllæ aut Prophetarum lectores conſtitutum eſt; vt per timorem homines ab illis, quo minùs ſcripta ea legentes, rerum bonarum notitiam percipiant, ſed in ſeruitute eorum retineantur, abſterrerentur. quod quidem efficere, & ad finem ſuum perducere nequiuerunt. Non enim abſque timore tantùm huiuſmodi ſcripta legimus; verùm etiam vobis ad inſpiciendum quæ in eis traduntur, vt videtis, offerimus, grata acceptaque omnibus fore ſcientes. Atque hoc etiam ſi paucis perſuaſerimus, maximum tamen incedem. feremus lucrum: nam, vt boni agricolæ, amplam à Domino capiemus mercedem.] hæc Iuſtinus. Non fuiſſe autem ſecurum Chriſtianis Sibyllinos libros legere atque ſcrutari, ex his quæ Valerianus Imp. [c] ad Senatum reſcripſit, cognoſci perſpicuè poteſt: Miror, inquit, vos, patres ſancti, tamdiu de aperiendis libris Sibyllinis dubitaſſe, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, & non in templo omnium deorum tractaretis.] hæc ille.

[b] *Iuſt. mart. in orat. ad Ant. Pium.*

[c] *Apud Flau. Vopiſc. in Valer. Imp.*

XXI. SIBYL. CARMINA QVÆSITA.

Admiramur magnopere quidem conſilium Dei, qui ſic Gentibus, quæ Deum ignorarent, proſpexit, vt non Sibyllina tantùm carmina in eorum manus venire, ſed eadem conflagrata, diligenti inueſtigatione ac publica alibi legatione perquiri, cõquiſita examinari, ac denique examinata, ſpurijs, quæ eorum iudicio ſunt inuenta, reiectis probari, eademq. probata cuſtodiri voluerit: hæcque omnia ante Chriſti aduentum: tum vt quę aduerſus eos Chriſtiani adducere poſſent in teſtimonium, haberent; tum etiam vt ea citantes, & ex libris ipſorum teſtimonium petentes, nulla impoſturæ ſuſpicione moueri iure poſſent. Siquidem carmina illa Sibyllina temporibus Tarquinij Superbi Romam allata, Syllanis temporibus, cremato Capitolio, Olympiade (vt numerat Dionyſius [d]) centeſima quinquageſima tertia, Scipione [e] & Norbano Coſſ. ab Vrbe condita annò ſexcenteſimo ſeptuageſimo primo, conflagrarunt. Poſt annos verò ſeptem, Capitolio reſtituto, ſub Conſulatu Curionis (vt teſtatur Lactantius [f]) ex S. C. tres Legati, P. Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius, Erythras miſſi ſunt, qui carmina Sibyllina conquiſita Romam portarent; qui ſcriptos à priuatis verſus circa mille Romam detulerunt, atque hæc Lactantius ex Varrone.

[d] *Dionyſ. Halic. hiſt Rom. lib. 4.*
[e] *Caſſiod. in chron.*
[f] *Lactan. lib. 1 c. 6.*

XXII. SIBYLLINA CARMINA SAEPE RECOGNITA.

Porrò non Erythris modò, ſed in alijs etiam Orbis prouincijs ab ijſdem eſſe quæſita, ac Romam delata, auctor eſt Tacitus [g]; additque eadem iuſſu Auguſti Imperatoris fuiſſe recognita, atque purgata: quod, quantum ex Dione [h] colligitur, contigit ſub Conſulatu Cornelij Lentuli & Marcellini, anno ab Vrbe condita ſeptingenteſimo trigeſimo ſexto, quando, inquit Tacitus [i], ſanxit Auguſtus quem intra diem ad Prætorem Vrbanum ferrentur, neque habere priuatim liceret. Quod à maioribus quoque decretum erat, poſt exuſtum ſociali bello Capitolium quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, ſeu vna, ſeu plures fuere; datoque ſacerdotibus negotio, quantum humana ope potuiſſent, vera diſcernere.] hucuſque Tacitus. Suetonius [k] etiam de eadem per Auguſtum facta cognitione & expurgatione hæc dilucidiùs: Poſtquam verò pontificatum maximum, quem numquam

[g] *Tacit. lib. 5. Annal.*
[h] *Dio hiſt. Ro. lib. 54.*
[i] *Tacit. lib. 5. Annal.*
[k] *Suet. in Oct. Aug. c. 31.*

numquam viuo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit: quicquid fatidicorum librorum Græci Latiniſque generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgò ferebatur, ſuprà duo millia contracta vndique cremauit; ac ſolos retinuit Sibyllinos, hos quoque delectu habito; condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi.] hæc Suetonius.

XXIII.

Hæc itaque tam diligenti ſtudio ab Ethnicis Deus curari voluit, vt cùm ad eos redarguendos citarentur à noſtris carmina Sibyllina, nulla (vt diximus) poſſet iure obijci impoſturæ calumnia; licet neque adeò illis parcerent: vnde in eos Lactantius [a]: His, inquit, teſtimonijs quidam reuicti, ſolent eò confugere, vt dicant, non illa eſſe carmina Sibyllina, ſed à noſtris ficta atque compoſita: quod profectò non putabit, qui Ciceronem, Varronemque legerit, aliosque veteres, qui Erythræam Sibyllam, ceterasque commemorant, ex quarum libris iſta exempla proferimus; qui auctores obierunt, antequam Chriſtus ſecundùm carnem naſceretur.] hæc Lactantius. Quod ſpectat ad Cumanæ Sibyllæ carmina: quod Dionyſius [b], quem citauimus, Solinus [c], Plinius [d], & alij dicunt, eadem vnà cum Capitolio conflagraſſe: non ſic accipias, vt ea penitus interierint, nec illorum remanſerit aliquod exſcriptum exemplar. Conſtat enim, etſi non ab alio, certè ab Attilio Duumviro ea fuiſſe exſcripta priuatim, eumdemque eam ob cauſam inſutum in culeum fuiſſe mari iniectum. Equidem Lactantius [e] expreſsè teſtatur, Cumanæ Sibyllæ carmina ſuis etiam temporibus extitiſſe, eademque recondita, non ab alio quàm à Quindecimviris inſpici conſueuiſſe. Certè non aliundè Cicero [f] de Rege venturo Sibyllinum recitat vaticinium, eiusque interpretationem, quòd aliter homines ſalui eſſe non poſſent; niſi eumdem Regem exciperent. ac licet ipſe Reip. ſtudioſiſſimus illud vt humanum inuentum ad inuadendam Rempublicam deteſtetur; quodque eius rei certum tempus non fuiſſet definitum, eam ad decipiendum dicat adhibitam eſſe latebram obſcuritatis: tamen ipſa adeſſe tempora, ex ijſdem carminibus ore multorum iactari ſolitum, manifeſtum facit. Siquidem Lentulus [g] ex ijſdem Sibyllinis carminibus regnum ſibi adſciſcere conatus, Catilinæ ſe iunxit: eodemque prætextu [h] M. Antonius in Lupercalibus Cæſari coronam Regis impoſuit. Hæc enim iàm eſſe præ foribus, ex ijſdem Sibyllinis carminibus cecinit Maro [i]; ſed neſcius myſteriorum, quæ de Chriſto ex Virgine naſcituro prædicta erant, tribuit magna adulatione Salonino filio Pollionis: ſed de Verbi incarnatione ea eſſe intelligenda, Conſtantinus Imp. [k] aduerſus Gentes egregiè pro concione diſputauit. Potuit idem Maro ab Hebræis etiam de his aliqua accepiſſe: nam Herodes Rex Iudæorum cùm Romam venit, ſæpe eodem Pollione (vt ſcribit Ioſephus [m]) vtebatur hoſpite, Virgilij amiciſſimo.

[a] *Lactan. lib. 4 c. 15.*
[b] *Dionyſ. Halicar lib. 4.*
[c] *Solin. in Polyhiſt. c. 8.*
[d] *Plin. lib. 13. c. 13.*
[e] *Dionyſ. Halicar. lib. 4. Valer. Max. lib. 1. c. 1. §3.*
[f] *Lact. lib. 1. c. 6.*
[g] *Cic. de diuin. lib. 2.*
[h] *Luc. Flor. lib. 4. c. 1.*
[i] *Cic. Philip. 2.*

CVMANAE SIBYLLAE CARMINA HAVD EXTINCTA.

VATICINIA DE CHRISTO VENTVRO.

[i] *Virg. eclo 4.*
[k] *Coſtan. orat. ad ſanct. cœtũ c. 20.*
[m] *Ioſep. antiq. lib. 15. c. 13.*

XXIIII.

Sic etiam & quod de Chriſto antiquitus prædictum fuerat, ex Iudæa venturum Regem, qui ſumma rerum potiretur, rerum ignari ſcriptores [n] Veſpaſiano Auguſto eſſe tribuendum putarunt, quòd Iudæos domuiſſet, atque ex Iudæa in Vrbem triumphans vnà cum Tito veniſſet. Id enim Tacitus [o] his verbis narrat: Pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum litteris contineri, eo ipſo tempore fore, vt valeſceret Oriens, profectique Iudæa rerum potirentur: quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædixerant.] hæc ille. Et Suetonius [p]: Percrebuerat, inquit, Oriente toto vetus & conſtans opinio, eſſe in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum euentu poſtea patuit, prædictum, Iudæi ad ſe trahentes, rebellarunt, &c.] Ad hæc etiam de Rege naſcituro ſpectant ea quæ recitat idem Suetonius [q] in hæc verba: Auctor eſt Iulius Marathus, ante paucos menſes quàm naſceretur Octauius, prodigium Romæ factum publicè, quo denunciabatur, Regem populo Romano Naturam parturire: Senatum exterritum cenſuiſſe, ne quis illo anno genitus educaretur.] hæc Suetonius. Quódnam verò fuerit illud prodigium, ſeu prodigia, Dio [r] his verbis narrat: In Capitolio multæ ſtatuæ de cælo tactæ, liquefactæq. fluxerant; deiectaque erant tum alia ſimulacra, tum Iouis columnæ inſiſtens. Præterea imago lupę cum Remo ac Romulo conſecrata ceciderat: litteræ etiam in columnis, in quibus leges ſcribebantur, confuſæ atque obliteratæ erant.] hæc Dio anno ab Vrbe condita ſexcenteſimo nonageſimo. Sequenti autem, ſub Conſulatu M. Antonij & Ciceronis (vt tradit Suetonius [s]) natus eſt Auguſtus. Iam verò hæc & alia omnia Gentiles, quòd neſcirent diuinæ diſpenſationis myſterium, Chriſtum Regem venturum, qui idololatriam peſſumdaret atque deſtrueret, ac nouas leges præſcriberet, in alium quemuis ſenſum trahentes, interpretabantur.

[n] *Ioſep. de bell. Iud. lib. 7. c. 12*
[o] *Tacit. Annal. lib. 21.*
[p] *Suet. in Veſpaſ. c. 4.*

ORACVLA MALE TRIBVTA IMPERATORIBVS.

[q] *Suet. in Oct. Aug. c. 94.*
[r] *Dio Ro. hiſt. lib. 37.*
[s] *Suet. in Oct. c. 5.*

Proximè

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXV. ORACVLVM DELPHICVM MVTVM REDDITVM.

Proximè autem ante dicta tempora, illustrissimum illud, totoque Orbe celeberrimum Apollinis Delphici oraculum occlusum erat, nec vltra vsitata responsa dabat, horrescente dæmone, vt qui optimè nosse poterat mala sua annunciari non tantùm per oracula Sibyllina, sed & Prophetarum prædictionibus: de quo perbellè hæc Ethnicus orator[a]: Sed, inquit, quod caput est: cur isto modo iam oracula Delphis non eduntur, non modò nostra ætate, sed iamdiu, iam vt nihil possit esse contemptius? Hoc loco cùm vrgentur, euanuisse aiunt vetustate vim loci eius, vnde anhelitus ille terræ fieret, quo Pythia mente incitata oracula ederet. De vino aut salsamento putes loqui, quæ euanescunt vetustate.] hæc Cicero: cui si audientes Gentiles fuissent, de falsitate ac vanitate deorum (dicam cum Arnobio[b]) perorata causa fuisset. Sed quænam esset causa tanti silentij Apollinis obmutescentis, idem ipse, licet inuitus, aliquando effari coactus est. Cùm enim Augustus Apollinis studiosissimus[c], vt qui crederetur Apolline genitus, quique in cœna illa, quæ δωδεκάθεος vulgò dicebatur, pro Apolline ornatus solebat accumbere, cui & templum in Palatio erexerat, eidem sacrificasset hecatombem; hæc tandem ab eo responsa, vt ferunt[d], elicuit:

Me puer Hebræus diuos Deus ipse gubernans
Cedere sede iubet, tristémque redire sub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.]

[a] Cic. lib. 2. de diuinat.

[b] Arnob. adu. Gent. lib. 3.

[c] Suet. in Oct. c. 94. c. 70. c. 29.

[d] Niceph. hist. lib. 1. c. 17. Suid. in histor. verb August. Cedrenus in comp. hist.

XXVI. CHRISTVS QVOMODO INNOTVISSE AVGVSTO POTVIT.

Ad hæc addunt, Augustum Romam reuersum, aram in Capitolio erexisse hac inscriptione notatam: ARA PRIMOGENITI DEI. hæc Nicephorus, ac Suidas, quibus ceteri fidem adhibuerunt. Putatur hic ille esse locus in Capitolio, è regione rupis Tarpeiæ, vbi nobilissimum templum antiquitus erat Iouis Capitolini: sed eo prostrato, eodem in loco erecta est basilica in memoriam Dei genitricis Mariæ, atq. dicta ex causa, ARA CÆLI, titulo nuncupata; vel quòd aiunt, Dei genitricem Mariam infantem in vlnis habentem, monente Sibylla, sublimem in aëre ab eodem Augusto illic esse conspectam. Quod tamen ita velim intelligant, qui ei rei maiorem fidem adhibendam putant, quàm his quæ ex Græcis auctoribus recensuimus: non quòd Sibylla aliqua Augusti temporibus, quæ illum hæc docuerit, superstes fuerit: siquidem Cumæa, quæ nouissima omnium fuisse traditur, quinquagesima Olympiade (auctore Solino[e]) vixit, temporibusque Tarquinij Regis Romæ fuit: sed sic accipiendum, vt ea ipsa Augustus à Sibylla, hoc est, Sibyllinis carminibus, quæ Sibyllæ nomine citari à maioribus consueuerunt, acceperit; non autem à Sibylla, quasi adhuc viuente vate, quæ diximus, ei ostensa fuerint. Augustum namque multum fuisse in cognoscendis, scrutandis, expurgandisque carminibus Sibyllinis; quæ proxime diximus, satis superque ostendunt.

[e] Solin. Polyhist. c. 8.

XXVII. SIGNA VISA DE CHRISTI ADVENTV.

Sunt & alia complura, quæ Augusti Imperatoris temporibus cùm accidissent, eiusdem Imperatoris causa esse facta, Romanarum rerum scriptores existimarunt: quæ tamen rerum nostrarum nobilis historicus Paulus Orosius, fuisse Christi aduentus præsagia, ac futurorum bonorum prænuncia, attestatur. Sed haud adeò nouum, mirúmve erit, si quæ in Augusto contigerunt, eadem Christi aduentus præmonstrandi causa obuenisse dixerimus: quippe qui sciamus omnes, eumdem Christum in Cyro Rege Persarum fuisse expressum; vt de illo dixerit Dominus[f]: Assimilaui te, & non cognouisti me.] Si enim ad soluendum iugum Iudaicæ captiuitatis, & populum illum in libertatem vindicandum, atque ad templum restituendum Cyrus meritò subijt personam Christi: quid, inquam, nouum aut mirandum, si multa quæ in Augusto vel sub Augusto sunt facta, Christi aduentum, cùm ad redimendum genus humanum, & Ecclesiam excitandam & erigendam, & cæleste regnum impartiendum aduenit, velut signis quibusdam expresserint? Sed singula recenseamus. Hoc, inquit Orosius[g], commemorasse ideo par fuit, vt per omnia venturi Christi gratia præparatum Cæsaris Imperium comprobetur. Nam cùm primùm, Caio Cæsare auunculo suo interfecto, ex Apollonia rediens, Vrbem ingrederetur: hora circiter tertia, repentè liquido ac puro sereno circulus ad speciem cælestis arcus orbem Solis ambijt: quasi vnum eum ac potissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in Orbe monstraret; cuius tempore venturus esset, qui ipsum Solem solus, mundumque totum & fecisset & regeret.] hæc Orosius de circulo ambiente Solem à Suetonio[h] mutuatus. Scribunt eadem Seneca[i], Plinius[k], Dio[l], & alij. Atque hæc sub Consulatu Antonij, anno ab Vrbe condita septingentesimo decimo contigerunt.

[f] Isai. 45.

[g] Oros. hist. lib. 6. c. 18.

[h] Suet. in Oct. c. 95.

[i] Senec. lib. 1. natur. quæst. c. 2.

[k] Plin. nat. hist. lib. 2. c. 28.

[l] Dio hist. Ro. lib. 45.

Addit

XXVIII. ALIA OSTENSA PRODIGIA.

A Addit insuper Dio, sequenti anno, Hircio & Pansa Coss. visum Solem intra tres circulos effulgere, quorum vnum corona spicarum ignita circumdaret: quæ tamen futuri Triumuiratus causa fuisse demonstrata putauit. Ipso primo anno Triumuiratus, Lepido & Planco Coss. tres Soles esse visos, post Plinium[a], idem Dio[b] testatur. Anno verò tertio (vt testis est Eusebius[c]) Romæ è taberna meritoria Transtiberim oleum è terra erupit, fluxitque toto die sine intermissione. Quo signo, inquit Orosius[d], quid euidentiùs, quàm in diebus Cæsaris toto Orbe regnantis futura Christi natiuitas declarata est? Christus enim vnctus interpretatur. Itaque cùm eo tempore, quo Cæsari perpetua Tribunicia potestas decreta est, Romæ fons olei per totum diem defluxit; sub principatu Cæsaris, Romanoque Imperio per totum diem, hoc est, per omne Romani tempus Imperij, Christum, & ex eo Christianos, id est, vnctum, & ex eo vnctos, de meritoria taberB na, hoc est, de hospitali largaque Ecclesia affluenter atque incessabiliter processuros, &c.] hæc Orosius. Meruit locus ille nobilissima memoria illustrari, Ecclesia nimirum amplissima Dei genitricis titulo, à Callisto Pontifice, prima omnium, quarum extet memoria, olim erecta.

[a] Plin. nat. hist. lib. 2. c. 31.

[b] Dio hist. Ro. lib. 47.

[c] Eus. in chron.

[d] Oros. hist. lib. 6. c. 20.

XXIX. IVDAEI ROMAE TRANSTIBERIM HABITABANT.

Habitabant Augusti tempore qui erant Romæ Iudæi Transtiberim (vt auctor est Philo[e]) permissi iure maiorum viuere: quod & Ethnici scriptores testantur; vnde[f] vnus ex ipsorum poëtis Iudæum hominem, Transtiberinum ambulatorem, appellat, cùm ait:

Hoc quod Transtiberinus ambulator,
Qui pallentia sulphurata fractis
Permutat vitreis,]

[e] Philo lib. de leg. ad Caium.

[f] Mart. epigr. lib. 1. in Cæcil.

C Sed quamuis viles atque abiecti essent: tamen quoniam ex Iudæis salus ventura erat, regio, vbi degerent, eo meruit miraculo illustrari. Addit idem Orosius[g] alia id genus multa, quæ ab Augusto facta, ad ea quæ per Christum essent facienda, deducit: vt de tabulis debitorum ærarij exustis[h], de Iano clauso[i], deque Augusti nomine illi indito octauo Idus Ianuarij, quo die Christus à Magis colitur Rex Iudæorum, vel à Patre & Spiritu sancto accepit in Iordane de diuinitate testimonium: sed in his non immoramur. Corrigendi tamen ex his quæ diximus, sunt illi, qui inconsultè nimis ea ipsa accidisse putarunt ipso Christi Domini nostri natali die.

[g] Oros. lib. 6. c. 20. 21. 22.

[h] Suet. in Oct. c. 32.

[i] Ibid. c. 22.

XXX. DE CHRISTI GENEALOGIA.

Venturus itaque in mundum Dei Filius, Verbum Patris, cuius generatio inenarrabilis[k], ex genere Abrahæ, ex tribu Iuda, & stirpe Dauid (quod antè promiserat, ac sanctissimis viris Deo dignis sæpiùs reuelauerat) vt ex dispositione diuini consilij fuerat ortD dinatum, delegit humanam carnem assumere, & similis nobis per omnia, absque peccato, homo fieri. Cuius genealogiam summatim[l] potiùs quàm gradatim per continuatam successionum omnium seriem descripserunt Euangelistæ, Matthæus[m] & Lucas[n], sed diuerso ordine. Vnde sanctus Augustinus in hanc sententiam hæc ait[o]: Ideo numerus generationum in Matthæo & Luca diuersus est, quia vterque sub diuersa Christi persona diuersam texit genealogiam. Matthæus quidem, quia regiam in Christo personam instituerat insinuare, naturales Christi ex Regibus Iudæorum generationes numerat. Lucas verò sacerdotalem in Christo personam ostendere volens, generationes adoptionis Christi percurrit.] hæc ille pluribus: eadem ante ipsum Hilarius[p], & postea Iulianus Toletanus[q], & alij: Cuius rei illud est argumentum, quòd Matthæus per Salomonem, Lucas verò per Nathan eiusdem Christi genealogiam describit: sicque admirabili E quadam consensione, vtriusque vnctionis mysterium, regni scilicet ac sacerdotij, in vna eademque persona Christi, qui regnum acciperet & sacerdotium, ac regale sacerdotium institueret, simul iungerent.

[k] Isai. 53.

[l] Epip. in compend.

[m] Matt. 1.

[n] Luc. 3.

[o] Aug. de consensu Euangel. lib. 2. c. 3. 4.

[p] Hilar. can. 1. in Euangel. Matth.

[q] Iul. con. Iud. lib 3.

Quod pertinet ad Dauidicam stirpem; ex ea progenitam esse sanctissimam Dei genitricem Mariam, apud omnes Catholicos in confesso est, id Prophetis[r], Angelis[s], Euangelistis[t] testantibus, id ipsum denique Iudæis impijs confitentibus. Cùm enim Christum secundùm carnem esse filium Dauid, ipsumque ex beatissima Deipara humanam carnem sumpsisse, omnes quotquot vmquam fuerunt Catholici sint professi; planè & eamdem ex Dauidico stemmate esse progenitam, necesse est affirmare. Confirmant stabiliuntque hac etiam ratione hoc idem Euangelistæ, dum texentes Christi genealogiam, Ioseph virũ Marię è regia Dauidis stirpe originem ducere demonstrant. Cùm certum exploratumque habeatur, nec feminæ alterius tribus virum, nec viro alterius tribus

[r] Isai. 9. Ps. 86. 131 Hier. 33. & alij.

[s] Matt. 1. Luc. 1.

[t] Matt. 1. Luc. 1. 3. Matt. 22. Marc. 12.

XXXI. CHRISTVS EX STIRPE DAVIDICA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Num. vl.* bus feminam sibi matrimonio iungere licuisse, id iubente diuina Scriptura[a], atque dicente: Nubant quibus volunt, tantùm vt suæ tribus hominibus; ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione sua: & cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hereditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt à Deo separatæ sunt.] hæc lex diuina. Deducentes itaque Euangelistæ genus Ioseph ex Dauid, perinde est, ac si ex eodem principio Mariæ prosapiam deriuarent. Sed cur non potiùs Mariæ quàm Ioseph genealogias descripserint: ea suppetit certa ratio, quòd cùm genealogiæ describerentur in publicis chartis; virorum, & non mulierum series texebatur. id cùm in- A

[b] *Ioseph contra Apion. lib. 1.* numeri ferè sanctorum Patrum affirment; ex Iosepho [b] Iudæo historico, in his quæ scripsit aduersus Apionem, paruo negotio confirmatur, dum ait: Mittunt enim Hierosolymam conscribentes à patre nomē nuptæ, & antiquorum progenitorum, &c.] hæc ille de antiquis libris agens, in quibus genealogias conscriptas Hierosolymis summa diligentia asseruabant. Atque de his satis, quæ ad progeniem Dauid facere videbantur. B

XXXII. EX GENERE ETIAM SACERDOTALI CHRISTVS.

[c] *Luc. 1.* Iam autem quod ad stirpem sacerdotalem attinet: communis est sanctorum Patrum consensus, Dei genitricem Mariam eo genere natam: cognatione quoque tunc temporis coniunctam fuisse generi sacerdotali, liquet testificatione Lucæ [c] Euangelistæ, Angelo apud eum ita loquente Mariæ: Ecce Elizabeth cognata tua, &c.] Cuius verò stirpis illa esset, quæ cognata Mariæ dicitur, antea idem Euangelista declarat, cùm dicit: Vxor illius, *nempe Zachariæ*, de filiabus Aaron.] ex quibus intelligas admisceri solitam stirpem regiam cum genere sacerdotali. Nec est quòd quis obijciat de tribubus non miscendis ex diuina lege superiùs recitata. Nam primò dicimus, peculiariter C

[d] *Epiph. hær. 78. & alij eum secuti.* sacerdotali tribui esse concessum [d], vt cum regia stirpe posset inire nuptias: in exemplum adducentes Aaron [e], qui de tribu Iuda Elizabeth filiam Aminadab, sororem illius Naason, qui tribus Iudæ tunc princeps & dux erat, accepit: addunt & de Ioiada Pontifice maximo [f], qui filiam Ioram Regis Iudæ, sororem Ochoziæ, nomine Iosabeth, duxit in vxorem. His Patres omnes qui hæc tractant, ne laboremus singulos enumerare, assentiuntur.

[e] *Exod. 6.*

[f] *2. Paral. 22.*

XXXIII. DE CONNVBIIS SACERDOTALIBVS.

[g] *Philo lib. 2. de Monarchia.* At his addimus, quæ de connubijs sacerdotum scribit Philo [g] Iudæus vir disertissimus, qui res Iudaicas præ ceteris calluit: in libro enim, quem scripsit de Monarchia, hæc ait, loquens de summo Pontifice: Quin & de genere futurarum vxorum diligenter præscribitur, vt Pontifici spondeatur non solùm virgo, sed sacerdotalis generis, vt sponsus sponsaque gentiles sint, & quodammodo consanguinei, quo magis per totam D vitam moribus conueniant. Ceteris conceditur, vt quamuis ipsi sacerdotes sint, possint tamen ducere non sacerdotum filias: siue quòd leue sit hoc piaculum, siue quòd non expediat plebem in totum submoueri à sacerdotum affinitatibus. Ideo licitum est sacerdotibus huiusmodi connubium, vt cognationi proximum: nam generi loco filiorum sunt soceris, & hi loco parentum sunt generis.] hæc de coniugio & cura procreandi liberos Philo, secundùm eam quæ suo tempore vigebat apud Iudæos consuetudinem. Porrò Christi sæculo vixisse Philonem, ex suis ipsius scriptis liquidò apparet. Ex his igitur cùm demonstratum sit, excepto summo Pontifice, cui ineundum esset coniugium cum stirpe sua, reliquis sacerdotibus licuisse vxorem ducere ex ceteris tribubus: quantumlibet de Zacharia constet [h], ex filiabus Aaron accepisse vxorem Elizabeth: non tamen dicimus fuisse summum Pontificem, sed potiùs vnum ex sacerdotibus de vice E Abia: quam quidem sententiam paulo inferiùs firmissimis probatam attestatamque rationibus ostendemus.

[h] *Luc. 1.*

XXXIV. DE NOMINE HELI DVBITATIO

[i] *Apud Euseb. hist. lib. 1. c. 9.* Sed quod ad Christi genealogiam per Euangelistas monumentis & litteris commissam spectat; non est quòd quis adeò miretur, si quem Matthæus nominat Iacob, parentem Ioseph, Lucas eumdem appellet Heli. Vetus dubitatio, & antiqua est ista quæstio, de qua Africanus Theologorum antiquissimus æquè ac disertissimus, in epistola, quam scripsit ad Aristidem [i], longam de Christi genealogia disputationem inferens, hæc habet in fine: Vterini, inquit, erant fratres Heli & Iacob: Heli absque prole decedente, Iacob illi semen suscitauit, & genuit Ioseph, qui natura filius eius erat, lege verò Heli: ita vtriusque filius erat Ioseph.] hæc Africanus: cui Hieronymus [k] ac

[k] *Hier. in Mat. 1. & alij.* ceteri antiquorum Patrum mira consensione adstipulati sunt; quibus & nos magis tribuimus

A buimus, quàm recētioribus [a] quibusdam, qui Heli eumdem putant esse & Ioachim dictum, ac patrem Virginis Mariæ, socerum Ioseph, patremque eius, quòd (sicut diximus ex Philone) generi loco filiorum haberentur: quamuis liber inscriptus, Philo de Temporibus, testetur, penes Assyrios & Ægyptios Heli, Heliachim, & Ioachim esse synonyma. Ista sunt quæ de Christi genealogia ad veritatem historicam pertinere existimamus; cetera interpretibus relinquentes, memores instituti, nos non horum, sed historicorum fungi munere.

[a] *Lucid. de emē dat. temp. & alij eum secuti.*

Ex his dictis refelluntur, quæ impius Iulianus Apostata [b] in Christum tam falsò, quàm impudenter effutiit, ipsum non esse ex tribu Iuda progenitum; & quæ eiusdem impietatis farinæ Faustus Manichæus [c] delirans dixit, Dei genitricem Mariam ex tribu Leui originem ducere. Sed neque illud omittendum, olim Gnosticos (quod & proximè dicturi sumus) portentosum librum quemdam confinxisse de stirpe Mariæ: in quos summo iure B acerrimè S. Epiphanius [d] inuehitur. Ad hæc insuper dicimus, Iudæos rebus Christianorum infensissimos de Christi genealogia multa solitos esse garrire; cuius rei exemplum Hieronymus [e] narrat his verbis: Audiui ego quemdam de Hebræis, qui se Romæ in Christum credidisse simulabat, de genealogiis Domini nostri Iesu Christi, quæ scripta sunt in Matthæo & Luca, facere quæstionem: quòd videlicet à Salomone vsque ad Ioseph, nec numero sibi, nec vocabulorum æqualitate consentiant: qui cùm corda simplicium peruertisset, quasi ex adytis & oraculo deferebat quasdam, vt sibi videbatur, solutiones, &c.]

XXXV. DE CHRISTI GENEALOGIA MENDACIA REFELLVNTVR.

[b] *Apud Cyrill. Alex. lib. 1 contra Iul.*

[c] *Apud August. contra Faustū lib 23. cap. 9.*

[d] *Epiph. hæresi. 26.*

[e] *Hier. commēt. in epist ad Tit. lib. 1 c. 3.*

Sed parua sunt hæc, si cum ceteris conferantur, quæ Theodosius Iudæorum princeps temporibus Iustiniani Imperatoris, de sacerdotum genealogia, & Christi sacerdotio ef- C finxit, multosque decepit. Quam quidem impostūram à Suida [f] recitatam, ac nimis temere comprobatam, cùm ab omnibus impugnetur, contineatque aperta mendacia Euangelicæ veritati palàm obuiantia, confutare omittimus. Vnum tantùm euertemus fundamentum, super quo tota fabula innititur; dum vigintiduos tantùm sacerdotes in templo ministrasse historia tradit: nam Iosephus [g] Iudæus, qui illis ferè vixit temporibus, de numero sacerdotum longè aliter sensit ac testatur: nimirum vigintiquatuor fuisse sacerdotum vices, quarum singulæ habebant hominum plusquam quinque millia, qui statis diebus ministrarent in templo. Sanè quidem ad septingentos sacerdotes ministrare quotidie in templo solitos esse cædendo victimas, insuper & ingentem fuisse multitudinem offerentium libamina, tradit Aristæas in historia quam scripsit de Septuaginta duobus interpretibus. Verùm quod spectat ad prædictam fabulam; non fuit nouum inuentum prædicti D Theodosij, quòd scribit de obstetrice Deiparæ virginitatis exploratrice. Nam Clemens Alexandrinus septimo Stromatum testatur hæc eadem à quibusdam suo tempore iactari: sed hæc ex apocryphorum insomniis.

XXXVI. DE THEODOSII IVDAEI IMPOSTVRA

[f] *Suid. in hist. verb. Iesus Christus.*

[g] *Ioseph. l. b. 2. cūtra Apion & in vita sua, in princip.*

Quomodo autem codices de genealogiis Iudæorum conscripti, Herodis Regis iussu periclitati sint, Eusebius [h] hunc in modum rem gestam conscribit: Cùm, inquit, familiæ, non Hebræorum solùm, verùm etiam eorum qui vsque ad proselytos genus suum referebant, vt ad Achior Amanitem, & Ruth Moabitidem, qui ex Ægypto elapsi, commiscebantur cum Israelitis, ad illud tempus scriptis proditæ, in tabulariis seruarentur: Herodes, quoniam illorum stirpem nihil ad se pertinere, nihilque ad suam dignitatem illustrandam afferre adiumenti animaduertebat, suæ ignobilitatis & obscuri generis conscientia exagitatus, annales illos de genere & familiarum antiquitate incendit: arbi- E tratus se nobilem visum iri, cùm nemo suum genus ex publicis illis monumentis depromptum, ad Patriarchas, vel ad proselytos, vel ad eos qui γειώραι, id est, terræ incolæ, qui cum Israelitis permiscebantur, vocati sunt, omnino posset reducere. Erant tamen nonnulli antiquitatis replicandæ studiosi, qui nomina auitæ stirpis vel tenentes memoria, vel ex scriptis annalibus promentes, priuatim sibi indices eorum conficiebant: magnopereque propterea gloriabantur, quòd ipsorum nobilitas ita foret ad posteritatem reseruata. Inter quos erant, tum qui propter generis cognationem, quo Christo Saluatori coniungebantur, ex Domini tribu & familia orti, δεσπόσυνοι nuncupati sunt: tum qui ex Nazaris & Cochaba Iudæorum pagis prognati, in reliquas Iudææ partes commearunt: istamque genealogiam à nobis suprà commemoratam, ab Euangelistis conscriptam, partim ex libro annalium, siue dierum, sumentes, partim complectentes memoria, aperte, quoad poterant, explanarunt, &c.] hæc Eusebius: quibus planè

XXXVII.

[h] *Euseb. lib. 1. cap. 7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Ioseph. lib. 1. contra Apionē.*

contrariam, quod saltem ad genus spectat sacerdotale, scribit Iosephus [a], dum agens contra Apionem, inuiolatas duorum millium annorum apud Iudæos remanere sacerdotum genealogias, easdemque ex antiquis libris iterum nouas esse descriptas dicit. Sanè quidem, quod pertinet ad genus Dauid, magna incessit Domitianum Imperatorem libido, vt de ea stirpe, si qui superessent, mandaret inquiri, vt omnes è medio tolleret, quòd vetus fama esset, ex eo genere nasciturum Regem, qui cunctis gentibus dominaretur. Scribit hæc Hegesippus [b], & nos de his suo loco pluribus acturi sumus inferiùs. Iam cetera, quæ præcesserunt Christi Saluatoris aduentum, ex instituto prosequamur, atque in primis de Dei genitricis parentibus, eiusdemque cælo terraque celeberrimo natali. A

[b] *Apud Eusēb lib. 3. c. 15.*

XXXVIII. DE SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS PARENTIBVS.

Satis sibi esse putarunt Euangelistæ, quod promissum patribus antiquitus erat, Dei Filium vnigenitum ex genere Abrahæ, ex tribu Iuda, progenie Dauid, atque ex ipsa sanctissima Virgine Maria, secundùm inscrutabile diuinum consilium, humanam sibi sumpsisse carnem, testatum relinquere, ad ipsius Christi facta, cuius causa opus susceperant, enarranda, tantùm intenti. Ceterùm non adeò obscura remansit de Mariæ parentibus historia, quam tum scriptis, tum etiam traditionibus cōsignatam fuisse, auctor est Epiphanius [c], dum ait: Tametsi enim historia Mariæ, & traditiones habent, quòd dictum est patri ipsius Ioachim in deserto: Vxor tua concepit: tamen non quòd sine coniugio hoc factum, neque sine semine viri, &c.] Porrò integra ipsa historia excidisse videtur, ex eaque tantummodo hinc inde sparsa remansisse fragmenta: quæ etsi deessent, satis esse deberet piis hominibus ipsa traditio, cuius idem meminit Epiphanius. Quod enim, inquit Augustinus [d], vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est: nonnisi Apostolica auctoritate traditum, rectissimè creditur.] Quod igitur Orientalis, quod Occidentalis semper prædicauit Ecclesia, in dubium vsque adeò reuocare, summæ esse dementiæ, non est qui non satis intelligat. B

[c] *Epiph. aduers. Collyrid. hæres. 79.*

[d] *Aug. de fide aduersus Donatist. lib. 4. c. 24.*

XXXIX. REFELLVNTVR COMMENTICIA DE GENERE S. MARIAE.

Nos interim spuriis, quæ de parentibus sanctissimæ Deiparæ aliquando fuere scripta, reiectis, quæ de vera historia supersunt fragmenta colligentes, ac ea simul iungentes, vt licuerit contexemus. Execrandum (quod diximus) de stirpe Mariæ olim à Gnosticis, scelestissimis omnium hæreticorum, fuisse excogitatum figmentum, Epiphanius [e] aduersus ipsos agens testis est, dum his vtitur verbis: Stirpem quoque Mariæ, librum quemdā esse dicunt, in quo horrenda quædam ac pernicioſa exprimentes, referunt, &c.] moxque subdit fabulam ex eodem libro petitam, de homine formam asini habente, qui Zachariæ in templo thus adolenti apparuit. Eiusdem quoque argumenti de Mariæ ortu à Seleuco Manichæo insana ac delira quædam esse commenta, incertus auctor [f], licet Hieronymus hactenus existimatus fuerit, cuius. nomine opus illud editum reperiatur, affirmat, ac iure quidem. Non enim aliunde Faustus [g], & ipse Manichæus, suos quos scripsit, mutuatus videtur errores de Maria Virgine, quòd fuerit ex Leuitica stirpe, quàm à Seleuco confodali, egregio mendaciorum concinnatore, qui & de Apostolorum rebus veritati pugnantia multa habuit: nominat verò eum sanctus Augustinus [h] Leucium, quem procul reiicit. Eiusdem generis & existimationis habentur, quæ ex pseudoeuangelio Iacobo attributo leguntur, quæ à nostris chartis procul repellimus. Proferunt etiam nonnulli [i] ex antiquo Rabbino, nomine Hæccados, summæ apud Iudæos auctoritatis viro, historiam quamdam de parentibus Virginis, eiusque natali, prophetice scriptam ad quemdam Antonium Romanum Consulem: sed cùm ante Christi aduentum nullus eius nominis reperiatur Consul Fastis adscriptus; eam esse commenticiam, facilè existimamus, sicut & alia id genus, quæ referre omittimus. C D E

[e] *Epiph. aduers. Gnost. hæresi. 26.*

[f] *Apud Hieron. tom. 9. lib. de Nat. S. Mariæ.*

[g] *Apud Aug. contra Faust. lib. 23. c. 9.*

[h] *Aug. lib. de fide contra Manich. c. 35.*

[i] *Galatin. lib. 9. cap. 4. arcan. & alij eum se cui.*

XL. Magna quidem & per omnia admiranda, quæ nec verbis satis dignè persequi vlli possint, præcelsisse natalem Dei genitricis Mariæ, non puto adeò angusti pectoris & emotæ mentis reperiri hominem, qui non intelligat; si mente reuoluat, atque animo expendat, tot tantaque seruis Dei ante ipsorum ortum impartita diuinitus priuilegia. Quis enim apud se repetens, quæ Sampsonis, Samuelis, Hieremiæ, & Ioannis Baptistæ natalitia præcesserunt, mox non firmiter credat, non tantùm illis non caruisse Dei genitricem Mariam, sed longè amplioribus, augustioribusque ornatam, auctamque esse muneribus? ac quis abiectè nimis, atque adeò humiliter de Deo sentiens, eum plura atque maiora elargitum esse seruis quàm matri, & amico sponsi quàm sponsæ, mente captus dixerit? Sed iam quid de his à Patribus scriptum reperiatur, adducamus in medium.

[k] *Apud Niceph. lib. 2. c. 3.*

XLI. De S. Anna, Dei genitricis matre, eiusq; sororibus, earūdemq; sobole, hæc Hippolytus [k] martyr:

A martyr: Tres fuere sorores Bethlehemiticæ, filiæ Mathan sacerdotis, & Mariæ coniugis eius, sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno ante Herodis Antipatris filij Regnum: primæ Mariæ, secundæ Sobe, tertiæ Annæ, nomen erat. Nupsit prima in Bethlehem Maria, & peperit Salomen obstetricem: Nupsit quoque secunda itidem in Bethlehem, Sobe, & genuit Elizabeth: Nupsit postremò & tertia Anna in terra Galilæa, & protulit Mariam Dei genitricem, ex qua nobis natus est Christus.] hæc Hippolytus. Ex his & alijs refellitur illorum sententia, qui dixerunt S. Annam tertiò nuptam, & singulas ex singulis viris genuisse filias; vel eorum, qui conati sunt asserere, ex eodem viro Ioachim tres peperisse filias, nulla alia adducti ratione, nisi quòd in Euangelio [a] mentio habeatur de eiusdem Dei genitricis sorore Maria Cleophæ; eamdemque putarunt progenitam Salome, cuius meminit Marcus [b]. Sed cùm de his alij aliter senserint, penes prudentem lectorem sit iudicium. Nam si, cùm in diuinis Scripturis sorores nominatas inuenerint, velint hi germanas intelligere, in portentosos eos labi errores necesse est; cùm apud Matthæum [c], & Marcum [d], Christi sorores & fratres nominentur, dicentibus conciuibus suis: Nonne & sorores eius apud nos sunt?] quas quidem nullus vmquam Catholicus ex Deipara Virgine natas, vt horrendum nefas, vel cogitare præsumpserit. Porrò fratrum & sororum nomine, sæpè in diuinis Scripturis cognatos & propinquos intelligi, apertissimum est: nec enim quis dixerit esse mentitum Abraham, cùm Saram vxorem sororis nomine nuncupauit. Vniuitam verò fuisse Annam, nec post obduratam sterilitatem, ex voto conceptam, repromissione obtentam, susceptamque in senectute filiam, alios nouisse partus, tam veteres quàm recentiores Orthodoxi Patres sunt professi. B

[a] *Ioan. 19.*

[b] *Matth. 15*

[c] *Matt. 13*

[d] *Marc. 6.*

DE SANCTA ANNA MATRE S. MARIAE.

Sed vt ad rem redeamus: præter illa quæ de S. Annæ genere ex Hippolyto recitauimus, XLII. Germanus Episcopus Constantinopolitanus hæc de eius stirpe summatim colligens, eam natam esse dicit ex genere sacerdotali, tribu Aaronica, radice prophetica & regia Dauid & Salomonis, & eorum qui deinceps fuere. Quod ad Ioachim eius viri spectat genealogiam, S. Ioannes Damascenus [e] his verbis eam nobis testatam reliquit: Ex stirpe Dauid, Leui genuit Melchi & Pantheren: Panther autem genuit Barpantheren; nam ita vocabatur: Barpanther rursum genuit Ioachim: Ioachim denique genuit sanctam Dei genitricem.] hæc quo ad stirpem Ioachim. At Epiphanius [f] Iacob cognominatum fuisse Pantheren, genitum patre Panthere, & ex prædicto Iacob genitum Ioseph esse vult. Iterum autem Ioannes Damascenus addit hæc de genere Ioseph: Rursus ex stirpe Salomonis filij Dauid, ex vxore sua Mathan genuit Iacob. Mortuo autem Mathan, Melchi ex tribu Nathan, filius Leui, ac frater Pantheris vxorem ipsius Mathan, quæ etiam Iacobi mater erat, sibi matrimonio copulauit, atque ex ea genuit Heli. Ita vterini fratres erant Iacob & Heli, ille nimirum ex tribu Salomonis, hic ex tribu Nathan oriundus. Porrò Heli, qui ex tribu Nathan erat, nullis liberis susceptis è vita migrauit: ea de causa Iacob ipsius frater semen excitauit, ac Ioseph progenuit. Ioseph quidem natura filius Iacob erat à Salomone oriundus; legis autem ratione patrem habebat Heli ex Nathan prouenientem. Quæ cùm ita sint, Ioachim selectissimam illam, ac summis laudibus dignam mulierem Annam matrimonio sibi copulauit. Verùm quemadmodum prisca illa Anna cùm sterilitatis morbo laboraret, per orationem ac promissionem Samuelem procreauit; eo modo hæc etiam per obsecrationem & promissionem Dei genitricem à Deo accepit; vt ne hic quidem cuiquam ex illustribus matronis cederet. Itaque gratia (nam & id sonat Annæ vocabulum) Dominam parit; id enim Mariæ nomine significatur.] hæc Damascenus. C D E

DE IOACHIM ANNAE MARITO.

[e] *Ioan. Damasc. de fide Orthod. lib. 4. c. 15.*

[f] *Epiph. hæres. 78. aduers. Antidicomar.*

Sed melius ac dilucidius Epiphanius [g], qui claruit temporibus Constantij Imperatoris: agens quippe aduersus Collyridianos hæreticos, qui Dei genitricem Mariam humanæ naturæ prorsus expertem, ac diuinæ tantùm participem fuisse dicebant, ad illos conuincendos hæc ait: Genita est ab Anna, & ex Ioachim donata est Annæ: quæ & per preces & omnem diligentiam, secundùm promissionem patri ac matri data est: non tamen aliter genita præter humanam naturam, sed sicut omnes, ex semine viri, & vtero mulieris. Tametsi enim historiæ Mariæ traditiones habent, quòd dictum est patri ipsius Ioachim in deserto: Vxor tua concepit: tamen non quòd sine coniugio hoc factum, neque sine semine viri, sed futurum Angelus missus præuaticinatus est, vt ne qua hæsitatio fieret propter id quod in veritate factum est & iam ex Deo ordinatum, & iusto promissum.] hæc Epiphanius Iudaicarum rerum antiquarum accuratissimus inuestigator, probatusque assertor. XLIII.

[g] *Epiph. hæres. 9 aduers. Collyrid.*

PROGENIES MARIAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XLIV. [a] Greg. Nyssen. orat. in natal. Domini.

Gregorius verò Nyssenus [a], qui licet ætate iunior, eodem tamen sæculo claruit, rem ge- A
stam hisce describit: Audiui, inquit, arcanam & occultam quamdam historiam, tales de ea
prodentem narrationes. Insignis quidam in illa exacta secundùm legem viuendi ratione,
& nobilis propter summam virtutem pater Virginis erat: sed expers sobolis consenescebat, propterea quòd coniux eius ad liberorum procreationem apta non esset: habebatur
autem matribus à lege quidam honor, cuius honoris steriles participes non erant. Imitatur
igitur hæc quoque ea, quæ de matre Samuelis narrantur; & Sanctum sanctorum ingressa,
supplicat Deo, ne legum beneficio priuetur, quæ nihil in legem peccasset, sed vt mater fieret, ac Deo, quod gigneretur, consecraret: confirmata autem nutu diuino, donum
quod petiit accepit. Cùm autem nata esset puella, nomen quidem imposuit ei Mariam, vt etiam per nomen impositum, diuinitus datum munus significaretur.] hæc de
his, quæ ad natale Virginis spectant, Nyssenus: de ceteris autem quæ subdit, agemus in- B
ferius: eadem ceteri Patres, qui de ea tractationem instituerunt. Nec innitimur scriptio-
[b] Apud Hieron. tom. 9. ni illi, quæ hactenus Hieronymi [b] nomine ad Cromatium & Heliodorum scripta vulgata
est: nam licet in ea complura veritate constantia conscripta reperiantur, quæ à dictis auctoribus sibi vendicent auctoritatem & fidem; tamen non tantùm eam Hieronymi non
esse dixerimus, sed auctoris planè vt ignoti, sic prorsus imperiti, qui in ea condenda &
conscribenda non nouit aperta vitare mendacia, dum ait illis temporibus, quibus ea
acciderunt, fuisse Isachar summum Pontificem: cùm clarius ipsa luce habeatur notum,
tunc temporis post Hyrcanum Ananelo ab Herode traditum Pontificium, inde Aristobulo, & iterum Ananelo, Iesu Fabeti post eum, inde Simoni, Anano postea,
[c] Ioseph. antiq. lib. 13. 16. 17 & de bell. Iud. lib. 1. & seq. ac demum ceteris, quos per successionem Iosephus [c] singulatim recenset; inter quos, vsque
ad cladem Hierosolymorum per Titum illatam, nullus eius nominis reperitur institutus C
Pontifex.

Sed ad Epiphanium redeamus, qui vnus instar omnium nobis est: hic in luculenta
oratione illa, quam habuit de laudibus Mariæ Virginis [d], hæc de eius parentibus at-
[d] Extat tom. 7. Biblioth. sanct. de Mar. collect. que natali: Huius, ait, parentes fuerunt Ioachim & Anna, qui quidem in vita sua
Deo placuerunt, atque etiam fructum huiusmodi germinarunt, sanctam Virginem Mariam, templum simul & matrem Dei. Ioachim porrò, Anna, & Maria, hi tres Trinitati palàm sacrificium laudis offerebant. Ioachim enim interpretatur præparatio Domini, eo quòd ex illo præparatum sit templum Domini, nempe Virgo. Anna rursum
similiter gratia interpretatur, propterea quòd Ioachim & Anna gratiam acceperunt, vt
accedentibus precibus, talem fructum germinarent, sanctam Virginem adepti: Ioachim siquidem precabatur in monte, Anna in horto suo. Anna verò grauida effecta, D
cælum & thronum Cherubicum peperit sanctam puellam Mariam. Illa enim reperitur
esse cælum, templum, & thronus: quia Mariam interpretari solemus Dominam, &c.]
plura id genus habet Ioannes Damascenus, Andreas Cretensis, Germanus Episcopus,
& alij recentiores. Sed in his, ad rerum gestarum seriem enarrandam intenti, non immoramur.

XLVI. [e] August. contra Faust. lib. 23. c. 8. Verùm antea monemus, ne alicui inferat scrupulum, si Augustinus [e] agens contra
Faustum Manichæum, excipiat non esse canonicum librum illum, quem in testimonium adducebat de Ioachim, quòd esset ex tribu Leui sacerdos, & non ex tribu Iuda:
nam illum planè diuersum esse ab his quæ de eodem sunt superiùs enarrata, liquidò
constat. Sed audiamus verba ipsius: Quod de generatione Mariæ Faustus posuit,
quòd patrem habuerit ex tribu Leui sacerdotem quemdam nomine Ioachim: quia ca- E
nonicum non est, non me constringit: sed etiam si hoc crederem, ipsum potiùs Ioachim dicerem aliquo modo ad Dauid sanguinem pertinuisse, & aliquo modo ex tribu
Iuda in tribum Leui fuisse adoptatum, &c.] hæc & alia ibi Augustinus, excipiens de
libro non canonico, vt sic eludat Fausti argumentationem, ne aliquo modo cogeretur asserere non ex Dauid, sed tribu Leui descendisse Mariam, quod ille amens nitebatur
astruere. Iam verò reliquum est, vt cognitis his quæ præcesserunt natalem Dei genitricis Mariæ; quo potissimum ipsa nata sit anno, certis quibus licet argumentis inuestigemus.

XLVII. [f] Niceph. hist. lib. 2. c. 3. Si fidem adhibendam esse putamus Nicephoro [f], dum ex Euodio Episcopo Antiocheno Apostolorum successore fragmentum, quod recitat, se accepisse dicit ex eius
epistola quadam, cui titulus, Lumen, inscribebatur: perfacile erit annum natalis Dei
genitri-

A genitricis Fastis adscribere: quippe qui testetur anno decimo quinto suæ ætatis eam
Christum Dominum peperisse. Reddam ipsa verba, quæ Euodij esse dicit: Trimula, in- DE S. MARIA IN TEMPLO PRAESENTATA.
quit, cùm esset, in templum præsentata, ibi in Sanctis sanctorum traduxit annos vndecim:
deinde verò sacerdotum manibus Ioseph ad custodiam est tradita; apud quem cùm menses peregisset quatuor, ab Angelo lætum illud accepit nuncium. Peperit autem huius
mundi lucem, annum agens quindecimum, vigesima quinta die mensis Decembris.] hæc
Euodius apud Nicephorum. Quod quidem scriptum alicui antiquorum innotuisse,
nondum reperimus. Verumtamen vt ab hac sententia non recedamus, tum aliorum auctoritas, tum ratio persuadet. Neminem veterum adhuc inuenimus, qui aliam de ætate
Virginis, cùm peperit Christum, sententiam sit affirmare conatus. Suadet, inquam, hæc
ratio: quòd vigebat tunc ea apud Iudæos consuetudo, cùm filiæ ipsorum adultæ essent,
B eas nuptui tradere; vertebaturque ignominiæ, si quis aliter faceret, & postquam adulta
esset, expectaret vt esset superadulta. In quam sententiam Paulus Apostolus [1]: Si quis, in- [1] 1. Cor. 7.
quit, turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri; quod vult, faciat.]

Ex his igitur dicere necesse est, incidisse sacratissimum diem natalem Dei genitricis XLVIII.
Mariæ sub Consulatu Furnij Nepotis & Iunij Silani, anno ab Vrbe condita septingentesimo trigesimo septimo [b], Augusti Imp. à Triumuiratu vigesimo sexto, Olympiade [b] Secundùm supput. Dionys.
centesima nonagesima [c], anno tertio: nam Christum Dominum natum esse sub Con- [c] Secundùs supput. Euseb. aliter Ioseph.
sulatu Lentuli & Messalini, suo loco demonstrabimus. Ac subinde refelluntur [d], qui [d] Mar. Scot in chron. & alij eum secuti.
post sequentem annum, sub Consulatu Liuij & Pisonis, eam ortam esse tradunt: Natam
ferunt Nazareth: eamdemque trimulam, quod parentes vouerant, in templum allatam,
C ac Deo oblatam, vndecim illic egisse annos, iidem, quos iam retulimus, auctores testantur, nimirum Euodius [e], Gregorius Nyssenus [f], Ioannes Damascenus [g], Ger- [e] Euod. apud Niceph. hist. li. 2. c. 3.
manus Episcopus Constantinopolitanus [h], Andreas Cretensis [i], Georgius Episcopus [f] Gregor Nyss. oratione de S. Christi. nat.
Nicomediæ [k], & alij [l], à quibus nullum Orthodoxorum dissensisse hactenus, sed noua- [g] Io. Damasc. de Orthod fid. c. 13.
toribus tantùm nostri temporis displicuisse, cognouimus. Sed æqua lance primùm cuncta expendamus, videamusque si quid sit impedimento, quo minùs hæc vera esse XLIX.
possint. REDEMPTIO LIBERA.

Satis scimus, lege diuina [m] tam de masculis quàm de feminis Deo dicatis, votoque [h] Ger. serm. de præsen.
promissis, statutam esse redemptionem, quot per annos singulos quisque siclos persolue- [i] Andr. Creten. serm. de S. Deipara.
ret sacerdotibus. Porrò huiusmodi redemptionem fuisse liberam, & ex arbitrio vouentis, [k] Greg. ser. de præsen.
si vellet potiùs in templo seruire Deo, quàm annuam pecuniam soluere, satis Samue- [l] Cedren. in comp. hist. & alij recent. historici.
D lis [n] exemplum demonstrat, qui à tenerrima ætate ministrauit in templo, nullo à paren- [m] Leuit. 27.
tibus persoluto pretio redemptionis. Cùm itaque diuina lex nemini vouenti redimendi L.
necessitatem imposuerit; vouentis arbitrio, vel in templo ministrare, vel censum persol- DE TEMPLI STRVCTVRA
uere, relictum esse, manifestè apparet. ex quibus inferimus, necesse fuisse locum in templo [n] 1. Reg. 1.
esse, vbi feminæ, quæ se Deo vouerant, absque aliqua nota vel labe suspicionis simul [o] Ioseph. antiq. lib. 8. c. 2.
agerent.

Porrò & qui structuram templi considerat, diuersoria ad hoc opus valde accommodata in eo fuisse animaduertet. Nam (quod exactè describit Iosephus [o]) Salomon in
circuitu templi construxit in primis in inferiori loco triginta cellas, quæ inter se constipatæ externè parietes templi fulciebant, erantque inter se peruiæ, & patebant singulæ
in longum vigintiquinque cubitos: ac totidem in latum, & viginti cubitis attolleban- [p] 1. Esd. 3.
E tur. Super has alia series cellarum erat extructa, super quas rursus aliæ, omnes inter se [q] Ioseph. li. 15. antiq. c. 14. & De bello Ind. lib. 6. c. 6.
numero & amplitudine pares, ita vt coniunctæ inferiùs æquarent ædificium altitudine;
nam superiùs non erat circumædificatum. fuerunt autem omnes cedro contectæ, erantque omnes simul numero nonaginta. Hæc verò etsi de templo à Salomone constructo
scribat Iosephus: tamen quod sub Zerobabel fuit restitutum, etsi prioris templi non
æquaret altitudinem, nihilominus ad instar illius esse constructum, docent [p] diuinæ litteræ: ac illud demum quod ab Herode Rege fuit excitatum, æqualis priori illi altitudinis &
amplitudinis fuisse, ciusdem Iosephi [q] testimonio comprobatur. In his ergo, quas diximus, nonaginta amplissimis cellis, non solùm feminas Deo voti causa oblatas, sed alias
insuper diuersi ordinis personas seperatim degere potuisse, nullum puto rationis participem dubitare.

At verò nullatenus placet, quòd nonnulli putarunt, locum illum in interiori templo, LI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

muro discretum, quo feminæ, tam indigenæ, quàm peregrinæ, orationis causa conuenirent, fuisse ipsarum habitationem: nam ex his quæ idem scribit Iosephus [a], liquidò constat, locum illum precum officio fuisse tantummodo adscriptum, dum hæc ait de interiori templo, à quo alienigenæ excludebantur: Necessariò namque proprius locus religionis causa mulieribus destinatus, muro discernebatur: altera quoque porta opus fuisse videbatur. Contra primam verò secreta erat, ex aliis regionibus vna porta meridiana, & vna septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim transire ad mulieres non licebat: sed nec suam portam, interiecto muro, transgredi licebat: patebat enim locus ille pariter indigenis & hospitibus feminis, religionis causa venientibus.] hæc Iosephus. At quomodo dixerimus illic feminas habitasse, & quæ sunt necessaria ad victum ibidem sibi parasse, cùm illuc nec vas inferre, nec comedere fas fuisse, idē Iosephus [b] scribens contra Apionem testetur? Erat ergo locus ille intra templum orationis causa discretus & non habitationis, sicut & Origenes [c] de virginibus testatur, seorsum à nuptis in templo orare consueuisse; eoque accedere solitam Dei genitricem Mariam, etiam postquam peperit Christum affirmat: cui adstipulatur Cyrillus Alexandrinus [d], agens aduersus Anthropomorphitas, & alij [e]: sed nihil ad rem nostram, qui de loco habitationis, & non orationis, in præsentia agimus.

[a] Ioseph. de bello Iud. lib. 6. c. 6.

LOCVS ORATIONIS FEMINARVM IN TEMPLO.

[b] Ioseph. contra Apion. lib. 2.

[c] Orig. in Mat. tract. 26.

[d] Cyrill. aduers. Anthrop. c. 27.

[e] Theophylac. in Matth. c. 23. & recentiores.

LII. IN ECCLESIA DISTINCTAE FEMINAE A VIRIS.

Perseuerauit aliquandiu & in Ecclesia laudabilis vsus, vt seorsum à viris feminæ conuenirent in ecclesia, necnon seorsum ab aliis virgines orantes consisterent. Habes id in primis egregiè expressum à Philone de Essenis, seu (quod mauult Hieronymus) de Christianis apud Alexandriam habitantibus; hæc dilucidiùs apud Clementem [f], Gregorium Nazianzenum [g], & Ambrosium [h]. Sed nec adeò facilè admittimus, quod Origenes, ac ceteri præfati auctores testantur, Dei genitricem Mariam post contractas nuptias, in templo seorsum à nuptis orare voluisse cum virginibus. sed de his aliàs pluribus, cùm agemus inferius de nece Zachariæ. Atque vt vnde digressi sumus, eodem reuertamur: iam satis monstratum est superiùs, in exteriori parte templi exædificatas fuisse amplissimas cellas, ad habitationem aptas & accommodatas; vt iam nulla de ea re possit oriri quæstio. Quod ergo reliquum est, videamus an exemplo aliquo & auctoritate diuinarum Scripturarum ostendi possit, in aliqua templi parte habitasse aliquando feminas.

[f] Clem. constit. lib. 2. c. 61.

[g] Gregor. Nazianzen. in somnio de Anastasia.

[h] Ambros. ad vir. lapsam. c. 6

LIII. Quod in primis occurrit: Iosaba [1] filia Regis Ioram clàm subtraxit è gladio Athaliæ in necem filiorum Ochoziæ debacchantis, Ioas filium dicti Regis; quem vnà cum nutrice in templum adductum, ibidem per sex annorum spatium enutriuit, quousque palàm factum perduxit ad regnum. Insuper habetur in Exodo [k], à Moyse factum labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Qui illum locum sunt interpretati [l], fuisse dicunt mulieres, quæ sæculi pompæ atque delicijs renunciantes, sese vnà cum suis rebus, his præsertim quæ essent peccatorum illecebræ, ministeriis Domini mancipantes, assiduis intentæ precibus excubarent ad ostium tabernaculi: quod quidem pietatis officium, extructo postmodum templo, non tantùm non cessasse, sed magnificè auctum, par est credere. Ex harum numero fuisse Annam Prophetissam, filiam Phanuel, existimant; de qua scribit Lucas [m] Euangelista, quòd annos octoginta quatuor nata, iam vidua ab adolescentia sua, cùm vixisset cum marito septem tantùm annis, vacans precibus die ac nocte, non discedebat de templo. Mentio habetur & in libris Machabæorum [n] de reclusis virginibus in templo, quæ procurrebant ad Oniam summum Pontificem. De his S. Ambrosius [o], cùm de virginibus agit, his verbis meminit: Etiam templo Hierosolymis fuisse legimus virgines deputatas. Sed quid Apostolus dicit? Hæc in figura contingebant illis, vt essent indicia futurorum: figura enim in paucis est, vita in pluribus.] hæc Ambrosius. Ex his omnibus tam ex diuinis Scripturis quàm ex sanctis Patribus depromptis veritatis oraculis, satis clarum redditur atque perspectum, non tantùm quicquam obstare, quo minùs ea quæ dicti auctores de præsentatione & mansione Dei genitricis in templo dixere, sint vera, sed eidem historiæ omnia summopere suffragari, eamdemque firmiùs stabilire. At quoniam in his diutiùs immorari, instituti ratio non patitur; semel ea ptam de Dei genitrice Maria prosequamur historiam.

[1] 4. Reg. 11.

[k] Exod. 38.

[l] Collegit omnes Canis. lib. 1 de Maria Dei para. c. 12.

HABITATIO FEMINARVM IN TEMPLO.

[m] Luc. 2.

[n] Mach. li. 2. c. 3.

[o] Ambr. lib. 1. de virg.

LIV. Cùm iam ætatis annum attigisset decimum quintum; de maritando eam, inter sacerdotes initur consilium. Qui enim Deo deuoti erant homines, nubebant statuto tempore

tempore, vt de Samuele & ipso in templo oblato scimus contigisse: certum enim exploratumque habetur, ipsum vxorem duxisse, ac liberos suscepisse. Deligitur in maritum Virginis vir iustus Ioseph, cius contribulis, ex stirpe Dauid oriundus, sed opificio faber. Neque enim ad pecuniam, neque ad honores inspicere, sed ad genus per antiquam lineam ductum atque probatum, in contrahendis nuptiis penes Iudæos fuisse consuetudinem, testatur Iosephus [a], cùm agit de matrimoniis sacerdotum: vt non mireris, si viro fabrilis artis, sacerdotum consilio, quorum esset officium, de his quæ semel Deo essent oblata, disponere, nuptui traditam audias. Sed hæc cùm agerent illi, diuina tamen prouidentia mariti nomine fidissimus custos & testis Mariæ virginitatis integerrimus parabatur. Rem gestam iidem qui suprà citati [b] auctores enarrant.

S. MARIA VIRGO DESPONSATVR

[a] Ioseph. contra Apionē. lib. 1.

[b] Greg. Nyssen. orat. de sanctā Christi natiu. & alij.

Sic autem desponsata Virgo parentibus redditur, qui eam domum reducant, & quæ ad futuras nuptias sunt necessaria præparent. Erant sponsalia eiusmodi apud Hebræos non minoris momenti, quàm ipsæ nuptiæ, vt auctor est Philo [c]: siquidem in solemni amicorum conuentu mariti vxorisque nomina scribebantur in tabulis; & si quid sponsa in domo paterna manens deliquisset, æquè plectebatur ac nupta, vt lapidibus obrueretur, si adulterij rea inuenta esset. Quænam verò, cùm interim Maria desponsata maneret in domo paterna, contigerint, Lucas [d] Euangelista his verbis recensēt: Mense autem sexto missus est Gabriel Angelus à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid: & nomen virginis, Maria. & ingressus Angelus ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam apud Dominum: ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.]

[c] Philo lib. de spec. legib.

[d] Luc. 1.

ANNVNCIATIO S. MARIAE.

LVI. DE VOTO VIRGINITATIS AB EA NVNCVPATO.

Sed antequam cetera prosequamur, aliquid de voto virginitatis ab eadem sanctissima Virgine Deo nuncupato, quod ad institutum spectare arbitremur, afferamus in medium. Cùm enim illa de futura prole concipienda accepto nuncio excipiat de sui corporis integritate, dicens: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?] ne præter sententiam eam fuisse responsionem, & elusionem potiùs quàm iustam exceptionem (quod omnino absit) dicere cogamur: eam de virginitate seruanda votum emisisse, fateri necesse est. Quid enim? Ecce concipies, ait Angelus. Virum non cognosco, illa respondet. nihil certè ad rem: nam post hæc cognoscere potuisset, ac concipere (quod dictum erat) in vtero. Verùm enimverò quàm maximè opportunè, se non cognoscere virum, excepit: quòd impossibile existimaret, semel Deo deuota virginitate, se virum aliquando cognituram: alioqui nulla fuisset in ea admirandi, vel sciscitandi leuis saltem occasio, quin promissis ab Angelo acquiescret. In hanc sententiam S. Augustinus, assertor nuncupati voti virginitatis Mariæ, hæc ait [e]: Ipsa quoque virginitas eius ideo gratior & acceptior; quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret ipse, præripuit; sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit: Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto non violenter ablaturo, sed potiùs contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat. Quamquam, etiam si hoc solum dixisset; Quomodo fiet istud: nec addidisset; Quoniam virum non cognosco: non quæsisset vtique, promissum sibi filium quomodo femina paritura esset, si concubitura nupsisset. Poterat & iuberi virgo permanere, in qua Dei filius formam serui congruenti miraculo exciperet: sed exemplo sanctis futura virginibus, ne putaretur sola virgo esse debuisse, quæ prolem etiam sine concubitu concipere meruisset, virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc qui desset conceptura nesciret: vt in terreno mortalique corpore cælestis vitæ imitatio voto fieret, non præcepto, amore eligendi, non necessitate seruiendi.

[e] Augustin. lib. de sanct. Virg. c. 4

Itaque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Itaque Christus nascendo de virgine, quæ, antequam sciret quis de illa esset nasciturus, A virgo statuerat permanere : virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare: ac sic etiam in ea femina, in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit.] hæc Augustinus, Latinorum Ecclesiæ Doctorum facilè princeps, quem & ceteri complures sunt secuti.

LVII. [a] Gregor. Nyss. orat. de Christi natiuitate.

DE VOTO VIRGINITATIS SAE MARIAE SENTENTIA PATRVM.

E Græcis nobilissimus Theologorum Gregorius Nyssenus [a] eadem constanter affirmat, cùm ait: Si Maria liberorum causa ducta fuisset à Ioseph; quomodo parituram Angelo prænuncianti, se rem nouam & alienam audire præsetulisset, cùm ipsa quoque sese adstrinxisset naturæ legi, vt aliquando mater esset? Verùm quia carnem Deo consecratam, tamquam sanctum aliquod oblatum munus, oportebat intactam integramque præstare : idcirco, licet, inquit, Angelus sis, licet de cælo venias, licet id quod ostendis, naturam superet humanam; tamen me virum cognoscere nefas est: Quomodo sine viro B mater ero? Ioseph enim sponsum noui, sed virum non cognosco.] hæc ille, cui ceteri Græcorum, qui de ea re egerunt, sunt adstipulati. At non patitur ratio instituti, vt singulorum hîc verba recenseam : sed satis visum, tam è Latinis quàm è Græcis testatam veritatem insinuasse; à qua scio neminem dissentire, nisi stolidissimorum hæreticorum factionem & satellitium, qui ad impugnanda sacra vota virginitatis & continentiæ, egregiam diabolo nauant operam. Sanctissimæ igitur nostræ Virgini in perpetuæ virginitatis Deo dicandæ proposito primæ sunt deferendæ; cuius exemplo fœcunda semper virginum germina in Ecclesia pullularunt: quod prophetico spiritu ante tot sæcula præuidens Dauid, dixerat: Adducentur Regi virgines post eam, proximæ eius adducentur tibi in læti- [b] Apoc. 14. tia & exultatione.] Præcinuit tympanistria nostra canticum illud [b], quod nonnisi virgines concinere possint, quod subinde nobilissima illa agmina virginum centum quadraginta C quatuor millium succinuerunt.

LVIII. At si quis roget, quonam tempore augustissima Virgo atque sanctissima, voto nuncupato, perpetuam virginitatem Domino consecrauerit? Vt hæc inuestigemus, priùs videndum est, quid de voto puellæ, antequam fuerit desponsata, vel postea, lex diui- [c] Num. 30. na sanciuerit. Locutus Deus per Moysen [c], hæc de puellari voto populo seruanda mandauit : Mulier si quippiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari : si cognouerit pater votum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit; voti rea erit : quicquid pol-

DE TEMPORE EMISSI VOTI.

licita est & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixerit pater : & vota & iuramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quòd contradixerit pater. Si autem maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore D eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento : quo die audiuerit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserit. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, verbaque quibus obligauerit animam suam; propitius erit ei Dominus.] hæc diuina sanctio de puellæ voto antequam nubat, vel nuptæ adhuc in domo parentum permanentis : nam de ea quæ est in domo viri, ibidem paulo pòst eadem lex definiuit. His visis, haud putamus à veritatis via quempiam aberrare, si dixerit sanctissimam Virginem, antequam fuerit desponsata Ioseph, parentibus scientibus, nec dissentientibus, votum virginitatis nuncupasse : conceperant namque illi maximam de puellæ sanctitate expectationem. Hæc au- [d] Ced. in comp. hist. tem (si credimus Cedreno [d], qui vndecimo anno ætatis Virginis parentes ex hac luce subtractos testatur, licet de re tam antiqua haud libenter recenti auctori hæc sine te- E ste affirmanti assensum præbeamus) ante parentum obitum contigisse oportuit. Aduenientе verò ætatis nubilis tempore, quid de ipsa quæ se voto virginitatis perpetuæ Deo consecrasset, agendum esset, opus erat consulto. Magni certè pretij fuisse apud eos [e] Ioseph. de bello Iud. lib. 2. c. 7. virginitatem, iam superiùs, cùm egimus de Pharisæis, satis diximus. Laudabantur [e] in hac parte apud eos Esseni, qui ducentes vitam sine vxore, perpetuæ se continentiæ man- [f] Greg. orat. de sancta Christi natiuit. ciparent.

LIX. Quid autem non sine diuino consilio de Virgine statutum esset, Gregorius Nyssenus [f] his verbis recitat : Cùm puella creuisset, & adulta esset; sacerdotes consilium agi-

DIVINVM CONSILIVM DE VIRGINE DESPONSANDA.

tare, ne quid de sacro illo corpore statuentes in Deum peccarent, cœperunt. Nam subiugare eam legi naturæ, & addicere quasi seruam, si quis eam in matrimonium duceret, res longè absurdissima, minimeque decora videbatur. Sacrilegum enim prorsus exi-

stima-

A stimabatur, si homo ius ac potestatem in donarium, quod Deo consecratum & dedicatum esset, haberet : quoniam legibus sancitum & constitutum est, vt vir potestatem habeat in vxorem : vt autem intra templum vnà cum sacerdotibus mulier versaretur, & in sanctis conspiceretur, neque consuetum, neque vsitatum erat, & simul grauitas & honestas rei non aderat. Deliberantibus igitur eis super hac re, diuinitus incidit consilium, vt darent eam cuidam viro nomine desponsationis, is autem ad custodiendam virginitatem eius esset idoneus. Inuentus est igitur Ioseph talis, qualem ratio consilij requirebat, ex eadem cum Virgine familia & tribu : isque de consilio sacerdotum sibi puellam despondet; coniunctio autem non vltra sponsalia progrediebatur.] hæc Gregorius.

LX. [a] Epiph. in Panar. hæresi 78. aduersus Antidicomar. & in Ancorato suis. IOSEPH MARITVS DATVS OB CVSTODIAM.

His consentientia Epiphanius [a] scripsit, cùm ait : Primùm enim, quando Virgo tra- B debatur ipsi Ioseph, sortibus cogentibus ipsam ad hoc venire; non tradita est ipsi ad coniunctionem (si verum dicere oportet) quoniam viduus erat : sed propter legem quidem vir ipsius vocatus est. Iuxta consequentiam verò, ex Iudæorum traditione ostenditur, quòd non coniunctionis gratia ipsi tradebatur Virgo, sed quò conseruaretur in testimonium futurorum, quòd non spuria dispensatio aduentus in carne accessit, sed quæ testimonia haberet in veritate, extra semen viri in Spiritusancto dispensata in veritate.] hæc ille. Sed quòd affirmat viduum fuisse Ioseph, exactiorem requirit indaginem. Cùm itaque iidem dicant, ex sacerdotum consilio, diuino confirmante assensu, datum Ioseph sponsum Virgini, non ad opus coniugij, sed potissimùm ob virginitatis custodiam, & non prolis causa; votum Deo factum de ea conseruanda, satis affirmare videntur. Fuit tamen de Mariæ voto aliorum sententia, nimirum beatissimam Virginem, postquam est desponsata, votum C virginitatis, quod animo diu conceperat, sponso assentiente, verbis expressisse. Horum auctor est sanctus Thomas [b], quem complures sunt secuti. Perfacile fuit id suaderi homini iusto, ab illa præsertim, quæ & Deum ipsum (si ita licet dicere) in suum traxit obsequium. Quid ni præstaret hoc iustus, quod Pharisæi ad præscriptum tempus, & Esseni in perpetuum ea ætate obseruabant?

[b] Tom. 3. par. q. 28. art. 4.

LXI. DE S. IOSEPH STATV.

Iam verò reliquum est, antequam cœptam historiam vlteriùs prosequamur, de sancti Ioseph sanctissimæ Virginis sponsi statu disserere; viduus ne fuerit, an cælibem vitam vsque ad Mariæ desponsationem duxerit, sicque semper virgo permanserit. Antiqua est hæc quæstio, quæ & vtriusque partis grauissimos habuit assertores. Inualuit olim nonnullorum antiquorum Patrum opinio, illos qui in Euangelio fratres Domini dicti inueniuntur, Iudam Thadæum, Simonem, Ioseph, & Iacobum Minorem nominatum, D ex Ioseph, & vxore quam longè ante sponsalia Virginis duxerat, esse susceptos. Habuit, inquit Epiphanius [c], hic Ioseph primam suam vxorem ex tribu Iuda, & peperit hæc ipsi liberos numero sex, quatuor masculos, & duas femellas, quemadmodum Euangelium secundùm Matthæum, & secundùm Marcum declarauerunt.] hæc Epiphanius, existimans nimirum omnes quos fratres, vel sorores Domini Euangelistæ nominant, esse ex Ioseph, ex prima, quam putat habuisse, vxore progenitos. Qui huic opinioni adhæserunt, recensentur complures antiquorum Patrum, ac in primis Hippolytus Portuensis [d], qui ait, Ioseph ex vxore sua Salome genuisse quatuor masculos, Iacobum, Simonem, Iudam, & Ioseph; duas itidem feminas, Esther, & Thamar : testatur de filiis Ioseph etiam Origenes [e], Eusebius [f], idem qui suprà Epiphanius [g] sæpiùs, Gregorius Nyssenus [h], Ioannes Chrysostomus [i], & alij [k] Græcorum, Latinorum autem Hilarius [l] & E Ambrosius [m].

[c] Epiph. hæresi 78. aduers. Antidicomar. [d] Apud Nicepho. lib. 2. c. 3. [e] Orig. in Mat. 13. [f] Euseb. hist. lib. 2. cap. 1. [g] Epiph. hæresi. 28. 51. 78. & in Ancorato. [h] Gregor. Nyss. homil. de resur. Christi orat. 2. [i] Chrys. homil. de anniu. Vir. [k] Theophil. in Matth. c. 27. Euthym. in Matt. c. 2.

LXII. IOSEPH CRELEBS, NON VIDVVS.

Quo autem fundamento innitantur hi qui in hanc sententiam abierunt, & è quo fonte ita hauserint, Origenes [n] testatur his verbis : Fratres autem Iesu putabant nonnulli esse ex traditione Hebræorum, sumpta occasione ex Euangelio, quod titulum habet, Iuxta Petrum, aut ex libro Iacobi, filios Ioseph ex priore vxore, quæ conuixerat ipsi, antequam duceret Mariam.] hæc ille. Hieronymus [o] aduersus hos qui ex apocryphis istæc hauserunt, declamans, hæc ait : Quidam fratres Domini de alia vxore Ioseph filios suspicantur, sequentes deliramenta apocryphorum, & à quadam Escha muliercula confingentes. Nos autem (sicut in libro quem contra Heluidium scripsimus, continetur) fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligimus materteræ Domini, quæ esse dicitur mater Iacobi Minoris, & Ioseph, & Iudæ, quos in alio loco Euangelij, fratres Domini legimus appellatos.

[l] Hilar. in Mat. c. 1. [m] Amb. in epist. ad Galat. c. 1. [n] Orig. vbi suprà in Matth. 13. [o] Hieronym. in Mat. 12. in fin.

Fratres

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fratres autem consobrinos dici omnis scriptura demonstrat.] hæc Hieronymus, ac doctè A
quidem. Quæ enim vel Petri aut Iacobi nomine ferebantur pseudoeuangelia, à Leucio, seu
Seleucio quodam fuisse conficta, testatur Innocentius [a] Papa. De his & Gelasius [b]: Euan-
gelium, inquit, nomine Petri apocryphum: Euangelium nomine Iacobi minoris apo-
cryphum.]

Fuit igitur de his aliorum magis probabilis ac recepta sententia, Ioseph non bigamum,
nec aliud ante sanctissimam Virginem iniisse coniugium: huius fortissimus adstipulator,
seu potiùs auctor Hieronymus [c] aduersus Heluidium infamem hæresiarcham pugnans, hæc
ait: Tu dicis Mariam, virginem non permansisse: ego mihi plus vendico, etiam ipsum
Ioseph virginem fuisse per Mariam, vt ex virginali coniugio virgo filius nasceretur. Si
enim in virum sanctum fornicatio non cadit, & aliam cum vxorem habuisse non scribitur;
Mariæ autem, quam putatus est habuisse, custos potiùs fuit, quàm maritus: relinquitur B
eum virginem mansisse cum Maria, qui pater Domini meruit appellari.] hæc ille. In eam-
dem sententiam etiam Augustinus [d]: Habe, inquit, Ioseph cum Maria coniuge tua com-
munem virginitatem membrorum: quia de Virginis membris virtus nascitur Angelo-
rum. Sit Maria sponsa Christi in carne sua, virginitate seruata: sis autem & tu pater Chri-
sti, cura castitatis, & honorificentia virginitatis; vt de virgineis membris genitricis, sæcu-
lis Christianis nulla sit zelotypia.] Idem & paulo pòst: Gaude itaque Ioseph, nimiumque
congaude virginitati Mariæ, qui solus meruisti virginalem affectum possidere coniugij
quia per meritum virginitatis ita separatus es à concubitu vxoris, vt pater dicaris Saluato-
ris.] Consentit & his Theodoretus [e], dum ait: Vocatur quidem Iacobus frater Domini, sed
non erat natura; sed nec fuit Iosephi filius, vt quidam existimarunt, ex priori matrimonio
natus, sed erat quidem Cleophæ filius, Domini enim consobrinus.] Huic sententiæ cete- C
ri omnes [f], qui postea vixerunt, Latinorum Orthodoxi scriptores consenserunt: adeò vt
Petrus Damiani, suorum temporum scriptor nobilissimus, dicat magna fiducia, Ecclesiæ
fidem in eo esse, vt non modò Deipara, verùm etiam putatiuus pater atque nutricius vir-
go habeatur. Certè quidem, quantum probabilibus coniecturis agere licet; quomodo
non homini virgini Deus virginem, ex qua carnem susceperus erat, tradidisset, si factus
homo, ex hoc mundo migraturus ad Patrem, eamdem iam senescentem nonnisi virgini
commendauit?

Quod autem ad historicam veritatem spectat: totius huius quæstionis cardo in eo ver-
titur, vt efficaci demonstretur ratione, illos, qui in Euangelio dicti sunt fratres Domini,
alterius potiùs esse filios, nec ad Ioseph vllatenus pertinere. Sanè quidem visitatam in di-
uinis Scripturis esse consuetudinem, quisque curiosus inuestigator facilè intelliget, vt no- D
mini proprio filij, nomen etiam proprium patris subiungatur; vt cùm dicimus Iacobum
Zebedæi, filium ipsius Zebedæi intelligamus. Ex qua quidem regula, mille exemplis in
Scriptura testata, illud infertur, quòd qui dicti sunt fratres Domini, non alium habuerunt
patrem, quàm eum, cuius esse dicuntur. Vnde Iacobus & ipse dictus frater Domini, cùm
Iacobus Alphæi ab Euangelistis [g] nominatus habeatur; eum vtique non alio quàm Al-
phæo patre genitum, iure dixerimus. An verò eodem parente procreati sint ceteri, qui
& fratres Domini à Matthæo [h] dicuntur, dum ait: Fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Si-
mon, & Iudas, & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt?] de Ioseph nulla est dubi-
tatio, fuisse germanum Iacobi, testantibus id Euangelistis. De ceteris autem haud facilè
his consenserimus, qui putant hos omnes fuisse germanos, iisdemque parentibus natos,
nulla alia de causa, nisi quòd simul sint nominati. Sed eadem ratione, quòd dum nomi- E
nantur Iacobus minor & Ioseph filij Mariæ vxoris Alphæi, vt modò dicemus, prætermit-
tuntur verò Simon & Iudas; eos aliis parentibus esse genitos, credere suademur. Sed qui-
busnam parentibus exorti sint Simon & Iudas, dicemus inferiùs. Cùm igitur ex nuper di-
ctis probè nouerimus, quis fuerit pater Iacobi minoris & Ioseph: restat vt de eorumdem
matre, quænam extiterit, inquiramus, ac demum de ceteris qui dicti sunt fratres Domini,
inuestigemus.

Quod ad Iacobi & Ioseph matrem spectat: eam dictam esse Mariam, Euangelicus [i] ser-
mo testatur, dum ait: Erant autem & mulieres à longè aspicientes, inter quas erant
Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome.] Quænam
autem fuerit ista Salome, Matthæus [k] declarat, sic eumdem sermonem retexens: Erant
ibi mulieres multæ à longè, inter quas Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph
mater,

[a] Inno. epist. 3. ad Exuperium.
[b] Gelas. Conc. Rom. tit. de scrip. apocr.

LXIII. IOSEPH SEMPER VIRGO.

[c] Hierō. in Heluid. prope finem.

[d] Aug. ser. 14. in Nati. Dom.

[e] Theod. in Epi. ad Gal. c. 1. in fine.
[f] Beda, Albinus Flac. Bern. Anselm. Ruper. Tho. Gerson, & alij recentiores, & Lipom. vberius in schol. prepositæ hom. Chrysost. de annūciat. Petr. Dam. epist. 11. c. 4. ad Nicol. Rom. Pontif. His similia Gers. serm. de nat. Mariæ.

LXIV. FRATRES DOMINI A QVO GENITI.

[g] Matth. 10 Marc. 3. Luc. 6. Act. 15.
[h] Matth. 13

LXV.
[i] Marc. 15.
[k] Matt. 27.

A mater, & mater filiorum Zebedæi.] Ecce tibi, quam Marcus Salomen nominat, eam DE SALOME.
matrem filiorum Zebedæi Matthæus appellat. Ex quibus errare conuincuntur, qui di-
xerunt Salomen vxorem fuisse Ioseph, sponsi Virginis, & ex ea dictos suscepisse libe-
ros. Sicut etiam erroris argui necesse est eos, qui ipsam Mariam Iacobi matrem & Io-
seph, esse dixerunt vxorem eiusdem Ioseph Mariæ sponsi. Nam si viuebat illa adhuc
tempore passionis Christi, absurdum illud, auribusque piorum omnium molestissimum
dicere opus esset, eumdem Ioseph eodem tempore duas habuisse vxores, nempe Ma-
riam Iacobi matrem, & sanctissimam Dei genitricem; quod vel cogitare, animus
horret.

Ex eo verò quod dictum est, Mariam, cuius Matthæus & Marcus meminerunt, eo- LXVI.
rumdem auctoritate constare, fuisse matrem Iacobi minoris, eamdemque Alphæi vxo-
B rem, à quo idem Iacobus nomen accepit, vt diceretur Alphæi: suboritur dubitatio, [a] Ioan. 19.
num eadem vna sit cum ea quam Ioannes [a] Mariam Cleophe nominat. Hieronymus [b] [b] Hieron. contra Heluid.
post multa de his disputata, sic concludens ait: Restat conclusio, vt Maria ista, quæ DE SORORE S. MARIAE VIRG.
Iacobi minoris scribitur mater, fuerit vxor Alphæi, & soror Mariæ matris Domini:
quam Mariam Cleophe Ioannes Euangelista cognominat, siue à patre, siue à gentilitate
familiæ, aut quacumque alia ex causa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia at-
que alia videtur, quòd alia dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophe:
disce Scripturæ consuetudinem, eumdem hominem diuersis nominibus nuncupari.]
hæc Hieronymus. Theophylactus [c] etiam tradit, dictam Mariam Cleophe sic nun- [c] Theoph. in Matth. c. 27.
cupatam, quòd fuerit filia Cleophæ, eademque vxor Alphæi. Dixerunt alij, Mariam
Cleophe sic esse dictam, quòd fuerit Cleophæ vxor, solitasque vxores Iudæorum à viris
C suis cognominari; eademque ratione Gregorium Nyssenum [d] eodem vti argumento, [d] Greg. Nyss. li. de virg. cap. 9.
cùm probare incendit, Mariam sororem Moysi fuisse virginem, quòd semper fratrum,
& non viri nomine nuncupetur, dictaque reperiatur Maria soror Moysi & Aaron. At
hæc irrita erunt, si credimus Iosepho Iudæo [e] Iudaicarum antiquitatum diligentissimo; cui- [e] Ioseph. antiq. lib. 3. cap. 2. & 4.
ius auctoritate exploratum habetur, Mariam sororem Moysi virum habuisse Vr, qui
orantis Moysis manus sustinebat; ex eoque filium suscepisse, nomine Beselehel, cuius
frequens & clara est in diuinis Scripturis mentio. Non autem omnia expressa esse in sa-
cris litteris, & sæpè ab aliis esse dicta, quæ in illis silentur, haud difficulter eruditus quisque
concedet.

Verùm quod spectat ad Mariam Cleophe: eam non filiam Cleophæ, sed vxorem LXVII.
fuisse putamus: missisque ceteris, in his omnibus inhæremus, vt par est, Hegesippo [f], [f] Apud. Euseb. hist. lib. 3. cap. 18. & 26.
D omnium antiquissimo, ac proximo Apostolorum temporibus, qui ait Cleopham fra-
trem fuisse Ioseph, eoque genitum Simonem, seu dicere velimus, Simeonem, qui Iaco-
bo minori in sede Hierosolymitana successit: cuius dum meminit [g], & non dicit eos [g] Euseb. hist. li. 2 cap. 1.
fuisse inter se germanos; facilè inducor, vt opiner diuersos prorsus fuisse Cleophen FRATRES DOMINI EX DIVERSIS MATRIBVS.
& Alphæum, distinctasque esse inter se Mariam Cleophe, & Mariam quæ ab iisdem Eu-
angelistis mater dicitur Iacobi minoris & Ioseph; eamdemque Mariam Cleophe (vt
habet Ioannes) sororem fuisse sanctissimæ Virginis, non germanam ex Anna genitam,
vt superiùs dictum est, sed consobrinam ex sorore vel fratre patris vel matris ge-
nitam. Nec est quod quis possit arguere, eamdem esse Mariam Iacobi & Ioseph
matrem cum Maria Cleophe; quasi, quod plerumque accidit, Ioannes expresserit, quod
ceteri Euangelistæ tacuerint: nam diuersus prorsus est eorundem sermonum conte-
E xtus, dum Matthæus [h] & Marcus [i] Mariam matrem Iacobi & Ioseph à longè stantem [h] Matth. 27
cùm ceteris mulieribus tradunt: Ioannes [k] verò de Maria Cleophe habens sermonem, [i] Marc. 15.
eamdem cum Maria Virgine iuxta crucem manentem constituit. Hæc sentiens, puto, [k] Ioan. 19.
Hieronymus [l], haud fixus in priori permansit sententia, vt eadem fuerit Maria mater [l] Hieron. contra Heluid.
Iacobi cum Maria Cleophe. Sed quid ait in fine disputationis? Verùm, inquit, in hac
parte contentiosum funem non traho: alia fuerit Maria Cleophe, alia Maria Iacobi &
Ioseph, &c.]

His igitur de sancti Ioseph sanctissimæ Virginis sponsi virginitate stabilitis; iam reli- LXVIII.
quam de Verbi incarnatione ex Euangelio historiam prosequamur. Cælestis nuncius [m] [m] Luc. 1.
Gabriel Angelus, vt trepidantem Virginem magis magisque firmaret, sicque assensum eius
eliceret: quòd non impossibile, vt ait, apud Deum omne verbum, recens de Eliza-
beth eius cognata exemplum, ad confirmandam tanti sacramenti veritatem, adducens,
ait:

Universidad de Deusto
Biblioteca

ait: Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis.] Hæc autem de conceptione Ioannis à Gabriele inculcata, quomodo se habuerint, idem diuinus historicus Lucas Euangelista perpetuæ scripturæ monumentis commendauit. Nos autem rem vulgatam, omniumque ore versatam, superfluum ducimus hic describere; satis esse putantes, eiusdem tempus insinuare secundum à nobis inferiùs initam rationem. Anno igitur ab Vrbe condita septingentesimo quinquagesimo, Coss. Sabino & Rufo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ anno primo, Augusti Imp. à Triumuiratu inito anno trigesimo nono, octauo Kalendas Octobris, post æquinoctium, solemnis ieiunij tempore [a], Ioannes Baptista est in vtero materno conceptus; cùm eius pater Zacharias sacerdos de vice Abia, in templo adolens incensum, de eiusdem conceptione, Angelo admonente, diuinum accepisset oraculum.

IOANNIS BAPTISTÆ CONCEPTIONIS TEMPVS. A

[a] *Chrysost. in Luc. 1.*

LXIX. DE SACERDOTIO ZACHARIÆ.

Quod autem ad Zachariam spectat: ea in primis videtur enodanda quæstio, An ipse re vera fuerit summus sacerdos, sicut à compluribus summæ auctoritatis doctoribus [b] communi velut quadam consensione affirmatum esse scimus. Inuiti ad hæc disquirenda trahimur, nec aliqua perciti altercandi libidine; sed quòd ex ratione instituti, pro veritate elucidanda aduersus quoscumque obniti, cùm oportet, necessitate quadam inueniamur adstricti. Qui de summo Zachariæ sacerdotio sententiam sectati sunt, ea potissimum ratione id suadere sunt conati, quòd (vt dicit Lucas Euangelista) ipso ad adolendum incensum in templum ingresso, populus staret foris expectans; rati nimirum Zachariam adiisse ipsa intima templi adyta, Sancta sanctorum, quæ semel tantùm in anno ipsum solummodo summum Pontificem penetrare fas esset. His respondet & tempus, quòd decima die mensis septimi summus sacerdos lege diuina [c] in Sancta sanctorum ingredi iuberetur; quo etiam mense Zachariam de conceptione Ioannis ab Angelo esse præmonitum, ea quæ superiùs diximus, facilè monstrant. Hæc sunt quæ de summo sacerdotio Zachariæ apud quamplurimos certam fidem sibi vendicarunt. B C

[b] *Aug. in Ioan. tract. 49 Ambr. in Luc. 1 Beda in Luc. 1 Euth. in Luc. 1*

[c] *Leu. 15. 23 Num. 29.*

LXX.

Quàm vero hæc sint leuia, & quàm facillimè redarguantur, ea quæ dicturi sumus aperta luce significabunt. in primis enim in ipso Luca [d], qui hæc scribit, dicendi morem attendamus oportet: nam cum ipse de summo Pontifice agit, non Sacerdotem simpliciter, sed Principem sacerdotum nominare consueuit [e]; cùm alioqui de Zacharia longum texens sermonem, eumdem tantummodo Sacerdotem appellet. Sed quid insuper addit? quòd dum fungeretur munere vicis suæ, sorte obtigit vt incensum poneret. Porrò functionem summi Pontificis, ipsi tantummodo debitam, sorti fuisse subiectam quis dixerit; cùm ea solùm sorte consueuerint definiri, quæ multos haberent simul competitores? Sanè quidem, sicut vnicum erat sacerdotium summum, ita necesse est nonnisi ad vnum spectare potuisse eiusdem sacerdotij functionem. Hanc inextricabilis argumentationis rationem vitare conatus Beda [f], illud affert, vt sortem cuius meminit Lucas, non ad incensum referri velit, sed ad ipsam summi sacerdotij institutionem: sed nullo modo hanc interpretationem verbis Euangelistæ conuenire, perfacilè quisque iudicabit. Reddam ipsius Euangelistæ verba, quò hæc manifestiora reddantur: Factum est, inquit, cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum secundùm consuetudinem sacerdotij, sorte exiit vt incensum poneret ingressus in templum Domini, &c.] sunt hæc adeò clara, vt nulla videantur interpretatione opus habere. D E

[d] *Luc. 22.*

[e] *Act. 23.*

[f] *Beda in Luc. 1*

LXXI.

Verùm quo omnis de sorte sacerdotij tergiuersatio conuincatur; dicimus, nullum certè exemplum, neque in diuinis Scripturis, neque apud profanos historicos, qui res Hebræorum sunt prosecuti, iuueniri, quo vel saltem semel ad hæc tempora sorte collatum fuisse summum sacerdotium dici possit: neque certè perditissimis Herodis Regis temporibus, quibus, vt diximus, sacerdotium venale erat, summum sacerdotem sorte delectum fuisse aliquando reperitur. Semel tantùm nefas contra legem præsumptum fuit (quod Iosephus [g] vehementer deplorat, qui omnium sacerdotum institutiones, vsque ad cladem Hierosolymitanam per Titum illatam, recensct) quando Vespasiano Iudæam cum exercitu afflictante, ea factio Iudæorum, quæ dicebatur Zelotum, ceteris præualens, vi publica depositio redactoque in ordinem Anania summo Pontifice, successorem sorte delegit, quæ obtigit homini rustico, Phani nomine, cunctis derisioni exposito. E

[g] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 4. c. 5.*

His

His de sorte sacerdotij confutatis, iam reliquum est, vt de ingressu Zachariæ in templum ad adolendum incensum, & populo foris expectante, vnde de summo eius sacerdotio falsa dimanauit opinio, elucidemus historiam. Philo Iudæus [a], qui hoc sæculo vixit, & hæc de quibus agimus, ob oculos habuit, scribens de templi altaribus ac sacerdotalibus functionibus, ait: Testatur lex iubendo poni duo altaria, materia, loco, vsuque differentia. Alterum enim è saxis collectitiis impolitis extruitur in atrio iuxta templi vestibulum ad immolandas victimas: alterum verò aureum situm est post primum velum in penetralibus, nemini perspicuum, nisi sacerdotibus functionis suæ tempore castitatem seruantibus, quod factum est adolendis odoribus.] hæc Philo de duobus altaribus, quorum alterum in atrio positum erat extra primum velum, alterum intra idem velum locatum. Porrò primum velum nominat respectu secundi, quod sanctus [b] Paulus secundum velamentum appellat; intra quod erat tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum; diuina verò Scriptura [c] vtrumque appellat interius velum, & exterius: Idem verò Apostolus primum quod dicimus velum & secundum, nominat primum & secundum tabernaculum, sicque ait: Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habēs thuribulum, & arcam testamenti circūmtectam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti, & alia. His ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem semel in anno solus Pontifex.] hæc Paulus. Ex quibus illud manifestum redditur, populum non tantùm à secundo tabernaculo, quod erat Sancta sanctorum, sed à primo, in quod tantummodo intrabant sacerdotes, fuisse secluſum: nam (quod ait Philo) neminī erat perspicuum, nisi sacerdotibus, nec illis semper, nisi functionis suæ tempore. Vnde dum de populo ait Lucas, quòd omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi; haud dubium liquet esse intelligēdum, extra primum velum ipsam constitisse, Zachariam autem intra ipsum velum ad incensum adolendum ingressum. A B C

LXXII.

[a] *Philo lib. de vict. offeren. DE TEMPLO ET LOCIS EIVS DISTINCTIS.*

[b] *Hebr. 9.*

[c] *Leuit. 21. Exo. 35. 40*

Hæc insuper manifestiora redduntur ex his quæ de templo eiusque partium vsu, populi ac sacerdotum sedibus distinctis & officiis in hunc modum Iosephus [d] describit: Templum quatuor porticus habuit in circuitu, & harum singulæ propriam secundùm legem habuere custodiam. In exteriorem itaque ingredi licentia fuit omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantùm menstruatæ transire prohibebantur. In secundam verò porticum cuncti Iudæi ingrediebantur, eorumque coniuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ. In tertiam masculi Iudæorum mundi existentes, atque purificati. In quartam autem sacerdotes, stolis induti sacerdotalibus. In adytum verò soli Principes sacerdotum, propria stola circumamicti.] hæc Iosephus: quæ & alibi [e] fusiùs explicat, cùm templum describit: vbi agens de primo tabernaculo, illic mensam, candelabrum, & thuribulum habens tredecim odorum suffitum, posita refert. Neque quis existimet vnum tantùm fuisse thuribulum aureum in templo, quod Paulus [f] ponit in secundo tabernaculo, quod dicitur Sancta sanctorum. D

LXXIII.

[d] *Ioseph. cont. Apion. lib. 2.* TEMPLI ET OFFICIORVM DESCRIPTIO.

[e] *Ios. de bello Iud. li. 6. cap. 8*

[f] *Hebr. 9.*

Plura enim fuisse thuribula in templo, eaque aurea, diuina Scriptura [g] pluribus in locis testatur: dicebaturque altare thymiamatis, quod erat in primo tabernaculo, intra primum velum: illudque ipsum Lucas [h] nominat altare incensi, à cuius dextera visus est Angelus Zachariæ. Adolebatur in eo incensum (inquit Philo [i]) summo mane, antequam foris hostiæ immolarentur, cùm lucernæ componerentur; & vespere, quando, vt ait Scriptura [k], eædem collocarentur. Porrò cùm essent omnium sacerdotum vices viginti quatuor, olim sorte ductæ; illa quæ erat Abiæ, ordine numerabatur octaua. Attamen non mediocre inter eas fuisse discrimen, licet eiusdem muneris essent, testatur Iosephus [l]; qui adeò auctum esse sacerdotum numerum refert, vt cuiusque vicis essent plusquam quinque millia: cumque ad inuicem sibi singulæ vices statutis temporibus ad ministerium sacrarum functionum succederent, sortiebantur inter se, qui in exteriori altari in cædendis victimis ministrarent, quisve intra velum incensum adoleret: at non sacerdotes tantùm, sed & inferioris ordinis ministri ipsi per vices succedentes (quod scribit Philo [m]) sortiebantur ministeria. Ex dicta igitur occasione Zacharias sacerdos, sortito sacram incensi adolendi peregit functionem. E

LXXIV.

[g] *Exo. 25 37 3. Reg. 7 1 Paral. 28. Exo. 30. 37.*

[h] *Luc. 1.* DE XXIV. VICIBVS.

[i] *Philo. lib. de vict. offerend.*

[k] *Exod. 30. 1 Paral. c. 24*

[l] *Ioseph. in Vit. sua, in princip. & cōt. Ap. lib. 2 Philo lib. de Monarch.*

[m] *Philo de sacerd. honorib.*

LXXV.

Etsi ex his omnibus satis superque appareat Zachariam sacerdotem solummodo & non

Universidad de Deusto
Biblioteca

ZACHARI ASORDINIS MINORIS SACERDOS

non summum Pontificem extitisse: ne quis tamen remaneat dubitandi locus; ad eam rem confirmandam satis sufficere existimamus, quòd Zacharias minimè adscriptus reperiatur inter summos Pontifices, qui illis vixere temporibus, quorum catalogus integer, & nulla ex parte corruptus hactenus extat, quem Iosephus [a] exactè contexuit vnà cum historijs Iudæorum; habitaque cuiusque successionis ratione, anno quo hæc contigerunt Zachariæ, Matthias Theophili Pontificatum gessisse reperitur, qui Simoni successit. Ab Aaron quidem vsque ad Phani, qui intrusus est à Zelotis, tempore Vespasiani Augusti ad duorum millium annorum spatium seruatas esse inuiolatas publicisque monumentis consignatas successiones Iudæorum Pontificum, idem Iosephus [b] aduersus Apionem agens, apertissimè tradit, dum ait: Indicium verò integritatis hoc maximum est: quia Pontifices apud nos à duobus millibus annis denominati filij à patre conscripti sunt, &c.] Porrò easdem tabulas ex antiquis litteris nouas sæpe esse restitutas & exemplaribus auctas, testatur; adeò vt nec tempore cuiusuis cladis acceptæ, eædem successiones aliquo modo deperdi potuerint. Hactenus de Zachariæ inferioris ordinis sacerdotio, quo quidem magis illustratur, quàm summo Pontificatu, quippe qui his temporibus ab Herode contra ius fasque ex animi sententia in immeritos conferri consueuisset: præstatque magis Zachariam Dei sacerdotem, quàm arbitrio Herodis Pontificem dici.

[a] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 8. & de bello Iud. lib. 1. & seq. sparsim. Collegit eos Niceph. hist. lib. 2. c. 1. 4. & Niceph. Episc. Gõstantinop. in Chron.

[b] Ioseph aduers. Apion. lib. 2.

LXXVI. DE VERBI INCARNATIONE.

Iam verò, vnde digressa est, ad Gabrielis nuncium de sublimi ac per omnia inscrutabili Verbi incarnationis mysterio, reuertatur oratio. Cùm ille omnia non humanitus, sed diuinitus esse perficienda, sanctissimam Virginem monuisset, ac exemplo cognatæ sterilis Elizabeth eamdem certiorem reddidisset, ac firmasset: illa haud cunctata, mira animi submissione præbens suæ voluntatis assensum, hæc ait [c]: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.] Moxque sic dilapsum est Verbum in vterum Virginis, vt ex ea carnem assumens, quod semper fuisset, esse non desineret; vnitaque sibi indiuisè & inconfusè humanæ naturæ substantia, in vna eademque persona ex duabus naturis vnus Christus, idemque perfectus Deus, atque perfectus homo, in vtero virgineo formaretur. Nouum planè miraculum, atque adeò inusitatum, vt (quod olim prædixerat Hieremias [d]) mulier circumdaret virum: siquidem vno eodemque momento conceptus est Christus perfectus Deus & homo. Contigerunt hæc Coss. Cornelio Lentulo & Valerio Messalino, Augusti Imp. anno ab inito per mẽses ferè quatuor Triumuiratu, quadragesimo, octauo Kalend. Aprilis, eadem die qua primus homo formatus est Adam.

[c] Luc. 1.

[d] Hiere. 31.

LXXVII. [e] Luc. 1.

His peractis, sanctissima Virgo exurgens [e], abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.] Nemo, quantumuis sibi videatur sapiens, instar Iuliani atque Porphyrij, diuinum historicum sanctum Lucam Euangelistam redarguat oscitantiæ, quòd nomen ciuitatis, quam incolebat Zacharias, ad quam sanctissima Virgo festinans accessit, non exprimat: nam satis expressit, dum ciuitatem Iuda in montanis positam, ibique Zachariam habitare scribit: sicque ob eam causam ciuitatem sacerdotalem fuisse demonstrans; quænam esset, cùm de nulla alia ambiguitas possit oriri, antonomasticè signat. Sed vt hæc clariora reddantur, altiùs necesse est historiæ principium petamus. Diuisit ex instituto Moysis Iosue [f] tribui Leuiticæ filijs Aaron quadraginta octo ciuitates ad habitandum, easdemque non simul positas, sed quòd è cæteris tribubus essent acceptæ è diuersis Palæstinæ locis, vbi singulæ degerent, ab inuicem longioribus interdum spatiis separatas. Cùm itaque easdem ciuitates sortirentur; prima, quæ egressa est sorte, data est familiæ Caath Leuitici generis ex filiis Aaron, ciuitas è tribu Iuda, quæ Cariatharbe, aliter verò Hebron, siue Chebron est nominata, posita (vt eadem diuina Scriptura testatur) in monte Iuda, in qua quidem regione nulla alia erat ciuitas sacerdotalis.

DE CIVITATE IVDA IN MONTANIS.

[f] Iosue 21.

LXXVIII. DE CHEBRON CIVITATE SACERDOTALI.

Quanto nobilior cæteris Palæstinæ vrbibus, Hierosolymis exceptis, esset hæc ciuitas, tum ob sui antiquitatem, tum etiam ob egregia rerum gestarum monumenta, quandoquidem ibi habitauit Abraham, vnctus est Dauid, ibique celeberrima erant sepulchra Patriarcharum; post diuinam Scripturam testatur & Iosephus [g] historicus, qui hæc de eius antiquitate refert: Chebron septem annis est antiquius, quàm vrbs Aegypti Tanis.] & alibi [h] hæc pluribus: Chebron autem indigenæ ferunt non eius terræ modò ciuitatibus, verùm etiam Aegypti Memphi antiquiorem: denique bis mille & trecenti eius connumerantur anni: hoc autem narrant Abraham quoque parenti Iudæorum fuisse domici-

[g] Ioseph antiq. lib. 5. cap. 1.

[h] Iosep de bell. Iud. lib. 5. c. 7.

A domicilium, posteaquam Mesopotamiæ sedes reliquit; eiusque posteros hinc ad Aegyptum esse profectos: quorum nunc etiam monumenta extant in eadem ciuitate peroptimo marmore liberaliter fabricata. Cernitur autem sexto ab oppido stadio arbor maxima terebinthus, eamque memorant ab initio mundi creati nunc vsque durare.] hæc Iosephus. De eadem ciuitate Hieronymus [a] his verbis: Ascendit Chebron, hæc est Cariatharbe, id est, oppidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Iacob, & Adam magni; quem ibi conditum, iuxta librum Iesu Naue, Hebræi autumant, licet plerique Caleb quartum putent, cuius ex latere memoria monstratur.] & alibi idem auctor [b]: Est quercus Mambre iuxta Chebron, in qua vsque ad ætatem infantiæ meæ & Constantij Regis Imperium, terebinthus monstratur peruetus, & annos magnitudine indicans, sub qua habitauit Abraham: miro enim cultu ab Ethnicis habita est, & velut quodam insigni nomine B consecrata.] hæc Hieronymus.

[a] Hieron. epist. 27.

[b] Hieron. de locis Hebraicis.

Qui verò regionis illius loca descripserunt [c], vigintiduobus milliaribus Chebron ab Hierosolymis distare testantur. Quomodo autem idem locus, quòd ibi fuisset quercus Mambre, vbi tres visi sunt Abrahæ Angeli, qui vnum adorauit, summa veneratione à Christianis, Iudæis, pariterque Gentilibus haberetur, Sozomenus [d] pluribus scribit. Sed de his nos suo loco deinceps agemus. Iam ex dictis satisfactum putamus de prætermisso nomine ciuitatis: nimirum non incuriæ historici esse tribuendum: cùm, quod diximus, sufficienter eam nominasse videatur. Etenim cùm dicat Zachariæ in illa sedem fuisse, constat sacerdotalem fuisse ciuitatem: cùm verò adijciat [e] in montanis Iuda sitam, Chebron necessariò significatam esse apparet. Vnde & certum est, errare illos, qui per ciuitatem Iuda in C montanis positam, putant Hierosolymam esse intelligendam: nam non est annumerata inter ciuitates sacerdotales apud Iosue [f] Hierusalem, quæ potiùs regia erat ciuitas; quòd tantùm tempore vicis suæ sacerdotes, qui in suis habitabant ciuitatibus, accedere consueuerunt. Burchardus [g] autem in descriptione Terræ sanctæ, domum Zachariæ sic ponit in montanis Iudææ, vt tamen ab Hebron, seu Chebron, nouem leucis distare, eamdemque non in ciuitate, sed in campestribus sitam dicat: at certè auctore Luca Euangelista, intra ciuitatem Iuda positam fuisse Zachariæ domum, non in campestribus, constat. Quæ autem (vt ad rem redeamus) ibi ea salutatione sunt facta, nempe quòd infans in vtero Elizabeth exultauit, simulque sanctificatus est, de Mariæ cantico, spirituque prophetico, Ioannis natali, atque Zachariæ recepta loquela, & gratiarum actione, exactè sanctus Lucas describit; vt non sit opus aliquid addere, vel verbis aliis recensere. At de his hactenus: iam reliqua prosequamur.

[c] Apud Bed. de locis sanctis, c. 9.

[d] Sozom. hist. lib. 2. c. 3. LVCAS FVNCTVS MVNERE EXACTI HISTORICI.

[e] Luc. 1.

[f] Iosue 21.

[g] Burchard. par. 1 c. 7 §. 68.

D His enarratis, mox subdit Euangelista: Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus Orbis. Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino: & ibant omnes, vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ erat Bethlehem, eo quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.] hæc Lucas [h]. At quoniam, etsi non interpretis, historiographi certè fungimur munere; nostri esse putamus officij, vt hæc ipsa multis perplexa nodis & obuoluta obscuritatibus enodemus, ac quantum vires suppetunt, elucidemus. Magna sanè vrgensque est obiectio illa, quæ ex Iosephi Iudæi historia [i] exoritur, qua dicitur, descriptionem factam sub Quirino Præside, non Herodis tempore, quo ponitur ab Euangelista, immo nec sub regno eius filij Archelai; sed E post illum exactum, nouem saltem annis ab Herodis interitu contigisse. Mirati sumus vehementer Eusebium [k], ad confirmandam Euangelicam veritatem de censu acto sub Quirino, citasse dictum auctorem, quem in his quæ ad tempus spectant, contradicere certum est; vsque adeò, vt illius assertione historiam à Luca conscriptam in dubium reuocari sit necesse.

LXXIX. DE FACTA DESCRIPTIONE A QVIRINO.

[h] Luc. 2. IOSEPHVS REDARGVITVR.

[i] Ioseph antiq. lib. 17. c. vlt. & lib. 18. c. 1. De bello Iud. lib. 2. c. 7.

[k] Euseb hist. lib. 1. c. 5.

Sed mirum in modum obstupuimus ad nouatorum vesaniam, dum Iosepho Iudæo plus tribuunt, quàm Euangelio à Luca conscripto: quippe qui adeò irrefragabilem esse ducant illius historiam, vt potiùs quàm velint Iosephum errasse, dicere non erubescant, textum Euangelij alteratum, vel potiùs adulteratum, eaque verba quibus dicitur: Hæc descriptio facta est à Præside Syriæ Cyrino] non esse Euangelistæ, sed alicuius otiosi hæc scribentis in margine, eademque inde irrepsisse in textum. Sed doceant, velim, quando sine iisdem verbis à Patribus idem textus citatus alicubi reperiatur, vel si quis Græcus

LXXXI. NOVATORVM VESANIA EXPLODITVR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græcus aut Latinus codex inueniatur antiquus, in quo ea verba desiderentur. At cùm (vt & nunc habet textus) semper à temporibus Apostolorum, æquè in omnibus Christiani orbis ecclesiis ea verba in Euangelio sint lecta; quæ tanta temeritas & impudentia, vt ea velint expungi? Inepta prorsus est illa responsio, qua dicitur, eo tempore quod scribit Lucas, promulgatum esse edictum de Orbis descriptione; sed ob ingruentia bella, quibus Palæstina vexata est, post decimumquartum annum census exactionem esse dilatam. Digna risu potiùs quàm confutatione sententia: cùm constet his temporibus nullo graui externo bello vexatam fuisse Palæstinam, regnante Herode, & Archelao post ipsum: sed ex ipsius Euangelij etiam refellitur verbis, quibus dicitur, quòd ibant omnes, vt profiterentur, singuli in ciuitatem suam; nec aliud erat ipsa professio, quàm census solutio, vt docet Iurisconsultus [a].

LXXXII. IOSEPHI HISTORIA INFIMA COLLATA CVM EVANGELIO.

Verùm quid tam magnum, tam nouum & inusitatum, immo quid tam verum & frequens, quàm si dixerimus Iosephum esse hallucinatum? Quid, inquam, tam magnum? cùm certè, etsi nulla subesset ratio eum erroris arguendi, Euangelistæ quidem auctoritas satis superque sit ad quantumlibet testatam & obsignatam probatamque eius opinionem infringendam. Sed hæc apud Christianos: quid si de his agendum esset cum Gentilibus, qui non obediunt nec credunt Euangelio? certè nec in re tanta eorumdem arbitrium subterfugerem. Quis enim, licet Ethnicus, veri tamen amator & æquus iudex, cùm de veritate historiæ quæritur, non maiorem putet esse adhibendam fidem illi qui propinquior illis temporibus fuerit, cuius fides adeò sincera probetur, vt numquam errasse reperiri possit; quique vitæ integritate sic polleat, & veritatem colat, vt pro ea millies, si liceret, vitam profundere non recuset? Sanè quidem his omnibus & mille aliis partibus Lucas Euangelista Iosepho historico præstat, & maximè antecellit. Sed quid amplius? Non est opus, vt modò ex Ethnicis æquum iudicem interpellem; cùm diu ante hæc iudicarit perditissimus ille Christianorum hostis Iulianus Apostata [b], dum Lucæ citat testimonium de descripto Christo vnà cum Maria & Ioseph sub Quirino. Sed missis his, ad rem propositam redeamus.

LXXXIII.

Quid, inquam, tam nouum & inusitatum, vt Iosephum in his errasse dixerimus; cùm & alias sæpe eumdem in diuersos lapsum esse errores, nemo non dixerit? Ad quod, ne longè petita ab his adducamus exempla, accipe illud in primis, quod ipse in locis citatis de Antiquitatibus Iudæorum [c] profitetur: post exactum Archelaum è regno, Quirinum esse missum in Syriam, ac Iudæum populum censuisse, idque incidisse dicit [d] in annum trigesimum septimum post deuictum à Cæsare Augusto in Actiaca pugna M. Antonium. Verum si hæc ad exactam temporum rationem referas, falsa esse proculdubio inuenies: nam si numeres annos qui intercurrunt ab Actiaca pugna, quæ contigit Augusto tertiùm & Messala Coss. [e] annos esse quadraginta colliges. Dum etiam in locis nuper citatis meminit de eiusdem Quirini Consulatu, quasi de re admodum recenti, Fastos Consulares eum ignorasse certum est: nam Quirinum vnà cum Aemiliano collega ante annos viginti duos Consulatum gessisse, est exploratissimum.

LXXXIIII.

In quàm præterea absurda & portentosa mendacia incidat necesse est, qui de annis Herodis Regis inconsultè nimis Iosepho fidem adhibendam putarit: ex se ipso quisque poterit perfacilè intelligere, dum obitum Herodis ipse recensет biennio ante Christum natum: adeò vt ea ratione non tantùm quæ sanctus Lucas de Herode scribit, sed & quæ Matthæus [f] narrat, si Iosepho demus antes, fide careant (quod nefas est dictu) necesse sit. Verùm eumdem auctorem in annis regni Herodis computandis esse mirum in modum hallucinatum, adeò vt nouem annos numerare præteremiserit, ex suis ipsius scriptis aperta luce paulo inferius, cùm agemus de tempore natalis Christi, aperiemus; vt nullus de ea re (ni fallimur) dubitandi locus relictus videatur. Quanta est insuper in eodem auctore incensiantia, dum anno decimosexto Herodis Regis, Varum fuisse Præsidem Syriæ tradit [g]; postea verò ait, eum successisse Sentio Saturnino, anno ante ipsius Herodis obitum; cùm inter vtrumque temporis spatium anni intercurrant saltem viginti? nec est quod possit dici, eumdem Varum iterum eò missum, cùm nec ipse Iosephus, nec alij id testentur. Hæc dicta sint aduersus eos qui tanti faciunt eiusdem historici testimonium, vt eius causa Euangelicam veritatem non vereantur imprudenter nimis adducere in controuersiam, & dubij iudicij lance suspendere. Verum quò eadem ipsa Euangelica veritas sua firmitate subsistens, manifestior habeatur; operæ

[a] *l. 1 & seq. ff. de censib.*

[b] *Apud Cyrill. Alex. lib. 6. cõtra init.*

[c] *Ioseph. antiq. lib 17. c. vlt. & lib. 8. c. 1.*

[d] *Ioseph antiq. lib. 18. c. 3.* ALIVS IOSEPHI ERROR.

[e] *Dio lib. 50.*

[f] *Matt. 2.* IOSEPHI ENORMES PANDVNTVR ERRORES.

[g] *Ioseph. antiq. lib. 15. c. 13. & lib. 17. c. 7.*

A ræpretium duximus successionem Syriæ Præsidum ex antiquis probatisque historicis comparatam, à tempore regni Herodis, vsque ad Augusti Imperatoris obitum, hic intexere; qua etiam non Iosephus tantùm, sed alij, qui eamdem aliter confinxerunt, erroris redarguantur.

Cùm decretum esset ex Senatusconsulto Iudæorum regnum Herodi, & illud inuasisset Antigonus [a]: ab Antonio res Orientales administrante Caius Sosius Syriæ Præses creatus est: id quidem ipse Iosephus & Dio [b] testantur. Contigit (vt idem Dio tradit) Sosij præfectura sub Consulatu Claudij & Norbani, anno ab Vrbe condita septingentesimo decimo septimo. Sosio est subrogatus Q. Didius, quem auctore Dione [c] constat præfuisse Syriæ saltem vsque ad tempus Actiacæ pugnæ, quæ facta est anno ab Vrbe condita

B septingentesimo vigesimo quarto, quando eodem auctore liquet Augustum parta victoria veniisse in Syriam. Huic est suffectus Messala, cuius & Dio [d] meminit: his præfuisse videtur vsque ad annum ab Vrbe condita septingentesimum trigesimum primum, quando M. Agrippa tam Syriæ, quàm toti Orienti præficitur; qui (vt idem testatur Dio [e]) est reuocatus anno ab Vrbe condita septingentesimo trigesimo tertio, quo ipse Augustus in Syriam profectus reperitur [f], vbi mansit saltem triennij temporis spatio; nam sub Consulatu Sentij Saturnini adhuc agebat in Oriente, componens res prouinciarum, vt testatur Velleius Paterculus, circumferens, vt ait, orbi terrarum præsentia sua pacis suæ bona. Anno verò Vrbis septingentesimo trigesimo octauo, iterum illo rediit, ac tenuit vsque ad annum septingentesimum quadragesimum primum.] hæc ex Dione [g]; cui consentit Iosephus [h], dum ait Agrippam præfuisse Orienti annis decem; putamus tamen dilatum ma-

C gistratum Agrippæ vsque in sequentem annum Vrbis septingentesimum quadragesimum secundum, quo anno Consulatum gessit vnà cum Valerio Messala Quirinus: quo perfuncto magistratu, eumdem Quirinum esse missum in Syriam Præsidem, satis annuere videtur Tacitus [i], dum agens de eius funere, post Consulatum mox debellasse, inquit, per Ciliciam castella Homonadensium, ac sic insignia meruisse triumphi.

At dubium non est, illos consueuisse in prouinciis bella gerere, qui illis præessent Proconsules, siue Præsides: nec vlla dubitatio est, sub prouincia Syriæ Ciliciam esse redactam: quibus rationibus fateri opus est, Quirinum in Syriam Præsidem missum esse post suum Consulatum, anno ab Vrbe condita septingentesimo quadragesimo tertio. Post ipsum verò subrogatos putamus, quos scribit Iosephus [k], Sentium Saturninum, & Volumnium; quorum præfecturam diuturniorem fuisse, idem auctor testatur. Anno verò ab Vrbe condita septingentesimo quadragesimo octauo præficitur Syriæ, totiq. Orien-

D ti C. Cæsar, Augusti filius adoptiuus: quo defuncto, nullus alius subrogatus reperitur, nisi qui ab Euangelista [l] recensetur, idē qui suprà Quirinus, idemq. dictus Cyrinus; quem præfectum tunc Syriæ, ea quæ de eodem Quirino citato loco scribit Tacitus, persuadent, dum ait, proficiscenti dicto C Cæsari ad bellum Armenicum, quando diximus ex Dione [m] & Velleio Paterculo, Syriæ simul & totius Orientis illi creditam præfecturam; datum insuper fuisse eidem adhuc adolescentulo necdum vigesimum annum agenti rectorem eumdem P. Sulpitium Quirinū. Illo verò (vt ex Dione diximus) in prouincia defuncto, cùm nullus alius substitutus legatur; Quirinum remansisse Syriæ Præsidem, nulla debet esse dubitatio. Hic autem habuit successorem Quintilium Varum, quem eodem auctore [n] constat mansisse in eo magistratu vsque ad Consulatum Sulpitij Camerini, & Poppæi Sabini, anno Christi Redemptoris nostri vndecimo. Cui non Quirinus, vt Iose-

E phus habet, sed M. Ambiuius est subrogatus; nisi velimus dicere, eumdem Quirinum adhuc tertiò in Syriam Præsidem missum. Ambiuio autem est suffectus Annius Rufus, cuius tempore (vt idem Iosephus [o] testatur) Octauianus Augustus mortuus est. hactenus de successione Præsidum Syriæ.

Quod autem spectat ad censum per Quirinum in Iudæa actum: si ad historicam veritatem indagandam ipsius Lucæ verba pensemus, cognoscemus non semel tantùm, sed iterum actum esse sub eodem Præside censum. Sic enim ait: Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino, &c.] Quòd primam dixit; nemo prudens intelliget, tunc primùm censos fuisse Iudæos, atque redactos sub tributo, factosque Populo Romano vectigales. Siquidem longè antea, sub Consulatu Ciceronis & Antonij, Pompeius eos domuit, & tributum ab eis exegit: idque ipse Cicero [p] in primis testatur; id Iosephus [q], & alij [r]. Neque id semel factum est: nam eumdem Pompeium (vt auctor

LXXXV. DE IVDAEAE PRAESIDIBVS.

[a] *Ioseph. lib. 14. cap 27.*

[b] *Dio lib 49.*

[c] *Dio hist Rom. lib 51.*

[d] *Dio eod. lib. 51.*

[e] *Dio hist. Rom. lib. 53.*

[f] *Idem lib. 54.*

[g] *Dio ibidem.*

[h] *Ioseph. antiq. lib. 10. c. 6. in fin.*

[i] *Tacit. lib. 3. Annal.*

LXXXVI. SVCCESSIO PRAESIDVM SYRIAE.

[k] *Ioseph. antiq. lib. 10. cap. 13. & seq.*

[l] *Luc. 2.*

[m] *Dio hist. Rom lib. 55. & Velleius hist. Rom.*

[n] *Dio lib. 56.*

[o] *Ioseph antiq. lib. 18. c 3.*

LXXXVII. IVDAEI SAE PE CENSI.

[p] *Cic orat. pro Flacco.*

[q] *Ioseph. antiq. lib. 14. c. 8. in fin.*

[r] *Ammian. lib. 14. Aug. de ciu. Dei lib. 18 c. 45. Hieron. in Dan. cap 9.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Cæsar lib. 3. de bell. ciu. lib. 3 & Ioseph antiq. lib. 14. c. 17.
[b] Dio hist. Rom. lib 39.

est Cæsar [a]) tempore belli ciuilis à Regibus, Dynastis, & Tetrarchis Asiæ totius & Syriæ, A
sub qua continebatur & Palæstina, constat ingentes pecunias corrasisse: quin etiam au-
ctore Dione [b] scimus, & Gabinium Syriæ Præsidem tributum Iudæis imperasse: hoc ip-
sum & Cassium & ceteros factitasse qui pòst successerunt Præsides Syriæ, certum est; ac
viginti nouem annis Iudæos Romanis tributa pependisse, antequam Antipater, Herodis
pater, Iudææ procurator à Romanis institueretur, nec postea vmquam cessasse, tradit Epi-
phanius [c]. Nec, licet ea prouincia à Romanis Herodi ac ceteris Regibus concessa esset, de-
fijt tamen aliquando tributum soluere: quod ex Euangelio etiam testatum habemus, cu-
ius auctoritate compertum est, eosdem Iudæos tempore Herodis Regis Rom. Imperato-
ri censum persoluisse; perseuerasseque vsque ad Vespasiani tempora eiusdem pensitatio-
nem, omnes [d] æquè affirmant. B

[c] Epiph. in Panar. hær 51.
[d] Epiph. hæres. 51. Ioseph. antiq. & de bell. Iud. & alij.

LXXXVIII

DIVTVRNIO RASSYRIAE PRAESIDES.

Quòd igitur ab Euangelista ea descriptio à Quirino prima facta dicitur: non sic
(vt vidimus) est accipiendum, vt tunc primùm Iudæi fuerint descripti atque censi: sed
primam dixerit respectu secundæ sub eodem Præside factæ, more Romano, quolibet
lustro censendo populum. Nec quis subinde existimet impossibile, vt tam diuturno
tempore Quirinus fuerit in prouincia. Nam & Quintilium Varum longè maiori an-
norum numero eamdem administrasse, Iosephus [e] testatur. Ruisumque sub Tiberio
Augusto Valerium Gratum in eadem functione vndecim annos exegisse, Pilatum an-
nos decem (vt de ceteris taceam) idem auctor affirmat [f]. Sed nec id dici patitur Iose-
phus, dum scribit [g], his temporibus Varum Præsidem Syriæ, & Sabinum procurato-
rem Iudææ præfuisse, & vsque ad finem regni Archelai in eo munere perdurasse: nisi di-
xerimus eodem tempore tres fuisse in magistratu, Varum, Quirinum, & Sabinum, si- C
cut nuper antè hos totidem eadem administrabant prouincias, Sentius Saturninus,
Volumnius, & Pedanius; nam ait [h]: Præfuerunt autem rectores, quibus à Cæsare
scriptum fuerat, Saturninus & Pedanius Legati, & cum his Volumnius procurator.]
Horum duo, primus & vltimus, alibi ab eodem auctore [i] sunt Præsides Syriæ appellati;
sed verius est, vt paulo inferiùs demonstrabimus, Iosephum errasse: qui enim semel ab
his quæ sunt temporis deuiat, in alios simul errores adduci necesse est: prætermissis
enim ab eo nouem annis regni Herodis, portentosos inde necesse esse sequi errores, ma-
nifestum est.

* Colligitur ex Ioseph. numerando tempus ingressus & egressus.
[e] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 3. & cod. c. 5.
[f] Ioseph. antiq. lib 18. c. 12.
[g] De bell. Iud. lib. 2. c. 1.
[h] Ioseph. de bello Iud. lib. 1. c. 17
[i] Ioseph. antiq. lib. 16. cap. 13.

LXXXIX.

DE CENSV SVB SATVRNINO.

Sed Tertullianum [k] interim audiamus. Agens ipse pro veritate carnis Christi ad-
uersus Marcionem, hæc ait: Sed & census constat actos sub Augusto nunc in Iudæa
per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent.] hæc ille. Sed D
quid est, quod dicit, nunc? quid insuper, quod per Sentium Saturninum ait census
exactos? Sed iungamus his, quæ rursus de eodem censu inferiùs habet his verbis [l]:
Nemo facilè ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustianis censibus ad-
huc tunc fortasse pendentibus.] hæc Tertullianus: scabrosus planè locus, nec facilè
superandus. Minimè enim placet quod dicitur [m], Quirinum per Sentium Saturninum
egisse censum in Iudæa: nam qui fuerint Saturnini collegæ in administratione prouin-
ciæ, iam nuper vidimus. Rursus præfectura Saturnini nullo pacto ad Christi tempo-
ra potuit peruenisse; cùm post eum, vsque ad Quirinum, præfuisse illic ad multos annos
Quintilius Varus dicatur. Nec puto dicendum, Quirinum Præsidem ad exigendum
censum vsum fuisse administro eodem Varo, quem constat amplissima Consulatus di-
gnitate, non, vt Quirinus, semel tantum, sed secundò auctum [n]; primùm vnà cum col- E
lega Vespillo, secundò vnà cum Aelio Cato: indignumque prorsus haberi, vt Varus
fuerit Quirini minister.

[k] Tertull. adu. Marc. lib 4. c 19.
[l] Idem eod. c. 36.
[m] Pamel. ibi notat. 275.
[n] Fast. Cons. Pannin. ex Dione & aliis collecti

XC.

Sed de his acturis, illud in primis videndum est: Cur dum agit Tertullianus de cen-
su, in quo descriptus est Christus, non potius Euangelij auctoritate dicat à Præside Sy-
riæ Quirino fuisse exactum? Agebat ille aduersus hæresiarcham, qui non recipiebat
Euangelistam de Christi carne loquentem [o]: vnde non adeò mirandum, si posthabito
Euangelio Lucæ, cui (vt iam dixi) non credebat, prouocat ad Romani archiui censuum
antiquas tabulas. Sed cur potius (fortè quispiam scisciteatur) actum dicit per Saturni-
num, quàm per Quirinum? Siste, quæso, parumper & attende: nam in auctore qui est
in eloquendo (vt & doctè quidem Lactantius [p] refert) parum facilis, minus comptus,
& multùm obscurus, non tantùm ipsius orationis periodi atque sententiæ, sed singu-
la verba, ac dictiones, sunt omni studio examinanda. Quid enim quòd cùm de eodem
censu

[o] Tertul. lib. de carne Christi.
[p] Lact. lib. 5. cap. 1.

A censu agit, diuerso admodum vtitur loquendi genere? Dum enim Saturnini interponit personam, sic ait: Census constat actos nunc in Iudæa per Sentium Saturninum.] Cùm verò de Saturnino tacet, mutans stylum, his vtitur verbis: Nemo facilè ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustianis censibus adhuc tunc fortasse pendentibus.] Quorsum hîc dicit, tunc? illic verò, nunc? quodque hîc ait, Adhuc fortasse pendentibus] inibi verò, Constat exactos?]

TERTVLLIANI LOCVS DIFFICILLIMVS ELVCIDATVR.

Mea quidem sententia, quam volens libensque eruditorum quorumcumque censuræ subiicio, Tertullianus cùm non satis exploratum haberet ex Luca Euangelista de Christo nato, cùm Ioseph & Maria venirent in Bethlehem: an ante absolutam descriptionem natus, atque sic descriptus fuerit, nec ne: vt in re dubia, illis vtitur verbis: Adhuc tunc fortasse pendentibus.] Porrò ne ob eam causam eluderetur tota illa argumentatio, de B probanda ex parentibus in censu descriptis veritate Christi carnis; argutè ad censum sequenti lustro peractum, in quo necesse fuit tam Christum, quàm qui dicebantur pater & mater eius, describi, prouocat Marcionem: eoque sensu accipienda illa verba: Actos nunc per Sentium Saturninum] ac si diceret, exactos postea. Contigit enim sequens lustrum, quo (vt diximus) more Romano census agebatur, sub Consulatu eiusdem Sentij Saturnini & Aelij Cati [a], post annos quinque à Christo nato, secundùm quod ipse numerat Christi annos. Nam cùm ipse dicat agens aduersus Iudæos, superuixisse Augustum annos quindecim, ex quo natus est Christus; sanè quidem Consulatum Sentij Saturnini incidere in annum quintum Christi, certum est. Sicque quod dicit census actos nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, idem est, ac si diceret, census actos postea in Iudæa sub Consulatu Sentij Saturnini: Consulum enim nominibus solitas census cuiuslibet tabulas notari, nullus est qui nesciat. Nec quidem in Tertulliano magis propriam C locutionem, excultioremque dictionem requirendam esse, qui eius lectioni est assuetus, haud difficulter iudicabit. Nec mirabitur, si quod sub Saturnino Consule factum est, per eumdem actum dixerit.

[a] Fasti Pamphilani ex Dione.

XCI.

Non erat adeò leuis in Tertulliano [b] dubitandi occasio, an in tabulas census Quirini Christus relatus esset: quippe qui in primis nesciret, an ante clausas census tabulas fuisset natus: verùm etsi certum habuisset natum esse; tamen ante diem octo, cùm nonnem accepit, impossibile erat in tabulas census inferri, in quibus cuiusque professionis scriberetur nomen. Constat enim iure antiquo Romanorum [c] omnes cuiusque ætatis & sexus, quantumlibet infantes, censeri solitos; itemque & Iurisconsultum postea D respondisse, eum qui post descriptionem natus infans esset, antè tamen quàm eadem descriptio absoluta esset, in ipsas census tabulas adscribendum: scimus tamen, non tantùm (vt diximus) apud Iudæos ante octauum diem, quo nomen indebatur infanti, id fieri minùs licuisse, sed nec apud ipsos Gentiles quidem; quippe qui (vt habet Festus Pompeius [d]) feminæ die octauo, masculo autem die nono (qui dicebantur lustrici dies) nomen imponere consueuerant. At licet de his Tertullianus iure dubitare potuisset: tamen pendente adhuc census descriptione sub Quirino, Iesum Christum Dominum nostrum esse natum, circumcisum, atque descriptum, Patres omnes pari consensione confirmare videntur. Circumcisum ipsum eodem loco quo natus est, auctor est Epiphanius [e]: Iustinus [f] martyr sub Quirino descriptum fuisse profitetur: Id apud Cyrillum [g] Iulianus Apostata; id Orosius, dum ait: Romano censui, statim vt natus E est, adscriptus est, dicendus vtique ciuis Romanus census Romani professione.] hæc ille iure antiquo Romanorum [h], quo ex descriptione in chartis censuum quis arguere-tur ciuis esse Romanus: qua etiam ratione omnes, qui in orbe Romano sunt, inquit Iurisconsultus [i], ciues Romani dici possunt, quòd censu Romano descriptus sit vniuersus Orbis.

[b] Tertul. adu. Iud. c. 8.
[c] Luc. 2.
[d] Dionys. Hal. lib. 4.
[d] l. ætatem. ff. de censib.
[d] Fest. Pomp. in verb. lustrici.
[e] Epiph. lib. 1. c. vlt.
[f] Iust. orat. ad Anton. Pium.
CHRISTVS DESCRIPTVS SVB QVIRINO.
[g] Cyril. in Iul. lib. 6.
[h] Notat Sig. ex Liuio, Cic. & aliis lib. 1. c. 14. de iur. antiq. Rom.
[i] l. in orbe. ff. de stat. hom.

XCII.

XCIII.

Quod verò ad descriptionem infantium pertinet, postea concessa est immunitas prouinciæ Syriæ, sub qua & Iudæa censebatur, vt nonnisi puberes adscriberentur in tabulis censuum, & qui non illam attigissent ætatem, haberentur immunes, prout & Iurisconsultus [l] de his agens testatur. Sed (vt iam nonnihil intermissa repetamus) quòd diximus descriptionem per Quirinum factam, fuisse lustralem, & quolibet quinquennio repeti solitam; sic accipiendum esse proponimus, vt lustralis census quolibet quinquennio agi solitus, Augusti illo edicto, cuius meminit Euangelista, auctus fuerit, magnumque

[l] l forma. ff. de censib.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVALIS CENSVS SVB QVO CHRISTVS DESCRIPTVS.
[a] Cens. de die nat. c 15.
[b] Tertull. de pal. c. 2.
[c] Cassiod. Var. lib 3 epist. 52.
CENSVS AVGVSTI RATIO.
[d] Suid. hist. ver. ἀπογραφή.

gnumque acceperit incrementum. Sæpe namque census descriptionis mutatam esse formam, qui Liuium & Dionysium legerit, facilè intelliget. Porrò perseuerasse in futurum lustralis census exactionem vsque ad Vespasiani Imp tempora, Censorinus [a] fidem facit: sed Tertullianus [b] in libro de Pallio, suis adhuc temporibus census scribi solitos testatur, cùm ait: Deo tot Augustis in vnum fauente, quot census transcripti, quot populi propaginati?] Cassiodorus [c] de Orbis descriptione ab Augusti edicto imperata eam affert causam, quòd cùm ob bella ciuilia immensis vniuersus Orbis afflictatus cladibus esset, ipsaque rerum dominia haberentur incerta atque confusa; his prospicere curans Augustus, Romanum orbem agris diuisit, censumque describi voluit, vt possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate soluenda.] hæc ibi. Illa adhuc affertur causa, quam Suidas [d] sic scribit: Cæsar Augustus monarcha viros viginti probatissimæ vitæ delectos in omnes prouincias misit, per quos & homines & opes describit, edixitque vt iustam inde in ærarium partem inferrent. Hæc descriptio prima facta est; cùm hi, qui eum antecesserunt, quid non possessoribus eriperent? vt locupletibus publico essent crimini diuitiæ.]

A

B

XCIV.

Quod verò ad numerum censorum spectat, idem inferiùs cùm de Augusto agit, hæc ait: Huic cùm visum esset numerare omnes Romani Imperij incolas, vt sciret quanta esset multitudo; reperit myriades quatuor centum decem mille, & tredecim viros.] Sed corrigendus mendosus textus, vt dicat, quater centum. Alia insuper redditur huius census ratio [a]; quòd cùm Augustus vectigalia omnia prouinciarum sustulisset, tributa ordinaria instituit, alia in agros, alia in capita; itaque censum in toto Imperij Romani orbe indixit, vt capitum fortunarumque summam, quæ in Imperio esset, cognosceret. Verùm præter lustralem censum, ob exhaustum nimis ciuilibus bellis ærarium, aliàs sæpiùs idem Augustus tributum imperauit: ac primùm (vt scribit Dio [b]) Marcio & Sabino Coss. anno ab Vrbe condita septingentesimo decimo quinto, noua vectigalia excogitauit, estque ille ipse annus quartus Triumuiratus, quo & ab Aera, numeri nota, in Hispaniis cœpti sunt anni numerari. Rursus etiam ipso sextùm Consule vnà cum Agrippa, census nomine pecuniam exegit [c]. Sub Consulatu insuper Poppæi Sabini & Sulpitij Camerini, inuidiosam illam de caducis hæreditatibus legem, Poppæi nomine, ferendam curauit [d]. Quid dicam de collatione vigesimæ imperata? Quid de censo Senatu, quando tam ingens est exacta pecunia, vt multi sponte à Senatu abierint? Quid insuper de censu per Italiam exigi iusso? Meminit de his omnibus Dio [e]. De censu etiam tribus Galliis ab eodem imperato agit Florus [f].

[a] Sigon. de Iur. antiq. Ital. lib. 1. c 21.
PLVRES CENSVS EXACTI AB AVGVSTO
[b] Dio hist. Rom. lib. 48.
[c] Dio lib. 53. in princ.
[d] Tacit. lib 3. Annal. Plin. in panego. & alij
[e] Dio lib. 54. 55 & 56.
[f] Florus in Epitom. Liu.

C

XCV.

Iam verò admirari fortasse aliquis posset, ac perinde quærere: Quid est quòd nullus Ethnicorum historicorum, qui res Romanorum sunt prosecuti, de tam celebri descriptione ac nobilissimo censu aliquando meminerit? Cæterùm haud adeò admirandum esse cognoscet, qui nobilissimorum præstantissimorumque historicorum monumenta, illorum præsertim temporum, quibus hæc contigerunt, excidisse consideret. De Liuio sciunt omnes: de Dione & Tacito, qui res Romanorum per annos singulos diligenti cura studioque conscripserunt, quid dicam, in promptu est: nimirum Dionis historiam à Consulatu Antistij & Balbi vsque ad Consulatum Messalæ & Cinnæ, nempe per decem annorum spatium, quinque ante Christum natum, totidem post, è commentariis sublatam, omnino periisse. Taciti verò Annales incipere ab Imperio Tiberij Cæsaris, omnes sciunt. Suetonius, qui restat, sic scripsit Vitas Romanorum Imperatorum, vt nullum sibi præscripserit seruandi temporis ordinem: quamobrem multa prætermisisse, collatione facta illorum qui in scribendo per Consules res gestas cuiusque anni memoriæ commendarunt, perfacilè conuinci potest.

D

E

XCVI.
CHRISTI SVB QVIRINO CERTA DESCRIPTIO.

Certe rem tam patentem & claram, ex ipsis Romanis archiuis, in quibus cuiusque census tabulæ asseruabantur, quas nostri citare consueuerunt, certam, testatam, obsignatamque sibi fidem publicam vendicasse, certum est: adeò vt non Celsi, non Porphyrij, non denique Iuliani, vel si qui alij Christianæ fidei extiterunt acerrimi oppugnatores, negare sint ausi; nisi tantùm cæteris omnibus impudentiores, quos diximus, nostri sæculi nouatores: qui, quod ait Iudas Apostolus, quæcumque ignorant, blasphemant; quæcumque autem norunt, in his corrumpuntur.] Ecce quàm liberè [g] Iustinus martyr publica defensione Christianæ fidei apud Antoninum Pium, eiusque filios Cæsares, ipsumque Senatum, necnon populum Romanum agens, de descriptione census sub

[g] Iust. mar. orat. ad Anton. Pium.

A sub Quirino his meminit verbis: Vicus, inquit, quidam est Bethlehem in regione Iudæorum, trigintaquinque stadiis Hierosolymis distans: vbi natus est Christus Iesus: quemadmodum & ex descriptionibus census acti, quæ sub Quirino primo vestro in Iudæa procuratore sunt confectæ, intelligere potestis.] Rursus & Tertullianus [a] de iisdem descriptionis tabulis hæc contra Marcionem reiicientem Euangelium: De censu, inquit, Augusti, quem testem fidissimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua custodiunt.] Non tantùm itaque Euangelica veritate, sed & publica fide Romani archiui, illis temporibus probata obsignataque erat historia de Christo à Quirino in tabulis census scripto. Meminit eiusdem Quirini Suetonius [b], eumque hominem fuisse prædiuitem testatur: hunc & vsque ad Tiberij Imperatoris annum septimum superuixisse, asserit Tacitus [c], qui eius natales, res gestas, ac funus compendio scribit.

[a] Tertull. cont. Marc. lib 4. c. 7.
[b] Suet. in Tiberio, c. 49.
[c] Tacit. lib. 3. Annal.

B His de facta ab Augusto Orbis descriptione narratis, præteriisse nolumus aliam ab hac diuersam, sed quæ huic haud parum conferret, ab eodem Augusto absolutam Orbis descriptionem, nempe geometricam: quæ nimirum ad Romani Imperij censendas prouincias, loca, atque personas, maximè conduceret. Hanc à Iulio Cæsare inchoatam Augustus absoluit: sed quo ordine & tempore, Aethicus rem gestam describens, sic demonstrat: Itaque Iulius Cæsar bissextilis rationis inuentor, diuinis humanisque rebus singulariter instructus, cùm Consulatus sui fasces erigeret, ex Senatusconsulto censuit omnem Orbem iam Romani nominis admetiri per prudentissimos viros, & omni philosophiæ munere decoratos. Ergo à Iulio Cæsare & M. Antonio Coss. Orbis terrarum metiri cœpit: id est, à Consulatu suprascripti, vsque ad Consulatum Augusti tertium & * Crassi, annis * vigintivno, mensibus quinque, diebus nouem à Zenodoro omnis Oriens dimensus est sic, vt inferiùs demonstratur. A Consulatu item Iulij Cæsaris & M. Antonij, vsque ad Consulatum Augusti decimum, annis * vigintinouem, mensibus octo, diebus decem à Theodoto Septentrionalis pars dimensa est, vt euidenter ostenditur. A Consulatu similiter Iulij Cæsaris, vsque ad Consulatum * Saturnini & Cinnæ, à Polycleto Meridiana pars dimensa est annis trigintaduobus, mense vno, diebus decem, sic vt definita monstratur. At sic omnis Orbis terræ intra annos trigintaduos à dimensoribus peragratus est, & de omni eius continentia perlatum est ad Senatum.] hucusque auctor.

XCVII.
DESCRIPTIO GEOMETRICA AVGVSTI.

C

* al. Cortinal
* al. xx.
* al. xx.
* al. Messalæ & Quintili.

Absoluta sunt hæc atque perfecta ante Christum natum anno decimo, secundùm prætscriptum annorum numerum, licet in prænotatis Coss. error inesse appareat. Ex his factum est, vt dimensis atque distinctis Romani Imperij prouinciarum, ciuitatum, ac locorum limitibus, facilior aditus pateret tum ad hanc de qua agimus, tum ad alias Romani Orbis per censum descriptiones faciendas. Meminisse visus est [d] Plinius eiusdem descriptionis, dum se in describenda Italia sequi profitetur eam quæ est ab Augusto facta descriptio. Idemque dum hæc alibi [e] ait: In diuo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac censura nuncupat] nempe eam, quam Vespasianus & Titus recens egerunt, de qua [f] idem inferiùs meminit: significare videtur, in quolibet repetito in Orbe Romano lustris singulis censu, mentionem Augusti fieri, quòd primus omnium vniuersum Orbem Romano subiectum Imperio censuisset. At de censibus satis.

XCVIII.
DESCRIPTIO VNIVERSALIS.

D

[d] Plin. lib. 3. c. 5.
[e] lib. 7. c. 45.
[f] lib. 7. c. 49.

Quibus verò Consulibus, qua Olympiade, quoto insuper Augusti Imperij anno, simul & Herodis Regis, potissimùm hæc sit facta descriptio; quo etiam & natus Redemptor noster Dominus Iesus Christus perhibeatur, reliquum est vt perquam studiosè inuestigemus. Hæc basis quædam ac fundamentum Annalium esto. Perspecto etenim vero, quo Christus natus est anno, cæteri qui ab eo dinumerantur, veri certique supputabuntur. Quòd si quem in hoc primo anno errare contigerit, in singulis aliis errare, quisquis fuerit, licet inuitus, cogetur; quod multis, licet non mediocriter eruditis, accidisse vidimus. Quapropter omni studio ac diligentia videndum nobis est, vt certus annus, quo natus est Christus, firmiter testatus habeatur, in quo velut cardine quodam tempora futura voluantur.

XCIX.
DE ANNO QVO NATVS EST CHRISTVS.

E

C.

In eo itaque perueſtigando, certior ille modus est habitus, quo per Coss. & Olympiadas tempora disquiri consueuerunt. Vnde in hanc sententiam Augustinus [g]: Per Olympiadas, & Consulum nomina, multa sæpe quæruntur à nobis; & ignorantia Consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coëgit errare.] Ergo quod ad Consules spectat, quibus natus est Iesus: tres, eademque diuersæ reperiuntur fuisse

[g] Aug. de doct. Christ. lib. 2. c. 28.

antiquo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVIBVS COSS. NATVS SIT CHRISTVS.

antiquorum sententiæ; quarum primæ auctor est Epiphanius, secundæ Cassiodorus, tertiæ verò est Seuerus assertor. Testatur Epiphanius [a] natum esse Dominum Iesum humani generis Saluatorem Augusto decimumtertium & Siluano Coss. Cassiodorus [b] natalem Domini, Cornelij Lentuli & Valerij Messalæ seu Messalini Consulatu consignat, præcedentis scilicet anni Coss. Seuerus [c] autem neutri horum consentiens, annum anticipans, natum Christum dicit Sabino & Ruffino Coss. Nos verò harum trium duabus extremis reiectis, quasi regiam viam gradientes, mediam sequimur. A

[a] Epiph. in Panar. her. 51.
[b] Cassiod. in Chron.
[c] Seuer. histor. lib. 2.

CI.

Scimus in his desudasse disertorum virorum ingenia; & eum qui inter recentiores de Fastis Consularibus fusiùs disputauit [d], eius fuisse sententiæ, vt, quod sensit Epiphanius, natus fuerit Dominus Augusto & Siluano Coss. In quam & nos alias pedibus ieramus. Re tamen ipsa accuratiùs peruestigata, Cassiodoro potiùs acquiescimus, à quo nec re vera dissensisse videtur Epiphanius, nisi quòd dum ipse de die natalis Christi est secutus Aegyptios, qui sexta Ianuarij Christum natum esse dicebant [e], non oportuit sub dictis Coss. Lentulo & Messalino, sed sub dictis sequentis anni Coss. Augusto & Siluano, natalem Domini constituere. Quòd si ipse æquè cum Latinis & Græcis, natum Dominum existimasset vigesima quinta Decembris, sub iisdem Coss. natalem Christi vtique collocasset: nam eius [f] sententia est, vt passus sit Christus anno trigesimo tertio per tres menses inchoato: nec quantumlibet dicat Dominum natum quadragesimo secundo Augusti, ab ea sententia discrepare videtur, vt paulo inferiùs suo loco dicemus. Illud insuper, vt Cassiodorum sequamur, maximè persuadet, quòd homo Romanus, litterarum omni genere excultissimus, & in his apprimè versatus; vt qui non tantùm Consulares Fastos, sed & de computo Paschali libellum conscripsit, magna adhibita consideratione; nec aliter quàm Romana profiteretur Ecclesia, sub dictis Coss. Christi natalem posuisse videatur. Secutus est Cassiodori sententiam Marianus Scotus, qui ante quingentos annos claruit chronographus nobilissimus; eamdemque nouissimè Cuspinianus pariter est secutus in suis ad Cassiodorum commentariis. B C

[d] Pann. in comment. Fast. lib. 2.
[e] Chrysost. hom. in Luc. cap. 2. in Nat. Domin. & Cassian. collat. 10. c. 1.
[f] Epiph. her. 51.

CII. QVA OLYMPIADE NATVS SIT CHRISTVS.

Hæc igitur esse vera certaque in ipsa etiam supputatione Olympiadum certiùs demonstrabimus. Natus est enim Dominus Olympiade centesima nonagesima quarta, anno ipsius secundo. Id sentit Eusebius, dum in Chronico descriptionem factam à Præside Syriæ Quirino (quo anno vt dictum est, & Christus est natus) sub eodem anno secundo Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ ponit: errore tamen librariorum factum est, vt natalis Domini, sequenti anno, nempe tertio eiusdem Olympiadis, positus habeatur: cùm toto cælo appareat, tam descriptionem à Quirino factam, quàm natalem Domini vno eodemque anno recensenda fuisse. Sed hæc clariora redduntur, si quæ idem auctor alibi scripsit [g], accuratiùs expendantur. Cùm enim dicat, annum decimum quintum Tiberij Imp. incidisse in annum quartum Olympiadis ducentesimæ primæ, quod etiam in Chronico profitetur; idemque affirmet [h] eum annum fuisse ætatis Christi trigesimum: ab eo tempore superiores Olympiadas numerans, proculdubio inuenies natum Dominum dicta Olympiade centesima nonagesima quarta, anno secundo. Nam cùm septem intersint plenæ Olympiades, & duo reliqui sint anni nuper dictæ Olympiadis: septenario quater reuoluto, superque additis illis duobus annis, trigesimus Christi ætatis impletur annus. Cùm igitur Consules à Cassiodoro positi, Consulatum iniisse reperiantur dicta Olympiade, anno secundo; fateri necesse est, sub dictis Coss. eodemque anno secundo Olympiadis, Dominum esse natum. D

[g] Euseb de præparat Euang. lib. 10 c. 2.
[h] Idem in Chro. & lib. 1. c. 10.

CIII. QVOTO ANNO AVG. IMP. CHRISTVS SIT NATVS.

Quo insuper anno Imperij Octauiani Augusti Christus sit natus; cùm alij ab aliis diuersam inierint rationem in annis eius Imperij supputandis, diuersarum etiam sententiarum auctores fuere; dum alij quadragesimo secundo, alij verò quadragesimo primo, rursumque alij vigesimo octauo eiusdem Octauiani Imperij anno ipsum Dominum natum esse dixere. Quòd verò idem Eusebius [i] Christi natiuitatem incidisse dicat in annum quadragesimum secundum Augusti Imp. constat cœpisse numerare annos Augusti à nece Caij Iulij Cæsaris: à quo tempore deducendo annos quadraginta duos, natalis Christi in Olympiadem centesimam nonagesimam quartam & annum ipsius secundum (vt diximus) incidisse dicendus est. Sed aduertendum in eo illud, quòd licet Eusebius [k] eodem anno, quo occisus est Cæsar, Octauiani penat ingressum, idque anno primo Olympiadis centesimæ octogesimæ quartæ; tamen errore librariorum factum, vt primus Augusti annus anno secũdo dictę Olympiadis positus habeatur. Quotquot igitur antiqui E

[i] Idem lib. 1. c. 5.
[k] Euselius in Chron.

A tiqui scriptores Christum natum anno quadragesimo secundo Augusti dixerunt, à nece C. Iulij Cæsaris annos numerare cœpisse videntur. Reperies Ethnicos antiquiores auctores ab eo tempore annos eiusdem Imperatoris numerare solitos esse, & in primis Horatium [a] his versibus:

[a] Horat. lib. 4. ode 14.

——— Nam tibi quo die
Portus Alexandrea supplex,
Et vacuam patefecit aulam:
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudémque & optatum peractis
Imperijs decus arrogauit.]

B Cùm itaque lustro tertio Imperij ea potitum victoria, & Alexandriam cepisse dicat; ipsum à nece Cæsaris annos Augusti numerare, satis apparet. Alexandriam enim non eodem anno quo Actiaca pugna est victus Antonius, sed sequenti, sexto Kalend. Aprilis esse debellatam, notatur in Fastis. Tacitus etiam, siue alius auctor dialogi de Oratoribus, nonnisi à nece Cæsaris numerat Augusti annos, dum imperasse annos quinquaginta & octo testatur. Iosephus [b] quoque cùm dicat eumdem regnasse annis quinquaginta septem, sex mensibus, & ampliùs diebus duobus; & ipsum à morte Cæsaris annos illius Imperij numerare cœpisse, certissimum est. Cùm ergo vetustiores, & qui cæteris auctoritate præstarent auctores, à nece Cæsaris Augusti annos numerando deduxissent; complures nostrorum eamdem ineuntes numeri rationem, more maiorum, natum dixerunt Christum Dominum anno quadragesimo secundo Augusti Imperatoris: est idem quoque annus Lentulo & Messalino Consulibus in Fastis adscriptus: fuerunt hi post Eusebium, Epiphanius [c], Chrysostomus [d], Orosius [e], Beda [f], & alij [g]; quod & ipsa S. R. Ecclesia in suo Martyrologio [h] profitetur. Porrò non ea tantùm ratione quia hæres institutus à Cæsare illi succesit Octauius: sed quoniam suprema ac maxima omnium potestas eidem ex S. C. cùm eum armauit in Antonium, collata est; ab eo tempore inchoari visum est eius Imperium. Habes id egregiè testatum ex Bruti [i] litteris ad Ciceronem, dum de ornato & aucto Octauio summa Imperij poteste conqueritur, dicens: Itaque timeo de Consulatu, ne Cæsar tuus altiùs se ascendisse putet decretis tuis, quàm inde, si Consul factus sit, descensurum.] & alia plura id genus. Quæ etiam idem auctor refricat, cùm in Antonium agit vndecima Philippica, appellatque illud Imperium extraordinarium: quòd cùm duci qui vicisset, daretur nomen victoriæ, acclamaretur que à militibus Imperator, ipsi Octauio fuerint hæc ante pugnam collata. C D

[b] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 3.
[c] Epiph. her. 51.
[d] Chryso hom. Græce scripta de Indict.
[e] Oros. lib. 1. c. 1. & 7.
[f] Beda de sex ætat.
[g] Alb. Flac. de diuinis offi.
[h] Ro. Mart. 25 Decemb.
[i] Apud Cicer. epist. ad Brut.

Rursus verò alij reperiuntur numerasse Augusti tempus ab anno sequenti à nece Cæsaris, quo Hircio & Pansa Consulibus in bello desideratis, idem Octauius Consulatum inuasit decimoquarto Kalend. Septembris, vt Tacitus & Dio testantur, dum aiunt, Augustum illum diem habuisse supremum, quo primùm inierat Consulatum: Quo item anno, ante quintum Kalend. Decembris, cum Lepido & Antonio fœdus iniens, Triumuiratum instituit, quod ex antiquis lapidibus tabulisque Panuinius [k] testatum prodidit. His ita se habentibus, complures, qui numerarunt annos Imperij Augusti ab arrepto Consulatu, & Triumuiratu proximè nondum per mensem inito, cùm idem Octauius annum ætatis ageret vigesimum; natum dixerunt Christum Dominum anno quadragesimo primo eiusdem Imperatoris Augusti, quo Lentulus & Messalinus Consules erant: porrò non aliam eos iniisse rationem annorum Augusti, exploratissimum est, cùm nulla subesset causa, vt à sequenti anno, vel reliquis, annum primum illius Imperij auspicari potuissent. Fuerunt autem ex antiquis auctoribus, qui natum Dominum dixerunt anno quadragesimo primo Augusti: vt Irenæus [l], Tertullianus [m], (licet hic memoria lapsus, à morte Cleopatræ eos deducat) Hieronymus [n], & alij recentiores, qui omnes secundùm assertam nuper rationem, Christum natum esse sub præfatis Consulibus Lentulo & Messalino, nobiscum æquè consentiunt. Non prætermittimus, alia adhuc habita ratione annorum Augusti, alios dixisse Dominum natum anno vigesimo octauo eiusdem Imperij: fuerunt hi Clemens [o] Alexandrinus & Eusebius [p], qui quidem putarunt tot intercedere annos ab Actiaca pugna vsque ad natalem Domini: nam Eusebius in Chronico debellatos ab Augusto Antonium & Cleopatram ponit Olympiade centesima E

CIV. NVMERATI AVGVSTI ANNI A NECE CAES.

CV. QVI NVMERARVNT ANNOS AVG. A TRIVMVIRATV.

[k] Panuin. comm. in 2. lib. Fast.
[l] Iren. adu. hæres. lib. 3 c. 25.
[m] Tertul. cõtra Iud.
[n] Hieronym. in Isa. c. 2. in Dan. c. 9.
[o] Clem. Alex. strom. lib. 1.
[p] Euseb. hist. lib. 1. c. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

centesima octogesima septima, anno tertio; à quo numerare incipiens dictos annos vigintiocto, æquè confirmat natum Dominum Olympiade centesima nonagesima quarta, anno secundo, dictis Coss. Lentulo & Messalino: cùm tamen, auctore Dione & alijs, reperiatur contigisse ea victoria [z] anno ab Vrbe condita septingentesimo vigesimo tertio, quarto Nonas Septembris, Augusto tertium & Messala Coss. dictæ Olympiadis anno secundo. A

[a] Dio lib. 50. & 51.

CVI. ANNVS NATALIS CHRISTI DEDVCTVS A TEMPORE BAPTISMI.

Sic igitur dicta Cassiodori sententia omnium auctorum attestatione firmata atque stabilita habeatur: quæ potissimùm Lucæ Euangelistæ [b] testimonio solidatur, dum baptismum Christi contigisse narrat anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris: quando, inquit, ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, &c.] Quorum verborum cùm multiplex sensus [c] à Patribus afferatur; quis potior sit, & quis omnium maximè præferendus & eligendus, accuratè perscrutemur. Fuit Epiphanij [d] sententia, Christum baptismi tempore sic dictum ab Euangelista fuisse quasi triginta annorum, vt exactis viginti-nouem annis, ac mensibus decem, duobus mensibus minor fuerit ætate annorum triginta: hæc ille ea ratione, quòd baptizatum fuisse Dominum existimarit ad sextum Idus Nouembris. Fauet huic opinioni Cornelius Iansenius [e], vigilantissimus sacrarum litterarum interpres. Sed communior illa videtur antiquorum Patrum sententia, asserentium Christum Dominum eo anno, quo est baptismate initiatus, inijsse annum trigesimum, cui omnes sunt adstipulati, qui Christum passum existimarunt ipso ætatis suæ anno trigesimo, vt Tertullianus [f], Africanus [g], Lactantius [h], & alij; sed primum auctorem sanctum Ignatium constituunt, quòd ipse scribens ad Trallianos, dicat Christum triginta annos agentem baptizatum esse à Ioanne: cui sententiæ cùm nonnulli ex recentioribus faueant, nouissimè R. P. Benedictus [i] Pererius, vir sacris litteris nobiliter imbutus, & eas apprimè callens, eamdem confirmauit. B C

[b] Luc. 3.
[c] Consule Cornelium Iansen. Cõcord. Euãg.
[d] Epiph. hær. 51
[e] Corn. Iansen. eod. lib.

CVII. TEMPVS CHRISTI BAPTISMI.

Tertia opinio fuit asserentium Christum baptizatum esse trigesimo suæ ætatis anno expleto, & trigesimoprimo inchoato, quasi tunc re vera dici posset triginta annorum, cùm illos explesset: non enim dictionem illam, quasi, numeri diminutionem semper importare, nec dubitatiuè semper poni, sed assertiuè, pluribus diuinæ Scripturæ locis demonstrari potest. Huius opinionis primus assertor habetur Ioannes Chrysostomus [k], quem sequitur Euthymius [l]. Complures verò Græcorum idem sensisse, argumento est canon ab illis statutus, quo hæc descripta habentur [m]: Si quis triginta ætatis annos non impleuerit, nullo modo presbyter ordinetur, etiam si valde sit dignus: quia & ipse Dominus trigesimo anno baptizatus est, & sic cœpit docere.] innuentes illi nimirum ad illud Lucæ, quod hoc ordine Græcè traducitur: Erat ipse Iesus quasi annorum triginta, incipiens.] sicut & Origenes interpunctione distinguit illud, incipiens, à superioribus; quasi Lucas dicere voluerit: Ea ætate erat Dominus, cùm cœpit munus suum peragere. Rursus Beda [n], Bernardus [o], & alij [p] complures recentiores eamdem interpretationem sunt secuti: quorum rationes non morabor singulas recensere; sed vnus mihi satis superque atque omnium instar Ignatius erit, qui cùm vixerit Christi tempore, cumque in carne viderit (vt de eo testatur Hieronymus [q]) quo potissimùm ætatis suæ anno Christus fuerit baptizatus, ignorasse non potuit: certè fideliorem verioremque Lucæ Euangelistæ interpretem Ignatio neminem quis iure dixerit: dum quæ de Christo scripsit, ob oculos habuit. D

[k] Io. Chrysost. hom. 10. in Matth.
[l] Euthym. in Matth. c. 3.
[m] Mart. Brach. lib can. Græc. c. 20
[n] Beda de rat. temp. c. 45.
[o] Ber. ser. 1. de Epiph.
[p] Livin. Luc. 3 & noui. Scal. de emend. tẽp. lib. 6. c. 1. prope fin.
[q] Hier. de Scrip. Eccl. c. 16.

CVIII.

Mirati sumus vehementer locum illum Ignatij epistolæ ad Trallianos ab omnibus qui eam quæstionem fusiùs disputarunt, vitiosa translatione esse citatum, atque in eum sensum allegatum, vt ipse affirmarit, Dominum trigesimo suæ ætatis anno (vt habet vetus ac perperam facta ex Græco in Latinum versio) esse baptizatum: sed recens versio eademque germana atque sincera sic habet [r]: Et expletis tribus annorum decadibus verè baptizatus est à Ioanne.] Græcè autem sic: Καὶ ξεῖς δέκαδας ἐπ' ἀὐτῷ πολιτευσάμενος ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου.] Aduersus igitur tam patens apertumque de ætate Christi Ignatij testimonium, nemo vel mutire, nedum refragari iure debet; cùm præsertim S. R. Ecclesia istud ipsum professa videatur in antiquo Rituali, quod Ordinem Romanum appellant; vbi cùm agitur de Epiphania, hæc verba descripta habentur: Solemnitas hæc Græcis Θεοφανία, siue Ἐπιφανία nuncupatur, Latinè autem apparitio, siue ostensio, vel manifestatio interpretatur. Expletis namque Christus quasi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.] hæc Ordo Romanus, quæ etiam E

[r] Habetur in tom 1. Bibl. San.

S. IGNATII SENTENTIA IRREFRAGABILIS.

A etiam recitat Albinus Flaccus [a]. Quòd verò hæc dictio, quasi, non dubitatiuè vel diminutiuè sit posita, velut aliquid desit de expleto triginta annorum numero, sed potiùs affirmatiuè, vt illud Ioannis [b]: Quasi vnigeniti à Patre] & illud Pauli ad Corinthios [c]: In eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tamquam à Spiritu Domini] satis expressè colligitur. Nam nisi Epiphanio consenserimus, qui ait Christum baptizatum esse sexto Idus Septembris, à cuius sententia Romana Ecclesia semper abhorruit: nulla ratio patitur, vt Christus baptizatus sit ad finem anni trigesimi: cùm constet de die baptismi, nempe sexta Ianuarij, vt antiqui Patres & ipsamet Ecclesia profitentur. Itaque vel oportuit ipsum baptizatum esse ipso initio anni trigesimi, vel illo expleto, anno sequenti à Kalendis Ianuarij per dies sex inchoato: sicque Ordinem Romanum esse intelligendum, prudens quisque cognoscet.

[a] Albin. Flaccus de offic. eccl. c. 6.
[b] Ioan. 1.
[c] 2. Cor. 3.

B At verò si ex his manifestum indubitatumque reddatur (vt profectò redditur) Christum Dominum tempore sui baptismi, anno decimoquinto Imperij Tiberij Cæsaris, iam explesse trigesimum annum & trigesimumprimum inchoasse: equidem si ceteros Christi annos ad suum principium reducas, planè inuenies ipsum natum sub dictis sæpe Lentulo & Messalino Coss. Olympiade, vt dictum est, centesima nonagesimaquarta, anno secundo: sicque firmam ratamque haberi de tempore natalis Domini nuper Cassiodori recitatam sententiam, quam in omnibus cum Romana Ecclesia esse concordem, vel saltem ex eo videre possis, dum idem auctor in suo Paschali cyclo, post Consulatum Basilij vicies semel, annos Domini numerat quingentos & sexagintaduos: qua ratione, per singulos annos vsque in hodiernum sæcula numerando, æquè in omnibus consentientem cum Romana Ecclesia eumdem numerum annorum inuenies: Quomodo verò in Fastis Onuphrij Panuinij annus superabundet, suo loco inferiùs facilè demonstrabimus. His igitur examinatis atque discussis breuiter quantum potuimus; esto velut γνώμων totius futuri temporis fixus atque firmatus primus Christi annus sub Consulatu Lentuli & Messalini, Olympiade centesima nonagesimaquarta, anno secundo, ab Vrbe condita, secundùm Varronianam ab antiquis magis probatam atque receptam supputationem, anno septingesimo quinquagesimoprimo. C

CIX. PROBATA A ROM. ECCLESIA CHRONOGRAPHIA.

Sequimur in annis Vrbis Varronem magis, quàm alios secus supputantes, quòd rerum antiquarum Varrone doctiorem neminem fuisse constet, testificatione Ciceronis & aliorum omnium eidem absque dubitatione aliqua primas deferentium; cùm tamen alios aliter supputare annos Vrbis consueuisse certò sciamus, nec Varronem omnes esse secutos intelligamus: nam Ausonius Gallus, annum sui Consulatus Vrbis annis consignans, mille centum decem & octo annos interlapsos testatur his versibus: D

CX. ANNI AB VRBE CONDITA VARII.

Vrbis ab æternæ deductam Rege Quirino
Annorum seriem cum Procule accipies;
Mille annos, centúmque & bis fluxisse nouenos
Consulis Ausonij nomen adusque leges.] vel cùm ait:
Annis vndecies centum, coniunge quaternos
Vndecies, vnámque super trieterida nectę:
Hæc erit æternæ series ab origine Romæ.] Quæ quidem Ausonij supputatio Varroniana minor est annis viginti. Nec arroget sibi quisquam ex Olympiadũ annis certum posse deducere inchoatæ Vrbis exordiũ. Nam quis Varrone in Olympiadũ supputatione peritior? nouit & calluit ipse eas, nec aliunde quàm ex illis annos Vrbis creditur consignasse. Sed quòd nec adeò omnino absque controuersia stabilita inueniatur Olympias & annus eius quo cœpta est Vrbs condi, idcirco non eadem omnium ea de re vna sententia. Sed & nec à quo anno incipiendi sint numerari Vrbis anni, an ab excitatis mœniis eius, vel ante, penes antiquos vna fuit assertio. Hæc idcirco dixisse voluimus, quo intelligamus haud tutò & certò posse Christi annos à conditæ Vrbis tempore numerari. E

CXI. QVO ANNO REGIS HERODIS CHRISTVS NATVS.

Licet igitur ex dictis satis testatus annus, quo indicta descriptio, ac natus est Christus, tam per Romanos Consules, quàm per Græcorum Olympiadas habeatur: tamen ex consuetudine sanctorum Prophetarum, qui ex chronologia Regum Iuda consueuerunt signare tempora; & nos, quo potissimùm anno Herodis Regis Christus sit natus, perquiremus: etiam si rem haud facilem, immo satis molestam aggrediamur, quam eruditissimorum virorum hactenus ingenia & mentes torsisse videmus. Nam qui sibi Iosephum in omnibus sequendum proposuerit, ab Euangelica veritate (proh nefas) declinet necesse est. Et quoniam dicere, illum erasse, nec erroris monstrare causam, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

veritatem patefacere, parum liberalis & eruditi hominis esse videtur; age, in primis quæ A
idem auctor de annis Herodis Regis scriptis mandauit, adducamus in medium.

CXIII. Collarum Herodi regnum Romæ ex Senatusconsulto, Domitio Caluino & Asinio Pollione Consulibus, Olympiade centesima octogesimaquarta, Iosephus [a] testatur, cui & Dio Cassius [b] assentitur. Verùm Antigono Iudæorum regnum inuadente, Herodes non est eo potitus, nisi eo debellato; quando Marci Antonij ope & voluntate, per Sosium Syriæ Præsidem restitutus, libras regni habenas moderatus est: quod factum esse M. Agrippa & Caninio Gallo Consulibus, Olympiade centesima octogesimaquinta, idem Iosephus [c] affirmat; qui colligens Herodis regni annos, numerat ab institutione facta ex S. C. vsque ad eius obitum annos triginta septem, à restitutione verò per Antonium facta annos triginta quatuor. Si igitur dictos annos triginta septem Herodis regni numeres per Consules & Olympiadas subsequentes; proculdubio Herodem ante Redemptoris nostri natalem ex humanis desiisse, certissimum est, tam si illos triginta septem per sequentes Consulatus deducas annos, quàm si per Olympiadas: sed tunc opus est vt ab anno quarto dictæ Olympiadis, qui est & primus sequentis centesimæ octogesimæquintæ, numerare incipias; nullus enim alius annus Consulatui ipsorum cohæret. Nam ex supputatione Eusebij & Phlegontis, quam omnes sequuntur, centesima octogesimaquarta Olympias inchoatur sub quinto Cæsaris Consulatu, in fine mensis Iunij: ipso enim initio æstiualis solstitij Olympiadum annos numerari solitos [d], exploratissimum est: quamobrem idem annus dictorum Consulum sex menses habet centesimæ octogesimæquartæ Olympiadis, & totidem octogesimæquintæ sequentis. Cùm verò testetur Iosephus [e], Herodem expleuisse annos regni sui triginta septem, eumdemque obiisse prope Paschale tempus: dicere necesse est, eum vixisse vsque ad dictum Consulatum Lentuli & Messalini, quo natum diximus C
Christum: ipso enim expletur annus primus centesimæ nonagesimæquartæ Olympiadis, quo circa dictum Paschale festum est mortuus Herodes, & auspicatur eiusdem Olympiadis annus secundus, cuius mense sexto natus est Dominus: vt ex his videas sub eodem Consulatu (secundùm numerum annorum regni Herodis à Iosepho statutum) circa finem mensis Martij Herodem obiisse, & post nouem menses vigesimaquinta Decembris natalem Domini diem contigisse. Qui verò natum Christum dicunt anno sequenti, sub Consulatu Augusti & Siluani; ante annum vnum & nouem circiter menses, quàm Dominus nasceretur, Herodem vita functum esse dicant, necesse est. Hi [f] verò, vt quoquo modo Iosephum cum Euangelista concilient, erasse in eo Iosephum affirmant, dum numerat ipse triginta septem illos annos regni Herodis ab institutione Romæ facta ex Senatusconsulto, cosque esse numerandos dicunt à Consulatu M. Agrippæ & D
Caninij Galli, quo anno occiso Antigono, est potitus regni habenis pacificis, à quo tempore idem numerat tantùm triginta quatuor: sed qua ratione, cuiusve auctoritate id faciant, non satis compertum habemus.

CXIIII. Cæterùm Eusebius [g] alia ratione à Iosepho longè diuersa numerat Regis Herodis annos, nimirum ab Olympiade centesima octogesimasexta, anno tertio; Cyrillus Hierosolymorum Episcopus [h] anno quarto eiusdem: Epiphanius [i] etiam, dum tradit Dominum nostrum natum esse anno trigesimotertio Herodis Regis, Cyrillo potiùs consentire videtur. Sed quam hi omnes, sic numerando Herodis Regis annos, inierint rationem, & quos sectati sint auctores, nos certè præterit. Quamobrem attentiori studio, quæ de annis Herodis à Iosepho sunt scripta, disquirenda esse censemus. Atque in primis illud monendum putamus, eumdem auctorem in his quæ sunt temporis, sæpe hallucinatum esse; quod tum in Herodis annis, tum in ceteris accidisse, suis locis inferiùs facilè demonstrabimus. Sed in præ- E
sentiarum, quod ad annos eiusdem Herodis spectat: cùm idem auctor [k] dicat Herodem eo tempore, quo Iulius Cæsar, confecto bello Alexandrino, tradidit Antipatro eius patri Iudææ prouinciæ administrationem, natum annos quindecim fuisse: rursusque affirmet [l] ipsum vixisse vsque ad annum suæ ætatis fermè septuagesimum; hac ratione numerando ceteros Herodis annos à Consulatu Caleni & Vatinij, quo à Cæsare tributa est Iudæa Antipatro, quando Herodes agebat annum decimumquintum, ipsum vixisse vsque ad annum nonum ætatis Christi negari non potest. Vide, quæso, quanta sit in eodem auctore leuitas & inconstantia, & quot labyrinthos & inextricabiles offendere errores & in eis mergi necesse sit eos, qui de annis Herodis regni tam facilè eidem Iosepho acquiescendum existimant.

CXV. Reliquum est igitur, vt aperiamus erroris causam, qua ille idem auctor, numerando to-

DE ANNIS HERODIS IOSEPHI SVPPVTATIO.

[a] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 26.
[b] Dio hist. Ro. lib. 49.
[c] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 28.
[d] Vide Panuin. in comen. Fast. lib. 1. de Olym.
[e] Ioseph. antiq. lib. 17 c. 10. & de bello Iud. lib. 1. c. 21.
[f] Panu. in Fast. & alij eum secuti.
[g] Eusebius in Chronic.
[h] Cyrill. catech. 12.
[i] Epiph. hæres. 51. & 58.
IOSEPHVS MALVS CHRONOGRAPHVS.
[k] Ioseph antiq. lib. 14. c. 17.
[l] Ioseph antiq. lib 17 c. 8. & de bello Iud. lib. 1. c. 21.

A do toties dictos Herodis annos, deceptus est. Sicut enim Sole clarius esse probatur, quòd annos fermè septuaginta Herodem vixisse testatur, & quòd tempore Consulatus Caleni & Vatinij annos erat natus quindecim: sic è contra errore lapsus est, dum annorum numerum regni eius incipit numerare à Consulatu Domitij & Pollionis. Huius autem erroris inde fluxit occasio; quòd cùm in confesso esset apud omnes, Herodis regni annos triginta septem esse adnumeratos; rursumque certum esset, ipsum ex Senatusconsulto regnum accepisse; factum est, vt ipse ad primam institutionem Romæ sub dictis Consulibus factam verterit oculos, & ab eo tempore numerare cœperit annos regni ipsius Herodis. Ceterùm tunc occupato eodem regno ab Antigono, nondum vsque ad mortem eius potitus est; quando (vt dictum est) iussu opeque Antonij per Sosium Syriæ Præsidem est restitutus. Porrò quoniam in bello ciuili contra Octauianum Augustum eidem M. Antonio fauit, illud de-
B meruisse visus est. Quamobrem cùm idem Augustus, Antonio & Cleopatra deuictis, summa rerum potitus esset: mox idem ipse Herodes suæ culpæ conscius, supplex ad veniam impetrandam, Rhodum ad eumdem illic agentem se contulit, depositoque diademate, ac precibus fusis, ab eodem regnum promeruit, quod & decreto Senatusconsulti fuit eidem stabilitum.

VNDE ERROR IOSEPHI OSTENDATVR.

Hæc omnia non ab alio, quàm ab eodem ipso Iosepho [a], qui ea pluribus scribit, accepimus. Facta sunt hæc eo ipso anno, quo idem Augustus nauali bello Antonium & Cleopatram debellauit, eodem Augusto tertiùm & Messala Coss. Olympiade (vt diximus) centesima octogesimaseptima, anno secundo. Ab eo igitur tempore in publicis monumentis adscriptum primum annum Herodis regni, ac deinceps ceteros sequentes esse adnumeratos, ea potissimùm ratione constare videtur; quòd cùm Augustus ex Senatusconsulto resci-
C disset, irritaque reddidisset quæ ab Antonio in Imp. perduelle gesta essent; non licuit Herodi illos regni sui numerare annos, quibus regnauit postquam illud ab Antonio sibi restitutum accepit, sed ab eo tempore quo ab Augusto sibi redditum fuit, & ex Senatusconsulto firmatum. Quid enim non in eius gratiam Herodes egisset, qui quicquid haberet, eidem acceptum ferens, ob id ciuitates, theatra, templa (vt idem testatur Iosephus) eius nomine dedicasset? Hæc itaque cùm tam aperta veritate subsistant: duplici ratione dicimus ab eo tempore numerandos esse triginta septem illos Regis Herodis annos; tum vt dictum septuaginta annorum ætatis illius tempus impleatur (aliter idem auctor sibi contrarius reperitur) tum etiam ob nouam regni eius ab Augusto ex Senatusconsulto restitutionem tunc tam insigniter factam.

CXVI. [a] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 10. QVANDO COEPTI NVMERARI ANNI REGNI HERODIS.

Est igitur in numero primus annus regni Herodis sub Augusto tertiùm & Messala Coss. CXVII.
D Olympiade centesima octogesimaseptima, anno secundo: qua ratione dicimus, Christum Dominum Redemptorem nostrum natum anno regni Herodis vigesimonono inchoato. Ex his itaque luce euidentiùs & clariùs constare videtur, cùm nonnisi eiusdem auctoris auctoritate hæc affirmemus, ipsum Iosephum numerando à Consulatu Domitij & Pollionis annos triginta septem Herodis regni, nouem saltem annis eius obitum antecipasse. Vnde & portentosus ille manauit error, vt descriptionem à Quirino factam tempore natalis Domini, post nouem annos factam esse describat: quot enim annis in obitu Herodis errauit, totidem in eadem descriptione erasse oportuit; eiusmodi enim naturæ sunt errores temporum, vt cùm quis à recta linea semel exciderit, per deuia semper ferri, licet inuitus, cogatur.

QVOTO ANNO REGNI HERODIS CHRISTVS NATVS.

Reliquum iam illud tantùm esset, vt dictum tempus, quo ea descriptio facta est, CXVIII.
E & natus est Christus, more maiorum, Hebraicis chronologiis etiam consignemus. Scimus veterrimam hanc esse quæstionem, in qua sudarint & alserint tum antiquorum tum recentiorum ingenia: nouissimè verò, Christum natum esse quatermillesimo vigesimosecundo anno ab origine mundi, noster Pererius [b] in suis eruditis commentariis in Danielem adnotauit. Cæterùm ob diuersitatem exemplarium, & quòd non eamdem omnes in illis numerandis seruent methodum & rationem; mirum dictu, quòd quot sunt capita (vt communi fertur prouerbio) totidem de iisdem scriptæ reperiantur sententiæ. Sedere autem arbitrum, & cuius sint potiora iura disquirere, & antiquissimam omnium quæstionem lata sententia definire, non est præsentis otij, nec nostrarum virium tantum opus. Illud tamen non omnino prætermittendum videtur, Sanctam Dei Ecclesiam antiquitus consueuisse supputare annos ab origine mundi, non secundùm Hebraicam editionem, sed secundùm Septuagintaduos interpretes. est

QVOTO ANNO AB ORIGINE MVNDI CHRISTVS NATVS.
[b] Bened. Perer. in Daniel. lib. 11. q. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius rei fides apud S. Augustinum[a], dum de iisdem interpretibus hæc ait: Porrò illos in auctoritatem celebriorem susçepit Ecclesia, & credentes Iudæorum potiùs quàm istos nõ habere quod verum est.] Rursùm Iulianus Episcopus Toletanus[b], falsò cognominatus Pomerius, hæc in eamdem sententiam: Ergo, inquit, illa nobis & sola pro his annis est obseruãda auctoritas Septuaginta interpretum, quæ meritò omnibus editionibus & translationibus antefertur, quam etiam hucusque omnes doctores Ecclesiastici tenuerunt, & in hac præcipuè annorum supputatione secuti sunt.] hæc ille. Adiicimus & Græci hominis insigniter eruditi de eadem re testimonium, videlicet Anastasij Sinaitæ Episcopi Antiocheni[c], æqualis Magno nostro Gregorio, qui sic ait: Sciendum est quòd aliter computant Hebræi, & aliter Romanæ Ecclesiæ traditio.] hæc ille.

[a] Aug. de Ciu. Dei lib. 15. c. 11.
[b] Iul. contra Iud. lib 3.
[c] Anast. Sinait. in Hexam. lib. 7

CXIX.

Addamus & hic aptè catalogum antiquorum Patrum, qui licet diuersè inter se, ob diuersitatem Græcorum codicum & interpretationem, tamen æquè omnes secundùm Septuaginta interpretes, annos ab origine mundi, vsque ad ortum Christi numerare consueuerunt. Incipiam ab antiquiori; ab ipso, inquam, Theophilo Episcopo Antiocheno, qui à mundi principio, vsque ad obitum Lucij Veri, quo tempore ipse sedit, intercurrisse ait annos quinquies mille sexcentos octogintaquinque. Eamdem iniisse rationem Cyprianus[d] videtur, cùm numerat annos secundùm eosdem Septuaginta interpretes, atque hæc ait: Sex millia annorum planè complentur, ex quo hominem diabolus impugnat, &c.] Clemens Alexandrinus[e] ab Adam vsque ad mortem Commodi annos numerat quinquies mille septingentos octogintaquatuor. Sed quid tamdiu in singulis immoror? Hippolytus[f] Iulius Africanus[g], Origenes[h], Eusebius Pamphili[i], Lactantius[k], Epiphanius[l], Hieronymus[m], Philastrius[n], Orosius[o], Augustinus[p], duo Anastasij, Sinaita[q], & Nicænus[r], Nicephorus[s], Suidas[t], & alij recentiores complures eadem numeri ratione consignare consueuerunt Acta Synodica: cuius rei exemplum est in sexta Synodo Oecumenica, vbi à mundi origine vsque ad illud tempus celebrati Concilij, anni numerantur sex mille centum nonagintanouem. Profitetur & Romana Ecclesia in suo Martyrologio, se annos supputare secundùm eosdem interpretes. Verùm propter exemplarium diuersitatem, & alias innumeras difficultates, perdifficile est veritatem consequi, dum inemendata de inemendatis scribuntur, vt testatur Hieronymus[u]. Sed hoc nomine plurimum debent omnes eruditi, immo & tota Dei Ecclesia Illustrissimo ac Reuerendissimo Antonio Carafæ, S. R. E. Cardinali Bibliothecario, qui multo labore ac studio tandem Græcam Septuagintaduorum interpretum editionem, iam penè antiquatam, in lucem vindicauit, eamdemque Latinè redditam, non minori labore emendatam, ac perpolitam edendam curauit: opus planè diuinum, ac diuinitus inspiratum; quod à S. D. N. Sixto V. Romano Pontifice meritò comprobatum, ac magnopere laudatum, vt Ecclesiæ Catholicæ esset vsui, idem sacro diplomate in fronte eius affixo cunctis Fidelibus significauit. Sed de his hactenus.

VARIAE SENTENTIAE DE MVNDI ANNIS.

[d] Cyprian. in præf. lib. de exhort. mart.
[e] Clem. Alex. Strom. lib. 1.
[f] Hipp. in tan. temp.
[g] Iul. Afric. ad Arist.
[h] Orig. in Mat. tract. 29.
[i] Eusebius in Chronic. & in frag. ad Marin.
[k] Lact. lib. 7. c. 25.
[l] Epip. her. 66.
[m] Hier. in epist. ad Tit. c. 1.
[n] Phil. hist. de hæres. c. 112.
[o] Oros. lib. 1. c. 1
[p] Aug. de Ciu. Dei lib. 12. c. 12
[q] Anast. Sin. in Hexam. lib. 7.
[r] Anast. Nicæ. lib. quæst. q. 92
[s] Nicephorus in Chronic.
[t] Suid. in hist.
[u] Hier. in epist. ad Tit. c. 3.

CXX.

His igitur, quæ ad annum natalis Domini pertinent, stabilitis; superest, vt de mense ac die, quibus natus est, narrationem instituentes, in primis quæ de ea re ab hæreticis vel aliis perperam scripta sunt, refellentes, tandem veritatem ipsam, Patrum auctoritate testatam, & Catholicæ Ecclesiæ longo vsu receptam atque probatam in medium adducamus. Sunt (inquit Clemens[x] Alexandrinus) qui curiosiùs natali Domini non solùm annum, sed etiam diem addunt: quem quidem dicunt decimooctauo anno Augusti, vigesimaquinta mensis Pacon esse natum; ea est apud Latinos decimaquinta mensis Maij.] Rursus etiam quidam, inquit, tradunt eum natum esse vigesimaquarta vel vigesimaquinta mensis Pharnuthi, hoc est, vigesima vel vigesimaprima Aprilis.] Porrò hæc hæretici phanaticè, nulla vel saltem verisimili ratione, vel auctoritate nixi, sed sicut & alia deliramenta, ex proprij animi sententia, perciti furore protulere. Fuit de eadem re Ægyptiorum, eorumdemque Orthodoxorum opinio, vt existimarent Christum Dominum natum vndecima mensis Tybi, quæ est apud Latinos sexta dies Ianuarij, qua Epiphaniam Domini Ecclesia celebrare consueuit[y], cùm illi vtrumque mysterium eodem die peractum volunt, nimirum Christum natum, ac etiam baptizatum; sed & eadem die illud insigne miraculum, vinum ex aqua factum esse, Epiphanius[z] auctor est, licet ipse baptismum ad aliud tempus referat: at de eo pluribus suo loco. Quod autem ad dictam de natali die sententiam pertinet, idem Epiphanius[a] eamdem constanter affirmat, sed Hieronymus[b] refellit.

QVO MENSE ET DIE CHRISTVS EST NATVS.

[x] Clem. Alex. Strom. lib. 1.
[y] Cassian. collat. 10. cap. 1. ex præf. Pasch. epist. Theoph. Episc. Alexãdr.
[z] Epiph. hæres. 51.
[a] Idem ibid.
[b] Hieron. in Ezech. cap. 1.

Ceterùm

A Ceterùm his omnibus de die natalis Domini reiectis assertionibus, tam Latinorũ quàm Græcorum Ecclesiæ pari consensione in eam conueniunt sententiam, vt Redemptor noster sit natus vigesimaquinta mensis Decembris. Nam præter ea quæ habentur apud Clementem[a], Augustinus[b] ex traditione Ecclesiæ idem affirmat, dum ait: Ioannes natus est, sicut tradit Ecclesia, octauo Kal Iulias, cùm iam incipiunt minui dies: Dominus autem natus octauo Kalend. Ianuarias, quando iam incipiunt dies crescere.] & alibi[c]: Octauo, inquit, Kal. Aprilis conceptus creditur, quo & passus: natus autem traditur octauo Kal. Ianuarias. Ab illo ergo die ad istum vsque computati ducenti septuaginta & sex dies reperiuntur, &c.] hæc Augustinus, eadem & ceteri Latinorum. De Græcis verò; non alia sentire eos, Anastasius Nicænus Episcopus[d], Græcorumque Menologium, & alia ipsorum antiqua monumenta fidem faciunt.

CXXI. CERTA SENTENTIA DE MENSE ET DIE NATALIS DOMINI

[a] Clem. const. lib. 5. c. 13.
[b] Aug. tract. in Psalmum 132. prope fin. Oros. lib. 7. c. 2
[c] Aug. de Trin. lib. 4. c. 4.
[d] Anast. Nican. lib. quæst. q. 92

B At nec est prætermittendum de hebdomadis die, atque (quod maius est) hora, quibus natus est Christus Dominus, dicere. Fuit nonnullorum sententia, vt eadem die, ipsaque hora, qua primus homo creatus est, eadem omnino & secundus homo (sic enim Christum appellat Apostolus[e]) fuerit natus. Hinc ait Hesychius[f]: Natus est mense Decembris, die sexto, hora tertia diei.] hæc ille: Anastasius[g] Sinaita eadem die, sed ad vesperam diei sextæ; & Anastasius Nicænus[h] eadem, sed hora diei septima. Verùm quod ad diem spectat: die Dominico natum esse Dominum, in sexta Synodo Græci profitentur, dum aiunt[i]: In eo die manna in eremo pluit, in eo nasci dignatus est, in eo stella Magis refulsit, in eo de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum pauit, in eo baptismum in Iordane susçepit, in eo ipse pius Redemptor humani generis sponte pro salute nostra à mortuis surrexit.] hæc illi.

CXXII. DE DIE ET HORA NATALIS DOMINI.

[e] 1. Cor. 15.
[f] Hesych. ser. de Natal. Dom.
[g] Anast. Sina. in Hexam. lib. 7.
[h] Anast. Nic. lib. quæst. q. 92
[i] Sex. Syn. c. 8. tom. 3. Concil.

C Quod autem pertinet ad eius diei tempus: Dominum nostrum nocte esse natum, Lucas Euangelista[k] non obscurè insinuare videtur, dum de natali Christi locutus, mox subdit: Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.] Id ipsum profitentur interpretes; id etiam vetus traditio Ecclesiastica persuadet, atque sacræ noctis illius anniuersariis functionibus docet[l]: rursumque ea parte noctis, quæ de media nocte dicta, ad sequentem pertinet diem, Christum Dominum natum multi existimant, secundùm quod propheticè[m] dictum fuerat: Dum quietum silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus exiliens è cælo, è regalibus sedibus venit.]

CXXIII.

[k] Lucæ 2.
[l] Albinus Flac. de div. offic. c. 1 & alij.
[m] Sap. 18.

Iam reliquum est, vt omnia quæ dicta sunt, contrahentes in vnum, dicamus, Redemptorem nostrum Dominum Iesum Christum ob salutem humani generis natum esse vigesima D quinta Decembris, C. Cornelio Lentulo & M. Valerio Messalino Coss. Augusti Imperatoris ab inito Triumuiratu, quadragesimo primo, à nece Cæsaris quadragesimo secundo, Herodis Regis anno vigesimo nono inchoato, ab Vrbe cõdita septingẽtesimo quinquagesimo primo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ anno secundo. Quæ autem in eius natali contigerint, iam aggredimur enarrare. His itaque de Aduentu Domini pertractatis atque discussis, ad ipsos Annales Ecclesiasticos percensendos commodior patefactus est aditus, vt iam è scopulosis & confragosis locis enauigasse videatur oratio: cui ad immensum pelagus superandum pandenti vela, ipsa Dei genitrix, cuius diuinum puerperium ipso ingressu enarrandum occurrit, diuini numinis conciliatrix semper assistat.

CXXIIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ANNALES ECCLESIASTICI.

I.

PRAELOCV TIO.

CVM rerum omnium conditor & moderator Deus cælum[a] creasset & terram; nec vlla vtrisque gratia vel pulchritudo inesse posset sine luce; omniaque essent tenebris obuoluta, ipsaque terra inanis & vacua: opportunè consuluit, vt primùm omnium ipsis rerum principijs lucem crearet, cuius fulgore tam quæ facta essent, quàm etiam quæ essent facienda, velut quodam claritatis & gloriæ indumento circumamicta, naturali suo splendore nitescerent. Hæc autem cùm in Orbis institutione sint facta: rursum cùm tempus aduenit, in eiusdem restitutione sunt D feliciùs adimpleta. Cum enim vniuerso humano generi, peccati culpa, sempiternæ noctis esset offusa caligo, cunctaque vndique densis tenebris obscurata, & squallens horrensque esset omnium rerum facies: immensa suæ bonitatis largitate prospexit Deus, vt noua luce cuncta perfunderet, mitteretque ex se genitum, suæque substantiæ Filium, ipsum cæleste iubar, candorem[b] lucis æternæ, lumen de lumine, lucem[c] veram, iustitiæ[d] Solem; nouumque institueret diem, illum scilicet, de quo olim est propheticè dictum: Hæc[e] dies, quam fecit Dominus.] Cuius cùm iam crepusculum & auroram præfati simus; quod reliquum est, ipsum Solem orientem spectemus, eumdemque appositè leui nube contectum, quo minùs aciem oculorum perstringeret, & dispensationem implere posset, quam consummandam acceperat. Age nunc, Verbum ipsum carne velatum, Deum hominem factum, è Virgine sanctissima natum spectemus; atque de ipso, quæ in primis Euangelista nos docuit, enarremus.

[a] *Genes. 1.*
[b] *Sap. cap. 7 & Symb. Nican.*
[c] *Ioan. 1.*
[d] *Apoc. 1.*
[e] *Psal. 117.*

II.

NATIVITAS DOMINI.

E Cum igitur (quod antè diximus) edicto cogente, è Nazareth Galilææ in Bethlehem Iudæ Ioseph atque beatissima Virgo Maria, vt profiterentur, ascendissent: Factum est, inquit[f] Lucas, cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio.] hæc Euangelista. Quod in primis ad locum ipsum, vbi Christus est natus, pertinet: spelunca fuit in suburbijs Bethlehemiticis posita, de qua[g] Origenes contra Celsum scribens, hæc ait: Quòd autem in Bethlehem sit genitus Iesus, si velit aliquis

[f] *Luc. 2.*
[g] *Orig. lib. 1.*

DE SPELVNCA BETHLEHEMITICA

post Michææ vaticinium & post Euangelij per Iesu discipulos conscriptam historiam fieri aliàs certior, intelliget vt subsequenter in Euangelio, cùm eius natiuitas enarratur, & in Bethlehem speluncam ostendi, vbi ille sit natus: quod vtique & in illis locis percelebre est; vel apud eos quidem, qui à fide sunt alieni, fama & nomine circumfertur, eadem

& in

Universidad de Deusto
Biblioteca

& in ſpelunca Ieſum quemdam,quem Chriſtiani adorent & demirentur,genitum eſſe.] hæc A
Origenes. Porrò eamdem ſpeluncam foris in agro ſuburbano poſitam fuiſſe, Euſebius [a]
Pamphili monſtrat his verbis: Hodie quoque, qui illum locum incolunt, tamquam,à pa-
tribus eorum accepta memoria, his qui viſendi gratia Bethlehē petere conſueuerunt, te-
ſtimonium ſuum afferunt, veritatem fidei facientes, agrumque demonſtrantes, vbi Virgo
enixa infantem poſuit.] hæc ille. Eiuſdem ſpeluncæ meminit Iuſtinus martyr, in dialogo
cum Tryphone, & Epiphanius [b]: ſed ceteris omnibus S. Hieronymus, qui illic æta-
tem tranſegit, locupletiùs ſcribit, dum ſic litteris ſuis Marcellam [c] alloquitur: Quo, in-
quit, ſermone, qua voce ſpeluncam Saluatoris exponam?& illud præſepe, in quo infan-
tulus vagiit, ſilentio magis, quàm infimo ſermone honorandum eſt.]& paulo pòſt: Beth-
lehem ecce in hoc paruo terræ foramine cælorum conditor natus eſt,hic inuolutus pan-
nis, hic viſus à paſtoribus, hic demonſtratus à ſtella, hic adoratus à Magis. Sanctior locus B
eſt rupe Tarpeia, quæ de cælo ſæpiùs fulminata, oſtendit quòd Deo diſpliceat.] hæc ad
Marcellam.

Erat Bethlehem ſupra collem in longum porrectum ſita; in cuius extremitate,Orientem
verſus, ſub rupe quadam exiſtente tunc temporis iuxta muros ciuitatis, erat [d] ſtabulum
ac præſæpe Domini exciſum in rupe, vbi natus eſt Chriſtus. At verò qui loca illa ignora-
runt, nihil de ſpelunca dixerunt, quòd putarint in alicuius ruſticæ domunculæ ſtabulo
Chriſtum natum. Hinc apud Cyprianum [e] hæc leguntur: Nullum arcta domus diuerſo-
rium occultabat, nec ſecreti receſſus erant illius caſulæ; incruſtaturam tectum & ſoli parie-
tes per circuitum veſtiebant.] hæc ibi. Porrò de ſpelunca non dicti tantùm auctores, ſed
& alij [f] teſtimonium ferunt.

III. BOS ET ASINVS IN PRAESEPE DOMINI.

Adhæc (quod tacet Euangeliſta) non illic tantùm fuiſſe præſepe, ſed bouem & aſi- C
num ad illud alligatos (quod olim Propheta [g] cecinerat) cum Hieronymus, tum etiam
complures antiquorum Patrum teſtantur. ille ad Euſtochium [h] de Paula ſcribens, hæc
ait: inde Bethlehem ingreſſa, in ſpecum Saluatoris introiens, poſtquam vidit ſacrum
ſeminat ſuper aquas, vbi bos & aſinus calcant: me audiente, iurabat, cernere ſe oculis
fidei infantem pannis inuolutum, vagientem in præſepe Dominum, Magos adoran-
tes, ſtellam fulgentem deſuper, matrem Virginem, nutricium ſedulum, paſtores no-
cte venientes, vt viderent Verbum, quod factum erat, &c.] Eadem de boue & aſino
Gregorius [i] Nazianzenus, itemque Nyſſenus [k], Paulinus [l], Cyrillus [m], Prudentius [n],
& alij [o]. D

IV. AQVA FLVXIT E PETRA.

Nec tacendum, quod tunc etiam in eodem puerperio accidiſſe fertur miraculum; ni-
mirum, quòd in eadem ſpelunca, ad ea quæ vſus quotidianus expoſcebat, è petra fluxit
aqua, quæ numquam potuit exhauriri, ſed manſit diutiùs diuinæ virtutis egregiũ monu-
mentum: ſiquidem adhuc Bedæ temporibus vigebat cunctis perſpicuum tantæ rei pro-
digium: quod ipſe,à teſte qui hæc viderat ſanctiſſimo Epiſcopo acceptũ,his verbis ſcriptis
mandauit [p]: Hæc ſpelunca tota interiùs ſpecioſo marmore tecta,ſupra ipſum locum,vbi
Dominus natus ſpecialiter traditur, ſanctæ Mariæ grandem geſtat eccleſiam. Petra iuxta
murum cauata, primum Dominici corporis lauacrum de muro miſſum ſuſcipiens, hacte-
nus ſeruat:quæ ſi qua fortè occaſione vel induſtria fuerit exhauſta,nihilominus continuò
dum reſpicit,ſicut antè fuerat,plena redundat.]hæc ille.

V. CVLTVS BETHLEHEM.

Vix credi poteſt, in quanta veneratione & cultu Chriſtiani ſemper habuerint locum E
illum: vt quantumlibet Hadrianus Imp. ad abolendam tantæ rei memoriam (quod
ſcribit Paulinus [q] & alij) Veneris & Adonidis templum deſuper erexiſſet, nihilominus
(vt nuper ex Origine vidimus) percelebris etiam apud Gentiles eſſet tanti loci memoria.
Sed reddita pace Eccleſiæ, ſpelunca illa mirifico eſt opere exornata, ipſumque præſepe
honoris cauſa tectum argento: de quo hæc apud Chryſoſtomum [r]: O ſi mihi videre li-
ceret illud præſepe, in quo Dominus iacuit! Nunc nos Chriſtiani quaſi pro honore tu-
limus lateritium, & poſuimus argenteum: Sed mihi pretioſius eſt illud quod ablatum
eſt: argentum autem & aurum meretur Gentilitas: Chriſtiana fides meretur illud
luteum. Non tamen condemno eos, qui honoris cauſa fecerunt; neque illos condem-
no, qui in templo fecerunt vaſa aurea: ſed admiror Dominum; qui creator eſt mundi,
non inter aurum & argentum, ſed in luto naſcitur.] hæc ille, putans fortaſſe vas
illud

[a] Euſeb. de demonſt. Euang. lib. 7. cap. 3.
[b] Epiph. lib. 1. in fol.
[c] Hier. epiſt. 18
[d] Burchar. in deſcript. Terræ ſanctæ par. 1. c. 7. §. 59.
[e] Cyprian. de operib. Card. in nat. Chriſti.
[f] Athan. ſer. de natiuit. Chriſti apud Lip. to. 8. Ioan. Damaſ. in carm. de nat. Chriſti.
[f] Beda de locis ſanct. c. 8.
[g] Habacuc. c. 3. ſecundum 72. interpr.
[h] Hier. epiſt. 27
[i] Greg. Nazia. orat. de Chriſti natiuit.
[k] Greg. Nyſſ. de Chriſti generat.
[l] Paulin. ad Seuer. epiſt. 11.
[m] Cyril. catech 12.
[n] Prud. in cath. die 8. Kal. Ian.
[o] Ioan. Damaſ. in carm. de nat. Chriſti.
[p] Beda de locis ſanct. c. 8.
[q] Paulin. ad Seuer. epiſt. 11.
[r] Chryſoſtom. in Luc. c. 2.

A illud argento tectum, fuiſſe luteum, quod tamen conſtat fuiſſe lignеum: vel eumdem au-
ctorem non de vaſe ipſo eſſe locutum, ſed de exigua lateritia illa ſtructura, quæ ipſum præ-
ſepe,Chriſti cunabula continebat, exiſtimandum. Porrò Chriſti natalis nobiliſſimum mo-
numentum ex ligno confectum, nullaque argenti vel auri cælatura contectum, poſt multa
tempora inde tranſlatum, Roma poſſidet, eoque multo feliciùs illuſtratur, quàm tugurio
Romuli, quod intextum ex ſtipula, eorum [a] maiores ad multa ſæcula de induſtria con-
ſeruarunt. [a] Dionyſ. Hal. hiſt. Rom. lib. 1.

Sed iam ad ipſum ſacroſanctum Virginis puerperium redeamus. Cum naturæ Dominus VI.
gignitur, naturæ legibus non tenetur: quæ conceperat ſine viro, parit ſine dolore; & quæ MARIAE VIRGINITATIS INTEGRITAS.
virgo ſemper fuerat ante partum, æquè permanſit in partu, ac proinde eadem perſeuerauit
poſt partum; vnde ipſa in Eccleſia Dei à perpetua virginitate conſecuta eſt cognomentum.
B Nam quantumuis Dei mater eſſet, quo excellentior nullus eſt titulus: tamen numquam
nominari à maioribus conſueuit ſine ſuperaddito cognomine Virginis. In quam ſententiam
hæc Epiphanius: [b] Quis vmquam, aut quo ſæculo auſus eſt proferre nomen S. Mariæ, & [b] Epiph. hæreſ. 78.
interrogatus,non ſtatim intulit Virginis vocem? Ex ipſis enim nominibus epithetis,etiam
virtutis ſigna elucent: dignitates enim appellationum acceperunt iuſti, vnuſquiſque de-
center, vt congruum fuit. Et Abraham quidem impoſitum eſt epitheton, Amicus Dei,& EXPERS PARTVS MOLESTIARVM MARIA.
non diſſoluetur: Iacob verò, vt Iſrael vocetur, & non alternabitur: Apoſtolis,Boanarges,
hoc eſt, filij tonitrui, & non relinquetur: & ſanctæ Mariæ vox, Virgo, & non mutabitur;
impolluta enim permanſit & ſancta.] hæc Epiphanius. Quæ ergo & in partu & poſt par-
tum virgo diuina virtute permanſit, æquè ſine dolore parturiit, nec aliquo indiguit obſte-
tricantis obſequio; ſed ipſa genitrix [c] & obſtetrix deuotam dilectæ ſoboli exhibet clien- [c] Apud Cypri. de oper. card. in nat. Chriſti.
C telam, attrectat, amplectitur, iungit oſcula, porrigit mammam: totum negotium ple-
num gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio.] hæc apud Cypria-
num. Nihil ſanè commune cùm cæteris mulieribus in hoc habuit, vt, ſicut illæ, peccati
pœna id expoſcente, cum dolore pareret, vel quæ partum ſequuntur, experiretur mole-
ſtias laſſitudinis. Vnde & ſanctus Zeno [d] Epiſcopus Veronenſis de his agens, hæc ait: Non [d] S. Zeno Epiſ. ſerm. 6. de nat.
mater eius tanti partus pondere exhauſta, totis pallens iacuit reſoluta viſceribus;non filius
matris aut ſuis eſt vllis ſordibus delibutus: neque enim re vera aliquid circa ſe habere poſſet
immundum, qui humani generis peccata ſordes & maculas venerat mundaturus. De-
nique purgationes, quæ ſunt tarditate periculoſæ, nullo puerum maternorum viſcerum
ſecutæ ſunt damno; nulla adhibita rudifœtæ ſueto more fomenta: neque enim, fratres,his
poterat indigere, quæ accipere in vterum meruerat animarum omnium Saluatorem.]
D hæc ille.

Quæ autem mox ſubdit de pœna incredulæ obſtetricis,& ſoſpitate eidem reſtituta,haud VII.
dubium ex apocryphis eſt mutuatus; ſic enim ait: Maria incorrupta concepit, poſt con- APOCRYPHA DE OBSTETRICE.
ceptum virgo peperit, & poſt partum virgo permanſit. Obſtetricis incredulæ periclitan-
tis, enixa in teſtimonium reperta eiuſdem eſſe virginitatis, incenditur manus; qua tacto in-
fante, ſtatim edax illa flamma ſopitur: ſicque illa medica feliciter curioſa, dum admirata
mulierem virginem, admirata infantem Deum, ingenti gaudio exultat, quæ curatum ve-
nerat, curata receſſit.]hactenus Zeno; ſed non aliunde, vt diximus, quàm ab apocryphis ac-
cepta. Refelluntur iſtæc de obſtetricis obſequio,ex his quæ Athanaſius [e] ſcribit his verbis: [e] Athanaſ. ſer. de nat Chriſti apud lib. tom. 8
Quæ ſine dolore aliquo mater fuit,eadem & obſtetricis munere functa eſt,cùm à nulla mu-
liere didiciſſet: non enim permiſit quemquam impuris manibus attrectare partum ab om-
E ni labe purum: illa per ſe eum,qui ab ipſa & pro ipſa genitus eſt,ſuſcepit,pannis inuoluit,&
in præſepio reclinauit.] hæc ille.

Porrò quod ad ipſos pannos pertinet, quibus dicit Euangeliſta [f] Chriſtum à matre fuiſſe VIII.
inuolutum: admirabili quadam diuina diſpenſatione factum eſt, vt ſacratiſſimæ illæ faſciæ SACRAE FASCIAE.
ad tantæ rei memoriam futuris temporibus ſeruarentur, in quarum honorem nobiliſſima
erigetur baſilica, & anniuerſaria feſta dies à Chriſtiano populo ageretur, prout ſignificant
Patrum [g] encomia, ea die in Eccleſia dici ſolita. Sed iam reliqua proſequamur, quæ tunc
temporis contigiſſe dicuntur. [f] Luc. 2. [g] German. & Euthym. in orat. de faſcijs Do. apud Lip. tom. 6. die 31. Aug.

Cùm multa, quæ Auguſti Imperatoris tempore generi humano commoda & vti- IX.
lia contigerunt, ex antiquioribus hiſtoricis ſcribat [h] Oroſius, rerum omnium auctori [h] Oroſ. lib. 6. cap. 22.
illa tribuens, qui eo tempore quo venturus eſſet in mundum, multis bonis locupleta-
uerat Orbem: de pace poſt tot ciuilia atque externa bella populo reſtituta, cuius cauſa
templum

Universidad de Deusto
Biblioteca

templum Iani dicit ab eodem ter clausum, agit; atque æquissimi Principis modestiam commendat, quòd ne Dominus diceretur, edicto vetuit: cumque alia multa prodigia referat [a], vt de fonte olei ex Trāstiberina taberna meritoria fluente, de arcu cęlesti Solē ambiente, & si quæ alia id genus recensęt: complures sunt qui inconsultè nimis ea ipsa omnia, eadem qua Dominus natus est die, contigisse scripserunt: certè hoc non dicit Orosius. Nam quod ad prodigia pertinet: quibus Augusti Imperij annis longè ante Christum natum acciderint, ex Dione ac ceteris antiquis historicis, superiùs, cùm de signis quæ aduentum Domini præcesserunt, pertractauimus, satis egimus. Quod verò spectat ad Iani fores ab eodem Imperatore [b] ter clausas: quàm longè id ante Christi natalem diem acciderit, ex Dione, qui res Romanorum per singulos annos descripsit, facilè intelligemus. Primò [c] enim post Actiacum bellum, Augusto quintùm & Sexto Apulcio Coss. idem Imperator Iani portas clausit; quæ iterum reseratæ bello Cantabrico, rursum eo feliciter confecto sunt occlusæ [d], eodem Augusto nonùm & M. Silano Coss. Sed iisdem Cantabris sæpiùs rebellantibus, ac Germaniæ populis tumultuantibus, apertæ denuo, Ælio Tuberone & Fabio Max. Coss. ab eodem [e] iussæ sunt claudi: verùm ne id fieret, Daci Istrum transgressi, fuerunt impedimento. hæc ex Dione; cuius auctoritate constat primò ante annos vigintiseptem, ac iterum ante annos vigintitres, quàm Dominus nasceretur, Iani fores occlusas esse; demum ante annos decem de iisdem claudendis fuisse decretum. Ad hæc quòd Domini nomen oblatū Augustus recusauerit, id accidisse sub Conss. Ælij Cati & Sentij Saturnini, ex eodem [f] Dione colligi potest; est is annus sextus à Christo nato.

[a] Idem lib. 6. cap. 20.

[b] Suet. in Aug. cap. 22.
[c] Dio hist. Rom. lib. 51.
[d] Dio hist. Rom. lib. 53.
[e] Dio hist. Rom. lib. 54. in fin.
[f] Dio hist Rom. lib. 55.

QVAE TRIDVANTVR NASCENTI CHRISTO.

X. SALVS CONCORDIA, ET PAX.

Porrò hæc omnia & alia, diuina quadam dispensatione esse facta, omniaque cælestis Regis aduentui inseruisse, nemo sapiens vmquam negare poterit. Quòd si, vt Athenis fecit Apostolus [g], ea ipsa quæ Ethnici alia occasione peragere consueuerunt, in nostrarum rerum argumentum trahere velimus: certè nec illud prætermittendum est, quod his temporibus, eodemque ipso anno quo Iani portæ sunt iterum clausæ, accidit; cùm idem Augustus collata sibi pecunia à Senatu populoque Romano ad imagines faciendas: nullam, inquit [h] Dio, sibi, sed tantùm Saluti publicæ, Concordiæque & Paci posuit. Sanè quidem non me præterit, ipsorum [i] Gentilium auctoritate cōstare, ex carminibus Sibyllinis esse prædictum, affore Regem, à quo tantùm speranda salus esset: hunc quidem fuisse Christum, ex ipso nomine Saluatoris, non est qui nesciat. Ipsum etiam prophetico [k] sermone Principem pacis esse dictum, quis adeò rerum omnium ignarus aut ignorat, aut negat? De cuius concordia inæstimabili quid dicam? quam nullis maioribus, euidentioribusque signis demonstrare, vel meliùs exprimere ipso diuino vate, quisquam potest; ait enim [l] ille: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.]

[g] Act. Apost. cap. 17.
[h] Dio hist. Rom. lib. 54
[i] Cic. de diuinat. lib. 2.
[k] Isaia. 9.
[l] Isaia. 11.

XI. DE PACIS TEMPLO.

At sicut veris innitimur, & verisimilibus non contradicimus; ita quæ sunt à veritate prorsus aliena, procul (vt instituimus) abiicimus atque refellimus; cuiusmodi sunt ea quæ de templo Pacis Romæ collapso ea nocte qua natus est Christus, à multis vt vera certaque scribuntur: Inuenimus hæc primùm narrata in homilia quadam incerti auctoris, titulo tamen Petri [m] Damiani prænotata: sed cùm ille diem obierit annis circiter quinquaginta, antequam S. Bernardus, quem citat, ea conscriberet, facilè tantus Pater falsi tituli calumnia liberatur. Sed quod magis displicet, complures rerum Ecclesiasticarum scriptores non ignobiles, falso decepti titulo, eadem tamquam vera affirmasse, scriptis mandasse, vel pro concione narrasse reperiuntur: taceo de industria illorum nomina, ne videar in homines potiùs inuehi, quàm aduersus mendacia agere pro veritate. Sed antequam istæc refellamus, operæpretium ducimus, ea quæ in dicta homilia incerto auctore narrantur, hic velut ex scripto recitare: sunt huiusmodi: Templum Romæ, quod vocabatur Æternum, corruit, omnibus impensis & Vrbis & Orbis consummatū. Cùm enim Romani in victoriosæ antiquitatis memoriam templum singulari schemate facere decreuissent, ab omni illa deorum, immo dæmoniorum multitudine quæsierunt, vsquequo durare posset tam excellentis operis operosa constructio. Responsum est: Donec virgo pareret. Illi ad impassibilitatem oraculum retorquentes, Templum Æternum, solemnem illam machinam vocarunt. Nocte autem ista, cùm de virginali thalamo virgineus flos Mariæ egressus est, ita cecidit & confractum est illud murale & columnarum opus, vt vix apparerent vestigia ruinarum.] hæc ibi. Porrò omnes qui eamdem rem describunt, illud quod dicitur templum Æternum, idem fuisse cum templo Pacis, æquè consentiunt.

[m] Legitur apud Lip. tom. 3. & Sur. tom. 6.

Sed

Sed quomodo hæc non facillimè erroris redarguuntur, cùm ostenditur templum Pacis nondum Christi tempore Romæ esse erectum; quod testimonio omnium antiquorum historicorum constat, domitis Iudæis per Titum, à Vespasiano Imper. fuisse constructum? Id quidem in primis Suetonius [a], Iosephus [b] Iudæus, Plinius [c], & alij complures, qui scripserunt Vitas Imperatorum, testantur: fuisse autem ante Vespasiani tempora Romæ tantæ molis aliquod templum Pacis nullius vmquam monstrare poterit. Nec est quòd quis adhibendam fidem putet Clementi Alexandrino [d], dicenti à Numa erectum esse templum Fidei & Paci; nam antiquorum nullus rerum Romanarum tractator de templo Pacis à Numa erecto quid affirmare inuenitur, & Tertullianus expressè in Apologetico profitetur nullum Romæ templum fuisse erectum sub Numa: quod & alij confirmant scriptores per scholiasten Pamelium ibi citati: aduersus quos nec audiendus incertus auctor, qui de templo Pacis Romæ à temporibus Romuli erecto testatur. Quod enim à recentiore auctore de rebus adeò antiquis sine alicuius vetustioris auctoritate profertur, contēnitur. Sed esto, verum sit aliquod fanum ad Numa erectum, putas ne tantæ molis fuisse opus, vt templum dici deberet? Habes in secundo Annalium tomo, testimonio Varronis, illa à Romanis solita dici templa, quæ sumptuosissimè essent extructa; adeò vt perpauca inuenirentur in Vrbe templa, cùm tamen plurimæ essent diis dicatæ ædes. Quin nec quod Vestalium erat in Vrbe fanum templum dici meruisse, eiusdem auctoris fide monstratum est. Vbi ergo erat Romæ tempore Romuli, vel Numæ templum Pacis, cuius nulla penitus quouis sæculo à Gentilibus scriptoribus facta mentio reperitur? At certè templum Pacis, de quo ea prænunciata esse testantur, immensæ fuisse molis opus, iidem ipsi confirmant: nam de templo Pacis quod collapsum sciunt cuius & ruinæ spectantur, eos intellexisse, quis dubitat?

[a] Suet. in Vespas. cap 9.
[b] Ioseph de bell. Iud. lib. 7. c. 24
[c] Plin. lib. 36. cap. 25
[d] Clem. Alex. Strom. lib. 5.

XII. REFELLITVR COMMENTVM DE TEMPLO PACIS.

Qui quod dicunt de inscriptione Templi Æterni, fortasse ad illam alludunt, quæ hactenus in illustri antiquitatis monumento marmori insculpto, Romæ legitur his verbis [e]:

PACI ÆTERNÆ
DOMVS
IMP. VESPASIANI
CÆSARIS AVG.
LIBERORVMQ. EIVS
SACRVM
DEDIC. XV. K. DEC
L. ANNIO BASSO
C. CÆCINA PÆTO
COS
TRIB. SVC. IVNIOR

[e] Extat in ædibus Farnesianis. descripsit Aldus.

XIII.

Inscriptæ in eodem marmore leguntur singulæ tribus quæ in ædificationem templi, vt iussum fuerat, pecuniam contulerunt. Porrò (vt Herodianus [f] est auctor) sub Commodo Imp. idem templum incendio conflagrauit: verùm non penitus fuisse flammis absumptum credimus: nam (quod ait Ammianus [g] Marcellinus) Constantinus Imper. Romam veniens, inter cetera admiranda Vrbis ædificia, ipsum templum Pacis spectans, in admiratione habuit. Sed de his satis. Eadem ratione habenda putamus alia nonnulla id genus, quæ nullo vel incerto auctore feruntur. Iam cetera quæ sunt historiæ Euangelicæ prosequamur.

[f] Herodian. de Commodo Imp
[g] Ammian. Marc. lib. 16.

XIV. PASTORES AD PRAESEPE.

Pastores, inquit [k] Euangelista, erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in cælum, pastores loquebantur ad inuicem: Transeamus vsque ad Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt, & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.] hactenus S. Lucas. Erat locus ipse, inquit [i] Hieronymus,

[k] Luc. 2.
[i] Hieron. epist. 27.

turris

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE PASTORIBVS.

turris Ader, id est, gregis, iuxta quam Iacob pauit greges suos, & pastores nocte vigilantes audire meruerunt: Gloria in excelsis Deo, & super terram pax hominibus bonæ voluntatis; dumque seruant oues, inuenerunt Agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore complutum est, & cuius sanguis tulit peccata mundi, & exterminatorem Ægypti litus in postibus fugauit.] hæc Hieronymus. Est hæc turris gregis, de qua olim Michæas [a]. dum loqueretur de admirabili aduentu Dei, hæc ait: Et tu turris gregis nebulosa filia Sion vsque ad te veniet, & veniet potestas prima, regnum filiæ Hierusalem.] De eadem egregijs illustrata monumentis hæc Beda [b]: Porrò ad Orientem in turre Ader, id est, gregis, mille passus à ciuitate Bethlehem segregata est ecclesia, trium pastorum diuinæ natiuitatis consciorum monumenta continens.] hæc ille: quibus significari videtur, tres tantùm pastores præsepe Domini adiisse.

[a] *Mich. 4.*

[b] *Beda de locis sanct. cap. 8.*

XV. CHRISTI NATALIS EXLIBRIS SIBYLLINIS NOTVS.

Præterea sicut Christi Domini nostri natali lætati sunt Angeli, & sacrum hymnum, cùm hæc essent annunciata pastoribus, cecinerunt: ita & mali dæmones perterriti atque turbati, de nato puero Hebræo, qui suas ipsorum vires eneruaret atque contereret, licet inuiti, responsa dedere: quæ cùm innotuissent Augusto, qui & ex Sibyllinis versibus de eodem complura perceperat, ea quæ præfati sumus, dum egimus de Aduentu Domini, debitæ religionis persoluit obsequia. Sanè quidem admiratione digna est in tanto homine contraria de eadem re sententia, ac repentina mutatio: quippe qui antea Iudæorum cultui adeò erat infensus, vt (quod testatur [c] Suetonius) Caium nepotem laudauerit, quòd Iudæam præteruehens, apud Hierosolymam non supplicasset. Contigit autem Caij in eam regionem aduentus (vt ex Dione [d] auctore colligimus) sub Consulatu C. Antistij Veteris & Lælij Balbi, anno ab Vrbe condita septingentesimo quadragesimo octauo; est is annus ante natum Dominum tertius.

[c] *Suet. in Oct. cap. 93.*

[d] *Dio hist. Rom. lib. 55.*

XVI. [e] *Philo de leg. ad Caium.*

Porrò quantum posthac Iudæorum religionem in pretio habuerit, Iudæisque tum Romæ, tum etiam vbiq; terrarum cõmorantibus fauerit; Philonem [e] hæc ipsa apud Caium Augustum referentem audire, pergratum erit: Ipsum, inquit, Augustum numquam inflatum talibus obsequijs, hinc certò colligitur, quòd numquam sustinuit se appellari Deum vel Dominum, auersatus hanc adulationem, nec dissimulans probari sibi Iudæos, qui abominarentur talia. Alioquin non passus fuisset Transtiberim bonam Vrbis partem teneri à Iudæis, quorum plerique erant libertini; quippe qui belli iure in potestatem redacti, ab heris suis manumissi, fuerant permissi iure maiorum viuere. Hos sciebat habere suas proseuchas, id est, synagogas, in quibus cœtus facerent, præsertim sabbatis iuxta religionem patriam. Sciebat eos collectas primitiarum mittere Hierosolymam, & certos homines, qui pro ipsis offerrent victimas. Eos tamen nec Vrbe iussit excedere, nec mulctauit iure ciuium: quandoquidem ne in Palæstina quidem extinctam volebat eorum religionem & Rempublicam; nec circa proseuchas quicquam nouauit; nec cœtus in quibus leges discerentur, fieri vetuit; nec solemnem modum primitiarum offerendarum vllo edicto sustulit: sed tam sanctè nostra sacra habuit, vt penè omnium eius domesticorum dona extent in templo nostro, in quo mandauit quotidianas mactari victimas suis sumptibus Deo votas altissimo: quæ sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuò, monumentum virtutum Imperatoris. Domi quoque quoties menstruas pecunias frumentíue distributiones populus acciperet, Iudæorum rationem haberi voluit: quæ liberalitas si in sabbatum incideret, quando nostris nec dare licet, nec accipere, nec operis quicquam facere, præsertim quæstus gratia; iubebantur diribitores Iudæis in posterum reponere publicum beneficium. quapropter omnes vbique gentes, suopte ingenio Iudæis parum propitiæ, verebantur tamen violare iura Iudaica.] hæc Philo, qui habet postmodum permulta alia, quæ cumulatè reperiuntur in supplici illo Agrippæ ad Caium misso libello, quem ipse Philo recenset in sua quam scripsit legatione ad Caium, quem nos quoque, cùm tempus postularit, inferiùs his nostris scriptis inseremus: quæ quidem omnia eò magis sunt admiratione digna; quòd idem Augustus (vt Suetonius [f] tradit) non tantùm, quod diximus, abominaretur olim religionem Iudæorum, sed & superstitiones peregrinas, quamuis Gentilium, contemneret, vt Atticam, & Ægyptiam, quam etiam in Vrbem se inferentem (vt auctor est [g] Dio) edicto repressit, vetuitque ne quis Ægyptia sacra nec in suburbano intra quingentos passus ageret.

AVGVSTVS FAVET IVDAEIS.

[f] *Suet. in Octa. cap. 93.*

[g] *Dio Hist. Rom. lib. 54.*

XVII. Hæc itaque satis de natali Domini. Restat vt de eius infantia quælibet exactè prosequamur; primumque ipsius annum (cùm nonnisi huius, quo natus est, supersint sex dies) ab

CHRISTI I. — AVGVSTI IMP. 42.

dies) ab ipsis Kal. Ianuariis numerare, more maiorum, feliciter auspicemur, quibus Consulatum Augustus decimumtertium & Plautius Siluanus inierunt. ANNVS PRIMVS CHRISTI.

IESV CHRISTI ANNVS I.	AVGVSTI IMP. ANNVS 42.

REdemptor humani generis Christus Dominus postquam in Bethlehem natus est (quoniam, vt ait Apostolus [a], missus est à Patre in similitudinem carnis peccati) octauo die, ipsis Kal Ianuarij, Augusto decimumtertiùm & Plautio Siluano Consulatum gerentibus, eodem in quo natus est loco circumciditur; nomenque IESVS, quod ab Angelo fuerat præmonstratum, eidem est inditum. Cuius gestæ rei historiam Euangelista paucis enarrat, cùm ait [b]: Postquam consummati sunt dies octo vt circumcideretur puer: vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur.] hæc Lucas. In spelunca circumcisum esse Dominum, [c] Epiphanius testatur: neque enim aliqua adstringebantur lege Iudæi, vt circumcidendum infantem deferrent in templum. Cùm itaque in circumcisione nomen accepisset, censu Cæsaris (quod superiùs fusius dictum est, dum egimus de descriptione ac censu Quirini) [d] descriptus est. Quique in hunc mundum (quod ait Ioannes [e]) ad hoc venit, vt dissoluat opera diaboli, ipsas Kal. Ianuarias præ ceteris anni diebus Gētilium superstitionibus pollutas, fuso sanguine consecrauit; sibique ipsas primitias temporis, diaboli tyrannide occupatas, primitiis sui sanguinis vendicauit: quod mysterium symbolicis quibusdam verbis olim inuoluerat Isaias, cùm diceret [f]: Delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis.] Quibus autem ritibus Ecclesiasticis dictam diem Christi sanguine adeò illustratam Christiani consueuerint solemniter celebrare, alibi [g] pluribus diximus. Cetera verò quæ spectant ad sanctissimum ac diuinitus inditum nomen IESV super omne nomen admirabile, cui omne genu [h] cælestium, terrestrium, ac infernorum, diuino cogente imperio, flecti debeat; relinquimus interpretibus, qui hæc copiosiùs pertractarunt: nos interim, quod est nostri instituti, Euangelicæ historiæ seriem percurramus.

XVIII. CIRCVMCISIO DOMINI.

[a] *Rom. 8.*

[b] *Luc. 2.*

[c] *Epiph. in Pan. lib. 1. tit. 1. circa finem.*

[d] *Oros. lib. 7. c. 3.*

[e] *Ioan. 3.*

[f] *Isaiæ 11.*

[g] *In Notat. in Martyrologium Ro. die 1. Ian.*

[h] *Ad Philip. c. 2.*

XIX. MAGORVM ADVENTVS.

Matthæus Euangelista [i] describens Magorum aduentum ad Christum infantulum adorandum, hæc ait: Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes sacerdotum & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iuda: sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clàm vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero; & cùm inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cùm audissent Regem, abierunt: & ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi erat puer. Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde: & intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodē, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.] hactenus de Magorum aduentu Matthæus.

[i] *Matt. 2.*

XX. CONSTANS FIDES HISTORIAE MAGORVM.

Quoniam verò non ipsam tantum rerum historiam narrandam suscepimus; sed quæ in ea sunt difficultates & nodi, dissoluere & enodare pro nostris viribus polliciti sumus: complures quæ in Matthæi de Magis historia oboriuntur quæstiones, explicandas nobis proposuimus; quas aggressurus Ioannes Chrysostomus [k], in hunc modum præfatus est: Multa, inquit, nobis opus est vigilantia, multis precibus, vt præsentis loci difficultatem possimus absoluere, & discere, quinam sint Magi, & vnde venerint, & quonam modo, quóve suadente; quænam etiam illa stella fuerit, quæ Magos vsque ad Christum perduxerit.] hæc ille. Quod in primis ad gestæ rei narrationem spectat: cùm Matthæus, qui primus omnium Euangelium scripsit, eam adeò diligenter ac copiosè fuerit prosecutus; inde accidit, vt ceteri, qui post eum Euangelicam historiam scriptis mandarunt,

[k] *Chrysost. hom. 6. in Matt. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

darunt, Euangelistæ referre eamdem prætermiserint: quam etsi Iosephus Iudæus silentio A
præterierit, sicut & alia quamplurima; certè si ab externis testimonium quis quærat, habet
[a] Macrob. lib. 2 Saturn. Macrobium[a], hominem alioqui rebus Christianorum infensissimum, sed dum loquitur de
Herodis infanticidio, eiusdem veritatis æquum adstipulatorem. Hæc dixerimus contra re-
centiores Anabaptistas, qui eo insaniæ peruenerunt, vt eidem historię aduersantes, impie-
tate superarint Manichæos omnium hæreticorum sceleratissimos; cùm illi aduersus Mat-
[b] August. cõtra Faust. lib. 17, 18, 19, & 23. thæi[b] Euangelium mira contradicendi libidine insanientes, nullam tamen de Magorum
historia controuersiam mouere sint ausi; sicut neque ceteri impietatis alumni, qui (quod
dicitur) omnem voluere lapidem, si quo modo notam potuissent inurere Euangelicæ ve-
ritati, vt Celsi, Porphyrij, & Iuliani. Sed missis his, de ipsis Magis, quinam fuerint, primùm
omnium instituamus orationem.

XXI. MAGI QVI FVERINT. Cùm de ea re diuersæ reperiantur scriptæ sententiæ, ab antiquioribus sumemus exor- B
[c] Iust. Martyr in dial. cũ Tryp. dium. Iustinus[c] Philosophus & Martyr de Magis his scribit, quòd malis artibus, magi-
cisque excantationibus atque præstigiis sibi dæmones conciliauerant: quibus cùm addi-
cti penitus essent, cognita per Christi aduentum, indicante stella, veritate, ab illis, ad
rerum Dominum venientes, defecerint. Dixerat eadem ante ipsum Ignatius ad Ephesios
scribens in hæc verba, dum agit de Magis: Hinc euanuit mundi sapientia, præstigiæ fa-
ctæ sunt nugæ, magia risus, omnes ritus malitiæ aboliti, ignorantiæ caligo fugata, & ty-
rannicus principatus destructus, cùm Deus vt homo apparuit, & homo vt Deus operaba-
[d] Orig. contra Cels. lib. 1. tur.] hæc ille. His haud discrepantia Origenes[d] contra Celsum agens, scribit: ac quam
rem gestam putauit, his verbis enarrat: Si scrutanda fuerint quæ nato Domino de Magis
& stella scribuntur, secus equidem Græcos ac Iudæos affabor. Nam Græcis id dixerim; C
Magos hosce, quia dæmonibus assueuissent, vt quos pro eorum consuetudine & pro arbi-
trio inuocarent, idcirco id agere & dæmones colere, quia nihil diuinius his aut fortius, vel
carminibus, quibus hos prouocarent, potentius ducerent & faterentur. Quòd si maio-
ris ac veræ diuinitatis vis quædam appareat, tollentur mox dæmonum operationes, quip-
pe qui nequeant obiectam diuinitatis lucem spectare. Iure ergo secundùm hanc Iesu nati-
uitatem cùm cælestis exercitus multitudo (vt Lucas scripsit, & ipse tenco) Deum collau-
dando, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, decantarent:
dæmones ipsi attriti sunt, & infirmiores sunt redditi, vbi eorum deprehensæ sunt & con-
uictæ præstigiæ, & actiones omnes non modò per Angelos prorsus deletæ, qui ob Iesu na-
tiuitatem ad terram hanc cælitus commigrarunt, sed per Iesu animam ipsam & diuinita-
tem omnino sublatæ.

XXII. DE MAGIS SENTENTIA ORIGENIS. Magi itaque, qui Iesum postea adoratum venerunt, cùm vellent, quæ soliti fuerant D
magicis quibusdam carminibus factitare, apparentis stellæ causam conquirentes, & non
mediocrem esse hanc contemplati; cùm in cælo signum spectarent, quod diuina, non
humana præferret; cepit cupido animum, quid illud portenderet, peruidere. Et vt no-
bis apparet, cùm haberent & hi ex Balaam prophetias, quas Moyses ipse, vt erat inge-
nio acer, conscripserat, & in his de stella quod traditur comperissent: intellexerunt ho-
minem demigrasse ad vitam, & natum esse quem Prophetæ cum stellæ indicio iampri-
dem venturum denunciassent. Et cùm hunc, vt potiorem, dæmonibus prætulissent,
qui soliti essent vanis rerum imaginibus ludificari, in Iudæam eumdem adoraturi se con-
tulerunt; certiores iam redditi, esse Regem aliquem natum, ignari tamen qualem hic esset
imperium habiturus, & vbinam gentium nasceretur, &c.] hæc Origenes in Celsum; &
[e] Orig. hom. 13. in Numer. alibi[e] de iisdem rursus in hunc modum: Si, inquit, à Moyse prophetiæ Balaam sacris E
insertæ sunt voluminibus, quanto magis descriptæ sunt ab his qui habitabant tunc Me-
sopotamiam, apud quam magnificus habebatur Balaam, quosque artis eius constat fuis-
se discipulos? Ex illo denique fertur Magorum genus & institutio in partibus Orientis
vigere: qui descripta habentes apud se omnia quæ prophetauerat Balaam, etiam hoc
habuerunt scriptum, quòd orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël. Hæc scri-
pta habebant Magi apud semetipsos: & ideo quando natus est Iesus, agnouerunt stellam,
& intellexerunt adimpleri prophetiam magis ipsi, quàm populus Israël, qui sanctorum
Prophetarum audire verba contempsit. Illi ergo ex his tantùm quæ Balaam scripta reli-
querat, agnoscentes adesse tempus, venerunt, & requirentes eum, statim adorauerunt. Ha-
ctenus ille.

XXIII. Porrò his quæ diximus de excantationibus dæmonum ab iisdem fieri solitis, assen-
titur

A titur Basilius[a], atque adstipulatur Hieronymus[b], & alij, qui eos fuisse Chaldæos, eos- MAGI CHALDAEI.
demque ab Erythræa Sibylla de Christo venturo edoctos esse testantur. Inter alios qui [a] Basil. orat. de hum. Christi generat.
hos Magos Chaldæos fuisse dixerunt, Chalcidius Platonicus fuit, qui hæc habet in [b] Hieron. in Isa. 19. & 47.
suis commentariis in Timæum Platonis: Est, inquit, alia sanctior & venerabilior hi-
storia, quæ perhibet de ortu stellæ cuiusdam, non morbos mortesque denunciantis, sed
descensum Dei venerabilis ad humanæ conuersationis rerumque mortalium gratiam:
quam stellam cùm nocturno itinere suspexissent Chaldæorum profectò sapientes viri, &
considerationc rerum cælestium satis exercitati, quæsisse dicuntur recentem Dei ortum,
repertaque illa maiestate puerili, venerati esse, & vota Deo tanto conuenientia nuncu-
passe.] hæc ille.

Fuit autem ab his diuersa complurium Patrum ea sententia, eosdem Magos fuisse sa- XXIV. MAGI PERSAE.
B pientes Persarum, quorum sententia eius gentis Principes cuncta facere consueuissent, [c] Hier. in Dan. c. 2.
vt veteres tradunt historici, ac etiam testatur S. Hieronymus[c]. Hæc senserunt Clemens[d] [d] Clem. Alex. lib. 1. Strom.
Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus[e], Cyrillus Alexandrinus[f], Theodoretus[g], S. Leo[h] [e] Io. Chrysost. in Mat. homil. 6.
Papa, & alij; quorum aliquos, qui dixerunt eosdem Magos fuisse Reges Persarum, errasse [f] Cyril. in Isa. c. 49. orat. 4. lib. 4
certum est: quandoquidem longè ante Christi aduentum Magi regnarũt in Perside: nam [g] Theod. lib. 5. hist. c. 39.
post mortem Cambysis, duos Magos fratres tantùm mensibus septem regnasse in Persi- [h] S. Leo serm. 1. in Epiph.
de, Herodotus[i] & alij tradiderũt. Errat tamen Ammianus[k], qui Magos septem post Cam- [i] Herod. lib. 3.
bysem regnasse testatur. Erant enim Magi in Media populi, vt idem Herodotus tradit. Euseb. in chro.
Verùm Persas à popularibus suis appellatos esse Magog & Magusæos, testatur Suidas in [k] Amm. lib. 24
verbo μαγὼγ, & in verbo φέρομαι: vnde iidem Persæ Magi æquè dici potuerunt. Porrò [l] Iustin. dialog. cum Tryphone.
Magos ab Hiestaspe famosissimo Rege sapientiam didicisse, Ammianus testatur; hisque
C adeò studuisse Persas constat, vt tradat Cicero de diuinatione, Regem Persarum esse non
potuisse, qui non antè Magorum disciplinam atque scientiam percepisset.

Ceterùm non è terra Chaldæorum, nec è Perside, sed ex Arabia Magos venisse, alij XXV. MAGI ARABES.
complures affirmant, vt Iustinus Martyr[l], Tertullianus[m], Cyprianus[n], vel qui alius ille [m] Tertul. lib. aduers. Iudæos, & lib. 3. cõtr. Marcion.
fuerit auctor, qui scripsit de Operibus cardinalibus, Epiphanius[o], & alij, secundùm id [n] Cypr. de oper. card. de Stella & Magis.
quod in Psalmo scriptum est[p]: Reges Arabum & Saba dona adducent.] quæ de Messia [o] Epiphan. in comp. doct.
esse intelligenda, tam nostri interpretes, quàm etiam Rabbini complures æquè assen- [p] Psal. 71.
tiuntur; sicut & illa quæ scribuntur ab Isaia[q]: Surge illuminare Hierusalem.] & infe- [q] Isaiæ 60.
riùs: Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha: omnes de Saba ve- [r] Hier. in Isa. c. 60.
nient aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes.] Madian, inquit [s] Genes. 25.
Hieronymus[r], & Epha, regiones sunt trans Arabiam, omnisque prouincia appellatur Sa- DE STELLA VATICINIVM.
D ba.] Huic sententiæ, quòd Magi venerint ex Arabia, cùm nos, vt veriori libentiùs adhæ-
reamus: peraptè, quo & ipsa certior firmiorque reddatur, harum gentium sunt repeten-
da principia, & vnde ità sint denominatæ, causa & ratio perquirenda. Atque hoc qui-
dem factu haud multum difficile: constat enim ex diuina Scriptura[s], Abraham ex Cætu-
ra multos genuisse filios, & inter alios Iexan & Madian: ex Iexan verò ortus est Saba, &
ex Madian Epha, & alijs quos omnes Arabiam incoluisse constat, atque ex ipsorum no-
minibus loca ipsa esse sortita nomina, ac populos denominatos Sabæos & Madianitas,
quorum (vt diximus) meminit Isaias. Rursus etiam Balaam, qui de stella prædixerat
vaticinium hoc[t]: Orietur stella ex Iacob] licet ipse Mesopotamenus esset, Haran inco- [t] Num. 24.
lens, vt ipse profitetur dicens[u]: De Haran adduxit me Balac Rex Moabitarum] tamen in [u] Num. 23.
Arabia constat ea de oritura stella esse vaticinatum. Nam Moab, cuius Rex erat Balac, qui
E eum mercede conduxit, erat (vt tradit Hieronymus[x]) ciuitas atque prouincia eius nomi- [x] Hier. de locis Hebraic. & in Isai. 15.
nis in Arabia. Sicque siue scripturam, siue traditionem de stella & Rege futuro penes
Arabes, quibus prænunciata fuerat, perpetua memoria viguisse, par est credere: quibus
admoniti, & nouæ stellæ visu excitati simulque directi, quæsitum Regem Iudæorum in
Iudæam venerunt.

Quod insuper obseruatione dignum est: Abraham cùm ex Cætura & Agar filios ge- XXVI. EX FILIIS ABRAHAE EX CAETVRA MAGI.
nuisset, nequaquam illos cũ Isaac heredes instituit; sed separans eos ab illo, plagam Orien- [y] Genes. 25.
talem illis tribuens, ac sic dimittens, largitus est illis munera. hæc ex Scripturæ[y] sacræ au- [z] Epiph. in cõp. doctrin.
ctoritate didicimus. Quænam autem fuerint munera quæ Cæturæ filij acceperint, Epi- [a] Genes. 14.
phanius[z] ex Hebraicis traditionum fontibus hisce declarat: Filiis Cæturæ dona erant, pe-
cuniæ præsentes, aurum, argentum, ac vestitus: & in mysterio concluſit Abraham in pe-
ris thus, & myrrham, & aurum Regum Sodomorum & Gomorrhæ, quando[a] Codorla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

homor & Berſa ac reliqui à Sodomis & Gomorrhis ac reliquis acceperunt, & equos de- A
prædati ſunt,& hominum multitudinem captiuam abduxerunt, & ab vnoquoque opu-
lentiam pecuniarum & aliarum rerum multitudinem diripuerunt:quã reduxit Abraham
tunc à cæde Regum:& neque auertere ea quæ iam Deo deſtinata erant,auſus fuit;ſed de-
dit ipſa cum aliis donis filiis ſuis ex Cætura, veluti in traditionibus Hebræorum reperi-
mus. At verò in Chriſti aduentu, cùm iidem filij Abraham & diſceſſiſſent & habitaſſent
in partibus Arabicis Magodiæ regionis;Magi,quî ex ſucceſſione ſeminum illorum de-
ſcenderunt,eadem dona in participatione eiuſdem ſpei Chriſto in Bethlehem obtulerũt,
[a] *Iſaiæ 8.* quando ſtellam conſpicati venerunt. Quorum donorum manifeſtam certitudinem[a] Pro-
pheta declarat,dicens: Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuã,capiet
vim Damaſci,& ſpolia Samariæ cõtra Regem Aſſyriorum. Hæc enim à Damaſco in tem-
poribus Abraham(velut antea dixi)à Regibus qui venerant,accepta ſunt. Quando ergo B
accepit ipſa?priuſquam noſſet vocare patrem aut matrem, quando venerũt Magi,& ape-
[b] *Iuſt. Martyr in dial. cõ Tryp.* [c] *Tert. lib.3 cõtra Marc. c.13 Iuſtin. vbi ſup. & Petrus Alex. c.13.* [d] *Burchard. in deſcript. Terræ Sanct. par.1 c.1* ruerunt peras ſuas, ſiue theſauros, veluti aliqua exemplaria habent, & obtulerunt myr-
rham,thus,& aurum.] hactenus Epiphanius. In eumdem fermè ſenſum interpretatus eſt
Iuſtinus[b] Martyr dictum Iſaiæ textum,dum agens cum Tryphone Iudæo de veritate fidei
Chriſtianæ,Magos ex Arabia veniſſe,eoſdẽque Arabes fuiſſe dicit, itemque Damaſcum
olim in Arabia ciuitatem poſitam.hæc ipſa etiã Tertullianus[c] ingenuè fatetur:ipſa quip-
pe Syria Damaſci,Arabia nominata[d] reperitur. Idem Tertullianus per Regem Aſſyrio-
rum,viſitato Scripturæ loquendi modo, Herodem eſſe intelligendum, prout & idem Iu-
ſtinus & Petrus Alexandrinus,affirmat.

XXVII. ARABIA ORIENTALIS

Ex omnibus his tam ex diuinæ Scripturæ auctoritate ac antiquorum interpretatione,
quàm etiam ex Hebræorum traditionibus enarratis, ſatis elucidatum videtur quod C
dicti auctores dixerunt, Magos ex illa regione Arabiæ veniſſe, quæ vergit ad Orientem
(inde enim eos veniſſe,Euangeliſta[e] teſtatur)præſertim ex dicto illo diuinæ Scripturæ lo-
[e] *Geneſ. 25.* co, quo dicitur, Cæturæ filios in Oriente ab Abraham eſſe locatos. Qui inſuper Iudææ
ſitum deſcripſere, eam ex Orientali parte ſpectare dixerunt Arabiam: inter quos Taci-
[g] *Tacit. hiſtor. lib. 5.* tus[g] de his agens,hæc ait: Terra fineſque quà ad Orientem vergunt, Arabia terminan-
tur: à Meridie Ægyptus obiacet, ab Occaſu Phœnices & mare, Septentrionem à late-
re Syriæ longè proſpectat.] hæc ille: quod eo verius eſt, ſi hiemalis ſolſtitij ratio ha-
beatur: ſecundùm quod creditur locutus Euangeliſta,cùm Chriſtus ſit natus media hie-
[h] *Chryſoſt. hom. 6. in Matth.* [i] *Hieron. in Ezech. c.5.* me. Ceterùm quod ſpectat ad Perſidem,vnde complures,veniſſe Magos affirmant:Ioan-
nes[h] Chryſoſtomus eam Septentrionem verſus poſitam affirmare videtur; quod & teſta-
tur ſanctus Hieronymus[i] hæc ſcribens in eamdem ſententiam: Operatus eſt ſalutem in D
medio terræ: à partibus Orientis cingitur plaga quæ appellatur Aſia, à partibus Occi-
dentis ea quæ appellatur Europa, à Meridie & Auſtro Libya & Africa, à Septentrio-
[k] *Cyril. in Iſai. c.49. lib. 4. orat. 4.* ne Scythis, Armenia, & Perſide,& cunctis Ponti nationibus.] hæc Hieronymus. At ve-
rò[k] Cyrillus Alexandrinus, qui eoſdem Magos à Perſide veniſſe contendit, eam prouin-
ciam ex Oriente Iudæam ſpectare teſtatur; quod & qui Ptolemæi tabulas perlegerit, ex-
ploratum & euidens eſſe cognoſcet. Verùm ſi conſideretur Magorum aduentus tempo-
poris ſpatium,nempe dierum tredecim (vt pluribus paulò inferiùs demonſtrabimus) eos
certè non è Perſide, vel è Chaldæa,ſed ex Arabia Orientali veniſſe, perfacilè quiſque per-
cipere poterit.

XXVIII. DE REGINA SABA.

Sed & conſideratione dignum eſt, quòd Regina Saba, ex iiſdem & ipſa Cæturæ filiis
originem ducens,illam incolens regionem quæ à parte Auſtri eſt confinis Arabiæ, venit E
Regem Iſrael explorare;cui & eadem,quæ Magi,munera attulit,nempe aurum & aroma-
[l] *3. Reg. 10* ta,licet & gemmas ſuperaddiderit,prout his verbis docet diuina Scriptura[l]:Regina Saba,
audita fama Salomonis in nomine Domini,venit tẽtare eum in ænigmatibus. Et ingreſ-
ſa Hieruſalem multo cum comitatu & diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum
infinitum nimis,& gemmas pretioſas,venit ad Regem Salomonem.] Quæ,obſecro,tãta
cupido tum illius,tum Magorum,qui ex iiſdem(vt dictum eſt)progenitoribus deſcende-
bant,inceſſit animum de Rege,qui in Iſrael regnaret,perveſtigando; niſi quod in illis re-
[m] *Num. 24.* gionibus de re tanta Balaã[m] oraculo erant admoniti? At quod illa credidit eſſe impletum
in Salomone, qui & ipſe Chriſti venturi typum gerebat; iſti, duce ſtella, adhuc perqui-
rendum putarunt Regem Iſrael,quem & feliciter inuenerunt.

XXIX. Cur verò iidem Magi ſint nominati,ſupereſt inueſtigare;ſimulque an iidem ipſi Reges
fuerint

A fuerint, perquirere. Penes antiquos triplicis generis Magos fuiſſe, tradit[a] Euſebius: MAGI AD REGES EVERINT.
quorum primi erant doctiſſimi atque abſtinentiſſimi, vt excepta farina & olere, nihil [a] *Apud Hieron. tom. 9. de reg. monach.*
aliud in cibum haberent: alij erant ſacerdotes, vt videmus perſeueraſſe in Perſide, quo-
rum ſacerdotes conſtat Magos eſſe appellatos: tertij verò generis illi fuere, qui inuo-
cationibus malorum dæmonum intenderent, vel ad commouendos animorum affectus
in contraria ſtudia, vel ad futura prænoſcenda, & occulta diuinanda, maleficia exer-
cerent: cuius magiæ genus maximè proprio vocabulo malas artes dici, teſtatur Phi-
lo[b], qui tamen veram magiam, vt ſcientiam libero homine dignam, ſummopere lau- [b] *Philo lib. de ſpecial. legibus.*
dat. Porrò tertij generis Magi Romanorum legibus, inquit Tertullianus[c], cùm dam- [c] *Tertul. lib. de Idololatr.*
nati ſint atque proſcripti: cumque magia punitur, cuius ſpecies eſt, ait, aſtrologia, *iu-*
diciaria ſcilicet; vtique & ſpecies in genere damnatur.] hæc ille,qui eius generis hos fuiſ-
B ſe Magos eſt opinatus, ſic dicens: Magi & Aſtrologi ab Oriente venerunt: ſcimus ma- [a] *Tertul. lib. aduer. Iudæos.*
giæ & aſtrologiæ inter ſe ſocietatem. Primi igitur ſtellarum interpretes natum Chri- [c] *Tertull. ibid. Pamel. not. ad Tert. lib. de idololat. num. 12.*
ſtum annunciarunt, primi munerarunt.] hæc Tertullianus[a], qui & eoſdem Reges [f] *Plin. nat. hiſt. lib. 30. c 1.*
fuiſſe aſſentiri videtur, dum ſic ait[c]: Reges Arabum & Saba dona afferent illi; nam & [g] *Phil. lib. de ſpecial. legibus.*
Magos Reges ferè habuit Oriens.] hæc ille, alludens nimirum ad Plinium[f], qui ait ma-
giam in Oriente Regum Regibus imperaſſe: vel ad id quod antè Philo dixerat hoc mo-
do: Non ſolùm eam plebei ſectantur, ſed etiam Reges Regum maximi, præſertim Per-
ſici,tam curioſi harum artium, vt regnare non liceat, niſi cum Magis verſato familiari-
ter.] hactenus[g] ille.

XXX. MAGI REGES.

At quòd Magi fuerint Reges, etiam Theophylactus[h] aſſerit, idemque Fidelium pia
traditio tenet: eoſdemque tres numero fuiſſe, ſecundùm tria munerum genera, æque
C confirmat; quod & ſanctus Leo[i] in ſuis ſermonibus ſæpe teſtatur. Hos igitur fuiſſe Re- [h] *Theophylact. in Matth. 2.*
ges dixerimus, viſitato more diuinæ Scripturæ, quæ cuiuſque oppidi dominum Regem [i] *Serm. de Epiphan. 1. 3. 5. & 6.*
appellare conſueuit; vt patet de quinque Regibus, quos Abraham[k] armatis ſuis verna- [k] *Geneſ. 14*
culis debellauit. Nec quidem propinquioris Iudææ Arabiæ eos fuiſſe Reges putamus;
nam illi præerat Syllæus, cuius Ioſephus frequenter meminit: ſed potiùs interioris par-
tis prouinciæ illius, quæ longè lateque ad Orientem & Meridiem ſeſe diffundit. Quòd
verò eoſdem Matthæus Magos appellet; in eam ſententiam ſumus procliuiores, vt exi-
ſtimemus, illius magiæ ſtudioſos, quæ ex rerum naturalium cognitione percipitur, ex-
titiſſe. cui quidem noſtræ ſententiæ adſtipulatus videtur Chalcidius Platonicus, dum
ſuis in Timæum Platonis commentariis hæc ait: Eſt quoque alia ſanctior & venerabi-
lior hiſtoria (*alludit enim ad Matthæi Euangelium*) quæ perhibet ortu ſtellæ cuiuſdam
D non morbos mortesque denunciatas, ſed deſcenſum Dei venerabilis ad humanæ con- [l] *Epiph. in cõp. doct.*
uerſationis rerumque mortalium gratiam. Chaldæorum profectò ſapientes viri,& con-
ſideratione rerum cæleſtium ſatis exercitati, quæ fiſſe dicuntur recentem ortum Dei; re-
pertaque illa maieſtate puerili,venerati eſſe, & vota Deo tanto conuenientia nuncupaſ-
ſe.] hucuſque ille,ratus tamen hos fuiſſe Chaldæos. Cùm autem Epiphanius[l] dicat,di-
ctos Cæturæ filios,Magorum progenitores, habitaſſe in partibus Arabicis Magodiæ re-
gionis:haud ineptè quis dixerit,Magos,non à magica facultate, ſed ab eadem Magodia
regione eſſe denominatos.

XXXI. MAGI QVANDO VENERVNT.

De tempore autem quo Magi Bethlehem venerint, inter ſe diſſentiunt antiqui ſcri-
ptores: quorum aliqui, vt Euſebius Pamphili[m], Epiphanius[n], ac ceteri hos ſecuti, [m] *Euſebius in Chronic.*
in ea fuerunt ſententia, vt poſt biennium à Chriſto nato Magos in Bethlehem ad Chri- [n] *Epiph. in Panar. lib. 1 tom. 1. prope fin. & to. 2. hæreſ. 30. cõtra Ebionæos.*
E ſtum veniſſe dicerent; ea nimirum ratione adducti, quòd Herodes (vt teſtatur Euan- [o] *Matt. 2.*
geliſta[o]) omnes pueros occidi iuſſit à bimatu, & infrà, ſecundùm tempus quod exqui- [p] *Aug. ſer. 7. de Epip. de temp. 35. & in addit. ſerm. de Epiph. edit. Louan. pag. 431.*
ſierat à Magis. Sicque anno Auguſti Imp quadrageſimoquarto Magos Bethlehem
perueniſſe aſſeruerunt. Alij verò dixerunt, decimotertio à natiuitate Domini die Ma-
gos Bethlehem adueniſſe, verùm biennio ante Chriſtum natum illis ſtellam apparuiſſe:
cuius ſententiæ Auguſtinus[p] fuiſſe reperitur, & alij, nec alia ex cauſa, quàm quòd à bi-
matu & infrà, Herodes pueros omnes necandos curauit. Sed vt ab his omnibus diſſen-
tiamus, multa perſuadent. Dicant, rogo, qui poſt biennium à Chriſto nato eos ædue-
niſſe tradunt, an id acciderit, quia non ſtatim vt viderunt ſtellam, ſe itineri commiſe-
runt? At non ea eſt cauſa: quandoquidem eos, confeſtim vt ſtellam inſpexerunt, eſſe
profectos, Euangeliſta non obſcurè inſinuare videtur: alioquin ea mora ipſos reddidiſ-
ſet ſuſpectos poſteris nomine ignauiæ, ſi tam inſolito ſigno admoniti, adhuc annum &

Universidad de Deusto
Biblioteca

multos menses oscitanter nimis iter capessere detrectassent. Si verò statim vt in cælo visa A
est stella, iter arripuerunt; quidnam fuit causæ vt biennij tempus insumpserint in itinere?
cùm, non dico si è Perside vel Babylone, sed etsi ab extremis Indiis Orientalibus profecti
fuissent, illud licet longissimum itineris spatium sex mensibus eos conficere potuisse, qui-
libet æquus rerum æstimator diiudicare possit. Insuper si, vt dicunt, post biennium Magi
[a] *Matt. 2.* aduenerunt: quo modo (quod refert sanctus [a] Matthæus) eum in Bethlehem inuenerunt,
[b] *Luca 2.* quem (vt testatur sanctus Lucas [b] Euangelista) post quadraginta dies, secundùm Mosi legis
mandatum, tulerunt Hierusalem, vt sisterent eum Domino, hisque impletis officiis Io-
seph & Maria Virgo sanctissima vnà cum infantulo sunt reuersi in Galilæam, atque Na-
zareth habitarunt? Aliqui verò ex his qui hanc sententiam firmare conati sunt, non va-
lentes his respondere, commentum excogitarunt, dicentes, iterum parentes cum puero,
occasione cuiusdam festi, esse reuersos Bethlehem. Sed quod festum fuerit illud, dicant B
obtestor. Nam si aliquod fuit ex legalibus; Hierosolymam, & non Bethlehem eundum
fuisset. Si verò aliquod spectaculum Bethlehem ederetur, absit vt eius causa vel pedem
extra domus limen integerrima Virgo produxisse credatur. Atque hæc satis sint ad hanc
sententiam refellendam.

XXXII. ARGVITVR ERROR DE MORA BIENNII. Quod autem ad illos pertinet, qui stellam ante biennium apparuisse putarunt: etsi
satis esse possent quæ paulò antè de tam longo temporis spatio in itinere insumpto dicta
sunt: tamen quia & iidem vnà cum illis ea nituntur ratione, quòd dicat Euangelista,
Herodem occidi iussisse infantes omnes à bimatu, & infrà, secundùm tempus quod ex-
[c] *Chrys. homil. 7. in Matth.* quisierat à Magis: ad hæc primùm inferimus id quod Ioannes [c] Chrysostomus iisdem re-
spondens ait: Quòd Herodes à biennio & infrà pueros interfici iussit, non mireris: si-
CVR A BIMATV CAEDES IVSSA. quidem conueniunt in eum tyrannum pauor & furor: pro abundantia cautionis maius C
tempus inclusit, ne quis vel proximæ ætatis effugeret.] hæc ille, & prudenter sanè. Quis
enim insanientis tyranni, & metu perdendi regni, in proprios filios immaniter debac-
chantis, furorem intra terminum rationis vel temporis metam putauerit continendum?
Tyrannorum est cuncta pauere, nec quantauis adhibita cautela atque custodia posse red-
di securum. Didicit ille à Magis tempus stellæ; & licet ex ortu stellæ potuisset simul in-
telligere tempus nascentis infantis; tamen veritus ne fortassis antea natus esset quàm il-
li stellam vidissent, ea sibi arte consulendum putauit, ne vlteriùs quod in ea re suspicare-
tur, reliquum esset: sicut cùm nulla subesset ratio, vt qui extra Bethlehem nati essent, oc-
ciderentur; eo quòd ex diuina Scriptura per Principes sacerdotum & Scribas certior fa-
ctus esset, quòd Christus in Bethlehem nasceretur; tamen omnes, qui in omnibus finibus
eius essent, necari præcepit. D

XXXIII. Sed cùm illud biennij spatium Euangelista referat ad ea quæ à Magis dicta essent
Herodi, cùm ait: A bimatu, & infrà, secundùm tempus quod exquisierat à Magis] di-
ci posse videtur, quòd etsi Herodes omnes pueros à bimatu & infra occidi mandauit;
tamen quod dicitur: Et infra secundùm tempus quod exquisierat à Magis] illud,
Secundùm tempus; non esse referendum ad id quòd dixerat, A bimatu; sed ad illud
potiùs, quod subdit, Et infra: sicque Euangelistam significare voluisse, eo cædis edicto
non includendos eos qui geniti essent post Christum natum, & stellam visam à Magis,
quorum nulla posset esse suspicio; atque ita voluisse cædendorum puerorum terminum
esse secundùm tempus quod exquisierat à Magis. Sicque ex his, ni fallor, sublata illa
videtur de biennio & tempore à Magis perquisito difficultas. Eumdem locum sic de-
claratum vidi postea à Cornelio Iansenio Episcopo Gandauensi, viro quidem Theolo-
gicis facultatibus nobiliter exculto; quo non mediocriter delectatus sum, ne ego noui E
sensus Euangelicæ interpretationis, quantumlibet veri atque germani, dicerer pri-
mus auctor.

XXXIV. ADVENTVS MAGORVM. Itaque ea magis nobis probatur sententia, quæ Catholicæ Ecclesiæ consuetudine
magis recepta videtur: nempe, Magos tunc, cùm natus est Christus, statim vidisse stel-
lam; eosdemque mox Iudæam versus iter suscepisse, ac Iudæorum metropolim Hieroso-
lymam accessisse, atque interrogasse de nato puero; totumque itineris spatium termino
dierum tredecim confecisse, atque Bethlehem peruenisse eodem die quo S. Dei Ecclesia
tantam solemnitatem anniuersaria memoria celebrare consuecuit. Quod quidem haud
mirum videri debet, si ex Arabia Iudææ adiacente (quod superiùs demonstranimus)
[d] *Isaiæ 6.* eosdem aduenisse dixerimus, & (vt prædixerat [d] Propheta) ad celeritatem itineris dro-
medarijs

A medarijs vsos fuisse, quos velociores esse ad cursum equis Nysæis [a], Aristoteles tradit. [a] *Arist. hist. anim. lib. 9. & vlt.*
Constans insuper est de his sanctorum Patrum sententia, Magos Bethlehem aduenien-
tes, in præsepe, vbi natus est, Christum Dominum reperisse, id Chrysostomo [b], Augu-
stino [c], Hieronymo [d] fæpiùs, & alijs ferè omnibus attestantibus. Vnde summo iure re-
darguuntur qui aliter senserunt, ea leui ratione permoti, quòd Matthæus nullam de
præsepe fecerit mentionem, sed dixerit [e] eos intrasse domum, & inuenisse puerum cum
Maria matre eius: quasi verò non sit diuinæ Scripturæ satis frequens phrasis, locum
quemlibet, ad habitandum tamen accommodatum, quantumlibet exiguum, domum
appellare: cùm & nidum auium, domum quoque nominet, vt videre est in Psalmo:
Herodij domus.] vnde Euthymius [f] sic optimè: Hic, inquit, tugurium domum
appellat.

[b] *Chrysost. in Matth. 2. hom. 6. & 7.*
[c] *Aug. ser. 2. de Epiph.*
[d] *Hier. epist. 14. 17. 18. & 27.*
Fulgentius, & alij recentiores.
[e] *Matth. 2.*
[f] *Euthym. in Matth. 2.*

B Quod ad stellam pertinet, quæ ijsdem Magis apparuit: cuius generis astrorum fue- XXXV. DE STELLA.
rit; iam penes omnes antiquos Patres in confesso est, nequaquam ex illis fuisse, quibus
cælos videmus ornatos, nec etiam ex illis, quæ ex vaporibus coagmentatis accensæ in
aëre, cometæ sunt dictæ: quod Origenes [g], Basilius [h], Chrysostomus [i], & alij optimè
intellexere. Cùm autem diuino miraculo cælitus apparuerit, naturæ superans facul-
tatem; cuius substantiæ fuerit, non est facilè definire: vnde in eo consentiunt omnes,
diuinam quamdam fuisse virtutem, quæ non aspicientium tantùm oculos sui fulgoris
radijs illustraret, sed quæ & mentes illorum diuina luce perfunderet, atque ad Christum
natum perquirendum excitaret; idque præ ceteris affirmat S. [k] Leo his verbis: Agente
sine dubio in eorum cordibus diuina inspiratione, vt eos tantæ visionis mysterium non
lateret; & quorum oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum.] id ip-
C sum Chrysostomus [l], Fulgentius [m], & alij. Gregorius [n] Nyssenus existimauit esse An-
gelum, qui ea figura stellæ apparuerit. Quicquid sit, illud exploratissimum est, ipsum
Deum omnipotentem, qui visibilibus illis signis, columna ignis per noctem, & nubis
columna in die populum tot annis per desertam regionem deduxit, eumdem ipsum
stellæ signo Magos ad præsepe perduxisse. Certè non eius fulgoris, quo ceteras nitere
videmus stellas, fuisse, sed longè fulgentioris, S. Ignatius [o] proximus illis temporibus de-
clarat his verbis, ad Ephesios scribens: Stella fulsit splendore exuperans omnes quot-
quot antè fuerant: lux enim illius inenarrabilis erat, & stuporem incussit omnibus aspi-
cientibus eam rei nouitas. Omnia autem reliqua astra vnà cum Sole & Luna chorus fue-
re stellæ illius, ipsa verò claritate exuperabat omnes.] hæc ille. Hinc Prudentius cecinit
de ipsa dicens:

[g] *Orig. lib. 1. contra Cels.*
[h] *Basil. de hum. Christ. generat.*
[i] *Chrysostom. in Mat. 2. hom. 6.*
[k] *S. Leo ser. 4. in Epiph.*
[l] *Chrysost. ubi supra.*
[m] *Fulgent ser. de Epiph.*
[n] *Nyss. Dialog. de anima.*
[o] *Ignat. ad Ephes. epist. 14.*

D *Stella quæ Solis rotam*
Vincit decore ac lumine, &c.]

Ex quibusdam autem apocryphis Seth nomine scriptis libris, multa de Magis fe-
runtur, deque stella quæ illis apparuit, quòd formam pueri crucem gestantis exprime-
ret: sed quia hæc commenta ab hæreticis [p] Sethianis excogitata videntur, vt inania præ-
termittimus.

[p] *Epiph. hæres. 26. & 39.*

Cetera autem quæ huius historiæ sunt mysteria, ipsaque à Magis oblata mystica mu- XXXVI.
nera, qui hæc cupit, interpretes consulat; nos verò nostri instituti limites non excedi-
mus. Illud tantummodo non prætereundum putamus, eiusmodi Magorum ad Chri- FESTVM EPIPHANIAE
stum aduentum, quòd ex eo vocatio Gentium ad Christum expressa fuerit, percelebri
anniuersario cultu Ecclesiam consueuisse celebrare, ac magnificentissimè colere, vt san-
E ctorum Patrum ferè innumeræ de ea re descriptæ homiliæ declarant: adeò vt extorris
prorsus à Christiana religione videretur, qui tantæ eius diei celebritati non interfuisset.
Vnde de Iuliano Apostata Ammianus [q] scribit, quòd licet clàm dæmonibus immola-
ret, tamen ne detegeretur quòd erat idolorum cultor, voluit suam præsentiam exhi-
bere his ferijs, quas, inquit, Christiani celebrantes mense Ianuario, Epiphaniæ nomi-
ne nuncupant. Eadem de Valente Imp. testatur Gregorius [r] Nazianzenus. At iam de
his satis.

[q] *Ammian. Marcel lib. 21.*
[r] *Greg. Nazian. orat. in funere Basilij.*

Postquam autem Magi, vt decebat, Christo infanti debitum exhibuere religionis XXXVII.
obsequium, in somnis admoniti, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam: qui MAGORVM REDITVS.
tantum abest vt Hierosolymam ad Herodem redierint, vt nec in his quæ esse solent
in via, publicis hospitarentur hospitiis, sed in montibus & in speluncis agerent, cùm
post labores itineris, quiescendi tempus aduenisset. Atque hæc quidem ex his quæ

Cyrillus

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Extat Cyrilli historia de vita Theodosii apud Metaphr. die 11. Ian.

Cyrillus[a] fidelis historicus scribit in rebus gestis S. Theodosij cœnobiarchæ, facilè possunt A intelligi; qui dum agit de monte & spelunca, quam sibi ad habitandum sanctissimus vir ille delegit, hæc ait: Quædam enim fama ab alto à parentibus tradita ad nos vsque pervenit, quæ dicit, fideles illos Magos, qui Bethlehem venerunt ab Oriente, cùm Deo, qui ex superna specula in Occidentem huius mundi venerat, aurum, thus & myrrham piè admodum obtulissent; deinde ab Angelo responsum accepissent ne eamdem viam rursùs inirent, sed per aliam prorsus redirent in suam regionem: hos, inquam, dicit Magos in hac spelunca in reditu fuisse diuersatos; cumque hic noctu dormissent, manè ingressos esse viam quæ ducebat in patriam. Tale quidem esse id quod dicitur, nulla labefactat improbabilitas. Nam primùm quidem cùm statuissent non ingredi iter per Hierosolymam, non est admodum facilè, vt ij alia via ex Bethlehem domum reuerterentur: sicut etiam nunc videmus, eos qui à Bethlehem, vel ab ea quæ est circumcirca regione transeunt, per hanc B proficisci.] hæc ille. Pergit verò Euangelista:

XXXVIII. IESVS OFFERTVR IN TEMPLO.

[b] Luc. 2.

Postquam[b] impleti sunt dies purgationis Mariæ, secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur, & vt darent hostiam, secundùm quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundùm consuetudinem legis pro eo: & ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit; Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c. Et erat pater & mater eius C mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur: & tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.] hæc Lucas. Porrò hæc omnia, vt legi obsequerentur, legalia exibuerunt officia; quod & Lucas, dum ipsas citat leges, insinuat, cùm alioqui nullatenus astringeretur Virgo sanctissima: quippe quæ sicut cùm concepit filium, nulla est ex parte fœdata, sed mirificè illustrata; ita cùm peperit, nullam virginalis claustri iacturam sentiens, remansit in omnibus illibata, atque prorsus impolluta, magis magisque donis cælestibus aucta.

XXXIX. VIRGINITAS ILLIBATA.

[c] Tertul. lib. de Carne Christ. in fine
[d] Orig. in Luc. homil. 14.
[e] Ambr. in Luc. com. lib. 2.
[f] Ezech. 44.
[g] Cõtra Pelag. lib. 2.
[h] De Ciuit. Dei lib. 22. c. 8.

Non est igitur quòd quis requirat in natura modum, dum qui supra naturam habet imperium, hæc miraculo operatur, & superexcellenti quadam diuinæ operatione D naturæ: qui enim è mortuis exurgendo signaculum sepulturæ non soluit, quomodo nascendo virginale claustrum violauit? nisi quis impiè dixerit, qui pepercit lapidi, non pepercisse matri. Si quid autem contra hæc loqui visi sunt Tertullianus[c], Origines[d], & Ambrosius[e]: ita accipiendæ sunt eorum sententiæ, vt sic Christus per sacra virginei vteri claustra transierit, vt eadem clausa remanserint, secundùm illud quod de porta Orientali[f] prophetice dictum est: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa Principi.] quod ad specialem Saluatoris natiuitatem esse referendum, ait[g] Hieronymus, vt sic dicatur Christus aperuisse claustra ipsius virginalis pudoris, vt tamen eadem iugiter clausa permanserint. Augustinus[h] nouo miraculo in re minima edito, vetus in re omnium maxima factum demonstrat, cùm agit de annulo ad zonam ligato, atque sine ip- E sius annuli vel zonæ fractura foras in terram elapso. Sicut ergo ea ratione lege soluta erat sanctissima Virgo: ita etiam (quòd non sicut ceteræ feminæ, viri semine conceperit, nec vt aliæ, cum dolore pepererit) omnium quæ ex peccati culpa proueniunt, infirmitatis atque languoris expers omnino fuit: hinc sibi tempus purgationis expectandum non erat; & nihilominus hæc omnia libens volensque, vt sacræ legi obsequeretur, sibi implenda proposuit.

XXXX. [i] Timoth. presb. serm. de proph. Simeone.

Sed ad ipsum Simeonem veniamus, de quo hæc scriptis mandasse reperitur Timotheus[i] presbyter Hierosolymitanus: Cùm, inquit, Simeon esset in templo, vidit quidem multas matres cum suis filiis templum ingredientes ad peragendum sacrificium purificationis; in quarum medio erat quæ portabat venerandum fœtum, & nullis sordibus contaminatum. Iustus autem Simeon huc & illuc oculos circumferens, post-

quam

A quam vidit multas matres in priuato habitu humanitatis, solam autem Virginem infinito & diuino lumine circumdatam, separauit reliquas matres, clamans & dicens coram omnibus: date mihi locum, vt teneam eum, qui desideratur: vidi eum, qui me præuidit; vnde & meus germinauit spiritus. Cur quæ estis ancillæ, cum libera & domina concertatis? cur infantes vestros aræ offertis? huc conuertimini, & eos offerte huic puero, qui est antiquior Abraham, &c.] hæc ille; sed, vt putamus, pia potiùs meditatione, quàm historica assertione. Idem Simeon, de quo agimus, inter Prophetas annumeratur: de cuius vita & obitu [a] Epiphanius agens, hæc habet in fine: Vita functus est Simeon iste quidem pluribus annis obsitus, bene confectus: nec tamen à sacerdotibus postremum honorem consecutus, humatus est.] hæc ille. Cur autem id acciderit, nullam affert causam; sed ea putatur, quòd palàm Christi aduentum annuncians, in se sacerdo- B tum ceterorum inuidiam & odium concitarit. Porrò commentum illud de Simeone, quòd cæcus fuerit, sed cùm Iesum accepit in vlnas, visum receperit, nec dignum quidem putauimus, quod Annalibus intexeretur: nam diuinæ Scripturæ aduersari constat. Leuitici enim capite vigesimoprimo sententia Domini declaratum scimus, ne cæcus in templo Domini fungeretur munere sacerdotis: functionem autem illam sacerdotalem fuisse, cùm Lucas insinuat, tum Patres ferme omnes agnoscunt, & Ecclesiam in sacris imaginibus profiteri, certum est. Auctor autem eius historiæ est, qui præfationem habet versionis dialogi Iasonis cum Papisco, quæ extat in calce operum Cypriani editionis Pamelij, ex quo alij accepisse videntur. Sed cùm nullus antiquorum Patrum Simeonis cæcitatis reperiatur assertor: equidem eam historiam vt apocryphum esse reiectam, argumento est.

IESVS A SIMEONE SVSCIPITVR.

[a] Epiph. de Prophet. vit. & interit. c. 24.

C Verùm enim verò non tantùm cùm accepisset puerum in vlnas suas Simeon, illud de aduentu Christi palàm canticum occinuit, & propheticè, quæ de illo essent ventura, prædixit: sed, Et erat, inquit Lucas[b], Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua erat vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Et hæc, ipsa hora superueniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.] hæc de ipsa Lucas Euangelista. Quomodo autem Anna numquam è templo discesserit dicatur, vt meritò eamdem S. Cyrillus[c] Hierosolymitanus religiosissimam monialem appellet, consule quæ superiùs dicta sunt de præsentatione Dei genitricis in templo. At quomodo Præsentationis Christi solemnitas, quam & Purificationem, siue Occursum maiores nuncupauere, ad abolenda Lupercalia, Romæ cœpta sit anniuersaria festa D die celebrari, suo loco dicturi sumus inferiùs.

XLI. DE SIMEONE

[b] Luc. 2.

ANNA VIDVA.

[c] Cyril. catech. 10.

Cùm verò hæc Hierosolymis non in angulo, sed in templo agerentur, & tam ex Simeonis cantico & prophetia, quàm etiam (vt dictum est) ex Annæ attestatione, iam spargerentur in vulgus, & in Herodis aures illaberentur: qui nuper de nato Rege Iudæorum ex relatione Magorum magnum timorem conceperat; his denuo de aduentu Christi nuncijs exacerbatus, in furorem actus, vt se eo metu liberaret, necem meditatur infantis. Sed tanto facinori, per Angelum Ioseph monens, occurrit Deus: tunc enim accidit, quod post Magorum discessum contigisse Matthæus[d] Euangelista scribit his verbis: Cùm recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum di- E cam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum, & erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ex Ægypto vocaui filium meum.] hæc Matthæus. Quæ autem Domino nostro Iesu Christo Ægyptum adeunti contigerint, ex Sozomeno[e] hæc scribente describimus.

XLII.

[d] Matth. 2.

IESVS DVCITVR IN AEGYPTVM.

[e] Sozom. Hist. lib. 5. c. 21. & Niceph. ex ipsa lib. 10. c. 31.

Memorant, inquit, arborem esse, quæ Persis dicitur, Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis; cuius fructus aut folium aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos à compluribus depulerit. Nam traditum est, Ioseph cùm propter Herodem, assumptis secum Christo & Maria sancta Deipara, fugisset, atque venisset Hermopolim, simul vt portæ appropinquauit, statim arborem, licet planè maximam, aduentu Christi curuatam esse, atque ad solum vsque se inflexisse, & Christum adorasse. Atque hæc quidem

XLIII.

Universidad de Deusto
BibliotecaCC

TESTIMONIA EGYPTVM PERDVCTO MIRACVLA.

quidem de hac arbore, sicut à multis audiui, à me commemorata sunt. Quæ quidem, si quid ego iudico, vel significabant iam Christum in vrbe adesse; vel, vt est verisimile, non modo arborem, quam incolæ propter magnitudinem & pulchritudinem lege gentilicia venerabantur, dæmone iam qui ibi colebatur, ob Christum talium rerum euersorem, qui in eo loco comparebat, perhorrescente, sua sponte commotam esse; verùm etiam omnes Ægyptiorum statuas, aduentante tum Christo, iuxta prophetiam Isaiæ concussas. Itaque dæmone inde abacto, arbor, quò rei gestæ testimonio esset, remansit ibi, fideleſque morbis liberauit. Atque vt Ægyptij & Palæstini istarum rerum, sic alij singuli aliarum, quæ apud ipsos gestæ sunt, testes locupletes existunt.] hactenus Sozomenus. At verò Isidi consecratam fuisse Perseam arborem, Plutarchus [a] ait; ea de causa, quòd eius fructus cordis, solium linguæ speciem referat.

[a] *Plutarch. in Iside.*

XLIV.

Quod pertinet ad Ægypti simulacra: de illis olim hæc prædixerat Isaias [b]: Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius, & cor Ægypti tabescet in medio eius.] Eusebius [c] Pamphili de his agens, hæc ait: Hi qui priùs incolebant Ægyptum praui vitioſique dæmones per multa sæcula in simulacris latitantes, animaſque Ægyptiorum omnis superstitionis errore addicentes ac subiicientes, cùm sensissent nouam quamdam diuinamque virtutem ad se accessisse, illico commoti sunt, & fluctuationem ac perturbationem in semetipsis pertulerunt; corque eorum & vis intelligendi intrinsecus ab ipsis conuicta sunt; cesseruntque & fugati sunt ab eadem virtute, quæ vi effugere eos compellebat, & ignis instar ineffabili quadam ratione adducebat: & tunc quidem inuisibiliter dæmones talia passi sunt, cùm Saluator noster in Ægyptum cum visibili corpore peruenit.] hæc Eusebius. Sed & S. Athanasius [d] Alexandrinus Episcopus, non tantùm commota esse, sed corruisse simulacra Ægypti testatur his verbis: Quis iustorum aut Regum in Ægyptum descendit, & eius descensu idola in Ægypto ceciderunt? Abraham descendit, nihilominus tamen idolatria vbique viguit: natus est ibi Moyses, æquè illic hæsit religionis error:] & inferiùs: Ægyptiorum superstitio non quieuisset, nisi Dominus omnium in corpore, quasi in nube vectus, eò descendisset, & idolorum errores compescuisset.] hæc ille.

[b] *Isai. 19.*
[c] *Euseb. de demonst lib. 6. c. 20.*

SIMVLACRA COLLAPSA.

[d] *Athanas. lib. de incar. Verbi.*

XLV.

Origenes [e] & ipse Ægyptius in hunc modum: Fuge in Ægyptum, propterea vt destruantur manufacta eorum, & confringantur & pereant idola ipsorum; propterea vt dęmones turbentur & Regum fabricæ in idolis destruantur, vt fiat in aduentu Domini fugitiuorum seruorum & malorum interitus.] hæc ille, & alia multa id genus: eadem alij complures sanctorum Patrum: quæ quidem omnia sic accipienda esse putamus, non vt cuncta quæ tunc erant in Ægypto corruerint simulacra, sed de his aliqua; non tam in signum quòd ille aduenisset, quàm quòd idololatriam esset penitus euersurus. Demum in Vitis Patrum, quod opus Euagrij esse putatur, hæc scripta leguntur: Vidimus & alium sanctum virũ, nomine Apollonium, apud Thebaidẽ in finibus Hermopolis; ad quam ciuitatem Saluatorem cum Maria & Ioseph de Iudææ finibus venisse tradunt, secundùm prophetiam Isaiæ. vidimus ergo ibi & templum ipsum, in quod ingresso Saluatore, corruisse omnia idola in terram, & comminuta esse, memorabantur.] hæc ibi. Sanè quidem illinc fluxisse in Græcos fontem idololatriæ, qui Herodotum legerit in Euterpe, planè intelliget.

[e] *Orig. homil. 3 diuers.*

XLVI.

Porrò non modò Ægyptum Domini præsentia illustratam, sed & ipsam solitudinem, per quam transiuit, esse nobilitatam tradunt: quæ tunc quodammodo semen benedictionis suscipiens, postea suo tempore (quod idem ait [f] Propheta; Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium: germinans germinabit) tot sanctorum monachorum, illic quaquauersum incolentium, produxit sacra germina. At non prætermittendum putamus nobile monumentum habitationis Christi in Ægypto; quod traditione piorum cognitum posteris, ab his qui religionis ergo ad illa peregrinati sunt loca, & inter alios ab eo qui ceteris habetur [g] fidelior, sic describitur: Inter Heliopolim & Babyloniam, medio ferme loco, est balsami hortus.] & post multa: Rigatur, inquit, hortus ille ex paruulo fonte, sed vbere; in quo fama est beatam Virginem Iesum paruulum pluries lauisse, panniculoſque eiusdem mundasse, cùm esset in Ægypto propter metum Herodis. est & ibidem lapis, super quem dicitur eosdem exiccasse. hæc omnia venerantur à Christianis & Sarracenis. Verùm quia fons Iesu paruulus est, non sufficiens irrigationi to-

[f] *Isaiæ 35.*

[g] *Burchar. in descript. Terræ S. par. 2. cap 4*

MEMORIA CHRISTI IN AEGYPTO.

A hi totius horti, Saraceni alium profundum foderunt puteum iuxta illum, ex quo quatuor boues per rotam aquam extrahunt, sperantes ex vicinitate fontis Iesu aquam alterius fontis fore virtuosam. At se deceptos animaduertentes, constituerunt canalem, per quem transmittunt aquam illam in fontem Iesu: vt sic ex eis mixtis fœcundaretur hortus. Nec eos fefellit opinio: nunc enim sufficienter & virtuosè fœcundatur ex aquis sic mixtis.] hæc & alia admiranda, quæ auctor oculis contemplatus est, refert; cui, vt diximus, ceteri qui eiusdem argumenti libros scripserunt, adstipulantur: qui & addunt [a], locum illum in quo habitasse ferebatur sancta Deipara, ab ipsis etiam Saracenis magna veneratione haberi, adeò vt ibi lampadem perpetuò ardentem in memoriam Iesu illic olim habitantis conseruent: locumque illum ab incolis Ægyptiis Matreiam nominari tradunt. Sunt & alia multa de his quæ tum in itinere, tum etiam cùm manerent in Ægypto, contigisse dicuntur: quæ quoniam firma carent auctoritate, libentiùs silentio prætermimus: accepta enim putamus ab apocrypho illo De Infantia Saluatoris inscripto libello, qui legibus [b] Ecclesiasticis est interdictus. Sed his omissis, Euangelicam iam prosequamur historiam.

[a] *Vide Cornel. Ianss. concord. Euang. c. 11.*

[b] *Gelas. in can. de lib. apocrypb.*

XLVII.

Cùm verò Christus ex Iudæa recessisset: Tunc, inquit Matthæus Euangelista [c], videns Herodes quoniam illusus esset à Magis, iuratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, secundùm tempus quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem: Vox in Rama audita est ploratus, & vlulatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.] hactenus de his Matthæus. Non sensit ante dictum tempus dierum quadraginta Herodes se illusum à Magis: siquidem cùm illi magno silentio recessissent, spe sua frustratos atque delusos esse putauit, vitasseque in itinere Hierosolymam, ne populi totius derisioni paterent. Hæc ratus ille, quæ Magi dixerant de Christo nato humanum existimauit esse figmentum. Cùm primùm autem de eodem ex his quæ accidissent in templo (vt diximus) certior factus esset; tunc se à Magis, qui se redituros Hierosolymam ad ipsum spopondissent, illusum fuisse cognouit: magnoque furore percitus, quoslibet mox infantes, qui Bethlehem essent, ac in finibus eius, necandos esse mandauit; eos videlicet qui essent bimuli ac inferioris ætatis, vsque ad illud tempus quo stella Magis apparuisset, & de Christo nato certam fidem fecisset. Cur autem à bimatu & infrà Herodes pueros occidi iusserit, satis superiùs dictum est, cùm de tempore apparentis stellæ sermonem habuimus.

[c] *Matth. 2.*

HERODES IN INFANTES SAEVIT.

XLVIII.

Hic tantùm refellendum est illorum commentum, qui dixerunt idcirco bimulos ab Herode esse iussos occidi, quòd tunc temporis ipse Romam abierit accusatus à filiis, neque vsque ad biennium in Palæstinam redierit. Hæc licet conficta omnino videantur, tamen esse falsa, Iosephi testimonio conuincuntur. Constat quippe eiusdem [d] auctoritate, Herodem tempore regni sui Romam bis concessisse: primò quidem non accusatus à filiis, sed potiùs ipse accusaturus filios, illuc se contulit; indeque in Palæstinam est reuersus ante annum vigesimum octauum regni ipsius; quo anno, Olympiade centesima nonagesimasecunda, Cæsaream in honorem Cæsaris dedicauit. Quod certè tempus neque secundùm annos regni Herodis ab eodem Iosepho supputatos, neque secundùm initam superiùs à nobis rationem eiusdem regni, tempori natalis Domini aptari potest, & multo minùs posterior eiusdem Romam aduentus, cuius idem [e] meminit, vt rectè inteuenti veritas se ante oculos offert. Itaque illa tum Eusebij [f], tum etiam aliorum asserentium infanticidium perpetratum post biennium à Christo nato, sententia prorsus irrita redditur.

ARGVITVR ERROR DE MORA HERODIS.

[d] *Ioseph antiq. lib. 16. c. 7. 8. 9*

[e] *Idem eod. lib. c. 13.*

[f] *Eusebius in Chron.*

Necantur miserando modo interea infantes: luxit tunc Bethlehem infantulos suos: & quod prædixerat Hieremias [g] Propheta, vox in Rama audita fuit: nimirum, siue (quod habet Hebraica lectio) immensum de tam miserabili infantium strage lamentum auditum est in excelso, siue in Rama ciuitate in sorte Beniamin contra Hierusalem, cuius est frequens mentio in diuinis [h] Scripturis; siue in Rama, quæ erat in Arabia (vt Iustinus [i] Martyr differens cum Tryphone, putat intelligendum) longè lateque fama percrebuit: eademque non tantùm Ramam, sed Romam perlata est, & peruenit ad aures Imperatoris; quod Ethnicus auctor testatur. Macrobius [k] enim eiusdem infanticidij his verbis meminit, dum agit de Augusto: Cùm, inquit, audisset, inter eos quos in Syria Herodes Rex Iudæorum inter bimatum iussit interfici, filium quoque

XLIX.

[g] *Hiere. 31*

[h] *Iosue 18. Iudic. 19. 3 Reg. 15.*

[i] *Iust. Mar. dial. cum Tryph. de veris. Christ. relig.*

[k] *Macrob. l. 2 Saturn. c. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse, quàm filium.] hæc ille. A

LI. [a] Phil. lib 2. de temporibus. HERODIS SAEVITIA IN SVOS ET SCRIBAS.

His sanè consentientia scribuntur apud [a] Philonem Iudæum (quamuis non eius credatur à multis liber, qui inscribitur de Temporibus) his verbis: Anno verò trigesimo principatus sui tyrannici Zanedrin de domo Dauid deleuit, & Annanelum quemdam atque Zanedrin ex proselytis suffecit, qui nimirum videbantur in lege eruditi: tum & Salomen sororem suam, & virum eius de tribu Iuda, itemque proprium filium, quem ex vxore eiusdem tribus susceperat, interfecit, quòd diceretur in lege promissus Christus natus.] hactenus ibi: quæ tamen scimus à nonnullis impugnari, quasi non sit verè Philo eius Chronici auctor, sed qui illud edidit, Annius. Sanè quidem hæc non posuissem, nisi Eusebium eadem ferè in suo Chronico firmiter asserere reperissem, eadem Olympiade qua natus est Christus, anno primo; vbi hæc ait: Herodes ad ea quæ suprà crudeliter gesserat, etiam hoc addidit: virum sororis suæ Salomes interfecit; & cùm eam alij tradidissèt vxorem, etiam B hunc necat: Scribas quoque & interpretes diuinæ legis pariter necat.] hæc ille. Quæ quidem cùm apud Iosephum non reperiantur (sunt enim multa ab eo prætermissa) nō aliunde quàm ab aliquo digno auctore Eusebius mutuatus videtur, qui eadem breuiori summa contraxit. Quòd verò idem qui inscribitur Philo, ibi distinguat Herodis principatum tyrannicum à legitimo; ea ratione fecisse constat, quòd licet ab Augusto ex S. C. legitimè Rex institutus fuisset; tamen, vt qui erat alienigena, à Iudæis minùs legitimus habebatur: legitimum verò tunc reputatum à Iudæis esse, cùm illi in eius regnum iurassent; quod tandem extortum ab eodem fuisse dicemus.

LI. [b] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 3. PHARISAEI OCCISI AB HERODE.

Immo & Iosephus his [b] consentientia scribit, dum his vtitur verbis: Ad sex millia Pharisæorum noluisse iurare Herodi, nec Cæsari, cùm tota gens Iudæorum fidem suam eidem Regi iureiurando obligasset; ac eadem de causa ab eodem Herode malè exceptos C esse.] Sic etiam, quod idem qui suprà auctor dicit, Synedrin ab Herode deletum, etiam Eusebius ait, Scribas quoque & interpretes diuinæ legis ab Herode simili scelere occisos. Hæc igitur nomine Philonis scripta in hunc modum testata firmiter posuimus, quòd (vt diximus) liber ille commenticius habeatur. Sanè quidem non imus inficias, multos in eo reperiri errores; quos cùm potiùs tribuendos aliqui putent scriptoribus; cetera quæ aliunde etiam sibi fidem vendicant, cur non recipere debeamus, nullam inuenimus causam. Hæc modò de eo Chronico satis. Interfecit Herodes & tres alios filios, sed aliis temporibus, aliisque de causis: videlicet Antipatrum, qui venenum patri parauerat: sed id factum est (vt narrat Iosephus [c]) quinto die ante eiusdem Herodis obitum. Iussi sunt item ab eo occidi alij duo, sed longè ante hæc tempora: fuerunt hi Aristobulus & Alexander; qui non furore Herodis de medio sublati sunt, sed ipso Augusto permit- D tente, & Concilio centumquinquaginta virorum Beryti ad hoc coram Syriæ Præsidibus conuocato, maturè id iureque decernente; prout idem Iosephus [d], qui rei gestæ seriem pluribus scripsit, testatur: quod & ante Christum natum contigisse, ex eodem auctore facilè percipi potest.

[c] Ioseph antiq. lib. 17. c. 9.

[d] Ioseph antiq. lib. 16 in fin & 17.

LII. INFANTES MARTYRES. [e] Orig. hom. 3. diuers.

Quod pertinet ad necatos infantes: quòd pro Christo occisi sint, immo & in singulis Christus videatur occisus, merito magno honore eos semper Ecclesia affecit, & vt martyres coluit, atque anniuersaria memoria celebrare consueuit. vnde Origenes [e]: Bene, inquit, & secundùm voluntatem Dei eorum memoriam sancti Patres mandauerunt sempiternam in ecclesiis celebrari, veluti pro Domino morientium, veluti pro Iudæis & Gentibus credituris, vel etiam ipsis parentibus; quorum parentes, vt diximus, præ nimio dolore percutiebantur, vt eis intercessio filiorum ad Deum plurimum profuisset.] hæc E Origines: & S. Augustinus ex Latinis de cultu sanctorum Innocentium ab Ecclesia recepto testatur agens contra Pelagianos, & in sermonibus de iisdem habitis. Addunt nonnulli (quod modò diximus) iisdem temporibus Herodem complures Pharisæorum occidi mandasse, eo quòd non sicut alij Iudæi, Cæsari & sibi iurassent. Timore enim nuper nati Regis tyrannus exagitatus, ne regni dispendium pateretur; quo sibi illud magis magisque firmaret, populum ad iuramentum adegit: sed hæc fusiùs anno sequenti, quo sunt facta, dicentur. Narrat Eusebius [f] Herodem post necem infantium perpetratam in multas calamitates incidisse, morboque protinus vexatum esse, sicque ad extremum vsque spiritum perseuerasse. Verùm quod ad morbum pertinet, illæ ærumnæ alio tempore acciderunt: deceptus est enim ipse, quòd infanticidium (vt vidimus) post biennium à Christo nato esse perpetratum putarit.

[f] Euseb hist. lib. 1. c. 8.

Ad hæc

A Ad hæc etiam spectare videtur quod scribit S. Petrus [a] Episcopus Alexandrinus & martyr in suis regulis Ecclesiasticis, quas recepit atque probauit sexta Synodus [b]; occasione huius infanticidij, Zachariam sacerdotem Ioannis patrem, quòd ad necem quæsitum filiū subtraxisset, ab eodē Herode inter templū & altare occidi iussum: scribit hęc istis verbis: Cum quibus Herodes & alium priùs natum infantem cùm interfecturus quęsiuisset, & non inuenisset; patrem eius Zachariam interfecit inter templum & altare, cùm effugisset filius cum matre Elizabeth.] hæc Petrus: non quòd edicto Herodis includeretur Ioannes, qui nec in Bethlehem, nec in finibus eius, sed in domo paterna in montanis Iudææ (vt superiùs dictum est) alcbatur; sed quòd Herodes ea suspicione nati Regis Iudæorū vehemēter exagitatus esset: cùm enim ad aures eius peruenissent admiranda illa, quæ in conceptione & natiuitate Ioannis contigissent, eum Christum esse ratus (sicut & Iudæi B postea eodem errore lapsi sunt) ipsum speciali mandato necari iussit, vt se ea suspicione liberaret. Magna certè fuerant signa illa, atque in ore omnium peruulgata. nam, quod ait Euangelista [c]: Factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis putas, puer iste erit?] Equidem sicut cùm tantus sacerdos, pater eius Zacharias, offerens incensum in templo mutus est redditus; quòd visionem vidisset, cognouit populus: sic etiam reddita illi loquela, ac ministrante ipso in templo, tantæ rei causa neminem latuit. At quod sciebant omnes, Herodem vnum præteriisse ac ignorasse, stultitia est dicere; sicut & obtusæ mentis, existimare Herodem hæc tanta dissimulasse, & patientia toleratse.

LIII. [a] Petrus Alex. can. 3. [b] Sext. Syn. c. 1 apud Theo. Balsam. ZACHARIAE FINIS.

[c] Luca 1.

Hæc dixerimus, quo magis nobis probetur Zachariæ necis causa à Petro allata, licet ex C apocryphis accepta noscatur; quam his quoque verbis recenset Cyrillus [d] Alexandrinus: Hic Zacharias prophetico spiritu ad occultorum cognitionem deductus, cùm mysterium Virginis de eximio partu probè intelligeret, non arcuit incontaminatam purissimamque matrem ab eo templi loco, qui virginibus ex lege designatus erat: docens nimirum Iudæos, quòd creator totius vniuersi & omnis creaturæ Rex humanam naturam, vt reliqua etiam omnia, subiectam habet, pro suo arbitratu eam ad quodcumque velit ducens, non autem ipse creaturæ addictus: adeò vt in ipsius potestate sit situ, nouam creaturam creare, quæ matrem effectam virginitate non priuet. idcirco non arcuit eam à loco templi virginibus dicato: erat enim locus hic inter altare & templum intermedius. Quando igitur audierunt Regem totius creationis ad humanam natiuitatem diuino cōsilio procedere; veriti ne in eius Regis potestatem & imperium venirent, eum qui hæc de partu testifica- D tus erat, interficiunt, sacerdotem sacrificantes.] hæc Cyrillus: narrāt eadem Origenes [e], Gregorius Nyssenus [f], Basilius [g], & alij post eos. Haud tamen dubium est de his intellexisse Hieronymum, dum ait [h]: Alij Zachariam patrem Ioannis intelligi volunt: ex quibusdam apocryphorum somniis approbantes, quod propterea occisus sit, quia Saluatoris prædicauerit aduentum. hoc quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.] hæc ille, in eam sententiam magis inclinans, vt Zacharias ille, quem Dominus exprobrans Iudæis, interfectum dicit inter templum & altare, non fuerit pater Ioannis de quo agimus, sed ille potiùs qui à Ioas Rege inter templum & altare in Regum historia [i] occisus dicitur: quem tamen Ioiadæ fuisse filium, eadem diuina Scriptura testatur; quamuis, quod citat, in Euangelio Nazarenorum pro filio Barachiæ filium Ioiadæ scriptum esse dicat; ex quo etiam Epiphanius [l] eūdem Ioannis patrem Ioiada genitum E esse tradit, qui & Zachariam Prophetam Barachia natum scribit [m]. Certè si fides præstāda est Hippolyto martyri, auctori grauissimo; eius [n] testimonio exploratum habetur, Zachariam Ioannis parentem, filium fuisse Barachiæ sacerdotis.

[d] Cyril. aduerf. Anthropomorphitas. DE ZACHARIAE NECIS TESTES.

[e] Orig. in Mat. tract. 20. [f] Greg. Nyss. de Christi nat. [g] Basilius hom. de humana Christi gen. [h] Hier. in Mat. c. 23 lib 4. [i] Mat. 23. [k] Paralip. 2 c. 24. [l] Epiph. de vit. & interitu Prophet. c. 23. [m] Idem eod. lib c. 21. [n] Apud Niceph. hist. lib. 2. c. 3. FIRMATVR SENTENTIA DE NECE ZACHARIAE [o] Mat. 23.

De patre Ioannis Christum Dominum esse locutum, illa etiam ratio persuadet; quòd dicens [o]: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ] voluerit primum & nouissimum iustum occisum significare, omnesque simul his duobus extremis includere. Nam si de Zacharia filio Ioiadæ, qui à Ioas Rege occisus est, intelligere voluisset; quæ subest ratio diuersitatis, vt sanguis iustus, qui post illum vsque ad Christi tempora effusus est, non esset (quod minatur) super illos venturus? Nec satisfacit his illa responsio, qua dicitur, quòd Scriptura tantùm explicat petitionem vindictæ in Abel & Zacharia. In Abel, cùm dicitur: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me terra.] & in Zacharia, cùm

narrat

Universidad de Deusto
Biblioteca

narrat eum morientem dixisse: Videat Dominus, & requirat.] quasi etsi reliqui iusti vltionem non expetierint, non sint conserta diuinæ Scripturæ testimoniis & exemplis quod Dominus vindicat sanguinem seruorum suorum, & vindictam tribuit in hostes eorum. Certè sicut sanguis Abel, ita & omnium iustorũ sanguinem à Deo vindictam exposcere, ostenditur in Apocalypsi [a]. An non & Machabæi fratres, cùm ab Antiocho cruciarentur, futuram in illum Dei vltionem sunt comminati? cum dixerint [b]: Dominus Deus aspiciet veritatem, &c.] Ceterùm quod ad veritatem historiæ pertinet: non dicti tantùm auctores Petrus, Origenes, Basilius, Gregorius, & Cyrillus Zachariam Ioannis patrem occisum tradunt inter templum & altare, licet de causa necis non æquè conueniant: sed id ipsum testatur Epiphanius [c], sic dicens: Hunc Herodes ille tyrannus iuxta aram domumque Dei occidit, effususque est sanguis eius in vestibulo templi.]

[a] *Apoc. 6.*
[b] *Mach. 2. c. 7.*
[c] *Epiph. de vit. & interitu Prophet. c. 23.*

LV. DE SANGVINE ZACHARIÆ.

Sed quod ad effusum sanguinem spectat: Hieronymus simplicitati credentium potiùs tribuens, quàm historiæ veritati, æquè reiicit quod dicebatur de saxis templi indelebili nota conspersis sanguine Zachariæ, hæc habens [d]: Simpliciores fratres inter ruinas templi & altaris, siue in portarum exitibus qui Siloam ducunt, rubra saxa monstrantes, Zachariæ sanguine putant esse polluta. Non condemnamus errorem, qui de odio Iudæorum, & fidei pietate descendit.] hæc ille. Sed certè non erat de ea re vulgi recens rumor: quandoquidem Tertullianus [e], qui tot sæculis præcessit Hieronymum, in Scorpiaco hæc testata reliquit his verbis: Zacharias intra altare & ædem trucidatur, perennes cruoris sui maculas silicibus adsignans.] hæc Tertullianus. Memini me aliquando incidisse in antiquum codicem scriptum bibliothecæ Vaticanæ, de Peregrinatione ad loca sancta, in quo eadem de Zachariæ sanguine lapidibus templi indelebili nota inhærente certa fide consignata erant. Sed missis his, de Zachariæ Ioannis parentis nece illata Christi tempore, ac de vltione in interfectores secuta Valentinianus [f] Imp. etiam in epistola quam scripsit ad Episcopos Asiæ, his verbis breuiter meminisse videtur: Ne in ea, quæ testamenti Christi sunt, damna incurratis, id quod in Zachariæ sanguine euenerat: nam funesti illi, perinde ac pestifer dæmon, qui cædis illius socius erat, mortis supplicio traditi, aduenientes cælitus Rege nostro Iesu Christo, disrupti perierunt.] hæc ibi: quæ quidem ad priorem Zachariam, de quo diximus, nullo modo aptari posse videntur.

[d] *Hieronym. in Matth. 23.*
[e] *Tertullian. in Scorp. c. 8.*
[f] *Extat apud Theod. hist. lib. 4. c. 7.*

LVI.

Quin insuper Gnostici etiam hæretici temporibus Apostolorum propiores, de Zacharia Ioannis patre, quòd occisus fuerit in templo, pro constanti affirmarunt; verùm causam necis eius ridiculam prætexuerunt, quam recitat ac refellit S. Epiphanius [g], dum contra illos scribit in Panario. Quòd verò superiùs auctore Petro Alexandrino diximus causam necis Zachariæ fuisse, quod filium suum Ioannem, qui quærebatur vt occideretur, prodere noluisset, illumque vnà cum matre Elizabeth fuga lapsum celasset: Quod ad Ioannem pertinet, Nicephorus [h] cùm agit de Herodis infanticidio, tradit his verbis: Saluator quidem, ita vt dictum est, in Ægypto exulabat: filius autem Zachariæ Ioannes, in cuius natiuitate patris vox soluta est, cùm primùm ab illo Ioannis nomen in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annum agebat, & vnà cum matre Elizabeth in spelunca quadam ad regionem montanam saluus cõseruabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manum: atque inde in solitariis locis libenter versari solitus, Angeloque duce vsus, in remotiores siluarum recessus secessit, &c. hactenus de his ille: eadem Cedrenus [i], qui addit, Elizabeth post dies quadraginta in eadem spelunca diem obiisse, Ioannis verò curam ab Angelo esse susceptam. Sed licet hæc tam antiqua ab eo sine certo auctore ferantur; tamen quod ait de susceepta cura ab Angelo, haud adeò impossibile videri debet, si quis mente recolat, Ismaeli à matre proiecto Angelum [k] adstitisse. Hæc satis de Zachariæ nece, & Ioannis latebris. Sed non prætermittamus, adhuc de alio Zacharia Iosephum [l] agere, qui ipsum & in medio templo à factione Zelotum temporibus Vespasiani Augusti interemptum affirmat, hominem cum primis illustrem, probum, ac diuitem, quem Baruch filium fuisse testatur. Iam reliqua prosequamur.

[g] *Epiph. in Panar. hæres. 26.*
[h] *Niceph. hist. lib. 1 c. 14.*
[i] *Cedrenus in compend. hist.*
[k] *Genes. 21*
[l] *Ioseph de bel. Iud. lib. 5. c. 1.*

IOANNES A NECE SVBDVCTVS.

LVII.

Hoc ipso anno, quo Christus est natus atque descriptus censu Quirini, eiusdem descriptionis occasione Iudas Galilæus, indignum ratus & contra leges patrias Iudæos alienigenis tributum pendere, populum ad defectionem solicitauit. Causam autem erroris in Iosepho [m], qui hæc post annum nonum, nimirum post Archelaum è regno exactum recenset, iam superius diximus, dum de annis Herodis Regis exactam peruestigationem instituimus; vt non sit opus eadem secundò repetere. Meminit eius defectionis Gamaliel in eo Iudæorum conuentu, in quo causam dicere iussi sunt Apostoli; aitque post alia [a]: Ante hos dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem; cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est; & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se: & ipse periit; & omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.] hæc Gamaliel apud Lucam: quæ hoc ipso anno contigisse, ea quæ superiùs diximus, dum de annis regni Herodis fusiùs disseruimus, facilè monstrant. Verùm si in his quæ ad tempus spectant, Iosephum [b] consulas; non tantùm (quod diximus) Quirini censum, & Iudæ defectionem nouem post annos à Christo nato contigisse affirmare inuenies; sed, quod magis miteris, contrà Gamalielis assertionem, primùm extitisse Iudam, inde post longum tempus Theodam seduxisse populum, testari. Sed quod omnia excedit ac pro monstro habendum est, longè post dictum Concilium Iudæorum, vbi Gamaliel ea dixit, Theodam vixisse, eaque molitum esse tradit, nimirum sub Cuspio Fado Iudææ Procuratore, qui à Claudio Imp. vnà cum Longino Syriæ Præside eidem prouinciæ legatus est; cùm alioqui præfatum Concilium sub Tiberio Imp. fuisse coactum, certum sit, prout suo loco facilè inferiùs demonstrabimus. Quonam igitur pacto potuit Gamaliel in Senatu retulisse, quæ non facta essent?

[a] *Act. 5.* GALILÆORVM SECTA.
[b] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 2. in fine.*

Sed antequam de Iuda Galilæo agamus, quæ de Theoda, qui Iudam præcessit, idem Iosephus [c] scribat, in medium afferamus: Fado, inquit, Procuratore apud Iudæam, præstigiator quidam nomine Theodas persuasit magnæ vulgi multitudini, vt assumptis suis facultatibus sequerentur se ad Iordanem fluuium: Prophetam enim se iactabat, promittens se verbo scissurum fluuium, & facilem præbiturum transitum; talique promissione permultos seduxit. At Fadus effecit, vt nihil lucri facerent ex sua insipientia, immissis in eos turmis equitum; qui ex improuiso irruentes, ex his multos interemerunt, multos viuos ceperunt, & in his ipsum Theodam, cuius caput abscissum reportarunt Hierosolymam.] hactenus Iosephus. Post Theodam verò, Iudam Galilæum, de quo est sermo, populum ad defectionem permouisse, Gamalielis attestatione cognouimus.

[c] *Ioseph. ibidē.*

LVIII. DE THEODA.

De hoc acturi, in primis videamus, quomodo hic sibi ex diuina lege comparârit auctoritatem, Iudæos non debere pendere tributum alienigenis; an ea nimirum ex causa, quòd scriptum esset in Deuteronomio [d]: Non erit vectigal pendens ex filiis Israel] quæ in Vulgata editione desiderantur, sed apud Septuaginta interpretes eadem verba leguntur: ex quibus Tertullianus [e] citat dictum locum, necnon ex eodem auctore Hieronymus [f] scribens ad Damasum. Vel motus ille, quòd scriptum esset [g]: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies] ea ratione Deum tantùm, Dominum, & non Herodem, vel Cæsarem; esse dicendum, Iudas Galilæus in populo prædicaret; auertere eum studens, ne censu Cæsaris describeretur, quo se illi esse subditos declararent. Cuius denique rei tunc gestæ seriem describit Iosephus [h] his verbis: Extitit quidam Iudas Galilanites, ortus ex oppido Gamala, qui adiuncto sibi Pharisæo Sadoch, solicitauit ad defectionem populos: censum nihil aliud esse quàm manifestam seruitutis professionem dictitans, & vniuersam gentem ad tuendam libertatem adhortans. Fore enim, vt re bene gesta, fortunis suis fruantur feliciter, & confirmati in earum possessione, laudem quoque sibi parent fortitudinis; nec sperandum auxilium cælestis numinis, nisi quoque ipsi suis rebus consulant. Accipiuntur hæc pronis vulgi auribus, ita vt accenderentur ad audendum aliquid: atque ita dici vix potest, quantum hi viri totam gentem conturbauerint, dum omnia miscent cædibus & latrociniis, promiscuisque nullo vel amicorum vel inimicorum respectu prædationibus, & insignium virorum cædibus, prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ, re vera priuatorum lucrorum studio. Itaque conficientibus se mutuo ciuibus, & furiosissima contentione certantibus, ne externus quidem hostis cessabat interim: ac ne extrema quidem fames fortè superueniens potuit eos compescere, quo minùs sæuirent expugnandis oppidis: donec eò malum progressum est, vt hostilis flamma Dei templum inuaderet.] sed hæc postea. Idem inferiùs [i]: Hi cetera cum Pharisæis consentiunt, nisi quòd constantissimo libertatis amore flagrant, credentes solum Deum Dominum habendum ac Principem, facilius vel exquisitissima pœnarum genera laturi vnà cum cognatis suis ac carissimis, quàm mortalem aliquem

[d] *Deut. 23.*
[e] *Tertul. lib. de pudicitia.*
[f] *Hieron. epist. 146. & consule schol. Mariani Victorij in eandem epist.*
[g] *Deut. c. 6. & 10. Luc. 4.*
[h] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 1.*
[i] *Ioseph. eod. lib. c. 2. in fine.*

IVDAE GALILÆI SEDITIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI I. — AVGVSTI IMP. 42.

aliquem appellaturi Dominum: quod quia multis sæpe spectatum scio, plura de hoc non liber dicere.] hactenus Iosephus de orgine Galilæorum ex Iuda Galilæo: quem esse diuersum à Simone, de quo alibi idem [a] agit, suo loco dicemus. A

[a] Ioseph. de bello Iud. li. 2. c. 7

LX. Ceterùm etsi Gamaliel (vt vidimus) testetur & hæresis auctorem periisse, & omnes quotquot consenserunt ei; tamen eadem hæresis dimanauit ad posteros: siquidem Iudæ filij [b], Iacobus & Simeon, sub Claudio crucis supplicium subiere, eadem, vt putatur, ex causa. Inualuisse eamdem sectam in Ægypto apud Iudæos qui eam regionem incolebant, idem [c] auctor testatur: qui & de his quæ post cladem Hierosolymitanam illis acciderint, instituens narrationem, hæc inter alia de Galilæis: Omni enim genere tormentorum & vexatione corporum in eos excogitata, ob hoc solummodo, vt Cæsarem Dominum faterentur, nemo cessit, neque dicere velle visus est; sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conseruauere; tamquam brutis corporibus, non animis etiam cruciatus ignemque susciperent. Maximè verò puerorum ætas miraculo spectantium fuit: nec enim vel eorum quisquam commotus est, vt Dominum Cæsarem nominaret: vsque adeò corporum infirmitatem vis audaciæ superabat.] hactenus de his ille. B

[b] Ioseph. antiq. lib. 30. c. 3.

[c] Ioseph. de bello Iud. lib. 7. c. 29.

LXI. Hac igitur ratione credimus permotum Herodem, vt compulerit Iudæos sibi ac suis posteris regnum iurare. Sed quia hæc facta sunt trigesimoprimo anno regni eius, fusiùs dicenda loco suo, in præsentia relinquimus. Huius verò sectæ homines fuisse illos quorum Lucas [d] meminit, quòd Pilatus miscuit eorum sanguinem cum sacrificiis eorum, tradunt Græci auctores Oecumenius [e], & Anastasius Nicænus [f], qui addit etiam hos statuisse, non esse pro Romano Imperatore vel aliis Ethnicis offerendum Deo sacrificium. Huius verò hæresis occasione, quòd vigeret temporibus Christi Domini nostri, ac etiam Apostolorum; accidit, vt quoniam tam ipse Christus, quàm Apostoli Galilæi essent, in suspicionem adducti sint, ne eadem sentirent cum Galilæis: eo enim nomine sectatores eius hæresis dicebantur. Quamobrem (vt obseruat Hieronymus [g]) Pharisæi volentes experiri (quod ait Matthæus [h]) accesserunt ad Iesum, tentantes eum, roganteſque num liceret censum dari Cæsari, necne? Quibus Dominus prudenter cauteque respondens, ait: Reddite quæ sunt Cęsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.] sicut diuersa licet ratione [i] aliàs, ne scandalum inferret, iubet Petrum piscari, & ex statere in piscis ore inuento, mandat eidem pro vtroque pendere tributum. Eadem denique consideratione & Paulus (vt idem testatur Hieronymus [k]) sæpe aduersus Galilæorum dogma iaculatur sententias, vt cùm dicit [l]: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.] & scribens [m] ad Titum: Admone, inquit, illos Principibus & potestatibus subditos esse.] vel cùm item Romanos instituit, dicens [n]: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.] & his similia. C D

[d] Luc. 13.

[e] Oecum. in Act. Apost. c. 6

[f] Anast. Nicen. lib. quæst. q 67

[g] Hier. in epist. ad Tit. c. 3.

[h] Matt. 22.

[i] Matt. 17.

[k] Hier. in epist. ad Tit. 3.

[l] Rom. 13.

[m] Tit. 3.

[n] Rom. 13.

IESV CHRISTI ANNVS 2. — AVGVSTI IMP. ANNVS 43.

I. SEcundum agente annum Redemptore nostro Domino Iesu Christo, Cosso Cornelio Lentulo & L. Calpurnio Pisone Coss. cùm Herodes [o] in regno ageret annum trigesimumprimum, Iudæos iuramento adegit, sibi ac posteris subditos ac fideles fore: quando (vt habetur apud Philonem [p]) Hebræi randem fessi, vltro ipsi ac eius posteris regnum obtulerunt, iurantes in fide ipsius ac posterorum sese permansuros.] E hæc auctor; qui mox subdit: Regnauit hic primus Herodes tyrannico principatu annis triginta vno vsque ad præsens tempus, legitimo verò sex.] qua autem ratione Iudæi distinguerent principatum Herodis legitimum ab illegitimo (detrahunt his enim qui res Iudaicas minùs callent) dictum est superiùs, cùm de infanticidio actum est. His autem apud Philonem conscriptis Iosephus [q] adstipulatur, dum agens de Herode, quomodo in Pharisæos iurare renuentes vltus sit, hæc ait: Hi Pharisæi vocantur, genus hominum astutum & arrogans, & interdum Regibus quoque infestum, vt eos iam apertè impugnare non vereantur. Nam cum tota gens Iudæorum fidem suam inreiurando obligasset Herodi Regi, & Cæsari; hi soli non iurauerunt, excedentes sex millium numerum: quibus hoc nomine à Rege mulctatis, Pheroræ Herodis Regis fratris vxor pro eis mulctam persoluit: cui reponentes gratiam, quoniam credebantur futura præscire ex Dei

[o] Dio lib. 55. hist. Rom.

[p] Philo lib. 2. de temp. IVDAEI IVRANT HERODI.

[q] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 3.

CHRISTI 2.3.4.5.6.7. — AVGVSTI IMP. 43.44.45.46.47.48.

A Dei colloquiis, prædicebant decretum esse Deo, regnum ablatum ab Herode & eius progenie, transferre in ipsam & maritum Pheroram, ac communes liberos. Sed hoc quoque Regi per Salomen innotuit, & quòd aulicorum quosdam solicitarent atque corrumperent: qua in culpa Pharisæorum aliquot deprehensos interfecit, &c.] hæc de nece Pharisæorum iurare denegantium scribit Iosephus.

Quod verò pertinet ad Salomen Herodis sororem, cuius non hic tantùm meminit Iosephus, sed & eam superstitem post fratris obitum dicit: apertè his contradicit Eusebius [a], & dictus auctor, qui Philo [b] de Temporibus inscribitur, qui eam anno trigesimo sui regni vnà cum viro de tribu Iuda neci traditam esse testatur. Verùm Iosephus sibi ipsi inconstans esse reperitur, dum quam sororem Herodis dicit, eamdem cum agit de eius obitu (nisi scribenti vel typographo vitio & errori tribuatur) vxorem [c] eius B appellat. II. DE SALOME HERODIS SORORE.

[a] Eusebius in Chronic.

[b] Philo lib 2. de temp.

[c] Ioseph. lib. 18. antiq. c. 13.

IESV CHRISTI ANNVS 3. 4. — AVGVSTI IMP. ANNVS 44. 45.

ANno Christi tertio C. Cæsar & L. Æmilius Paulus, sequenti verò Vinucius Nepos & Alfinius Varus Consulatum gesserunt: quibus, sicut & ceteris inferiùs positis, licet nihil dignum reperiatur quod Ecclesiasticis inseratur Annalibus: tamen vt in serie temporis cuiusque anni ratio habeatur; necessariò, prout in Fastis adscripti habentur, suis locis per singulos annos describendos eos esse putauimus.

C

IESV CHRISTI ANNVS 5. — AVGVSTI IMP. ANNVS 46.

QVinto autem Christi anno creati sunt Consules Ælius Lamia & M. Seruilius Geminus.

IESV CHRISTI ANNVS 6. — AVGVSTI IMP. ANNVS 47.

D SEquenti postmodum anno, Sex. Ælio Cato & C. Sentio Saturnino Consulibus, Christus sextum ætatis suæ agebat annum: quo (vt auctor est Velleius) Tiberius Nero ab Augusto adoptatur, cui in Imperio succesſit:

IESV CHRISTI ANNVS 7. — AVGVSTI IMP. ANNVS 48.

SEptimo verò anno Lucius Valerius Messala & Cornelius Cinna Consules creati sunt. Sedenim quoniam qui breui summa enumerati sunt anni vsque ad E Herodis obitum, nulla re memorabili, quæ ad rerum Ecclesiasticarum statum pertineat (vt dictum est) sunt insignes: incipiemus hoc anno, quo contigit, de Herodis insanabili morbo agere; ac sequenti, de eiusdem interitu miserando. In eas enim calamitates virum alioqui felicissimum diuina vltione ob persecutionem in Christum excitatam, & immanem eius sæuitiam, quam in infantes Bethlehemiticos exercuit, incidisse, omnium Ecclesiasticorum est sententia, id in primis Eusebio [d] testante, qui sic ait: Verùm deinceps post necatos infantes, quæ merces crudele Herodis facinus contra Christum & pueros eius æquales admissum subsecuta sit; & quo pacto statim pòst, nulla ne minima quidem dilatione interposita, diuina vltio illum, dum adhuc in vita manebat, exagitauerit, & quasi procœmia rerum ei post discessum è vita obuenturarum euidenter ostenderit, operæpretium est intelligere. Qua autem ratione prosperum & florentem regni sui statum, quo se tum frui putabat, domesticis calamitatibus, IN HERODEM VLTIO DIVINA.

[d] Euseb. hist. Eccl. lib. 1. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 8. AVGVSTI IMP. 49.

al. sororem quarum aliæ ex aliis ortæ sunt, ipse obscurarit, dum vxorem & liberos, dumque reliquos quibuscum propter propinquitatem generis & amoris coniunctionem maxima ei intercessit necessitudo, nefaria cæde afficeret; in præsentia commodè explicare non possumus: præsertim cùm istarum rerum argumentum omnem illam crudelitatem, quæ à poetis in tragœdiis describi solet longè superet. Quod quidem si quis scire desiderat, legat Iosephi historiam, qui idem vberrimè plenissimeque persequitur.] hæc Eusebius; qui eiusdem Herodis interitum ex eodem Iosepho mutuatus, compendio describit. Sed nos gratius fore existimamus, si ex verbis eiusdem auctoris eadem describamus, sed anno sequenti, quo facta sunt. A

IESV CHRISTI ANNVS 8. AVGVSTI IMP. ANNVS 49. B

I. HERODIS AETAS.

ANno igitur Domini octauo, M. Aemilio Lepido & L. Arruntio Nepote Consulibus, Herodes moritur, regni sui trigesimoseptimo inchoato, prope tempus Paschale, cùm annum ætatis ageret sexagesimumseptimum, vt ex Iosepho [b] colligitur, dum ait, ipsum iam egisse annum ætatis quintumdecimum, cùm pater eius Antipater à C. Iulio Cæsare Iudææ Procurator est institutus, Fusio Caleno & Vatinio Consulibus. Vnde ne sibi ipsi auctor contrarius penitus esse videatur; quòd indefinitè dicit ipsum ad annum septuagesimum suæ ætatis appropinquasse, ad ea quæ de ætate eius superiùs dixerat, est accommodandum. At quoniam alij, iidemque diuersi, in alia atque diuersa tempora Herodis obitum referunt: ne nos temerè contra aliorum sententias hoc ipso anno Herodem ab humanis desiisse affirmare videamur, consule quæ de annis eius regni exactissima diligentia peruestigata sunt superiùs, cùm de tempore nati Christi Domini egimus; quibus & demonstratum est, anno eiusdem Regis vigesimonono Iesum Redemptorem natum, ac possinde Herodem octo annis superuixisse, atque vsque ad Consulatum præsentis anni fuisse superstitem. C

[b] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 15 in fine. & 16. & 17.

II. HERODIS MORBVS.

Sed age modò quæ de portentoso illius morbo, qui obitum præcessit, Iosephus suis scriptis memoriæ mandauit, eiusdem verbis hic enarremus; simulque de his in quibus vacillet fides auctoris, admoneamus: Interea, inquit [b], Legati instructi mandatis ac literis Romam properant, nimirum vt innotescat Augusto Antipatri filij detecta proditio in patrem, quem veneno comparato necare parauerat, cuius causa ille conuictus asseruaretur in carcere. Interea morbo Rex correptus, testamentum condidit, successionem regni relinquens natorum minimo, exasperatus in Archelaum & Philippum calumniis Antipatri: Cæsarique legauit mille talenta, & vxori Iuliæ liberisque eius, amicis, atque libertis talenta quingenta. Suis quoque filiis distribuit pecunias, & agros, ac redditus, similiter etiam nepotibus. Salomes etiam ratio est habita, quam propter perpetuam & inconcussam beneuolentiam ditauit egregiè. Desperata deinde salute, quòd iam ad septuagesimum ætatis annum accederet, mirum in modum efferatus est, iræ impatiès, & amarulentus in rebus omnibus: in causa erat opinio contemptus, quodque existimaret gentem lætari suis infortuniis: quam opinionem confirmauit quorumdam apud populum gratiosorum seditio mota ex causa tali. D

[b] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 8.

III. AQVILA AVREA EXCISA.

Iudas Sariphæi filius, & Matthias Margalothi, doctissimi erant Iudæorum, & interpretes patriæ legis præstantissimi, ob idque cari populo, quòd iuuentutem disciplinis instituerent: totis enim diebus eis dabant operam quotquot cupiebant in virtute proficere. Hi post quam cognouerunt morbum Regis esse incurabilem, concitauerunt iuuentutem, vt sublatis operibus quæ Rex præter patriam consuetudinem fecerat, propugnatores pietatis se ostenderent, debitum inde expectantes præmium. Nam hanc esse Regi causam cùm calamitatum domesticarum, tum postremò præsentis morbi; videlicet quòd contemptis legibus, multa nouare ausus sit: nam hac parte multis in rebus pietatem Regis hi doctores desiderabant. Inter cetera supra maiorem portam templi dedicauerat donum pretiosum, aquilam auream magni ponderis: cùm lex nostros homines vetet imagines statuere, aut consecrare animantium effigies. Quamobrem hi doctores auctores erant discipulis, vt aquilam illam detraherent: Etsi enim res videatur non carere periculo, tamen etiam iucundæ vitæ præponendum esse honestum obitum, si con- E

CHRISTI 8. AVGVSTI IMP. 49.

A si contemnatur propter tuendas leges patrias: quandoquidem sempiterna fama nullo seculo passura sit gloriam eorum interiori: & alioquin ignauos iuxta ac fortes eumdem manere interitum: proinde rectè facturos virtutis cultores, si ex communi necessitate honorem sibi decerperent, & cum hoc solatio de præsenti vita recederent: magnum enim leuamen esse honestis conatibus immori, & periculi non contemnendum præmium laudem transmissam ad nepotes ac posteros, cuius in partem tota cognatio tam viri quàm feminæ veniant: quo quid esse possit optabilius?

IV. CAPTI IVVENES FORTITER AGVNT.

Hac exhortatione accensis iuuenibus, rumor superuenit extinctum Regem nuncians, & propensos iam ad facinus perpulit. Itaque claro meridie ascendentes, detractam aquilam conciderunt securibus, inspectante congregatâ in templum multitudine. Quod vt renunciatum cognouit dux regius, maiorem aliquam conspirationē metuens, occurrit
B eò cum valida suorum manu, cohibiturus demolitores aquilæ: & irruens in vulgus rude & imparatum ac conglobatum temerè, facilè reliquis disiectis & cedentibus, circiter quadraginta iuuenes resistere ausos comprehendit, cumque his auctores facinoris Iudam & Matthiam turpe putantes cedere; omnesque ad Regem perduxit. Quo rogante, quo freti ausi sint sacratam imaginem demere; aiunt, & deliberasse id multo antea, & deliberatum executos, vt fortes viros decuit. Nam & honori diuino, inquiunt, succurrimus, & legem cuius discipuli sumus, vindicauimus. Nec est quod mireris, si tuis decretis leges præponimus, quas nobis Moyses auctore & doctore Deo pertulit: nec recusamus mortem ac supplicium quodcumque nobis intuleris, conscij nos non maleficij, sed pietatis causa hæc perpeti. Hæc illi, non minore animo quàm verbis præferentes fortitudinem, æquè tum ad constanter patiendum alacres, atque antea ad fortiter agen-
C dum fuerant.

V. QVID HERODES AD IVDAEOS.

Eos Rex vinctos misit Hierichunthem: moxque accitis Iudæorum primoribus, in concionem eorum lectica ob imbecillitatem delatus cœpit commemorare labores suos exhaustos pro Republica, tum instauratum templum impendiis ingentibus, quale opus per ducentos viginti quinque annos nemo Asiamonæorum Regum ad honorem Dei valuisset perficere: nec extructum id tantùm à se, verùm etiam ornatum votiuis muneribus ac donariis templo dignissimis: & ob hæc facta speraße se vel post obitum sempiternam & memoriam & gloriam. Nunc, proh nefas, viuo etiam ac superstiti, pro beneficiis reponi iniuriam, & medio die, inspectante multitudine, sua dona sacrata violari ac detrahi: quæ iniuria licet in ipsum intentata, re tamen vera ad Deum magis pertineat, cuius sacra compilata sunt. Tum honoratiores quique, veriti crudelitatem eius, ne fortè efferatus in se quoque grauiùs animaduerteret, negauerunt hæc facta ex ipsorum sententia;
D videriquè sibi, admissam rem dignam supplicio. Ille in ceteros mitior, Matthiæ Pontificì adimit sacerdotium, quasi non alieno ab hoc consilio; eique successorem dedit fratrem vxoris suæ Ioazarum. Huius Matthiæ Pontificatu accidit etiam alium Pontificem ad vnam diem substitui, qua Iudæi populariter ieiunium celebrant: nam Matthias ea nocte quæ præcedebat diem ieiunij, visus est sibi per somnum cum vxore congredi; & cùm ob eam causam rem diuinam facere non esset idoneus, Iosephus Ellemi filius adiutor vicarius propter cognationem ei datus est. Ceterùm Herodes post mulctatum Matthiam sacerdotio, alterum Matthiam seditionis auctorem, eiusque socios viuos exussit, in quam noctem etiam defectus Lunæ incidit.]

VI. CAVSA CARDIS IVSTITIÆ.

Hæc de horum supplicio Iosephus, cuius causâ est opinatus Herodem crudeli morE bo esse vexatum, omnia illius adscribens crudelitati, quòd hos viros ob insigne factum tam crudeli morte mulctasset. Sed dicat auctor, quonam pacto morbus Herodis huic culpæ tribui possit: qui iam antè, quàm hæc accidissent, vt ipse ait, eum vexare inceperat? Verius illud, quod & ceteri existimarunt, Herodis plagas diuinitus inflictas, non in alterius criminis quàm infanticidij culpam reiiciendas. Rursum, quantum adhuc coniectura assequi licet, facilè adducimur, vt opinemur hos populi doctores, quòd scientia omnes facilè antecellerent, ex illorum numero fuisse, quorum Herodes rogauit sententiam (vt habet [a] Euangelista) vbi Christus nasceretur: & quantumuis verba [a] Matth. 2. certa ex scripturis sanctis deprompta respondissent; ipsi nihilominus, licet ex his aliisque permultis de aduentu Messiæ certiores redditi essent, illum requirere, & vt par erat, venerari prætermiserunt; non sine suspicione adhuc (iuxta illud Euangelicum dictum [b]: Qui non est mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit) in [b] Luc. 11. obscu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

obscurando aduentu Christi eumdem cum Herode funem traxisse, atque eam ob causam meritas pœnas dedisse. Certè Angeli loquentis ad Ioseph testimonio constat, non vnum tantùm Herodem, sed & alios (fortè hos ipsos) Christi interitum procurasse, cùm ait: Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.] Sed iam de morbo Herodis ex Iosepho cetera prosequamur.

VII. CRVCIATVS HERODIS.

Regi verò, inquit [a], morbus factus est grauior, pœnam impietatis exigente numine. Lento enim calore torrebatur, qui non tam externo tactu deprehenderetur, quàm intus popularetur viscera. aderat & vehemens voracitas, cui necesse esset continuo cibos suggerere: simulque vexabatur intestinorum exulceratione & colicis passionibus: pedes tumebant phlegmate humido & pellucido, similiterque inguina: ipsa quoque verenda putrefacta scatebant vermiculis, accedente fœda nec minùs molesta tentigine, non sine fœtore grauissimo: super hæc omnia neruorum contractione laborabat, & difficultate anhelitus. Quamobrem constans erat inter viros diuinos & fatidicios opinio Regem tot modis læsæ pietatis Deo pœnas expendere. Qui tametsi grauiùs affligeretur, quàm vt videretur posse morbo perferendo sufficere; tamen euasurum se sperabat, accersendis medicis intentus, & medicamentis conquirendis vndique. Profectus etiam vltra Iordanem fluuium, calidis aquis se fouebat apud Callirhoen, quæ præter vim medicam potu quoque iucundæ sunt. Hæ aquæ in lacum bituminis feracem effluunt: ibi de medicorum consilio immissus fouendus in refertum olio solium, visus est illis iam agere animam. Quare exorta comploratione familiarium excitatus, & ad se reuersus, nullamq. ampliùs salutis spem superesse intelligens, donatiuum militibus quinquagenas drachmas iussit distribui: magna denique liberalitate vsus in duces atque amicos, rursus Hiericunthem reuersus est: vbi atra bile prægrauante, eò immanitatis prolapsus est, vt facinus animo conciperet longè atrocissimum.

[a] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 8.

VIII. ATROX MANDATVM HERODIS.

Nam cùm è tota ditione nobiliores Iudæorum ad eum conuenissent, euocati minaci edicto, pœnam capitis intentante non parentibus, infensus ex æquo siue sontibus siue innoxiis, vniuersos conclusit in circo: accita deinde Salome sorore, maritoque eius Alexa, ait instare sibi terminum vitæ succumbenti tantis doloribus: quod quidem ferendum esse, quando iuxta communem mortalium sortem accidat. Illud permolestum esse, si carendum sit extremo honore luctus, qui debeatur Regibus: non enim ignotam sibi Iudæorum mentem esse, quòd optatam suam mortem lætis acceptari sint animis; quandoquidem vel à viuentis non abstinuissent contumelia: sed illorum esse officij, leuamen aliquod præsentis huius doloris decernere: nam si assensum consilio suo præbeant, fore funus longè quàm aliorum Regum honoratius, & manibus suis gratius, omnibus per totam ditionem non fictè lugentibus. Ergo quamprimùm viderint se exhalasse animam, debere eos clausam circo nobilium multitudinem cingere militibus, ignorantibus etiamtum suum obitum non priùs vulgandum, quàm mandatum executi sint: iubere deinde, vt circumactos vnà omnes iaculis configerent. Quibus hoc modo cæsis, duplicem se eis habiturum gratiam, vel quòd mandatorum fuerint memores, vel quòd obitum suum publico luctu honorauerint. Hæc ille cum lacrymis lamentabundus cognatos per mutuam fidem & beneuolentiam perque omnia sacra obtestabatur, ne se extremo hoc honore fraudatum vellent: eis contrà pollicentibus daturos se operam, vt cuncta iuxta eius mandatum fierent.] & paulo pòst:

IX. HERODES INFERENDI SIBI NECEM CVPIDVS.

Dum hæc mandata cognatis dat, superuenerunt à Roma litteræ à Legatis missis ad Cæsarem, quarum summa erat: Acmen ab irato Cæsare occisam esse (*parauerat hæc venenum propinandum Herodi*) propter locatam Antipatro operam: ipsumque Antipatrum relinqui arbitrio & Regis & patris, siue in exilium vellet eum pellere, siue capite plectere. His auditis, Herodes paululum recreatus est, voluptate nuncij pœnæ Acmes, & permissæ sibi potestatis liberè statuendi de filio. Mox repetitus graui dolore, cibi tamen auidus, malum simul & cultellum poposcit: solebat enim & antea per se paulatim incidendo comedere: tunc verò circumspiciebat, ferire se ipsum cupiens: perpetrasseque facinus, ni Achiabus nepos ictum præueniens, clamore sublato, cohibuisset eius dexteram: moxque denuo luctus cum trepidatione ac tumultu occupauit palatium, quasi Rege iam agente animam. Quem strepitum vbi persensit Antipater, ratus patrem verè vitam finisse, spem concepit fore, vt solutus vinculis sine difficultate regnum acciperet: cœpitq. cum custode carceris de missione agere, multa & in præsens & in futurum

A rum post acquisitam potestatem pollicens. Ille verò adeò non paruit, vt mox conatus eius Regi renunciaret, vtque solicitatus ab eo sit ostentato præmio.

X. OBITVS HERODIS.

Tum Herodes, qui iam antè malè affectus erat erga filium, postquam audiuit custodem carceris, exclamans præ indignatione, & caput sibimet verberans, quamuis morti proximus, erexit se in cubitum, iussitque vnum è satellitio sine mora eum occidere, & corpus obscuro funere condi in castello Hyrcanio. Deinde [a] mutata voluntate, mutauit etiam testamentum: Antipam enim, quem prioribus tabulis regni successorem destinauerat, Galilææ simul ac Perææ Tetrarcham constituit: regnum verò Archelao largitus; Trachoniticam, Gaulaniticam, Batanæam, & Paneada regiones tetrarchiæ nomine assignauit Philippo filio, germano fratri Archelai: Iamniam autem, Azotum, & Phasaelida Salomæ sorori suæ tribuit, & argenti signati quingenta millia. Habita est ceterorum cognatorum ratio, abundeque prospectum singulis leganda pecunia,

B & redditibus annuis. Cæsari quoque legauit argenti signati centies centena millia, præterque sua vasa tam aurea quàm argentea, magnumque vestis pretiosæ numerum: Iuliæ autem Cæsaris vxori & quibusdam amicis quinquagies centena millia. His ira ordinatis, quinta die postquam Antipatrum filium occidit, vita functus est.] hactenus Iosephus de Herodis obitu: prosequitur cetera de millione nobilium in circo inclusorum, deque funere eius sumptuosissimè per Archelaum regni heredem curato: quæ qui scire cupit, eumdem auctorem consulat; quem etsi in ceteris probemus; in his quæ de Salome Herodis sorore eiusque viro narrat, secundum ea quæ nuper diximus, & auctoritate Eusebij mendacij redarguitur. Contigit verò Herodis obitus hoc anno prope tempus Paschale, vt ex his quæ de Archelao idem qui proximè auctor inferiùs tradit, facilè percipi potest.

[a] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 10.

C XI. MORES HERODIS.

Verùm quod ad ceteros Herodis mores spectat: præter incomparabilem hominis immanis sæuitiam, constat, hæc testantibus ac perorantibus Iudæis in Senatu Romano [b], eumdem fuisse moribus turpissimum, vt qui ex libidine effrenata virgines constupraret, & thoros alieni coniugij sæpiùs vi adhibita violáret ac fœdaret. Nullum denique tam magnum scelus & immane facinus reperiri potuit, ad quod ille vel illecebris voluptatis vel impetu furoris ac crudelitatis non impelleretur. Cuius rei cùm pleni sint omnes libri, plena antiquorum monumenta, plena denique omnia; aliò nos, vt res ipsa postulat, transeamus.

[b] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 12.

XII. ARCHELAI REGNVM.

Archelaus autem, curato funere patris, etsi ex eius testamento regni heres fuisset instituus, tamen à Regis nomine abstinuit [c]; quòd non tam à patris, quàm ab Augusti Imp. arbitrio id penderet: ceterum cuncta quæ patris erant, in ipsius potestate fuerunt,

D illique parebat exercitus; à quo quantumuis sæpe Rex acclamaretur, Regem se dici non tulit, donec constaret de Imperatoris animo. Interim [d] compluribus seditiosorum exposcentibus de nece doctorum ac iuuenum occasione deiectæ atque concisæ aquilæ interemptorum in quosdam Herodis amicos vindictam: Archelao detrectante, & blandis verbis eos placare studente; illi maiori ira perciti, templum adeuntes, ibi ceteram multitudinem ad rebellionem solicitarunt (erat propè infinitus numerus, cunctis ad sacrum celebrandum Pascha Hierosolymam vndique confluentibus) Saxis insuper ferientes, complures occiderunt cohortalium militum, qui ad eos compescendos missi erant ab Archelao; à quo immisso in eos equitatu, ad tria millia virorum cæsa sunt ipsis diebus Paschalibus. Post hæc Archelaus pro stabilimento regni & firmandis patris tabulis testamenti, Romam ad Augustum adnauigauit. Profectus & Herodes Antipas Tetrarcha

E Galilææ, vt contra Archelaum ageret, & sibi ex prioribus tabulis debitum regnum, quòd posteriores esse inualidas diceret, ab Augusto impetraret. Verùm re in Senatu pertractata, placuit Augusto ex vltimis tabulis, quas firmas ratasque esse voluit, Archelaum Regem institutum regnare. Sicque hoc anno exordium regni auspicatus, tenuit annis nouem. Hæc omnia pluribus Iosephus describit, quæ nos summatim contraximus.

[c] Ioseph. eod. cap. 10.

[d] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 11.

XIII. IESVS REDVCITVR IN PALAESTINAM.

Inter hæc: Defuncto Herode, inquit Euangelista [e], ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Israel. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illò ire: & admonitus in somnis,

[e] Matth. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.] hactenus Euangelista. Scimus de reditu Domini ex Ægypto diuersas esse sententias: vt enim variarunt scriptores in supputatione annorum regni Herodis, ita etiam de tempore Christi reditus diuersa inter se sentire coacti sunt: quandoquidem statim post Herodis obitum ab Angelo de reuersione Ioseph fuisse admonitum, Euangelij auctoritate omnes æquè consentiunt. Quid de accessu & recessu ab Ægypto senserit Epiphanius[a], ipse his verbis declarat: Descendit, inquit, in Ægyptum trigesimoquinto anno Herodis: rediit autem ab Ægypto post mortem Herodis: quapropter trigesimoseptimo anno principatus ipsius Herodis, puer erat quatuor annorum, quando Herodes impletis annis triginta septem, vitam finiuit. Archelaus verò nouem annos regnat; in cuius regni principio egressus Ioseph[us] de Ægypto vnà cum Maria & puero, cùm audisset Archelaum regnare, secessit in partes Galilææ, & habitauit tunc in Nazareth.] hæc Epiphanius; qui iterum Christum in Ægypto biennio tantùm mansisse testatur[b], Nicephorus[c] verò triennio, quinquennio alij[d], vel sexennio, nonnulli vix[e] anno vno: quos omnes decipi certum est: nam vsque ad octauum Christi annum Herodem superuixisse, cuius regni anno vigesimonono inchoato natus est, iam satis superiùs demonstrauimus. Eusebius sexto Christi ætatis anno Herodis obitum recensèt, septimo autem Archelai institutionem. Porrò vno eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum ab Augusto in regno confirmatum esse, iam superiùs vidimus. Ceterùm etsi hoc anno Herodes obiit, & Archelaus regnum accepit, & Angelus de reditu Ioseph admonuit: tamen quoniam tum Martyrologium[f] Romanum, tum[g] cetera testantur contigisse Christi reditum ex Ægypto septima Ianuarij: reliquum est dicamus, id nequaquam factum hoc anno, sed sequentis initio: quandoquidem prope Paschatis celebritatem hoc anno Herodem efflasse animam, ac subinde Archelaum auctoritate Augusti cœpisse regnare, cognouimus.

XIV. Dum ergo adhuc Romæ ageret Archelaus, à Varo Syriæ Præside, inquit Ioseph[us][h], venerunt litteræ, defectionem Iudæorum significantes. Hi enim post discessum Archelai cùm tumultuarentur, ad eos compescēdos cùm Hierosolymam aduenisset Varus, supplicio affecit auctores: reuersusque Antiochiam, vbi Præsides agere consueuerant, Hierosolymis legionem vnam reliquit, vt Iudæis nouandarum rerum facultatem præriperet: præerat illi Sabinus Iudææ Procurator, qui militum insolentia in Iudæos abutens, maximæ omnium dissensionis in populo præbuit occasionem. Cùm enim aduenisset sacra dies Pentecostes apud eos celeberrima, & more patrio vndecumque Iudæi religionis ergo Hierosolymam conuenirent: excitati illi omnes acerbissimo odio in Sabinum, partiti trifariam, inclusos vndique Romanos oppugnare etiam parabant. Insuper dum hæc Hierosolymis aguntur, quòd prouincia sine Rege esset, quamplurimorum studia regnum affectantium increbuere, vt Iudæ Ezechiæ filij ductoris latronum, Simonis serui Herodis, & Atrongis pastoris obscurissimi, qui sibi regni diadema & regium nomen vsurparunt; quorum omnium conatus, & damna, quæ tum ipsis Iudæis, tum externis intulerunt, idem Ioseph[us][i] pluribus tractat. Interim Sabinus Procurator Iudææ, his perterritus, extemplo Vari Præsidis, quo periclitantem legionem ab interitu eriperet, postulauit auxilium, pugnantibus interea aduersus Iudæos Romanis militibus, qui & sacræ pecuniæ conditorio potiti sunt, Iudæorum compluribus desideratis. Inde verò accessione militum Archelai, & aduentu Vari cum duabus aliis legionibus, & finitimorum Regum ac Tetrarcharum copiis, omnibus quæ in itinere sunt inuenta ab illis igni ferroque absumptis, & inter alia oppida Emmaus igne cremato, fugæ se commiserunt Iudæi, qui obsidebant legionem. Varus verò, peruestigatis seditionis auctoribus, egit in crucem ea de causa circiter duo millia Iudæorum: insuper decem millia illorum qui in vnum confluxerant, inuadens, non ausis illis manus conferere, sed deditionem facientibus, dimissis ceteris, in aliquos necessarios Herodis Regis animaduertit; sicque rebus Iudæorum compositis, Antiochiam rediit, quando eiusdem Vari permissu quinquaginta Legati à Iudæis missi ad Augustum Imp. Romam venere, quibus etiam præsto fuere qui Romæ agebant Iudæi, vt numerat Ioseph[us][k] plusquam octo millia. Erat omnium illa petitio, vt eis liceret suis legibus viuere, nec amplius esse sub Regibus; sed tantùm Romanis subditi aggregarentur prouinciæ

[a] Epiph. lib. 1. Panar. cap. 21.
[b] Idē hæres. 58.
[c] Niceph. hist. lib. 1. cap. 14.
[d] Cornel. Iansc. concor. cap. 11. & alij.
[e] Panuin. in Fastis.
[f] Martyr. Rom. 7. Iannar.
[g] Bed. Vsuard. Ado, & alij eadem die.
[h] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 12. IVDAEI TVMVLTVANTES COMPRIMVNTVR.
[i] Ioseph. ead. lib. 17. cap. 12.
[k] Ioseph. ibid.

A uinciæ Syriæ. Auditi sunt ab Augusto in æde Apollinis, quam magnificentissimè in Palatino monte constructam erat: aderat Archelaus, necnon & Philippus Tetrarcha Herodis filius. Orantes primo loco in Senatu Iudæorum Legati, quæ fuerant sub fæuissimo ac impurissimo Rege Herode passi, pro concione dixere, multaque in Archelaum iactauere; sed Nicolaus Damascenus orator aduersus eos pro Herode & Archelao respondens, quæ ab illis essent dicta, confutauit.

Dimisso his auditis Senatu, Augustus[a] paucos post dies Archelaum non Regem declarat, sed dimidia parte ditionis, quæ Herodis fuerat, ei concessa, Tetrarcham constituit, regnum quoque pollicitus, cùm primùm se tali honore dignum redderet: alterum dimidium partitus est inter alios duos filios Herodis, Philippum, & Antipam. Huic Transamana regio cessit cum Galilæa, & ducenta talenta annua: Bathanæa verò cum Trachonitide & Auranitis, cum parte quadam Zenodori, vt vocant, domus, obtigit Philippo, & centum talenta annui redditus: Archelao verò Iudæa, & Idumæa, præterque has Samaria, cui ex auctoritate Cæsaris tributorum quarta pars remissa est, cò quòd ceteris tumultuantibus soli quietè manserant in officio. In Archelai ditione comprehendebantur vrbes Stratonis turris, Sebaste, Ioppe, & Hierosolyma: nam Gazam, Gadaram, & Hippon, Græcanici instituti vrbes Cæsar ob id separatas à regni terminis, Syriæ contribuit. Sexcenta autem talenta quotannis redibant ad Archelaum.] hæc Iosephus de partitione Iudæorum regni ab Augusto facta tunc temporis, cùm Romæ Herodis heredum causa acta est in Senatu.

XV. PALAESTINAE INTERTRARCHIAS DIVISIO.

Rebus itaque in hunc modum firmatis ac stabilitis, Archelaus, Philippus, & Antipas, ceterique Iudæorum Legati in Iudæam reuersi sunt. Horum meminit breui compendio Tacitus[b], sic dicens: Post mortem Herodis, nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus; & gentem coercitam liberi Herodis tripartito rexēre.] hæc ille. Post hæc autem quidam vultu simillimus Alexandro Herodis filio, qui vnà cum Aristobulo fratre ex sententia Præsidum & Herodis patris fuerat morte mulctatus, se à nece clàm subtractum simulans, paternum regnum ab Augusto petere non dubitauit; sed impostura detecta, pseudo-Alexander ille sententia eiusdem Imperatoris in ordinem remigum est redactus. Hæc omnia cùm describat Iosephus[c]; admirari libet quot ludibria, quæ damna coactus sit subire populus Iudæorum, postquam verum legitimumque à Deo promissum ac datum Regem, Christum ipsum recipere ac venerari contempsit: quo semel spreto, & in fugam adacto, non vnum tantùm Herodem, sed complures compulsus est pati tyrannos; nec fuit ipsi amplius à vexatione quies aliqua, donec à Romanis funditus deletus est. Reuersus autem in Iudæam Archelaus, Ioazarum summum sacerdotem, quem Herodes abrogato Matthiæ successerat, in ordinem redegit, eiusque fratrem Eleazarum nomine in eam dignitatem prouexit: qui nec ea diu potitus est; sed & ipso sublato, Iesum Siæ filium in eius locum substituit. Hæc omnia de successione Pontificum Iudæorum Iosephus cùm scribat; quantum tamen temporis ea quisque administratione sit functus, non explicat.

XVI. SVMPTVM DE IMPOSTORE SVPPLICIVM.

[a] Ioseph. antiqu. lib. 17. c. 13.
[b] Hist. lib. 5.
[c] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 14

IESV CHRISTI ANNVS 9. AVGVSTI IMP. ANNVS 50.

E ANno Christi nono, A. Licinio Neruâ Siliano & Q. Cæcilio Metello Silano Coss. idem Iesus Christus Redemptor noster, cùm superiori anno (vt diximus) monitus ab Angelo Ioseph ex Ægypto recessisset, septima Ianuarij in Palæstinam[d] reductus, ac in Galilæam perductus, Nazareth habitauit. Memorabilis fuit antiquitus in Ecclesia ea dies, quæ cùm in Martyrologio[e] Romano, tum in ceteris[f] anniuersaria commemoratione recolitur. Est Nazareth, vbi Christus egit, inquit Hieronymus[g], viculus in Galilæa iuxta montem Thabor; vnde & Dominus noster Iesus Christus Nazarenus vocatus est: habetque ecclesiam in loco quo Angelus ad beatam Mariam euangelizaturus intrauit; sed & aliam vbi Dominus est nutritus.] de iisdem duabus domibus & Beda[h] meminit, cùm agit de locis sanctis. Porrò domus illa, in qua de Verbi incarnatione sanctissima Virgo cæleste accepit nuncium, adhuc magno miraculo non tantùm integra perseuerat, sed Angelorum ministerio ab infidelium manibus vindicata, in

I. IESVS NAZARETH DVCITVR.

[d] Matth. 2
[e] Martyr. Rom. 7. Iannar.
[f] Bed. Vsuard. Ado ead. die.
[g] Hieron. de loc. Hebraicis.
[h] Beda de locis sanct. cap. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 9. 10. 11. — AVGVSTI IMP. 50. 51. 52.

ta,in Dalmatiam primùm,inde in Italiam translata est in agrum Lauretanum Piceni pro- A
uinciæ: quod per insigne ac nobilissimum vetustatis monumentum totus Christianus
Catholicus Orbis veneratur ac colit. Nec est quòd quis de re gesta dubitet, qui memo-
ria repetat illic dictum esse ab Angelo, non esse impossibile apud Deum omne verbum.
Fidei Christianæ esse, prædixit Christus, vt & montes Christianorum imperio è loco in
locum transferrentur: præstiterunt hoc complures sancti, & inter alios Gregorius ille
[a] Greg. Nyss. in Vita ipsius. Magnus [a], cognomento Thaumaturgus complura enim id generis certa auctorum fide
reperiuntur miracula edita: sed in his modò non immorandum. Qui Nazareth inuise-
runt, eiusdem domus situm eadem omnino mensura signatum inspexerunt; accolis,
quod factum est, fideliter attestantibus. Sed hæc obiter: neque enim est in animo rei ge-
stæ historiam egregiè testatam hîc enarrare; agemus de ea suo tempore, quo facta scribi-
[b] Canis. de sancta Maria Dei-para lib. 5. c. 25 tur. Interim his fruere, lector, quæ venerandus Pater Petrus Canisius [b], cuius laus est in B
Euangelio per omnes Ecclesias, non minùs piè quàm ornatè atque eruditè, suo more,
conscripsit. Sed relicta repetamus.

II. IESVS NAZARENVS. [c] Marc. 16. [d] Act. 2. 3. 4 & 26. [e] Act. 24.

Ex eo autem quòd Dominus noster fuit incola Nazareth, iuxta sermonem prophetici-
cum, Nazarenus est appellatus; quæ etiam vox ignominiæ causa inscripta est titulo Cru-
cis. Porrò & Angelus apud Marcum [c], & Apostoli honoris causa Iesum Nazarenum di-
cere consueuerunt [d]. Quinetiam ipso principio nascentis Ecclesiæ, à Iesu Nazareno om-
nes item Christiani, Nazaræi dicebantur; & ipsa Christiana religio, secta Nazarenorum.
Nam qui accusabant Paulum Iudæi, vt habent Acta Apostolorum [e], Inuenimus, dicebant,
hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in vniuerso Or-
be, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum, &c.] Perseuerauit verò eiusmodi no-
menclatura, vt Christiani dicerentur Nazaræi, quousque omnes æquè cœperunt dici C
Christiani: tunc etenim Nazaræorum nomen remansit hæreticis: quorum duplex erat
differentia: alij namque fuerunt ante Christum, nec Christum nouerunt: alij verò, qui sic
[f] Epiph. in Panar. hæres. 29. in Christum credebant, vt tamen in obseruatione legalium Iudæi esse non desinerent, de
quibus pluribus Epiphanius [f].

III. [g] Greg. Naz. in Iul. orat. 1. GALILÆAE DVAE. [h] Cyrill. Alex. in Iul. 2. [i] Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 2. [k] Hieron. de locis Hebraicis. [l] Ioseph. vbi supra lib. 3. c. 2.

Ad hæc insuper, eo quòd Dominus in prouincia Galilæa habitasset, ab impiis nomi-
natus est Galilæus, & ab eo Christiani etiam Galilæi sunt appellati: eo quippe nomine in-
signes impietate viri Porphyrius & Iulianus Apostata & alii his similes nuncupare Chri-
stianos consueuerunt. Sunt autem [g] duæ Galilææ in Palæstina; quarum altera confinis est
Iudææ, altera verò contermina Phœnicibus (sic eas describit Cyrillus [h], quas Iosephus [i]
superiorem & inferiorem nominat) Prior posita in tribu Nephtalim, Galilæa Gentium
dicta est; posterior autem in tribu Zabulon circa Tiberiadem, & stagnum Genezareth D
(vt tradit Hieronymus [k]) sita est. in harum posteriori est Nazareth, vbi Christus Do-
minus habitauit. Sed & de Galilæorum natura hæc breuiter Iosephus [l]: Sunt, inquit,
pugnaces ab infantia Galilæi, & omni tempore plurimi; neque aut formido vmquam
viros, aut penuria regiones illas occupauit, quoniam totæ optimæ & fertiles sunt, &c.]
Atque hæc satis.

IESV CHRISTI ANNVS 10. — AVGVSTI IMP. ANNVS 51.

[m] Dio hist. Rō. lib. 55. QVi sequitur annus habuit Consules [m] Furium Camillum & Sextum Nonium E
Quintilianum, quando Dominus Iesus Christus agebat suæ ætatis annum de-
cimum.

IESV CHRISTI ANNVS 11. — AVGVSTI IMP. ANNVS 52.

I. [n] Dio hist. Rō. lib. 56. VNdecimus autem consignatus est Consulibus [n] Q. Sulpitio Camerino & C. Pop-
pæo Sabino: quo anno (vt omittamus cetera quæ ab instituti nostri ratione ab-
horrent) illud consideratione dignum ducemus, quòd cùm Augustus Imper. recensito
equitum Romanorum numero, inuenisset superiorem esse numerum illorum qui cæ-
libes

CHRISTI 11. 12. — AVGVSTI IMP. 52. 53.

A libes essent, quàm eorum qui haberent vxorem; grauissima oratione coniugium cum pri-
mis laudans, cælibatum deinde vehementer exagitauit; quòd scilicet Vrbe ob bella ci-
uilia ciuibus Romanis exhausta, eamdem, sobolis fœcunditate susceptа, vt olim floren-
tissimam numero ciuium cupiebat: itaque sicut coniugium præmiis ac priuilegiis hono-
rari, ita & cælibatum pœnis voluit notari. Porrò cùm talia tantaque statuisset; non à pœ-
nis tantùm cælibum immunes esse voluit quæ perpetuam virginitatem seruassent; sed,
inquit Dio [a], eisdem eadem quæ matribus præmia largitus est. Oderat enim ille in pri-
mis fictum cælibatum: vnde pro concione in illos inuectus qui simulatè illum colerent,
exemplo Vestalium virginum, æquè illos esse puniendos, iisdemque suppliciis subiicien-
dos, si pudicitiam non seruassent, est comminatus. Vt ex his videas, æquè apud omnes
B virginalis vitæ maximè omnium esse habitam rationem: quandoquidem (quod pluribus
docet Hieronymus [b] scribens contra Iouinianum) apud Græcos & barbaros pariter, apud
omnes tam poëticis quàm historicis litterarum monumentis semper ante omnia repe-
ritur virginitas commendata: iam verò Christi Dei & hominis admirabili conceptione
ac partu nobilitata, atque insigniter exaltata, ad quantum fastigium celsitudinis sit pro-
uecta, non est humanæ facultatis explicare.

AVGVSTI LEGES CONTRA CAELIBATVM. [a] Dio hist. Rom. lib. 56. VIRGINITAS LAVDATA. [b] Hieron. contra Iouin. lib. 1.

II. [c] Dio hist. Rom. lib. 56. VARVS REVOCATVR E PALAESTINA.

Eodem anno (quod auctore Dione [c] etiam superiùs dictum est) Quintilius Varus Syriæ
Præses, cuius paulo antè facta est mentio, è Syria auocatus, eodem præfecturæ munere
ornatus ad administrandam Germaniam prouinciã amandatur: qui dum asperè nimis ac
durè barbaram gentem illam tractaret, ad defectionem impulit; atque adeò cùm aduer-
sus eosdem bello decerneret, profligatis ac cæsis Romanorum copiis, ipse desperatione
actus, sibi ipsi mortem conscriuit.] hæc Dio; sed de morte inferiùs. Ceterùm quod ad
C rationem temporis spectat, hallucinatum reperies Iosephum, qui Varum perseuerasse in
prouincia Syriæ vsque ad successorem Quirinum, quem vult illi successisse post expulsum
è regno Archelaum, affirmat. Habita enim ratione annorum regni Herodis, quos nume-
rat triginta septem à Consulatu Domitij & Pollionis, necnon successoris eius Archelai;
ex eius sententia quadriennio ante præsentem annum Varum è Syria recessisse, & Quiri-
num subrogatum esse, dicere opus esset. Sed de his, aliisque Syriæ Præsidibus ea consulas,
quæ superiùs à nobis dicta sunt, cùm egimus de Quirino.

IESV CHRISTI ANNVS 12. — AVGVSTI IMP. ANNVS 53.

D

I. IESVS HIEROSOLYMAM DVCITVR. [d] Luc. 2.

CVm Iesus Christus Dominus noster ageret suæ ætatis annum duodecimum, Coss.
P. Cornelio Dolabella & C. Iunio Silano; & à parentibus duceretur ex more Hie-
rosolymam ad diem festum Paschatis; nescientibus illis, remansit Hierosolymis; actri-
duo quæsitus ab eis, est inuentus in templo. Rem gestam his verbis S. Lucas [d] describit:
Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo. Et
ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die solemni Paschæ. Et cùm fa-
ctus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundùm consuetu-
dinem diei festi, consummatisque diebus, cùm redirent, remansit puer Iesus in Hieruса-
lem, & non cognouerunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu, ve-
nerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes, regres-
E si sunt in Hierusalem, requirentes eum. Et factum est, post triduum inuenerunt illum in
templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupe-
bant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius. Et videntes
admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus &
ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quòd me quærebatis? nesciebatis
quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum, quod
locutus est ad eos.]

II. [e] Act. 24.

Hæc vt intelligamus; sciendum, Iudæorum morem fuisse, vt non in synagogis tantùm
legem explicarent, & de lege disserent, sed etiam in templo. Vnde Paulus [e] Aposto-
lus, cùm suam coram Felice Præside dixit defensionem, hæc ait: Neque in templo inue-
nerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synago-
gis, &c.] Inciusmodi autem publico conuentu is ab illis ordo seruari consueuit, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Ambr. in epist. ad Corinth. c. 14.*
[b] *Matth. 23. Marc. 12. Luc. 11. 20*

apud Ambrosium [a] descriptus habetur: nimirum, vt sedentes disputarent, seniores dignitate sederent in cathedris, quæ ordine erant dispositæ (erant hæ illæ cathedræ, de quibus Dominus in Pharisæos [b] ait: Amant primas cathedras in synagogis) ceteri minoris ordinis in subsellijs; nouissimi omnium in pauimento super mattas, quibus & dabatur dicendi locus, cùm eis quid reuelatum esset; quæ omnia maiores diiudicabant. Hunc quidem morem, vt rem valde laudabilem, Paulus conatus est inferre in Christi Ecclesiam, vt ea epistola quam scripsit ad Corinthios [c] ipse affirmat. Sed de his inferiùs suo loco pluribus. In eiusmodi verò congressum volens incidit Dominus Iesus, apud quem etiam inuentus est à parentibus.

[c] *1. Cor. 14.*

III. DISCRETI VIRI A MVLIERIBVS IN TEMPLO.

Sed quænam fuit causa, vt à sanctissimorum parentum oculis, qui in alendo puero vigilantissimum semper studium adhibuerint, tam inopinatè sese Iesus subduxerit? Reducendum in primis est in mentem, quod de templo Hierosolymorum & Iudæorum consuetudine Iosephus [d] tradit. Ipse quidem dum templum ab Herode restitutum describit, hæc inter alia: Necessariò, inquit, proprius locus, qui religionis causa mulieribus destinatus muro discernebatur, altera quoque porta opus habere videbatur. Contra primam verò secreta erat ex aliis regionibus vna porta meridiana, & vna septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim transire ad mulieres non licebat. Sed nec suam portam interiecto muro transgredi licebat: patebat enim ille locus pariter indigenis & hospitibus feminis religionis causa venientibus.] & inferiùs: Aliarum quidem portarum magnitudo par fuit; quæ verò super Corinthiam posita, quo mulieres conueniebant, ab Oriente aperiebatur, porta templi sine dubio maior erat: quinquaginta enim cubitis surgens, quadraginta cubitorum fores habebat, ornatumque magnificentiorem; quoniam crassiori argento atque auro vestiebatur, quod quidem nouem portis infuderat Tiberij pater Alexander. Gradus autem quindecim à muro, qui mulieres segregabat, ad maiorem portam ducebant: namque illis qui in alias portas iter dirigerent, quinque gradibus erant breuiores.] hactenus de his auctor: ex quibus quidem probè intelligi potest, tam in ingressu templi, quàm etiam intra templum, & portis diuersis & parietibus interpositis, mulieres à viris fuisse distinctas. Porrò puerulos innocentes, de quibus nulla posset esse peccati suspicio, matres sequi, si vellent, non erat vetitum; quibus etiam liberum esset, si voluissent, magis patribus inhærere. Ceterùm non portis tantùm ac muris separati erant à mulieribus viri, sed & diuersis porticibus, prout idem auctor [e] contra Apionem scribens tradit his verbis: Templum quatuor porticus habuit in circuitu, & harum singulis secundùm legem habuere custodiam. In exteriorem itaque ingredi licentia fuit omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantummodo menstruatæ transire prohibebantur. In secundùm verò porticum cuncti Iudæi ingrediebantur, eorumque coniuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ. In tertiam masculi Iudæorum mundi existentes ac purificati. In quartam autem sacerdotes, &c.] hucusque Iosephus.

[d] *Ioseph. de bello Iud. lib. 6. c. 6.*
[e] *Ioseph. contra Apion. lib. 2.*

IV. DE CAVSA DEPERDITI IESV OPINIONES.

Ex his igitur de loco distinctis in hunc modum viris à mulieribus, quòd apud alterutrum quisque parentum existimaret esse puerum Iesum, ea occasione perditum esse fuit opinio; sed quæ minùs probetur, vt dicetur inferiùs. Beda [f] aliam ab hac paulo diuersam affert causam; dicens fuisse apud Iudæos consuetudinem, vt ad festa venientes vel redeuntes in patriam, seorsum viri à mulieribus choros ducentes, incederent; exemplo petito (vt opinor) quòd olim mari rubro transmisso, Iudæorum viri ac mulieres seorsum ab inuicem procedentes, laudes Deo cecinerint. Verùm id tantum ab ijs templum aduentibus, non autem redeuntibus domum, fieri solitum arbitramur. Sed & repugnat Bedæ quod ait Lucas [g], parentes existimasse puerum esse in comitatu inter cognatos, & notos, non autem apud alterutrum ipsorum; quod æquius fuisset opinari, si seorsum ab inuicem processissent. Refellitur insuper quod dictum est superiùs, id in templo contingere potuisse, non autem foris: nam licet vera sint quæ recitata sunt ex Iosepho; tamen cum Lucas pariter dicat, consumptis diebus, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτους, in ipso actu redeundi remansisse Hierosolymis puerum Iesum; planè significat, expletis octo illis Paschæ diebus, cùm discederent Hierosolymis, contigisse.

[f] *Beda in Luc. c. 2.*
[g] *Luc. 2.*

V. DE SVBDVCTIONE IESV.

Alia igitur in parentibus non sentientibus Iesu subductionem est causa quærenda: quàm inter multas quæ accidere potuissent, illam veriorem esse putamus; nimirum quòd illi Hierosolymis recessuri vnà cum cognatis & notis ac reliquo comitatu, ceteris præcedenti-

A dentibus, improuisa aliqua, sed Dei prouidentia oborta (vt accidere solet) occasione detenti, mox velociter consecuturi præmiserint cum cognatis & notis puerum Iesum: qui paululum cum illis progressus, non autem ciuitate egressus, veluti parentum cupidus (vt pueri esse solent) vel loco steterit, illos expectaturus; vel ad illos rediturus, hospitium versus tendens, iter aliò flexerit; eoque modo, parentibus & cognatis ac notis inscijs, diuino consilio se subduxerit; nec id illis sentientibus, nisi emenso eius diei itinere. Sed nec tunc eo inuento, sequenti die ijdem eius parentes Hierosolymam sunt reuersi: & cùm ad tertium vsque diem quæsissent, tandem post triduum (inquit Lucas) inuenerunt eum sedentem in medio doctorum. Reliqua autem quæ post hæc acciderunt, idem exactè prosequitur.

VI. IESV EXERCITIA.

B Inuentus à parentibus Iesus (inquit Euangelista [a]) descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.] his tantùm verbis totam Christi adolescentiam ac iuuentutem perstrinxit; vt nihil præterea de eo scripserit vel ipse, vel ex quatuor aliquis alius; sed hoc solum, quòd erat subditus illis. Cetera enim quæ ex libro de Infantia Saluatoris, vel ex aliquo alio apocrypho sunt accepta, non probat, quinimmmo repudiat ac reijcit Dei Ecclesia. Valentiniani enim hæretici quædam ridicula commenti sunt de infantia Saluatoris; de quibus Irenæus [b]: Assumunt, inquit, in hoc & illam falsationem, quasi Dominus cùm puer esset & disceret litteras, cùm dixisset magister eius, quemadmodum in consuetudine est, Dic A, respondit A. Rursum cùm magister iussisset dicere eum B, respondisse Dominum: Tu prior dic mihi quid est A, tunc ego dicam tibi quid est B.] sed facessant delira hæc.

[a] *Luc. 2.*
[b] *Iren. aduers. hæres. lib. 1. c. 17.*

VII. IESVS FABER.

C Quod ad miracula spectat, hæc egregiè Ioannes [c] Chrysostomus: Si antea cùm iunior esset, miracula fecisset; non indiguisset Israel, qui ipsum manifestaret. Vir enim factus, miraculorum multitudine non Iudæis modò, sed & Syris & longinquiora colentibus cognitus est tribus annis dumtaxat. Qui igitur tam breui miraculis claruit, longè magis à prima infantia, si ea fecisset, claruisset: fuisset enim maiori admirationi, vtpote puer, quàm vir; neque tamdiu in obscuro latuisset. Sed nihil à pueris operatus est.] hæc & alia plura Chrysostomus in eamdem sententiam. Sed quid interim Iesus? Inseruisse ipsum adultum nutricio Ioseph, eidemque fabro in fabrili exercitatione, testimonio Iudæorum testatum habetur apud Marcum [d] Euangelistam; quorum assertione non tantùm filius fabri, sed & ipse faber dicebatur, aientibus illis, non externis solùm, sed eiusdem patriæ viris: Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? nónne & sorores eius hic nobiscum sunt?] His optimè consentiunt quæ Iustinus [e] martyr in dialogo cum Tryphone Iudæo his verbis ait: Cùm fabri tignarij filius

[c] *Chrysost. in Ioan. homil. 20*
[d] *Marc. 6.*

D haberetur, informis videlicet, quemadmodum Scripturæ annunciauerant, apparens, faber atque adeò & ipse putaretur esse; fabrilia namque, cum in hominibus esset, faciebat opera, aratra & iuga conficiens.] hæc Iustinus. Inde fortasse (quòd tractant fabrilia fabri) sub iugi & aratri symbolicis verbis Euangelium proposuit, cùm dixit [f]: Tollite iugum meum super vos.] item de aratro: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.]

[e] *Iust. lib. de vera rel. Christ.*
[f] *Matth. 11. Luc. 9.*

VIII. DE IOSEPH ET AETATE EIVS.

Sanè quidem quod ad Iosephum spectat: si tam grandæuæ ætatis erat, nempe (vt ait Epiphanius [g]) agens annum fortassis octogesimum & vltra, cùm sanctissima Virgo Maria illi est desponsata: iam in Christi adolescentia decrepitæ ætatis, ad subeundos artis fabrilis labores minùs fuisse idoneus existimari posse videtur: adeò vt lignariæ officinæ labores omnes refunderentur in Iesum: atque eo magis si eidem auctori acquiescimus [h] dicenti, Ioseph post repertum Iesum puerum in templo haud multo post ex hac vita migrasse, & propterea in Euangelica scriptura nullam amplius de eo haberi mentionem. Sunt & hæc Epiphanij verba: Sed neque post reditum ab Aegypto idem Ioseph multis annis vixit.] & paulo pòst: Duodecimo anno, ascendentibus illis ad Hierosolyma, quæsitus est Iesus, quando non reperiebatur in itinere, velut habet Euangelium secundùm Lucam. Post hos annos moritur Ioseph, & educatus est non amplius à Ioseph, sed in domo Ioseph. Vnde non amplius dicit Euangelium quòd venit pater ipsius; sed: Ecce, inquit, mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te.] Neque enim nuptiis in Cana Galilææ celebratis, quibus tum sanctissimam Virginem, tum Iesum præsto fuisse constat, interfuisse legitur, neque Christo morienti adfuisse reperitur: nam si tunc Ioseph superstes fuisset, haud dubium non Ioanni à

[g] *Epiph. hæres. 78.*
[h] *Epiph. ibid.*

CHRISTI 13.14.15.16. — AVGVSTI IMP. 54.55.56.57.

filio commendata fuisset, cui supereſſet fidiſſimus ac probatiſſimus cuſtos virginitatis. A

IX. Hæc de ætate ac tempore obitus quamuis ab Epiphanio & alijs ipſum ſecutis affirmentur, ſcimus tamen non eſſe omnium eamdem ſententiam: ſunt enim qui velint eum fuiſſe iuniorem ad ſubeundos peregrinationis labores: quaſi non potuerit eſſe ſenex robuſtarum virium & infracti roboris, nec valuerit promereri à Deo benedictionē illam, [a] Deuter. 33 quæ Aſer eſt impartita, cùm dixit illi [a] Moyſes: Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua.] Hæc quidem non ea ratione dixerimus, vt affirmemus Ioſeph fuiſſe octogenarium, cùm deſponſata eſt illi beatiſſima Virgo; quod nec ipſe Epiphanius certè affirmat, cùm dubiè id aſſerat, dum eius fortaſſe ætatis fuiſſe dicit: ſed quòd libentiùs illorum inhæreamus ſententiæ, qui traditione quadam, quæ per ſingulas ætates ad poſteros dimanauit, illum matutioris fuiſſe ætatis, cùm ſanctiſſimam Virginem etſi in coniugem, tamen in cuſtodiam fidiſſimam ſuſcepit, dicunt. Sicut & illis magis aſſentimur, qui vnà cum Epi- B

IOSEPHI OBITVS. [b] Apud Cyp. de operib. card. de paſſ. Domini. [c] Aug. de temp. ſer. 81.

phanio, eum dicto tempore diem obiiſſe dixerunt, quàm ceteris qui poſt reſurrectionem Domini adhuc fuiſſe ſuperſtitem tradiderunt: cuius opinionis aſſertor reperitur auctor cuius apud Cyprianum [b] habetur editus commentarius de Operibus cardinalibus: ſed & Auguſtinus [c] eiuſdem ſectator fuiſſe videtur.

X. Iiſdem Conſulibus, contigit memorabilis illa Variana clades in Germania, cùm Romanus exercitus ſub Varo eſt penitus profligatus; qua accepta, idem Varus ſibi ipſi intulit manus, dans meritas pœnas de expilata à ſe Syria: de eo enim Velleius tradit, quòd Syriam diuitem pauper ingreſſus, diues egrediens pauperem reliquit. Proſecuti ſunt hæc pluribus idem Velleius [d], Suetonius [e], ac Dio [f]. Ex his videas, quàm inſigniter Oroſius [g] errore labatur, dum cladem Varianam ante Chriſtum natum accidiſſe commemorat. C

[d] Vell. Paterculi. hiſt. Rom. [e] Suet. in Oct. c. 33. [f] Dio lib. 56. [g] Oroſ. lib. 6. c. 21.

IESV CHRISTI ANNVS 13. — AVGVSTI IMP. ANNVS 54.

[h] Dio hiſt. Rom. lib. 56.

ANnus Chriſti decimustertius Conſulibus M. Aemilio [h] Lepido & T. Statilio Tauro in Faſtis ſignatur.

IESV CHRISTI ANNVS 14. & 15. — AVGVSTI IMP. ANNVS 55. & 56.

[i] Idem ibidem.

DEcimusquartus annus T. Iulio [i] Germanico & Fonteio Capitone Coſſ. adſcribitur: quo, vt in præcedente, nihil geſtum reperitur quod ad noſtrum inſtitutum ſpectare videatur: ſicut nec in ſequenti, quo inierunt Conſulatum C. Silius Nepos & L. Munatius Plancus. D

IESV CHRISTI ANNVS 16. — AVGVSTI IMP. ANNVS 57.

1. ANno Chriſti decimoſexto, duobus Sextis, iiſdemque Nepotibus, Pompeio & Appuleio Coſſ. Archelaus Ethnarcha Romæ à Legatis Samaritanorum ac Iudæorum E

[k] Ioſeph. de bell. Iud. lib. 2. c. 6. ARCHELAVS DAMNATVS EXILIO. [l] Ioſeph. antiq. lib. 17. cap. 15. [m] Dio hiſt. Roman. lib 56.

iudicio poſtulatus, nono principatus ſui anno (vt Ioſephus teſtatur [k]) damnatus Viennam Galliæ ciuitatem in exilium mittitur, pecunia eius fiſco adiudicata, & ditione ſua contributa Syriæ. hæc pluribus Ioſephus; qui tamen ſibi parum conſtans, alibi dicit [l] id accidiſſe anno regni eius decimo. Porrò quod ſpectat ad tempus damnationis Archelai: Dio [m] Ioſephum ſecutus (cùm enim poſt multos annos, nempe Seueri Imperatoris temporibus, ſcripſerit; res Iudæorum à Iudæo hiſtorico mutuatus creditur) damnatum dicit Herodem Palæſtinum (ſic enim Archelaum nominat) & trans Alpes relegatum, ac partem eius ditionis in publicum eſſe redactam ſub Conſulatu M. Aemilij Lepidi & L. Arruntij, anno ab Vrbe condita ſeptingenteſimo quinquageſimonono, quo ipſo anno à Ioſepho exactus ponitur, prout ex numero annorum regni Herodis patris eius ab eodem auctore deſcripto perfacilè quis intelliget. Sed quàm manife-

A CHRISTI 16. — AVGVSTI IMP. 57.

manifeſtè erret, ſatis ſuperiùs demonſtrauimus, cùm de tempore nati Chriſti egimus. Aſſentitur & noſtræ huic chronologiæ Euſebius [a], dum anno Auguſti Imperatoris vltimo contigiſſe ait exilium Archelai in Galliam.

[a] Euſebius in Chronic.

Quænam autem obiecta ſint illi crimina, vt ſic damnatus fuerit, Ioſephus [b] his verbis rem geſtam enarrat: Primates tam Iudæorum quàm Samaritarum, non ferentes eius tyrannidem, detulerunt eum ad Cæſarem; maximè cùm ſcirent, eum contra ipſius mandatum feciſſe, à quo iuſſus fuerat ex æquo ac bono præeſſe ſubditis. Hoc audito Cæſar commotus accerſit procuratorem eius Romæ agentem, & ipſum Archelaum nomine: nec dignatus quicquam ſcribere, Vade, inquit, & quamprimum illum ad nos adducito. B Qui accelerata nauigatione in Iudæam delatus, reperit eum cum amicis in conuiuio; indicataque voluntate Cæſaris, ad profectionem hortatus eſt. Mox vbi venit, Cæſar auditis eius accuſationibus & ipſius defenſione, miſit eum Viennam in exilium, quæ eſt vrbs Galliæ, mulctatum priùs omni pecunia.] hæc ille.

II. OBIECTA IN ARCHELAVM. [b] Ioſeph. antiq. lib. 17. c. 15.

Ex his itaque certior cauſa redditur, cur Ioſeph monitu Angeli reuerſus ab Aegypto idcirco noluit in Iudæam venire, quòd audiſſet illic regnare Archelaum Herodis filium loco patris ſui: nam & in Galilæa, quò ſeceſſit, itidem filius Herodis regnabat: vnde patet illum non extimuiſſe ſucceſſores Herodis, ſed Archelai tyrannidem iam omnibus notam. His peractis, ac finibus Archelai principatus in prouinciam redactis, inquit Ioſephus [c], Procurator Coponius quidam eques Romanus in Iudæam miſſus eſt, ea ſibi à Cæſare poteſtate mandata. Hoc diſceptante, Galilæus quidam, Simon nomine, deſe- C ctionis arguebatur: quia indigenas increparet, ſi tributum Romanis pendere paterentur, dominoſque poſt Deum ferre mortales.] hæc Ioſephus: quem, dum [d] alibi id factum ait per Quirinum Conſularem tunc à Cæſare in Syriam miſſum, & cum eo Coponium, iam ſuperius cùm de annis Regis Herodis egimus, confutauimus, ipſumque errore temporis lapſum oſtendimus.

III. CVR IOSEPH TIMVIT AR. CHELAVM. [c] Ioſeph. de bello Iud. lib. 2. c. 7. [d] Ioſeph. antiq. lib. 17. c. vlt. & lib. 18. c. 1.

Videas eumdem auctorem, confuſis ſemel temporibus, & res geſtas ſimul confundere; vt cùm ſcribit [e] tempore cenſus Quirini, Iudam Gaulanitem vnà cum Sadocho Phariſæo nouam hæreſin de non pendendo tributo Romanis peruulgaſſe, idque poſt Archelai obitum contigiſſe: alibi [f] tamen (vt vidimus) id ipſum factum ſcribit à Simone quodam homine Galilæo: ſed verius exiſtimamus, cùm diuerſa ſint nomina, diuerſas etiam fuiſſe perſonas, ac tempora; Iudamque auctorem ſectæ, Simonem verò aſſectatorem; & D illa de Iuda temporibus naſcentis Chriſti ſub Præſide Syriæ Quirino, iſta verò de Simone poſt exactum Archelaum, cum Iudæa eſt iuncta Syriæ; illa occaſione cenſus, iſta verò contigiſſe ea ex cauſa, quòd Iudæa ſit in prouinciam redacta, facta haud dubium deterioris conditionis. Quantumuis enim Archelaus tyrannus eſſet, circumciſus tamen proſelytus ex patre itidem circumciſo proſelyto natus erat, ac proinde eorum gentilis videretur: ſed redacta ſemel Iudæa in prouinciam, regnum Iudæorum iam penitus videretur abſciſſum: qua nouitate, compreſſa ſemel ſecta Galilæorum, in Simone reuixit. Sæpiùs enim, poſt exciſas etiam Hieroſolymas, Galilæos eadem ſolitos prædicare, turbaſque ciere ac mouere, ob idque libenti animo mortem oppetere; iam ſuperiùs, cùm de Galilæorum origine egimus, ſatis manifeſtauimus. Nec eſt quod quis dicere poſſit, eumdem fuiſſe Iudam atque Simonem, eamdemque perſonam nominatam duobus nominibus: E nam etſi in Scriptura diuina id frequens eſt, ab eodem tamen Ioſepho haud facilè vſurpatum inuenitur.

IV. DE IVDAEA IN PROVINCIAM REDACTA. [e] Ioſeph. antiq. lib. 18. c. 1. [f] Ioſeph. de bello Iud. lib. 2. c. 7

Eodem anno, decimoquarto Kal. Septembris, qua die quondam primum Conſulatum inierat, Octauianus Auguſtus è vita exceſſit, cùm annos ſeptuagintaquinque, menſes decem, & dies vigintiſex vixiſſet: ſiquidem natus eſt nono Kal. Octobris. Solus ſummum Imperium geſſit à victoria Actiaca annos quadragintaquatuor, demptis diebus tredecim. hæc Dio [g] poſt Tacitum. Qui autem numerant annos eius Imperij à Triumuiratu inchoato, regnaſſe colligunt annos quinquagintaſex, & menſes ſex; vt Epiphanius [h], & alij, quos ſuperiùs recenſuimus: Qui verò ſupputant annos à nece Cæſaris, quo anno eidem armato in Antoniū (vt diximus) collata eſt à Senatu ſumma Imperij poteſtas, quinquaginta ſeptem annos, menſes ſex, ac dies duos annumerant, vt Ioſephus [i], & alij: ea ratione auctor libri de Oratoribus, longè alius haud dubie quàm Tacitus [k], eum regnaſſe ait annos quinquaginta & octo, quòd ſcilicet eius vltimi anni dimidium & amplius regnaſſet. At de annis Auguſti ſuſiùs ſuperiùs actum eſt.

V. AVGVSTI OBITVS. [g] Dio hiſt. Rom. lib. 55. [h] Epiphan. in Ancorato. [i] Ioſeph. antiq. lib. 18. c. 3. & de bello Iud. lib. 2. c. 8. [k] Tacit. lib. de Orat.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

VI. LEX DE GRAECO SERMONE.

Sed antequam ad Tiberium Octauiani Augusti succeſſorem conuertamus ſtylum; ea quæ de eodem Auguſto ſcribit Suetonius, attendamus; dum ait, ipſum haud diu ante obitum togas diſtribuiſſe ac pallia, veſtimenta nimirum Romanorum atque Græcorum, lege propoſita (ſi tamen res ſeriò facta eſt) vt Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone vterentur. Hæc cùm Suetonius [a] de illo ſcribat, tamen antea irrepſerat in Italiam vſus pallij; de quo ſic Tertullianus [b]: Pallium etſi Græcum magis, ſed lingua iam penes Latium eſt: cum voce veſtis intrauit.] Porrò pallij vſus haudquaquam viſus eſt à Romanis fuiſſe receptus: nam Plinius [c] meminit, quòd qui aqua & igne interdicebantur, togis exuebantur, & palliis amiciebantur, quaſi peregrino induendi modo. Reus item conſtituebatur [d] peregrinitatis, ſi quis aduena toga indutus videri vellet eſſe Romanus: non tamen Romanis vti pallio vetitum eſſe videtur; vt de Scipione, cùm eſſet in gymnaſio; & de Catone minore, cùm ius diceret; quos pallio vſos eſſe traditur, videre licet: conſtat etiam, quod de Tiberio ſcribit Suetonius [e], ipſum abiecta toga, ferme biennio permanſiſſe in pallio.

[a] Suet. in Oct. c.98.
[b] Tertul lib. de pallio. c. 3.
[c] Plin. lib. 4. epiſt. 11.
[d] Suet. in Claudio. c. 15.
[e] Suet. in Tiber. c. 13.

VII. GRAECAE LINGVAE VSVS.

Græco etiam vti ſermone, haudquaquam vſu in Vrbe receptum fuiſſe intelligitur: vnde de eodem Tiberio, qui ſucceſſit Auguſto, hæc idem [f] auctor ſcribit: Sermone Græco, quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen vſquequaque vſus eſt: abſtinuitque maximè in Senatu; adeò quidem, vt monopolium nominaturus, veniam poſtularit, quòd ſibi verbo peregrino vtendum eſſet; atque in quodam decreto Patrum, cùm ἐμβλημα recitaretur, commutandam cenſuerit vocem, & pro peregrina noſtratem requirendam, aut ſi non reperiretur, vel pluribus & per ambitum verborum rem enunciandam. Militem quoque Græcè teſtimonium interrogatum, niſi Latinè reſpondere, vetuit.] hæc Suetonius: eadem ferè de ipſo teſtatur Dio [g]. Atque de Claudio [h] traditur, quòd ſplendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo Iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit. Ad hæc ſpectant, quæ narrat Cicero [i] de Lucullo, quòd dicere ſolebat, ſe libenter Græcis barbara admiſcuiſſe, vt ſe Romanum probaret. Commendat Valerius [k] de eadem re Romanorum magiſtratuú priſtinum vſum, cùm ait: Magiſtratus verò priſci quantopere ſuam populíque Romani maieſtatem retinentes ſe geſſerint, hinc cognoſci poteſt, quòd inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perſeuerantia cuſtodiebant, ne Græcis vmquam niſi Latinè reſponſa darent: quinetiam ipſa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excuſſa, per interpretem loqui cogebant, non in Vrbe tantùm noſtra, ſed etiam in Græcia & Aſia; quò ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. nec illis deerant ſtudia doctrinæ, ſed vlla non in re pallium togæ ſubiici debere arbitrabantur; indignum eſſe exiſtimantes, illecebris & ſuauitate litterarum, Imperij pondus & auctoritatem domari.] hæc ille.

[f] Suet. in Tib. c. 71.
[g] Dio hiſt. Rom. lib 57.
[h] Suet. in Claud. c. 16.
[i] Cicer. ad Att. lib. 1 epiſt. 16.
[k] Valer. Max. lib. 2. c. 2.

VIII. LATINAE LINGVAE MAIESTAS.

Vnde inferri poteſt, in titulo Crucis Domini, quem ſcripſit Pilatus Hebraicè, Græcè, & Latinè, non eo ordine quo recenſentur ab Euangeliſtis [l], inſcriptiones eſſe poſitas: nam diuerſi, cùm inter ſe reperiantur, non ordinem ipſos ſecutos eſſe, ſed tantùm quod factum eſſet, inſinuaſſe: ſed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe. Nam & Nicolaus [m] Papa in Michaelem impium Imperatorem furore quodam percitum in Latinam linguam inſultantem ait: Hæc cùm Hebræa & Græca in titulo Domini à reliquis diſcreta, inſignem principatum tenens, omnibus nationibus prædicat Ieſum Nazarenum Regem Iudæorum.] Sed de tituli Crucis inſcriptione plura inferiùs. Porrò eadem Latina lingua Chriſti fidei ſacramentis in Romana Eccleſia magis magiſque nobilitata, ſicut illa totius Catholicæ fidei ſemper tenuit principatum, eodem modo & ipſa eſt præ cæteris exaltata. Vnde Marcianus Imperator in Chalcedonenſi ſacroſancto Concilio coram amplíſſimo Patrum conuentu concionaturus, licet homo Græcus, & inter Græcos, & in ditione ac regione Græcorum, eamdem orationem Latinè priùs, poſtmodum Græcè dixit, vt ex ipſius Synodi [n] Actis conſtat. Legati etiam Apoſtolicæ ſedis Eccleſiæ Romanæ, litteras Romanorum Pontificum ad Synodos Græcorum Epiſcoporum conſcriptas, nõniſi Latinè legi, ac coram omnibus ex ſcripto recitari iubere conſueuerunt; & niſi efflagitantibus omnibus eius confeſſus Epiſcopis, Græcè reddere. Fidem facit horum omnium vnus ex Legatis eiuſdem ſedis Philippus preſbyter in SS. Concilio Oecumenico Epheſino; vbi recitatis Cæleſtini Papæ litteris Latinè ſcriptis, vniuerſi Epiſcopi petierunt, vt eadem epiſtola Græcè tranſlata, denuo recitaretur. Tunc his ver-

[l] Luc. 23. Ioan. 19
[m] In epiſt. ad Mich. Imp. to. 3. Concil. nouæ edit.
[n] Synod. Chalc. act. 6.

his verbis ſic interlocutus Philippus Legatus: Vetus, inquit, conſuetudo habet, vt Apoſtolicæ ſedis diplomata Latinè proponantur, & hoc ſat eſſe ſolet. Nunc verò quoniam beatitudo veſtra efflagitat, vt litteræ allatæ Græcè itidem relegantur, neceſſe fuit veſtræ beatitudinis deſiderio ſatisfacere, &c.] hæc habent ipſa Acta SS. Synodi [a] Epheſinæ. In ſacris etiam Miſſarum ſolemniis penes Græcos ea ſemper viguit conſuetudo, vt tam lectiones Euãgelicæ, quàm Apoſtolicæ, primùm Latinè, inde Græcè eadem in eccleſia publicè recitarentur, vt idem qui ſuprà Nicolaus [b] Papa ad eumdem Imperatorem ſcribens teſtatur. Sed quando occaſione edicti Auguſti Imp. penè non ſentientes longiùs digreſſi ſumus, nunc ad propoſitum reuertamur.

[a] Act. Synod. Epheſ. edit. Pelt. tom. 2. c. 23.
[b] Nicol. epiſt. ad Mich. Imp.

IX. TIBERIVS.

Poſt obitum Auguſti Imperatoris, ipſa die XIV. Kal. Septembris, Tiberius [c] Nero, Iuliæ Auguſtæ filius, capeſſit Imperium, tenuitque annis vigintiduobus, menſibus ſex, diebus vigintiſex. erat ipſe tunc annum agens quinquageſimumquintum. Mittitur verò tunc ab eo mox ad procurandam Iudæam Valerius Gratus, manſitque in eo magiſtratu annis vndecim, vt teſtatur Ioſephus [d]. Tunc Herodes Tetrarcha, qui & Antipas, receptus in amicitiam Tiberij, de ipſius nomine vrbem à ſe conditam vocauit Tiberiada, electo ad hoc optimo agro ad ora lacus Genezareth, vnde non longè ab Emmaus ſunt aquæ calidæ: hæc partim à conuenis, partim à Galilæis habitata eſt, quorum nonnulli eò commigrare coacti ſunt; quidam etiam è nobilitate ſedes illic ſibi optauerunt: at quo maior eſſet frequentia, recepti ſunt ad incolendum etiam tenuiſſimi quique vndecumque confluentes.] hæc & alia de Tiberiade narrat idem Ioſephus [e]. Porrò & lacus ipſe ab eadem ciuitate cognominatus eſt Tiberiadis: huius eſt frequens mentio apud ſanctos Euangeliſtas; in ea enim regione frequenter verſabatur Dominus noſter.

[c] Ex Tacito Sueton. Ioſeph. Dione, & aliis.
[d] Ioſeph. antiq. lib. 18 c. 3.
STVDIA HERODIS IN TIBERIVM.
[e] Ioſeph eod. c. 3

X. CIVITATES ET TEMPLA AVGVSTO.

Hic non omittendum, ipſum Herodem olim, Auguſti tempore, Sephori ciuitatem cinxiſſe mœnibus, & totius Galilææ caput conſtituiſſe, & in honorem Iuliæ Auguſtæ Iuliada nomen impoſuiſſe: quo etiam tempore Philippus [f] Tetrarcha pari æmulatione in gratiam eiuſdem Auguſti Cæſaris Paneada ſitam ad Iordanis fontes, auctam ædificiis, Cæſaream dici voluit; & vicum ſitum in ripa lacus Genezareth, Bethſaida dictum, in ſpeciem vrbis nobilitatum, nomine Cæſaris filiæ, Iuliam nuncupauit. Fuit verò Bethſaida patria Petri, Andreæ, atque Philippi Apoſtolorum [g]. Hæc præſtiterunt hi paterno exemplo ducti, qui ex turri Stratonis Cæſaream maritimam ampliſſimam ciuitatem in honorem Auguſti conſtruxerat [h]. Horum non piguit meminiſſe, quòd in Euangelio & Actibus Apoſtolorum ſæpè eorumdem locorum mentio habeatur. Verùm enimverò in eo Herodem parentem Antipas & Philippus imitari minimè potuerunt, vt ſicut ille, qui in honorem Auguſti templa erexerat, vnum Cæſareæ, cuius meminit Philo [i], alterum in Panio, de quo Ioſephus [k]; ita & iſti eadem in Tiberij gratiam præſtarent. Nam is primis annis ſui Imperij, adeò optimi Principis & ab omni faſtu alieniſſimi ſpecimen dedit; vt non tantùm (quod ait Suetonius [l]) ſe Dominum dici vetuerit; ſed (quod ſcripſit Dio [m]) neque vllum templum ſibi proprium extrui, neque ſe in vllo alio coli paſſus fuerit; edicto etiam palàm, ne quis priuatus, neque vrbs vllam ſtatuam ipſi poneret iniuſſu ſuo; addideritque ſe numquam id conceſſurum. hæc & alia id genus digna optimo Principe de Tiberio memoriæ commendauit Dio Caſſius; additque Tacitus [n], ingeſtum à populo ſæpiùs nomen Patris patriæ ipſum repudiaſſe, vetuiſſéque in acta ſua iurare, etiam ſi Senatus id cenſuiſſet: ac dictitare ſolitum, cuncta mortalium incerta; quantoque plus aliquis adeptus foret, tanto magis eſſe expoſitum ludibrio. eadem & Suetonius [o] pluribus.

[f] Philo. de leg. ad Caium.
[g] Ioſeph. antiq. lib. 15. c. 13.
[h] Ioſeph. antiq. lib. 16. c. 9.
[i] Sueton. in vita ipſius c. 27.
[k] Dio hiſtor. Rom. lib. 57.
TIBERIVS LAVDATVS.
[l] Tacit. lib. 1. Annal.
[m] Suet. in vita Tib. c. 26. & 27.

IESV CHRISTI ANNVS 17.
TIBERII IMP. ANNVS 1.

SEquenti anno, Druſo Cæſare & C. Norbano Flacco Coſſ. Valerius Gratus Iudææ Præſes, adempto ſummo ſacerdotio Annano Pontifici, in locum eius Iſmaelem Fabi filium ſubrogauit: quo etiam paulo pòſt in ordinem redacto, in Eleazarum Annani Pontificis filium honorem tranſtulit.] hæc Ioſephus [p]. Redacta ſemel, quod diximus, poſt Archelaum exactum Iudæa in prouinciam, qui illuc Præſides mittebantur ab Imperatore,

I. PRAESIDVM SVMMVM IVS.
[p] Ioſeph. antiq. lib. 18. c. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peratore, veluti rerum domini sibi etiam in sacra ius vendicabant, atque ex animi libi- A
dine summum sacerdotium tribuebant itidem & auferebant. Stolam siquidem pontificiam, quasi regni hereditariam, in suam potestatem redegerant: quomodo autem acciderit, id totum Iosephus [a] his verbis describit: Hircanus Pontifex eius nominis primus, extructa prope templum turri, degebat in ea maiorem temporis partem: & quoniam hanc stolam habebat in sua custodia, qua nemo præter illum vtebatur; receptu-
DE STOLA PONTIFICIA. rus priuatum habitum, eò loci illam deponebat: idem mos fuit etiam successoribus posteris. Herodes autem regnum adeptus, turrim hanc opportuno loco sitam, magno sumptu exædificatam, denominauit ab amico Antonio; & stolam ita vt ibi reperta est, detinuit, ratus eo magis obnoxium se habiturum populum. Idem fecit Archelaus filius eius & successor: cuius regno in prouinciam mutato, Romani simul & pontificiæ stolæ possessionem nacti sunt, in cella ad hoc ipsum structa repositæ, & B
obsignatæ sigillo Pontificum atque custodum sacri ærarij, Præfecto castelli accendente ibi lucernam quotidie. Hanc septimo ante festum die Præfectus exhibebat Pontifici: qua purificata indutus sacrorum tempore, sequenti die rursum eam reponebat in cellam, vbi antea condita fuerat. Id fiebat singulis annis ter, ieiunij tempore.] hæc ille.

II. VESTES SACERDOTALES. Porrò adiuncta erant stolæ duo alia indumenta, quorum alterum superhumerale, alterum verò pectorale dicebatur, amboque pretiosis lapidibus erant insignia. de his hæc alibi idem auctor [b] memoria digna testatus: Ex lapillis, inquit, quos Pontifex in humeris gestabat (sardonyches erant, quorum naturam nulli non notam narrare superuacuum puto) micabat alter, quoties litatum esset, is qui dextrum humerum occupabat: tantumque fulgorem emittebat, vt procul etiam intuentibus conspiceretur, C
idque præter naturam suam & consuetudinem: quod certè admirationem meretur apud omnes, nisi si qui ex contemptu religionis sapientiæ opinionem aucupantur. Sed mirabilius est quod nunc dicturus sum. Per duodecim gemmas, quas in pectore Pontifex insutas rationali gestat, in bello victoriam Deus prænunciare solebat: nam priusquam exercitus se moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo perfacilè innotesceret adesse Deum, opemque & auxilium suum inuocantibus esse allaturum. Quapropter Græci, quotquot à nostra religione non abhorrent, cùm hoc miraculum pro compertissimo habeant, ita vt negari non possit, rationale vocant λόγιον, hoc est, oraculum. Desiit tam rationale quàm sardonyx fulgorem emittere annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter legum suarum præuaricationem.] hactenus de his Iosephus. Porrò Philo [c] gemmas illas, quas Iosephus appellat sardonychas, D
dicit smaragdos; agensque tam de his, quàm de rationali, eleganter eorum mysterium declarat.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 6.

RATIONALE

[b] Ioseph. antiq. lib. 3. c. 9.

[c] Philo. lib. de Monarchia.

IESV CHRISTI ANNVS 18. TIBERII IMP. ANNVS 2.

ANno Christi Domini nostri decimooctauo Statilius [d] Taurus & L. Libo Consules creati sunt: quo tempore Valerius Gratus præses in Iudæa, quem nuper tribuerat Pontificatum Eleazaro Annani Pontificis filio, abrogauit; eamque dignitatem Simoni Camithi filio contulit, qui in Pontificatu annum tantummodo exegit. Hæc Iose- E
phus [e] in Iudæa tradit euenisse. Romæ autem (vt auctor est Dio [f]) Tiberius Imperator inter alia laudatissima edicta quæ promulgauit, vt de veste serica non vtenda, neque vasis aureis, nisi in sacris, aliud addidit aduersus magos, & quoslibet diuinationes exercentes, quos omnes seuerissimo edicto exagitauit. Causam autem eius ferendæ legis idem auctor narrat his verbis: Porrò Tiberius, etsi Thrasillo assiduè vtebatur, ac singulis diebus vaticinia accipiebat; tamen re accuratè considerata, cùm aliquando per somnum iussus esset cuidam argentum dare, hominem interemit, quòd intelligebat per magicam artem dæmonem immissum fuisse: reliquos omnes astrologos, magos, aut quicumque aliquopiam modo diuinationes exercerent, exteros necauit; ciues, qui (etiamnum neglecto priore edicto, quo prohibitum fuerat vsu harum artium omnibus qui in Vrbe essent) tractare eiusmodi res deferrentur, extorres

1. [d] Dio lib. 57. & Tacit. lib 2.

[e] Ioseph. antiq. lib 18. cap. 3.

[f] Dio hist. Rom. lib. 57. sub dictis Coss.

TIB. IMP. MAGOS EXAGITAT.

A torres egit: qui verò destitissent, impunitatem consequebantur.] hæc Dio.

Addit ad hæc Tacitus [a], sub idem tempus, iisdem Coss. Libonem Drusum Vrbanum Prætorem, quòd inuocationibus dæmonum inseruisset, multis accusationibus, iudicio postulatum, testibusque conuictum, domi mortem voluntariam oppetiisse, se ipsum necando: item eiusdem criminis reum L. Pituanium è saxo Tarpeio deiectum; & in P. Marcium extra portam Exquilinam, præcinente classico, more prisco, Consules aduertisse. Sicque magiæ crimen, quod per multos annos, vt ait [b], Romanam Vrbem exedit, hoc anno primùm repressum est, atque seuerè punitum. Meminit eiusdem aduersus magos Tiberij sanctionis etiam [c] Plinius: vt planè consideratione sit dignum aduenientem Christo in mundum, Magos ex Oriente venientes, ipsum Dominum cognouisse & B
adorasse; dæmones in Aegypto perterrefactos; Roma verò, itemque ab Italia magos expulsos, & in eosdem seuerissimè lege actum esse. Venerat quippe in Orbem ille qui aduersus dæmones bellum indiceret, eorumque vires infringeret, & sub eodem Imperatore crucem perferendo, sibi cuncta subiiceret.

[a] Tacit. Annal. li. 2 sub iisdem Coss.

[b] Tacit. lib. 1. hist.

[c] Plin. nat. hist. lib. 30. c. 1.

IESV CHRISTI ANNVS 19. TIBERII IMP. ANNVS 3.

POst hæc, anno qui sequitur, redemptoris nostri decimonono, C. Cœlio [d] Rufo & L. Pomponio Flacco Coss. Simon [e] Camithi filius summus sacerdos, anno tantùm eo honore perfunctus, à Valerio Grato Iudææ Præside in ordinem redactus est, suffectusque ab eodem in locum ipsius Iosephus qui cognominabatur Caiphas: huius sacerdo- C
tium diuturnius fuit, de quo plura suo loco inferiùs dicturi sumus.

Iisdem Coss. cùm oracula vana quædam, tamquam Sibyllina, de Vrbis interitu anno nongentesimo ab eius origine ebuenturo ferentur; Tiberius tamquam falsa redarguit, eaque occasione adiecit animum, vt omnes fatidicos libros inspiceret, eorumque alios probaret quos legitimos sciret, spurios verò reiiceret. Hæc ex Dione [f] referimus, quò manifestius reddatur, Christianis, qui (vt superiùs dictum est) in prædicando Gentilibus aduentum Christi veri Dei, & idolorum falsitatem, ex Sibyllinis carminibus interdum, quòd illi diuinæ Scripturæ non crederent, peterent testimonia, nonnisi ab expurgatis toties per ipsos libris id facere licuisse, vt nulla de impostura iure obiici posset calumnia, ab Augusto id etiam factitatum, iam præfati sumus.

D Sub idem tempus, Iudæi [g] fessi oneribus tributorum, pro releuatione apud Tiberium Imperatorem supplices egerunt, simulque Syria de eadem re conquesta: cum his aliisque casibus Oriente exagitato, ab eodem Tiberio Germanicus, quem ex Druso Germanico fratre suo, Liuiæ filio genitum, in filium adoptauerat, ad res prouinciarum componendas in Syriam mittitur. Tiberius enim æquè atque Augustus Iudæis fauit; eisdemque Romæ degentibus, in ciues distributiones fieri solitas, sicut & ille fecerat, impertiri voluit, vt Philo [h] testatur: quæ autem iidem Romæ agentes passi sint dolo Seiani, suo loco narrabimus.

[d] Dio lib. 57. Tacit. lib. 2. & alij.

CAIPHAE SACERDOTIVM.

II. [e] Ioseph. antiq. lib. 18. cap. 3.

[f] Dio hist. Rom. lib. 57. sub his Coss.

III. [g] Tacit. lib. 2.

[h] Philo. lib. de legat. ad Caium.

IESV CHRISTI ANNVS 20. TIBERII IMP. ANNVS 4.

E CHristi annus vigesimus habuit Consules Tiberium Aug. tertiò, & Germanicum secundò, vt Annales Taciti [i] demonstrant. Tunc temporis idem Tiberius, Christiano quidem nedum philosopho Principe dignum, de histrionibus Vrbe pellendis promulgauit edictum, iisdemque ea arte interdixit, vt Dio [k] testatur: Tacitus autem id post quinquennium factum, sub Consulatu Asinij & Antistij, tradit. Præterea hoc anno, scribit Dio [l], iisdem Coss. ex Senatusconsulto statuisse Tiberium, ne sententia mortis damnatus intra decimum diem duceretur: quod quidem edictum latioribus spatiis Theodosius [m] Augustus Christianus Imp. ampliauit, nimirum vt triginta etiam diebus executio capitalis sententiæ differretur. Ex his corrigendus est Sidonius [n] Apollinaris, qui eiusmodi dilationem triginta dierum tribuit Senatusconsulto Tiberiano: nam

[i] Tacit. Annal. lib. 2 sub iisdem Coss.

[k] Dio hist. lib. 57. sub iisdem Coss.

TIB. IMP. LEGES.

[l] Dio ibidem & Suet. in vit. Tib. cap. 75.

[m] l. fi. vindicatori. C. de pœnis. Ruffin. lib 2. c 18. & Soz. lib. 7 c. 24.

[n] Sidon. lib. 1. epist. 8. in fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam decem tantùm dies ab illo sunt dati, ceteri autem viginti à Theodosio Imperatore A sunt additi.

IESV CHRISTI ANNVS 21. TIBERII IMP. ANNVS 5.

1. SEquenti anno, Iunio Silano & Norbano Flacco Consſ. iubente Tiberio, grauissimis Senatus decretis feminarum libido, quæ etiam in Senatorias grassabatur, est coercita; cautumque ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuisset. Hæc pluribus Tacitus [a], qui Vestiliæ, quæ causam dedit edicto, narrat impudicitiam: quibus autem pœnis conuictæ Romanæ feminæ essent addicendæ, Suetonius [b] B tradit; & mox subdit [c]: Externas cærimonias, Ægyptios Iudaicosque ritus compescuit: coactis qui ea superstitione tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem per speciem sacramenti in prouincias grauioris cæli distribuit: reliquos gentis eiusdem, vel similia sectantes, Vrbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent.] hæc Suetonius. id enim dictis Consſ. Silano atque Norbano actum, testatur Tacitus [d]; qui ait, quatuor millia Iudæorum libertini generis in insulam Sardiniam amandatos sub specie coercendorum latrociniorum, re ipsa tamen, vt ob aëris grauitatem interirent.

[a] Tacit. Annal. lib. 2. sub ijsdem Coss.
[b] Suet. in Tib. cap. 35.
[c] Suet. in Tib. cap. 36.
IVDAEI ROMAE VEXATI.
[d] Tacit. Annal. lib. 2. sub ijsdē Coss.

II. Quænam autem huius decreti aduersus Iudæos causa præcesserit, Iosephus [e] in hunc modum describit: Erat quidam Iudæus, qui ne legibus pœnas daret, metu solum verterat, vir modis omnibus pessimus. Is Romæ agens, gerebat se pro Mosaicæ legis interprete, adscitis in societatem tribus aliis per omnia sui similibus. His cùm se in disciplinam dedisset Fuluia mulier nobilis amplexa legem Mosaicam, persuaserunt ei, vt purpuram & aurum in Hierosolymitanum templum mitteret: quæ accepta in proprios vsus verterunt, quod antè destinauerant. Id postquam Tiberius ex amico suo Saturnino, ipsius Fuluiæ marito, de iniuria coniugi facta questo cognouit; iussit vniuersos Iudæos ex Vrbe pelli: ex quibus Consules, delectu habito, quatuor millia militum miserunt in Sardiniam: plurimos etiam, qui ob patriam religionem detrectabant militiam, affecerunt pœnis grauissimis. Ita propter quatuor scelleratos, omnes Iudæi coacti sunt Vrbe cedere.] hæc de his Iosephus [f]; qui & de immani scelere perpetrato ab Aegyptiis sacerdotibus aduersus Paulinam clarissimam feminam, quo ex facinore iidem Aegyptij sacerdotes sunt in crucem acti, deque diruto Isidis templo, eiusdemque statua in Tiberim mersa texit historiam. at cùm vera narret; tamen cùm post Christi Domini nostri crucis supplicium contigisse hæc asserat, more suo plurimum à veritate temporis discrepat: id enim annis antè tredecim esse factum, Taciti testimonio, qui per annos singulos res tunc Romæ gestas digessit, comprobatur. D

[e] Iosephus antiq. lib. 18. cap. 5.
[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 4.

III. Manserunt ita exules extra Vrbem pulsi Iudæi vsque ad necem Seiani, cuius calumnijs (vt scribit Philo [g]) tam dirè à Tiberio exagitati sunt: qui demum (vt ait) comperta Iudæorum innocentia, res illorum in feliciorem statum restituit, atque multa in eosdem cõtulit beneficia: hoc enim idem Philo his verbis testatur: itidem iura Iudæorum sub Tiberio conseruata sunt, licet Seiano res nouas moliente in Italia. Cognouit enim ille mox post necem insidiatoris, meras calumnias fuisse, delata de Iudæis Vrbem incolentibus crimina conficta à Seiano, vt gentem è medio tolleret, quam norat vel solam vel E præcipuè repugnaturam conatibus impijs, & conspirationi caput Imperatoris perenti. Proinde mandauit omnibus prouinciarum Præsidibus, vt oppidatim huic genti parcerent, exceptis conscijs paucis admodum; ceterùm de ritibus eorum nihil nouarent, sed commendatos haberent tum viros ipsos, vt pacis amantissimos, tum mores eorum, legesque vt conferentes ad tranquillitatem publicam.] hæc Philo. Quæ verò pro Iudæis, conquerente de illis Pilato Iudææ Præside, Imperator rescripserit, suo loco opportuniùs ex eodem auctore narrabimus. Si enim temporis ratio habeatur, haud dubium hæc pro Iudæis Tiberius rescripsisse anno Domini nostri trigesimotertio inuenietur.

[g] Philo de legat. ad Caium.
IVDAEI RESTITVTI

IV. Eodem anno Germanico Cæsare Orientis Præfecto, arte Pisonis tunc in Syria Præsidis, morte sublato: Tiberius (inquit [h] Dio) cùm antehac plurima egregiè fecisset, tum

[h] Dio hist. Rom. lib. 57.

A tum in contraria omnia mutatus imperauit crudeliter, & ad omnia impulsorem habuit & administrum Ælium Seianum, Seij Strabonis filium. Porrò Suetonius [a], Tacitus [b], Dio [c], & alij portentosa Tiberij facinora prolixè describunt, ad quos ea nosse optantes remittimus.

[a] Suet. in Tiber.
[b] Tacit. lib. 2. & 3.
[c] Dio lib. 57. 58.

IESV CHRISTI ANNVS 22.& 23. TIBERII IMP. ANNVS 6.& 7.

ANno sequenti, Valerius [d] Messala & Aurelius Cotta Consules creati sunt. Hos secuti [e] sunt Tiberius quartum & Drusus secundum ineuntes Consulatum. Sub B hoc tempus P. Sulpitius Quirinus, qui olim præfuerat Syriæ, ac censum egerat, sub quo descriptus est Dominus noster Iesus Christus, ex hac vita migrauit; cuius funus iussu Tiberij publicis exequiis frequentatum est à Senatu: de rebus ab eo gestis hæc summatim Tacitus [f]: Nihil ad veterem & patriciam Sulpitiorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: sed impiger militiæ, & acribus ministerijs Consulatum sub Diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus, datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat; quod tunc patefecit in Senatu, laudatis in se officijs, & incusato M. Lollio, quem auctorem Caij Cæsaris prauitatis & discordiarum arguebat. Sed ceteris haud læta memoria erat Quirini, ob intentata (vt memoraui) Lepidæ vxori repudiatæ pericula, sordida mque & præpotentem senectam.] hæc de Quirino C Tacitus.

I. [d] Tacit. lib. 3. sub ijsdem Coss. [e] Idem ibidem sub ijsdem Coss.
QVIRINI OBITVS. [f] Tacit. ibidem sub ijsdē Coss.

Sub hoc ipso Consulatu quarto Tiberij Imperatoris, consignata erant falsa illa aduersus Redemptorem nostrum conficta à Maximino Imp. & alijs Acta [g] Pilati: quæ falsitatis certa ratione arguit Eusebius; quòd tanti mendacij assertores, rerum nostrarum ignari, sub hoc Consulatu & sub Pilato contigisse scripserint, quando necdum Pilatus in Iudæam missus fuerat Præses; quod anno duodecimo eiusdem Imp. factum esse, Iosephus [h] testatur. Hæc repetens Eusebius [i] sic ait: Idem scriptor in decimooctauo antiquitatis libro, anno regni Tiberij duodecimo, Pontium Pilatum Iudææ regimen obtinuisse, atque eumdem decem annos continuos ad Tiberij fere occasum ibidem commoratum enarrat. Quocirca commentum eorum, qui heri prope & nudiustertius commentarios contra Saluatorem nostrum ediderunt, perspicuè refutatur: in quibus primò omnium D temporis ipsius ratione falso ab illis obseruata, mendacium eorum qui talia commenti sunt, euidenter & apertè coarguit. Nam ad quartum Consulatum Tiberij Cæsaris, qui fuit anno regni eius septimo, facinora à Iudæis in salutari Saluatoris nostri passione admissa fuisse commentarij isti complectuntur: quo quidem tempore satis liquet Pilatum nondum ad Iudææ præfecturam gerendam aduentasse.] hæc ille. Porrò de Actis Pilati suo loco paulo pòst plenius atque exactius agemus.

II. [g] Euseb. hist. lib. 1. cap. 9.
ACTA PILATI FALSA. [h] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 3. [i] Euseb. hist. lib. 1. c. 9.

IESV CHRISTI ANNVS 24.& 25. TIBERII IMP. ANNVS 8.& 9.

E POst prædictos C. Sulpitius [k] & D. Haterius gesserunt Consulatum. Hos secuti sunt anno sequenti C. Asinius [l] & C. Antistius.

[k] Tacit. lib. 3.
[l] Idem lib. 4.

IESV CHRISTI ANNVS 26.& 27. TIBERII IMP. ANNVS 10.& 11.

INde verò anno Domini nostri vigesimosexto Consulatum inierunt Cornelius [m] Cethegus & Visellius Varro: post quos Cossus Cornelius & Asinius Agrippa [n] eo functi sunt magistratu: quibus omnibus annis nihil memoria dignum, quod ad res nostras pertineat, gestum est.

[m] Idem lib. 4.
[n] Idem lib. 4.

IESV

Universidad de Deusto
Biblioteca

IESV CHRISTI ANNVS 28. — TIBERII IMP. ANNVS 12.

I. PONTIVS PILATVS PRAESES.

ANno Christi vigesimooctauo Cn. Lentulo Getulico & C. Caluisio Sabino Coss. cùm Valerius Gratus Iudææ Præses annum in magistratu egisset vndecimum, successorem habuit Pontium Pilatum, qui in eadem functione annis decem permansit.] hæc Iosephus [a], & alij [b]. Quid autem idem Præscs, cùm primum in Iudæam venit, aduersus Iudæos egerit, idem auctor recensèt his verbis [c]: Pilatus cùm curandam accepisset regionem, nocte intempesta opertas Hierosolymam intulit imagines Cæsaris: quæ res post triduum ingentem inter Iudæos suscitauit tumultum. Nam qui aderant, stupore permoti B sunt, quasi iam profanatas leges suas viderent: nullum enim fas esse collocari in vrbe simulacrum. Ad querelam autem eorum qui in ciuitate erant, subitò etiam ex agris multitudo confluxit. Euntes autem illico Cæsaream ad Pilatum, intentissimè deprecabantur, vt ab Hierosolymis auferrentur imagines, & eis iura patria seruarentur. Pilato autem supplicantibus abnuente, circa domum eius proni corruerunt, & immobiles quinque diebus noctibusque continuis mansere. Pòst autem Pilatus tribunal ascendens, studio magno conuocat multitudinem Iudæorum, quasi qui velit eis dare responsum. Cùm subitò milites accepto signo (sic enim iam fuerat præparatum) armati circumsteterunt Iudæos; circumdataq; triplici acie, Iudæi quidem stuporis erant pleni, videntes insperatam rerum faciem. Tunc Pilatus denuncians trucidaturum se omnes, nisi imagines Cæsaris susciperent, annuit militibus vt educerent gladios. Iudæi autem quasi vno consilio omnes subitò corruerunt, & ceruices nudatas excipiendis ictibus pararunt: vociferantes, vniuersos se interfici magis velle, quàm legem profanari. Tunc Pilatus circa religionem studium populi demiratus, confestim de Hierosolymis statuas iussit auferri.] hæc Iosephus de Bello Iudaico, eadem & in libris de Antiquitatibus [d] narrans.

IVDAEI A PILATO VEXATI.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 3. & 4. in fin. & de bello Iud. lib. 2. c. 8.
[b] Euseb. hist. li. 2. cap. 9.
[c] Ioseph de bello Iud. lib. 2. c. 8.
[d] Ioseph antiq. lib. 18. cap. 3.

II. QVAE PILATVS EX PHILONE.

Porrò Philo Iudæus, qui his ipsis viuebat temporibus, rem à Pilato aduersus Iudæos gestam longè aliter contigisse scribit [e], sic dicens: Quid alter auus tuus (*alloquitur Caium Augustum*) Tiberius Cæsar? nónne manifestè voluntatem eamdem habuit? Certè per vigintitres annos, quibus imperauit, antiquissimam religionem templi conseruauit incolumem, immotamque modis omnibus. & possum quiddam in laudem eius proferre, quamuis mille sub ipso iactatus casibus. Sed amica est & tibi quoque grata veritas. Pilatus erat Procurator Iudææ: hic non tam in gratiam Tiberij, quàm in odium populi, D auratos clypeos dedicauit intra sanctam vrbem in Herodis regia, nulla insignes imagine, nec habentes quicquam vetitum: tantùm titulus continebat nomen dedicantis, & eius cui dedicabantur. Id vbi diuulgatum est in populum, aduocatis vsi quatuor regiis filiis fortuna dignitate que regia præditis, reliquisque huius familiæ, atque optimatibus ceteris, orabant vt tolleretur illa clypeorum nouitas, nec violarentur ritus patrij conseruati à superioribus Regibus & Imperatoribus. Cumque ille aduersaretur rigidè, vt erat pertinaci duroque ingenio; conclamatum est: Desine seditiones bellaque ciere; desine pacem profligare: non honoratur Imperator per legum contumeliam: noli hunc iniuriæ prætextum quærere: Tiberius nihil vult temerari de ritibus nostris: aut ostende illius edictum, vel epistolam aliúdue simile: vel da, vt te omisso, per Legatos oremus Dominum. Id verò magis eum exasperauit, veritum, ne si mitteretur legatio, cetera quo- E que detegerent eius crimina, venditatas sententias, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem sæuissimam. Iratus igitur homo iracundus, anceps erat animi, quòd neque demere semel dedicatas res auderet, nec subditis gratificari vellet, non ignorans Tiberij talibus in rebus constantiam. Quod vbi viderunt optimates, & animaduerterunt cum pœnitere cœpti, quantumuis dissimularet; scripserunt Tiberio litteras humili deprecatione plenissimas: Qui cognito quid dixerit Pilatus, quid minatus sit, non est opus vt dicam, quantum excanduerit; quamuis non commoueretur temerè: ipsa res iram eius indicat. Confestim, nihil procrastinans, scribit litteras, valde obiurgando eius audaciam, iubendo vt sine mora clypeos illos tolleret: & translati sunt Cæsaream maritimam, ab Augusto proauo tuo denominatam, quo in eius sacrato templo dedicarentur; sicut factum est. Ita consultum fuit & Impera-

[e] Philo. de lega. ad Caium.

CHRISTI 28.29.30.31. — TIBERII IMP. 12.13.14.15.

A Imperatoris honori, & ciuitatis antiquis moribus. hæc sunt decreta Tiberij.] hæc Philo; cui potiùs, quàm Iosepho, fidem adhibendam, nemo non dixerit: vt ex his planè intelligas, quantum in auctore vacillet fides historica, qui nõ tantùm à nostris scriptoribus, sed à suis gentilibus mendacij arguatur.

Addidit post hæc idem Pilatus aduersus Iudæos eiusmodi scelus: Est (inquit) Iosephus [a]) apud Iudæos sacer thesaurus quem Corban dicunt: hunc Pilatus ad inductionem aquarum iussit expendere: erat autem inducenda aqua ab stadiis trecentis. ob hoc itaque vulgi oriebantur querelæ; ita vt etiam Pilati, qui Hierosolymam venerat, cum clamore circumdarent tribunal. Ille autem præuiderat tumultum eorum: siquidem populo permiscuit armatos milites, qui tunc essent priuatorum vestibus induti; præcepitque vt gladijs quidem non vterentur, fustibus autem acclamantes ferirent. Sicque B compositis rebus, dat ex tribunali signum, confestimque cædebantur Iudæi: quorum multi quidem plagis, multi verò se inuicem conculcantes in fuga, misera protritione perierunt. Tunc ad calamitatem interfectorum stupens multitudo conticuit: atque ob hoc accusator Herodis Tetrarchæ Agrippa, qui fuit filius Aristobuli, quem pater Herodes interfecit, ad Tiberium venit. Illo verò non suscipiente accusationem, residens Romæ, reliquorum quidem potentium notitias ambiebat, maximis autem colebat officijs Germanici filium Caium, cùm adhuc esset priuatus.] hæc Iosephus. Quænam verò post hæc eidem Agrippæ Romæ obuenerint, quóve modo sit, iubente Tiberio, detrusus in carcerem, & inde exaltatus in regnum, suo loco dicemus. Hæc itaque ipso Pilati ingressus initio recitata sunt, non quòd eodem primo sui magistratus anno facta esse contendamus: C sed cùm incertum planè sit tempus quo eadem sunt perpetrata, hìc maluimus recensere; vt quale fuerit ingenium hominis, & quibus moribus comparatum, ex his faciliùs innotescat. Duxit vnà secum Pilatus in prouinciam vxorem suam, vt ex Euangelista exploratum habetur: nuper enim sub quarto [b] Consulatu Tiberij, Seuero Cæcinna grauissima oratione censente ne vxores maritos in prouinciam proficiscentes comitarentur, intercedente Valerio Messala, ac per omnia commodiùs esse, si illæ maritos assectarẽtur, ostendente, legis rogatio elusa est.

III. [a] Ioseph. de bello Iud. lib. 2. c. 8. & antiq lib. 18. c. 4. QVAE RVRSVM PILATVS IN IVDAEOS.

[b] Tacit. Annal. lib. 3.

IESV CHRISTI ANNVS 29. — TIBERII IMP. ANNVS 13.

D ANnus Christi vigesimusnonus habuit Consules M. Licinium & L. Calphurnium, fuitque Romanis ingentibus cladibus memorabilis: nam collapso apud Fidenas amphitheatro, quinquaginta millia hominum obtrita sunt, Romæque totus mons Cælius conflagrauit: sed hæc omnia pluribus Tacitus [c].

[c] Idem lib. 4.

IESV CHRISTI ANNVS 30. — TIBERII IMP. ANNVS 14.

E SEquenti anno inierunt Consulatum Iunius Silanus & Silius Nerua. Nihil tamen his, quod pro Annalibus nostris Ecclesiasticis faciat, aut iis dignum sit, reperimus; licet à nonnullis, hoc ipso anno suæ ætatis trigesimo Christum esse baptizatum, affirmetur: sed id accidisse anno sequenti, apertè demonstrant quæ à nobis dicta sunt superiùs, dum de anno quo natus est Christus, in Apparatu susiùs disputauimus.

IESV CHRISTI ANNVS 31. — TIBERII IMP. ANNVS 15.

I. PRoximus sequitur annus decimusquintus Imperij Tiberij Cæsaris, Euangelica [d] attestatione celeberrimus, quo gesserunt Consulatum Rubellius atque Fusius, ambo Gemini [e]. Annus quippe idem qui ab Isaia [f] placabilis per antonomasiam dictus est, & acceptabilis [g]: quo nimirum orbi terrarum profundis tenebris obuoluto,

[d] Luc. 3.
[e] Tacit lib. 5.
[f] Isai. 61.
[g] Luc. 4. secundum 72. interpr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Redemptor humani generis Christus Deus noster, lux vera, lumine prædicationis cœpit affulgere. A

II. EVANGELICAE HISTORIAE VNITAS.

Huius quidem rei præclarissimè gestæ historia, non à quibuscumque, sed à Deo tantùm præordinatis testibus, ab ipsis, inquam, sanctissimis quatuor Euangelistis, monumentis meruit diuinitus consignari: quorum admirabilem excellentiam atque præstantiam Ezechiel [a] Propheta sub quatuor animalium symbolicis speciebus in diuina illa cælitus ostensa visione gloriæ Domini prædixit. Si enim, quod ait Apostolus [b], ministratio mortis (ipsa, inquam, legis scriptio) litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israël in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quo modo non magis ministratio spiritus erit in gloria?] Fuerunt hi ministri Noui testamenti, non littera tantùm, sed spiritu: vt non solùm ipsorum scriptis res gestæ narrentur; sed, quod superat humanum captum, vim quamdam spiritus ipsis Deus indiderit, ac perinde diuinam illam Ezechieli ostensam præ se ferant imaginem, vt appareat aspectus eorum velut carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum, splendor ignis, sed & de igne fulgur egrediens ad destructionem [c] munitionum, consilia destruens, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, in captiuitatem redigens omnem intellectum in obsequium Christi. Porrò etsi diuersis in locis, varijsque temporibus & occasionibus in eodem argumenti genere singuli versati sint; tamen admirabili quodam modo, ac nonnisi diuino consilio factum est, vt consensione quadam harmonica, quod simul omnes, hoc singuli quiq; in scribendo præstitisse videantur: vt meritò, iuxta propheticum illud ænigma, sic propria à cæteris distincta essent facies singulorum, vt tamen eædem quatuor facies singulis coniunctæ essent. B C

[a] Ezech. 1.
[b] 2. Cor. 3.
[c] 2. Cor. 10.

III. CONCORDIA EVANGELICA.

Fuit antiquorum scriptorum studium, vt quatuor sancta Euangelia in vnum coniungentes, ex ijsdem quatuor vnum intexerent: Id conatum esse scimus primum omnium Theophilum Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum, vt Hieronymus [d] ad Algasiam scribens testatur his verbis: Theophilus Ecclesiæ Antiochenæ septimus post Petrum Apostolum Episcopus, qui quatuor Euangelistarum in vnum opus dicta compingens, ingenij sui nobis monumenta reliquit.] Id ipsum præstitit Tatianus: id item tertio loco Ammonius, quem (inquit idem Hieronymus [e]) secutus est Eusebius Episcopus Cæsarienſis. Hi quidem de conuenientia ipsorum Euangelistarum canones quosdam scripserunt, quos idem Hieronymus Latinitate donauit. Meminit horum Victor Episcopus Capuanus in præfatione [f] quam Tatiani Euangeliorum quatuor Harmoniæ præfixit. hæc de antiquioribus. Ceterùm complurium recentiorum in eadem re enituit studium, quorum præcipuum sibi locum vendicare videtur eruditus æquè ac pius Cornelius Ianſenius Episcopus Gandauensis; cuius sic nobis proponimus sequenda vestigia, vt tamen liberi interdum esse velimus, per aliam viam, quæ rectior videatur, incedere. D

[d] Hieron. præfat. in quatuor Euang. ad Damas. epist 123.
[e] Habes ea tom. 2. Biblioth. S. Mar.

IIII. Age, ipsam Euangelicam historiam prosequamur, quam Lucas Euangelista egregia certitudine temporum, more maiorum, testatam sic exorditur: Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudææ, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub Principibus sacerdotum Anna & Caipha: factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ, &c].

V. [g] Ioseph antiq. lib 17 c.10. [h] Ioseph antiq. lib.17 c.13. [i] Ioseph antiq. lib.15.c.13. [k] Dio lib 49. hist Rom. TETRARCHIARVM DISTINCTIO. [l] Ioseph. antiq. lib.18.c.8 in fin. [m] Iosep antiq. lib.19.c.4. & de bell. Iud. lib.2.c.11.

Etsi aliam interpretis, aliam verò historici sciamus in scribendo esse rationem: tamen nos debere difficultates ac nodos ad historiam elucidandam dissoluere, neminem negaturum esse putamus. Quamobrem in ijs quæ tum hìc tum alibi occurrant, enodandis de rebus gestis difficultatibus (quod præfando polliciti sumus) studium nostrum non deerit. Quod verò in primis pertinet ad tetrarchias, quarum meminit Euangelista: iam superiùs dictum est, tam ex testamẽto Herodis [g], quàm ex diuisione ab Augusto [h] facta, Iosephum scripsisse consentientia Euangelistæ; nimirum Herodi Antipæ Galilæam cum Transiammana regione esse tributam, Philippo autem Trachonitidem regionem, vnà cum Auranitide, & parte quadam, quæ fuerat Zenodori, olim Herodi tradita [l], quas S. Lucas & post eum Dio [k] Ituræam appellat. Fuisse & his temporibus tetrarchiam Lysaniæ, idem auctor consentire videtur, dum eamdem primùm à Caio [l] Tiberij successore, inde à Claudio Agrippæ [m] donatam affirmat. E

Quisnam

A Quisnam fuerit iste Lysanias: sicut errare certum est illos qui dixerunt [a] Herodis fuisse filium, ac Herodis Antipæ & Philippi fratrem; ita etiam errore labi eos [b] constat, qui hos corrigentes, & ipsi correctione sunt digni, dum Lysaniam hunc, de cuius tetrarchia hìc mentio habetur, illum putant esse filium Ptolemæi Mennæi, cuius Iosephus [c] meminit: nam eiusdem auctoris testimonio [d] expressum habetur, eumdem Lysaniam Cleopatræ arte fuisse necatum, vt eius potiretur ditione, quę erat apud Libanum posita; idque, Dione [e] auctore, contigisse constat sub Consulatu Publicolæ & Neruæ, anno ab Vrbe condita septingentesimo decimooctauo.

VI. DE LYSANIA.
[a] Eusebius in Chron. anno Domini 7.
[b] Cornel. Ianſ. in concord Euan. & alij eum secuti.
[c] Ioseph. antiq. lib 14.c.25. in fin.

Cleopatra verò simul cum Antonio sublata de medio, rebus in integrum restitutis, Actisque Antonij irritis; Lysaniæ alteri, eiusdem cum priori nominis, ea tetrarchia fuisse videtur ab Augusto restituta: nam cùm idem Iosephus [c] longè post obitum dicti Lysa-
B niæ senioris meminit Zenodori, quòd conduxisset ditionem Lysaniæ, certè non de priori Lysania Tetrarcha, sed de posteriori necesse est intellexisse. Erat Abila, ex qua dicta est tetrarchia Abilina, ciuitas vna (vt ait Plinius [g]) in prouincia Decapoleos; cuius Lysanias (vt Lucas tradit) Tetrarcha erat. Quod insuper ad vocem ipsam Tetrarchiæ pertinet; in ea potiùs vsus loquendi, quàm vocabuli proprietas attendi debet; cùm auctore Plinio [h] certum sit, non quartam regni vel prouinciæ partem esse eo nomine intelligendam, sed potiùs Principis cuiusque dominium, etiamsi vnius tantummodo fuerit ciuitatis: quippe qui dicat, prouinciam in Palæstina Decapoleos dictam, cuius est mentio in [i] Euangelio, cùm decem habuerit ciuitates, earumdem fuisse tetrarchias singulas, regnorum instar, & in regna solere contribui.

VII. LYSANIAS IVNIOR.
[d] Ioseph. antiq. lib.15.c.4.
[e] Dio hist. Ro. lib.49.
[f] Ioseph antiq. lib 15.c 13.
[g] Plin hist.nat. lib. 5.c.18.
[h] Plin ibid.
[i] Matt.4. Mar.5. & 7.

Quòd præterea sanctus Lucas Euangelista non Tetrarcharum dictorum tantummo-
C do, sed Principum sacerdotum Annæ & Caiphæ temporibus prædicationem Ioannis inchoatam tradat: res haud mediocri difficultate obuoluta videtur: tum cùm vnum tantummodo, non duos simul, & ante & post hæc tempora summum sacerdotem penes Iudæos fuisse, certum exploratumque habeatur: tum etiam, si Iosepho credimus, quòd non Anna (vt vidimus) sed Caiphas hoc tempore summi sacerdotij munere fungeretur. Scimus & vicariam eiusdem sacerdotij præfecturam nemini solere concedi, nisi aliqua necessitate vrgente, & ad modicum temporis spatium: cùm & idem Iosephus testetur [k], Matthiæ summo sacerdoti, quòd inter dormiendum pollutus esset, rem diuinam facere lege vetito, ad vnius tantùm diei spatium vicarium adiutorem esse datum Iosephum Ellemi filium. Nec insuper constare posse videtur quòd dicunt, summos sacerdotes fuisse Annam & Caipham, ita tamen vt alternis annis sacerdotalem functionem obtinerent. Nam nonnisi alterius horum tempore potuit Ioannes
D prædicationem exordiri: cùm, quo tempore alter esset summus sacerdos, alterum cessasse, dicere necesse sit. Nec demum esse verum quod scribit Eusebius [l], delectos à Præsidibus Romanis summos sacerdotes, & vnumquemque illorum vno tantùm anno eo ministerio perfunctum esse, nemo non videt: nam etsi (quod scribit Iosephus [m]) primis annis Valerij Grati Præsidis, qui à Tiberio illuc primo sui Imperij anno missus est, per annos illos tres primos totidem mutati sunt summi sacerdotes; tamen qui vltimo loco creatus est Caiphas anno tertio Tiberij Imperatoris, absque alio successore non ad præsentem tantùm annum, sed (quod constat ex Euangelistis) vsque ad Redemptoris nostri crucem, immo & post resurrectionem (vt testantur Acta Apostolorum [n]) eumdem Caipham in eadem functione perseueraſſe, ac sic per annos saltem de-
E cem & septem ipsum eodem munere functum fuisse apparet: cui veritati & [o] Iosephus adstipulatur, dum creationem Caiphæ sub tertio anno Valerij Grati constituens, nullum alium ei datum successorem vsque ad Vitellij Præsidis, qui Pilato successit, tempora, testatur: tunc verò ipsum redactum in ordinem, & Ionatham Anani filium subrogatum tradit.

[k] Ioseph. antiq. lib.17.c.8.
[l] Euseb. histor. lib. 1.c. 10.
[m] Ioseph. antiq. lib 18.c.3.
[n] Act. 4.
[o] Iosep antiq. lib 18.c.6.

IX. Quòd ergo ab Euangelista eodem tempore Anna, perinde ac Caiphas, Princeps sacerdotum dicatur, alia est perueſtiganda ratio. Ac primùm illud dicimus, quòd etsi vnus idemque summus Pontifex apud Iudæos esset; tamen complures alios sacerdotalis ordinis dictos esse Principes sacerdotum, quorum frequens est mentio in diuinis Scripturis, certum est: hos fuisse vigintiquatuor numero, sicut & totidem erant vices sacerdotales, ex his quæ leguntur in libris Paralipomenon [p], facilè intelligitur: qui enim cuiusque vicis princeps & caput erat, ille ipse Princeps sacerdotum dicebatur.

VIII. PRINCIPES SACERDOTALIS.
[p] Paralip. 1.c.24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

At non dicimus Annam hac tantùm ratione esse dictum Principem sacerdotum, sed & A
alia prorsus que diuersa, quàm subinferimus.

X. CONCILIVM LXXII. *al. Sanedrin

Erat quidem apud Iudæos ex senioribus atque magistris conflatum collegium, quod ab illis Synedrin *dicebatur, constabatque ex septuagintaduobus viris. Huius originem à Deo per Moysen institutam habes in libro Numeri [a], quando Deus Moysi præcepit vt septuaginta viros deligeret, quos senes & magistros populi esse nosset. Hoc seniorum collegium, iunctis duobus alijs qui Heldad & Medad personas agerent (qui licet remansissent in castris, eodem tamen afflati Spiritu prophetarunt) numero septuagintaduorum semper perseuerauit in posteris. Erat horum summa auctoritas, vt qui de lege cognoscerent, & de Prophera, ac simul de Regibus iudicarent. Horum namque iudicio Herodes Rex postulatus est; in quos postea crudeliter sæuiit, vt testatur Ioseph[b]. At de B
horum munere pluribus acturi sumus inferiùs: modò autem (quod ad rem propositam pertinet) qui septuagintaduorum seniorum primus haberetur, idem Princeps sacerdotum dicebatur; cùm alioqui summus sacerdos primum omnium locum teneret, cunctisque præesset Principibus sacerdotum: seque habebat amborum perfunctio instar præfecturæ Moysis & Aaron, quorum quamdam similitudinem exprimebant. Sicque Anna cùm esset eiusmodi collegij princeps, meritò, sicut & Caiphas, Princeps sacerdotum dicebatur, licet vtriusque functio esset omnino distincta. In eo libro qui Philonis nomine de Temporibus inscriptus habetur, non prorsus contemnendo, si purgatis mendis integer redderetur, hæc, quæ id ipsum monstrant, habentur: Herodes anno trigesimo principatus sui tyrannici, Synedrin ex domo Dauid deleuit; & Annanelum quemdam (*quod nomen idem est quod Anna*) atque Synedrin ex proselytis suffecit, qui nimirum in lege
[c] *Ioan. 18.* videbantur eruditi.] hæc ibi. Videas insuper in Euangelio [c], cùm Christi causa ageretur, ac C
subinde de vero Propheta quæstio esset, An ille ipse Christus esset: eùdem primò ad Annam, tamquam ad Principem sacerdotum illius collegij, esse perductum, cuius muneris erat de Prophera iudicare: ac demum ad Caipham, sine cuius assensu sententia ferenda non erat. Videas etiam apud Acta Apostolorum, cùm de lege esset iudicium, nimirum de fide Christi, quam prædicabant Apostoli, in eo consessu primo loco nominatum Annam, inde Caipham, postea verò iuxta consessus ordinem, Ioannem, Alexandrum, ac cæteros. Hæc sunt quæ de Annæ & Caiphæ principatu sacerdotum inter se distincto habuimus dicere: iam cætera prosequamur.

[a] *Num. 11.*

XI. IOANNIS PRÆDICATIO.

Eodem itaque anno, dictorumque Principum sacerdotum tempore, Ioannes Zachariæ filius, qui ea occasione quam superiùs recensuimus, secesserat adhuc infantulus
[d] *Luc. 3.* in desertum, afflatus diuino Spiritu venit in omnem regionem Iordanis, prædicans D
[e] *Matt. 3.* baptismum pœnitentiæ. Describitur tanti Prophetæ locus, habitus, atque victus:
[f] *Marc. 1.* vt qui nimirum habitasset in [d] deserto loco, indutus vestimento ex pilis [e] camelorum confecto, ac zona cingeretur pellicea: esca [f] verò locustæ essent, & mel siluestre. At primum, quod ad habitationis locum spectare videtur; quomodo idem ipse post multa tempora Fidelibus innotuerit, sincera attestatione Sophronij[g], qui eiusmodi scribit
[g] *Sophr. Prat. Spir. c. 1.* historiam, enarremus: Erat, inquit, senex quidam habitans in monasterio Abbatis Eustorgij, Ioannes nomine: quem Sanctus Elias Episcopus Hierosolymorum voluit ducem monasterij constituere. Ille verò non acquiescebat, dicens: In montem Sina orationis causa pergere volo. Archiepiscopus autem cogebat eum, vt priùs Abbas

IOANNIS HABITATIO. fieret, & postea pergeret quò vellet. Cùm verò senex non acquiesceret, dimisit eum, spondentem, se, postquam reuersus esset, suscepturum regiminis curam. Et ita sa- E
lutato Archiepiscopo, iter arripuit, vt ad Sina montem proficisceretur, assumpto secum & discipulo suo: transuadatoque Iordane fluuio, cùm vix vno lapide processissent, cœpit senior rigore detineri, ac post paululum inuasit eum febris. Cùm verò in tantum excrescceret ardor febris, vt ambulare non posset, inuenerunt speluncam paruulam, in quam ingressi sunt, vt requiescerent. Cùm verò febris ita inualuisset, vt se vix mouere posset, in ipsa spelunca tres dies commorati sunt. Tunc senex in somnis aspexit quemdam adstantem sibi, & dicentem: Die senex, Quò ire vis? Respondit: In montem Sina. Dicit ei: Ne, quæso, recedas hinc. Cùm vero seni id persuadere non posset, abscessit: febris verò seni acriùs infesta erat. Rursus nocte sequenti idem seni adstitit eodem habitu, & ait: Quid, senior, affligi vis? audi me, & nusquam hinc proficiscaris. Ait illi senex: Tu quisnam es? Respondit is qui apparuerat: Ego sum Ioannes Baptista, & ideo tibi inbeo vt

nusquam

A nusquam recedas: nam spelunca ista breuis, maior est monte Sina, quippe in hanc sæpiùs Dominus noster Iesus, cùm me visitaret, ingressus est. Pollicere mihi, quòd hic habitabis; & ego mox tibi sanitatem restituo. Quod senex audiens, libenter spopondit, se in eadem spelunca permansurum; & continuò sanus effectus, perseuerauit ibidem toto vitæ suæ tempore: speluncam verò illam fecit Ecclesiam, congregauitque fratres. Appellatur locus ille Sapsas. Fuit in eodem loco Sapsas commorans in spelæo senex alius tantæ virtutis, vt leones secum in eadem spelunca susciperet, atque cibum in sinu suo ipsis præberet.] hactenus Sophronius. Eiusdem monasterij memi-
[a] *Beda de loc. sanct. c. 13.* nisse videtur Beda [a], cùm agit de locis sanctis. Porrò quòd locus hic tam proximus fuerit Iordanis ripæ, existimamus speluncam istam fuisse potiùs Ioannis habitationem,
B cùm è deserto veniens baptizaret in Iordane, quàm vbi antehac in deserto commorans ageret.

XII. IOANNIS VESTITVS.

Quod autem ad eiusdem integerrimi nostri Præcursoris vestimentum pertinet: quale nam esse soleret illud ex pilis camelorum intextum indumentum, perfacilè est demonstrare. Sed prætermittimus innumeras penè de Ioannis vestis asperitate sanctorum Patrum scriptas sententias: satis namque sit ex verbis Euangelistæ, materiam ipsam ex qua esset confecta, describentis, qualis esset, certo experimento cognoscere. Ex pilis camelorum nonnisi rude atque asperum intexi solere indumentum, quod cilicium appellatur, certum est: id enim S. Paulinus [b] Nolanus Episcopus, dum de Melania Romana clarissima femina agit, asserit in hunc modum: De pallijs, quæ ex camelorum pilis texta, asperitate setarum compungebant homines, & in mentem reuocabant Ioannem, quem pili ca-
[b] *Paulin. ad Seuer. epist. 10.* melorum hirto tegmine vestiebant.] Alius item Paulinus Consularis de eodem amictu
C in carmine de Ioanne Baptista sic ait [c]:

[c] *Extat in collect. poët. Christian.*

Vestis erat curui setis conserta cameli;
Contra luxuriem molles duraret vt artus;
Arcerétque graues, compuncto corpore, somnos.]

XIII.

Iam autem quod ad zonam attinet: cùm in Palæstina Iudæi zonis vterentur laneis, Ioannes ex zona etiam comparans sibi corporis afflictionem, pellicea cingebatur: vnde Hieronymus: Stupebat, inquit, [d] ad conuersationem Eliæ & Ioannis Baptistæ, quorum vterque zona pellicea adstrinxit ac mortificauit lumbos suos.] hæc Hieronymus. Nunc denique quod ad cibum spectat: exactè, qualis fuerit, recenset Euangelista: nimirum locustis & melle siluestri Ioannem consuecuisse famem pellere;
[d] *Hieron. ad Demet. epist. 8.* IOANNIS VICTVS.

[e] *Luc. 7.*

pane enim & vino caruisse, Saluatore id testante [e], didicimus. Porrò nec baccis, se-
D minibus, vel oleribus vsum esse, Clemens [f] Alexandrinus certò credidit, dum ait: Matthæus Apostolus seminibus, baccis, oleribusque absque carnibus vtebatur: Ioannes continentiam vlteriùs extendens, locustas & mel siluestre comedebat.] Quòd enim non adeò communibus vteretur cibis, ea de causa de ipso Saluator noster testatus est
[g] *Matt. 11.* dicens [g]: Venit Ioannes neque manducans, neque bibens.] Quæ cùm ita sint, vt profectò sunt: proculdubio Ioannes, qui longè ab hominum consuetudine agebat, non communibus cæteris vsus est cibis, sed eo qui præ manibus haberetur, nec vllo labore longè quæsitus, vel arte paratus esset. Locustas in Palæstina, genus fuisse animalium ad cibi vsum, diuina Scriptura [h] planè demonstrat, dum locustam inter comestibilia, quæ munda essent, recensct. Sanè quidem auctor est Strabo [i], genus quoddam Ae-
[h] *Leuit. 11.*
[i] *Strab. lib. 16.*
E thiopum locustas in cibum habere, quibus sale permixto in massas confectis vescantur: de Parthis eadem tradit Plinius [k]: de Orientalibus & Libycis eadem scribit Hieronymus [l]: iisdem vsum in cibum fuisse Ioannem, tradit Augustinus [m], & Beda [n], qui & à sancto Episcopo Archul, hó, qui ad ea loca peregrinatus erat, hæc quæ didicit, suis scriptis testata reliquit: nimirum notissimas esse locustas in Palæstina, quę corpusculis in modum digiti manus exiguis & breuibus in herbis facilè captæ, coctęque oleo, pauperem victum parent: easdem solitas exiccari fumo, & sic comedi, habereque malum odorem, & gra-
[k] *Plin. nat. hist. lib 11. c. 29.*
[l] *Hieron. adu. Iouin. lib. 2. & in Ion. c. 4.*
[m] *Aug. Conf. lib. 10. c. 31*
[n] *Bed. de locis sanct. c. 14.*

uem gustum, Euthymius scribit. De siluestri melle, quidnam fuerit, cùm multi multa eaque diuersa scribant, hæc Beda à dicto Episcopo fide dignissimo accepta conscripsit: In eodem deserto sunt arbores folia lata habentes & rotunda, lactei coloris, & melliti saporis, quæ natura fragilia manibus confricantur & eduntur, hocque esse mel siluestre dicitur. hæc ille.

Verùm his omnibus aduersatur Isidorus Pelusiota, qui & ipse monasticam vitam XIV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm diutiùs excoluerit, ea quæ scribit, potuit à Palæstinæ monachis didicisse: sic enim A
ait ad Timotheum lectorem scribens [a]: Locustæ, quibus Ioannes alebatur, non animantia sunt (vt quidam imperitè putant) scarabæis similia (absit) verùm herbarum ac plantarum summitates. Eodemque modo rursum non herba quædam est mel siluestre, verùm mel montanum, quod ab agrestibus apibus conficitur, summeque amarum est, & gustatui omni infestum atque inimicum. Quibus ex rebus singularem quamdam ac penè incredibilem corporis afflictationem Ioannes præ se ferebat: vt qui non inedia dumtaxat, verùm etiam victus asperitate omnem corporis appetitionem amaram redderet.] hucusque Isidorus ad Timotheum. Ad Nilum item scribens [b], eadem quoque habet, additque: Quocirca sic cibos & vestitum monasticæ vitæ iuxta Deum perfectæ omnibusque numeris absolutæ in Ioanne Baptista didicimus.] Hæc cùm scribat Isidorus, & nonnisi maiorum auctoritate; quid de his sentiendum sit, definiendum B
nobis non est, sed totum relinquimus lectoris arbitrio. Nam constat, Græcam dictionem ἀκρίδες, & locustam insecti genus infirmas habens alas ad volandum, & summitates herbarum significare.

[a] Epist. 132. lib. 1. LOCVSTAE ET MEL SILVESTRE.
[b] Lib. 1. epist. 5

XV. IOANNES AVCTOR VITAE MONASTICAE.

Porro eiusmodi vitæ genere Ioannem iecisse vitæ monasticæ fundamenta, non tantùm qui suprà Isidorus, sed & Catholici omnes fatentur: eaque de causa Chrysostomus eumdem Ioannem monachorum principem nominat, cùm ait [c]: Sicut sacerdotum principes sunt Apostoli, ita & monachorum princeps Ioannes Baptista.] & iterum [d]: Considerate, monachi, dignitatem vestram: Ioannes princeps vestri est dogmatis; ipse monachus, statim vt natus, in eremo viuit, in eremo nutritur.] & ad Eustochium Hieronymus [e] in hunc modum: Huius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.] hæc ille. His cùm inuideant Nouatores, eò deuenerunt stultitiæ, vel potiùs iniquitatis, vt malint corrumpere verbum Dei, & Ioannem vitæ otiosæ & deliciosæ infamare, quàm monasticam ab eo dimanasse vitam, in Ecclesia altissimis defixam radicibus, Euangelica nempe attestatione, vt subripi aut euelli nequeat, adstipulari, vel profiteri. Sed in his non immoramur diutiùs: quandoquidem, omnium sententia, sibilis potiùs & risu, quàm ampliori confutatione digni sunt: licet ad illos imperitiæ, dementiæ, ac (vt vno verbo dicam) perfidiæ summo iure redarguendos, non defuerit vigilans studium eruditissimi ac maximè pij viri Petri Canisij, ad quem, qui talia cupit, amandamus; nos interim textum ipsum historiæ Euangelicæ prosequemur.

[c] Chrysost. in Matt. hom. 1.
[d] Idem homil. de Ioan. Bapt.
[e] Hieron. epist. 22.

XVI. CHRISTVS BAPTIZATVR.

Cùm plurimos ad se venientes Ioannes [f] exciperet, ad pietatem institueret, eosdemque baptizaret, ac etiam de Christo, quòd venisset, illis annunciaret: venit & Iesus, & D
ab ipso est baptizatus. Rem gestam Matthæus [g] his verbis enarrat: Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modò: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc [h] dimisit eum: & baptizatus est à Ioanne in Iordane. Baptizatus [i] autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et [k] ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph.]

[f] Matt. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ioan. 1.
[g] Matt. 3.
[h] Marc. 1.
[i] Matt. 3.
[k] Luc. 3.

XVII. DE CHRISTI AETATE TEMPORE BAPTISMI.

De tempore baptismatis Christi diuersæ admodum sunt antiquorum sententiæ. Sunt enim qui baptizatum esse dicunt, cùm inciperet annum trigesimum agere, E
ipso mense Ianuarij: id quidem Origenes [l], id Hieronymus [m], & alij. Discrepat ab his Epiphanius [n], qui hæc ait: In trigesimo Consulatu à natiuitate sua circa decimum mensem venit ad Ioannem, & baptizatus est in Iordane fluuio, trigesimo anno natiuitatis in carne, hoc est, secundùm Aegyptios, Athyr mensis duodecima, ante sextum Iduum Nouembrium.] & infra: Trigesimo anno baptizatus impleuit annos viginti nouem, & menses decem (velut dixi) duodecima mensis Athyr, ante sextum Idus Nouembris.] hæc ille, intelligens nimirum Euangelistam illis verbis significare voluisse, Iesum prope esse cœpisse, hoc est, prope implesse trigesimum annum, vt sic dicerese, Iesum prope esse cœpisse, hoc est, prope implesse trigesimum annum, vt sic diceretur esse trigintà annorum: sicut & Irenæus [o] intellexisse videtur, dum ait: Ad baptismum venit, qui nondum triginta annos suppleuerat, sed qui inciperet esse tamquam triginta annorum.]

[l] Orig. hom. 1. in Ezech.
[m] Hieron. in Ezech. c. 1.
[n] Epiph. in Panar. hær. 51.
[o] Iren. lib. 2. c. 39.

Discrepat

A Discrepat verò Ignatius ab his omnibus: qui secundùm germanam ex Græco factam translationem, ad Trallianos scribens, hæc dicit: Expletis tribus annorum decadibus, verè baptizatus est à Ioanne, & triennium prædicauit Euangelium.] quam sententiam sequi Chrysostomum, & alios complures nobiles Græcorum & Latinorum auctores, immo & S.R. Ecclesiam istud ipsum profiteri; superiùs, cùm de anno quo natus est Christus, plenissimè disseruimus, exactè demonstrauimus in Apparatu; eamque veriorem, ac meritò ceteris præferendam fusiùs diximus: eà consulat lector, qui hæc auidiùs cupit. quamuis enim hic opportunior videretur locus quo istæc explicanda fuissent; tamen, quoniam ad peruestigandum, quo Christus natus est, annum, in huius loci Euangelistæ interpretatione tota vis erat, illic potissimùm de tempore & anno, quo baptizatus est Dominus, fuit agendum. Quod verò ad mensem & diem, quibus baptizatus est Christus, spectat; B id factum esse sexta Ianuarij, ex communi & antiqua traditione Eusebius [a] Pamphili ad Marinum scribens testatur: confirmat hoc ipsum Hieronymus [b], ac denique omnes scriptores Ecclesiastici, vno dumtaxat excepto Epiphanio, vt vidimus: qui sicut audiendus non est, dum ait Christum natum sexta Ianuarij, ita nec cùm dicit baptizatum esse sexto Idus Nouembris, cùm & eidem contradicant Ægyptij, licet de die natali Domini æquè ipsi consentiant.

XVIII. DE DIE BAPTISMI CHRISTI.
[a] Eusebius ad Marinum. Habetur illius fragmenta in editione Chrysostomi post historiam Euangelij.

XIX. BAPTISMI LOCVS.

Locus ipse fluminis, quo Dominus voluit baptizari, remansit posteris perpetua memoria celebris, & virtute miraculorum conspicuus: de eo enim hæc scribit Gregorius Turonensis [c]: In Iordane habetur locus in quo Dominus baptizatus est. In vno etenim reflexu aqua ipsa reuoluitur, in qua nunc leprosi mundantur. Cùm enim aduenerint, sæpiùs lauantur in flumine, donec ab infirmitate purgentur: de publico tamen, dum C ibi commorati fuerint, victum accipiunt, sanati autem ad propria discedunt. Ipsè quoque Iordanis ab eo loco in quinto milliario mari commixtus mortuo, nomen amittit.] hæc Gregorius; qui & alia multa de locis sanctis dicit à suo diacono, qui (vt ipse ait [d]) illuc peregrinatus est. De eodem hæc etiam Beda [e]: In loco, inquit, in quo Dominus baptizatus est, Crux lignea stat vsque ad collum alta, quæ aliquoties aqua transcendente absconditur: à quo loco ripa vlterior, id est, Orientalis in iactu fundæ est. Superior verò ripa in supercilio montiuli grande monasterium gestat, beati Ioannis Baptistæ ecclesia clarum, de quo per pontem arcubus suffultum solent ascendere ad illam Crucem, & orare. In extrema fluminis parte quadrata ecclesia quatuor lapideis cancris superposita est, coctili creta desuper tecta; vbi vestimenta Domini, cùm baptizaretur, seruata esse dicuntur. Hanc non homines intrare, sed vndique D cingere ac penetrare solent. Jhæc Beda. His scilicet perpetuæ memoriæ monumentis locus ille nobilitatus est, quem Christus baptismate consecrauit, quo nobis iter ad cælum aperuit.

[c] Greg. de gloria martyrum. c. 17.
[d] Idem eod. lib. cap 1.
[e] Beda de locis sanct. c. 13.

XX. [f] Matt. 4.

Postquam autem Christus Dominus noster baptizatus est à Ioanne: Tunc, inquit Matthæus [f], Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo, &c.] texit enim totius rei gestæ seriem. Quod verò ad veritatem historicam pertinet: reiicitur sententia auctoris illius, quisquis fuerit, qui scripsit de Operibus cardinalibus (quòd quidem opus Cypriani [g] nomine est insignitum) dum ait: Etsi re vera Christus est ductus à spiritu in desertum, atque tentatus: tamen quòd dicit Euangelista assumpsisse eum diabolum in sanctam ciuitatem, atque statuisse super pinnaculum templi, id non esse factum locali motu, sicut contigit Habacuc, qui de Iudæa in Babylonem delatus est; vel Philippo, cùm occurrit Eunùcho: sed quo modo, inquit, Ezechiel, cùm super fluuium Cobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu ciuitatem ædificat & metitur, & muros & templum instaurat, hoc modo super culmen templi Christum in spiritu esse delatum.] Hæc cùm dicat ille; nos libentiùs ceteris tam antiquis quàm recentioribus assentimur auctoribus, qui loco Christum motum affirmant. E

[g] Apud Cypr. lib. de Operib. card. cap. de eleemosyn.

XXI. [h] Ioan. 1. LEGATIO IVDAEORVM.

Iam verò cùm tot tantaque de Ioanne in Iordane baptizante audirentur; Iudæi qui erant Hierosolymis, sacerdotes & [h] Leuitas ad eum miserunt, vt interrogarent an ipse esset Christus: qui ingenuè confessus est, se non esse Christum, neque Eliam, neque Prophetam, illum scilicet à Deo per Moysen olim promissum. Existimamus hanc ipsam fuisse publicam legationem missam à Concilio seniorum, quod Synedrin appellabant, de quo antè mentionem fecimus: nam illorum muneris erat in primis de Propheta cognoscere. Post hæc verò, idem subdit Euangelista: Altera die vidit Ioannes Iesum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum venientem ad se,& ait: Ecce Agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi. Hic est,de A
quo dixi:Post me venit vir,qui ante me factus est: quia prior me erat. & ego nesciebam
eum,sed vt manifestetur in Israël,propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium
perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cæ-
lo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua,ille
mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic
est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui quia hic est filius
Dei.] hæc Ioannes.

XXII. Ecce quàm gloriosa coram legatis Ioannis de Christo confessio; quam illi Hieroso-
lymam redeuntes, ijs à quibus missi fuerant, retulerunt: sed ab illis spretam esse, ea
quæ postea contigerunt, facilè demonstrant. Sed quid post hæc? Non satis habuit
Ioannes dicta attestatione facta de Christo omnes admonuisse Iudæos; sed data sibi B
iterum occasione, eumdem esse Messiam, discipulis suis aperuit: qui eo audito, Iesum
[a] Ioan. 1. sequi cœperunt. rem peractam sic describit Euangelista[a]: Altera die iterum stabat
Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce Agnus
Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus au-
tem Iesus, & videns eos sequentes se,dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi
(quod dicitur interpretatum Magister) vbi habitas? Dicit eis: Venite, & videte. Ve-
nerunt, & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo:hora autem erat qua-
ANDREAS ET PETRVS AD IESVM. si decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierant à
Ioanne,& secuti fuerant eum. Inuenit hic primùm fratrem suum Simonem, & dicit ei:
Inuenimus Messiam,quod est interpretatum Christus. Et adduxit eum ad Iesum. Intui-
tus autem eum Iesus,dixit: Tu es Simon filius Ioanna: tu vocaberis Cephas: quod in- C
terpretatur Petrus.] hæc Ioannes Euangelista de primordijs Christi Ecclesiæ iam coales-
cere incipientis.

XXIII. De his agens Epiphanius[b], hæc ait: Neque verò de hoc quisquam ambigens curio-
[b] Epiph. hæres. 51. siùs perscrutetur, cùm videat, quòd Andreas primus obuiam venit Iesu, deinde Pe-
trus, & per ipsum vocatus est: neque hoc ægrè ferre incipiat. Occursus enim Andreæ
primus contigit, cùm minor esset Petrus tempore ætatis: postea enim rursus, quando
perfecta renunciatio facta est, ipse fratrem suum præcessit. Insuper autem & in hoc
Deus est,qui nouit vocationes cordium, & scit quis dignus sit primo loco locari; & ele-
git Petrum,vt dux esset suorum discipulorum, velut omnino clarè indicatum est.] hæc
Epiphanius: qui de ætate Andreæ magis audiendus, quàm alij, qui postea dixerunt Pe-
trum maiorem natu Andrea. Prælatus verò Andreæ Simon Petrus à Christo merito D
confessionis:etenim non in renunciatione tantùm,sed & in summæ fidei professione Si-
monem tum Andreæ,tum etiam cæteris Apostolis præstitisse constat; vt meritò ille eli-
geretur,qui cæteris præesse deberet:tuncque implendum, quod nunc tantummodo pol-
PETRI NOMEN. licetur,nempe vt Cephas,hoc est,Petrus,appellaretur:quod magis veritati cõsentaneum
videtur,quàm(quod nonnulli sunt arbitrati)ex hoc tempore, habito respectu ad ea quæ
de Petro Christus futura præuiderat,Petrum esse nominatum. De iisdem Andrea & Si-
[c] Sophr. homil. de cert. SS. Petri & Pauli. mone hæc Sophronius[c] Hierosolymitanus: Andreas cælibem vitam ducens, Præcursoris
Domini factus est discipulus.Petrus negotijs intendebat; qui vxori, & familiæ, & patris
senio prouidebat.]

XXIV. Ex his apparet, quàm turpiter errent qui primatum putant Petro collatum, quòd
PETRVS PRAELATVS CELEBRIS. senior cæteris esset. Nam quod ad hoc spectat, etsi non alij, certè Andreas maior E
ætate,prior in vocatione, & in perfectioris vitæ electione Petro præstabat. sed si diuini
consilij rationem humanæ menti concessum est aliquando perscrutari; illa in Petro,
quam diximus,causa præcessisse videtur, vt princeps omnium constitueretur Apostolo-
rum,quòd in professione fidei cæteris antecelluit. Sed quod insuper consideratione di-
[d] Paul. 1. ad Corin. 3. & ad Ephes. 2. gnum existimamus:hoc ipso initio Ecclesiæ erigendæ(quæ ædificatio[d] Dei est) Christus
Dominus tantæ molis excitandæ sapientissimus architectus, de primario lapide in fun-
damento locando statim cogitans,Simoni mox dixit:Tu vocaberis Cephas.] Vox Sy-
[e] Hier. in epist. ad Galat. c. 2. & alij. riaca[e] Latinè interpretata, idem quod Petra, significat; ex Græca autem lingua dicitur
Petrus: nam apud illos ὁ πέτρος idem est quod ἡ πέτρα: sicque apud nos idem sit Petrus
quod Petra; nec à Petra Petrus,sed ipse Petra, quo nomine à Christo appellatus cogno-
scitur; quod nunc pollicetur,cum ait:Tu vocaberis Cephas] ac si diceret: Tu vocaberis
Petra.

A Petra. Ex his quidem solida firmaque veritate constantibus redarguuntur qui minùs
cautè sciteque dixere, non dictum esse Petro, Tu es Petra: sed, Tu es Petrus: quòd sci-
licet petra esset Christus, quem confessus Simon, dictus sit Petrus. Quod quamuis Au-
gustinus[a] aliquando dixisset: tamen in retractationibus, an Petrus ipse sit petra, vel à
petra Petrus sit dictus, nihil definiens[b]: Quæ, inquit, duarum harum sententiarum sit
probabilior, eligat lector.] sed idcirco, quòd Syriacam vocem haud fuerit ipse Africa-
nus assecutus, quæ proprie petram ipsam significat; quàm Latinus interpres è Græco
πέτρος, quod est petra, Petrum transtulit.

Sed idem sanctus Augustinus in sermone de Cathedra Petri, ipsum Petrum Petram
dictum esse manifestè profitetur his verbis: Denique pro soliditate deuotionis Eccle-
siarum, Petrâ dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædifica-
B bo Ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus fidei fundamen-
ta posuerit, & tamquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molem-
que contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus
nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant de spirituali, consequente eos petra: petrâ
autem erat Christus. Rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur &
operis. Petrus fundamentum ponit, Petrus plantat: Dominus incrementum dat, Do-
minus irriguum submministrat.] Hæc Augustinus[c]. Ac iterum de Petro in eadem verba:
Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.] Dignus certè, inquit, qui ædificandis in
domo Dei populis Petrus esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad
regnum[d].] Sed vt ad proposita redeamus: nemo equidem sibi constans affirmauerit,
Christum locutum esse Latinè, vt dixerit, Petrus; sed, quod habet Euangelista, Syriacè,
C Cephas, quod est, Petra. at, Petrus, dixit interpres, mutans nomen femininum in mas-
culinum,quòd viro magis conueniens esset. Certè adhuc si Petrus deriuatiuè diceretur à
petra, non Petrus, sed Petreus potiùs fuisset Latinè dicendus. Sed in re adeò perspicua
non amplius immorandum.

Ceterùm Cephas cùm Syriacè petram significet; non tamen quamlibet petram, sed
quæ sit omnium durissima[e], nempe cautem. Sed cur potiùs Dominus eum appella-
uit petram, quàm aliam quampiam materiam solidissimam, nempe æs, ferrum, vel
quid simile? id quidem non ob aliam causam factum esse apparet, nisi quia & ipse Chri-
stus petra[f] dictus est; vt quem sui gregis relinqueret vicarium successorem, eumdem
suo nomine insigniret. Vnde Tertullianus in hanc sententiam[g]: Sed cur, inquit, de Si-
mone Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ solidæ nomen de suo accommoda-
D rent. An quia & petra & lapis Christus? siquidem & legimus cum posito in lapidem
offendiculi, & petram scandali: omitto cetera. Itaque affectauit carissimo discipu-
lorum de figuris suis peculiariter nomen communicare, puto, propriùs, quàm de non
suis.] hæc Tertullianus: eadem ferè Basilius[h], atque Hieronymus[i]. & sanctus[k] Leo
ex persona Christi: Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtra-
que vnum, ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quo-
que petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, tua sint me-
cum participatione communia. & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: su-
per hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, &c.] hæc Leo. Cùm ita-
que Petrus petra, vt & Christus petra, dicatur; hac ratione dici potest nomen Petri de-
riuatum à Christo, non tamen deriuatiuum nominis Christi. Sicque accipe illud Hiero-
E nymi[l]: Nomen, inquit, nouum accipiet, quod ei Dominus imposuerit, dicens ad Apo-
stolum Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &
portæ inferi non præualebunt aduersus eam. quod vocabulum à nomine Domini de-
riuauit, vt dicatur Dominicum.]

Nouerunt & hoc ipsum antiquiores Theologi, quorum nobilissimus Hippolytus
martyr hæc ait: Princeps Petrus fidei petra, quem beatum iudicauit Christus Deus no-
ster: ille doctor Ecclesiæ, ille primus discipulorum, ille qui regni claues habet, do-
cuit nos, dicens, &c.] his nominibus exornat Petrum Hippolytus[m]. Porrò sunt ex
nostris scriptoribus complures, & primus omnium Optatus[n] Mileuitanus, qui nomen
Cephas, non à Syra lingua, sed à Græca ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, caput interpretantur; nec qui-
dem reprehendendi: ciusmodi enim interpretandi modum ab aliis nonnullis, quorum
in Ecclesia Dei est memoria celebris, vsurpatum scimus, dum Hebraicam vocem in
Græcam

[a] August. tract. 7. in Ioan. & vlt. item de verb. Dom. sermone 13.
[b] Aug. retract. lib. 1. c. 21.
XXV. PETRVS PETRA.
[c] August. serm. de sanct. 16.
[d] Aug. serm. de sanct. 29.
XXVI. SIMON CVI PETRVS DICTVS.
[e] Canisius in loc. noui test.
[f] 1. Cor. 10.
[g] Tertull. contr. Mar. li. 4. c. 11.
[h] Basil. lib. 2. de pœn.
[i] Hieron in Isa. cap. 62.
[k] S. Leo ser. 3. in Anniuers. assumpt. sua.
[l] Hieron in Isa. cap. 62.
XXVII. PETRVS CEPHAS.
[m] Hippolyt de cõsum. mundi.
[n] Optat lib. 2. contr. Parmen. & alij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Greg. Naz. orat. de Pascha 62.

Græcam significationem transire fecerunt. Gregorius enim Nazianzenus [a] Hebraicum nomen Phase cùm sciret in Pascha mutatum, aliam ex eo mysterio congruam reddidit interpretationem: vt quod in Hebræo significat transitum, apud Græcos πάσχειν interpretetur. Id ipsum cùm plures alij præstiterint, hoc etiam & de nomine Christi Iustinum [b] martyrem feciſſe constat; quod & ante hos omnes sæpiùs factitatum à Septuaginta interpretibus, Origines dum agit de prino & schino arboribus, scribens ad Africanum, testatur. Alia sunt de his exempla in diuina Scriptura; vt cùm nomina siderum non secundùm voces Hebraicas, sed secundùm Græcam [c] nomenclaturam sunt posita, idque ob notiorem significationem. obseruat hoc ipsum ex Photio in quæstionibus ad Amphilochium Episcopum Cyzici Turrianus [d]. Vnde appositè, quod apud Syros petram solidam sonat nomen Cephæ, apud Græcos caput significat: ac sic diuina quadam dispensatione factum videtur, vt vna eademque voce, duabus linguis, Petri principatus exprimeretur. Hæc iam de nomine Cephæ satis, nec quidem præter institutum: quandoquidem de obscuris vocibus interdum agere, in præfatione pollicitus sumus.

[b] Iust. orat. ad Gentes.

[c] Job cap. 9. Amos c. 5.

[d] Turr. aduers. Magdeb. c. 3

XXVIII. [e] Ioan. 1.

Post hæc de vocatione Petri ab Euangelista [e] narrata, de Philippo à Christo vocato subinfertur historia: ad hunc verò Dominum hæc ipsa verba dixisse, Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos] tamquam rem minimè dubiam, testatur Clemens Alexandrinus [f]. Idem verò Philippus Nathanaelem de Christo, quòd venisset, admonuit, & ad Christum perduxit, qui & in ipsum credidit: negotium peractum pluribus Ioannes [g] describit. Putarunt verò aliqui [h] Nathanaelem eumdem esse cum Bartholomæo, leuibus quibusdam coniecturis permoti: quibus minimè assentimur, sed Augustino [i] tutiùs inhæremus, dum ait, idcirco Nathanaelem non fuisse à Domino electum inter Apostolos, quòd esset legis doctor. Post de Nathanaele recensitam historiam, quid subinde dic tertia actum sit; idem Euangelista [k] eiusmodi instituit narrationem.

[f] Clem. Alex. Strom. lib. 3.

[g] Ioan. 1.

[h] Ruper. Abb. & Iansen.

[i] Aug. in tract. super Ioan. tract. 7. c. 1.

[k] Ioan. 2.

XXIX. IESVS CVM MATRE AD NVPTIAS.

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundùm purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum. Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt. Vt autem gustauit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit; & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc.] hactenus de nuptijs: de quibus aliqua quæ ad historiæ veritatem pertinent, elucidanda proponimus. Ac primùm illud occurrit: Cùm eiusmodi nuptiæ, eo quòd inter edendum defecerit vinum, pauperis alicuius hominis fuisse credantur: quidnam est, quòd non secus ac si ditissimi cuiuspiam essent, ministris abundauerint, nec quicquam defuerit quod desideraretur in lautis conuiuijs, vt copia ministrorum, & qui triclinijs præesset architriclinus? Verùm ad hæc intelligenda, quænam esset consuetudo Hebræorum in parandis nuptijs, dicere opus est. Sanctus Gaudentius [l] Brixianus Episcopus, æqualis Ambrosio, de his agens, hæc ait: Nuptiæ apud Iudæos cùm fierent, vnus (quantum ex traditione comperimus) dabatur de sacredotali ordine, qui morem disciplinæ legitimæ gubernaret, curamque pudoris ageret coniugalis, simul & conuiuiorum apparatum, ministros, atque ordinem dispensaret, & hoc pro officio architriclinus, hoc est, triclinij præpositus diceretur.] hæc Gaudentius: vt non mireris, si rebus adeò benè dispositis, cùm censor morum adesset, non Iesus tantùm, qui etiam cum publicanis & peccatoribus aliquando discumberet, sed & ipsa sanctissima Virgo Dei genitrix interesset. Porrò verisimili coniectura creditum est, eiusmodi nuptias fuisse alicuius qui Christo esset aliqua cognatione coniunctus.

[l] Gaudentius tract. 9.

XXX. Proditum est à nonnullis, has fuisse nuptias Ioannis Euangelistæ, qui cùm duxisset vxorem, & nuptias celebrasset, tamen viso miraculo de aqua in vinum per Christum mutata, coniugem dimiserit, ac Christum secutus fuerit. Sunt hæc omnia commenticia, ac nuper

nuper excogitata, cùm penes antiquos Patres nulla prorsus mentio de his habeatur. Si hæc scissent veteres, quantum [a] putas negotij feciſſet Hieronymo Iouinianus hæresiarcha, qui tam pertinaci animo Ioannem Apostolum & Euangelistam virginem fuisse negabat? Si hic, inquam, quoquo modo, vel per coniecturam saltem dicere potuisset, nuptias factas in Cana Galilææ fuisse Ioannis: qui thalami secreta scrutatus, Ioannem adhuc post nuptias virginem permansisse, confirmare valuisset? Quomodo [b] & Manichæi, qui & apocrypha quæcumque aduersus nuptias congerere soliti sunt, tã optata non sunt vsi occasione, vt ex direpto Ioannis coniugio, Christum odisse nuptias affirmarent; non veriti & Paulum in exemplum adducere, quod sua prædicatione Theclam, sponso oppignoratam, è nuptiis terrenis diuulserit? Certè tantum abest vt hæc de Ioannis nuptiis illi vel saltem meditarentur, vel à Patribus qualibet alia occasione eadem dicerentur; vt potius ex ijsdem nuptijs, quibus Saluator sui augustissimam præsentiam exhibuit, contrarium prorsus adstruerent atque firmarent: nimirum Christum probasse nuptiarum sacramentum, ac suamet præsentia consecrasse.

[a] Hieron. lib. 2 cont. Iouin.

[b] Aug. contr. Faust. lib. 30. cap. 4.

Ceterùm de cælibatu Ioannis, quòd numquam contraxerit nuptias, nõ [c] Hieronymus tantùm aduersus Iouinianum agens, sed & Ignatius [d], non mediocris auctoritatis vir, grauissimus assertor est. Id ipsum verò non de Ioanne tantùm, sed & de Iacobo quoque Epiphanius [e] testatur: quibus Augustinum [f] consentire, nemo sanæ mentis non viderit, dum ait, ea de causa Ioannem à Christo plus ceteris amatum, quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Quòd si apocryphis interdum vti licet: apud Abdiam habetur, eumdem Ioannem Christi persuasione numquam coniugium appetisse. Verùm enim verò ne leuiter res graues attingere videamur, dicamus vnde commentum illud de Ioannis nuptijs sit deductum, vt & intelligatur quàm parum iudicio valeant, qui talia fingunt. Augustinus in præfatione in Ioannem Euangelistam hæc habet: Iste siquidem est Ioannes, quem Dominus de fluctiuaga nuptiarum tempestate vocauit, & cui matrem Virginem virgini commendauit.] hæc igitur Augustini verba in eum sensum accipiunt isti & adducunt, quasi Ioannes obligatus nuptijs, à Christo vocatus fuerit: non animaduertentes, sic Augustinum dixisse vocatum à nuptijs, non quòd cùm vxorem duxisset, eam reliquerit, sed quòd eam prorsus non acceperit, prout idem ipse Augustinus in fine eiusdem operis apertè testatur, cùm his vtitur verbis: Plus amatum, quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit.] nam (quod omnes sciunt) non est vxorem ducere, eam à domo parentum ad propria traducere, sed se coniugio obligare, iuxtà illud [g] Comici: Pamphilus vxorem duxit.] Nec aliud ab his de Ioanne Augustinum sensisse, exploratissimum est: nam dictum Euangelium de nuptijs explicans (quod in primis dicendum fuisset) nullam prorsus mentionem de Ioanne habuit. Sed hæc satis ad refellendam ridiculam de nuptijs Ioannis sententiam. Qua in re potiùs Nicephoro [h] assentiendum asset, affirmanti fuisse eiusmodi nuptias Simonis Cananæi, qui vnus ex duodenario Apostolorum numero, Zelotes est dictus. Cæterùm & Nathanaël erat è Cana Galilææ, oppido (vt tradit Hieronymus [i]) posito in Galilæa Gentium.

[c] Hier. contr. Iouin. lib. 1. IOANNES CAELEBS.

[d] Ignat. epist. ad Philadel.

[e] Epiph. hæres. 78.

[f] Aug. in Ioan. tract. vlt. prope finem.

[g] Terentius in And.

CVIVS FVERINT NVPTIAE.

[h] Nicep. hist. lib. 8. c. 30.

[i] Hier. in lib. de locis Hebraic.

In his nuptijs primum omnium ac perinsigne miraculum Christus Dominus operatus est, cùm aquam mutauit in vinum: quod ob sui excellentiam, longè antequam fieret, Isaiæ Prophetæ fuit diuinitus demonstratum. Vnde ille Christi prædicationem, & aquam in vinum mutandam prophetico spiritu noscens, in hæc verba erupit [k]: Hoc primùm bibe, velociter fac regio Zabulon, terra Nephtalim, & reliqui qui iuxta mare estis trans Iordanem, &c.] Epiphanius [l] id factum scribit vndecima mensis Tybi, quæ est apud nos sexta dies Ianuarij, qua die etiam Catholica Ecclesia recolit anniuersaria solemnitate tantæ rei celebritatem: quam annuis miraculis in pluribus Orbis locis illustrari consueuisse, idem auctor testatur, dum ait: Post annos triginta factum est primum miraculum in Cana Galilææ, quando aqua facta est vinum. Quapropter etiam in multis locis vsque in hunc diem hoc fit quod tunc factum est diuinum signum, in testimonium incredulis: velut testantur in multis locis fontes ac fluuij in vinum conuersi. Cibyres quidem vrbis Cariæ fons, qua hora hauserunt ministri, & ipse dixit: Date architriclino. Testatur & in Gerasa Arabiæ fons similiter. Nos bibimus de Cibyres fonte, fratres verò nostri de eo qui est in Gerasa in martyrum templo. Sed & multi in Aegypto de Nilo hoc testãtur. Quare in vndecima Tybi apud Aegyptios, omnes

XXXII. PRIMVM CHRISTVS MIRACVLVM.

[k] Isaiæ 9. secundum 72. interp. & Hier. ibidem.

[l] Epiph. hæs. 51

AQVA IN VINVM MVTATVR PLVRIBVS IN LOCIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes hauriunt aquam & reponunt, tum in ipsa Aegypto, tum in multis regionibus, A
&c. hæc Epiphanius.

XXXIII. Enimuerò & Plinius[a] similis rei alibi quoque fieri solitæ egregius videtur assertor, licet vnius tantùm diei spatio discrepet, dum sic ait: In Andro insula, templo Liberi patris, fontem Nonis Ianuarij vini sapore fluere, Mutianus ter Consul tradit: Dioteonsia vocatur.] hæc ille. Sed accolæ, causam quam diximus, ignorantes, Baccho hoc tribuerunt, ædificato ei templo. Apud Naxum quoque insulam fontem fuisse, ex quo nonnumquam vinum, & illud quidem suauissimum fluere consueuisset, auctor est Ctesias in suis Indicis. Vnde accidisse credimus insulam illam Dionysiada esse nominatam, siue, vt vult Plinius, à fertilitate vinearum. Sed hæc longè ante Christi tempora contigerunt, nempe quæ dicta sunt de Naxo ex Ctesia auctore; si tamen eum fide dignum putauerimus: nam Lucianus[b], & alij complures auctores veteres commentarium eius de B
rebus Indicis, vbi ea de Naxi fonte memoriæ tradidit, fabulosum existimant; multaque scripsisse aiunt, quæ nec ipse audierat, neque ab alio, qui vera narraret, acceperat. Quæ autem à Plinio ex Mutiano Consulari accepta, scripta sunt, satis firmiter testata videntur: claruit enim Mutianus temporibus Vespasiani, cui ad Imperium capessendum, cùm esset Præses in Syria, maximè studuit: citat eum Plutarchus, sed frequenter ipse Plinius illi æqualis. Meminit insuper Tertullianus[c] de Lyncestis quoque in Macedonia vena vinosa, sed diuersa ab aliis nuper dictis, quippe quæ aceti potiùs quàm vini saporem redderet; de qua Plinius[d]: Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, & vini modo temulentos facit.] de eadem item Seneca[e]. Cæterùm de dictis fontibus, diuersis locis positis, vinum scaturientibus, nullum antiquorum, qui ante Christum vixerit, auctorem mentionem fecisse, memini me legisse: vt planè intelligas, ea omnia virtute huiusce- C
modi Christi miraculi facta esse. Videas ex his admirabilem quamdam capitis cum cæteris corporis membris consensionem, nempe Christi cum Ecclesia: cùm diem, quam in tantæ rei gestæ memoriam solemniter ipsa celebrat, ille his miraculis voluerit annis singulis illustrare. His similia erant illa olim fieri quolibet anno consueta miracula, dum plerisque in locis orbis Occidentalis (vt suo loco dicemus inferiùs) Paschali tempore, quo solemne baptisma in Ecclesia peragi consucuit, è sicco aridoque fonte lapideo copiosæ ad baptismi vsum aquæ exundare consueuerunt: non quidem ad ipsam insinuandam diem qua baptizatus est Christus; sed quòd tunc temporis solemne baptisma in Ecclesia peragi consueuit.

XXXIV. DE TEMPORE MIRACVLI. At minimè assentimur illis, qui dictum miraculum sequenti anno, ea ipsa die qua baptizatus est Dominus, factum esse dixerunt: quod etiam quasi auctoritate Ecclesiæ, quæ D
vnà cum Magorum aduentu, & Christi baptismo, idem quoque miraculum de aqua in vinum mutata recolit, firmare nituntur. Sanè cùm eadem hæc tria ad ostensionem Christi virtutis facta dicantur, non vna eademque die singulis quibusque annis sunt peracta; sed ipsorum tantùm memoriam eadem die ab Ecclesia recensèri solitam, testantur antiqui Patres, ac in primis S. Augustinus[f] his verbis: Licet de solemnitate huius diei veterum sit diuersa traditio, vna tamen sanctæ deuotionis est fides. Nam quamuis nonnulli Dominum nostrum stella duce à Magis existiment adoratum; alij asserant aquam in vinum mutasse; quidam verò baptizatum esse à Ioanne confirment: in omnibus tamē Dei filius creditur, in omnibus festiuitas est vera.] hæc Augustinus. & S. Maximus[g] in hunc modum: In hac, dilectissimi, celebritate, sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici est festiuitate lætandum: ferunt enim, Christum hodie vel stella duce à Gentibus E
adoratum, vel inuitatum ad nuptias aquam vertisse in vinum, vel suscepto à Ioanne baptismate, Iordanis fluenta consecrasse: sed quid potissimùm præsenti hoc factum sit die, nouerit ipse qui fecit.] hactenus Maximus. Sed & hæc ipsa priùs S. Paulinus[h] cecinit his versibus, agens de eadem solemnitate diei Epiphaniæ:

Qua puerum stella duce mystica dona ferentes
Suppliciter videre Magi: seu qua magis illum
Iordanis trepidans lauit, tingente Ioanne,
Sacrantem cunctas recreandis gentibus vndas.
Siue dies eadem magis illo sit sacra signo,
Quo primum Deus egit opus, cùm flumine verso
Permutauit aquas prædulcia nectare vini.]

[a] Plin. nat. hist. lib. 2. c. 103. & lib. 4. c. 12.
[b] Lucian. in lib. quomodo histor. scrib. sit.
[c] Tertull. lib. de anima. c. 50.
[d] Plin. nat. hist. lib. 2. c. 103.
[e] Senec. natur. quæst. lib. 3. c. 20.
[f] S. Aug. serm. 27. de temp.
[g] S. Max. serm. de Epiph.
[h] Paulin. in natal. 9. S. Felic.

Auctor

A Auctor item ille, qui falso nomine Eusebij Emisseni circumfertur, re vera autem Eucherius Lugdunensis, hæc in eamdem sententiam habet: Hodie per documenta certissima Deus in homine declaratus, aquas ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit: siue hæc eadem illius mirandi dies sit, qua primùm in Cana Galilææ in nuptiali conuiuio aquas in vinum conuertit, &c.] Isidorus[a] etiam de Officiis Ecclesiasticis sic ait: Tribus ergo ex causis hæc dies vocabulū sumpsit; siue quia baptismate Christus populis ostensus fuerit; siue quòd eo die sideris ortu Magis est proditus; siue quòd primo signo per aquam in vinum versam, multis est manifestatus.] hæc ille. Sicque videas prædictos omnes antiquos auctores, quænam potissimùm ex tribus his recensitis rebus insignibus acciderit, fuisse ambiguos. Quòd si certam habuissent de iisdem Ecclesiæ auctoritatem, equidem rei veritatem certa assertione firmassent. Quòd verò Dei Ecclesia in ea
B celebritate canit: Hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias] idem est, ac si diceret vsitato more quodam: Hodie eius rei memoria agitur.] reperies enim Ecclesiæ phrasim eam esse, atque vsitatam dicendi consuetudinem.

[a] Isid. de Offic. eccles. c. 26.

Insuper irrefragabili planè id monstramus ratione firmatum, ex his quæ S. Augusti- XXXV.
nus scribit in sermone tertio feriæ sextæ Paschatis, qui est centesimus quinquagesimus quartus de Tempore: vbi hæc signa sic facta esse vno die testatur, non vt anniuersaria recurrente die miraculum de aqua facta vinum acciderit; sed quòd vno eodemque die, nempe Dominico, à Domino editum fuerit: sic enim ait, dum admiranda Dei opera die Dominico perpetrata describit: Venerabilis est hic dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus; in quo visa est prima lux; in quo transgressi sunt filij Israel mare rubrum siccis pedibus; & in quo pluit manna filijs in deserto; &
C quo Dominus baptizatus est in Iordane; quo vinum de aqua factum est in Cana Galilææ; quo benedixit Dominus quinque panes, & satiauit quinque millia hominum; in quo resurrexit Dominus à morte; quo intrauit Dominus in domos clausas, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum; in quo Spiritus sanctus descendit in Apostolos; & in quo speramus Dominum Iesum Christum ad iudicium venturum, &c.] hæc Augustinus.

Si igitur tam Christi baptismus, quàm ex aqua vinum factum miraculum, die Do- XXXVI. EODEM ANNO BAPTISMVS ET MIRACVLVM.
minico contigit, manifestè ptobatur, ac in apertam deducitur consequentiam, nequaquam illud eadem die post annum interlapsum accidisse, sed prorsus diuersa: nam si præsenti anno in diem Dominicum incidat festum Epiphaniæ, sequenti anno in alteram incurrat diem necesse est. Non igitur diuerso anno, sed vno eodemque Christi baptis-
D mus, & dictum miraculum est celebratum: quod & alia multa demonstrant. Cùm enim constet Dominum hoc anno post baptismum allegere cœpisse discipulos, Euangeliique prædicationem auspicatum esse; nulla patitur ratio, vt per anni spatium nullum miraculum ediderit: nam primum illud constat coram discipulis factum esse signū, cum aquam mutauit in vinum. Rursus ex contextu Ioannis apparet, ea cuncta facta esse primo anno ab aliis Euangelistis prætermisso, quæ ipse magna adhibita diligentia, & quid diebus singulis vsque ad nuptias celebratas sit actum, ordinatè digessit. Absurdum insuper sequeretur, vt nouum esset addendum Pascha: sicque Euangelij prædicationem, contra omnium antiquorum sententiam, vltra quadriennium perdurasse, dicere oporteret. Certè Ignatij testimonio, qui eo vixit sæculo, constat Dominum in prædicatione Euangelij triennium tantùm explesse. Sunt & multa quæ in hanc sententiam dicenda essent; sed
E quia hæc satis esse putamus, prætermittimus. Quod autem ad rei gestæ historiam spectat: non tacendum existimamus, locum illum Canæ Galilææ, qui tam celebri est illustratus miraculo, S. Helenam Constantini Imp. matrem nobili ecclesia ibi erecta nobilitasse, vt Nicephorus[b] auctor est: sed ea iam collapsa, excrescente aggere, locum illum sic subtus remansisse, vt opus esset per scalam deorsum ad locum ferri; recentiores[c], qui de locis sanctis scripsere, memoriæ prodiderunt.

[b] Niceph. hist. lib. 8. c. 30.
[c] Burchar. par. 1. c. 6. §. 1.

Post nuptias celebratas, descendit Iesus (inquit Ioannes[d]) Capharnaum ipse, & mater XXXVII.
eius, & fratres eius, & discipuli eius: & ibi manserunt non multis diebus.] Post hæc autem sanctissimam Deiparam rediisse Nazareth ad propria, & illic habitasse, certum est. S. MARIA NAZARETH HABITAT.
Nam Nazarenorum apud Matthæum[e] hic est sermo: Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria: & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas: & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt?]

[d] Ioan. 2.
[e] Matt. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 31. TIBERII IMP. 15.

XXXVIII. Interim verò, appropinquante Pascha, ascendit Iesus Hierosolymam, & facto quasi fla- A
gello de funiculis, eiecit ementes & vendentes in templo. Cumque multa operaretur mi-
racula, multi ea videntes crediderunt. Hæc sunt ex Ioanne summatim collecta, qui rei ge-
stæ seriem fusiùs est prosecutus. At cùm hæc vidissent, atque dixissent Iudæi: Quod si-
gnum ostendis nobis quia hæc facis?] respondit Iesus: Soluite templum hoc, & in tribus
diebus excitabo illud.] Tunc illi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum
hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?] Pari consensione omnes interpretes in eam
abierunt sententiam, vt de templo quod sub Zerobabel est ædificatum, Iudæi intellexe-
rint: quod licet aliquo interposito spatio, tamen tot annorum numero & paulo maiori
[a] Eusebius in Chronic. Ioseph. antiq. lib. 11. c. 4. constat ædificatum[a]. Sed his mirum in modum contradicere videntur quæ Iosephus
[b] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14. testatur, Herodem vetus illud templum sub Zerobabel erectum, fuisse demolitum à fun-
damentis, & nouum desuper ab eo ædificatum, idemque octo annis esse absolutum: sunt B
hæc eius verba: Sublatis deinde veteribus fundamentis & nouis repositis, desuper tem-
plum extruebat, &c.] ostendit pluribus tam exteriores, quàm interiores templi porticus,
& tam quod foris in atrio, quàm quòd erat intrinsecus, ipsa penetralia, ac tandem (vt vno
dicam verbo) integrum ipsum templum à fundamentis per Herodem esse excitatum. Quę
ergo causa vt Iudæi ab ædificatione sub Zerobabel facta deducere argumentum volue-
rint, cùm illud amplius non extaret? Vel quonam modo de templo quod tunc extabat,
dicere potuerunt: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc] quod scilicet
[c] Ioseph. ibidē. præ oculis erat: cùm illud ipsum (vt idem Iosephus[c] testatur) annis octo & nonnihil su-
pra extruxisset Herodes?

XXXIX. Certè adeò res in angusto posita esse videtur, vt dicere alterum de duobus sit opus: vel C
Iosephum mentitum esse, vel Iudæos esse hallucinatos: quos quidem, cùm de rebus omni-
bus notis agerent, & eo argumento Christi verba redarguere vellent, nulla potest esse su-
spicio, tam nota atque patentia esse loeutos mendacia, adeò vt non à Christo tantùm,
vel à discipulis eius, sed à quouis è vulgo homine redargui erroris potuissent. In Iosepho
IOSEPHVS SIBI INCONSTANS. ergo vacillat fides historica; atque eo magis, quòd sua ipsius sententia redarguitur: quip-
[d] Idem ibidem. pe qui[d] priùs dixerit, cùm de templo ab Herode extructo ageret, vetus templum integrum
[e] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 8. esse demolitum, & aliud nouiter constructum[e]: alibi autem, cùm agit de rebus Iudæorum
sub Nerone gestis, porticum Orientalem, Salomonis maximum opus, adhuc integram
[f] Ioan. 10. permansisse testetur: & certò quidem: habetur enim eiusdem mentio in Euangelio[f], & in
[g] Act. 3. 5. Actis[g] Apostolorum. Sed non patitur ratio vt illi de templo Salomonis voluerint intelli-
[h] 3. Reg. 6. gere, quod longè minori annorum numero est ædificatum, scilicet annis septem, vt testa-
tur diuina Scriptura[h]. Nos autem veriùs existimamus, Iudæos de templo ab Herode resti- D
tuto esse locutos; fuisseque veram eorum sententiam hoc sensu acceptam, vt cùm dixe-
runt: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc] tempus respexerint à quo
ab Herode cœptum est ædificari, ac inde vsque ad præsentem annum numerauerint an-
[i] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14. nos quadraginta sex. Nam quantumlibet Iosephus[i] affirmet ipsum templum octo annis
[k] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 8. fuisse ab Herode absolutum; tamē eiusdem[k] assertione certissimum est, perseuerasse ipsam
templi structuram vsque ad tempus Neronis, operantibus in eo circiter octodecim milli-
bus opificum. Sicque illos dicere voluisse, concludendum est: Hoc opus, quod oculis cer-
nitur, quadraginta & sex annis absolutum est, & tu in tribus diebus excitabis illud? Sed
etsi hæc dicere voluerimus, nihilominus Iosephus in eo corrigendus est, quòd ait, Hero-
dem anno decimooctauo sui regni auspicatum esse ædificationem templi: nam secun-
dùm dictum numerum quadragintasex annorum, dicere opus esset, templum cœptum E
esse ædificari anno decimoquinto eiusdem Regis, numerando scilicet ab Actiaca pugna,
ex quo tempore annos eiusdem Herodis esse numerandos, superiùs diximus. Sed hæc
hactenus.

XL. Cùm hæc Hierosolymis acta essent, Nicodemus [l] Iudæorum nobilissimus & inter
[l] Ioan. 3. illos facilè princeps (nam eum Ioannes principem Iudæorum appellat) nocte venit ad
Iesum, & habito cum eo sermone, ab eodem docetur mysteria fidei. Post hæc (inquit
[m] Ioan. 3. Ioannes[m]) venit Iesus, & discipuli eius in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis,
[n] Apud Nicep. hist. lib. 2. c. 3. & baptizabat.] Quinam autem fuerint à Christo baptizati, ex his quæ scribit Euodius[n]
BAPTIZATI A CHRISTO. Episcopus Antiochenus, facillimè dignoscitur; ait enim: Christus manibus suis Petrum
tantummodo baptizauit, Petrus porrò Andream & filios Zebedæi, ij denique reliquos
Apostolos: septuaginta autem illos Petrus, & Ioannes Theologus dictus, baptizarunt.]
hæc

CHRISTI 31. TIBERII IMP. 15.

A hæc ille. Eadem de Petro à Christo baptizato testatur Clemens[a] Stromatæus; qui in quin- [a] Apud Sophr. in Prato spirit. c. 76.
to Hypotyposeon, Apostolicum illud exponens dictum: Gratias ago, quia neminem ve-
strum baptizaui] Christus, inquit, dicitur Petrum solum baptizasse; Petrus Andream, Ia-
cobum, & Ioannem; illi autem reliquos.] hæc Clemens. De baptismate Apostolorum
pluribus agit Tertullianus[b], necnon Augustinus[c] aduersus eos qui negabant illos fuisse [b] Tertull. lib. de baptism.
baptizatos, sed ipsos baptizasse alios tunc temporis, cùm Christus baptizasse dicitur. [c] Aug. epist. 108
Nam baptizandi opus à se inchoatum per suos eum perfecisse, omnes æquè affirmant, ex
Ioannis[d] sententia, qui ait, quòd Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. [d] Ioan. 4.

Pergit post hæc Euangelista[e]: Erat autem & Ioannes baptizans in Ænnon iuxta Sa- XLI. [e] Ioan. 3.
lim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.] additurque expostu-
latio discipulorum Ioannis de eo quòd omnes properarent ad baptismum Christi: quā
B occasione idem Ioannes egregiam iterum de Iesu, quòd ipse verè esset Christus, confes-
sionem instituit, deque illius exaltatione, sui verò humiliatione prædixit, multaque alia
in eius commendationem est locutus. Hæc autem cùm in Ænnon iuxta Salim facta esse
dicat Euangelista; de ipso loco disquirere ex instituto, operæpretium ducimus. Sanctus
Hieronymus[f] ad Euagrium scribens, ac de his agens, idem esse ait Salim, quod Salem, [f] Hieron. epist. 126.
eo quòd Hebræi vocalibus in medio perrarò vtantur; putatque Ænnon esse prope Sa-
lem iuxta Sichen, vbi olim regnabat Melchisedec: cui sententiæ & alij interpretes inhæ-
sisse videntur.

At verò quod me maximè ab hac sententia distrahit, illud in primis est, quòd Ænnon XLII.
iuxta Salim ab Euangelista poni videtur in Iudæa: quò, inquit, Christus venit cum di-
scipulis suis, & baptizabat. quod videntes discipuli Ioannis, conquesti sunt, dicentes: Ec-
C ce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.] sicque Christum baptizasse haud longè ab
Ænnon, vbi baptizabat Ioannes, apertè constare videtur; locumque illum fuisse in Iudæa,
quò venerat Iesus, Euangelista satis expressit. Porrò Ænnon illud iuxta Sichen fuisse in [g] Burchard. par. 1. c. 7. §. 25.
tribu Ephraim, qui scripserunt de locis sanctis, testantur[g]. Certè fuisse in terra Samariæ [h] Hieron. epist. 126. & de locis Hebr.
locum illum, ex eodem Hieronymo[h], qui dicit Salem fuisse iuxta Sichen, satis manife- [i] Hieron. de loc. Hebraic. in Act. Apost.
stum est. Demum Samariam à Iudæa esse distinctam, & appellatione Iudææ duas tan-
tùm includi tribus quæ quondam Iudæ vocabantur, ad distinctionem Galilææ & Sama-
riæ, aliarumque in terra repromissionis regionum, idem auctor[i] testatur. Rursus in Si-
chen, aliisque locis qui ei adiacent, nulla erant aquarum fluenta, quæ baptismo (nam his
tradit Euangelista Ænnon abundasse) inseruire potuissent: puteis enim vtebantur ho-
mines regionis illius; eratque & ibi puteus, qui & fons Iacob dictus est, vbi sedens Chri-
stus sermonem habuit cum muliere Samaritana. Vnde existimamus Ænnon idem esse
D quod Ænan (vtrumque enim nomen fontem interpretatur Hieronymus[k]) qui erat locus [k] Hieron. de loc. Hebr. & de nominib. Hebr.
inter Æliam & Diospolim, vt idem Hieronymus asserit[l], qui & ait: Est & fons in supra- [l] Idem eodem.
dicto Ænan loco: vnde & Ænan, id est, fontis nomen accepit.] hæc ille. Quod verò ad [m] Idem eodem.
Salim siue Salem pertinet: non tantùm idem[m] ait fuisse Salem in Sichen, vel secundùm
Iosephum, Salem dictam olim fuisse Hierusalem: sed eius nominis, inquit, alia villa osten-
ditur vsque in præsentem diem iuxta Eliam, contra Occidentalem plagam.] In eadem
quoque plaga esse Diospolim ad Ægyptum vergentem, cuius nuper facta est mentio, eo-
dem auctore liquet. Eo igitur in Iudææ loco, quòd (vt ait Euangelista[n]) aquæ multæ ibi [n] Ioan. 3.
essent, Christum atque Ioannem proximè baptizasse putamus: veniens enim Iesus in Iu-
dæam, longè aberat à Iordane.

E Si quis quærat quantum temporis manserit Iesus in Iudæa, cùm dicat Ioannes quòd XLIII.
illic morabatur cum discipulis suis, & baptizabat: dicendum videtur, haud continuò
recessisse: longiores enim illic traxisse moras, ea ratione necessariò concludendum, quòd
inde recedens, ac per Samariam transiens, allocutus suos discipulos, dixit[o]: Vos dicitis [o] Ioan. 4.
quòd adhuc quatuor menses sunt & messis venit.] Si ergo quatuor mensibus ante mes-
sem ex Iudæa recessit Dominus: manifestum est illic permansisse saltem vsque ad No-
uembris mensem: nam certum est ex diuinæ Scripturæ auctoritate, quòd mense primo,
altera die Paschæ[p], manipulum spicarum offerebat sacerdos. Vt autem inde recederet, [p] Leui. 23. MORA CHRISTI IN IVDAEA.
& in Galilæam rediret, duæ ab Euangelistis causæ redduntur: quarum prior est, quòd
audierat, Ioannem, qui redierat in Galilæam, ab Herode esse detrusum in carcerem: al-
tera autem est, vt cederet inuidiæ Pharisæorum; qui cùm magis Ioannem obseruarent
quàm Christum, iniquo ferebant animo, quòd plures accederent ad Christi baptismum,
quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm Ioannis. Sed antequam de his quæ ad priorem causam spectant, agamus, monemus A
lectorem, nos sic res gestas Domini ab Euangelistis narratas ordine prosequi: non quòd
hoc anno Domini trigesimoprimo cuncta quæ hîc ponimus, facta esse affirmemus, quo-
rum multa haud dubiè in sequentem annum essent referenda. Sed hanc licet inuitos nos
rationem iniisse oportuit, quòd nullo alio charactere, quàm Paschatis festiuitate, annus ab
anno distingui possit. Sic igitur quemque annum prædicationis Christi vsque ad eius pas-
sionem à Paschate auspicari, & in sequens Pascha producere, consultius visum est, quàm
à Kalend. Ianuarij inchoantes, quid certo suo quoque anno sit factum, diuinare. Sed ad
propositam narrationem redeamus.

XLIV. Postquam autem traditus est Ioannes (inquit Marcus [a]) venit Iesus in Galilæam,
[a] *Marc. 1.* prædicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appro-
pinquauit regnum Dei: pœnitimini, & credite Euangelio.] hæc Marcus. Sed de ad- B
uentu Iesu in Galilæam agemus inferiùs: nunc autem agendum de Ioanne; ac in pri-
mis quænam causa præcesserit, vt Ioannes ab Herode in vincula coniceretur: quæ sic
[b] *Matt. 14. Marc. 6. Luc. 3. Cõcord. Euãg. Iansen. c. 22.* describitur ab Euangelistis [b]: Herodes autem Tetrarcha cùm corriperetur ab illo de
Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, adiecit & hoc
super omnia: ipse enim misit, ac tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carce-
tem propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim
Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem insidiaba-
tur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens
eum virum iustum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & li-
benter eum audiebat. Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut Prophetam
eum habebant.] C

XLV. De amoribus autem Herodis cum Herodiade agens Iosephus [c], in hunc modum
[c] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.* rem gestam describit: Herodes, inquit, Tetrarcha vxorem habebat Aretæ filiam, cum
DE IOANNIS CARCERE ET HERODIADE. qua iam multo tempore conuixerat. Romam deinde iter faciens, diuertit ad Herodem
fratrem, sed genitrice natum alia, Simonis Pontificis filia. Huius vxoris Herodiadis
amore captus, quæ erat Aristobuli communis fratris filia, & Agrippæ maioris soror,
ausus est de impetrando eius coniugio mentionem facere. Qua assentiente, conuenit
inter eos, vt quàmprimum ipse Roma reuerteretur in patriam, mulier migraret in eius
domicilium. Intercessit autem & hoc pactum, vt Aretæ filiam eiiciat. Post hæc Ro-
mam nauigat. Vbi postquam expediuit negotia propter quæ venerat, domum reuer-
sum vxor, comperto quid pactus sit cum Herodiade, dissimulanter rogat vt se mittat
Macheruntem, castrum situm in confiniis regionis Aretæ subditæ, quantum poterat ce- D
lans suum propositum. Morem gessit Herodes mulieri, putans eam nihil sensisse. Illa quæ
iam antè curauerat apud Macheruntem patri suo tunc obnoxiam ad iter omnia parari, à
Præfecto eius excepta, deducentibus Arabibus, magna celeritate peruenit ad ædes patris,
eique indicauit Herodis animum, &c.] pergit agere de bello ea causa inter Herodem &
Aretam conflato, deq. strage exercitus Herodis ab Areta illata: moxque de carcere & ne-
ce Ioannis Baptistæ hæc subdit:

XLVI. Apud Iudæos autem fuit opinio, iusta vltione numinis deletum Herodis ex-
DE NECE IOANNIS. ercitum, propter Ioannem, qui Baptista cognominatus est. Hunc enim Tetrarcha
necauit, virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia, & in primis pietatis
ac iustitiæ, simulque ad baptismi lauacrum; quod ita demum Deo gratum aiebat fo-
re, si non ab vno tantùm alterove peccato abstineant, sed animis priùs per iustitiam E
mundatis, addant & puritatem corporis. Cumque magni ad eum concursus essent,
plebe talis doctrinæ auida: Herodes veritus ne tanta hominis auctoritas defectio-
nem aliquam pareret, quòd viderentur nihil non facturi ex eius consilio; iudi-
cauit satius esse, priusquam aliquid noui oriretur, illum tollere, quàm rebus turbatis
seram pœnitentiam agere. itaque vinctum missum in Macheruntem supradictam, il-
lic occidi imperat: quod factum secuta est Iudæorum existimatio, ab irato Deo perdi-
tum esse Herodis exercitum.] hactenus de carceris & necis Ioannis causa Iosephus;
quæ quidem non tantùm quòd diuersa sit ab ea quam refert Euangelista, sed alia etiam
ratione nobis non probatur. Nam si frequens populi ad Ioannem concursus in-
uidiam Herodis in eum concitauit: quanto magis ille solicitus fuisset post hæc, vt
Christum ipsum in carcerem truderet, ad quem longè frequentior, & à remotioribus
quoque

A quoque prouinciis erat accessus? Sed negligebat hæc ille, quòd sciebat hos longè esse di-
uersos, immo contrarios sectæ illi Galilæorum, de qua superiùs egimus, quæ prohibebat
tributa Romanis solui.

Dum verò idem Iosephus dicit cladem illam ab Areta illatam contigisse sub Vitellio XLVII.
Præside; necesse est affirmare, eam post sex saltem annos à nece Ioannis accidisse, & non
confestim. Nam cùm L. Vitellius Consulatum gesserit vnà cum Paulo Persico anno Do-
mini trigesimosexto, ac ideirco Proconsulatum Syriæ nonnisi sequenti anno Domini
trigesimoseptimo obtinuisse more maiorum potuerit, anno videlicet Tiberij vigesimo-
primo; necesse est affirmare, quinquennium saltem interessisse à Ioannis obitu vsque ad
illatam ab Areta cladem sub Vitellio Syriæ Præside. Sed de Proconsulatu Vitellij suo
loco agemus.

B Quod insuper idem Iosephus [a] subdit inferiùs de Herodiade, Herode, atque Philippo, XLVIII.
non mediocri indiget animaduersione. Nam dum stemma Herodis recenset, ait Herodia- DE HERODIS FILIIS.
dem filiam Aristobuli Herodis maioris filij nupsisse Herodi filio dicti Herodis maioris ex [a] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.*
Mariane filia Simonis summi sacerdotis, ex quo genuerit Salomen, quæ primò nupta sit DE HERODIADE.
Philippo Tetrarchæ, ac deinde post eius mortem Herodi filio Aristobuli, Herodis maio-
ris filio, ex quo tres susceperit liberos, Herodem, Agrippam, & Aristobulum: ipsam verò
Herodiadem, spreto primo viro, nempe Herode filio maioris Herodis ex Mariane, ex
quo genuerat Salomen, nupsisse Herodi Antipæ Galilææ Tetrarchæ. Videas hominem
more suo (vt aliàs sæpe vidimus ac diximus) hallucinatum haudquaquam sibi ipsi con-
stantia loqui: quippe qui, quod ad Herodiadem spectat, dicat eam nuptui traditam, [b] *Idem Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.*
non Philippo Tetrarchæ (vt habet Euangelista) sed Herodi filio maioris Herodis ex alia
C Mariane filia Simonis Pontificis. Mirum quidem videtur, vnde nouus iste Herodes [c] *Ioseph. antiq. lib. 17. c. 8. & 10.*
emerserit: nam cùm idem Iosephus [c] agit de testamento Herodis iterum instituto, ad-
ditque de regno Herodis maioris inter filios ipsius ex Senatusconsulto ab Augusto [d] di- [d] *Ioseph antiq. lib. 17. cap. 13.*
uiso, nulla huius Herodis facta est ab eo vmquam mentio, nec de eo habita aliqua ratio.
Rursus cùm dicit, filiam Herodiadis ex eodem incognito Herode genitam, nuptui tra-
ditam Philippo Tetrarchæ, insigniter errat: nulla siquidem alia legitur Herodiadis filia,
nisi puella saltatrix.

Equidem Iosepho ceteri omnes historici contradicunt [e]; sed in primis trium Euange- XLIX.
listarum scribentium res gestas suorum temporum testimonio manifesti erroris accusa- [e] *Hegesip. de excid. Hierosol. lib. 2. c. 4.*
tur. Errare etiam videtur qui [f] dictam Herodiadem filiam fuisse Aretæ Regis Petreæ Ara- [f] *Hier. in Mat. cap. 14. Euseb. lib. 1. c. 13. vitiosa trãslatione Rufini restituta à Christophoro. lib. 1. c. 11.*
D bix testatur, non Euangelistis tantùm Iosepho contradicentibus, sed ceteris aduersanti- PHILIPPVS LAVDATVR.
bus, asserentibusque eam (quod diximus) filiam fuisse Aristobuli Herodis maioris filij. [g] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 6.*
Quod verò pertinet ad Philippum virum Herodiadis, cuius Euangelistæ meminerunt;
summopere ab eodem Iosepho [g] laudatur his verbis: Vir, inquit, perpetuò modestus, &
amator quietis & otij. Degebat enim semper in sua ditione: quoties domo progrederе-
tur, iter faciebat cum paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens, solitus
est iura reddere; & siquis ex occursu opem eius inuocaret, sine dilatione mox ibi sella po-
sita residens, causam cognoscebat, aut sontem damnaturus, aut absoluturus innoxium.]
hæc Iosephus: qui & testatur eumdem sine liberis ex hac vita excessisse anno vigesimo
Tiberij Imperatoris. Non prætermittimus dicere, locum istum Euangelistarum de Hero-
de, quòd duxisset fratris sui vxorem, à Montanistis fuisse deprauatum: qui ad struendam
hæresim de monogamia, non licere viduæ vlterius virum ducere, vt ex Euangelio id ipsum
E probare possent, adiecerunt, vt perperam legerent, Herodem duxisse fratris sui defuncti
vxorem, prout & Tertullianus [h], qui eamdem cum illis defendebat sententiam, legebat. [h] *Tert. aduersus Marcionem lib. 4. c. 34.*
Sed hæc ille, dum agit contra Marcionem Euangelium contemnentem: ceterùm cùm
agit aduersus Catholicos, quos Psychicos nominat, in libro de Monogamia, à falsa eius-
modi citatione abstinet.

Recedens autem Iesus à Iudæa, venturus in Galilæam, transiens per Samariam, L.
peruenit ad fontem Iacob, ibique cum Samaritana muliere sermonem habuit: quam SAMARITANORVM ET IVDAEORVM CONCERTATIONES.
priùs auersantem ipsius tamquam hominis Iudæi consuetudinem, paulatim instil-
lans in aures eius verba salutis, ad veritatis cognitionem pedetentim, ac denique ad
meliorem frugem perduxit. rem gestam fusiùs describit sanctus Ioannes Euangelista. [i] *Ioan. 4. Concord. Euã. c. 23.*
Cur autem tam infensi hostes inter se essent Iudæi ac Samaritani, causam breuiter recen-
sebimus, quam tum Regum Iudæ sacræ historiæ, tum etiam Iosephus perpetuis mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 31. TIBERII IMP. 15.

[a] 4. Reg. 17. 18. Ioseph. antiq. lib. 9. in fine.

numentis testatam reliquerunt. Anno igitur sexto Ezechiæ Regis, Salmanazar Rex Assyriorum expugnauit Samariam, transtulitque filios Israel in Assyrios; numerant hunc annum ab origine mundi, secundùm Hebraicam veritatem, ter millesimum ducentesimum vigesimum septimum, ab Vrbe condita annum duodecimum. Porrò regionem illam Assyriorum colonis tradidit habitandam. Accidit autem prodigium, vt iidem paulatim à leonibus absumerentur: & quando nullum ad eam cladem auertendam poterat inueniri remedium: ratus Rex id mali illis accidere, quòd alterius legis essent ab illis qui inde captiui ducti sunt; misit illuc vnum ex sacerdotibus Iudæorum, qui captiui in Assyria detinebantur, vt illos Dei legem edoceret, optimisque institueret disciplinis. Coloni tamen sic leges Iudaicas didicerunt, vt nequaquam Gentiles ritus deserererent, dediscerentque superstitiones quibus hactenus vti consueuerant. Post hæc verò [b] Sanaballath à Dario Rege missus Samariam, in monte Garizim templum ædificauit, quod factum est ab origine mundi anno ter millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, ab Vrbe condita quadringentesimo decimo septimo, Olympiadis centesimæ vndecimæ anno secundo, qui & fuit Alexandri Magni annus secundus. Etenim occasione schismatis inter Iudæos oborti, quod hactenus intentatum fuerat, persuasione schismaticorum Iudæorum templum illud fuit nouiter excitatū. Nam Manasses frater Iaddi summi Pontificis, cùm filiam Sanaballath, feminam alienigenam (quod Iudæis non licebat) vxorem duxisset, cogeretur-que lege patria dimittere eam, defecit à Iudæis, adhærens Samaritis; augustissimumque illud templum socero ædificandum persuasit, seque ipsum in schismate summum Pontificem appellauit: qua occasione semper inter Samaritas & Iudæos agitata est de religione controuersia: adeò vt non tantùm in Palæstina, vbi vtrique populi agerent, mutuo ea de causa digladiarentur quotidie; sed quibuslibet in locis iidem reperirentur, easdem inter se lites assiduè exercerent. Quid autem inter Iudæos & Samaritas gestum sit, cùm eius rei altercatio Alexandriæ penes Iudices ex partium consensu ad hoc delectos haberetur; vt rem memoria dignam à Iosepho [c] conscriptā, propriis eius verbis referre, æquum duximus; ait enim:

[b] Ioseph. antiq. lib. 11. c. 7. 8. Euseb. in chro.

DISSIDIA IVDÆORVM CVM SAMARITIS

[c] Ioseph. antiq. lib. 13. c. 6.

LI. Apud Alexandriam inter Iudæos & Samaritas, qui sub Alexandro Magno Garizitani templi religionem induxerunt, seditio est orta de sacris ipsorum, ita vt res ad Regis cognitionem peruenirent: dum Iudæi contendunt iuxta Moysi præscripta, Hierosolymorum templum esse legitimum, Samaritæ verò Garizitanum: prouocatumque est ad Regem & amicorum eius consessum, vt ab eis causa audiretur; & vtrius partis caussidici succumberent, morte mulctarentur. Patrocinabatur Samaritis Sabbæus cū Theodosio, Hierosolymitanis Iudæis Andronicus Messalami filius: iuraueruntque per Deum & Regem, quòd ex lege probationes allaturi essent: & rogauerunt Regem, vt necaret eum qui iusiurandum non seruasse deprehenderetur. Itaque Rex, multis amicis in consilium adhibitis, consedit causam auditurus. Iudæi verò, qui Alexandriam habitabant, valde erant soliciti pro defensione iurium Hierosolymitani templi, ægrè ferentes antiquissimi & nobilissimi templi auctoritatem in discrimen vocari. Sed cùm Sabbæus & Theodosius concessissent Andronico, vt prior diceret: orsus ex lege approbare eius sanctitatem & religionem, ostendens per continuam Pontificum successionem sacerdotij vsque ad sua tempora propagationem, & ab omnibus Asiæ Regibus maiestatem eius loci honoratam donariis; Garizitani verò, ac si omnino nullum esset, numquam ab eis habitam rationem: his & talibus rationibus persuasit Regi, vt decerneret Hierosolymitanum esse ex sententia Moysis conditum, Sabbæum verò & Theodosium addiceret supplicio. Atque hæc sunt quæ Alexandrinis Iudæis acciderunt tempore Ptolemæi Philometoris. hæc Iosephus.

ALTERCATIO DE TEMPLO.

LII. Porrò tantum abfuit, vt Samaritæ sapientissimi Regis sententiæ acquiescerent, ac primas templo Hierosolymorum deferrent, vt ea de causa maiori in Iudæos odio succensi fuerint, neque vllam occasionem prætermiserint Iudæorum templi violandi, Iudæosque lædendi: quippe qui illis temporibus, quibus præfecturam Iudææ totiusque Syriæ Quirinus, sub quo Christus Dominus noster natus est, ageret, Hierosolymorum templum in hunc modum profanarint: In festo etenim Azymorum (inquit Iosephus [d]) quod Pascha vocamus, mos est sacerdotibus per mediam noctem aperire templi ianuas. Tunc igitur quàmprimum apertæ sunt, Samaritæ quidam clàm ingressi Hierosolymam, sparserunt ossa humana per porticus, & per totum templum: quo factum est, vt

[d] Ioseph. antiq. lib. 19. c. 3.

PERTINACIA SAMARITANORVM.

CHRISTI 31. TIBERII IMP. 15.

A est, vt posthac sacerdotes solito diligentiores custodias agerent.] hæc ille. Iusta itaque ratione, cùm Christus, Iudæus homo, à Samaritana femina aquam ad bibendum postulasset, excipiens illa de inimicitiis inter Iudæos & Samaritas conflatis, dixit [a]: Quomodo tu Iudæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coūtuntur Iudæi Samaritanis.] sed de his hactenus. Quæ quidem referre non piguit, tum ad historiam Euangelicam elucidandam, tum etiam vt sapientissimi Regis ac optimatum de re tanta, solummodo ex legitima Pontificum successione tunc data sententia, atque ex ea ratione Iudæis causa adiudicata, aduersus schismaticos & hæreticos in exemplum perpetuo permaneret: cùm ex cuiusuis hominis, qui compos sit rationis, sententia, certum exploratumque habeatur, illic esse legitimum templum, ipsam inquam Catholicam Ecclesiam, apud quam successio Pontificum ab eius exordio est legitimè con-

[a] Ioan. 4.

VIS MAGNA SVCCESSIONIS.

B seruata ac custodita.

Quod autem spectat ad ipsum puteum Iacob, qui & fons dictus est, præsentia Domini eiusque sessione mirificè illustratum, egregiisque à Christianis postea monumentis nobilitatum: hæc scribit Beda [b]: Prope ciuitatem inquit, Sichem, quæ nunc Neapolis dicitur, ecclesia quadrifida est, hoc est, in modum crucis facta; in cuius medio fons Iacob habetur quadraginta cubitos altus, de quo Dominus aquas à Samaritana muliere petere dignatus est.] hæc ille. Meminit eiusdem ecclesiæ ante Bedam Hieronymus [c], cùm agit de locis Hebraicis, aitque ad latus montis Garizim positam esse.

LIII.

[b] Beda de locis sanctis c. 15. DE PVTEO IACOB.

[c] Hier. de locis Hebraicis in Act. Apost.

Cum igitur Iesus [a] apud Samaritanos ipsum benignè habentes, duos peregisset dies, & complures ex eis credidissent in eum; inde recedens, abiit in Galilæam; diuertens-que à Nazareth, testimonium perhibuit quòd Propheta in sua patria honorem non habeat.

LIV.

[a] Ioan. 4.

C A ceteris verò Galilæis humanissimè exceptus est: quippe qui viderant quæ fecisset Hierosolymis, cùm & ipsi ad diem festum se illuc contulissent. Venit ergo (inquit Ioannes [e]) iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cùm audisset quia Iesus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt descenderet, & sanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum Regulus: Domine descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade filius tuus viuit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt dicentes quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia

[e] Ioan. 4.

D illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cùm venisset à Iudæa in Galilæam.] hactenus Ioannes.

Quod ad præfatæ historiæ elucidationem pertinet: non arbitror esse deceptum interpretem (quod aliqui putant) vt βασιλικὸν Regulum reddiderit potiùs, quàm Regium, sed legisse βασιλίσκον, cum & sic legisse noscantur antiqui Patres, qui itidem Regulum dixerunt: nec adeò antiquam lectionem conuellendam esse existimo; quantumuis sanctus Hieronymus [f] legens βασιλικὸν, Palatinum pro Regulo interpretandum putarit. Magis itaque placet, vt hic fuerit loci alicuius dominus, & ob eam causam sit Regulus appellatus. Erat enim in eadem Galilæa posita prouincia, Decapòleos dicta, quòd in ea decem essent ciuitates, inter quas vna annumerabatur [g] Capharnaum. De illis agens

LV. DE REGVLO.

[f] Hier. in Isa. c. 65. in princ.

[g] Burchar. de locis sanctis part. 1. c. 6. §. 6.

E Plinius [h], testatur in singulis decem illis ciuitatibus fuisse singulas tetrarchias, regnorum instar, & in regna solere conferri. Hæc cùm ille dicat, in eam sententiam magis adducor, vt iste sic Regulus dicatur, quòd eius loci dominus esset; sic tamen vt Tetrarchæ Galilææ Herodi Antipæ subesset, vel saltem Romano præsidi, cui & ceteri Tetrarchæ parebant, qua ratione & βασιλικὸς rectè dici potuisset, nempe quòd alteri subesset Principi: quem puto Euangelistam Regulum potiùs, quàm iuxta Plinium, Tetrarcham nominasse, ne dictum existimaretur de Herode totius Galilææ Tetracha; nec etiam secundùm eumdem dixisse Regem, quòd nullus eo titulo ampliùs in Palæstina regnaret.

[h] Plin. nat. hist. lib. 5. c. 18.

LVI. Cùm verò aduentus Iesu in Galilæam, eam causam fuisse scribant Euangelistæ, quòd Ioannes Baptista ab Herode detrusus esset in carcerem: vt vbi cœperat prædicatio Euangelicæ veritatis, ibi etiam magis ac magis coalesceret: idem Iesus, quòd cessasset Ioannes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes, vbi ille desierat, inde sibi exordiendum putauit: nimirum pœnitentiam prædicare, A
idque secundùm propheticum vaticinium Isaiæ, prout Euangelistæ de eadem re in hæc
verba texunt historiam: Relicta [a] ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Ca-
pharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim: vt adimpleretur quod dictum
est per Isaiam [b] Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtalim, via maris trans Iorda-
nem Galilææ Gentium: populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & se-
dentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit Iesus prædicare Euan-
gelium regni Dei, & dicere: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum
Dei: pœnitemini, & credite Euangelio.] Quod ad incolatum Christi Capharnaum spe-
ctat: constat quidem ibidem adeò frequenter versatum esse, vt Matthæus appellet Ca-
pharnaum ciuitatem ipsius. Quòd autem illic potiùs, quàm in aliis Galilææ ciuitatibus
Dominus diutiùs egerit, ea ratio afferri solet, quòd frequentior illuc esset accessus homi- B
num, cùm tam hi qui Transamnanam habitarent regionem, quàm ceteri è longinquo
mercaturæ causa eò confluerent.

[a] *Matth.4. Marc.1. Luc.4. Concor. Euang. c.25.*
[b] *Isai.9.*

LVII. [a] *Matth.4. Marc.1. Luc.5. Cõcor. Euang. c.26.*

Quid verò post hæc secutum sit, in hunc modum narrant Euangelistæ [a]: Ambulans
autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, &
Andream fratrem eius mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Ve-
nite post me: & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuò relictis retibus
secuti sunt eum.] nouerat eum Andreas ante apud Ioannem, & per ipsum idem Iesus
innotuerat (vt vidimus) Petro. Sed post hæc idem pergit Euangelista: Et procedens
inde pusillum, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius
in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia sua: & statim vocauit eos. Illi au-
tem relictis retibus, & patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis, secuti sunt eum [a]. C
Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans Euan-
gelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit
opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languori-
bus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyti-
cos.] Cùm igitur Matthæus Euangelista dicat, in omnem Syriam famam de his quæ fa-
cta essent à Iesu, fuisse vulgatam: inde accidit, vt ea superioris Syriæ fines attingeret, &
ad Edessæ Syriæ ciuitatis Regẽ Abagarum penetraret: his ille permotus, ad Iesum fertur
scripsisse epistolam, quam Euscbius [c] Pamphili è Syriaca lingua in Græcam transtulit, si-
mul cum ea quam ad eumdem Dominus Iesus Christus eidem tabellario dedit. Eas ip-
sas Latino idiomate donatas nos hìc describemus, ac subinde de earumdem fide age-
mus. sic verò se habent:

[a] *Matth.4.*

IOANNES ET IACOBVS SEQVVNTVR IESVM.

[c] *Eusèb. hist. lib.1.c.13.*

* Augarus, vel Abgabarus

D

Abagarus * Princeps Edessæ Saluatori propitio, qui in confiniis Hierusalem in carne
apparuit, S.

LVIII. ABAGARI EPISTOLA AD IESVM.

Insignes illas virtutes & curationes, quæ abs te sine medicamentis, & sine herbis fa-
ctæ sunt, auditione accepi. Cæcos enim (vt fama est) videre efficis, claudos ambulare;
& leprosos mundas; spiritus iracundos & dæmones eiicies; eos etiam, qui diutiùs morbis
presti sunt, sanas; mortuos denique ad vitam reuocas. Quæ quidem cùm de te audiuis-
sem, de duobus hisce alterum verum esse cogitabam: te aut Deum esse, & è cæli fastigio
delapsum: aut Dei filium saltem, qui ista tam stupenda edas miracula. Quapropter hæc
ad te scripsi, magnopere precatus vt laborẽ ad me accedendi susciperc, hunc que quo cru-
cior morbum curare non graueris. Etenim audio Iudæos tibi obstrepere maleuolè, & E
velle libenter aliquo magno malo afficere. Est mihi ciuitas perexigua quidem, sed orna-
ta sanè & illustris; quæ vtrique nostrum rerum necessariarũ suppeditabit satis.] hactenus
epistola. sequitur Eusebius: Ista, diuino splendore ei tum paululum elucente, ad Iesum
hoc modo perscripsit. Operæpretium est porrò, epistolam, licet breuem, plenam tamen
virtutis & efficacitatis, audire; quæ per eumdem tabellarium à Iesu ad illum missa fuit,
cuius quidem hæc erat sententia:

Rescripta Iesu ad Abagarum Principem, per Ananiam cursorem missa.

LIX. EPIST. IESV AD ABAGARVM.

Abagare, beatus es, qui cùm non videris me, in me tamen credidisti. De me enim
scriptis proditum est; eos qui me viderunt, in me non credere; vt hi qui me non vide-
runt, credant, & vitam consequantur. Quòd scribis ad me, te velle vt ad te veniam:
eas res, quarum gratia sum missus, debeo hìc necessariò obire; quas cùm plenè perfe-
cero, ad eum recipi qui me misit. Quò simulac assumptus fuero, aliquem ex discipulis
meis

A meis mittam ad te, qui morbo quo tantopere torqueris, faciat medicinam, & vitam ti-
bi tuisque impertiat.] hactenus Iesu litteræ, de quarum fide hæc idem aut paulo supe-
riùs: Harum rerum insigne & locuples testimonium ex tabulario Edessæ ciuitatis, id
temporis à Rege gubernatæ, depromptum habes. Nam in tabulis publicis, quæ ne-
dum veteres, sed recentes etiam res nuper ab Abagaro gestas continebant, hæc eadem
in hanc nostram ætatem reseruata reperiuntur. Quare nihil commodius esse putaui,
quàm ipsas epistolas à veteribus illis annalibus petitas, atque adeò ad verbum ex lin-
gua Syriaca hoc loco citare; quæ ita vt sunt positæ, se habent.] hæc Eusebius: cetera
autem quæ ipse de eodem scribit, suo loco inferiùs dicemus: nos verò nunc hæc re-
citauimus ea occasione, quòd dicatur ab Euangelista, in omnem Syriam Christi famam
fuisse peruulgatam; non tamen vt dicamus hoc anno epistolam scriptam; nam dictus
B Princeps multa in ea recensetur à Christo & in Christum facta, quæ post præsentem annum
contigisse certum est.

LX. [a] *Gelasius in Concil Rom in decreto de lib. apocryph. script. DE FIDE HARVM EPISTOLARVM.* [b] *Aug. epi 263. edit. Louan.*

Quod pertinet ad dictarum epistolarum fidem: eò quòd non reperiantur ab Euange-
listis conscriptæ, idcirco Gelasius [a] Papa recensetur illas inter Apocrypha, quasi non ha-
giographa: non tamen vt eas ab Ecclesia omnino proscribat, sicut nec complures alios
libros quos proximè recensuit. Eas verò absque aliqua dubitatione ab antiquioribus
fuisse receptas, euidenter testatur epistola Darij Comitis ad S. Augustinum scripta, in
qua eamdem argumentum recensetur, & ex eis ad persuadendum Augustino [b] vt sua scri-
pta ad se mittat, exemplum adducit. Sed & ante Augustini tempora ipse S. Ephræm dia-
conus eiusdem ciuitatis Edessæ, in eo opusculo quod nouissimum omnium scripsit,
cuius est titulus, Testamentum Ephræm, de ijsdem epistolis egregiam habuit mentio-
C nem. De his etiam agit Theodorus Studita in epistola [a] ad Paschalem Papam in fine. *Extat in scrip. in Cod. Vat. post epist. Hormisdæ Papæ.*
Extitisse integram epistolam Iesu ad Abagarum missam, adhuc temporibus Michaelis
Paphlagonis Imp. qui Imperium auspicatus est anno Domini millesimo trigesimo quin-
to, & in honore habitam, Cedrenus tradit in suo historiarum compendio. Hæc vero non
sic à nobis sunt recitata, vt apocrypha in hagiographa transferri velimus; sed tum ne
quid lectorem prætereat; tum etiam ne ea quis omnino contemnenda existimet, quæ
maiores complures venerati esse noscuntur.

LXI.

Quin & ab ipso Christo sui imaginem, non arte hominis elaboratam, sed ab ipsomet
summo rerum architecto & opifice Domino nostro, ad Abagarũ missam post datam epi-
stolam, à compluribus grauissimis auctoribus scriptum reperimus. Euagrius Scholasticus
id testatur [a]; at non fuit ipse eius rei primus auctor: sed quoniam miraculata inde prodita [a] *Euagr. histor. lib.4.c.26.*
D recenset, occasione eius rei meminit: quæ verò ab ipso scripta recitata sunt in Concilio
Nicæno [c] secundo, à Patribus, vt egregie testata, fideque digna, comprobata habentur. [c] *Nicæn. Cõ. 2.*
Quomodo autem ea imago non manufacta dicatur, Ioannes [f] Damascenus sic scribit: Hi- [f] *Io. Damasc. de fide Orthod. lib. 4. c. 17.*
storiæ quoque proditum est: cùm Abagarus Edessæ Rex eo nomine pictorem misisset, vt
Domini imaginem exprimeret; neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manan-
tem consequi potuisset; Dominum ipsum diuinæ suæ ac viuificæ facici pallium ad-
mouisse, imaginemque suam ei impressisse: sicque illud ad Abagarum, vt ipsius cupi-
ditati satisfaceret, misisse.] hæc Damascenus; nec diuersa Nicephorus [g]. De eadem præ- [g] *Niceph. hist. lib 2 c.7.*
terea luculenta oratio [h] Constantini Porphyrogeniti extat, & cumulata mentio habetur [h] *Apud Metaph. die 10. Augusti.*
in 'Actis sanctorum Samonis & Guriæ: Græci insuper de eadem celebrant anniuersariam [i] *Apud eum. 15. Nouemb. & in vita S. Alexij.*
solemnitatem decimoseptimo Kalendas Septembris, vt constat ex eorum Menologio.
E At quod ad Latinos pertinet: testimonio Hadriani Papæ [k] scribentis ad Carolum Ma- [k] *Hadr. ad Carol. Magn. epist. extat tom. 3. Con. nouæ edit.*
gnum, testatum habetur, eamdem de imagine ad Abagarum missa historiam cognitam
& receptam esse à Stephano Papa in Concilio Romano, cuius fidei adstipulator est [l] *Euag. hist lib. 4. c. 26.*
grauissimus. Crebra certè & insignia miracula ex eadem imagine prodita eius rei
veritatem abundè declarant & demonstrant, quæ & recenset Euagrius [l] de tempo-
ribus Chosroes, & [m] alij. Theophanes [n] etiam auctor est, ingentes Persarum copias [m] *In Actis præd. sanct. apud Metaph.*
præsidio huius sine manu factæ imaginis, quam secum in acie duxisset Philippicus dux [n] *Apud histor. Miscell. lib. 17.*
sub Mauritio Imp. esse penitus profligatas. Sed de his opportuniùs suis locis agemus.
Nunc ad institutam de Christi rebus gestis Euangelicam historiam reuertamur, a qua,
occasione famæ de operibus Christi per omnem Syriam peruulgatis, paululum di-
gressi sumus.

LXII.

Cùm ergo Dominus noster Iesus Christus (vt vidimus) prædicationem auspicans, eam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

camdemque signis ac miraculis pluribus illustrans, Galilęam peragraret, fama rerum vbique peruulgata: Secutæ sunt eum (inquit Matthæus[a]) turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem. Tunc[b] factum est, cùm turbæ multæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum è terra reducere pusillum. Et sedens docebat de nauicula turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis, qui erant in alia naui vt venirent, & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur. Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant. Similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum.]

[a] *Matth. 4. Marc. 3.* [b] *Luc. 5.* *Concord. Euan. Iansen. c. 26.* DE PISCATIONE PETRI.

LXIII. Consideratione quidem dignum esse videtur, quòd diuina Sapientia, quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne versata est, quæ & in sui dispositione non fallitur, singulari quadam prouidentia erga Petrum esse propensior visa est: quippe quæ ipso primo intuitu eumdem admirabili nomine illo, vt Cephas, hoc est, petra, diceretur, insigniuit. Pòst inde concionaturus ipse Iesus ad populum, non in alteram, cùm duæ essent naues in littore, sed in eam quæ ipsius Simonis erat, ascendit, quam pro pulpito habuit ad docendas turbas: eamdemque mox in altum iubet duci, & ingenti piscium multitudine onerari voluit: his scilicet tamquam quibusdam lineamentis adumbrans quæ postmodum in Ecclesia futura erant: nimirum stabiliendam primùm fore Ecclesiam super petram, quæ Christo primario lapidi firmiter inhærens, nulla posset vmquam concussione conuelli. Sed alio signo eadem Ecclesia rursus naui comparatur, quòd turbinibus mundi huius esset exposita, ex qua Christus vniuersum populum docturus esset. Petro insuper, nec alij imperatum vt ducat in altum, & laxet retia in capturam: eique tantummodo datum, vt tantam multitudinem piscium rete concluderet; quòd futurum esset, vt Catholicæ Ecclesiæ, quasi nauis, Petrus vti princeps clauum teneret: necnon calcaret altas huius sæculi vndas, & verbi Dei prædicatione omnes gentes per se, vel alios, in Ecclesiam adduceret: hæc enim symbolicè facta esse, Dominus declarauit, cùm dixit: Ex hoc iam homines eris capiens.]

LXIIII. DE LACV GENESARETH. At quoniam de Genesareth lacu frequens incidit mentio in Euangelio: operæpretium duximus, illum ex Iosepho descriptum ob oculos ponere; sic enim ille ait[c]: Lacus Genesar à terra continente appellatur: quadraginta verò stadiis in latitudine patens, centumque in longitudine, aquæ dulcis est, atque potabilis. Palustri enim crassitudine tenuiores habet latices; & vndique in littora & arenas desinens, purus est, ac præter hoc temperatus ad hauriendum: & fluuio quidem siue fonte lenior est; semper autem frigidior, quàm lacus diffusio patitur, manet: æstiuisque noctibus eius aquæ sub diuo perflatæ nequaquam æstibus cedunt: id enim facere indigenis moris est. Varia autem sunt in eo piscium genera, ab alterius loci piscibus tam sapore, quàm specie discreta: meduisque fluuio Iordane secatur.] hæc Iosephus de lacu. Quod autem spectat ad regionis vbertatem & pulchritudinem, hæc addit[d]: Ad Genesar verò lacum, eiusdem nominis terra prætenditur, natura simul & pulchritudine admirabilis: nullum enim ipsa pro vbertate sua negat arbustum, totamque plantis conseuere cultores. Cæli verò temperies etiam diuersis aptissima est: nuces enim, quæ arborum maximè frigoribus gaudent, infinitæ floriscunt: vbi etiam palmæ, quas nutrit calor æstiuus: has iuxta ficus & oleæ, quibus aura mollior destinata est: vt naturæ magnificentiam hanc esse quis dixerit, vim adhibentis, vt in vnum conueniant inter se repugnantia, annique temporum contentionem bonam, velut singula peculiari studio terræ fauerent: non enim solùm nutrit præter opinionem poma varia, sed etiam seruat egregia quidem, & quodammodo regnantia. Vuas sanè & caricas sine intermissione decè mensibus suggerit, cereros verò fructus anni

[c] *Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 18.* [d] *Idem ibidem.*

spatio

spatio senescentes. Nam præter aeris lenitatem, fonte quoque irrigatur vberrimo, qui Capernaum ab indigenis appellatur: eum nonnulli venam esse Nili fluminis opinantur, quod similes coracino Alexandrino generat pisces. Longitudo autem regionis, secundùm littora cognominis lacus, triginta stadiis extenditur, & latitudo viginti.] hactenus de ea regione Iosephus.

LXV. Porrò non fons tantùm, sed & ab eo denominatum erat oppidum Capharnaum; eique proxima ad secundum lapidem erat Corozain, vt tradit Hieronymus[a]. Erat & in eius lacus ripa Tiberias, sic dicta (vt superiùs meminimus) à Tiberio, in cuius honorem ab Herode Tetracha est ædificata; vbi primò fuisse vicum nomine Chephira, idem testatur[b]. Denique ab eodem oppido Tiberiadis, factum est, vt & ipse lacus appellatus sit Tiberiadis. Erat ibidem ad ripam ipsius Bethsaida oppidum, quod Herodes nomine Iuliæ, Cæsaris filiæ, Iuliam nuncupauit. Sed de his suprà.

[a] *Hieron. de locis Hebraicis.* [b] *Idem de locis sanctis.*

LXVI. Sub idem tempus ingressus Iesus Capharnaum[c], diebus sabbati in synagoga docebat populum ibique dæmoniacum curauit, inde socrũ[d] Simonis Petri, & multos alios ægrotos ac dæmoniacos. exibantque dæmonia à multis, clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei. sed ipse increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Inde exeuntem comitatus est Simon, & alij qui cum eo erant. At requirens eum turba cùm[d] inuenissent, non sinebat inde recedere. Sed ille aliis se oportere regnum Dei prædicare testatus, Galilæam peragrans, docebat in synagogis, & eiiciebat dæmonia. Vnique[e] ex Scribis, cùm se sub eius disciplina professurum iactaret, dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Alteri autem, vt se sequeretur, imperauit, nec sepultura patris voluit retardari. Alteri insuper nec domum reuerti permisit. Ascendens[f] inde in nauiculam vnà cum discipulis suis, cùm serò esset, somno se dedit: magna verò tempestate agitante nauiculam, excitatus ab illis, imperauit vento & mari, factaque est tranquillitas magna. Appulit inde ad regionẽ Gerasenorum, liberauitque duos dæmoniacos de monumentis exeuntes, sæuos nimis: dæmones verò permissu ipsius in porcos se immittentes, dederunt eos in mare præcipites. quam ob causam timore perculsæ gentes regionis illius, ipsum rogauerunt vt inde recederet: qui rursus mare transfretauit, & rediit in Galilæam.

[c] *Marc. 1. Luc. 4. Iansen. Concor. Euang. c. 27.* [d] *Marc. 1. Luc. 4.* RES GESTAE IN GALILAEA. [e] *Matth. 8. Luc. 9.* [f] *Matth. 8. Marc. 4. Luc. 8.*

LXVII. Quæ à Matthæo dicta sunt de dæmonibus atque porcis facta esse in terra Gerasenorum, apud Marcum & Lucam leguntur contigisse in terra Gadarenorum; licet apud Matthæi Græcè redditum Euangelium γεργεσηνῶν, id est, Gergesinorum, sit scriptum. Neque verò, vt putant multi, vnà ciuitas tribus his nominibus dicta erat; sed Gergesæi dicti, sicut Euæi, Cetthæi, & Iebusæi, erant populi trans lacum Genesareth positi, quorum ciuitates ab Hebræis sunt excisæ, vt Iosephus[g] testatur, harumque nomen tantùm remansit: licet S. Hieronymus, de locis Hebraicis agens, dicat supereſſe viculum super montem, iuxta stagnum Tiberiadis, qui Gergesa dictus sit, ibique factum miraculum de porcis. Porrò in ea Gergesæorum regione inter alias duæ erant ciuitates trans lacum Genesareth positæ: quarum altera Gadara dicta erat à tribu Gad, cui ea in sortem venit; quæ cùm à Iudæis destructa esset, Pompeius[h] in gratiam liberti sui Demetrij Gadarensis eam restaurauit: Altera diuersa prorsus ab ea erat Gerasa dicta, seu Gerasis, vt ex Iosepho[i] colligitur: nam à Gadara Gadarenses[k], & à Gerasa Geraseni dicti sunt populi.

DAEMONES IN PORCOS

[g] *Ioseph. antiq. lib. 1. c. 6.* [h] *Ioseph. de bello Iud. lib. 1. c. 5.* [i] *Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 2.* [k] *Ioseph. de bello Iudic. lib. 5. c. 3*

LXVIII. At quod pertinet ad dæmoniacos qui dicuntur exiisse de monumentis, sic accipe. S. Epiphanius[l] cùm agit contra Ebionæos, de Gadara ciuitate, dicit fuisse prope ipsam tumbas, sepulchra scilicet, in speluncis quæ erant in petris excisæ, ac desuper structæ: illicque præstigiatores dæmonũ inuocationes exercuisse tradit. Idem auctor agit de balneis, aquis calidis scilicet, quæ erant in Gadareno agro, ad quas erat frequens accessus. Ad eas potiùs quàm ad lacum Genesareth porcos esse mersos, coniici potest, eo quòd locus ille impudicitiis & illusionibus dæmonum esset expositus: sic enim idem Epiphanius ait: Proficiscuntur ad Gadara, ad aquas calidas, quo loco singulis annis conuentus celebratur. Accedunt enim vndiquaque qui lauare volunt ad dies aliquot, morborum videlicet deponendorum gratia: id quod diabolicum est stratagema. Vbi enim miracula à Deo facta sunt, ibi aduersarius pernicioſa sua retia ponere anticipauit: nam viri & feminæ illic lauantur, &c.] Subdit de muliere Christiana perpulchrum exemplum, quòd signi Crucis virtute liberata sit à lasciuo iuuene sibi arte dæmonum illu-

[l] *Epiph. cont. Ebion. haeres. 30.*

DE GADARA.

dente,

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Strabo lib. 16. dente. Meminit & Strabo[a] de aquis Gadarenis in hunc modum: In agro etiam Gadareno est aqua quædam pessima ex lacu: qua degustata, pecora pilos, vngues, & cornua amittunt.]

LXIX. Fuisse autem dictas aquas calidas ad radicem montis, super quem erat Gadara ciuitas ædificata trans Iordanem, contra Scythopolim & Tiberiadem ad Orientalem plagam, tradit S. Hieronymus: licet [b] ipse dicat porcos in stagnum Genesareth esse præcipitatos. Quòd si prior sententia magis placeat, nulli faciat dubium quòd dicat Euangelista eos esse in mare præcipitatos: quandoquidem penes Hebræos, quantumlibet parua aquarum congregatio, mare dici consueuit; vnde & in diuina Scriptura habes mare æneum, vas in templo ad sacerdotum vsum aquam continens. Nunc verò quod ad suariam artem pertinet: cùm populi illi essent Iudæi, illicitè illam exercuisse putantur: adeò enim sues apud Iudæos in abominatione erant, vt nec eos suo nomine Iudæi nuncupare dignarentur: Iosephus [c] enim cùm nefanda dicit animalia, porcos intelligit. Porrò ad suppeditandam annonam Romanis militibus, certum est, sicut & in aliis prouinciis, in Palæstina sues ali consueuisse: ea de causa & multa suariis concessa priuilegia [d] leguntur.

[b] Hier. de locis Hebraicis.

[c] Ioseph de bello Iud. lib. 5. c. 1.

[d] Cod. Theod. de suar.

LXX. Rediens Iesus in Galilæam inferiorem, Galilæam inquam Minorem dictam (nam alia Gentium nominata est Superior [e], seu Maior, & regio Transamnana) [f] iterum venit Capharnaum: Quò cùm venissent Pharisæi & legis doctores ex Galilæa, Iudæa, & è ciuitate Hierusalem, essentque in domo sedentes, & turba foris vndique circumfusa, desuper per tegulas paralyticum demittunt ante illum: qui cum sanauit, reprehensis priùs Pharisæis de his quæ in ipsum corde meditabantur. Humilem planè fuisse domum illam, in quam ascendentes vectores paralytici, aperto tecto, per tegulas eum deorsum intulerunt, satis est etiam argumento, quòd Iudæorum sublimiores domus non essent imbricibus tegulisque contectæ, sed solaria haberent desuper pauimento constrata; in quibus mancre ac deambulare liberum esset, cùm haberent circumcirca repagula ex legis præscripto hæc iubentis [g]: Cùm ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente illo, & in præceps ruente.] Sic & Dauid, refert diuina Scriptura [h], deambulasse in solario domus suæ, & Bethsabeam lauasse itidem se in suæ domus solario. Ex his etiam facilè rem accipias, quid sit quod Dominus dixit [i]: Qui fuerit in tecto, ne descendat.] Quòd autem per tegulas paralyticus demitteretur, fidei ardore factum commendatur, cum alioqui maximo vitio verteretur in domum alienam submitti per tegulas: quod Antonio obiecit Cicero in secunda Philippica. Sed prosequamur cetera.

[e] Matth. 9. Marc. 2. Cõcord. Euãg. cap. 39.

DOMVS IV. DAEORVM QVALES.

[f] Matth. 9.

[g] Deut. 22.

[h] 2. Reg. 11.

[i] Luc. 17.

LXXI. Post hæc autem idem Dominus Matthæum Publicanum sedentem ad telonium vocans, se sequi iussit: qui & sumptuosum illi conuiuium, in quo discubuit ipse Iesus cum discipulis suis, simulque multi Publicani & peccatores, parauit. Cumque Pharisæi redarguerent Dominum, ac discipulos eius, quòd manducarent cum Publicanis & peccatoribus: breui responsione ipse Iesus instituit apologiam, dicens non esse opus sanis ac bene valentibus medico, sed his qui malè se habent. Sanè quidem tam ex his quæ hîc habentur, quàm etiam ex plerisque aliis locis Euangelij constat, penes Iudæos, Publicanos fuisse malæ existimationis homines. Vnde & cum aliàs à Zachæo [k] Publicanorum principe exceptus esset Dominus, de eo murmurabant Pharisæi, quòd apud hominem peccatorem diuertisset & ipse Iesus, de incorrigibili peccatore dum loquitur, ait: Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.] Rursumque parabolam dicens [l] de Pharisæo & Publicano in templo orantibus, illum in his quæ foris sunt, iustum hominem, hunc autem peccatorem repræsentare demonstrat. Tertullianus [m] existimauit Publicanos omnes fuisse Gentiles: quem S. Hieronymus [n] redarguens, ait: Vehementer admiror Tertullianum in eo libro quem de Pudicitia aduersus pœnitentiam scripsit, & sententiam veterem noua opinione dissoluit, hoc voluisse sentire, quòd Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scriptura: Non erit vectigal pendens ex filiis Israel. quasi verò & Matthæus non ex circumcisione fuerit Publicanus; & ille, qui cum Pharisæo in templo orans, oculos ad cælum non audebat erigere, non ex Israel fuerit Publicanus, &c.] hæc Hieronymus.

DE PVBLICANIS.

[k] Luc. 19.

[l] Luc. 18.

[m] Tertul. lib. de pudicitia.

[n] Hieron. epist. 146.

LXXII. Sed quinam fuerint Publicani; è loco vnde sumpserunt originem, interpretatio sumenda est. Iurisconsulti, qui Romanorum leges sunt interpretati, illos dixere esse Publicanos,

blicanos, qui vectigalia à fisco conducunt: id Vlpianus [a] & Caius [b] affirmauerunt; addit Marcianus [c], non tantùm horum fuisse munus, vectigalia à subditis, verùm etiam professionem ab illis exigere: Huius quidem muneris functio apud Romanos honestissima erat, vt quæ nonnisi equestris ordinis nobilibus Romanis conferri soleret. quod ex his accipies. Scribit Cicero [d] ad M. Brutum de Terentio Varrone, quòd se in Publicanorum societatem contulerit: quod, inquit, homo versatus in vtrisque subselliis existimauit honorem honestissimum.] Idem in oratione pro Plancio, cùm agit de Publicanorum ordine, hæc ait: Qui ordo quanto adiumento sit in honore, quis nescit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum Reipublicæ, Publicanorum B ordine continetur, &c.] Rursus etiam idem scribens ad Q. fratrem de regimine præfecturæ Asianæ, plura habet de dignitate Publicanorum, & quantum prosint Romanæ Reipub. pluribus differit, additque nomẽ Publicanorum non tantùm Iudæis, sed & Græcis fuisse infensissimum ac planè inuidiosum.

[a] L. 1. ff. de Publican.

[b] l. 16. ff. de verb. sign.

[c] l. vlt. ff. de Publican.

[d] Cic. epist. famil lib. 13.

QVI FVERINT PVBLICANI.

Mittebantur hi in prouincias ad vectigalia exigenda; qui ex iisdem prouinciis homines, quos eidem muneri adscriberent, sibi eligebant [e], qui item Publicani dicebantur; cuius ordinis Matthæus erat, & Zachæus dictus princeps Publicanorum, qui dicebatur Hebraicè Gabbe, ceteri verò Publicani [f] Gabbain, vnde fortasse deductum nomen Gabella. Verùm in Hebraico textu Euangelij S. Matthæi, quod peruetustum habetur, Publicanos Parisim inuenimus appellatos, quod est proprium nomen illorum latronum qui maceriam vel sepes dissipant, vt ad furandum atque prædandam pateat aditus. C Eo etiam nomine vtitur Hieremias [g], dum ait: Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista?] quod Hebraicè, loco Latronum, habet, Parisim. Latronum ergo nomine Publicanos Iudæi appellabant, quòd libertatis asylum viderentur effringere, atque ad seruitutem aditum aperire. Hac ergo de causa ab illis iidem habebantur infames, atque vnà cum ceteris turpibus personis à magistratibus publicis arcebantur: nam apud Thalmudistas [h], vbi agitur de Iudicum reiectione, inter alios infames, quos ab ea functione excludebant, Publicani nominati erant. Cur autem eo nomine notati essent, nulla alia subest causa, nisi quòd Iudæi, genus Abraham ex libera, liberos se esse profiterentur, nec quicquam alijs debere, nisi decimas Deo; legeque statutum esse, ne esset vectigal pendens ex filiis Israel. Vnde quantumlibet inuiti ad vectigal & tributum pendendum adigerentur, nefas tamen execrandumque existimabant, Iudæos à contribulibus D suis ad id Romanis præstandum compelli, cùm illud nomine Imperatoris ab illis exigerent. His accedit, quòd (vt Suidas scribit ex Iamblicho) ob duras acerbasque exactiones, nomen Publicanorum erat inuisum; additque: Vita Publicanorum aperta est violentia, impunita rapina, negotiatio nulla ratione constans, inuerecunda mercatura.] hæc de Publicanis apud Suidam.

[e] L. 1. §. qui. ff. de Publican.

[f] Canin. de locis noui testa.

PVBLICANI PROVINCIALES.

[g] Hier. 7.

[h] Canin. de locis noui testam.

Sed iam ad Euangelicam historiam redeamus. Post hæc verò [i] rogatus Iesus ab Archisynagogo vt filiæ suæ in extremis laboranti succurreret, abiens obuiam habuit mulierem, quæ annis duodecim sanguinis fluxum passa, tactu fimbriarum vestimenti eius curata est; quæ quod fecerat, & quod à Christo acceperat, palàm confessa est. hæc pluribus Euangelistæ; nos historiam cunctis notam summatim collegimus. Ambrosius hanc mulierem fuisse Martham Mariæ sororem, in libro quem de Salomone scripsit, sentire vi- E detur, cùm hæc ait [k]: Dum largum sanguinis fluxum siccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui spiritus calore constringit; & quod mors sibi vindicauerat ad pœnam, lux denuo recepit ad vitam, &c.] At verò quæcumque illa fuerit mulier nobilissima æquè ac ditissima, tanti non immemor beneficij, ne illud aliquando memoria hominum excideret, egregio monumento testatum posteris omnibus cupiens, æneis simulacris tam Iesu quàm sui effigiem referentibus, rei gestæ memoriam futuris sæculis in perpetuum commendandam voluit. Quamobrem non est quòd dici possit, eam fuisse Martham Mariæ & Lazari sororem Iudæam feminam: cùm non liceret vllo pacto Iudæis simulacrum cuiusuis quauis occasione formare.

LXXIII. LXXIIII.

[i] Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8. Cõcord. Euãg. c. 34.

[k] Ambr. in lib. de Salom c. 5.

DE MVLIERE CVRATA A FLVXV SANGVINIS.

Quod verò spectat ad statuas ab hac fieri iussas; rem credo nemini ignotam; sic breuiter describit Eusebius [l], dum de Cæsarea Philippi, quam Phœnices Paneada vocabant, agit his verbis: Sed quoniam in huius ciuitatis mentionem incido, operæpretium arbitror historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad posteritatem commendemus. Mulierem illam sanguinis profluuio afflictatam, quam

LXXV.

[l] Eusseb. hist. lib. 7. c. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE STATVA AENEA CHRISTO ERECTA.

sanctorum Euangeliorum testimonio à Saluatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiusque domum ibi ostendi, & admirabilia quædam Saluatoris in eam beneficij monumenta & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic è regione, viri erectam imaginem ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demissos decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem; ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quamdam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbi cuiusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam effigiem Iesu exprimere dicunt: quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos qui ex Gentilibus prognati, à Saluatore, dum inter homines viuebat, beneficiis affecti fuissent, ita fecisse: cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas conseruatasque aspexerimus; idque propterea, sicut verisimile est, quòd maiores nostri ad Gentilis consuetudinis similitudinem quàm proximè accedentes, eos qui tamquam Saluatores illis fuissent, id est; qui illis aliquid salutis & subsidij attulissent, apud se honore ad hunc modum afficere consueuerant.] hactenus de his Eusebius. Porrò recenset Ioannes Damascenus [a] ex Chronico Ioannis Antiochiæ Episcopi cognomento Malalæ, supplicem I bellum oblatum Philippo Tetrarchæ Trachonitidis regionis, vt de beneficio quod acceperat, liceret in perpetuum eius rei monumentum erigere statuas. Sed cùm in multis eius scripti fides vacillet, & compluribus scatere mendacijs cognoscatur; indignum putauimus his nostris chartis intexere. Qui locum cupit, habet numerum citatum in margine, qui facilè indicet.

[a] Ioan. Damasc. de imag. orat. 3

LXXVI. [b] Matth. 9. Marc. 5.

Itaque iam Euangelicam narrationem pro instituto prosequamur. Curata à sanguinis fluxu muliere, mox de morte filiæ Archisynagogi nuncij venerunt [b]: at nihilominus Christus in domum eius se contulit: vbi ingentem de puellæ morte luctum excitatum, ipsosque tibicines ad hoc vocatos, vt lugubre canerent, reperit. Morem quidem fuisse Iudæorum ad luctum tibicines adhibere, ex Iosepho [c] etiam facilè cognosci potest, dum ait: Luctus ducis publicus erat: & hi quidem hospites, alij propinquos, amicos alij, nonnulli etiam fratres flebant, Iosephum autem vniuersi, adeò vt per dies triginta numquam lamenta in ciuitate cessarent, magnaque mercede conducerentur tibicines næniarum.] hæc Iosephus. Verùm id equidem non ex diuinæ legis præscripto, sed potiùs more Gentilium, tam Latinorum, quàm Græcorum: nam in funere nobilium æneatores & tibicines adhiberi solitos, docet Seneca in Ludo Claudij, Plutarchus de consolatione ad vxorem, & alij complures. Erat eorum Romæ frequentior vsus, vbi (vt docet Valerius [d]) tibicines tecto capite, nempe personati, sonare consueuerant; nam & personam à personando Gellius [e] dictam tradit. Hinc est, puto, quòd in compluribus antiquis sepulchris marmoreis personæ patentibus buccis habentur insculptæ. Nisi potiùs dignius est existimare, eiusmodi imagines sic ab illis in sepulchris effigiari solitas, quòd essent hieroglyphicum animarum, quæ absque lumine apud inferos detinentur: sic enim defunctorum animas eiusmodi facie, instar personæ, effingi solitas, auctor est Orus Apollo antiquissimus scriptor in Hieroglyphis. Ceterùm non tantùm funebre carmen, quod dicebatur nænia (vt auctor est Festus) canebatur ad tibiam: sed (vt docet Lucianus [f]) ipsæ in luctu iterari solitæ pectoris tunsiones attemperabantur ad modos tibiæ.

[c] Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 15.

TIBICINES EX IVDAEORVM MORE.

[d] Valer. lib. 2. c. 5. nu 4.

[e] Gell. lib. 5. c. 7

[f] Lucian. lib. de luct.

LXXVII. [g] Luc. 7.

Quòd igitur in Iudæa etiam frequens esset eius rei vsus, inde erat quòd prouerbium vertebatur illud apud Lucam [g]: Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentauimus (*ijsdem nempe tibiis*) & non plorastis.] Porrò cùm Paulus moneat ne contristemur de dormientibus, sicut ceteri qui spem non habent; tibicines nequaquam adhiberi soliti sunt in funeribus Christianorum: vnde Tertullianus [h]: Mortuus etiam tuba inquietabitur æneatoris, qui excitari à tuba Angeli expectat?] Sed historiam prosequamur. Ingressus igitur Iesus vnà cum patre & matre vbi puella mortua iacebat, apprehensa manu eius, imperansque puellæ, iussit surgere: quæ surgens continuò ambulauit; cibumque iubente Domino, ei dederunt. Cùm verò Iesus, ne cui hæc dicerent, monuisset eos; fama tamen rei gestæ in vniuersam regionem illam effusa est. Sed hæc pluribus Euangelistæ [i].

[h] Tertull. de coron. milit. c. 11.

PVELLA RESVSCITATA.

[i] Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Subdit

A Subdit Matthæus [a] de duobus cæcis & dæmoniaco muto curatis à Domino perbreuem historiam: quand o cœperunt Pharisæi ipsum calumniari, quòd malis artibus dæmones eiiceret, nimirum non virtute Dei, sed principis dæmoniorum. Hic incipiunt calumniæ Pharisæorum aduersus Christum: hicque merito finem imponimus præsenti anno primo prædicationis Christi, neque illum Consulibus (vt diximus) modò metimur; quippe qui certò sciamus, maiorem partem rerum gestarum in Galilæa, quas narrauimus, contigisse ipso initio anni sequentis trigesimisecundi Christi Domini: nam (quod diximus) vsque ad mensem Nouembris saltem mansit Dominus hoc anno in Iudæa. Sed cùm non sit certum quid quo die vel mense factum sit; eam inimus rationem in annis Christi prædicationis recensendis, vt primum annum, quem propterea acceptabilem prædixit Isaias, quòd prædicatio tempore illo facta, ab omnibus acciperetur, his Christi rebus gestis concludamus more maiorum termino Paschatis, & pacifico statu Euangelicæ prædicationis. De eodem enim anno scribit hæc Epiphanius [b]: A baptismo Ioannis Iesus prædicabat annum acceptabilem, ita vt nemo ipsi contradiceret, neque Iudæi, neque Græci, neque Samaritæ, neque quisquam alius: deinde verò contradictionem sustinens, prædicauit annum secundum, & facti sunt anni decem & nouem eiusdem Herodis, Saluatoris verò trigesimus secundus.] hæc ille. Sanè quidem etsi aliqua leuis intercessit contentio Pharisæorum cum Christo hoc primo anno prædicationis eius, non fuit tamen eius generis, vt inimicitiæ graues oborirentur, & quærerent eum perdere, quod sequenti anno fecerunt: cuius iam aggredimur ex Euangelistis acceptam atque in breue compendium perstrictam narrationem, incipientes à Paschate sequentis anni: nulla enim alia aliqua ratione quis primus, quisue secundus, vel tertius sit annus prædicationis Christi, nisi distinctione diuersorum Paschatum, posse discriminari certum est.

LXXVIII. [a] Matth. 9.

ANNVS ACCEPTABILIS QVI.

[b] Epiph. in Panar. lib. 1. tit. 1. prope fin. & hæres. 51.

IESV CHRISTI ANNVS 32. TIBERII IMP. ANNVS 16.

ANno igitur Domini trigesimosecundo, Longino & Quartino Consulibus [c], cùm adesset dies [d] festus Iudæorum, Pascha scilicet; venit Iesus Hierosolymam, & languentem hominem annis triginta octo excubantem in probatica piscina, Bethsaida dicta, sanauit: quod quidem quomodo peractum sit enarrat Ioannes; qui idcirco acta superioris anni maiori ex parte prætermisisse visus est, quòd cùm nouissimus omnium scriberet Euangelium, quæ ab aliis tribus Euangelistis essent abundè narrata, repetere non curauit; quæ verò prætermissa vidisset, ipse suppleuit; eo enim consilio in scribendo Euangelio vsum fuisse, testatur S. Hieronymus [e]. Sed iam quòd multi [f] dictum diem festum fuisse Pentecosten sunt interpretati; nulla sanè ratione id posse dici cognoscet, qui exactam temporis rationem habuerit. Si enim ad superioris anni Pascha Dominus veniens, Hierosolymis non ante mensem Decembris comperitur recessisse (id enim patens est ex verbis Domini inde recedetis, & per Samariam transeuntis, dicentisque: Vos dicitis: Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit] quæ Paschali tempore, quo offerebatur spicarum manipulus, adesse consueuerat) certè cùm Hierosolymam ad diem festum iterum rediisset, planè perspicuum est, id minimè contingere potuisse nec Pentecoste, nec etiam festo Tabernaculorum illius anni, quæ iam elapsa essent. Porrò de festo Paschatis Ioannem intellexisse, Irenæus [g] egregiè testatur his verbis: Post hæc, inquit, iterum secunda vice ascendit in diem festum Paschæ in Hierusalem, quando paralyticum, qui iuxta Natatoriam iacebat triginta octo annos, curauit, iubens vt surgeret, & tolleret grabatum suum.] hæc ille.

I. [c] Suet. in Tiber. c. 65.

[d] Ioan. 5. Bethsaida

SECVNDVM PASCHA

[e] Hier. de script. Eccles. c. 9.

[f] Ioan. Chrysost. & Cyrill. Alex. & alij eos. secuti.

[g] Iren. lib. 2. c. 10.

Curato ægroto, excitantur turbæ in Iesum à Pharisæis, ea nimirum ex causa (dicit Euangelista [h]) quòd sabbato, quo illum curasset, grabatum tollere iussisset, & patrem suum Deum dixisset: quamobrem de eo interficiendo cogitare cœperunt, quantumuis Iesus apud ipsos de rebus à se bene gestis insignem apologiam instituisset. Quod quidem odium noua ex causa iterum refricatur, magisque ac magis exasperatur: nimirum quòd sabbato [i] secundo-primo, Iesu transeunte per sata, esurientes eius discipuli spicas vellentes, ac manibus confricantes, triticum ex illis purgatū comederent: quamobrē indignati

II. [h] Ioan. 5.

[i] Matth. 12 Marc. 2. Luc. 6.

Concord. c. 3.

DE SABBATO VIOLATO QVAERELA PHARISAEORVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt Pharisæi, quòd id illi facerent in sabbatis. Cùm enim tunc segetes fuisse maturas A
insinuet Euangelista, fuisse etiam tempus Paschæ interpretes omnes affirmant; immo id
[a] Epiph. hæres. 51. & alij. contigisse septima Paschatis, quæ & sabbatum dicebatur, multi [a] existimarunt: verùm
[c] Exod. 35. cùm in his diebus parare quæ ad cibum pertinent, lex [b] diuina minimè prohiberet; non
potuit ea de causa negotium factum esse discipulis, quòd spicas vellentes, inde sibi ci-
bum captassent. Vt igitur Pharisæi aliquo prætextu iustitiæ, eo nomine illos reprehen-
dere potuissent: vel oportuit eos id fecisse, antequam manipulus spicarum offerretur in
[c] Leuit. 23. templo, lege [c] prohibente ex segete aliquid edi ante oblationem manipuli (fiebat idem
altera die sabbati, nempe secunda azymorum) vel ipsos id egisse die sabbati, nimirum se-
[d] Exod. 12. ptima hebdomadis die, qua nec quæ spectarent ad victum, parare [d] liceret. Quamobrem
cùm eam diem sabbatum appellet ex sabbato, vel sabbatum δευτεροπρῶτον, secundo
[e] Isid. lib 3. epist. 110. primum, seu sabbatum sabbatorum: magis placet quod Isidorus Pelusiota [e] de hac re B
consultus scribit ad Isidorum diaconum: nimirum illam fuisse diem, quæ post primã azy-
morum mox sequitur, sicque dictum sabbatum secundo primum, seu sabbatum ex sab-
SABBATVM EX SABBATO bato: adhuc insuper, quòd eadem dies incidisset in sabbatum hebdomadarium, duorum
festorum coniunctione dictum esse sabbatum sabbatorum. Huic igitur Isidori sententiæ,
ex his quæ à nobis nuper sunt dicta, libentiùs subscripserimus, quàm ceterorum varias ac
diuersas causa afferentium; cùm id ipsum sensisse videatur Epiphanius, dicens [f]: Post fa-
[f] Epiph. hæres. 30. ctam azymorum diem, & definitam sabbati diē, in sabbato ex natura, quod post azymo-
rum diem in sabbatū computatum fuit, inuenti sunt transeuntes per sata, & euellētes spi-
[g] Chrysost. in Matth. hom. 40 cas, &c.] hæcque ipsa aliqua saltem ex parte affirmasse visus sit Ioannes Chrysostomus [g],
qui tradit sabbatum ex sabbato festum fuisse duplex, nimirum quòd vnà cum sabbato
hebdomadario aliqua alia festiuitas iuncta esset; hacque de causa reprehensos à Phari- C
[h] Suidas verb. σάββατον. sæis, quòd id egissent (vt Euangelistæ dicunt) in sabbatis. Consentit his & Suidas [h], dum
[i] Hieron. epist. ad Nepotian. ait fuisse eam diem secundam Paschatis, quam tamen nominat primam azymorum. At
hæc de his satis. Vetus hæc est quæstio, de qua obiter Hieronymus [i] rogans Gregorium
Nazianzenum, lepida ab eo tergiuersatione elusus est.

III. Quòd igitur facta hæc est Paschali tempore, quo segetes in Iudæa matures cere incipiũt
[k] Epiph. in Panar. hæres 30. contra Ebion. & hæres 51. Chrysost. homi. 40. in Matth. ad messem, certum habeatur: putarunt aliqui [k] hac auctoritate, quasi nouo Paschate ad-
inuento, quinque esse Paschata nauneranda ab illo primo post nuptias celebrato: eaque
ratione affirmare sunt ausi, Christum crucifixum esse anno trigesimoquinto per tres
menses inchoato. Sed hæc repugnare multis, suo loco, cùm agemus de passionis Chri-
sti tempore, pluribus demonstrabimus: interea cetera prosequamur.

IV. [l] Marc. 3. Matth. 12. Luc. 6. Cõcord. Euang. c. 38. Reuersus [l] post hæc Iesus è Hierusalem in Galilæã, alia die sabbati est ingressus in syn- D
agogam: cumque Scribæ & Pharisæi iunctis animis obseruarent an in Sabbato curaret,
ipse inuentum ibi hominem habentem manum aridam reddidit sanitati. Huius rei gestæ
historia paulo fusiùs recitatur in Euangelio Nazarenorum, quod S. Hieronymus de He-
braeo sermone in Græcum transtulit: vbi homo iste aridam habens manum cæmentarius
fuisse scribitur, atque istiusmodi vocibus auxilium precatus: Cæmentarius eram, mani-
DE CAEMENTARIO. bus victum quæritans: precor te Iesu, vt mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem
[m] Hieron. in Matth. c. 12. cibos.] hæc ex eo Hieronymus [m]. Domino verò, quòd sabbatum esset, facta est calumnia
ab iisdem, quòd ea die, qua operari non liceret, hominem curasset: idcirco exeuntes sta-
tim cum Herodianis inierunt aduersus eum consilium, quomodo eum perderent. Qui-
nam fuerint Herodiani, qui aduersus Christum Dominum vnà cum Pharisæis sæpe con-
spirasse inueniuntur, iam suprà, cùm de sectis Iudæorum locuti sumus, cumulatè disse- E
ruimus; vt nõ sit opus de iisdem hic agere. Cũ verò in dies frequentior esset ad Christum
concursus venientium non à Galilæa tantùm atque Iudæa, sed ab Idumæa Transiamnana
regione, & illorũ etiam qui apud Tyrum & Sidonem habitarent (Hierosolymis enim in
Galilæam redierat) ne comprimeretur à turba, nauiculam parari iussit: omnes etenim vel
saltem tangere eum optabant, quò ab ægritudinibus, quibus afflictabantur, sanarentur:
cumque arreptitij procciderent ad pedes eius, ac palàm confiterentur quòd Christus filius
Dei esset, habi antes in eis dæmones eaque clamantes ab eo arguebantur.

V. [n] Matth. 5. Marc. 3. Luc. 6. Cõcor. Euang. c. 38 39. Ascendens [n] deinde in montem vt oraret, elegit mox duodecim ex discipulis, vt mit-
teret eos ad prædicandum; quibus & dedit potestatem curandi morbos, & eiiciendi dæ-
monia; eosque Apostolos nominauit. Vsitatum nomen fuit apud Hebræos, vt Apostolos illos nominarent, qui assiduè versarentur cum summo sacerdote consulendi gratia,
qui

A qui & ad ipsum referrent ea quæ sunt in lege; quos etiam ipse sibi legare consueuisset APOSTOLI ELIGVNTVR
ad componendos optimos mores sacerdotum, ipsas synagogas inspiciendas, prauos mo-
res corrigendos, atque ipsos denique ministros, qui non secundùm legem vixissent, in or-
dinem redigendos; vt ex his colligitur quæ Epiphanius [a] de Ioseppho apud Iudæos Apo- [a] Epiph. in Panar. hæres. 30. l. 14. de Iudæis. C. Tbvod.
stolo, agens contra Ebionæos, conscribit. Perseuerauit eadem functio ordinis apud eos-
dem etiam ad tempora Arcadij & Honorij Impp. in quorum rescripto [b] de ijsdem habe-
tur mentio, quòd mitterentur ab eorum Patriarcha certo tempore ad exigendum aurum
& argentum à singulis synagogis, exactamque summam ad eumdem reportarent. Iam
verò quod ad Christi Apostolos spectat, ea de causa illos elegit Christus, vt verbi prædi-
catione Orbi caligine offuso lumen veritatis impartirent. Quinam verò hi fuerint, ab
Euangelistis hoc ordine recensentur:

B Elegit [c] Simonem, quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iaco- VI. [c] Luc. 6. Marc. 3.
bum, & Ioannem, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est Filij tonitrui [d]: Philip-
pum, & Bartholomæum, Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui
vocatur Zelotes, Iudam Iacobi, & Iudam Iscariothen, qui fuit proditor.] Ordinem fuisse
inter Apostolos, vt scilicet ex his aliquis tamquam caput inter eos præstaret, apud om-
nes antiquos Patres & ceteros in confesso fuit; illumque ipsum fuisse Petrum, pro com-
perto semper ab omnibus est habitum: vnde Gregorius Nazianzenus hæc ait [e]: Vis [e] Greg. Naz. in orat. de moder. seruanda.
aliud quoque ordinis ac disciplinæ exemplum in medium proferam, idque præclarum
ac laudabile, atque præsenti commemoratione atque admonitione in primis dignum?
Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus & excelsis & e le-
ctione dignis, hic Petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamẽta fidei suæ credita habeat? &c.] PETRVS PRINCEPS APOSTOLORVM.
C hæc ille: quibus haud discrepantia (ne singulos commemorando, tædium afferam) quot-
quot ab exordio nascentis Ecclesiæ Orthodoxi fuere scriptores, absque aliqua sunt am-
biguitate professi. Si enim ex ordine temporis, quo quisque à Domino vocatus est, re-
censendus fuisset numerus Apostolorum; Andreas certè primo loco nominandus fuis-
set. Si etiam ætatis ea in re ratio fuisset habenda, eidem primæ fuissent deferendæ; quan-
doquidem (vt dictum est) Epiphanius testatur [e], Andream Petro ætate præstasse. Si deni- [e] Epiph. hæres. 51.
que ille primo loco ponendus fuisset, quem Iesus præ cunctis amasset: Ioannes in hoc ce-
teros antecellens, fuisset primus omnium numerandus. Cur itaque Petro, & non Ioanni
inter Apostolos primatus delatus est? S. Hieronymus [f] agens aduersus Iouinianum, hæc [f] Hier. contra Iouin. lib. 1.
ait: Propterea inter duodecim Apostolos vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis
tollatur occasio. Sed cur non Ioannes electus est virgo? ætati delatum, quia Petrus se-
D nior erat, ne adhuc adolescens & penè puer progressæ ætatis hominibus præferretur.]
hæc ille. Sed de causa pleniùs alibi

Quod autem ad genus Apostolorum omnium spectat: omnes fuisse Galilæos, Ange- VII. APOSTOLORVM GENVS.
lorum hominumque testimonia suffragantur: illos enim simul Angeli allocuti sic dixe- [f] Act. c. 1.
runt [f]: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? &c.] eadem de ipsis etiam Iudæi pa- [g] Act. c. 2.
làm testati sunt, cùm dixerunt [g]: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt?] [h] Ioseph. de bello Iud. lib. 3. c. 2.
Ceterùm Galilæis insitam à natura, Iosephus [h] testatur, animositatem quamdam, qua in-
trepidi semper ingentem animi vim roburque corporis in omnibus præseferrent: Nam,
inquit, & pugnaces sunt ab infantia Galilæi, & omni tempore plurimi, neque aut formi-
do vmquam viros, aut eorum regiones penuria occupauit, &c.] Hinc videas Petrum in-
gentes sumentem spiritus, solum aduersus cohortem militum intrepidè gladium euagi-
E nasse, seruum Principis sacerdotum vulnerasse, longeque his audaciora experturum, nisi
verbis Domini cohibitus esset. Quod verò ad stirpem pertinet: ipsorum aliqui ex tribu
Iuda, ceteri autem ex tribubus Zabulon & Nephtalim fuisse putantur, secundùm quod
prædictum habetur in Psalmo [k]: Principes Iuda, duces eorum: Principes Zabulon, prin- [k] Psal. 67.
cipes Nephtalim.] Putantur enim, qui dicti sunt fratres Domini, ex tribu Iuda fuisse, vn-
de & ipse Dominus secundùm carnem ducebat originem; ceteri verò, quòd in terra Za-
bulon & Nephtalim habitarent, ex iisdem tribubus fuisse prognati: id S. Hieronymus [l], [l] Hieronymus in Isa c. 9.
Theodoretus [m], atque alij complures affirmant. [m] Theodoret. in Psal. 67.

Nec quis obiiciat de duabus dictis tribubus, quòd ante [n] alias octo fuerint ductæ VIII. [n] Hier. in Isai. c. 9.
captiuæ [o], nec ampliùs postliminio sint reuersæ. Nam quantumlibet Israeliticus po- [o] 4. Reg. 17.
pulus totus abactus fuerit captiuus è Palæstina; nihilominus maior fortasse numerus il-
lorum erat, qui tunc extra eam regionem in diuersis mundi partibus agerent; quos libe-

Universidad de Deusto Biblioteca

[a] Philo de leg. ad Caium. IVDAEI PER ORBEM SPARSI.

ros remansisse, nec captiuos adductos esse, certissimum est. Philo[a] & ipse Iudæus in sua legatione ad Caium Augustũ de populo Iudæo longe lateq; per Orbẽ sparso hæc ait: Hierosolymam esse metropolim non vnius regionis Iudææ, sed & multarum, propter colonias inde olim deductas, vel propiùs in finitimam Ægyptum, Phœnicem, Syriam tum citeriorem, tum eam quæ Cœle cognominatur, vel longiùs in Pamphiliam, Ciliciam, pleraque Asiæ partes vsque Bithyniam & Ponti sinus intimos: pari modo Europæ Thessaliam, Bœotiam, Macedoniam, Ætoliam, Atticam, Argos, Corinthumque Peloponnensi partes præcipuas: nec tantùm continentes prouinciæ plenæ sunt coloniis Iudaicis, sed & insularum celeberrimæ, Euboea, Cyprus, Creta, ne quid dicam de trans-Euphratensibus: excepta enim parua parte Babylonis & aliarum præfecturarum, omnes vrbes quæ bonum agrum habent, à Iudæis incoluntur. Itaque si exorat mea patria tuam clementiam, præter ipsam alias ciuitates demereberis plurimas, sitas in diuersis Orbis tractibus, Asia, Europa, Africa, insulares, maritimas, mediterraneas.] hæc Philo. Sic itaque de vnaquaque tribu aliquos remansisse, nullus iure poterit dubitare.

IX.

[b] Hieronym. in Isa c. 28. & in Matth. 10. IVDAS ISCARIOTH. [c] Idem de nominibus Hebraicis. [d] Angel. Can. de locis noui te stamenti

Cùm dictum sit, Apostolos omnes ex tribu Iuda, Zabulon, & Nephtalim fuisse: existimauit tamen aliquando S. Hieronymus[b], Iudam Iscariothem fuisse ex tribu Ephraim, essequè Iscarioth vicum eiusdem tribus: aliquando verò putauit fuisse sic dictum à tribu Issachar, quod interpretatur merces; sed tunc legendum esse Issacharioth, idem testatur[c]. Verùm magis placet, dictum[d] fuisse Iudam Iscariothem ex duobus verbis, Is, quod interpretatur, vir, & Carioth, quod est Oppidum in tribu Iuda, de quo est mentio in diuinis Scripturis; sicque Iudas Iscarioth, idem sit quod vir Cariothensis: à patria enim complures reperiri denominatos viros, qui sacris litteris vel mediocriter imbutus est, non ignorat. Quòd verò & aliqui ex Apostolis dicantur fuisse ex tribu Iuda, vt fratres Domini; non impedit quin iidem nominari potuissent Galilæi: nam & Dominus noster, licet esset ex tribu Iuda, & natus in terra Iuda, nihilominus quòd habitauit Nazareth, Nazarenus, idemque Galilæus appellatus est.

[e] Iosue 15. Hier. 48. Amos 2.

X.

[f] Matth. 5. Marc. 3. Luc 6. Concord. c. 39. PRAEDICAT IESVS ET CVRAT INFIRMOS.

Descendens[f] post hæc Dominus cum illis de monte, stetit in loco campestri: vbi coram discipulis suis ac turba copiosa eorum qui conuenerant ex Iudæa, Hierusalem, ac locis maritimis Tyri & Sidonis, vt audirent eum, & sanarentur à languoribus suis, qui & simulac tetigerunt eum, sanati sunt; docens discipulos suos, habuit sermonem de beatitudine; & vbinam illa esset sita, pluribus demonstrauit; in quibus item infelicitas versaretur, edocuit. Suos etiam discipulos dixit esse salem terræ, & lucem mundi; his nimirum symbolicis verbis, quales esse deberent, insinuans: longioremque adhuc producens sermonem, hæc admonuit, dicens: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iracunditer fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.]

XI.

IVDICIA HEBRAEORVM.

Hæc quidem constat Dominum esse locutum more Hebræorum, secundũ institutam ipsorum Rempublicam, alludentem nimirum ad diuersa iudiciorum tribunalia, quæ ibi essent constituta. Duo enim iudiciorum genera erant apud illos; nimirum alterum pecuniarum, quod Hebraicè dicebatur Mammonoth (nam & Mammona, quicquid ad pecuniam pertinet, dictum est) alterum Nephasoth, id est, animarum iudicium, nominabatur: quæ quidem iudicia eadem erant, apud eos, quæ apud nos dicuntur pecuniarum, & capitalium quæstionum. Porrò horum iudicum tribunalia tria erant apud Hebræos: primum, quod dicebatur domus iudicij trium virorum, qui minores iudicabant causas: secundum, domus iudicij vigintitrium virorum, vel συνέδριον paruum, in quo maiores causæ, nempe capitales, cognoscebantur: tertium verò erat septuagintaduorum virorum, quod συνέδριον magnum dicebatur, in quo grauissimæ agebantur causæ, illæ nimirum quæ ad summam Reipublicæ pertinerẽt, vt de tribu, lege, Rege, Propheta, ac summo denique sacerdote: hæc quidem curia tantummodo erat Hierosolymis, ceteræ autem sparsæ in singulis tribubus. Magnũ verò conciliũ septuagintaduorũ, illud erat quod Deus olim Moysi instituendum mandarat, de quo & superiùs sermonẽ habuimus, dum de Herode egimus; qui, quòd horum iudicio postulatus esset aliquando, excepto vno Samæa, omnes neci tradidit; sublatisq. de medio quotquot erãt ex tribu Iuda, proselytos suffecit.

[g] Ioseph. antiq. lib 14. c. 17. & lib. 15. c. 1.

Ad

A Ad hos itaque tres iudiciorum ordines respectum Dominus habuisse videtur, dum ait: Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio] illo scilicet quod dicebatur paruum συνέδριον vigintitrium virorum, à quibus capitales causæ iudicabantur. At Dominus longè sublimiorem esse suæ legis perfectionem significans, ait: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio] scilicet vigintitrium virorum: adeoq; esse graue facinus fratri suo succẽsere, vt eiusmodi reus ad tribunal causarum capitalium protrudi deberet, ostendit. Quòd si quid adhuc spirans contumelioſum, dixerit fratri suo, racha; huiusmodi hominis esse adeò graue delictum, vt sit reus concilij; videlicet à magno septuagintaduorum virorum concilio iudicãdus. Quòd si quis adhuc addiderit scelus, vt dixerit fratri suo, fatue; tale esse delictum, quod cuiusuis tribunalis sententia non possit dignè puniri; sed pœnis gehennæ æternis delinquentem fore mancipandum denotat. Hæc de tribus iudiciorum ordinibus apud Hebræos existentibus ex Thalmudicis à Caninio[a] sunt deprompta.

XII.

B

[a] Aug. Canin. de locis noui testamenti.

XIII. TRIPLEX LEGIS INTERPRETATIO.

Ex eodem etiam fonte & illud addit, fuisse apud Hebræos triplicem legis interpretationem; quarum prima diceretur auditio, secunda extensio, tertia verò parabolica. Prima vtebantur Rabbini, cùm tantummodo populo explicarent historiam; cui alludens Dominus, ait ad suos: Audistis quia dictum est antiquis, &c.] secunda, quando ipsa historia mysticè soleret interpretari vel extendi, vt & hic Dominus fecisse visus est: tertia verò, cùm quæ essent dicenda, parabolis inuoluerentur: quod genus non tantùm Dominum attigisse, sed eo sæpè sæpiùs vsum esse constat. Non prætermittimus de racha, quod ex iisdem ille prodit; esse nimirum genus contumeliæ familiaris, cùm superior quispiam inferiorem corrigere verbis solet: vt quod ibidem in exemplum ducitur de Rabbino; qui cùm hominem minùs deuotè & attentè orare conspiceret, eumdem increpando dixit, Richa; ita enim Hebraicè dicitur pro racha, quod Syriacè prolatum est: Syros enim vti solere, a, pro, i, vt Mariam pro Miriam, Magdal pro Migdal, idem tradit. At verò richa, seu racha, idem esse quod contemptus causa alicui pauperem dicere, ex Hebraica voce egregiè deducit Cornelius[b] Iansenius. In Thalmud autem parte illa quæ dicitur Camma, de lege ciuili sexto capite hæc leguntur dicta à Rabbino quodam: Racha, quare locum tuum alteri cedis?] ac si dixisset, Vir stulte, seu ignaue, vel iners, aut quid huiusmodi. Sed missis his quæ magis interpretum esse solent, reliqua prosequamur.

[b] Cornel. Iansen. Concord. Euãg. cap 40.

XIV.

C

[c] Matth. 5. Luc 6. [d] Matth. 6. Luc. 6. IESVS SVOS DOCET ORARE.

Multa cùm inculcasset[c] Dominus de absolutissima Christianæ legis perfectione, quòd suos quammaximè à fastu Pharisæorum cuperet esse alienos, ne quid facerent quo videantur ab hominibus, admonuit[d]: néue Ethnicis assimilarentur, qui in multiloquio se exaudiri putarent, compendiosam eosdem precum formulam docuit. Non tamen ex eo inferendum vel existimandum quòd reprehenderit Dominus prolixum psalmorum cantum: nam & in templo frequens multiplexque erat vsus psalmorum. sed dum ait: Quod Ethnici faciunt] ad superstitiosam illorum obseruationem alluditur. vnde textus Euangelistæ non habet πολυλογίαν, sed βαττολογίαν, quod non simpliciter multiloquium, sed inanem sermonem demonstrat. Quam vocem interpretans Gregorius Nyssenus[e]: Est, inquit, βαττολογία, quasi linguæ volubilitas, & varius sermo, vt aliquis Græcè melius explicans dixerit τὸ νοῦ φλυαρία, quasi dicas, mentis efferuescentia, atque effutitio, λῆρος καὶ φλήναφος, hoc est, deliramenta & nugæ, &c.] hæc Nyssenus. Putamus insuper Dominum alludere voluisse ad eam, quæ in Syria erat, idolatriam, cùm videlicet deam Syriam circumferentes, quasi diuino quodam perciti spiritu essent, phanaticè multa iactabant; cuius ritus meminit Apuleius[f]. Ceterùm quàm piè, quamque salubriter traditione Apostolorum instituta sit in Ecclesia psalmodia, opportunius suo loco dicemus inferiùs.

[e] Greg. Nyss. li. de oratione.

D

E

[f] Apul. lib. 8. de asin. aur. prope fin. & Lucret. rer. natur. lib. 2

XV.

[g] Matth. 7. [h] Matth. 8. Luc. 5.

Longiorem deinceps protrahens Dominus orationem, ab auaritia eosdem liberos esse, nec nimia solicitudine rerum temporalium detineri cupiens, multa in eam sententiam coram eis disseruit; itemque[g] ne quemquam temerè iudicarent, multas alias salutares monitiones illis impartiens, admonuit: quæ singula Matthæus recensẽt. Inde[h] descendens, leprosum curauit, eumdemque ad sacerdotem abire iussit, vt quod deberet ex lege, pro incolumitate munus offerret. Rediens[i] rursus Capharnaum, Centurionis seruum paralysi laborantem restituit sanitati. Quod ad Centurionem spectat: cùm complures legiones à Romanis in diuersis prouinciis alerentur; legio sexta, quæ Ferrea

[i] Matth. 8. Luc. 7.

cogno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Dio lib. Rom. lib. 55.

cognomine dicta erat, in Iudæa degere cõsueuit, vt auctor est Dio[a]: cuius legionis vnum ex Centurionibus cum fuisse existimamus, qui post hæc pro seruo suo solicitus Dominum interpellauit, cuius fides adeò insigni Domini elogio commendatur. Postmodum verò progrediens Iesus in ciuitatem Naim, filium viduæ defunctum, qui ad sepulchrum efferebatur, è mortuis reuocatum, vitæ restituit. A

XVI. [b] Matth. 11 Luc. 7. Concord. c. 47 IOANNES MITTIT AD CHRISTVM.

Interim Ioannes[b], qui detinebatur in vinculis, cùm tam insignia ac tam præclara audisset opera Christi, duos ex discipulis suis legauit ad Iesum, vt ab eo percunctarentur & interrogarent, an ipse Christus esset: qui nullam aliam dedit responsionem, nisi vt de signis, quæ audierant ac viderant à se facta, Ioannem redderent certiorem. De frequenti miraculorum Christi operatione hæc Arnobius [c] aduersus Gentes: Vnus, inquam, fuit è nobis, qui debilitatibus variis morbisque vexatos centum, aut hoc amplius, semel vna intercessione sanabat.] Illis verò ad Ioannem redeuntibus, Iesus de eo ad populum qui aderat, magna ac mirifica tantoque viro dignissima prædicauit: multaque in Pharisæos locutus, quòd sprezissent Ioannis baptismum; simulque aduersus Capharnaum & Corozaim ciuitates, apud quas egregia esset operatus miracula, immensa mala ventura prædixit. Hæc autem omnia hic compendio descripta, pluribus narrant Euangelistæ; additque Matthæus, post hæc Iesum laudasse Deum Patrem, quòd ea mysteria abscondisset sapientibus & prudentibus, & reuelasset paruulis. B

[c] Arnob. contr. Gent. lib. 1.

XVII. [b] Luc. 7. Concord. Euang. cap 48. MAGDALENA ADIT CHRISTVM.

Subdit Lucas [b] post hæc de Simone, qui Dominum Iesum conuiuio excepit, sic dicens: Rogabat autem illum quidam de Pharisæis vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit. Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retro secus pedes eius, lacrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.] Haud facilè quis ex integro rem tunc gestam assequi poterit, nisi complura quæ ad historiam pertinent, exactiori diligentia expendantur. Ex quo enim semel polliciti sumus non Ecclesiasticam tantùm historiam Annalibus nostris intexere, sed & omnes quæ in eis reperiuntur difficultates pro viribus enodare: ex instituto cogimur de antiqua quæstione disserere, Num vna vel plures fuerint Magdalenæ: immo, an vna eademque sit mulier, quæ hìc peccatrix dicta vnxit pedes Iesu, cum illa quæ soror Lazari, Magdalena ab Euangelistis nuncupata, eiusdem Domini aliàs vnxit pedes & caput. Quæstionem satis prolixam, multisque inter disserendum perplexitatibus auctam aggredimur: in qua breuitati studentes, quid veritati consentaneum sit, multipliciterque testatum, summatim tractabimus. Scimus quidem in his peruestigandis tam antiquorum quàm etiam recentiorum scriptorum magnum studium magnumque laborem collocatum: vt iam non mediocris laboris sit, singula ab iis scripta pensare, & quid certiùs ac quid veriùs dictum sit, diiudicare. At nos non tanti sumus, nec nobis tantum sumimus, vt de his supremam ferre sententiam præsumamus, vel proponamus: sed potiùs nostrum esse munus existimamus, vt Catholicæ sectantes Ecclesiæ vestigia, quod ipsa de ea re sensisse videatur, id ipsum verè probatum firmiterque stabilitum relinquere studeamus. Qua in re certè non esset nobis laborandum, si quæ post tot ea de re antiquitus agitatas controuersias, ipsa Ecclesia vsu probasse videtur, Sexti & Pyrrhones (sic dixerimus eos qui de omni re dubitandi & semper contradicendi libidine quadam exagitantur) iterum in dubium reuocantes, eadem conuellere editis commentariis non statuissent; hi scilicet [c], qui de tribus Magdalenis sententiam firmare conati sunt. Si enim (quod pluribus monstrat Tertullianus [f]) tanta est Ecclesiæ auctoritas, vt quod longioris temporis spatio dixisse vel fecisse videtur, id ipsum vt diuinitus institutum haberi debeat, satisque sit ad conuincendos omnes hæreticos: quanto magis hæc immunitas à Catholicis probanda est, & inuiolabiliter custodienda? Sed esto: aduersus veritatem mendacium numquam præscribit. Equidem hac in re veritatem ipsam traditam non leuis vna vel alia coniectura, sed manifestissima ostendit demonstratio. Ceterùm cùm hæc deest, & leuibus quibusdam argumentis res agitur; aliter sentire, quàm quod probasse videtur Ecclesia, temerarium esse censemus. Sed age, rem ipsam aggrediamur. C D E

RECEPTAE AB ECCLESIA OPINIONI INHAERENDVM.

[c] Clictoneus & Faber de trib. Magdalenis. [f] Tertul. de præscript. aduersus hæret.

XVIII. [g] Ioan. 12. VNA AN PLVRES MAGDALENAE.

Dubitatio vetus illa fuit, An Mulier, cuius hìc Lucas meminit, illa ipsa sit quæ soror Lazari & Marthæ fuit, de qua scribit Ioannes [g], quòd in Bethania vnxit pedes Iesu. Rursumque an vna eademq. sit cum illa, quæ in domo Simonis leprosi fracto alabastro effudit vnguentum super caput ipsius; cuius rei gestæ historiam Matthæus [a] & Marcus [b] conscripserunt: Insuper num & ipsa sit, quæ Maria Magdalene dicta, Christi passioni præsens fuit, & vnà cum ceteris ad Domini sepulchrum vnguentum attulit, cuius omnes Euangelistæ [c] meminerunt. In primis igitur, quid de his veteres scriptores senserint, opus est diligenter peruestigare, necnon quæ à recentioribus sunt apposita, examinare. Clementis Romani nomine, in libro qui inscribitur [d] Constitutiones Apostolorum, hæc verba scripta habentur: Erant nobiscum mater Domini, & sorores eius, præterea Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria soror Lazari, & Salome, & quædam aliæ.] hæc ibi: quibus distinguitur Maria Magdalene à Maria sorore Lazari & Marthæ; vt secundùm hanc sententiam dicendum esset, duas fuisse Marias inter se diuersas, quæ vnxerunt Dominum. Sed vno verbo his liberari possemus, si apocryphum esse librum, exciperemus. Sanè quidem, si hæc dicta sunt à Clemente, quomodo ea latere potuerunt tot antiquos Patres, qui de ea re scripserunt? cùm præsertim tanti auctoris præcipua fuerit auctoritas in Ecclesia: adeò vt licet eius epistola ad Corinthios scripta penitus exciderit; tamen quòd sæpiùs citata reperiatur, penè reuiuiscat integra in fragmentis. Certè cuilibet adiudicata causa fuisset, qui auctoritate Clementis id demonstrare potuisset. A B C D

[a] Matth. 28 [b] Marc. 14. [c] Matth. 27. 28. Marc. 15. 16 Luc. 24. Ioan 19. 20 [d] Const Apost. lib. 3. c. 6.

XIX. NON DVAE, SED VNA MARIA.

Sed prætermisso hoc quantumuis honesto de apocryphi exceptione confugio; in primis dicimus, attestatione Ioannis [e] Euangelistæ, immo Christi, apertissimè constare, vnam eamdemque personam fuisse Mariam Lazari & Marthæ sororem cum Maria Magdalena. Nam cùm in Bethania eadem soror Lazari vnxisset pedes Iesu, ac Iudas ob eam causam ei esset infensus: ipse Iesus furentis discipuli audaciam reprimens, dixit: Sinite illam vt in diem sepulturæ meæ seruet illud.] Ceterùm eamdem ipsam, quæ ad vngendum corpus Iesu paratum vnguentum ad sepulchrum attulit, Marcus [f] Euangelista fuisse Mariam Magdalenam affirmat, quæ cùm Maria Iacobi & Salome id officij exhibuerit: cumque nec aliqua apud eum vel alios Euangelistas habeatur mentio de Maria sorore Lazari ad illud munus præstandum à Domino præmonstrata; cognosci perfacilè potest, vnam eamdemque fuisse Mariam, quæ vtramque obierit functionem. Quod verò spectat ad refellendam Clementis nomine suppositam auctoritatem; dicimus ab aliquo alio ea verba esse addita longè post Clementis tempora: idque euidenti coniectura. Origenes [g] enim testatur, complures, qui ante se vixerunt, scriptores Ecclesiasticos, vnam tantùm, eamdemque fuisse mulierem, quæ sæpiùs Iesum vnxerit, esse professos; nec aliquem dicit extitisse, qui de pluribus sententiam adstruere ausus sit: nouit quippe ipse non tantùm authentica scripta Clementis, sed etiam apocrypha; nam eodem ipso tractatu, alia tamen occasione, ex eiusdem Clementis Itinerario citat quamdam Petri sententiam.

[e] Matth. 26. Marc. 14. Luc. 7. Ioan. 12. [f] Marc. 16. [g] Orig. in Mat. tract. 35.

XX. ORIGENIS POSTERIOR SENTENTIA

Primus autem auctor, qui plures, scilicet tres vel quatuor inter se distinctas feminas quæ Iesum vnxerint, ponat, fuit aliquando idem ipse Origenes, quem ex Græcis secuti sunt Theophylactus [h] atque Euthymius [i]. Verùm idem Origenes sanioris iudicij effectus, longè diuersam firmat sententiam: nimirum vnam eamdemque fuisse mulierem, quæ in domo Simonis vnxit pedes Iesu, cum Maria sorore Marthæ, ac Magdalena, quæ ad sepulchrum cum vnguento accessit. Id quippe ipse profitetur in insigni illa ac tam celebri homilia de Magdalena, in qua totius Atticæ eloquentiæ vela pandit. Reddam ipsius verba, quò hæc certiùs cognoscantur; sic enim ait in apostrophe ad Magdalenam: Fortasse nescis an diligat te. Olim te diligebat; à Pharisæo te defendebat; à sorore tua diligenter excusabat: olim laudabat te, quando vnguento pedes eius vngebas, lacrymis rigabas, capillis tergebas: dolorem tuum mulcebat, peccata dimittebat, &c.] rursum in fine hæc habet: Ploret vnusquisque ad Iesum, quærat fideliter Iesum, quia non celauit quærenti se peccatrici. Disce peccator homo à peccatrice muliere, cui tamen dimissa sunt peccata sua, &c.] Ex his planè perspicuè intelligitur, eumdem Origenem profiteri vnam eamdemque esse Magdalenam, quæ vnxit olim pedes in domo Simonis, cum sorore Marthæ, atque illa quæ dicta Maria Magdalene ad sepulchrum cum vnguento accessit. E

[h] Theophylact. in Marc. 14. [i] Euthym. in Matth. 26.

XXI. [k] Euseb. Pamphil. ad Marin.

Post Origenem Eusebius [k] Pamphili de duabus Magdalenis ponit opinionem; cùm ipse tamen nihil prohibere dicat, quin vna eademq. dicatur. Ioannes [l] Chrysostomus de his differens, duas inter se diuersas dicit fuisse mulieres quæ Christum vnxerunt; alteram innomi-

[l] Chrysost. in Matthæum hom. 81.

Universidad de Deusto
Biblioteca

innominatam,cujus tum Lucas [a], tum alij meminerunt; alteram verò Mariam sororem Lazari atque Marthæ:confirmans & hæc ipsa alibi distinguit [b] peccatricem à sorore Lazari, sicque vnam eamdemque fuisse restari videtur, quæ vnxit pedes in domo Simonis, & quæ postea vnguentum super caput Iesu recumbentis effudit. Hieronymus [c] & ipse duas fuisse affirmare videtur,sed non eo modo quo Chrysostomus:nam cùm vnam eamdemque putat, quæ vnxit pedes, ac inde caput in Bethania; ab ea tamen esse diuersam dicit, quæ apud Lucam ponitur in ciuitate peccatrix. at dum hæc subdit verba: Nec enim poterat statim capite digna fieri meretrix] planè insinuat, se nec negare, quin & illa quæ effudit vnguentum super caput, ipsa peccatrix fuerit. Idem [d] verò ad Marcellam scribens,Mariam Magdalenam & mulierem illam peccatricem vnam eamdemque fuisse,affirmat his verbis:Maria Magdalene ipsa est à qua septem dæmonia expulerat,vt vbi abundauerat peccatum, superabundaret gratia.] hæc ille: qui & alibi dum numerat Marias, nec recensèt inter eas Mariam sororem Lazari,planè eamdem & vnam esse cum Maria Magdalene, quam quartam ponit,apertè significat. Ambrosius [e] autem non dubitat, quin eadem sit, quæ vnxit pedes & caput in Bethania: an verò eadem fuerit illa peccatrix,affirmare non audet, sed sic ait: Potest autem non eadem esse,ne sibi contrarium Euangelistæ dixisse videantur: potest autem quæstio metiri, & ex temporis diuersitate dissolui,vt adhuc illa peccatrix,ista perfectior: etsi non personam mutat Ecclesia, tamen mutat profectum.] hæc Ambrosius: qui in sua præfatione dici solita in Ecclesia,celebritatis die S. Mariæ Magdalenæ, eamdem ipsam vnamque cum peccatrice fuisse confirmat;quod etiam demonstrat, dum recensèt [f] miracula in tribus illis Martha, Maria,& Lazaro facta, dicens: Dum largum sanguinis fluxum siccat in Martha: dum dæmones pellit ex Maria: dum corpus rediuiui spiritus calore constringit.] Augustinus [g] aliquando de ea re anceps, quid certi affirmare non audet, dum sic ait: Ecce ipsa soror Lazari, (si tamen ipsa est quæ pedes Domini vnxit vnguento, & tersit capillis suis, quos lauauerat lacrymis) melius suscitata est, quàm frater eius.] Idem [h] tamen dum hæc accuratius expendit, ac subtilius disputat, veram confirmat esse sententiam,vnam eamdemque fuisse sororem Lazari cum peccatrice. Gregorius [i] istud ipsum sæpius profitetur, Beda [k] etiam,& ceteri.

[a] *Luc.7.*
PATRVM SENTENTIAE.
[b] *Chrysost. in Ioan.homil.63.*
[c] *Hieronym. in Matth.26.*
[d] *Hieron. epist. 148.*
[e] *Ambros. in Luc.7.*
[f] *Idem in lib. de Salom.c.5.*
[g] *Aug. in Ioan. tract.49.*
[h] *Aug. de consens Euang. lib.12. c.79.*
[i] *Greg.hom.25 33. & in regist.epist.186.*
[k] *Beda in Luc.5*

XXII. SENTENTIA ANONYMI REFELLITVR.

At quoniam incidimus in scriptum quoddam nostri temporis hominis,cuius idcirco pomen subticemus, quòd illud nondum edidit, nec ab eo edendum putamus, qui distinguit Mariam Magdalenam ab ea quæ erat in ciuitate peccatrix; eas quibus ille nititur,rationes in medium afferre ac confutare,operæpretium ducimus. Ad stabiliendam enim suam sententiam illud in primis conatur ostendere; peccatricem illam, cuius Lucas meminit,non fuisse Iudæam, sed Gentilem feminam: cùm è contra de Magdalena exploratum habeatur fuisse Iudæam: Lex, inquit [l], diuina præcipit, vt non sit meretrix ex filiabus Israel, porrò Pharisæi legis diuinæ obseruantissimi cùm essent, haud passi fuissent filiam Israel esse quæstuariam.] Studet & id ipsum ex verbis Euangelistæ extorquere, quòd apud illum Simon dicat: Hic si esset Propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum] quasi illud,quæ, patriam significet, & quòd esset Gentilis insinuet. Sed inania prorsus hæc sunt. Quid enim? licet lex diuina prohiberet esse meretricem in Israel; nónne eadem lex omnia peccata vetuit, & tamen nedum vulgares homines, sed nec ipsi legis custodes Pharisæi eam obseruabant; exprobrante illis Domino,ac dicente: Nemo ex vobis facit legem?] Ceterùm cùm nulla pœna statuta à lege aduersus Israelitas meretrices, sicut contra adulteras, reperiatur; non esse id generis crimen, quod per iudices puniretur, sed quod haberet tantummodo Deum vltorem, satis apparet: nisi dixerimus ea tantùm pœna meretrices affectas videri,quòd earum oblatio non reciperetur à sacerdotibus, prohibente hoc diuina Scriptura: quæ & mox vt prohibuit,ne sit meretrix ex filiabus Israel,subdit: Non offeres mercedem prostibuli.] Sed an non meretrices Israelitæ illæ erant, quarum causam adeò sapienter Salomon [m] iudicauit, nec vllum illis, quòd meretrices essent, negotium fecit? Certè quod ad legem diuinam spectat, faciliùs Iudæi passuri essent esse meretrices Israelitas, quàm alienigenas atque Gentiles: cùm ad alienigenam accedentem hominem Iudæum ab omnibus occidi posse, licitum esse videretur: nam ea de causa tantopere laudatus est Phinees, quod Israelitam [n] cum Madianitide in lupanari cubantem aggressus, ambos confodit gladio. Rursum si non essent permissæ Israelitæ meretrices in Iudæa,inanis ea esset

[l] *Deut.23.*
[m] *3.Reg.3* MVLIER PECCATRIX EADEM IVDAEA.
[n] *Num.25.*

legis

legis diuinæ præceptio, qua [a] prohibebatur ne sacerdos duceret vxorem meretricem, haud dubiè ex feminis Israelitis: nam alienigenam ne virginem quidem fas erat habere coniugem. Ex his itaque satis constare videtur,peccatricem illam quæ vnxit pedes Iesu in domo Simonis,fuisse Iudæam mulierem; nec quicquam esse impedimento, quo minus vna sit cum Magdalena. Equidem liquidò constat, quòd si Gentilis fuisset femina, Euangelistæ,quemadmodum de Chananæa,vel Syrophœnissa,vt de re inusitata loquentes, nequaquam silentio prætermisissent.

Adhuc obiicit, quod & alij eamdem sectantes sententiam obiecerunt: peccatricem hanc feminam,cuius meminit Lucas, habitasse in Galilæa, & quod à multis creditur, in ciuitate Naim; illam autem sororem Lazari atque Marthæ in Bethania prope Hierosolymam egisse cum suis,constare [b]. At quid volunt meretricem feminam vno loco consistere, nec in aliam regionem commigrasse: cùm de *his* loquens diuina Scriptura [c], meretricem dicat garrulam,vagam, & quietis impatientem, nec valentem domi consistere? certè eiusmodi feminas suam patriam auersari, & alienas quærere ciuitates,quò liberiùs pudoris laxent habenas, nec à cognatis vel optimis amicis commoneantur, plus satis docet experimentum. Sic vt de hac, cuius maximè meminit Lucas,iure dicere possimus, à suis secessisse, atque in Galilæam commigrasse, inde verò meliorem factam ad propria rediisse: licet alia honestior causa afferri posset, vel quòd ibi nupsisset, vel quòd quippiam aliud actùra in Galilæam profecta esset. Verùm non indigenam, sed natam esse in Galilæa testantur; eo quòd in Galilæa sit oppidum in tribu Nephtalim [d], Magdalel dictum, vnde Magdalenam volunt esse cognominatam. Dicere ad hæc possemus, Magdalenam dictam à Magdal [e] oppido in tribu Iuda posito, vel à Magdalo apud Ægyptum [f]. Sed concedamus ita esse denominatam à Magdalel Galilææ ciuitate: numquid eam ob causam fateri cogimur illic esse natam? cùm certum sit, morem fuisse Hebræorum, à loco vbi quis habitat, nomen accipere; vt Euangelista de Domino ait, quòd Nazarenus sit appellatus, quia Nazareth habitauit.

Porrò cùm peccatrix mulier, quæ in Galilæa pedes Christi vnxit, eadem Magdalena fuisse dicatur (quòd tradant Euangelistæ [g] Magdalenam vnam ex illis mulieribus esse, quæ è Galilæa secutæ sunt Dominum, ministrantes ei) cumque superiùs ostenderimus ex ipsius Domini verbis vnam eamdemque esse sororem Marthæ & Lazari cum Magdalena quæ ad sepulchrum vnguentum attulit: iam satis constare videtur, peccatricem feminam, Mariam Magdalenam, atque sororem Marthæ, vnam eamdemque esse personam,sicque iam peroratam esse causam,nisi adhuc leuibus quibusdam obiectionibus satisfaciendum esset: vt cùm dicitur: Si Magdalena,à qua Dominum septem dæmonia eiecisse testantur Euangelistæ [h], ipsa vna eademque est cum illa peccatrice: tunc aut septem illa ab ea dæmonia eiecit ante vnctionem pedum, vel postea. Si antea; quomodo non tunc, sicut libera à dæmoniis, ita etiam desierit esse meretrix? quòd si desiisset, cur apud Lucam peccatrix dicitur, & mox ea de causa quòd magno animi amantis ardore pium illud officium exhibuerit, fuisse illi peccata dimissa, quod Christi testimonio comprobatur dicentis: Remittuntur ei peccata multa?] Si verò postea à septem illis dæmoniis est liberata; cur post dimissa illi peccata à dæmoniis est obsessa? Hoc dilemmate nitebatur scriptor ille,de quo antea, dum Magdalenam à peccatrice muliere esse diuersam statuere & affirmare conaretur. Sed quæ necessitas vrget, vt ante vel post vnctionem curata fuerit peccatrix illa; cùm eodem ipso tempore, quo illa pietatis præstabat officia, septem illi dæmones ab ea exire potuissent? quòd si nihil eiusmodi scribat Lucas Euangelista; nec idem [i], cùm paulo pòst de Maria Magdalena habet mentionem, dicens ab ea exiisse septem dæmonia, quando id factum sit narrat; adeò vt multa de ea ab ipso esse prætermissa, necesse sit affirmare. Adhæc quid impedit quo minùs hæc ante vnctionem contingere potuissent: nimirum vt liberata à septem illis eam obsidentibus immundis spiritibus, mox in se reuersa, delictorum pœnitens, illud grati animi obsequium præstiterit? Nec est etiam quòd aliquod sequatur absurdum, si postea eam obsessam ab illis nequam spiritibus dixerimus: cùm magna Dei prouidentia, etiam pios ac iustos viros his aliquando cruciari sit permissum,vt pluribus monstrat Ioannes [k] Chrysostomus, & Hieronymus ad Paulam [l] sic scribens: Quæ causa est, inquit, vt sæpè bimuli,trimulique & vbera materna lactentes,à dæmonio corripiantur? Inscrutabilia hæc inscrutabili altissimi Dei iudicio sunt referenda.] Certè quidem eiusmodi facinorosas

[a] *Leuit. 21.*
XXIII.
[b] *Ioan.11.12*
[c] *Prou. 7.* MERETRICES VAGAE.
DILEMMA SOLVITVR.
[d] *Iosue 19.*
[e] *Iosue 15.*
[f] *Exod. 14. Hier.44. Num.33. & Hieron. de locis Hebraicis.*
XXIV.
[g] *Matth.27 Marc. 15. Luc.8.& 23.*
[h] *Luc. 8. Marc.16.*
[i] *Luc.8.*
[k] *Ioan. Chrys. lib. de prouid. Dei.*
[l] *Hieronymus epist.25.*

mulie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mulieres, quantumuis pœnitentes ac Deo per omnia placentes assecutæ fuerint suorum A
indulgentiam delictorum, nihilominus acerbioribus solere infestationibus dæmonum
exagitari, qui res gestas Pelagiæ pœnitentis, & Mariæ Ægyptiacæ, & aliarum legerit, plane intelliget.

XXV. Hæc cùm ita se habeant, non tamen sic dicimus, vt affirmemus illam post vnctionem pedum id passam esse: cùm enim non scribat Euangelista quando id acciderit, nec nos præsumimus definire. Bene quidem demonstrasse voluimus quolibet id tempore accidere potuisse, nihilque omnino veritati repugnare, si vnam eamdemque & peccatricem illam dictam mulierem, & Magdalenam existimandam esse affirmemus. At verò cùm tam insigniter testetur Ioannes Euangelista [a], Mariam sororem Lazari & Marthæ eadem esse cum illa, quæ vnxit Dominum vnguento, & pedes capillis extersit; nulla videtur relicta dubitatio, quin vna eademque sit, quæ in primis peccatrix, inde Maria soror Lazari & Marthæ, & Magdalena demum est appellata: cùm præsertim superiùs ostenderimus ex ministerio exhibito sepulturæ, eamdem Lazari sororem esse cum Magdalena: licet verba illa Ioannis, quibus loquens de Maria sorore Lazari & Marthæ, in hunc modum: Maria erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus, &c.] dicta esse velint ab Euangelista per recapitulationem, alludente non ad illam pedum vnctionem factam in Galilæa, sed eam potiùs, quæ facta est in Bethania, cuius idem Ioannes meminit sequenti capitulo; sicque distorquent cauillanturque germanum sensum Euangelistæ; cùm apertè constet ex eo ministerio, quænam esset illa Maria Marthæ soror, voluisse nostrum Euangelistam monstrare ac patefacere: qui quidem si non de illa quæ vnxit in Galilæa intellexisset, non tantùm eo signo quænam esset, non significasset, sed potiùs obscurasset, ac confudisset; nimirum C
quia illa prima, quæ vnxerat in Galilæa, videretur esse descripta. At quoniam de illa loquebatur, non alio ad eam demonstrandam opus erat signo; quod quidem non sufficisset, sed aliud necessariò addendum fuisset, vt hanc ab illa distingueret, si de alia ab ea diuersa intelligere voluisset.

[a] Ioan. 11. ET EVANGELIST. CERTA VERITAS.

XXVI. His in hunc modum solutis obiectionibus, & de vna Magdalena stabilita sententia: de iterato ab eadem sæpiùs vnctionis officio paucis adhuc agendum putamus. Post primam vnctionem factam in Galilæa in domo Simonis à Luca [b] descriptam, secundò [c] in Bethania ante sex dies Paschæ eadem quoque vnxit pedes Iesu, & capillis tersit, vt priùs egerat. Res planè erat inusitata vt pedes vnguento vngerentur, præsertim nardi pistici, hoc est, non adulterati, cuius excellentiæ meminit Plinius [d]: non enim nisi Athenis apud aliquos qui deliciis dediti essent, fuisse in vsu pedes vnguento perungi, & à virginibus, reperitur apud Athenæum [e]; sed de Iudæis nullum exemplum extat; immo nec Romæ quidem, vbi omne genus deliciarum affluere potissimùm illis temporibus consueuerat, nec de Imperatoribus ipsis, pedes eorum vnguento vngi solitos legimus. Nam quasi pro miraculo recitat Plinius [f] de Othone, qui hoc primùm Neronem docuit, dum ait: Vidimus etiam vestigia pedum tingi, *vnguentis scilicet*: quod Marcum Othonem monstrasse Neroni Principi ferebant. Quæso, vt qualiter sentiretur iuuaretque ab ea parte corporis?] hæc ille. Quin & Xenophon in Symposio planè demonstrat, fuisse mulierum, & non virorum, vnguento vngi: vt ex his etiam coniicere possis, inusitatum opus non fuisse nisi ab vna tentatum ac iteratum muliere: quæ & tertiò vnxit, quando biduo ante Pascha, vt tradit Marcus [g] itidem Bethaniæ in domo Simonis leprosi, fracto alabastro, effudit id genus vnguenti super caput Iesu recumbentis. Hæc autem cùm E
Euangelica veritate liquidò constent: nihilominus qui de pluribus Magdalenis sententiam stabilire conati sunt, non veriti germanum sensum cauillationibus obscurare, dixerunt vnam eamdemque esse cœnam factam in Bethania ante sex dies Paschæ, cùm ea quam dicit Marcus factam biduo ante Pascha: quasi illud biduum non ad conuiuium, sed concilium sit referendum, nec possit dici eo tempore conuiuium factum esse, quòd scilicet eo ipso die sit factum concilium Hierosolymis sacerdotum, ad quos Iudas proditurus Iesum accessit; quasi minimè esse potuerit in Bethania in conuiuio, cui interfuisse perhibetur, qui Hierosolymis ageret, proditionem contra Dominum moliturus: atque ex his inferunt, vnum idemque conuiuium à Ioanne, Marco, & Matthæo descriptum; diuersasque inter se mulieres dicunt, quæ ab iisdem Euangelistis recensentur, quarum altera pedes, altera verò caput vnxisset.

[b] Luc. 7.
[c] Ioan. 12. DE VNCTIONE TERTIVM ITERATA.
[d] Plin. Nat. hist. lib. 13. c. 1
[e] Apud Athen. in Dipnosoph. lib. 12. c. 30.
[f] Plin. Nat. hist. lib. 13. c. 3.
[g] Marc. 14. Matth. 26.

Sed

A Sed planè contrarium, duoque distincta fuisse conuiuia, vnam eademque mulierem, & in priori pedes, in posteriori caput vnxisse, facilè demonstrabimus. Si enim vnum idemque fuit conuiuium cum alio, illudque ante sex dies Paschæ peractum; cùm constet Matthæi testimonio, tunc abiisse Iudam ad Principes sacerdotum, & de proditione Christi conuenisse; necesse esset nos dicere, ante sex dies Paschæ eiusmodi de prodendo Christo pactum esse conuentum: quod nemo sanè iure dicere poterit, cùm Marcus expresè testetur, id factum biduo ante Pascha. Sed ad ea quæ dicunt, non potuisse Iudam interesse concilio Hierosolymis, qui aderat Bethaniæ in conuiuio: nullus certè Euangelistarum [a] de Iuda scribit, quòd concilio interfuerit: sed conueniisse quidem dicunt Principes sacerdotum eo tempore, quo nimirum Iudas in Bethania è mensa recedens, Hierosolymam petiit, ad perficiendum quod animo conceperat facinus. Nam si erat Be- Luc. 22.
B thania sita in latere montis Olueti (vt tradit Hieronymus [b]) nec ampliùs quàm duobus milliaribus ab Hierosolymis distans; immo cùm dicat Euangelista [c]: Erat Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadiis quindecim] stadio vno minùs duobus milliaribus aberat: potest à quocumque intelligi, nihil esse impedimento, quo minus eadem die Iudas è conuiuio recedens, adierit Principes sacerdotum: potissimùm verò ex hoc quòd excesserit, nulla interposita mora, post defensionem ab Iesu factam de vnguenti effusione, vt apertè sic docet Matthæus [d]: Abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariothes, ad Principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? &c.]

[a] Mat. 26. Marc. 14.
[b] Hieron. de loc. Hebraic.
[c] Ioan. 11.
[d] Matt. 26.

Ex his itaque iam satis liquidò declaratum videtur, duo diuersa diuersisque diebus exhibita fuisse Iesu conuiuia: quorum primum factum dicitur in domo Lazari [e] à mor-
C tuis excitati, in quo & Lazarus ipse vnus ex discumbentibus fuit, Martha ministrauit, Maria eius soror pedes vnxit, & Iudas ei detraxit [f]: alterum verò apud Simonem cognomento Leprosum, quo accedens mulier habens alabastrum (vas scilicet ex alabastro factum) effudit super caput recumbentis; quando non vnus Iudas, sed & cæteri discipuli indignati sunt, ac tunc Dominus secundam pro illa habuit defensionem à prima diuersam, & addidit dicens [g]: Amen dico vobis, vbicumque prædicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.] Certè quidem etsi nulla alia subesset ratio, qua hæc ipsa mulier, & peccatrix, eademque Maria soror Lazari, Magdalena cognominata, dici posset; tamen vt iustificetur Iesus in sermonibus suis, ne falsi vaticinij (quod nefas est dictu) arguatur, affirmare necesse est, vnam eamdemque esse Magdalenam, nec diuersas seu plures, dum vnam tantùm
D longè lateque per Orbem diffusa Ecclesia prædicat Magdalenam. Hæc hactenus. Accepimus eodem argumento à Rossensi perillustri nostrorum temporum martyre aduersus Nouatores egregium esse editum commentarium, à quo abundantiùs fortè hæc haurire possis: nos tamen nondum in eum incidimus, sed citatum ab aliis tantùm auctoribus nouimus.

[e] Ioan. 12.
[f] Matt. 26.
[g] Marc. 14. Mat. 26.

Quod verò ad alabastrum vnguenti pertinet, ne quid de hoc dicere prætermittamus: magni pretij munus fuisse alabastrum vnguenti, ex eo facilè possumus intelligere, dum scribit Herodotus in Thalia, Cambysem Regum Persarum omnium potentissimum dono misisse ad Regem Æthiopum inter alia munera alabastrum vnguenti. At cur alabastrum? Docet Plinius [h] alabastritem lapidem ad vasa vnguentaria excauari solere, quòd quæ intus ponuntur, incorrupta conseruari soleant. Licet Epiha-
E nius in libro de mensuris, de alabastro vnguenti aliam afferat rationem, dicens: Alabastrum vnguenti, vasculum est vitreum, capiens libram olei, mensura verò est sextarij dimidij: Alabastrum autem appellatum est propter fragilitatem.] sed magis in his Plinio assentimur. De diuersis vnguentorum generibus quæ in deliciis essent cùm agit Clemens [i] Alexandrinus, illud quod dicitur Nardus, maximi fuisse pretij testatur. Ex quibus omnibus facilè intelligere quisque possit, dictam mulierem opulentissimam fuisse, quæ sæpe tanti pretij ad vnctionem Domini vnguentum piè liberaliterque profuderit. At nec illud præteriisse volumus, testari Suidam [k], vreum vnguenti, quo Christus inunctus fuit, depositum fuisse vnà cum multis aliis sacris reliquiis à Constantino Magno in foro Constantinopolitano, sed à Theodosio Magno inde sublatum, & honestiori loco esse reconditum.

[h] Plin. lib. 36. c. 8.
[i] Clem. Alex. in Paedag. lib. 2. c. 8.
[k] Suid. ver. Φόρος.

Nunc autem Euangelicam, à qua digressi sumus, historiam persequamur, & compen-

XXVII. DVO CONVIVIA.

XXVIII. CONCLVSIO DE VNA MAGDALENA.

XXIX. DE ALABASTRO VNGVENTI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Matt. 12. Marc. 3. Luc. 11. Coterd. c. 49.

diosè, quantum fas est, repetamus. Conuenit [a] Christum turba multa, adeoque importunè detinebat eum, vt nec aliquantulum quiescere, vel cibum sumere discipulos permitteret: cumque sibi oblatum dæmoniacum cæcum & mutum curasset, rursum Pharisæi calumniati sunt eum, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eiiceret dæmonia: aduersus quos egregiam suo more diuinamque instituit defensionem, peccataque ipsorū redarguit, ac denique acriùs in eos inuehitur, quòd signum peterent, qui facta miracula contempsissent. Ea [b] verò dum loqueretur, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. At ille dixit: Quin immo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.] Accurrerunt inde sui, vt tenerent eum, falsa quadam fama decepti, quòd in furorem versus esset: & adhuc eo loquente, qui aderant, interpellabant eum de matre sua, & fratribus qui foris starent quærentes illum alloqui. Tunc ille: Quæ est, inquit, mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse frater meus, & soror mea, & mater est.] Aderat mater sanctissima cum ceteris, sed non eo affectu quo alij, vt existimaret filium in furorem esse conuersum, ac teneret eum: sed maternis visceribus filio hæc patienti compatiēs præsto erat, sicut & passionis tempore nouimus accurrisse. & quemadmodum tunc cùm operaretur salutem in medio terræ, eam non proprio nomine, sed communi, mulierem appellauit: sic & in præsentiarum verbo prædicationis intentus, quasi nullo moueretur carnis affectu, in eum modum voluit respondisse.

[b] Mat. 12. Marc. 3. Luc. 11. & 8 Coterd. c. 50.

QVAM A SVIS CHRISTVS PATITVR.

XXX. Exiens [c] inde domo, accedensque ad Tiberiadis mare, cùm vndique frequens turba conflueret: conscendens nauiculam, ex ea concionabatur ad populum; sermonemque parabolis texens, de seminante similitudinem primo loco recēsuit, additāque alias [d], nempe de superseminatis zizaniis, de grano sinapis, & de fermento, de thesauro [e], margarita, & sagena [f]. His absolutis, inde recedens, venit Nazareth, & ingressus synagogam, ex Isaia [g] Propheta ea legit verba: Spiritus Domini super me, &c.] ostenditque eo tempore prophetiam illam esse impletam. Qui aderant, audientes doctrinam eius non vulgarem, sed quæ magnam præseferret scientiam & sapientiam, mirum in modum mirabantur, quòd putarent filium esse fabri, ipsumque olim fabrum, cuius nouerant matrem, fratres, & sorores, quorum causa eum contemnerent, nec, vt par erat, in honore habuerant. Vnde cùm aptè illos Dominus admonuisset, Prophetas vbique gentium præterquàm in patria in existimatione esse; illi indignati, eiicientes eum extra ciuitatem, & vsque ad montis supercilium perducentes, inde ipsum præcipitare parabant: sed Iesus transiens illæsus, per medium illorum abiens recessit, cùm nonnisi paucos illic infirmos curasset propter incredulitatem ipsorum. Addunt [h] aliqui, auctore Beda, eiusmodi historiam: Dominum manus prædictorum violentas euadere volentem, cùm ad radicem montis descenderet, sub rupe latuisse, saxumque tunc eidem cessisse, ac latebris locum præbuisse, in quo corporis Domini remanserint impressa signa, pedumque vestigia: sed nihil huiusmodi apud Bedam.

[c] Mat. 13. Marc. 4. Luc. 8. Concord. c. 52. [d] Mat. 13. Marc. 4. Luc. 8. Concord. c. 52. [e] Matt. 13. Marc. 4 Concord. c. 52. [f] Mat. 13. Marc. 6. Luc. 4. Concor. Euāg. c. 34. [g] Isaiæ 61. [h] Nicol. Lyr & Dionys. Carth.

XXXI. Inde recedens Dominus (Matthæus [i] ait) circuibat omnes ciuitates ac castella Galilææ, prædicans Euangelium, & curans omnem languorem; erantque cum eo duodecim Apostoli, & mulieres aliquæ, quæ curatæ erant à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalena, de qua septem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Videns autem tunc turbas tamquam oues sine pastore, misertus earum, statuit mittere Apostolos ad prædicandum Euangelium: quibus ad se vocatis, dedit illis potestatem super dæmones, vt eiicerent eos, & curarent omnem ægritudinem, misitque illos binos: quorum nomina, eo ordine quo sunt missi, recenset [k] Euangelista sic dicens: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus, Simon Chananæus, & Iudas Iscariothes.] sic mittens ipsos nulla rerum temporalium voluit solicitudine prægrauari, multaque admonuit, quæ seruare deberent; atque nonnulla quæ ipsis essent obuentura, prædixit; & vt insignis belli dux, ad fortitudinem excitauit. Ea omnia quidem non secus magnanimi ac generosi illi abeuntes præstiterūt, ac Euangelium prædicarunt, sed & dæmonia eiecerunt; vngentesque oleo multos ægrotos,

[i] Matt. 9. 10 Marc. 6. Luc. 8. Concord. c. 55.

CHRISTVS MITTIT APOSTOLOS.

[k] Matt. 10.

tos maximā cum omnium admiratione curarunt. quod autem spectat ad eiusmodi ægrotantium vnctionem, inferiùs opportuniori loco agemus. His de secundo anno prædicationis Christi ex Euangelica historia recitatis: quoniam quæ sequuntur, sequenti anno prope Paschale tempus facta esse noscuntur; præsenti anno finem imponimus. Cùm enim (quod aliàs diximus) annos prædicationis Christi nonnisi à Paschali tempore metiri possimus: secundùm cuiusque anni Pascha, annum Domini consignare necesse est.

IESV CHRISTI ANNVS 33. TIBERII IMP. ANNVS 17.

ANno Domini trigesimotertio [a], Augusto quintùm & Ælio Seiano Coss. propè Paschalem [b] celebritatem S. Ioannes Baptista ab Herode Antipa Tetrarcha Galilææ iussus est capite truncari: id autem quomodo se habuerit, rem gestam in hūc modum recensent Euangelistæ [c]: Cùm dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, saltauit in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. Et cùm saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus: Rex ait puellæ: Pete à me quòd vis, & dabo tibi: & iurauit illi. Quia quicquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. At illa præmonita à matre sua, cùm introisset statim cum festinatione ad Regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est Rex: propter iusiurandum autem, & propter simul discumbentes noluit eam contristare: & misso spiculatore præcepit afferri & dari caput eius in disco. Misitque & decollauit Ioannem in carcere, & attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito, discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento: & venientes nunciauerunt Iesu.] hactenus Euangelistæ de nece Ioannis.

[a] Tacit. lib. 5. Dio lib. 58. [b] Bed in Marc. 6. [c] Matt. 14 Marc. 6. Concord. Euā. c. 56.

DE NECE IOANNIS.

De festo die natalis Herodis Regis à Iudæis Romæ solemniter celebrari solito putamus Persium esse locutum, cùm ait:

At cum Herodis venère dies, vnctáque fenestræ
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas.]

II.

Non tamen de Herodis Regis, de quo est sermo, natali die hæc sunt intelligenda, sed potiùs Herodis Agrippæ vltimi Iudæorum Regis; quo tempore Persius claruit, natus (vt ait Eusebius in Chronico) anno vigesimoprimo Tiberij, mortuus verò nono anno Neronis. In regiis verò conuiuiis eiusmodi saltatrices adhiberi consueuisse, Iosephus alio demonstrat exemplo, dum de Iosepho Tobiæ filio hæc ait [d]: Cùm aliquando veniisset Alexandriam cum patre ducente secum filiam nubilem, vt eam alicui nobili Iudæo nuptui traderet: cœnans cum Rege, ingressam in conuiuium formosam saltatriculam adamauit.] idque à Græcis etiam in conuiuiis factitari solitum declarat Xenophon in Symposio. Ceterùm nihil esse tam vehemens ad animum quamuis durissimum inflectēdum emollien-dumque perinde ac ipsa ad modos musicos accommodata saltatio; Lucianus [e], scripto de hac re commentario, complurium antiquorum philosophorum docet sententiis, ac multis probat exemplis, & eorum quæ sub Nerone suo tempore acciderunt experimentis. Vnde illa iure facta est admonitio in Ecclesiastico [f]: Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius.] Hoc igitur omnium potissimo telo vsus est diabolus, vt Herodis animum ad tam immane facinus perpetrandum, ad inferendam scilicet Ioanni necem, induceret.

[d] Ioseph. antiq. lib. 12. cap. 4. [e] Lucian. de saltat. [f] Eccl. 9.

III. Non tamen aliquod apud Iudæos, vel Gentes quantumuis Deum ignorantes reperitur exemplum, vt in conuiuium eiusmodi apophoretum, præcisum nempe caput hominis præsentaretur in disco: nisi (quod pro monstro atque portento apud Romanos habitum fuit) cùm [g] Q. Flaminius, Placentiæ dum esset cum fascibus proconsularibus, vt discumbenti secum meretriculæ talis spectaculi auidæ morem gereret, non quempiam iustum hominem, sed vnum ex damnatis ante triclinium capite cædi præcepit:

CRVDELITAS HERODIS.

[g] Seneca cōtrouers. lib. 5. Liuius lib. 39. & Hiero. in Mat. c. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Plutarch. in Mario. Val. Maxim. lib. 9. c. 2. Luc. Flor. lib. 3. cap. 21.

quod facinus adeò Romani sunt detestati, vt in eumdem reum maiestatis ea de causa factum omnes rhetores nobiles declamarint. Sed & rabies belli ciuilis eò furoris adegit Marium, vt exectum caput Antonij Consularis inter epulas summa animi insolentia lætis manibus attrectaret[a].

IV. HERODIADIS IMMANE FACINVS

Agit & Iosephus[b] de nece Ioannis, quem mirificè laudat: eiusque facinoris causa Herodem pœnas dedisse ait, vt exercitus eius funditus profligaretur à Parthis: cumque idem auctor aliam causam afferat carceris ac necis Ioannis, refellimus eam superiùs, cùm de eodem Ioanne in carcerem detruso egimus. Insultasse Herodiadem præciso capiti, atque acu discriminali sanctissimam illam linguam perforasse, Hieronymus[c] in Ruffinum agens tradit, sic dicens: Nec magnopere glorieris, si facias quod faciunt scorpiones, atque cantharides. Fecerunt hoc & Fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam discriminali acu confoderunt.] hæc ille. Idem ait[d] corpus Ioannis sublatum à discipulis eius sepultum fuisse Sebaste, quæ est Samaria, longè à Macherunte, vbi[e] in carcerem actus atque necatus fuit: caput verò nequaquam cum corpore concessum ad sepeliendum fuisse, id prohibente Herodiade, de qua hæc Nicephorus[f]:

[b] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.
[c] Hier. ep. 27.
[d] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.
[e] Niceph. hist. lib. 1. c. 9.

V. SEPVLTVRA IOANNIS.

At ipsa Ioannis reprehensionem verita, coniungere id rursus reliquo corpori timens, apud se, remotis arbitris, in abstrusiore regiæ loco sepeliendum duxit: truncum autem abiicere quopiam iussit: eum porrò solùm discipuli eius furtim sublatum cum solemni veneratione in celebri quodam sepeliere loco.] hæc Nicephorus. Quòd verò Ioannis corpus Samariam vsque discipuli detulerint, ea ratio afferri posse videtur, quòd ea prouincia non esset sub Herodis Antipæ ditione: sed quoniam coniuncta Iudææ concessa fuerat ab Augusto[g] Archelao Regi, illo semel in ordinem redacto, tam Samaria, quàm Iudæa & Idumæa, quæ erant Archelao subiectæ, redactæ[h] sunt per Tiberium in prouinciam, quæ & per Romanos Præsides administrari solebant: sicque ne Herodias rursus de trunco negotium exhiberet, illum Samariam detulerunt: sed eò potiùs, quàm alio extra ditionem Herodis, quòd Samaritæ hostes essent (vt priùs cumulatè diximus) Iudæorum, ac pro patriis rebus pugnacissimi. Quis autem exitus tandem saltatricis feminæ scelestissimæ fuerit, & quod supplicium acceperit feralis impietas, Nicephorus rem gestam his verbis conscribit[i]:

[g] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 13.
[h] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 15.
[i] Niceph. hist. lib. 1. c. 26.

VI. OBITVS HERODIADIS ET FILIAE.

Furibunda sedenim & adultera incestaque adeò illa, quæ quidem Herodis habebatur, re vera autem Philippi erat coniux, vita longiùs acta, cùm priùs filiam saltatricem acerbo fato sublatam vidisset, deinde ipsa quoque decessit, futuri sæculi iudicio & supplicio reseruata, meras ibi quàm citissimè diuinæ iræ fæces, intolerabilisque indignationis Domini calicem hausturа. Filiæ autem eius (dignus est enim qui memoriæ commendetur) talis fuit obitus. Eundum ei quodam brumali tempore erat, & fluuius traiiciendus: qui cùm glacie constrictus coagmentatusque esset, pedes eum transibat: glacie autem rupta, idque non sine Dei numine demergitur illa statim capite tenus, & inferioribus corporis partibus lasciuiens, molliusque se mouens saltat, non in terra, sed in vndis: caput verò scelestum, frigore & glacie concretum, deinde etiam conuulneratum, & à reliquo corpore non ferro, sed glaciei crustis resectum, in glacie ipsa saltationem letalem exhibet; spectaculoque eius omnibus præbito, in memoriam ea quæ fecerat, spectantibus reuocat.] hæc Nicephorus. At quoniam huiusmodi historiæ haud constans habetur veritas, esto fides apud auctorem.

Porrò quantumuis necatus esset Ioannes Baptista, tamen tantæ erat existimationis, vt putaretur à quibusdam resurrexisse, & ipse Christus esse Ioannes: existimabat hoc inter alios Herodes, de quo hæc Marcus[k]: Et audiuit Rex Herodes, *opera scilicet quæ faciebat Christus*: & dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Alij autem dicebant: Quia Elias est. Alij verò dicebant: Quia Propheta est, quasi vnus ex Prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis[l] resurrexit.] hæc Marcus, eadem ferè Matthæus & Lucas. Itaque patet, aliqua miracula mox post obitum Ioannis facta esse à Christo, quæ non videntur esse ab Euangelistis recensita: multa enim ab illis esse prætermissa, Ioannes[m] quoque testatur. His permotus Herodes existimauit Ioannem resurrexisse à mortuis. Videas hominē stimulis conscientiæ exagitatum, timere Ioannem, licet occisum: & quantumlibet alij aliter sentirent de Christo, ipse tamen in ea erat sententia, terrore

VII. OPINIO HERODIS DE CHRISTO.

[k] Marc. 6.
[l] Mat. 14. Luc. 9.
[m] Ioan. vlt.

A rore quodam affectus, ipsum esse Ioannem, qui surrexisset à mortuis. Res quidem magna, planeque admiratione digna, quomodo hæc Herodes de Christo existimare potuisset, qui iam biennio, vbi ipse regnabat, prædicasset in Galilæa, famaque miraculorum eius non Galilææam tantùm, Iudæam, atque alia propinquiora loca, sed (quod diximus) omnem Syriam peruasisset. Quòd igitur omnes scirent, vnum latuisse Herodem, quasi prodigium videtur: cùm præsertim Iesus sæpiùs circuisset Galilæam, & frequens vndique populus in dies ad eum confluxisset.

VIII.

Putamus nihilominus fuisse in causa quo minùs Herodes ea sciuerit, quòd dictis temporibus absens esset in expeditione Arabica bellum agēs aduersus Aretam Regem; quod multis annis durasse oportuit, nimirum vsque ad Vitellium Præsidem, successorem Pilati, vt Iosephus[a] testatur. Ceterùm ante detrusum Ioannem in carcerem, Herodem Romam

B veniisse, idem auctor affirmat: post reditum autem mox abductam fuisse Herodiadem, & inchoatum fuisse aduersus Aretam bellum Arabicum, idem Iosephus enarrat. Vt ex his videas, Herode absente, & bellicis negotiis occupato, non adeò mirum videri debere, vel impossibile, si hæc de Christo ipsum præteriere. His adde & incredibilem fuisse in homine de Christo cognoscendo socordiam atque desidiam: nam cùm dicat hic Marcus, quòd Herodes ex hoc tempore quærebat Christum videre; tamen neglexit, nec per annum integrum, quo Christus egit in Galilæa, vmquam vidit, sed Hierosolymis tantummodo tempore passionis, quando ad ipsum missus est à Pilato, & gauisus est valdè, quòd (vt ait Lucas[b]) ex multo tempore erat cupiens eum videre, eo quòd audierat multa de eo. Sed hæc quasi nihil amplius ad rem nostram facientia deseramus, atque cetera prosequamur.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7. CVR HERODES CHRISTVM NE SCIERIT.
[b] Luc. 23.

IX. ACTA IESV A NECE IOANNIS.

C Post necem Ioannis, Apostoli, qui missi fuerant ad prædicandum Euangelium, redierunt, & quæ fecissent narrarunt. Interim Iesus, quòd nuncium accepisset de nece Ioannis, inde secessit; ac conscendens nauiculam, se recepit in locum desertum. Cumque turba nihilominus sequeretur eum; ipse Dominus eos omnes[c] primum prædicationis verbo, deinde verò quinque panibus ordeaceis & duobus piscibus admirando quodam modo multiplicatis, abundè pauit; adeò vt quinque millibus virorum, exceptis mulieribus & paruulis, saturatis, superfuerint duodecim cophini fragmentorum. Hæc autem facta sunt (vt auctor est Ioannes Euangelista) cùm proximum esset Pascha, dies festus Iudæorum: quod & tertium numeratur à tempore quo Redemptor noster Euangelij prædicationem est auspicatus.

[c] Mat. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 6. Concord. c. 57.

3. pasch.

X. ORDO IN CONVIVIIS IVDAICIS.

Quòd autem numerus discumbentium quinque millium hominum fuisse dicatur, ex-

D ceptis feminis atque paruulis; planè innuit Euangelista seruasse Dominum antiquam Iudæorum consuetudinem, qui tam in templo, quàm in synagoga, aliisque conuentibus publicis, seorsum viros, seorsum verò collocare solebant (quod & superiùs nos dixisse meminimus, & postmodum dicturi sumus) consueuerunt; paruulosque infantes apud matres esse, grandioris autem ætatis intra pubertatem vbi magis vellent. Vnde quod Marcus ait: Præcepit illis, vt accumbere facerent omnes secundùm contubernia] non sic accipiendum, vt omnes per familias singulas promiscuè recumberent: nam propriùs explicat Græca dictio συμπόσια συμπόσια, hoc est, conuiuia, conuiuia: nam idem mox subdit Euangelista: Et discubuerunt in partes per centenos, & quinquagenos.] Hæc illa erant conuiuia, seu contubernia, quæ magis propriè dicimus mensas. In conuiuiis seorsum viros dextrum latus tenentes, seorsum feminas sinistrum occupantes accumbere consue-

[d] Philo de vita contempl.

E uisse, & non sine lectisternio, vel stramento aliquo, Philo de Essenis[d] testatur: qua de causa & in hoc conuiuio Domini, loco strati, fuit fœnum.

XI. FVGIT IESVS, NE REX FIERET.

Magna itaque[e] creuit ex his opinio apud Iudæos, quòd Iesus verè ille esset Propheta magnus, qui prædictus erat in mundum venturus; adeò vt cogitarent facere eum Regem. Quare cùm Iesus cognouisset, quòd venturi essent vt raperent eum, ac Regem crearent, compulit discipulos suos ascēdere in nauiculam, & præcedere trans fretum Bethsaidam, donec ipse dimitteret turbas: interim verò ascendit solus in montem orare. Porrò discipuli, qui vesperè conscenderant nauim, orta subinde tempestate, cùm ea magis magisque vrgerentur, & vsque ad quartam noctis vigiliam iactarentur fluctibus, resque in vltimo discrimine versaretur: adfuit continuò Iesus ambulans supra mare. quem videntes discipuli, putantes esse phantasma, ampliùs conterriti atque turbati sunt; donec se aperiens dixit illis: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere. Tunc Petrus ad illum: Domine si tu

[e] Matt. 14. Marc. 6. Ioan. 6. Concord. c. 58.

Universidad de Deusto
Biblioteca

es,iube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula, A ambulabat super aquam, vt veniret ad Iesum. Videns verò ventum validum, timuit: & cùm cœpisset mergi, clamauit dicens: Domine, saluum me fac. Et continuò Iesus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Post hæc acceperunt eum in nauim, & adorauerunt eum: & cùm appulissent in terram Genesareth, omnes qui in illa erant regione, vt cognouerunt de aduentu eius, obtulerũt infirmos, & malè se habentes, cupientes vel saltem tangere fimbriam vestimenti: quotquot verò tetigerũt eum, sanati sunt.] hæc pluribus Euangelistæ.

XII. [a] *Ioan. 6. Cõcord. c. 19.* IESVS DE EVCHARISTIA DISSERIT.

Altera [a] die cùm turba quæreret Iesum, nec inuenirent, conscendentes nauiculas, nauigarunt Capharnaum: vbi Dominus eos docturus, in primis illorum impetum retundens, & ad celsiora eos perducere cupiens, sic est eos affatus: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. B Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, &c.] Hac itaque occasione, longiori sermone multa de manducando pane cælesti disserit; carnemque suam verè esse cibum, quem sumpturi essent, qui vellent vitam habere æternam, dicit. Cumque hæc audientes Iudæi, minimè caperent, neque assequerentur quid sibi vellet, inuicem disserebant: offensionemque ex iisdem verbis passi sunt etiam complures discipulorum, vt iam ab illo recederent, nec vltrius sequerentur. Quod videns Iesus, conuersus ad duodecim Apostolos dixit: Numquid & vos vultis abire? Tunc Petrus ex persona omnium (quòd esset ipsorum caput) profitetur dicens: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. & nos credimus, & cognouimus quia tu es Christus Filius Dei.]

XIII. PETRI CONFESSIO. [b] *Cypr. ad Flor. epist. 69. edit. Pamel.*

Huius equidem singularis, ac quæ aureis scribi & commendari debeat in perpetuum C litteris, opportunæ veræque Petri confessionis sensum altiorem, quo cumulatissimè referta est, perscrutatus Cyprianus [b], hæc ait: Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens & ostendens, quia etsi contumax & superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo.] hæc Cyprianus. Non prætermittimus dicere, vnum ex his, qui à Christo Domino recesserunt, tradi fuisse Marcum, qui postea Euangelium scripsit, sed per Petrum ad Dominum reuocatum: [c] *Epip. hær. 51.* MARCI LAPSVS. id enim Epiphanius [c] his verbis testatur: Hic, *Marcus scilicet*, vnus erat de septuagintaduobus, dispersis ob verbum quod dixerat Dominus: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; velut Euange- D lij verba legentibus clarè indicant. tamen per Petrum reuocatus, dignus efficitur repleri Spiritu sancto, & Euangelium scribere.] hucusque Epiphanius. Monuit interim Iesus duodecim Apostolos, quantumlibet ipse eos elegisset, nihilominus vnum ex ipsis esse diabolum, intelligens nimirum Iudam Iscariothen, qui eum traditurus erat.

XIIII. [d] *Matt. 15 Marc. 7. Concord. c. 60.*

Sub idem tempus peragrabat [d] Iesus Galilæam, à Iudæa declinãs, quòd iam Iudæi quærerent illum interficere. Accedẽtes autem ad eum Pharisæi, de discipulis Domino, quòd non lauarent manus cùm manducarent, negotium faciunt. sed redarguit eos Iesus, quòd quæ sunt foris tantùm, emundent; quæ autem sunt intrinsecus, cordis nempe immunditias, negligant; &, quod maximum omnium est, Dei mandata pessumdent, & suas seruandas constituant traditiones, nimirum baptismata vrceorum & calicum, & his similia; E quod addit Euangelista: Pharisæi, & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non come- [e] *Epiph. in Panar. hæres. 17.* dunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare.] Addit Epiphanius [e], fuisse quoddam genus Scribarum & Pharisæorum, qui singulis anni diebus baptizarentur, eaque de causa appellatos esse Hemerobaptistas, statuentes hominem non posse viuere, nisi singulis diebus in aquam mergeretur, ac ita ablueretur, & sanctificaretur ab omni culpa. At de his iam suprà nonnihil attigimus. Exprobrabat insuper Dominus, quòd & in eo illi irritum facerent mandatum Dei propter traditionem hominum, dum contra legem Dei parentes negligerent, quodque illis debebatur, tribuerent sacerdotibus. Demum docet quæ sint quæ hominem possint inquinare, nimirum non quæ intrant in os hominum, sed quæ progrediuntur ex ore; & quæ illa sint, numerat.

Secessit

A Secessit [a] post hæc Dominus in partes Tyri & Sidonis: quando Gentilis femina Syrophœnissa, ex stirpe Chanaan, indeque Chananæa nominata, habitans in Phœnicia maritima regione Syriæ, egressa è finibus suis conueniens Dominum pro filia sua, quòd malè à dæmonio torqueretur, plurimum interpellat: quam cùm aliquandiu quasi auersatus fuisset, quòd Gentilis esset femina; tandem illa instantiùs & importuniùs magnis precibus contendens, ab eo postulatum accepit. Inde verò recedens, reuersus est ad mare Galilææ per medios fines Decapoleos: cuius prouinciæ ciuitas erat omnium maxima (vt auctor est Iosephus [b]) Scythopolis, Tiberiadi vicina. at eam prouinciam Plinius [c] & recentiores auctores [d] describunt. Cùm autem eò accessisset Dominus, adducunt ad eum surdum & mutum; cuius liniens linguam sputo, mirificè curauit [e]. Ascendentem deinde in montem, turbæ multæ secutæ sunt eum, offerentes mutos, cæcos, claudos, ac B debiles; quos omnes curauit. Cumque iam turba triduo apud Iesum perseuerasset, nec haberet quid manducaret; septem panes & paucos piscículos quos habebant discipuli, benedicens, iussit illis apponi: quibus cibo expletis, superfuerunt adhuc septem sportæ fragmentorum, cùm hi qui comedissent, ad quatuor millia fuissent, exceptis mulieribus atque paruulis. Post hæc verò ascendens nauiculam, venit in fines Mageddon & Dalmanutha, loca (vt tradit Hieronymus [f]) trans mare Galilææ circa Gerazan. Accesserunt interim ad eum Pharisæi & Sadducæi, quærentes ab eo signum de cælo: sed reiecit eos Dominus, quòd prauo animo id exquirerent; eosque reprehensos dimittens, conscendens nauim transfretauit. Inde discipulos de pane solicitos redarguit, monuitque cauere fermentum Pharisæorum, Sadducæorum, necnon Herodis; ipsorum hæreses signans, quarum antea meminimus. Peruenerunt simul Bethsaidam, vbi Christus cæcum curauit, sputo eius oculos tangens.

XV. [a] *Matt. 15. Marc. 7.* CHANANÆAE FILIA SANATVR. [b] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 3 c. 16* [c] *Plin. lib. 5. c. 18.* [d] *Burchard. de loc. sanct. par. 1 c. 4.* [e] *Mat. 15. Marc. 8. Concord. c. 64.* [f] *Hier. de locis Hebraic.*

C Venit post hæc in partes [g] Cæsareæ Philippi: & cùm solus esset orans, cum discipulis suis, interrogabat eos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij Hieremiam, alij verò quasi vnum de Prophetis, & quia vnus Propheta de prioribus surrexit. Tunc dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit ei: Tu es Christus, filius Dei viui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solueris super terram, erit solu- D tum & in cælis.] hæc cùm dixisset, comminatus est eis, ne cui dicerent quia ipse esset Christus; adiiciens eumdem sibi Hierosolymam, in qua multa pateretur, nouissimè verò dirum mortis supplicium, tertiaque die gloriosè virtute sua resurgeret. Verùm, quòd monuisset cauendum à fermento Herodis, quem aliquando vulpem nominauit; ab eius tetrarchia cùm iam recessisset, ad Philippi Tetrarchæ ditionem commigrare voluit, profectus [h] Cæsaream Philippi, sic dictam ex Panneade, ac postea Neroniam ab Agrippa in Neronis [i] gratiam nuncupatam, de qua & antea verba fecimus. Admirandum est quàm maximè in Galilæa fuerit illa Pharisæorum hæresis propagata, qua (quod diximus superiùs, dum de sectis Iudæorum egimus) defunctorum animas in alia corpora pro meritis cuiusque personæ commigrare dicebant; dum post tot signa à Domino in Galilæa edita, ea de Christo inualuisset opinio, ipsum esse Ioannem Baptistam, vel E Hieremiam, aut quempiam alium ex prioribus Prophetis illis: quos quidem omnes cùm constet fuisse defunctos; sic intellexisse certum est, quòd anima alicuius ex his in Christum migrasset.

XVI. [g] *Matt. 16. Marc. 8. Luc. 9. Cõcord. c. 66.* PETRI CONFESSIO. [h] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 3.* [i] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 16.*

Hic pedem fistat, atque paulum attendat diligens lector rem animaduersione dignissimam. Eiusmodi namque tanti ponderis & auctoritatis actio Christi, typum quemdam exprimit celebrandi Concilij: Cùm missis ceteris, solus cùm discipulis, post preces Deo oblatas, de summa rerum quæstionem proponit: & admirabili quodam ordine, vt prius destruantur errores, ac subinde solida firmitate veritas stabilita locetur; in primis interrogat, quæ sit illorum qui foris sunt, opinio de filio hominis: sed cum deliramenta potius & insana ab illis dicta ferrentur, qui demum ipsi de ea re sentirent, rogat sententias omnium. Petrus primus omnium, licet non ætate, vt sæpius diximus, sed dignitate, talem fert sententiam, vt causam ipse definiat, & quid ab omnibus

XVII. CONCILII CELEBRANDI TYPVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus sentiendum esset, erudiat atque decernat, ac fidei canonem perpetuò permansurum constituat: vt nihil ferme iam esset opus consulere ceteros tunc Apostolos, ac rogare quænam essent aliorum de ea re sententiæ ac opiniones. Idcirco etiã satis fuit Christo, Petrum fuisse locutum, ac quid de fide sentiendum esset, clauum fixisse. Quin & laudauit sententiam eius; eamque non esse habendam vt communem vel vulgarem, aut ex sensibus humanis depromptam, sed diuinitus à Deo Patre illi per Spiritum sanctum infusam, ceteris audientibus, patefecit. A

XVIII. DE SVMMO SACERDOTIO. Hinc etiam, quoniam diuina illa Sapientia præuidebat fore, vt in Ecclesia sæpiùs eiusmodi quæ ad fidem pertinent, orirentur controuersiæ ac disceptationes, iure consuluit, vt à quo quid quolibet tempore decernendum foret, in comperto esset: & ne ex cuiusque animi sententia fide in diuersa distracta, diuina in Ecclesiam collata sacramenta vilescerent, vnum idemque visibile omnibus caput statuendum putauit, cui ceteri subessent ac parerent. Quod quidem iure diuino humanoque semper vbique gentium factitatum esse, compertissimum est. Apud Hebræos enim summum Pontificem, qui ceteris præesset sacerdotibus, à Deo institutum esse, non est qui nesciat: de quo præter illa quæ leguntur in diuinis Scripturis, hæc Iosephus [a] aduersus Apionem agens habet his verbis: Quæ poterit lex esse melior, aut iustior, quàm ea quæ Deum Principem omnium esse confirmat, sacerdotibus in communi quidem res præcipuas dispensare permittit, summo verò Pontifici aliorum sacerdotum principatum competenter iniungit?]hæc Iosephus. Sed & quænam apud Gentes optimis legibus reperitur instituta Respublica, in qua non vnus esset summus sacerdos, qui iure & auctoritate ceteros antecelleret sacerdotes? Non morabimur hæc in singulis demonstrare: satis ad exemplum ipsa in primis Romana Respub. in qua Pontifex maximus maximum omnium tum in ceteros sacerdotes, tum in alios magistratus sibi vendicabat imperium. In Athenienſium quoque Republica summus etiam sacerdos erat, qui in Areopago rogabat singulorum sententias ac colligebat. est de his exemplum in decreto, quod Iosephus [b] recitat, facto sub Principe Agathocle. B C

[a] *Ioseph contra Apion. lib. 2.*

[b] *Ioseph. antiq. lib. 14. c. 16.*

XIX. Quod igitur diuino humanoque iure, hac optima rationique in omnibus consentanea institutione, sanctè pieque ab omnibus, nonnisi numine impellente, vel naturæ iure id exigente mutua velut quadam consensione factum esse reperiretur: Iesus qui non legem scriptam venisset abrogare, iusve naturale à Deo menti cuiusque insitum labefactare, sed numeris omnibus omnia absolutissima reddere, instituto iam in Ecclesia collegio Apostolorum, ex illis vnum omnium maximum ac principem, qui ceteris præesset, elegit. Fuit hic Simon Ioannis, siue dixerimus Ionæ (est idem Ioannes quod Ionas abbreuiatè apud Hebræos) hic inquam, qui (vt vidimus) tam prompto & alacri animo, quæ diuinitus acceperat de Christi diuinitate, palàm confessus fuit; & ab eo gratiam rependente, sponsionem illam omnium maximam, quòd Cephas vocandus esset, acceperat; in præsentiarum est id feliciter consecutus, dicente ei Domino: Tu es Cephas (sic enim vocem hanc, vt à Domino Syriacè est prolata, describimus) & super hanc Cephan (quod significat durissimam petram) ædificabo Ecclesiam meam: Latinè sic dicenda sententia: Tu es Petra, & super hanc Petram, &c.] sed vsitatiùs loco Petræ, Petrus, quòd magis conueniat viro vox masculina, dici consueuit. At de nomine Petri, quòd idem sit ac Petra, & non deriuatiuum ab ea, satis superiùs ostensum est, cùm de Cephæ nomine disseruimus; eosque insigniter decipi ignorantia vocis Syriacæ demonstrauimus, qui Petrum non esse petram, sed à petra deductum esse, existimarunt. PETRI PRINCIPATVS. D E

XX. Quoniam verò hoc sacro Apostolorum conuentu Dominus noster Iesus Christus Ecclesiæ suæ sanctæ iacturus fundamentum, primarium lapidem ponit, dicens: Tu es Petrus, &c.] quod instituti ratio postulat, de ipso Ecclesiæ fundamento paulo fusiùs agamus. Nemo quid abiectum vel humile cogitet, dum audit super Petrum à Christo esse superædificatam Ecclesiam, quasi tanta structura super hominem quempiam innitatur: nam sic eam dicimus supra Petrum esse à Christo fundatam, vt idem ipse Christus basis quædam sit, ac potiùs structuræ fundamentum, de quo Paulus [c] ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.] Et quoniam sicut caput est Ecclesiæ Christus, ita & caput Christi (vt idem ait Apostolus [d]) Deus est: meritò affirmandum sit tantam molem ædificij potissimùm

[c] *1. Cor. 3.*

[d] *1. Cor. 11.*

supra

A supra Deum inniti, in quo omnis [a] ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Verùm quantumlibet Deus omnipotens totum hoc quod oculis cernitur, admirabili quadam sapientia ac prouidentia moderetur: nihilominus tam in cælo quàm in terra statuit principatus, quibus qui sunt subditi pareant. quamobrem licet ipse sit auctor Ecclesiæ, protector, ac moderator; tamen principatum quemdam in ea esse voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in eius successores propagauit. Sicut ergo (quod certum est) nemo potest aliud ponere fundamentum, præter id quod positum est, quod est Christus; ita etiam nec aliud quispiam ponet, quàm quod posuit Christus, neque conuellet, quod ipse firmauit, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.] [a] *Ephes. 2.*

ECCLESIAE FVNDAMENTA.

Hanc nihilominus sententiam, quantumuis apertam ac perspicuam, Nouatores de- XXI.
B struere volentes cauillationibus, eò amentiæ prouecti sunt vt dicere non erubescentes eam non esse intelligendam de Petro, sed de Christo, in alienum prorsus sensum & longè à vero diuersum distrahere hæc verba non veriti sint; adeò vt non magis Petri, quàm aliorum Christianorum hominum, de quibus Apostolus dicit: Et vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto] velint habitam esse rationem. Verùm quàm germanè, quàm piè ac sanctè ea Christi verba sancti Patres semper acceperint; instar omnium vnus satis idoneus posset esse testis Cyprianus, qui temporis antiquitate, doctrinæ præstantia, martyrij denique dignitate & amplitudine ceteros facile antecelcere videatur: quem, quid in eam sententiam dixerit, audiamus: in primis enim ad Cornelium scribens hæc ait [b]: Petrus tamen, super quem ædificata à Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omnibus loquens, & Ecclesiæ respondens voce, ait: Domine, ad
C quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, &c.] hæc eadem scribens ad [c] Florentium Pupianum, cuius verba superius recitauimus. Idem de habitu virginum sic: Petrus etiam, cui oues suas Dominus pascendas tuendasque commendat, super quem posuit & fundauit Ecclesiam aurum quidem sibi esse & argentum negat.] Idem de vnitate Ecclesiæ: Super illum vnum (*Petrum scilicet*) ædificat Ecclesiam suam.] & infrà hæc etiam verba, post multa de primatu Petri: Hoc erant vtique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis: sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & cathedra vna monstretur, & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur.] alia id genus multa ibi habet, quæ breuitatis causa prætermittimus. Rursum de bono patientiæ: Item, inquit, Petrus, super quem Ecclesia Domini dignatione fundata est, &c.] hæc Cyprianus, qui de Pe-
D tro sæpè eadem inculcat. Antiquior ipso quidem Tertullianus [d], licet alioqui in Romanam Ecclesiam parum æquus, hæc de Petro nihilominus: Latuit aliquid Petrum ædificandæ Ecclesiæ petram dictum ?] Idem in libro de monogamia: Petrum solum inuenio maritum per socrum: monogamum præsumo per Ecclesiam, quæ super illum ædificata, omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura.] & in libro de pudicitia: Qualis es, inquit, euertens atque commutans manifestam Domini intentionem, personaliter hoc Petro conferentem: Super te, inquit, ædificabo Ecclesiam meam.]

[b] *Cypr. epist. 55*

[c] *Cypr. epist. 59*

[d] *Tertull. lib. de præscript. c. 22.*

Origenes [e] item in hunc modum: Petro summa rerum de pascendis ouibus cùm tra- XXII.
deretur, & super ipsum velut super petram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtu- PATRVM OMNIVM VNA SENtis alterius ab eo nisi charitas exigitur.] idem [f] ipse alibi: Petrus, super quem Christus
E fundauit Ecclesiam, duas tantummodo epistolas scripsit.] Epiphanius [g] verò non minùs eleganter profitetur eadem; cuius idcirco verba audiamus: Ipse Dominus, inquit, constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei ædificata est, & portæ inferorum non valebunt aduersus illam: portæ enim inferorum sunt hæreses & hæresiarchæ, &c.] At quid Hilarius [h] de Petro? O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cælo.] hæc ille. Hieronymus [i] insuper scribens ad Damasum, egregius ceterorum veritati adstipulantium socius inuenitur, sic dicens: Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicumque extra domum hanc agnum comederit, profanus est.] idem alibi: Si-

TENTIA.

[e] *Orig. in epist. ad Rom. cap. 6 lib. 5.*

[f] *Orig. in Mat. de can. nouo testamenti.*

[g] *Epiph. in Ancorat.*

[h] *Hilar. in Mat. c. 16.*

[i] *Hier. epist. 17.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Hier. aduers. Pelagian.
[b] Hier. in Isai. c. 2.
[c] Hier. in Mat. c. 16. cōtra Iouinian. lib. 1. ad Marcell. epist. 54.

XXIII.

[d] Ambros. de in car. c. 4. in fin & c. 5.

AMBROSII DISTINCTIO.

[e] Ambros. ser. de fide Petri.

[f] Aug. Retract. lib. 1. c. 21.

XXIV.

[g] Cyril. de Trinit. lib. 4.
[h] Cyril. in Ioan c. 12. lib. 2.

[i] Basil. aduers. Eunom. lib. 2.
[k] Basil. hom. 29 de pœnit.

[l] Greg. Nazian. orat. de moder.

[m] Chrysost. in Matth. hom. 55
[n] Hierem. 1

XXV.

[o] Aug. in Psal. contra partem Donatist. Habetur tom. 7. in prine.

AVGVSTINI SENTENTIA

bi [a]: Sicut ille princeps philosophorum, ita hic Apostolorum fuit, super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est, quæ nec impetu fluminis, nec vlla tempestate concutitur.] ac iterum [b]: Super vnum montium Christus fundat Ecclesiam, & loquitur ad eum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.] atque hæc eadem alibi sæpiùs [c].

Ambrosius etiam id ipsum multoties testatum reliquit, vt cùm ait [d]: Vos autem quem me esse dicitis? Petrus statim, loci non immemor sui, primatum egit, primatum confessionis vtique, non honoris; primatum fidei, non ordinis.] hæc de Petro Ambrosius, cùm nondum caput Ecclesiæ fuerat à Domino constitutus. sed quid subdit? Hic est ergo Petrus, qui respondit pro ceteris Apostolis, immo pro ceteris, & ideo fundamentum dicitur.] & post pauca: Fides ergo est Ecclesiæ fundamentum: non de carne Petri, sed de fide dictum est: quia portæ inferi non prævalebunt, sed confessio fidei vicit infernum.] hanc idcirco Ambrosius de carne Petri & fide Petri habet distinctionem, ne videretur cum Petro etiam interiisse Ecclesia: ceterùm nonnisi ex fidei confessione eam Petrus prærogatiuam promeruit. vnde idem Ambrosius [e] hæc alibi: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tamquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemque contineat, &c.] Certè ipsum Ambrosium non aliud quàm hoc ipsum sensisse, quòd Petrus sit petra, super quam Ecclesia sit fundata, Augustinus testatur [f].

Sic etiam eodem sensu super fidem Petri & aliqui alij dixerunt fundatam esse Ecclesiam; non quòd illam separarent à persona Petri, sed ne vno extincto Petro, etiam fides Christi ipsaque Ecclesia corruisse videretur; cùm & Dominus sit Petro pollicitus, fidem ipsius nullo vmquam tempore desituram. Nam & Cyrillus [g], qui istud ipsum dixerat in libris de Trinitate, quid alibi [h] profiteatur, attendamus: Non Simon, inquit, fore iam nomen sibi, sed Petrus, prædicit: vocabulo ipso commodè significans, quòd in eo tamquam in petra lapideque firmissimo suam esset ædificaturus Ecclesiam.] In eodem sensu Basilius [i] etiam hæc de Petro: Quoniam fide præstabat, Ecclesiæ in se ædificationem suscepit.] & alibi [k]: Etsi, inquit, Petrus petra est, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra est. Christus enim re vera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram: largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est: Vos estis, inquit, lux mundi. Sacerdos est: sacerdotem facit. Petra est: petram facit, &c.] Rursus etiam Gregorius [l] Nazianzenus hæc habet verba, dum agit de Petro: Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta fidei suæ credita habeat?] hæc Gregorius. Chrysostomus item, qui in eamdem sententiam locutus videbatur, hæc, locum illum Matthæi explicans [m], ait: Pater ad Hieremiam dicebat [n]: Sicut columnam ferream, & sicut murum æneum posui te. sed ipsum quidem genti vni Pater, hunc autem vniuerso terrarum orbi Christus præposuit.] & paulo pòst sic: Ego tibi dico, inquit, tu es Petrus, & ego super te ædificabo Ecclesiam meam.] & alibi: Princeps Apostolorum Petrus, super quem Christus fundauit Ecclesiam, verè immobilis petra, & firma confessio, nonne pauper erat? &c.]

Non prætereamus Augustinum, qui & istæc de Petro in Ecclesia aduersus Donatistas cani voluit his versibus [o]:

Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede,
Et in ordine illo Patrum quis cui successit, videte,
Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.]

Hæc cùm dicat, atque occini in Africana Ecclesia ipse velit: cur Nouatores de eodem Patre quæstionem mouent, quasi hæc verba, Et super hanc petram] intelligenda dixisset de Christo? Sed ad hæc & alia quæ superiùs ex eodem auctore citauimus, dum de Cephæ nomine egimus, prouoco illos. Quòd si idem ipse in Retractationibus suis legentium arbitrio relinquat, quam velint ex duabus sententiis alteram sequi; hæc idcirco tunc ipse (quod aliàs diximus) quòd vim vocis Syriacæ minùs fuerit assecutus, dum putauit (quod ait) nomen Petri non esse idem quod petra, sed deriuatum ab ea. At ne eadem sæpè repetere cogamur, consule quæ superiùs dicta sunt de nomine Cephæ.

Porrò

A Porrò nullum est dubium, quin idem Pater sit fidissimus assertor primatus Petri, vt cùm ait [a]: Quis enim nesciat Apostolorum principem beatissimum esse Petrum? &c.] [a] Aug. in Ioan. tract. 56.

In hanc sententiam hæc S. Leo [b]: De toto mundo vnus sanctus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus, &c.] hæc ille, qui plura habet id genus. Istæc ipsa omnia etiam in sacrosancto Concilio Oecumenico Ephesino [c] coram Patribus, Apostolicæ sedis Legatus Philippus his professus est verbis: Non ignara est vestra beatitudo, totius fidei, ceterorumque omnium Apostolorum caput beatum Apostolum Petrum extitisse.] idemque inferius hæc verba [d]: Nulli dubium, immo sæculis omnibus notum est, sanctum beatissimumque Petrum Apostolorum principem, & B caput, fideique columnam, Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, à Domino nostro Iesu Christo, Saluatore nostro, humanique generis Redemptore, cælestis regni claues accepisse; soluendi atque ligandi potestate, quam acceperat, vsum fuisse; necnon per successores suos hucusque semper viuere, causas decernere, semperque victurum esse.] hæc ille in frequenti ac plena Synodo. XXVI. [b] Leo serm. 2. in Anniuers. die sua assumpt. [c] Act. Ephes. Concil. to. 2. c. 5. edit. Peliana. [d] Idem ibid. c. 16.

Denique ne vlteriùs longiori digressione vagemur, sed vno verbo dicamus: quotquot post recitatos fuerunt scriptores Ecclesiastici Orthodoxi, quotquot etiam fuerunt Synodi in Spiritusancto legitimè congregatæ, id ipsum omnes æquè constanter ingenueque professæ sunt, Petrum scilicet à Christo Domino fundamentū Ecclesiæ esse constitutum: atque adeò, vt sicut (quod diximus) nemo potest fundamentum aliud ponere, præter id quod positum est, quod est Christus; ita nemo reuellere aut dissoluere vmquam valeat C Ecclesiæ fundamentum, quod posuit Christus, compaginatum Christo, ac stabilitū verbo Christi. Hæc itaque adeò solida atque constantia, verbo Domini ac totius Catholicæ Ecclesiæ consensione recepta atque probata, velle iterum in dubium reuocare, nonnisi emotæ mentis, perfrictæ frontis, infrenis linguæ, ac denique vecordis hominis esse potest. Sed insaniant licet: firmata tamen semel verbo Domini supra firmam petram Ecclesia, portæ inferi non prævalebunt, sicut nec prævaluerunt, aduersus eam. Verùm stabit & in hoc verax sententia Domini qua dicit [e]: Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.] Ceterùm quod pertinet ad primatum Petri iam verbis Domini stabilitum: quomodo aliàs in futurum frequentiùs fuerit demonstratus, & certis quibusdam signis euidentissimè declaratus, ac subinde in posteros propagatus, suis locis opportuniùs dicemus; nec suo etiam loco tacebimus, quomodo D Dominus pollicitus sit se daturum claues Petro, & quando id impleuerit. Nunc verò ad ipsam Euangelicam historiam redeamus. XXVII. FVNDAMENTVM IMMOBILE. [e] Matth. 21

In hunc modum stabilito Ecclesiæ Catholicæ fundamento; Dominus comminatus [f] ne cui dicerent quòd ipse Christus esset, docens eos quid passurus Hierosolymis; & quomodo postea tertia die resurrecturus esset palàm prædixit. Tunc Petrus apprehendens eum, cœpit increpare illum, dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Ad quem conuersus Iesus, redarguens eum dixit: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.] Hinc certè videmus (inquit Ioannes Ghrysostomus [g]) non à se ipso, sed ex reuelatione priora illa dixisse: quia in his quæ reuelata non sunt, turbatur, & percellitur, & centies audiendo non sentit quod dicitur. Didicerat quæ professus fuerat rudimenta fidei, quòd Christus esset filius Dei: E sed nondum didicerat mysterium Crucis: non enim adhuc, sicut illud, fuerat ei reuelatum à Patre: vt meritò dicatur sapere quæ sunt hominum, & non quæ sunt Dei, apparentque humano spiritu ea dixisse; & quia immenso quodam [h] amore illius tenebatur, nonnisi quæ pacifica ac iucunda essent, cupiebat illi: vt cùm in monte Tabor dixit: Faciamus hîc tria tabernacula, tibi vnum, &c.] Sicque quantumlibet appellet eum satanam, non tamen [i] afflatum dicit spiritu satanæ, sed humano potiùs, quippe quòd sapiat quæ sunt hominum. Porrò sic appellat eum satanam, non quòd sit spiritus ille nequam (quomodo enim vel esse, vel agi poterat diabolico spiritu, cùm Dominus illum, quòd quæ sunt hominum & non Dei sapiat, tantùm accuset?) sed satanam appellat, hoc est, aduersarium (id enim propriè hæc vox σατανὰς significat) vt qui Cruci ipsius aduersaretur: sic & eumdem sibi esse scandalo dicit, quasi impedimento siue offendiculo in via, dum obsistit Domino, ne pateretur. Eo verò velut terræmotu etsi concussus est XXVIII. CHRISTVS PRAEDICIT DE SVA PASSIONE. [f] Matth. 6. Marc. 8. Luc 9. [g] Concord. c. 66 [g] Ioan. Chrysost. in Matthæum hom. 55. [h] Hieronym. in Matth. c. 6. [i] Chrysost. in Matth. hom. 55

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus est Petrus, non tamen conuulsa est ipsa petra, verbis Domini compaginata & stabilita, quam immobilem fore permansuram promisit. A

Post hæc conuocata turba, de tollendo ab vnoquoque crucem suam, & vt sequerentur se, tradidit disciplinam; & quæ foret pœna non confitentis, sed erubescentis, admonuit, prædixitque de suo aduentu cum gloria. Inde [b] post dies fermè octo assumens secum Petrum, Iacobum, & Ioannem, ducit eos in montem excelsum seorsum; & dum oraret, transfiguratus est ante eos, adeò vt sicut Sol facies eius resplenderet. Visi sunt Moyses & Elias loquentes cum eo de excessu quem Hierosolymis impleturus erat: quid tunc Petrus dixerit, ac cetera quæ sunt secuta, Euangelistæ fusiùs prosequuntur. Montem illum excelsum, fuisse Tabor in Scripturis diuinis celeberrimum, apud omnes est in confesso. Hunc Iosephus [c] Itabyrion nominans, situm scribit inter Scytopolim & Campū magnum protensum in altitudinem triginta stadijs, ex Septentrionali parte esse inaccessum, in vertice habentem planiciem viginti stadiorum. De eo item Hieronymus [d] hæc habet: Tabor terminus Zabulon: est autem mons in medio Galilææ campo, mira rotunditate sublimis, distans à Diocæsarea decem millibus contra Orientalem plagam: qui confinium quoque inter tribum Issachar & Nephtalim fuit.] hæc ille. Idemque superiùs, distare ait ab eo Naim duobus milliarijs contra Meridiē, Nazareth verò contra Orientalem plagam ab eo distare quindecim milliariis. Auctor est Beda [e], in memoriā tam glorioſi mysterij, tres illic in montis vertice esse ædificatas ecclesias, secundùm quod dixerat Petrus: Faciamus hic tria tabernacula] grande insuper apud eas monasterium esse constructum. Fuisse totam planiciem mōtis verticis muro cinctam, atque munitā aduersus Romanos, idem qui suprà Iosephus testatur. Christianos illò accedere consueuisse religionis causa, affirmat S. Hieronymus [f], qui de Paula hæc scribit: Scandebat montem Tabor, in quo transfiguratus est Dominus: aspiciebat procul montes Hermon & Hermonium, & campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara, & omnis exercitus eius, Barach vincente, prostratus est: Torrens Cisson, qui mediam planiciem diuidebat; & oppidum iuxta Naim, in quo viduæ suscitatus est filius, monstrabatur.] hæc ille. Sed iam ceteras res à Domino gestas prosequamur cœpto ordine. B C

XXIX. [a] Matt. 16. Marc. 8. Luc. 9. Concor. Euāg. c. 66. [b] Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. Concord. c. 67. TRANSFIGVRATIO DOMINI. [c] Ioseph. de bel. Iud lib. 4. c. 2. [d] Hier. de locis Hebraic. [e] Beda de locis sanctis. c. 17. [f] Hier. epist. 27.

Sequenti [g] verò die cùm iam descēdisset de monte, dæmoniacum curat, quem discipuli eius curare non potuerant, quos incredulitatis redarguit, & quanta tribuenda essent habenti fidem, adiunxit. Post hæc Galilæam [h] peragrans, rursus de futura sua passione sermonem ingessit: quo contristati sunt discipuli eius, ac timentes non ausi sunt quicquam eum rogare. Cùm verò aduenisset Capharnaum, exactor tributi de didrachmate persoluendo à Domino, Petrum interpellat. Iesus quamuis se ab eo tributo esse liberum demonstraret, tamen ne offenderentur homines, iussit Petrum piscari, & de statere inuento in ore piscis persolui tributum. Quòd cùm didrachma sit dictum, non aliud esse videtur, quàm illud quod à Domino est imperatum filijs Israel: nimirum vt viri omnes à vigesimo anno & suprà pro redemptione & propitiatione sua darent in vsum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachma: duo autem didrachmata vnum faciunt staterem, duo autem stateres vnam vnciam, prout Epiphanius [k] docet his verbis: Libra habet duodecim vncias: vncia habet stateres duos: stater quidem est dimidium vnciæ, haber autem duo didrachmata. Siclus, qui & quadrans dicitur, quarta pars est vnciæ, dimidium stateris habens duas drachmas: vnciæ enim erant octo drachmæ.] hæc Epiphanius, quibus consentientia scribit Hieronymus [l], & alij. D

XXX. [g] Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. Concord. c. 68. [h] Concord. c. 69 DE PERSOLVENDO DIDRACHMATE. [i] Exod. 30. [k] Epiphan. lib. de mens. & pond. [l] Hier. in Ezech c. 4. & Ioseph. antiq. lib. 3 c. 9.

Vsque autem ad Vespasiani tempora persseuerasse eiusmodi tributi solutionem, vt singuli duas dragmas offerrent in templo, Iosephus [m] auctor est: qui addit, templo destructo, ac subactis Iudęis, illud ipsum didrachma ab omnibus Iudæis vbiq. gentium habitantibus in Capitolium ferri iussum. sunt hæc verba ipsius: Stipendium verò, vbicūque degerent, Iudæis indixit, binasque drachmas singulis annis deferre in Capitolium iussit, ita vt antehac Hierosolymorū templo pendebant.] sic namque vbicūque gentium agere solerent Iudæi, singulos eorum eiusmodi didrachma pendere solitos, idem [n] auctor affirmat. Putarunt nonnulli, eò quòd dixerit Dominus, interrogans Petrum: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis?] dictum didrachma, tributum esse, quod tunc Iudæi Romanis persoluerent. Sed hæc minimè nobis probrantur: quandoquidem id quod in exemplum deducitur, non est id ipsum de quo agitur. Porrò ea de Regibus gentium exempli causa à Domino fuisse inducta, nulli dubium est: E

XXXI. [m] Ioseph. de bello Iud. lib. 7. c. 26. in fin. [n] Idem antiq. lib. 1. c. 12. IVDAEI ROMANIS DIDRACHMA SOLVERVNT

nam

A nam quo modo veritate consistere potest, & ad Christum inferri quod dicitur de Regibus gentium, qui non exigunt tributum à filijs? num ex Regibus gentium erat progenitus Christus, vt immunis esset à pensione tributi? Sed optimè illud infertur: sicut Reges gentium à filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium esse immunem à tributo, quod Deo penditur ad vsum templi. Verùm enimvero diuersi generis fuisse tributum, quod Iudæi persoluebant Romanis, opportuniùs suo loco agemus, cùm de numismate census, quod ostensum est Christo, fusiùs disseremus. Qui ergo venit in omnibus legem implere, didrachma etiam, ne quisquam ex Iudæis offenderetur, persoluere non recusauit.

Sed quòd præ ceteris Petrus interpellatur pro Domini tributo, eidemq. de eo soluendo præ ceteris mandatur cura, ac ad piscandum mittitur; & inuento statere, pro Domino ac pro se exactori soluere iubetur: quid aliud nisi Petri primatum insinuat? Verùm cum Reges non à filiis tributum exigere solere, Dominus monstrasset: inde nec se nec suos tributi lege teneri, perspicuè inferre voluit. vt & hinc videas quàm perperam ex his Nouatores nouam inferant sententiam, sacerdotes ac clericos non esse immunes à Principum vectigalibus. Quid de his dicam, cùm Reges gentium tantum detulerint sacerdotibus suis, vt absque tributo eos liberos agere voluerint, hisque maiora præstiterit Pharao [a] Rex Ægyptiorum sacerdotibus suis? Apud Romanos tantum abfuit vt ipsi tributa persoluerent, vt potiùs sumptus acciperent ex ærario, vt Dionysius [b] Halicarnassensis testatur. Ceterùm non subest ampliùs aliqua ratio vitandi scandali, qua pro se & Petro voluit Iesus staterem pendi: nam tunc venerat implere legem; & necdum à Patre acceperat gentes hereditatem suam. At cùm ille Rex Regum mundo innotuit, & regale instituit sacerdotium: quænam subest ratio vitandi scandali, si tributum à suis sacerdotibus non soluatur? Vnde & Hieronymus [c] optimè hoc in loco: Nos, inquit, pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.] quòd scilicet immunes essent sacerdotes, ac omnis Ecclesiasticus ordo à pensione tributi, Christi causa, cuius respectu Principes Christiani nullum illis de ea re negotium exhiberent. atque hæc obiter, sed aliàs locupletiùs. Et vt redeamus vnde digressi sumus: hæc declarauit Christus de primatu Petri: nam quantumlibet antea id sæpiùs demonstrasset, tamen quòd [d] suborta fuisset in itinere contentio inter Apostolos, quis eorum videretur esse maior, Iesus factis potiùs, quàm verbis, voluit eos admonuisse. Ceterùm non prætermisit admonere eos: nam cùm essent domi, ac de his quæ tractassent in via, rogaret eos; ea occasione de humilitate sectanda egregiam instituit orationem: & ne inuidiæ stimulis exagitarentur, apertè monstrauit, eo maiores fore homines in regno cælorum, quo hic humiliores animo extiterint, nec nisi humiles illuc ingressuros. B D

XXXII. A TRIBVTO QVI SINT LIBERI. [a] Genes. 47. [b] Dionys. hist. Rom. lib. 2. PETRI PRIMATVS ITERVM DECLARATVS. [d] Matth. 19 Marc. 9. Luc 9. Concord c. 70.

Inter hæc Ioannes Iesum interpellat de homine, qui in eius nomine dæmonia eiiceret. At ille nullum ea de causa negotium ei faciendum dixit, quòd non esset aduersarius, qui suo nomine aduersus dæmones vteretur. Rursus institutam semel persequens orationem; sicut præmium illi qui paruulum quempiam nomine suo reciperet, vel quid minimum eidem impartiretur eodem nomine, fore prædixit; ita [e] etiam grauissimis pœnis esse subijciendum præmonet, si quis aliquem ex pusillis qui in ipsum crederent, quoquo modo offenderet; habereque illos Angelos defensores ac testes, qui semper videant faciem Dei Patris: omniaque insuper hic à nobis sufferenda, quantumlibet grauia, quàm pati extorres esse à regno cælorum, admonuit: seque venisse in hunc mundum saluatorem, perinde ac pastor solet, relictis ceteris, ouem perditam quærere in deserto. Postmodum peccantes [f] admonendos esse docuit, & quo ordine id faciēdum esset, commonuit Apostolos: in eorumque esse arbitrio eosdem soluere atque ligare: & quod ipsi statuissent in terris, haberi ratum in cælo. Roganti tum Petro, quoties peccanti homini deberet ignoscere, num septies? respondit: Non tantùm septies, sed etiam septuagies septies: Post hæc verò exemplo duorum conseruorum debitorum, eosdem ad remittenda aliorum errata eleganter instituit; quorum alterum à domino suo debiti remissionem consecutum, quòd conserui sibi pauca debentis non misertus fuisset, dominus iratus tradidisset cruciandum tortoribus, quoadvsque redderet vniuersum debitum. E

XXXIII. [e] Matt. 18. Marc. 9. Concord. c. 72 [f] Matth. 18 Concord. c. 72

Tortoribus quidem iure antiquo Romanorum tradi olim debitores, nulla est dubitatio: habes apud Liuiū [g] id sæpè testatum, nimirū debitores, qui soluendo non essent,

XXXIV. [g] Liu. decad. 1. lib. 1. & 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEBITORVM ANTIQVAE POENAE.

dari in seruitium creditoribus, ab illis in ergastulum trudi, ac verberibus flagellari. Dionysius [a] quoque idem testatur, additque non debitores tantùm, sed & eorum filios creditoribus tradi solitos. Certè longè his immitior erat ac inhumanior lex duodecim tabularum, quæ his verbis conscripta recitatur à Gellio [b]: Æris confessi, rebusque iure iudicatis, triginta dies iusti sunto: post deinde manus iniectio esto, in ius ducito: ni iudicatum facit, aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus quindecim pondo, non minore, aut si volet maiore vincito. si volet, suo viuito. ni suo viuit; qui eum vinctum habebit, libram farris endo dies dato. Si volet, plus dato.] Erat, subdit auctor, ius interea paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantaque pecuniæ iudicati essent prædicabatur: tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè venũ ibant: sed eam capitis pœnam, sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis, permiserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes me inuidiam istam fortè formidare: Tertijs, inquit, nundinis partes secanto. si plus minúsue secuerunt, sine fraude esto.] hæc apud Gellium lex duodecim tabularum. Porrò quantumlibet mitiores Romani redditi, à nece debitorum & sectione abstinuisse visi sint: tamen vsque ad Constantini tempora, debitores, eorum legibus, plumbatis cædi consueuisse constat: siquidem idem Imperator [c] Christiana mansuetudine imbutus, à plumbatarum ictibus primus exemit debitores. Apud Iudæos legibus Romanorum adstrictos, iisdem pœnis affici debitores consueuisse, à Domino recitata parabola non obscurè indicat.

[a] Dionys. Halic. lib. 5. Rom. lib. 6.
[b] Gell. lib. 20. c. 1.
[c] l. 4. & 7. de exact. C. Theo.

XXXV. CHRISTI MIRACVLA.

Post hæc autem [d] ea oratione absoluta, Dominus noster inde recessit, atque è Galilæa migrauit: cumque Hierosolymam ad festum diem, qui Scenopegia dicebatur, iturus, à Samaritanis prohiberetur hospitio; discipulos paratos vlcisci, redarguit. In itinere [e] adhuc posito, apud quoddam castellum, occurrunt decem viri leprosi à longè stantes, ac clamantes implorabant eius opem: quos Dominus abire iussit ad sacerdotes: cumq. illi obtemperantes irent, mundati sunt: at ex illis vnus tantùm rediens, gratias illi egit. Perueniens [f] inde Hierusalem, ipso die festo ascẽdit in templum, ac docuit populum, laudantibus aliis, aliis minantibus, & aliis aduersantibus ac apprehendere conantibus, quos Dominus sermone repressit. Perrexit [g] inde ad montem Oliueti, qui adiacet Hierosolymis à plaga Orientali: vnde in templum rediens, sedens docebat populum: tunc oblatam sibi mulierem deprehensam in adulterio, deficientibus accusatoribus, absoluit, perseuerans docere populum: at contradicentibus Pharisæis, & lapidare eum quærentibus, se ab illorum subduxit aspectu, & exiuit de templo. Præteriens [h] autem, videns hominem cæcum à natiuitate, faciensque lutum ex sputo, liniuit ex eo oculos eius, præcepitque abire ad Natatoriam Siloæ, illicque oculos lauare: quod vt ille fecit, visum recepit.

[d] Matth. 19 Marc. 10 Luc. 9. Ioan. 7. Concord. c. 73.
[e] Luc. 17. Concord. c. 74.
[f] Ioan. 7. Concord. c. 75.
[g] Ioan. c. 8. & 9. Concord. c. 76. & 77.
[h] Ioan. 9. Concord. c. 78.

XXXVI. DE PONTE SILOE.

Quod spectat ad aquas Siloæ, hæc de iis tradit Hieronymus [i]: Siloam autem fontem esse ad radices montis Sion, qui non iugibus aquis, sed in certis horis diei ebulliat, & per terrarum concaua ad antra saxi durissimi cum magno sonitu veniat, dubitare non possumus, nos præsertim, qui in hac habitamus prouincia.] hæc Hieronymus. Quomodo verò fons ille primùm eruperit precibus Isaiæ, & vnde nomen acceperit, Epiphanius [k] his verbis eiusmodi recenset historiam: Fontem quippe Deus Siloam causa Prophetæ effecit: quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est, vti vndas illinc emittere dignaretur: & confestim dimisit illi cælitus aquam viuentem, vnde fortitus est locus ille appellationem Siloam, quod si quis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque Rege, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Isaiæ effectum vt exigua lympha scaturiret, quòd populus in obsidione hostium teneretur; ne ipsa periret vndis destituta ciuitas. Milites igitur perscrutabantur vndique vbinam sedare sitim daretur, ignorabant enim. Vrbe quippe iam potiti, obsidebant Siloam. Quandocumque itaque indigentes Iudæi aquatum venerant, scaturiebat eis vnda, & aquabant: exterarum verò nationum homines reperire nesciebant; latex namque aufugiebat. Eoque vsque ad hodiernum diem eructatur clanculum, quò significetur mysterium. Ceterum quandoquidem Isaiæ Prophetæ istud acceptũ referunt, in perennem eius

[i] Hier. in Isai. c. 8.
[k] Epiph. de vita & interitu Proph. c. 7.

A eius rei memoriam, populus accuratè Prophetam isti solo cùm gloria & honore reddidit; vt per eius intercessionem, in consummationem vsque sæculi, aquæ huiusmodi fructus impetretur, cui scilicet vsum referebant acceptum.] hæc Epiphanius, cùm agit de sepulchro Isaiæ apud Siloam posito. Huius quoque fontis meminit & Iosephus.

XXXVII. DE SABBATICO FLVMINE.

At huic fonti Siloæ haud valde dissimilis videtur fons ille seu fluuius item in Palæstina, Sabbaticus dictus, quòd die tantùm sabbati flueret, cæteris diebus alueo sicco, non apparens, de quo his verbis mentionem facit Iosephus [a], dum agit de Vespasiano Imperatore, qui illum vidit: Conspicit in itinere fluuium cognitione dignissimum: is fluit medius inter Arcas & Raphanæas Agrippæ regni ciuitates; habet autem quoddam peculiare miraculum: nam cùm sit, quando fluit, plurimus, neque meatu segnis; tamen interpositis sex diebus, à fontibus deficiens, siccum exhibet locum: deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similis exoritur: atque hunc ordinem eum semper seruare, pro certo compertum est: vnde etiam Sabbaticus appellatus est, à sacro Iudæorum septimo die sic denominatus.] hæc Iosephus: ex quo erroris arguitur Plinius [b], qui de eodem amne agẽs, semper fluere, sed sabbatis omnibus siccari testatur. Sed de his hactenus. Post reprehensos qui miraculum de cæco illuminato obscurare conabantur, idem Dominus [c] de bono pastore subintulit orationem; qua etiam, mercenarius quis sit, egregiè demonstrauit. Quibus traditis, calumniabantur alij ipsum esse arreptum à dæmone, alij contrà excusabant atque laudabant.

[a] Ioseph. de bello Iud. lib. 7. c. 24
[b] Plin. hist. nat. lib. 31 c. 2.
[c] Ioan. 10. Concord. c. 79

XXXVIII. DE LXXII. DISCIPVLIS.

Post [d] inde verò designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus: quos etiam de his quæ agere deberent, admonuit. Quòd verò de numero discipulorum textus Euangelij reperiantur diuersi, dum alij codices habent, septuagintaduos, alij verò septuaginta tantummodo: inde in ore omnium versatur disputatio, Num septuaginta tantùm, vel septuagintaduo rei veritate discipuli fuerint. Si auctoritate antiquorum res agitur, septuagintaduo reperiuntur. Tatianus enim in sua Euangelica harmonia legit septuagintaduos, Ammonius [e] itidem, Epiphanius [f], Hieronymus [g], Augustinus [h], Beda, & alij recentiores quamplurimi: nec prætermittimus testimonium ex constitutionibus Clementis [i], apud quem septuagintaduo discipuli leguntur. Sed obijcitur, Hieronymum septuaginta discipulos numerare: cùm enim [k] agit de quadragintaduabus mansionibus ad Fabiolam, sic ait: Nec dubium quin de duodecim Apostolis sermo sit, de quorum fontibus deriuatæ aquæ totius mundi siccitatem rigant. Iuxta has aquas septuaginta creuerunt palmæ, quos & ipsos secundi ordinis intelligimus præceptores, Luca Euangelista testante duodecim fuisse Apostolos, & septuaginta discipulos minoris gradus.] Verùm cùm idem ipse perpurgatum omnique labe emaculatum eiusdem Lucæ Euangelium vnà cum aliis tribus ad Damasum mittit, ex emendationibus codicibus restituit [l] numerum septuagintaduorum. Porrò de egregia à se nauata opera in emẽdandis codicibus deprauatis quatuor Euangeliorum, idem ad Damasum scribens hæc ait [m]: Igitur præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Euangelia, quorum ordo hic est, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum; quæ ne multum à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus, vt iis tantùm quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant.] hæc ille, ac plura id genus de labore à se suscepto in tanto negotio obeundo.

[d] Luc. 10. Concord. c. 8.
[e] Ammon. in Cõcord Euang.
[f] Epiph. in Panar. li 2. c. vlt.
[g] Hier. in can. Luc. Euang. c. 10.
[h] Aug. quæst. Euang lib. 2. c. 14. & aliis locis.
[i] Clem. const. lib. 2. c. 59.
[k] Hieron epist. 127. manss. d.
[l] Hieronym in Can. Euang. Luc. c. 10.
[m] Hier. in præfat. in 4. Euang. ad Damas.

XXXIX. DE VSV ABBREVIANDI NVMERI.

Ceterùm haud mirandum si penes aliquos septuaginta tantùm nominatos discipulos quis inueniat: id enim perinde accidit, ac cùm citati reperiuntur Septuaginta interpretes, quos absque vlla dubitatione constat fuisse septuagintaduos, sex è singulis tribubus; tamen breuitatis causa apud nonnullos vsu receptum esse videtur, vt cum illos allegant, Septuaginta tantùm dicant interpretes. Sicut & olim apud Romanos collegium Centumvirum dicebatur, cùm tamen re vera constaret fuisse centum & quinque iudices, qui lites iudicarent; nam tres eligebantur ex singulis tribubus, quæ erant triginta quinque. Porrò si dicere voluerimus, eo numero alludere voluisse Dominum ad illos seniores, quos Deus præcepit [n] Moysi vt eligeret, qui in administranda tanti populi cura essent illi adiumento: planè constat eos fuisse septuagintaduos, additis nimirũ Eldad & Medad, qui in castris remanserant: nam & ipsi (inquit diuina Scriptura) descripti fuerant. quo exemplo perseuerauit apud Iudæos concilium seniorum septuaginta duorum, quod

[n] Num. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sanedrin

Synedrin appellabant, totidemq. fuerunt interpretes magna cura ab Eleazaro Pontifice ad Ptolemæum Regem missi, qui sacros codices in Græcam linguam verterent. A

XL. DE NOMINIBVS DISCIPVLORVM.

Nomina autem discipulorum, qui à Domino fuerunt electi, dum singula exprimere conati sunt aliqui: omnes ferè, quorum inuenerunt in epistolis Pauli fieri mentionem, quos eiusdem Apostoli constat fuisse discipulos, simul confarcinantes, nulla prorsus habita ratione veritatis, inter discipulos Domini adnumerarunt: & quod deterius est, eos admiscuerunt, qui nec Apostolorum discipuli fuisse noscuntur. Primus post Hippolytum (quod inuenerimus) eius rei auctor fuit Dorotheus, qui falso cognomine, Tyrii Episcopus inscribitur, immo & ab aliquibus martyris titulus eidem adiicitur: sed quàm diuersus sit ab illo Dorotheo Tyrio, qui multa passus est temporibus Iuliani Apostatæ, dicemus suo loco: tu consule quæ notauimus in Martyrologio Romano, dum de Dorotheo Tyrio egimus. Hic inquam Dorotheus Cæsarem quemdam vnum fuisse dicit ex B discipulis Domini: Et huius, inquit, meminit Paulus [a], cùm scribens ad Philippenses dicat: Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de domo Cæsaris sunt.] perinde ac si de priuato aliquo homine, & non de Imperatore Paulus loquatur. Sed hæc potiùs risu sunt digna, quàm confutatione, cùm nullum illis temporibus Cæsarem dici potuisse certum sit, nisi qui Imperator futurus eligeretur.

[a] Paul. ad Philip c. 4.

XLI. ANTIQVI DISCIPVLI.

At verò magna certè cautela adhibita, Lucas in Actis [b], dum de Iasone Domini discipulo mentionem facit, quo à recentioribus Apostolorum discipulis distinguat, antiquum discipulum nominat. Ex illis aliquot recenset Epiphanius [c], dum ait: Misit & alios septuaginta duos ad prædicandum, ex quorum numero fuerunt septem viduis præfecti, Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus; & Matthiam ante ipsos, Marcum, Lucam, Iustum, Barnabam, Appellem, Rufum, Nigrum, C & reliquos septuagintaduos.] hæc Epiphanius. Sed quod de Luca ait, res est accuratiùs inferiùs examinanda. At Eusebius [d], qui in his perquirendis haud parum laboris videtur insumpsisse, apertè fatetur, nusquam inueniri catalogum eiusmodi septuagintaduorum discipulorum: recenset tamen aliquos, quos ipse hinc inde expiscatus est, videlicet Barnabam, Sosthenem, Cephan, diuersum à Petro, Matthiam, & Thaddæum: putarem & Ananiam inter eos adnumerandum. Papias [e] antiquus Theologus, auditor Ioannis Euangelistæ, recenset inter eosdem Domini discipulos Aristionem, & Ioannem alium, ab Euangelista quoque diuersum. Hactenus de nominibus discipulorum Domini [f]: qui à prædicatione reuersi, gloriantes quòd dæmones etiam suo subiicerentur imperio, à Domino repressi sunt.

[b] Act. 21.
[c] Epiph. in Panar. hb 1. to. 1. in fine.
[d] Euseb. histor. lib. 1. c. 12.
[e] Apud Euseb. lib. 3. c. 33.
[f] Luc. 10.

XLII. DE GALILAEIS A PILATO OCCISIS.

Interim [g] interpellatus Iesus à quodam legis perito de salute consequenda, cùm docuisset quid agere deberet, parabolam de homine qui incidit in latrones, & de Samaritano subiunxit. Inde [h] Hierosolymis discedens, Bethaniam veniens, apud Martham diuertit; vbi Maria soror eius, ad pedes Domini sedens, audiebat verba illius. Alio post hæc in loco constitutus, multa de orando Deum discipulos suos admonuit. Deinde [i] inuitatus à Pharisæo, aduersus iustitiam Pharisaicam multa disseruit; suosque discipulos, ne illis essent similes, tursumque ne corporis mortem timerent, & alia id genus plura ad virtutes capessendas instituit. Rogatus postea ab altero duorum fratrum, vt communem inter eos diuideret hæreditatem, facere recusauit; deque abiicienda diuitiarum solicitudine & cura, vt aliàs sæpiùs, multa disseruit: paratosque esse debere ad diem nouissimum, atque ad pœnitentiam de admissis iniquitatibus agendam, recenti exemplo vehementiùs inculcauit. His ita [k] intento Domino, de Galilæis occisis à Pilato, cùm seorsum sacrificarent, nuncium est delatum, deque turri illa in Siloe collapsa, cuius ruina decem & octo homines oppressi fuerunt. Constat quidem hos proculdubio fuisse, qui non sacrificarent cum ceteris, sed seorsum, quippe qui sectæ Galilæorum gregales erant, quorum superiùs meminimus. Hi quòd negarent tributum pendendum Romanis, vel pro eis victimas cædendas, cùm hæc omnia Iudæi facerent, templo abstinebant, seorsumque conuentus agebant, ac sacrificia offerebant: quos cùm sacrificantes nactus esset Pilatus, immissis in eos militibus, immaniter trucidauit. Sed magnopere considerandum est, quales essent ceteri Iudæorum, si comparatione horum, quos constat fuisse hæreticos, nihilo meliores istis fuisse testetur Dominus. D E

[g] Luc 10 Concord. c. 81.
[h] Luc. 10. Concord. c. 82
[i] Luc 11. & 12. Concor. c. 84. & 85.
[k] Luc. 13. Concord. c. 88.

XLIII.

Interim [l] verò cùm sabbati die doceret in synagoga, oblatamque sibi contractam mulierem sanasset: mox ab Archisynagogo de die sabbati, quo curasset, mota est controuersia:

[l] Luc. 13. Concord. c. 89.

A uersia: quem Dominus multis redarguit, adeò vt aduersantes iam erubescerent: cumq; multa in eam dixisset sententiam, regnum cælorum grano sinapis, ac fermento, accommodatis ad eam rem collationibus, comparauit. Peragrans [a] postmodum Galilææ ciuitates ac castella, docebat omnes: tumque de multitudine pereuntium, & paucitate eorum qui saluandi essent, admonuit; ob eamque causam contendendum sedulò, ac studendum, non secus ac si per angustissimam portam intrandum esset, persuasit. Hæc cùm diceret, de Herode, quòd quæreret eum occidere, Pharisæi ipsum monuerunt, illinc que recedere suaserunt: quibus ille respondit, sibi non alibi præterquam Hierosolymis fore moriendum: insuper mala, quibus illi perdendi essent, prædixit. Inuitatus [b] post hæc die sabbatiapud Pharisæum quemdam discubuit, vbi sanauit hydropicum, nihilque ea opera præiudicij allatum esse festo diei, pluribus docuit, eosdemque accommodatis exB emplis ad meliorem vitam peragendam instituit. Inde verò turbis astantibus, de abnegatione rerum temporalium multa disseruit. Hieme [c] verò adueniente, Hierosolymam contendit ad festum diem Encæniorum, qui agebatur vigesimaquinta die mensis Casleu [d] (hic est nonus mensis) vsque ad diem octauam: & ad templum veniens, deambulat in porticu Salomonis (eam enim integram remansisse post tot templi ruinas, Iosepho auctore inferiùs dicemus) vbi cùm doceret populum, rursus obortæ sunt contentiones, & quærebant eum Iudæi lapidare. Inde verò recedens, abiit trans Iordanem, vbi turbam sequentem multa docuit [e], ac de oue & drachma perditis, filio prodigo, ac de villico iniquo subintulit parabolas, elegantes quidem, & ad persuadendum magnam vim habentes. Inde [f] autem Pharisæis rogantibus, de matrimonij coniunctione seruanda multa locutus est.

[a] Luc. 13. Concord. c. 93.
[b] Luc. 14. Concord. c. 101
[c] Ioan. 10. Concord. c. 93. IESVS AD ENCAENIA.
[d] 1. Mach. 4.
[e] Luc. 15. 16 Concord. c. 94. & 95.
[f] Matth. 19 Marc. 10 Luc. 16. Concord c. 96. & 97.

C Postea verò de diuite epulone, & mendico Lazaro narrationem intexuit. Quæ quidem parabola ne esset, an rei gestæ vera historia, plurium fuit dubitatio. Nos verò illis potiùs adstipulamur, qui putarunt eam esse historiam. eam certè antiquiores tanquam veram historiam de pœnis damnatorum apud inferos, citare consueuerunt; vnde Tertullianus [g]: Animas torqueri foueriq; penes inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplum.] hæc ille. Euthymius [h] ex traditione quadam Hebræorum, rem verè gestam fuisse tradit, diuitemque illum Nynensem nominatum esse affirmat. Quæ quidem sententia iam rata firmaque haberi debet, quòd multis in locis in memoriam eiusdem Lazari ecclesiæ erectæ habeantur, deque eo in eisdem anniuersaria celebritas peragi consueuerit. Nec quemquam mouere debet, quòd in eadem recensita per Lucam historia, quædam dicantur, quæ re vera consistere non possunt; vt de lingua, de digito, de sinu Abrahæ; cùm animæ solutæ corporibus his membris careant, necesse sit. Nam vsitatum est in diuinis Scripturis, ad faciliorem intelligentiam, vt corporea membra, quibus carent, non tantùm animabus & Angelis, sed etiam ipsi Deo optimo maximo adscribantur. D

XLIV. DE LAZARO HISTORIA.

[g] Tertull. de resurrect. carnis. c. 17.
[h] Euthym. hi Luc. c. 16.

Hæc locutus [i] Dominus, de non inferendo scandalo, & alia plura suos admonuit. De Pharisæo insuper & Publicano exemplum proposuit. Inde verò paruulis ad se perductis manus imposuit: adolescentem [k] denique ad perfectiora sectanda instituit: quibus tamen auditis cùm ille tristis abiret, quàm difficilè esset diuitem intrare in regnum Dei, exemplo cameli per foramen acus deducendi, Dominus monstrauit. De hac quidem similitudine placet quod Caninius [l] de Hebraicis deducens fontibus scribit: fuisse nimirum inter cetera Iudæorum adagia, illis adeò peculiaria ad designandam rem quamlibet E factu impossibilem, apud eos illud frequenti vsu, quo dicerent: Elephantem per foramen acus. Sed pro elephante camelum dixisse Dominum, quòd magis notum esset animal audientibus. Idemque auctor tam de rudente, quem volunt κάμηλον dictum esse à Græcis, quàm & de acus foramine, quo nomine quod dictum aliqui velint portam Hierosolymarum paruam, commentum scitè refellit. Cùm autem hæc adeò admiranda discipuli eius audissent: Et quis, dixerunt, potest saluus fieri? Dominus verò possibilia esse apud Deum, quæ hominibus impossibilia viderentur, edocuit.

[i] Luc. 17. Concord. c. 98.
[k] Matth. 19 Marc. 10. Luc. 18. Concor. c. 100.
[l] Cani. de locis noui Testamenti. DE CAMELO ET ACV.

XLVI. Tunc Petrus, vt caput omnium, exque persona omnium subdit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autē dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, in regeneratione cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domū, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

APOSTOLI EARUM AMPLEXI.

aut filios,aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet,& vitam æternam possidebit.] Ac subdit: Amen dico vobis,nemo est qui reliquerit domum,aut fratres,aut sorores,ac patrem,aut matrem,aut filios,aut agros propter me,& propter regnum Dei,& Euangelium,qui non accipiat centies tantùm nunc,& in sæculo futuro vitam æternam.] Ex his sanè verbis S.Hieronymus [a], cùm ad Iulianum scribit, & cùm agit aduersùs Iouinianum,optimè infert: Apostolos,ex quo à Domino electi ipsum secuti sunt, vxoribus relictis,qui coniugati erant,à carnali copula abstinuisse: sicque reliquisse vxores, vt quod pertinet ad illum actum, desierint esse viri. Cùm demum Dominus sententiam illam protulisset,quòd videretur paradoxum, qua dixit: Multi autem erunt primi nouissimi,& nouissimi primi] quò eius rei facilior sensus esset, mox de operariis in vineam conductis parabolam [b] proposuit. Quæ verò post hæc secuta sunt, quoniam ad sequentem annum pertinere certum est, ordine temporum ex instituto de iis suo loco agemus. Non enim secundùm tempus ineuntis anni ab ipsis Kal.Ianuarijs,quod nulla eius ratio certa haberi possit, sed ex Paschalibus festis,quæ habentur expressa in Euangelio,nos annos Domini distinguere ac numerare oportere,aliàs sæpiùs diximus.

[a] Hieron. epist. 34. & aduers. Iouin. lib.1.

[b] Matth.20 Cõcord.c.101.

XLVII. Quod pertinet ad res Romanas: hoc eodem anno periit Seianus,qui cum Tiberio iniit Consulatum: fuit hic ille toto Orbe celeberrimus, qui non solùm, vt ceteri, amplissimas occupauit & assecutus est dignitates & administrationes, sed diutiùs absente Tiberio,& apud Capream insulam multo tempore otiante,se ipsum pro Imperatore,Tiberium verò pro insulæ rectore habuit;eoque existimationis prouectus est,vt ipsi tamquam deorum alicui res sacra fieri soleret, essetque hoc anno delatus Consulatus cum prorogatione quinquennij: insuper & in litteris publicis à Senatu, sicut Tiberij, ita & Seiani nomen inscriberetur,& sicut Imperator,aureo curru in theatrum aduheretur,iurarentque omnes per fortunam eius: Hic, inquam (audi rerum humanarum inconstantiæ admirandum exemplum) conuocato Senatu, vt recitarentur litteræ Imperatoris, quibus collata sibi potestas Tribunitia credebatur: mox inuersa alea, quas sibi ipse lætas atque iucundas sperabat,contrarias omnino,ac ipsimet pernitiosas,omnibus audientibus,contra opinionem & expectationem percepit. Vnde statim infelix ipse depositus,iussu Reguli Consulis suffecti,consentiente Senatu,in vincula ducitur,atque ibidem capite mulctatus,deinceps in Gemonias vnco trahitur: sicque demum per triduum à populo maximo ludibrio habitus, in Tiberim tandem immittitur. Liberi quoque ex S.C. necati sunt,antè verò filia,quam pater pactus fuerat Claudij filio, priùs (ô inauditam rem) à carnifice constuprata. hæc pluribus Dio Cassius [c], quæ nobis exemplo sanè egregio rerum humanarum inconstantiæ & mobilitatis esse debent,ne quis sibi arridenti & blandienti felicitati admodum credat,sed in rebus prosperis modestè,& non superbè sese gerat. Sed ad rem redeamus.

SEIANI CASVS.

[c] Dio hist. Rom. lib.58.

XLVIII. Hæc cùm hoc anno facta esse asserat idem auctor, ac etiam Tacitus [a]: vides errasse Eusebium in Chronico,dum post annos tres Seianum adhuc vixisse vult: itemque Paulum Orosium [e], dum ait rogatum esse à Tiberio Senatum, vt Christus, quem constaret tot insignia miracula edidisse, ac è mortuis resurrexisse, Deus haberetur: verùm quò minùs id fieret, Seianum intercessisse, atque pertinaciter contradixisse: nam iam ante Christi mortem, ex dictis satis liquet, Seianum vitam cum morte commutasse. Sed decepti sunt ipsi, quòd Iosephus [f] de Seiani interitu agat vltimo tempore Tiberij Imp. putantes nimirum tunc eum esse necatum: verùm quòd ibi Iosephus de Seiani agat occubitu, non temporis ratio, sed quòd complures res gestas Tiberij, diuersis temporibus factas, vna eademque narratione perstrinxit, fuit in causa. Constat tamen,auctore Philone [g], Seianum fuisse animo infensissimo in Iudæos, quippe qui vt illam gentem è medio tolleret, confinxerit quædam crimina aduersus eos, qui tunc Romæ agerent, Iudæos, cognoscens quidem eam solam præcipuè gentem repugnaturam conatibus suis: sed per mortem eius detectas fuisse calumnias dicit. Putamus causam odij Seiani aduersus Iudæos ea occasione conflatam esse,quòd non sicut ceteri,ipsi statuas (prohibentibus hoc eorum legibus) erexissent, nec erectas venerati essent: nam & ad id spectare videtur, quod ait Suetonius, solas Syriacas legiones nullam Seiani imaginem inter signa coluisse: Hebræi enim ægrè ferebant, Romanos militaria insignia imaginibus picta per eorumdem ditionem circumferre, vt Iosephus [h] testatur, cùm de Vitellio agit.

[a] Tacit. Annal. lib.5.
[e] Oros. lib 7. c.4.
[f] Ioseph. antiq. lib.18.c.8.
[g] Philo in leg. ad Caium.
SEIANVS INFENSVS IVDAEIS.
[h] Ioseph. antiq. lib. 18.c.7.

ABsoluto trigesimotertio anno Domini, & trigesimoquarto inchoato, Cn. Domitio Aenobarbo, & Vitellio Nepote, vel (vt à Cornelio Tacito ponitur) Camillo Scriboniano Consulibus,Paschatis ipsa die,idem Dominus noster Iesus Christus humani generis Redemptor,pro salute omnium,volens libensq; crucis supplicium subiit. Quæ autem hæc præcesserint,eo ordine quo sunt gesta,summatim recensentes,exactam subinde temporis rationem(quod sumus polliciti)afferemus. I. ANE CHR PAS.

B Iam proximè aduentante Paschali tempore, cùm Iesus [a] Dominus noster in Galilæa ageret, Marthæ & Mariæ sororum nuncio accersitur, vt Lazaro fratri Bethaniæ morbo languenti opem ferret: sed consultò moras nectens, cùm eò tandem accessisset, iam quatriduo illum esse defunctũ inuenit;quem à mortuis excitauit. Auctor est Hieronymus [b], ob tam insigne miraculum, quo non tantùm rei gestæ Ioannis Euangelio testatæ,sed & loci illius in quo erat Lazari sepulchrum, perpetuum esset posteris monumentum, erectam fuisse nobilem ecclesiam Bethaniæ super ipsam Lazari tumbam. Quod castellum quindecim stadiis Hierosolymis distans, non sic dicitur (vt multi decipiuntur) Marthæ & Mariæ sororum, quasi dominæ loci illius essent,sed vsu loquendi: sicut & alibi Euangelista Matthæus de Capharnaum & de Domino illuc accedente cùm meminit, suam [c] ipsius dixit ciuitatem: sicut & Nazareth Domini ciuitatem Lucas appellat, nimirum C quòd Dominus in illis habitaret: quo modo & Ioannes [d] Bethsaidam dicit ciuitatem Andreæ & Petri. Nam redacta semel ea parte Iudææ in prouinciam, non tantùm nulli ex Iudæis quantumlibet illustribus, sed nec ipsi Tetrarchæ,Herodes & Philippus,castellum sibi aliquod vendicasse putantur. II. [a] Ioan. 11. Cõcord.c.102. [b] Hieron. de locis Hebraicis. LAZARI RESVSCITATIO. [c] Matth.6. Luc.2. [d] Ioan.1.

Peruulgato tam admirando de Lazari resurrectione miraculo: tanta re Iudæi perculsi, coegerunt [e] concilium, vt quid de Iesu statuendum esset, consultarent. Erat illud magnum Sanedrin dictum, septuagintaduorum seniorum, de cuius institutione superiùs actum est: horum erat officium grauiores iudicare causas, vtpote cùm de Prophetа ageretur, de lege sacra,vel Rege. Huic præsidens summus sacerdos Caiphas, Christum morti addicendum esse,sententiam tulit in hæc verba: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens perD cat. Hoc autem (inquit Euangelista) à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit.] Porrò quod dicit,anni illius fuisse Pontificem, idem est ac si diceret, eo anno,eo scilicet tempore,ille Pontificatum gerebat,& non (vt quidam putant) ipsum vnà cum Anna anniuersariis vicibus summi sacerdotij functionem administrasse, prout superiùs anno Christi trigesimoprimo pluribus demonstrauimus. Lata itaque de occidendo Christo sententia, ipse se subtraxit; indeque recedens abiit Ephren ciuitatem iuxta desertum positam in tribu [f] Iuda; illic tantisper moratus, donec tempus Paschatis propius esset. Tunc assumens secum [g] duodecim Apostolos, iter aggressus Hierosolymam versus, omnia quæ obuentura essent de sua passione ac resurrectione,prædixit. Tunc mater filiorum Zebedæi interpellans eum, pro filiis rogauit, vt sederet alter ad dexteram sedem, ad sinistram alter in regno suo. Cùm verò in itinere constitutus, apE propinquaret [h] Hiericho, quæ haud longè distabat ab Ephren,cæcum secus viam mendicantem illuminat. Ingressus Hiericho, apud Zachæum Publicanorum principem diuertit: vbi eos qui aderant docens,appositè de patrefamilias, qui seruis pecuniam ad negotiandum tribuisset, parabolam dixit. Hiericho egrediens [i], duas item cæcos in via repertos curauit. III. [e] Ioan.11. Concor.c.103. DE CONCILIO ADVERSVS CHRISTVM COACTO. [f] Hieron. de locis Hebraicis. [g] Matth.20 Marc.10. Luc.19. Cõcord.c.104. [h] Luc.18.19 Cõcord.c.105 106.107. [i] Matt.20. Marc.10. Concor.c.108.

Ante sex [k] dies Paschæ peruenit Iesus Bethaniam, vbi dum cœnaret, Lazarus fuit vnus ex discumbentibus,Martha ministrauit, & Maria soror eius vnguento nardi pistici (de quo superiùs) vnxit pedes Iesu. Diuertisse apud Lazarum, & apud ipsum cœnasse, etsi Euangelista id taceat, par est credere: nam & aliàs illac transeuntem apud eosdem mansisse, & Martham id ipsum ministerium exhibuisse, auctor est Lucas [l] Euangelista. haud enim assentimur iis qui hanc cœnam confundunt cùm ea quæ ibidem Bethaniæ facta est in domo Simonis Leprosi: diuersas enim, diuersisque diebus factas esse IV. [k] Ioan. 12. DE COENA IN BETHANIA FACTA. [l] Luc.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

has cœnas, superiùs etiam demonstrauimus, cùm de tribus Magdalenis errorem confutauimus, vnamque tantummodo fuisse disseruimus. Ne autem hic eadem, quæ dicta sunt superiùs, repetamus, eò amandamus lectorem: nos interim rerum gestarum seriem prosequemur. De eo ministerio effusionis vnguenti tunc oblatrante Iuda, Iesus pro Maria defensionem habuit. Cùm verò frequens populus Bethaniam conflueret, non tantùm Iesu causa, sed vt Lazarum à mortuis rediuiuum videret: eò furoris acti sunt Principes sacerdotum, vt Lazarum cogitarent interficere, quòd eius causa multi Iudæorum in Christum crederent. Sed quid? mira res: voluit Dominus Lazarum, quem suscitauit, diutiùs viuere, vt tantæ rei miraculum cunctis innotesceret, totique perspicuum fieret Orbi: Epiphanius enim agens contra Manichæos, testatur Lazarum post resurrectionem annos vixisse triginta: nam ait: Sed & in traditionibus inuenimus, quòd triginta annorum tunc erat Lazarus, quando est suscitatus: postquam verò suscitatus est, annos triginta vixit.]

V. Quid autem actum sit sequenti die, qui numeratur quintus ante diem festum Paschæ, his verbis idem Ioannes [a] Euangelista recenset: In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cùm audissent quia venit Iesus Hierosolymam: acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamantes: Hosanna benedictus, qui venit in nomine Domini.] narrantur hæc fusiùs à ceteris tribus Euangelistis [b]. Scimus de voce Hosanna complures esse veterum sententias, quas prætermittimus recensere. Conueniunt [c] plures, vt sit idem, quod Latinè dicimus: Salua quæso, Vox vsitata in festo Tabernaculorum, quando Deum deprecantibus sacerdotibus populus respondere consueuerat (vt nos in Litaniis facimus) Hosanh Na: Libera, seu, Salua quæso. Hæc autem quantumlibet vera esse dixerimus; minimè tamen conuenire videtur, quòd turbæ clamantes, Hosanna adderent, Filio Dauid. Nam, Salua quæso filio Dauid, vitiosa esset locutio, quæ nullum congruentem refert sensum orationis. Nisi dicere velimus esse Hebraismum, idemque sonare, ac si diceretur, Salus nostra à filio Dauid, vt notat Ioannes Drusus [d]. Sed magis placent cùm quæ ipse ex Helia narrat, tum etiam quod Caninius [e] rerum Hebraicarum peritissimus, ea refellens, ex Hebraicis fontibus tradit, Hosanna, non duas, sed vnam tantùm esse dictionem, eamdemque significare propriè ramos salicum; verùm vsurpari consueuisse pro ramis etiam aliarum arborum: atque adeò in Scenophegia moris fuisse portare Hosanna, ac circuire cum Hosanna, hoc est, cum arboris ramo. Sicq. optimè conuenire quod hic dicitur ab Euangelistis, turbam conclamasse: Hosanna filio Dauid, hoc est, Rami filio Dauid. Quod quidem honoris genus nonnisi Deo impartiri consueuisse, inde facilè est cognoscere, quòd ea sacerdotum & Scribarum obiectio [f] Christo tunc temporis facta est in hunc modum: Audis quid isti dicunt?] quasi ipsum arguerent, quòd honor Deo exhiberi solitus, ipsi videretur attributus. Sed hæc pluribus auctor, cui non inuiti adstipulamur. Certè quidem neque in diuinis Scripturis, neque apud profanos auctores, qui res Iudæorum sunt prosecuti (quantum legere potuimus) vllum planè huic simile exemplum inuenimus, vt ingredientibus Regibus Hierosolymam, quis occurrerit cum ramis arborum. Vnde diuinum quodpiam ac planè insolitum Christo Domino exhibitum fuisse ministerium, nulla est dubitatio.

[a] *Ioan. 12.* [b] *Matth. 21 Marc. 11. Luc. 19.* Cõcord. c. 110. [c] Corn. Iansen. Cõcord. Euãg. c. 110. VOX HOSANNA.

[d] De voc. Hebr. noui Test. c. 19 [e] Canin. de locis noui Testamenti.

VI. HOSANNA RAMI ARBORVM. His insuper vt acquiescamus, magnopere persuadet, quòd in Paraphrasi Caldaica in Hester hæc leguntur:

בחמשה עשר כיה מטללין מטיל אינר ביתיהון לכוסתננא ושמשין
לולבנא וקטפין אתרוגנא ומפשתק חילפנא ועברין להן חושענא וקיין
בספריהון ומצלין והדרין וחדרין בחושענא ושרודין ומרקדין הין גריין

Quod idem est, ac si diceret: Die decimoquinto eiusdem (*nempe mensis Tisri*) inumbrabant opaca tectorum domorum suarum in hortis, & præcidebant ramos dactylorum, & sumebant cedros, & incidebant chilfana (*quam alij dicunt esse salicem, rosmarinum alij, alij verò carices*) & faciebant sibi ipsis Hosciahnna, & legebant in libris suis, & orabant, & gaudentes gaudebant cum Hosciahanna, & cantabant, & exultabant sicut hædi.] ex quibus planè apparet, ramos arborum, quos in ea solemnitate gestabant, dicere consueuisse Hosciahnna. Et obtinuit quidem vsus vsque hodie ex eiusmodi veterrima consuetudine, vt si quis salicis ramum Iudæo ostendat, eiusque nomen ab eo requirat; mox dicat, Hosciahnna vocari. Sed vnde accidit, vt arborum rami in ea solemnitate adhi-

te adhiberi soliti, Hosciahnna dicti sint? non aliunde puto; nisi quòd sic illi circumeũtes altare, & exultantes canerent illud psalmi centesimi decimiseptimi: O Domine saluum me fac: O Domine bene prosperare] vt apertè testantur libri Rituales Hebræorum, qui extant: inter quæ verba, Hosciahnna, vox הושענא expressa habetur, quæ repetitur in singulis versibus septem hymnorum, qui septimo die canuntur: quam quoties illi concinerent, ramum illum extollebant, dicentes, Hosciahnna: vnde illi nomen est inditum, vt & ipse diceretur Hosciahnna.

VII. OBSEQVIVM TANTVM DEO EXHIBITVM. Porrò non tantùm in Scenophegia in honorem Dei præcidebantur ac circumferebantur rami arborum, sed etiam id factum reperies [a] aliàs, cùm Simon, recuperata Hierusalem, ac potitus arce, expurgata ea ab immunditijs, ingressus est in eam, laudans Deum cum ramis palmarum & cantieis: cuius rei causa instituta est annua celebritas, vt vigesima mensis secundi diem festum omnes agerent. Est & eiusdem rei aliud exemplum; vt cùm Iudas Machabæus, expurgato templo, diem solemnem [a] constituit: vt satis apparet ea Iudæos facere solitos tantummodo in honorem Dei. Ceterùm morem fuisse Græcorum, vt in triumphis milites ferrent ramos palmarum, eamdemque consuetudinem postea ad Romanos dilapsam, auctor est Liuius [b]. Haud iniucundum erit modò, quoniam huiusmodi diuinum honorem Deo exhibitum constat, scire palmam illam, ex qua Iudæi ramos acceperunt, vt obliuiscerentur Iesu, quasi egregium Christi triumphi monumentum, quantumlibet arbores omnes tempore obsidionis sub Tito excisæ fuissent, diuina quadam prouidentia intactam ad multa sæcula perduraſse: adducit eam in testimonium post Crucem Cyrillus [c] Hierosolymitanus, sic dicens: Palma quæ est in Pharinge testatur, ramos exhibens his qui tunc benedicebant.] sed cetera prosequamur.

[a] 2 *Mach. 10* [b] Liu decad. 1. lib. 10. in fin. [c] Cyrill. Alex. catech 10.

VIII. DE MONTE OLIVETI. Cùm è monte Oliueti Iesus Hierosolymam spectaret, flens super illam, quæ illi obuentura essent, prædixit. Est res obseruatione certè ac stupore digna, in eodem monte Oliueti, vbi Christus aspiciens Hierosolymam, fudit lacrymas, Romanos cùm essent obsessuri eamdem ciuitatem, ac funditus vastaturi & euersuri, primùm castra posuisse; quod his verbis testatur Iosephus [d]: His, inquit, præceptum erat sexto ab Hierosolymis stadio castra ponere, qua in parte mons, qui appellatur ἐλαιών, id est oliuarum, contra ciuitatem ab Oriente situs est, atraque interiacente valle discernitur, cui nomen est Cedron.] hæc ille. Ingressus igitur ciuitatem Dominus cùm esset, nouo spectaculo vniuersus commotus est populus: cumque omnes abirent post eũ, discruciabantur Pharisæi, dicẽtes intra semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit. Venit deinde [e] in templum, vbi cæci & claudi qui ad eum venerant, ab eo curati sunt. Dumque Hierosolymis moraretur, Gentiles homines, qui ad diem festum conuenerant vt orarent, apud Philippum agunt vt viderent Iesum. Hæc cùm ab Andrea illi renunciata essent, de fructu passionis suæ multa locutus est, & rogans Patrem vt clarificaret Filium suum, facta est vox de cælo dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Cumque alia de passione sua Iesus prædixisset; inde recedens, reuersus est in Bethaniam, vbi vsque ad diem sequentem mansit.

[d] *Ioseph. de bello Iud. lib. 6. c. 3.* [e] *Matth. 21. Ioan. 12.* Cõcord. c. 111.

IX. DE FICV ARESACTA. Mane [f] autem facto (hic est dies quartus ante festum Paschæ) dum reuerteretur Hierosolymam, arborem fici in via positam, quòd fructus non inuenisset in ea, aresecit.] Non prætermittimus hic dicere, vt inde magis possis rei gestæ mysterium assequi; maiorum traditione perlatum, ficum fuisse illam arborem, ex qua primi parentes post peccatum legentes folia, pudenda texerunt. Inter alios enim qui hæc testantur, Isidorus [g] Pelusiota, scribens ad Theopompum Tribunum, hæc ait: Exaruit igitur arbor, vt hominibus terrorem iniiciat: quin in hoc quoque re arcanus quidam sermo adnexus est, à scribus sapientibus ad nos grassatus, nempe hanc transgressionis arborem esse, cuius etiam foliis ad corpus tegendum, hi qui mandatum violarunt, vsi sunt.] hucusque Isidorus. sed prosequamur cetera. Regrediens in ciuitatem, est ingressus templum, vbi quotidie docebat. Tum circumstantes Principes sacerdotum, ac seniores, in qua potestate id faceret, eum rogant: cumque multa aduersus eos dicta essent ab illo, parabolis de patrefamilias qui plantauit vineam, atque de Rege qui fecit nuptias filio suo, eosdem magis magisque perstrinxit.

[f] *Matth. 21. Ioan. 12.* Cõcord. c. 111. [g] Isid. ad Theopompum lib. 1. epist. 31.

X. EX TRIBVTI PENSIONE PARANTI VBI CHRISTO INSIDIAS. His in hunc modum oratione Domini debellatis, ac profligatis, nouam artem excogitant Pharisæi coniuncti cum Herodianis; cùm vt eum caperent sermone suo, rogant, an liceret tributum dari Cæsari, nec ne? id nimirum conantes, vt vel si negaret, hostem

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostem Cæsari, reumque maiestatis accusarent; vel si affirmaret, populi offensam incurreret. At ille comperta illorum fraude, ostendi sibi præcepit numisma census, in quo erat Cæsaris imago ac superscriptio: respondítque reddenda esse Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ essent Dei. qua illi responsione elusi, abierunt. Appositè sane Dominus noster, inspecto eiusmodi numismate census, atque cognita imagine ac superscriptione ipsius, reddenda ait quæ sunt Cæsaris Cæsari: vt quæ essent à Cæsare profecta numismata, ad ipsum redirent. Moris enim fuit apud Romanos, vt numismata pro ratione tributi vel census ab Imperatoribus cuderentur, nec vno semper modo eadem permanerent; sed numismata tributorum à ceteris vsualis pecuniæ nummis in eo differrent, quòd istorum pretium semper idem esset; numismata verò census vel tributi, cùm mutaretur tributi qualitas, eadem ad rationem tributi recès formarentur. Est eius rei locuples testis Aelius Lampridius in Alexandro Imp. dum ait: Vectigalia publica ita contraxit, vt qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem aurei præstarent, hoc est, tricesimam partem: tuncque primùm semisses aureorum formati sunt: tunc etiam cùm ad tertiam partem aurei vectigal decidisset, tremisses; dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quòd minus non posset: quos etiam formatos in moneta detinuit, expectans, vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset propter publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantùm solidosque formari, &c.] hæc Lampridius: ex quibus colligere possis, quale esse soleret numisma tributi, quòd subditi Cæsari penderent. Quanti esset pretij dictum numisma, dicere aliud non possumus, nisi quòd Marcus & Lucas pro numismate dixerint denarium, modestum plane tributum. Sane quidem cùm nonnisi post debellatos Iudæos à Tito, ipsos didrachma Imperatori soluere cœpisse, superiùs sit demonstratum: æquum est existimare hoc tempore nonnisi denarium ratione tributi soluisse. Laudat Dio [a] Cassius Augustum, quòd pro restituendo Palatio, quod incendio conflagrarat, à priuatis denarium, à singulis verò conuentibus aureum tantummodo accepisset, quod constabat ex denariis vigintiquinque.

[a] Dio hist. Rom. lib. 55.

XI. QVAESTIO DE RESVRRECTIONE.

Iam verò principibus sacerdotum primùm, inde Pharisæis Domini sermone superatis; Sadducæi [b] nouum certamen ineunt, & de resurrectione mortuorum, quam impugnabant, quæstionem proponunt. Sed & his etiam deuictis, Pharisæi iterum pugnam repetunt, ac rogant quod esset magnum mandatum legis. quibus cùm Dominus satisfecisset, ipse illos de Christo, cuius filius esset, interrogat: & cùm ea occasione de diuinitate Filij Dei disseruisset; ad populum conuersus, multa aduersus hypocrisim Pharisæorum locutus est: quæ cùm peroraret, & contra [c] Gazophylacium sedens, offerentes pecuniam inspiceret, laudauit præ ceteris pauperem viduam, quæ duo æra minuta obtulisset. Hæc Dominum esse locutum in templo, cùm omnes Euangelistæ confirment; non existimet quis, in parte interiori templi, vbi Iudæi Deum precari consueuissent, sed vel in porticu, vt aliàs fecisse legitur, vel in atrio populum docuisse; sicut olim Hieremiæ [d] Dominus præceperat dicens: Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo Domini.] Egressus est [e] post hæc Dominus de templo, & in nobilem ædificij structuram discipulis oculos conuertentibus, vnus ex illis ad Iesum ait: Magister aspice quales lapides, & quales structuræ.] qua occasione ille permotus, eiusdem templi ruinam prædixit.

[b] Matth. 21. 22. Marc. 12. 13. Luc. 20. Concor. c. 117. 118. 119.
[c] Marc. 12. Luc. 21. Cõcord. c. 121.
[d] Hier. 26.
[e] Matth. 24 Marc. 13. Luc. 21. Cõcord. c. 122.

XII.

Erat planè templi structura ab Herode recens excitata eiusmodi, vt meritò omnium oculos in se conuerteret, & intuentium animos admiratione afficeret: nam quod ad lapides ibi positos spectat, ad quos aspiciendos ille discipulus Dominum inuitauit, dicens: Aspice quales lapides] Iosephus [f] de his agens, hæc scribit: Constabat autem structura è lapidibus candidis firmissimis, magnitudine viginti cubitorum in longum, octo in altum, latitudine verò cubitorum duodecim.] & paulo pòst: Saxorum enim magnitudo à fronte est conspicua, interiora ferro vincta, iuncturas continent contra omnium temporũ iniurias firmissimas.] hæc ille de lapidibus templi. Idem de magnitudine columnarum, quæ porticus sustinebant, hæc habet: In eius porticibus stabant paribus interuallis quatuor columnarum ordines, quorum quartus intextum habebat lapideum parietem: crassitudo autem cuiusque columnæ, quantum possent tres homines consertis inter se complecti brachiis, longitudo viginti septem pedum: numerus vniuersarum fuit centum sexagintaduo, capitellis sculptis opere Corinthio, pulchris vsque ad miraculum.] hæc ipse. Cetera admiranda de eiusdem templi ædificio recensere prætermittimus,

[f] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14. DE STRVCTVRA TEMPLI.

A mus, cùm idem auctor cuncta accuratè sit prosecutus, quæ præ manibus cunctis esse solent. Hierosolymis verò egressus Dominus, cùm peruenisset ad montem Oliueti, ibique è regione templi sederet: interrogantibus eum secretò Petro, Iacobo, Ioanne, & Andrea de iis quæ de templo prædixerat, deque aduentu [a] ipsius, & consummatione sæculi; multa signa futura significauit, & quid ipsi agere deberent admonuit. adiecit in eam sententiam parabolam de decem virginibus: aliam insuper addidit de distributis talentis: modum [b] denique aperuit futuri iudicij.

[a] Matt. 24. Marc. 13. Luc. 17. 18. & 21.

Hos [c] cùm consummasset Iesus sermones, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Hæc cùm dixisset, è monte Oliueti venit Bethaniam, vbi cùm esset in domo Simonis Leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes B autem discipuli, indignati sunt dicentes: Vt quid perditio hæc? potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.] hæc Euangelistæ. Vnam eamdemque fuisse mulierem, eamque Mariam sororem Lazari, quæ ante sex dies Paschæ, item Bethaniæ vnxit pedes Iesu, cum hac quæ biduo ante Pascha in domo Simonis vnguentum super caput effudit, iam superiùs demonstrauimus, dum aduersus eos qui plures Magdalenas inducunt, pluribus disseruimus. Cur autem quæ priùs semel atque iterum vnxerat pedes, iam tertiò vnctura Dominum, caput illius vnguento aspergat: mihi certè (vt interim de mysterio agere prætermittamus) nulla magis probatur ratio, quàm illa, quòd Iudam indignantem & oblatrantem audierat: rata enim inde offensum esse Iudam, quòd pedes vnxisset (quod à nullo vmquam hactenus factum esse, nec Romæ quidem vsque ad Neronis tempora, superiùs ex Plinio satis demonstrauimus) ne vlteriùs offensionis eamdem occasio- C nem præberet; quod & ceteri frequentiùs in conuiuiis factitare consueuissent, ipsa sibi absque aliquo scandalo caput Domini vnguento vngere concessum putauit. At nihilominus non vnus Iudas, sed omnes qui aderant discipuli indignati sunt: quos Dominus compescuit, nec tantùm mulieris opus laudauit, verùm in posterum in vniuerso mundo opus ipsum celebrandum fore prædixit.

[c] Concord. c. 121. [b] Matth. 25 & Cõcord. c. 127.

XIII. DE COENA FACTA IN DOMO SIMONIS.

[c] Matth. 26 Marc. 14.

Tunc (inquit Matthæus [d]) abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariothes, XIV. ad Principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet.] Eadem [e] etenim die congregati erant Principes sacerdotum, & seniores populi in atriũ Principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent. Non interfuit tum Iudas; nullus enim Euangelistarum illum D concilio interfuisse scribit, sed tantùm conuenisse Principes sacerdotum, & de prodendo Christo cum illis conuenisse. Neque repugnat, quò minùs Iudas, qui reperitur in Bethania in domo Simonis cum ceteris accubuisse Apostolis, idem ipse eadem die Hierosolymis esse potuerit, & de Christi proditione cum Principibus sacerdotum pactum iniisse? nam cùm (vt antè docuimus ex Euangelista [f]) Bethania distaret Hierosolymis duobus milliaribus, stadio vno minus; furenti animo & diabolico spiritu agitato perbreue iter illud videri poterat: quippe qui etiamsi de concilio ea die agendo ignorasset, tamen puto sciebat iam antè fuisse aliud concilium [g] celebratum, & de perdendo Christo sententiam Caiphæ esse prolatam, atque ex ea die Iesum interficere statutum esse; quando Dominus inde se subducens, migrauit in Ephren. Hæc itaque de vnctione capitis, & concilio seniorum atque proditione Iudæ facta cùm constet biduo ante Pascha; feria quarta hebdomadis habita esse, certum est. E

[d] Matt. 26. Marc. 14.
[e] Matt. 26. IVDAS PRODITIONEM PARAT.
[f] Ioan. 11.
[g] Ioan. 11.

Sed antequam cetera, quæ post hæc sunt subsecuta, narremus; prætermisisse penitus nolumus de pecunia dicere, quam Iudas cum Principibus sacerdotũ pactus est sibi dari, vt Christum proderet. Cùm ipse (quod diximus) ait ad illos: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argẽteos.] Lucas eamdem texens historiam, ait de iisdem Principibus sacerdotum [h]: Gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.] vt appareat non fuisse datam tunc pecuniam, sed tantummodo stipulatam. Quanti autem fuerit pretij istiusmodi summa argenteorum triginta, quam illi Iudæ se daturos polliciti sunt, diuersæ quidem reperiuntur sententiæ: nempe illorum qui putarunt quemlibet argenteum fuisse pretij decem denariorum, ac proinde triginta argentei implerent summam trecentorum denariorum, quorum doluisset in vnguenti effusione factam esse iacturam. Recitat hanc, aliasque diuersas opiniones, easque diserte Cornelius

XV. DE ARGENTEIS DATIS IVDAE.

[h] Luc. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Iansen. com. in Cocor. Euag. c.128.

nelius Iansenius confutat; illi tamen ipse innitens, vt idem fuerit argenteus ille nummus, qui & siclus in diuina Scriptura nominatus sæpiùs reperitur; quod & sicli nummi argentei essent: colligitque summam illorum triginta argenteorum fuisse florenorũ argenteorum quindecim: hæcq. ipse multis. Ceterùm (quod addit) si triginta argentei illi eius generis fuerunt, cuius nunc sunt qui visuntur argentei nummi tum Romæ, tùm Parisiis asseruati, qui ex illis ipsis esse dicuntur, impressiq. hominis facie, à tergo habentes flosculum; dicta summa argenteorum triginta dimidio minor erit, nempe septem & semis florenorũ argenteorũ, quòd singuli eorũ didrachmi ponderis esse videantur, quòd in diuina Scriptura itidem argenteus nominatus inuenitur didrachmum. hæc ille pluribus. A

XVI. DE SVMMA ARGENTEORVM.

At nos sic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo signatos, qui Romæ atque Parisiis, vel alio loco habentur, ex illis esse qui à Principibus sacerdotum numerati sunt Iudæ; vt tamen non triginta tantùm ex illis fuerint numerati; sed quòd illius monetæ argenti signati certam summam, quam dicemus, Iudas acceperit. In reliquis verò, vt diuersam ab his de appensi argenti quantitate ineamus rationem, multa sunt quæ nobis non tantùm persuadent, sed propemodum cogunt: ac in primis illa consideratio, quòd B

[b] Matth.27

tradit Matthæus[b], cùm Iudas retulisset triginta argenteos Principibus sacerdotum, eos consilio inito, emisse ex eis agrum figuli in sepulturam peregrinorum, ex quo & ager nomen acceperit, vt sit dictus Acheldema, hoc est, Ager sanguinis. Sed & Lucas in

[c] Act. 1.

[c] Actis planè insinuat, nonnisi ex ea pecunia illum esse emptum agrum, dum ait: Possedit agrum de mercede iniquitatis.] planè significans, nullam aliam pecuniam ad agri pretium esse additam.

XVII. AGER FIGVLI QVALIS.

His sic se habentibus, considerandus est ipse ager, cuius pretij esse potuerit, vt ex eo triginta argenteorum summam, qua emptus est, æstimare possimus. Erat hic ager non C

[d] Ioseph. de bello Iud. lib 7. c. 1.

[d] tantùm in suburbiis (quæ auctore Iosepho, speciosissima ac pretiosissima erant) sed & ceteris suburbanis propinquior Hierosolymis, vt qui inhæreret monti Sion; nam hæc de

[e] Hieron. de locis Hebraicis in Act. Apostolorũ

[e] eo leguntur apud Hieronymum: Acheldema, qui hodie quoque demonstratur in Aelia ad Australem plagam montis Sion: & hactenus iuxta Iudæorum consilium mortuos ignobiles alios terra tegit, alios sub diuo putrefacit.] His accedit, quòd ille dictus habetur Ager figuli, nempe nominatus ager, ac proinde non ignobilis; quem si velimus dictum esse Agrum figuli, quòd ibi figlina esset, indeque suppeditaretur argilla ad vasa fingenda, maioris fuisse pretij certum est. Rursum etiam in agrorum emptionibus apud Hebræos fieri soliti illud est obseruandum, omnes possessiones vendi solitas vsque ad annum Iubilei, sic statuente diuina lege

[f] Leuit. 25.

[f], vt anno Iubilei omnes possessiones redirent ad dominos suos: quanto autem plures anni remanerent post Iubileum, tanto (inquit diuina lex) cresceret & pretium. Hac igitur habita ratione, quòd venditur sit ager figuli non D

vsque ad annum Iubilæi, vel vltra, sed penitus & in perpetuum fuerit eius directum translatum dominium, numquam ampliùs ad venditorem reuersurum; quippe qui vsui sepulturæ peregrinorum semel adscriptus, sic semper esset permansurus: cariori eum venditum esse pretio, quemque prudentem facilè existimare debere, certum est. Quæ cùm ita sint; quis, rogo, mente concipere poterit, vt ager suburbanus, Hierosolymis propinquior, nominatus figuli, perpetua dominij translatione venderetur (vt ipse tradit) septem vel quindecim florenis argenteis, vel trecentis (vt alij dixerunt) denariis? cùm præsertim latiorem illum campum fuisse, existimare liceat, vbi omnium peregrinorum cadauera infoderentur: nam eam ciuitatem peregrinis fuisse refertam, vt metropolim omnium Iudæorum toto Orbe agentium, Iosephus sæpè testatur. E

XVIII. AVCTORIS SENTENTIA DE ARGENTEIS.

Aliam ergo putamus habendam esse rationem illorum triginta argenteorum; illam nempe, quam Elias Leuita Iudæus in libro cuius est titulus, Tisebi, ex maiorum diligenti obseruatione describit: nimirum hanc vocem, argenteus, si posita reperiatur in Pentateucho, selagh, hoc est, siclum vnum significare: si verò reperiatur in Prophetis, litrin, nempe libram intelligi debere: si autem in Hagiographis, eadem voce exprimi canterim, quod dicimus talentum, aliter cantarum. Eamdem distinctionem ex Rabbinis alijs recitat ac probat Arias Montanus in dictionario Syrochaldaico in verbo Cheseph. Cùm ergo Matthæus Euangelista de triginta argenteis agens, propheticam de ea re prædictionem afferat, dicens

[g] Matt. 27.

[g]: Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Israel: & dederunt eos in agrum figuli] planè necessariò dicendum est, Mat-

A est, Matthæum eius pretij triginta argenteos expressisse, quod à Prophetis accipi consueuit, nimirum pro triginta libris argenti; quarum auiditate Iudas illectus, proditionem sit pollicitus, atque molitus: quibus ab eo redditis, vt de summa non exigua Principes sacerdotum coëgerunt concilium; & quid de ea agerent, rogauerunt singulorum sententiam: decretumque fuit, pecuniam illam debere conuerti in pretium agri figuli emendi ad sepulturam peregrinorum.

XIX. ARGENTEVS LIBRA ARGENTI.

At non Elias tantùm nuper citatus, alijque Rabbini, per argenteum, libram interdum intelligi tradiderunt; sed & Epiphanius in libro de Mensuris atque ponderibus, prope finem, dum ait argenteorum nummorum diuersam esse rationem; addit tamen, hoc nomen, argenteum, idem significare quod apud Romanos Miliaresium, quod est donatiuum militare. & cùm inferiùs agit de Phole: Pholes, inquit, quod & talentum B vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & fiunt ducenti & octo denarij] qua ratione quemlibet argenteum centum & quatuor docet denarios continere. Sic igitur (vt dictum est) accepit Iudas in proditionis præmium triginta libras: quas cùm facti pœnitens proiecisset in templum, suburbanus ager figuli emptus est in sepulturam peregrinorum; cuius quidem rei gestæ typum iam Dominus expresserat in Zacharia, cùm ait

[h] Zach. 11.

[h]: Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proijce illud ad statuarium decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum Domini ad statuarium.] his velut lineamentis quibusdam exprimitur Iudæ facinus, & Iudæorum: nempe quòd hi putarunt esse decorum pretium, nempe magnum, datum Iudæ proditionem spondenti: quod ille, facti C pœnitens (vt ait Euangelista) proiecit in templum, & à Iudæis est collatum ad statuarium, nempe, quòd Hieronymus interpretatur, ad figulum in pretium agri. Quòd verò non Zacharias, sed Hieremias citatus habeatur apud Matthæum: cùm de antiqua quæstione diuersæ diuersorum habeantur opiniones; illa tamen nobis sententia magis placet, vt nomen Hieremiæ aliunde in textum illapsum sit: tum quòd temporibus Augusti-

[b] Mat. 12. 13. 21. 27. Iansen. Concord. c. 141.

ni, vt ipse testatur, Hieremiæ nomen non haberent codices omnes, nec omnino Syriacum: tum etiam, quòd Matthæus

[b]

[b] sæpe aliàs Prophetam citans, quem intelligat, numquam exprimere consueuit.

XX. DE PRETIO AGRI HIEREMIAE.

His de agri figuli pretio elucidatis: non tam qui dixerunt agrum figuli emptum triginta siclis, erroris arguuntur; quàm qui etiam agentes de agro vendito Hieremiæ

[c] Hier. 32.

[c] (vt habet Vulgata) stateris septem & decem argenteis, dixerunt emptum tantummodo siclis decem & septem: nam in primis paraphrasis Chaldaica, quod habetur Hebraicè, D Sciechalim, minas intelligit, nempe minas septem argenti; id ipsum Rabbi Dauid Chimchi. Sic igitur, cùm constet Iosephi

[d] Ioseph antiq. lib. 14. c. 13.

[d] auctoritate, Iudaicam minam continere libras duas & semis; septem minæ erunt decem & septem libræ cum dimidia: quibus si addas decem Cheseph, hoc est, decem argenteos, nempe secundùm citatam superiùs Rabbinorum auctoritatem, totidem argenti libras; fiet Hieremiæ agri pretium, vigintiseptem & semis libræ argenti: nec certè putandum minoris fuisse pretij agrum illum hæreditarium, qui semel in diuisione regionis in sortem acceptus, nonnisi in eiusdem familiæ propinquiores distrahi consueuit. Agros namque Iudæorum prouinciæ magni fuisse pretij, ex eo quis facilè conijcere potest, si immensam populi multitudinem in angusta Syriæ parte habitasse consideret; nam totius Palæstinæ fines à Plinio

[e] Plin. lib. 5. c. 13.

[e] ponuntur centum octoginta millia passuum à confinio Arabiæ vsque ad Phœnicem: adeò vt nulla in orbe terrarum E reperiatur esse regio, quæ tantam caperet hominum multitudinem. Quamobrem nulla ratio persuadet, vt ille figuli ager suburbanus, triginta tantùm siclis, nempe dimidia vnius minæ parte, & Hieremiæ campus tertia parte minæ vnius, minùs siclis tribus, fuerit emptus. Sic igitur de triginta argenteis à Pontificibus Iudæ traditis, & in agri pretium collatis sententiam antiquorum Rabbinorum auctoritate probatam, alijsque rationibus stabilitam, veriorem certioremque putamus. At de his satis: iam reliqua historiæ Euangelicæ prosequamur.

XXI. Illuxit in crastinum prima dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, quando misit Iesus Petrum

[f] Luc. 22. Matt. 26. Marc. 14. Concor. c. 128

[f], & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, vt manducemus.] Totam rei gestæ seriem fusiùs explicant Euangelistæ. Hæc facta sunt feria quinta hebdomadis (vt ait

[g] Ioan. 12.

[g] Ioannes) ante diem Paschæ. Quod ad domum spectat, vbi Iesus Pascha sibi parari mandauit: Nicephorus

[h] Niceph. hist. lib. 1. c. 28.

[h] & alij tradiderunt fuisse domum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioannis Euangeliſtæ: ſic enim ille ait: Hæc cœna paratur in domo, vt aiunt, Ioannis Euangeliſtæ: quam ille poſſeſſionem ſua (non exigua autem ea fuit) in Galilæa, Caiphæ eius temporis Iudææ Pontifici vendita (cuius gratia etiam illi notus extitit, ſicuti ipſe alicubi ſacro ſuo teſtimonio aſtruit) in locis circum Sion montem ſitis comparauerat.] hæc ille: eadem & Cedrenus [a], & alij. Hieronymus item [b] de Ioanne teſtatur, ipſum propter nobilitatem generis notum fuiſſe Pontifici. Quicquid ſit, Euangeliſtæ [c] teſtimonio ipſum fuiſſe piſcatorem, & retia conſarcinaſſe conſtat; ditiorem tamen cæteris Apoſtolis piſcatoribus fuiſſe, ea eſt coniectura, quòd mercenarios ad piſcationem conductos habebat: nam Marcus [d] de ipſo, & Iacobo fratre ipſius ait, quòd relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenarijs, ſecuti ſunt Ieſum: habuiſſéque Hieroſolymis domum, in quam poſt Chriſti paſſionem, Dei genitricem recepit, æquè aſſentimur.

[a] Cedren. in Annal.
[b] Hier. epiſt. 16
[c] Matt. 4.
[d] Marc. 1.

XXII. An verò apud ipſum Dominus noſter hoc anno celebrauerit Paſcha, dubium valde redditur, quòd Lucas ſcribat ipſum Ioannem cum Petro miſſum ad perquirendum vbi Paſcha parandum foret; nec vt in domo ſua pararet, Dominum præcepiſſe, nec illos id compertum habuiſſe; ſed rogantes apud quem parandum eſſet, iuſſos eſſe ſequi hominem lagenam aquæ portantem. Quapropter Alexander Monachus [e], qui res geſtas ſancti Barnabæ proſecutus eſt, affirmat celebratum eſſe ſacrum Paſcha à Domino in domo alterius Ioannis, illius ſcilicet filij Mariæ, qui cognominatus eſt Marcus, cuius meminit Lucas [f], & Paulus [g]; nam eius domum Hieroſolymis fuiſſe, atque Apoſtolis patuiſſe, eiuſdem Lucæ [h] teſtimonio ſatis perſpicuum exploratumque habetur. De vtraque domo, tam Ioannis filij Zebedæi, quàm illius qui cognominatus Marcus, Mariæ filius fuit, mentio habetur in Tragœdia de Chriſto patiente apud Gregorium Nazianzenum (quamuis credatur fuiſſe potiùs Apollinaris opus illud) his verſibus:

[e] Habes eum apud Metaphr. die 11. Iunij. LOCVS VBI PASCHA PERACTVM EST.
[f] Act. 12.
[g] Coloſ. 4.
[h] Act. 12.

Eamus hinc citis ſilentes greſſibus,
Aedes petendo, femina in quibus manent
Vt hoſpites cum matre Marci Maria.
Quo & conuolabit, vt reor, ſacer chorus:
Ibique dulcem præſtolabimur diem.
Potúſve eamus in noui gnati domum,
Quem filius mihi arrogauit vnicus.]

hactenus ille ex perſona Deiparæ. ſatisque de domo vbi Dominus noſter vnà cum ſuis exoptatum Paſcha peregit.

XXIII. DE TEMPORE PASCHATIS. At quoniam in hiſtoria Eccleſiaſtica enarranda, & ijs quæ ſpectant ad exactam temporum rationem, perueſtigandis, omne noſtrum ſtudium polliciti ſumus: antequam ad cæteras res geſtas recenſendas vlteriùs progrediatur oratio, de ipſo die quo Dominus noſter Paſcha celebrauit, primùm omnium ex inſtituto nobis agendum proponimus. Ac in primis, quid de ea re teſtatum reliquerint Euangeliſtæ, ipſo narrationis exordio adducamus in medium. Statuto igitur à [i] lege die, ipſa decimaquarta luna primi mẽſis ad veſperum, Dominum noſtrum commune Iudæis omnibus Paſcha cum ſuis celebraſſe ipſa feria quinta ad veſperam, Matthæus, Marcus, ac Lucas abſque vlla controuerſia affirmare videntur: Matthæus [k] enim ait: Prima die Azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quemdam, & dicite ei: Magiſter dicit: tempus meum prope eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha. Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis, &c.] Marcus [l] id ipſum his verbis: Primo die Azymorum, quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli: Quò vis eamus, & paremus tibi vt manduces Paſcha? &c.] Lucas [m] etiam in hanc eamdem ſententiam: Appropinquabat dies feſtus Azymorum, qui dicitur Paſcha.] & paulò inferiùs: Venit dies Azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha. Et miſit Petrum, & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis Paſcha vt manducemus, &c.] Niſi enim commune cum ceteris Iudæis Dominus Paſcha egiſſet, non vtique ex improuiſo hoſpitem adeò paratum offendiſſet: nec enim erat eiuſmodi miniſterium quod continuò exhiberi potuiſſet: lege enim cautum erat, vt qui immolandus eſſet agnus decimaquarta luna ad veſperam, luna [n] decima domum introduceretur.

[i] Exodi 12. Leuit. 23. Num. 28.
[k] Mat. 26.
[l] Mar. 14.
[m] Luc. 22.
[n] Exod. 12.

XXIV. Cùm itaque horum auctoritate ſatis perſpecta res habeatur, Dominum noſtrum celebraſſe

celebraſſe Paſcha decimaquarta luna ad veſperam, quando & Iudæi cæteri illud ipſum agebant: de Ioanne Euangeliſta, quòd à cæteris diſcrepare videatur, ſuboritur controuerſia. Ille enim in primis agens de lotione pedum, quam peractam conſtat in cœna Domini, ſic ait [a]: Ante diem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus, &c. Rurſus idem de Iudæis agens: Erat, inquit [b], manè: & ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. hæc ille, quaſi dicere vellet, Iudæos non egiſſe Paſcha præterito veſpere diei quintæ, ſed quòd ſequenti diei ſextæ veſpere Paſcha comeſturi eſſent. Idemque inferiùs appellat eam diem paraſceue Paſchæ, quaſi in craſtinum Paſcha fuiſſet celebrandum. Rurſum cùm abſoluta cœna, dixiſſet Ieſus Iudæ: Quod facis, fac citiùs] ſubdit idem Ioannes [c], exiſtimaſſe aliquos diſcipulorum, dictum illi vt emeret quæ opus erant ad diem feſtum. Idemque [d] dum illud ſabbatum, magnum appellat, Paſcha in illud fuiſſe tranſlatum videtur annuere.

[a] Ioan. 13.
[b] Ioan. 18.
[c] Ioan. 13.
[d] Idem 19.

XXV. Hæc autem omnia tanti momenti exiſtimarunt nonnulli, vt cùm minimè aſſecuti fuerint Euangeliſtę verborum ſenſum, nouas diuerſasque ſententias excogitarint. Et inter alios eò dementiæ progreſſi ſunt nouantes quidam Græculi, vt non erubuerint affirmare, Ioannem Euangeliſtam, qui vltimus omnium Euangelium ſcripſit, cæteros Euangeliſtas temporis errore lapſos voluiſſe corrigere. At faceſſant hæc, vt hæretica, ab auribus ac mente cuiuſque Fidelis. Fuit aliorum Græcorum, ſed planè antiquorum, ea opinio, vt Dominus in celebrando Paſchate, non ſicut Iudæi cæteri, decimaquarta luna ad veſperam, ſed diem anticipando, luna decimatertia illud egerit; ſicque appoſitè Ioannem volunt dixiſſe: Ante diem Paſchæ, &c.] Fuit eius ſententiæ Epiphanius [e], Euthymius [f], & alij hos ſecuti. Rurſus verò quorumdam Latinorum ea fuit aſſertio, Dominum non anticipaſſe Paſcha, ſed legitimum celebraſſe, nimirum luna decimaquarta ad veſperam, Iudæos verò mutaſſe illud, ac diſtuliſſe in diem ſabbati: cuius quidem dilationis quidam ipſorum eam afferunt cauſam, vt quàm citiſſime Chriſtum crucifigere poſſent, nec expectare cogerentur donec præteriiſſent omnes illi dies ſeptem azymorum; quos Herodem Agrippam his religioſiorem expectaſſe conſtat [g], vt Petrum, quem vinxerat, neci traderet. Alij [h] verò illam ex lacunis recentiorum Hebræorum de dilato in ſabbatum Paſchate cauſam adducunt; quòd dicant, poſt reſtitutionem templi, diuina quadam præuia reuelatione, ex decreto magni ipſorum concilij comprobata, ſtatutum eſſe, ne ſexta die Paſcha vllo tempore celebrari deberet; ea ſcilicet ratione, ne duo ſimul feſta coniungerentur, quòd perdifficile eſſet in biduum parare cibum. Dixerunt [i] adhuc alij, ea ex parte tantùm, quæ ad feriationem ſpectat, Paſcha fuiſſe dilatum: cæterùm quod ad eſum agni pertinet, legitimè celebratum. Hæc ſunt, quæ occaſione Ioannis Euangeliſtæ, quòd viſus ſit cæteris aduerſari, ſunt à diuerſis excogitata. Verùm non patitur ratio, Euangelicam veritatem per tot diuerſos ac varios anfractus circumduci. Dicimus itaque, ea quæ ſcripta ſunt à Ioanne, eſſe in omnibus conſentientia ijs quæ à tribus cæteris Euangeliſtis ſunt tradita; ac proinde vnum idemque Paſcha vno eodemque die à Domino noſtro atque Iudæis eſſe celebratum.

[e] Epiph. hær. 51
[f] Euthym. in Matth. c. 16. DIVERSAE SENTENTIAE.
[g] Act. 12.
[h] Paul. Bur. Lucid. & alij eum ſecuti.
[i] Rupert. Abb. in Leuit. lib. 2. c. 36. & alij plum ſecuti.

XXVI. Antè autem quàm hæc demonſtremus; de antiquo vſu Iudæorum in die Paſchatis celebrando, tam ex diuinis Scripturis, quàm etiam ex antiquis auctoribus, quo cuncta planiora fiant, narrationem perbreuem inſtituendam putamus. Ac primùm illud monendum, ex diuinæ legis inſtitutione ſolemnitatem Paſchalem eſſe diuerſam ab ea quæ dicitur Azymorum, ſicut in Leuitico [k] his verbis notatum habetur: Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperum Phaſe Domini eſt: & quintadecima die menſis huius ſolemnitas Azymorum Domini eſt. Septem diebus Azyma comedetis. dies primus erit vobis celeberrimus, &c.] Habentur eadem in Exodo, & libro Numeri. quæ quidem duplex ſolemnitas ex diuerſis rebus geſtis, ac duplici beneficio à Deo accepto, originem duxit: nimirum quia Dominus tranſiliens domos filiorum Iſraël, Aegypti primogenita interfecit: & quòd populus Iſraël ex Aegypto liber egreſſus, comedit Azyma. Verùm celebrabantur Paſcha & Azyma non diuerſis diebus, ſed vna eademque die. nam licet dicat diuina Scriptura: Decimaquarta die primi menſis ad veſperum Phaſe Domini eſt, & quintadecima die ſolemnitas Azymorum] tamen veſpere decimæquartæ diei reputatur initium diei ſequentis: ante veſperum enim auſpicari conſueuiſſe dies feſtos Iudæos, ſuo loco dicemus; quòd ex ea re manifeſtius redditur, dum eo veſpere Azyma comedebant, nimirum quòd eſſet initium quintædecimæ lunæ:

[k] Leuit. 23. Exod. 12. Num. 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex qua die, non autem ex præcedenti, septem dies azymorum numerare necesse erat, A
[a] Exodi 12. cùm terminus septem dierum sit dies vigesimaprima [a] ad vesperam. Rursùm verò quod ad feriandos eos dies pertinet, hæc erat institutio legis diuinæ: Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.]

XXVII. RITVS CELEBRANDI PASCHATIS

His ex diuinis scripturis depromptis, reliquum est, vt quæ Iudæi in celebrando Paschali festo circa hæc Christi tempora obseruare solerent, ex antiquis auctoribus proponamus. Anatolius [b] Episcopus Laodicenus ex Philone, Iosepho, & aliis antiquioribus Iudæis, monstrat tempore celebrandi Paschatis ab illis obseruatum fuisse æquinoctium, videlicet vt Pascha & Azyma post æquinoctium agerentur. Philo [c], qui his Tiberij temporibus viuebat, hæc de ritu seruati solito in Paschate celebrando: Eius mensis, inquit, die quartadecima, sub ipsum tempus quo Luna suum orbem solet B
implere lumine, celebratur migrationis publica festiuitas, quam Chaldaicè Pascha nominant: quo tempore non, vt aliàs, plebeij homines victimas adducunt ad altare mactandas à sacerdotibus: sed iubente lege, tota gens sacrificat, dum pro se quisque mactat hostiam suis manibus: tunc vniuerso populo celebrante lætas epulas, quisque se gerit pro sacerdote, &c.] Idem alibi hæc ipsa vna eadem die ab omnibus fieri solita, testatur [d]. De tempore autem quo cædi victimæ inciperent, Iosephus [e] hæc ait: Cùm dies festus adesset, qui Pascha vocatur, quando à nona hora quidem vsque ad vndecimam hostias cædunt, per singulas verò hostias contubernia non pauciorum quàm decem fiunt; solum enim epulari non licet; multi autem etiam vicini conueniunt: hostiarum quidem ducenta & quinquaginta sex millia & quingentas numerauere. Fiunt autem (vt denos epulatores per singulas imputemus vices) centena & septingenta C
millia, sancti omnes, & puri.] hæc ille. Idemque de vsu indicendi tempus, quo auspicandus esset dies festus, hæc ait [f]: Quarta turris supra verticem Pastophoriorum condita erat, vbi moris est, vnum de sacerdotibus astantem post meridiem, quòd septimus quisque dies inciperet, tuba significare: rursumque veſperi, quòd desineret: nunc ferias populo, nunc vt opus faciat, denunciantem.] hæc Iosephus. Probatur [g] istud ipsum ex rescripto Augusti Imperatoris pro Iudæis ad prouinciæ Præsides, in quo hæc post alia scripta habentur: Neque Iudæos cogi ad præstanda vadimonia sabbatis, aut pridie sabbatorum post horam nonam in parasceue.] hæc ibi. Ex his itaque duobus locis citatis, de tempore quo Paschatis festum, quóue diem sabbati auspicari illi solerent, plus certo testatum habetur.

[d] Philo in Decalog.
[e] Ioseph de bello Iud. lib. 7. c. 12
[f] Ioseph de bell. Iud. lib. 5. c. 9.
[g] Apud Ioseph. antiq. lib. 16. c. 10.

XXVIII. SOLVVNTVR OBIECTA.

His visis, iam reliquum est, vt his quæ ex Euangelio Ioannis de translato in sabbatum Paschali festo obiiciunt, respondeamus: ac primùm, cùm ipse pedum lotionem factam in cœna Domini, dicat ante diem festum Pascæ contigisse; haud repugnat ceteris Euangelistis, qui cœnam Dominicam factam dicunt ipsa Paschatis & Azymorum die: constat enim communi loquendi vsu Ioannem esse locutum: nam crastinum diem cùm dicimus, non de legali accipimus, qui à vespere diei præcedentis incipit numerari, sed cùm nocte transacta Sol oriens nouum adducit diem. Nec verò est ista vulgaris tantùm loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis sæpiùs vsurpata, atque etiam ab ipsis Euangelistis. Lucas [h] enim sic ait: Dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat, &c.] cùm tamen ex legali institutione parasceue desiisset præcedenti die
[i] Matt. 28. hora nona, & tunc dies sabbati incepisset. Eodem modo & Matthæus [i], cùm dicit: Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati,] cùm tamen vespera præcedentis E
dici non esset re vera sabbati, sed primæ sabbati, quam ipse ab illucescente die denominat. Marcus [k] etiam in hunc modum: Et cùm iam serò esset factum (quia erat parasceue, quod est ante sabbatum) venit Ioseph, &c.] certè propriè loquendo, illud serò non erat parasceue, sed principium sabbati. Sic itaque eodem modo Ioannes vespere illud decimæquartæ lunæ, quando facta est cœna, nominat ante diem festum Paschæ, cùm tamen esset principium Paschæ.

[h] Luc. 23.
[k] Marc. 15.

XXIX. QVID MANDVCARE PASCHA. [m] Abulens. 2. part. def. cap. 8.

Rursus verò ad illud Ioannis [l] quo ait: Erat autem manè: & ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha] non sic accipiendum est, vt ad vesperam eius diei, qua sabbatum auspicabantur, comesturi essent Iudæi Paschalem agnum; sicque in ipsum sabbatum, quod dicunt, Pascha translatum esset: sed quod tradit ex diuinæ Scripturæ testimoniis Abulensis [m], manducare Pascha, non tantùm de agno Paschali dici solitum, sed etiam de quocumque sacrificio, quod illis septem

[l] Ioann. 18.

A septem diebus festis [a] offerri soleret, quibus agni, vituli, arietes, hirci, boues, & tauri immolarentur diebus singulis, eorumque pars vna consumebatur in holocaustum, alia verò cedebat sacerdotibus, tertia demum à populo comedebatur: quæ quidem sacrificia & ipsa, sicut & agni, Pascha dicebantur. Sunt de his complures diuinæ Scripturæ auctoritates, vt cùm ait Dominus in Deuteronomio [b]: Obserua mensem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus, &c.] Eadem in Paralipomenon [c], vbi habetur, quòd septem die-
B bus agebatur Phase, & comedebatur Phase (quod idem est quod Pascha) quo cum nonnisi qui sanctificati essent ac mundi, vesci solerent; meritò Pharisæi noluerunt manè ingredi prætorium, ne contaminarentur, vt possent manducare Pascha, quod eo ipso die ac sequentibus soleret offerri.

[a] Num. 28. Paralip. 30 & 38.
[b] Deut. 16.
[c] Paral. 30. & 35.

Quòd insuper idem Ioannes [d] ipsam sextam diem, qua crucifixus est Dominus, appellet parasceuen Paschæ: Erat autem, inquit, parasceue Paschæ, hora quasi sexta, &c.] haud dubium de sabbati parasceue est intelligendum; nam & singuli illi septem dies Pascha dicebantur. Sic etiam habes apud Lucam [e], dum ait de Herode, quòd post Pascha, expletis scilicet diebus Azymorum, Petrum occisurus esset: Paschatis enim festi nullum legitur in diuinis Scripturis parasceue fuisse, quòd non essent Iudæi diuina lege prohibiti eo die ac cæteris sequentibus parare ea quæ ad cibum pertinent, cuius rei causa parasceue tantùm sabbati legitur institutum, quòd ea die nec quæ ad cibum spectarent, curare liceret, secus verò in Paschatis diebus, sic dicente diuina Scriptura [f]: Dies prima erit sancta atque solemnis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, ex-
C ceptis his quæ ad vescendum pertinent.] sic nihil impedit, immo maximè congruit, vt vna eademque dies & Pascha sit dicta, & parasceue Paschæ, quod erat sabbatum. Porrò etsi superiùs dixerat, parasceue Paschæ, inferiùs perspicuè significat fuisse sabbati parasceuen, dum ait [g]: Iudæi ergo (quoniam parasceue erat) vt non remanerent in cruce corpora sabbato, &c.] Eadem quoque ratione satisfactum constat ijs, quæ ex eodem Ioanne adducunt, existimasse aliquos Apostolos, Dominum in cœna dicere voluisse Iudæ vt emeret quæ opus essent ad diem festum, quasi illa die non fuerit Pascha, sed sequenti. Nam (vt dictum est) ipso die Paschatis emere licebat, immo necesse erat, ea quæ spectarent ad cibum, non tantùm dici illius, sed sequentis sabbati, quòd eadem dies & Pascha esset, & parasceue sabbati.

[d] Ioann. 19.
[e] Act. 12. DE PARASCEVE.
[f] Exod. 12.
[g] Ioan. 19.

Ad postremum verò, quod ex eodem ipso Euangelista obijciunt in sabbatum transla-
D tum fuisse Pascha, ea videlicet ratione, quòd ipse dicat [h] de eodem sabbato: Erat enim magnus dies ille sabbati] quod ea de causa dictum putant, quasi in eam diem Pascha translatum esset. Respondeant velim, qua ratione idem Euangelista vltimum diem Scenophegiæ æquè magnum appellet, dicens [i]: In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, &c.] nihil est quod dicant: nisi fortè, quòd sicut prima dies, ita & nouissima à lege æquè sanctificari iuberetur [k]. Qua ratione & nos etiam dicere possumus, dictum esse magnum diem sabbati, quod non tantùm sabbatum esset, sed etiam secunda Paschæ diceretur; sicque vnam eamdemque diem duplici auctam celebritate, magnam esse meritò nuncupatam. Reperies ciusmodi nomenclaturam apud Isaiam [l], secundùm Septuaginta interpretes, sicut citauit Tertullianus his verbis [m]: Neo-
E menias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustinebo.] Idemque Tertullianus in illa verba Pauli ad Galatas: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos] & sabbata, vt opinor, & cœnas puras, & ieiunia, & dies magnos.] Hæc satis de his quę ex Ioanne Euangelista erant obiecta: quibus exploratum habetur, ipsum nihil à cæteris dissentire, immo illis esse in omnibus consentientem, quippe qui expressè testetur [n] eadem ipsa sexta die fuisse Pascha, dum verba Pilati reddens, hæc ait: Est autem consuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in Pascha.]

[h] Ioan. 19.
[i] Ioan. 7.
[k] Leuit. 23.
[l] Isaiæ 1.
[m] Tertul. adu. Marcion lib. 5. c. 4.
[n] Ioan. 18.

Hæc cùm expressè quatuor Euangelistæ testentur; alia rursus obijciunt, qui dicunt Pascha in sabbatum esse translatum; nimirum quòd in concilio seniorum [o] fuerit illa omnium sententia, ne in die festo Iesus esset tenendus & occidendus, scilicet ne tumultus fieret in populo: quod illi non religionis causa, sed vt commodiùs fieret, istud ipsum visi sunt consultasse. Verùm postquam Iudas (vt dictum est) accessit ad Principes sacerdotum, & suum officium pollicitus est: nihil melius nec opportunius rati, quàm

[o] Mat. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALIA SOLVENDAE QVESTIONES

[a] *Mat. 26.* quod Iudas spopondisset, ab ea sententia discesserunt. Ille verò [a] quærebat opportunitatem, quomodo eum traderet: & quo minùs tumultus fieret in populo, noctu & extra ciuitatem id faciendum putauit, vt sic Iudæis omnibus satisfaceret, nimirum vt sine tumultu populi, Dominus Iesus teneretur ac duceretur. Instant rursum, non licuisse Iudæis Paschatis festo Christum crucifigere. Sed satis redarguuntur ex ipsa Iudæorum consultatione, qui meditantes necem Christi, nullam habuisse rationem diei festi visi sunt, cùm dicerent abstinendum esse ne id fieret in die festo, non pietatis ergo, sed ne tumultus fieret in populo. Cæterùm Pilati ministerio id eos fecisse constat: nam à Pilati militibus tentus, & perductus, ab ijsdem flagellatus, ac denique cruci affixus est. Nec etiam id alicuius momenti est quod obijciunt ex Matthæo, quòd dicat: Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli.] quasi id minimè licuisset, si festa dies fuisset. Verùm Euangelista nequaquam id eo die factum dicit, sed quod postea ratum fuit insinuat. Porrò quod ad Concilium spectat, non videtur fuisse lege vetitum, quò minùs festo die simul coirent, & comitia agerent; nã ipso sabbato, quo duplex erat solemnitas, simul conuenisse, ac Pilatum adijsse, atque apud eum de custodiendo sepulchro egisse, Matthæus [b] testatur.

[b] *Mat. 27.* XXXIII.

[c] *Marc. 15.* [d] *Ioan. 19.* [e] *Mat. 27. Marc. 15.* DE EMPTIONE OBIECTIO.

Vrgent adhuc ea ratione: Quomodo, inquiunt, si festum Paschatis fuisset, licuisset ad sepulturam Domini sindonem emere [c], & myrrhæ & aloes quasi libras centum parare [d]? Sed cùm dicant Euangelistæ [e] hæc facta esse à Ioseph ab Arimathia, cùm serò iam factum esset; nihil est quod pertineat ad diem Paschæ, qui iam (vt diximus) Iudæorum more, ab ipsa hora nona elapsus esset, & iam sabbatum incepisset. Et quamuis Marcus serò illud, non sabbatum, sed parasceue, quæ erat ante sabbatum, nominet; tamen id factum constat solito more: nam quantumlibet festa dies inciperet ab hora nona, tamen reliqua pars eius diei vsque ad occasum Solis non denominabatur à die sequenti, sed præcedenti: sicut videmus toties esse repetitum in diuinis Scripturis, agnum occidendum esse decimaquarta luna ad vesperam; cùm tamen illa vespera non ad quartamdecimam lunam spectaret, sed ad diem sequentem, quam (vt dictum est) post horam nonam auspicari Iudæi horum temporum consueuerunt. At cùm dicant Euangelistæ sindonis emptionem & aromatum mixturam vespere factam esse, ac sic sabbati die: non tamen putamus hominem maximè pium Moysi legem transgressum esse: nam

[f] *Tob. 2.* ministerium sepulturæ non videtur fuisse lege prohibitum festo die, cùm Tobiam [f] constet id ipsum fecisse. Nec aliquem puto dicere iure posse, opera legis festo die esse vetita; vt cùm lex mandat infantulum circumcidendum esse octaua die; nam si in sabbatum ea dies incidisset, nihil erat impedimento quo minùs infans circumcideretur. Lege

[g] *Deut. 21.* etenim [g] etiam sancitum erat, vt qui in patibulo appensus esset, eadem die sepeliretur: de

[h] *Philo de spec. leg.* qua lege agens Philo [h], id consueuisse fieri ante Solis occasum testatur. Si licebat igitur die festo sepeliri defunctum; vtique & cetera concessa erant quæ ad illud opus conducere videbantur: porrò testatur Euangelista [i], eo modo quo sepultus est Dominus, consuesse Iudæos suos mortuos sepelire; sicque nihil in sepultura Domini factum esse constat contra legem & morem.

[i] *Ioann. 19.*

XXXIV.

His ergo in hunc modum de efficto commento translati Paschatis ex Iudaicis fabulis confutatis: iam videamus quàm firmiter atque constanter mandauerit Deus [k] seruari, ne alia die quàm quartadecima luna ad vesperam sacrum Pascha celebraretur. Vsque adeò id ratum atque inuiolabile esse voluit: vt si qui, eò quòd essent immundi, ea

[k] *Num. 9.* illud celebrare non possent, non in sequentem, tertium, quartúmve diem id illis facere permiserit, sed expectare eos eandem quartamdecimam lunam mensis secundi præceperit. Sic videmus tempore [l] Ezechiæ Regis, cùm legitima ex causa, ob raritatem scilicet sacerdotum, Pascha in aliam diem transferendum esset, nonnisi ex legis instituto in decimamquartam lunam secundi mensis esse dilatum. Facessant igitur qui ex reuelationibus quibusdam inanibus, & commenticijs scriptis nomine Gamalielis vel aliorum, ac denique ex simulato Iudæorum concilio, de translato Paschate nouam in Ecclesiam Dei inuexerunt opinionem: quam quidem permultis ac grauibus disertisque rationibus & Patrum testimonijs confutat ac reijcit noster Marcellus, litteris Ecclesiasticis exculti ssimus, in commentario quem disertè admodum scripsit de Horis canonicis, vbi hanc pertractantem quæstionem eodem tempore quo nos istæc scriberemus, in omnibus nobis consentientem inuenisse, gauisi sumus, atque grato accepimus animo.

[l] *2. Paral. 30.*

Quòd

A Quòd si quis hæc vberiùs tractata cupit, ipsum consulat: nostri enim instituti ratio non patitur his diutiùs immorari.

SENTENTIA DE PASCHATE. XXXV.

His igitur firmiter stabilitis, sileant & ij qui Pascha interciſum fuisse tradunt, dicuntque alia die agni comestionem, alia verò festum ipsum esse celebratum: taceantque qui dixerunt non commune cum cæteris Dominum Pascha celebrasse, sed priuatum, illudque anticipatum egisse. Stet verò firma sententia, quatuor Euangelistarum & totius diuinæ Scripturæ attestatione suffulta: Dominum nostrum Iesum Christum luna decimaquarta ad vesperam commune Iudæis omnibus egisse Pascha, illud ipsum etiam Iudæis cæteris celebrantibus; nullamque causam vel ipsius anticipandi, vel intercidendi, aut denique transferendi interceſſisse. Congruit & historiæ veritas sacro mysterio; vt ille

B ipse Agnus, qui venit peccata omnium & culpas, licet integerrimus & innocentissimus, sibi assumere, ipso Paschatis die pro salute omnium immolaretur in cruce. Sed hęc quantumlibet longiora, maiori quàm licuit breuitate contraximus. Nunc iam cætera, quæ ad historiam pertinent, enarremus.

DE LOTIONE PEDVM. XXXVI.

[a] *Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13. Cõcor. c. 129. & 130.* Vespere [a] autem facto, Pascha celebraturus Dominus, domum venit, discubuit cum duodecim, agnum comedit, lauitque pedes illorum, & de humilitate seruanda eosdem admonuit, ac denique sacramentum augustissimum Eucharistiæ instituit. hæc pluribus Euangelistæ. Factam esse ablutionem pedum ante sacræ Eucharistiæ institutionem, sed post esum agni, facilè persuademur ex multis, quæ inferiùs explicabimus. Scimus tamen aliquos existimasse, Dominum nostrum, primùm omnium, antequam etiam comederit agnum, lauisse pedes Apostolorum: quod etiam probari

C posse videtur ex multis, & ex eo in primis, quod apud Lucam [b] olim exprobrans Dominus Simoni dixit: Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.] hoc idcirco, quòd statim post ingressum conuiuarum pedes lauari esset in vsu: hospitibus enim ingredientibus eiusmodi officium exhiberi solitum esse, de Abraham & Lot testatur diuina [c] Scriptura: inde verò sic lotis mensa apponebatur: vnde & illud libri Iudicum [d]: Postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium.] De Romanis nulli est dubium, lotos prius in balneo accumbere consueuisse; quòd si loti non essent, pedes saltem lauabant: vnde illud Plauti [e]: Locus hic tuus est, hic accumbe: ferte aquam pedibus, præbe tu puer.]

[b] *Luc. 7.* [c] *Genes. 18. 19. & 43.* [d] *Iudic. 19.* [e] *Plaut. in Perſa.*

XXXVII.

Sanè quidem ex quo Iudæi à Romanis subiugati sunt, more Romano cœnare didicisse, eruditus vir meique amantissimus Petrus Giacconus dignæ memoriæ, in breui illa, sed non breuis eruditionis tractatione, quam scripsit de modo conuiuandi apud pri-

D scos Romanos, plurib us docet: nimirum, quòd sicut illi, Iudæi quoque in conuiuijs lauarentur, vngerentur, veste cœnatoria vterentur, itemque accumberent, & non sederent, & alia id genus. Verùm quòd hæc illi à Romanis acceperint, affirmare non auderem: nam eumdem ferè epulandi vsum apud Indos seruatum esse, apud quos numquam Romani suo Imperio peruenerunt, Philostratus [f] auctor est. Testimonio insuper diuinæ Scripturæ [g] describentis conuiuium Assueri Regis, exploratum habetur, conuiuas illos super lectulos accubuisse, qui erant aurei & argentei, super pauimentum smaragdino & pario lapide stratum dispositi. Vetus esse triclinij nomen & vsum apud Hebræos, de Samuele eadem agens diuina Scriptura testatur, dum ait [h]: Assumens itaque Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite.] Accumbentes item consueuisse conuiuari Iudæos, multa sunt exem-

E pla, vt cùm dicitur de Tobia [i], quòd cùm fecisset conuiuium contribulibus suis, cùm accubuisset, & de Iudæo quòd occisus in platea iaceret, nuncium accepisset: statim exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus.] & infrà iterum de discubitu.

DE ACCVBITV IN MENSA.

[f] *Philost. in vita Apol. lib. 3.* [g] *Esther. 1.* [h] *1. Reg. 9.* [i] *Tob. 2.*

XXXVIII.

Cæterùm quod spectat ad ipsam pedum lotionem, de qua agimus: factam tunc esse post cœnam agni existimamus, multis ijsdemque efficacibus rationibus persuasi: at-

LOTIO PEDVM QVANDO FACTA.

que in primis, quòd Ioannes expresè dicat, id contigisse cœna facta, acrursum Dominum è cœna surrexisse, accepisse linteum, & lauisse pedes Apostolorum: quantumlibet illud, cœna facta, hoc est, cœna parata, aliqui sint interpretati. Quod verò dictum est, ipso ingressu domus, solitos esse conuiuarum pedes lauari: id quidem verum esse dicimus, cùm qui accubituri erant, non essent loti, vt idem qui supra auctor exactè demonstrat: verùm cùm conuiuæ loti essent, absque alia mora recumbere consueuisse, idem docet.

Lotos

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Ioan. 13. Lotos verò fuisse discipulos Domini, satis expressisse videtur Iesus, cùm dixit[a] Petro: A
Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, & est mundus totus.] Sanè quidem
solitos fuisse Iudæos in Paschali conuiuio iterum lauare pedes ac manus, ex libro Rituali Hebræorum constat; cuius rei illa habetur expressa ratio, quòd eius conuiuij duplex
esset cœna coniuncta, vel, si dicere velimus, vnius cœnæ duplex mensa; in cuius
priori esus agni, in posteriori verò cærimonia agebatur Azymorum. Porrò non tantùm in Paschate, sed & in alijs maximis Iudæorum solemnibus diebus, vt Pentecoste, &
Scenophegia, eiusmodi duplices cœnas exhiberi consueuisse, ex canone Ritualis eorumdem apparet. Sed ea erat inter eas differentia, quòd in alijs semel tantùm pedes lauarent, in Paschatis cœna iterum, primùm scilicet ante esum agni, postea verò ante
secundam mensam & cærimoniam Azymorum. His igitur in hunc modum se habentibus, cùm ritus Paschalis, qui tunc penes illlos in vsu erat, bis lauari pedes exposce- B
ret: primam pedum lotionem ante esum agni factam esse, dicere opus est; secundam
verò à Domino ante secundam mensam. Verùm ex verbis Domini, qui dixit Petro:
Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet] in omnibus lotos accubuisse, in prima
mensa discipulos (vt dictum est) nisi ea verba ad baptismi mysterium referamus, opus est
affirmare. Primam igitur illam agni cœnam iam fuisse consumptam, cùm inde consur-
[b] Ioan. 13. gens Dominus lauit pedes discipulorum, illud etiam certò persuadet, quòd idem[b] Ioānes
scribit his verbis: Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se, &c.]

XXX. X. Quod verò dicatur Dominus posuisse non vestimentum, sed vestimenta sua, cùm
pedes discipulorum lauit; par est credere, eum in veste cœnatoria remansisse; absque
[c] Mat. 22. DE COENATORIA VESTE. ciusmodi enim veste Iudæos accumbere, religio erat: quod planè idem Dominus[c] de- C
monstrat in parabola illa de nuptijs filij Regis, in qua malè mulctatus legitur ille, qui
sine veste cœnatoria, quam ob nuptias nuptialem appellat, discumbere præsumpsisset.
Sed non cœnatoria tantùm indutum veste, sed maioris decoris gratia proprijs superindutum vestimentis Dominum cœnasse, putandum: nam & palliatos atque togatos
conuiuas interdum accumbere solitos, diserto viro Fuluio Vrsino, quibus id monstret,
[d] Fulu. Vrsi. in Appen. ad opus de Triclin. Patr. Ciacc. non desunt exempla[d]. A postolos etiam eadem indutos veste in cœna accubuisse credendum. Sindon enim esse solebat, eademque prolixa, vt meritò fugam arripiens, abiecerit
[e] Amb. in Psal. 36 Greg. in Moral. & alij. eam adolescens ille existimatus[e] Ioannes Euangelista, qui quòd (vt creditur) mœrore oppressus, non recepisset vestimenta sua, vt erat in mensa, remansit amictus sindone
super nudo. Eiusdem planè generis fuisse vestes illas cœnatorias, non tantùm pluribus
antiquorum auctoritatibus, sed ex ipsis tricliniaribus mensis marmoribusque sculptis D
idem auctor facilè monstrat. Sic igitur cùm dicat Euangelista, post ablutionem pedum
Iesum recepisse vestimenta sua; satis significat, absoluta iam cœna, lotisque pedibus discipulorum, cœnatoriam vestem exuisse, ac propriam induisse. Aliud enim longeq; à priori diuersum cùm ipse suis esset exhibiturus conuiuium, diuerso etiam à solito cœnandi
habitu, decentiori cultu (vt tantum mysterium exposcere videbatur) illud sibi instituendum putauit. Nouum ergo Dominus paraturus conuiuium (quod conuiuatoris videbatur esse munus) primùm omnium conuiuarum voluit lauare pedes, ac subinde diuinum
illud ferculum propinare. Sed antequam de hac secunda agamus mensa; de prima, quæ
imago quædam videbatur esse secundæ, ac de ipso in cœna accubitu, quid idem auctor
scripserit, referamus.

XL. Constat Ioannis[f] Euangelistæ assertione, ipsum dilectum præ cæteris à Christo dis- E
[f] Ioan. 13. cipulum, in sinu Domini in eadem cœna recubuisse. Quid autem sit in mensa in sinu recumbere, cùm idem qui suprà auctor pluribus demonstrasset, ac priùs ostendisset Iudæos in mensa more Romano accumbere consueuisse, hæc ait: Romani liberos suos,
aut quos caros habebant, in conuiuijs infra se, hoc est, in sinu suo, collocabant: nam
id esse in sinu recumbere, superiùs ostendi. Et Ioannes Christo maximè carus, in ipsius sinu recubuit, & in eius pectore se quàm familiariter composuit, dum ex eo quæ-
[g] Ambros. in c. 15. Luc. DISCVBITVS IN MENSA. rit quis illum esset traditurus. Ambrosius[g] ad illud: Cecidit in collum eius: Nónne,
inquit, tibi videtur Christum cecidisse in collum Ioannis, quando erat Ioannes in sinu
Iesu ceruice recumbens reflexa? & ideo Verbum apud Deum vidit, qui erectus est ad
superna.] Addit ille: Regem sacrorum, qui apud Romanos maximæ dignationis erat
inter Pontifices, summum locum in pontificalibus cœnis occupare solitum, neminemq;
supra

A supra eum accubare diximus. Et in his pontificalibus cœnis, Christus verè Rex & sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, eumdem locum occupat, nec quisquam super
eum accubat: alioquin non potuisset olim Maria Magdalena in domo Simonis alabastrum vnguenti effundere super caput ipsius recumbentis, si in medio loco accubuisset;
aut ipse Ioānem in sinu habere, si in imo. Romani non rarò quini in lectis discumbebant,
quod idem auctor pluribus monstrat. Et Christi discipuli (vt verisimile est) quini in singu- [a] Ioan. 13.
lis lectis discubuere, in reliquo autem tres tantùm, ipse nempe, & Ioannes[a], & Petrus: is
enim veluti proximus Ioanni innuit, vt ex Domino auctorem tanti facinoris quæreret.
In commune illi vescebantur, vt ex Plutarcho retuli; & hi in commune vescuntur, omnesque in eamdem patinam manus porrigunt: Qui intingit, inquit Dominus[b], mecum [b] Mat. 26.
manum in paropside, hic me tradet.] & post multa: Denique vt omnia, quemadmodum
B dixi, semel ostendam ex Romanorum moribus tracta, qui conuiuis abeuntibus grata & pretiosa solebant apophoreta conferre: liberalissimus ac sui nimium profusus Dominus,
ex hoc mundo ipse discedens, pretiosissimum corpus suum & sanguinē conuiuis in apophoretis dedit, vt sibi haberent, & secum domum deducerent, & iter ingredientibus
etiam pro viatico foret.] hæc de his ille. Sed qui vberiùs hæc scire cupit, libellum de ea re
ab ipso accuratè conscriptum petat.

Verùm quod ad hanc agni cœnam spectat: his admodum aduersari ea videntur quæ XLI. VETVS VSVS INTERMISSVS.
lege statuta essent, cùm agnum ipsum Paschalem à stantibus, non verò recumbentibus
esse comedendum iubetur. Sed qui antiquum illum commentarium Hebræorum lege-
rint, quem Ritualem librum seu Cærimonialem appellant; planè intelligent, fuisse vsum
C illum intermissum & antiquatum à tempore exilij Babylonici. Et ne recedamus à superiùs dictis; ratione accubitus Ioannis, qui in ea cœna primum locum post Christum ob-
tinuit, suborta esse videtur in eadem cœna illa inter Apostolos contētionis occasio, quis
eorum[c] videretur esse maior; dum viderent ceteri, in cœnæ illius accubitu omnibus præ- [c] Luc. 22.
latum esse Ioannem.

Est obseruatione dignum, numquam Apostolos de primatu quæstionem mouisse, XLII. CONTENTIO DE PRIMATV QVANDO
nec indignè tulisse Petrum præpositum ceteris esse: verùm haud æquanimiter tolerare
potuisse, Ioannem vel Iacobum fratres apud Christum primos haberi. Hinc videas eos-
dem Apostolos eadem indignatione percitos, cùm mater ipsorum pro duobus filijs suis
dextram & sinistram in regno petijt; de quibus hæc Marcus[d]: Et audientes decem indi- [d] Mar. 10.
gnati sunt de Iacobo & Ioanne.] Rursus etiam, cùm ijdem selecti à ceteris ducti essent à
Domino vnà cum Petro in montem Tabor: Intrauit, inquit Lucas[e], cogitatio in eos, [e] Luc. 9.
D quis eorum maior esset.] Immo, vt ait Marcus[f], & in via inter se disputauerunt, quis eo- [f] Marc. 9.
rum maior esset. Cæterùm quātumlibet vidissent Petrum omnibus à Domino prælatum,
ac prærogatiuis quamplurimis auctum; numquam tamen id infenso animo tulisse sunt
visi. Porrò quantumlibet Ioannes primum locum post Christum accepisset in mensa: ta-
men in pedum ablutione cæteris Petrum esse præpositum, primumque omnium Iesum [g] Aug. in Ioan. c. 13. [h] Iansen. Concor. c. 130.
pedes Petri lauisse, S. Augustinus[g] testatur; quod & multis etiam rationibus demon-
stratur[h]. Sed de his hactenus.

Cæterùm, vt quæ scripta sunt ab Euangelistis de sacratissimæ Eucharistiæ institu- XLIII.
tione, faciliùs intelligantur; operæpretium existimaui hic intexere quæ in antiquo He-
brærorum libro Rituali habentur. In canone enim eorum hæc continentur: In Paschali RITVS INSTIT. EVCHARISTIAE.
conuiuio, posterior quæ esset mensa, non vt in alijs dierum festorum secundis cœnarum
E mensis bellaria apponebantur, sed tantùm à lege statutus cibus, nimirum primo loco
embamma ex intybis & lactucis agrestibus factum, alijsque rebus conditum: inque eum
primùm patersamilias intingebat offam azymam, mox cæteri, sicque consumebatur.
Deinde idem patersamilias tortam azymam (seu, vt alij textus habent, dimidiam) sub
mappa hactenus seruatam, in frusta frangebat, in tot particulas illam diuidens, quot
essent in cœna discumbentes, sicque diuisam singulis porrigebat: quo facto, ipse pocu-
lum degustatum tradebat proximo, ille secundo, donec poculum per totum conuiuium
circumferretur. Insuper quoniam secundæ illæ mensæ Iudæorum erant ob accepta be-
neficia ad gratias Deo agendas potissimùm comparatæ: cùm in cæteris secundis mensis esset vsitata quædam communis benedictionis formula, in Paschali secunda mensa
post illam benedictam, cùm distribueretur torta azyma, hæc verba idem patersamilias
dicebat: Iste est panis ærumnæ, quem comederunt patres nostri in terra Aegypti: quis-
quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis esurit, accedat & peragat Pascha.] Post hæc idem accepto poculo benedicebat his A
verbis: Benedictus es Domine, qui fructum vitis creasti, &c.] sicque delibatum (vt dictum
est) poculum tradebat proximo, ille secundo, & sic deinceps: hęc ex libro Rituali Hebræo-
rum. Cæterùm (quod est notatu dignissimum) non tantùm apud Iudæos vetus illa erat
consuetudo, vt in secundis mensis sic libantes, gratias Deo agerent, sed & Gentiles ipsi
[a] Athenæus lib. 1. c. 9. in ijsdem secundis mensis merum libarent dijs, & alia sacra facerent, vt Athenæus [a] tra-
dit, & alij: sed in his non immoramur. Hæc igitur ex Rituali veteri Hebræorum libro ac-
cepta, quantum conferant ad ipsam Euangelicam historiam de cœna Domini intelligen-
dam, facilè perspici potest. Dominus enim, seruato eo ipso antiquo Iudæorum ritu, illud
effecit, vt nouis benedictionibus additis, nouum institueret sacramentum; & quę in me-
moriam veterum beneficiorum fuerant instituta, in commemorationem omnium præ- B
stantissimi nouiter accepti beneficij mutarentur.

XLIV. SOLVTIO OBIECTORVM.

Quòd verò (ne longiùs digredi videamur, quàm res postulet) nonnulli dicunt,
post ablutos discipulorum pedes, iterum recumbentem Iesum cum suis, quod reli-
quum erat cœnæ agni absumpsisse (volunt enim Dominum inter cœnandum à mensa
[b] Exod. 12. recessisse) ex superiùs dictis arguuntur satis; atque ex eo etiam, quòd lege diuina sta-
tutum erat, agnum Paschalem comedendum esse festinanter [b]: qua ex parte certè Do-
minus legem minus impleuisset, si agno ex parte comesto, è mensa recessisset, pedesque
[c] Iansen. Concord. c. 130. 131. discipulorum lauisset, ac post longam moram [c] ad esum agni iterum redisset. Vnde
[d] Mat. 26. quod dicit Matthæus [d]: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit]
[e] Marc. 14. & quod Marcus [e] ait: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fre-
git] idem est ac si dixisset, Recumbentibus illis: hæc etenim in hunc modum esse intelli- C
[f] Luc. 22. genda, Lucas aperit, dum testatur Eucharistiam esse institutam post cœnam, dicens [f]: Si-
militer, & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix, &c.] quod & ipse testatur
[g] 1. Cor. 11. Paulus [g] scribens ad Corinthios.

XLV.

Quòd verò ablutione pedum facta (vt tradit Ioannes [h]) immo (vt testatur Lu-
[h] Ioan. 13. cas [i]) post institutam Eucharistiam de discipulo proditore Dominus sermonem habuisse
[i] Luc. 22. dicatur, Matthæus [k] verò & Marcus [l] ante mysticam illam mensam id contigisse tra-
[k] Mat. 26. dant: nihil prorsus est absurdi, de ea re bis in priori, ac inde posteriori mensa (hoc dis-
[l] Mar. 14. crimine cœnam ab esu Eucharistiæ placet distinguere) Dominum esse locutum, cùm
[m] Philip. 3. præsertim de perditione illius adeò solicitus esset; dicente de se Apostolo [m]: Eadem vo-
bis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Videte canes, videte
malos operarios, videte concisionem.] Constat ex his itaque, cœnam Domini (sic
[n] Omnes qui interpretati sunt locum 1. Co rint. 11. enim Patres [n] appellare consueuere institutionem sacratissimæ Eucharistiæ; idemque es- D
[o] Aug. de serm. Dom. in mont. lib. 2. c. 7. se manducare cœnam Dominicam, quod Eucharistiam sumere Augustinus [o] demon-
strat: licet ea voce, vt alijs, abuti soleant Nouatores) fuisse distinctam à cœna agni Pascha-
lis, ac post illam fuisse administratam. In qua primùm illud sacramentum ineffabile est
S. EVCHARISTIAE INSTITVTIO. institutum, quo transubstantiatio fit panis & vini in carnem & sanguinem Christi, in
ipsum Christi corpus sub vtraque specie integrum. Tunc & Apostoli, cùm ipsis Do-
minus præcepit id ipsum facere in sui memoriam, sacerdotes sunt facti, atque ipsum sa-
crificium quod offerrent, est ordinatum. Id Apostoli ipsi, id Patres omnes, id traditio Ec-
clesiastica, atq; ipsa Catholica fides ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ prædicauit, & ha-
ctenus profiteri non desinit.

XLVI. EVCHARISTIA IN AZYMIS.

Atque vt de his singulis (quod instituti ratio postulat) breuiter interea agamus: E
in huius sacramenti institutione in primis cõsiderandum est ipsum tempus. Cùm enim
ipsa prima die Azymorum, decimaquarta luna ad vesperam, cùm Pascha secundùm le-
gis Moysi ritum ageretur, post esum agni sacra Eucharistia fuerit instituta; nulla est du-
bitatio, esse confectam in azymis, & non in fermentato: quem etiam ritum seruatum
[p] Epip. hær 30. est superiùs) ipse dicat legitimum Pascha esse à Domino anticipatum, agens contra
Ebionæos hæreticos, qui primi fuerunt Apostolorum temporibus (Ebion enim primus
[q] Ignat. in epist. ad Philadelph. post Simonem magum ab Ignatio [q] recensetur hæresiarcha) testatur, sic dicens: My-
sterium autem faciunt ad imitationem sanctorum in Ecclesia, ab anno in annum, per
azymos, hoc est, non fermentatos panes.] hęc ille. Si igitur illi ad imitationem sanctorum
in Ecclesia in azymis Mysteria conficiebant (hoc enim nomine antiqui Eucharistiam
nominabant) nulla est dubitatio, maiores omnes eumdem seruasse ritum, vt in azymis
eadem

A eadem Mysteria sacrosancta confecerint. At vnde hoc illi, nisi à suis ipsorum Patribus,
Apostolis Domini, & illi à Christo id facere didicissent? Sed in his non immoramur.

Agedum, antequam de re ipsa agamus; quibus nominibus maiores nostri consue- XLVII.
uerint sacram Eucharistiam nuncupare, quò ex ipsis nominibus tanta res facilius cogno-
scatur, adducamus in medium. In primis, habito respectu ad Fideles, qui eam accipien- NOMINA EVCHARISTIAE.
tes Christo per omnia maximè vniuntur, eodem nomine quo nos in præsentiarum vti- [a] 1. Cor. 10.
mur, Communionem seu Communicationem ab Apostolis illam esse dictam, fidem fa- [b] Act. 2.
cit Paulus Apostolus, dum ad Corinthios scribens, hæc ait [a]: Calix benedictionis, cui
benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?] Lucas [b] item in Actis: Erant,
inquit, perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis.]
B Insuper ob admirabilem ac ineffabilem rerum diuinarum secretam quamdam coniun- [c] Tertull. de cõ-
ctionem, à Græcis μυστήριον, à Latinis verò Sacramentum inuenies nominatam. Tertul- rona militis.
lianus [c] planè Eucharistiæ Sacramentum appellat, & alij [d] post eum. Nomen verò Eucha- [d] Ambros. in
ristiæ à gratiarum actione deductum, commune esse reperitur ex æquo Græcis pariter lib. de Sacram.
ac Latinis. Rursus etiam quoniam Dominus [e] dixit: Pater meus dat vobis panem de Aug. li. de pec.
cælo verum: Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo] ea ratio- merit. cont. Pe-
ne Ignatius [f] Apostolorum discipulus ipsam Eucharistiam, Panem Dei, Panem cælestem lag. lib. 1. c. 24.
frequenter appellat; & ad Romanos scribens, hæc ait: Non gaudeo corruptibili nutri- & alibi sæpius.
mento, nec voluptatibus huius vitæ: Panem Dei volo, Panem cælestem, quæ est caro [e] Ioan. 6.
Christi filij Dei.] [f] Ignat. epist. 15.

Eadem igitur ratione, quatenus continet ipsum Christi corpus, maiores idem Sa- XLVIII. CORPVS CHRISTI.
cramentum appellare consueuerunt Corpus Christi. Eiusmodi nuncupationem fæ- [g] Tertull. de
C pius à Tertulliano vsurpatam inuenies, vt cùm ait [g] in libro de Oratione: Quòd oratio orat. c. vlt.
soluenda sit, Corpore Domini accepto.] & paulo post: Accepto Corpore Domini & [h] Tertull. de
reseruato.] & [h] in libro de idololatria: Eas manus admouere Corpori Domini.] & ali- Idol. c. 7.
bi [i]: Caro Corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima Deo saginetur.] & de [k] Pu- [i] Idem de re-
dicitia sic: Opimitate Domini Corporis vescitur.] Sunt de his alia innumera aliorum surr. carn. c. 8.
testimonia, Cypriani, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, & aliorum, quæ præteri- [k] Idem de pud.
mus. Istud ipsum Sacramentum, quòd non esset cibus omnibus communis, sed ca-
ro Christi oblata pro sæculi vita, ea ratione Africani Fideles Vitam proprio nomine
dicere consueuerunt: vnde Augustinus [l]: Optimè, inquit, Punici Christiani ba- [l] Aug. de pec.
ptismum ipsum, nihil aliud quàm Salutem; & sacramentum Corporis Christi, nihil merit. contra
aliud quàm Vitam vocant.] Demum habito respectu, quòd pro peccatis hostia offertur, Pelag. lib. 1.
D Oblatio, Sacrificium, Liturgia, ac Missa dicta antiquitus reperitur. Sed de his suo loco c. 24.
paulo inferiùs.

Quòd autem rei veritate, non per figuram, vel similitudinem, allusionémve, vel quo- XLIX.
uis alio modo fictitio, ipsa Eucharistia sit illud ipsum viuificum corpus Christi, quod na- VERA CORPVS CHRISTI.
tum de sanctissima Virgine, in ara Crucis oblatum est, & ineffabili quodam modo ma-
nentibus specierum panis & vini accidentibus in ipsum transubstantiatum, quod sem-
per Catholica veritas est professa, ex innumeris sanctorum Patrum locis, alijsque firmissi-
mis rationibus esset facile demonstrare. Cæterùm cùm sciamus complures disertissi-
mos ac integerrimos, atque de fide Catholica optimè meritos viros, eo argumento com-
mentarios fere innumeros omni prudentia, doctrina, ac fide sincera cumulatè refertos,
facilitate illustratos, ac denique (vt multa paucis complectar) planè diuinos, suggerente
E id ijs Spiritu sancto, conscripsisse: superuacaneum existimamus, ac lectori onerosum, ea-
dem hic repetere, vel aliqua ijs velle addere: illos igitur consulãt omnes quicumque ea-
rum rerum cupidi sunt, eo se conferant, ac ramquã ad sacram quamdam anchoram con-
fugiant, aduersus prauorum dogmatum in nostram fidem adeò certam atq; firmiter sta-
bilitam vibrata venenosa tela.

Nos interim ne lectorem frustremur, cùm præfando polliciti simus in nostris An- L.
nalibus, more maiorum, Christianæ religionis institutorum originem ac firmitatem re-
petere & intexere, hæc libando potiùs, atque summis labris (vt dicitur) degustando,
quàm fusiùs tractando (ne ieiunum penitus lectorem abire sinamus) illud vnum modò
dicemus de Eucharistia, quatenus est sacrificium à Domino institutum, ac sacerdotibus
nouæ legis traditum offerendum. Tam ampli sacerdotij ac sacrificij symbola cum mil-
le ferè modis fuerint olim per veterem legem diuinitus præmonstrata atque prædicta,
satis fit

Universidad de Deusto
Biblioteca

satis sit in præsentiarum illa paucis commemorasse, quæ in Rege & sacerdote Melchisedech sunt quibusdam non obscuris certè figuris expressa, atque oraculo prophetico consignata; dicente de Christo Dauid, & quid dico Dauid? immo ipso Deo Patre: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melcisedech.] Vnde in hanc sententiam Cyprianus[a]: Item, inquit, in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quod diuina Scriptura testatur, & dicit[b]: Et Melchisedech Rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos altissimi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat Spiritus sanctus in Psalmis, ex persona Patris ad Filium dicentis[c]: Ante Luciferum genui te: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem?]hæc Cyprianus.

[a] Cypr. ad Caecil. epist. 63. edit. Pamel.
[b] Genes. 14.
[c] Psal. 109.

LII. Dum verò idem Dominus istud ipsum Apostolis suis faciendum præcepit: satis expressit, suum sacerdotium & cum eo sacrificium voluisse ad posteros propagari. Vnde idem Cyprianus[a] de ijsdem agens, hæc subdit: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri se ipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit: vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur; & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.] & inferius: Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus (passio enim Domini, sacrificium est quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus.]

[a] Cypr. ad Caecil. epist. 63.

SACERDOTIVM CVM SACRIFICIO PROPAGATVM.

LII. Id ipsum fecisse Apostolos, & vniuersam Ecclesiam ab illis edoctam in vniuerso mundo facere perseuerasse, Irenæus[a] Polycarpi Ioannis Apostoli discipuli auditor testatur sic dicens: Suis discipulis Dominus dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est; & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo.] & inferiùs[b]: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei.] & post multa, dum in hæreticos inuehitur: Quomodo, inquit, constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est è terra panis, percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationis eius, & sanctificantes creaturam.] Itemque alibi hæc in eamdem sententiam, agens aduersus eosdem hæreticos carnis resurrectionem negantes: Quando ergo, inquit[c], & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia: quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius? hæc Irenæus[d] martyr, Apostolorum temporibus proximus, & discipuli Apostolorum auditor.

[a] Iren. lib. 4. c. 32.
[b] Idem eod. lib. c. 34.
[c] Iren. lib. 5. c. 1.
[d] Hieron. de Scrip. Eccles.

APOSTOLI SACRIFICARVNT.

LIII. Ignatius[a] ipso antiquior, Apostolorum discipulus, sacerdotes nouæ legis consueuisse sacrificium offerre, sæpe testatur, & de ipsa Eucharistia ad Philadelphios in hunc modum scribit: Obsecro vos, vt vna fide, vna prædicatione, vna Eucharistia vtamini: vna est enim caro Domini nostri Iesu Christi, & vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, &

[a] Ignat. epist. 9.

est, & vnus calix, qui pro omnibus nobis distributus est; vnus panis, qui omnibus fractus est; vnum altare omni Ecclesiæ; & vnus Episcopus cum presbyterorum collegio & diaconis conseruis meis.] & ad Smyrnenses[a]: Rata Eucharistia habeatur, quæ sub Episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Non liceat sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare.] hoc ipsum aliud non esse, quàm sacram Eucharistiam conficere, eamdemque panem esse cælestem, ac ipsam denique carnem & sanguinem Christi, ad diuersos scribens inculcat. Quinetiam locum eiusdem Ignatij in dicta epistola ad Smyrnenses Theodoretus in Impatibili, tertio dialogo, ex verbis ipsius sic recitat: Eucharistias & oblationes non admittunt; quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitauit.] hæc Ignatius apud Theodoretum; quæ miramur, siue librariorum, siue interpretum vitio, excidisse. Rursus idem ad Ephesios ait[b]: Date itaque operam vt sæpius congregemini ad Eucharistiam.] & in fine: Obedientes Episcopo & presbytero, frangentes panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitam quoque Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.] Quid ergo is panis sit, planiùs ad Romanos his verbis explicat[c]: Panem Dei volo, panem cælestem, quæ est caro Filij Dei.]

[a] Ignat. epist. 10. DE SACRIFICIO EVCHARISTIAE EX IGNATIO.
[b] Ignat. epist. 14
[c] Idē epist. 15.

LIV. Iustinus Martyr[a], & ipse etiam Apostolorum temporibus vicinus, de eiusmodi Eucharistiæ sacrificio satis explicitè in ea oratione, quam ad Antoninum Pium Augustum scripsit, loquitur in hæc verba: Precibus finitis, mutuis nos inuicem osculis salutamus. Deinde ei qui fratribus præest, offertur panis & poculum aquæ & vini: quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum vniuersarum Patri, per nomen Filij, & Spiritus sancti offert, & Eucharistiam siue gratiarum actionem, pro eo quòd nos donis hisce dignatus sit, prolixè exequitur. Atque vbi ille preces & gratiarum actionem absoluit, populus qui adest omnis fausta approbatione acclamat dicens, Amen. Amen autem voce Hebræa, Fiat, significat. Præsidens verò postquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuersus approbatione læta eam comprobauit; qui apud nos vocantur diaconi atque ministri, distribuunt vnicuique præsentium, vt participent eum, in quo gratiæ actæ sunt, Eucharistiam, panem, vinum, & aquam, & ad absentes perferunt. Porrò alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia: quod nulli alij participare licitum est, quàm veram esse nostram doctrinam credenti, lauacro propter remissionem peccatorum & regenerationem abluto, & ita vt Christus tradidit, viuenti. Non enim vt communem panem, neque communem potum, ista sumimus: sed quemadmodum per verbum Dei caro factus Iesus Christus Saluator noster, & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit: ad eumdem modum etiam eam alimoniam, in qua per preces verbi eius ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, vnde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Iesu carnem & sanguinem esse, edocti sumus. Nam Apostoli in commentariis à se scriptis, quæ Euangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi Iesum: Eum enim, pane accepto, cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in meam commemorationem: Hoc est corpus meum. Et poculo similiter accepto, & gratiis actis, dixisse: Hic est sanguis meus: ac solis ipsis ea tradidisse.] hæc Iustinus, de cuius excellenti doctrina, & rerum Ecclesiasticarum peritia, integritate, sanctitate, & fide suo loco vberius dicturi sumus.

[a] Iust. martyr. orat. ad Anton. prope finem. EX IVSTINO MARTYRE.

Plura hic essent intexenda ex Tertulliano & Cypriano loca, nisi nos nimia prolixitas ab hac re auocaret. Sanè quidem siue Cypriani sit, siue alterius, certè ramen eiusdem ferme ætatis auctoris & probatæ fidei est commentarius ille de Operibus cardinalibus: vbi cùm agitur de cœna Domini, de vero & viuifico sacrificio Eucharistiæ, deque vera certaque panis & vini in corpus Christi verum transsubstantiatione est verax atque fidelis assertio. Sed non est præsentis negotij, singulos Orthodoxos scriptores commemorare, qui à temporibus Apostolorum vsque in præsens in Ecclesia floruere: satis sit prædictorum antiquorum Patrum testimoniis recensitis, pauca addere, quæ postea celebriores in Ecclesia doctores in eamdem sententiam sunt locuti; ac potissimùm doctrina & pietate celeberrimus Hieronymus, sic dicens[a]: Recurre ad Genesim, & Melchisedech Regem Salem huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris sanguine & corpore dedicauit.] & rursum de ipsis Christianis sacerdotibus: Absit, inquit, vt de ipsis quicquam

LV.

[a] Hier. epist. 85. EX HIERONYMO.
[b] Hier. epist. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, & per quos nos Christiani sumus; qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante Iudicij diem iudicant; qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.] Idemque rursus alibi in hæc verba [a]: Ad Episcoporum & presbyterorum preces, Christi corpus sanguisque conficitur.] Idem ad Damasum de filio prodigo: Christus, inquit, quotidie Fidelibus immolatur.] & alibi [b]: Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus; ipse conuiua, & conuiuium; ipse comedens, & qui comeditur: illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus: & quotidie de sacrificiis eius, de genimine vitis eius veræ & vineæ Sorec, quæ interpretatur electa, rubentia musta calcamus.]

[a] Hier. epist. 85. ad Euagr.
[b] Hier. epist. ad Hedib. 150. q. 2.

LVI. EX AMBROSIO.

Non possum tacere Ambrosium [c], cùm de eodem sacrificio his vsus est verbis: Ego, Domine, memor venerandæ passionis tuæ, accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra.] id quomodo conficiatur, alibi sic explicat [d]: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus. Sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laudem Deo deferunt: oratio præmittitur pro populo, pro Regibus, pro ceteris. Vbi venitur vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is quo facta sunt omnia.] & paulo pòst: Ego tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quòd iam corpus est Christi: Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est.]

[c] Ambros. orat. præp. ad missi. 1.
[d] Ambr. de Sacram. lib. 4. c. 4.

LVII. EX AVGVSTINO.

Augustinus itidem de eodem ipso sacrificio hæc ait [e]: Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri: propter quod etiam vocem illam in Psalmo decimonono ciusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.] & alibi [f] de oblato eodem sacrificio ad pellendos dæmones hæc ait: Rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, rogans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante, cessauit.] itemque alibi [g]: Iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi,] sed quomodo id fiat, alibi sic declarat [h], agens contra Faustum Manichæum: Noster autem panis & calix, non quilibet (quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt) sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis, &c.] Nonne eadem & Græci?

[e] Aug. de Ciu. Dei. lib. 17. c. 20.
[f] Aug. de Ciu. Dei. lib. 22. c. 8.
[g] Aug. contra Faustum lib. 20. c. 18.
[h] Aug. contra Faust. lib. 20. c. 13.

LVIII. EX CYRILLO.

Cyrillus Hierosolymitanus de eodem sacrificio Catechesim mystagogicam [i] conscripsit, idemque de eiusdem veritate ac certitudine hæc ait [k]: Non ergo considéres tamquam panem nudum, & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi, secundùm ipsius Domini verba. quamuis enim sensus tibi hoc non suggerit, tamen fides te confirmet, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ita vt nulla subeat dubitatio.] & paulo pòst: Hoc sciens, proque certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiam si gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi.] hæc ille. & Chrysostomus in eamdem sententiam [l]: Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini, corpus Christi facit & sanguinem; sed ille, qui crucifixus est pro nobis Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia: Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dicit; Crescite & multiplicamini, & replete terram; semel quidem dicta est, sed omni tempore sensit effectum, ad generationem operante natura: ita vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.]

[i] Cyrillus Catech. myst. ag. 5.
[k] Cyril. Catech. myst. 4.
[l] Chrysost. homil. de prod. Iud.

LIX. Multa his essent addenda, sed hæc nos cursim ad alia festinantes. Neque tamen prætermittendum, quòd cùm multa sint huius sacrificij nomina, illud est antiquissimum, & apud Latinos vsitatius atq; frequētius, Missa; quòd quidē (sicut & Christiana fides profitetur) ex He-

ex Hebraica vel Chaldaica nomenclatura acceptum esse videtur. Quòd enim in nostra Vulgata legitur, Spontanea [a] oblatio, Hebraicè & Chaldaicè dicitur, Missah, quàm offerebant Domino in gratiarum actionem de fructibus terræ, qua & vescebantur in templo cum recordatione præteritæ seruitutis, & ab eadem liberationis. Quæ quidem omnia cùm optimè conueniant prædicto à Christo instituto sacrificio; eo potiùs maiores nostri vsi sunt nomine, quàm cuiuspiam alterius sacrificij: nam & ea potissimùm ratione ab illis id factum esse videtur, quòd spontanea recolatur prima illa sui ipsius à Domino nostro Iesu Christo facta oblatio, de qua Isaias [b]: Oblatus est quia ipse voluit] & Dominus de se ipso [c]: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.] & quòd scriptum est in Psalmo [d]: Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio.] Sanè quidem creditur eiusmodi nomen ab ipsis Apostolis Petro & Paulo, ex Hebraicis fontibus, traditum esse Romanis: quòd & Iacobus Hierosolymorum Episcopus, idemque Apostolus & frater Domini tradidit suis; nam eadem vsus est voce in sua, quam posteris reliquit, Missa: de cuius certa fide ac veritate suo loco pluribus agemus.

[a] Deut. 18. MISSAE NOMEN.
[b] Isaiæ 53.
[c] Ioan. 10.
[d] Psal. 39.

Ea voce vsa videtur suo ipsius exordio Romana Ecclesia: nam Pius Papa proximus Apostolorum temporibus, scribens ad Iustum Episcopum Viennensem, idem sacrificium Missam vocans, sic dicit [e]: Soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignauit: vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.] hæc ille. Item Cornelius Papa epistola ad Lupicinum Viennensem Episcopum his vtitur verbis: Publicè, neque cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.] Eodem vsi sunt nomine ceteri Romani Pontifices, quos longum esset singulatim recensere. In Concilio Romano [f] sub Siluestro, in Concilio Carthaginensi [g] secundo, in Concilio Agathensi [h], & aliis, Patres qui interfuerunt, eodem quoque Missæ nomine ipsum ineruentum sacrificium nominarunt, sicut & Ambrosius [i], Augustinus [k], Victor Vticensis [l], ac denique ceteri, & post ipsos recentiores omnes. Ceterùm quod ad ipsum sacrificij ritum spectat, opportuniori loco agemus.

LX. VSVS VOCIS EIVS IN ROM. ECCLESIA.

[e] Habetur to. 1. bibliothec. sanctorū Patrum.
[f] Cōc. Rom sub Siluestro in fin.
[g] Concil. Carthag. 2. can 3.
[h] Conc. Agath. c. 47.
[i] Ambros. ad Marc epist 33.
[k] Aug. serm. de tempore 251.

Vt autem ad ipsam Dominicam cœnam redeamus, quam cœptam esse à Domino eius diei hora vespertina constat: remansit ea consuetudo apud nonnullas Ecclesias, vt etiam vesperè, sed à ieiunis, idem sacrificium offerretur. Viguisse eumdem vsum in Ecclesia Africana olim, auctor est Cyprianus [m]. Id ipsum, sed post sumptum cibum, de Ecclesia Alexandrina testatur Sozomenus [n]. Augustinus [o] autem ad Ianuarium scribens, id semel in anno in Cœna Domini, & nonnisi à ieiunis fieri solitum asserit, dum ait: Quæris enim his verbis, quid per quintam feriam vltimæ hebdomadis Quadragesimæ fieri debeat: an offerendum sit manè, & rursus post cœnam, propter illud quòd dictum sit: Similiter postquam cœnatum est: An ieiunandum, & post cœnam tantummodo offerendum: an etiam ieiunandum, & post oblationem, sicut facere solemus, cœnandum? &c.] Vespertinarum etiam Missarum mentio habetur in Concilio [p] Agathensi.

[m] Cyprian epist. ad Cæcil. 63.
[n] Sozom. hist. lib. 7. c. 19.
[o] Aug. ad Ian. epist. 118
[p] Conc Agath. apud Gratian. de consecr. dist. 5. c. conuenit.

LXI. VSVS COENAE DOMINICAE.

Ceterùm quoniam diuersa erat aliquarum Ecclesiarum consuetudo, passimque post cœnam sacrificium offerebatur, eam sustulit in Africa Concilium Carthaginense [q] tertium, statuens vt à ieiunis semper, exceptа ipsa die anniuersaria Cœnæ Domini, offerretur. Sed hæc etiam fuerunt contrariis legibus abrogata [r] ac penitus antiquata, ob eam potissimùm causam, quòd vniuersalis Ecclesiæ vetus consuetudo contraria esset cùm vt nonnisi à ieiunis sacra Eucharistia sumeretur, antiquitus obseruatum esse videretur, id affirmat Tertullianus [s], dum ad vxorem scribens ait: Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes.] Cyprianus [t] (vt vidimus) id ipsum confirmat, & quòd in melius mutatum sit, rationem reddit. Itemque Augustinus de his agens, ait: Liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Et hoc placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani priùs Dominicum corpus intret, quàm ceteri cibi. Nam ideo per vniuersum Orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi vel cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere.] hæc & alia de his Augustinus, reddens rationem qua de causa id Dominus voluerit vespere instituisse. Græcos etiam conficere ac sumere consuesse semper ieiunos

[q] Conc. Carth. 3. can. 29.
[r] Concil. Laod. can. 5. & Sext. Synod. c. 29.
[s] Tertull. ad vxor lib. 2. c. 5
[t] Cyprian. epist. 63.

LXII. IEIVNI COMMVNICANT.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Greg. Naz. orat in sanct. baptis.

ante cœnam, testatur Gregorius Nazianzenus[a]; qui & multis disputat, Ecclesiam Dei non omnia quæ à Christo facta sunt, eodem tempore quo ille, facienda, maiorum traditione suscepisse: idemque aduersùs illos inuehitur, qui eo prætextu differebant sanctum baptisma in annum suæ ætatis trigesimum, quòd eumdem annum agens Christus voluerit baptizari. A

LXII.

[b] Ioan. 13.

Confecta igitur à Domino Iesu Christo sacratissima Eucharistia, distribuit ipsam Apostolis. An autem eamdem Iudæ impartierit, cùm tradidit eidem buccellam [b] intinctam, & post buccellam introiuit in eum Satanas, atque ad accelerandam proditionem inde recessit? Scimus S. Augustinum [c] eius fuisse sententiæ, ac firmiter affirmasse, Iudam nequaquam tunc sacram Eucharistiam cum ceteris participasse; sicque dicit: Non, vt putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit: intelligendum est enim, quòd iam his omnibus distribuerat Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & Iudas erat, sicut S. Lucas euidentissimè narrat. & deinde ad hoc ventum est, vt secundùm narrationem Ioannis apertissimè Dominus per buccellam intinctam atque porrectam, suum exprimat traditorem: fortasse per panis tinctionem, illius significans fictionem.] hæc ille, qui tamen sicut ibi, ita & aliis in locis, Eucharistiam eum accepisse tradit, dum ait [d]: Christus quid nobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, vt ei primam Eucharistiam, confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut ceteris Apostolis, tradiderit.] & alibi [e]: Traditorem enim suum, qui iam pretium eius acceperat, vsque ad vltimum pacis osculum, inter innocentes secum esse perpessus est: quibus non tacuit, esse inter illos tanti sceleris hominem: & tamen primùm sacramentum corporis & sanguinis sui, nondum illo excluso, communiter omnibus dedit.] hæc Augustinus. Affirmat hoc ipsum S. Ioannes Chrysostomus [f], dum ait: Adfuit Iudas, & illius sacrificij communicationem meruit.] & paulo pòst: In illum post communicationem diabolus intrauit, non quia contemperat Dominicum corpus: sed quia impudentia Iudæ, & malignitas mentis, vt aduersarius in eo habitaret, effecit: vt discas quòd indigna & fucata mente mysteriorum secreta celebrantibus à diabolo præparantur insidiæ.] hæc eadem Cyrillus [g], & alij complures, quos omittimus numerare.

IVDAS AN ACCEPERIT EVCHARISTIAM.

[c] Aug. in Ioan. 33. tract. 62.

[d] Aug. in Psal. 10.

[e] August. epist. 163.

[f] Chrys. hom. de prod. Iuda.

[g] Cyrill. in Ioã. c. 13. Cyrill. Hierosol. catech. 13.

B

C

Cetera & nos his assentientes, sic dicimus Iudam vnà cum ceteris sacratissimam Eucharistiam participasse, vt tamen nequaquam illis assentiamur qui putarunt buccellam illam intinctam fuisse Eucharistiam; sed potiùs existimamus panem illum, quem (vt dictum est) initio secundæ mensæ intingebant in pultem, seu embamma ex lactucis agrestibus confectum, vt ex Rituali libro antiquo Iudæorum superiùs est demonstratum: sicque intinctio illa, ex more, Eucharistiam præcesserit. Secundùm igitur dictum Iudæorum ritum, dicere opus est, rem gestam eo esse ordine, quo à Ioanne recensetur; nimirum post pedum ablutionem de sua proditione Iesum sermonem habuisse, tunc & Ioanni de proditore roganti signum illud per intinctam buccellam dedisse. Sed quòd dicit, accepta buccella, continuò exisse; id quidem non ita accipiendum putamus, vt tunc temporis statim, & nulla interposita mora, abierit: sed quòd velut furore quodam percitus, non expectauerit prolixam illam mirificam post cœnam habitam à Domino orationem: nam S. Lucas apertè testatur, Iudam cum ceteris permansisse vsque ad finem communicationis Eucharistiæ, postquam nihil iam videbatur esse reliquum in mensa (secundùm prædictum Iudæorum ritum) quo potuerit panis intingi. sicque nec dici posse videtur, illum panem intinctum, fuisse Eucharistiam: nam Euangelistarum testimonio constat, non simul vtrumque, sed seorsum, primoque panem, inde verò vinum suis verbis sacrasse, ac propinasse. Sed hæc satis. Non præterimus tamen dicere, quòd calix ille, in quo Redemptor noster Iesus Christus sacratissimam Eucharistiam consecrauit, vt egregium tantæ rei monumentum, à communi vsu selectus, ac summa industria asseruatus, adhuc Bedæ temporibus Hierosolymis visebatur, de quo hæc ipse [h]: In platea, quæ Martyrium & Golgotha continuat, exedra est, in qua calix Domini scriniolo reconditus, per operculi foramen tangi solet, & osculari: qui argenteus calix, hinc inde duas habens ansulas, sextarij Gallici mensuram capit, in quo illa est spongia Domini potus ministra.] hactenus Beda.

IVDAS QVANDO DISCESSIT.

[h] Beda de locis sanctis c. 2.

D

LXIIII.

Nox [i] aduenerat, cùm Iudas, peracta cœna, è mensa exiit, & ad perficiendum quod in animo habebat, festinauit. Cùm sic ille recessisset, obortam interim contentionem inter discipulos de primatu Dominus sedauit: & eos consolatus, quòd eos citò relicturus esset,

[i] Ioan. 13.

E

A rus esset, admonuit. Petrus, tacentibus reliquis, vt princeps omnium, quónam iturus esset, rogauit; secuturumque non segniter promittit; &, si opus sit, pro eius vita atque dignitate tuenda, vitam ipsam profundere, ardenter pollicetur: denique cùm Dominus ei perfidiam futuram ac sui ipsius negationem prædiceret, obnititur, seque id numquam esse facturum multoties contestatur. hæc Euangelistæ [a] pluribus verbis prosequuntur. His absolutis, nouissimum illum admirabilem sermonem habuit, quem Ioannes [b] diligentiori cura conscripsit. Eo [c] postmodum dicto, simul & hymno absoluto, inde egressus cum suis, secundùm consuetudinem, abiit in montem Oliuarum. PETRI ANTE-MOSA PROMISSIO.

[a] Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13. Cõcord. c. 133.

Quisnam verò fuerit hymnus ille, quem Dominus post cœnam dixit, haud certò compertum habetur. Scimus auctore Augustino [d] ad Ceretium Episcopum scribente, olim circumferri solitum hymnum quemdam hac inscriptione notatum: Hymnus Domini, quem dixit secretè sanctis Apostolis discipulis suis: quia scriptum est in Euangelio: Hymno dicto, ascendit in montem.] sed in scripturis apocryphis illum reperiri, quibus Priscillianistæ hæretici potissimùm vterentur, idem testatur: qui & ex eo nonnulla verba recitans, illorum imposturam detegit. Verùm quisnam hymnus ille fuerit, quem Iudæi post esum Paschæ dicere consueuerint, ex antiquo eorum Rituali libro, vbi ipsorum cærimoniæ habentur descriptæ, proditur: nimirum moris fuisse in aliorum solemnium cœnis alios ac diuersos dicere psalmos ad mysterium eius diei accommodatos, in Paschali autem cœna recitari solitum psalmum centesimum decimum tertium, qui incipit: In exitu Israel de Ægypto] & alios perbreues. Ceterùm haud ignorandum est, exemplo Domini laudabilem illam consuetudinem in Ecclesia coaluisse, vt in mensa gratiarum actiones ab omnibus dicerentur: quales illæ essent, quibus Orientales vti consueuerint, Ioannes Chrysostomus [e] docet: ceteras verò antiqui Ecclesiæ Rituales libri exhibent. LXV. DE HYMNO IN COENA DICTO.

[b] Ioan. 13. 14 15. 16. 17. Cõcord. c. 134.

[c] Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Cõcord. c. 137.

[d] August epist. 253.

[e] Chrysost. ad pop. Antioch. hom. 57.

B

C

Cùm accessisset Iesus in montem Oliueti, ingressus [f] in villam quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus, suos orare admonens: assumptis secum Petro, Ioanne, & Iacobo seorsùm à ceteris, pauore ac mærore affectus (eas enim communes ceteris animi passiones prudens volensque suscepit) auulsus ab illis iactu lapidis, Patrem rogans, vt, si possibile esset, à se calicem passionis transferret: eumdem sermonem non semel, sed iterum ac tertiò reperiit, cùm interdum dormientes discipulos excitaret. Ei verò sic oranti apparuit Angelus confortans eum: sed cùm prolixius oraret, in agonia positus est, factusque sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Locus ille vbi hæc contigerunt, ad radices montis Oliueti positus, tantæ rei nobilitatus insignibus, quasi trophæis victoriæ Christi, præclara postmodum desuper erecta ecclesia (vt auctor est Hieronymus [g]) est mirificè illustratus. Addit Beda [h], petram ipsam, super quam Dominus orans flexis genibus innixus est, quasi mollem ceram cessisse, in seque genuum eius vestigia recepisse; ipsumque lapidem, vt insigne tanti miraculi monumentum, intra ecclesiam translatum, & parieti affixum, cunctisque factum perspicuum. Accepimus ab his qui hæc viderunt, etiam in imo vallis, quam torrens Cedron præterfluit, in lapidibus ipsis eiusdem Christi Domini nostri vestigia pedum impressa remansisse, hactenusque seruata esse. LXVI. DE LOCO VBI CHRISTVS ORAVIT.

[f] Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Cõcord. c. 137.

[g] Hier. de locis Hebraicis.

[h] Beda de locis sanct. c. 6. in fine.

D

At historiam Euangelicam persequamur. Venit interim [i] Iudas cum militum cohorte, quibus signum dederat (ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus iniicerent) vt, quem ipse osculatus esset, tenerent ac ducerent. Cumque osculatus eum esset, ipse Dominus se vltro obtulit illis, rogans quem quærerent: seque illum esse manifestans, retrorsùm abeuntibus illis, atque in terram cadentibus, iterum eòsdem eodem modò interrogans, tandem se ab illis teneri permisit. Sed quid tunc magno animo Petrus, amans cupidusque Christi salutis, generoso accensus amoris ardore; quid, inquam, fortiter gesserit; quomodo ensem exerens, Malchum seruum Principis sacerdotum inualuerit, & auriculam dexteram eidem amputauerit, omnes sciunt. At Iesus cùm sic motum tumultum compescens, & Malcho amputatam aurem restituit, & Petrum cohibuit; ac perquàm modestè conuersus ad Principes sacerdotum, & alios Iudæorum qui venerant cum militibus, redarguit. LXVII. QVI CHRISTVS CVM INVADITVR.

[i] Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Cõcord. c. 137.

E

Discipuli dehinc omnes relicto eo fugerunt; & qui sequebatur eum adolescens amictus sindone super nudo, cùm teneretur, ea relicta, nudus aufugit. Creditur hic fuisse Ioannes [k], veste adhuc cœnatoria indutus, vt superiùs est dictum, cùm de cœna LXVIII. IOANNES IN SINDONE.

[k] Ambros. in Psal. 36.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domini actum est. Par est existimare (si in rebus dubiis agere coniectura licet) amantissimum Iesu discipulum, cùm Iudæ proditionem ceteris manifestiùs cognouisset, vehementi quodam mœrore affectum, Dominique tantùm memorem, profunda sui ipsius oblitione sepultum, nihil de sumendis suis vestibus cogitasse; & cùm nox esset, quando è cœnaculo recesserunt, perfacilè id ipsum & alios præteriisse potuit. Fuisse hunc Ioannem Euangelistam, Ambrosius in primis testatur, itemque Gregorius [a], Beda [b], & alij complures. Si quis autem ex recentioribus ab hac opinione dissentit, inde potissimùm accidit, quòd causam, cur Ioannes super nudo sindone amictus esset, ignorauit.

[a] Greg. lib. 14 Moral. c. 13.
[b] Bed. in Marc. c. 14.

LXIX. NON IACOBVS IN SINDONE.

Sicut igitur in hanc de Ioanne opinionem procliuiores sumus: ita ab illis penitus dissentimus, qui opinati sunt hunc adolescentem amictum sindone fuisse Iacobum fratrem Domini, cognomento Iustum; ea potissimùm adducti ratione, quòd Hegesippus de eo scripserit (vt dicemus suo loco) atque alij testati sint, ipsum amictum sindone incedere solitum esse. Nam tantùm abest, vt Iacobus his temporibus adolescens ætate fuerit, quin potiùs iam senex dicendus esset: etenim de eo testatur Epiphanius [c], ipsum fuisse ætatis annorum nonagintasex, cùm martyrium consummauit; quod contigit (vt auctore Iosepho, Eusebio, atque Hieronymo inferiùs dicemus) anno septimo Neronis Imperatoris, qui est Domini sexagesimustertius: qua ratione dicendum est, Iacobum annis triginta tribus Domino ætate fuisse maiorem. Certè quidem, quòd his temporibus tantæ fuerit æstimationis apud omnes, vt ob virtutum excellentiam, cognomento Iustus ab omnibus diceretur (quem titulum nonnisi post diuturnum experimentum absolutissimæ vitæ consecutum fuisse, est æquum existimare) eum nonnisi prouectiorem ætate fuisse, dicendum esse videtur. Quamobrem cùm hæc de adolescente dicta, potiùs Ioanni quàm alteri cuipiam aptari possint; nihil est quod à Domino tutus est redditus, quòd dixisset: Si ergo me quæritis, sinite hos abire.] nam & illud implendum erat, quòd idem Dominus nuper prædixerat [a]: Venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque ad propria, & me solum relinquatis.] & illud: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.] Sed licet fuerit casu concussus; tamen vis amoris, vt ad Dominum in domum Pontificis reuerteretur, effecit. Sed de his infrà. At scimus de hac re diuersam diuersorum esse sententiam. Quicquid autem sit, non amplius immorandum in his, sed cetera magis necessaria scitu ex instituto nobis persequenda sunt.

[c] Epiphan. hæres. 78.
[a] Ioan. 16. Marc. 14.

LXX. CVR IESVS PRIMO AD ANNAM.

In hunc [e] modum Iesus Dominus noster à militibus prensus, primò ad Annam ducitur, non quòd ipse esset summus sacerdos, eo quippe Caiphas munere fungebatur; sed (quod diximus superiùs anno quintodecimo Tiberij Imperatoris, ac fusiùs de eadem re disputauimus) quoniam tunc ipse Anna præfectus erat magno Concilio septuagintaduorum seniorum, quod Sanedrin appellabant, cuius officium erat de Propheta atque doctrinà cognoscere & iudicare. Vnde Anna Pontifex iure ex officio Christum interrogabat [f] de discipulis eius atque doctrina. Cùm autem responderet Iesus se nihil vsquam in occulto esse locutum, sed palàm docuisse populum: hac dicendi libertate in deteriorem partem accepta, vnus ex ministris inflixit illi alapam. At quoniam non erat liberum Annæ, absque magno illo Concilio causam iudicare, ac ferre sententiam, misit Iesum ligatum ad Caiphan summum sacerdotem, apud quem comitia haberentur.

[e] Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 8. Cõcord. c. 138.
[f] Ioan. 18.

LXXI. PETRI NEGATIO.

Interim [g] Petrus, qui Iesum sequebatur à longè, introducitur ab alio discipulo, qui Ioannes putatur, in atrium summi sacerdotis, vbi tertiò requisitus ab ancilla ostiaria an Christi discipulus esset, tertiò negauit. Cantante interim gallo, recordatus Petrus quòd dixerat ei Iesus; Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis: egressus foras, facti pœnitens, cœpit flere. Sed hæc longè pluribus Euangelistæ, quæ breui quadam summa contraximus: qui quidem nec sibi inuicem aduersantur, dum alij à Domino dictum Petro tradunt: Antequam gallus cantet, ter me negabis] Marcus verò dicat: Priùs quàm gallus cantet bis.] nam [h] duplex fertur gallicinium, primùm post sextam horam noctis, secundum post horam decimam in quarta vigilia. Hæc omnia [i] Petro contigisse in atrio Caiphæ summi sacerdotis, libentiùs assentimur. nam etsi ex verbis Ioannis in domo Annæ primùm facta esse videantur: tamen verba illa de Petro prius narrata ea occasione videntur, quòd cum de eo semel dicere cœpisset ipsum & alterum discipulum secutos esse Iesum, cetera quæ Petro contigerunt postea, eidem orationi simul iunxit.

[g] Ioan. 18. Marc. 15. Matt. 26. Luc. 22.
[h] Cor. Ianſ. Cõcord. c. 138. Marcel. de horis can. c. 47.
[i] Cor Ianſ. Cõcord. c. 138.

Cùm

A Cùm igitur ad Caipham summum Pontificem Christus perductus esset, quo magnum illud septuagintaduorum seniorum summo [a] manè cogendum Concilium erat, atque hoc expectaretur: viri [b] qui tenebant Iesum, illudebant ei. Et quoniam quæstio de eo habenda erat, an esset Propheta: id priùs illi experturi, velantes eum, percutiebant faciem eius, & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit? & alia multa blasphemantes dicebant in eum.] Hæc ergo cùm ante coactum Concilium Lucas accidisse conscribat, Matthæus [c] verò atque Marcus post sententiam mortis in eum latam facta dicant: easdem contumelias à perfidissimis atrocissimisque ac procacibus illis ministris iterum repetitas esse aduersus Dominum Iesum, facilè possumus intellige-
B re. Manè [d] ergo coacto Concilio, Principes sacerdotum [e], & omne Concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent: & non inuenerunt, cùm multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem veniunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.] cumque hæc & alia ab aliis aliter dicerentur, nec conuenientia essent eorum testimonia, nec Christus ad ea responderet: summus sacerdos Caiphas, cupidus mortis Iesu, vt qui antea in alio eorumdem conuentu, Christum occidendum esse, sententiam tulerat; moræ impatiens, paucis causam absoluturus, sic captiosè demum Iesum alloquitur: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti, verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc Princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.] hæc Matthæus
C & Marcus.

[a] Matt. 27. Marc. 15. Luc. 22.
[b] Luc. 22.
[c] Mat. 27.
[d] Marc. 14.
[e] Matt. 26. Marc. 15. Luc. 22.
[f] Matt. 26. Marc. 14.

LXXII. LVDIBRIA QVAE EXPERTVS EST IESVS.

LXXIII. CAIPHAS SCIDIT VESTES SVAS.

Quòd autem dicunt, scidisse Caipham vestimenta sua, ac de dicta blasphemia calumniatum esse Iesum: scire debemus, moris fuisse apud Hebræos, cùm quid contra diuinum honorem factum dictúmve esset; qui hæc audirent, sua vestimenta scindere consueuisse. Vnde apud Hieremiam [f] datum est crimini Regi & seruis eius, quòd cùm propheticus liber igni traditus esset, ipsi videntes, non scidissent vestimenta sua; sicut [g] fecisse constat Ezechiam Regem, cùm Rabsacis blasphemias audisset. Quamobrem & seuerissimè [h] vltus est Deus in Herodem Agrippam, qui cùm diuinos honores faustis
D acclamationibus populi sibi impartitos non repulisset, nec, vt par erat, vestem regiam conscidisset, continuò percussus interiit. Hac autem consuetudine ceteri, haud tamen sacerdotes tenebantur: nam diuina lege [i] sacerdotibus vetitum erat, ne sua scinderent vestimenta: sed Caiphas illa contempta, quò ceterorum astantium animos in Christi perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus summorum omnium Pontificum (quorum sit memoria) sic sua vestimenta conscidit.

[f] Hier. 36.
[g] Isaia 37. & 4. Reg. 19.
[h] Act. 12.
[i] Leuit. 10. & 21.

Igitur cùm sententia [k] summi Pontificis Caiphæ, ac totius Concilij, morte damnatus esset Dominus Iesus, eumdem vinctum tradiderunt Pontio Pilato Præsidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus sacerdotum, detestans quod patrarat grande scelus. Illi inito consilio emerunt agrum in sepulturam peregrinorum: qui, quòd ex pretio sanguinis emptus esset, appellatus est Acheldema, hoc est, ager sanguinis. Iudas verò in desperationem tanto crimine actus, abiens laqueo se suspendit, sicque suspensus [l] crepuit medius,
E & diffusa sunt omnia viscera eius. Atque hæc cumulatiùs Euangelistæ. De miserando Iudæ interitu S. Augustinus [m] agens, eum non statim ac retulit triginta denarios, sibi manus intulisse, sed post mortem Saluatoris, testatur. Græci auctores [n] ex Papia, vt aiunt, eiusmodi de interitu Iudæ narrant historiam: Iudas suspendio è vita non discessit, sed superuixit: suspensus enim deiectus est, priusquam suffocaretur. hoc autem planiùs scripsit Papias Ioannis Apostoli discipulus, dicens: Ad magnum impietatis exemplum in hoc mundo permansit Iudas. In tantum enim corpore inflatus, vt progredi non posset, cùm currus leui cursu pertransiret, curru compressus est, ita vt effunderentur eius intestina. Vel alio modo sic (duplex enim est lectio) Corpore enim adeò inflatus est, vt neque posset progredi, qua currus leui cursu pertransibat. Immo nec solus
F capitis tumor: siquidem & palpebras oculorum eius adeò intumuisse ferunt, vt lumen omnino videre non posset; oculi verò eius neque medici instrumenti adminiculo aperiri possent,

[k] Matt. 27. Marc. 15. Luc. 22. & 23. Cõcord. c. 140.
[l] Act. 1.
[m] S. Auguſt. in quæſt. ſuper Teſtamen. nouum quæſt. 94.
[n] Oecumen. in Act. Apoſt. c. 1. Euthym. in Mat. cap. 28. Cedren. in compend.

DE IVDAE INTERITV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

possent, tanta profunditate ab exteriori aspectu erant separati: porrò sanies ac vermes A
conrumeliosè confluentes ex toto ipsius corpore ferebantur, egredientes per sola loca secretiora. Post verò multa tormenta & iustas vltiones, cùm in suo prædio, vt aiunt, mortuus esset; præfœtore illud desertum permansit, & inhabitatum vsque ad hodiernum diem: sed neque ad hoc vsque tempus locum illum quisquam præterire potest, nisi obturatis manu naribus.] hæc illi, vt dicunt, ex Papia, interpretantes Euangelistam Lucam dicentem in Actis: Suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius] vt quæ facta sint, non quòd simul statimque alterum post alterum fuerit subsecutum, dixisse voluerit. Sed an prædictæ historiæ verè Papias ille sit auctor, vt vera certaque habenda sit, reliquimus prudentis lectoris arbitrio. nam ne contradicant diuinæ Scripturæ in his quæ Euangelistæ scripserunt de Iuda, aliqua, vt vera esse probentur, indigent declaratione, siue certè fulta; cùm præsertim magis vera plurimùm testificatione Patrum probetur illa B
sententia, Iudam ante Christi obitum laqueo sibi impacto viuendi finem imposuisse: quo enim impetu stimulo g. auris cupæ adactus est reddere nummos, eodem pariter videri potest ad necem impulsus.

LXXV. At nec illud prætermittimus dicere, maiorum traditione acceptum esse, arborem illam, in qua Iudas laqueo se suspendit, fuisse ficum. Iuuencus[a] enim poëta de his agens, hæc cecinit:

[a] Iuuenc. hist. Euang lib. 4. ARBOR SVSPENSIONIS IVDAE.

Exorsus q. suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.]

[b] Beda de locis sanctis cap. 4.

Beda[b] de locis sanctis scribens, hæc habet in eamdem sententiam: Portam Dauid egredientibus fons occurrit in Austrum per vallem directus, ad cuius medietatem ab Occasu Iudas se suspendisse narratur: nam & ficus magna ibi & vetustissima stat, iuxta quod C
Iuuencus ait, &c.] Haud mirum videri debet, adhuc Bedæ temporibus illam ficum fuisse superstitem: nam de ficu Romulea, Neronè tertium & Messala Consulibus, in truncō ac ramis arescente, hæc scribit Tacitus[c]: Eodem anno Ruminalem arborem in Comitio, quæ per octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, & arescente truncō diminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fœtus reuirisceret.] hæc Tacitus. De loco autem illo qui in sepulturam peregrinorum emptus est precio sanguinis, hæc scribit Hieronymus[d]: Acheldema ager sanguinis hodie quoque demonstratur in Ælia ad Australem plagam montis Sion: & hactenus iuxta Iudæorum consilium, mortuos ignobiles, alios terra tegit, alios sub dio putrefacit.]

[c] Tacit. Annal. lib. 13. in fine.

[d] Hieron. de locis Hebraicis. Act Apost.

LXXVI. Cùm ergo Principes[e] sacerdotum introducturi Iesum essent ad Pilatum, foras manserint, nolentes ingredi Prætorium, vt non contaminarentur. Pilatus ad eos foras exiens, D
rogans causam cur eum adduxissent, cùm nullam idoneam inueniret, in eos refundere iudicium cupiens, dixit: Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate eum. At illi: Nobis, inquiunt, non licet interficere quemquam. Quibus sanè verbis haud putandum illos intelligere voluisse de ferenda sententia capitis, quippe qui iam antè (vt ait Marcus[f]) condemnauerant eum esse reum mortis: sed de executione ipsius sibi interdicta per septem dies illos Azymorum: quibus item diebus & Petrus ab[g] Herode Agrippa est detentus in carcere, nec ad supplicium ductus; volente illo, transactis diebus Azymorum, producere eum populo, ac in eum legē agere, hæc enim in hanc sententiam esse accipienda, Augustinus[h], Cyrillus[i], & alij[k] persuadent: sic enim ait Cyrillus: Vetari aiunt ab impia cæde Pascha celebraturi: nam alioqui ministerium Pilati non quæsissent. E
Velox enim semper animus Iudæorum ad omne malum est. Petunt ergo à Pilato, vt Iudaicam crudelitatem imitatus, suæ in præsentia infamiæ seruiat.] hæc ille. Porrò horum successores quam egregiè patrum suorum in eo potissimum genere sectari sint mores, Ambrosius[l] fidem facit, dum ait: Hi enim ante insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur Prætoria, aures Iudicum & publica inquietant, & ideo magis præualent, quo magis sunt impudentes. Hoc enim non recens in ipsis, sed inueteratum & originarium malum est: nam olim iam & Dominum Saluatorem intra Prætorium persecuti sunt, & Præsidis cum iudicio condemnarunt. In Prætorio ergo à Iudæis innocentia opprimitur, secretum proditur, religio condemnatur: cùm enim Christus occiditur, omnis in eo veritas & iustitia condemnatur; quoniam ipse est veritas, iustitia, religio, sanctitas, atque mysterium. Hucusque Ambrosius.

[e] Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 18. Cocord. c. 141

[f] Marc. 14.

[g] Act. 12.

[h] Aug. in Ioan. tract. 114.

[i] Cyril. in Ioan. lib. 12. c. 6.

[k] Chrysost. hom. 82. in Ioan.

[l] Ambros. serm. de Kal. Ian. STVDIA IVDAEORVM CONTRA CHRISTVM.

Ceterùm

A Ceterùm quod ad humanitatem & mansuetudinem spectat Pontificum, etiam apud Ethnicos Pontifices maximi à cæde hominum temperabant: vnde (quod consideratione dignum est) Titus, qui Iudæos debellauit, ea de causa fieri Pontifex maximus optauit, vt seruans manus puras, à cæde etiam noxiorum abstineret; cùm è contrà Iudæorum Pontifices innoxium quoque sanguinem condemnarint. Suetonius enim hæc de Tito habet[a]: Pontificatum maximum ideo se professus accipere, vt puras seruaret manus, fidem præstitit, nec auctor post hæc cuiusquam cædis, nec conscius, quamuis interdum vlciscendi causa non deesset; sed perituram se potiùs, quàm punitura adiurans.] Porrò hæc omnia facta esse, inquit Euangelista, vt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. Iam enim prædixerat suis, se Hierosolymis crucis supplicium subiturum, quod nonnisi ex Præsidis sententia fieB ri potuit. nam cùm in Iudæorum Concilio calumniante Caipha, Iesus quòd dixisset blasphemiam, sententia mortis damnatus esset, planè secundùm legem[b] Moysi lapidandus erat.

LXXVII. PONTIFICES A CAEDE IMMVNES.

[a] Suet. in Tito cap. 9.

[b] Leuit. 24.

Cùm igitur Iudæi viderent Pilatum Iesu supplicium detrectare, nouas[c] ingerunt accusationes: maiestatis reum Iesum faciunt, calumniantes quòd subuertisset Iudæos, prohibuisseríque tributum dari Cæsari, seque ipsum Christum Regem esse dixisset: mira quadam calliditate Præsidem in Iesum concitantes, quem viderant nuper in homines illos Galilæorum sectæ addictos, quòd negarent tributa alienigenis Regibus esse pendenda, vel pro eis victimas esse offerendas, adeò sæuisse, vt immittens in eos milites, miscuisset (vt tradit Euangelista) ipsorum sanguinem cum sacrificiis, dum seorsum à ceteris victimas immolarent. His verò commotus Pilatus, ingressus Prætorium, vocato ad se Iesu, C
à grauiori delicto exorditur quæstionem, interrogans an ipse Rex esset Iudæorum. sed cognito quòd regnum eius non esset de hoc mundo, iterum exiens extra Prætorium ad Principes sacerdotum, qui erant foris expectantes, nullam testatus est se mortis causam in eo inuenire. Secum duxerat & Iesum: quem multi Iudæi cùm accusarent, nec ad ea quicquam responderet, quamuis causam suam agere à Præside esset impulsus; admiratus vehementer Pilatus, anceps quid esset acturus: cùm à Iudæis cum accusantibus, quòd Iesus Galilæus esset, audisset; ad Herodem Galilææ Tetrarcham, qui opportunè Hierosolymis aderat, Iesum amandauit: qui vehementer gauisus est, quòd multa de eo audisset, & iamdiu eum videre optasset: & cùm multa rogaret, nec quicquam Christus responderet; quasi fatuum quemdam ac morionem illudens, veste alba indutum ad Pilatum remisit his officiis se inuicem prouocantes Pilatus & Herodes, scissam olim amiciD
tiam redintegrarunt.

LXXVIII. [c] Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 18. Cocord. c. 141 NOVA IN CHRISTVM CALVMNIA.

Ceterùm quod ad vestem albam pertinet: cuiusnam generis eiusmodi vestimentum esset, operæpretium ducimus accuratiùs perquirere. Obseruat, & rectè quidem mea sententia, Cornelius[d] Iansenius Græcam dictionem non propriè, quam dicimus albam, significare, sed potiùs splendidam, quam magis propriè candidam dicere consueuimus: Non enim, inquit, λευκὸν, sed λαμπρὰν apud Euangelistam legitur.] quæ quidem vox reperitur etiam à Iacobo[e] Apostolo vsurpata, cùm ait: Si introierit in conuentum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, &c.] Quibus cùm nobilissimum quempiam virum describat; inde idem auctor deducit, vestem illam, qua ab Herode Saluator indutus est, fuisse regium indumentum, & proinde eo modo Dominum illusum esse quasi fatuum insignibus regiis. Verùm in his eidem auctori minimè assentior, dum existiE mat vestem candidam fuisse regium indumentum: quòd Iosepho[f] auctore constat fuisse purpuram, qui alicubi ait: Herodes cædis reus, & tam graui obnoxiùs crimini, adstat hic purpuratus, &c.]

LXXIX. DE VESTE ALBA.

[d] Iansen Concor. c. 141. in fine.

[e] Iacob. 2.

[f] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 17.

Hæc igitur vt explorata habeantur, non minimum conferre existimamus, si nuper citatus Iacobi textus dilucidiùs explicetur. Errasse siquidem videntur omnes, qui putarunt à Iacobo nobilissimum descriptum hominem, qui annulum aureum, vt egregium nobilitatis insigne, gestaret in digito, & candido indumento esset decoratus. nam quod ad annulum spectat, non ornabatur illo manus, sed vestis: & ita annulus in veste candida idem erat quod aurea fibula, qua vestis perstringeretur: pro annulo enim fibulam intelligi, satis modò declarat ille locus Exodi[g], quo dicitur: Stringatur rationale annulis suis, &c.] Sed hæc omnia expressiùs à Iosepho declarata habentur, dum tradit in more fuisse apud Hebræos, fibulam auream, siue dicamus annulum, gestare

LXXX. LOCVS IACOBI EVGIDATVS.

[g] Exod. 28.

Regis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regis affines in veste, cumque cui magna ex gratia Rex hoc concessisset: sunt enim hæc A
[a] verba ipsius[a]: Misit ei, virtutis ergo, fibulam auream, quòd gestamen solis cognatis Regis concedebatur.] quod habetur expressum sæpiùs in primo[b] Machabæorum. Erat autem eius ferè generis ornamentum, quale apud Romanos nobilissimos latus clauus. Sic igitur quòd dicit Iacobus: Si introierit in vestrum conuentum vir annulum aureum habens in veste] quempiam regium virum designat, cui huiusmodi ornamentum gestare liceret in veste candida.

[a] Ioseph. antiq. lib. 13. c. 18.
[b] 1. Mach. 10. 11. & 14.

LXXXI. VESTIS QVA DELVSVS EST IESVS.

Eiusmodi igitur fuisse vestem illam qua Herodes ludibrij causa induit Redemptorem, nulla debet esse dubitatio. At magnum profectò & admirandum planè diuinum consilium, quo & certiùs intelligatur, cor Regis, quantumlibet scelestissimi, in manu Dei esse[c]. Cùm enim apud Iudæos etiam ea vigeret consuetudo, vt alicuius criminis reus, iudicio postulatus, atratum se sisteret, quòd Iosephus[d] non semel testatur, vt cùm ait: Quisquis B
hactenus apud hunc concessum (*nempe Iudæorum Concilium*) iudicandum se præbuit, humilis venit, & habitu timentis periculum, ac captantis misericordiam, atratus, & promisso capillitio.] & alibi[e]: His auditis, confestim mutata veste, atratus eum adiit] ac de se ipso[f]: Mutataque veste, atratus prodij, suspensum à ceruice gestans gladium] Iesus verò contra: nam non tamquam criminis reus, atratus; sed vt innocentissimus, candidatus iubetur incedere, & Pilati iterum iudicio sisti. Sic igitur innocentiæ causa candidatus ad Pilatum ab Herode cùm missus esset; ipse Pilatus, conuocatis Principibus sacerdotum & magistratibus & plebe, palam professus est, neque se, neque Herodem causam vllam mortis dignam in eo inuenisse.

[c] Prouerb. 21
[d] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 17.
[e] Idem antiq. lib 16. c. 14.
[f] Ioseph. in Vita sua.

LXXXII. DIMITTITVR BARABBAS.

Quoniam verò ea solemnitate vinctus vnus reus mortis erat ex consuetudine dimittendus: quò ea occasione sibi liberum esset Christum dimittere, Pilatus Barabbam latronem seditiosum & homicidam, ac Iesum innocentem, in quo nullam se mortis causam inuenisse sæpe testatus erat, in optionem populo dat, cui optandi ius competebat, vt vtrum vellet ex his duobus eligeret: sed suadentibus Principibus sacerdotum, conclamantes simul omnes, Barabbam liberari, Christum verò crucifigi petierunt. Interea Pilato sedente pro tribunali, misit ad eum vxor, dicens: Nihil tibi, & iusto illi. multa enim passa sum hodie per visum propter eum.] ad hæc Ignatius scribens ad Polycarpum: Cùm, inquit, paranda esset crux, diabolus tumultuabatur, & pœnitentiam immisit proditori, & laqueum illi monstrauit, & suspendium, quo strangularetur, edocuit; & mulierculam, turbans eamdem insomniis, vt à crucifigendo cessarent, inducere moliebatur, qui priùs omnem lapidem mouerat, vt eadem crux pararetur: non quòd pœnitudine duceretur ob tantum malum; hac enim parte minùs fuisset sceleratus: sed sentiebat suam D
ipsius perniciem.].

LXXXIII.

Post hæc verò contestans Pilatus iam tertiò nullam in Iesu reperiri causam satis dignam morte, aliam rationem ipsum dimittendi tentat, nimirum, vt quo Iudæis aliqua saltem ex parte satisfaceret, Iesum flagellis subiiceret, ac sic flagellatum dimitteret. Apud Romanos duplex erat flagellorum vsus, quorum alter vltimum supplicium præcedere consueuerat, nimirum vt cùm quis capite plectendus esset, priùs virgis cæderetur: alter verò, qui ad alicuius leuioris delicti emendationem inferretur, non tamen vsque ad mortem: licet ministrorum immanitate multi etiam sub eiusmodi flagellis interiisse reperti sint. vt Vlpianus[k] Iurisconsultus testatur. Sed obseruatione quidem dignum est, etiam in hoc ipso apparere Christum Dominum Redemptorem nostrum (quòd ait[h] Paulus) seruilem formam induisse: siquidem non virgis ac E
fustibus, sed permisit se cædi flagellis. Liberos quidem homines virgis ac fustibus, seruos verò flagellis affici solitos, Paulus[i], Marcellus[k], Vlpianus[l], atque Callistratus[m] tradiderunt.

[g] l. 8. ff. de pœnis.
[h] Philip. 2.
[i] l. 4. ff. de incend. ruin. & naufrag.
[k] l. in seruorum. ff. de pœnis.
[l] l. Iulia. ff. de accus.
[m] l. Capitolin. § non omnes. ff. de pœnis.

LXXXIV.

Ceterùm Præsides prouinciarum ad coercendos delinquentes citra mortem vel exilium, eiusmodi pœnas, tradit Callistratus[n], exhibere consueuisse, videlicet fustium admotionem, flagellorum castigationem, vel vinculorum verberationem. Ministros verò, qui ad has inferendas pœnas Præsidibus ministrabant, fuisse Brutios, tradit Festus[o] Pompeius, & A. Gellius[p]: qui hos, in pœnam quòd à Romanis ad Annibalem defecissent, hac ignominia notatos tradit, vt magistratibus in prouincias euntibus apparerent, & ad infligenda supplicia delinquentibus suam operam exhiberent: Picentes verò populos, quòd ad eumdem defeciuissent, Romana ciuitate priuatos, loco militiæ

[n] l. 6. in fin. & l. 7 ff. de pœn.
[o] Fest Pomp. in verbo Brutiani.
[p] A Gel. lib. 10. cap. 3.

A litiæ, cursores ac tabellarios esse, eoque munere Reipublicæ inseruire damnatos, auctor est Strabo[a]. An verò à dictis fuerit Christus flagellatus, asserere non auderem. nam alicubi, vt in Ægypto, diuersorum ministrorum id erat munus; siquidem honoris causa, qui erant Alexandrini, non à Præsidum lictoribus, sed tantùm ab Alexandrinis, virgis cædebantur; cæteri verò Ægyptij à communibus Præsidum apparitoribus hisce pœnis afficiebantur, vt Philo[b] testatur. Sed vt Brutios hac calumnia omnino reddamus liberos; dicimus, quòd etsi olim Brutij eiusmodi fuerint adscripti muneribus, tamen postea id ceteris cuiusque regionis militibus constat cessisse officium, vt, ex lege, iussu iudicum, sontes punirent. certè quidem non de Brutiis tantum, sed de omnibus militibus loquitur Tertullianus[c], dum suadens homini Christiano ne militet, hæc air: Et vincula, & carcerem, & tormenta, & supplicia administrabit, nec suarum vltor B
iniuriarum?] Sic igitur cùm hæc factitari solita indistincte à cuiusque nationis militibus ille demonstret: nihil est quòd magis Brutiis, quàm ceteris, Christo illatæ pœnæ atque crucifixio adscribantur. Hæc autem noluimus præteriisse, quòd audierimus sæpè hæc in Brutios ludibrij causa imperitè iactari. Sed iam reliqua passionis eius persequamur acta.

[a] Strab. lib 5. in fine.
EXECVTORES VLTIMI SVPPLICII.
[b] Philo in Flac.
[c] Tertull. de corona milit. c. 11.

Cùm Dominus noster flagellandus esset, eum ad columnam fuisse ligatum, auctor est S. Hieronymus[d], dum ad Eustochium de Paula matre scribens, hæc ait: Ostendebatur illi columna ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.] hæc ille. Tempore Bedæ in medio ecclesiæ eam fuisse sitam, ipse testatur[e]. De eadem hæc etiam Gregorius[f] Turonensis: Ad hanc, inquit, columnam multi fide pleni accedentes, corrigias textiles faciunt, eamque circumdant; quas rursus C
pro benedictione recipiunt, diuersis infirmitatibus profuturas.] Sic igitur flagellatus Dominus[g] Iesus Christus, à militibus in atrium Prætorij ducitur, exuitur, ac chlamyde coccinea superinduitur; & vt omni ex parte, quasi in scena, Regem ex ludibrio repræsentarent, coronam spineam in capite & sceptrum arundineum in manu eius dextera milites posuerunt.

LXXXV. DE COLVMNA.
[d] Hier. epist. 27.
[e] Beda de locis sanctis c. 3.
[f] Greg. Turon. de gloria martyrum c. 2.
[g] Matt. 27.
Marc. 15.
Luc. 23.
Ioan. 18. 19

Huic planè similem actum iocum ab Alexandrinis, cùm irriderent Iudæorum Regem Agrippam Alexandriam appulsum, describit Philo[h]: sed de eo opportunius agemus inferius. Auctor est Clemens Alexandrinus[i], Christianos ob reuerentiam spineæ coronæ, Domini nostri, coronis intextis floribus tempora ornare, Gentilium more, exhorruisse. Sed & Tertullianus[k] eadem pluribus, vulgatamque ait fuisse disciplinam Christianorum, vt coronis abstinerent. De iisdem Domini nostri coronæ spinis hæc Gregorius Turo- D
nensis: Ferunt ipsas coronæ sentes quasi viridis apparere, quæ tametsi videantur aruisse foliis, quotidie tamen reuiresce re virtute diuina.] hæc Gregorius. At nullatenus audiendos puto, qui ex iunco marino Domino coronam contextam fuisse dixere: cùm certum sit, Lucæ & Ioannis Euangelistarum assertione, ex spinis esse compactam; ambobus ita dicentibus: Plectentes coronam de spinis.] longè enim diuersa est iunci ac spinarum ratio: nam iunco marino nullæ nec in fuste vel ramis inhærent spinæ, sed eius tantùm acumina in spinas desinunt. Sed & vnde, rogo, præ manibus agentibus Hierosolymis militibus marinus iuncus, cùm ea ciuitas longè distet à littore maris? Ex spinis igitur, quæ circa vrbem illam nasci solerent, paratam ab illis coronam Domino, ratio persuadet, & docet experimentum, cùm quæ hactenus asseruatæ reperiuntur ex eadem corona spinæ, verè ex sentibus esse decerptæ noscantur, procul que abesse vt aliqua ex parte eum iun- E
co marino communicent.

LXXXVI. DE SPINEA CORONA.
[h] Philo lib. in Flac.
[i] Clem. Alex. in Pædag. lib. 2.
[k] Tertull. de corona milit. c. 1.
DE IVNCO MARINO.

Sed accipe perelegantem Isidori Peluſiotæ[l] de corona spinea Domini analogiam, sic scribentis ad Euronium diaconum: Quandoquidem execrationis illius, qua terra post mandatum à nobis violatum mulctata est, seges spinea erat; Dominus autem, vt omnem in se ipso morbum curaret, aduenerat: idcirco spinea corona vt victor redimitus est: quemadmodum scilicet clari & celebres victores faciunt, qui hoc ipsum telum, cuius ope victoriam consecuti sunt, in triumphum gestant.] eadem Ruffinus in expositione Symboli.

LXXXVII.
[l] Isidorus lib. 1. epist. 95.

Quod verò ad chlamydem coccineam spectat: fuisse chlamydem vestem militarem, omnes norunt; quam rubri coloris esse consueuisse, distichon illud admonet[m]:

LXXXVIII. DE CHLAMYDE.

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis:
Et placet hic pueris militibusq; color.]

[m] Martial epigram. lib. 14.

Purpu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Purpuram, quæ nobilior esset, rubri fuisse coloris, instar sanguinis concreti, auctor est Plinius[a]. Ad huiusmodi colorem alludit Tertullianus[b], cùm agens de milite Christiano, ait: Et nunc russatus sanguine suo.] & post multa: Illic purpuræ tuæ, sanguis Domini, &c.] Cur autem milites vterentur eiusmodi vestimentis, rationem affert Plutarchus in Laconicis institutis, dum id ipsum Spartanos facere consueuisse tradit. Veste igitur purpurea militari in hunc modum Creator ac Redemptor humani generis, velut scenica larua Regem fictitium ac ridiculum agens, ab iisdem militibus illuditur: qui speciem adorationis genuflexi præferentes, loco tributi sputa alapasque pendebant, & arundine caput eius percutiebant. Sic malè affectus, à Pilato foras educitur, cunctisque aspiciendus proponitur: sed conclamantibus Pontificibus ac ministris, vt crucifigeretur; Pilatus cùm iterum contestaretur nullam se in eo mortis causam reperire, cupiebat adhuc eum dimittere. Tandem tamen, suggerentibus illis & inculcantibus, si illum dimitteret, fore inimicum Cæsaris; sedit pro tribunali: nullamque putans relictam esse facultatem eum liberandi, cùm illi importuniùs acclamarent, ac maior tumultus fieret: contestans se rem aggredi iniquissimam, accepta aqua coram populo lauit manus, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius; vos videritis. Cui respondit populus: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc Pilatus, dimisso Barabba, tradidit Iesum eis crucifigendum.

PILATVS INVITVS DAMNAT CHRISTVM.

[a] Plin. Natur. hist. lib. 9. c. 38.
[b] Tertull. de coron. milit. c. 1. & 13.

LXXXIX. DE EXCVSATIONE PILATI.

Sed vt in his quæ à Pilato sunt gesta, paululum immoremur: quòd lauerit manus, suamque eo facto innocentiam sit professus, haud ex Romana consuetudine aliove Gentilium ritu, sed potiùs ex cærimoniis Iudæorum videtur mutuatus exemplum. Lege enim [c] Moysi iussum erat, vt quò se quis innocentem esse à nece hominis demonstraret, manus suas lauaret super cæsam vitulam, ac diceret: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine.] subdit legislator: Et auferetur ab eis reatus sanguinis: tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cùm feceris quod præcepit Dominus.] hæc ibi. Ad quæ etiam alluisse Propheta videtur, dum ait [d]: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris] nimirum vt sic lauando manus, suam contestaretur innocentiam, vt Hilarius [e] & Theodoretus [f] interpretantur, & alij.

[c] Deut. 21.
[d] Psal. 57.
[e] Hilarius in Psal. 57.
[f] Theod. in Psal 57.

XC. RITVS FERENDAE SENTENTIAE.

Scimus tamen alios prouinciarum Iudices aliis ritibus consueuisse sententiam ferre, & se immunes à cæde viri, quem legibus iudicarent, solitos declarare. Hæc etenim apud Clementem [g] scripta leguntur: Aspicite mundana iudicia, quorum potestati videmus tradi homicidas, adulteros, venefícos, sepulchrorum perfossores, latrones: De quibus cùm quæsiuerunt præfecti iudicio ab iis qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos an illa ita se habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad supplicium mittunt, sed per plures dies quæstiones exercent, cum multo consilio, & velo interiecto. Tandem verò is qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus aduersus Solem, se innocentem ab illius sanguine contestatur. Quod illi faciunt, quamquam Ethnici, & diuini numinis ignari, vltionisque à Deo propositæ propter innocentum damnationem.] hæc ille. & in eamdem sententiam Basilius [h] itidem hæc verba habet: Qui enim rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morti sunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad causæ tractationem aduocant, multumque temporis insumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suspicientes; multumque ingemiscentes, ac iudicandi necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quòd non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferunt sententiam.] hactenus Basilius.

[g] Clem. const. lib. 2. c. 56.
[h] Basil. epist. 79.

XCI. Ceterùm, vt ad Pilatum redeamus; ipsum in leges Romanas etiam grauiter deliquisse tradendo Christum crucifigendum, nec ablutione manuum facinus expiasse, facilè demonstrari potest. Quantumlibet enim Iudæi in suo ipsorum concilio de nece Christi æquam tulissent sententiam, quam fuisse iniquissimam certum est: nihilominus eius sententiæ executio ad decem saltem dies propaganda fuisset: recens quippe erat Senatusconsultum Tiberianum, sic dictum, quod Tiberio Imp. à quo ipse Præses in Iudæam est missus, factum erat ante annos duodecim, ipso Tiberio quartùm & Druso Coss. quo cautum fuerat, vt supplicia damnatorum in decimum vsque diem differrentur, vt Suetonius [a], Dio [b], & alij testantur. Certè quidem ad omnem Iudæorum coercendum impetum, & comprimendum furorem, eiusdem Cæsaris (cuius voluntatem de nece Christi illi prætexuerant ad impellendum Pilatum) plus satis sufficere poterat dictum Senatusconsultum. Nec est quòd quis existimet posse excusari aliqua ex parte Pilatum ea ratione, qua permotus Vlpianus [c] ad Sabinum scripsit, licitè præter legum præscripta posse iudicem supplicium accelerare damnato, si aliqua popularis timeatur seditio, vt iustè Pilatus timere posse videbatur, iam populari concitato tumultu. Nam Iudææ Procuratores Romanorum militum legionibus vallabantur, vt nihil esset quod Pilatus metuere debuisset, cùm nonnisi magno damno suo Iudæi semper fuerint tumultuati.

[a] Sueto. in Tib. c. 75.
[b] Dio hist. Ro. lib. 75 sub iisdē Cons. & Tacit. annal. lib. 3. sub iisdem Cons. in fin. l. 28. § famosos. ff. de pœn.
[c] Vlpian lib 13 l. 6. § quid autē. ff. de iniust. rupt. & irrit. testam.

XCII. DE SVPPLICIO CRVCIS.

Sed his omissis: quænam causa fuit, vt Pilatus Christum à Iudæis vt blasphemum damnatum in crucem adigendum statueret? Nam si eorum lege agenda res erat (vt nuper diximus) lapidationi erat subiiciendus: si iure Romanorum; famosis latronibus eiusmodi supplicium debebatur. T, enim littera, quòd crucis figuram exprimat, notari consueuisse fures, apud Lucianum [d] testatum habetur. Erat & apud Iudæos crux in vsu, sed ea pœna afficiebantur homicidæ, vt Philo [e] tradit. Ex his itaque videas, supplicium crucis, quod Barabbæ duplici ex causa debebatur, tum vt latroni, tum quia homicidium fecerat in seditione, iniustè prorsus irrogatum esse Domino nostro Iesu Christo. Videas insuper Iudæos numquam antea aduersus Christum, vt crucifigeretur, conclamasse, quàm cum optionem dedit illis Pilatus, vt alterum de duobus quem vellent, Iesum, vel Barabbam peterent: vt intelligas, non satis illis fuisse latronem & homicidam liberasse, nisi etiam supplicium crucis duplici ex causa illi debitum in ipsum Christum conuertissent. Sed hæc diuina quadam dispensatione agebantur, vt Dei Filius pro redemptione humani generis crucis supplicium pateretur: cuius mysterium à sanctis Patribus toties decantatum, hîc prætermittimus enarrare. Satis sit in præsentiarum scire, tam apud Iudæos, quàm etiam apud Gentiles, crucis figuram fuisse salutis insigne. Signandos esse signo Thau, qui liberandi essent ab ira Dei, Ezechieli Prophetæ [f] fuit diuinitus demonstratum. Apud Ægyptios istud ipsum crucis signum in ipsorum litteris sacris significasse vitam, Ruffinus [g], Socrates [h], Sozomenus [i], & alij complures testantur.

[d] Lucian. dial. Iud. vocal. pag. 549.
[e] Phil. lib. de special. legib.
[f] Ezech. 9.
[g] Ruffin hist. lib. 2. c. 29.
[h] Socr. hist. lib. 5. c. 17.

XCIII.

Sed cùm diuersa genera crucum essent, vt in Notis ad Martyrologium diximus: cuius formæ esset parata crux Domino, audi Irænеum [k] hæc dicentem: Ipse habitus crucis fines & summitates, *hoc est, extremitates*, habet quinque, duos in longitudinem, duos in latitudinem, & vnum in medio, vbi requiescit qui clauis configitur.] hæc ipse. Sed & cùm Tertullianus [l] dicat stipites trophæorum fuisse cruces, & ipsa signa militaria recta hasta & transuersa hastula formam crucis repræsentasse; qualis esset figura crucis, plus certo descripsit. Verùm cùm eadem ab aliis Patribus, vt ab Ambrosio describatur [m], & ab vniuersa Ecclesia antiquis imaginibus sculpta vel picta reddatur; de his ambigere, insaniæ potiùs quàm inscitiæ adscribendum esse putamus. Sed & vide quàm graphicè ipsa crux describatur ab Augustino [n], cùm ait: Lata est quippe in transuerso ligno, quo extenduntur pendentis manus; & significat bona opera in latitudinem charitatis. Longa est à transuerso ligno vsque ad terram, vbi dorsum pedesque figuntur; & significat perseuerantiam in longitudine temporis vsque ad finem. Alta est in cacumine, quod transuersum ligni sursum versus excedit; & significat supernum finem, quo cuncta opera referuntur.] hæc Augustinus, quibus planè intelligas eam fuisse crucis formam, quam in hunc modum diuersis in locis videmus expressam. Ausonius verò cum singulorum Græcorum elementorum figuras exprimit, & vnamquamque alicui comparat formæ; hac ex causa, quòd (vt dictum est ex Augustino) super transuersum crucis lignum stipes promineret, crucis signo ipse assimilat Φ, à Palamede inuentam litteram, vbi ait:

[i] Soz. Niceph. & Suid.
[k] Iren. lib. 2. c. 42.
[l] Tertull. Apolog. c. 16.
[m] Ambr. serm. 56.
[n] Aug. in Ioan. serm. 118.

Hæc crucis effigies Palamedica porrigitur Φ.] Nisi dicere velimus Ausonium per elementi illius formam significare voluisse crucem cū homine crucifixo, dum appensis brachiis hinc inde, inhærente stipiti reliqua parte corporis, eādem fermè reddit quam elemētum illud imaginē, cùm aperta hinc inde duo illa foramina ampla relinquat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XCIV. Sed ad institutam ab Euangelistis de Christi Domini nostri crucis supplicio narra- A
[a] *Mat.27. Marc.15. Luc.23. Ioan.19. Cæsar.c.143* tionem redeamus: quam summatim perstringemus, vt rem omnibus notam, ac multis sanctorum doctorum scriptis illustratam. Ducendus [a] Redemptor noster exuitur chlamyde, & propriis induitur vestimentis: Crux, cui affigendus erat, super humeros eius imponitur: cogitur & Simon Cyrenæus altera ex parte eamdem post Iesum portare. comitabatur cum frequens populus: mulieresque miseratione commotæ lugebant: ad quas Iesus conuersus, quæ euentura illis essent mala prædicens, se ipsas potiùs ac filios suos flere admonuit: Perductus inde est in Golgotha montem: &
[b] *Marc.15.* antequam cruci affigeretur, propinatum illi fuisse vinum myrrhatum, tradit Marcus [b] Euangelista: vinum verò felle admixtum eidem tributum, scribit Matthæus: sed noluisse myrrhatum accipere, Marcus ait; licet vinum felle dilutum gustasse saltem, Matthæus narret: diuersa verò admodum hæc inter se fuisse monstrabimus. Con- B
stat insuper, auctore Ioanne, vas etiam aceto plenum illuc fuisse allatum, vt etiam crucifixorum vsui inseruiret. Sed vnde hæc omnia deducta sint, est exactiùs perquirendum.

XCV. Vigebat apud Hebræos ea consuetudo, vt damnatis solatium aliquod impenderent (vt videmus hodie quoque inter nos fieri) vinum illis propinare perquàm optimum,
[c] *Pron. vlt.* secundùm illud Prouerbiorum [c]: Date siceram mærentibus, & vinum his qui amaro sunt animo: vt bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur ampliùs.] Est & alibi [d] mentio de vino damnatorum. Vnde cùm Christus Do-
[d] *Amos 2.* DE VINO MYRRHATO. minus noster cruci damnatus esset: pro affectu animorum, siue commiserationis ergo, allatum est vinum myrrhatum: siue ex odio, quo in eum Iudæi flagrabant, con- C
ditum est vinum felle: acetum verò ad alium vsum fuisse paratum, suo loco dicemus. Ceterùm myrrhatum vinum nequaquam (vt multi explicant) amarum erat & insuaue, sed perquàm iucundum & gratum: sic enim dictum, quòd in vasis myrrhinis ad saporem odoremque quærendum calidum poneretur: ea enim vasa apud antiquos in magno erant pretio; quòd cùm vinum calidum in ea infunderetur, odorem ac saporem quemdam mirificum ex illis contraheret, ex quo præ ceteris gratissimum suauissimumque ad potum redderetur. De huiusmodi enim vino in hunc modum condito ha-
[e] *Mart. lib.14. Epigram.* bes Martialis [e] distichon:

Si calidum potas ardenti myrrha Falerno,
Conuenit, & melior fit sapor inde mero.] D

XCVI. Eadem vina, à myrrha, myrrhina etiam ab antiquis sæpe dicta reperiuntur, de
[f] *Plin nat.hist. lib.14.c.13.* quibus agens Plinius [f], hæc ait: Lautissima apud priscos vina erant myrrhæ odore condita, vt apparet in Plauti fabula quæ Persa inscribitur, quamquam in ea & calamum addi iubet. Ideò quidam aromatite delectatos maximè credunt: sed Fabius Dossennus his verbis decernit:

Mittebat vinum pulchrum, myrrhinam.

Et in Acharistione:

Panem, & polentam, vinum, myrrhinam.

Scæuolam quoque, & Lælium, & Atteium Capitonem in eadem sententia fuisse video: quoniam in Pseudolo sit:

Quòd si opus est vt dulce promat E
Indidem, ecquod habet? rogas?
Myrrhinam, passum, defrutum, mella.

Quibus apparet, non inter vina modò myrrhinam, sed inter dulcia quæque nominatam.] hucusque Plinius.

XCVII. Ex his manifesti erroris arguuntur, qui dixerunt vinum myrrhatum fuisse amarissi-
NATVRA MYRRHATI VINI. mum: nam dulcedinem etsi non ex myrrha, ex aliis tamen admixtis speciebus contrahebat. Errant pariter, qui tradiderunt vinum myrrhatum fuisse potionem soporiferam, quæ hausta à mente alienet; solitamque esse vltimum supplicium passuris propinari, quo mortem imminentem minùs attenderent. Verùm tantum abest vt myrrhatum

A tum vinum soporem afferret ex temulentia quadam per vapores sursum in caput ascendentes, vt potiùs ab ebrietate bibentes præseruaret, surgentesque vapores digereret. Est de his insignis locus Athenæi ex Aristotele acceptus, quo etiam declaratur quibus aromatibus eiusmodi vinum myrrhatum condi consueuerat, sic dicentis [a]: Aristoteles in li- [a] *Athen. lib.11 c.30.*
bro de ebrietate; Ollulæ, inquit, etiam quæ Rhodiacæ dicuntur, tum ob voluptatem inferuntur in conuiuia, tum quia cùm vinum calefaciant, minùs ebrietatem inferri patiuntur. Nam si myrrha, mastiche, resque huiusmodi in aquam iniecta coquantur, ac mox vino misceantur; minùs, qui bibunt, fiunt ebrij. Et alibi hic idem: Fiunt ollulæ Rhodiacæ myrrha, lentisciqúe floribus, croco, balsamo, amomo, ac cinnamomo simul coctis; ex quibus quæ vino mixta fuerit aqua, ita sistit ebrietatem, vt vel venerem sedet, surgentesque etiam spiritus digerat.] hæc Athenæus. Quod ad vsum præterea myr-
B rhæ attinet, adeò veteribus probatus fuit, vt Parthi, Carmani, & alij Orientales populi, qui myrrhæ prouentum habent, ex ea etiam vasa conficere consueuerint, quæ myrrhina dicuntur.

Sed quænam re vera esset myrrha, & ex ea confecta vasa myrrhina, & quod in eis XCVIII.
conditur vinum myrrhinum seu myrrhatum, dilucidiùs intelligere vt valeremus, diu multumque peruestigauimus. Sed feliciter occurrit nobis Michael Mercatus Miniatensis Protonotarius Apostolicus, S. D. N. intimus familiaris, celebris ætate nostra Philoso-
[b] *Plin.nat.hist. lib.37.c.12.* phus, rerum naturalium eruditissimus: qui haud assentitur Plinio [b] dicenti, naturam vi caloris humorem sub terra densare, ac glebam ex eo procreare, ex qua myrrhina cauari possint: quin potiùs ipsam materiam ex myrrhæ arbore incisa fluentem in massam coagmentari tradit; coloribusque ad speciem inductis, artem inde potoria fingere, quæ in summis
C populi Romani deliciis essent. Confirmabat hæc ille rationibus, quas quidem explicat in opere quod omnium rerum fossilium naturam complectitur: vbi & demonstrat myrrham esse (nam opinio recentiorum in hac re varia est) quam Indi hac nostra tempestate, Benzui, vocant: idemque talem phialam ex India per Lusitanos aduectam, donoque sibi datam promebat ex sua Metallotheca Vaticana, quam omni naturæ varietate instruxerat. Certè quidem idem est color benzui, qui myrrhæ describitur, nempe maculosus: nam Martialis [c] ait:

[c] *Martial. lib. 10. epigram. de Erote.*
Plorat Eros, quoties maculosæ pocula myrrhæ
Inspicit.]

Sapor quoque idem videtur: vinum enim in ea phiala (quod nos experiri voluimus) magnam haurienti cum odore simul gratiam saporis exhibet.

D Istud de myrrhinis iudicium in prioribus huius tomi editionibus quidam repre- XCIX.
hendit, opinionem asserens Georgij Agricolæ [d], qui materiam myrrhinorum gemmam [d] *Georg. Agric. de natur. fossilium lib.6.*
esse onychem existimauit. Sed ille non videtur animaduertisse, myrrhina, & onychina vasa, simul vtraque commemorari ab auctoribus, tamquam diuersa; vt à Iulio Capitolino [e], qui Imperatoris Heliogabali luxuriam describens, in myrrhinis eum & ony- [e] *Iul. Capit. in vita Heliogab.*
chinis lotium reddidisse tradit. Quæ onychina non fiebant ex onyche gemma, sed (veluti Plinius [f] ostendit) ex marmore, quod alabastritis speciem esse Dioscoridi [g] vi- [f] *Plin lib.36. cap.7.*
sum est. Huius marmoris onychini, quibusdam in locis reperti, fuit tanta pulchritu- [g] *Dioscor. lib. 5. c.110.*
do, vt pocula ex eo facta æstimationi gemmarum accederent, quemadmodum & myrrhina, quamuis fictilia, & quæ nostra ætate vocant porcellana. Plurimum tamen onyx marmor ab onychis gemmæ natura distat, quæ sardonychi & sardæ cognata est:
E nam marmoris ea teneritudo inuenitur, vt ex ipso pocula & alabastri torno perficiantur: quod nulla ratione onyx gemma patiatur ob duritiem, quæ longa attritione infringi debet, adhibita scobe smyridis & adamantis ad rotas æneas & verticillos. Quamobrem Plinius [h], onychis gemmæ naturam persequens, non tradit fuisse vsum scul- [h] *Plin. lib.37. c.6.*
pendi ex ea pocula, quemadmodum neque ex achate, neque ex iaspide, neque prasio, quæ sunt gemmæ eiusdem ferè duritiei: sed nostra ætate quædam sculpta ex iis vascula in Principum deliciis conspiciuntur; ita vt eorum cælatura, Plinij æuo recentiùs appareat fuisse inuenta.

Verùm ne diutiùs alienæ materiæ inhæreamus: satis erit indicare, hanc opinionem C.
de onyche, & plures alias à diuersis scriptoribus circa myrrhinorum materiam excitatas, confutari latiùs à Michaele Mercato, qui ex notis omnibus, quæ myrrhinis tribuuntur, nullam ostendit conuenire onychi, præter vnam, quod à [i] Plinio [i] *Plin. eod. cap.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

traditur in Carmania nasci, vbi myrrhina quoque proueniunt. hinc tamen ne verisimile A
quidem argumentum duci potest: nam eodem auctore, etiam alabastrites, callais, asteria,
& aliæ complures gemmæ in Carmania reperiuntur: & in Parthico regno, in quo
etiam myrrhina fiunt, nullum onychem recensuit: sed è contrario in aliis regionibus
gigni prodit onychem, in quibus myrrhina prouenire, nec ipse Plinius, nec alius quis-
piam meminit.

CI. Nunc rationes aliquot adscribēdæ sunt, quibus Michael iam dictus myrrhina ex myr-
rhæ arboris lacryma olim fuisse conflata demonstrat. Nulla iaspidis, vel achatis, vel ony-
chis, vel alterius gemmæ varicgatæ species existit, siue ea antiqua est à Romanis quōdam
possessa, & hactenus intra limites Europæ conseruata, siue recens à Meridie atque Orien-
te nobis aducta, cui temperamentum substantiæ & coloris peculiariter competat, quod
[a] Plin. lib. 37. cap. 2. myrrhinis Plinius [a] attribuit. Deinde splendor sine viribus, nitorque verius quàm splen- B
dor, qui myrrhinis inesse dicitur, gemmeæ naturæ non conuenit, quæ multo acriùs quàm
marmor effulget. Illud verò, quòd aliqua myrrhinorum in odore commendatio est, ne
[b] Mart. lib. 14. lapideæ quidem naturæ conuenit. Multo minùs etiam sapor; quem addit Martialis [b], scri-
[c] Arist. de sensu & sen. c. 5. bens calidum vinum ex myrrhino calice iucundiùs sapere: nam lapis ab Aristotele [c] po-
nitur inter exempla corporum, quæ odore & sapore carent: & præcipuè gemma talis esse
existimari debet, quæ corpus maximè solidū habet, vt alicno etiam odore imbui nequeat,
præsertim expolita.

CII. Cùm igitur indicia myrrhinorum ab antiquis præscripta sint eiusmodi, vt nullus lapis
suapte natura prouenicns iis queat esse præditus; necessariò iudicandum est, myrrhina
[d] Plin. lib. 37. c. 2. fuisse olim fictilia. Et quamquam huic iudicio auctoritas Plinij [d] opponitur, dicentis myr-
rhinum existimari humorem sub terra calore densatum: non desunt tamen ex altera par- C
te auctores, qui Plinio obiiciantur, eiusque sententiam refellant, sicut Propertius [e], qui
[e] Propert. lib. 4 elegia 5. myrrhina esse fictilia apertè docet hoc versu:

Myrrheáque in Parthis pocula cocta focis.

[f] Arrianus de nauigat. maris rubr. Et Arrianus [f] ex nauigatione maris Rubri compertum esse scribit, in Moscophagorum
regionem cùm alias merces venales comportari, tum etiam lapidea vasa diuersi gene-
ris, & vasa myrrhina, quæ fiunt Diospoli. Itaque ratione naturæ, & auctorum testi-
moniis constat, myrrhina fuisse conformata opere figlino: quorum materia odora, sa-
pida, & remissi nitoris, quænam alia existimari debet, quàm illa, quæ nomine ipso-
rum exprimitur, nempe myrrha? Quod etiam antiqui poetæ indicant, qui numeris
astricti, nomen huius materiæ vsurpant vice operis, myrrham pro vase myrrhino dicen-
[g] Lucan. lib. 4. [h] Statius Pap. siluar. lib. 3. [i] Mart. lib. 4. & 14. tes, vt Lucanus [g], Papinius [h], Martialis [i]. Nec mirum videtur, myrrham, quæ tantùm D
placuit vinis condiendis, translatam aliquando fuisse ad pocula; quod etiam Græci ali-
quando tentarunt, vt de Rhodiacis ollulis dictum est. Addimus nos his, quæ Fulgentius
Mythologiarum libro tertio, octauo capite, dum agit de fabula Myrrhæ atque Adonis,
habet; quibus manifestè demonstretur, myrrham genus esse arboris; ex qua incensa la-
crymæ quæ desudant, myrrham itidem esse dictam, inde verò fingendæ fabulæ argumen-
tum esse suppeditatum.

CIII. DE VINO MYRRHATO MOTA QVAESTIO. Ad hæc insuper ob quæstionem nuper obortam nonnulla addere in hac editione
compellimur. Vir enim cum primis eruditus Nicolaus Faber Parisiensis clarissimus Iu-
risconsultus omni genere litterarum egregiè excultus, familiaribus agens litteris, in
eam sententiam cum pluribus nos potius abiisse, se optasse, de vino myrrhato de-
clarat, vt soporiferam, quæ mentem abalienaret à sensu, eam potionem Domino E
propinatam extitisse professi essemus, quàm fuisse vinum myrrhinum, quod myr-
rha conditum in magnis consueuisset esse deliciis: Cùm, vt ait, apud Hebræos
antiquus mos ille vigeret, vt omnes licet vilissimi cruciarij ante supplicium po-
tarent propinatum myrrhatum vinum, quo penitus dementati ac stupore quodam
in omnibus corporis membris consopiti, efficerentur doloris expertes. Id quidem
apud Hebræos fuisse vsu receptum, Galatinum adducit in medium: sensisse hoc ip-
sum quoque Patres, & haud dubiam inter alios tradit esse sententiam sancti Hiero-
[k] Hier. in Mat. 6. 27. nymi [k] in Matthæum his verbis: Vsque hodie Iudæi, & omnes increduli Domini-
cæ resurrectionis aceto & felle potant Iesum, & dant ei vinum myrrhatum, vt eum
consopiant, & mala eorum non videat. Rursum verò myrrhæ esse, soporem infer-
[l] Dioscor. lib. 1. c. 38. re, ex Dioscoride [l] sibi vendicat. Sed & apud Gentiles cum fuisse vsum myrrhæ, probare cona-

A conatur, vt ex ipsa condita potio illis daretur qui graues essent subituri dolores, ne eos
sentirent, consopitis ex ea sensibus: idque ex duobus Apulei locis, quorum prior se habet
his verbis [a]: Indidem sese multimodis commulcat ictibus, mirè præsumptione munitus.] [a] Apul. lib. 8.
& alibi [b]: Obfirmatus mira præsumptione, nullis verberibus, ac ne ipsi quidem succubuit [b] Idem lib. 10.
igni.] Sed ipse quidem hos sic restituendos textus esse putauit, vt ad germanam lectio-
nem sit, myrrhæ, pro mirè, seu mira, vtrobique reddendum: sed absque exemplo aliorum
antiquorum scriptorum, vel alicuius codicis, haud facilè admittendum.

At vbinam, rogo, ad obstupefacienda ad sectionem membra reperiri potest medicos CIV.
vsos myrrha? Vel vbi in reorum iudiciariis quæstionibus mentio facta est de reo aliquo
eludēte myrrha seuerum iudicem? Aut quo alio exemplo Isiacus aliquis ad futuros ictus
præmunisse se myrrha legitur? Vel quo probari potest exemplo, vocē illam, præsumptio-
B nem, ab ipso Apuleio pro manducatione acceptā? eum pro audacia, vel temeritate, sicut
ab aliis plurimis, vsurpata ab ipso reperiatur, vt cùm ait [c]: Cōtra vesanā eorū præsumptio- [c] Idem lib. 9.
nem modestiam meam approbarem.] & rursum: Sacrilega præsumptione Dei, quem
prædicabat vnicum, &c.] Quamobrem haud facilè lectionem antiquam conuellendam
existimo, quam retinent omnes codices, & interpretes secuti sunt.

At quod spectat ad antiquum illum Iudæorum morem propinandi vinum myrrha- CV.
tum iis qui essent vltimum supplicium subituri: non imus inficias, quòd in Thalmudi-
cis scriptis id sit facilè reperiri: Sed an ob eam causam, vt myrrhatum vinum bibentes, MYRRHAE NATVRA.
mentis alienationem passi, carerent sensu doloris, hoc peruestigandum est. Id ne sit myr-
rhæ præstare, haud adeò facilè concedendum esse videtur ex iis quæ superiùs sunt recita-
ta ex Aristotele & Athenæo: quorum illa sententia est, myrrhæ esse præseruare potiùs ab
C ebrietate, quàm deliquium mentis adducere. Quibus consentientia sunt quæ tradit Plu-
tarchus item ex Aristotele in libro de Iside ex Ægyptiorum sententia; iis namque ob loci
propinquitatem & frequentiorem rei vsum notior myrrha erat: ait enim: Myrrham Æ-
gyptij Bal nominant; quæ vox (si interpreteris) delirij significat amolitionem.] hæc ipse.
Non tamen negamus, quod ait Galenus [d], myrrham, si largiùs bibatur, aut dementa- [d] Gal. simpl. medic. lib. 15. c. 19. prope fin.
re, aut mortem afferre; cùm hoc & vinum ipsum absque myrrha abundantiùs sumptum
præstare soleat.

Sed & ex effectu rem quoque pensemus, & cognoscamus exemplo. Si enim ex antiqua CVI.
Iudæorum traditione propinatum vinum myrrhatum Domino volumus, illud pariter
& latronibus item cum ipso æquale supplicium subituris oblatum fuisse dicendum est:
solemne [e] namque eis erat, vt omnibus ad supplicij locum perductis delinquentibus, pec- [e] Thalmud. tit. Auel. Katbath. c. 2.
D catūq. ibi suum, cuius causa damnati essent, publicè confessis, myrrhata potio propinare-
tur, sicque potatos affigerent illos cruci. At cùm constet ex Euangelistis, latrones in
cruce positos mentis fuisse compotes, eaque locutos quæ sibi constantes eos fuisse signi-
ficarent; planè declaratur haud extitisse eam naturam myrrhati vini, vt bibentes illud
homines dementaret: sed quòd exhilararet potius, daretur que damnatis, secundùm sen-
tentiam illam superiùs recitatam [f]: Date siceram mœrentibus, & vinum his qui sunt [f] Prou. vlt.
amaro animo: vt bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur
amplius.] Cur igitur non in eam cum multis de myrrhato vino sententiam iuerimus,
cum ex his quæ superiùs dicta sunt, tum etiam iis quæ hic addidisse voluimus, satis po-
test cuique neri manifestum. Ceterum lectori liberum esto, quam velit sententiam se-
qui. Quòd enim myrrhæ sit obfirmare mentem potiùs, quàm amentem reddere homi-
E nem; quodque latrones, ex vsu myrrha poti, permanserint sensibus integri; in hanc nos
iure traxere sententiam.

Sed posterioribus litteris quæ noster Faber addiderit, hìc describamus: post multa CVII.
enim officij plena hæc ait: Addi etiam posset, quod habetur cap. vltim. Prouerb. Da-
te siceram mœrentibus; Hebraicè legi, Date quod inebriet, morientibus. Hebraicum
enim vocabulum, sichar, vel vt expolierunt Græci, σίκερα, significat, inquit sanctus Basi-
lius Magnus, παν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι. & Rabbi Moses Ægyptius, morientes,
interpretatur reos, damnatos. Id etiam quod habetur Psalmo LIX. Potasti nos vino
compunctionis; beatus Hieronymus vertit, Potasti nos vino confopiente; & Chaldaicus
Paraphrastes, Calice maledictionis: nempe quia cruciariis maledictis à lege dabatur.
eiusmodique phrasi summam cruciem designari, adnotant interpretes Hebraici: inter
ceteros verò Rabbi Selomoh vinum illud esse ait cor obuoluens, & cerebrum feriens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſternutareque faciens: quod quid aliud eſt dicere, quàm vinum iſtud ſenſus deturbare & A
adimere? à qua ſententia nec Septuaginta longè receſſerunt, qui οἶνον κατανύξεως tranſtu-
lerunt. Nam Alexandrino idiomate, quo modo ſacrorum librorum idioma Grammatici
Græci nuncupant, κατάνυξις altum ſoporem & veternum ſignificat. ita B. Paulus ad Ro-
man. x 1. Iſaiæ locum xxix cap. explicans, ſpiritum ſoporis, πνεύματος κατανύξεως voca-
lis exprimit: cuius etiam effectus ex eiuſdem Prophetæ ſexto cap. ſubiicit, ὀφθαλμοὺς τοῦ
μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, à compunctione toto cælo alienos. quod agnouit Sy-
riacus, qui, ſpiritum ſtupiditatis, tranſtulit. Ex eo more etiam phraſes illæ deductæ cenſeri
poſſunt, quibus Dominus per Prophetas impiis exitium denuncians, ſe potui daturum
eis vinum ſiue calicem ſoporis, vertiginis, torporis, ſtuporis, ac ebrietatis interminatur.]
hæc ipſe, ad poſtremum id addens: Hæc tamen apud me minimè tanti ſunt ponderis, vt
non in tuam ſententiam concedam, cuius auctoritatem mihi pro ſumma lege & ratione B
præſcripſi.] hactenus de his Faber, qui Chriſtiana modeſtia, magna animi demiſſione,
amico victoriam cedit, qua iam propè potiturus videri poſſit. Sed nihil inferat præiudi-
cij veritati adeò liberalis ab amico facta ſpontanea iuris ceſſio. Integrum (iterum dico)
liberumque eſto lectori, quam veriorem putat ſententiam, ſequi. Inter nos autem ita ſciat
eſſe tranſactum, vt vincente veritate, cuius profeſſores atque cultores ſumus, victoriam
aſſecutus vterque dicatur.

CVIII. Adiicimus ad hæc omnia corollarium, de vſu vini conditi ſanctis martyribus etiam
propinati egregium exemplum ex Actis ſanctorum Martyrum Fructuoſi Epiſcopi Tar-
raconenſis & ſociorum, quæ (vt ſuo loco dictum eſt) nouerunt atque probarunt ſan-
ctus Auguſtinus atque Prudentius. Hæc enim ibi leguntur: Cùm ad locum vbi eſſent
ſubituri ſupplicium ducerentur, cumque multi ex fraterna charitate ei offerrent condi- C
mentum vti permixtum poculum ſumeret, ait: Nondum eſt hora ſoluendi ieiunium.
Agebatur enim hora diei quarta, &c.] & de vſu & natura myrrhæ in potu quæ habet
Fulgentius tertio Mythologiarum ex antiquis deprompta ſcriptoribus, vbi poſt multa
de myrrhæ natura, hæc de condito ex ea confecto: Petronius Arbiter ad libidinis con-
citamentum myrrhinum ſe poculum bibiſſe refert.] citat & Subrium veterem comi-
cum iſtud ipſum per Glyceram aſſerentem: vt planè appareat, non ſoporis inducendi
cauſa, ſed ad remiſſas vires reuocandas roborandaſque, in vſu fuiſſe ex myrrha conditum
apud antiquos.

CIX. OBIECTIO FACTA QVOD MYRRHINVM NON SIT VINVM. Hæc quidem longiùs pertractare, præter ſententiam nobis accidit, cogente tamen
neceſſitate ob emergentes poſt primam editionem ea de re quæſtiones. Qua item ra-
tione & illi pariter de myrrhato vino obiectioni ſatisfacere æquè tenemur, quæ ex Gel- D
lio, & qui eum citat, recentiore auctore, mota eſt: Myrrhina inter vina nequaquam
recenſenda eſſe, eo quòd illis vti liceret Romanis mulieribus, quæ vini vſu interdictæ
penitus eſſent: ſunt enim hæc Gellij verba[a]: Bibere autem ſolitas ferunt loream, paſ-
ſum, myrrhinam, & quæ id genus optant potu dulcia.] ſic ipſe. Errat, mea ſententia,
qui ex hoc ſugillat Plinium[b], à quo mutuati ſumus auctoritatem, quòd inter lautiſſima
vina myrrhinam recenſuerit, quæ potiùs inter Dulcia tantùm erat adnumeranda,
quibus Romanæ feminæ patria lege abſtemiæ licitè vti poſſent: errat, inquam, qui diſ-
creta putat eſſe ſpecie à vino Dulcia: nam appellatione Dulcium, contineri quoque dul-
cia vina, Paulus[c] I. C. expreſsè teſtatur, dum ait: Dulcibus legatis, ſapa, defrutum,
mulſum, dulce quoque vinum, &c. legata videbuntur.] Quin & paſſum, quod inter
Dulcia à Gellio recenſetur, non ſolùm Plinij teſtificatione, vini nomine continetur, ſed E
& Vlpiani I. C.[d] cùm ait: Si quis vinum legauerit; Oenomeli planè, id eſt, dulciſſimum
vinum continebitur, & paſſum.] hæc ipſe. Nihil igitur prohibet, quin vini nomine ſi-
gnificentur hæc Dulcia: nec impedit, quo minùs ex ſententia Plinij myrrhina inter lau-
tiſſima vina atque etiam Dulcia recenſeatur. Nec quòd myrrhinam Romanæ feminæ li-
citè biberent, negarim ob eam cauſam eſſe vinum: ſicut nec inficiari quiſquam poteſt
paſſum eſſe vinum, quòd ſententia Gellij atque Varronis illud Romanæ mulieres lege
abſtemiæ comparent.

CX. Etenim hæc licet vina dicta eſſent; tamen eam ob cauſam quòd inebriare minimè
ſolerent, mulieres eis vti, haud vetitum erat: nam quòd eſſent ſui natura dulcia, ne-
quaquam vim habebant inebriandi, ſed ebrietati potiùs reſiſtendi, quod Plutarchus[e]
atque Macrobius[f] inter alios atteſtantur. Paſſum quidem, vinum perdulce, quod non
inebriaret

[a] Gel. lib. 10. c. 23.
[b] Plin. lib. 14. c. 13.
[c] Paul. lib. 3. ſent. tit. 7. §. 73.
[d] l. 9. ff. de trit. vin & ol. leg.
[e] Plutar. ſymp. 3. q. 1.
[f] Macrob. Saturn. lib. 7. q. 7.

A inebriaret, Romanas feminas citra delictum bibere potuiſſe, teſtatur Varro, ac proindè FEMINÆ CVR MYRRHINA CONCESSA.
multo magis myrrhinam, quæ non tantùm ob dulcedinem, ſed & ob ſui naturam (vt
dictum eſt) abſque ebrietate mentem liberam conſeruaret. Ex quibus omnibus illud in-
fertur, vina cuncta mulieribus Romanis vetita eſſe, illa verò tantùm permiſſa, quæ ali-
qua arte cõfecta effectaq. dulcia, eſſent inducendæ ebrietatis expertia, iuxta illã Plutarchi
ſententiam: Dulcia admixta vino, reprimunt ebrietatem.] Ceterùm & illud ſcimus; ſi-
cut ex vinaceis preſſis, iiſdemque aqua lotis loram confici, ita & paſſo vino peracto, ex
aqua addita, teſte Plinio[a], effici ſecundarium paſſum: ſicque potuiſſe accidere de myr- [a] Plin. lib. 14. ca. 14.
rhina, vt priori vino educto, aqua iniecta ſuper reſidua, myrrhina alia conficeretur inſtar
loræ, hiſque Romanæ feminæ vti legitimè poſſent: atque ita, ſi cui magis libet, Gellius
interpretandus ſit, vt non i. ſum primarium vinum, ſed quod ex aqua iniuncta vina-
ceis poſtea redderetur, iure Romanæ feminæ biberent, dum ipſe Gellius non loram
B ait, ſed loream, ſiue lorea: vt omnia ſcilicet, quæ ſpectarent ad loram, atque inſtar lo-
ræ confici ſolerent, nempe (quod Columella[b] teſtatur) vt dulcis aqua coniiciatur ſuper [b] Colum. li. 12. c. 40.
vinacea vino preſſa, eis potare liceret. At hæc ſatis, immo ſuperflua ad ſignificandum
myrrhinam rectè ex Plinij ſententia inter vina lautiſſima recenſitam; cùm alioqui nõ de-
ſint innumeri planè teſtes, qui myrrhinam vinum appellent. His de myrrhato vino ab-
ſolutis controuerſiis, vt vnde digreſſa eſt reuocemus orationem: magna conſidera-
tione dignum eſt, quod ſcribit Euangeliſta[c], Dominum myrrhatum vinum non acce- [c] Marc. 15
piſſe: quippe qui prudens volenſque omnes ærumnas ſponte ſuſceperat: quamlibet qua-
uis occaſione oblatam conſolationem admittere recuſauit; cùm è contrà vinũ felle mix-
tum ſaltem guſtaſſe[d], & oblatum calamo acetum accepiſſe, tradant Euangeliſtæ[e]. Sed re- [d] Matt. 27. [e] Ioan. 19.
C liqua proſequamur.

CXI. DE GOLGOTHA Quod in primis ad Golgotha ſpectat, locum illum quò ad ſupplicium crucis ductus eſt
Ieſus; hæc Hieronymus[f]: Locus, inquit, eſt Caluariæ, & vſque hodie oſtenditur in Ælia
ad Septentrionalem plagam montis Sion.] Hunc eumdem, eſſe montem, in quo Abra- [f] Hier. de locis Hebraicis.
ham iuſſus eſt immolare filium ſuum Iſaac, ex maiorum traditione per generationes ſin-
gulas ad poſteros dilapſa, complures antiquorum Patrum teſtantur, inter quos hæc Au-
guſtinus[g]: Hieronymus preſbyter ſcripſit, ab antiquis & ſenioribus Iudæis ſe certiſſimè [g] Aug. de temp. ſerm. 71.
cognouiſſe, quòd ibi immolatus ſit Iſaac, vbi poſtea Chriſtus crucifixus eſt. Denique ab
eo loco, vnde B. Abraham iuſſus eſt proficiſci, tertio die ad locum vbi Chriſtus crucifi-
xus eſt, peruenitur.] hæc de Golgotha Auguſtinus. Ceterùm vbi hæc dixerit Hieronymus, non inuenimus, niſi tantùm in commentariis in Marcum[h], qui illi falsò attribuun- [h] Hie. in Marc. c. 15.
D tur. Beda[i] hæc in eamdem ſententiam: In loco autem illo, quo Abraham altare ad im- [i] Beda de locis ſanctis. c. 2.
molandum filium conſtruxit, menſa eſt lignea non parua, in quam pauperum eleemoſy-
næ ſolent à populo deferri.] CXII.

Cur verò idem mons Golgotha dictus ſit Caluariæ locus: maiores omnes antiquorum
etiam firma acceperunt traditione, ſic eſſe nominatum montem illum, quòd ibi primus
homo ſepultus ſit. Id in primis Tertullianus[k], in carmine quod ſcripſit aduerſus Marcio- [k] lib. 2. contra Marcion.
nem, teſtatur his verſibus:

Golgotha[x] locus eſt capitis, Caluaria quondam:
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit.
Hic medium terræ eſt: hic eſt victoria ſignum. ADAM IN GOLGOTHA SEPVLTVS.
Os magnum hic veteres noſtri docuere repertum:
E *Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum, &c.*]

Hæc Tertullianus. Origenes[l] etiam hæc in eamdem ſententiam: Locus Caluariæ di- [l] Orig. tract. 35. in Matth.
citur non qualemcumque diſpenſationem habere, vt illic qui pro hominibus fuerat
moriturus, moreretur. Venit ad me traditio quædam talis, quòd corpus Adæ primi
hominis ibi ſepultum eſt, vbi crucifixus eſt Chriſtus: vt ſicut in Adam omnes moriun-
tur, ſic in Chriſto omnes viuificentur: vt in loco illo qui dicitur Caluariæ locus, id eſt,
locus capitis, caput humani generis reſurrectionem inueniat cum populo vniuerſo,
per reſurrectionem Saluatoris, qui ibi paſſus eſt, & reſurrexit.] hæc Origenes. Item &
Baſilius[m]: Obtinuit, inquit, fama quædam in Eccleſia memoriam conſeruans, non qui- [m] Baſil. in Le-uit. c. 5.
dem ſcripto proditam, quæ talis eſt: Quòd prima vtique Iudæa hominem habebat ac-
colam: nimirum Adam, ſimul atque excidit deliciis Paradiſi, in hac terra collocatum,
ad mitigandam iacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum
hominem

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominem excepit, qui & illic eam, cui addictus erat, sententiam condemnationis plenè A
est executus. Itaque insolens esse ac nouum videbatur illius ætatis hominibus spectaculum, os capitis defluente carne nudum: at illi recondentes cranium, loco illi indiderunt nomen Cranion, id est, Caluariam. Probabili ratione potuit Noe non ignorasse sepulchrum principis huius, & mortalium omnium primigenij: si quidem de hac re fama à diluuio mox per Orbem propagata est ab ipso & dimanauit: eoque Dominus, excussa origine humanæ mortis in Caluariæ loco est passus.] hucusque Basilius. Et ne singulorum sententias velut ex scripto recitando prolixiores videamur, nomina tantùm auctorum, qui eadem penè scripserunt, hic referamus, nimirum Athanasium [a], Epiphanium [b], Ioannem Chrysostomum [c], & alios recentiores Græcorum: ex Latinis verò, post Tertullianum, auctorem illum, siue Cyprianum, siue illi ferme æqualem, qui scripsit de Operibus cardinalibus, Ambrosium [d], Augustinum [e], & apud Hieronymum [f] ad Paulam & Eustochium & Marcellam in hæc verba: In hac vrbe, immo in hoc tunc loco, & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam; vnde & locus, in quo crucifixus est Dominus noster, Caluaria appellatur, scilicet quòd ibi sit antiqui hominis caluaria condita: vt secundi Adam, id est, Christi sanguis de cruce stillans, primi Adam & iacentis protoplasti peccata dilueret, & tunc sermo ille Apostoli compleretur: Excitare qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.] hæc ille. B

[a] Athanas. de pass. & cruce.
[b] Epip. hær. 46
[c] Chrysost. in Io. hom. 84.
[d] Ambros. lib. 5 epist. 9.
[e] Aug. de temp. ser. 71. & q. in Genes. 161.
[f] Hier. epist. 17.

CXIII.

Ipse autem Hieronymus [g] hæc ipsa recitans, haud libenter his adstipulari videtur, immo & contradicit, cùm ait [h]: Audiui quemdam exposuisse Caluariæ locum, in quo sepultus est Adam, & ideò sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc quòd Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Fauorabilis interpretatio, mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim, & C
foras portam loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ, id est, decollatorum, sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Dominus, vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij: & quo modo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus, sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit ideo ibi Dominum crucifixum, vt sanguis eius super Adæ tumulum distillaret: interrogamus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sunt? Ex quo apparet, Caluariam non sepulchrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbee, in Iesu [i] filij Naue voluimine legimus.] hæc Hieronymus.

[g] Hier. in epist. ad Ephes. c. 5.
[h] Hieronym. in Matth. c. 27.
DE HIERONYMI SENTENTIA.
[i] Iosue 14.

CXIV.

At (tanti Patris in primis rogata venia) his nequaquam adduci possumus, vt quod non D
ab vno vel alio, sed ab omnibus fere antiquis Patribus, nec vt quidpiam recens excogitatum, sed à maioribus traditum & scriptum est, tam facilè conuellamus: cùm præsertim ea quæ ad hæc impugnanda inducit, non videantur esse huiusmodi quæ nos ab illis penitus dissentire compellant. Quid enim repugnat, vt locus ille, vbi primus homo sepultus dicitur, postmodum electus fuerit (quod in edito loco situs sit & Hierosolymis proximus) ad supplicia damnatorum? Nec illud probatur, à capitibus decollatorum, quòd illic trucarentur capita damnatorum, locum illum appellatum esse Caluariam: eiusmodi enim supplicium apud Hebræos nec lege esse sanctum, nec consuetudine inuenimus approbatum: apud Romanos enim erat in vsu, quos haud multo ante hæc tempora Iudæis dominari cœpisse, certum est. Rursum verò quòd ad illum Adam pertinet, qui diuinæ Scripturæ testimonio dicitur sepultus in Hebron: haud putamus locum adeò patentem E
præteriisse tot diligentissimos viros, vt adeò inconsultè, ne dicam temerè, ea de primi patris sepultura conscripserint, si existimassent tanto testimonio mendacij posse redargui, & accusari: nisi & ipsi sensissent, de altero potius Adam, quàm de primo omnium patre, diuinam Scripturam esse locutam.

CXV.

Hæc verò vt certiora habeantur, ipsa eiusdem ciuitatis origo ex eodem Scripturæ loco petenda est, quæ sic se habet [k]: Nomen Hebron antè vocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.] hæc ibi. Porrò Cariatharbe idem est, quod ciuitas Arbe. Fuit Arbe pater Enac, vt paulo inferiùs sequenti capitulo dicitur [l]. Enac verò fuisse gigantem, & parentem gigantum, habet liber numeri his verbis [m]: Ibi, *in Hebron scilicet*, vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.] Ab Enac stirpem Enacim ipsos gigantes eadem

[k] Iosue 14.
[l] Iosue 15.
[m] Num. 13

A dem diuina Scriptura [a] nominare cõsueuit. Quòd igitur Adam maximus inter filios Enacim sepultus dicatur, non de alio quàm de vno ex gigantum numero, qui ceterorum maximus haberetur, quique Adam sit appellatus, dictum existimamus. Testatur Iosephus [b], adhuc temporibus suis monstrari solita ossa gigantum, qui in Hebron sepulti erant, adeò magna, qualia, inquit, vix credant, qui non viderunt ipsi. Persuadet id ipsum illud maximè, quòd inusitata sit ea in diuina Scriptura nomenclatura, vt primus omnium parens Adam sit maximus appellatus. Sed hæc de his satis.

[a] Deut. 1. 2. Iosue 11.
[b] Ioseph. antiq. lib. 5. cap. 2.

CXVI.

Quòd verò idem locus in medio terræ situs dicatur, ac secundùm propheticum sermonem, Deus operatus sit salutem in medio terræ: Hieronymus [c] in illa Ezechielis verba: Hæc dicit Dominus Deus: Ista est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras] ait: Hierusalem in medio mundi sitam, hic idem Propheta testatur, B
vmbilicum terræ esse demonstrans.] & inferiùs: Operatus est salutem in medio terræ: à parte enim Orientis cingitur plaga quæ appellatur Asia; à partibus Occidentis, eius quæ appellatur Europa; à Meridie & Austro, Libya & Africa; à Septentrione Scythia, Armenia, atque Perside, & cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est, vt quia notus erat in Iudæa Deus.] hæc Hieronymus. Iosephus [d] aliam iniit rationem, dum Iudæam describens, hæc ait: Media verò eius est Hierosolyma: vnde quidam non sine ratione vmbilicum eius terræ eam vocauerunt.] Victorinus Pictauiensis de eodem loco his agit versibus:

HIERVSALEM IN MEDIO TERRAE
[c] Hieronym. in Ezech. c. 5.
[d] Ioseph. de bello Iud. li. 3. c. 2

Est locus ex omni medium quem credimus Orbe.
Golgotha Iudæi patrio cognomine dicunt.

Beda [e], qui eadem Victorini recitat carmina, hæc ait: Columna celsa stat, quæ æstiuo C
solstitio vmbram non facit: vnde putant ibi mediam esse terrã, & historicè dictum: Deus autem ante sæcula operatus est salutem in medio terræ.] hæc ille. Sed profectò fieri non potest quod asserit Beda: nam si id ita esset, necesse omnino foret Hierosolymam ponere intra zonam torridam, & tropico saltem cancri subiicere: at ab illo longiùs abesse omnes qui terras describunt, apertissimè tradunt, & certissimis experimentis etiam nunc cognosci potest. Sed illud non malè, vel Hierosolymam sitam in medio terræ habitabilis, vel in medio Palæstinæ. Animaduertit atque correxit eumdem Bedæ errorem noster Thomas Bozius vir cum primis eruditus.

[e] Beda de locis sanctis c. 2.

CXVII.

His igitur quæ ad Golgotha spectant, in hunc modum enarratis; quæ reliqua sunt passionis Christi, breui quodam compendio perstringam. Exuerunt [f] suis vestibus milites Iesum, easque in quatuor diuiserunt partes, & quisque militum partem suam acce-
D pit: super tunicam verò inconsutilem miserunt sortem. Errare illos existimo, qui putarunt Christi vestem inconsutilem fuisse pretiosam: nam haud credendum est eius generis vestibus Dominum vsum esse, qui Ioannis prædicans sanctitatem, dixerat: Qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.] Vnde considerandum, quòd Isidorus Pelusiota ad Cratonem [g] scribens, hæc ait: Erat autem tunica eius desuper contexta per totum. Quis autem vestis illius vilitatem ignorat? vt qua Galilæorum pauperes vtantur: apud eos enim maximè huiusmodi vestis genus fieri solet, arte quadam, vt pectoralia, retractim consutum.] hæc Isidorus. Erat illa (ait Ioannes) inconsutilis: quod sanè genus vestis haud facilè scissuram patitur, quin tota pariter retexatur. Contextam illam fuisse à sanctissima Virgine, pareat credere: nam in Oriente hominum vestes à feminis confici solitas, liber qui dicitur Esdræ testatur, cùm ait [h]: Ipsæ faciunt
E stolas omnium hominum.] eadem etiam in Prouerbiis [i] de optima muliere dicuntur: Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.] & postea: Domestici eius vestiti sunt duplicibus.]

[f] Mat. 27. Marc. 15 Luc. 23. Ioan. 19. Concord. c. 143
DE VESTE INCONSVTILI.
[g] Isidorus lib. 1. epist. 74.
[h] 3. Esdr. 4.
[i] Prouer. 31

CXVIII.

Sic spoliatum Redemptorem mundi cruci affixerunt tribus, vel (vt tradit Gregorius [k] Turonensis) quatuor clauis: id quidem secundùm antiquum crucifigendi ritum: nam Plautus [l]: Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit: Sed ea lege, vt affigantur bis pedes, bis brachia.] Ceterùm interdum martyres pluribus etiam clauis in cruce confixos, dicemus tertio Annalium tomo. At de Christo Domino nostro antiquiores imagines, quatuor ipsum affixum clauis repræsentant, nempe seorsum singulis pedibus singulis confixis clauis. Sed aliam sententiam de tribus clauis recentior probauit vsus.

[k] Greg. Turon. de glor. mart. c. 6.
DE TITVLO CRVCIS.
[l] Plaut. in Mustell.

Post hæc autem scriptus est à Pilato causæ titulus, qui super crucem affigitur eo or- CXIX.
dine

Universidad de Deusto
Biblioteca

dine quo ponitur à Ioanne, nempe Hebraicè, Græcè, & Latinè, vt apparet in parte tituli, quæ Romæ extat: ita tamen, vt secundùm ea quæ à nobis superiùs dicta sunt [a], & quæ I. C. habet [b], in ipsius ordine nobilior locus, ac proinde prior ille sit visus, qui Christo vicinior esset: sicque Latina prior, nouissima verò Hebraica, vt quæ Græca inferior & barbara à Romanis haberetur, posita esset inscriptio. Siquidem apud eos in theatro locus infimus Senatorum, summus verò plebis [c], & in triumpho postremus Imperatoris, sed & in triclinio nouissimus Consulis erat [d]; sicque sedendo, procedendo, & recumbendo locus vltimus primus esset. Crucifixi sunt cùm eo pariter duo latrones, vnus à dextris, alter verò à sinistris. Tunc pro persecutoribus exorauit, dicens: Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Ad hæc, Principes sacerdotum, & qui cùm eis erant, irridebant eum & blasphemabant: illudebant eidem & milites. Insuper cùm & vnus ex latronibus, qui cum eo affixi cruci erant, conuiciaretur ei: mox alter illum blasphemantem redarguens, Christum confessus, se eidem commendauit. qui & ab eo meruit audire: Hodie mecum eris in Paradiso. Stabat interim iuxta crucem Iesu Maria mater eius, & soror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdalene; aderat & Ioannes. Cùm vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dixit matri suæ: Mulier ecce filius tuus. deinde discipulo: Ecce mater tua. & ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

[a] *supra an. 16.*
[b] *l. decreta. ff. de rei ind.*
[c] *Sigon. de Iur. antiq. Rom. l. 2*
[d] *Plutarch. in Symposiac. lib. 2. quæst. 3.*

CXX. Dum hæc agerentur, hora sexta [e] factæ sunt tenebræ super vniuersam terram, vsque ad horam nonam. Cumque his addat Lucas Euangelista & Solem esse obscuratum; satis perspicuè declaratur, non ipsam Iudæam tantùm (vt aliquando Origenes [f] dixit) sed vniuersum planè terrarum orbem offusum fuisse tenebris. Porrò ille ipse Origines auctor huius sententiæ, cùm agit [g] aduersus Celsum philosophum Epicureum, Christianorum hostem infensissimum, de admiranda tunc facta Solis eclipsi, non ex Euangelistarum testimonio, quibus Ethnicus homo non crederet, sed ex Phlegonte Hadriani Imperatoris liberto, insigni chronographo, de quo plura scribit Suidas, testimonium citat his verbis: De Sole autem Tiberij Cæsaris tempore obscurato, quo imperante Iesus creditur cruci fuisse affixus, & de magnis terræ tunc motibus factis, scripsit Phlegon in tertiodecimo vel decimoquarto (vt arbitror) de temporibus libro.] & inferiùs: Putat autem prodigij loco ducendum, quòd moriente Iesu contremuerit terra, & cuncta sint tenebris obuoluta: de quibus tamen, vt licuit, suprà respondimus; cùm & Phlegonta ipsum produximus, Saluatoris temporibus patiētis, historiā fuisse cōplexum, &c.] porrò ipsius Phlegontis verba Eusebius [h] recitat, sic dicens: Scripsit verò super his & Phlegon, qui Olympiadum egregius supputator est, in libro decimoquarto ita dicēs: Quarto autem anno ducentesimæ secundæ Olympiadis, magna & excellens inter omnes quæ ante eam acciderant, defectio Solis facta est: dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, vt stellæ cæli visæ sint: terræque motus in Bithynia Nicænæ vrbis multas ædes subuertit.] hæc Phlegon. Tertullianus [i] item aduersus Gentiles agens, non ex Euangelio testimonium, sed ex ipsorum scriptis adducit, cùm ait: Eodem quidem momento dies, medium orbem signante Sole, subducta est: deliquium vti que putauerunt, qui id quoque super Christum prædicatum nescierunt. Et tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis.] hæc Tertullianus. Lucianus [k] itidem aduersus Gentes agens: Perquirite, inquit, in Annalibus vestris, & inuenietis temporibus Pilati, fugato Sole interruptum tenebris diem.

[e] *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.*
[f] *Orig. in Mat. tract. 35.*
[g] *Orig. contra Cels. lib. 2.*
DE SOLIS DEFECTV.
[h] *Euse. in Chronic an. 33. Christi.*
[i] *Tertul. in Apolog.*
[k] *Lucianus in Actis sui mar.*

CXXI. Quomodo autem eiusmodi Solis defectio facta sit, Dionysius Areopagita scribens ad Polycarpum, cùm inuehitur in Apollophanem philosophum, narrat his verbis: Quid de illo, qui tempore crucis Dominicæ factus est, Solis defectu dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboque simul incidentem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus (non enim eiusce coniunctionis tunc aderat tempus) ipsamque rursus ab hora nona ad vesperum, ad Solis diametrum supra naturæ vires restitutam. In memoriam autem illius reuoca etiam aliud quoddam: nempe enim (vt ipse non ignorat) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cœpisse, & vsque ad solaris corporis finem peruenisse, ac tum demum resiliisse notauimus: neque verò eadem ex parte, vt assolet, & incidentia illa & repurgatio facta est, sed ex aduerso diametri. hæc sunt quæ tunc temporis contigere, naturam profectò superantia, ac soli Christo possibilia, qui auctor est omnium, facitque magna ac stupenda, quorum non est nu-

QVID DIONYSIVS.

A est numerus. ista illi, si licuerit, dicito.] hæc Dionysius ad Polycarpum.

Idemque de eadem re scribens ad ipsum Apollophanem, agit his verbis: Heliopoli CXXII. tu quidem penè mihi coæuus, & ego quinque & viginti ferè annorum tempus exoluens, vnà morantes constiteramus, cùm feria quadam sexta, & hora etiam penè sexta, Sol horribilibus subitò est obsitus tenebris, Luna ipsum intercurrente: quia non Deus, sed creatura Dei in ipsius veræ lucis occubitu lucere non potuit. Quærebam enim tunc apud te, qui mihi sanè sapientissimus videbaris, quid ipse inde sentires: tu verò mirabili prudentia subintulisti, quod vsque adeò penetralibus mentis meæ altè inhæsit, vt nulla obliuione deleri, nulla vmquam valeat mortis imagine deterreri. Offusi enim tenebris ipsi eramus, orbem Solis vndiquaque & ex æquo occupante caligine: & postquam repurgatio & restitutio facta est, Luna ad Solis diametrum conuersa au-
B fugit. Et tunc quoque regulam Philippi Aridæi assumpsimus: Cumque reperissemus, quod & erat notissimum, eo tempore Solem eclipsis molestias laboresque minimè perpeti debuisse, ac nihilominus Lunam ab Oriente solarem splendorem pullis nigrantibusque velis obduxisse, cùm soleat ex occidua parte Solem ingredi: tunc autem opifices lucis thesauros caliginibus, quas ipsa genuerat, ad occiduos vsque Solis fines peruagata (vt ipsi putauimus) occultauit: cùm tamen & Lunæ id tempus deesset, nec coitus vicinum tempus esse cognosceretur: Aio ad te (neque enim adhuc mysterij tantæ rei conscius eram) O ingentis prudentiæ promptuarium: quid, inquam, ô doctrinæ speculum Apollophanes, his secretis adscribis? Ad hæc, nescio quo pacto diuino quodam afflatu, & non humani sensus sermonem subintulisti: Hæ, ô bone Dionysi, diuinarum vicissitudines sunt rerum. Denique verò adnotatum diligenter feriæ diem, & annum;
C annunciatione quam facer Paulus nostris attentis auribus insudit, consentientibus signis conspirare & concordare expertus, manus veritati submisi, & ex falsitatis nexibus sum absolutus: quam quidem veritatem mirificè effero, quam & tibi communico.] hactenus de his Dionysius.

De eodem quoque Solis defectu admirando Hieronymus [a] agit, Augustinus [b] etiam CXXIII. pluribus, qui & fuisse præter omnem naturæ ordinem, scribens [c] ad Hesychium, his demonstrat: Non erat, inquit, talis ille Solis defectus, quando Christus crucifixus est, & ideo verè mirabilis erat & prodigiosus. Pascha enim fuerat Iudæorum, quod nonnisi in plenitudine Lunæ celebratur. Secundùm autem Astrologorum numeros, certum est, Solem, quando Luna plena est, non posse deficere, sed quando finis est Lunæ; non quidem
D semper, sed aliter numquam, cùm secundùm illos numeros deficit. Quid ergo tale vmquam meminit apparuisse de cælo, ex quo Dominus illa prædixit, quale apparuit, quando passus est?] hæc Augustinus.

[a] *Hieronym. in Ioel. c. 2.*
[b] *August. lib. quæst. non. test. q. 105.*
[c] *Aug epist. 80.*

Cùm hæc igitur agerentur, circa [d] horam nonam exclamauit Iesus voce magna, di- CXXIV. cens: Eli Eli lamma sabacthani? quod est interpretatum, Deus meus, Deus meus, vt quid de reliquisti me? Postea dixit: Sitio. oblatumque tunc acetum accepit. Hæc pluribus Euangelistæ. Quod ad propinationem aceti spectat, nulla inter sanctos Euangelistas est discrepantia, quantumlibet Ioannes dicat spongiam aceto plenam hyssopo circumpositam Christi ori admotam, Matthæus verò & Marcus eam arundini seu calamo tradant impositam; vt ex his quæ dicturi sumus, facilè apparebit. Sed in primis illud perestigandum est: Quorsum hæc omnia parata ex industria erant, nimirum vas aceto plenum, spongia, hyssopus, & arundo? certè hæc non casu in monte extra vr-
E bem posito sunt inuenta. Sed si consideremus attentiùs, quis esset horum singulorum vsus ac virtus; rem integram proculdubio intelligemus; simulque esse commentum certò sciemus, quod aliqui dixerunt, ad accelerandam reorum mortem consueuisse Iudæos cruci affixis propinare acetum. Vt igitur de hoc primùm agamus: virtutem à natura insitam esse aceto sistendi sanguinem, eamdemque hyssopo simul & spongiæ inhærere, pluribus in locis testatur Plinius [e]: cuius est in primis locus egregius & ad rem de qua agimus valde accommodatus, cùm ait, acetum fasciculo hyssopi conditum sistendi sanguinis vim quamdam & efficaciam habere, siue spongiæ superponatur, siue ad potandum detur: tribuit & Dioscorides [f] eamdem aceto virtutem, cùm ait: Acetum erumpentem vndecumque sanguinem potu sistit.] Si verò acetum iunctum sit hyssopo: maiorem inde haurire efficaciam ad sistendum sanguinem ex clauorum vulneribus manantem, cùm pendenti in cruce spongia super

[d] *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Cōcord. c. 143*
DE SPONGIA ACETO PLENA.
[e] *Plin. nat. hist. lib. 23. c. 1. in fi.*
[f] *Dioscor. lib. 5. c. 14.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

per arundinem affixa admouetur, iure dici posse videtur. hæc quod ad potum pertinet. A

CXXV. Verùm non potu tantùm, sed earumdem rerum applicatione, & facta vulneribus admotione, eadem hæc ipsa præstari solebant. De spongia quidem cùm loquitur Plinius [a], hæc ait: Veteres spongiæ conglutinant vulnera.] & paulo pòst: Spongiis vulnera vtilissimè fouentur.] ac rursum: Ipsæ inflammationibus vulnerum ponuntur nunc siccæ, nunc aceto conspersæ.] ac denique: Sanguinis profluuium sistunt ex aceto, vel frigida.] His autem quæ scribit Plinius, antiquus rei vsus consentit: siquidem mos erat vt gladiatori vulnerato, ad siccandum fluentem sanguinem spongia continuò ministraretur. Vnde Tertullianus [b] in libro de Spectaculis, de his mentionem habens, sic ait: Poterit & de misericordia moueri defixus in morsus vrsorum, & spongias retiariorum.] Id ipsum & in marmoribus nobiliter sculptis vidimus, nimirum Adonidi ab apro recenter vulnerato, continuò à ministro quopiam admotam spongiam, ac vulneri superpositam, vt fluentem cruorem sisteret. Habentur hæc in antiquo sarcophago ea historia egregiè admodum effigiato, quod Romæ asseruatur in ædibus Tiberij Ceuoli, Via Triumphali, B

[a] Plin. nat. hist. lib. 31. c. 11. VSVS SPONGIÆ.

[b] Tert. de spect. c. 25.

CXXVI. Sic igitur (vt ad rem, cuius causa huiusmodi est suscepta digressio, redeamus) ex industria omnia potiora medicamenta quæ sanguinem sisterent, à Iudæis parari solita, cùm quis cruci affigeretur, satis superque demonstratum esse videtur, elucidatumque quod ait Ioannes [c]: Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.] in quo & magis veritati consentaneum esse videtur, quod ex Græco textu colligitur, & ex Theophylacto, qui hunc locum est interpretatus, acetum illud hyssopo fuisse permixtum, atque conditum, sicque ex aceto & hyssopo spongiam fuisse imbutam, atque arundini affixam, ad potum Domino propinandum. Ceterùm medicamentum illud sic compositum, non potus causa fuisse præcipuè institutum putamus, sed magis vt eo sic infusa spongia recentibus admota vulneribus, fluentem largiter sanguinem continuò sisteret. Est & eius rei coniectura non leuis: quia (vt accepi ab his qui eam viderunt) spongia qua potatus est Dominus Iesus Christus, quæ vsque hodie summo honore asseruatur Romæ in Basilica Lateranensi, quasi aliquando sanguine tincta fuisset, ruborem quemdam adhuc retinet, quem scilicet imbibisset: sicque putamus madidam priùs sanguine spongiam, atque pressam, aceto postea & hyssopo superinfusam (proh scelus) sacratissimo ori Domini propinatam. Verum quòd, cùm accepisset, dixerit: Consummatum est: & inclinato capite tradidit spiritum: id non idcirco euenit, quòd eiusmodi potus sui natura (quod nonnulli perperam dixerunt) mortem accelerandi vim haberet; sed potiùs Deo sic dispensante, ne longiore vita reseruaretur ad crurifragium: quòd de eo propheticè scriptum esset: Os non comminuetis ex eo.] Quamobrem, quòd maxima omnium pœna crurifragium esse soleret: haud putamus, humanitatis intuitu, his ad sistendum sanguinem eos consueuisse vti remediis, sed potiùs ferali sæuitia, vt sic diutiùs pœnis atque ærumnis cruci affixi distinerentur, ac demum crudelissima fractura ossium ante Solis occasum (vt mos erat) ad vesperum necarentur. C D

[c] Ioan. 19.

POST CRVCEM CRVRIFRAGIVM.

CXXVII. Cùm igitur (vt dictum est) acetum Dominus accepisset, dixissetque [d], Consummatum est: clamans subinde voce magna, ac dicens [e]: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: inclinato capite, tradidit spiritum. Tunc verò velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum.] Quale autem eiusmodi genus veli esse soleret; præter illa quæ in diuina Scriptura de eo scripta leguntur, Iosephus [f], qui vidit, sic vnà cum loco in quo appensum erat, describit: Interior porta inaurata erat, & circum ipsam auratus paries desuper habebat auratos pampinos, vnde racemi statura hominis pendebant, & fores habebat auratas, quinquaginta & quinque cubitis altas, sexdecim verò latas. Ad hæc aulæum longitudine pari, hoc est, velum Babylonium, hyacintho, & byssо, & cocco, & purpura variatum, admirabili opere factum, neque contemplationis expers colorum permixtione: cocco enim videbatur ignem imitari, byssо terram, & hyacintho aerem, & mare purpura, partim quidem coloribus, byssо autem & purpura origine; quoniam byssum quidem è terra, mare autem purpuram gignit: eratque in eo perscripta omnis cæli ratio, præter signa.] hactenus Iosephus de velo exterius posito ante primum tabernaculum, vbi candelabrum erat, mensa, atque thuribulum: additque alterum E

[d] Ioan. 19.
[e] Luc. 23.
[f] Ioseph. de bel. Iud. lib. 6. c. 6.

VELVM TEMPLI QVALE.

A alterum fuisse velum, quo intima pars templi, quæ dicebatur Sancta sanctorum, operiebatur. Ex his quidem erroris arguuntur, qui existimarunt vnum tantùm fuisse velum in templo. Porrò hoc tempore conscissum fuisse velum exterius positum, quod erat cunctis perspicuum, & populum segregabat à sacerdotibus, Hieronymus [a] iure affirmat. Quid verò portenderit tantum prodigium, relinquimus interpretibus hæc fusiùs explicanda. Addit ad hæc S. Ephræm Syrus [b], cuius summam in scribendo fuisse auctoritatem, Hieronymus tradit [c]: tunc cùm velum templi scissum est, columbam etiam è templo egredi visam esse.

[a] Hieron. epist. 150. q. 8.
[b] Ephræm ser. de pass. Dom.
[c] Hier. de script. Eccles.

Tunc etiam & magnus factus est terræmotus, adeò vt ea concussione scissæ sint petræ: de quo testimonium ex Phlegonte ab Origene & Eusebio recitatum superiùs descripsimus. Meminit Plinius [d] sub Tiberio ingenti terræmotu dirutas esse duodecim ciuitates B in Asia; ad quas subleuandas factam ab eodem Imp. tributorum remissionem, Suetonius tradit [e]; eadem & Dio [f]. Quæ cùm ad hæc tempora passionis Domini referre conetur Orosius, planè à Tacito ac Dione arguitur, qui ambo sub Consulatu Cœlij Rufi atque Pomponij Flacci ea ponunt, anno Domini scilicet decimonono, Eusebius verò in Chronico anno vigesimo. Ceterùm quis neget terræmotus hoc anno iterum repetitos, id ipsum præsertim post Euangelistas testante Phlegonte, etsi non Asiam tunc concussisse, certè in aliis Orbis regionibus sui magnitudine prodigiosos fuisse? De lapidibus eo terræmotu consciss, hæc Cyrillus [g] Hierosolymorum Episcopus: Hactenus Golgotha monstrat, vbi propter Christum petræ scissæ sunt.] Porrò non Hierosolymis tantùm, sed & in plerisque aliis orbis terrarum partibus, scissos montes eodem terræmotu, incolæ firma traditione testantur, nempe in Hetruria montem Aluernie dictum, & prope littus C Campanum Caietæ promontorium. Ad hæc insuper addidimus, tradere sanctum Hieronymum [h] ex Euangelio Nazaræorum, quod in Latinum transtulit, eodem quoque terræmotu templi superliminare collapsum esse: tum & Angelos præsides templi auditos esse, dicentes: Transeamus ex his sedibus.] id & Eusebius quoque tempore Christi passionis accidisse testatur; licet Iosephus ad Pentecostes referat tempus. Sed quàm facilè homo ille, siue inconsiderantia, siue dolo malo in his quæ sunt temporis, errore lapsus inueniatur, superiùs sæpe demonstrauimus. Eodem insuper terræmotu & monumenta sepulchrorum aperta esse, & multa corpora sanctorum à mortuis surrexisse, Hierosolymamque venisse (nam sepulchra foris erant posita) & apparuisse multis, Euangelica [i] docet historia.

[d] Plin. nat. hist. lib. 2. c. 84.
[e] Suet. in Tib. c. 48.
[f] Dio lib. 57.
[g] Cyrill. Catech. 13.
[h] Hieron. epist. 150. q. 8.
[i] Matth. 27.

At quoniam de prodigiis agimus, non prætermittimus dicere quæ scribit Plutarchus CXXIX. D his Tiberij temporibus accidisse, quæ & Eusebius [k] recitat (qualiacumque sint, fides esto penes auctorem) in hæc ipsa verba: De morte verò dæmonum, audiui ego ab Æmiliano, viro prudente simul atque modesto, quem credo multos vestrum cognouisse: Cùm in Italiam pater suus nauigaret circa insulas, quas Echinadas appellant, flatu ventorum deficiente, noctu prope Paxas deueniisse: cumque omnes penè qui simul nauigabant, attentiores vigilarent; repentè à Paxis insula vocem magnam auditam fuisse, qua * Thramnus quidam vocabatur; quæ vox nouitate rei omnes magno perculit miraculo. Thramnus enim ille qui vocabatur, homo erat Ægyptius, eius ipsius nauis gubernator: qui bis vocatus nihil respondit: tertiò verò vocatus, morem gessit vocanti, atque respondit. Illum verò multo maiore voce sic exclamasse: Quando iuxta paludem fueris, annuncia tunc, Pana magnum mortuum esse. Qua re audita, magno dicebat Epitherses (sic enim Æmiliani pater vocabatur) omnes terrore perculsos fuisse. Cumque dubitarent, vtrum obtemperandum esset voci illi, an non: hoc Thramni consilium ab omnibus approbatum esse: si secundi quidem spirarent venti, nihil esse dicendum; sin verò tranquillitas maris esset, & ventorum flatus, cùm in eo loco essent, omnino deficerent, non esse retinenda quæ audiuere. Cùm igitur iuxta paludem essent, quia nullus esset flatus ventorum, tunc Thramnum in mare pronum respicientem magna voce dixisse quæ audiuit: Magnus Pan mortuus est. Qua re nunciata, magnus multorum gemitus, immo verò innumerabilium, miraculò quodam commixtus subitò auditus fuerat. E

[k] Euseb. de præp. lib. 5. cap. 9. ex Plutarch. lib. de defect. oracul.

DE ALIO PRODIGIO. * Thamus

Et quoniam multi fuerant qui ea in naui nauigabant, citò ac facilè cùm Romam ve- CXXX. nissent, huiusmodi rei rumores vniuersam Vrbem repleuere; & à Tiberio Cæsare, qui tunc gubernacula Reipublicæ gerebat, Thramnum accersitum fuisse. Cui rei tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam fidem Tiberius præbuit, vt philosophis, qui tunc Romæ reperti erant, accitis, diligenter quisnam esset ille Pan, ac curiosè scrutaretur. Omnes autem illos quibusdam A
in idem conuenisse coniecturis, ac dixisse, de illo sibi videri nunciatum fuisse, qui à
Mercurio & Penelope natus fuit. Cùm hæc de morte Pan Philippus dixisset: nonnulli
corum qui aderant, eadem ipsa ab Æmiliano sene audisse se testabantur.] hactenus de
DE INTERITV PANIS. Pane Eusebius ex Plutarcho. Hæc quidem ab aliquibus in eum sensum sunt accepta,
vt Pan Christus Dominus vniuersorum intelligeretur, eiusque mortem vt suam ipsorum cladem luxisse dæmones, quippe qui adhuc ipso viuente sæpiùs fuissent lamentati se ab ipso torqueri. Sanè quidem, si rei gestæ fidem adhibendam esse putamus, nequaquam de illo Pane quem Gentiles colebant, ea possunt intelligi. nam si Panem,
vt illi dicebant, hominem fuisse dixerimus: longè ante hæc sæcula ipsum obiisse humanum diem, certum est: si verò aliquem dæmonum fuisse affirmauerimus; intellectuales B
ipsas creaturas morti non subiacere, exploratissimum est. Sed ad Euangelicam historiam
redeamus.

CXXXI. Cùm igitur tot tantaque diuina operatione prodigia facta essent: Centurio [a] hæc vi-
[a] *Mat. 27. Marc. 15. Luc. 23.* dens, ac præcipuè admiratus quòd Iesus voce magna clamans expirasset, glorificauit
DE CENTVRIONE. Deum, & publica confessione testatus, Verè, inquit, filius Dei erat iste. Omnes insuper
his visis reuertebantur, præ dolore admissi facinoris pectora sua percutientes. Porrò Centurionem hunc, Longinum nomine appellatum fuisse, Christique fidem secutum, abdicasse se à militia, ac denique ad martyrij palmam aduolasse, qui eius res gestas scripse-
[b] Extant apud Metaphrast. die 16. Octobr. runt [b], testantur. Ex quibus redarguuntur, qui ex apocryphis quibusdam scriptis tradiderunt, Longinum nomine, eumdemque cæcum fuisse militem illum, qui lancea latus
Domini aperuit. C

CXXXII. Cùm [c] verò appropinquasset initium diei sabbati, quem post horam nonam Iudæos
[c] *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.* publico signo auspicari consueuisse, Iosephi auctoritate superiùs demonstrauimus: ne
remanerent in cruce corpora sabbato, cùm alioqui à lege diuina statutum esset, vt
appensi in patibulo [d] eadem die, & (vt addit Philo [e]) ante occasum Solis, sepelirentur: Iu-
Cõcord. c. 144 dæi adierunt Pilatum, vt iam viuentes adhuc in cruce, ex more, crurifragio necaren-
[d] *Deut. 21.* tur, eorumque corpora tollerentur. Aduenientes ad hoc milites, vriusque latronis
[e] *Philo de special. leg.* fregerunt crura, idem cum Iesu acturi: sed cùm mortuum vidissent, abstinuerunt: vnus
tamen militum lancea latus eius aperuit, ac continuò fluxit sanguis & aqua. Porrò Dei
genitricem, quæ cum cæteris priùs enarratis feminis aderat, magna cum reuerentia collegisse, quantum licuit, sanguinem & aquam quæ è Domini latere fluxerat, ex anti-
[f] *Metaph. 15. Augusti.* quioribus monumentis recitat Metaphrastes [f]: qui & hæc insuper addit: Dicunt hi qui D
DE S. DEI GENITRICE MARIA. de his rebus tractarunt, eam ab initio vsque ad finem se fortiter atque constanter gessisse,
honestè quidem, & non indecorè vtentem motu animi. factis etiam ostendens se esse
matrem, sed matrem omnino illius, qui motum animi certis finibus cõtinuit: mortuumque videns filium, eo motu animi vsa est, vt oportuit: quinetiam in eo de cruce deponendo maternis manibus inseruiuit, & clauos qui extrahebantur, in sinu suo accepit; & membra illius amplexa est, partim quidem vlnis astringens, partim quidem
suis lacrymis plagas emundans. Deinde tota toti corpori circumfusa: Ecce tibi ab omni sæculo præfinitum mysterium ad finem vsque venit, ô Domine, placida voce dicit:
& Iosepho in manus tradens sudarium, ait: Tibi autem deinceps curæ erit, vt sepulturæ tradens, hoc cum honestè componas, myrrha condias, & ei iusta facias.] hæc ille; addit-
que Iosephum adhuc occultum discipulum propter metum Iudæorum, & timentem E
illos, hortatu tamen Deiparæ, grande opus ac planè arduum aggressum esse, & omni
[g] *Marc. 15.* excussâ formidine audacter introisse (vt ait Euangelista [g]) ad Pilatum, ac petiisse corpus Iesu.

CXXXIII. Scimus alios animi affectus in sanctissima Deipara expressos inueniri in tragœdia illa
MEDITATIONES PIAE ET REVELATIONES inscripta, Christus patiens, quæ ab eruditis Apollinaris Laodiceni potius, quàm Gregorij
Nazianzeni esse opus, meritò existimatur. Scimus præterea complura à sancto Anselmo
& aliis nonnullis piis viris de Christi passione ferri, quæ ex deuota meditatione ac contemplatione potiùs, quàm ex historica antiqua veraque narratione fluxisse noscuntur. Si
quid autem alicui sancto viro diuinitus relatum fuerit, non reiicimus, sed his non ea miscemus, quòd non Apocalypsim, sed historiam conscribere, instituti ratio exigat. Sed
iam reliqua prosequamur.

Iosephus

A Iosephus igitur, accepto Iesu corpore, sepulturam eius diligenter curauit: nam (sicut CXXXIV.
[a] *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.* mos est Iudæis defunctorum corpora sepelire) mixtura myrrhæ & aloës librarum quasi
centum conditum corpus Iesu & linteis inuolutum sepeliuit illud in monumento suo
CVR IN NOVVM SEPVLCHRVM IESVS. nouo, quod exciderat in petra. Ponendi autem in nouo sepulchro Christi corporis quænam ratio fuerit, colligitur ex compendio Thalmud, quod dicitur Alphesi, & Rabbinis
Iacob Turim, & Moysi Ægyptio: qui aiunt, cadauera damnatorum vetita esse inferri in
sepulchra ceteris communia, sed in priuata seorsum ab aliis esse ponenda: rursumque separatim esse pariter sepelienda instrumenta illa, quibus mors illata fuisset, nempe cruces,
clauos, enses, lapides, pro mortis genere, quo quis affectus esset: eaque ratione vetitum
pariter fuisse tradunt, aliquem suffigi arbori, sed ex ligno excisso iuberi componi crucem,
eamdemque seorsum sepulturæ mandandam cum reliquis ad mortem inferendam adhi-
B bitis instrumentis. In petra autem excidi solitas sepulturas apud Iudæos, iam superiùs dictum est: eamdemque consuetudinem ad Christianos esse dilapsam, cœmeteria quæ tum
Romæ, tum alibi in cryptis arenariis sunt antiquitus instituta, fidem faciunt: in his enim,
non in terra deorsum, sed desuper in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, in excauatis ibi loculis reponi cadauera, moris fuit.

Quænam verò in reliquis esset Iudæorum in mortuis sepeliendis consuetudo, quam CXXXV.
[b] *Ioan. 19.* in Christi sepultura esse seruatam Ioannes affirmat [b]: eam ex parte in defuncto Lazaro
[c] *Ioan. 11.* idem insinuat, dum ait [c]: Ligatus pedes & manus institis, facies illius sudario erat li-
[d] *Rab. Iacob in Turim Iore Degha. c. 352.* gata.] Addimus ad hæc insuper quæ Rabbi [d] Iacob memoriæ prodidit ex Rabbi
MOS IVDAEORVM IN SEPELIENDO. Moyse Ægyptio: nimirum viros virorum, & feminas feminarum curare consueuisse
cadauera, in hunc scilicet modum; oculos in primis & ora claudere defuncto, ac
C stringere fascia, tondere capillos, corpus lauare, vnguentis vngere, hisque delibutum
cadauer obuoluere linteis, sicque curatum ponere in sepulchro. Quod verò pertinet ad
[e] *Sozom. lib. 9 c. vlt.* capillorum tonsuram, extat eius rei egregium monumentum apud Sozomenum [e] de
corpore Zachariæ Prophetæ sub Honorio Imperatore diuinitus inuento atque refosso;
vbi hæc inter alia habentur: Propheta verò tametsi sæculis iam plurimis sub terra iacuisset, viuus tamen adhuc apparebat, capite raso, naso oblongo, barba modicè prominenti, &c.] Ponuntur item hæc ibi de puero regio apud eumdem inuento, qui creditus est Ioadis Regis filius, regali pompa tumulato: Iacebat, inquit, puer regali apparatu sepultus: habebat enim in capite coronam auream, & aurea in pedibus calciamenta,
& vestem pretiosam.]

Ceterùm quod spectat ad sepulturam damnatorum: quòd maledictioni legis ob- CXXXVI.
D noxij essent, abstinebant pollinctores à capillorum incisione: iidemque ea quæ damnatorum corporibus inhæsissent, vnà cum eis sepelicbant. qua ratione ducimur, vt existimemus, clauos spineamque coronam eodem cum Domino esse sepulchro inclusam;
crucem verò, quam locus sepulturæ non caperet, in propinquiori aliquo specu esse
reconditam. Nec prætermittimus dicere, tantum olim excreuisse apud Hebræos im- FVNERA IVDAEORVM. pensam funerum, vt eius magnitudine cognati perterriti, relicto cadauere, se aliquando subducerent. Sed qui hæc idem Rabbi Iacob testatur, addit ea moderata
fuisse à Gamaliele seniore, cuius tam in sacerdotibus quàm populo potissima auctoritas erat: eiusque sententia factum est, vt nonnisi lineis linteaminibus, eisdemque haud
magni pretij, corpora defunctorum obuoluerentur: nec in his vllam esse rationem habendam cuiusuis ordinis & dignitatis, etiam si regali effulgeret amplitudine, voluit, eo-
E que modo seipsum sepeliri mandauit: quod à posteris inuiolatè idem tradit fuisse seruatum. Sed prosequamur cetera.

Interea die sabbati inchoato, Principes sacerdotum & Pharisæi adierunt Pilatum, CXXXVII.
rogaruntque muniri sepulchrum, & adhiberi custodiam, ne discipuli Iesu corpus au- DE CVSTODIA ET MVNITIONE SEPVLCHRI ferrent, & resurrexisse falsò iactitarent. Ille verò ad eiusmodi officium, vt perquàm diligenter curaretur, datis ad custodiam militibus, illis obtemperauit: qui abeuntes, munierunt sepulchrum, signantesque lapidem, milites ad custodiam reliquerunt. Qualis
[f] *Niceph hist. lib. 1. c. 32.* fuerit eiusmodi sepulchri munitio, à Nicephoro sic describitur [f]: Primum, inquit, sigillum sepulchro est impressum, quod & intactum permansit, & custodia militaris, illa
& genere alienigena, quæ in propinquo sigillum obseruabat. Præterea ingens ille lapis
ad os sepulchri appositus.] & paulo pòst: Traditum est nobis ab antiquis, Iudæos lapidem illum, qui in salutiferum sepulchrum illud pro operculo positus fuerat, ad summum

Universidad de Deusto
Biblioteca

monumenti labrum, petramque infernè se illi coniungentem, ferramentis quibus- A
dam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumque ingens à fabro ex propinquo acceptum per vtrumque foramen immisisse, & in circuli siue annuli formam circumegisse, atque ita firmiter capitibus commissis, omni ex parte quasi vinculum circumduxisse, vt lapis qualicumque modo loco suo reuelli, aut saltem ratione aliqua remoueri (nisi arte quadam & vi adhibita, necessariò aut ferrum confringeretur, aut petra rumperetur) non potuerit: atque in hunc modum cum magna cura, atque etiam signo impresso, cùm sepulchrum firmissimè communissent, custodia insuper competenti adhibita, eos abiisse.] hæc Nicephorus. His consentientia testatur Beda[a], dum ait, etiam suis temporibus illum superpositum lapidem monstrasse vestigia ferreorum vinculorum.

[a] Beda de locis sanctis c. 2.

CXXXVIII. INSTRVMENTA PASSIONIS.

Remanserunt omnia illa passionis Christi atque sepulchri instrumenta, ipsaque B
loca vbi hæc facta sunt, tantæ rei digna memoria consecrata, velut quædam trophæa victoriæ, eademque facta toto Orbi conspicua, atque proficua, ex quibus velut è perennibus quibusdam fontibus fluenta gratiarum atque miraculorum eruperint. Ipsas spinas coronæ Iesu, columnam ad quam alligatus est cùm flagellis cæderetur, arundinem, atque spongiam qua fuit aceto potatus, magna fuisse diligentia asseruata, tradit Gregorius[b] Turonensis, simul & Beda[c]. Tunicam etiam illam inconsutilem, à militibus sorte datam, à Christianis redemptam & conseruatam, auctor est idem Gregorius Turonensis[d], qui suis temporibus in Galatia fuisse repositam tradit. Ipsum sudarium insuper, quo caput Domini est inuolutum in sepulchro, quod diuina virtute ab incendio remanserat illæsum, esse translatum ad posteros, Beda[e] testatur. Ab hoc diuersum sudarium illud existimatur, quod à Berenice faciei Domini sanguine & sudore C
aspersæ admotum, eiusdem Dominici vultus effigiem in se retinuit, vt habet Christiana traditio, & libellus manuscriptus de translatione eius Romam facta, qui asseruatur in Vaticana bibliotheca, testatur. De eadem Berenice, quæ & Veronica dicta habetur, deque eadem Christi imagine velo excepta, Methodius Episcopus antiquus chronographus meminit[f]. Permansit integra, diuina operante virtute, illæsaque hactenus sanctissima sindon illa, quæ corporis Domini nostri Iesu Christi delibura vnguento, in sepulchro posita fuit veluti operimentum & stratum, quæ & in se imaginem in sepulchro Domini iacentis expressit, asseruaturque summo honore in ecclesia Taurinensi.

[b] Greg. Turon. de glor. mart. c. 7.
[c] Beda de locis sanctis c. 20.
[d] Greg. Turon. de glor. mart. c. 8.
[e] Beda de locis sanctis c. 5.
[f] Apud Marian. Scot. in Chron. anno Dom. 39

CXXXIX.

Sed quid de ipsa sanctissima Cruce Domini dicam, quæ quantumuis siue Iudæorum inuidia, siue alia causa diutiùs occultata subtus terram permanserit, tandem sic D
diuina prouidentia disponente, in lucem prodita, fulgoris sui radiis vniuersum Orbem illustrat, adeò vt vix sit reperiri personam & locum, in quo non sit aliqua eiusdem sacratissimi ligni particula? Nam & sanctus Paulinus[g] hæc de ipsa testatur, sic dicens: Quæ quidem Crux in materia insensata vim viuam tenens, ita ex illo tempore innumeris penè quotidie hominum votis lignum suum commodat, vt detrimenta non sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuidua sumentibus, & semper tota venerantibus. sed istam imputribilem virtutem & indetribilem soliditatem de illius profectò carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem.] hæc Paulinus. At Cyrillus[h]: Lignum Crucis, inquit, testatur ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos, qui secundùm fidem ex illo capientes, hinc vniuersum Orbem ferè iam repleuerunt.] E

[g] Paulin. ad Seuer. epist. 11. DE CRVCE, ET TERRA SEPVLCHRI
[h] Cyril. catech. 10.

CXL.

Terra ipsa insuper, quæ Domini adiacet sepulchro, diuinam quamdam ex Dominico corpore proximè posito virtutem hausit; vt meritò Fideles illuc peregrinantes auidè solerent accipere, qua tum ad morbos curandos, tum etiam ad dæmones perfugandos vti consueuerint. Est eius rei locuples testis sanctus Augustinus[i], dum hæc ait de Hesperio viro Tribunitio: Acceperat autem ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis allatam, vbi sepultus Christus die tertio resurrexit; eamque suspenderat in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse pateretur. At vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret, cogitabat, quam diutiùs in cubiculo suo reuerentiæ causa habere nolebat. Fortè accidit, vt ego & collega meus Episcopus Sinicensis Ecclesiæ Maximinus in proximo essemus: vt veniremus rogauit, & venimus: cumque nobis omnia retulisset, etiam hoc petiuit, vt infoderetur alicubi, atque ibi orationum

[i] S. August. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8. DE TERRA SEPVLCHRI.

locus

A locus fieret, vbi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt, congregari.] hæc Augustinus: ex quibus videas antiquam Christianorum pietatem, qui non modò loca illa sancta, in quibus Dominus est conuersatus & passus, ædificiorum molibus illustrarint, sed tenuem ex sepulchri loco sumptum puluisculum eodem honore habendum existimarint, adeò vt eiusdem condendi causa etiam ecclesiam excitarint. Ex eadem terra, aqua admixta, formari consueuisse tortulas quasdam, easdemque per diuersas mundi partes transmitti solitas ad morbos curandos, aliasque diuinas gratias impartiendas, testatur Gregorius[a] Turonensis. Atque de his satis.

[a] Greg. Tur. de glor. mar. c. 7.

CXLI. DE ANNO CHRISTI PASSIONIS.

Quod reliquum est, antequam de resurrectione Domini historiam aggrediamur, operæpretium existimamus de ipso tempore passionis Christi, quo potissimum anno ætatis suæ sit passus, narratione breui quædam examinantes, perquirere; cùm præsertim (vt sæ-
B piùs diximus) ex certa ratione temporum, historiæ veritas soleat maximopere confirmari. De anno itaque, quo passus est Christus, quidam agentes, exorbitarunt absurdè nimis, cùm putarent eum cruci affixum natum annum quadragesimumsextum: idque nulla habita ratione temporis quando sit natus vel passus; sed tantum quòd eo annorum numero ædificatum fuerit templum, quod ipsius Christi typum gerebat. Horum errores Augustinus refellens, hæc ait[b]: Per Olympiadas & Consulum nomina, multa sæpe quæruntur à nobis; & ignorantia Consulatus quo natus est Dominus, & quo passus est, multos coegit errare, vt putarent quadragintasex annorum ætate passum esse Dominum, quia per tot ædificatum esse templum, dictum est à Iudæis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Et annorum triginta ferè baptizatum esse, retinemus auctoritate Euangelica: sed postea quot annos in vita egerit, quamquam textu ipso actionum eius animaduerti
C possit; tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Euangelio liquidiùs certiusque colligitur. Tunc enim videbitur non frustra dictum esse, quòd quadraginta & sex annis templum ædificatum sit: vt cùm referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem instructionem humani corporis referatur, quo indui propter nos dignatus est vnicus Dei Filius, per quem facta sunt omnia.] hucusque Augustinus.

[b] Aug. de doct. Christ. lib. 2. c. 28.

CXLII. DE CHRISTI AETATE SENTENTIAE.

Rursus verò & inde irrepsit error, vt, cùm Iudæi ad Dominum dixerint[c]: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? quasi huic ætati proximus accessisset: scriptum inueniatur apud Irenæum[d], passum Dominum post annum suæ ætatis quinquagesimum. Hæc licet apud ipsum legantur; quòd ab ipso sint scripta, negamus omnino: nam eodem capitulo superiùs his contraria profitetur, cùm baptiza-
D tum Dominum dicit existentem annorum triginta, ac subinde tria numerat Paschata, quorum tertio ipsum Iesum esse passum affirmat; quibus temporibus Dominum prædicasse Euangelium, testantibus id ipsum quatuor Euangelistis. Augetur insuper de impostura suspicio, dum auctor in fine confirmare ac stabilire nititur tam patens mendacium maiorum auctoritate, discipulorum nempe Ioannis, qui id ipsum ab eo acceperint, & ab aliis Apostolis; cogens in primis in hunc modum Euangelium per Ioannis discipulos, ac ipsum denique Ioannem, ceteroque Apostolos manifestissimo errori adstipulari ac consentire.

[c] Ioan 8.
[d] Iren. lib. 2. c. 39.

CXLIII. TERTVLLIANI SENTENTIA.

Fuit ea præterea Tertulliani de anno passionis Christi sententia, ipsum subiisse crucis supplicium anno suæ ætatis trigesimo: idque profitetur scribens aduersus Iudæos, sic dicens[e]: Huius (*Tiberij videlicet*) quintodecimo anno Imperij passus est Christus, an-
E nos habens quasi triginta cùm pateretur.] Nec est quòd dici possit textum esse depraua-tum, ac legendum esse loco, passus, baptizatus: nam cùm[f] ipse agens contra Marcionem affirmet ipsum reuelatum esse, hoc est, auspicatum prædicationem Euangelicam anno duodecimo Tiberij Imperatoris, planè significat triennio prædicationis peruenisse ad annum decimumquintum eiusdem Imperatoris. Sed & dum illud ipsum tempus Consulibus signat; quid in ea re senserit, manifestissimè declaratur; sic enim ait[g]: Passio huius exterminij intra tempora septuaginta hebdomadarum perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino & Fusio Gemino, mense Martio, temporibus paschæ, die octauo Kalend. Aprilium.] hæc ille. Porrò hi Consules reperiuntur iniisse Consulatum ipso anno[h] decimoquinto Tiberij Imperatoris, qui numeratur à nobis Christi trigesimusprimus, quo inchoato est baptizatus. Ceterùm huius sententiæ non Tertullianus, sed primus assertor videtur fuisse Valentinus hæresiarcha, de quo

[e] Tert. aduers. Iudæos. c. 8.
[f] Tertull. cont. Marc. lib. 1. c. 15 & notat. Pamel.
[g] Tertull. aduers. Iud. c. 8.
[h] Tacitus, Dio, & alij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Epiph. hæres. 51.

hæc Epiphanius[a]: Primus Valentinus, qui triginta nobis sæculà confinxit, ab eo quòd A triginta annos educationis vitæ ac virilis ipsius ætatis fuisse putauit, ignorans quòd non solùm triginta annos compleuit, &c.] Complures antiquorum legentes apud Tertullianum his Consulibus consignatum esse annum passionis Christi, nec aduertentes ipsum errore lapsum, aperta in hunc modum semel erroris via, & ipsi in eumdem lapidem offenderunt, affirmantes Christum Dominum iisdem consulibus passum esse. Fuerunt hi scriptores non ignobiles, sed spectatissimi in Ecclesia Dei, nimirum Iulius Africanus[b] in eo libro quem scripsit de Temporibus, Lactantius[c], Hieronymus[d] item: sed & Augustinus[e] etiam sub iisdem Coss. à Tertulliano appositis Christum passum esse confirmauit; qui & ad Hesychium scribens[f], hæc ait: A natiuitate Domini computantur anni ferme quadringenti viginti; à resurrectione autem vel ascensione eius, anni plus minus trecenti nonaginta.] Ex quibus planè videas, ætatem Christi B circa annum trigesimum ea ratione terminasse. sic & Seuerus[g]. Ex Græcis antiquior Clemens[h] Alexandrinus, trigesimo impleto anno, eumdem crucis supplicium subiisse tradit.

[b] Afric. lib. 5. apud Hieron. in Daniel. c. 9.
[c] Lact. lib. 4. c. 10.
[d] Hier. in Dan. c. 9. & ep. 22. prope finem.
[e] Aug. de Ciu. Dei lib. 18. c. vlt.
[f] Aug. ep. 80.
[g] Seuerus lib. 2.
[h] Clem. Alex. lib. 1. Strom.

CXLIV. DE TEMPORE PRAEDICATIONIS CHRISTI.

Fuit & opinio Gnosticorum[i], qua affirmabant, Dominum nostrum anno tantùm Euangelium prædicasse. Apollinaris Laodicenus[k] diuersæ fuit sententiæ, Christum dicens biennio post baptismum prædicasse: quem secutus videtur Cassiodorus[l]. Id ipsum visus est sensisse Cyrillus[m] Alexandrinus, dum tradit, Christum duobus annis docendo peragrasse Iudæam. Philastrius[n] verò Christum vixisse vno & triginta annis tradit, quod Seuerus probat, totidem annos Christo tribuens, vt videre est, si ad calculum reducas annos Christi ex numero annorum Regum Iudæorum ab ipso computatos. Sed & sanctus Gaudentius Episcopus Brixianus in tractatu tertio de prima Dominica Paschæ C hæc expressiùs: Anniculus est (*Christus nempe*) quia post illud baptismum, quod pro nobis in Iordane susceperat, vsque ad passionis suæ diem, vnius anni tempus impleuit, & illa tantùm scripta sunt in Euangeliis, quæ in illo anno vel docuit vel fecit, &c.] His proximus accedit Orosius[o], dum anno decimoseptimo Tiberij Imperatoris Christum Dominum passum affirmat: fuerunt & huius sententiæ nonnulli ex recentioribus, quos recensere prætermittimus.

[i] Iren. aduers. haer. lib. 2. c. 28.
[k] Apud Hieron. in Dan. c. 9.
[l] Cassiodorus in Chron.
[m] Cyril. in Isa. cap. 29.
[n] Philast. de haer. sec. 107.
[o] Oros. lib. 7. c. 4.

CXLV. EPIPHANII SENTENTIA.

Sanctus Epiphanius[p] per Consulares Fastos Christi annos enumerans, Redemptorem nostrum passum esse tradit anno suæ ætatis trigesimotertio, dum ait: Comperitur trigesimotertio anno aduentus incarnationis suæ Vnigenitus passus esse.] & post multa: Trigesimotertio suæ dispensationis in carne, postquam transgressus est duos Consulatus quos diximus, duorum Geminorum, & Fusij ac Rubellij, deinceps in tertio Consulatu, in tertio ipsius mense post Ianuarium & Februarium, in mense Martio perfecit mysterium D passionis.] Sed planè constat ipsum in mendaces Fastos incidisse, cùm anno trigesimo Domini alios diuersos ponat Consules, distinguatque Cõsulatum duorum Geminorum à Consulatu Rubellij & Fusij; sic etiam superiùs dicens: Post illum Consulatum, qui trigesimo ipsius anno indicatus est, Siluani scilicet & Neruæ, alius Consulatus fuit duorum Geminorum appellatus; deinde alius Fusij & Rubellij: & sic in medio Consulatu eo, qui post Rubellij Consulatum successit, Vinucij & Longini Cassij appellatus, patitur Saluator ante diem decimumtertium Kal. Aprilis.] hæc ipse: cùm tamen liqueat omnium antiquorum assertione & tabulis Consularibus, duorum Geminorum Consulatum fuisse Rubellij & Fusij Geminorum.

[p] Epiph. haer. 51.

CXLVI. Sunt plerique alij, qui dixerunt Dominum nostrum passum anno trigesimotertio suæ ætatis per tres menses inchoato: Sed cùm eo potissimùm innitantur fundamento, quòd Dominus fuerit baptizatus ipso trigesimi anni exordio: cùm in hoc errent, in ceteris quoque deducendis annis errare, non mirum est. Sanè quidem ipsum Dominum nonnisi expleto anno suæ ætatis trigesimo, & trigesimoprimo inchoato, esse baptizatum, superiùs ex Olympiadum supputatione, Consulum positione, Patrum auctoritate, & Romanæ Ecclesiæ testimonio satis demonstratum est, cùm de anno Christi primo disseruimus; ad quæ, qui ista vberiùs scire cupit, remittimus: fixa enim semel chronologia, quoto Christus natus est anno, ceteri qui inde sequuntur anni facilè dinumerantur. Attamen quia cupidi facilitatis sumus, & in hoc totis viribus elaboramus, vt vnusquisque veritatem manu attingere, & quasi attrectare possit; eadem aliqua saltem ex parte repetere, potissimùm quæ adeò vera ac necessaria sunt, E

A ria sunt, non vitamus: nam etsi certè quæ sunt dicta satis esse possent ad tempus ipsum passionis colligendum; tamen ne etiam suo loco hæc prætermisisse videremur, aliqua repetere, & alia quoque addere instituimus. Res est in confesso apud omnes recentiores, qui exactiori diligentia Paschata ab Euangelistis recensita numerarunt, post baptismum Christi quatuor per annos singulos esse Paschata reuoluta, de quibus singulis per singulos annos, vt res postulabat, egimus. Hæc cùm ita se habeant, exacteque probatum sit primum Pascha à Ioanne recensitum incidisse in annum Domini trigesimumprimum: concludendum necessariò erit, vltimum, quo passus est, in annum eius ætatis trigesimumquartum incurrisse.

Quòd ab his recentiores aliqui dissentiant, non ea ex causa factum est, quòd negent CXLVII. quatuor Paschata in Euangelio esse descripta, sed quòd putarint (vt dictum est) ab anno
B trigesimo primum esse Pascha numerandum, Ignatij textus vitiosa translatione decepti: cùm tamen verba in epistola ad Trallianos in hunc modum conscripta habeantur, vt iam explicauimus aliàs, cùm de his egimus: καὶ τριῶν δεκάδας ἐτῶν πολιτευσαμένου, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου: Et expletis tribus annorum decadibus, baptizatus est à Ioanne.] post hæc verò idem Ignatius hæc subdit: Et vbi triennium prædicauit Euangelium, signa IGNATII SENTENTIA. & prodigia patrauit, à falsis Iudæis & Præside Pilato iudicatus est, &c.] quibus planè significatur, Christum passum esse annos natum trigintaquatuor. Itaque Ignatius proximus ætati Christi, immo qui eadem vixit ætate, qui & Christum post resurrectionem se vidisse in carne testatur, scribens ad Polycarpum (qui locus à Hieronymo citatur[a]) nostræ sententiæ non tantum assertor, sed auctor habetur, quia dicitur Christus affectus supplicio crucis anno trigesimotertio ac mense tertio suæ ætatis: Nam expleto anno trigesi-
C mo esse baptizatum, & triennio prædicationis euoluto esse crucifixum, ex eius sententia affirmare necesse est; eumdemque Redemptorem nostrum in humanis fuisse annis triginta tribus, & quod superest à natalis tempore vsque ad ipsum mensem Martium: quam sententiam in hisce nostris Annalibus profitemur. Sed quò istęc certiora reddantur; quibus nos adhuc persuasi, hanc potiùs quàm aliam sectari fuerimus sententiam, dicere prosequamur. Non immorabimur autem in refellendis de ea re multorum sententiis, qui vel trigesimo, vel trigesimoprimo, siue secundo, vel tertio suæ ætatis Christum crucifixum esse dixerunt: nam nostris rebus firmiter stabilitis, sua sponte contraria quæque corruant necesse est.

[a] Hieronym. de script. Eccles. c. 16.

Huius sententiæ, qua Christus asseritur cruci affixus anno suæ ætatis trigesimoter- CXLVIII.
tio, & mense tertio, nequaquam quidem (prout multi existimant) fuit Beda primus as-
D sertor, cuius Ignatium fuisse auctorem diximus, qui potiùs sectator accessit, vt eiusdem auctoris assertione probatur: nam eius sententiæ ipsam Sanctam Romanam Ecclesiam assertricem & obseruatricem fuisse (quod ceteris omnibus præstare debet auctoribus) idem[b] ipse testatur his verbis: Habet, ni fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulo plus quàm triginta tres annos, vsque ad sua tempora passionis, vixisse.] & inferiùs: Sancta siquidem Romana & Apostolica Ecclesia hanc se fidem tenere & ipsis testatur indiculis, quæ suis in cereis annuatim scribere solet; vbi tempus Dominicæ passionis in memoriam populis reuocans, numerum triginta annorum semper & tribus annis minorem quàm ab eius incarnatione Dionysius ponat, adnotat. Denique anno ab eius natiuitate, iuxta Dionysium, septingentesimosecundo (*non primo, vt habent deprauata exemplaria*) indictione quartadecima, fratres nostri, qui tunc Romæ fuere, [c] Vt etiam restituit Scalig. lib. de emend. temp.
E hoc modo se in natali Domini in cereis Sanctæ Mariæ scriptum vidisse, & inde descripsisse referebant: A passione Domini nostri Iesu Christi anni sunt sexcenti sexagintaocto. Quoniam igitur (vt supra memorauimus) quingentis triginta duobus annis circulus Paschalis circumagitur: his adde trigintatres, vel potiùs triginta quatuor, vt illum ipsum quo passus est Dominus, attingere possis annum, fiunt quingenti sexagintasex: ipse est ergo annus Dominicæ passionis & resurrectionis à mortuis.] hactenus Beda, ex quibus concludit Dominum nostrum passum esse post trigesimumtertium annum, & menses tres. Nec ab his discrepat (quod multi putant) quòd alibi dicat Christum natum quadragesimosecundo[d] Augusti anno, & decimooctauo Tiberij passum: [d] Beda de sex ætatibus. nam numerando annos Augusti à nece Cæsaris, & inchoando annorum Christi numerum à dictis Consulibus Lentulo & Messalino, æquè inter se consentiunt Christum passum anno suo ætatis trigesimotertio expleto, & amplius tribus mensibus,

[b] ECCLESIAE ROMANAE SENTENTIA. Beda de rat. temp. c. 45.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus, idque accidisse anno decimooctauo Tiberij Imperatoris, A

CXLIX. Denique (vt paucis dicam) quotquot dixerunt Christum natum quadragesimosecundo Augusti anno, ac passum decimooctauo Tiberij (quorum est ingens numerus) huic nostræ sententiæ æquè consentiunt; sed in numero annorum Christi illi à nobis discrepant, qui parum attentè considerantes quando natus & baptizatus est Christus, trigintaduos annos & tres menses tribuunt eius ætati: quod quantum à maiorum assertione, vsu Ecclesiæ, & germana Euangelij interpretatione abhorreat, est dictum superius. Non tantùm igitur (vt diximus) his nostris fauet Ecclesia Romana, adstipulatur & Beda, sed & Marianus [a] Scotus, qui ante quingentos vixit annos, nobilis chronographus assentitur, qui & sub dictis Coss. Christum natum, annoque Tiberij decimooctauo passum, annum suæ ætatis agentem trigesimumquartum per tres menses inchoatum, testatur. Id ipsum etiam Victorinus, qui à baptismo Dominico vsque ad vltima Iustiniani Imperatoris tempora per Coss. Paschales cyclos perducens, in anno trigesimoquarto Domini, ex aduerso laterculi annum passionis Domini adnotauit. Græcos itidem in eamdem ire sententiam certum est; Chrysostomum in sermone de Ioanne Baptista, Nicetam, Cedrenum, & alios. Videas & perbellè his respondere à Hieronymo [b] assertam chronographiam, quam Romanæ Ecclesiæ potiùs quàm Hieronymi esse dixerimus [c]; quippe qui passum dixerit Dominum (vt dictum est) anno trigesimo. Sed cùm ait à passione Domini vsque ad secundum Neronis annum, quo Paulus Romam mittitur, annos excurrisse vigintiquinque, rursumque numerat ab eadem passione Dominica vsque ad eiusdem Neronis Imperatoris annum decimumquartum annos triginta septem: omnia ad amussim (vt aiunt) dictæ a nobis assertæ respondent Romanæ Ecclesiæ chronographiæ, illi traditæ haud dubium ab Apostolorum Principibus, qui eamdem suo sanguine consecrarunt: appellat enim eam S. Irenæus locuplex Petri & Pauli depositorium, in quod illi omnia quæ sunt doctrinæ & traditionum intulerunt; vt nulli sit dubium, eosdem tempus ætatis quo passus est Christus, ijs qui tunc Romæ erant, Christianis notum fecisse. C

[a] Marian. Scot. in Chron.

CONFIRMATA VSV ASSERTA CHRONOGRAPHIA.

[b] Hieron. de script. Eccles. c. 5. in Paulo.

[c] Panuin. in Fastis.

CL. Ex his igitur tam ex antiquo Romanæ Ecclesiæ vsu, maiorum traditione, Ignatijque in primis, qui sæculo Christi vixit, assertione, & complurium tum Latinorum tum Græcorum auctorum adstipulatione, satis superque firmatum ac stabilitum habemus, passum Dominum nostrum anno suæ ætatis trigesimotertio & mense tertio, agente Tiberio in Imperio annum decimumoctauum. Qui verò consentiunt passum Christum dicto suæ ætatis anno, sed Tiberij decimonono, inde illis erroris causa accidit, quòd tempus quo natus est Christus, parum exploratum habuere, vitiosaque Ignatij textus translatione decepti, natum dixerunt eum sub Augusto & Siluano Coss. Id ipsum etiam illis errandi tribuit occasionem, qui æquè nobiscum sentiunt passum Dominum anno Tiberij decimooctauo, sed tamen suæ ipsius ætatis trigesimotertio per tres menses inchoato, quòd natum putant Dominum sub dictis Consulibus. D

CLI. Vnum est tamen quòd his obstare videtur, nempe Phlegontis auctoritas, dum ait anno quarto Olympiadis ducentesimæsecundæ factum esse illud præter naturæ ordinem Solis deliquium: cumque Olympiaci anni numerari incipiant à solstitio æstiuo circa finem mensis Iunij; quartus annus dictæ Olympiadis inchoatus dicto anno decimooctauo Tiberij Imp. in decimumnonum eiusdem producitur, adeò vt ea defectio Solis non sit facta hoc anno decimooctauo, sed sequenti decimonono. Haud enim putamus hæc præteriisse Eusebium [d], qui ad verbum testimonium Phlegontis recitat, exacteque Olympiadas suppurat, & tamen secundùm eiusdem sententiam passum ponit Dominum anno decimooctauo eiusdem Imperatoris Tiberij, eumdemque baptizatum tradit eiusdem anno decimoquinto, quarto anno Olympiadis ducentesimæ primæ; vt videas ipsum interpretatum esse Phlegontem, vt quod dicit accidisse illam Solis eclipsim anno quarto Olympiadis ducentesimæsecundæ, accipiendum sit de anno Romano, quo dictus annus quartus, ipso Tiberij anno decimooctauo, inchoatur. Reddam eiusdem Eusebij verba, testimonio Ioannis Euangelistæ dictam interpretationem firmantis associata: postquam enim Phlegontis verba recitauit, hæc mox addidit: Argumentum autem huius rei, quòd Saluator isto anno passus sit, Euangelium præbet Ioannis, in quo scribitur post annum decimumquintum Tiberij Cæsaris, annis tribus Dominum prædicasse.] hæc ille, non (vt puto) ex verbis Ioannis, nisi aliud à commu- B C D E

[d] Eusseb. in Chron.

EX PHLEGONTE OBIECTIO.

A communi ipse nactus sit exemplar eius Euangelij, sed tot Paschatibus à Ioanne Commemoratis.

CLII. PROBATVR MENDVM IN CODICE. Opinati etiam sumus aliquando, cùm ab Eusebio ponatur Christi passio Olympiadis illius anno tertio, rursumque se id ex sententia Phlegontis facere profiteatur; omnino in notam numeri errorem irrepisse: nam cùm ille tradat, anno quarto eius Olympiadis illam eclipsim accidisse, & ipse nihilominus ponat anno tertio, manifestus error apparet: sicque quod dicit anno quarto illud contigisse deliquium, restituendum sit, anno tertio, prout ab eodem Eusebio sub eadem nota numeri ponitur, atque scriptis confirmatur: longè enim verisimilius est in numeri notam errorem irrepsisse, quàm tam egregium, & quem vnicum habemus Olympiadum supputatorem, quasi imperitissimum vna eademque sententia (quod vix nisi amens quispiam, vel certè infans, qui adhuc numerare nesciat, facere posset) contraria prorsus scripsisse, dum profitetur se sequi Phlegontem, & anni spatio ab illo mox discrepat. Sed hæc legentium linquantur arbitrio. At magis placet quod superiùs dictum est, Phlegontem, cùm non scribat quoto anni mense illa eclipsis acciderit, sic dixisse anno quarto eius Olympiadis contigisse, quòd sub dictis Consulibus, eo anno decimooctauo Tiberij, dictus annus quartus incipiat. Sic enim consueuisse maiores ab anni exordio ipsum integrum denominare, multis exemplis esset facilè demonstrare. Sed de his hactenus. B

CLIII. QVO MENSE ET DIE CHRISTVS SIT PASSVS. Quod verò ad eius anni Dominicæ passionis mensem pertinet: ferè omnium fuit sententia, Dominum nostrum passum esse mense Martij; paucissimorum, mense Aprilis. Sed quota potissimùm die mensis Martij? Quamuis antiquorum nonnullorum opinio ea fuerit, ipsum Redemptorem nostrum cruci affixum vigesimaquinta: tamen cùm tabulæ astronomicæ non his æquè consentiant, eædemque adeò inter se diuersæ tradantur, nec quid in his statuisse videantur quod constans solidumque permaneat, sed contrariis obiectionibus vacillet: viri harum facultatum consultissimi, desperatione penitus superati, certum quid affirmare impossibile rati, rem inabsolutam aliis reliquere. Si consulatur antiquitas quid de his fuerit opinata, reperimus in Concilio Cæsariensi sub Theophilo [e] eius ciuitatis Episcopo tempore Victoris Romani Pontificis, dictum Theophilum sic esse locutum: Passus namque Dominus ab vndecimo Kalendarum Aprilium, qua nocte à Iudæis traditus est, & septimo Kalend. resurrexit.] hæc ille, cui & ceteri consenserunt: qua ratione dicendum esset, Christum passum esse nono Kalendas Aprilis. Quod ad diem passionis pertinet: exploratum est omnibus, & Euangelij auctoritate firmatum, passum esse Dominum hebdomadis sexta die, quam Iudæi sextam sabbati, Gentiles diem Veneris, Christiani Græci parasceuen, Latini sextam feriam dicere consueuere. C D

[e] Extat apud Bed. in fin. lib. de æquinoctio vernali.

CLIIII. DE COENA PVRA. Ceterùm quod ad parasceuen spectat: licet Græca vox sit, ea tamen Iudæos vti consuesse, Augustinus testatur his verbis: Isto verbo Græco libenter vtuntur Iudæi in huiusmodi obseruationibus, etiam qui magis Latinè quàm Græcè loquuntur.] Verùm quòd alij putarunt ab iisdem appellari solitam sextam feriam Cœnam puram; res se longè aliter habet: minimè enim assecuti videntur sensum verborum S. Augustini [f], quem citant: sunt huiusmodi: Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduesperascret, quando iam propter parasceuen, quam Cœnam puram Iudæi Latinè vsitatiùs apud nos vocant, facere tale quid non licebat.] Extat de Cœnis puris etiam locus Tertulliani [g], dum ait: Dies obseruatis, & tempora, & annos, & sabbata, vt opinor, & Cœnas puras, & dies magnos.] Sed vt hæc faciliùs assequamur; in primis quænam à senioribus dicta sit Cœna pura, ac subinde quam etiam Iudæi intelligerent Cœnam puram, res est exactiùs perquirenda; cùm neminem præsertim inuenerimus, qui rem ipsam nobis videatur penitus assecutus. Quæ apud Festum [h] Cœna pura dicitur, cùm in ea apposita dicatur offa porcina, nihil est quòd ad Iudæos pertineat. Apud Philonem Iudæum, in libro quem scripsit de Vita contemplatiua, hæc leguntur: Mensa pura est à cruentis dapibus: pro cibo panis apponitur, sal pro opsonio, pro condimento hyssopus.] Tertullianus [i] hæc in eamdem ferme sententiam: Pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa.] hancque fuisse Cœnam puram, quam alibi [k] Xerophagiam nominat, nimirum aridorum ciborum vsum. His assentiuntur, quæ ab Apuleio [l] in hæc verba dicuntur: Hoc optantes, conuertimus ad puram & sine animalibus cœnam.] Testatur id ipsum Plutarchus in libro de Esu carnium, nempe cœ- E

[f] Aug. in Ioan. tract. 117. DE COENA PVRA.

[g] Aug. in Ioan. tract. 76.

[h] Tertull. adu. Marcion. lib. 5. c. 4.

[i] Fest. in verbo panem.

[k] Tertull. lib. de panit. c. 9.

[l] Idem aduers. Psych. c. 1. & 9. Apul. in Asclep. in fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pe cœnam puram illam esse, quæ absque animatis paratur. Sic igitur quantum ex his colligere licet, non quodlibet ieiunium cœnam puram maiores dixere, sed in quo abstinentiùs victitarent: cùm alioqui austera & terrica fuisse Iudæorum ieiunia, Philo testetur in vita Moysi; eosque nonnisi sub stellæ ortu cœnare consueuisse, Hieronymus tradat. A

[a] Hieron. lib. 2. cont. Iouin.

CLV. IVDAEORVM IEIVNIA AVSTERA.

Erant quidem abstinentissima Iudæorum ieiunia, atque adeò vt apud Gentiles eadem essent in prouerbio. Suetonius[b] enim hæc recitat ex litteris Augusti ad Tiberium scriptis: Dum lectica ex regia domo redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi.] ac rursum: Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam libenter sabbati ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui: qui in balneo demum post horam primam noctis duas bucceas manducaui, priusquam vngi inciperem.] hæc Augustus apud Suetonium. Trogus Pompeius[c] ait sabbata Iudæorum à Moyse in omne æuum ieiunio esse dicata. ex quo Iustinus[d] id ipsum: sed & Martialis[e] ait:

[b] Suet. in Oct. cap. 76.

[c] Trog. Pom. lib. 37.
[d] Iustin. lib. 36.
[e] Martial. lib. 4. epigram. ad Bassam.

Quod ieiunia Sabbatariorum]

appellat enim Sabbatarios Iudæos. Quin apud Persium[f] etiam hæc de ieiunijs Iudæorum:

[f] Persius Satyra 5.

Recutitaq; sabbata palles]

perinde ac si diceret, Iudaica sabbata. A circumcisione enim Iudæos dictos esse Recutitos, alio loco opportuniùs demonstrabimus. Strabo etiam meminit de ieiunio sabbati, dum ait, Pompeium Magnum Hierosolymam cepisse, obseruato ieiunij die, dum videlicet Iudæi ab omni opere cessarent.

CLVI. IEIVNIVM SABBATI IVDAEORVM.

Sed cur ab his omnibus ieiunium sabbati nominatur, cùm nefas esset Iudæis sabbatis iciunare? Nam Rabbi[g] Moyses Ægyptius expresse testatur, vetitum fuisse Iudæis sabbato iciunare: nec in aliqua afflictione fuisse licitum indicere iciunium sabbato tradit, nisi vno casu tantummodo, cùm videlicet ab hostibus ciuitas esset obsessa: pœnamque ait fuisse statutam, vt qui sabbato ieiunaret, sequenti etiam die ieiunare deberet. idemque cùm agit de ieiunio Purim, cùm illud incidisset in sabbatum, anticipandum esse, & quinta sabbati persoluendum tradit. Est expressum de Iudith[h], quòd omnibus diebus vitæ suæ ieiunabat, præter sabbata & Neomenias & festa domus Israel. Quid ad hæc certi respondeamus, haud facile est inuenire. Supperunt tamen eius nominis nonnullæ causæ, vt illa in primis quæ à Iosepho in Vita sua ponitur, consueuisse nimirum Iudæos ieiunij tempore penè feriatos esse, synagogam adire, & cùm aliis preces fundere; qua fortasse ex causa eadem ieiunia ab illis sabbatia, seu sabbati dicerentur. Alia insuper ratio occurrit eius nomenclaturæ, quòd scilicet cùm Iudæi dies omnes, adiectione tamen numeri, sabbata nominarent, videlicet primam sabbati, secundam sabbati, & sic de ceteris: quacumque die ieiunassent, sabbato ieiunare putarentur: vsitatus enim apud eos sermo fuit, vt quod in hebdomadæ diebus singulis facerent, in sabbato se illud agere dicerent: vnde apud Lucam Pharisæus: ieiuno, inquit, bis in sabbato] duobus videlicet diebus hebdomadis, nempe (vt superiùs diximus ex Epiphanio) secunda & quinta die. B C D

[g] Moyses Aegypt. de carimon lib. 3 de temp. c. de sabbato, & cap. de ieiunio.
[h] Iudith 8.

CLVII. At si neutrum horum placet: illud ingeram: Quis requirat apud Gentiles scriptores de rebus externis agentes, magis proprium loquendi modum, cùm in his quæ spectant ad res Iudaicas, complures eorum, licet consultissimos, æquè esse hallucinatos, nulli sit dubium? Et ne aliunde petamus exempla: quod ad sabbatum spectat ex hac voce tantùm Plutarchus[i] Iudæos Bacchum colere existimauit, credens nimirum sabbatum à Græco deductum σαβάζειν, quod significet debacchari, nam Bacchus Σαβάζιος à Græcis dictus reperitur; idque rerum Iudaicarum ignorantia. Porrò non ipse tantùm, sed & alij Ethnici scriptores in eumdem lapidem impegerunt: nam & Tacitus[k] calumniatus etiam Iudæos Bacchum colere, aliis id quoque additis rationinibus affirmabat: sunt enim hæc eius verba: Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea in templo reperta, Liberum patrem coli dominatorem Orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis: quippe Liber festos lętosque ritus posuit. Iudæorum mos absurdus sordidusque] hæc Tacitus, qui omnino fallitur; nam Iudæos hedera redimitos sacra peragere solitos, quis vmquam poterit reperire? Non enim habenda ratio est, quòd aliquando coacti ab Antiocho, id videantur egisse, vt habet secundus Machabæorum[l] his verbis: Ducebantur autem E

[i] Plutarch sym pos. lib. 4. q. 5. GENTILES DE REBVS IVDAEORVM MVLTA FALSA.
[k] Tacit. lib. 5. histor.
[l] 2. Mac. 6.

A autem cùm armata necessitate in die natalis Regis ad sacrificia: & cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.] nam longè aliud est id quod aiunt, ex præscripto legis ipsorum facere eos semper consueuisse, aliud, ad id inuitos esse aliquando coactos ab hoste.

Et quod ad vitem auream in templo repertam spectat: vt hac etiam calumnia eosdem liberemus: ex multis Tacitus hanc potuit de Iudæis concepisse opinionem, & in primis, quòd (vt Iosephus[a] est auctor) Pompeius Magnus donatam sibi vitem auream ab Aristobulo Rege Iudæorum, vt rem magni pretij posuit in templo Iouis Capitolini, inscriptione eius qui donauerat consignatam, quam se legisse, cùm Romæ esset, idem ipse Iosephus testatur: donum planè quod à Bacchi cultoribus solet offerri. Insuper quod dicit vitem auream in templo repertam: idem Iosephus[b] addit alibi, in superliminari portæ templi, cui primum velum erat appensum, vitem itidem fuisse auratam, mira arte fabrefactam, tantæ magnitudinis, vt botri eius hominis æquarent staturam. Nec prætermittimus dicere de mensa illa aurea, egregio Ptolemæi Philadelphi dono, in qua etiã ex auro & gemmis vitis & hedera & ornamentum eius composita erant, quæ ab eodem Rege in templum missa, fuit Deo dicata, vt Iosephus[c] & Aristeas[d] testantur. His igitur decepti Gentiles, de Iudæis, quòd colerent Bacchum, falsò opinati sunt. Quin etiam ob tam exactum cultum & diligens studium diei sabbati, quòd ab Ethnicis Saturno dicatus esset, perperam quidam existimarunt Iudæos eumdem Deum colere, quod & Tacitus[e] asseuerat: omittimus dicere de Varrone[f], qui existimauit Iudæos Iouem colere. Sunt & alia multa à Gentilibus excogitata, quæ quidem Iosephus singulatim in Apionem agens refellit: de quibus & nos aliàs opportuniùs. B

CLVIII. DE VITE AVREA.

[a] Ioseph. antiq. lib. 14 c. 5.
[b] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14. & de bel. Iud. lib. 6. c. 6.
[c] Ioseph. antiq. lib. 12. cap. 2.
[d] Arist. de 72. interpr.
[e] Tacit. Annal. lib. 22.
[f] Aug. de cons. Euang. lib. 1, c. 22. & de Ciuit. Dei l. 6. c. 6 & lib. 7. c. 5.

Sed vt tandem ad Cœnam puram, cuius gratia est suscepta narratio, redeamus: sicut Iudæis nefas fuit sabbato ieiunare, ita etiam ieiunare solitos qualibet sexta die, nusquam reperitur. quamobrem omnis cessare videtur ratio, quòd ieiunij causa, sexta sabbati appellata sit Cœna pura. Alius ergo verborum Augustini requirendus est sensus; quem illum esse verum atque germanum non dubitamus asserere, qui ex aliis eiusdem auctoris scriptis accipitur. Dicimus igitur Augustinum eo loco voces illas, Parasceuen, & Cœnam puram, nequaquam ea significatione sumpsisse, vt sextam diem cuiuslibet hebdomadis significare voluerit, sed parasceuen Paschæ, nempe diem qui Pascha præcedit, secundùm eam sententiam, qua aliqui dicerent, Iudæos eo anno Pascha sabbato celebrasse, ac proinde sextam diem verè fuisse parasceuen Paschæ: id quidem ipsum sensisse, ea quæ nuper dixerat in eodem commentario in Ioannem tractatu centesimo decimoseptimo, facilè monstrant: sed multo apertiùs quæ antè disseruerat, tractans eamdem quæstionem locupletiùs in libro tertio[g] de Consensu Euangelistarum, ad quæ ipse lectorem reiicit, hæc ipsa declarant. Siquidem narrat, vna eademque die fuisse duplicis Paschæ parasceuen, sed diuerso tempore auspicatam; nimirum hora nona noctis Christi Paschæ cœpisse parasceuen, Iudæorum autem seriùs, eodemque vespere eius diei sextæ cœpisse comedere azyma: quam quidem sententiam ab aliis assertam tantùm abest vt reiiceret, quin potiùs confirmasse videretur, cùm diceret: Quis fidelis nõ huic faueat solutioni quæstionis? &c.] Ex his igitur, quæ ab eo dicta superiùs recitauimus de parasceue & Cœna pura, non esse intelligenda de parasceue sabbati, sed Paschæ, plus certo monstratur. Sic & intelligas illud[h] Irenæi: Parasceue, quæ dicitur Cœna pura, id est, sexta feria, quam & Dominus ostendit, passus in ea.] C D

CLIX. AVGVSTINI VERBORVM SENSVS.

[g] Aug. de cons. Euang. lib. 3 c. 23.
[h] Iren. lib. 5. c. 23.

At licet hæc de parasceue Paschæ dicta, ex his quæ suo loco superiùs sunt disputata, remaneant confutata; tamen non ad eam probandam sententiam sunt hæc à nobis adducta, sed vt ex verbis eius, quid per parasceuen & Cœnam puram intellexerit, appareat declaratum: nimirum Iudæos appellare solitos Cœnam puram, vesperum ante Pascha, quo ipsi inciperent azyma manducare. Refellitur etiam eadem opinio de sexta die & Cœna pura, ex his quæ Tertullianus[i] scribit aduersus Marcionem, vbi agens de loco illo epistolæ Pauli[k] ad Galatas: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos] addit: Et sabbata, vt opinor, & Cœnas puras, & ieiunia, & dies magnos.] citat & superiùs[l] Iudaicos Fastos, quibus eiusmodi Iudaicæ obseruationes descriptæ essent. Si enim Cœna pura, vt aiunt, sextam quamlibet diem hebdomadis monstrat; quæ ratio erat, vt Cœnæ puræ inter dies celebres Fastis adscriberentur, cùm neque ieiunium, neque aliqua alia esset ea die celebritas? Eodem quoque Tertulliani loco, quæ superiùs diximus, E

CLX.

[i] Tertull. aduers. Marc. lib. 5. c. 4.
[k] Galat. 4.
[l] Tertull. aduers. Marc. lib. 4. c. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diximus, validiùs confirmantur, nimirum per Cœnam puram non esse intelligendum A
ieiunium: quandoquidem dum post Cœnas puras addit ieiunia, planè demonstrat ea ab
inuicem esse distincta.

CLXI. Cùm igitur ex his dictis satis appareat declaratum, per Cœnas puras nec ieiunia, nec
sextam diem significari: reliquum est, vt cum Augustino dicamus, Iudæos per Cœnam
puram intelligere consueuisse Paschæ parasceuen, quando ad vesperam primò azyma
comedebant, dignam ob celebrem solemnitatem, quæ scriptis consignaretur in Fastis.
Sed quod spectat ad nomen: sic Cœnam puram esse nominatam dicimus, quòd puro
pane iidem ipsi puri vesci soliti essent: per fermentum enim, quicquid esset impurum,
1. Cor. 5. significari, satis admonet Paulus[a], dum ad Corinthios scribens, hæc ait: Nescitis quia
modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, vt sitis
noua conspersio, sicut estis azymi] significans nimirum idem esse azymos, quòd puros: B
idque amplius declarans, mox subdit: Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in
fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.] vt meritò ab his
Cœna pura dici soleret, quæ gereret typum absolutissimæ puritatis. Sed de Cœna pura
esto iam finis.

CLXII. His igitur de anno, mense, & die dictis, quibus Christus Dominus summus omnium
rerum opifex crucifixus est: non putamus aut lectori iniucundum, aut ab instituto alie-
num, nonnihil & de hora dici illius salutiferi attigisse. Euangelistarum[b] testimonio
b Mat. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. exploratum habetur, cruci affixum fuisse Dominum ante horam sextam; nam post-
quam crucifixus est, ab hora sexta vsque ad horam nonam factæ sunt tenebræ. Marcus
DE HORA PASSIONIS. item hora sexta tenebras factas esse super vniuersam terram affirmat, qui & ait crucifi-
xum Christum hora tertia: cui cùm aduersari videatur Ioannes Euangelista, quòd di- C
cat fuisse horam quasi sextam, cùm in eum Pilatus esset latutus sententiam; complures
tam antiquorum quàm recentiorum scriptorum ad has soluendas ambages desudasse
cognouimus: quorum omnium singulas hic de ea re recitare sententias prætermitti-
mus; illam tamen, quam veriorem putamus, referemus. Sicut igitur apud Iudæos nox
in quatuor vigilias, ita dies in quatuor horas seu stationes diuidebatur, sed diuersimo-
c Cor. Iansen. Concor. c. 142. & alij. dè quoque id effici[c] quidam volunt, diuidentes in hunc modum, dicentesque à dilucu-
lo vsque ad horam diei tertiam exclusiue, vt aiunt, horam esse Primam: Secunda à ter-
tia vsque ad horam diei sextam dicebatur ab ijs hora Tertia, eò quòd à tertia initium
sumpsisset: Tertiam verò partem eam, quæ ab hora sexta vsque ad nonam progrederetur, Sextam nuncupabant, quòd similiter ab hora sexta inchoaretur: Quartam deni-
que incipientem à nona, & vsque ad Solis occasum perdurantem, Nonam itidem seu D
Vesperam dixere.

CLXIII. DIVISIO DIEI SECVNDVM IVDAEOS. Alij verò & meliùs, vt nobis videtur, hanc inierunt rationem numerandi quatuor
illas diei partes, quas volunt esse æquales, vt singulæ trium horarum spatio constituan-
tur, eædemque non à principio, sed à fine nomen accipiant: sicque prima pars diei illa,
à mane vsque ad tertiam horam producta, Tertia diceretur: Secunda, quæ ad sextam ho-
ram diei peruenies, Sexta nominaretur: Tertia verò pars diei, vsque ad nonam ho-
ram deducta, Nona appellaretur: Quarta, quæ vsque ad noctem durans, Vespera nun-
cuparetur. Quam quidem sententiam vt veriorem amplectimur, quam & Petri[d] Apo-
d Act. 2. stoli auctoritate firmamus: sic enim in Actis loquitur: Non enim, sicut vos æstimatis,
hi ebrij sunt, cùm sit hora diei Tertia.] Sanè quidem si (vt illi volunt) hora Tertia pro-
ducebatur vsque ad Sextam; quid adeò mirum & inusitatum significasset Petrus, illos E
non esse ebrios, eò quòd esset hora diei Tertia, cùm iam pransos esse ea hora quæ termi-
naretur ad Sextam, potuisse, non sit dubium? Vnde cùm ad defensionem illorum, quòd
ebrij non essent, Petrus, eò quòd tunc esset hora diei Tertia, in argumentum deducat; ma-
nifestissimè significat, horam diei Tertiam esse terminum partis primæ diei, nec tertiæ ho-
ræ fines excedere.

CLXIV. CONSENSIO EVANGELISTARVM. Quod igitur Ioannes ait, fuisse horam quasi Sextam, cùm Pilatus in Christum sen-
tentiam iam proximè dicturus esset, sic accipiendum est, vt vltima hora primæ diei par-
tis, quæ Tertia dicta est, iam cœpta esset, & proximè iam inchoanda foret secunda pars
diei, quæ Sexta est nominata: sicque meritò ab Euangelista dictum, fuisse tunc horam
quasi Sextam, nondum videlicet Tertia absoluta: ac ita eamdem nouissimam horam
primæ partis diei fuisse terminum eius iam desinentis, & secundæ partis, quæ Sexta di-
cta est

A cta est, iam proximè incipientis: qua ipsa hora Dominus noster à Pilato sententiam mor-
tis accepit, ac paulo pòst cruci affixus est. Nec absurdum, si quod horæ Tertiæ proximum
erat, Marcus eidem tribuerit horæ Tertiæ, cùm id loquendi vsus obtinuerit, multaque
suppetant de his exempla. Nec quis, puto, dixerit, scrupulosa quadam circumscriptione
per singulos suos punctos enumeratas horas Euangelistas posuisse, sed potius communi
quadam loquendi consuetudine, quod sæpè aliàs in descriptione temporum feciisse viden-
tur, cùm iidem & interdum hyperbolicè locuti esse noscantur.

Ex his igitur dicimus, hora Tertia in Christum esse prolatam sententiam à Pilato, CLXV.
quam illi eius necis sitibundi ac famelici Iudæi repentè exequendam curâtes, ac sibi ipsis
satisfacientes, continuò nulla interiecta mora, nisi quam opus exigeret, per Gentiles eum
cruci affixerunt: quo sic in cruce pendente, iamque facta hora sexta, vel appropinquante
B (quod ait Lucas) tenebræ factæ sunt vsque ad horam Nonam. Sed quod ipse dicit, ferè
hora Sexta; Marcus & Matthæus absque vlla distinctione dixerunt, hora Sexta: vt ex his
cognoscas, Euangelistas in conscribendis horis, horologium non habuisse præ manibus,
vt per sua puncta singulas horas distinguere potuissent, sed de horis scripsisse quod tunc
opinati essent. De singulis horis passionis Christi Ignatius, qui eo vixit tempore, hæc air,
scribens ad Trallianos: Hora Tertia sententiam accepit à Pilato, permittente id Patre:
hora Sexta crucifixus est, Nona expirauit, ante Solis occasum sepultus est.] hæc ipse,
quæ secundùm dictas quatuor horarum seu diei partes enumeratas, sunt accipienda. In
quatuor enim partes, sicut noctem (vt paulo antè diximus) in quatuor vigilias, diem di-
uidi solere auctor est Censorinus[a]: eâdemque fuisse consuetudinem apud Hebræos, ex di- *a Censor. de die nata c. 10.*
uina Scriptura colligitur, vbi de dictis quatuor horis frequens habetur mentio, perraro *b Mat. 20.*
C de ceteris. Videasque eamdem rem expressam in parabola à Matthæo[b] recitata de patre-
familias conducente operarios in vineam, qui dicitur exiisse primo manè ad eos condu-
cendos, hora Tertia, Sexta, Nona, & vndecima; quasi insinuare velit id factum per om-
nes horas. manè enim ponitur tamquam diei principium, & vndecima tamquam hora
nouissima operandi, cùm duodecima claudatur dies. Porrò dictæ horæ egregiis Domi-
ni operibus consecratæ, ab Apostolis obseruatæ, ad posteros sacris precum officiis trans-
missæ esse noscuntur, vt docent Tertullianus in libro de ieiunio, Cyprianus de oratione
Dominica, Chrysostomus[c] demum ad populum Antiochenum, & alij plures. Sed hæc *c Chrys. ad pop. Antioch. homil. 59.*
aliàs fusiùs.

Quod insuper ad ritus Christianæ religionis spectat: constat quidem non solùm sex- CLXVI.
tam diem passione Dominica consecratam, in honore habitam, sed & feriam quartam,
D itemque ipsam totam hebdomadam, quam Maiorem, ob grandia in ea operata mysteria,
siue Pœnosam, ob Christi dolores in ea perlatos, maiores nostri dicere consueuerunt;
quam etiam in dolore & lacrymis mærentes in memoriam pœnarum quas pro nobis
Christus Dominus subiit, ex traditione Apostolica Christiani transigere soliti sunt. Est
harum obseruationum locuples testis S. Epiphanius[d], dum ait: A quo verò non assen- *d Epip. hær. 75*
sum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est
in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quo
modo illi decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, &
sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem & salem
& aquam, &c.] & de ieiunio Maioris hebdomadæ idem superiùs agens aduersus eos-
dem Aerianos hæreticos, sic in illos inuehitur: In diebus autem Paschatis, quando apud
E nos fiunt humi dormitationes, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac
ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo mane opso-
nantur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis
perficiunt.] & alibi[e]: Per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu per- *e Epiph. Comp.*
seuerant, pane, inquam, & sale, & aqua tunc vtentes ad vesperam.] ibidem etiam re-
petit de ieiunio quartæ & sextæ feriæ. Eadem apud Clementem[f] leguntur. Huic si- *f Clem. cōst. lib. 5 c. 19.*
mile erat ieiunium, quod Tertullianus Græca voce ξηροφαγίαν appellare consueuit, de
quo aduersus[g] Psychicos agens, hæc ait: Arguunt nos, quòd ieiunia propria custo- *g Tertul. aduer. Psychicos c. 1. & 9.*
diamus, quòd stationem plerumque ad vesperam perducamus, quòd etiam xeropha-
gias obseruemus, siccantes cibum ad omni carne & iurulentia, & vuidioribus quoque
pomis: ne quid vinositatis edamus, vel potemus.] idemque inferius ab Apostolorum
temporibus ξηροφαγίας fuisse in vsu testatur. Habes eiusdem ferme generis ieiunium

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Philo de vita contemplativa. [b] Hier. de scrip. Eccl. in Philon.

expressum apud Philonem, dum agit de Essæis, quos fuisse Christianos, & Marci discipulos, Hieronymus [b] est opinatus: ipse igitur dum de eorum agit ieiunio, hæc ait: In mensa cibus ille sacratissimus panis fermentatus, cum sale apponitur & hyssopo, ob reuerētiam mensæ dedicatæ in templi vestibulo: nam & in ea solent apponi panes cum sale, absque condimento alio, sed panes non fermentati.]

CLXVII. DE IEIVNIIS OB CHRISTI PASSIONEM SVSCEPTIS.

De eodem ieiunio Maioris hebdomadæ hæc scribit Dionysius Episcopus Alexandrinus in epistola canonica ad Basilidem: Alij quidem, vel omnes sex ieiuniorum dies transmittunt ieiuni permanentes, alij duos, alij tres, alij quatuor, alij nullum. Et iis quidem qui in illis transmittendis valde laborauerunt, ignoscendum est, quòd celeriùs gustent. Si qui autem non modò transmissis, sed ne ieiunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conuiuiis consumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos, eosque solos extremos dies cùm venerint, illis à se cibo non gustato, transmissis parasceue & sabbato, magnum quid & egregium se facturos existimant, si ad auroram vsque permanserint: non existimo eos ex æquo certamen subiisse cum his, qui se pluribus diebus priùs exercuerant.] hæc [c] Dionysius: qui & eam fuisse in Ecclesia consuetudinem narrat, Fideles nequaquam soluere solitos ieiunium magni sabbati, nisi ad eam horam sequentis noctis, qua Christus resurrexisse crederetur. Est admiratione dignum, adeò religiosum ac sacrum habitum esse eiusmodi quod Pascha præcedit ieiunium, vt & Reges illud implere pro viribus non prætermiserint. Procopius [d] enim hæc testatur de Iustiniano Imperatore: Omnibus, inquit, illis diebus, qui Paschalem solemnitatem præcedunt, ieiunio addictus, duram quamdam vitam egit, nedum Regi alienam, sed neque priuato alicui aliquo modo acceptabilem. Per dies abstinebat: summo manè itidem è lecto consurgens, Reipublicæ inuigilauit, cuius negotia verbo & opere pertractans, matutinum, meridianum, & non minus nocturnum templum impleuit: nam in seram noctem lectum petens, mox surrexit, quasi plumarum pertæsus. Cibi appetens, vinum, panem, & alia id genus cibaria abesse voluit, brassicam solum & agrestes herbas longo tempore sale & aceto maceratas edebat; potus aqua erat sola; neque his ad saturitatem vtebatur, sed petitum cibum paulisper degustatum mox dimisit, non eo sumpto quod naturæ satis erat.]

[c] Dionys. c. 2. in fi. apud Theod. Balsam.

[d] Proc. de ædif. Iustin. Imp.

CLXVIII. DE IEIVNIO QVARTAE ET SEXTAE PERIAE.

Ceterùm non Maiorem tantùm hebdomadam, in memoriam passionis Christi, eiusmodi cum abstinentia & carnis afflictione transigere consueuerunt maiores nostri: sed & ceteris diebus, quos diximus, cuiusque hebdomadæ, nempe feria quarta & sexta, quòd in illa de morte Christi sit initum consilium, & in ista fuerit affixus cruci, ieiunare. Extat de eo non solùm Apostolicus [e] canon, & Clementis nomine edita constitutio, sed & expressum habetur S. Ignatij [g] testimonium, quo his verbis tam religiosam obseruationem inculcat: Quartis & sextis feriis ieiunare non negligatis, ciborum reliquias pauperibus largiētes, &c.] De his hæc etiā Clemens Alexādrinus [h]: Nouit, *Christianus scilicet*, ænigmata ieiunij quoque horum dierum, quarti inquam, & sexti; ille quidem Mercurij, hic verò Veneris.] hæc ille, qui ieiunij ænigmata appellat mysticam allusionem, cuius causa eadem ipsa ieiunia celebrantur: quam Augustinus [i], ad Casulanum scribens, his verbis tradit: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat.] & paulo pòst: Hoc ergo die, *quinto scilicet*, intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur; ieiunia quippe humilitatem significant.] hucusque Augustinus. Meminerunt præterea horum dierum ieiunij Origenes [k], Tertullianus [l], & alij. Ex quibus omnibus tum hìc tum superiùs à nobis enarratis, satis perspectum exploratumque habetur, non tantùm loca, sed tempora, dies, & horas, & quælibet sacratissima passionis Christi instrumenta, in tantæ rei memoriam, magno venerationis cultu fuisse semper à Fidelibus celebrata. Iam verò ad cetera quæ sunt historiæ Euangelicæ, quæ horum causa liqueramus, redeamus.

[e] Can. Apost. 68.

[f] Clem. const. lib. 5. c. 16. & c. vlt. & lib. 7. c. 22.

[g] Ign. epist. ad Philip.

[h] Clem. Alex. Strom. lib. 7.

[i] Aug. ad Casul. epist. 86. prope finem.

[k] Orig. in Leuit. c. 20. homil. 10 in fin.

[l] Tert. aduers. Psychicos.

CLXIX.

Cùm transisset [m] sabbatum, Maria Magdalene, & Mariæ Iacobi, & Salomæ emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde manè vna sabbatorum, veniunt ad monumentum

[m] Marc. 16.

A numentum, orto iam Sole.] hæc Marcus. Condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptiis Iudæos esse mutuatos, auctor est Tacitus [a]: illi enim per quadraginta dies eiusmodi vnctiones iterare consueuerunt. Vnde de Patriarchæ Iacob corpore sic in Ægypto condito hæc leguntur in Genesi [b]: Præcepit Ioseph seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadauerum conditorum.] ea etenim arte Ægyptij ita siccabant cadauera defunctorum, vt quasi ænea redderent, quæ & lingua sua Gabaras appellabant, vt tradit sanctus Augustinus [c]. Hinc cùm idem mos ad Hebræos transisset, vt dictum est; non satis illis fuit vnctum semel corpus Iesu sepeliuisse; quin & vt iterum vngerent, emerunt aromata, ac ad sepulchrum festinis passibus properarunt: quo cùm peruenissent diluculo, ait Matthæus [d], terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini

[a] Tacit. Annal. lib. 21.

[b] Genes. 50.

[c] Aug. ser. 120 de diuers. c. 22.

[d] Matt. 28.

B descendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum.] Cùm adhuc autem in itinere essent, nec ad sepulchrum peruenissent, dicebant (inquit Marcus [e]) Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Cumque peruenissent, inspicientes inuenerunt reuolutum lapidem; erat quippe magnus valdè. Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. qui dicit illis: Nolite expauescere: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hìc, ecce locus vbi posuerunt eum.] hæc Marcus. His consentientia, eademque pluribus de apparitione Angeli scribit Matthæus, Lucas [f] verò duos tradit apparuisse Angelos: sed non ob id, quòd quæ alij tacuerunt, vnus expresserit, contrarij inter se fuisse dicendi sunt.

[e] Marc. 16.

[f] Luc. 24.

Sed magna in eo apparet contradictio, dum Marcus [g], Lucas, & Ioannes dicunt dictas CLXX.

C mulieres venisse manè ad monumentum; vnus Matthæus contrarium videtur affirmare, dum non manè, sed Vespere, inquit, sabbati, quæ lucesset in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo.] Antiquiores Ecclesiæ scriptores in ea sententia fuisse videntur, vt per vesperam sabbathi, nox ipsa intelligeretur; sic Dionysius [h] Alexandrinus, sic Augustinus [i], sic & apud sextam Synodum in canone nonagesimo, & alios complures: qui per illud, Vespere sabbati, tempus post mediam noctem acceperūt. S. Hieronymus non semel, sed sæpiùs mulieres illas cucurrisse & recurrisse sedulæ visitationis officio existimauit, sicque & vespere abiisse, & manè rediisse ad monumentum. Sed has omnes interpretationes Matthæi textus minimè pati posse videtur; dum quod ait, in illarum aduentu terræmotum factum esse magnum, & Angelum locutum esse mulieribus,

[g] Marc. 16. Luc. 24. Ioan. 20.

[h] Dionys. Alex. in epist. ad Basil. habetur apud Theod. Bal.

[i] Aug. de cōsen. Euang. lib. 3.

D planè demonstrat manè id factum esse, non vespere præcedente, vel post summā noctem. Augetur ex eo etiam difficultas, quòd sibi ipsi contraria proferre videatur idem Euangelista, dum de vespere agens, lucescere eam ait in prima sabbati: cùm, si de vespere cōmuni vsu loquendi intellexisset, obtenebrescere potiùs quàm lucescere in diem primam sabbati dicere debuisset. Sed esto (quod ait Cornelius [k] Ianssenius, qui ceterorum recitat & reiicit sententias) idem esse clarescere in prima sabbati, quod inchoari primam sabbati, sicut & Lucas [l] de pridie eius diei agens vespere, sic dicit: Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat:] tamen negare, quod dicit Euangelista, venisse mulieres videre sepulchrum, sed tantùm tunc emisse aromata, certè vim infert litteræ, & negare cōpellit Euangelistam, quod alioquin profitetur expressè, tunc scilicet venisse mulieres videre sepulchrum, tuncque terræmotum factum esse magnū, & Angelum apparuisse, locutūque esse mulieribus.

[k] Cornel. Ianss. Concor. Euāg. c. 145.

[l] Luc. 23.

E Exquirendus igitur eius historiæ, quam Matthæus recitat, sensus est, quomodo idem sit vesperum lucescere in prima sabbati; quod alij dicunt fuisse valde manè, vt ait Marcus [m], vel valde diluculo, vt tradit Lucas [n], seu, quod scribit Ioannes [o], manè, cùm adhuc tenebræ essent. Sanè quidem est locus perdifficilis, & qui sedulum postulet exactumque studium, cùm & in eo non parum fatigata fuerint doctissimorum virorum ingenia: quorum diuersarum opinionum illa nobis magis persuadetur, quam scribit sanctus Hieronymus [p] ad Hedibiam, vbi post multa hæc ait: Mihi quidem videtur, Euangelistam Matthæum, qui Euangelium Hebraico sermone conscripsit, non tam vespere dixisse, quàm sero; & eum, qui verba interpretatus est, verbi ambiguitate deceptum, non serò interpretatum esse, sed vespere: sicque quod superiùs ait, Vespere sabbati, sero sabbati intelligendum, hoc est, appropinquante iam luce sequentis diei. Similem huic dicendi vsum sæpe diuina Scriptura vsurpat, vt vesperam

CLXXI.

[m] Marc. 16

[n] Luc. 24.

[o] Ioan. 20.

[p] Hier. epist. 150. q. 4. HIERONYMI SENTENTIA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

accipiat aliquando non pro vltima diei parte, sed pro eo quod nouissimum tempus dicimus. sic in Psalmo[a]: Conuertentur ad vesperam.] & in Iob[b]: Quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: & cùm te consumptum putaueris, orieris vt lucifer.] sicque illud: Vespere autem sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi] idem esse, ac si diceretur, vltima hora, quæ lucescit in prima sabbati. A

[a] *Psal. 58.*
[b] *Iob 11.*

CLXXII. NOVA AVCTORIS SENTENTIA

At nos in eam opinionem adducimur, vt existimemus Matthæum Euangelistam non de vespere, hoc est, vltima diei parte, intellexisse, sed de stella sic dicta: quæ cùm eadem sit cum ea quæ manè ante Solem oriatur, ob idque Lucifer dicta, vt Plinius[c] & Higinius[d] & alij testantur; tamen vnico nomine ab antiquis Latinis, vt Plauto[e], & Varrone[f], Vesperugo appellata reperitur, vt notat Augustinus[g], eandemque ab Homero dictam ἑωσφόρον ait: à Pharisæis verò, qui nomina planetarum ex Græca astronomia in Hebraicam linguam transtulerunt, Seruha Lued, esse appellatam, Epiphanius[h] tradit. De ipsa itaque stella credimus Euangelistam Matthæum intellexisse; atque dixisse, mulieres venisse ad sepulchrum ortu stellæ eius diei, quæ lucescit in prima sabbathi: interpretem verò non curasse aliam eiusdem nominis distinctionem, cùm præsertim additamento illorum verborum, Quæ lucescit in prima sabbati] eam satis expressam esse existimaret. Hæc si accipiamus, mox omnis de ea re quæstio ac controuersia conquiescet: sin minus, certè quantumlibet quis Euangelistæ verba distorqueat, quo Matthæum cum ceteris consentientem in omnibus reddat, haudquaquam ex sententia efficiet, nec æquè omnibus in omnibus satisfaciet. Ceterùm hæc nostra sic afferimus, vt eruditorum arbitrio diligentiori examine expendantur. Certè quidem his quæ diximus, nihil certius atque verius quod pertinet ad historicam conciliationem, dici posse videtur. In huiusmodi enim difficultatibus, ex coniecturis interdum, præsertim iis quæ ita verisimiles sunt vt veritatem ipsam quodammodo necessariò præseferant, magna solet ad indagandam veritatem accessio fieri. At de his satis. B C

[c] *Plin. lib. 2. cap. 8.*
[d] *Higin. lib. 2.*
[e] *Plaut. in Aulularia.*
[f] *Varro de ling. Lat. lib. 6.*
[g] *Aug. de Ciu. Dei, lib. 21. c. 8*
[h] *Epiph. lib. 1. hæres. 16.*

CLXXIII.

Quòd verò Marcus[i] dicat: Et valdè manè vna sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam Sole:] non recedimus ab interpretatione maiorum: Dionysius enim Alexandrinus ad Basilidem scribens sic explicat: Valde enim manè hîc quoque dixit, quòd idem sit ac summo diluculo; & subiunxit: Orto iam Sole. Profectio quidem & iter earum summo diluculo, & valde manè incepit: in itinere autem, & circa monumentum moram traxerunt vsque ad ortum Solis.] hæc Dionysius, quem complures alij secuti sunt, licet & alij aliter explicarint. Omnium verò (vt tandem dubiorum solutionibus finem imponamus) omnium, inquam, Euangelistarum testimonio expressum cùm sit, ea ipsa nocte quæ clarescit in prima sabbati, Dominum à mortuis surrexisse: quotanam hora potissimùm surrexerit, accuratiùs exquirendum putamus. Ambiguitas quidem dictorum verborum Matthæi Euangelistæ, quibus dicit, vespere quæ lucescit in prima sabbathi, mulieres adiisse sepulchrum, quando & de resurrectione Domini certiores sunt redditæ, quamplurimos tenuit suspensos animo, vt aliquid de ea re affirmare non auderent. Vnde Gregorius Nyssenus hæc ait[k]: Neque enim sacri Euangelij scriptores vel vespere sabbatorum, vel maiori parte noctis præterita, vel diluculo rursus, vel post Solis radij emersum, resurrexisse Dominum dixerunt. Sic enim contrarietas esset, si vnum factum, non vno, sed diuersis temporibus accidisse, scriptores memoriæ prodidissent. sed mulieres, scripserunt, alio tempore ad sepulchrum venisse; omnes similiter audisse ab Angelis de Saluatore: Surrexit, non est hîc. non adiecto quando: quasi in illa diuina nocte absque controuersia, & in hoc omnibus consentientibus, factum sit, & Dominus surrexerit; nemo autem horam notauerit, quæ omnibus ignota erat, præterquàm Deo, qui resurrexit; & Patri, qui ita cognoscit Filium, sicut cognitus est à Filio; tum Spiritui sancto, qui omnia scrutatur.] hæc Gregorius. D E

[i] *Marc. 16.*

DE RESVRRECTIONIS HORA.

[k] *Greg. Nyss. de resurr. orat. 2.*

CLXXIV.

Porrò cùm ea nocte omnes Dominum resurrexisse testentur, tamen id ante noctis dimidium accidisse, asserere velle, temerarium admodum esse antiquiores Patres existimarunt; inter quos Dionysius[l] Alexandrinus ea ratione iciunium sabbati, quod solui non licebat olim, nisi transacto mœroris tempore, quo Dominus resurrexisse crederetur, ne ante noctis dimidium solueretur, admonuit; idemque de Romanæ Ecclesiæ consuetudine hæc ait: Qui enim Romæ sunt fratres, vt aiunt, gallum expectant: innuens quidem eius Ecclesiæ fuisse opinionem, in primo gallicinio

[l] *Dionys. Alex. epist. can. ad Basil. c. 1.*

A gallicinio Dominum surrexisse.] Verùm id non sic accipiendum, vt ea potissimùm hora Dominum Iesum Christum surrexisse Romana Ecclesia professa sit, sed quòd à media nocte dies sit solita numerare; quod etiam Orientales facere consueuerunt, vt canon[a] sextæ Synodi indicat, & Theodorus, cùm ait: Qui sunt religiosiores, toto sabbato vsque ad horam sextam noctis in ecclesia assident, & hora sexta diuinis sacramentis communicantes, panem & aquam gustant, fortasse autem & modicum vini: septima autem hora matutinas psalmodias audientes, quando etiam Christus resurrexisse dicitur, domum suam reuertuntur, magni Dominici sacrorum celebrationem expectantes. Quòd autem à septima hora noctis, quæ est ante Dominicam, incipiat dies Dominicus, manifestum est, eo quòd ortus Solis siue dici illuminatio est à septima hora noctis quæ cum præcessit, &c.] In hoc consensisse ceteros Græcorum auctores, testatur Euthymius[b]; Hieronymus[c] etiam disputando idem affirmat, Dominum nostrum scilicet medio noctis tempore surrexisse. B

POST MEDIAM NOCTEM RESVRRECTIO.

[a] *Sexta Synod. c. 90. ibid. Theodor. Bald.*
[b] *Euthym. in Matth.*
[c] *Hier. ad Hedib. epist. 150. q. 3.*

Verùm Romana Ecclesia expressè absque aliqua ambiguitate profiteri videtur, Dominum nostrum surrexisse Dominico die diluculo, dum sacro hymno in Ecclesiasticis officiis Paschali tempore sic canit: CLXXV.

Aurora lucis rutilat,
Cœlum laudibus intonat,
Mundus exultans iubilat,
Gemens infernus vlulat:
Cùm Rex ille fortissimus,
Mortis confractis viribus,
Pede conculcans tartara,
Soluit à pœna miseros.
Ille qui clausus lapide,
Custoditur sub milite,
Triumphans pompa nobili
Victor surgit de funere.]

AVRORAE TEMPORE RESVRRECTIO.

C

Quin & ipse antiquus ritualis, qui Ordo Romanus inscribitur, liber hæc habet: In vigilia Resurrectionis Domini, ante mediam noctem populus non est dimittendus de ecclesia, iuxta canonum sanctiones. In ipsa nocte, matutina luce rumpente tenebras, surgentes in ecclesiam veniant, & mutua charitate se inuicem osculantes dicant: Surrexit Dominus de sepulchro.] hæc ibi: quæ cùm non medio noctis tempore, sed manè diluculo esse facienda dicantur; eo sanè tempore Dominum surrexisse, eadem significare videtur Ecclesia. Id quidem & Marcus[d] Euangelista expressè testari videtur, cùm ait: Surgens autem Iesus manè, prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.] D

[d] *Marc. 16.*

CLXXVI.

Ceterùm qui de media nocte id firmare conati sunt, diuersa interpunctione illum textum legi voluerunt, nempe vt diceret: Surgens autē, manè prima sabbati apparuit, &c.] Verùm germanam esse primam lectionem, ac prorsus veriorem, S. Ignatius[e] qui (vt diximus antè) Christi sæculo vixit, omnimodè persuadet, dum scribens ad Trallianos hæc ait: Illucescente Dominico die, resurrexit ex mortuis, iuxta id quod dixerat: Sicut[f] Ionas fuit in vētre ceti tres dies & tres noctes. Complectitur itaque parasceue passionem, sabbatum sepulturam, Dominicus dies resurrectionem.] hæc Ignatius; qui & paulo antè intra triduum eum resurrexisse testatur. Augustinus[g] etiam resurrexisse Dominum manè diluculo profiteretur, & alij quamplurimi. E

GERMANA LECTIO.

[e] *Ign epist. 15*
[f] *Matt. 12.*
[g] *Aug. in Psal. 58. propè fin. & lib. 4. de Trin.*

CLXXVII.

Quomodo verò secundùm Domini sententiam, quam nuper citatam vidimus ab Ignatio, sicut Ionas in ventre ceti, tribus diebus totidemque noctibus Christus mansérit in sepulchro, perquiramus. Quod ad tres dies pertinet, solutam ab Ignatio habes quæstionem, nimirum quòd vespere feriæ sextæ, toto sabbato, & parte diei Dominici Dominus manserit in sepultura: quod apud omnes tam antiquos, quàm recentiores scriptores Ecclesiasticos est in confesso; vnius enim qui ab his discrepat, de quo paulo inferiùs agemus, non putamus habendam esse rationem. Quod verò ad tres spectat noctes: cùm plures de ea re scripserint, & alij alias diuersasque rationes inierint: complures penuria temporis eò vsque progressi sunt, vt trium horarum spatium, quo eclipsi illa admiranda dies est conuersus in tenebras, in noctis vnius numerum receperint. Fuit & quidam[h] affirmare ausus, tribus diebus

[h] *Paul. Milel. in Paul. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 2*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& noctibus expletis Christum in sepulchro fuisse: qui totam Ecclesiæ œconomiam inuertit, dum vel Christum non esse passum feria sexta, vel non surrexisse die Dominico, vel rursus hebdomadam illam non ex septem, sed octo diebus conflatam esse, probare nititur. Sed apage eiusmodi fabulosum commentum, nec diutiùs aures Ecclesiæ Dei pulset.

Hier. de scrip. Eccl. in Ignat. IGNATII AVCTORITAS.

Vnus nobis quasi instar omnium sit Ignatius, qui (vt ipse scribit, & Hieronymus testatur) Christum in carne vidit: quem vel mentitum esse, vel istæc ignorasse, religio sit dicere. Non parum certè interest, in veritate historica disquirenda, auctorum, qui res gestas scripserunt, quo vixerint tempore, cuiusve fuerint eruditionis atque existimationis, habere rationem; potissimumque si huiusmodi scriptores rerum perspectarum, ac eorum ætate editarum, pietatem & virtutem cum doctrina & veritate coniunxerint: vt planè digni sint, quibus fides integra adhibeatur; soli sint, quibus ceteri assentiantur; soli denique sint, quibus reliqui quæ sciuerint, vel scripserint, tamquam ab iis accepta referant. At sanè talis est noster Ignatius, omnibus numeris absolutissimus, qui à se visa penè omnia, veraque prosequitur. Ipse equidem est, in quo nihil ampliùs desiderari posse videatur: vt meritò eumdem præ ceteris auscultemus, & quæ ab eo scripta sunt, amplectamur, atque ceteris anteponamus. Certè nihil iam vlteriùs dicendum esset de his tribus in sepulchro peractis à Christo noctibus (præsertim cùm non sit præsentis instituti longiorem de iis instituere disputationem) si Ignatium tamquam diuinum oraculum omnes audirent. Verùm quia infinitis propè chartis hæc scripta sunt, eoque argumento complures editi commentarij reperiuntur, hæcque etiam recentiorum sunt scriptis aucta: rem ipsam perpaucis attingemus.

CLXXVIII. *Isidor. lib. 1. epist. 114.* ISIDORI ASSERTIO.

Inter alios scriptores veteres, quos recensere omittimus, Isidorus[b] Peluſiota, Ioannis Chrysostomi discipulus, clarissimus suorum temporum scriptor, de eadem quæstione iterum consultus, solutiones plures afferens, copiosè disseruit: quarum quæ ceteris præstare videntur, in medium afferemus. Ad Timotheum enim Lectorem scribens, in primis hæc ait: Is igitur, qui se Ionæ typum expressurum receperat, cùm eum exactè nosset, quippe qui etiam Ionæ adesset cùm in profundum præceps ageretur, atque è profundo eiiceretur, eum quoque haud dubiè expleuit; tanto nimirum temporis spatio in sepulchro commoratus, quanto Ionas in ceti ventre.] ea enim mensura tres illos dies ac noctes mensus est, vt sicut ille, non tres integros dies totidemque perfectas noctes, sed ex illis duobus extremis partem permanserit, vt ait, in corde terræ. Idem rursus ad Theognostum[c] scribens, eamdemque iniens rationem, satis impletum esse tempus demonstrat, cùm ea in sepulchro mora tres dies ac noctes attigerit: declaratque loquendi vsu frequenter accidere, vt quod vel extrema eius diei hora contigerit, id ea die factum describatur. Sic igitur hac ratione stabilita, vult Dominum ex tribus diebus medium tam die quàm nocte integrum absoluisse, ex duobus verò extremis tam diem quàm noctem participasse. Sed qua ratione, id accuratiùs perspiciendum est.

[c] *Isidor. lib. 1. epist. 212.*

CLXXIX.

In primis enim quod ad tres noctes pertinet: si secundùm communem vsum Hebræorum, quo à media nocte diem auspicabantur, & in sequentem mediam noctem producebant, diem accipiamus; de tribus noctibus nulla est difficultas: siquidem mediæ diei noctem integram, extremorum autem dierum singulorum noctem mediam numerabimus: dierum verò, primæ dimidium, secundæ integrum, tertiæ verò diluculum recensendo: nam (quod diximus ex Ignatio, illucescente Dominico die Dominum resurrexisse) tres vtique dies constituemus. Qui verò putarunt Dominum media nocte surrexisse, aliam inierunt numeri rationem: vt sic de duobus diebus extremis triduum illud participauerit, & medium incluserit, vt tamen nullam putauerint diei vel noctis habendam esse rationem; sed satis esse, si dierum extremorum, diei vel noctis aliquam partem inclusissent. Addit his Isidorus[d], exemplo resurrectionis Dominicæ obtinuisse vsum in Ecclesia, vt sic tertia die defuncti ageretur memoria, vt tamen dies numerando, vnus tantummodo integer haberetur, duorum verò solummodo partes: nam ait: Sic autem nos quoque eorum, qui mortem obeunt, memoriam celebrare consueuimus. Quacumque hora diei quispiam vitam cum morte commutarit, postero dumtaxat die interiecto, altero pòst die tertianum ipsius diem agimus.] hæc Isidorus.

[d] *Isidor. lib. 1. epist. 114.*

CLXXX.

Qui & ad tollendam de tribus diebus expletis obiectionem; tertia vtique die, non post tres dies, se Dominum fore resurrecturum prædixisse, ait, vel cùm dixit apud Matthæum

A Matthæum[a], & Lucam[b]: Oportet filium hominis multa pati, & tertia die resurgere] vel cùm apud Ioannem[c] ad Iudæos ait: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.] Hæc cùm dixerit ipse Dominus, non est quòd quis Marcum[d] reprehendere iure possit, quòd à ceteris discrepans, cùm prædicta refert, dicat: Et post tres dies resurgere.] sicut nec calumniæ Iudæos arguimus, quòd dixerunt ad Pilatum[e]: Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam.] nam non eadem ipsa verba Christi iidem retulerunt, sed quòd vsitato loquendi more, quod faciendum dicitur tertia die, id post tres dies nimirum inchoatos, agendum æquè diceretur. Ad quam rem indicandam, illud sit in exemplum, quòd cùm lege diuina[f] mandetur, vt die octauo circumcidatur infantulus: tamen Lucas[g] post dies octo circumcisum Iesum fuisse, his ait: Postquam consummati sunt dies octo vt circumcideretur puer.] consummatos ait dies octo, cùm scilicet aduenisset iam dies octauus, quo ex legis præscripto Iesus erat circumcidendus: sicque quod illi dixerunt; Post tres dies] vsitato dicendi more, postquam tertius dies aduenisset, debet intelligi. At nec illud aliter Iudæos accepisse, vel significare voluisse, quæ mox addiderunt, satis significant: Iube, inquiunt, custodiri sepulchrum vsque in diem tertium] & non vtique post diem tertium, vel vltra diem tertium. Sed de his satis.

[a] *Mat. 16.* [b] *Luc. 9.* [c] *Ioan. 2.* [d] *Marc. 8.* OBIECTIO EX MARCO. [e] *Matt. 27.* [f] *Leuit. 12.* [g] *Luc. 2.*

B

Firma igitur stabilisque his paucis sententia maneat, tribus diebus, totidemq. noctibus (quod ipse prædixerat) Christum Dominum in sepulchro mansisse, ac Dominica denique die diluculo surrexisse. In cuius tantæ rei memoriam, ac gratiarum actionem, ipsa prima dies, qua Dominus resurrexit. Dominica est appellata, non ab aliis, quàm ab ipsis Apostolis: nam & Ioannes Euangelista de eadem die sic dicta meminit in Apocalypsi, necnon

CLXXXI. FIRMATA SENTENTIA

C Ignatius, & alij Apostolorum temporibus proximi: eamque celebrãdam statuerunt, non anniuersario reuoluto tantùm mensium orbe, sed cuiuslibet hebdomadis eadem prima recurrente die. At iam historiam prosequamur.

Cùm igitur Angelus de resurrectione Christi admonuisset mulieres, quæ venerant ad sepulchrum, hæc insuper verba subinrulit[h]: Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.] hæc Angelus; qui Petrum potissimùm nominasse, tum ob primatum, quem inrer ceteros à Domino fuerat consecutus, tum verò vt eum mærore ac dolore prostratum erigeret, ac subleuaret, existimatur. Quantumlibet enim Christum Petrus negasset, tamen eum non ob eam causam à primatu excidisse, idem Christus pluribus demonstrauit: priùs etenim ipsi, quàm cuipiam Apostolorum, apparuisse, testimonio Pauli Apostoli affirmari posse videtur, immo & pro constanti ac certo id Ambrosius[i] habuit, cùm ait: Sicut ex mulieribus Mariæ, & aliæ Mariæ Magdalenæ, ita ex viris Petro visus est primo mane. & Paulus sic ait: Resurrexit tertia dies secundùm Scripturas, & visus est Cephæ. Et ideo Marcus specialiter induxit iuuenem mandantem, vt Petro & discipulis dicerent mulieres, quia surrexit Dominus. Petrus ergo solus vidit Dominum alibi cum Ioanne, alibi solus, vbique tamen impiger currit, vbique aut solus, aut primus.] hæc Ambrosius. Sed quàm amplioribus priuilegiis à Domino, postquam resurrexit, Petrus sit auctus, suis locis inferiùs dicemus.

[h] *Marc. 16.* CHRISTVS PRIVS PETRO QVAM CETERIS APOSTOLIS VISVS. [i] *Ambr. in Luc. lib. 10. inc. 24*

D

Porrò quamuis non omnia, quæ à Christo sunt gesta, Euangelistæ memoriæ Fidelium commendarint: tamen vetus traditio per manus maiorum, ac per subsequentia sæcula ad posteros dilapsa testatur, eumdem Dominum nostrum apparuisse primum

CLXXXII. CHRISTVS PRIMVM OMNIVM MARIAE VISVS.

E omnium sanctissimæ genitrici Mariæ: quod nemo pius, puto, negarit. Quòd insuper eodem ferè tempore & Iacobo, qui frater ipsius dictus est, apparuerit, ex Euangelio Matthæi, quo Nazaræi vtebantur, hæc Hieronymus[k] recitat, dum priùs ait: Euangelium quoque, quod appellatur secundùm Hebræos, & à me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe vtitur, post resurrectionem Saluatoris refert: Dominus autem cùm dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis. Rursumque post paululum: Afferte, ait Dominus, mensam & panem. Statimque additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & pòst dedit Iacobo Iusto, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus.] hactenus ex dicto Euangelio Nazaræorum Hieronymus; qui cùm non excipiat de apocrypho (vt de aliis assoler)

[k] *Hier. de scrip. Eccles. in Iacobo cap. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

assolet) se eiusdem historiæ fidem haud impugnasse demonstrat.

CLXXXIV. His visis, Euangelicam cœptam persequamur historiam: quæ licet ad Euangelistis diuersè referatur, dum quod vnus vel alius tacuit, non defuerit alius exprimendo: tamen neque hac de causa quis rem propiùs spectans, contrarietatem esse aliquam affirmarit. Hieronymus[a], & Græci nonnulli, non semel easdem mulieres, de quibus iam suprà, sed iterum atque iterum eadem die ad sepulchrum venisse testantur, multaque idem Hieronymus[b] ad Hedibiam scribens obiectionibus affert solutiones: sed in illis certè admirati sumus vehementer, ac proinde dubitauimus num idem ipse sit auctor, quòd ibidem non vereatur in discrimen adducere vltimum caput Euangelij S. Marci, dum sic ait: Huius quæstionis duplex est solutio: aut enim non recipimus Marci testimonium, quòd in raris fertur Euangeliis, omnibus Græciæ libris penè hoc capitulum in fine non habentibus, &c.] Equidem cùm Marcus Romæ, Latinis (vt vtar verbis Gregorij Nazianzeni[c]) & Latinè (vt dicemus) scripserit Euangelium; si diuersa essent eiusdem exemplaria; nostri potiùs quàm Græcorum auscultandi fuissent. Ceterùm capitulum illud vltimum Marci, non tantùm ab antiquioribus Latinorum, Tertulliano, Cypriano, & aliis, sed à Græcis ipsis frequenter citatum inuenies. At ne in singulis recensendis, ab instituto longiùs digredientes, moram trahamus, satis idem ipse Hieronymus erit, qui sibi & omnibus satisfaciat, & de iactura vltimi capituli Marci Euangelij suspicionem purget.

CLXXXV. Nam eius testificatione constat, tantum abesse vt eo capitulo Græci caruerint, vt illud cum additamento potiùs quodam legerent, quod in Latinis exemplaribus desideraretur. Reddam singula ipsius verba, quæ eiusmodi sunt, dum contra Pelagianos agit, atque illorum cunctis respondet obiectionibus[d]: Tu dicis possibile esse omni tempore peccata vitare. In quibusdam exemplaribus, & maximè in Græcis codicibus iuxta Marcum[e] in fine eius Euangelij sic scribitur: Postea cùm accubuissent vndecim, apparuit eis Iesus, & exprobrauit incredulitatem, & duritiam cordis eorum, quia iis qui viderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant, dicentes: Sæculum istud iniquitatis & incredulitatis substantia est, quæ non sinit per immundos spiritus veri Dei apprehendi virtutem: ideirco iam nunc reuela iustitiam tuam.] hæc ibi: ex quibus patet, Græcorum codices non tantùm eo vltimo capitulo non caruisse, sed dicto additamento auctos esse: quod cum Manichæorum sapiat hæresim, vt qui mundi substantiam à malo principio esse dicerent, ab aliquo illorum esse superadditum, facilè coniectamus. Aliquos codices diuinæ Scripturæ ab illis fuisse deprauatos, aliosque loco illorum suppositos, cùm de his agemus suo loco, non reticebimus: quamobrem Dei Ecclesiam ad instar Latinorum correxisse Græcorum exemplaria, certum est. In hæc verò digressi sumus, ne tanti Patris testimonio fides capituli illius Marci vacillet, & infirmum animum suspicio pulset: confultiusque dicendum esse putamus, Hieronymum (si tamen ille ipse est) vt humana fert infirmitas, memoria lapsum, quàm Euangelicam veritatem in discrimen adducendam: & pro eo quod dicere debuisset, in Græcis codicibus Marci vltimum caput quibusdam auctum reperiri, illud ipsum in eis desiderari dixisse: vel ipsum posterioribus scriptis corrigere voluisse priora: citatus enim liber contra Pelagianos vltimo loco ab eo scriptus est, vt suo tempore dicturi sumus. Hæc quidem omnia si comperta satisque explorata habuisset quidam[f] ex recentioribus, nequaquam adeò temerè in re tanta Catholico homine indignam tulisset sententiam, dicens vltimum Marci capitulum non esse solidæ auctoritatis ad firmandam fidem. Atque de his satis: ad omissa festinemus.

CLXXXVI. Non igitur vna tantùm Maria Magdalene, quam nominat Ioannes[g], nec altera solùm Maria, quam recenset Matthæus[h], venerunt ad monumentum, sed & Salome, quam inter alias numerat Marcus[i], atque etiam omnes quæ secutæ fuerant Iesum à Galilæa, vt post dictas, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis ac ceteræ, vt tradit Lucas[k], quæ cum eis erant, quarum ignoratur nomina. In Ordine Romano, ex maiorum puto traditione, additur & Martha, dum sic antiphona canitur: Maria & Martha cùm venissent ad monumentum, Angeli splendentes apparuerunt, dicentes: Quem quæritis viuentem cum mortuis.] Hæ igitur omnes, sicut in passione Domini fuerant vnà in Caluariæ monte, ita & ad monumentum eodem pietatis officio accurrerunt, nec (quod alij putant) diuersæ diuersis temporibus eiusmodi visitationis officium

[a] Hier. in Mat. vlt. & ep. 150 ad Hedib. q. 4. in fine.
[b] Hieron. epist. ead. q. 3. 4. 5. 6. 7.
[c] Greg. Naz. in car. de 4. Euā.
[d] Hier. aduers. Pelag. lib. 2.
[e] Marc. 16.
[f] Caietan. vide Xyst. Senen. in biblioth. lib. 6. c. 132.
[g] Ioan. 20.
[h] Matt. 28
[i] Marc. 16
[k] Luc. 22. 23

cium exhibuere, vt egregiâ concinnatione in sua Concordia Cornelius[a] Ianserius monstrat. cetera verò relinquimus interpretibus. Tum ergo illæ redeuntes, vt acceperant ab Angelo, hæc quæ viderant, properarunt nunciare discipulis; & quæ prior inter eas nominabatur Maria Magdalene, ea primùm[b] Simoni Petro & Ioanni narrauit: qui aulsi à ceteris, præ gaudio cucurrerunt ad monumentum. Ioannes cùm peruenisset citiùs Petro, non tamen introiuit, sed inclinans se vidit linteamina. Petrus verò cùm venit, introiuit in monumentum, & vidit (inquit Ioannes) linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille discipulus, qui venerat priùs ad monumentum: & vidit, & credidit.]

[a] Cor. Ianss. concord. c. 145. PETRVS ET IOANNES CVRRVNT AD MONVMENTVM.
[b] Ioan. 20.

Ad elucidationem rerum gestarum ab Apostolis ac mulieribus in sepulchro, conducere magnopere arbitramur, si quale fuerit sepulchrum Domini, tum ex antiquioribus, tum ex his qui ad sancta loca inuisenda Hierosolymam sunt peregrinati, qui & hæc memoriæ commendarunt, ad ducamus in medium. Sed ante hæc omnia illud admonemus, moris fuisse Iudæis (quod & superiùs diximus) in speluncis habere sepulchra excauata. Constat de Abraham[c], ad sepeliendam Saram, emisse ab Ephron Hethæo speluncam duplicem: ceteros Hebræorum, quibus diuitiarum facultas suppeteret, id ipsum facere solitos, argumento sunt ea quæ Epiphanius[d] narrat his verbis: Ducunt miserum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas; sepulchra enim sic appellantur; speluncæ videlicet in petris effossæ atque constructæ, &c.] Qualis igitur fuerit spelunca in qua Dominus Saluator noster sepultus est, difficile est ex his quæ recentiores scripsere, assequi: nam ex nobilibus murorum structuris, aliisque superadditis ornamentis, prima illa speluncæ forma est penitus mutata, vt rectè quidem S. Cyrillus[e] Hierosolymorum Episcopus, qui claruit temporibus Constantij Imperatoris, testatur his verbis: Et vnde resurget Saluator? Dicit in Canticis canticorum: Surge, propera amica mea. Et in sequentibus: In foraminibus petræ. Foramē petræ dicit id quod tūc ante ostiū Saluatoris monumēti erat foramen ex eadem petra, sicut hic esse solet ante monumentum excisum. Nunc enim non apparet, quoniam erasum est vestibulum, propter præsentem ornatum. Nam ante hunc regalem ornatum & apparatum, sepulchri vestibulum erat ante petram: Sed vbi est petra quæ habuit vestibulum? Numquid in his quæ sunt circa ciuitatem posita, aut circum muros, aut circa monumenta? & vtrum in antiquis muris est, aut in his qui posteriùs facti sunt antemuralibus? Dicitur in Canticis: In cauerna macriæ habentis petras.] hæc Cyrillus de vestibulo quod in spelunca erat ante sepulchrum Domini positum, quod ob ornatum ecclesiæ desuper structæ fuisse demolitum testatur.

CLXXXVII. DE SEPVLCHRO DOMINI.
[c] Genes. 23.
[d] Epiph. contra Ebion. hær. 30.
[e] Cyrill. Hieros. catech. 14.

Ceterùm locus ipse sepulturæ Domini, qui excisus erat in petra, integer permansisse cognoscitur: testantibus id omnibus qui de locis sanctis commentarios edidere; quorum prior ex iis qui extant, est ille ab Adamnano[f] conscriptus, quem Beda redegit in compendium, qua de causa nos nomine Bedæ citare consueuimus. In eo igitur[g] libro, vbi describitur ecclesia in Occidentali parte Caluariæ montis erecta, hæc de Domini sepulchro narrantur: Huius in medio monumentum Domini rotundum in petra excisum est, cuius culmen extrinsecus stans homo manu contigere potest, ab Oriente habens introitum, cui lapis ille maximus appositus est, quod intrinsecus ferramentorum vestigia vsque ad præsens ostendunt: nam extrinsecus vsque ad culminis summitatem totum marmore tectum est; summum verò culmen auro ornatum, auream magnam gestat crucem. In huius ergo monumenti Aquilonari parte sepulchrum Domini in eadem petra excisum, longitudinis septem pedum, trium mensura palmorum, pauimento altiùs imminet, introitum habens à latere Meridiano, vbi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra sepulchrum, octo super in margine dextro: lapis qui ad ostium monumenti positus erat, nunc fissus est: cuius pars minor quadratum altare ante ostium nihilominus eiusdem monumenti stat; maior in Orientali eiusdem loco quadrangulum aliud altare sub linteaminibus extat. Color autem eiusdem monumenti & sepulchri, albo & rubicundo permixtus videtur.] hactenus Beda ex Adamnano, quæ aliis[h] in locis recitat iterum. Qui verò recentiùs eadem inuisit loca atque descripsit[i], his in omnibus æquè consentit; nisi diceret ante speluncam Dominici sepulchri aliam esse cryptam eiusdem magnitudinis & figuræ, solo pariete intermedio segre-

CLXXXVIII. DE SITV SEPVLCHRI.
[f] Beda de gest. Ang. li. 5. c. 16
[g] Beda de locis sanctis c. 2.
[h] Beda de gest. Ang. lib. 5. c. 17. & in Marc. c. vltimo.
[i] Burchard. de locis sanctis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

segregatam; & ad hanc primò descendi, ex qua per ostium intermedij parietis perueni- A
tur ad speluncam Dominici sepulchri quod ostium clausum fuisse dicit, quando mulie-
res tempore resurrectionis dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio
monumenti?] Sed quoniam cùm de his agitur, antiquioribus potiùs standum est, cùm
multa tempore posteriori mutari potuerint: vnam tantùm speluncam fuisse, qua sepul-
chrum Christi contineretur, ex Bedæ descriptione apparet, eamque medio postea con-
structo pariete fuisse diuisam: sicq. ostium lapide clausum, non fuisse illud quod apertum
extat in pariete, sed quod in ingressu eius speluncæ, quam Beda secundùm Euangelistas
appellat monumentum, ab Orientali parte positum erat, cui, inquit, lapis ille maximus
superpositus erat.

CLXXXIX. Ex his igitur omnibus hæc breui quadam summa perstringimus; nimirum fuisse in
parte Occidentali Caluariæ montis speluncam in petra excisam, eamque peramplam in B
modum vestibuli, quę aliam intus contineret specum; rursumque intra eam excisum fuis-
se sepulchrum Domini. Porrò vestibulum, primam ipsam speluncam, extruendæ eccle-
siæ causa (vt vidimus ex Cyrillo) fuisse demolitam constat, lapidemque illum prægran-
dem nonnisi secundæ speluncæ, quam Euangelistæ & Beda appellant monumentum,
[a] *Ioan. 20.* fuisse ostio superpositum. Quod ergo dicit Ioannes[a] de se ipso, primum venisse ad mo-
ELVCIDAN- numentum, sed non introisse, verùm cùm se inclinasset, vidisse linteamina; sic accipias:
TVR LOCA ipsum in speluncam primam ingressum, ad secundam peruenisse, sed in eam non introisse,
EVANGELI- verùm ex ostio illius inspexisse, & sepulchrum Domini, quod erat in eiusdem speluncæ
STARVM. parte Aquilonari, apertum tamen à Meridie, intuitum esse, in eoque posita linteamina
[b] *Luc.24.* conspexisse. Quod insuper dicit Lucas[b]: Petrus procumbens vidit linteamina sola po-
sita] & Ioannes de se refert, quòd cùm se inclinasset, viderit linteamina; illud quod est C
dictum demonstrat, nimirum locum sepulturæ Domini deorsum positum, tribus tantùm
palmis à pauimento altiùs excisum fuisse, nec nisi accuruum ac deorsum inclinatum
quempiam illud intus à sinistris positum inspicere valuisse. Ex his insuper facilè quis
accipiet, quid sit quod dicunt Euangelistæ, mulieres ingressas esse in monumentum, &
Angelum dixisse: Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus] & quòd ingres-
sæ non inuenerunt corpus Domini: Quid sit insuper quod addit Ioannes, dicens: Maria
stabat ad monumentum foris, plorans: dum ergo fleret, inclinauit se, & prospexit in
monumentum: & vidit duos Angelos in albis, sedentes vnum ad caput, & vnum ad pe-
des, vbi positum fuerat corpus Iesu.] vt ex his videas, etiam si quis foris staret, nec mo-
numentum ingrederetur, dum tamen se inclinans per ostium aspiceret monumenti, se-
pulchrum Domini satis videre potuisse. At hæc de his sufficiant in præsentiarum: perga- D
mus reliqua recensere.

CXC. Cùm ergo Maria ad monumentum plorans persisteret, apparuit ei Dominus quasi hor-
[c] *Ioan. 20.* tulanus: quam cùm nomine appellasset, ipsa eum agnouit. describit hæc[c] Ioannes pluri-
[d] *Marc.16.* bus, Marcus verò his tantummodo verbis[d]: Surgens autem Iesus mane prima sabbati,
apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia.] Hæc facta esse
cùm constet in monumento, relatione Ioannis, primumque omnium Magdalenæ ap-
paruisse testetur Marcus; planè constat hanc apparitionem fuisse distinctam ab ea quam
[e] *Mat. 28.* scribit Matthæus his verbis[e]: Ecce Iesus occurit illis, dicens: Auete. Illæ autem accesse-
runt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere: ite
nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.] sicque satis liquet, non
tantùm Mariam Magdalenam, sed & ceteras mulieres illas iam secundò ad sepulchrum E
[f] *Matt.28.* Domini rediisse. Cùm illæ igitur[f] abiissent, inquit Matthæus: Ecce quidam de custodi-
bus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt Principibus sacerdotũ omnia, quæ facta fue-
rant. Et congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt mi-
litibus, dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dor-
mientibus. Et si hoc auditum fuerit à Præside, nos suadebimus ei & securos vos faciemus.
At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud apud
Iudæos, vsque in hodiernum diem.] hæc Matthæus.

CXCI. His minimè discrepantia, immo consentientia, & vberiùs enarrata ex vetustioribus
[g] *Metaphr. in* monumentis Metaphrastes[g] in rebus gestis sancti Longini Centurionis martyris reci-
Mar. Lip. tom. tat in hunc modum, incipiens à sepulchri custodia: Postquam, inquit, sepulturæ man-
6. Sur. tom. 2. datum fuit viuificum Christi corpus; Longino Centurioni rursum iussit Pilatus Vitæ
sepul-

A sepulchrum tueri custodia militari. Et ille quidem fecit quod erat imperatum, etsi esset
eiusmodi cum Pilato sententiæ, vt iam didicimus. Cùm autem peractum esset magnum
mysterium resurrectionis, & milites miracula, quæ erant maiora quàm vt ea caperet hu-
mana cogitatio, Principibus sacerdotum & presbyteris Iudaici cœtus annunciassent: hoc
illi ignominiã & dedecus sibi afferre existimantes, & miraculum volentes extinguere, pe-
cuniis persuaserunt militibus, vt calumniarentur Christi resurrectionem. Illi igitur ad Pi-
latum accedentes, falsam esse dixerunt resurrectionem. Verùm non sic Longinus, sed
mendacij quidem fuit præclarus confutator: verax enim testis veritatis, vt qui non su-
stinuerit calumniari Christum tamquam furto subreptũ; sed lingua & mente libera cum
verum esse Deum prædicauit, & è mortuis esse excitatum affirmauit. Quo factum est, vt
& ipse Pilatus, & Iudæorum synagogæ Principes, inuidiam qua priùs mouebantur in
B Christum, & quem in eum animo concipiebant furorem, cum nunc in Longinum trã-
sferrent, ei adeò irascentes, vt quicquid pateretur Longinus, existimarent eum non satis
daturum esse pœnarum. Hinc ea res deuenit ad aures Longini, & eorum ira fuit ei si-
gnificata. Quapropter magis volens abiici cum Christo, quàm habitare in tabernaculis
Iudæorum; cum veste & cingulo dignitatis, ipsam quoque simul quàmprimum exuit
militiam: & acceptis duobus militibus, qui habebant eumdem zelum pro Christo &
verirate, declinat cum populo congressionem, & cum Deo solo & secum versatur. Nec
multum intercessit temporis, relictis Hierosolymis, venit in Cappadociampræo simul
& Apostolus Christi admirabilium operum, & quæ sunt præter opinionem cum duobus
illis militibus effecta.] hucusque de confessione Longini. Quomodo verò agentibus
C Iudæis apud Tiberium aduersus Longinum, iussus sit à Pilato teneri ac duci, idem auctor
C pluribus narrat.

Rursus verò (quod ad eumdem Centurionem & milites pertinet) illud recensere mi- CXCII.
nimè prætermittimus, quod de Ioseph ab Arimathia, qui (vt habent Euangelistæ[a]) au- [a] *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.*
dacter ingressus ad Pilatum petiit corpus Iesu, & sepeliuit in monumento suo nouo,
quod exciderat in petra, his verbis refert Gregorius Turonensis[b], nonnisi ex Actis, vt ait, [b] *Greg. Turon. hist. lib. 1. c. 21*
Pilati ad Tiberium Romam transmissis: Apprehensus, inquit, & Ioseph, qui eum DE IOSEPHO
aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellam includitur, & ab ipsis AB ARIMA-
sacerdotum Principibus custoditur, maiorem in eum habentes sæuitiam (vt Gesta Pi- THIA.
lati ad Tiberium missa referunt) quàm in ipsum Dominum, cùm ille à militibus, hic
à sacerdotibus custodiretur. Sed resurgente Domino, custodibus visione Angelica ter-
ritis, cùm non inueniretur in tumulo: nocte parietes de cellula, in qua Ioseph tenebа-
D tur, suspenduntur in sublimi; ipse verò de custodia, absoluente Angelo, liberatur, pa-
rietibus restitutis in locum suum. Cumque Pontifices militibus exprobrarent, & sanctum
corpus ab iisdem instanter requirerent; dicunt eis milites: Reddite vos Ioseph, & nos
reddimus Christum: sed, vt verum cognouimus, nec vos benefactorem Dei, nec nos
filium Dei reddere nunc valemus. Tum illis confutatis, milites ab hac accusatione li-
berantur.] hæc Gregorius, quæ & in pseudoeuangelio nomine Nicodemi scripto
recitata habentur: qualia autem sint ea omnia, fides apud auctores remaneat: nos ve-
rò sic ponimus, ne quæ ab antiquis sunt enarrata, inconsultè prætermisisse videamur.
Lector itaque boni consulat; & quod monet Paulus, omnia probet, & quod bonum est
teneat.

Rursus[c] eadem die Dominus noster duobus discipulis (horum alter Cleophas dictus CXCIII.
E est, nomen verò alterius silentio prætermittitur) euntibus Emmauntem, & in via de [c] *Mar. 16. Luc. 24.*
his quæ acciderant Hierosolymis, sermonem habentibus apparuit, sed vultu diuerso, DE DVOBVS
ita vt non cognosceretur ab illis: qui tamen diuinis Scripturis ab eo explicatis sensim DISCIPVLIS
proficientes, die iam ad vesperam declinante, cùm coegissent illum fingentem se longiùs EVNTIBVS
ire, vnà cum ipsis manere; tandem recumbentem simul ad mensam cognouerunt eum: EMMAVN-
cùm enim panem frangeret, & daret illis; oculi eorum, inquit Lucas, aperti sunt. Sic TEM.
verò manifestè cognitus, se confestim ab illorum visu subtraxit. Qui eadem hora surgen-
tes, regressi Hierosolymam, quòd Dominum vidissent, testati sunt. Apostoli rursum,
quòd apparuisset Iesus Simoni, eosdem certiores reddiderunt. hæc Lucas pluribus. Quod
ad Emmauntem spectat: cùm Cleopham Emmauntis fuisse indignam testetur Hie-
ronymus[d], iam satis liquet ipsum tædio expectationis superatum ad propria remea- [d] *Hier. de locis Hebraicis.*
re voluisse. Castellum Emmauntem, quod dicit Euangelista, nobile fuisse olim op-
pidum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pidum constat; sed ob cæsos illic Romanos milites, haud multum ante tempus à Varo Syriæ Præside crematum [a] est: quæ postea Nicopolis appellata [b], nobilis extitit ciuitas Palæstinæ. A

[a] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 12.
[b] Hier. de locis Hebraic.

CXCIV. DE FONTE EMMAVNTIS.

Eiusdem meminit Sozomenus [c]; deque fonte, qui è Christi pedibus in eo ablutis virtutem medicam est consecutus, agit his verbis: Est vrbs Palæstinæ, quæ iam Nicopolis dicitur cuius quidem tum pagi (sic enim iam tum fuit) diuinus Euangeliorum liber facit mentionem, eamque Emmaus appellat. At Romani capta Hierosolyma, & parta contra Iudæos victoria, eam Nicopolim nuncupabant, nomine ex euentu belli imposito. Ante hanc vrbem, prope triuium, in quo Christus, post resurrectionem à mortuis, cùm Cleopha incedens, simulabat se ad alterum pagum properè contendere, est fons quidam salutaris in quo non homines modò qui ægrotant, loti curantur, verùm etiam animalia quæ variis morbis laborant. Nam ferunt Christum vnà cum discipulis quodam tempore è via ad fontem illum diuertisse, inque eo lauisse pedes, & aquam ex eo tempore vim medendi morbis habuisse.] hæc Sozomenus. At quamquam Iosephus [d] id naturali aquarum virtuti potiùs quàm miraculo tribuere videatur, dum ait: Ammaus (*est idem quod Emmaus*) si quis nomen interpretetur, aquæ calidæ vocantur: ibi enim eiusmodi fons est sanandis corporum vitiis idoneus] tamen cùm Plinius [e] testetur Emmauntem pluribus fontibus fuisse irriguum, in aliquo ipsorum ab aliis diuerso, quod scribit Sozomenus, contingere facilè potuit: Sed iam ad propositam Euangelicam historiam redeamus. B

[c] Soz. hist. lib. 5. c. 20.
[d] Ioseph. de bello Iud. li. 4. c. 1
[e] Plin. nat. hist. lib. 5. c. 14.

CXCV. ALIA MANIFESTATIO.

Cùm summo vespere (vt ex his quæ Lucas [f] scribit, manifestè patet) Cleophas vnà cùm comite cognouisset Iesum in fractione panis: licet eadem hora, vt idem ait, redituri Hierosolymam inde recessissent: nonnisi in fine primæ vigiliæ noctis, tertia videlicet hora illuc peruenisse oportuit; cùm constet, eodem auctore Euangelista, sexaginta stadiorum, hoc est, septem ac dimidij milliariorum fuisse illius itineris spatium. Addit Lucas: Dum hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. Conturbati verò, & conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum, palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.] Haud dubium eadem est hæc manifestatio cum illa quam Ioannes [g] in hunc modum describit: Cùm ergo serò esset die illo, vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: venit Iesus, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus.] vt ex his manifestè intelligas, quod factum est non ante tertiam horam noctis, Ioannem dicere id accidisse serò illius diei, vsualis scilicet, qui (vt superiùs diximus) vsque ad mediam noctem extendebatur. C D

[f] Luc. 24.
ALIA MANIFESTATIO.
[g] Ioan. 20.

CXCVI.

Meminit huis apparitionis proculdubio Ignatius, cuius de hac re testimonium recitat Hieronymus [h] his verbis: Ego verò & post resurrectionem in carne eum vidi, & credo quia sit. & quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce palpate me, & videte quia non sum dæmonium incorporale. Et statim tetigerunt eum, & crediderunt.] hactenus verba Ignatij à Hieronymo recitata ex epistola ad Polycarpum, quæ tamen in ea quæ hodie legitur, desiderantur: verùm Eusebius [i] eadem ex ipsomet quoque Ignatio repetit, sed ex epistola ad Smyrnenses, vbi re vera ea scripta erant verba, licet tamen in recentiori editione [k] nonnihil mutata habeantur, fortasse quia interpres deprauata nactus est exemplaria, vel alia ex causa non est assecutus: sic enim ibi legitur: Ego verò non modò in carne veniisse ipsum cognosco ex natiuitate & crucifixione; sed & post resurrectionem scio eum in carne fuisse, & credo etiam nunc esse. & quando ad Petrum venit, inquit ipsis: Accedite, palpate, & videte quòd non sum dæmonium incorporale; spiritus enim carnem & ossa non habet, quemadmodum me videtis habere.] hæc ibi, quæ haud dubium secundum lectionem antiquam eamdemque germanam, vt Eusebius & Hieronymus legebant, restituenda sunt. Verùm illa verba Domini: Palpate, & videte quòd non sum dæmonium incorporale] licet in ceteris Euangelistis minimè legantur, sed rectè illa: Quia spiritus carnem & ossa non habet] legi tamen eadem ipsa in Euangelio Matthæi nomine, quod dicebatur Nazaræorum, & à se translatum esse ait, testatur ipse Hieronymus [l]. In recentiori verò Eusebij translatione cum eadem verba desiderentur, non dicam oscitantia interpretis, sed codicis depra- E

[h] Hieron. de script. Eccles. in Ignatio c. 16.
[i] Euseb hist lib. 3. c. 30.
[k] Tom 1. Bibl. sanct.
[l] Vbi suprà in Ignatio.

uatione

A uatione hoc accidere potuit: nam in Ruffini versione eadem vltima verba, sicut à Hieronymo posita sunt, æquè recitantur; quam quidem recentiori in his meritò anteponimus. Sed iam cetera prosequamur.

CXCVII.

Quæ subdit Lucas de Domino, quòd appositum sibi cibum manducauit, & reliquias dedit discipulis, & quæ verba Domini refert; ea in nouissima manifestatione contigisse, ex eo facilè colligi potest, quòd iis illi à Domino admonerentur, ne recederent Hierosolymis, sed illic expectarent promissum Spiritum sanctum: cùm alioqui hac prima die (vt vidimus) iussi sint per mulieres [a] ab Angelo in Galilæam proficisci: sicque post ipsorum reditum ex Galilæa Hierosolymam ea facta esse, necesse est affirmare, Ceterùm quæ post ostensionem manuum atque lateris sint secuta, ex narratione Ioannis [b] satis apertè significantur, dum ait, Dominum post illa, pacis salutationem ingeminasse, sicque B dixisse: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.] Munere suo Christus, à Patre missus in hunc mundum (vt ait Apostolus [c]) peccatores saluos facere, iam propè perfunctus: consultutus Ecclesiæ suæ eamdem quam vt homo accepit à Patre potestatem dimittendi peccata, per Spiritum sanctum, quem insufflationis visibili signo est impartitus, transfudit in discipulos suos, & illi in posteros succedentes sibi inuicem vsque ad præsentem diem. Si enim (quod habet liber Numeri [d]) auferens Deus de Spiritu qui erat in Moyse, ac tradens septuaginta viris, eamdem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Christi in posteros propagari? Participant proculdubio Spiritum Christi, quotquot vice Christi initiantur in Ecclesia sacerdotio: qui sicut in cœna Dominica faciendi, hoc est (quod diximus etiam fusiùs in Notationibus ad Rom. Martyrologium) sacrificandi facultatem acceperunt, ita etiam nunc peccata dimittendi vel retinendi adepti sunt potestatem. Quod enim olim promiserat dicens [e]: Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo] nunc impartiens illis Spiritum sanctum, feliciter implet. Et cùm ratum certumque sit meminem peccata dimittere nisi solum Deum; tradendo suis hanc facultatem, in quod sublime dignitatis fastigium sacerdotes nouæ legis euexerit, vt in hac parte etiam super Angelos sublimauerit, facilè potest intelligi. Agunt de his pluribus tum Ioannes Chrysostomus [f], tum ceteri Orthodoxorum Patrum. C

[a] Matt. 28.
[b] Ioan. 20. SPIRITVM SANCTVM SVIS IMPARTITVR.
[c] 1. Tim. 1.
[d] Num. 11.
[e] Matth. 18
[f] Chrys. de dignit. sacerd. & alij tum Graci, tum Latini.

Cùm igitur in horum arbitrio munus soluendi & ligandi, remittendi ac retinendi D peccata hominum, à Christo Domino per Spiritum sanctum fuisse positum liquidò constet: hos adeant necesse est (cùm facultas subest) qui peccatorum suorum à Domino veniam consequi cupiunt. Sed quoniam eorum munus est inter peccata atque peccata distinguere, & conditionem delinquentium disquirere & examinare, & quos soluere, quósue ligare, quorum peccata remittere, quorum denique retinere debeant exacta perquisitione cognoscere; hinc fit, vt sua illis pœnitentes confiteri peccata, ac quantum fas est, singillatim conditiones aperire debeant: quod necessaria assumptione consequi, illi tantum non vident qui rebelles sunt lumini. Concessa itaque semel à Christo Apostolis soluendi atque ligandi, remittendi atque retinendi peccata hominum facultate; hos ad illa confitenda, & sic ad veniam promerendam, obligare voluisse, exploratissimum est. Porrò hanc esse puram sinceramque Christi doctrinam, Apostolorum traditione receptam, & vsu Catholicæ Ecclesiæ confirmatam, opportuniori loco inferiùs demonstrabimus: propositam interim, quantum breuiter licet, Euangelij prosequamur historiam. E

CXCVIII. CONFESSIO PECCATORVM NECESSARIA.

CXCIX.

Thomas (inquit Ioannes [g]) vnus ex duodecim, non erat cum eis quando venit Iesus.] Porrò quantumlibet absentem, collatæ gratiæ per Spiritum sanctum remittendi peccata ceteris impartitæ, fuisse Thomam expertem, nemo iure dixerit, qui attenta consideratione recogitet quod olim factum esse in Heldad & Medad diuina Scriptura commemorat [h]: nam licet cùm ceteris præsentes non essent, cùm ceteros Dominus imbuit spiritu prophetandi; tamen quòd semel scripto fuissent inter alios recensiti, eiusdem prophetici muneris, admirantibus ceteris, participes facti sunt. At verò inuisibilem illam gratiam visibili signo tunc à Domino præsentibus collatam Apostolis atque discipulis, vniuersis etiam qui iisdem legitima ordinatione in posterum succedere essent vsque

[g] Ioan. 20.
[h] Num. 11.
POTESTAS PROPAGATA AD POSTEROS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad consummationem sæculi, æquè esse tributam, nemo est qui negare possit; nisi qui vnà A
cum Apostolis atque discipulis extinctis, funditus periisse Ecclesiam, stultè admodum
impieque nimis dicere ausus fuerit. Ceterùm (vt cœpta prosequamur) Thomas, de quo
est suscepta narratio, audiens à discipulis Dominum illis apparuisse, cupiens & ipse eo-
dem quo illis nuper modo tribuentem sibi quoque manus & latus videndæ atque pal-
panda, manifestari Dominum, atque incredibili æstuans eiusmodi desiderio, in ea sic con-
[a] *Ioan. 20.* testatus erupit verba [a]: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digi-
tum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.]
Præstitit & hoc ipsum Iesus Thomæ post dies octo: quando iterum ingressus ad discipu-
los ianuis clausis, pacis salutationem suo more impartiens illis, ad Thomam conuersus,
aperiens eidem manus & latus, vt inferret digitum, & admoueret ad latus manum, & ne
IESVS AD THOMAM. esset incredulus, sed fidelis, admonuit. Cùm ille his superatus, ac plus certò persuasus, B
ipsum suum Dominum ac Deum esse confessus est. Tunc ad eum Iesus: Quia vidisti me
Thoma, credidisti: beati qui non viderunt & crediderunt.] Facta sunt hæc omnia
Hierosolymis.

CC. Post hæc verò Apostoli, vt admoniti per mulieres ab Angelo fuerant, abierunt in Ga-
[b] *Matth. 28* [c] *1. Cor. 15.* lilæam, non tamen confestim in illum montem, quem (vt ait Matthæus [b]) constituerat
illis Iesus. Nam cùm Pauli [c] testimonio constet, illuc conuenisse plusquam quingentos fra-
APOSTOLI IN GALILÆAM ABEVNT. tres (de illa enim Paulum esse locutum, consentiunt omnes, cùm omnium solemnissima
fuerit facta manifestatio) haud facile fuit dispersos septuagintaduos discipulos in vnum
colligere; ceterosque qui tum in Iudæa, tum etiam in Galilæa erant Christo credentes,
admonere vt ad certam diem omnes vno loco sisterentur. Ex his igitur quæ Ioannes scri-
[d] *Ioan. 21.* bit [d], colligi potest, Petrum ac ceteros quos recenset Apostolos, in Galilæam proficiscen- C
tes, ad propria remeasse, illicque donec ceteri omnes credentes colligerentur in vnum,
moras traxisse: tunc etiam (quod idem scribit Euangelista) ipsis piscantibus, Dominum
[e] *Ioan. 21.* apparuisse, quam cùm tertiam ordine factam apparitionem fuisse dicat [e]; haud dubium
ante manifestationem in monte factam eam contigisse, necesse est affirmare. Rem gestam
exactè admodum describit idem Ioannes Euangelista, postquam præcedenti capitulo fi-
nem videretur imposuisse Euangelicæ scriptioni: vt appareat hæc eo consilo addidisse,
quòd videret ea esse à ceteris prætermissa; quodque magni essent ponderis, non inuoluen-
dam silentio nobilissimam Christi actionem, qua Petro totius vniuersalis Ecclesiæ con-
tulit præfecturam, existimauit.

CCI. Ioannes igitur post descriptam à se Petri ac sociorum piscationem, Christique factam
illis manifestationem ad mare Tiberiadis, ac admirandam piscium capturam, & mensam D
ipsis à Christo paratam, hæc addit: Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Si-
mon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei:
Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine,
tu scis quia amo te. Dicit ei iterum: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis,
PETRI PISCATIO. amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine tu
omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oues meas.] Iam ipsa piscatione typus
quidam ac figura Petri primatus fuerat præsignata, dum ipse primus piscandi iniit con-
silium, & piscationem aggreditur: & licet alij simul rete iactarent in mare, & ad littus
traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri solius fuit opus: Ascendit (in-
quit Ioannes) Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum
quinquagintatribus. Et cùm tanti essent, non est scissum rete.] Quem igitur piscationis E
symbolo nouimus coryphæum Apostolorum, Dominus alia ab his diuersa metaphora,
gregis scilicet atque pastoris, eumdem vniuersalem totius Ecclesiæ demonstrat esse pa-
storem. Iam olim prædixerat: Tu vocaberis Cephas] Petra scilicet, super quam suam
esset ædificaturus Ecclesiam. Rursus eidem ipsi pollicitus erat claues, dicens: Tibi dabo
CCII. claues regni cælorum.] in præsentiarum verò hæc feliciùs implens, ait: Pasce agnos
QVAE COMMVNIA APOSTOLIS OMNIBVS. meos: Pasce oues meas.]
Sicut enim quæ ceteris Apostolis æquè ac Petro contulit, & communia omnibus es-
se voluit, euidenter expressit; nimirum cùm dixit de his quæ ad sacrificium pertinent:
[f] *Luc. 22.* Hoc [f] facite in meam commemorationem] & quæ ad verbi prædicationem, quæque ad
[g] *Matt. 28* baptismum: Euntes [g] docete omnes gentes, baptizantes eos] quæ insuper ad remissio-
[h] *Matth. 18* nem peccatorum spectarent: Quæcumque [h] alligaueritis super terram, erunt ligata &
in cælo:

A in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo] vel cùm dixit:
Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum re-
tinueritis, retenta sunt] siue cùm [a] aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas: Ita [a] *Luc. 24.*
etiam quæ peculiaria voluit esse Petri, apertè significauit, siue cùm dixit: Tu vocaberis [b] [b] *Ioan. 1.*
Cephas] vel cùm ait: Tu [c] es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam] [c] *Matth. 16*
aut cùm subdit: Et tibi dabo claues regni cælorum] ac denique cùm eadem modò perfi-
ciens atque adimplens ait [d]: Pasce agnos meos, & pasce oues meas.] [d] *Ioan. 21.*

Ex his igitur videas, Dominum nostrum, certo quodam discrimine adhibito, quæ CC III.
communia essent omnibus Apostolis, & quæ Petro tantummodo contulisset, egregiè
distinxisse: vt non mireris, si eadem adhibita distinctione, Patres dixerint aliquando,
omnes Apostolos pari fuisse præditos potestate; aliquando verò, Petrum ceterorum ca-
B put, & principem: vt Cyprianus [e] fecisse videtur, cùm secundùm germanam lectionem [e] *Cyprian. de vnit. Eccles.*
sic ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super istam pe- PETRI PRIMATVS.
tram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi dabo
claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis; & quæ-
cumque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Et iterum eidem post resurre-
ctionem suam dicit: Pasce oues meas. Super vnum illum ædificat Ecclesiam suam, &
illi pascendas mandat oues suas. Et quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem
suam parem potestatem tribuat, & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: Ac-
cipite Spiritum sanctum: si cui remiseritis peccata, remittuntur illi; si cui retinueri-
tis, retinebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, &
vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem, sua auctoritate disposuit. Hoc erant
C vtique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potesta-
tis: sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Eccle-
sia, & cathedra vna monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui
ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam
in Cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est
columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ vni-
tatem qui non tenet, tenere fidem se credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit; qui ca-
thedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit?]
hæc Cyprianus: qui & multa alia in eamdem sententiam, cùm ibi, tum alijs in locis piè
eruditeque admodum coagmentat: qui & sæpè [f] firmiter contestatur, non aliunde [f] *Cyprian. ad Corn. epist. 55. ad Rogat. epist. 65. ad Flo. Pupian. 69.*
obortas hæreses esse, ac nata schismata, quàm inde, quòd vnus in Ecclesia Dei sacerdos,
D qui Christi vice fungatur, non cogitetur, ac pariter cognoscatur; quem esse Petri suc-
cessorem Romanum Pontificem, pro constanti & absque aliqua controuersia sæpiùs
asseuerat.

Assertæ distinctioni etiam æquè respondet, quòd S. Hieronymus modò super omnes CC IV.
Apostolos fundatam dicit Ecclesiam, paremque eosdem adeptos à Domino potestatem: PATRVM ASSERTIONES.
modo verò Petrum caput & principem appellat Apostolorum, ac super eum fundatam
testatur Ecclesiam. Vt in primis cùm ait [g]: At dicis: Super Petrum fundatur Ecclesia. [g] *Hier. aduers. Iouin. lib. 1.*
licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum [h] *Hier. eod. lib. 1. epist. 54. ad Marcellã epist. 57. ad Damas. & lib. 1 contra Pelag. In Mat. c. 16.*
accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duo-
decim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.] hæc Hieronymus,
qui & alias [h] pluries super Petrum fundatam esse tradit Ecclesiam, eumque principem [i] *Contra Pelag. lib. 1. De Script. Eccl. c. 1. in Petro. In epist. ad Galat. c. 5. In epist. ad Ephes. c. 1.*
E Apostolorum & Ecclesiæ sæpè nominat: cuius [k] successori qui non communicat, esse ab [k] *Hier. ad Damas. epist. 57.*
Ecclesia Catholica alienum, nec esse Christi, sed Antichristi, graui assertione confirmat. [l] *Chrys. in Ioan. hom. 87.*
Ioannes [i] Chrysostomus, dum de his agit verbis, quibus Christus affatus est Petrum, hæc
ait: Quid tandem, aliis omissis, de his dumtaxat Petrum affatur? Os erat Apostolorum,
& princeps & vertex ipsius cœtus; propterea & Paulus eum præter alios visurus ascen-
dit: simul vt ei ostenderet iam sibi fiduciam habendam: tamquam enim negationis ob-
liuisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit, neque exprobrat,
sed tantùm dicit: Si amas me, fratrum curam suscipias.] hæc Chrysostomus, alludens,
vt apparet, ad illud à Domino Petro dictum [m]: Et tu aliquando conuersus confirma fra- [m] *Luc. 22.*
tres tuos.] CCV.

Ceterùm vt ad sententiam S. Hieronymi reuertamur, qua dicit cunctos Apostolos
claues regni cælestis accepisse: sic eam accipiendam esse existimamus, vt Apostoli æquè

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac Petrus earumdē clauium vsum habuerint, ordinaria potestate scilicet dimittendi peccata. Verùm quod spectat ad supremum dominium & auctoritatem, quam per clauium traditionem significatam esse ex claue [a] Dauid satis confirmatur: constat Euangelij testimonio, Petro tantummodo à Domino tūc temporis fuisse promissas, ac Petro dumtaxat esse datas, atque sic supremam potestatem, hoc ipso scilicet tempore, cùm à Domino eidem vniuersus grex pascendus committitur. Vnde Optatus [b] Mileuitanus: Bono vnitatis, inquit, beatus Petrus (cui satis erat, si postquam negauit, solam veniam consequeretur) & præferri omnibus Apostolis meruit, & claues regni cælorum communicandas ceteris solus accepit.] & post nonnulla: Stant tot innocentes, & peccator accipit claues: vt vnitatis negotium formaretur, prouisum est vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores, & quæ necessaria est, vnitas esse non posset.] hæc ille, & alia plura id genus: qui [c] & non semel expresè fitmiterq; testatur, vniuersalem totius Ecclesiæ præfecturā, quam à Christo Petrus est consecutus, transfusam esse in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos successores, vt cùm hæc ait: Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus: in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent; vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus. Sedit prior Petrus, cui successit Linus, &c.]

[a] Isa. 22. Apoc. 3.

CCVI. DIFFERENTIA INTER PETRVM ET ALIOS APOSTOLOS.

[b] Optat. contra Parm. lib. 7.

[c] Optat. contra Parm. lib. 1. & 2.

Et vt agamus exemplo prudentis patrisfamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera, his addamus quæ scribit sanctus Bernardus ad Eugenium Romanum Pontificem, cùm ait: Tu es, cui claues traditæ, cui oues commissæ sunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosiùs, quanto differentiùs vtrumque præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos. Tibi vniuersi crediti sunt, vni vnus: nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vnde id probem, quæris? Ex verbo Domini. Cui etiam non dico Episcoporum, sed & Apostolorum sic absolutè, sic indiscretè totæ commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed designasse omnes? &c.] Sic igitur cùm omnes Christi oues & agnos Petrus à Domino post resurrectionem eius pascendos acceperit, vniuersi gregis pastoris nomen est consecutus, quod nemini Apostolorum constat esse concessum. Vnde Arnobius [d] hæc in eam sententiam, & quidē egregiè: Apostolo pœnitenti succurritur, qui est Episcoporum Episcopus: & maior gradus redditur ploranti, quàm sublatus est deneganti.] addit. Quod vt doceam, illud ostendo, quòd nullus Apostolorum pastoris nomen accepit. Solus enim Dominus Iesus Christus dicebat: Ego sum pastor bonus. & iterum: Me, inquit, sequuntur oues meæ. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro pœnitenti concessit; & ter negatus, negatori suo hanc, quam solus habuit, tribuit potestatem.]

[d] Arnobius in Psal. 138.

CCVII. PAVLVS IN QVO MINOR PETRO.

[e] Leo epist. ad Anast. Episcop. Thessalon.

[f] Greg. lib. 4. epist. 38.

[g] Greg. in lib. 1. Reg. c. 4.

Sed & sanctus Leo [e]: Inter beatissimos Apostolos, inquit, in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & cùm omnium par esset electio, vni tamen datum est vt ceteris præmineret; de qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio.] Gregorius [f] itidem: Certè, ait, Petrus Apostolus primum membrum sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ est: Paulus, Andreas, Ioannes, quid aliud quàm singularum sunt plebium capita?] hæc quidem secundùm dictam distinctionem, habita ratione eorum quæ præ ceteris à Domino collata sunt Petro: cùm alioqui quod pertinet ad Apostolicum munus Euangelij prædicandi, atque peccata soluendi, æquè omnes Apostolos plenissima potestate in vniuersum mundum missos esse, idem ipse Gregorius [g] profiteatur: qui & eadem ratione, Paulum Apostolum caput Gentium effectum esse, & totius Ecclesiæ principatum obtinuisse, testatur. Ceterùm quantumlibet amplissimus fuerit eius Apostolatus, quem accepit ad Gentes saluandas; tamen nihil est, quod potestate æquari possit principi Apostolorum omnium Petro, quem cùm præfecerit Dominus vniuerso gregi, Gentes etiam eiusdem subdidit potestati: futuræ enim erant & ipsæ Christi oues, de quibus ait aliquando [h]: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.]

[h] Ioan. 10.

Cùm

A Cùm itaque nonnisi omnium ouium dicat vnum ouile esse futurum, vnumq. pastorem, cuius Dominus oues suas omnes & agnos curæ subiecerit: illum ipsum fuisse Petrum, nec alium præter ipsum, eadem potestate qua ipsum, in vniuersali Ecclesia vnicum institutum esse pastorem, ex his quæ dicta sunt, neminem puto, nisi forte delirum & mente captum, non intelligere. Nec quia Petrus eos potissimum, qui ex circumcisione erant, erudiendos suscepit, angustioribus finibus Apostolatum suum amplissimum coarctauit: sicut nec cùm Dominus de se dicat atque profiteatur, non esse missum nisi ad oues quæ perierunt ex domo Israel, excluditur hereditate Gentium, quam postulauit à Patre, vt non æquè Gentium ac Iudæorum pastor esse dicatur.

CCVIII. PETRI POTESTAS PRO PACATA AD POSTEROS.

B Est igitur Christi ouile vnum, eiusdemque pastor vnus, idemque Petrus electus à Domino, ac maxima omnium præfectura nobilitatus: quam ne extincta esse cùm Petro, & vnius tantùm hominis vita superstite Christi Ecclesiam perdurasse; ac subinde gregem sine pastore, corpus sine capite, fundamentum sine structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse, stultè nimis æquè ac impiè dicere cum Ethnicis cæteris quæ Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eamdem collatam à Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros eius cathedræ successores esse deriuatam. Istud ipsum denique est, quod Augustinus [a] sæpe testatur, Dei Ecclesiam in Petro clades accepisse, & in se Petrum totius Ecclesiæ figuram repræsentasse: ne videlicet tantum munus videretur in Petri personam solummodo esse collatum, ac cùm illo pariter extinctum; sed potiùs in ipsum, tamquam in totius corporis caput mysticum, quod non extingueretur, sed semper viueret in successoribus. Vnde idem ipse Augustinus ad cathedram Petri sæpè prouocat Donatistas, vt cùm scribit ad Generosum his verbis [b]: Si, inquit, ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certiùs & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim succedit Linus, &c.] Post recensitos singulos Romanos Episcopos, Petri successores, vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat, hæc subdit: In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro, vsque ad Anastasium, qui nunc eamdem cathedram sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis, quibus Dominus prouidens ait de præpositis malis: Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite.] Ex quibus liquet, priuilegia sic à Christo fuisse Petro concessa, vt idem ipse velut persona propria exprimeretur in singulis successoribus, atque in Ecclesia viueret semper; nec eiusmodi veri, atis signum posse successoris alicuius criminibus vmquam vel leuiter labefactari.

[a] Aug. in Ioan. tract. 50. & 124. & alijs locis.

[b] Aug epist 165

CCIX. Id ipsum de Petro, ac de Romanæ Ecclesiæ Pontificibus testati sunt, quotquot ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ extiterunt nostrarum rerum Catholici tractatores, & quotquot etiam fuerunt vmquam sacra Concilia in Spiritu sancto legitimè congregata: hoc ipsum omnes denique Sancti, quorum vita est illustrata miraculis, sunt semper absque aliqua dubitatione professi. Non est autem præsentis instituti prædictorum omnium singula hic intexere testimonia: nam cœpta atque inita semel rerum gestarum tractandarum ratione, ab ea diuelli non patimur: cùm alioqui eadem ipsa in nostrorum Annalium singulis ferè annis recensendis lector inueniat vbiq; testata, ac facile explicata. Hæc verò summatim perstricta in præsentiarum prætermisisse minimè oportuit, quod in præfatione polliciti simus, non tantùm res gestas prosequi, sed ipsius Ecclesiæ institutionis originem, & quæ ad eam spectant ordinationes atque traditiones, iisdem nostris Annalibus interserere. His igitur sic cursim explicatis, quæ reliqua sunt narrationis Euangelicæ prosequamur.

CCX. Post hæc omnia de primatu Petri à Domino stabilita; quo ipse genere mortis ad postremum clarificaturus esset Deum, eidem prædixit: quem & quod curiosè de Ioannis futuro statu perquireret, Dominus ab ea rogatione dimouit. Hæc cùm narrasset Ioannes, suo Euangelio finem imponit, multa (vt ipse testatur) prætermittens: satis enim sibi visa sunt ea quæ scripsit, tum ad veritatem Euangelicam adstruendam, tum etiam ad hæreticos arguendos, quorum causa eiusmodi susceptisse negotium, Hieronymus [c] & alij attestantur. Iam verò sequitur, rerum ac temporum ordine, celeberrima omnium Domini illa manifestatio in Galilæa, in monte facta, qui Tabor fuisse ab omnibus existimatur:

[c] Hieron. de scrip. Eccles. in Ioan.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN MONTE MANIFESTATIO CHRISTI.

[a] *Matth.28* de qua agens Matthæus [a], hæc ait: Vndecim autē discipuli abierunt in Galilæam in mon- A
tem, vbi constituerat illis Iesus, &c.] Porrò non ille tantùm discipulorum numerus, qui
Hierosolymis in Galilæam profectus est, tunc interfuit: sed ferè quotquot videbātur fuisse in Christo credentes, nimirum post Apostolos, ac septuagintaduos discipulos, reliqui
omnes qui tam in Iudæa, quàm etiam in Galilæa Christi fidem fuerant amplexati, eidem
manifestationi omnium celeberrimæ præsentes fuere: hanc enim omnes ferè existimant
[b] *1. Cor. 15.* fuisse illam, cuius meminit Paulus Apostolus [b], dum ceteras numerans ait: Visus est Cephæ, & post hoc vndecim: deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsque adhuc, quidam autem dormierunt.] Hæc enim non sicut reliquæ à Domino factæ manifestationes, inopinatò & præter spem accidit; quæ quidem à
Domino primùm prænunciata, & locus in quo agenda esset, ab eo destinatus ac constitutus est; quæ etiam ab Angelo post resurrectionem fuerat indicata, ac Apostolis per B
mulieres significata. Quamobrem certa dies ab Apostolis putatur esse condicta, qua prædicti omnes vno loco ese sisterent, atque aduenientem Dominum expectarent. Cùm
[c] *Matth.28* igitur illuc venissent, inquit Matthæus [c], videntes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, &
Filij, & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui vobis: & ecce
ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.] hactenus Matthæi Euangelium.

CCXI. APPARITIO FACTA IACOBO.

Quòd verò post hæc addit Paulus, apparuisse Dominum Iacobo: nulla penitus de ea
re apud Euangelistas habetur mentio: quæ verò ex Euangelio Nazaræorum à Hieronymo [d] recitatur Iacobo fratri Domini facta manifestatio, contigisse creditur prima die, & C
existimatur esse ab hac diuersa, quæ remanet prorsus obscura. Quòd insuper adhuc manifestationem aliam post eam omnibus Apostolis factam esse idem Paulus affirmat, proculdubio illam nouissimam omnium esse credimus, quæ à Marco [e] Euangelista ac Luca [f] narratur, licet ab aliis alio loco ponatur. Postquam enim è Galilæa Hierosolymam Apostoli
sunt reuersi, eiusmodi manifestationem Domini contigisse Lucas non obscurè significat ex verbis Domini, quibus iussi sunt Apostoli manere in ciuitate, donec acciperent Spiritum sanctum: cùm aliàs, antequam inde recessissent, admoniti essent ab Angelo proficisci in Galilæam: vt manifestè appareat, post reditum è Galilæa Hierosolymam, factam esse.

[d] *Hier. de script. Eccles. in Iacobo c. 2.*
[e] *Marc. 16.*
[f] *Luc. 24.*

CCXII. DE NOVISSIMA MANIFESTATIONE.

Apparuisse autem hac vltima vice Dominum Apostolis recumbentibus, Marcus te-
statur, cùm ait: Nouissimè recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incre- D
dulitatem eorum, & duritiam cordis.] Lucas de eadem mensa testari videtur, dum ait:
Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic
aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis.
Et cùm manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis:] ac subinde ex Scripturarum testimonio suam resurrectionem confirmans, tunc aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas, admonuitque ne inde secederent, sed Hierosolymis manerent, donec induerentur virtute ex alto. quibus dictis, educens eos foras, Bethaniam versus, eleuatis
manibus benedixit eis, & cælum conscendit. Hæc omnia Lucas, sed pluribus Marcus; qui (vt diximus) de hac nouissima Domini manifestatione agens, dixisse adhuc Apostolis ait: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui
crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabi- E
tur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eicient, &c.] addit demum: Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.] vt ex his manifestè appareat, vnam eamdemque manifestationem à Marco & Luca descriptam, eamdemque esse nouissimam, de qua quod alter scripsisse videretur, vel prætermisisse, alter tacuit vel expressit. Quin & Lucas, quod tam Marcus quàm ipse etiam in narratione Euangelica præteriisse visi essent; scribens postea Acta Apostolorum, ipso eorum exordio superaddidit, dicens [g]: Igitur
[g] *Act. 1.* qui conuenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, &c.]

At quo-

A At quoniam hac sua nouissima manifestatione, præter alias dotes quas Christus Do- CCXIII. DVAE CONCESSAE ECCLESIAE DOTES.
minus noster suæ Ecclesiæ liberaliter contulit, duas superaddidisse videtur, vnam à Marco positam, alteram verò à Luca enarratam; illam de operatione miraculorum collatam Fidelibus, quæ communis omnibus Christianis esse posset, istam de diuinarum Scripturarum intelligentia Apostolis tantùm peculiariter concessam: non possumus
leuiter sic rem percurrere, vt non aliquantulum ciusmodi dona consideremus: quæ eò quòd nonnisi in Ecclesia Catholica reperiri, nec ab aliis vsurpari possint, meritò dotes Ecclesiæ sunt à Patribus appellata: sunt enim signa quædam firmiter inhærentia veræ Christi Ecclesiæ, quibus eadem ab hæreticorum conuentibus, Satanæ synagogis, distingui possit: quæ tamen sic ei data esse noscuntur, vt non singulis qui sunt in Ecclesia, sint concessa. non enim quibuscumque Catholicis est miraculorum gratia impartiB ta, vel semper: neque etiam omnes, qui loco Apostolorum successerunt Episcopi, assecuti sunt sensum & intelligentiam Scripturarum; vel eos ipsa semper excelluisse gratia fuerit necessarium. Nam sanctissimos Patres, quos Doctores Ecclesiæ ob illorum sublimem eruditionem meritò nominamus, quantumlibet ea Spiritus sancti gratia præ cereris imbutos esse liqueat, in interpretatione Scripturarum non semper ac in omnibus Catholica Ecclesia sequitur. Sed sic dicta Spiritus sancti charismata à Christo suæ Ecclesiæ concessa esse dicuntur, vt eius sint propria, nec penes alios, qui foris sunt, inueniri queant.

Et vt agamus de singulis. Quod in primis ad miraculorum virtutem spectat, num- CCXIV. DE DOTE MIRACVLORVM.
quam ad falsæ doctrinæ attestationem ab hæreticis aliquod factum aliquando miraculum reperitur, quod verè miraculum dici posset, vt suis locis inferiùs declarabimus.
C Cùm enim, quod ad eam rem pertinet, nihil aliud sit miraculum, quàm à Deo omnipotente patenter editum testimonium: secundùm quod & ipse Dominus aliquando ad eam confirmandam veritatem ait [a]: Vt autem sciatis quia filius hominis habet po- [a] *Marc. 2.*
testatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) tibi dico; Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam] vel cùm inculcat de testimonio Patris [b]: quod & San- [b] *Ioan. 7. 8. & 15.*
cti sæpissimè fecisse noscuntur. Certè penes quos veritas doctrinæ non est (quoniam Deus verax est, nec fallere, nec falli potest) nec per miracula facta diuina attestatio vmquam accedet: repugnant enim & omnino contraria sunt inter se, vt veritas mendacio adstipuletur, ac Deus consentiat falsitati. Ceterùm quotiescumque expedire visum est ad confirmationem veræ doctrinæ, & vtilitatem electorum, ac reproborum confusionem, exhiberi miracula; Deus numquam Ecclesiæ suæ defuit, nec deerit, cùm se ipsum (vt ait Apo-
D stolus [c]) negare non possit. Suppetunt innumera de his exempla, quæ suis locis secun- [c] *2. Tim. 2.*
dùm temporum ordinem opportuniùs enarrabimus: addemus pariter de nonnullis hæreticis, qui eiusmodi dotem Ecclesiæ æmulantes, gratiam miraculorum affectantes, per fictionem saltem, cùm non liceret per veritatem, eam vsurpare conati sunt; sed confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

Quod autem pertinet ad intelligentiam Scripturarum à Christo collatam Apostolis, CCXV. DIVINARVM SCRIPTVRAE ALTITVDO.
ac transfusam per eosdem in sanctam Ecclesiam: nemo tanti muneris amplitudinem facilè mente concipiet, nisi quæ eiusdem sit Scripturæ altitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, perfectè nouerit. Ecce enim, qui tam immensum pelagus nauigarunt (quod ait Psalmista [d]) facientes operationem in aquis multis, viderunt mirabilia in profun- [d] *Psal. 106.*
do. Audi quid de his, quod didicit experimento, Augustinus [e] testetur: Tanta est, in- [e] *Aug. ad Volus. epist. 2.*
E quit, Christianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte ætate vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: non quòd ad ea quæ necessaria sunt saluti, tanta peruenia-
tur difficultate; sed cùm quisque ibi fidem tenuerit, sine qua piè recteque non viuitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solùm in verbis quibus ista dicta sunt, verùm etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cùm consummauerit homo, tunc incipit.] hæc Augustinus. Gregorius [f] etiam in [f] *Greg. in Ezech. homil. 17*
eamdem sententiam: Multa quidem, inquit, in illa ita aperta sunt, vt pascant parauulos: quædam verò obscurioribus sententiis, vt exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta, plus grata sint. Nonnulla autem in ea ita clausa sunt, vt dum ea non

intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligimus,agnoscentes infirma nostræ cæcitatis,ad humilitatem magis quàm ad intelligentiam proficiamus. Sunt enim quædam,quæ ita de cælestibus loquuntur,vt solis illis supremis ciuibus in patria sua persistentibus pateant, ac necdum nobis peregrinantibus reserentur,&c.] A

CCXVI. DE DIVINAR SCRIPTVRAE INTELLIGENTIA.

Quamobrem Patres omnes æquè consentiunt,sensum diuinæ Scripturæ,absque mentis illustratione diuinitus facta, posse percipi,impossibile esse: vnde apud Iustinum [a] martyrem diuinus catechista hæc in eam sententiam : At tu, inquit, votis & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta : neque enim ab aliquibus perspiciuntur atque intelliguntur,præterquam si cui Deus & Christus eius concesserit intelligentiam,] hæc ad Iustinum philosophum incognita, sed à Deo missa persona, quæ illum imbueret Christiana fide, locuta est. Irenæus [b] hæc etiam : Scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe à Verbo Dei & Spiritu eius dictæ : nos autem secundùm quod minores sumus & B nouissimi à Verbo Dei & Spiritu eius,secundùm hoc & scientia mysteriorum eius indigemus. Et non est mirum, si in spiritualibus cælestibus,in his quæ debent reuelari,hoc patimur nos: quandoquidem etiam eorum quæ ante pedes sunt(dico autem quæ sunt in hac creatura,& quæ conteruntur à nobis,& videntur,& sunt nobiscum)multa fugerunt nostram scientiam, & Deo hæc ipsa committimus.] Chrysostomus [c] eadem his verbis: Neque enim vel syllaba, vel apiculus est in sacris litteris,in cuius profundo non sit grandis quispiam thesaurus: proinde nobis opus est diuina gratia ducamur, & Spiritu sancto illustrati,eloquia diuina adeamus. Neque opus habet diuina Scriptura hominum sapientia, vt intelligatur, sed reuelatione Spiritus ; vt hausto inde vero sensu,magnum nobis hinc lucrum accrescat.] hæc ille. Id denique ceteri omnes Ecclesiasticarum rerum scriptores : quippe qui sciant Petrum [d] Apostolorum principem sic esse locutum:Hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia:sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.] Quomodo igitur eædem diuinæ Scripturæ,alio spiritu ab eo quo scriptæ sunt, possent intelligi ? Vnde & Gregorius [e] in illa Domini verba ad Ezechielem : Comede volumen istud. Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo]Hoc ipsum,inquit,sumere,nostrarum virium non est,nisi ipse cibauerit,qui vt comedatur iussit. Ille enim cibatur, qui per se edere non potest : & quia ad capienda verba cælestia,idonea nostra infirmitas non est,ipse nos cibat, qui nobis in tempore mensuram tritici temperat; quatenus in sacro verbo dum hodie intelligimus quod hesterna die nesciebamus, cras quoque comprehendimus quod hodie nescimus, per diuinæ dispensationis gratiam quotidiano alimento nutriamur. Omnipotens enim Deus quasi toties D ad os cordis nostri manum porrigit, quoties nobis intellectum aperit, vt cibum sacri eloquij in nostris sensibus mittat : cibat ergo nos volumine, cùm sensum nobis Scripturæ suæ dispensando aperit,& eius dulcedine nostras cogitationes replet.]hæc Gregorius.

[a] *Iust. martyr de verit. Christ. religionis.*
[b] *Iren. aduers. hæres. lib. 2. c. 47.*
[c] *Chrysost. hom. 21. in Genesim.*
[d] *2. Pet. 1.*
[e] *Greg. in Ez. ec. homil 10.*

CCXVII. LAPSVS MVLTORVM VNDE.

Alia multa id genus in eamdem sententiam à Patribus dicta sunt, quæ, ne nimia prolixitate simus onerosi, consultò prætermittimus. Hic itaque lapis est offensionis, & petra scandali : quotquot enim temeraria præsumptione, proprij ingenij freti viribus, non per ostium (quod tantùm clauis Dauid cùm aperit, nemo claudit ; & cùm claudit, nemo aperit)ad diuinam Scripturam sibi aditum patefaciunt, vt fures habendi sunt & latrones ; quippe qui spiritu inflati superbiæ, profundis offusi tenebris, errantes in inuio & non in via, hæresum auctores vel sectatores esse inueniuntur : Quos, in- E quit Gregorius [f], ad intellectum prauum intentio peruersa non raperet, nisi priùs superbia inflaret. Dum enim se præ ceteris sapientes arbitrantur, sequi alios ad meliùs intellecta despiciunt;atque vt apud imperitum vulgus scientiæ sibi nomen extorqueant, studeant summopere & ab aliis rectè intellecta destruere, & sua peruersa roborare.] hæc ipse.

[f] *Greg. curr. past. part. 3.*

CCXVIII. REDARGVITVR CAECA PRAESVMTIO.

Quantumlibet igitur quis sit moribus vitæ sublimis, eruditione præclarus, ingenij acumine pollens, adde si placet, ab aliquo cælesti Angelo, immo etiam ab ipso Deo quolibet modo edoctus & eruditus : adhuc tamen aliquid sibi deesse, vt apud alios fidei firmitate constare debeant quæ tradit, intelliget ; donec eadem illa ab Ecclesia Catholica fuerint cognita & confirmata : ipsa enim non modò priuata cuiuspiam scripta probare, sed & quæ sint canonica, definire consuecuit. hac de causa, inquit Augu-

A Augustinus [a] de Paulo quòd à Deo licet instructus,mittitur ad Ananiam; item addit de Cornelio Centurione,qui ab Angelo traditur Petro imbuendus. & ipse Paulus [b] qui hoc didicit,docens alios,de se ait, scribens ad Galatas, quòd cùm non ab homine,sed à Deo accepisset Euangelium;tamen Hierosolymam ascenderit,vt illud conferret cum Apostolis. Idemque ex his quæ fecerat, alios similiter docens: Sed licet nos, inquit,aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euãgelizauimus vobis, anathema sit.] Itaque sicut(quod ait Augustinus [c]) diuina Scriptura demonstrat Ecclesiam:ita & Ecclesia diuinam Scripturam interpretatur. Nonnisi Ecclesiæ Scripturas esse, Tertullianus [d] agēs aduersus hæreticos,monstrat. Vnde & meritò Augustinus [e]: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem,nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas.]Cuius ergo sunt Scripturæ diuinæ,eiusdem esse etiam illarum interpretationem,quis neget? Est igitur so- B lius Ecclesiæ munus,non tantùm diuinarum Scripturarum veram intelligentiam assequi, sed & cuncta quæ ad illas pertinent,cognoscere,simulque vera probare,& quæ sunt falsa reiicere. Sed in his non ampliùs immorandum.

[a] *Aug. de doct. Christ. lib. 1.*
[b] *Galat. 1.*
[c] *Augustī. contrà Cres. lib. 1. c. 33.*
[d] *Tertull. de præscript.*
[e] *Augustī. contrà epist. Manich. c. 5.*

CCXX. RITVS BENEDICENDI.

Cùm eiusmodi munera Christus Redemptor noster vltima sui manifestatione (vt vidimus) impartitus esset Ecclesiæ ; iam proximè ascensurus in cælum, eleuatis manibus suis, inquit Lucas [f], benedixit eis.] Hoc quippe signum, vt eleuatis manibus benedictio traderetur, apud Hebræos in vsu fuisse apparet : nam & de Aaron [g] legitur, quòd extendens manum ad populum, benedixit ei. Diuini numinis imprecationem eo actu significari solere,satis expressum habemus in Exodo [h], dum extensione manus ea signa à Moyse & Aaron fiebant. Vsu receptum est, haud aliunde quàm ex traditione Apostolorum, apud Christianos etiam ; vt benedicendo, manum extendant,ac insuper C crucis signum eadem manu deducant. Sed de crucis signo opportuniori loco dicemus inferiùs.

[f] *Luc. 24.*
[g] *Leuit. 9.*
[h] *Exod. 8.*

CCXXI. DE ASCENSIONE DOMINI.

Factum est igitur (inquit [i] Lucas) cùm benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum.] In Actis [k] autem idem hæc paulo fusiùs his verbis : Et cùm hæc dixisset, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum,ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis,qui & dixerunt : Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Tunc reuersi sunt Hierosolymam à monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, sabbati habens iter.] quantum autem esset sabbati iter, hæc, qui ex secta Pharisæorum essent, solebant dicere : Rab. Achiba, & Simeon, & Hillel, magistri nostri tradiderunt nobis, vt D bis mille pedes ambularemus in sabbato.] hæc apud Hieronymum [l]. Sed apud Suidam [m]: Sabbati via est, inquit, duorum millium cubitorum : tanto enim spatio arca castra antecedebat, ,tantoque interuallo, quibus id fas erat, arcam mouebant in sabbato.] hæc ibi.

[i] *Luc. 24.*
[k] *Act. c. 1.*
[l] *Ad Algasiam epist. 151. q. 10 in Suid. verbo σαββάτου ὁδὸς*

CCXXII. ITER SABBATI.

Ceterùm quòd mons Oliueti non ampliùs mille passibus (quod Beda & alij tradunt qui scripserunt de locis sanctis) ab Hierosolymis distet : quantum iter sabbati esset, ex eo facilè metiri licet. Verùm quòd Iosephus [n] de Romanis agens, qui primò Hierosolymam obsederunt, dicat montem Oliueti sexto ab Hierosolymis distare stadio ; quarta parte minus vno milliario fuisse iter sabbati, dici posse videtur. Sed longè minus erat illud iter sabbati Pharisæorum positum à Hieronymo, nempe duorum millium pedum: nam si stadium (quod scribit Plinius [o]) habet sexcentos & vigintiquinque pedes, sex E stadia continent ter mille septingentos quinquaginta pedes. Sed missa istæc. De eadem ipsorum reuersione item Lucas in Euangelio habet hæc verba : Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno.] Quòd verò addit : Et erant semper in templo,laudantes & benedicentes Deum] iunxisse prædictis, quæ postea facta sunt, certum est: sicut & cùm de ascensione locutus esset Marcus, mox subdit [p]: Illi autem profecti prædicauerunt vbique,&c.] cùm alioqui de Apostolis & discipulis constet, decem illis diebus qui medij sunt ab ascensione Domini vsque ad Pentecosten, non alibi quàm in domo vna mansisse.

[n] *Ioseph. de bello Iud. lib. 6. c. 2.*
[o] *Plin. lib. 2. c. 23.*
[p] *Marc. 16.*

CCXXIII.

Ex quatuor Euangelistis Marcus tantùm & Lucas de ascensione Domini meminerunt. quæ enim ab aliis prætermissa vel dicta essent, ab aliis addita vel tacita vt plurimum fuisse,ex eisdem Euangelistis exploratissimum est. Multa præterea obuoluta silentio remansisse, satis testatur Ioannes [q], qui nouissimus omnium Euangelium scripsit, q. Ioan. 20. 21.

& quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quæ ab alijs eo argumento litteris commendata essent, probè nouit; dum his vtitur verbis: Multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.] rursum hæc ille in fine: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.] Vt ex his videas eam iniisse rationem Euangelistas in Euangelica historia conscribenda, vt non singulas res gestas susciperent enarrandas, sed quantum satis esset ad fidem adstruendam; & ex eius operibus demonstrarent (quod ait Ioannes) ipsum Iesum esse Christum Filium Dei, satisq; ea esse ad salutem, vt sic credentes vitam haberent in nomine eius. At quoniam scimus eiusmodi Euangelistæ sententiam à Christianæ religionis hostibus solitam derideri, ipsumq; Ioannem sugillari, quòd ea hyperbole vsus in historia, minùs perfunctus sit partibus perspicacis historici: operæpretium ducimus, quid de ea re Isidorus[a] ad Aphrodisium scripserit, hic intexere:

DE IOANNIS HYPERBOLE

[a] *Isidor. Peluf. lib. 2 epist. 99.*

CCXXIV. Quoniam, inquit, Iudæus quidam (vt ad me scripsisti) inscitiæ plenus, diuinum Euangelistam, quòd vis verbis vsus sit: Ne ipsum quidem mundum capere posse arbitror eos, qui scribendi sunt, libros: hyperbolicæ locutionis damnans, negotium tibi facessit: operæpretium est ex veteri Testamento, quod ipse quoque probat, ac diuinum existimat, ea quæ per hyperbolem dicta sunt, in medium producere; vt ille intelligat, Euangelistam quoque veterem illam Scripturam sequentem ea scripsisse quæ scripsit. Quidnam igitur scriptum sit, discamus. De Cananæis quidem vrbibus[b]: Vrbes muro cinctæ sunt vsque ad cælum. De terra autem eorum dictum est[c]: Terram fluentem lacte & melle. Denique de nauigantibus[d]: Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos. Hæc igitur ille rusticè sapiens exponat, non ad allegoriam confugiens, nec moralem sensum afferre studens, sed res ipsas explicans. Quod si non potest, (necesse enim est, vt vel hæc hyperbolicè dicta esse fateatur, vel interpretatione opus habere) quid est, quamobrem extremæ inscitiæ aduersum se argumentum præbens, Euangelistam carpat? qui etiam si hyperbolem adhibuisse videatur, eam tamen mitigauit, dum dixit, puto. Etenim illic quidem mera est hyperbole, hic autem temperata: nec eam simpliciter dimisit, sed castigauit ac leniuit. Porrò qui hyperbolas castigat, duplicem rem facit: nam & cupiditatem suam indicat, & veritatem attingit. Quia illud quoque probabile est, ne hyperbolicè quidem hoc dictum esse. Neque enim dictum est, Iesum multa quoque alia signa in hoc mundo fecisse, sed indefinitè, fecisse. Sunt autem alia ipsius miracula hoc mundo antiquiora, quæ quidem nec scripto, nec libris tradi possunt, non modò propter multitudinem & magnitudinem, sed etiam quia sermonis & mentis viam superant. Quis enim cælestium agminum naturam, ordinem, ornatum, concordiam, concinnationem, charitatem, pacem referre poterit, aliaque omnia, quæ ne enumerando quidem recenseri possunt?] hæc Isidorus.

[b] *Deut. 1.*
[c] *Exod. 3.*
[d] *Psal. 106.*

CCXXV. Ioannes igitur, qui à diuinitate Filij Dei exorsus est Euangelium, cùm ad calcem illud perduxit, vltima prioribus iungens, ineffabilia dicit esse illius opera, per quem omnia, vt præfatus erat, facta sunt, & sine ipso factum est nihil: ac ita mira quadam concinnatione, quod aiebat Propheta[e]: Domine consideraui opera tua, & expaui] admirabili quadam, & quæ humanum captum superat, admiratione affectus, non tantùm quæ facta sunt in carne existente opera Iesu, sed quæ ab initio & ante sæcula sit diuinitate operatus, quantum homini licet, mente complectens, ea vltima periodo (quod scribendum susceperat) Filij Dei diuinitatem insinuat. Atque in hunc modum Ioannem hac etiam ex parte numeros omnes absolutissimi historiarum scriptoris absoluisse constat; quippe qui non quæ sunt hominis tantùm, sed quæ eiusdem Dei & hominis sunt gesta, enarranda suscepisset: sed cùm quæ Dei sunt, superent vires hominum, necessariò appositeque ea sibi vtenda fuit vltimo loco sententia. In hunc quoque sensum inuenimus Dionysium Alexandrinum in epistola priori aduersus hæresim Samosateni hunc locum explicasse, nempe Ioannem intellexisse de Christo Verbo: licet sciamus tam à dicto auctore, quàm ab Augustino[f], & aliis, alium adhuc esse allatum sensum illorum verborum; nimirum, mundum haud satis capere posse omnem perfectissimæ Euangelicæ prædicationis excellentiam. Ceterùm sicut nec cuncta Christi facta, ita multo minùs omnia dicta ab eo verba, Euangelistæ sunt prosecuti. Citat Paulus Apostolus Christi sententiam

[e] *Habac. 3. Secund. 72.*
[f] *August. in Ioan. tract. vlt.*

A tentiam ab illis prætermissam; cum Ephesios alloquens, sic ait[a]: Meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quàm accipere.] Rursus illa in ore multorum adhuc Domini versatur sententia: Estote probati nummularij.] recitat eam Hieronymus[b] sic scribens ad Minerium: Sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate: quod bonum est, tenete. & Saluatoris verba, dicentis: Estote probati nummularij.] vsurpat eamdem Cassianus: sed & illud: vbi te inuenero, ibi te iudicabo] & si quæ alia huiusmodi sit inuenire.

[a] *Act. 20.*
[b] *Hieron. epist. 152. in fin.*

Post sanctos Euangelistas, Iosephus[c] Iudæus reperitur, qui post annos quinquaginta Græco sermone res gestas Iudæorum est prosecutus: qui res etiam gestas Christi addens, eas his paucis perstrinxit: Eo, inquit, tempore fuit Iesus, vir sapiens (si tamen virum eum fas est dicere: erat enim mirabilium operator, & doctor eorum qui libenter vera susci-
B piunt, plurimosq; tam de Iudæis quàm de Gentibus sectatores habuit) Christus hic erat: quem accusatum à nostræ gentis Principibus, Pilatus cùm addixisset cruci, nihilominus non desiterunt eum diligere qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die viuus, ita vt diuinitus de eo vates hoc & alia multa miranda prædixerint: & vsque in hodiernum diē Christianorum genus ab hoc denominatum non deficit.] hæc Iosephus: cuius testimonium in peruetusto Iudæorum codice, in quo eius historiæ è Græco in Hebraicum translatæ, antiquitus scriptæ sunt, cùm hic Romanæ requireretur (ò perfidorum impudentiam!) abrasum inuentum est, adeò vt nulla ad excusandum scelus posset afferri defensio, cùm membrana ipsa id exclamare videretur. Habes eiusdem Iosephi de Christo testimonium ab Eusebio[d] recitatum, atque ab aliis compluribus.

[c] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 4.* IOSEPHI TESTIMONIVM.
[d] *Eusebius hist. lib. 1. c. 11.*

Ceterùm de rebus Christi ab eodem Iosepho scriptis, parum aut nihil est quod illi de-
C beamus: quippe qui temporum ordinem interuertendo, complura (vt superius est demonstratum) ambigua potius & obscura, quàm clara & certa reddidit. Vnde minùs diligentis historici munus exoluisse & hac in parte impleuisse iudicandus est; atque ex eo præsertim, quòd res nobilissimas tunc temporis gestas, ac summa memoria dignas, surda aure præterierit, atque sic obuolutas circumfusasque tenebris ignobiliter reliquerit. At certè credo, hunc, quatenus Christum Dei filium esse fatetur, nonnisi Dei virtute compulsum atque coactum fecisse: quandoquidem cùm agit[e] de immensa clade Iudæis à Tito illata, illius belli causam Iacobi potiùs necci, quàm Christi atroci supplicio adscribendam putauit: vt videre sit ipsum erga Christum & res Christianorum parum æquum, & sibi minimè constantem fuisse historicum. Hinc meritò de eo conqueritur Hegesippus[f] Iudaicarum rerum scriptor (non ille, vt falsò quidem multi exi-
D stimant, qui proximus fuit temporibus Apostolorum, sed, vt ex eius scriptis[g] probatur, qui scripsisse noscitur post tempora Constantini) sic dicens: Vtinam tam religioni & veritati attentus, quàm rerum indagini & sermonum sobrietati fuisset: consortem se enim perfidiæ Iudæorum etiam in ipso sermone exhibuit, quem de eorum supplicio manifestauit: & quorum arma deseruit, eorum tamen sacrilegia non dereliquit: deplorauit flebiliter ærumnam, sed ipsius causam ærumnæ non intellexit.] hæc iustè in eum expostulat Hegesippus. Quamobrem nemo, quæso, in deteriorem partem accipiat, si cuius frequenter adducitur testimonium, idem à me sæpiùs Iosephus sugilletur, ac mendacij arguatur; videarque fortasse hoc nomine pugnax & audax: cùm alioqui non ignorem laudatissimum haberi historicum, quem & noster Hieronymus[h] celebri ac præ-
E claro illo exornet titulo, cùm honoris causa Liuium Græcum appellat. Sed cùm multa ab eo aliter quàm ab Euangelistis esse scripta legantur, eumque etiam à se ipso interdum discrepasse reperiatur, vel aliis certioribus testimoniis erroris arguatur; plus æquo illi à me tribui, veritas quam profiteor, minimè patitur. Sed vt redeamus ad Hegesippum: idem in sua Anacephaleosi de morte & resurrectione Christi, Pilati Præsidis epistolam ad Claudium scriptam recitat: cui si qua est adhibenda fides, in titulo tamen certus est error, qui aliunde fortasse irrepsit, dum Claudium loco Tiberij positum habet: quamquam ante Imperium Idem Tiberius Claudius diceretur. est autem his verbis concepta.

[e] *Apud Euseb. hist. lib. 1. c. 22.*
[f] *Hegesipp. de Excid. Hierosol. in præfat.*
[g] *Idem lib. 3. c. 5.*
[h] *Hier epist. 22*

CCXXVII. DE FIDE IOSEPHI HISTORICI.

Nuper accidit, quod & ipse probaui, Iudæos per inuidiam se suosque posteros crude-
li condemnatione puniisse. Denique cùm promissum haberent patres eorum, quòd illis Deus mitteret de cælo Sanctum, qui eorum Rex meritò diceretur; & hunc se promiserit per virginem missurum in terram: Istum itaque, me Præside in Iudæa, Deus Hebræorum

CCXXVIII. DE RELATIONE PILATI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum cùm mississet, & vidissent eum cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dæmones ab hominibus fugasse, mortuos etiam suscitasse, imperasse ventis, ambulasse siccis pedibus per vndas maris, & multa alia fecisse: cùm omnis populus Iudæorum eum Dei filium esse diceret, inuidiam contra eum passi sunt Principes Iudæorum, & tenuerunt eum, mihique tradiderunt, & alia pro aliis mihi de eo mentientes dixerunt, asserentes eum magum esse, & contra legem eorum agere. Ego autem credidi ita esse, & flagellatum tradidi illum arbitrio eorum. Illi autem crucifixerunt eum, & sepulchro custodes adhibuerunt. Ille autem, militibus meis custodientibus, die tertio resurrexit. In tantum enim exarsit nequitia Iudæorum, vt darent pecuniam custodibus, & dicerent: Dicite quia discipuli eius corpus ipsius rapuerunt. Sed cùm accepissent pecuniam, quod factum fuerat tacere non potuerunt: nã & illũ surrexisse, testati sunt se vidisse, & se à Iudæis pecuniam accepisse. Hæc ideo ingessi, ne quis aliter mentiatur, & existimet credendũ esse mendaciis Iudæorum.] hactenus epistola: quæ quidem an eadem ipsa sit, quã à Pilato ad Tiberium tunc temporis scriptam esse constat, relinquimus lectoris prudentis iudicio.

CCXXIX. PILATVS RETVLIT AD TIBERIVM.

Certè quidem consueuisse Præsides prouinciarum res magni momenti, quæ contigissent in prouinciis, ad Imperatores scribere, mille exemplis exploratissimum est. Pilatum verò hæc nunciasse Tiberio Imperatori, ex his quæ scribit Tertullianus [a] facilè potest intelligi, dum ait: Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in sæculum introiuit, nunciatum sibi ex Syria Palæstina, quòd illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat, detulit ad Senatum cum perogatiua suffragij sui. Senatus quia non in se probauerat, respuit. Cæsar autem in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum.] & post multa: Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua conscientia Christianus, Cæsari tum Tiberio nunciauit.] hæc ille. Eiusdem etiam epistolæ meminisse videtur Gregorius [b] Turonensis, cùm ait: Resurgens autem Dominus, per quadraginta dies cum discipulis de regno Dei disputans, videntibus illis, in nube susceptus, auectusque est in cælos, & ad Patris dexteram residet gloriosus. Pilatus autem Gesta ad Tiberium Cæsarem mittit, & ei tam de virtutibus Christi, quàm de passione vel resurrectione eius insinuat: quæ Gesta hodie apud nos retinentur scripta. Tiberius autem hoc ad Senatum recensuit: quod Senatus cùm ira respuit, pro eo quòd non ad eum primitus aduenisset. Hæc etenim contra Christianos prima odiorum germina pullularunt.] hæc Gregorius: eadem longè ante ipsum scripsit Orosius [c]; sed quæ de Seiano subdit, multo ante hæc tempora contigisse, superiùs demonstrauimus, tribuit namque (vt dictum est) ipsi occasionem errandi Eusebius [d], qui res gestas à Seiano aduersus Iudæos apud Tiberium in annum sequentem relicit: quando autem ea contigerint, suo loco superiùs enarrauimus. Quod verò ad dictam epistolam Pilati ad Tiberium spectat: in eo quod dicit Iesum à Iudæis magiæ insimulatum; ad illud quod Iudæi in eum dicerent, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia] videtur Pilatus habuisse respectum, & appositè magiæ fecisse mentionem, quo sic meliùs causam suam defenderet: quippe qui sciret ab eodem Imperatore aduersus magos (vt vidimus superiùs) sancitum fuisse edictum, multosque ea ex causa morte mulctatos fuisse: sicque se excusaret, si in Iesum magiæ reum ita animaduertisset; licet hæc omnia in Iudæorum culpam reiiciat, qui liuore & maleuolentia inducti, eum morte mulctandum curassent.

[a] Tertul. in Apolog. c. 5. & c. 21. & Eusebius Hist. lib. 2 c. 2.

[b] Greg. Turon. Hist. lib. 1. c. 24.

[c] Oros. lib. 7. c. 4.

[d] Eusebius in Chron.

CCXXX. Porrò hæc de Pilati ad Tiberium de Christo facta relatione Eusebius, nescimus qua ratione, post annos quinque, Olympiade ducentesimatertia anno quarto recenset, quo anno Tiberius decimasexta Martij mortuus est. Sed hæc statim post Christi resurrectionem palàm factam contigisse, verius existimamus. Ceterùm non tantùm Pilati litteris ad Tiberium scriptis hæc de Christi rebus gestis Romæ innotuerunt, sed etiam ex publicis monumentis, quæ à notario exceptore in publicis tabulis ex more descripta fuerant, Romam missis; quæ aliquandiu inter publica Gesta sunt asseruata: ad ea enim Iustinus philosophus Christianus Antoninum Pium ad quem scribit Apologiam, prouocat, dicens: Hæc ita gesta esse, cognoscere ex Actis quæ sub Pilato sunt scripta, potestis.] & rursus post multa: Et quòd ista fecerit, ex eis qui sub Pilato scripti sunt commentarij, cognoscere potestis.] Atque cùm hæc ita se habeant, monendum putamus lectorem, post dicta vera certaque Pilati Acta de Christo, alia rursus ab his longè diuersa fuisse conficta, eaque duplicis generis: horum enim alteris vtebantur Quartodecimani hæretici, vt Epiphanius [e] auctor est; sed eadem fuisse inter se diuersa, nec de die passionis

DE ACTIS PILATI.

[e] Epiph. in Panar. hæres. 50.

sionis Christi consentientia, ille idem testatur: altera verò fuisse excogitata à Maximino tyranno Christianis infensissimo, tradit Eusebius [a] his verbis: Pilati præterea & Saluatoris nostri rerum gestarum tamquam commentarios quosdam omni blasphemia & conuicio contra Christum refertos confinxerunt: quos de sententia Imperatoris, in totum regnum quod eius ditioni parebat, mittunt; perque litteras iubent, vt in quibusuis locis, agris, & ciuitatibus hi palàm omnibus ponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulò exercerent, hosque illis memoriæ mandandos traderent.] hæc Eusebius; qui eosdem commentarios manifestè arguit [b] falsitatis: nam dum sub quarto Tiberij Consulatu Christi passio accidisse in eis dicitur, Tiberium septimum tantùm declaratur tunc in Imperio egisse annum, quo necdum Pilatus missus fuerat in Iudæam. Hic apocrypha quædam, quæ legimus de legatione Volusiani cuiusdam à Pilato ad Tiberium missi, quòd nulla antiquorum fide probentur, intexere prætermittimus: sicut & fabulosa illa quæ scripta sunt à Suida [c] de Nerone, quòd iusserit Annam, Caipham, & Pilatum ad dicendam causam de Christi morte iudicio Romæ sisti, & alia multa quæ addit: nam longè ante Neronis Imperium Pilatum ex humanis desijsse, inferiùs suo loco dicemus.

[a] Eusebius hist. lib. 9. c. 4.

[b] Idem lib. 1. c. 9.

[c] Suid. verb. Νέρων.

CCXXXI. Quoniam verò de Actis Pilati Romam transmissis verba facimus, non tacenda putauimus quæ apud Ethnicos scriptores, qui res Christianorum consultò narrare neglexerunt, scripta inueniuntur; scilicet de carminibus Sibyllinis hoc anno Romæ tum in Senatu, tum apud Quindecimviros diligenter discussis atque examinatis, occasione (vt ait Tacitus [d]) quorumdam Sibyllinorum carminum nouiter inuentorum: qui quidem Tacitus rem gestam sub dictis huius anni Coss. Domitio Aenobarbo & Camillo Scriboniano his verbis enarrat: Relatum est inde ad Patres à Quintiliano Tribuno plebis de libro Sibyllæ, quem Caninius Gallus Quindecimvir recipi inter cæteros eiusdem vatis, & de ea re Senatusconsultum postulauerat: quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar, modicè Tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ, cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non vt assolet, lecto per magistros æstimatoque carmine, apud infrequentem Senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad Prætorem Vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret: quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, vna seu plures fuere; datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur nunc quoque notioni Quindecimvirum is liber subijcitur.] hæc Tacitus: quæ quidem omnia mira Dei prouidentia esse facta, quis dubitat? Sic enim carmina Sibyllina antea disquiri, examinari, atque probari in omnibus voluit, ne cùm ea aduersus Gentiles citarentur à Christianis, ijdem falsitatis vel impostur̃ argui potuissent, tamquam minùs recepta, ac recens ab illis essent excogitata. Atque hæc satis, quæ occasione Actorum Pilati Romam transmissorum breuiter perstrinximus: iam ea quæ post Christi ascensionem contigerunt, ordine prosequamur.

[d] Tacit. lib. 5. Annalium. DE LIBRIS SIBYLLINIS.

CCXXXII. Egregium planè monumentum suæ ad cælos ascensionis Dominus Redemptor noster non modò suis Apostolis, sed posteris quoque spectandum reliquit: nimirum suorum sacrorum pedum terræ impressa vestigia. De his olim Zacharias [e] Propheta intellexisse videtur, cùm propheticè hæc locutus est: Stabunt pedes eius in die illa supra montem Oliuarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem.] Secundùm huiusmodi situs rationem, eam consuetudinem ad posteros esse dilapsam, vt Christiani ad Orientem conuersi precarentur, Athanasius [f] auctor est. Quod verò ad impressa vestigia Domini pertinet, hæc apud Hieronymum [g]: Mons Oliueti ad Orientem Hierosolymæ, torrente Cedron interfluente, vbi vltima vestigia Domini humo impressa hodieq; monstrantur. Cumque terra eadem quotidie à credentibus hauriatur, nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuò recipiunt. Denique cùm Ecclesia, in cuius medio sunt, rotundo schemate & pulcherrimo opere conderetur; summum tantùm cacumen, vt perhibent, propter Dominici corporis meatum nullo modo contegi & concamerari potuit: sed transitus eius à terra ad cælum vsque patet apertus.] hæc ibi auctor. quæ etsi satis testata sint; tamen quoniam (iuxta illud Euangelicũ) in ore duo-

[e] Zach. 14.

[f] Athanas. lib. quæst. q. 1.

[g] Hier. de locis Hebraic. Act. Apost. DE VESTIGIIS DOMINI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum aut trium ſtat omne verbum.] haud grauabimur hîc item intexere quæ alij anti- A
qui Patres de eadem re ſcripſere. Ad ea enim alluſiſſe videtur Optatus [a] Mileuitanus:
qui cùm meminit de Eccleſia Orientali, inter alia; Ibi, inquit, eius ſancta ſunt impreſſa
veſtigia.]

[a] Optat contra Parm. lib. 6. CCXXXIII. [b] Paul. ad Sev. epiſt. 11.

S. Paulinus [b] Nolanus Epiſcopus ad Seuerum ſcribens, eadem fuſiùs teſtatur his
verbis: Mirum verò inter hæc, quòd in baſilica Aſcenſionis, locus ille tantùm, de
quo in nube ſuſceptus aſcendit, captiuam in ſua carne ducens captiuitatem noſtram,
ita ſacratus diuinis veſtigijs dicitur, vt numquam tegi marmore, aut pauiri receperit,
ſemper excuſſis, ſolo reſpuente, quæ manus adornandi ſtudio tentauit apponere. Ita-
que in toto baſilicæ ſpatio ſolus in ſui cæſpitis ſpecie virens permanet, & impreſſam di- B
uinorum pedum venerationem calcati Deo pulueris perſpicua ſimul & attigua veneran-
tibus arena conſeruat: vt verè dici poſſit: Adorauimus vbi ſteterunt pedes eius.] hacte-
nus Paulinus: quæ accepit à Melania illuſtriſſima ac ſpectatiſſima femina, cùm Hieroſo-
lymis Romam illa rediens, apud eum, Nolam veniens, diuertiſſet. Rurſum & [c] Sulpitius
Seuerus in hæc verba: Illud mirum, quòd locus ille, in quo poſtremum inſtiterant di-
uina veſtigia, cum in cælum Dominus nube ſublatus eſt, continuari pauimento cum re-
liqua ſtratorum parte non potuit: ſiquidem quæcumque applicabantur, inſolens hu-
mana ſuſcipere terra reſpueret, excuſſis in ora apponentium ſæpe marmoribus. Quin
etiam calcati Deo pulueris adeò perenne documentum eſt, vt veſtigia impreſſa cernan-
tur: & cùm quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum ta-
men arena non ſentiat: & eadem adhuc ſui ſpeciem, velut impreſſis ſignata veſtigijs, ter-
ra cuſtodit.] hæc Seuerus.

DE EISDEM DOMINI VESTIGIIS. [c] Seuer ſacr. hiſt. lib. 2.

CCXXXIV. Auget ſanè miraculum, quòd cùm eodem in loco (vt ſuperiùs Ioſepho auctore mon- C
ſtrauimus) Romanus exercitus ſub Tito caſtrametatus eſt, Hieroſolymā obſeſſurus, non
tantùm (vt in talibus accidere conſueuit) leui terræ toties percalcatæ impreſſa non po-
tuiſſent remanere veſtigia, ſed nec ſi celte lapidi fuiſſent inſculpta, eadem aliqua ex parte
integra apparuiſſent. Porrò huiuſmodi miracula edita in monte Oliueti in loco Aſcen-
ſionis Domini, non dictorum tantùm auctorum tempore cunctis perſpicua permane-
bant: ſed poſt ſeptingentos ferè annos eodem ſtatu perſeuerāſſe, Beda [d], dum de his agit,
his verbis ſignificat: In eius ſummo vertice, vbi Dominus ad cælos aſcendit, eccleſia ro-
tunda grandis ternas per circuitum cameratas habet porticus deſuper tectas. Interior
namque domus, propter Dominici corporis meatum, camerari & tegi non potuit, altare
ad Orientem habens anguſto culmine protectum, in cuius medio vltima Domini veſti-
gia, cælo deſuper parente, vbi aſcendit, viſuntur: quæ cùm quotidie à credentibus terra D
tollatur, nihilominus manent, eamdemq; adhuc ſpeciem ſui, velut impreſſis ſignata ve-
ſtigijs, ſeruant. & poſt nonnulla: In die Aſcenſionis Dominicæ, per annos ſingulos Miſ-
ſa peracta, validi flaminis procella deſurſum venire conſueuit, & omnes qui in eccleſia
fuerint, terræ proſternere. Tota illa nocte lucernæ ardent, vt non illuſtrari tantùm, ſed &
ardere mons & ſuppoſita loca videantur. hucuſque Beda. Porrò lapidem illum, qui Do-
mini continebat impreſſa veſtigia, Chriſtianę fidei hoſtium inuidia inde ſublatum, in por-
ta Orientali eius Eccleſiæ ab eis clauſa poſitum eſſe, recentiores [e], qui eadem loca ſancta
deſcripſerunt, teſtati ſunt.

[d] Beda de loc. ſanct. c. 7.

PERENNE MIRACVLVM.

[e] Burch. par. 1. c. 7. & alij.

CCXXXV. Supereſt nobis, vt qui de Chriſto hactenus, quanta tamen potuimus breuitā-
te, vt in re omnibus planè perſpicua ac propemodum cunctis nota, tractauimus;
quod iam reliquum eſſe videtur, deinceps Actorum quoque Apoſtolorum, ſecun- E
dùm ordinem temporum, ſacram hiſtoriam à Luca deſcriptam æquis paſſibus pro-
ſequamur; de qua Hieronymus [f] ad Paulinum ſcribens, hæc ait: Actus Apoſtolo-
rum nudam quidem ſonare videntur hiſtoriam, & naſcentis Eccleſiæ infantiam texere:
ſed ſi nouerimus ſcriptorem eorum eſſe Lucam medicum, cuius laus eſt in Euangelio;
animaduertemus pariter, omnia verba illius, animæ languentis eſſe medicinam.]
Non ſic quidem alia Apoſtolorum nomine Acta conſcripta, vt quæ habentur Petri
vel Pauli, Andreæ, Ioannis, Thomæ, Philippi, vel aliorum nomine inſignita: quæ
Patres meritò Eccleſiaſtica cenſura proſcripſerunt; vt quæ non legitima, ſed ſpuria, &
ab hæreticis inueniantur eſſe commenta [g]. Porrò quod ad titulum ſpectat huius,
de quo agimus, commentarij, ſcilicet Actorum Apoſtolorum: ſic nomen inditum
eſt (inquit Chryſoſtomus [h]) non quòd acta omnia, neque omnium, ſed vnius tantùm

[f] Hier. ad Paul. epiſt. 104. [g] Gelaſ. in Cōc. Rom. c. de lib. apoc. Epiph. hæreſ. 30. Athan. in epiſt. feſt. Cath. Hieron. de ſcript. Eccl. in Petr. Philaſt. de hær. [h] Chryſoſt lib. contra Gentil.

vel al-

A vel alterius, eademque facilia numeratu contineat.] ſed rem ipſam aggrediamur.

Cùm igitur regreſſi eſſent è monte Oliueti Apoſtoli & alij Hieroſolymam; aſcende- CCXXXVI.
runt (inquit [a] Lucas) in cœnaculum, vbi ſimul manebant Petrus, ac cæteri, quos re- [a] Act. 1.
cenſet, Apoſtoli, aliique omnes ferè centum viginti: additque omnes hos fuiſſe perſe-
uerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus eius.
Creditur hæc eadem domus eſſe illa, cuius idem Lucas [b] inferiùs meminit, eamque fuiſ- [b] Act. 12.
ſe ait Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus eſt Marcus, quò Petrus è carcere libera-
tus acceſſit, vbi & cæteros illic ad precum officium congregatos inuenit diſcipulos.
Conſentiunt his Acta Barnabæ [c], vbi de eadem domo hæc fuſiùs habentur ſcripta: In [c] Scripta ab Alexan. Mon. extant apud Sur. tom. 3.
illo cœnaculo Dominus Paſcha fecit: in illo apparuit Thomæ Apoſtolo, cùm à mor-
tuis ſurrexiſſet, illuc, poſtquam in cælum aſſumptus eſt, diſcipuli cum reliquis fratribus
B centum viginti, in quibus erat Barnabas, & Marcus, ex monte Oliuarum conuenerunt:
illuc Spiritus ſanctus in linguis igneis ad diſcipulos deſcendit in die Pentecoſtes. Illic col-
locata nunc eſt magna & ſanctiſſima Sion, omnium eccleſiarum maxima.] hæc ibi Me-
minit eiuſdem eccleſiæ in Sion poſitæ S. Hieronymus [d], in eaque fuiſſe poſtea locatam [d] Hier. epiſt. 27
columnam illam, ad quam vinctus ductus eſt Dominus ac flagellatus, teſtatur; quod Be-
da [e] etiam narrat. [e] Beda de locis ſanct. c. 3.

Cùm igitur illic cum cæteris congregati eſſent Apoſtoli; Petrus Apoſtolorum Prin- CCXXXVII
ceps [f], cuius curæ commiſſi cæteri videbantur (dixerat enim Dominus ad illum: Et tu [f] Act. 1.
aliquando conuerſus confirma fratres tuos) vt Eccleſiæ afflictatæ, & Iudæ proditoris DE ELECTIONE MATTHIAE.
perditione concuſſæ conſulceret, de ſubſtituendo aliquo ex diſcipulis in locum illius per-
diti hominis, concionem habuit. Paſtoralem Petri ſolicitudinem, ac peruigilem non ſo-
C lùm gregis, ſed & paſtorum curam admirans Ioannes Chryſoſtomus [g], hæc ait: Quàm [g] Chryſ. in Act. Apoſt. hom. 3.
eſt feruidus? quàm cognoſcit creditum ſibi à Chriſto gregem? quàm in hoc choro prin-
ceps eſt, & vbique primus omnium incipit loqui?] & poſt multa: Primus omnium
auctoritatem vſurpat in negotio, vt qui omnes habeat in manu. Ad hunc enim dixit
Chriſtus: Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.] hæc ipſe. Oecumenius [h] ve- [h] Oecum. in Act. Apoſt. c. 2
rò in eamdem ſententiam: Surgit, inquit, Petrus, & non Iacobus, tamquam ſeruentior,
& velut is cui diſcipulorum præſidentia commiſſa erat.] Cùm verò Petrus peroraſſet:
ſtatuerunt (inquit Lucas [i]) duos, Ioſeph, qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus [i] Act. 1.
eſt Iuſtus; & Matthiam. Et cùm oraſſent, dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper
Matthiam, & annumeratus eſt cum vndecim Apoſtolis.] Ambos illos fuiſſe ex nume-
ro ſeptuagintaduorum diſcipulorum, Clemens Alexandrinus affirmat [k]: quorum Io- [k] Clem. Alex. citat ab Beda in vetract. in Act. Apoſt.
D ſeph idem dictus eſt Barſabas, qui planè diuerſus eſt ab alio Ioſeph [l] qui cognominatus
eſt Barnabas, & alius quoque ab illo cuius in ijſdem Apoſtolicis Actis habetur mentio, [l] Act. 4.
qui & cognominatus [m] eſt Iudas, quem vnà cum Sila Apoſtoli miſerunt Antiochiam: in [m] Act. 15.
ijſdem enim Apoſtolorum Actis hi tres non ſolùm nomine vel cognomine, ſed & rebus
geſtis inter ſe diſtinguuntur.

Quod verò ad ſortem pertinet, quam ſuper illos duos dederunt Apoſtoli: cùm ab alijs CCXXXVIII.
diuerſa dicantur; quid de ea Dionyſius [n] ſcribat, in medium adduxiſſe ſatis erit: ſic enim [n] Dionyſ. de Eccleſ. Hier. par. 3. c. 5.
ait: De illa ſorte diuina quæ Matthiæ diuinitus obtigit, alij quidem alia ſenſere; meo iu-
dicio non rectè: aperiam autem & ipſe quid ſentiam. Videtur mihi Scripturam ſortem
appellaſſe diuini quiddam & præcipui muneris, per quod illi choro ſacratiſſimo inſinua-
retur, qui eſſet diuina electione declaratus.] hæc Dionyſius. Circumferebatur olim liber,
E titulo prænotatus, Sortes Apoſtolorum; ſed cenſura [o] Gelaſij eſt reiectus inter apocry- [o] Gel. in Cōc. Rom. c. de lib. & diſt. 15. c. Sanct. Roman.
pha. Eadem inſuper occaſione, quòd Apoſtoli quem eligerēt, ſortiti ſint, irrepſit aliquan-
do in Chriſtianos genus quoddam ſortilegij, quod honeſto nomine diceretur, Sortes ſan-
ctorum: ſed à ſanctis Patribus Eccleſiaſticis [p] ſanctionibus ab Eccleſia Dei procul reie- [p] Conc. Vien. c. 16. & Cōc. Arrel. c. 32. & alijs.
ctum eſt. Sed eam licentiam nonniſi ante aduentum Spiritus ſancti Apoſtoli vſurpaſſe
inuenientur; nec id tentaſſe, niſi præuia precatione: cùm alioqui ſacros ſortiri miniſtros
ad ſolitam functionem obeundam, tam ex Lucæ Euangelio, quàm ex Ioſepho, apud Iu-
dæos in vſu fuiſſe, cùm de Zacharia actum eſt ſuperiùs, dixerimus. Cæterùm vt ſorte quis
eligeretur in ſummum Pontificem, numquam priùs eſſe tētatum, quàm paulo ante Hie-
roſolymorum excidium, ſed à factioſis hominibus, ex [q] Ioſepho eſt pariter dictum. Quin [q] Ioſeph. de bel. Iud. lib. 4. c. 5.
& apud Gentiles vetitum fuiſſe, ne ſacerdotes deligerentur ſorte, ſicut nec pretio, auctor [r] Dionyſ. Hali. hiſt. Rom. lib. 2.
eſt Dionyſius Halicarnaſſæus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CCXXXIX. IX. [a] *Act. 2.*

Elapsis iam ab ascensione Domini decem diebus: Dum (inquit [a] Lucas) complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repentè de cælo sonus tamquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tamquam ignis, seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto.] hæc Lucas. Locus ille (vt dictum est) vbi erant discipuli congregati cùm venit Spiritus sanctus, nobili postmodum basilica est illustratus, quæ dicta est Ecclesia Apostolorum, cuius meminit Cyrillus Hierosolymorum Episcopus, cùm ait: Spiritus sanctus, qui locutus est per Prophetas, in die Pentecostes descendit super Apostolos in specie linguarum ignearum, hic Hierosolymis in superiori Apostolorum ecclesia.] Cyrillo assentiuntur cæteri qui de locis sanctis scripserunt. Quod autem ad tempus pertinet, seu diem: facta hæc esse die Dominico, sanctorum Patrum [b] assertio, sacrorum Conciliorum [c] canones, Ecclesiastica traditio firmant, ac ipsa denique ratio monstrat. Numerandi enim ex legis [d] præscripto erant dies Pentecostes ab altero die Paschæ, quo manipulus offerendus erat: id ipsum tunc seruasse Iudæos, Iosephus [e] planè demonstrat, dum ait: Secunda die Azymorum, quæ est mensis huius decimasexta, frugibus demessis & hactenus intactis incipiunt frui: æquumque rati Deum huius vbertatis auctorem per gratitudinem honorari, hordei primitias offerunt in hunc modum. Spicarum manipulum igni torrent, hordeum deinde pinsunt, atque ita in alicæ modum fracti assaronem ad aram offerunt: inde pugillo vno in eam iecto, reliquum sacerdotum vsui cedit: & ex eo licitum fit publicas & priuatas messes metere.] hæc Iosephus. Verùm cùm hoc anno die sequenti Paschatis esset sabbatum, quo falcem in messem mittere vetitum esset (speciali enim lege [f] die sabbati metere prohibitum erat, sicut nec quæ ad cibum pertinerent, ea die parare licebat) manipulum hoc anno cõstat oblatum fuisse ipso die Dominico, quo Dominus resurrexit, cuius ipse eleuatus manipulus figuram exprimebat: id Epiphanius [g] & alij testantur. Sic igitur ab eo tempore quinquaginta dies numerando vsque ad diem Pentecostes, Spiritum sanctum datum esse ipso die Dominico, certum est.

[b] *Clem. cõst. li. 5. c. vlt. Aug. ser 154. de tẽp. S. Leo ad Dios. epist 81. c. 1. Isidor. de off. Eccl. c. 24. Alb Elac. de dis. off.*
[c] *Sex Syn. c. 8. tom. 2. Conc.*
[d] *Leuit. 23. Exod. 16.*
[e] *Ioseph antiq. lib. 3. c. 10.*
[f] *Exod. 34.*
[g] *Epip. in Panar haer. 51.*

CCXL. EX TOTO ORBE HIEROSOLYMAM.

Tanto cælitus misso illi potiti munere, cœperunt loqui (inquit Lucas [h]) varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.] Hæc audiebant Iudæi agentes Hierosolymis ex omni natione, inquit, quæ sub cælo est. Licet hæc videatur hyperbole; tamen auctore Philone [i], qui his temporibus viuebat, Iudæos non in Palæstina tantùm, sed in Asia, Africa, & Europa magno numero habitare consueuisse, exploratissimum est. Verùm ex omnibus quindecim tantùm numerat nationes, nimirum Parthos, Medos, Elamitas, habitantes Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, Asiam, Phrygiam, Pamphiliam, Aegyptum, Lybes, Cyrenenses, Romanos, Cretenses, & Arabes. Cùm verò Iudæos inter prædictos æquè recenseat esse admiratos, quòd ipsorum loquerentur lingua: planè significat Galilæos diuersa à Iudæis vti lingua consueuisse: vnde & ancillam ostiariam meritò apparet dixisse olim Petro: Galilæus es: nam & loquela tua manifestum te facit.] Sententia fuit Chrysostomi [k] tot linguarum locutiones impartitas fuisse Apostolis, quot erant Hierosolymis externæ nationes quæ eos loquentes audirent; & si plures fuissent, plures etiam accepturos fuisse: ac denique cùm dispersi sunt per orbem terrarum, lingua omnium gentium ad quas profecti fuissent, esse locutos.

[h] *Philo lib. contra Flac. & lib. de leg. ad Caiũ.*
[k] *Hanc citat etiam Glyc. in Annal.*

CCXLI.

Quod verò spectat ad linguarum genera quæ essent in orbe terrarum: Clemens Alexandrinus [l] recitat testimonium scriptorum Gentilium, qui non aliunde quàm ex Iudæorum libris linguas septuagintaquinque fuisse testentur, cùm ait: Ephorus autem & multi alij historici, & gentes & linguas dicunt septuagintaquinque, cùm audissent vocem Moysi, dicentis: Erant autem omnes animæ ex Iacob septuagintaquinque, quæ descenderunt in Aegyptum. Videntur autem ex vera ratione, linguæ seu dialecti, vt vocant, & sermones generales, esse septuagintaduæ, vt nostræ tradunt Scripturæ. Fiunt autem aliæ per communionem duarum vel trium, vel etiam plurium dialectorum, &c.] Quòd verò ex diuinis Scripturis id se deducere Clemens testatur, aliam planè rationem inisse videtur Augustinus [m], qui septuagintaduas linguas fuisse putat: Quòd, inquit, ex illis tribus hominibus Noe filijs, septuagintatres, vel potiùs (vt ratio declaratura est) septuagintaduæ gentes, totidemque linguæ per terras esse cœperunt, quæ crescendo, & insulas impleuerunt. auctus est autem & numerus

[l] *Clem. Alex. lib. 1. Strom.*
[m] *August. de Ciu. Dei lib. 16 c. 6. & 11.*

gentium

gentium multo ampliùs quàm linguarum. Nam & in Africa barbaras gentes in vna lingua plurimas nouimus.] hæc Augustinus. Ante ipsum eadem Epiphanius [a], eademque ratione, cùm ait: Septuagintaduo viri tunc turrim ædificabant, quando in septuagintaduas linguas ex vna confusi sunt.] Pacianus [b] verò cùm numerat centum viginti linguas, respectum habuisse videtur ad numerum eorum qui simul in vna [c] domo fuerant congregati, super quos omnes putatur descendisse Spiritus sanctus: quasi velit non omnes illos omnia assecutos esse linguarum genera, sed singulos singulas.

[a] *Epiph lib. de mẽs. & pond.*
[b] *Pacian. ad Symp. epist. 2.*
[c] *Act. 11.*

CCXLII.

Sed hæc communi interpretum sententia reijciuntur: sic enim linguarum donum accepisse constat Apostolos, vt quiuis eorum linguis omnibus loqueretur, non (vt aliqui existimarunt) vno ex illis vna lingua loquente, omnes qui audirent, licet essent diuersarum linguarum, intelligerent. Cùm possint multa ad hanc firmandam sententiam adduci, vnius modò Gregorij [d] Nazianzeni testimonium afferam, acturus præsertim de eadem re alibi inferiùs. hæc enim ait: Audiebant autem. Verùm hic paululum consiste, atque addubita, quomodo distinguenda sit oratio. Textus enim nonnullam ambiguitatem habet, puncto dirimendam. Vtrum enim audiebant sua quisque dialecto, ita vt verbi gratia, vox quidem vna resonaret, cæterum multæ audirentur, sic videlicet pulsato ac perstrepente aëre, pluribusque vocibus (vt magis perspicuè dicam) ex vna voce effectis? An potiùs in hoc verbo, Audiebant, punctum statuendum est, atque hæc verba, Loquebantur suis linguis, cum his quæ sequuntur iungenda sunt, vt sic legatur: Loquentes linguis, proprijs scilicet audientium, hoc est externis? qui sensus mihi magis arridet. Nam si priorem modum sequar, eorum potiùs qui audiebant, quàm qui verba faciebant, hoc miraculum fuerit; at iuxta posteriorem sensum, eorum qui loquebantur, qui etiam temulentiæ insimulantur, haud dubiè, quia ipsi Spiritus afflatu noui miraculi aliquid circa voces designabant.] hæc Gregorius. cætera quæ ad alia spectant, relinquimus interpretibus.

[d] *Greg. Nazi. orat. in die Pentecostes.*

QVOMODO LOQVEBANTVR LINGVIS.

CCXLIII.

Cùm sic audientes obstupescerent: rei verò causam ignorantes, admirantesque dicerent: Quidnam vult hoc esse? Alij irridẽtes dicebant: Quia musto pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum vndecim, leuauit vocem suam, & locutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia, &c.] recitat quasi ex scripto Lucas Petri tunc ad populum habitam concionem, qua non tantùm pro suis apologiam dixit, sed de Christi passione, resurrectione, ascensione, & Spiritus sancti missione, sacrarum scripturarum auctoritate disseruit. Sed quòd excipit de hora tertia: quid tam insolens mirúmve videri debet quod ad suorum excusationem adducit, eos ebrios esse non potuisse, quòd esset hora diei tertia? nam (quod & superiùs vidimus) cùm apud Hebræos etiam singuli quique dies duodecim horis terminarentur; planè hora tertia quartam diei partem continebat. Cumque horæ æstiuæ cæteris longiores esse solerent: quid tam mirum, inquam, nouúmve, si ea hora illi pransi fuissent, homines præsertim peregrini & piscatores? Qui hunc nodum soluerit, hactenus non inuenimus: sed perfacilis erit eius solutio, si nouerimus Hebræorum illam fuisse à maioribus traditam & vsu receptam ac tamquam lege probatam cõsuetudinem, vt non liceret diebus festis cuiquam ante sextam horam prandere. Meminit eius consuetudinis Iosephus in Vita sua, dum hæc ait: Plebs autem non assentiebat horum orationibus; & proculdubio exorta fuisset seditio, nisi concionem soluisset sexta hora superueniens, quæ nostros ad prandium vocare solet sabbatis.] tubæ enim sonitu certas horas Hebræis significari solitas, alibi dictum est. Meritò igitur Petrus excipit de hora diei tertia, cùm ante sextam horam diebus festis prandere, religio esset.

DE HORA DIEI TERTIA OBSERVATIO SOLVTA.

CCXLIV.

Hæc ex alio loco etiam declarantur, immo ex his elucidatur alius locus Actorum [e], quo dicitur: Ascendit Petrus in superiora vt oraret circa horam sextam: Et cùm esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus.] Fuisse autem eam diem sabbatum, qua non nisi hora sexta prandere liceret, illud in primis persuadet, quòd tunc pararentur quæ apponenda essent mensæ, quæ videlicet die parasceues erant ad esum accommodata: nam qua ratione eadem sexta hora illa parari potuissent, nisi fuissent pridie præparata? Quòd insuper dicat Angelus ad Petrum: Surge, descende, & vade cum eis nihil dubitans] & inferius Lucas: Sequenti autem die surgens profectus est cum illis] planè demonstrat,

[e] *Act. 10.*

LOCVS ACTORVM FLVVIDIALIVS

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa ipsa die ob festum id facere minùs licuisse. Sed iam cetera prosequamur. A

CCXLV. Quòd verò eadem oratione Petrus, quæ de Dauide dicta sunt, de Christo esse intelligenda testatur, meminitque de eiusdem Dauidis sepulchro, dicens: Et sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem] obseruatione quidem dignum est, sepulchrum illud, quòd & Salomonis dictum est, quòd & ipse illic conditus esset, remansisse integrum vsque ad extremam omniumque nouissimam Iudæorum cladem per Hadrianum illatam: tunc temporis enim antequam illa sequeretur, quasi in prodigium futuri vltimi Iudæorum gentis exterminij, sponte corruit, vt Dio Cassius auctor est in Hadriani Vita, quam scripsit. Eiusdem sepulchri Iosephus sæpe meminit, quòd non tantùm augustis ædificijs Salomonis opera extructis erat insigne, sed & thesauro nobilitatum: ingentem enim vim auri ab eodem Salomone illic fuisse reclusam, haud dubium est; testatur B

DE SEPVLCHRO DAVID.

[a] Ioseph. antiq. lib 7. c. vlt.

namque idem [a] auctor, Hyrcanum, cùm obsideretur ab Antiocho, cognomento Pio, ablatis è sepulchro Dauidis tribus millibus talentorum, ijs totius populi vexationem redemisse. Rursum verò quid Herodi idem sepulchrum perscrutanti obuenerit, idem [b] testatur his verbis:

[b] Idem lib 16. antiq. c. 11.

CCXLVI. Herodes multum pecuniarum domi forisque profundens, audito quòd Hyrcanus, qui ante eum regnauit, reclusò Dauidis sepulchro, tria millia talentorum argenti extulisset, superesseque multo plura, quæ possint quantumuis magnis sumptibus sufficere; multo tempore animum habuit idem aggredi. Tunc verò noctu apertum sepulchrum ingreditur, cùm priùs accuratè cauisset ne hoc sciret populus, assumptis tantùm amicorum fidissimis: depositas tamen pecunias, sicut Hyrcanus, non inuenit, sed mundi pretiosi & aureorum ornamentorum vim magnam inde sustulit. His inuitatus ad diligentiùs scrutandum, interiùs processit vsque ad conditoria Salomonis, ac Dauidis: ibi C duos satellites amisit, erumpente (vt fertur) ex adytis flamma contra progressos temerè: quo casu exterritus, exiuit, & tactus religione, ad expiādum se, in aditu sepulchri monumentum è candido marmore condidit sumptuosissimis impendijs. Eius operis & Nicolaus illius temporis scriptor meminit, sed non item de descensu Regis, præter decorum id factum existimans: idque more suo fecit. Viui enim Regis hæc auribus dedit, captans

HERODES APERVIT SEPVLCHRVM DAVID.

[c] 2. Reg. 5. [d] 3. Reg. 2. [e] Ioseph. antiq. lib. 7. c. vlt.

gratiam, &c.] hæc Iosephus. Sepultum fuisse Dauidem in ciuitate [c] sua, quæ dicta est Sion, habet diuina [d] Scriptura. Hierosolymis nimirum, vbi est Sion, à Salomone tumulatum fuisse Dauidem, item Iosephus [e] testatur. Admiratione sanè dignum, quòd à Tito ea ciuitate funditus excisa, nihilominus idem sepulchrum remanserit integrum, nec nisi temporibus Hadriani (vt ex Dione dictum est) sponte corruerit: verùm quid dico corruerit? Id quidem non sic accipiendum est, vt solo adæquatum, sed tan- D

[f] Hier epist. 17 prope fin.

tùm aliqua ex parte collapsum fuerit: nam Hieronymus [f] ad Marcellam scribens, relegens loca sancta; ac si ipsum integrum remaneret, in Mausoleo Dauidis precari solitum tradit. Sed hæc satis occasione Petri in sua concione de sepulchro Dauidis mentionem facientis.

CCXLVII. PETRVS PRIMVS OMNIVM CONCIONATVR.

Cur autem Petrus præ cæteris, tam ad suorum defensionem, quàm aliorum ad fidem conuersionem, verbi prædicationem exorditur, nisi quia primatum tenet inter Apostolos? Vnde Chrysostomus [g]: Petrus, inquit, agit causam omnium, primus verbum Dei prædicat, qui primus est omnium, & Prophetarum testimonijs de Spiritus sancti futura missione testimonia profert, docetque eadem tunc fuisse impleta, &c.] His auditis, inquit [h] Lucas, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & E

[g] Chrys. hom. 3 ad pop. Antioch.

[h] Act. 2.

baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.] subdit verò: Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.] De his agens Tertullianus [i]: Primus, inquit, in Christi baptismo Petrus referauit aditum cælestis regni.]

[i] Tertul. de pudicitia.

CCXLVIII. DE BAPTISMO IN CHRISTI NOMINE.

Quòd verò Lucas dicit, conuersos ad fidem iussos à Petro baptizari in nomine Christi: non sic accipiendum, vt Patris, & Spiritus sancti, non æquè ac Filij nomina, qui baptizarent, expresserint: nam Iustinus martyr in oratione ad Antoninum Pium Imp. Ex Apostolica, inquit, institutione in baptismate Parentis omnium & Domini Dei nomen nominatur.] & paulo pòst: In nomine etiam Iesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato, atq; in nomine Spiritus sancti, qui per sacros Prophetas pronunciauit res Chri-

A res Christi omnes, abluitur is qui illuminatur.] hæc Iustinus. Cyprianus [a] sic in eamdem sententiam: Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed vt Patri quoque Filius adiungeretur.] Cæterùm ex Ecclesiæ antiqua traditione ratum fuisse baptismum in nomine tantùm Christi collatum, scripsisse Stephanum Romanum Pontificem, idem Cyprianus in epistola ad Iubaianum, licet ab eo dissenserit, apertè testatur. Verùm enimuero ne à Petri digna commendatione longiùs recedamus (hæc enim de baptismate quasi per digressionem dixisse satis est) Ioannes [b] Chrysostomus admirans Petri præclara & tali Præsule dignissima facta, hæc dicit: Erat Petrus os omnium, causam fidei agit pro omnibus, doctrina sua instruit omnes; ipse præcipuus fidei assertor est, præcipuus catechista habetur, & primus extitit verbi concionator, & primus coëgit Ecclesiam, camque non ex Hierosolymitanis & circumcirca habitanti- B

[a] Cyprian. in epist. ad Iubaian. 73.

[b] Ioan. Chrys. in Act. Apost. homil. 4.

DE PETRI PRAEDICATIONE.

bus Iudæis, sed ex Parthis, Medis, Phrygijs, Libycis, Aegyptijs, Arabibus, aduenis Romanis, & alijs. Et qui omnium pastor fuit à Domino institutus, ex omnibus nationibus cogere cœpit oues: docuit eos fidem simul & Apostolicos mores, nempe renunciare omnibus, simul conuenire in oratione, & panis à Christo edocta fractione.] hucusque Chrysostomus.

Erant autem (inquit [c] Lucas) perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Fiebat autem omni animæ timor.] quamobrem non tantùm Christi fidem auidè susceperunt; sed & quæ habebant, in communem omnium vsum contulerunt. Omnes enim qui credebant (addit Lucas [d]) erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat.] Hæc erat (ait Chrysostomus [e]) Angelica respublica, C

CCXLIX.

[c] Act. 2.

[d] Ibidem.

PRIMA CHRISTIANAE.

[e] Chrys. in Act. Apost. hom. 7.

nihil dicere proprium: hoc protulit primum germen nascens Ecclesia. Petrus plantat verbo, rigat baptismate; sed qui incrementum dat, Deus est.] ac rursus [f]: Petrus piscator hos superauit, quasi cum mutis piscibus certamen fuisset: nec enim aliter quàm piscator mutos pisces, ita hic illos superauit.] & paulo pòst: Vbi nunc Græciæ fastus, vbi nomen Athenarum, vbi philosophorum deliramenta? Ille Galilæus, ille Bethsaidæ natus, ille rusticanus, vniuersos illos deuicit. Agedum, non ad nominatam patriam illius, qui hos deuicit, erubescitis? quòd si nomen ipsum hominis audietis (Cephas enim dictus est) multò magis obtegetis faciem.] hæc ille, Christi in Petro admirabilem virtutem prædicans.

[f] Chrys. hom. 5 in Act. Apost.

Cæterùm verbi prædicationi adiuncta etiam fuisse miracula, testatur Lucas [g], dum ait: Multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Hierusalem fiebant.] additque D

CCL.

[g] Act. 2.

post alia, sic ab Apostolis esse distributa officia per loca singula, vt quotidie in templo perseuerarent, nimirum orantes, vel Dei verbum annunciantes: in domibus verò panem frangerent, sacram videlicet Eucharistiam ministrantes, mira quadam diuinitus impartita spiritus discretione, quæ domi, quæve in templo sibi essent agenda, distinguentes: ad sacra nimirum celebranda mysteria domos priuatas habentes; ad verbi Dei verò prædicationem, & communem omnium precationem, templum adeuntes. Vnde subdit Lucas [h]: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.]

[h] Act. 3.

Cur autem (ait Chrysostomus [i]) tunc ascenderunt in templum? Numquid Iudaicè viuebant? minimè; sed vtiliter hoc faciunt.] Nunc verò in adeundo templo, ipsorum consilium quódnam fuerit, satis exprimitur, cùm ad horam orationis nonam eos ascendisse, Lucas dicit. Quæ enim scripta in lege, vel consuetudine laudabili introducta essent E

[i] Chrys. hom. 8 in Act.

QVAE EX IVDAEIS PETRVS IMITATVS.

apud Hebræos præcepta moralia, eadem non modò Apostoli non spreuisse, sed etiam in Ecclesiam transfudisse noscuntur. Vnde S. Leo Papa [k] in hanc sententiam: Apostolica, inquit, institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum nouerat, vt legem non solueret, ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet; & quæ dudum fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierent obseruantiæ Christianæ. Quamuis enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & otia sabbatorum cum ipsa carnis circumcisione cessauerint; manent tamen ex ipsis voluminibus & apud nos præcepta plurima moralia.]

[k] Leo Pap. ser. 7. de eiun. sept. mens.

Quod igitur spectat ad antiquum certis horis orandi ritum, ex Iudæorum fontibus ab Apostolis in Ecclesiam deductum; Tertullianus [l] tradit in primis hisce verbis: Salua indifferentia semper & vbique & omni tempore orandum: tamen tres istas horas, vt

CCLI. DE HORIS CANONICIS.

[l] Tertull. adu. Iudaic. c. 14.

insigniores

Universidad de Deusto
Biblioteca

insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ A
publicè resonant, ita & solemniores fuisse in orationibus diuinis; quod etiam suadet
Danielis argumentum ter in die orantis, vtique per aliquarum horarum exceptionem,
non aliarum autem, quàm insigniorum exinde Apostolicarum, Tertiæ, Sextæ, No-
næ. Hinc itaque & Petrum dicam ex veteri potiùs vsu Nonam obseruasse, tertiò oran-
tem supremæ orationis munere, &c.] hæc enim ex Petri instituto & exemplo in Eccle-
sia obseruari confirmat. De ijsdem tribus horis, alijsque superadditis, ac omnibus etiam
[a] Cyprian. de orat. Domin. diuinis mysterijs feliciùs consecratis, in Ecclesia seruari solitis, Cyprianus [a] scribit his
verbis: In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres pueros cum Danie-
le, tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sa-
cramento scilicet Trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari debebat. Nam
& prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Item- B
que ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem: & quando à septima
nona completur per ternas horas, Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum spatia
iampridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statis & legitimis ad precem
temporibus seruabant: & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quòd
antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus,
qui gratiam Dominicæ passionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superiùs
ascendens, signo pariter & voce monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis ad-
mitteret, cum de emundandis Gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta
crucifixus, ad nonam peccata nostra suo sanguine abluit; & vt redimere & viuificare
nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi, præ-
ter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & C
manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur; quod olim Spi-
ritus sanctus designabat in Psalmis dicens: Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te ora-
bo Domine, mane assistam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur
Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus, & reuertamur ad Dominum
Deum nostrum. Recedente item Sole, ac die cessante, necessariò rursum orandum est.
Nam quia Christus Sol verus, & dies est verus: Sole à die sæculi recedente, quando ora-
mus & petimus vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ
gratiam præbiturum.]

CCLII. Quinque his horis canonicis duæ aliæ reperiuntur superadditæ, eædemque alijs diui-
nis consignatæ mysterijs, & septenario numero consecratæ, de quibus Magnus Athana-
[b] Athan. de Virgin. sius [b] his verbis meminit: Oriens Sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes
conficies; quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecatio- D
nes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus; quoniam hac hora pependit Filius Dei
in cruce. Nona hora rursum in hymnis & glorificationibus eris, cum lacrymis & con-
SEPTEM ORANDI HORÆ. fessione peccatorum tuorũ Deo supplicabis; quoniam hac hora Dominus in cruce pen-
dens reddidit spiritum: & post synaxim horæ Nonę comede panem tuum.] & post non-
nulla: Si, inquit, ingredieris in templum duodecima hora, maiorem & longiorem facies
synaxim cum virginibus tecum concordibus: quòd si nullam habeas concordem, sola
synaxim absolues, Deo præsente & audiente. Bonum autem est lactymas effundere co-
ram Domino, memoremque esse duodecimæ horæ, quòd in illa Dominus ad inferos de-
scendit.] inferiùs verò hæc addit: Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Domi-
num Deum tuum: eà enim hora surrexit à mortuis Dominus Deus tuus, & Patrẽ suum E
hymnis celebrauit: atque ideo nobis iniunxit, vt eadem hora hymnos Deo diceremus.
Cùm primùm surgis, hunc versum recita: Media nocte surgebam ad confitendum tibi,
super iudicijs iustitiæ tuæ. & precare, & incipe recitare psalmum quinquagesimum,
[c] Ioan. Chrysost. ho. 49. ad pop. Antioc. et hom. de laud. non & hom. 14. in 2. epist. ad Tim. et in psal. Beati immaculati. donec absoluas. Et hæc tibi certa sint pensa per singulos dies, & tot psalmos dices, quot
poteris, & ad quemlibet psalmum preces & genuum flexio cum lacrymis addantur
pronunciando Domino peccata tua, orandoque vt tibi remittantur.] & paulo pòst:
Cæterùm matutino tempore hunc psalmum dicito: Deus Deus meus ad te de luce
vigilo, &c.]

CCLIII. De septem item orandi horis, quatuor diurnis, & tribus nocturnis, agit sæpe Ioan-
[d] Basil. in reg. interrog. 37. nes [c] Chrysostomus, & ante ipsum Basilius [d], qui de ijsdem agit multis & frequenter:
licet alicubi octauam videatur addidisse horam; tamen ipsam quam ponit post mediam
noctem

A noctem ante diluculum, iungere simul consueuit Ecclesia, eademque pro vna numerat
hora, quam Matutinum Officium nominat Hieronymus [a], qui de his etiam septem ho- [a] Hier. ad Eustoch. epist. 22. DE IISDEM ORANDI HORIS.
ris hæc paucis: Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperam nemo
est qui nesciat.] & paulo pòst: Noctibus bis terque surgendum, reuoluenda quæ de Scri-
pturis memoriter retinemus.] Idem alibi de tribus horis in veteri Testamento seruari [b] so-
litis, tertia, sexta, & nona, Ecclesiastica traditione receptis agit: rursumque de horis ve- [c]
spertinis, mediæque noctis, & matutinis meminit, scribens ad [c] Demetriadem, & ad Læ- [d]
tam [d], & Eustochium [e]. Cassianus [f] de iisdem pluribus, Isidorus [g], & alij ferè innumeri, quos
enumerare nimis longum esset. Hæc igitur ex antiqua sanctorum virorum institutione,
ac maximè Dauidis dicentis, Septies in die laudem dixi tibi] per Apostolos semel in Ec-
clesiam translata, feliciter perseuerant. Quod verò pertinet ad nocturnas preces, ipsas sa-
B cras vigilias, accommodatiùs agemus inferiùs.

Hæc verò satis ad insinuandas ex instituto Ecclesiæ Catholicæ antiquas ab Apostolis acceptas traditiones. Quarum vsu non ceteras tantùm dici horas precibus consecratas didicimus, sed & locum, quò ad preces Deo fundendas conuenire debeant Fideles, admoniti sumus. Quantumlibet enim priuatas quis orationes domi agere intra cubiculum suum (vt Dominus docuit) debeat esse sollicitus: tamen exemplo Apostolorum templum adeuntium, ad publicas preces in vnum conuenire debere locum, ipsam scilicet ecclesiam, admonentur Christiani: Quod quidem faciendum esse, sanctus [h] Ignatius, [h] Ignat. epist. 6. qui iisdem vixit temporibus, scribens ad Magnesianos inculcat, sic dicens: Omnes ad orandum in idem loci conuenite: sit vna communis precatio, vna mens, vna spes in cha-
ritate, & fide inculpata in Christum Iesum, quo nihil est præstantius. Omnes velut vnus
C quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad vnum altare, ad vnum Iesum Christum,
summum Sacerdotem Dei vnigenitum.] At de his hactenus: iam cœptam historiam
percurramus.

CCLV. Quidam vir (inquit [i] Lucas) qui erat claudus ex vtero matris suæ, baiulabatur: quem [i] Act. 3. DE CLAVDO SANATO.
ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, vt peteret eleemosynam ab
introeuntibus in templum, &c.] claudi enim narrat historiam sanati miraculosè à Pe-
tro; additque simul, quo modo eius rei nouitate perculsi populi, ad eosdem ad porti-
cum Salomonis concurrerint. Hæc quidem cùm tam dilucidè ab Euangelista Luca nar-
rentur; de locis ipsis, de porta inquam Speciosa, quænam fuerit, & porticu Salomonis,
vbinam sita esset, soluendæ remanent magnæ in eadem historia difficultates: quas for-
tasse prætermisissem, nisi animaduertissem in his erasse nonnullos, dum existimarunt
D nullam prorsus Herodis temporibus reliquam fuisse porticum antiquioris templi illius à
Salomone constructi, quòd diuinæ Scripturæ auctoritate constet conflagrasse tempori-
bus [k] Sedechiæ: dumque etiam illam esse putarunt portam Speciosam, per quam pate- [k] 4. Reg. vlt.
ret aditus ad porticum Salomonis. Cùm igitur hi omnes manifestè errare noscãtur: ope-
ræpretium existimaui de ipsa porticu Salomonis ac portis templi fusiùs agere. Res sunt
scitu dignissimæ, quæ non ad præsentis historiæ tantùm elucidationem, sed ad alia non-
nulla noui testamenti loca declaranda conducant.

CCLVI. Cùm verò templum (vt superiùs dictum est) cuius est frequens mentio in nouo Te-
stamento, non illud primum à Salomone ædificatum, nec secundum tempore Zoro-
babel restitutum, sed tertium, ab Herode scilicet excitatum, constet fuisse; nec ab ali-
quo antiquorum scriptorum, perinde ac à Iosepho descriptum illud per singulas partes
E distinctè inueniatur: ab ipso inprimis petenda est harum rerum cognitio. Age verò, an-
tequam de ipsius templi portis agamus, de ipsa in primis porticu Salomonis orationem
instituamus: ac primùm de illa, cuius non tantùm hîc Lucas & inferiùs [l], sed & Ioan- [l] Act. 5.
nes [m] mentionem fecit. Agens igitur Iosephus [n] aduersus Apionem, hæc habet de qua- [m] Ioann. 10. [n] Ioseph. aduers. Apion li. 2. & antiq. lib. 15. c. 14. PORTICVS QVATVOR.
druplicibus porticibus templi atque earum vsu: Quatuor porticus habuit in circuitu, &
harum singulæ propriam secundùm legem habuere custodiam. In exteriorem itaque
ingredi licentia fuit omnibus, etiam alienigenis: mulieres tantummodo menstruatæ
transire prohibebantur. In secundam verò porticum cuncti Iudæi ingrediebantur, co-
rumque coniuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ. In tertiam masculi Iudæo-
rum, mundi existentes, atque purificati. In quartam autem sacerdotes stolis induti
sacerdotalibus. In adytum soli Principes sacerdotum, propria stola circumamicti.]
hæc Iosephus.

Quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

CCLVII. DE PORTICV SALOMONIS.

Quæ autem harum porticuum Salomonis diceretur, idem alijs in locis non obscurè declarat: vt cùm agit [a] de templo ab Herode restituto, partem templi exteriorem porticu Salomonis fuisse nobilitatam tradit, & qualis esset, describit in hunc modum: Tantis fundamentis digna erant opera imposita. Duplices porticus omnes, quas columnæ sustinebant, quinis & vicenis cubitis altæ, de singulis saxis marmore candido, & laquearia cedrina protegebant: quorum naturalis magnificentia, quodque ligno rasili erant, aptéque cohærebant, operæpretium spectantibus exhibebat, nulloque aut pictoris aut sculptoris opere extrinsecus ornabatur. latæ autem triginta cubitos erant: omnisque gyrus earum sex mensura stadiorum cum Antonia concludebatur. Totum autem sub dio spatium variabatur omnium quidem generum lapide stratum; qua ad secundum templum ibatur.] hæc de exteriori porticu, quæ Salomonis dicebatur, Iosephus; de qua & alibi quoque his verbis [b]: Suasit Regi vt Orientalem instrueret porticum: ea templi extima claudebat profundæ valli & angustæ imminens, ac proinde subnixa muro quadringentos alto cubitos, saxis constructo quadratis, valde candidis: eratque cuiusque saxi longitudo cubitorum viginti, sex verò altitudo, opus Salomonis Regis, qui primus integrum templum condidit.] hucusque ipse. Ex quibus etiam facilè causam intelliges, cur post tot templo illatas clades, post denique eiusdem demolitionem (vt vidimus) ac restitutionem ab Herode factam, adhuc porticus Salomonis remanserit etiam cum suo nomine integra: nimirum propter solidam firmiterque fundatam ac stabilitam tantæ structuræ molem, quam lapidibus inter se plumbo compactis, ferroque intrinsecus vinctis fuisse firmatam, alibi idem [c] auctor affirmat: vt non sit mirum, si post totius templi bustum temporibus Sedechiæ igne consumpti, porticus Salomonis remanserit adhuc integra.

[a] Ioseph. de bel. Iud. lib. 6. c. 6.

[b] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 8.

[c] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14.

CCLVIII.

Appellatur dicta porticus Salomonis à Iosepho interdum primum templum, aliquando prima porticus, quæ patebat etiam alienigenis. Per eius atrium lapidibus nobiliter stratum, ad secundum (idem inquit Iosephus) templum ibatur cancellis septũ saxeis ad tres cubitos altis, nimiumque grato opere factis: vbi æquis dispositis interuallis columnæ stabant, legem castimoniæ præmonentes, aliæ Græcis, aliæ Latinis litteris, in locum sanctum transire alienigenas non debere: Sanctum enim vocabatur alterum fanum, & quatuordecim gradibus ascendebatur à primo.] & infrà: Post quatuordecim autem gradus, spatium erat vsque ad murum trecentis cubitis planum. Hinc rursum alij quinque gradus & scalæ ad portas ducebant, à Septentrione quidem atque Meridie octo, duæ verò ex Oriente.] paulo verò pòst de ornamento agens hæc ait: Portarum autem aliæ quidem auro & argento vndique tectæ erant, itemque postes ac frontes: vna autem extra templum ære Corinthio, quæ multum argento inclusas & inauratas honore superabat. & binæ fores quidem in singulis ianuis erant, tricenis cubitis altæ, quinis denis etiam latæ. Post introitum verò, vbi latiores fiebant, tricenis vtrinque cubitis exedras habebant, exemplo quidem turrium longas & latas, supra verò quàm viginti cubitis celsas: singulas autem binæ columnæ duodecim cubitorum crassitudine sustinebant. Et aliarum quidem portarum magnitudo par fuit: quæ verò supra Corinthiam posita, quò mulieres conueniebant, ab Oriente aperiebatur, porta templi sine dubio maior erat; quinquaginta enim cubitis surgens, quadraginta cubitorum fores habebat, ornatumque magnificentiorem: quoniam crassiori argento & auro vestiebatur, quod quidem nouem portis infuderat Tiberij pater Alexander.] hæc Iosephus de portis secundi, quod vocat, templi: ac paulo inferiùs agit de porta interioris templi, quod ad distinctionem prioris, quod Sanctum dixerat, Sacrosanctum appellat, dum ait: Ipsum verò templum in medio positum, hoc est, fanum Sacrosanctum, duodecim gradibus ascendebatur.] & paulo pòst de portis: Prima verò eius porta septuaginta cubitis alta erat, & vigintiquinque lata, neque fores habebat; cælum enim vndique conspicuum latéque patens significabat: erantq; totæ frontes inauratæ.] & post aliqua, de porta interiori hæc ait: Interior verò porta tota inaurata erat, & circum eam auratus paries: desuper autem habebat auratos pampinos, vnde racemi statura hominis pendebãt: fores habebat auratas quinquaginta & quinque cubitis altas, sexdecim verò latas. ad hæc aulæum longitudine pari, hoc est, velum Babylonium, &c.] pergit agere de intima parte templi, quæ dicebatur Sancta sanctorum. Idem alibi de templi portis agens, hæc [d] ait: Iánuæ quidem templi altitudine cubitorum erant sexaginta, latitudine verò viginti, omnes de-

DE PORTIS TEMPLI.

[d] Ioseph. adu. Apion. lib 2.

nes deauratæ, & penè auro puro confectæ: has claudebant non minùs quàm viri ducenti diebus singulis, & relinquere eas apertas nefandum nimis erat.] hæc ipse. Easdem item templi portas Aristeas [a] admiratus, hæc de illis scribit: Portarum verò aspectus, & lapidum connexiones, & superliminarium nitrum decus summa claritudine fulgent, vtpote quæ nulla sumptuum parsimonia, ob magnificentiam cuncta abundantissimè constructa fuerant.] hæc Aristeas.

[a] Arist. de 72. interp.

His igitur de templi portis sic se habentibus; quænam ex his Speciosa porta diceretur, perquirendum est. Constat in primis nullam de portis tertiæ partis templi, quod dicebatur Sacrosanctum, ad quod sacerdotes tantùm accessum habebant, dictam esse Speciosam: nam per eam, auctore Luca [b], constat non solum Petrum & Ioannem, sed & claudum illum iam sanatum esse ingressos. reliquum est igitur, eam vel in porticu Salomonis, quæ (vt nuper est dictum) extima erat, vel in secunda porticu, quæ & secundum dictum templum, quod & Sanctum dicebatur, fuisse locatam. Porrò de portis porticus Salomonis, licet nihil expressè à Iosepho dicatur: tamen dum agens contra Apionem [c] dicit claudi templum ianuis cubitorum sexaginta altitudine, & viginti latitudine; cùm ea mensura nec secundæ, nec tertiæ templi porticibus conueniat; primæ porticus, Salomonis dictæ, eas fuisse, affirmare necesse est. An verò ex his aliqua dicta fuerit Speciosa, vt aliqui existimarunt, res accuratiùs examinanda est. Existimauit aliquando, aliquam ex his quæ erant in ipsa fronte porticus Salomonis, fuisse portam illam Speciosam de qua agimus: id quidem ex eo deducens, quòd fuisset olim illud in prouerbium apud Hebræos [d]: Cæcus & claudus non intrabunt in templum.] ob idque non licuisse, claudum hominem, in illud quod intra templum erat, exponere. Verùm cùm de cæcis & claudis id non reperiatur Moysi lege vetitum, constatque Iosephi [e] auctoritate cæcos in templum admitti, immo si essent ex genere sacerdotali, etiam inter sacerdotes residere, absque tamen amictu sacerdotali; & de claudis etiam nulla dubitatio esse videatur, eosdem intra templum admitti licuisse, ac multo magis intra atrium porticus Salomonis, quod (vt eodem auctore vidimus) etiam patebat Ethnicis: nihil est quòd affirmare cogamur Speciosam portam fuisse in porticu Salomonis; præsertim cùm nulla ex illis æquè celebretur, ac illæ quæ erant in secunda porticu, quam secundum templum Iosephus appellat, quarum ornatum mirificum prædicat.

CCLIX. DE PORTA SPECIOSA.

[b] Act. 3.

[c] Ioseph. contra Apion. lib. 2.

[d] 2. Reg. 5.

[e] Ioseph. de bel. Iud. lib. 6. c. 6

Cæterùm attentiùs, quæ ab eodem auctore scribuntur, consideranda sunt: parum enim sibi constare videri potest, dum alibi [f] (vt vidimus) fuisse templi portas decem, à Meridie quatuor, totidemque à Septentrione, ab Oriente duas, affirmat; alibi [g] verò de ijsdem agens, cùm describit nouum templum ab Herode restitutum, auctum, atque nobilitatum, manifestè tradit ternas tantùm à Meridie, ex aduerso totidem, & vnam magnam ad Orientis partem fuisse locatam. Sed præstat vt ciusmodi verba reddamus, quò certiora ac manifestiora habeantur hæc quæ dicimus: sunt ergo eiusmodi: Post primum ambitum, interius non longo interstitio, secundus paucis gradibus scanalis septum habebat lapideum, cum inscriptione quæ veteret transgredi alienigenam, sub interminatione pœnæ capitis: hoc interius septum tam Austrino quàm Septentrionali latere patebat ianuis ternis æquè distantibus, ab Oriente verò vna magna, per quam intrarent casti vnà cum vxoribus. Interiora autem fani mulieribus nefas erat ingredi. Tertium verò spatium intimum solis sacerdotibus accessibile.] hæc ibi; quæ non tantùm, quod pertinet ad portarum numerum, pugnare videas cùm superiùs dictis, sed & in eo quòd mulieres per se sine viris intrare dixit, hic verò vnam tantùm ait fuisse portam ad Orientem positam, per quam castos viros vnà cum vxoribus intrare solitos tradit. Certè nec structuræ ratio pati posse videtur, vt in eodem frontispicio ad Orientem vergente duæ portæ fuerint inæquales constructæ; quarum altera tricenis, vt ait, cubitis alta, quindenis lata, altera verò quinquaginta cubitis eminens esset: quam cùm eius templi portam maiorem appellat, respectu cæterarum quas in eodem secundo templo positas dixit; illam ipsam esse mihi persuadeo, quam alibi idem auctor maiorem appellans, locatam super eam ab Herode seniore aquilam auream tradit [h]; quam non fuisse extra templum in porticu Salomonis, efficax illa ratio persuadet, quòd ibidem auctor affirmet, detraxisse è porta iuuenes illos dictam aquilam auream, inspectante, vt ait, congregata in templum multitudine: adeò vt opus fuerit, tam au-

CCLX. EX IOSEPHO DVBITATIO

[f] Idem cod. c. 8

[g] Ioseph. antiq. lib 15. c. 14.

[h] Ioseph. antiq. lib 17. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam audax facinus non foris, sed intra Salomonis porticum esse patratum. Denique A
quod spectat ad locum in templo feminis tantùm adscriptum; medijs parietibus à cæteris fuisse distinctum, nec vnam, vel ab vno latere, sed plures ad eumdem patuisse portas, idem Iosephus[a] non obscurè significat, dum hæc ait: Necessariò namque proprius locus religionis causa mulieribus destinatus muro discernebatur. Altera quoque porta opus esse videbatur: contra primam verò secreta erat ab alijs regionibus vna porta Meridiana, & vna Septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim ad mulieres transire non licebat, sed nec suam portam interiecto muro trãsgredi licebat; patebat enim locus ille pariter indigenis atque hospitibus feminis religionis causa venientibus.] hæc ille.

[a] Ioseph. de bel. Iud. lib. 6. c. 6

CCLXI. Vt autem quæ idem auctor inter se diuersa ac planè contraria diuersis in locis narrat, aliqua ratione conciliari mutuò possint: accuratiùs considerandum est, quòd aduersus Apionem[b] agens, cùm secundam porticum tribuat feminis mundis, tertiam verò masculis purificatis; in eodem secundo quod dicit templo, duplicem fuisse porticum, feminis alteram, alteram masculis destinatam, significare videtur: cùm aliàs (vt vidimus) in eodem secundo templo, licet inter se separatos, viros, ac mulieres pariter agere consueuisse testetur; sicque priorem eiusdem loci porticum tributam esse feminis, posteriorem denique viris æquè mundis esse concessam. qua tantùm ratione dici posse videtur, duas portas eiusdem templi ad Orientem vergentes esse positas, non in eodem frontispicio, sed alteram ipsarum in prima eiusdem loci porticu, alteram verò in secunda, priorem que ad aliam fuisse peruiam; & quòd maior cæteris esset, viris ac feminis, vt ait, fuisse communem; ingressas verò hanc illas, per alias portas sua ingredi septa muro distincta, viros verò interiorem eius loci adire porticum: & hoc ipsum esse B C
quod ait[c], Orientalem magnam portam castos simul intrare vnà cum vxoribus, interiora autem sani mulieribus nefas ingredi: hacque item ratione effici potuisse, quod ait, fuisse eiusdem secundi templi decem portas, quarum tres primæ porticui vbi mulieres agerent, inseruirent; Maioremque dictam positam fuisse ad Orientem, per quam tum ipsæ, tum viri æquè transirent: duas reliquas, vt ait, alteram à Meridie, alteram à Septentrione priuato illarum vsui destinatas. Rursum verò in interiori porticu septem fuisse portas, sex à lateribus, ternas hinc inde positas; & vnam quæ spectaret ad Orientem, quæ primę ac maiori portæ è regione posita esset: hancque fuisse illam Corinthiam, super quam Iosephus Maiorem portam locatam fuisse testatur; quam sic extra templum positam dicit, quòd scilicet non esset in primæ illius templi porticus frontispicio, sed extra illud, nimirum in secunda porticu posita: nulla etenim ratio patitur, vt in prima esset D
porticu, quæ minor altitudine & latitudine haberetur. Hæc de portis templi quod Sanctum dicebatur, quò tum viri tum feminæ purificati omnes conuenire consueuerant. De portis verò interioris templi, quod sacerdotes tantùm adibant, nihil ad præsentem rerum tractationem.

[b] Ioseph adu. Apion. lib. 2.

LOCA IOSEPHI ILLVCIDANTVR.

[c] Ioseph. antiq. lib. 15. c. 14.

CCLXII. His visis, quænam dictarum omnium fuerit illa templi porta, quam Lucas Speciosam appellat, iam reliquum est vt dicamus. Cùm enim cæterarum portarum duæ in primis omnium pulcherrimæ haberentur, Maior illa, atque Corinthia: illa quidem, quòd (vt idem Iosephus[d] testatur) crassiori argento & auro vestiretur; ista verò, quòd ære Corinthio fabrefacta, multum (vt idem ait) argento inclusas & auratas honore superaret: Quænam harum dicta fuerit Speciosa; in eam libentiùs adducor sententiam, vt Corinthia illa, quæ pulchritudine cæteras antecelluit, appellata fuerit Speciosa: cùm præsertim illi primæ suum videretur inditum esse nomen: nam porta Maior nominata ab omnibus E
erat. cùm ergo non ad portam Maiorem, sed ad Speciosam claudum illum Lucas excubasse testetur; non de alia, quàm de Corinthia cæteris pulchriore, intelligi posse videtur.

[d] Ioseph de bel. Iud. lib. 6. c. 6.

SPECIOSA PORTA.

CCLXIII. Claudus ille igitur ibi agens, cùm à Petro & Ioanne eleemosynam peteret; Petrus se nec aurum nec argentum, quod daret, habere excusans, apprehensa[e] manu eius dextera, alleuauit eum: & protinus, inquit Lucas, consolidatæ sunt bases eius, & plantæ. Et exiliens stetit, & ambulabat, & intrauit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum. Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi in eo quod contigerat illi.] hæc Lucas. Negat se argentum & aurum habere quod tribuat: Cùm enim rerum pretia deferrentur

[e] Act. 3.

CLAVDVM A NATIVITATE PETRVS SANAT.

A tur ad pedes Apostolorum: sicut à Christo vnus ex omnibus delectus erat, qui loculos habens, quæ essent necessaria ad victum curaret; id ipsum factum ante electionem diaconorum ab Apostolis, par est credere. Non enim ob eam causam, quòd Dominus dixisset[a]: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniã in zonis vestris] prohibiti erant Apostoli eadem secum ferre. Non igitur vsuram rerum, sed prauum affectum, & temporalium rerum solicitudinem à Christo esse interdictam, monstrant Augustinus[b], Hieronymus[c], & alij. Ceterùm quod spectat ad Petrum adeò pauperem, sibi viuendi genus præscripsit, vt (quod ait Gregorius Nazianzenus in oratione de amore pauperum) lupinis famem vrgentem expelleret. Sic igitur carens auro, abundans gratia, claudo restituit incolumitatem.

[a] Matt. 10

[b] Aug. de cons. Euang. lib. 2. cap. 3.

[c] Hieron. contra Pelag. lib. 2. & ad Hedib. epist. 150. q. 1. in fine.

Non impar sanè miraculum claudi à natiuitate à Petro sanitati restituti, est illi, quo Dominus cæco homini nato lucem reddidit: vnde meritò ab Euãgelista accuratè esse descriptum, intelligendum est, quantumlibet enim prodigia ac signa ab Apostolis antehac facta esse testetur[d]; tamen ab eo quod tam insigniter est editum ab Apostolorum Principe, ceteris prætermissis, narrationem instituit: vt tum rei gestæ, tum etiam personæ quæ gessit illam, innotesceret claritudo. Rursum verò quale mysterium contineretur eo miraculo, S. Ambrosius[e], & egregiè quidem paucis enarrat, sic dicens: Primùm ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudo pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum, Petrum à Domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est, super quam ædificatur Ecclesia; rectè priùs pedes sanat: vt sicut in Ecclesia fidei fundamentum cõtinet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Rectè, inquam, primùm in Christiano pedes curat, vt
C iam non trepidus nec imbecillis possit supra petram Ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere.] hæc ipse. Iam verò (vt quid peractum sit videamus) magna turba ob rei nouitatem vndique confluente, cùm ingressi templum fuissent Petrus & Ioannes, redeuntes ad porticum Salomonis, illic populi frequentis corona vallabantur. Tunc Petrus, ea Christum annunciandi arrepta digna satis occasione, haud propria, quin potius Christi virtute factum esse miraculum, est concionatus ad populum. Superuenientes[f] verò interca sacerdotes, & magistratus templi cùm Sadducæis, & ægrè ferentes tam Petrum quàm Ioannem docere populum, & ex mortuis resurrectionem prædicare, iniecerunt in eos manus, inque carcerem detruserunt in crastinum; erat enim iam vespera: cùm interim eorum qui Petri prædicationem audierant, numero quinque millia ad Christi fidem conuersa essent. Sed hæc pluribus Lucas.

[d] Act. 2. MYSTERIVM EX MIRACVLO.

[e] Ambros. ser. 3 in nat. Apost.

[f] Act. 4.

D Sequenti verò die (quòd esset causa grauissima, quæ ad Synedrii, illud scilicet magnum Concilium septuagintaduorum seniorum, spectaret) habentur comitia, conueniuntque Principes sacerdotum, & seniores, & Scribæ: nimirum (vt inquit Lucas[g]) Annas Princeps sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. Non sic quidem (vt aliqui putant) Annas hic nominatur Princeps sacerdotum, quòd Caiphas, qui ante duos menses tempore mortis Christi, testimonio Euangelistarum, summus Pontifex fuisse dicitur, ea functione priuatus, redactus in ordinem fuerit, & loco ipsius Annas suffectus, dum non tantùm sacerdotum Princeps, sed & primus omnium nominatur: sed quòd dicto seniorum Concilio præesset, eo nomine appelletur; & ea ratione, qua Christus ad eumdem primùm est ductus, eadem hic primo loco recenseatur. At cùm de his superiùs actum sit, eadem hic repetere, su-
E peruacaneum ducimus. Ioannes verò, qui à Luca tertio loco ponitur, fuit Annæ Principis sacerdotum filius, qui in administratione rerum Iudaicarum pollebat, cuius Iosephus[h] meminit. Alexandrum verò, qui quartus ordine numeratur, haud alium puto ab illo, qui sicut ditissimus omnium Iudæorum, ita etiam maximè pius erga Deum habebatur, vt idem Iosephus[i] auctor est. Hic Alexander Lysimachus, Alabarcha est cognomento dictus, quòd illum magistratum Alexandriæ gessit[k]: hic idem à Caio Imp. postea est coniectus in vincula, demum à Claudio eius in Imperio successore solutus atque honorificè habitus huius pater Tiberius appellatus (vt nuper vidimus) portas templi argento & auro sumptuosissimè exornauit. habuit Alexander filium, qui nomine aui Tiberius[l] nominatus, desertor paternæ religionis effectus, temporibus belli Iudaici Romanis aduersus Iudæos adhærens, ob insignem aduersus eos nauatam operam, exercitui præfici meruit.

[g] Act. 4.

CCLXV.

ANNAS CAPVT CONCILII.

[h] Ioseph. de bello Iud. lib. 2. c. 25

[i] Ioseph. antiq. lib 20. c. 3.

[k] Ioseph. antiq. lib. 19. c. 4.

[l] Ioseph. antiq. li. 20. c. 3. & de bello Iud. lib 6. cap. 1. in fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CCLXVI. [a] *Act. 4.* CONCILIO IVDÆORVM SISTVNTVR PETRVS ET IOANNES.

Coacto igitur Iudæorum magno Concilio, sistuntur iudicio Petrus & Ioannes, iubenturque causam dicere, ac præsertim qua virtute vel nomine tãtum miraculum edidissent, exhibito & illo, qui antè claudus à Petro curatus fuerat. Tunc Petrus libera voce, repletus Spiritu sancto (inquit Lucas) ita exorsus est: Principes populi, & seniores audite. Si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste saluus factus est, notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste adstat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.] hactenus Petrus. Subdit Lucas hæc de iis, qui in eo erant Concilio congregati: Videntes autem Petri constantiam, & Ioannis, comperto quòd homines essent sine litteris & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant. hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Iusserunt autem eos foras extra Concilium secedere: & conferebant ad inuicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Hierusalem: manifestum est, & non possumus negare. Sed ne ampliùs diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltra loquantur in nomine hoc vlli hominum. Et vocantes eos, denunciauerunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audiuimus, non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos, non inuenientes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat.] hucusque Lucas de rebus gestis in Concilio seniorum.

CCLXVII. [b] *Act. 4.*

Reuertente [b] verò Petro vnà cum Ioanne ad suos; cùm ambo, quæ coram senioribus essent facta, narrassent; & vniuersa quæ tum congregata in vnum erat multitudo Deum laudasset, oransque petiisset vt Euangelij prædicatio magis magisque signis atque prodigiis illustraretur: factus est terræmotus, omnesque Spiritu sancto desuper veniente repleti sunt: eratque omnium sicut vna voluntas idemque animus, ita temporalium bonorum vsus communis: Quotquot enim (inquit Lucas) possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum.] & inter alios Barnabas Cyprius genere, agrum quem habebat vendens, attulit & ipse eius pretium, vt ceteri, ad pedes Apostolorum. Quòd Barnabas præ ceteris, qui id ipsum præstiterunt, nominetur ab Euangelista, id in causa fuisse putatur, quòd ipse ditissimus cùm esset, non agellum quempiam, sed latifundium Christi causa vendiderit. hæc qui eius res gestas scriptis mandauit Alexander [c] testatur: addens, eumdem origine Cyprium, Hierosolymis habitasse, atque à Gamaliele vnà cum Stephano ac Saulo sacris litteris imbutum fuisse; ad Christum demum venisse vnà cum eius consobrino Ioanne Mariæ filio, apud quem (vt vidimus) Christi noua Ecclesia coalescere cœpit. Sanè Eusebius [d] & Epiphanius [e] inter antiquos Christi discipulos ipsum adnumerant: nec est quòd de hoc aliqui dubitent ob eam causam, quòd nondum Barnabas vsque ad hanc diem omnia sua dimisisset, cùm illa à Domino lex discipulis præscripta esset: Si quis non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.] Nam & Ioseph ab Arimathia nobilis Decurio, & ipse [f] *Matth. 27.* [g] *Ioan. 19.* dines, erat discipulus Iesu, vt Matthæus [f] atque Ioannes [g] testantur: animi enim affectu id implendum erat.

DE BARNABA.

[c] *Apud Metaph. die 11. Maij.*

[d] *Euseb. lib. 2. cap. 1.*

[e] *Epiph. lib. 1. cap. 21.*

CCLXVIII. [b] *Chrysost. in Act. homil. 11.* [i] *Homil. 27. in epist. ad Corin.*

Quòd verò tam Barnabas, quàm & alij ad pedes Apostolorum rerum pretia posuisse dicantur: considerans hæc Ioannes [b] Chrysostomus: Magnus, inquit, honor: quandoquidem non in manus, sed ad pedes Apostolorum ponebant.] & alibi iterum [i]: Ponebant ad pedes Apostolorum: non ad manus ipsorum ponebant, sed ad pedes, declarando fidem, & pietatem, & reuerentiam, quam habebant Apostolis, & quòd maioris ducebant quòd ab eis reciperentur, quàm quòd ab eis darentur dona.] hæc & alia plura in eamdem sententiam disserit. Accedere ad sanctorum virorum pedes venerationis ergo, antiquus fuit Christianorum vsus: vnde illa dici vel scribi solita summissi animi obtestatio; Per vestigia vestra. Equidem idem qui suprà Ioannes Chrysostomus, adiri monachos, ad eorumque prouolui vestigia suadet, cùm ait [k]: Ad eos abi, hospitare, accede, sanctos

[k] *Chrys. ad pop. Antioch. homilia 59.*

sanctos tange pedes; multo namque honestius est illorum pedes tangere, quàm aliorum caput. Dic enim mihi: Si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam regiam tantùm habent figuram: tu ipsum in se habentem Christum non pedibus tenebis, & saluus eris? Sancti sunt pedes, licet viles sint; inquinatorum verò neque caput venerandum est. Sanctorum namque pedes magna potuerunt; quamobrem & vleiscuntur, cùm pedibus puluerem excusserint.] hæc Chrysostomus. Plura hic essent adducenda exempla, quæ in alium locum differimus magis accommodatum.

Post hæc verò sanctus Lucas [a] Ananiæ & Saphiræ eius vxoris paucendum rocenset interitum. Vendiderant agrum; cuius pretij, quod delaturi erant ad pedes Apostolorum, dolosa calliditate mentientes, partem fraudarunt. Inquirit quidem de crimine Petrus, deregit fraudem, sed Deus pœnam infligit. Videas ex his Petrum, sicut in ceteris, ita etiam in iudiciaria potestate præseferre primatum: primus quippe omnium ac solus inter ceteros de perpetrato peccato reos interrogat; quos conuictos, mox à Deo dira pœna immissa consequitur. Hæc quidem tanta non casu sunt facta, sed vt experimento omni Ecclesiæ innotesceret, illum quem Petrus criminis arguit, Deum eius iudicio annuentem, mox experturum vltorem. At Porphyrius, impius ac dolosus nugigerulus, eo dementiæ venit, vt hæc legens non erubuerit Petrum nimiæ seueritatis arguere, quasi ipse in eos pœnam mortis inflixerit. Sed sanctus Hieronymus [b] in primis quodnam fuerit illorum peccatum, vt tantam Dei iram mererentur, insinuans, demum Porphyrio garrienti respondet, sic dicens: Ananias & Saphira dispensatores timidi, immo corde duplici, & ideo condemnati: quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius cui semel ea vouerant, partemque sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet; præsentem meruere vindictam, non crudelitate sententiæ, sed correctionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudicium prophetico spiritu annunciat, vt pœna duorum hominum sit doctrina multorum.] hæc Hieronymus. Origenes [c] quoque non putat adscribendum esse Petro interitum Ananiæ, vt ex eius verbis paulo inferius demonstrabimus. Maximus [d] etiam hanc ipsos commeruisse iram ait, quia quod Deo promiserant, non reddiderunt: eadem Athanasius [e] tradit de voto, item & Gregorius [f], & alij. Porrò non solum, quòd quæ Deo vouerant non præstiterint, eam meruerunt experiri à Deo sententiam, sed & quòd (vt ingerit Petrus) mentiti sint Spiritui sancto. Nihil sanè in Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis, tam infaustum atque alienum inueniri potest, quàm simulatio, cui [g] si semel tribuatur assensus, omnis Ecclesiastica disciplina turbabitur: meritoque tam in hos, quàm etiam in Simonem Magum, qui dolosè in fide agebat, Petrus disciplinæ vigorem exercuit.

CCLXIX. [a] *Act. 5.* DE ANANIA ET SAPHIRAE INTERITV.

[b] *Hier. ad Demetr. epist. 8.*

[c] *Orig. tract. 8 in Matth.*

[d] *Apud Ambr. ser. 9. & apud Aug. de verb. Apost. serm. 25*

[e] *Athanas. ser. de Pas. et Cruc.*

[f] *Gregor. regist. lib. 1. ind. 9. epist. 33.*

[g] *Distinct. 27. cap. nam si.*

Ceterùm hanc pœnam non ad supplicium sempiternum, sed ad expiationem peccati, vt sic salui esse possent in futuro sæculo, à Domino esse illatam, Origenes existimauit, dum ait: Digni enim erant in hoc sæculo reci; ere peccatum suum, vt mundiores exeant ab hac vita, mundati castigatione sibi illata per mortem communem; quoniam credentes erant in Christum. Puto autem, quoniam audiens Ananias hæc verba, ideo cadens expirauit, quòd non sustinuit reprehensionem Petri; sed cruciatus in se adeò est punitus, vt etiam expiraret, verbis videlicet Petri catechizantibus animam eius. Nec Petrum hic debemus existimare interfecisse Ananiam; sed illum non sustinuisse acrimoniam verborum Petri dicentis ad se: Vt quid repleuit satanas cor tuum?] Id ipsum Augustinus [h] agens contra Parmenianum scribere videtur, dum de Paulo sic ait: Quid ergo agebat Apostolus, nisi vt per interitum carnis, saluti spirituali consuleret? vt sicue aliqua pœna vel morte corporali, sicut Ananias & vxor eius ante pedes Apostoli Petri ceciderunt: siue per pœnitentiam, quoniam satanæ traditus erat, interiniret in se sceleratam carnis concupiscentiam.] hæc Augustinus. Cassianus [i] etiam hæc in eam sententiam: Inuenimus sanè etiam pro leuioribus culpis nonnullos eamdem mortis ad præsens excepisse sententiam; qua sunt & illi puniti, quos prædiximus extitisse sacrilegæ præuaricationis auctores: vt factum est in illo qui sabbato ligna collegerat, vel in Ananiæ & Saphira, qui parum quid de substantia sua clàm, infidelitatis errore, seruauerant: non quòd æqualia fuerint pondera peccatorum, sed quia nouæ transgressionis præsumptores reperti, debuerùt præbere ceteris, quemadmodum peccati, ita etiam pœnæ ac ter-

DE POENA AD SALVTEM.

[h] *Aug. contr. Parm. lib. 3. c. 1*

[i] *Cassian. collat. 6. c. 11.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

roris exemplum: vt quisquis ea deinceps affectare tentasset, nosset sibi secundùm eam formam qua illi damnati sunt, etiam si in præsenti supplicium differatur, in futuri iudicij examinatione reddendum.] hæc ille. His denique veluti corollarium addimus, quod Isidorus Pelusiota[a] ad Orionem monachum in hæc verba rescripsit: Non crudelitatis atque amentiæ fuit, vir studiosissime, quòd sapientissimus Petrus eos qui peccauerant, morte affecit; verùm præscientis doctrinæ multa hominum peccata præsanantis. Nam cùm tunc Euangelij sementem facere incepissent, ac statim enata zizania conspexissent: sapienti consilio ea confestim euulserunt, ne vnà cum tritico aucta, futuro igni ad exustionem seruarentur. Ad eumdem enim modum diuinus quoque Moyses, legem ab initio statim violatam perspiciens, etsi ob exiguum peccatum, saxis tamen eum obrui iussit, qui die sabbati ligna collegerat: Deum videlicet hanc sententiam tulisse scribens.] hucusque Isidorus: ac de his satis.

[a] Isidor. lib. 1. epist. 181.

CCLXXI. DE RENVNCIATIONE.

Nunc verò quod ad dictam frequenter superiùs in communem vsum bonorum collationem pertinet: non eiusmodi fuit, vt quicumque Christianus esse vellet, non aliter id consequi posset, nisi substantia rerum suarum prius vendita, Christo nomen dedisset; vel quòd factus Christianus id ipsum præstare compelleretur, sic vt eadem viuendi norma ceteris omnibus, qui crediturì essent, Christianis præscriberetur. Nam de Paulo[b] Apostolo constat, Corinthios per epistolam monuisse, sic eos indigentibus eleemosynas impartiri debere, ne esset nimis profusa largitio: Non enim (ait) vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam supplear.] Sed hæc facta sunt ipso exordio nascentis Ecclesiæ, priuato quodam Spiritus sancti impulsu, & quidem multis ex causis, atque in primis vt excultioris vitæ quoddam posteris imitandum formaretur exemplum. Inde enim quotquot religiosiorem viuendi normam sunt amplexati, & ad eamdem viuendi rationem ceteros perfectioris vitæ cupidos instituendos susceperunt, formam sumpsisse noscuntur. Vnde sanctus Augustinus[c] suos alloquens clericos, ait: Quomodo autem viuere velimus, quomodo Deo propitio iam viuamus; quamuis de Scriptura sancta multa noueritis, tamen ad commemorandos vos, ipsa de libro Actuum Apostolorum lectio recitabitur; vt videatis vbi descripta sit forma, quam desideramus implere.] legit Lazarus diaconus, quæ in Actis Apostolorum scripta sunt capite quarto, & inter alia, verba illa: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.] & quod paulo inferiùs habetur: Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.] quibus lectis, Augustinus eadem & ipse repetiit, deque his ad suos præclaram habuit orationem. Eadem Basilius[d], ac denique omnes qui monachis selectas viuendi regulas præscripserunt.

[b] 2. Cor. 8.

[c] Aug. serm. 50 de diuersis.

[d] Basil. de reg. monach.

CCLXXII. ADVERSVS NOVATORES.

Quid ad hæc impij, qui in Christianismo sectantes Epicurismum, his licet Apostolorum doctrina & exemplo firmatis ac stabilitis, adhuc tamen perfricta fronte procacique animo non verentur in sanctas regulariter viuentium institutiones obloqui atque furere? Sed de his aliàs vberiùs atque opportunius. Ceterum præter illa quæ dicta sunt, afferuntur insuper de distractione rerum temporalium in vsum pauperum aliæ diuini consilij rationes. Excitanda enim erat in Fideles vehemens persecutio, quæ non bona tantùm, quæ haberent, auferret, sed & in ipsorum personas sæuiret. Sic igitur vt prima Ecclesiæ fundamenta nullo persecutionis impetu quaterentur, sed solida firmitate subsisterent; optimè, diuina prouidentia disponente, consultum est, vt eiusmodi periculum Fideles rerum temporalium lucrosa iactura redimerent. Testis enim est Paulus[e], diuitiarum cupidos tentationibus facilè superari, & laqueis diaboli irretiri. Narratis iam his quæ in Ananiam & Saphiram sunt diuinitus acta, hæc subdit Lucas[f]:

[e] 1. Tim. 6.

[f] Act. 5.

CCLXXIII. DOCENT IN TEMPLO APOSTOLI.

Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe. Et erant vnanimiter omnes in porticu Salomonis.] Locum illum licet fuisse constet extra templum, vt etiam pateret Gentilibus, tamen etiam frequentius templum appellarum esse ab Euangelistis inuenies, quòd eo ambitu vniuersa templi constructio clauderetur. Exemplo igitur Domini Redemptoris, qui cùm Hierosolymis esset, docebat in templo, Apostoli etiam illic doctrinæ cathedram erexerunt: ad quam alludit Tertullianus[g], dum ait:

[g] Tertul. lib. de præscript.

Quid

A Quid ergo Athenis, & Hierosolymis? quid Academiæ, & Ecclesiæ? quid hæreticis, & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quærendum.] hæc Tertullianus. addit Lucas: Ceterorum autem nemo audebat se coniungere illis: sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita vt in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum ciuitatum Hierusalem, afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis, qui curabantur omnes.]

Cùm verò non Petrus tantùm, sed & ceteri Apostoli Hierosolymis essent: quidnam est, quòd oculi omnium conuertuntur in Petrum? quid ista in plateis ægrotantium exhi-
B bitio, vt veniente Petro, vmbra saltem illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur omnes non ab vno vel altero, sed ab omnibus, quibus tenerentur, morbis? Certè quidem non per Petrum tantùm, sed per ceteros etiam Apostolos fieri solita signa & prodigia, idem (vt nuper vidimus) qui hæc scribit, testatur Lucas. Verùm sicut inter omnes Apostolos Petrus à Christo primatu in omnes est auctus, ita etiam præclariora quædam & insigniora ab eo miracula edi concessit. Hinc solius Petri fuisse curare languentes vmbra corporis transeuntis, satis Euangelista declarat. nam si id ceterorum Apostolorum vmbra præstitisset; quid tanta compressio in exponendis infirmis, quos Petri transeuntis vmbra curaret? Vnde Arator diaconus, qui heroico carmine eadem cecinit Acta Apostolorum, dum de his agit, hæc egregiè:

CCLXXIV. PETRI IN MIRACVLIS PRÆROGATIVA.

C
Excute Petre gradus: tecum medicina salutis
Ambulat: adde viam: pes is est ad gaudia velox,
In pedibus non esse moram: tua semita vita est.
Si properas, iam nemo iacet: tu motibus vmbræ
Corpora cuncta lenas, atque hoc simul inscia voti
Sumit turba tacens; quod cùm rogat accipit vnus.
Quærite, quos agitat tanti reuerentia facti,
Quid typicum res ista ferat: librisque volutis
Noscite quòd soli concessa est gloria Petro:
Quæve sub hac specie lateant documenta videte, &c.]

Quod etiam hîc in vmbra per Petrum agitur (nam in imagine pertransit homo) in cælo veritate præstari, idem pluribus versibus docet.

D Quid insuper vmbra Petri, nisi imago expressa corporis Petri? certè quidem non aliunde, quàm ex eiusmodi imaginibus vmbra formatis, picturam duxisse originem ferunt[a]. vt ex his videas imaginum pium cultum in vmbra Petri à Deo primitus in primori illa Ecclesia tot tantisque miraculis esse diuinitus consecratum. Rursus verò nec illud prætermittimus (ex quo in rebus gestis mysteria latere noscuntur) quòd cùm eamdem Deus virtutem vmbræ Petri indiderit, quam & corpori Petri; illud certè typicè expressum esse videtur, tantam à Deo Principi Apostolorum gratiarum copiam esse collatam, vt eadem dona Petri personæ concessa, sic in vmbram transtulerit, vt eadem in successoribus, qui referunt personam Petri, feliciter propagari voluerit: nimirum vt quamuis non omnes æquè sancti ac Petrus, sed ex ipsis aliqui moribus essent futuri dissimiles, tamen quia eiusdem gererent personam Petri, eamdem etiam retinuerint à Deo illi traditam
E potestatem; scirentque omnes respectu Petri in honore habendos esse, qui vmbram saltem Petri hac ex parte referent.

CCLXXV. SACRARVM IMAGINVM CVLTVS IN VMBRA PETRI.

[a] Clem. Alex. aduers. Gentes.

Tantam Christi gloriam in Petro ac ceteris Apostolis diuinitus illustratam inuidentes Principes sacerdotum, furore quodam exagitati, iniicientes in illos manus, in carcerem detruserunt. At Angelus Domini (inquit Lucas[b]) per noctem aperiens ianuas carceris, eduxit illos, iussitque intrepidè Euangelium prædicare: qui diluculo templum ingressi, cœperunt confluentem docere populum. Cùm interim coacto Concilio seniores, ipsos qui adhuc in carcere detineri putarentur, Apostolos adduci iussissent: quæsiti sunt in carcere, nec inuenti, licet clausum esset ostium: sed in templo eos prædicare Euangelium, nunciatum est. tunc qui sunt missi magistratus, ac ministri, absque vi aliqua sistunt eos seniorum Concilio: cumque arguerentur spreti mandati, Petrus pro ceteris ex more ad facti excusationem magna animi libertate hæc in primis effatus ait: Obedire oportet

CCLXXVI. APOSTOLI CONIICIVNTVR IN CARCEREM

[b] Act. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo magis, quàm hominibus.] aliisque verbis tum Christi gloriam, tum ipsorum in illum admissa exaggerans, perorauit. A

CCLXXVII. Cùm illi interim de inferenda illis nece inirent consilium; surgens Gamaliel legis peritus, iubens primùm Apostolos foras ad modicum spatium temporis duci, in hæc verba sententiam dixit: Viri Israelitæ attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud, ne fortè & Deo repugnare inueniamini. Consenserunt autem illi. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo, & circa domos docentes, & euangelizantes Christum Iesum.] hæc Lucas. Ex quibus Iosephus (vt dictum est superiùs) erasse deprehenditur, dum Theodæ res gestas ad tempora [a] Cuspij Fadi Iudææ procuratoris refert, quem eiusdem testificatione, anno quarto Claudij Imp. in prouinciam missum constat, post annos vndecim ab hoc tempore.

DE GAMALIELIS CONSILIO.

ERROR IOSEPHI REDARGVITVR

[a] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 2.*

CCLXXVIII. Ceterùm non Gamalielis tantùm auctoritate id affirmantis, & Lucæ hæc etiam describentis, sed & Domini testimonio, extitisse Theodam ante Christi passionem, Patres omnes consentiunt: locum enim illum Ioannis interpretantes quo Dominus dicit [b]: Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones] de Theoda & Iuda Galilæo intellexisse, pari consensione confirmant. Certè quidem nequaquam ad antiquiora tempora Dominum hæc dicentem respectum habuisse, facilè potest intelligi, ne fugilasse cum pseudoprophetis etiam probatos ac à Deo missos Prophetas calumniosè ab aliquo dici posset: sed ad propinquiora tempora potiùs respexisse, & vt de rebus iam omnibus notis, quæ explicatione non indigerent, ea locutum esse: nam de antiquioribus pseudoprophetis nulla iam memoria erat, recens verò recordario de his quos tum præsens seculum infelici germine propagauit: nam non modò Iudas, eiusque successores, atque Theodas, sed & Herodes maior, quippe qui ab Herodianis Christus haberetur, notari potuit. Sic igitur Ioannes Chrysostomus [c], Cyrillus [d] Alexandrinus, Isidorus [e] Peluſiota, & alij omnes hos secuti, Dominum de Theoda intellexisse, iure existimarunt. Porrò Theodæ facinus in hunc modum contigisse, Iosephus describit [f]: non piget enim rem superiùs alia occasione narratam, iterum rei argumento exigente, hìc repetere.

[b] *Ioan. 10.*

[c] *Chrys. in Ioā. hom. 59.*
[d] *Cyril. in Ioā. lib. 7. c. 3.*
[e] *Isidor. lib. 3. epist. 119.*
[f] *Ioseph. antiq. lib 20. c. 2.*

CCLXXIX. Apud Iudæam, inquit, præstigiator quidam, nomine Theodas, persuasit magnæ vulgi multitudini, vt assumptis suis facultatibus sequeretur se ad Iordanem fluuium. Prophetam enim se iactabat, pollicens scissurum se verbo Iordanem fluuium, ac facilem præbiturum transitum: taliq́ue promissione permultos seduxit. At Fadus effecit vt nihil lucri faceret ex sua insipientia, missis in eos equitum turmis: qui ex improuiso irruentes, ex his multos interemerunt, multos viuos ceperunt, & in his ipsum Theodam, cuius caput abscissum reportauit Hierosolymam.] hactenus de eo Iosephus. At ex verbis Lucæ Euangelistæ maior inde oritur difficultas, quòd de Theoda exemplum adducens, quasi rem nuper factam recenset: Ante hos dies, inquit, extitit Theodas.] tamen inferiùs cùm post hunc dicat extitisse Iudam Galilæum tempore professionis, illius scilicet celeberrimæ sub Quirino Præside factæ: hac quidem ratione ante annos trigintaquatuor Theodam vixisse, opus est dicere. quo modo igitur ante hos dies factum dicit, quod ante tot annos contigisse probatur? Quòd verò in primis Theodam à Iosepho descriptum existimarunt aliqui alium esse ab illo de quo hìc meminit Lucas: cùm hæc nulla auctoritate probentur, æquè reiicienda putamus. At magis placet, vt idem sit, ante hos dies, quod, ante hæc tempora, vsitato dicendi modo: vel vt ille Lucæ verborum sit sensus [g], dum ait: Post hunc extitit Iudas Galilæus] μετὰ τοῦτον τῶν ἡμερῶν sit positum, vt diceret, Vltra dictum Theodam extitit Iudas Galilæus, &c. sicque noluisse dicere, post Theodam extitisse Iudam; sed potiùs post recensitum de Theoda quod nuper acciderat nouũ exemplum, illud addidisse de Iuda quod antiquitus factum erat, cuius tamen recens erat memoria:

DE THEODA ET IVDA GALILAEO.

[g] *Gagn. in Act. Apost.*

A moria: nam (vt suo loco superiùs dictum est) adhuc Apostolorum temporibus illius sectatores supererant Galilæi. Sed hæc relinquimus lectoris arbitrio: lectionem certè mutare non præsumimus.

Ceterùm quod spectat ad Gamalielem: non prætermittimus dicere, ipsum fuisse Christianum, sed consilio Apostolorum sic occultum inter seniores, vt ea ratione melius consulere Ecclesiæ posset, permansisse, in libris Recognitionum Clementis [a] haberi, quos licet apocryphos citat Beda [b], & hæc eadem de Gamaliele recitat. Certè illum adhæsisse Christianis, & inter Christianos esse professum, certum planè eius rei indicium illud est, quòd à Christianis apud Stephanum protomartyrem sepultus est. Cùm enim diuina reuelante prouidentia, corpus sancti Stephani repertum est, vnà cum ipso etiam est inuentum corpus Gamalielis, qui olim cùm ipsius Stephani, tum Sauli (postea Pauli) ac Barnabæ magister fuerat. habentur hæc certa fide testata à Luciano presbytero, in libello illo quem de Stephani protomartyris corporis inuentione, cui præsens fuit, conscripsit. Quod verò eodem Luca auctore dictum est, Apostolos nonnisi plagis affectos à Concilio fuisse dimissos; id planè nequaquam ex sententia Gamalielis esse factum, sed voluntate Caiphæ, Annæ, & Alexandri, in eiusdem qui suprà Clementis [c] nomine scripto commentario legitur.

CCLXXX. DE GAMALIELE.

[a] *Clem recog. l. 1. c. 9. & 10*
[b] *Beda in retract. in act. Apost. c. 5.*
[c] *Clemen. constit. lib. 5. c. 3.*

B

His iam fortiter ab Apostolis superatis, alia arte aggreditur veritatis hostis diabolus vexare Fideles. Cùm enim quos aduersus Ecclesiam concitauerat aduersarios, iam victos prostratosque conspiceret: per eos qui intus in Ecclesia erant, longè periculosius certamen aggreditur; tentans nimirum, si admirabilem illam vnitatem, mutuamque nusquam antea visam animorum concordiam aliqua posset dissensione turbare, ac diuidere schismate. Sed quonam vsque progressus sit eius cognatus, Lucas [d] narrat his verbis: In diebus illis crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quòd despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.] hæc Lucas. Porrò non sic in hoc loco accipiendi sunt Græci, quasi Gentiles, ad distinctionem Hebræorum: nam nondum Gentilibus Christi Ecclesiæ patebat ostium, quod Petrus postmodum reserauit: sed quòd (vt superius Philonę auctore diximus) sicut in ceteris Orbis partibus, ita etiam in Græcorũ regionibus Iudæi agerent: cùm alioqui etiam Lacedæmones nobiles in Græcia populi ab Abraham se originem ducere gloriarentur: id quidem eorum Regis ad Oniam Pontificem Iudæorum prebreues litteræ scriptæ testantur his verbis:

CCLXXXI.

[d] *Act. 6.* PRIMA DISCORDIA IN ECCLESIA.

C

Incidimus in quamdam scripturam antiquam, in qua inuenimus cognationem interesse inter nostras origines, & nostrum quoque genus, non esse alienum à posteris Abrahæ. Æquum igitur est, vt cùm fratres nostri sitis, petatis à nobis quæcumque libuerit. idem nos quoque faciemus, & res vestras tamquam nostras existimabimus, nostras item vobiscum communes habituri. Demoteles est, qui has vobis reddit litteras in pagina quadrangula scriptas, & obsignatas aquilæ sigillo draconem tenentis vnguibus.] hæc continebat epistola, quam Iosephus [e] suis de Antiquitatibus libris intexuit; qui item recitat [f] Ionathæ Pontificis litteras in eamdem ferè sententiam ad Senatum Lacedæmoniorum conscriptas. In Ionia item Græcorum prouincia quamplurimos habitasse Iudæos, idem auctor [g] affirmat; quos M. Agrippa Orientis Præfectus, Augusti temporibus, à Gentilium indigenarum vindicauit iniuriis, & patriis eos vti posse legibus absque impedimento, præcepit. Idem Iosephus scribens contra Apionem testatur, Iudæos

CCLXXXII.

[e] *Ioseph. antiq. lib. 12. cap. 5.*
[f] *Ioseph. antiq. lib. 14. c. 9.*
[g] *Ioseph. antiq. lib. 16. c. 4.*

D

E tam Antiochiæ habitantes in Syria, quàm Ephesi in Asia, aliisque ciuitatibus nobilibus, fuisse earum municipes; sic dicens: Qui Antiochiam habitant Iudæi, Antiocheni nominantur: ius enim ciuium eis dedit conditor Seleucus. Similiter & qui in Epheso commorantur, & alia Ionia, cùm ciuibus exinde natis eamdem appellationem habent, hæc præbentibus eis regni successoribus.] Græci igitur dicebantur à Iudæis, qui in Græcia Hebræi agerent; Palæstinæ verò indigenas, proprio nomine appellabant Hebræos, vt hìc eriam Lucas fecisse cognoscitur.

IVDAEI GRAECI.

Quodnam verò fuerit huiusmodi ministerium, à quo Græcorum viduæ videbantur excluſæ: duplex reperitur de ea re fuisse sententia. Existimarunt alij certas Hebræorum viduas mensarum seruitio fuisse præfectas: nam & mulieres Domino ministrasse, testantur Euangelistæ [h]. Alij verò idem ministerium quotidianum esse putarunt ipsam eleemosynarum quotidie fieri solitam distributionem, ac in singulos partitionem, de qua

CCLXXXIII.

[h] *Matt. 27. Marc. 15.*

Lucas

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Act.4.* [b] *Act.6.* DE ELECTIONE DIACONORVM.

Lucas [a] superiùs: Diuidebatur, inquit singulis prout cuique opus erat.] Ceterùm secundum priorem sententiam ministerium illud esse potius accipiendum, ea quæ inferiùs Lucas [b] scribit de electione septem diaconorum, facilè persuadent, dum ait: Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorũ, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos cõstituamus super hoc opus. Nos autem orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.] hæc Lucas: cuius rei gestæ narratio etsi plana & facilis habeatur, aliqua tamen indiget discussione: vt illud in primis; quænam mensæ illæ fuerint, sacræne, an communes, quibus sunt præfecti diaconi. A B

CCLXXXIV. DVPLEX MENSA.

Si quis primitiuæ illius nascentis Ecclesiæ principia repetat, & discat consuetudinem; quænam fuerint illæ mensæ, cognoscet: nimirum easdem fuisse sacras æquè atque communes. Sicut enim Dominus ac Redemptor noster in vltima illa memorabili cœna (vt vidimus) vtramque mensam vnà coniunxit, communem, & sacram, in quarum priori agnum ex more comederent, in altera verò mox consecuta sacratissimum suum corpus & sanguinem propinauit: ita etiam temporibus Apostolorum eadem in Ecclesia consuetudo noscitur conseruata, vt simul vtramque mensam coniungerent. Est de his perspicuum Pauli Apostoli testimonium in prima, quam ad Corinthios scribit, epistola, vt omnes notant illic interpretes. Cùm enim ait: Vnusquisque suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est] ecce cœna communis, hoc est, non sacra. Cùm verò rursus inferiùs subdit post deductum exemplum cœnæ Dominicæ, verbis illis: Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat, &c. de mensa sacra intelligere, nullus poterit dubitare. *1. Cor. 11.* C

CCLXXXV. [d] *Act.2.* DE MVNERE DIACONORVM

His igitur in hunc modum se habentibus; ministerium quotidianum nihil aliud fuit, quàm eiusmodi mensis inseruire, quæ quotidie parabantur. Vnde Lucas [d]: Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus] & paulo pòst: Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis.] verùm non communem tantùm cibum per fractionem panis debere intelligi, Paulus docet, cùm ait [e]: Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?] Facessat ergo sententia affirmantium diaconos mensis tantùm communibus fuisse præfectos: Quos rogo, dicant quid tantum oportuit Apostolos adhibuisse studium in deligendis, qui prandia cœnasque pararent, ministris, vt non ex triuio quosque petitos viros, sed boni testimonij, plenos insuper Spiritu sancto & sapientia, eosdemque (vt tradit Epiphanius [f]) ex numero septuaginta duorum discipulorum accersitos eligerent: cùm alioqui ad id quod maioris esset operis, nempe iudiciorum præfecturæ, qui essent contemptibiles, si fortè sapientes deessent in Ecclesia, Paulus [g] præficiendos esse mandarit. Quid insuper ad communium mensarum ministros instituendos, tantis opus fuisset religiosis ritibus, vt nonn si præuia communi omnium oratione, ac manus impositione, ad tale munus obeundum idonei censerentur? Tanti enim ponderis erat manus impositio, vt eodem ferme ministerio Paulus & Barnabas initiati fuerint ad Apostolatum [h]. Quòd si communium tantùm mensarum ministri erant; quomodo & aliquando Euangelij prædicatio illis est credita, cuius causa Apostoli à ceteris vacare muneribus cupierunt? certè Stephanum, & Philippum, qui Euangelicæ prædicationis causa Euangelista dici meruit, eo munere functos esse, nullus ignorat. Tanti ne etiam meriti, qui curarent cibaria diaconi exquirendi essent, vt iisdem moribus, quibus Episcopi, absolutissimi esse deberent? nam Apostolus Paulus eamdem ferè consummatam perfectamque morum integritatem à diacono æquè exigit, atque ab Episcopo, sicut & Ignatius [k] ac Polycarpus [l] tradunt. *f Epiph. lib. 1. c. 21.* *g 1. Cor. 6.* *h Act. 13.* *i 1. Tim. 3.* *k Ign. ad Trall. epist. 5. & ad Heron. 13.* *l Polyc. epist. ad Philippen.* E

CCLXXXVI. [m] *Caiet. in Act. Apost.*

Hæc in re tam clara superflua fortasse videri possunt, sed tamen necessaria existimauimus ad refellendam quorumdam (præsertim recentioris [m] hominis tamen Catholici) sententiam, affirmantium diaconos ab Apostolis electos non fuisse ministros altaris.

Sed

Sed etsi ex his satis ostensum sit, hos errasse: adhuc tamen ad eos penitus confutandos, non alium quàm qui diaconorum ministerium quodnam esset, oculis spectauit, adhibeamus testem, Ignatium inquam, qui iisdem temporibus (vt toties diximus) vixit; existimantes neminem fore adeò refractarium & impudentem, qui tanto testimonio obniti audeat. Ipse [a] igitur scribens ad Trallianos hæc habet: Oportet & diaconos mysteriorum Christi ministros per omnia placere: nec enim ciborum & potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei administratores.] & inferiùs: Quid verò diaconi, quàm imitatores angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent (*sacerdotibus scilicet*), vt sanctus Stephanus beato Iacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro. Qui igitur his non obedit, atheos prorsus & impius est, &c.] rursus ad Heronem diaconum [b]: Nihil, inquit, sine Episcopis facito; sacerdotes enim sunt, tu verò sacerdotum minister: baptizant, sacrificant, eligunt, manus imponunt; tu verò illis ministras, vt S. Stephanus Iacobo, & presbyteris qui erant Hierosolymis.] hæc Ignatius. Plura in hanc sententiam coacernanda fuissent sanctorum Patrum testimonia, nisi huius sanctissimi viri ac martyris, atque eorum quæ scripsit oculati testis, iterum atque iterum repetitam, firmiterque testatam assertionem abundè sufficere existimaremus. Quàm verò ex his etiam arguatur spurius ille canon [c] sextæ Synodo affixus, quo dicitur, septem diaconos ab Apostolis electos non ministrasse sacris mysteriis, omnium eruditorum appello sententiam. A B *a Ignat. epist. 5 DE VERO DIACONORVM MINISTERIO.* *b Idem epist. 13* *c Sext. synod. c. 16 apud Theod. Balsa.*

CCLXXXVII. DISPENSATIO BONORVM ECCLESIAE DIACONIS CREDITA.

Porrò quod superiùs dictum est, septem diaconos mensis communibus etiam fuisse præfectos: non sic accipienda res est, vt (quod ministrorum mensarum est) ceteris accumbentibus, quæ ad cibum potumque pertinebant, illuc inferrent: sed quòd ea, quibus cuique opus esset, eleemosynas diuidendo curarent: quod etiam vsu retentum esse, S. Leo in sermone de S. Laurentio testatur, cùm de ipso ait: Non solùm ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione Ecclesiasticæ substantiæ præeminebat.] Id ipsum S. Prosper [d] de Tito diacono, qui Romæ pecunias pauperibus distribuens, interfectus est, tradit. Extat apud S. Gregorium [e] ipsa scriptæ formula, cùm alicui committeretur diaconia. Rursus verò eosdem diaconos diuitiis Ecclesiæ esse præpositos, vt ex eis ministrent pauperibus, affirmant Hieronymus [f] & Ambrosius [g], qui ait diacono: Cùm solueris auctori debitum, licet vt opera tua in beneficentiam & adiumenta hominum conferas, atque opem feras necessitatibus aut pecunia, aut officio, aut etiam quocumque munere, quod latè pateat in vestro ministerio: pecunia, vt subuenias, debito obligatum liberes, &c.] Adeoque erat diaconis commissa cura rerum Ecclesiæ, vt aduersus Episcopos eas dilapidantes se constanter erigerent. Est de his exemplum apud Gregorium [h] de Honorato archidiacono Ecclesiæ Salonitanæ. Porrò diaconos non omnia ministeria Ecclesiastica per se obiisse, sed alios complures habuisse ordine sub se positos ministros, ex his quæ idem sanctus Ignatius [i] scribit ad Antiochenos, satis exploratum habetur, dum ait: Saluto sacros diaconos.] & paulo pòst: Saluto hypodiaconos, lectores, cantores, ianitores, laborantes, exorcistas, confessores. Saluto custodes sacrorum vestibulorum diaconissas.] Horum autem singulorum ordinum quænam fuerint munera, satis constare putamus, cùm in Ecclesia eadem perseuerent. Sed de laborantibus tantùm, & diaconissis, hic obiter nonnulla dicenda sunt. C D *d Prosper in Chro. anno Domini 429.* *e Greg. li. 9. ep. dict. 4. epist. 24* *f Hieronym. in Ezech c. 48.* *g Ambros. lib. de offic. c. 30.* *h Greg. regist. lib. 2. epist. 38* *i Ignat. epi. 12.*

CCLXXXVIII. LABORANTES ET DIACONISSAE.

Quinam fuerint in Ecclesia ministri, qui dicti sunt laborantes, Epiphanius [k] dilucidè satis explicat, dum ait: Laborantes, corpora eorum qui obdormierunt, obuoluunt & cooperiunt.] Alio nomine hos fossarios dictos esse, constat ex [l] epistola incerti cuiusdam auctoris ad Rusticum Narbonensem scripta. Quod verò spectat ad diaconissas: constat quidem post diaconorum electionem, viduas illas quæ præerant ministerio quotidiano, ab eo desiisse ac cessasse, verùm non penitus in ordinem esse redactas, sed aliis functionibus mancipatas: de quarum electione agens Paulus, non minùs quàm sexaginta annorum viduam eligendam, eamque moribus probatam, præcepit. De muneribus quæ diaconissa obiturа erat: sicut foribus, qua ingrederentur viri, ianitores, qui & ostiarij dicti sunt, præfecti erant; ita & portis mulieribus tantùm patentibus præerant diaconissæ, quas (vt vidimus) appellat S. Ignatius sacrorum vestibulorum custodes: sicut enim in templo (quod dictum est) erant feminarum portæ, & loca orationis à viris seiuncta, sic etiam laudabilem illum morem in Christianorum ecclesias fuisse translatum constat: sed de his agemus inferiùs. Ceterùm erant & alia munera E *k Epiphan. cap. dict.* *l Extat apud Hier. tom. 9.*

quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus diaconissæ fungerentur, de quibus hæc apud Clementem leguntur[a]: Elige quoque diaconissam fidelem & sanctã, ad mulierum ministeria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos diaconum ad mulieres mittere non ppes, propter infideles: mittes igitur mulierem diaconissam, propter improborum cogitationes. Nam ad multos vsus muliere diaconissa indigemus: ac primum, cùm illuminantur mulieres, Episcopus vngit frontes ipsarum oleo sancto, deinde diaconissa eas absergit: non est enim necesse mulieres aspici à viris.] Epiphanius[b] & ipse vberiùs de diaconissarum ministerio agit his verbis: Ministrarum quidem diaconissarum appellatarum ordo est in Ecclesia, non ad sacrificandum, neque vt quicquam aggredi permittantur, verùm reuerentiæ gratia muliebris generis, aut propter horam lauacri, aut visitationis affectionis, aut laboris: & quando nudatum fuerit corpus mulieris, vt ne à viris sacrificantibus aspiciatur, sed à ministrante muliere, cui præscribitur à sacerdote, vt curam gerat ad tempus indigentis mulieris in tempore denudationis corporis eius; ita vt ordo bonæ disciplinæ ac Ecclesiasticæ bonæ institutionis valde scientificè munitus sit in mensura regulæ.] Quantùlibet prædictæ diaconissæ curarent, non tamen erant eiusmodi, vt sicut diaconi, manus impositionem acciperent, vel aliquo sacramento initiatæ essent: nam sacrosancta Nicæna[c] Synodus ea ex causa easdem inter laicas adnumerat.

CCLXXIX. PRESBYTERAE QVAE ESSENT ET QVAE EPISCOPAE

Rursum verò (ex quo in hæc incidimus) nec illud prætermittendũ putamus, quòd sicut diaconissarum mentio frequens est apud Ecclesiasticarum rerum scriptores, ita etiam in iisdem sæpè nomen presbyteræ, & aliquando etiam episcopæ reperitur: sed non sic quidem, vt supra diaconissas positæ aliquo fungerentur munere in Ecclesia; sed quòd aliquando ob ætatem, viduæ seniores dicerentur presbyteræ, vt declarat canon vndecimus Concilij Laodiceni posterioris translationis. Aliquando verò (quod frequentius vsurpatum inuenitur) dictæ esse presbyteræ reperiuntur, quarum viris in presbyteros electis, ipsæ interim, vitam cælibem agerent: quo etiam sensu & illæ habentur epi copæ appellatæ, quarum viri fuissent in Episcopos postea consecrati; cùm illæ ab ipsis diuisæ spectata viuerent sanctitudine: sicque eiusmodi nomina nõ ab aliquo Ecclesiastico ministerio accepta esse, sed potiùs à virorum ordinibus deducta, vulgari quodam vsu potiùs, quàm aliqua vera ratione, fuisse illis indita noscuntur. quia etiam denominatione interdum, quæ vxor fuisset viri qui ad diaconatum promotus esset, diaconissa nominabatur; & subdiaconissa, coniux viri illius qui ad subdiaconatus ordinem adscitus esset. Habes hæc omnia nomina expressa in Concilio Turonensi[d] secundo, vbi etiam agitur de episcopa[e]. sicque accipiendum quod scribit Gregorius[f] de presbytera. Est decretum Zachariæ[g] Papæ de non admittenda in contubernium presbytera, diacona, vel monacha; & Basilij epistola ad Peragorum presbyterum de iisdem. Est item canon Antisiodorensis Concilij[h], quo inhiberetur ne presbytera cum suo presbytero dormiat. Apud Athanasium[i], secundum Græcæ vocis etymologiam, presbytera, senior fœmina dicta est. Notat & Photius[k] in Nomocanone, tam ex Concilio Nicæno, quàm ex Laodicensi & Chalcedonensi, prorsus diuersam fuisse presbyteram à diaconissa. Sed de his satis: iam eò, vnde digressa est, reuertatur oratio.

[a] Clem. const. lib. 3. c. 15.
[b] Epiph. hæres 79.
[c] Concil. Nicæn. c. 19.
[d] Concil. Turon. 2. c. 20.
[e] Eiusd. Concil. c. 13.
[f] Greg. dialog. lib. 3. c. 11.
[g] Cod. manuscript. apud nos pag. 111.
[h] Concil. Antisiod. can. 26.
[i] Athanasius ad Virgin.
[k] Photius in Nomoc. tit. 1. c. 37.

CCXC. DE STEPHANO ARCHIDIACONO.

Quòd verò Lucas recensendo singulorum septem diaconorum nomina, primum ordine ponat Stephanum; S. Augustinus[l] ex eo accidisse putauit, quòd primatum ageret inter diaconos: vnde hæc ait: Inter diaconos nominatus primus, sicut inter Apostolos Petrus.] idemq. primicerius[m] diaconorum, & archidiaconus[n], vt à Luciano & aliis nonnullis tam Græcis quàm Latinis appellatus habetur. Sed iam reliqua prosequamur, quæ hoc anno ab Apostolis, ac Petro præsertim, facta esse reperiuntur. Ceterùm nemo prudens inficias ierit, non omnes res à Petro gestas prosecutum esse Lucam Euangelistam, cùm Acta Apostolorum conscripsit: immo & multa quæ essent maximi ponderis, ab eo fuisse prætermissa, Hieronymus[o] docet.

[l] Aug. serm. 94 de diuers.
[m] Aug. ser. 1. de Sanctis.
[n] Lucian. epist. de eius inuentione.
[o] Hier. epist. ad Galat. c. 2.

CCXCI. DE IACOBO EPISCOPO HIEROSOLYMORVM.

Hoc igitur anno, quo Redemptor noster Dominus Iesus Christus, consummato redemptionis humanæ mysterio, cælos ascendit: cùm credentium in Christo numerus in dies magis magisque augeretur: inter cetera quæ ad coagmentandam nascentem Ecclesiam sunt ab Apostolis salubriter instituta; Iacobus Alphæi, cognomento Iustus, idemque frater Domini dictus, à Petro Apostolorum Principe ordinatur Hierosolymorum Episcopus, seditque annis viginti nouem: de quo Chrysostomus[p]: Si quis, inquit, à me percontaretur, quomodo Iacobus sedem Hierosolymitanam accepit: responderem ego

[p] Chrysost. in Ioan. hom. 87.

ego, hunc totius Orbis magistrum præposuisse Petrum.] Porrò ipsum ordinationis mysterium, quod consecrationem visitatori vocabulo dicere consueuimus, ab eodem Petro, Ioanne, ac Iacobo fratribus esse consummatum, epistola quæ dicitur Anacleti testatur, traditamque à Petro formam esse, vt non minùs quàm à tribus Episcopis, electus Antistes consecraretur. Id quidem hoc anno contigisse cùm testatur Eusebius[b], de iisdem tribus Apostolis, qui Iacobum ordinauerunt, ex Clemente Alexandrino hæc recitat: Clemens in sexto libro ὑποτυπωσεων de eo scribens sic refert: Petrum, & Iacobum, & Ioannem, post Saluatoris ad cælos ascensum, cùm essent à Domino summum dignitatis gradum adepti, non de gloria & honore contendisse inter se, sed vno consensu Iacobum Iustum Hierosolymorum Episcopum designasse. Idem etiam in septimo libro eiusdem operis, de eo præterea hæc memorat: Iacobo Iusto Ioanni, & Petro Dominus post ascensionem suam singularem quamdam impertiit cognitionem, quam illi reliquis Apostolis tradiderunt, reliqui autem Apostoli septuaginta discipulis, ex quibus vnus erat Barnabas. Duos item Iacobos fuisse ferunt: vnum cognomento Iustum, qui de templi fastigio præceps deiectus, fullonisque vecte cæsus occubuit: alterum, qui capite absciso migrauit è vita.] hæc Eusebius. Aduersus eos autem qui dicunt tres fuisse Iacobos; & Alphæi dictum, diuersum esse à Iacobo Iusto, quem audent etiam extra duodenarium Apostolorum numerum constituere; pluribus disputat S. Hieronymus in commentario aduersus Heluidium scripto, nosque aliàs fusiùs: ad quorum refellendum commentum, modò fontem vnde ista deduxerint, demonstrasse, confutasse est: ex peruulgato enim Clementis Romani nomine libro Recognitionum apocrypho id eos liquet esse mutuatos.

[a] Anacl. ad Episc. Ital. to. 1. Conciliorum.
[b] Eusebius in Chron. & hist. lib. 2. c. 1.

CCXCII. IACOBI CATHEDRA.

Quod verò ad Iacobi ordinationis diem pertinet, in Martyrologio Bedæ facta ponitur vigesimaseptima mensis Decembris. Insignia quædam Episcopatus eius non tantùm memoria, sed & vsu ad posteros esse delapsa, antiquorum scriptorum auctoritate exploratum habetur. Et quod in primis spectat ad eius cathedram, hæc de ea scribit Eusebius[c]: Iacobi Apostoli cathedram (qui primus erat ad Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopatum à Saluatore & ceteris eius Apostolis delectus, quemque fratrem Christi nuncupatum diuina perhibent eloquia) ad istud tempus seruatam, Episcopi qui illic ordine successerunt, permagni æstimant: vnde declarant perspicuè, quemadmodum veteres Partes ad nostram vsque ætatem sanctis viris, ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent.] hæc de cathedra Eusebius.

[c] Eusebius hist. lib. 7. c. 14. in fine.

CCXCIII.

Insuper ad Episcopalis dignitatis ornamentum, eumdem Iacobum gestare in capite consueuisse laminam seu bracteam auream, Epiphanius[d], Hieronymus[e], ac ceteri penè omnes Ecclesiastici scriptores testantur. rationem autem eius rei hanc affert Epiphanius[f], dicens: Folium siue bracteam in capite gestare ipsi licebat, quemadmodum relati fide digi viri Clemens & Eusebius in suis commentariis testati sunt. Sacerdos itaque est (velut dixi) Iesus Christus in æternum, secundùm ordinem Melchisedech; simulque Rex iuxta ordinem ex supernis, vt transferat sacerdotium simul cum lege: ex semine verò Dauid propter Mariam sedens in throno in æternum, & regni eius non erit finis. Oportebat enim ipsum nunc transferre ordinem tum sacerdotij tum regni.] & paulo pòst: Largitus est autem sub se constitutis regnum, vt ne diceretur à paruis ad maiora procedere. Manet enim thronus ipsius, & regni eius non erit finis: & sedit super thronum Dauid: ita vt regnum Dauid vnà cum pontificatu transtulerit, ac largitus sit seruis suis, hoc est, Pontificibus Catholicæ Ecclesiæ.] hæc Epiphanius, cùm pluribus superiùs monstrasset tum sacerdotium tum thronum Dauid, ipsam regiam dignitatẽ vnà cùm pontificio, in Ecclesiam suam, ac successores Pontifices in æternum permansuram transtulisse. In signum igitur regalis sacerdotij (sic ipsum appellat Petrus[g]) eiusmodi capitis ornamentum gestare consueuisse Christianæ legis Pontifices, satis ex his quæ idem scribit, declaratum videtur.

[d] Epiph. hæres. 29. & 78.
[e] Hier. de Scrip. Eccl. in Iacobo. & in epist. ad Galat. 2.
[f] Epiph. hæresi 29. DE CORONA SACERDOTALI.
[g] 1. Petr. 2.

CCXCIV. ORNAMENTVM CAPITIS EPISC.

Ceterùm non Iacobum tantùm eiusmodi regiæ dignitatis insignibus vti consueuisse, sed & ceteros Apostolos, par est credere: nam etsi hæc de singulis non scribantur, satis tamen ad rei veritatem demonstrandam esse videtur, quòd non modò Iacobus, quem diximus, sed & Ioannes Euangelista eo vsus capitis ornamento perhibetur: testatur enim id Polycrates[h] Ephesiorum Episcopus in ea quam ad Victorem Romanum Pontificem

[h] Apud Euseb. hist. lib. 5. c. 23 & Hieron. de Scrips Eccl. in Polycrate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tificem scripsit epistola, in qua inter alia hæc leguntur: His accedit Ioannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, qui sacerdos fuit, qui laminam auream gestauit, qui martyr & doctor extitit, qui tandem Ephesi morte consopitus occubuit, &c.] recitant eadem ex eodem auctore Eusebius [a] ac Hieronymus [b]. Erat autem eiusmodi capitis ornamentum sacerdotibus antiquæ legis à Deo olim concessum: quod in amplius ac perfectius Christianæ legis sacerdotium translatum est.

[a] Eusseb. hist. lib. 5. c. 23.
[b] Hier. de scrip Eccl. in Polycr.

CCXCV. Vt igitur eius repetamus originem: hæc in libro Exodi [c] scripta habentur: Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, SANCTVM DOMINO. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram, imminens fronti Pontificis.] ac rursum [d]: Pones tiaram in capite eius, & laminam sanctam super tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius: atque hoc ritu consecrabitur.] & post multa [e]: Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario, SANCTVM DOMINI: & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina.] idem in Leuitico [f] his verbis: Cydari quoque texit caput: & super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat Dominus.] Cùm ceteris sacerdotibus vti cydari, seu mitra, concessum esset; lamina tamen aurea ornari caput peculiare tantùm erat summi Pontificis: quod ornamentum, corona etiam appellatur in diuina Scriptura, vt cùm dicitur [g]: Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis.]

[c] Exod. 28. DE LAMINA AVREA.
[d] Exod. 29.
[e] Exod. 39.
[f] Leuit. 8.
[g] Eccles. 45

CCXCVI. Iosephus [h] autem cùm agit de antiquitatibus Iudæorum, quale fuerit ornamentum capitis summi sacerdotis, exactè describit, monstratque non tantùm lamina aurea, sed & corona aurea triplici ordine ducta mitram ornatam fuisse: sic enim ait: Porrò pileo (*ita appellat cydarim, seu mitram, communem pariter ceteris sacerdotibus*) vtebatur, quali ceteri sacerdotes, super quem extabat alius consutilis ex hyacintho variatus: hunc aurea corona triplici ordine circumdabat, in qua spectabantur calículi aurei, quales videmus in herba quæ apud nos vocatur daccharus, apud Græcos herbarios hyoscyamus.] qualisnam fuerit, quoque describit: Eiusmodi corona inquit, ab occipitio circa tempora vtraque procedebat: nam frontem isti calículi non ambiebant, sed lorum quoddam latum aureum, quod sacris characteribus Dei nomen incisum habebat.] hactenus ille de mitra summi Pontificis. Qualis autem esset illa qua ceteri sacerdotes vtebantur, sic ait [i]: Supra caput autem gestabant pileum, non fastigiatum, neque totum caput comprehendentem, sed paulo plus quàm medium: est autem tali apparatu, vt videatur vitta linea sæpè in orbem replicata & consuta; quam supernè alia tela integit vsque ad frontem descendens, & per superficiem verticis futurarum deformitatem occultans: hic adaptatur accuratè, ne inter sacrificandum delabatur.) Cùm eiusmodi mitræ essent byssinæ, aliquis tamen adhuc illis accedebat ornatus; nam in Exodo [k] sic legitur: Fecerunt mitras cum coronulis suis ex byssо.]

[h] Ioseph. antiq. lib. 3. cap. 8. CORONA TRIPLEX SVMMI SACERDOTIS.
[i] Idem ibid.
[k] Exod. 39.

CCXCVII. Quid verò eiusmodi ornatus capitis significaret, Philo sic declarat [l]: Quòd autem caput eius perpetuò mitra tegitur, significat diadema regium, insigne potestatis, non summæ quidem, sed proregiæ, alioqui mirificæ, &c.] Hieronymus [m] ad Fabiolam scribens de indumentis antiqui sacerdotij, omnia in Christo perfectiùs esse consummata demòstrat, aitque: Habet cydarim, & nomen Dei portat in fronte: diademate ornatus est regio.] & inferiùs, qualis esset mitra communis omnibus sacerdotibus, exactè describit. Non prætermittimus dicere de Brachmanis sacerdotibus, quos testatur Philostratus [n] vti consuesse mitra gemmis ornata, veste linea, baculo insuper & annulo. Porrò non tantùm hos, sed & alios summos sacerdotes Gentilium ornatos purpura, & tiara aurea in capite tectos fuisse, certum est. De summo sacerdote deæ Syriæ id ipsum testatur Lucianus in dea Syria: de Pontifice maximo Romanæ antiquæ superstitionis affirmat hoc ipsum Prudentius in Romano martyre, nimirum gestare consueuisse coronam auream. Sunt & alia plura de his exempla: sed hæc satis.

[l] Phil. lib. de profugis.
[m] Hieron. epist. 128. PONTIFICVM AVREA CORONA.
[n] Philost. in Tianeo lib. 2. & 3.

CCXCVIII. At vt de nostris agamus: ex institutione, immo & vsu (vt vidimus) Apostolorum manasse certum est, vt Episcopi Christianæ Ecclesiæ, quòd regali fungerentur sacerdotio, tamquam Reges & sacerdores mitra in sacris vterentur pretiosa. eam fuisse maximi pretij, satis Ammianus [o] Marcellinus demonstrat, dum agit de Mascizel tyranno in Africa; qui à Theodosio profligatus, vt aliquo modo sibi Theodosium conciliaret, Militaria (inquit) signa, & coronam sacerdotalem cum ceteris quæ interceperat, nihil cuncta-

CHRISTIANORVM PONTIFICVM CORONA.
[o] Ammianus Marc. lib. 29.

cunctatus restituit, vt præceptum est.] De mitra S. Ambrosij Ennodius in Epigrammate de ipso scripto agit his versibus:

Serta redimitus gestabat lucida fronte
Distincta gemmis: ore parabat opus.]

Ad sacerdotalem quidem coronam alludit Eusebius [a], dum panegyrica oratione sic exorsus ait: Amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto podere, indumento cælesti, gloriæ corona, diuina vnctione, & sancta Spiritus sancti stola circumuestiti.] Et Gregorius Nazianzenus [b] de se ipso, dum est ordinatus Episcopus, cùm ex fuga rediisset, hæc habet in Apologetico: Idcirco me Pontificem vngis, ac podere cingis, capitique cydarim imponis, atque spiritualis holocausti altari admoues, &c.] licet autem eodem nomine eiusmodi capitis Antistitis ornamentum, mitra, seu cydaris, tam apud sacerdotes antiquæ legis, quàm nouæ, appellaretur: tamen fuisse diuerso modo concinnatum atque dispositum, satis ex his quæ diximus, perspicuum esse videtur. sicut enim pristina illa forma quid mysticum præseferebat; ita & sub noua lege, mitræ diuersa figura, diuersum etiam mysterium repræsentat; vt qui agunt de Ecclesiasticis officiis ac ritibus, pluribus docent; quos consulat qui ea cupit: de his enim pluribus agere, ab instituto suscepto alienum esse putamus. At quoniam occasione Episcopatus Iacobi, eiusmodi de insignibus Episcoporum est suscepta narratio; plura alia de eodem Apostolo essent dicenda, quæ ab antiquioribus Ecclesiasticis scriptoribus accepta, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, & alij refetunt: sed ea nos ad martyrij tempus enarranda distulimus, cuius occasione ab iisdem sunt auctoribus scripta: vbi etiam de annis sedis eius exactam afferemus rationem.

[a] Eusseb. histor. lib. 10 c. 4.
[b] Greg. Naz. Apol. 3.

CCC I. Quòd verò S. Ignatius testetur (vt nuper vidimus, cùm de ordinatione septem diaconorum egimus) Stephanum ministrasse Iacobo: si consenserimus Bedæ [c] dicenti ipsum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymorum vigesimaseptima mensis Decembris, planè ante eius ordinationem illi ministrasse oportuit; cùm Stephanus (vt dicemus) hoc eodem anno, vigesimasexta eiusdem mensis Decembris fuerit martyrio coronatus. at nec quicquam est absurdi, vt ante Episcopatū illi Stephanus ministrauerit: quippe qui Apostolus atque sacerdos à Christo Domino iam institutus fuisset; quem & pro egregia spectataque sanctitate, etiam Christi hostes honore prosequerentur, ita vt (quod scribit Hegesippus [d]) concederent illi ingredi in Sancta sanctorum. Quòd verò frater Domini esset, eumdem ceteri Apostoli ac discipuli mirificè obseruabant.

[c] Beda in Mar. 27. Decemb. IACOBVS CVLTVS AB OMNIBVS.
[d] Apud Eusseb. hist. lib. 2 c. 22

CCC. Hoc igitur anno, iisdem Coss. Domitio Ænobarbo, & Camillo Scriboniano, vigesimasexta mensis Decembris, S. Stephanus primus diaconorum, primus omnium Christianorum martyrio coronatur. Rem gestam, nobile eius certamen, ac triumphum egregium S. Lucas in Actis [e] Apostolorum exactè conscripsit. Quod verò ad tempus spectat: cùm diuersæ ab his nonnullorum ferantur sententiæ: quænam sit quæ magis veritate nitatur, diligentiori studio in primis perueſtigandum putamus. Fuit quorumdam opinio, eodem ipso anno quo Dominus passus est, haud multo postquam est electus diaconus, Stephanum à Iudæis occisum esse: idq; ea tantùm coniectura permoti sensere, quòd Lucas mox post electionem diaconorum, de eius martyrio narrationem instituat. Sed meminisse hi debent, quòd cùm idem auctor de ipso testetur, fecisse signa & prodigia multa in populo, nec vel vnum ipsorum recensеat; eadem ipsa atque alia multa fuisse ab eodem prætermissa, exploratissimum est. Qui eius fuerunt sententiæ, etiam sunt opinati eumdem Stephanum coronatum fuisse martyrio III. Nonas Augusti, quo die de illius corporis inuentione, quæ contigit sub Honorio Imperatore mense Decembris, memoria annua agitur in Ecclesia. Sed eius celebritatis aliam ab his planè diuersam fuisse rationem, in nostris Notationibus [f] in Martyrologium Romanum nuper editis satis perspicuè demonstrauimus.

DE MARTYRII STEPHANI TEMPORE.
[e] Act. 6. 7. 8
[f] Die 3. Augusti.

CCC I. Rursum fertur Hippolyti [g] Thebani nomine de tempore necis Stephani ab his proculabhorrens sententia: nimirum ipsum anno septimo ab eius electione, martyrio vita functum, eodemque tempore & Paulum à Christo vocatum. adscribit hæc eadem Nicephorus [h] Euodio: quæ cùm repugnent his quæ de se ipso idem Paulus scribit ad Galatas (vt suo loco manifestè monstrabimus) nihil est quòd tam de his quæ de vocatione Pauli, quæ post necem Stephani facta est, quàm de eius martyrio ipsos auscultare debea-

DE TEMPORE NECIS STEPHANI DIVERSA OPINIO.
[g] Apud Glyc. in 3. par. Annal.
[h] Niceph. hist. lib 2. c. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

debeamus. Existimauimus interdum in codices illapsum errorem vitio librariorum, vt pro septem mensibus, qui à Spiritu sancto misso vsque ad martyrium Stephani intercurrunt, septem anni sint positi. Sanè quidem tam Romanum [a] Martyrologium, quàm cetera, haud multo post ascensionem Domini Stephanum passum esse testantur: quorum omnium etiam [b] auctoritate expressum habetur, Pauli conuersionem anno secundo ab ascensione Domini contigisse: quibus omnibus ea de septem annis sententia refellitur. Libentiùs igitur cum sanctis Patribus dicimus, Stephanum passum esse dicta die vigesimasexta mensis Decembris, sub dictis Coss. anno Domini trigesimoquinto per diem vnum inchoato. Sed cùm (vt præfati sumus) annos Domini vna cum Coss. more maiorum à Kalend. Ianuariis auspicemur; haud mirum videatur, si sub notato numero annorum Christi triginta quatuor à nobis martyrium Stephani recensetur.

[a] Martyr. Rom. Beda, Vsuard. Ado. die 26. Decembr.
[b] Martyrolog. Rom. Beda, Vsuard Ado. die 25. Ianuarij.

CCCII. NATALIS S. STEPHANI.

De die natali protomartyris Stephani, quo ex hac æruminosa vita migrauit ad Dominum, antiqui Patres haud aliter senserunt, quàm profiteatur Ecclesia: ipsum scilicet passum esse post natalem Domini diem (vt dictum est) vigesimasexta mensis Decembris: Natalem quippe diem eius illum appellant Augustinus [c], Fulgentius [d], ex Græcis Gregorius Nyssenus [e], & alij. Nec est quod quis dicat, ea die vigesimasexta Decembris, non ob martyrium, sed ob translationem reliquiarum eius tunc factam (vt testatur epistola Luciani) agi solemnitatem protomartyris Stephani: nam longè ante ipsius reliquiarum inuentionem & translationem, celebritas natalis S. Stephani peragi in Ecclesia ea die consueuit, vt constat ex sermone nuper citati Gregorij Nysseni, quem haud dubium est claruisse ante eius inuentionem; vbi hæc ait: Ecce diem festum ex die festo, & gratiam pro gratia accipimus. Heri Dominus vniuersi nos pauit; hodie Domini imitator. Quomodo hic? aut quomodo ille? Ille hominem pro nobis induens: hic pro illo hominem exuens. Ille vitæ speluncam propter nos subiens: hic propter illum ex spelunca exiens. Ille pro nobis fasciis inuolutus: hic pro illo lapidatus, &c.] Quæ ergo subiit causa, vt ea die celebritas martyrij ageretur, nisi quòd antiqua traditione ipsum eadem esse lapidatum die, accepit Ecclesia? sed de tempore martyrij hactenus.

[c] Aug. serm. 98 & 115. de diuers.
[d] Fulg. hom. de S. Stephano.
[e] Greg. Nyssen. serm. de S. Stephano.

CCCIII. Vnde autem oborta occasio fuerit necis Stephani, Lucas docet: quòd scilicet cùm ageret signa & prodigia magna in populo, concitauit in se odium Iudæorum diuersarum regionum, quarum collegia Hierosolymis omnium Iudæorum metropoli erant; in quibus eruditebantur adolescentes, qui ex diuersis prouinciis confluebant, vt diuinam legem addiscerent: Græcorum verò scientias vel nationum linguas haud licuisse publicè tradi, Iosephus testatur [f]. Erat Stephanus vnus ex illis, & cum illis eodem vsus [g] fuerat legis magistro Gamaliele: cumque Christi fidem liberè fortiterq; annunciaret, atque eam miraculis confignaret; cùm sodalium omnium ac condiscipulorum, tum præsertim Sauli Tarsensis, synagogæ eorum qui erant è Cilicia facilè principis, in se impetum mouit. Incentor enim omnium esse visus est Saulus, quòd ipse in Iudaismo [h] profecisset præ ceteris coætaneis suis, paternarum traditionum abundantiùs æmulator existens: qui nec à cœpto destitit, donec eumdem lapidibus obrutum, sicque iam esse cognouisset extinctum.

[f] Ioseph. antiq. lib. 20. c. vlt.
[g] Lucian. epist. de innen. S. Stephani.
[h] Galat. 1.
[i] Lucian. epist. de innen. S. Stephani.

CCCIV. DE LOCO NE CIS STEPHANI.

De loco verò vbi lapidatus est Stephanus: ex relatione Gamalielis in Luciani epistola [i] legitur, lapidatum fuisse extra portam quæ vergit ad Aquilonem & ducit ad Cedar, quæ postea nomine S. Stephani appellata reperitur [k], alio nomine, porta Ephraim. Locus ille neque integro stadio distabat Hierosolymis; quem Eudoxia Augusta, nobilissima ecclesia ædificata, egregiè illustrauit, vt auctor est Euagrius [l], & Marcellinus [m]. Lapis ille, super quem positus susceptit lapidum imbres, in ecclesiam Apostolorum ad montem Sion positam translatus, magna veneratione est habitus, vt Beda testatur [n].

[k] Apud Bedam de locis sanct. c. 1. & Burchard. part. 1. c. 7.
[l] Euagr. histor. lib. 1. c. 22.
[m] Marcell. in Chron.

CCCV. Vnum insuper ex lapidibus quo idem protomartyr Stephanus percussus est, à quopiam Christianorum collectum, postmodum in Italiam fuisse translatum, & Anconæ positum, ibique ea de causa in honorem martyris fuisse excitatam ecclesiam, vbi in eius rei memoriam celebritas annua ageretur, testantur antiqua Martyrologia, quod & nos notauimus in Romano [o]. Adstipulatur his omnibus sanctus Augustinus [p] duobus sermonibus, quibus agit de miraculis eiusdem protomartyris, ac primùm his verbis:

[n] Beda de locis sanctis c. 3.
[o] Martyrolog. Rom die 3. Augusti.
[p] Aug. ser. 31. & 32. de diuer.

Vt de

A Vt de ceteris celeberrimis sanctorum locis taceam; etiam ad Anconam Italiæ ciuitatem, vbi per glorioſissimum martyrem Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circutione peruenì. Sed ideo alibi curari non potui, quia huic loco diuina prædestinatione seruabar.] Sequenti verò sermone hæc habet: Vt audiat charitas vestra: multum miror, & gaudeo vobis esse concessum, quoniam iste homo nec Anconæ curari potuit: immo potuit, sed propter nos factū nō est, quia facillimè fieri potuit. Sciunt multi quanta miracula per beatissimum martyrem Stephanum in ista ciuitate fiant. Et audite quod miremini. Memoria eius antiqua ibi erat, & ipsa est ibi. Sed fortasse dicis: Corpus eius nondum apparuerat; Memoria ibi vnde erat? Latet quidem causa. Sed quid ad nos fama pertulerit, nō tacebo charitati vestræ. Quando lapidabatur S. Stephanus, aliqui etiam innocentes, & maximè de iis qui iam in Christo crediderant, circumstabant: dicitur lapis
B venisse in cubito, & excussus inde venisse ante quemdam religiosum. Tulit illum, & seruauit. Homo erat de nauigantibus: sors nauigationis attulit illum ad littus Anconæ, & reuelatum est illi ibi debere reponi lapidem illum. Ille obediuit reuelationi, & fecit quod iussum est. Ex illo cœpit esse & Memoria S. Stephani vbi est, nescientibus hominibus quid contigisset. Verum autem intelligitur propterea ibi fuisse reuelatum, vt ibi poneret lapidem qui de cubito martyris excussus est: quia Græcè cubitum ἀγκὼν dicitur. Sed qui sciunt quæ ibi miracula fiant, ipsi nos doceant.] hæc Augustinus de lapide quo percussus est protomartyr. MEMORIA STEPHANI.

Quod verò ad erectam tunc temporis Memoriam martyris spectat; his iungimus CCCVI. quæ in epistola Martialis Apostolorū discipuli nomine prænotata ad Burdegalenses scripta (qualiacumque sint) leguntur his verbis: Dum altaria dæmonum in puluerem redi-
C gerentur, aram Ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est; non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio eius animam suam posuit, cuius sanguine ipsa mensa est decorata.] Rursum ne quid prætermittamus, legitur in Constitutionibus Apostolicis. quæ feruntur nomine Clementis [a], inter Christianorum ferias adnumerari natalem diem protomartyris Stephani.

[a] Clem. Const. lib. 8. c. 39.

Qualis verò quantaque ex martyrio Stephani facta sit nostris rebus accessio, vel ex CCCVII. eo saltem quis considerare facilè poterit, quòd Augustinus sæpè testatur, precibus Stephani, Sauli expugnatam esse perfidiam: erat ipse consentiens neci eius, & vestium lapidantium custos, quod non tantùm Lucas [b] affirmat; sed & ipse Paulus [c] ex Saulo con-
D uersus, agens aliquando suæ fidei defensionem, hæc inter alia pro concione habuit, cùm ad Deum conuersus hæc dixit: Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synogogas eos, qui credebant in te: & cùm funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum.] Stephanus igitur Domini Iesu memor exempli, qui pro transgressoribus, cùm esset in cruce, preces ad Deum fudit, dicens: Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt] & ipse his admonitus, positis genibus (inquit Lucas [d]) clamauit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum.] Putas (inquit Augustinus [e]) verba ista audiuit Saulus? Audiuit subsannans, sed irrisit: & tamen ad orationem Stephani pertinebat. Adhuc grassabatur, & iam pro illo Stephanus exaudiebatur.] & alibi [f]: Si sanctus Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideo erectus est
E Paulus, quia in terram inclinatus, exauditus est Stephanus.] hæc eadem quoque alibi [g] repetit. STEPHANI PARTVS FAVLVS.

[b] Act. 7.
[c] Act. 22.
[d] Act. 7.
[e] Aug. serm. 94 de diuers.
[f] Aug. serm. 1. de sanctis.
[g] Aug. serm. 5. de sanctis.

Quæ verò pertinent ad sepulturam eius, rem gestam his paucis Lucas [h] absoluit, di- CCCVIII. cens: Curauerunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.] hæc ille. sed appositè quidem antequam ageret de eius funere, hæc verba præmisit: Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis: & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos.] His dictis, de sepultura quæ narrauimus, subdit; ea nimirum ex causa, quòd non ea die qua necatus est, sepulturæ traditus sit, id prohibentibus Iudæis; sed postea cùm ea, quam refert, facta est persecutio in Ecclesiam. De sepultura ipsius hæc ex relatione Gamalielis narrat Lucianus in ea, quam totus Christianus orbis recepit, epistola de inuentione corporis eiusdem protomartyris, his verbis: Lapidatus est à Iudæis DE FVNERE STEPHANI.

[h] Act. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Principibus sacerdotum in Hierusalem pro Christi fide extra portam quæ est ad Aquilonem, quæ ducit ad Cedar. ibi die ac nocte iacuit proiectus, vt sepulturæ non daretur secundùm mandatum impiorum Principum, vt à feris consumeretur corpus eius. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum vnum ex his, non fera, non auis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, & festinans habere mercedem à Domino, & partem cum sancto viro fidei, misi per noctem quantos poteram religiosos Christianos, & in Christo Iesu fideliter credentes, habitantes Hierusalem in medio Iudæorum; & hortatus sum eos, & necessariam substantiam ministraui, ac persuasi illis ire occultè vt portarent corpus eius meo in vehiculo ad villam meam, hoc est, in Caphargamalam (quod interpretatur villa Gamalielis) viginti millia habens à ciuitate. Et ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, & poni eum in meo monumento nouo in Orientali theca: & præcepi meis, vt quæcumque necessaria erant pro eius planctu, de meo darent.] hactenus ille de sepultura Stephani. A B

CCCIX. Nec aliter quidem S. Hieronymus [a] planctum magnum, quem factum narrat Lucas in funere Stephani, nisi magnificentiam funeris, intelligendum esse ait, scribens ad Paulam his verbis: Quòd Stephano fecerint Hierosolymæ fratres planctum magnum: & vtique planctus magnus non in plangentium exanimatione, vt tu putas, sed in pompa funeris & exequiarum frequentia intelligendus sit.] idemque alibi aduersus Vigilantium ad Riparium [b] scribens: Ergo, inquit, martyrum immundæ sunt reliquiæ? Et quid passi sunt Apostoli, vt immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorum luctus in nostrum gaudium verteretur?] hæc Hieronymus, superiùs ex Luciani epistola enarratis consentiens; qui etiam ex pluribus diuinæ Scripturæ locis egregiè monstrat, planctum magnum, funeris amplitudinem significare. Apud Rabbi Iacob in Turim Iora Degha capite trecentesimo quinquagesimo secundo legitur, adeò sumptuosa esse consueuisse funera Iudæorum, vt interdum euenerit, vt qui fusissimis impensis impares essent, ad tempus fugam arripuerint. Qui autem hæc corrigenda curarit, tradit fuisse seniorem Gamalielem, qui vili funeris pompa voluit sepeliri, & inter alia, lineis tantùm amictum sepulturæ mandari. quem & posteros esse imitatos affirmat, vt superiùs diximus. C

[a] Hier. ad Paul. epist. 25. PVNVS AMPLISSIMVM
[b] Hier epist. 53. ad Rip.

CCCX. Ceterùm ipsorum Apostolorum exemplo adeò splendidè per Gamalielem curantium Stephani sepulturam, laudabilis in Ecclesia Dei in curandis defunctorum corporibus consuetudo permansit, vt eadem in primis aromatibus condirentur. vnde Tertullianus [c]: Si Arabiæ quæruntur; sciant Sabæi pluris & cariùs suas merces Christianis sepeliendis profligari, quàm diis fumigandis.] Gregorius [d] Nyssenus hæc in funere Meletij: Sindones mundæ, & panni serici, vnguentorum & aromatum largitas, liberalitas mulieris ornatæ & honestæ, &c.] Gregorius [e] Nazianzenus non sine myrrha Cæsarium fratrem sepeliuit. De qua etiam consuetudine pristina Prudentius agit his versibus [f]: D

Candore nitentia claro
Prætendere linteamos est,
Aspersaq; myrrha Sabæo
Corpus medicamine seruat.] & in fine:
Nos tuta fouebimus ossa
Violis ac fronde frequenti,
Titulumq; & frigida saxa
Liquido spargemus odore.] E

[c] Tertull. in Apolog.
[d] Greg Nyssen. orat. in funer. Meletij.
[e] Greg. Naz. ad Sophr epist. 18.
[f] Prudent in Catahem. hym. de defunct.

CCCXI. Rursùm verò accensis cereis, cantu prosequi pampam funeris, apud Christianos antiquo vsu receptum esse, multis habetur testatum exemplis; vt quod habet Pontius diaconus [g] de funere sancti Cypriani martyris his verbis: Inde cum cereis & scholaribus in area cuiusdam Candidi procuratoris magno triumpho sepultum est.] quod insuper Gregorius Nyssenus [h] factum tradidit in funere Meletij, cùm ait: Quomodo vtrinque quasi ignei amnes continentibus facibus, tractu continuo perpetuoque fluentes, quoad oculi longissimè prospicere solent, porrigebantur?] Gregorius Nazianzenus [i] de matre sua in funere Cæsarij filij gestante faces, hæc habet: Cum multiplici hymnorum cantu deducitur, celebriq́ue pompa ad martyrum sedem effertur, sanctisq́ue parentum manibus honoratur, matre accensas faces gestante.] eadem planè cùm agit

[g] Pontius in Act. pass. S. Cypr. in fin.
[h] Greg Nyssen. orat. in fun. Meletij. LVMINA ET CANTVS IN FVNERE.
[i] Greg Naz. orat. in fun. Cæsarij.

A agit de funere Constantij in oratione prima aduersus Iulianum Apostatam. hoc etiam idem qui suprà Gregorius Nyssenus [a], cùm meminit de funere S. Macrinæ sororis, testatur: id ipsum Eusebius [b] in funere Constantini. sed & Hieronymus de funere S. Paulæ hæc ait [c]: Translata Episcoporum manibus, & cruicem feretro subiicientibus, cùm alij Pontifices cereos lampadesque, alij choros psallentium ducerent, in medio ecclesiæ spelunca Saluatoris est posita.] Athanasius [d] eadem feliciter & explicat & probat, cùm ait: Si quis diem obierit, licet in aëre deponatur inhumatus, ne omiseris oleum & ceram, inuocato Christo Deo, ad sepulchrum accendere: accepta enim Deo sunt, plurimamque secum referunt retributionem: oleum & cera holocaustum est; incruentæ verò hostiæ oblatio, propitiatio est.] Quid verò [e] Chrysostomus? Quid, ait, ardentes, quæso, lampades sibi volunt? nonne tamquam athletas eos comitamur? Quid autem hymni? nonne glorificamus Deum, & illi gratias agimus, quia iam defunctum coronauit, & ab incertitudine sublatum penes se retinet?] idemque [f] aliàs laudatissimam Christianorum consuetudinem in celebrandis exequijs defunctorum sæpè commendat. B

[a] Greg. Nyssen. orat. in funer. S. Macrinæ.
[b] Euseb. in vit. Const. lib. 4.
[c] Hieron. epist. 27. in funere S. Paulæ.
[d] Recitat Ioan. Damasc. lib. de mort. suffrag.
[e] Chrys. homil. 70. ad popul. Antioch.
[f] Chrys. homil. 14 in 1. epist. Paul. ad Tim. & 59. ad pop. Antioch & 4. in epist. Paul. ad Hebræos.

Sed quoniam nihil est tam sanctum, quod non possit humana prauitate peruerti, vetuit Synodus Eliberina [g], ne accensis cereis super defunctorum sepulchra, eorum animæ inquietarentur. Sed qui nouerit ex diuina Scriptura quid sit mortuos inquietare, intelliget profectò à sancta Synodo non facum accensionem, sed defunctorum animarum superstitiosis ritibus euocationem esse prohibitam. Porrò inquietare animas defunctorum, nihil aliud esse, quàm carminibus magicis, aliisue superstitionibus adhibitis eas aduocare, satis expressum habetur in libro Regum [h] ex persona Samuelis sic dicentis: Quare inquietasti me vt suscitarer?] Consueuisse quidem & Gentiles ad sepulchra defunctorum faces accendere, Suetonius [i] tradit. Solicitari quoque solitas ab ipsis animas defunctorum, Plinius [k] planè significat, cùm de communi illo loquendi vsu pristino hæc ait: Curad mētionem defunctorum testamur memoriam eorum à nobis non solicitari?] Id quidem non alia de causa, nisi ob frequentem vsum aduocandi, ac (vt aiebant) solicitandi seu inquietandi animas defunctorum, loquendi consuetudine receptum erat. Abstulit ergo SS. Synodus superstitiosam facum accensionem ad solicitandas animas defunctorum: sic & SS. Synodus Tridentina superstitiosum numerum candelarum aliis ex causis interdixit. Incenso etiam thure defunctos honorari consueuisse, idque prætermissse, piaculum grande existimatum esse, satis declarant Acta [l] sacrosanctæ Synodi Chalcedonensis, vbi recitatur libellus accusationis aduersus Dioscorum, oblatus ab Ischyrione diacono; quo inter alia datur crimini, quòd eius auaritia factum sit, vt in funere Peristeriæ pientissimæ feminæ, quæ sua legauerat sanctis locis, oblatio incensi (quantum ad ipsum pertinuit) fuerit prætermissa. C D

[g] Concil. Eliber. c. 34.
[h] 1. Reg. 28.
[i] Suet in Tib. c. 8.
[k] Plin. lib. 28. c. 2.
[l] Concil. Chalced. Act. 1.

Ceterùm quod de Stephani funere dictum est, non vna die, sed pluribus, vsque ad septuagenarium numerum, ipsum curatum esse: Apostolica traditione in Ecclesia etiam consuetudo illa probata videtur, vt item non vna die tantùm, sed pluribus, pia Christianorum officia, ac religiosa Fidelium illis persoluerentur obsequia: vnguentis enim primùm delibuta cadauera remanere duorum vel trium dierum spatio insepulta consueuerant: Quo tempore apud ipsa excubantes Fideles, sacras hymnodias cantantes, Deum laudabant, sacras hostias immolabant: ac postea ad sepulchrum ducebant: inde post sepulturam etiam psalmorum cantica repetebant. At cùm multa de his sint exempla, quæ in medium adduci possent, satis illud esse putauimus, quod in Paulæ funere factum Hieronymus [m] narrat his verbis: Hebræo, Græco, Latino, Syróque sermone psalmos in ordine personabāt, non solùm triduo, donec subter ecclesiam & iuxta specum Domini conderetur; sed per omnem hebdomadam; cunctis qui venerunt, suum funus & proprias credentibus lacrymas.] & de sacrificiis offerri tunc solitis testis locupletissimus est S. Augustinus, dum ait de transitu matris. Rursus octaua, vigesima, trigesima, quadragesima, ac sexagesima die agi consueuisse memoriam defunctorum, antiqui libri Rituales testantur. Itemque anniuersaria die eadem pietatis officia repetere maiores consueuisse, multa sunt certissima testimonia. Tertullianus [n] enim ait: Pro defunctis annua die facimus.] & alibi [o]: Pro anima eius, inquit, oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium: offerat annuis diebus dormitionis eius.] Gregorius Nazianzenus [p] hæc item in eamdem sententiam: Alia quidem persoluimus; alia verò daturi sumus; anniuersarios enim honores & commemorationes offerentes E

[m] Hier. epist. 27. REPETITAE MEMORIAE PRO DEFVNCTIS.
[n] Tertull. de coron. milit.
[o] Lib. de Mono.
[p] Greg. Naz. orat. in fun. Cæsarij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ij quidem certè qui superstites relinquentur.] At verò ne in his diutiùs immoremur: exe- A
quiæ Christianorum ex traditione (vt vidimus) Apostolorum acceptæ, non tantùm apud
Fideles, sed etiam Christianorum hostes, sibi conciliarunt honorem ac reuerentiam: nam
[2] Epist. Iul. ad Arsacium apud Soz. lib. 5. c. 15. Iulianus Apostata, rerum nostrarum [2] acerbissimus inimicus, eiusmodi religiosum offi-
cium in suas partes transferre studuit: vt ex his videas, quantum homine illo perdito ac
peruerso sit infelicior, qui detrahens subsannat eadem atque irrider.

CCC XIV. Sed occasio postulat, vt quæ his coniuncta esse videntur, de suffragiis ab Ecclesia pro
defunctis exhiberi solitis, ex instituti ratione saltem paucis agamus. Res enim est non re-
cens in Ecclesia adinuenta, sed quæ ex iisdem Apostolicarum traditionum fontibus ma-
[b] Aug. serm. 32 de verb. Apost. DE SVFFRAGIIS PRO DEFVNCTIS. nat: quod Augustinus [b] his verbis constanter affirmat: Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ,
& sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorũ spiritibus erogantur, non est dubitan- B
dum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum pecca-
ta meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in
corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium lo-
co suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque offerri commemoretur.] multa in-
super in eamdem sententiam locutus, reddit exactam omnium rationem. Quod igitur
[a] Aug. de bapt. c. 24. ait id à Patribus traditum; haud ab aliis, quàm ab Apostolis, voluit intellexisse, secun-
dùm ea quæ idem scribit in libro de Baptismo [a] contra Donatistas, sic dicens: Quod vni-
uersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctori-
tate Apostolica traditum rectissimè creditur.] Est videre huius traditionis antiquiora
[d] Tertull. de coron. milit. c. 3. [c] Tertul. lib. de exhor. ad castitatem. vestigia apud Tertullianum [d], cùm ait, oblationes pro defunctis nonnisi ex traditione
prouenisse, qui & per quos faciendæ essent eiusmodi oblationes, sic alibi [c] declarant: Re-
pete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis C
ergo ad Deum cum tot vxoribus, quot illa oratione commemoras, & offeres pro dua-
bus, & commemorabis eas duas per sacerdotem.

CCC XV. Sed ad quid eiusmodi oblationes, nisi vt per eas defuncti anima refrigerium à Deo
[e] Tertull. de monogamia. consequatur? vnde & alio in [e] loco: Pro anima eius (*mariti videlicet*) oret, & refrigerium
OBLATIO-NES PRO DEFVNCTIS. interim ad postulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus
dormitionis eius.] hæc quidem ille non certè ex schola Montani tum primùm aperta:
nam quo pacto agens cum Catholicis, prouocat eos ad totius Ecclesiæ traditionem in-
ueteratam, quam consuetudo iam firmasset, ac fides obsignasset; si ea ex his essent, quæ
in Orbis angulo, nempe in Phrygia, eo tempore Montanus docuisset? An Montani erant
sectarij sanctissimi Episcopi Africani, qui ante Cyprianum vixerunt, vel ipse denique
[g] Cypria. epist. 66. Cyprianus [g], qui adeò probasse leguntur offerri pro defuncti anima sacrificium, vt eo D
pietatis officio quempiam priuasse, magnum esset illi supplicium intulisse? An ne Ori-
[h] Orig. in Iob. homil. 3. genes [h], qui eodem vixit tempore, Montani assecla erat, qui tam egregiè defuncto-
rum suffragiis adstipulatur, sic dicens? Memorias sanctorum facimus, & parentum
nostrorum vel amicorum in fide morientium deuotè memoriam agimus, tam illorum
refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes.]
& paulo pòst: Celebramus nimirum, religiosos cum sacerdotibus conuocantes, Fi-
deles vnà cum clero, inuitantes adhuc egenos & pauperes, pupillos, & viduas saturan-
tes, vt fiat festiuitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memo-
riam celebramus, nobis autem efficiantur in odorem suauitatis in conspectu æterni
Dei.] hæc Origenes.

CCCXVI. Epiphanius [i] agens contra Aerium isthæc impugnantem, eadem ex maiorum indis- E
[i] Epiph. hæres. 75. PATRVM DE EA RE CONSENSIO. solubili traditione fluxisse defendit, cùm ait: Prosunt autem & preces pro illis factæ,
etiam si totam culpam non abscindant, nempe mortalem. Verùm enimvero, eo quòd
nos sæpè, dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè:
quo id quod perfectius est, significetur; & pro iustis & peccatoribus memoriam faci-
mus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes.] & infrà: Ecclesia ne-
cessariò hoc perfecit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris
dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi, fili, sermones patris tui, &
ne repudies statuta matris tuæ. ostendens per hæc quod & in scriptis & sine scripto do-
cuit Pater & Filius & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in
[k] Chrys. ad pop. Antioch. homil. 69. se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt.] Sed quàm insigniter Ioannes
Chrysostomus [k] eadem hæc ab Apostolis esse instituta, sæpe testetur, audiamus: popu-
lum enim

A lum enim Antiochenum alloquens, vbi Petrus & Paulus præcipui Ecclesiæ vertices do-
cuerunt, nonnisi quæ ab ipsis ea accepisset Ecclesia repetens, ait: Non temere ab Apo-
stolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemora-
tio: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim
totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum pro-
ponitur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Sed hoc
quidem de his qui in fide migrarunt.] idem alibi [a] eadem prorsus repetit verba, & ex Spi-
ritus sancti institutione factum ait [b], vt in sacro ac tremendo sacrificio diaconus clamet:
Pro his qui defuncti sunt in Christo.]

[a] Chrys. ad Pb; lip. homil. 3. [b] Chrys. in Act. homil. 21. CCCXVII. [c] Cyrill. catech. mystag. 5.

Cyrillus quoque [c] Hierosolymitanus hæc de iisdem: Cùm hoc sacrificium offerimus,
Missæ nempe, postea facimus mentionem etiam eorum qui ante nos obdormierunt: pri-
B mum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus il-
lorum & deprecationibus suscipiat preces nostras: deinde pro defunctis Patribus & Epi-
scopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt; maximum esse
credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi,
quod in altare positum est, sacrificij. Quod exemplo monstrare volumus: scio enim
multos dicere; Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mũdo decedentem, etiam si in hoc
sacrificio mentio illius fiat? An enim si Rex aliquis, eos à quibus offensus est, in exilium
pepulerit; postea verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his qui sunt
in supplicio exulibus, eidem offerrent: nonne condonationem aliquam suppliciorum ip-
sis dederit? Ad eumdem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes, quamuis
C sint peccatores, non quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis ma-
ctatum offerimus, vt & nobis, & illis, cum qui est benignissimus, propitium reddamus.]
hæc Cyrillus, non aliunde quidem, quàm ex traditione Iacobi eiusdem Ecclesiæ primi
Episcopi, vt ex eius liturgia suo loco monstrabimus.

CCCXVIII. De eadem traditione Apostolica post alios & Ioannes [d] Damascenus; qui eadem pro
[d] Ioan. Damasc. de Fidel. defun. oratione. defunctis suffragia ad suum principium reducens, vnde prouenerint, monstrat his verbis:
Porrò autem Verbi discipuli atque conspectores, à quibus Orbis vniuersis captus est; illi,
inquam, Saluatoris discipuli ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac puris vitamque affe-
rentibus mysteriis, eorum qui cum fide diem extremum clausissent, memoria fieret, in-
stituerunt: quod etiam firmè atq; constanter, ac sine vlla controuersia Catholica & Apo-
stolica Ecclesia ab extremis finibus ad extremos vsque fines, ab eo tempore ad hunc vs-
que diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus erit hic retinebit.] Habes insuper
D (vt prætermittamus magnam copiam auctorum hæc testantium) eius rei vsum in Eccle-
sia Apostolica ex traditione Apostolorum Romæ repræsentatum ex epistola [e] Paulini ad
[e] Paulin. epist. 31. Aletium S. Paulæ generum; cùm in funere Ruffinæ vxoris defunctæ, in basilica Vaticana
tanto theatro dignum spectaculum fuit ab eo exhibitum. At quid ibi ageretur, nisi quod
eidem Ecclesiæ, quam Petrus & Paulus docuerunt, iidem tradidissent? in illa enim, velut
thesauro, esse ab Apostolis collocatas sacras traditiones, & inuiolabiliter custoditas, au-
ctor est Irenæus [f]. An non insuper censenda est traditio Apostolica, quæ tot tantisque
[f] Iren. lib. 3. c. 3. & 4. est comprobata miraculis? sunt ea planè innumera, quæ tum Gregorius Papa, tum alij
fide probati auctores memoriæ prodidere. Sed quid diuinitus facta miracula, nisi quòd
per ea diuinum suffragium declaratur?

CCCXIX. EX TRADITIONE DOCTRINA. Cùm igitur Ecclesiastici tractatores, insignis nominis viri (vt vidimus) vna eademq; con-
E sensione firmiter asseuerent, ex Apostolica traditione sacrificia & alia pietatis opera
offerri consueuisse pro defunctis: necessariò compellimur dicere, eosdem pariter ex Apo-
stolica traditione affirmare, esse locum in quo post obitum animæ purgentur, donec ab
omni peccati macula expiatæ reddantur. Si enim viuentium suffragiis eas adiuuari ac
liberari posse, Apostolica traditio (vt dictum est) docuit: sanè non omnium Fidelium
animas continuò post obitum in cælum recipi; nec item omnes in infernum mergi (pro
quibus nulla sunt offerenda suffragia, cùm nec illi his opus habeant, nec istis prosint)
certum est: sed tertium adhuc esse locum necesse est affirmare, quo illæ quæ adhuc ve-
nialium peccatorum inquinatæ sunt sordibus, & mortalium licet culpa exsolutæ, pœnæ
tamen temporariæ sunt obnoxiæ, detinentur. Ex his omnibus itaque esto ratum firmumque de Purgatorio fidem atque doctrinam ex Apostolorum traditione fluxisse.
Multa ad hæc probanda, & confirmanda, essent ex diuinis Scripturis in medium asse-
renda

Universidad de Deusto
Biblioteca

renda testimonia: at quoniam nostri instituti est, doctrinam ex traditione, non traditionem ex doctrina deducere (nam id complures nostri temporis Ecclesiastici Orthodoxi scriptores feliciter præstiterunt) his in præsentiarum omissis, illud vnum, sed breuiter tamen, præstabimus, vt Apostolicam traditionem Catholicæ Ecclesiæ vsu receptam, & Patrum testimonio roboratam apertissimè demonstremus. A

CCCXX. DE PVRGATORIO.

Certum est enim, tam Latinos, quàm Græcos antiquos Patres testimonio pari ac consensione in vnam eamdemque sententiam conspirasse, animas solutas corpore, peccatis aliquibus obnoxias, pœnis sic subiici, vt ils purgatæ æternæ tandem participes fiant beatitudinis: & licet de modo & loco quo id fiat, alius aliter senserit; quòd tamen faciendum sit, omnes æquè consentiunt. Ex antiqua Ecclesiæ traditione Tertullianus [a], vt de re cuius nulla sit dubitatio, idem profitetur: nam cùm tractat illam sententiam Domini in Matthæo [b]: Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem] ait: Iudex te tradat Angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.] & infrà: In summa, cùm carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus; & nouissimum quadrantem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretamur: nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos, salua resurrectionis plenitudine per carnem quoque.] hæc ille. Sed nec præiudicium Catholicæ affert veritati, si etiam, quod ait, id Montanus senserit. Non enim labefactatur veritas, si quis hæreticus eamdem interdum profiteatur. Cyprianus id ipsum plenissimè docet, dum scribens ad Antonianum [c] hæc ait: Aliud est, missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.] Est etiam eiusdem veritatis Origenes [d], qui eodem sæculo cum Tertulliano, & vsque ad Cypriani tempus vixit, assertor, dum ait: Cùm illuc venitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit: illud parum, tamquam plumbum, igni resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit; plus exuritur, vt ampliùs decoquatur: vt etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quòd si aliquis illuc totus plumbeus venerit; fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum, tamquam plumbum in aqua validissima.] hæc Origenes. B C

[a] Tertul. lib. de anima. ca. 35. & c. vlt.
[b] Matth. 5.
[c] Cypria. epist. 52.
[d] Orig. in Exod. homil. 6.

CCCXXI. PATRVM CONSENSIO.

Id ipsum Gregorius [e] Nyssenus in hunc ferme modum in magna illa oratione catechetica, quam sæpius citat Theodoretus: Quoniam, inquit, opus est vt illius quoque, quæ ex peccato ingeneratæ insederunt maculæ, per medicinam aliquam auferantur: propterea in præsenti quidem vita adhibitum est medicamentum virtutis ad hæc curanda vulnera: quòd si curari non possint, in futura vita reseruatur curatio. Sed quo modo in corpore sunt affectionum quædam differentiæ, quarum aliæ quidem faciliùs, aliæ verò difficiliùs admittunt curationem; in quibus & sectiones, & cauteria, & acerba medicamenta adhibentur ad tollendam affectionem, quæ insedit corpori: tale quid etiam in posterum denunciat futurum iudicium ad curandos morbos animæ, quod pigris quidem & lentis minatur.] Hieronymus [f] id etiam in hæc verba: Sicut diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam Iudicis] vt scilicet non puniantur in æternum: nam de his est instituta disputatio. Et in Oseam [g]: Infernus, inquit, est locus, in quo animæ recluduntur siue in refrigerio, siue in pœnis pro qualitate meritorum.] & alibi [h]: Peccatores qui confitentur rectam fidem, sed propter vitiorum sordes purgantibus se indigent flammis, idcirco nunc Dominus ad ignem iudicium vocare se mõstrat, vt vniuscuiusque opus quale sit, ignis probet.] Appellat [i] alibi purgatoriam pœnam, baptismum ignis, quo (inquit) baptizabimur in futuro sæculo. D E

[e] Greg Nyssen. orat. catech. 8.
[f] Hier. in Isa. c. vlt. in fine.
[g] Idem in Osee. cap. 14.
[h] Hieronym. in Amos. c. 7.
[i] Hieronym. in Matth. c. 3.

CCCXXII. Ambrosius [k] de eodem baptismo, purgatorio scilicet igne, hæc ait: Est etiam baptismum in Paradisi vestibulo, quod antè non erat; sed posteaquam peccator exclusus est, cœpit esse romphæa ignea, quam posuit Deus; quæ antea non erat, quando peccatum non erat: culpa cœpit, & baptismum cœpit, quo purificentur qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimus [l] per ignem & aquam: hîc per

[k] Ambr. in Psal. 118. ser. 3.
[l] Psal. 65.

per aquam, illic per ignem: per aquam, vt abluantur peccata; per ignem, vt exurantur.] idem alibi [a]: Caue ne ligna, caue ne stipulam ad iudicium Dei tecum deferas, quæ ignis exurat: caue ne cùm in vno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod offendit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; potest tamen & ipse per ignem saluari. Vnde colligitur, quia idem homo & saluatur ex parte, & condemnatur ex parte.] idem dum ait [b] de vltimo exsoluendo quadrante, illum de iisdem pœnis interpretatur. A

[a] Ambr. in Psal. 118. ser. 20. in fine.
[b] Ambr in Luc. c. 12.

At Augustinus [c] de his vberiùs ceteris agit in Enchiridio ad Laurentium, & de Ciuitate [d] Dei, vbi & falsas de his aliorum sententias refutat, idemque aliis [e] plerisque in locis est eiusdem veritatis fidelis assertor: cuius singulas de his sententias hîc recitare prætermittimus, ne nimia prolixitate legentibus molestiam afferamus, præsertim cùm illæ potissimùm sint iam præ manibus omnium. Ceterùm tantùm abest vt penes quempiam antiquorum Orthodoxorum fuerit de eadem re aliqua dubitatio, vt potiùs laborandum fuerit Patribus aduersus nonnullos, qui crederent omnia peccata quantumuis capitalia, excepto tamen infidelitatis errore, eodem igne purgari posse: quos non tantùm Augustinus citato loco, sed & Cæsarius Arelatẽsis Episcopus egregia sanctitate & eruditione Pater (hic, vt alibi notauimus [f], fama notissimus claruit temporibus Symmachi Papæ, longè ante Gregorij tempora) refellit sic dicens [g]: Multi lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd supra fundamentum Christi crimina capitalia ædificata, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad vitam æternam peruenire. Intellectus iste, fratres carissimi, corrigendus est; quia ipsi se seducunt, qui sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: nõ capitalia, sed minuta peccata purgantur.] & post multa: Sed dicet aliquis: Non ad me pertinet quamdiu moras habeam, tantùm vt ad vitam æternam perexeam. Nemo hoc dicat, fratres carissimi: quia ille ipse purgatorius ignis durior erit, quàm quod potest pœnarũ in hoc sæculo aut videri, aut cogitari, aut sentiri.] hæc Cæsarius. Plura his ac ferè innumera addenda essent aliorum, qui postea claruerunt, testimonia Ecclesiasticorum scriptorum; sed non patitur ratio instituti in his diutiùs immorari. Vnum tamen sic habeto: omnium, qui post dicta tempora vixere Orthodoxi scriptores, vsque in præsens, nullum reperiri, qui Apostolicæ traditioni, maiorumque assertioni, ac denique tot sæculis præscriptæ Ecclesiasticæ consuetudini ausus sit contradicere: quin potiùs eamdem Catholicam veritatem non tantùm ex Patribus ratam atque firmatam, sed miraculorum editione diuino calculo sæpius comprobatam, pronis manibus excipientes, sunt piè sanctèque venerati. Adeò vt nulla habenda sit ratio, si Nouantes & œconomiæ Ecclesiasticæ inuersores ab his aliter senserint. At hæc iam satis ad Apostolicas traditiones, & Ecclesiæ mores insinuandos, quibus nos astrinximus, esse putantes: ad ipsam rerum gestarum historiam, ad idque vnde digressa est oratio, redeamus. B C D

[c] Aug. in Ench. c. 67. 68 69.
[d] Aug. de Ciu. Dei lib. 21. c. 13. & seq.
[e] Aug. de Genesi contra Manich. lib. 2. c. 20 Lib. de 83. quæst. q. 1 homil 16. & aliis locis
[f] In Martyrol. Rom. die 27. Augusti.
[g] Cæsar. hom. 7

CCCXXIV. Die illa qua lapidatus est Stephanus, facta est (inquit Lucas [h]) persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ præter Apostolos.] Est [i] qui dicat, eodem quo passus est Stephanus die, Nicanorem, vnum ex septem diaconis, ac ducentos insuper Christianos à Iudæis fuisse necatos; quod tamen haud tutum est affirmare, cùm Græcorum Menologium de Nicanore testetur, tempore Vespasiani Imperatoris fuisse in Cypro occisum. Sed quod ad Nicanorem spectat, contentiosum funem non trahimus, ceterùm quod attinet ad reliquos; complures post necem Stephani occisos esse, absque dubitatione aliqua affirmamus, testante hæc potissimùm Paulo coram Festo [k] Præside & Agrippa Rege, cùm suam causam peroraret, sic dicens: Multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à Principibus sacerdotum potestate accepta: & cùm occiderentur, detuli sententiam.] Lucas autem hæc omnia innuens potiùs quàm describens, duobus verbis (vt vidimus) rem totam absoluit, dum ait: Facta [l] est in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis.] Præterea accidisse tunc temporis creditur, quod ex relatione Gamalielis Lucianus [m] memoriæ prodidit, de Nicodemo Christi discipulo sic dicens: Cognoscentes Iudæi illum esse Christianum, amouerunt eum è principatu suo, & anathematizauerunt eum, & de ciuitate expulerunt. Tum ego Gamaliel, quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, & alui, & vestiui vsque ad finem vitæ eius, & defun- E

[h] Act. 8.
[i] Dorotheus in Synop. DE PERSECVTIONE IN CHRISTIANOS.
[k] Act. 26.
[l] Act. 8.
[m] Lucian in epist. de inuen. S. Stephani.

Universidad de Deusto
Biblioteca

defunctum honorificè sepeliui iuxta dominum Stephanum.] hæc ille. A

ecclxxv. Sed cur tunc omnes Christiani Hierosolymis pulsi sint, Apostolis verò tantùm, quorum causa turbæ omnes à Iudæis fuerant concitatæ, Hierosolymis manere concessum fuerit, admirari non desino. Tribuunt id alij [a] operæ ac studio Gamalielis, cuius industria Apostoli seruati fuerint. Adscribunt & alij non modestiæ, sed timori Iudæorum: quippe qui timerent populi, quòd erga illos prosensior esset, tumultum atque seditionem. Sed mea sententia, neutra harum causa tanti ponderis fuisse videtur, quæ magistratus adeò furore exagitatos, ac planè rabie efferuescentes cohibere potuisset. Vnde id nonnisi miraculo, & illius tantùm virtuti existimo tribuendum, qui statuit [b] mare quasi in vtre, & posuit terminos eius arenam exiguam, & dixit ei [c]: Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Ceterùm quod ad Apostolos pertinet: Appollonius [d] antiquus Theologus, agens aduersus Caraphrygas, testatur se traditione accepisse, Saluatorem mandatum dedisse Apostolis, ne vsque ad duodecim annos Hierosolymis decederent. Qui ergo hæc præcepit, vt inter infensissimos hostes tamdiu versarentur, dedit etiam illis implere quod iusserat. sed de hac re alibi: quæ verò ad discipulorum dispersionem pertinent, reiicimus in annum sequentem, quo ea omnia facta esse noscuntur.

[a] Oecum. in Act. c. 8.

[b] Psal. 77. [c] Iob 38.

[d] Apud Euseb. hist. lib. 5. c. 17 in fine.

B

IESV CHRISTI ANNVS 35. TIBERII IMP. ANNVS 19.

I. DISPERSIO DISCIPVLORVM. [a] Act. 8.

SEquenti anno Domini trigesimoquinto, Sulpitio Galba & Cornelio Sulla Coss. pulsis eiectisque post necem Stephani, qui erant Hierosolymis, Christianis; proficiscentibus illis in diuersas ac longè positas regiones, ac prædicantibus Euangelium, Ecclesia Dei feliciter propagatur. Non enim tantùm (quod tradit hic Lucas [a]) dispersi sunt per regiones Iudææ atque Samariæ; sed Palæstinæ fines egressos, externas quoque regiones peragrasse, eiusdem auctoris testimonio satis perspectum habetur: ait enim inferiùs [b]: Illi quidem qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulauerunt vsque ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis.] insuper eorum, qui Hierosolymis pulsi sunt, ingens numerus migrauit in Asiam: qui eo nomine à ceteris Iudæis distincti sunt, nominatique Hebræi aduenæ dispersionis: ad quos præcipuè postmodum Petrus [c] Apostolus scribens epistolam, eiusmodi eam titulo prænotauit: Petrus Apostolus Iesu Christi electis aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ.] Quod enim ad Galatiam pertinet: eos signasse videtur Paulus [d] Apostolus, scribes ad Galatas, qui Hierosolymis quondam fuissent tempore passionis Christi, dum ait, eos sic obiurgans: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est in vobis crucifixus?] Ad eiusdem etiam dispersionis homines Iacobus Apostolus suam dedit epistolam, eiusmodi inscriptione signatam: Iacobus Dei & Domini nostri Iesu Christi seruus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.]

[a] Act. 11. [b] Act. 11. [c] 1. Pet. 1. [d] Galat. 3.

C D

II. Neque enim de alia dispersione, quàm quæ facta est post lapidatum Stephanum, tam Petrus quàm Iacobus potuerunt intelligere: quandoquidem (vt antea dictum est, auctore Philone) Iudæi cùm nequaquam Palæstinæ terminis cõtinerentur, sed longè lateque in Asia, Africa, & Europa, in cunctis ferè prouinciis Romano subiectis Imperio habitarent; cùm nemine impellente, sed antiquitus eò sponte migrassent: numquam vel à Philone, aut Iosepho, vel alijs qui res Iudaicas sunt prosecuti, dicti inueniuntur dispersi, aut ex dispersione collecti Iudæi, sed coloni & indigenæ. Etenim post illam tempore Sedechiæ Regis illatam cladem, quantumuis dira ac grauia ab aliis finitimis Regibus sint passi Iudæi, ac denique à Romanis subacti: numquam tamen ipsos è Palæstina pulsos, ac in exteras Orbis prouincias amandatos fuisse, aliqua est memoria apud antiquos historicos: vt nulla sit ratio, cur prædicti nominati sint Iudæi dispersionis, nisi quòd (vt dictum est) post necem Stephani, Hierosolymis pulsi, in diuersas prouincias, vt cuique libuit, commigrarint. Horum fuisse ingentem numerum, certum est: nam si quis omnium credentium habeat rationem, cogitetque tantùm Apostolos (quod Lucas ait) Hierosolymis remansisse; inueniet profectò, multa millia Christianorum ea fuisse exturbatione dispersa.

E

Numerum

A Numerum autem sic collige. Antequam Christus cælos ascenderet, plusquam quingentos fratres Paulus [a] numerat, quibus ipsum apparuisse testatur. Post eius ascensionem, prima Petri prædicatione facta est accessio circiter [b] trium millium. Rursum concionante eodem Petro [c] in porticu Salomonis, auctus est numerus credentium quinque millibus. Postea verò ceteros qui Christo crediderunt, Lucas (victus fortasse ad fidem venientium multitudine) numerare prætermisit. Sed nouis editis signis atque miraculis, concionante iterum atque iterum Petro, quid ait? Magis [d] augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum.] ac rursus post verberatos Apostolos: Verbum Domini, inquit [e], crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde: multa enim turba sacerdotum obediebat fidei.] Quocirca si horum omnium ratio habeatur (licet certus credentium numerus definiri non possit) haud longius

B à vero numero ij inuenientur aberrasse, qui vltra quindecim millia credentium in ea persecutione dixerint fuisse dispersa: vt nihil iam sit quod quis miretur, si in tam varias ac diuersas prouincias ea dispersione Fideles, testimonio Petri & aliorum, audiat esse profectos.

III. [a] 1. Cor. 15. [b] Act. 2. [c] Act. 4. [d] Act. 5. [e] Act. 6.

De hac ipsa discipulorum dispersione Athanasius [f] agens, ac sementi eam comparans: Habes, inquit, in Actis Apostolorum, post lapidatum Stephanum, discipulos dispersos, & quasi seminatos: non quòd imbecillitate dissecti, sed fidei gratia ita diuisi essent: sed enim ita dispersi, vt seminatoris frumenta effecti ad panem supercælestem, vniuersumq; Orbem peragrantes, viuificæ doctrinæ virtutes efficaciasque disseminarint.] Agens de his item Gregorius Nyssenus [g] occasione Stephani protomartyris, eique hæc omnia tribuens, sic ait: Quemadmodum periti athletæ subeuntes corpus aduersariorum, per

C quamdam artificiosam agilitatem atque habilitatem, grauiorem lapsum illis struunt: ita magnus quoque Stephanus humi prostratus, grauem illam aduersarij contusionem effecit. Hinc in orbem terrarum discipuli currere cœperunt: hoc omnes in partes sermonis diuulgationis initium est: nam nisi ab illius cæde populus Iudæorum in discipulos fæuisset, forsitan solummodo Hierosolymis Euangelij gratia inclusa esset: nunc verò agitati à Iudæis, alius aliò gentium per orbem terrarum dispersi sunt, vndique per mysteriorum doctrinam diabolum exturbantes: hoc modo Samaria verbum recepit: hoc modo obiter in via salus Eunuchi à Philippo conficitur: ita magnum illud Ecclesiæ instrumentum Paulus ira minisque à diabolo armatus, aduersus ipsum armatorem tela vertit, ex omni eum exterminans orbe terrarum, vt nullum relinqueret locum fidei Christianæ inaccessum. hinc Aegyptij, Syri, Parthi, & Mesopotamitæ, Itali, Illyrici, Macedones

D Christum agnoscunt: & omnes vtique gentes sermo percurrens ad fidem adducit.] hæc ille.

IV. [f] Athan. homil. de semente. [g] Gre. Nyss. ser. de S. Stephano.

Hac ipsa dispersione Ananias discipulus profectus Damascum, collegit Ecclesiam. Insuper colligere possumus, hoc quoque tempore Lazarum, Mariam Magdalenam [a], Martham, & Marcellam pedissequam, in quos Iudæi maiori odio exardescebant, non tantùm Hierosolymis pulsos esse, sed vnà cum Maximino discipulo, naui absque remigio impositos, in certum periculum mari fuisse creditos: quos diuina prouidentia Massiliam tradunt [b] appulisse: comitemque ferunt eiusdem discriminis Iosephum ab Arimathæa nobilem Decurionem, quem tradunt ex Gallia in Britanniam nauigasse, illicque post prædicatum Euangelium diem clausisse extremum. Sed quis valeat singulorum hic recensere vias, & fructus numerare ex prædicatione collectos? Nam etsi nondum Gentibus reseratum erat ostium Euangelij: tamen contribulibus Iudæis illud annunciare, liberum

E erat. vnde & Lucas: Igitur, inquit, qui dispersi erant, pertransibant, euangelizantes verbum Dei.]

V. [a] Act. Magdal. & sociar. [b] Manuscripto hist. Angl. quæ habetur in Vatic. biblioth.

Sed quid interim Hierosolymis? Saulus autem (inquit [a] Lucas) deuastabat Ecclesiam: per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.] Qui enim non essent egressi cum ceteris, sed latebras domi quæsissent, à Saulo solicita cura perquisiti ac tenti ducebantur in carcerem, atque etiam necabantur. Ad hæc ipse Paulus alludisse videtur, cùm de se ait [b]: Blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus.] nam non viros tantùm, sed & mulieres trahebat, ac custodiæ mancipabat. Hæc prima in feminas persecutio à Saulo est excitata; quæ etiam tempore Christi passionis absque aliqua offensione intrepidæ ipsum secutæ ad Caluariæ locum, steterunt iuxta crucem secutæ, ac denique militarem custodiam irrumpentes illæsæ adiere sepulchrum: Vt ex

VI. [a] Act. 8. SAVLI PERSECVTIO. [b] 1. Tim. 1.

his

Universidad de Deusto
Biblioteca

his facilè videre sit, quanto animi furore ac rabie Saulus præ ceteris in Christianos sæuiret. Sed hæc non aliunde meliùs quàm ex suis ipsius verbis colligi possunt, cùm coram Festo Præside & Agrippa Rege sic est locutus [a]: Ego quidem existimaueram, me aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere. quod & feci Hierosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à Principibus sacerdotum potestate accepta: & cùm occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequēter puniens eos, compellebam blasphemare.] sed non satis illi fuit, eos qui Hierosolymis essent, Christianos vexasse: addidit quippe, & in illos qui foris essent, extra etiam Iudææ terminos positos, manus intulisse, eaque de causa à Principe sacerdotum accepisse litteras in Damascum. Sed hæc postea, cùm iam quid amplius Hierosolymis in Christianos ageret, non inueniret: quare de his suo loco inferiùs agendum differimus.

[a] *Act. 26.*

VII. Interea Philippus diaconus, qui vnà cùm ceteris Hierosolymis pulsus erat; cùm ciuitatem Samariam adiisset, illic Euangelium prædicauit. Recens adhuc erat apud Samaritanos Christi memoria, in quem iam complures ex illis crediderant [b]. Cæterùm nemo existimet Lucam sibi esse contrarium, dum inferiùs [c] de dispersis discipulis agens, dicit eos nemini Dei verbum nisi solis Iudæis annunciasse, hic verò Samaritis etiam Euangelium prædicatum affirmat. Nam ibi sic de Iudæis meminit, vt excludat Gentiles; de quibus tunc consultatio erat, an essent in Ecclesiam admittendi. Porrò Samaritani etsi Iudæis essent infensi, & diuersam ab illis religionem excolerent: tamen non erant eiusmodi, vt appellarentur Gentiles; quippe qui à Iudæis olim circumcisionem & legem acceperant, qua ex parte Iudæorum nomine censebantur, & à Gentilibus distinguebantur, vt apparet ex his quæ dixit Dominus [d]: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitate Samaritanorum ne intraueritis: sed potiùs ite ad oues, quæ perierunt domus Israel.]

[b] *Ioan. 4.*
[c] *Act. 11.*
DE SAMARITIS CREDENTIBVS.
[d] *Matth. 10.*

VIII. Sed & in his illud attendendum, non vetitum esse Apostolis, Gentibus & Samaritis Dei verbum annunciare; sed iussum, vt potiùs, hoc est, priùs illud Israelitis impertirent: sicut & de se Dominus ait [e]: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel] cùm tamen & Gentiles receperit, & Samaritas adierit. Philippus igitur primus omnium post ascensionem Domini prædicat Euangelium Samaritis: vnde & fortasse consecutus est nomen Euangelistæ. Confirmat ratumque habet Deus opus eius sequentibus signis: Multi enim (inquit Lucas) eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant. Multi autem paralytici, & claudi curati sunt.] adeò vt Samaritæ alacriter acciperent Euangelium: & inter eos Simon magus, populi illius seductor, cui omnes auscultabant, & dicebant eum esse Virtutem Dei magnam, cùm tot tantisque signis se imparem, nec illis obniti posse videret, & ipse credidit, & à Philippo baptizatus, illi adhæsit.

[e] *Matth. 5.*
SIMON MAGVS CREDIDIT

IX. Perferuntur hæc tam noua, tamque grandia & admiranda Hierosolymam. Cumque audissent Apostoli qui ibi erant, quòd recepissent Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Hæc verò cùm de eorum legatione testetur Lucas [f], attentiùs sunt disquirenda: scilicet cur Petro Apostolorum Principi, ac Ioanni fuerit opus iniunctum. Samaritanorum quidem causa haud sanè ita facilis erat, vt alij cuipiam quàm Apostolorum Principi crederetur. Hinc admirabilis Dei sapientia patet, vt cui potissimùm claues regni cælorum sunt traditæ, ipse primus, sicut postea Gentibus, ita modò Samaritis Ecclesiæ ostium reseraret. De vtroque enim (quod priùs dictum est) præceptum Domini erat [g]: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.] Occasione enim dispersionis potiùs, quàm ex Apostolorum consilio, penetrauerat Samaritas prædicatio Euangelij: quam sic Deus signis atque miraculis comprobauit, vt tamen operis consummationem, nempe Spiritus sancti donum, in aduentum Petri, à Petro impartiendum differret: quod præ ceteris signis admirabantur Fideles. vnde cùm primùm in Gentiles Petri prædicatione conuersos descendisset Spiritus sanctus: Obstupuerunt, inquit Lucas [h], ex circumcisione Fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.] At mea quidem sententia, maiori admiratione digna res erat, in Samaritanos descendere Spiritum sanctum, quàm in Gentiles: nam hi, an esset Spiritus sanctus, ignorabant; illi verò impugnabant. Inter ceteras enim hæreses quæ in Samaritanos irrepserant (vt auctor est Epiphanius [i]) ea erat, quòd Spiritum sanctum non admitterent. quam hæresim vt ab eorum

[f] *Act. 8.*
DE PETRI ET IOANNIS LEGATIONE.
[g] *Matth. 10.*
[h] *Act. 10.*
[i] *Epiph. lib. 1. hæres. 9.*

mentibus

A mentibus auferret Dominus, loquens olim cum muliere Samaritana, visus est laborasse, dum eam recta fide imbuendo, ait [a]: Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.] quem locum, vt de diuinitate Spiritus sancti irrefragabile testimonium, Ariani aliquando (vt tradidit Ambrosius [b]) deprauare, immo è codice prorsus eradere conati sunt.

[a] *Ioan. 4.*
[b] *Ambros. de spirit. sanct. lib. 2. c. 11.*

Opus igitur, quod non dico Philippus tantùm, sed & Dominus aggressus fuerat, Petro Apostolorum Principi à Deo traditur consummandum. Quanti enim ab ipsis Samaritis præ ceteris miraculis, eiusmodi donum Spiritus sancti æstimaretur, factum Simonis testatur, qui non miraculorum virtutem, quam esse viderat in Philippo, est æmulatus (illa enim etsi non vera facere, magia tamen quoquo modo fingere potuisset) sed cùm (vt & ait Lucas) vidisset ipse Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam dicens [c]: Date mihi hanc potestatem, vt cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.] Ecce tibi cur diuina prouidentia primùm, ac subinde Apostolorum consilio factum sit, vt Petrus, qui primatum gereret inter Apostolos, præ ceteris vnà cum Ioanne Samariam missus sit: nempe vt (quod muneris eius potissimùm esse videretur) quæ essent acta, cognosceret; ac non tantum illis Ecclesiam reseraret, sed & clauibus sibi traditis cælum illis, vnde Spiritus sanctus ad eos descenderet, aperiret. Quantæ hæc essent auctoritatis, vel ex eo saltem poterit quisque intelligere: quòd cùm, sententia Domini, Samaritæ eodem loco quo Gentiles æstimarentur: quantumlibet prædicatione Petri apertum postea fuerit ostium Gentibus, & quantumuis visibili omnibus signo in easdem Spiritus sancti gratia descendisset; nihilominus in communi adhuc omnium Apostolorum consessu rogatur Petrus tantæ rei causam dicere, sicque quod factum erat consensu omnium comprobari: cùm hic contra absque discrimine, quid esset de Samaritanis agendum, liberæ eius dispositioni relinquatur. Honorificentissima planè hæc omnium est existimata legatio, & sola digna quæ Apostolorum omnium Principi crederetur, simulque Ioanni, qui Petri comes indiuiduus visus est.

B

[c] *Act. 8.*

C

Hinc videas quantopere hallucinentur Nouatores, qui cæco furore in Petrum insanientes, illius primatui detrahere non erubescunt, eò quòd à ceteris mittatur Apostolis: quasi inferioris numeri sit habendus is qui mittitur, ab eis qui miserunt illum. Sapiant ipsi hac ratione, & idem dicant quod Arius: Filium, quòd à Patre sit missus, esse Patre minorem. Ignorare insuper conuincuntur complura in Scriptura diuina, & innumera quæ sunt de his in profanis scriptis exempla: quibus satis superque perspicuum redditur, ad ea quæ maximi omnium visa sunt esse momenti peragenda, qui inter ceteros primatum gererent, legatos missos: cùm ipsi non sic quidem mitti dicerentur, quasi à maiore minores, & vt à domino subditi, sed quòd rogarentur ob salutem omnium eam suscipere functionem. Subiiciam de his alterum ex veteri, alterum vero ex nouo Testamento exemplum; addam & tertium ex auctore profano, vt res omni scripturarum genere testata reddatur. Legitur in primis in libro Iosue [d], filios Israël, vt de re magna, ad inuestigandum de altari quod trans Iordanem erexerant filij Ruben & Gad & media tribus Manasses in terra Galaad, mississe Phineen, qui habebatur omnium princeps, & decem alios, qui in singulis decem tribubus primatum gerebant. Rursum simili huic vrgente causa, ad perquirendum quid de Gentilibus, qui Christo crederent, agendum esset, num circumcidi deberent: tunc qui erant Antiochiæ Fideles, Paulum & Barnabam miserunt ad consulendum Apostolos Hierosolymam; quod [e] S. Lucas testatur in Actis. Sed quid profanus auctor, etiam in his quæ sunt Iudæorum, Iosephus [f] Iudæus in hanc sententiam scribat, adducamus in medium: Iudæos nempe, qui erant Hierosolymis, cùm aduersus Agrippam suum ipsorum Regem, necnon aduersus Festum Præsidem causam haberent, misisse Romam ad Neronem Imp. non solum ex primoribus Iudæorum decem legatos, sed & cum eis Ismaëlem summum Pontificem, & qui huic secundus ordine videbatur, Chelciam sacri custodem ærarij. Ecce quàm inualidis & planè inefficacibus rationibus illi obnitantur in primatum Petri, cùm omnium Principem eadem hæc ipsa potiùs declarare videantur. Sed hæc obiter; quòd non sit nostrum consilium aduersus eiusmodi homines disputare, quos sua ipsorum refellit insciția.

D

[d] *Iosuæ 22.*

E

[e] *Act. 15.*
[f] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.*

REPELLITVR OBIECTIO NOVATORVM.

XI.

Venientes ergo Samariam Petrus & Ioannes, orauerunt pro his qui baptizati erant, vt

XII.

 accipe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Act. 8. acciperent Spiritum sanctum: Nondum enim (inquit Lucas[a]) in quemquam illorum A venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.] Videre est ex his in primis, in Ecclesia Dei iam fuisse Hierarchicum ordinem institutum: vt non omnia omnibus indistincte, nulla ordinis habita ratione, licerent. Sic quippe Philippus diaconus credentes baptizat, vt tamen Apostolicum munus, ipsam manus impositionem Apostolis concessam, nequaquam vsurpet. Vnde S. Ignatius[b] ad Heronem diaconum scribens, hæc ait: Nihil sine Episcopis facito: Sacerdotes enim sunt, tu verò sacerdotum minister: baptizant, sacrificant, eligunt, manus imponunt; tu verò illis ministras.] & ad Smyrnenses[c] scribens, sic summatim Ecclesiasticam Hierarchiam perstringens, ait: Laici diaconis subiiciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, & ipse Patri.] Sed & Hieronymus agens contra Luciferianos, eiusmodi Hierarchicum ordi- B
nem in Ecclesia ex iisdem causis sic planiùs explicans, ait: Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi per manus Episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensum Domini, Spiritus sanctus ad Apostolos descendit; & multis in locis idem factitatum reperimus ad honorem potiùs sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Alioqui si ad Episcopi tantùm imprecationem Spiritus sanctus defluit; lugendi sunt qui in viculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati antè dormierunt, quàm ab Episcopis inuiserentur. Ecclesiæ enim salus in summi sacerdotij dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes.] hæc Hieronymus de Ecclesiastica Hierarchia, Domini & Apostolorum insti- C
tutione formata.

[b] Ignat. epist. 13.

[c] Ignat. epist. 10. HIERARCHICVS ORDO IN ECCLESIA.

XIII. Hæc quidem in Ecclesia perseuerans, distincta cuiusque gradus docet esse ministeria; ipsamque manus impositionem, qua post baptismum confertur Spiritus sanctus, sicut olim tantùm Apostolis, sic solùm Episcopis esse concessam: & Apostolicæ institutionis exemplo, baptizatos manus impositionem ab Episcopis, sicut olim ab Apostolis, accipere. Vnde agens de his Cyprianus[d] in epistola ad Iulianum, hæc ait: Quod deerat, id à Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus: quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.] hæc Cyprianus. Hieronymus[e] hæc in eamdem senten- D
tiam ex persona Luciferiani: An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius Orbis in hac partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt.] & paulo inferiùs ex parte Orthodoxi: Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinẽ, vt ad eos, qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manum impositurus excurrat.]

[d] Cyprian. epist. 73.

[e] Hier. contra Luciferian.

XIV. Porrò eiusmodi mysterium constat ab antiquis esse appellatum Sacramentum: vnde in Concilio Carthaginensi, eiusdem S. Cypriani tempore celebrato, hæc leguntur dicta quinto loco à Nemesiano Episcopo: Malè ergo sibi quidam interpretantur, vt di- E
cant quòd per manus impositionem Spiritum sanctum accipiant, & sic recipiantur: cùm manifestum sit vtroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia Catholica.] Sic & Cyprianus[f] ad Stephanum Papam scribens, itidem Sacramentum appellat, à baptismo distinctum. S. Augustinus[g] etiam agens contra litteras Petiliani, ac itetum agens de baptismo[h] contra Donatistas, itemque alibi his[i] his verbis vtitur: Vnctio spiritualis, ipse Spiritus sanctus est, cuius sacramentum est in vnctione visibili.] & alibi[k]: Continuò tulit illum ad presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, vnctus est, imposita est ei manus: completis omnibus sacramentis, assumptus est.] Rursum verò ob eam causam, quòd huiusmodi qui baptizati essent, eamdem manus impositionem accipientes, signo Crucis etiam signarentur, idem sacramentum est appellatum Signaculum: ad quod Paulus[l] Apostolus alludisse videtur, dum ad Ephesios scribens, ait: Nolite contri-

XIV. DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

[f] Cyprian. epist. 72.
[g] Aug. contra litt. Petil. lib. 2 c. 104.
[h] De baptis. lib. 3. c. 16.
[i] Aug. in epis. 1. Ioan. tract. 3
[k] Aug. de diuer. serm 33.
[l] Ephes. 4.

stare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.] eodem quoque A
nomine Cyprianus (vt nuper vidimus[a]) Signaculum Dominicum ipsum dicit. Sed & Cornelius[b] Papa scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, idem in eodem sensu Sigillum nominat, dum de Nouatiano schismatico agẽs, hæc ait: in lecto, in quo decumbebat, aqua circum fusus, baptismum accepit, si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit: verùm morbo tandem elapsus, neque cetera, quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit; quo quidem neutiquam potitus, quomodo, quæso, Spiritum sanctum adeptus est?] Clemens etiam Alexandrinus[c], agens de illo adolescente, qui à Ioanne Euangelista ad Christum conuersus est, hæc in eamdem sententiam: Ad extremum baptismi sacramento illuminauit: postea verò vbi sigillo Domi- B
ni (*id est, sacramento Confirmationis*) tamquam perfecta tutaque animi eius custodia, obsignasset, nonnihil de cura & obseruatione in eo instituendo suscepta remisit.] Hac eadem voce vtitur quoque Ambrosius[d].

[a] Cyprian. epist. 73.
[b] Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 35.
[c] Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 17.

Adhuc insuper, quoniam non manus impositione tantùm, ac signaculo Crucis, sed & sacra vnctione eiusmodi sacramentum consummari solitum fuit: meritò à nonnullis vsitatiori vocabulo sacrum chrisma nuncupari consueuit. Tertullianus horum omnium sacrorum rituum testis fidelis habetur, qui ait[e]: Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima consecretur: caro signatur, vt anima muniatur: caro manus impositione obumbratur, vt anima Spiritu illuminetur,] hæc ille. S. Cyprianus[f] itidem ait: Vngi quoque necesse est eum qui baptizatus est, vt accepto chrisma- C
te, hoc est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur.] hæc ille, qui & alibi[g] de eodem sacro chrismate agit vberiùs. De hoc quoque chrismate in ecclesia seruari solito, hæc optatus[h], cùm nefaria scelera Donatistarum recensèt: Ampullam quoque chrismatis per fenestram, vt frangerent, iactauerũt: & cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spirituali subuectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit, Deo muniente, illæsa inter saxa consedit.]

XV. SACRAMENTVM CHRISMATIS VNDE DICTVM.

[d] Ambros. de sacram. lib. 3. c. 2.
[e] Tertul. lib. de resur. carnis.
[f] Cyprian. epist. 70.
[g] Idem de operibus card. & de vnct. chris.
[h] Optat. corr. Parm. lib 2.

Sed & S. Augustinus[i] eadem sæpe vtitur voce. Et eodem modo Prudentius in hymno nocturno, cùm ait: XVI.

[i] Aug. contra litt. Petil. lib. 2. c. 140.

Cultor Dei memento
Te fontis & lauacri
Rorem subisse sanctum,
Et chrismate innouatum.] D

Et in Psychomachia his versibus:

Quis furor insanas agitat caligine mentes?] & paulo pòst:
Vt mitra cæsariem cohibens aurata virilem,
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per quæ
Vnguentum regale datum est, & chrisma perenne.]

Idem in Apotheosi ex persona sacerdotis Iuliani Apostatæ in hunc modum:

HOSTIS IN FATERI COMPVLSVS.

—— *Lotus procul absit & vnctus,*
Dixit.] & paulo pòst de Iuliano:
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & astantes circumspicit: ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo,
Qui Zoroastræos turbaret fronte susurros.] E

hæc ille eam ob causam, quòd Christianus in fronte signatus chrismate, adeò diabolo esset horrori, vt inde abire cogeretur. Idemque, contra Symmachum de populo Romano:

[k] Prud. in Symm. lib. 1 de pop. Romano.

Cætibus aut magnis Lateranas currit ad ades,
Vnde sacrum referat regalis chrismate signum.]

Rursum verò Cyrillus[l] Hierosolymorum Episcopus de eodem sacro chrismate orationem habuit, vbi hæc inter alia reperiuntur: Et nobis, postquam similiter ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est chrisma, quòd imaginem gerit eius qui vnctus est Christus.] & post alia multa: Sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum XVII.

[l] Cyrill. catech. mystag. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

SACRAMENTI VIRTVS.

nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est; A
sed est chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem, energiam habet, quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vngnento perungitur, anima verò sancto viuificoque Spiritu sanctificatur.] Multo plura his adderemus ex Dionysio, Clemente, exque decretis Romanorum Pontificum, ac sacris Conciliorum canonibus; nisi hæc satis esse videremus ad antiquas sacrarũ rerum traditiones ex instituto insinuandas. Deniq. si quis hac in re, quod aduenctionem spectat, auctoritatem Apostolicam quærat; quid in idem argumentum S. Augustinus dixerit, audiat: Quod, inquit, vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper rerentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.] Sic igitur tam in Orientali quam in Occidentali Ecclesia longè lateque vbique Christianarũ gentium eam semper viguisse consuetudinem, tum horum, tum etiam aliorum sanctorum B
Patrum testimonio confirmatur.

[a] Aug. de bapt. contra Donatist. lib. 4. c. 24.

XVIII. Inter omnia hæreticorum antiquorum examina, solos notatos [b] inuenimus Nouatianos, qui batizatos non inungercnt sacro chrismate; ea certè ex causa, quòd (vt nuper vidimus) eorum auctor Nouatianus à Cornelio Papa notatus est, quòd in lecto baptizatus, necdum eiusmodi sacramentum ab Episcopo conseeutus, voluerit fieri Episcopus, cùm nondum Spiritum sanctum accepisset. Cæteros autem scimus eadem charismata Ecclesiæ esse æmulatos: vt inter alios de Valentinianis, licet perditissimis hæreticis, tradit Irenæus [c], quòd opobalsamo vngerent baptizatum. Sed de his qui foris sunt, nihil ad nos, qui hæc non aliunde quàm ex antiqua Apostolica traditione mutuati sumus: vnde sanctus Basilius ad Amphilochium: Benedicimus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, insuperque ipsum qui baptizatur: Ex quibus scriptis? nonne à tacita & C
arcana traditione? Ipsam verò olei illitionem quæ doctrina scripta docuit? At ter mergi hominem vnde est? Reliqua item quæ circa baptismum fiunt, renunciare satanæ & angelis eius, ex qua sunt scriptura? nónne ex hac non publicata & arcana doctrina, quam in minimè curioso ac solicito silentio Patres nostri conseruarunt? rectè illi, vtpote docti mysteriorum reuerentiam ac auctoritatem silentio custodire.] & post nonnulla in eamdem sententiam dicta, hæc addit: Ad eumdem modum etiam hi qui ab initio res Ecclesiasticas sanxerunt Apostoli & Patres in occulto ac silentio mysteriis auctoritatem conseruarunt. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur: hæc est ratio cur aliqua tradita sunt extra scriptum, vt ne dogmatum cognitio negligeretur & in contemptum veniret apud vulgus propter consuetudinem.] hæc Basilius [d]. D

[b] Theodoret. hæret fabul. lib. 3. de Nouato.

[c] Iren. lib. 1. c. 18.

APOSTOLICA DE HIS TRADITIO.

[d] Basil. lib. 1. de Spiritu sancto.

Conferri autem eo mysterio Spiritum sanctum (etsi non eadem charismata, nempe linguarum, infundantur hodie in Ecclesia, æquè ac tempore Apostolorum) S. Augustinus [e] docet his verbis: Spiritus autem sanctus quòd in sola Catholica Ecclesia per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis,] & inferiùs: Neque enim temporalibus & sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem modò datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, vt ij, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari, vt possint dicere: Quoniam charitas Dei diffusa est id cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.] hæc Augustinus. E
Sed dicere non prætermittimus, aliud ab hoc distinctum esse ministerium sacræ vnctionis, qua presbyteri recenter baptizatos vngunt in vertice; cuius meminerunt Ambrosius [f], Innocentius [g], & alij complures. His autem, quantum pertinet ad impositionem manuum, visis, cetera quæ sunt eiusdem historiæ prosequamur.

XIX.

[e] Aug. de bapt. cõtra Donatist. lib. 3. c. 16.

DONA SPIRITVS EADEM ABSQVE MIRACVLIS.

[f] Ambros. de sacr. lib. 1. cap. 2. lib. 2. c. 7. lib. 3. cap. 2. de his qui initiantur. cap. 6.

[g] Innocen. ad Decent. c. 3.

XX. Cùm vidisset Simon [h] quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè

[h] Act. 8.

DE SIMONE MAGO.

A si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum, quæ dixistis.] hæc de Simone Lucas. Sed quid præterea de eodem Simone mago veteres scripserint, adducamus in medium. Iustinus [a] martyr eius gentilis (nam & ipse Samarita fuit) natum ipsum dicit in proui[a] Iustin. orat. ad Anton. piũ.
uinciæ Samariæ vico, cui Gitton nomẽ est: testatur id ipsum Epiphanius [b]. Hic igitur tantùm abfuit, vt vsus consilio Petri, de perpetrato scelere ageret pœnitentiã; vt etiam, cùm inde recessissent Apostoli, contra eos obniti, eorumque aduersari doctrinæ non dubitarit: & qui olim demẽtarat Samaritas, dicens se esse magnam Dei virtutem; Iudæos etiam iisdem artibus aggressus, quos videbat esse infensos Apostolis, ea vsus occasione, se esse Dei Filium, illis suadere conatus est: scribit hæc de eo Irenæus [c] his verbis: Hic, inquit, [b] Epiphan. hæresi 21.

B à multis quasi Deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse, qui inter Iudæos quidem quasi Filius apparuerit; in Samaria autem, quasi Pater descenderit, in reliquis verò gentibus, quasi Spiritus sanctus aduentauerit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, cum qui sit super omnia Pater, & sustinere vocari se quodcumque cum vocant homines. Hic Selenem * quamdam, quam ipse à Tyro ciuitate Phœnices quæstuariam cùm redemisset, secum circumducebat, dicens hanc esse primam mentis eius conceptionem, matrem omnium, per quam initio mente concepit Angelos facere & Archangelos. Hanc enim Ennoiam exilientem ex eo, cognoscentem quæ vult pater eius, digredi ad inferiora, & generare Angelos & Potestates, à quibus & mundum hunc factum dixit: posteaquam autem generauit eos, hæc detenta est ab ipsis propter inuidiam, quoniam nollent progenies alterius cuiusdã putari esse: Ipsum enim se in totum ignora- C
C tum ab ipsis. Ennoiam autem eius detentam ab iis quæ ab ea emissæ essent Potestates & Angeli, & omnem contumeliam ab iis passam, vti non recurreret sursum ad suum patrem; vsque adeò vt in corpore humano includeretur, & per sæcula veluti de vase in vas transmigraret in altera muliebria corpora. [c] Iren. lib. 1. c. 20. * alias Helenam.

Fuisse autem eam & in illa Helena, propter quam Troianum contractum est bellum: quapropter & Stesichorum per carmina maledicentem eam, orbatum oculis; post deinde pœnitentem, & scribentem eas quæ vocantur palinodias, & in quibus hymnizauit eam, rursum vidisse. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus ex eo vt semper contumeliam sustinentem, in nouissimis etiam in fornice prostituisse: & hanc esse perditam ouem; quapropter & ipsum venisse, vti eam assumeret primam, & liberaret eam à vinculis, hominibus autem salutem præstaret per suam agnitionem. Cùm XXI. DE SIMONIS HELENA.

D enim malè moderarentur Angeli mundum, quoniam vnusquisque eorum concupisceret principatum; ad emendationem venisse rerum, & descendisse eum transfiguratum & assimilatum Virtutibus & Potestatibus & Angelis; vt & in hominibus homo appareret ipse cùm non esset homo; & passum autem in Iudæa putatum, cùm non esset passus. Prophetas autem à mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias; quapropter nec vlteriùs curarent eos hi qui in eum & Selenem eius spem habeant, & vt liberos agere quæ velint: secundùm enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secundùm operas iustas. Non enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex accidenti: quemadmodum posuerũt qui mundum fecerunt Angeli, per huiusmodi præcepta in seruitutem deducẽtes homines. Quapropter & solui mundum, & liberari eos qui sunt eius, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, repromisit. Igitur horum mystici sacerdo-
E tes libidinosè quidem viuunt, magias autem perficiunt, quemadmodum potest vnusquisque ipsorum: exorcismis & incantationibus vtuntur: amatoria quoque, & agogima, & qui dicuntur paredri, & oniropompi, & quæcumque sunt alia parerga, apud eos studio exercentur. Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Iouis, & Selenæ in figurã Mineruæ, & has adorant: habent quoque & vocabula à principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani; à quibus falsi nominis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest dicere.] hucusque de Simone Irenæus.

Idem S. Irenæus mox ad eius discipulos stylum conuertit, Menandrũ videlicet, Saturninum, Basilidem, Carpocratem, Cherinthũ, Ebionem, Nicolaum, Cerdonẽ, & Marcionem: non ita quidem vt hi omnes eadem vixerint ætate cum Simone, sed quòd ab eo doctrinam accepissent. Et licet quædam addendo, vel mutando, nouarum hæresum extitisse XXII. DISCIPVLI SIMONIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videri possent auctores: Etenim (idem inquit Irenæus[a]) Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt: quamuis non confiteantur nomen magistri, attamen illius sententiam docent; Christi quidem nomen tamquam irritamentum præseferentes, Simonis autem impietatem variè introducentes.] Addit his Theodoretus[b] Dositheanos, Cleobanos, Gorthenos, Masbothæos, Hadrianistas, Entychitas, Canistas, & alia portenta potiùs quàm nomina. Hinc S. Ignatius scribens ad Trallianos, iure appellat Simonem primogenitum satanæ, dum ait: Fugite malas soboles diaboli, Simonem dico primogenitum sobolis eius, & Menandrum, & Basilidem, & totam illam ipsius malitiæ colluuiē.] Eosdem Simonis sectatores à nefandis suis operibus dictos fuisse Entychiras, auctor est Clemens[c] Alexandrinus: tradit enim Epiphanius, eosdem execranda sacrificia ex mulierū menstruo & virorum semine admiscere consueuisse. Scribit adhuc de Simone Origenes[d], ipsum suos docuisse vitare martyrium, & indiscretè idola adorare. Libros etiam ab eo editos, Cōtradictorios appellatos, aduersus Christi fidem, testatur Dionysius.[e] Cetera autem, quæ tum ad Simonem, tum etiā ad eius discipulos spectant, suo loco inferiùs dicemus: hæc modò quæ ad praua dogmata facere videbantur.

[a] Iren. lib. 1. c. 30.

[b] Theod. lib. hæret. fab. in Simone.

[c] Clem. lib. 7. Strom.

[d] Orig. contra Celsum lib. 6.

[e] Dionys. de diuin. nom. cap. 6.

XXIII. [f] Epiph. hæres. 21.

Quoniam hæc est (inquit Epiphanius[f]) prima hæresis quæ post Christum initium accepit, & in nomine Christi non rectè neque facili ductu, sed iuxta adulteratam apud ipsos corruptionem præstigiis multos seduxit.] videas ex his antiqui hostis nequitiam & fraudulentum dolum iterum repetitum: quippe qui non in cælo tantùm Dei æmulatus est gloriam, sed & in terra diuinos sibi assumere honores studuit. Etenim cum iam virtute Crucis, idola, in quibus coleretur, demolienda prænosceret, suasque vires summopere debilitatas & eneruatas, quòd sæpiùs à corporibus obsessis pelleretur, sentiret: noua molitur consilia, nouasque artes aggreditur. Tantæ igitur Christi gloriæ inuidus, cùm videret florentem Ecclesiam felicissimè surgere, aliam huic similem quoque conflare statuit: & ne quid minùs haberet syngoga satanæ ab Ecclesia Christi; omnia quæ in ea posita esse videret insignia, in suam quoquo modo transferre conatus, etiam & illa sua esse mētitus est. Cùm enim in Christi nomine signa adeò miranda fieri, illudque celebre longè latéque reddi, & magis ac magis illustrari, atque in nomine sanctissimæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus sancti initiari credentes, sicque Ecclesiam coalescere, ac insigniter propagari videret: tum ipse, Simonem fuisse Christum, Dei virtutem magnam, eumdemque ipsum pro diuersarum gentium ratione Patrem esse, eumdemque Filium, & Spiritum sanctum, impudenter ac falsò iactitare cœpit. Et sicut Christi fuit redimere atque saluare quod perierat: ita ipsum ouis perditæ saluatorem, & mundi redemptorem atque curatorem esse confinxit. Et quemadmodum ad hoc etiam Christus venerat, vt dissolueret (quod Ioannes[g] Apostolus ait) opera diaboli: eodem modo illum aduersus prauos angelos, qui Selenem matrem omnium cælo expulissent, bellum acturum in hunc mundum veniisse, fallaciter simulauit. Et ne quid deesse videretur; pro miraculorum virtute magiam, & loco corporis & sanguinis Christi sacrificij, ipse ex sanguine & semine, quo cuiusque corpus efficitur, execranda mysteria turpiter coagmentauit.

[g] 1. Ioan. 3.

XXIIII. ALIVM SIBI SIMONEM QVAERIVIT DIABOLVS.

Ac denique quòd super Simonem Petrum à Christo (vt dictum est) Ecclesiam ædificatam vidisset ac firmiter stabilitam: idem humani generis hostis ipse suo noluit caruisse Simone, super quem impietatis omnis fundamenta iacta consurgerent. Hic enim hæreticorum omnium princeps & auctor habetur, ex quo sunt ceteræ hæreses propagatæ: Nam & eiusmodi patriarcha gloriari etiam possunt Nouatores, quem ipsorum suorum dogmatum cognoscant auctorem. Simonis quippe prima vox fuit: Per gratiam tantum saluari homines, & non secundùm opera iusta: & liberos esse sibi credentes, vt quæ velint, possent agere] prout modò recitauimus ex Irenæo. Sed quid valeat fictio atque mendacium aduersus certam, veram, ac Dei verbo declaratam solidam veritatem, quid in Christum diabolus, synagoga satanæ in Ecclesiam, quid denique Simon magus in Simonem Petrum, iam experimento mutui vtriusque congressus perspectum est. Sed & ex perpetuitate discere satis vales, quodnam fuerit Dei consilium atque opus. Etenim licet multis palmitibus crescere cœperit Simonis hæresis; tamen tamquam adulterinæ plantæ haud sunt diutiùs vel longiùs propagatæ: nam testatur Origenes[h], ex Dositheanis, qui ceteris Simonianis præstabant numero, suo tempore vix ad triginta fuisse reliquos.

[h] Contra Celsum lib. 6.

Sed

Sed quod ad Simonem pertinet: non possum hîc non mirari magnopere diuinū consilium, quo sic præ ceteris Apostolis Petrum Apostolorum Principem missum esse Samariam certum est, vt primum omnium hæresiarcham ipso ortus sui principio condemnaret: sicque Petri partes esse ostenderetur (vt præcipui veritatis custodis) aduersus Catholicam fidem insurgentes hæreticos, eorumque hæreses Apostolica auctoritate damnare. Relinquens exemplo doctrinam Dominus consignatam, quam Catholica recepit, atque continuò vsu & obseruantia probauit Ecclesia: nimirum sicut Petri id fuit ministerij, ita & Petri successorum esse emergentes cognoscere hæreses, easdemque cum ipsarum auctoribus condemnare. Sed de his sæpe inferiùs.

XXV. PETRI ET SVCCESSORVM EIVS MVNVS.

Quod verò ad Samaritanos spectat: saltem eorum aliquam partem post discessionem Apostolorum ab eodem Simone fuisse seductam, ex his quæ scribit[a] Iustinus martyr, & ipse genere Samaritanus, satis liquet: quippe quem ad illos compescendos imploratum esse constat auxilium Cæsaris: quod idem ipse testatur, his verbis Tryphonem Iudæum alloquens: Atque ista, inquam, quòd nihil omnino, præterquàm vt vera loquar curem, dico, neminem prorsus veritus, quantumuis cuestigio in partes à vobis discerpar: neque enim curam aut rationem aliquam popularium etiam meorum, Samaritanorum dico, habui, scripto Cæsarem compellans: cùm impostoris seduci eos affirmarem, qui Simoni gentis suæ mago parerent, quem Deum esse supra principatum & potestatem & virtutem omnem dicunt.] Haud quidem puto alium à Simone mago impostorem fuisse illum, quem Samaritanos seducentem Pilatus immisso equitatu disiecit vnà cum suis, huius rei gestæ seriem Iosephus[b] his verbis describit: Interea ne Samaritani quidem tumultu caruere. Concitauit enim eos impostor quidam, pro nihilo ducens mendacium, & omnia comminiscens ad populi gratiam; iubens vt conuenirent in montem Garizim apud eam gentem sanctissimum, asseuerans se illic eis ostensurum sacra vasa refossa, quæ ibi Moyses deposuerit. Illi creduli, sumptis armis, Tirathebam vicum insederunt, expectantes ibidem confluentes ceteros, vt magno agmine montem ascenderent. Sed Pilatus prior montis cliuum occupat equitibus suis & peditibus: qui prœlio congressi cum Samaritis apud vicum collectis, alios fuderunt, alios in fugam compulerunt, multos etiam viuos captos abduxerunt, quorum præcipuos ac potentiores Pilatus mulctauit capite.] hæc Iosephus: quæ tamen non hoc anno, sed paulo ante Pilati discessionem à magistratu contigisse, eiusdem auctoris testimonio declaratur.

XXVI. [a] Iust. de verit. Christi relig. SAMARITAE ADHAESERVNT SIMONI.

[b] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 5.

Petrus[c] igitur & Ioannes, cùm ea quæ dicta sunt, in Samaria operati essent; Hierosolymam reuersuri, peragrantes Samariæ regiones, iis qui in eis agebant, populis Euangelium prædicauerunt, ac demum se Hierosolymam receperunt. Philippus verò diaconus cùm remansisset (Hierosolymam enim illi adire, minùs, vt dictum est, liberum erat) ab Angelo admonitus, ire iubetur in occursum Eunuchi Candacis Reginæ Æthiopum, viri potentissimi: quippe qui omnibus illius diuitiis præfectus erat. Venerat hic Hierosolymam religionis ergò; ac rediens, dum in curru, cui insidebat, legeret Isaiam Prophetam, accurrens illi Philippus cùm tam idonea sese offerret occasio, ea arrepta, illi Christum annunciauit, ac demum credentem sacro baptismate imbuit: Cùm mox diuinus Spiritus ab oculis eius Philippum rapiens, admirabili quodam modo transtulit in Azotum. Hæc verò prolixiùs atque exactiùs S. Lucas Scriptis suis perpetuæ memoriæ commendauit. Eusebius[d] in eadem recensenda historia, mea sententia, perspicuè errasse videtur, dum hunc fuisse Gentilem, ac primum ex Gentibus baptizatum tradit: nam (vt ex eiusdem Lucæ Actis apparet) nondum Gentibus ad Christi Ecclesiam erat aditus reseratus, qui primo omnium patuit Cornelio Centurioni, vt suo loco dicemus inferiùs. Porrò hunc fuisse proselytum ex Gentibus ad Iudæorum religionem adductum, ceteri omnes Ecclesiastici scriptores æquè consentiunt: ad Paschalem[e] enim celebritatem, ad quam Hebræi omnes conuenire soliti essent, Hierosolymam idem se contulisse putatur. Ceterùm Æthiopas antiquitus circumcisionem ab Ægyptiis didicisse (sic Iudæos, quòd in Ægypto habitassent, appellans) testatur Herodotus, quem & Iosephus[f] Iudæus citat. Quod enim ad Aethiopum religionem spectat: auctor est Strabo[g], eos primùm colere Deum immortalem, qui omnium rerum causa sit; ac rursum alterum mortalem, qui nomine careat, nec sit cognitu facilis: vt ex his appareat eos cum Iudæis eadem penè sensisse, & à Christianis non adeò

XXVII. [c] Act. 8. DE EVNVCHO REGINAE CANDACIS.

[d] Euseb. lib. 3. c. 1. in fin.

[e] Chrysost. in Act. hom. 19.

[f] Ioseph. antiq. lib. 8. c. 4.

[g] Strabo lib. 17.

discre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

discrepasse. vnde libenter imbibit Eunuchus de Christo Deo pariter & homine olim mortali doctrinam, quam etiam tum cuidenti Isaiæ Prophetæ testimonio in eius animũ Philippus diaconus instillauit. Eodem constat auctore, ad sua quoque tempora feminas in Æthiopia regnare consueuisse, easdemque esse Candaces appellatas; quæ verò sua ætate viueret, virilem sanè fuisse mulierem, altero tamen oculo captam.

XXVIII. EVNVCHVS PRAEDICAT EVANGELIVM AETHIOPIBVS.

Ceterùm quod ad Eunuchum iam à Philippo baptizatum spectat: postquam rediit in Æthiopiam, Christum palam illis prædicasse, Irenæus [a] testatur his verbis: Ipse Eunuchus credens, & statim postulans baptizari, dicebat: Credo Filium Dei esse Iesum. Qui & missus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat: Deum quidem vnum per Propheras prædicatum; huius verò Filium fecisse, secundùm hominem, aduentum, & vt ouem ad victimam ductum, & reliqua quæcumque de eo Prophetæ dicunt.] Itemque in eius persona impletum esse quod olim cecinerat Dauid [b]: Æthiopia præueniet manus eius Deo.] Eusebius [c] id in primis testatur, atque Cyrillus Hierosolymitanus [d], sicut & Hieronymus [e], cùm ait: Hoc testimonium Isaiæ, cùm in Actis Apostolorum Reginæ Candacis Eunuchus rheda veheretur, & legens non intelligeret, interpretante Philippo super passione & nomine Saluatoris, intellexit; & statim baptizatus in Agni sanguine, quem legebat, vir meruit appellari, & Apostolus genti Æthiopum missus est.] & alibi admirans ait [f]: Nec sanctior fuit hoc Eunucho, nec studiosior: qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus venit in templum: reliquerat aulam regiam, & tantus amator legis diuinæque scientiæ fuit, vt etiam in vehiculo sacras litteras legeret: & tamen cùm librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, lingua volueret, labiis personaret, ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, & ostendit ei Iesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! Eadem hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est, ac de discipulo magister: plus in deserto fonte Ecclesiæ, quàm in aurato synagogæ templo, reperit.] hucusque Hieronymus: qui & de fontis situ, vbi iste Eunuchus est baptizatus, hæc ait [g]: Bethsur in tribu Iuda, siue Beniamin, & est hodie Bethsoron vicus, euntibus nobis ab Aelia Chebron, in vigesimo lapide; iuxta quem fons ad radicem montis ebulliens, ab eadem in qua gignitur, sorbetur humo. & Apostolorum Acta referunt, Eunuchum Candacis Reginæ in hoc esse baptizatum à Philippo.] De eodem quoque Nicephorus [h] agit. Addam his, quæ de eodem Eunucho à Dorotheo [i] scriptis mandata sunt: ait enim: Eunuchus Candacis Reginæ Aethiopum in Arabia Felici, & in insula Taprobana, inque vniuersa Erythra Euangelium Domini nostri Iesu Christi prædicauit. Ferunt & martyrium gloriosè tulisse, ibique sepultum esse. Et cœmiterium ipsius, munimentum insuperabile est Fidelibus, barbaros scelestos fugans, morbos pellens, & sanationes operans vsque ad præsentem diem.] hæc ille.

[a] Irenæus lib. 3 cap. 12.
[b] Psal. 67.
[c] Euseb lib. 2. c. 1. in fine.
[d] Cyrill. cateches. 17
[e] Hieronym. in Isa. c. 53.
[f] Hieron. epist. 103.
[g] Hier. de locis Hebr.
[h] Niceph. hist. lib. 2. c. 6. 7.
[i] Doroth in Synopsi.

XXIX. QVANTA PASSI ROMANI OB CONTEMPTVM VERI NVMINIS.

Quod verò ad res Romanas pertinet (vt eas saltem leuiter attingamus) hoc item anno, iisdem Consulibus [k], Tiberij crudelitas in Senatores adeò progressa est, vt iam qui magistratum gererent, magno labore reperirentur. putat Orosius [l] in vltionem contempti Christi numinis hæc illis obuenisse: quòd scilicet (vt iam dictum est superius) agente ex relatione Pilati Tiberio, vt inter deos Christus recenseretur, Senatus rogationi illius restitisset. De Senatorum atque aliorum nece hoc anno iussu Tiberij perpetrata, hæc Tacitus: Iacuit immensa strages; omnis sexus, omnis ætas, illustres, ignobiles, dispersi, aut aggregati. neque propinquis, neque amicis adsistere, illacrymare, nec viscre quidem diutiùs dabatur. Sed circumiecti custodes, & in mærorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur: vbi fluitantia, aut ripis appulsa, non cremare quispiam, non contingere. Interciderat sortis humanæ commercium vi metus: quantumq. sæuitia gliscret, miseratio arcebatur.] hæc Tacitus. Dio [m] verò hæc addit: Tantus sub Tiberio Senatorum (ne reliquos dicã) numerus periit, vt sorte ducti prouinciarum Præfecti, Prætorij quidẽ per triennium, Consulares per sexennium præfuerint, cùm non suppeterent successores.] eadem & Suetonius [n]. Porrò hoc ipso anno idem Tiberius in Imperium euexit Caium Caligulam nepotem suum, eo nimirum consilio (vt ferebatur) quòd sciret Caium pessimè victurum; sicque sua facinora Caij grauioribus flagitiis occultarentur, ac reliqua pars Senatus post mortem suam interficeretur: hæc idem sub prædictis Coss. recitat Dio [o]. Atque hactenus de his, quæ hoc anno facta cognoscuntur: sequentem iam aggrediamur.

[k] Tacit. Annal. lib 6.
[l] Oros. lib. 7. c. 4.
[m] Dio lib. 58.
[n] Suet. in Tib. cap. 61.
[o] Dio lib. 58.

IESV

ANno Domini trigesimosexto, Paulo Fabio Persico & L. Vitellio Nepote Coss. octauo Kal. Februarij, Saulus cùm aduersus Christianos, qui erant Damasci, litteras accepisset, & iam ad locum appropinquasset, cælitus luce perfusus, & Christi voce perculsus, atque prostratus, à cœpto desistens, ad Christum conuertitur. Rei gestæ seriem Lucas [a] in Actis, & ipse Paulus [b] suam causam agens, diligenti studio est iterum prosecutus. Hæc autem facta esse hoc ipso anno, nempe secundo ab ascensione Domini, Romana [c] Ecclesia profitetur. Non enim illis assentimur, qui eodem anno quo lapidatus est Stephanus, tradunt Paulum ad Christum conuersum: neque in illorum unius sententiam, qui id factum dixerunt anno septimo à Domini passione; quorum opinionem refellimus, cùm actum est de martyrij Stephani tempore: vbi etiam cùm perspicuè ostenderimus, non Augusti mense (vt aliqui existimarunt) sed vigesimasexta Decembris Stephanum consummasse martyrium; nulla prorsus ratio persuadet, vt nonnisi post dies qui medij sunt à nece Stephani, vsque ad conuersionem Pauli, id acciderit: quandoquidem multa interim facta esse noscuntur, quæ tam breui temporis spatio minimè arctari possunt: nimirum persecutio excitata aduersus discipulos, rursus Sauli studia in illis perquirendis qui essent domesticis latebris occulti, Ananiæ in Damascum profectio, illicque ab eo edita Euangelij prædicatio, Ecclesiæ collectio ac propagatio: qui huius rei fama etiam Hierosolymis diuulgata mouerit summum Pontificem, vt ad Christianos ibi agentes exturbandos, Saulum, iam satis sua sponte ad id incitatum, mitteret. His si addas quæ ante Pauli conuersionem facta recensẽt Lucas, nimirum prædicationem Philippi Samariæ, Petri & Ioannis illuc accessum, ac deinceps reditum Hierosolymam, denique Candacis Eunuchi baptismum: certè longiori opus fuisse temporis spatio ad ea omnia, quæ dicta sunt, perficienda, nemo prudens negare posse videtur: ea enim, antequam Paulus acciperet epistolam iturus Damascum, facta esse, Lucas plus satis declarasse visus est: quippe qui cùm enarrasset quæ à Saulo aduersus discipulos gesta sunt Hierosolymis, cùm nihil esset quod impediret, quo minùs cetera quæ ab eodem sunt facta, persequeretur; ne nimis remota tempore postea simul iungeret, functus optimi historici munere, earum rerum quæ priùs contigissent, historiam (temporis accurata habita ratione) contexuit. Hæc si quis attentiori animo velit disquirere; his quæ dicta sunt de Pauli conuersionis tempore, æquè consentiet. Huic sententiæ de conuersione Pauli facta anno secundo, adstipulatur etiam [d] Oecumenius.

[a] Act. 9.
[b] Act. 22. 26.
[c] Mar. Rom. 25. Ianuar. DE CONVERSIONE PAVLI.
[d] Oecum. in Act. Apost. cap. vlt.

II. OBIECTIO DE TEMPORE CONVERSIONIS PAVLI.

Sed huic statutæ à nobis sententiæ, post primam editionem, auctoritate Ioannis Chrysostomi, aduersati sunt præstantissimi pietate atque doctrina Academici Herbipolenses, intercurrentibus inter nos de eiusmodi quæstione familiaribus litteris: cùm affirment ipsi, anno superiori, Galba & Sylla Coss. Paulum ad Christum esse conuersum. Vrgebat ex illis meus Nicolaus Serarius (quem ob egregiam eruditionem, & validum ab eo susceptum patrocinium Catholicæ fidei, plurimi facio) testificatione Chrysostomi in homilia de Principibus Apostolorum Petri & Pauli ita dicentis de ipso Paulo: τριάκοντα πέντε ἐδουλεύσεν τῷ κυρίῳ μετὰ πεύσας προθυμίας] quæ verba longè aliter quàm Vossius, ita vertit: Triginta quinque seruiuit Domino cum promptitudine animi.] Videat ipse Vossius, qui aliter sic reddidit: Triginta quinque viros summa ad seruiendum alacritate Domino mancipauit.] Quòd igitur numerandi sint ex sententia Chrysostomi triginta quinque anni à cõuersione Pauli vsque ad obitum, quem contigisse constat anno Domini sexagesimonono: planè ante præsentem annum ipsum ad Christum conuersum esse, necessariò affirmandum esse videbatur. Sed dico oportere ex eius quidem sentẽtia, numerũ illum triginta quinque annorum, quem ipse vult explerum, non ab anno superiori, sed ab eo qui ipsum præcedit, deducere, vt anno obitus eiusdem Pauli congrueret: quod quidem absurdissimum esset, ante Christi mortem numerare annos Pauli conuersionis.

III.

Nec est quod iure quis dicere possit, triginta quinque illos annos non expletos esse intelligendos, sed nouissimum eorum inchoatum per menses quinque & dies quatuor:

Universidad de Deusto
Biblioteca

DILVTIO OBIECTORVM.

tuor : nam ne sic quidem satis intercedit temporis ad numerum illum annorum explendum. Ceterùm nec est quòd quis sententiam illam Chrysostomi de trigintaquinque annis inuiolabili fide seruandam esse existimet : siquidem idem ipse Chrysostomus alibi vix triginta annorum spatio eidem Paulo à conuersionis tempore vsque ad obitum tribuit: accipe, rogo, quæ ipse dicat homilia quarta de laudibus Pauli hisce verbis : Vix triginta annorum spatio & Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Sauromatas, & Sarracenos, & omne prorsus humanum genus sub iugũ mitteret veritatis, &c.] quibus cùm eum videas nõ esse sibi constantem; nihil est quòd quis figere pedes, aut inniti valeat dictæ Ioannis Chrysostomi de tempore conuersionis Pauli assertæ sententiæ. Quamobrem concedendum Ecclesiasticæ antiquitati, veteriq. assentiendum traditioni, publicis tabulis consignatæ, annis singulis in ecclesiis singulis publico præconio indici solitæ; nimirum contigisse conuersionem Pauli anno secundo à Domini ascensione. Sed qui refragantur, & anno superiori eam volunt esse peractam, sic numerant annos duos ab ascensione Domini, vt primum annum vltima Decembris die terminent, secundùm verò à Kalendis Ianuarij inchoent, absoluantque ipsum vigesimaquinta eiusdem mensis, qua memoria eiusdem conuersionis agitur; sicque totum spatium temporis duorum annorum, periodo dumtaxat octo mensium & dierum viginti claudant. At meminisse oportet, longè ante Dionysium Exiguum, qui (vt Cassiodorus testatur) primus extitit auctor eo modo numerandi annos Domini, scripta & lecta esse in Ecclesia Martyrologia : quibus cùm definiatur, anno secundo ab ascensione Domini Paulum esse conuersum, vtique affirmandum est annum integrum intercurrisse, sequentis verò menses octo diesque viginti euolutos esse. His satisfactum sit nostris fratribus Herbipolensibus, quorum luculentam ipsam ac maximè piam eruditamque lucubrationem aduersus oblatrantes Nouatores ac nugatores de duodecim Apostolis nuper editam (vt par est) laudabimus semper. Iam verò nostra prosequamur.

IIII. Quod ad Pauli conuersionis & rei gestæ historiam pertinet : illud quidem vehementer admiror, qualis quantáve etiam apud hostes fuerit Iudaicæ religionis obseruantia. Cùm enim inimicitiæ, odia, atque bella conflata essent inter Aretam Regem Damasci, atque Herodem; fueritque (vt Iosephus [a] est auctor) diutiùs conflictatum, nec inter eos pax composita esset : nihilominus tantum sibi iuris vendicabat apud exteros, immo & apud hostes summus Pontifex in his quæ ad religionem spectare viderentur, vt non tantùm quæ ad decimarum pertinerent collectionem, sed quæ summi esse imperij viderentur, sibi sumens, daret litteras ad synagogas Damasci, vt qui reperti essent Iudæi Christo credentes, vincti Hierosolymam ducerentur. Vtinam tanta saltem, etsi non ampliori (vt par esset) apud Christianos Principes Christiana religio, summumque omnium regale Christi sacerdotium hodie auctoritate polleret, quanta apud Reges externos, ac denique hostes, cultus Iudaicus habebatur. Infelicia enim nostra tempora, hæc me, inuitum licet & præter morem, exclamare compellunt. Sed iam cetera quæ ad Paulum spectant, cuius gratia à Luca huiusmodi est instituta narratio, ordine prosequamur.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.

DIGNA CONSIDERATIO.

V. Cùm autem Lucas agens de nece Stephani, Saulum appellet adolescentem, hîc verò virum nominet : cumque nonnisi (vt vidimus) anni vnius ac mensis spatium ab eo tempore vsque ad conuersionem eius intercesserit : historica veritas persuadet ac postulat, vt accuratiùs de eius ætate agamus. Quod antequam faciamus, illud in primis monendum putamus : quod habet Latina versio; Secus pedes adolescentis] loco adolescentis, legi Græcè νεανίου : cuius quidem vocis si vis exprimatur, non tam ætate adolescentem, quàm audacem, vehementisque animi, quique magnos sibi sumat spiritus, virum significat, vt notat Budæus, & alij. Admonet quidem S. Augustinus [b], consulenda esse interdum Græca exemplaria, vnde aliqua sunt in Latinum subobscurè translata, quò certior de diuina Scriptura possit sensus haberi : ac tum præsertim, cùm inter legendum in eodem auctore aliqua diuersitas reperitur, vt hîc videmus accidere. Audacem planè virum ea voce Lucas ibi significauit, qui hîc eumdem spirantem minarum & cædis virum fuisse describit. Quot verò ætatis annos ageret Paulus, cùm ad Christum conuersus est hoc anno, dictis Consulibus, perueſtigemus.

DE ÆTATE PAVLI.

[b] Aug. de doct. Chryſ. lib. 2. cap. 14. 15.

VI. Scribens ipse Paulus ad Philemonem dum Romæ esset, anno secundo sui carceris (vt suo loco dicetur) se ipsum senem dicit, cùm ait : Paulus senex, nunc autem & vinctus

A ctus Iesu Christi.] erat ille annus Neronis Imperij quartus (vt suo loco aperiemus) cùm eam scripsit epistolam, ab hoc verò tempore anni vigintiquatuor tantùm. qua ratione si dixerimus, Paulum, cùm se esse senem ait, fuisse sexagenarium; numerando eos annos ab ipsius natali vsque ad quartum Neronis annum, quo illam scripsit epistolam; dicere opus esset, ipsum ad Christum conuersum esse anno suæ ætatis trigesimoquinto. Ceterùm de ætate Pauli certiores nos reddit Ioannes Chrysostomus : qui sua homilia quam scripsit de Principibus [a] Apostolorum, vbi agitur de vtriusque martyrio, tradit eumdem capite cæsum quieuisse anno suæ ætatis sexagesimooctauo : qua ratione affirmare opus est (quod diximus) ad Christum esse conuersum annum agentem trigesimumquintum, atque posthac vixisse vsque ad decimumtertium Neronis annum, & Consulatum Capitonis & Rufi (quo cum Petro martyrio triumphasse dicemus) annis

B trigintatribus. Licet enim dicta homilia annos trigintaquinque numerare dicatur Ioannes Chrysostomus à tempore eius conuersionis vsque ad obitum : at id quidem minimè posse consistere, nuper docuimus; eiusdemque aliter alibi asserentis auctoritate demonstrauimus haud adeò constantem eam esse Chrysostomi assertionem, vt clauum figere sit necesse : cùm in ceteris maximè quidem & ad amussim (vt dicunt) inter se consentiant quæ scribit Chrysostomus, cum his quæ de se tradit Apostolus in epistola ad Philemonem; & cùm se dicit senem, fuisse ætatis sexaginta annorum. Et his itaque satis perspicuè colligitur, Paulum natum esse Lentulo & Pisone Coss. anno elapso à natali Domini, atque hæc satis de ætate illius.

DE ANNIS PRAEDICATIONIS PAVLI. [a] Habetur tom. 5. edit. Pariſ. in addit.

Hac occasione operæpretium existimamus, de loco in quo natus est, paulò attentiùs perquirere : cùm hactenus ea opinio inualuisse videatur, vt Giscalæ Iudææ oppi-

VII.

C do natus sit : idque auctore S. Hieronymo [b], omnibus affirmantibus, cùm ait : Paulus Apostolus, qui antea Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Beniamin, & oppido Iudææ Giscalis fuit : quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigrauit.] Sed an hæc subsistant, veraque sint, exactè est disquirendum. Constat quidem fuisse Giscalam [c] oppidum Galilææ, sed munitissimum : quod Titus (vt Iosephus [d] testatur) non sine labore expugnauit. Cùm ergo Hieronymus natum Giscalæ Paulum, capto à Romanis oppido illo, cum parentibus migrasse Tarsum dicat : quonam, rogo, tempore accidit, vt Giscala à Romanis caperetur, vt inde Paulus Tarsum migrarit? Sanè quidem Iudæam à Romanis primùm Pompeio duce subactam fuisse constat, Antonio & Cicerone Coss. Olympiade centesima septuagesimanona, anno secundo, vt tradunt Iosephus [e] & Eusebius [f], ab Vrbe condita (vt habet Dio) sexcente-

[b] Hieronym. de ſcript. Eccl. c. 5

DE PAVLI PATRIA. [c] Ioſeph. de bell. Iud. lib. 4. c. 4. [d] Idem eodem.

D simo nonagesimoprimo, ante annos ab hoc tempore nonagintasex : rursumque Iudæis rebellantibus sub Nerone, eamdem prouinciam à Vespasiano ac Tito esse perdomitam. Cùm ergo neutrum tempus minori ætati Pauli possit aptari, hæc manifesti redarguuntur erroris, & fabulam potiùs esse conuincitur; quo nomine ipse quidem S. Hieronymus eam appellat, dum in commentario in epistolam Pauli ad Philemonem, ad finem hæc ait: Quis sit Epaphras concaptiuus Pauli, talem fabulam accepimus : aiunt parentes Apostoli Pauli de Giscali regione fuisse Iudææ; & eos, cùm tota prouincia, Romana vastaretur manu, & dispergerentur in Orbem Iudæi, in Tarsum vrbem Ciliciæ fuisse translatos; parentum conditionem adolescentulum Paulum secutum.] hæc Hieronymus. Sanè quidem commentum id totum, fabulaque meritò dicenda : nam regnante Herode seniore, sub quo Paulus natus esse videtur, Archelao deinde eidem succedente, re-

[e] Ioſeph antiq. lib 14 c. 8. [f] Euſebius in Chron.

DE NATALE SOLO PAVLI.

E gnoque in tetrarchias diuiso, nullam vel leuem à Romanis Iudææ oppida passa sunt contumeliam : nam subdita illis parebat prouincia in omnibus, & per Romanos magistratus administrabatur : nulla ergo fuga vel dispersio Iudæorum illis temporibus potuit contigisse, qua Paulus adolescentulus Tarsum cum parentibus sit coactus migrare. Si ergo natus est Giscalæ, spontanea profectione potius ipsum cum parẽtibus suis Tarsum migrasse oportuit.

VIII. PAVLVS NON GISCHALAE, SED TARSI NATVS.

Sed nec id quidem admittimus; quòd eidem Paulo repugnet : nam cui quæso, magis quàm ipsi Paulo, quo natus sit loco apertè testanti, credendum? ipse quidem pro concione hæc est locutus : Ego sum vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista ciuitate, secus pedes Gamalielis eruditus, &c.] recitat hæc Lucas [g] in Actis. Quid his clariùs dici potuit? Certè quidem Epiphanius [h] disputans contra Ebionæos, qui Paulum dicebant fuisse origine Græcum, factum verò postea proselytum : eumdem natum

[g] Act. 22. [h] Epiphanius hæreſi 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natum Tarsi, sed ex Iudæis affirmat; de Giscbala verò ne verbum quidem: cùm alioqui A
ipse Paulus se non tantùm Iudæum ex Iudæis, sed & inter Iudæos, ad conciliandum si-
bi Iudæorum animos (quod multis argumentis aliàs fecerat sæpe) gloriosè professus es-
set. Si igitur parentes Pauli Giscbala Tarsum aliquando migrarunt; id voluntaria fa-
ctum discessione (vt de multis aliis contigisse Philo testatur, cùm tradit totum iam penè
Orbem coloniis Iudæorum esse repletum) vel si aliqua belli occasione euenit, id facilè
accidere potuit sub Antiocho Illustri, vt Epiphanius[a] affirmare videtur. Quòd verò se
ciuitate Romana donatum fuisse dicat: opportunius suo loco de ea re inferius agemus.
Hæc modò satis de ætate Pauli atque natali solo.

[a] Epiphanius hæresi 30.

IX. VISIONIS PAVLI TEMPVS.

Rursus verò quod ad veritatem historiæ pertinet: & illos erasse certum est, qui dixe-
runt, Paulum tunc temporis, cùm à Christo vocatus, mansit tribus diebus (vt ait Lu-
cas[b]) non videns, nec manducans, nec bibens, raptum fuisse ad tertium cælum, & au- B
diuisse illa arcana verba, quæ essent ineffabilia, vt de se ipsemet testatur, scribens ad Co-
rinthios[c]: nam cùm ipse illa contigisse dicat ante annos quatuordecim à tempore quo
illam scribebat epistolam; sanè quidem non hoc quo conuersus est anno, sed post octen-
nium ea facta esse, affirmare necesse est: nam ab hoc anno, vsque ad tempus illius epistolæ,
annos viginti duos intercurrisse, suo loco inferiùs apertè demonstrabimus.

[b] Act. 9.
[c] 2. Cor. 12.

X. DE PAVLI NOMINE EX SAVLO.

Fuit Ambrosij[d] sententia, cùm Paulus ad Christum conuersus, ab Anania Damasci
est baptizatus, ex Saulo fuisse Paulum nominatum: sic enim ait: Vbi pluuia super eum
lauacri cælestis influxit, necatur blasphemus, necatur persecutor, necatur & Saulus:
viuificatur Apostolus, viuificatur iustus, viuificatur & Paulus. Vsque adeò autem per-
didit veterem cum actibus hominem, vt cum moribus mutaret & nomen.] hæc Am-
brosius. & Augustinus[e] in eam sententiam: Hinc, inquit, & ipse primò Saulus, postea C
Paulus, id est, primò superbus, postea humilis: Saul enim dictum est nomen Sauli: no-
stis quia Rex superbus & infrenis fuit. Non quasi iactantia aliqua sibi nomen mutauit
Apostolus, sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus.] hæc & alia plura mul-
tis in [f] locis in eadem ferè verba eumdemque sensum de Saulo in Paulum mutato idem
scriptis tradidit. Sed & de ea re ceteri Ecclesiastici antiqui scriptores quid senserint, ac
demum quæ nobis magis probetur sententia, videamus. S. Hieronymus[g], quando
eiusmodi mutationem nominis fieri contigit, & qua ex causa, hæc ait: Audacter ita-
que faciam, si forte verè, de Actibus Apostolorum suspiciones meas affirmans. Legi-
mus[h] in eis, quòd Spiritus sanctus Antiochiæ dixerit: Separate mihi Barnabam &
Saulum in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, impotentesque eis
manus, dimiserunt illos. Qui cum Seleuciam Syriæ descendissent, & nauigantes Sala- D
minam Cypri, quæ nunc Constantia dicitur, peruenissent, haberentque secum in mini-
sterio Ioannem (propter quem postea ædificatorium Ecclesiæ iurgium concitatum est)
& omni insula peragrata, Paphum vsque venissent; inuenerunt quemdam magum
pseudoprophetam, nomine Bar-Ieu, cum Proconsule Sergio Paulo, viro prudente: qui
accitis Barnaba & Saulo, desiderabat Dei sermonem ab eis audire. Resistente itaque ma-
go, & à fide recta Sergium deprauante: Saulus (ait Scriptura) qui & Paulus, repletus
Spiritu sancto, intuens in eum dixit: O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli,
inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus
Domini super te, & eris cæcus, non videns Solem vsque ad tempus. Confestimq. cecidit
super eum caligo & tenebræ; & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Pro-
consul, cùm vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini. Et cùm à Pa- E
pho nauigassent Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ. Diligenter
attende, quòd hic primùm Pauli nomen inceperit. Vt enim Scipio, subacta Africa, Africani sibi nomen assumpsit; & Metellus, Creta insula subiugata, insigne Cretici suæ familiæ reportauit; & Imperatores nunc vsque Romani Adiabenici, Parthici, Sarmatici nuncupantur: ita & Saulus ad prædicationem Gentium missus, à primo Ecclesiæ spolio Proconsule Sergio Paulo victoriæ suæ trophæa retulit, erexitque vexillum, vt Paulus diceretur è Saulo. Si verò & interpretationem nominis quæras; Paulus in Hebræo, mirabilem sonat.] hucusque Hieronymus.

[d] Ambr. ser. 31. edit. Rom.
[e] August. tract. 72. super Psal.
[f] August. ser. de Apost. Paul. de spirit. & litter. ex eodem apud Bed. in epist. ad Rom. c. 1. & in epist. 1. ad Corinth. cap. 1.
[g] Hier. in epist. ad Philem.
[h] Act. 13.

XI. Porrò hæc quidem non omnibus probantur, cùm à modestia & humilitate Pauli abhorrere videantur: quippe qui cùm sæpe contestetur se minimum Apostolorum, nec dignum esse eo nomine, seque abortiuum, peccantiumque omnium primum esse affirmet;

A affirmet; nulla patitur ratio, vt ex adepta victoria insigne gloriæ nomen sibi more Gen-
tium vendicauerit. Quin potius (si verum esse dixerimus, non antea, sed tunc primùm
ex Saulo Paulum nominatum, cùm Proconsulem ad veritatem vindicauit) ea inditi no-
minis causa potiùs putanda est; vt idem Paulus Proconsul, quòd Romani libertis de se
optimè meritis, vel aliquibus ex clientibus, vel hospitibus, aliisque sæpè impartiri fami-
liæ cognomen consueuerunt; Saulo id ipsum cognomen suum, Paulus scilicet, quòd
etiam Æmiliorum familiæ fuit, quo sibi magis arctiusque eo vinculo Apostolum deuin-
ciret, indiderit, sicque Paulum dici voluerit: quod quidem cognomen ab habitudine cor-
poris, quòd idem sit Paulus, quod Paruus, olim Æmiliorum quoque adhæsisse familiæ
tradunt[a]: ob idque à Paulo minimè respuendum. Ceterùm Ioannes[b] Chrysostomus istud
ipsum nomen non ab hominibus, sed à Deo inditum esse, vt olim Patriarchis, ac denique
B Petro, qui dictus est Cephas, Iacobo & Ioanni, qui cognominati sunt Boanerges, exi-
stimauit. Sed neque id, statim vt ad Christum conuersus est, fieri voluit, vt ex Sauli no-
mine qui persecutor fuisset, agnosceretur: sed tunc demum, cùm iam ex prædicatione,
quisnam esset, probè satisque cognitus esset. Origenes[c] verò pluribus de his agens, in
eam procliuior visus est esse sententiam, vt asserat, sicut multis aliis Iudæorum, vtrumque
proprium illi nomen esse impositum; nempe quòd vt Iudæo ex tribu Beniamin, Sauli
nomen fuerit inditum; & quia Romanus, Romano nomine, Paulus fuerit appellatus.
Qui ergo (vt de se testatur) factus est omnibus omnia, vt omnes lucrifaceret; dum apud
Hebræos versatur, Hebraico nomine Saulus maluit appellari; suscepto postea ad Gen-
tiles Apostolatu, Romano nomine vsus, Paulus potius voluit nominari. hæc Origi-
nes pluribus.

[a] Natal. Sigon. de nom. Rom.
[b] Chrysost. homil. de conuers. S. Paul. tom. 3.
[c] Orig. in præf. epist. ad Rom.

C His visis, cuique liberum linquimus, vt quam magis veritati consentientem puta- XII. CVR DENIQVE PAVLVS.
rit, sequatur sententiam. Certè quidem cùm à tempore congressus cum Sergio Paulo
Proconsule Saulus primùm Paulus appellatus inueniatur, nec posthac aliquando nomi-
ne alio quàm Pauli sit dictus: fateri quodammodo cogimur, tunc illi Pauli nomen fuis-
se inditum: non ea quidem ratione, quam ex Hieronymo recitauimus: sed quia potiùs
(quòd diximus) à Sergio Paulo, amicitiæ gratia, familiæ suæ cognomine fuerit nobili-
tatus: sicut (ne longè petamus exemplum) Iosephus Iudæus in Iudaico bello[d] captus,
liberatus, ac ciuitate donatus à Tito, Flauiæ quoque familiæ cognomine ab eodem in-
signitus est, vt Flauius Iosephus sit appellatus: sicque (quòd Lucas ait) & Saulus dictus
sit Paulus; eoque ipse cognomine Romanæ familiæ sit libentius vsus, quòd & ipse Ro-
manus ciuis iure municipij natus esset, vt Euangelium prædicaret in Gentibus: atque
D sic Gentilicio nomine (factus nimirum[e] cum Gentibus tamquam Gentilis) maluerit
appellari; cùm de cetero etiam in minimis (vt multis constat exemplis) nullam prætermitteret occasionem, quam ad propagationem Euangelij conducere posse videret:
quod nobis magis probatur, quàm quod Origenes ait, eadem duo nomina ab exordio,
cùm circumcisionis tempore Iudæi solerent indere nomina, fuisse imposita, quòd Iu-
dæus pariter esset atque Romanus; cùm non sit exemplum, verè Iudæos (vt taceamus de proselytis) iungere consueuisse Hebræorum nominibus nomina Romano-
rum: filius enim Herodis Aristobulus ex proselytis primus reperitur qui filium no-
mine Romano vocarit Agrippam, dictum & aui nomine quoque Herodem. Sed de
his satis.

[d] Ioseph. in Vita sua in fine.
[e] 1. Cor. 9.

XIII. Quod verò pertinet ad Pauli tunc temporis res gestas Damasci, postquam ab Anania
E est initiatus sacro baptismate; Lucas eas his verbis narrat: Fuit autem cum discipulis, PAVLVS PRÆDICAT DAMASCI.
qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuò ingressus in synagogas prædicabat Je-
sum, quoniam hic est Filius Dei. Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant:
Nonne hic est, qui expugnabat in Hierusalem eos, qui inuocabant nomen istud; & huc
ad hoc venit, vt vinctos illos duceret ad Principes sacerdotum? Saulus autem multò
magis conualescebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans
quoniam hic est Christus.] hæc Lucas: quem reliqua Pauli, vt profectionem eius in
Arabiam, reditum Damascum, & post annos tres eius accessum Hierosolymam
(quæ omnia idem Paulus[f] de se ipso scribit ad Galatas) prætermisisse, certum est: cùm [f] Galat. 1.
mox post hæc narrata, ad ea quæ Hierosolymis ab eo sunt facta, stylum conuertat. sed
de his anno sequenti agemus. Ceterùm ne quid omisisse videamur, quod ad con-
uersionis Pauli historiam pertineat: addimus de loco illo prope Damascum posito,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi ipsi Christus apparuit: Ille quidem Christianis cognitus fuit; cùm vt posteris innotesceret, ad tantæque rei perpetuam memoriam conseruandam, nobili ecclesia desuper structa illustratus fuerit; ad quam Augustinus[a], agens de Pauli conuersione, allusisse videtur, cùm ait: Hodie in illis regionibus etiam ipsa loca testantur quod tunc gestum est, & nunc legitur, & creditur.] A

[a] Aug. serm. 14 de conuersione S. Pauli.

XIV. ALII PERSECVTORES MISSI A IVDAEIS.

Porrò non Paulus tantùm ad Christianos vexandos est missus Damascum; sed alij quoque in alias regiones à Principibus sacerdotum ad vexandam & infamandam Ecclesiam, quasi impietate refertam, sunt missi legati. Nam cùm Luca auctore sit dictum, eos qui Hierosolymis expulsi sunt Fideles, in omnes profectos regiones; eos quidem etsi nondum Gentilibus, Iudæis tamen Christum annunciare non prætermisisse constat, & longioribus spatiis ea occasione Euangelium propagasse. Quod Principes sacerdotum indignè ferentes, rursus in eos nouam persecutionem excitarunt. Hæc licet à Luca fuerint B
[b] Iustin. de ver. Christ. relig. prætermissa: tamen Iustinus martyr, qui cùm esset Samaritanus, res Iudæorum præ ceteris calluit, per occasionem, dum de aliis disserit, in Iudæos persecutores inuectus, hæc ait[b]: Non enim aliæ nationes tantùm iniquitati in nos & in ipsum Christum patratæ sunt obnoxiæ, quantum vos: quibus etiam pessimæ voluntatis erga iustum illum fuistis occasio. Post-aquam enim illum vnicum irreprehensibilem & iustum hominem in crucem egistis, cuius vibicibus sanitas eis prouenit qui per ipsum ad Patrem adeunt; cùm eum cognouissetis resurrexisse à mortuis, atque in cælum conscendisse, sicut Prophetæ prædixerant; tantum abest vt resipiscentes pœnitentia de malis commissis duceremini, vt etiam viros eximios Hierosolymis delectos in terram omnem tunc legaueritis, dicentes, hæresim sectamque Christianorum nullius numinis cultricem, ἀθεον extitisse; atque ea contra nos sermonibus spargentes, quæ cuncti, qui nos non norunt, iactant.] hæc Iustinus. Quo C autem anno eiusmodi per Orbem fuerint missæ legationes, licet non explicet; non antea tamen eas missas esse putamus, quàm cùm per dispersos vbique discipulos Euangelij prædicatio latè diffusa est.

IESV CHRISTI ANNVS 37. TIBERII IMP. ANNVS 21.

1. PAVLVS REVERSVS DAMASCVM.

PRæsenti anno, qui numeratur Domini trigesimusseptimus, C. Cestio Gallo & Seruilio Rufo Coss. Paulus cùm iam Damasci primò Euangelium prædicasset, in Arabiam profectus, iterum est reuersus Damascum. Hæc enim idem ipse Paulus scribens D
[c] Galat. 1. ad Galatas testatur his verbis[c]: Cùm autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret Filium suum in me, vt euangelizarem illum in Gentibus: continuò non acquieui carni & sanguini, neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abij in Arabiam: & iterum reuersus sum Damascum: deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, &c.] Lucas verò, his de Arabia & triennij temporis spatio prætermissis, tantummodo insidias Iudæorum in illum fabricatas, eiusque clandestinum discessum Damasco, & Hierosolymas
[d] Act. 9. accessum recenset[d]: quæ quidem Iudæorum in Paulum molitiones non cùm primùm recessit Damasco, iturus in Arabiam, sed cùm illuc reuersus est, antequam iterum
[e] Hier. in epist. ad Galat. c. 1. inde recessisset, contigerunt: quod & sancto Hieronymo[e] magis probari videtur: E ratio enim ipsa nullo modo patitur, vt vnde clanculum recessit, eò manifestè rursus accesserit.

II. Eodem anno L. Vitellius, cùm præteriti anni Consulatum gessisset, Proconsul in Syriam mittitur: cui cùm etiam subiaceret Palæstina, lustrans ex more prouinciam, Hierosolymam petens, honorificentissimè à Iudæis exceptus, de illis optimè meritus est: quæ verò in eos contulerit officia ac beneficia, Iosephus in hæc
[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 6. verba describit[f]: Vitellius autem in Iudæam profectus, peruenit Hierosolymam in ipsa festiuitate quam Pascha dicimus: vbi exceptus honorificentissimè, remisit ciuibus totum vectigal fructuum venalium, & stolam cum ornatu pontificio permisit in templo asseruari à sacerdotibus, quemadmodum & olim hoc ius habuerant: sed eo tempore deponebatur in Antonia (*sic dicta turris prope templum ædificata*) ob hanc

A ob hanc causam. Hyrcanus Pontifex huius nominis primus, extructa prope templum turri, degebat in ea maiorem temporis partem: & quoniam hanc stolam habebat in sua custodia, qua nemo præter illum vtebatur, recepturus priuatum habitum, eò loci illam deponebat. Idem mos fuit etiam successoribus ipsorum posteris. Herodes autem regnum adeptus, turrim hanc opportuno loco sitam, magno sumptu exædificatam denominauit ab amico Antonio; & stolam, ita vt ibi reperta est, detinuit, ratus eo magis obnoxium se habiturum populum. Idem fecit Archelaus filius eius & successor: cuius regno in prouinciam mutato, Romani simul & pontificiæ stolæ possessionem nacti sunt, in cella ad hoc ipsum structa repositæ, & obsignatæ sigillo Pontificum, atque custodum sacri ærarij, Præfecto castelli accendente ibi lucernam quotidie. Hanc autem septimo ante festum die Præfectus exhibebat Pontifici: qua purificata indutus sacrorum
B tempore, sequenti die rursum reponebat in cellam, vbi antea condita fuerat. id fiebat singulis annis ter ieiunij tempore. Vitellius autem in nostrorum sacerdotum potestatem eam stolam tradidit, volens securum esse Præfectum, quonam illa reponatur, aut quomodo proferatur in vsum Pontificum. Hoc gratificatus genti, & in locum Iosephi Caiphæ Pontificis subrogato Ionatha Anani Pontificis filio, iter fecit versus Antiochiam.] hucusque Iosephus, de quibus aliàs suprà: cetera autem de rebus gestis eiusdem Vitellij aduersus Pilatum, quamuis superiori capitulo ab eo recensentur, tamen quia post hæc facta esse noscuntur, suo loco, anno scilicet sequenti, agemus.

Quod verò ad Caipham spectat; satis perspicuum est ex his quæ dicta sunt, eius sum- III.
C mum sacerdotium vsque in præsentem annum perduraſſe, & Annam, quem Ananum appellat, alterius functionis dictum esse Pontificem, prout superiùs, cùm de his fusiùs actum est, exactè monstrauimus. Ceterùm ipsum Caipham vitæ pertæsum, mortem sibi
[a] Clem. constit. lib. 8. c. 1. conscisse, apud Clementem[a] legitur. Neque verò tantùm ipsum, sed & Annam malè
[b] Niceph. lib. 2. c. 10. periisse, Nicephorus[b] tradit; sed de Anna inferiùs. Post hæc de Vitellio recitata, Iosephus[c] de Philippi Tetrarchæ obitu agens, hæc subdit: Tunc etiam Philippus Herodis
[c] Ioseph. antiq. lib. 8. c. 6. frater diem suum obiit, anno Tiberij principatus vigesimo, cùm ipse præfuisset triginta-
PHILIPPI TETRARCHAE OBITVS. septem annis Trachonitidi, & Gaulanitidi, ac Batanææ; de cuius vitæ institutione dictum est superiùs. Obiit autem Iuliade, & illatus in monumentum quod antè sibi construxerat, magnificè ac sumptuosè funeratus est: & quia sine liberis decesserat, ditionem eius Tiberius prouinciæ Syriæ attribuit, ita tamen, vt tributa in ea tetrarchia collecta seruarentur intra ipsius regionis terminos.] hæc de obitu Philippi Iosephus; quæ post aduen-
D tum Vitellij in prouinciam, non anno superiori, quo, mense Augusti vigesimum Tiberius annum auspicatur, sed præsenti, quo desinit, facta esse, necesse est affirmemus. Quod verò spectat ad annos trigintaseptem, quibus ipsum tetrarchiæ præfuisse dicit: quàm apertè in errorem labatur, consule quæ superiùs dicta sunt, cùm de Herodis obitu actum est.

IESV CHRISTI ANNVS 38. TIBERII IMP. ANNVS 22.

I. AGRIPPAE CARCER.

E ANno Domini trigesimooctauo, Coss. Q. Plautio Plautiano & Sex. Papinio Gallieno: Agrippa Iudæus, filius Aristobuli, Herodis senioris nepos, cùm aliquandiu Romæ versatus esset in officiis primùm Drusi, inde verò Caij, Tiberij Imperatoris nepotum; delatione liberti sui Eutychi, quòd mortem Tiberio, & Imperium Caio precatus esset, eodem Tiberio agente in Tusculano, mancipari vinculis iubetur: vbi per
[d] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 8. sex menses vsque ad eiusdem Tiberij obitum mansit. hæc pluribus Iosephus[d] enarrat. quomodo verò, mortuo Tiberio, solutus vinculis, Iudæorum regnum sit consecutus,
[e] Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 8. suo loco dicemus. Antehac autem idem Agrippa Herodem[e] Tetrarcham apud Tiberium iudicio postulauerat: qui eius accusationem, quòd in Herodem esset propensior, non suscepit.

Eodem quoque anno cùm Pilatus occasione impostoris cuiusdam, qui Samaritanos armauerat, immisso milite, maiore ex parte illos occidisset; à magistratibus Sa- II.
[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 5. in fi. maritanorum apud Vitellium Syriæ Præsidem, patratæ cædis accusatur: qui sic reus consti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

constitutus, dum eius causa ageretur, in ordinem redactus est, inque eius locum ab eodem Præside ad procurationem Iudææ Marcellus eius amicus mittitur. Verùm non eius tantum criminis Pilatum reum fuisse, certum est; quippe qui (vt Philo [a] testatur) solitus esset sententias vendere, cuncta rapere, iniurias inferre, innocentes punire, tormentis cruciare, ac demum morte eosdem afficere, atque id genus alia patrare. Rursus, si fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraste [b] recitatis, constat eiusdem crudelitate eumdem Centurionem vnà cum duobus militibus, quòd Christum liberè confiterentur, fuisse capite truncatos, ac etiam post mortem ignominia affectos. Porrò Vitellio [c] Præsidi visum est, Pilatum Romam mittere, vt ibi coram Imperatore suam causam ageret, & apud Cæsarem obiecta dilueret. Contigit autem eius profectio anno sequenti: quo antequam peruenisset, Tiberius ex hac vita sublatus est. Quæ verò de ipso reliqua sunt, suo loco dicemus, agemusque simul de eiusdem miserando interitu.

[a] Phil. de legat. ad Caium.

[b] Metaph. die 15. Martij.

[c] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 5. in fine.

A

B

IESV CHRISTI ANNVS 39. CAII IMP. ANNVS I.

I. TIBERII OBITVS.

SEquitur annus Christi trigesimusnonus, qui habuit Consules Cn. Proculum, & Pontium Nigrinum: quo Tiberius Augustus anno suæ ætatis septuagesimooctauo, cùm imperasset (vt ferunt) annis vigintiduobus, mensibus sex, & diebus viginti, ex hac vita migrauit decimoseptimo Kalend. Aprilis, relicto Caio Caligula nepote ex Germanico Imperij herede. quomodo autem hæc se habuerint, Suetonius [a], Tacitus [b], & alij [c] fusiùs narrant; licet ab his discrepans Dio [d] Cassius dicat eum defunctum septimo Kalend. Aprilis, vixisseque annos septuagintaseptem, menses quatuor, & dies nouem, imperasseque annis vigintiduobus, mensibus quinque, diebus tredecim. Cetera numerando annos Tiberij ab obitus Augusti sequenti die, affirmare opus est imperasse annis vigintiduobus, & mensibus septem, minus quatuor diebus: nam ille decimanona Augusti vita functus est, Tiberius verò decimasexta Martij. Qualis autem Caius fuerit, Seneca [e] ad Albinum hac vna sententia declarat: Hunc, inquit, mihi videtur rerum naturam edidisse, vt ostenderet quid summa vitia in summa fortuna possent.]

[a] Suet. in Tib. c. 73.
[b] Tacit. Annalium lib. 5.
[c] Dio lib. 58. in fin.
[d] Idem eod.
[e] Seuer. lib. de consol. ad Alb.

C

II. ADVENTVS VITELLII HIEROSOLYMAM.

Dum hæc Romæ aguntur, Vitellius Syriæ Præses ad bellum paratus Arabicum aduersus Aretam Regem, assumptis duabus legionibus, & leuis armaturæ militibus, atque equitum auxiliis missis à sociis Regibus, properans versus Petram, peruenit Ptolemaidem. Cumque vellet per Iudæam exercitum ducere, occurrerunt eius regionis Principes, deprecantes transitum: Neque enim patrios ritus permittere dicebant, vt inferantur vllæ imagines, quales Romana signa habebant pleraque. Quorum precibus ille flexus, mutauit sententiam de itinere proposito: missoque per Magnum campum exercitu, ipse cum Herode Tetrarcha & amicis ascendit Hierosolymam sacrificaturus Deo in festiuitate, quæ tunc instabat, publica. Quò postquam ventum est, honore summo exceptus à populo, hæsit ibi triduo: & interim à Ionatha in fratrem eius Theophilum pontificatum transtulit. Quarta die acceptis litteris de obitu Tiberij, populum sacramento adegit in fidem Caij noui Principis; reuocatasque ex itinere copias in hiberna dimisit; ipse verò Antiochiam repetiit.] hæc Iosephus [f].

D

[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.

E

III. [g] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 8. in fin.

Interea Romæ Agrippa, Aristobulo Herodis filio natus, cùm à Tiberio detineretur in carcere, iussu Caij solutus est: quem [g] elapsis non multis diebus accersitum ad se domum, tonderi, vestemque mutare præcepit: imposito deinde in eius caput diademate, tetrarchiæ quæ Philippi fuerat, Regem constituit, adiecta Lysaniæ quoque tetrarchia; & pro ferrea catena, dedit auream pari pondere: sicque nobilitatus mansit Romæ vsque in annum sequentem. Iudæi igitur in hunc modum nouo aucti sunt Rege.] hæc omnia ex Iosepho.

IV. [h] Galat. 1.

Hic idem annus, qui tertius à Pauli conuersione numeratur, ille ipse est quo idem Paulus Damasco Hierosolymam venit, cuius aduentus scribens ad Galatas [h] his verbis meminit: Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.] Siue ergo dictos tres annos à reditu de Arabia, siue à conuer-

A conuersione ad Christum numeres, parum interesse videtur. Lucas enim cùm nihil de eius accessu in Arabiam scribat; quasi rei nullius momenti & modici temporis, nullam habuisse illius rationem ac meritò prætermisisse videtur. Nec est quòd quis iure dicere possit, antequam proficisceretur in Arabiam, Hierosolymam venisse (quasi id Lucas significet, cùm illius accessum in Arabiam præterierit.) Nam ipse de se testatur, se antea abiisse in Arabiam, quàm ad antecessores Apostolos Hierosolymam veniret. Quænam verò obuenerit occasio recedendi Damasco, ac Hierosolymam proficiscendi, Lucas [a] his verbis declarat: Cùm autem implerentur dies multi (*nempe triennium*) consilium fecerunt in vnum Iudæi, vt eum interficerent. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem & portas die ac nocte, vt eum interficerent. Accipientes autem eum discipuli eius nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in

[a] Act. 9.

B sporta.] hæc Lucas. Eadem & ipse Paulus ad Corinthios [b] scribit his verbis: Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis, custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehenderet: & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & effugi manus eius.] Cùm enim (vt nuper dictum est) acre bellum inter Romanos & Aretam Regem conflatum esset; facilè fuit dicto Regi ac ministris eius, à Iudæis Pauli hostibus suaderi de Paulo, quòd ciuitatem ac regionem, alterius prætextu occasionis, idem venisset exploraturus: quippe qui non modò Damascum, sed & Arabiam, in quam vis belli conuerti videbatur, inuisere abiisset: sicque Regis ministri adeò in eum concitati, omni studio inuigilarint vt eum caperent, atque necarent.

[b] Cor. 11.

Cùm ergo (inquit Lucas [c]) venisset in Hierusalem, tentabat se coniungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quòd esset discipulus. Barnabas autem appre-

V. [c] Act. 9.

C hensum illum duxit ad Apostolos: & narrauit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine eius.] Timor quippe ille ceterorum discipulorum planè significat, tum primùm post suam conuersionem Paulum Hierosolymam concessisse: nam si (vt nonnulli putarunt) iam antequam in Arabiam proficisceretur, Hierosolymam venisset; quænam timoris noua causa illos afficere potuisset, quem iam antè Christianum esse experimento nouissent? Cur verò Damasco fugiens, Hierosolymam contenderit, vbi maius sanè periculum sibi imminere, intelligere potuisset, quippe qui fuisse paternæ legis desertor videretur & transfuga: nulla sanè alia causa se ad hoc fuisse impulsum, quàm ea scilicet, vt ipsum Petrum Principem omnium Apostolorum inuiseret, ipsemet testatur; sic enim ait [d]: Deinde

[d] Galat. 1.

post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quin-

D decim.] Non (inquit S. Hieronymus [e]) vt oculos, genas, vultumque eius aspiceret, vtrum macilentus, an pinguis; adunco naso esset, an recto; & vtrum frontem vestiret coma, an (vt Clemens in Periodis eius refert) caluitium haberet in capite. Nec puto Apostolicæ fuisset grauitatis, vt post tantam triennij præparationem, aliquid humanum in Petro voluerit aspicere. Sed his oculis aspexit, quibus & modò in epistolis suis videtur: his oculis Paulus vidit Cepham, quibus nunc à prudentibus quibusq. Paulus ipse conspicitur. quod si cui non videtur, cum superiori sensu iungat hæc omnia: quod nihil Apostoli sibi contulerint. Nam & quòd iussus sit ire Hierosolymam: ad hoc isse vt videret Apostolum, non discendi studio, qui & ipse eumdem prædicationis haberet auctorem, sed honoris priori Apostolo deferendi.] hucusque S. Hieronymus.

[e] Hier. in epist. ad Galat. 1.

Item S. Ambrosius [f]: Dignum, inquit, fuit vt cuperet videre Petrum: quia pri-

VI. [f] Ambr. in epist. ad Galat.

E mus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator cutam Ecclesiarum.] Rursum Chrysostomus: Ascendit, ait, velut ad maiorem & seniorem.] & paulo post: Vides quàm maiorem benevolentiam habuit erga Petrum? huius enim causa peregrinationem susceperat, & apud eumdem commoratus est. Hæc & dico frequenter, & memoria retineri volo: vt si quæ audieritis, quæ ab eo aduersus Petrum dicta videbantur; ne quis suspectum habeat Paulum Apostolum: veluti cùm dicit: Restiti Petro. Neque hæc verba putat esse simultatis aut contentionis: nam honorat virum; & diligit plus omnibus, nec ob vllum aliorum Apostolorum narrat se ascendisse Hierosolymam, sed propter hunc solum.] hæc ipse. Porrò non id actum tantùm (vt dictum est) benevolentiæ causa, qua erga ceteros quoque Apostolos æquè affectus erat; sed honoris, cùm sciret Petrum à Christo omnibus esse præfectum: Theodoretus [g] sic ait: Etenim cùm Paulus humana doctrina non indigeret, vt qui ab vniuersorũ Deo illam accepisset:

PAVLVS CERTIOREM VIDERE PETRVM.

[g] Theodoret. in epist. ad Gal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Oecumen. in epist. ad Gal. 1

tamen Apostolorum Principi honorem, quem par est, tribuit.] Item Oecumenius[a]: Per tot tantaque certamina abiit, vt videret Petrum tamquam maiorem, aut etiam maneret causa honoris, quem Petro deferebat.] A

VII. Illa etiam videtur Paulus fuisse impulsus causa veniendi Hierosolymam videre Petrum, vt cùm aggressus esset prædicare Euangelium, illud cum Petro conferret: sicut cùm prædicaturus Euangelium Gentibus, iterum Hierosolymam venit, vt illud à ceteris probaretur Apostolis: quod ipse profitetur his verbis[b]: Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cùm illis Euangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.] Quocirca cùm Paulus ob has causas illuc peruenisset, sed adhuc memoria eorum quæ aduersus Ecclesiam gessisset, à discipulis timeretur: à Barnaba[c] introducitur ad Apostolos: ex antiquo enim familiaritatis vsu, quæ inter vtrumque olim, cùm ambo vnà cum Stephano[d] à Gamaliele erudirentur, intercesserat, præ ceteris Barnabas id facere aggressus est, nempe, vt (quod ait Lucas) apprehensum eum duceret ad Apostolos, non autem omnes: nam idem Paulus cùm de eodem suo Hierosolymam agit[e] aduentu: Præter Petrum, ait, alium Apostolum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.] Quibus (inquit Lucas[f]) narrauit quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu. Et erat cum illis intrans & exiens in Hierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. Quod cùm cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.] hæc Lucas de Paulo, qui (vt testatur[g]) spatio tantùm dierum quindecim Hierosolymis hæsit. Hæc autem facta esse huius anni exordio, antequam Tiberius Imperator extremum vitæ diem clauderet; quæ paulò post dicentur, non obscurè indicabunt. B C

[b] Galat. 2.

BARNABAS PRAESTO EVIT PAVLO.

[c] Act. 9.
[d] Alex. mon. in Encom. Barn.
[e] Galat. 1.
[f] Act. 9.
[g] Galat. 1.

VIII. Qualis autem esset præsens status Ecclesiæ, Lucas[h] his verbis significat: Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.] Tam optata igitur & tam opportuna à Deo præstita Ecclesiæ suæ tranquillitate Petrus optimè vsus est: quippe qui Hierosolymis egressus, regiones circumpositas peragrans (quòd sui muneris erat vniuerso gregi prospicere) Ecclesias visitabat. Id quidem Lucas[i] paucis his tantum verbis significat, subdens: Factum est autem, vt Petrus dum pertransiret vniuersos, deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ, &c.] Intentus enim ipse Lucas (vt apparet) miracula insigniora à Petro edita memoriæ commendare, ceteras eius res gestas in hac lustratione prouinciæ obuolutas silentio prætermisit, & inter alia institutionem Ecclesiæ Antiochenæ; quam hoc ipso anno ab eo fuisse erectam, maiorum testificatione facilè demonstrabimus. Permulta enim, præter hæc, alia quoque grauissima fuisse à Luca prætermissa, S. Hieronymus[k] manifestè satis testatur his verbis: Nec mirum esse, si Lucas hanc rem tacuerit, cùm & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, historiographi licentia prætermiserit: & non esse contrarium, si quod alius ob causam dignum putauit relatu, alius inter cetera dereliquit. Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ Petrum fuisse accepimus, & Romam exindè translatū: quod Lucas penitus omisit.] hæc Hieronymus. D

[h] Act. 9.

DE ECCLESIA ANTIOCHENA.

[i] Act. 9.
[k] Hier. ad Gal. c. 2.

IX. Ceterùm quod spectat ad Ecclesiam Antiochenam hoc anno à Petro institutam, & septem annis ab eodem administratam; non aliunde certiùs quàm ab eiusdem Ecclesiæ antiquioribus monimentis Eusebius Cæsareæ Episcopus, & sedi Antiochenæ proximus accepisse videtur, quod ait[l], Olympiade ducentesima tertia anno quarto, antequam Tiberius moreretur, Petrum Antiochenam fundasse Ecclesiam, ibique cathedram adeptum fuisse. sunt hæc eius verba sub hoc anno: Petrus Apostolus Antiochenam Ecclesiam fundauit, ibique cathedram adeptus sedit.] hæc habet editio Parisiensis à Michaele Sonnio elaborata, & Basileenses diuersis temporibus editæ. Verùm quòd additur numerus quo sedit, annorum vigintiquinque: in Eusebij Chronicon mendum irrepsisse certum est: cum constet eiusdem Eusebij testimonio, nonnisi septem annis eam curasse Ecclesiam: nam inferiùs anno secundo Claudij Imperatoris de eodem Petro sic ait: Cùm primùm Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam proficiscitur.] ibi verò E

[l] Eusebius in Chron.

PETRVS ANTIOCHENAM FVNDAT ECCLESIAM.

ponitur

A ponitur numerus annorum vigintiquinque, quibus Romæ eum sedisse ostendit. Porrò quamuis Romam eo anno peruenisset; tamen nonnisi sequenti, qui est tertius Claudij, Ecclesiæ Antiochenæ, subrogatum ponit Euodium: vsque enim ad illud tempus Petrum illam administrasse Ecclesiam, nulli dubium esse potest. Ceterùm de septem annis sedis Antiochenæ non tantùm Eusebius, sed & liber Pontificalis[a], qui tamen falsò adscribitur Damaso, & Gregorius[b] Papa, atque alij testati sunt; vt cum hic ad Eulogium Episcopum Alexandrinum scribens, hæc habet de sede Antiochena: Ipse firmauit sedem, in qua septem annis, quamuis discessurus, sedit.]

[a] Lib. Pontif. in Petro.
[b] Greg. in regist. lib. 6. indict. 15. epist. 37.

X. Sicut enim idem Petrus (vt dictum est) ad eos qui Samariæ in Christum crediderant, ab Apostolis est missus, quòd res esset magni ponderis, & Apostolorum Principe digna legatio videretur: ita etiam, cùm ex his qui post necem Stephani dispersi fuerunt discipuli (vt testatur Lucas[c]) peruenissent Antiochiam, Iudæis Euangelium prædicantes, & B (quod accidit etiam Damasci) multos Iudæorum conuertissent ad fidem, atque Ecclesiam collegissent: omnium Apostolorum sententia (vt æquum est credere) factum est, vt Petrus Apostolorum Princeps, totius Syriæ principi ciuitati atque metropoli, cui & Palæstina, ipsaque Hierosolyma subiaceret, præficeretur Episcopus. Maiores enim in instituendis sedibus Ecclesiarum, non aliam iniisse rationem, quam secundùm prouinciarum diuisionem & prærogatiuas à Romanis antea stabilitas, quamplurima sunt exempla. Sed satis modò erit, vnum vel alterum huc in præsentiarum afferre: ac in primis illud haud longè petitum de sede Antiochena: quæ quantumlibet à Petro ante Alexandrinam fuerit instituta; tamen quoniam præfectura Alexandrina Augustalis dicta, ab Augusto eo nomine insignita, magificentissimè præ ceteris ab eodem fuerat nobilita- C ta (quod in nostris Notationibus[d] ad Romanum Martyrologium pluribus diximus) longè præstabat Syriæ præfecturæ: ea de causa factum apparet, vt quamuis sedes Antiochena ante Alexandrinam à Marco nomine Petri erectam, fuerit instituta: tamen illi postposita habeatur. Sic etiam quoniam inter omnes Orientales præfecturas, Syriæ Proconsulatus præstabat; cùm eius prouinciæ metropolis esset Antiochia; inde etiam accidit, vt prima omnium Antiochena Ecclesia haberetur: & quantumuis Hierosolymorum Ecclesia prima omnium origine, temporis, & nobilitate rerum in ea consummatarum meritò dici posset, ceterisque ea de causa, quæ in Oriente essent, Ecclesiis iure præferenda videretur; illi tamen subiiceretur.

[c] Act. 11.

PETRVS EPISCOPVS ANTIOCHENVS.

[d] Die 20. Octob. in Artemio.

Secundùm eamdem quoque (vt apparet) rationem, non ipsa Hierosolymorum Ecclesia est instituta metropolis Palæstinæ; sed quòd totius illius prouinciæ metropolis D Cæsarea maritima à Romanis esset effecta, illic etiam sedes metropolitana eiusdem prouinciæ est decreta, seruato tamen aliquo Hierosolymorum Ecclesiæ honore. Habes id perspicuè declaratum ex his quæ S. Hieronymus[e] ex Apologia Ioannis Episcopi Hierosolymitani missa ad Theophilum Alexandrinum, ad Pammachium scribit, dum sic ait ex verbis illius: Respondemihi; Ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur (*in Concilio Nicæno scilicet*) vt Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia.] hæc ille. Ceterùm longè ante Nicænum Concilium Cæsaream Palæstinæ metropolim esse institutam, ipse[f] canon Concilij Nicæni non obscurè significat, cùm sic ait: Quia consuetudo obtinuit, & antiqua traditio, vt Æliæ Episcopus honoretur; habeat honoris consequentiam, salua metropolis propria dignitate.] hæc erat Cæsarea, quæ auctore Iosepho[g], maxima omnium E Iudææ prouinciæ ciuitatum erat. Sic igitur (vt dictum est) Antiochenæ Ecclesiæ, quæ potissima tunc temporis haberetur, Petrus, quòd inter Apostolos primatum ageret, curam suscepit: cuius quidem institutionis memoriam antiquitus Ecclesia Catholica annuersaria celebritate peragere consueuit vigesimasecunda Februarij[h].

[e] Hier. epist. 61.
[f] Conc. Nic. c. 7.
[g] Ioseph. de bel. Iud. lib. 3. c. 14.
[h] Martyrolog. Rom. & alia ea die.

XI. CAESAREA METROPOLIS PALAESTINAE.

Denique quod pertinet ad eamdem Ecclesiam Antiochenam; dissimulare non possumus, quòd ex recentioribus quidam[i], nullam prorsus habens rationem antiquorum Patrum & Ecclesiasticæ antiquæ traditionis, quæ sunt omnium stabilita consensu, inuertens, & inaudita hactenus ac noua statuens, affirmare conatus est, Antiochenam Ecclesiam post Romanam fuisse à Petro institutam; ea tantùm ratione persuasus, quòd tam ex Actis Apostolicis, quàm ex epistola Pauli ad Galatas[k] constare ait, Petrum numquam ex Iudæa excessisse. Sed vbi hæc Lucas, & quo in loco Paulus affirmat? nullibi prorsus, nisi fortè dicere velit; quoniam neuter horum de accessu Petri Antiochiam

[i] Onuphr. in addit. in Platin.
[k] Galat. 2.

XII. memi uisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

meminisset, idcirco è Iudæa non recessisse probari. Leuis admodum, atque nullius A
planè ponderis argumentatio, sed peculiaris nostrorum temporum Nouatoribus, qui
in promptu habent vt negent quicquid in Scripturis non reperitur expressum. Sed quis
est qui dubitet de rebus gestis Apostolorum permulta à Luca esse prætermissa? quod
cùm ex multis aliis, tum etiam ex Pauli epistolis (vt suis locis videbimus) sæpe de-
monstrabitur. Certè quidem si quis historiæ Actorum à Luca scriptorum assuetit, at-
que ea omnia recta temporis ratione digessit; inuenisse certum est, ipsum in scriben-
dis Actis Apostolorum illud iniisse consilium, vt res, quibus præsens non adfuit, vel
omnino silentio obuolutas relinqueret, vel plurium annorum spatia vnius ferè perio-
di sententia perstringeret: quibus verò interfuit, cunctas singillatim atque exactè
conscriberet.

XIII. At quanam ratione idem auctor ipsum Eusebium suæ cogit adstipulari sententiæ, B
qui tam expresse Antiochenam sedem hoc anno fundatam esse ab eodem Apostolo
Petro testatur? Nec certè curandum, si ea Eusebij assertio in aliquibus exemplaribus,
haud tamen in antiquis (vt experti sumus) desideretur: nam eadem eiusdem Eusebij testi-
ficatione firmissimè testata habentur. Cùm enim constans sit, tam traditione quàm scri-
ptis, Petrum Antiochenam Ecclesiam annis septem administrasse; pateatque (vt vi-
dimus eiusdem assertione) ipsum anno secundo Claudij, cùm primùm Ecclesiam Antio-
chenam fundasset, Romam esse profectum: ex necessaria propemodum assumptione di-
cendum est, hoc vltimo anno Tiberij (vt eiusdem Chronicon habet) ab eo fuisse sedem
Antiochenam erectam: ac rursus (vt pluribus suo loco dicetur) eumdem ipsum an-
no secundo Claudij, non prius, ex Oriente Romam esse profectum. Ex his igitur
in primis confutatur quod dicitur, Petro ante suum carcerem minùs licuisse erige- C
re Ecclesiam Antiochenam, quòd Lucas Petri acta prosecutus, de ea re nihil omni-
no dixerit.

XIIII. At certè quidem vidimus, hoc potissimùm anno, Petrum bene vsum Ecclesiæ pace,
[a] Act. 9. peragrasse omnes Ecclesias in Syria erectas. Quid enim aliud sibi volunt illa Lucæ[a] ver-
DE IVDAEIS ANTIOCHIAE HABITANTIBVS. ba: Factum est autem, vt Petrus dum pertranseret vniuersos, deueniret ad sanctos, qui
habitabant Lyddæ, &c.] An putandum, qui vniuersas tunc inuisit Ecclesias, Antio-
chenam præteriisse, quæ maxima omnium haberetur? Illuc enim (vt idem tradit Lu-
[b] Act. 11. cas[b]) complures ex persecutione facta sub Stephano commigrarant. & licet idem dicat
eos nemini locutos esse verbum, nisi Iudæis; non putet quis fuisse exiguum, ac planè
contemnendum numerum Iudæorum Antiochiæ agentium: nam illorum qui à Seleu-
co ciuitate donati fuerant, ingentem planè fuisse numerum, eosdemque nobilissimos D
fuisse, vtpote ex æquo cum Gentilibus ciusdem ciuitatis municipes, & qui eadem iura
[c] Ioseph. contra Apion. lib. 2. possiderent, Iosephus[c] agens contra Apionem testatur: quod quidem ius, nec diruti
Hierosolymis, & Iudæorum rebus funditus penè collapsis, à Vespasiano fuisse sublà-
[d] Ioseph. antiq. lib. 12. c. 3. tum, contrà nitentibus licet ceteris Gentilibus ciuibus Antiochenis, idem auctor affir-
[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 24. mat[d]: æneis enim tabulis hæc scripta erant priuilegia Iudæorum, quas Titus[e] indele-
biles seruari voluit. Erat autem adeò ingens Iudæorum Antiochiæ degentium nume-
rus, vt tempore belli à Tito illati, cùm Syri & Palæstini Gentiles, qui apud se essent
Iudæos occiderent, vel saltem vinculis manciparent: Antiocheni quantumlibet in eos
animo essent infenso, tamen propter eorum multitudinem ab illorum inuasione absti-
[f] Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 20. nuisse, crediti sint[f]. Hæc ergo diximus, ad insinuandum quòd licet apertum non es-
set ostium fidei Gentibus, tamen ex Iudæis Antiochenis nobilis potuit colligi Ecclesia E
Antiochiæ, cui peculiariter præesset Petrus Apostolus. Cùm verò post reseratam Gen-
[g] Act. 11. tilibus fidei ianuam, maior ex illis fieret in dies ad Christianam fidem accessio; tunc
euenit quod idem Lucas tradit[g], vt illuc Barnabas Hierosolymis mitteretur. Nihil er-
go repugnat, quin antea à Petro, ex his qui erant ex circumcisione credentes, erecta fue-
rit sedes Antiochena.

XV. Eadem quoque facilitate illa ratio confutatur, qua dicitur Petrus à Paulo visitatus
DILVTIO OBIECTORVM. post triennium Hierosolymis, & non Antiochiæ; vbi nonnisi post annos quatuordecim
[h] Galat. 1. 2 ab eo tempore quo Hierosolymis illum primò conuenit, postea nactus est; quan-
do ea inter ipsos amica altercatio facta est, vt idem Paulus scribit ad Galatas[h]. At quan-
ti nam ponderis hæc obiectio? An quia Paulus Hierosolymis Petrum hoc anno reperit,
mansitque (vt ait) apud eum diebus quindecim, impedimento necessario esse potuit, ne
ipse

A ipse perrexerit Antiochiam, eamque stabilierit Ecclesiam: cùm præsertim (vt vidimus
ex Actis Lucæ[a]) hoc ipso anno idem Petrus Hierosolymis egressus, vniuersos inuisit qui [a] Act. 9.
erant in Syria, Christianos? Huic quidem simile illud est: Paulus post annos quatuor-
decim Petrum nactus est Antiochiæ: ergo quòd tunc temporis Petrus illic erat agens,
numquam antè aliàs illam adiit ciuitatem; neque hoc, quo posuimus, sed illo po-
tiùs tempore Antiochenam ille erexit Ecclesiam. Sed quid hæc his nostris obstant, quo
minùs hoc anno Petrus sedere cœperit Antiochiæ, tenueritque eam sedem vsque ad an-
num secundum Claudij? Quæ ratio cogit, vt, cùm Paulus post annos quatuordecim
Petrum conuenerit Antiochiæ, non ante tempus illud Petrus sederit Antiochiæ, sed
tunc primùm ibi ageret eius ciuitatis Episcopum? Sed relegamus seriem rerum gesta-
rum. Cùm enim (vt dictum est) Petrus eidem sedi præfuisset Episcopus annis septem,
B anno secundo Claudij Romam venit, vbi mansit ad illud vsque tempus, quo Claudij
edicto Iudæi Roma sunt pulsi: tunc enim Petrus reuersus in Orientem, non Hieroso-
mam tantùm, sed etiam profectus est Antiochiam, tuncque illic eum Paulus conuenit.
sicque cùm hæc omnia magna inter se consensione cohæreant, nulla est quæ ex his iure
oriri possit obiectio.

Sed & illud exactiùs perquiramus, quod maximè omnium ad huius historiæ verita- XVI.
tem intelligendam conferre posse videtur: Quidnam propriè sit, quod dicitur Petrus
fundasse Ecclesiam Antiochenam, in eaque annis septem sedisse. Errant, mea sententia,
qui existimarunt ad hoc opus fuisse vt Petrus petierit Antiochiam, & ibi iugiter per-
mansérit annis septem. Nam si præsentia Petri quamlibet Ecclesiam primariam effeci-
set; tot essent numerandæ sedes Patriarchales, quot à Petro fuerunt Ecclesiæ institutæ: QVOMODO PETRVS EREXIT SEDEM ANTIOCHENAM.
C fuisse namque earum immensum planè numerum, nemo puto inficias ierit. Cùm verò
ex aduerso sedes Alexandrina, in qua aliquando fuisse Petrum, certa aliqua assertione
nequaquam monstrari potest, post Romanam sedem omnium maxima ab eo fuerit
instituta: planè perspicuè intelligi posse videtur, non præsentiam Petri, sed eius potis-
simam requisitam esse auctoritatem ad constituendam sedem aliquam Patriarchalem.
Modò igitur, vt dicamus à Petro fundatam seu erectam sedem Antiochenam; non est in-
telligendum, quòd ibi Petrus primò prædicauerit Euangelium: id enim factum esse
ab illis qui post necem Stephani pulsi Hierosolymis sunt, discipulis, Lucæ testimonio
(quod diximus) exploratum satis atque perspectum habetur: Sed accipiendum est,
sic à Petro fundatam dici Ecclesiam Antiochenam; quòd scilicet illi à Petro præcipua
dignitas sit collata, vt Orientalium sedium maxima diceretur, & esset. nam si ante Pe-
D trum alij prædicauere discipuli Euangelium Antiochiæ, à quibus iactum videretur Ec-
clesiæ fundamentum: quamuis Petrus & Paulus postea iisdem Euangelium prædicas-
sent, certè hac ex parte fundatores dici non poterant, secundùm quod idem Paulus
ad Romanos scribens ait[b]: Sic prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus est [b] Rom. 15.
Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.] Quòd si quoquo modo, quia
Petrus post alios Antiochiæ Euangelium prædicauit, fundasse eam Ecclesiam dicendus
esset; nihil certè hac de causa tribuendum amplius Petro quàm Paulo, cùm & ipse
ibidem eadem in re egregiam operam nauauerit. Etenim quod ad hoc spectat, non
plus Petro, Ignatius scribens ad Magnesianos, quàm Paulo tribuit, affirmans ab vtro-
que esse fundatam Ecclesiam Antiochenam. Quamobrem vt à Petro peculiariter di-
ci possit (quod tradunt omnes) fundatam esse Ecclesiam Antiochenam: dicendum est,
E Petrum primò erexisse, seu instituisse sedem Patriarchalem Antiochenam: Ad quod
agendum (si velimus & hoc dicere) nulla profectò incubuit necessitas vt Petrus
abierit Antiochiam; cùm vbicumque ageret, id sua, qua pollebat, auctoritate præstare
potuisset.

Sic igitur erecta atque fundata à Petro Ecclesia Antiochena, omnium quæ hactenus XVII.
erectæ fuissent Ecclesiæ præcipua atque potissima, nullius certè nisi Apostolorum om-
nium Principis potuit sedes esse. Hierarchicus enim ordo, quem Christus in sua Eccle-
sia seruari voluit (de quo præter illa quæ diximus, plura dicturi sumus) haud pati posse
videtur, vt in prima sede alius quispiam quàm primus Apostolus sederet Episcopus. Sed
quod sedere dicimus, neminem adeò rudem putamus, vt cùm dictum sit Petrum se-
disse Antiochiæ annis septem (tot enim numerantur ab eius institutione vsque ad Ro-
manam sedem firmiter stabilitam) numquam velit per illud spatium temporis ipsum
Antiochia

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOMODO ANNIS SEPTEM PRAEFVIT PETRVS ANTIOCHIAE.

Antiochia recessisse: sicut cùm fertur eumdem sedisse Romæ annis vigintiquinque, numquam eo tempore profectum aliò esse contendat. Nam cui non tantùm vnius ciuitatis, sed totius Christiani orbis onus incumbebat, ac solicitudo cum simul vrgebat; quique omnibus prospicere, omnes (si posset) inuisere, instituere, monere, hortari, ac denique vniuersum gregem sibi creditum pascere tenebatur; quonam pacto, illis præsertim temporibus, cùm fides Christiana à Gentibus atque Iudæis vbique vexaretur, vnius ciuitatis, licet amplissimæ, valuit angustiis contineri; & non potiùs (quod ab eo factum hoc anno ex Luca vidimus) circuiens regiones, vniuersas adiret Ecclesias? Sic igitur accipiendum est, Petrum annis septem præfuisse Episcopum sedi Antiochenæ; quòd donec alia ab eo sedes, nempe Romana, quam maximam omnium esse voluit, esset erecta, ipse Petrus sit dictus Episcopus Antiochenus, inde verò Episcopus Vrbis fuerit appellatus. A

XVIII. His igitur de sede Antiochena elucidatis: omnia quæ frustra obiici possunt de Petro, quòd non fuerit his temporibus Antiochiæ (licet & id falsum esse dixerimus) vel quòd non integris annis septem ibidem sederit, irrita prorsus cassáque redduntur. Quòd verò ab Eusebio [a] post expletam functionem ipsius septem annorum sedis Antiochenæ, dicatur Euodius primus Episcopus Antiochenus: hoc ille monstrat, quòd post Petrum Apostolum primus hic sederit: ex his enim quæ ab eodem auctore antea dicta sunt, hæc de Euodio in necessariam ducuntur consequentiam: quæ etsi essent obscura, satis ab Ignatio [b] declarantur, qui eiusdem sedis fuit Episcopus; cùm ad eamdem Ecclesiam Antiochenam sic scribit: Mementote Euodij beatissimi Patris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula vestræ Ecclesiæ sortitus est.] Non ergo primus Euodius est institutus Episcopus Antiochenus; sed post Apostolos, nempe Petrum (pluralem numerum pro singulari, vt assolet, ponens) cum ordinatum dicit Episcopum. Sic primus igitur Euodius est dictus Episcopus Antiochenus, quòd à Petro primus eam rexit Ecclesiam, licet ordine esset dicendus secundus: Sed alia etiam ratione primus; quòd qui post Petrum est creatus eius ciuitatis Episcopus, non propriè nec in omnibus posset dici Petri successor: translata enim semel Romam Petri sede, ille re vera tantùm dicendus erat Petri successor, qui post eius obitum suffectus est in locum ipsius Romanus Episcopus. Qui verò post eum Ecclesiæ Antiochenæ est præfectus Antistes, nequaquam summę omnium sedis est ius consecutus; hoc enim personæ coniunctum, ipse Romanæ, quam erexit, Ecclesiæ contulerat: sicque hac ex parte Euodius nouus & primus sedis Antiochenæ Episcopus habebatur. B C

QVOMODO EVODIVS PRIMVS EPISCOPVS ANTIOCHENVS.

[a] Eusebius in Chron.

[b] Ignatius epist. 12.

XIX. Sed & ex his ipsis aduersus contraria asserentem instamus. Si (quòd nec quisquam hactenus negare visus est) Euodius anno tertio Claudij (vt ponitur ab Eusebio) est creatus Episcopus primus Antiochenus: quanam ratione, quóve iure dici potest, Petrum post erectam Romanam Ecclesiam, iterum Claudij edicti occasione in Orientem reuersum, instituisse seu fundasse eam Ecclesiam, quæ multo antè iam habebat Episcopum ordinatum? Vel quo modo illic sedit, vbi iam ex sententia ipsius & omnium, sedebat Euodius? An fortasse dicendum, quòd Petrus Euodium, vt ipse sederet, in ordinem redegit, vel vnà cum eo sedit, vel eo defuncto (quod non probatur) successit in locum Euodij? Has omnes nonnisi inanes esse nugas, quis non intelligit? At fortasse dicet, sic Petrum fundasse Ecclesiam Antiochenam dici debere, quòd eam tunc sedem Patriarchalem instituerit, non tamen quòd ipse in ea sederit. Sed hac stante sententia, negandum esset, quod in hanc diem Græci omnes, & inter eos Ioannes Chrysostomus [c] eius Ecclesiæ olim presbyter, ac Latini pariter vna eademque consensione suis ipsorum scriptis professi sunt, Petrum Apostolorum Principem Antiochiæ sedisse Episcopum: quinimmo multo cum tempore illic sedisse, idem Chrysostomus his verbis significat: Petrus, cui claues regni cælorum dedit, cuius arbitrio & potestati cuncta permisit; hunc hîc longo tempore iussit commorari: quamobrem vniuerso Orbi ex altera parte ciuitas nostra respondet.] hæc ipse. Alij vsque ad annum septimum sedisse dixerunt: quod tam Eusebius (vt dictum est) quàm Latini omnes, qui numerant annos sedis Antiochenæ, testantur; licet ex Græcis vnus tantùm Nicephorus [d] ponat annos duos. D E

DILVTIO OBIECTORVM.

[c] Chrys. homil. de transl. sancti Ignatij.

[d] Nicephor. in Chron.

XX. Sed quoniam neminem negaturum existimo, Petrum non tantùm instituisse sedem Antiochenam, sed & in ea etiam sedisse Episcopum: quo modo, rogo, eodem tempore Romæ & Antiochiæ sedit, qui Romanam sedem semel instituens, illic sedisse ab omnibus traditur annis vigintiquinque? Tot igitur annos à Romana Petri sede quis minuat

necesse

A necesse est, quot Antiochenæ Petri sedi dederit; ac etiam totidem sedem Romanam vacasse annos, æquè affirmare opus sit. Insuper dicere Petrum vnà cum Euodio sedisse, qui numquam vsque ad obitum cessasse inueniri poterit; habendum esset pro monstro: sicut si quis etiam dixerit, sic sedisse annis septem Antiochiæ, vt etiam eo tempore, licet absens, Romæ per corepiscopos sedere non desierit. Primo enim casu, idem esset vnam Ecclesiam duos habere præsidentes Episcopos, quod in vno corpore duo esse capita: secundò autem, vnum caput duobus corporibus esse insitum: sic enim accipiendum esset, vno eodemque tempore Romæ sedisse, & Antiochiæ nimirum in vtraque Ecclesia vnum caput visibile ostentare, & contra hierarchicum Ecclesiæ ordinem, monarchiam vno tantùm loco consistentem, duorum locorum diuersitate disiungere; nec vnam esse sedem quæ summa omnium prædicetur, sed duas æquè sublimes: eo enim no-
B mine illum oportuit præfuisse Ecclesiæ Antiochenæ; cùm alioqui negari non possit, Petrum sua auctoritate, qua vniuersi gregis pastorem agit, omnibus Christiani orbis Ecclesiis præsidere. Qua ratione si diceremus eodem quoque modo Petrum præfuisse Ecclesiæ Antiochenæ: cùm sic æquè cuiusque ciuitatis Ecclesiæ Petrus quoque esset dicendus Episcopus; nequicquam præ cæteris vendicare sibi posset Ecclesia Antiochena. Vide, obsecro, per quos anfiactus, ac loca deuia, planeque inuia, ducenda sit huiusmodi de sede Antiochenæ Ecclesiæ disputatio; quo omnem aditum mendacio vndique occlusum esse monstremus.

Nec illud consutare prætermittimus (licet vt res nullius planè momenti dissimulari absque aliquo veritatis præiudicio posset) quòd dicitur, impossibile fuisse, Petrum, antequam Romam migrasset, sedisse septem annis Antiochiæ; eo quòd à tempore quo XXI.
C Petrus Antiochenam sedem instituisse traditur, vsque ad tempus anni secundi Claudij, quo elapsus è carcere Romam venit, non amplius (vt qui aduersatur affirmat) quàm anni quinque intercedant. Sed vt patenter monstremus, hæc affirmantem, in annorum supputatione manifestissimè decipi; redigamus annorum numeri rationem ad calculum. Eusebius (vt dictum est) ponit Ecclesiam Antiochenam fundatam à Petro anno vltimo Tiberij Imperatoris, Olympiade ducentesima tertia, anno quarto: rursus verò Olympiade ducentesima quinta, anno secundo, quo ab eo adscribitur Claudij Imp. secundus annus, ab eodem ponitur Petri Romam profectio. Numerando igitur ab anno quarto dictæ ducentesimæ tertiæ Olympiadis vsque ad annum secundum ducentesimæ quintæ, septem colligi annos, quis non videt? vnum videlicet ducentesimæ tertiæ, quatuor ducentesimæ quartæ, ac duos ducentesimæ quintæ Olympiadis. Sicque
D septem saltem inchoati numerantur anni à tempore institutæ sedis Antiochenæ, vsque ad Petri Romam versus profectionem: immo plenos esse numerandos septem annos sedis Antiochenæ, inferiùs suo loco, cùm de Euodio successore erit sermo, apertiùs demonstrabimus.

SEPTEM ANNI SEDIS ANTIOCHENAE.

'Nec est denique quod quis obiiciat post hæc omnia confutata, de Apollonij 'antiqui Theologi sententia, ex traditione maiorum (vt ait) accepta; qua dicitur, Saluatorem mandatum suis dedisse Apostolis, ne ad duodecim annos Hierosolymis decederent: quasi non licuerit Petro proficisci Antiochiam. Sed profectò maioris esse fidei Acta Apostolorum à Luca conscripta, quauis auctoritate maiorum, nemo negarit. Certè quidem ante illud tempus Petrum & Ioannem Hierosolymis recessisse, ac Samariam
E petiisse; quin & ipsum Petrum (vt vidimus) Syriam Palæstinam, visitando Ecclesias, peragrasse; immo (vt suo loco monstrabimus) eumdem ante dictum tempus è carcere ab Angelo liberatum, non tantùm Hierosolymis, sed è Iudæa etiam excessisse, ex iisdem Actis certum exploratumque habetur; adeò vt omnis prorsus de duodecim annorum mora sententia Apollonij confutetur. Si enim id Dominus iussisset, haud putandum contra Domini præceptum Apostolos Hierosolymis profectos esse. Sed quantumlibet ab Apollonio dicta, vera esse dixerimus; eadem secundum illam Domini sententiam essent accipienda, qua dixerat, ac iisdem Apostolis præceperat, ne in vias Gentium abirent, nec in ciuitates Samaritanorum intrarent: & tamen (quòd dictum est) constat, Petrum cum Ioanne Hierosolymis recessisse, ac Samariam adiisse, rursumque Gentibus ad Ecclesiam aditum reseraſſe, & Gentium regiones peragrasse: vt appareat, eò tendisse Christi iussionem atque mandatum, vt Apostoli ante omnia Iudæis, quorum erant promissiones, intenderent. quo etiam sensu accipienda sunt quæ de ipso

[a] Apud Euseb. lib. 3. c. 17. DESENTENTIA APOLLONII.

1. Pet. 3. 16

Dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Matt. 15.* Dominus dixerat[a]: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.] At de his hactenus. A

XXIII. DE EREPTIONE SEDIS ANTIOCHENÆ FIDEI DECLARATA.

His igitur leuibus de Antiochena sede obiectionibus confutatis, breui compendio quæ fusiùs dicta sunt colligentes, dicimus, Ecclesiam Antiochenam hoc potissimùm anno à Petro Apostolorum Principe institutam, eumdemque septem eidem præfuisse annis, quousque scilicet Romanam Ecclesiam erigens, vnà cum persona, omne summi Pontificij ius in eam transtulit: idque ratum ac firmum haberi etiam maiorum traditione, sacrorum antiquorum Ritualium attestatione librorum, confirmatione vetustissimi commentarij de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi: his insuper adstipulari Romanos Pontifices (quamuis gratior ea illis sententia videri potuisset, qua asseritur, Romanam Ecclesiam fuisse à Petro primitus institutam) post Anacletum[b], Antherum[c], atque Marcellum[d], quorum scriptorum fides adducitur in controuersiam, etiam ceteros, quorum scriptorum fides nulla in re vacillat, nempe Leonem[e] Magnum, Gelasium[f], Pelagium[g], Gregorium[h], atque alios Romanæ sedis Episcopos: iunge his Hieronymum[i] id ipsum iterum profitentem, Isidorum, Bedam[k], Adonem[l], & alios his recentiores ferè innumeros. Sed (quod omnibus præstat) hæc ipsa Romanorum Conciliorum decretis sunt firmata ac prorsus stabilita; vt iam ab iis dissentire, maximè temerarium debeat iudicari. Est quippe canon Concilij Romani sub Damaso, quod continet Collectio Cresconiana (est in nostro codice numero 236.) qui habet hæc verba: Tertia verò sedes apud Antiochiam beatissimi Apostoli Petri habetur honorabilis: eo quòd illam primitus quàm Romam venisset, habitauit: & illic primùm nomen Christianarum nouellæ gentis exortum est.] hæc ibi. Eadem repetita habentur in Concilio septuaginta Episcoporum Romæ sub Gelasio Papa habito. B C

[b] *Anaclet. epist. 3.* [c] *Anther. ad Epist. Betic.* [d] *Marcell. ad Epist. Antioch.* [e] *Leo serm. 1. in Natal Apost.* [f] *Gelas. in Cõcil. Rom. c 1.* [g] *Pelag. 2. epist. ad Benignum.* [h] *Gregor. lib. 6. indict. 13 epist. 37.* [i] *Hier. de Scrip. Eccl. in Petro, & in epist. ad Galat. c. 2.* [k] *Beda de sex. ætat.* [l] *Ado in Chron.*

Sic igitur traditione, Conciliorum auctoritate, sanctorum Patrum assertione, rata firmaque sunto quæ de Ecclesia Antiochena sunt dicta: à quibus dissentientes, in aperta mendacia ac planè portenta incidere sit necesse: quale in primis est, id velle negare, quod est in confesso apud omnes, tenuisse Petrum Romanam sedem vsque ad obitum annis viginti quinque; tot enim annos ex his minuas necesse est, quot tribueris sedi Antiochenæ, si hanc post Romanam ab eo constitutam, & in ea annis septem sedisse fatearis. Rursum (quod absurdum est dicere) fateri compelleris, Romanam sedem Antiochiam fuisse translatam. Et si velis dicere, Petrum sic erexisse sedem Antiochenam, non tamen vt desierit esse Romanus Episcopus: tunc dicere opus esset, non vnam in vna Ecclesia vniuersali (vt par erat) summam sedem instituisse Pontificiam, sed planè duas, Romanam, & Antiochenam; sicque (quod turpe monstrum referat) vnum summum caput duobus fuisse iunctum corporibus, immo & alteri eorum duo simul capita fuisse coniuncta (quòd diximus) Petrum videlicet, & Euodium, qui Antiochiæ tunc sedebat. Quòd si dicas, nequaquam Antiochiæ sedisse Petrum; sed tantùm hoc illi præstitisse, vt quæ primitus fuisset ab aliis instituta, eadem à Petro aucta fuerit priuilegio, vt Patriarchalis Ecclesia diceretur: At quanam causa, rogo, in Ecclesia Catholica celebrari consueuit antiquitus anniuersaria solemnitate cathedra Antiochena, si in ea Petrus non sedit? Si dicas id agi, quòd à Petro fuerit instituta in ea Ecclesia sedes Patriarchalis: cur, inquam, si hanc causam prætexis, non magis Alexandrinæ sedis annua celebritas agitur, quæ maiori quàm Antiochena ab eodem Petro aucta est dignitatis amplitudine? Vides igitur mendacium latebras quaquauersùm quæritans, & effugium vndique captans, manifestæ tamen lucis veritate redargui. D E

XXIV. EPILOGVS DE SEDE ANTIOCHENA DICTORVM.

XXV. Facessat itaque de sede Antiochena recenter asserta sententia: sed quod antiqua traditio docuit, quodque Patres testati sunt, ac semper tenuit & hactenus tenet & obseruat Ecclesia, maneat firmum, ac suo robore inconcussum, nec vllo nouitatis labefactetur accessu: ipsam scilicet Antiochenam sedem primitus à Petro esse erectam atque institutam, in eaque sedisse septem annis: exinde verò Romam eamdem transtulisse, ac firmiter stabilisse, sedisseque in ea vsque ad susceptum in cruce pro Christi fide martyrium: non tamen quòd semper Romæ permanserit; quippe qui vniuersi gregis cura adstrictus, vt omnibus prospiceret, officio & consilio non deerat: sicut (quod etiam antea diximus) eumdem annis septem præfuisse Ecclesiæ Antiochenæ, non sic accipiendum de locali situ, vt numquam loco motus, semper eo tempore sederit, sed potiùs auctori-

A auctoritate præfuerit: nec sic quidem, vt eius ciuitatis & prouinciæ ambitu illius potestas fuerit circumscripta; sed sic sedisse dicatur, vt Apostolica præfectura & potestate in omnes Ecclesias sibi à Christo collata, vniuersum gregem pastorali regimine gubernaret. Sic videas Petrum his temporibus numquam ferè eodem loco consistere; sed vt opus esse videret, peragrare prouincias, inuisere Ecclesias, ac denique omnes quæ sunt vniuersalis præfecturæ functiones, pastorali solicitudine exequi ac consummare. vnde[a] Lucas; Factum est, inquit, vt Petrus dum pertransiret vniuersos, deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.] Intentus enim ipse Lucas (vt dictum est) præclariora quæ à Petro sunt facta miracula recensere, vnico tantùm verbo inuoluit potiùs quàm explicauit innumeras ferè res gestas Petri, & inter alia, quam proximè diximus, institutionem Ecclesiæ Antiochenæ. [a] *Act. 9.*

B Quidnam, quæso, sibi volunt verba illa: Dum pertransiret vniuersos] nisi (vt diximus) quòd eam Petrus nactus occasionem pacis Ecclesiæ, quæ vbique gentium collectæ erant, Ecclesias visitauit? Non enim de alijs Apostolis ad scribit Lucas, sed de Petro, cuius tantùm muneris fuit vniuerso gregi prospicere: vt ex his etiam, sicut & multis alijs superiùs adnotatis, luce clarius Petri in Ecclesia primatum inspicias. Vnde Chrysostomus[b] in hæc Lucæ verba: Factum est, cùm Petrus pertransiret vniuersos.] Quemadmodum, inquit, dux in exercitu obambulans, considerabat quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo aduentu egeat. Vide vbique illum circumcursare, & primum inueniri. Quando eligendus Apostolus, hic primus: quando loquendum Iudæis, non esse Apostolos ebrios: quando curandus claudus: quando concionandum, hic præ alijs est. quando agendum contra principes: quando contra C Ananiam: quando ab vmbra sanationes fiebant, hic erat. Et vbi erat periculum, hic; & vbi moderatio: vbi autem tranquillitate res plenæ, communiter omnes: sic non exigit honorem maiorem. Iterum quando fieri miracula opus erat, ipse prosilit. & hic iterum ipse per se laborat, ac iter facit.] hæc Chrysostomus. Cùm igitur visitaret Ecclesias Petrus, quis dubitat Antiochiam perrexisse, & cuncta quæ opus erant, composuisse? Quàm diu autem illic Petrus manserit, quantúmve insumpserit temporis in inuisendis cæteris, quæ in Palæstina & Syria erant, Ecclesijs: quantum ex his quæ Lucas in Actis scribit, colligere licuit; dicendum videtur, non minori quàm biennij temporis spatio ea omnia consummasse. quæ igitur post hæc persequitur Lucas, inferiùs suo loco dicemus. [b] *Chrysost. hom. 21. in Act. Apost.*

XXVI. PETRI MVNVS OMNES ECCLESIAS VISITARE.

D IESV CHRISTI ANNVS 40. CAII IMP. ANNVS 2.

SEquenti anno Domini quadragesimo, M. Aquilio Iuliano & P. Nonio[c] Asprenate Coss. Agrippa qui anno superiori à Caio Augusto tetrarchiæ Philippi Rex fuit ordinatus, Roma recedens, rediit in Iudæam, vt Iosephus[d] testatur, dum ait: Altero deinde anno principatus Caij Cæsaris, Agrippa petijt veniam nauigandi in suum regnum, ordinandi illud gratia, reuersurumque se hoc peracto pollicitus.] Sed quid cùm naui Alexandriam primùm delatus esset, illi contigerit, Philonem[e] hæc narrantem audiamus: Discedenti autem in suum regnum Caius suasit, ne à Brundusio solueret petiturus Syriam, quòd nauigatio ea longa esset atque difficilis: vteretur potiùs compendiaria per Alexandriam, expectatis Etesijs: aiebat enim Aegyptias onerarias celerrimas, & gubernatores harum egregios, qui more aurigarum certantium rectum cursum teneant. Paruit ille, vt domino consulenti vtilia. Cumque descendisset Puteolos, & naues Alexandrinas in portu paratas ad soluendum inuenisset; prospera nauigatione vsus, post paucos dies inexpectatus & improuisus appulit; iussis gubernatoribus, cùm sub vesperam Pharus se proferret, vela contrahere, & ibi circa ipsum in salso manere vsque ad crepusculum, ac noctu demum portum subire: vt excedens, omnibus iam dormientibus, nemini conspectus peruenire ad suum hospitem. Tanta ille venit cum modestia, volens si fieri posset, omnibus inscijs vrbem excedere: non enim visendæ huius causa venerat, quam antè adierat, Romã nauigaturus ad Tiberium; sed [c] *Dio hist. Rom. lib. 59.* [d] *Ioseph. antiq. lib 18. c 8. in fin.* [e] *Philo in Flac.*

I. DE AGRIPPAE REDITV IN IVDAEAM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed quærebat compendiosum ad suos reditum.] hæc ille; subdit deinde: A

II. QVID ALEXANDRINI IN AGRIPPAM.

At Aegyptij rumpebantur inuidia, quod ipsis est natiuum vitium; & alienam felicitatem suum interpretabantur infortunium: tum etiam ob inueteratam cum Iudæis simultatem, ægrè ferebant extitisse Iudæorum Regem quempiam, haud aliter, quàm si ipsi auito regno exturbarentur singuli. Rursumque miserum Flaccum Aegypti Præfectum irritabant, incitando ad eamdem inuidiam his vocibus: Tua pernicies erit hîc aduena: maiore quàm tu splendore & fastu septus est: omnes in se conuertit spectantes satellitium argenteis clypeis & inauratis armis nitidum. Et quid opus erat venire ad alienam prouinciam, cùm posset in suam ditionem tutò deduci classibus? nam etiam si Caius permitteret, atque adeò cogeret, debuerat deprecari hanc profectionem, ne sua felicitate officeret Præsidi, suo splendore obscurando eius gloriam. B His ille auditis, magis etiam turgebat, quàm antea: palàm quidem socium & amicum simulans, quòd timeret Imperatorem, à quo missus erat: priuatim tamen odium & æmulationem aperiens, & ex obliquo cum contumelijs appetens, quando id non audebat in faciem. Nam vrbanam multitudinem otiosam segnemque nec alia re occupatam quàm garrulitate, conuitijs passus est Regi maledicere: siue ab ipso Præside fuerit exortum obloquendi principium, siue alios etiam huc impulerit, per eos qui non grauatim offerunt ad talia suum ministerium. qui occasionem nacti, totos dies traducebant in gymnasio sermonibus scurrilibus, iactantes in eum dicteria: nonnumquam etiam mimographorum & id genus poëtarum ludicris carminibus abutebantur ad prodendam obscœnitatem ingenij, ad talia magis quàm ad honestas artes prompti ac dociles. alioqui Præses indignatus obiurgasset, mulctasset que arrogantem maledicentiam. C Immo etiam si Rex non fuisset, familiaris tamen Cæsaris, non debuerat habere aliquod honoris priuilegium? quæ certè argumenta sunt manifestissima, Flaccum eius maledicentiæ fuisse conscium. Nam qui castigare, aut saltem cohibere valès, non cohibuit, satis apparet quòd permiserit.

III. DELVSVS IN CARRABA REX IVDÆORVM.

Vbi verò vulgus incompositum occasionem peccandi accepit, non facilè desistit, nouis erratis priora cumulans. Erat quippe quidam insanus, nomine Carrabas, non ex illo conspicuo furiosorum genere, sed leuiore correptus insania. Is interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, nec æstum nec frigus deuitans, puerorum & adolescentum ludibrium. Hunc miserum propulsum ad gymnasiũ, in superiori loco statuunt, vt spectari posset ab omnibus: moxque capiti diadema imposuerunt papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt, pro sceptro frustum arundinis humo sublatum, quidam ei dedit in manum: sic ornatum regijs insignijs, & in Regem transformatum, D more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant, alij sibi reddi iura petebant, alij consulebant eum de Republica. post hæc acclamatum est à circumstantibus, magna voce Marim appellantibus, quod nomen Syris significat Dominum: norant enim Agrippam Syrum genere, & regnare in bona portione Syriæ. His auditis, immo visis, Flaccus cùm debuisset illum insanum conijcere in carcerem, ne illusoribus præberet materiam petulantiæ; atque etiam ipsos subornatores, quòd Regem Cæsaris amicum, à Senatu Romano honoratum ornamentis prætorijs, ausi sint apertis obliquisque contumelijs lacessere: non solùm eos non castigauit, sed ne cohibere quidem dignatus est; licentiam dans malitiosis, & quicquid videbat audiebatque dissimulans. Hactenus Philo de his quæ in Regem Iudæorum Agrippam facta sunt Alexandriæ: quæ quidem si quis attentiori consideratione perpendat atque examinet, & altiùs causam repetendo disquirat, profectò nescio quid vehementi admiratione dignum inueniet. E Ecce tibi nouus post Christum, idemque primus atque nouissimus Rex Iudæorum, qui regnarit Hierosolymis (filius enim nequaquam Rex Hierusalem fuit) quàm insigniter est illusus in Carrabas; quorum Rex verus idemque Christus olim sub Pilato regio habitu illusoriè personatus est, atque derisus ab illis, qui Barrabam sibi dari petentes, in Christum crucis supplicium conclamarunt. Magna sanè rerum gestarum ac nominis conuenientia: immo fortasse idem Carrabas quod Barrabas, sed pro B, K, errore librariorum est Græcè scriptum. Sed præsentem ludum * Philo in Flac. luctus ingens secutus est, quem post recensita idem Philo * mox aggreditur enarrare, his scilicet verbis:

IV. Quod vbi sensit populus, non dico vllum ciuilem & benè moratum, sed vulgus curiosum

A riosum otio segnitiæque per totam vitam deditum, tumultibus omnia miscere solitum, aggressi rem inuidiosam, confluxerunt summo manè in theatrum, redempto iam Flacci fauore, quem ille miser ambitione corruptus venditabat, nullo respectu securitatis vel suæ, vel publicæ: & vnanimiter conclamarunt, dedicandas esse in proseuchis statuas (*ipsis scilicet synagogis Iudæorum*) petentes licentiam numquam priùs auditi facinoris. Quod intelligentes (sunt enim ad nequitiam ingeniosissimi) commenti sunt ad prætextum nomen Cæsaris, quòd hunc non liceat in ius vocari. Quid igitur tunc egit Præses prouinciæ? Cùm sciret ciuitatem habere incolarum duo genera, nostros homines, & illos alteros, totamque Aegyptum similiter: & quòd non minùs quàm decies centena millia Iudæorum habitent Alexandriam, totamque regionem, quanta patet à Catabathmo Libyæ vsque ad terminos Aethiopiæ; & hunc conatum aduersari his omB nibus, nec esse è Republica remoueri patrias consuetudines: neglectis his omnibus, permisit dedicationem fieri, cùm liceret ei pro potestate afferre plurima remedia, vel saltem expedire amica consilia. At ille, vt iniuriarum conscius ac socius, quo plus poterat, eo magis seditionem accendebat, & quantum in se fuit, Orbem repleuit bellis ciuilibus: nec enim obscurum erat quòd fama occupatarum proseucharum apud Alexãdriam exorta spargenda esset per omnes Aegypti præfecturas, inde propaganda in gentes Orientales, pariterque ab ora maritima & Mareotide, quod est initium Libyæ, vsque ad Occidentem, & nationes tractus illius. Iudæos enim vna regio non capit, propter hominum multitudinem: quamobrem plurimas ac fortunatissimas vrbes in Europæ Asiæque prouincijs ac insulis incolunt, pro metropoli habentes sanctam ciuitatem, in qua templum altissimo Deo sacratum est; auitas autem & proauitas sedes colentes tamquam paC triam vbi nati educatique sint. In quibusdam etiam mox vt conditæ sunt, migrauerunt in conditoris cuiusque gratiam. Et metuendum erat ne per hanc occasionem Iudæi vbique molestarentur à suis ciuibus, si quid nouaretur circa proseuchas & ritus patrios. Et post aliqua:

Ergo postquam is contra legem conatus visus est Præsidi succedere proseuchas tol- V.
lenti: vt ne nomen quidem reliquum sineret, rursum aggressus est alia nostra instituta pessumdare: vt his abscissis, quibus solis nostra vita sustinetur tamquam sacra anchora, ademptoque iure ciuitatis, in calamitates incideremus maximas, destituti omni præsidio. Post paucos enim dies edictum propositum est, in quo nos appellabat inquilinos & exteros, ne causæ quidem dicendæ potestatem faciens, sed iniudicatos condemnans: quo quid potest esse magis tyrannicum? Ipse sibi vsurpabat partes delatoris, amici, testis, iudicis, D pœnarum exactoris. Tertium quoque scelus addidit, non contentus duobus prioribus, IVDÆORVM IMMENSA CALAMITAS. passus quoslibet in Iudæos tamquam bello captos sæuire: qui nacti licentiam, quid fecerunt? Quinque sunt vrbis regiones denominatæ à primoribus litteris. Harum duæ dicuntur Iudaicæ, quòd in his plurimi Iudæi habitent, quamuis & in alijs non pauci sparsim habeant domicilia. Quid igitur fecerunt? è quatuor litteris expulsos Iudæos concluserunt in vnius partem angustissimam. At illi, quòd plures essent quàm is locus eos caperet, egrediebantur ad littora, & monumenta, & sterquilinia, exuti rebus suis omnibus. Inimici verò, facto in desertas domos impetu, prædas, tamquam iure belli partas, diuidebant: effractisque Iudæorum officinis, quæ tum propter luctum mortis Drusillæ clausæ fuerant, hinc quoque plurima egesserunt, quæ in medium forum translata verterunt in vsus proprios. Sed minùs nocebant rapinæ, quàm abrupta negotiatio, cùm creE ditores amississent pignora, nec sineretur vllus agricola, nauta, negotiator, opifex exercere artes solitas. Ità non simplex eis parabatur pauperies, vel quòd vna die spoliabantur suis facultatibus, vel quòd non dabatur quæstum facere more solito. Hæc quamuis molesta, videbantur tamen tolerabilia, collata cum cæteris.] Et post multa hæc sequuntur:

Post domos direptas, exactis habitatoribus, atque ita desolatas partes vrbis pleVI. rasque, tamquam obsessi vndique ab inimicis, & oppressi graui rerum victui necessariarum inopia, inspectantesque paruos liberos & vxores ante ora sua fame deficere, inducta per aduersarios (nam de cætero felix annona erat vbique, & flumen stagnationibus iustis arua inundarat largiter, & campi frugiferi frumenti copiam magnam protulerant) iam egestatis impatientes, quidam ad cognatorum & quondam amicorum ædes ibant, præter solitum petituri stipem necessariam: alij generosiores, asper-

Universidad de Deusto
Biblioteca

FAMES ET CAEDES IVDAEORVM.

nati mendicorum fortunam, vt illiberalem, prodibant in forum, tantùm vt sibi suisque A
cibos emerent miseri: mox enim à vulgo seditioso correpti sunt, occisique: corpora
quoque horum per totam vrbem raptata, vt ne ad sepulturam quidem vllum mem-
brum fieret reliquum. Eadem rabie perierunt & alij plurimi, nouis crudelitatis for-
mis excogitatis per efferatam in mores belluinos plebeculam. Nam vbicumque Iudæi
conspicerentur, aut saxis coniectis enecabantur, aut inflictis fustibus, nec statim plagis
letalibus appetebantur, ne accelerata morte citò eriperentur cruciatibus. Alij ferocio-
res abusi præsenti licentia, contemptis hebetioribus, arma acceperunt efficacissima,
ignem, ferrumque; & multos gladijs confecerunt, nec pauciores concremauerunt.
Interdum familias integras, maritos cum vxoribus, paruulos cum parentibus in medio
foro exurebant immaniter, nec senium, nec teneram ætatem miserati, nec eius inno- B
centiam: & quoties ligna deerant, collectis sarmentis, non tam igne quàm fumo necа-
bant eos, quo diutiùs morerentur & miseriùs: quorum cadauera semiustulata confertim
iacebant & promiscuè: triste horrendumque spectaculum. Quòd si lignatores sarmen-
ta inferrent tardiùs, impositos lignea supellectili vrebant eius dominos, subtracta pre-
tiosiore, viliori vtendo pro lignis vulgaribus ad rogos extruendos. Multos etiam vinos in
alterum pedem funе iniecto trahebant, interim insultando calcibus, excogitato genere
mortis acerbissimo: nec in extinctos remittebant iram, grauiùs sæuiendo in cadauera
propemodum per omnes vibis angiportus raptata, donec lacerata cute cum neruis &
carnibus & frustis sparsim in aspero solo hærentibus minutim concerperentur.] Pergit
post hæc Philo his verbis:

VII. IVDAEI FLAGRIS CAESI.

Interea quidam eorum tamquam in theatro se indolescere simulabant ad talia spe- C
ctacula: cæterùm qui verè dolebant suorum vicem, cognati, amicique, confestim pœ-
nas dabant intempestiuæ (vt inimicis videbatur) misericordiæ, arreptique flagris cæde-
bantur, & post omnia tormenta quæ poterant excipere corporibus, tandem in crucem
agebantur. Postquam autem Flaccus perfodit omnium Iudæorum parietes, & nihil inta-
ctum reliquit, in eorum perniciem immane quiddam commentus est, nouarum semper
inuentor iniuriarum: nam è senatu nostro (quem Augustus seruator optimè de nobis
meritus instituit, ceu publicum Iudæorum consilium, missis super ea re litteris ad Maxi-
mum designatum Aegypti Præsidem) trigintaocto comprehensos in suis priuatis ædi-
bus confestim vinciri iussit: traductosque egregia pompa per medium forum senes, re-
ductis in tergũ manibus, ligatos partim loris, partim ferreis catenis, induxit in theatrum:
spectaculum miserabile, nec illi tempori aut loco debitum: statutoque coram inimicis
eorum sedentibus, ad maiorem ignominiam iussit nudatos flagellari, tamquam sceleſtos D
& nocentissimos; vt conscissi verberibus, aliquot mox vt inde sunt elati, exhalarint ani-
mam; reliqui desperata salute, cùm diuturno morbo conflictati sint. Quod facinus etsi
alibi deprehensum est, nihilominus hic quoque declarabitur. Ex dicto senatu tres, Eu-
odius, Tryphon, Andron, bonis spoliati fuerant, direptis eorum ædibus vno impe-
tu: nec id latuit Præsidem; didicerat enim, accitis nostris magistratibus, quasi acturus
de concordia; & tamen quamuis sciret spoliatos fuisse, verberabat in conspectu eo-
rum qui spoliarant: vt alteris calamitatem geminaret, addito ad paupertatem cruciatu
corporis; alteri duplicem voluptatem caperent, ex concessis sibi alienis opibus, & ini-
micorum ignominia.

VIII. FLAGRORVM DIFFERENTIA.

Dicam paruum quiddam, quod an inter tanta mala dicendum sit, dubito; sed
quamuis paruum, non paruam tamen indicat malitiam. Est in illa vrbe flagrorum E
differentia, pro eorum conditione qui cæduntur: aliter enim Aegyptij flagellantur
ab alijs: Alexandrini verò virgis cæduntur ab Alexandrinis lictoribus, quos vocant
Spatephoros: hunc morem & in nostris hominibus seruarunt superiores Præsides, &
ipse quoque Flaccus primis sui magistratus temporibus. Est certè non paruum quod-
dam solatium & in cruciatu remissionis nonnihil, quando res ita vt sunt sinuntur, nec
augetur malitiosè molestia. Sed cùm accedit odium, nihil æquitati relinquitur. An non
fuit iniquissimum, cùm de plebe Alexandrina Iudæi liberalibus & ciuilibus flagris puni-
rentur, si quando viderentur commeriti; magistratus senatorosque honoratos vel ipsis
appellationibus hac parte inferiores haberi suis subditis, & ex æquo cum Aegyptiorum
obscurissimis maximorum flagitiorum pœnam luentibus corpore?] Prosequitur deinde
eadem, sic dicens:

Omitto

A Omitto dicere, quòd etiam si peccassent grauissimè, debuerat habere temporis ra- IX.
tionem atque reuerentiam, & differre mulctationem in aliud. Nam bonis Præsidibus, & IVDAEI DIEBVS FESTIS CRVCIFIXI.
rectè non insolenter administrantibus Rempublicam, mos est, in neminem damnatum
animaduertere, donec solemnes celebritates, natalitiaque Augustorum festa prætereant.
At ille per hos ipsos dies iniustis pœnis affligebat homines innoxios: An non poterat
postea, si voluisset, easdem ab illis exigere? Sed properabat, vrgebatque negotium, vt tur-
bis aduersariorum gratificaretur, ratus eo modo se impetraturum eorum fauorem ad
exequenda consilia quæ agitabat animo. Atqui noui, quosdam iam crucifixos, instante
tali festo, de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis redditos; quandoqui-
dem decebat vel ad mortuos redire aliquem fructum ex Imperatoris natalibus, simul-
que celebritati suum sacrum honorem seruari. At iste non mortuos deponi de cruci-
B bus, sed viuos crucifigi iubebat: quibus ipsum tempus non quidem absolutionem, bre-
uem tamen dabat veniam, & pœnæ procrastinationem: nihilominus antè flagellabantur
in medio theatro, & igne ferroque torquebantur, spectaculis distributis in hunc mo-
dum: Manè vsque ad horam tertiam quartámve Iudæi flagellabantur, suspendebantur,
loris alligabantur, damnabantur, per mediam orchestram ducebantur ad supplicium: de-
inde post hæc tam præclara exempla edita inducebantur saltatores, mimi, tibicines, alia-
que ludicra scenicorum certaminum.] Qui iustè tibi queri videris, Philo, de cæsis ac cru-
cifixis Iudæis festis diebus: reuoca in memoriam quid ante annos sex actum sit Hieroso-
lymis ipso die Paschatis in Iesum Christum, quem, obnitente licet Pilato Præside, Iudæi
tui ea die crucifixerunt. En sanguis iustus exquiritur. Sed quæ hæc secuta sint, narrare
pergit his verbis:

C Quid multis? excogitata est secunda vastatio, vt militaris quoque multitudo in nos X.
armaretur per occasionem nouæ calumniæ, quasi Iudæi haberent arma in ædibus. Acci- MILITES IMMISSI IN DOMOS IVDAEORVM.
tus itaque à Præside Castus Centurionum fidissimus, iubetur assumpto à sua cohorte au-
dacissimo quoque, in domos eorum irrumpere, scrutari num quid armorum ibi lateat.
Properauit ille mandata exequi. At Iudæi non præmoniti, primùm obstupuerunt, vxori-
bus ac liberis eos complectentibus, effusis in lacrymas metu captiuitatis; hoc enim ma-
lum expectabant reliquum. Vt verò audierũt à quodam è scrutatoribus, Quò reposuistis
arma? respirarunt paululum, & intima quæque aperientes ostendebant, partim læti, par-
tim gementes: læti, quia coarguebantur calumniæ: solliciti primùm, quia tãtæ calumniæ
tam facilè contra eos vel fingerentur, vel crederentur: denique quia mulierculæ inclusæ,
numquam è conclaui egredi solitæ, & virgines præ pudore declinantes etiam aspectum
D familiarium, tunc non solùm ignotis, verùm etiam militari ferociæ spectabantur paui-
dæ. Nihilominus accurata facta scrutatione, non inueniebantur ista quæ solent esse in
armamentarijs, galeæ, loricæ, clypei, conti, gladij, neque balistæ, arcus, fundæ, sagit-
tæ, iacula, immo ne cultri quidem apti quotidianis culinæ vsibus. Vnde statim appa-
ruit victus simplicitas, nihil delicatum aut magno emptum in cibos admittentium, ex
qualibus ferè nascitur saturitas, & ex hac porrò petulantia malorum initium: quin &
Aegyptijs paulo antè arma dempta fuerant per Bassum quemdam à Flacco iussum id cu-
rare.] & inferiùs.

Totum id negotium dolus erat Flacci pertinaciter nobis infensi, & vulgum exaspe- XI.
rantis in nos, non parcendo vel mulieribus. Nam non solùm in foro, sed & in medio QVID INSVPER FLACCVS IN IVDAEOS.
theatro, tamquam captiuæ corripiebantur, & ob quamuis calumniam in scenam trahe-
E bantur non sine grauissimis contumelijs: deinde cognito eas esse alterius generis, dimit-
tebantur: multas quasi Iudæas comprehendebant, priusquam rem diligentiùs dispice-
rent. Quoties autem nostræ comperiebantur, ex spectatoribus facti tyranni & domini,
iubebant eis carnes suillas afferri: quas quotcumque metu tormentorum gustabant, sine
alia maiore vexatione dimittebantur: quæ verò sibi temperabant, tortoribus tradeban-
tur ad cruciatus maximos; quod fuit eximium argumentum earum innocentiæ.] hucusque
Philo de iniurijs per Flaccum illatis in Iudæos Alexandrinos: prosequitur isthæc
etiam in libro quem scripsit de legatione ad Caium, vbi de ignominia synagogis illata
pluribus agit. Sed quid his additum sit, audi.

Hoc item anno secundo Imp. (vt ex eodem auctore colligitur) post morte sublatum XII.
à Caio Tiberium Drusi filium, Tiberij Imp. nepotem, & ex testamento decretum col- CAIVS IMP. COLI VVLT DEVS.
legam Imperij; post occisum Macronem, cui acceptum ferebat Imperium, necatumque

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpontanea morte M. Silanum ſocerum; Caius diſruptis quibus ab impetu ſceleſtioris A
vitæ videbatur retineri habenis, eò flagitij atque inſaniæ peruenit, vt diuinos æmulatus
[a] Suet. in Caio, c. 22. [b] Dio lib. 59. [c] Plin. lib. de legat. ad Caiū. honores, deus ab omnibus coli voluerit, vt Suetonius[a], Dio[b], ac ceteri teſtantur; ſed
ſuſiùs Philo, qui & quanta paſſi ſint Iudæi id facere renuentes, pluribus ſcribit; & de ſta-
tuis illatis in ſynagogas Alexandriæ, agit his verbis[c]: Proſeuchas quotquot diruere in-
cenderéve non poterant, quòd accolerentur magna Iudæorum frequentia, alio modo
perdiderunt, vnà euerſis moribus & ritibus. Nam effigies Caij ſtatuerunt in omnibus,
in maxima verò ac celeberrima ſublimem quadrigis aheneis: idemque tam præpoſtero
ſtudio, vt cùm non carerent nouis quadrigis, veteres æruginoſas, auribus, caudis, pe-
dibuſque mutilatas è gymnaſio raperent, olim dicatas (vt fertur) Cleopatræ, quæ fue-
rat vltimæ huius nominis Reginæ proauia: qua in re quantum etimen ſit admiſſum, cui-
uis puto perſpicuum. Numquid enim decorum erat vel nouas dedicari quæ fuiſſent fe- B
minæ? numquid vel viriles vetuſtas adeò, aut qualeſcumque, alienas tamen, & iam antè
dicatas alteri? Et cùm iſtis talibus donariis non verebantur ne offenderent Imperatorem
iracundum, & omnes honores ſibi depoſcentem egregiè ſplendidos atque magnificos?
At illi ob hoc præclarè factum laudem ſperabant inſuper, maioremque gratiam, quòd
proſeuchas in noua phana verterent, augerentque conſecratorum Caio templorum nu-
merum, non tam in eius honorem, quàm vt odium ſuum exaturarent omniſariis noſtræ
nationis cladibus. Idque liquet argumentis certiſſimis: primò quia nullis Regum, quos
circiter decem in trecentis annis deinceps annumerant, vllam in proſeuchis dedicarunt
effigiem aut ſtatuam, quamuis hos ſui generis deos cenſerent, appellarentq; titulis.] hæc
& alia Philo pluribus, qui ea de re, vt tanta mala ab Ægyptiis in Iudæos illata auerterer,
publica Romam ad Caium eſt defunctus legatione, de qua agemus ſuo loco, anno ſcili- C
cet ſequenti.

XIII. Hæc quidem aduerſus Iudæos Alexandriæ geſta non latebant Caium: qui cùm ſic ab
Ægyptijs deliniretur, vt Deus appellaretur; ratus etiam illos quòd dicerent credere, cun-
cta auidè accipiebat. Quod cùm Ægytij cognouiſſent; quid per dies ſingulos contra Iu-
dæos gereretur, quotidianis actis tranſmiſſis, omnia illi ſignificare curarunt: quæ (vt ait
Philo) Caius libentiùs lectitabat, quàm vllum poema, vel hiſtoriam. His quippe officijs
Flaccus Ægypti Præfectus gratiam Caij promereri ſtudebat, quam olim temporibus Ti-
[d] Philo in Flaccum. FLACCI FINIS. berij Imp. vehementer demeruiſſet, quòd (vt idem teſtatur Philo[d]) vnus fuiſſet ex his
quorum inſidijs Caij mater delata perierat. Ceterùm iniuriæ memor Cæſar, hoc eodem
anno, autumni tempore, quo Iudei agunt ſcenopegiam, miſſo Baſſo Centurione Alexan-
driam, eumdem Flaccum in conuiuio diſcumbentem offenſum, ac captum, Romamque D
perductum, mulctatum bonis in Andrum inſulam relegauit: quem haud poſt multum
temporis, miſſis militibus, occidi præcepit.] hæc pluribus Philo, eodem quem in Flac-
cum ſcripſit libello.

XIV. IVDAEORVM VLTIO INCIPIT NVMQVAM DESITVRA. Quod ſpectat ad Iudæos; non caſu quidem eſt factum, vt permitteret Deus tam im-
manem beſtiam in eos ſæuire. Peccatum quippe illorum, quo Chriſtum Deum crucifi-
xerunt, ſcriptum (quod ait Propheta) ſtylo ferreo in vngue adamantino, in ipſos clamans
meritas expoſcebat pœnas. At ſunt hæc initia dolorum, & diuinæ vltionis in Iudæos
præludia; quæ in Aegypto hoc anno cœpta, in alijs orbis terrarum prouincijs, vbi Iudæi
agerent, in dies magis magisque aucta, atque eorum magno dolore propagata, ne ipſa
quidem immani atque aſperrima Hieroſolymorum exciſione finem acceperunt. Age-
mus ex inſtituto de his, ſequentibus annis, ſingula recenſentes quæ ad eam rem ſpectare E
videbuntur. Nunc ad Agrippam Regem reuertamur, quem Alexandriam appellentem,
conſilio Flacci Præſidis (vt dictum eſt) Alexandrini magno excepere ludibrio. Huic A-
[e] Philo in Flac. lexandria diſcedenti, Iudæi[e] qui ibi erant, dederunt ad Caium libellum ſupplicem de his
quæ ab Alexandrinis patiebantur.

XV. HERODES IN AGRIPPAM QVID MOLITVR. [f] Ioſeph. de bell. Iud. lib. 2. c. 8. in fin. [g] Ioſeph. antiq. lib. 18. c. 9. Cùm autem[f] veniſſet in regnum Agrippa, Herodis Tetrarchæ cupiditates per in-
uidiam ſuſcitauit. Irritabat autem eum maximè in ſpem regni Herodias vxor, expro-
brans ei ſocordiam, & dicens, quia per hoc quòd noluerat ad Cæſarem nauigare, ca-
reret poteſtate maiore: nam cùm Agrippam ex priuato Regem feciſſet, quomodo du-
bitaret illum ex Tetrarcha eodem honore donare? His adductus Herodes, venit ad Ca-
ium. Agrippa verò (inquit Ioſephus[g]) cognita eorum mente ac apparatu, ipſe quo-
que ſe accinxit ad reſiſtendum: & quàm primùm eos è portu ſoluiſſe didicit, ipſe etiam
Romam

A Romam miſit Fortunatum ſuum libertum ad Imperatorem cum muneribus & litte-
ris ſcriptis contra Herodem: ſimulque mandauit, vt per occaſionem ampliùs cum Prin-
cipe ſuper hoc negotio diſſereret. Qui ſubſecutus Herodem, & ſecunda nauigatione vſus,
tantummodo à tergo relictus eſt, quòd tum primùm illo ad Cæſarem admiſſo ſuperue-
nit, litteraſque reddidit: vterque enim Puteolos appulit; & Caius tum fortè apud Baias
repertus eſt. Itaque Caius ſimul ac ab Herode ſalutatus eſt (priorem enim eum admiſe-
rat) ſimul Agrippæ perlegit litteras accuſantes Herodem, quòd priùs cum Seiano
conſpiraſſet in Tiberium, & nunc iterum Artabano Partho faueret contra Caij no-
uum imperium. Argumento erat ipſius Tetrarchæ apparatus, qui in armamenta-
riis ſuis haberet tantum armorum, quantum inſtruendis virorum ſeptuaginta millibus
ſufficeret.

B Qua re Cæſar commotus, percontatus eſt Herodem, vera ne eſſent quæ nunciaren- XVI. HERODES PRIVATVS ET RELEGATVS.
tur de armorum numero. Quo annuente (neque enim vera negare poterat) ſatis ap-
probatam putans defectionem, ademptam illi tetrarchiam ad Agrippæ regnum adiecit,
pecuniam quoque eius donans Agrippæ indici: Herodem verò perpetuo damnauit
exilio apud Lugdunum vrbem Galliæ. Cognito deinde ſororem Agrippæ eſſe Hero-
diadem, pecuniam ei propriam conceſſit: & ratus non libenter fore marito calamitatis
ſociam, in Agrippæ gratiam ſe illi parſurum promiſit. Ad hæc illa: Tu quidem Impe-
rator, vt tua maieſtate dignum eſt, loqueris: ſed mihi coniugalis amor impedimento
eſt, quò minùs fruar hac indulgentia: non enim æquum cenſeo, vt cui ſecundæ fortunæ
fui ſocia, eum nunc in aduerſa deſeram. At ille indignè ferens tam excelſum animum
in femina, ipſam quoque cum Herode expulit, & bona eius Agrippæ largitus eſt. At-
C que hæc fuit vindicta, quam Deus intulit tum Herodiadi, fratris ſucceſſus indignè feren-
ti, tum Herodi ad obſequendum vaniloquentiæ vxoris nimis facili.] hæc omnia Ioſe-
phus: qui parùm ſibi conſtans, alibi [a] his diuerſa narrat: nimirum Agrippam ſecu- [a] Ioſeph. de bel. Iud. lib. 2. c. 8. in fine.
tum eſſe Herodem Romam ad Caium; itemque Herodem vnà cum vxore fugiſſe in
Hiſpaniam; hunc ſecutus Hegeſippus[b], addit, Herodem mærore animi conſumptum [b] Hegeſipp. de excid. Hieroſol. lib. 2. c. 5.
interiiſſe. Porrò huius diuinæ planè in Herodem & Herodiadem vltionis cauſam
ſi quis altiùs petat, non in Agrippæ felicitatis inuidentiam eam reijciet; ſed
tum ob Ioannem Baptiſtam immaniter occiſum, tum etiam ob Chriſtum ab eo ſpretum
ac malè habitum, hæc ipſos paſſos eſſe, neminem puto non intelligere. Quod verò per-
tinet ad Agrippæ Regis Romam aduentum; ſequenti anno potiùs contigiſſe, ex [c] Philone [c] Philo de leg. ad Caium.
colligitur.

XVII. D Eodem quoque anno (quantum intelligitur ex Lucæ [d] Actis) accidit, vt Petrus [d] Act. 9.
Apoſtolus iam biennio inſtitutas (vt dictum eſt) Eccleſias viſitans, venerit ad Chri-
ſtianos, qui Lyddæ collecti erant. eſt Lydda[e] ciuitas ad littus maris mediterranei ſi- [e] Hier. de locis Hebraicis, & epiſt. 77.
ta, quæ ipſo exordio belli Iudaici à Ceſtio[f] eſt incenſa; reſtaurata denique, appellata PETRVS QVID LYDDAE. [f] Ioſeph. de bel. Iud. lib. 2. c. 23
eſt Dioſpolis. De ea verò, quam illic Petrus egit tum temporis, curatione paralytici, [g] Act. 9.
Lucas[g] hæc narrat: Inuenit autem ibi hominem quemdam nomine Aeneam, ab annis
octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Aenea ſanet te Do-
minus Ieſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibi. Et continuò ſurrexit. & viderunt eum om-
nes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conuerſi ſunt ad Dominum.] Non eſt au-
tem Sarona nomen oppidi, ſed regionis Cæſareæ Palæſtinæ vſque ad oppidum Ioppen
pertingentis: Campeſtris enim, Saronas interpretatur, locus paſcendis gregibus aptus:
E qui (inquit S. Hieronymus[h]) iuxta ſoli qualitatem, Petro prædicante, fidei continuò fru- [h] Hier. de locis Hebraicis.
ctus germinauit.

XVIII. DE TABITHA AD VITAM REVOCATA. Mortua interim Ioppe Tabitha ſanctiſſima femina Chriſtiana: Cùm (inquit Lu- [i] Act. 9.
cas[i]) prope eſſet Lydda ad Ioppen, diſcipuli audientes quia Petrus eſſet in ea, miſerunt
duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire vſque ad nos. Exurgens autem Pe-
trus venit cum illis. Et cùm aduenſſet, duxerunt illum in cœnaculum (*illic enim Tabi-
tha mortua poſita erat*) & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes
ei tunicas, & veſtes, quas faciebat illis Dorcas (*quod eſt idem quod Tabitha.*) Eiectis
autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit: & conuerſus ad corpus, dixit: Ta-
bitha ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro, reſedit. Dans autem illi ma-
num, erexit eam. Et cum vocaſſet ſanctos, & viduas, aſſignauit eam viuam. Notũ autem
factũ eſt per vniuerſam Ioppen; & crediderunt multi in Domino. Factum eſt autẽ vt dies
multos

Universidad de Deusto
Biblioteca

multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quemdam coriarium.]hęc Lucas: cuius cùm (vt vidimus) sit vsitata locutio, vt cùm multos dies dicit, longioris temporis moram significet; ea de causa, quæ subdit inferiùs de Cornelio Centurione, in sequentem potiùs annum reijcienda putamus. A

IESV CHRISTI ANNVS 41.

CAII IMP. ANNVS 3.

I. ANnus Christi quadragesimus primus, qui sequitur ordine temporis, à Dione consignatur Consulatu Caij Augusti iterum & L. Apronij Cæsiani. Sed antequam ad rerum gestarum huius anni narrationem veniamus; pauca hic de ordine Consulum horum temporum dicturi sumus. Nescimus quo consilio, Fastos Consulares [a] alij inuertentes, ponant anno superiori horum Consulatum, & Consules eius anni in hunc reijciant. Certè quem in his sequamur, præter Dionem, auctorem vel antiquiorem vel fideliorem inuenimus neminem. Quòd si Suetonius, non semel tantùm Caium gessisse Consulatum, sed & quater, dicat his verbis [b]: Consulatus quatuor gessit, primum ex Kalendis Ianuarij per duos menses, secundum ex Kalendis Ianuarij per triginta dies, tertium vsque in Idus Ianuarij, quartum vsque ad septimum Idus eiusdem] singulis planè sui Imperij annis ipsum Consulem ordinarium esse creatum significans: non ab eo discrepat Dio, qui & ipse testatur anno septingentesimo nonagesimo ab Vrbe condita, post Consulatum Proculi & Nigrini, ipsum deinceps quotannis Consulatum gessisse. Eo verò anno, quo Imperium adijt, cùm ijdem Proculus & Nigrinus Consules creati inuenirentur, post sex menses ipse cum Claudio patruo inijt Consulatum: sed non ponitur is Consulatus in Fastis, quòd suffectus potiùs quàm Consul ordinarius haberetur. Cæterùm non omnes illi anni quatuor Caij Consulatu notantur ab eòdem Dione & alijs, sed duo vltimi à suffectis Coss. Vnde autem id acciderit, non inuenimus: cùm præsertim eiusdem Dionis [c] auctoritate constet, ordinarios Consules qui ab anni exordio cœperint, solitos semper dare nomen anno, etiam si paucis diebus eo munere functi, cæteris postea suffectis cesserint: consteréque testimonio Taciti [d], quantumuis criminosorum Consulum & Reipublicæ rebellium nomina è Fastis expungi haud solita. Sed missis his; quæ de rebus gestis hoc anno reperiuntur, agamus. B

[a] Pannin. in Fastis. CONSVLATVS CAII.

[b] Suet. in Caio c. 17.

[c] Dio lib. 59.

[d] Tacit. lib. 3. Annal. cum agit de Pisone.

II. DE CORNELIO CENTVRIONE. Hoc igitur anno, ijsdemque Coss. Petrus monitu diuino, primus omnium, Gentilem hominem Cornelium Centurionem baptizans, cæteris Gentibus aditum ad Ecclesiam reserauit. Quo autem ordine hæc facta sint, Lucas, vt rem maximi ponderis, diligentiori studio scriptis mandauit; atque quisnam fuerit iste, qui primus omnium ex Gentibus sacro meruit initiari baptismate, egregiè aperit. Cornelium quippe ait nomine nuncupatum, professione militem, munere Centurionem cohortis Italicæ. Nec dubium eius nat

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuor submittebatur initijs, quodque tertiò factum sit, significetur. A

VII. ECCLESIAE TYPVS.

Licet non interpretis, sed historici fungamur munere: tamen quia res sunt huiusmodi, quæ ad Gentium spectant conuersionem, & collectionem Ecclesiæ, cuius gratia scribendorum Annalium ratio est potissimùm instituta: quid de ea re Patres scripserint, hic intexere, vtile duximus. Per linteum quippe, quod tinea nõ corrumpitur, & nitore splendet, Ecclesiam significari non habentem maculam, neque rugam, Ambrosius [a], Augustinus [b], ac cæteri denique Patres sunt interpretati. & vt omittamus singulorum citare sententias, satis sit adducere sancti Augustini verba: Fortassis (inquit ille) quæratur etiam quare linteum erat, in quo erant illa animalia? Non vtique sine causa. Neuimus enim quòd linteum tinea non consumit, quæ vestes alias corrumpit. Excludat vnusquisque de corde suo corruptiones malarum concupiscentiarum, atque ita incorruptibiliter firmetur in fide, vt prauis cogitationibus tamquam tineis non penetretur, si vult sacramentum illius lintei pertinere, quo figuratur Ecclesia. Quare ter de cælo submissum est? quia ipsæ omnes Gentes, quæ pertinent ad quatuor partes orbis terræ, qua disseminatur Ecclesia, quam significabant quatuor lineæ quibus vas illud connectebatur, in nomine Trinitatis baptizantur; in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti credentes innouantur; vt pertineant ad societatem communionemque sanctorum, &c.] eadem quoq; Cyrillus Alexandrinus [c], Gregorius [d], & alij. B

[a] Ambr. ser. in Natal. Apost. 2. [b] August. de diuers. ser. 26. [c] Cyrill. in Leuit. lib. 7. [d] Greg. Moral. lib. 33 c. 16.

VIII. GENTILES PER BESTIAS SIGNIFICATI. [e] Leuit. 20.

Immundæ autem & feræ bestiæ, erant Gentes omnes Deum verum ignorãtes, vt quæ turpibus ferisque imbutæ moribus, nec mansuescere, nec piè rectèque viuere nouerant: idque Dominus, cùm præceptum dedit de non vescendis immundis, planè per ea Gentes significans, sic docuit dicens [e]: Separate ergo & vos iumentum mundum ab immundo, & auem mundam ab immunda: ne polluatis animas vestras in pecore, & auibus, & cunctis quæ mouentur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta. Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, & separaui vos à cæteris populis, vt essetis mei.] Sic igitur quòd separasset eos à Gentibus, ab immundis præcipiens animalibus abstinere, per ea Gentes significatas esse monstrauit. Has Petrus piscator, idemque venator, verbi cassibus prehendere, easque sic iubetur occidere, vt melioris vitæ viuificaret vsura. hæcque metro canens Arator diaconus, in fine ait: C

Non decrit tua fama locis. Petrus omnia prendens
Bethsaida satus vrbe fuit: quæ nomine Hebræo
Venatorum est dicta domus. Quàm verus ab illa
Ecclesiæ venator adest, qui cuncta peragrans,
Cinxit, & ad fidei collegit retia Gentes.] Prædictum enim fuerat ab Hieremia [f] non solùm de piscatione, sed & de venatione Apostolorum. Sed iam, quod est reliquum historiæ, prosequamur. D

[f] Hier. 16.

IX. CORNELIVS CVM SVIS BAPTIZATVR. [g] Metaph. 13. Septemb. [h] Martyr. Ro. 2. Februarij. [i] Clem. const. lib 7 c. 46. [k] Orat. de Apost. apud Metaph. die 29. Iunij.

Susceptа à Cornelio missa legatione, Petrus diuino monitu cum illis Cæsaream petijt, Cornelium conuenit, & quæ ille de sua salute acceperat diuina responsa cognouit. Cumque tum ipsum, tum cæteros qui aderant, Euangelica imbueret disciplina: Adhuc loquente Petro (ait Lucas) cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione Fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogauerunt eum vt maneret apud eos aliquot diebus.] hæc Lucas. Quæ autem post hæc facta sunt à Cornelio, Metaphrastes [g] describit: quæ cùm antiquiori careant auctore, ac proinde fide vacillent, libentiùs prætermittimus. Porrò factum fuisse, sed post Zacchæum, Cornelium Episcopum Cæsareensem, Romanum Martyrologium [h] testatur: quod & apud Clementem [i] legitur; licet sine auctore [k] alibi feratur creatus Episcopus Ilij. E

X. DOMVS CORNELII. [l] Hieron. epist. 27.

Cæterùm Cornelij domum in ecclesiam Christi fuisse conuersam, & adhuc Hieronymi tempore extitisse, ipsemet S. Hieronymus [l], S. Paulæ nauigationem ac iter relegens, tradit, dum ait ipsam Cæsareæ inuisisse domum Cornelij, iam Christi factam ecclesiam. Verùm enimuero quod spectat ad res Petri Cæsareæ gestas: multa alia sunt in apocryphis Recognitionum libris, nomine Clementis insignitis; quæ vt mendacijs conserta, indigna sanè existimamus, quæ vnà cum his, quæ vera certaque ac in omnibus denique

A denique habentur explorata, iungantur. Quantumlibet enim Clemens Romanus res ab eodem Petro gestas scripsisset, eas tamen ab Ebionæis hæreticis fuisse depravatas, auctor est Epiphanius, qui ait de illis [a]: Vtuntur autem & alijs libris, nimirum Circuitionibus Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, velut ipse Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis Encyclicis, quæ in sanctis Ecclesijs leguntur.] hæc Epiphanius. Testatur id ipsum Ruffinus [b], qui existimauit eos esse etiam depravatos ab Arianis, seu Eunomianis. Quamobrem meritò liber ille à Patribus tam Græcis quàm Latinis inuenitur esse proscriptus, ab [c] Epiphanio; Athanasio [d], Philastrio [e], Gelasio [f], & alijs. Cæterùm eosdem esse libros Recognitionum Clementis, cum his quos ab alijs Circuitus seu Periodos appellatos esse constat, nulla est dubitatio.

[a] Epiph. hæres 30. [b] Ruffin. in Apolog. pro Orig. Hier. in Apolo. aduer. Ruffin. [c] Epiph. hæres 30. [d] Athanas. in Synopsi. [e] Philastr. de hæres. [f] Gelas. in Concil. Rom.

B Quæ autem post hæc Cæsarææ ab Apostolo Petro facta, Hierosolymis, cùm illuc idem Petrus est reuersus, contigerint, Lucas [g] sic scribit: Audierunt autem Apostoli, & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & Gentes receperunt verbum Dei. Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum qui erant ex circumcisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?] Quisnam fuit horum omnium inuentor & instigator? nullus quidem Apostolorum, sed qui post Simonem primus omnium fuit hæresiarcha Cherinthus. Id sanè Epiphanius [h] testatur his verbis: Hic quidem vnus ex his fuit qui restiterunt sancto Petro, quando venit ad sanctum Cornelium, quando accersiuit ipsum dignus factus visione Angeli, & Petrus dubitauit, & vidit visionem lintei, & quæ in ipso erant, & audiuit à Domino, vt nihil inquinatum & immundum diceret. Hic igitur, vbi Petrus reuersus C est in Hierusalem, multitudinem circumcisorum commouit, dixitque quòd ingressus esset ad viros præputium habentes. Fecit autem hæc Cherinthus, priusquam in Asia prædicaret prædicationem suam, & in profundius perditionis suæ barathrum incideret. Nam cùm ipse circumcisus esset, aduersandi videlicet gratia contra Fideles in præputio, per circumcisionem venabatur prætextum & occasionem. Cùm autem Dominus semper curam hominum habuerit, & claritatem veritatis in filijs veritatis muniuerit, & sancto Petro Apostolo dederit, vt & ipsum & socios redarguerit; manifesta facta est Cherinthi amentia. Dixit enim sanctus Petrus: Ego eram in ciuitate Ioppe, &c.] Recitat dicta à Petro tunc Hierosolymis repetita: ac demum post hæc: Verùm, inquit, hæc tunc quidem tractata sunt & commota à prædicto pseudoapostolo Cherintho; quemadmodum etiam aliàs tum ipse, tum socij ipsius excitauerunt in ipsis Hierosolymis, quando D Paulus redijt cum Tito, & hic dixit quòd viros præputium habentes secum duxisset.] hæc Epiphanius.

[g] Act. 11. [h] Epiph. hæres 28.

XI. DE GENTIVM ACCEPTATIONE MOTA QVÆSTIO.

XII. PETRI MODESTIA. [i] Greg. lib. 9. Epist. 39.

Cæterùm admiranda planè visa est omnibus Petri modestia: qui cùm potestate sibi tradita, vnico tantùm verbo omnes illas potuisset dirimere controuersias, illa in præsentiarum omissa, perinde ac si ex æquo cum socijs causa agenda esset, nonnisi ratione eorum obiectioni satisfaciendum putauit. Hęc namque considerans & admirans S. Gregorius, scribens ad Theotistam Patriciam [i] post multa de prærogatiuis Petro concessis enarrata, hæc addit: Et tamen idem Apostolorum primus tanta donorum gratia repletus, non ex potestate, sed ratione respondit, causam per ordinem exposuit.] & inferius: Si enim cùm à Fidelibus culparetur, auctoritatem quam in sancta Ecclesia acceperat, attendisset: respondere poterat, vt pastorem suum oues, quæ ei commissæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed si in querela Fidelium aliquid de sua potestate diceret, profectò doE ctor mansuetudinis non fuisset.] hæc Gregorius. Cùm igitur Petrus cunctarum à se gestarum rerum rationem exactam petentibus reddidisset: Qui aderant (inquit Lucas) his auditis tacuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.]

XIII. APERTVM OSTIVM GENTIBVS. [k] Act. 11.

Ex hoc namque tempore ostio fidei iam Gentibus reserato, non Petrus tantùm, & Apostoli cæteri, sed ex discipulis complures, qui hactenus non nonnisi Iudæis prædicauerant Euangelium ex tunc cùm occiso Stephano dispersi fuerant, Gentibus etiam Christum annunciare cœperunt, vt idem Lucas [k] subdit his verbis: Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulauerunt vsque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprij, & Cyrenæi, qui cùm introissent Antiochiam, loquebantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

bantur & ad Græcos, annunciantes Dominum Iesum. Et erat manus Domini cum eis: A multusque numerus credentium conuersus est ad Dominum.] hæc Lucas: quæ autem post hæc narrare pergit, quoniam alio tempore facta sunt, opportuniùs suo loco inferiùs referemus. cætera tamen, quæ hoc eodem anno facta esse noscuntur, hîc secundùm rationem Annalium describemus.

XIV. [a] Eusebius in Chron. [b] Irenæus lib 3 cap. 1. DE MATTHAEI EVANGELIO.

Hoc eodem anno, Olympiade ducentesima quarta, anno tertio, Matthæus Euangelista primus omnium (vt auctor est Eusebius [a]) Hebraico sermone Euangelium scripsit. Sed quod ad tempus spectat, his contradicere videtur Irenæus [b], cùm ait: Posteaquam surrexit Dominus noster à mortuis, & induti sunt Apostoli superueniente Spiritu sancto virtutem ex alto, de omnibus adimpleti sunt, & habuerunt perfectam agnitionem; exierunt in fines terræ, ea quæ à Deo nobis bona sunt, euangelizantes, & B cælestem pacem hominibus annunciantes, qui quidem & omnes pariter habentes Euangelium Dei. Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Euangelij, cùm Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Ecclesiam.] hæc Irenæus. Sed vtra horum auctorum sententia probetur verior, diligentiori studio perquiramus.

XV. IRENAEI SENTENTIA QVO MODO ACCIPIENDA.

Si igitur Irenæi verba eo sensu quis putet esse accipienda, vt nonnisi post Petri, ac demum Pauli Romam aduentum, Matthæum Euangelium scripsisse dicat; magna profectò inde sequerentur absurda: siquidem Paulus non ante tertium Neronis annum Romam accessit, anno scilicet Domini, secundum à nobis initam rationem, quinquagesimonono. Quòd si ex sententia Irenæi velimus, non ante dictum tempus à Matthæo scriptum esse Euangelium; illud in primis quod est in confesso apud omnes, negare opus esset, Matthæum primum omnium Euangelistarum scripsisse Eu- C angelicam historiam: siquidem non Marcus tantùm, sed & Lucas ante Matthæum Euangelium scriptis mandassent: quandoquidem (vt ex his quæ inferiùs suis locis dicentur, apparebit) ante aduentum Pauli Romam, vterque edidisse suum Euangelium reperitur. Sic igitur, si id Irenæo concedimus, affirmandum esset Matthæum non primum omnium, sed tertium ordine Euangelium scripsisse: quod non cæterorum omnium tantùm, sed & ipsius Irenæi repugnat sententiæ, dum & ipse, sicut alij omnes, Euangeliorum scriptores recensens, primo loco Matthæum numerat. Rursum & illud quod omnes æquè confirmant, irritum redderetur ac falsum, nimirum Matthæum, antequam Apostoli in diuersas Orbis prouincias proficiscerentur, Euangelium scriptis tradidisse: siquidem ante aduentum Pauli Romam, fuisse diuisos per Orbem terrarum Apostolos, nulla est dubitatio. Cæterùm, quod spectat ad D Irenæi sententiam: cùm dicat tunc à Matthæo Euangelium scriptum esse, cùm à Petro & Paulo Romana Ecclesia fundaretur: non sic accipienda esse putamus eius verba, vt nonnisi post Pauli Romam aduentum id factum esse voluerit significare; sed potiùs intellexisse, ipso initio fundationis Romanæ Ecclesiæ, à Matthæo Euangelium esse conscriptum, cùm scilicet Petrus Romam accessit, & tantæ molis erigendæ posuit fundamentum; quod factum est post quatuor annos, anno scilicet secundo Claudij Imp. Dominique quadragesimoquinto. Nec enim sic Irenæum de Paulo meminisse credimus, quasi non ante Pauli Romam aduentum Matthæus scripserit: sed communi potiùs tum ipsius, tum cæterorum Patrum vsu loquendi, cùm de Romanæ Ecclesiæ fundatione fit mentio, Paulum æquè ac Petrum nominasse: non quòd Paulus eodem quo Petrus tempore Romam venerit, ac simul cum Petro primum fundamentum iece- E rit; sed quòd desuper ædificauerit, ac denique eamdem Ecclesiam vnà cum Petro sanguine consecrauerit.

XVI. [c] Niceph. hist. lib 2. c. 45. RATIO MATTHAEI SCRIBENDI EVANGELIVM.

Diuersa ab his, de tempore Matthæi Euangelij, est Nicephori [c] assertio, sic dicentis: Primus Matthæus Hebræis salutifero verbo prædicato (quandoquidem aliò ad Gentes maturabat) sermone patrio Euangelium suum quintodecimo post Christi ascensionem anno scripsit; atque eos relinquens, absentiam suam scripto compensauit.] hæc ille. Sed erroris arguitur, dum putauit Apostolos non ante decimumquintum annum ab ascensione Domini ad Euangelij prædicationem per Orbem fuisse diuisos: quod planè falsum esse, suo loco demonstrabimus. Ad hæc, illud esse conscriptum antequam ad externas prouincias Euangelium prædicaturi proficiscerentur Apostoli, nulla esse potest dubitatio: nam Bartholomæum profecturum ad Indos, Matthæi Euangelium descriptum

A scriptum secum detulisse, illisque reliquisse, testantur Eusebius [a] atque [b] Hieronymus. Eamdem enim Matthæum inisse rationem scribendi Euãgelium, vt profecturus ad Gentes, eisdem quos prædicatione Euangelica imbuisset, scriptum à se Euangelium relinqueret, Eusebius [c] tradit his verbis: Matthæus cùm iam antea Hebræis verbum Dei prædicasset, simulac in animo habuit ad Gentes proficisci, Euangelium suum patrio sermone conscripsit: & quod illis, à quibus decessit, deesse, dum præsens apud eos esset, videbatur, illud sedulitate & labore scribendi omnibus suis quasi numeris expleuit.] hæc Eusebius. Porrò non in ipso procinctu profectionis Matthæus Euangelium scripsisse putandus est, sed cùm primùm reserato diuinitus Gentibus aditu ad Ecclesiam (quod hoc anno factum esse diximus) de profectione ad Gentes consilium inierunt atque sermonem habuerunt Apostoli. Sic igitur, de tempore quo scriptum est Matthæi Euangelium, Eusebio potiùs B quàm cæteris assentimur.

[a] Eusseb. histor. lib. 3. c. 10. [b] Hier. de script. Eccles. in Pantæn. c. 36. [c] Eusseb. hist. lib. 3. c. 28.

XVII. [d] Chrys. hom. 1 in Matth. [e] Epiph. hæres. 51. IVDAEIS EXIGENTIBVS MATTHAEVS EVANGELIVM SCRIPSIT.

Tantum verò opus aggressum esse Matthæum, Iudæis, qui crediderant, exposcentibus, tradit Ioannes Chrysostomus [d]; verùm & id iniungentibus ei Apostolis, Epiphanius [e] testatur his verbis: Matthæus enim primus incepit Euangelium annunciare: huic enim commissum erat ac impositum, vt Euangelium prædicaret ab initio.] & paulo pòst: Hic itaque Matthæus Euangelium suscipere dignus iudicatur: & iustissimum hoc erat. Oportebat enim à multis peccatis conuersum, & à telonio digressum, in exemplum nobis futurorum saluari ab eo, qui ob salutem generis humani venit, ac dixit, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: & ex telonio educto, atque ab iniquitate conuerso, salutis prædicationem exhiberi, quo ab ipso discerent homines aduentum benignitatis.] hæc Epiphanius. Athanasius [f] de eodem sic meminit: Euange- C lium secundùm Matthæum ab ipsa Hebraica dialecto conscriptum est, & editum Hierosolymis; & interpretante Iacobo fratre Domini secundùm carnem expositum est.] De eodem Tertullianus [g] magna cum laude meminit, sic dicens: Matthæus fidissimus Euangelij commentator & comes Domini, non aliam ob causam, quàm vt nos originis Christi carnis compores faceret, ita exorsus est: Liber generationis, &c.] Idque eo consilio factum est, vt qui ad Hebræos scriberet secundùm carnem Christum exspectantes, eum iam venisse, & ex Abraham stirpe & semine Dauid exortum in primis esse monstraret.

[f] Athanas. in Synop. [g] Tert. de carn. Christi, c. 22.

XVIII. EVAN. MATTHAEI EXSCRIPTVM AB APOSTOLIS.

Porrò quòd primum omnium Matthæi Euangelium esset editum, exscriptum illud fuisse ab Apostolis, non tantùm Bartholomæi, sed & Barnabæ suadent exempla: hic quidem quantumlibet vnà cum Paulo Apostolatum accepisset ad Gentes, se- D cum tamen tulisse Hebraicum Euangelium à Matthæo conscriptum, & apud se semper habuisse, atque vnà cum eo sepultum fuisse, certissimum est: refosso enim Barnabæ corpore anno quarto Zenonis Imperatoris, vnà cum eo illique inhærens inuentum fuisse Euangelium secundùm Matthæum Hebraicè conscriptum, historicorum illorum temporum vera assertione constare, suo loco dicemus. Cùm igitur Matthæi Euangelij plura exscripta essent exemplaria, Nazaræi illud etiam nacti sunt: erant enim complures, qui cùm ex Iudæis facti essent Christiani, & cum Euangelio Legem etiam esse seruandam contenderent, ab Ecclesia electi sunt: Cæterùm hi Euangelium Matthæi, quod semel acceperant, aliquandiu illibatum incorruptumque seruarunt; de his enim Epiphanius [h] sic scribit: Habent autem Matthæi Euangelium perfectissimum Hebraicè; apud ipsos enim hoc clarè, quemadmodum ab initio scriptum est, He- E braicis litteris adhuc seruatur.] Sanctus Hieronymus [i] istud ipsum in Latinum sermonem se transtulisse testatur: sic enim in primis, cùm agit de Matthæi Euangelio, scribit: Porrò ipsum Hebraicum habetur vsque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè confecit: mihi quoque à Nazaræis, qui in Beroëa vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quòd vbicumque Euangelista, siue persona sua, siue Domini Saluatoris, veteris Scripturæ testimonijs vtitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam.] idem alibi: In Euangelio quo vtuntur Nazaræi, quod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, quod vocatur à plerisque Matthæi authenticum, homo iste, &c.]

[h] Epiph. hæres. 29. [i] Hier. de script. Eccl. in Matt. & commen. in Matt. c. 12.

XIX. [k] Epiph. hæres. 30.

Quod ad Ebionæos spectat: etsi Matthæi vterentur Euangelio; depranatum illud ab eis fuisse, insuper & mutilatum, Epiphanius [k] docet: nec hoc tantùm Nazaræi, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Epip. ibid. in fertis. [b] Beda in Luc. c.1. A QVIBVS MATTHAEI EVANGELIVM CORRVPTVM.

Ebionæi [a], sed Cherinthus & Carpocras Matthæi Euangelium descripserunt: sed eo planè abusi, è genealogia Saluatoris à Matthæo contexta sic Christi humanitatem tantummodo didicerunt, vt diuinitatem negarent. Quòd verò Beda [b] Euangelium Matthæi, quo Nazaræi vtebantur, non esse adnumerandum inter apocrypha existimauit; (fortasse quòd in decreto Gelasij nulla de eo, sicut de cæteris, habeatur mentio) haud facilè assentimur: nam cùm Hieronymi testimonio in plerisque locis ab eo citatis appareat nonnulla in eo diuersa ferri ab his quæ reperiuntur in Matthæi Euangelio quo Ecclesia vtitur; periculosum esse putamus, id in aliam quàm in apocryphorum classem referre, cùm nonnisi vna possit veritas esse. Atque hactenus de Matthæi Euangelio.

XX.

[c] Ado in Chro.

Sub hac eadem Olympiade ducentesima quarta, anno tertio, Pilatum olim Iudææ Procuratorem miseranda morte interijsse, Eusebius scribit his verbis: Pontius Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interfecit, vt scribunt Romani historici.] hæc Eusebius: affirmat id ipsum Cassiodorus in Chronico. Viennæ autem in Gallijs id contigisse cùm multi referant, Ado [c] eiusdem ciuitatis Episcopus in hunc modum rem scribit: Pilatus, qui sententiam damnationis in Christum dixerat, & ipse perpetuo exilio Viennæ recluditur; tantisque ibi irrogante Caio languoribus coarctatus est, vt sua se transuerberans manu, multorum malorum compendium mortis celeritate quæsierit.] sunt hæc verba Orosij [d], licet ipse de Vienna nihil. Quòd verò recentiorum [e] Græcorum aliqui dicant Pilatum de nece Christi à Maria Magdalena Romæ iudicio postulatum, vt commentum refellimus. Cæterùm de eius interitu omnes æquè consentiunt, ipsum summa desperatione actum, sibi necem intulisse.

[d] Oros. lib. 7 c. 5 [e] Niceph. lib. 2 c. 10. Cedren. in comp. hist.

XXI.

[f] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 11. [g] Suet. in Caio c. 22. Dio li. 59 CAIVS VT DEVS VVLT COLI.

Hoc eodem anno (vt ex Iosepho colligitur [f]) amoto Vitellio à Syriæ præfectura, Petronius à Caio ad eam prouinciam administrandam subrogatur: cui ipse (cùm ab omnibus coli vt deus vellet, ac ne Ioui quidem cederet, quippe [g] qui de inferendo Iouis Olympij simulacro Romam, deque illius effigie in suam mutanda, consilium inijsset) in mandatis dedit vt suam statuam Hierosolymis in templo locaret: quæ tamen res à Petronio in annum sequentem dilata est, vt idem auctor testatur his verbis: Caius autem indignè ferens à solis Iudæis ita se despici, Legatum in Syriam mittit Petronium succesturum Vitellio, iubetque vt cum valido exercitu inuadat Iudæam: & si sponte id admittant, statuam in templo Dei collocaret: quòd si detrectent, bello deuictos imperata facere adigat. Is sumpta administratione rerum Syriæ, dedit operam, vt exequerentur mandata Cæsaris: contractisque quantum poterat auxilijs, cum duabus legionibus hibernauit apud Ptolemaidem, primo vere bellum illaturus: quod & Caio significauit per litteras. qui collaudata eius industria, hortatus est eum ad agendum gnaniter, & frangendam bello gentis contumaciam. hæc Iosephus. Sed vt quis fuerit iste Petronius intelligatur: sciendum est fuisse equestris ordinis, militia clarum, qui & sub Augusto (vt de eo testatur plutibus Strabo [h]) aduersus Aethiopes copias duxerat: cæterùm cum humili loco natum, ad equestrem peruenisse dignitatem, auctor est Valerius Maximus [i].

[h] Strab. lib. 17 [i] Valer. Max. lib. 4 c. 7.

XXII.

[k] Philo de leg. ad Caium. CONCITATVR CAIVS IN IVDAEOS

Iam verò quænam proxima causa indignationis Caij in Iudæos præcesserit, vt de colosso in templo erigendo consilium inierit, atque decreuerit: Philo [k], id Capitonis Quæstoris litteris adscribens, edocet: Is, inquit, in Iudæa præest exigendis tributis, infensus prouincialibus: pauper enim eò profectus, nunc illis fraudatis ditatus, & accusationem metuens, decreuit eos præuenire, & calumnijs veras criminationes auertere, casu quodam nactus occasionem. Iamniam vrbem Iudææ cum primis frequentem populo colunt promiscuè, Iudæi quidem pars maxima, nonnulla tamen etiam alienigenæ, qui malo fato subrepserunt è finitimis regionibus: & cùm sint inquilini, faciunt indigenis negotia, semper aliquid moliendo aduersus ritus Iudaicos. Hi cùm audirent ab aduenis quantopere Caius pro deo coli cupiat, & quàm infensus vniuersæ Iudæorum genti sit; rati se nactos occasionem struendis insidijs, ex tempore aram excitant è materia vilissima, luto formato in lateres, tantùm vt molesti essent ciuibus: sciebant enim non lasturos violari leges patrias, quod & secutum est. Conspicati enim & indignati regionis sacraræ ritus sacros sic aboleri, coorti eam sustulerunt de medio. Aduersarij verò mox Capitonem adiuerunt, qui fuit auctor totius huius tragœdiæ. Is lucrum sibi oblatum existimans, cuius iamdudum cupidus

CAPITONIS OPERA CAIVS IN IVDAEOS IMPELLITVR.

cupidus erat, scribit Caio, exaggerando rem, & amplificando.

His cognitis ille, vt opulentus & magnificus, iubet pro altari lateritio subuerso in Iamnia, poni colossum inauratum in ipso templo vrbis primariæ, consultoribus vsus optimis & sapientissimis, Helicone veteratore scurra nobili, & Apelle quodam tragœdo, qui priùs ætatis florem, vt fertur, venditauerat. tum verò fastiditus se in scenam contulerat. Scenici autem, quorum est negotium & studium vt theatris placeant, profligato pudore, probris & turpitudini sunt deditissimi: quibus artibus Apelles peruenit in consiliariorum ordinem: vt posset consulere Caius, alterum quomodo canendum, alterum quomodo ludendum salibus, omissa cura iustitiæ tuendæ, pacisque publicæ. Ita Helicon mancipium scorpioni simile Iudæos petebat veneno Aegyptiaco, Apelles verò Ascalonio, nam inde oriundus erat. Est autem Ascalonitis perpetua simultas cum finitimis Iudæis sacræ terræ incolis. Verùm illi bonorum consiliorum boni auctores paulo pòst impietatis suæ mercedem inuenerunt: alter à Caio vinctus ferreis compedibus propter alia crimina, tortusque in rota ex interuallo sæpiùs, sicut quidam morbi solent statis diebus recurrere: Helicon verò interfectus à Claudio Germanico Cæsare propter alias itidem culpas insani capitis. sed ista pòst acciderunt. Litteræ à Caio de statua dedicanda scriptæ sunt non temerè, sed quantum fieri potuit accuratissimè. In eis imperatum est Petronio Syriæ prouinciæ Præsidi, vt ripensis exercitus, contra irruptiones Orientalium Regum & nationum oppositi, dimidium ab Euphrate aduersus Iudæos duceret, vt prosequerentur statuam: non quò augustior dedicatio fieret, sed vt confestim periret si quis obsisteret.] & paulo pòst:

XXIII.

XXIV. PETRONIVS MATVRIVS AGIT.

Cæterùm Petronius, perlectis litteris, hærebat anceps consilij: quippe qui nec detrectare poterat præ meru, non ignarus illum ne moram quidem laturum æquo animo, nedum tergiuersationem. Nec rem aggredi putabat tutum ac facile. Sciebat enim Iudæos non vnam, sed mille, si fieri posset, mortes subituros citiùs quàm sustinerent vetitum aliquid facere. Omnes enim gentes libenter seruant ritus patrios, sed Iudæi præ cæteris. Cùm enim leges suas credant oraculis proditas, easque discant à pueritia, in animis circumferunt harum expressas imagines, & semper intuendo admirantur vt honestissimas: alienigenas quoque harum obseruatores amplectuntur pro suis ciuibus, osores autem earum ac vituperatores habent pro hostibus; & in tantum abhorrent à quauis re suis legibus vetita, vt omnibus fortunis felicitatibusque humanis ad præuaricationem adduci nequeant. Sed nihil religiosiùs quàm templum colunt, vel hoc argumento, quòd certissima mors proponitur vltra septum interius penetrantibus: nam intra exterius accipiunt vndecumque venientes suæ gentis homines. Hæc secum reputans Petronius, rem cunctanter aggrediebatur, ratus (vt erat) facinus audax: aduocatisque tamquam in animæ consistorium rationibus omnibus, scrutabatur singularum sententias: quas consentientes inueniebat, nihil in sacris nouandum: primùm quia sic ius naturæ pietatisque postulet: deinde propter imminens periculum, non solùm à Deo, verùm etiam à læsis irritatisque hominibus. Illud quoque cogitabat, quàm populosa esset hæc natio, non vt aliæ comprehensa vnius regionis spatio, sed totum penè Orbem passim incolens: diffusa est enim per continentes prouincias omnes atque insulas, adeò vt non multo pauciores sint indigenis. Tam multas hostium myriadas in se prouocare, an non periculosa videri poterat alea? ne fortè illis per omnes terras conspirantibus, & ad vim arcendam certatim in vnum confluentibus, bellum exoriretur insuperabile: absque eo quòd ipsam Iudæam innumera multitudo incoleret, viri tum corpore valentissimi, tum animo fortissimi; parati priùs generosam mortem oppetere, quàm deserere mores ac ritus patrios, quantumuis calumniatorum opinione barbaros, cùm re vera sint liberales ac nobiles.

XXV. RATIONES DIFFERENDI PRAECEPTA CAII.

Terrori etiam erant Transeuphratenses copiæ: nam Babylonem & multas alias satrapias à Iudæis teneri, non auribus solùm, sed & oculis compertum habebat: quòd singulis annis sacra pecunia missitaretur inde in templum primitiarum nomine, quamquam per vias difficiles & asperas, quæ tamen illis viæ regiæ viderentur, ad pietatem rectà properantibus.] hæc Philo; qui mox subdit: Meritò igitur timens, ne cognita hac noua dedicatione, subitò expeditionem susciperent, & hinc atque inde coorti, iunctis copijs, inclusos in medio clade ingenti afficerent; retardabatur talibus cogitationibus: sed in diuersum trahebatur contrarijs: Dominum hæc iubere

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuuenem, vtile iudicantem quicquid ipsi collibuerit: & semel decreta exequi contemnentem quamlibet noxia (vt qui præ superbia peruicaciaque transiliens hominis terminos, in deos se ipse referat) impendere sibi capitale periculum, siue imperata faceret, siue non. sed si pareat, cum bello, cuius euentus anceps sit: sin iussa detrectet, certissimam à Caio perniciem. Ad bellum proniores erant multi Romani adiutores in administratione rerum Syriacarum, quòd scirent in se primùm sæuiturum Principem, vt auctores inobedientiæ. Dabatur spatium deliberandi, dum pararetur statua: nam neque transmissa fuit ex Italia, Deo volente (opinor) & suos occulto fauore protegente ab iniuria: neque iussus est è tota Syria lectissimam sumere: alioqui præproperè, violatis legibus, exortus fuisset repentinus tumultus, priusquam experiri posset vtile consilium: nam subitanei casus ingruentes vim rationis hebetant. Itaque Petronius in propinquo iubet parari statuam; & accitis à Phœnicia peritissimis artificibus, præbet materiam, officina Sidone instituta.] hæc Philo de his quæ hoc anno hactenus sub silentio gesta Iudæos latebant. Cætera verò vt contigerunt, suo loco dicemus. Hæc enim de Iudæorum ærumnis ad Annales Ecclesiasticos pertinere quis dubitat? nam his Dei vindicta in Iudæos Cæsarem appellantes, & Christum negantes, Caij furore progredi armata, numine impellente, conspicitur.

IESV CHRISTI ANNVS 42. — CAII IMP. ANNVS 4.

1. ANno Christi quadragesimosecundo Caius solus tertiùm Consul Fastis Consularibus adscribitur; non quidem id data opera, vt qui collegam habere spreuisset; sed (vt testatur Dio[a]) quòd ei, qui designatus fuerat, mortuo, tam breui spatio in concione alius subrogari non potuerit. Cæterùm ab eodem auctore Pomponius secundus Consul eodem anno creatus nominatur: suffectus ne in locum Caij, qui Consulatum tenuit tantùm (vt Suetonius[b] tradit) vsque ad Idus Ianuarij, an ordinarius fuerit electus in locum demortui Consulis designati, non liquet.

[a] Dio hist. lib. 59.

[b] Suet. in Caio c. 17.

II. Hoc igitur anno, non antea (vt alij putant) Philo Iudæus vnà cum collegis à Iudæis Alexãdriæ agentibus legatus ad Caium Imperatorem mittitur: ab Alexandrinis verò alij aduersus eos sunt missi legati (inter quos Apion grammaticus, Iudæorum infensissimus hostis) ad eumdem Imperatorem. Rem gestam summatim sic Iosephus[c] complectitur: Cùm inter Iudæos & Græcos Alexandriam habitantes exorta esset seditio; terni ab vtraque parte delecti legati ad Caium missi sunt. Apion verò, Alexandrinorum legationis princeps, multa in Iudæos iactauit crimina, interque cætera, quòd Cæsarem non prosequerentur debitis honoribus: nam cùm quàm latè patet orbis Romanus, Caio extruantur templa & altaria, & pari honore colatur cum cæteris numinibus; solos istos turpe putare dedicare illi statuas, aut iurare per nomen Cæsaris. His acerbè inuecto Apione, multisque alijs quæ ad exasperandum Caium facerent; Philo è Iudæorum legatis prior, vir per omnia clarissimus, Alexandri Alabarchæ frater, & non imperitus philosophiæ, parabat causam suæ gentis agere. Sed repulsus est à Cæsare, iubente illum abire, & per iracundiam vix temperante ab iniuria. Quapropter electus conuitio; conuersus ad Iudæos assectatores: Nunc, inquit, oportet bono esse animo, quando Caius iratus est: nunc enim Deus contra illum aderit.] hæc Iosephus.

[c] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 10. DE LEGATIONE IVDAEORVM AD CAIVM.

III. Sed ipsum tamen errare certum est, dum ait ternos legatos ab vtraque parte missos; cùm ipse Philo, qui vnus ex legatis fuit, quinque à Iudæis esse missos testetur: qui & egregium commentarium de sua ad Caium legatione conscripsit; ex quo aliqua ad historiam spectantia decerpta hîc intexere, nec inutile nec iniucundum fore duximus. Cùm ergo venissent Romam, quid egerint post frustra tentatam gratiam Heliconis apud Imperatorem viri præcipui, sic scribit[d]: Plastra cuit offerri Caio libellum continentem summam calamitatum, & earum deprecationem: id erat fermè compendium supplicationis prolixioris, quam per Agrippam Regem paulo ante miseramus: nam is fortè fortuna venerat Alexãdriam, nauigaturus in Syriam in suum

[d] Philo lib. de leg. ad Caium.

in suum regnum, quod ab Imperatore acceperat. Sed ignorabamus etiam tum quàm falleremur. Ex quo enim primùm oram soluimus, putabamus nos inuenturos reddentem iura iudicem: at ille erat hostis implacabilis, alliciens, vt tum videbatur, vultu hilari, & appellationibus comibus. Exceptos enim nos primùm in Campo Martio, cùm è maternis hortis exiret, resalutauit, & dextera innuit se propitium; missoque ad nos Romulo, qui legationibus admittendis præerat, pollicitus est se cogniturum nostram causam per otium: ita vt tota corona circumstantium gratularetur nobis, tamquam voti compotibus, atque etiam nostrates quotquot ex aspectu de rebus iudicant. Ego verò, qui plus per ætatem & eruditionem sapere videor, suspecta habebam illa quæ exhilarabant alios. Sic enim cogitabam: Quid sibi vult, quòd cùm tot adsint legationes propemodum ex omnibus Orbis regionibus, ait se nos solos audituum? nec enim nescit nos esse Iudæos, contentos si æquaremur cæteris: cæterùm prærogatiuam sperare apud alienigenam iuuenem & liberæ potestatis dominum, non procul abfuerit ab insania: atque vtinam iudicem præstet partibus, non patronum illis, nobis aduersarium. Hęc reputans, trepidabam, inquietus noctu & interdiu. Ita mærentem me, gementemque (nec enim tutum erat interpellari Principem) alius casus inopinatus repentè perterruit, non parti Iudæorum, sed vniuersis periculum afferens.

QVID LEGATI ROMAE.

IV. Veneramus ex Vrbe Puteolos, Caium secuti: descenderat enim ad mare, morabaturque circa eum sinum, nunc hanc villam visendo, nunc aliam, quæ multæ ibi sunt & splendidæ. Nos verò de agenda nostra causa solicitos, quippe qui accersiri expectabamus continuò, accedit quidam suffusis trepidisque oculis obtuens & anhelus: cumque paululum seduxisset (adstabant enim quidam in proximo) Audistis ne, inquit, noui quippiam? Simulque conatus rem eloqui, fletu oborto impeditus est: deinde rursus exorsus narrare, iterum atque tertiò fuit ad eumdem modum inhibitus. Nos verò conspectu eius territi, obsecrabamus indicaret quamobrem venisset: non enim venisse propalam flendi gratia: quòd si quid esset dignum lacrymis, faceret nos earum participes, assuetos iam calamitatibus. Tandem ille, crebrò singultiens: Perijt nobis templum. Iubet Caius poni sibi colossum in adytis intimis, adscito in titulum Iouis cognomine. Nobis verò attonitis miraculo, & in vestigio præ stupore hærentibus (muti enim stabamus & enerues, defectis corporis viribus) superuenerunt alij doloris eiusdem nuncij: deinde omnes simul conclaue ingressi, & inclusi, deplorabamus fortunam priuatam atque publicam, suggerente dolore querimonias: nihil enim calamitosis loquacius. Tædebat enim, ac pœnitebat, quòd ad deprecandum iniurias, quas quotidie pateremur, medio hiemis traiecissemus vasta maria, ignari nobis imminere tempestatem in terris longè sæuiorem iactatione maritima.] hæc ille; qui dehinc quam percontati erant à nuncijs tanti mali causam, & de rebus gestis Iamniæ, deque litteris ad Petronium scriptis de statua in templo locanda (quod nos suo loco superiùs diximus) acceperunt, enarrat. At licet quod Iamniæ factum esset, cunctis innotescere potuisset; tamen quid Caius in Iudæos statuisset, hactenus latuisse videtur: Petronius enim, qui nonnisi transacta hieme consilium Caij detegere, eiusdemque iussionem aperire, scriptis ad Caium litteris (vt vidimus) statuerat; aduenientе iam statuto tempore, rem in hunc modum, vt ijdem nuncij retulerunt, & Philo descripsit, aggressus est:

DE STATVA IN TEMPLVM INFERENDA NVNCIVM.

V. Dum statua colossæa Sidone pararetur; honoratiores Iudæorum sacerdotes & magistratus euocat, indicaturus eis Caij mandata, simulque suasurus vt patienter ferant iussa domini, & cauerent mala imminentia: paratum enim esse robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorum regionem strages maximas: putabat enim si horum præmolliret animos, posse per eos moueri ad obsequium cæteram multitudinem. Sed valde sua opinione deceptus est: perculsi enim ad primam eius rei mentionem, tamquam in præsenti calamitate, obmutuere, quasi è fonte profundendo lacrymas, capillos barbasque vellendo cum lamentis huiusmodi: En quò nimis beati sumus nescendo peruenimus, vt quod nemo maiorum vmquam vidit, nos spectaremus: quibus tandem oculis? hos enim priùs abijciemus cum ærumnosa vita & miserabili, quàm tantum nefas inspiciamus, quod nec auditus, nec mens sustinet. Interea qui in sancta vrbe cæteraque regione famam huius conatus audierant, velut de communi sententia coorti, tesseram dante dolore publico, profecti sunt vno agmine, desertis oppidis, castellis, & ædibus; continuatoq; itinere venerunt in Phœniciam,

DE STATVA CAII LOCANDA IN TEMPLO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi tunc agebat Petronius. Id Petroniani quidem conspicati, cursim ei renunciarunt A
caueret sibi à turbis, infestum agmen existimantes: moxque nullis stipata satellitijs multitudo Iudæorum, ceu nubes, repentè superuenit, totam Phœnicen occupans; vt miraculo esset nescientibus gentis frequentiam. Ac primùm tantus clamor cum fletu planctuque sublatus est, vt hebetaret aures præsentium: nam & postquam desijt, durabat eius sonitus. Secutæ sunt compellationes ac preces, quales dictare solent calamitosa tempora. Erant autem distributi in sex ordines, seniorum, iuniorum, puerorum: rursum alia parte anuum, mulierum, virginum. Vbi verò Petronius in loco superiore conspectus est, vniuersi ordines velut ad vnum edictum humi procumbunt, supplices cum vlulatu quodam flebili: iussique surgere, & accedere propius, vix tandem surrexerunt, & conspersi multo puluere, defluentesque lacrymis accedebant, reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus. B

VI. QVID IVDAEI SVPPLICES AD PETRONIVM.

Tum Senatus (*ipsum scilicet Concilium septuagintaduorum seniorum, Synedrin appellatum*) stans sic locutus est: Inermes (vt vides) adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter: manus autem pro armis à natura datas retro fleximus otiosas; præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus, Vxores, & liberos, familiasque adduximus: supplices tibi, & per te Caio aduoluimur, domi relicto nemine, orantes vt aut omnes seruetis, aut omnes internecione deleatis. Sumus, Petroni, & natura pacis cupidi & studio, ad quam nos trahit cura alendorum liberorum ex nostris laboribus. Caio Imperium ade, to, primi ex tota Syria gratulati sumus, Vitellio, cuius successor es, tunc in nostra vrbe degente, qui super hac re litteras acceperat, & à nobis ad cæteras ciuitates fama lætum nuncium pertulit: primùm nostrum templum excepit pro Imperio Caij victimas; vt primùm aut etiam solùm priuaretur religione patria. Decedimus vrbi- C
bus, cedimus priuatis ædibus & possessionibus: supellectilem vel pretiosissimam vltrò vobis in prædam offerimus, eo animo, vt nos putemus non dare, sed accipere. Vnum pro his omnibus petimus, ne quid in templo nouetur, vtque seruetur tale, quale à maioribus nobis est traditum. Id si non impetramus, necandos nos præbemus, ne videamus viui quod est morte grauius. Audimus, pedestres equestresque aduersus nos parari copias, si ded cationem impediamus. Nemo ita insanit, vt seruus se opponat domino: libenter iugulabimur, cædant, mactent, frustatim concidant; sine certamine ac suo sanguine agant quicquid libet victoribus. Quid opus est exercitu? Nos ipsi egregij sacerdotes immolabimus victimas: adducemus ad templum mulieres, vxoricidæ; fratres sororesque fratricidæ; pueros puellasque innocẽtem ætatem, puericidæ (tragicis vocabulis vtendum est in tragicis calamitatibus.) Deinde in medio eorum stantes abluti D
cognato sanguine (nam talia lauacra ad inferos properantibus conueniunt) admiscebimus & proprium, nosmetipsos iugulando insuper. Morientium hoc mandatum erit vltimum: ne Deus quidem nos accuset, qui vtriusque rationem habuerimus, & Imperatori debitæ reuerentiæ, & sacrarum legum custodiæ. id fiet, si vitam haud viuendam contempserimus.

VII. Audiuimus priscam fabulam è Græca litteratura profectam, tantam vim fuisse Gorgonei capitis, vt hac visa, homines confestim verterentur in saxeos: id quamquam fabulosum videatur, negari tamen non potest simile quiddam magnos nec opinatos casus efficere. Ira domini mortem affert, aut quiddam morti proximum. Putas, Petroni, si (quod absit) aliqui nostrates viderent in templum deduci statuam, non in saxa mutatum iri, oculis stupentibus, & per singula membra sopito naturali motu corporis? Extremum, Petroni, hoc erit nostrum votum æquissimum: non contendimus ne imperata facias: dilationem tantùm petimus; & oramus supplices, vt nobis liceat legatos ad dominum mittere. Fortassis impetrabimus, ne religio cælestis numinis, ne leges sanctissimæ aboleantur, néve vltimis etiam posthabeamur gentibus, quibus sui ritus manent incolumes; ne decreta eius aui proauique temerentur, nostros mores approbantia, diligenterque confirmantia: Forsan his auditis fiet mollior: Non semper eædem sunt voluntates Principum, iratorum verò vanescunt celerrimè. Petiti sumus calumnijs, permitte adhibeamus remedium: Durum est iniudicatos damnari: Si nihil impetramus; quid vetat, ne quæ nunc vult, tunc faciat? Ante missam legationem noli præcidere spem tot millium, non de lucro, sed de pietate contendentium, immo & de lucro: quod enim homini lucrum est sanctitate vtilius? Hęc tum dicta sunt magna contentione E
magnoque

A magnoque desiderio ab honoratissimis, singultientibus & anhelis, lacrymis simul ac sudore diffluentibus, vt iam Petronio cæterisque miserationem mouerent: erat enim mitis ingenio, & verbis factisque flexibilis; & videbantur æquum postulare: aspectu quoq; nihil erat miserabilius. Hactenus Philo.

VIII. CHRISTIANORVM ERGA IVDAEOS OFFICIA.

Sed quid tum qui erant ex Iudæis Christo credentes? Par est credere, contribulibus suis, ea accepta occasione, ad memoriam reuocasse execrandum facinus in Christum innocentissimum, & de omnibus optimè meritum, perpetratum: quòd illum primùm abiecissent, ac in crucem agendum sic clamassent: Tolle hunc, crucifige. Nam & illud ipsum crucis Christi volucbatur tempus, nempe Paschale, quo fruges in Iudæa maturæ iam erant ad messem, cùm hæc coram Petronio facta sunt, vt idem Philo paulo inferiùs tradit: Paschali enim tempore manipulus spicarum [a] offerebatur. Adiecisse insuper, B
quòd cùm Christum negantes, se nonnisi Cæsarem habere Regem contestati essent, iustè modò digneque Cæsarem sibi iratum experirentur. Ac denique, quòd qui contempsissent, carceri mancipassent, ac flagellis subiecissent salutis viam admonentem Petrum; Petronium adire, pedibusque illius aduolui & colla subijcere cogerentur. Adhuc etiam addidisse, hæc ipsa & his maiora à Christo prædicta fuisse: nimirum abominationem desolationis in templo esse videndam, ciuitatem sanctam expugnandam, templumque excidendum. Hæcque & alia id genus commemorasse, non quidem insultantes, sed commiserantes, & cum flentibus flentes: sicut olim Ruben fratribus suis [b] calumnias patientibus in Aegypto, & hæc loquentibus; Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit super nos ista tribulatio] dixerat: Numquid non dixi vobis: nolite peccaC
re in puerum: & non audistis me? En sanguis eius exquiritur.] Eosdemque rursus tunc summis à Deo precibus contendisse putamus (vt olim Hieremias, Daniel, & alij viri sancti fecere) ne tam citò de rebellante sibi populo vindictam sumeret, sed adhuc exspectaret, si fortè admissi sceleris pœnitentes, viam salutis ingredientes (quod fecerant plurimi) Christum, quem ejecerant, auidius reciperent, ac prædicarent. Quorum precationibus etiam factum existimamus, vt Caij consilium irritum redderetur, & flagellum imminens differretur.

[a] *Leuit. 23.*

[b] *Gen. 42.*

IX. PETRONII CONSILIVM IVDAEIS VTILE.

At verò quid tum Petronius (vt quod narrandum suscepimus, finiamus) decreuerit, Philo persequitur: Habita igitur, inquit, consultatione cum assessoribus; animaduertens partim nutare & ambigere qui modo rigidè aduersari fuerant, partim præiudicare, & miserationem non dissimulare; gaudebat eorum voluntatibus: & quamuis nosD
set iram Imperatoris implacabilem, & naturalem sæuitiam; tamen videbatur afflatus aura quadam philosophiæ, pietatisque Iudaicæ; siue iam antè vir doctus ex litteris aliquid hauserat, siue ex quo præfecturam adeptus est prouinciarum Asiæ Syriæque in quibus oppidatim degunt Iudæi plurimi; siue suapte natura erat ad res cognitu dignas docilis. Solet autem Deus bonis viris bona suggerere consilia, tum ipsis, tum Reipublicæ commoda: quod tunc quoque contigit. Quid igitur decretum est? Ne properarent opifices, sed darent operam vt statua summo expoliretur artificio, & quantum fieri posset, exprimerent exemplaria laudatissima, quò sit durabilior: Nam opera extemporanea non temerè diuturna fieri; accurata ætatem ferre meliùs. Cæterùm legationem mittere, non est concessum Iudæis: nec enim ipsis tutum est rem committere domino, qui possit omnia.

X. PRAETEXTVS DILATIONIS.

Interim postulatis nec annui nec tenui placuit, quòd vtrumque periculosum esset; E
sed litteras ad Caium mitti sine accusatione Iudæorum, dissimulatis eorum supplicationibus: causam autem dilatæ dedicationis referri in opifices, quibus necesse sit dari certum spatium temporis: eas moras afferre posse amplioris dilationis occasionem, & fortasse tandem ipsum Caium exorari se passurum. Erant enim tum maturæ segetes; & timendum erat ne deplorata religione, homines quoque vitam contemnerent, & vastatis agris suasmet fruges latè per campos colleśque incenderent. Solicitabat etiam cura colligendorum fructuum tum arboreorum tum arualium. Ferebatur enim, constituisse Imperatorem nauigare in Aegyptum Alexandriam: nec videbatur verisimile, tantum Principem per altum mare se obiecturum periculis, vel propter comitantis classis magnitudinem, vel propter curam corporis, facilius iter circumeunti per Asiam & Syriam: sic enim quotidie fore illi copiam vel conscendendi naues, vel exscendendi, præ-
sertim

Universidad de Deusto
Biblioteca

sertim ducenti longas, non onerarias, quibus ora legitur vtiliùs: sicut onerarijs per altum A
fit velificatio. Erat igitur opus, pabulum & annonam parari per omnes vrbes Syriæ, præcipuè maritimas: expectabatur enim ingens multitudo terra mariq; ventura, non solùm ab Vrbe atque Italia, sed & ab intermedijs prouincijs, partim honoratorum, partim militarium, equitum, peditum, naualium nec minor seruorum numerus quàm militum: & requirebatur non tantùm modus necessarius, verùm etiam Caio digna rerum copia. Eas litteras postquam perlegit Imperator, daturus putabatur veniam, atque etiam prudentiam laudaturus eorum qui moras necterent, non in Iudęorum gratiam, sed propter conuectionem fructuum. Ea sententia comprobata, scriptæ sunt litteræ, & expeditis nuncijs traditæ assuetis itinerum compendio.

XI. CAIVS IN PETRONIVM COMMOVATVR.

His acceptis, ille inter legendum excandescebat, vultu præ se ferens iracundiam. Vbi verò desijt; complosis manibus, Euge Petroni, inquit, noh didicisti audire Imperatorem, B
tumens continuatis hactenus magistratibus? Videris ne ex fama quidem Caium nosse, quem experieris non multo pòst. Cordi tibi sunt leges Iudæorum, gentis mihi inimicissimæ; Principis mandata negligis? Timuisti multitudinem? quasi non haberes militum copias formidatas Orientalibus, atque adeò ipsis Parthorum Regibus. Sed miseratus es? ergo minùs apud te valuit Caius, quàm miseratio? Causaris messem? tibi breui sine excusatione ferro caput demetetur. Causaris collectionem fructuum in aduentum nostrum parandorum? scilicet si Iudæa fieret sterilis, deerant finitimæ prouinciæ, quę victum præberent, vnius inopiam suppleturæ suis prouentibus. Sed cur tempero à manibus? cur meam voluntatem enuncio? Ille mercedem accepturus, cladem suam primus sentiat. Desino minari; irasci non desino. Tum breui mora interiecta, cuidam ab epistolis dictat responsum ad Petronium, laudans in speciem eius prouidentiam, & in prospiciendis fu- C
turis solertiam: vehementer enim timebat Præsides, quòd illis promptum esset res nouas moliri, præsertim in magnis prouincijs apud magnos exercitus, qualis est ad Euphratem tractus Syriæ. Delinito igitur per litteras homine, ad tempus iram regebat implacabilem. Deinde mandatum addidit, ne vllam curam præuerteret dedicationis negotio. iam enim messes conuectæ esse poterant, & cessabat illa seu vera, seu affectata excusatio. Nec multo pòst aduenit Agrippa Rex, more suo Caium salutaturus, planè ignarus epistolæ Petronij, quidve Caius rescripsisset: conspiciebat tamen statim è vultus nubilo, cum latentem iram coquere: retractabatque intra se, ne quid magnum aut paruum dicto factóve commiserit, quod illum offenderet: cumque nihil inueniret, colligebat id quod erat, irasci eum alijs: ac rursum cùm animaduerteret illum toruè in se solùm intueri, metuebat; & sæpiùs volens, rogare, cohibuit se, ne fortè minas aliò tendentes, temeraria cu- D
riositate in se conuerteret.

XII. Tunc Caius, vt erat callidus ex aspectu deprehendere cogitationes hominum; postquam vidit timentem hæsitantemque, Dubitas, inquit, Agrippa? hanc tibi ego dubitationem eximam. Tamdiu mecum versatus, ignoras me oculis non minùs quàm voce loqui solere? Boni honestique ciues tui, qui soli ex omni hominum genere dedignantur Caium habere pro Deo, videntur iam mortem sibi per contumaciam quærere; dum me iubente in ipsorum templo consecrari Iouis simulacrum, populariter ex vrbe agrisque occurrerunt specie supplicum, sed re vera mandatum meum proculcaturi. Plura intonaturus erat: cùm Rex anxius, & præ metu per singula momenta colore mutato, rubicundus, luridus, liuidus, à vertice ad calcem horrore corripitur; & tremore membra quatiente, solutisque neruis collapsus fuisset, ni eum sustentassent proximi: qui iussi, donum E
illum retulerunt nil sentientem, & subitanea vi mali sopitum, ac stupidum. At Caius magis etiam exasperabatur in gentis odium: Si Agrippa, inquit, familiaris & amicissimus, plurimisque deuinctus beneficijs, tantum tribuit patrijs ritibus, vt ne verbo quidem eos violari ferat, sed deliquio penè exanimatus sit: quid expectandum est ab alijs, qui nihil habent quòd se in diuersum retrahant?

AGRIPPA DEFICIT SENSIBVS.

XIII. Agrippa verò tota die, parteque insequentis maxima, graui sopore pressus, sui compos non erat. Tandem sub vesperam, paululum erecto capite, ægreque diductis palpebris, caligantes etiamtum circumferebat oculos, circumstantium facies vixdum noscitans: rursumque somno redditus, iam senior quiescebat, vt apparebat è respiratione & corporis habitu. Aliquanto pòst experrectus sciscitabatur: Vbi nunc sum? num apud Caium? adest ne ipse dominus? Responsum est: Bono sis animo; domi es; Caius non adest:

A adest: satis dormisti; erige te in cubitum, agnosce præsentes, omnes sunt domestici, amici, liberti, famuli, dilecti & tui amantissimi. Tum verò cœpit resipiscere, singulos condolere aspiciens. Cumque medici iussissent turbam secedere, vt vnctionibus & cibo tempestiuo corpusculum eius reficerent: Scilicet, inquit, curandum est AGRIPPAE DOLOR NON MINVITVR.
vobis de parando mihi victu delicatiore: an non sufficit misero famem pellere vsu rerum vilissimarum simplicissimarumque? quas ipse non admitterem, nisi leuis quædam spes me teneret extremi auxilij ferendi genti infelicissimæ. Hæc cum lacrymis locutus, necessario cibo cõtentus fuit sine obsonijs: ac ne vinum quidẽ sibi misceri passus, aquam tantùm gustauit: Habet, inquit, miser venter quod reposcebat debitum: mihi quid faciendum, nisi Caius suppliciter interpellandus de rebus præsentibus? Sumptisque tabellis, scribit has litteras:

B Ne coram te appellem, metus obstat, domine, ac reuerentia, quòd & minis terrear, XIV.
& tanta maiestate sim attonitus: hæ litteræ meliùs preces meas indicabunt, quas sup- AGRIPPAE LIBELLVS SVPPLEX AD CAIVM.
plex pro verbis offero. Omnibus mortalibus, Imperator, à natura inditus est amor patriæ, & legum patriarum religio: id quod non est opus vt te doceam, pium erga patriam, & leges eius colentem ex animo. Cuique sua, etiam si non sint, videntur honestissima, nimirum quæ affectu magis quàm ratione iudicantur à singulis. Equidem (vt nosti) Iudæus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, vbi altissimi Dei templum sanctissimum situm est. auos proauosque Reges habui, & ex his aliquot etiam summos Pontifices; quam illi dignitatem pluris faciebant, quàm regiam: rati quanto Deus antestat homini, tanto pontificatum regno excellentiorem: ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere. Huic genti, patriæ, templo cùm sim tot
C modis coniunctissimus, pro cunctis deprecor: pro gente, ne à vera persuasione transire cogatur ad contrariam, cùm iam inde ab initio vestram familiam persanctè coluerit: quatenus enim licet saluis patriæ pietatis legibus, hac parte nulli genti cedit in tota Europa & Asia; votà pro incolumitate Imperij tui faciendo, dona offerendo, mactando victimas, non solùm in celebritatibus publicis, verùm & quotidianas: atque ita non tam ore linguaque iactat suam pietatem erga Cæsares, quàm re ipsa declarat propensissimum erga illos animum.

Pro sancta verò ciuitate, patria mea, hæc afferre licet: eam esse metropolim non vnius XV.
regionis Iudææ, sed & multarum, propter colonias inde olim deductas, vel propius in finitimam Aegyptum, Phœnicen, Syriam tum citeriorem, tum eam quæ Cœle cognominatur, vel longiùs in Pamphiliam, Ciliciam, pleraque Asiæ partes vsque Bithyniam, & IVDAEI VBIQVE SPARSI.
D Ponti sinus intimos: pari modo in Europæ Thessaliam, Bœotiam, Macedoniam, Aetoliam, Atticam, Argos, Corinthumque Peloponnesi partes præcipuas. nec tantùm continentes prouinciæ plenæ sunt colonijs Iudaicis, sed & insularum celeberrimæ Eubœa, Cyprus, Creta, ne quid dicam de Transeuphratensibus: excepta enim parua parte Babylonis, aliarumque præfecturarum, omnes vrbes quæ bonum agrum habent, à Iudæis incoluntur. Itaque si exorat mea patria tuam clementiam, præter ipsam alias ciuitates demereberis plurimas, sitas in diuersis Orbis tractibus, Asia, Europa, Africa, insulares, maritimas, mediterraneas.

Conuenit autem tuæ fortunæ amplissimæ, collato in vnam beneficio, plurimas de- XVI.
uinciri alias, vt per omnes Orbis partes decantetur tua gloria, & gratiarum actionibus laudibusque vbique omnia perstrepant. Amicorum aliquot patrias integras ciuitate Romana donasti; & qui modò serui fuerant, fecisti aliorum dominos; nec
E magis gaudent hoc beneficio qui fruuntur, quàm eius auctores. Ego quoque scio me habere herum & dominum, sed inter amicos censeri dignitate paucis secundum, beneuolentia nemini, immo primum potiùs, vel quia mihi est hereditaria, vel quia maximis cumulata beneficijs: non audeo tamen patriæ meæ petere, non dico ciuitatem Romanam, sed ne libertatem quidem aut immunitatem: peto gratiam ipsis vtilissimam, tibi autem innoxiam: quæ enim est subditorum maior felicitas, quàm habere propitium Principem? Hierosolymis primùm audita est, Imperator, exoptata tua successio, è sancta ciuitate diffusa est eius fama ad finitimas prouincias; digna est quæ impetret tuam gratiam. Quemadmodum enim maximi natu filij honoratiores sunt, quòd primi faustum patris matrisque nomen parentibus dederint: eodem modo quoniam prima Orientalium hæc ciuitas te Imperatorem consalutauit, æquum est vt à te tractetur li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur liberaliùs, aut certè ne sit deteriore conditione quàm cæteræ. Hactenus pro patria deprecatus, postremas pro templo preces adhibeo. A

XVII. DE TEMPLO AB OMNIBVS HONORE HABITO.

Hoc templum, Cai domine, iam inde ab initio nullam vmquam admisit manufactam effigiem, cùm sit Deo domicilium. pictorum enim atque statuariorum opera sunt sensibilium deorum imagines: illum autem inuisibilem pingere aut fingere, nefas duxerunt nostri maiores. Agrippa tuus auus inuisit hoc templum & honorauit: Augustus quoque per litteras iussit vndecumque illuc mitti primitias, instituto ibi etiam quotidiano sacrificio: honorauit id & tua proauia. Non Græcus, non barbarus, non Rex, Satrapáve vllus vel infensissimus, non seditio, non bellum, non captiuitas, non vastatio, non alia res vlla vmquam tantam cladem intulit, vt contra veterem morem effigies manufacta in id importaretur: quamuis enim infensos haberet accolas, semper tamen sua religione tutum B fuit, vt sacratum conditori patriq́ue rerum omnium. Sciebant enim violationem eius expiatam sæpe grauissimis calamitatibus. Quamobrem veriti sunt iacere impietatis semina, ne sibi perniciem inde meterent. Nec est opus externis testibus, cùm possim tibi citare domesticos.

XVIII. ROMANORVM PRINCIPVM ERGA TEMPLVM OFFICIA.

M. Agrippa tuus auus maternus Iudæam, Herode auo meo regnante, adijt, nec grauatus est à mari ad metropolim mediterraneam ascendere: cumque spectasset templum, & decoros ritus sacerdotum, puritatemque ciuium, delectatus est spectaculo vt mirifico & ineffabili, adeò vt inter familiaria colloquia nihil tunc in ore haberet aliud, quàm laudes templi, eiusque ornamentorum. Ergo quàm diu hæsit ibi in Herodis gratiam, accedebat id quotidie, oblectans animum contemplatione sacri apparatus, & sacrificiorum ordine, verendæque maiestatis in summo sacerdote sacrato cultu ornato, præsidentéque cæteris. Dein vbi templum donis honorauit, & ciuibus indulsit quantum potuit saluis C vectigalibus; laudato Herode, ipse vicissim laudatus plurimum, ad mare deductus est, prosequentibus non vnius ciuitatis populis, & flore frondéque illum ob pietatis admirationem aspergentibus.

XIX. TIBERII STVDIVM ERGA IVDÆOS.

Quid alter tuus auus Tiberius Cæsar? nónne manifestè eamdem voluntatem habuit? certè per vigintitres annos, in quibus imperauit, antiquissimam religionem templi seruauit incolumem immotamque modis omnibus; & possum quiddam in laudem eius proferre, quamuis mille sub ipso iactatus casibus. sed amica est & tibi quoque grata veritas. Pilatus erat Procurator Iudææ: hic non tam in gratiam Tiberij, quàm in odium populi, auratos clypeos dedicauit intra sanctam vrbem in Herodis regia, nulla insignes imagine, nec habentes quicquam vetitum: tantùm titulus continebat nomen dedicantis, & eius cui dedicabantur. Id vbi diuulgatum est in populum; aduocatis viris quatuor regijs filijs, fortuna dignitateque regia prædítis, reliquisque huius familiæ, atque optimatibus cæteris, orabant vt tolleretur illa clypeorum nouitas, nec violarentur ritus patrij, conseruati à superioribus Regibus & Imperatoribus. Cumque ille aduersaretur rigidè, vt erat peruicaci duroque ingenio; conclamatum est: Desine seditiones bellaque ciere, desine pacem profligare: Non honoratur Imperator per legum contumeliam: noli hunc iniuriæ prætextum quærere: Tiberius nihil vult temerari in nostris ritibus: aut ostende illius edictum, vel epistolam, aliúdve simile; aut da, vt te omisso, per legatos oremus dominum. Id verò cum magis exasperauit, veritum ne si mitteretur legatio, cætera quoque detegeret eius crimina, venditatas sententias, rapinas, iniurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem fæuissimam. Iratus igitur homo iracundus, anceps erat animi; quòd neque demere semel dedicatas res auderet, nec subditis gratificari vellet, non ignorans Tiberij talibus in rebus constantiam. D E

XX. PRO IVDÆIS TIBERIVS RESCRIPSIT.

Quod vbi viderunt optimates, & animaduerterunt eum pœnitere cœpti, quamuis dissimularet; scripserunt Tiberio litteras humili deprecatione plenissimas, qui cognito quid dixerit Pilatus, quid minatus sit, non est opus vt dicam quantum excanduit, quamuis non commoueretur temerè: res ipsa iram eius indicat. Confestim, nihil procrastinans, scribit litteras, valde obiurgando eius audaciam, iubendoque vt sine mora clypeos tolleret. & translati sunt Cæsaream maritimam, ab Augusto proauo tuo denominatam, quo in ei sacrato templo dedicarentur, sicut factum est. ita consultum fuit & Imperatoris honori, & ciuitatis antiquis moribus. Tunc dicabantur clypei nulla picti effigie, nunc colossea statua: tunc in priuatis Procuratoris ædibus; nunc (vt fertur) po-

A tur) ponetur in intimo Sanctuario, quod semel quotannis Pontifex introgreditur ieiunij tempore, tantùm odores incensurus, & ex more vota facturus, vt felix annus & pax contingat omnibus hominibus. De cætero si quis non dico plebeius Iudæus, sed sacerdos, vel summo proximus, immo is ipse Pontifex, si duobus anni diebus, vel eadem die ter quatérve introierit, capite luet absque venia. Tantam religionem adytorum voluit esse legislator, vt hæc sola inaccessa intactaque seruarentur. Quàm multos sacrificos putas vltro mortem obituros, si videant importari statuam? Equidem puto illos, iugulatis vxoribus & liberis, postremò se ipsos mactaturos super domesticorum cadauera. Hæc sunt decreta Tiberij.

XXI. AVGVSTVS FAVET IVDÆIS.

Quid proauus tuus, omnium quotquot vmquam fuerunt Imperatorum optimus, primus ob virtutem & fortunam Augustus cognominatus, qui pacem terra B mariq́ue diffudit vsque ad extremos Orbis terminos? nónne postquam audiuit ab his quos de hoc templo percontabatur, nullum ibi esse simulacrum manu factum, quod visibili formâ naturam inuisibilem exprimeret, religiosè admiratus est? quippe qui non summis labris philosophiam gustauerat, sed plerumque in conuiuijs, quæ ferè quotidiana erant, memoria retractabat quæ à philosophis didicerat, aut ex doctorum virorum, quos domi alebat, consuetudine: nam cœnæ tempus vt plurimum tribuebatur eruditis fabulis, vt non solùm corpus, verùm & anima suis reficeretur delicijs. Huius Augusti proaui tui cùm possim exempla proferre aliquot, contentus ero duobus. Primum, cognito quòd negligerentur sacræ primitiæ, per litteras mandauit prouinciarum Asiæ Procuratoribus, vt sinerent Iudæos solos in synagogis cœtus facere: non enim hæc esse Bacchanalia, vel seditiosorum conuenticula turbandæ pacis causa, sed scholas iustitiæ tem- C perantiæque in quibus studium virtutis floreat: primitias verò quotannis conferri, vnde fiant sacrificia, missa in hoc sacra legatione ad templum Hierosolymas. Deinde edicit, ne quis sit impedimento Iudæis cœtus collectásve facientibus, aut Hierosolymas eas mittentibus more patrio. Hæc enim etsi non his verbis, in eam tamen sententiam mandata sunt per litteras. Subijciam exemplum vnius epistolæ, quo faciliùs credas, domine: quam C. Norbanus Flaccus scribit, indicans quid ipsi Cæsar significauerit. Epistolæ verba sunt hæc:

LITTERÆ NORBANI PROCONS. PRO IVDÆIS.

C. Norbanus Flaccus Proconsul, Ephesiorum magistratibus salutem. Cæsar mihi scripsit, Iudæos, vbicumque sint, antiquo more suos cœtus facere, conferréque pecunias quas mittant Hierosolymas: hos non vult vetari. Ideo vos certiores facio, me iubere ita fieri. Hæc Norbanus. Subdit verò Agrippa:

XXII. AVGVSTVS ERGA DIVINE IVDÆORVM PROPENSIOR.

D Aut non hæc manifesta fides, Imperator, voluntatis Cæsaris, quàm piè fuerit affectus erga templum nostrum, dum permittit Iudæos in publico celebrare suos conuentus propter primitiarum collationem, cæteraque pietatis officia? Est & aliud argumentum priore non minus, ex quo liquet Augusti sententia. Iussit è suis ipsius redditibus offerri quotidie victimas ritè in holocaustum altissimo Deo, quæ hodie quoque offeruntur, videlicet taurus, & agni duo: quas Cæsar altari destinauit, quamuis sciret ibi nullum simulacrum esse vel in occulto, vel in propatulo: nihilominus tantus Princeps, cogitatione philosophiæ nulli secundus, animaduertit necessum esse vt in tetris eximium fanum dicaretur inuisibili Deo sine vlla effigie, vbi homines cum bona spe vota faciant. Hoc magistro vsa proauia tua Iulia Augusta, ornauit templum hoc aureis phialis, & calicibus, alijsque donis plurimis ac pretiosissimis. E Cur tandem, cùm nullum ibi esset simulacrum? Imbecilliores sunt mentes mulierum, & nihil nisi sensibile possunt percipere: at illa sicut cæteris rebus totum sexum, sic hac quoque superabat, eruditione meditationeque assecuta quod natura negauerat; & virilem rationem adepta, in tantum euasit perspicax, vt intelligibilia magis quàm sensibilia cerneret, & hæc vmbras illorum esse censeret. Cùm igitur habeas, domine, tot exempla domestica optimæ erga nos voluntatis maiorum tuorum, à quibus prognatus, & ad hoc rerum fastigium prouectus es: serua quæ illi ad vnum omnes conseruarunt. Deprecantur pro nostris legibus Imperatores apud Imperatorem, Augusti apud Augustum, aui proauique apud nepotem, plures apud vnum: tantùm non dicentes: Noli decreta nostra, quæ in hanc vsque diem permanserunt, facere irrita. Etenim vt nihil infaustum antiquationem eorum sequatur, tamen incertitudo futuri temporis non finit securos esse vel audacissimos, modò ne sint planè contemptores numinis.

Si vellem

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 42. CAII IMP. 4.

XXIII. AGRIPPA RECOLIT ACCEPTA BENEFICIA

Si vellem numerare quæ in me contulisti beneficia, dies me deficeret, nec opus est id A
me obiter facere: sed vt ego taceam, res ipsæ loquuntur. Exemisti me ferreis vinculis,
quis nescit? Obsecro, Imperator, ne me astringas grauioribus: illa partem premebant cor-
poris, at hæc vereor ne totam onerent animam. Impendentem mihi metum mortis de-
pulisti, & metu præmortuum ceu rediuiuum excitasti è funere. Velis, Imperator, hoc be-
neficium esse perpetuum, ne tuus Agrippa vitam abrumpat: alioqui videbor seruatus,
non vt viuerem, sed vt nouis calamitatibus insignis morerer. Donasti mihi regnum, qua
sorte nulla inter mortales felicior: id cùm priùs vnam regionem non excederet, adiunxi-
sti mihi mox maiorem alteram, Trachonitim & Galilæam. Ergo cùm superflua ditione
me auxeris, domine, noli adimere quæ sunt necessaria: noli productum in lucem clarissi-
mam, rursus in tenebras altissimas abijcere. Libenter cedo isti splendori, & pristinam for- B
tunam deprecor. Vnum peto pro cunctis cæteris, incolumitatem ritus patrij. Quid enim
de me loquentur vel tribules, vel vniuersi homines? Alterutrum enim sequetur: aut vt
appeller meorum proditor, aut vt inter tuos amicos posthac non habear: quo vtroque
quid potest esse infelicius? Nam si adhuc in amicis numeror, proditionis insimulabor, si
nec patriam iam indemnem, nec templum inuiolatum præstitero. Nam vos præpotentes
soletis amicorum ad Imperatoriam opem confugientium rebus consulere. Quòd si qua
in re animo tuo molestus sum; noli me vincire, vt Tiberius: sed ne toties vincula ti-
meam, iube mox interimi: quid enim mihi vita opus est, cui spes vnica salutis fuit in tua
beneuolentia? } hactenus Agrippa. subdit Philo:

XXIV. Has litteras obsignatas mittit Caio; & inclusus domi expectabat anxius de euentu,
solicitusque ne illum interpellaret parum commodè: nam non mediocris periculi iece-
rat aleam, nimirum de libertate salute que non solùm terram sanctam incolentium, ve- C
rùm etiam omnium in toto Orbe dispersorum Iudæorum. Ille inter legendum nunc of-
fendebatur, quòd cœpta non succederent; nunc flectebatur, vel iure ipso causæ tam bo-
næ, vel adiunctis precibus. & Agrippam partim laudabat, partim incusabat: vitio verte-
bat, quòd tribules suos nimis diligeret, solos contumaciter auersantes ipsius consecratio-
nem: laudabat, quòd non celaret suam sententiam; id quod aiebat indicium generosi
animi. Mitigatus igitur, vt videbatur, respondit clementiùs, & Agrippæ donauit ceu ma-
ximam gratiam, ne fieret dedicatio. Simulque iussit scribi P. Petronio Syriæ Præsidi, ne
quid in Iudæorum templo nouaret. Ne autem solida esset ea gratia, terrorem admiscuit,
sic scribens:

XXV. QVID CAIVS AD PETRONIVM. Quòd si extra vnam metropolim in finitimis vrbibus quicumque volentes altaria,
templáve, aut statuas, imaginésve mihi, ineisque ponere, vetiti fuerint: quisquis obstite-
rit, plectatur continuò, aut ad me mittatur. Hæc Caius ad Petronium. pergit Philo: Id verò D
nihil aliud erat, quàm seditionum initium bellorumque ciuilium, & gratiæ, quæ videba-
tur concessa simpliciter, obliqua quædam abrogatio. Nam aduersarij magis in odium Iu-
dæorum, quàm in Caij honorem, repleturi putabantur totam regionem anathematibus;
hi contra violari suos ritus in conspectu suo non passuri, etiam si essent patientissimi: vt
Caius, si quis se moueret, seuerè puniens, rursum in templo dedicari iuberet statuã suam.
Sed diuina prouidentia iustissimi numinis factum est, vt nemo finitimorum quicquam
moueret, occasionemque præberet: quamuis ne accusatione quidem vel mediocri expe-
ctata, imminebant casus grauissimi.

XXVI. CAII INCONSTANTIA. At quid hæc quies profuit? dicat aliquis: nec enim Caius quiescebat cum cæ-
teris, iam pœnitens concessæ gratiæ, resuscitansque pristinam concupiscentiam. Nam E
iussit Romæ fieri alium colossum æreum inauratum, omisso illo Sidonio, ne quem mo-
tum excitaret in populo; vtque nauibus transportatum per silentiũ, repentè clàm, priusquam sentiretur, in templo poneret. Id autem facturus erat obiter in Aegyptum na-
uigans: tenebatur enim miro visendæ Alexandriæ desiderio; magna cura profectionem
instituens, vt ibi diu degeret, ratus consecrationem suam, quam somniabat, in hac vna
ciuitate posse succedere, atque inde huius religionis exemplum manaturum ad mino-
res cæteras, propter situm eius vrbis in regione opportunissima. Solent enim minores
vel homines, vel ciuitates, ad maiorum æmulationem se componere. Et erat alioqui
etiam inconstans ingenio; vt mox pœnitens, si quid boni fecisset, irritum infectumque
id cuperet, vt fieret molestior ac nocentior. Verbi gratia, vinctos soluit aliquot, mox
nihil commeritos vinxit denuo, omni spe adempta iam miserrimis: alios damnauit
exilio

CHRISTI 42. CAII IMP. 4.

A exilio, mortem expectantes, non quòd conscirent sibi capitalem culpam, aut quauis
pœna dignam vel leuissima, sed ob nimiam iudicis inclementiam desperabundos. hi
rati se euasisse, lucro imputabant exilium, quo non minùs gaudebant, quàm alij redi-
tu in patriam. Sed non multo pòst, nihil noui molientes, insulas tamquam natale
solùm incolentes, ferentesque fortiter infortunium, submissis militibus occidit vni-
uersos, luctum inopinatum in Vrbe afferens familiis nobilissimis. Quòd si quibus do-
nauit pecuniam, postea repetebat, non vt mutuatitiam cum fœnorum fœnoribus, sed
vt furtiuam cum maximo damno eorum qui acceperant: non enim satis erat miseros
donata reddere, sed omnia sua bona supererogabant siue patrimonij hereditatum-
que iure quæsita, siue industria propria. Qui verò maximè probatos & caros ei se pu-
tabant, alio modo mulctabantur suauiter prætextu amicitiæ, ingentes sumptus facien-
B do in repentinas & inconsideratas profectiones, atque in conuiuia: aliquando enim
facultates omnes in vnam cœnam insumebantur, ita vt opus esset mutuum accipe-
re à fœneratoribus: tantum erat splendoris & magnificentiæ. quo factum est, vt qui-
dam auersarentur eius gratias, vt non modò inutiles, sed damnosas etiam, & in-
escatrices insidiosas.

Hæc fuit eius morum inæqualitas atque inconstantia, præsertim erga Iudæos XXVII.
sibi exosos maximè: quorum prosecutas, exorsus ab Alexandria, sibi vsurpauit, &
repleuit statuis effigiem suam referentibus, nemine non cedente ipsius auctoritati at-
que violentiæ. Supererat vnum sanctæ ciuitatis templum cum iure asyli; id conaba-
tur in suum proprium templum demutare cum titulo NOVI IOVIS ILLV- CAII NO-
STRIS CAII. Quid ais? Tu cùm sis homo, ætherem & cælum quæris insu- VVM CONSILIVM DE
C per, non contentus Imperio tot prouinciarum, insularum, gentium? Deo in terra ni- INFERENDO SIMVLACRO IN TEMPLVM.
hil vis relinquere? non agrum, non ciuitatem, non fanum quidem tam modicum illi
dedicatum ex oraculis, vt ne hic supersit vllum vestigium, monumentúmve pietatis
ac religionis vero Deo debitæ? Egregiam de te spem facis humano generi: Ignoras
te aperire fontes malorum cunctorum, dum moliris quæ nec facere nec cogitare fas est?
Libet commemorare hîc & illa quæ vidimus audiuimusque quando ad Reipublicæ no- LEGATI RVRSVS CAVSAM AGVNT APVD CAIVM.
stræ causam agendam acciti sumus. In primo statim congressu cognouimus ex vultu
gestuque pro iudice nos eum habituros accusatorem & aduersarium. Iudicis enim of-
ficium erat, sedere in optimatum consistorio, examinare causam per quadringentos
annos dissimulatam, & tum primùm reuocatam in dubium, vbi ageretur de tam mul-
tis Iudæorum Alexandrinorum millibus: citare horum aduersarios, vicissim partes au-
D dire ad clepsydrarum numerum: consultare cum assessoribus, palàm proferre senten-
tiam iustissimam. At ille cum herili supercilio se gessit vt tyrannus inclementissimus.
Nam his omissis quæ modò dixi, accersit curatores duos hortorum Mœcenatis & La-
miæ, qui & inter se & vrbi propinqui sunt, in quibus iam tribus diebus quatuorve ha-
bitauerat, vbi nobis præsentibus agenda erat totius gentis fabula. Iubet villas omnes
sibi aperiri; velle enim se singulas diligenter inspicere. Tum nos introducti, ad primum
conspectum eum reuerenter adorauimus, & Imperatoris Augustique appellatione sa-
lutauimus. Ille resalutauit tam comiter, vt de vita, nedum de causa, desperaremus.
Ringendo enim rogauit: Vos ne estis illi diis inuisi, qui me omnium confessione deum
declaratum soli aspernamini, mauultisque vestrum innominatum colere? Simulque
sublatis in cælum manibus, erupit in vocem quam ne audire quidem fas est, nedum per-
E loqui verbis totidem. ac mox exorta est aduersæ partis ingens lætitia, quòd hoc audito
iam tum se victores in hac causa fore ominarentur: itaque gestiebant & exultabant præ
gaudio, deorum omnium ei acclamantes cognomina. His appellationibus humanam
naturam excedentibus gaudentem conspicatus Isidorus sycophanta amarulentus: Ma-
gis, inquit, detestareris, domine, homines istos, eorumque tribules, si scires eorum
erga te impietatem atque maleuolentiam: omnibus enim pro salute tua votiuas cæ-
dentibus victimas, isti soli non sustinuerunt sacra facere: Cùm dico isti, de cunctis
Iudæis loquor. Exclamauimus vnanimiter: Domine Cai, calùmniis petimur. Immo-
lauimus hecatombas, libatoque ad aram sanguine, carnes domum non retulimus ad
epulas, vt quorumdam est mos, sed integras victimas exurendas sacro igni tradidimus,
idque ter: primùm, quando successisti in Imperium: iterum, quando grauem illum
morbum euasisti, cui totus Orbis condoluit: tertiò, votum pro victoria Germanica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esto, inquit, sacra feciſtis, ſed alteri, nec pro me: quid igitur prodeſt? mihi certè non A
ſacrificaſtis. Ibi nos horror peruaſit hac noua voce attonitos, qui ſe in cute quoque
exeruit.

XXVIII. CAIVS DE EVV PORCINAE CARNIS COMPELLAT IVDAEOS.

Ille interim villas obibat, inſpectans aulas, & conclauia in imis ædibus & in cœnaculis quorumdam locorum reprehendens vitia, & mandans quid mutari vellet in melius: nos verò aſſectabamur eum, ſurſum deorſum protruſi, & cauillis conuiciisque petiti ab aduerſariis, non aliter, quàm hiſtriones in ſcenis; nam hoc quoque negotium erat quædam fabula. Iudex perſonam accuſatoris ſumpſerat; accuſatores agebant nequam iudicem, ſimultatis, non veritatis memorem. Sub tanto autem accuſatore ſimul atque iudice neceſſarium eſt ſilentium. Nam hoc quoque quoddam defenſionis genus eſt, præſertim quando nihil ei gratum reſpondere poteramus, linguam cohibente ritu patrio, oriqué clauſtra imponente. Vbi verò quædam mandata dedit de ædificiis, ſe- B
riò grauiterque interrogauit: Cur abſtinetis à porcina? Ad hanc percontationem rurſus riſus magnus aduerſariorum exortus eſt, partim gaudentium, partim vt feſtiuo falſoque dicto arridentium, & ſic quoque captantium dominicam gratiam: adeò vt quidam è famulitio moleſtè ferrent tam contemptim eos ſe coram Principe gerere; quo præſente vel ſubridere, periculoſum ſit aliis, præterquam admodum familiaribus. Cumque nos reſpondiſſemus, eſſe mores alibi alios, & aduerſariis itidem vt nobis interdictum vſum rerum quarumdam; alius verò quidam ſubiecciſſet, multos ne agnina quidem veſci vbique parabili: ridens ille, Rectè, inquit, inſuauis eſt enim. His magis irridebamur ipſi anxij.]

XXIX. AEGYPTII ABSTINENT ESV OVIVM.

Haud dubium legati Iudæorum, ſic reſpondentes de his qui abſtinerent ab eſu agnorum, ſugillarunt Ægyptios. Thebanos enim agnis temperaſſe, nec apud eoſdem C
oues ſolitas immolari, tradit Herodotus[a]. Ad hæc ſpectare arbitramur quod in Geneſi [b] ſcriptum legitur, Ioſephum dixiſſe: Deteſtantur Ægyptij omnes paſtores ouium.] Contrà verò idem ſcribit Herodotus, caprarios in honore fuiſſe apud Ægyptios. At ſicut ab eſu ouium, ita & caprarum eos abſtinuiſſe, his verſibus teſtatur Iuuenalis[c]:

[a] Herodot. in Euterpe.
[b] Geneſ. 46.
[c] Iuuenal. Satyra 15.

—— Lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa: nefas illic fœtum iugulare capellæ.]

[d] Exod. 8.

Ad hæc item ſpectat quod habetur in Exodo[d], reſpondiſſe Moyſen Pharaoni, dicenti ſibi: Ite & ſacrificate Deo veſtro in terra hac] Non poteſt ita fieri: abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro?] quaſi minùs licuiſſet oues in Ægypto immolare, vel hircum, vel bouem; quòd ea animalia (vt idem teſtatur Herodotus) ſacroſancta apud Ægyptios haberentur. ob quam cauſam ſubdit Moyſes: Quòd ſi mactauerimus ea quæ colunt Ægyptij, coram eis: lapidibus nos obruent.] Sed ad Philonem reuertamur, qui hæc pergit narrare de Caio: D

XXX. QVAE RELIQVA CAII CVM IVDAEIS.

Tandem non ſine ſtomachatione: Cupio ſcire, inquit, quod ius illius ciuitatis prætenditis. Nobis verò exorſis orationem; cùm ex primo guſtu intelligeret afferri quædam non contemnenda, & allatum iri vehementiora: abrupit ſermonem, & curſu ſe in magnam aulam proripuit: obambulansque iuſſit claudi feneſtras vitro candido, ſimili ſpecularibus lapidibus, quibus lux admittitur, ventus & Sol excluditur. Poſtea ad nos lento gradu acceſſit, & moderatiùs iam rogauit: Quid dicitis? Nobis autem deinceps rem in compendium contrahentibus, rurſum procurrit in aliud cubiculum, vbi tabulas antiquæ picturæ iubebat reponi. Cumque ad hunc modum cauſæ noſtræ actio interrumperetur, E
immo fruſtatim concideretur; laſſi deſperantesque, nec aliud quàm mortem exſpectantes, vix animi compotes præ anxietate, ſuppliciter ad Deum verum confugimus, vt nos è falsò nominati Dei minis eriperet. Qui nos miſeratus, furorem eius mitigauit. Itaque depoſita iam ferocia, tantum hoc præfatus; Homines iſti non tam mihi videtur mali quàm miſeri; quia ſibi perſuaderi non ſinunt, me eſſe naturæ diuinæ participem: abiit, ſimulque nos iuſſit abſcedere.

XXXI. LEGATI MALORVM TIMORE PRESSI.

Poſtquam hoc non tam iudicium quàm carcerem & theatrum effugimus (nam quaſi in theatro exibilabamur, ſubſannabamur, & irridebamur ſupra modum: nec ſecus quàm in carcere cruciabamur, ferebamusque tormenta totius animæ, dum blaſphemias in Deum, & contra nos comminationes Imperatoris tam potentis audiremus, vnam ob rem infenſi & implacabilis, quòd inſanæ cupiditati, qua Deus haberi ambibat,

A bibebat, ſolos Iudæos aſſenſuros non putabat, ac ne poſſe quidem ei ſubſcribere) vix reſpirauimus: non quòd amore vitæ mortem horreremus, quam auidè vt immortalitatem arripuiſſemus, ſiquidem profuturum exiſtimaſſemus noſtris legibus: ſed quòd ſciremus noſtrum exitium fore non ſolùm inutile Reipubl. verùm ignominioſum etiam (nam legatorum infortunium ſolet imputari his à quibus miſſi ſunt) ea de cauſa emeriſſemus aliquando à miſeriis. De cetero enim ſolliciti eramus, quid decreturus, quidve pronunciaturus eſſet: quomodo enim poterat cauſam pernoſcere, qui multas eius circumſtantias ne audire quidem dignatus fuerat? An non erat oneroſum, à nobis quinque legatis pendere omnes Iudæos, quotquot vſquam habitant? Si enim gratificaretur noſtris inimicis, quænam alia quieſceret ciuitas? quænam inquilinis parceret? quænam proſeucha relinqueretur incolumis? quænam iura ſeruarentur Iudæis patrio iure
B viuentibus? Imminebat ſubuerſio, iactura, naufragiumque priuilegiorum quæ gens ea habebat in ſingulis ciuitatibus. Tot curis oppreſſi, ſuccumbebamus miſeri: nam qui nobis fauere antea videbantur, prorſus deſperauerant: quapropter cùm ad illum accerſiremur, ſubduxerunt ſe præ metu, quòd bene ſcirent dementiam hominis gerentis ſe pro deo. Diximus in ſumma cauſam odij, quo Caius nationem Iudæorum proſequebatur: ſupereſt vt dicamus eam, qua vſi ſumus apud eum, palinodiam.] hactenus Philo; cetera deſunt.

XXXII. DE APIONE GRAM. LEGATO PRO ALEXANDRINIS.

Quod autem pertinet ad Apionem, vnum pro Alexandrinis legatum: huic non ſatis fuit coram Caio, atque compluribus aliis, in Iudæos oraſſe: quinetiam ipſum pro
C Alexandrinis & Ægyptiis aduerſus Iudæos Alexandriæ agentes, ac denique (vt verius loquar) omnes, commentarium conſcripſiſſe, ſciendum eſt, illudque calumnioſum, atque adeò confertum mendaciis & blaſphemiis, vt nil odioſius eo videri poſſit, potiſſimùm miſeris Iudæis. Erat hic Ægyptius, extrema eius parte quæ [a] Oaſis dicitur, oriundus, ac denique ciuitate Alexandrina donatus, faſtuoſus ac per omnia arrogans homo, de quo hæc Plinius [b] Secundus: Apion quidem grammaticus hic, quem Tiberius Cæſar cymbalum mundi vocabat, cùm publicæ famæ tympanum potiùs videri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit ad quos aliqua componebat.] Gellius [c] etiam de eodem ſic ſcribit Apione: A vitio ſtudioque oſtentationis ſit loquacior: eſt enim ſanè quàm in prædicandis doctrinis ſuis venditator.] hæc Gellius. Ceterùm Ioſephus [d], qui duos libros aduerſus eumdem Apionem conſcripſit, cunctasque in Iudæos ab eo ſparſas calumnias egregiè confutauit, qualis ille fuerit, ſuis coloribus pinxit: qui & eiuſdem miſerandum interitum his paucis narrauit: Rectè mihi videtur Apion propter
D patriæ ſuæ leges pœnas dediſſe blaſphemiæ. Etenim neceſſariò circumciſo circa genitalia, vulnera ei facta nihil profuerunt; & putrefactis, in magnis doloribus expirauit.] hactenus Ioſephus.

[a] Ioſeph. contra Apion. lib. 2.
[b] Plin. in præf. ad hiſt. Plinij Senioris.
[c] Gell. lib. 5. c. 14.
[d] Ioſeph. lib. 2. contra Apion.

XXXIII. CALVMNIAE APIONIS IN IVDAEOS.

Hæc de Apione breuiter recenſuiſſe volumus, quòd impiæ in res Iudaicas ab eo prolatæ calumniæ, in Chriſtianos etiam, quòd ex Iudæis progeniti eſſent, ſunt illapſæ, Gentilibus Fideles æquè carpentibus, & dicteriis exagitantibus, quòd caput aſini adorarent, prout Tertullianus [a] & alij antiquorum, qui calumniam refellunt, ſuis ſcriptis prodidere. huius quidem concinnator ſtrophæ fuit Apion, qui hæc inter alia execranda eſt commentus de Iudæis, ſic dicente Ioſepho [b]: In hoc enim ſacrario Apion præſumpſit dicere aſini caput collocaſſe Iudæos, & id colere, ac dignum facere tanta religione: & hoc affirmat eſſe depalatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliaſſet templum, & illud caput inueniſſet ex auro compoſitum, multis pecuniis dignum.] hæc Ioſephus, qui
E aperti mendacij procacem hominem redarguit: cuius rei ſuſpicionem Cornelium Tacitum inuexiſſe, idem putauit Tertullianus; dum ille egregiè mentitus, dixit [c] Iudæos effigiem aſini ſilueſtris, qui aquam monſtrauerit in deſerto, in penetralibus conſecraſſe. Sed de his aliàs.

[a] Tertull. in Apolog. c. 16.
[b] Ioſeph. lib. 2. contra Apion.
[c] Tacit. lib. 21.

XXXIV. IOSEPHVS ERRORIS ARGVITVR.

Quod verò ſpectat ad legationem Philonis ac ſociorum pro Iudæis Alexandrinis ſuſceptam: quem finem ſortita fuerit, haud ſatis liquet; niſi quòd Caio ſequentis anni exordio nece ſublato, quæ ab illo in Iudæos Alexandrinos, vel in templum de coloſſo in eo erigendo ſtatuta fuerant, omnino irrita facta eſſe intelligimus. Verùm antequam ad alias res geſtas ſtylum conuertamus, illud diſſimulare non poſſumus, quòd hæc omnia de rebus geſtis Caij atque Petronij aduerſus Iudæos, aliter à Ioſepho narrantur, quàm ex Philone ſunt ſuperiùs recitata. Neminem tamen putamus adeò imprudentem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent, qui in his à Philone posita atque refutata, vera atque solida, & apud hæc ætatis, putarit; existimet, quòd Iosephus, qui hoc tempore plane infans, natus erat annos tantum octo, tres: quippe qui (vtpote de se testatur) genitus fuerit anno primo, eiusdem Caij Imp. Hæc opportunè ob oculos ponenda proposuimus, ac perspicuè inspicienda proferimus, sicut & de aliis eius erroribus sæpenumero factum est, vt non prædè quis mirabitur, si interdum videat eumdem auctorem abundantibus longè dissonare, cùm nec Philoni consentiat, in re præsertim tam certa, & antiquis qui in vrbe fuit, fide testata.

XXXV. IN QVIBVS IOSEPHVS A PHILONE DISCREPAT.

Nam quod primum obtrudit nobis, tradit Philo, Indæos semel tantùm tributum misisse Petronium in Phœnicida agentem eo tempore: Iosephus verò, tempore serendorum agrorum, id quicquam accidisse, & Ptolemaide primùm, inde Tiberiade Petronium contendisse affirmat. Rursùm, alio argumento esse scriptas à Petronio literas ad Caium, atque diuerso ab eo quod narrat Philo, Iosephus significat. Demeritam insuper Caij gratiam ab Agrippa occasione coniurationis, cùm idem scribat Iosephus, longè aliter per Philonem rem se habere facilè cognoscimus. Rodditas denique à Caio ad Petronium literas adeò versas plane ab his quas Philo, verè nos quidem, ipsum afferere, hemo non videt. Caium verò amentiæ ausum esse quæ sibi ab eo scripta literæ ad Petronium pertenuerint, quod & ipse ait, quis quæso esse comminiscatur, ex iis quæ ex Philone recitauimus, non intelligit? Ex his igitur aliisque eiusdem auctoris superiùs notatis erroribus, quam vacillet rabbinistorici fides, & quàm deuitandi nonnulli qui veritatem historicam vix sitiunt, labiis augerint, eidem plurimum tribuunt, omnes facilè iudicabunt. Ceterùm nos tanto de quanti ceteris auctoribus æstimandum habendam esse rationem, vt non idcirco, quòd in eum atque iterum erroris arguantur, cætera ab eis scripta reiciamus: sed cuncta rectè discussa, ea nobis probentur, quæ non facile improbari possint; veritatemque dixisse, putemus eos qui aperti mendacij conuinci nequeant.

XXXVI. DE PHILONIS LEGATIONIBVS.

Quod insuper ad Philonem spectat, ne quis eorum labatur, constat ipsum legatum bis agentem, iterum venisse Romam, primùm quidem vnà cum quatuor sociis, tempore Caij Imperatoris, rursùm verò tempore Claudij, vt his S. Hieronymus indicat verbis: Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quòd legatus gentis suæ missus fuerat; cùm secundo vice venisset ad Claudium, in eadem vrbe locutum esse cum Apostolo Petro, eiusque habuisse amicitias, &c. Non prætermittimus dicere, eumdem à Philone conscriptum librum de legatione ad Caium, alio etiam titulo fuisse prænotatum, nempe, de Virtutibus, vt Eusebius scribit: sed per antiphrasim, vt putatur, fuit idem titulus inditus. Sed an fuerit Philo Christianorum studiosus nec ne, agemus deinceps, ceterùm Alexandrum, illum Alabarchæ, quem Iosephus germanum Philonis fuisse dicit, sedisse vnà cum Caipha summo sacerdote aduersùs Apostolos, ex Actis Apostolorum superiùs significauimus: eodem ipsum in illos fuisse animo potiùs quàm illis assistisse, quinis facilè coniicies: præsertim quòd nullis scriptis ipsorum expressè meminerit, cùm plenius deceret occasio: verùm, cùm dicat Hieronymus, Petrum habuisse amicum, & de Christianis Alexandrinis scripsisse sub nomine Esseorum, aliud de eo nos opinari suadet. Scimus tamen Photium in Bibliotheca de Philone dixisse, ipsum de Christianæ legis clarissima luce ad Iudaismi tenebras defecisse. Sed quo auctore id post annos octingentos sexaginta iste prodit, quod ab vllo antiquorum Patrum scitum est? Quamobrem eadem facilitate qua asseritur, confutatur: nec enim tantæ ipse æstimationis in Ecclesia Dei fuit, vt illud, *ipse dixit*, satis sit ad irrefragilem illi auctoritatem conciliandam, quem frequenter grauissimè erasse, sæpè inferiùs suis locis demonstrare contingit.

XXXVII. CLADES IVDAEORVM.

Ceterùm quod pertinet ad reliquas res Iudaicas, admiratione equidem dignum est, quantopere Iudæos hoc tempore vltio diuina vexarit, non tantùm his perturbationibus tum in Ægypto tumetiam in Syria agentes exagitans, sed trans Euphratem apud Babylonem habitantes maxima omnium clade afficiens: qui verò Babylone male habiti fugerunt, Seleuciam, conspirantibus simul Syris cum Græcis illic agentibus, omnes supra quinquaginta millia virorum ex improuiso occisi sunt; adeò vt ne vllus quidem euaserit, nisi quem amici aut vicini seruarit misericordia: hæc Iosephus plurimis. Lentis velut passibus in eos indignatio diuina procedens, sic primùm & eos qui sub Romano Imperio, & qui apud externas nationes essent, afflixit. Peccauerant quidem

A dem in Christum non tantùm qui Hierosolymis habitabant Iudæi, sed & ceteri omnes qui ex diuersis Orbis partibus ad Paschale festum illuc ex more confluxerat, omnes æquè in eum insanientes, & cruci affigendum clamantes, & à Pilato istud ipsum clamoribus extorquentes. Ceterùm quoniam qui Hierosolymas ac Iudæam habitabant Iudæi longè grauiùs deliquisse videbantur, quòd tamdiu admoniti Christi miraculis, tantam gratiam contempsissent, nec Apostolorum prædicatione resipuissent, grauioribus relinquuntur plectendi suppliciis, illis ipsis scilicet quæ in eos obuentura Christus antè prædixerat: vasa enim illa iræ Dei in ipsos effundenda ac penitus consummanda, ad tempus dilata diuino consilio seruabantur, vt interim ex his aliqui per Euangelij prædicationem salui fierent, sicut est in Psalmis[a]: Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus: vt liberentur dilecti tui.] [a] *Psal. 59.*

B Sed consideratione quoque digna res est Deum optimum maximum eodem tempore, quo in Iudæos gladium iræ suæ cœpit exercere, Gentes sibi conciliare cœpisse, illisque (vt vidimus) ad salutem per baptismum aditum reserasse, cùm Petrum in primis tam patenti diuinitus ostensa visione de illis admonuisset. Sed quò magis magisque ex Gentibus colligenda propagaretur Ecclesia: quem ad hoc opus elegerat Paulum adhuc Tarsi agentem, & (quod dictum est de Hieremia[b]) quasi sagittam electam adhuc in sua pharetra latitantem, Deus ad faciendam (quod habet Psalmus[c]) vindictam in nationibus, & increpationes in populis, educere in medium festinauit: sed hæc anno sequenti. XXXVIII. VOCATIO GENTIVM CVM DESOLATIONE IVDAEORVM. [b] *Hier. 1.* [c] *Psal. 149.*

IESV CHRISTI ANNVS 43. CLAVDII IMP. ANNVS 1.

C

ANno Domini quadragesimotertio, Coss.[d] Caio Augusto quartùm & Sentio Saturnio, Kal. Februarij idem Caius Augustus anno suæ ætatis vigesimonono, coniuratione Cassij Chereæ & Cornelij Sabini Tribunorum Prætorianorum militum, occiditur, cùm imperasset annis tribus, mensibus decem, & diebus octo, numerando à die obitus Tiberij Imperatoris, vt testatur Suetonius[e]: licet Dio[f] annis tribus, mensibus nouem, & diebus viginti octo ipsum Imperium tenuisse dicat. Sed longiùs aberrat Iosephus[g], dum Caij Imperio tantùm tribuit tres annos atque sex menses: qui tamen rem gestam ceteris fusiùs est[h] prosecutus: quem consulat, qui ea plenius scire cupit; pro instituto autem ad D certam temporum rationem exquirendam accommodato, hæc satis esse putamus. Occisi igitur (inquit Suetonius[i]) cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum, leui cæspite obrutum est: postea per sorores ab exilio reuersas erutum, crematum, atque sepultum. Satis constat, priusquam id fieret, hortorum custodes vmbris inquietaros; in ea quoque domo, in qua occubuerat, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit & vnà vxor Cæsonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.] hæc Suetonius. Porrò tam Caius, quàm qui eum præcessit Tiberius, non sunt recepti in numerum Imperatorum, quorum Consules in iuramentis & votis concipiendis mentionem facere consueuerunt, vt auctor est Dio[k]. I. [d] *Dio lib. 50.* CAIVS OCCIDITVR. [e] *Suet. in Caio cap. 59.* [f] *Dio lib. 59. in fine.* [g] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 10* [h] *Ioseph. antiq. lib. 19 c. 1.* [i] *Suet. in Caio c. 59.* [k] *Dio lib. 60.*

Post Caium verò Tiberius Claudius Drusus[l] Germanicus, Drusi Neronis & Antoniæ filius, Liuiæ Augustæ nepos, annos natus quinquaginta, factione Prætorianorum militum capessit Imperium, tenuitque annos tredecim, menses octo, & dies viginti. Quomodo autem Caio de medio sublato, excussus sit omnis timor quem Iudæis intulerat; & quonam pacto regnum olim Agrippæ à Caio delatum, eidem à Claudio sit confirmatum & auctum; & qua ratione tumultus ac turbæ aduersùs Iudæos Alexandriæ agentes, quorum causa (vt vidimus) Philo cum sociis ad Caium Romam legatione functus est, eiusdem Claudij litteris hoc ipso primo anno sui Imperij compressæ sint atque sedatæ, Iosephus[m] in hæc verba describit: Claudius porrò ablegatis militibus quicumque suspecti esse poterant, edictum proposuit, quo Agrippam in regno per Caium antè concesso confirmabat, collaudans simul eius operam & industriam: addita insuper Iudæa & Samaria, quòd olim ad eius aui Herodis regnum pertinuissent. has igitur velut familiæ debitas restituit: Abilam autem, & finitimam eius ditionem in E II. [l] *Suet. in Claudio c. 1. 2. & 10.* CLAVDII IMPERIVM. [m] *Ioseph. antiq. li. 19. c. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Libano, quæ Lysaniæ fuerat, adiunxit de suo. Fœdus deinde Regis cum Romano populo in æs incisum est in Vrbis foro medio.] & paulo pòst: Dimisit etiam Alexandrum Lysimachum Alabarcham, veterem amicum & olim procuratorem suæ matris Antoniæ, quem Caius iratus vinxerat; cuius filio Marco Berenice desponsata fuerat, Agrippæ filia.

III. TVMVLTVS ALEXANDRINI SEDATI.

Per idem tempus, quòd morte Caij, Iudæi qui erant Alexandriæ animos sumpsissent, & iam ad arma ventum esset: idem Claudius per epistolam mandat Ægypti Præsidi, vt seditionem illam compescat; & ad preces Agrippæ Regis mittit edictum Alexandriam & in Syriam.] hæc cùm scribat Iosephus, dicatque ad hæc agenda persuasum Claudium non tantùm Agrippæ, sed & Herodis Regum precibus fuisse: non quidem Herodes hic ille putandus est Tetrarcha, iam (vt vidimus) redactus in ordinem, & mulctatus exilio; sed alius Herodes Rex Chalcidis, eiusdem Agrippæ Regis frater, vt idem Iosephus[a] inferiùs declarat. Eiusdem quoque Herodis, Agrippæ fratris, meminit Dio[b] his verbis: Agrippæ regnum auxit, honores Consulares tribuit, fratrique eius Herodi prætoriam dignitatem & principatum quemdam concessit; in Senatumque ingredi eos, ac gratias ipsis Græcè agi mandauit. hæ Claudij actiones laudatæ erant ab omnibus.] Sed iam quodnam tunc pro Iudæis edictum à Claudio datum sit, hîc describamus. est autem huiusmodi:

[a] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 1. init.*
[b] *Dio lib. 60.*

IIII. EDICTA PRO IVDAEIS.

Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus Trib. potest. edicit. Quoniam cognitum habemus Alexandrinos Iudæos iam inde ab initio ius eius ciuitatis ex æquo cum Alexandrinis ceteris consecutos à Regibus, sicut patet ex instrumentis super hoc conscriptis, & constitutionibus regis, post adiectamque Imperio nostro per Augustum Alexandriam mansisse illis sua iura integra; conseruata per missos illò diuersis temporibus Præsides, nullamque de eorum iure controuersiam extitisse, cùm Aquila præfuit Alexandriæ: permissumque eis ab Augusto, vt in defuncti Ethnarchæ locum, alium suis suffragiis substituerent, vt quisque in suis ritibus maneat, neque cogatur religionem patriam deserere: ceterùm Alexandrinos concitatos contra conciues suos Iudæos Caij Cæsaris temporibus, propter insolentem illius insaniam; dum contra patriam gentis religionem, pro Deo coli ab eis postulat, & recusantibus infensus est: Volo inconcussa esse iura eorum à Caij insania, eisque ius esse perseuerandi in patriis ritibus. Iubeoq, vtramque partem, quoad fieri potest, dare operam ne quid turbarum commoueatur: idque proposito hoc edicto, ita statuo.] Atque hæc erant, quæ in illo edicto continebantur. In reliquum orbem Romanum tale missum est:

V. ALIVD CLAVDII PRO IVDAEIS EDICTVM.

Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus Pont. Max. Consul designatus secundùm, edicit. Petentibus à me Agrippa & Herode Regibus mihi amicissimis, vt permitterem Iudæis in Imperio nostro degentibus vti suo iure quemadmodum antea, sicut & Alexandriam habitantibus concessimus: libenter precibus eorum annuimus, non deprecatorum tantùm causa, sed quia ipsos dignos iudicamus hoc nostro beneficio, propter seruatam populo Romano fidem & amicitiam. Æquissimum igitur censeo, nullam ne Græcam quidem vrbem negare illis ius suum: quandoquidem & sub diui Augusti principatu conseruatum eis fuit integrum. Licebitque in posterum Iudæis per totum nostrum Imperium sparsim habitantibus, vti maiorum suorum moribus: Quos iam nunc moneo, vt hac nostra gratia contenti, modestiùs se gerant, neque conspuant religiones externarum gentium: suis autem suo arbitratu viuant legibus. Atque hoc meum edictum ciuitatibus, coloniis, & municipiis Italicis, ac prouincialibus per magistratus publicari volo, ad Reges quoque atque dynastas transmitti non minùs triginta continuis diebus ita proponendum, vt ab omnibus humi stantibus possit perlegi.

VI. [a] *Ioseph. antiq. lib. 19. c. 5.* IVDAEI ROMAE COHIBITI. [d] *Dio lib. 60.*

His edictis Alexandriam[a] & per totum Imperium dimissis, Claudius Cæsar declarauit quomodo in Iudæos animatus fuerit.] Hæc cùm à Iosepho scribantur concessa esse Iudæis, qui tum Alexandriæ, tum etiam in ceteris Romani Imperij prouinciis agerent: iis tamen qui Romæ essent, quòd frequentissimus esset populus, non eadem sunt iura concessa: sed hoc Claudij Imperij exordio primùm cohibiti, demum (vt suo loco dicemus) Vrbe sunt pulsi. Dio[d] enim sub Claudij anni primi Consulibus hæc ait: Cùm Iudæi adeò iterum Romæ frequentes fierent, vt difficulter sine tumultu propter multitudinem Vrbe possent exigi, non ciecit quidem eos, patriis tamen legibus vitam tolerantes non passus est conuenire.] Nec certè mirum: nam & cetera conuenticula aboleuit

aboleuit: Et quia intelligebat (inquit idem auctor) nihil profici, si qua re vulgo interdiceretur, nisi vita quoque eius quotidiana transformaretur; cauponum tabernas, in quas cocuntes potabant, demolitus est: edixitque ne quis carnem elixam, aut aquam calidam venderet; in quosdamque contra delinquentes animaduertit.] sic igitur coniurationes timens, omnino conueniendi simul occasionem quacumque ex causa amputauit.

VII. REDITVS AGRIPPAE.

Post hæc verò (inquit Iosephus) mox Agrippam ad curam sui regni misit, auctum maioribus honoribus, commendatumque per litteras Præsidibus prouinciarum, simul & procuratoribus omnibus. Ille autem, vt re bene gesta magna celeritate reuersus est: & quàm primùm peruenit Hierosolymam, votiua sacrificia persoluit, nihil omittens eorum quæ lege præscripta sunt. Vnde & multos Nazaræos tonderi mandauit: & catenam auream à Caio donatam, pondere parem illi ferreæ, quæ regias manus vinxerat, monumentum aduersæ fortunæ mutatæ in prosperam, suspendit in sacrario super Gazophylacium: quæ doceret spectatores & sublimia posse corruere, & Deum valere omnia erigere denuo. Omnes enim admonebantur per hanc catenam consecratam, quòd Agrippa leui de causa priuatus dignitate, sit vinctus, pauloque pòst compedibus solutus, splendidiorem quàm antè principatum adeptus sit: eam esse naturam rerum humanarum omnium, vt celsissima quæque prolabantur facilè, rursumque inclinata restituantur in pristinum fastigium. Rite igitur votis Deo redditis, Agrippa Theophilum Anani filium submouit à summo sacerdotio, & Boethi filium Simonem cognomine Cantharam in eius locum substituit.] & post pauca: Constituto deinde pontificatu, Rex Hierosolymitis beneuolentiæ gratiam retulit, remisso eis tributo quod soliti erant in singulas ædes pendere: decorum putans, si non pateretur se vinci amore mutuo.] Quomodo autem in gratiam Iudæorum, Iacobum fratrem Ioannis occiderit, & Petrum detruserit in carcerem, dicemus anno sequenti, quo ea contigisse nosciuntur. Nam cùm ante Paschale tempus occisus ab eo Iacobus fuerit, atque Petrus carceri mancipatus: non patitur temporis ratio, vt istæc omnia hoc primo anno Claudij facta fuerint: cùm necdum eo anni tempore, ad nauigationem minùs idoneo, Agrippa Roma recessisse putandus sit; cùm præsertim illic ob dicta negotia obeunda, diutiùs eum apud Claudium detineri oportuerit.

VIII. [a] *Ioseph. antiq. lib. 19. c. 5.* DORENSES TVMVLTVS.

Quid insuper hoc primo anno Claudij, cùm Petronio Syriæ Præsidi nondum successum esset, egerit Agrippa Rex apud eumdem aduersus Dorenses pro temerata patria religione, idem Iosephus[a] his verbis describit: Paulo pòst, Dorenses quidam iuuenes natura temerarij, religionis specie, posuerunt in Iudæorum synagoga statuam Cæsaris: quod Agrippam vehementer commouit ad iracundiam, quòd ea resperditum iret instituta patriæ. Quare sine mora ad Petronium Syriæ Præsidem profectus, questus est de Dorensium audacia: qui & ipse non minùs ægrè ferens hoc facinus vt impium, nouatoribus illis asperiùs scripsit in hanc ferme sententiam:

IX. PETRO MITTERAE AD DORENSES.

Publius Petronius, Legatus Tiberij Claudij Cæsaris Augusti Germanici, Magistratibus Dorensium. Quoniam tam audax est quorumdam vestrum insolentia, vt etiam contra edictum Claudij Cæsaris Aug. Germanici, quo Iudæi permittuntur suis legibus viuere, synagogam eorum profanauerint, illata Cæsaris statua, quod religioni ipsorum non est licitum: atque hoc facto non Iudæorum tantùm pietas læsa est, sed numen etiam Cæsaris, cui rectiùs in proprio templo statua poneretur, quàm in alieno, maximè in synagoga: cùm iustum sit, & Imperatoris iudicio comprobatum, vt sui quisque loci sit dominus: ne mea decreta commemorem post contemptam auctoritatem Cæsaris, qui Iudæis non tantùm religionem permisit, verùm etiam æquum ciuitatis ius cum Græcis cohabirantibus. His ergo de causis, eos qui contra edictum Augusti ausi sunt talia, indignantibus etiam propriis magistratibus, hæc furore populi, non suo consensu facta esse asseuerantibus; iubeo per Centurionem Vitellium Proculum ad me duci, rationem reddituros. Magistratus autem hortor, vt si videri volunt his consensum suum non accessisse, Centurioni fontes indicent, dentque operam ne quid turbæ aut rixæ oriatur, quam quidem captare videntur: cùm contrà ego & mihi carissimus Rex Agrippa nihil æquè curemus, quàm ne vlla Iudæis detur occasio excitandi tumulus, defensionis prætextu. Quo autem meliùs cognoscatis quænam sit super hoc negotio voluntas Augusti, adiunximus eius edictum apud Alexandrinos propositum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum: quod iam antè satis notum omnibus, carissimus Rex Agrippa mihi sedenti pro tribunali recitauit, ius suum postulans, & vt suis beneficium Cæsaris mancat incolume. Quamobrem iubeo, vt in posterum nullam quæratis seditionum maturiam, & cæleste numen suis quisque colat ritibus. Hucusque Petronius: qui ita rem curauit, vt admissum eratum corrigeretur, & in posterum caueretur, ne quid tale quispiam audeat.] atque hæc Iosephus. Porrò in locum Petronij in Syriæ prouinciam subrogatus est Marsus: cuius præfecturæ tempore quæ gesta sint, dicemus suis locis interiùs. A

X. PROFECTVS ECCLESIAE ANTIOCHENAE.

[a] Act. 11. Quod ad res pertinet Ecclesiasticas: reserato semel aditu Gentibus ad Christi fidem, Antiochiæ primùm ex Gentibus magna facta est accessio Fidelium ad Ecclesiam, adeò vt ibi primùm Christianum nomen exortum fuerit, & feliciter propagatum: quibus verò progressibus hæc facta sint, Lucas [a] his verbis significat: Erant autem quidam ex eis viri Cyprij, & Cyrenæi, qui cùm introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annunciantes Dominum Iesum. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conuersus est ad Dominum. Peruenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ est Hierosolymis, super istis: & miserunt Barnabam vsque ad Antiochiam. Qui cùm peruenisset, & vidisset gratiam Dei, gauisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum versati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam; ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli, Christiani.] hæc Lucas: cetera autem quæ postea narrat, quando sint facta, suo loco dicemus. B C

XI. DE NOMINE CHRISTIANO

In sede igitur Petri, in ipsa Antiochena Ecclesia à Petro erecta, à discipulis aucta, à Barnaba multiplicata, & Pauli prædicatione cumulatissimè fecundata, felicissimum nomen Christianorum est inchoatum. De his Ignatius [b] ad Magnesianos, nempe de nomine Christiano iam antè oraculo prophetico prædicato, hæc ait: Simus itaque digni cognomento quod accepimus. Qui enim alio nomine appellatur præter hoc, hic non est Dei, nec accepit prophetiam loquentem de nobis [c]: Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit, & erit populus sanctus. Antiochiæ enim primùm discipuli appellati sunt Christiani, cùm Petrus & Paulus Ecclesiam fundarent.] hæc Ignatius. Ioannes Chrysostomus [d] de eodem munere Antiochenæ Ecclesiæ concesso hæc ait: Sicut Petrus inter Apostolos primus Christum prædicauit; sic inter ciuitates hæc prima, tamquam coronam quamdam admirabilem Christianorum tulit appellationem.] & alibi sic alloquitur Antiochenos [e]: Vos autem, si quidem aliquod de honore certamen oriatur, omni ambitione contenditis, vt vel vniuersò præsideatis Orbi, illo scilicet vobis priuilegio blandientes, quòd hæc prima ciuitas Fidelibus Christianorum nomen imposuit.] D

[b] Ignat. epist. 6.

[c] Isaiæ 62.

[d] Chrys. hom. 3 ad popul. Antioch.

[e] Idem homil. 7. in Matth.

XII. CVR EXDISCIPVLIS DICTI SVNT CHRISTIANI.

Qua verò occasione pristinum nomen Discipulorum sit mutatum in Christianorum, S. Athanasius [f] hanc affert causam: Omnes, inquit, qui credebant in Domino nostro Iesu Christo, non Christiani, sed Discipuli tantummodo vocabantur. Et quia multi nouorum dogmatum auctores extiterant, doctrinæ obuiantes Apostolicæ, omnes sectatores suos Discipulos nominabant, nec vlla erat nominis discretio inter veros falsosque Discipulos, siue Christi, siue Dosithei, siue Iudæ cuiusdam, siue Ioannis sectatores, qui se quasi Christi Ecclesiæ fatebantur, quin potiùs vno Discipulorum nomine ferebantur: Tunc Apostoli conuenientes Antiochiæ (sicut horum, Luca narrante, Acta restantur) omnes Discipulos vno nomine, id est, Christianos appellant, discernentes à communi Discipulorum vocabulo, & vt diuini per Isaiam oraculi sermo compleretur, quo ait: Seruientibus mihi vocabitur nomen nouum. Hanc ergo ab Apostolis traditam de nouis vtendis nominibus formam Ecclesia tenens contra diuersos hæreticos (vt sanæ fidei ratio postulat) diuersas edidit nominum nouitates.] hæc ille. Porrò deductum esse nomen Christianum à Christo, & Christi à chrismate, regali nempe vnctione, nemo est qui ignoret. E

[f] Athanas. in disput. contra Arium.

XIII.

De huius nominis excellentia cùm tam multa magnaque à sanctis Patribus sint prædicata; vnam hanc tantùm Gregorij Nysseni [g] sententiam scriptam hic referre contenti erimus: Participatione, inquit, Christi, Christiani appellationem sortiti sumus: ita & per

[g] Gregor. Nyss. de profess. Chr.

A per consequens communi omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem & societatem: quemadmodum in catena, qui eum, qui in extremitate est annulum attraxerit, eos qui continuò inter se cohærent, per vnum attraxerit.] Cæterum qui aduersus Gentiles, huius nominis originis ignaros, Ecclesiasticos tractatores gerunt, aliunde eius nominis interpretationem deducere consueuerunt. Occasione enim quòd Gentiles homines Christianos corrupto vocabulo Chrestianos (Christum, Chrestum (quod nomen vsitatum reperitur apud Romanos) nominare consueuerunt; inde etiam eius nominis interpretationem ex Græca voce χρηστὸς, quod est, bonum & commodum, fuerint aucupati: de cuius vocis significatione hæc Suidas: χρηστὸς, bonus est charitate, sed non necessitate. χριστὸς, oleo unctus, & Christus Dominus Deus noster. Nec aliam sanè ob causam Iustinus [h] martyr in oratione ad Antonium Pium sic ait: Christiani enim

[h] Iust. in orat. ad Antonin. Pium.

B esse deferimur: atqui χρήσιμον, hoc est commodum & bonum, odisse, iniustum est.] sic enim est legendum, ex quæ in eamdem sententiam scribit Tertullianus [i] declarant, dum sic ait: Quæ accusatio vocabulorum, nisi si aut barbarum aliquod sonat, vox nominis, aut infausti, aut maledicum, aut impudicum? Christianus verò (quantum interpretatio est) de vnctione deducitur. Sed & cùm perperam Chrestianus pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos) de suauitate vel benignitate compositum est. Oditur ergo in hominibus innocens etiam nomen innocuum. Et Lactantius: Sed exponenda inquit huius nominis ratio est, propter ignorantium errorem, quicùm immutata littera Chrestum, solent dicere, &c. sic item legendum esse apud Suetonium [k], sicut apud Lucianum etiam legitur, qui eodem vixit tempore, certum est.

[i] Tertull. in Apolog. cap. 3

[k] Sueton. in Claud. cap. 25

[l] Lucian. in Philop.

C Quod verò ad hæreticos spectat: etsi (vt vidimus) ad distinctionem aliarum sectarum à postoli Christianum nomen credentibus indiderunt; tamen haud multo post, & ipsum ipsum idem æmulati sunt hæretici, qui suos sectatores, Christianos etiam appellare consueuerunt. Fecisse id primùm inueniuntur Cargoceratiani, vt auctor est Epiphanius [d]. Licet verò peculiare proprium quoque nomen credentium fuerit, vt Christiani appellarentur: tamen aliis quoque nominibus, quibus antea ab iisdem Apostolis, nominati reperiuntur, & frequentius dicti Fratres: qua nomenclatura sæpe vsus est Christus [e], & Apostoli frequentiùs; idemque perseuerauit in Ecclesia. sic & Fraternitas, ipse Christianorum cœtus dictus reperitur. Cuius nominis, cùm infamarentur à Gentilibus, Tertullianus [m] rationem reddidit in hæc verba: Sed & quòd Fratres nos vocamus; non aliàs, opinor, infamant, quàm quòd apud ipsos omne sanguinis nomen de affectatione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus iure naturæ, matris vnius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto piguius fratres, & dicuntur, & habentur, qui vnum patrem Deum agnouerunt, qui vnum spiritum biberunt sanctitatis, qui de vno vtero ignorantiæ eiusdem ad vnam lucem expauerint veritatis? Sed eo forsasse minùs legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ pene vos fere dirimit fraternitatem. Itaque quia animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos, præter vxores: in isto loco consortium soluimus, in quo solo ceteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodo matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant; ex illa credo, maiorum & sapientissimorum disciplina Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicauerunt, quas in matrimonium duxerant liberorum causa, & alibi creandorum, nescio quidem, an inuitas: quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facile donauerant? O sapientiæ Atticæ, ô Romanæ grauitatis exemplum. Leno est Philosophus & Censor: quid ergo mirum si tanta charitas gentium violatur?] hæc Tertullianus: his similia Athenagoras [n] Philosophus Christianus, Iustinus [o], & Minutius Felix [p], cùm eamdem Gentibus calumniam illatam refellunt. Ex Platonis enim Republica erat illa ipsorum [q] fraternitas: qui sicut concives omnes fratres appellat, sicque & vxores inter eos voluit esse communes.

[d] Epiphanius hæres. 27. CHRISTIANORVM DIVERSA NOMINA.

[e] Matt. 23. Luc. 22. Ioan. 20. 21

[m] Tertullian. in Apolog. c. 39.

[n] Athenag. orat. pro Christianis.

[o] Iustin. orat. ad Antonin. Pium.

[p] Minut. in Octauio.

[q] Clem. Alex. l. 5. Strom. & Lact. l. 3. c. 25

XV.

Rursum verò, qui olim Christiani, idem nomine dicebantur Sancti: vnde Paulus ad Romanos Christianos scribens [r]: Omnibus, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis Sanctis,] & [s] alibi: Proficiscar Hierusalem ministrare Sanctis,] & illud [t]: Salutant vos omnes Sancti, itemque [u] Salutate omnem Sanctum, vel cum ait coram Agrippa Rege [x]: Multos Sancto-

[r] Rom. 1.

[s] Rom. 15.

[t] 2. Cor. 13

[u] Philip. 4.

[x] Act. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Act. 9.* CHRISTIANI DICTI SANCTI.

Sanctorum ego in carceribus inclusi.] Lucas itidem[a]: Factum est, vt Petrus dum pertransiret vniuersos, deueniret ad Sanctos, qui habitabant Lyddæ.] Eo etiam nomine vsi sunt posteri, Ignatius, Philo (vt dicemus suo loco, cùm de Essenis agemus) Polycarpus, Tertullianus, & alij. At demum obtinuit vsus, vt illi tantummodo Sancti in Ecclesia dicerentur, qui eminentiori probatione fulgerent morum sanctitudine. Apud Græcos autem (vt auctor est Plutarchus[b]) Hosij, hoc est, Sancti, honoris causa dicebantur sacerdotes. Nominabantur etiam olim Christiani, Credentes: cuius nomenclaturæ plura sunt exempla. Itemque Fideles[c]: quod nomen ad posteros dilapsum est, & frequentiùs vsurpatum, præsertim Romæ, vbi (vt auctor est S. Ambrosius[d]) qui baptizati sunt, Fideles nominari consueuerunt; videaturque in vsitatis eiusdem Ecclesiæ precibus Christianos ferè semper appellari Fideles. Vnde & Pontius diaconus in Vita Cypriani: Quid, inquit, Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est?] A

[b] *Plutarch. de oraculor. defect. in fin.*
[c] *Ephes. 1. Coloss. 1. 1. Tim. 4.*
[d] *Ambros. de sacram. lib. 2. c. 1.*

XVI.

Iudæi verò ignominiæ causa, quòd Dominum nostrum in titulo causæ cruci affixo Nazarenum appellatum nossent, Christianos Nazarenos nominare consueuerunt, à Nazareth oppidulo Galilææ, de quo Nathanael aliquando[e]: A Nazareth potest aliquid boni esse?] Vnde Tertullus[f] causam agens Iudæorum aduersus Paulum coram Felice Procuratore Iudææ, hæc ait: Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in vniuerso Orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum.] quod nomen cùm dimanasset ad posteros Iudæos, ea voce ter in die iidem maledicebant Christianis, & Christo, vt Hieronymus[g] tradit his verbis: Ipse bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, & contempsit eam; qui abominationi est genti Iudæorum, cui ter in singulos dies sub nomine Nazarenorum maledicunt in synagogis suis.] licet Epiphanius[h] dicat Iudæos id fecisse in hæreticos, qui Nazareni vocati, legem vnà cum Euangelio seruabant; sic enim ait: Non solùm Iudæi hos odio habent; sed exurgentes manè & meridie & circa vesperam, ter in die, quando preces perficiunt in synagogis suis, detestantur ipsos, ac execrantur, dicentes: Maledic Deus Nazarenis.] Verumtamen cùm ex Apostolorum Actis perspicuè appareat, omnes Christianos à Iudæis æquè dictos esse Nazarenos; ad ipsos Christianos potiùs, quàm ad hæreticos eo nomine nuncupatos, eam pertinuisse blasphemiam existimamus. B C

[e] *Ioan. 1.*
[f] *Act. 24.* CHRISTIANI DICTI NAZARENI.
[g] *Hier. in Isai. c. 49.*
[h] *Epiphan. hæres. 29.*

XVII.

At sicut credentium Christo fuit nomen peculiare, vt Christiani dicerentur; ita & iisdem cognomen est inditum, vt & Catholici nominarentur. Cùm enim (vt vidimus) & hæretici Christiano nomine iactanter gloriarentur: ad distinguendos veros à falsis, Catholicum est cognomen inuentum, & id quidem temporibus Apostolorum: nam eorum auctoritate, vera Dei Ecclesia in eorum Symbolo Catholica est cognominata, vt ea distinctione nominis ab hæreticorum conuenticulis cognosceretur esse distincta. Agens Pacianus[i] aduersus Nouatianos, hæc ait de Catholico nomine: Christianus mihi nomen est: Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat: istud ostendit. hoc probor: inde significor. Et si reddenda postremò Catholici vocabuli ratio est, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus, vbique vnum, vel (vt doctiores putant) obedientia omnium nuncupatur.] & paulò post: Ergo qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idem est Christianus: atque ita Catholicus Christianus est.] hæc Pacianus. Sed de Catholico nomine aliàs sæpè, deque Christiano nomine modò satis. Iam reliqua prosequamur. D

CHRISTIANI DICTI CATHOLICI.

[i] *Pacian. ad Symp. Nouat.*

XVIII.

Eodem anno quadragesimotertio à Christi natali (vt Eusebius[k] auctor est) Thaddæus, vnus ex septuaginta duobus discipulis, Edessam Syriæ profectus, Abgarum* Regem, atque populum Edessenum ad fidem conuertit. hæc autem vt facta sint, Eusebius his verbis describit: Postquam Iesus assumptus fuit; Iudas, qui & Thomas dicebatur, Thaddæum Apostolum, vnum ex septuaginta, ad Abgarum misit: qui eò profectus, ad Tobiam Tobiæ filium diuertit. Vbi verò fama de illo passim manasset, & miraculis ab eo editis esset conspicuus: Abgaro nunciatum est, Apostolum illuc à Iesu, sicut per litteras antea scripserat, aduentasse. Cœpit ergo Thaddæus per virtutem & potentiam Dei cuiuis morbo & languori medicari; sic vt omnes in magnam traduceret admirationem. Simulatque Abgarus magnas incredibilesque res gestas & miracula ab eo edita audiuisset, & quo pacto per nomen & virtutem Iesu Christi quemuis morbum depelleret; confestim secum cogitare cœpit, illum eumdem esse de quo Iesus per E

[k] *Euseb lib. 1. c. 13. in fin.*
* Abgarum

DE CONVERSIONE DOMINORVM.

A per epistolam ita significauerat: Postquam receptus fuero ad eum qui misit me, quemdam ex discipulis meis mittam ad te, qui te morbo afflictatum recreet, & ad integram valetudinem restituat. Accersito igitur Tobia, apud quem diuersabatur, dixit: Accepi virum quemdam præpotentem Hierosolymis huc accessisse, qui domi tuæ iam commoratur, multasque in nomine Iesu facit curationes. Hic respondit: Sanè quidem, domine, hospes qui huc aduenit, apud me est, & multa edit miracula. Tum ille: Adduc eum, inquit, ad me. Tobias autem rectà ad Thaddæum se conferens, dixit illi: Abgarus huius loci Princeps, vbi me ad se acciuerat, iussit vt te ad ipsum deducerem, quò morbo, qui eum cruciat, curationem adhibeas. Et Thaddæus: Eamus, inquit, quoniam ad eum re vera missus sum.

Postridie ergo primo manè Tobias, assumpto secum Thaddæo, perrexit ad Abgarum.

XIX. CONGRESSVS THADDÆI CVM ABGARO.

B Vt autem venit, cùm iam proceres Abgari ei præsto adsisterent, extemplo in ipso ingressu magnum quoddam & illustre visum in vultu Thaddæi Apostoli elucere, Abgaro cernebatur. quod cùm Abgarus conspicaretur, supplex Thaddæum adorauit. Admiratio, omnes qui aderant, amplexa est: illi enim visum, quod soli Abgaro apparuit, minimè cernebant. Qui etiam à Thaddæo sciscitabatur: Tu ne verè discipulus es Iesu Filij Dei qui sic mihi per litteras pollicitus est: Mittam ad te quemdam ex discipulus meis, qui omnem morbi tui ægritudinem leuet, & tibi tuisque vitam largiatur? Cui Thaddæus: Quoniam, inquit, magnam fiduciam in Domino Iesu, qui misit me ad te, collocasti; ob eam causam ad te missus sum. Et rursus: Si fides, quam in illum contuleris, magis magisque creuerit; mentis tuæ postulata tibi, vt credideris, eucnient. Ad quem Abgarus: Sic, inquit, in illum credidi, vt vellem maximè Iudæos, qui eum cruci affixerunt,
C exercitu ad eam rem collecto, prorsus è medio tollere, si Romanorum Imperium non esset meo instituto impedimento. Et Thaddæus: Dominus noster, inquit, & Deus Iesus Christus voluntatem sui Patris expleuit: quod vbi ab illo factum fuit, ad Patrem denuo assumptus est.

XX. THADDÆI MIRACVLA.

Cui Abgarus: Et ego, inquit, in illum credidi, & in Patrem eius. Tum Thaddæus: Propterea, inquit, in nomine ipsius Domini Iesu manum super te pono. Quod vbi fecerat, euestigio morbo & calamitate, qua diuexabatur, releuatus est. Abgarus igitur magnopere propterea miratus, quòd sicut de Iesu auribus acceperat, sic per discipulum eius & Apostolum Thaddæum, qui illum absque medicamentis & herbis integræ valetudini restituisset, re ipsa comperiebat. Atque non modò hunc, sed Abdum etiam filium Abdi, podagræ doloribus oppressum, ad pristinam valetudinem reduxit.
D Qui cùm Thaddæum adiret, abiecit se ad pedes illius: cuius manum cùm corpori suo haberet impositam, quod ei in optatis erat, assecutus, penitus conualuit. Complures item alios illorum conciues idem Apostolus ex morborum molestiis eripuit, magnas res gessit & cum primis admirabiles: verbum Dei passim diuulgauit. Post ista Abgarus: Tu Thaddæe, inquit, virtute Dei hæc facis, nobisque magnam excitas admirationem: verùm deinceps de aduentu Iesu, quo pacto contigerit, & de eius potentia, & qua tandem virtute factitauerit ea quæ fama & creber hominum sermo ad nos pertulit, mihi, quæso, oratione explica.

XXI.

Et Thaddæus: In præsentia, inquit, silebo: sed quoniam ad verbum Dei prædicandum missus sum, cras mihi omnes ciues tuos congrega, & inter illos palàm verbum Dei exponam, ipsumque vitæ sermonem inter eos disseminabo: atque adeò de aduentu Iesu,
E qua ratione acciderit, de eius ad terras missione, & cur à Patre in mundum missus sit, vberiùs disseram. Quinetiam de virtute rerum ab illo gestarum, de mysteriis quæ in mundo locutus sit, qua vi & potentia ipsa transegerit, de noua & inaudita eius prædicatione, de abiectione & contemptu sui ipsius, de humilitate exterioris hominis, qui cuiusque oculis patebat; quo pacto etiam se ipsum deiecerit, mortem obierit, atque adeò diuinitatem aliqua ex parte imminuere visus sit; quæ à nefariis Iudæis perpessus, quomodo in crucem actus, qua denique ratione ad inferos descenderit, maceriamque quæ longo æui spatio integra & immota constitisset, diruperit; vt surrexeritque post triduum, & mortuos, qui multis sæculis obdormissent, excitauerit; quatenus etiam solus descenderit ille, sed cum ingenti multitudine ad Patrem suum ascenderit; quo pacto ad dexteram Dei Patris cum gloria in cælis assideat; quemadmodum cum splendore & potentia ad sententiam de viuis & mortuis ferendam venturus sit, apertè explanabo. Abgarus

Universidad de Deusto
Biblioteca

garus ergo præcepit, vt prima luce ciues sui in vnum conuenirent, Thaddæum concionantem attentè audituri. Paulo pòst, auro tum cælato, tum rudi & informi illum donari mandauit. At ille respuit, sic fatus: Si nostra prorsus dereliquimus, quo modo accipiemus aliena? Ista quadragesimotertio anno post Christum natum gesta sunt. Quæ sanè non absque fructu & vtilitate ex Syriaca lingua ad verbum conuersa, opportunè sint in hunc locum conclusa.] hæc Eusebius, à quo tamen in eo S. Hieronymus [a] dissentit, quòd hunc Thaddæum non ex septuagintaduorum discipulorum, sed ex duodenario Apostolorum numero fuisse tradit.

[a] Hieronym. in Matth. c. 10.

IESV CHRISTI ANNVS 44. CLAVDII IMP. ANNVS 2.

1. SEquitur annus Domini quadragesimus quartus, adnotatus Consulibus [b] Claudio Augusto secundùm, & C. Licinio Largo: quo Iacobus Apostolus, filius Zebedæi, Ioannis frater ab Agrippa Rege Iudæorum occiditur. Rem gestam Lucas summatim complexus, hæc ait [c]: Eodem tempore misit Herodes Rex (*sic enim appellat Agrippam cognomento Herodem*) manus, vt affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioānis gladio.] hæc enim facta esse hoc anno ante Paschale tempus, superiùs ostendimus. Erat Agrippa Rex Iudaicæ religionis obseruātissimus, vt liquet ex his, quæ tum à Philone tum à Iosepho de ipso sunt scripta, quæ à nobis suis locis sunt superiùs recitata: quamobrem perfacile fuit Iudæis, Christianæ fidei hostibus, ipsum aduersus Christi Ecclesiam concitare. Hic ergo diuerso planè à priore consilio rem aggreditur. Prima enim post necem Stephano illatam cōcitata in Ecclesiam persecutio omnes Christi fideles exagitauit præter Apostolos; qui (vt ex Luca vidimus) expulsis ceteris, soli permissi sunt Hierosolymis agere. quæ verò hoc anno ab Agrippa est conflata vexatio, in ipsos tantùm Ecclesiæ vertices, sanctos Apostolos, est furore bacchata: ratus nimirum ille, si fundamenta conuelleret, omnem desuper molem constructam paruo diiutum iri negotio. Sic igitur cùm induxisset in animum, & (quod Lucas ait) misisset manum, vt afflingeret quosdam de Ecclesia, à Iacobi nece rem crudeliter auspicatur. Quod verò ad ipsum Iacobum pertinet: cùm Hispaniarum Ecclesiæ [d] omnes ex æquo profiteantur, eumdem Apostolum antea in Hispanias esse profectum, illicéque primum prædicasse Euangelium, & aliquot collegisse discipulos: nihil ampliùs quod de ea re dicamus habemus, quàm quæ sunt à nobis in Martyrologio Romano [e] notata; quæ consulat qui hæc cupit. Hic enim tantùm agere de eius martyrio, in animo est; quod eo clarius atque celebrius reputatur, quòd primus inter Apostolos tantam gloriam promeruisse cognoscitur. Haud dubium est ante aciem ipsum dimicando stetisse, qui primus omnium strenuè fortiterque verbi gladio pugnans, glorioſus occubuit.

[b] Dio lib. 60. AGRIPPA PERSEQVITVR CHRISTIANOS.
[c] Act. 12.
[d] Breuiar. Toletan. inſtit. S. Iſidori.
[e] Martyr. Rom. Notat die 25. Iulij.

II. Quæ verò martyrium eius præcesserint ex Clemente Alexandrino libro septimo ὑποτυπώσεων hæc Eusebius [f]: De isto Iacobo Clemens dicto libro historiam planè memorabilem inserit, eamque narrat, quasi ex traditione maiorum acceptam: nimirum, eum ipsum qui Iacobum in iudicium adduxisset, cùm testimonium Christo illum tam liberè perhibentem cerneret, ea re commotum, se esse Chtistianum ingenuè confessum esse. Igitur ambobus vnà ad supplicium ductis, hunc inter eumdem à Iacobo postulasse veniam sibi concedi. Iacobum autem paululum rem animo complexum, dixisse: Pax tibi. illumque osculatum esse: & sic tandem vtrumque securi percussum vitam deseruisse.] hæc ex Clemente Eusebius. Sunt & alia plura, quæ licet incerto auctore scripta [g] ferantur, non tamen prorsus contemnenda putamus: nam quod habent de conuersione magorum Phileti & Hermogenis, alij plerique adstipulantur: horum namque meminit Paulus ad Timotheum [h] scribens: Scis, inquit, hoc quòd auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Philetus, & Hermogenes.] de Phileto etiam sequenti capite in hæc verba, de hæreticis loquens: Sermo eorum vt cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorumdam fidem.] Sicut enim Simon magus, licet initiatus esset sacro baptismo, tamen ad magiam reuersus, contra Apostolos bellum

[f] Euſeb. hiſt. lib. 2. c. 8.
IACOBI MARTYRIVM.
[g] Paſſiones Apoſtol. in Iacobo.
[h] 2. Tim. 1. & 2.

inijt;

A inijt; ita etiam & dicti magi Philetus & Hermogenes fecisse visi sunt, dum primò per Iacobum ad fidem conuersi, inde verò à fide excidentes, aduersus Ecclesiam pugnantes, hæresim statuerunt. Quod verò aliorum relatione sanctus Hieronymus [a] recitat, immolatum Iacobum die secunda Paschatis; haud constare posse videtur: nam ex his quæ sanctus Lucas scribit, erroris arguitur, dum ait [b], Herodem necis Petri cupidissimum, ab ea tamen abstinuisse vsque ad dies Azymorum elapsos. Religiosiorem quidem hac ex parte Agrippa ceteris Iudæis se præbuit: nam illi ipso Paschatis die Christum (vt dictum est) in crucem agendum curarunt; hic verò, quòd dies essent Azymorum, à nece Petri Apostoli abstinendum putauit. Sed quibus persuasionibus eum dettuserit in carcerem, de eius nece spectaculum post dies Paschales populo exhibiturus; idem Lucas [c] rem gestam fusiùs prosecutus, his verB bis describit:

[a] Hier. in Ezechiel. c. 43.
[b] Act. 12.
[c] Act. 12.

III. PETRVS IN CARCEREM TRVDITVR.

Videns autem Herodes quia placeret Iudæis, apposuit vt apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum. Quem cùm apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum ad custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. Et Petrus quidem seruabatur in carcere: oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.] Acceperat à Claudio Agrippa non regnum tantùm plurium prouinciarum accessionibus auctū, sed ius etiam in res sacras, nimirum in templum & sacerdotium: sicque non solùm ex animi sui sententia summos Pontifices dimouet & creat; sed arbitratus se (quod prædixerat Dominus) obsequium præstare Deo, Apostolorum verticem Petrum, quasi nouis dogmatibus solicitantem populum, è medio tollere festinat. Magno sanè terræmotu Ecclesia Christi tunc concuti visa est, dum
C ipsa petra in Ecclesiæ fundamento locata, tanta agitatione quassari conspiceretur. Hinc tum iuges illæ Fideliumomnium (quod & mirandum est) pro Petro ad Deum preces effusæ. Nam etsi alios complures Apostolorum carceri mancipatos sæpe legamus; de nullo tamen ipsorum vniuersam Dei Ecclesiam adeò solicitam fuisse reperimus, sicut de Petro, vtpote communi omnium parente atque pastore. Sed audiuit Deus orationem eorum, & vinctum suum non despexit.

IV. Cùm enim (inquit Lucas) productурus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.] Vnde, quæso, tanta hæc diligentia, & tam exquisita custodia? Iam aliàs ante decennium Iudæi experimento didicerant, Angelum [d] Domini Petrum ac ceteros
D Apostolos simul vinctos eduxisse de carcere. timens igitur Herodes, ne quod semel factum erat, iterum eueniret, stultè admodum tot artibus Dei consilium ac sapientiam eludere conatus est. Sed quid tum ille qui reprobat consilia Principum? Ecce (inquit Lucas) Angelus Domini adstitit; & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est quod fiebat per Angelum: existimabat enim se visum videre. Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem: quæ vltro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum vnum: & continuò discessit Angelus ab eo. Et Petrus ad se reuersus, dixit: Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione
E plebis Iudæorum.]

[d] Act. 5.
[e] Pſal. 32.

PETRVS AB ANGELO LIBERATVR.

V. LOCVS CARCERIS.

Errant, mea sententia, qui putant Herodianum carcerem huisce, in quem detrusus est Petrus, extra Hierosolymitanam ciuitatem fuisse positum in suburbiis, eò quòd dicat Lucas de Angelo & Petro è carcere educto: Venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem: quæ vltro aperta est eis.] nescientes Hierosolymam ciuitatem vsque ad tempus huius, de quo est sermo, Agrippæ Regis, duplici fuisse circumdatam muro; ipsum verò Agrippam & tertium addere aggressum esse, sed non absoluisse. Cùm igitur Petrus è carcere ab Angelo ductus per portam ferream ingressus sit ciuitatem; dicere possumus carcerem Herodianum inter primum & secundum murum extitisse. Ceterùm Iosephus [f] tam in primo quàm in secundo muro testatur fuisse erectas munitissimas turres; in quarum vnam, ad delinquentes coërcendos manicipatam, Petrus coniectus, ac vinctus, fuit à militibus custoditus. Nisi potiùs affirmare

[f] Ioſeph. de bell. Iud. lib. 5. c. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

velimus (quod magis placet) portam ferream fuisse ostium carceris, non portam ciuitatis: A
ex quo pateret aditus ad ciuitatem: non quòd esset extra ciuitatem positus carcer; sed si-
cut & Iosephus frequenter ciuitatem soler appellare eam Hierosolymorum partem quæ
media est sita inter montem Sion & templum, ita Lucas eodem sensu dicat portam fer-
ream ducere ad ciuitatem, hoc est, in eam ciuitatis ampliorem regionem quæ communi
loquendi vsu propriè ciuitas diceretur; carcerque situs esset vel iuxta templum in ea for-
tasse munitissima turri quæ dicebatur Antonia, vel alio aliquo loco extra ciuitatem (vt
dictum est) non tamen extra mœnia totius vrbis posito.

VI. Angelus igitur Petrum è carcere non ad fugam, sed ad triumphum velut educẽs, non
foras, sed intra ciuitatem, per portam quæ ferrea dicta est, quamuis clausam, sed diuina
virtute reseratam, perduxit; vt sic liber pastor relictus, solicitum de se gregem inuiseret.
[a] *Arat in Act. Apost. lib. 1.* De hac ferrea porta Petro patefacta hæc Arator diaconus: B

Ferrea quid mirum si cedunt ostia Petro?
Quem Deus æthereæ custodem deputat aulæ,
Ecclesiæq; suæ faciens retinere cacumen,
Infernum superare iubet, &c.]

PETRVS INVISIT SVOS. Venit ergo (inquit Lucas) ad domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Mar-
cus, vbi erant multi congregati, & orantes. Pulsante autem eo ostium ianuæ, processit
puella ad videndum, nomine Rhode.] moris quidem fuisse antiquis appendi malleum
ianuis ad signum dandum, testatur Plutarchus de Curiositate. Sed pergit Lucas: Et vt
agnouit vocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nunciauit stare
Petrum ante ianuam. At illi dixerunt ad eum: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere.
Illi autem dicebant: Angelus eius est. Petrus autem perseuerabat pulsans. Cùm autem C
aperuissent ostium, viderunt eum, & obstupuerunt. Annuens autem eis manu vt taceret,
narrauit quo modo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Iacobo & fra-
tribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.] hæc Lucas de liberatione Petri: cuius vin-
cula, velut nobilissimæ victoriæ glorioſa trophæa, omnium ferè sanctorum Patrum egre-
giis celebrata præconiis, in Ecclesia sunt perpetua memoria consecrata.

VII. De Petri enim vinculis Augustinus[b] in illa verba: Tu es Petrus, & super hanc petram
[b] *Aug. de sanct. serm. 29. DE PETRI VINCVLIS.* ædificabo Ecclesiam meam.] Dignus certè, inquit, qui ædificandis in domo Dei populis
lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum. De hoc ait
sermo diuinus: Et ponebant infirmos suos, vt vmbra saltem transeuntis Petri obumbra-
ret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quanto magis nunc plenitudo vir-
tutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranseuntis, quanto magis gra- D
tia nunc permanentis? Meritò per omnes Christi Ecclesias auro pretiosius habetur fer-
rum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quan-
to magis catena vincientis? Vt vmbra, inquam, transeuntis Petri obumbraret eos. Si
inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis; quanto magis
de corpore meruerunt attrahere salubritatis ferteo pondere sacris impressa membris vin-
cula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante martyrium, quanto
magis efficax post triumphum? Felices illi nexus; qui de manicis & compedibus in co-
ronam mutandi, Apostolum contingentes, martyrem reddiderunt. Felices catenæ,
quæ nudatis penè ossibus inhærentes, viuas reliquias de sanguinis sudore, iam attrita
carne, rapuerunt; tactusque membrorum cruciatus sui sanctificat instrumentum; in quo
dum afflictio crescit ad pœnam, causa pœnæ proficit ad gloriã. Felicia vincula, quæ reum E
suum vsque ad Christi crucem non tam condemnatum, quàm consecratum, miserunt.]
hæc Augustinus de vinculis Petri: licet non de illis quibus hoc anno vinctus est Hiero-
solymis (nondum enim ea reperta fuerant, quæ temporibus Theodosij Iunioris Aug. in
lucem sunt prodita) sed de illis quibus Romæ est detentus in carcere, antequam crucis
subiret supplicium.

VIII. At de his quibus vinctus est Hierosolymis, tandem Romam translatis, hæc cecinit
[c] *Arator in Act. lib. 1.* Arator diaconus[c]:

——— manet omne per ævum
Pignoris huius apex, & fideris obtinet instar,
EX VINCVLIS PETRI LIBERTAS. *Corpore quod Petrus sacrauit, & Angelus ore.*
His solidata fides, istis tibi Roma catenis

Perpetuata

A *Perpetuata salus: harum circumdata nexa*
Libera semper erit: quid enim non vincula præstant,
Quæ tetigit qui cuncta potest absoluere? &c.]

Quomodo autem hæc ipsa Petri vincula fuerint asseruata, fideliter custodita, ac denique
inuenta, Metaphrastes[a] ex antiquioribus monumentis in lucem prodidit: ea enim in [a] *Metaphr. die 1. Augusti apud Sur. tom. 3.*
manus deuenisse cuiusdam ex Agrippæ familiaribus, sed in Christum credentis, sicque
per manus per quatuor delata sæcula fuisse, ac tandem patefacta, tradit. Sed de eorum
inuentione agemus suo tempore. Postquam igitur Petrus sic elapsus, Ecclesiam quæ col-
lecta erat in domo Mariæ (vt vidimus) visitasset, aliaque complura, quæ paulo pòst re-
censebimus peregisset; Romam versus direxit iter; atque hoc ipso secundo anno Clau-
dij Imperatoris, sed in fine ipsius, Romam veniens, ac prædicans Euangelium, eam erige-
B re cœpit Ecclesiam. Sed enim quomodo hæc singula facta sint; enarratis priùs quæ antea
contigerunt, temporum ordine referemus.

Quid interim sic elusus Herodes? Ait Lucas[b]: Facta autem die, erat non parua turba- IX.
tio inter milites, quidnam factum esset de Petro. Herodes autem cùm requisisset eum, & AGRIPA ANIMADVERTIT IN CVSTODES.
non inuenisset, inquisitione facta de custodibus, iussit eos duci] ad supplicium scilicet: [b] *Act. 12.*
eos enim iussu Herodis fuisse suffocatos, auctor est Petrus [c] martyr Episcopus Alexandri- [c] *Petr. Alexan. can. 13. apud Theod. Balsam.*
nus: Propter quos, inquit, nulla culpa in Petrum refertur: licebat enim eis, viso quod
est factum, effugere: sicut nec imputatur Christo mors infantium.] hæc ipse. Quid verò
post hæc Agrippa egerit, sic narrat Lucas: Descendensque à Iudæa in Cęsaream, ibi com-
C moratus est. Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi vnanimes venerunt ad eum, &
persuaso Blasto, qui erat super cubiculum Regis, postulabant pacem, eo quòd alerentur
regiones eorum ab illo.

Mirabitur certè aliquis eiusmodi appendicem ad historiam de Petro ab Angelo de X.
carcere in libertatem vindicato, à Luca additam; qui causam irarum Agrippæ in Ty- DE PETRI ITINERE.
rios ac Sidonios ignorarit: quam illam esse existimamus, quòd cum Petrus ab Angelo li-
beratus, Hierosolymis recessisset, in eas Palæstinæ maritimas regiones venit, ac ibi
positas inuisit Ecclesias atque composuit; nam & vnum ex his qui ipsum sequebantur,
presbyterum Sidoniis dedit Episcopum, aliaque in aliis eiusdem & adiacentis regionis
locis multa tanto Apostolo digna constituit. hæc autem ex antiquioribus chartis Me-
taphrastes[d] in hæc verba descripsit: Liberatus à vinculis, cùm ab Hierosolymis venis- [d] *Met aphr. die 29. Iunij. Surius tom. 3.*
set Cæsaream Stratonis, & ex iis qui sequebantur eum presbyteris, Episcopum ei
constituisset, venit Sidonem: vbi cùm multos curasset, & Episcopum constituisset,
D venit Berythum: in qua etiam cùm vnum eorum qui sequebantur, ordinasset Epi-
scopum, venit Biblym: deinde Tripolim, vbi apud Marsonem virum quemdam
prudentem diuertit; quem cùm Fidelibus, qui erant Tripoli Phœniciæ, Episcopum
constituisset, venit Orthosiam: deinde Antandrum; deinde in insulam quæ dici-
tur Aradus; inde Balanæas; & illinc Panta: deinde Laodiceam; in qua cùm multos,
qui morbis laborabant, & vexabantur à dæmonibus, curasset, Ecclesiamque congregas-
set, & Episcopum constituisset, venit Antiochiam Syriæ ciuitatem.] Sicque in hunc
modum relegit auctor loca ad quæ Petrus accessit, cùm liber è carcere Hierosolymis
egressus, eam Syriæ partem Antiochiam vsque peragrauit: eamque fuisse causam exi-
stimamus, quòd Cæsaream se Agrippa contulerit, & in Tyrios ac Sidonios commotus
fuerit. Quæ verò post hæc Lucas subinfert de eiusdem Agrippæ obitu, suo quo contige-
E runt tempore enarrabimus.

Idem qui suprà auctor addit, tunc Antiochia profectum Petrum in Cappadociam ve- XI.
niſſe, Tyanamque eiusdem prouinciæ ciuitatem diuertisse, indeque abiisse Ancyram Ga-
latiæ; illic mortuum suscitasse, baptizasse credentes, instituisse Ecclesiam; ordinatoque
Episcopo, Synopem & Amasæam Ponti ciuitates concessisse; ac subinde Gangram
Paphlagonum, postea verò Claudiopolim, ac inde Nicomediam & Nicæam Bithy-
niæ ciuitates petiisse: post hæc rediisse Antiochiam, inde Hierosolymam. At nos
quod ad Hierosolymam spectat, secus sentimus; quin potiùs eum Romam versus
iter direxisse, asseueramus. Sed & errat, dum ante festum Paschale, post solutum Pe-
trum à vinculis, ea contigisse scribit. Nam post Paschales dies Petrum esse libe-
ratum, Acta testantur. Nec est quod dici possit, hæc sequenti anno facta fuisse:
nam (vt omnes consentiunt) hoc anno secundo Claudij Petrus Romam aduenit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOS EPISCOPOS PETRVS ORDINAVIT.

Auctor ille quidem (mea sententia) quæ diuersis temporibus à Petro sunt facta, in vnum colligens, imprudenter in hoc vnum tẽpus reiecit. Ceterùm nulla est dubitatio, eas prouincias non tantùm à Petro fuisse visitatas, sed & Ecclesias in eis institutas, & Episcopos ordinatos: nam & Prochorum Nicomediæ ab eo datum Episcopum, & alios alibi, idem auctor testatur.

XII.

Nec prætermittimus dicere, eumdem Petrum Apostolum Byzantijs etiam & aliis eiusdem prouinciæ locis primos dedisse Episcopos. Id enim egregiè profitetur Agapetus Papa illis litteris, quas de Menna à se ordinato Episcopo Constantinopolitano scripsit ad Petrum quæ postea fuerunt in Quinta[a] Synodo recitatæ; in quibus hæc legun-

[a] Quinta Syn. Act. 2.

tur: Et hoc dignitati fuæ (*Mennæ scilicet*) addere credimus, quòd à temporibus Petri Apostoli, nullum alium vmquam Orientalis Ecclesia susceptt Episcopum manibus nostræ sedis ordinatum. Et forsitan ad demonstrationem laudis ipsius, vel ad destructionem inimicorum, instans res tanta prouenit, vt illis ipse similis esse videatur, quos in his quandoque partibus Apostolorum primi electio ordinauit.] hæc Agapetus: cuius auctoritatem, in Synodo præsertim œcumenica recitatam, maioris esse ponderis existimamus, quàm recentiorum Græcorum, vt Nicephori, vel aliorum, qui dixerunt eas Ecclesias ab Andrea Apostolo institutas, ab eodemque Episcopos illis datos: quod recentiores Græcorum in Menologio, & vterque Nicephorus, ille Episcopus Constantinopolitanus in Chronico, & alter cognomento Callixtus[b], tradiderunt. Porrò constat non fuisse Byzantium primam sedem eius prouinciæ institutam, sed Heracleam. Vnde Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, agens aduersus Acacium: Cuius, inquit, sedis Episcopus? cuius metropolitanæ ciuitatis Antistes? Nonne parochiæ Haracleensis Ecclesiæ? &c.] Sed de his hactenus.

[b] Niceph. Call. hist. lib. 8. c. 7.

XIII.

DE DIVISIONIBVS APOSTOLORVM TEMPORE.

Antequam verò de Petri Romam agamus aduentu, operæpretium existimamus & de ceterorum Apostolorum in diuersas Orbis prouincias profectione paulo fusius atque accuratiùs agere: ac primùm, quo potissimùm anno eadem acciderit, diligentiori studio perquirere. In his pertestigandis plurimum laboris subiimus, multumque temporis insumpsimus: sed quem securè siue ex Græcis, siue ex Latinis auctoribus sequeremur, inuenimus neminem. Nam nulla in primis ratio habenda est apocryphi illius scripti, quod Melitonis[c] Sardensis Episcopi nomine circumfertur, quo proditur, anno secundo ab ascensione Domini, Apostolos per Orbem diuisos, in externis prouinciis Euangelium prædicasse: neque enim hæc nostra confutatione indigent, quæ ex Actis Apostolicis perspicuè refelluntur. Apollonij verò, quod Eusebius[d] recitat, testimonium, inhibuisse Christum Apostolis, ne ante annum duodecimum à suâ ascensione recederent Hierosolymis; an solida firmitate subsistat, superiùs dixisse meminimus: sed id est diligentius expendendum. Ex eius namque sententia dicendum esset, non ante annum quartum Claudij Imperatoris Apostolos in prouincias abiisse. ceterum omnium testimonio certum exploratumque habetur, iam anno secundo eiusdem Augusti, Petrum Apostolorum Principem veniſſe Romam. Rursum eiusdem Apollonij sententia confutari posse videtur Marci Euangelistæ auctoritate: quem cum constet scripsisse Euangelium anno sequenti, vt suo loco inferiùs demonstrabimus; se illud scriptis consignasse post diuisos in orbem terrarum Apostolos, illis verbis in fine[e] positis, satis apertè significat, quibus ait: Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.] qua ratione saltem biennio ante tempus ab Apollonio definitum, Apostolos in Orbis prouincias esse profectos, liquidò satis apparet.

[c] Apud Bed. in retract. in Act. Apost. c. 8.

[d] Euseb. hist. li. 3. c. 17.

[e] Marc. 16

XIV.

Cùm igitur ante sequentem annum, quo Marcus suum scripsit Euangelium, Apostolos iam per mundum diuisos fuisse constet; nec ante præsentem annum id contigisse ex Actis Apostolorum satis perspectum habeatur: necessariò fateri cogimur, hoc ipso secundo Claudij anno id factum esse. Sicut enim post necem Stephani, vniuersi qui erant Hierosolymis discipuli dispersi sunt (vt ait Lucas[f]) præter Apostolos: ita etiam secunda hac in Ecclesiam excitata persecutione, occisoque Iacobo Apostolo, & Petro eodem supplicio cõdemnato, sed diuina virtute elapso, factam esse Apostolorum dispersionem, seu potiùs dicere velimus diuisionem, par est credere. cùm enim quo loco in Iudæa consisterent, persequente illos Agrippa, non haberent; à Iudæis sic pulsi, ad exteras gentes, vt diuina fuerat reuelatione Petro demonstratum, sunt profecti. Vnde

[f] Act. 8.

Ioannes

A Ioannes Chrysostomus[a] in hanc sententiam: Apostoli, inquit, prædicauerunt Iudæis, longoque temporis spatio cæsi & flagellati in Iudæa manentes, ac demum ab ipsis propulsi, in Gentes profecti sunt.] Quod ad diem pertinet, decimaquinta Iulij in aliquibus Martyrologiis[b] eius rei perpetua memoria consecrata reperitur. His itaque de tempore profectionis Apostolorum in prouincias enarratis; quid, cùm profecturi essent, communi consilio coeuntes antè statuerint, aperiendum est.

[a] Chrys. hom. 70. in Matth. c 22.

[b] Bed. Vsuard. & alij ea die.

XV.

Sanè quidem etsi ab Agrippa excitata vexatio Apostolos compulit externas quærere regiones: tamen de prædicando Euangelio Gentibus, iam tunc Apostolos iniisse consilium diximus, cùm diuina præuia reuelatione, ostensa Petro lintei cælitus demissi visione, apertum est Ecclesiæ ostium Gentibus. Ea etiam occasione (vt vidimus) Matthæus primus omnium Euangelium Iudæis Palæstinis, quos relicturi essent, Hebraicè

B conscripsit. Tunc etiam Catholicæ fidei consulturi, quid singuli essent prædicaturi Gentibus, ne vlla ex parte aliqua vel apparens inter eos in annunciatione Euangelij diuersitas esset; quosdam fidei canones, quibus vniuersam Christianam fidem perstringentes firmarent ac stabilirent, constituerunt: quos proprio nomine Dei Ecclesia nominare consueuit Symbolum Apostolorum: vel quòd singuli ex eis ad eum perficiendum attulerint suum symbolum; qua ratione ante necem Iacobi dicendum est illud esse confectum: Vel quoniam qui Christiani essent, eo Symbolo, velut tessera militari data, dignosci possent. De his enim agens Ruffinus hæc ait[c]: Discessuri Apostoli ab inuicem, normam prædicationis in commune constituerunt; ne fortè alij ab aliis abducti, diuersum aliquid his qui ad fidem veniebant exponerent. Ergo omnes in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futuræ (sicut diximus) prædicationis indiciũ, conferendo in vnum

DE SYMBOLO APOSTOLORVM.

[c] Ruffin. in prælat. expos. Symb. Apostol.

C quod sentiebat vnusquisque, componunt, atque credentibus hanc dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè indicium dici potest, & collatio, hoc est, quod in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in vnum conferendo vnusquisque quod sentit.

XVI.

Indicium autem vel signum idcirco dicitur, quia illo tempore (vt Paulus Apostolus dicit, & in Actis Apostolorum refertur) multi ex circumcisis Iudæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes: idcirco ergo istud indicium posuere, per quod agnosceretur is qui Christum verè secundùm Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hæc seruari ferunt: quoniam & ar-

SYMBOLVM TESSERA CHRISTIANITATIS.

D morum habitus par, & vocis sonus, & sermo vnus est, atque eadem instituta bellandi; ne qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latinè signa vel indicia nominantur: vt si fortè occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum, prodat si sit hostis, an socius. Idcirco denique hæc non scribi chartulis atque membranis, sed retineri cordibus tradiderunt; vt certum esset, hæc neminem ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorũ traditione didicisse. Discessuri ergo (vt diximus) ad prædicandum, istud & vnanimitatis & fidei suæ indicium Apostoli posuere: non sicut filij Noë discessuri ab alterutrum, turrem ex latere

E cocto & bitumine construentes, cuius cacumen ad cælum vsque pertingeret: sed munimenta fidei, quæ starent aduersus faciem inimici, ex lapidibus viuis & margaritis Dominicis ædificantes: quæ neque venti impellerent, neque flumina subuerterent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò igitur illi ab inuicem separandi, turrim superbiæ ædificantes, linguarum confusione damnati sunt, vt ne vnus quidem posset aduertere proximi sui loquelam: isti verò qui turrem fidei construebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt; vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.] hucusque Ruffinus.

XVII.

Hieronymus[d] de eodem hæc ad Pammachium: Symbolum fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta aut atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, &c.] Itemque apud Augustinum hæc leguntur: Quod Græcè Symbolum dicitur, Latinè Collatio nominatur: Collatio ideo, quia collata in vnum totius Catholicæ legis fides, Symboli colligitur breuitate; cuius textum vobis modò, Deo annuente, dicemus. Petrus dixit: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Ioannes dixit: Creatorem cæli & terræ. Iacobus dixit: Credo & in Iesum Christum Filium eius

[d] Hier. ep. 61.

SINGVLORVM APOSTOLORVM SINGVLAE SENTENTIAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnicum Dominum nostrum. Andreas dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, na- A
tus ex Maria Virgine. Philippus ait: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Thomas ait: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus dixit: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Matthæus dixit: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Iacobus Alphæi: Credo & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam. Simon Zelotes: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Iudas Iacobi: Carnis resurrectionem. Matthias compleuit: Vitam æternam. Amen.] hæc apud Augustinū[a]: quamuis an sit ille sermo S. Augustini, à quibusdam reuocetur in dubium: sed cuius sit, nihil interest, cùm de singulis duodecim Apostolorum distinctis elogiis suppetant etiam aliorum testimonia. Nam de iisdem singulorum Apostolorum sententiis hæc etiam S. Leo Papa[b] ad Pulcheriam Augustam: Ipsius Catholici Symboli breuis & perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum totidem est signata sententiis, tam instructa sit in munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo possint gladio detruncari.] eadem Venantius[c] Fortunatus, & alij[d] tradunt.

[a] Aug. de tẽp. serm. 115.
13 [b] Leo epist. 87.
[c] Venant. Fort. in præf. expos. Symbol.
[d] Albin Flac. de Offic. Eccl. c. 22. Raban. de inst. cler. lib. 2. c. 56. & alij.

XVIII. Hoc ipsum Symbolum Catholica Ecclesia semper adeò est venerata, vt in SS. Concilijs œcumenicis[a] quasi basis quædam & fundamentū totius structuræ Ecclesiasticæ consueuerit in primis recitari. De Romana autem Ecclesia, quàm sincerè & illibatè illud absque alia aliqua additione seruauerit, Ruffinus hæc dicit[b]: Illud non importunè commendandū puto, quòd in diuersis Ecclesiis aliqua in his verbis, primò scilicet Symbolo inueniuntur adiecta: in Ecclesia autem vrbis Romæ hoc non deprehenditur factum: pro eo, arbitror, quòd neque hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus C apud eos qui gratiam baptismi susceperturi sunt, publicè, id est, Fidelium populo audiente, Symbolum reddere: & vtique adiectionem vnius saltem sermonis eorum quæ præcesserunt, non admittit auditus: in ceteris autem locis (quantum intelligi datur) propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ nonnullæ doctrinæ sensus videatur excludi.] hæc Ruffinus. Et Vigilius[c] contra Eutychen de veritate Symboli citans Romanam Ecclesiam, sic ait: Vniuersitas profitetur credere se in Deum Patrem omnipotētem, & in Iesum Christum Filium eius Dominum nostrum. Huic capitulo ob id iste calumniatur: Cur non dixit: In vnum Deum Patrem, & in vnum Iesum Christum Filium eius, iuxta Nicæni decretum Concilij? Sed Romæ & antequam Nicæna Synodus conueniret, à temporibus Apostolorum vsque ad nunc, & sub beatæ memoriæ Cælestino, cui iste rectæ fidei testimonium reddidit, ita Fidelibus Symbolum traditur: nec præiudicant verba, vbi D sensus incolumis permanet.]

[a] Concil. Chalced. Eph. Constantinop. 2. & aliorum.
[b] Ruffin. de expos. Symbol. in præfat.
[c] Vigil. lib. 4.

XIX. Hoc igitur Symbolum Apostolicum non solùm cunctis ad baptismum venire cupientibus, primùm omnium traditur, & ab eisdem proximè baptizandis exigitur, sed assiduè à quolibet Christiano recitandum esse, admonet Augustinus[a], dum ait: Cùm autem tenueritis Symbolum, vt non obliuiscamini, quotidie dicite quando surgitis, quando vos collocatis ad somnum. Reddite Symbolum vestrum, reddite Domino, commemorate vos, vos ipsos non pigeat repetere: bona est repetitio, ne subrepat obliuio. Ne dicatis: Dixi heri, dixi hodie, quotidie dico, teneo illud bene. Commemora fidem tuam; inspice te: sit tamquam speculum tibi Symbolum tuum; ibi te vide, si credis omnia quæ te credere confiteris, & gaude quotidie in fide tua. Sint diuitiæ tuæ, sint quotidiana quodammodo indumenta mentis tuæ. Numquid quando surgis, te vestis? sic & commemorando Symbolum tuum, vesti animam tuam, ne fortè eam nudet obliuio.] hæc E
Augustinus. Ambrosius[b] item de eodem hæc in eamdem sententiam: Symbolum quoque specialiter debemus, tamquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere: quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prœlio?] Hactenus de Symboli institutione & eius vsu.

[a] Aug. hom. 42 QVANTAE EFFICACIAE SYMBOLVM APOSTOL.
[b] Ambr. lib. 2. de virginib. & 4. tom. Rom. edit. fol. 357. c.

XX. His igitur sic ab Apostolis institutis, & sicut Symbolo, ita etiam aliis absque scriptis traditionibus Ecclesiæ impartitis, diuiserunt sibi ad quas singuli proficiscerentur orbis terræ prouincias. Omittimus hîc recensere quæ de ea re in pseudo-Prochoro[a] commenta leguntur, ex quo forsasse acceperunt, qui sorte prouincias tradunt esse diuisas, vt Socrates[b] scribit, & alij. Nec illis assentimur dicentibus, pro ratione linguarum muneris impertiti, cuique illam esse ttibutam prouinciam: quasi velint Apostolos, etsi lin-

[a] Habetur tom. 2. Biblioth. san.
[b] Socrat. lib. 1. c. 19. & alij eum secuti.

guarum

A guarum omnium donum accepissent, peculiari tamen alicuius prouinciæ eorum quem- SPIRITVS SANCTI IN STINCTV FACTA DIVISIO PROVINCIARVM
que vsum fuisse sermone: At sicut non admittunt Patres[a], post acceptum Spiritum sanctum, qui illos doceret omnia, ac cuncta suggereret, Apostolos res agendas tanti præsertim ponderis sorti commisisse: ita eosdem omnes omnibus linguis æquè locutos esse consentiunt. Dicimus ergo, aliarum exemplo rerum quæ ab ipsis sunt gestæ, hæc eadem omnia de diuisione prouinciarum Spiritus sancti speciali instinctu esse peracta. Si enim de Paulo & Barnaba, antequam simul mitterentur ad prædicandum Gentibus Euangelium, dixit (quod habet Lucas[b]) Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos] quomodo non magis, cùm omnes mittendi essent Apostoli, quo singuli profecturi essent, declarauit idem Spiritus sanctus? Quin etiam cùm singulorum ordinationes nonnisi præcedentibus prophetiis & specialibus
B admonitionibus Spiritus sancti (vt suo loco dicemus) ab Apostolis fieri consueuerint: numquid in tanto tantæque molis negotio eum consulere neglexerunt? Si insuper ad hominem vnum baptizandum missus est Angelus[c] ad Philippum, & quò iturus esset admonuit: numquid cùm ad totius humani generis salutem mittendi essent Apostoli, quò singuli profecturi essent, Dominus per Angelum, vel aliter diuinitus desiit demonstrare?

[a] Chrysost. in Act. Bed. Oecumen Gloss. & alij.
[b] Act. 13.
[c] Act. 8.

Omnia diuinus ille Spiritus moderabatur, neque sine illius instinctu aliquis illorum XXI.
quicquam agere præsumebat, quamuis animo concepisset. Hæc cum pluribus sint exemplis monstrata, adhuc accipe quæ de Paulo ac sociis scribit Lucas[d]: Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Cùm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu. Cùm autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: & visio per noctem
C Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adiuua nos. Vt autem visum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, certi facti quòd vocasset nos Deus euangelizare eis.] His ergo & aliis exemplis admoniti, dicimus, singulos Apostolorum in eas Orbis regiones esse amandatos, ad quas Spiritus sanctus priuato instincta voluit eos proficisci.

[d] Act. 16. SPIRITVS SANCTVS IN OMNIBVS CONSVLTOR

De hac item Apostolorum profectione hæc Iustinus[a] martyr: Hierosolymis duode- XXII.
cim viri profecti sunt in mundum, atque hi quidem indocti, & minimè eloquentes: Dei autem virtute humano generi denunciauerunt, à Christo missos se esse qui cunctos Dei verbum docerent.] Et Ioannes Chrysostomus, de iisdem agens, hæc ait[b]: Peragrarunt Apostoli orbem terrarum, & infirmum inuenientes, ad sanitatem reduxerunt, & in ruina
D positum ad stabilitatem reuocarunt, non arcus tendentes, non sagittas mittentes, non pecunias largientes, non eloquentia confidentes. Erant nudi quidem sæculo, sed induti Christum; pauperes, sed diuites; pecunia indigentes, sed regnum cælorum possidentes; non habentes humana solatia, habentes autem Dominum Deum suum: Ego enim, inquit, vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Peragrarunt vniuersum orbem terrarum oues simul cum lupis. Quis vidit? quis vmquam pastor oues mittit in medio luporum? sed magis si viderit lupos, congregat oues. At verò Christus è contrario fecit: oues ad lupos; & vulneratæ à bestiis non sunt, sed magis lupi ad ouium mansuetudinem conuersi sunt.] & post multa: Mira virtus erat, piscatorem, publicanum, pellionem nudis præceptis mortuos suscitare, morbos expellere, mortem abigere, philosophorum linguam mutam facere, rhetorum ora constringere, apud Principes & Reges versari, barE baris, Græcis, & vniuerso humano generi imperare: nam & hoc illi verbo perfecerunt.] hæc Chrysostomus.

[a] Iustin. in ora. ad Antonin.
[b] Chryst. aduer. Gentiles. DEI VIRTVS IN PRAEDICATIONE APOSTOLORVM.

Sed quæ essent in totius terrarum orbis vastissima illa silua monstra ferarum atque XXIII.
portenta, quæ nec fingere satis potuit scriptorum Gentilium vanitas, ad quæ perdomanda è Galilæa piscatores sunt missi: vt in præsentia dicere prætermittamus de singularum gentium superstitione, accipe quæ de complurium illarum moribus Theodoretus[a] summatim collegit (licet ante eum Hieronymus sit fusius prosecutus libro secundo contra Iouinianum scripto) Persicæ, inquit, nationes, quæ iampridem Zaradæ legibus regebantur, matrum, filiarum, sororum connubiis susque deque commixtæ, remque iustissimam arbitrantes id, quod erat facinus iniustissimum, audita piscatorum lege & accepta, Zaradæ leges vt iniquitatem maximam conculcarunt, Euangelicamque protinus temperantiam complexæ sunt: quique priùs, edocente illo, didicerunt mortuorum.

[a] Theodoret. de curat. Græcar. affect. lib. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum corpora canibus depascenda volucribusque porrigere; tunc iam, cum cœperunt in A Christum credere, ab eiusmodi immanitate abhorrent, & mortuos suos terræ infodiunt: neque curant Principum leges, quibus id fieri prohibetur; neque tortorum sæuitiam perhorrescunt: magis enim timent Christi iudicium; cumque præsentia cuncta irrideant, somniare magis gaudent quæ non videntur, eaq. demum reuerentur & timent. Has itaque nouas leges acceperunt à promulgatoribus Galilæis; quique non timuerunt Romanorum potentiam, sese vltro crucifixi hominis imperio subdiderunt. Atque vt hi Romanis legibus viuerent, neque Augustus ipse impetrauit neque Traianus, qui Persarum regna subuertit: & tamen Apostolorum monumenta Persæ homines, tamquam cælitus allata fuerint, venerantur.] & paulo pòst:

SVBACTAE AB APOSTOLIS GENTIS CHRISTI LEGE VIXERE.

[a] Eusebius in Chronic.
[b] Hier. de Scrip. Eccl. in Petro.
[c] Iren. lib. 3. c. 1

XXIV.

[d] Tertull. de præscript.
[e] Hippol. apud Prudent. in Peristeph.
[f] Cyprian. de vnit. Eccles. & aliis locis.
[g] Arnob. aduer. Gentes, & in Psal. 106.
[h] Lactant. li. 4 c. 21.
[i] Optat. contra Parmen. lib. 2.
[k] Hier. de Scrip. Eccles.
[l] Ambros. serm. in natal. Apost. & aliis.
[m] Aug. serm. 7. in natal. Apost. & aliis locis.
[n] Seuer. hist. lib. 2.
[o] Prud. in Peristeph.
[p] Philast. de hæres. c. 20.
[q] Oros. l. 7. c. 6
[r] Prosper de prad. li. 4. c. 13

Massagetæ miserrimos esse homines arbitrati, qui alio mortis genere quàm violenta nece decumberent; quique idcirco legem de mactandis senibus comedendisque tulerũt: B postquam piscatorum leges sutorumque acceperunt, abominabiles illas dapes ac hostias pertæsi sunt. Tibareni quoque soliti olim seniores de altis rupibus dare præcipites, legem iniquissimam consciderunt, Euangelica lege accepta. Neque ampliùs Hyrcani, neque Caspij ipsi alunt canes hominum cadaueribus, neque Scythæ vnà cum mortuis hominibus viuos infodiunt, quos olim viuentes illi dilexerant. Tantam morum mutationem piscatorum leges inuehere potuerunt.] hæc pauca ex multis insinuasse satis credimus, vt ex his qualis esset tunc orbis terrarum facies intelligatur, magisque Christi potentiam admiremur, qui per paucos abiectosque homines tot orbis monstra domuerit, ac suo iugo nec tantum corpore, sed animo ea ipsa subegerit. Cùm autem complures ex Gentibus frenum Romani Imperij accepissent; tamen nec vi, nec suasionibus adigi potuerunt, vt Romanis legibus viuerent: Nam (quod idem auctor addit) neque Æthiopes, qui sunt C Ægyptiis Thebanisque contermini, neque multæ item Ismaeliticæ nationes, non Lagi, non Sanni, non Anasgi, non quamplurimi alij barbari, Romanorum dominatu accepto, vllis Romanis legibus in conuentionibus suis vtuntur. At nostri illi piscatores, & publicani, sutorque ille noster cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt: neque solùm Romanos, & qui sub Romano viuunt Imperio, sed Scythas quoque, ac Sauromatas, Indos præterea, Æthiopas, Persas, Seras, Hyrcanos, Cymmerios, Germanos, & Britannos (vtque semel dicatur) omne hominum genus, nationesque omnes induxerunt Crucifixi leges accipere, non armis vsi, non infinita vi militum delectorum, non immanitatis Persicæ violentia, sed verborum suasu, ostensa legum, quas prædicabant, vtilitate: quod sanè ipsum non sine magno quidem sui periculo faciebãt, sed in singulis ciuitatibus frequenter passi iniurias, flagraque passim à quouis hominum genere subeuntes.] hæc ille, & alia D plura id genus.

Sed vt in quas singuli sint profecti prouincias, tandem cognoscamus: quæ ea de re à sanctis Patribus vel aliis scripta reperimus, in medium afferemus. Ac in primis de Petro dicendum, quem hoc anno secundo Claudij Imp. venisse Romam, communis omnium sententia est: id enim Eusebius in Chronico in primis testatur, id ipsum sanctus Hieronymus, ac denique ceteri omnes qui de ea re historiam conscripserunt. hæc enim habet Eusebius[a]: Anno secundo Claudij, Petrus Apostolus, cùm primùm Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam proficiscitur; vbi Euangelium prædicans, viginti-quinque annis ciusdem vrbis Episcopus persæuerat.] & Hieronymus[b]; Petrus post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderunt in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Clau- E dij anno ad expugnandum Simonem magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, vsque ad vltimum annum Neronis.] eadem de tempore & reliqui omnes conscripsere: vt nulla de his relicta sit dubitatio, vel penes eos contradictio. Sicut & de eiusdem Petri Romam aduentu eadem omnes ferè rerum Ecclesiasticarum veteres scriptores & confirmarunt, & perpetuis monumentis decorarunt; vt Irenæus[c], Tertullianus[d], Hippolytus[e], Cyprianus[f], Arnobius[g], Lactantius[h], Optatus[i], Hieronymus[k], Ambrosius[l], Augustinus[m], Seuerus[n], Prudentius[o], Philastrius[p], Orosius[q], Prosper[r], Maximus Taurinensis, Petrus Chrysologus, Arator[s], ac ceteri Latinorum, qui de rebus Ecclesiasticis commentarios ediderc: ex Græcis verò Papias[x], Caius[y], Dionysius[z] Corinthiorum, Petrus Alexandrinus[a], Eusebius[b], Chrysostomus[c], Cyrillus[d] Alexandrinus, Theodoretus[e], Sozomenus[f], & ceteri iuniores

XXV.

[x] Max. ser. 1. et 5. in nat. Apost.
[y] Petr. Chrysol. serm. in natal. Apost.
[z] Arator in Act. Apost.
[a] Papias apud Euse. li. 2. c. 13
[b] Caius apud Euse lib. 2. c. 24
[c] Dionys. apud Euse li. 2 c. 24
[d] Pet. Alexand. can 3.
[e] Euseb. lib. 2. c. 13. 14.
[f] Chrys. hom. de Petro & Paulo
[g] Cyril. epist. ad Celestin.
[h] Theod. lib. 1. hær. fab. in Simone. & epist. ad Leonem.
[i] Sozom. lib. 4 c. 14.

A niores: ac dènique, ne in re toto cælo perspicua laboremus, id ipsum SS. œcumenicæ Synodi, idem etiam Romani Pontifices suis epistolis, Imperatores suis edictis: ac (vt vnico tantùm verbo rem absoluam) tanta de Petri Romam aduẽtu memoria, omni scriptionum genere meruit consecrari, adeò vt nec cuiusuis perfrictæ frontis hæreticus, vel schismaticus, eorum qui ante nostrum sæculum vixerint, ausus fuerit de eo vel leuiter quidem dubitationem mouere.

Sic igitur ad totius mundi principem ciuitatem princeps Apostolorum mittitur, & XXVI. ad primariam vrbem Orbis primus pastor iure dirigitur: de quo hæc sanctus Leo[a]: cùm [a] Leo serm. 1. in nat. Apost. duodecim Apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum Euangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus, susceperint: beatissimus Petrus princeps Apostolici ordinis ad arcem Romani destinatur Imperij: vt lux ve- DE PETRO ROMAM MISSO. B ritatis, quæ in omnium gentium reuelabatur salutem, efficaciùs se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cuius autem nationis homines in hac vrbe non essent, aut quæ vsquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic conculcandæ philosophiæ opiniones: hìc dissoluendæ erant terrenæ sapientiæ vanitates: hìc confutandi dæmonum cultus: hìc omnium sacrilegiorum impietas destruenda, vbi diligentissima superstitione habebatur collectum quicquid vsquam fuerat vanis erroribus institutum. Ad hanc ergo vrbem tu beatissime Apostole Petre venire non metuis; & consorte gloriæ tuæ Paulo Apostolo aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, siluam istam frementium bestiarum, & turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior quàm cùm supra mare grãdereris ingrederis. Nec mũdi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaueras sacerdotis ancillam. Numquid autem iudicio Pilati, aut sæuitia Iudæo- C rum, minor erat vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris; nec æstimabas terrori cedendum, dum horum saluti consulis, quos susceperas alendos. Hunc ergo intrepidæ charitatis affectum iam tunc profectò conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quàm vt pascendis eius quem diligeres, ouibus cibum, quo ipse eras opimatus, impenderes. Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, atque experimenta virtutum. Iam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras: iam Antiochenam Ecclesiam, vbi primùm Christiani nominis dignitas est orta, fundaueras. Iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Euangelicæ prædicationis impleueras: nec aut dubius de prouectu operis, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, trophæum Crucis Christi Romanis arcibus infere- D bas.] hæc Leo. Et Arnobius in illud Psalmi: Posuit terram fructiferam in salsuginem] hæc item ait: Sed per Petrum in salsugine litterarum positam Romam, fecit eam fructum afferre.] & infrà: Posuit desertum ab aquis, quæ peccata lauant: Posuit in stagna aquarum: Abundant aquæ baptismatis; martyrum pœnitentiæ, eleemosynarum abundantia in deserto isto, quod ante Petri aduentum siccum fuit & aridum, hoc nunc excultum est, cùm constitueretur in eo ciuitas Ecclesiæ, in qua quotidie seminantur agri, & plantantur vineæ, vt fiant fructus natiuitatis, quos benedixit Deus, & fecit vt multiplicarentur.] hæc Arnobius de institutione Ecclesiæ Romanæ facta per Petrum.

Quod verò ad rei gestæ historiam pertinet, quibus itineribus, quibusve sociis XXVII. comitatus Petrus Romam aduenerit, neminem qui describat, inuenimus, præter PETRI ITINERARIVM HAVD CERTAE FIDEI. E vnum Metaphrastem[b], qui Petri iter Antiochia Romam relegens, ordinatas etiam ab [b] Metaphr. die 29. Iunij. eo Ecclesias in via summatim recensuit. Sed quòd certo auctore ea scripta careant, & in multis fide vacillent, haud in omnibus probantur: vt cùm ait, ante discessionem Antiochia altercatum esse cum eo Paulum, tumque contigisse quod idem Paulus scribit ad Galatas. Sed eas dissensiones longè post hæc tempora factas esse, suo loco dicemus. Sic etiam cùm auctor ait, Paulum & Silam à Petro inuentos esse Corinthi: ceterùm Paulum & Silam alio tempore simul coisse, ex Actis Apostolorum suo loco monstrabimus: Vel cùm dicit, Cornelium Centurionem à Petro Episcopum Ilij ordinatum; cùm ex his quæ superiùs dicta sunt, constet ipsum Cæsarienſi Ecclesiæ in Palæstina fuisse à Petro præfectum. His igitur aliisque ab eo scriptis offensus, libentiùs ea hìc referre abstinui. Quod verò idem auctor dicit, Petrum à Christo admonitũ, venisse Romam ad Simonem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem magum consurandum; res est quæ altiorii indiget inspectione; agemus de ea fusiùs A
suo loco inferiùs. Porrò venisse vnà cum Petro Antiochia Romam Marcum in primis, qui
postea ab eodem Petro acceptum scripsit Euangelium; Apollinarem, qui ab eodem post-
modum Rauennati est præfectus Ecclesiæ; Martialem, qui est inde missus ad Gallias; Ru-
fum Capuæ factum Episcopum, Pancratium Tauromenij, Marcianum Syracusis datum
Episcopum, & alios cum eis; eorumdem Acta testantur: licet de Marciano & Pancratio
iam antea, cùm adhuc Petrus moraretur Antiochiæ, in Siciliam fuisse missos, Metaphra-
*Metaphr. die 29. Iunij. stes * affirmet; cuius etiam testificatione habetur expressum, Petrum in Italiam nauigan-
tem, in Siciliam appulisse.

XXVIII. De ceteris locis, ad quæ Petrus Romam venturus diuertit; nobilia in iis remanserunt
antiquitatis vestigia, sed traditione potiùs quàm scriptura firmata. Nam (vt omittamus
de singulis dicere, quæ nondum nobis explorata habentur) est Neapoli in Campania per- B
celebris memoria, vbi idem Princeps Apostolorum, cùm Neapolim nauigio delatus esset,
vnà cum suis Missam celebrauit. Tradunt insuper, ipsum Neapoli soluentem, vi ventorum
delatum esse Liburnum, indeque Pisas proximè positas conscendisse, ibique ex more
incruentum sacrificium obtulisse: quem locum, tantæ rei memoria celebrem, à posteris
summo honore habitum esse constat: Inde verò Romam venisse: licet in aliquibus manu
scriptis, quibus res gestæ Marci Episcopi Atinæ narrantur, Petrum pedestri itinere Nea-
poli Romam venisse, & Atinam ad Marcum gentilem suum Galilæum hominem diuer-
tisse, scriptum habeatur. Sed de rebus tam antiquis & incertis quid porissimùm affirmare
debeamus, non satis constat. De Romana verò Ecclesia à Petro instituta, cui & Episcopus
præfuit, dicemus anno sequenti, quo id fieri contigit. His verò sic de Petro narratis, iam
de ceteris est agendum Apostolis, & ad quas orbis terrarum partes quisque eorum acces- C
serit (quantum licet antiquorum scriptorum auctoritate) reliquum est vt eo dicamus or-
*Act. 1. dine, quo à Luca * eorum nomina recensentur in Actis: ac primùm de Ioanne est insti-
tuenda narratio.

XXIX. Ioannes igitur Zebedæi filius, frater Iacobi, migrauit in Asiam, Minorem scilicet; eas-
que prouincias, in quibus & Petrus (vt vidimus) Euangelium prædicauerat, & Eccle-
sias complures erexerat, prædicatione Euangelicæ veritatis excoluit. Vnà verò cum
Ioanne profectam esse sanctissimam Dei genitricem Mariam Virginem, & Epheſi apud
*Act. Eph. to. 2. cap. 26. edit. Peltan. eum habitasse, epistola synodica * sacrosancti Concilij Ephesini ad Clerum Constanti-
nopolitanum data, non obscurè ab illo sancto Episcoporum cœtu significatur, dum il-
lic agitur de damnatione Nestorij his verbis: Quare & Nestorius impiæ hæreseos instau-
rator, in Ephesiorum ciuitate, quam Ioannes Theologus & sacra Virgo Deipara Ma- D
ria quandoque incoluerunt, constitutus, à sanctorum Patrum & episcoporum cœtu vl-
tro se ipsum abalienans, malæque conscientiæ reatu impeditus, ad illum sese adiungere
non audens; post trinam citationem, sacræ Synodi sententia, diuinoque sanctorum Pa-
trum iudicio condemnatus, omnique sacerdotali dignitate exutus est.] Magdalenam
*Notation. in Mart. Rom. die 22. Iulij. etiam vnà cum Lazaro Ephesi egisse, aliqui * tradiderunt: sed his de Magdalena repu-
*Epiph. hæres. 78. gnant quæ superiùs dicta sunt. At quæ de migratione Dei genitricis Ephesum sunt nar-
rata, ab Epiphanio * haud facilè admittuntur, qui ait: Equidem cùm Ioannes in Asiam
instituerit profectionem, nusquam dicit scriptura quòd abduxerit secum sanctam Vir-
ginem.] hæc ipse. ceterùm complura tradita habentur sine scriptis. De profectione ve-
*Orig. lib. 3. in Genes. *Euseb. hist. lib. 3. c. 1. rò Ioannis in Asiam meminerunt Origenes *, Eusebius *, Gregorius [h] Nazianzenus,
Ioannes [i] Chrysostomus, qui & ait [k]: Corpore autem habitauit Asiam, vbi antiquitus E
omnes philosophorum sectæ philosophatæ sunt: idcirco is locus dæmonibus obnoxius
*Greg. Naz. ad Arian. *Ioan. Chrysost. ho. in 12 Apost. *Ioan Chrys. hom. 1 in Ioan. est, & admodum formidabilis. In medio autem inimicorum claruit; illorumque fugata
caligine, arcem euertit quàm munitissimam.] Complures ibi erexit Ecclesias, quarum sic
meminit Tertullianus [l]: Habemus & Ioannis alumnas Ecclesias: nam & Apocalypsin eius
*Tertull. lib. 4. cont. Marcion. Marcion. * Marcion respuit; ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, in Ioannem stabit au-
*Iren. lib. 3. c. 3. in fin. ctorem.] Septem enim illæ in Asia positæ, quarū ipse meminit in Apocalypsi, ab eo fun-
datæ traduntur; nimirum Ecclesia Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiræ, Sardis, Philadel-
phiæ, & Laodiceæ.

XXX. ECCLESIA EPHESINA. Sed quod pertinet ad Ecclesiam Ephesinam: à Paulo fundatam, à Ioanne curatam
esse, auctor est Irenæus [m]. Multa sunt quæ in pseudo-Prochoro de Ioannis in Asia ge-
stis, ac præsertim Ephesi, scripta leguntur, sed prorsus commentitia ac fabulosa, indigna
planè

A planè quæ hisce chartis nostris inserantur: vt interalia pluta, quæ habet de templo Dia-
næ [a] Ephesiæ Ioannis virtute prostrato: nam constat integrum permansisse vsque ad Gal-
lieni Imp tempora, quando (vt auctor est Iulius [b] Capitolinus) à Gothis est expilatum &
concremarum. Porrò res ab eo gestas in Phrygia, ac præsertim Hierapoli, vbi permansit
vsque ad Philippi aduentum, recitat Metaphrastes [c]. Ceterùm Ioannem non semper in
Asia permansisse, sed & alias Orientis regiones Euangelium prædicando peragrasse, mul-
ta sunt testimonia. Ad Parthos enim ascendisse, titulos suæ ipsius primæ epistolæ, quæ
olim ad Parthos inscripta legebatur, facilè monstrat. Sed adhuc vlteriores Orientis par-
tes penetrasse, & Barbaras Christiana fide imbuisse, accepimus certa ac fide digna relatio-
ne religiosissimorum [d] Patrum Societatis IESV, qui nostris temporibus ad Indos Euange-
B licæ prædicationis causa profecti, hæc ex eiusdem populi à maioribus accepta traditione
didicerunt. Hæc de Ioanne. De Iacobo autē eius germano nihil est quod dicamus, quem
(vt vidimus) ante profectionem Apostolorum ad Gentes, ab Herode Agrippa constat
esse necatum.

Andreas, qui sequitur ordine, ad Scythas missus traditur ab Origene [e] & Eusebio [f].
In Græciam verò inde descendisse, & in Epirum venisse, testatur Gregorius Nazianze-
nus [g], atque Chrysostomus [h]: sed ex iunioribus Græcis Nicephorus [i] hæc de Andreæ pere-
grinatione Sorte, inquit, ea prouincia obtigit, vt ad Gentes mitteretur, in Cappadociam
scilicet, Galatiam, & Bithyniam: quibus peragratis, ad eam quoque accessit quæ Anthro-
pophagorum dicitur, & ad Scytharum solitudines, ad vtrumque Pontum Euxinum,
orasque Septentrionales, ad ipsum quoque Byzantij solum; deinceps Thraciam, Macedo-
niam, Thessaliam, & Achaiam peragrauit: in quibus prouinciis omnibus longo tempore
C sermonibus diuinis, prodigiisque mirificis Christum glorificans, tandem à Proconsule
Ægea in crucem est actus, & alibi [k]: Thraciam, Macedoniam, & Euxinum prouincias
sortitus, Byzantij Christum prædicauit: & cùm à Zeuzippo tyrannidem ibi tenente ad
necem quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi biennium conuentus agens, permul-
tos ad Christi fidem perduxit: ceterùm sacra in eo loco fundata æde, & Stachi Episcopo
creato, Synopem conscendit.] Sed fide nutant hæc ob apertum mendacium de Zeuzip-
po tyranno: nullus enim incumbebat tempore Claudij tyrannus in Thracia, quam pro-
uinciam Præses summa pace moderabatur. Rursum verò Nicephorus [l] Episcopus Con-
stantinopolitanus hæc in eamdem sententiam. Primus, ait, Andreas Apostolus præco
Byzantiis fuit Euangelij: extruxit ædem, in qua precibus piis imploraretur Deus, vltra re-
gionem Argyropolis; & ordinauit Episcopum Stachim, cuius meminit Apostolus ad
D Romanos [m].] Ecclesiam quoque Nicææ in Bithynia fertur erexisse [n], illicque Callixtum
primum Episcopum ordinasse. At hæc ex apocryphis accepta sunt; nam eas Ecclesias à
Petro esse erectas, superiùs est demonstratum. Scribit Sophronius [o], Andream non tan-
tùm missum ad Scythas (quod testantur ceteri) sed ad Sogdianos, Sacos, & Æthiopas; id-
que ipsum affirmat Dorotheus [p].

Philippus quintus ordine Asiam Superiorem Euangelio traditur [q] excoluisse, demum
Hierapoli annos natus octoginta septem martyrium subiisse; quod & Ioannes Chryso-
stomus [r] tradit: eumdemque aliquam partem Scythiæ peragrasse, & vnà cum Bartholo-
mæo aliquo temporis spatio Euangelium annunciasse ferunt [s]. Apud Isidorum [t] legitur,
Philippum Gallos etiam Christiana fide imbuisse, quod & in Breuiario Toletano institu-
tionis S. Isidori legitur. Sed Galatis, loco Gallis, esse restituendum, diximus in Nota-
E tionibus ad Romanum Martyrologium.

Thomas Apostolus in primis ad Parthos profectus est, vt auctor est Origenes [u], &
Eusebius [x]. Eumdem Indos penetrasse, tradit Gregorius [y] Nazianzenus. In Æthio-
piam quoque perrexisse, testatur Ioannes Chrysostomus [z], cùm ait: Thomas dealbat
Æthiopas.] Thomæ adscribitur [a] quod ait Theodoretus, Parthos, Persas, Medos, Brach-
manos, Indos, aliasque nationes finitimas Christi Euangelium suscepisse. Ad Tapro-
banam quoque insulam venisse, Nicephorus [b] tradit: qui tamen apocrypha quædam
de Thoma abire ad longè positos populos detrectante, & Domino illi apparente, cùm
scribat, ab iis nos abstinuimus. Sunt alia incerti auctoris tamen Ioannis [c] Chrysostomi,
sed falso nomine insignita, quibus fertur, Thomam tres illos magos, qui Christi præ-
sepe adiere, baptismo initiasse, ac socios in prædicatione Euangelij secum duxisse: id
ipsum apud Sophronium [d] æquè legitur & alios. Qui apud Indos reperti sunt Chri-
stiani

[a] Prochor. c. 7.
[b] Iul. Capit. in Gallien.
[c] Metaphr. die 5. Septembr.
[d] Ex litteris ab ipsis script. anno Domini 1555.
[e] Orig. lib. 3. in Gene.
XXXI.
[f] Euseb. hist. lib. 3. c. 1.
[g] Greg. Nazian. orat. in Arian. DE ANDREÆ PRÆDICATIONE
[h] Chrys. hom. de 12. Apostol.
[i] Niceph. histor. lib. 2. c. 39.
[k] Niceph. lib. 8 cap. 6.
[l] Nicephorus in Chron.
[m] Rom. 16.
[n] Abdias in Andrea.
[o] Apud Hier. de Scrip. Eccles.
[p] Dorath. in Synops.
[q] Niceph. lib. 2 c. 39. Metaphr. die 15 Nouem.
[r] Chrysost. hom. de 12. Apostol.
[s] Idem qui supra Niceph. & Metaphr.
[t] Isid. de vit. & obitu sanct. XXXII.
[u] Origen. in Genes. lib. 3. DE PHILIPPO APOST.
[x] Euseb. l. 3. c. 1
[y] Greg. Nazian. hom. ad Arian.
[z] Chrys. hom de 12. Apost.
XXXIII. DE THOMA APOSTOLO.
[a] Theodoret. de verit. Euangel. lib. 9. & Clem. recog. lib 9 c. 8
[b] Niceph. lib. 2. c. 40.
[c] Apud Chrys. hom. 2. in Mat. oper. imperfect.
[d] Apud Hieron. de script Eccles. Oecumen. in Act. Apost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stiani in regione Narsingensium, firma certaque traditione affirmant Thomam Apostolum in illis regionibus Euangelium prædicasse, Ecclesias erexisse, ac cetera quæ ad Christianorum institutionē pertinent, consummasse. Id ipsum profiteri qui in Indiæ regione Chranganore dicta & aliis adiacentibus locis agunt, Osorius Silvensis Episcopus, qui res Indicas luculentissimè scripsit, testatur.

[a] Osor. hist. l. 2.

XXXIIII. DE BARTHOLOMÆO APOST.

Bartholomæus in Maiorem Armeniam profectus, Lycaonas cius prouinciæ populos veritatem Euangelicam docuit, & ad pietatem instituit, vt est auctor Chrysostomus[b]. Albanos insuper fide Christiana imbuisse, tradit Sophronius[c], citeriorémque Indiam penetrasse, Origenes[d] testatur; id ipsum Socrates[e] quoque & alij. Certam fidem de his fecit Pantænus philosophus Christianus, qui peregrinatus ad Indos, memoriam de Bartholomæi prædicatione virentem adhuc reperit: quin & Matthæi Euangelium ab ipso, antequam illuc proficisceretur, descriptum, ibi inuentum, ac secum delatum, cùm Alexandriam redijt. id Eusebius[f], Hieronymus[g], & alij recentiores, qui ab his ipsis acceperunt, affirmant. B

[b] Chrysost. hom. de 12. Apost.
[c] Apud Hieron. de Script. Eccl.
[d] Orig. in Genes. lib. 3.
[e] Socrat. lib. 1. c. 19.
[f] Euseb. hist. lib. 5. c. 10.

XXXV. DE MATTHÆO APOST. ET IACOBO.

Matthæum ad Æthiopiam missum esse, auctor est Socrates[h], ex Origene[i] puto, qui id ipsum tradit. Quæ de ipso scribit Nicephorus[k], vt commenticia prætermittimus. Qui sequitur nonus ordine Iacobus Alphæi, frater Domini, idemque Iustus dictus, non legitur in externas profectus esse prouincias: sed qui (vt vidimus) Hierosolymorum creatus esset Episcopus, ne Iudæi, quorum causa munus illud susceperat, omnino delicti haberentur, loco constitit, nec sicut ceteri ad Gentes in diuersas Orbis partes abire permissus est. Tanta enim eum tamque conspicua sanctitate effulsisse tradunt, vt quamuis Iudæorum magistratus in ceteros sæuirent Apostolos, ipsi tamen nullum negotium facesserent, sed honore potius prosequerentur: id quidem non Hegesippus[l] tantùm Apostolorum temporibus proximus, sed & Iosephus[m] Iudæus testatur, dum ait, tanta eum apud vniuersum populum æstimatione claruisse, vt propter illatam ipsi necem existimauerint Hierosolymam excisam, & Iudaicum populum acerbissima omnium clade afflictatum esse. At de eius vitæ institutione plura inferius, cùm de eius martyrio suo loco agemus. C

[h] Socrat. lib. 1. c. 15.
[i] Orig. in Genes. lib. 3.
[k] Niceph. lib. 2. c. 41.
[l] Hegesip. apud Euseb. lib. 2. c. 22.
[m] Ioseph. antiq. lib. 20.

XXXVI. DE TRIBVS IACOBIS.

Sed quod ad præsentem spectat inspectionem: qui putarunt Iacobum Alphæi dictum, à fratre Domini esse diuersum: in aliàs & ipsum, vt ceteros, prouincias amandatum tradunt; idque nullius prorsus auctoris certo testimonio, sed ex animi arbitrio, vt fecisse videtur Nicephorus[n]. & licet ipse primò de duobus tantùm Iacobis sententiam astruat; tamen dum de Iacobi Alphæi rebus gestis atque martyrio agit, refert quædam mirum in modum inter se discrepantia, atque prorsus abhorrentia ab his quæ Hegesippus fidelissimus auctor de eodem Iacobo vno eodemque cum fratre Domini, scriptorum egregiis monumentis posterorum memoriæ commendauit; ac tertium quempiam Iacobum videtur introducere. Fuit quidem ante Nicephorum quorumdam sententia, tres fuisse Iacobos in Euangelio recensitos, Iacobum scilicet Zebedæi, alium dictum Alphæi, tertium verò fratrem Domini, cognomento Iustum. qui hæc tradiderunt, tertium quem diximus Iacobum extra numerum duodenarium Apostolorum imprudenter quidem nimis constituunt. Sed satis ad eius sententiæ confutationem esse videtur, si vnde est deducta, repetatur origo. Ex reiectis enim illis Clementis nomine scriptis Recognitionum libris de tribus Iacobis auctoritas semel sumpta, in nonnullos est inconsultissimè propagata. Putarunt aliqui eamdem sententiam ex eiusdem Clementis[o] Constitutionibus, sed apocryphis, roborari, dum hæc ibi ex persona Apostolorum recitata habentur: Nos ergo, qui digni facti sumus vt essemus testes aduentus eius cum Iacobo fratre Domini, & aliis septuagintaduobus, & septem diaconis, &c.] quibus verbis volunt Iacobum fratrem Domini extra numerum Apostolorum constitutum. Sed mea sententia, magis eadem verba Iacobum monstrant inclusum. nam cùm extra numerum septuagintaduorum Iacobus illic positus recenseatur, planè constat inter duodecim adnumeratum: alioqui (quod absurdum est dicere) non tantùm non inter Apostolos, sed neque inter discipulos Iacobus frater Domini locum haberet. Vnde (vt ex his patet) quòd ibi Iacobus singulariter nominetur, non est factum vt è numero duodenario excluderetur; sed potiùs secundùm energiam quamdam, quòd frater esset Domini, nominatus. D

[n] Niceph. lib. 2. c. 3. & c. 40.
[o] Clem. Const. lib. 2. 59.

XXXVII. Ceterùm si attendamus ea quæ de his Patres dixerunt, omnis dubitationis tolletur scru- E

A scrupulus. Nam S. Hieronymus[a] in Isaiam, cùm illorum recitat sententiam qui quatuordecim numerabant Apostolos, & post duodenarium numerum Iacobum fratrem Domini & Paulum addebant; agens[b] contra Heluidium, duos tantùm fuisse Iacobos, alterum Zebedæi, Alphæi alterum, eosdemque Maiorem & Minorem dictos, aliisque differentiis inter se distinctos, affirmat, ac probat. Sed an non plus satis Paulus Apostolus[c] monstrat Iacobum fratrem Domini vnum ex duodecim fuisse, cùm scribens ad Galatas ait: Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini?] Eusebius[d] item ex Clemente Alexandrino nōnisi duos Iacobos fuisse tradit, dum sic ait: Duos item Iacobos fuisse ferunt: vnum cognomēto Iustum, qui de templi fastigio præceps deiectus, fullonis vecte cæsus occubuit: alterum, qui capite abscisso migrauit è vita.] Sed agamus de ceteris.

[a] Hieronym. in Isai. c. 17.
DVO TANTVM IACOBI.
[b] Idem aduers. Heluid.
[c] Galat. 1.
[d] Euseb. histor. lib. 2 c. 1.

B Simon Chananæus, qui & Zelotes reperitur dictus, quem & Iudam etiam nominatum esse Hieronymus[e] sæpè testatur, in Mesopotamiam profectus, populis illis Euangelium annunciauit: in Persidem etiam tandem abiisse tradunt[f]: addunt[g] alij Aegyptum, Africam[h], & Britanniam; vt Nicephorus & Dorotheus, quos sequi visi sunt Græci in suo ipsorum Menologio: sed hæc absque aliquo antiquorum testimonio. Quod verò spectat ad Africanam Ecclesiam: ea contentio inter Catholicos Africanos & Donatistas oborta est, quo potissimùm tempore Euangelium cœperit in Africa prædicari. Affirmabant[i] isti, post Apostolos id esse factum; sic enim Petilianus dicebat: De nobis dictum est: Erunt primi, qui erant nouissimi. Ad Africam enim postmodum Euangelium venit; & ideo nusquam litterarum Apostolicarum scriptum est, Africam credidisse.] Repugnat his Augustinus, necnon Saluianus[k] Massilienſis, qui C constanter affirmant Africanos ab Apostolis Euangelium accepisse. Si qua fides adhibenda est Metaphrasti[l]; is Petrum Apostolum post Romanam Ecclesiam ordinatam, ceteraque complures in diuersis locis erectas, Carthaginem tandem venisse tradit: sed cùm multa hic admisceat commenta, nullam prorsus in his meretur fidem. In libello qui fertur nomine Hippolyti, de septuagintaduobus discipulis, nominatur inter alios nescio quis Laudatus, quem dicit creatum Episcopum Carthaginensem.

XXXVIII. DE SIMONE APOSTOLO.
[e] Hier. in epist. ad Galat. c. 4. & contra Helui.
[f] Beda in retract. in Act. Apostol. & in Martyrolog.
[g] Isidor. de vit. & obitu sanct. c. 82. & 83.
[h] Niceph. lib. 2. c. 40. Doroth. in Synops.
[i] Aug. de vnit. Eccles. c. 15.
[k] Saluian. de prouid. Dei. lib 7.
[l] Metaphr. die 29. Iunij.

Ceterùm Augustinus[m] videtur profiteri Afros à Romana Ecclesia Euangelium accepisse: sic enim ait, disputans contra Donatistas: Cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & ceteris terris, vnde Euangelium ad ipsam Africam venit, per cōmunicatorias litteras esse coniunctum, & cf] D Innocentius Papa scribens ad Decentium, nonnisi à Petro missos esse dicit in Africam, qui populum illum imbuerent Euangelio. Gregorius Papa[n] itidem, ad Dominicum Episcopum Carthaginensem scribens, hæc habet in eamdem sententiam: Scientes præterea vnde in Africanis partibus sumpserit ordinatio sacerdotalis exordium, laudabiliter agitis, quod sedem Apostolicam diligendo, ad officij vestri originem prudenti recordatione recurritis.] Sed vnde digressi sumus, reuertamur. Quod ad Simonem pertinet: errare certum est illos[o], qui hunc ipsum in vnum confiant cum Simeone, qui Iacobi frater, eidem in sede Hierosolymitana est subrogatus Episcopus[p]: quem Eusebius ex Hegesippo planè ab illo distinctum esse demonstrat, dum illum Mariæ Cleophæ & Alphæi filium esse dicit. Beda[q] aliquando errore lapsus, quòd putasset duos illos vnum esse Simonem, se ipsum correxit. Sed de eadem controuersia, E necnon de Iudæ nomine eidem indito à nonnullis, agemus inferiùs opportuniori loco pluribus.

XXXIX. AFRICANA ECCLESIA A PETRO ERECTA.
[m] August. epist. 162.
[n] Greg. regist. lib. 3 epist. 32.
[o] Sophron. & auctor. de vit. & obitu sanct.
[p] Beda in retract. in Act. Apost.
[q] Niceph. hist. lib. 2. c. 4.
[r] Euseb. lib. 1. c. 13.
[s] Hier. in Mat. c. 10.
[t] Beda in retract. in Act. Apost.

XL. DE THADDÆO APOST.

Iudas verò, qui & Thaddæus est dictus, & ipse in Mesopotamia Euangelium prædicasse dicitur[r], multaque egisse in Arabia & Idumæa, aliisque adiacentibus regionibus. Sed sicut de Simeonibus, ita etiam de Thaddæis duobus videtur facta cōfusio: nam quem in Syriā Edessam ad Abagarum Regem missum tradit Eusebius[s], illum ex numero septuagintaduorum fuisse affirmat; quem tamen fuisse Apostolum ex numero duodecim, multi sunt arbitrati, & inter alios Hieronymus[s], & Beda[t]; qui quod priùs dixerat, retractauit. Duos Thaddæos æquè ponunt Nicephorus[v] atque Dorotheus.

[v] Niceph. hist. lib. 2. c. 40. Doroth. in Synop.
[x] Sophr. apud Hier. de scrip. Eccles.

XLI. DE MATHIA APOST.

Matthias, qui in locum Iudæ est subrogatus, in Aethiopiam post Iudæam Euangelij causa profectus esse traditur: id quippe Sophronius[x], Nicephorus[y], & alij hos secuti dixerunt. Sed de diuisione & profectione Apostolorum ad prædican-

[y] Niceph. hist. lib. 2. c. 40.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum Euangelium Gentibus,hactenus:res sanè est perdifficilis inuestigatu,ac potiùs(mea A
sententia) breuitate tractanda, quàm fabulis inuoluenda, atque commentis exaggeranda.

XLII. ACTA DIVERSORVM APOSTOLORVM. Quod verò pertinet ad res ab ipsis gestas, postquam ab inuicem semel separati sunt: res quidem æquè perobscura est. Cùm enim Apostolorum nomine tam facta quàm scripta reperiantur esse supposititia; nec, si quid de illis à veris sinceriſque scriptoribus narratum sit, integrum & incorruptum omnino remanserit: in desperationem planè quamdam animum deiiciunt, posse vmquam assequi quod verum certumque subsistat. Age verò,de his pro viribus orationem instituamus,& quæ de Apostolis apocrypha,vel omnino reiecta scripta esse probantur,in medium adducamus. Atq; in primis inter hæc adnumerandum est Itinerarium nomine Petri Apostoli,quod appellatur Clementis,siue quod Recognitionum titulo inscribi solet, aut quod Athanasius in Synopsi Clementi- B
nam appellat. Rursus extabant Actus nomine Andreæ, Actus nomine Thomæ, Actus
[a] Gelas. in Cõc. Rom. de lib. apocryphis. nomine Philippi, Actus Pauli & Theclæ:quos omnes Gelasij [a] censura proscripsit. Addit
[b] Athanas. in Synopsi. Athanasius [b] Circuitus Ioannis. Agens de his Philastrius [c], factitatum ab hæreticis tradit,vt falsa Acta Apostolorum nomine scripserint:sed & Manichæi, quæ ab Andreæ discipulis de rebus gestis à Ponto in Græciam scripta erant, alia addentes, alia verò detrahentes, corruperunt.
[c] Philastr. de hæres. c. 89.

XLIII. [a] Innoc. epist. 3. PSEVDOHISTORICI. Tractans Innocentius [a] Papa de his commenticiis Apostolorum Actibus, auctores qui eos confinxerunt,prodit,dum ad Exuperium scribens hæc ait:Cetera quæ sub nomine Matthiæ,siue Iacobi Minoris, vel sub nomine Petri & Ioannis, quæ à quodam Leucio scripta sunt,vel sub nomine Andreæ, quæ à Nexocharide, & Leonide philosophis, & sub nomine Thomæ,& si qua sunt alia, non solùm repudianda, verùm etiam noueris C
esse damnanda.] at de his quæ ad dictum impostorem Leucium spectant, hæc Gela-
[c] Gelas. in decret. de lib. apocryphis. sius [c]: Libri omnes,quos fecit Leucius discipulus diaboli, apocryphi.] fuisse hunc sectã Manichæum,atque Actus Apostolorum scripsisse, Augustinus [d] cos refellens testatur. Ceterùm longè ante tempora Manetis hæresiarchæ, ab ipsis ferè Apostolorum tem-
[d] Aug. de fide contra Manich. c. 4. & 38. poribus conficta sunt falsa Acta Apostolorum: nam de Encratitis hæc scribit Epipha-
[e] Epiph. hæres. 47. nius [e]: Vtuntur & scripturis primo loco quæ dicuntur Andreæ, & Ioannis Actiones, atque Thomæ.] Rursum Circuitus Petri ab Ebionitis deprauatos esse, idem auctor te-
[f] Epiph. hæres. 30. statur [f]: sed non hæc tantùm præsumpserunt,verùm etiam & alia falsa Acta Apostolorum scripserunt, multaque in eis aduersus Paulum Apostolum mendacia coaceruarunt,
[g] Epiph. ibid. vt idem Epiphanius [g] scribens contra Ebionæos tradit his verbis: Actus verò Apostolorum alios esse dicunt, in quibus habentur multa impietate ipsorum referta.] sequitur D
dicere de his quæ in Paulum scripserunt. Priscillanistas hæreticos etiam falsa Acta Apostolorum commentos esse, eaque Memoriæ Apostolorum titulo prænotasse, auctor est
[h] Oros. epist. ad Aug. de error. Priscillian. Orosius [h].

XLIV. Præter autem reiectas illas Recognitiones Clementis, quæ hactenus extant, feruntur etiam Abdiæ Babylonij nomine Vitæ quædam Apostolorum,itemque sub Prochori nomine Actus Ioannis Euangelistæ, necnon incerto auctore Passiones Apostolorum: quo titulo à Seleuco(puto potiùs Leucio Manichæo)fertur esse liber conscriptus,de quo hæc habentur posita in libello de Natiuitate S.Mariæ,qui Hieronymo falsò adscribitur:Quidam,inquit auctor,Seleucus(seu Leucius) qui Passiones Apostolorum conscripsit,hunc libellum composuit. Sed sicut de virtutibus eorum & miraculis per eos factis vera scripsit,de doctrina eorum plura mentitus est.Legi manuscriptam [i] epistolam nomine Meli- E
[i] In bibliotheca Vatic. nu. 234. ti Episcopi Laodicensis, qua significatur à prædicto Leucio conficta esse trium tantùm Apostolorum Acta,nimirum Ioannis,Andreæ,& Thomæ.]

XLV. HAERETICI LABEFACTARVNT HISTORIAS. Rursus quæ Lini nomine scripta habetur Passio Petri Apostoli, Manichæismo reperitur infecta,vt suo loco inferiùs perspicuè demonstrabimus. Sed qua ratione ea omnia vel his similia Augustinus refellat, audiamus: disputans enim contra Marcionitam, sic
[m] Aug. contra aduers. legis lib. 1. c. 20. ait [m]: Sanè de apocryphis iste posuit testimonia, quæ sub nominibus Apostolorum Andreæ Ioanniſque conscripta sunt:quæ si illorum essent, recepta essent eb Ecclesia, quæ ab illorum temporibus per Episcoporum successiones certissimas vsque ad nostra deinceps tempora perseuerat.] & alibi contra Faustum agens [n]: Legunt, inquit, scripturas
[n] Aug. contra Faust. lib. 22. c. 79. apocryphas Manichæi, à nescio quibus sutoribus fabularum sub Apostolorum nomine scriptas: quæ suorum scriptorum temporibus in auctoritatem sanctæ Ecclesiæ recipi

A recipi mererentur,si sancti & docti homines, qui tunc in hac vita erant, & examinare talia poterant,eos vera locutos esse cognoscerent.] Vides igitur,quanto cum periculo prodendæ veritatis, absque delectu res gestæ Apostolorum legantur ac recitentur; & quàm sit difficile è tot mendaciorum lacunis puram defæcatamque hautire veritatem: Vt merito os Domini is dicendus sit,qui(vt Propheta [a] ait) mundum ab immundo, & pretio- [a] Hier. 15.
sum à vili nouerit separare: ac iure in his legendis, Apostoli [b] sententia seruanda sit,di- [b] 1. Thess. 5.
centis: Omnia probate: quod bonum est,tenete.]

XLVI. SCRIPTA SVPPOSITA NOMINE APOSTOLI PETRI. Sed ex quo semel de his agere cœpimus: recensitis iam his quæ de rebus gestis Apostolorum sunt falsò suppositis,eas etiam enarremus,quæ Apostolorum nomine sunt editæ,scriptiones. Et vt ab his quæ Principi Apostolorum adscriptæ sunt, auspicemur: Petri nomine(inquit Hieronymus [a])feruntur quinque libri,quorum primus Actuum Petri in- [a] Hier. de Script. Eccl. in Petro.
B scribitur,alius Petri Euangelium,tertius Predicationes Petri,quartus Apocalypsis,quin- [b] Euseb. hist. lib. 3. c. 3.
tus Liber Iudicij] recenset eosdem Eusebius [b]: Clemens [c] Alexandrinus tam ex eo qui [c] Clem. Alex. lib. 6. Strom.
Petri Prædicatio,quàm eo qui dicebatur Petri Apocalypsis,fragmenta recitat, & post ip- Orig. in Ioan. c. 13. apud Euseb lib. 5. c. 11.
sum Origenes. In aliquibus ecclesijs Palæstinæ,in die parasceues,quædam recitari solita [d] Sozom. hist. lib. 7. c. 19.
ex Petri nomine edita Apocalypsi,auctor est Sozomenus [d]. Qui inscriptus erat commen- [e] Euseb. lib. 5. c. 10.
tarius,Euangelium Petri,primus omnium Serapion [e] Episcopus Antiochenus,quòd hæ- [f] Origen. in Periarch.
reses contineret, & ab hæreticis probaretur conscriptus, ipso Fidelibus interdixit. Eum verò librum,cuius erat titulus,Iudicium Petri,Ruffinus existimauit eumdem esse cum eo qui inscribitur, Liber Pastoris, de quo fusiùs suo loco dicendum. Cuius verò est inscriptio,Doctrina Petri,ab Origene [f] reiicitur.

XLVII. SCRIPTA NOMINE PAVLI. Pauli quoque nomine multa fuere suppositа:ac primùm Euangelium,itemque Apo-
C calypsis,quæ damnat Gelasius [i]: ea enim occasione,quòd Paulus interdum dicat,Secun- [i] Gelas. in decret. de lib. apocryph.
dùm Euangelium meum] falsum nomine Pauli fuit editum Euangelium. Sed & quòd [k] 2. Cor. 11.
scribens ad Corinthios [k], se à Deo reuelationes accepisse testatus sit,& ad Galatas [l] etiam [l] Galat. 2.
suam citet reuelationem: eius quoque nomine Reuelationes sunt editæ: qui quidem [m] Sozom. lib. 7. c. 19.
cõmentarius rursus quasi è terra reuulsus,Theodosij [m]Imperatoris temporibus apparuit; [n] Orig. in Ioan. tom. 27.
sed quòd fabulas contineret hæreticorum,est rursum obliuione sepultus. A Caianis hæ- [o] Caius in dialog. disp.
reticis confictum fuisse librum,quem dicebant,Ascensum Pauli,occasione inuenta,quòd [p] Aug. serm. 34 de sanctis.
idem Apostolus se dicat ascendisse vsque ad tertium cælum & audiuisse arcana verba,te- [q] Gelas. in decret. de lib. apocryphus.
statur Epiphanius:quo libro Gnosticos hæreticos vsos esse,idem affirmat. Actus insuper [r] Athanas. in Synopsi.
Pauli,tamquam ab eo scripti ferebantur,quorum meminit Origenes [n]. Neque verò hæc [s] Gelas. vbi sup.
edita solummodo Pauli nomine sunt;sed & aliæ,vltra canonicas,additæ fuerunt epistо- [t] Dionysius de myst. Theolog.
D læ,nempe tertia ad Corinthios,tertia ad Thessalonicenses; & rursus alia Laodicenses ti- [u] Iren. lib. 1. c. 17.
tulo prænotata: sed de hac aliàs.

XLVIII. ALIORVM APOSTOLORVM NOMINE EDITA SCRIPTA. Ioannis quoque Apostoli nomine editi sunt ab hæreticis commentarij, vt aliæ Reuelationes longè diuersæ ab his quæ totius Catholicæ Ecclesiæ sunt receptæ consensu: quas à Cherintho esse confictas,auctor est Caius [o]. Libellus itidem de Transitu Virgi- [p] nis, eisdem nomine esse vulgatus traditur, atque refellitur [p]. Andreæ Apostoli nomine etiam constat fuisse editum Euangelium, quod Gelasius [q] damnat. Sub titulo Tho- [r] mæ Apostoli item fuit ab hæreticis scriptum Euangelium, quod respuit Athanasius [r], & alij. Thomæ etiam nomine inditam Apocalypsim, vnà cum dicto pseudo-Euange- [s] lio,Gelasius [s] aspernatur. Insuper & Bartholomæi Apostoli nomine vsi hæretici,Euan- [t]
E gelicam confinxerunt historiam, quam æquè cum ceteris idem Gelasius reiicit. A Dio- [u]
nysio [t] citatur sententia Bartholomæi; vnde autem eam acceperit, ignoramus. Iacobi [x] Gelas. vbi sup.
Alphæi quoque nomine hactenus pseudo-Euangelium circumfertur, quod iam olim [y] Epiph. hæres. 26.
ab eodem Gelasio proscriptum est. Adhuc etiam Matthæi titulo editus erat liber de [z] Orig. hom. 1. in Lucam.
Infantia Saluatoris; qui à Valentinianis hæreticis, secundùm ea quæ scribit Irenæus [u], [a] Euseb. lib. 3. c. 25.
putatur fuisse conscriptus; damnatur & idem à Gelasio [x]. Philippi Apostoli itidem [b] Clem. Alex. Strom lib. 7.
nomine inscriptum fuisse pseudo-Euangelium, quo vtebantur Gnostici hæretici, auctor [c] Clem. Alex. Stro. lib 2. & 3.
est Epiphanius [y]. Nec verò pepercerunt Thaddæo, cuius quoque nomine pseudo- [d] Euseb lib. 3. c. 25.
Euangelium peruulgarunt, quod æquè cum ceteris Gelasius improbat. Matthiæ iti- [e]
dem falso nomine ediderunt Euangelium commenticium, quod idem ille Pontifex [f]
meritò damnat: eius meminit Origenes [z], Eusebius [a], & Clemens Alexandrinus [b]. ei- [g]
dem tribuuntur Traditiones illæ, quarum meminit Clemens Alexandrinus [c], & Euse- [h]
bius [d]. At verò neque desijt inscribi Barnabæ spurium à spuriis & obscuris iisdemque

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Clem. Alex. Strom. lib. 3. [b] Epiph. hæres. 62.

hæreticis Euangeliũ: quod vnà cum eo quo Valentiniani [a] hæretici & Sabelliani [b] vsi sunt pseudo-Euangelio, quod dicebatur Aegyptiorum, nomine (credo) Marci confictum, detestatur summo iure Gelasius. Ad hæc, Stephani quoq; nomine nobilitatis Reuelationes ediderunt, quas idem qui suprà Gelasius condemnat. A

XLIX.

Addiderunt & Gnostici librum titulo Stirpis Mariæ, horrendis confarcinatum mendacijs, vt Epiphanius [c] docet. Sed quod omnia superat genera portentorum, Caiani hæretici (vt de his scribunt Epiphanius [d] & Theodoretus [e]) nomine Iudæ proditoris, quem laudabant, pseudo-Euangelium composuere. At verò non singulorum tantùm Apostolorum hæretici sua ipsorum scripta, sed & communi omnium nomine consignarunt: ferebatur enim volumen, cuius erat titulus, Doctrina Apostolorum; quod [f] Athanasius damnat: Itemque liber, qui dicebatur, Sortes Apostolorum; & alius, Laus Apostolorum: quos proscribit Gelasius. ea autem commentos esse Cerinthianos, Ebionitas, Valentinianos, Gnosticos, & alios hæreticos, sed præ ceteris Manichæos, constat: de quibus, præter illa quæ Cyrillus [g], Augustinus sæpiùs agẽs cõtra ipsos, & alij testati sunt, hæc S. Leo [h]: Apostolicas paginas, quædam auferendo, quædam inferendo, violauerunt Manichæi ipsi, confingentes sibi sub Apostolorum nominibus, & sub verbis Saluatoris ipsius multa volumina falsitatis.] Idemque [i] de his ad Turibium Episcopum Asturicensem scribens, hæc ait: Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solùm interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis sint in illis quædam quæ videantur habere speciem pietatis; numquam tamen vacua sunt venenis; & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscumque erroris inuoluant.] hæc S. Leo de apocryphis ab hæreticis per Hispanias sparsis: quibus etiam adnumerat S. Hieronymus Ascensionem Isaiæ & Apocalypsin Eliæ, ab iisdem hæreticis promulgatas, de quibus hæc ait: Apocryphorum deliramenta conticeant, quæ ex occasione huius testimonij ingeruntur Ecclesiis Christi. De quibus verè dici potest, quòd sedeat diabolus in insidiis cum diuitibus in apocyphis, vt interficiat innocentem.] Et iterum: Insidiatur in apocrypho, quasi Leo in spelunca sua: insidiatur vt rapiat pauperem. Ascensio enim Isaiæ & Apocalypsis Eliæ hoc habent testimonium. Et per hanc occasionem, multaque huiuscemodi, Hispaniarum & Lusitaniæ deceptæ sunt mulierculæ oneratæ peccatis, quæ ducuntur desideriis variis, semper addiscentes, & numquam ad scientiam veritatis peruenientes, vt Basilidis, Balsami, atque Thesauri, Barbelonis quoque & Leusiboræ, ac reliquorum nominum portenta susciperent.] hæc Hieronymus [k]. D

[c] Epiph. hæres. 26. [d] Epiph. hæres. 38. [e] Theod. lib. 1. hæret. fabul. [f] Athan. in Synopsi. [g] Cyrill. Catech. 6. [h] Leo serm. 4. de Epiph. [i] Idem Leo. epist. 93. c. 15. [k] Hieronym. in Isai. c. 64.

L. CHRISTI NOMINE SCRIPTA CONFICTA.

Sed quid amplius? Non tantùm (vt vidimus) Apostolorum nomine aspidum oua (quod aiunt) fouenda suppositerunt; sed Christi Redemptoris nostri quoque nomine librum de Magia ad Petrum & Paulum Apostolos scriptum fuisse, quidam, siue hæretici, siue Gentiles fuerint, horrendè planè ac nefariè mentiti sunt. quos [l] Augustinus turpissimi ac patentissimi mendacij arguit, dum sic ait: Ita isti desipiunt, vt in illis libris, quos eum scripsisse existimant, dicant contineri eas artes, quibus eum putant illa fecisse miracula, quorum fama vbique percrebuit. Quod existimando, se ipsos produnt quid diligant, & quid affectent: quandoquidem Christum propterea sapientissimum putant fuisse, quia nescio quæ illicita nouerat, quæ non solùm disciplina Christiana, sed etiam ipsa terrenæ Reip. administratio iure condemnat. Et certè qui tales Christi libros legisse se affirmant, cur ipsi nulla talia faciunt, qualia illum de libris talibus fecisse mirantur? Quid quòd etiam diuino iudicio sic errant quidam eorum qui talia Christum scripsisse vel credunt, vel credi volunt, vt eosdem libros ad Petrum & Paulum dicant tam quam epistolari titulo prænotatos? Et fieri potest, vt siue inimici nominis Christi, siue qui eiusmodi execrabilibus artibus de tam glorioso nomine pondus auctoritatis dare se posse putauerunt, talia sub Christi & Apostolorum nomine scripserint: in qua fallacissima audacia sic excæcati sunt, vt etiam à pueris, qui adhuc pueriliter in gradu lectorum Christianas litteras norunt, meritò rideantur. Cùm enim vellent tale aliquid fingere Christum scripsisse ad discipulos suos, cogitauerunt ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur; tamquam ad illos, qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur: & occurrit eis Petrus, & Paulus. Credo quod pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt; quia merita Petri & Pauli E

[l] Aug. de consens. Euang. lib. 1. c. 9. & 10.

A & Pauli etiam propter eumdem passionis diem celeberrimum solemniter Roma commendat. Sic omnino errare meruerunt, qui Christum & Apostolos eius non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec mirum si à pingentibus fingentes decepti sunt. Toto enim tempore quo Christus in carne mortali cum suis discipulis vixit, nõdum erat Paulus discipulus eius, quem post passionem suam, post resurrectionem, post ascensionem, post missum de cælo Spiritũ sanctum, post multorum Iudæorum conuersionem, & mirabilem fidem, post lapidationem Stephani diaconi & martyris, cùm adhuc Saulus appellaretur, & eos qui in Christum crediderant, grauiter persequeretur, de cælo vocauit, & suum discipulum & Apostolum fecit. Quomodo igitur potuit libros, quos, antequam moreretur, eum scripsisse putari volunt, ad discipulos tamquam familiarissimos, Petrum & Paulum, scribere, cùm Paulus nondum fuerit discipulus eius?] hæc & B alia Augustinus ad eam impostaram arguendam. Hisce igitur omnibus tam de Christo Domino, quàm de eius Apostolis, hæreticorum quisquiliis simul collectis, & in angulum velut reiectis; iam expeditiori ad reliqua, quæ ad historiam pertinent, parata via, alacriùs ad cursum orationis habenas laxemus.

MOS PINGENDI CVM CHRISTO APOSTOLOS

LI.

Vt vnde digressi sumus, ad Petri scilicet Romam hoc anno aduentum, reuertamur: Hieronymus [a] ea de causa ipsum Romam venisse testatur, vt Simonem magum magiis suis populo illudentem expugnaret. Metaphrastes [b] his consentiens, hæc scribit: Visus est ei Dominus in visione, dicens: Surge Petre, vade ad Occidentem: opus enim habet vt tuis illustretur facibus: & ego ero tecum.] De accessu verò Simonis magi ad Vrbem, deque diuino, quem sibi magicis artibus comparauit, honore; Iustinus Philosophus pro Christianis coram Antonino Pio Imperatore causam perorans, hæc C ait [c]: Simon quidam Samaritanus, in vico cui nomen Githon est, natus: hic sub Claudio Cæsare efficacium dæmonum arte in Imperiali vrbe vestra Roma, propter magicas quas exhibuit virtutes, deus habitus est, & statua apud vos veluti deus honoratus: quæ statua in amne Tiberi inter duos pontes est erecta, Latinam hanc habens inscriptionem, SIMONI DEO SANCTO. ac Samaritani propè omnes, ex aliis autem nationibus perpauci illum quasi primum deum esse confitentes, adorant quoque.] & post multa hæc de eodem: Nec satis fuit malis dæmonibus ante aduentum Christi fabulari de filijs quos Ioui affingunt: sed postquam apparuit inter homines natus, & celebratus est iuxta Prophetarum vaticinia, videntes eum expectatum, & per fidem agnitum in omnibus gentibus, rursum (quod suprà diximus) commenti sunt alios, quos vulgo adorandos proponerent, vt Simonem & Menandrum Samaritanos: qui magicis artibus multos ad fraudem seduxerunt, etiam nunc huic errori ob- D noxios. Nam (vt iam diximus) in vestra vrbe terrarum domina sub Claudio Cæsare Simon magus Senatum populumque Romanum in tantum admiratione sui stupefecit, vt haberetur pro deo, & receptus in deorum numerum honoraretur dicata sibi statua.]

[a] Hier. de Scrip. Eccl. in Petro. [b] Metaphr. die 29. Iunij. [c] Iust Apolog. pro Christ. ad Antonin. Pium

DE ADVENTV SIMONIS MAGI IN VRBEM.

LII.

Irenæus [d] eadem his affert verbis: Cùm adhuc magis non credidisset Deo, & cupidiùs intendit contendere aduersus Apostolos, vti & ipse gloriosus videretur esse, & vniuersam magiam adhuc amplius inscrutans, ita vt in stuporem cogeret multos hominum: quippe cùm esset sub Claudio Cæsare, à quo etiam statua honoratus esse dicitur propter magiam. hic igitur à multis quasi deus glorificatus est, &c.] Rursus etiam Tertullianus [e] in Apologetico Romanis exprobrat, quòd inter ceteros homines inter E deos relatos, Simonem magum statua donatum, Sancti Dei titulo insignita, adorent. sic enim ait: Cùm Larentinam publicum scortum, velim saltem Laidem, aut Phrynen, inter Iunones & Cereres ac Dianas adoratis; cùm Simonem magum statua, & inscriptione, Sancti Dei, inauguratis, &c.] Post hos Eusebius [f] relegens quæ tum à Iustino tum Irenæo sunt dicta de Simonis artibus, Apostoli Petri virtute sæpè repressis, ac demum Romæ, quo eum est persecutus, extinctis, hæc ait: Quapropter neque impia Simonis contra Christum coniuratio, neque alterius cuiusquam eorum qui tum in lucem prodierunt Apostolorum temporibus, se sustentare poterat: nam illustre veritatis lumen, & diuinus ille sermo, qui modò Dei aspirante numine, in humanum genus splendorem suum effuderat, inque terris quasi pubescens viguerat, & cum propriis ac suis Apostolis versatus erat, omnes id genus conatus strenuè cuicit profligauitque.

QVANTO IN VRBE SIMON HONORE AFFECTVS.

[d] Iren. lib. 1. c. 20. [e] Tertull. in Apolog. c. 13. [f] Euseb. lib. 2. c. 12. 13. & 14.

Universidad de Deusto. Biblioteca

LIII. Etenim (vt exemplo rem illustremus) præstigiator ille, quem antea posuimus, velut à A
diuino & admirabili fulgore oculis mentis penitus præstrictis, extemplo (cùm iam antea
in illis sceleribus, quæ nefariè & perditè conscíuerat, à Petro Apostolo in Iudæa manife-
stè deprehensus fuisset) longissimum iter terra mariq́ue instituens, ob Oriente ad Occi-
dentem vsque, quasi profugus vagatus est: istumq́ue viuendi modum solum sibi ex sen-
tentia fore arbitratus, sic tandem ad vrbem Romam profectus (cùm iam ibi diabolica vis
& potentia ad hominum perniciem excubans, magno subsidio illi veniret) breui suum
institutum eo perduxit, vt ab illis statua in eius veneratione erecta, honoraretur vt deus.
Ceterum ista non ad longinquum temporis spatium ex sententia illi processerunt: nam
euestigio, sub ipso Claudij Imperio, benigna & propitia Dei totius huius vniuersitatis rec-
toris erga humanum genus prouidentia, fortem ac præpotentem & reliquorum om-
nium Apostolorum propter virtutis amplitudinem facilè principem Petrum Romam B
versus, ad eiusmodi pestiferam vitæ humanæ corruptelam delendam, quasi manu dedu-
PETRVS ROMAM MISSVS AD DEBELLANDVM SIMONEM. xit. Qui quidem vt generosus & strenuus Dei dux, diuinis armis obtectus munitusq́ue,
eximiam & pretiosam tamquam mercaturam veri luminis mente sola comprehensi, ab
Oriente ad Occasum vsque deportauit: ipsamq́ue regni cælorum prædicationem, cæ-
lestem scilicet lucem, & salutarem animarum doctrinam palàm diuulgauit. Sic ergo cùm
diuinus sermo ad Romanos peruenisset, vesana Simonis potentia extincta est, & homo
ipse actu tum vnà penitus profligatus.] hucusque de Simone mago & Petri ad Vrbem
aduentu Eusebius.

LIV. ONYPHRITVM SVGILLAT AVCTOR Sed licet statim Simonem profligatum dicat; non tamen hæc eo sunt sensu accipien-
da, vt tunc sub Claudio ex aere, quem volatu petierat, desuper lapsus, cadens in terram
extinctus fuerit: sicut ex recentioribus aliquis deceptus esse videtur, scribens Simonis la- C
psum temporibus Claudij accidisse: quod non aliunde probare nisus est, nisi ex eo (vt di-
ximus) quòd Eusebius statim post Petri aduentum ab Vrbem, Simonem esse profligatum
describit. Sed qui fugatus est tempore Claudij Simon, sub Nerone, qui Magis addictis-
simus, eos ab extremis vsque Orbis partibus perquirebat, iterum Romam petit, nouis-
q́ue artibus, nempe Icario volatu, populum in sui admirationem adducere sibiq́ue con-
ciliare studuit. Sanè Suetonius [d] à Nerone tradit exhibitum in spectaculis Icarium vo-
latum; quem quidem neminem sine magia attentare præsumpsisse, par est credere: quæ
enim de Dædali & Icari volatu à poëtis sunt scripta, esse poëticas fictiones, neminem du-
bitare putamus. Vt hæc verò mortalis homo vsu probaret, non sine magicæ artis experi-
mento adduci potuisse, facilè credi potest: sed quod magia pollicebatur, diuina resisten-
te virtute, irritum esse factum monstrauit euentus. Volatum igitur illum Simonis, tem-
pore Neronis contigisse, & non Claudij Philastrius [b] in primis testatur; id ipsum D
Seuerus [c], Hegesippus [a] ille iunior, qui scribit de excidio Hierosolymorum, Maxi-
mus [e], liber [f] de Pontif. Rom. qui fertur nomine Damasi, Prosper [g] Aquitanus, Grego-
rius [h], Nicephorus [i], & alij recentiores omnes, vno excepto Metaphraste [k], qui ad Clau-
dij potiùs quàm ad Neronis tempora rem gestam referre visus est: sed sicut in aliis mul-
tis ibi à se positis errare eum certum est, ita & in his esse hallucinatum constat. Porrò rei
gestæ seriem suo loco narrabimus, eamq́ue certioribus rationibus declaratam firmatam-
que reddemus.

Hic verò cùm actum sit de statua inter duos pontes (nimirum in insula Tiberina,
quæ & Æsculapij dicta est) Simoni titulo diuinitatis dicata: opportunè occurrendum
putamus quorumdam virorum, eruditorum tamen, de ea re dubitationi; in quorum E
mentes irrepsit aliquando scrupulus, an quæ à Iustino ac ceteris Patribus de Statua Si-
moni ibidem loci dicata sunt dicta, verè subsistant, ac veritati innitantur. Vt autem res
LV. DE STATVA SIMONIS ET TITVLO. adeò antiqua, tot tantorumq́ue scriptorum illustrata ac probata testificatione, reuocare-
tur in dubitationem, eiusmodi præcessit occasio. Ante annos puto quinque, Gregorio
XIII. Rom. Pontifice, in eadem insula Tiberina, è ruderibus lapis est effossus, tali inscri-
ptione notatus: seruatur hactenus idem in horto religiosorum Mendicantium in eadem
insula posito:

SEMONI SANGO DEO FIDIO SACRVM
SEX. POMPEIVS S. P. F. COL. MVSSIANVS
QVINQVENNALIS DECVR. BIDENTALIS
DONVM DEDIT

[d] Sueton. in Nerone c. 12. SVB NERONE LAPSVS SIMONIS.
[b] Philastr. lib. de hæres. in simone c. 30.
[c] Seuer. lib. 2. hist.
[a] Hegesip. lib 2 c. 2.
[e] Max. serm. in natal Apost.
[f] Pontif. in Petro.
[g] Prosp. de promiss. c. 13.
[h] Greg. Turon. lib. 1. c. 25.
[i] Niceph. hist. lib. 2. c. 36.
[k] Metaphr. die 29. Iunij.

præfert

A præfert lapis ipse basim, super quam statua locata esset, sed exigua; nec enim cùm valde
angusta sit, capax fuisse videtur alicuius simulacri humanæ staturæ similis. Ex hac igitur
inscriptione, tali loco reperta, dubitatio eiusmodi animos illorum pulsauit: num nomi-
nis similitudine Iustinus sit lapsus, vt Simoni mago dedicatum esse simulacrum existi-
marit, quod Semoni Sango deo Fidio legebatur inscriptum. Sed antequam vlteriùs
progrediamur; vt hæc elucidemus, aliqua ad explicationem eiusdem inscriptionis af-
feramus.

Quinam fuerint dij Semones, ex Varrone Fulgentius [a] sic explicat: Semones dici vo- LVI.
luerunt deos, quos nec cælo dignos adscriberent ob meriti paupertatem, sicut Priapus, [a] Fulgent. de
Hipporea, Vertunnus: nec terrenos eos deputare vellent, pro gratiæ veneratione, sicut Priso. ser.
Varro in Mystag. ait: Semoneque inferiùs derelicto, deum depinnato attollam orationis
B eloquio.] hæc Fulgentius. Sangus verò Sabina lingua Hercules dicebatur, vt auctor est
idem Varro [b]: idemq́ue in antiquis lapidibus Sancus scriptus reperitur, sicut & in inscri-
ptione Reatina: SEMIPATRI SANCO] & Propertius [c]: [b] Varro de ling. Latin lib 4.

Sic Sancum Tatiæ composuere Cures.] [c] Propert. lib. 4. de Herc. in fin.

& Ouidius:

Quæreham Nonas Sanco Fidione referrem.]

Legimus & inscriptionem lapidis nuper reperti in Quirinali, in hortis Clericorum regu-
larium, apud ecclesiam sancti Siluestri, his litteris exaratam, qua Sangum dici, & distin-
ctum esse Sangum à Sancto, quo nomine etiam Herculem dictum volunt, facilè potest
intelligi:

C SANGO SANCTO SEMON.
DEO FIDIO SACRVM
DECVRIA SACERDOTVM BIDENTALIVM
RECIPERATIS VECTIGALIBVS

Sed de sacerdotio Bidentalium consule Gellium [d]. De ara erecta Romæ Semoni Sango [d] Gell. lib. 16.
meminit Dionysius [e] Halicarnassæus: cui nomini (ait Verrius) propter viã fit sacrificium, c. 6.
quod sit proficiscendi gratia: in quo mos erat, vt si quid ex epulis superfuisset, igne con- [e] Dionys. lib. 8.
sumeretur, vt Macrobius admonet.

Ceterùm quod ad diluendam concitatam falsam suspicionem pertinet: nulla quidem LVII.
vel leuis saltem suspicio Iustini animum mouisse potuit, vt vel cõiectura aliqua opinare-
tur Simoni mago simulacrum illud esse dicatum, quod Semoni Sango ea erat inscriptio-
ne sacratum. Et vt omittamus dicere de diuersorum nominum differentiis; iam cunctis
D notissimum erat, neminem inter deos fuisse recens recipiendum, nisi ex S. C. nec absque
eiusdem auctoritate licuisse cuiquam rem sacram facere, statuas vel aras erigere. Quam-
obrem cùm nec nomen Imperatoris, nec Senatus (vt in ceteris) sed cuiuspiam tantum il-
lius collegij sacerdotis magistratu fungentis, donum illud offerentis, esset nomen expres-
sum; nulla potuit in Iustini animum suspicio ascendere, vt Simoni mago in deorum nu-
merum recepto ea fuerit statua consecrata.

Ad hæc: Quonam pacto, quæso, in his Iustinus decipi potuit, qui non tantùm Gen- LVIII.
tilium philosophiæ, sed & ipsorum theologiæ eruditione non leuiter tinctus, vel me-
diocriter imbutus, sed egregiè excultus & apprimè eruditus erat, vt planè declarant
eius commentarij non modò ad Antoninum Pium, & ad Senatum Romanum, sed ad
Gentiles ipsos sermo exhortatorius scriptus? Sed & quomodo idem ipse non ea de Si- DILVTIO OBIECTO-
E mone mago plus certo Romæ diu multumq́ue versatus explorata habuit, quæ non in an- RVM.
gulo, vel coram eius rei ignaris locutus est, sed ad ipsum Romanum Imperatorem, ac
filios Cæsares, necnon Romanum Senatum conscripsit? Vel quonam pacto tam apertè
testatus, à Senatu populoq́ue Romano Simonem deum habitum, & statua honestatum,
cùm hæc mox subdit? Quocirca vt sacer quoque Senatus & populus Romanus vnà vo-
biscum postulata hæc nostra cognoscant; petimus vt si quis inter eos doctrinis illius de-
tineatur, vero cognito, fraudem erroris effugere valeat; & statuam si vultis, abolete.] hæc
ipse Iustinus. Nunc verò dicant, velim, qui suspicantur cum de statua Semonis Sangi esse
deceptum: numquid inter duos pontes tantùm, an in vno Vrbis loco simulacrum eius-
modi visebatur, cuius cultus & superstitio ab ipsis ferè Vrbis cunabulis à Sabinis illata,
cum nomine creuerat? certè fuisse etiam in Quirinali eiusdem idoli cultum, secunda,
quam posuimus, inscriptio demonstrat. Quid ergo Iustinus vnum ab Imperatore &

Senatu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Senatu petit abolendum, cùm plura in Vrbe essent eiusdem idola, eodemque nomine simulacra notata? Sic enim Romæ creuerat superstitio, vt Dio[a] de his Claudij temporibus agens, hæc dicat: Omnes iam ædes, omnia opera statuarum & donariorum essent plena, &c.] A

[a] Dio lib. 60.

LIX. SIMON VT IVPITER COLI VOLVIT.

[b] Iren. lib. 1. c. 20. in fine.
[c] August. ad Quodvultdeum de hæres. 1.

Hæc ipsa itaque etsi ad tollendam omnem de ea re suspicionem satis superque videri possint; adhuc tamen & alia subinferimus. Iam vidimus, per Semonem Sancum Gentiles Herculem intellexisse: cuius simulacrum sic consueuisse effigiari, vt à ceteris diis distinctum absque vlla alia inscriptione, ipso solo intuitu facilè cuiusnam esset, ab omnibus cognosci posset, omnes credo etiam intelligere. Ceterùm non in imagine Herculis, sed Iouis Simonem, & seortum suum Helenam in Mineruæ effigiem formatam adorari solitos, auctor est Irenæus[b], qui sic ait: Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Iouis, & Selenæ (aliter Helenæ) in figuram Mineruæ, & has adorant.] Augustinus[c] eadem in hæc verba: Iouem se credi volebat, Mineruam verò meretricem quamdam Selenem, quam sibi sociam scelerum fecerat: imagineque & suam & eiusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tamquam deorum simulacra auctoritate publica constituerat: in qua vrbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit.] hæc Augustinus: ex quibus omnis planè suspicio tollitur, vt in imagine Semonis Sangi dei Fidij Herculis scilicet, potuerit Iustinus decipi, qui probè nouerat, Simonem gentilem suum (nam & ipse Samaritanus erat) in effigie Iouis coli. Sed de his satis. B

LX. QVAE PRELICEA HOC ANNO ROMANIS ACCIDERE.

[a] Dio lib. 60. Suet. in Claudio c. 13. Plin. lib. 3. epist. 16.
[c] Oros. lib. 7. c. 6.

Agens Orosius de Petri hoc anno in Vrbem aduentu, multa simul bona tunc Romæ diuinitus esse concessa testatur: & inter alia admiratione quiddam dignum, scilicet quòd hoc ipso anno secundo Claudij (vt auctor est Dio[a]) accidit de Camillo Scriboniano Præfecto Dalmatiæ; quo aduersus Claudium rebellante, & milites ad defectionem solicitante, ipsa signa militaria, Aquilæ dicta, sic solo affixa manserunt, vt nulla vi militum dimoueri loco possent. Quo prodigio immutatus militum animus, in auctorem seditionis arma conuertit: sicque ingens bellum ciuile excitatum, ex insperato diuinitus fuit sedatum. Itaque (inquit Orosius[c]) propter aduentum Apostoli Petri, & teneta Christianorum germina, vixdum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionem erumpentia, hanc exorientem tyrannidem; & consurgens istud ciuile bellum neget quisquam diuinitus fuisse compressum, qui præteritis temporibus de compressione bellorum ciuilium simile probarit exemplum?] addit & id genus alia: quibus & adiicere potuisset (& ea quidem insignia) quæ hoc ipso anno facta esse Dio[b] testatur; nimirum Mauros primùm à Suetonio, inde à Gneo Sidio admirabili quodam modo aqua diuinitus impartita (licet magiæ res sit adscripta) fuisse penitus sub Romana ditione redactos: quando eamdem Mauritaniam in duas prouincias, Tingitanam, & Cæsariensem, Claudius Imperator diuisit, eisque equestris ordinis præfecit Romanos homines. Iam & paulo antè Sulpitius Galba Cattos vicerat, & inter alia eius victoriæ insignia, Aquilam militarem, quæ sola è Variana clade supererat, ab hostibus vindicarat. Quo item tempore & P. Gabinius Marsos superauit. Hæc omnia Dio[c]. Sed his, quasi leuibus, non attendimus. C

[b] Dio lib. 60.

[c] Dio ibidem.

LXI. PETRVS ROMAE APVD PVDENTEM

[b] Philo de legat. ad Caium.
[i] Martial. lib. 2. Epigr.

Cùm verò Romam peruenisset Petrus; antequam Gentilibus Euangelium prædicaret, ad contribules suos diuertisse Iudæos, existimamus. Incolebant illi regionem Transtiberinam iam ab Augusti temporibus, vt auctor est Philo[b]; cui & Ethnici scriptores consentire videntur, vt Martialis[i], & alij, quorum superiùs meminimus facta est. Ceterùm vbi Petrus Euangelium prædicans, Gentilibus Romanis innotuit, non amplius apud Iudæos permissus est agere, sed à Pudente senatore, qui Christo credidit, in domũ suam exceptus est, quæ erat in Viminali, vbi postea Titulus est erectus, Pastoris nomine nuncupatus. Quæ autem ab eo post hæc acta sint; quomodo scilicet verbi Dei prædicatione complures ad Christi fidem conuertit, atque Romanam erexit Ecclesiam: sequenti anno, quo id fieri contigit, suo loco fusiùs enarrabimus; interea verò reliqua hoc anno gesta recensere pergamus. D E

LXII. DE FAME TOTIVS ORBIS

[k] Act. 11.

Hoc igitur eodem anno secundo Claudij Imperatoris, vniuersus terrarum orbis ingenti fame vexatur, illa nimirum quam prænunciarat apud Antiochenos Christianos Agabus Propheta, de quo sic scribit Lucas[k]: In his autem diebus superuenerunt ab Hierosolymis prophetæ Antiochiam: & surgens vnus ex eis, nomine Agabus, significabat

A cabat per Spiritum famem magnam futuram in vniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.] hæc Lucas. Scimus Eusebium[a], & qui eum est secutus, Orosium[b], & complures alios asserere, dictam de fame Orbis cladem incidisse in annum quartum Claudij Imperatoris: re tamen accuratè perspecta, secundo potius quàm quarto eiusdem Imp. anno eam contigisse comperimus. Dio enim Cassius[c], qui ex Vrbis Fastis Romanam historiam per singulos annos contexuit, nullam aliam sub Claudij Imperio factam esse famem recenset, nisi hoc secundo anno Claudij, quo egregiam ab Imperatore dicit nauatam operam, ne Vrbs fame periret: tunc enim Romanum portum extruendi initum ab eo esse consilium tradit, commendat & Suetonius[d] eiusdem Imperatoris in annona procuranda solertiam. Sic igitur, Dione auctore, quem magis consentire Actis à Luca conscriptis reperimus, hoc ipso anno secundo Claudij eam ab Agabo propheta anno præterito prædictam totius Orbis famem referimus.

[a] Eusebius in Chron.
[b] Oros. lib. 7. c. 6.
[c] Dio Cass. hist. lib. 60.
[d] Sueton. in Claudio c. 18.

B Meminit & eiusdem tam diræ famis Iosephus[e] his verbis: Cùm enim per id tempus ciuitas graui fame premeretur, & multi perirent alimentorum inopia; Regina Helena ex suis alios misit Alexandriam, comparaturos vim magnam tritici, alios in Cyprum, qui copiam ficuum passarum inde adueherent: quibus omnibus breui reuersis, cibos egenis distribuit, atque hoc beneficio memoriam immortalem sibi apud nostram gentem peperit. Filius quoque eius Izates, comperto quanta fame laboraret ille populus, multum pecuniæ misit Hierosolymitanorum primatibus.] hæc Iosephus, qui de eadem Helena, quam Adiabenorum dicit fuisse Reginam, quomodo vnà cum filio ad Iudæorum religionem transierit, paulo superiùs prolixam recenset historiam. Verùm quoniam Paulus Orosius[f] & alij eum secuti, eamdem Reginam eiusque filium ad Christianam fidem C conuersos esse testantur; vtriusnam partis sint potiora iura, est exactè peruestigandum. Vt igitur res ipsa certior habeatur, quomodo à Iosepho[g] describatur, in primis hic recitemus.

LXIII. DE MVNIFICENTIA HELENAE REGINAE ADIABENORVM.

[e] Iosephus antiq. lib. 20. c. 2.
[f] Oros. lib. 7. c. 6. Ado. in Chron. & alij.
[g] Iosephus antiq. lib. 20. c. 2.

Per idem tempus, inquit, Adiabenorum Regina Helena & Izates eius filius ad religionem Iudæorum se contulerunt propter talem causam.] & infrà: Eo tempore, quo Izates apud Spasini castrum agebat, Iudæus quidam mercator, Ananias nomine, familiaritatem nactus regiarum mulierum, docebat, eas veri Dei cultum ritu Iudaico: per has deinde cùm Izatæ innotuisset, ipsum quoque in eamdem opinionem traduxit: accitumque à patre in Adiabenam comitatus est, magnis precibus pertractus. Fortè autem acciderat, vt etiam Helena ab alio quodam Iudæo instituta, leges diuinitus traditas complecteretur. Izates porrò nouus Rex postquam in Adiabenam reuersus offendit fratres & cognatos in vinculis, tulit id ægerrimè. Et cùm occidere hos, aut vinctos seruare, vetaret pietas: D contrà, affectos iniuria dimittere, parum tutum videretur, ne quando de vindicta cogitarent: partem eorum vnà cum propriis filijs Romam ad Claudium Cæsarem misit, partem ad Artabanum Parthum, futuros vtrobique obsides. Cognito deinde quòd mater multum delectaretur Iudæorum moribus, dedit operam vt & ipse ad eam religionem transiret. Cumque existimaret se non esse perfectum Iudæum, nisi circumcideretur, paratus erat & hoc facere. Quod postquã mater resciuit, conabatur impedire, periculosum esse dictitans: Multum enim eam rem alienaturam subditorum animos, si eum ad externos ritus desciscere cognoscerent; neque vllo pacto laturos Iudæum in regio solio. Sic illa aliquantisper cupiditatem eius retinuit. Rex cum Anania contulit consilium: qui matris sententiam comprobans, minatus est se eum relicturum, nisi ab hoc proposito desisteret: E timere enim se, ne si occulta perferrentur in vulgus, ipse abriperetur, daturus pœnas, vt auctor omnium, qui non docenda Regem docuerit. Licere autem etiam absque circumcisione Deum piè colere, si Iudæorum instituta placeant: in hoc magis sitam religionem, quàm in circumcisione corporis: daturumq; Deum veniam, si necessitate coactus signaculum id omitteret, metu ne qua exoriatur subditorum defectio. His verbis tum persuasit Regi quod voluit.

LXIV. QVOMODO HELENA AD IVDAEOS TRANSLATA

LXV. DE CONVERSIONE REGIS AD IVDAISMVM.

Aliquanto autem pòst (nondum enim cupiditas hæc exciderat) alius quidam Iudæus è Galilæa profectus, Eleazarus nomine, legis valde peritus habitus, eum ad rem perficiendam impulit: ad salutandum enim Regem admissus, cùm eum offendisset legentem sacra Moysis volumina; Nescis, inquit, ô Rex, quantam iniuriam legi, & per hanc Deo facias: nec enim satis est decreta eius nosse, sed præstat imperata eius facere. Quamdiu manebis incircumcisus? Si numquam legisti legem circumcidi iubentem, nunc certè lege,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lege, vt scias quanta sit impietas eam omittere. His auditis, Rex non distulit negotium; A sed secedens in aliud cubiculum, accito chirurgo, fecit quod iussus est. Deinde accersita matre & Anania, indicauit eis quid actum sit: quos continuò stupor ac metus non mediocris corripuit, ne si res perueniret ad vulgi notitiam, Rex principatum amitteret, non ferentibus populis imperium viri alienis religionibus dediti: sibi quoque videbant imminere periculum, vt conscijs & auctoribus eius consilij. Sed Deus prouidit, ne eueniret quod illi timuerant: nam ex multis periculis & ipsum Izatem eripuit, & eius liberos, & in rebus dubijs & desperatis incolumitatem eis expediens, & ostendens quòd ad se respicientibus, sibique vni fidentibus, pietatis fructus integer maneat.] hæc Iosephus; qui & subdit de accessu eorum Hierosolymam ad templum, hoc ipso anno, quo fames illa magna ingruebat.

LXVI. Certè dum hæc mecum reputo, & altercationes illas inter eos de circumcisione, ne- B cessaria esset nec ne, mente considero; illæ ipsæ mihi visæ sunt, quæ inter Apostolos diu agitatæ fuerunt vsque ad Concilium Hierosolymis celebratum, de quo suo loco dicemus. Nec quemquam Iudæorum vmquam reperi, qui absque circumcisione posse saluari quempiam affirmaret, lege [a] expressè dicente: Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.] Hæc (inquam) ipsa me in eam partem magis adducunt, vt exiitimem hos (vt scribit Orosius) fuisse Christiana fide imbutos. Verùm nec id quidem auderem omnino affirmare; præsertim cùm vnde id acceperit Orosius, non inuenerim: eadem enim recitans Eusebius [b], nihil præter quod à Iosepho est dictum, apponit. De eadem Helena idem scribit Iosephus [c], struxisse sibi ac filio honorificum sepulchrum, tribus pyramidibus nobilitatum, tertio stadio ab vrbe Hierosolymitana dissitum: quæ (dictu certè mirabile) post C tot clades ac funera Hierosolymorum, adhuc temporibus Constantini, immo & Theodosij, extabant integra. Nam de his Eusebius [d]: Helenæ verò, cuius apud hunc scriptorem fit mentio, columellæ illustres illæ quidem & eximiæ in suburbijs Aeliæ ciuitatis cernuntur.] & S. Hieronymus [e], cùm agit de Paula: Ad læuam, inquit, Mausoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorum Regina in fame populum frumento iuuerat; ingressa est Hierosolymam.]

[a] Genes. 17.

GENESIS VRBIS HELENAE ET FILII.

[b] Euseb. lib. 2. hist. c. 11.
[c] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 2.
[d] Euseb. lib. 2. c. 11.
[e] Hier. epist. 27.

LXVII. Ea igitur vrgente fame, qui erant Antiochiæ Christiani, collectas pecunias ad Chri- D
DE COLLECTA FACTA ANTIOCHIAE.
stianos qui erant in Iudæa, per Barnabam & Saulum miserunt. Tenebantur quidem maiori inopia adstricti Christiani, qui in Palæstina erant, ceteris omnibus: nam in ea quæ post necem Stephani in eos est excitata, persecutione, loco pulsi; si quæ illis residua erant bona amiserunt: de his enim meminit scribens Paulus [f] ad Hebræos, cùm ait: Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.] quorum causa idem Apostolus postea cùm esset in Macedonia, ab Ecclesijs collectam item exegit. De hoc itaque pio fraternæ charitatis officio ab Antiochenis exhibito, hæc scribit Lucas [g], post relatam ab Agabo prænuncia: am famem: Discipuli, inquit, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.] Quòd verò mox post hæc narrata, de Iacobi martyrio & Petri carcere Lucas subdat historiam; non sic accipiendum quis putet, vt antè aduenerit fames illa: sed quòd meminisset de Agabi prophetia; de ea ab illo prædicta, quæ sequenti anno subsecuta est, fame, adiunxit historiam.

[f] Hebr. 10.
[g] Act. 11.

LXVIII. Hæc prima pro indigentibus fratribus reperitur in Ecclesia ex multorum collatione E
VSVS COLLECTARVM IN ECCLESIA.
ad vsum pauperum facta collecta. Paulus (vt diximus) & in his multus fuit: nam & indicebat, & colligebat, atque (vt hic etiam fecisse traditur) ad fratres perferebat egentes. Ex eiusmodi sacris Apostolicis institutionibus remansit in Ecclesia Romana laudabilis illa consuetudo, vt ipse Romanus Pontifex pro concione ad certam diem faciendas collectas indiceret; quod demonstrant complures S. Leonis [h] Papæ sermones, Pro collecta, inscripti: idemque [i] in vno ex illis hæc ait: Et ideo, dilectissimi, satis fiat Apostolicis institutis: & quia die Dominica prima est futura collectio, omnes vos deuotioni voluntariæ præparate, vt vnusquisque secundùm sufficientiam habeat in sacratissima oblatione consortium.] consueuit namque die Dominico collecta fieri in Ecclesia ex Apostolica institutione: Paulus enim eam regulam præscripsit Corinthiis, dicens [k]: De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam sabbati, &c.]

[h] Leo serm. 2. 3. 5. de collect.
[i] Serm. 5.
[k] 1. Cor. 16.

Cùm

A Cùm verò eiusmodi laudabilis consuetudo Constantinopoli exoleuisset, Ioannes Chrysostomus diligentiùs restituendam curauit, dum de ea re insignem habuit [a] orationem; qua etiam more maiorum Dominico esse faciendam die præcepit: idemque etiam meminit de antiquo ecclesiarum vsu, qui hactenus perdurabat, vt & in ecclesijs essent Gazophylacia, in quibus oblatæ pecuniæ conderentur, quæ à Cypriano [b] Corbona nuncupantur, qui de his ait: Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non respicis.] In quos vsus collatæ eleemosynæ insumerentur, subdit his verbis: Cumque vniuersa quæ dantur, pupillis & viduis conferantur; dat illa, quam oportebat accipere.] Paulinus [c] mensam appellat locum in ecclesia positum ad recipiendas Fidelium eleemosynas; qui de earum vsu agit his verbis: Hoc exemplo, dilectissimi, cauere debemus, ne damnum animæ & dispendium salutis adeamus, negli- B gentes in ecclesia positam à Domino mensam indigentibus, quam despicientibus oculis intuemur, aut aridis manibus præterimus.] & paulo pòst: Non patiamur ergo mensam Domini & nobis vacuam, & egentibus inanem relinqui, & visui stare tantùm, non vsui.]

XLIX.
[a] Chrysost. ser. de eleemos. & de collat.
GAZOPHYLACIA IN ECCLESIIS.
[b] Cypria. l. de oper. & eleem.
[c] Paulinus epist. 32.

Sed ante hos omnes Iustinus [d] martyr hæc quoque de collatæ pecuniæ vsu: Quod ita colligitur, apud Præpositum deponitur, atq; ille inde opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbũ vel aliam aliquam causam egent, quiq; in vinculis sunt, & peregre venientibus hospitibus: & (vt simpliciter dicã) indigentium is omnium curator est.] Sed & Tertullianus [e] de iisdem agit in hæc verba: Neque enim pretio vlla res Dei constat. etiam si quod arcæ genus est, non de ordinaria summa, quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, si modò velit, & si modò pos- C sit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt: nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque, & pueris & puellis re ac parentibus destitutis, iamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, dumtaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ fiunt. Sed eiusmodi vel maximæ dilectionis operatio notam nobis inurit penes quosdam: Vide, inquiunt, vt inuicem se diligunt.] hucusque Tertullianus.

LXX.
[d] Iustin. orat. ad Anton. Pium.
PECVNIA OBLATA IN QVEM VSVM EROGABATVR.
[e] Tertull. in Apolog. c. 39.

Erant itaque (vt dictum est) eiusmodi Gazophylacia in quotidianum pauperum vsum LXXI.
INDICENDAE NOVAE COLLECTAE CAVSA.
destinata. ceterùm si quæ noua necessitas emersisset, quæ consuetarum eleemosynarum collationem excederet: tunc Episcopus nouam inter fideles collectam indicebat. Est de his exemplum Cypriani [f] Episcopi Carthaginensis, qui quantumlibet (vt nuper vidimus) D haberet in vsum pauperum in ecclesia paratam Corbonam ad eleemosynas excipiendas, nouo tamen superueniente casu de Christianis à barbaris captis pecunia redimendis, collectam indixit; cuius exemplo id ipsum ceteri collegæ Episcopi præstitere: ex qua ingentem vim pecuniarum collectam misit ad redimendos captiuos, vt eius epistola ad fratres coepiscopos scripta testatur.

[f] Cypr. epist. 60

Cùm verò postea iam ardens illa charitas Christiana tepesceret: cùm aliqua vrgeret LXXII.
COLLECTA AB INVITIS IVSSA EXIGI.
necessitas, sic indicebatur collecta, vt etiam veluti iure regio exigeretur, cõpellerenturq; laici ad eiusmodi præstandam collationem. Est enim de his exemplum apud S. Gregorium Papam [g] sic ad Constantium Mediolanensem Episcopum pro Philagrio scribentem: E Indicauit præterea dictus portitor, quòd collecta facta inter alios ciuitatis Ianuensis habitatores, ipse dare pariter compellatur: & miramur, quòd qui magis misericordia dignus est, vobis præsentibus prægrauetur. Quod si ita est, denuo ab eo per quemlibet exigi vestra sanctitas non permittat. Quia eum quem cæcitas sua grauat, inhumanum nimis est in collatione affligere: cui, si esset magna necessitas, debuit ex collatione misereri.] hæc Gregorius. Ad hæc spectat illud Concilij Turonensis [h] decretum, quo Episcopi in hunc modum voluerunt pauperibus esse consultum: Vt vnaquæque ciuitas pauperes & egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundùm vires: vt tam vicini presbyteri quàm ciues omnes suum pauperem pascant: quo fiet, vt ipsi pauperes per ciuitates alienas non fatigentur.] hæc canon.

[g] Greg. regist. lib. 7 epistola.
[h] Concil. Turõ. 2. c. 5.

LXXIII. Sed vt ad proposita de collecta Hierosolymam perferenda redeamus: perdurauit ea
VSVS COLLIGENDI PECVNIAM ET MITTENDI HIEROSOLYMAM.
pia consuetudo in Ecclesia Catholica, vt maiorum exemplo, Christiani ex pluribus locis ad eos qui Hierosolymis essent egentes, mitterent eleemosynam. Quam quidem laudabilem consuetudinem ad Theodosij tempora perdurantem nequissimus Vigilan-

tius

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Hieronym. ad Vigilant.

tius est conatus euertere : quem ardenti zelo Hieronymus [a] redarguit ; qui & inter alia: A
Hac in Iudæa, inquit, vsque hodie perseuerante consuetudine, non solùm apud nos, sed &
apud Hebræos; vt qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in
terra nisi solum Deum, synagogarum & totius Orbis foueantur ministeriis.] Sed de col-
lectis iam satis.

LXXIV. [b] Act. 11.

Nunc vt ad reliquas res gestas Orientalis Ecclesiæ redeamus: vidimus, auctore Lu-
ca [b], tempore ingentis illius famis quæ vniuersum peruasit Orbem (quam anno secundo
Claudij, non autem quarto, vt multi opinati sunt, contigisse, superiùs demonstrauimus)
[c] Act. 11. 12. & 13. DE APOSTOLATV PAVLI ET BARNABAE.
Barnabam [c] & Saulum in Iudæam Antiochia missos esse, vt collectam deferrent pecu-
niam Christianis in Iudæa habitantibus: quos eo peracto officio, iterum Antiochiam re-
uersos esse, assumpto secum Hieroslymis Marco; ac denique admonente Spiritu san-
cto, communi illius Ecclesiæ consensu, accepta manus impositione, ad prædicandum B
Euangelium mancipatos, Lucæ Acta testantur. Hæc autem eodem anno secundo Clau-
dij, quo profecti sunt Hierosolymam, contigisse, veritati magis consentaneum esse vide-
tur; nec eos diutiùs Antiochiæ esse moratus. Nam cùm Lucas ibi tradat, eos Antiochiæ
annum integrum, antequam Hierosolymam peterent, esse versatos: si redeuntes illuc,
longiori tempore ibidem permansissent, æquè (quod priùs fecerat) id dixisset, vt par est
credere. Sed audiamus ipsum: Barnabas, inquit, & Saulus reuersi sunt ab Hieroslymis
expleto ministerio, assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus. Erant autem in Ec-
clesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vo-
cabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collacte-
neus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus
sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiu- C
nantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à
Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum.] hæc Lucas. Eo qui-
dem tunc ipso ritu tum Saulum tum Barnabam initiatos esse Apostolatu, nemo est qui
[d] Chrys. in Act. Apost. homil. 27.
dubitet. vnde Chrysostomus [d] de Paulo: Ordinatur in Apostolum, vt cum potestate præ-
dicet.] Quoniam verò iidem super numerum duodenariũ ad Apostolatum fuerunt al-
[e] 1. Cor. 15.
lecti, ea de causa idem Paulus [e] se abortiuum nominat, hoc est, extra numerum : tradit
[f] Suetonius in Octauio. c. 35.
enim Suetonius [f], Senatores illos appellari vulgò solitos abortiuos, qui supra numerum
per gratiam in Senatum allegebantur. Cùm itaque quibus ritibus initiarentur qui mit-
tendi essent Apostoli, Lucas satis expressisse videatur; necessariò nobis & ex instituto in-
cumbit, de eiusmodi Apostolicis institutionibus ab Ecclesia postea vsu receptis atque
seruatis, paulo fusiùs agere. D

LXXV.

Et quod in primis occurrit: cùm eiusmodi ordinationem factam dicat Lucas monen-
te Spiritu sancto; multis constat exemplis, hæc officia nonnisi præcedentibus diuinis re-
[g] 1. Tim. 5. ORDINATIONES QVALES FIERI SOLITAE AB APOSTOLIS.
uelationibus ab Apostolis peragi solita. vnde Paulus [g] ad Timotheum scribens, eadem
illa quæ in sua ipsius ordinatione præcesserant, in memoriam reuocans, ait: Noli negli-
gere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum
presbyterij.] & iterum: Hoc præceptum commendo tibi, secundùm præcedentes in te
prophetias.] Cuius quidem gratiæ nec Ecclesia postea expers fuit, quoties humana affec-
[h] Chrys. homil. 5. in 1. epist. ad Timoth.
tio cessauit & gratia. vnde Ioannes Chrysostomus [h]: Tunc quidem nihil fiebat huma-
num: sacerdotes enim ex prophetia veniebant. & ita quidem vt pridem fiebat, ita &
nunc fiet etiam, quoties ab humana passione alieni, huiusmodi electiones celebramus;
cùm nihil omnino sæculare, nihil temporale intuentes, neque ad gratiam, neque ad E
odium facimus.]

LXXVI. APOSTOLATVS NON SPONTANEVS.

Iisdem insuper sacris Apostolicis institutis stabilis firmaque à cunctis regula obseruan-
da proponitur, quæ & hactenus in Ecclesia Catholica inuiolabili obseruatione tenetur,
qua potissimùm Catholici ab hæreticis discriminantur: nimirum, vt cuiusuis meriti at-
que præstantiæ vir fuerit, non sua sponte prædicationis munus suscipiat; sed donec ab
Ecclesia mittatur, ab eaque sacris functionibus initietur, sicque initiatus, prædicationi
Euangelij mancipetur, expectet. Ecce tibi Paulus (vt modò de Barnaba taceamus) quan-
tumlibet à Deo Patre & Christo eius Filio ad obeundum munus Apostolatus esset elec-
[i] Galat. 1.
tus (quod & ipse [i] testatur sic dicens: Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per
hominem, sed per Iesum Christum & Deum Patrem) & vt in eius electione ac probatio-
ne vniuersa ostendatur Trinitas operata, vero certoque Spiritus sancti suffragio ad idem
mini-

A ministerium assumi iussus: idem ipse tamen qui tantus erat, nisi ab Ecclesia sacris initiatus
antea ritibus, ab eademque missus, non est profectus.

Eiusmodi sacra functio, qua quis in aliquem Ecclesiasticum ordinem cooptatur, Or- LXXVII. DE ORDINIBVS ET OFFICIIS ECCLESIASTICIS.
dinatio à maioribus dici consueuit, Ordinesque gradus illi, quos sic initiati pro distin-
ctione munerum Ecclesiasticorum assequi consueuerunt: vox ipsa tam in veteri Testa-
mento quàm nouo frequentiùs vsurpata, & ad discriminationem laicorum adhibita est.
Sicut enim olim non tantùm apud Iudæos, qui diuina lege regebantur, sed apud Gen-
tiles ipsos, inter sacra atque profana, & inter sacros & non sacros viros distinctio est
semper adhibita; ita & in Ecclesia Christi idem naturali & diuino iure probatus vsus
permansit, Christi Domini nostri in primis auctoritate firmatus, ac penitus stabilitus,
dum è fideli populo Apostolos duodecim, & discipulos septuagintaduos electos, eos-
B dem sacris functionibus mancipauit. Quod & constat ab Apostolis esse factum, dum
liquet ab eis ordinatos Episcopos, Presbyteros, atque Diaconos: sicque vt ministerio-
rum, ita & nominum est facta distinctio; ac primum generalis illa, laicorum, & cle-
ricorum. Laici enim communis populus dictus est: nam λαὸς, idem esse apud Græ-
cos quod apud Latinos populum, omnes intelligunt; & κλῆρος, idem esse quod sor-
tem, nomen ab Apostolis acceptum. nam & Petrus [a] de Iuda: Sortitus est, inquit, [a] Act. 1.
sortem ministerij huius.] idemque [b] ad Simonem magum, munus imponendi manus [b] Act. 8.
ab eodem Petro pecunia exposcentem: Non est, inquit, tibi pars, neque sors in sermo-
ne isto.] Idemque clerus, qui est à populo communi distinctus, generali nomine Ordi-
nis appellatur. Vnde Tertullianus [c]: Differentiam, inquit, inter ordinem & plebem [c] Tertull. exhort. ad castit.
constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis consessum sanctificatus à Deo.]
C sanctificatum ait à Deo honorem per ordinis consessum tributum, quòd in ordine Eccle-
siastico esset secundùm diuersos gradus officiorum distinctio, & honoris prærogatiua,
adeò vt generalis ordo clericorum in plures esset distinctus ordines, quibus singulis esset
specialis adscripta functio, & ministerium attributum. Et licet in noui Instrumenti
diuinis scripturis nonnisi de Episcopis, Presbyteris, ac Diaconis ab Apostolis ordinatis
mentio habeatur; aliorum quoque ordinum ab illis institutos esse ministros, nullus
certè negare poterit, qui Ignatij (vt taceam modò de Dionysio, atque Clemente, quo-
rum scripta in controuersiam adducuntur, de quibus aliàs pluribus) epistolas legerit,
quas, nullo prorsus dissentiente, Catholica semper suscepit Ecclesia. Cùm enim eodem
tempore, quo Apostoli, ipsum vixisse constet; quas recenset institutiones Ecclesiasti-
cas, haud ab aliis quàm ab ipsis Apostolis traditas esse atque probatas, nemo iure infi-
D ciabitur.

Ignatius [d] igitur eiusmodi numerat Ecclesiasticos ordines & officia, sic scribens ad An- [d] Ignatius epist. 11. LXXVIII. ORDINES ECCLESIASTICI.
thiochenos: Saluto, inquit, sanctum Presbyterorum collegium; saluto sacros Diaco-
nos.] & paulo pòst: Saluto Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Ianitores, Laboran-
tes, Exorcistas, Confessores: saluto custodes sacrorum vestibulorum, &c.] hæcque om-
nia ministeria ex Apostolica institutione fluxisse, satis demonstrat, dum superiùs eosdem
Antiochenos allocutus, hæc ait: Pauli & Petri fuistis discipuli: ne perdatis depositum.]
Potrò Ignatius inter illa non ordines tantùm, sed & officia quædam recensuit Ecclesia-
stica, nempe Cantorum, & Laborantium: sed sicut non omnes recensuit ordines, ita
etiam nec officia; nam idem scribens [e] ad Polycarpum, de Cursore eligendo, eiusdemque [e] Ignatius epist. 11.
ab illis distincto ministerio, hæc ait: Decet, beatissime Polycarpe, Concilium cogere sacro-
E sanctum, & eligere si quem vehementer dilectum habetis & impigrum, vt possit diuinus
appellari Cursor, & huiusmodi creare, vt in in Syriam profectus, laudibus celebret impi-
gram charitatem vestram.]

Si tantam videmus esse adhibitam diligentiam in Cursore deligendo, qui Episcopo- LXXIX.
rum ad Ecclesias perferret litteras; quid in sacris ipsis ordinibus Ecclesiasticis ab illis fa-
ctum putamus esse censendum? Ceterùm eiusmodi munus postmodum non fuisse per-
se distinctum, sed iniunctum Lectoribus, Acolythis, ac Subdiaconis, Cyprianus [f] de [f] Cypr. epist. 24 DE MINISTRIS TAM BELLARIIS.
monstrat, dum ad suos scribens, hæc ait: Quoniam oportuit me per clericos scribere
(scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos verò qui illic sunt, vix ad ministe-
rium quotidiani operis sufficere) necesse fuit nouos aliquos constituere, qui mitte-
rentur. Fecisse me autem sciatis Lectorem Saturum, & Hypodiaconum Optatum
confessorem.] idemque [g] alibi per Acolythum se ad Cornelium Papam litteras dedisse [g] Cypr. epist. 35

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat. Quodnam verò fuerit Laborantium officium, diximus superiùs, cùm de Diaconis actum est; horum scilicet muneris fuisse curare corpora defunctorum. Addit Gelasius [a] alia etiam officia Ecclesiastica, nempe Notariorum, ac Defensorum munera, quibus probatis clericis ad superiores ordines aspirare licebat: idemque meminit de Acolythi ordine, qui prætermittitur ab Ignatio: ait enim: Si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur; continuò Lector, vel Notarius, aut certè Defensor effectus, post tres menses existat Acolythus.]

[a] Gelas. epist. ad Episc. Lucan. c. 3. & dist. 77 Si vacus de relig. & seq.

LXXX. SEPTEM ORDINES ECCLESIASTICI.

Præterea verò (vt diximus) ordines Ecclesiasticos constat ab officiis fuisse distinctos, septemque numero stabilitos, videlicet Ostiariorum, Lectorum, Exòrcistarum, Acolythorum, Subdiaconorum, Diaconorum, atque presbyterorum: quos omnes (vt vidimus) excepto illo Acolythorum, recensèt Ignatius; de quo non tantùm Gelasius, quem nuper citauimus, meminit, sed longè ante ipsum Cornelius [b] Papa, scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, atque in Romana Ecclesia ordinari solitos quadraginta duos Acolythos. Cyprianus [c] itidem de Acolytho meminit. Recensentur iidem omnes septem ordines Ecclesiastici in Romano Concilio [d] Siluestri Papæ tempore celebrato, & Concilio quarto Carthaginensi [e]: sed dum ibi vel alibi Cantor seu Psalmista adijcitur, officium potiùs quàm ordinem in Ecclesia designari certum est; dum eum non ordinari ab Episcopo, sed sola iussione Presbyteri illud obire munus posse, Patres qui eidem interfuere Concilio declararunt. Erant iidem septem ordines singuli distincti gradibus & officiis, minoresque subiecti maioribus, ordinatione hierarchica instituti. vnde idem Ignatius [f] ad Smymenses: Laici Diaconis subiiciantur, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, vt ipse Patri.] & ad Tarsenses [g]: Presbyteri subiecti estote Episcopo, Diaconi Presbyteris, populus Presbyteris & Diaconis. Qui hunc ordinis decorem seruauerint, pro eorum animabus ego libens meam commutauero, & Dominus sit cum eis perpetuo.] hæc Ignatius, à diaconatu auspicatus hierarchicum ordinem, quòd ceterorum inferiorum licet sit certum officium, nullum tamen in subiectos esset ius atque potestas.

[b] Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 33.
[c] Cypr. epist. 55.
[d] Cõcil. Rom. c. 7.
[e] Conc. Carthag. 4. c. 2. & seq.
[f] Ignatius ad Smyrn. epist. 10.
[g] Ignat. epist. 7.

LXXXI. ECCLESIA SINE ORDINVM DISTINCTIONE QVALIS.

Aduersus autem illos qui omnia promiscuè agi volunt in Ecclesia, nullamque adhiberi sexus vel ordinis distinctionem, Tertullianus [h] ex antiquis præscriptisque in Ecclesia Catholica institutis, his verbis exclamat: Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt: nusquam faciliùs proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius; hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras laicus; nam & laicis sacerdotalia munera iniungunt.] hæc ipse aduersus Gnosticos talia factitantes.

[h] Tertull. de præscrip. c. 41.

LXXXII. ORDINIS SACRAMENTVM.

Sacri verò ordinis institutio non à recentioribus tantùm, sed ab antiquioribus etiam sacramentum est appellatum. vnde Tertullianus [i], cùm agit de æmulatione diaboli: Qui ergo, inquit, ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectauit.] Apud Cyprianum [k] item hæc verba leguntur: Docetur quæ sit baptismi & ceterorum sacramentorum stabilitas: nam baptismum repeti, Ecclesiasticæ prohibent regulæ: nemo sacros ordines semel datos iterum renouat. Augustinus [l] itidem in hunc modum, cùm agit de baptismo & ordinibus sacris: Si enim, inquit, vtrumque sacramentum est, quod nemo dubitat: cur illud non amittitur, & istud amittitur? Neutri sacramento faciendæ iniuria est.] & alibi [m] sæpius hæc repetit. At Gregorius Nyssenus [n], dum de vi sacramentorum agit, hæc de ordinatione sacerdotum: Eadem item vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Cùm enim heri à tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul; eaque contingunt ei, cùm nihil corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

[i] Tertull. de præscrip. c. 40. & ibi scholion Pamelij.
[k] Apud Cypr. de ablut. ped.
[l] Lib. 2. contra epist. Parm. c. 13.
[m] De bono coniug. c. 24.
[n] Greg. Nyss. orat. de bapt.

LXXXIII. SACRI RITVS IN ORDINATIONE EXHIBITI.

Quibus autem ritibus sacris hæc fierent, aliqua saltem ex parte adumbrata habentur à Luca [o] in ordinatione Pauli & Barnabæ, de qua agimus; cùm sacrificium in primis atque ieiunium præcessisse demonstrat. Nam quod habet Latina versio, Ministrantibus

[o] Act. 13.

strantibus illis, Græcè (vt scripsit Lucas) legitur, λειτουργούντων, id est, Sacrificantibus. Certè quidem non sine sacrificij incruenti ministerio eiusmodi sacras ordinationes solitas celebrari, antiqui omnium Ecclesiarum Rituales libri significant. Subsecutam ad consummationem mysterij manus impositionem, eadem Acta declarant: quod & in aliorum ordinatione sæpius factitatum esse; multis Paulus demonstrat exemplis; vt cùm scribit ad Timotheum [a], dicens: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.] ac rursum [b]: Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.] itemque cùm dicit [c]: Manus citò nemini imposueris.] Tradi solere per manus impositionem Spiritum sanctum, nec ignorauit Simon magus, cùm Petrum & Ioannem allocutus, sic dixit [d]: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.

[a] 1. Tim. 4.
[b] 2. Tim. 1.
[c] 1. Tim. 5.
[d] Act. 8.

LXXXIV. ANTIQVVS VSVS IMPONENDI MANVS.

Ceterùm eiusmodi ritus imponendi manus super eos quos sacris officiis manciparent, exemplum ex antiqua lege Apostoli accepisse videntur. Nam sicut ipsos sacrorum ministrorum ordines ex veteri Testamento mutuatos esse Apostolos Hieronymus docet his verbis [e]: Et vt sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento: quod Aaron, & filij eius, atque Leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi, & presbyteri, & diaconi vendicant in Ecclesia] ita etiam eos huiusmodi manus imponendi sacram functionem inde deduxisse constat: nam imponendas esse manus ab Aaron & filiis eius super eos qui sacerdotio Leuitæ initiarentur, in diuinis legibus [f] satis habetur expressum. Verùm quantum vmbræ atque figuræ veritas præstat, tanto vberiori gratiarum affluentia in noui sacerdotij ordine hæc sunt ab Apostolis ministrata, & ab Ecclesia Catholica ex Apostolica institutione retenta: sanè quidem ex Apostolorum traditione Episcoporum ordinationes in Ecclesia fieri, S. Cyprianus [g] confirmat.

[e] Hier. ad Eustochium epist. 85.
[f] Exod. 29.
[g] Cypr. epist. 68.

LXXXV.

Porrò eumdem ritum impositionis manus Pontificum, diabolus æmulus operum Dei, in idololatriæ superstitionis Pontifices olim transtulit, vt auctor est Liuius [h], qui agens de Numæ ordinatione, super caput eius ab Augure sacerdote esse manus impositas tradit. Vnde iure queritur Tertullianus [i], multa quæ sunt ex lege diuina statuta, à Diabolo in superstitionis cultum esse transfusa, eaque enumerans ait: Huius sunt partes inuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam vtique credentes & fideles suos: expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithræ: signat illic in frontibus milites suos, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid? quòd & summum Pontificem iri vnis nuptijs statuit? habet & virgines, habet & continentes? Ceterùm si Numæ Pompilij superstitiones reuoluamus, si sacerdotalia officia, insignia & priuilegia, si sacrificalia ministeria, & instrumenta & vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum & votorum curiositates consideremus: nonne manifestè diabolus morositatem illam Iudaicæ legis imitatus est? Qui ergo ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectauit exprimere in negotiis idololatriæ, vtique & idem & eodem ingenio gestiit, & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum, & sanctorum Christianorum sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis profanæ & æmulæ fidei attemperare.] hæc Tertullianus: quæ descripsisse voluimus aduersus eos qui calumniam faciunt Catholicis Christianis, quòd à Gentilium superstitione sacros ritus acceperint: quos (vt vidimus) ex diuinis legibus sumptos, Apostolica traditione seruandos accepit Ecclesia. Quòd si verò aliqua ex illis non habeantur in antiquis Scripturis diuinis expressa; satis constat non omnia illis esse scriptis tradita, sed complura traditione esse commissa.

[h] Liu. dec. ad. 1. lib. 1.
[i] Tertull. de præscript. c. 40.

AEMVLATVS DIABOLVS SACROS RITVS.

LXXXVI. GENTILICII RITVS IN ECCLESIAM ALIQVANDO TRANSLATI.

Sed quid? Non licuit quæ apud Gentes superstitioso cultu impiè agerentur, eadem expiata sacro ritu ad pietatem transferre, vt maiori diaboli contumelia, quibus ipse coli voluerit, Christus ab omnibus honoraretur? vt inter alios fecisse constat Magnum illum Gregorium, ob præclaras ab eo res gestas cognomento Thaumaturgum, qui Gentilium ferias superstitionibus cumulatas in festa ac celebritates sanctorum martyrum commutauit, vt his verbis Gregorius [k] Nyssenus significat, dicens: Descendit rursus ad vrbem, & omni circa regione vndique peragrata & perlustrata, additamentum & quasi corollarium studij erga numen diuinum instituebat; apud omnes vbique

[k] Greg. Nyssen. orat. de vita S. Greg. Th. mmdargi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbique populos sanciens, vt nomine eorum qui pro fide decertassent, dies festi atque so- A
lemnes conuentus celebrarentur: cumque alij in alium locum corpora martyrum dedu-
xissent, per anniuersarium circuli ambitum congregati lætabãtur, in honorem martyrum
ferias agentes.] & paulo pòst: Cùm animaduertisset, quòd propter corporis voluptates
simplex & imperitum vulgus in errore simulacrorum permaneret: quo maximè id quod
præcipuũ est interim in iis assequeretur, nempe vt vanis superstitionibus relictis, ad Deum
conuerterentur; permisit eis, vt in memoriam sanctorum martyrum sese exhilararent &
oblectarent, atque in lætitiam effunderentur.]

LXXXVII. In eodem sensu Theodoretus [a] de Gentilum feriis in honorem martyrum piè sancte-
que translatis hæc addit: Dirutorum templorum materia, templis arisque martyrum ex-
citatis, expiata est: suos enim mortuos Dominus noster in templa pro diis vestis indu-
QVOMODO PROFANA SANCTA FIANT. xit: ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit; suis autem martyribus honorem B
illum dedit. Pro Pandiis & Diasiis & Dionysiis, hoc est, Iouis, Liberique patris solem-
nitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliis-
que sanctis martyribus solemnitates populari epulo peraguntur.] Ea quippe licentia,
qua deorum delubra in ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commutata, alij quo-
que ritus Gentilium à nobis benedictionibus expiati, diuino sunt cultui consecrati. An
[b] Act. 17. non id Apostolorum exemplo? Nonne [b] Paulus Athenis cùm esset, superstitionis aram
Ignoto Deo dicatam, super quam impietatis victimæ cædebantur, in veri Dei cultum
(quantum licuit eo tempore) mira quadam prudentia visus est transtulisse? Rursum
[c] 1. Cor. 18. si quæ idolo immolata essent, non vetuit idem Apostolus [c] Fidelibus manducare, nisi
[d] Rom. 14. cùm ex ea re frater infirmus scandalum pateretur: Omnia quidem, inquit [d], sunt mun-
da: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.] extincto autem peni- C
tus iamdiu superstitioso idolorum cultu, cùm omnis simul cessasse videtur occa-
sio offendiculi; cur aliquibus ex illis vti non liceret: cùm præsertim non priuato
LXXXVIII. vsu, sed communi totius Ecclesiæ consuetudine aliquid commune cum Ethnicis
[a] Val. lib 1. c. 1. vsurpatur?
Philostr. lib. 2.
[b] Dio. hist. lib. 54. Sed quoniam in hæc semel incidimus, aliqua obiter dicamus de his quæ apud He-
[c] Philost. lib. 3. bræos æquè ac Gentiles, ac demum Christianos, aliquando seruata esse reperiun-
[b] Censor. de die natal. c. 1. tur. Commune cum his fuit Gentilibus [a], vt in sacris veste candida vterentur. Ca-
[d] Gell. lib. 10. c. 15. dauera aspicere, sicut antiquæ legis sacerdotibus, ita & Pontifici maximo superstitio-
[e] Gell. ibid. nis Gentiliciæ; id testante Dione [d], vetitum erat. Baculi, annuli, mitræ vsus commu-
[f] Dionys. Halic. lib. 1. nis fuit Christianis Episcopis & Orientalibus aliquibus sacerdotibus, quorum meminit
[m] Dionys. lib. 1 Philostratus [e]. Primitias etiam à Gentilibus solitas diis offerri, sicut à Iudæis Deo vero, D
[n] Liu. decad. 1. lib. 2. auctor est Censorinus [b]. Nefas fuisse Diali Flamini fermentum farinæ admixtum at-
[o] Suet. in Tit. 6. 9. tingere, sicut Paschali tempore Iudæis, & mortuum tangere, tradit Gellius [d]. Insu-
[p] Dionys. lib. 2. per sicut Flamen quotidie feriatus [f] erat; ita & quòd clerici quotidie Deo vacare debeant,
[q] Censor. de die natal. c. 19. feriati sunt dies singuli, ob idque idem Feriæ nomine dies singulos nominare consue-
[r] Liu. decad. 1. lib. 10. uerunt. Offerre & vouere decimas apud Gentiles etiam, sicut Iudæos, obseruatum in-
[s] Valer. lib. 2. c. 1. uenies apud Dionysium [f]. Ieiunia ab iisdem Gentilibus adhiberi solita ad diuinum nu-
[t] Suet. in Vesp. c. 7. men placandum, idem auctor [m] affirmat: vtque ipsi quoque haberent regale sacerdo-
[u] Liu. decad 2. lib. 10. tium, constituebant Regem, qui etiam sacerdotio fungeretur, & ea de re Rex sacrificus [n]
[x] Suet. in Vesp. c. 7. diceretur. Non licuisse Pontifici aliquem occidere, sicut nec sacerdotibus veri cultus,
[y] Iuuenal. satyr. 6. & alij. apud Suetonium [o] testatum reperies. Ne in ereandis sacerdotibus sors adhiberetur, vel
[z] Suet. in Octau. c. 98. pretium, vtque iidem essent ab vrbanis negotiis liberi, æquè à Gentibus ac ab ipsis Chri- E
[a] Senec. lib. 14 epist. 15. stianis obseruari solitum, Dionysius [p] tradit. Auspicari diem à media nocte, iisdem
[b] Macrob. in Saturnal. commune [q] fuit. Bigamiam in sacerdotio Pudicitiæ fuisse vetitam, auctor est Liuius [r]:
[c] Valer. Max. lib. 4. c. 2. 3. laudatam ab iisdem monogamiam, toleratam bigamiam, Valerius [s] tradit. In dedica-
tione templorum multa fuisse Gentilibus cum pietatis cultoribus similia, ex Suetonio [t]
intelliges. Nuptias consensu parentum contractas, esse legitimas, ceteras clandestinas
improbatas, sicut apud Christianos seruatur, apud Romanos iudiciali sententia esse de-
finitum, in Liuio [u] facilè inuenies. Vigilias insuper anniuersarias habes apud Suetonium [x]. Lustralem aquam, aspersionem [y] sepulchrorum, lumina [z] in iisdem parare, sab-
bato [a] lucernam accendere, cereos in populum distribuere [b], & vt ad sacram mensam ac-
cedentes omnes ex animo odia dimitterent, & inimicis reconciliarentur, habetur ex-
pressum apud Valerium [c]. Sunt & alia fortasse plura, quæ in præsentiarum memoriam
effugiunt,

A effugiunt, quæ iisdem (vt diximus) rationibus piè sanctèque à Christianis absque vlla su-
perstitione seruantur. Sed de his modò satis.

Hoc quoque anno Domini quadragesimoquarto, Claudij verò secundo, quo (vt LXXXIX.
dictum est) Paulus, monente Spiritu sancto, segregatus in Euangelium, Apostolatus
munere insignitus est; raptus ad tertium cælum, mirifica illa, Deo reuelante, cogno-
uit, quæ non fas est homini loqui. Hæc omnia anno hoc contigisse, ex his quæ ipsemet
scribit ad Corinthios [a], colliguntur, dum ait: Si gloriari oportet (non expedit quidem) [a] 2. Cor. 12.
veniam ad visiones, & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos qua-
tuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsque
ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, ne-
scio, Deus scit: quoniam raptus est in Paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non
B licet homini loqui.] hæc de his ipse. Quæ cùm facta dicat annis quatuordecim ante id
tempus quo posteriorem illam ad Corinthios scribebat epistolam; ipsamq; scriptam con-
stet (vt suo loco fusius explicabimus) anno Domini quinquagesimo octauo, Neronis
verò secundo: satis certum exploratumque habetur, hoc ipso anno Christi quadrages-
imoquarto, Claudij verò secundo, cùm dicit Paulum tam mirificis esse à Deo auctum mu-
neribus, quibus cum corroborari voluit, antequam tanti ponderis munus obiret. Quæ-
nam autem illa fuerint quæ audiuit vel vidit: ne frustrà inuestigando laboraret huma-
na præsumptio; ineffabilia enim dixit. Verumtamen (quantum ex his quæ scribit ad
Galatas [b], consequi possumus) Gentium conuersionem inter alia ipsi esse ostensam pu- [b] Galat. 2.
tamus, qui ad Gentes ab Apostolis esset mittendus Apostolus: quod postea, cùm ite-
rum vna cum Barnaba & Tito Hierosolymam venit, esse feliciter adimpletum; vnde me-
C rito se illuc ascendisse secundùm acceptam reuelationem testatur his verbis: Deinde post
annos quatuordecim (*à quonam tempore illi sint numerandi, suo loco dicemus*) iterum
ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm
reuelationem: & contuli cum illis Euangelium, quod prædico Gentibus.] Sic igitur
eodem anno, quo prædicandi Euangelij munus Paulus suscepit, tam insignes reuelatio-
nes accepit.

IESV CHRISTI ANNVS 45. PETRI ANNVS 1. CLAVDII IMP. ANNVS 3.

D SEquenti anno, qui secundùm à nobis initam rationem numeratur à Christo nato 1.
quadragesimusquintus, Claudio Augusto [c] tertium & L. Vitellio Coss. durante ta- [c] Dio lib. 6.
men adhuc anno secundo eiusdem Claudij Imperij, decimoquinto Kalend. Februarij
à Petro Apostolorum Principe Romana Ecclesia instituitur, ac sedes in ea Pontificia
erigitur. Ea quippe dies in tantæ rei perennem memoriam anniuersaria celebritate
consueuit antiquitus celebrari: qui quidem pristinus vsus non in Vrbe tantùm, sed &
vniuerso Christiano orbe in annos singulos repetitus (licet interdum alicubi præter- [a] Pauli Papæ IV. diplom.
missus, sed restitutus [a]) in hodiernum vsque sanctissimè perseuerat. In antiquis [b] enim [b] Breuiar. vet. ter. Roman.
sanctæ Romanæ Ecclesiæ Ritualibus libris hæ preces ea die recitari solitæ erant: Om-
nipotens sempiterne Deus, qui ineffabili sacramento Apostolo tuo Petro principa-
tum Romæ vrbis tribuisti, vnde se Euangelica veritas per tota mundi regna diffunde-
E ret: præsta quæsumus, vt quod in Orbem terrarum eius prædicatione manauit, vni-
uersitas Christiana deuotione sequatur.] Inerat [c] & priuata sacra præfatio ad eius dici [c] In sacr. S. Gre-
solemnitatem accommodata, in sacris Missis solita recitari. Antiquiora quoque Mar- gorij.
tyrologia eiusdem rei plenissimam fidem adstruunt: ac denique sanctorum Patrum [d] [d] Aug. serm. 15
conciones, quas in eiusdem diei celebritate in Ecclesia perorarunt, tantæ rei egregia 16. de sanct. & aliorum.
monumenta, celeberrimum fuisse eiusce dici sacræ cultum apud omnes Christianos, in-
dicant. Vniuersali enim Ecclesiæ consuetudine antiquitus præscriptum est, vt eius dei,
qua quis alicui sedi fuerat præfectus Episcopus, anniuersaria solemnitas ageretur: eum-
demque morem tam in Orientali quàm etiam in Occidentali Ecclesia viguisse, plurima
de eo scripta exempla testantur, quæ alibi adnotauimus [e]. Sed qua die vniuersalis [e] Not. in Mar-
Ecclesiæ Episcopus sedi Romanæ præficitur, eadem ab vniuersis quoque Ecclesiis meri- tyrolog. Rom. die 18. Ianuar.
tò celebratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

II. Quantumlibet autem à cæteris Apostolis, quin & ab ipso Petro aliæ pluresque fuerint A
in Christiano orbe Ecclesiæ institutæ; vnam tamen tantùm numero omnes efficiunt, eamdemque Catholicam dici debere, Apostoli Symbolo docuerunt; de qua & Ignatius [a]: Vna est, inquit, Ecclesia, quam suis sudoribus & laboribus fundauerunt Apostoli à finibus terræ vsque ad fines in sanguine Christi. [& Irenæus [b]: Ecclesia in vniuersum mundum disseminata, quasi vnam domum habitans, & similiter credit his, videlicet quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est: & neq; hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi constitutæ: sed sicut Sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen seu B
prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionis veritatem venire, &c.] Tertullianus [c] de his hæc in eamdem sententiam: Apostoli primo per Iudæam contestata fide in Iesum Christū, & Ecclesiis institutis, dehinc in Orbem profecti, eamdem doctrinam eiusdem fidei nationibus promulgarunt, & proinde Ecclesias apud vnamquamq; ciuitatem condiderunt; à quibus traducem fidei, & semina doctrinæ, ceteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur, vt Ecclesiæ fiāt. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad suam originem censeatur, necesse est. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, vna est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ & omnes Apostolicæ, dum vnam omnes probāt vnitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ iura non alia ratio regit, quàm eiusdem sacramenti vna tradi- C
tio.] & paulo post de eiusdem vnitatis principio: Si hæc ita sunt; constat proinde omnem doctrinam, quæ cùm illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo susceperit, hæc ille.

[a] Ignat. epist. ad Philadelph.
[b] Iren. lib. 1. c. 3.
[c] Tertull. de præscript. c. 20.

ECCLESIA VNA.

III. Porrò licet omnes ab Apostolis Ecclesiæ institutæ, eo sensu Apostolicæ dictæ sint, vt
Ephesiorum, Corinthiorum, Thessalonicensium, & aliæ ferè innumeræ; ac secundùm ea quæ ab eodem auctore dicta sunt, & cæteræ quæ ab iisdem sunt propagatæ, etiam Apostolicæ dici debeant: tamen eiusdem sententia, quòd Ecclesia vna est, Apostolicam etiam vnam esse confiteri necesse est: quæ cùm sit toto Orbe diffusa, optimè diuino cōsilio prouisum est, vt alicubi eius caput certo loco consistat: ne cum de fide aliisue rebus ad statum religionis Christianæ spectantibus oboritur controuersia, in multas scindi, quæ vni- D
tatis compagine iuncta vna erat, necesse sit. Si igitur ex Apostolicis omnibus vna est conflanda, atque vna demonstranda Ecclesia; eam non alterius esse posse, quàm eius qui inter Apostolos primatum gerebat, nemo non videt, nisi qui sua ipsorum malitia excæcantur & offunduntur, & (quod est in Psalmis [d]) oculos habent, & non vident. Audi quàm planè, quàm distinctè hæc omnia tibi suggerit Cyprianus [e].

VNA ECCLESIA A POSTOLICA ROMANA.

[d] Psal. 113.
[e] Cypr. de unit Eccles.

IV. Hoc erant (inquit) vtique & ceteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio prædi-
ti & honoris & potestatis: sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia & cathedra vna monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico [f] canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, E
& dicit: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit; qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Paulus Apostolus hoc idem docet, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus, & vnus spiritus, vna spes vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus. Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus; vt Episcopatum quoque ipsum vnum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur. Quo modo Solis multi radij, sed vnum lumen: & rami arboris multi, sed robur vnum tenaci radice fundatum: & cùm de fonte vno riui

[f] Cant. 6. DE VNITATE ECCLESIAE FIRMA ASSERTIO.

plurimi

A plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radium Solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit: ab arbore frange rámum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per Orbem totum radios suos porrigit, vnum tamen lumē est quod vbiq; diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit: profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & mater vna, fœcunditatis successibus copiosa: illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur.] hæc & alia Cyprianus.

V. Qui & hæc eadem vberiùs prosecutus, iterum atque iterum monstrat hanc vnam Ecclesiam in Petri cathedra cognoscendam. Vnde idem scribens ad Cornelium Romanum
B Pontificem, hæc ait [a]: Post ista, adhuc insuper pseudo-Episcopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent & ad Petri cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est; à schismaticis & profanis litteras ferre; nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides (Apostolo prædicante) laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum.] & ad Antonianum de Cornelij Papæ ordinatione [b]: Factus est, inquit, Cornelius Episcopus de Dei & Christi eius iudicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis quæ tunc adfuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio; cùm nemo antè factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret.] hæc ipse pluribus.

[a] Cypr. epist. 55 DE ROMANA ECCLESIA.
[b] Cypr. epist. 52.

VI. Rursum verò eum debere dici Catholicum, qui ei[illegible]em Romanæ Ecclesiæ, Petri sedi communione coniungitur; illum verò esse habendum hæreticum, qui ab eiusdem cathe-
C dræ est communione diuisus, idem Cyprianus sæpè testatur: nam ad Cornelium [c] Papam hæc de his quos optabat eiusdē Pontificis communioni coniungere: Scimus nos hortatos eos esse vt Ecclesiæ Catholicæ radicē & matricem agnoscerēt & tenerent.] & ad Antonianum [d] eodem argumento: Scripsisti etiam vt exemplum earumdem litterarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterē; vt deposita omni solicitudine iam sciret te secum, hoc est, cum Catholica Ecclesia communicare.] quo contrà, hæreticum habendum esse qui cum eodem Romano Pontifice non communicat, scribens ad Magnum [e], multis significat, & præsertim cùm dicit: Ecclesia vna est, quæ vna & intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotij honorem martyrio quoque Dominus glorificauit; Nouatianus in Ecclesia non est,
D nec Episcopus computari potest.] Hæc ipsa longè ante Cyprianum Irenæus [f]: Quoniam, inquit, valde longum est, in hoc tali volumine omnium Eccleſiarum enumerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique Fideles; in qua semper ab his qui sunt vndique, conseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.] hæc Irenæus.

[c] Cypr. epist. 45 CATOLICVS AB HAERETICO QVO SIGNO DIGNOSCENDVS.
[d] Idem epist. 52.
[e] Cypr. epist. 76.
[f] Iren. lib. 3. c. 3.

VII. E His insuper addimus quæ Optatus [a] Mileuitanus de cathedra Petri egregiè sanè in hanc sententiam locutus est: Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse locatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus: in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus. Sedit prior Petrus, cui succeſſit Linus, &c.] & post recensitam successionem Romanorum Pontificum, ea ratione comincit schismaticos esse extra Ecclesiam Catholicam, quòd nullus ipsorum Episcopus eidem Romanæ cathedræ communicet. Ac tandem hæc contra eosdem schismaticos: Vnde est ergo, ait, quòd claues regni vobis vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audaciis sacrilegio militatis?] & inferiùs: Igitur de dotibus supradictis cathedra est

[a] Optat. lib. 2. contra Parm. COMMVNICATIO CVM ROMANA ECCLESIA QVEM QVE PROBAT CATHOLICVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dra est (vt suprà diximus) prima, quam probauimus per Petrum nostram esse.] ac paulo pòst: Et per cathedram Petri, quæ nostra est, & ceteras dotes apud nos esse.] Eadem quoque ratione S. Hieronymus [a] hæc ad Damasum: Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio.] & paulo inferiùs: Quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est: qui Christi non est, Antichristi est.] & sequenti rursum [b] epistola: Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.] & aduersus Ruffinum [c]: Fidem suam quam vocat? eam ne, qua Romanam pollet Ecclesia? an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit: ergo Catholici sumus, qui nihil de Origenis errore transtulimus.] B

[a] Hieron. epist. 57.
[b] Idem epist. 58
[c] Hier. Apolog. aduers. Russin.

VIII. Hæc igitur cùm Hieronymus sæpiùs repetat & inculcet, & primatus Petri & Ecclesiæ Romanæ sit fidelis assertor: iam quomodo illa sint eiusdem auctoris accipienda verba, quibus aduersarij struunt calumnias, satis perspicuum esse potest: dum sic [d] ait de his quæ ad ordinem spectant: Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat? Nec altera Romanæ vrbis Ecclesia, altera totius Orbis existimanda est. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & Iudæa, & omnes barbaræ nationes vnum Christum adorant, vnam obseruant regulam veritatis. Si auctoritas quæritur, Orbis maior est Vrbe. Vbicumque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, siue Alexandriæ, siue Tanis; eiusdem meriti, eiusdem est sacerdotij. Potentia diuitiarũ & paupertatis humilitas vel sublimiorẽ vel inferiorem Episcopum non facit: cetera omnes Apostolorum successores sunt.] Sed hæc quidem dicit ipse de his quæ sunt muneris sacerdotij: in qua quidem functione sicut nihil præter ordines plus Episcopus quàm presbyter habet, ita multo minus nihil est quod plus alio quilibet Episcopus sibi vendicet. Verum quanto plus ceteris ipse S. Hieronymus Romano Episcopo deferat, superiùs ipsiusmet loca recitata declarant. Sed institutam de Catholici nominis signo orationem prosequamur.

[d] Hier. epist. 85. OBIECTIO SOLVITVR, ET ELVCIDATVR LOCVS S. HIERONYMI. C

IX. Sanctus Ambrosius etiam & ipse vno signo è sede Petri petito, ex ipsius, inquam, Romanæ Ecclesiæ communicatione, qui veri Catholici habendi essent, esse solitum inuestigari, demonstrat, dum hæc de Satyro fratre scribit: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit nisi veræ fidei gratiam: percontatusque ex eo, Vtrum cum Episcopis Catholicis, hoc est, cũ Romana Ecclesia conueniret? &c.] Augustinus [e] item ex Petri cathedra per successionem Romanorum Pontificum demonstratam, Catholicos discriminat ab hæreticis: & id ipsum aduersus schismaticos [f] Donatistas, Catholicos ocinere docuit.] Vna igitur hac tessera, hoc vno symbolo, hoc vno denique rogato & reddito nomine, qui Catholici essent, quique hæretici, semper innotescere consueuerunt: nempe, vt ille absque alia controuersia Catholicus censendus esset, qui se Romanæ Ecclesiæ communicare profiteretur; ac ille contrà esset conclamandus hæreticus, qui ab eadem Petri cathedra probaretur esse diuisus. Præter illa quæ in eam sententiam sunt ex antiquioribus Patribus recitata, alia planè innumera de his exempla suppeterent; sed non patitur instituti ratio, hîc ea singulatim recensendo, in his diutiùs immorari. D

[e] August. epist. 165. & contra epist. Manich. c. 4.
[f] Aug. contra par. Don. Pſal.

X. Sed illud vnum sic habeto: adeò hæc certa atque explorata haberi, vt antiquo vsu illud esset receptum, tam apud nostros quàm apud externos, has voces, Romanus, & Catholicus, absque distinctione vsurpari solitas, ita vt idem esset dicere, Romanus, quod Catholicus: idque monstrari potest, non tantùm nostrorum testimonio & exemplo, sed etiam hostium assertione. Ecce quippe Theodosius Iunior Imp. in ea epistola, quam scripsit ad Acacium Episcopum Beroœnsem, hæc ait: Vosque probatos Romanæ religionis sacerdotes esse, manifesto argumento declarate.] extat hæc epistola in Actis sacrosanctæ Synodi Ephesinæ [g]: Addam & de Arianis exempla. Victor Vticensis [h] hæc à Iocundo Ariano homine ad Theodoricum Arianorum Regem in Africa refert dicta: Poteris, inquit, cum diuersis afflictionibus interficere: nam si gladio peremeris, incipient Romani martyrem prædicare.] & Gregorius Turonensis [i] ex persona eorumdem: Quid putatis (dicebat vnus ex illis) quod nunc isti Romani dicant?] & alibi de Ariano Principe [k]: Cogitauit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum (Romanos enim

ROMANVM NOMEN IDEM QVOD CATHOLICVM. E

[g] Synod. Epheſ. tom. 5. c. 10. edit. Peltan.
[h] Vict. de perſecut. Vuandal. lib. 1.
[i] Greg. Turon. de glor. mart. c. 79.
[k] Eod. lib. c. 25

A enim vocitant homines nostræ religionis) vt ita accidat, & non sit virtus Dei.] & inferiùs [a] ex persona itidem Ariani hominis hæc ad suos dicentis: Si cõsenseritis dictis meis, exercebimus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero] hoc est, Catholico sacerdote. Alia ad hæc addenda essent exempla: sed parciùs agimus, quòd aliò tendat oratio: diuertimus enim ad hæc, occasione Romanæ Ecclesiæ hoc anno (vt dictum est) à Petro Apostolo institutæ, cui præfuit annos vigintiquatuor, menses quinque, & dies vndecim. Sed de his reddemus rationem inferiùs, cùm de eiusdem Petri agemus martyrio.

[a] Eod. lib. c. 30.

XI. DE PETRI CATHEDRA LIGNEA.

Ceterùm ipsa prima Pontificia sedes Petri, cathedra (inquam) lignea, dignum planè tantæ rei eximiumque monumentum, quamplurimis semper miraculis illustrata, à maioribus asseruata, in eiusdem Petri basilica Vaticana recondita hactenus custoditur, & B certis diebus populo visenda exponitur. Consueuerunt enim maiores, tanti memores beneficij, quòd Apostolica prædicatione è tenebris, quibus erant offusi, ad lucem planè diuinam euecti essent, etiam ipsas sedes ligneas quibus Apostoli insedissent, summa omnium diligentia custoditas, veneratione prosequi. Sit satis ad eius rei exemplum Hierosolymorum Ecclesia, quæ licet tot tantisque Iudæorum casibus fuerit exagitata; sedem tamen ipsam, cui ipsorum primus Episcopus Iacobus insedit, vsque ad Constantini tempora integram esse seruatam, auctor est Eusebius [b]. Id ipsum de sede Marci Alexandriæ factum esse, suo loco dicemus. Nec tamen illud de his dicere prætermiserimus, quod ad hanc rem etiam spectare videtur: maiores scilicet nostros, egregios pietatis cultores, vt qui probè scirent loco Christi (quod sæpè monet Ignatius) esse habendos Episcopos, sedes illas, quibus illi in ecclesia, cùm sacras synaxes agerent, insiderent, ve C diuinum thronum, velis egregiè ornare consueuisse, easdemque tegere velamento. Id planè innuit Pontius diaconus in Cypriani martyrio, cùm ait: Sedile autem erat fortuito linteo tectum, vt & sub ictu passionis Episcopatus honore frueretur.] Et Augustinus [c] ad Maximinum Episcopum Donatistam: In futuro, inquit, iudicio nec apsides gradatæ, nec cathedræ velatæ adhibebuntur ad defensionem.] Apsides sanè gradatas cùm dixit, sedes Episcoporum sublimiori attolli fastigio solitas esse significat. Et Pacianus Episcopi sedem linteatam nominat in epistola secunda ad Sympronium. Sed hæc satis ad insinuandos antiquos Ecclesiæ mores, cui planè rei nos ex instituto lectori deuinximus.

[b] Euſeb lib. 7. c. 14.
[c] Aug. ad Max. Epiſ. Don. epiſt. 203.

XII. In hunc igitur modum Romana cathedra stabilita, cessit Petrus Ecclesiæ Antiochenæ, & alium in suum locum Episcopum subrogauit. Id quidẽ factum esse hoc ipso tertio D Claudij Imperatoris anno, ac Domini quadragesimoquinto, Eusebius testatur in Chronico: vbi etiam anno superiori (vt à nobis positum est) Petri Romam aduentum contigisse tradit. Qui verò dixerunt [d], eum tunc cùm discessurus esset Antiochia, eidem ciuitati successorem Episcopum ordinasse; eo sensu audiendi sunt, quasi dicere velint, Petrum successorem sibi delegisse, cùm sedem Antiochenam reliquit. Non enim putandum est, Petrum antea se abdicasse, nulla existente causa; nisi cùm Romæ sibi erexit accepitq; cathedram. Nec propterea quòd inde recesserit, opus fuit alium sibi sufficere; quod nec aliàs fecerat, cùm (vt vidimus) sæpè recessit, ac iterum rediit: nam & sic inde modò discessit, eò nempe reuersurus. Rediit enim Antiochiam, eam inuisens Ecclesiam, quãdo inter ipsum & Paulum illæ, de quibus suo loco dicturi sumus, subortæ sunt contentiones. Satis Antiochenæ Ecclesiæ se absente videbatur esse consultum, quòd ibi Barnabam reliquisset; E Barnabas enim (quod ex Actis [e] superiùs dictum est) Antiochiam profectus, cùm vberes fructus ex conuersione Gentium Euangelica prædicatione collegisset, & vberiores se collecturum speraret, tot laboribus impar sibi visus, Tarsum accessit, indeque Saulum adductum secum Antiochiam duxit: quem cùm annum integrum, vsque scilicet ad famem illam ingentem obortam, illic permansisse, Lucas [f] testetur: sanè quidem in annum secundum Claudij eosdem perseuerasse illic constat, atque illuc iterum rediisse, & vsque ad præsentem annum mansisse, vt ex his quæ dicturi sumus in fine præsentis anni, liquidò apparebit.

[d] Chryſoſt hom. de S. Ignat. & Metaph. die 29 Iunij.
[e] Act. 11. BARNABAS CVRAT ECCLESIAM ANTIOCHENAM.
[f] Act. 11.
[g] Chryſ. homil. de trãſl. S. Ignat. tom. 5. edit. Pariſ.

XIII. Sed quem potissimùm sedi Antiochenæ suum successorem instituerit, Euodium ne, an Ignatium, res non est absque aliqua controuersia: quandoquidem Ioannes Chrysostomus [g], ciuis Antiochenus, & eius Ecclesiæ olim clericus, apertè profitetur, primum omnium à Petro eidem sedi fuisse præfectum S. Ignatium: testatur id ipsum Theodo-

EVODIVS AN IGNATIVS FVERIT SVBROGATVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Theod. in immut. dial 1. [b] Quint. Synod. Act. 1.

Theodoretus [a], cùm ait: De illo enim Ignatio omnino audisti, qui per magni Petri dexteram pontificatum susçepit.] Felix quoque Romanus Pontifex in epistola quam scripsit ad Zenonem Imperatorem, quæ est recitata in quinta [b] Synodo Constantinopolitana, planè testatur S. Ignatium dextera Petri esse ordinatum eiusdem Antiochenæ sedis Episcopum. Porrò non Eusebius tantùm [c] & Hieronymus [d] perspicuè testantur, post Petrum & à Petro institutum primo loco sedisse Euodium, ac Euodio fuisse subrogatum Ignatium; sed & idem ipse Ignatius [e] scribens ad Antiochenos, id ipsum firmiter aperteque demonstrat, cùm ait: Mementote Euodij beatissimi patris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula Ecclesiæ vestræ sortitus est.] hæc itaque cùm ille ipse profiteatur, aliis non opus est testibus. Verùm enimverò vnde eiusmodi oborta sit occasio controuersiæ, exquirere, non otium putamus. A

[c] Eusebius in Chron. & hist. lib. 3. c. 16. [d] Hier. de Scrip. Eccle. in Ignat. [e] Ignat. epist. 12.

XIV. EVODIVS PRIMVS POST PETRVM EPIS. ANTIOCH.

Legimus apud Clementis [f] Constitutiones, quibus interdum vsi sunt viri sanctissimi necnon eruditissimi, Antiochenæ Ecclesiæ à Petro Euodium, à Paulo verò Ignatium esse creatos Episcopos; nec sanè vnum post alium, vt de ceteris ibi dicitur, sed simul. Quod quidem tunc factum fuisse videtur, cùm dissensio illa inter Fideles qui ex circumcisione, & eos qui ex Gentibus ad fidem venerant, esset concitata: quocirca quamdiu illa perduraut, illud remedium fuisse adhibitum, vt vterque sederet; alterque eorum præesset iis qui ex circumcisione, alter verò iis qui ex Gentibus ad Ecclesiam venissent. Ceterùm eo tandem sublato distinctionis pariete, ac sub vno eodemque pastore vtraque collecta Ecclesia, non amplius duobus, sed vno tantùm fuit opus Episcopo. Tunc igitur in eadem præfectura remansisse videtur Euodius, cui libenter cessisset Ignatius, vt Clemens Lino: meritoque ea de causa idem ipse in dicta epistola, ad Antiochenos ipsum Euodium primum post Apostolos fuisse illius sedis Episcopum tradit, nullam sui rationem habens, quòd ea occasione sedisset, & eidem loco cessisset, quantumlibet à Petro (vt præcitati volunt) institutus esset. Sed quòd agamus coniectura, nihil certi de his affirmare audemus. Ceterùm præfecturam Ecclesiæ Antiochenæ Euodio hoc anno collatam esse, Eusebius in Chronico tradit. Qua ratione erroris arguitur Suidas [g], & si qui alij dixerunt tunc discipulis esse inditum nomẽ Christianum, cùm Petrus Euodium Antiochenæ Ecclesiæ creauit Episcopum: nam longè ante hæc tempora Christianum nomen esse inuentum, superiùs est demonstratum. B C

[f] Clem. Const. lib. 7. c. 46. [g] Suid. verbo Naζωραῖοι.

XV. MARCVS QVANDO A PETRO MISSVS ALEXANDRIAM.

Sicut autem stabilita sede Romana, Petrus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum illi præficiendo prospexit: ita etiam memor Ecclesiarum, quas in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, scilicet Minori, & Bithynia erexerat, suam primam ad eas scripsit epistolam: quam quidem hoc ipso anno, antequam Marcus ab eodem Petro Alexandriam mitteretur, esse conscriptam, ex eo facilè colligi potest, quòd in ea hæc posita habeantur in fine: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus.] quem hoc ipso anno tertio Claudij Alexandriam amandatum, Alexandrinam collegisse Ecclesiam, Eusebius non obscure demonstrat in Chronico. Opportuna enim illa videbatur oblata occasio aduentus Philonis Iudæi Alexandrini in Vrbem, qui sub Caio primùm (vt vidimus) pro Iudæis Alexandrinis legatione functurus, vnà cum sociis Romam se contulit; ac iterum sub Claudio Romam venit, quando & gentilem suum Petrum Euangelium prædicantem Romæ cognouit, & familiarissimè cum ipso versatus esset, vt Hieronymus [h] his verbis declarat: Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suæ missus fuerat; cùm secunda vice venisset ad Claudium, in eadem vrbe locutum esse cum Petro Apostolo, eiusdemque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatores omasse laudibus suis.] hæc Hieronymus de Philonis cum Petro Romæ consuetudine ac amicitiæ vsu: qua quidem ex re coniectura ducimur, redeuntem Philonem Alexandriam, Marcum sibi à Petro commendatum secum perduxisse. Sed de Marco iterum. D

[h] Hieronym. de Scrip. Eccle. in Philone.

XVI. DE PRIMA PETRI EPISTOLA.

Quòd verò sicut hoc anno, ita etiam Romæ eadem à Petro epistola scripta fuerit, Patres omnes qui de ea re sermonem habuerunt, expressè testati sunt; quod & ex illis eiusdem epistolæ verbis collegerunt, quibus in fine dicitur: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta.] per Babylonem enim Romam intellexisse, absque vlla dubitatione confirmant. Sed ab his dissentiunt Nouatores, quòd permolestè accipiant, ex canonicis diuinisque Scripturis etiam Petri Romam aduentum reddi testatum. Sed primùm per Babylonem à Petro Romam significatam esse, maiorum auctoritate monstremus; E

A stremus; ac subinde quàm insigniter delirẽt, qui de alia Babylone ea esse dicta verba contendunt, perspicuè aperiemus. Eusebius [a] vbi de Marci Euangelio ex Papiæ & Clementis auctoritate sermonem instituit, hæc addit: Constat Petrum huius Marci mentionem facere in priore epistola, quam Romæ texuisse dicitur: quam quidem epistolam ibi perscriptam ostendit, dum ciuitatem illam, verbi translatione, Babylonem appellat, hoc modo: Salutat vos Ecclesia nostræ electionis consors, quæ est Babylone, & Marcus filius meus.] Eadem Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Marco his verbis: Meminit huius Marci & Petrus in epistola prima sua, nomine Babylonis figuraliter Romam significans.] In Apocalypsi [b] Ioannis eodem notatam esse nomine, in confesso est apud omnes. vnde & Tertullianus [c]: Sic & Babylon apud Ioannem nostrum Romanæ vrbis figuram portat, proinde & magnæ, & regno superbæ, & sanctorum debellatricis.] Vnus B idemque Spiritus, quo afflati, locuti sunt sancti viri Dei, eodem symbolico nomine Romam significauit: quinetiam & in diuinis Scripturis per Babylonem sæpè Romanum adumbratum esse Imperium, eruditus lector inueniet. In hanc sententiam Augustinus [d] hæc ait: Ne multis morer, condita est Roma velut altera Babylon, & velut prioris filia Babylonis.] docet enim pluribus, tunc conditam Romam esse, cùm intercidit regnum Assyriorum. De his quoque cumulatè Orosius [e].

[a] Euseb. hist. lib. 2. c. 14. [b] Apoc. 17. [c] Tert. aduers. Iud. c. 9. & cõtra Marcion. lib. 3. c. 13. [d] Aug. de Ciu. Dei lib. 18. c. 22. [e] Oros. lib. 7. c. 2.

XVII. PETRVS ROMAM APPELLAT BABYLONEM.

Nec verò me imprudenter dicturum existimo, si his addiderim, Petrum non esse vsum proprio Vrbis nomine, quòd Hierosolymis fuga lapsus è carcere, vbi ageret, non ab omnibus percipi vellet. Sanè quidem studuisse admodum Claudium Imperatorem Agrippæ Regi Iudæorum, qui Petrum vinxerat mox coram populo truci- dandum, ea quæ ex Iosepho superiùs sunt recitata, planè significant. Cùm alioqui C mutatis nominibus homines appellare, vsitatum fuisse videatur apud Apostolos. Vnde Paulum [f], cùm ait: Liberatus sum de ore leonis] per leonem significasse Neronem, nullus dubitat. Præter hæc etiam, per Babylonem esse Romam significatam, licet quis nolit, fateri compellitur. Nam cùm Petrus dicat: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta] cùm de illa quæ est apud Assyrios Babylone nullo modo possit intelligi: quandoquidem (vt vidimus) constat Iosephi [g] auctoritate, eodem Caij Augusti tempore, quo tam dira Iudæi tum Alexandrini tum Palæstini patiebantur, eos qui agebant in Babylone, & apud Assyrios, Iudæos fuisse expulsos, ac denique trucidatos: necesse est affirmare, Petrum per Babylonem Romam intellexisse. Nec est alia Babylon, de qua Petrus potuerit dixisse; nam quæ apud Aegyptios Babylon erat, obscurus planè locus, non ciuitatis nec oppidi dignus nomine, castellum à Strabone [h] & aliis nominatur, D sic nempe dictum [i], quòd à quibusdam Babyloniis fuisset erectum, locus natura munitus. At dicere velle, Petrum de hac in Aegypto posita intellexisse, insignis sanè fatuitas & nimium absurda res esset: quandoquidem cùm multa alia hæc opinari prohibeant, quodammodo id potissimùm vetat, quòd nullam reperiri constet in Babylone quæ est in Aegypto, Ecclesiam collectam: cùm multa enim Concilia edita reperiantur cum adiectione nominum Episcoporum Ægyptiorum, in nullis horum, nec in alijs scriptorum monumentis alicubi reperitur nominatus Episcopus Babylonis in Aegypto.

[f] 2. Tim. 4. [g] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 12. [h] Strab. lib. 17.

XVIII. VRBS ROMA DIVERSA AB ECCLESIA ROMANA.

Sed quid Nouatores isti? Licet hìc negent per Babylonem Romam intelligi; tamen quod in Apocalypsi de Babylone multa nefanda prodantur, eoque nomine Romanam vrbem significari certissimum sit; cunctas illas blasphemias in Romanam tunc vrbem E congestas, quòd in ea idolatria & impietatis cultus præ ceteris Orbis locis vigeret, in Romanam conuertunt Ecclesiam, calumnioſissimè simul & imperitissimè, nullam temporum diuersorum nec rerum rationem habentes. Sanè quidem dum Petrus ait: Ecclesia quæ est in Babylone] Ecclesiam ibi positam non esse Babylonem ipsam, planè declarat, diuersaque ratione censeri ipsam Ecclesiam à loco, vbi dicitur esse collecta. Nec per somnium quidem quis vmquam inueniet Romanam Ecclesiam esse Babylonis nomine nuncupatam, sed ipsam tantummodo ciuitatem; ac id quidem non semper, sed cum impietate referta aduersus ipsam Ecclesiam bellum gereret. Vnde Hieronymus [i] de his agens, hisce verbis Romam compellat: Sed vt ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, Vrbs potens, Vrbs Orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum: Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos: serua quod diceris:

[i] Hieron. aduer. Iouin. lib. 2.

Virtus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtus te excelsâm facit, nam voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam. Habes exempla Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum est.] A

XIX. IM PROBATVR VRBS, LAVDATVR ECCLESIA.

[a] Hier. in præf. de Spir. sanct. [b] Hier. in præf. lib. 2. in epist. ad Galat.

Scimus eumdem Hieronymum [a] alibi in eamdem Vrbem stomachatum, Babylonem appellasse, cùm persecutionem in ea passus, inde recedens, Hierosolymam rediisset; atque dixisse: Cùm in Babylone versarer, & purpuratæ meretricis essem colonus, & iure Quiritum viuerem, &c.] Sed quid postmodum alibi ille [b] idem, cùm agit de Romanæ Ecclesiæ Fidelibus? Romanæ, inquit, plebis laudatur fides, testimonio videlicet Apostolico. Vbi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias & martyrum sepulchra concurritur? Vbi sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quòd aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesiæ; sed quòd deuotio in eis maior sit, & simplicitas ad credendum.] Idem ad Marcellam scribens vt Bethlehem migret, post explicatum illud de ciuitate Romana Ioannis in Apocalypsi testimonium; Cecidit enim, cecidit Babylon magna] de Ecclesia ibi posita ista subdit: Est quidem, inquit, ibi sancta Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum & martyrum, est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata fides; & Gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens vocabulum Christianum.] hæc Hieronymus: de quibus satis. B

XX. Cùm hæc de tempore primùm ac subinde de loco prioris Petri epistolæ sint pluribus disputata: ad quosnam ea scripta fuerit, hîc pluribus agere in prima editione prætermisimus; sed absque vlla dubitatione hanc datam esse ad Hebræos, inferiùs cùm de posteriori Petri epistola egimus, affirmauimus. Ne autem hac de re dubitare quis possit, assertam semel sententiam tum Patrum auctoritate obsignatam, tum aliis firmissimis rationibus demonstratam relinquere, æquum putamus. Scriptam quidem hanc fuisse epistolam Petri ad Iudæos iam redditos Christianos, testantur Eusebius [c], S. Athanasius [d] Didymus [e], ac denique (ne in his longiùs distrahar) omnes tum Græci tum Latini scriptores, qui ea de re consulò tractarunt: adeoque vt nec vnum hactenus inuenerimus, qui ad alios quàm ad Iudæos eam esse conscriptam, asseruisse reperiatur. Sed ad hæc confirmanda, accipe rationes, & quidè firmissimas, vtpote ipsius Petri auctoritate subnixas, quibus refragari non liceat, quòd ei contradicere sit religio. Certum quidem est, Petri ipsius assertione, ad illos priorem à se datam esse epistolam, ad quos posteriorem ipse conscripsit: etenim sic in ea de priori meminit [f]: Hanc vobis, carissimi, secundam scribo epistolam.] Porrò eamdem posteriorem ab ipso esse datam ad Hebræos, ipsemet ad finem ipsius disertis verbis insinuat, dum mentionem habet Pauli epistolæ ad ipsos Hebræos datæ, prout interpretes omnes ostendunt, & nos inferiùs demonstraturi sumus; ad quos se quoque eam dare epistolam profitetur. C D

[c] Euseb. histor. lib. 3 c. 1. [d] Athanas. in synopsi. [e] Didym. in epist. canonic. [f] 2 Petr. 3.

XXI. Rursum verò cùm in ipsa prioris epistolæ inscriptione manifestè declaret Petrus, se scribere Christianis aduenis dispersionis: nonnisi Iudæos potuit verbis illis intellexisse: etenim nullam hactenus Christianorum Gentilium quis inueniet factam esse dispersionem, sed tantummodo Iudæorum (vt superiùs diximus) tempore martyrij S. Stephani, cuius dispersionis iterum meminit S. Lucas [g] in Actis. Nec est quòd obiici possit, dispersionem Iudæorum factam fuisse [h] tantummodo per regiones Iudææ atque Samariæ: nam ex iisdem Actis [i] satis apparet, eorumdem aliquos perrexisse etiam Antiochiam, atque in Cyprum: Immo & constat Ananiam vnum ex illis peruenisse [k] Damascum: vt patens sit, eos egressos esse Iudææ terminos. Verùm non hoc sensu accipiendum puto quòd scripta sit à Petro illa epistola ad fratres dispersionis, quasi illi aliqua persecutione dispersi fuerint; sed quòd soliti sint vocari Iudæi dispersionis illi qui in diuersis Orbis partibus longè à Iudæa habitarent, dispersi dicti, quòd non cum aliis in Iudæa degerent, sed in diuersis regionibus pro animi cuiusque libitu loca colerent: quo sensu ab Euangelista [l] dictum de Christo ex Caiphæ prophetia, quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.] Qua etiam ratione Iacobus in suæ epistolæ [m] inscriptione habet: Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione] hoc est, Iudæis omnibus qui in diuersis Orbis regionibus habitarent: nam nulla alia hoc tempore contigit hostilis duodecim tribuum dispersio. Ceterùm cùm constet nullam legi dispersionem Christianorum Gentilium, sed dumtaxat Iudæorum: cùm scribat Petrus ad Christianos dispersionis; ad Iudæos credendentes E

[g] Act. 8. 11. [h] Act. 8. [i] Act. 11. [k] Act. 9. [l] Ioan. 11. [m] Iac. 1.

A dentes scribere, certum est. Quod insuper illis vendicet prophetias [a], quodque feminas eorum filias Saræ nominet, certè quidem eosdem fuisse Iudæos ostendit. [a] 1. Petr. 1. & 3.

Sed & in eo quod de iisdem ait [b]: Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: Qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti, &c.] de eodem planè populo loqui significat, qui iuxta Oseæ [c] oraculum ad quod alludit) à Deo fuerat reprobatus, cùm sub typo filiorum fornicationum, de eorum altero dictum: Voca nomen eius, Absque misericordia: quia non addam vltra misereri domui Israël] & de altero: Voca nomen eius, Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester.] Hoc quidem statu Iudæi tunc erant: adueniente autè Christo, eum secuti, ex non populo facti sunt populus eius, ac pariter misericordiam adepti. Cùm verò citatur idem locus Oseæ [d] ab Apostolo Paulo [e], non solùm quæ de reB probatione Iudæorum ab eodem Propheta dicta sunt, ipse recitat; sed & quæ de vocatione Gentiũ, nimirum quod subditur: Et erit in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filij Dei viui.] secũdùm quam quidem additionem rectè Patres omnes de reprobatione Iudæorum & vocatione Gentium, tum Oseam, tum Paulũ intellexisse tradunt. iuxta quam item considerationem, hæc S. Hieronymus [f] cùm interpretatur Pauli verba ex Osea desumpta: Vocabo non plebem meam, plebem meam. Hoc loco Iudam significat. Et non dilectam, dilectam; & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam; Israëliticum populum. Et erit in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. Gentes demonstrat in Christo crediturας.] hactenus verba S. Hieronymi. Quòd verò Petrus non scriberet ad Gentes, sed ad Iudæos, ea tantùm citauit Oseæ verba, quæ dicta de Iudæis erant. Nam Iudæos & Israëlitas à Deo reprobatos intelligi C per illa verba, Non populus, Non misericordiam consecuta: cùm id expressè Propheta testetur, nulla opus est interpretatione. Porrò qui per reprobationem non iam populus, neque misericordiam consecuta filia dicebantur: iidem ad Christum conuersi, ait Petrus: Qui aliquando non populus, nunc populus: Qui non misericordiam consecuti, nunc misericordiam consecuti.] Rectè igitur omnium rata habetur Patrum sententia asserentium Petri tum priorem tum posteriorem epistolam esse ad Iudæos conscriptam. Oportuit hæc addidisse in hac posteriori editione ad diluenda quæ ab aliquo obiiciebantur. Sed prosequamur ex instituto Apostolicas traditiones, quæ ex Apostolicis scriptis tamquam è fonte manarunt.

[b] 1 Petr. 2. [c] Ose. 1. [d] Ose. 1. [e] Rom. 9. [f] Hier. in epist. ad Rom. 9.

XXII. Quòd enim idem Apostolus in fine epistolæ, illos ad quos scribit, admonet vt salutent se inuicẽ in osculo sancto: nostri instituti ratio postulat, vt de antiqua ab Apostolis D institutа Christiana salutatione osculo sancto impartienda (quod pertinet ad antiquos Ecclesiæ mores) paulo fusiùs agamus. Non enim id Petrus tantùm, sed & Paulus faciendum præcepit, vt cùm ad Romanos [g] vel ad Corinthios [h] iterum, aut ad Thessalonicenses [i] scripsit epistolas. Id ipsum etiam facere suis epistolis consuecit Ignatius [k], cùm diuersas ad suos daret. Cùm verò iidem Principes Apostolorum salutationem mutuam non osculo tantùm, sed sancto planè dandam esse præscripserint; diuersam sanè eam ab illa fuisse, quam Gentiles inter se consuecuerunt impartire, certum est. Quodam enim vsu receptum erat, quoties sibi obuiarent inter ambulandum amici, se inuicem osculo salutare quam quidem consuetudinem vt permolestam, & frequentibus occursionibus fastidium afferentem [l], Tiberius lege sancita tollendam curauit: sed (quod probauit euentus) plus lege valuit inolitus vsus. vnde Martialis, qui vixit temporibus Domitiani, E hæc ad Linum [m]:

XXIII. SALVTATIO IN OSCVLO SANCTO.

[g] Rom. 16. [h] 1. Cor. 16. 2. Cor. 13. 1. Thes. 5. [i] Ignat epist. ad Antioch. & ad Tarsenses. [l] Suet. in Tib. c. 34. [m] Martial. lib. 7. epig.

Bruma est, & riget horridus December.
Audes tu tamen osculo niuali
Omnes obuius hinc & hinc tenere,
Et totam, Line, basiare Romam.]

Et ad Bassum [n]:

Effugere non est, Basse, basiatores:
Instant, morantur, persequuntur, occurrunt,
Et hinc, & illinc, vsquequaque, quacumque.] & inferiùs de his plura.

[n] Martialis lib. 11.

Erant quidem eiusmodi oscula, pacis & amoris symbola: quæ non tollenda, sed moderanda inter Christianos curarunt Apostoli, dum eos se inuicem salutare debere osculo sancto, sæpe admonuerunt. Illa planè sancta oscula dicta esse reperiuntur, quæ XXIV. DE OSCVLO PACIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sacris conuentibus illorum verborum adiuncta salutatione, Pax tecum, adhiberi consuecuerunt. Agens de his Iustinus[a] martyr, hæc ait: Precibus finitis, mutui nos inuicem osculo salutamus.] Post osculum sequi administrationem Eucharistiæ, fusiùs tradit. Origenes[b] de eiusmodi Apostolica institutione & Ecclesiæ vsu hæc scribit: Ex sermone Pauli (scilicet cùm dicit: Salutate vos inuicem osculo sancto) mos in Ecclesia traditus est, vt post orationes osculo se inuicem suscipiant fratres. hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet primùm, vt casta sint oscula quæ in ecclesiis dantur; deinde vt simulata non sint, sicut fuerunt Iudæ. Osculum verò fidele primo castum sit, deinde pacem in se simplicitatemque habeat in charitate non ficta.] hucusque Origenes. Hæc admonuit[c] Athenagoras Christianus philosophus, his scilicet verbis: Tam accuratè temperare osculum, seu potiùs adorationem salutationis oportet: ne si quo modo pauxillum mens polluta fuerit, ab æterna vos vita proscribat Verbum.] Agens de eodem Terullianus[d], illud appellat signaculum orationis.

[a] Iustin. orat. ad Antoninum Imp.
[b] Orig. in epist. ad Rom. c. 16.
[c] Athenag. orat. ad Christ.
[d] Tertull. lib. de orat.

XXV. DVPLEX OSCVLI GENVS.

Cyrillus[e] Hierosolymitanus discriminans sacrum osculum à profano, sic ait: Nec hoc ita accipias, quasi osculum illud sit huiusce modi, quale in foro inter omnes amicos esse consueuit, neque enim tale est. Hoc igitur osculum animos mutuo conciliat, & omnem malorum obliuionem illis spondet: signum igitur est hoc osculum reconciliationis animorum, vniuersæque iniuriarum memoriæ deletæ.] & post aliqua: Igitur osculum hoc, quo in sacris vtimur, reconciliatio est, atque idcirco sanctum, de quo & Paulus dicit: Salutate vos inuicem in osculo sancto. Et Petrus inquit, in osculo dilectionis.] Chrysostomus[f] post multa in hanc sententiam dicta, hæc addit: Quin de osculo sancto aliud quoque afferri potest. Quid tandem? Templum Christi sumus: itaque templi vestibula & aditum osculamur, cùm alij alios osculantur. An non cernitis, quot nà homines etiam huiusce templi vestibulis osculum figunt, partim inclinato capite, partim manu tenentes, atque ori manum admouentes? Ac per has portas & ianuas ingressus est Christus, & ad nos ingreditur, cùm communicamus. Nostis enim vos qui mysteriorum participes estis, quid dicam. Neque enim vulgari quodam honore os nostrum afficitur, cùm corpus Dominicum excipit; eaq. præsertim de causa tum mutua oscula iungimus. Audiant qui oscœna loquuntur & qui conuicia proferunt, & horrescant, cogitantes quale os deturpent ac dedecorent. Audiant qui obscœnè osculantur, &c.] De adiunctione verò illorum verborum, quibus osculando pax impartitur, hæc Augustinus[g]: Post orationem Dominicam, quam accepistis & reddidistis, dicitur, Pax vobiscum. & osculantur se inuicem Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si quod ostendunt labia, fiat in conscientia, id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedũt. sic cor tuum à corde illius non recedat.] hæc ipse.

[e] Cyrill. Catech mystag 5.
[f] Chrysost. hom. 30. in epist. 2. ad Corinth. c. 13.
[g] Aug. ser. 83. de diuers.

XXVI. ADHIBITA CAVTELA PERICVLO.

Nec verò quis putet hæc ita promiscuè tunc agi solita esse, vt viri feminas, & feminæ viros sic indistinctè se mutuo, impartito osculo, salutarent. Nam (vt suo loco dicemus) in ecclesia seorsum viros à mulieribus agere consueuisse, certissimum est. At quoniam ea nihilominus adhibita cautela, adhuc inter se inuicem osculantes siue viros, siue feminas, fraus aliqua, arte diaboli, aliquando irrepsisse videretur; in nonnullis ecclesiis sacram osculari tabellam mutauit vsus, & quidem laudabilis. Nam & prudentiores Gentiles vitasse dicuntur osculum formosorum, vt de Agesilao Plutarchus tradit eo libro qui De audiendis poëtis inscribitur. & apud eumdem reperies in Amatorio, Cleomachum eiusmodi osculo percitum prodegisse vitam. Quamobrem magna cautela emendata sunt hæc apud Christianos, penes quos omnia sancta, omnia pura præstanda erant: quòd osculo, quo anima ad labiorum progressa ostia, coniungitur animæ, interdum in alium transfundi contingeret, ac deperire, secundùm ea quæ ex Platonis versibus recitat Gellius[h]. Quod verò ad Ecclesiam Dei pertinet: haud recens in mutuis illis osculis, per se sanctis, aliquando se immiscuit libidinis turpitudo, sed antiquitus etiam: quod non tantùm Athenagoræ locus superiùs citatus innuit, sed & Clemens[i] Alexandrinus, dum acriter in prauum quemdam vsum inuectus, hæc ait: Dilectio autem non in osculo censetur, sed in beneuolentia. Illi autem nihil aliud osculo, quàm ecclesias conturbant, cùm ipsam intus non habeant amicitiam. Etenim hoc vtique turpem mouit suspicionem, & maledicentiam, quòd imprudenter osculo vterentur, quod esse oportebat mysticum: id sanctum vocauit Apostolus.

[h] Gell. lib. 19. c. 11.
[i] Clem. Alex. Pædag. lib. 3.

Regno

A Regno dignè gustato, ore modesto & clauso beneuolentiam animi ostendamus, per quod maximè se exerit mansuetudo morum. Est autem aliud quoque osculum incestum, veneno plenum, sanctitatem simulans. An nescitis, quòd etiam phalangia si ore tantùm tangant, graues dolores hominibus afferunt?] hæc ille. Ait autem alibi idẽ Clemens[a] de modo osculandi: Non ergo temerè pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, vt osculentur eos qui ad ipsos attinent; hoc vtique tacitè significantes, ingenerari per auditum sensum dilectionis.] & Plautus[b]:

Sine te prehendam auriculis, sine dem suauium.] & Tibullus[c]:

—— natusq; parenti
Oscula comprensis auribus eripiet.]

[a] Clem. Alex. Strom. lib. 5.
[b] Plaut. in Pœnul.
[c] Tibull. lib. 2.

B At hæc remota procul fuisse ab osculo sancto putamus: nullum enim vmquam de his legimus penes Christianos exemplum. Et hactenus de moribus Ecclesiæ in osculo sancto.

XXVII. APOSTOLI CASALVTATIO.

Rursus verò, quòd idem Petrus Apostolus in fine eiusdem epistolæ, sicut & in exordio eius, gratiam impartiendo, salutet; sicut in secunda etiam epistola fecisse constat: & quòd insuper eadem salutatione vtatur sæpe Apostolus Paulus, atque ad Thessalonicenses scribens, hæc dicat in fine[d]: Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola: ita scribo. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.] quodque etiam Ioannes[e] eadem salutatione vtatur: planè significatur, Apostolorum exemplo in Ecclesiam introductum, vt in Apostolicis litteris gratia salutando impartiatur: nam Ignatius etiam in salutatione eodem vsus est charactere, & ceteri post eum Episcopi Antiocheni. Vnde Gregorius[f] Papa scribens ad Anastasium Episcopum Antiochenum, hæc ait in fine: Amen; Gratia. quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, vt de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solùm vester est, sed & noster: sicut enim magistrum eius Apostolorum Principem habemus communem, ita quoque eiusdem Principis discipulum nullus habet priuatum.] in epistola enim Ignatij ad Ephesios eadem duo verba scripta reperiuntur, à ceteris autem excidisse putantur.

[d] 2. Thes. c. vlt. in fin.
[e] 2. Ioan. 1.
[f] Greg. epist. 37. indict. 13.

XXVIII. GRATIA ET PAX IN SALVTATIONE.

Ex Apostolica igitur traditione & exemplo manauit, vt Romanus Pontifex Apostolicis litteris quempiam salutando, vnà cum Apostolica benedictione gratiam impartiatur. Institutio hæc est quidem Apostolica: nam vsque ad Christi ascensionem, pacis tantùm verbo aliquem salutare moris fuit, vt in antiquo[g] Testamento plura exempla suppetunt, & in[h] nouo de Christo, qui eodem pacis nomine salutare consueuit discipulos; quos, vt eodem etiam modo, cùm in alienas domos introirent, in eis agentes salutarent, admonuit[i]. Perseuerauit verò idem vsus apud Iudæos, vt pacis nomine salutarent. Vnde Tertullianus[k]: Nam & hodie, inquit, Iudæi in pacis nomine appellant, & retro in scripturis sic salutabant.] Sed (vt idem auctor ait) eidem pacis nomine salutationi Apostoli & gratiam addiderunt, immo & præmiserunt: quòd videlicet tam sublimis gratiæ restitutæ per Christum generationi humanæ annunciatores essent. Hactenus de Petri epistola; quam absque aliqua dubitatione, totius Catholicæ consensu Ecclesiæ semper receptam fuisse constat; quamque à Marco Euangelista ex Hebræo fuisse translatam, affirmare videtur Hieronymus,[l] dum postquam egit de Euangelio à Marco conscripto, sed à Petro accepto, hæc ait: Denique & duæ epistolæ, quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum. Ex quo intelligimus, pro necessitate rerum, diuersis eum vsum interpretibus.] Planè dum apud Petrum Marcus fuit, functum fuisse munere interpretis, omnes affirmant. Sed de interpretis munere agemus paulo inferiùs.

[g] Genes. 43. Iud. 6. & 19. 3. Reg. 25. 1. Paral. 12. Tob. 12. Luc. 2. 24. Ioan. 14. 20. Marc. 10. Luc. 10.
[h] Luc. 10.
[i] Marc. 10.
[k] Tertull. adu. Marcion. lib. 5. c. 5.
[l] Hier. epist. 150. quæst. 11 ad Hedibiam.

XXIX. MARCI EVANGELIVM.

Marcus igitur, quem, quòd vnicè eum diligeret, Petrus in dicta epistola filium suum appellat, hoc eodem anno, antequam Alexandriam proficisceretur, Euangelium scripsit: Sed qua ratione ad id agendum impulsus, & an Latinè vel Græcè scripserit, à nobis est exquirendum: at quæ ad rationem temporis ac loci spectant, ex instituto ante omnia examinanda proponimus. Cùm enim (vt nuper diximus) Eusebij[m] constet auctoritate, Marcum anno tertio Claudij, Olympiadis ducentesimæquintæ tertio anno, Christi verò quadragesimoquinto, Alexandriæ Euangelium annunciare cœpisse; eiusdemque auctoris & aliorum testimonio liqueat, antequam Roma mitteretur Alexandriam, ipsum sacrum Euangelium conscripsisse: planè compellimur dicere, hoc ipso anno, post scriptam à Petro eam epistolam, Marcum id præstitisse.

[m] Eusebius in Chron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Euthym. in præfat. super Matth.
[b] Irenæum lib. 3. cap. 2.
[c] Hier. de Scrip. Eccl. in Marco cap. 8.
[d] Chrysost. hom. 1. in Matth.

Cui quidem veritati Euthymius[a] & alij adstipulantur, qui tradiderunt, scriptum esse A à Marco Euangelium post annum decimum à passione Christi. Vnus tantùm ab his discrepat Irenæus[b], dum ait, id factum à Marco post obitum Petri & Pauli Apostolorum: cui sanè omnes meritò aduersantur: potissimùm cùm certum sit, Marcum Euangelistam ante eosdem Apostolos martyrio esse defunctum, nimirum anno octauo Neronis; quod Hieronymus[c] & alij omnes testantur. Sicut autem in his quæ ad tempus spectant, omnes ab Irenæo dissentiunt, ita etiam de loco scribendi omnes Chrysostomo[d] contradicunt, qui ait, Marcum in Aegypto, rogantibus discipulis, scripsisse Euangelium: cui in primis obiicimus Athanasium Alexandriæ & totius Ægypti Episcopum diuersa planè ab eo scribentem: ipse enim in Synopsi ad Constantem Augustum hæc scripta habet de Marci Euangelio Romæ edito: Euangelium secundum Marcum Romæ ab Apostolo Petro prædicatum est, editum verò à beato Marco Apostolo, & ab B ipso Alexandriæ postea in Aegypto, & in Pentapoli, & in Libya prædicatum.] hæc Athanasius, cui ceteri scriptores libenter assentiuntur; cùm præsertim alij, qui longè ante Athanasij tempora in Ecclesia floruerunt, id egregiè testati sint, vt Papias, & Clemens Alexandrinus, qui & causam simulei usmodi ab eo susceptæ prouinciæ prodiderunt, vt Eusebius[e] tradit his verbis: cùm agit de prædicatione Petri à Romanis suscepta: Tanta, inquit, pietatis lux eorum mentibus, qui Petrum audiebant, affulsit, vt non eius sermoni omnino auscultando, non doctrinæ diuinæ prædicationis minimè scriptis proditæ attendendo contenti acquiescerent; sed à Marco Petri comite, cuius Euangelium esse fertur, multis variisque precibus contenderent, vt monumentū illud doctrinæ, quam sermone & verbo illis tradidisset, etiam scriptis mandatum apud eos relinqueret. Nec prius hominem ab se dimittunt, quàm ipsorum postulatis obsecutus, opus absoluisset. C Hanc igitur Euangelij secundùm Marcum scribendi causam præcessisse memorant. Cùm ergo Petrus Apostolus, diuina Spiritus sancti reuelatione suggerente, intelligeret illud opus editum esse; ferunt eum propenso & alacri illorum hominum studio magnopere fuisse delectatum, hancque scripturam auctoritate sua ratam fecisse, quo in ecclesiis passim perlegeretur. Clemens in sexto libro ὑποτυπώσεων, cui etiam testis accedit Papias Hierapolitanus Episcopus, eamdem tradit historiam.] hæc Eusebius.

[e] Euseb. hist. lib. 2 c. 14. QVA RATIONE MARCO SCRIBENDO EVANGELIVM.

XXX. [f] Euseb. hist. lib. 3. c. vlt.

Sed quid insuper à Papia scriptum, quod & à Ioanne presbytero de Marci Euangelio acceperat[f], idem recenseat, audiamus. [sunt hæc Papiæ verba ab Eusebio repetita: illud presbyter mihi dicebat: Marcus, qui fuit interpres Petri, quæcumque tenebat memoria, scripsit quidem accuratè, sed tamen non eo ordine quo erant à Domino dicta, factáve. Neque enim Dominum audierat ille quidem, neque erat eum comitatus: sed postea (vt dixi) comes Petri fuit: qui quidem non Domini sermones & præcepta, ea narrandi serie quam Dominus in illis tradendis tenuisset, dicebat: sed eam in prædicando rationem sequebatur, quam ad auditorum animos instituendos opportunam accommodatamque censuit. Quare in eo neutiquam errauit Marcus, quòd quædam, sicut memoriæ ea antè mandauerat, litteris prodidit: quandoquidem hoc vnum mente & cogitatione sedulò prospexit, vt nec quicquam eorum quæ audiuisset, prætermitteret; nec falsi aliquid iisdem omnino interponeret. Ista quidem à Papia narrantur de Marco.] hucusque Eusebius. prædicta itaque ratione, Marci nomine editum Euangelium credidisse aliquos fuisse Petri, Tertullianus[g] & alij æquè testantur. Intexamus & his Clementis[h] Alexandrini verba de eodem Marci Euangelio Romæ conscripto: Marcus, inquit, Petri sectator, prædicante Petro Euangelium palàm Romæ coram quibusdam E Cæsarianis equitibus, & multa Christi testimonia proferente, petitus ab eis, vt possent, quæ dicebantur, memoriæ commendare; scripsit ex his quæ à Petro dicta sunt Euangelium, quod secundùm Marcum vocatur.] hæc ille: iisdem consentientia Hieronymus[i] tradit.

ARGODEM MARCO INITA SCRIBENDI RATIO.

[g] Tertull. lib. 4 contra Marcion.
[h] Clem. in epist. Petri, habetur Tom. 6. Bibliothec. sanct.
[i] Hier. de Scrip. Eccl. in Marco. & epist. 150. quæst. 11.

XXXI. MARCVS E NVMERO LXXII. DISCIPVLORVM.

Epiphanius[k] autem in his à Papia discrepat, quòd existimauit Marcum vnum fuisse ex septuagintaduobus discipulis. Ceterùm Beda[l] Papiæ magis consentiens, ait Marcum natione Hebræum, genere sacerdotali fuisse progenitum, vnumque ex illis fuisse sacerdotibus, qui post Christi ascensionem crediderunt Domino; de quibus Lucas ait: Multa turba sacerdotum obediebat fidei.] In reliquis Epiphanius consentiens his quæ ad Marci Euangelium spectant, hæc ait: Post Matthæum secutus est Marcus, iussus à sancto Petro Romæ Euangelium edere: & vbi scripsisset, mittitur à sancto Petro in Ægyptio-

[k] Epiph. hæres. 51.
[l] Beda in præm. comment. super Marc.

A Aegyptiorum regionem. Hic autem vnus erat de septuagintaduobus dispersis ob verbum quod dixerat Dominus: Nisi quis ederit carnem meam, & biberit meum sanguinem, non est me dignus: velut Euangelij verba legentibus clarè indicatur, tamen per Petrum reuocatus, dignus euadit impleri Spiritu sancto, & Euangelium tradere.] hæc Epiphanius. Sed quod ait, Marcum fuisse ex numero septuagintaduorum discipulorum, haud receptum videtur ab aliis; qui à Petro eum tradunt genitum in Euangelio, nec vidisse Dominum. Id Hieronymus[a], id ipsum Theodoretus in præfatione historiæ sanctorum Patrum, id denique omnes qui locum illum Petri primæ epistolæ sunt interpretati, quo dicit: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus.] Quòd verò Augustinus[b] de Marco dicat, fuisse breuiatorem Matthæi; B non ita accipiendum est, vt Euangelium à Matthæo editum Marcus redegerit in compendium; sed quòd multa, quæ à Matthæo essent fusiùs enarrata, Marcus secundùm quod à Petro accepisset, breuiori narratione contracta describserit; cùm alioqui ea quæ à Petro prolixiori sermone; vt suam negationem, prolata audisset, vberiùs quàm Matthæus, scriptis mandarit.

[a] Hier. in Isai. cap. 65. & de Script. Eccl. in Marco.
[b] Aug. de consens. Euang. c. 2.

Quòd verò tam Papias[c], quàm Irenæus[d], Hieronymus[e] ac denique recentiores Marcum Euangelistam dicunt fuisse interpretem Petri: quænam functio hæc esset, diligentiùs sanè perquirendum ac inuestigandum est. Adeò enim necessarium esse videbatur Apostolis interpretis ministerium, vt licet Petrus, amandato Marco Alexandriam, ipso caruerit, tamen alium adhuc fuerit nactus interpretem, nempe Glauciam, vt auctor est Clemens[f] Alexandrinus. Sanè quidem apud Apostolum Paulum eodem fun- C ctum esse munere Titum, S. Hieronymus[g] tradit scribens ad Hedibiam: immo eius officio adeò Paulum opus habuisse, vt absentia Titi non modicum detrimentum eiusdem prædicationi attulerit, idem ipse ad Corinthios scribens his verbis testatur[h]: Cùm venissem Troadem propter Euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum: sed vale faciens eis, profectus sum in Macedoniam.] Hæc non alia causa accidisse putauit Hieronymus, nisi quòd sicut Petrus Marco, ita & Paulus Tito vteretur interprete: in cuius aduentu se magnopere gauisum esse testatur, cùm ait[i]: Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in aduentu Titi.] Quæ autem (inquit Hieronymus[k]) fuit tanta consolatio, & quæ requies spiritui in præsentia Titi: quem quia non inuenit, vale faciens eis profectus est in Macedoniam? Aliquoties diximus, Apo- D stolum Paulum virum fuisse doctissimum, & eruditum ad pedes Gamalielis: cumque haberet scientiam sanctarum Scripturarum, & sermonis diuersarumque linguarum gratiam possideret, vnde ipse gloriatur in Domino, & dicit[l], Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrum linguis loquor: diuinorum sensuum maiestatem digno non poterat Græci eloquij explicare sermone. Habebat ergo Titum interpretem, sicut & beatus Petrus Marcum, cuius Euangelium, ipso narrante, & illo scribente, compositum est.] hæc Hieronymus.

[c] Papias apud Euseb. vbi sup.
[d] Iren. lib. 3. c. 1.
[e] Hier. de Scrip. Eccl. in Marco.
[f] Clem. Alexand. Strom. lib. 7.
[g] Hier. epist. 150. quæst. 11
[h] 2. Cor. 2.
[i] 2. Cor. 7.
[k] Hier. epist. 150 quæst. 11
[l] 1. Cor. 13.

Sed quid? num qui, docente Spiritu sancto, linguas omnium didicerat gentium, ad explicationem Græci sermonis indigebat interprete? cùm præsertim constet, Paulum non tantùm Hebraicis litteris, sed & Græcis fuisse excultum? nam cùm opportunum sibi visum est, Græcos citasse auctores certum est. Sed non imus inficias, Hebræo E homini, quantumlibet Græcis litteris erudito, haud licuisse Græcam pronunciationem facilè assequi: nam Iosephus[m] Iudæus, qui suos commentarios Græcè conscripsit, qui & plerosque Græcorum in eo genere antecelluit, hæc de se ipso testatur: Græcanicæ quoque litteraturæ non sine profectu dedi operam: quamuis exquisitam pronunciandi rationem assequi per patriam consuetudinem non licuit. Nostri enim homines non suscipiunt eos qui multas perdidicerunt linguas, quòd studium profanum apud eos habeatur, & seruis commune cum ingenuis: solos autem sapientes suo suffragio pronunciant, qui legis & sacrarum litterarum tantam assecuti sunt peritiam, vt eas etiam interpretari valeant.] hæc Iosephus de vsu linguæ Græcorum.

[m] Ioseph. antiq. lib 20. c. vlt. in fin.

XXXII. MARCVS INTERPRES PETRI. DE INTERPRETIS MYNERE.

XXXIII.

Nunc autem quod pertinet ad Apostolos: cùm vnà cum ceteris linguis & Græcam fuerint diuinitus assecuti, Deique dona perfecta sint; eos nihilominus Græcam linguam ea facilitate qua Hebræam pronunciasse, mihi facilè persuadeo; nec ea de causa quemquam illorum indiguisse interprete iudico. Aliam ergo exquirere causam opus est,

XXXIV. INTERPRETATIO SERMONIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua veriùs eos eguisse eiusmodi interpretibus cognoscatur. Adnumeratur inter charis- A
matum dona interpretatio etiam sermonum: nam Paulus[a] cùm ea recensèt, aliis dari di- [a] 1. Cor. 12
cit prophetiam, aliis discretionem spirituum, aliis genera linguarum, aliis interpretatio-
nem sermonum: quæ quidem tunc necessaria esse videbatur, cùm quis linguis loquutus
esset: quod idem Apostolus pluribus monstrat, scribens ad Corinthios[b], vt cùm ait: [b] 1. Cor. 14.
Maior est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, vt Ecclesia
ædificationem accipiat.] & paulo pòst: Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.] inutile enim fuisse loqui linguis sine interprete, multis admonet: vnde & tacere iubet tales in Ecclesia, cùm deesset interpres.

XXXV. DONVM LINGVARVM AD QVID DARETVR.

Sed qualenam fuerit huiusce modi interpretis munus, assequi minimè licet, nisi priùs quid fuerit loqui linguis, exactè intelligamus. Collatum à Deo linguarum donum fuisse non tantùm ad vtilitatem audientium, sed etiam in signum, demonstrat Paulus; qui B
de se ipso eadem ex causa[c]: Gratias ago, inquit, Deo meo, quòd omnium vestrum lin-
gua loquor.] scriptum quippe apud Isaiam[d] fuisse testatur: Quoniam in aliis linguis, [c] 1. Cor. 14. [d] Isaiæ 28.
& labiis aliis loquar populo huic.] vnde & subdit: Linguæ in signum sunt non Fidelibus, sed infidelibus.] Ceterùm sicut alia miracula non semper, sed cùm postularet necessitas, erant exhibenda; ita & linguarum donum non temerè ostentandum: aliter linguæ donum in signum infidelibus datum vt crederent, in ipsorum scandalum versum esset: quod his verbis idem Paulus[e] significat, dicens: Si ergo conueniat vniuersa Ec- [e] 1. Cor. 14.
clesia in vnum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nónne dicent: Quid insanitis?] Rursum si quis Apostolorum, lingua illorum apud quos concionaretur, vtputa, coram Romanis Latinè, vel inter Græcos Græcè loqueretur; C
eiusmodi potiùs dicebatur prophetare, quàm loqui linguis; idque perinde erat, ac de re-
bus diuinis pro concione disserere, omnibus audientibus. Nam secundùm ea quæ tradit Paulus, tunc quis loqui linguis dicebatur, cùm ab his qui aderant, non intelligeretur; prophetare verò, cùm omnes qui adessent, ea perciperent. vnde idem Paulus: Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.] Sic igitur loqui linguis, non erat tantùm externarum nationum vti sermone, sed & sublimia loqui mysteria, quæ non ab omni-
bus intelligerentur. vnde & Lucas[f] de his qui Spiritu sancto repleti fuerant, & linguarum donum acceperant: Loquebantur, ait, variis linguis Apostoli.] sed quid? magnalia vtique Dei, profunda scilicet & arcana mysteria. Sic Paulus: Sapientiam, inquit, D
loquimur inter perfectos.]

[f] Act. 2.

XXXVI.

Porrò hac ex parte, linguæ non erant in signum infidelibus, qui non intelligentes quæ dicerentur (vt idem ait Paulus) potiùs scandalizarentur, quàm ædificarentur: sed illud potiùs, quòd Iudæi homines, vel alij, qui linguarum dono essent imbuti, omnium gentium idiomate loquerentur. Sed sic loquentibus non erat opus interprete, cùm proprio illorum quibus loquerentur, vterentur sermone: nisi (quod ait Theodoretus[g]) cùm inter eos, vtputa, Græcos Græcè concionarentur, alij rursus diuersarum nationum essent in adiutorio, qui Græcum ignorarent sermonem; his tunc satisfaciebat interpres. Verùm tunc maior interpretum incumbebat necessitas, cùm quæ ab Apostolis dicta essent captu difficilia, interpretes elucidarent. Certè quidem quàm sublimis esset Apostolicus sermo, vel ex his aliqua ex parte metiri licet; quòd scribentes illi epistolas, licet ad hoc scriberent, vt quæ litteris mandarent, ab omnibus intelligerentur, & opere perficerentur; tamen multa in eis esse obscura, quæ non vno vel altero, sed pluribus interpretibus eguerint, nemo non videt. Quid igitur accidisse putandum, cùm linguis, hoc est, de Deo sublimia loquerentur; cùm id accideret, quando humile genus dicendi ex industria affectarent? nam de se Paulus[h]: Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis.] ac rursum[i]: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua.] Verùm quantumlibet ipse Paulus ac ceteri Apostoli sic loquendo, audientium vtilitati consulerent; patiebantur tamen interdum diuina, cùm diuinus Spiritus eorum mentes attollens, sublimia per eos loqueretur. vnde & idem

[g] Theod. in epist. 1. ad Cor. c. 14.

APOSTOLICVS SERMO SVBLIMIS.

E

[h] 1. Cor. 3.

[i] 1. Cor. 14.

Paulus

A Paulus: Qui, inquit, loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit, Spiritus autem loquitur mysteria.]

Ad hæc, neminem puto existimaturum, Apostolos, cùm gentibus prædicarēt Euan- XXXVII.
gelium, aliis vsos fuisse linguis ab his quibus gentes illæ vterentur, quibus Dei ver-
bum annunciarent: inutilis enim & ostentantium res potiùs quàm Apostolorū visa fuis-
set: quod vitio dat Paulus Corinthiis; à quo etiam eos reuocare conatus est. hinc Theo-
doretus: Reprehendit, inquit, Apostolus illorum (*Corinthiorum scilicet*) gloriæ cupiditatem, & deinde vsum docet. Id enim datum erat prædicatoribus propter diuersas homi-
num voces; vt qui ad Iudæos veniebant, illorum lingua vtentes, diuinam afferrent prædi-
cationem; & cum Persis rursus differentes, & cum Scythis, Romanis, & Ægyptiis, sin-
gulorum vocibus vtentes, Euangelicam doctrinam prædicarent. Supernacaneum erat
B ergo iis qui Corinthi differebant, vti voce Scytharum, vel Persarum, vel Ægyptiorum, qui illos audire nequibant.] hæc ille. Quod igitur in aliis reprobatum est ab Apostolis, ipsos factitasse, turpe est opinari. Sic ergo hac ex parte non fuit illis opus habere secum
interpretes, cùm illorum ad quos profecti essent, vterentur sermone. Vnde (sicut dixi- MVNERA INTERPRETVM.
mus) duplici tantùm ex causa illis inseruiebant interpretes: Vel cùm alicui genti ipsis lo-
quentibus, puta Romanis, in auditorio essent alij qui Latinum sermonem, quem illis lo-
querentur Apostoli, penitus ignorarent; tunc enim officium desiderari videbatur inter-
pretis: Vel cùm captu difficilia iidem (vt diximus) Apostoli locuti fuissent, tunc erat in-
terpretis eadem explanare. His etiam addere possumus interpretationem Apostolica-
rum epistolarum: nam licet ad vnam vel aliam ille darentur Ecclesiam, opera tamen in-
terpretum communes omnibus reddebantur: vt dictum est nuper de Petri epistolis, quæ
C ex Hebræo à diuersis interpretibus in aliam linguam versæ, sparsæ sunt in Ecclesiam: vt
etiam dicere possumus de epistola Pauli ad Hebræos scripta Hebraicè à Barnaba, vel Lu-
ca (vt auctor est Clemens[a] Alexandrinus) Græcè reddita. Sed de interpretibus hactenus: [a] Clemēs Alex. in annot. in epist. Pet. in fi. To. 6. Bibl. sanct.
ad Marcum iterum redeamus.

Cùm omnium sententia constet Marcum Euangelium scripsisse Romæ dum esset: XXXVII.
Græcè ne, an verò Latinè scripserit, dubitatum est a pluribus. Hieronymus[b] scribens
ad Damasum, eius potiùs videtur fuisse sententiæ, vt Marcus Græcè scripserit, dum
ait: De nouo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse, non dubium est, excepto [b] Hieron. epist. 123.
Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis litteris edidit.] MARCVS NVM GRAECE VEL LATINE SCRIPSERIT.
Id ipsum Augustinus[c] his verbis: Horum sanè quatuor solus Matthæus Hebræo scri-
psisse perhibetur eloquio, ceteri Græco.] Porrò vetus liber de Romanis[d] Pontifici- [c] Aug. de consens. Euang. lib. 1. cap. 2.
D bus, qui fertur nomine Damasi Marcum Latino sermone Euāgelium suum scriptis man- [d] To. 1. Concil. in Petr.
dasse, non obscurè significat. Itemque Græci[e] & Syri in eam procliuiores videntur fuis- [e] Not. Genebr. in Chron.
se sententiam: neque aliud voluisse videtur Gregorius Nazianzenus[f], dum ipsum Italis [f] Greg. Nazianzen. in carm. de quat. Euang.
scripsisse Euangelium testatur his versibus:

Marcus at Ausoniæ Christi miracula genti
Hæc memorat, Petri nixus sermone fideq;.]

Suadet hoc ipsum & ea potissimùm ratio, quòd Marcus cùm esset (vt pluribus dixi- XXXIX.
mus) interpres Petri: si in gratiam Romanorum (quod habetur exploratissimum) Euan-
gelium scripsit; quænam suberat causa, vt Græcè potiùs quàm Latinè scriberet? cùm
præsertim Tiberij Imperatoris auctoritate [g] & exemplo eadem Græca lingua Romæ
apud optimos iam exoleseceret; & Latina (vt satis superiùs narratum est) Græca post-
E posita, principem locum sibi in omnibus vendicaret: nam & Claudius Imperator, sub GRAECA LINGVA ROMAE VIGEBAT.
quo à Marco scriptum est Euangelium, non tantùm non permisit Romanis Græco ali-
quando loqui sermone; sed & Græcum hominem, Latini prorsus sermonis ignarum,
Græcè loquentem, magistratus abdicatione damnauit: quod Suetonius tradit his ver-
bis[h]: Splendidum virum, Græciéque prouinciæ principem, verùm Latini sermonis igna- [g] Suet. in Tiber. cap. 71.
rum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit: nec quem-
quam nisi sua voce, vtcumque quis posset, ac sine patrono rationem vitæ passus est red-
dere.] Hæc cùm scribat Suetonius; quænam, quæso, causa Marcum mouere potuit, vt
scribens non solùm Romanis, sed Italis omnibus, Græcè potiùs quàm Latinè Euan-
gelium scriptum tradiderit? Non igitur Marcus in Senatorum aliorumque nobilium Ro-
manorum ciuium, qui Græcas litteras callerent, quos Græcè loquentes pœnam sequi
cognosceret, neque etiam in imperiti vulgi gratiam illud Græcè scripsisse potuit.] penes [h] Suet. in Claudio cap. 16.

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod Græcus sermo vilescebat, vsu meretricio infamatus. vnde Iuuenalis[a]: A

Nam quid rancidius, quàm quòd non se putat vlla
Formosam, nisi quæ de Thusca Græcula facta est:
De Sulmonensi mera Cecropis: omnia Græcè:
Cùm sit turpe magis nostris nescire Latinè.
Hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effutiunt animi secreta. Quid vltra? &c.]

[a] Iuuenalis Satyr. 6.

XL. NOBILIORES LATINE POTIVS QVAM GRAECE LOQVEBANTVR.

Apud honestiores secus; qui etiam si Græcè loqui vellent, vtplurimum nescirent: nam quid putandum de ceteris, si, qui Græcorum prouinciis præficerentur magistratus, Græcè loqui nescirent? Certè quidem nec omnes ipsos Romanos, qui Græcorum prouinciis administrandis præficiebantur, calluisse Græcorum linguam, ea quæ scribit Philostratus[b] in Apollonio, satis declarant; qui ipsum hisce verbis allocutum esse Vespasianum Imperatorem testatur: Nunc de ducibus aliquid restat dicere, qui ad populos gubernandos proficiscuntur, non sanè de his quos ipse dedita opera mittis; his enim ex optimorum numero lectis magistratus dabis: sed de his loquor, qui sorte magistratus accepturi sunt: hos enim gentibus, ad quas gubernandas eos mittes, accommodatos esse dico oportere; quòd sors patitur, vt qui Græcè sciunt, Græcis præsint; qui autem Romanè loquuntur, his præsint qui eamdem locutionem habent. Cur autem id mihi in mentem venerit, explicabo. Dum in Peloponneso versarer, vir Græciæ præsidebat ignarus Græcæ linguæ: ita vt nec ipse Græcos, nec ipsum Græci loquentem vllatenus intelligerent. errabat igitur ipse plerumque, & in multis etiam fallebatur: socij namque, & iudiciorum ministri pecunia corrupti, peruersè causas iudicabant, calumnias in Præsidem velut in seruum referentes.] hæc ille: quæ recitasse non piguit, vt ex his intelligamus, Græcorum linguam penè exoleuisse in Vrbe; cùm qui prouinciis præficerentur Romani, eamdem discere non curarent. Ex his itaque perspicuum reddi potest, magis fuisse consentaneum, vt Marcus Romanis scripturus Euangelium Romana lingua, non Græca vsus fuerit. B C

[b] Philostr. in Apollonio lib. 5

XLI. MARCI EVANGELIVM E LATINO IN GRAECVM TRANSLATVM.

Præterea si (quod dictum est superiùs, omnium ferè antiquorum Patrum testificatione) Marcus ex Petri prædicatione quod excepit Euangelium scripsit: cùm certum sit, Petrum Romanos homines nonnisi lingua Romana esse allocutum: quo modo esse potuit, vt quæ Latinè dicta audiebat, Latinis scribens, Græcè potiùs describeret: cùm alioqui, etiam si Petrus alio idiomate, puta Græco vel Hebraico vsus esset, quòd ipse (vt dictum est) munere fungeretur interpretis, Latina illa reddere debuisset? Interpretis enim munus est, ea quæ peregrina lingua dicta sunt, in ipsorum linguam, quorum gratia munus subiit, quàm facillimè potest, reddere. Ad hæc insuper alia ratione prudens lector, qui Græcas litteras calleat, intelliget Marcum scripsisse Latinè: nam si Græcum eiusdem Euangelij textum exactè disquirat, reperiet in eo esse nonnullas Græcas voces impropr as, quas cognoscet ex Latino originali esse in Græcum semilatinè transl atas; quas singulas enumerare, non est præsentis vel instituti, vel otij, præsertim cu cas disertissimum virum Guiglielmum Sirletum Cardinalem Bibliothecarium adnotasse sciamus. His igitur propè necessariis rationibus non solùm suademur, sed obstricti fermè deuincimur, atque planè cogimur affirmare, Euangelium Marci ab eo Latinè potiùs quàm Græcè esse conscriptum. Fertur[c] traditione magis, quàm antiquorum certo testimonio, ipsum Marcum Euangelium suum, quod Romæ Latinè scripserat, cùm Aquileiæ moraretur, missus illuc à Petro ad eam erigendam Ecclesiam, in Græcū transtulisse; ipsumq. originale Aquileiæ diutiùs asseruatum, Venetias demum esse translatum. Sed de Marci Euangelio satis. D E

[c] Petr. Epis. Aquil. in catal. lib. 4. cap. 86.

XLII. MARCI PVERES.

De Marcó rursum illud etiam quæritur: num hic, qui Euangelium scripsit, idem sit cum eo qui à Luca[d] dicitur filius Mariæ, Ioannes nominatus, cognomento Marcus, apud quem Hierosolymis Ecclesia colligebatur: ac etiam num ille Marcus, qui à Paulo[e] Apostolo consobrinus Barnabæ est appellatus, vnus idemque sit cum altero eorum: de hoc enim Paulus scribens ad Colossenses, hæc ait: Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ.] quorum nominum expressione, atque distinctione, redarguitur Nouatoris insciti a, qui legens eumdem Paulum ad Philemonem hæc scribentem, Salutat te Marcus, Aristarchus, Demas & Lucas] ille, expuncto commate inter Marcum & Aristarchum posito, Marcum alium quempiam introduxit cognomento

[d] Act. 12.
[e] Coloss. 4.

A gnomento Aristarchū. Item quæritur, an alium præter nominatos sit reperire Marcum.

Ad has perplexas de Marci nomine ambiguitates tollendas, illud primum disquirendum nobis est, num Ioannes cognomento Marcus idem sit cum illo qui dictus est Marcus consobrinus Barnabæ. Vnum quidem eumdemque fuisse Ioannem Marcum, & Ioannem consobrinum Barnabæ, satis Lucas persuadet, dum ait[a], Ioannem adhæsisse Paulo & Barnabæ, cùm illi Antiochiæ accepissent Apostolatum; illumque esse cognominatum Marcum, idem Lucas[b] inferiùs docet. Cuius occasione, quòd semel recessisset ab eis, & Paulus illum amplius recipere noluisset, orta dissensione inter eos, Barnabas (sic dispensante Spiritu sancto) cùm relicto Paulo Marcum assumpserit, eumdemq. in patrium solum Cyprum secum perduxerit; euidens est coniectura, eumdem Marcū Barnabæ consobrinum fuisse. Hæc ex diuinis Scripturis in hunc modum testata, Alexander[c] Græcus B auctor, qui Acta Barnabæ est prosecutus, confirmat; qui & sanguinis coniunctionem inter ipsos intercedentem recenset. XLIII.

[a] Act. 13.
[b] Act. 15. DE MARCO CONSOBRINO BARNABAE.
[c] Apud Metaph. die 11. Iunij.

Ex his planè erroris redarguitur Dorotheus, qui in sua Synopsi quamplurima consarcinauit mendacia, dum distinguens Marcum consobrinum Barnabæ à Ioanne cognomento Marco, illum quidem Ecclesiæ Apollonidis, hunc verò Byblidis præpositum dicit Episcopum. Ex iisdem igitur (quod obseruatione dignum est) & illud comperum habetur, eumdem Ioannem cognomento Marcum à Paulo aliquando reiectum, ab eodem iterum postea fuisse susceptum; eumdemque vnà cum Paulo in prædicatione Euangelij egregiam nauasse operam, id Paulo attestante, cùm ad Colossenses scribens hæc ait[d]: Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata, & Iesus, qui dicitur Iustus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.] hæc Paulus, Romæ dum esset. Accerserat illum Paulus, scriptis item Romæ litteris ad Timotheum his verbis[e]: Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi vtilis in ministerio.] Ad Philemonem item[f] Roma scribens, eumdem Marcum, vnà cum ceteris, adiutorem suum appellat. C XLIV. MARCVS ITERVM SECVTVS PAVLVM.

[d] Coloss. 4.
[e] 2. Tim. 4.
[f] Ad Philem. in fin.

His igitur in hunc modum perspicuè elucidatis, eà remanet dubitatio inuestiganda, an idem Ioannes cognomento Marcus consobrinus Barnabæ, vnus idemque sit cū Marco, qui Romam proficiscentem Petrum secutus, Euangelium scripsit, quem Petrus filium suum appellat. Equidem qui in his peruestigandis non habuerint exactam in primis temporum ac rerum gestarum rationem, errore labi, licet inuiti, coguntur. Nam Hieronymus in commentario in Pauli epistolam ad Philemonem, vbi de dicto Marco D sit mentio: Marcum, inquit, ponit, quem puto Euangelij conditorem.] affirmat hoc ipsum idem qui suprà Alexander in Actis Barnabæ, Nicephorus[g], & si qui alij recentiores. Ceterùm cùm hoc ipso tempore, quo Marcus Euangelista Romæ agebat, & inde Alexandriam concessit, & in prædicatione Euangelij in Ægypto diutiùs est commoratus, quin (quod ait Athanasius[h]) & in Libya & Pentapoli Euangelium prædicauit: eodem quinimmo hoc ipso, vel saltem superiori anno (vt paulo inferiùs demonstrabimus) Ioannes ille cognomento Marcus Hierosolymis [i]Paulo & Barnabæ adhæserit; eosdemque ad prædicationem Euangelij postea secutus fuerit; indeque Barnaba à Paulo diuiso, Hierosolymam primò, ac inde Cyprum petierit, ac demum (vt dictum est) ad Paulum redierit: planè constat, ex temporum, locorum, ac rerum diuersitate, eosdem inter se esse distinctos. Nouerunt hoc ipsum & maiores: Basilius[k] enim, eo tempore quo E Paulus Romæ agebat, quocum (vt diximus) aderat Marcus consobrinus Barnabæ, Marcum Euangelistam Alexandrinam Ecclesiam excoluisse testatur. Apud Isidorum[l] quoque, diuersum esse Marcum Euangelistam à Ioanne qui cognominatus est Marcus, legimus. Ex his igitur corrigendi sunt, qui dixerunt Marcum Euangelistam illum esse, qui filius Mariæ Ioannes dictus, Marcus cognomento est appellatus. XLV. MARCVS EVANGELISTA DIVERSVS A CONSOBRINO BARNABAE.

[g] Niceph. lib. cap. 15.
[h] Athanas. in Synopsi.
[i] Act. 12. & 13.
[k] Basil. aduers. Ennom. lib. 5.
[l] Isid. de vit. & de obitu sanct.

Rursus de eodem Marco idem qui suprà Alexander[m] reperitur errasse, cùm eum annis tantùm nouem Alexandriæ sedisse testatur: nam secundùm Eusebij Chronicon, ab hoc anno quo Alexandriam perrexisse ait, vsque ad octauum annum Neronis, quo martyrio occubuit, non nouem, sed decem & nouem interiacent anni. Sed & illa ore vulgi potiùs decantata, quàm maiorum auctoritate asserta fabella reiicitur, qua dicitur, Marcum adeò repugnasse ne Episcopus fieret, quantumlibet esset rogatus à Petro, vt ea de causa pollicem sibi ipse præsciderit; hoc etenim, quod à quodam anachoreta factum esse con- XLVI. MARCVS EVANGELISTA DE MARCO COMMENTVM REFELLITVR.

[m] Apud Metaphrast. die 11. Iunij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Niceph. lib. 2 cap. 45.

esse constat Marco Euangelistæ imprudenter nimis adscribitur. Nicephorus[a] etiam haud recipitur, dum eumdem Marcum Euangelistam, quem Petrus (vt vidimus) nominat filium, prognatum dicit ex Petri sorore: haud enim assentiri possumus ista c absque aliqua antiquorum testificatione asserentibus. Quod spectat ad Ecclesiam in Ægypto à Marco collectam, de ea agemus inferiùs pluribus. Illud in præsentiarum præteriisse non liceat; Alexandrinam Ecclesiam ea etiam de causa primum locum post Romanam obtinuisse, quòd Marcus eamdem Petri nomine id statuentis erexit; quod Gelasius testatur his verbis[b]: Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo & Euangelista consecrata est: ipse enim à Petro Apostolo in Ægyptum directus, verbum veritatis prædicauit, & martyrium consummauit.]hæc Gelasius. Ac de Marco hactenus.

[b] Gelasius in decret. de lib. apocryph.

XLVII. FVNDATIONE ROMANÆ ECCLESIAE IDOLOLATRIA DECRESCIT.

Quod ad res profanas attinet; consideratione quidem dignum existimamus, quòd hoc ipso anno, quo Romanam Ecclesiam à Petro erectam fuisse monstrauimus, multa à Claudio Imperatore, nonnisi impellente numine, facta esse noscuntur aduersus Gentilium superstitionem: nimirum abrogata fuisse complura sacrificia atque festa in venerationem deorum solita celebrari. testatur id Dio[c] his verbis. Post hæc Claudius tertium Consul multa sacrificia, multasque ferias abrogauit: nam maior anni pars in his absumebatur, non sine magno Reipubl. detrimento. Igitur eas, & reliqua omnia quæ poterat, contraxit.] hucusque Dio. Hæc licet ille alia ex causa, quam animo concepisset, fecisse credatur: nihilominus Deo impellente illud videtur opus aggressus, quod Petrus consummaturus in Vrbem aduenerat. Videas itaque, nonnisi nutu diuino quodammodo accidisse præsagium, vt cùm primùm Christiana fides à Petro Romæ plantata coalescere cœpit, idololatria decrescere atque minui inciperet: accidissèque vt sicut olim apud Philistæos, cùm in templo Dagon Arca fœderis est collocata, idolum suam imbecillitatem cadendo monstrauit; ita etiam Ecclesia Romæ fundata, mox suorum rituum superstitiosa impietas iacturam pati ibi cœperit.

[c] Dio lib. 60.

XLVIII. CAII OMNES ABOLITAE IMAGINES.

Rursus hoc eodem anno illud idem auctor accidisse testatur: quòd cùm antea, mandato Imperatoris, omnia Caij simulacra sublata fuissent; sancito nunc edicto, quæcumque numismata viderentur eiusdem Caij effigie consignata, conflari sunt iussa, quorum materiam Messalina Augusta in statuam Mnestei histrionis transfundi præcepit. Diuinum planè atque æqua lance pensatum iudicium: nimirum, vt, qui suam statuam titulo Iouis ære conflatam in templum Dei inferre parasset, ipse in cunctis suis imaginibus infame dispendium pateretur. Quantumlibet enim Iudæi ob necem Christo illatam grauiora pati commeruissent; tamen quoniam in Dei Hebræorum contumeliam Caius ea parabat, digna sententia præsumptum eius facinus punitum fuit.

IESV CHRISTI ANNVS 46. PETRI ANNVS 2. CLAVDII IMP. ANNVS 4.

I. Anno, qui sequitur, à Christo nato quadragesimosexto, C. Crispino secundùm & T. Statilio Tauro Consulibus, stabilita iam sede Romana, Petrus Apostolus, cui vniuersi gregis cura à Domino commissa erat, ad ceteras Occidentalis orbis partes admouens oculos, vt apud omnes prædicatio Euangelica illuceseeret, discipulos, quos habebat, in diuersas prouincias amandauit. Velut enim à Sole radij, & è fonte riui, à sede Petri longè lateque fides Christiana diffusa, vbique est feliciter propagata: quod Innocentius[d] Papa ad Decentium scribens his verbis significat: Quis enim nesciat, aut non aduertat, id quod à Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari; nec superinduci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum? præsertim cùm sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, & Siciliam, insulasque interiacentes, nullum hominum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores constituerunt sacerdotes? Aut legunt, si in his prouinciis alius Apostolorum inuenitur aut legitur docuisse? Quod si non legunt, quia nusquam inuenitur; oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos

PETRVS MITTIT IN PROVINCIAS DISCIPVLOS.

[d] Innoc. epist. 1

eos principium accepisse, non est dubium: ne dum peregrinis assertionibus studeant, caput institutionum videantur omittere.]hæc Innocentius.

II. DISCIPVLI MISSI A PETRO.

Quinam verò fuerint, qui diuersis temporibus ad diuersas instituendas Ecclesias à Petro sunt missi discipuli, & ordinati Episcopi: licet scriptorum inopia obscurum penè remanserit; aliquot tamen, quos recensitos inuenimus, hìc enumerasse voluimus. Habuit[a] à Petro institutos Episcopos Sicilia Pancratium, Marcianum, Berillum, & Philippum; Capua Priscum; Neapolis Aspren, aliter Asprenatem; Tarracina Epaphroditum; Equicolæ populi Marcum, alium tamen ab Euangelista; Ptolemæum Nepe; Romulum Fesulæ; Paulinum Lucæ; Rauenna, Apollinarem; Verona Euprepium, Patauium Prosdocimum; Ticinum Syrum; Aquileia post Marcum, Hermagoram; in Galliis Lemouicenses, Tholosani, & Burdegalenses Martialem; Tungrenses, Colonienses, & Treuerenses Maternum, necnon Valerium; Rhemenses Sixtum; Arelatenses Trophimum; Senonenses Sabinianum; Cenomanenses Iulianum; Vienna & Maguntia Crescentem; Catalaunum Memmium; Bituricenses Vrsinum; Aruernenses Austremonium; Sanctonenses Eutropium; Germania Eucharium, Egistum, & Marcianum; Hispania Torquatum, Cresiphontem, Secundum, Indaletium, Cæcilium, Hesychium, Euphratium, & alios. In Britannia etiam Petri opera Euangelium penetrasse tradunt. haud mirum: ea enim insula anno superiori à Claudio subiugata, ad prædicationem Euangelij patuit aditus. Multa his scimus addenda fuisse de compluribus aliis, qui à Petro missi dicuntur discipuli: sed temperantiùs agimus, consultius existimantes ex multis pauca referre, quàm multa incerta, ac nobis non satis explorata coaceruare. Quantum verò temporis Petrus Romæ permanserit, receptior ea videtur esse sententia, vt vsque ad nonum Claudij annum, quo eius edicto Iudæi Roma sunt pulsi, ibi prædicans Euangelium, egerit. Sed de his suo loco fusiùs agemus inferiùs.

[a] De his omnibus eximius in Not. ad Roman. Martyrolog.

III. DE INTERITV AGRIPPAE REGIS.

Hoc eodem anno quarto Claudij inchoato, Agrippa Rex Iudæorum (vt Iosephus[b] testatur) cùm egisset sui regni annum septimum, quorum quatuor sub Caio, tribus verò sub Claudio regnauit, miserando interitu vita functus est: cuius obitum Lucas[c] mox post necem Iacobi, & carcerem Petri, recensuit, vt Dei vindictam aduersus eum in vltionem admissorum facinorum declararet. Sic ergo rem gestam breui compendio perstringens, ait: Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, expirauit.] hæc Lucas. Iosephus verò rem gestam pluribus prosecutus[d], sic ait: Agrippa Matthiæ adepto pontificatu, successorem dedit Elioneum Cithæi filium. Iamque tertium Iudææ totius regni (*à Claudio enim integrum acceperat*) annum exegerat, cùm peruenit in vrbem Cæsaream, quæ priùs Stratonis turris dicta est: vbi solemnes ludos celebrauit pro salute Cæsaris: ad quam festiuitatē magna multitudo nobilium ac procerum conuenerat ex tota prouincia.

[b] Ioseph. antiq. lib. 19. c. 7.
[c] Act. 12.
[d] Ioseph. antiq. lib. 19. c. 7.

IV. AGRIPPA VT DEVS COLITVR.

Eius celebritatis die secunda processit manè in theatrum, amictus veste tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis orientis Solis perculsa, & diuinum quemdam fulgorem emittens, venerationem cum honore incutiebat spectantibus: moxque adulatores pernicioſi alij aliunde acclamantes, Deum consalutabant, rogantes vt faueret propitius: hactenus enim vt hominem reueritos, nunc agnoscere & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem nec ille castigauit, nec repulit: paulòque pòst suspiciens, vidit supra caput suum bubonem funi extento insidentem: moxque vt sensit hunc esse calamitatis nuncium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. secuta sunt ventris tormina statim à principio vehemētia. Conuersis igitur in amicos oculis: En, inquit, ego ille vestra appellatione Deus, vitam relinquere iubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium: & quem immortalem salutastis, ad mortem rapior. Sed ferenda est voluntas cælestis numinis: neque enim malè viximus, immo tanta felicitate, vt omnes me beatum prædicent. Hæc locutus, crescente dolore, discruciabatur.

V. DIVINA VLTIO IN AGRIPPAM.

Propere igitur relato in regiam, rumor sparsus est, breui esse moriturum: quamobrem confestim totus populus vnà cum vxoribus atque liberis saccum indutus, more patrio, supplicabat Deo pro salute Regis, omnia miscens lamentis & ciulatibus. Rex autem in celsiore decumbens cubiculo, & in faciem stratos humi prospiciens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciens, non temperabat sibi à lacrymis. Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil se remittente confectus, vitam finiuit, annum natus quartum supra quinquagesimum, postquam regnasset per septennium. Quatuor enim annos sub Caio Cæsare obtinuit regnum; primùm in Philippi tetrarchia per triennium, cui quarto demum anno accessit & Herodis tetrarchia: tribus deinde annis sub Claudio Cęsare præter iam dictam ditionem, in Iudæa quoque regnauit & Samaria, simulque Cæsarea.] & paulo pòst: Superstites autem ei fuerunt filius quidem vnus Agrippa, annum agens decimumseptimum; filiæ verò tres: ex quibus Berenice nupta erat Herodi patruo, nata annos sexdecim: reliquæ duæ tum etiam virgines erant, Mariamne, & Drusilla: hæc septennis à patre desponsata Iulio Archelao Chelciæ filio, illa decennis Epiphani filio Comagenorum Regis Antiochi.] A

VI. AGRIPPAE REGIS MORES.

Sed antequam cetera prosequamur, quæ contigerunt post mortem Agrippæ; de ipsius moribus, & obseruantia rerum Iudaicarum, hæc quæ idem Iosephus enarrat, audiamus: sic enim ait: Agrippa mitissimo fuit ingenio, in exteros omnes æquè beneficus, liberalis, & humanus, in suæ gentis homines benignus, & promptus ad adiuuandos præ ceteris in necessitatibus: quapropter libenter & continuè degebat Hierosolymis, institutorum ac rituum patriæ seruator religiosissimus: purus enim erat à contaminamentis omnibus, nec vlla dies ei præteribat absque sacrificio. Accidit aliquando, vt quidam Hierosolymita legis peritus, nomine Simon, aduocata cõcione per Regis absentiam agentis tum Cæsareæ, criminaretur illum vt impurum, & arcendum templi aditu, quòd nonnisi dignis pateat. Id vbi Præfectus vrbis illi significauit per litteras, confestim accersiuit hominem: à quo fortuna repertus in theatro, assidere sibi eum iussit: moxque sedata voce, ac placidè, Dic mihi, inquit, quid tibi non probetur ex his quæ facimus? Qui cùm nihil haberet quod diceret, precatus est veniam. Tunc Rex, citiùs quàm quisquam opinaretur, reconciliatus est, clementiam magis quàm iram decere Reges existimans, & lenitatem magis, quàm celsitudinem: itaque dimisit eum non sine munere.] hæc de Agrippæ moribus Iosephus: qui ea quæ post ipsius interitum acciderunt, enarrare pergit in hunc modum: B C

VII. IGNOMINIA AFFECTAE AGRIPPAE FILIAE.

Postquam autem cognitum est excessisse Agrippam, Cæsarienses & Sebasteni (*sunt hi Samaritani*) beneficiorum eius obliti, pessimam ei retulerunt gratiam, conuicia non dicenda iactantes in defunctum. Militum quoque vulgus, qui tum fortè aderant, protractas è palatio filiarum statuas vnanimiter detulerunt in lupanaria, eisque (vt poterant) illudebant modis, quos turpe sit eloqui: instructisque per loca publica epulis, conuiuia celebrabant coronis redimiti, & delibuti vnguentis, libantes interim Charonti, & sibi inuicem propinantes præ gaudio quod ex obitu Regis conceperant.] & paulo pòst: Filius porrò defuncti Agrippæ Romæ erat eo tempore, educabaturque apud Claudium Cæsarem: qui audito Agrippæ obitu, & contumeliis quibus eum Cæsarienses ac Sebasteni post mortem affecerant, illius quidem causa indoluit, ingratis autem populis vehementer iratus est. Confestim igitur voluit successorem paterni regni Agrippam iuniorem mittere, simul vt iureiurando satisfaceret. Sed liberti & amici, qui multum apud eum poterant, dissuaserunt, negantes tutum admodum adolescenti & vixdum egresso pueritiam tantum regnum committere, cui administrando sit impar, quod viriles etiam posset grauare humeros. D

VIII. PRAESIDES SYRIAE.

Cumque visi essent æquum dicere, Cæsar Præsidem Iudææ totiusque regni misit Cuspium Fadum, defuncto hoc honoris tribuens, ne Marsum Syriæ Præsidem inimicũ in regnum eius induceret. Ante omnia autem Fado iniunxit, vt Cæsarienses & Sebastenos acriter castigaret, propter inflictam mortuo iniuriam, contumeliasque illatas adhuc iuuenibus: Alam verò Cæsariensium & Sebastenorum cum quinque illis cohortibus ablegaret in Pontum illic militaturas: militesque è Romanis legionibus Syriam tuentibus delectos in eorum locum substitueret. Nec tamen ei iussioni satisfactum est: missa enim legatione, flexerũt Claudium, vt manere eos in Iudæa permitteret: qui sequentibus temporibus maximarum calamitatum Iudæis fuerunt initium, & seminarium belli exorti, Floro Præside: quamobrem Vespasianus victor (vt paulo pòst dicetur) eos ex illa regione alìò transtulit.] hæc Iosephus[a]; additque in locum Vibij Marsi Syriæ Præsidis subrogatum fuisse Cassium Longinum. E [a] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 1.*

IX. Cetera rum Agrippæ defuncti Regis frater Herodes Rex Chalcidis, ius in templum, quod

A quod olim suo germano concessum fuerat, à Claudio obtinuit: quod idem auctor testatur his verbis: Eodem tempore & Herodes Dynasta Chalcidis, defuncti Agrippæ frater, petiit à Cæsare potestatem in templum & sacrum ærarium, iusque eligendorum summorum Pontificum: impetrauitque hæc omnia, ita vt etiam posteris eius idem ius manserit vsque ad belli Iudaici exitum. Ipse verò Herodes, Cantharam in ordinem redacto, Iosepho Canæi summum pontificatum contulit.] hæc Iosephus; licet mirum in modum confundat ordinem temporum, qui hæc de Herode referat ante annum quinti Consulatus Claudij, qui fuit eius Imperij annus decimus; itemque ante famem illam toto Orbe grassatam, quæ (vt vidimus) anno secundo Claudij accidit, facta esse ponat. Quamobrem cùm auctorem in his quæ temporis sunt, sibi ipsi minùs constantem, sed valde contradicentem sequi non liceat; quod coniectura suadet, amplectimur. IVS IN TEM. PLVM HERODES OBTINET.

B Quòd enim morte Agrippæ Regis extinctum simul esset cum illo priuilegium de iure templi, nec in Agrippam iuniorem illud esset collatum; Herodem haud diu post fratris obitum illud à Claudio impetrasse putamus. Rursus verò in successione Iudæorum Pontificum idem sibi ipsi Iosephus contraria scribere planè conuincitur, dum Agrippam Regem, antequam moreretur, Matthiam, qui Simoni Cantharæ fuerat subrogatus, in ordinem redegisse testatur[a], inque locum eius substituisse Elioneum Cithæi filium: paulo pòst[b] verò ab Herode Agrippæ fratre in locum Cantharæ ab ipso priuati suffectum esse Iosephum tradit, nulla de Elioneo habita mentione; cùm tamen Cantharam constet ante Matthiam pontificatum gessisse. Sed hæc satis de Iudaicarum rerum præsentis anni statu. X.

[a] *Ioseph. antiq. lib. 19. c. vlt.*
[b] *Ioseph. antiq. lib. 2. c. 1. in fin.*

C Dum hæc agerentur in Iudæa, Paulus & Barnabas, qui (vt diximus) anno superiori solemni ritu ad prædicationem Euangelij Apostolatum acceperant, cum assumpto secum Ioanne, qui cognominatus est Marcus, peragrassent Seleuciam, atque inde Cyprum nauigassent, ac veniissent Salaminam, vniuersamque demum insulam perambulassent; Paphum denique venientes, Sergium Paulum Proconsulem nacti, ad fidem Christi conuertunt. Cùm autem hic dicatur Proconsul; & auctore Strabone[c], & aliis exploratum habeatur, Cyprum non proconsularem, sed prætoriam factam esse prouinciam: cur à Luca Sergius Paulus non Prætor, sed Proconsul nominetur, ea videtur esse ratio, quòd eadem prætoria prouincia sæpe honoris causa data est administranda Ciliciæ Proconsuli, vt inter alios Publio Lentulo[d]: quod non illi tantùm, sed & successoribus æquè esse concessum, par est credere; nam nullibi me legisse memini aliquem insulæ Cypri Prætorem. Sic igitur Sergium Paulum Proconsulem nominatum esse putamus, quòd etiam Ciliciam proconsularem prouinciam administraret. Cùm verò sui natura esset per se distincta prouincia, eademque prætoria dicta, nec alteri cuipiam subiecta: ex eo etiam æquè factum est à Patribus, vt Cypri[e] Ecclesia sub nulla alia metropoli censeretur, neque sub Tarsensi Ciliciæ, neque sub Antiochena Syriæ, vel aliis: licet Petrus Fullo hæresiarcha Episcopus Antiochenus eam Antiochenæ Ecclesiæ subiicere conatus sit, nulla alia ratione, nisi quòd Euangelium accepisset ab his qui Antiochiæ fuerant ordinati, Paulo & Barnaba: sed frustratus est suo conatu, vt suo loco dicemus. VI. D

[c] *Strab. lib. 14 in fine.*
[d] *Sigon. collegit lib. 1. de antiq. iur. prouin. c. 14.*
[e] *Alex. in Barnaba apud Metaphras. die 11 Iunij.*

Quod ad conuersionem Proconsulis spectat, quam attigimus; pleniùs Lucas[f] his enarrat verbis: Cùm perambulassent vniuersam insulam vsque ad Paphum, inuenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Iudæum, cui nomen erat Barieu, qui erat cum Proconsule Sergio Paulo, viro prudente. Hic accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei: resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen eius) quærens auertere Proconsulem à fide. Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum, dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas? & nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns Solem vsque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo & tenebræ; & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconsul cùm vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.] hactenus de his Lucas. Tantum autem abfuit vt Elymas magus cæcitate percussus aliquando resipuerit, vt magis ac magis in Euangelicam doctrinam insaniens (quod tradatur Dionysius[g]) librum ediderit aduersus Pauli prædicationem & Christi fidem. XII. DE ELYMA MAGO.

[f] *Act. 13.*
[g] *Dionys. de diuin. nom. c. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cetera autem quæ de prædicatione Pauli & Barnabæ scribit Lucas vsque ad Concilium Hierosolymitanum, quod anno nono Claudij esse celebratum monstrabimus: cùm, quo potissimùm anno singula sint facta, certa assertione affirmari non possit; ea quam coniectura demonstrat, vtentes ratione, quod singulis annis gestum putamus, quantum fas est, ordine temporum prosequemur.

XIII. [a] *Act.13.*

A Papho [a] igitur nauigantes Paulus & Barnabas, Pergen Pamphiliæ venerunt: Ioannes verò, qui eos sequebatur Antiochia, Hierosolymam est reuersus. Inde verò Antiochiam Pisidiæ peruenerunt: vbi ingressi synagogam die sabbati, quo conuentus Iudæorum fieri consuerit, rogantur ab his qui synagogæ præerant, si haberent exhortatorium sermonem, illum dicerent coram populo. Eiusmodi quoque consuetudo, vt peregrini Episcopi ad concionandum inuitarentur ab eius ciuitatis, ad quam venissent,

PEREGRINI EPISCOPI INVITARI SOLITI AD CONCIONANDVM.

Epiſcopo, diu permansit in Ecclesia, immo & canone [b] legitur stabilita. Vnde de ea B re conquestus est Gregorius [c] Nyssenus, quòd ab Helladio Episcopo Cæsariensi ad id agendum non fuerit inuitatus. Sic inuenies obseruatum [d] apud Ambrosium, sic Alexandriæ [e] à Cyrillo eius sedis Episcopo. Ex quibus authentica probantur, quæ in apocryphis apud [f] Clementem leguntur in hæc verba, de Episcopo peregrino dum agitur: Si Episcopus vnà cum Episcopo sedeat, eumdem ab illo obtinens honorem; rogabisque eum, ò Episcope, vt sermones habeat apud populum ad docendum accommodatos (peregrinorum enim exhortatio & admonitio valde accepta & vehementer vtilis esse consuevit: Nullus enim propheta, inquit, acceptus est in patria sua) permittes enim ei Eucharistiam offerre: coges eum, vt vel populo benedicat.] hæc ibi. Inde est etiam quod habet [g] Eusebius, S. Polycarpum Smyrnæ Episcopum, Romam sub Aniceto Pontifice venientem, ab eo inuitatum, vt sacrificium sacræ Eucharistiæ offerret. C Sed reliqua videamus.

[b] *Concil. Carthag 4.c.36.*
[c] *Greg Nyss. ad Amphiloch.*
[d] *Ambr ser. 48 veter. edit.*
[e] *Cyril hom.7 & 8.*
[f] *Clemen. Const. lib.2. c.62*
[g] *Euseb hist. lib.5.c.24.*

XIV. PAVLVS CONTESTATVS IVDAEOS TRANSIT AD GENTES.

Concionatus ergo Paulus in synagoga, multos Iudæorum ad fidem Christi perduxit: inuitatusque in sequens sabbatum de iisdem iterum verba facere, cùm id præstitisset, & coram frequentissimo vniuersæ ciuitatis populo peroraasset; inuidentes Iudæi quòd Gentibus aditus pateret ad fidem, grauissimas turbas in Apostolos concitarunt. Tunc Paulus & Barnabas hæc contestati coram ipsis dixerunt: Vobis oportebat quidem primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes, sicut præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem Gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terræ. Audientes autem Gentes, gauisæ sunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.] Subdit de Iudæis, qui aduersus Apostolos concitarunt mulieres religiosas, & primos ciuitatis, qui eiecerunt eos extra fines suos: Quare D

[h] *Matth. 10. Marc.6. Luc.10.*

exeuntes (secundùm præceptum Domini [h]) excusserunt pulverem de pedibus suis in testimonium contra illos. Non enim id tantùm faciendum aduersus illos qui eos non reciperent, admonuerat Dominus, sed & ritum quemdam, quo agendum esset, præscripserat; vt idem Lucas, qui hæc scripsit, ex verbis Domini recensuit, sic dicentis [i]:

[i] *Luc.10.*

Si non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extersimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquauit regnum Dei.]

XV.

Consueuerant Iudæi, maledictionem aliquam imprecando, in aërem pulverem spargere, vel è se excutere. Est de hoc exemplum in primis apud Esdram [k], vbi hæc leguntur: Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Dominus omnem virum qui E non compleuerit verbum istud de domo sua, & de laboribus suis sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit vniuersa multitudo: Amen.] & in ipsis Actis [l] Apostolorum de Iudæis in Paulum clamantibus, & execrantibus, hæc leguntur: Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta sua, & pulverem iactantibus in aërem, &c.] Quid verò significet pulverem de pedibus excutere; cùm multæ afferantur causæ, relinquimus interpretibus pertractandum. Nos Actorum historiam prosequentes, & Pauli & Barnabæ itinera relegentes, quid Iconij, quæ Lycaoniæ est ciuitas, quò Antiochia pulsi venerunt, sint passi, in annum sequentem, quem aggredimur, quia tunc ea contigisse putamus, reiicimus.

[k] *2.Esdr.5.*
[l] *Act.22.*

IESV

A SEquenti anno Domini quadragesimoseptimo, Coss. [a] M. Vinucio secundùm & T. Statilio Coruino, auspicante Claudio iam quintum sui Imperij annum, Paulus & Barnabas pulsi (vt dictum est) Antiochia Pisidiæ, venientes Iconium Lycaoniæ ciuitatem, quid illic egerint, Lucas summatim prosecutus, & multa præteriens, hæc tantùm ait [b]: Factum est autem Iconij, vt simul introirent synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita vt crederet Iudæorum & Græcorum copiosa multitudo. Qui verò in-

[a] *Dio hist. lib.60.*

[b] *Act.14.* QVID PAVLVS PASSVS ICONII.

B credduli fuerunt Iudæi, suscitauerunt & ad iracundiam concitauerunt animas Gentium aduersus fratres. Multo igitur tempore remorati sunt fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. Diuisa est autem multitudo ciuitatis: & quidam erant cum Iudæis, quidam verò cum Apostolis. Cùm autem factus esset impetus Gentilium & Iudæorum cum principibus suis, vt contumeliis afficerent, & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lystram & Derben.] hæc Lucas de rebus à Paulo & Barnaba gestis Iconij: qui cùm multo tempore eos ibi moratos esse, & in diuersa studia ciues fuisse diuisos testetur, adeò vt omnia vbique turbis plena essent; haud dubium rem attentiùs consideranti esse potest, plurima ab eodem prætermissa fuisse. Meminit ad Timotheum [c] scribens ipse Paulus, vnico licet verbo, de rebus quas passus est Iconij, cùm

[c] *2.Tim.3.*

C eas commemorans ait: Tu assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconij, Lystris: quales persecutiones sustinui.] Sed à nullo certiùs faciliusque quàm ab ipso Paulo monstrari potest, non omnes res eius gestas Lucam esse prosecutum: nam si quis ea quæ ad Corinthios [d] scribit de rebus à se perpessis, conferat cum his quæ in Actis Apostolorum de Paulo à Luca sunt scripta; planè intelliget Pauli ærumnas ab eo maiori ex parte fuisse prætermissas, atque silentio penitus obuolutas.

[d] *2.Cor.11*

Ceterùm quod spectat ad res Iconienses, de quibus est sermo: qualia quantáve ibidem Paulus sit passus, S. Theclæ res gestæ memoriæ à maioribus perpetuis scriptorum monumentis commendatæ, aliqua saltem ex parte declarant. Sed quoniam Acta quæ-

II. DE ACTIS S. THECLÆ.

D dam Theclæ nomine & Pauli ab Asiano presbytero quodam (vt auctor est Tertullianus [e]) constat fuisse conficta, & sua ipsius confessione falsa omnino probata atque conuicta; diligentiori studio, quænam illa fuerint, disquirenda sunt. Sed quid de his Tertullianus scripserit, vt accuratè omnia perueſtigentur, hic in primis apponamus. sunt hæc igitur eius verba: Quòd si quæ Pauli perperam scripta legunt, exemplum Theclæ ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt: sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam constituit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, conuictum arq. confessum id se amore Pauli fecisse, loco decessisse.] hæc Tertullianus. Hieronymus [f] eumdem citans auctorem, hæc ait: Igitur περιόδους Pauli & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus. Quale est enim, vt indiuiduus comes Apostoli inter ceteras eius res hoc solum ignorauerit?] Hos secutus [g] Gelasius,

[e] *Tertul. de baptism. c.17.*
[f] *Hieronym. de script. Eccles. in Luc. c.7*
[g] *Conc. Rom. in decret. de lib. apocryph.*

E Acta Theclæ & Pauli inter apocrypha iure recensuit. Sed quoniam feruntur Acta passionis Theclæ, quæ passim leguntur: an illa ipsa sint, quæ prædictorum iudicio damnantur, inspiciamus.

III.

Quantum ad ea, quæ Tertullianus primùm, deinde Hieronymus de Actis Pauli & Theclæ scripserunt: satis perspectum habetur, Theclam Euangelium prædicasse & baptizasse, illis Actis spuriis contineri, insuper & (quod addit Hieronymus, qui eadem Acta legisse videtur) baptizati Leonis fabulam: quæ quidem procul abhorrent ab Actis illis quæ passionis Theclæ nomine inscripta leguntur: adeò vt nullam pati columniam debeant, quasi Ecclesiastica censura censeantur esse damnata. Sed si quis ea scilicet ratione, eadem reiicienda esse existimet, quòd Lucas nec leuem de his fecerit mentionem, rursumque Hieronymi [h] in eamdem sententiam verba velut spicula quædam intorqueat, dicetis: Quale est enim, vt indiuiduus comes Pauli (*Lucas videlicet*)

[h] *Hieronym. de scr. Eccles. in Luca.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter ceteras eius res hoc solum ignorauerit?] Ad hæc refellenda, satis esse possunt quæ superiùs dicta sunt; multa eademque perinsignia, quorum ipse de se Paulus meminit, fuisse à Luca prætermissa: adeò vt inanis prorsus reddatur illa argumentatio, sua natura alioqui inualida: Lucas ea non scripsit; igitur non sunt facta. Sed quoniam à nullo æquiùs ac vehementiùs quàm à Hieronymo poterit Hieronymus refutari; quid idem ipse alibi in contrariam sententiam pro nostra causa dixerit, recitemus. In commentariis quos scripsit in epistolam ad Galatas, dum agit de peruulgata illa inter Petrum & Paulum oborta Antiochiæ contentione, quam Lucas silentio prætermisit, vt nec per nutum eius meminerit, hæc ait: nec mirum esse, si Lucas hanc rem tacuerit, cùm & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, historiographi licentia prætermiserit: & non esse contrarium, si quod alius dignum putarit relatu, alius inter cetera dereliquit. Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum; quod Lucas penitus omisit.] hæc Hieronymus; quibus non solùm in contrarium obiecta refelluntur, sed nostra validiùs confirmantur. Verùm nec illud admittimus, Lucam perpetuum fuisse comitem Pauli: quando enim Lucas Paulo primùm inhæserit, suo loco dicemus: vt satis pateat, ipsum his temporibus, quibus Antiochia Syriæ missus, quas idem recensет Lucas regiones perlustrauit, eidem nequaquam adhæsisse: vt nec sit adeò mirandum, si quæ non vidit, generatim tantùm complexus, maiore ex parte silentio prætermierit.

DE S. LVCA OBIECTIO SOLVITVR.

[a] Hier. in epist. ad Galat. 1, 2.

IV. THECLAE ACTA GERMANA.

His igitur in hunc modum obiectionibus satisfactum cùm sit; reliquum est, vt quibus testimoniis Theclæ passionis historia fulciatur stabiliaturque, in medium adducamus, ordinemque, quo est scripta, sequentes, eamdem testatam ac dignè probatam reddamus. Habetur in primis in ea mentio de Onesiphoro Pauli hospite: qui quidem esse putatur is, quem idem Paulus honorificentissimè laudat, ad Timotheum [b] scribens.

[b] 2. Tim. 1.

Præterea agitur in eadem historia de Triphæna: quæ & illa creditur, quam, ad Romanos [c] idem Apostolus scribens, salutari mandat. iidem enim tunc Romæ agebant, sicut & plerique alij discipulorum, qui ex Oriente eò migrasse noscuntur, vt inter alios Aquila & Prisca, quorum idem Apostolus meminit. Continet etiam eadem historia, Theclam Pauli prædicatione ad fidem Christi esse conuersam. id ipsum à Gregorio [d] Nysseno, atque aliis omnibus qui de ea scripserunt, testatum habetur. hæc enim ille ait: Talem myrrham olim Paulus infundebat ex ore suo mixtam cum puro pudicitiæ lilio in sanctæ virginis aures: ea verò erat Thecla, quæ præclarè animo suo defluentibus de lilio guttis, hominem externum morte opprimit, omni cogitatione cupiditateque extincta.] hæc ille.

[c] Rom. 16.

[d] Greg. Nyss. in Cat. hom. 4

V. THECLA SPONSVM RELINQVENS ADHAESIT CHRISTO.

Legitur & in illa, Theclam iam viro desponsatam, amore pudicitiæ, sponso nuncium remisisse. Ecce quàm bellè huic veritati Epiphanius [e] in primis adstipuletur, his verbis: Thecla, inquit, incidit in Paulum sanctum, & à nuptiis exoluitur, cùm curatorem siue sponsum haberet formosissimum, primarium vrbis, valde diuitem, generosissimum, ac illustrissimum. In vita contemnit terrena Sancta illa, vt cælestium potens fiat.] his in nullo contradicētia loquitur Faustus [f] apud Augustinum in hæc verba: Iam timeo Apostolo, ne dæmoniorū doctrinam intulisse tunc Iconium videatur, cùm Theclam oppigneratam iam thalamo, in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis incendit.] hæc Faustus: cuius assertiones omnes cùm ab Augustino refellantur, nec ad hanc rem (vt aliàs facere solitus est contra Manichæos) de apocrypha historia quicquam excepérit, vt de Actis Thomæ, Andreæ, & aliorum; planè eidem non iuuitus consensisse videtur.

[e] Epiph. hær. 78.

[f] Aug. contra Faust. lib. 30. c. 4.

VI. THECLA DISTRAHIT GEMMAS.

Quòd insuper in prædicta de passione Theclæ historia narratum habes; ipsam, vt custodem carceris, quo Paulus Iconij detinebatur inclusus, sibi conciliaret, gemmis ac muliebri mundo distractis, pecuniam inde acceptam illi donasse, vt ad Pauli colloquium sibi pararet aditum: hoc ipsum Ioannes Chrysostomus [g] profitetur his verbis: Audi de beata Thecla: illa, vt Paulum videret, aurum suum dedit: tu autem, vt Christum videas, nec obolum das.] idem alibi [h]: Quære Paulum tamquam Thecla, vt audias quæ per ipsum tibi dicuntur.]

[g] Chrysost. in Act. Apost. hom. 25.

[h] Chrys. ad Antioch. hom. 22.

VII.

Rursum verò quæ in eadem historia de ira sponsi in eam concitata leguntur, quòd ipso accusante, ac crudeliter vrgente, Thecla damnata fuit ad bestias, quæ mansuetæ diuinitus factæ illi blandiebantur; ab Ambrosio [i] egregiè descripta habentur, cùm his verbis alloquitur virgines: Thecla doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptiarum, & sponsi

[i] Ambr. de Vir. lib. 2.

A & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutauit: namque parata ad feras, cùm aspectus quoque declinaret virorum, ac vitalia ipsa sæuo offerret leoni; fecit, vt qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam cubitare humi, muto testificantem sono, quòd sacrum virginis corpus violare non posset. ergo adorabat prædam suam bestia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat, quam homines amiserant.] hæc ibi: & ad Simplicianum scribens, hæc in eamdem sententiam: inter leones virgo exultauit, & prodeuntes bestias expectauit intrepida.] repetit & eadem de leonibus in epistola ad Vercellensem Ecclesiam, sic dicens: Quo munere venerabilis Thecla etiam leonibus fuit, vt ad pedes prædæ suæ stratæ impastæ bestiæ sacrum deferrent ieiunium, nec procaci oculo virginem, nec vngue violarent aspero.] hæc omnia Ambrosius.

THECLA A SPONSO ACCVSATA DAMNATVR.

B Quòd præterea & ignes Thecla subiisse, ac illæsa remansisse, in eadem quoque scribatur historia: Cypriani [a] ea ad Deum obtestatione sic habes testatum: Assiste nobis, sicut Paulo in vinculis, & sicut Theclæ in ignibus.] & alibi: Libera me de medio huius sæculi, sicut liberasti Theclam de medio amphitheatro.] itemque S. Zeno Episcopus Veronensis in sermone de timore, hæc de Thecla: Aduersus Theclam accusator acerrimus linguæ exerit gladium, cum suis sibi ministris publicæ leges inseruiunt. Stimulis acuitur feritas in ferocitatem; & tamen mitior hominibus inuenitur. Ne quid scenæ tam diræ inhumanitatis deesse videatur; immittuntur etiam marina monstra. Laciniis omnibus expoliatur puella, vestitur incendio. Inter tot instrumenta mortis, spectatore metuente, secura calcat genera vniuersa terrorum. Incolumis, quasi Orbe subacto, de illo feralis caueæ loco iam non miserabilis, sed mirabilis funereo habitu excedit, victi C sæculi triumphum reportans, quam tot suppliciis omnes crediderant perituram.] hucusque Zeno.

VIII.

[a] Cypr. orat. pro mart. & orat. in die passion.

THECLA SVPERAT IGNEM.

Gregorius Nazianzenus de eadem sic dixit: Non te fugit, Theclam ignium & bestiarum impetum euitasse.] Rursum alibi [b] his versibus:

Quis Theclam necis eripuit flammæq; periclo?
Quis validos vngues vinxit, rabiemq; ferarum?
Virginitas. O res omni mirabilis æuo!
Virginitas fuluos potuit sopire leones:
Dente nec impuro generosos virginis artus
Ausi sunt premere, & rigido discerpere morsu.]

IX.

[b] Greg. Nazian. ad virg. exhor.

[c] Idem in præcept. ad virgin.

THECLA LEONES SVPERAT.

Hæc eadem Maximus [d] Taurinensis in hæc verba: Theclam flammarum globos euasisse D cognoscis.] Addam & illa quæ pertinere ad eamdem rem videntur, pia scilicet sanctorum martyrum [e] Terentij & sociorum in hunc modum concepta verba: Qui Danielem de ore leonis eripuisti, & de manu Pharaonis Moysen seruasti, & sanctam Theclam ab igne & theatro & feris & bestiis taurinis defendisti, &c.] non tantum leonibus fuisse obiectam, sed & tauris alligatam, vt illis in diuersa actis, sic discerperetur, eadem eius passionis Acta testantur. His similes preces leguntur in rebus gestis S. Iulianæ [f], in Prato [g] spirituali, ac denique illis precibus quæ ex ritu Ecclesiastico dici consueuerunt, cùm quis Fidelis ex præsenti vita est proximè migraturus. Quòd insuper in eadem legatur historia, pugnanti Theclæ diuina virtute astitisse personam, puto Angelum, humana imagine vultum Pauli præseferentem; id ipsum probatum habes in Actis S. Febroniæ [h], quæ S. Brienna accuratè conscripsit.

[d] Max. serm. de S. Agnete.

[e] Apud Metaphrast. die 10. April.

[f] Metaphr. die 21 Decembr.

[g] Prat. spirit. c. 20.

[h] Metaphr. die 15. Iun.

X. THECLA CVPIDA PAVLI.

E Præter hæc omnia, tandem scias, eumdem Hieronymum, quem aduersari vidimus mentitis illis Actis Theclæ & Pauli superiùs recitatis, eidem historiæ de passione Theclæ egregiè adstipulari. In ea enim dum legitur, ipsam Apostoli cupidam Antiochiam Pisidiæ accessisse, quo illum profectum esse audierat; ab eodemque iussam ad propria reuerti, ne (quod idem ait [i]) poneret offendiculum Euangelio: hæc ipsa, inquam, Hieronymus [k] ad Oceanum scribens, probans, ait: Thecla post tentationem passionis, Antiochiæ à Paulo prohibetur pariter pergere: nemo cum vxore pergit ad bellum, &c.] Sed miramur eam epistolam inconsultè nimis in tomum nonum vnà cum spuriis esse reiectam: fortasse quia in ea ex vita S. Martini sit acceptum exemplum. Sed quid mirum, cùm post annos viginti tres ab obitu Martini Hieronymus vixerit? cùm præsertim auctore Seuero, certum sit, res ab eo gestas, adhuc ipso Mar-

[i] 1. Cor. 9.

[k] Hieron. Tom. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tino viuente, esse editas. Ex consensione præterea eius epistolæ cum ea quam ad Eustochium dedit de custodia virginitatis, in qua etiam, sicut in illa, meminit de agapetis virginibus, facilè quisque poterit intelligere esse Hieronymi; licet non à Hieronymo tantùm, sed à Sophronio etiam (vt præfefert eius titulus) scripta inueniatur. A

XI. ACTA THECLAE A BASILIO SCRIPTA.

Adhuc insuper, quæ in eadem de Thecla historia scripta habentur de Falconilla (quæ potiùs irrepsisse in eam, quàm originaliter scripta fuisse videantur, iureque in controuersiam deduci possint) ne ipsa quidem carent auctoritate sanctissimi atque doctissimi viri Ioannis Damasceni, qui eius meminit in ea oratione, quam de his qui in fide ex hac vita decesserunt, conscripsit. Quoniam verò is qui habetur præ manibus de Theclæ passione scriptus commentariolus, sine nomine fertur; nullum ob id ipsa historia solidæ auctoritatis dispendium pati debet: quandoquidem quæ eo continentur, tam Græcorum quàm Latinorum Patrum, quos recensuimus, pari consensione firmantur; immo & sunt in omnibus consentientia, quæ Græcè scripta habentur à Basilio Episcopo Seleuciæ; extantque Romæ in bibliotheca Sfortiana, ac rursus alia in Vaticana bibliotheca, descripta verò à Metaphraste ex antiquioribus monumentis. Si verò de rebus tam antiquis recentiores non spernis, multa de ea testata habes ab Aldelmo in suis, quos tam metro quam soluta oratione de Virginitate conscripsit, libris. Insuper & Vuitichindus Saxo, monachus Corbeiensis, nobilis suorum temporum historicus, scripsit (vt tradit Sigebertus [a]) egregio poëmate eiusdem Theclæ passionem. B

[a] Sigeberr. de Vir. illustr. c. 130.

XII. THECLA PROTOMARTYR.

Sunt insignia de Thecla præconia: Protomartyr enim à permultis cognominatur, quòd prima omnium feminarum pro Christi nomine in certaminis campum fide roborata descenderit, & impietate aduersariorum prostrata, triumphum reuexerit. Quamobrem Isidorus Pelusiota ad Sandalarias [b] scribens, eamdem eiusmodi præclaro exornat elogio: Adde muliebrium victoriarum ac trophæorum caput, hoc est, illam omnibus laudibus celebratam Theclam, quæ tamquam immortalis pudicitiæ columna prostat; quæque è media turbidarum affectionum tempestate, tamquam fax incensa, ad portum ab omnibus fluctibus immunem appulit.] hæc Isidorus [c], qui & ad Tarasium scribens, eamdem Protomartyrem dicit. Insuper, honoris causa, eadem tamquam nobilissimo titulo, Pauli primogenita nuncupatur. Hæc, inquam, in ore omnium Græcorum versatur, à cunctis immensis ac diuinis in cælum laudibus extollitur, cui primum locum inter feminas martyres tribuunt: vt inter alios Gregorius Nazianzenus facere videtur, dum inuehitur in Iulianum Apostatam: Non victimas, inquit, pro Christo cæsas veritus es? Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, &c.] sic & Epiphanius [e], Ambrosius [f], Hieronymus, [g], Chrysostomus [h], Seuerus [i], & alij. C D

[b] Isid. lib. 1. epistola 87.
[c] Isidor. lib. 1. epist. 160.
[d] Greg. Nazian orat. 1. in Iulianum.
[e] Epiphan. hæres 79.
[f] Ambr. de Vir. lib. 2.
[g] Hieronym. ad Eustoch. epist. 22.
[h] Chrysost. orat. in sanct. Apost.
[i] Seuer. in vit. S. Mart. lib. 2. c. 16.

XIII. DE THECLAE MEMORIA FREQVENTATA.

Hinc etiam vsu venit, vt cùm quid superexcellens de femina Patres dictum vellent, eam Theclæ nomine insignirent. Sic videas & Hieronymum [k] celeberrimam illam, cùm adhuc sibi constaret, Melaniam seniorem Theclæ nomine decorasse: sic quoque videas præstantissimam illam virginem Macrinam, Basilij & Gregorij Nysseni germanam, ob egregium sanctitatis meritum, Theclam esse dicendam, per cæleste nuncium [l] præmonstratum. Eius verò tumulum, qui erat Seleuciæ, multis miraculis illustratum, totius Orientis celebri populorum concursu visitari solitum, tum ipsa Acta, tum etiam sanctorum Patrum testimonia declarant. Gregorius Nazianzenus [m] illuc peregrinatus, diutiùs mansit: sunt & de aliis exempla complura, quæ apud Theodoretum [n] Euagrium [o] Nicephorum [p], Procopium [q], Sophronij [r] Pratum spirituale, Nicænam [s] Synodum secundam, & alios auctores testata habentur. Hæc de Thecla satis: cuius passionis Acta superiùs citata si quis exactè consideret, facilè intelliget Paulum cum Barnaba Iconij diutiùs egisse: & quod dicit Lucas [t], eosdem multo ibi tempore commoratos; in his multos menses, & fortassis anni spatium insumptum esse cognosceret. meritò igitur cetera, quæ de iisdem Apostolis Lucas scripsit, in sequentem annum enarranda reiicimus. E

[k] Hier. in Chron.
[l] Greg. Nyss. in vit. S. Macrinæ.
[m] Greg. presbyt. in vit. Gregor.
[n] Theodor. hist. SS. Patr. c. 29.
[o] Euagr. lib. 3. c. 8.
[p] Niceph. lib. 16. c. 8.
[q] Procop. lib. 1 de ædif. Iustin. Imp.
[r] Prat. spirit. c. 180.
[s] Nican. 2. Conc. act. 5.
[t] Act. 14.

ANnus adest qui Domini quadragesimusoctauus numeratur, & Coss. [a] C. Valerio Asiatico & M. Valerio Messala Fastis adscribitur: quo, secundùm superiùs à nobis initam temporum rationem, Paulus & Barnabas Iconio recedentes, postquam vniuersam Lycaoniæ regionem, Euangelium prædicantes, circuissent, Lystram venerunt: vbi Paulus claudum (vt ait Lucas [b]) ab vtero matris suæ, sanitati diuina virtute restituit. Tantæ tunc rei nouitate populus concitatus; iamque omnes non homines ipsos, sed esse deos existimantes, Barnabam nimirum Iouem, Paulum verò Mercurium; afferentes victimas, tauros videlicet coronatos, iisdem sacrificare tentarunt. Id cùm Paulus & Barnabas cognouissent, ingenti dolore perculsi, suas sibi tunicas conscindentes (mos enim erat Iudæis, vt aliàs diximus sæpiùs, cùm ingentem audirēt blasphemiam, sua præ dolore conscindere vestimenta) vi magna restiterunt: hominesque se esse mortales, sed qui Deum verum illis annunciarent, docentes, vix tandem concitatum populum à cœpto reuocarunt studio. hæc omnia pluribus S. Lucas. A B C

I. PAVLVS ET BARNABAS DII HABENTVR.

[a] Dio lib. 60.
[b] Act. 14.

Sed enim quàm facile sit, populum tumultibus agitatum, leuibus etiam impulsionibus in contraria ferri, edocuit ac demonstrauit euentus: nam quos paulo antè vt cælestia numina victimis venerari voluerant, mox furore & vesana iracundia perciti atque correpti penitus, alterum ex ipsis, Paulum scilicet, lapidibus obruere, & ad internecionem ducere conati sunt. Qua verò id occasione sit factum, Lucas insinuat, rem gestam his verbis describens: Superuenerunt enim quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantes Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus est cum Barnaba Derben.] hæc Lucas de his quæ facta sunt Lystræ. Meminit huius suæ lapidationis Paulus, vt de nobilissimo quodam sui Apostolatus insigni, cùm scribens ad Corinthios [c], ea quæ eatenus passus esset, per singula, relegens, ait: In laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter: à Iudæis quinquies quadragenas vna minùs accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, &c.] D

II. PAVLVS LAPIDATVS.

[c] 2. Cor. 11.

Sed accidit quidem quod de se idem Apostolus ad eosdem scribit Corinthios [d]: Tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed non perimus.] Etenim diuinitus confortatus, Lystram, vbi fuerat lapidatus, reuersus, illic iterum vnà cum Barnaba Euangelium prædicauit. Quid verò post hæc ambo egerint, idem Lucas narrat his verbis [e]: Cumque euangelizassent ciuitati illi (*Derben scilicet*) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Et cùm constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.] hæc Lucas. at quæ post hæc sequuntur, suo loco dicturi sumus. Ceterùm in his quæ diximus, consummandis, colligendis, erigendis, ordinandisque tot Ecclesiis, non minore quàm anni vnius temporis spatio illos opus habuisse, qui cuncta exactè considerarit, facilè iudicabit. D E

III. PAVLVS ITERVM LYSTRAE.

[d] 2. Cor. 4.
[e] Act. 14.

Eodem anno à Christo nato quadragesimooctauo, Olympiade ducentesima sexta, anno secundo, sanctissimam Dei genitricem Mariam assumptam esse in cælum, Eusebius habet in Chronico his verbis: Maria Virgo Christi mater ad filium in cælum assumitur, vt quidam fuisse sibi reuelatum scribunt.] Non possumus non vehementer mirari, tantæ rei historiam, vel saltem tempus migrationis eius sic à scriptoribus prætermissum, vt opus fuerit, non quod scriptorum monumentis testatum esset, sed horum penuria, quid huic vel illi de ea re fuerit reuelatum, inuestigare, & vt facit Eusebius, historicam veritatem incertorum hominum reuelationi committere. Tolerandum tamen esset, si omnes, quibus de ea re diuinitus facta dicitur demonstratio, æquè in eamdem sententiam conspirarent, vel si vnius aut saltem alterius anni spatio inter se inuicem

IV. INCERTVM TEMPVS OBITVS DEI GENITRICIS MARIAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem dissiderent: at monstrosa quædam inter eos discrepantia reperitur; cùm alij, licet incerti, quos citat Eusebius, id accidisse dixerint anno (vt vidimus) Domini quadragesimo octauo, post annos scilicet à Dominica passione quatuordecim; rursum verò cuipiam probatæ sanctitatis demonstratum cælesti visione tradatur, post annum elapsum à passione Christi, & totidem dies quot intercurrunt ab eo tempore vsque ad decimamquintam mensis Augusti, ex hac vita migrasse, ac demum post alios quadraginta dies, nono videlicet Kal. Octobris, vnà cum corpore assumptam fuisse in cælum. cui reuelationi qui fidem adhibuerunt, non tantùm dicta die (vt facit Ecclesia) decimaquinta Augusti eiusdem celebrant assumptionem, sed & aliam, quam secundam dicunt, assumptionem dicta die 1 x. Kalend. Octobris ad Bedæ Martyrologium addiderunt. Sed hæc ab Ecclesia minimè recepta esse noscuntur.

[a] Antonin. in 3. parte Bele. cap. 147.

Rursum alij, istæc de reuelationibus prætermittentes, certorum auctorum testimonio certum annum eiusdem assumptionis adstruere conati sunt. Sed cùm quæ citant, eadem scripta nec nobis nec maioribus cognita fuerint, in eamdem de impostura suspicionem adducuntur: cùm præsertim non sit eorum vna eademque sententia, sed planè diuersa. Siquidem Nicephorus [b] ex Euodio eam vixisse tradit annos quinquagintanouem. Epiphanius [c] presbyter Hippolytum quemdam Thebanum citat, qui dicit eam vixisse annos nouem post Christi passionem, eamque decessisse anno Domini quadragesimotertio, suæ verò ætatis quinquagesimoseptimo (secundùm quod dicitur peperisse Dominum Redemptorem annum agens decimumquartum). Sed nec his assentiens ipse Epiphanius, eam ex hac vita migrasse tradit annos natam septuagintaduos. Verum enimverò si quæ ab his auctoribus dicta sunt, maioribus nostris cognita & exporata fuissent; non ex incertorum auctorum reuelatione, si certos quos sequeretur habuisset, eius obitus annum Eusebius consignasset; nec quòd mortua fuisset, Epiphanius se affirmare non posse, restatus esset; vel non fuisse mortuam, aliqui temerè tradidissent. Ex iisdem, puto, auctoribus Cedrenus [d] etiam affirmat, eam ex hac vita decessisse, cùm ageret annum suæ ætatis septuagesimum secundum; refert tamen aliquorum fuisse sententiam, quòd clauserit humanæ vitæ diem anno ætatis suæ quinquagesimooctauo: sunt hæc enim verba ipsius: Tradit sanctam animam Domino ac filio & Deo suo annos nata septuagintaduos: quidam tradunt, quinquagintaocto. vixit ergo vigintiquatuor annos post Christi ad cælum ascensum.]

[b] Niceph. lib. 2. c. 3. & 21.
[c] Sermone de Deipar. Græc.
[d] Cedren. in compend. in Tib.

V. AVCTORES DVBII MAIORIBVS INCOGNITI.

VI. Quemnam autem ex his omnibus potissimùm sequamur, ambiguum nobis est. Nam siue Eusebij sectemur sententiam, quòd ipsa Dei genitrix diem obierit anno sexagesimosecundo suæ ætatis, vel quòd alij traditione quadam affirmant, anno sexagesimotertio, siue etiam cum aliis sentientes, anno quinquagesimoseptimo, octauo, vel nono: nullatenus ei conuenire possunt quæ scribit Dionysius de Diuinis nominibus, qui præ ceteris auscultandus esset; dum affirmare videtur, se vnà cum Petro, Iacobo, ac ceteris Apostolis, simulque Hierotheo, interfuisse funeri eius; cogeremurq. ea Dionysij verba in illum accipere sensum, quo Hilduinus accepisse videtur. Ait enim Dionysius [e]: Apud ipsos diuino spiritu plenos Pontifices nostros, cùm & nos (vt nosti) & plerique alij ex sanctis fratribus nostris ad contuendum corpus illud, quod auctorem vitæ Deumque receperat, conuenissemus; aderat autè frater Domini Iacobus, & Petrus, supremum decus, & antiquissimum Theologorum culmen: vbi post contuitum placuit vt infinitè potentem diuinæ virtutis bonitatem Pontifices laudarent omnes, quisque pro captu suo: Ille denique (*Hierotheus videlicet*) vt nosti, post Apostolos omnibus aliis doctoribus superior erat, &c.] Quæ quidem Dionysij verba Hilduinus [f] non de sacratissimo corpore Dei genitricis, sed de venerando sepulchro quod continuit corpus Iesu, esse dicta existimauit, sic dicens: Ostendit se apud sanctam ciuitatem penes sepulchrum Iesu, vitæ principis, à Iacobo fratre Domini, & Petro Theologorum principe, necnon à Theologo Ioanne vnà cum præfato Hierotheo, & sancto Timotheo, aliisque quamplurimis sanctis fratribus audisse disputationem, & fidei sacramentum, quomodo ab omnibus tenebatur Theologis de diuinitate & humanitate Domini Saluatoris. sed & ex consequentibus, suppresso nomine, Paulum his interfuisse demonstrat.] hæc ipse.

DE DIONYSII SENTENTIA.
[e] Dionys. de Diuin. nom. lib. 1. c. 3.
[f] Hilduin. in Areopag.

VII. Si igitur aliquo antedictorum anno Dei genitricem esse defunctam dixerimus, nequaquam potuit Dionysius eius funeri interfuisse: ipse enim nedum hoc anno, vel sequenti, sed nec vsque ad quinquagesimum secundum annum Domini (vt ex his quæ diximus

A ximus, & quæ suo loco dicturi sumus, habita exacta temporum ratione, constabit) cùm Paulus Athenas venit, est conuersus ad fidem. Immo ex Luca, qui mira diligentia ex eo tempore cuncta loca ad quæ Paulus accessit, & tempora quibus in eis permansit, vsque ad eius Hierosolymam aduentum relegit, liquidò apparet, ipsum non ante annum Domini quinquagesimum septimum Hierosolymam venire potuisse. cui ætati si quatuordecim vel quindecim addas annos, quibus (vt dictum est) sanctissima Virgo vixit, cùm peperit Saluatorem: manifestè colliges, ipsam eo anno, quo Paulus nouissimè Hierosolymam venit, egisse ætatis annum septuagesimum secundum, quo ipsam ex hac vita migrasse, Epiphanius presbyter, & Cedrenus, quos retulimus, affirmarunt: quibus si consenserimus, eisdem æquè aptari possunt quæ scribit Dionysius, vt de sacrosancto
B Dei genitricis corpore voluerit intellexisse: quo quidem sensu accepisse noscuntur verba illa Græci omnes. Iuuenalis enim Hierosolymorum Episcopus, cuius orationem ea de re coram Marciano Augusto habitam Nicephorus [a] recitat, locum illum Dionysij ad verbum recitans, de Dei genitricis corpore illum esse locutum explicauit: sic & Ioannes Damascenus [b], Andreas [c] Cretensis, Epiphanius [d] presbyter, Metaphrastes [e] Euthymius [f], Maximus [g], Glycas [h], & alij.

[a] Nicephor. lib. 15. c. 4.
[b] Ioan. Damascen. ser. de dormit. S. Deiparæ.
[c] And. Cret. ser. de dormit. Deiper.
[d] Epiph. ser. de eodem.
[e] Metaphr. die 15. August.
[f] Hist. Euthym. citata à Ioan. Damasc.
[g] Max. Abb. in schol. præfat.
[h] Glycas in Annal.

Sed rem ipsam paulo accuratiùs peruestigemus: & quò hæc faciliora & certiora reddantur, afferamus hîc ipsius Dionysij verba, quæ sic Græcè leguntur: Επεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Θεολήπτοις ὑμῶν ἱεροφοιτοις ἵνα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν θεαν τὲ ζωαρχικοῦ, καὶ Θεοδόχου σώματος συνελήλυθαμεν, &c.] Quæ Dionysij vltima verba proculdubio erasse denotant eos, inter quos fuit Anastasius [i], qui interpretati
C sunt carnem Christi diuinitatem continentem: nam eo tempore, quo Christus cruci affixus est, & ex mortuis resurrexit, nondum Dionysius, sed nec Paulus ad Christum conuersus erat. Alia fuit interpretatio Hilduini (vt diximus) vt non de corpore Dei genitricis, sed de sepulchro Dominici corporis sint ea verba accipienda: cui magnopere fauet Matthæus Galenus in sua ad Areopagitica præfatione: licet ipse existimet eadem rectiùs accipi posse de ædibus Ioannis Euangelistæ, in quas sanctissima Virgo recepta est. Sed dicat, velim, vterque, quænam subfuerit ratio, vt non tantùm Hierotheus ac Dionysius, sed & Apostoli antea per Orbem dispersi, ad contuendum sepulchrum Dominicum, vel Ioannis ædes, conuenerint, atque ad illa contuenda vel laudanda omne
D tunc studium & vim spiritus adhibuerint? Numquid non aliàs sæpe viderant, atque vberiùs laudare potuerant? Esto quòd Hierotheus & Dionysius, vel si qui alij Apostolorum discipuli, qui numquam hactenus vidissent, eò conuenerint, & ad eius præconia fuerint diuinitus excitati: Quid de Apostolis dixerimus, qui multos annos (vt vidimus) post ascensionem Domini Hierosolymis manentes, & sepulchrum Christi & ædes Ioannis præ oculis semper habentes, tunc potissimùm ad ea contuenda aduenerint, & ad laudanda recens excitati fuerint? Sed & in eo Galenus manifestissimè videtur errasse, dum eumdem Apostolorum & aliorum conuentum tunc Hierosolymis factum existimat, quando Paulus (vt ipse scribit [k]) assumpto Tito profectus est Hierosoly-
E mam: nam eo tempore nondum Paulus Athenas accesserat, nec Dionysium ad fidem conuerterat, vt ex iam dictis apparet. Immo consulat ipsa Acta à Luca conscripta; & manifestè videbit, post Dionysij conuersionem numquam Paulum venisse Hierosolymam potuisse, nisi cùm collectam deferens, illuc veniens, à Iudæis detentus est atque ligatus.

[k] Galat. 2.

IX. Sed iam cetera, quæ ad rei gestæ historiam pertinent, prosequamur: quæ quidem cùm neque ex canonicis scriptis, neque ex antiquorum Patrum testimoniis roborentur; non omnia quæ in eo genere à diuersis sunt scripta, hîc recitabimus; sed delectu habito, ea potiùs quæ maiorum traditione ad posteros sunt delapsa, eademque probatorum auctorum postea scriptorum monumentis consignata, in medium afferemus. Nec quis putet derogatum quicquam gloriæ eius, quòd istæc adeò obscura remanserint: quippe quæ, vt Sol alter, radiorum suorum fulgoribus splendens, non tantùm nulla valuerit offundi ob scriptorum inopiam densa caligine, sed in his tenebris multo splendidiùs iubar eius effulserit. Etenim quænam pars est orbis Catholici, vbi eius transitus & assumptionis celebritas celeberrimo cultu annua quaque die non repetatur? Nam secundùm propheticum illud à se dictum, & ab Euangelista scriptum oraculum, Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes] omnes prorsus superatæ

LOCVS DIONYSII EXPLORATVR.

MARIA VIRGO SVA LVCE CLARISSIMA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

superatæ sunt temporum tenebræ, amplissima ipsa sua gloria illustrata: vt eo maioribus A
appareat cumulata laudibus, & aucta præconiis, quo minùs illa acceperit aliunde. Sed
iam rem ipsam aggrediamur.

X. De his quæ spectant ad mortem eius à diuersis conscripta: alia sunt vt erronea ab Ec-
clesia Catholica prorsus reiecta; alia verò vt apocrypha atque delira itidem improba-
QVAE IMPROBATA, QVAE VERO PROBATA SINT DE S. MARIAE OBITV. ta; alia rursus cùm multorum scriptis, tum etiam pia fidelium traditione recepta. Reii-
cit S. Ecclesia in primis Collyridianorum deliria, & Antidicomarianitarum commen-
ta: quorum illi putarunt illam non similem nobis humanæ fuisse naturæ consortem,
sed diuinæ, sicque vt Deum fuisse penitus mortis expertem: quos refutat abundantiùs
Epiphanius [a] in Panario. Idem tamen agens contra Antidicomarianitas, qui sanctis-
simæ Dei genitricis virginitatem infamare conati sunt, nec illud concedens quod B
commendata Ioanni apud eum semper manserit (abutebantur plerique ea licentia in
occasionem peccati, dum apud se deuotam aliquam virginem retinere, eo exemplo con-
cessum putarent) in eam incidit disputationem; An ex Scripturis sanctis elici possit,
ipsam esse defunctam? cumque ex illis nec quòd mortua, nec quòd absque morte fuerit
in cælum translata, satis expressum haberetur; ipse rem integram relinquens, neutrum
definire præsumpsit.

[a] Epiph. hæres. 79.
[b] Epiph. hæres. 78.

XI. Sed reddamus singula ipsius verba, quò eius sententiam faciliùs assequamur: sic enim
ait: Quando hoc factum erat, & assumpsit eam Ioannes ad se ipsum, non amplius man-
sit apud ipsum. Sed etsi videntur quidam errasse, quærant vestigia Scripturarum, &
inuenerint vtique neque mortem Mariæ, neque an mortua, vel non mortua sit, neque
an sepulta sit, aut non sepulta. Et quidem cùm Ioannes in Asiam instituerit profectio-
nem, nusquam dicit Scriptura quòd abduxerit secum sanctam Virginem: sed simplici- C
ter siluit propter miraculi excellentiam, vt ne ad stuporem perduceret hominum men-
EPIPHANII SENTENTIA. tem. Ego enim non audeo dicere; sed cogitans, silentium mihi impono. Fortassis enim
alicubi etiam vestigia inuenerimus Sanctæ illius ac beatæ, sicut neque inuenire datur
mortem ipsius. Alicubi enim Simeon dicit de ipsa: Et tuam ipsius animam pertransi-
bit gladius, quò reuelentur multorum cordibus cogitationes. Alicubi verò in Apocaly-
psi dicit, quòd draco festinauit ad mulierem quæ genuit masculum, & datæ sunt ipsi alæ
aquilæ, & assumpta est in desertum, ne ipsam arriperet draco. Fortassis autem potest
id de ipsa accipi & impleri: non autem omnino definio hoc, & non dico quòd immor-
talis manserit, neque affirmo quòd mortua sit: excessit enim Scriptura mentem huma-
nam, & in suspenso reliquit propter vas pretiosum & excellentissimum; vt ne quis in
suspicionem veniat carnalium de ipsa rerum. Siue igitur mortua est, non nouimus: siue D
sepulta est, non copulata fuit carni. absit. Hæc Epiphanius: qui cùm ageret aduersus hæ-
reticos carnis spurcitiis illam sanctissimam atque omni labe purissimam calumniantes;
ipse contra, quo magis illorum procaciam retunderet, eò excellentiæ efferre conatus
est, vt sicut Enoch olim translatus, vel Elias igneo curru in sublime eleuatus est, sic dice-
ret ipsam absque obitu è terrenis ad cælestia assumptam fuisse: cùm præsertim visio ab ip-
so citata ex Ioannis Apocalypsi de muliere, cui, quò aliò transuolaret, datæ sunt alæ, ei-
dem sacramento satis esse accommodata videretur.

XII. Hæc tamen quantumuis aliquo iure, ratione, atque exemplis firmare quoquo mo-
do potuisse videretur; modestè tamen abstinuit; & ad neutram partem inclinans, sa-
tis esse censuit, vel hac ex parte sublimem illam Dei genitricis excellentiam hostibus
demonstrasse; & quàm illa procul fuerit ab omni carnis illecebra, quæ nec an mortua E
fuerit, posset ex diuinis Scripturis ostendi, eisdem insinuasse. Ceterùm condonandum
CATHOLICA VERITAS DE S. MARIA VIRG. illi, si (quod & aliis sanctissimis atque eruditissimis viris sæpe accidisse reperitur) dum
ardentiori studio in hostes inuehitur, vehementiori impetu in contrariam partem actus,
lineam videatur aliquantulum veritatis esse transgressus. Catholica quippe Ecclesia nul-
lam de obitu Dei genitricis dubitationem admittit; sed quam nouit humanæ fuisse na-
turæ consortem, humanam pariter moriendi necessitatem expertam affirmat. Sic nec
recipit quorumdam sententiam, qui Simeonis oraculo persuasi, quòd ei dixerat, Tuam
ipsius animam pertransibit gladius] eam martyrio vita functam tradiderunt [c]. Et re-
iicit apocrypha illa, quæ de illius transitu & assumptione scripta erant: decreto [d] enim
Romani Concilij, cui Gelasius Papa præfuit, inter apocrypha adnumeratur libellus de
transitu Mariæ Virginis. sed à quo ille scriptus fuerit, cùm non dicatur; siue auctoris
titulo

[c] Apud Ambros. in Luc. c. 2. apud Isidor. de vit. & obit. sanct. c. 68. & Bed. in Luc. cap. 2.
[d] Cap. Sancta Romana. dist. 15

A titulo illum editum fuisse existimamus; cui postea otiosus quispiam præfixerit honestum
titulum Melitonis Sardensis Episcopi; qui quidem commentariolus, Bedæ [a] etiam iudi-
cio refutatur: sed miratus sum vehementer Tritthemium inter Melitonis lucubrationes
illum adnumerasse, ac de Melitone plus sibi vendicasse, quàm S. Hieronymum [b], qui il-
lius scripta recensens, nihil prorsus eiusmodi numerat: cùm præsertim quæ in eo scripta
habentur, tanto viro indignissima iudicentur; quippe qui multa contineat quæ Apostolo-
rum Actis (vt notat Beda) repugnent: & quamuis in edito recenter volumine aliqua
ad censuram Bedæ sint emendata, multa adhuc habet fatua, delira, atque auribus Chri-
stianis indigna.

[a] Bed. in vet. trac. in Act. c. 8.
[b] Hier. de Scrip. Eccl. in Melit.

Quod autem pertinet ad libellum illum, seu epistolam [c] ad Paulam & Eustochium de
assumptione beatæ Mariæ, Hieronymi nomine prænotatam; eā non modò non esse Hie- XIII.
B ronymi, sed nec Sophronij, cuius idem Hieronymus [d] meminit (vt aliqui existimarunt) [c] Tom. 9. epistol. 10.
iudicium omnium eruditorum appello. Videre est enim auctorem eo commentatio to- DE SCRIPTO HIERONYMI NONINS
tum esse in insectando ac impugnando dogmate Nestorij, quem longè post Hieronymi [d] Hieronym. de Script Eccl. in Sophron. c. 134.
ac Sophronij tempora vixisse, nulla est dubitatio. Sed enim hic auctor post multa contrà
Nestorij & Eutychij errores disputata, habet hæc verba: Hæc idcirco dixerim tantisper de
fide incarnationis Christi, carissimæ; quia, quòd plures Orientalium circumeunt suis fæ-
cibus obuoluti, moneri debuistis, ne suo obnubilare vos velint obscuritatis eloquio, vel
Græco turbine Latinam confundere puritatem.] Sed quàm egregiè mentiatur, ex eo ap-
paret, quòd nullam ætate Hieronymi de incarnatione Christi obortam hæresim; quam
impugnat, esse constet: nam Apollinaris error diuersi generis erat. Hinc videas manife-
stam hominis impostura, qui ad promerendam fidem, Hieronymi, Paulæ, & Eustochij
C nomina est eo opere nundinatus: sed hæc clariùs demonstrabunt quæ paulo inferiùs di-
cturi sumus. Hæc de his quæ pertinent ad apocrypha scripta: quo etiam iure censenda
sunt cetera, quæ licet ab aliis sint relata auctoribus, non aliunde tamen quàm ex dictis
noscuntur esse accepta: vt quæ à Nicephoro [e] in ptimis recensentur de palmæ ramo ei- [e] Niceph. lib. 2. c. 21. & lib. 5. c. 14.
dem Dei genitrici morienti in victoriæ signum allato; quæ & in dicto libello Melitonis [f] Melit. de trās. Virg. c. 3.
[f] nomine scripto leguntur.

Quæ item ab ipso [g], & olim (vt ipse refert) à Iuuenale Episcopo Hierosolymorum XIV.
traduntur de Apostolis eodem momento collectis è diuersis Orbis regionibus, Hieroso- [g] Niceph. lib. 2. c. 21. & lib. 15. c. 14.
lymam ad obitum eius per aëra in sublime delatis, eodem Melitonis [h] apocrypho con- [h] Melit. de trās. Virg. c. 4. 5.
tineri, certissimum est; quod etiam Beda [i] cognouit. Rursus etiam quæ habentur [k] de [i] Bed. in retract. in Act. c. 8.
miraculo facto in Iudæum, qui feretrum, quo illa ad sepulturam ferebatur, est cona- [k] Niceph. vbi supr. lib. 2. c. 21. & alij:
D tus euertere, in eodem item apocrypho [l] leguntur. Sed hæc cùm dicimus, non sic QVAE TRADITIO DOCVIT, CVSTODIENDA.
impugnamus, quasi minimè vera esse potuerint; quandoquidem non sit impossibile [l] Melit. vbi supra. c. 12. 13. 14.
apud Deum omne verbum: sicut nec ob eam causam, quòd ibidem [m] feratur eadem [m] Eod. lib. c. 17. 18.
resurrexisse, & vnà cum corpore esse assumpta in cælum, id negamus, vel in dubium
reuocamus accidisse; quæ præsertim Iuuenalis Hierosolymorum Episcopus non ex scri-
pto aliquo commentario, sed potiùs ex antiqua & veneranda maiorum traditione se
accepisse testatus [n] sit. Quæ autem addit Nicephorus [o], occasione Thomæ absentis
reseratum fuisse ab Apostolis Dei genitricis sepulchrum; ea quidem apud dictum Meli-
tonem non leguntur, verum eadem ex traditione maiorum à Iuuenale esse relata testa-
tur. Addiderunt alij & de cingulo eidem Thomæ ab eadem Dei genitrice Maria cæli-
tus misso: sed quam fidem mereantur quæ non tantùm non in probatis antiquis aucto- XV.
E ribus, sed nec in ipsis apocryphis scripta leguntur, quiuis facilè iudicabit. Sic videas [p] Vsuard. 15. Augusti. Ado eod. die. CORRIGVNTVR VSVARDVS ET ADO.
ipsam, quæ circumfertur historia de transitu Virginis, omni ex parte vacillare, meritoque
à Gelasio, Beda, & aliis eruditis inter apocrypha recensitam. Hæc dixerimus ob non-
nullos, qui dum apocrypha mordicus defendenda suscipiunt, nec id quod conantur effi-
ciunt, & veris quæ adstruunt, fidem derogant.

[n] Apud Nicephor. lib. 15. c. 14.
[o] Nicephor. lib. 2. c. 23.

Sed ostendam hoc vno exemplo in rebus ipsis de quibus agimus, quanto cum præ-
iudicio sint apocrypha pro veris accepta. Vsuardus [p] & Ado in suis Martyrologiis,
putantes scriptionem illam de transitu beatæ Mariæ Hieronymi esse germanam;
rursumque id esse ratum in Ecclesia, quod ille sensisset, existimantes; quasi ex senten-
tia Ecclesiæ, hæc in hunc modum descripta posuerunt XVIII. Kal. Septembr. Dormitio
sanctæ Dei genitricis Mariæ: cuius sacratissimum corpus etsi non inueniatur super ter-
ram, tamen pia mater Ecclesia eius venerabilem memoriam sic festiuam agit, vt pro
conditio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

conditione carnis eam migrasse non dubitet. quò autem venerabile illud Spiritus san- A
cti templum nutu & consilio diuino collocatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum
pietate nescire, quàm quid friuolum & apocryphum inde tenendo docere.] hæc ipsi.
Sed dum se apocryphum vitare putant, in deterius lapsi sunt. At vnde tandem hæc ab
eis accepta, vnde deducta? Non aliunde certè, quàm ex illo non dicam tantùm apò-
crypho libro, sed impostura, Hieronymi nomine peruulgata, vel recens à quibusdam,
vt Erasmo, falsò adscripta Sophronio: ibi enim hæc eadem ferè verba, vel quæ eam-
dem prorsus sententiam reddant, habentur: Propter cautelam, salua fide, pio magis
desiderio opinari oporteat, quàm inconsultè definire, quod sine periculo nescitur.]
hæc ibi, & alia plura in eamdem sententiam; vt illud suprà: Quid horum verius cen-
seatur, ambigimus: anima ne tantùm, vel iuncta corpori sit in cælum recepta.] Lau-
[a] Ioan.3. danda fortè modestia, nisi esset labefactata mendacio. Si enim, sententia [a] Domini, qui B
à semetipso loquitur, mendax est; quanto magis qui falsò, quò aliquam aucuparetur
fidem, sese Hieronymum simulauit; vt quem constat post Nestorij vixisse tempora, tam
familiariter Paulam & Eustochium allocutus videatur? Ex his itaque videas, quales
sint eius merces, quas nonnisi hisce offusas tenebris licuerit venditare, cùm sincera ve-
[b] Ioan.8. ritas luce gaudeat. Non enim tantùm (quod ait Dominus [b]) qui facit veritatem, sed
& qui dicit, venit ad lucem. Itaque ex his planè intelligis, quæ impostor ille, quisquis
fuerit, commentus est, non secundùm ea quæ sentiret Ecclesia, sed præter illius senten-
tiam conatum esse: cùm alioqui magnam commeruisset laudem, si perspicuè de his in
eamdem cum illa consensionem scripsisset.

XVI. Sed Vsuardum & Adonem ad institutam semel orationem iterum reuocemus. Vn-
de, quæso, vobis ista nomenclatura nouiter vsurpata, vt Dormitionem, non assum- C
ptionem dicatis? cùm præsertim pridie eius diei ambo dixissetis, Vigilia Assumptionis;
cur non potiùs vestra sententia, Vigilia Dormitionis? cur hæc inconstantia sermonis?
[c] Galat.5. Cogor equidem cum Apostolo dicere [c]: Currebatis bene; quis vos impediuit? An for-
tasse moti estis exemplo Græcorum, qui item Dormitionem dixerunt? Sed nec vobis
eiusmodi suffragatur exemplum: cùm alioqui Ioannes Damascenus, & alij qui Dor-
mitionem dixerunt, eam tamen vnà cum corpore in cælum esse assumptam, apertè te-
stati sint; nec, vt vos, id affirmare dubitauerint. At sanè (vt liquidò apparet) nihil ad
hæc vos impulit, nisi Hieronymi, quam putabatis, auctoritas. Hinc excusatione aliqua
digni essetis, quòd Hieronymi nomine decepti estis; si Romanæ Ecclesiæ, quod seque-
remini, exemplum defuisset. An non præcedebant quæ sectari debuisletis, Romani
ASSVMPTIO TRANSITVS VIRGINIS NOMINATVS. Martyrologij vestigia antiquissima, in quo non Dormitio, sed Assumptio dicitur? qua D
voce semper Romana Ecclesia vsa est, vt est videre in Ordine Romano, Sacramenta-
rio sancti Gregorij, aliisque antiquis Ritualibus & Missalibus libris. Ecquid, rogo vos, sibi
vult, quòd dum aliorum omnium recolit Ecclesia sanctorum natiuitatis, nempe migra-
tionis ex hac vita celebritatem, natalem diem nominare consueuit, vel migrationem, vel
aliquando dormitionem; cùm verò agit de obitu sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, non
natalitium, non dormitionem, nec migrationem vocat, sed Assumptionem appellat? nisi
quoniam non solius animæ ad Deum transitum, sed & corporis simul euectionem vo-
luit significare? Sicut enim cùm Christi anima vnà cum carne cælos propria, non aliena
virtute conscendit, Ascensionem vocat; ita Dei genitricis migrationem, quòd non suapte
virtute, sed filij gratia à mortuis resurrexerit, & in cælum euecta fuerit, proprietate lo-
quendi maluit Assumptionem Ecclesia appellare. E

XVII. Porrò non hi tantùm ea epistola commenticia, Hieronymi nomine scripta, vel So-
phronio falsò attributa, sed & alij complures eorumdem auctoritate decepti sunt, quòd
dixerint: Plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quàm aliquid friuolum &
apocryphum inde tenendo docere.] vt inter alios auctor ille sermonis qui hactenus
Augustini nomine latuit (est autem trigesimusquintus de Sanctis) sed falsò: cùm enim
citetur ab eo Isidorus, alium ab Augustino esse auctorem, certum est: ille, inquam, ea-
dem Hieronymi auctoritate perculsus, nec verbum proferre de assumptione cum cor-
pore ausus est. Sed dicant velim, vbinam, aut quando, vel quo saltem leui signo id
quod dicunt, Ecclesia professa sit se nescire; cùm alioqui, licet nullum de ea re decre-
tum edixerit, in ipsis sacris Ecclesiasticis precibus, quas ea die publicè recitare consue-
uit, id affirmasse sæpiùs videatur, Versibus, Responsoriis, Antiphonis, & Lectionibus?

In quam

A In quam sententiam cum Patres omnes, qui de eâ re egerunt, æquè consperint, & Schola- ECCLESIA QVID PROFESSA.
sticorum [a] classis pariter consentiat, nullus remanet dubitandi de ea re locus: adeò vt per- [a] Thom. Bonauent. Antonin. Alb. Mag. Ricard. de S. Vict. Vgo de S. Vict. & alij omnes recentiores.
frictæ frontis & procacis sit animi indicium, Ecclesiæ vniuersalis vsui & tot Patrum sen-
tentiis non acquiescere; maximamq. omnium esse temeritatem his omnibus contradice-
re. Cùm præsertim quæ Hieronymi vel Sophronij nomine inscripta est epistola, quam
refellimus, ac proinde Augustino [b] sermones de Assumptione falsò adscripti, quos meri-
to Louaniensis schola reiicit in angulum, vel quæ id genus sunt aliæ apocryphorum quis-
quiliæ, quæ potiùs detrahant, quam probent veritatem, eadem omnia alia adhuc confu-
tentur ratione, vt manifestæ arguantur falsitatis. [b] Aug. serm. de sanct. 34. et 35. & tom. 9 tract. 8 & tom. 10. 83. in Append. edit. Louan.

Quomodo, quæso, auctor ille, qui se Hieronymum esse mentitus est, dicit Dei genitri- XVIII.
cis sepulchrum eo tempore, quo viuebat Hieronymus, desuper terram omnibus fuisse SEPVLCHRVM DEI GENITRICIS INCOGNITVM.
B perspicuum? Qua enim ratione Epiphanius Hierosolymis sæpè versatus (vt de eo tra-
dit Hieronymus [c]) se ambigere ait, an mortua fuerit, si eius sepulchrũ ob oculos omnium
positum, perspicuum omnibus factum esset? Vel quomodo de eo mentionem facere Hie-
ronymus [d] prætermisisset, qui relegens cuncta Palæstinæ loca quæ S. Paula Roma veniens
inuisit, & vt taceam de Christi sepulchro, alia cuncta quæ ibi erant memoria digna mo-
numenta recenset, vt duodecim Patriarcharum, Iosue, Eleazari filij Aaron, Elisæi, Abdiæ,
Michææ, Ioannis Baptistæ, Lazari, necnon & mausoleum Helenæ Adiabenorũ Reginæ,
quæ tempore Claudij populum fame laborantem pauit? Quis adduci potest, vt credat
vnum tantùm Dei genitricis sepulchrum à Paula sprerum, vt non inuiserit; vel Hieryno-
mo mente excidisse, vt non meminerit; cùm præsertim agens de Gethsemani in libro de
locis Hebraicis, vnam tantùm illic erectam ecclesiam, vbi Dominus in horto orauit,
C affirmet, nec de contiguo eidem loco Dei genitricis sepulchro vel verbum faciat? Ex his
igitur manifestior redditur hominis impostura, qui nomine eiusdem Hieronymi dictam
epistolam scripsit ad Paulam, dum hæc ait: Monstratur autem sepulchrum eius cernenti-
bus nobis vsque ad præsens in vallis Iosaphat medio, quæ vallis est inter montem Sion &
montem Oliueti posita; quod tu, ô Paula, oculis aspexisti: vbi in eius honorem fabricata
est ecclesia miro lapide tabulata, in qua sepulta fuisse (vt scire potestis) ab omnibus ibi-
dem prædicatur, sed nunc vacuum esse mausoleum cernentibus ostenditur.] hæc egre-
gius ille mendaciorum concinnator; qui non ex his tantùm quæ diximus arguitur paten-
tis mendacij, sed etiam ex Eusebio [e] & aliis qui egerunt de locis sanctis, Constantini tem-
poribus repertis, & ædificiis illustratis, cùm nullus eorum vel leuem saltem de sepulchro
Virginis fecerit mentionem. [c] Hier. ad Pammach. epist. 61. [d] Hier. epist. 27 [e] Euseb. in Vit. Const. li. 3. c. 24 & sequentib. Socrat. lib. 1. cap. 13. Sozom. lib. 1. cap. 1. Theodor lib 1. c. 13. 16. 17.

D Quamobrem haud multum ante tempora Iuuenalis, sepulchrum illud fuisse reper- XIX.
tum, ex his dictis adducimur vt credamus. Qui [f] enim loca illa intuiti sunt, eademque [f] Burchard. 1. par. c. 7. §. 47
fideliter descripsere, sanè testantur, post cladem Hierosolymitanam à Romanis illatam,
sepulchrum Dei genitricis ruina propinquorum ædificiorum sic fuisse coopertum &
obrutum, vt per gradus circiter sexaginta pateat ad illum locum descensus. Et qui no-
stris temporibus illuc peregrinati sunt, testantur illud in petra excisum esse, & instar se-
pulchri Domini, natiui lapidis cohærentia loco immobiliter inhærere: meminit & Be-
da de Locis sanctis sepulchrum Dei genitricis suis temporibus vacuum cerni in dicto lo-
co: vnde & miramur, quomodo illud dicatur [g] Constantinopolim fuisse translatũ. Cùm [g] Niceph. lib. 15. c. 14. Ioan. Damasc. ser. 2. de dorm. Deip. prope fin.
verò tandem ipsum Dei genitricis sepulchrum inuẽtum est sine eius corpore; eius inuen-
tionis occasione, quòd vacuum sit repertum, de eius in cælum cum corpore assumptio-
E ne exhibitum est scribendi argumentum: antea autem nemo (quod repererim) eiusmodi
scribendi genus attigit. Nam sicut qui fertur esse Augustini sermo, alterius potius au- REPERTVM VACVVM SEPVLCHRVM S. MARIAE.
ctoris esse putatur, ita qui Athanasij nomine inscribitur, alicui alteri potiùs adscriben-
dum existimauimus, quàm Athanasio: nam cùm ibi auctor multus sit in confutando
Nestorij dogmate, de quo tunc esset controuersia, & vrgere Monothelitas conetur, pla-
nè alius ab Athanasio esse coniicitur. Si enim ea ab Athanasio scripta fuissent, Cyrillus
eiusdem Ecclesiæ Episcopus, & alij Patres qui Ephesino Concilio aduersus Nestorium
interfuere, & cuncta quæ à sanctis Patribus scripta essent volumina, vt illius hæresim im-
pugnarent, euoluerunt, nequaquam adeò laboraſſent, sed nullo negotio quid de incarna-
tione Verbi sentiendum esset, vnà illa tanti Patris edita homilia occlusissent ora omnium
blasphemantium.

Non ignoramus Glycam Siculum, recentiorem historicum, vt Athanasij homiliam il- XX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam citasse: sed cùm auctor eo sermone se ea conari testetur aduersus blasphemias hæreticorum; doceat fuisse tēporibus Athanasij, vel antè, qui sicut duas naturas, ita duas personas in Christo prædicarent, & negarent Mariam matrem Dei esse dicendam, quos ibi auctor impugnat: cùm alioqui sciamus Athanasium [a], quòd non esset suo tempore ea de incarnatione Verbi exorta agitataq. cōtrouersia (etsi semper eadem senserit quæ in sacrosancto Concilio Ephesino postea reperiuntur esse decreta) non adeò explicitè iisdem prorsus vocibus vsum esse; quas ad excludendum penitus dogma Nestorij, Patres qui eidem Synodo interfuerunt, oportuit dilucidiùs declarasse. Cùm tamen auctor ille post Synodum ea scripsisse ex hoc ipso manifestè cognoscatur; cum secundùm quod definitum fuerat in eodem Concilio Ephesino, duas prædicet in Christo naturas in vna persona inconfusè, indiuisè, & inconuertibiliter simul vnitas. A

[a] Aylon. de Incar. Verb. Cyrillus lib. 3. ad Reginas. Vid. in Concil. Ephes. to. 1. c. 5 edit. Peltan. pag. 76.

XXI. Quas quidem voces ad insinuandas naturæ diuinæ cum carne vnionis proprietates, à Patribus tunc primùm inuentas, nemo res illas exactiùs perscrutatus inficias ierit: sicut aduersus Monothelitas ab eodem auctore illa apposita verba: Duas prædicamus voluntates, sed nequaquam duos volentes, aut duos operantes, sed vnum volentem secundum vnitatem personæ: contrà, duas voluntates & duas operationes secundùm peculiarem vtriusq. naturæ rationē: hoc igitur modo incarnationis mysterium prædicantes, hæreticorum blasphemias repudiamus, in quibus ipsos relinquentes transimus.] Sed quos hæreticos, præter Monothelitas, in quos agit? Doceat, si quis his refragatur, alios tempore Athanasij vel antè extitisse hæreticos, qui adeò explicitè negarent in Christo duas voluntates atque operationes, vt oportuerit ita distinctè ab Athanasio confutari; quos & obstinatè in errore persistentes, ita redargutos, in eadem hæresi mersos, vt desperatos ipsum (vt ait) sic opus fuerit reliquisse? B

XXII. Sed & illud obserua: Quidnam est, quòd ibidem auctor adeò detestetur dici Christum hominem Deiferum; nisi quia Nestorius primùm his abusus est vocibus, quibus etiā antè Patres Nicæni Concilij, S. Basilius, & alij vsi sunt, vt Thodoretus Anathematismis contra Cyrillum affirmat. Cùm igitur vt Christum hominem Theophorum dicere abhorrerent postea Patres, Nestorius in causa fuerit, vt pluribus docet Cyrillus in libro de Incarnatione Vnigeniti, capite vigesimosecundo, & vigesimotertio: necesse est affirmare, auctorem qui in dicta homilia easdem detestatus est voces, ipsum post Nestorium extitisse: cuius causa, nempe vt eius hæresis impugnetur, in quinto Cyrilli Anathematismo vnà cum aliis in Concilio Ephesino recepto ita definitum habetur: Si quis Christum Deiferum hominē audet dicere, & non potiùs Deum secundùm veritatem, &c. anathema sit.] Quonam pacto, quæso, exhortuisse potuit Athanasius dicere Christum hominem Deiferum, qui (quod minoris efficaciæ est) dixerat Christum hominem Dominicum in expositione Fidei ad finem, & in sermone maiori aduersus Apollinarem, qui citatur in Concilio Lateranēsi sub Martino Papa & martyre, secretario quinto? Quibus omnibus videas non esse Athanasium sermonis illius auctorem, sed aliquem alium qui vixit post Nestorij tempora, vigente hæresi Monothelitarum. C D

XXIII. Consultus de eadem homilia quid sentiret, eruditus vir Antonius Agellius, ad superiora ista addidit: Vt non existimem eam homiliam esse Athanasij, inter alia & illud me maximè permouet, quòd etymologiam vocis ὑσίας leuiter admodum ac penè pueriliter auctor exequitur, vt indignissimū sit eam tanto viro tribuere, sic dictam ὑσίαν quasi ἰσίαν. Atqui vox ἰσία nusquam apud Græcos reperitur: dicunt enim ἰσότητα, cum æquilitatem significant: & ὑσία non ἀπὸ τῆς ἰσίας, sed à femineo potiùs participio ὄσα deducitur. Ferè idem peccat, nisi etiam periculosiùs, in explicanda appellatione τῆς ὑποστάσεως, quasi de eo dicatur qui sub alio stat, hoc est, alteri sit subiectus: cùm hypostasis etiam de Patre dicatur, qui sub nullo stat, cùm à nemine habeat originem.] hæc ipse. Licet verò & alij viri eruditi idem sentiant: tamen quòd sub nomine Athanasij cuius extet sermo ille, nec cuius auctoris sit, possit facilè demonstrari; donec legitimus eius scriptor inueniatur, sub nomine remaneat Athanasij in Breuiario, secundùm Prætoris interdictum, Vti possidetis, ita possideatis. Hæc idcirco dixisse voluimus, quòd existimemus Catholicam veritatem labefactari potiùs, quàm hisce falsis allegationibus adiuuari. Ceterùm quisquis fuerit auctor ille, certè constat non ex triuiis vulgarem fuisse hominem, sed planè pietate præstantem. sicut & duos illos sermones, qui Augustini nomine editi sunt, licet ipsius non sint, tamen (quod ex illis licet animaduertere, & vt est in paroemia, Ex vnguibus leonem) clarissimorum Theologorum esse opus, non veremur asserere. E

Demum vt de his dicendi finem faciamus: sicut tam ex Græcorum quàm Latinorum omnium (perpaucis exceptis, qui ea epistola decepti sunt) assertione, ita etiam ex Romanæ Ecclesiæ vsu recepto firmiter constanterque asserimus ac profitemur, ipsam sanctissimam Dei genitricem Mariam vnà cum sacratissimo illo corpore, quo impartita est Deo carnem, in cælum esse receptam. Quod quidem haud adeò mirum vel nouum videri debet; cùm si cetera in illam collata pensentur beneficia, hoc leuius censendum videatur, quod & aliis plurimis constat fuisse diuina liberalitate concessum. Quòd si Christo resurgente ex mortuis, multa subinde (vt ait Euangelista [a]) sanctorum corpora surrexerunt, & introierunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis; quos, penetrans ille cælos, duxit secum in altum, captiuam (vt est apud Paulum [b]) ducens captiuitatem: quid, inquam, tam mirum, tam nouum, vt matri concessum sit, quod compluribus seruis constat fuisse tributum? Sunt & aliæ innumeræ rationes, immo & sanctorum oracula Prophetarum, quæ non id suadeant solùm, sed & affirmare compellant: quæ cùm ab aliis pluribus sint recensita, in illis diutiùs non immorabimur. Hactenus de assumptione Dei genitricis Mariæ; quam quidem non sic recensuimus hoc anno, quasi affirmare velimus, hoc ipso anno esse defunctam, & in cælum assumptam; sed quòd hoc anno ponatur ab Eusebio, nobisque quonam anno certo decesserit, sit inexploratum. Sed quo tempore cœpta sit celebrari in Ecclesia solemnitas Assumptionis Dei genitricis, egimus in Notationibus ad Romanum Martyrologium. XXIV. ASSERTIO DE MARIAE ASSVMPTIONE.

[a] Matt. 27

[b] Ephes. 4.

Fertur ciusdem Dei genitricis epistola ad Ignatium reddita, eiusdemque Ignatij vna ad ipsam scripta, duæ verò ad Ioannem Euangelistam de eadem ipsa loquētes. Sed Hieronymus [c], & alij antiquiores, qui eiusdem Ignatij recensuerunt epistolas, eas non nouerunt. Traduntur & aliæ ab ipsa ad alias scriptæ ciuitates: quas cunctas, cùm careant Ecclesiæ auctoritate, nonnisi in apocryphorum classem reiiciendas esse, omnes facilè iudicabunt. XXV. DE SCRIPTIS S. MARIAE.

[c] Hier. de Scrip. Eccl. in Ignat.

Describitur Dei genitricis effigies à Nicephoro [d] ex Epiphanio, vt ait, in hæc verba: Mores autem, formæque & statuæ eius modus talis (vt inquit Epiphanius) fuit: Erat in rebus omnibus honesta & grauis, pauca admodum eaque necessaria loquens, ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem suum & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri, quamuis sint qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus homines omnes vsa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit triticum referente: capillo flauo, oculis acribus, subflauas tamquam oleæ colores pupillas in eis habens: supercilia erant ei inflexa, & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena: facies non rotunda & acuta, sed aliquanto longior, manus simul & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeque vultum fingens, nihil molliciei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens. Vestimentis, quæ ipsa gestauit, coloris natiui contenta fuit; id quod etiamnum sanctum capitis eius velamen ostendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia.] hæc ille, qui & superiùs [e] Domini Iesu describit effigiem. Sed in his non immoror, cùm ex pictura aliqua prototypa hæc potiùs descripta, quàm ex viuentis ipsius imagine esse videantur accepta. Ceterùm alibi [f] testatur, S. Lucam Euangelistam Dei genitricis pinxisse imaginem: sed & Saluatoris effigiem ab eodem coloribus esse effigiatam, tradit Metaphrastes [g]. XXVI. EFFIGIES DEI GENITRICIS MARIAE.

[d] Niceph. lib. 2. c. 23.

[e] Niceph. lib. 1 cap. 40.

[f] Niceph. li. 14 c. 2. & lib. 15. c. 14.

[g] Metaphr. 15. Octob. in Luca.

Hoc eodem anno quadragesimooctauo, iisdemque Coss. Cuspius Fadus Iudææ Procurator negotium fecit Iudæis de stola pontificia, olim illis reddita, quam rursus in Romanorum Præsidum ditionem vendicare curauit. Rem gestam in hunc modum Iosephus [h] describit: Accitis deinde Pontificibus, & Hierosolymitanorum primatibus, mandatum Cæsaris eis exposuit, vt talarem tunicam, & sacerdotalem stolam, quam solum summum Pontificem induere fas est, in castellum Antoniam deponerent, vt esset in Romanorum potestate, quemadmodum olim fuerat. Illi verò non audentes contradicere, rogabant tamen Fadum & Longinum (venerat & ipse Hierosolymam cum copiis, timens ne ad Fadi postulata Iudæi molirentur noui aliquid) primùm vt legatos sibi ad Cæsarem liceat mittere, qui ab eo petant sacræ stolæ seruandæ ius: deinde vt expectetur super postulatione rescriptu millius. Responsum est, permissuros vt legati mittantur, si priùs darentur obsides: cumque promptè liberos suos dedissent, legati profecti sunt. XXVII. STOLAE PONTIFICIAE CAVSA IVDAEIS NEGOTIVM FACTVM.

[h] Ioseph antiq. lib. 20. c. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cti sunt. Agrippa iunior defuncti filius, qui tum fortè apud Claudium agebat (vt diximus) cognito qua de causa veniſſent, rogauit Cæſarem, vt Iudæis ſacræ ſtolæ cuſtodiam petentibus annuere dignaretur, & Fado ſuper hoc negotio ſcribere. Tum Cæſar, vocatis ad ſe legatis, ait ſe hoc eis concedere, hoc enim ſe illius donare precibus. cui reſponſo talem epiſtolam addidit: A

XXVIII. CLAVDII IMP. EPIST. AD IVDAEOS

Claudius Cæſar Germanicus Tribunitiæ poteſtatis Conſ. deſignatus IIII. Imp. X. PP. Hieroſolymitanorum magiſtratibus, Senatui, & populo, totique Iudæorum genti ſalutem.

Quoniam Agrippa alumnus meus piiſſimus, quem ego domi educo, adduxit ad me veſtros legatos, gratias agentes quod ſedulò genti veſtri prouideam; rogantesque enixè, vt pontificalem ſtolam & coronam vobis ſeruare liceat: Concedo quod petitis, quemmodum antè vir optimus & mihi cariſſimus Vitellius conceſſerat: veſtræque voluntati annuo, primùm motus pietate propria, & quia placet religioſum eſſe more ſuæ patriæ: deinde vt gratificer Herodi Regi, & iuniori Ariſtobulo, quos & mihi deuotiſſimos noui, & veſtri ſtudioſiſſimos, meritoque illorum amicitiam plurimi facio. Scripſi autem de hac re & Cuſpio Fado Procuratori meo per Cornelium Ceronis, Tryphonem Theudionis, Dorotheum Nathanaelis, ac Ioannem Ioannis filium. Datæ quarto Kalend. Iul. Rufo & Pompeio Siluano Coſſ.] hactenus Claudij epiſtola, & de ſtola pontificia negotium. B

XXIX. Porrò litteræ Claudij in nomine Conſulum & in titulo deprauatæ noſcuntur, dum primò Siluanus pro Silano ponitur, & Rufus pro Valerio Aſiatico, qui hoc anno Conſulatum geſſerunt: Pompeius enim & Rufus, qui in eis ponuntur, poſt hæc tempora creati ſunt Coſſ. nempe Pompeius anno nono Claudij, Rufus verò anno decimo. Cererùm conſtat, longè antè eſſe ſcriptam eam epiſtolam, nimirum cum Herodes Rex Chalcidis, cuius in ea mentio habetur, adhuc viueret; quem, teſte eodem Ioſepho, conſtat vita functum octauo eiuſdem Claudij anno. Quod rurſum ſe ad Cuſpium Fadum ſcripſiſſe, eadem epiſtola Imperator ſignificet: planè demonſtrat, illam hoc anno, dum adhuc eſſet in magiſtratu, & non poſt tres annos, cùm alius (vt ſuo loco dicemus) Iudæam procuraret, ſcripſiſſe: hoc enim vel ſequenti anno miſſus eſt ſucceſſor Fado Tiberius Alexander, eius Alexandri filius (vt idem Ioſephus [a] teſtatur) qui Alabarchiæ magiſtratum geſſit Alexandriæ, omnium in ea vrbe ſuo tempore ditiſſimi, qui etiam erga Deum pietate ſuperauit filium deſertorem paternæ religionis. Hæc cùm ſcribat Ioſephus, addatque hoc tempore famem illam ingentem contigiſſe, quæ anno ſecundo (vt vidimus) Claudij facta eſt: quàm toto cælo (vt aiunt) erret, perſpicuum eſt. C

[a] Ioſeph. antiq. lib. 20. c. 3. TIBERIVS ALEX. PROCVRATOR IVDAEAE.

XXX. At quoniam Alexãdri Alabarchæ mentio facta eſt: quod pertinet ad Alabarchiæ functionem; fuit eiuſmodi magiſtratus in Ægypto nobilis, cuius curæ commiſſa erat ſalis diſpenſatio, dicebaturque Alabarcha, ſalis præfectus. De homine hoc magiſtratu fungente, & Romæ ſtatuam inter triumphales habente, ſed quæ tamẽ, vt pote Iudæi hominis, contemptui omnibus eſſet, Iuuenalis [b] putatur ſatyricè eciniſſe his verſibus: D

[b] Iuuenalis ſatyr. I.

Atque triumphales, inter quas auſus habere
Neſcio quis titulos Aegyptius, atque Alabarches,
Cuius ad effigiem tantùm non meiere fas eſt, &c.]

DE ALEXANDRO ALABARCHA.

Erat (vt diximus) dictus Alexander Ægypti Alabarcha germanus Philonis Hebræi, qui functus eſt ad Caium pro Iudæis Alexandrinis legatione: in cuius fortaſſe honorem illa erat erecta ſtatua: nam quem Tiberius in carcere detinuerat, Caius ſoluit, atque honorificentiſſimè habuit. Sed ad res geſtas ſub procuratione Tiberij reuertamur. E

[c] Ioſeph. antiq. lib. 20. c. 3.

Hoc tempore (inquit Ioſephus [c]) Herodes Rex Chalcidis, quem dictum eſt impetraſſe à Claudio ius in ſacerdotes & templum, Ioſephum Camidæ filium priuauit ſummo pontificatu, eique ſuccedere iuſſit Ananiam Nebedæi filium. Functus eſt autem ſuo magiſtratu Tiberius biennio, vſque ſcilicet ad Herodis obitum, annum verò Claudij Imperatoris octauum.

IESV

A

CIrcumacto anno Domini quadrageſimooctauo, qui ſequitur quadrageſimusnonus Conſules [a] habuit Claudium Auguſtum quarto & L. Vitellium tertiò: quotempore, ſecundùm à nobis inſtitutum temporis ordinem, Paulus [b] & Barnabas, peracto peregrinationis ſuæ circulo, Antiochiam Syriæ redierunt. id Lucas his verbis narrat: Tranſeuntes Piſidiam, venerunt in Pamphiliam: & loquentes verbum Dei in Pergen, deſcenderunt in Attaliam, & inde nauigauerunt Antiochiam, vnde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleuerunt. Cùm autem veniſſent, & congregaſſent Eccleſiam, retulerunt quanta feciſſet Deus cum illis, & quia aperuiſſet Gentibus B oſtium fidei. Morati ſunt autem tempus non modicum cum diſcipulis.] hæc Lucas. Quomodo autem oborta Antiochiæ inter Fideles diſſenſione, Paulus & Barnabas venerint Hieroſolymam, dicemus poſt annum ſequentem, quo illorum occaſione habitum fuiſſe Concilium Apoſtolorum de abolenda circumciſione, certa ratione monſtrabimus. I.

[a] Dio lib. 60.
[b] Act. 14. PAVLVS ET BARNABAS REVERSI ANTIOCHIAM.

Eodem anno Romæ cùm in dies magis magiſque propagaretur Chriſtiana religio, ipſaque Gentilium ſuperſtitio ea de cauſa nonnihil inciperet poſthaberi, Claudius Imperator ex S. C. aruſpicum diſciplinam reſtituendam curauit. Id enim Tacitus [c] his verbis tradit: Retulit deinde ad Senatũ ſuper collegio aruſpicũ, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret.] & paulo pòſt: Et quia externæ ſuperſtitiones valeſcant; & læta quidem in præſens omnia, ſed benignitati deum gratiam referendam: ne ritus ſacrorum C inter ambigua culti, per proſpera obliterarentur: factum ex eo Senatus conſultum, viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque aruſpicum. Hæc Tacitus quem per externas ſuperſtitiones, Chriſtianam quoque religionem in Vrbe iam ante quinque annos diſſeminari cœptam ſignificare voluiſſe, nullus iure poterit dubitare. Ceterum non ſua tantùm reſtituere ac roborare, ſed & noſtra labefactare ac penitus infringere conatus eſt, dum vnà cum Iudæis Chriſtianos, qui in Vrbe erant, loco expulit, vt inferiùs poſt ſequentem annum dicemus. II.

[c] Tacit. lib. 11. CLAVDIVS PROSPICIT GENTILIVM SVPERSTITIONI.

IESV CHRISTI ANNVS 50. PETRI ANNVS 6. CLAVDII IMP. ANNVS 8.

D

SEquitur ordine annus Domini quinquageſimus, A. Vitellio & L. Viſpanio Coſſ. quo Claudio agente octauum annum in Imperio, Herodes Rex Chalcidis, Agrippæ maioris Regis germanus (vt Ioſephus tradit [d]) vita functus eſt. ſunt enim hæc Ioſephi verba: Tiberio Alexandro ſucceſſit Ventidius Cumanus: quo tempore idem Herodes Agrippæ magni frater vita exceſſit, anno octauo principatus Claudij.] & alibi [e]: Poſt obitum, inquit, Herodis, qui regnauit in Chalcide, Claudius Agrippam, Agrippæ filium, in patrui ſui regno conſtituit. Alterius autem prouinciæ ſuſcepit curam poſt Alexandrum Cumanus, ſub quo oriri cœperunt tumultus, & denuo Iudæos calamitas comprehendit. Nam exorta [f] ſeditione Hieroſolymis, multi Iudæorum deſiderati ſunt: E cuius cauſam primùm explicabimus. Inſtante Paſchæ feſto, per quod noſtris hominibus veſci panibus infermentatis mos eſt, concurrentibus vndique ad ſolemnitatem turbis plurimis, veritus Cumanus ne inde naſceretur motus aliquis, iuſſit cohortem vnam armatam ſtare ſupra templi porticus, cohibituram tumultum, ſi quis fortè exiſteret: nam idem & alij ante illum Præſides factitarunt feſtiuitatum temporibus. Eius feſti die quarta, miles quidam oſtendit populo nuda genitalia: qua contumelia furentes vociferabantur, non ſe affectos iniuria, ſed ipſum Deum, quem honoraret ea celebritas: & quidam audaciores in Cumanum iactabant conuicia, dicentes ab illo ſubmiſſum petulantem illum militem. I.

[d] Ioſeph. antiq. lib. 20. c. 3. HERODIS OBITVS, CVMANI PROCVRATIO.
[e] Ioſeph. de bello Iud. lib. 2. cap. 11.
[f] Ioſeph. antiq. lib. 20. c. 3 4.

His auditis Cumanus & ipſe non mediocriter irritatus eſt; rogabat tamen vt deſinerent mouere ſeditionem feſto tempore. cumque illi adeò non parerent, vt maioribus II.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEDITIO ET CLADES IVDÆORVM.

etiam impeterent eum conuiciis; iubet totum exercitum cum armis conuenire in Antoniam castellum templo imminens, vt suprà docuimus. Vulgaris multitudo, viso aduentu militum, territa, cœpit magno impetu fugere: & cùm essent angusti viarum exitus, rati à tergo hostem insequi, comprimebant se inuicem inter fugiendum, & conculcabant in angustiis, ita vt perirent plurimi: viginti enim milia extinctorum illo tumultu numerata sunt: versaque in luctum festa lætitia, omnes sacrificiorum & precationum obliti, dederunt se lamentis & eiulatibus: tantam cladem intulit vnius militis impudentia.] hæc Iosephus: licet parum sibi constans, alibi [a] numerans in compressione necatos, dicat suprà decem milia hominum esse extincta. Sed quid ad hæc additum sit mali, cœptam persequens idem Iosephus [b] orationem, ait:

[a] Ioseph. de bello Iud. li. 2. c. 4.
[b] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 4.

III. NOVA CAVSA ADDITA.

Vix hic luctus desierat, cùm aliud malum accidit. Quidam enim, qui ex illa turba fugientes euaserant, in publica via, centeno ab vrbe stadio, Stephanum Cæsaris seruum iter facientem aggressi sunt latrocinio, omnesque eius diripuerunt sarcinas. Quo audito, Cumanus confestim eò misit milites, iussos vt vicos loco propinquos diriperent. In hac populatione miles quidam libros Mosaicos in quodam vico inuentos protulit, cosque lacerauit in conspectu omnium, multis debacchatus & in legem & in gentem totam conuiciis. Hoc vbi ad Iudæos perlatum est, facto concursu, agmine magno petunt Cæsaream, in qua tum Cumanus agebat, supplicantes, vt non suam, sed læsi numinis vlciscereturiniuriam. Tum Præses veritus defectionem populi, de amicorum consilio, militem illum violatorem legis securi ferit; atque hoc modo tumultum iam repullulantem sedauit.

IV. DISSIDIA INTER SAMARITANOS ET IVDÆOS.

Post hæc [c] verò inter Samaritas & Iudæos oritur dissidium, initiis talibus. Mos erat Galilæis per dies festos Hierosolymam petentibus, iter facere per Samariam. Aliquando igitur cùm transirent vicum Samaritanorum ditionis, qui Nais dicitur, in Magno campo situs, commissa inter viatores & vicanos pugna, multi Galilæorum desiderati sunt. Id indignè ferentes eorum primates, Iudæos ad arma concitauerunt, hortantes vt se in libertatem assererent: seruitutem enim etiam per se molestam, tum verò fieri intolerabilem, si cum subditorum iniuriis coniuncta sit. Cumque magistratus lenire eos conarentur, pollicerenturq. se Cumano persuasuros, vt pœnas de cædis auctoribus sumeret: vulgus, contemptis pacificationibus, arma corripit, adscito in auxilium Eleazaro Dinæi filio: is ex professo latro, multis iam annis in montibus errans, vicos Samaritanorum incendiis & rapinis vastauerat.

[c] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 5.

V. QVID CVMANVS IN IVDÆOS.

At Cumanus, cognitis quæ gesta fuerant, assumit Sebastenorum alam, & quatuor cohortes peditum, armatisq. iam Samaritanis, contra Iudæos proficiscitur: quos assecutus, multos perimit, plures viuos captos abducit. Tum verò Hierosolymitanorum primi genere atque honoribus, vt viderunt ad quantam calamitatem ventum esset, induti sacco, & capita sparsi cinere, modis omnibus conabantur flectere multitudinem, præ oculis ei ponentes diruendam patriam, & templi incendium, liberosque cum vxoribus captiuos abducendos, vt profanis nationibus seruiant: rogabantque vt mutato consilio, abiectis armis, quiescerent in posterum, & suas quisque domos repeterent. His verbis tandem persuasi, dilapsi sunt: latrones verò ad loca munita reuersi sunt denuo, atque eo tempore vniuersa Iudæa repleta est latronum receptaculis. Porrò Samaritanorum primates Vinidium Quadratum Syriæ Præsidem, tunc Tyri agentem, conueniunt, & Iudæos accusant, quòd vicos eorum diripuerint, addentes se non tam ægrè ferre propriam iniuriam, quàm contemptam Romanorum potestatem, ad quorum cognitionē spectaret de iniuriis prouincialium decernere: nunc istos, quasi nulli essent magistratus Romanorum, vicinos infestasse incursionibus: quamobrem nunc se venisse, vt vindictam impetrarent à Præside. hæ fuerunt Samaritanorum querelæ Iudæi contrà & seditionis & pugnæ causam in Samaritanos transferebant, sed maximè in Cumanum, qui muneribus illorum corruptus, tantam cædem dissimulanter tulerit.

VI. IVDÆI CRVCIFIXI.

His auditis, Quadratus iudicium distulit, dicens se prolaturum sententiam, postquam præsens apud Iudæam rei veritatem exactiùs cognouerit. Ita tum infecto negotio, discessum est. Paulo verò post Quadratus venit in Samariam: vbi cum iussisset reos causam suam dicere, comperit Samaritanorum culpa tumultum illum excitatum. Cognito deinde quòd & Iudæorum quidam res nouas moliti sint, in crucem egit quos Cumanus viuos ceperat. Inde profectus in vicum Lyddam instar vrbis amplum, sedens pro tribunali,

tribunali, Samaritanorum causam audiens, didicit à quodam Samarita, Dorcum Iudæorum primatem cum aliis quatuor sociis Iudæos ad defectionem solicitasse: quos Præses affecit supplicio: Ananiam verò summum Pontificem, & Ananum ducem vinctos Romam misit, vt apud Claudium Cæsarem facti sui rationem redderent: primores etiam Samaritanorum, atque Iudæorum, simulque Cumanum Procuratorem, & Tribunum Celerem ire in Italiam iussit ad Imperatorem, vt sub eo iudice decerneretur de his quas inter se habebant, controuersiis. Ipse veritus ne nouum aliquid Iudæi molirentur, adiit Hierosolymam: vbi pacata inuenit omnia, populumque occupatum patrio festo, & operantem sacrificiis. credens igitur nihil nouaturos, reliquit agentes festa, & Antiochiam repetiit.

VII. CVMANVS MVLCTATVR EXILIO.

Cumanus porrò & Samaritæ Romam missi, statuta die iubentur causam suam dicere. comparauerant autem fauorem sibi libertorum & amicorum Cæsaris: quorum opera vicissent aduersarios Iudæos, nisi Agrippa iunior tum Romæ degens, & Iudæorum primores premi fauore potentum videns, multis precibus obtinuisset ab Agrippina vxore Claudij, vt marito persuaderet, legitimè causam cognoscere, & in deprehensos tumultus auctores iustam proferre sententiam. Claudius igitur his precibus præmollitus, auditis partibus, vt comperit à Samaritanis factum tumultus principium; eos qui tum ad iudicium venerant, supplicio tradidit, Cumanum verò mulctauit exilio; Celerem autem Tribunum iussit perductum Hierosolymam, inspectante toto populo, raptari per vias, atque ita enecari hominem. Procuratorem deinde in Iudæam misit Claudium Felicem, fratrem Pallantis.] hactenus Iosephus de rebus Iudaicis: quæ tamen non omnia hoc anno contigerunt. Cùm enim Iudæis dicat ad fuisse Agrippinam Claudij vxorem; eam, auctore Tacito [a], constat anno sequenti à Claudio in vxorem acceptam, Messalinamque Augustam, sed re vera moribus nobile scortum, hoc anno iussu Claudij esse occisam, Verannio & Pompeio Coss. Immo cùm de iudicio inter Iudæos & Samaritanos dicat interpellatum fuisse Quadratum Syriæ Præsidem; equidem ex his quæ sub eo sunt gesta, satis apparet, non ante secundum ab hinc annum fieri potuisse: nam sequenti anno adhuc in magistratu perseuerasse C. Cassium Longinum, auctore Tacito [b], satis exploratum habetur; nec de Tito Vinidio Quadrato est apud eum vlla mentio, vsque ad quintum Consulatum Claudij, tertio post hunc anno Fastis adscriptum. Ceterùm cum Iosephus in vnum omnes coniecisset quæ sub Cumano sunt obortæ inter eos clades, licet pluribus re vera diuersisque annis illæ accidissent; nos tamen, in hoc ipsum secuti, in eumdem modum hic ea cuncta describimus.

[a] Tacit. lib. 12.
[b] Eod. lib. 12.

VIII. IOSEPHI CORRIGVNTVR ERRORES.

Sed patentis erroris nihilominus idem Iosephus [c] arguitur, dum ait esse damnatum Romæ Cumanum, ac inde Claudium Felicem Pallantis liberti Claudij Augusti germanum missum esse in Iudæam. Nam Felix (si Tacito fidem præbemus, quem certè, in his præsertim quæ ad Romanos pertinent magistratus, quiuis eruditus Iosepho facilè anteferet) simul cum Cumano in eam prouinciam missus est, sic ea inter eos diuisa, vt Felix Samariam administraret, Cumanus verò reliquam prouinciæ partem: sed (vt idem auctor tradit) Cumanus à Quadrato Syriæ Præside in prouincia est damnatus, simul confidente inter iudices Felice. Sed quò hæc clariora reddantur, libuit hic describere eiusdem Taciti verba, quæ sunt eiusmodi: Interim Felix intempestiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur; ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tum contemptu regentium minùs coercitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando præliis congredi, spoliaque & prædas ad Procuratores referre. Hique primò lætari: mox gliscente pernicie, cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos, qui in necem militum præruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus & Felix cunctationem afferebant: quia Claudius, causis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur. Damnatusq. flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus, & quies prouinciæ reddita.] hactenus Tacitus sub Coss. Sulla & Othone, anno Domini secundùm initam à nobis temporis rationem quinquagesimoquarto. Ex his videas Iosephum ignorasse causam primariam illarum dissensionum, & multos inuoluisse simul errores.

[c] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 5.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

IX. LVSTRVM CVM CENSV. [a] Tacit. lib. 11.

Hoc eodem anno (vt idem Tacitus [a] est auctor) iussu Claudij Imperatoris conditum est lustrum, quo censa sunt ciuium LXVIIII. centena & XLIIII. millia. Hæc verò idcirco referimus, vt videas in quantæ vastitatis pelagus Galilæus piscator rete prædicationis immiserit.

IESV CHRISTI ANNVS 51. PETRI ANNVS 7. CLAVDII IMP. ANNVS 9.

I. EVoluto eius anni circulo, nouis Coss. C. Pompeio & Q. Verannio, nouus incipit annus, qui numeratur Domini quinquagesimusprimus, Claudij verò Imp. nonus: quo (vt auctor est Orosius [b]) edicto Claudij, Iudæi Roma pulsi sunt. Id enim Iosephi testimonio se scribere testatur, dum ait: Anno eiusdem nono expulsos per Claudium Vrbe Iudæos, Iosephus refert: Sed me (addit) magis Suetonius [c] mouet, qui ait hoc modo: Claudius Iudæos, impulsore Christo [*], assiduè tumultuantes Roma expulit. Sed vtrum contra Christum tumultuantes Iudæos coerceri & comprimi iusserit, an etiam Christianos simul, velut cognatæ religionis homines, voluerit expelli, nequaquam discernitur.] hæc Orosius, Suetonium interpretatus, qui subobscurè ea scripsit, vt rerum nostrarum haud satis certus, quòd in eis parum versatus esset. Quoniam verò prædicantes Apostoli fidem Christi, nullo in populo vehementiùs quàm à Iudæa gente (quod in Paulo nuper vidimus) sunt impugnati: haud dubium est, eosdem aduersus Petrum Romę Euangelium prædicantem, illudque in dies magis inter Gentiles etiam propagantē tubas sæpiùs concitasse; rursumque alios Christianæ religioni studentes, eisdem fortiter restitisse. Sicque inuicem altercantibus, assiduisque concertationibus dissidentibus, quòd Christi fidei occasione concitaræ sunt turbæ, Christo impulsore factum esse, Suetonius existimauit: ratus nimirum, eos qui Christi fidem sectarentur, à Christo ad id esse persuasos, quem & sub Pilato in crucē actum, ac post mortem rursum viuere, eius sectatores prædicarent. Cetеrùm non tantùm Suetonio auctore, quem citat, exploratum habetur, Iudæos à Claudio Roma esse expulsos; sed & Lucæ Euangelistæ testimonio id firmissimè comprobatur, ac certū redditur Christianos etiam, qui ex Iudæis Christi fidem sectati essent, ex Vrbe procul abire iussos esse. Dum enim agit de Pauli aduentu Corinthum, meminit de Aquila Pontico, Iudæo genere, sed fide Christiano: quem dicit nuper venisse ex Italia cum vxore Priscilla, eò quòd [d] præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma.

[b] Oros. li. 7. c. 6

[c] Suetonius in Claudio c. 25.

[*] Chrestо

IVDAEI ROMA EXPVLSI ATQVE CHRISTIANI.

[d] Act. 18.

II. DE TEMPORE EXPVLSIONIS IVDAEORVM EX VRBE. [e] Beda de sex etat. Ado in Chron. Marian. Scot. lib. 2. & alij. [f] Panuin. in Fastis.

Quod verò ad tempus pertinet: quo potissimùm anno eiusmodi aduersus Iudæos fuerit promulgatum edictum, antiquiores omnes [e], quos viderim, Orosio assentientes, factum id tradunt hoc ipso anno nono Claudij imperantis. Qua autem ratione ex recentioribus quidam [f], & is quidem primus, aduersus omnium sentētiam dicere sit ausus id accidisse anno sexto eiusdem Principis, non inuenimus; cùm eiusdem Euangelistæ testimonio apertissimè redarguatur, dum Aquilam & Priscillam nuper dicit ex Italia occasione Claudij edicti recessisse, & Corinthum venisse. Quo modo ergo anno sexto Claudij, Iudæi Roma sunt pulsi, si eius occasione, qui cum ceteris Vrbe ejecti sunt, Aquilam & Priscillam nuper ex Italia Corinthum appulisse Lucas testatur, & quidem (vt ponit) post aduentum Pauli Corinthum, quem non ante nonum annum Claudij accidere potuisse, nec ipse negat? Qua, inquam, ratione anno sexto Claudij Iudæos Roma pulsos esse tradit, si hoc anno nono Claudij (vt ait [g]) Paulus Corinthum veniens, Aquilam & Priscillam inuenit illuc nuper (quod ait Lucas) eius edicti occasione ex Italia esse profectos? Hæc itaq. licet satis superque confutata habeantur; tamen & ex his quæ proximè dicturi sumus de tempore quo celebratum est ab Apostolis Hierosolymitanum Concilium, magis perspicua fient.

[g] Idem in Fastis.

III. PETRVS REDIT HIEROSOLYMAM. [h] Act. 15.

Expulsum verò fuisse cum ceteris Iudæis Romæ commorantibus etiam Petrum Apostolum (nisi alia aliqua occasio inde eum antè abduxerit) nulla est dubitatio: quem hoc ipso anno Hierosolymorum interfuisse Concilio, Lucæ testimonio [h] exploratum habetur. Nam quod ait S. Leo in Natali Apostolorum, Petrum non cessisse Claudio vel Neroni; non sic accipiendum est, vt edicto cum aliis pulsus, illi haud acquiescendum putarit; sed quòd potiùs, dum Romæ mansit, illis licet inuitis, Euangelium intrepidè prædicarit. Metaphrastes [a] (si qua tamen fides adhibenda est illi sine maiorum auctoritate loquenti) tradit, Petrum, cùm Roma recessisset, in Africam nauigasse, & Carthaginensem erexisse Ecclesiam, ac ibidem reliquisse Crescentem discipulum, qui illam administraret: inde Alexandriam concessisse, erectaque Ecclesia Alexandrina, ibique Marco instituto Episcopo, ac Thebis Rufo, Hierosolymam profectum esse.

[a] Metaphr. die 29. Iunij.

Sed iam de ipso Hierosolymis congregato Concilio agamus. Causam verò, qua istiusmodi Concilium fuerit ab Apostolis celebratum, Lucas [b] his verbis sic explicat: Quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex aliis ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransierunt Phœnicen & Samariam, narrantes conuersionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. Cùm autem venissent Hierosolymam, susceptі sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis & senioribus.] hactenus Lucas de causa eius habendi conuentus; cetera autem postea. Quinam hi fuerint, qui eiusmodi cierunt turbas, & de circumcidendis Gentilibus, qui Christo credidissent, acerrimè altercarentur; vt cognoscantur, non ineptum est Epiphanium [c] citare, atque talia docentem in medium adducere: ait enim, antesignanum horum omnium fuisse Cherinthum hæresiarcham, qui & ipse aduersus Paulum & Barnabam, quasi legem propugnaturus, Hierosolymam petiit: sunt verò hæc Epiphanij verba:

[b] Act. 15.

IV. DE CONCILIO HIEROSOLYMITANO.

[c] Epiph. hæres. 28.

V. MOLITIONES CHERINTHI.

Verùm hæc tunc quidem tractata sunt ac cōmota à dicto pseudoapostolo Cherintho: quemadmodum etiam aliàs seditionem tum ipse tum socij eius excitauerūt in ipsis Hierosolymis [d], cùm Paulus rediit cum Tito: & hic dixit, quòd viros præputiatos secum adduxisset, & de hoc facto protulit: Inquietauit, inquit, locum sanctum. Quapropter etiam Paulus dicit [e]: Sed neque Titus qui mecum erat, cùm esset Gētilis, compulsus est circumcidi: sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu: vt nos in seruitutem redigerent. Quibus neque ad horam cessimus subiectioni, vt veritas Euāgelij maneat apud vos. Et præputiatis præcipiens, dixit [f]: Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.] & inferiùs [g]: Antiochiæ, & in aliis locis hi pseudoapostoli prædicabant: Nisi circumcisi fueritis, & legem Moysi seruaueritis, non poteritis saluari. Tunc non vulgaris turbatio facta est, velut dictum est. Et hi sunt qui à Paulo dicti sunt pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.] hæc Epiphanius. Hoc ipsum Philastrius [h], sic dicens: Hic sub Apostolis quæstionem seditionis commouit, dicens debere circumcidi homines: cuius causa contra ipsum & hæresim eius decreuerunt de suis Actibus Apostoli sententiam, nō debere iam homines Iudaismo, id est, circumcisioni, aliisque talibus superstitionis vanæ parere carnalibus, qui de Gentibus venientes credebant in Christum Dominum nostrum Saluatorem.] hæc Philastrius.

[d] Galat. 2.

[e] Galat. 2.

[f] Galat. 5.

[g] 2. Cor. 11.

[h] Philastr. de hæres. c. 87.

VI. DE TEMPORE CONCILII HIEROSOLYMITANI.

Sed antequam de his quæ in eodem Apostolorum Concilio Hierosolymis acta sunt, narrationem instituamus; illud in primis perueſtigandum nobis est, quo potissimùm anno illud fuerit celebratum; & quæ ratio reddi possit, vt hoc anno illud coactum fuisse dicamus. Hoc vt intelligamus, illud scire debemus, cùm Epiphanium, tum Hieronymum, ac denique omnes Ecclesiasticos tractatores absque vlla controuersia pro constanti habuisse, hunc ipsum Pauli aduētum Hierosolymam, cuius (vt vidimus) Lucas in Actis meminit, illum ipsum esse, de quo idem Paulus ait, scribens ad Galatas [i]: Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto Tito. Descendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem ab illis qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.]

[i] Galat. 2.

VII. DE TEMPORE ADVENTVS PAVLI HIEROSOLYMAM.

Cùm enim eadem interceſſerit causa, nempe de abolenda circumcisione tractatio; & eodem loco cædem personæ interfuisse dicto conuentui, nimirum Petrus, Iacobus, Paulus, & Barnabas, tum à Luca, tum à Paulo narrentur, qui etiam Ioannem addit: nulla superest dubitatio, de vno eodemque Concilio Paulum & Lucam esse locutos. His in hunc modum stabilitis, quærendum remanet, à quo tempore illi numerandi sint quatuordecim anni, post quos Paulus se Hierosolymas ascendisse testatur; an à tempore ipsius Pauli conuersionis, cuius antea ipse meminit [k]; an verò post triennium à sua vocatione

[k] Galat. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

catione, quando (vt ait) Hierosolymam venit. Equidem ratio suadet, dictum annorum numerum inchoandum esse à suæ vocationis tempore; sicut etiam illud triennium quod dixit, ab eodem tempore esse numerandum, omnes æquè consentiunt: huiusq. sententiæ Beda[a] & alij eum secuti fuerunt. Si igitur à sui conuersione elapsos dicit annos quatuordecim, cùm Hierosolymam ex ea causa venit; constetq. ex his quæ superiùs dicta sunt, ipsum Paulum ad Christum esse conuersum anno Domini trigesimosexto; dicere opus est, hoc ipso anno, qui numeratur ab eius conuersione decimus quintus, expleto iam (vt vult) decimoquarto, ipsum Hierosolymam concessisse.

[a] Beda in Act. cap. 15. Glos. ordin. & alij.

VIII. Ceterùm quoniam S. Hieronymus[b] aliam videtur iniisse eiusdem annorum numeri rationem, existimans principium numeri deducendum ab illo exacto triennio, sicque ea assertione dicendum, dictum Concilium celebratum esse anno à Christo nato quinquagesimoquarto, Claudij duodecimo, decimoseptimo à Pauli cõuersione, vt ipse numerat: an autem hæc possint aliqua ratione subsistere, exactiori studio exquirẽdum putamus. Si dixerimus post annos decem & septem, ex quo à Domino vocatus est Paulus, Concilium esse Hierosolymis celebratum, sicque anno Domini (vt dictum est) quinquagesimoquarto, Claudij verò duodecimo: cùm constet Claudium regnasse tantummodo annos tredecim, menses octo, & dies viginti: quonam modo cuncta quæ recensentur à Luca ab hoc Actorum capite decimoquinto vsque ad vigesimumprimum, quo Paulus vinculis alligatus describitur, quod contigisse sub Nerone, suo loco dicemus; quo modo, inquam, tot Pauli res gestæ duorum ad summum annorum spatio consummari potuerunt? cùm præsertim eiusdem Lucæ[c] testimonio constet, post hæc acta Hierosolymis, ipsum permansisse Corinthi anno cum dimidio, rursumque tres annos egisse Ephesi; quòd eiusdem Pauli[d] assertione, id ipsum Ephesijs pro concione in memoriam reuocantis, exploratissimum habetur. His igitur compulsi rationibus, à Hieronymi sententia recedere cogimur, ac cum alijs affirmare, quatuordecim illos annos, post quos idem Apostolus se Hierosolymam venisse tradit, non ab illo exacto triennio numerandos esse, sed ab ipsius vocatione: ita vt ab eo tempore vsque ad aduentum eius Hierosolymam ad Apostolos, non anni decem & septem (vt idem vult S. Hieronymus) sed tantum quatuordecim intercesserint. Hæc de his quæ ad tempus pertinent, satis.

[b] Hier. in epist. ad Galat. c. 2.

SENTENTIA S. HIERONYMI EXAMINATVR.

[c] Act. 18.

[d] Act. 20.

IX. Illud insuper, antequam de rebus in Synodo gestis agamus, perquirere, haud otiosum erit: vnde scilicet acciderit, vt cùm iam diuisos per Orbis prouincias Apostolos fuisse constet, eosdem hoc anno Hierosolymis statuto Concilio interfuisse Lucas[e] testari videatur, cùm ait: Conueneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc.] Sed illud primum monendum, non haberi certum omnes illic præsentes fuisse Apostolos, sed tantùm Petrum, Paulum, Ioannem, Iacobum, & Barnabam, qui nominantur. Immò cùm idem Paulus Apostolus[f] illud dicat: Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis] nec præter hos aliquem alium nominet Apostolorum; à quibus, si interfuissent, idem pacis symbolum accepisset (nam nullum erat inter Apostolos schisma, vt quod hi fecissent, reliqui agere detrectarent) facilè eò adducimur, vt credamus, nominatos tantùm Apostolos dicto sacro cõuentui interfuisse. Quod autem ad eos, qui recensiti fuerunt, Apostolos spectat: Iacobum, quòd esset institutus Hierosolymorum Episcopus, Iosephi Iudæi auctoritate, Hierosolymis consedisse, exploratum habetur. De Ioanne, quem Ephesum migrasse dictum est, inde Hierosolymas aduenisse, haud magnum negotium fuit. De Petro verò, intelleximus eum necessitate ipsa coactum, Romæ recedere debuisse.

[e] Act. 15.

[f] Galat. 2.

X. Verùm hac in re quod accidit Paulo, id etiam ceteris euenisse putamus: Paulus[g] enim scribit, quòd reuelatione antè admonitus, Hierosolymam venerit: Ascendi, inquit, secundùm reuelationem.] Par est enim credere, Petrum ac Ioannem, & si qui alij longè abfuissent, eodem monente diuino Spiritu, Hierosolymã petiisse. Si enim filij Israel (quod habetur in libro Numeri[h]) nonnisi ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium itidem Dei figebant tabernaculum: quomodo eos non magis quos Spiritus sanctus impleuerat, eodem moderante atque regente Spiritu, iter agere, loco sistere, ire ac redire consueuisse dixerimus? Tractanda siquidem erat omnium grauissima causa, An scilicet vnà cum Euangelio Lex quoque seruanda esset, vt qui ex Gentilibus ad Christianam religionem se transferrent, ex Legis Hebraicæ præscripto circumcidi deberent, & aliorum legalium obseruatione obligari. Aderant (vt vidimus) pseudoapostoli

[g] Galat. 2.

[h] Num. 9.

A stoli pro lege Moysi acerrimè concertantes, & partem aduersam strenuè oppugnantes. Apostolico igitur hæc erant discutienda consessu, definienda consensu, atque auctoritate firmanda.

Quoniam verò complures Iudæorum, qui Christi fidem suscepissent, paternæ legis & auitarum æmuli traditionum, iis qui Moysi legi patrocinarentur, studuisse potiùs visi sunt: idcirco eodem diuino Spiritu suadente, seorsum ab illis de his agere, consultius, ad vitandas contentiones, Paulus[a] æstimauit: ne fortè (inquit Hieronymus[b]) Fidelibus, qui ex numero Iudæorum Legem putabant seruandam esse, & sic credendum in Dominum Saluatorem, fidei scandalum nasceretur. Aduersus quos adeò obniti visus est Paulus, vt (quod ait) nec ad horam huiusmodi legali subiectioni sibi cedendum esse putauerit: cui & ceteros annuisse Apostolos, certum est: nam quem secum duxit, B Titus[c] Gentilis homo sic in præputio susceptus est, vt nequaquam circumcidi compulsus sit.

XI.

[a] Galat. 2.

[b] Hieronymus in epist. ad Galat. c. 2.

[c] Galat. 2.

Iam verò ipsa Synodica acta, quæ Lucas scriptis consignata reliquit, inspiciamus: ipse enim in primis causam eiusmodi cogendi conuentus præmittens, sic ait[d]: Cùm venissent Hierosolymam Paulus & Barnabas, susceptí sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annunciantes quanta fecisset Deus cum illis. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos: præcipere quoque seruare legem Moysi. Conuenerúntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna inquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meũ audire Gentes verbum Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans C illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.] hactenus Petri sententia, quam primus, vt Princeps Apostolorum, dixit, immo rem ipsam sui prærogatiua suffragij visus est definisse. Nam (quod ait Hieronymus[e] scribens ad Augustinum) in sententiam eius Iacobus Apostolus & omnes simul presbyteri transierunt, nec seruandam ab illis esse circumcisionem, neque cetera quæ pertinent ad legem Moysi, æquè omnes senserunt.

XII.

[d] Act. 15. CONCILIVM APOSTOLORVM.

[e] Hier. epist. 89.

Præceptum namque abstinendi à carne cum sanguine, quod Iacobus addidit, non Iudæis priuatim, sed gentibus omnibus, mox vt Noe egressus ex arca est, à Deo est imperatum[f]. Quod verò ad reliquorum immundorum esum spectat: quoniam (vt dictum est superiùs) per ea Gentes significatæ erant: cùm eædem ad Ecclesiam, Domini voluntate, essent admissæ; nulla ampliùs habenda erat ratio animalium immundorum, quòd iam impleta figura omnino cessasset. Vnde & apud Midraistelim in explicatione illius versus Psalmi, Dominus soluit compeditos] futurum esse dicitur, vt adueniente Messia, Hebræi cibos omnes absque delectu comesturi sint.

XIII. PRÆCEPTVM DE SVFFOCATO.

[f] Genes. 9.

Sed quid post hæc factum sit, prosequitur Lucas: Petro ea locuto, Tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Simon narrauit quemadmodum primùm Deus visitauit sumere ex Gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & E erigam illud: vt requirant ceteri hominum Dominum, & omnes Gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notũ à sæculo est Domino opus suum. Propter quod ego iudico, non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, à suffocatis, & sanguine. Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur.] hæc Iacobus. His auditis, placuit (vt Lucas ait) Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba Iudam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum.] epistola autem fuit eiusmodi:

XIV.

DECRETA LEGATIO AD ANTIOCHENOS.

Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus

XV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPISTOLA APOSTOLORVM.

Gentibus salutem. Quoniam audiuimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbauerunt A vos verbis, euertentes animas vestras, quibus non mandauimus: placuit nobis collectis in vnum, eligere viros, & mittere ad vos cum carissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum est enim Spiritui sancto & nobis nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos, bene agetis. Valete.] hactenus litteræ Apostolicæ ex Concilio Hierosolymitano: quod, ea data epistola, absolutum fuisse, Lucas, qui ad res Antiochenas vertit stylum, significare videtur.

XVI. [a] Galat. 2. DISTINCTIO APOSTOLATVVM. [b] Ibidem.

Cæterùm Paulus ad Galatas[a] scribens addit, eiusdem Concilij decreto sibi & Barnabæ esse iniunctam prædicationem ac patrocinium Gentium, Petro autem, Iacobo, & Ioan- B ni relictam curam illorum qui ex circumcisione ad fidem venissent: id enim idem Paulus his verbis testatur[b]: Cùm vidissent, quòd creditum est mihi Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes) & cùm cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis; vt nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem: tantùm vt pauperum memores essemus. Quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere.] hæc Paulus, qui & ipse post hæc de rebus Antiochiæ gestis narrationem instituit.

XVII. [c] Irenæus lib. 3. cap. 12. DE PRECEPTO SVFFOCATORVM.

Verùm antequam ad ea transeamus, in elucidandis nonnullis quæ in dicto conuentu vidimus esse peracta, paulisper necesse est immorari. Ac primùm in eo quod spectat ad præceptum de suffocatis non edendis: ea verba fuisse postmodum superaddita, non verò C ab Apostolis tradita seu posita, quorumdam antiquorum fuit sententia. Hinc Irenæus[c] in primis eumdem locum Actorum bis citans, semper suffocatum prætermittit, sed aliud addit dicens: Placuit Spiritui sancto & nobis, nullum amplius vobis pondus imponere, quàm hæc quæ sunt necessaria: vt abstineatis ab idolothytis, & sanguine, & fornicatione: & quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: à quibus vos custodientes, bene agitis, ambulantes in Spiritu sancto.] hæc ipsa itidem paulo superiùs cum eodem additamento de non faciendo alteri quod quis fieri sibi non vult. Cæterùm quod pertinet ad suffocata: Tertullianus[d] in eumdem ferme modum, exceptis scilicet dictis verbis sic legit: Visum est Spiritui sancto & nobis, nullum amplius vobis adiicere pondus, quàm eorum, à quibus necesse est abstineri, à sacrificiis, & à fornicationibus, & sanguine: à quibus obseruando, rectè agitis, vectante vos Spiritu sancto.] Cyprianus[e] item in eumdem D penè modum, his verbis: Abstinete vos ab idololatriis, & sanguinis effusione, & fornicatione.] Pacianus[f] antiquus Theologus, & ipse ita legens, inde sic ait: Hæc est noui Testamenti tota conclusio. Despectus in multis Spiritus sanctus, hæc nobis capitalis periculi conditione legauit, &c.]

[d] Tertull. de pudic. c. 12.
[e] Cyprianus ad Quirin. lib. 3. in fine.
[f] Pacian. de pœnitent. & confess.

XVIII. [g] Ambr. in epi. ad Galat. c. 2. ADDITAMENTVM EX INTERPRETATIONE.

Reperitur & eadem lectio apud Ambrosium[g], apud quem & hæc leguntur: Hæc tria mandata sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinendum, adulterarunt scripturam, quartum mandatum addentes, & à suffocato obseruandum: quod puto nunc Dei nutu intellecturi sunt, quia iam suprà dictum erat quod addiderunt.] hæc ille. Gaudentius Episcopus Brixianus, in tractatu de Machabæis, ea verba, Et suffocato] adiecta esse per interpretationem, significare videtur, dum ait: Beatus Iacobus cum ceteris Apostolis decretum tale constituit in Ecclesiis obseruan- E dum: Vt abstineatis vos, inquit, ab immolatis, à fornicatione, & à sanguine, id est, à suffocatis.] Cur autem hæc potissimùm ab Apostolis sint prohibita, pluribus idem prosequitur. Rursum etiam Augustinus[h], illa de suffocatis esse adiecta per interpretationem, affirmare videtur, dum ait: In Actibus Apostolorum hoc lege præceptum ab Apostolis, vt abstinerent Gentes tantùm à fornicatione; & ab immolatis, & sanguine; id est, ne quicquam ederent carnis cuius sanguis non esset effusus: quod alij non sic intelligunt, sed à sanguine præceptum esse astinendum, ne quis homicidio se contaminet.]

[h] Augustin. contra Faust. lib. 32. cap. 13.

XIX. [i] Tertul. in Apolog. c. 9.

At Græci semper eo modo legisse reperiuntur, prout etiam nunc habet communis Editio Latinorũ cum verbis illis: Et suffocato.] quinetiam vsu receptũ fuisse videtur olim in Ecclesia, vt Fideles ab esu sanguinis abstinerent. vnde Tertullianus[i] hæc ait aduersus Gentes:

A Gentes: Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in escu- ABSTINENTIA A SANGVINE.
lentis habemus; qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admouetis.] hæc Tertullianus. Blandina martyr apud Eusebium[a] hæc in Gentiles: Multum erratis, ô viri, quòd putetis infantium carnibus vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium sanguine vtuntur.] & Minutius Felix quoque in Octauio hæc in eamdem sententiam: Nobis homicidium nec videre fas, nec audire; tantumque ab humano sanguine cauemus, vt nec edulium pecorum sanguinem in cibum nouerimus.]

[a] Euseb. hist. lib. 5. c. 1.

Sed qua ex causa sint iussi Gentiles æquè ac Iudæi à sanguine abstinere: illa affertur potissima: nimirum, vt aliquo, licet in re leuissima, remanente vsu legalium, Iudæi ac Gen- XX.
B tiles in vnum Christum, lapidem angularem, facilius necterentur. Origenes[b] verò contra Celsum agens, hanc adducit causam: Suffocata, inquit, fuerunt sanguine non expresso de mortuo: quæ vtique dæmonum esse asserunt cibum, vt ex eius nidore hi pascantur. hæc ideirco prohibet sermo, ne in cibum sumãtur, ne fortè dæmonum cibis enutriamur; proinde ne nobiscum istiusmodi spiritus coalãtur, si suffocatis vescamur.] hoc licet commentum sit: tamen quoniam penes Gentiles ea opinio inualuerat, vt sic omnes crederent; iure ac merito, vt idololatriæ quoddam symbolum ab Apostolis vnà cum prædictis suffocata fuisse vetita, ipse putauit Origenes: qui inter Gentiles versatus, & in Gentilem hominem rerum illarum peritissimum hæc cùm scribat; nõ quæ essent risu digna & aperti arguenda mendacij (vt fuissent, si quæ apud ipsum, ceterosque Gentiles, aduersus quos omnes commentarios illos elaborabat, aliquid habuissent dubitationis) cum scriptis
C consignasse, par est credere.

[b] Origen. cont. Celsum lib. 8. RATIO ABSTINENDI A SVFFOCATIS.

Augustinus[c] contra Faustum cùm non ex verbis ipsis, sed potiùs ex interpretatione XXI.
(quod diximus) Christianos à suffocatis ea ratione abstinuisse dixisset; hæc in priorem sententiam addit: Et si hoc tunc Apostoli præceperant, vt ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur; elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes, propter angularem illum lapidem duos parietes in se condentem, aliquid communiter obseruarent: simul & admonerentur, in ipsa arca Noë, quando Deus hoc iussit, Ecclesiam omnium Gentium fuisse præfiguratam: cuius facti propheria, iam Gentibus ad fidem accedentibus, incipiebat impleri. Tum sancto vero illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex circumcisione, alter ex præputio venientes, quamuis in angulari lapide
D concordarent, tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant. At vbi Ecclesia Gentium talis effecta est, vt in ea nullus Israelita carnalis appareat: quis iam hoc Christianus obseruat, vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? aut leporem non edat, si manu à ceruice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte pauci adhuc tangere ista formidant, à ceteris irridentur.] hæc Augustinus.

[c] Augustin. contr. Faust. lib. 32. cap. 13.

Cæterùm non apud omnes ipsius Augustini tempore exoleuerat eiusmodi vsus absti- XXII.
nendi à sanguine & suffocato: immo à multis, ac præsertim Græcis, veluti ex institutione Apostolica retinebatur; cùm illud, Abstinere à sanguine] etiam si defuissent illa verba in textu, Et suffocato] tamen communi omnium consensu de esu sanguinis animalium esse dictum intelligeretur: nam hæc de eadem re habentur in Apostolico cánone sexagesimo-
E secundo[d]: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicumque ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ eius, aut à bestiis abreptum, aut suffocatum; deponitor. Si verò laicus sit; à communione excluditor.] sed de Apostolicis canonibus aliàs erit nobis disputatio. Certè in Cresconiana Collectione, omnium antiquissima, quinquaginta tantummodo adnumerati habentur canones Apostolorũ, quos Dionysius Romanus Abbas, cognomento Exiguus, in Latinum vertit: ceteri enim à Græcis putantur dolosè suppositi. Eius canonis auctoritate Theodorus sic more suo in Latinos inuehitur, dicens: Nota, inquit, canonem propter Latinos, qui suffocata indiscriminatim comedunt.] Sed & suffragabatur Græcis auctoritas Gangrensis Concilij[e], in quo hæc scriptis mandata habentur: Si quis carnem edentem (præter sanguinem, & idolis immolatum, & suffocatum) cum religione & fide, condemnat, velut spem propter huiusmodi præceptionem non habentem; anathema sit.

[d] Tom. 1. Cõc. apud Theodor. Balsam. c. 63. GRAECI TENACIORES ANTIQVI PRAECEPTI.
[e] Concil. Gangren. c. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXIII. Quàm mordicus verò Græci (vt de illis in primis agamus) eiusmodi institutiones de sanguine non comedendo tenuerint, non tantùm complures ipsorum canones, sed & sanctiones Imperatoriæ facilè monstrant. Leo[a] enim Imp. in hæc verba ad Stilianum sacrorum Officiorum Magistrum rescripsisse legitur: Simul olim legislatori Moysi, sanguine vescendum non esse, mandauit Deus: simul ab istiusmodi cibo abstineri debere, à præconibus gratiæ est constitutum. Et quamquam tum veteris, tum nouæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit & nefaria: eò tamen contumaciæ, immo vecordiæ homines processere, vt neutri legi autem præstent morigeram. At contrà alij lucri, alij gulæ causa, summa cum impudentia mandatum contemnunt; in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem conuertunt. Perlatum est enim ad aures nostras, quòd intestinis tamquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum, ventri præbeant. Quod tolerari non debere, Imperatoria nostra maiestas rata, neque tam impio, soli gulæ inhiantium hominum, inuento, nunc præcepta Dei diuina, nunc Reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens: iubet, ne quis id scelus, neque ad vsum suum, neque vt emptores detestando cibo contaminentur, vllo modo exercere audeat. At sciat quicumque dehinc diuinum mandatum continere, sanguinemque in cibum conuertere (siue vendat, siue emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subijciendum, & vbi acerbum in modum flagris cæsus, ac cutè tenus fœdè detonsus erit, perpetuo patriæ exilio mulctandum esse. Quo quidem in iudicio neque ciuitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed vt & ipsi (neque enim, si illi conuenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quòd negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri mulctam sustineant. hæc Leo.

[a] Ley Nouel. Const. 58. LEONIS IMP. CONSTITVTIO DE SVFFOCATIS.

XXIV. Quod verò ad Latinos pertinet; est canon Concilij Aurelianensis[b] secundi, suffocatis vesci prohibens. Ex Concilio Carthaginensi[c] hæc item recitantur in Synodo Vormatiensi[d]: Animalia, quæ à lupis seu canibus lacerantur, non sunt comedenda, nisi porcis & canibus: nec cervus, nec capra, si mortui inueniantur.] & infrà: Aues verò & alia animalia si in retibus strangulantur, non comedenda.] Cæterùm non tantùm ab esu sanguinis Gentiles ad Christum conuersos abstinuisse, sed à quibusdam animalibus, quæ lex interdixit & natura abhorrere solita est, constat; quæ notat Zacharias[e] Papa scribens ad Bonifacium. Sed quòd pertinet ad suffocata: in antiquo Theodori Pœnitentiario, quod habemus apud nos manuscriptum, iniunctam pœnam inueninius his qui vesci præsumpsissent suffocatis. Sed (quod dictum est superius) Christiani, quod instituissent Apostoli compaginationis causa (sicut in parietibus videmus fieri, dura vt superinducendus nouus priori constructo firmius inhæreat, prominentes relinquuntur lapides, qui velut nexus quidam recens erectum sibi coniungant) firmiter retinentes, à sanguinis esu laudabiliter omnes æquè abstinuerũt: ea verò postmodum cessante causa, quidam id ipsum præstare destiterunt; quidam verò, Apostolici culminis reuerentia, illud ipsum institutum aliquandiu retinendum putarunt; quod demum totius Occidentalis Ecclesiæ consensu est æquè laudabiliter antiquatum.

APVD LATINOS ABSTINENTIA A SVFFOCATIS
[b] Concil. 2. Aurel. c. 20.
[c] Concil. Vormat. c. 65.
[d] Zach. ad Bonif. tom. 3 Conc. nouæ edit.

XXV. Denique quòd eadem epistola Apostoli sint contestati; nihil vltrà imponere oneris velle ipsis Gentibus in Christum credentibus; nisi vt ab illis paucis abstineant: non sic accipiendum est, vt in cæteris delinquendi liberas laxarint habenas: Sed (quod[e] Origenes ait) quoniam quidem cætera crimina sæculi legibus iudicantur, superfluum videbatur ea nunc diuina lege prohibere, quæ sufficienter humana lege plectuntur; illa sola de quibus lex humana nihil dixerat, religioni videbatur conuenire decernere. ex quo apparet, iudices mundi partem maximam Dei legis implere.] At de his hactenus, quæ ex instituto (quòd pertinent ad mores Ecclesiæ) prætermisisse non licuit.

[e] Orig. in epist. ad Rom. c. 13. lib. 9.
ALIA PRAECEPTA CONIVNCTA.

XXVI. Sed quod in eodem Concilio ab Apostolis statutum fuisse diximus, nempe Paulo ac Barnabæ curam Gentium esse mandatam, Petro autem & cæteris qui aderant Apostolis iniunctam Iudæorum ad fidem venientium solicitudinem: nihil quis existimet contra diuinam institutionem esse sancitum; quasi cura totius gregis olim (quod vidimus) Petro à Christo commissa, huius decreto Concilij fuerit limitata, vel subtracta prædicatio ad Gentes illi diuinitus impartita, quando ostenso illi cælitus linteo, dictum fuit: Occide, & manduca.] quo signo (vt ipse in hoc eodem conuentu testatus est) accepit à Deo Apostolatum in Gentes: nam ait: Viri fratres, vos scitis quoniam

A niam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere.] Deliræ planè mẽtis est, existimare ab Apostolis esse labefactatum, quod à Deo sciuerant institutum. Nulla ergo abrogatio iuris concessi, vel prouinciarum facta est in eo Concilio limitatio.

XXVII. IVRISDICTIONIS NVLLA FACTA DIVISIO.

Non enim ea sic est facta diuisio, vt alter ab alterius abstineret Apostolatu: alioqui & transgressor Apostolicæ sanctionis Paulus planè habendus esset, qui non occasione quadam aliquando diuertit ad Iudæos, sed (quod Lucas[a] demonstrat) ipso primo ingressu, vbi Iudæi conuentum agerent, requirebat, illisque Euangelium prædicabat: sic enim Philippis fecisse videmus, sic Thessalonicæ etiam[b] sæpius, Athenis itidem & Corinthi[c], itemque Ephesi[d] frequenter; nam tres menses ibi sermones habuit in synagoga cum Iudæis: idipsum Troade[e], ac denique Romæ; vbi licet minùs liberum illi esset
B ex more synagogas Iudæorum adire, quod retineretur sub custodia, tamen ipse continuò primores Iudæorum accersiuit, vt illis Euangelicam gratiam impartiretur. Sicque videas ipsum, cui cura Gentium credita erat, primùm omnium quæsisse Iudæos ad fidem adducere, atque in ea functione non modò (quod lege[f] permissum erat) derelictas post messem spicas tantùm collegisse, vel transeundo comulsisse, sed in messem adhuc integram immisisse falcem, atque Iudæis primùm, inde verò Gentilibus Euangelium prædicasse. Quod & ipse apud Ephesios[g], pro concione eos alloquens, his verbis professus esse videtur, dum ait: Vos scitis, quomodo nihil subtraxerim vtilium, quominùs annunciarem vobis, docens vos publicè, & per domos, testificans Iudæis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.] Sed hæc ipsa idem Apostolus in omnibus fermè suis epistolis sæpius manifestat. Similiter &
C Petrus videtur fecisse in Gentibus: nam quò iure Paulus, cui Gentes commissæ erant, id sibi concessum putauit, eodem & Petrus, immo & potiori, vt cui totius Ecclesiæ regimen creditum esset, idem licitè vsurpauit.

[a] Act. 16.
[b] Act. 17.
[c] Act. 18.
[d] Act. 19.
[e] Act. 20.
[f] Leu. 19. 23.
[g] Act. 20.

XXVIII. Videas ex his igitur, non iurisdictionem, nec populos esse diuisos, sed procurationem quamdam, atque illorum patrocinium fuisse distinctum atque discretum: ceterum tam Iudæorum quàm Gentium prædicationem fuisse inter eos communem constat. Vnde & S. Hieronymus[h] in hanc sententiam hæc ait: Occulta hic oritur quæstio. Quid igitur? Petrus si inuenisset ex Gentibus aliquos, non eos adducebat ad fidem? Aut Paulus si ex circumcisione aliquos reperisset, non eos ad Christi baptismum prouocabat? Quæ ita soluitur, vt dicamus, principale singulis in Iudæos & Gentes fuisse mandatum; vt qui defendebant legem, haberent quem sequerentur; qui legi gratiam præferebant, non deesset
D doctor & præuius In commune verò hoc eos habuisse propositi, vt Christo ex cunctis gentibus Ecclesiam congregarent.] hæc Hieronymus.

[h] Hier. in epist. ad Galat. c. 2.

XXIX. APOSTOLATVS NOBILIOR IVDAEORVM QVAM GENTIVM.

Hoc sensu manifestum est accipienda esse ea quæ dicta sunt; nempe Paulo creditum esse Euangelium Gentium; Petrum verò circumcisionis ministerio, velut honestissimo omnium titulo, nobilitatum. Nam præ excellentia ipse Christus, qui venit omnes homines saluos facere, apud quem non est distinctio Iudæi & Græci, dictus est tamen minister circumcisionis, sic dicente Paulo[i]: Dico Christum ministrum fuisse circumcisionis.] augustior planè titulus: nam (vt idem ait Paulus[k]) horum erat adoptio filiorum, gloria, testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa; Gentes autem super misericordia honorare Deum.] Sed sicut Christus Dominus noster sic dictus est minister circumcisionis, vt tamen esset pastor omnium atque saluator: eodem modo & Petrus sic circumcisionis administer est appellatus, vt tamen à Domino[l] constitutus vniuersi gregis
E pastor esset ac moderator. Vnde & S. Leo[m]: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisq; Ecclesiæ Patribus præponatur: vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.]

[i] Rom. 15.
[k] Rom. 9.
[l] Act. 9.
[m] Leo serm. 3. de sua assump.

XXX. PAVLVS CVR DICTVS APOSTOLVS GENTIVM. Quod verò de Paulo est dictum à Domino: Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israel] non id quidem, mea sententia, sic dictum est, vt vltimo loco illi iniuncta esset Iudæorum conuersio, primò verò Gentilium: nam aliter sensisse & fecisse videtur idem Paulus, qui (vt vidimus) post hæc, & antea, cùm vnà cum Barnaba Antiochiam Syriæ profectus est, semper synagogas primùm ingressus, Iudæis Euangelium prædicabat: qui & de hoc ipso Iudæos Antiochiæ Pisidiæ commorantes, & prædicationi resistentes, sic conte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Act. 13. status est[a]: Vobis primùm oportebat loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & A
indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.] sed illa verba à Do-
mino sciendum prophetice esse dicta: nimirum quòd eius prædicatione magna futura
esset ex Gentibus ad Christianam religionem accessio: & hoc esse quod idem [b] ait: Qui
[b] Galat. 2. operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes.]
quocumque enim isset, & Euangelium prædicasset, Gentes obsequentes, Iudæos ve-
rò semper sibi aduersantes inuenit: qua ex causa Doctor Gentium, Apostolatum acce-
pisse ad Gentes dicitur: nam ex conuersione credentium nomen Apostolatus se accepis-
se demonstrat, dum ad Corinthos scribens [c] ait: Non sum Apostolus? Nónne opus
[c] 1. Cor. 9. meum vos estis in Domino? &c.] hæc Paulus Gentiles alloquens. At hæc satis: iam cete-
ra prosequamur.

XXXI. Datis ab Apostolis ex Concilio litteris ad Gentiles Christianos, qui erant Antiochiæ, B
[a] Act. 15. per Iudam & Silam: Illi, inquit Lucas [a], dimissi descenderunt in Antiochiam: & congre-
DE REBVS GESTIS PAVLI ANTIOCHIÆ. gata multitudine, tradiderunt epistolam. quam cùm legissent, gauisi sunt super consо-
latione. Iudas autem & Silas, & ipsi cùm essent prophetæ, verbo plurimo consolati
sunt fratres, & confirmauerunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum
pace à fratribus ad eos qui miserant illos. Visum est autem Silæ ibi remanere: Iudas au-
tem solus abiit. Paulus autem & Barnabas demorabatur Antiochiæ, docentes & euange-
lizantes cum aliis pluribus verbum Domini.] hæc Lucas: qui cetera quæ Antiochiæ eo
tempore facta sunt, vt contentiones inter Petrum & Paulum (vt verbis vtar S. Hierony-
[d] Hieron in epist. ad Galat. c. 2. mi[d]) historiographi licentia prætermisit, sicut & alia multa quæ Paulus in suis epistolis
recitat, ac præsertim ipsas, de quibus agimus, res Antiochenas, in hæc verba de his scri-
[e] Galat. 2. bens ad ad Galatas [e]: Cùm autem (*absoluto scilicet ipso de quo agit, conuentu Apostolo-* C
rum Hierosolymis celebrato) venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia re-
prehensibilis erat. Priùs enim quàm venirent quidam à Iacobo, cùm Gentibus edebat:
cùm autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex circumsione erant.
Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, ita vt & Barnabas duceretur ab eis in eam
simulationem. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij,
dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cùm Iudæus sis, Gentiliter viuis, & non Iudaicè;
quomodo cogis Gentes Iudaizare? &c.] ostendit pluribus non ex lege iustificari homi-
nem, sed per fidem Christi.

XXXII. Siste gradum, lector: hîc planè est lapis offensionis, hîc petra scandali, in quem com-
plures impegisse noscuntur: qui enim historiam captu difficilem, nulla alia adhibita
diligentioris studij consideratione, cursim legentes sunt interpretati, eò insaniæ pro- D
CALVMNIAE IN APOSTOLOS. gressi sunt, vt vel Paulum temeritatis arguerent, quòd in Petrum non tam libere quàm
procaciter sit inuectus; vel hypocrisis nomine fugillent Petrum, quòd ageret simulatè;
vel vtrumque condemnent, quòd non in eamdem fidei regulam consentirent. Primus
igitur reperitur fuisse Marcion hæresiarcha eius sententiæ, necnon Valentinus nouæ
hæresis promulgator. Hic ex dicta contentione ausus est fugillare Apostolorum ignoran-
tiam, quòd adhuc aliquid eis defuerit ad perfectam de rebus Christianæ religionis scien-
tiam consequendam; aliamque Euangelij formam superinductam à Paulo citra eam
[f] Tertull. de præscript. c. 23. quam præmiserant Petrus & ceteri; prout Tertullianus [f], qui eius confutat temeri-
tatem, & retundit procaciam, testatur. Marcion verò, qui non recipiebat Apostolos, E
eius occasione contentionis, ipsos non incessisse recta via ad veritatem Euangelij, ex-
[g] Tert. aduers. Marc. lib. 4. c. 3 clamare solitus erat, tamquam in præuaricatores atque simulatores: quem idem refellit
Tertullianus [g].

XXXIII. Rursum Porphyrius [h] impietatis magister, hæc eadem legens, in Paulum inuehitur,
[h] Hier. ad Aug. epist. 89. CVMVLANTVR CALVMNIAE. cumque procacitatis arguit, quòd Principem Apostolorum Petrum ausus est reprehen-
dere, & arguere in faciem, ac ratione constringere quòd malè fecerit; id est, in eo er-
[i] Cyril. cõtra Iulian. li. 9. in fine. rore fuerit, in quo fuit ipse, qui alium arguit delinquentem. Insuper post ipsum Iu-
lianus Apostata, non in Paulum, sed in Petrum effutire eadem ex causa iurgia atque
blasphemias non pepercit. Nam de eo inquit Cyrillus [i]: Cauillatur & eximium inter
sanctos Apostolos Petrum, quem & hypocritam esse dicit, & per Paulum reprehen-
sum, eo quòd interdum Græcorum moribus viuere studuerit, interdum etiam Iu-
dæorum; ignorans omnino artificiosissimam in illis dispensationem.] Audiuimus &
recentiores Nouatores iisdem ferè verbis insectatos esse eumdem Apostolorũ Principem

Petrum

A Petrum, sed non alio certè, quàm quo Iulianus, afflatos spiritu. Multo his verecundior,
quem iam citauimus, Porphyrius, qui reueritus Apostolicum culmen in Petro, illi vt par-
cat, in Paulum contumeliarum plaustrum exonerat. Rursum verò Tertullianus [a] & alij [a] Tertul. contr. Marcion. lib. 5. cap 3.
complures inconstantiæ vitio iure reprehensum esse Petrum dicunt, quòd pro perso-
rum qualitate victum variaret, timens eos qui erant ex circumcisione Fideles.

At verò non hi tantùm à linea Catholicæ fidei aberrantes, cùm talia de Petro scribe- XXXIV.
rent, in offensionis lapidem offenderunt; sed (quod quisque mirari debet) sanctus Au-
gustinus, vertex Theologorum, dum exemplo Petri Cyprianum errantem excusat, Pe-
trum in crimen adducit, cùm ait: In sanctis Scripturis didicimus Apostolum Petrum,
in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præeminet, aliter quàm veritas po-
stulabat, de circumcisione agere solitum, à posteriore Paulo Apostolo esse correctum.]
B & infrà: Si potuit, inquam, Petrus contra veritatis regulam, quam postea Ecclesia te- [b] Aug. de Bapt. contr. Donatist. lib. 2. c. 1.
nuit, cogere Gentes Iudaizare: cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, [c] Aug. lib. 6. c. 2. ibid.
quam postea tota Ecclesia tenuit, cogere hæreticos & schismaticos denuo baptizari?] [d] August. lib. de mend. c. 1. 5.
hæc Augustinus [b]; vbi tamen affirmat Petri Apostolatus principatum cuilibet Episcopa- [e] August. lib de agon. Christia. cap. 30.
tui præferendum: eadem & inferiùs [c] habet, qui & alibi [d] reprehendit in Petro eius stu-
dium non rectum imponendi super humeros Gentium iugum Legis. Rursumque [e] in li-
bro quem de agone Christiano conscripsit, eum in superstitiosam prauamque simulatio-
nem lapsum esse testatur.

Ex his planè apparet quàm scaber sit hic locus, quem nec Augustinus (venia tanti XXXV.
Patris dixerim) inoffenso pede pertransiit. Ceterùm complures tam Græcorum quàm PLVRES CEPHAE INTRODVCTI.
Latinorum antiqui Patres Petrum ab omni labe peccati immunem reddunt: horumque
C alij illum etiam ab omni suspicione erroris ea ratione liberant, dum Cepham illum
quem Paulus à se reprehensum scribit ad Galatas, non fuisse Petrum, sed vnum dicunt
ex numero septuaginta duorum discipulorum, citantes Clementem [f] Alexandrinum [f] Clem. Alex. apud Euseb. lib. 1. c. 123.
huius assertionis auctorem. Eiusmodi Cepham Dorotheus [g] in Caria factum Episco- [g] Dorotheus in Synopsi.
pum tradit. Rursus in epistolis quæ Martialis esse dicuntur, auctor ipse Cephas co-
gnominatus habetur, dum ipsis eiusmodi titulus inscriptus legitur: Seruus Dei, & Apo-
stolus Iesu Christi, Martialis Cephas, omnibus fratribus, &c.] Possent hæc quidem de
altero Cepha ea adiuuari etiam coniectura, quòd in eadem epistola Paulus [h], cùm agit de [h] Galat. 1. 2
Petro, eum non Syriacè Cepham, sed Petrum tertiò nominat. Verùm hæc non admit-
timus: nam cùm inferiùs Cepham recenseat vnà cum Iacobo, & Ioanne, qui (vt ait)
videbantur esse columnæ; de Petro intellexisse, nulla est dubitatio. Vnde & Hierony-
D mus [i]: Alterius, inquit, nescio cuius Cephæ nescire nos nomẽ, nisi eius, qui & in Euange- [i] Hier. in epist. ad Galat. c. 2.
lio, & in aliis Pauli epistolis, & in hac quoque ipsa modò Cephas, modò Petrus inscri-
bitur.] & inferiùs: Si propter Porphyrij blasphemiam alius nobis fingendus est Cephas,
ne Petrus putetur errasse; infinita erunt de Scripturis emẽdanda diuinis, quæ ille qui non
intelligit, criminatur.] hæc Hieronymus; quasi velit à Clemente nouum excogitatum
esse Cepham, vt Petrum suspicione criminis liberaret. Verùm nullius nota impostura iu-
re potest in Clementem inferri, qui discipulus fuit Pantæni, & longè ante Prophyrij æta-
tem vixit, nimirum sub Seuero, Porphyrius verò sub Diocletiano, ac denique Constan-
tino imperante mortuus est.

Fuit aliorum sententia, Petrum & Paulum ex composito ciusmodi inter se simulasse XXXVI.
dissidium, quo vtilitati discipulorum ambo ea arte consulerent: nam quia ea de cau-
E sa (vt ex Luca dictum est) multæ obortæ essent Antiochiæ contentiones inter Christia-
nos qui ex Gentibus credidissent, & eos qui ex circumcisione ad fidem veniissent: rati
sunt non ausuros amplius mutire eos qui legalia in cibis esse seruanda contenderent, si
Petrum ea de causa à Paulo palàm reprehensum esse, ac Petrum non contradicentem,
sed assentientem illi vidissent: sicque quod alibi de se ait Paulus [k], Cùm astutus essem, [k] 2. Cor. 12.
dolo vos cepi] ea simulatione prospicerent, vt qui ex circumcisione essent, in officio
continerentur. Simulatè enim cuncta à Petro acta fuisse, ipsius Pauli verba significare [l] Galat. 2.
videntur, dum cuncta ab eo gesta, simulationem iterum idem Paulus appellat, sic di- [m] Hieron. ad Aug. epist. 89.
cens [l]: Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, ita vt & Barnabas adduceretur ab [n] Chrysost. in epist. ad Galat. c. 2. & de sacerdotio.
eis in eam simulationem.] Fuerunt huius sententiæ assertores Origenes, Didymus,
Apollinaris, Eusebius Emesenus, Theodorus Heracleotes, quos omnes sanctus Hie-
ronymus [m] citat: adde his Ioannem Chrysostomum [n], qui in eamdem sententiam abiit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Theod. in epist. ad Galat. cap. 2. [b] Cassian. collat. 17. [c] Theophyl. in dict. epist. c. 2. [d] Oecumen. in dict. epist. c. 2. [e] Act. 16. [f] Act. 18. [g] Act. 21.

itemq. Theodoretum [a], Cassianum [b], Theophylactum [c], Oecumenium [d], & fortasse alios, hac nimirum omnes persuasos ratione: quomodo enim, inquiunt, fieri potuit, vt Paulus seriò reprehendisset in Petro, quod æpiùs ipse, oblata eadem occasione, facturus esset? vel potiùs quomodo postea crebriùs factitasset, quod in Petro coram Ecclesia tam acriter reprehendisset? Ipse quidem Paulus (vt inferiùs suis quibusque locis dicemus) Iudaicos ritus, cùm sibi ad profectionem Euangelij visum est opportunum, reperiit ac sæpiùs iteruit; vt cùm Timotheum ex patre Gentili [e] natum circumcidit; vel cùm secundum Iudaicum Nazaræorum morem [f] totondit caput in Cenchreis; aut quando Hierosolymam reuersus, ad conciliandam sibi gratiam Iudæorum, antequam ingrederetur in templum, se purificauit [g] cum illis.

XXXVII.

[h] Apud Hieron. epi. 86. et seqq. vsque 97. Apud August. epist. 8. et seqq. vsque 19.

Cùm igitur horum sententiam sanctus Hieronymus inter Latinos sectatus, eamdem roborare conatus esset; S. Augustinus eidem vehementissimè restitit, vltro citroq. datis litteris [h], magnaque dissensione diu inter vtrosque certatum est: illud Augustino in primis aduersus Hieronymum contendente, nullum ab Apostolo ad Galatas scribente compositum esse mendacium, nec Apostolo licuisse mentiri, sicut nec cuilibet Christiano absque peccato concessum: quod Pelagiani eodem Augustini tempore inter alia praua dogmata conabãtur asserere, & Pauli testimonio roborare. Certè ex suis ipsorum litteris mutuò redditis, iterum atque iterum à nobis lectis, cognitis, & accuratè perspectis, numquam satis exploratam habuisse Hieronymi sententiam nobis visus est Augustinus; quippe qui in eo semper versetur, Apostolum non esse mentitum, sed eadem epistola quæ vera essent scripsisse ad Galatas. At Hieronymus non hæc dicebat, Paulum esse mentitum, & ad Galatas scripsisse mendacia: quod tunc cõtigisset, si quæ minimè facta essent, ea perinde ac facta scripsisset, vel aliter quàm gesta fuissent: quorum neutrum Hieronymus impingit Apostolo: sed ipsum, quæ verè facta, & vt facta essent, scripsisse, nullatenus dubitauit. At longè aliud est, à Paulo vera esse narrata; aliud, ea quæ sunt vera narrata, per simulationem ex composito facta; quod Hieronymus ac citati omnes affirmabant auctores: quod absque peccati scrupulo facere licuisse, exemplo Domini comprobarunt: ipse enim vt occultaret quod faceret, sæpè ea arte laudabiliter vsus esse videtur; vt cùm dixit ad suos: Vos ascendetis ad diem festum hunc, ego autem non ascendam.] sed ascendit nihilominus seorsum ab illis. Vel cùm se simulauit hortulanum cum Magdalena, vel viatorem cùm duobus illis discipulis Emmauntem abeuntibus, quando & finxit se longiùs ire.

DIVERSA SENTENTIA HIERONYMI ET AVGVSTINI.

FINGERE LICVIT, MENTIRI NEQVAQVAM.

XXXVIII.

[i] Epist 97 apud Hieronym. [k] Hieronymus epist. 89. [l] August. epist. vlt. ad Hieron.

Non igitur inter se pugnant, vt simul vera esse non possint, Paulum vera scripsisse; eorum scilicet quæ facta essent, puram sinceramque historiam enarrasse; & ea ipsa quæ scripsit atque recensuit, non seriò, sed simulatè esse peracta. Illud affirmabat Augustinus; hoc contendebat Hieronymus: sed quamdiu alterius sensum alter minùs est assecutus, tamdiu mutuis altercati sunt litteris. Sed iidem & in eo inter se dissenserũt, dum S. Hieronymus & alij superiùs numerati scriptores inter Petrum & Paulum ea opportuna simulatione transacta fuisse dixerunt: S. Augustinus [i] verò nullam intercessisse simulationem, sed cuncta verè ac seriò esse facta confirmat; seque ea in re Cyprianum & Ambrosium auctores sequi profitetur: eaque ratione dicit errasse Petrum, quòd coram Gentilibus Iudaicè viueret, quo exemplo Gentes ad Iudaicos ritus seruandos adduci potuissent: licuisse tamen si fecisset clanculum, seorsum ab illis. Sed id impugnauit Hieronymus [k], quasi aduersantem Catholicæ fidei sententiam adstruere conaretur: licere nimirum Christianis inter Iudæos Iudaicè viuere. Verùm id Augustinus [l] retractans, quod indistinctè dixerat, restrinxit temporis limite; nimirum Apostolorum temporibus Iudaicos ritus ab illis licitè vsurpatos, postea seruantibus eos factos esse mortiferos: & quod aliàs contra Faustum agens dixerat, iterum professus est.

XXXIX.

PETRVS RED DITVR AB OMNI CVLPA IMMVNIS.

Cùm ergo idem auctores omnes in alterutram sententiam conspirarint, atque in eo conuenerint; vel ea cuncta esse simulatè peracta, ac sic nullum fuisse Petri peccatum; vel seriò esse facta, ac sic Petrum errasse: nos neutram harum sequentes, dicimus ea nec ex composito facta, nec ea faciendo Petrum vel mimimum deliquisse. Non enim videmus aliqua opus fuisse fictione, vt Petrus à peccato reddatur immunis, cùm aliis iisdemque certioribus rationibus eius innocentia testata reddatur. Ad hæc insinuanda, illud in primis statuendum, quod exploratum est omnibus, & nemo prudens negare poterit, cùm sit apud omnes in confesso; Apostolos absque leuissima culpa, secundùm loci & tempo-

temporis rationem, vti potuisse legalibus; vt & Paulus ipse sæpè fecisse conspicitur: adeò vt hac ex parte nullum possit Petro adscribi peccatum, si cum Iudæis Iudaicè aliquando vixisset, dicente de se Paulo [a]: Factus sum Iudæis tamquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: & iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem; vt eos qui sub lege erant, lucrifacerem.] Licentiùs enim hæc à Petro quàm à Paulo vsurpari potuisse, cùm ille Iudæorum, Paulus verò Gentium patrocinium suscepisset, nemo non videt: nam ea ratione maior Petro quàm Paulo intercedebat cum Iudæis consuetudinis vsus. Si itaque nullius peccati reus est Paulus, quòd sæpe legalibus vsus est; multo minùs redarguendus est Petrus, qui semel se cum illis immiscuit: non ergo ea ex causa à Paulo reprehendi meruit. Vnum illud igitur reliquum est, quod in Petro reprehendi posset; si forte, quod licitè facere poterat, minùs opportuno loco & tempore fecerit. Hoc igitur attentiùs disquiramus: in hoc enim vno totius quæstionis vertitur cardo, an quod Petro facere licitum erat, tunc temporis prudenter fecerit. Sanè quidem si factum ex euentu pensetur, imprudenter nimis illud attentatum fuisse videtur: nam exemplo Petri (quod redarguit Paulus) Gentes quodammodo cogebantur Iudaizare. Sed in vnaquaque re aliter quod principaliter geritur, aliter quod inopinatò per occasionem oboritur, considerandum est. Videamus igitur causas, quibus ad id agendum Petrus compulsus sit.

[a] 1. Cor. 9.

XL. PETRVS AN OPPORTVNE SIT VSVS LEGALIBVS.

Si vmquam ea licentia illi vtendum erat; nullo quidem oportuniori loco vel tempore id fieri potuisse, facile intelligemus, si exactè rei gestæ historiam exquiramus: quæ est huiusmodi. Veniens Petrus Antiochiam, compositis iam rebus inter Gentiles & Iudæos, absque aliqua offensione cuiuspiam cum Gentilibus edebat. Post hæc accidit, vt cùm quidam à Iacobo Hierosolymis venirent Antiochiam, subtraxerit se à Gentilibus Christianis; & Iudæis Fidelibus inhærens, se Iudaicè viuere simulauerit: cui simulationi & ceteri, qui Antiochiæ erant, consenserunt Iudæi, vsque adeò vt etiam Pauli collega Barnabas id fecerit, & Gentiles ad id faciendum eodem exemplo quodammodo cogerentur: hæc enim omnia scriptis consignata habentur à Paulo in dicta epistola ad Galatas, quæ & superiùs recitauimus. Ex his itaque satis liquet, Petrum institutum vitæ mutasse occasione Iudæorum, qui à Iacobo Hierosolymis venerant Antiochiam. Qua autem occasione id fecerit, nulla redditur, nisi quod ait Paulus: Timens eos, qui ex circumcisione erant] quod Græcè habet: φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς] quod Latinè æquè reddi potest timens eos, vel eis. At licet interpres, eos, & non eis, verterit, quod secundùm Latini sermonis proprietatem diuersum sensum habet, nullam tamen debet afferre difficultatem: nam, eos, loco, eis, eumdem vsurpasse iterum in eadem epistola [b] constat, dum vertit: Timeo vos, ne forte sine causa laborauerim in vobis.] Vnde Chrysostomus [c]: Non hoc, inquit, metuens, ne veniret in discrimen: namque initio non metuerat, multo minùs tum metuisset. verùm illud metuebat, ne deficerent; quandoquidem ita & ipse Paulus loquitur Galatis, dum inquit: Timeo vos, &c.] Hæc ideirco, vt his retundatur temeritas dicentium, Petrum timore irrationali percitum, in errorem esse lapsum cuius à Paulo est redargutus.

[b] Galat. 4. [c] Chrysost. in epist. ad Galat. c. 2.

XLI. PETRI DEFENSIO.

Timebat igitur Petrus, ne si ab illis nuper aduenientibus Hierosolymis, compertus esset Gentiliter & non Iudaicè viuere, scandalum illis & offensionem inferret, hac nimirum in primis ex causa. Non enim sic quidem in Hierosolymitano Concilio de legalibus non vtendis prospectum Iudæis perinde ac Gentilibus fuit, vt eadem lex fuerit vtrisque statuta, ne legalibus vterentur; sed illud tantùm (quod dictum est) ne Gentiles qui ad fidem venissent, cogerentur circumcidi, ac cetera seruare legalia. Quod cùm haud facilè fuerit obtineri; nam (vt idem ait Paulus) seorsum ab illis qui videbantur aliquid esse, & venerant explorare an Paulus Gentiliter viueret, causãm agere opus fuit; contendentibus illis, Titum, quem duxerat, circumcidi debere; quibus nec ad horam (vt ait idem Apostolus) sibi cedendum esse putauit. Si ergo illi non tantùm quod optabant, in Gentiles legalia propagari, concessum sibi minùs fuisse, sed & ipsos Iudæos penitus legalibus spoliatos ad Gentilitatem redactos esse intellexissent: quales turbas, quantas dissensiones eos fore concitaturos, par erat existimare? In quam quidem suspicionem facilè adduci potuissent, si Antiochiam venientes, ipsum Principem Apostolorum, penes quem erat summa rerum, Gentiliter viuentem, vt faciebat, inuenissent.

XLII.

Rursum si Petrus, qui susceperat patrocinium Iudæorum, sicut Paulus Gentilium, ab iis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

PETRI PRVDENS FACINVS. 2 Galat. 2.

ab iisdem repertus esset cum Gentilibus manducare, & communibus cum illis cibis vti: A planè non protectoris, sed desertoris partes agere creditus esset. His igitur, qui ad conflandas dissensiones digni iustiq. videri illis poterant esse prætextus, Petrus quamprimum sibi occurendum existimans: cùm hactenus (quod ait Paulus*) vixisset Gentiliter, & non Iudaicè: post aduentum illorum Antiochiam subtrahebat, & segregabat se à Gentilibus, timens eos qui erant ex circumcisione; & Iudæis inhærens, ritu Iudaico victitabat; sed simulatè quidem, hoc est, non ex animo, quòd videlicet aliud faceret ab eo quod habebat in mente; nimirum vt legalibus illis penitus antiquatis, omnes in libertatem Euangelicam vindicaret. Quàm prudens, & sagax, ac denique necessarium videri poterat Petri consilium, cuilibet illud accuratè intuenti manifestum esse non dubito: adeò vt nec leuioris peccati culpa illi ea de re iustè possit adscribi. Sed & Petri factum qui rem ipsam proximè aspexerunt, vt Gentiles ipsi, in quorum præiudicium res agi videbatur, immo & Barnabas, cuius inter Apostolos ob res ab eo præclarè gestas, magna erat auctoritas, non tantùm æquè probarunt, sed etiam imitati sunt. B

XLIII. Ceterùm de his, quæ horum occasione exortæ sunt dissensiones, alia diuersa est habenda ratio, cùm non eius voluntate, sed præter spem atque sententiam ea prorsus acciderint: summa enim quæ in Petro erat auctoritas, tam Iudæorum quàm Gentilium qui agebant Antiochiæ Fidelium, immo & Barnabæ ipsius, cui vnà cum Paulo credita erat Gentilium procuratio, valuit animos ad istam simulationem adducere, cùm omnes se id iure facturos existimarent, quod omnium pastoris exemplo actum esse conspicerent: quamobrem per occasionem accidit, vt tam Iudæi, quàm Gentiles, ac etiam Barnabas eorum institutor, Iudaizarent. Quibus commotus Paulus, nulla alia ratione excrescentem errorem se posse cohibere existimauit; nisi Petro, cuius exemplum ceteri secuti essent, resisteret; eumque vt ceteri cohiberentur, coram omnibus acriter redargueret: præceps enim ac frequens ille omnium ad Iudaizandum concursus nonnisi aliquo violento remedio, quasi ex aduerso oppositio aggere, contineri posse videbatur. Vnde simulationem illam Petri rationabili causa (vt vidimus) vsurpatam, in perniciem Gentium conuerti palàm aspiciens, eam non ampliùs dissimulandam, sed detegendam consultius esse ratus, ipsum conueniens, ac coram omnibus redarguens, dixit: Si tu cùm Iudæus sis, Gentiliter viuis, & non Iudaicè; quomodo cogis Gentes Iudaizare?] His enim egit Paulus, vt Gentiles ad Iudaizandum Petri exemplo dilabentes in officio retineret, & Iudæos quid agere de cetero deberēt, eiusdem Petri exemplo commonefaceret; ac sic vno remedio vtriusque populi saluti opportunè consuleret.

EMERGENS OCCASIO COMMOVIT PAVLVM. C

XLIV. His igitur in hunc modum elucidatis, cùm à neutro ipsorum admissum fuisse peccatum sit demonstratum: reliquum est vt ipsius Pauli verba consideremus, quibus crimen Petro adscribi videtur, vt cùm ait: In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.] Sed cur esset reprehensibilis, eam quam superiùs examinauimus causam affert: nimirum quòd cùm antea ibidem Antiochiæ Gentiliter vixisset, post aduēctum illorum qui à Iacobo venerant Hierosolymis, illos timens cœpisset Iudaicos seruare ritus, segregans se à Gentilibus. Sed cùm superiùs sit demonstratum, id à Petro factum esse rationabili causa absque vlla leuioris peccati culpa; tantùm reliquum est, vt quo sensu sint accipienda Pauli verba illa dicentis, Quia reprehensibilis erat] examinemus: pugnant enim hæc è diametro, Non peccauit: &, Reprehensibilis erat: vt alterutrum videatur esse necesse dicere, vel peccasse Petrum, vel esse mentitum Paulum. Sed priori dīluta, de Paulo remanet soluenda quæstio; qua scilicet ratione Petrum reprehensibilem dixerit. D

FAVLI VERBORVM ELVCIDATIO.

XLV. In vnaquaque hominis actione duo sunt quæ considerari possunt; intentio, qua aliquid factum est; & opus ipsum, quod quale sit, ab hominibus cernitur. Prioris quidem Deus tantùm, qui intuetur cor, est iudex & vindex: opus verò tantùm quod videtur, humano iudicio iudicatur. Non potuit ergo Paulus reprehensibilem dixisse Petrum ex eius animi intentione, quam non inspiceret, sed tantùm ex facto, quod cerneret. In quo rursum duo adhuc sunt pensanda, opus ipsum, & quod eius occasione prouenit. Sed quod ad opus ipsum spectat: illud quod permissum esset, quod & ipse Paulus sæpiùs facturus esset, nec à Paulo reprehendi poterat, nec eius causa Petrus reprehensibilis dici. Solum ergo restat, vt Paulus reprehensibilem Petrum dixerit, quòd occasione operis iure riteq. ex dispensatione patrati, res quæ reprehendenda meritò foret, esset oborta; nimirum quòd eius exemplo Gentes ad Iudaizandum impellerentur: à quo quidem facto cum E

PETRVS PROBATVR INNOXIVS.

A cum & animus Petri procul abesset (nam hactenus Antiochiæ, Paulo ipso testante, Gentiliter vixerat, & dicta occasione ad Iudaicos ritus ad modicum tempus deflexerat) nec peccatum inesse potuisse, certissimum est. Sic igitur Petrus, qui à culpa innocens atque immunis erat, ex dicta occasione Paulo reprehēsibilis visus est: sicut & ipse Paulus etiam aliis reprehensibilis videri potuisset; si, cùm Timotheum Gentilem hominem circumcidit, vel more Nazaræorum caput totondit in Cenchreis, vel Hierosolymis se purificauit, cum Iudæis; Gentiles Christiani, qui ea vidissent, ad id ipsum faciendum in Iudaismum declinantes eius exemplo fuissent impulsi: de quibus sanè idem, quod ipse Paulus de Petrum imitantibus dixit, iure dici potuisset, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij: sed & in ipsum Paulum quoque dici, quod ipse in Petrum, ac multo æquius; quòd, cùm suscepisset patrocinium Gentium, immiscens se Iudaicis ritibus, suo exem-
B plo cogeret Gentes Iudaizare; & quod in Petro damnasset, inconstanter admitteret; cùm alioqui ea omnia Paulus absque vlla leuioris criminis culpa perageret. At hæc satis esse putamus ad obscurissimas illas quæstionum caligines illustrandas: vt iam clara luce, nonnisi sciens volensque errore labatur.

XLVI. Ecce iam tibi, lector, de antiquissima, atque in ore omnium versata, multisque chartis tractata quæstione legitimus idemque germanus sensus historiæ restitutus: vt non sit opus ad veritatem fictionem inducere, vel aliter Petrum vrgere crimine: sed patefacta per quam incedas regia via, ea omnia & seriò facta, ac sine Petri culpa admissa esse cognoscas. Habes insuper quod de Principis Apostolorum auctoritate, quanti illa ab omnibus æstimata fuerit, ex rebus gestis mirum in modum admirari possis. Acceperant enim nuper Gentiles Fideles à Hierosolymitano Concilio litteras, easdemque non tan-
C tùm Apostolorum sententia, sed diuino suffragio consignatas: scripserant enim sic: Visum* est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris.] Nihilominus his posthabitis, tanti ponderis exemplum Petri esse duxerunt, vt eumdem Petrum Iudaizantem esse potiùs sequendum existimarint, quàm Paulum, licet hunc scirent Gentium curam ac patrocinium suscepisse: &, quod maius videri debet, ipsi Barnabas, qui testimonio Spiritus sancti* Antiochiæ segregatus erat in Euangelium vnà cum Paulo, Petro potiùs inhærendum putarit.

SVMMA APVD OMNES AESTIMATIO PETRI.

* Act. 15.

* Act. 13.

XLVII. Hinc que nihil est quod mireris, cùm ex iusta causa videas Paulum iusto zelo commotum, adeò liberè redarguisse Petrum; ac rursum Petrum, quòd ipse eadem sentiret quæ Paulus, licet ad modicum spatium temporis dicta ex causa deflexisset, magna animi summissione Paulo obiurganti cessisse. Vnde Cyprianus* ad Quintum: Nec Petrus, inquit, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suam, cùm
D secum Paulus postmodum de circumcisione disceptaret, vindicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, vt diceret se primatum tenere, & obtemperari à nouellis & posteris sibi potiùs oportere: nec despexit Paulum, quòd Ecclesiæ priùs persecutor fuisset; sed consilium veritatis admisit, & rationi legitimæ, quam Paulus vindicabat, facilè consensit: Documentum scilicet nobis & concordiæ & patientiæ tribuens, vt non pertinaciter nostra amemus; sed quæ à fratribus aliquando & collegis nostris vtiliter & salubriter suggeruntur, si sint vera & legitima, ipsa potiùs nostra ducamus.] hæc Cyprianus: citat & recitat eumdem locum Augustinus* agens contra Donatistas. Magna igitur dispensatione Spiritus sancti factum est, vt vehementi morbo eiusmodi violentum adhiberetur remedium, quo perfectiùs curaretur. Quis enim, nisi hæreticus
E pertinax, de his vlteriùs disputare præsumpsisset, quibus iam Petrus reprehensione admonitus consensisset? Vel quis sperare potuisset Iudaicos ritus introducere in Ecclesiam perpetuò seruandos, quos nec licuit Petro ad breue tempus, iusta licet ex causa, vsurpasse? Sed de his satis.

* Cyprianus ad Quint. epist. 71

PETRI COMMENDATA HVMILITAS

* Aug. de bapt. contra Donatist. lib. 2. c. 2.

XLVIII. His Antiochiæ rebus peractis: Post aliquot dies (inquit Lucas*) dixit ad Barnabam Paulus: Reuertentes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus verbum Domini, quomodo se habeant. Barnabas autem valebat secum assumere & Ioannem qui cognominabatur Marcus. Paulus autem rogabat, cum (vt qui discessisset ab eis de Pamphilia, & non isset cum eis in opus) non debere recipi. Facta est autem dissensio, ita vt discederent ab inuicem. Et Barnabas quidem, assumpto Marco, nauigauit Cyprum: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.] Non fuit hæc contentio quæ mutuam scinderet charitatem, cùm ambo in vnam

* Act. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnam eademque sententiam conuenirent, nimirum vt quisque eorum id ageret quod A
Deum velle existimaret: licet enim per diuersas vias incederent, attamen in vnum eumdemque locum & punctum (vt dicitur) ambo æquè tendebant. Sed vnde diuersitas?
[a] Chryso hom. 34. in Act. Audi Chrysostomum[a]: Sic, inquit, & in Prophetis inuenimus varias sententias, & varios mores. Erat Elias austerus, Moyses verò mitis. Et hic quoque asperior est Paulus. Sed vide etiam hoc loco eius mansuetudinem. Volebat, inquit, vt ille qui defecerat ab illis à Pamphilia, ne simul assumeretur. Sic dux quidam belli non vellet aliquem baiulum semper esse sordidum, & inter lixas: ita neque Apostolus. hoc enim & alios docuit, & illum emendauit.]

XLIX. MARCVS VALIDIOR REDDITVS. Quod verò ad emendationem Marci spectat: proficuam illi fuisse eiusmodi Pauli seueritatem, certissimum est: nam qui vt desertor militiæ in hunc modum à Paulo reiectus est, maioribus deinde assumptis spiritibus, animosior redditus, posthac inter primos ordines militauit. Hunc enim illum ipsum esse Marcum superiùs demonstrauimus, qui postea iterum adhæsit Paulo, cuius ipse meminit scribens ad Colossenses [b]; quem & ex Oriente per Timotheum Romã, vt sibi valde vtilem in ministerio, aduocauit; quem & ad Philemonem scribens, suum coadiutorem appellat. Paulum igitur non actum spiritu dissensionis, sed diuino planè afflatum fuisse, dum in Marcum in præsentiarum seuerius agere visus est, probauit euentus.
[b] Coloss. 4. [c] 2. Tim. 4.

L. BARNABAS EXCVSATVR. Sed quid de Barnaba? Malè ne ergo (inquit Chrysostomus) fecit Barnabas? minimè: quoniam valdè absurdum esset hoc putare. & quomodo non absurdum, ob leuem causam dicere illud malum? Sed vide, quia primùm quidem malum nullum fuit; nam quòd diuisus sit alter ab altero, magnum inde bonum prouenit, quòd si hoc non fuisset, haud facilè relicturus alter alterum fuisset.] & infrà: Mihi quidem videtur etiam di certè C
separatio illa facta, & quòd inter se dixerint: Quoniã ego non volo, nec tu vis; ne pugnemus, distribuamus prouincias. Et ita sibi inuicem multum credentes hoc fecerunt. Volebat enim Barnabas non deijci quod à Paulo erectum: idcirco & secessit. Volebat similiter & Paulus non infirmari quod illi visum: ea propter & ipse idem facit, ac secedit. Vtinam & nos tales secessiones faceremus, & sic ad prædicandum abiremus.] hæc Chrysostomus Sic itaque in hunc modum Barnabas diuisus à Paulo, assumpto secum Marco nauigauit Cyprum. Quæ autem ab eodem Barnaba gesta sint, Lucas, quòd Pauli tantùm facta sit prosecutus, silentio obuoluta reliquit.

LI. DE IMPOSTORE IOANNIS NOMINE PASSIM SCRIBENTE. Quoniam verò quædam Barnabæ Acta, nomine eiusdem qui suprà Ioannis cognomento Marci, ab aliquo (vt apparet) nebulone scripta circumferuntur, & ab imperitis magno applausu accipiuntur; multis quidē & apertissimis sunt coagmentata mendaciis: D
vt sunt ea potissimum (vt de aliis taceam) quæ Actorum Apostolorũ historiæ à Luca conscriptæ repugnant. Nam auctor esse se comitem illum Pauli & Barnabæ, Ioannem nomine, cognomento Marcum, profitetur, & addit se non natura Iudæum, sed Gentilem fuisse, famulum cuiusdam idolorum Pontificis. At quis hanc non videat impostura̅m,
[d] Coloss. 4. [e] Act. 9. 12. cùm constet ipsum Marcum consobrinum fuisse Barnabæ [d], natura Iudæum, filium Mariæ [e], eumdemque prædiuitem Hierosolymis habitasse, eiusque domum amplissimam patuisse Apostolorum ac ceterorum Christianorum conuentibus? De se ipso rursùm affirmat, ab Apostolo Paulo baptizatum esse Iconij. At quonam pacto fieri potuit, vt antiquus discipulus non adhuc esset initiatus baptismate, cùm multa millia hominum, qui prædicante Petro recens credidissent, omnes pariter baptizatos fuisse, Lucas testetur? Vel quomodo à Paulo potuit Iconij baptizari, qui antequam illuc Paulus vnà cum E
Barnaba venisset, ex Pamphilia ab eis recedens (vt idem testatur Lucas) reuersus sit Hierosolymam? Sed in his non immoramur: reiectum enim prorsus esse librum illum Abdiæ nomine prænotatum, in quo hæc Ioannis Marci nomine de rebus gestis Barnabæ scriptis mandata sunt, superiùs dictum est.

LII. FALSA COMMENTA DE BARNABA. Sed sicut hæc manifestæ arguuntur impostura̅; ita etiam quæ apud Recognitiones Clementis nomine vulgatas de Barnaba scripta leguntur, haud his fideliora esse nosc̃untur, vt quæ etiam eiusdem Lucæ Euangelistæ historiæ contradicant. Dum enim in illis dicitur, Barnabam Romam venisse, illicque prædicasse Euangelium, ac demum abducto secum Clemente inde recessisse, ac redeuntem in Palæstinam petiisse Cæsaream, illicque agentem Petrum inuenisse; quàm patenter hæc Apostolorum Actis repugnent, nos perspicuè demonstrabimus. Certum est enim non antea Petrum Cæsaream concessis-

A cessisse, quàm (vt eadem habent Acta [a]) Ecclesias visitans, Ioppen cùm peruenisset, Cæ- [a] Act. 9. 10
saream à Cornelio Centurione diuina visione admonito accersitur: sed vbi eo tempore, & antea, ac postea Barnabas ageret, eadem Acta significant. Eodem quippe capitulo [b], quo Petri circuitus in visitandis Ecclesiis à Luca describitur, de eodem Barnaba paulo [b] Act. 9.
superiùs dicitur, aduenientem Saulum Hierosolymam ad Apostolos eum introduxisse, ac pòst inde [c] ab Apostolis Hierosolyma missum esse Antiochiam, accersitoque Paulo [c] Act. 11.
Tarso, ab eo numquam vsque ad præsentem annum recessisse. Sed etsi ista cessarent: quonam pacto, quæso, potuit Barnabas ante Petri aduentum Cæsaream, Romam abiisse, illicque Gentibus Euangelium prædicasse, & Clementem Romanum Gentilem hominem ad fidem Christi suspiciendam adduxisse; si eiusdem Lucæ testimonio exploratissimum est, nondum fuisse apertum fidei ostium Gentibus, quod primùm Cæsareæ, tot
B prætiis visionibus, à Petro constat fuisse reseratum? Vel quomodo Barnabas nondum initiatus, nec segregatus in Euangelium, Romam, eò non missus, accedere præsumpsisset; & quòd de pseudoprophetis queritur Dominus dicens, Currebant, & non mittebam eos] ille fecisset?

Hæc cauens Alexander [a] Græcus auctor, qui res Barnabæ prosecutus est encomiasticè potiùs, quàm historicè, aduentum Barnabæ Romam ad illud tempus retulit, quo LIII. [a] Apud Metaph. li. 1. Imij.
Antiochiæ vnà cum Paulo, monente Spiritu sancto, segregatus, prædicandi Euangelium munus accepit: sic enim ait: Postquam ille Antiochiam à fratribus, qui erant Hierosolymis, missus est; Antiochia recedens, exteras ciuitates peragrauit, quousque Romam venit, vbi primus Christum annunciauit.] O commentum insulsum! An non REFELLVNTVR FALSA IACTATA DE BARNABA. Lucas in Actis relegit cunctas prouincias, immo & singulas ciuitates, ad quas vnà cum
C Paulo in ea peregrinatione Barnabas Euangelium prædicaturus accessit, quousque amboopere consummato Antiochiam sunt reuersi, ac inde simul Hierosolymam petierunt, rursumque Antiochiam redeuntes, vsque in hanc diem ibidem permanserunt? Sed etsi hæc tacuisset Lucas, demusque non tantùm Barnabam, sed Paulum, qui ab eo numquam in ea peregrinatione diuisus est, tunc cùm Antiochia dimissi sunt, Romam petiisse (quod ne somniasse quidem aliquem, quis reperiet) num propterea dicendus esset Barnabas primus omnium Romæ Euangelium prædicasse? An non antea Petrus cùm vinculis solutus est, quibus ab Agrippa Hierosolymis vinctus erat, inde recedens, anno secundo Claudij (quod in confesso est apud omnes) Romam aduenit; cùm tamen Paulus & Barnabas (vt auctore [c] Luca exploratum habetur) nonnisi post Aggrippæ Herodis obi- [c] Act. 12. 13
tum, qui contigit (vt Iosephus [f] testatur) anno quarto eiusdem Claudij, Antiochiæ [f] Ioseph. antiq. lib. 19. c. 7. & de bell. Iud. lib. 2. cap. 10.
D sacris initiati, ad prædicandum Euangelium sint amandati? Facessant igitur eiusmodi portentosa mendacia, & insana deliria, quæ ex dicto cœnoso gurgite Recognitionum. quæ sunt Clementis nomine insignitæ, deducta, non tantùm dictus Alexander, sed & Dorotheus inter ceteras quisquilias suas adlegit; quæ non tantùm ab eruditis viris improbanda, sed ab omnibus qui vel leuissimè Ecclesiasticarum rerum peritia tincti sint (si modò rerum gestarum attendant tempora) esse procul reiicienda, non dubitamus.

Ceterùm pòst hæc tempora, cùm Barnabas vnà cum Marco Cyprum profectus est, LIV.
visitatis confirmatisque illis quæ ibi erant Ecclesiis in Italiam nauigasse, non negarim: Romam verò concessisse, illicque prædicasse Euangelium, quamdiu Claudius vixit, minimè concessum fuisse videtur, prohibente illo Iudæos Romæ agere. Si igitur quis ve-
E lit, apocryphorum auctoritate, Barnabam aliquando Romam venisse: nonnisi ad Neronis tempora eius aduentum referri posse, ex iam dictis apparet. Verùm ipsum in Italiam BARNABAS MEDIOLANENSEM EC CLESIAM ERRXIT. venisse, & in Liguria prædicasse Euangelium, nobilissimamque Mediolanensium Ecclesiam erexisse, ac longè lateque Christi fidem feliciter propagasse, firmæ traditiones, eiusdemque Ecclesiæ monumenta, complurium scriptorum testimoniis confirmata, fidē certam atque indubitatam faciunt. Sed in his non immoramur: tum quoniam non est nostri instituti priuatarum Ecclesiarum historiam prosequi: tum etiã quòd hæc ab aliis com- [g] Hier. de Scrip. Ecc. in Barnab. cap. 6 [h] Orig. Periar. lib. 3.
pluribus fusiùs esse tractata sciamus. Quando autem Cyprum reuersus sit, quandóve martyrium consummauerit, nihil inuenimus quod antiquorum scriptorum testimoniis possimus asserere.

LV. DE BARNABÆ EPISTOLA. Scripsisse Barnabam epistolam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem, auctor est sanctus Hieronymus [g]: eam ipsam citatam inuenies ab Origene [h], & Clemente Alexan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Clem. Alex. Strom. lib. 2. et lib. 5. [b] Tertul. de præscr. c. 20. [c] Hier. de Script. Eccl. in Paulo, & in epi. 129. ad Dardan.

Alexandrino[a] sæpiùs. Tertullianus[b] insuper tribuit Barnabæ epistolã Pauli ad Hebræos: A sed errat equidem. cùm enim nonnisi vna nomine Barnabæ olim circumferretur epistola; diuersam illam ab ea fuisse, ex locis iis quæ ex ea dicti auctores sunt mutuati, manifestissimè constat, cùm illa nequaquam in Pauli ad Hebræos epistola scripta reperiantur. Constat tamen, nonnullos[c] auctore Tertulliano permotos, eam existimasse Barnabæ esse: sed planè diuersam fuisse eã ab illa quæ à Paulo scripta est ad Hebræos, apertissimè etiam demonstrat Hieronymus, cuius tempore eadem Barnabæ nomine scripta epistola habebatur: nam cùm omnia nomina Hebraica, quæ in diuinis scripturis leguntur, idem sit interpretatus, & inter alia, quæ in epistola Pauli ad Hebræos inserta essent; nouissimè[d] illa quę in eadem epistola Barnabæ haberentur, expositit: vt ex his clarè atque apertè videas, distinctas inter se fuisse illam Barnabæ, & Pauli epistolam ad Hebræos conscriptam, de qua inferiùs suo loco prolixior erit sermo. B

[d] Hier. de nom. Hebraic. in fin.

LVI. His de Barnaba enarratis, præscriptum à Luca ordinẽ sequentes, quæ post hæc à Paulo gesta esse tradit, per singulos annos distincta recensere aggrediamur. sic enim ait[e]: Paulus electo Sila, profectus est traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.] ad Gentes hæc Paulus: nam de illis tantùm (vt vidimus) in Hierosolymorum Concilio id statutum ab Apostolis & senioribus fuerat. Repetit eadem ferè verba paulo inferiùs de illis Lucas, cùm ait[f]: Cùm autem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erat Hierosolymis.] Videas in his Paulum & Silam non Euangelij tantùm fuisse promulgatores, sed & legum ab Apostolis sancitarum præcones: ex quibus facilè possis intelligere, quanti ponderis habitæ fuerint Apostolicæ sanctiones. Porrò Apostolorum exemplo, ea ad posteros, qui C loco Apostolorum sunt in Ecclesiis eadem auctoritate Episcopi subrogati, delapsa est consuetudo, vt cùm ratio postulat, ad instituendam plebem sibi commissam, vel singuli in suis Ecclesiis, vel cùm in sacris conuentibus sunt in Spiritu sancto legitimè congregati, tum ea quæ ad Catholicam fidem spectant, tum quæ ad bonos mores seruandos pertinent, legibus sacris edicant.

[e] Act. 15. PAVLI CVM SILA PEREGRINATIO. [f] Act. 16.

LVII. At ne hæc, quamuis ab hominibus lata, humana tantùm & non diuina esse existimarentur: quàm egregiè in iisdem à se sancitis legibus Apostoli hæc apposuerunt[g] verba, dicentes: Visum est Spiritui sancto, & nobis.] Mira quidem ac diuinitus planè facta verborum coniunctio. Quoniam enim iampridem de Spiritu sancto libera promissio facta erat, dicente[h] Christo ad suos, Paraclitus Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis] merito ac summo iure eiusdem Spiritus sancti suffragio suas leges esse institutas ac roboratas ostenderunt. Rursùs verò, quoniam non omni spiritui esse credendum, sed an sit ex Deo, probandum esse, admonet Apostolus[i]: hæc examinare, officij esse Ecclesiæ, vt demonstrarent; ea non tantùm Spiritui sancto, sed & sibi visa esse, addiderunt; vt sic admirabilem quamdam sancti Spiritus & Ecclesiæ esse coniunctionem & consensionem, verbis illis significarent. Quæ igitur ab his, qui in Ecclesia vice fungentes Apostolorum ceteris præsunt, leges statuuntur, eæ non tam ipsis quàm primo omnium auctori Spiritui sancto acceptæ ferri debent: sicuti contrà, non quælibet quæ quis ex spiritu Dei esse contendit, sunt facilè admittenda; sed quæ Ecclesia recipienda esse consenserit, & per eosdem significauerit, de quibus à Domino dictum est[k]: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.] ac item[l]: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit.] ac rursùm[m] ad eosdem: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis.] Quibus parendum esse, Apostolus Paulus[n] vehementissimè suis scriptis inculcat: vt & Apostolici viri, & Ignatius sæpissimè, vt cùm ait[o]: Decet itaque & vos obedire Episcopo, & in nullo illi refragari: terribile namque est tali contradicere: nec enim hunc fallit qui videtur, sed inuisibilem fallere nititur, qui non potest à quoquam falli.] & ad Smyrnenses[p]: Omnes Episcopum sequimini, vt Christus Patrem.] & inferiùs: Honora Deum omnium auctorem & dominum, Episcopum verò vt principem sacerdotum.] Sed de legibus Ecclesiasticis aliàs. D E

[g] Act. 15. LEGES ECCLESIÆ A SPIRITV SANCTO. [h] Ioan. 14. [i] 1. Ioan. 4. [k] Ioan. 20. [l] Luc. 11. [m] Matt. 16 [n] Rom. 13. 1. Thess. 4. 2. Thess. 3. Hebr. 13. & alys. [o] Ignatius ad Magnes. epist. 6 [p] Ide ad Smyr. epist. 10.

LVIII. Verùm quod ad dicta per Paulum & Silam promulgata Apostolorum decreta pertinet: quamdiu eadem vnà cum Sila circumiit loca, quibus olim cùm Barnaba Euangelium prædicauerat, de custodiendis quæ ab Apostolis statuta erant, sæpiùs inculcasse,

Lucas

A Lucas testatur: postquam verò illos fines sunt egressi, nihil eiusmodi credentes admonuisse, Lucas (vt priùs fecerat) refert: Vt ex his perspicuè intelligi possit, illis tantũ, quorum causa illa statuta erant, Paulum & Silam eadem Apostolorum promulgasse decreta: & vt non mireris, si latuit Corinthios horum cognitio, quibus Paulus ab his diuersa videtur dedisse præcepta; nimirum vt tunc ab immolatis[a] abstinerent, cùm inde aliquod inferretur scandalum; quo cessante, licitè illis vesci possent. & Thessalonicenses[b], vt abstinerent à fornicatione tantùm, admonuit, dicens: Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis à fornicatione.] hæc Paulus, nullam prorsùs de idolothytis & suffocato mentionem faciens.

[a] 1. Cor. 8. 10 [b] 1. Thess. 4.

SANXIT PAVLVS DIVERSA PRO DIVERSA OCCASIONE.

LIX. Ex quibus cognoscas Apostolicarum sanctionũ diuersas fuisse rationes, ac illarum aliquas sic esse editas, vt ab omnibus Christi fidelibus pariter seruarẽtur, vtputa Symbolum B Apostolicũ; alias verò pro ratione loci & temporis sic ab illis esse statutas, vt non omnes ijsdem legibus obligari voluerint, quas alicuius priuatæ causę occasione certis locis præscripserint: vt de idolothytis dicimus, de quibus Apostoli & cũ ipsis Paulus diuersa dederunt præcepta Syriæ ac Ciliciæ populis, diuersa verò tradidit idem Paulus Corinthijs.

APOSTOLICARVM SANCTIONVM DVO GENERA.

Simile quiddam accidit de ieiunio sabbati, & aliis pluribus, quorum vsum diuersum Orientalis ab Occidentalis Ecclesiæ consuetudine absque vllo fidei præiudicio fuisse, certum est. De quibus hæc est regula[c] Augustini, vt faciat vnusquisque quod in ea Ecclesia, in qua reperitur, inuenerit. Vnde hæc idem ad Ianuarium[d]: miror sanè quòd ita volueris, vt de his, quæ variè per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem: cùm & non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula retinenda sit, vt quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ me- C lioris, vbicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solùm non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum sit.] hæc Augustinus. Gregorius[e] item hæc ad Leandrum Episcopum Hispalensem in eamdem sententiam scribit: In vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa.] Sed de his hactenus. iam ad Paulum peragrantem Asiæ prouincias redeamus.

LX. DE IEIVNIO SABBATI. [c] Aug. epist. ad Ianuar. 118. [d] Idem ad Ian. epist. 119. [e] Gregor. lib. 1. epist. 41.

Peruenit autem Paulus (inquit Lucas[f]) in Derben & Lystram. Etecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ Fidelis, patre Gentili. Huic testimonium bonum reddebant qui in Lystris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater eius erat Gentilis.] Dignum est (inquit Chrysostomus[g]) vt obstupescamus Pauli sapientiam, qui tantopere pugnauit propter circumcisio- D nem; qui omnia mouerat, & non priùs destitit, quàm correxisset confirmatum dogma. Circumcidit discipulum: non solùm alios non perhibet, sed etiam ipse hoc facit: & ita omnino ad vtilitatem spectabat, & nihil cum animi præcipitatione agebat. Hunc voluit, inquit, secum egredi. Mirabile hoc, quòd & illum assumit. Propter Iudæos, inquit, qui erant in illis locis. Hæc est causa circumcidendi: non enim ferebant audire verbum ab incircumciso. Et cur? Vide opus: Circumcidit, vt circumcisionem tollat.] hæc Chrysostomus de Pauli animi consilio in circumcidendo Timotheo. Augustinus[h] verò hanc causam affert: Ideo, inquit, Timotheus, cùm in præputio vocatus esset, tamen quia de Iudæa matre ortus erat, & ostendere cognatis suis debebat, ad eos lucrifaciendos, non E hoc se didicisse in disciplina Christiana, vt illa sacramenta, quæ legis veteris essent, abominaretur, circumcisus est ab Apostolo: vt hoc modo demonstraret Iudæis, non ideo Gentes non ea suscipere, quia mala sunt & perniciosè à patribus obseruata; sed quia iam saluti non necessaria post aduentum tanti sacramenti, quòd per tam longa tempora tota vetus illa Scriptura propheticis figurationibus parturiuit. Nam & Titum circumcideret, cùm hoc vrgerent Iudæi, nisi subintroducti falsi fratres ideo fieri vellent, vt haberent quod de ipso Paulo disseminarent, tamquam eorum veritati cesserit, qui spem salutis Euangelicæ in circumcisione carnis atque huiusmodi obseruationibus esse prædicarent, & sine his nemini Christum prodesse contenderent: cùm contrà nihil prodesset Christus eis, qui eo animo circumciderentur, vt ibi esse salutem putarent. Vnde est illud[i]: Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit.] hæc Augustinus de Pauli instituto: sed quæ subdit de Petro, superiùs suo loco sunt pertractata.

LXI. [f] Act. 16. PAVLVS CIRCVMCIDIT TIMOTHEVM. [g] Chrysost. hom. 34. in Act. [h] August. lib. de mend. ad Consent. c. 5. [i] Galat. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LXII. [2] 2. Tim. 1. DE TIMOTHEI GENERE ET ORDINATIONE.

At verò quod de Timotheo idem Apostolus scribit [a]: fuit hic genitus matre Eunice nomine, fuitque illi auia Lois dicta, ambæ Fideles, & spectata virtute: in secunda enim quam ad ipsum dedit epistola, hæc ait: Recordationem accipiens eius fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitauit primùm in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quòd & in te.] Vnde quod Augustinus in nuper citato loco ait Paulum circumcidisse Timotheum, vt sic cognatos Iudæos ad Christianam fidem impelleret: non putamus de auia & matre ipsum intellexisse, quæ iam antè crediderant: sed de alijs Iudæis illi coniunctis. Quod verò mox idem Apostolus subdit: Propter quam causam admoneo te vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum] ipsum à se sacris initiatum fuisse significat: Manuum enim impositio (de qua superiùs fusius dictum est) non nudum quoddam fuit ministerium, quo consueuerant Hebræi (vt in Thalmudicis testatur Rabbi Nathan) cùm quis ad docendos alios promouendus magister esset, collecto seniorum Concilio, eo priùs examinato, idoneoque reperto, omnes qui aderant, super ipsum manus imponere: sed hoc visibili signo manus impositionis impartiebatur per Apostolos gratia Spiritus sancti, vt apertè de Timotheo illis verbis Paulus ipse testatur, vel cùm ad ipsum iam antea scripserat, dicens [b]: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij,] id enim non obiter factum, sed per prophetiam prius declarato diuino suffragio, à se consummatum esse significat. Quo modo autem postea ab eodem Paulo præfectus sit Ephesiorum Ecclesiæ, suo loco dicemus: interim Pauli itinera persequamur.

[b] 1. Tim. 4.

LXIII. [c] Act. 16.

Cùm hac [c] visitatione Pauli, Ecclesiæ fide confirmarentur, & abundarent quotidie numero: Transeuntes (inquit Lucas) Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Cùm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu. Cùm autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem, *ciuitatem maritimam Asiæ, quæ & Antigonia* [d] *dicta*. & visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adiuua nos. Vt autem visum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, certi facti quòd vocasset nos Deus euangelizare eis. Nauigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim, & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia.] Ex hoc tempore, & non antea Lucas adhæsisse Paulo videtur: id enim ex mutato ab ipso vsu loquendi facilè intelligi potest. Qui enim cunctas, quas hactenus retulit, Pauli res gestas recensuit, semper in scribendo tertia persona est vsus, vt, Fecit, dixit, abijt, & his similibus: ex hoc autem tempore, mutato stylo, quòd ipse vnà cum cæteris Paulo præsto esset, seipsum cum alijs adnumerans, hæc in prima persona, Quæsiuimus, venimus, & alia id genus plura in his quæ narrare pergit. Irenæus etiam [e], nonnisi ab hoc tempore, cùm Paulus venisset Troadem, Lucam illi adhæsisse, monstrare videtur; quod & verius esse existimamus. Vnde ex his Hieronymus est declarandus, dum de Luca agens [f], ipsum totius peregrinationis Pauli comitem appellat indiuiduum: cùm tamen nonnisi ex hoc tempore hæc de illo dici possint; nec sic quidem vt illi semper inhæserit; sed aliquando, vt occasio postulapit, abfuerit. Videas posthac ipsum, vt qui præsens esset, res singulas distinctè plenèq; narrare: cùm alioquin antea, eiusdem Hieronymi testimonio, grauissima prætermiserit, multaque strictim summatimque narrarit: vnde ex his magis magisque fides commendetur auctoris, dum à rebus illis conscribendis quibus præsens non fuerit, abstinuerit, ac paucioribus agere potiùs, quàm veritatem ipsam vel in minimum discrimen adduci, aut aliqua ex parte periclitari voluerit.

[d] Hier. de locis Hebraic. & Plin. li. 5. c. 30.

EVCAS ADHAERET PAVLO.

[e] Iren. lib. 3. c. 14.

[f] Hier. de Scri. Eccl. in Luca.

LXIV. [g] Hieron. ibid. [h] 2. Cor. 8.

De eodem Luca existimauit ibidem Hieronymus [g] intelligere voluisse Paulum, cùm ad Corinthios [h] scribens ait: Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias: nō solùm autem, sed & ordinatus est comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram.] Verùm nihil eiusmodi de ipso Luca legitur in Actis, sed potiùs (vt vidimus eodem Luca auctore) de Sila: qui, cùm à Paulo Barnabas recessisset, electus est Antiochiæ Pauli comes in peregrinatione suscepta: cui & conueniunt illa præconia, quibus dicitur, laudem eius in Euangelio fuisse per omnes Ecclesias: nam ad Apostolicam perficiendam legationem ex Concilio Hierosolymitano vnà cum Iuda, quòd primi esset

COMES PEREGRINATIONIS PAVLI SILAS.

A essent (vt idem Lucas [a] ait) in fratribus, delectus est. Porrò eiusmodi primatus nonnisi ex prædicatione Euangelij comparatus esse videtur: in quo genere si magna cum laude versatus est ante ipsius legationis functionem; quanto celebrior postea factus est, cùm omnibus Ecclesijs Syriæ, Ciliciæ, & alijs Asiæ prouinciæ, Macedoniæ etiam, & Achaiæ, vnà cum Paulo ablegatus Antiochia, Euangelium prædicauit? vt meritò de illo Paulus dixisse videatur: Cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.] quibus sanè verbis non propterea aliquis à Paulo notatus dici potest, qui scripserit Euangelium, immo nec si appellasset eum Euangelistam: nam & Philippus ab eodem Luca [b] dictus est Euangelista, non quòd Euangelium scripsisset, sed potiùs prædicasset. In hanc sententiam, quòd ille sic à Paulo descriptus, non fuerit Lucas, Theodoretus accessit [c]: qui tamen illum non Silam, sed Barnabam fuisse putauit, qui in prima B illa peregrinatione segregatus Antiochiæ cum Paulo in Euangelium, illi vsque ad finem comes adhæsit: qui licet in secunda assumpta ab Apostolo peregrinatione ab eo discessisset; tamen antequam secundam illam ad Corinthios, in qua prædicta narrantur, Paulus scripsisset epistolam, Barnabas iterum ad ipsum redijsse videtur. Nam in prima [d] ad eosdem data epistola, eius meminit tamquam collegæ in Euangelij prædicatione, cùm ait: Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?] Quid de his quisque opinari velit, fuerítne Lucas, an Silas, vel Barnabas, relinquimus arbitrio legentium; qui meminisse debent, Hieronymi sententiam non mediocriter roborari Ignatij testimonio, qui ad Ephesios scribens, eodem quo Paulus, Lucam præconij laudat genere, cùm dicit, ipsum citans: Vt testatur Lucas, cuius laus est in Euangelio.] Sed de Luca satis: an verò fuerit ex numero septuagintaduorum, C vel potiùs Pauli discipulus, agemus inferiùs, cùm de Euangelio ab eo scripto instituemus narrationem.

[a] Act. 15.

[b] Act. 21.

[c] Theodor. in 2. ad Cor. 8.

[d] 1. Cor. 9.

LXV. TEMPVS ADVENTVS PAVLI CORINTHVM.

Quod verò pertinet ad res gestas Pauli vsque ad eius aduentum Corinthum à Luca descriptas: in eis ordine temporum in Annalibus intexendis, eiusmodi est à nobis inita ratio: Quoniam idem Lucas inferiùs capite decimooctauo agens de aduentu Pauli Corinthum, inuenisse illic dicit Aquilam & Priscillam Iudæos, qui (inquit) nuper venerant ab Italia, quòd Claudius Imperator præcepisset omnes Iudæos Roma discedere: cùm verò dictum sit maiorum auctoritate, Claudium hoc ipso anno nono sui Imperij, quæ dicta sunt in Iudæos statuisse: certè aduentum Pauli Corinthum hoc anno, vel ad summum sequentis initio, contigisse, existimari posse videtur. Nos igitur, habita ratione cæterarum rerum, quæ à Luca descriptæ, à nobis hoc anno sunt recensitæ, in sequentem annum potiùs illum reijcimus: cætera verò, quæ ad illud vsque tempus in Actis facta leguntur, hoc D ipso anno includimus.

LXVI. [e] Act. 16. DE LYDIA PVRPVRARIA.

Eramus autem (sequitur Lucas [e]) in hac vrbe, *Philippis videlicet*, consistentes. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam iuxta flumen, vbi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ conuenerant. Et quædam mulier nomine Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. Cùm autem baptizata esset, & domus eius, deprecata est, dicens: Si iudicastis me fidelem Domino esse, introite ad domum meam, & manete. Et coëgit nos.] Consueuerant Hebræi vltra synagogas, quas intra ciuitates habebant, loca etiam in suburbijs posita, quantum sabbati haberet iter, in quæ deambulantes conuenirent, ac simul Deo preces offerrent, instituere. De eiusmodi locis [f] Epiphanius E agens, hæc ait: Fuerunt quidam antiquitus orationum loci, tum inter Iudæos extra ciuitatem, tum inter Samaritas, velut etiam in Actibus Apostolorum inuenimus: vbi purpurarum venditrix Lydia Paulo occurrit, & sic quoque diuina Scriptura narrat, quòd videbatur locus orationis esse: & accesserunt, & docuerunt Apostoli mulieres, quæ illo tempore conuenerant. Sed & orationis locus est in Sicimis, quæ nunc appellatur Neapolis, extra vrbem in campestri regione duorum fermè signorum distantia, speciem theatri præ se ferens, in aëre & sub dio constructus à Samaritis, qui omnia Iudæorum imitantur.] hæc Epiphanius.

[f] Epiph. hæresi 80.

LXVII. DE PYTHONISSA LIBERATA.

Quid autem post hæc acciderit, idem Lucas declarat his verbis: Factum est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obuiare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando. Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant

Universidad de Deusto
Biblioteca

vobis viam salutis. Hæc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conuersus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exijt eadem hora. Videntes autem domini eius quia exiuit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes: & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant ciuitatem nostram, cùm sint Iudæi, & annunciant morem quem non licet nobis suscipere, neque facere, cùm simus Romani.] Erat enim (vt dictum est) Philipporum ciuitas colonia Romanorum, & sic appellat eam Plinius [a]. Porrò coloni iure Romanorum viuere cogebantur; non sic quidem municipia, quæ suis iuribus & legibus vti possent; quo genere colonijs ea præstasse, Gellius [b] pluribus docet. Cùm ergo Philippenses dixerunt se esse Romanos, eaque ex causa non licuisse sibi peregrinum morem accipere; iure colonorum eos esse locutos constat: nam etsi municipes itidem dicti sint ciues Romani, tamen quos vellent mores admittere, & quibus vellent legibus vti poterant. Cùm igitur Paulus & Silas sic ante magistratus ciuitatis sisterentur: Cucurrit (inquit Lucas) plebs aduersus eos: & magistratus scissis tunicis eorum, iusserunt eos virgis cædi: Et cùm multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem interiorem, & pedes eorum strinxerunt ligno. Media autem nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.]

[a] Plin. lib. 4. c. 11.
[b] Gell. lib. 16. c. 13.

LXVIII. DE NOCTVRNIS PRECIBVS.

Hoc faciebat Paulus vnà cum Sila, quod ante ipsos Dauid Rex facere consueuerat, qui media [c] nocte surgebat ad confitendum Domino; & quod Isaiæ [d] erat in optatis, cùm diceret: Anima mea desiderauit te in nocte.] Hoc item à Fidelibus faciendum esse, Dei Ecclesia, Apostolorum traditione & exemplo, constituit: idque illa præsertim ratione, quòd media nocte Dominum ad iudicandum orbem terrarum ex improuiso & quàm citissimè venturum esse credebant, secundùm quod dixerat [e]: Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit.] Cui veritati adstipulari videbantur carmina Sibyllina. Quamobrem (quòd Dominus admonuerat vigilandum esse) Christiani media nocte surgere ad Dei laudes celebrandas consueuerunt, prout Lactantius [f] testatur his verbis, cùm de aduentu Domini ad iudicium loquitur: Tunc, inquit, aperietur cælum medium intempesta nocte & tenebrosa, vt in Orbe toto lumen descendentis Dei tamquam fulgur appareat. quod Sibylla his versibus locuta est:

[c] Psal. 11.
[d] Isaiæ 26.
[e] Mat. 25.
[f] Lactan. lib. 7. c. 19.

——— ὁππότ' ἂν ἔλθῃ
Πῦρ ἔσαι, σκότος ἐν τῇ μέσῃ νυκτὶ μελαίνῃ. hoc est: *Cùm veniet, ignis erit, tenebræq; in media nocte obscura.* Hæc est nox, quæ à nobis propter aduentum Regis ac Dei nostri peruigilio celebratur: cuius noctis duplex est ratio, quòd & in ea vitam tum recepit, cùm passus est, & postea orbis terræ regnum recepturus est.] hæc Lactantius.

LXIX. DE TRIBVS NOCTVRNIS HORIS.

At quoniam nec satis exploratum esse voluit Dominus, qua potissimùm hora venturus esset, dicente ipso [g]: Vigilate ergo: nescitis enim quando Dominus veniet, serò, an media nocte, an galli cantu, an manè] hac de causa non media tantùm nocte (vt diximus) Fideles ad preces Deo fundendas consurgere consueuerunt, sed & alijs eiusdem noctis horis. Vnde Clemens [h] Alexandrinus: Quocirca, inquit, sæpe etiam noctu è lecto surgendum est, Deusque est laudandus: beati enim, qui in ipsum vigilarunt, se ipsos assimilantes Angelis, quos nos ἐγρηγόρας, hoc est, vigilantes vocamus.] His itaque quatuor noctis temporibus expectandi Dominum fortasse respondent tres illæ nocturnæ preces, cùm his accedunt matutinæ laudes, quæ tamen vno compendio hodie absoluuntur: licet aliam ab his diuersam rationem inijsse visi sint, qui tribus vicibus nocte orandum esse statuerunt, nimirum ipso exordio, media nocte, & in fine: prout Basilius [i], dum hæc ait: Completo verò iam die, pro ijs omnibus quæ in eo nobis data fuerunt, gratulatio succedet; eorumque quæ vel prudenter vel imprudenter prætermissa sunt, confessio: ac siquibi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibúsve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita, veniam nobis à Deo comprecabimur: siquidem ad similia peccata iterum euitanda valde vtilis est præteritorum consideratio. Idcirco Dauid dicit: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, ex omni perturbatione ac vitio libera sit. Qua hora etiam necessario nonagesimus recitari Psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quòd id ad orationem necessarium sit, traditum est nobis à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic: Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc

[g] Mar. 13.
[h] Clem. Alex. in Pædag. c. 9.
[i] Basil. reg. interrog. 37.

A Hoc quidem etiam auctor Psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat. & ille imitandus, qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua.] hæc Basilius.

Hieronymus [a] etiam, scribens ad Eustochium, nocte bis terque surgendum demonstrat: & ad Demetriadem [b] post alias diurni temporis orandi horas: Ad vesperam, inquit, media nocte, & manè semper est exercendum.] & ad Lætam [c] hæc de eisdem noctis horis: Assueuerat exemplo ad orationes & Psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum.] ea de causa Epiphanius [d] Psalmos, qui ea prima noctis hora cani consueuerunt, lucernales appellat, cùm
B ait: Matutini etiam hymni in ipsa sancta Ecclesia perpetuò fiunt, & orationes matutinæ, & lucernales simul Psalmi & orationes.] De iisdem Basilius [e] ad Amphilochium de Spiritu sancto: Visum est patribus nostris beneficium vespertini luminis non silentio suscipere, sed statim vt apparuit, gratias agere. At quinam fuerit pater illorum verborum lucernariæ gratiarum actionis, dicere non possumus: populus tamen antiquam edit vocem, & nemini vmquam ipsi impij putati sunt qui dicunt: Laudamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum Dei.] hæc ille, insinuans hæc nonnisi ex Apostolorum traditione ad Ecclesias esse perlata. De iisdem insuper lucernariis precibus est mentio apud Clementem [f] & Cassianum [g], qui de nocturno orandi modo librum scripsit [h]. Chrysostomus [i] etiam lucernarium illud appellat officium, de quo ait [k]: Ad Solis occasum, quod etiam lucernarium appellamus, orandum scilicet: quia tum ob diei transitum
C Deo gratias agimus.] hæc ille, cùm septem enumerat canonicas orandi horas, deque tribus nocturnis orandi horis pluribus agit: de quibus & alij demum omnes tam Latini quàm Græci, qui de Ecclesiasticis sacris ritibus commentarios conscripserunt. Nocturnas conuocationes eas appellat Tertullianus [l]; quòd scilicet non priuatim in suis ædibus à singulis agerentur, sed publicè omnes in vnam conuocarentur ecclesiam. vnde Ignatius [m] ad Magnesianos: Omnes, inquit, ad orandum in idem loci conuenite; sit vna communis precatio, vna mens, vna spes.] & paulo pòst: Omnes velut vnus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad vnum altare.]

LXX.
[a] Hier. epist. 22.
[b] Idem epist. 8.
[c] Idem epist. 7.

LVCERNARIAE PRECES.
[d] Epiphan. in compend.
[e] Basil. ad Amphil. de Spiritu sancto, c. 29.

[f] Clem. Const. lib. 8. c. 36.
[g] Cassian. lib. 3. c. 3.
[h] Cassian. li. 2.
[i] Chrysost. in Psal. 118.
[k] Idem hom. 59. ad pop. Antioc. & de laud. monach.
[l] Tertull. ad vxor. lib. 2. c. 4.
[m] In Ign. epist. 6.

Perseuerauit diutiùs & ille vsus, vt non clerici tantùm, sed & populus simul in ecclesia laudes Deo canerent: tamen quòd modò illi altiori voce, isti summissa in ecclesia orent, ea de causa mutatum videtur, quòd laici perdifficile continerentur in officio, vt
D in voce rhythmum, & in statu corporis decorem sacris decentem seruarent; prout pluribus queritur, cùm populum obiurgat Ioannes Chrysostomus [n], qui inter alia hæc ait: Sunt quidam inter hos qui hic adsunt, quos ne vestræ quidem charitati arbitror esse ignotos, qui contemnentes Deum, ac Spiritus eloquia pro vulgaribus ac profanis ducentes, incompositas voces emittunt, nihilóque meliores se gerunt his quos habet insania, toto corpore tumultuantes circumacti, moresque præ se ferentes à spirituali statione alienos. Miser & infelix, oportebat te cum tremore & reuerentia angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare, &c.] pluribus enim insectatur eorum in orando incompositam vocem, & indecoros mores. Porrò de antiquo in Ecclesia sacrarum vsu vigiliarum, de quo agimus, non solùm innumera sanctorum Patrum tam Latinorum quàm Græco-
E rum suppetunt testimonia, sed etiam scriptorum Gentilium. Ecce tibi Plinius [o] Iunior scribens ad Traianum, hæc ait: Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum inuicem.] Et Lucianus [p] ex persona Christianorum: Ad hymnos tota nocte decantandos vigilantes, talia somniamus.] Rursùm Ammianus [q] Marcellinus: In statione primis tenebris obseruata custodum absentia, qui die festo Christiani ritus in ecclesia pernoctabant.] Cæterùm sacrarum vigiliarum vsum non tantùm (vt quidam imperitè tradunt) non subla tum esse in Ecclesia ab Ambrosio, sed ab illis temporibus maiori obseruantia celebratum, & quibusdam additamentis nobiliter auctum, diximus in nostris ad Romanum Martyrologium [r] Notationibus, iterum quoque dicturi fusius suo loco inferiùs. Hæc de antiquis Ecclesiæ moribus, quos ex instituto narrandos suscepimus.

LXXI.
VSVS VIGILIARVM.
[n] Chrys. in Isa. c. 8. hom. 1.
[o] Plin. lib. 10. epist. 97.
[p] Lucian in Philopat.
[q] Ammianus Marc. lib. 28. in fine.
[r] Die quinta Ianuar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LXXII. Prosequitur postea Lucas[a] de Paulo & Sila carceri mancipatis hæc scribere: Subitò verò terræmotus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta sunt. Expergefactus autem custos carceris, & videns ianuas apertas carceris, euaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. Clamauit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: vniuersi enim hîc sumus. Petitoque lumine introgressus est, & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes: & producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, vt saluus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu, & domus tua. Et locuti sunt ei verbum cum omnibus qui erant in domo eius. Et tollens eos in illa hora noctis, lauit plagas eorum, & baptizatus est ipse, & omnis domus eius continuò. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua, credens Deo. Et cùm dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. Nunciauit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus vt dimittamini: nunc igitur exeuntes ite in pace. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publicè, indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eiiciunt? Non ita: sed veniant, & ipsi nos eiiciant. Nunciauerunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quòd Romani essent: & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant vt egrederentur de vrbe. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus, consolati sunt eos, & profecti sunt.] hæc Lucas de rebus gestis Philippis. Quòd autem Philippenses magistratus adeò timuerint, cùm resciuissent, quos cecidissent ac carceri tradidissent, esse Romanos ciues; atque eosdem postea humaniter tractantes, ipsi venientes rogarint eos vt abirent: illud in causa fuisse existimo, quòd adhuc recens erat Rhodiorum exemplum, qui cùm peccassent in aliquos Romanos ciues, Claudius eos libertate penitus priuarat, vt auctor est Dio[b], qui de his pluribus agit.

[a] *Act. 16.*

PAVLVS ET SILAS LIBERATI.

[b] *Dio lib. 60.*

LXXIII. Egressi Paulus & Silas Philippis, cùm (inquit Lucas[c]) perambulassent Amphipolim & Apolloniam, *Macedoniæ ciuitates*, venerunt Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. Secundùm consuetudinem autem Paulus introiuit ad eos: & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis; adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis, & quia hic est Christus, quem annuncio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adiuncti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus Gentilibus multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.] hæc Lucas. At de suo aduentu Paulus ad eosdem Thessalonicenses postea scribens, his verbis meminit[d]: Ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit. Sed ante passi & contumelijs affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Euangelium Dei in multa solicitudine.] Quanta autem alacritate animi Thessalonicenses susceperint à Paulo prædicationem Euangelij, idem ipse his verbis significat, dicens[e]: Euangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantùm, sed in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa: sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti: ita vt facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini non solùm in Macedonia, & in Achaia; sed in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est: ita vt non sit nobis necesse quicquã loqui. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo conuersi estis ad Deum à simulacris, seruire Deo viuo & vero.] & inferiùs: Ideo & gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum, sed, sicut est verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, & credidistis. Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa, in Christo Iesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis.]

[c] *Act. 17.*

[d] *1. Thess. 2* QVID THESSALONICAE PAVLVS.

[e] *1. Thess. 1. & 2.*

LXXIV. Sed quænam fuerit eiusmodi tribulatio, quam passi sunt Fideles Thessalonicenses, Lucas[f] ex parte saltem declarat his verbis: Zelantes autem Iudæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitauerunt ciuitatem: & assistentes domui Iasonis, quærebant eos producere in populum. Et cùm non inuenissent eos, trahebant Iasonem & quosdam fratres ad principes ciuitatis, clamantes: Quoniam hi qui Orbem

[f] *Act. 17.*

A Orbem concitant, & huc venerunt, quos suscepit Iason: & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, Regem alium dicentes esse Iesum. Concitauerunt autem plebem, & principes ciuitatis audientes hæc: & accepta satisfactione à Iasone & cæteris, dimiserunt eos. Fratres verò confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Beroeam.] hucusque Lucas de rebus Thessalonicæ gestis. Sed & de conuersatione Pauli & Silæ cùm essent Thessalonicæ, nolumus illud prætermisisse quod idem Paulus[a] ad eos scribens inculcat his verbis: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs. Cùm possemus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non solùm Euangelium Dei, sed etiam ani-
B mas nostras, quoniam carissimi nobis facti estis. Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, prædicauimus vobis Euangelium Dei.]

RECESSIT PAVLVS THESSALONICA.

[a] *1. Thess. 2*

At non solùm hæc, sed & cùm apud ipsos esset, omnes quæ in ipsos concitatæ sunt postea persecutiones prædixit. commemorat id ipsum Paulus[b] eadem epistola, quam ad ipsos scripsit, sic dicens: Nemo moueatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus. Nam cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis, passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.] Hæc omnia cùm prætermiserit Lucas, neque scribens cætera dicat se vnà cum illis fuisse, neque in prima pluralis numeri persona loquatur, vt fecerat priùs; par est credere (quod & cæteris Pauli discipulis Timotheo, Tito, & alijs sæpe accidere consueuit) eumdem Lucam à Paulo
C aliò fuisse amandatum prædicandi Euangelij gratia, ad ipsum iterum rediturum. Ex his admirabilem videas in scriptore modestiam (quod aliàs dictum est) tum quòd quæ præsens non vidit, compendio breui perstrinxerit, ne vel in minimo veritas periclitaretur: tum etiam quòd res à se gestas, rebus tantùm Pauli narrandis intentus, obuolutas silentio præterierit.

LXXV.
[b] *1. Thess. 3*

LVCAE IN SCRIBENDO RATIO.

Quæ autem acciderint Paulo & Silæ, cùm Thessalonica recedentes venerunt Beroeam eiusdem prouinciæ ciuitatem, idem Lucas[c] in hunc modum recenset: Cùm venissent, in synagogam Iudæorum introierunt. hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum in omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hęc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci. Cùm autem cognouissent in Thessalonica Iudæi quia & Beroeæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt & illuc, cõmouentes & turbantes multitudinem.
D Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt cum vsque ad Athenas: & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum, vt quàm celeriter venirent ad illum; profecti sunt.] Cæteræ verò Pauli Athenis res gestæ quoniam sequenti anno accidisse reperiuntur, suo loco easdem describemus. Hoc anno ijsdem Coss. (inquit Tacitus[d]) Ituræi & Iudæi, defunctis Regibus Sohemio atq; Agrippa, prouinciæ Syriæ additi sunt: sed obitum Agrippæ ante annos quinque contigisse, Iosepho auctore, diximus.

LXXVI.
[c] *Act. 17.*

QVID BEROEAE PAVLVS.

[d] *Tacit. lib. 12.*

IESV CHRISTI ANNVS 52. PETRI ANNVS 8. CLAVDII IMP. ANNVS 10.

E

1.

SEquenti anno Domini quinquagesimosecundo, C. Antistio[e] & M. Suillio Coss. Paulus Athenas veniens, in synagoga Iudæorum primùm, inde in Areopago Euangelium prædicauit, conuertitque multos ad fidem Christi suscipiendam, & inter alios Dionysium Areopagitam, & nobilem feminam nomine Damarim. Antequam autem singula, vt gesta sunt, enarremus; ratio ex more reddenda est, cur hæc in hoc potissimùm tempus à nobis reijciantur. Hæc ita se habere, tum ex antea dictis, tum etiam ex his quæ sequuntur de Paulo[f], quòd Athenis recedens, moxque Corinthum veniens, inuenerit illic Aquilam & Priscillam, qui nuper venerant ex Italia, occasione edicti Claudij, quo iusserat omnes, qui erant Romæ, Iudæos ab Vrbe secedere (quod anno superiori, nimirum nono eiusdem Imperatoris anno, promulgatum fuisse vidimus) optimè colligi

[e] *Tacit. lib 12.* DE ADVENTV PAVLI ATHENAS.

[f] *Act. 18.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

colligi potest. Quibus consentiunt quæ de Dionysio traduntur, ipsum anno decimonono à passione Domini ad Christum fuisse conuersum. quocirca à trigesimoquarto anno Domini inchoato, quo passum fuisse monstrauimus, dictos nouemdecim annos numerare incipiendo, & ad præsentem vsque annum numerum deducendo, fateri oportet ipsum Dionysium ad Christianæ religionis cultum accessisse hoc ipso anno Domini quinquagesimosecundo. His de temporis ratione cognitis, rem gestam ex Lucæ verbis, vt se habuit, enarremus. A

II. Paulus igitur cùm Athenis esset, expectans Silam atque Timotheum: Incitabatur (inquit Lucas [a]) spiritus eius in ipso, videns idololatriæ deditam ciuitatem. Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis, & colentibus, & in foro, & per omnes dies ad eos qui aderant. Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminator verborum hic dicere? Alij verò: Nouorum dæmoniorum videtur annunciator esse. quia Iesum & resurrectionem annunciabat eis. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt.]Erat locus ille iuxta mare, Promontorium Martis dictum; à quo nomen deductum, vt Areopagus diceretur: licet de nomine [b] alij aliam afferant causam. Iudices qui eò conuenire consueuerant ad iudicandas causas, maiores scilicet, nempe sanguinis, morum, ac religionis, à loco nomen accipientes, Arcopagitæ dicebantur, fama integerrimi, virtuteque spectatissimi, & vsu rerum perspicacissimi: nulli enim ad eum magistratum capessendum patebat aditus, nisi primùm in inferiori magistratu sex virorum Thesmothesiæ per annum meruisset: ad quem nec facilis erat accessus: nam priùs de anteacta vita rationem reddere publicè tenebatur; irreprehensibilisque adinuentus, inter eos adnumerabatur: idemque rursus in Areopagitam promouendus, qualis esset, quibus compositus moribus, & in rebus agendis solertia præditus, diligenti peruestigatione probatus, sic tandem inter Areopagitas profitebatur. Accedebat & illud, quòd qui talis visus in eum ordinem obrepsisset, nec qualem præseferebat aspectus inuentus esset, nullis meritis, sed tantùm Genio (vt aiunt [c]) impellente, ab Areopagitarum numero sponte discedere cogeretur. B C

III. DE AREOPAGITIS. Cùm causam cognituri Areopagitæ ac iudicaturi in Areopagum ascenderent (id enim ter tantùm in mense faciebant, nimirum quarto Kal. tertio, & pridie) qui erant causam dicturi, non oratorum more, ornamento verborum ad persuadendum composito, sed simplici rei gestæ narratione id facere iubebantur; & si quando quid modicum eiusmodi lineam excessissent, præconis voce cohibiti, tacere cogebantur. ac sicut hæc fiebant, ne verborum illecebris flecterentur; ita ne reorum miserando commouerentur aspectu, ipsa nocte, nullis admotis luminibus, iudicia exercebant, summoque silentio tabellarem qui isque dabat sententiam: vnde in paroemiam illud venit: Areopagita taciturnior. Adeoq; de illorum integritate fama percrebuit, vt cùm quis iustissimum quempiam, scuerissimum, vita innocentissimum, ac omnibus denique partibus absolutum, optimumque virum demonstrare voluisset, Areopagitam cognomine diceret [d]. Antiquissimum planè iudicium, quod (vt Eusebius notat in Chronico) cœptum est anno mundi ter millesimo sexcentesimo nonagesimoquarto: nec vsque ad præsens tempus, quamuis à diuersis tyrannis oppressi Athenienses fuerint extinctum est: & quantumlibet à Romanis essent subiugati, nullatenus est intermissum. Quin & Romani Proconsules Asiæ perdifficiles causas eorum iudicio definiendas committebant, vt Gn. Dolabellam fecisse, ex Valerio testatur Gellius [e]. Lucianus etiam in Hermotimo, sua quoque ætate Areopagitarum iudicio causas definiri consueuisse tradit. Collegit hæc maiori ex parte Budæus [f]. Cetertim illucescente orbi terrarum Christi lege omnium perfectissima, iam ceteras siluisse, & Areopagum cessasse, auctor est Theodoretus [g], verùm non statim, sed, vt cetera alia, suis temporibus. D E

IV. PAVLI CONCIO IN AREOPAGO. Adductus igitur Paulus in Areopagum, iussus causam dicere: Stans (inquit Lucas) in medio Areopagi, sic ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos video. Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inueni aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. Deus autem qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cùm ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: fecitque ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos

[a] Act. 17.
[b] Aug. de Ciu. Dei lib. 18. c. 10. Isid. Pelusiota lib. 2. epist. 91. Suidas, & alij.
[c] Lucian. in Hermotimo.
[d] Cic. ad Att. lib. 1.
[e] Gel. lib 12. c. 7.
[f] Budeus in Pandectas lib. vlt. de Sen.
[g] Theodor. de Euang. verit. lib. 9 de legib.

minos habitationis eorum, quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inueniant: quamuis non longè sit ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cùm simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Diuinum esse simile. Et tempus quidem ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant, eo quòd statuit diem, in quo iudicaturus est Orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.] hæc perorauit Paulus in Areopago.

V. ATHENIENSES TENACISSIMI DEORVM CVLTORES. Perdifficilem sanè prouinciam suscepit: quî enim fieri poterat, vt ipsi toto Orbe celeberrimi, à quibus & Romani publica celebrique legatione leges acceperant, leges in re maxima, nimirum cultu diuino, à barbaro homine, Iudæo scilicet, acciperent; vt qui prædicaretur ab eo Iudæus homo crucifixus, idem Deus esse crederetur? cùm præsertim capitis supplicium immineret, si quis vel deos negaret, vel inconsulto Areopago, peregrinam religionem induceret. Nam de Anaxagora Clazomenio scriptum [a] est, quòd existimantibus Athenensibus Solem esse deum, ille cùm saxum ignitum dixisset, paucorum sententia morte damnatus est. Ijdemque aduersus Diagoram Melitum, talentum decreuerunt, si quis occideret eum, quoniam eorum mysteria deridere ferebatur. Protagoras autem, nisi citò fugisset, comprehensus occisus fuisset, eo quòd de dijs Athenensium, an essent, reuocasset in dubium. nam eius argumenti librum cùm scripsisset, in principio posuit: De dijs, neque vt sint, neque vt non sint, habeo dicere.] quamobrem cùm oportuna fuga sibi consuluisset, libri eius sunt in concione combusti. Insuper feminam quamdam sacerdotem interfecerunt, quoniam eam quidam accusauit peregrinos deos colere. Et de Socrate constat, accusatum fuisse à Melito eodem crimine, dicente: Iura violat Socrates; quos ex maiorum instituto susçepit ciuitas, deos esse negans, alia noua dæmonia inducit. quam ob causam morte mulctatus est ducentis octoginta & vna sententijs.

[a] Ioseph. lib. 2. contra Apion.

VI. PAVLVS AB OCCASIONE SVMIT DICENDI ARGVMENTVM. At Paulus admirabili quadam circumspectione diuino afflatus Spiritu causam egit: nam quoniam sciebat à multis argui, qui nouorum dæmoniorum videretur annunciator, eo quòd Iesum Christum prædicaret; vt ea culpa careret, nec noui numinis videretur inuentor, sed potiùs antiqui illorum cultus assertor ac prædicator, ex ipsorum theologia ad insinuandum verum Dei cultum admirabili quadam prudentia sibi aditum patefecit: & licet nequaquam illorum templa esset ingressus, ex his tamen quę foris stare simulacra conspexerat, dicendi sumpsit exordium. Nam (vt auctor est Thucydides) Athenis in foro stabant duodecim aræ deorum, has contemplatus haud dubium Paulus, in eam intendit, cuius inscriptio erat: IGNOTO DEO. Meminit & Philostratus Ignotis dijs aras fuisse erectas Athenis. Laërtius quoque in Epimenide, necnon & Pausanias ad Phalerum, vt Cælius [b] obseruauit. Id genus aram in Gallijs eadem inscriptione notatam esse repertam, & in veri Dei cultum translatam, mentio habetur in epistola quæ dicitur Martialis ad Burdegalenses inscripta.

[b] Cæl. Rod. antiq. lib. 22. c. 2.

VII. DE ARA IGNOTI DEI. Sed quod ad Athenienſis aræ inscriptionem pertinet; hæc habet [c] Hieronymus: Inscriptio autem aræ non ita erat vt Paulus asseruit: IGNOTO DEO. sed ita: DIIS ASIAE, EVROPAE, ET LIBYAE, DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS. Verùm quia Paulus non pluribus dijs indigebat ignotis, sed vno tantùm ignoto Deo, singulari verbo vsus est, vt doceret illum suum esse Deum, quem Athenienses in aræ titulo prænotassent: & eum rectè scientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, & nescire non poterant.] hæc Hieronymus. Oecumenius [d] titulum his fuisse verbis conceptum tradit: Dijs Asiæ, Europæ, & Libyæ, Deo Ignoto & peregrino.] Sed hæc haud facilè admiserimus, cùm apud Lucianum [e] Gentilis homo sic iuret, Per Ignotum Athenis] & non, Per Ignotos: ac rursum ex persona Triephontis: Nos autem illum Athenis Ignotum inuentum adorantes, & manus ad cælum tollentes, gratias illi agamus, vt qui digni facti fuerimus huiusmodi potestati atque virtuti subiecti esse.] Cæterùm non vnam tantùm aram Athenis fuisse Ignoto Deo dedicatam, sed plures existimamus: ac proinde vtrumque verum esse potuisse; nimirum aram aliquam, de qua Paulus, extitisse, notatam Ignoti Dei inscriptione, alias verò alijs, & deorum plurium: nam qui his ipsis viuebat temporibus, quibus hæc agebantur Athenis, Apollonius

[c] Hier. in epist. ad Tit. c. 1.
[d] Oecum. in Act. Apost. c. 7
[e] Lucian. in Philopatr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nius Tyanæus hæc inter alia locutus est Timasio Aegyptio: Modestius enim est de omnibus dijs bene loqui, præsertim Athenis: vbi etiam Ignotorum deorum aræ dedicatæ sunt.] recitat hæc Suidas in suis Historicis in verbo Τιμασιών. Sed quod ait, Præsertim Athenis] planè demonstrat nullos populos perinde atque Athenienses fuisse deos negantium vindices. Vnde Plutarchus de Placitis philosophorum [a] hæc rectè de Euripide de dijs ambiguam ferente sententiam, ait: Et Euripides tragicus poëta apertè quidem profiteri hanc sententiam non est ausus, metuens Areopagiticum iudicium, &c.]

[a] Lib. 1. c. 7.

VIII. DE INSCRIPTIONE RATIO.

Idem qui suprà Oecumenius eius inscriptionis duas affert interpretationes, sic dicens: Duas causas referunt, cur apud Athenienses inscripta fuerit ara, IGNOTO DEO. Aliqui dicunt, quòd Athenienses Philippidem miserant ad Lacedæmonios nuncios oratum vt venirent laturi ipsis auxilium aduersus Persarum exercitum Græciam inuadentem. qui cum in itinere essent, iuxta Parthenium, spectrum apparuit eis, accusantis Athenienses, quòd se neglecto, alios deos colerent: affirmabatque se esse Pana (quem Deum vocant) & pro sua erga eos benevolentia, auxilio affuturum promisit. Cùm itaque victoria potiti Athenienses, templum illi erexissent; timentes adhuc ne aliquis alius Deus incognitus ab eis sine honore prætermitteretur, aram erexerunt cum ea, quam diximus, inscriptione. Alij verò aiunt, pestem quamdam Athenis grassatam fuisse, adeoque illos exediſse, vt neque sindones tenuissimas possent tolerare. Cùm igitur colerent eos qui apud eos dij habebantur, nihil adiumenti senserunt. Intelligentes itaque quemdam fortasse esse Deum, quem ipsi absque honore reliquissent, qui pestem immisisset, nouam extruxerunt aram, cum eadem suprà citata inscriptione, IGNOTO DEO. cumque illi sacrificarent, statim curati sunt. Hunc ergo Christum Iesum esse Deum omnium, dixit Paulus, quem se illis annunciare dicebat.] hæc ille. Sed ante ipsum Chrysostomus [b] de eadem ara: Athenienses, inquit, per multa tempora acceperunt deos etiam extraneos, vtpote Pana, & alios. timentes forsitan ne alius quispiam esset, quem ignorarent, ipsis quidem nondum cognitus, qui tamen alibi colatur; etiam illi aram erexerunt, & quoniam non erat manifestus Deus, inscriptum erat: Ignoto Deo.] hæc Chrysostomus.

[b] Chrysost. in Act. c. 17.

[c] Apud Lact. lib. 2. c. 9.

IX. QVIS DEVS IGNOTVS.

Porrò de ignoto Deo ea magis placet sententia; vt, quoniam placitis antiquorum philosophorum, vt Trismegisti [c] & aliorum, quinetiam & Sibyllinis [d] oraculis receptum erat, vnum Deum esse inuisibilem, imperceptibilem, eumdemque innominatum & ineffabilem; ne cui numinum diuinus honor deesse videretur, aram eo titulo illi erexerint. At quantumlibet Deū ipsum sic cognouissent; tamen (vt de his ait Paulus [e]) non sicut Deum glorificauerunt: quippe qui & impurissimis creaturis itidem diuinum impartirentur honorem; maiorique affici videbatur iniuria sic cultus cum cæteris ab ipsis Deus, quàm ab illis qui eum penitus ignorassent.

[d] Tertull. in Apolog. c. 46. Clem. Alexan. aduer. Gentes. Euseb. de præp. li 8. c. 5 lib. 11 c. 8 9. lib. 14. cap. 3. 6.

X.

[e] Rom. 1. [f] Act. 17.

Apposite igitur ad eos Apostolus Paulus: Quod vos ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis] ac proinde vos ad veræ cultum religionis instituo. At verò quid ad hæc illi? Cùm audissent (inquit Lucas [f]) resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit de medio eorum. Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis.] Hic ille Dionysius, qui annos natus viginti quinque, Heliopoli dum esset in Aegypto vnà cum Apollophane philosopho, admirandum solis illud deliquium quod tempore passionis Christi contigit, videns; causam tamen, quantumlibet rerum naturalium scientia polleret, ignorans; quòd res esset quæ omnem excederet naturæ terminum, admiratus est, vt ipse scripsit ad Apollophanem [g], quæ superiùs suo loco & ordine recitauimus: cuius quidem rei occasione facilior reddita sibi est ad Christianam religionem amplexandam via. Præter illa quæ de rebus Athenis gestis, à Luca sunt scriptis mandata, feruntur alia quædam ab Hilduino [h] addita, accepta (vt profitetur) ab antiquioribus, quos recenset scriptoribus: quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur, tamen ne quid subtraxisse ab auidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus describisse: cùm alioqui sic comparati simus, vt velimus pauca potius, sed solida certaque fide constantia prosequi, quàm multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent. Accidit enim, vt cùm sine delectu cuncta quę de vnaquaque re possint inueniri consarcinantur, cetera quoque quæ

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

[g] Dionys. epist. 11.

[h] Hilduin in Areopag. apud Sur. die 9. Oct.

sunt

sunt vera, in discrimen adducantur. Sed quænam ea sint quæ ab eodem auctore sunt scripta, videamus.

XI. DE REBVS PAVLI ATHENIS GESTIS.

Ante omnia Paulum ad fidem Christi capessendam perduxisse ait Apollinem quemdam nobilissimum pariter & eruditissimum Atheniensem ciuem; eaque occasione Paulum sisti iussum esse in Areopago: vbi præter illa quæ dicta sunt à Luca, hos sermones inter Paulum & Dionysium habitos esse, idem auctor testatur, sic dicens: Dionysium specialiter cœpit interrogare Paulus, quid coleret, & quibus numinibus in tam spatioso & venerabili loco seruiret. Cui respondit Dionysius: Deos quos coluerunt parentes nostri, quorum virtute & solertia mater terra continetur, hos colimus & adoramus. Aras quas vides, Martis, & Herculis, Mercurij, & Priapi nomine & honore sacratæ sunt. Dum verò Paulus singula altaria & simulacra falsorum deorum perlustrasset, inter cæteras aras reperit altare vnum cui erat titulus superscriptus: DEO IGNOTO. Et conuersus ad eum Paulus, interrogauit illum, dicens: Quis est ille Deus incognitus? Ad quem Dionysius: Adhuc, inquit, non est ipse Deus demonstratus inter deos, sed est incognitus nobis, & sæculo venturo futurus. Ipse enim est Deus qui regnaturus est in cælo & in terra, & regnum eius non accipiet finem. Subiungens itaque Paulus, ait: Homó ne erit, an spiritus? Respondens Dionysius, dixit: Verus Deus, & verus homo, & ipse renouaturus est mundum; sed adhuc incognitus est hominibus, quoniam apud Deum in cælo eius conuersatio est. Et ait Paulus: Illum Deum prædico vobis, quem incognitum appellatis. Natus enim ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, pro salute humana mortuus, resurrexit: cælosque ascendens, sedet à dextris Dei Patris, verus Deus, & verus homo, per quem facta sunt omnia: & venturus est in fine sæculi iudex omnium quę geruntur. Qui notus est iam in Iudęa Deus, & magnum in Israël & sanctum nomen eius. Quamobrem quem incognitum vsque nunc habuistis, modò cognoscite: quia ipse est Deus solus, & præter eum non est alter: qui nos de morte sanguinis sui pretio reduxit ad vitam: qui cælum & terram, hominem scilicet & Angelos, in vnitate regni sui coniunxit: qui mortificat iustus, & viuificat pius: qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Hæc & alia plura Paulo prædicante, & templa singula perlustrante, commendando Iesum Christum Dei filium Deum verum esse, quæ amica curiositate Athenienses propter ipsam nouitatem officiosissimè acceptabant: Dionysius veram doctrinam & dogma salutis audiens, & nihil esse idola quibus seruiebat, immo magis dæmonia quàm deos esse cognoscens; sanctum verò Spiritum, & verba vitalia in Pauli doctrina euidentissimè sentiens, diuino lumine corde tactus, eidem Paulo cessit, & ab illo expetijt quatenus pro illo ipsius Dei, quem prædicabat, misericordiam precaretur, & illius cultor verus & suus meretur esse discipulus.

XII. PAVLVS ATHENIS CAECVM ILLVMINAT.

Postero autem die, cùm Paulus ageret iter, cæcus quidam cœpit eum obsecrationis vocibus compellare. Sanctus autem Apostolus crucis signum clausis à natiuitate eius oculis imposuit, dicens: Christus Dominus & magister noster, qui oculis lutum imposuit cæci nati, & lumen restituit ei, ipse te potentia sua illuminet. Quem mox videntem his est verbis affatus: Vade, inquiens, ad Dionysium, & dic ei, quia Paulus seruus Iesu Christi ad te me misit, vt memor sponsionis tuæ ad eum venire non differas, quo baptismum salutis accipiens, ab omnibus possis absolui nexibus delictorum. Is autem qui lumen receperat, obedienter verba iubentis impleuit, & ad Dionysium properans, Pauli ei verba per ordinem renunciauit. Dionysius verò electionis gratia iam præuentus, vt secum respexit non ante habitis luminibus contuentem, ait ad eum: Es ne tu ille, quem cæcum natum cuncti cognouerunt affines? Cui ille respondit: Ego nempe sum, cui cęco nato hactenus Sol non luxit: sed ipse Paulus, cuius tibi defero mandata salubria, Iesu Christi magistri sui inuocata virtute, sanitatis mihi lumen indulsit. Qui protinus surgens cum omni domo & Damari vxore sua (quam vt sumeret more terrenę nobilitatis, propter amorem suscipiendæ carę sobolis, cum sui cogere parentes) ad mandata properat S. Pauli: eredensque fideliter, & abnegatis erroribus Paganorum, sacri est baptismatis vnda respersus; ac sic demum se tradidit eius magisterio pleniùs imbuendum; inque sanctæ Trinitatis fide, & incarnationis, passionis, & resurrectionis Domini nostri, seu cunctis arcanis Ecclesiasticę sanctitatis affatim vt comes eius inseparabilis, quocumque gressum moueret, à beato Paulo per triennium est institutus. Thessalonica, magi-

stro

Universidad de Deusto
Biblioteca

stro obsequendo, reuertens, ab eodem beato Paulo Apostolo Athenienſium est ordinatus Antiſtes: ac deinde, ipso iubente, Christi Euangelium prædicauit, eamdemque ciuitatem & maximam partem patriæ ad fidem veritatis conuertit.] hæc auctor, quorum fidem penes eum relinquimus. A

XIII. DAMARIS CONIVX DIONYSII.

Ceterùm in his quæ ad Damarim feminam, quam ad fidem Christi à Paulo Lucas tradit adductam, pertinent: plurium sententia Patrum receptum esse videtur, illam fuisse coniugem Dionysij Areopagitæ. Id quidem in primis testatur Ambrosius[a], consentit Augustinus[b], & confirmat Ioannes Chrysostomus[c]: quos & ceteri, qui ea de re scripserunt, secutati sunt. Chrysostomus enim hæc ait: Rursus Areopagita ille, superstitiosissimæ ciuitatis illius ciuis, nónne vnà cum vxore, audita tantùm Pauli concione, illum secutus est?] hìc videas nullam de miraculo haberi mentionē: sicut & Ambrosius eos simplici Pauli disputatione, non miraculis, victos esse affirmat. Quod verò spectat ad Apollinem, quem primum omnium Athenienſium à Paulo ad fidem perductum idem auctor testatur: si eadem esse vera dixerimus; alium planè diuersum hunc ab illo esse cuius idem Paulus[d] ac Lucas[e] meminerunt, certissimum est: nam eodem Luca[f] auctore, constat illum fuisse natura Iudæum, ciuitate Alexandrinum. B

[a] Ambros. epist. ad Vercellen.
[b] August. de semin. serm.
[c] Chrysost. lib. de sacerd.
[d] 1. Cor. 1. 2.
[e] Act. 18.
[f] Act. 18.

XIV.

Dum adhuc Paulus Athenis ageret, Timotheus & Silas, quos ex Luca[g] vidimus remansisse Beroeæ, Athenas ad Paulum venerunt: qui eos in Macedoniam ad eas confirmandas Ecclesias amandauit. Nam de Timotheo, quem misit Thessalonicam, idem Paulus[h] ad Thessalonicenses scribens, hæc ait: Vos enim estis gloria nostra & gaudium. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide vestra, vt nemo moueatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis, quòd in hoc positi sumus. Nam cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne fortè tentauerit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster.] hæc Paulus. Ex his igitur tàm Athanasius[i], quàm etiam Theodoretus[k], & si qui alij, existimarunt Paulum, sicut Athenis misit Timotheum Thessalonicam, ita etiam dum, ibidem moraretur, scripsisse ad eosdem Thessalonicenses primam epistolam. Verùm ex his quæ idem Paulus & Lucas scripserunt, Corinthi potiùs eam datam à Paulo fuisse, exploratissimum est. Nam cùm Paulus eam non priùs se scripsisse testetur, quàm post Timothei Thessalonica ad se reditum, dum ait[l]: Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciante nobis fidem & charitatem vestram, &c.] constetque, auctore Luca[m], reuertentem Timotheum Thessalonica vnà cum Sila, conuenisse Paulum Corinthi agentem: eam non aliunde quàm Corintho, vbi mansit annum & sex menses (vt idem scribit Lucas) missam esse, affirmare necesse est. Haud enim multum temporis mansisse Paulum Athenis, putandum est; quòd Lucas longas moras aliquibus significare verbis solitus sit: qui discessionem eius Athenis, & aduentum Corinthum, ac cetera ibi ab Apostolo gesta his verbis recenset. C

[g] Act. 17.
[h] 1 Thes. 2. 3. TIMOTHEVS MITTITVR THESSALONICAM.
[i] Athanasius in Synopsi.
[k] Theodoret. in præfat. in epist. Pauli.
[l] 1. Thess. 3.
[m] Act. 18.

XV.

Post hæc, inquit[n], egressus Paulus Athenis, venit Corinthum: & inueniens quemdam Iudæum, nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam vxorem eius (eò quòd præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma) accessit ad eos: & quia eiusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: erant autem scenofactoriæ artis.] hæc Lucas. At non tantùm Corinthi, sed & aliis in locis vbi Paulus consisteret, manuum suarum artificio victum quæritasse, certum est: id etenim fecisse Thessalonicæ[o], eius testimonio superiùs demonstrauimus: hoc ipsum postea Epheſi cùm moraretur, egisse, etiam ipse testatur, cùm eos contestatus[p] hæc ait: Ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ.] & ad Corinthios[q] scribens: Laborabamus, inquit, operantes manibus nostris.] Porrò sui instituti rationem hanc aliquando reddidit, cùm ait[r]: Non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè, nihil operantes, sed curiosè D

[n] Act. 18.
PAVLVS OPERATVR MANIBVS.
[o] 1. Thes. 2. 2. Thess. 3.
[p] Act. 20.
[q] 1. Cor. 4.
[r] 2. Thess. 3.

A curiosè agentes. Iis autem, qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem manducent.] Ne igitur aliquam, vel leuem saltem, occasionem captantibus daret oblatrandi, ac dicendi; Euangelij prædicationem, prætextum quemdam honestum fuisse Orbis circumeundi, opsonandi, lucri captandi gratia, ac quæstus faciendi; sic sibi temperandum à necessario quoque cibo Apostolus existimauit, idque ceteris suis discipulis imitandum proposuit: quod non à se tantùm, sed & à Barnaba inuiolabiliter esse seruatum, scribens ad Corinthios[a] his verbis declarat, dum eiusdem instituti itidem rationem affert, ac dicit: Numquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?] & paulo pòst: Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vmquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & B de lacte eius non manducat?] & post multa id genus inculcata: Sed, inquit, non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.]

[a] 1. Cor. 9.

XVI. ABSQVE MERCEDE PRAEDICATIO.

Certè quidem, si antiquo Romanorum iure, nempe lege Titia, cautum erat, ne quis ob causam orandam (vt tradit Tacitus libro vndecimo) pecuniam donúmue acciperet: quanto magis ab his abstinere debuissent qui Christi Euāgeliū prædicassent, ac præsertim Iudæi, qui (vt vidimus auctore Iosepho[b]) nuper sub Tiberio, quòd pietatis specie ex eis quidam pecuniā corrosissent à Fuluia, fuerant eius criminis insigniter infamati, atq; eam ob causam omnes ab Vrbe turpiter electi? Ceterùm iure illis concessum fuisse, sumere victum ab iis quibus Euangelium prædicarent, cùm Paulus pluribus docet, tum etiam ipse Dominus id faciendum monuerat[c]: Edentes, inquit, & bibentes quæ apud illos sunt. C Dignus est enim operarius mercede sua.]

[b] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 5.
[c] Luc. 10.

XVII. PROFESSO-RES OMNES OPIFICES.

Sed vnde acciderit, vt Paulus nobilitate insignis, & eruditione præclarus, opificium, quod exerceret, didicerit; ex his quæ complures antiqui Rabbini scripserunt, facilè intelligemus. Inter alios enim Scemahaia & Althalion communem quamdam legem præscriptam illis fuisse tradunt, qui sacras vellent litteras profiteri, vt manuale quodpiam opificium addiscerent, quo victum quærerent. Legi enim consueuerunt eiusmodi institutiones in prima lectione primæ hebdomadis Azymorum. Rabbi Gamaliel quoque in doctrina fratrum, quæ inscribitur, Haod, vehementer commendat, vt sacras litteras addiscentes, opus aliquod manuale exercerent; quod qui facere prætermisissent, procliuiores ad peccandum futuros esse affirmat. Inter alios nobiles antiquos Rabbinos legitur Rabbi Iochanna sutoriam, Rabbi Iudam pistoriam artem exercuisse, & alios alia id genus. Ex D eiusmodi igitur institutione prouenisse existimamus, vt Paulus sacris litteris excultissimus, aliquod manuum opificium didicerit; quod ad victum sibi comparādum, cùm Euangelium prædicaret, vbicumque locorum consisteret, exercuerit. Ceterùm apud Aegyptios, Græcos, Lydos, Persas, aliasq; his adiacentes regiones, ignominiæ adscribi solitum, tradit Herodotus in Euterpe, si quis manuum opificium excoluisset; ac nonnisi ignobiliores apud eos esse mechanicis opificiis mancipatos.

XVIII. PAVLI OPIFICIVM.

Sed quodnam istiusmodi fuerit, Lucas[d] (vt vidimus) apertè docet, dum tradit Paulum, cùm venisset Corinthum, ea ex causa apud Aquilam & Priscillam habitare voluisse, quòd eiusdem cum illis, nempe scenofactoriæ artis opifex esset. Porrò ars illa scenofactoria dicebatur, quæ ex pellibus facienda consueret tabernacula, quibus milites vterentur in castris: de quibus Tacitus[e]: Retentus est omnis exercitus sub pellibus.] Assutis itidem E pellibus & nautæ vtebantur ad naues operiendas, vt Cæsar[f] in suis commentariis tradit. De eiusmodi Pauli opificio hæc Origenes[g]: Paulus arte erat faber tabernaculorum.] & paulo inferiùs: Sicut illi ex piscatione piscium piscatores hominum facti sunt; ita & iste à faciendis tabernaculis terrenis ad cælestia construenda tabernacula translatus est.] De eodem Chrysostomus[h] hæc eleganter: At, inquit, tabernaculorum texendorum artifex hic, non Siciliam modò, atque Italiam, verùm vniuersum terrarum orbem, verbum Dei prædicans, peragrauit; cùm interim artem non intermitteret, sed vel tum quoque pelles consueret, & officinæ suæ præsset, neque enim ea res patricios aut magnates offendebat: idque iure optimo. Non enim artes ac studia, sed conficta dogmata despicabiles reddere solent præceptores.] hæc ipse.

[d] Act. 18.
[e] Tacit. lib. 13.
[f] Cæsar. comment. de bell. ciuil. lib. 3.
[g] Origen. hom. 17. in li. Num.
[h] Chrysost. hom. 2. in epist. ad Roman.

XIX.

Ad hæc, sciendum nec ceteros Apostolos opus manuum prætermisisse, cùm locus & tempus id concessisset; qui & alios ad hoc ipsum faciendum hortati sint: nam hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Clem. Const. lib. 2. c. 67. APOSTOLI OPERICES.

apud Clementem [a] leguntur: Qui in Ecclesia iuuenes estis, curate in omnibus rebus necessariis sedulò ministrare: cum omni sanctitate operi vestro vacare, vt omni tempore & vobis & egentibus suppeditare possitis, ne Ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo Euangelij, subciuuas operas non negligimus: alij enim ex nobis piscatores sunt, alij scenarũ artifices, alij agricolæ, nec vmquam otiosi sumus.] Ad hoc ipsum spectare videtur quod ait Ignatius [b]: Nemo inter vos otiosus sit.]& Iustinus [c] martyr: Pudor, inquit, ille in vitio est, vt vereamur, si ipsi manibus nostris opus fecerimus, ne quis nos miseros & auxilio destitutos esse suspicetur.] Epiphanius [d] hæc in eamdem sententiam: Ex ipsis Dei sacerdotibus quidam vnà cum prædicatione verbi, imitantes sanctum ipsorum post Deum in Christo patrem, Paulum inquam, sanctum Apostolum, etiam ipsi pro viribus, tametsi non omnes, attamen plures propriis manibus operantur, qualemcumque tandem iuxta proportionem dignitati & Ecclesiasticæ curæ assiduitati conuenientem repererint artem: quo cùm verbo & prædicatione conscientia ipsa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum affert, & sibi ipsi suppeditat fratribusque ac indigentibus impertit ministerii fructum, ex primitiis inquam, & oblationibus, & ex manuum labore partis, propter excellentem affectionem erga Deum, proximis vltro impartiens. Quamquam ipsi ad hoc non cogantur, neque deputati sint, sed iustitiæ labores & operationem Ecclesiasticam habeant, & secundùm iustitiam alantur; verùm propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciant.] hæc Epiphanius.

[b] Ignatius epist. 7. ad Tarsens. [c] Iustin. de vit. Christiana. [d] Epiph. hæres. 80.

XX. [e] Ibidem paulo superius. MONACHI OPEROSI.

Idem & de monachis omnibus id ipsum factitantibus hæc scribit [e]: Laborant propriis manibus, ad impartiendum etiam indigentibus: quemadmodum etiam in singulis monasteriis, tum in Ægyptiorum regione, tum in aliis omnibus sic laborant ad iustitiam, velut apes, in manibus quidem habentes ceram opificij, in ore verò guttas mellis, cum propria hymnifera voce vniuersorum Dominum iuxta proprium sensum laudant.] Sed scripsit de his egregium commentariolum Augustinus [f], quo acriter inuectus est in vagos ac desides monachos, operà manuum prætermittentes: qui tamen eius videtur esse sententiæ, vt non semper vel vbique Paulus operatus sit manibus suum artificiolum, sed cùm à prædicatione verbi daretur otium; cetero autem tempore non tantùm ab offerentibus accepisse, id exposcente necessitate, sed etiam litteris suis id præcepisse pro aliis faciendum; vt cùm scribit ad Galatas [g]: Communicet, qui catechizatur, verbum ei qui se catechizat in omnibus bonis.] vel cùm collectam faciendam indicit Ecclesiis Macedoniæ, & Antiochiæ, & Achaiæ pro fratribus, qui in Iudæa agentes, paupertate grauissima premerentur. Agit de iisdem & Cassianus [h] pluribus, & alij.

[f] Aug. de oper. monach. c. 14. 15. 16.

[g] Galat. 6.

[h] Cassian. lib. 10.

XXI. [i] Act. 18. DE REBVS GESTIS PAVLI CORINTHI.

Quid interea Paulus prædicans Euangelium Corinthi egerit, Lucas [i] sic narrat: Disputabat, inquit, in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis & Græcis. Cùm venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum Iesum. Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam. Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cuius domus erat coniuncta synagogæ. Crispus autem Archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod ego sum tecum, & nemo apponetur tibi vt noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.] hæc Lucas: qua verò occasione inde recesserit, prosequitur dicere: sed nos de his suo loco inferiùs. Baptizauit Paulus Corinthi dictum Crispum, necnon & Caium, simul & Stephanæ domum, cùm alioqui quamplurimos fide Christiana imbuisset: sed (quod ipse testatur) cùm eius munus non fuerit baptizare, sed euangelizare, ab ea functione temperauit.

[k] 1. Cor. 1.

XXII. [l] 2. Cor. 12. DE 1. EPIST. AD THESSALONICENSES.

De ceteris rebus à Paulo tam longo spatio temporis gestis Corinthi, cũ Lucas, vt qui (quod diximus) absens esset, vix ea tribus ferè verbis perstrinxerit: ex his quæ ipse Paulus ad eosdem Corinthios scripsit, ea in omnibus admiranda ac excellentia fuisse, possumus facilè coniectari; sic enim ait [l]: Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus. Quid est enim quod minus habuistis præ

præ ceteris Ecclesiis?] Corinthi dum esset, post aduentum Silæ atque Timothei ex Macedonia, cuius (vt nuper vidimus) meminit Lucas [a]; scripsit Paulus primam epistolam ad Thessalonicenses: in ea enim de eiusdem Timothei aduentu his verbis meminit [b]: Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis, &c.] Inscribitur epistolæ titulus non solùm Pauli nomine, sed & Timothei, & Siluani, qui cooperatores erant Pauli in Euangelio.

[a] Act. 18. [b] 1. Thes. 3.

Quod verò pertinet ad statum Romani Imperij: hoc anno, iisdemque Coss. (vt auctor est Tacitus [c]) Agrippina Germanici fratris Claudij filia, quam post interitum Messalinæ idem Claudius Augustus vxorem acceperat, Augustæ titulo augetur; eiusque filius Domitius ab eodem Imperatore adoptatus in familiam Claudiam, Nero Claudius est appellatus. Quo etiam anno eadem Agrippina Augusta in oppidũ Vbiorum, in quo agente illic cum exercitu Germanico patre genita est, coloniam duci iussit; cui nomen hinc est inditum, vt ex ipsius vocabulo Colonia Agrippina sit dicta.

XXIII. [c] Tacit. Annal. lib. 12. COLONIA AGRIPPINA.

IESV CHRISTI ANNVS 53. PETRI ANNVS 9. CLAVDII IMP. ANNVS 11.

I. ANno Christi quinquagesimotertio, Coss. Claudio Augusto quintùm & Cornelio Scipione Orfito, cùm Paulus adhuc Corinthi ageret (annum enim vnum & menses sex illic transegisse, auctor est Lucas [a]) scripsit secundam epistolam ad Thessalonicenses; haud enim multo post primam à Paulo scriptam hanc fuisse (quòd eamdem cum illa habeat inscriptionem, qua significatur ab iisdem Paulo, Siluano, & Timotheo missam esse) Chrysostomus [c] & Theodoretus [d] testantur; quamuis hic velit Athenis esse scriptam, sicut (vt putat) & primam. Sed quemadmodum illam Corinthi scriptam esse, perspicuè demonstrauimus, & non Athenis, vnde discesserat; ita etiam secundam Athenis datam esse, impossibile est affirmare: quandoquidem Athenis recedens, & Corinthum veniens (vt vidimus) annum cum dimidio ibi mansit; nec (vt ex Luca apparet) amplius reuersus est Athenas, sed abiit Ephesum. Sic igitur tam primam quàm secundam ad Thessalonicenses data s fuisse Corintho, verius existimamus. Sed nec assentimur etiam in hoc Athanasio [e], qui eam Roma à Paulo missam fuisse putauit.

I. [a] Act. 18. DE SECVNDA EPIST. AD THESSALONICENSES. [c] Chrysost. in epist. 2. ad Thess. [d] Theod. in præf. epist. Paul. [e] Athanas. in Synopsi.

Porrò eius scribendæ epistolæ ea præcessit occasio: quòd pseudoapostoli quidam ex his quos alibi idem Paulus sugillat, quæstum pietatem putantes, cùm audiuissent Thessalonicenses auidiùs ceteris Euangelium accepisse; quo illos ad sua largienda redderent promptiores, iam instare diem Domini (nouissimum videlicet mundi finem) tradebant: quod etiam sibi diuinitus reuelatum esse affirmabant; immo & mentita epistola nomine Pauli interposito, id faciliùs eidem suadere eiusdem Apostoli auctoritate studebant. Hæc cùm accepisset Paulus, malis his quanto citiùs festinans occurrere, secundam ad ipsos scribens epistolam, cùm ad toleranda mala quæ à Gentilibus ac Iudæis paterentur, esset hortatus, mox hæc ipsa subiunxit [h]: Rogamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam quasi instet dies Domini: neque quis vos seducat vllo modo.] Denique admonet, vt se subtrahant à fratribus inordinatè ambulantibus, his nimirum, qui nihil operantes, sed curiosè agentes, ex Euangelio pecuniarum lucrum captabant.

II. PSEVDOAPOSTOLI STVDENTES LVCRO. [h] 2. Thess. 2.

At verò non eos tantùm sic per epistolam admonitos voluit, sed in memoriam reuocat quæ per sermonem, cùm apud illos esset, eisdem tradidisset; moxque addit [i]: Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.] Hinc (inquit Chrysostomus [k]) perspicuum est, quòd non omnia tradiderint per epistolam, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque sunt fide digna. Quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censeamus esse fide dignam. Est traditio? nihil quæras amplius.] hæc ille. Basilius ante Chrysostomum sic explicans eumdem locum, hæc ait [l]: Apostolicum autem arbitror esse etiam in non scriptis traditionibus perseuerare. Laudo enim (inquit ad Thessalonicenses) vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodũ tradidi vobis, traditiones continetis.] hæc Basilius ad Amphilochium,

III. [i] Ibidem. [k] Chrys. in 2. epist. ad Thess. homil. 4. DE TRADITIONIBVS APOSTOLORVM. [l] Basil. ad Amphiloch. ad Spiritu sanct. c. 29

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Epiph. hæres. 61. & Epiphanius[a]: Oportet, inquit, & traditione vti: non enim omnia à diuina Scriptura accipi possunt: quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt; quemadmodum dicit S. Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi: Sic doceo, sic tradidi Ecclesiis. &, Si continetis, nisi frustra credidistis.] Sed & in eumdem sensum eadem verba à plerisque aliis accepta esse noscuntur. Porrò non ex recitato tantùm loco hæc accipiuntur: sed (vt vult Epiphanius) insinuat id ipsum, de traditione scilicet non per scripturam, sed per sermonem accepta, idem Apostolus ad Corinthios [b] scribens, cùm ait: Laudo autem vos fratres, quòd per omnia memores mei estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.] & post alia: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, &c.] Sed quando vel quomodo hæc illis tradidit? certè iis ipsis temporibus cùm apud illos esset; nec per scripturam, sed per sermonem monens ipsos, & ad fidem instituens. Quæ igitur non scriptura, sed sermone tantùm seruanda esse cõmonuisset, traditiones nominauit, quæ etiam, quòd fideliter sincereque custodienda essent, alibi scribens ad Timotheum, depositum appellauit, sic dicens[c]: O Timothee, depositum meum custodi.] ac iterum[d]: Bonum depositum custodi.] Apostolicum depositum traditiones esse, Irenæus[e] tradit. Ceterùm non tantùm aliqua sic suis sermone tradidisse, sed & alia se sermone traditurũ, ad Corinthios scribens, sic ait[f]: Cetera autem, cùm venero, disponam.] Vnde intelligi datur (inquit Augustinus[g]) quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem vniuersa per Orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse; quod nulla morum diuersitate variatur.]

[b] 1. Cor. 11.
[c] 1. Tim. 6.
[d] 2. Tim 1.
[e] Iren. lib. 3. c. 3.
[f] 1. Cor. 11.
[g] Aug. ad Ianuar. epist. 118 cap. 6.

IV. ECCLESIAE IVS SCRIPTVM, ET NON SCRIPTVM.

Quoniam verò ex his dictis exploratum satis habetur, sanctos Apostolos alia scriptis per epistolas tradidisse, alia sermone tantùm, eorum quæ obseruare deberẽt, Ecclesias admouisse: ex his accidit, vt Christiana religio ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ iure duplici regeretur, nimirum scripto, & sine scripto, legibus videlicet, & consuetudine: quod cuique bene institutæ Reipublicæ commune fuit. Lacedæmones enim, Athenienses, Romanos, & alios, ad bene administrandam Rempublicam, tum scriptis, tum non scriptis legibus, & iis quæ maiorum consensione probatæ, ac communi vsu receptæ essent, vsos esse, perspicuum est omnibus. De iure enim Romanorum cùm ait Vlpianus[h] I. C. Hoc, inquit, ius nostrum constat aut ex scripto, aut sine scripto, vt apud Græcos, τῶν νομῶν οἱ μὲν ἔγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι.] immo vt Budæus restituit: τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ νομικόν.] Et Plato[i] de legibus, ἄγραφα νόμιμα appellari dicit à quibusdam ius non scriptum. Quod si versetur in his quæ ad religionem spectant, morem à Romanis dici solitum, auctor est Sex. Pompeius[k] Festus, dum ait: Mos, est institutum patrium pertinens ad religiones moresque maiorum.] inde illa nota locutio, Agi aliquid more maiorum, vel, Esse in moribus, quæ ab antiquis scriptoribus sæpè inuenitur vsurpata. Sed enim & Hebræos non tantùm legibus diuinitus institutis, sed & traditionibus vixisse, quas dicunt δευτερώσεις, manifestum est.

[h] l. 6. ff. de Iust. & iur.
[i] Plat. de legib. lib. 6.
[k] Festus de ver. signific.

V. VSVS NON SCRIPTVM ANTIQVIVS.

Porrò leges non scriptas, scriptis consignatis, antiquitate præstare, nullus dubitat. Si enim cuncta iura ad suum principium reuoces; à Deo insitas in mente hominum naturæ leges antiquiores esse atque nobiliores, vt primarium quemdam fontem, ex quo omnium optimarum legum fluxere riui, facilè inuenies. Vnde Philo[l] hæc in eamdem sententiam: Prisci illi ante leges sigillatim proditas, non scripto iure vsi, pari felicitate ac facilitate vixerunt: vt meritò quis dicere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factaue narrantur. nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant; sed à se ipsis instituti doctiq; ordinem naturæ sunt secuti: quæ lex est proculdubio antiquissima omnium; quam ipsi ius summum fasq; rati esse, totam vitam suam vltro ei subdiderunt.] hæc Philo.

[l] Philo. lib. de Abraham.

VI. TRADITIONES QVAE IMPROBATAE.

Verùm non omnium traditionum atque consuetudinum eadem est ratio, sed plane diuersa: nam secundùm quod ex diuersis principiis emanarunt, diuersò etiam iure censendas esse, Euangelica auctoritas admonet. Illæ nimirum, sententia Domini, sunt improbatæ traditiones, quæ aduersùs legis diuini militarent institutа; vt cùm Dominus ait[m]: Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?] & Marc. 7. In quam sententiam idem Dominus citans Isaiam[n]: Bene, inquit, prophetauit Isaias de vobis hypocritis, sicut dictum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: in vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum.

[m] Matt. 15.
[n] Isai. 29.

Relin-

A Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata vrceorum & calicum, & alia similia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis.] de his similibus, quæ legi Dei repugnarent, loquitur Paulus ad Colossenses[a], cùm ait: Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elemẽta mundi, & non secundùm Christum.] & Petrus[b]: Scientes, inquit, quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis.] non quidem (prout Manichæi garriebant) intelligens de scripturis veteris Testamenti, sed de dictis seniorum traditionibus, quæ superstitione quadam pietatis specie adumbrata irritarent potiùs, quàm roborarent diuinam legem; de quibus hæc apud Clementem[c] leguntur: Quædam sunt in traditionibus seniorum, quæ δευτερώσεις appellantur: solùm autem
B historiæ causa illa lege, vt cognoscas & glorifices Deum, qui te à talibus & tantis vinculis liberauit.

[a] Coloss. 2.
[b] 1 Petr. 1.
[c] Clem. Const. lib. 1. c. 7.

Quando verò Iudæi eiusmodi vanas traditiones subinduxerint, hæc apud Epiphanium[d] leguntur: Discе à quo tempore ipsos accusat quòd hoc faciunt. Quando verò traditio & inuentio seniorum ipsis contigit? nimirum Danielis post reditum ex Babylone, Achibæ verò etiam ante captiuitatem Babylonicam facta est, filiorum autem Assamonæi temporibus Alexandri & Antiochi, centum nonaginta annis.] hæc ille. At Hieronymus[e] in diuersam sententiam hæc, quæ & superiùs recitauimus, ait: Duas domos Nazaræi, qui Christum ita recipiunt, vt obseruationes legis veteris non amittant, duas familias interpretantur, Sammai & Hillel, ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi, quorum susceptі scholam Achibas, quem magistrum Aquilæ proselyti autumant: & post
C eum Meir, cui successit Ioannan filius Zachæi, & post eum Eliezer, & per ordinem Delphon; & rursùm Ioseph Galilæus, & vsque ad captiuitatem Hierusalem Iosue. Sammai igitur & Hillel, non multo priùs quàm Dominus nasceretur, orti sunt in Iudæa: quorum prior, dissipator, interpretatur: sequens verò, prosanus: eò quòd per traditiones, & δευτερώσεις suas, legis præcepta dissipauerint.] & ad Algasiam[f]: Quantæ traditiones Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quàm aniles fabulæ, euoluere nequeo: neque enim libri patitur magnitudo; & pleraque tam turpia sunt, vt erubescam dicere.] & paulo pòst: Præterea quia iussum est[g] vt diebus sabbatorum sedeat vnusquisque in domo sua, & non ingrediatur, neque ambulet in loco in quo habitat: si quando eos iuxta litteram cœperimus arctare, vt non iaceant, non ambulent, non stent, sed tantùm sedeant, si velint præcepta seruare; solent respondere, & dicere: Rab Achiba, &
D Simeon, & Hillel magistri nostri tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in sabbato; & de loco, in quo quis fuerit occupatus, non recedendum.] Hæc & alia de seniorum traditionibus.

[d] Epiph. hæres. 42. DE TRADITIONIBVS IVDAEORVM.
[e] Hieron. in Isai. cap. 8.
[f] Hieron. epist. 151. q. 10.
[g] Exod. 16.

VIII. DVPLEX GENVS TRADITIONVM IVDAEORVM.

Has tum Christus, tum Apostoli redarguerunt; non quia ab hominibus traditæ, sed quòd contra Dei legem superstitiosæ, & turpes essent: sed & quòd illi sua præcepta Dei legi præponerent. Audi, quæso, quæ apud Thalmud in Gheruuire, secundo capite scripta leguntur: Fili mi solicitior esto, obseruator scilicet, verborum ac præceptorum Rabbinorum, quàm legis.] ac item: Quicumque præuaricatus fuerit eorum verba, reus est mortis.] rursumque. Quicumque contemnet vel deridebit Rabbinorũ verba, bulliente stercore pœnas luat.] hæc ibi. At quomodo non execrandæ ac penitus explodendæ eiusmodi seniorum traditiones, immo horrendæ blasphemiæ? Ceterùm quæ piæ fuissent ac sanctæ, Domini sunt ore laudatæ, immo in exemplum adductæ, vt constat de Rechabitis:
E cuius rei gestæ historiam Hieremias[h] Propheta exactè descripsit: qui & in fine quantam ea de re, quòd parentum traditioni obedierint, apud Deum gratiam promeruissent, hæc subdit: Pro eo quòd obedistis præceptis Ionadab patris vestri; quòd scilicet non biberitis vinum, nec ædificaueritis domos ad habitandum, nec vineam agrumue possidere volueritis, nec seminaueritis, sed habitaueritis in tabernaculis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.] Sed quid hoc, nisi stabilisse Rechabitarum traditiones, vt perpetuò integræ permanerent? Iam, quod reliquum est, de ipsis Apostolicis traditionibus agamus.

[h] Hier. 35.

Vidimus multa ab Apostolis esse tradita, quæ non fuerunt scriptorum monumentis consignata: quæ quidem haud putanda sunt penitus excidisse, sed ministrata ab IX. illis

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis (quod ait Paulus [a]) non atramento, sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed A
in tabulis cordis carnalibus scripta esse. Quinetiam si ipsam petamus rerum originem,
planè inueniemus Christianam religionem primùm omnium traditionibus institutam,
inde verò scriptis esse firmatam. nam & Tertullianus [b]: Certè, inquit, prior anima quàm
littera, & prior sermo quàm liber, & prior sensus quàm stylus.] Antequam enim Mat-
thæus primus omnium scriberet Euangelium (quod contigisse monstrauimus non ante
annum Domini quadragesimum primum) non alio certè modo, quàm traditionibus,
Euangelica prædicatio infundebatur in corda credentium. Ac primum quoque fidei
Symbolum Apostolicum nequaquam ab Apostolis reperitur fuisse scriptis mandatum,
sed (vt superiùs, cùm de eo egimus, demonstrauimus) his qui crederent, ore tenus
traditum.

X. Errant igitur, qui quodam furore perciti, obstinato ac pertinaci animo negant quic- B
quam esse in Ecclesia recipiendum, quod non fuerit Apostolica scriptione testatum:
nam hac sua ipsorum lege adstricti, nec ipsum Symbolum Apostolicum, nisi resiliant à
pertinaci mentis proposito, recipiendi habent aliquam facultatem. Fuit sententia ista
Arianorum peculiaris, ex quibus Maximus his verbis eam apud Augustinum [c] inculcat:
Si quid de diuinis Scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est
vt audiamus: hæ verò voces, quæ extra Scripturam sunt, nullo casu à nobis susci piun-
tur.] Qui igitur his se arctant & premunt augustiis, ab omni etiam fidei regula excidant
necesse est: nam (vt vidimus) Apostolicum ipsum Symbolum reiicere, sua ipsorum sen-
tentia compelluntur: immo nec ipsis Apostolicis scriptis, quibus tantummodo inni-
tendum existimant, aliquo iure vti possunt, nisi priùs traditionibus inhæreant. Nam vn-
de acceperunt hæc illa ipsa esse quæ ab Apostolis & Euangelistis sunt scripta, & non po- C
tiùs illorum nomine dolosè supposita, nisi auctoritate Ecclesiæ, quæ sancito tandem ca-
none, quænam illa essent, & à quibus scripta, in Nicæno [d] Cõcilio promulgauit? Vnde hac
ratione Augustinus [e]: Ego, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Eccle-
siæ commoueret auctoritas.] Sed vnde hæc illa adeò firmiter & absque alia dubitatio-
ne constituit? non quidem ex simplici scriptorum titulo: quandoquidem multa alia Eu-
angelia, Epistolæ, Actus, & Reuelationes erant (vt vidimus) Apostolorum titulo præno-
tata, quæ respuit: sed hæc ipsorum esse germana, non aliunde quàm Ecclesiastica traditio-
ne potuit didicisse.

XI. Ex his igitur videas quanti ponderis sit ipsa traditio, vt ex ipsa noui Testamenti scri-
pta omnia auctoritatem acceperint: quam qui non admittunt, ab ipsis etiam canonicis
scriptis excidant necesse est. Cùm itaque scripturarum fundamentum sit ipsa traditio; D
eo conuulso, totam desuper structam molem collabi, quis non facillimè credet? Esto
igitur firmum ratumque, non tantùm scriptis, sed & traditionibus Apostolorum Dei
Ecclesiam semel fundatam, cœpisse iisdem coalescere & propagari; ipsosque Fideles, si-
cut illis, ita & istis pariter obligari; in eoque istas excellere, quòd illa, nisi traditione fir-
mentur, non subsistant, hæ verò etiam sine scriptis suam obtineant firmitatem. Vnde
Irenæus [f]: Quid, inquit, si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis: nonne
oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt iis quibus committebant Ec-
clesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Christum cre-
dunt, sine charactere, vel atramento, scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis sa-
lutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, in vnum Deum credentes fabri-
catorem cæli & terræ & omnium quæ in eis sunt, per Iesum Christum.] & paulo pòst: E
Hanc fidem qui sine litteris crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt;
quantum autem ad sententiam & consuetudinem & conuersationem propter fidem,
perquam sapientissimi sunt, & placent Deo conuersantes in omni iustitia, castitate, &
sapientia. Quibus si aliquis annunciauerit ea quæ ab hæreticis adinuenta sunt, proprio
sermone eorum colloquens; statim concludentes aures, longo longiùs fugiunt, ne audi-
re quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum
traditionem ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcumque eorum por-
tentiloquium est: neque enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina instituta.] hæc
Irenæus.

XIII. Hæc eadem & Tertullianus [g] in hæc verba: Hæc, inquit, si nulla scriptura determi-
nauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomo-
do

[a] 2. Cor. 3.
[b] Tertull. lib. de pæscr. anim. c. 5. ANTE TRADITIO QVAM SCRIPTVRA.
[c] Aug. contra Max. in princ.
[d] Nicæn. Conc. citat. Hieron. in præfat. in lib. Iudith.
[e] August. contra epist. Manich. cap. 5.
[f] Iren. lib. 3. c. 4. IN QVO TRADITIO SCRIPTVRAE PRAESTET.
[g] Tertull. de coron. milit. c. 3.

A do enim vsurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in traditionis obtentu exi- RITVS ECCLESIAE EX TRADITIONE.
genda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an & traditio non scripta non
debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum
obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde
consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à baptismate ingrediar: Aquam
adituri, ibidem, sed & aliquanto priùs in ecclesia, sub Antistitis manu contestamur
nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius: dehinc ter mergitamur, amplius
aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Inde suscepti, la-
ctis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die lauacro quotidiano per totam
hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus
mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præsi-
B dentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die
Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die
Paschæ in Pentecosten vsque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti
in terram anxiè patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum
& exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad se-
dilia, quacumque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum &
aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam inuenies:
traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix: ratio-
nem traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui
perspexerit, disces.] hactenus de his Tertullianus: nec quidem ex officina Montani;
quippe qui ea recenseat quæ longè ante Montani tempora, ab ipso exordio nascentis
C Ecclesiæ, Ignatij, Iustini martyris, Irenæi, & aliorum antiquorum testimonio constat
fuisse vsu recepta, atque obseruatione firmata, prout iam de singulis ipsi diximus suis
locis superiùs, vel inferius dicturi sumus. Immo & eiusdem Tertulliani sententia, vi-
deamus vnde ipsæ Ecclesiæ traditiones deducat: sic enim alibi ait, disputans contra
Marcionem [a]: Quòd si post Apostolorum tempora adulterium veritas passa est circa [a] Tertull. con-
Dei regulam: ergo Apostolica traditio nihil passa est suo tempore circa Dei regulam; tra Marc. lib. 4.
& non alia cognoscenda est traditio Apostolorum, quàm quæ hodie apud ipsorum Ec- c. 21.
clesias editur.]

Vt igitur non vnius vel alterius antiquorum Patrum esse monstremus de Apostolicis XIII.
traditionibus, de quibus est sermo, assertionem, sed omnes æquè in eamdem senten- DE TRADITIONIBVS TESTIFICATIONES PATRVM.
tiam conspirasse, pariterque eidem Catholicæ veritati adstipulatos esse: ab antiquio-
D ribus petamus narrationis exordium, &, vt instituti patitur ratio, singulorum hìc testi-
monia afferamus; vt è quibus fontibus traditionum riui fluxerint in Ecclesiam, per-
spicuè intelligamus. Res quidem maximi ponderis (vt quæ basis quædam & funda-
mentum totius Ecclesiasticæ œconomiæ esse videatur) est propensiori studio pertra-
ctanda. quamobrem à lectore veniam deprecamur, si intercepto cursu narrationis
historicæ, hic paulo diutiùs immorabimur: nam & hoc ipsum à nobis ratio instituti
exigit.

Dicendum de Matthia Apostolo in primis esset, quem de traditionibus scripsisse XIV.
volumen, auctor est Clemens Alexandrinus, qui ipsum sæpiùs citat, nimirum libro TRADITIONES APOSTOLORVM SCRIPTAE AB IGNATIO.
secundo Stromatum, necnon tertio, & septimo. Sed quoniam excidit liber ille, quo etiam
vsi esse noscuntur hæretici; an germanus Matthiæ fuerit, certum quid affirmare non
E possumus, sicque libentiùs abstinemus. At de Ignatio nulla est tergiuersatio, cuius
epistolas [b] vt legitimas semper est antiquitas venerata. de eo hæc scribit Eusebius [c]: [b] Euseb. hist. lib.
Cùm iter per Asiam faceret, licet attentissima cura à satellitibus, qui illum ductabant, 3. c. 30. & Hier. de Script. Eccle. in Ignat.
obseruaretur; Ecclesias tamen cuiusque ciuitatis, ad quam fortè proficisceretur, fami- [c] Euseb. hist. lib.
liaribus colloquiis, piisque hortationibus confirmauit: ac primùm, vt hæreses, quæ 3. c. 30.
iam tum primò nasci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, sedulò admonuit:
deinde hortatus est, vt Apostolorum traditioni mordicus adhærescerent; quam qui-
dem asseuerãter testificatus, quo tutiùs posteritati seruaretur, necessariò scriptis mandan-
dam existimauit.] hæc de eo Eusebius. Sed mea quidem sententia, non priuatum
aliquem commentarium Ignatius de traditionibus scripsit, sed quòd in omnibus il-
lis suis vndecim, quas ad diuersas Ecclesias dedit, epistolis, Apostolicas traditiones in
plurimis voluit esse testatas; vt in primis hierarchicum in Christi Ecclesia ordinem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

singulorum Ecclesiæ ministrorum distincta officia, conuentus publicos, sacratissimæ Eucharistiæ ministrationem, sacrificij immolationem, obseruationem diei Dominici, aliasq; festiuitates, Quadragesimæ ieiunium, viduarum cœtum venerandum, sacrum collegium earum virginum quæ perpetuam virginitatem excoleront, & se ipsas Deo consecrassent, & alia huiusmodi. A

XV. De Polycarpo, & ipso Apostolorum discipulo, hæc scribit Irenæus[a]: Polycarpus autem non solùm ab Apostolis edoctus, & conuersatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum viderunt: sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea quæ est Smyrnis Ecclesia, constitutus Episcopus, quem & nos vidimus in prima nostra ætate (multum enim persæuerauerat, & valde senex glorioßissimè & nobilissimè martyrium faciens, exiuit de hac vita) hic docuit semper quæ ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesiæ tradidit, & sola sunt vera.] meminit in fine de eius epistola scripta ad Philippenses. Dionysius Areopagita insuper in his multum versatus est eo libro quem scripsit de Ecclesiastica Hierarchia: at quoniam an eius sit commentarius ille, multi dubitarunt, agemus de ea re pluribus suo loco infe- B
riùs. De Hegesippo testatur Eusebius[b], ab eo quinque libris scriptas esse Apostolicas traditiones: sic enim ait: Iste enim sinceram & minimè fucatam Apostolicæ prædicationis traditionem quinque libris illo quidem scribendi genere maximè simplici ac summisso litteris persequi aggrediens, tempus quo ipse floruit, apertè indicat.] Sed & apud Iustinum[c] martyrem, cùm agitur de Christianis, quòd ad Orientem versi orare consueuerint, hæc leguntur in fine: Porrò à quibus orationem Ecclesia accepit, ab iisdem quoque vbi orare solerent, consuetudinem accepit, à sanctis nimirum Apostolis.] id ipsum Origenes, Basilius, & (vt paulo pòst dicemus) ceteri atteßantur. Porrò Iustinus ipsum ritum sacræ Eucharistiæ celebrandæ, non aliunde quàm ex Apostolica traditione acceptum, in oratione ad Antoninum Pium exactè descripsit. C

[a] Iren. lib. 3. c. 3. ASSERTO RESTRADITIONVM APOSTOLICARVM.

[b] Euseb. hist. lib. 4. c. 8.

[c] Apud Iustin. lib. Quæst. & resp. q. 118.

XVI. Irenæus[d] Iustino ferè æqualis (eodem enim sæculo vixit) ceteris locupletiùs de his visus est agere: nam traditionibus potissimùm agens aduersus hæreticos, hæc tandem habet: Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, prouocamus eos qui aduersantur traditioni: dicunt se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram inuenisse veritatem: Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia, Saluatoris verbis.] & paulo pòst: Euenit itaque, neque scripturis iam, neque traditioni consentire eos.] ac sequenti capite sic: Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam in Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint audire: & habemus adnumerare eos qui ab Apostolis instituti sint Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum vsque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria sciuissent Apostoli, quæ seorsum & latenter ab reliquis perfectos docebant; his maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant.] D

[d] Iren. lib. 3. c. 2. 3. 4. IRENAEVS VINDEX TRADITIONVM APOSTOLICARVM.

XVII. Agens deinde de successoribus Apostolorum, meminit de Romana Ecclesia, atque traditionibus eidem creditis, in hæc verba: Sed quoniam, inquit, valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ, Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes, confundimus eos qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam E
gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam; præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiq; Fideles; in qua semper ab his qui sunt vndique, conseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.] prosequitur enumerare Petri successores vsque ad sua tempora: agensque de Clemente, eum tradit non tantùm scriptis, sed & traditionibus (epistola ad eos scripta) composuisse Corinthiorum dissensiones. Denique hæc de Ecclesia Ephesiorum: Sed & quæ est Ephesi Ecclesia, à Paulo quidem fundata, Ioanne autem permanente apud eos vsque ad Traiani tempora, testis est verus Apostolorum traditionis. Tantæ igitur ostensiones cùm sint hæ, nõ oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere: cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia quæ sunt veritatis.] hæc Irenæus.

XVII. ROMANA ECCLESIA CVSTOS APOSTOLIC. TRADITIONVM.

Qui

A Qui proximus pòst Irenæum Tertullianus adnumeratur, quàm egregius adstipulator eiusdem veritatis extiterit, nuper vidimus: quantum insuper traditioni detulerit, vt sine ipsa Christianus quis esse non possit, hæc accipe: hisce enim verbis Marcionem traditiones negantem exagitat[a]: Si, inquit, Propheta es, prænuncia aliquid: Si Apostolus, prædica publicè: Si Apostolicus, cum Apostolis senti: Si tantùm Christianus es, crede quod traditum est: Si nihil istorum es, meritò dixerim, Morere: nam & mortuus es, qui non es Christianus, non credendo quod creditum Christianos facit.] & paulo pòst: Porrò quod traditum erat, id erat verum, vt ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat verum rescidisti. Nullo iure fecisti. Sed plenius eiusmodi præscriptionibus aduersus omnes hæreses alibi vsi sumus] nimirum in libro de Præscriptionibus, vbi hæc Tertullianus[b]: Nunc solùm disputandum est, quibus competat fides B
ipsa; cuius sint Scripturæ; à quo, per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Vbi enim apparuerit esse veritatem disciplinæ & fidei Christianæ, illic erit veritas Scripturarum, & expositionum, & omnium traditionum Christianarum.] & pòst multa sequenti capite de his agens hæc addit: Quid autem Apostoli prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, & hîc præscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viua (quod aiunt) voce, quàm per epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo susceperit: reliquam verò omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarũ, & Apostolorum, & Christi, & Dei.] hæc
C Tertullianus, qui & aduersus Marcionem[c] hæc in eamdem sententiam: His ferè compendiis vtimur, cùm de Euangelij fide aduersus hæreticos expedimur, defendentibus temporum ordinem posteritati falsariorum præscribentem, & auctoritatem Ecclesiarum traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas falsum præcedat necesse est, & ab eis procedat, à quibus tradita est.]

[a] Tertul. de car. Christi c. 2. QVANTVM DEFERENDVM TRADITIONIBVS EXTERNVS TVLLIANO.

[b] Tert. de præscript. c. 19 22 t

[c] Tert. aduers. Marcion. lib. 4. c. 5. in fine.

XIX. Huic coniungimus Clementem Alexandrinum, qui iisdem cum Tertulliano temporibus Seueri & Antonini eius filij claruit[d]: ipse enim hæc in Stromatibus[e] in primis habet: Qui veram quidem beatæ doctrinæ seruabant traditionem, statim à Petro, & Iacobo, & Ioanne, & Paulo, sanctis Apostolis, filius à patre accipiens (pauci autem sunt patribus similes) ad nos quoque, Deo volente, peruenerunt, illa à maioribus data & Apo- 51.
stolica deposituri semina.] hæc Clemens, non de scriptis ab illis epistolis intelligens, sed
D & de non scriptis per manus traditis obseruationibus: alioqui his omnibus quatuor Euangelia præposuisset: nam paulo superiùs viua voce, & animata (vt ait) oratione magistrorum, qui à maioribus ea acceperant, ea se assecutum esse testatur. Idemque hæc libro quarto: Cognitio autem ipsa est, quæ per successionem ad paucos ex Apostolis absque scriptis tradita peruenit.] & libro septimo: Quomodo ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque hi qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo Dei esse, & Domino fidelis esse perdidit, qui aduersus Ecclesiasticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum hæreseon desiliuit opiniones.] hæc Clemens; de quo etiam hæc Eusebius[f]: In libro, inquit, quem de Paschate composuit, fatetur se à familiaribus suis compulsum, vt traditiones, quas à veteribus presbyteris accepisset, litteris proderet ad posteritatem.]

[d] Hieronym. de Scri. Eccl. c. 38

[e] Clem. Alex. Strom. lib. 1. EX CLEMENTE ALEXANDRINO.

[f] Euseb. histor. lib. 6. c. 11.

E Huius discipulus Origenes hæc etiam de traditionibus, quas Ecclesiasticas obseruationes appellat, sic[g] dicens: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd, verbi gratia, genua flectimus orantes; & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue perficiendæ, siue eo ritu quo geritur, explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque & ordinum, atque interrogationum & responsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno Pontifice atque eius filiis tradita & commendata suscepimus.] & in Leuiticum ait[h]: Secundùm Ecclesiæ obseruantiam, etiam paruulis baptismum dari.] Sed per obseruantiam Ecclesiæ, intellexisse Apostolicam traditionem, alibi

XX.

[g] Orig. hom. 5. in Num. EX ORIGENE

[h] Orig. in Leuit. cap. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alibi declarat his verbis : Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem susceptit, etiam paruulis baptismum dare.] A

XXI. STEPHANVS PAPA CYPRIANVM AD TRADITIONVM.

Stephanus Papa, idemque martyr, etsi eius scripta exciderint, tamen ex ipsis fragmentum, quod recitat Cyprianus [a], quàm constans assertor Apostolicarum traditionum & earum acerrimus propugnator extiterit, facilè monstrat : sic enim dicebat aduersus omnes qui ex vniuerso Christiano orbe viri eruditissimi atque sanctissimi impugnabant baptismum hæreticorum, quod hactenus ex antiqua traditione Ecclesia non respuebat : NIHIL INNOVETVR : NISI QVOD TRADITVM EST] agatur scilicet. Hac vna illc sententia & Apostolicæ vocis tonitruo à summa arce culminis pastoralis intonans, non solùm Africanorum omnium, sed & Orientalium Episcoporum molitiones atque conatus disiecit, & munimenta illorum ex mille Scripturæ diuinæ locis coagmentata & malè contexta penitus dissipauit : vt tunc potissimùm Ecclesia Catholica experta sit, qualis quantaque vis fuerit antiquæ traditionis, cùm opus fuit innumeras diuinæ Scripturæ sententias perperam intellectas, quæ resistere viderentur, vni cedere traditioni : de qua hæc Augustinus [b] : Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum traditione exordium sumpsisse credenda est; sicut sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur.] Ceterùm Cyprianus non adeò vecors fuit, vt Apostolicæ traditioni repugnandum esse censeret ; sed quod existimaret eam humanam esse potiùs corruptelam, vt quæ sibi videbatur esse diuinis Scripturis aduersa, quare & illa verba mox subdit : Vnde est ista traditio ? vtrum ne de Dominica & Euangelica auctoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atque epistolis veniens ? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, Deus restatur.] Quòd si Cyprianus certior redditus esset, illam re vera fuisse Apostolicam traditionem, nec aduersam diuinis Scripturis ; sanis sinceriſque dogmatibus haud dubium acquieuisset ; quod & Augustinus affirmat. Verùm quàm egregius adstipulator sit Cyprianus Apostolicarum ac ceterarum Ecclesiæ traditionum, præsertim in ritu ministrandorum sacramentorum, mille propè locis eruditè Pamelius adnotauit.

[a] Cyprianus ad Pom epist. 74.

[b] Aug. de baptis. contra Donat. lib. 5. c. 23

B C

XXII. ATHANASIVS TRADITIONVM ASSERTOR.

Ex his verò, qui in Ecclesia claruerunt post Ethnicos Imperatores temporibus Constantini, Magnus Athanasius est facilè princeps, qui & traditionum Ecclesiasticarum est grauissimus assertor, cùm aduersus ingruentes Arianorum turbines, Filij Dei diuinitatem labefactantes, traditionis scuto potissimùm sit tutatus Catholicam veritatem : nam quoties de nouitate vocis Ariani calumniam faciebant, ipse mox eos ad traditionem Ecclesiasticam prouocabat ; ipsosque hostes adegit, licet inuitos, veritatem Catholicam profiteri. vnde hæc ipse [c] de Eusebio Cæsariensi : Quod maioris admirationis est, Eusebius ex Cæsarea Palæstinæ cùm pridie abnegasset, in eamdem sententiam postridie subscripsit ; quam etiam Ecclesiæ legendam misit, dicens eam esse Ecclesiæ fidem, & patrum traditionem.] post multa verò sic : Ecce, inquit, nos demonstramus istiusmodi sententiam à patribus ad patres quasi per manus traditam esse.] Rursum agens contra Paulum Samosatensem, hæc ait [d] : Qui ea quæ vltra vires suas sunt, indagat, in præcipiti consistit : qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur vobis, quod & nobis ipsis suademus, vt traditam fidem retineatis, & auersemini profana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti mysterij inquisitionem.]

[c] Athanas. de Synod. Nicæn. contra Arian. decret.

[d] Athan. de incar. Verb. contra Paul. Samosat.

D

XXIII. EVSEBIVS TRADITIONVM PROFESSOR.

Ipse item Eusebius [e], qui tunc viuebat, cùm sanioris esset mentis, hæc de traditionibus : Moyses in tabulis inanimatis, Christus autem in mentibus vita præditis perfecta noui Testamenti documenta descripsit. Eius verò discipuli, ad magistri sui nutum, autibus multorum doctrinam suam commendantes, quæcumque quidem veluti vltra habitum progressis à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis qui capere possent, tradiderunt ; quæcumque verò iis conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationibusque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim litteris, partim sine litteris, quasi iure quodam non scripto, seruanda commendarunt.] hæc Eusebius. Sed & qui huic proximus tempore accedit Cyrillus Hierosolymorum Episcopus, cùm de sacris mysteriis Ecclesiasticis quinque orationes mystagogicas habuisset, hæc ait in fine : Retinete has traditiones, & sine vllius offendiculo vosmet seruate.] Sed à quo traditas ? legat qui originem earum scire

[e] Euseb. de demonst. Euang. lib. 1. c. 8.

E

A scire cupit, & inueniet eas acceptas esse maiori ex parte ex Missa Iacobi Apostoli ciusdem ciuitatis olim Episcopi.

XXIV. HILARIVS TRADITIONVM DEFENSOR.

Qui eodem vixit tempore Hilarius [a], hæc de Gallis : O vos beatos & glorioſos, qui perfectam atque Apostolicam fidem conscientia & professione retinentes, conscriptas fides hucusque nescitis. Non enim eguistis littera, qui spiritu abundatis : neque officium manus ad scribendum desideraſtis, qui quod corde à vobis credebatur, ore ad salutem profitebamini. Nec necessarium habuistis Episcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis. Sed necessitas consuetudinem intulit, exponi fides, & expositis subscribi. Vbi enim sensus conscientiæ periclitatur, illic littera postulatur.] hæc Hilarius. Dicant ergo Nouatores, Gallorum sordes (illos compello qui sunt adeò à progenitoribus antiquis degeneres) qua fronte sine scriptis per manus traditas Ecclesiæ traditiones impugnent & respuant ; si amplius trecentis annis, vsque ad Hilarij tempora, Gallicana Ecclesia, eademque celebris, totoque Orbe spectata, sine scripto tradita fide, ac per manus accepta, absque aliquo religionis præiudicio, immo maximo omnium integritatis exemplo, vsa est ? Intelligant à quibus desciuerint, & quibus in eo turpiter inhæserint, nimirum Arianis, Macedonianis, Aerianis, vel his similibus ; qui quòd traditionibus impugnarentur, nullam sententiam, immo ne vocem quidem admittere in animum induxerunt, quæ non reperiretur ex diuinis Scripturis accepta. Sed hæc omittamus.

[a] Hilar. lib. de Synod. contra Arianos.

B

XXV. BASILIVS TRADITIONVM PRAEDICATOR.

Basilium [b] iam præstat audiamus, qui hæc habet scribens ad Amphilochium de Spiritu sancto : Dogmata, quæ in Ecclesia seruantur & prædicantur, partim ex scripta doctrina habemus [c], partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus : quæ vtraque ad pietatem eamdem vim habent ; & nemo his contradicit, qui vel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Si enim aggrediniur non scripto proditas consuetudines veluti non magnam vim habentes reiicere, imprudentes etiam ipsis principalibus Euangelij partibus damnum inferemus, immo ipsam Euangelij prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Veluti exempli causa (vt eius quod primum & communissimum est, primam mentionem faciam) figura crucis signare eos qui in nomen Domini nostri Iesu Christi spem habent, quis scripto docuit ? Ad Orientem conuersos nos esse, dum oramus, quæ scriptura nos docuit ? Inuocationis verba, dum ostenditur panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit ? Non enim his contenti sumus, quorum Apostolus aut Euangelium meminit ; sed & ante & postea alia quædam dicimus, velut magnum robur ad mysteria habentia, & doctrina scripto non prodita assumpta. Benedicimus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, insuperque ipsum qui baptizatur : ex quibus scriptis ? nonne à tacita & arcana traditione ? Ipsam verò oleo illitionem quæ doctrina scripta docuit ? aut ter mergi hominem, vnde est ? Reliqua item quæ circa baptisma fiunt, renunciare satanæ & angelis eius, ex qua sunt scriptura ? nonne ex hac non publicata & arcana doctrina, quam in minimè onerosa & solicito silentio patres nostri conseruarunt ? Rectè illi, vtpote docti mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio custodire : quæ enim ne aspicere quidem fas erat non initiatis, horum doctrinam quomodo par erat in litteris, velut in triumpho, ostentare ?] hæc Basilius ; qui & alia etiam multa in eamdem sententiam inculcat : ac tandem hac ipsa non scripto tradita Apostolorum traditione de Spiritu sancto blasphemias Macedonij refellens, veram sinceramque à maioribus diuinitatem eius traditam adstruit, atque confirmat, vt dicendum sit more maiorum : Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto : & non vt illi dicebant, In Spiritu sancto. Nam & superiùs : Quicumque enim per morum constantiam antiquitatis auctoritatem nouationibus prætulerunt, & Patrum traditionem inuiolatam per regiones ac ciuitates conseruarunt, hac voce vsi sunt.] & alibi [d] : Nos confitemur, quod etiam traditum accepimus, cum Patre & Filio locatum esse Spiritum paraclitum.]

[b] Basil. de Spiritu sancto ad Amphil. c. 27.

[c] Basil. de Spiritu sancto. 7

[d] Basil. epist. 73

C D E

XXVI. GREGORIVS NAZIANZENVS TRADITIONVM PROFESSOR.

Basilio iungimus Gregorium Nazianzenum [e], qui agens in Iulianum Apostatam, in eumdem inuehitur, quòd Ecclesiasticas traditiones in Gentilium vsum transferre sarageret : Quas, inquit, traditione acceptas in hanc vsque diem seruauimus.] Huic adnectimus Gregorium Nyssenum, qui ad Ablauium hæc scribit : Sin autem nostra oratio præposita quæstione infirmior arguatur : traditionem quidem, quam à patri-

[e] Greg. Naz. orat. 1. in Iul.

bus

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus per successionem accepimus, seruabimus in perpetuum firmam & immotam.] A

XXVII. [a] Epiph. hæres. 75. EPIPHANIVS TRADITIONVM AD STLPVLATOR.

Sed videamus quid de eadem re senserit Epiphanius: ipse enim aduersus Aerium agens, de præscriptorum dierum ieiunio Ecclesiæ consuetudine receptorum hac ait [a]: Quis autem magis de his nouit, hic ne seductus homo (*Aerius videlicet*) qui etiam nunc supereſt, & hucusque in mundo versatur; aut qui ante nos testes fuerunt habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quique etiam à patribus suis traditum acceperunt; quemadmodum etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itemque traditiones?] Idem inferiùs, postquam egit de memoria & precibus pro defunctis ad Deum exhiberi solitis, hæc rursum de traditionibus inculcat: Ecclesia necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermones patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc, quod & in scriptis & sine scriptis docuit Pater, hoc est, Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita indissolubilia, quæ irritari non possunt. Cùm itaque ordinata sint in Ecclesia statuta & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor.] Idem hæc habet in compendiaria doctrina: At verò, inquit, de statutis ipsis & traditionibus eiusdem Ecclesiæ, rursus necessarium est me breuibus apponere earumdem traditionum formam ex parte, &c.] subinfert de diuersis ordinibus in Ecclesia narrationem, de diebus festis, obseruatione ieiuniorum, mysteriis Ecclesiasticis & aliis sacris ritibus ex traditione manantibus. Sed non prætermittendum, quòd idem [b] agens aduersus Melchisedecianos, hæc ait: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & Scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & vndiquaque veritas Dei munita est.] B

[b] Epiph. hæres. 55.

C

XXVIII. [c] Hieron. epist. 28. HIERONYMVS TRADITIONI EVS SVFFRAGATVR. [d] Hier. aduers. Luciferian.

Sed & ad tam certam patentemque veritatem adstruendam Hieronymus etiam suum suffragium affert in hæc verba ad Lucinium [c] scribens: Ego illud te breuiter admonẽdum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt; nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti.] Idemque alibi [d], sed ex persona Luciferiani, quæ æquè ab Orthodoxo probentur: An nescis inquit ille, etiam Ecclesiarum esse hûc morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? in Actibus Apostolorum. Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius Orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare: deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem; die Dominico & per omnem Pentecosten nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere; multaque alia quæ scripta non sunt, rationabilis sibi obseruatio vindicat.]

D

XXIX. AMBROSIVS ET CHRYSOSTOMVS TRADITIONVM TESTES

Ambrosius insuper, cùm agit de celebritate Paschali: Scriptura, inquit, diuina nos instruit, & traditio maiorum.] Idemque in libris quos scripsit de his qui initiantur diuinis mysteriis, ac de Sacramentis, vel aliis locis, quid aliud præstitit, nisi vt quæ hactenus sine scripto tradebantur de ea re Apostolicæ traditiones, ipse scriptione easdem consignaret? Chrysostomus etiam (quod superiùs recitauimus) illud ipsum de eadem re statuit axioma: TRADITIO EST? NIHIL QVAERAS AMPLIVS.] Idem sacros illos ritus, qui adhibentur in venerandis mysteriis, ab Apostolis Ecclesiæ traditos affirmans, ait [e]: Non frustra hæc ab Apostolis sunt legibus constituta; vt in venerandis, inquam, atque honorificis mysteriis memoria eorum fiat qui decesserunt. Nouerant hinc multum ad illos lucri accedere, multumque vtilitatis.] Porrò quod statuerunt Apostoli, hoc ex Dei voluntate eos fecisse; his, quæ mox subinfert, demonstrat: Vult enim, inquit, Deus nos nobis mutuum auxilium afferamus, &c.]

[e] Chrys. in epist. ad Philip. homil. 3.

E

XXX. AVGVSTINVS TRADITIONVM DEFENSOR. [f] Aug. de baptis. contra Donat. lib. 4. c. vlt. [g] August lib. 2. cap. 7.

Multa insuper in hanc eamdem consensionem ex Augustini diuersis tractatibus & epistolis essent addenda: sed illam vnam satis putamus esse sententiam, qua velut fundamento quodam Apostolicarum traditionum latitudinem metitur, sic dicens [f]: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.] hæc Augustinus, qui eadem ferè sæpiùs reperit, vt cùm ait [g]: Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione venientem: sicut multa non inueniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posterorum; & tamen

A & tamen quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.] & ad Ianuarium [a]: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.

[a] Ad Ianuar. epist. 118.

Ceterum quæ in sacris sunt Conciliis instituta, nec ipsa quidem recens fuerunt inuenta; sed quæ & Patres ipsi à maioribus acceperunt sine scriptis, vt accuratiùs seruarentur, scriptis consignarunt. Vnde Vincentius [b] Lirinensis, qui eodem cum Augustino vixit sæculo, hæc ait: Denique quid vmquam Ecclesia aliud Conciliorum decretis enixa est, nisi vt quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? quod antea lentiùs prædicabatur, hoc idem postea instantiùs prædicaretur? B quod antea securiùs colebatur, hoc idem postea solicitiùs excoleretur? Hoc, inquam, semper, nec quicquam præterea, hæreticorum nouitatibus excitata Conciliorum suorum decretis Catholica quid perfecit Ecclesia, nisi vt quod priùs à maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, & plerumque propter intelligentiæ lucem non nouum fidei sensum, nouæ appellationis proprietate signando?] hæc ille. at de his hactenus: instituti quippe ratio non patitur his diutiùs immorari. Satis namque nobis visum est de Apostolicis traditionibus Patrum testimonia vsque ad Augustini tempora attulisse: omnes enim, qui posterioribus temporibus vixere, cùm sit certum eadem sensisse, superfluum videtur alijs testibus eadem consignasse.

[b] Vincent Lirin. de hæres. cap. 32. CONCILIA TRADITIONES SEQVTA

XXXI.

C Desiderari adhuc quid posset, vt Nouatores ista impugnantes refelleremus: sed qui plura cupit, ab his petat, qui eius argumenti commentarios conscripserunt, eosque adeat, tum maximè inter alios reuerendissimum Lindanum Episcopum Ruremundensem, quem ob egregiam eruditionem toto Christiano orbi spectatam, & vitæ sanctitatem, plurimi facio: viuit adhuc, non sibi, sed Catholicæ Ecclesiæ, iam mille de prostratis hostibus coronis auctus; aliasque in dies maiores, & fortasse martyrij, vt qui ante aciem quotidie aduersus hostes cominus dimicet, sibi comparaturus. Est & R. P. Robertus Bellarminus Politianus, qui multos annos in his summa cum laude versatus est, Romæ publicè docens, & hoc ipso anno, quo hæc nostra cudimus, suas de Controuersijs Christianæ fidei disputationes aduersus hæreticos, ab eruditis omnibus auidè expectatas, & iam acceptas, & mirificè prædicatas, edidit: nobilissimum planè opus, quod instar turris illius quam [c] Dauid ædificauit cum propugnaculis, ex qua D mille pendent clypei & omnis armatura fortium, in Ecclesia habeatur. Hæc summatim in genere de traditionibus dixisse sat erit: inferiùs verò de singulis priuatim pro Apostolicorum scriptorum & rerum gestarum occasione, suis locis ac temporibus plenius agendum erit.

XXXII. TRADITIONVM DEFENSORES.

[c] Cant. 4.

Sed iam ad ceteras Pauli res gestas Corinthi redeamus, à quibus occasione secundæ epistolæ ad Thessalonicenses ibi scriptæ diuertimus. Curabat tunc Achaiæ prouinciam L. Iunius Gallio Proconsul (facta enim erat Achaia proconsularis prouincia ex lege Clodia, vt Cicero [d] auctor est) erat hic germanus L. Annæi Senecæ, vt ipse testatur [e], qui & de eius ex Achaia profectione meminit [f], & aliàs de eo: nam ad ipsum inscripsit librum De remedijs fortuitorum, ac alterum De vita beata. Cùm enim Seneca à Messalina Augusta, Claudij vxore (vt tradit Dio [g]) iniustè damnatus exilio, post illius necem ab Agrippina item Augusta restitutus, & Neroni, quem Claudius (vt vidimus) anno præterito adoptauit, præceptor datus esset; in eius gratiam Achaia prouincia Gallioni eius germano est tributa.

XXXIII. DE GALLIONE PROCONSVLE.

[d] Cic. orat. in Pison. [e] Senec. in præf. lib. 4. quæst. nat. [f] Idem lib. 18. epist. 101. [g] Dio lib. 60.

E

Hic igitur cùm Corinthi ageret, Iudæi ex more in Paulum turbas excitantes, sistendum eum curarunt ante eiusdem tribunal. Quid autem tunc factum sit, Lucas [h] his verbis significat, sic ab exordio rem gestam narrans: Gallione autem Proconsule Achaiæ, insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ô viri Iudæi, rectè vos sustinerem: si verò quæstiones sunt de verbo & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis: iudex ego horum nolo esse. Et minauit

[h] Act. 18.

XXXIV. PAVLVS DVCTVS AD GALLIONEM

Universidad de Deusto
Biblioteca

cos à tribunali. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal; & nihil horum Gallioni curæ erat.] hæc Lucas de rebus gestis coram Gallione: qui quidem vel in eo laude dignus, quòd licet proconsulari auctoritate etiam de religione agere ac iudicare minimè prohiberetur (quippe qui plenissimam iurisdictionem haberet, & omnium partes iudicum, qui Romæ quasi magistratus vel extra ordinem ius dicerent, ad ipsum pertinerent, vt Vlpianus [a] de officio Proconsulis scripsit) tamen tantum detulit religioni Hebræorum, vt ipse à iudicio abstinens, in illos totam causam refunderet; sed plus quàm decebat: nam licet Sosthenem ante tribunal illi percuterent, vim publicam non cohibuit, nec (vt par erat) vltus est: quinetiam (licet Lucas non dicat) affirmat Ioannes Chrysostomus [b], ipsum quoque Paulum coram tribunali, spectante Gallione, fuisse verberatum ab iisdem Iudæis.

[a] l.7.ff.de offi. Proconf.

[b] Chryſoſ. præf. in 1. epiſt. Pauli ad Corinth.

XXXV.

Post hæc omnia idem Paulus (inquit Lucas [c]) cùm adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, nauigauit in Syriam (& cum eo Priscilla & Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum.] Paulum, non Aquilam totondisse ex voto caput in Cenchreis *, Hieronymus & Augustinus affirmant (erant enim Cenchreæ, vt auctor est Strabo [d], Corinthiorum Orientem versus nauale.) Beda [e] ambiguam esse lectionem cùm dicat, hæc addit: Falluntur mendositate codicis, qui dicunt Aquilam cum Priscilla vxore sua esse attonsum: in Græco enim euidenter κειραμένος, id est, attonsus, numero singulari habetur.] Extant sanè in nostra bibliotheca Acta Apostolorum peruetusta litteris grandiusculis exarata, in quibus plurali numero ita legitur: Se totonderant in Cenchris caput: habebant enim votum.] Attamen inhærendum Vulgatæ nuper restitutæ, quæ (vt posuimus) ducta parenthesi, cùm ita legit: Nauigauit in Syriam (& cum eo Priscilla & Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris caput] nonnisi de Paulo intelligendum esse declarat. Porrò caput tondere, & sic votum soluere, erat Nazaræorum, de quibus scribitur in libro Numeri [f]. Sed cur id non est factum Hierosolymis in templo? ille fortasse accidit casus, quo ibidem [g] illico caput tondendum esset, cùm coram Nazaræo aliquis moreretur. Qui sic erant Nazaræi voto obligati, nominabant se ipsos Corban, hoc est, Dei donum (vt Iosephus [h] affirmat) quòd sic se ipsos Deo dicassent. Porrò eiusmodi votum Nazaræorum nuncupare & exoluere quoque mulieres consueuisse, idem Iosephus [i] affirmat, cùm agit de Berenice, de qua nos suo loco inferiùs agemus.

[c] Act. 18.

[d] Strab. lib. 8.

[e] Bed. in retract. in Act. c. 18.

VOTVM NAZARAEORVM

[f] Num. 6.

[g] Num. 6.

[h] Ioseph. antiq. lib. 4. c. 4.

[i] Ioseph. de bell. Iud. li. 2. c. 15.

IESV CHRISTI ANNVS 54. PETRI ANNVS 10. CLAVDII IMP. ANNVS 12.

I.

HAbuit sequens annus Coss. Faustum Sullam & Siluium [k] Othonem, quibus adnotatur annus Domini quinquagesimusquartus, quo (vt ex iam dictis apparet) Paulus Apostolus Ephesum primùm venit, non quidem permansurus: quippe qui in Syriam proficiscendi, soluens Corintho, iniisset consilium: eaque nauigatione per eam partem Ægæi maris, quòd Icarium dicitur, appulit (quæ se offerebat in via Ephesum: vbi diebus aliquot manens, non est passus se diutiùs detineri; sed in Syriam soluens, Cæsarcam Palæstinæ primùm, ac inde Antiochiam accessit: postea verò Ecclesias Minoris Asiæ peragrauit: ac tandem his omnibus expeditis, non minori quidem quàm vnius anni spatio (vt ex his, quæ dicentur inferiùs, facilè apparebit) Ephesum rediit. Sed audiamus Lucam, qui hæc omnia mira breuitate perstringens, ait [l]: Deuenit Ephesum, & illos (*Aquilam & Priscillam scilicet*) ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis. Rogantibus autem eis vt ampliori tempore maneret, non consensit: sed valefaciens, & dicens; Iterum reuertar ad vos, Deo volente; profectus est ab Epheso. Et descendens, Cæsaream ascendit, & salutauit Ecclesiam, & descendit Antiochiam. Et facto ibi aliquanto tempore, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.] & inferiùs: Factum [m] est autem, cùm Apollo esset Corinthi, vt Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum.] hæc Lucas de Pauli itinere, licet de rebus tunc ab eo gestis omnino sileat. De Cæsarea & Antiochia ciuitatibus, ad quas Paulus Epheso recedens profectus est, iure existimauit Chrysostomus [n] de Antiochia Syriæ totius metropoli

[k] Tacit. Annal. lib. 12.

PAVLI PEREGRINATIO.

[l] Act. 18.

[m] Act. 19.

[n] Chryſoſ. hom. 40. in Act.

A metropoli esse intelligendum, sicque non de alia Cæsarea, quàm ea quæ est in Syria Palæstina, esse accipiendum. Beda [a] autem in Acta, Cæsaream Cappadociæ profectum esse dicit Apostolum. sed cùm [b] Lucas dicat Paulum in Syriam nauigasse; de quanam Cæsarea & Antiochia intellexerit, nulla videtur esse posse dubitatio.

[a] Bed. in Act. c. 18.

[b] Act. 18.

II.

Quod verò spectat ad Galatas, quibus & Petrus Euangelium prædicauit: ad hos veniens Paulus, magno ab illis exceptus est plausu, & honorificentissimè habitus, prout idem Paulus [c] ad eos postea scribens his verbis declarat: Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizaui vobis iampridem, & tentationem vestram in carne mea nō spreuistis, neque respuistis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum.] & paulo pòst: Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruisetis, & dedissetis mihi.] hæc Paulus; qui & superiùs testatur se illis Euangelium prædicasse, cùm ait [d]: Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.] Dum verò Paulus Syriam & Asiam peragraret: Iudæus quidam (subdit Lucas [e]) Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potens in Scripturis. Hic erat edoctus viam Domini, & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Iesu, sciens tantùm baptisma Ioannis. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cùm audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentiùs exposuerunt ei viam Domini. Cùm autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres scripserunt discipulis vt susciperent eum. Qui cùm venisset, contulit multum his qui crediderant, ostendens per Scripturas, esse Christum Iesum.] hæc Lucas de Apollo. Porrò Apostolum Paulum annum integrum in hac peregrinatione insumpsisse, tam ex his quæ dicta sunt, quàm etiam his quæ sequenti anno dicturi sumus, facilè apparebit.

PAVLVS IN GALATIA.

[c] Galat. 4.

[d] Galat. 1.

[e] Act. 18.

III.

Hoc eodem anno, Olympiade ducentesimaseptima, anno quarto (inquit Eusebius [f]) Philippus Apostolus Christi apud Hierapolim Asiæ ciuitatem, dum Euangelium populo nunciaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur.] Hæc cùm scribat Eusebius, diuersa ab his narrātur apud Hippolytum, Græcè scriptum auctorem, de Septuaginta duobus discipulis. Fertur enim ibi Philippus Apostolus passus sub Domitiano Imperatore. Tradit & Metaphrastes [g] ipsum martyrio vita functum esse anno ætatis suæ octogesimoseptimo. De mortis genere discrepat ab Eusebio Nicephorus [h], & alibi idem Metaphrastes [i]: sed nec horum alicui assentitur incertus auctor, qui scripsit Passiones Apostolorum; qui tamen in eo consentit Eusebio, dum affirmat post passionem Domini Philippum annis tantùm viginti Euangelium prædicasse, & anno ætatis suæ octogesimoseptimo (quod non creditur) obiisse, sed de martyrio ne verbum quidem. Ceterùm, quod spectat ad theologiam Phrygum: non Martem, nec serpentem (vt citati fabulantur auctores) colebant; sed quos Eusebius [k] alibi deos describit. In his igitur præstat pauca dicere, quàm multa commenticia coagmentare. Quod verò auctore Eusebio exploratum habetur, ipsum Hierapoli martyrium consummasse, omnes æquè consentiunt: nam & Ioannes Chrysostomus [l] ad sepulchrum eius alludens ait: Philippus Hierapolim conseruat miraculis.] Sed quòd apud Isidorum [m] legitur, eumdem Philippum Gallis Euangelium prædicasse; Galatis esse restituendum, diximus in Notis ad Martyrologium Romanum. Quòd vero Philippo Apostolo nonnulla adscribantur quæ esse noscuntur Philippi diaconi, differemus inferiùs, cùm de eodem diacono sermo erit.

DE PHILIPPI MARTYRIO.

[f] Euſebius in Chron.

[g] Metaph. die 1. Septemb.

[h] Niceph. lib. 2 c. 39.

[i] Metaph. die 15. Nouemb.

[k] Euſeb. de præpar. Euang. lib. 2. cap. 4.

[l] Chryſoſ. hom. in 12. Apoſt.

[m] Apud Iſid. de vit. & obit. ſanctor. c. 75.

IV.

Quod ad res Romanas huius anni pertinet: auctor est Tacitus [n], hoc anno iisdem Coss. factum esse Senatusconsultum de pellendis Italia mathematicis, occasione (vt apparet) Iunij Scriboniani, qui finem Principis per Chaldæos scrutatus esset: inuisum planè Principibus genus hominum: sed humana curiositas agebat, vt quos sæpius edicta Imperatorum exagitabant, iidem reuocarentur in Vrbem.

[n] Tacit. Annal. lib. 12.

MATHEMATICI PVLSI AB VRBE.

IESV CHRISTI ANNVS 55. PETRI ANNVS 11. CLAVDII IMP. ANNVS 13.

I.

ANno post hæc Domini quinquagesimoquinto, D. Iunio * & Q. Haterio Coss. Paulus Apostolus [p] peragratis superioribus partibus Asiæ, venit Ephesum; vbi (vt ipse

[o] Tacit. Annal. lib. 12.

[p] Act. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ADVENTVS PAVLI EPHESVM.

[a] *Act. 20.* (vt ipse testatur[a]) docens Ephesios, tribus annis mansit: sic enim, dum ipsos postmodum Mileto accersiuit, est allocutus: Propter quod vigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte ac die non cessaui cum lacrymis monens vnumquemque vestrum.] Sed antequam res Pauli Ephesi gestas enarrare aggrediamur; eiusdem triennij temporis spatium quando cœperit ac desierit, vt certa ratio habeatur, primùm omnium ex more esse disquirendum, necessarium existimamus: quod assequi facilè possumus, si certum tempus, quo Ephesо Hierosolymam venturus recesserit, intelligamus. Mansisse Paulum Ephesi etiam post obitum Claudij Imperatoris, & magnam partem primi anni Neronis, certis quidem rationibus tam ex ipsius Pauli quàm Lucæ scriptis acceptis, satis apertè demonstrari posse videtur. Lucas[b] in Actis, dum agit de rebus Pauli gestis Ephesi, quæ contigerunt anno tertio commorationis illius ibi, cõsilium iniisse Paulum inde proficiscendi, ac Hierosolymam primùm, deinde Romam eundi, testatur his verbis: His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam ibi fuero (*erant hæc verba Pauli*) oportet me & Romam videre.]

[b] *Act. 19.*

RATIO TEMPORIS DISQVIRITVR.

II. At hæc de petendo Romam Paulus animo decreuisse non potuit viuente Claudio; nam nec licuit: eius enim edicto (vt vidimus) Iudæi omnes Vrbe sunt pulsi, nec vsque ad eius obitum data est licentia illuc remeandi: quo extincto, liberum fuit cuique Iudæorum Romam petere, ac ibi agere. Sic igitur anno tertio Pauli commorantis Ephesi, quando hæc animo decernebat, extinctum fuisse Claudium, & regnasse Neronem, consentaneum rationi est affirmare. Verùm non discessit Paulus Ephesо statim vt Nero factus est Imperator: nam ille sequenti die ab obitu Claudij, nimirum pridie Idus Octobris, Imperium adiuit; ipsum autem Paulum decreuisse vsque saltem ad diem sequentis Pentecostes Ephesi commorari, ipsiu met testificatione habetur expressum; [c] *1. Cor. 16.* ait enim scribens Ephesо ad Corinthios[c]: Permanebo Ephesi vsque ad Pentecosten.] Cùm igitur ex his satis liqueat, egisse Paulum Ephesi vsque ad octauum saltem mensem primi anni Neronis Imperij, qui numeratur Domini quinquagesimus septimus: vt illic triennio iam inchoato manserit; hoc ipso anno Ephesum cum venisse, necesse est affirmare. Licet enim ipse dicat Paulus, se triennio Ephesi esse commoratum: non sic intelligendum, vt tribus integris annis ibi permanserit; sed (quod ex Luca colligitur) duobus impletis annis, ac tribus insuper mensibus: nam & ipse totius illius temporis rationem subducens, ait trium mensium spatio docuisse in synagoga, biennio autem in schola Tyranni. Sic igitur qui hoc anno Domini quinquagesimoquinto Ephesum venit, quinquagesimoseptimo post Pentecosten inde recessit, anno primo Neronis Imp. Ceterùm non vltra illud Neronis tempus, ipsum Ephesi egisse, quæ de eo dicturi sumus inferiùs, declarabunt. Hæc satis ad temporis rationem: iam Pauli res gestas Ephesi prosequamur.

RES GESTAE PAVLI EPHESI.

III. Cùm venisset Paulus Ephesum (inquit Lucas[d]) & inuenisset quosdam discipulos, dixit ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus est, audiuimus. Ille verò ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est, in Iesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. erant autem omnes viri ferè duodecim.] Hos putat Ioannes Chrysostomus[e] fuisse aduenas Iudæos ex Asia, qui Hierosolymam ad diem festum olim cùm accessissent, baptismate Ioannis fuerant baptizati, nec de rebus postea ibi gestis quicquam acceperant. Post hæc verò ingressus Paulus (inquit Lucas[f]) synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. Cùm autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine; discedens ab eis, segregauit discipulos, quotidie disputans in schola Tyranni cuiusdam. Hoc autem factum est per biennium: ita vt omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi, atque Gentiles.] hæc Lucas. Fortasse hic ille Tyrannus sophista, quem scribit Suidas libros decem edidisse de statu & diuisione orationis.

[d] *Act. 19.*

[e] *Chrysost. in Act. hom. 40.*

[f] *Act. 19.*

IV. Quod ad res gestas pertinet: ecce tibi Lucas biennij (quod mireris) res gestas Pauli duobus ferè tantum verbis summatim perstrinxit: cùm constet ipsum quamplurima ibi pas-

PAVLVS QVID. EPHESI.

A ibi passum esse à Iudæis: quod non aliunde quàm ex ipsiusmet assertione exploratum habetur. Ephesios enim nouissimè allocutus, hæc ait[a]: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Deo cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum.] Sed quænam hæ fuerint insidiæ, Lucas scribere prætermisit. Maxima sanè illa fuisse certamina, ex eo possumus coniectari, quòd Paulus coram Ephesiis suas quas illic est passus ærumnas commemorans, nihil eorum meminit quæ passus est à Gentilibus per Demetrium argentarium: quæ licet grauia fuerint, tamen respectu eorum quæ est à Iudæis perpessus, vt leuia prætermisit. Si igitur nullam habuit rationem eorum quæ à Gentilibus sunt illata, vt nec eorum coram illis meminerit; quanta putanda sunt illa fuisse, quæ (vt ait) acciderunt ex insidiis Iudæorum? Rursus verò idem Paulus in ea quam
B ad Corinthios scripsit[b], priore epistola, de his quæ Ephesi passus est, vt re memorabili, sic meminit: Si secundùm hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?] magnas sanè se illic ærumnas sustinuisse spe resurrectionis, dictis verbis insinuat.

[a] *Act. 20.*

[b] *1. Cor. 15.*

V. PAVLVS EPHESI AN DAMNATVS AD BESTIAS

Fuit quorumdam sententia[c], Paulum Ephesi damnatum ad bestias, sed Dei gratia ab earum dentibus liberatum: rem gestam ex quibusdam Pauli Actis, quæ & citat Origenes[d] in Periarcho, Nicephorus[e] his narrat verbis: Verùm enimverò qui profectiones Pauli descripserunt, cùm quamplurima alia eum simul & fecisse & passum esse, tum hoc quoque, cùm Ephesi esset, de eo memoriæ mandarunt. Cùm ibi principem locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est concionatus: quare Hieronymus illum bene quidem & disertè dicere, sed orationem eius non esse eorum temporum testatus est. Plebs quidem certè per insolentiam & furorem, Paulo compedibus iniectis, car-
C ceri cum includit, vt leonibus vorandus obiiceretur. Ibi tum Eubula & Artemilla, clarorum Ephesi virorum coniuges, fidem edoctæ à Paulo (noctu enim ad eum veniebant) diuini lauacri gratiam ab eo petunt. Itaque virtute diuina, atque angelici satellitij ministerio, caliginem noctis exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas diuino baptismo ad lucem maris initiat: & cùm id nemo omnium, quibus custodiæ cura mandata fuerat, sensisset, ad vincula rursùm sua, in quibus leonibus esca asseruabatur, redit. Sed enim ingenti magnitudine & robore intolerando leo contra ipsum immissus, in arenam quidem ille procurrit, sed mox ad Pauli pedes consedit. Et cùm itidem aliæ immanes feræ immitterentur, ne tangere quidem vlla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum sustinuit. His ita actis, derepente fragore mul-
D to vehemens quædam supra naturæ ordinem grando decidens, multorum simul & virorum & ferorum animalium comminuit capita, ipsiusque. Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum susscepit lauacrum: leo autem ille profugus in montes proximos cuadit. & Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit: mox rursùm per Macedoniam vadens, Troadem & Miletum contendit, atque ita tandem Hierosolymam proficiscitur. Mirandum verò non est, Lucam hanc Pauli cum belluis pugnam reliquis eius Actis non inseruisse. Nam etsi ex Euangelistis solus Ioannes Lazari resuscitationem commemorat, minus tamen de fide veritateque eius ambigendum.]

[c] *Ambros. in 1. epist. ad Corin. c. 15. & alij. vt Theodoret.*

[d] *Orig. in Periarc. lib. 1. c. 2.*

[e] *Niceph. lib. 2. c. 25.*

VI. PAVLVS QVOMODO PVGNAVIT CVM BESTIIS.

Hæc Nicephorus, licet non aliunde quàm ex scriptis apocryphis: quorum fides cùm vacillet, diligentiori studio, an veritate subsistant, perueſtigandum est: cùm præ-
E sertim Ioannes Chrysostomus[f], & alij eum secuti, Paulum non de bestiis, sed hominibus ferinos habentibus animos intellexisse existimarint: sic enim & Ignatius huic simili vsus dicendi genere, scribens ad Romanos, ait: A Syria Romam vsque, terra marique cum bestiis depugno, noctu diuque alligatus decem leopardis, quæ est militaris custodia; qui & beneficio affecti, peiores fiunt.] Quin & ipse Paulus alias cùm Romæ esset, scribens ad Timotheum[g] his verbis: Dominus mihi astitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis] per leonem significare voluit Neronem, vt interpretes omnes summa consensione confirmant; nec est aliquis qui dicat Paulum Romæ ad Leonem fuisse damnatum. Rursum verò considerandum est, quòd tradat idem Paulus, se Ephesi pugnasse cum bestiis, non autem se traditum bestiis: diuersa quippe ratio vtriusque pœnæ est habenda. damnari enim dicebantur ad ludum, qui in theatrum immittebantur armati cum bestiis

[f] *Chrysost. in ep. 1. ad Corinth. hom. 40.*

[g] *2. Tim. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugnaturi; bestiis verò absque pugna mox deuorandi alij tradebantur. sunt plura exempla vtriusque supplicij, sed in his modò non immorandum. Cùm itaque dicat Paulus se pugnasse cum bestiis; metaphora potiùs per bestias homines prauos significare voluisse, quàm gladio accinctum cum leone in theatro pugnasse, omnes arbitror perfacilè intelligere. A

VII. Ad hæc, cùm constet dictum supplicium vilioribus tantùm personis lege [a] solitum irrogari: Paulus, qui aliàs flagellis cædendus, se esse Romanum ciuem [b] excepit, quanto iustius & opportuniùs se ea exceptione liberare potuisset; cùm præsertim (vt ipse scribit ad Romanos [c], & Corinthios [d], & Lucas in Actis [e] testatur) iam animo concepisset, Hierosolymam primùm, ac denique Romam proficisci? Atque demum si Paulus eiusmodi supplicio affectus esset: non putamus ab ipso omitti debuisse, cùm scribens post duos annos ad Corinthios [f], suorum certaminum coronas texuit: qui enim cetera, ac multa his minora enumerat, cùm non facilè credimus, quod esse præclarius videbatur, silentio obuolutum reliquisse. Ex his videas, quanta cautela apocrypha sint admittenda, etiam si ex Scripturis diuinis aliquam sibi videantur fidem adsciscere. Vnde magis placet sententia Tertulliani [g], qui ait Apostolum per ea verba significare voluisse Asiaticas pressuras; & Chrysostomi [h], qui eadem sentire videtur. At verò nec assentimur Theophylacto [i], qui existimauit Paulum illis verbis significare voluisse illas pressuras, quas vltimo anno commorationis suæ Ephesi passus est instigatione Demetrij argentarij [k]: nam eo tempore quo scripsit primam epistolam ad Corinthios, qua de pugna cum bestiis meminit, nondum ea de Demetrio contigerant: quod ea ratione facilè demonstrari posse videtur, quòd Lucas, antequam illa recenseat, hæc de eo dicat: His expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia, & Achaia, ire Hierosolymam.] nec aliter Paulus in dicta prima epistola ad Corinthios [l]: Veniam autem, inquit, ad vos, cùm Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo] & paulo pòst: Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten.] Sic itaque ex his liquet, ea quæ postea subdit Lucas de turbis per Demetrium excitatis, post dictam epistolam scriptam ad Corinthios contigisse vltimo anno commorationis Pauli Ephesi. Ex quibus omnibus inferimus (vt diximus) multa eademque insignia de his quæ Ephesi passus est Paulus, à Luca esse prætermissa. Hæc satis de his quæ Paulus duobus primis annis passus est Ephesi: cetera autem inferiùs suo loco dicenda erunt.

[a] l. 3. ff. ad l. Corn. de sicar.
[b] Act. 16. & 22.
[c] Rom. 15.
[d] 1. Cor. 16
[e] Act. 19.
[f] 2. Cor. 11.
[g] Tertull. de resur. car. c. 48.
[h] Chrysost. hom. 40. in Act. Apost.
[i] Theophyl. in 1. ad Cor. 15.
[k] Act. 19.
[l] 1. Cor. 16.

VIII. Quod verò ad miracula, quæ ibi operatus est, spectat: Lucas [m] res magnas paucis perstringens, hæc ait: Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.] hæc Lucas. Meritoque non communes ac passim fieri solitas has appellat virtutes, quæ per sudaria & semicinctia, cùm Pauli corpus tetigissent, Ephesi edebantur. Mirari visus est & ipse Dominus, quando vestis suæ fimbriæ tactu sensit ex se virtutem exisse, ac rogans dixit [n]: Quis me tetigit?] Quin & maiores hæ virtutes videri poterant, quæ non vestium tunc corpori Apostoli inhærentium, sed earum quæ aliquando Pauli corpori adhæsissent, tactu editæ sunt. Vt meritò de suis olim ipse Dominus dixerit [o]: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.] Appareat & in his, sicut olim, sanctificationis vnguentum, quod (vt est in Psalmo [p]) in capite positum descendit in barbam, & defluit vsque ad oram vestimẽti eius: eodem modo cùm Spiritus sanctus sujs charismatibus perfundit animam, non tantùm illam ea virtute sanctificari, sed redundantia & excrescentia superfluentis mensuræ ac exuberantis gratiæ, quæcumque illi inhærent, diuina virtute perfundi; & ea quidem, quæ terrenis pariter atque cælestibus imperans, dæmones cruciet & ad fugam compellat, & supra naturæ vires morbo languentes restituat sanitati; vt de sudariis & semicinctiis Pauli testatur Lucas, quæ à corpore eius delata languores curabant, & prauos dæmones abigebant.

[m] Act. 19. DE PAVLI SVDARIIS.
[n] Luc. 8. Matth. 9. Marc. 5.
[o] Ioan. 14.
[p] Psal. 132.

IX. SACRARVM RELIQVIARVM VSVS. Videas in his igitur, tam Domini quàm Pauli Apostoli exemplo & auctoritate, cultum sacrarum reliquiarum in Ecclesia institutum, stabilitum, eumdemque ab Euangelistis scriptis testatum, atque miraculis comprobatum: vt non sit qui iure calumniam facere possit, si exemplo hæmorrhoissæ, & aliorum, qui (quod ait Marcus [q]) tangentes eamdem Domini fimbriam sanabantur, atque Ephesiorum credentium, Christi, Pauli, ac ceterorum sanctorum quisque Fidelium reliquias petat, vt ex illis hauriat illam gratiam, quam

[q] Marc. 6.

A quam illi olim sunt fide præuia consecuti. Dicant Hagiomachi (si qua tamen in eis vmbra saltem Euangelicæ veritatis reliqua sit) si eadem ipsa Christi vestimenti fimbria extaret hodie, sique illa ipsa Pauli sudaria & semicinctia haberentur, atque ob ipsorum oculos ponerentur: quid, quæso, facturi essent? auersarentur ne? Si eò temeritatis & procaciæ peruenissent vt execrarentur, certè non aliorum quàm malorum dæmonum se participes esse significarent, eorumdemque se consortes esse profiterentur, qui eadem sudaria Pauli ac semicinctia exhorrescentes potiùs quàm illa pati sustinentes, ab obsessis diu corporibus fugiebant. Penes quos igitur Catholica veritas, an apud eos qui ex Euangelistarum præscripto, Domini & Pauli auctoritate, hæmorrhoissæ & aliorum ac denique maximè piorum Ephesiorum exemplo, sanctorum reliquias, vt aliquam inde salutem hauriant, quo decet cultu & honore prosequuntur; an apud eos, qui eas, vt dæmones, detestantur?

B O quàm profundo barathro, obscurissima offusi caligine, detinentur, qui hæc tam patentia, ac toto cælo perspicua non intelligunt. An fortasse quæ sunt diuinitus concessa oratijs & semicinctijs, eadem negauerimus Pauli ossibus attributa? vel hæc omnia Paulo priuatim, & non ceteris sanctis omnibus communicata dixerimus? Appello omnium quotquot fuerunt vmquam ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ Patrum sententiam, si quid ab his contrarium vmquam senserint.

X. IMPVGNATORES SACRARVM RELIQVIARVM QVI. Ex his verò qui extra classem Catholicorum per diuersarum hæresum abrupta præcipitia se dederunt, primus omnium impugnator diuinitatis Spiritus sancti Eunomius, non alio certè quàm satanico spiritu afflatus, diuini Spiritus hostis, cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demum ceteri hæreticorum satellites sunt consectati. Vnde Gennadius [a]: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, perinde ac si Christi membra sincerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu piissimo & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit; non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.] At (quod malus est) extant ipsæ fimbriæ Christi, & Pauli sudaria & semicinctia, non quidem in thecis aureis asseruata, sed in diuinæ Scripturæ thesauro fidelius custodita, & æternitati diuinitus consecrata, quorum tantùm aspectu ipsa perfidia & impietas refellatur.

[a] Gennad. de Eccles. dogm. c. 73.

XI. MIRACVLA EX RELIQVIIS. Sed his missis, nos interim (quod nostrarum est partium) ipsarum Ecclesiasticarum traditionum fontes aperientes, & vnde illæ primùm fluxerint demonstrantes, qui inde purissimi dimanauerint latices, qua possumus breuitate narremus. Cùm igitur (vt ait Lucas [b]) deferrentur à corpore Pauli eius sudaria & semicinctia, recedebant languores, & spiritus nequam egrediebantur.] Non ferentes tangebant solùm (inquit Chrysostomus [c]) sed & accipientes apponebant. Idcirco Christus non permittit illum abire in Asiam, obseruans (vt quidem opinor) tempus hoc] nimirum vt Catholicum dogma de cultu sacrarum reliquiarum tanto exemplo & auctoritate stabiliretur. Quòd verò idem Chrysostomus [d] alibi iterum rem exaggerans, dicat vestibus & vmbra Pauli mortuos surrexisse; id quidem in his quæ ad vmbram spectant, more rhetorum amplificando potiùs, quàm vt ex authentica probari posset historia, locutum esse opinamur: nam id Petro tantùm fuisse concessum speciali quadam prærogatiua, superiùs dictum est. Ceterùm quod ad vestes pertinet, ac mortuos excitatos: quis dubitat ea contingere facilè potuisse? Quid enim tam mirum videri debet, si admotis E sudarijs Pauli, mortui ad vitam resurrexissent, cùm scribat Gregorius, caliginà S. Honorati defunctum puerum esse reuocatum ad vitam? Sed & alia his similia exempla complura suppetunt.

[b] Act. 19.
[c] Chrysost. hom. 41. in Act.
[d] Chrysost. hom 6 in epist. 1. ad Corinth. & hom. 8. in epist. ad Roman.
[e] Videnotata à nobis in Rom. Martyr. die 15 Iunij.

XII. DE VELIS ADMOTIS RELIQVIIS SANCTORVM. Ex eiusmodi igitur exemplis inhæsit Fidelibus pia ac religiosa traditio, vt cùm minùs liceret ipsa sanctorum sepulchris condita corpora tangere, sudaria vel aliquod aliud velum eisdem desuper admouerent, quod dicebatur sanctuarium [e], siue brandeum. Quantam autem inde virtutem hauirent eiusmodi vela admota sanctorum tumulis, loculis testis est Gregorius Papa [f] scribens ad Constantiam Augustam, & alij. Porrò non solùm velamina atque panniculos, sed & vestimenta languentium ac defunctorum, sacris altaribus, vbi essent reliquiæ martyris, superposita, ad restituendos incolumitati ægrotantes, & ad vitam defunctos, accepisse virtutem, fidelissimus testis est S. Augustinus, qui ad arguendam Gentilium impietatem, complurium miraculorum suo

[f] Gregor. lib. 3. epist. 30. Ioan. Diac in Vit. Greg. li. 2. c. 42. Greg. Turon. de glor. martyr. c. 28.

tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempore in Africa editorum catalogum texuit: eamdemque gratiam floribus, qui ijsdem sacrarum reliquiarum loculis admoueri consueuerunt, impartiri solitam, pluribus idem monstrat[a] exemplis. A

[a] Aug. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8.

XIII. PVLVIS EX SEPVLCHRIS SANCTORVM COLLECTVS MAGNAE VIRTVTIS.

Sed quid hæc memorem, cùm non tantùm sudaria & semicinctia, velamina, vestes, flores, & frondes, & si quæ alia sacris admota reliquijs tantam operandi miracula vim consequi consueuerint, sed ipse puluis & situs, quo (vt accidit) sanctorum sepulchra aliquando obducerentur, vel etiam circumaspergerentur, eadem virtute pollerent? Fidem horum integram faciunt Patres ferè omnes, & in primis Gregorius Nyssenus[b], qui de eiusmodi consuetudine puluueris colligendi hæc ait: Si quis puluerem, quo conditorium, vbi martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat: pro munere puluis accipitur, atque tamquam res magni prerij condenda terra colligitur.] Ceterùm quot quantáve miracula ex collecto puluere circa sanctorum sepulchra iacente Deus operari consueuerit, B verax testis est Gregorius Papa[c], qui fideli certaque attestatione refert, ex puluere collecto ex altaris crepidine mortuum esse reuocatum ad vitam. Multa etiam id genus, & de his quæ ipse expertus est, scribit Gregorius Turonensis[d].

[b] Greg. Nyssen. orat. in laud. magni Theodori.

[c] Greg. dialog. lib. 3. c. 17.

XIV. DE OLEO LAMPADVM INCENSARVM IN SEPVLCHRIS SANCTORVM.

Insuper quæ à sanctorum loculis sunt penitus separata, sed tamen in ipsorum impenduntur honorem, eamdem edendi miracula facultatem sunt diuinitus assecuta; vt oleum, quo ex more in Ecclesia antiquitus obseruato, lampades circa sepulchra martyrum solent incendi: eo enim vnctum cadauer filij Irenæi esse reuocatum ad vitam, S. Augustinus[a] est auctor. Theodoretus[b] itidem ingentia planè miracula de eodem oleo ex lychnis ad martyrum sepulturas suspensis collecto, scriptis tradidit. Venantius Fortunatus[c] admirabilem sanè gratiam ex oleo lampadis consecutus, id carmine cecinit: cui etiam rei adstipulatur Paulus Diaconus[d]. Sed in his non immorandum: sa- C tis enim superque erit de his tanto viro dignam Gregorij Nazianzeni[e] sententiam protulisse, qua hæc dicit de sanctis martyribus: Quorum corpora idem possunt quod animæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur: quorum vel solum sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora.] & alibi[f]: Est adeò, inquit, frequens horum luctæ certaminumque veneratio, vt exiguus puluis, aut reliquiæ veterum ossium, totius ad honorem sufficiant: & nonnullorum saltem appellationem reliquiarum omnino expertem, scio locis certis inditam esse pro toto martyre, quæ, ramen eamdem vim obtinuerit. O rem prodigiosam! salutem affert sola recordatio.] hæc Gregorius.

[a] Aug. de Ciuit Dei lib. 22. c. 8.

[b] Theodoret. in hist. SS. Patrum c. 21. in Iacobo.

[c] Venant. Fort. in Vit. S. Mart. lib. 4.

XV. CVR SINT RELIQVIAE SANCTORVM DIVISAE.

Cùm igitur eamdem virtutem in exigua parte reliquiarum martyris, quæ in toto sit corpore, inesse, experimento ipse testetur: inde euenit, vt corpus vnius martyris in plures interdum partes diuidi soleret, recondique in diuersis altaribus, quæ sepulchra sunt martyrum, vt auctoritate diuinæ Scripturæ[a] constat: indeque fortasse accidit, vt cùm vnius eiusdemque martyris diuersis in locis reliquiæ conditæ haberentur, & æquè ac si integrum corpus vbique horum locorum conditum esset, eadem miracula sint operatæ, vnius eiusdemque martyris corpus diuersis in locis haberi dicatur. Tolerabilis error, cui non hominum impostura, sed exuberans diuina largitas præbuit occasionem: dum quòd ob virtutis præstantiam diuersis in locis sit vnius eiusdemque martyris erecta memoria, vel excitatum sepulchrum (quod esse consueuit sacrum altare) quisque apud se corpus illius haberi est opinatus. At si licet sacra profanis conferre, Dionysius Halicarnassæus[b] de pluribus Æneæ sepulchris hanc affert rationem; sic dicens: Quòd si quem perplexum facit, quòd Æneæ sepulchra monstrentur multis in locis, nec possit nisi vno esse conditus: cogitet hanc dubitationem esse vulgarem; & intelligat, quòd quamuis vnicus locus capiat corpora talium, apud multos tamen monumenta eis facta sunt, in gratiam acceptam vtilitatis cuiuspiam.] hæc ille: quæ quidem de sanctis martyribus multo magis potuerunt accidisse; cùm præsertim non satis esset ob accepta à sanctis martyribus beneficia memoriam illis erigere, nisi etiam ipsorum[c] reliquijs consecraretur altare, quod esse sepulchrum martyrum consueuit. qua ratione Basilius[d] ait, Quadraginta illos martyres dici esse conditos in varijs ciuitatibus, quia quælibet ipsarum partem aliquam reliquiarum possideret. Sed hæc obiter de earum virtute. D E

[a] Paul. Diacon. de gest. Longob. lib. 2. c. 9.

[b] Greg. Nazian. in Iul. orat. 1.

[c] Greg. Nazian. in Cygnea de animi submiss. edit. Leuenkl.

[d] Apocal. 6. in Dionys. Halic. lib. 1.

[c] Concil. Afric. can. c. 50.

[d] Basil. orat. in 40. martyr.

XVI. Quod verò ex ratione instituti nobis propositum est: reliquum esse videtur, vt traditionem de sacrarum reliquiarum cultu ex Christi fimbria in Ecclesia demonstratam,

A stratam, de Pauli sudarijs & semicinctijs confirmatam, ac de reliquijs martyrum amplissimè propagatam, per singula tempora breuiter demonstremus. Quàm autem diligenti studio à nonnullis pars aliqua instrumentorum passionis Dominicæ ac sepulturæ eius fuerit asseruata, diximus superiùs suo loco, dicturi & inferiùs, quando postulabit occasio. Quanta insuper diligentia vincula ipsa, quibus tum Hierosolymis tum Romæ vinctus est Petrus, recondita fuerint, & in honore habita, consule nostras Notas in Romanum Martyrologium[a]. Si igitur ipsa dirarum instrumenta pœnarum, quòd, licet nonnisi ad cruciatus inferendos, martyrem tetigerint, tantùm virtutis & gratiæ ex eius membris hauserunt, vt ex eis innumera ferè miracula edita referantur; quod & de vno ex lapidibus, quo Stephani protomartyris brachium percussum est, Augustinus testatur[b]: quid dicendum de ipsiusmet martyris reliquijs sacratissimis, quas sub sa- B cro altari, in quo incruentum immolaretur sacrificium, condi consueuisse, & Ioannes annuit in Apocalypsi[c], & totius Catholicæ Ecclesiæ antiquus vsus demonstrat? Inde flagrans semper desiderium incessit mentes Fidelium, potiundi sanctorum virorum reliquijs.

[a] Martyr. Rom. die 1. Aug.

[b] Aug. serm. 31. 32. de diuers. edit Louan. pag. 488. 489.

[c] Apoc. 6.

XVII.

Sed aliquot id demonstremus exemplis, & quidem Apostolorum, eorumdemque successorum temporibus. Ipso enim tempore quo Petrus & Paulus Romæ sunt passi, testatur[d] Gregorius Orientales Christianos Romam venisse, vt ipsorum, tamquam suorum gentilium, reliquias vindicarent; sed diuino miraculo impeditos, eas secum portare nequiuisse. Rursus etiam cùm martyrium in theatro Romæ Ignatius consummassèt, mox eo quo licuit solemni ritu Fidelium humeris Antiochiam vsque veneran- C dum corpus eius delatum est: quod non tantùm antiqua Martyrologia, & Græcorum Menologia, sed Ioannes Chrysostomus[e] & ipse Antiochenus, cui hæc certiora esse poterant, testatur multis, ac præsertim his verbis: Roma stillantem eius sanguinem excepit; vos reliquias eius susscepistis. vos episcopatu eius gauisi estis; illi martyrio sunt lætati. certantem illi, vincentem, ac coronatum conspexerunt; vos perpetuò illum possidetis. Exiguum ad tempus eum vobis ademit Deus, sed maiori cum gratia restituit.] & paulo inferiùs: Sanctum illum omnes ex ordine ciuitates ab Vrbe relatum susscipientes humerisque gestantes, Antiochiam vsque sunt comitatæ, martyrem coronatum concelebrantes, collaudantes victorem, diabolum deridentes.] Idem multa post hæc de miraculis à sepulchro eius scaturire consuetis enarrat. De reliquijs Polycarpi huic æqualis hæc Smyrnensis[f] Ecclesia: Sic nos postea ossa eius potiora lapillis pretiosis, auroque puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illis erat decorus consenta- D neusque. Vbi sanè nobis aliquando in vnum coactis, Dominus præstabit, vt celebrem eius martyrij diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio quantum fieri potest maximo recolamus.

[d] Greg. lib. 3. epist. 30. DE TRANSLATIONE CORPORVM SANCTORVM

[e] Chrysost. hom. in laud. Ignatij to. 5. col. 1529. edit. Parisien.

[f] Apud Euseb. hist. lib. 4 c. 14

XVIII. CVLTVS PROPENSIOR SACRARVM RELIQVIARVM

Sed sicut Christianorum fuit, martyrum reliquias colligere & venerari; ita Gentilium, illas disijcere & profanare: prout Ecclesiæ Lugdunensis[g] epistola de martyribus apud se passis sub Marco Aurelio Antonino & L. Vero affirmat his verbis: Postea ab impijs illis & facinorosis carnificibus illorum corpora exusta, inque cineres redacta, in Rhodanum fluuium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quo nullæ quidem illorum reliquiæ ampliùs super terram restarent.] Consueuerant Christiani, eiusdem cultus causa, sanctorum martyrum extinctorum, qui in cœmiterijs sepeliebantur, loca frequenter adire: ad quæ accedere si legibus persecutorum Imperatorum essent aliquando veri- E ti; cessante persecutione, ea adeundi cùm esset facta potestas, frequentiori cœtu eadem (vt est apud Eusebium[h]) frequentare. Sed non est quòd in singulis de ea re exemplis enarrandis immoremur: cùm non reperiantur Acta martyrum, in quibus hæc eadem semper non inueniantur nouis exemplis esse testata. Quòd si, quid post persecutiones Gentilium Imperatorum sit factum, requiras: nullum planè inuenies scriptorum Orthodoxorum (ne singulos enumerando molesti simus) qui cultus sacrarum reliquiarum non sit fidelis ac constans assertor. Quinetiam si Ethnicos Christianorum hostes consulas: quantumlibet hæc illi subsannarent, apud illos plus satis inuenies expressum quis de ea re mos Christianorum fuerit, & quæ consuetudo in Ecclesia inoleuerit. Ecce tibi Eunapius[i] Sardianus Alexandriæ asseruari ait condita capita martyrum, quos Christiani vt sanctos colerent, ijsdemque genua submitterent, seque illorum sepulchris prosternerent, legatosque precum apud Deum eosdem habere dicerent. Hæc ille; licet ob

[g] Apud Euseb. hist. lib. 5. c. 1.

[h] Eusebius lib. 7. cap. 12.

[i] Eunap. in Vit. Philosoph.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet ob demolitum Serapidis templum, in Christianos infensissimus, dictos martyres multis exagitet contumeliis.

XIX. RELIQVIAE SANCTORVM A MAIORIBVS PROBARI SOLITAE.

Ceterùm magnam esse à maioribus adhibitam diligentiam, ne quorumlibet, qui fidei causa interfecti viderentur, reliquiæ vt martyrum colerentur, sed illorum tantùm, quos probasset Ecclesia; egregiè expressum habes ab Optato Mileuitano, dum agit de Lucilla famosissima femina Donatistarum patrona, quam à Cæciliano Archidiacono reprehensam dicit, quòd ante Eucharistiæ sumptionem os nescio cuius hominis mortui, si martyris, nondum tamen vindicati, ori admoueret: hoc est, cultum illum non opportuno tempore exhiberet reliquiis hominis cuiusdam extincti, sed nondum ab Ecclesia inter martyres recepti. Qualiter autem in primis auctoritate Primatis Episcopi, subtilissimaque inquisitione adhibita, quibus cultus martyrum exhibendus esset, diligentissimè tractaretur, etiam persecutionis instante procella, habes apud Augustinum[a] de Actis martyrum delatis ad Mensurium Episcopum Carthaginensem temporibus Diocletiani. Insuper sicut à Cæciliano improbatus est cultus martyris nondum recepti, ita & ab Augustino[b] notati sunt circulatores quidam monachi, qui quæstus causa distraherent reliquias quasdam, quas dicerent esse martyrum. Porrò quàm accuratè atque perspectè prouiderint Episcopi Africani, temporibus Augustini, vt nonnisi certis sanctorum reliquiis memoriæ martyrum consecrarentur, néve inanibus superstitionibus & reuelationibus plebs ignara deciperetur, docet canon[c] Concilij Carthaginensis.

[a] Aug. in brev. collat. die 2. c. 13.
[b] Aug. de oper. monach. c. 28.
[c] Concilium Carthagin. quintum c. 14.

XX. ACCVRATA DISQVISITIO SACRARVM RELIQVIARVM.

Quanta etiam cura ac diligens studium fuerit Romanorum Pontificum, ne quid de his, quod inexploratum esset, admitteretur; exemplum habes de Gregorio Papa[a] in hunc modum rescribente ad Augustinum: Fecimus quod petisti, quatenus populus, qui in loco quondam sancti Sixti martyris, corpus dixerunt venerari, quod tuæ fraternitati nec verum nec veraciter sanctum videtur, certa sanctissimi martyris beneficia suscipiens, colere incertè non debeat. Mihi tamen videtur, quia si corpus, quod à populo cuiusdam martyris esse creditur, nullis illic miraculis coruscat, & neque aliqui de antiquioribus existunt, qui se à parentibus passionem eius audisse fateantur; ita reliquiæ, quas petisti, seorsum condendæ sunt, vt locus, in quo præfatum corpus iacet, modis omnibus obstruatur, nec permittatur populus certum deserere, & incertum venerari.] hæc Gregorius. At verò quid longè post Gregorium statuerit de eadem re Innocentius Papa Tertius, habes expressum in Concilio Lateranensi[b]. Quòd si aliquando in eumdem cultum aliquis irrepsisset error, non ex traditione maiorum, sed priuato aliquorum instinctu; Deus non permisit illum diu latere, sed alicui sancto viro rem aperire non prætermisit, vt veritate prodita, falsitas appareret; quod & de sancto Martino[c] Scuerus scribit. Quamobrem sancta Ecclesia eam cautelam adhibendam esse existimauit, vt nulla ecclesia dedicaretur, nisi vbi nullum corpus humatum fuisse constaret, vt apparet in epistolis de consecratione ecclesiarum à sancto Gregorio[d] ad diuersos scriptis. At hæc in præsentiarum de traditionibus sacrarum reliquiarum dixisse, satis esse existimamus, dicturi de iisdem frequentiùs suis locis in posterum: nam de his crebriùs agere, Annales Ecclesiastici passim suppeditantes argumentum, nos admonent. Sed iam quæ ad rerum gestarum historiam pertinent, prosequamur.

[a] Greg. lib. 12 cap. 9.
[b] Concil. Lateran. c. 2.
[c] Scuer. in Vit. S. Mart. c. 8.
[d] Greg. lib. 2. epist. 9. & alij.

IESV CHRISTI ANNVS 56. PETRI ANNVS 12. CLAVDII IMP. ANNVS 14.

I. DE FILIIS SCEVAE CVRANTIBVS IN NOMINE IESV ENERGVMENOS.

ADueniente anno Domini quinquagesimosexto, quo M. Asinius Marcellus & M. Acilius Auiola Coss. creati sunt, Paulus iam annum secundum agebat Ephesi: cùm non tantùm eius prædicatione, sed noua occasione filiorum Sceuæ Principis sacerdotum, in nomine Iesu eiicientium dæmonia, magna facta est ad Christianam religionem accessio. Rem gestam his verbis Lucas Euangelista describit[a]: Tentauerunt quidam de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam Iudæi Sceuæ Principis sacerdotum septem filij, qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui

[a] Act. 19.

qui estis? Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu.] hæc Lucas. Cùm verò Iudæorum non ignobiles viri, sed filij Principis sacerdotum exorcistas agerent; arcanum fuisse à maioribus traditum ministerium dæmones expellendi, nec commune omnibus, facilè potest intelligi.

II. DE EXORCISTIS IVDAEIS.

Qui primus omnium hæc docuit Hebræos, Salomonem fuisse, Iosephus[a] affirmat, qui & hac de re mira quædam scriptis mandauit, sic dicens: Præstitit autem Deus etiam Salomoni, vt contra dæmones artem ad vtilitatem hominum & eorum curas edisceret. Incantationes enim instituit, quibus adstricti dæmones, ne denuò redeant, effugantur. Et hæc cura hactenus apud nos multum prævalere dignoscitur. Vidi etenim quemdam Eleazarū de gente nostra, præsente Vespasiano, & eius filiis, & Tribunis, aliosque simul exercitu, curantem eos qui à dæmonibus vexabantur, dæmoniaci naribus admoto annulo habente sub signaculo radicem à Salomone monstratam; deinde per nares odorantis dæmonium abstraxit, & repentè cecidit homo. Postea id adiurauit ne ampliùs rediret, Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inuentas recitans. Volens autem satisfacere ac probare præsentibus Eleazarus hanc se habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem aut pelùim aqua plenum, & dæmonio imperabat, vt ab homine egressum ea auerteret, & videntibus præberet indicium quòd hominem reliquisset. Quo facto, sapientia Salomonis cunctis innotuit.] hæc Iosephus, qui & alibi[b] de radice quadam admirabilem virtutem habente pellendi dæmones pluribus agit. Non tantùm verò his vtebantur Iudæi artibus ad obsessa à dæmonibus corpora liberanda: sed erat apud illos in confesso, per virtutem nominis tetragrammaton, si cui illud scire ac fari licuisset, quemlibet eam facultatem aduersus dæmones assequi posse, vt testatur Epiphanius[c] agens aduersus Ebionæos, cùm de Iosepho Iudæo homine narrat historiam: qui nec adhuc credens (vt feciſſe vidimus filios Sceuæ) in nomine Iesu à dæmone obsessum hominem liberauit. Quod signum (inquit Epiphanius) vt notum factum est Iudæis qui illic erant, multus rumor sequebatur ex his qui dicebant: Iosephus gazophylaciis apertis, & inuento nomine Dei scripto, eoque lecto, magna signa facit. Erat quidem verum quod ab ipsis dicebatur, sed non sic velut ipsi suspicabantur.] hæc Epiphanius.

[a] Ioseph. antiq. lib. 8 c. 2.
[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 25
[c] Epiphanius hæres. 30.

III. NOMINIS IESV VIRTVS.

Hoc itaque de ineffabilis Dei nominis virtute esse traditum, non ignorantes Sceuæ filij, videntesque tum à Paulo, tum à cæteris Christianis in nomine Iesu hæc eadem & alia miracula factitari; & ipsi ad dæmones expellendos eodem vtendum sibi nomine, vt diuinitus reuelato, existimarunt. Iustinus[a] martyr in ea disputatione disertissima, quam habuit cum Tryphone, hæc habet in eamdem sententiam: Per nomen siquidem istius ipsius Filij Dei, & primogeniti creaturæ omnis, & ex virtute geniti, perpessionibusque obnoxij hominis facti, & sub Pontio Pilato à populo vestro crucifixi & mortui, qui & à mortuis resurrexit, & in cælum ascendit, dæmonium omne adiuratum vincitur, & in ditionem redigitur. Sin vos per nomen quoduis, qui vobis fuere, Regum, aut iustorum, aut Prophetarum, aut Patriarchatum adiuretis, nō subiicitur vobis dæmonium aliquod. Ceterùm si quis vestrum adiuret per Deum Abrahæ, & Deum Isaac, & Deum Iacob (nam is Christus est) fortasse subiiciatur. Exorcistæ certè quidem seu adiutores vestri iam arte quadam, dixi, veluti Gentes in adiuratione vtuntur, & thymiamata & vincula adhibent.] hæc Iustinus.

[a] Iustin. dialog. de quæst. Christ. relig.

IV. DE ADIVRATIONE DAEMONVM.

Quòd verò Sceuæ filij (vt habent Acta) per Iesu nomen adiurantes dæmones, non illis absque adiuratione præciperent: existimauit Origenes[a], non ex Christi Euangelio, sed potiùs ex ritu Iudaico adiurationes eiusmodi prouenisse, quibus Christiani etiam vterentur: sic enim ait: Quæret aliquis, si conuenit vel dæmones adiurari. Et qui respicit ad multos qui talia facere ausi sint, dicet, non sine ratione fieri hoc. Qui autem aspicit Iesum non modò imperantem dæmonibus, sed etiam potestatem dantem discipulis suis super omnia dæmonia, & vt infirmitates sanarent: dicet, quoniam non est secundùm potestatem datam à Saluatore adiurare dæmonia: Iudaicum est enim. Hoc etsi aliquando à nostris tale quid fiat, simile sit ei, quod à Salomone scriptis adiurationibus solēt dæmones adiurari. Sed ipsi, qui vtuntur adiurationibus illis, aliquoties nec idoneis

[a] Orig. in Mat. tract. 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neis constitutis libris vtuntur, quibusdã autẽ & de Hebræo acceptis adiurant dæmonia.] A Hæc cùm deducat Origenes ex eo quod ait: Sicut Christiano homini ex Euangelij præscripto non licet omnino iurare, sic nec etiam quempiam adiurare] sicut falsa est illa propositio, ita etiam quæ inde est deducta conclusio.

V. EXORCISMORVM PROBATVS VSVS.

Verùm cùm inter credentium signa illud adnumeretur [a], vt in nomine Iesu Fideles dæmonia eiciant: consuevisse Christianos, sic adiurando, dæmones pellere; non solùm quem nuper recitauimus, Iustinus martyr, sed & ceteri antiquorum Patrum affirmant; immo non adiurationibus tantùm, sed aliquibus maiorum traditione probatis ritibus id legitimè fieri posse, Domini nostri in primis admonemur exemplo: quippe qui cùm solo nutu (ne dicam verbo) ab obsessis corporibus propria virtute dæmones pellere potuisset; nihilominus aliquando signa quædam, quæ exorcismi vim viderentur habere, adhibenda putauit: vt cùm sanaturus esset habentem dæmonium surdum & mu- B tum, apprehendens eum de turba seorsum (inquit Marcus [b]) misit digitos suos in auriculam eius, & expuens tetigit linguam eius, & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est adaperire.] qui etiam & ad exorcismum spectare ieiunium & orationem monstrauit [c], & sine illis id minimè licuisse Apostolis, quamuis antea cùm missi fuissent ad prædicandum [d], accepissent à Domino virtutem & potestatem super immundos spiritus.

[a] *Marc. 16*
[b] *Marc. 7.*
[c] *Marc. 9.*
[d] *Marc. 6.*

VI. ORDO EXORCISTARVM.

At licet non discipulos tantùm, sed & credentes omnes pellendi dæmones à Domino gratiam consecutos esse, Euangelica veritas attestetur; & exemplo sæpius monstratum sit, laicos homines dæmones eiecisse, quod & demilitibus testatur Tertullianus [f], qui & parentes exorcizare filios solitos dicit [g]: tamen fuisse peculiare munus ordinis ad hoc opus in Ecclesia instituti, sanctorum Patrum attestatione exploratissimum est, & C in primis Ignatij [h] Apostolorum discipuli, qui inter ceteros Ecclesiasticos ordines & officia recenset exorcistas. Cornelius Papa scribens ad Fabium Antiochenum [i], in Romana Ecclesia institutos dicit exorcistas & lectores vnà cum ostiariis quinquaginta duos: Concilia præterea Romanum [k], Laodicenum [l], & Carthaginense [m] inter ordines Ecclesiasticos adnumerant exorcistas, sicut & Hieronymus [n]. Insuper in prædicto Concilio Laodiceno [o] statutum est, ne, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in ecclesiis quàm in domibus exorcizare præsumant. Immo ne quid superstitionis in exorcismos irreperet, consultum est, vt ordinandus exorcista de manu Episcopi libellum acciperet, in quo scripti essent exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum] vt habetur in Concilio Carthaginensi [p], & antiquis Ecclesiæ Ritualibus libris. Inuehitur Tertullianus [q] in feminas quæ exorcizare præsumerent, sic dicens: Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, exorcismos agere, &c.] D

[e] *Tertull. de coron. mil. c. 11.*
[f] *Tertull. de idololatr. c. 11. in fine.*
[g] *Ignat. ad Antiochen. epist.*
[h] *Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 35*
[i] *Concil. Rom. sub Silvest. c. 3 & 7.*
[k] *Concil. Laodic. c. 24.*
[l] *Concil. Carthag. 4. c. 7.*
[m] *Hier. in Epist. ad Tit. c. 3.*
[n] *Conc. Laodic. cap. 26.*
[o] *Concil. Carthag. c. 7.*
[p]

VII. QVID MAIORES DE EXORCISMIS.

Quod verò ad antiquum exorcismorum vsum spectat: Iustinus martyr [r] non tantùm loco superius citato, sed & antè, hæc ait: Eius nominis (*Iesu videlicet*) potentiam dæmones tremunt & reformidant; & hodie quoque illi per nomen Iesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato, qui Iudææ procurationem egit, adiurati nobis parent.] Item de his Tertullianus [s] ad Scapulam in hunc modum: Dæmones non tantùm respuimus, verùm & reuincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est.] & alibi [t]: Edatur aliquis, inquit, sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet: iussus à quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem E confitebitur de vero, quàm alibi Deum de falso. Æquè producatur aliquis ex his qui de Deo pati existimantur, qui aris anhelantes, numen de nidore concipiunt. nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes; ibidem Christiani procacissimi sanguinem fundite.] Et Cyprianus [u] in eamdem sententiam: O si audire velles (*sic enim compellat Demetrianum Africa Proconsulem*) & videre, quando à nobis dæmones adiurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & verborũ tormentis de obsessis corporibus eiiciuntur: quando eiulantes & gementes voce humana, & potestate diuina flagella & verbera sentientes, venturum iudicem confitentur. Veni & cognosce vera esse quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis; vel ipsis, quos colis, crede. aut si volueris & tibi credere; de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcauit. Videbis nos rogari ab eis quos tu rogas, timeri

[q] *Tertullian. ad Scapul. c. 2.*
[r] *Tertullian. in Apologet. c. 23.*
[s] *Cyprian. ad Demetr.*

meri ab eis quos tu adoras: videbis sub manu nostra stare victos, & tremere captiuos, quos tu suspicis & veneraris vt dominos. Certè vel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, quando conspexeris & audieris deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim prodere, & præsentibus licet vobis, præstigias illas & fallacias suas non posse celare.] hæc Cyprianus; qui & ad Donatum [a]: Facultas, inquit, datur immundos & erraticos spiritus, qui expugnandis se hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere; conflictantes, ciulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur, occulta plaga, pœna manifesta.]

[a] *Cypr. ad Donat. epist. 2.*

VIII. DAEMONES RESISTENTES EXORCISMIS.

Verùm aliquando dæmones mendaciis confictis eludere conatos esse exorcistarum assultus, Tertullianus [b] declarat his verbis: Hanc quoque fallaciam spiritus nequam B sub personis defunctorum delitescentis, nisi fallor, etiam rebus probamus: cùm in exorcismis interdum aliquem se ex parentibus hominem sui affirmat, interdum gladiatorem, vel bestiarium, sicut & alibi Deum, nihil magis curans quàm hoc ipsum excludere quod prædicamus, ne facilè credamus animas vniuersas ad inferos redigi, vt & iudicij & resurrectionis fidem turbent. Et tamen ille dæmon postquam circumstantes circumuenire tentauit, instantia diuinæ gratiæ victus, id quod in vero est, inuitus confitetur.] Insuper (sicut experti sunt Apostoli [c]) dæmones pertinacissimè inhærere corporibus solitos, vt nulla exorcismorum vi expelli valeant, Origines [d] ostendit, hæc dicens, cùm explicat librum Iosue: Tale aliquid intelligere possumus, quia dicit: Permansit habitare Amorrhæus in ipsis. Verbi gratia: Si inimica virtus dæmonis ex amaritudinis turma veniens, obsideat alicuius corpus, perturbet, ac decipiat mentem; adhibeantur autem multæ orationes, multa ieiunia, multæ exorcistarum inuocationes; C & ad hæc omnia surdus dæmon in obsesso corpore permaneat & persistat, tolerabilius ferens exorcistarum pœnas, & adhibita sibi ex Dei nominis inuocatione tormenta, quàm discedere ab homine quem impudenter obsidet & nequiter: ita etiam hic intelligendum est in istis qui dicuntur Amorrhæi, qui permanent & persistunt habitare in Elom.

[b] *Tertul. lib. de anima. c. 57.*
[c] *Marc. 9.*
[d] *Orig. in Iosue hom. 24.*

IX. VIS MAGNA IN EXORCISMIS.

Plurimum verò conferre fidem obsessi, vt exorcismi vim sibi insitam operẽtur, Cypria- [e] nus in primis his verbis testatur: Adiurati per Deum verum à nobis, statim cadunt, & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce & operatione maiestatis occultæ flagris cædi, igne torreri, incremento pœnæ propugnantis extendi, eiulare, gemere, deprecari; vnde veniunt, & quando discedunt (ipsis qui se colunt audientibus) confiteri; & vel exiliunt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides pa- D tientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.] hæc Cyprianus. eadem ferè Minutius Felix [f], sic dicens: Ipse Saturnus, & Serapis, & Iuppiter, & quicquid dæmonum colitis, victi dolore, quod sunt, eloquuntur; nec vtique in turpitudinem sui, non nullis præsertim vestrum assistentibus, mentiuntur. Ipsis testibus, esse eos dæmonas, de se verum confitentibus credite: adiurati enim per Deum verum & solum, inuiti miseris corporibus inhorrescunt, & vel exiliunt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.] Habes apud Prudentium [g] exorcismi formam quamdam his versibus expressam:

[e] *Cypr. de idolor. vanit.*
[f] *Minutius in Octauio.*
[g] *Prudent. in Apotheosi contra Iudæos.*

torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest: agitant miserum tot verbera linguæ,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.
Intonat Antistes Domini: Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes:
Mancipium Christi fur corruptissime vexas:
Desine, Christus adest, humani corporis vltor:
Non licet vt spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi vento se liquor, Christus iubet, exi.
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iuppiter ignes.]

E

X. Ceterùm quantumlibet virtus Christi præ ceteris Iudæorum ac Gentilium ritibus ad pellendos dæmones potentior visa sit: tamen non desierunt impostores & circula-

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTVARII EXORCISTAE.

tores eamdem artem profitentes, circumire vrbes, superstitionibus & incantationibus A
vti, eoque exercitio instar medicorum curantium corpora, quæstum facere, & corradere hinc inde pecuniam. De his enim, & non Christianis exorcistis, loquitur Vlpianus,
[a] cùm ait: Non tamen si incantauit, si imprecatus est, si (vt vulgari verbo impostorum vtar) exorcizauit: non sunt ista medicinæ genera: tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirment.] hæc ille, cùm negat eiusmodi hominibus de eorum mercede ius esse dicendum: ex quo certum est, de aliis potiùs quàm de Christianis intellexisse, qui nonnisi gratis, absque aliqua conuentione stipendij, eiusmodi officium impendere consueuerunt.

[a] L. 3. ff. de extraord. cognit.

XI. CHRISTIANI GENTILIBVS DICTI IMPOSTORES.

Verùm quod ait, verbum, Exorcizare, esse impostorum; haud dubium est, fugillare voluisse Christianos, quorum ipse erat infensissimus hostis, vt suo loco dicemus. Gentiles enim sic contumeliæ causa nominare consueuisse Christianos, Hie- B
ronymus testatur [b], cùm ait: Vbicumque viderint Christianum, vsurpant statim illud de triuio: Ω χριστὸς ἐπιθέτης, scilicet, O Græcum impostorem.] & alibi [c]: Si tunica non canduerit, statim illud è triuio: Impostor & Græcus est.] Græcos enim Ethnici appellabant Christianos (vt tradit Tertullianus) ea de causa, quòd cùm Christianam amplecterentur religionem, abiecta toga, pallium, quod erat philosophorum indumentum, superuestiebant. At impostor etiam Christus Redemptor noster à Iudæis est nomina- [a] Matt. 27
tus: nam apud Matthæum [a] legitur: Recordati sumus quòd seductor ille, &c.] pro se- [c] Bud in Pandect. l. 4. ff. de adil. edict.
ductore, impostorem esse legendum, alij [c] tradiderunt. Multum planè conferunt ad dictum Vlpiani responsum intelligendum, quæ sanctus Iustinus martyr scribit in oratione ad Gentiles, qua demonstrat, non Christianos tantùm, sed & incantatores ac circulatores exorcizare consueuisse: sed Christianos ceteris omnibus in ea re efficienda C
virtute præstitisse, monstrat his verbis: Hoc ipsum ex his quæ sub aspectu vestro fiunt, intelligere potestis. Complures siquidem dæmonum intemperiis correptos homines per Orbem totum & hanc vestram vrbem, quos alij incantatores & venefici curare non potuerunt, permulti hominum nostrorum, Christianorum inquam, per nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi adiurantes, sanarunt, atque etiam nunc sanant, exarmantes & exigentes ab homihibus, quos illi obsederunt, dæmones.] hæc Iustinus.

[b] Hier. epist. 10 ad Eur.
[c] Hier. epist. 19 ad Marcell.

XII. EXORCISMI ANTE BAPTISMVM.

Verùm quod ad Christianæ religionis exorcistas spectat: non tantùm eorum munus erat, eos qui parenter à dæmonibus arriperentur, sed & illos qui latenter hæc paterentur, exorcizare. Omnes enim homines, cùm natura nascantur filij iræ, donec Christi baptismate in nouam transeant creaturam, dæmonis detinentur imperio: quamobrem D
antiquus Ecclesiæ vsus fuit, vt omnes, antequam sacro baptismate imbuerentur, expurgarentur exorcismis, ac sic in nouam per baptismum creaturam transferrentur. De [f] Cypr ep 76.
huiusmodi exorcismo loquitur Cyprianus [f], sic scribens ad Magnum: Hodie etiam geritur, vt per exorcistas voce humana, & potestate diuina, flagelletur, & vratur, & torqueatur diabolus; & cùm exire se, & homines Dei dimittere sæpe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallat; & id quod per Pharaonem priùs gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat. Cùm autem ad aquam salutarem atque baptismi sanctificationem venitur, scire debemus & fidere quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus diuina indulgentia liberatur.] agunt de iisdem exorcismis baptismum præcedere solitis Cyrillis [g] Hierosolymorum Episcopus, Optatus [h], Gregorius Nazian- [g] Cyrill. catech. myslag. 2.
zenus [i], Basilius ad Amphilochium, Ambrosius [k], Chrysostomus [l], Augustinus [m] fre- [h] Optat lib. 4. [i] Nazianz. in orat. de baptis. [k] Ambr. de sacram. lib. 1. c. 5 [l] Chrysost. hom. de Ada & Eua. [m] August. de pec. orig. lib. 2 c. 4. & alijs in locis.
quentissimè, ac ceteri omnes, & præsertim hi qui scripserunt de diuinis officiis: quod E
quidem in vniuersa totoque Orbe diffusa Ecclesia seruari solitum, Gennadius [n] testatur his verbis: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu: cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exsufflationibus clericorum ab eis spiritus immundus abigatur; vt tunc verè appareat quoniam princeps huius mundi mittatur foras, & quo modo priùs alligetur fortis.] At de exorcismi traditione satis.

[n] Gennad. de Eccles. dogm. c. 30.
[o] Dionys. de Eccles. hierar. c. 3.

XIII. OB PECCATVM INTER DVM ENERGYMENI.

Ceterùm illud vnum non prætermittimus, non Gentiles tantùm, sed & Christianos, cùm præsertim post baptismum in peccatum aliquod capitale incidissent, vexari à dæmonibus consueuisse, vt Dionysius [o] & Cyprianus [p] testantur. sic enim ait Cyprianus: [p] Cypr. ep 76.

Sæpe

A Sæpè nonnulli de illis qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur: vt manifestum sit, diabolum in baptismo fide credentis excludi; si fides postmodum defecerit, regredi.] hæc Cyprianus, de his loquens qui per apostasiam exciderunt à fide: cùm tamen interdum accidere soleat occulto Dei iudicio, vt innocentes pueri ac puellæ, diuino permissu, arripiantur à dæmone, vt tum Augustinus agens contra Pelagium, tum Gregorius Papa in Dialogis tradunt. Sed de his modò hactenus. Iam verò quid post filiorum Sceuæ casum contigerit (vt res ipsa postulare videtur) narrationis ordine prosequamur.

XIV.

Non Iudæos tantùm, atque etiam Gentiles noui casus timore perculsos (quod superiùs dictum est) nomen Domini Iesu præconiis extulisse, sed & Christianos ipsos magnam ex ea re fuisse vtilitatem consecutos, idem Lucas tradit his verbis [a]: Multíque cre- [a] Act. 19.
B dentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.] Diuersam planè hanc fuisse peccatorum confessionem ab illa quam ad Ioannis baptismum venientes [b] agere consueuerant, certum est: nam illa præcedebat baptismum, hæc autem eorum qui credidissent ac baptizati essent, erat confessio delictorum: credentium enim nomine, non nisi baptizatos, & Christianos iam factos, Lucam nominare consueuisse, exploratissimum est: Iam eiusmodi confessionis delictorum faciendæ Dominus iecerat fundamenta, cùm Apostolis dimittendi peccata tradidit potestatem, dicens [c]: Ac- [c] Ioan. 20.
cipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.] Immo & in aliis innumeris diuinæ Scripturæ locis apparent confessionis impressa vestigia; atque etiam ab ipso rerum omnium principio, vt in Adam, cùm ab eo est à Deo confessio requisita, videatur quodammodo imperata.
C Sed hæc omnia referre prætermittentes, antiquissimum vsum eius in Ecclesia (quod nostri instituti ratio postulat) veterum Ecclesiasticorum scriptorum testificatione demonstrabimus.

CHRISTIANI CONFITEBANTVR PECCATA.
[b] Luc. 3.

XV. DE CONFESSIONE PECCATORVM.

Confessionem igitur delictorum à Deo primitus, cum iure naturæ ab Adam, tum etiam postea lege scripta mille modis à populo duræ ceruicis exactam, atque à Christo in Ecclesia, tradita hominibus potestate dimittendi peccata, stabilitam atque præceptam, Ephesi insuper coram Paulo vsu receptam, ac denique in Ecclesia fuisse omni tempore frequentatam, certissimum est. Cuius probandæ rei etsi nulla alia supperetēt testimonia, ipsa necessitas id fateri compellit. Cùm enim non sit homo qui non peccet, & tradita sit à Christo hominibus potestas dimittendi peccata; qui vult sibi, quæ commisit, peccata dimitti, ea vt aperiat potestatem habentibus absoluendi, necesse est. Incumbit & sacerdo-
D tibus necessariò eadem singillatim perquirere: quoniam non soluendi tantùm, sed & retinendi peccata facultatem sunt consecuti; qua vt vtantur, & intelligant quæ relaxare, quæve debeant retinere, singula singulorum opus est peccata audiant. Ceterùm non desunt de eiusdem rei vsu innumera Patrum testimonia: nos autem, ex more, quæ sunt antiquiora tantummodo recensebimus; reliqua verò, vt cunctis notissima, absque iactura aliqua, silentio libentiùs prætermittemus.

XVI. ANTIQVORVM PATRVM ASSERTIO.

Habet in primis Dionysius [d] ad Demophilum scribens (de cuius commentariorum fide agemus postea) hæc quæ sequuntur verba: Tu verò (vt tuæ litteræ indicant) [d] Dionys. epist. 8.
procidentem sacerdotem sacerdoti, impium (vt ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abiecisti, ac repulisti: cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse.
E Neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuiciis, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iustificasset.] Irenæus [e] de Rhodanen- [e] Iren. lib. 1. c. 9.
sibus feminis scribit, quæ lapsæ in hæresim, ad Ecclesiam redeuntes exomologesin faciebant; & de Cerdone hæresiarcha tradit [f], sæpè exomologesin fecisse, sed iterum [f] Iren. lib. 3. c. 4. in fin.
sua praua dogmata docuisse. Fecit & exomologesin item Romæ coram Zepherino Pontifice Natalius hæreticus, vt Eusebius [g] ex antiquioribus scriptoribus recitat. Facturus [g] Eusebius lib. 5. c. 27.
itidem eam erat & Marcion, nisi morte præuentus, impeditus fuisset; quod Tertullianus [h] asserit. Porrò nihil aliud esse exomologesin facere, quàm sua confiteri peccata, [h] Tertull. de præscript.
tum ex eiusdem vi vocis, tum etiam ex antiquo vsu recepto monstratur: non enim Græci tantummodo, sed & Latinorum plerique, vt Tertullianus, Cyprianus, & alij, exomologesin, pro confessione peccatorum, vsurpare consueuerunt, ab ipsa vocis significatione ἐξομολόγησις: nam ἐξ, præpositio, idem est, quod, foris, & ὁμολογία, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

(vt declarat Suidas[a]) confessio, sic dicta à verbo ἐξομολογοῦμαι, hoc est, foris dicere, vel fateri. hac igitur voce vsi sunt maiores, quam Lucas in nuper citato Actorum loco in dicta, de qua agimus, historia, pro confessione peccatorum vsurpauit, Græcè sic scribens[b]: Ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.] qua etiam significatione hæc Tertullianus[c]: Exomologesis est petitio veniæ: quia qui petit veniam, delictum confitetur.]

[a] Suid. in verbo ἐξομολογία.
[b] Act. 19.
[c] Tertull. de orat. c. 6.

XVII. QVAESITA EX OMOLOGESIS

At idem non solùm ipsam peccatorum confessionem nominat exomologesin, sed alibi omnes actus pœnitentiæ, qui ipsam confessionem sequuntur, dum ait[d]: Tantùm releuat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Huius igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis, prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, tristi tractatione mutare: ceterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque verò ieiuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. hæc omnia exomologesis.] & paulo pòst (ne putes de confessione Deo tantùm secretò facienda, & non homini, ipsum intellexisse) hæc subdit: Pleroſque tamen hoc opus, vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis; velut illi qui in partibus verecundioribus corporis contractâ vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt] hæc ipse: ac denique cùm multis laboret, vt eum à bono auertentem tollat pudorem, hæc addit: Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras.] loquitur (sententia omnium) Tertullianus de publico actu, sed tamen secretorum peccatorum confessione, quam absolutio consequatur, vnde & subdit: Grande planè emolumentum verecundiæ occultatio delicti pollicetur. Videlicet (*per irrisionem*) si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeò ne existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palàm absolui?]

[d] Tertull. de pœnit. c. 9. 8. 9.

XVIII. CONFESSIO SECRETA IN VSV MAIORIBVS.

Ex his igitur omnibus constat, ex sententia Pamelij[e], viri eruditissimi, aliorumq. disertorum virorum Orthodoxorum, Rhenani, & aliorum complurium, tres integras partes Ecclesiasticæ pœnitentiæ haberi à Tertulliano expressas; nimirū pœnitentiam illam, quæ præcedere solet confessionem delictorum, quam contritionem vsitatiori vocabulo appellare consueuimus; ac quæ subsequebatur, confessionem coram sacerdotibus publicam de publicis, vel secretam de secretis, vt egregiè idem notat Pamelius[f]; ac denique actus illos pœnitentiæ, quos exomologesin Tertullianus nominat, communi verò vsu loquendi dicimus satisfactionem. Sed hæc planiora paulo pòst videbimus in Cypriano. Est de confessione secreta eiusdem Tertulliani[g] locus in libro de Baptismate, vbi primùm agens de confessione peccatorum publica, quæ præcedere solebat baptismum, mox de secreta in Ecclesia vsitata scribit in hæc verba: Ingressuros baptismum, orationibus crebris, ieiuniis, & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, vt exponant etiam baptismum Ioannis. Tingebātur, inquit, confitentes delicta sua. Nobis gratulandum est, si non publicè confitemur iniquitates, aut turpitudines nostras.] hæc ille. At vnde, quæso, calumnia illa à Gentilibus in Christianos conflata, cùm dicerent (vt tradit Minutius Felix[h]) ipsos adorare solitos virilia sacerdotum; nisi quod illi ad eorum genua procumbentes, suaque illis confitentes peccata, summissè veniam deprecarentur? ex ea enim secreta verborum facta prolatione, necnon & ex more ad genua inclinatione, penes illos qui non intelligerent, sed res omnes in deteriorem partem acciperent, eiusmodi nefanda inualuit existimatio.

[e] Pamel. in Tert. de pœnit. c. 9. not 53.
[f] Idem in Tert. not. 1. de pœnit.
[g] Tertull. lib. de baptis. c. 20. vide & ibi not. Pamel. 130.
[h] Minut. Fel. in Octauio.

XIX.

De eadem item confessione peccatorum in Ecclesia fieri solita scribit Cyprianus in libro de lapsis, cùm ait[a]: Denique quanto & fide maiores & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore adstricti, tamen quoniam vel hæc cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirunt.] hoc ipsum est quod alibi dicit[b]: Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum; & nondum pœnitentia acta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur.] Eadem fere alibi in hæc verba[c]: Ante actam pœnitentiam, iam ante exomologesin grauissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & clero in pœnitentiam impositam, &c.] atque iterum[d]: Exomologesi facta, & manu eis in pœnitentiam imposita.] vel cùm ait: Nulla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis.] ac item[e]: Agat pœnitentiam plenam: postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeat.] Facit & illud[f]: Apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest. Qui ex toto corde pœnituerint, & rogauerint, in Ecclesiam debent interim suscipi.]

[a] Cyprian. de lapsis edit. Pamel. pag. 244.
[b] Cypr. epist. 10
[c] Idem epistol. 15. ad Martyr.
[d] Cypr. epist. 15
[e] Cypr. epist. 62
[f] Cypr. epist. 52 in fine.

XX.

Quæ omnia Cypriani loca, & alia, ex quibus peccatorum confessi o corā sacerdotibus fieri solita, & eorumdem satisfactio, exomologesis nomine nuncupata, manifestè monstratur, Pamelius eruditis notationibus illustrauit, atque insigniter locupletauit, & ex his omnibus hæc colligens ait[g]: Discimus ex eiusdem sanctissimi martyris scriptis, hunc olim in Ecclesia seruatum ordinem, vt primùm fieret confessio criminum apud sacerdotes Dei. hanc sequebatur pœnitentia, quæ & præcesserat: pœnitentiam excipiebat exomologesis, quam subsequebatur impositio manus Episcopi, aut cleri. hac facta, dabatur Eucharistia sic reconciliato.] Eiusmodi manus impositione absolutionem impartiri solitam, non tantùm ex his dictis colligitur, sed ex eo etiam quod idem Cyprianus in libro de lapsis sic scribit: Confiteantur singuli, quæso, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.] & alibi scribens ad Cornelium Papam[h]: Ipse, inquit, permisit, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælo ligata essent; solui autem possent illic, quæ hîc priùs in Ecclesia soluerentur.] hæc & alia alibi[i] pluribus in eamdem sententiam; quibus ostenditur, necessitatem impendere, vt absolutio delictorum ab Ecclesia impartiatur.

[g] Pamel. in Tertull. lib. de pœnit. not. 53. ABSOLVTIO PRO CATORVM PERSACERDOTES.
[h] Cypr. epist. 54
[i] Collegit loca Pamel in Cyp. epi. 54. not. 17.

XXI. MANVS IMPOSITIO IN PVBLICA PŒNITENTIA.

Verùm quòd in aliquibus locis superiùs citatis habetur expressum de manus impositione Episcopi & cleri: exhibebantur ea in reconciliatione publici pœnitentis: non quòd omnes absolueret; id namque muneris fuisse Episcopi, vel eo absente, presbyteri, certum est[k]: sed vt omnes per manus impositionem ratam se habere illius reconciliationem ostenderent. De hac reconciliatione idem loquitur Cyprianus, dum deficientibus presbyteris, indulget vt diaconus tempore ingruentis necessitatis possit reconciliare pœnitentem, sic dicens[l]: Si incōmodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint; non expectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcumque præsentem; si verò presbyter repertus non fuerit, & vrgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possit, vt manu ei in pœnitentiam impositā, veniat ad Dominum cum pace.] Concedit Cyprianus, vt necessitate exposcente, diaconus, non quidem propria auctoritate, sed ex mandato Episcopi reconciliet publicum pœnitentem: sicut videmus etiam hodie legum auctoritate & vsu receptum, vt ipsum ministerium absoluendi ab excommunicatione cuique etiam inferioris ordinis clerico demandetur, vt qui eo argumento scripsere commentarios, pluribus docent. De eadem porrò absolutione & Ecclesiæ reconciliatione meminit Hieronymus[m], sic scribens: Sacerdos imponit manum subiecto, reditum sancti Spiritus inuocat; atque ita eum qui traditus fuerat satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret, indicta in populum oratione, altario reconciliat.]

[k] Ambros. lib. 1 de pœniten. & alij omnes.
[l] Cypr. epist. 13
[m] Hier. aduers. Luciferian.

XXII.

Ceterùm in eamdem cum Cypriano sententiam, de non restituendis lapsis, nisi facta exomologesi, conspirasse in omnibus Romanam Ecclesiam, Clerus Romanus[n] ad illum scribens egregiè profitetur; immo ea omnia non vt recenter inuenta & excogi-

[n] Apud Cypr. epist. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ABSOLVENDO MOLOGESI NON RECIPI POENITENTAM.

tata, sed more maiorum cuncta peragi tradit, sic dicens: Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est, nec hæc apud nos aduersus improbos modò superuenerunt repentina subsidia: sed antiqua hæc apud nos seueritas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua.] & certè quidem: nam de Fabiano Papa haud pridem defuncto recens exemplum præcesserat, qui Philippum Christianum Imperatorem ad exomologesin faciendam adegit; nec priùs illi communionem ecclesiasticam est impartitus, quàm confessionem fecerit peccatorum, vt Eusebius his verbis testatur[a]: Fama est, hunc, *Philippum videlicet Imperatorem* (Christianus namque erat) cùm precationum in die postremæ vigiliæ Paschatis vnà cum multitudine in ecclesia particeps fieri vellet, non priùs ab Episcopo, qui Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quàm se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur adstricti, locumque pœnitentiam agentibus præstitutum occupabant, se sua sponte collocauisset: Episcopumque dixisse, cum non alia conditione, nisi istud faceret propter multa delicta quæ ab illo ferebantur admissa, aliquando ab ipso in ecclesiam receptum fore. Imperatorem autem alacri animo & lubenti Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam, ac religiosam piamque affectionem re ipsa declarasse memorant.] hæc Eusebius. Meritò igitur Clerus Romanus, scribens dictam epistolam ad Cyprianum, eadem semper esse obseruata demonstrat; quæ & in futurum illibata custodiri cupiens, hæc addit: Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & neruos seueritatis euersa fidei maiestate dissoluere, vt cùm adhuc non tantùm iaceant, sed & cadant euersorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum vtique non profutura præstentur.] At verò quid mirum, si quod (vt ex Actorum constat historia[b]) fecerunt Ephesi corã Paulo Christiani, id ipsum vbique locorum coram ceteris Apostolis, vel ab eis ordinatis Episcopis, credentes, culpæ obnoxij factitarent?

[a] Euseb lib. 6. cap. 27.

[b] Act. 19.

XXIII.

Sed enim quid insuper de his scripserit Origenes, qui & ipse ad Decij tempora peruenit, audiamus: agens enim de septem modis, quibus ex diuinæ Scripturæ præscripto remittuntur peccata: Est, inquit[c], adhuc, & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lacrymis stratum suum, & fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem cordis mei.] & alibi[d]: Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati frequentiùs diximus. Vide ergo quid doceat nos diuina Scriptura: quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim, sicut hi qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris aut phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati: si autem ipse sui accusator fiat; dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligenter, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cùm flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris: si intellexerit & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & ceteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari; multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.] hæc Origenes, qui & paulo inferiùs inuehitur in eos qui absque peccatorum facta purgatione ad Eucharistiam sumendam temere accedunt, illud facere negligentes, quod Paulus[e] admonuit, dicens: Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat] vel illud: Si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.] Quibus sanè verbis duplicis generis fuisse peccatorum confessionem insinuat, alteram secretam, publicam alteram coram Ecclesiæ conuentu, si criminis qualitas id exigeret. De his etiam alibi in hæc verba: In grauioribus criminibus semel tantùm vel rarò pœnitentiæ conceditur locus: ista verò communia peccata, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & sine intermissione redimuntur.] Cur autem publica pœnitentia non adeo facilè iterari solita esset, declarat Augustinus[f] scribens ad Macedonium.

[c] Orig. in Leuit. homil. 2.

[d] Orig. in Psal 38 homil. 2.

PECCATORVM CONFESSIO COMMENDATVR

[e] 1. Cor. 11.

[f] Aug. epist. 54

Ex his

Ex his omnibus satis certum exploratumque habetur, ab ipsis Apostolorum temporibus peccatorum confessionem coram sacerdotibus, siue priuatim, siue publicè, numquam esse intermissam; viguisseque eiusmodi disciplinam in Ecclesia Catholica, maiorum obseruatione vsuque receptam, atque probatam. At Decij temporibus fuisse in ecclesiis presbyteros pœnitentiarios, qui confessionem peccatorum audirent, nec negant qui hostes sunt pœnitentiæ: auctoritate enim Socratis ac Sozomeni Græcorum historicorum, sed Nouatianorum, apertissimè id testantium, liquet. Ait enim Socrates[a]: Ab illo tempore, quo Nouatiani se ab Ecclesia seiunxerunt, recusaueruntque cum his qui tempore persecutionis regnante Decio concitatæ lapsi erant, communicare: Ecclesiarum Episcopi canoni adiunxerunt, vt in singulis ecclesiis presbyter quidam pœnitentiæ præesset: quò, qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur] immo (quod ait paulo inferiùs) particulatim confiterentur.] hæc Socrates. Porrò eamdem peccatorum confessionem fuisse secretam, Sozomenus[b] his verbis significat: Etenim cùm prorsus non peccare, naturæ sit humanã diuinioris: pœnitentibus autem, quamuis frequenter deliquissent, veniam dare, Deus iusserit; & ad impetrandam denique veniam confiteri peccata necessarium sit: odiosum (vt credibile est) sacerdotibus ab initio visum fuit, tamquam in theatro audiente Ecclesiæ multitudine, delicta pronunciare. Presbyterum itaque aliquem vitæ integritate quammaximè spectabilem, secretorum etiam tenacem, ac sapientem huic officio præfecerunt: cui accedentes qui peccarant, acta vitæ suæ confitebantur. Ille verò pro cuiusque delicto, quid aut facere singulos, aut luere oporteret, interminatus absoluebat, vtà se ipsi commissorum pœnas exigerent.] hæc ille, licet aliter ac perperam habeat lectio Sozomeni apud Cassiodorum in Tripartita[c], dum ait, antiquis Pontificibus visum esse, vt velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta panderentur. Nam si hoc verum est, quid opus erat (vt subdit) ad hoc opus deligi presbyterum secretum seruantem?

XXIV. SOCRATIS ET SOZOMENI ASSERTIO DE PRESBYTERIS POENITENTIARIIS.

[a] Socrat. lib. 5. c. 19.

[b] Sozom. lib. 7 c. 16.

[c] Lib. 9 c. 36.

Quod verò pertinet ad tempora Decij: dicendum est potiùs, tunc excrescente lapsorum numero, pœnitentiariorum presbyterorum etiam numerum esse auctum, quàm tunc recenter institutum: quandoquidem (vt vidimus superiùs & exemplis & testimoniis) longè ante Decij tempora frequens erat vsus exomologesis in Ecclesia. Consultiùs quidem Sozomenus, nullum certum definiens eius rei temporis principium, cùm agit de Romana Ecclesia: Romani, inquit, sacerdotes ab ipso inde exordio etiam ad nostram vsque memoriam custodiunt, *hoc ipsum scilicet.*] Sed quod ad numerum spectat: non vnum, sed plures presbyteros pœnitentiarios in vna ecclesia ad suscipiendos pœnitentes & ipsorum peccatorum confessionem audiendam fuisse præfectos, demonstrat Dionysij[d] Alexandrini epistola ad Fabium Antiochenum, dum Serapionem lapsum, in extremis laborantem, dixisse ait nepoti suo: Aliquem ex presbyteris aduoca ad me.]

XXV. POENITENTIARIORVM AVCTVS NVMERVS.

[d] Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 29

In ceteris verò quæ scribit Socrates, à Nectario Episcopo Constantinopolitano sublatum esse presbyterum pœnitentiarium, occasione oborti scandali, quod recenset; insuper quod dicit, ab eodem datam esse liberam potestatem, vti pro sua quisque conscientia ad mysteria participanda accederet; ac, quod est maximum omnium, canonem illum de presbytero pœnitentario in singulis ecclesiis præficiendo, apud alias sectas firmum ratumque mansisse; eos verò qui fidem Consubstantialis tenebant, necnon Nouatianos presbyterum pœnitentiarium reiecisse: hæc omnia nonnulli, quamlibet occasionem captantes, vt Catholicam veritatem impugnent, tam facilè admittunt, vt ex his affirmare audeant, pœnitentiam per sacerdotes in Ecclesia ministrari solitam, temporibus Nectarij prorsus esse sublatam, ac penitus abrogatam. Sed tanta hæc Socrati testanti præstanda est fides, quanta ceteris hæreticis de suis dogmatibus tractantibus: quippe Nouatianus secta cùm fuerit, quàm verè ac sincerè hæc scripserit aduersus pœnitentiam in Ecclesia administrari solitam, quemlibet puto posse facilè iudicare.

XXVI. DE NECTARII FACTO CONTROVERSIA

Ceterùm hæc quæ dicimus de Socrate, non esse calumniam, sed apertissimam veritatem; nec tam aliorum testimonio, quàm sui ipsius professione probari ipsum fuisse secta Nouatianum; quæ paucis dicturi sumus (haud enim hæc tam manifesta longo indigent sermonis inuolucro) nullo negotio declarabunt. Cùm enim nulla eos laudandi,

XXVII. SOCRATES SECTA NOVATIANVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dandi, & ea quæ iidem Nouatiani dixissent, affirmandi, occasionem prætermiserit: Nice- A
[a] Niceph. lib. 6. c. 37. & lib. 9. c. 13. phorus[a] hæc intelligens, eum esse Nouatianum, non semel, sed iterum iure clamat. Sed istud ipsum sua sponte dilucidiùs profitentem audiamus. Agens enim de sancto Ioanne
[b] Socrat. lib. 6. c. 19. Chrysostomo Nectarij successore, eum[b] sugillat, quòd pro concione sæpe ea verba dixisset: Si millies lapsus pœnitentiam egeris, in Ecclesiam ingredere] extant huiusce-modi vel alia plura id generis in homilia secũda eiusdem in Psalmum quinquagesimum: quæ redarguens Socrates, se proculdubio eadem cum Sisinnio tum Nouatianorum Episcopo, qui eo argumento aduersus eumdem Ioannem Chrysostomum librum conscripsit, sensisse, absque vlla ambiguitate declarat. Verùm quoniam & Sozomenum eamdem prorsus causam fouisse certum est: quàm manifestè deliret vterque, erit perfacile demonstrare. Cùm enim ambo in eam conueniant sententiam, vt sublato à Nectario presbytero
[c] Socrat. lib. 6. c. 19. pœnitẽtiario, Ecclesia (quod ait Socrates[c]) eiusmodi exemplum fuerit imitata, vel (quod B
[d] Sozom. lib. 7. c. 16. ait Sozomenus[d]) omnium ferè Ecclesiarum Præsules idipsum sectati fuerint: quàm id à veritate sit alienum, paulo inferiùs apertissimè declarabimus, cùm multis exemplis adductis, quid à ceteris Ecclesiis fuerit obseruatum, aperiemus.

XXVIII. At quoniam ambo rursus in eamdem conspirant sententiam, dicuntque sublato presbytero pœnitentiario à Nectario, permissum cuique vt secundùm animi sui consilium ad diuina participanda mysteria posset accedere: licet hæc de Nectario, vt ab hominibus qui faueant Nouatianis dicta, fide vacillent: tamen si velimus esse vera, & fidem de his
NECTARIVS VSVS NOVATIANIS. Socrati adhibendam putemus; Nectarium à Nouatianis fuisse deceptum, affirmare oportet; vt qui illis vteretur familarissimè, quos etiam in rebus quæ spectant ad fidem aliquando consuleret, & illorum opem aduersus alios hæreticos imploraret; cùm alioqui non deessent in ea Ecclesia Catholici, quos docuisset Gregorius Nazianzenus, in C
[e] Socrat. lib. 5. c. 10. cuius sedem ipse successerat. Iactat hæc idem Socrates[e] de suis Nouatianis, Agellio Episcopo, & Sisinnio Lectore, quodque ab eo requisiti, præstò fuerint. Scimus & Gregorium Nazianzenum, cùm solutus munere pastorali, quietus Nazianzi in rure paterno ageret, aduersus eumdem Nectarium per litteras acerrimè expostulasse, quòd Arianos, Macedonianos, Eunomianos, atque Apollinaristas, quæ vellent, liberè Constantinopoli tractare permitteret. Quonam stomacho de his ille ad eum scripserit, eius epi-
[f] Extat in edit. Billiana, post orat. in S. Pentecost. stolæ exordium facilè manifestat; est enim huiusmodi[f]: Dei cura & prouidentia, quæ ante tempora nostra Ecclesias tueri solebat, vitam hanc deseruisse in vniuersum videtur.] Ex his igitur facilè potest intelligi, ex quo fonte deductum fuerit, quod dicunt, arbitrio suæ conscientiæ, absque exomologesi coram presbytero facta, cuique relictum, vt, cùm vellet, sacram sumeret Eucharistiam: nec Eudæmonem illum, quin potiùs cacodæ- D
monem, quem hæc illi consuluisse dicit Socrates, nec alium quàm Nouatianæ sectæ hominem fuisse, credendum est.

XXIX. Esto igitur hæc fuisse à Nectario Nouatianorum consilio institutа: mendacissimè certè addit Socrates, omnes qui essent fidei cõsubstantialis, Catholicos scilicet, cũ Nouatianis pari consensione canonem illum de presbyteris pœnitẽtiariis in singulis Ecclesiis præsciẽdis abrogasse; sed apud alias sectas, nempe hæreticos, illum firmum ratumq; mansisse. Nam non tantùm ex his quæ diximus, aperti mendacij redarguitur, sed aliis certissimis ar-
ABSQVE PECCATORVM CONFESSIONE EVCHARISTIAM NON DARI. gumẽtis eiusdem impostura detegitur. Qui enim eodem Theodosij tempore cum Nectario vixerunt, & qui futuris temporibus successerunt, quinam vsus fuerit Ecclesiæ Orietalis in impartiẽda Eucharistia, suis ipsorũ scriptis satis apertè ac firmiter testatum reliquerunt. Ecce tibi in primis Gregorius Nyssenus, qui nõ modò iis tẽporibus viuebat, quibus E
[g] Socrat. lib. 5. c. 18. 19. ea accidisse idẽ Socrates narrat[g], nimirum sub Consulatu Titiani & Symmachi, sed etiam adhuc superstes erat vltimo anno eiusdẽ Theodosij Imperatoris: nam interfuisse reperitur illi Synodo Constãtinopolitanæ, quę celebrata est anno decimosexto & vltimo Theo-
[h] Apud Theodor. Balsc. pag. 300. dosij Imperatoris, Arcadio tertiùm, & Honorio secũdùm Coss. vt eiusdem Synodi[h] Acta declarant: Hic, inquam, Gregorius inter omnes Orientales Episcopos, qui tunc temporis viuebant, insigni eruditione ornatissimus, & ob præclaras res gestas æstimatione facilè princeps, egregiam epistolam, quæ à Græcis[i] inter canonicas est recensita, scripsit ad
[i] Apud Theodor. Balsc. in addit. pag. 63. Latoium Mitilenes Episcopum, qua quosdam canones, quos pœnitentiales appellare consueuimus, instituit; vt confitentium peccatorum examinato pondere, ex eorum præscripto illis pœnitentia iniungeretur. In vltima quidem sua senectute eam scripsisse videtur Gregorius, quippe qui in fine ad eumdem, ad quem scribit Episcopum, hæc dicat:

Debes

A Debes enim, vt gratus filius ei qui te secundùm Deum genuit in senectute, per tuas orationes alimentare.] Sic igitur, quàm manifestè ex his quæ scribit Gregorius Nyssenus dicti Nouatiani historici mendacij arguantur, nemo non videt.

Sed iam ad Ioannem Chrysostomum veniamus, qui Nectario in Episcopatu successit; & videamus, num & ipse, quod scribit Socrates fecisse Nectarium, suo arbitrio reliquerit omnes, vt absque pœnitentia, suæ tantùm conscientiæ testimonio, communicarent; quidque ipse sacerdotes alloquens, de hac re dicat[a] audiamus: Non parua, inquit, vobis imminet pœna, si quem aliqua improbitate teneri scientes, ei huius mensæ participationem permittatis. Sanguis enim eius de manibus vestris requiretur. Si dux igitur quispiam, si Consul ipse, si quis diademate coronatus indignè adeat, cohibe, coerce: maiorem tu illo habes potestatem.] & post multa[b]: Si ipse pellere non audes, mihi in-
B dica: non permittam ista fieri: animam priùs tradam meam, quàm Dominicum alicui corpus indignè: sanguinemque meum effundi potiùs patiar, quàm pretiosissimum illum sanguinem præterquàm digno concedam. Quòd si quis venerit cum sordibus ignoranter, nulla vestra culpa est, si multam priùs adhibueritis diligentiam: nam hæc mihi de notis & manifestis disputata sunt; quibus emendatis, citò etiam ignotos Deus notificabit.] repetit eadem alibi iisdem fermè verbis. Ex quibus videas quàm apertè refutentur dicta à Socrate, de licentia impartita, vt quiuis suæ conscientiæ arbitrio ad percipiendam Eucharistiam accederet.

XXX. DE SVMENDA EVCHARISTIA CAP. 5. KA.
[a] Chrysost. in Mat. hom. 83.
[b] Chrysost. ad popul. Antioch. homil. 60.

Ceterùm fuisse in Ecclesia temporibus Ioannis Chrysostomi presbyteros pœnitentiarios, idem Ioannes Chrysostomus sæpe demonstrat: nam cùm de pœnitentium classe meminerit, presbyteros etiam, apud quos illi agerent exomologesin, in ea Ecclesia fuis-
C se ad illud opus adscriptos, affirmare necesse est: sic enim ait[c]: Adstantem audis precem, atque dicentem: Quotquot estis in pœnitentia, omnes orate. Quicumque non participes fiunt, in pœnitentia sunt. Quid stas, si es in pœnitentia? sumere non debes: qui namque non communicat, est ex pœnitentibus.] nec aliud insinuat, cùm alibi ait: Causa[d] tui presbyter sedet, causa tui rectus stat doctor laboribus & afflictione affectus.] Præcedere consueuisse peccatorum confessionem sacræ Eucharistiæ sumptionem, alio loco demonstrat his verbis[e]: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis profanisque incumbit: illis quidem, vt post patentium criminum vulnera, pœnitentia interueniente, curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur; his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam munda iam conscientia accedant.] Ceterùm eiusmodi delictorum confessionem nonnisi sacerdotibus fieri solitam, ab eisdem-
D que absolutionem criminum impartiri debere, sæpe demonstrat[f], dum tantam à Deo illis præstitam facultatem dimittendi peccata vehementer exaggerat. Nec aliud significat, cùm ait, se non tantùm die, sed nocte paratum esse vt pœnitentes peccatores excipiat[g]: Si quando, inquit, contigerit ex vobis peccare aliquem, accedite ad me dormientem, &c.] nimirum vt peccatorum soluatur vinculis.

XXXI. VSVS ECCLESIAE CONSTANTINOP. SVB IOANNE CHRYSOST.
[c] Chrysost. ad popul. Antioch. hom. 61.
[d] Chrysost. in Mat. hom. 33.
[e] Chrysost. in Matth. hom. 10
[f] Chrysost. de sacerd. lib. 3. & alibi multis in locis.
[g] Apud Metaph. in vit. Chrysost. ex hom. in Act. Apostol.

His igitur sic se habentibus, si quando (quod & sæpiùs est inuenire) idem Chrysostomus hortatur, vt Deo confiterentur peccata, non hominibus, neq; velut in theatro panderent ea: non à secretâ certè, sed à publica illa absterruit peccatorum propalatione, cuius occasione Nectarius (vt vidimus) pœnitentiarium presbyterum in ordinem redegerat: recens quippe erat exemplum; qua ex causa istud ipsum sæpiùs inculcauit, vt cùm ait[h]: Admoneo te vt assiduò confiteare: neque enim in the-
E trum duco conseruorum tuorum, nec te cogo peccata tua hominibus nunciare: conscientiam tuam Deo expone, eique ostende vulnera tua.] & alibi: Non tantùm, inquit, peccatores esse dicamus, sed etiam ipsa peccata specialiter singula computemus. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam: ante Deum tua confitere peccata. Nunc autem neque necessarium est præsentibus testibus confiteri.] hæc & alia id genus sæpe Chrysostomus[i]; quæ interdum ex Græco in Latinum ab Erasmo perperam reddita[k], occasionem erroris ceteris tribuerunt: vt illud, quod habetur in homilia quarta de Lazaro Græcè scriptum: μὴ γὰρ ἀντρῴῳ λέγεις, ἵνα ὀνειδίσῃ σε; μὴ γὰρ τῷ συνδούλῳ ὁμολογεῖς, ἵνα ἐκπομπεύσῃ;] Erasmus ita: Caue enim homini dixeris, ne tibi opprobret: neque enim conseruo confiteris, vt in publicum proferat.] At-
qui non vetat Chrysostomus ne homini confiteamur: sed hæc eius sententia est:

XXXII. ELVCIDANTVR LOCA CHRYSOS.
[h] Chrysost. hom. de publicano in Luc. 18.
[i] Idem hom. 31 in epist. ad Heb. hom. 41. ad pop. Antioch. Hom. de pœnit. & confess. Hom. 8. de pœnit. hom. 4. de Lazaro. Homil 5. de incõp. Dei natura.

Num

Universidad de Deusto
Biblioteca

Num enim homini dicis, vt tibi exprobret? Num conseruo confiteris, vt te apud vulgus traducat?] A

XXXIII. PVBLICA CONFESSIO DAMNATA.

Quamobrem sic & in ceteris (ne dicere cogamur eumdem sibi ipsi contraria scribentem esse turpiter hallucinatum) cùm tantùm Deo esse confitendum affirmat, & hominibus non esse propalanda peccata admonet; non aliud quàm secretam confessionem suadet; & ab illa publica, cuius occasione scandalum obortum erat, absterret. Siquidem secretè confiteri, idem æstimabatur, quod Deo tantummodo eadem propalare; nec homo crederetur, qui vicem Dei potiùs gereret: nam (vt idem ait Chrysostomus [a]) sacerdoti thronus in cælis collocatus est. Sicut è contrà palàm confiteri, eadem erat hominibus potiùs quàm Deo propalare. Quam quidem publicam confessionem dicendus est Nectarius dimouisse: nam eamdem alicubi adhuc vsu retentam S. Leo Papa [b] ampliùs exercendam esse prohibuit, de his scribens ad Episcopos Campaniæ in hæc verba: Illam B etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri (de pœnitentia videlicet, quæ ira à Fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publicè recitetur: cùm reatus conscientiam sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quaniuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium huiusmodi sint peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare; remoueatur tam improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta referare; quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit ergo illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad C pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.] hæc Leo, in omnibus consentiens his quæ fecisset Nectarius, & Chrysostomus esse facienda admonuit.

[a] Chrysost. in ver. Isaiæ hom. 5.

[b] Leo epist. 80. cap. 2.

XXXIV. FACTVM NECTARII MAGISTRI INTERPRETATIONOVATIANI.

Certè quidem huic similis fuisse videtur peccatorum illa confessio, quam mulier illa tempore Nectarij fecisse dicitur: quandoquidem non à presbytero eius fuisse propalatum peccatum, sed à se ipsa tantùm, Socrates & Sozomenus testantur; sed id eodem sacerdote proculdubio suadente: cuius rei causa ille meritò à Nectario est gradu amotus, officioque depositus. quo facto, Nouatiani (vt mos est hæreticorum) quamcumque licet leuem, vt sinceris dogmatibus detrahant, arripere ausi occasionem (quod est in prouerbio: Muscæ ad vlcus) non tantùm presbyterum pœnitentiarium in ordinem redactum: sed & pœnitentiam ipsam vnà cum eo fuisse proscriptam, calumniosè admodum conclamarunt: cùm tamen (vt dictum est) illa potiùs theatralis fieri interdum solita confessio peccatorum fuerit abrogata, quam & S. Leo prohibuit; non autem secreta, cum sui natura esse soleat silentij tenacissima. Quòd si quis adeò scelestus inuentus fuerit presbyter, qui sacri asyli iura violauerit, & sacramento tantam iniuriam irrogauerit: si ob eam causam & sacramentum ipsum quis dixerit auferendum, certè deperiisse necesse erit cetera etiam sacramenta, ipsamque diuinam Scripturam, sacras & profanas leges, & quicquid denique boni est à Deo concessum hominibus: cùm nihil sit, in quod humana præsumptio non deliquerit. quo certè nihil stultius dici posse videtur. D

XXXV. Sic igitur non modò non secreta à Nectario, sed nec publica illa est abrogata exomologesis, quæ ex publico ac omnibus manifesto peccato prouenit; quæ hactenus in Ecclesia perseuerat. Habes eius exemplum egregiè expressum à S. Hieronymo [c] de Fabiola vidua publicè exomologesin faciente Romæ in basilica Lateranensi: quam (vt Augustinus [d] scribit ad Macedonium, & ante ipsum Ambrosius [e]) semel actam iterari non licebat: de qua etiam intelligit Ioannes [f] Chrysostomus, dum post semel impartitam reconciliationem, eam iterum tribui non debere testatur. Fuit & in vsu, sed inter monachos, publica quædam confessio, quæ collecta synaxi fieri consueuit, de qua inter alios hæc Basilius [g]: Admissum delictum nullo modo occultum teneto, sed in medium audientibus cunctis enunciato, vt per communem orationem sanetur morbus.] At hæc satis de his quæ ex Nectarij facto à pœnitentiæ hostibus sunt solita obiici: quæ licet (si temporis erat habenda ratio) suo loco potiùs quàm hìc fuerant explicanda: tamen, quòd nobis de peccatorum confessione agentibus, eiusque traditiones insi- E

[c] Hier. epist. 30

[d] Aug. epist. 53 & 54.

QVAE EXOMOLOGESIS ABROGATA A NECTARIO

[e] Ambros. de pœnit. lib 2. c. 10.

[f] Chrysost. hom 2. in epist. ad Ephes.

[g] Basil. de instit. monach.

A insinuantibus, ex Actis Apostolorum suppeditatum est argumentum; ne hæc quæ obiicerentur, consultò, tamquam occulta captata fuga, prætermisisse videremur, de his modò agere operæpretium duximus. Verùm dum hæc nostra sub prælo essent, D. Latinius noster, vir cum primis eruditus, totaque Vrbe spectatus, eodem argumento libellum rogatus edidit, egregium planè suæ senectutis honestissimæ monumentum: quo cùm hæc nostra firmantur, tum etiam his nostris illa firmiùs roborantur. Vna enim cùm sit veritas; licet eius studiosi diuersis interdum viis incedant, necesse est tamen vt in idem loci conueniant.

XXXVI. RVRSVS DE CONFESSIONE PECCATORVM MAIORVM SENTENTIAE.

Quod verò spectat ad confessionem peccatorum sacerdoti faciendam: multa alia suppetunt sanctorum Patrum testimonia, vt Basilij [a] id sæpiùs testantis, ac apertè profitentis, illis faciendam esse peccatorum confessionem, quibus sacra mysteria sunt commissa. Gre- B gorius [b] Nyssenus id ipsum. Pacianus [c], qui claruit (vt testatur Hieronymus) temporibus Theodosij, resolutionem peccatorum sacerdotibus à Christo concessam, sacramentum appellat; idemque in Paræneſi quam scripsit de pœnitentia, de confessione peccatorum sacerdotibus facienda, pluribus agit. Ambrosius [d] aduersus Nouatianos insurgens, multis demonstrat, rectè Ecclesiam per sacerdotes vendicare, vt pœnitentium peccata dimittat: & duobus libris, quos de pœnitentia scripsit, nihil aliud facit, quàm Nouatianos insectari ac redarguere, simulque ostendere, esse in Ecclesia confitentibus peccata per sacerdotes veram relaxationem & absolutionem delictorum, camq. passim exerceri solitam: quin & ipse in eadem functione sæpè versatus, cùm pœnitentium audiret delicta, commiseratione collacrymari solitus erat: quod eius clericus Paulinus, qui Vi- C tam ipsius scripsit, testatur his verbis: Quotiescumque illi aliquis ad promerendam pœnitentiam lapsus suos confitebatur, ita afficiebatur commiseratione, vt flens aliena sicut sua peccata, ad fletum pœnitentem etiam commoueret: ac causas criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur; relinquès exemplum posteris sacerdotibus, vt intercessores apud Deum sint magis, quàm accusatores apud homines.] hæc Paulinus. Certè non tantùm publicè peccates ac pœnitentes Ecclesiæ reconciliare, sed & secretò confitentes audire, muneris fuisse Episcoporum, scribit Nicephorus [e] Chartophylax; additque illos immensi pertæsos laboris, eamdem functionem delegasse postea monachis sacerdotibus.

[a] Basil reg. breuior. & lib. de ver. virg. epist. canon. ad Amphil. c. 73.

[b] Gregor. Nyss. homil. 3. in Ecclesiast.

[c] Pacian epist. 1 ac Sympron.

[d] Ambros. de pœnit. c. 2. & seq.

[e] Niceph. epist. ad Theodos.

XXXVII. HIERONYMI ET AVGVSTINI ASSERTIO.

Meminit & secretæ confessionis Hieronymus [f], cùm ait: Si quem serpens diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit con- D fiteri: magister, qui linguâ habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescit vulnus medico confiteri; quòd ignorat medicina non curat.] idem & alibi [g], sacerdotes esse qui peccata audiant & diiudicent, tradit. Augustinus quoque de eadem sæpiùs, vt cùm ait [h]: Nemo sibi dicat: Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi.] & rursus inferiùs [i] de his qui peccant: Veniant, inquit, ad Antistites, per quos illis in Ecclesia claues administrantur.] & paulo pòst: Si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum; atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis, agere pœnitentiam: non recusет, non resistat.] hæc Augustinus de secreta primùm, ac E de publica pœnitentia, cùm ratio publici scandali illam exigit. Eademque alibi sæpiùs [k] inculcat. Cælestinus Papa [l], qui eodem vixit tempore, scueriſſimum sanxit decretum aduersus Episcopum, vel presbyterum, si cum muliere, cuius audisset peccatorum confessionem, peccassет; vt Episcopus annis quindecim pœniteret, presbyter verò duodecim; & si factum propalatum esset, deponerentur: quibus certè vsum secretæ confessionis demonstrat.

[f] Hier. in Eccl. c. 10.

[g] Hier. in Mat. 16.

[h] August. hom. 49.

[i] Aug. hom. 50.

[k] Aug. hom. 12 Ser. 8. de verb. Dom. c. 2. In 10 an. tra. 49. Ser. 66. de tempore.

[l] dist. 32 q. 1. c. nisi debet. & tom. 1. Conc.

His addimus post aliorum Græcorum testimonia qui ante Nectarium vixere, quos recensuimus, & aliorum qui post eum vixerunt, nempe inter alios, duos Anastasios, Sanaitã videlicet Antiochenum, & alterum Nicænum, Episcopos; quorum prior [m] hæc breuiter habet: Christo Domino per sacerdotes tua confitere peccata, &c.] posterior [n] verò post multa in eamdem sententiam disputata, hæc ait: Qui autem stultè, vel potiùs impiè dicunt nihil prodesse eam quæ fit hominibus confessionem; propterea quòd sint simi- liter

XXXVIII.

[m] Anastas. Sinait. ora. de sacra Synaxi.

[n] Anast Nicen. quæs. in Script. q. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liter vitiis obnoxij, & animi perturbationibus: solum enim Deum posse tollere peccata: A
Sciant qui hæc dicunt, primùm quidem, quòd suæ nequitiæ & amentiæ prætextum obtendunt: deinde dicta ipsius Domini circumscribunt, qui dicit suis ministris: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. & rursum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.] & paulo inferiùs: Etsi ergo sit homo qui audit confessionem, Deus est tamen qui per se conuertit & donat.]

XXXIX. [a] Ambros. de Spiritu sancto lib. 3. c. 19. DEVS, NON HOMO ABSOLVIT.

Sed & longè antè Ambrosius[a] hæc in eamdem sententiam: Homines, inquit, in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris & Filij & Spiritus sancti nomine peccata dimittuntur. Isti rogant, Diuinitas donat: humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis.] hæc idcirco, quòd sacerdos absoluendo, preces præmittit, dicens: Misereatur tui, &c.] & cùm ipsam peccatorum absolutionem impartitur, B
In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, illam pronunciat. Essent his addenda quamplurima, sed non patitur ratio instituti vt his diutiùs immoremur. Ceterùm hæc breuiter sic habeto; cunctos, qui pòst vixere, Catholicos tam Latinos quàm Græcos rerum Ecclesiasticarum tractatores de confessione peccatorum coram sacerdotibus faciendа in eamdem pedibus iuisse pariter sententiam; sicque quod à Christo Domino nostro est institutum, & Apostolorum temporibus factitatum, numquam amplius in Ecclesia Catholica esse intermissum. His igitur quæ ad Apostolicas traditiones & Ecclesiæ vsum pertinent (vt suscepti muneris officium postulabat) elucidatis, iam ad ipsam rerum Ephesi gestarum historiam, vnde digressi sumus, post longas tandem moras aliquando reuertamur.

XL. [b] Act. 19.

Cùm nouo casu irruentis dæmonis in Sceuæ filios Exorcistas, Christiani etiam C
timore perculsi venissent ad Paulum, confitentes & annunciantes peccata sua; pœnitentia etiam satisfacere studuerunt: Multi enim, inquit Lucas[b]) ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quingentorum millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.] Fuisse hos magiæ libros, æquè omnes [c] consentiunt. Antiquo quippe vsu receptum fuit, vt libri magicæ artis, qui per inuocationes dæmonum, aliosque superstitiosos ritus exerceri consueuerunt, igni traderentur. De his est responsum Pauli Iurisconsulti[d] in hæc verba: Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscumque reperti sunt, bonis demptis, ambustisque his publicè, in insulam deportentur, humiliores capite puniantur.] Sed & Vlpianus[e], improbatæ lectionis libros, magicos scilicet, vel similes, igni protinus esse tra- D
dendos, consuluit. Sæpe[f] scimus datum negotium magistratibus de eiusmodi libris diligenter inquirendis, vt in eos habentes animaduerterent. Vsitatum id ipsum apud Græcos, atque Athenis potissimùm, vt improbatæ lectionis libri igni traderentur, exemplum[g] de Protagoræ voluminibus igni traditis declarat. Dicto igitur Ephesiorum Christianorum exemplo, in Ecclesia itidem obseruatur, vt non tantùm magiæ libri, sed & ceteri omnes qui ab hæreticis aduersus Catholicam fidem scripti fuerint, igne consumantur. De magiæ verò libris hæc Augustinus[h], de mago agens, quem ad fidem conuertit: Pererat iste: nunc quæsitus inuentus, adductus est: portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus; vt illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.] De comburendis[i] verò libris hæreticorum, extant Christianorum Imperatorum sanctiones. E

[c] Chrysost. Beda, Oecum. in Act. Apost.
[d] Paulus seu tent. lib. 5. tit. 23 ad l. Corn. de sic. & venef.
LIBRI MAGIAE IGNE DAMNATI.
[e] Vlpian. l. 4. § tantundem. ff. famil. erciscund.
[f] Liu. lib. 29.
[g] Cic. de nat. deor. lib. 2.
[h] Aug. in Psal. 61. in fine.
[i] L. vlt. de her. Cod. Theod.

XLI. [k] Epiph. lib. de Ponderibus. DE ASTROLOGIS ET MATHEMATICIS.

Porrò æquè ac magia, execranda visa est Christianis illa per astrorum aspectum fieri solita diuinatio, quæ ex Iudiciaria, quam vocant, astrologia manare consueuit. Quamobrem Aquila Ponticus, eruditione interpretandi celeberrimus, ab Ecclesia est iectus, quòd (vt Epiphanius[k] tradit) genituarum inspectionibus, & natiuitatum horoscopis vacaret. Sed hæc non solùm apud Christianos, verùm etiam apud Gentiles: nam (vt Dio[l] tradit) Augusti temporibus astrologi, sicut & præstigiatores, sunt ab Vrbe (quod antea diximus) expulsi. Sanè quidem de mathematicis Vrbe pellendis atrox Senatusconsultum factum anno superiori, ex Tacito[m] vidimus; quod tamen cùm irritum fuisse dicat, non aliud significat quàm quod alibi de his ait: Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostra vetabitur semper, & retinebitur.] hæc idcirco, quòd sæpiùs iidem legibus Imperatorum inueniuntur esse

[l] Dio lib. 49.
[m] Tacit. lib. 17

A tur esse proscripti, ijdemque rursus in Vrbe semper inuenti. Sed enim quòd pertinet ad Ephesios, de quibus est sermo: genus hominum magiæ addictissimum fuisse, testatur S. Hieronymus[a]: in ea enim ciuitate artium magicarum præstigiæ admodum viguerunt. Equidem nullibi carius quàm Ephesi Apollonius Tyanæus magiæ suæ merces est nundinatus, si Philostrato[b] credimus. Nam & ipse cùm circa hæc tempora Ephesum venisset, incredibilem sanè apud illius vrbis accolas æstimationem aucupatus est; adeò vt (quòd idem ait) statua donatus ab illis, inter diuos relatus sit. Sed quæ anni huius reliqua sunt, prosequamur.

[a] Hier. in præf. epist. ad Ephes.
[b] Philost. lib. 4.

Hoc eodem anno, ijsdemque Coss. tertio[c] Idus Octobris, circa horam septimam moritur Claudius Imperator, annum ætatis agens (vt Suetonius tradit) sexagesimumquartum, in Imperio verò decimumtertium, menses octo, & dies viginti; vt numerat Dio. XLII.
B Sic igitur defuncto, Agrippinæ dolo, veneno illi propinato; Nero eiusdem Agrippinæ filius annum attingens ætatis decimumoctauum, in imperium successit, tenuitque annis tredecim, mensibus septem, diebus vigintiocto. Extinctum verò vna cum Claudio fuit edictum illud aduersus Iudæos, ne in Vrbe agerent, promulgatum: quamobrem & Christianis etiam, qui ex Iudæis crediderant, in Vrbem redeundi, qua pulsi fuerant, facultas data est. Visus est Nero ipso Imperij exordio erga Iudæos propensior: nam & ipsorum Regem Agrippam[d] mox donauit quatuor ciuitatibus, nimirum Peræa & Iuliade in regione Abilinæ, Tarichæa & Tiberiade in Galilæa positis: reliquam verò Iudæam Felici, qui (vt vidimus) à Claudio eam administrandam acceperat, curandam tradidit; idque in gratiam Pallantis eius germani, qui ex eo quòd conciliasset nuptias Agrippinæ cum Claudio, quarum occasione Nero subijsset Imperium, apud Agrippinam & Neronem
C plurimum posse videbatur.

[c] Senec. in lud. de obit. Claud. Tacit lib. 12. Suet in Claud. c. 45. Dio li. 60
NERO IMPERAT.
[d] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 5. & de bell. Iud. lib. 2. c. 12.

Sub ijsdem Coss. refert Tacitus[e], dolo Agrippinæ sublatum esse veneno Iunium Silanum Asiæ Proconsulem, atque Narcissum Libertum, qui apud Claudium primum ferè locum tenuerat, esse necatum. Porrò hæc omnia facta sunt (vt idem auctor ait) ignaro Nerone, qui sic moribus compositus erat, vsus Seneca præceptore, vt cuiusuis nocentissimi hominis legibus condemnati supplicium exhorresceret: quod ad ipsum scribens testatur Seneca[f] his verbis: Animaduersurus in latrones duos Burrus Præfectus tuus, vir egregius, & tibi Principi notus, exigebat à te; scriberes in quos & ex qua causa animaduerti velles: hoc sæpè dilatum, vt aliquando fieret, instabat. Inuitus inuito cùm chartam protulisset, traderetque, exclamasti: Vellem nescire litteras. O dignam vocem, quam audirent omnes gentes quæ Romanum imperium colunt.] hæc idcirco de Nerone, qui
D ipso biennio sui Imperij in omnes fuit beneficentissimus; vt non miteris, si rescisso in Iudæos Claudij edicto, eisdem in Vrbem redeundi dederit libertatem.

[e] Tacit. lib. 13. Dio lib. 60. in fin.
NERONIS CLEMENTIA.
[f] Senec. de clem. lib. 2.

IESV CHRISTI ANNVS 57. PETRI ANNVS 13. NERONIS IMP. ANNVS 1.

ANno deinceps quinquagesimoseptimo Domini, Claudio Nerone[g] & L. Antistio Coss. cùm, morte Claudij, Iudæis adeundi Romam potestas facta esset, & E
ipse Paulus tertium iam annum Ephesi ageret, veniendi Romam consilium inijt; sed priùs Macedoniæ & Achaiæ Ecclesias visitare, ac Hierosolymam reuerti, demum Romam inde se conferre decreuit: hæc enim Lucas[h] in hæc verba testatur: His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.] hæc Lucas. Ad quódnam vsque tempus Paulus permanserit Ephesi, ipse his diebus scribens ad Corinthios[i], declarat his verbis: Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, vt vos me deducatis quocumque iero. Nolo autem vos modò in transitu videre: spero autem aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit: permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten.] Ac insuper de Timotheo,

[g] Tacit. lib 15.
IVDAEI REVERTVNTVR ROMAM.
[h] Act. 19.
[i] 1. Cor. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem in Macedoniam vnà cum Erasto, inde Achaiam præmiserat, hæc ait [a]: Misimus ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus, & fidelis in Domino.] ac rursum de eo- [a] 1. Cor. 4.
dem inferiùs [b]: Si autem venerit Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos: opus [b] 1. Cor. 16
enim Domini operatur, sicut & ego.]

II. DE EPISTOLA PRIMA AD CORINTHIOS.

Ex his itaque omnibus clarum perspicuumque redditur, ipsum Paulum Apostolum scripsisse primam epistolam ad Corinthios, cùm adhuc Ephesi moraretur, sed iam de profectione cogitantem. Qua autem occasione ad eam scribendam impulsus fuerit, paucis aperiendum est: ex eius enim argumento satis apertè proditur causa, quam ad rerum gestarum notitiam summopere conducere existimamus. Cùm Paulus Corintho profectus, Ephesum veniens, ibi triennio moraretur; & Apollo Corinthum profectus, illic Euangelium prædicasset; licet non secus ac Paulus vnum Deum & Iesum Christum eius filium annunciasset: tamen accidit vt vana quadam iactantia quisque suum præceptorem, à quo esset eruditus, extolleret: dumque alij se Pauli, Apollo alij, alij verò neutrius, sed Cephæ, nempe Petri, vel Christi esse gloriarentur; oborta est inter eos non parua contentio: quam Paulus vt componeret, aliaque de quibus dicemus, sedulò admoneret, priorem ad ipsos dedit epistolam, qua in primis agens de eorum altercatione, hæc ait [c]: Obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab eis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod vnusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: Ego autem Apollo: Ego verò Cephæ: Ego autem Christi. Diuisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? &c.] [c] 1. Cor. 1.

III. QVOMODO CEPHAS SE ESSE DICERENT CORINTHII.

In his quidem aduertendum est, quoniam non sic dicebant alij se esse Cephæ, quòd Cephas Corinthi prædicasset: sicut nec qui se dicerent esse Christi, id ob eam causam profitebantur, quòd Christus cùm in humanis esset, illis Euangelium annunciasset: sed potiùs quò illam contentionem & scissuram Ecclesiæ declinarent, rem ad suum principium reducentes (quòd sic falli non possent) dicerent alij, se esse primos omnium post Christum pastoris & Ecclesiæ capitis Petri discipulos, alij verò auctoris omnium Christi. Idcirco idem Paulus inferiùs, nulla de Cepha habita mentione, nec de Christo, sed quia sui tantùm causa & Apollo fuerat oborta contentio, subdit [d]: Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis? Cùm enim quis dicat, Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: nónne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit.] Sicque videas, cùm de ministerio & officio agitur prædicationis, nullam ampliùs (secundùm nuper dictam sententiam) de Petro haberi mentionem, eò quòd nondum prædicasset ipse, sicut Paulus & Apollo, Corinthijs Euangelium: sed quòd in Ecclesia primatum teneret, esse ab alijs superiùs nominatum, sicut & Christum; vt quia ille omnium pastor, hic verò esset Christianæ religionis principium. [d] 1. Cor. 3.

IV.

Quòd autem nondum Petrus Corinthum venisset, cùm illuc accedens Paulus Euangelium prædicauit; eiusdem Pauli testificatione satis videtur declaratum haberi, dum ad Rom scribens, hæc de sui animi instituto testatur [e]: Sic prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, de eo intelligent.] Hæc cùm ipse dicat Paulus, planè declarat, neque Petrum, neque alium ante ipsum prædicasse Corinthijs Euangelium. cumque meritò scribat: Ego plantaui] & quod subdit: Et Apollo rigauit] non alium quempiam, sed ipsum post Paulum ijsdem Corinthijs verbum Dei annunciasse indicat. Insuper cùm post ipsum de nullo alio aliquo mentionem habeat, sed Deum incrementum dedisse dicat, nec de Petro aliquid addat; planè demonstrat, se tantùm & Apollo, nec alium quempiam ante hæc tempora ijsdem Corinthijs Euangelium prædicasse. Non tamen negamus, venisse post hæc ipsa etiam Petrum Corinthum, atque eosdem ad pietatem instituisse: nam Dionysius Corinthiorum Episcopus manifestè tradit, eamdem Corinthiorum Ecclesiam fuisse ab vtroque Apostolo stabilitam. [e] Rom. 15. PETRVS POST PAVLVM PRAEDICAVIT CORINTHIIS. [f] Apud Euseb. hist lib. 2. c. 24.

Cur

Cur autem inter discipulos Pauli & Apollo ea contentio fuerit concitata: ex his quæ Lucas ac ipse Paulus scripserunt, facilè est coniectare. De Apollo enim cùm primùm agit Lucas [a], eum ait fuisse virum eloquentem, ac potentem in Scripturis, qui & feruenti spiritu loqueretur, & diligenter ea quæ sunt Iesu doceret. At cùm Paulus in prædicando aliam inijsset rationem, & ex composito omnem dicendi ornatum, omnemque scientiæ cultum missum fecisset, visus est respectu illius in dicendo paulò frigidior atque ieiunior: sicque cùm in eo genere nonnulli Apollo præferrent Paulo, alij rursus (vt par erat) Paulo primas deferrent; ea, quam diximus, oborta est inter Corinthios recens ad fidem conuersos dira contentio. Quo autem consilio in prædicatione Euangelij Paulus eam inijsset rationem, ipse ad eos scribens his verbis significat [b]: Cùm venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus, & virtutis: vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos.] hæc & alia id genus multa superiùs. Cæterùm ipse Paulus in secunda [c], quam ad eosdem scripsit, epistola, se fuisse imperitum sermone, non autem scientia, profitetur. [a] Act. 18. PAVLVS IN PRAEDICATIONE QVALIS. [b] 1. Cor. 2. [c] 2. Cor. 11

V.

Certè quidem quod ad sermonis ornatum pertinet: quantum ex eius epistolis Hieronymus [d] visus est sibi posse colligere, hæc habet in eamdem sententiam: Nos, inquit, quotiescumque solœcismos, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus, vt maleuoli criminantur; sed magis Apostoli assertores sumus, qui Hebræus ex Hebræis absque rhetorici nitore sermonis & verborum compositione & eloquij venustate numquam ad fidem Christi totum mundum traducere valuisset; nisi euangelizasset eum non in sapientia verbi, sed in virtute Dei: nam & ipse ad Corinthios ait: Ego cùm venissem ad vos, fratres, veni non in eminentia verbi, sed in virtute Dei.] subdit: Iste igitur, qui solœcismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere, sententiamque concludere, audacter sibi vendicat scientiam; & dicit: Quoniam secundùm reuelationem cognitum factum est mihi mysterium, &c.] Idem ad Algasiam [e]: Illud quod crebrò diximus: Etsi imperitus sermone, non tamen scientia: nequaquam Paulum de humilitate, sed de conscientiæ veritate dixisse, etiam nunc approbamus. Profundos enim & reconditos sensus lingua non explicat; & cùm ipse sentiat quid loquatur, in alienas aures puro non potest transferre sermone, quem cùm in vernacula lingua habeat disertissimum, quippe Hebræus ex Hebræis, & eruditus ad pedes Gamalielis viri in lege doctissimi, se ipsum interpretari cupiens inuoluitur. Si autem in Græca lingua hoc ei accidit, quam nutritus in Tarso Ciliciæ à puna ætate imbiberat; quid de Latinis dicendum est, qui verbum de verbo exprimere conantes, obscuriores faciunt eius sententias, & veluti herbis crescentibus, frugum strangulant vbertatem?] [d] Hier. in epist. ad Ephes. c. 3. PAVLVS QVALIS IN SCRIBENDO. [e] Hieron. epist. 151. q. 10.

VII.

Cæterùm quanti ipse fecerit, ac cæteris æstimandum esse iudicarit Pauli genus dicendi, ad Pammachium [f] scribens insinuat, dicens: Paulum Apostolum proferam; quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. Legite epistolas eius, & maximè ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est; & videbis eum in testimonijs quæ sumit de veteri Testamento, quàm artifex, quàm prudens, quàm dissimulator sit eius quod agit: videntur quidem verba simplicia, & quasi innocentis hominis & rusticani, & qui nec facere nec declinare nouerit insidias; sed quocumque respexeris, fulmina sunt.] ac rursum ad eumdem alibi [g]: Vbi electionis vas, tuba Euangelij, rugitus leonis nostri, tonitrus Gentium, flumen eloquentiæ Christianæ: qui mysterium retro generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei magis miratur, quàm loquitur.] Hactenus de Pauli eloquentia Hieronymi iudicium. [f] Hier. ad Pammach epist. 30. PAVLI IN SCRIBENDO ERRORIA. [g] Hier. ad Pammach epist. 61

VIII.

Sed quod ad hyperbata spectat, quæ sæpe in eius epistolis offenduntur: Irenæus hanc reddit rationem, dicens [h]: Hyperbatis frequenter vtitur Apostolus propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum qui in eo Spiritus est.] Cæterùm Augustinus haud concedit Paulum imperitum fuisse sermone, sed eloquentissimum prædicat [h] Irenæus lib. 3 c. 7. PAVLI HYPERBATA EXCVSANTVR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicat: aliterque quàm Hieronymus, eiusdem Pauli explicat verba, dicentis: Etsi imperitus sermone, non scientia.] Id, inquit, quasi concedendo obtrectatoribus, sic locutus, non tamquam id verum agnosceret, confitendo. Si autem dixisset: Imperitus quidem sermone: & non addidisset, Et non scientia: nullo modo aliud posset intelligi. Sciētiam planè non cunctatus est profiteri, sine qua esse doctor Gentium non valeret. Certè si quid eius proferimus ad exemplū eloquentiæ, ex illius vtique epistolis proferimus, quas etiam ipsi obtrectatores eius, qui sermonem præsentis contemptibilem putari volebant, graues & fortes esse confessi sunt [a].] hæc Augustinus [b]; qui & superiùs de eiusdem Pauli eloquentia pluribus disserens, hæc tandem ait: Sicut ergo Apostolum præcepta eloquentiæ secutum fuisse, non dicimus; ita quòd eius sapientiam secuta sit eloquentia, non negamus.] hæc ille, qui eadem declarat exemplis. A

[a] 2. Cor. 10.
[b] Aug. de doct. Christ. lib. 4. c. 7.

IX.

At verò vt reuertamur ad ea quæ dicebantur de Paulo & Apollo: non hæc Paulus agebat, scribens ad Corinthios [c], vt qui se profiterentur Apollo vel Cephæ esse discipulos, eos ab illis auerteret, ac sibi petulanter adsciscet; sed potiùs id curabat, vt dissensione ac diuisione omni reiecta, omnes (vt par erat) in vnum Christum Dominum ac Deum Patrem vniret, à quo & nomen acceperant Christianum. Vnde & ait: Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.] Nec insuper quòd Apollo aliam inijsset in prædicatione Euangelij rationem, eum contemptibilem reddit, aut sugillat, sed æquè commendat, ac laudat: quem & sicut se ipsum eisdem imitandum proponit, cùm ait: Hæc autem, fratres, transfiguraui in me & Apollo propter vos: vt in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, vnus aduersus alterum infletur pro alio.] quibus quidem verbis magnam inter ipsos fuisse animorum coniunctionem, nec æmulationem aliquam intercessisse, sed pari consensione, licet diuerso modo, Christi fidem prædicasse, declarat. In eo igitur totus fuit Paulus, ne occasione hominum, euacuaretur (quod ait) crux Christi, ab hominibusq; potiùs quàm à Christo denominari illi deligerent, quod fuit semper proprium hæreticorum. Vnde apud Ambrosium [d] hæc leguntur: More hæreticorum dissentientes ab inuicem, hominibus deuoti, Pauliani, & Petriani, & Apolloniaci dici volebant, non Christiani: quod valde exprobrat Apostolus.] & infrà [e]: Sicuti hæretici, qui se aut Photinianos, aut Arianos, aut Cataphrygas, aut Nouatianos, aut Donatianos, aut Manichæos vocari non abhorrent, ita & Corinthij.] Augustinus de ijsdem hæc habet [f]: Temporibus Apostolorum, qui dicebant: Ego quidem sum Pauli: Ego quidem Apollo: Ego autem sum Cephæ: quamuis non per impiorum, sed sanctorum nomina, ipsi tamen impia schismata faciebant, hoc ipsorum erat proprium & detestabile vitium.] quod sunt æmulati omnes ferè hæretici, vt à suo nomine suos sectarios nominarint: Catholici verò, exemplo Apostolorum, hoc maximè omnium sunt auersati, ac potissimùm insectati. B C D

[c] 1. Cor. 3.

STVDIVM PAVLI ERGA CORINTHIOS.

[d] Apud Ambr. in præf. epist. 1. ad Corint.
[e] Apud eund. ibid. in c. 1.
[f] Aug. de vnic. bapt.

X.

At quoniam diuisa semel Ecclesia schismate, simul omnia confunduntur, ipsaque morum disciplina negligitur, & cuncta denique in deterius dilabuntur: multa & quidem enormia in Ecclesia Corinthiorum acciderunt; quæ Paulus, eadem ad eos scripta epistola, maximè laborat vt tollat, emendet, perperam facta corrigat, collapsa restituat, atque recens, quæ illis opus esse videret, instituat: perinde ac Dominus [g] Hieremiæ agendum præceperat, vt euelleret, destrueret, disperderet, & dissiparet, ac subinde ædificaret, atque plantaret. Portentosum quoddam facinus, auditu horrendum, à quodam illorum (non quidem ex vulgo, sed, vt existimarunt Chrysostomus [h] & Theodoretus [i], ab aliquo eorum qui cæteros sapientia antecellere viderentur, quique factiosè Ecclesiam diuisissent, seque duces cæteris præstitissent erroris) fuerat perpetratum; quod Paulus [k] cùm insectatur, refert his verbis: Omnino auditur inter vos fornicatio, & fornicatio talis, qualis nec inter Gentes: ita vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.] Diuisi enim semel ab inuicem, ad suarum laudum accessionem proficere, quod de aliorum æstimatione decresceret, existimantes, aliorum casu magis elati quàm cauti, fastuq. sublimes quàm exemplo humiles reddebantur. Paulus igitur, cùm non esset eiusmodi facinus quod dissimulari facilè posset, id genus medicamentū vlceri hactenus putrescēti adhibendū præcepit, cùm ait: Ego quidē absens corpore, præsens autem E

[g] Hier. 1.

DE SCELERE A CORINTHIO HOMINE PERPETRATO.

[h] Chrys. hom. 15. in 1. ad Corint.
[i] Theodoret. in præf. 1. ad Corinth.
[k] 1. Cor. 5.

A autem spiritu, iàm iudicani vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.] Aduersus autem illos, qui inflati essent, sic superiùs [a] comminatus fuerat: Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem (non enim in sermone est regnum Dei, sed virtute.) Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis?]

[a] 1. Cor. 4.

XI.

DE EXCOMMVNICATIONE A PAVLO INFLICTA.

Sed quod ad pœnam pertinet in incestuosum hominem Pauli sententia infligendam, vt satanæ traderetur: non modò vt eiusmodi à dæmone obsessus miserabiliter cruciaretur, esse intelligendum; sed etiam, quòd sic traditus satanæ, à communicatione Fidelium
B haberetur abscissus, & (quod communi vsu loquendi fertur) excommunicatus, Patres omnes consentiunt: nam tollendum eum de medio eorum dixerat. Id Tertullianus in primis: Illis, inquit [b], traditis satanæ, id est, extra Ecclesiam proiectis.] & alibi [c]: Abijcitur extra ciuitatem in locum immundum, deditus scilicet satanæ in interitum carnis, nec amplius reædificatur in Ecclesia post ruinam.] sicque apparet illud Apostoli, auferri de medio, nihil aliud fuisse, quàm tradere satanæ; & tradere satanæ, istud ipsum, quod de Ecclesia eijcere. Porrò ait multum differre, tradere satanæ aliquem, & tradere alicui angelum satanæ, sicut & idem testatur Apostolus. Eodem modo Pauli sententiam explicant Hilarius [d], Hieronymus [e], Ambrosius [f], Augustinus [g], ac reliqui Latinorum, Græci pariter, vt Origenes [h], Chrysostomus, Theodoretus, & alij interpretes in dictum locum Pauli epistolæ ad Corinthios. Cæterùm non semel tantùm, sed sæpe ad coërcendam contumaciam delinquentium, eadem excommunicandi censura vsus est Paulus. Nam Alexandrum & Hymenæum satanæ se tradidisse, ipse testatur ad Timotheū [i] scribens: nec aliud significare voluit, cùm ad Galatas scriberet, dicens [k]: Si quis annunciauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit.]
C

[b] Tertull. de pudicit. c. 13.
[c] Ibid. c. 20.
[d] Hilarius in Psal. 118.
[e] Hieron. in Ezech. c. 17.
[f] Ambr. de pœnit. li. 1. c. 14.
[g] Aug. lib. de fid. & operib. c. 26.
[h] Orig. in Ind. hom. 5.
[i] 1. Tim. 1.
[k] Galat. 1.

XII.

Quòd verò qui ea censura percellitur, ab Ecclesia eijceretur, eaque excommunicatio dici à maioribus consueuerit, non quidem à Paulo est primitus institutum: nam Iudæis in obseruatione erat, vt cùm quis immane aliquod perpetrasset scelus, non à templo tantùm, sed à synagogis etiam dimoueretur. vnde apud Ioannem [l] legitur, hanc pœnam Iudæos comminatos fuisse ijs qui Iesum confiterentur esse Christum; qua & multatus est cæcus, qui à Christo fuit illuminatus: eademque ab ijsdem fore afficiendos Apostolos, Dominus prædixerat, cùm ait [m]: Absque synagogis facient vos.] Vnde &
D Cyrillus [n]: Magnum re vera apud Iudæos opprobrium ducebatur, si quem de synagoga eiecissent. Sicut enim nunc homicidæ, vel adulteri, vel cæteri capitalibus criminibus rei ab Ecclesia pelluntur: ita tunc confessores Christi à synagoga Iudæorum eliminabantur.] Apud Essenos quoque terribile excommunicationis genus in vsu fuisse, Iosephus testatur, cùm ait [o]: Deprehensos verò in peccatis à sua congregatione depellunt; & qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerumque morte consumitur. Illis quidem sacramentis & ritibus obligatus, neque capere ab alijs oblatum cibum potest; herbas verò pecudum more decerpens, & fame exesus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plurimos plerumque miserati, extremum spiritum agentes receperunt; sufficientem pro peccatis eorum, quæ vsque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes.] hæc Iosephus.

[l] Ioan. 9.

EXCOMMVNICATIO APVD IVDAOS IN VSV.

[m] Ioan. 16.
[n] Cyrill. in Ioan. lib. 6. c. 20.
[o] Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 7.

XIII.

EXCOMMVNICATIO APVD GENTILES.

E Sanè & apud Gentiles, & in primis ipsos Romanos, species quædam huius supplicij videbatur esse in vsu, cùm videlicet aliquis ob perpetratum nefandum aliquod facinus Diti deuouebatur, siue diris; dictæ enim diræ erant furiæ infernales. talis verò (vt tradit Dionysius Halicarnassæus [p]) poterat à quolibet impunè occidi. Apud Gallos si qui eorum sacerdotibus, qui Druydæ dicebantur, non paruissent (penes illos enim erant iudicia tam rerum capitalium, quàm etiam litium & controuersiarum priuatarum & publicarum) & eorum decretis non stetissent, sacrificijs ijsdem interdicebatur. Erat hæc pœna apud illos grauissima: nam quibus sic interdictum erat, ij numero sceleratorum habebantur, ab ijsdemque omnes deecedebant, aditum sermonemque fugiebant, rati nimirum quacumque leui cum eis communicatione eorum contagione affici: insuper nec ijs ius petentibus reddebatur, nec etiam honos vllus exhibebatur. hæc omnia [q] Cæsar. Sed ad nostra redeamus.

[p] Dionys. lib. 2.
[q] Cæsar cōm. de bello Gall. lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XIV. EXCOMMVNICATIO QVIBVS MODIS A MAIORIBVS DICTA.

Exemplo igitur Apostoli, & Domini auctoritate, qui non tantùm soluendi, sed & A ligandi suis tradidit potestatem, in Ecclesia Catholica vsus excommunicandi receptus, & frequenter, cùm visum est opus, adhibitus, hactenus perseuerat: vt grauiorum peccatorum rei, sicut olim de Paradiso Adam, sic modò isti (ait Hieronymus [a]) de Ecclesia eijciantur. Idcirco Tertullianus [b] eamdem animaduersionem modò nominat diuinam censuram, de qua ait: Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura diuina: nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conspectu: summumque futuri iudicij præiudicium est, si quis ita deliquerit, vt à communione orationis & conuentus & omnis sancti commercij relegetur.] modò anathema nominat, vt cùm dicit [c]: Ibidem Scorpio pro solea anathema inlidito, & relinquito in suo sopore morientem.] modò verò alijs verbis circumscribit, vt cùm ait, [d] laniatam arcendum ab Ecclesia, vel stupri [e] reos arcendos ab omni communione fraternitatis: B item relegare [f] in perpetuum dissidium, communicatione [g] interdicere, prohibere ne in Ecclesiam recipiatur, communicatione [h] depellere, itemque submouere [i] à limine & omni tecto Ecclesiæ, dare extra Ecclesiam, sacramento benedictionis exauctorare. Sic & ab excommunicatione absolutionem appellat [k] largiri postliminium Ecclesiasticæ pacis, ad Ecclesiam reuocare, & Ecclesiæ concorporare: quæ omnia loca Pamelius, de sacris litteris optimè meritus, diligenter obseruat. Cyprianus (quod idem sæpe [l] notat) eamdem censuram modò abstentionem nominat, modò alijs periphrasibus circumscribit: vt, arcere à communione, non communicare, vel à communicatione cohibere, excludere vel eijcere ab Ecclesia, abstinere à communicatione, depellere, condemnare, & alijs similibus: vt ad Pomponium scribens, excommunicationem gladium spiritualem appellat, cùm ait [m]: Spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ec- C clesia eijciuntur.]

[a] Hieronym. in Oseam c. 6.
[b] Tertullian. in Apolog. c. 39.
[c] Tertullian. in Scorp. c. 1.
[d] Tertullian. de idol. c. 11.
[e] Tertullian. ad vxor. lib. 2. c. 3
[f] Tertull. adu. haeret. c. 30.
[g] Tertull. adu. Marc. lib. 4. c. 24.
[h] Tertull. de Monog. c. 15.
[i] Tertull. de pudicit. c. 4. & 14.
[k] Ibid. c. 13.
[l] Cyprian. epist. 39. not. 10.
[m] Cyprian. epist. 62.

XV. COMMVNICATIO ET EXCOMMVNICATIO.

Quòd verò præ cæteris alijs nominibus eadem Ecclesiastica censura frequentiori vsu excommunicatio dici soleat, ex eo accidisse videtur, quòd qui ea percellerentur sententia, à communicatione Christi corporis potissimùm arcerentur. Vnde [n] Cyprianus: Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus: intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separamur.] & paulo pòst: Vt manifestum est eos viuere qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communionis accipiunt: ita contrà timendum est, & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso, & dicente: Nisi ederitis carnem Filij hominis, &c.] Sed & ea de causa, quòd ijdem etiam à Fidelium atcerentur communionis consortio, propriè eadem censura excommunicatio est appellata; quo nomine frequenter vtitur Augustinus, D vt cùm ait [o]: Nisi essent grauia delicta, vt etiam excommunicatione plectenda sint; non diceret Apostolus [p]: Congregatis vobis & meo spiritu tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, &c.]

[n] Cyprian. de orat. Dom.
[o] Aug. de fid. & oper. c. 26.
[p] 1. Cor. 5.

XVI. TRADITVR SATANAE EXCOMMVNICATVS.

Cur autem satanæ tradi dicatur qui ab Ecclesia eijcitur, hæc Hilarius [q]: Omnis enim in quo peccati voluntas est, Deo vacuus est; & vbi Deus non est, illic diaboli locus est; qui insidians atque obsidens, vbi adeundi opportunitatem habuerit, tamquam vacuam domum occupat, quæ ei, Deo iam discedente, sit tradita.] & inferiùs: Qui enim ab Ecclesiæ corpore respuuntur, quæ Christi est corpus, tamquam peregrini & alieni à Dei corpore, dominatu diaboli traduntur.] hæc Hilarius. Et Hieronymus [r] in eamdem sententiam: In veteri lege quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus E lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta, contemptum expiabat cruore: nunc verò inobediens spirituali mucrone truncatur, aut eiectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur.] idem alibi [s] eamdem censuram virgam ferream appellans, ait: Miror sanctum Episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat.]

[q] Hilar. in Psal. 118.
[r] Hier. epist. 1.
[s] Hier. epist. 53

XVII. MALA QVAE PATI COGATVR EXCOMMVNICATVS.

Gregorius Nyssenus in ea oratione quam habuit aduersus eos qui ægrè ferunt reprehensiones: Si, inquit, segregatione à nobis clausæ sunt portæ Ecclesiæ, blasphemijs & maledictis insectamur.] & post alia multa de contumacia & damno talia patientium, hæc addit: Si haberes oculos apud animæ essentiam, ostendissem tibi segregato figuram & habitum condemnati, cuius collum premitur grauissimis vinculis, & nullum

A nullum habet membrum liberum aut solutum. Et vtinam intra huius vitæ terminos circumscriberetur supplicium! Nunc autem si quid humanitus contigerit, & mors repente tamquam fur nocte aduenerit; scias tibi, quæ illic sunt, esse clausa. Sunt diligentes & non ludentes ianitores regni. Vident animam ferentem signa segregationis, non secus atque quempiam, qui sordida & impexa coma arguit carcerem: eamque eijciunt à via quæ tendit ad ea quæ sunt bona & pulchra; nec concedunt vt videat ordines iustorum & angelicam lætitiam. Misera autem tunc sæpe conquerens de suo malo consilio, flensque, lugens, & eiulans, perpetuò erit in tetro & mæsto loco abiecta, tamquam in angulo, & numquam desinet, & nullam admittet consolationem, luctum extendens in æternum.] & paulo pòst: Ne Episcopalis arrogantiæ existimes esse segregationem: lex est patria, vetus est regula Ecclesiæ, quæ cœpit à lege, & fuit confirmata in gratia.
B Considera sanctum Paulum in reos emittentem sententias segregationis, & iuuenem Corinthium eo curantem medicamento, qui satanicè nouercæ insano erat captus amore.] hæc ipse.

XVIII. VTILIS ANIMADVERSIO

Enimverò quàm profícua & vtilis hæc posita sit censura in Ecclesia [a], Origenes, qui claruit (vt aliàs diximus) temporibus Seueri vsque ad Gallum & Volusianum, hæc ait: Peccauit quispiam, & post peccatum postulat communionem: si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis, sceleribus panditur via: Sin verò cum rationabili deliberatione, non vt miserear, nec rursum vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnum in vnius venia; haud dubium est quin faciat eijci vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Age nunc considera mihi & medicum, si cessaC rit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remedijs consequuntur; quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ita dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit, & inusserit plagam; curat eum qui secatur & vritur: quia paulum seueritatis absumpsit, licet visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Ita & Deus, &c.] plura enim in eamdem sententiam, sicut & alij complures Ecclesiastici tractatores.

[a] Orig. in Hier. hom. 9.

XIX. HAVD TEMERE INFLIGENDA EXCOMMVNICATIO.

Hi etiam grauissimum omnium eiusmodi censuræ pondus considerantes, nonnisi ex grauissima causa eam esse adhibendam tradiderunt, vt inter alios Gregorius Nazianzenus [b] atque Chrysostomus [c]; qui non sic quidem abstinendum dixerunt ab eadem in meritos infligenda pœna, sed omnia primùm experienda esse remedia, quàm mem- D brum sectione à cæteris diuellatur. Nam & ipse Gregorius [d] inuehitur in eos qui omnibus indistinctè Ecclesiæ aperiunt portas, & passim proijciunt absque delectu margaritas ante porcos. Et Chrysostomus [e] hæc de se ipso: Nos quidem ad soluendum dumtaxat vti potestate vellemus, quinimmo nec huius necessitatem vellemus habere; nullum enim volumus apud nos esse captiuum: non ita miseri sumus & ærumnosi, licet valde simus viles. Si verò coacti fuerimus, ignoscite. Non enim sponte, vel volentes, sed plus vobis dolentes ligatis inijcimus vincula. Si quis autem hæc contemnat; iudicij tempus aderit, quod eum doceat: reliquum autem nolo dicere, ne mentem vestram consternem. Nam nos quidem primùm ne trahamur in necessitatem optamus: quòd si venerimus, nostrum implemus officium, vincula inijcimus, &c.] hæc Chrysostomus: quæ autem subduriuscula ab eo dicta videntur ea homilia, cuius est E titulus, De non infligendo anathemate; quoniam ex rei gestæ occasione verborum sensus accipiendus est, consule quæ dicta sunt à nobis suo loco quarto Annalium tomo. Id etiam Ambrosius [f], dum ait: Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc à medico bono abscinditur. Sic Episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpentia auferre, vlcera adurere aliqua, non abscindere, postremò quod sanari non potest, cum dolore abscindere. Vnde pulcherrimum illud præceptum magis eminet, vt cogitemus non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum.] hæc Ambrosius, ex quo, sicut etiam ex cæteris Patribus, in eamdem sententiam multa alia dicta afferri huc à nobis possent, quæ vt superflua omittimus.

[b] Greg. Naz. in orat. de moder in disp. seruand.
[c] Chrys. hom. de anath.
[d] Greg. Naz. Apol. 1.
[e] Chrysost. ad pop. Antioch. hom. 70.
[f] Ambr offic. lib. 2. c. 27.

Sed quid tunc fiet, si Episcopi non vt decet pastores se gerunt, sed (quod reprehendit Apostolus [g]) percussores se exhibent? De his hæc Origenes [h]: Interdum fit, vt aliqui non

[g] 1. Tim. 3.

XX.
[h] Orig. in Lauit. hom. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN EPISCOPOS FERVENTES.

non recto iudicio eorum qui præsunt, Ecclesia pellantur, & foras mittantur. Sed si aperte antè non exijt, hoc est, si non egit vt mereretur exire, nihil læditur ab eo, quòd non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus: & ita fit interdum, vt ille qui foras mittitur, intus sit; & ille foris, qui intus retineri videtur.] hæc ipse. Queritur de his Hieronymus [a] sic dicens: Superbia maiorum, & præpositorum iniquitate frequenter pelluntur ab Ecclesia, vt dispergantur à Domino, quos ipse saluauit.] Verùm quid alibi [b]? Non debemus ergo, inquit, si forsitan ob aliquod peccatum de congregatione fratrum & de domo Dei eijcimur, reluctari; sed æquo animo latam in nos ferre sententiam, & dicere cum Propheta: Iram Domini sustinebo, quoniam peccaui ei; donec iustificet causam meam.] ac rursum, vt suæ salutis, qui excommunicatus est, solicitus esse debeat, quo ad Ecclesiam reuocetur, admonens, ait [c]: Desperare non debet, nec se otio & desidiæ traderes; sed bonis operibus nitens, mille vijs ad Ecclesiam reuerti, satagere debet.] Et Gregorius [d]: Hæc de solutionis ordine breuiter dixerim, vt sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel soluere studeant, vel ligare. Sed vtrum iustè, an iniustè obliget pastor; pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniustè, nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat; ne etsi iniustè ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.] hucusque Gregorius. atque de his satis.

[a] Hieronym. in Ezech. cap. 34
[b] Hieronym. in Ezech. cap. 17.
[c] Hieronym. in Hier. cap. 29.
[d] Greg. homil. 26. in Euang.

XXI. EXCOMMVNICATIO IN QVOS INFLIGI SOLEAT.

At verò non ignorandum est, Ecclesiam nonnisi in publicè peccantem, vel quem admonitionibus præcedentibus sensérit contumacem, consueuisse eiusmodi pœnam infligere, secundùm quod Paulus admonuit, dicens [e]: In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam.] Vnde & S. Gregorius ad Natalem Episcopum Salonitanum: De excommunicationis articulo, quæ tamen interposita conditione gradus secundò vel tertiò iam (vt ita dicam) ex necessitate subiuncta est, beatitudo vestra immeritò queritur; cùm Paulus Apostolus dicat: In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam.] Cùm igitur quædam pertinacia hominem implicauerit, quacunque ex causa illa præcesserit, siue ex fide, quæ omnium maxima iudicatur, siue ex bonis temporalibus, quæ censetur omnium minima, eiusdem seueritate censuræ potest iure percelli. Vnde S. Augustinus de his qui possident aliena bona, hæc ait [f], scribens ad Macedonium: Nolentes autem reddere, quos nouimus & malè abstulisse, & vnde reddant habent, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdam clàm, quosdam palàm, sicut diuersitas personarum diuersam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum pernicíem ad maiorem insaniam concitari: aliquando etiam, si res magis curanda non impedit, sancti altaris communione priuamus.] hæc Augustinus. Quibus autem verbis excommunicationis sententia antiquitus proferri soleret, ex scripto paulò inferiùs recitabimus, cùm agemus de iudiciaria potestate Episcopis concessa. Permulta his addenda essent: sed quæ diximus, ad Ecclesiasticas traditiones (prout nostri muneris est) insinuandas, ac confirmandas, satis roboris habere videntur.

[e] 2. Cor. 3.
[f] Aug. epist. 54.

XXII. DEGRADATIO, SVSPENSIO.

Id tamen his addere non omittimus, fuisse (vt nunc est) apud maiores Ecclesiasticam illam censuram in obseruatione, quæ dicitur degradatio, seu exauctoratio, vel depositio, cùm Ecclesiæ minister ob aliquod facinus perpetratum, ex officio & ordine deijcitur, in quem fuerat sublimatus. Est eius rei exemplum apud Tertullianum [g] de presbytero Asiano, qui ob eam causam, quòd fictitias quasdam Periodos Pauli & Theclæ confinxerat, sacerdotio priuatus, loco decidit. S. Cyprianus [h] etiam scribens ad Rogatianum de diacono superbo ac contumaci, hoc ipsum monens, sic ait: Fungeris circa eum potestate honoris tui, vt eum vel deponas, vel abstineas.] Denique ipsa degradationis voce etiam vtitur Augustinus [i]. Erat & in vsu ea censura, quæ suspensio dicebatur, cùm clericus ne in ordine sibi collato ministraret, ab Episcopo vetaretur. Vsus est ea Cyprianus [k] in suos presbyteros, qui lapsos, nondum peracta pœnitentia, susceperant. meminit & eiusdem Augustinus [l] ex Concilio Africano: quam & ipse exercuit [m] in presbyterum castitatis & temperantiæ transgressorem. Animaduersio etiam illa vsu frequens erat, vt delinquentis clerici nomen deleretur ab Ecclesiæ tabulis; vel saltem cùm vehementi alicuius facinoris suspicione laboraret, nomen eius supprimeretur, nec sicut ceterorum publicè recitaretur. Vtriusque censuræ meminit idem Augustinus [n], & ante

[g] Tertullian. de bapt. c. 17.
[h] Cyprian. epist. 65.
[i] August. epist. 235. ad Quintian.
[k] Cyprian epist. 10.
[l] August. epist. 137.
[m] August. epist. 236.
[n] August epist. 136. & 137.

ante ipsum Cyprianus [o]. Sunt & aliæ pœnæ Ecclesiasticæ, quæ tum in Canonibus qui dicuntur Apostolorum, tum etiam in Conciliorum decretis habentur expressæ. Sed de his satis. iam ad eam, de qua susceptus est sermo, Pauli epistolam redeamus.

[o] Cyprian epist. 16. & 66.

Cùm itaque incestuosum hominem excommunicationis pœna perculisset, ac admonuisset cæteros ab eodem seiungi, nec se illi commiscere; & vt eadem magis inculcaret, iterum repetijsset, sic dicens: Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicarijs] & paulo pòst: Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si is qui frater nominatur, est fornicator] subijt in aliquorum mentem, fuisse ab Apostolo aliam adhuc ante hanc ad eosdem Corinthios datam epistolam. Sed verior probatur Ioannis Chrysostomi [p] & aliorum sententia, vt ea Pauli verba ad ea potiùs quæ proximè dixerat, referantur, quàm ad aliam aliquam, cuius nulla est memoria, scriptam epistolam inducantur.

XXIII.

[p] Chrys. in 1. ad Cor. c. 5. Theodoret. ibidem & alij.

Dum verò Paulus Apostolus eadem epistola non tantùm quæ dicta fuit, sed & cætera quæ in Corinthiorum Ecclesia essent collapsa, restituit; miro quodam Dei consilio ac prouidentia, quid in vnaquaque Ecclesia in posterum esset agendum, edocuit. Maximi quidem ponderis erat in Ecclesia iudicij tribunal erigere; quo tamen potiùs carere posse optasset. Nam si omnes Christi fideles ex æquo, qua semel imbuti essent, Euangelicam pietatem excoluissent; nullum prorsus ad lites dirimendas opus fuisset iudicium constituere. sed quòd essent nonnulli rerum temporalium cupidi, non tantùm sua auidè possidentes, verùm etiam in aliena procaciter inhiantes; opus fuit Apostolum his consulere, & quæ ad optimum Christianæ reipublicæ statum pertinerit, ordinare. Ad eos igitur scribens, ac in primis redarguens ait [q]: Audet aliquis vestrum, habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus; indignì estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis sæcularia? Sæcularia igitur iudicia si habueritis; contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?] hæc Paulus.

DE IVDICIO ECCLESIASTICO.

[q] 1. Cor. 6.

Quod verò ad antiquum eius rei vsum in Ecclesia seruari solitum pertinet, hæc leguntur apud Clementem [r]: Præclara Christiani laus est, cum nullo habere negotium. Quòd si ex aliqua vexatione & tentatione lis alicui oriatur, curet vt eâ transigatur, etiam si detrimentum pati debeat: nec ad Ethnicum iudicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nobis ius dicere: nam per illos diabolus seruos Dei vexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos vnum sapientem, qui possit inter fratres ius administrare, & controuersias componere. Non cognoscant ergo Gentes controuersias.] & post multa: Iudicia vestra fiant in secunda sabbati, vt si qua controuersia ex sententia vestra oriatur, vsque ad sabbatum libera sit vobis facultas, qua possitis controuersiam illam componere, & pacem conciliare inter eos qui litigant. Adsint autem iudicio diaconi & presbyteri, integrè iudicaturi, veluti Dei homines, cum iustitia. Cùm vtraque persona venerit, prout lex iubet, ambo qui litigant, statuantur in medio tribunali: ijsque auditis, sanctè iudicium pronunciate, studentes ante sententiam Episcopi eos conciliare, ne exeat supra terram iudicium in peccatorem.] habet hæc Clemens & alia [s] plura de iudicio Ecclesiastico exercendo ex Constitutionibus Apostolorum, quas Epiphanius [t] aliquando citat; vt non sit dubium, illum commentarium antiquissimum esse.

XXIV.

[r] Clem. Const. lib. 2. c. 49. 50. 51.
[s] Clem ead. lib. 2. 52. 53. 54. 55. 56. 57.
[t] Epiph. hæres. 45. & 70.

Ex his dictis igitur liquet, mentem fuisse Pauli, non quemlibet ex Christianis infimi ordinis iudicio præficere, sed sapientem. Vnde etiam Theodoretus hæc ait [u]: Qui est (inquit Paulus) omnium abiectissimus & Ecclesiæ minimus, est præstantior ijs, qui apud illos intelligentes & doctissimi existimantur. Neque enim iubet eos iudicare, qui sunt in Ecclesia abiectissimi: & hoc significant ea quæ sequuntur: Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens, qui possit iudicare inter fratrem suum?] At non quemlibet ex sapientibus, sed & sacerdotem iudicio præficiendum esse ex sententia Pauli, secundùm ea etiam quæ recitauimus ex Clemente, Ioannes Chrysostomus [x] affirmat,

XXVI. QVIS PRAEFICIENDVS IVDICIO ECCLESIASTICO.

[u] Theod in 1. ad Corint. 6.
[x] Chrys in 1. ad Corint. 6. homil. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mat, dum ait: Cum hyperbole & exuperatione nos volens docere, quòd quicquid sit, A
non oporteat externis dare, mota quæ videbatur esse obiectione, antè eam soluit. Nam
quod dicit, est huiusmodi: Fortasse dicet quispiam, nullum esse inter vos sapientem, ne-
que qui ad discernendum & iudicandum sit idoneus. Et quid tum? Nam etsi nullus, in-
quit, sit sapiens, vos minimis permittite.] & post pauca: Est enim admodum turpe, si ne
fratribus quidem sacerdos possit esse auctor reconciliationis, sed necesse sit recurrere ad
externos. Quamobrem dicens, Contemptibiles qui sunt: non hoc dicit præcipuè, quòd
oporteat eos qui sunt abiecti, constituere; sed eos tangens: nam quòd eos ijs qui possunt
discernere ac dijudicare, permittere oporteat, significauit, dicens: Sic nec est inter vos sa-
piens quisquam.]

XXVII. EPISCOPI IVDICES IN ECCLESIA. [a] Aug. de oper. monac. c. 29.

Augustinus etiam in libro quem scripsit de Opere monachorum, Episcopis eius- B
modi iniunctum esse iudicium testatur, cùm ait [a]: Testem inuoco super animam meam,
quoniam mallem per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasterijs
constitutum est, aliquid manibus operari, & certas horas habere ad legendum & oran-
dum, quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotijs sæcu-
laribus vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis. Quibus nos molestijs
idem afflixit Apostolus, non vtique suo, sed eius qui in eo loquebatur, arbitrio: quas ta-
men ipsum perpessum fuisse, non legimus: aliter enim se habebat Apostolatus eius dis-
cursus. Nec dixit: Sæcularia igitur iudicia si habueritis, ad nos deferte, aut nos constituite
ad iudicandum: sed eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate.
Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fra-
trem suum iudicare; sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles. Sapientes er-
go, qui in locis consistebant, fideles & sanctos, non qui hac atque illac propter Euange- C
lium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit. Vnde numquam de illo
scriptum est, quòd aliquando talibus vacauerit, à quibus nos excusare non possumus,
etiam si contemptibiles nos simus: quia & hos collocari voluit, si sapientes defuissent,
potius quàm negotia Christianorum deferrentur ad forum. Quem tamen laborem non
sine consolatione Domini suscipimus pro spe vitæ æternæ, vt fructum feramus cum to-
lerantia. hæc Augustinus.

XXVIII. Sed quòd nulla à Paulo de Episcopo mentio habeatur, cùm (vt vidimus) ex ipsius
mente in Ecclesia Episcopi eiusmodi officium exercerent; ea apud Ambrosium atque
[b] Apud Ambr. in 1. ad Cor. 6. omnino vera affertur ratio [b]: Ideo fratrem iudicem eligendum esse dicit, quia adhuc re-
ctor in Ecclesia illorum non erat ordinatus. Ceterùm eiusmodi iudiciariam potestatem
in Ecclesia Dei collatam Episcopis, non tantùm ex dicta (vt vidimus) institutione Apo- D
stolica prouenisse, sed ab ipso Domino Iesu Christo duxisse principium, & accepisse au-
[c] Psal. 109. REGNVM CVM SACERDOTIO. ctoritatem, certum est. Christi enim sacerdotium [c] fore secundùm ordinem Melchise-
dec, qui simul Rex fuit atque sacerdos, Dauid olim præcinuerat, & Paulus [d] est dilucidiùs
interpretatus: vt sicut ille dictus est Rex iustitiæ, itemque Rex pacis, & ab Abraham de-
[d] Hebr. 6. 7. cimas accepit, cui & benedixit; ita Christus, cuius est nomen à regno, tam hic in Eccle-
sia, omnia sibi subijciens, quàm in cælo esset perpetuò regnaturus. Sanè quidem [e] Dauidi
[e] Psal. 88. pollicitus est olim Deus, ex eius semine Regem perpetuò regnaturum. Sed & longè an-
tea hoc ipsum præuiderat Iacob [f]; non defuturum scilicet sceptrum de Iuda, & ducem de
[f] Gen. 49. femore eius, donec veniret cui repositum esset, nempe Christus, vt omnes interpretan-
tur. Sed quale regnum? num tantummodo Iudæorum? quin & omniũ Gentium, vt scri-
[g] Psal. 2. ptum est [g]: Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.] An fortassè nomine tenus? immo vt E
regat eas in virga ferrea; vt cùm opus fuerit, tamquam vas figuli confringat eas.] Aut ve-
[h] Apoc. 2. rò illi tantummodo? sed & posteris: quod ipse liberaliter profitetur, sic dicens [h]: Qui vi-
cerit, & custodierit vsque ad finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & re-
get eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre
meo.] hæc Angelo, nempe Episcopo Ecclesiæ Thyatiræ, nec illi soli, sed & omnibus, qui
de impietate victoriam obtinentes, intelligentes se esse Episcopos, promissionem factam
[i] Psal. 44. Episcopo consequerentur, eamdemque acciperent virgam, de qua alibi dictum est [i]: Vir-
ga directionis, virga regni tui.] Duplex quippe est eius virgæ vsus, alter nimirum ad vl-
[k] 2. Cor. 10. [l] 1. Cor. 4. ciscendum (vt ait Apostolus [k]) omnem inobedientiam; quam idem minatur in hac ipsa
epistola, dicens [l]: Quid vultis? in virga veniam ad vos? alter verò ad docendum, vt cum
subdit: An in charitate & spiritu mansuetudinis?]

De his

A De his Sanctus Augustinus [a] hæc in eamdem sententiam: In Christo habet Ecclesia XXIX. [a] Aug. hom. 2. in Apocal.
hanc potestatem: sicut dixit Apostolus ad Romanos [b], cum illo nobis omnia donata fuis- [b] Rom. 8.
se. Sic virgam ferream dixit Ioannes propter iustitiam & propter rigorem: cùm virga
corrigantur boni, mali verò confringantur.] sicque eadem lupos arceat, & oues dirigat:
vt meritò dici possit: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt] cùm videlicet
omnia ad ædificationem Ecclesiæ conferant. Cùm igitur Christus Rex atque [c] sacerdos [c] Ioan. 5. CHRISTVS TRANSMISIT IN SVOS REGIAM POTESTATEM. [d] 1. Petr. 2. [e] Ioan. 20.
omne iudicium à Patre acceperit, plenissimam nimirum iudiciariam potestatem; eam-
dem simul cum sacerdotio iungens, instituit (secundùm quod Petrus ait [d]) regale in Ec-
clesia sacerdotium: quippe qui omnem, quam à Patre potestatem accepit, transfudit in
suos: quod ipse sic testatus est, dicens [e]: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos] atque
addens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis; & B
quorum retinueritis, retenta sunt.] Dans eis quæ Dei solius esse videntur (nam nemo po-
test peccata dimittere, nisi solus Deus) quæ hominum sunt, nimirum homines iudicare,
quomodo putandus eisdem non concessisse? At nec quòd dixit: Regnum meum non est
de hoc mundo] Regem se esse negauit. Nam & aliàs interrogatus [f]: Rex es tu?] non nega- [f] Ioan. 18.
uit, sed dixit: Tu dicis, quia Rex sum.] Nec redarguit Nathanaëlem eruditissimum virum
sibi dicentem [g]: Tu es filius Dei: tu es Rex Israël.] Nec obiurgauit, immo & defendit tur- [g] Ioan. 1.
bam clamantem, & dicentem [h]: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, [h] Ioan. 12.
Rex Israël.]

Hanc igitur regiam dignitatem vnà cum sacerdotio ad posteros in Ecclesiam Do- XXX. [i] Epip. hæres. 29 REGNVM CVM SACERDOTIO TRANSLATVM.
minum transmisisse, Epiphanius [i] eruditè his verbis testatur: Rex alienigena Herodes ad-
uenit, & non amplius successores Dauid diadema imponebant, translapsa regia sede in C
Christo ad Ecclesiam. Et à domo quidem carnali Iuda & Israël, regia dignitas translata
est: firmiter autem sedet thronus in sancta Dei Ecclesia in æternum, ex duplici origine
dignitatem habens, regia, ac sacerdotali. Et regiam quidem à Domino nostro Iesu Chri-
sto, iuxta duos modos; & quia est ex semine Dauid Regis secundùm carnem; & quia est
Rex maior à sæculo secundùm deitatem. Sacerdotalem verò, quia ipse est Pontifex, &
Pontificum præfectus.] & paulo inferiùs: Sacerdos itaque est (velut dixi) Dominus no-
ster in æternum secundùm ordinem Melchisedec, simulque Rex iuxta ordinem ex super-
nis, vt transferat sacerdotium simul cum lege. Ex semine verò Dauid, propter Mariam,
sedens in throno in æternum, & regni eius non erit finis. Oportebat enim ipsum nunc
transferre ordinem tum sacerdotij, tum regni. Nam regnum ipsius non est de terra, ve-
luti dixit in Euangelio ad Pontium Pilatum: Regnum meum non est de hoc mundo.
D Nam cùm Christus omnia impleat per ænigmata, argumenta de ipso proposita ad ali-
quam vsque mensuram peruenerunt. Non enim venit vt regni progressum acciperet,
qui semper regnat: largitus est autem sub se constitutis regnum, vt ne diceretur à paruis
ad maiora procedere. Manet enim thronus ipsius, & regni eius non erit finis, & sedet
super thronum Dauid, ita vt regnum Dauid vnà cum pontificatu transtulerit, ac largitus
sit seruis suis, hoc est, Pontificibus Catholicæ Ecclesiæ.] hæc Epiphanius. Sic itaque sa-
cerdotium atque regnum à Christo translatum est in Ecclesiam, in Apostolos primùm,
ac deinde in eorum successores, vt olim prædixerat Dauid [k], sic canens: Pro patribus tuis [k] Psal. 44.
nati sunt tibi filij: constitues eos principes super omnem terram.] Per filios tum Apo-
stolos tum Episcopos intelligendos esse, tam Latini [l] quàm Græci interpretes exposue- [l] Aug. in Psal. 44. Hiero. eod. Psal. Theodor. & alij.
runt. Quòd si regnum Christi ad hos translatum est, vtique & cum eo iudicandi pote-
E stas; quandoquidem (vt scriptum est [m]) Honor Regis iudicium diligit.] quod faciliùs pro- [m] Psal. 94.
batur ex eo quod de regno Christi dixit Psalmista [n]: Illic sederunt sedes in iudicio, sedes [n] Psal. 121.
super domum Dauid.]

Verùm non sic quidem regale est sacerdotium institutum à Christo, ac iudiciaria XXXI. CHRISTVS CONSERVATVM VOLVIT POLITICVM STATVM.
potestas sacerdotibus collata, vt politicum regnum voluerit esse sublatum. Nam & [o] Matt. 22.
idem ipse Christus, quæ sunt Cæsaris Cæsari [o], & Paulus [p] Principibus vectigal & tri- [p] Rom. 13.
butum esse reddendum admonuit; Titumque [q] docuit, vt suadeat Christianis subditos [q] Tit. 3.
esse Principibus & potestatibus; quod & Petrus [r] præcepit, cùm dicit: Subditi esto- [r] 1. Pet. 2.
te omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti: siue ducibus, [s] Ignat. epist. 10.
tamquam ab eo missis.] & paulo pòst: Deum timete, Regem honorificate.] Item
& Ignatius [s], qui vixit temporibus Apostolorum, ad Smyrnenses scribens, post Deum
& Episcopum, tertio loco Regem esse habendum declarat, sic dicens: Honora Deum, vt

omnium

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnium auctorem & Dominum: Episcopum, vt Principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, Dei quidem propter principatum, Christi verò propter sacerdotium Honorare oportet & Regem: nec enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis. Nec Episcopo quicquam maius in Ecclesia, qui Deo consecratus est pro totius mundi salute. Nec inter Principes quisquam similis Regi, qui in pace & optimis legibus subditos moderatur.] At verò longè præstare Christi sacerdotes Regibus atque Principibus, argumento quo vtitur, planè significat, dicens: Si enim iure censebitur pœna dignus, qui aduersus Regem insurgit, vt qui violet bonas legum constitutiones: quanto putatis grauiori subiacebit supplicio, qui sine Episcopo quid volet agere, concordiam rumpens, & decentem ordinem confundens? Sacerdotium enim est omnium bonorum, quæ sunt in hominibus, apex.] ac demum quo gradu in Ecclesia habendi sint singuli personarum ordines, mox subdit, dicens: Omnia igitur vestra decenti ordine perficiantur in Christo. Laici diaconis subijciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, vt ipse Patri.] hucusque Ignatius. Cùm igitur Rex, quantumlibet Christianus, nonnisi inter laicos adnumerandus sit, sacris ministris minorem gerere ordinem, certum est. Nouit hoc ipsum Chrysostomus[a], qui diaconos altaris ministros allocutus, hæc ait: Si dux igitur quispiam, si Consul ipse, si qui diademate ornatur, indignè adeat; cohibe ac coerce: maiorem tu illo habes potestatem.] Docuit hoc idem & Martinus exemplo, sed in presbytero, facturus hoc ipsum si adfuisset diaconus sine presbytero: Nā à Maximo Imperatore mensa exceptus, ad medium ferè conuiuij (inquit Seuerus[b]) vt moris est, pateram Regi minister obtulit: ille sancto admodum Episcopo potiùs dari iubet, expectans atque ambiens vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi bibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem qui post se biberet: nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum, aut eos qui à Rege erant proximi, presbytero prætulisset.] hæc Seuerus.

[a] *Chrysost. in Matth. hom. 33*

[b] *Seuer. in vit. S. Martin. c. 23*

XXXII. SACERDOTIVM REGNO PRAESTAT.

Sic itaque, cùm quæ à Deo sunt, ordinata sint; politicum principatum sacerdotali esse subiectum, nulla potest esse dubitatio: nam sicut anima præstat corpori, resque diuinæ humanis, sic istum illi præcellere est necesse. Vnde Gregorius Nazianzenus[c] hæc pro concione: An me liberè loquentem æquo animo feretis? nam vos quoque potestati meæ meisque subselliis lex Christi subijcit. Imperium enim nos ipsi quoque gerimus, addo etiam præstantius & perfectius: nisi verò æquum est spiritum carnis fascibus submittere, & cælestia terrenis cedere. Sed non dubito quin hanc dicendi libertatem in optimam partem accepturus sis, vtpote sacri mei gregis ouis sacra, magnique pastoris alumna.] Et Ambrosius[d]: Honor, inquit, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari: Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regum colla ac Principum submitti genibus sacerdotum, exosculatis eorum dextris, orationibus eorum se credunt communiri.] Chrysostomus[e] hæc item in eamdem sententiam: Alij sunt termini regni, alij sacerdotij: sed hoc illo maius est; neque enim ex gemmis & auro æstimari debet. Ille, quæ sunt in terris, sortitus est: sacerdotij ius à supernis descendit. Regi, quæ hic, commissa sunt, mihi cælestia: Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ, maior hic principatus: propterea Rex caput submittit manui sacerdotis.] ac rursum: Expende modum potestatis vtrique traditæ, & videbis sacerdotem multo sublimiùs Rege sedentem. Admirandus videtur thronus regius, sed rerum terrenarum administrationem sortitus est: Sacerdotis thronus in cælis collocatus, de cælestibus negotijs habet pronunciandi auctoritatem; cùm sacerdotium à supernis descendat, eiusque vinculum animam contingat, atque ad cælos vsque peruadat.] hæc ille. Plura alia essent in hanc sententiam ex alijs Patribus adducenda, sed parcimus, breuitatis causa.

[c] *Greg. Nazian. orat. ad ciu. Nazianz.*

[d] *Ambrosius de dign. sacerd. cap. 2.*

[e] *Chrysost. in verb. Isaiæ homil. 4. & 5.*

XXXIII. VSVS SACERDOTALIS POTESTATIS

Ad hæc namque ipsa respicit quòd dicebat Apostolus[f]: Arma nostra non sunt carnalia, sed Deo potentia.] nimirum longè illis præstantiora ad faciendam vindictam (quod habet Psalmus[g]) in nationibus, & increpationes in populis: ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conscriptum.] Tales enim compedes (inquit Augustinus[h]) confolidat vobis Episcopi manus.] sed tum quidem, cùm illi quoquo modo in Deum insurgunt, & à recta viuendi

[f] *2. Cor. 10.*

[g] *Psal. 149.*

[h] *Augustin. in Psal. 149.*

viuendi ratione, & Christiana disciplina desciscunt. Sic videmus Fabianum Papam in Philippum Imperatorem, Ambrosium in Theodosium, Symmachum in Anastasium, & alios innumeros sacerdotes in alios Principes vigore sacerdotali fortiter æquè ac laudabiliter insurgentes, factas ab iis Deo iniurias vindicasse, atque seuerè admodum offensam disciplinam Ecclesiasticam vltos esse: sed id tamen nonnisi necessitate quadam astrictos, omne remedium priùs experientes, quàm gladium Apostolicæ auctoritatis exererent: memores nimirum à Domino[a] dictum esse: Reges Gentium dominantur eorum, vos autem non sic.] & à Petro[b]: Non dominantes in clero (quod Græcè habet κατακυριεύοντες, sicut & apud Matthæum iure vertit interpres κατακυριεύουσιν, quod est violenter dominari) nec fastum præseferentes, ac superbè insultantes, sed humilibus consentientes, ac cum Apostolo[c] dicentes: Non possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate.] & illud[d]: Nos seruos vestros per Iesum.] quippe qui hæc omnia faciant, vt illorum saluti inseruiant. Sic igitur etsi non abstulit Christus politicum imperium, vt rem à Deo optimè institutam; subiecit tamen illud spiritualis Ecclesiæ dominio. Nam sicut iure naturæ, eodemque diuino, statutum esse videtur, vt inferiora superioribus subiecta pareant, vt magis perficiantur, & finem suum feliciter consequantur; ita etiam regnum politicum parere debere Ecclesiasticæ præfecturæ, vel ad hoc saltem, vt à Deo promissum cæleste regnum homines consequantur, certum exploratumque cuique, ni insaniat, esse debet.

[a] *Matth. 20*

[b] *1 Petr. 5.*

[c] *2. Cor. 13.*

[d] *2. Cor. 4.*

XXXIV.

At verò hæc non tantùm apud Christianos firma fixaque diuinæ Scripturæ testimoniis, Patrumque omnium stabili consensione esse noscuntur, sed & apud barbaras gentes, ferosque populos; qui quantumlibet Deum verum ignorassent, ac proinde nec eius cultum, quem deceret, addiscere potuissent; tamen ex quo semel aliquod diuinum numen (quod innatum est omnibus[e]) mente conceperunt, perspecta notaque adeò hæc ipsis fuerunt, vt perinde ac si omnes vno regerentur imperio, vnique omnes parerent legi, omnes æquè suis sacerdotibus obedirent, eorumque arbitrio regerentur, etiam in his quæ ad politicum spectarent imperium, prout exempla quæ subiicimus pauca ex multis, facilè declarabunt. Ecce tibi quod in primis de Acthiopibus Strabo scribit[f]: Antiquitus Meroe (quæ est metropolis ciuitas Aethiopiæ regni) summa potestas fuit penes sacerdotes, tantaque auctoritas, vt nonnumquam misso nuncio, mortem Regi imperarent, & ei alium sufficerent.] De sacerdotibus verò Ægyptiis hæc Ælianus[g]: Iudices autem apud Aegyptios iidem quondam fuerunt, qui & sacerdotes. In his princeps erat sententia maximus natu, & in omnes statuendi ius habebat.] Magos sacerdotes in Persida olim regnasse, certum est[h]: ceterùm postea quo honore sint habiti hæc Agathias[i]: Nunc verò Magos huius temporis Persæ honorant, & quammaximè venerantur, vt quorum consilio publica omnia & prædictionibus administrentur, seorsumque quid quisque præmij pro re benè gesta promereatur, quidue supplicij qui flagitium fecerit, præsidendo & cognoscendo decernant: nec sanè Persis vel legitimum aliquid fore vel æquum videbitur, quod Magorum non sit sententia confirmatum.]

[e] *Cic. Quæst. Tusc.* SACERDOTIVM APVD OMNES GENTES QVANTAR ABSTIMATIONIS.

[f] *Strabo Geograph. lib. 17.*

[g] *Aelian. Var. hist. lib. 14. c. 34.*

[h] *Eusebius in Chron. & alij.*

[i] *Agath. histor. lib. 2.*

XXXV.

Sed & (quod attigimus superiùs) apud Athenienses in celeberrimo illo omnium ore laudato iudicio, quod dicebatur Areopagus, sacerdotes itidem iudices erant; summusque omnium sacerdos rogans sententiam singulorum, suffragia colligebat: id expressum habes ex ipsorum decreto, quod recitat Iosephus[k] historicus. De sacerdotibus item Gallorum (vt paulò antè iam vidimus) qui Druidæ dicebantur, hæc Cæsar[l]: Magno hi sunt apud eos honore: nam ferè de omnibus controuersiis publicis priuatisque constituunt; & si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, si de finibus controuersia est, iidem discernunt, præmium pœnasque constituunt.] ac paulo pòst: Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ habetur media, considunt in loco consecrato: huc omnes vndique, qui controuersias habent, conueniunt, eorumque iudiciis decretisque parent.] At in Romana Republ. omnium celeberrima, ac optimis legibus ornatissima, quantum fuerit præ ceteris magistratibus ius Augurum, Tullius[m] ante alios eleganter his verbis declarat: Maximum autem & præstantissimum in Republ. ius est Augurum, cùm est auctoritati coniunctum. Neque verò hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio; sed quia sic existimare nos necesse est. Quid enim maius est, si de iure quæritis, quàm posse à summis imperiis & summis potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere, vel habita

[k] *Ioseph. antiq. lib. 14. c. 16.*

[l] *Cæs. commēt. de bell. Gall. lib. 6.* SACERDOTVM POTESTAS APVD OMNES SVMMA.

[m] *Cic. lib. 2. de leg.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rescindere? Quid grauius, quàm rem susceptam dirimi, si vnus Augur aliter dixerit? A
Quid magnificentius, quàm posse decernere, vt magistratu se abdicent Consules? Quid religiosius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? quid legem, si non iure rogata est, tollere?] hæc & alia multa ibi auctor. Suntque de his complura exempla apud Liuium, Dionysium, Dionem, & alios, quæ recensere non opus est.

XXXVI. QVID APVD HEBRAEOS. Sed quod ius naturæ cunctos populos docuit, ac ius gentium ratum habuit, apud Hebræos lex diuinitus lata amplius perfectius que monstrauit; nimirum vt penes sacerdotes summa rerum esset: & licet aliquando Reges habere cœperint, tamen iidem Reges subiecti erant summo Pontifici, qui suo arbitrio moderabatur magnum illud Concilium septuaginta duorum seniorum, quod Sanedrin dicebatur, cuius (vt superiùs dictum est) erat officium ac munus, de lege, Rege, atque Propheta iudicare: quamobrem Herodes B
maior molestè ferens se illi subiici, etli tyrannus esset, tamen non eò temeritatis peruenit, vt illud abrogare ac penitus antiquare præsumpserit; sed eos qui tunc illius essent collegij, amouerit, & alios subrogauerit. Verùm hæc superiùs. Si igitur (quod Socrates dicit in Xenophonte [a]) quod ab omnibus gentibus obseruatum est, id nonnisi à Deo sancitum esse, dicendum est: profectò etiam si nulla de his in diuinis Scripturis scripta lex appareret, tamen sacerdotum iudiciaria potestas diuino iure concessa, ex dictis iam satis probata atque testata haberetur.

[a] Xenophon lib. 4. de fact. & dict. Socrat.

XXXVII. VSVS IVDICIARIAE POTESTATIS. Attandem, vt vnde digressa est, eodem reuertatur oratio: Exercuisse Episcopos, quam Apostolus ad Corinthios scribens, in Ecclesia ordinauit iudiciariam potestatem, vt causas litigantium Christianorum audirent, ac easdem definirent, complura sunt apud antiquos exempla; quorum aliqua, ad rerum Ecclesiasticarum consuetudinem C
declarandam, hic referre, operæpretium duximus, cetera in Annalibus suis quibusque recensenda locis reseruantes. De Magno illo Gregorio cognomento Thaumaturgo, Neocæsareæ in Ponto Episcopo, qui claruit temporibus Decij, his negotiis cognoscendarum causarum, definiendarumque litium fuisse implicitum, Gregorius Nyssenus [b], qui eius res gestas monumentis egregiis consignauit, satis dilucidè his verbis significare videtur; ait enim: Ne sæcularium quidem ac temporalium controuersiarum aliud vllum iudicium sibi magis ratum ac firmum, maioriue auctoritatis esse probabant: sed omnis quæstio disceptatioque & omnis intricatus difficilisque negotiorum nexus illius consiliis & admonitionibus resoluebatur & dirimebatur. Vnde cum communiter vniuersis, tum singulis illius beneficio, tam æquitas rectaque iuris constitutio, quàm pax erat.] moxque subdit de lite inter germanos ob diuisionem paternorum D
bonorum oborta, eiusdemque arbitrio ex communi partium consensu definienda, deque miraculo approbata ab eo tunc lata sententia. Extat insuper eiusdem insignis epistola, quàm Græci Canonicam vocant, in qua habetur inter alia, quòd causam cognitionis eorum qui bonis ab aliis fuerant spoliati, Euphrosynum misit, vt cognosceret ex legibus Ecclesiasticis, quorumnam essent accusationes recipiendæ, quorumue repudiandæ.

[b] Greg. Nyssen. orat. de Greg. Thaumat. init.

XXXVIII. DVPLEX IVDICIVM. De sancto Ambrosio testatur Augustinus [c], adeò fuisse obrutum cognitione alienarum causarum, vt vix daretur ei respirandi facultas: atque adeò, vt toto tempore, quo ipse Augustinus Mediolani resedit, numquam nactus sit Ambrosium ab his liberum & otiosum; vt quod diutiùs exoptauerat, mentis suæ tricas, quæ animum in diuersa distraherent, prolixiori sermone apud illum exponeret. Duplici verò ex causa contingebat E
Episcopos causas populi cognoscere, ac iudicare: vel cùm à dissidentibus inter se partibus arbitri essent electi: vel vt malè à sæcularibus iudicibus iudicata retractarent, atque rescinderent. Extant de vtroque exempla in Ambrosio, qui de causa ex consensu partium sibi delata hæc ait [d]: Cognoui autem secundum sacræ formam præceptionis, qua me induit beati Apostoli [e] auctoritas, & tuæ doctrinæ & vitæ forma ac disciplina. Nam cùm ipse arguerem quòd adhuc inter vos maneret veternosum iurgium, cognoscendi mihi necessitatem partes imposuerunt.] Porrò necessitatem dicit, quòd (vt paulo inferiùs repetit) Pauli Apostoli hæc præcipientis mandato teneretur astrictus. Sic igitur liberum fuisse Christianis, cùm vellent, ex composito, quas inter se haberent controuersias Episcopo definiendas sponte committere, apparet. Rursum verò magistratuum praua iudicia, immò & quæ Imperatorum iniusto essent firmata rescripto,

[c] Aug. conf. lib. 6. c. 3.

[d] Ambros. ad Marcel. epist. 49 to. 5. Rom. edit.

[e] 1. Cor. 6.

se irri-

A se irritasse testatur [a]: sed hæc in Vita ipsius à nobis edita fusiùs dicta sunt, & suo loco narraturi sumus inferiùs.

[a] Ambr. de of. fic. lib. 2. c. 29.

De sancto Augustino rursus, præter illa quæ ex eius commentario de Opere monachorum recitauimus suprà, hæc idem ipse habet in expositione Psalmorum [b]: Maligni homines efflagitant, aut certè infirmos premunt, vt causas suas ad nos deferre compellant. Quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Constituit enim talibus causis Ecclesiasticos Apostolus cognitores.] & paulo pòst: Igitur noscant obedientes Fideles, qui pro suis sæcularibus causis nõ rarò nos quærunt, & iudiciis nostris facillimè acquiescunt, nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potiùs consolantur.] Idemque scribens ad Proculianum [c] de vnitate & concordia Ecclesiæ procuranda, hæc subdit: Et homines quidem causas suas sæculares apud nos

[b] Aug. in Psal. 118. concio. 7. LITES AD EPISCOPOS DEFERRI SOLITAE.

[c] August. epist. 147.

B finire cupientes, quando eis necessarij fuerimus, sic nos Sanctos & Dei seruos appellant, vt negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & nos negotia salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur; sed vt dissensiones hominum terminemus.] conqueritur de iisdem sæpiùs.

Sunt de his aliorum sanctorum querelæ, ac potissimùm Synesij: qui ex philosopho Gentili factus Christianus, ac deinde, licet inuitus, creatus Episcopus Ptolemaidis Cyrenensis Pentapolitanæ prouinciæ in Ægypto, cùm iudicandarum sæcularium causarum pressus esset onere, se abdicare curauit, si licuisset; prout cum multis aliis, tum præsertim litteris contra Andronicum scriptis [d], quibus missionem petit, declarat his verbis: Priscum sæculum eosdem tulit sacerdotes & iudices: nam & Aegyptij & Hebræorum

XL.

[d] Synes. epist. 57.

C gens multo tempore sacerdotes Reges habuerunt. Deinde (vt mihi videtur) cùm diuinum opus humano modo perageretur, seiunxit Deus vitæ conditiones, & alius sacerdos, alius dux effectus est: alios enim ad materiam direxit, alios sibi ipsi collocauit. Ordinatum quidem est, vt illi quidem in rerum negotiis, nos autem in precibus versaremur: quod verò bonum est, ab ambobus exigit Deus. Quid igitur reducis? quid separatum à Deo coniungere conaris, qui neque vt gubernemus, sed falsò vt gubernemus experis? qua re quid miserius fieri potest? Opus est tibi Præfecto? ito ad procuratorem legum Reipubl. Opus habes aliqua re Deo? ito ad sacerdotem ciuitatis.] & inferiùs: Otio opus est ei qui cum philosophia sacerdotio fungitur. Non condemno Episcopos qui in rerum negotiis versantur, sed magis miror eos qui vt rumque possunt: mea facultas non est duobus dominis seruire. Si verò sint alioqui, qui neq; à condescen-

EPISCOPORVM LABORES IMMENSI EX LITIBVS.

D su læduntur, poterunt sanè & sacerdotio fungi, & ciuitatum Præfecti esse. Radius enim Solis si cum stercore versabitur, purus manet, non inquinatur: ego verò cùm idem hoc fecero, fontibus & mari opus habeo.] hæc & alia multa id genus in conuentu Episcoporum est locutus Synesius, cùm missionem peteret; quam, reclamantibus omnibus, assequi non potuit. At verò licet sæcularia iudicia, quantum posset, declinare curaret; cùm tamen necessitas imperauit, non tantùm illa suscepit, sed & ipsos prouinciarum Præsides in administratione se iniquè gerentes iudicauit, atque damnauit: Nam tum in Andronicum Pentapolitanæ Præfectum prouinciæ, quòd nouis ac sæuis tormentis reos cruciaret, quòdque edictum pro foribus ecclesiæ affixisset, & sacerdotibus grauia comminatus esset, atque alia enormia perpetrasset; tum etiam in Tonantem ibidem magistratum gerentem, excommunicationis sententiam tulit his ipsis verbis con-

[e] Synes. epist. 58.

E ceptam [e]:

XLI. SYNESIVS DAMNAT MAGISTRATVS.

Postquam non ampliùs admonendus est homo, sed velut insanabile membrum à nobis resecandus; vt ne societate, etiam quod sanum est, simul corrumpatur: nam inquinamentum facilè distribuitur; & qui tangit scelestum, particeps fit reatus illius: oportet autem mente & corpore puros Deo esse: Propter hæc Ptolemaidis Ecclesia ad omnes vbique terrarum sorores suas hæc demandat. Andronico & suis, & Tonanti & suis, nullum templum Dei aperiatur: omnis sacer cœtus, omne sacrum templum conclusum sit. Non est diabolo portio in Paradiso. Qui etiam si clandestinè ingressus fuerit, expellatur. Admoneo igitur & priuatum quemque & Principem, vt ne, sub eodem tecto cum ipso habitet, neque eamdem mensam participet: sacerdotes autem præcipuè, qui neque viuentes ipsos alloquantur, neque mortuos simul deducant. Si verò quis, velut paruæ ciuitatis Ecclesiam reprobarit, & excommunicatos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab ipsa susceperit, velut necesse non sit pauperi non obedire: is sciat se scindere Eccle- A
siam, quam vnam Christus esse vult. Talis autem, siue leuita, siue presbyter est, siue Epi-
scopus, à nobis in Andronici sorte locabitur, & neque porrigemus ipsi dexteram, neque
vmquam de eadem mensa cum ipso cibum capiemus: multum enim aberit, vt in arca-
no mysterio communionem habituri simus cum his qui cum Andronico & Tonante
sortem habere voluerunt.] Hucusque verba sententiæ Synesij in dictos magistratus prola-
tæ, tempore Theodosij senioris Imperatoris, cùm Alexandrinæ Ecclesiæ præesset Theo-
philus. agemus de iisdem rebus gestis à Synesio vberiùs suo tempore: hæc autem modò
satis ad propositam causam. Si igitur exiguæ ciuitatis Episcopus hæc in prouinciarum
Præsides: quid putandum fecisse ceteros, qui maioribus præessent Ecclesiis, vt Metropo-
litanos, vel Patriarchas, ac denique ipsum Episcoporum Episcopum, Romanum Pontifi-
cem? Sed hactenus de Christi sacerdotum potestate iudiciaria, de qua locupletiùs mul- B
tis in locis (quandoquidem frequens se occasio offert) agemus in posterum. Iam verò ad
enarranda redeamus, quæ à Paulo in institutione Corinthiorum Ecclesiæ, ceteris etiam
totius Christiani orbis Ecclesiis profutura, salubriter ordinata, & auctoritate Apostolica
sunt disposita.

XLII. Inter alia multa, quæ Corinthiorum Ecclesia ad Paulum Apostolum scripserat, con-
[a] Athanas. in Synops. in epist. 1 ad Corinth. [b] Theodoret. in 1. ad Cor. c. 7. suluit etiam (inquiunt Athanasius [a] atque Theodoretus [b]) num recta esset illorum sen-
tentia, qui prætextu continentiæ vxorem vel dimittere vellent, vel cum ea purè casteque
agere? Ad hæc respondens Paulus, sic scribit [c]: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum
est homini mulierem non tangere.] hanc enim illi prætexebant suæ ipsorum sententiæ
rationem. sed sic respondit Paulus: Propter fornicationem autem vnusquisque suã vxo-
rem habeat, *hoc est, retineat*, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum red- C
dat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Si-
militer autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inui-
cem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. & iterum reuertimini in id
ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.]

[c] 1. Cor. 7. CONIVGATORVM LIBRI.

XLIII. Fuisse enim Corinthios natura salacissimos, cùm omnes testentur; illud etiam mon-
[a] Strab. lib. 8. CORINTHII LIBIDINOSI. strat, quod Strabo [a] scribit his verbis: Fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, vt plu-
res quàm mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas deæ viri mulieresque dedi-
carunt. Ob hæc igitur, & magna hominum multitudo in ea vrbe, & diuitiæ fuerunt: nau-
cleri enim sua facilè prodigebat. vnde adagio locus: Nõ est Corinthum adire cuiuis inte-
grum.] hæc Strabo. Sed & Dio Chrysostomus, qui iis viuebat temporibus, in sua Corin-
thiaca ait Corinthũ præ ceteris Græciæ ciuitatibus fuisse Veneream. Quàm impudicissi- D
mè verò Venus à Gentilibus coleretur, & quæ eidem vota turpissima nuncupari ab iis,
qui eius implorarent auxilium, consueuissent: quoniam adeò turpia & inhonesta sunt,
indigna putamus quæ stylo Christiano scribantur, & Christianis auribus inferantur: li-
bentiùs itaque temperauimus, relinquentes hæc Ethnicis, & inter alios (vt taceam poë-
[a] Herodot. in Clio, lib. 1. in fin. [b] Iust. hist. lib. 21. [c] Suid. verbo Κυνὸς. tas) Herodoto [a] atque Iustino [b] Græcis historicis, qui talia enarrarunt. Satis modò illud de
Corinthiorum turpitudine dicere, quod ad significandam ipsorum solutissimam in ob-
scœnitates intemperantiam Suidas [c] scribit his verbis: Cotys dæmon apud Corin-
thios colitur præses effeminatorum & impudicorum: siue illi ob turpem quæstum, siue
ob fœdam libidinem, aliáue de causa pudicitiam prostituant; cuiusmodi sunt Clisthe-
nes & Timarchi.] hæc Suidas. Nos verò hæc omnia eo consilio voluimus attigisse, E
quo faciliùs Pauli Corinthiis incontinentiam exprobrantis, & eadem sæpiùs admo-
nentis, consilij ratio comperta atque explorata omnibus habeatur: ac insuper insum-
pti ab eo labores immensi in ea obscœnitatum cloaca exhaurienda apertiùs cogno-
scantur.

XLIV. CONTINENTIA CONIVGALIS. Cùm verò Apostolus Corinthios monuit, vt abstinentes ex consensu, in id ipsum
[b] Tertull. lib. 1. ad vx. c. 6. reuerterentur: ne crederetur hæc velut lex quædam omnibus esse præscripta; mox
subdit: Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.] hæc
enim illis indulgere dicit, quorum continentia adhuc esset infirma atque suspecta.
Ceterùm consueuisse sæpe Christianos coniuges ex mutuo consensu perpetuam casti-
tatem seruare, Tertullianus sic docet [b]: Quot sunt qui consensu pari inter se matrimo-
nij debitum tollunt? Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti, saluo matri-
monio, abstinentia toleratur; quanto magis adempto?] hæc Tertullianus ad vxo-

rem.

A rem. Idemque [a] alibi vocat eiusmodi mutuam de castitate seruanda consensionem; ho- [a] Tertul. de resurr. carn. c. 8. [b] De vel. virg. c. 13. [c] De singular. cleric.
nestam in occulto matrimonij dissimulationem. Ac rursum [b] de iisdem coniugibus:
Qui, inquit, ex consensu contumeliam communem iam recusauerunt.] Apud Cypria-
num hæc amplius [c]: Adhuc habeo quid mirari; cùm videam de Christianis plerosque
maritos pariter & vxores continentiam destinantes, domicilia singularia magis eligere,
vt consensu communium votorum sine irritatione præsentiæ, & concordante secessu
valeant obtinere.] & paulo pòst: Grande miraculum, vt virginum charitas virgines
faciat veluti coniuges credi, & coniugum charitas coniuges faciat virgines æstimari.
Ecce vera dilectio, quæ in coniugalitate diuidit, vt in castitate coniungat. Ecce sancta
dilectio, quæ coniugalibus ad communem laudem inducit absentiam. Hi pro certo se-
se inseparabiliter diligunt, qui vt triumphos sibi inferant, à se ipsis discedunt; quibus
B nec crimen, nec natura, nec Dominus, nec Apostolus potestatem vnius interdixit aut tu-
lit, sed pro tuendis paribus votis, semota vnanimitate, absentari charitas persuasit.] hæc
ibi auctor.

XLV. Porrò si in seruandæ continentiæ proposito, alterius coniugum desit assensus, ab
[a] August. epist. 199. [b] Fulgentius epist. 1. altero id minùs licitè fieri, præter ea quæ ab Apostolo sunt intimata, Augustinus [a] ad Ec-
diciam scribens, pluribus docet, necnon Fulgentius [b], qui eodem argumento aliam scri-
psit epistolam. Si igitur in seruanda in matrimonio continentia vtriusque coniugis ac-
cedat assensus, (cùm verum matrimonium non carnalis copula, sed animorum consen- EX CONSENSV MVTVO CONTINENTIA.
sus faciat) nihil prohibet, quin castitas ab vtroque laudabiliter excolatur. Sunt qui-
dem exempla plura sanctissimorum virorum ac feminarum coniugum, qui in hunc
modum ex condicto continentiam professentes, egregia claruerunt sanctitate: id enim
C sibi esse gratissimum, Deus multis miraculis editis comprobauit: & inter alia illud
perinsigne, quod Gregorius [c] recitat in libro de Gloria confessorum; quem consulat, qui [c] Greg. de Glor. confess. c. 32.
scire cupit: nam aliò rendimus. Sed quod ad Corinthios, de quibus agitur, spectat:
cùm Paulus iusta ex causa illorum haberet suspectam continentiam, ne obtentu maio-
ris boni in deteriora prolapsi corruerent, appositè ea subdit: Hoc autem dico secundùm
indulgentiam, non secundùm imperium.] cùm alioqui omnes esse continentes opta-
ret. Rursum etiam ex institutione eiusdem illud dicentis: Nolite fraudare inuicem, nisi
fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi] manasse atque perseuerasse eam con-
suetudinem in Ecclesia, vt coniugati certis diebus se temperarent, certum est. de qua Cy-
rillus [e]: Qui, inquit, norunt tempus continendi, vt vacent orationi: qui vnà cum vesti- [e] Cyrill. catech. 4.
mentis munda ad conuentus Ecclesiæ afferunt corpora.] & Augustinus certos dies & [h] Aug. serm. 244. de tempore
D causas referens, quibus sit abstinendum, hæc addit admiratione quidem digna [h]: Qui vxo-
rem suam in profluuiis positam agnouerit, aut in die Dominico aut qualibet alia solem-
nitate se continere noluerit; qui tunc cõcepti fuerint, aut leprosi, aut epileptici, aut etiam
fortè dæmoniaci nascentur.]

XLVI. Verùm enimverò eumdem Paulum audiamus, coniugibus has leges à Christo
[i] 1. Cor. 7. primitus institutas obseruandas proponentem, atque addentem alias saluberrimas [i]:
Iis autem, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus,
vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro reconci-
liari. Et vir vxorem non dimittat. Nam ceteris, ego dico, non Dominus. Si quis fra-
ter vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo; non dimittat illam. Et
si qua mulier Fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa; non di-
E mittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem Fidelem, & sanctificata
est mulier infidelis per virum Fidelem. Alioquin filij vestri immundi essent: nunc autem
sancti sunt. Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater,
aut soror in huiusmodi.] hæc Paulus de legibus coniugij. Agit idem de matrimonij MATRIMONIVM SACRAMENTVM.
excellentia: dumque illud coniunctioni Christi cum Ecclesia comparat, ad Ephesios
scribens, Sacramentum quoque magnum appellat, quòd scilicet vinculum, quo Chri-
stus cum Ecclesia iungitur, repræsentet. Sic & veteres Pauli interpretes, matrimonium
quod inter Fideles contrahitur, Sacramentum congruè appellarunt, vt Clemens [k] Ale- [k] Clem. Alex. Strom. lib. 3.
xandrinus, cùm ait: Si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Sacramentum ergo
hoc ad Christum & Ecclesiam ducit Apostolus.] & Augustinus [l]: In ciuitate Domi- [l] Aug. de fide & operibus c. 7.
ni, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solùm vinculum, ve-
rùm etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat vxorem suam alteri tradere.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Aug. de bon. coniug. c. 7. & 18. [b] Chrysost. in Genes. hom. 56 [c] Hier. in epist. ad Ephes. c. 5.

& alibi [a]: Vsque adeò fœdus illud initum nuptiale cuiusdam initi sacramenti res est, vt nec ipsa seperatione irritum fiat.] & inferiùs: In nostrarum quippe nuptijs plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas vteri.]& Chrysostomus [b]: An, inquit, non audis Paulum dicentem, quòd sacramentum sunt nuptiæ, & imago dilectionis Christi, quam erga Ecclesiam declarauit?] At non impedit, si aliqui [c] Sacramenti vocem ad coniunctionem Christi cum Ecclesia retulerunt, quo minùs & ipsum matrimonium sit sacramentum: sicut nec impedimento est, quo minus sacramentū aliquod in se sit, & alterius rei mysticam habeat significationem: immo id peculiare est omnibus sacramentis, vt sit sacræ rei signum. A

XLVII. Ceterùm quod ad ritum spectat: primùm quidem non aliunde quàm ab Apostolica traditione fluxisse, vt non sine sacerdotis præsentia matrimonium contrahatur, Ignatius [d], qui his ipsis Apostolorum temporibus viuebat, fidem facit: ait enim scribens ad Polycarpum: Decet verò, vt & ducentes vxores & nubentes, cum Episcopi arbitrio coniungantur; vt nuptiæ iuxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coisse videantur.] hoc est enim quod idem Apostolus inferiùs dicit: Cui vult, nubat, tantum in Domino.] In Domino enim nubere, nihil aliud est, quàm secundùm leges & ritus Ecclesiæ ab ipsis Apostolis traditos contrahere matrimonium. De ijsdem antiquis Ecclesiæ ritibus hæc Tertullianus [e]: Vnde sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renunciant, Pater rato habet? Nam nec in terris filij sine consensu patrum rite ac iure nubunt.] hæc ipse. B

[d] Ign epist. 11. SACRI RITVS MATRIMONII. [e] Tert. ad vxor. lib. 2. in fin.

XLVIII. Sed hæc singula explicemus: antiquos enim Ecclesiæ mores Annalibus nostris intexere, ex instituto suscepimus. Quòd igitur ad primum pertinet: Ecclesia Fidelium conciliat matrimoniū, dum per sacerdotem contrahentium mutuo elicito priùs consensu, iunguntur in vnum illorum dexteræ: quibus accedit osculi sancta libatio, atque velatio. de quibus item ritibus idem auctor hæc [f] alibi: Ad desponsationem velantur, quia & corpore & spiritu masculo mixtæ sunt, per osculum & dexteras, per quæ primùm resignarunt pudorem spiritu, per commune conscientiæ pignus, &c.] Ad dictum ritum iungendi dexteras alludit & Gregorius [g] Nazianzenus ad Anysium scribens, cùm ad eius filiæ inuitatus nuptias, quòd esset affectus ægritudine, se excusans, hæc addit: Animo & voluntate adsum, simulque festum celebro, iuuenilesque dextras inter se iungo, atque vtrasque Dei manui.] quòd enim iunctis dextris, stolam sacerdotalem eorumdem manibus superponere solet sacerdos; id nempe est quod ait Gregorius: Vtrasque Dei manui iungo.] Hæc subsequitur benedictio, & verborum forma quædam, quæ perficit matrimonium: de quibus hæc in quarto Concilio [h] Carthaginensi: Sponsus & sponsa cùm benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis vel à paranymphis offerantur: qui cùm benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.] C D

[f] Tertul. de veland. virg. c. 11. in fine. [g] Greg. Nazian. epist. 37. [h] Concil. Carthag. 4. c. 13.

XLIX. Quod insuper addit Tertullianus: Confirmat oblatio] Missæ insinuat sacrificiū, quod (vt antiqui Rituales libri Ecclesiastici tradunt) in matrimonij confœderatione offerri à sacerdotibus consueuit. Et quid mirum si hoc facerent Christiani, cùm nec Ethnici sine sacrificio nuptias contrahere soliti fuerint? Post verò eisdem contrahentibus à sacerdote solitam sacram Eucharistiam (vt etiam nunc fit) impartiri, idem Tertullianus alibi docet dum ait [i]: Illi, *sacerdotes videlicet*, sic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas.] Quod præterea idem ait [k]: Et obsignatum Angeli renunciant] per Angelos Tertullianus intelligere sacerdotes consueuit: sacerdotes enim matrimonium inter partes antea pactum in Ecclesia denunciare solent. Siue velimus de cælestibus Angelis hæc intelligi, secundùm quod subdit: Pater rato habet] nempe cælestis. E

MISSAE SACRVM IN MATRIMONIO. [i] Tert. de monog. c. 11. [k] Tert. ad vxor. lib. 2. c. 9.

L. Sed quod addit: Nec filij inter se sine consensu patrum ritè ac iure nubunt] planè declarat primùm omnium voluntates contrahentium à parentibus esse ratas habendas, ac subinde (vt etiam hodie fit) subsequi per sacerdotem publicam in Ecclesia denunciationem, ac denique ceteros sacros ritus ab eodem antea relatos. Quo autem loco haberentur occultæ nuptiæ a Christianis, idem Tertullianus [l] alibi declarat his verbis: Penes nos occultæ quoque coniunctiones, id est, non priùs apud Ecclesiam professæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur.] Ex his videas, non esse nouum, quod a sacrosancto Catholico [m] Patrum conuentu est nuper restitutum potiùs quàm

MATRIMONIA CLANDESTINA IMPROBATA. [l] Tert. lib. de pudicitia. [m] Concil Trid. sess 24. de reform. matr. c. 1.

quàm institutum, vt non sine explorato per parochum partium consensu, nec clandestinè, sed in facie Ecclesiæ sacra nuptiarum fœdera contrahantur. Verùm ne clandestinè & sine parentum assensu matrimonium iniretur, à Gentilibus etiam seruari consueuisse (quod & superiùs attigimus) scriptores illorum testantur, inter quos & Apuleius [a]: Impares, inquit, nuptiæ, & præterea in villa, sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt videri.] Sed enim de his pleniùs Iurisconsulti [b], ac Principū placita. Præterea verò non coram vno tantùm presbytero matrimonij adstipulatore hæc olim tractabantur, sed (quod alibi idem Tertullianus [c] ait) coram Episcopo, presbyteris, diaconis, interuenientibus etiam in Ecclesia viduis, maiore celebritate.] Romæ ipse summus Pontifex his præsens esse consueuerat. vnde Siricius Papa in epistola quam scripsit ad Mediolanensem Ecclesiam hæc ait: Nos sanè nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamine interfuimus: sed virginum nuptias Deo deuotas maiori honorificentia veneramur.] B

[a] Apul. lib. 6. [b] ff. de ritu nup. & C. de nupt. [c] Tert. de monog. c. 11.

LI. His visis, reliquum esse videtur vt aliquid dicamus de sponsali annulo: nam testatur Clemens Alexandrinus [d], consueuisse Christianas mulieres annulos aureos gestare: dari verò eos solitos à sponsis arrhæ nomine, vsus docet. Quòd autem non tantùm in nuptijs contrahendis, sed in qualibet pactione loco arrhæ annulus traderetur, testatur Plinius [e], dum ait: Celebrior annuli vsus cum fœnore cœpisse debet: argumento est consuetudo vulgi, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: vt planè affirmare possimus, nummos antè apud nos, mox cœpisse annulos.] hæc Plinius. Porrò (quod est obseruatione dignum) non tantùm olim apud Romanos, sed antiquissimos Hebræorum dari solitum annulum loco arrhæ, exemplum Iudæ admonet, de quo hæc leguntur in Genesi [f]: Dixit Thamar: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris. Ait Iudas: Quid vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum.] Ex eiusmodi igitur vsu fluxisse videtur, vt cùm spondentur nuptiæ, sponsus loco arrhæ sponsæ det annulum. Obseruatum ab antiquis ait Plinius [g], & adhuc suo tempore apud Romanos in vsu fuisse tradit, vt cùm matrimonium constitueretur, sponsus ad sponsam mitteret annulum ferreum, secundùm morem pristinum, cùm ob auri inopiam Romani (vt tradit) annulum gestarent ferreum. Quòd verò semel loco arrhæ datus annulus, ab vxore semper in digito gestaretur; id non ornatus causa (inquit Clemens Alexandrinus [h]) sed vt obsignaret eodem annulo quæ domi sunt: custodiam enim rerum domesticarum ad vxorem spectare, pluribus docet Xenophon in Oeconomico. Obsignari solitas penuarias arcas, ne surriperentur à seruis, Plinius monstrat, sic dicens ibidem: Quæ fuit illa priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur: at nunc cibi quoque & potus annulo vindicantur à rapina: hoc profecerunt mancipiorum legiones, & in domo turba externa.] C D

DE ANNVLO SPONSALI. [d] Clem. Alex. pædag. lib. 3. c. 11. [e] Plin. lib. 33. cap. 1. [f] Genes. 38. [g] Plin. lib. 33. cap. 1. [h] Clem. Alex. in pædag. lib. 3. c. 11.

Quoniam verò signo Christianorum annuli sculpendi essent, idem Clemens Alexandrinus [i] admonet his verbis: Sint nobis signacula, columba, piscis, vel nauis, quæ celeri cursu à vento fertur, vel lyra musica, qua vsus est Polycrates, vel anchora, quam insculpebat Seleucus; & si sit piscans aliquis, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solùm attendere prohibitum est; sed nec ensis vel arcus ijs qui pacem prosequuntur; nec poculi ijs qui sunt moderati & temperantes.] Verùm apud Christianos antiquus obtinuit vsus, vt sponsalis annulus signo fidei, quod est hieroglyphicum mutui fœderis atque concordiæ, sculperetur: id enim præseferunt coniunctæ simul dexteræ, nec apud Christianos tantùm, sed Iudæos, Romanos, aliasque complures barbaras etiam nationes. Porrectione enim dexteræ fidem sponderi solitam antiquitus obseruatum esse, certum est [k]: coniunctione verò manuum simul, ex qua efficitur numerus denarius, qui prima quadratura à Pythagora dicebatur, perfectam animorum consensionem symbolo quodam significari [l], traditum est. Aptè igitur eiusmodi signo annulos sponsales insculpi debere, pictas Christiana monstrauit, vsusque probauit, addiditque & sacerdotalem benedictionem: nam omnia nostra in nomine Domini esse facienda, Apostolus admonet. At hæc satis de Ecclesiasticis antiquis ritibus nuptiarum. Ceterùm quod ad alios annulos, quos Fideles gestare solerent, pertinet: Christi nomine duabus litteris sic sculptos esse consueuisse ☧, ex his quos è ruderibus refossos vidimus, planè didicimus. Sed & signo crucis annulos Christianorum consignari solitos, habes exemplū de annulo S. Macrinæ virginis E

LII. [i] Idem eodem c. 11. SIGNA ANNVLORVM QVALIA. [k] Cæl. Rodig. lib. 4. c. 3. & Pierius in Hieroglyph. [l] Idem antiq. lib. 22. c. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ginis, cuius meminit Gregorius Nyssenus in Vita ipsius. Imagine quoque interdum A
sanctorum virorum eosdem loco gemmæ exornari solitos esse, docet sanctus Ioannes
Chrysostomus, dum in oratione habita in laudem Meletij, de Antiochenis tradit, ipsos
eius imaginem etiam in pala annuli expressam gestare consueuisse. At de his modò satis:
reliqua prosequamur.

LIII. Cùm Paulus Apostolus eiusmodi leges promulgaret, & miro quodam discretionis
iudicio quædam se illis vt necessaria imperare, quædam verò vt debilibus indulgere se di-
ceret: quidnam à cunctis præstandum maximè optaret, declarat his verbis[a]: Volo autem
[a] 1. Cor. 7. omnes homines esse sicut me ipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo:
alius quidem sic, alius verò sic.] At quoniam hæc subobscura videri poterant, eadem di-
lucidius aperiens addit: Dico autem non nuptis & viduis: bonum[b] est illis si sic perma-
DE VIRGINITATE ET CONTINENTIA SERVANDA PAVLI CONSILIVM. neant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri.] B
hæc Paulus; qui & inferiùs: De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium au-
tem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo autem
hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse.] ac
insuper conferens coniugio virginitatem, hæc ait: Volo vos sine solicitudine esse. Qui si-
ne vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxo-
re est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori; & diuisus est. Et mulier in-
nupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nu-
pta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.] ac denique consentientem his
omnibus proferens sententiam, ait: Igitur & qui matrimonio iungit filiam suam, bene fa-
cit: & qui non iungit, melius facit.] atque de viduis statim hæc addit: Mulier alligata est
legi quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, C
tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium.
puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.] hactenus de triplici hominum statu
Paulus, coniugatis videlicet, virginibus, atque viduis; quorum duos posteriores absque
aliqua controuersia priori anteponendos esse iudicauit, suamque de re tanta sententiam
diuini Spiritus testimonio ratam obsignatamque non tantùm Corinthiorum, sed totius
[b] Matt. 19. Orbis Ecclesiæ Catholicæ tradidit promulgandam; quam olim Dominus, Euangelista[b]
excipiente, dictauerat.

LIV. Quantum verò Corinthij Pauli Apostoli prædicatione profecerint, ex his quæ Ter-
[c] Isaiæ 35. tullianus tradit, satis possumus intelligere. Quæ enim (sic dicam cum Propheta[c]) erat ari-
CORINTHII CVLTORES VIRGINITATIS. da ac sitiens, conuersa est in stagnum, & fontes aquarum: & in cubilibus, in quibus erant
dracones, viror calami & iunci exortus est. Vbi, inquam, præ ceteris Orientis vrbibus, D
dea impudicissima tot impudicitiis colebatur, & quæ facta erat omnium illuc aduentan-
tium sentina, atque lacuna libidinum, conuersa est, Paulo instituente, in castitatis asylum,
[d] Tertull. de virg. velan. c. 9 scholamque pudicitiæ. Ecce de his Tertulliani testimonium sic dicentis[d]: Hodie denique
virgines suas Corinthij velant. quid docuerint Apostoli, qui didicerint, approbant.] erat
enim (vt idem ait) velum virginitatis insigne. At verò non ipsi Corinthij tantùm, verùm
etiam eorum exemplo complures Græcorum, aliarumque nationum Ecclesiæ suas virgi-
nes velare consueuerunt; sicque quod Paulus Corinthios primùm docuit, in ceteras
[e] Tertull. eod. lib. c. 2. Christiani orbis Ecclesias est feliciter propagatum. Vnde idem Tertullianus[e]: Consuetu-
dini etiam consuetudinem opponam. Per Græciam & quasdam Barbarias eius plures, Ec-
clesiæ virgines suas abscondunt. Est & sub hoc cælo institutum istud alicubi, ne cui Gen-
tilitati Græcanicæ aut Barbaricæ consuetudinem illam adscribant. Sed eas ego Ecclesias E
proposui, quas & ipsi Apostoli vel Apostolici viri condiderunt, vt puto ante quosdam.
Habent igitur & illæ eamdem consuetudinis auctoritatem; tempora & antecessores op-
ponunt magis, quàm posteræ istæ.] hæc & alia Tertullianus. Mira planè ex Pauli prædi-
catione facta est rerum mutatio, vt qui suas virgines prostituere consueuerunt, easdem
modò velantes Deo dicarent.

LV. Statim igitur vt sanctæ Ecclesiæ fertilissimus ager sanctum virginitatis & con-
tinentiæ semen excepit, Apostolis seminantibus; mox amplissimo fœnore multi-
plicata germina reddidit: nam statim sanctarum virginum ac viduarum collegia, quæ
nos monasteria dicimus, esse cœperunt. Est de his locuples testis sanctus Ignatius, qui
iis ipsis temporibus (vt vidimus) quibus Paulus Corinthios imbuebat Ecclesiastica
disciplina, regebat cum Euodio Ecclesiam Antiochenam: hic, inquam, scribens ad
Philippen-

A Philippenses[a], quos idem Paulus ad pietatem instituerat, hæc habet in fine: Saluto col- COLLEGIA SACRARVM VIRGINVM ET VIDVARVM.
legium virginum, & cœtum viduarum.] Porrò eiusmodi virgines erant, quæ perpetuam
seruarent Deo virginitatem: de quibus idem ad Smyrnenses[b] scribens: Saluto, inquit,
& eas quæ in perpetua degunt virginitate, & viduas.] Cõsueuisse eas se Domino cõsecra-
re, idem scribens ad Antiochenos[c], docet his verbis: Virgines agnoscant cui se ipsas
consecrarunt.] quantæ verò essent æstimationis, idem ipse alibi, Heronem Antioche-
num diaconum, cui eam Ecclesiam ipse Romam ad martyrium proficiscēs commenda-
rat, monet his verbis[d]: Virgines serua, vt pretiosa Christi monilia.] & ad Tarsenses: Eas,
inquit, quæ in virginitate degunt, in pretio habete, velut Christi sacerdotes: viduas in
pudicitia permanentes, vt altare Dei.] Ecce tibi ad sanctæ virginitatis præconia satis suf-
ficere potest vnus Ignatius, cuius epistolarum firmissima semper in Ecclesia fuit fides, nec
B ab aliquo vmquam in dubitationem vel leuem adducta.

[a] Ignat. epist. 8.
[b] Ignatius epist. 10.
[c] Ignat. epist. 12.
[d] Ignat. epist. 13

Ad hæc, non tantùm Ignatius sparsim diuersis in locis, variis occasionibus, sic de LVI.
virginibus Deo sacris meminit; sed & qui iisdem cum Apostolis vixit temporibus, Cle- VIRGINITATIS ASSERTORES.
mens Romanus (vt auctores sunt Epiphanius[e] ac Hieronymus[f]) in suis Encyclicis epi-
stolis, quæ in Ecclesiis legebantur, de sancta virginitate plura conscripsit. sic enim ille
habet: Ipse Clemens ipsos, *Ebionæos videlicet*, per omnia redarguit in epistolis quas scri-
psit Encyclicis, quæ in sanctis Ecclesiis leguntur: quòd alium habeant characterem fides
ipsius Ebionis & sermo, ab his quæ ab illis sub nomine ipsius in Circuitionibus corru-
pta sunt. Ipse enim virginitatem docet, & illi non admittunt.] & S. Hieronymus: Ad
has, *nempe virgines*, & Clemens successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus memi-
nit, scribit epistolas, omnemq; penè sermonem suum de virginitatis puritate contexit:
C ac deinceps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quàm eloquentia
viri, quos ex propriis scriptis nosse perfacile est.] Sed prætermittimus recēsere catalogum
antiquorum scriptorum, satis putantes hæc ex Apostolicis fontibus hausisse atque duxis-
se: vt non dubium sit, Paulum idem quod Christus, eademque prorsus Ignatium, & Cle-
mentem, quæ Petrus & Paulus credentes epistolis instituissent, ac præsentes sermone tra-
didissent, docuisse.

[e] Epiph. hæres. 30
[f] Hier. aduers. Iouin. lib. 1.

Qui igitur (vt vna sententia rem absoluam) virginitatis sublimem in Ecclesia statum LVII.
impugnant, eos non Apostolorum, vel Apostolicorum virorum, sed Ebionis, atque eius VIRGINITATIS IMPVGNATORES.
gregalium partes tenere, quis dubitat? Catholici enim quotquot fuerunt, eiusdem sacri
germinis fœcunditate sunt mirum in modum gloriati. & (vt de antiquioribus loquar)
hæc Iustinus martyr ad Antoninũ Pium Imperatorẽ: Permulti profectò sexus vtriusque,
D & sexaginta & septuaginta nati annos, qui à pueris disciplinam Christi sunt sectati, in-
corrupti & cælibes perdurant: & glorior me per omne genus hominum nostrorum tales
monstrare posse.] & Cyprianus[g]: Iam, inquit, refertus est Orbis, impletus est mundus
eorum qui capere continentiam possunt, more spadonum viuentes, castrati ad regnum
Dei.] sed quibus præconiis tales efferat, audiamus: Flos est ille Ecclesiastici germinis, de-
cus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum,
atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctitatem Domini, illustrior portio gre-
gis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcun-
ditas: quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris
augescit.] hæc ipse.

[g] Cypr. de habit. virg.

Sed & illud certum atque exploratum habetur, non in Christi Ecclesia tantùm post LVIII.
E Euangelij promulgationem, sed & antea, atque adeò vbique Gentium (vt pluribus mon-
strat sanctus Hieronymus[h] agens aduersus Iouinianum) virginitatem in pretio fuisse ha-
bitam; licet perrarus eiusmodi flos appareret, quo post Christi aduentum fœcundo ger-
mine abundarunt Ecclesiæ campi. Certè apud Romanos (vt omittamus de Vestalibus
dicere, cum nostris alioqui in nullo conferendis, quòd earum, vt ait Ambrosius in Sym-
machum, virginitas esset emptitia, temporaria, ac fastu plena) Augustum constat ita si-
mulatum cælibatum grauissima oratione & edicto insectatum, vt tamen maxima cum
æquitate eos qui perpetuam virginitatem excolerent, auctore Dione[i], summis affice-
ret præmiis. Sed his omnibus quæ à Gentilibus in laudem virginitatis sunt scripta
vel facta, quoniam non est animus his immorari, adiicimus tantum veluti corollarium
Naumachij Ethnici antiqui poëtæ nobilis præclarum & cum primis memorabilem sen-
tentiam:

[h] Hier. aduers. Iouin. lib. 1.
VIRGINITAS ETIAM AB ETHNICIS LAVDATA.
[i] Dio. hist. lib. 56.

EK

Universidad de Deusto
Biblioteca

A

ΕΚ ΤΩΝ ΝΑΥΜΑΧΙΟΥ
γνωμικά.

Καλὸν μὲν, δ' ἔμας ἁγνὸν ἔχειν, ἁδμῆτά τε μίμνειν
Παρθενικὴν, καθαροῖσί τ' ἀεὶ μελεδήμασι χαίρειν,
Μήτε βαρυτλήτων λαγόνων περὶ φόρτον ἄγουσαν,
Μήτε πόνον τρομέουσαν ἀγαςόνον εἰλειθυίης.
Ἀλλ' ἕδραι βασίλειαν ἀφαυρῶν θηλυτεράων,
Ψυχῆς ὄμμα φαεινὸν ὑπὲρ βίοτοιο χέουσαν,
Ἐνθα γάμοι καὶ τοὶ καὶ ἀληθέες, ἔνθα μιγεῖσα
Θεσπεσίοις ἐπέεσσι νοήματα φαιδρὰ τίκτει.

B

EX NAVMMACHII SCRIPTIS
sententiæ.

Pulchrum sanè est, corpus castum habere, intactamq; manere
Virginem, & puris semper cogitationibus delectari,
Nec onus circa laboriosa ilia gestantem,
Neque dolores trementem suspiriosos Lucinæ,
Sed permanere quasi Reginam imbecillium mulierum,
Oculum animæ splendidum ad eam vitam erigendo,
In qua gloriosæ veræq; sunt nuptiæ, vbi commixta
Diuinis verbis lumine plenas meditationes parit.] Sed hæc satis.

C

LIX. DE CAELIBATV PAVLI.

His igitur de virginitate & continentia stabilitis, reliquum est vt de Pauli cælibatu paulo fusiùs disseramus: non quidem, quòd iusta de eo id ipsum profitente aliqua possit oriri dubitatio (quis enim adeò vesanus ac mente captus hæc de se Paulo iustè affirmanti non credat, vel alteri cuipiam contrarium falsò asserenti maiorem esse adhibendam fidem existimet?) Sed quòd ex eius scriptis, quæ malè accepta ac perperam sunt explicata, ad errorem patefactus est aditus; idcirco certis firmisque rationibus rem certam testatamque reddere, & absurdum omne, quod ex aduerso proponitur, refellere proposuimus. Ipse enim (vt nuper vidimus) in hac ipsa, quam ad Corinthios dedit, epistola, sæpè multisque cælibatum suum insinuat: quæ hic quoque repetere non grauabimur. id enim [a] expresse adeò atque patenter profitetur, vt nihil suprà: Volo autem, inquit, omnes homines esse sicut me ipsum. & hæc tamen adhuc planiùs explicans, subdit: Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri.] Quibus quid manifestius, quid apertius dici potuit? qui dum hortatur ipsas virgines ac viduas vt sic permaneant, sicut & ipse; licentiam tamen non adimens nubendi, si non contineant; se planè cælibem vitam agere, non ambiguè vel obscurè significat. Quorum quidem verborum (licet explicatione minùs indigeant) illum esse legitimum germanumque sensum, Patres planè omnes (ne singulos enumerando tempus insumam) quotquot fuerunt in Ecclesia Catholica scriptores Ecclesiastici, intellexerũt. Texuit quorumdam catalogum Hieronymus [b], qui in dictam Pauli epistolam ad Corinthios commentarios edidere, ac de Pierio Theologorum celeberrimo hæc ait: Quorum Pierius cùm sensum Apostoli ventilaret, atque dissereret, & proposuisset illud exponere: Volo autem omnes esse sicut me ipsum] adiecit: αὗτα λέγων ὁ Παῦλος ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύσσει. quod est: Sic dicens Paulus, apertè cælibatum prædicat.] hæc Hieronymus. At Epiphanius [c]: Omnino quidam grassatores, & ad libidinem conuersi, & corruptam opinionem in se ipsis habentes, etiam sanctos polluere volũt ad honestam excusationem prauæ ac infirmæ suæ opinionis. ad quos dixit Apostolus: Vellem quidem omnes esse sicut me ipsum. Me ipsum verò quomodo dicit, præter quàm propter castitatem?] In hanc sententiam ceteri omnes eam sunt epistolam interpretati.

[a] 1. Cor. 7.

[b] Hieron. epist. 52.

[c] Epiph. hæres. 79.

LX. [d] Clem. Alex. Strom. lib. 3.

Sed enim vnus reperitur Clemens [d] Alexandrinus, qui Paulum coniugatum fuisse falsa eius epistolæ interpretatione deceptus, affirmat, cùm ait: Paulus quidem certè non veretur in quadam epistola suam appellare coniugem, quam non circumferebat, quòd non magno ei opus esset ministerio. Dicit enim in quadam epistola [e]: Non habemus

[e] 1. Cor. 9.

A habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli? Sed hi quidem, vt erat consentaneum ministerio, quod diuelli non poterat, prædicationi scilicet attendentes, non vt vxores, sed vt sorores circumducebant mulieres, quæ vnà ministraturæ essent apud mulieres, quæ domos custodiebant; per quas etiam in gynecæum absque vlla reprehensione malaue suspicione ingredi posset doctrina Domini.] hæc quidem Clemens, quæ & ex eodem referunt Eusebius [a] atque Nicephorus [b]. Periclitari posse videretur fortasse apud nonnullos veritas ex Clementis perperam facta verborum Apostoli interpretatione; nisi ipsemet Paulus ex his, quæ (vt vidimus) scribit ad Corinthios [c], se tanta calumnia liberaret, dum se esse cælibem profitetur. Verumtamen ne (quod leuioris est animi) ipse sibi contraria scripsisse videatur, locum ipsum, quo agit de circumducenda (vt volunt etiam Nouatores incontinentes) vxore, accuratiùs ex-

B pendamus.

DE VXORE PAVLI OBIECTIO, EX CLEMENTE.

[a] Euseb. hist. lib. 2. c. 24.

[b] Niceph. lib. 2. c. 44.

[c] 1. Cor. 7.

Licet ea vox Græca, qua vtitur Paulus, & vxor, & mulier, Latine æquè dicatur; tamen dum addit sororem, non de vxore intellexisse liquet. Si enim vxorem significare voluisset, vtique qui eam Græcè scripsit, Græci sermonis regulam seruasset, nec simpliciter γυναῖκα dixisset, sed necessitate adstrictus articulum addidisset, dixissetque τὴν γυναῖκα, vt vxorem exprimeret: cùm igitur articulum non addiderit, planè constat non de vxore, sed de sorore intellexisse. Sed & S. Hieronymus [d] de his agens, hæc ait: Si autem nobis illud opposuerit ad probandum quòd omnes Apostoli vxorem habuerint: Numquid non habemus potestatem mulieres, vel vxores circumducendi (quia γυνὴ apud Græcos vtrumque significat) sicut ceteri Apostoli, & Cephas, & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus est: Numquid non habemus potestatem sorores mulieres vel vxores circumducendi? Ex quo apparet, eum de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatum: nam & ordo verborum hoc significat: Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circumducendi? Vbi de comedendo & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur; perspicuum est, non vxores debere intelligi, sed eas (vt diximus) quæ de sua substantia ministrabant.] hæc Hieronymus: eadem ante ipsum Tertullianus [e]. Augustinus [f] verò hæc in eam sententiam: Hoc quidam non intelligentes, non sororem mulierem, cùm ille diceret: Numquid potestatem non habemus sororem mulierem circumducendi? sed vxorem interpretati sunt. Fefellit eos verbi Græci ambiguitas, quòd vxor & mulier eodem verbo γυνὴ Græcè dicitur. Quamquam hoc ita posuerit

D Apostolus, vt falli non debuerint. Quia neque mulierem tantummodo ait, sed sororem mulierem: neque ducendi, sed circumducendi. Verumtamen alios interpretes non fefellit hæc ambiquitas: quia sororem mulierem, non vxorem interpretati sunt.] Sic etiam Chrysostomus [g], sicut Theodoretus, & alij veteres, de sorore, non de vxore dixisse Paulum, intellexerunt. Consueuerant enim Iudæi suæ gentis feminas sorores nominare, & viros fratres.

[d] Hier. aduers. Iouin. lib. 1.

[e] Tertull. lib. de monog. c. 8.

[f] Aug. de opere monach. c. 4.

[g] Chrysost. & Theodoret. in 1. Cor. 9.

LXI. DE CONIVGE PAVLI DILVITVR OBIECTIO.

Sed quid de hac re scripserit, & eleganter quidem, Isidorus Pelusiota ad Isidorum diaconum, hic describamus: Apostolorum vnusquisque (vt ita dicam) regionem vnam nactus, eam optimis moribus informauit. At Paulus, tamquam pennatus agricola, vniuersum penè Orbem peragrauit, atque extremos vsque terræ angulos grassatus est, tum auditores suos optimis legibus instituens, tum iis etiam, quibus eum audire minimè

E contigit, diuinam doctrinam inserens. Quocirca illos quidem mulieres etiam comitabantur, non vt libros procrearent, aut vnà cum ipsis vitæ consuetudinem haberent, verùm vt ex suis facultatibus subministrarent, ac paupertatis præcones alerent: hunc autem, qui ad ipsos vsque terræ fines currebat, sequi nec permissæ sunt, nec potuerunt. Quid verò mirum feminas relictas fuisse, cùm etiam Barnabas, indiuiduus alioqui comes, ad infinitum illum cursum ac laborem claudicans, primas ipsi concesserit? Siquidem quo tempore cum eo versabatur, hæc verba habebat Paulus: Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? Non quòd ij qui virginitatem suadebant, & castitatem prædicabant, ac virginum choros moderabantur, cùm mulieribus consuetudinem haberent. Quis enim eos virginitatem suadentes tulisset, siquidem ipsimet in voluptatum cœno

LOCVS PAVLI ELEVCIDATVR.

sese

Universidad de Deusto
Biblioteca

seſe volutantes deprehenſi fuiſſent? Non igitur hoc ait. nam alioqui mulierem vxorem A
dixiſſet (quemadmodum notarij in iis contractibus, qui ad dotes pertinent, ſcribere conſueuerunt, Alere ac veſtire, quemadmodum muliere vxore dignum eſt pro facultatum captu: mulierem videlicet ob naturam collocantes, vxorem autem ob vitæ conſuetudinem.) ſed quia ipſos ſequebantur, ex bonis ſuis paupertatis magiſtros alentes; ideirco ſororem quidem dixit, vt caſtitatem indicaret; mulierem autem, vt naturam declararet. Mulier quippe virgo quoque appellatur, etiam ſi intacta ſit: mulier ob formam, etiam ſi integra ſit: mulier ob naturam, etiam ſi maſculi congreſſus expers ſit. Quòd autem hoc a ſcopo minimè aberret, hinc liquet, quòd idem hic Paulus, cuius dictum nonnulli ſubdola interpretatione deprauare minimè dubitant, de eo loquens, quòd Saluator ſecundùm carnem ex ſancta virgine Maria natus ſit, his verbis vſus eſt: Factum ex muliere. Quid ais Paule? Virginem mulierem appellas? Ita, inquit: mulierem ob naturam appello, B
virginem autem mente teneo. Mulier enim eſt virgo, etiam ſi alioqui à virili contactu aliena ſit. Mulier ob ſpeciem & effictionem, virgo propter integritatem & puritatem.] hactenus Iſidorus, qui fortaſſe mente concepit de ſanctiſſima virgine Theela Paulum intellexiſſe. Ceterùm nihil prohibet eadem Pauli verba non de qualibet externa muliere, ſed de ſua ipſius ſorore, eademque germana, poſſe intelligi; cùm præſertim teſtimo-
[a] Act. 23. nio Lucæ [a] Euangeliſtæ conſtet Paulum habuiſſe ſororem, cuius filius ipſum liberauit ab inſidiis Iudæorum.

LXIII. Alium inſuper admouent arietem, qui in Pauli cælibatum inſurgunt; eiuſdemque Pauli verba in ipſum intorquent, quibus ſcribens ad Philippenſes ſic ait [b]: Etiam rogo & te
[b] Philip. 4. germane compar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente & ceteris coadiutoribus meis.] nouus interpres, euertens potiùs, quàm vertens, loco germane, germanam eſt interpretatus. At quis vmquam Orthodoxorum, etiam ſi repetas tempora ab initio naſcentis Eccleſiæ vſque in præſens ſæculum, reperitur, qui germanam putauerit eſſe legendum? Equidem non tantùm de homine intellexiſſe Græcos omnes
[c] Oecumen. in epiſt. ad Philip. c. 4. certum eſt, ſed & nomen proprium viri cuiuſpiam illud eſſe, Oecumenius [c] exiſtimauit. Theodoretus [d] eos item refellens, qui vocem illam, compar, eo quòd communis ſit tam
[d] Theod. in epiſt. ad Philip. c. 4. maſculo quàm fœminæ, coniugem Pauli eſſe putarent, hæc ait: Comparem, ſeu coniugem, nonnulli ſtultè exiſtimauerunt eſſe vxorem Pauli, non attendentes ea quæ ſcripta ſunt in epiſtola ad Corinthios; quòd ſcilicet ſe retulerit in numerum cælibum: Dico enim his qui matrimonio iuncti non ſunt, & viduis: bonum, ſi permanſerint ſicut ego: quòd ſi non continent, nubant. Et clarum quidem eſt, quòd ſiue eſſet cælebs, ſiue viduus, vxorem non habebat: vxorem numquam duxiſſe, verius eſt. Comparem ergo ſeu D
coniugem ipſum vocat, vt qui iugum pietatis ſecum trahat; & hortatur vt ſit optima-
[e] Chryſoſt. in epiſt. ad Philip. c. 4. rum mulierum adiutor.] hæc Theodoretus. Exiſtimauit Ioannes Chryſoſtomus [e], per comparem illum, Paulum ſignificare voluiſſe fratrem quemdam illarum mulierum quæ ab eo ibidem nominantur, vel fortaſſe alicuius ex illis virum, puta Synthicis, vel Euodiæ.

LXIV. Quid inſuper? Quod moris eſt omnium qui pertinaciter rem minùs veram iuſtamq; defendunt, & manifeſtam veritatem impugnant; vt quo minùs veras habent, quibus fulciantur, rationes, eò magis fraudibus nitantur, eoque doloſiùs impoſturas adhibeant: ſic quidem Nouatores, vt quoquo modo ſuæ ipſorum incontinentiæ Paulum cogant
[f] Ignat. epiſt. 9. DE SCRIPTIS IGNATII CONFLATA CALVMNIA. adſtipulari, deprauata Ignatij [f] martyris epiſtola ad Philadelphios, inter eos quos ille reputet fuiſſe coniugio obligatos, poſt Petrum, addiderunt Paulum, & alios Apoſtolos. E
Sed perfacilis eſt eiuſmodi ſtrophæ atque figmenti detectio: qui enim antiquiores vel Græcos vel Latinos codices perueſtigant, quorum alij in bibliotheca Vaticana, & Sfortianæ, alij alibi hic Romæ ſunt, additicium eſſe Pauli nomen intelligent. At non tantùm noſtrates codices vetuſtiores ab omni impoſtura liberi id apertè demonſtrant, ſed & peregrini, in quos tamen nulla prauitatis labes irrepſit; vt ille veneranda antiquitate nobilis, qui aſſeruatur in ampliſſima bibliotheca inuictiſſimi Regis Pannoniarum Matthiæ Coruini: haud dubium quòd & alij omnes eidem tempore æquales eamdem germanam contineant lectionem. Non negamus, in quibuſdam Græcis codicibus, ſed haud antiquitate cum aliis conferendis, additum legi Paulum, ſed ſine dubio ab illis Græcis recens exſcriptis, qui, quòd vxores retineant cum ſacerdotio, Paulum in defenſionem ſuæ ipſorum incontinentiæ velint habere conſortem.

Atqui

A Atqui appello iudicium omnium rectè ſentientium: Quibuſnam maior eſt adhibenda fides, antiquioribus, an recentioribus exemplaribus? Sed etſi deeſſet eiuſmodi de inſpectione codicis argumentum; de germana Ignatij lectione prouoco ad antiquiores ſcriptores, non dico ad Patres tantùm, qui pro cælibatu aduerſus hæreticos inſtituerunt defenſiones, ſed ad ipſos hæreticos, qui eumdem acerrimè impugnabant. Quis vmquam, quæſo, ad adſtruendum coniugium Pauli, Ignatium teſtem adhibuit? nō puto certè fuiſſe eos adeò vecordes ac ſtupidos, cùm prudentiores ſint filij tenebrarum filiis lucis in genere ſuo, & præſertim Iouinianus hæreſiarcha, qui omnem lapidem voluit vt Apoſtolos omnes coniugatos oſtenderet) vt præclariſſimi viri certiſſimum atque irrefragabile teſtimonium, cùm ea potiſſimùm, quæ oculis inſpexiſſet, teſtatus eſſet, adeò oſcitanter prætermiſerint. Sed eſto, hoc illos præterierit: num eodem quoque tempore, ſomno, ac letargo potiùs abſorpti ſunt ceteri antiquiores, qui pro cælibatu ſcribentes, & ex cælibatu B
Pauli probationes inſtituentes, tam liberè firmiterque id adſtruere potuiſſent, ſi vnus ipſis inſtar omnium obſtitiſſet Ignatius? LXV. DETEGITVR IMPOSTVRA.

At quid in primis Tertullianus [a] non tantùm de Pauli, ſed & aliorum Apoſtolorum cælibatu? Petrum, inquit, ſolum inuenio maritum per ſocrum, monogamum præſumo per Eccleſiam, quæ ſuper illum ædificata, omnem gradum ordinis ſui de monogamis erat collocatura. Ceteros autem cùm maritos non inuenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes.] hæc ille: plura addit de cælibatu ceterorum Apoſtolorum, ac de Paulo ſpecialiter ſuperius [b], dum eum in ordine ſpadonum adnumerat, aitque: Ad quem ſpectans & Apoſtolus, propterea & ipſe caſtratus continentiam mauult. Idem [c] & aliis pleriſque in locis eiuſdem Pauli continentiæ eſt firmus ac fortis adſtipulator. Ea-
C dem non tantum de Paulo, ſed & ceteris Apoſtolis Hieronymus [d], qui ait: Quoniam, excepto Apoſtolo Petro, non ſit manifeſtè relatum de aliis Apoſtolis quòd vxores habuerint: & cùm de vno ſcriptum ſit, ac de ceteris tacitum; intelligere debemus, ſine vxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificat.] idem ad Euſtochium [e]: Neque audiendi ſunt, inquit, qui eum vxorem habuiſſe confingunt.] Hæc cùm dicat ille, an non nouit quas ipſe recenſet Ignatij epiſtolas, eamque ad Philadelphios, vbi Paulus & ceteri Apoſtoli coniugati dicerentur? Sed quid de Chryſoſtomo dicam, ciue ac preſbytero Antiocheno, cuius Eccleſiæ Ignatius fuit Epiſcopus? Potuit ne ipſum præteriiſſe quod de coniugio Pauli idem ſcripſiſſet Ignatius, cùm tam intrepidus conſtanſque ſit Pauli cælibatus aſſertor [f]? De Theodoreto etiam quid exiſtimandum? qui cùm Ignatium ſæpè
D citet, ſe earumdem epiſtolarum lectioni aſſueuiſſe, ſanè quidem oſtendit: an non rubore ſaltem ſuffundi debuiſſet, tam firmiter Pauli cælibatum atteſtans, ſi Ignatij tanto teſtimonio confutari potuiſſet? Sed prætermittimus alios, ſatis ſuperque exiſtimantes ex his quemque prudentem in Ignatij epiſtola impoſturam latentem deregere, atque perſpicuè intelligere poſſe.

LXVI. [a] Tertul. de monogam. c. 8. NON ESSE TOTIES RES CAELIBATVS PAVLI. [b] Eod. lib. c. 3. [c] Colligit ea Pam. in lib. de monog. nor. 13. [d] Hieronym. aduerſ. Iouin. l. 1. [e] Ad Euſtoch. epiſt. 22. [f] Chryſoſt. de virg. & aliis multis in locis. [g] Theodoret. in immitab. dial. 1. 2. & 3.

At certè etiam Pauli infenſiſſimus hoſtis Ebion temporibus Apoſtolorum hæreſiarcha (nam de eo meminit S. Ignatius [h]) quantumlibet tam ipſe quàm ſui Apoſtolum pluribus calumniis vehementer exagitent, tamen abſque vxore Chriſtianum eum fuiſſe demonſtrant: dum ipſum quidem tentaſſe vxorem accipere, ſed quoniam quam cupiebat non accepiſſet, ideirco Chriſtianis adhæſiſſe, ac ſic aduerſus Iudæorum legem plura ſcripſiſſe, tradiderunt. Reddam verba Epiphanij hæc narrantis [i], cùm aduerſus Ebio-
E næos hæreticos ſcribit: Paulum, inquit, hic accuſare non erubeſcunt, per conficta quædam verba ex maleficio & errore pſeudoapoſtolorum ſuorum, Tarſenſem quidem ipſum (velut ipſe etiam confitetur, & non negat) dicentes; verùm ex Græcis ipſum fuiſſe aſſerentes, occaſione accepta ex loco ob veritatis ſtudium ab ipſo dicto, nempe: Tarſenſis ſum, non ignobilis vrbis ciuis. Deinde aſſerunt ipſum eſſe Græcum, & ex patre Græco: aſcendiſſe autem Hieroſolymam, & per tempus illic manſiſſe, concupiuiſſeque filiam ſacerdotis in vxorem accipere, & huius gratia proſelytum & acceſſorium factum eſſe, & circumciſum eſſe: deinde cùm puellam aſſecutus non eſſet, ira concitatum eſſe, & contra circumciſionem ſcripſiſſe, & contra ſabbatum & legem.] hæc de Ebione & ſociis Epiphanius. LXVII. HOMINES PAVLI ASSERTORES EIVS CAELIBATVS. [h] Ignat. epiſt. 8. [i] Epiph. hæreſ. 30.

Sed etſi proprium ſit hæreticorum mentiri; non puto tamen hac ſaltem ex parte Ebionem adeò fuiſſe dementem, vt ſi nouiſſet Paulum habuiſſe coniugem, eum cælibem ad Chriſtianos defeciſſe, fateri voluiſſet: quippe qui eam anſam in eum obloquendi, LXVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAVLVS SEMPER CAELEBS.
a 1. Cor. 7.

ex cælibatu ipsius accepisse credatur. At verò haud tantopere quempiam insanire credo, vt velit Paulum cælibem vitam egisse, dum Iudæus permansit, ad Christum verò conuersum, se coniugio obligasse. Nam cùm ipse dicat [a]: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est] quis adeò mente captus existimet eum, qui ad tam ingentem molem agitandam, nempe Apostolatum Gentium omnium administrandum delectus erat, voluisse insolubilibus coniugij vinculis deuinciri, ac negotiorum domesticorum cura perstringi; cùm ipse etiam Timotheum monens, dicat [b]: Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus: vt ei placeat, cui se probauit?] Sed facessant commenta hæc.

b 2 Tim. 2.

LXIX. 2 CONIECTVRIS ARGVMENTVM.

Quòd si denique de Pauli cælibatu agere etiam volumus coniecturis: fortissima quidem ea est quæ ducitur ex eius vitæ instituto olim inito, antequam Christi fidem capesseret, cùm Iudæus inter Iudæos esset. Pharisæus [c] quidem secta erat, ac non remissus sanè vel mollis, sed (quod & ipse [d] ait) proficiebat in Iudaismo suprà omnes coætaneos suos, abundantiùs existens æmulator paternarum traditionum. Qualis autem esset Pharisæorum vitæ ratio de continentia solicitè conseruanda, Epiphanius [e] satis docet, nosque superiùs recitauimus, cùm de sectis Iudæorum egimus: tradit enim inter alia, alios ex ipsis octo, alios decem annorum spatium ad continentiam ab omni labe carnalis voluptatis sibi solitos esse præscribere. Iosephus Iudæus rerum Iudaicarum historicus, & ipse (vt profitetur) secta Pharisæus, de se ipso agens, ac de alio itidem Pharisæo, qui eum instituebat ad castitatem seruandam, hæc scribit [f]: Cùm audissem, inquit, Banum quemdam in solitudine viuere, amictum sibi parantem ex arboribus, & alimentis sponte prouenientibus vtentem, crebrisque nocte & die lauacris frigidis vti ad castitatem tuēdam: cœpi eius institutum imitari: exactisque in eius contubernio tribus annis, postquam cupitis satis potitus sum, in vrbem redij.] addit deinde, se nec postea, licet iam ad suæ ætatis annum trigesimum peruenisset, vllis carnis illecebris esse victum, nec nisi in matura ætate nuptias expetisse. Si hæc agebat Iosephus, sic his multo maiora complures aliorum Pharisæorum præstitisse noscuntur; quid de Paulo existimandum putamus, qui eo in genere omnes facilè superauit, ac æqualibus antecelluit? Esto igitur de cælibatu Pauli firma sententia, sua in primis professione testata, Patrumque omnium consensione firmata, hostium quoque probata assertione, ac coniectura denique ex certis deducta exemplis pariter declarata.

a Philip. 3.
d Galat. 1.
e Epiph. lib. 1. hæres. 16.
f Ioseph. in Vita sua.

LXX. 1. Cor. 7. DE IVDAEIS PRAEPVTIVM ADVCENTIBVS.

Iam cetera, quæ Paulus Corinthios monuit, videamus: sunt enim hæ sacræ leges, quas non illis solùm, sed (quod sæpiùs diximus) vniuersali Ecclesiæ seruandas proposuit, & edixit: nam addit [g]: Vnumquemque sicut vocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est? non inducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.] Sanè quidem apud Iudæos à prauis hominibus ea vigebat malis artibus excogitata perfidia, vt ad libitum, cùm vellent à patriis legibus ad Gentiles deficere, præputium super circumcisionem inducerent, sicque se Iudæos esse negarent, & cum circumcisione etiam Dei cultum abiicerent. Vnde in libris [h] Machabæorum hæc de iisdem leguntur: Ædificauerunt gymnasia in Hierosolymis secundùm leges nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto.] quod quidem Iosephus [i] itidem his verbis asserit: Adduxerunt sibi præputia, vt nudi quoque non essent Græcis dissimiles: & contemptis omnibus patriis ritibus, imitabantur mores externarum gentium.]

g 1. Cor. 7.
h 1. Mach. 1.
i Ioseph. antiq. lib. 12. c. 6.

LXXI.

Quomodo autem id fieret, Epiphanius, qui res Iudaicas maximè calluit, docet his verbis, cùm agit de Symmacho interprete, qui secundò est circumcisus: Accedit, inquit, ad Iudæos, ac fit proselytus, & circumciditur secunda circumcisione. Et ne mireris de hoc, optime auditor: contingit enim hoc. Qui enim à Iudæis ad Samaritas profugiunt, rursus circumciduntur: similiter & qui à Samaritis ad Iudæos transfugiunt. At hoc adhuc grauius est, quòd etiam à circumcisione præputiati fiunt, arte quadam medica, per instrumentum attractorium, spathisterem appellatum, infirmam membrorum cuticulam attrahi sinentes, suturamque admittentes, & glutinatoriis circumdatis, præputium rursus superinducunt. Habes & testimonium apud sanctum Apostolum, vbi hæc verba hoc modo dicit: Circumcisus aliquis vocatus est? ne attrahatur ipsi præpu-

putium. Hanc traditionem verò diabolici inuenti Esau fratrem Iacobi reperisse aiunt ad abnegationem Dei, & ad deletionem charecteris patrum ipsius. Quapropter aiunt, Deum dixisse: Odio habeo ipsum Esau, Iacob verò dilexi.] hucusque Epiphanius. Inde putauit interpres [a] apud Martialem, illud explicans: *Nec recutitorum fugis inguina Iudæorum*] recutitos esse Iudæos dictos: quoniam, inquit, Iudæis pueris cutis inguinis rescindebatur; postea, cùm cutis succresceret, dicebantur recutiti, quasi noua cute tecti.] Persius [b], recutita sabbata, hoc est, Iudaica festa, dicit. vbi interpres: Iudæos, inquit, recutitos, quibus noua cutis restituta est; licet aliàs appellet recutitos, hoc est, circumcisos.] Sic igitur Paulus Apostolus, ne Iudæi credentes in Christum, idem facerent quod ceteri consueuerant cùm ad Gentes deficerent; neve Gentiles in Christum credentes, id agerent quod alij ad Iudæorum religionem transeuntes, & inter proselytos professi (circumcidi hi soliti erant) dictam tam a Iudæis quàm a Gentilibus ad Christum conuersis legem seruandam constituit. Plura deinde subinfert de vescendis idolothytis: sed de his superiùs actum est.

a Apud Martial. lib. 7. epig. in Celsum. IVDAEI RECVTITI QVI.
b Persius sat. 5.

LXXII. 1. Cor. 9. OBLATIONIBVS SVSTENTATI DEI MINISTRI.

Post hæc verò cùm multa disseruisset de victu ministrando ijs qui annunciant Euangelium; tandem sanctam a Domino legem promulgans, ait [c]: Ita Dominus ordinauit his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.] Ex Fidelium oblationibus, Ecclesiæ ordines & officia solita victum accipere, iam ab ipso Ecclesiæ nascentis exordio, certum est: immo cùm adhuc superstes Dominus munus prædicationis obiret, ex his quæ dabantur, vnà cum suis victum capere consueuerat: Iudas enim (inquit Ioannes [d]) loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.] Perseuerauit, auctusque est idem vsus temporibus Apostolorum, ad quorum pedes suorum bonorum credentes oblationem liberam spontaneamque faciebant, simulq. deferebant; ex quibus cùm ipsi, tum ceteri qui egerent, victitarent. At sicut fides est amplioribus spatijs propagata, ac proinde sicut Christianorum, ita etiam ijsdem inseruientium coagmentatus est numerus clericorum: ita auctus est pariter maior oblationum prouentus; vsque adeò, vt Gentilium inuidiam [e], & Imperatorum quantumlibet Christianorum in se odia conciterent; qui verentes ne profusioribus viduarum largitionibus illi locupletes nimis, filij verò ipsarum pauperes redderentur, eas restringere & cohibere (arbitrio voluntatis potiùs, quàm recti iudicij ratione) sæpe conati sunt [f].

c 1. Cor. 9.
d Ioan. 12.
e Ammian. Mar. lib. 27.
f l. 20. de Epis. et cler. C. Theod. l. 26. C. eodem Hier. epist. 2. ad Nepot. Ambro. aduers. Symmachum.

LXXIII. 5 Cypr. epist. 34 ad Cle. in fin. EPISCOPVS DISPENSATOR RERVM ECCLESIASTICARVM. 6 Cyprian. epist. 66.

Erogabat verò eas Episcopus cuique Ecclesiæ ministro, prout opus esse videbatur: sumebat quisque menstruam sportulam, de qua hæc Cyprianus [g]: Ceterùm presbyteri honorem designasse nos illis iam sciatis, vt & sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones menstruas æquatis quantitatibus partiantur.] Qui hæc capiebant ab Ecclesia victus stipendia, clericos sportulantes idem Cyprianus appellat, cùm ait [h]: Hæc nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerici promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs & negotijs sæcularibus alligentur; sed in honore sportulantium fratrum tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, sed die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.] hæc Cyprianus.

LXXIV. 1 Genes. 14. DECIMAE ETIAM A GENTILIBVS PER SOLVTAE

Quod verò ad decimas pertinet, quarum meminit: etsi iure diuino in lege veteri primitus imperatæ noscuntur; tamen sicut ante legem scriptam eas Abraham [i] de pugna quinque Regum victor persoluit magno sacerdoti Melchisedech, ita etiam & Gentiles, quodam religionis impulsu, sæpe in bello de manubijs vouisse decimas & reddidisse, scriptorum veterum monumenta testantur. Id à Posthumio factum, abtenta belli Latini victoria, nec non ab alijs Romanorum ducibus, Romanarum rerum hystorici [k] tradiderunt. Habes & de decimis illud apud Plautum: Vt decimas Herculi [l] foluerat] & illud [m]: Decimam partem Herculi polluere.] & Cicero [n]: Herculi quisquam decimam vouit vmquam, si sapiens factus esset?] Herculi namque persoluere consueuisse decimas Romanos, Plutarchus [o] testatur. Herodotus in Clio: Siste, ait, ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui vetent exportari opes, vt earum decimæ Ioui necessariò reddantur. Ita nec tu illorum odium contrahes, vi opes excipiendo; & ipsi agnoscentes se iusta agere, non inuiti facient.] hæc Crœsus ad Cyrum Regem Persarum. Apud Xenophontem [p] hæc quoque reperiuntur: Hic etiam pecuniam de captiuis collectam partiri, eamque quam decimæ nomine aut Apollini aut Ephesiæ Dianæ vouerant, consecrandam Prætores acceperunt.]

g Cypr. epist. 34 ad Cle. in fin.
h Cyprian. epist. 66.
i Genes. 14.
k Dionys. Halicar. lib. 6. Liuius, & alij.
l Plautus in Sticho.
m Cic. de nat. deor lib. 3.
n Plutarch. in probl. 99 Rom.
o Xenophon in Cyro lib. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Xenophon de reb. gest. Grac. lib. 3.
[b] Xenophon de Agesil. laud.
[c] Leuit. vlt. Num. 18. & alibi.

& alibi[a]: Agis Delphos profectus est, ac decimam Deo obtulit.] ac rursum[b]: Hostium verò ita fruitus agro est, vt duobus annis centum talenta & amplius Deo apud Delphos decimam dedicaret.] At verò non immorabor diutiùs in singulis exemplis recensendis. Constat quidem apud omnes ferè gentes, velut quodam iure naturæ exigente, decimas numini deuotas ac redditas: quas (vt diximus) lege lata per Moysen[c] Deus sibi addicto populo imperauit. Porrò de ratione decimarum, & denario numero, pluribus agit Philo[d].

LXXV.

[d] Philo lib. de congress. quær. erud. gratia.

At verò licet Christi Ecclesia legalibus non adstringatur (nam ea ex parte lex & Prophetæ vsque ad Ioannem Baptistam) tamen iure quodam naturæ, quo præcepta moralia sunt seruanda, immo & diuino, illæ debentur etiam sacerdotibus Christianæ religionis. Quid enim tam naturale, quàm vt (quod ait Paulus[e]) qui plantat vineam, de fructu eius edat: qui pascit gregem, de lacte manducet: qui seminat spiritualia, saltem metat carnalia: & qui militat, stipendium accipiat? Certè quidem nisi Paulus voluisset eiusmodi legis præcepta in Christianam religionem transferri, nequaquam inde mutuatus esset exemplum & auctoritatem mandato etiam Domini confirmaram, dum ait[f]: Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deseruiunt, cùm altari participant? Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.] In necessarium enim vsum Leuitarum decimæ offerebantur in templo, secundùm illud Numerorum[g]: Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria seperaui.] Quæ sunt igitur ad necessarium vsum sacerdotum, ius naturæ in primis præstanda admonet, lex Dei præcipit, ac Christus denique iubet esse seruanda. Sacerdotibus enim, perinde ac Regibus, Dei iudicio, tributa esse pendenda, Philo[h] declarat his verbis: Alios, inquit, non mediocres redditus iura sacerdotibus tribuunt, dum à singulis exiguntur decimæ frumenti, vini, olei, fœturæ pecudum ex armentis ac gregibus: quanta verò hinc quoque prouenirent copia, licet ex numerosissimæ gentis frequentia coniecturam sumere. Ex his rebus liquet iuxta legis iudicium sacerdotes æquiparari honore ac maiestate Regibus. Siquidem illis tamquam Principibus conferri tributa imperat: id quod fit longè aliter quàm in ceteris ciuitatibus sub dynastis degentibus. Nam hæ gentes & coactæ vix tandem conferunt, perosæ quæstores ceu pestem publicam, nunc has nunc illas causationes effingendo, ne ad præstitutum tempus tributa repræsentent. At hæc gens sacerdotibus debitam pecuniam lubens gaudensque depromit, quasi non daret, sed acciperet; addens faustas ominationes, & gratiarum actiones populariter; idque quotannis, nec viris cessantibus, nec mulieribus, sed alacritate spontanea, quanta nullis verbis exprimi potest, conferentibus; & hæc quidem contribuunt ex priuatis possessionibus.] hucusque Philo.

[e] 1. Cor. 9.
DECIMAE MVLTIPLICI IVRE DEBITAE.
[f] 1. Cor. 9.
[g] Num. 18.
[h] Philo de Sacerd. honore.

LXXVI.

Si igitur talia tantaque antiquæ legis sacerdotio debebantur; quanto maiora essent tribuenda Christianæ religionis sacerdotio, quod antonomasticè Regale appellatum, tanto est illo excellentius atque sublimius, quanto vmbra veritas, & typo opus magnificentissimè absolutum? Sanè quidem per Melchisedech Regem ac sacerdotem, Christianæ religionis sacerdotium præfiguratum; & per Abraham, qui illi decimam dedit, laicos omnes adumbratos esse (figura signante nimirum præstandas à laicis Christi sacerdotibus decimas) Ioannes Chrysostomus[i] disputans aduersus Iudæos, pluribus docet, atque ait: Considera quanta sit excellentia nostratis sacerdotij: quandoquidem Abraham Patriarcha Iudæorum, progenitor Leuitarum, comperitur benedictionem accipere à Melchisedech, illique dare decimas.] Sed & longè antè id dixerat Paulus[k]: Intuemini, inquit, quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.] quæ in eamdem sententiam explicat idem Chrysostomus[l], locum illum interpretatus. Hæc igitur considerantes primitiuæ illius Ecclesiæ Christi fideles, non modò decimam partem frugum, sed ipsas vniuersas, ac etiam rura, ex quibus colligebantur, distrahentes eorum pretia, portabant[m] ad pedes Apostolorum: præstiterunt hoc ipsum, donec infidelium Iudæorum inuidia exagitati, bonis omnibus spoliati, pauperes adeò redditi sunt, vt ipsi aliorum credentium indigerent auxilio: cuius rei causa Paulus bis, Antiochiæ primum, ac demùm in Achaia & Macedonia, ad illos iuuandos, pecuniam collegit.

DE DECIMIS TYPVS.
[i] Chrysost. orat. 4. aduers. Iud.
[k] Hebr. 7.
[l] Chrysost. in epist. ad Hebr. hom. 12.
[m] Act. 2.

LXXVII.

Quod verò ad Gentes pertinet: etsi iure legitimeque se ab illis eiusmodi debita stipendia

pendia requirere posse, Paulus (vt videmus) ad Corinthios scribens, testetur; tamen ne offendiculum aliquod illis inferret, ab eiusmodi exactione temperasse se dicit. Vsi sunt & alij in posterum eadem modestia; ne (quod ait Tertullianus[a]) redempta pretio religio videretur: arbitrio nimirum relinquentes cuiusque, quid & quantum vellet, offerre. Sed profusas illorum fuisse oblationes, ex quibus non modò ecclesiarum ministri, sed pupilli, viduæ, ægrotantes, peregrini, in carcere detenti, exules causa fidei, & ad metallum damnati, copiosissimè alerentur, idem auctor testatur; nosque tum ex ipso, tum ex alijs antiquis scriptoribus superius, cùm egimus de collectis, satis apertè monstrauimus.

CHRISTIANORVM EFFVSA LARGITAS.
[a] Tertul. Apolog. c. 39.

Ceterùm ad hæc subsidia sacerdotibus ceterisque sacrorum ministris impertienda laicos teneri, non tantum Dominus sua (quod ait Paulus) ordinatione instituit, ac idem

LXXVIII.

B Apostolus iure id fieri demonstrauit, sed & Patres omnes faciendum admonuerunt. Plura enim de decimis præstandis leguntur apud Clementem[b], tum maximè Origenem[c], qui hæc habet de primitijs, ac proinde decimis: Sicut & in hoc sermone quem habemus præ manibus, arbitror conuenire: decet enim & vtile est, etiam sacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant; & qui altari deseruiunt, de altari participent. Et sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario indecens & indignum existimo & impium, vt is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ quos dat Deus, Solem suum producendo, & pluuias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus: non enim videtur huiusmodi anima habere memoriam Dei, nec

C cogitare, nec credere quia Deus dederit fructus quos cepit.] & inferiùs de decimis agens, multo plura à Christianis præstanda in eo genere Dominum voluisse, quàm a Pharisæis, qui decimabant mentam & anetum, secundùm quod scriptum est: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum] demonstrat.

[b] Clem. Const. lib. 2. c. 29. 38. & 39.
[c] Origen. in Num. hom. 11.
DECIMAE PRAESTANDAE CHRISTI LEGE.

Eadem & Hieronymus[a] in hæc verba: Quod de decimis primitijsque diximus, quæ olim dabantur à populo sacerdotibus & Leuitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite: quibus præceptum est, non solùm decimas dare & primitias, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus, & sequi Dominum Saluatorem. Quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, vt pauperibus partem demus ex toto, & sacerdoti-

LXXIX.

D bus ac Leuitis honorem debitum deferamus. Vnde dicit & Apostolus: Honora viduas quæ verè viduæ sunt, & presbyterum duplici honore honorandum, maximè qui laborat in verbo & doctrina Dei, quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.] Augustinus sæpiùs id ipsum inculcat, vt cùm ait[e]: Decimas de fructibus vestris ecclesijs reddite.] idemque[f] alibi eodem argumento de reddendis decimis sermonem integrum perorauit, in quo hæc habet ad finem: Decimæ enim ex debito requiruntur; & qui eas dare noluerit, res alienas inuasit.] ac denique decimarum solutionem non esse recenter in Ecclesiam introductam, sed à maioribus præstari solitam, alibi his verbis iuculcat[g]: Maiores nostri ideo copijs abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modò autem, quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cùm Deo decimas: modò autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.] hæc Augustinus.

PATRVM CONSENSVS DE SOLVTIONE DECIMARVM.
[a] Hier. in Malach. c. 3.
[e] Aug. de tem. serm. 215.
[f] Aug. de tem. serm. 219.
[g] Aug. hom. 48 de ss.

LXXX.

E Sed & Ioannes[h] Chrysostomus item hortans primitias decimasque persolui, ait: Opifex, vtpote calceorum consarcinator, aut sutor, aut faber ærarius, aut quiuis alius artifex, cum aliquid vendiderit ex his quæ sua arte fiunt, det Deo primitias pretij, ibi (*in arcam scilicet*) paruam partem deijciat, & ex minori parte cum Deo partiatur. Neque enim magnum quid peto: sed tantum, quantum Iudæorum infantes & mille malis pleni, tantum nos, qui cælum expectamus, iaciamus. Hæc autem dico, non legem ferens, neque prohibens ne plus eroges, sed æquum censens vt non minùs deponas, quàm partem decimam. Hoc autem fac non solùm vendens, sed etiam emens. Hanc etiam legem seruet qui prædia possident in prouentibus.] hæc & alia plura Chrysostomus. Sed in his amplius non immorandum: liquet enim, ex omnibus qui fuerunt antiqui Catholici Ecclesiæ scriptores, qui de his meminerint, neminem reperiri ab his esse dissentientem, sed æquè eosdem illos omnes in eam sententiam conspirasse, eamdemque multorũ

[h] Chrysost. in 1. ad Corin. hom. 43.
OPIFICES PERSOLVVNT DECIMAS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrorum Conciliorum, de quibus inferiùs erit mentio, canonibus confirmasse. A

LXXXI. ARGENTEA SVPELLECTILIA.

Fuisse quidem profusas Christianorum largitiones in ecclesias, tum ex dictis colligi potest, quòd ex his non clerici tantùm victitarent, sed & pauperes omnes (vt dictum est) diuersis pressi miserijs leuarentur; tum etiam quòd ex ijsdem pretiosissima ecclesiæ supellectilia (licet Christianos vexaret persecutio) acquirebantur. Nam qualia essent cetera ecclesiæ vasa, quæ ad sacrificij opus ad altare admouerentur, inde argumentum deduci posse videtur, quòd etiam lucernæ argenteæ erant, vt ex Actis Proconsularibus apud Augustinum [a] legitur de temporibus Diocletiani. Abundasse ecclesias vasis ex auro & argento conflatis, Optatus [b] etiam tradit, necnon idem qui suprà Augustinus alibi [c] ex alijs Proconsularibus Actis.

[a] *August. epist. 165.* [b] *Optat. contra Parmen. lib. 1.* [c] *Aug. contra Cresc. lib. 3. c. 29.*

LXXXII. Ceterùm sicut nec Leuitis olim, licet decimis ditarentur, interdicta erat omnino rerum immobilium possessio, quippe qui ex mandato [d] Dei in singulis tribubus vrbes sacerdotales ad habitandum habebant, suburbanaque earum ad mille passus (nec erant illæ numero paucæ, cùm in ea prouincia non adeò ampla numeratæ sint [e] Leuitarum ciuitates quadragintaocto) ita etiam nec Christianæ legis sacerdotibus eorumdem bonorum possessio interdicta probatur: Ecclesias enim Christianorum etiam possessiones olim sub Gentilibus Imperatoribus possedisse, non tantùm Pij [f] Papæ Primi, & Vrbani [g] item Primi, quos alij citant, epistolæ declarant, sed ipsa Imperatorum edicta, quibus eas illis ablatas reddi mandarunt. In edicto [h] enim Constantini atque Licinij hæc scripta leguntur: At quoniam ipsi Christiani non solùm ea loca in quæ conuenire solent, sed etiam alia habuisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed ad ius totius ipsorum communitatis, id est, Christianorum, spectabant: singulis qui ea possident, mandes velim, vt omnia per legem, quam suprà posuimus, absque vlla controuersia Christianis, id est, societati ipsorum & conuentui reddant, &c.] Porrò ea omnia loca quæ dicit spectare ad Christianorum communitatem, bona Ecclesiastica fuisse, sequens eorumdem edictum ad Annulinum conscriptum manifestè declarat his verbis: Quare volumus, vt simulac hasce litteras à nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam in quibusque ciuitatibus aut alijs locis pertinent, etiam adhuc à ciuibus aut ab alijs quibusdam retineantur, eas quamprimum eisdem ecclesijs facias restitui: quandoquidem animo instituimus, vt ea, quæ ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum ius denuo reuertantur. Cùm igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum: enitere atque labora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcumque aliquando ad ius ipsarum ecclesiarum spectarint, omnia illis quamcelerrimè reddantur.] hæc illi. sublata enim illa fuerant temporibus persecutionis Diocletiani atque Maximiani Impp.

[d] *Num. 35.* [e] *Iosue. 21.* [f] *Pius epist. 2.* [g] *Vrban. ad omnes Episc.* [h] *Apud Euseb. lib. 10. c. 5.*

BONA IMMOBILIA POSSEDIT ECCLESIA.

LXXXIII. Post hæc, reddita pace Ecclesiæ, regnantibus iam Principibus Christianis, ecclesias omnes locupletatas esse longè lateque amplissimis latifundijs, non est, credo, qui dubitet. At sicut olim possessiones, quas alij Deo vouissent, easdem sacerdotes [i] possidebant, quantumlibet portio eorum tantummodo Deus esse deberet: ita etiam rura, vel alia bona à Fidelibus elargita ecclesijs, in vsum cedere sacerdotum, aliorumque ministrorum, certum est. Nam licet missis à se discipulis Dominus dixerit: Nolite possidere aurum, neque argentum, &c.] tamen cùm mox subdit: Dignus est operarius cibo suo] illis quæ sunt ad vitam necessaria, Saluatoris sententia, ministrari debere, quis non intelligit? Sic enim illis inhibuit aurum & argentum, non vt eorum vsu necessario interdiceret (etenim constat aurum & argentum, ipsa rerum pretia, allata esse ad pedes Apostolorum, illorumque arbitrio dispensata) sed vt affectum temporalium rerum reprimeret, ne quæstum pietatem putarent. Sicut cùm etiam ijsdem dixit: Neminem per viam salutaueritis] illis haud inhibuit consueta humanitatis officia; sed vt ad prædicationis opus, ad quod dirigebantur, solicitiores & attentiores redderet, voluit admonuisse. Sed de his satis dictum putamus; quæ quoniam ad Ecclesiasticam œconomiam spectant, ratio instituti nostri sicut non patiebatur prætermittere, ita in ijsdem paulo diutiùs nos immorari permisit, & penè coegit. Age igitur, iam ceteras ab Apostolo Corinthijs in primis traditas, ac proinde vniuersæ Ecclesiæ præscriptas leges inuestigemus.

[i] *Leuit. vlt.*

TEMPORALIVM REVM VSVS MINIME VETITVS.

LXXXIV. Sicut enim optimi legislatoris officium ac munus est, non tantùm egregijs moribus rempublicam instituere, sed eiusdem populi decentem corporis habitum simul componere:

A ponere: eodem sanè modo Paulus Apostolus illa, quam ad eos primam scripsit, epistola, cùm eosdem optimis legibus imbuisset, de mulieribus illud statuit, vt nonnisi velato capite in ecclesiam conuenientes orarent: sicut è contrà viros operto capite orare vetuit. Ceterùm quod ad mulieres velandas pertinet: licet ipse primus Fideles id agendum monuerit, non tamen eius rei primus est auctor: siquidem tam Iudæorum quàm multarum Gentium feminas olim, etiam ante Christi aduentum, velatas incedere consueuisse, exploratissimum est. De Iudæis fidem facit Tertullianus [a], qui dum agit de veteribus traditionibus, ait: Apud Iudæos tam solemne est feminis eorum velamen capitis, vt inde nôscantur.] De Gentilibus, vt de Creusa Æneæ vxore, habetur nobile exemplum: dicunt enim [b] eam propter insignem honestatem, ne cùm Troia quidem caperetur, perterritam, se velamine detexisse; sed etiam dum ab incendio fugeret, mansisse velo tectam. De Romanis mulieribus id æquè docet Valerius [c], dum ait: Horridum C. quoque Sulpitij Galli maritale supercilium: nam vxorem dimisit, quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat.] Tacitus [d] item hæc de Poppæa Sabina: Rari in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. [e]] De Arabibus hæc Tertullianus [f]: Iudicabunt nos Arabiæ feminæ Ethnicæ, quæ non caput tantùm, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidia frui luce, quàm totam faciem prostituere.] De Lacænis mulieribus omnium laudatissimis illud à Plutarcho [g] scriptis mandatum habetur: virgines aperta facie, viris iunctas mulieres velatas prodire solitas: ea nimirum ratione, vt sic illæ maritos inuenirent, istæ verò viros habentes, alijs placere non curarent. Sed C sicut & probro adscribitur [h] Lacænis virginibus, quòd supra genua tantùm vestes deductas induerent, ita nec laudantur, quòd sic virgineus pudor quasi venalis expositus proderetur.

[a] *Tertull. de coron. milit. c. 4.* [b] *Clem. Alex. in Pædag. lib. 3.* [c] *Valer. lib. 6. c. 3. de sever.* [d] *Tacit. lib. 14.* [e] *Apul. de asin. aur. lib. 11.* [f] *Tertul. de velland. virg. cap. 17.* [g] *Plutarch. Apophtheg. Lacon in Charil.* [h] *Clem. Alex. Pædag. lib. 2. cap. 10.*

At quoniam inter Græcos Corinthiæ feminæ patria lege atque consuetudine cultui Veneris erant addictissimæ, ac proinde (vt superiùs dictum est) omnium impudicissimæ, quippe quæ pietatem putarent sua corpora prostituere: his cùm Apostolus Euangelium prædicasset, & complures illarum ad meliorem frugem adduxisset; quod olim præsens tradiderat, absens litteris monuit: nimirum vt mulier honesto incedens habitu, capite velato procederet, sicque in ecclesia oraret cum ceteris. Quam quidem legem non nuptis tantùm præscripsit, sed & virginibus: mulierum enim nomine (quod pluribus disserit Tertullianus [i]) etiam virgines fuisse à Paulo comprehensas, certissimum est: D nam & sic ipsi Corinthij intellexerunt: Qui, inquit, hodie denique suas virgines velant.] sed de his superiùs. Ceterùm id non tantùm in Ecclesia Corinthiorum seruatum est, sed & in ceteris Christiani orbis Ecclesijs, quas vel ipsi Apostoli, vel eorum successores viri Apostolici [k] erexerunt.

LXXXV. CORINTHIAS VELATAS VOLVIT PAVLVS.

[i] *Tertul. de velland. virg. cap. 4. 5.* [k] *Tertull. eod. lib. c. 2.*

Redarguerunt maiores nostri [l] veligenus illud, quod velut aranea tela contextum, vel purpureo colore, reuelaret potius quàm velaret pulchritudinem, irritamentumque esset magis libidinis, quàm tegumentum pudoris, Gentilium potiùs feminarum vsu quàm Christo credentium comparatum. Reprehendit & illas Tertullianus [m], quæ neque tectæ, neque nudæ incedentes, Mitris, inquit, & lanis non velant caput, sed conligant, à fronte quidem protectæ: qua propriè autem caput est, nudæ. Aliæ modicè linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures vsque demissis, cerebro tenus operiuntur. E Miserear, si tam infirmo auditu sunt, vt per tegmen audire non possint.] ac iterum inferiùs: Quantam autem merebuntur castigationem etiam illæ, quæ inter Psalmos vel in quacumque Dei mentione retectæ perseuerant? Meritò ne etiam in oratione ipsa facillime fimbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro superponunt, & tectas se opinantur?] Clemens equidem Alexandrinus [n] sic interpretatur de velandis mulieribus præceptum Apostoli, vt non tantùm velamine capita tegerent, sed eodem in frontem promisso vultum obumbrarent.

LXXXVI. QVAE VELATIO IMPROBATA.

[l] *Clem. in pædag. lib. 2. c. 10* [m] *Tertull. de velandis virg. cap. 17.* [n] *Clem. Alex. in pædag. lib. 3 cap. 10.*

Ceterùm non tantùm Paulus hæc scribens, Christianarum mulierum sic voluit capita esse composita, vt velamine tecta essent; sed & Timotheum [o] monens, omnem illum à feminis superfluum lasciuumque amputauit ornatum, qui esset concupiscentiæ fomes, sic dicens: Volo similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.] Docuit eadem & Petrus

LXXXVII.

[o] *1. Tim. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] 1. Pet. 3. [b] Clem. Alex. Pædag. lib. 3. c. 11. QVALES VESTES ET ORNATVS. [c] Clem. Alex. Pædag. lib. 2. c. 10.

Petrus[a]. Sed quid Christianæ religionis Pædagogus[b]? quonam modo ornatum temperat, vt luxum euitet? Mulieribus, inquit, crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus: meretricij autem pilorum plexus, & catenarum nexus, cùm eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis insertis vinculis euellentes.] probat idem album colorem in vestibus: Quòd si, inquit[c], oportet alium aliquem colorem quærere, naturalis veritatis per se tinctura sufficiat.] & post nonnulla: Quocirca Cæum Sophistam iure approbo, qui Virtutis & Improbitatis aptas describit imagines. Quarum hanc quidem, *nempe Virtutem*, fecit simpliciter stantem, candida veste indutam & puram, sola verecundia ornatam. Talem oportet esse mulierem fidelem, nempe virtute præditam cum verecundia. Alteram autem contrà inducit, *nempe Improbitatem*, superflua quidem & varia veste indutam, alieno autem colore exultantem: motus autem & habitus comparatus ad delectationem describitur, non secus ac meretricis.] ac rursum, de vestium prolixitate agens, cùm eas ad talos vsque productas velit, eas damnat quæ prolixæ nimium super terram effusæ trahuntur, sic dicens: Trahere autem vestes ad summos vsque pedes demissas, valde est arrogans & superbum: quod ambulandi actionem impedit; cùm vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie sordes secum attrahat; ne fractis quidem & eneruatis his saltatoribus, qui cinædicam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem conspicantibus, quibus exquisitæ vestes, fimbriarumque dilatationes, & curiosi figurarum numeri illiberalem ac sordidam syrmatum molliciem indicant.] hæc Clemens.

LXXXVIII. FEMINAE ORNATVS CVPIDAE. [d] 1. Tim. 5. [e] Hieron. epist. 12. [f] Tertul. de cultu fem. cap. 13

Vix credi potest, quantum post Apostolos, quos recensuimus, laborauerint Apostolici viri, vt Christianas feminas, quod ad ornatum spectat corporis, in modestiæ officio continerent: at nec eas dicimus tantùm, quæ (vt ait Paulus[d]) abierunt retro post satanam, sed pudicas & castas: vnde & meritò de his Hieronymus[e]: φιλοκόσμου, inquit, genus femineum est: multasque etiam insignis pudicitiæ, quamuis nulli virorum, tamen scimus libenter ornari] atque adeò, vt nec persecutionum temporibus ab his noluerint temperare: vt de his meritò illud scripserit Tertullianus[f]: Ceterùm nescio, an manus sphatalio circumdari solita, in duritia catenæ stupescere sustineat. Nescio, an crus de periscelio in neruo se patiatur arctari. Timeo ceruicem, ne margaritarum & smaragdorum laqueis occupata, locum spathæ non det.] Declamat & Iustinus[g] martyr in eas quæ dolosa arte tentarent quæ Christianis essent mulieribus interdicta: sic enim ait: Vsu venit quibusdam se ipsas fallentibus, vt cùm apertè vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in vndam aut oleum facie inclinata despicientes, de se ipsis iudicant, an aduersus castitatem belligerare possint.] hæc Iustinus: ex quibus etiam possumus intelligere, Christianas pudicas feminas haud licenter speculo vti solitas; cùm illæ, in quas scribit Iustinus, ea arte vsæ præscriptam legem eluderent. Quasi enim pudicitiæ nundinatrices eas habet Tertullianus[h], quæ (vt ait) consilium formæ a speculo petunt.] Reprehendit[i] alibi & in viris, speculum omni occasione consulere, anxieque inspicere.

[g] Iustinus ad Seren. de Vit. Christian. [h] Tertull. de virg. veland. cap. 12. [i] Tertul. de cultu fem. c. 8.

LXXXIX. DE SACRO VELO. [k] Ambros. ad uer. Symmach. epist. 12. edit. Roman. tom. 5. [l] Tertull. de virg. veland. cap. 15. [m] Hier. epist. 8. [n] Ambros. ad virg. lapsa.

Sed tamen vt ad capitis velum, vnde digressa est, tandem reuertatur oratio: haud alienum ab instituto putamus, si etiam de sacro velamine, quo Deo dicatæ virgines vti solent, agamus. Non enim erat illud commune cum ceteris mulieribus; quod deinde tela contextum, nulla erat ex parte perspicuum; de quo & Ambrosius[k]: Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen vsu: nobile castitatis, non exquisita, sed abdicata lenocinia pulchritudinis.] de eiusmodi velaminis genere hæc & olim Tertullianus[l]: Vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quàm semetipsam: etiam feminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet: confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus susp iciones & susurros.] Illud etiam amplius habuit velamen sacrarum virginum, quòd à sacerdote benedici consueuit. hinc Hieronymus ad Demetriadem[m]: Scio ad imprecationem Pontificis flammeum virginale sanctum operire caput.] subinfert & verba nonnulla tunc temporis tum à sacerdote, tum à virgine dici solita. Sic & Ambrosius[n] Deo sacrandæ virginitatis ritum

memorans, inter alia hæc de velamine: Sacro, inquit, velamine tecta es.] Solemni enim ritu id fieri moris erat, & nonnisi certis diebus, vt Gelasius[a] monuit: & ad instar sæcularium nuptiarum, magna erat celebritas velationis Deo dicandæ virginis. Augustinus[b] Demetriadis nobilissimæ virginis dum meminit, post multa hæc adiunxit: Velationis apophoretum gratissimè accepimus.] Apophoreta enim nonnisi in sumptuosissimis conuiuijs, quæ post cœnam conuiuæ domum referrent, exhiberi consueuerunt.

[a] Gelas. ad Epist. Lucan. cap. 14. [b] August. epist. 179. in fine.

XC.

Nuptiæ enim, hæc solemnitas, quòd illæ spiritualiter nuberent, dici solita erat. Nubere enim Christo eas quæ ipsi dicantur virgines, antiquo in Ecclesia loquendi vsu receptum fuit. Vnde & Tertullianus[c]: Nupsisti enim Christo: illi tradidisti carnem tuam, illi desponsasti maturitatem tuam. Incede secundùm sponsi tui voluntatem.] Ea de causa Cyprianus[d] eiusmodi Christo perpetuò dicatas, si fuerint præuaricatæ, Christi adulteras esse dicit: quem dicendi modum Basilius, Gregorius Nazianzenus, Nyssenus, ac Græcorum ceteri, & Latinorum Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, ac denique reliqui fere omnes imitati. nam de his & Optatus Mileuitanus[e]: Spirituale, inquit, nubēdi hoc genus est: in nuptias sponsi iam venerant voluntate & professione sua: & vt sæcularibus nuptijs se renunciasse monstrarent, spirituali sponso soluerant crinem: iam cælestes celebrauerant nuptias.] id ipsum quoque Innocentius Papa[f] ad Victricium: Quæ, inquit, Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdotibus velantur, &c.] eaque ratione Hieronymus[g] eò progressus est, vt matrem virginis Deo sacratæ, Dei socrum nominaret: quod tamen Ruffino[h] nodum in scirpo quærenti displicuit.

[c] Tertull. de virg. velan. c. 16. [d] Cyprian. epist. 62. & lib. de discip. & habitu virg. SPIRITVALES NVPTIAE. [e] Optatus Mil. lib. 6. [f] Innoc. epist. 2. c. 12. [g] Hier. epi. 27. [h] Ruffin. interpr. in Hier.

XCI. VIRGO DEO DICATA, SPONSA CHRISTI CVRDICATVS.

Porrò eius nominis, vt virgo sponsa Christi diceretur, ea potissimùm ratio suppetit: quòd sicut iuncta coniugio cogitat quæ viri sunt, quomodo (vt ait Paulus) placeat viro; ita ista veluti altero coniugio obligata, Christo nimirum oppignerata, cogitat tantū quæ sunt Dei, nempe vt sit sancta corpore & spiritu. Erant hæ voces Christianarū virginum, quæ ne dispendium paterentur virginitatis, libentiùs martyrium opperirentur; nefas clamantes, Christo semel desponsatas, hominis cuiuspiam iungi consortio. ex quo hæc Ambrosius[i]: Ceterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen acceepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.] Ad hæc, Deo sacratas virgines non tantùm tegi sacro velamine, sed nigra indui veste, & operiri pallio, olim in Ecclesia consuetudo fuit. Qua de causa apud S. Asterium[k] de S. Euphemia nobilissima martyre Chalcedonensi, coram iudice assistente, id habes: Adstabat virgo pulla veste & pallio philosophiam professa.] & Hieronymus[l]: Solent quædam, cùm futuram virginem spoponderint, pulla tunica eam induere, & furuo operire pallio.] & alibi[m]: Vili tunica induitur, meliori tegitur pallio.] & ad Marcellam[n]: Pulla tunica minùs, cùm humi iacuerit, sordidatur.] ibi & de cingulo: Cingulum lancum, & tota simplicitate purissimum, quod possit magis adstringere vestimenta, quàm scindere.]

[i] 1. Cor. 11. DE AMPVTATIONE CAPILLORVM RITVS DIVERSI. [k] Concil. Nicæ. 2. act. 4. [l] Hier. epist. 12 [m] Idem ad Demetr. epist. 8. [n] Ad Marcell. epist. 25.

XCII.

In aliquibus item Ecclesijs, præsertim Syriæ & Ægypti, tam virgo quàm vidua, quæ se Deo vouissent, & sæculum calcassent (inquit Hieronymus[o]) crinem monasteriorum matribus offerunt desecandum, non intecto postea, contra Apostoli voluntatem, incessuræ capite, sed ligato pariter & velato.] nec id quidem, vt Vestales imitentur Romanorum virgines, quæ incisos sibi capillos ad arborem loton[p] suspendebant: sed alijs ex causis, quas Hieronymus recitat: immo & propter mysterium. Cùm enim in signum subiectionis dati sint illis capilli: Christo iam desponsatæ, in libertatem vindicatæ, nequicquam amplius viris debent. Nec de his dicit Apostolus[q]: Mulier si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli prò velamine dati sunt illi.] de illis enim quæ viro sunt obligatæ, Paulus loquitur. Porrò (quod superius ait) si turpe est mulieri tonderi vel decaluari, velet caput suum.] sacro iam velamine illarum cùm caput obducatur, capillis, quibus tegantur, non indigent: & cùm nec capillorum cultu viris placere cupiant, quæ Christo tantùm morum probitate student esse gratæ, eo dispendio pulchritudinis cælesti sponso magis redduntur acceptæ. Quàm displiceat Deo ornatus capillorum & corporis cultus in virgine, quæ propositum virginitatis arripuit, afferre possemus pauendum planè exemplum de Prætextata nobilissima Romana femina, quod Hieronymus[r] scribit ad Lætam: sed ad eum lectorem remittimus. Quod reliquum est, illud non prætermittimus dicere, de incidendis crinibus non fuisse omnium

[o] Hier. epist. 48. [p] Plin. lib. 16. cap. 44. [q] 1. Cor. 11. [r] Hier. ad Lætam, epist. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Ambr. adv. virgin. lapsa c. 8. [b] In Capitular. Reg. Franc. lib. 7. cap. 6. [c] In Not. ad Roman. Mart. die 7. Maij B. et 20 Septemb. E.

nium eamdem consuetudinem in Ecclesia: nam apud alios in pœnâ delicti, si lapsa virgo, A in pœnitentiam redacta esset, crines eidem amputari solitos, testatur Ambrosius [a], quod & in Capitularibus Francorum [b] habetur expressum. At de his pluribus egimus in Notationibus [c] ad Romanum Martyrologium, obiectionemque ex Gangrensi Concilio, germanum sensum conciliando, soluimus. De habitu itaque muliebri ex constitutione Pauli primitus composito, hactenus.

XCIII. DE CVLTV BARBAE.

Sed quòd de femineo cultu actum est; ad institutum pertinere existimauimus, etiam de antiquo Christianorum virorum cultu & habitu, quantum ex veteribus monumentis colligere licuit, narrationem instituere. Atque illud in primis, quòd Apostolus monuit, ne viri nutriant comam: quo quidem, eos ab effeminato mulierum cultu remotos esse debere, satis apertè significauit. Proinde barbam, quod sit virorum insigne, more androgynorum vellere, aut cute tenus radere, minùs consueuisse olim B Christianos, facilè persuademur. Nam & Christianus Pædagogus hæc ait [a]: Deus voluit feminam quidem esse glabram ac leuem, solam coma, sicuti equum iuba, sponte naturæ exultantem: virum cùm sicut leones barba ornasset, virilem etiam fecit hirsuto pectore, quod quidem est roboris & imperij indicium.] ac deinde: Hoc viri signum, *barba scilicet*, per quod vir apparet, est Eua antiquius, & signum melioris naturæ. In eo ergo violando, quod est virilis naturæ signum, eo scilicet quod est hirsutum, contra legem facere, est impium.] ac denique post multa [b]: Si quis autem barbæ nonnihil tondeat, ea tamen non est omnino denudanda: est enim turpe spectaculum; barbaque ad cutem vsque tonsus, non videtur multum abesse a vulsione & leuore.] & post pauca: Qui in superiori labri parte inter comedendum polluuntur, pili tondendi sunt, non nouacula (est enim illiberale) sed tonsorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil C molestiæ afferunt, non sunt vexandi, vt qui cultui grauitatem afferant, & quemdam paternum terrorem incutiant.] hucusque Pædagogus Christianus de communi vsu barbæ. Sed quod pertinet ad barbam tondendam secundùm antiquum religionis cultum, pluribus agemus suo loco, cùm de tonsura capitis erit sermo.

[a] Clem. Alex. in Pædag. lib. 3 cap 3. [b] Eod. lib. cap. 11.

XCIV. PALLII VSVS

Quod verò spectat ad corporis indumentum: Christianos, abiecta toga, vti consueuisse pallio, ex his quæ Tertullianus [c] scribit, satis exploratum habetur. Cùm enim veræ sapientiæ Christiani omnes se esse sectatores profiterentur, decentem professioni habitum induebant, nempe pallium, quod sapientiæ studiosi induere soliti essent. Vnde idem Tertullianus [d]: Enimvero cùm hanc primùm sapientiam vestit, quæ vanissimis superstitionibus renuit, tunc certissimè pallium super omnes exuuias & peplos augusta vestis, superque omnes apices & titulos sacer suggestus deducit oculos. Suadeo reuereri habitum vnius interim erroris tui renunciatorem.] hæc ille, quibus declarat, Christianos homines simul cum impietate togam exuere, atque vnà cum pietate pallio amiciri solitos: vt meritò de illis, paræmiam in dicterium conuertentes, Gentiles dicerent [e]: De toga ad pallium.] Ceterùm quòd Christianorum genus religione & moribus distinctum esset, indumẽto etiam placuit debere esse discretum: hinc idem illud exprobrat dicens [f]: Vespillo, leno, lanista tecum vestiuntur.] ac rursùm: Verùm & cerdones, & omnis gladiatorum ignominia togata producitur. hæc nimirum indignitas: Vir de toga ad pallium?]

[c] Tertull. lib. de pallio. [d] Tertull. eod. lib. cap. 4. [e] Tertull. eod. lib. cap. 5. [f] Eod. lib. c. 4. & 6.

XCV. PALLII DESCRIPTIO. [m] Deut. 22.

Quale autem fuisset eiusmodi indumenti genus, sic in primis describit [g]: In viris autem pallij extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab vtroque laterum regestus, & cerui cibus circumstructus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat.] ac rursus inferiùs [h] E de quatuor pallij angulis: Omnis, inquit, liberalitas studiorum, quatuor meis angulis tegitur.] Quatuor item angulos habere consueuisse pallium quo vtebantur Iudæi, diuina Scriptura demonstrat, dum ait [m]: Funiculos in fimbrijs facies per quatuor angulos pallij tui.] Vnde facilè adducimur, vt credamus, Christianos, sicut a Iudæis hominibus, Apostolis nimirum, ad pietatem sunt instituti, ita etiam ab ijsdem potiùs quàm a Græciæ sapientibus indumenti formam esse mutuatos, illis tamen reiectis quæ ad antiquæ legis cærimonias spectare viderentur. Sed de eiusdem forma pallij rursus idem Tertullianus [n] in hæc verba: At enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis more nusquam vestiendo componitur: quippe tota molitio eius operire est solutim, id est, vno interiectu, licet equidem nusquam inhumano, ita omnia hominis simul contegit. Humerum velans exponit vel includit: cetero qua in humerum adhæret,

[g] Tertullian. de pall. c. 6. [h] Eod. lib. cap. 1 [n] Tertull. eod. lib. cap. 5.

A hæret, nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facilè se regit, facilè reficit: etiam cùm reponitur, nulli cippo in crastinum demandatur. si quid interulæ supereſt, vacat zonæ tormentum: si quid calceatus inducitur, mundissimum opus est, aut pedes nudi magis, certè viriles magis quàm in calceis.] hæc Tertullianus; qui hæc tandem de se ipso, quòd relicta Gentilitate, ad Christi fidem se contulerit, abiectaque toga, pallium sumpserit, ait [a]: At ego iam me illi etiam diuinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta: melior iam te Philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti.] hucusque ille. [a] Eod. lib. c. 6.

XCVI. DE CALCEIS.

Quod autem ad calceos pertinet: consueuisse Christianorum nonnullos sine calceis, sed nudis pedibus, vel tantùm soleis incedere, demonstrat hæc dicens Clemens Alexandrinus [b]: Viro autem pulchrè conuenit nullos habere calceos, præter quàm si militet. [b] Clem. Alex. in Pædag. lib. 2 cap. 11.

B Calceatum enim esse non paruam habet affinitatem cum eo quòd est esse ligatum. Optimum est exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad sanitatem, & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat necessitas. quòd si iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati possimus, soleis vtendum est: eas autem Attici vocant κονιποδας quod pedes (quantum ego coniicio) terræ appropinquarent. Tenuis ac simplicis calceaturæ testis sufficit Ioannes, qui dicebat, se non esse dignum soluere corrigiam calceamentorum Domini. non enim curiosos is habebat calceos, qui veræ philosophiæ typum Hebræis ostendebat.] hæc Clemẽs. Certè quidem Lucianus [c], instar horũ quæ dicta sunt habitum Christiani hominis describens, sic ait: Pallium putre, sine calceis & tegmine, capite incedens detonsa coma.] Sed vt redeamus ad pallium: de Porphyrio martyre Eusebius [d] meminit, vti consueuisse habitu philosophico. [c] Lucianus in Philopat. [d] Euseb. hist. lib. 8. c. 25.

C At verò non tantùm antiquitus, sed postea etiam, Christianos incedere solitos palliatos, argumento sunt quæ sic Hieronymus [e] scribit ad Furiam: Vbicumque viderint Christianum, statim illud de triuio: Ὁ γραικὸς ἐπιόρκης: vocant impostorem, detrahunt.] Idemque etiam, de illo dicterio Gentilium in Christianos, ad Marcellam sic scribit [f]: Si tunica non canduerit, statim illud è triuio: Impostor & Græcus est.] Sed cur & Græcus? certè & illa ex causa, quòd pallium philosophicum furui coloris, qui haud gratus erat vel vsitatus Romanis, induerent. vnde Suetonius de Augusto [g]: Etiam habitum vestitumq; pristinum reducere studuit, ac visa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos, gentemque togatam? negotium Ædilibus dedit, ne quem posthac paterẽtur in foro, circòue, nisi positis lacernis, togatos consistere.] Ceterùm videtur pallium paulatim à communi vsu Fidelium desciuisse, & D monasticam vitam profitentibus cessisse, sicque dicta à S. Hieronymo de monacho intelligenda: siquidem hæc in Gangrensi [h] Concilio scripta leguntur: Si quis virorum putauerit sancto proposito, id est continentiæ, conuenire, vt pallio vtatur, tamquam ex eo iustitiam habiturus, & reprehendat alios, qui cum reuerentia birris vtuntur, & alia veste communi, quæ in vsu est; anathema sit.] Sed quod vestis genus fuerit birrus, dicemus inferiùs in martyrio Cypriani, vbi locus ille Pontij explicandus venit, quo dicit: Exuit se lacernum birrum, quem indutus erat.] Ceterùm & de pallio sæpè inferiùs dicendum erit. His igitur de antiquo Christianorum habitu enarratis; ad cetera, quæ à Paulo instituta salubriter sunt, pergamus. [e] Hier. epist. 10 [f] Hier epist. 23. CHRISTIANI PALLIATI. [g] Suetonius in Oct. c. 40. [h] Concil. Gangren. c. 12. & dist. 30. c. 15.

XCVII.

Compositis iam his omnibus: quod reliquum videbatur, quid cùm in ecclesiam conuenirent, agere deberent, instituit: sed redarguit eos antè, quòd inuicem dissiderent, E sic dicens [i]: Primùm quidem, conuenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, &c.] Tam ex his quæ hìc scribit Paulus, quàm iis quæ inferiùs [k] tradit, cùm ait: Si ergo conueniat vniuersa Ecclesia in vnum] satis perspicuè intelligitur, fuisse etiam Apostolorum temporibus loca quædam, quæ ecclesias nominarent, in quas Christiani ad synaxim in vnum conuenirent. Antequam autem eas nouas licuisset erigere, priuatæ domus, ampliora videlicet earum membra, quæ cœnacula dicebantur, eiusmodi ministerio inseruiebant. Sic in cœnaculum nouimus conuenisse [l] primum Ecclesiam post Domini ascensionem: pariter etiam in domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, collectos esse credentes orationis causa, idem testatur Lucas [m]. Quantumlibet enim templum [n] Dei quiuis dicatur esse Fidelis, & in omni loco puras leuare manus, Apostolus [o] moneat; tamen ad sacros agendos conuentus loca quædam fuisse delecta, tum ex his quæ sunt demonstrata, tum etiam his quæ dicemus inferiùs de con- [i] 1. Cor. 11. [k] 1. Cor. 14. DE ECCLESIIS CHRISTIANORVM. [l] Act. 1. [m] Act. 12. [n] 1. Cor. 3. [o] 1. Tim. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de conuentu Troadis [a], cùm Paulus eodem loci in cœnaculum cum omnibus Christianis ad fractionem panis, & sermonem habendum, cum populo conuenit, satis superque monstratur. A

[a] Act. 29.

XCIX.

Sanctus Ignatius, qui iisdem Apostolorum temporibus Ecclesiam regebat Antiochenam, ad Magnesianos scribens [b], hæc habet: Omnes ad orandum in idem loci conuenite: sit vna communis precatio, vna mens, vna spes in charitate & fide inculpata in Christum Iesum, quo nihil præstantius est. Omnes velut vnus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad vnum altare, ad vnum Iesum Christum sacerdotem.] idemque frequenter esse conueniendum, scribens ad Policarpum, admonuit, dicens [c]: Crebriùs celebrentur conuentus, synodique: nominatim omnes inquire.] & ad Heronem [d]: Synaxes ne negligas, omnes nominatim inquire.] Sed etsi de erectis olim ecclesiis nullum aliud suppeteret argumentum, vel ratio; ipsa saltem Imperatorum edicta de demolien- B
dis Christianorum ecclesiis, quorum Eusebius [e] meminit, promulgata, planè eas iam antè erectas fuisse, certissimam fidem faciunt. Addit idem auctor, iam à Christianis, prout maior in dies numerus augeretur credentium, ampliores augustioresque antiquis illis esse excitatas ecclesias, quæ demum edicto Diocletiani sunt demolitæ. Reddam, quo hæc certiora habeantur, eiusdem auctoris verba: Cùm in antiquis illis ædificiis non satis loci haberent; ampliores ecclesias in vniuersis vrbibus, fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexerunt.] hæc Eusebius. Si igitur longè ante Diocletiani tempora antiquitus erectæ ecclesiæ sunt dirutæ, vt eædem amplioribus spatiis auctæ excitarentur; eædemque sic restitutæ, tandem ab ipso Diocletiano sunt prostratæ: quis non intelligit, ab ipsis primordiis exorientis Christianæ religionis, ad Ecclesiasticas obeundas functiones accommodatas, fuisse erectas sacras ædes, quas nominamus ecclesias? Ea
quidem voce inter alios frequenter vtitur Tertullianus [f]; quæ primitus ad Apostolo C
Paulo, sed ex antiquiori diuina Scriptura [g], communique vsu loquendi tandem est ab omnibus vsurpata, vt nomine ecclesiæ, certus quidam locus, quò ad synaxes celebrandas Fideles conuenirent, significaretur; de qua Augustinus: [h] Et hoc, inquit, quotidianus vsus loquendi obtinuit, vt in ecclesiam prodire, ad ecclesiam confugere, non dicatur, nisi ad ipsum locum parietesque prodierit atque confugerit, quibus Ecclesiæ congregatio continetur.]

Sed vt de ecclesijs Vrbis agamus; eo ipso tempore quo fides Christi ibi est prædicata, ecclesias ibidem esse cœpisse, earumque numerum, vt opus fuit, in dies magis magisque Christiana religione amplioribus spatiis propagata, auctum esse, exploratissimum est. Nam constat Pudentis Senatoris [i] Petri discipuli domum in ecclesiam ad sacra obeunda D
esse mutatam; is est Titulus Pastoris, de cuius vocis ratione suo loco dicemus pluribus. De Euprepia matrona liquet [k], domum suam in Titulum ad Missas celebrandas eam erexisse. Alias insuper ab aliis eodem tempore erectas ecclesias fuisse cõstat: nam de Euaristo [l], qui quintus à Petro numeratur Romanus Pontifex, testatum habetur, ecclesias diuisisse presbyteris; quos temporibus Cornelij Papæ extitisse numero quadragintasex, eiusdem epistola [m] ad Fabium Antiochenum Episcopum fidem facit; totidemque in Vrbe fuisse ecclesias, Optatus [n] etiam testari videtur, dum ait, quadraginta, & quod excurrit, in Vrbe fuisse ad Christianum vsum basilicas excitatas.

Sed quo olim sumptu, qua impensa & ornatu; ex his certè, quæ Christianis insensissimus hostis (licet res nostras deridens ac carpens) Ethnicus [o] auctor, qui Apostolorum E
temporibus, ac etiam Traiani vixisse ex suis ipsius scriptis cognoscitur, tradit, aliqua saltem ex parte intelligi posse videtur: ac proinde qualis esset cultus rerum nostrarum, quãtumlibet persecutio vndique vrgeret, idem auctor, licet aliud agens, penicillo quodam figurare videtur, nec adeò obscurè, vt non liceat velut per rimulas quasdam rem ipsam aliqua ex parte cognoscere. Critiam enim quemdam introducit, qui cùm ab aliquo Fidelium persuaderetur fieri Christianus, ab eodem, vbi Christianorum conuentus agere-
tur, est deductus: quem quidem locum his verbis describit: Pertransiuimus, inquit, ferreas portas, & ærea limina: multisque iam superatis scalis, in domum aurato fastigio insignem ascendimus, qualem Homerus Menelai fingit esse: atque ipse quidem omnia illa contemplabar, quæ insularis ille adolescens. Video autem non Helenam, sed mehercle viros in faciem inclinatos & pallescentes, &c.] hæc quidem apud Lucianum & alia de Christianis derisionis causa dicta leguntur.

Sed

[b] Ignat. epist. 6.
[c] Ignat. epist. 11
[d] Ignat. epist. 13.
[e] Euseb. histor. lib. 8.
[f] Tertullian. de idol. cap. 7. Ad vxor. lib. 2. c. 9 De velãd. vir. c. 3. & 13 De coron. milit. c. 3 Colligit Pamel. vbi sup. de idol. c. 7. not. 29.
[g] Deut. 23. Iudith. 6. Hierem. Thren. 1.
[h] Aug. li. quæst. in Leuit. tit. 59 citatur à Beda in epist. 1. ad Cor. 11.
[i] Act. Pudẽt de quibus inf. & epist. 2. Pij Pap ad Iust tom. 1. Biblioth sanct.
[k] Pij Pap. epist. 1. ad Iustum.
[l] Lib de Romã. Pont. in Euarist.
[m] Apud Euseb. hist lib 6. c. 35
[n] Optat. contra Parm lib. 2.
[o] Apud Lucia. in Philopat.

DE ERECTIONE ECCLESIARVM.
C.
C I.
ORNATVS ECCLESIARVM.

Sed nec (quod ad hanc ipsam rem pertinet) prætermittimus, etiam Ethnicum illum historicum, Lampridium [a], inquam, testari, Alexandrum Imperatorem, locum in quo à Christianis erigeretur Ecclesia, eisdem adiudicasse, pro ijsdemque rescripsisse; nam ait: Cùm Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contrà popinarij dicerent, sibi eum deberi: rescripsit, melius esse vt quomodocumque illic Deus colatur, quàm popinarijs dedatur.] Est & apud Flauium Vopiscum Valeriani Imperatoris de ecclesia Christianorum eiusmodi testimonium, dum hęc ad Senatum rescripsit: Miror vos, Patres sancti, tamdiu de aperiendis libris Sibyllinis dubitasse, perinde quasi in Christianorum ecclesia, & non in templo omnium deorum tractaretis.] hæc ille. Cùm hæc igitur de ecclesijs Christianorum, tam nostrorum quàm etiam externorum testificationibus, adeò certa firmaque necnon in omnibus exploratissima habeãtur: quid- B
nam est, quæso, quod obijci possit ex Origenis libro octauo contra Celsum, dum dicit, Christianos delectari insensibilibus templis, eosdemque defugere simulacrorum & templorum fundationes; cùm hæc ille obijciat contra illum, qui (vt superiùs ait) arguebat Christianos, quòd auersarentur aras, simulacra, & templorum fundationes? ad quem refellendum Origenes pluribus docet, quàm præstet templum Dei animatum, dæmoniorum delubris, quæ auersari meritò Fideles ait: ac proinde ibi nonnisi de struendis idolorum templis agi. Nec est etiam, quòd hæc ipsa adeò testata vacillent, quòd apud Minutium Felicem aduersus Christianos Cæcilius obijciat, dicens: Cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra, numquam palàm loqui, numquam liberè congregari?] & quod paulo pòst ait, Iudæos Deum coluisse in templo atque palàm, Christianos autem secus. Nam & nos vtique dicimus, caruisse Christianos crebrò persecutionibus C
agitatos, templis illis instar fanorum Gentilium, vel templi Iudaici: temporum enim ratio id minùs posse fieri permittebat; cum clanculum sæpiùs, siue in priuatis domibus, siue interdum in cryptis (vt docent fidelia sanctorum martyrum Acta) eos oportuit conuenisse: quibus cessantibus, habuisse eos loca publica, quò æquè omnes conuenirent, citata à nobis nuper Principum rescripta testantur: quæ tamen non dicebantur templa, sed more maiorum, & Pauli exemplo, nominabantur ecclesiæ, tunc instar domorum potiùs quàm templorum.

Sed iam, quæ earum structura esse soleret, inuestigemus. Situm illarum ad Orientem spectantem disponi solitum, quæ scribit Tertullianus [b] manifestè declarant; sic enim ait: Nostræ columbæ domus simplex, etiam in editis semper, & apertis, & ad lucem; amat figuram Spiritus sancti, Orientem Christi figuram.] hæc Tertullianus: D
secundùm quod & apud Clementem [c] legitur de ecclesiæ forma, ac de situ in primis, his verbis: Primum sit longa, & ad Orientem conuersa.] vsitatiorem hunc fuisse ecclesiæ situm, vt Orientem versus spectaret, Paulinus [d] ad Seuerum scribens asserit. Nam & Salomonis templum ad Orientem Solem conuersum fuisse, Aristeas [e] testatur: ad cuius fortasse imitationem, sicut & cætera multa, vel quòd Christiani ad Orientem conuersi precari consueuerint, cuius antiquæ traditionis vsus rationem inferiùs suo loco scrutabimur, olim ad Orientem conuersas ædificare maiores nostri consueuerunt ecclesias, in quibus & altaria essent ad Orientem æquè conuersa. Hæc quod ad situm. Quod verò ad structuram ecclesiarum pertinet: sic erant earum singula membra disposita, vt quantum licet in re parua maximam omnium repræsentare, similitudinem quamdam Hierosolymitani templi redderent: quippe quæ porticum, atrium, E
sancta, ac demum sancta sanctorum, membra templi præcipua continerent ad diuersorum ordinum officia accommodata: nimirum vt alicubi essent pœnitentes & alij quibus ad ecclesiam non pateret accessus, alibi populus, seorsum ab eo sacerdotes, atque ab his omnibus distinctus locus, vbi ad sancta sanctorum ingrediens sacerdos, incruentum ac per omnia venerandum Deo offerret sacrificium. Hanc quidem formam in ijsdem hactenus intuemur ecclesijs, quæ temporibus Constantini fuerunt à fundamentis extructæ: nam in antiquioribus hæc monstrare non licet, cùm (vt nuper dictum est) omnes quotquot in orbe Romano erant Christianæ religionis ecclesiæ, Diocletiani & Maximiani Imperatorum edicto fuerint ad solum prostratæ. Porrò etsi reddita sub Christiano Principe Ecclesiæ pace, aliæ denuo fuerint amplioribus spatijs excitatæ: tamen nonnisi secundùm pristinam formam (cum eadem, quæ olim, essent in eis officia obeunda, exercendæ functiones, ac mysteria consummanda) fuisse constructas, perfacile vt cre-

[a] Lampridius Alex. Imp.

C II.
SOLVTIO OBIECTORVM.

C III.
[b] Tertull. adu. Valentin. c. 2.
DE STRVCTVRA ECCLESIARVM.
[c] Clemen lib 2 Constit. c. 61.
[d] Paul. epist. 12.
[e] Arist. lib de 72 Interpr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

damus, inducimur; cùm præsertim eadem prorsus forma erigendarum ecclesiarum tam in Oriente quàm in Occidente vbique locorum obseruata noscatur. A

CIV. FORMA ECCLESIARVM AB ANTIQVIS DESCRIPTA.

Sunt de his (præter illa quæ adhuc extant) antiquissima exemplaria à quam plurimis antiquis scriptoribus graphicè exarata, quæ cùm pristinam illam reddant ipsarum imaginem, easdem ab iniuria temporum, quo omnia consumuntur, facilè vindicant. [a] Eusebius enim dum describit ecclesiam Tyri à Paulino Episcopo erectam, eamdem quam diximus, formam egregiè repræsentat encomiastica illa, quâ ea de causa habuit, oratione: ea etiam, quam à Constantino Hierosolymis excitatam tradit [b], eamdem prorsus reddit imaginem. Gregorius Nazianzenus [c], & ipse dum à patre nobilissimam ecclesiam Nazianzi extructam, aliqua saltem ex parte, eloquentiæ penicillo quibusdam quasi lineamentis describit, non diuersam ab alijs similitudinem exprimit: quam etiam referunt cæteræ antiquissimæ Orbis ecclesiæ, ac præsertim quæ non mutatæ in Vrbe visuntur, vel in chartis describtæ apparent. Paulinus enim tum [d] Petri Principis Apostolorum basilicam in Vaticano à Constantino constructam, tum cæteras alibi [e] efformatas eodem planè modo fuisse demonstrat. Idemque etiam hinc inde cubicula quædam, quæ capellas dicimus, construi in eis solita, orationis causa, tradit. B

[a] Euseb. histor. lib. 10 c. 4.
[b] Euseb. in Vit. Const. lib. 3. c. 34. & seq.
[c] Greg. Naz. orat. in fun. patris.
[d] Paul. epist. 31.
[e] Paul. epist. 12.

CV. PASTOPHORIA QVAE [f] Paulin ead. epist. 12.

Duo præterea pastophoria in eisdem extrui consueuisse, apud Clementem [f] legimus, quæ à Paulino [g] nuncupantur secretaria, hinc inde apud apsidem posita: quorum quis esset vsus, duo hæc districha ab eodem desuper ipsa inscripta declarant. A dextra apsidis:

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerij.]

A sinistra eiusdem:

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.] C

[f] Clem. Const. lib. 2 c. 61.
[g] Paulin ead. epist. 12.

[h] Clem. Const. lib. 2 c. 61. [i] Hieron. in Ezech. c. 42.

Atque hoc quidem secundùm ea quæ habentur apud Clementem [h], vt ecclesia duo habeat pastophoria: quæ vox (vt explicat Hieronymus [i]) idem est quod thalamus, seu interius cubiculum. At verò non omittimus dicere, non indecens visum esse in eadem ecclesia plura constitui altaria. nam cùm ea essent sepulchra martyrum; vbicumque esset martyr conditus, illic altare erigi consueuit. Sanè de tredecim altaribus in ecclesia vnà erectis Gregorius [k] meminit.

[k] Greg. in regist. lib. 5. indic. 14. epist. 59.

CVI. [l] Exod. 30.

Nec verò prætereundum putamus, quòd sicut olim ad emundationem positum fuisse in templo labrum æneum, hæc leguntur in Exodo [l]: Facies & labrum æneum cum basi sua ad lauandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonij, & altare: & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare] ita etiam præter aquam precibus sacerdotum benedictam, de qua inferiùs dicturi sumus, pro ecclesiæ foribus positam fuisse aquam ad purificationem, complures antiquorum scriptorum, qui Constantini sæculo claruerunt, testantur, dum structuram antiquarum ecclesiarum suis ipsi scriptis repræsentant, atque ob oculos ponunt; inter quos Eusebius [m], qui nobile illud à Paulino Tyriorum Episcopo extructum templum describit, hæc de eiusmodi aqua pro foribus posita: Deinceps fontes ex aduersa fronte templi profluenti aqua redundantes positi, quibus omnes, qui in sacros templi ambitus introëunt, sordes corporum abluant: qui fontes sacrosancta baptismatis lauacra repræsentant. Atque hic locus, in quo singuli introëuntium primùm, vt se lauent, morantur, sicut cuique ornatum & splendorem affert, sic illis qui primis fidei principijs instituendi sunt, mansio percommoda est ad acquiescendum, hæc Eusebius. D E

FONS PRAE FORIBVS ECCLESIAE.

[m] Euseb. hist. lib. 10. c. 4.

CVII. [n] Paul. Nolan. epist. 12. MANVS ABLVI ANTE PRECES.

Huic etiam ministerio inseruiebat fons ille in atrio basilicæ Vaticanæ Romæ positus, cuius Paulinus [n] hisce meminit ad Aletium scribens: In vestibulo cantharum ministra manibus & oribus nostris fluenta ructantem fastigiatus solido ære tholus ornat & inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens: decet enim ingressum ecclesiæ talis ornatus, vt quod intus mysterio salutari geritur, spectabili pro foribus opere signetur.] & ad Seuerum [o] in hunc modum de alia ecclesia.

[o] Paul. epist. 12.

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumq; manus lauat, amne ministro.]

ac rursus eadem in Natali decimo sancti Felicis. Fluxisse hæc consuetudo videtur è Iudæorum ritibus, sicut & multa alia: nam non tantùm (vt dictum est) ipsorum sacerdotes, sed &

sed & cæteros Iudæorum nonnisi manibus lotos adorare consueuisse, tradit Aristeas de Septuaginta interpretibus, hæc scribens: Rege consalutato, ad consueta loca diuertunt; atque (vt mos est Iudæis omnibus) manibus priùs in mari loris, Deo preces effundunt.] & paulo pòst: Interrogaui equidem & illud quoque: cuius gratia, cùm vota facerent, manus priùs lauarent? Quærenti talia, demonstrarunt, illud testimonium esse, ne quid perperam agant, sed piè sanctèque perficiant; quandoquidem vniuersa opera manibus exerceantur: rectè singula ad iustitiam & veritatem referentes.] A

CVIII. PVRIFICATIO APVD GENTILES.

Verùm quòd naturalis quidam instinctus docet, nonnisi puros ad Deum accedere debere, mundosque numini supplicare: inde euenit, vt apud Gentiles quoque vsu receptum esset, sæpiùs se aqua mundare, antequam templa adirent, & numina precarentur. De Aegyptijs & Græcis id testatur Herodotus in Euterpe. De Romanis Persius [a] his versibus: B

[a] Pers. satyr. 2.

Hæc sanctè vt poscas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terq; , & noctem flumine purgas.]

Tradit etiam Tullius [b], aspersione aquæ labem corpoream tolli, & castimoniam corporis præstari. Sed & illud notum [c]:

[b] Tull. lib. 1. de legib.
[c] Tibull. lib. 1. eleg. 2.

Casta placent superis: pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.] Sunt & de his alia complura apud illorum scriptores exempla.

CIX. [d] 1. Tim. 2. PVRIFICATIO ANTE PRECES.

Sed quod ad Christianos pertinet: consueuisse eos ante precationem manus abluere, secundùm quod monet Apostolus [d]: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus non tantùm quæ diximus, docent, sed & antiqua Ecclesiasticorum scriptorum testimonia confirmant. Nam & apud Clementem [e] legitur, vt Christianus lotus oret: sed & Tertullianus hoc ipsum demonstrat, dum ait [f]: Cæterùm quæ ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente, orationem obire?]& Chrysostomus [g]: Ingressuri templum, manus lauamus.] & alibi [h]: In nonnullis iam Ecclesijs hunc morem corroboratum videmus, vt diligenter multi studeant, quomodo manibus loti, candidis induti vestimentis in ecclesiam ingrediantur.] ac rursum [i]: In consuetudine nos constituimus lauandi & orandi; nec illotum hoc facere datur. Ideo libenter non oramus, si non lotis hoc manibus faciamus, tamquam Deum offensuri.] At dicti omnes auctores pariter in eos declamant qui manuum ablutione putant etiam grauia delicta abstergi: in quos hæc & Anastasius Sinaita [k]: Quid enim grauius his quibus vtimur moribus? Etenim rapinis, sceleribus, peccatorum multitudine cooperti, tãtula modò aqua ablutis manibus, sanctissimum illud corpus, diuinumque sanguinem pro mundi salute largiter olim effusum, impuri sordidique ori admouemus?]& paulo inferiùs: Nec enim ingredi in ecclesiam, ac diuinas imaginum sanctarum formas, pretiosasque ac venerabiles cruces etiam salutasse fuerit satis: non frigida manus abluisse, id est, esse purum mundumque: sed sordes peccatorum abluisse, ac fugisse; sed confessione & lacrymis, sed contrito & humiliato animo, & demisso contractoque vultu, peccatorum, quibus tenemur, catenas exoluisse, & tunc demum ad illa sancta mysteria accedere.]hucusque ipse. C D

[e] Clemens, lib. 8 Constit. c. 38.
[f] Tert. de orat. c. 11.
[g] Chrysost. in Ioan. hom 72. in fin.
[h] Chrysost. in Matt. hom. 32.
[i] Chrys. ad pop. Antio. hom. 36
[k] Anasta. orat. de sacra. Synaxi.

AQVA TANTVM NON EXPIARI DELICTA.

Ad huiusmodi lauacrum alludit Gregorius Papa [l], dum scribens ad Augustinum hæc ait: Romanorum semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem proprię coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum reuerenter abstinere.] Ex his facilis patet sensus Hieronymi dicentis [m]: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt Fideles semper Christi corpus accipiant. quod nec reprehendo, nec probo: vnusquisque enim in suo sensu abundet. sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, E

CX. [l] Greg. Pap. lib. 12. resp. 10

[m] Hier. epist. 50.

——noctem flumine purgant.

Quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet.] hæc Hieronymus, quòd adhuc suo tempore vsus ille vigeret, vt sacram Eucharistiam sumendam, domum deferrent. Aperitur adhuc ex his etiam causa, cur (quod idem qui suprà Gregorius narrat [n]) matrona illa, quæ cùm se à viro suo noctu non temperasset, ausa mane ecclesiam ingredi, continuò à dæmone est arrepta: Vel quod idem tradit [o] de curiali sacrilego, qui post turpissimum scelus Paschali festo admissum, aqua malè expiatum, ingressus ecclesiam, tandem vltionem diuinam miser expertus est. At postea eiusmodi

[n] Greg. Dial. lib. 1. c. 10.
[o] idem Dial. lib. 4. c. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lauacri loco successit, vt aqua sacerdotis precibus benedicta, quæ Fidelibus vsui esse consueuit in eorum domibus (vt Alexandri Papæ res gestæ significant) in ipso ingressu ecclesiæ poneretur, qua ad leuiorum peccatorum expurgationem, adeuntes ecclesiam, aspergerentur. Sed quanta sit vis eiusmodi aquæ, & eius vsus antiquitas in Ecclesia, opportuniori loco dicemus. A

CXI. ECCLESIARVM ORNATVS SACRAE IMAGINES.

Quod verò spectat ad ecclesiarum antiquum ornatum: Christi Redemptoris nostri imagine decorari solitam vnamquamque illarum, vetus canon Synodi Antiochenæ, Apostolorum nuncupatæ, de qua inferiùs in Clemente dicturi sumus, fidem facit, cuius hæc sunt verba: Ne decipiantur saluati ob idola: sed pingant ex opposito diuinam humanámque manufactam impermixtam effigiem Dei veri ac Saluatoris Domini nostri Iesu Christi, ipsiusque seruorum contra idola & Iudæos: neque errent in idolis, nec similes sint Iudæis.] hæc canon, qui (ne imposturam esse existimes) citatus inuenitur à Gregorio Episcopo Pessinuntis in Concilio [a] Nicæno secundo, licet in editione Latina mutilatus ac perperam translatus habeatur: Græcè enim sic scriptus [b] extat: Τοῦ μὴ πλανᾶσθαι τοὺς σωζομένους εἰς τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ ἀντιγονίζειν τὴν θεανδρικὴν ἄχραντον χειροποίητον σήλην τε ἀληθινῆ θεῷ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἀντιπρὸ τῶν εἰδώλων καὶ ἰουδαίων, καὶ μηκέτι πλανᾶσθε εἰς εἴδωλα, μὴ δὲ ὁμοιᾶσθε τοῖς ἰουδαίοις.] hactenus canon. Sed hoc non mirabitur, qui nouerit, ipso etiam Christo viuente, eius imaginem (quod superiùs pluribus dictum est) Panneade à Syrophœnissa muliere ære fusam conflari iussam, eamdemq. integram ad trecentos & ampliùs annos, nimirum ad Iuliani apostatæ tempora perdurasse, quantumlibet immensis ac propè innumeris Palæstina fuerit deformata cladibus. B

[a] Conc. Nicæn. 2. Act. 1.
[b] Apud Turrian. aduersus Magdeburg. pro canon. Apostol. c. 25.

CXII. Nisi enim piè, sanctè, religioséque ab ipsis Apostolorum temporibus sacræ imagines in Ecclesia fuissent in vsu; passuri ne fuissent Fideles per tot annorum spatia illam solam sic intactam illibatamque seruari? & excisa licet bello Iudaico prouincia Palæstinæ, post tot nobilissimarum ciuitatum busta, ipsam (nisi magno in honore habuissent, ac fideliter custodissent) integram permansisse? quam in diaconia ecclesiæ Panneadis sitæ collocatam Christiani semper cultu conuenienti prosecuti sunt [c]. Addit Eusebius [d]: Nec planè mirum, eos qui ex Gentilibus prognati, à Saluatore, dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuissent, ista fecisse: cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, vel Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatasque aspexerimus: idque propterea, sicut verisimile est, quòd maiores nostri ad Gentilis consuetudinis similitudinem quamproximè accedentes, eos qui tamquam saluatores illis fuissent, hoc est, qui aliquid salutis & subsidij illis attulissent, apud se honore in hunc modum afficere consueuerant.] hæc Eusebius. At multo minùs quis mirabitur in Christianorum Ecclesijs esse effigiatas sacras imagines; cùm eas etiam in sacris vasis Catholicos sculpere solitos esse, auctor sit Tertullianus [e]: testatur enim, Christi Domini imaginem præ se ferentem pastoris effigiem, ouem deperditam super humeros gestantis, in sacris calicibus effigiari cõsueuisse: cuius quidem generis imagines complures inspeximus in antiquissimo Priscillæ cœmiterio via Salaria anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octauo, Vrbe teste, eaque admirante, refosso. Sed & consueuisse ab ipsis Apostolorum temporibus, cùm quelibet erigeretur ecclesia, eo in loco primùm omnium in memoriam Christi Redemptoris nostri, qui pro saluando humano genere crucem subijt, quasi nobile trophæum victoriæ, crucem poni in titulum, dicemus suo loco, cùm agemus de Titulo. C D E

[c] Nicephor. lib. 10. c. 39.
[d] Euseb lib. 7. c. 14.
[e] Tertull. lib. de pudic. c. 7. & 10.

IMAGINES SACRAE ETIAM IN VASIS SACRIS.

CXIII. Modò autem ad eamdem Apostolicam institutionem insinuandam, satis est afferre memorabile quidem & planè admirabile illud antiquitatis monumentum, quod de sculpta cruce à S. Thoma Apostolo in ecclesia, vbi preces ad Deum fundere consueuerat, apud quam etiam cæsus, martyrium consummauit, Hieronymus Osorius Siluensis Episcopus, qui res Indicas fidelissimè est prosecutus, vt rem egregiè testatam, & si quam aliam fide sinceriss ima obsignatam memoriæ prodit. Ad finem enim tertij libri historiæ à se conscriptæ hæc ait: In eadem ciuitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc postquam à Lusitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle sacellum ædificatum; eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuisse à religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solemniter institutum, vt in eo sacello, octo diebus ante diem natalem Christi, res diuina fieret, & omnes Christiani eò conuenirent.

DE ECCLESIA S. THOMAE APVD INDOS.

Fuerat

A Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inuenta crux in lapide incisa, in cuius fastigio columbæ imago insidebat: basis verò erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissimè videbantur, collocata; & tam fastigium, quàm basis & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant incisæ litteræ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum, quod erat satis magnum, fuit super altare eiusdem sacelli multorum operis statutum. In cruce eminebant notæ sanguinis insignes.

Accidit autem, die quo Christiani conueniebant, vt in eo fano salutationem ab Angelo factam sanctissimæ Virgini, octo dies antequam Christi natalis aduenire t, celebrarent: cùm sacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret, deinde color ceruleus B pro nigro subiret. In locis autem, vbi notæ sanguinis extabant, rosei coloris splendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die idem semper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem M. D. LXI. cùm Christiani in eumdem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die quo crux, dum sacrificium fieret, stillare solebat, & sacerdos Euangelium inchoaret (idem etiam admirandum videbatur, quòd numquam priùs quàm Euangelium legi cœpisset, ea crucis mutatio fieret) crux repentè nigris maculis, splendidis tamen, infici incipiebat, donec tandem alijs atque alijs subeuntibus, tota nigresceret: ita verò splendebat, atque si fuisset oleo delibuta. Tum instar roris guttæ fluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam crucem humore largissimo compleuerunt. Per- C egit sacerdos cum multis lacrymis & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare; & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis vti solebat, crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repentè sunt. Ciuitatis Præfectus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cælum tendere, Christi nomen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium religionis ardentiùs excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clariùs splendere cœpit, & color sanguineus euidentiùs eluxit. Hoc signum commouit & Præfectum vrbis, & primarium sacerdotem, vt diligenter inquirerent ecquis esset qui litteras illas interpretari posset.

CXIV. MIRACVLVM DE CRVCE.

Aiunt incolæ, in Narsingæ regno esse Brachmanam inter omnes Brachmanas litteris & eruditione præstantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuò accersunt, & interrogant an illas litteras nosset. Respondit, litteras esse priscas, quibus an- D tiqui sapientes vtebantur; negligentia verò hominum factum esse, vt earum cognitio interiret: quinetiam linguam, qua erant descriptæ, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen subijt, & litteras perlegit, quarum & vim eam esse dixit, vt vna nota decem & quindecim & viginti litterarum officio fungeretur. Sententia verò litterarum in summa hæc erat: Thomam, diuinum virum, fuisse à Dei Filio, cuius erat discipulus, in eas oras Segami Regis tempore missum, vt Dei summi notitia gentes illas erudiret: ibique templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atque tandem, cùm genibus flexis ad crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuisse hasta transfixum: crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam, ad memoriam virtutis illius sempiternam, relictam fuisse. Hæc erat sententia quæ litteris continebatur. Fecit autem E maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliunde accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui litteras in eamdem sententiam interpretatus est. Huius autem crucis exemplum in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, insculptum, cum litteris publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo possit de tam claris atque testatis viri diuini monimentis ambigere.] hucusque Osorius: quæ licet prolixiora, tamen haud incongrua videri possunt ad Apostolicas traditiones, tum de Ecclesiarum erectione, tum etiam de cruce in Ecclesia statuenda, tanti Apostoli exemplo, demonstrandas pariterque firmandas. Persecuerauit in Ecclesia idem pristinus vsus, vt cum nouæ erigerentur Ecclesiæ, cruces in titulum ponerentur, eædemque & sacris imaginibus ornarentur.

DE MARTYRIO S. THOMAE VETVS MONVMENTVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CXVI. DE TVSV SACRARVM IMAGINVM ANTIQVAE MEMORIAE.

Certè quidem qui ex Redemptoris nostri effigie ærea vsus imaginum, adhuc ipso A viuente, est feliciter inchoatus, numquam in Ecclesia Catholica fuit postea intermissus. Quòd si in antiquioribus ecclesijs hæc monstrare non liceat, quippe quæ omnes à Diocletiano Imperatore (vt nuper dictum est) demolitæ sunt; in eis tamen quæ tum à Constantino, qui eius Imperio potitus est post Maxentium tyrannum, tum ab alijs qui eodem sæculo vixere, instar priorum sunt erectæ, haud difficile erit multis exemplis ostendere. Nam in rebus gestis ipsius [a] cum Siluestro, & in libello de eius munificentia [b] in ecclesias à se erectas collata, habetur, argenteas complures ab ipso iussas conflari statuas, in primis Christi Domini nostri, Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, Angelorum, & alia id genus multa. Apud Lactantium [c] etiam de imagine Redemptoris cruci affixi, hæc adeuntes Ecclesiam admonente, hi versus scripti leguntur: B

Quisquis ades, medijq; subis ad limina templi,
Siste parum, insontemq; tuo pro crimine passum
Respice me, me conde animo, me in pectore serua.
Ille ego, qui casus hominum miseratus acerbos,
Huc veni.]

[a] *Lib. de Rom. Pont. in Siluest.*
[b] *Lib. de munif. Constant.*
[c] *Lactant. car. de pass. Dom.*

CXVII. [d] *Paul. epist. 12.*

Et ne nimis morer singula exempla retexendo: est de his locuples testis sanctus Paulinus [d], qui eodem quo Constantinus, vixit sæculo: ad Seuerum enim scribens, sacras ac venerandas cruces, aliasque typicas imagines in apside ecclesiæ (easdem enim ipse fecit similes, quas in antiquioribus basilicis musiuo opere contextas in hanc diem aspicimus) pingi solitas, versibus, quos illis suis affixit, exactè declarat; quorum aliquot hic subijcimus, & in primis qui in camera apsidis, musiuo opere contexta, erant his verbis conscripti: C

MYSTICAE IMAGINES PINGI SOLITAE.

Pleno coruscat Trinitas mysterio:
Stat Christus, agno vox Patris cælo tonat,
Et per columbam Spiritus sanctus fluit:
Crucem corona lucido cingit globo,
Cui coronæ sunt corona Apostoli, &c.]

Ac sursum de alia in eadem basilica cruce super ingressum ex more picta:

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare crucem, duro spondentem celsa labori
Præmia. Tolle crucem, qui vis auferre coronam.]

In frontibus quoque dextræ læuæque porticus depictis crucibus hoc erat inscriptum D epigramma:

Ardua floriferæ crux cingitur orbe coronæ,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quaq; super signum residet cæleste columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.]

Et in apside Fundanæ basilicæ eodem fermè argumento:

Sanctorum labor & merces sibi ritè cohærent:
Ardua crux, pretiumq; crucis sublime, coronæ.
Ipse Deus nobis princeps crucis atque coronæ,
Inter floriferi cæleste nemus Paradisi,
Sub cruce sanguinea niueo stat Christus in agno, E
Agnus vt innocua iniusto datus hostia leto:
Alite quem placida sanctus perfundit hiantem
Spiritus, & rutila Genitor de nube coronat.
Et quia præcelsa, quasi iudex, rupe superstat,
Bis geminæ pecudis, discors agnis genus, hædi
Circumstant solium: læuos auertitur hædos
Pastor, & emeritos dextra complectitur agnos.]

CXVIII. At non his tantùm picturis ecclesiarum apsides, sed & ipsos ecclesiarum parietes dextra & sinistra dispositos, diuersis historijs veteris vel noui Testamenti ad pietatem aspicientes instituentibus fuisse egregiè exornatos, idem auctor in nono & decimo Natali sancti Felicis, quæ præclaro poëmate illustrauit, copiosè describit. At certè Augu-

A te Augustinus [a], qui eodem quoque vixit tempore, certissimam fidem facit, in parietibus passim depingi consueuisse Christum hinc inde Petrum & Paulum laterales habentem, atque etiam [b] Abrahamum filium suum immolantem. Sed & martyrum fortissimos agones in ecclesijs etiam effigiari solitos, testantur Basilius [c], Gregorius [d] Nyssenus, & alij complures [e], qui omnes eodem quo Constantinus vixere sæculo: at permultos taceo, quos enumerare, nimis præ eorum multitudine longum esset, qui sequentibus temporibus claruere. Cùm igitur qualis fuerit in exornandis ecclesijs vsus eius sæculi quo imperauit Constantinus, tam in Oriente quàm in Occidente, tot Patrum testimonijs compertissimum habeatur: quid existimandum sit de illo canone qui in Concilio [f] Eliberino sic positus legitur: Placuit picturas in ecclesia esse non debere, nec aliter; ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur] qualis, inquam, quantæque ille sit fidei, B eruditos omnes appello.

[a] *Aug. de consens. Euang. lib. 1. c. 10.*
[b] *Aug. contra Faust. lib. 22. c. 73.*
[c] *Basil. orat. in S. Barlaham.*
[d] *Greg. Nyss. orat. in Theod.*
[e] *Prud. hym. de S. Cas. & alio de S. Hippolyt. itemq; Enod. Valens. lib. 2 de mirac. S. Stephani.*

CXIX. [f] *Conc. Eliber. c. 36.* EX CONCILIO ELIBERINO OBIECTIO. [g] *Conc. Arelat. 2.*

An ne potuit, vel debuit decem & nouem Episcoporum conuentus in Orbis angulo congregatus aliud statuisse, quàm vbique locorum vniuersalis profiteretur Ecclesia? Constat quidem dictum Concilium paulo ante Constantini Imperium, cùm persecutio nondum penitus vbique locorum extincta esset, esse celebratum. Nam eidem & Osius Cordubensis legitur interfuisse, necnon Liberius Episcopus Emeritæ, qui etiam scriptus reperitur in secundo [g] Concilio Arelatensi sub eiusdem Imperij anno nono conuocato, Volusiano & Aniano Coss. Porrò ipsum in multis esse irritum, multa sunt quæ manifestè declarant: pleraque enim in eo sunt, quæ fines Nouatiani erroris visa sint propè attigisse: dum eis qui capitalia quædam crimina perpetrassent, nec in fine communionem esse dandam, pluribus canonibus [h] statuitur. Sapere hæc hæresim Nouatianam, C qui Cypriani & aliorum de ea re scripta legerint, facilè cognoscent. Ab Ecclesiæ enim Catholicæ vsu illud omnino alienum esse reperitur, quod in eo statutum est, vt nec in fine communicet, qui post pœnitentiam mœchatus fuerit [i]. Ceterùm quòd sciamus eius conuentus Episcopos fuisse Catholicos, de Nouatiana hæresi nulla suspicio esse debet: cùm præsertim hi, licet communionem, tamen pœnitentiam non negarent, vt de eo Innocentius Papa tradit scribens ad Exuperium.

[h] *Conc. Eliber. c. 1. 2. 6. 8. 12. 17. 18.*
[i] *Can. 3. & 7.*

Sed nec in eo quod de imaginibus statuisse videtur, aliquam obtinuisse firmitatem, certum est: quandoquidem Prudentius, & ipse etiam Hispanus, & eiusdem sæculi scriptor, quem citauimus, laudat pingi solitas esse venerandas imagines: qui primùm in Cassiano hæc ait: CXX. CANON DE IMAGINIBVS NON RECEPTVS.

Erexi ad cælum faciem: stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris, D
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri (miserabile visu)
Confossa paruis membra figebant stylis.]

Et in Hippolyto:

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.]

An non Paulinus Nolanus Episcopus, tam egregius sacrarum imaginum testis, quem ci- E tauimus, & ipse fuit (quod faretur [k]) presbyter Barchinonensis Ecclesiæ, & in Hispania diu versatus, & tamen imaginibus refertas plures erexit [l] ecclesias?

[k] *Paul. epist. 6*
[l] *Paulin. epist. 12. & alijs.*

CXXI. DE IMPOSTVRA NON LEVIS SVSPICIO.

Sed non tantùm ex iam dictis adducor vt existimem Concilium illud in his irritum factum esse; sed eo maximè, quòd canonum antiquissimi collectores, Ferdinandus diaconus, Dionysius cognomento Exiguus, & Cresconius, quantumlibet egregiam nauarint operam, vt omnes tàm Græcos quàm Latinos canones colligerent, nullus tamen ipsorum eiusmodi Concilij Eliberini canonis vel saltem nomine tenus meminit. Itaque nonnihil suspicor in illo canone impostum. Qui enim fieri potuit, vt cùm non tantùm complures Orientalium, sed & Occidentalium turmæ aduersus sacras imagines bellum mouerent, & ad eas impugnandas arma vndique compararent, à potissimo omnium telo, si extitisset, abstinuissent? An ne latuit eiusmodi decretum Concilij Vigilantium, & ipsum Hispanum, sacrorum rituum Ecclesiasticorum euersorem? qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui cùm, quæ erant Ecclesiasticæ œconomiæ, peruertebat antiquas consuetudines, cessasset ne in sacras imagines potissimùm inuehi, si aliqua prætensa saltem Ecclesiasticorum virorum auctoritate id se posse efficere conspexisset? An non saltem vnius vel alterius eiusdem Synodi canonis [a] auctoritate stabilire sua ac roborare potuisset, vt quæ ipse primus de non incendendis cereis in Ecclesia ausus est [b] affirmare? An etiam præterijt canon ille Claudium item Hispanum [c] presbyterum, inde verò Episcopum Tauri-nensem, maximum omnium Iconoclastam, Felicis Vrgelitani discipulum? Quòd verò canon ille eos omnes præterierit (vt qui nec extaret) ex eo etiam exploratissimum redditur, quòd Catholici scriptores Ecclesiastici Iconoclastarum commenta refellentes, quòd de eo nullum factum esset negotium, ne per nutum quidem eiusdem meminisse reperiuntur.

[a] Can. 34. & 37.
[b] Hier. aduer. Vigilant.
[c] Ionas Aurel. in præfat. cõmēt. in Clau. & lib. 1.

CXXII. Equidem dum hæc paulò accuratiùs apud me ipsum perpendo, in eam suspicionem adducor, vt aliquis Claudij discipulus atque sectator (quod proprium est hæreticorum, partus supponere) eiusdem canonis auctor fuerit, & talis impostura egregius concinnator: nec sanè qui hæc mecum accuratè peruiderit, me falsum coniectorem temerè arguet. Sed esto, absit fraus & impostura: Ecquam tandem fidem meretur tam paucorum Episcoporum canon, quem totius Catholicæ Ecclesiæ vsus contrarius continuò abolerit, immo antequam nasceretur extinxit? Scimus & alios eruditos viros aduersus recentiores Iconoclastas pro fide Catholica de canone illo alia dedisse responsa; nimirum sic pingi imagines in pariete S. Synodum vetuisse, vt tamen eas in tabulis effigiari sineret: qui quidem vsus vsque hodie in Hispania dicitur esse retentus. Ratio autem diuersitatis illa prætexitur, quòd quacumque vrgente persecutione, tabulas illas Christiani possent secum quocumque ferre & occultare: non sic de parietibus, quorum sacræ imagines expositæ remanerent iniurijs atque derisioni Gentilium. Sed in his iam diutiùs nobis immorandum non est. Illud ad postremum non prætermittimus; tantum abesse, vt eo canone sacrarum cultus imaginum infringatur, vt ex eo magis magisque roboretur: nam si non viguisset vsus pingendi sacras imagines in Ecclesijs, eas prohibendi nulla fuisset occasio. Etenim si (quod patet) priuatio præsupponit habitum; iam eas in Ecclesijs solitas pingi vsque saltem ad illud tempus, liquidò apparet: sed & eumdem vsum perseuerasse post editum canonem illum; satis demonstratum est. At verò tam paucos Episcopos iure damnasse, quod (vt vidimus) tam Orientalis quàm Occidentalis Ecclesia maiorum exemplo conseruaret, quis dixerit? vel certè quod ijdem quoquo modo statuissent, cæteros, qui tum erant, vel postea fuerunt in Ecclesia Episcopi, cõtrario vsu potuisse abolere, quis poterit dubitare? Sed de sacris imaginibus pluries agemus inferiùs: hæc modò, occasione ornatus ecclesiarum, obiter attigisse sufficiat.

OMNIS ROLVITVR DIVERSIS MODIS OBIECTIO.

CXXIII. Sed quod ad antiquum Ecclesiæ partium vsum spectat: nec illud dicere prætermittimus; sicut olim in templo Hierosolymitano (quod attigimus superiùs in Apparatu) loco distincti erant sacerdotes à populo, viri à mulieribus, atque à nuptis virgines; ita eodem ferè ordine & dispensatione in Christianorum ecclesijs, cùm agerentur sacri conuentus, fuisse Fideles ab inuicem locorum distinctione separatos. Id quidem in primis Philo [d] Iudæus seruari solitum ab Essenis, qui in Ægypto apud Alexandriam agerent, quos Hieronymus [e] Christianos esse affirmat, de quibus inferiùs pluribus differemus, tradit his verbis: Commune Semmeum, in quod septimo quoque die conueniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum & mulierum cœtibus: nam mulieres quoque simul auscultant ex more, dumtaxat quæ institutum idem sectantur. Medius autem paries à solo surgit tribus quatuórve cubitis in modum loriculæ. Superiora vsque ad tectum patent: vnde gemina prouenit commoditas, & quòd pudori feminei sexus consulitur, & quòd verba doctoris exaudiunt facilè absque vllis obstaculis, quæ vocem eius intercipiant.] hæc Philo. Eadem apud Clementem [f] ac magis distinctè leguntur: ait enim Ecclesiam construi solitam longo situ instar nauis, in cuius medio (quod gremium dicimus) Episcopus vnà cum clero ad vtrumque latus posito sedeat; ex altera Ecclesiæ parte viri, ex altera verò manerent mulieres: & sicut loco ab inuicem distincti erant, eodem quoque modo portæ, vt qua viri ingrederentur, discreta esset ab ea quæ feminis tantùm pateret: & sicut virorum portæ ostiarius præerat, ita diaconissæ demandata erat cura portæ mulierum: Hæc omnia, inquit auctor, prout etiam disposita erant in templo.] ac subdit: Adolescentulæ rursum, si sit locus, seorsum maneant: cæteræ,

DISTINCTA IN ECCLESIA LOCA.

[d] Philo lib. de Vit. contẽplat.
[e] Hier. de Scri. Eccles. in Philone.
[f] Clem. Const. lib. 2. c. 61.

ceteræ, & quæ post stent nuptæ, & quæ iam liberos habent, seorsum maneant. Virgines & viduæ, & anus, primæ omnium vel stent, vel sedeant.] hæc de locorum ac personarum distinctione & ordine in ecclesia seruari solitis apud Clementem.

CXXIV. DE LOCO FEMINARVM.

Sed Gregorius Nazianzenus ex his quæ scribit in somnio Anastasiæ, supra ecclesiæ porticus mulierum locum fuisse demonstrat, cùm ait: Sanctæ virgines vnà cum grauibus matronis è sublimi tecto castissimas sermonibus meis aures inclinabant.] Confirmant hæc ipsa, quæ de S. Ioanne Chrysostomo [a] scriptis mandata leguntur: nimirum clericum sacris assistentem, cùm mulierem sursum in tabulato manentem procaciter inspexisset, ab altari amouisse. De loco insuper, vbi virgines à ceteris feminis separatæ agerent in ecclesia, Ambrosius [b] meminit his verbis, quibus in virginem lapsam inuehitur: Nónne vel illum locum tabulis separatum, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ & nobiles certatim currebant, tua oscula petentes, quæ sanctiores & meliores te erant? Nónne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse inscriptus paries ingerebat, recordari debuisti? Diuisa est mulier & virgo. Quæ non est nupta, cogitat quæ Domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium vertens dictum, &c.]

[a] Metaphr. in vit. S. Ioann. Chrysost.
[b] Amb. ad vir. lapsf.

CXXV. [c] Procop. de ædif. Iustin. Imp. lib. 1.

Procopius [c] etiam hæc habet: Sunt duæ vtrinque porticus, quas fastigiata testudo & aurum venustant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit, aliàs nulla re differentes. Quis tabulata, in quibus versantur mulieres, exponet?]hæc ille de locorum differentia, & sexus & ordinis distinctione. In Ecclesia quoque Romana distincta fuisse in basilicis loca virorum ac mulierum, vetera Vaticanæ ecclesiæ monumenta declarant, quæ incisa marmoribus, d escripta legimus in codice eiusdem ecclesiæ bibliothecæ, ac primùm hæc ipsa de inscriptione sepulchri:

AD SANCTVM PETRVM APOSTOLVM ANTE, REGIA IN PORTICV, COLVMNA SECVNDA QVANDO INTRAMVS, SINISTRA PARTE VIRORVM, LVCILLVS ET IANVARIA HONESTA FEMINA.]

item illud in Vitis Romanorum Pontificum: Symmachus Papa fecit oratorium sanctæ Crucis à parte virorum, &c.] & in vita Gregorij Papæ Tertij: Hic fecit oratorium intra basilicam sancti Petri iuxta arcum Triumphalem in parte virorum.] & in Sergio Papa: Hic fecit imaginem auream beati Petri Apostoli, quæ est in parte mulierum.] His & alijs memorijs perspicuum redditur, in Ecclesia Romana seruatum esse ordinem, vt in basilicis seorsum à mulieribus orarent viri, ijdemque sinistram basilicæ partem occuparent, dexteram verò feminæ: digniorem namque partem in sacris sinistram habitam esse, secundo Annalium tomo disseruimus.

CXXVI. [a] Act. 3. [c] Chrysost. ad popul. Antioch. homil. 28.

Sed ad hæc etiam spectat, quòd sicut olim in templo pauperes stipem mendicantes pro foribus stabant (vt & ex his quæ scribit Lucas [a] de claudo qui exponebatur à suis ad templi portam Speciosam, est manifestum) ita etiam in ecclesiam ad stipem captandam nefas illis ingredi, sed in exteriori porticu, quæ post atrium ianuis inhæret ecclesiæ, eos solitos commorari, certum est. Vnde Chrysostomus [c]: Propterea, inquit, & ante ecclesias & martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, vt nos ex eiusmodi spectaculo multum capiamus vtilitatis. Considera namque, quòd nobis terrenas ingredientibus regias, nihil huiusmodi cernere licet, sed viri honesti & splendidi & diuites & prudentes passim discurrunt: ad veras autem regias, ad ecclesiam dico, & oratorias ædes, & martyrum templa, dæmonibus pressi, truncati, pauperes, senes, cæci, membra ferentes obtorta. Quid hoc tandem? Vt tu docearis.] Ad hæc respiciunt quæ Gregorius Nazianzenus in ea celebri oratione, quam habuit de amore pauperum, ait: Ita petitionum clamor internis templi cantibus ex aduerso respondet, atque è regione mysticarum vocum miserabilis luctus excitatur.] Sed non eò quidem is locus pauperibus mendicantibus attributus erat, quòd haberentur contemptui; sed ne obstrepentes, sacra agentibus in ecclesia, ac ibi orantibus essent molesti: verùm eis æquè ac ceteris patebat ecclesia, precum causa; simulque cum Principibus, nullo habito delectu & personarum acceptione ad sacram mensam admittebantur. Hinc Chrysostomus [f] eadem homilia ad populum Antiochenum hæc habet: Ad suam spiritualem mensam eos vocare, & illud communicare conuiuium non dedignatur: sed claudus & mutilus, senex & pannosus, sordidus & mucosus, cum iuuene pariter speciosо, & ipso purpuram induto &

PAVPERES EXTRA ECCLESIAM MENDICARE SOLITI.

[f] Idem hom. 28

Universidad de Deusto
Biblioteca

duto & in capite diadema gestante, futurus mensæ particeps venit, & spirituale petit conuiuium, & ijsdem ambo fruuntur, nec vlla est differentia; & Christus quidem eos ad mensam cum Rege simul vocare non dedignatur; pariter enim ambo vocantur.] hæc Chrysostomus. A

CXXVII. DIVERSIS NOMINIBVS ECCLESIA DICTA.

Quod reliquum esse videtur; constat locum ipsum, in quem ad sacros celebrandos conuentus Fideles conuenire soliti erant, diuersis esse nominibus appellatum: nam non tantùm (vt diximus) diuinæ Scripturæ auctoritate constat esse nominatum Ecclesiam, sed & Domum oratoriam, secundùm quod à Domino dictum est [a]: Domus mea, domus orationis vocabitur.] Item aliquando Dominicum: quam vocem vsurpat Cyprianus [b], & alij Latinorum, ac Græci etiam, vt apparet ex Concilio [c] Laodiceno, & alijs: de qua re Eusebius [d] reddit rationem. Dicitur & Basilica: qua quidem voce Optatus [e] vtitur, cùm ait Romæ fuisse quadraginta & amplius Basilicas. Sed vnde id nomen Basilicæ deductum sit, pluribus egimus in Notationibus ad Romanum Martyrologium [f]. Insuper, Memoria, ecclesia appellata reperitur; quæ nomenclatura apud Augustinum [g] frequentior est: ea nimirum occasione, quòd ecclesiæ in memoriam sanctorum martyrum erigi & Deo dicari consuerant: de quibus est canon Concilij Africani [h]. Ad idem spectat quod Augustinus de Ciuitate Dei agit [i]: Nos martyribus nostris non templa, sicut dijs, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus.] Dici etiam ecclesia ea de causa à Græcis, Martyrium, consueuit, vt in Concilio [k] Gangrensi, & Chalcedonensi, in cuius quidem Actis frequens est mentio de Martyrio S. Euphemiæ, vbi est sacrosancta Synodus celebrata. Aliquando etiam idem locus, Concilium sanctorum, nominatus reperitur: eadem sanè ratione, qua & ecclesia, quæ licet propria significatione conuentus dicatur, tamen pro loco eum continente (vt vidimus) vsurpatur: sic & Concilium sanctorum pro loco, vbi congregatur Fidelium multitudo, sæpe positum inuenitur: vox quidem Ecclesiastica, & in diuinis Scripturis vsu recepta, vt apparet in Psalmis [l]: Deus qui glorificatur in concilio sanctorum.] ac rursum: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iustorum & congregatione.] de hac etiam voce pluribus egimus in dictis ad Romanum Martyrologium Notationibus [m], vt non opus sit hic eadem repetere. Dicta etiam ab antiquis ecclesia reperitur & Titulus: de cuius vocis ratione suo loco opportuniùs ac pluribus disseremus. Templum quoque sæpiùs idem locus dictus est; nequaquam verò à maioribus Delubrum, vel Fanum: licet his vocibus recentiores nonnulli, certè quidem impropriè, ne dicam improbè, vsi sint, quippe quæ magis Gentilium templis conueniant: nam & Patres nostros ab ijs abstinuisse, certissimum est. B D

[a] Mar. 11. Luc. 19.
[b] Cypr lib de oper. & eleem.
[c] Conc. Laod. c. 28.
[d] Euseb. orat de laudib. Const.
[e] Optat contra Parme & alij
[f] Martyrolog. Rom. die 5. Aug.
[g] August de Ciuit. Dei lib. 22 c. 8 & alijs locis.
[h] Conc. Afric. c. 50.
[i] Aug de Ciu. Dei lib. 22. c. 10.
[k] Concil Gangrens. c. 20.
[l] Psal. 8. Psal. 110.
[m] Die 23. Iun.

CXXVIII. TEMPORE PERSECVTIONIS OMNIS LOCVS ECCLESIA.

Cæterùm illud non omittimus dicere: quòd si quando vehemens adeò persecutio esset oborta, vt Christiani publicis Impp. edictis omnino excluderentur ab ecclesijs atque conuentibus; nihilominus ea parui facientes, quocumque opportunum esset, ad synaxes in vnum conuenire non prætermittebant. Testatur id in primis Dionysius [n] Alexandrinus Episcopus, hæc ad Germanum scribens, postquam de edicto Valeriani conuentus inhibentis meminit: Attamen nos, iuuante Deo, non à conuentu consueto inter nos celebrando abstinuimus: quin ipse quidem quoslam in ciuitate fratres, perinde ac si simul cum illis versatus essem, ad conuentus perstudiosè agendos impuli.] Idem & ad Hieracem [o], dum exul esset, hæc scribit: Cùm ab omnibus persecutione exagitati essemus, & morte mulctati, festum lætis animis celebrauimus; & singula loca ad singula afflictionum genera nobis præstituta, vt ager siluestris, solitudo deserta, nauis fluctibus iactata, diuersorium publicum, & horridus carcer, opportuna videbantur, in quibus celebres conuentus maximo cum gaudio ageremus.] In carceribus (vtcumque licuisset) sactas à Fidelibus haberi synaxes, & offerri sacrificium consueuisse, testis est Cyprianus [p]: sed magis id significant ipsa sanctorum martyrum Acta, ac præsertim illa fidelissima, quæ Proconsularia [q] dicta, à publicis notarijs sunt excepta; de quibus agemus suis locis. Certè quidem & ad conuentus publicos celebrandos cryptæ arenariæ, persecutionis tempore, Romæ præsertim, vbi in arena fossili subterranei complures latent perampli recessus, facultatem suppeditabant; licet cùm vehementior vrgeret persecutio, ab his quoque excluderentur, vt testantur litteræ [r] Cornelij Papæ ad Lupicinum Episcopum Viennensem, cùm ait: Publicè, neque in cryptis

[n] Apud Euseb. lib. 7. c. 10.
[o] Apud Euseb. lib. 7. c. 17.
[p] Cyp. epist. 5.
[q] Extant apud Sur die 11. Febr. de quibus cùm simile notata à nobis in Rom. Martyrolog.
[r] Habetur tom. 1. Biblioth. san.

A in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.] His igitur de ecclesijs Christianorum & publicis conuentibus ex antiquitatis adytis reseratis, iam ad cæteras institutiones Ecclesiasticas ab eodem Paulo in eadem epistola scriptas redeamus.

CXXIX. [a] 1. Cor. 11. DE DVPLICE COENA.

Perseuerabat adhuc in Ecclesia laudatissimæ rei vsus, vt (quod Christus vltima cœna fecerat, ac in sui memoriam vt facerent, suos monuerat) Christiani conuenientes simul in ecclesia, vnà cœnarent, simulque sacratissimam perciperent Eucharistiam: quod tamen cùm Corinthij, non vt decebat, explerent, Paulus iure redarguit, dicens [a]: Conuenientibus vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est, &c.] Quoniam (vt dictum est) vtraque simul mensa iungebatur, communis & sacra; quid in vnaquaque præstare deberent, admonuit. In illa priori nimirum, vt communitas seruaretur, seque inuicem expectarent, vnaque discumberent, essetque frugalis. B Domi enim potiùs vt comedant, persuadet, qui non mutuæ charitatis, cuius intuitu res instituta esset, sed ingluuiei causa sic conuenirent. De sacra verò mensa, quòd à communi esset distincta, non perfunctoriè & absque animi consideratione eam esse adeundam, vtpote quòd maximum omnium damnum incurrat qui indignè eo cibo vescatur; sed magna solicitudine latebras suæ quemque conscientiæ disquirere debere, diuinum iudicium interminatus, inculcat.

CXXX. SACRA PRIMVM MENSA, DEINDE COMMVNIS.

Porrò quod ad vtramque mensam spectat: etsi Christus communem præmisit, inde verò sacram exhibuit; quòd sic rerum ordo ferebat, vt legalia primùm consummarentur, ac deinde quæ nouæ legis essent, mensæ apponerentur: Apostolorum tamen tempore primùm quidem celebrari solitam sacram synaxim, inde communi omnes excipi mensa, C Ioannes Chrysostomus [b] tradit his verbis: Statis diebus mensas faciebant communes; & peracta synaxi, post sacramentorum communionem, inibant conuiuium, diuitibus quidem cibos afferentibus, pauperibus autem, & qui nihil habebant, etiam vocatis, & omnibus communiter vescentibus.] hæc Chrysostomus. Verùm de his diuersam fuisse olim diuersarum ecclesiarum consuetudinem, superiùs dictum est. Corinthios autem inter cœnandum miscentes sacra communibus (quod correxit Paulus) Eucharistiam sumere consueuisse, Augustinus [c] affirmat, testaturque communi consensu totius Ecclesiæ actum esse, vt nonnisi ieiuni Fideles in ecclesia sacram sumerent Eucharistiam, quam & sacerdotes ipsi, ieiuni cùm essent, offerrent.

[b] Chrys. in 1. Cor. 11. hom. 27. in princ.
[c] Aug. ad Ian. epist. 118.

CXXXI. SEORSVM SACRA A COMMVNI.

Sed enim illud etiam totius vniuersalis Ecclesiæ consensione factum est, vt non ampliùs sacris mensis communes commiscerentur, sed inter se essent sicut mysterio, ita D aliqua diuersitate temporis distinctæ. Fluxit etiam inde consuetudo, vt eadem conuiuia (sicut Apostolorum temporibus agi vidimus) in ecclesia celebrari solerent; de qua Ioannes Chrysostomus in sermone in dictum Pauli, Oportet hæreses esse] testatur his verbis: Ab hac lege & consuetudine inoleuit in ecclesijs consuetudo quædam admirabilis. Fideles enim omnes in conuentibus suis postquam audissent doctrinas, post preces, post sacramentorum communionem, soluta concione, non mox domum conscendebant; sed diuites & abundantiores alimenta & edulia domibus suis afferentes, pauperes vocabant, communesque faciebant mensas, communia prandia, communia conuiuia in ipsa ecclesia. Atque ita à communione mensæ & pietate loci vndiquaque ad charitatem accendebantur, non absque summa voluptate, vtilitateque maxima. Pauperes enim tum fruebantur consolatione, qualis obtingebat: diuites verò fructum beneuolentiæ & ab his quos pascebant, & à Deo, propter quem illos pascebant, E assequebantur; sicque tandem domum redibant. multa hinc igitur eis proueniebant bona.] hæc Chrysostomus. Quando verò statutum fuerit ne id in ecclesia ampliùs ageretur, dicemus inferiùs.

CXXXII. [d] Tert Apolog. c. 39. DE AGAPE.

Quo verò ordine, quóve ritu communes cœnæ, mutuæ charitatis indices atque illices, à Christianis olim celebrari consueuissent, antiquorum auctorum satis multa suppetunt testimonia, ac in primis Tertulliani [d] sic dicentis: Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit: vocatur enim ἀγάπη, id quod est penes Græcos, dilectio. Quantiscumq; sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quoque refrigerio isto iuuamus, non qua penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulandæ libertatis sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi, sed qua penes Deum maior est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est conuiuij, reliquum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quum ordinem disciplinæ de causa æstimate, quid sit de religionis officio. Nihil vilitatis, A
nihil immodestiæ admittit. Non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur.
Editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est vtile. Ita saturantur, vt
qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse. Ita fabulantur, vt qui
sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, vt quisque de Scripturis san-
ctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere; hinc probatur
quomodo biberit. Aequè oratio conuiuium dirimit. Inde disceditur, non in cateruas
cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciuiarum, sed ad eam-
dem curam modestiæ & pudicitiæ; vt qui non tam cœnam cœnauerint, quàm disciplinam. Hæc coitio Christianorum. Jhucusque Tertullianus de publicis conuiuijs Christia-
norum; quæ cùm causa paperum parari solerent, vt egestate pressi exhilararentur ali- B
quando, magna fiebant impensa.

CXXXIII. Cætera verò, quæ inter illos tantùm qui arctioris vitæ genus excolerent, certis anni temporibus exercebantur conuiuia, erant omnino frugalissima, verùm in reliquo multa habebant cum illis communia. Quòd si credimus Hieronymo [a] affirmanti Philonem sub nomine Essenorum de Christianis Ecclesiæ Alexandrinæ esse locutum, de qua controuersia fusiùs suo loco agemus: qualia esse solerent dicta conuiuia, perbellè descripsit. Equidem in mensis à Dei laudibus auspicari conuiuium, & eis vaniloquia non admiscere, ex Iudæorum traditione fluxisse, certum est: nam & Aristeas hæc ait [b]: Etenim vt à mensis poculisque incipiamus, rectè iussit tum Deum laudare, cùm mensæ accumbimus: in qua ne aliquid quidem ad confabulandum concessit, quod diuini numinis memoriam abijceret.] Sed audiamus Philonem sic illorum plenius conuiuia describentem: Vbi verò conuenere candidati & læti (ait) cum summa grauitate ad signum datum C
à quopiam Ephemereuta (sic huiusmodi ministros nominant) priusquam discumbant, stantes vnà serie decenti, sublatisque in cælum manibus atque oculis, his quoniam didicerunt cælestia, illis vtpote incorruptis à muneribus & à quæstu illicito, precantur vt placeat Deo id conuiuium. Absolutis precibus, seniores discumbunt, ac mox alij pro cuiusque dignitate: nec enim seniores ex annis æstimant, sed quantumlibet grandæuos habent pro pueris, si serò institutum hoc complexi sunt: honorem verò senectutis tribuunt his qui exercuerunt se à iuuentute in hac pulcherrima diuinaque parte contemplatiuæ philosophiæ. Adhibentur mensæ feminæ quoque, anus pleræque, sed virgines non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam sacrificulæ, sed sponte continentes præ amore sapientiæ, cuius studio per totam vitam contempserunt voluptatem corporis; nimirum diuinæ, non mortalis prolis cupidæ, quam solæ Deo claræ animæ ex se ipsis pariunt, ex- D
cipientes pro semine intelligibiles Patris radios, vt decreta sapientiæ contemplando percipere valeant. Discubitus ita distribuitur, vt seorsum viri dextrum latus, seorsum feminæ sinistrum teneant. Quòd si quis suspicatur lectisternia etsi non sumptuosa, certè molliuscula parari hominibus ingenuis & philosophiæ deditis: sciat esse tegetes rudes è vili contexta materia, videlicet è papyro indigena, sic humi aggestas, vt eminendo fulciat cubitus.] & paulo pòst:

[a] Hieron. de Script. Eccles. QVALE CONVIVIVM CHRISTIANORVM.
[b] Aristeas lib. de 72. Interp.

CXXXIV. Cæterùm in hoc sacro conuiuio nemo (vt dixi) seruus adest; ministrant ingenui, & sponte quicquid opus est faciunt, iussa non expectando, sed præueniendo alacritate voluntaria. Non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, sed habito delectu ex omni sodalitatis huius iuuentute, vt quisque aliquod præclarum indolis ac virtutis specimen edidit: hi tamquam germani filij libenter & certatim ministrant, haud E
secus ac parentibus publicis, hanc coniunctionem arctiorem ducentes, quàm sanguinis; quandoquidem rectè sapientibus virtute nihil est antiquius. Discincti autem, & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, vt absit omnis seruilis species in hoc
MIRA FRVGALITAS. conuiuio. Scio quosdam his auditis risuros, dumtaxat qui deflenda lamentisque digna faciunt. Vinum per illos dies non præbetur, sed aqua limpidissima, ceteris frigida, calida verò his qui inter seniores tractantur delicatiùs. Mensa pura est à cruentis dapibus: pro cibo panis apponitur, sal pro obsonio, pro condimento hyssopus in delicatorum gratiam: operantur enim vt sacerdotes sacris absti mijs, tota victus ratione castigata ad eamdem frugalitatem: nam vinum habent pro veneno afferente demetiam; opiparis autem opsonijs aiunt irritari concupiscentiam, belluam insaturabilem. Hæc sunt exordia conuiuij. Dicat aliquis: Quid tum posteaquam conuiuis ordine suo discumbentibus

A tibus adstiterunt ministri decenter parati ad obsequium? nulla ne sequitur compotatio? immo silentium maius, quàm antea; ita vt ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementiùs.

Proponit quispiam quæstionem è sacris litteris, aut soluit ab alio propositam, nihil de CXXXV.
solutione solicitus: nec enim captat laudem argutiarum aut eloquentiæ; hoc tantùm
agit, vt rem diligentiùs perspiciat, tum perspectam non inuideat minùs perspicacibus, QVAESTIONES IN MENSA PROPONI SOLITAE.
sed non minùs discendi cupidis; atque ita immoratur doctrinæ, subinde inculcans imprimensque animis præclaras sententias: nam expeditam elocutionem, & vna serie continuam, auditorum mens non valens assequi, à tergo relinquitur, nec satis audita percipit. Totum verò auditorium attentum auscultat in vno eodemque habitu, intelligere
B nutu vultuque indicans, probare verò hilaritate ac exporrectis frontibus, interdum & dubitare hærereque motò leniter capite, summoq. dextro digito. nec minori attentione iuniores, qui adstant, audiunt. Enarrationes autem sacrarum litterarum constant ex allegoriis: nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quòd præcepta corpus referant, animam verò sententiæ retrusiores sub velamine verborum abditæ, in quibus rationalis anima egregiè se ipsam contemplatur tamquam in speculo, sub iis ipsis verbis miram sententiarum pulchritudinem conspiciens, & explicans è figurarum inuolucris, atque ita penitiorem intellectum in lucem producens; dumtaxat apud eos qui per occasionem admoniti sciunt obscura ex apertis colligere. Vbi verò Præses visus est rem bene tractando satisfecisse auditorum desiderio, plausus propalam editur ab omnibus. Tum ille assurgens, hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens à se compositum, aut desumptum ab aliquo vatum veterum: extant enim huius ge-
C neris carmina prisca versu trimetro, & hymni cum suis accentibus inter sacra canendi ante altaria, vel à stantibus, vel à choreas ducentibus moderatas variis flexibus atque reflexibus. Præsulem mox imitantur ceteri decenti ordine, omnibus intentè quieteque auscultantibus; præterquam in fine hymni, extremaque clausula: tum enim vniuersi vocem extollunt sine sexus discrimine.

Absolutis hymnis singulorum, iuniores paulo antè dictam mensam afferunt, in qua CXXXVI.
ritè cibus ille sacratissimus, panis fermentatus cum sale apponitur & hyssopo, ob reuerentiam mensæ dedicatæ in templi vestibulo: nam & in ea solent apponi panes cum sale absque condimento alio, sed panes non fermentati, sal sine vlla mixtura: conuenit enim sacris pura simplicitas, egregium diuini cultus præmium, vt potiores priuilegium habeant. Cœnam verò sequitur sacrum peruigilium his ritibus: Vbi omnes consurre- CANTVS POST COENAM.
D xere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum: cuique suus incentor præficitur, honore præstans, & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non sine decoris & religiosis gestibus & accentibus; modò stantes, modò prorsum retrorsumve gradum mouentes, vtcumque res postulat. Deinde postquam vterque chorus expleuit se his deliciis, velut amore diuino ebrij, vnum chorum faciunt promiscuum ad imitationem illius olim instituti in Rubri sinus littore post mirandum prodigium.] hæc Philo. Haud valde dissimilis ab hac cœna est illa, quam proponit Pædagogus Christianus, & ipse patria Alexandrinus, Clemens [a] inquam; qui vult [a] Clem. Alex. Pædag. lib. 2. c. 12 & seq.
cœnam debere esse expeditam & tenuem, ad vigilias aptam, carnium & vini prorsus
E expertem; non tamen ea damnans, si quis his sobriè vtatur. De iisdem Christianorum conuiuiis rursum Minutius [b] Felix hæc breuiter habet: Conuiuia non tantùm pudica co- [b] Minutius in Octauio.
limus, sed & sobria: nec enim indulgemus epulis, aut conuiuium mero ducimus, sed gra-
uitate hilaritatem temperamus.] Ceterùm scriptum à Philone conuiuium sacris videtur admixtum, quale illud Pauli ad Corinthios: non enim expressiùs licuit externo homini secreta nostra mysteria prosequi.

CXXXVII. Triplici verò ex causa inter Christianos publica conuiuia celebrari solita, tradit Gre- [c] Gregor. Naz. de vita sua diffe-
gorius [c] Nazianzenus, cùm ait: Non insuper ad sacrum aliquod epulum, vel natalitium, rent.
vel funebre, vel connubiale cum pluribus currens.] ad hæc enim & Episcopum inuita- CONVIVIA PVBLICA TRIPLICI EX CAVSA.
ri solitum esse significat. Quod ad connubiale spectat, iam superiùs dictum est. Sed [d] Theod. Euar. verit. lib. 8. in fin.
quod ad natalitium epulum attinet; sic dicebantur agapes, quæ in natalitiis sanctorum martyrum in ecclesiis celebrari consueuerant, de quibus hæc Theodoretus [d]: At illos (*deos scilicet Gentium*) Deus cassos gloria vanosque reddidit, suis autem martyribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

honorem illum dedit. Pro Pandiis enim, & Diasiis, ac Dionysiis, hoc est, Iouis, Liberique A
patris solemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leõtio, Antonino, Mauritio, aliisque sanctis martyribus solemnitates populari epulo peraguntur: proque illa veteri pompa, pro turpi obscœnitate atque impudentia, fiunt modestiæ, castæ, ac temperantia plenæ festiuitates, non illæ quidem mero delibutæ, non comessationibus leues, non cachinnis solutæ, sed viuis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ.] Sed hac ratione Faustus Manichæus Christianorum agapes impugnabat, quasi illi sacrificia Paganorum vertissent in agapes: sed eum pluribus redarguit Augustinus [a].

[a] *Aug. contra Faust. lib. 20. c. 4. & 20.*

CXXX-VIII. DE FVNEBRI AGAPE.

De funerali verò agape hæc primùm ab Origene [b] scripta leguntur: Sic itaque nos diem natiuitatis celebramus, quia in perpetuo viuunt hi qui moriuntur: celebramus nimirum, religiosos cum sacerdotibus conuocantes, Fideles vnà cum clero inuitantes, adhuc egenos & pauperes, pupillos & viduas saturantes: vt fiat festiuitas nostra in me- B
moriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis autem efficiatur in odorem suauitatis in conspectu æterni Dei.] hæc Origenes. Ad hanc quippe consuetudinem alludit Chrysostomus, dum ait [c]: Cur post mortem tuorum pauperes vocas? cur presbyteros, vt pro eo velint orare, obsecras? Non ignoro te responsurum: Vt defunctus requiem adipiscatur, & propitium iudicem inueniat.] Si in his cupis adhuc de Occidentalis Ecclesiæ consuetudine perdoceri; Paulinus [d] ad Aletium scribens de funere vxoris Ruffinæ, filiæ S. Paulæ, id egregiè præstat, sic dicens: Itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in aulam Apostoli congregasti. Pulchro equidem tanti operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miserandæ plebis examina, illos pietatis diuinæ alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam glorioſi Petri C
basilicam, per illam venerabilem regiam cerula eminus fronte ridentem, vt tota & intra basilicam, & pro ianuis atrij, & pro gradibus campi spatia coarctentur. Video congregatos ita distinctè per accubitus ordinari, & profluis omnes saturari cibis; vt ante oculos Euangelicæ benedictionis vbertas, eorumque populorum imago versetur, quos quinque panibus & duobus piscibus, panis ipse verus, & aquæ viuæ pisces Christus expleuit.] & paulo pòst de iisdem.

[b] *Orig. in Iob lib. 3.*
[c] *Chrysost. in Matth. hom. 32.*
[d] *Paulin. epist. 12.*

CXXXIX. AGAPES IN ECCLESIA ADHIBITAE.

Quam lætum Deo & sanctis Angelis eius de hac tua (vt dici solet) pera spectaculum facer editor exhibebas? quanto ipsum Apostolum attollebas gaudio, cùm totam eius basilicam densis inopum cœtibus stipauisses: vel qua sub alto sui culminis mediis ampla laquearibus longum paret, & Apostolico eminus solio coruscans, ingredientium lumina stringit, & corda lætificat: vel qua sub eadem mole tectorum geminis vtrinque D
porticibus latera diffundit: quáve protento nitens atrio fusa vestibulo est, vbi cantharum ministra manibus & oribus nostris fluenta ructantem fastigiatis solido ære tholus ornat.] ac rursum post pauca: Quàm lætum ergo tunc Deo & Angelis pacis & cunctis Sanctorum spiritibus spectaculum tribuisti? primùm de Apostoli veneratione, cuius fidem ac memoriam tam multiplicatam opulentiæ deuotione celebrasti, sacras nimirum hostias, casta libamina cum acceptissima ipsius commemoratione Deo deferens, deinde munificentia consequenti te ipsum in corde mundo & spiritu humiliato acceptissimum sacrificium offerens Christo, in cuius tabernaculis veræ iubilationis hostias immolasti, reficiens & pascens eos qui benedictione numerosa laudis hostiam sacrificarent Deo. Quàm bono tunc Vrbs nostra tumultu fremebat, cùm tu misericordiæ viscera reficiendis & operiendis pauperibus effundens, pallida esurientium cor- E
pora reformares, aridas sitientium fauces rigares, tremula algentium membra vestires, & omnium consona in Dei benedictionem ora reserares?] hucusque de agape in funere exhiberi Romæ solita Paulinus. S. Hieronymus [e] de his agens, illos tantùm qui iactantiæ causa id facerent, reprehendens, hæc ait: Cùm ad agapen vocauerint, præco conducitur.]

[e] *Hier. epist. 22.*

CXL. [f] *Greg. Regist. lib. 1. epist. 14.* AGAPES IN DEDICATIONE ECCLESIARVM.

Solitas esse quoque exhiberi agapes in dedicationibus ecclesiarum, satis demonstrant quæ Gregorius Papa [f], dedicaturus oratorium Beatæ Mariæ, pro agape parari mandat, sic ad Petrum subdiaconum scribens: Sed quia cellæ ipsius tenuitas exigit debere nos in ipsa diei festiuitate concurrere; propterea volumus, vt ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro solidos decem, vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verueces duodecim, gallinas centum;

A centum; quæ tuis possint rationibus postmodum imputari.] hæc Gregorius.

Porrò aduersus eiusmodi agapes spernentes, hæc statuerunt Patres in Gangrensi Concilio [a], temporibus Constantini: Si quis despicit eos, qui fideliter agapes, id est, conuiuia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei conuocant fratres, & noluerit communicare huiusmodi vocationibus, paruipendens quod geritur; anathemat sit.] In Concilio autem Laodiceno [b] vetitum est, clericos ad agapen accedentes, partes tollere. Apud Clementem [c] verò hæc leguntur: Qui ad agapes, siue (vt Dominus nominauit) ad conuiuium instituerunt vocare presbyteram, quam norunt diaconi oppressam, eam fre- B
quenter vocent. Separetur autem in conuiuio quod pastori consuetum est dari: dico autem id quod ad primitias pertinet, veluti sacerdoti, etiam si conuiuio non adsit, in honorem Dei, qui ei sacerdotium commisit. Quantum autem vnicuique seniorum datur, eius duplum detur diaconis in honorem Christi: presbyteris verò, qui laborant in verbo doctrinæ, duplex quoque separetur pars in gratiam Apostolorum Domini, cuius locum sustinent, tamquam consiliarij Episcoporum, & Ecclesiæ corona: sunt hi Senatus & consessus Ecclesiæ. Si lector sit, capiat vnam partem, &c.] Sed quod ad presbyteram spectat: illam consueuisse dici presbyteram, quæ olim nupta viro, qui postea ad presbyteratum assumptus est, cælebs inde remansit, aliàs opportuniori loco pluribus diximus.

[a] *Conc. Gangr. c. 11.* QVID CONCILIA DE AGAPE.
[b] *Conc. Laod. c. 27.*
[c] *Clem. Constit. lib. 2. c. 32.*

Qui igitur antiquus vsus à temporibus Apostolorum de agape Christianorum viguit CXLII.
in Ecclesia, idem nonnullis in locis in hodiernum laudabiliter perseuerat, mutatis nonnullis; vt (quod primùm diximus) ne illæ simul cum tremendo ac sacrosancto sacrificio miscerentur; deinde (quod postea est emendatum) ne in ecclesia celebrarentur. Am- C
brosio enim in primis id displicuisse, Augustinus [d] testatur: Paulinus [e] quoque nec ipse probauit, tolerauit tamen; vnde ait:

Verùm vtinam sacris agerent hæc gaudia votis:
Nec sua liminibus miscerent gaudia sanctis.]

Displicuit id etiam Patribus Ecclesiæ Orientalis. Prohibuit enim hoc omninò Concilium Laodicenum [f], quod cauit his verbis: Non oportet in basilicis seu ecclesiis agapen facere, & intus manducare, vel accubitus sternere.] Statuit id similiter Concilium Carthaginense [g]. Concessit tamen Gregorius Anglis recens ad fidem conuersis, vt in tabernaculis iuxta ecclesiam positis, eiusmodi conuiuia celebrarent, sic ad Mellitum rescribens [h]: Qui boues solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari: vt die dedicationis, vel natalitio sanctorum mar- D
tyrum, quorum illæ reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conuiuiis solemnitatem celebrent, &c.] At de agape satis.

[d] *August. Cōf. lib. 6. c. 2.*
[e] *Paulin. in Nat. 9. sancti Felicis.* NE FIERET AGAPE IN ECCLESIA.
[f] *Concil. Laod. c. 28.*
[g] *Concil. Carthag. 3. c. 50.*
[h] *Gregor. lib. 9. epist. 71.*

Cùm igitur Paulus Apostolus Corinthios redarguisset, quòd tam ea quæ ad com- CXLIII.
munem, quàm quæ ad sacram cœnam essent statuta, negligerent; & ad legitimam rituum obseruationem, quantum liceret per epistolam, restituere conatus esset: quòd res esset, quæ maiori indigeret examine, longiorique opus esset admonitione; in aduentu suo se omnia quæ ad ea nosset spectare, coram præstiturum pollicetur: Cetera, inquiens [i], cùm venero, disponam.] Quænam verò ea fuerint, quæ Paulus circa sacrum Euchari- DE RITIBVS EVCHARISTIAE.
stiæ ritum præsens Corinthios admonuerit; licet nec ab ipso, nec à Luca, qui Pauli Acta potissimùm est prosecutus, scriptorum monumentis tradita reperiantur: tamen (quod E
nefas sit dicere ea penitus excidisse, quippe quæ de re tanta, adeoque illis necessaria ea esset institutio) illa ipsa fuisse, quæ sine scriptis ex traditione Apostolica vniuersa in posterum Ecclesia obseruauit, pari consensione Patres omnes affirmant, & inter eos Augustinus [k], dum dicit: Cùm verò ait Apostolus, de hoc sacramento loquens: Propter quod fratres, cùm conuenitis, &c. statim subtexuit: Cetera autem, cùm venero, ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem per vniuersum Orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatu esse quod nulla morum diuersitate variatur.] & alibi [l] (digna quidem quæ sæpe dicta tanti viri repetatur sententia) Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum, rectissimè creditur.]

[i] *1. Cor. 11.*
[k] *August. epist. 118.*
[l] *Aug. de bapt. contra Donat. lib. 4. c. vlt. sup. lib. 2. cap. 7. & epist. 118. ad Ianuar.*

At agamus ex instituto de singulis. Vt in primis in hoc admirabili sacrificio vinum CXLIV.
aqua mixtum in calice offeratur, quod vniuersa semper obseruauit Ecclesia, licet de hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

VT FIDELES IEIVNI COMMVNICENT, ET ALIA.

nullum expressum in diuinis Scripturis appareat testimonium: tamen non tam ex traditione Apostolica, quàm Dominica, Catholica Ecclesia in vniuerso Christiano orbe seruans (vt Cyprianus [a] testatur) eam sibi vendicat auctoritatem. Vt item à ieiunis offeratur atque sumatur, non aliunde certè quàm ex Apostolica traditione vniuersa Ecclesia admonita custodiuit. Hinc Augustinus [b] cùm hæc pluribus demonstrasset, subdit hæc verba: Numquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm ceteri cibi: nam ideo per vniuersum Orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi vel cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere.] hæc Augustinus. Moris etiam fuisse Eucharistiam à ieiunis sumi, Tertullianus [c], Cyprianus [d], aliique antiquiores testantur. Sed hæc aliàs superiùs. Rursum offerendam esse pro viuis atque etiam defunctis, ex Apostolica traditione prouenire, demonstratum est superiùs ex auctoritate Patrum: itemque in azymis potiùs quàm in fermentato esse conficiendam, Epiphanij testimonio ab Ecclesiastica traditione dimanare, iam diximus. Insuper quænam esse deberet probatio illa, quam ante sumptionem Eucharistiæ præmittendam esse insinuat Apostolus, exomologesin nimirum esse debere, ipsam videlicet accuratam peccatorum confessionem, Patrum assertionibus demonstrauimus.

[a] Cyprian. epist. 63. ad Cæcil.
[b] Aug. epist. 118.
[c] Tertul. lib. 2. ad vxor.
[d] Cypr. epist. 63.

CXLV. DE OBLATIONE PANIS ET VINI.

Sed vt antiquum ritum in conficienda, offerenda, ac in populum distribuenda sacra Eucharistia, ordine repetamus: Populus panem & vinum in ecclesia offerebat, sed non ad altare; id enim muneris erat diaconorum. De his Augustinus [e]: Oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicauerit.] Quæ autem à populo offerebantur oblationes, non continuò ab offerente in ecclesiam inferebantur, sed foris in loco huic ministerio adscripto ponebantur; vt disquiri antea posset, an illæ dignæ essent quæ Domino offerentur: non enim omnium recipiebantur oblationes, sed eius tantùm qui primùm Catholicæ esset communionis, & vitæ integritate polleret. Locum ipsum, in quem oblationes inferrentur, vt inde postea ad altare exportarentur, Gazophylacium, ac etiam Secretarium, Possidius [f] nominat. His igitur per diaconum sacerdoti Deo offerendis ad altare portatis; præmissis precibus, aliisque ritibus, qui in antiquis Liturgiis descripti habentur; ipse sacerdos Christi personam gerens, præscriptis verbis, quæ Apostolus [g] benedictionem appellat hac ipsa prima quam ad Corinthios scribit epistola, dicens: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?] sacrificium conficit, de cuius veritate iam satis antea dictum est.

[e] Aug. de temp. ser. 215.
[f] Possid. in Vit. Aug. c. 24.
[g] 1. Cor. 10

CXLVI. PARTICIPATIO EVCHARISTIAE.

Prolatis igitur his, quæ ad consecrationem spectant, verbis, sacerdos in altum eleuat sacrificium. Vnde de his agens Anastasius [h]: Postquam, ait, sacrificium tremendum illud sanctificauit, panem vitæ sustollit, cumque omnibus ostendit.] Sic itaque oblato sacrosancto illo ac per omnia admirando sacrificio, sacerdos priùs, ac mox deinde cuncti Fideles participant atque communicant, secundùm illud eiusdem Apostoli ibidem addentis: Panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?] de qua participatione hac egregiè Augustinus [i]: Quando manducatur, reficit, sed non deficit: non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne fortè finiamus illum, & postea quod manducemus, non inueniamus. Manducetur Christus: viuit manducatus, qui surrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo sacimus. Et quidem in sacramento sic fit; & norunt Fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam: vnde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo.] Sumpturis sacram Eucharistiam tabellæ quædam apponebantur, velut mensulæ, sicut hodie linteamina. De his tabellis Ioannes [k] Chrysostomus meminit, sic dicēs: Nónne vides ministrum spongia mensam circumlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? hoc post preces efficitur per præconis vocem, &c.] has quoque intelligit Athanasius [l], cùm de facinoribus Arianorum agens, hæc ait: Subsellia, thronum, mensam ligneam, tabulas ecclesiæ, & cetera quæ poterant, foras elata combusserunt.]

[h] Anast. Sinait. de sacra Synaxi.
[i] Aug. de verb. Euāg. & apud Bed. in 1. ad Corinth. 10.
[k] Ioan. Chrysost. hom. 61. ad pop. Antioch.
[l] Athanas. epist. ad solitar.

Insuper

CXLVII. QVID PROFITETVR ACCIPIENS.

Insuper postquam illa, tamquàm voce præconis, acclamata essent verba: Sancta sanctis] sacerdos sacram Eucharistiam impartiens, quid daret contestabatur, dicens: Corpus Christi.] & accipiens, id ipsum verum esse profitebatur, dicens: Amen.] Sed quid hoc, Amen? Audi Ambrosium [a]: Dicit tibi sacerdos: Corpus Christi. & tu dicis: Amen: hoc est, Verum. quod confitetur lingua, teneat affectus.] Vetus planè erat eiusmodi traditio in Ecclesia tam in Occidente, quàm in Oriente: ad hanc planè alludit Tertullianus in libro de Spectaculis, cùm ait: Ex ore, quo Amen protuleris, gladiatori testimonium reddere.] & Cornelius Papa [b] ad Fabium Antiochenum de Nouatiano: Pro Amen, quod dicere debuerat, *accipiens Eucharistiam scilicet*, hoc dixit: Non deinceps ad Cornelium reuertar.] De consuetudine verò Orientalis Ecclesiæ fidem facit Cyrillus, de quo modò dicemus. Hæc quoque omnia in antiquis Liturgiis, & penes veteres scriptores [c] Ecclesiasticos scripta habentur. Dabat sacerdos in manus cuiusque sacram Eucharistiam, quam sic ille summa cum reuerentia ori admouebat. Suppetunt de ea re quamplurima [d] testimonia sanctorum Patrum: sed ne longiores in iis percensendis videamur, Cyrilli Hierosolymitani afferre hic sententiam, satis esse existimamus: ea est huiusmodi:

Accedens ad communionem, non expansis manuum volis accede, neque disiunctis digitis: sed sinistram veluti sedem quamdam subilicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est; & concaua manu suscipe corpus Christi, dicens: Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu, communica: caue ne quid excidat tibi.] Eiusmodi consuetudinem in Ecclesia Orientali diutiùs perduasse constat: siquidem Maximus, egregius propugnator Catholicæ veritatis aduersus Monothelitas, qui claruit circa annum Domini sexcentesimum quinquagesimum, cùm de his agit, hæc ait: Omnes viri, qui communicare desiderant, priùs laueant manus suas; vt mente pura, & nitida conscientia, Christi sacramenta suscipiant. Similiter & mulieres nitida exhibeant linteamina, vbi corpus Christi accipiat pura mēte, & munda conscientia.] Viris tantùm nuda manu sumere concessum, feminis verò nonnisi linteamine, quod dicebatur Dominicale, notauimus in Romano Martyrologio à Plantino typis edito. Sed & in Sexta Synodo, quæ celebrata est anno Domini sexcentesimo octogesimoptimo, hæc statuta leguntur: Antequam fiat communio, Eucharistiam accepturus, manus in crucis formam figurans, sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui ex auro vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt ad diuini muneris susceptionem, minimè admittimus, vt qui inanimatam subiectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit immaculatam communionem eis impartiens qui eiusmodi receptacula afferunt; & ipse segregetur, & is qui affert.] hæc Synodus [e], seu potiùs appendix addita. Sed & de his sæpè inferiùs.

[a] Ambros. de Sacram. lib. 4. c. 5. in fin.
[b] Apud Euseb. lib. 6. c. 35.
[c] Tertul. lib. de idol. cap. 7. Cyprian. lib. de lapsi Origen. in Exod. hom. 13 Euseb. hist. lib. 6. c. 33. Chrysost. ad pop. Antioch. homil. 61. & alij plures.
[d] Cyril. in Mystagog 5.
[e] Sexta Synod. can. 111.

CXLVIII. ACCIPERE SOLITI MANV EVCHARISTIAM.

Sed & illud circa vsum sacræ Eucharistiæ introductum fuit, cùm minùs liceret ad sacras synaxes tempore persecutionis Christianos in vnum sæpè coire: vt qui quotidie de vita periclitarentur, quotidie sumerent, secundùm quod ait Cyprianus [f] scribens ad Tibaritanos: Considerantes se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere] concessum fuit, vt cùm in ecclesia, vel aliis in locis abditis sacræ peragerentur Missæ, qui ad eas conueniebant Fideles, non tantùm de ea quæ oblata erat sacratissima Eucharistia communicarent, sed & ex eadem particulas à sacerdote acceptas domum ferendas sumerent; quas reuerenter asseruatas, singulis diebus summo mane ieiuni participarent. Sunt de eiusmodi consuetudine complura antiquorum Patrum testimonia: nam id Tertullianus [g] in primis his monstrat verbis: Non sciet maritus quid secretò, *domi scilicet*, ante omnem cibum gustes; & si sciuerit, panem non illum credit esse, qui dicitur.] Eucharistiam, quòd in partes dirisa esset, Buccellas alibi idem auctor [h] nominat; sed Augustinus & alij, Particulas, vt apud nos frequentiori vsu retentum est. Sed hæc euidentiùs Cyprianus demonstrat, cùm hæc ait in libro quem de Lapsis inscripsit: Cùm quædam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente, deterrita est, ne auderet attingere.] & alibi [i]: Qui festinans ad spectaculum, dimissus & adhuc gerens secum (vt assolet) Eucharistiam, &c.] Gregorius [k] Nazianzenus de sua sorore Gorgonia testatur, eam apud se in cubiculo sacram Eucharistiam asseruatam super altari habere solitam: qua venerata, vehementi morbo, quo ægrotabat, dicit esse sanatam.

[f] Cypr. epist. 56.
[g] Tertul. ad vxor. lib. 2. c. 5
[h] Tertul. lib. de monog. c. 11.
[i] Cypr. lib. de spect.
[k] Gregor. Naz. orat. in funer. Gorgoniæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CL. [a] Anastas. lib. quæst. Tom. 6. Bibloth. sanct. VIGVIT DIV IDEM MOS IN ECCLESIA.

Testatur id ipsum Basilius scribens ad Cæsariam Patriciam; quam epistolam non A tantùm recentiores è Græco nuper translatam citant, sed & Anastasius Nicænus [a] Episcopus, licet non ad Cæsariam, sed Cæsarium Patricium legat. sunt hæc eius verba: Necesse autem habere aliquem, si non adsit sacerdos, communionem propria manu sumere, minimè esse graue, est superuacaneum ostendere, propterea quòd longa consuetudo etiam per res ipsas probetur. Omnes enim qui sunt in desertis monachi, vbi non est sacerdos, illic habentes communionem, ex se ipsis eam sumunt] eam videlicet, quam secum domum tulissent: vnde & subdit: Alexandriæ autem & in Ægypto vnusquisque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte habent communionem domi suæ. Nam cùm sacerdos semel confecerit hostiam & dederit; eam accipiens & communicans, tamquam à sacerdote sumptam participare se, debet credere. Etenim in ecclesia sacerdos tradit particulam, & cum omni potestate ac libertate eam tenet qui accipit, B & sic sua manu ad os eam adducit. Idem est ergo potestate, siue quispiam vnam particulam acceperit à sacerdote, siue multas simul.] hæc ex Basilio Anastasius. At hæc non tantùm in Orientali Ecclesia, sed & in Occidentali ijsdem Basilij temporibus in vsu erant: quod planè demonstrat S. Hieronymus [b] in Apologia aduersus Iouinianum verbis illis: Quod in ecclesia non licet, nec domi licet.] & S. Augustinus agens de oratione, ait: Accepto corpore Domini & reseruato, vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.] Perseuerasse videtur ciusmodi consuetudo saltem vsque ad Hormisdæ Papæ tempora, quando in Synodo Cæsaraugustana in Hispania abrogata cognoscitur, dum hæc in ea [c] statuta leguntur: Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum.] In Orientali verò Ecclesia etiam post dicta tempora adhuc eam consuetudinem viguisse, plura C exempla declarant, quæ in Prato spirituali descripta habentur: sed breuitatis causa ea hic referre prætermittimus.

[b] Hier. epist. 59.

[c] Concil. Caesaraug. c. 3. Tom. 4. Rom. edit.

CLI. [d] Ambros. orat. in fun. frat. [e] Gregor. Dial. lib. 3. c. 36. EVCHARISTIA FERRI SOLITA IN ITINERE. [f] In Vit. S. Laurentij Epis. c. 8. apud Sur. Tom. 8. die 14. Nouemb.

In itinere etiam secum Eucharistiam ferre, aliquando concessum fuisse, ea quæ S. Ambrosius [d] scribit de Satyro fratre, manifestè significant. Si enim id permissum ait catechumeno, quomodo non penitus Christiano? Testatur id ipsum Gregorius [e] de Maximiano Episcopo Syracusæ & eius sociis mare Hadriaticũ nauigantibus. Eam quidem consuetudinem alicubi viguisse etiam temporibus Alexandri Papæ Tertij, Acta S. Laurentij 'Episcopi' Dublinensis testatur, in quibus hæc leguntur: Quatuor sacerdotes cum magna turba hominum transire comperiunt, qui Eucharistiam (sicut tunc moris erat pluribus) secum pro tuto viatico ac securo duce itineris publicè deferebant.] At non putet quis tepuisse apud maiores nostros erga sacram Eucharistiam veneratio- D nem & cultum, quòd prædicta concesserint, quæ nostris temporibus penitus inconcessa noscuntur. Immo quia maior penes cunctos fides vigebat, animisque propensioribus in eamdem erant affecti, hæc in hunc modum fieri permittebantur. Quanti enim putas fecisse sanctissimam Eucharistiam maiores nostros, qui, ob eam videlicet causam, quòd ex pane vinoque conficeretur, easdem species, quantumlibet communes, in honore habebant? Ad hoc enim spectat illud Tertulliani [g], quo ait de antiqua consuetudine: Calicis, aut panis, etiam nostri, aliquid decuti in terram, anxiè patimur.]

[g] Tertul. de coron. mil. c. 3.

CLII. VSVS ASSERVANDI EVCHARISTIAM.

Ex his igitur de antiquis Ecclesiæ moribus reseratis, illud in primis necessariò infertur atque deducitur, semper in Ecclesia asseruandi sacram Eucharistiam siue in loco sacro, siue in priuatis domibus, ad illorum vsum qui accepissent, consuetudinem viguisse. Cur, quæso, quod domi liceret, in ecclesia non liceret? Sed nec de ecclesiis de- E sunt exempla. Non enim nisi de asseruata in ecclesia Eucharistia Donatistæ execrandum scelus illud, quod paucis scribit Optatus [h], impudentissimè admiserunt: Iusserunt, inquit, Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij: nam iidem canes accensi rabie, ipsos homines suos, quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice, tamquam ignotos & inimicos laniauerunt. Ampullam quoque chrismatis, &c.] Est distichon [i] illud Paulini superiùs iam citatum, positum à dextra parte apsidis ecclesiæ S. Felicis, vbi asseruari solita esset Eucharistia:

[h] Optat. contra Parm. lib. 2

[i] Paulin. ad Seuer. epist. 12

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerij.]

[k] Concil. Turon. 2. can. 3.

Itemque est de his canon Concilij Turonensis [k] in hæc verba rem aliter disponentis, nimirum, vt non in armario, sed in altari, Eucharistia asseruetur, dicens: Vt corpus Domini

A mini in altari, non in armario, vel (vt aliter legitur) imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.] In altari item intra columbam auream reponi solitam Eucharistiam, legitur in Actis S. Basilij, quæ Amphilochij nomine inscripta habentur. Ad idem officium positas super altaria columbas aureas, & alias argenteas super baptisteria suspensas, Seuerus impius hæreticus sustulit, vt questi sunt clerus & monachi Antiocheni libello supplici, quẽ Quintę Synodo obtulerunt. Redarguit Cyrillus Alexãdrinus errorem tunc primùm emergentem illorum, qui putarẽt Eucharistiam non seruandam in sequentẽ diem, sic [a] scribens ad Calosyrium Episcopum Arseniotem: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò qui hæc asserunt: neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis & facultas & viuificãs gratia per- B petuò in ipso existit. hæc Cyrillus.

[a] Extat edita Coloniæ apud Calenium anno Domini 1573. vnà cũ tractatu ipsius aduersus Anthropomorph.

Sed ex his adhuc illud certum exploratumque redditur: quòd etsi fideles sacrificij tempore olim in ecclesia sub vtraque specie panis & vini sacratissimam Eucharistiam sumerent; tamen cùm vel priuatim in suis domibus (vt vidimus) illam acciperent, vel aliter in ecclesia extra sacrificij tempus, sub vna tantùm specie, nempe panis, vt asseruata erat (aliter enim numquam reposita alicubi reperitur) sumere consueuerant. Qua verò ratione in Ecclesia Catholica vsu receptum sit, vt etiam in ecclesia, cum diuina sacrificia peraguntur, nonnisi sacerdos offerens sub vtraque specie communicet, ceteri autem sub vna tantùm, nempe panis, suo loco dicemus vberius. Multa adhuc alia, quæ ad ritus offerendi vel ministrandi pertinent, dicenda essent ex antiquis ac planè Apostolicis Liturgiis; sed cum illæ à plerisque collectæ præ manibus habeantur, aliisque eodem C argumento commentarios ediderint, libentius abstinemus, ne ab instituto longius euagemur.

COMMVNIO SVB VNA SPECIE.

CLIV. FREQVENTER SVMENDI EVCHARISTIAM VSVS. [b] Ignat. epist. 14.

Attamen quod ad frequentem eius vsum pertinet; dicere non prætermittimus, ex institutione Apostolica frequentem vsum esse in ecclesia commendatum. Fidem facit eius rei Ignatius [b], qui iisdem cum Apostolis temporibus (prout sæpius antea diximus) vixit: nam ad Ephesios scribens, hæc monet: Date itaque operam vt crebriùs congregemini ad Eucharistiam & gloriam Dei.] & inferiùs: Omnes nominatim congregamini mente indiuulsa, frangentes panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.] hæc Ignatius. Sed quod dicit: Mente indiuulsa frangentes panem vnum] haud dubium, id ipsum fieri debere admonet, quod ipso D initio nascentis Ecclesiæ, mox post missum diuinitus Spiritum sanctum, Fideles facere consueuerant: de quibus Lucas [c]: Erant, inquit, perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis.] ac rursum paulo pòst: Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum.] Sic igitur maiorum admonitos consuetudine posteros Fideles conatos esse quotidie sumere Eucharistiam, Patres tam Latini quàm Græci facilè demonstrarunt. Cyprianus enim hæc in oratione Dominica: Hunc quotidie dari panem nobis postulamus; ne, qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie in cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.] quod ne facere prætermitterent Christiani, cùm non esset liberum quo- E tidie ad ecclesiam conuenire (vt nuper dictum est) particulas domum portandi atque sumendi, absque dubio licentiam obtinuisse ex institutione Apostolica, maiores tradiderunt. quis enim absque Apostolorum exemplo hæc facere præsumpsisset? quare Petrum Romæ hæc docuisse, facilè persuademur. Romæ enim antiquam seruatam esse consuetudinem, vt Fideles quotidie sacratissimam sumerent Eucharistiam, Hieronymus sæpè testatur, vt cùm dicit [d]: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt Fideles semper Christi corpus accipiant: quod non reprehẽdo, nec probo.] hæc idcirco ille, quòd (vt mox subdit) nec qui se nocte admiscuisset vxori, à sumenda Eucharistia temperaret. Idem ad Lucinium [e]: De Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesię & Hispaniæ obseruare perhibentur, &c.]

[c] Act. 2.

[d] Hier. epist. 59.

[e] Hier. epist. 28.

[f] Ambros. de sacram. lib 5. c. 4. Tom. 4. Rom. edit.

CLV.

In Orientali verò Ecclesia non eamdem viguisse consuetudinem, vt quotidie Fideles communicarent, Ambrosius [f] & Augustinus [g] testantur. Ille enim sic ait: Si quotidianus est

[g] Aug. de serm. Dom. in mont. lib. 2. c. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN EREQVENSVSV EVCHARISTIAE IN ORIENTALI ECCLESIA.

nus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie mereris accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere.] Augustinus verò: De sacramento, inquit, corporis Domini, vt illi non moueant quæstionem, qui plurimi in Orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant, cùm iste panis quotidianus datus sit.] Vetus est quæstio hæc: De qua (inquit Hieronymus[a]) scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è variis auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto; traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt; nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subuerti.] hæc Hieronymus: eadem & Augustinus[b], atque Chrysostomus[c], qui hæc de Græcorum moribus: Multi, ait, huius sacrificij semel toto anno sunt participes, alij autem bis, alij verò sæpè, &c.] De his qui sæpè, hæc Basilius in nupercitata epistola ad Cæsariam Patriciam habet: Communicare singulis diebus, & sanctum Christi corpus percipere, præclarum est & vtile: cùm ipse apertè dicat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis igitur ambigat vitam assiduè participare, nihil aliud esse quàm multifariam viuere? Nos autem quater in singulas hebdomadas diuina sacramenta participamus, Dominica die, quarta feria, in parasceue, & in sabbato, & aliis diebus, si quando Dominica memoria, vel sancti alicuius fuerit.] hæc Basilius.

[a] Hier. epist. 28
[b] August. epist. 118.
[c] Chrysostom. in epist. ad Hebr. hom. 17.

CLVI. ADVERSVS EOS QVI IN ANNVM DIFFERVNT SVMPTIONEM EVCHARISTIAE.

Cererùm abusionem fuisse potiùs quàm laudabilem consuetudinem, in annum Eucharistiæ participationem differre, satis docet idem Ioannes[a] Chrysostomus, dum acerrimè inuehitur in illos qui ex consuetudine certis diebus, nimirum Epiphaniorum die, Quadragesimæ tempore, nempe in Paschate, & Aduentus Domini solemnitate, nimirum Natali ipsius die, tantùm communicarent; atque hæc exclamans ait: O consuetudinem! ô præsumptionem! sacrificium frustra quotidianum. Incassum assistimus altari, nullus qui communicetur. Hæc, non vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione? igitur nec oratione.]& paulò pòst: Cum omnibus confessus es de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodo mansisti non participans de mensa?] atque alibi[c], quòd putarent illi, reuerentiæ causa diutiùs à communione abstinere esse consultiùs ac minùs periculosum, hæc ait: Et quomodo, inquies, ista perpetimur, cùm semel tantùm per annum ea sacramenta sumamus? Hoc nempe est quod vniuersa perturbat: quia non munditia animi, verùm interuallo temporis longiore constare meritum putas; summamque arbitraris reuerentiam ac religionem esse, si non sæpiùs cælestem illam adeas mensam. Ignoras quoniam indignè accedere, etiam si semel tantùm fiat, te supplicio tradit: dignè verò etiam si sæpè accedas, salutem inde conquiris? Non est audaciæ sæpiùs accedere ad Dominicam mensam, sed indignè accedere, etiam si semel tantùm quispiam toto vitæ tempore accedat.] hæc ille.

[a] Chrysost. ad popul. Antioch. hom. 61.
[c] Chrysostom. in 1. ad Tim. homil. 5.

CLVII. QVI NON COMMVNICANT, REICIVNTVR.

At verò non ipsi tantùm Orientalis Ecclesiæ doctores, hæc tractando, redarguerunt infrequentem Eucharistiæ sumptionem, sed & sacri canones grauioribus pœnis eos affecere qui differrent. Et vt prætermittamus dicere de canone Apostolorum[f], animaduertente in illos, qui ingressi ecclesiam, sacram communionem non percipiunt: est canon Concilij Antiocheni[g] præcipientis itidem ab ecclesia eiiciendos, qui accedentes ad eam non communicat. Porrò testatur Epiphanius[h] communiones & synaxes ab Apostolis ordinatas, vt fierent feria quarta, prosabbato, & Dominica, in quibus populi ad eas conuenientes communicarent. Ex his igitur, aliisque multis quæ in eamdem sententiam essent adducenda, liquidò constat, non quidem ex laudabili consuetudine, sed oscitantia ac potiùs negligentia in Orientali Ecclesia egisse illos, qui semel tantùm in anno, vel paulo frequentiùs sacram sumerent Eucharistiam, reclamantibus in eos sacris ipsorum Conciliis, & antiquis scriptoribus Ecclesiasticis.

[f] Can. Apostolorum 10.
[g] Concil. Antiochen. c. 2.
[h] Epiphanius in comp. doct.

CLVIII. VINDICTA IN SYMENTES INDIGNE EVCHARISTIAM.

At quod eiusdem argumenti esse videtur, & ad Ecclesiasticas res gestas maximè pertinet: dicere non prætermittimus, olim, quò tantæ rei & occultioris mysterij fides certior haberetur, frequentiùs accidisse, eos qui indignè ad sumptionem sacratissimæ Eucharistiæ accessissent, vel morte, Deo vindicante, mulctatos, aut à prauo dæmone arreptos, aliisve miserabilibus cladibus esse affectos. id quidem in primis Apostoli verba indicant,

indicant, quæ sunt eiusmodi[a]: ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.] Dionysius quidem in Ecclesiastica Hierarchia, hisce de causis multos solitos esse à dæmonibus vexari, testatur.] Sunt de his pleraque exempla apud Cyprianum in libro de Lapsis; & de suis temporibus testatur Chrysostomus[b], complures qui imparati ac indignè ad communionem corporis Christi accessissent, à satana vexatos: sic enim ait: Plurima huiusmodi nunc quoque contingunt. Quia enim sacerdotes ignorant eos qui peccatis obnoxij indignè mysteria veneranda percipiunt; Deus sæpiùs facit, eosdemque satanæ tradit. Quoties denique morbi, quoties detrimenta, quoties luctus calamitatesque contingunt, huius rei gratia fiunt: id Paulus quoque signanter expressit: Ideo inter vos, inquit, multi infirmi, &c.] Sed id omne ex Dei misericordia; vt sic correptus, non cum hoc mundo damnetur. Vnde & Pacianus[c] in eadem Apostoli verba: Lætare peccator, si in hoc sæculo aut morte intercideris, aut morte consumeris; ne puniaris post sæculum. Intellige quantum sceleris admittat qui ad altare venit indignus, cui pro remedio computatur, cùm aut morbis laborat, aut morte dissoluitur.] Se de his satis: iam prosequamur cetera.

[a] 1. Cor. 11.
[b] Chrysost. in 1. ad Tim. hom. 5.
[c] Pacianus lib. de pœnit.

CLIX. DE ALIO CONVENTV ECCLESIASTICO.

Aliam adhuc insuper celebrandi conuentus formam iisdem Corinthiis Paulus præscripsit, dicens[d]: Cùm conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, secundùm duos, aut vt multum tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent. Quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare: vt omnes discant, & omnes exhortentur: & spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt.] Ex conuentibus Iudæorum hanc formam in ecclesiam Paulus transfudit, ac docuit Gentes. Vnde apud Ambrosium[e]: Hæc traditio synagogæ est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidem scribit, sed ex Gentibus factis, non ex Iudæis: vt sedentes disputent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subselliis, nouissimi in pauimento super mattas.] Eiusmodi erat conuentus ille, cuius Lucas meminit[f], dicens: Intrauit Iesus secundùm consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ, &c.] In iisdem conuentibus sæpiùs ipsum Paulum concionatum esse, iam diximus; vt cùm venit Antiochiam Pisidiæ in synagogam, vbi post lectionem legis & Prophetarum (inquit Lucas[g]) miserunt Principes synagogæ ad Paulum & Barnabam, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.] At quoniam nouis charismatibus aucta fuit Ecclesia, hisce etiam hunc Christianorum conuentum Apostolus voluit illustrari: nimirum vt cùm accepissent linguarum munera, necnon datus illis esset sensus per Spiritum sanctum, vt intelligerent Scripturas; eadem Spiritus dona ad ædificationem Ecclesiæ consummarentur: vt tunc linguis loquerentur, cùm qui interpretaretur adesset.

[d] 1. Cor. 14.
[e] Ambros. in 1. ad Corint. c. 14. Tom. 3. Rom. edit.
[f] Luc. 4.
[g] Act. 13.

CLX. PRISTINÆ RITVS SIGNATANDVM RELIQVA.

At verò eiusdem conuentus ab Apostolo in Ecclesia instituti celebrandi ritum, licet aliqua ex parte sit imminutus, nimirum in linguarum munere, prorsus tamen desiisse, nemo, puto, sapiens dixerit; quantumlibet signa potiùs atque vestigia eius Apostolicæ institutionis in Ecclesia remansisse, Ioannes Chrysostomus testetur his verbis: Nunc illorum donorum symbola ac signa tantùm tenemus: nam nunc quoque duo aut tres dicimus & vicissim, & alio tacente, alius incipit. Sed sunt tantùm illorum signa & monimenta. Propterea quando inceperimus dicere, populus respondet: Spiritu tuo. ostendens quòd olim sic dicebant, non sua moti sapientia, sed Spiritu, &c.] Deplorat summopere sua tempora, quibus cùm eædem res agerentur quæ olim in illa Apostolorum tempore Ecclesia florentissima; non tamen ea diligentia, eaque industria; adeò vt potiùs imago quædam illarum rerum, quàm res ipsa repræsentaretur. Plures enim, sed alternis sermonibus, in conuentibus Ecclesiasticis olim loqui solitos, sermonemque exhortatorium vnumquemque eorum habere ad populum, iam superiùs dictum est, dum de conuentu illo Antiocheno, vbi Paulus & Barnabas rogati sunt dicere, historiam recensuimus.

CLXI.

At dum de his agentes, oculos circumducimus ad cuncta officia Ecclesiastica contemplanda,

Universidad de Deusto
Biblioteca

templanda, si quæ reliqua sint quæ ab Apostolo formam conuentus præscriptam referant: occurrit in primis illud quod dicimus Matutinum officium; quod si attentiùs inspexerimus, planè intelligemus, quod ad formam spectat, eadem in ipso peragi quæ & olim in illo. Sed peruestigemus singula: Cùm conuenitis (inquit Apostolus) vnusquisque vestrum psalmum habet.] A psalmorum enim cantu inchoari dictos qui in ecclesia celebrantur conuentus, omnes norunt. Exhiberi post hæc in illis mandat Paulus doctrinam, nempe (vt vidimus) legis & Prophetarum lectionem, quam quidem post psalmorum concentum recitari hodie in Ecclesia videmus. At loco linguarum est noui Testamenti lectio subrogata. Apocalypsis quoque statuto tempore in iisdem officiis recitatur. Et quod Paulus monet, quæ dicta sunt linguis interpretari; huic muneri optimè satisfaciunt sanctorum Patrum homiliæ, quas itidem post diuinæ Scripturæ lectionem, eam interpretantes recitant. At in eo hi conuentus, qui apud nos fiunt, ab illo potissimùm differunt, dum hæc omnia à nobis ex scripto recitantur, ab illis autem non item, præsertim cùm linguis loquerentur. Videas insuper, quod docet Paulus, vt spiritus Prophetarum subditus sit Prophetis; quàm egregiè huic rei respondeat, quòd qui obeunt munera Prophetarum lectiones legentes, non illas antea auspicantur, quàm ab eo qui conuentui præest, tam ipsi quàm ceteris reuerenter submisso capite, accepturi dicendi licentiam, illa verba præfantur, dicentes: Iube Domne benedicere: quibus Præpositus benedicens, dicendi facultatem impartitur. Nec his omnino aduersatur, quòd eiusmodi conuentus in ecclesia noctu fiant: nam & de Paulo testatur Lucas in Actis, sermonem in eiusmodi conuentu Troade celebrato produxisse vsque ad mediam noctem. Ceterùm vt eadem dicamus cum Chrysostomo nuperà nobis citato, sunt hæc potiùs imago quædam ac signum antiquæ illius Apostolicæ institutionis, quàm res ipsa in omnibus illi similis.

MATVTINVM OFFICIVM QVID REPRAESENTET. A B C

CLXII. DE ORATORII INSTITVTIONE APOSTOLICO CONVENTVI HAVD DISSIMILI.

Sed diuino planè consilio factum est, vt nostra ætate, ante annos triginta, ad eiusmodi Apostolici conuentus formam, magna ex parte, ea potissimùm quæ ad audientium ædificationem ex rerum diuinarum sermonibus comparata, ad profectum Ecclesiæ peragi mandauit Apostolus, in Vrbe fuerint instituta, opera in primis R. P. Philippi Nerij Florentini, qui tamquam sapiens architectus posuit fundamentum, & eius in Christo alumni R. P. Francisci Mariæ Tarusij Politiani, qui in his videbatur esse dux verbi. Horum igitur studio & industria institutum primitus fuit, vt per singulos fermè dies, qui ardentiori studio Christianam vitam excolerent, ad oratorium S. Hieronymi conuenirent (ex eo namque & nostro collegio nomen est inditum, vt Oratorij congregatio diceretur) vbi hoc ordine religiosus haberetur conuentus: Præmissa in primis silentio facta precatione, ex fratribus aliquis lectionem auspicaretur, ad permouendos animos ad pietatem accommodatam. Inter legendum etiam, idem qui præesset Pater, solitus esset interloqui; ac eadem quæ dicta essent, accuratiùs explicando, amplificando, & ardentiori studio in audientium corda insinuando, interdum etiam aliquorum ex fratribus, quid de aliqua re sentirent, rogãdo sententiam, in modum ferè dialogi sermonem ad horæ spatium magna audientium alacritate perduceret. Eiusdem iussu postea suggestum gradibus sublimiorem conscenderet ex fratribus aliquis, qui ex Vitis Sanctorum probatis atque receptis, diuinaque Scriptura, ac SS. Patrum sententiis absq. fuco vel pigmentis intextam orationem haberet. Qui huic succederet, eodem planè dicendi genere, sed diuerso argumento sermonem diceret. Demum tertius his accederet, qui historias Ecclesiasticas ordine temporum dispositas enarraret. Quibus dimidiæ horæ spatio singulis ad dicendum concesso, mira audientium vtilitate pariter & voluptate perfunctis, cantato hymno, ac repetitis iterum precibus, iam conuentus absolueretur. Rebus igitur in hunc modum dispositis, atque Romani Pontificis auctoritate firmatis, visa est pulchra illa conuentus Apostolici facies pro ratione temporum reddi: cui adgaudentes probi omnes, complures ex ipsis inde mutuati exemplum aliis in locis eadem pietatis officia instituere ac propagare conati sunt. Sed hæc obiter: iam ad Paulum Corinthiorum Ecclesiam instituentem redeamus. D E

CLXIII. In eodem, qui à Paulo Apostolo conuentus describitur, consueuisse etiam populum audientem & annuentem, respondere, Amen; idem Paulus demonstrat, dum ait: Si benedixeris spiritu; qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.] Ex ea quidem veterrima institutione conuentus

A uentus ex Hebræorum fontibus ducta, vnà cum ipsa re voces etiam in Ecclesiam transiere, vt Amen. Id quidem esse seruatum antiquitus, vt populus præsens eamdem vocem conclamaret, Hieronymus[a] docet, dum ait de Ecclesia Romana: Vbi sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen, reboat?] Hanc quidem sicut & alias plures acceptas esse ex Hebræis, omnes intelligunt: siquidem in veteris Testamenti diuinis Scripturis sæpissimè ex persona populi aliquid confirmantis repetita legitur. Vnde meritò Paulus[b] admonet non esse facultatem alicui dicendi Amen, nisi quod dicatur intelligat. Eadem ratione in Thalmudicis Massecheth Berachot[c], dum reprehenditur audientium oscitantia, legitur triplex Amen illegitimum: primum videlicet, cùm qui Amen respondens, non intellexerit quod dictum sit; quod quidem, Amen pupillum, auctor appellat: secundum, cùm antequam absoluatur oratio, vox illa pronunciatur, quod Amen

VOX AMEN VNDE VSVR PATA.
[a] Hieron. in præfat. lib. 2. in epistol. ad Galat.
[b] 1. Cor. 10.
[c] Apud Angel. Canin. in loc. noui Test.

B surreptitium nominat, cùm ex oratione nondum absoluta aliquid surripit: tertium verò, cùm sic respondens, aliquid aliud agit; quod, sectile Amen, idem dicit, quasi dissectum in duas partes, dum audiens aliud agit. Porrò sanctus Ambrosius[d] huius vocis diuersas affert significationes, vt aliquando sit imperantis, interdum precantis, interdum verò confirmantis aliquid: quo sensu hîc eam accipit Apostolus. Sed de his satis hæc ad Ecclesiæ veteres ritus insinuandos. Ceterùm cùm Apostolus his institutis, mox admoneat vt mulieres taceant in ecclesia; non tantùm sic eas loqui, vt doceant, nullo modo permittit; sed nec quauis occasione, vel saltem eo prætextu vt discant, de rebus diuinis loquendi tribuit facultatem, afferens pro remedio, vt, si discere volunt, domi viros suos interrogent. Quod quidem semper in Ecclesia obseruatum, sed ab hæreticis tantùm Apostolicæ censuræ terminum esse violatum, suis locis dicemus: modò verò

[d] Ambros. in Psal. 40.

C rerum gestarum seriem prosequamur.

Inter hæc autem, cùm Cherinthus[e] præter alios quos disseminabat errores, impiè diceret, Christum non surrexisse; adderet insuper Basilides, nullam futuram resurrectionem mortuorum: Hos namque Ignatius his coloribus egregiè pingit, dum eos cauendos admonet, sic dicens[f]: Considerate itaque eos qui aliena sectantur dogmata, & discite quomodo ignotum asserunt esse Christi Patrem, quomodo infidam simultatem inter se exerceant, charitatis nullam habeant rationem: futura negligunt, præsentia & instabilia bona curant, præcepta contemnunt, viduam & orphanum despiciunt, oppressum despuunt, vinctum rident, crucis illos pudet, passionem subsannant, resurrectionem pro fabula traducunt: posteri sunt & nepotes spiritus illius omnis mali inuentoris.] hæc Ignatius ad Smyrnenses. hos & taxat scribens ad Trallianos, sic di-

CLXIV.
[e] Epiphan. hæres. 28.
[f] Ignatius ad Smyr. epist. 10.

D cens[g]: Partum Virginis calumniantur: & cùm pudeat illos crucis, passionem negant, nec resurrectionem credunt, sed ignotum Deum introducunt: Christum ingenitum esse censent, Spiritum verò sanctum nec esse confitentur.] Cùm, inquam, hæc pessimi omnium hominum iidem disseminarent hæresiarchæ: his omnibus prouidè Paulus occurrendum putauit; sicque Corinthios, ad quos scribit, primùm de Christi resurrectione tam suo quàm aliorum qui viderant testimonio instruit: demum de ceterorum mortuorum resurrectione copiosissimè agens, cùm ad eam insinuandam probandamque multis vtatur argumentis; suis ipsorum factis, qui ea dicerent, arguens, hæc ait[h]: Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt quid baptizantur pro illis?]

[g] Idem ad Trall. epist. 5.

PAVLVS RESVRRECTIONEM ADVERSVS HAERETICOS PRAEDICAT.
[h] 1. Cor. 15.

Sed quinam esset istiusmodi ludus & fabula velut in scena repræsentata, Epiphanius[i] agens aduersus Cherinthum narrat his verbis: In hac regione, Asia inquam, immo etiam in Galatia, valde viguit horum doctrina: de quibus etiam ex traditione res quędam ad nos deuenit, quòd quidam apud ipsos de vita decesserunt, morte præoccupati citra baptisma, alij verò pro ipsis in nomen ipsorum baptizentur; vt ne, vbi resurrexerint illi in resurrectione, pœnas dẽt, eò quòd non acceperunt baptisma, & subditi fiant potestati, quæ mundum fecit. Et hac de causa traditio, quæ ad nos deuenit, eumdem sanctum Apostolum dixisse ait: Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro ipsis? Ceterùm alij rectè hoc dictum interpretantes, dicunt, quòd morti vicini si fuerint in pietatis doctrina instructi, ob hanc spem ante obitum lauacro digni sunt: ostendentes quòd qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum. Horum verò aliqui Christum nondum resurrexisse prædicant, verùm resurrecturum esse cum omnibus: alij verò, quòd omnino mortui non resurgẽt. Quapropter Apo-

CLXV. DE HIS QVI BAPTIZANTVR PRO MORTVIS.
[i] Epiphan. hæres. 28.

stolus

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolus medium se interponens, vtrosque hos, ac reliquas hæreses eadem opera subuertit.] hæc Epiphanius. A

CLXVI. Chrysostomus[a] arrepram testatur à Marcionitis occasionem ex verbis Pauli, vt loco defuncti viuentem quempiam illi profuturum baptizent: sic enim ait: An vultis primò dicam, quo modo hanc dictionem adulterantur qui morbo Marcionis laborant? Æquè scio quidem fore vt risum multum moueam: verùm enimverò etiam propterea maximè dicam, vt cum morbum magis fugiatis. Nam postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo qui viuit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur; & rogant velit ne baptismum accipere? Deinde illo nihil respondente; qui est absconsus infernè, pro illo dicit, se velle baptizari; & sic eum baptizant pro eo qui excessit, perinde ac si in scena luderent. tantum valuit diabolus in ignauorum animis. Deinde cùm accusantur, addunt hoc verbum, dicentes Apostolum dixisse: Qui baptizantur pro mortuis.] hæc ipse. Verùm cùm Marcion hæresiarcha longè post Pauli tempora emerserit, non potuit ipse, vel eius sectatores esse qui notantur à Paulo, sed alij, qui eadem actitarent, è quibus ipsi exemplum fuerint mutuati. At Tertullianus[b] quoque docet, non de Catholicis, sed de hæreticis Paulum esse locutum, id declarans his verbis: Sed qua, inquit, ratione baptizantur pro mortuis? Certè illa præsumptione hoc eos instituisse contendit, qua alij etiam carni vicarium baptisma profuturum existimarent ad spem resurrectionis; quæ nisi corporalis, non alias sic baptismate corporali obligaretur. Anima enim non lotione, sed responsione sancitur, hoc est, sanctificatur.] hæc Tertullianus, quæ fermè repetit[c] agens contra Marcionem. Sed sunt & aliæ de verbis Apostoli interpretationes, quas in primis Ioannes Chrysostomus affert, & Isidorus[d] Pelusiota eius discipulus, atque alij: earum verò cupidos ad interpretes remittimus. B C

[a] Chrysost. in 1 ad Cor. hom. 40. MARCIONITARVM LVDVS.

[b] Tertull. de resur. carn. c. 48.

[c] Tertull. corr. Marcion. lib. 5. cap. 10.

[d] Isid. Pelus. lib. 1. epist. 221.

Clausurus iam epistolam Paulus[e], collectam indicit, sicut & in aliis Ecclesiis fecerat. Cùm enim (vt aliàs dictum est) Christiani qui Hierosolymis erant, bonis omnibus spoliati à contribulibus Iudæis, maxima affligerentur inopia, & ex Concilio Hierosolymitano (vt vidimus) sic Paulo Gentium cura fuisset delegata, vt tamen pauperum Iudæorum memor esset: cùm alioqui sic comparatus esset, vt quo ipse sibi victum quæreret, manuale opus exercere consueuerit, ne cui molestus esset; pro illorum tamen inopia solicitus, se à ceteris, quæ in Asia & Græcia erant, Ecclesiis eleëmosynam colligere testatur, sic dicens[f]: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam præferre gratiam vestram Hierusalem. Quòd si dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt.] hæc Paulus de collecta Ecclesiæ Corinthiorum indicta. Sed de collectis satis superiùs. D

[e] Chrysost. in 1. ad Cor. hom. 40. DE COLLECTIS APOSTOLI ADMONITIO.

[f] 1. Cor. vlt.

Declarans insuper Apostolus animi sui consilium, quando venturus sit Corinthum, hæc addit: Veniam ad vos, cùm Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, vt vos me deducatis quocumque iero. Nolo enim vos modò in transitu videre: spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten.] Hæc cùm scribat Paulus (vt diximus) hoc anno; quidnam est, quod de non recedendo Epheso vsque ad illud tempus visus est inisse consilium? Sed cur tamdiu detineretur Ephesi, hanc affert ipse causam, cùm subdit: Ostium mihi apertum est magnum & euidens, & aduersarij multi.] Ephesus enim, quòd totius Minoris Asiæ metropolis esset ciuitas, quodque illic esset Dianæ templum (de quo paulo inferiùs dicturi sumus) omnium gentium frequenti concursu celeberrimum; & quòd denique Proconsul Asiæ illic agere consueuisset, ad quem necesse esset ex tota prouincia homines conuenire; peropportunus ipsi visus est locus, vbi diutiùs Euangelium prædicando consisteret. De eadem enim ciuitate hæc quoque Philostratus[g] in Apollonio: Abundat bonarum artium studiis; philosophis, oratoribusque redundat: vt verè dici possit, eam ciuitatem non equitum robore, sed clarorum hominum millibus ceteras superare, in eaque plurimum vigere sapientiam.] hæc ille, cùm Apollonij magi erga Ephesios studium commendat: vt non mireris, si erga eosdem Pauli propensius esset officium. Sed qua occasione inde abire compulsus sit, Lucas exactè describit. E

CLXVII. CLXVIII. CVR PAVLVS DIV MORATVS EPHESI.

[g] Philostratus lib. 8.

Attamen

A Attamen priùs videamus quod idem Paulus in calce eiusdem primæ epistolæ ad Corinthios, in salutatione appositа, sua manu conscripta, ait: Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, maranatha.] Quoniam verò eadem Pauli verba sacræ Synodi, necnon Episcopi in suis Ecclesiis, cum diuini interminatione iudicij aliquid admonerent, suis ipsorum præceptis affigere consueuerunt; operæpretium ducimus (quod instituti ratio exigit) subobscura hæc elucidare, de iisdemque vocibus pauca disserere. Probè scimus, ex sententia Ioannis[a] Chrysostomi, vocem, Anathema, esse ambiguam, atque in bonam æquè ac malam partem vsurpari posse: quandoque enim quod certo loco appensum[b], & ex voto Deo oblatum, vel in eius templo dedicatum est, significari; quandoque verò quod à Deo sciunctum est per impietatem, intelligi hac voce anathematis, cùm complura diuinæ Scripturæ exempla declarant, tum maximè id quod B apud Iustinum[c] legitur in hæc verba: Anathema id dicitur, quod Deo est dedicatum atque destinatum, & in communem vsum ampliùs non conuertitur; aut quod à Deo per malitiam est abalienatum.] Sed iam quo sensu hic accipiat Paulus, habes à Chrysostomo[d] dicente: Quid igitur est anathema? audi ipsum ita loquentem: Si quis non amat Dominum Iesum Christum, is anathema sit, hoc est, ab omnium commercio segregatus, alienus ab omnibus sit. Nam quemadmodum anathema donum, quod Deo oblatum dedicatur, nemo est qui temerè manibus contingere audeat, neque ad id propiùs accedere: sic & eum qui ab Ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tamquam longissimè abducens, hoc nomine à contrario scilicet appellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo vt separentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem qui ab Ecclesia abscissus erat, ex oppositа omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidem tum C hæc, tum illa ex æquo vulgo abalienatio erat: separationis verò modus non vnus, sed illi contrarius: ab illo enim abstinebant tamquam à Deo dicato: ab hoc autem decedebant tamquam à Deo abalienato, & ab Ecclesia abscisso.] hucusque Chrysostomus. At non certè hoc modo Paulus[e] optabat anathema esse à Christo pro fratribus suis, ipsa nimirum gente Iudæorum.

CLXIX. DE ANATHEMATE ET MARANATHA.

[a] Ioā. Chrysost. hom. de anath. tom. 5.

[b] Ioā. Chrysost. in Isai. hom. 1.

[c] Apud Iustin. mar. lib. quæst. & resp. q. 121.

[d] Chrysost. ad Rom. hom. 16.

[e] Rom. 9.

Est enim & adhuc alius eiusdem vocis sensus, vt anathema idem importet quod maledictum, secundùm quod scriptum est in Zacharia[f] de Hierusalem: Habitabunt in ea, & anathema non erit ampliùs.] quo loco Hieronymus de Paulo[g]: Pro fratrum salute, inquit, anathema esse cupit, imitari volens Dominum suum, qui & ipse, cùm non esset maledictio, factus est maledictio.] Sed hæc fusiùs in epistola[h] ad Algasiam, vbi & de alio D vocis sensu hæc verba leguntur: Vult ergo Apostolus perire in carne, vt alij saluentur in spiritu; suum sanguinem fundere, vt multorum animæ conseruentur. Quòd autem anathema interdum occisionem sonet, multis veteris Testamenti testimonijs probari potest.] hæc ille.

CLXX. QVOMODO PAVLVS CVPIDVS FIERI ANATHEMA.

[f] Zach. 14.

[g] Hier. in Zach 14.

[h] Hieron. epist. 151. q. 9.

De Maranatha verò hæc idem auctor ad Marcellam[i]: Maranatha magis Syrum est quàm Hebraicum, tametsi ex confinio vtrarumque linguarum aliquid & Hebræum sonet, & interpretur, Dominus noster venit. vt sit sensus: Si quis non amat Dominum Iesum Christum, anathema sit. & illo completo, deinceps inferatur: Dominus noster venit. quòd superfluum sit aduersus eum odijs pertinacibus velle contendere, quem venisse iam constet.] hæc ipse. Verùm quod ad causam spectat, quòd post anathema ea adderentur verba; illam potiùs existimamus, quòd Hebræi cùm proferrent condemnationis sententiam, cum contestatione præsentis diuini iudicij facere consueuerant. sunt E de his exempla in diuinis Scripturis, vt in Daniele[k], qui impudicos & calumniantes senes condemnans, ad priorem dixit: Eccè Angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium.] posteriorem item damnans, sic est allocutus: Manet Angelus Domini gladium habens, vt secet te medium, & interficiat vos.] sic & ceteri iudicantes, & maledictionis sententiam pronunciantes, addentesque Maranatha, Dei præsentiam omnia iudicantis ac punientis adesse contestabantur, sicut habetur in Psalmo[l]: Iudicentur Gentes in conspectu tuo.] vt probaretur esse verum quod est scriptum in Prouerbijs[m]: Per me legum conditores iusta decernunt] & illud: Per me potentes decernunt iustitiam.] Porrò anathemati proxima censura erat[n] catathema, quæ erat propriè eorum qui se sic damnatis coniugerent.

CLXXI. MARANATHA POST ANATHEMA.

[i] Hieron. epist. 137.

[k] Dan. 13.

[l] Psal. 9.

[m] Prouer. 8.

[n] Apud. Iustin. lib. quæst. q. 121.

Quòd verò sicut Maranatha, ita & aliæ Hebræorum voces sint in Ecclesiam illa- CLXXII.

psæ, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Hieron. epist. 137. CVR VOCES HEBRAICAE TRANSLATAE IN ECCLESIAM.

psæ, & frequenti vsu receptæ, hanc Hieronymus ad Marcellam[a] scribens affert ra- A
tionem: A postolos id curasse, vt quoniam prima Ecclesia ex Iudæis fuerat congrega-
ta, nihil ad credentium scandalum innouarent, sed ita vt à puero imbiberant, trade-
rent: postea verò quàm in vniuersas gentes Euangelij dilatatus est sermo, non potuisse
semel susceptra mutari. Licet & illud in libris suis, quos ἐξηγητικὰς vocant, Origenes
asserat, propter vernaculæ linguæ cuiusque idioma, non posse ita apud alios sonare,
vt apud suos dicta sunt, & multò melius esse non interpretata ponere, quàm vim
eorum interpretatione tenuare.] hucusque Hieronymus. Augustinus hæc etiam in
eamdem sententiam[b]: Hebræa, inquit, verba non interpretata sæpè inuenimus in
libris, sicut Amen, Alleluia, & Racha, & Hosanna, & si qua sunt alia: quorum par-
tim propter sanctiorem auctoritatem, quamuis interpretari potuissent, seruata est anti-
quitas, sicut & Amen, & Alleluia; partim verò in aliam linguam transferri non po- B
tuisse, sicut alia duo quæ posuimus.] & alibi[c]: Sciendum est, Amen, & Alleluia,
quod nec Latino nec barbaro licet in suam linguam transferre, Hebræo cunctas gen-
tes vocabulo decantare.] vt ex his videas, quantum venerandæ antiquitati maiores de-
tulerint, & quàm parum ei consulant, qui prætextu quodam excultioris sermonis, pas-
sim immutant antiquas voces Ecclesiasticas, vt (quod ad id de quo agimus spectat)
cùm loco anathematis, vel excommunicationis, more Gentilium potius quàm Chri-
stianorum dicere malint, deuouere diris, vel quid simile. Sed tanta (dicam cum Augu-
stino[d]) est vis consuetudinis etiam ad discendum, vt qui in Scripturis sanctis quo-
dammodo nutriti educatique sunt, magis alias locutiones mirentur, easque minùs La-
tinas putent, quàm illas quas in Scripturis didicerunt, neque in linguæ auctoribus C
reperiuntur.

[b] Aug. de doctr. Christian. lib. 2. cap. 11.

[c] Aug. epist. 178.

[d] Aug. de doctr. Christian. lib. 2. cap. 54. in fine.

CLXXIII. DE CVLTIORIBVS VOCIBVS NON CERANDVM.

Nouas voces, quantumlibet elegantiores, esse vitandas, nec ad locutionem sacra-
rum rerum facilè admittendas, maiorum complura docent exempla, de quibus aliàs. Est
enim ornamenti quoddam genus non mediocre, etiam oratorum Latinorum principis
testimonio, verborum ornatum contemnere: nempe ait ad amicum scribens[e]: Illa tua
horridula mihi & incompta visa sunt; sed tamen erant ornata hoc ipso quòd ornamenta
neglexerant; & vt mulieres, ideò bene olere, quia nihil oleant, videbantur.] Dicebat &
qui inter Græcos eloquentissimos rhetores primum sibi vẽdicabat locum, non esse in eo
fortunas Atticæ eloquentiæ sitas, hoc vel illo scire vti verbo: quin potiùs rem accura-
tiùs perpendere. Quam quidem sententiam tanto auctore dignam, post Ambrosium[f]
(qui, prout vetus interpres, hac eadem ratione maluerat præsepium quàm præsæpe dice- D
re) Augustinus[g], cùm faceret ei grammaticus magnum de impropria deriuatione nego-
tium, vsurpat his verbis: Si enim Demosthenes clarissimus oratorum, quibus tanta ver-
borum fuit cura, quanta rerum auctoribus nostris; cùm tamen ei nonnullam locutionis
insolentiam obiecisset Æschines, negauit ille in eo positas esse fortunas Græciæ, illo ne an
illo verbo vsus fuerit, & an huc an illuc manum porrexerit: quanto minùs nos labora-
re debemus de regulis deriuandorum nominum; quando, siue hoc siue illud dicamus,
intelligitur sine ambiguitate quod dicimus; quorum non in expositione sermonis, sed in
demonstratione veritatis est maior intentio?] hucusque ille, nobisque satis: in hæc enim
penè insciij incidimus.

[e] Cic. ad Attic. lib. 2. epist. 1.

[f] Ambr. in Luc. lib. 2. c. 2.

[g] Aug. contra Cresc. lib. 2. c. 1

CLXXIV. [h] Act. 19.

Quomodo autem in Paulum commorantem Ephesi post hæc concitatæ sint tur-
bæ, cùm Lucas exactè[h] describat: nos in primis hic idem (vt rerum gestarum ordo
postulat) recitemus: Facta est (inquit Lucas) illo tempore turbatio non minima de E
via Domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas
Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans, & eos qui hu-
iusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: &
videtis & auditis, quia non solùm Ephesi, sed penè totius Asiæ Paulus hic suadens
auertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dij qui manibus fiunt. Non so-
lùm autem nobis hæc periclitabitur pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dia-
næ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet maiestas eius, quam tota A-
sia & Orbis colit.] Fuit hęc Demetrij oratio ad concitandas turbas in Paulum & armã-
dos in eum opifices accommodata: nec fuit difficile hoc illis persuadere, cùm præsertim
tum ab vtili, tum ab honesto, nempe à religione, fortia argumenta deduceret. Ma-
gnum quidem compendium argentarij suo opificio contrahebant, dum argenteas statuas
ædesque

QVID IN PAVLVM EPHESI ARGENTARII.

A ædesque earum ex argento itidem fabrefactas, iis qui ea vouissent, plurimi venderent.
Penes Gentiles etiam fuit in more, hæc pro re aliqua assequenda vouere, pictasque ta- CLXXV.
bellas, rem ipsam cuius compotes facti fuissent, repræsentantes, in templis suspendere.
vnde C. Cotta hæc apud Tullium[a]: Tu, qui deos putas humana negligere, nónne ani-
maduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tempestatis effugerint, in portum-
que salui aduenerint?] & Horatius[b]:

[a] Cic. de nat. deor. lib. 3.

[b] Hor. car. lib. 1 ad Pyrrham.

——— Me tabula sacer
Votiua paries indicat vuida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.]

Solebant itidem tabulæ pictæ argento etiam fabricari. hinc Cicero[c]: Tabulas pictas
B etiam argenti bene facti.] & Lucianus in Alexandro: Accedebant, inquit, ad hæc pi-
cturæ, imagines, signa deum ferentia, partim ex ære, partim ex argento effecta.] Sed &
Dio in Rhodiaca offerri consueuisse ait eiusmodi diis imagines, non ex terra fictiles, ne
numen iniuria afficeretur; sed æreas vel argenteas diis esse gratas, quæ semel dicatæ,
perpetuò permanerent. Suas enim, filiorumve, vel nepotum imagines in deorum fanis
offerri consueuisse, idem auctor in nuper citata oratione confirmat. At quod etiam ad
huiusmodi oblationes spectat, de Philistæis in diuinis Scripturis[d] est testimonium, eos
ad auertendam plagam per mures & vlcera diuinitus illatam, iuxta numerum sua-
rum prouinciarum fecisse quinque mures aureos, totidemque aureos anos, quos deli-
cti expiandi causa apud Arcam fœderis in capsella posuerunt. Sic igitur in templum
Dianæ Ephesiæ vel pictas tabellas, vel sculptas aut conflatas argento imagines offerentes,
C vota quæ nuncupauerant, persoluebant; quarum opificio argentarij ingentem sibi vim
pecuniæ comparabant.

[c] Cicer. Verrin. lib. 4.

[d] 1. Reg. 6.

Ceterùm quas Lucas ædes Dianæ argenteas ab argentariis fieri solitas esse CLXXVI.
tradit, nihil aliud fuisse existimamus, quàm ipsas argenteas statuas cum suis ædiculis,
seu loculamentis: quo sensu etiam apud Ciceronem in Verrem ædes Mineruæ posita
dicitur in fano Apollinis. Abundasse hisce donis templum Dianæ, ex eo facilè colliges,
quòd Pompeiano ciuili bello in Orientem translato, Scipio (vt scribit Cæsar[e]) pecunias
antiquitus in templo depositas, ceteraque eiusdem deæ statuas inde tolli cùm iussisset;
Cæsar, quò minùs fieret voti compos, fuit impedimento: qui iterum postea restitit
I. Appio id ipsum conanti. Sed de pecuniis deponi solitis Ephesi in templo Dianæ, hæc
Dio[f]: Nostis haud dubiè Ephesios, apud quos multæ pecuniæ partim priuatorum re-
D conditæ in Dianæ templo, non solùm Ephesiorum, sed & hospitum, & hominum vn-
diquaque venientium, partim & populorum, & Regum. Deponunt autem omnes in
eo securitatis gratia, nemine vmquam auso loco inferre iniuriam, tametsi plurima bel-
la gesta sint, ciuitatesque sæpiùs fuerit capta.] hactenus Dio. Fidem quoque certam fe-
cit eius rei Annibal Carthaginensis, qui velata specie, quod habebat tot præliis congẽ-
stum aurum, in eodem Dianæ templo noua arte occultè deposuit[g]. Ex quibus omnibus,
quantæ esset apud omnes gentes existimationis templum illud, intelligere quisque po-
test. Adnumerabatur enim inter septem Orbis miracula ipsum Dianæ Ephesiæ fanum,
de quo hoc Plinius[h]: Magnificentiæ vera admiratio extat templũ Dianæ Ephesiæ, ducen-
tis (vel, vt alibi habet, quadringentis) viginti annis factum à tota Asia. In solo id pa-
lustri fecere, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. Rursum ne in lubrico atque
E instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substrauere carbonibus, dein
velleribus lanæ. Vniuerso templo longitudo est quadringentorum vigintiquinque pe-
dum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum vigintiseptem à singulis Regi-
bus factæ, sexaginta pedum altitudine, ex iis trigintasex cælatæ.] & paulò pòst: Cete-
ra eius operis ornamenta plurium librorum instar obtinent.] Talis igitur erat species
templi Dianæ Ephesiæ his temporibus, cùm aliàs antea septies fuerit restitutum, vt idem
qui paulo antè auctor affirmat[i]. Simulacrum verò Dianæ alij ex ebeno compactum tra-
diderunt; alij verò, vt Mutianus Consul, qui se illud proximè spectasse dicebat, vitigi-
neum fuisse ferunt.

[e] Cæs. de bello ciuil. lib. 3. DE DIANNE EPHESIAE TEMPLO.

[f] Dio Chrysost. in Rho. orat. 31

[g] Iustin. histor. lib. 32.

[h] Plinius nat. histor. lib. 36. cap. 14.

[i] Plin. nat. hist. lib. 16. c. 40.

Sed tantæ molis templum, Orbis (vt existimabatur) miraculum & ornamentum, sub CLXXVII.
Gallieno Imp. inuadentibus Gothis Asiam (vt auctor est Iulius Capitolinus[k]) spoliatum
est penitus & incẽsum: licet illud ipsum abhinc post septem annos ab eodẽ Nerone Imp. [k] Iul. Capit. in Gallieno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVID PASSVM TEMPLVM DIANÆ.

sub quo hæ in Paulum excitatæ sunt turbæ, tam quæ in Asia quàm etiam quæ in Achaia A
in deorum templis dona erant pretiosa ac simulacra fuerint inde sublata: quod quidem
[2] Tacitus sub Consulatu C. Lecanij & Marci Licinij factum testatur his verbis: In eam-
que prædam etiam dij cessere, spoliatis templis in Vrbe, egestoque auro, quod triumphis,
quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimverò per
Asiam atque Achaiam non dona rantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis
in eas prouincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicumque flagitio promptus: hic Græca doctrina ore tenus exercitatus, animum bonis artibus non induerat.]
hæc Tacitus.

[2] Tacit. lib. 15.

CLXXVIII. CLAMORES ARGENTARIORVM.

Opifices igitur argentarij (vt ad orationem propositam reuertamur) auditis his
quæ à Demetrio dicebantur (inquit Lucas [b]) repleti sunt ira, & exclamauerunt dicen-
tes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum B
fecerunt vno animo in theatrum, rapto Gaio & Aristarcho Macedonibus comitibus
Pauli. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli: quidam
autem & de Asiæ Principibus, qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogantes ne se
daret in theatrum. Alij etiam aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, & plures
nesciebant ex qua causa conuenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, pro-
pellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat rationem
reddere populo. Quem vt cognouerunt Iudæum esse, vox facta est omnium, quasi per
horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et cùm sedasset Scriba turbas, di-
xit: Viri Ephesij, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultri-
cem esse magnæ Dianæ, Iouisque prolis? Cùm ergo his contradici non possit, oportet C
vos sedatos esse, & nihil temerè agere. Adduxistis enim homines istos neque sacrile-
gos, neque blasphemantes deam vestram. Quòd si Demetrius, & qui cum eo sunt ar-
tifices habent aduersus aliquem causam: conuentus forenses aguntur, & Proconsules
sunt: accusent inuicem. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia pote-
rit absolui. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cùm nullus obnoxius sit,
de quo possimus reddere rationem concursus istius. Et cùm hæc dixisset, dimisit eccle-
siam.] hucusque Lucas.

[b] Act. 19.

CLXXIX. MODESTIA APOSTOLORVM.

In his quidem multa sunt consideranda, & in primis id quod Alexander de Apo-
stolorum modestia his testatur: Adduxistis homines istos, neque sacrilegos, neque blas-
phemantes deam vestram.] Adducendus est ad hæc declaranda locus Iosephi in libro se-
cundo contra Appionem, quo dicitur: Noster enim mos est, propria custodire, non D
aliena potiùs accusare: & vt neque ridere neque blasphemare debeamus eos qui
apud alios putantur dij, apertè nobis legislator interdixit propter ipsam appellatio-
nem.] hæc Iosephus: vt non mireris, si Apostoli ipso ingressu prædicationis Euan-
gelicæ in deos Gentium minimè inucherentur: communis enim in dictum illud Exodi;
Diis non detrahes] vulgata illa ferebatur interpretatio, vt neque in deos Gentium ob-
loquerentur.

CLXXX. DVPLEX FORVM.

Sed & obseruatione quidem digna res est, quomodo Alexander homo Iudæus tantam
ciuitatem adeò tumultuantem, conclamantem, obstrepentem, ac impetu cōcitatam bre-
ui oratione sedauerit, atque in officio continuerit: ea nimirum tantùm illos deuincens
ratione, quòd si delictum aliquod à Paulo eiusque discipulis perpetratum fuisset, agerent
de his apud Proconsules in conuentibus forensibus: si verò de re alia esset quæstio, de re-
ligione videlicet, in legitima ecclesia causam tractarent. Mira quidem atque planè egre- E
gia distinctione, quænam causa ad forenses esset deferenda conuentus, quæ verò in legiti-
ma ecclesia tractari deberet, peribellè monstrauit, atque etiam facilè persuasit. Tanta enim
veritatis est vis, vt concitatos animos ac in furorem actos deliniat, atque nisi contra ius
fasque omnino nitantur, potiora sequi compellat. Quantumlibet autem esset Proconsu-
lum summum ius, summaque potestas: tamen ea quæ ad cultum veritatemque religionis
spectarent, non in eorum conuentibus, sed in legitima ecclesia decerni debere, omnibus
persuasissimum videbatur. Nam [c] & Gallio Achaiæ Proconsul (vt vidimus) ab his, quæ
erant de fide obortæ, abstinuit controuersiis, reiiciens illarum iudicium ad eiusdem fa-
cultatis homines. Sed quinam essent hi forenses conuentus, quæve legitima ecclesia, quo-
rum meminit Alexander; vt historica veritas magis magisque perspicua reddatur, ope-
ræpretium ducimus paucis demonstrare.

[c] Act. 18.

A Græ-

A A Græcis hanc consuetudinem forensium conuentuum fluxisse, Dionysius Halicar- CLXXX.
nassæus [a] his verbis declarare videtur: Templa construxere impensis communibus, illi [a] Dionys. antiq. Roman. lib 4.
Dianæ Ephesiæ, hi Apollinis in Epitropio: quo conuenientes cum coniugibus & libe-
ris, statis temporibus, vnà sacris dabant operam & mercimoniis: vbi publico certamine
cùm equis pernicibus, tum viris viribus artéve musica præcellentibus proponebantur
præmia victoriæ, & diis ciuitates dicabant donaria. Peractis spectaculis, ac negotiatio-
nibus, aliisque festis & publicis hilaritatibus; si cui ciuitati simultas intercedebat cum
altera, præstò erant iudices, qui litem componerent: tum de bello contra barbaros ge-
rendo, deque mutua gentis concordia consulebatur in medium. Horum & his similium
exempla secutus, animum adiecit Seruius Tullius ad constituendum vnum corpus, &c.]
Extant de eiusmodi forensibus conuentibus in Asia fieri solitis egregia duo loca Dionis, DE FORENSIBVS CONVENTIBVS IN ASIA.
B & in primis de Cælenis Phrygiæ, sic dicentis: Ad hæc, iudicia alternis annis apud vos
fiunt, & congregatur multitudo hominum infinita, iura agere volentium, iudicantium,
rhetorum, præfectorum, ministrorum, seruorum, lenonum, mulionum, cauponum, me-
retricum, & opificum: vt venalia, qui habent, maximo distrahant pretio; nihilque sit
otiosum in ciuitate, neque iuga, neque ædes, neque mulieres.] & paulo pòst: Quamob-
rem maximum ego reor esse ad ciuitatis robur iudiciorum conuentus: & nullam ob rem
omnes tantum adhibuere studium. Illorum autem ius habent insigniores ciuitates vi-
cissim annis alternis.] idem de iisdem in Melancoma prima hæc habet: Conueniunt
autem ad publicos mercatus; hi quidem propter historias, & alia spectacula & certa-
mina. Et ex his si qui valde huius rei sunt studiosi, nihil aliud à summo diluculo faciunt,
multi varia afferunt venalia, turba forensis; alij suarum specimen edituri artium & opi-
C ficij; alij suam proponunt sapientiam: multi quoque poëmata ostentant tragœdorum
& carminum heroicorum: multi verò soluta oratione scripta commentaria legunt otij
gratia, venientibus animumque oblectare volentibus molesti.] hæc & alia Dio de fo-
rensibus conuentibus ea tempestate in Asia fieri solitis: vixit enim ipse, qui hæc scribebat,
hac ipsa ætate.

Verum apud Romanos distinctos fuisse forenses conuentus, qui negotiationis cau- CLXXXI.
sa agerentur, ab illis cùm Præses prouinciæ ciuitates vocaret, & de controuersiis earum
cognosceret, vel illis in quibus conciones haberentur, vel alia eiusmodi ad Remp. spe-
ctantia negotia tractarentur, tradit Festus [b]. Propterea conuentus forenses, quorum me- [b] Festus de verbor. significat. FORENSES CONVENTVS A ROMANIS INSTITVI SOLITI.
minit sanctus Lucas, illi erant, cùm Proconsul in quibusdam prouinciæ ciuitatibus, quæ
sibi ad hoc peragendum commodiores viderentur, certis diebus consistens, per se, vel
D Legatos, causas comprouincialium cognoscens, iudicia exerceret, atque sententia dif-
finiret. Meminit horum sæpiùs Cicero [c] ad Appium scribens, necnon ad M. Catonem [d].
Iosephus Iudæus [e] dum agit de Gabinij præfectura in Palæstina, hæc ait: Constitu-
tis quinque iuridicis conuentibus, in totidem æquales partes totam prouinciam
distribuit: ita vt alij iura peterent Hierosolyma, alij Gadara, Amathuntem alij, quarti
verò Hierichuntem, quinti Saphoram, quod est oppidum Galilææ: sicque liberati domi-
nis, sub optimatum gubernatione degebant.] Optimates quidem appellat, quos Ale-
xander apud Lucam Proconsules: non quòd in Asiam prouinciam Minorem dictam plu-
res cum fascibus Proconsules mitterentur; sed quòd qui ab eo dirimendis litibus & ceteris causis cognoscendis præficerentur, Proconsulares iudices dicerentur, iidemque ali-
quando Legati [f], quos fortasse Alexander Proconsules dixit: Vel quòd (vt verius credi- [c] Cic. lib 3 epistol 6. & 8. [d] Cicer. lib. 15. [e] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 10. [f] ff. de offic. Proconsul. per tot.
E mus) sublato de medio nuper, ipso initio Neronis Imperij, dolo Agrippinæ propinato ve-
neno, Iunio Silano Asiæ Proconsule, duo essent qui loco Proconsulis eam administrarent
prouinciam, Publius Celer [g], & P. Ælius: hi enim curantes res familiares Principis in Asia, [g] Tacit. lib. 13 in princip.
iubente eadem Agrippina Neronis matre, Silano necem intulerant: quo defuncto, nullus
alius post ipsum Proconsul in Asia legitur subrogatus, sed ambo eam prouinciam admi-
nistrarunt: quorum alter, nimirum Publius Celer, post sequentem annum, Nerone secun-
dùm & Lucio Pisone Coss. à tota Asia apud Neronem est accusatus: vsque enim ad illud
tempus, Tacitus [h] hæc scribens, illum eo magistratu esse perfunctum cum P. Ælio collega, [h] Tacit. eodem.
demonstrat.

Quod autem pertinet ad conuentum, quem (vt vidimus) idem Alexander legiti- CLXXXII.
mam Ecclesiam dicit: Chrysostomus [i] affirmat, solitos fuisse Iudæos ad dirimendas [i] Chrysost. in Act. hom. 42.
quas inter se haberent contentiones, ter in mense coire. Erant & apud Iudæos alij

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque,vbicumque agerent, publici conuentus, qui ab his indicebantur qui à summo A
Pontifice summa cum potestate ad visitandos Iudæos mittebãtur; vt quæ ad morum institutionem,& legis disciplinam spectarent,corrigerent & emendarent. Erat eorum præcipua iurisdictio & imperium:nam principes synagogæ,sacerdotes, aliosque ministros,si factum exigeret,exauctorare atque in ordinem redigere poterant, vt Epiphanius cùm de
[a] *Epiph.hær.30.* his agit[a], testatur. Cùm igitur ex Iudæis Christiana fides progenita videretur, quique Ephesi prædicarent, genere Iudæi essent; Iudæorum conuentum Alexander, & ipse Iudæus,legitimam Ecclesiam nominauit. Iudæi enim habitantes Ephesi, eiusdem ciuitatis municipes erant,ac proinde priuilegiis ciuium potiebantur,& Ephesij dicebantur: testatur id enim Iosephus libro secundo contra Apionem.

CLXXXIII. PAVLVS RECEDIT EPHESO. [b] *Act. 20.* [c] *2. Cor. 1.*

Postquam autem cessauit tumultus(inquit Lucas[b])vocatis Paulus discipulis,& exhortatus eos,valedixit,& profectus est vt iret in Macedoniam.] Fuerunt hæ illæ Pauli angu- B
stiæ,quarum, ad Corinthios[c] secundo scribens, his verbis meminit: Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra,quæ facta est in Asia: quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem,ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus,vt non simus fidẽtes in nobis,sed in Deo, qui suscitat mortuos;qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet,adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis.]

CLXXXIV. APOLLONII TYANAEI ADVENTVS EPHESVM. [d] *Philostr. libr. 5. per tot.*

Præter hæc quæ à Luca & Paulo sunt scripta,si quis adhuc exactam habuerit temporis rationem,proculdubio inueniet hæc circa tempora impostorem illum, Orbis illusorem, circulatorem dico Apollonium Tyanæum venisse Ephesum: Philostratus[d] enim eius discipulus,& fabularum egregius concinnator,his primis Neronis annis, Ephesum primò, mox in Græciam,ac inde Romam, eodem imperante, venisse testatur, qui & præstigias, C
quas illum operatum esse Ephesi,in aliisque Asiæ ac Græciæ locis, narrat, verè an falsò, describit tamen. Verùm conatum fuisse diabolum his artibus Christianæ fidei obseruari, prout olim in Ægypto coram Pharaone magi opera Dei per Moysem facta reddere irrita studuerunt, certum est. Cùm enim viderentur eadem ferè, quæ à Deo per Paulum signa fierent,ab Apollonio factitari,atque suis ipsius artibus homines dementari; in quale putas veritatem fuisse discrimen adductam? nimirum vt Christianæ fidei hostes qualemcumque occasionem aucupantes,eiusdem generis esse,ex eodemque fonte prodire quæ à Paulo, ac quæ ab Apollonio agerentur, stultè iactarent; immo huic fortè sua glorioſius ostentanti,quàm Paulo submisso animo omnia operanti,plus tribuendum esse,impiè affirmarent: quod ex eo facilè potest intelligi, cùm Apollonio ob propulsatam (quod ait Philostratus)pestem,vt deorum alicui,Ephesij statuam erigerent,& sacram rem facerent. D
[e] *Sap. 4.* Verùm, sicut est scriptum in libro Sapientiæ[e]: Spuria vitulamina non dabunt altas radices, nec stabile fundamentum collocabunt] illius præstigiæ penitus euanuerunt; & Dei Ecclesia,vt columna & firmamentum veritatis,licet innumeris sit agitata turbinibus, & immensis vexata fluctibus,tamen quia supra solidam firmamque petram innixa, solidè firmiterque fundata est,inconcussa omni ex parte in perpetuum duratura subsistit. At de Apollonio fusiùs dicturi sumus inferiùs.

CLXXXV. PAVLI ADVENTVS IN MACEDONIAM. [f] *2. Cor. 2.*

Sed quid interea Paulus,postquam Epheso profectus est, vt iret in Macedoniam? Per Minorem Asiam iter faciens,venit Troadem nobilissimam ciuitatem, quæ adiacet Hellesponto:vbi quærens Titum,cùm non inuenisset,trãsmisso freto, abiit in Macedoniam. Testatur id quidem ipse Paulus in posteriore quam ad Corinthios scripsit[f] epistola, sic dicens post enarratas graues ærumnas,quas in Asia,nempe Ephesi,passus erat: Cùm venis- E
sem,inquit,Troadem propter Euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum: sed valefaciens eis,profectus sum in Macedoniam.] Quid verò postquam illuc venit? ait
[g] *Act. 20.* Lucas[g]: Cùm autem perambulasset partes illas,& exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Gtæciam.] Breuissima quidem summa res gestas multorum mensium clausit. Nos verò,quid Paulus dum moraretur in Macedonia, Ecclesias eius prouinciæ visitans, egerit,quidve inde recedens,cùm venit in Græciam (quantum ex eiusdem Pauli scriptis expiscari licuerit) enarrabimus.

CLXXXVI. Ac illud in primis,quòd venturus in Macedoniam, rationem habens Ecclesiæ Ephesinæ,ne penitus pastore destitutã relinquerer,vt eius necessitati prospiceret, Timotheum discipulum omnium amantissimum inibi remansisse voluit. Id enim Paulus,è Macedonia

A nia primam ad eumdem scribens epistolam,testatur his verbis[a]: Rogaui tẽ vt remanẽres [a] *1. Tim. 1.* TIMOTHEVS A PAVLO RELICTVS EPHESI.
Ephesi,cùm irem in Macedoniam:vt denunciares quibusdam,ne aliter docerent, neque intenderent fabulis & genealogiis,quæ quæstiones præstant magis,quàm ædificationem Dei,quæ est in fide.] Creatum fuisse Timotheum à Paulo Ephesi Episcopum, auctor est Eusebius[b],qui ait, ipsum primum omnium obtinuisse Episcopatum Ecclesiæ Ephesinæ. [b] *Euseb. lib. 3. cap. 4.*
Sanè quidem fuisse Timotheum, cùm ad ipsum Paulus scribit, iam ordinatum Episcopum,nulla est dubitatio;quandoquidem quæ essent Episcopi munera,ab eodem ibi exercenda requirit:nam in eadem prima ad eum hoc anno scripta epistola hæc dicit[c]: Aduer- [c] *1. Tim. 5.*
sus presbyterum accusationem noli recipere,nisi sub duobus aut tribus testibus.]& paulo post: Manus citò nemini imposueris.] hæc & alia ad ipsum Ephesi agentem Paulus scribit; quibus planè significat, ipsum fuisse iam Episcopum ordinatum. Quàm nobilis
B Ephesi collecta esset Ecclesia, quam nobilissimi Apostolorum Paulus & Ioannes erexissent,cuique Timotheus præfectus esset Episcopus, ea quæ in hæc verba sanctus Ignatius ad ipsos Ephesios scribit,facilè monstrant. Faxit Deus,inquit, vt assequar,& inueniar in sortem Ephesiorum Christianorum, qui & cum Apostolis in virtute Iesu Christi semper conuersati sunt,Paulo,Ioanne,ac fidelissimo Timotheo.Scio qui sum,& quæ scribo:Ego minimus Ignatius similis his qui periculo & iudicio obnoxij sunt: vos autem misericordiam consecuti, firmati in Christo Iesu.] De his verò qui tradunt[d] Timotheum post hæc [d] *Metaphr. 22 Ianuarij.*
successisse in Episcopatu Ecclesiæ Ephesinæ Ioanni Euangelistæ; quàm manifestè errent, suo loco inferiùs erit sermo.

CLXXXVII. PAVLVS SCRIBIT AD TIMOTHEVM PRIMAM EPISTOLAM.

Relicto igitur Timotheo Ephesi, cùm Paulus (vt dictum est)venisset in Macedoniam, primam ad eumdem scripsit epistolam: quod quidem cùm ex dictis euidenter satis con-
C stat,tum etiam Patres testantur[e]: nec enim est quod de Pauli priori in Macedoniam aduentu possit intelligi: nam nondum ad illud tempus in ea Asiæ prouincia Euangelium prædicauerat. Cùm multa Paulus eadem epistola Timotheum admoneat, fidemque operibus iunctam commendet: inde docet, aliquos in errorem esse lapsos, dum fidei non [e] *Athanas. in Synopsi. Theod. in præf. in epist. Pauli, & alij.*
coniunxerunt bonorum operum conscientiam, vt Hymenæus, & Alexander: ait[f] enim in primis:Finis præcepti est charitas de corde puro,& conscientia bona,& fide non ficta: à quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.] & post nonnulla: Hoc [f] *1. Tim. 1.*
præceptum commendo tibi Timothee, secundùm præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam,habens fidem,& bonam conscientiam, quam quidam repellentes,circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus,& Alexander, quos tradidi
D Satanæ, vt discant non blasphemare.] Quænam fuerit illorum blasphemia, cùm non aperiat; illi notam fuisse iure Theodoretus[g] existimat; ac proinde hæc ipsa Ephesi, vbi [g] *Theodor. in 1. ad Tim. 1.*
(vt dictum est) Paulus triennio commoratus est,contigisse. Fortasse hic ille est Alexander,cuius meminit Lucas[h]: quem Iudæum fuisse genere, & concitatas Ephesi turbas, [h] *Act. 19.*
habita ad populum oratione, composuisse (quod antè vidimus) narrat: locus enim & nomen ad hæc opinanda cùm suffragentur,non à remotis coniectura petita esse videtur. Ceterùm quàm facile sit à fide etiam periclitari ac cadere, qui eam non æquè optimis vitæ moribus foueant,innumera penè exempla, quæ suis locis narraturi sumus, manifestè declarant:vt vix sit reperiri declinantem à fide hæreticum, qui non priùs aliorum peccatorum sordibus fuerit inquinatus.

CLXXXVIII. QVOS HAERETICOS EVGILLET PAVLVS. [i] *Chrysost. in 1. ad Tim. homil. 12. Ambros. in eamdem epist. & alij recent.*

At non de his tantùm qui in illam diem emersissent hæretici, Timotheum Pau-
E lus admonuit; sed & de iis quæ venturæ essent, hæresibus, diuino Spiritu præmonente, iisdem litteris eum reddidit certiorem, sic dicens[i]: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione Fidelibus. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.] Quinam fuerint eiusmodi hæretici, qui postea hæc docuerint, quorum Paulus doctrinam condemnat: sententia est Chrysostomi[k] & aliorum, hos fuisse Encratitas,Marcionitas,& Manichæos. [k] *Chrysost. in 1. ad Tim. homil. 12. Ambros. in eamdem epist. & alij recent.*
Verùm ante hos, ipsis Apostolorum temporibus, quæ hæc docuerunt, & cibos aliquos detestarentur, hæreses prodiere. Nam Ignatius, qui tunc viuebat, eosdem taxat hæreticos,cauendosque monet,qui nuptias & cibos damnarent: sic enim ait scribens ad

Philadel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Ignat. epist. 9. Philadelphios [a] post damnatam hæresim Ebionis: Si quis vniuersa hæc confiteatur, sed legitimam commixtionem & liberorum procreationem corruptelam & pollutionem appellat, aut cibos aliquos detestandos putat; talis apostata illum draconem in se habentem fouet.] Idemque eadem ex causa, cùm de virginibus agit, quo hos scopulos vitent, easdem hæc monet, sed in primis coniugatas: Vxores, inquit, maritis subditæ sint in timore Dei: virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius est amplectentes, non in calumniam matrimonij, sed vt liberioribus animis [b] Ignat. ep. 13 diuinæ legis meditationi vacent.] & cùm agit de cibis, ad Heronem [b] diaconum scribens, hæc ait: Ieiuniis & precibus vaca, & caue ne immodicè id agas, ne ipse te deiicias: vino & carnibus ne prorsus abstineas: nec enim abominanda sunt: Bona terræ, inquit, [c] Iren. lib. 1. c. 22. comedetis.] Sed quinam fuerit eiusmodi dogmatistes, Irenæus [c] apertè significat, nimirum impium Saturninum, eiusque gregales, de quibus hæc scribit, post alios recensitos eorum errores: Nubere, inquit, & generare, à satana dicunt esse: multi etiam ex his qui sunt ab eo & ab animalibus abstinent, perfecta eiusmodi continentia seducentes multos.] hos igitur signatos esse ab Apostolo, immo à Spiritu Dei (vt ipse testatur) nulla est dubitatio: ipse enim Saturninus primus fuit (inquit Theodoretus [d]) qui matrimonium diaboli doctrinam nominauit, iuberetque abstinere ab animatis. Docebat & hæc ipsa Ebion hæresiarcha (vt tradit Epiphanius [e]) aduersus quem idem Ignatius scribit [f] ad Philadelphios.

[d] Theodoret. hær fab. lib. 1
[e] Epiph. in Panar. hæres. 28.
[f] Ignat. ad Philadelph. epist. 9.

CLXXXIX. QVAE NOVISSIMA TEMPORA APVD PAVLVM.

At nec quemquam moueat, si nouissimis temporibus hæc (prænunciante Spiritu) obuentura fore, idem testetur Apostolus: nam nouissimum hoc esse tempus, Dominus [g] illis verbis significauerat, dicens: Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei.] & paulo pòst: Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, &c.] Sed & ipse Paulus, scribens ad Thessalonicenses [h], nouissimum diem, quo Christus ad iudicandum venturus esset, iam in propinquo esse, & sua ipsius ætate affore significauit: sed nec ipse tantùm id est opinatus, sed & Ioannes [i] ad suos scribens, dicebat: Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est.] quotquot enim recens emergebant hæretici, eosdem credebant Antichristos. sed quòd prædictum erat, post illum ad iudicandum Dominum esse venturum; eadem coniectura iidem putarunt Apostoli, hæc videntes, iam nouissimum instare diem. Hac eadem ratione Ignatius [k]; cùm eadem videret oborta impia dogmata quæ Paulus nouissimis temporibus euentura prædixerat, scribens ad Ephesios, quos Timotheus, ab quem Paulus scripsit, prædicta ex eius scripto docuerat, hæc ait: Nouissima iam sunt tempora: reuertamur, & timeamus Dei longanimitatem.] Secreto enim arbitrio diuini consilij, quod nefas est mortalem hominem perscrutari, hæc de futuris temporibus Apostolis etiam fuisse abscondita, certum est. Sic nouissimum tempus esse dictum à Spiritu, patet, eodem sensu, quo & Dominus reliquum temporis vsque ad resurrectionem mortuorum atque iudicium, horam vnam appellat, nempe nouissimam mundi ætatem.

[g] 1. Ioan. 5.
[h] 1. Thes. 4.
[i] 1. Ioan. 2.
[k] Ignat. epist. 14.

CXC. HAERETICI NOVATORES ABVSI VERBIS PAVLI.

Ex his igitur cùm luce clariùs certum exploratumque habeatur, quas hæreses, quósve hæreticos Paulus ad Timotheum scribens, monente diuino Spiritu, demonstrauerit: quàm impiè simul ac stultè, quàm ineptè ac pariter ineruditè, quàm denique turpiter atque procaciter Nouantes hæretici iisdem Pauli verbis abutantur in sugillationem Catholicæ veritatis, quæ cælibatum nuptiis superextollit, & ciborum commendat abstinentiam, patet. Non sic enim, vt dicti hæretici, Ecclesia Catholica commendat virginitatem, vt venerabiles nuptias thorumque immaculatum condemnet: neque cùm ciborum prædicat abstinentiam, cibos cuiusque generis tamquam malos abominandosque existimat, quos à Deo optimo maximo, nec ab alio creatos dicit esse numine, [l] 1. Tim. 4. alióve principio; probè sciens (quod dicit Apostolus [l]) omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sicut enim ingluuies detestanda vitia est omnibus, ita etiam ciborum abstinentia fuit semper ab omnibus commendata: quam vt magis magisque tamquam egregiam temperantiæ virtutumque aliarum multarum altricem atque parentem, assequi valeamus, delectum quemdam atque discretionem putauit Dei Ecclesia adhibendam esse ciborum, illos scilicet aliquando ad esum adhibens, qui visi sunt ad eam consequendam magis accommodati; illosque

illosque rursus pro tempore reiiciens, qui esculentiores cùm sint, maius quàm ad institutum par esse videretur, nutrimentum afferant.

CXCI. DE CIBORVM RELIGIOSO DELECTV.

Non enim illum quidem commendat ac sequitur ciborum delectum, quem falsa ex causa Pythagoras excogitauit, vel Ægyptij inuenerunt; nec quem lege diuina olim ad statutum tempus præscriptum, post inde iam rancidum superstitio ministrauit: sed quem Deus tam in priori quàm in posteriori instrumento probasse cognoscitur. Quanto enim præconio coram omni populo extulit Dominus Rechabitas [a], qui non ex præscripto instituto alicuius antelatæ legis, vel patriæ consuetudinis, sed tantùm quòd præcepto patris sui Ionadab abstinerent à vino? Quanta item laude est sublatus, à sponso amicus sponsi Ioannes Baptista, qui talem habuisse cognoscitur delectum ciborum, vt de illo testaretur [b], neque manducasse panem neque bibisse vinum? At cui credimus, si [b] Luc. 7. Dei testimonium testantis hæc iterum non accipimus? vel quis improbare audeat, quod Deus commendat? Nonne & Paulus per eamdem lineam serram deduxit, qui & ad Romanos [c] scribens, ait: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizatur, aut infirmatur?] Ex quibus videas, adeò peculiare fuisse in illa primitiua Ecclesia florentissima, nec carnes manducare nec vinum bibere, vt quantumlibet Fideles eis legitimè vti possent, tamen vt rem insolitam admirati plerique offenderentur: cuius quidem scandali habendam esse aliquam rationem, idem mandat Apostolus.

[a] Hier. 35.
[c] Rom. 14.

CXCII. APOSTOLORVM ABSTINENTIA.

Temperasse quidem se à carne & vino Apostolos, multa afferri possunt exempla. Vt enim id in primis de Petro Apostolo dicere possimus, facilè persuadet Gregorius Nazianzenus [d], dum scribit, ipsum lupinis minuto asse veneuntibus famem pellere consueuisse. De Iacobo fratre Domini, nec carnes vmquam in cibum, nec vinum in potum adhibere solitum, Hegesippus [e] affirmat. De Matthæo etiam hæc eadem Clemens Alexandrinus [f] his verbis: Matthæus Apostolus seminibus, baccis, & oleribus absque carnibus vtebatur.] Timotheum à vino abstinuisse, sed occasione stomachi flaccescentis, modicum ex eo sumendum illi Paulum imperasse, tradunt interpretes [g]. Sed & ipsum Paulum à vino se cohibuisse, suo loco dicemus. Deficeret dies, si omnium sanctorum, quorum vita & mors est egregiis miraculis illustrata, de delectu ciborum hîc vellemus exempla contexere, vel catalogum sanctorum Patrum, qui eumdem Ecclesiæ Catholicæ ritum præclaris elogiis vel etiam commentariis illustrarunt, hîc obiter recensere. Sed satisfactum putamus negotio, si vno verbo dixerimus (quod absque aliqua dubitatione constanterque asserimus) neminem reperiri sanctorum Patrum Catholicæ fidei professorem, qui, cùm de ea re inciderit sermo, non tantùm fuerit eiusmodi Ecclesiastici ritus firmus assertor, atque egregius prædicator, sed & fidelis imitator, pariterque sectator.

[d] Greg. Naz. orat. de amore paup.
[e] Hegesip. apud Euseb. hist. lib. 2. c. 22.
[f] Clem. Alex. in Pædag. lib. 2. cap. 1.
[g] Ioan. Chrys. hom. in ea verba Pauli.

CXCIII. DE CERTORVM DIERVM IEIVNIIS EX APOSTOLICA INSTITVTIONE.

At quod supereſt, videamus, num sicuti ciborum delectus Dei testimonio comprobatus, & vsu Christianorum receptus, & omnium Patrum testimonio firmatus habetur, ita etiam certa tempora sint diuina vel Apostolica auctoritate ad ieiunandum Christianis præscripta. Occurrit de his in primis Augustini sententia sic dicentis, cùm agit de ieiunio sabbati: Si autem (quoniam huic quantum potui sufficienter respondisse me puto) de hac re sententiam meam quæris: Ego in Euangelicis & Apostolicis litteris, totoque instrumento quod appellatur Testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum.] hæc ipse. Sed quod non reperitur diuinis litteris esse mandatum; an Apostolica auctoritate sine scripto, sicut cetera multa, Ecclesiæ traditum habeatur, diligentiori inuestigatione disquirendum proponimus. Nemo quidem (mea sententia) de his quæ ab Apostolis agerentur, ac per eos inde Ecclesiæ traderentur, S. Ignatio testis fidelior adhiberi posse videtur, qui hæc ipsa est proximè contemplatus: nec est quòd quis nedum dicere, sed de tanto viro nec leuiter suspicari vllatenus possit, alia ab ipso fuisse Fidelibus, quos instituit, suis epistolis persuasa, quàm quæ vidisset ab Apostolis vsu probata, atque Fidelibus tradita. Scribens igitur ipse ad Philippenses [h], quos Paulus ad fidem instituerat, ne certorum dierum ieiunia negligant, inculcat his verbis: Quadragesimale ieiunium ne spernatis: continet enim exemplum conuersationis Dominicæ. Post passionis Dominicæ hebdomadam ieiunare quartis & sextis feriis ne negligatis, ciborum reliquias

[h] Ignat. epist. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reliquias pauperibus elargientes. Si quis Dominicam diem aut sabbatum (vno excepto) A
ieiunarit, hic Christi interfector est.] hucusque Ignatius. Sed quòd æquè ac diei Dominicæ prohibeat ieiunium sabbati, agemus de his vberiùs paulo pòst. Sic itaque Apostolorum temporibus, iisdemque instituentibus, certa ieiunij tempora esse definita, iam nulla remanet dubitatio.

CXCIV. Esset & de his adducendus conscriptus Apostolicus [a] canon, & à Clemente [b] recensita Apostolica constitutio, quæ à Patribus magnæ æstimationis citata reperitur. Sed ne inniti videamur apocryphis, licet iam receptis; satis superque sit ac veluti instar omnium vnus Ignatius: cuius cùm epistolæ nulla vnquam fuerint vel leui saltem labefactatæ suspicione, vt nec eo certior aut dignior testis adduci possit; à prædictis libentiùs abstinemus. Apostolicam esse institutionem ieiunium Quadragesimæ, absque aliqua controuersia in confesso semper in Ecclesia fuit. Vnde Hieronymus [c] ad Marcellam: Nos, inquit, vnam Quadragesimam secundùm traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus.] Et sanctus Leo [d] agens de eodem ieiunio: Meritò, inquit, à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia; vt per commune consortium crucis Christi, etiam nos aliquid in eo quod propter nos gessit, agere- B
mus.] & alibi [e]: Quod ergo, dilectissimi, omni tempore vnumquemque conuenit facere Christianum, id nunc solicitiùs & deuotiùs exequendum, vt Apostolica institutio quadraginta dierum ieiunio impleatur, non ciborum parcitate tantummodo, sed priuatione maximè vitiorum.] hæc Leo. At Theophilus [f] Alexandrinus non tantùm ex Apostolica traditione, sed ex Euangelica, Quadragesimale ieiunium sibi vindicat. Sed antè Tertullianus [g], Quadragesimæ ieiunium, quod ipse appellat ieiunium Paschatis, tam ex Scriptura quàm ex traditione maiorum esse præscriptum, Catholicam Ecclesiam profiteri so- C
litam, tradit, cùm ait: Præscribitis constituta esse solemnia huic fidei Scripturis, vel traditione maiorum; nihilque obseruationis ampliùs adiiciendum ob illicitum innouationis. State in gradu isto, si potestis. Ecce enim conuenio vos, & præter Pascha ieiunantes, citra illos dies quibus ablatus est sponsus, & stationum semiieiunia interponentes, & vos interdum pane victitantes, vt cuique visum est. Denique respondetis, hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio, &c.]

[a] Apost. canon 68. apud Theo.
[b] Clem. Const. lib. 5 c. 13.
[c] Hier. ad Marcell. epist. 54. DE QVADRAGESIMALI IEIVNIO.
[d] Leo serm. 9. de Quadrag.
[e] Idem ser. 6 de Quadrag. & serm. 4.
[f] Theophil. Paschal. epist. 1. in fin.
[g] Tertull. aduers. psychic. c. 13.

CXCV. Ex his quidem perspicuè intelligitur, quædam fuisse in Ecclesia Catholica (in quam irrehitur Tertullianus iam Montani factus assecla) ieiunia ex imperio necessitate seruanda, vt ieiunium Quadragesimæ; quædam voluntaria ex arbitrio animi cuiusque pendentia. Quod verò ex imperio erat, tum ex Scripturis, tum ex maiorum traditione dimanans, in Ecclesia inuiolabiliter seruari solitum; hoc ipsum necessariò seruandum, atque adeò ex imperio, per publicum Ecclesiæ edictum diaconus, præconis vice fungens, publicè pronunciabat. Vnde Basilius [h]: Ieiunium per omne tempus vtile est his qui illud suscipiunt.] & paulo pòst: Sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium; nec vlla est insula, nec terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum: quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt.] Ad hæc spectat, quòd ieiunij legem non obseruantem Gregorius [i] Nazianzenus Eleusium Præfectum redarguit, dicens: Legibus iniuriam facis iudex, qui non ieiunas. Et quomodo leges humanas seruabis, qui diuinas contemnis, ac pro nihilo putas? Purga tribunal tuum.] Appellat enim ieiunij præceptum diuinam legem, quòd adeò in Ecclesia sacrosanctum ac penitus inuiolabile haberetur. Ob eamdem causam Augustinus [k] hæc ad populum: Rogo vos, fratres carissimi, & admoneo, vt in isto legitimo & sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat; nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit. Quia aliis diebus ieiunare, medium est, aut præmium; in Quadragesima non ieiunare, peccatum est: alio tempore qui ieiunat, accipit indulgentiam; in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam.] D E

[h] Basil. de ieiun. orat. 2.
[i] Greg. Naz. epistol. 74. OBSERVANTIA QVADRAGESIMALIS IEIVNII.
[k] Aug. de tẽp. serm. 62.

CXCVI. Sed & Hieronymus ab huius præcepti censura nec infirmam ætatem patitur esse immunem. Scribens enim ad Lætam de institutione filiæ, prohibens in tenella ætate onera abstinentiæ: In Quadragesima tamen, inquit [l], continentiæ vela pandenda sunt; & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus.] hæc ideirco, quòd eiusmodi ieiunium ceteris venerabilius ac maiori obseruantia dignius haberetur. Vnde idem auctor ad

[l] Hier. epist. 7.

A ctor ad Eustochium scribens [a]: Ieiunium, inquit, totius anni æquale est, excepta Quadragesima, in qua conceditur districtiùs viuere.] & de Asella sanctissima virgine eiusmodi ad Marcellam [b] scribens affert exemplum, dicens: Cùm per omnem annum iugi ieiunio pasceretur, biduo triduoque sic permanens: tum verò in Quadragesima nauigij sui vela tendebat, omnes penè hebdomadas vultu lætante coniungens: &, quod impossibile forsitan est hominibus ad credendum, Deo autem præstante, possibile est, ita ad quinquagenariam peruenit ætatem, vt non doleret stomachum, nõ viscerum cruciaretur iniuria.] Mira quidem sunt hæc, sed non noua. Nam de Christianis testatur Lucianus [c], sic solitos esse seruare ieiunium, vt, quod ait, decem soles sine cibo transigerẽt. At verò maiora his sunt quæ Gregorius Nazianzenus [d] de habitantibus Ponticam solitudinem monachis sui temporis ad Hellenium scribit, complures ex illis fuisse, qui totos viginti dies totidemque
B noctes à cibo abstinerent, dimidia ex parte Christi ieiunium imitantes; ex eisque vnum sui gregis ouem fuisse testatur. Et Augustinus [e] ad Casulanum, nonnullos suo tempore repertos esse, qui vltra hebdomadam perpetuum seruassent ieiunium, se nouisse tradit; atque addit: Ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quemdam, à fratribus fide dignis nobis asseueratum est.]

[a] Hier. epist. 22
[b] Hier. epist. 15 DE MIRACVLOSA ABSTINENTIA.
[c] Lucianus in Philopatr.
[d] Grego. Naz. ad Hellen. de monach.
[e] Aug. ad Casul. epist. 86.

At verò non vna erat eademque omnium Quadragesimalis obseruatio, vt CXCVII.
omnes totidem æquè dies transigerent ieiunantes: remissior enim quorumdam eius temporis erat ieiuniorum perfunctio, quos tamen tolerabat Ecclesia: de quibus hæc Irenæus [f], scribens ad Victorem Pontificem: Non enim, inquit, de die Paschatis solùm, sed etiam de ieiunij ratione & modo ista est constituta controuersia. Quidam
C namque vnum diem se ieiunare oportere existimant, alij duos, non pauci plures, multi quadraginta; atque diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur ac statuunt. Atque huiusmodi eorum qui obseruabant ieiunia, varietas ac discrepantia non iam nostra ætate cœpta est, verùm etiam longè antè apud maiores nostros, qui (vt coniectura assequi licet) non accuratè consuetudinem eorum, vel qui simplicitate quadam, vel priuata auctoritate aliquod in posterum tempus statuissent, obseruarunt. Atque nihilominus, cùm isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum etiam inter nos retinemus: sicque varia ac discrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum commendat.] hucusque de his Irenæus. Consueuisse alios ad quintam diem tempore Quadragesimæ ieiunium remittere, Augustinus [g] testatur scribens ad Ianuarium. Diuersas alias fuisse diuersarum Ecclesiarum consuetudines, Sozomenus narrat his verbis [h]: Iam illam quæ huic præcessit, quæque appellatur
D Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex dierum septimanas computant, vt Illyrij, qui ad Occidentem siti sunt, necnon & vniuersa Libya, & Ægyptus cum Palæstinis: alij septem, vt Constantinopolitani, & nationes circumiacentes vsque ad Phœnices: alij sparsim tres intra sex aut septem istas ieiunant: alij tres Pascha immediatè præcedentes continuant, &c.] sequitur de Montani sectatoribus dicere: sed quia ab Ecclesia exulant, dicere prætermittimus. In Ecclesia Orientali sabbatum diem à ieiunio Quadragesimæ excipiebant: quod in Occidente obseruare consueuit olim Ecclesia Mediolanensis, vt testatur Ambrosius [i], sic dicens: Considera: Quadragesima totis præter sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus: hoc ieiunium Domini Pascha concludit.] At de causa cur alij non ieiunarent die sabbati, alij verò secus, dicemus paulo inferiùs.

[f] Apud Euseb. hist. lib. 5. c. 24. DE DIVERSO VSV QVADRAGESIMALIS IEIVNII.
[g] August. epist. 118. c. 4.
[h] Sozom. hist. lib. 7 c. 19.
[i] Ambr. lib. de Elia & ieiun. c. 10.

E Rursus etiam in Ecclesia Mediolanensi illud Ambrosius [k] obseruandum admo- CXCVIII.
nuit, vt integri dies quadraginta duo à Fidelibus ieiunio transigerentur: ea nimirum ex causa, quòd sicut populus Israel à captiuitatis Ægyptiacæ iugo liberatus, totidem stationibus seu mansionibus ad terram promissionis peruenit; eodem ferè modo, eodemque numero ieiuniorum, quæ (inquit idem Ambrosius) mansiones quædam nostræ sunt, ad optatum Paschatis festum iidem peruenirent: vnde & inuenitur vsurpatum apud aliquos [l], vt ieiunium frequenter Statio diceretur: cui sententiæ idem Ambrosius [m] alibi adstipulari videtur. Sed de stationibus aliàs. In Ecclesia Romana eadem ratio habebatur, dum quadraginta duos dies Quadragesima contineret; sed ex eis triginta sex tantùm diebus Fideles ieiunabant, alia tamen ratione, quam sanctus Gregorius [n] pro concione ad populum his verbis declarat: A præsenti etenim die vsque ad Paschalis solemnitatis gaudia, sex hebdomadæ veniunt: quarum videlicet dies quadra-

[k] Ambrosius de Quadr. serm. 34. vet. edit.
[l] Tertull. Cassian. & alij.
[m] Ambr. serm. 25. vet. edit.
[n] Greg. homil. 16. in Euang.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE VSV RO ECCLESIAE IN QVADRAGESIMA.

quadragintaduo fiunt, ex quibus dum sex dies Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia quàm triginta & sex dies remanẽt. Dum verò per trecentos & sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus: vt qui nobismetipsis per acceptum munus viximus, auctori nostro nos in eius decimis per abstinentiam mortificemus. Vnde, fratres carissimi, sicut offerre ex lege iubemini decimas rerum, ita ei offerre contendite & decimas dierum, &c.] Sed eiusmodi vsus alia itidem immutatus est ratione, dum ad explendum numerum quadraginta dierum ieiunij, quatuor ex septima hebdomada dies ad ieiunandum sunt coagmentati; nimirum vt consecratum ieiunio Domini tempus ab omnibus seruaretur. Ex quibus omnibus manifesti erroris arguitur Socrates[a], dum ait, Christianos, qui Romæ essent, tres tantùm septimanas ieiunantes ante Pascha consueuisse transigere. At licet de vsu Quadragesimalis obseruationis diuersæ fuerint diuersarum Ecclesiarum consuetudines: omnes tamen in id ipsum consenserunt, vt certa anni tempora, quæ sanctum Pascha præcurrunt, eadem ieiuniis celebrarent. Cetertùm nec vel in minimo lædi fidem diuersa variaque Ecclesiarum consuetudine, Hieronymus[b], Augustinus[c], atque Gregorius[d] tradiderunt.

[a] Socrat hist. lib. 5 c 21.
[b] Hier epist. 28 in fine.
[c] August. epist. 118. ad Ianu.
[d] Gregor. lib. 1 epist. 41. ad Leandrum.

CXCIX.

DE IEIVNIIS QVARTAE ET SEXTAE FERIAE.

His de Quadragesimæ ieiunio qua potuimus breuitate contractis, iam de ceteris quæ ex traditione itidem Apostolica in Ecclesia sunt antiquitus obseruata ieiunia, instituamus orationem. Quod igitur ad hæc spectat: ea quæ de certorum dierum obseruatione ieiunij ab Ignatio ad Philippenses scribente tradita reperiuntur, non aliunde quàm ex Apostolica obseruatione & traditione manasse, satis dictum est superiùs. Ipse itaque post inculcatum ieiunium Quadragesimæ, quarta insuper & sexta feria singulis hebdomadis esse ieiunandum admonet[e]; quod quidem vsu receptum in Ecclesia fuisse, docet Tertullianus[f], cùm ait: Cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus?] stationes enim more suo ieiunia nominat. Itidem Clemens[g] Alexandrinus his verbis: Nouit ipse, *Fidelis scilicet*, ieiunij quoque ænigmata horum dierum, quarti inquam, & sexti: Dicitur autem ille quidem Mercurij, hic verò Veneris.] appellat Clemens ænigmata, causam videlicet ac latentem rationem, seu mysterium, cuius intuitu præ ceteris diebus hebdomadæ Ecclesia ex traditione Apostolica dictos dies ieiunandos suscepit: quod quidem Augustinus[h] scribens ad Casulanum declarat, sic dicens: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi: intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis est eius diei quem vocamus quintam sabbathi; deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat]& paullo pòst: passus est Dominus (quod nullus ambigit) sexta sabbati; quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur: ieiunia quippe humilitatem significant. vnde dictum est: Humiliabam in ieiunio animam meam.] hucusque Augustinus.

[e] Ignat ep. 8.
[f] Tertul. aduers Psychic c. 14.
[g] Clem. Alex. Strom. lib 7.
[h] Aug. epist. 86.

CC.

Est de iisdem etiam ieiuniis Apostolicus canon[i], & institutio[k]; quibus qui non acquieſcit, complura habet de eadem re testimonia antiquorum: nam & Origenes hæc ait[l]: Habemus Quadragesimæ dies ieiuniis consecratos: habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solemniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ: nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis?] & paullo pòst: Sed est alia adhuc religiosa ieiunandi ratio, cuius laus quorumdam Apostolorum litteris prædicatur. Inuenimus enim in quodam libello, ab Apostolis dictum: Beatus est qui etiam ieiunat, pro eo vt alat pauperem.] hæc Origenes, cuius homilia etiam descripta habetur apud Cyrillum Alexandrinum[m]. Est & de ieiuniis quartæ & sextæ feriæ antiquus canon Petri martyris Episcopi Alexandrini, vtriusque diei causam reddentis in hæc verba: Non reprehendat nos quispiam quartam & sextam feriam obseruantes, in quibus nos ieiunare secundùm traditionem præceptum est. Quartam enim propter initum à Iudæis concilium de proditione Domini; sextam verò, quòd ipse pro nobis passus sit.]

[i] Can. Apost. 68.
[k] Clem Const. lib. 5. c. 16. & c. vlt.
[l] Orig in Leuit. hom. 10.
[m] Cyrill. in Leuit. lib. 10.

CCI.

De iisdem quoque ieiunij diebus hæc Epiphanius[n]: Per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato vsque

[n] Epip. in compẽd. doct. Eccl.

A vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est.] subdit, solitas his diebus communiones fieri hora nona, ceteris verò diebus Dominicis, matutinis horis. Tertullianus[a] etiam testatur, in ceteris ieiuniis obseruari solitum, vt producantur vsque ad vesperam, in quarta verò & sexta feria vsque ad nonam tantummodo. Ceterùm quod tradit, in Ecclesia Romana eam viguisse consuetudinem, vt & cetera quoque ieiunia solummodo vsque ad nonam producerentur: calumniosè hæc dicere, atque Montani spiritus furore percitus visus est effutire: nam etsi in aliorum temporum ieiuniis id, vt aliis in locis, Romæ obseruaretur; in Quadragesima tamen nonnisi vespere ieiunia solui consueuerant: quam quidem consuetudinem antiquitus obseruatam, tradunt hi[b] qui Ecclesiasticas obseruationes, quæ Romæ potissimùm seruarentur, suis scriptis memoriæ commendarunt. Rursum ne quis putet Dei Ecclesiam ieiunando bis in hebdomada, Pharisæos esse imitatam, quorum erat institutum, vt ieiunarent bis in sabbato: nam (quod & superiùs, cùm de illis actum est, diximus) aliis illi ieiunabant diebus, nimirum secunda & quinta die; quod non tantùm apud Clementem[c] legitur, sed & Epiphanius[d] idem attestatur. Manichæi etiam[e] duos dies hebdomadæ, nempe quem dicũt Solis & qui sequitur Lunæ, ieiunandos susceperant.

[a] Tertul. aduer. Psychic. c. 10. DE HORAE SOLVENDI IEIVNII ANTIQVO MORE.
[b] Micrologus. 49. & alij.
[c] Clem. Cõst. lib 7. c. 24.
[d] Epiph. hæres 16. & in compend.
[e] S. Leo ser. 4. in Quadrag.

CCII.

Sed vetus est illa quæstio, de qua (vt tradit Hieronymus[f] ad Lucinium scribens) Hippolytus martyr, & alij nobiles scriptores commentarios edidere: Cur Romæ, ac nonnullis aliis in locis Occidentalis Ecclesiæ, susceptus additusque his est dies sabbati ieiunandus: cùm idem ieiunium Orientalis Ecclesia execrata esse videatur ab ipsis rerum Christianarum primordiis? Nam (vt vidimus) Ignatius[g] ad Philippenses scribens hæc ait.

[f] Hier epist. 28
[g] Ignat. epist. 8

C Si quis Dominicam diem, aut sabbatum (vno excepto) ieiunarit, hic Christi interfector est. Rursus etiam est de eadem re Apostolicus dictus[h] canon in hæc verba: Si quis clericus Dominicum diem, aut sabbatum (vno solo dempto) ieiunare deprehendatur; deponitor: sin autem laicus; à communione deiicitor.] eadem & apud Clementem[i] Est quoque canon[k] quidam, sed suppositus sextæ Synodo, quo etiam ab Ecclesia Romana proscriptum dicitur ieiunium sabbati: sed de impostura illa suo loco fusiùs dicturi sumus. Cur verò tanti criminis reus constituatur ex sententia Ignatij, qui die Dominico, vel sabbato ieiunasset, diligenter causa perquiranda est. Par quidem ratio in vtrisque, licet ex causa diuersa prouenit Nam hæretici, de quibus nuper diximus, qui Christi resurrectionem negabant, cùm Christiani ea potissimùm die gauderent, ipsi in mærore eamdem diem ieiunantes ducebant. Alij verò, qui Deum Hebræorum Orbis conditorem & legis auctorem malum esse, Christumque ad eum destruendum venisse dicebant; quòd ille quicumque die septima, & in eius honorem Iudæi sabbatum diem colerent, ipsi in eius contumeliam eadem die sabbati ieiunabant. Horum origo à Simone mago semel exorta, in Menandrum, Saturninum, Basilidem, Cherinthum, atque Carpocratem est infeliciter propagata: testatur hæc de his omnibus Irenæus[l], sed latiùs Epiphanius[m], & alij plures. Vixerunt omnes hi eiusdem Ignatij temporibus, qui suis scriptis eosdem est insectatus, Fideliſque vt ab his cauerent, & ne, sicut hi, sabbato ieiunarent, admonuit. Horum impietatis heres factus est Cerdon[n], cui Marcion successit. quorum omnium licet essent diuersi circa rectam fidem errores; in eam tamen sententiam æquè omnes conspirarunt, vt Deum, quem dicebant auctorem mundi, traderent esse malum, & quod ad hanc partem spectabat, in eiusdem Dei contumeliam sabbato ieiunarent. Nam de Marcione hæc memoriæ prodidit Epiphanius[o]: Sabbatum verò ieiunat ob hanc causam: Quoniam Dei, inquiunt, Iudæorum est requies, qui mundum fecit, & in septima die quieuit; nos ieiunamus hanc, vt ne officium Dei Iudæorum faciamus.] hæc ex ipsorum verbis recitat Epiphanius de causa eius diei suscepti ieiunij: ex quibus etiam ceterorum, qui eadem de Deo Hebræorum sentiebant, proditur eiusdem ratio instituti. Vnde & manifesta certaque redditur causa, cur Orthodoxi Orientales, penes quos ea inualescebat hæresis, à sabbati ieiunio temperarent, & cur illud Ignatius tantopere execraretur.

[h] Canon. Apostolicus 55.
[i] Clem. Const. Apost. lib. 7. c. 24.
[k] Canon. 55. CVR VETVM IEIVNIVM SABBATI.
[l] Iren. lib. 1. c. 20. 21. 22. 23. 24. 25.
[m] Epiph hæres. 21. 22. 23. 24. 27. 28.
[n] Epiph. hæres 41. & 42.
[o] Epiph. hæres 42.

CCIII.

At in eorumdem hæreticorum detestationem, non tantùm illud penes eos introductum fuit, vt diem sabbati absque ieiunio ducerent, sed etiam vt magna cum hilaritate transigerent, sacrosque conuentus perinde ac ipsa die Dominica haberent. Sunt de eiusmodi institutione complura antiquorum testimonia: & vt incipiamus à Clemente,

Universidad de Deusto
Biblioteca

FERIATIO DIEI SABBATI.

cuius nomine inscriptum volumen de Constitutionibus Apostolicis è Græcorum profluxisse fontibus, qui accuratè perspexerit, non inficias ierit: hæc apud ipsum legun- A
[a] Lib.7.c.24. tur[a]: Sabbatum, & Dominicum diem festum agimus: quoniam illud naturæ conditæ est monumentum, hic resurrectionis. Vnum autem sabbatum seruandum nobis est in toto anno, quod pertinet ad sepulturam Domini, in quo ieiunare oportet, non festum agere.] hæc ibi. Eadem complures alij: nam id Socrates[b] his verbis confirmat:
[b] Socrat. hist. lib.6.c.8 Cùm, inquit, festa cuiusque septimanæ occurrebant, videlicet sabbatum & dies Dominicus, in quibus conuentus in ecclesiis fieri solent, &c.] sed longè antè Gregorius Nyssenus in ea oratione quam habuit aduersus eos qui ægrè ferunt reprehensiones, hæc eadem in hunc fermè modùm: Quibus oculis vides diem Dominicum, qui despicatus es sabbatum? An nescis quòd hi dies fratres sunt? Quòd si alterum probro affeceris, al-
[c] Anast. Nicen. lib. quæst. q. 77 terum offendis.] Et Anastasius Nicenus[c]: Sabbatum, inquit, & dies Dominicus sunt B
dies sancti & festi, neque licet in eis ieiunare.] Sic igitur cùm eam diem hæretici (vt vidimus) contumeliis afficerent, quòd Deus Hebræorum, quem malum dicebant, cùm mundum creasset, quieuisset; contraria ratione Catholici, non Iudaizantes quidem, sed vt Deum Patrem omnium, creatorem cæli & terræ, solemni (vt par erat) celebritate venerarentur, debitisque tanto numini obsequiis colerent, in eius honorem sabbatum, non secus ac Dominicum diem in Christi Redemptoris gloriam celebrandum esse duxerunt: & sicut nefas ducebant die Dominica ieiunare, ita etiam sabbato, quòd celebris dies esset, execrandum planè esse putabant. Sed id piè quidem,
[a] Euseb. hist. li. 3.c.21. religiosèque, non autem (vt dictum est) Iudaicè, quod faciebant (vt scribit Eusebius[a]) Ebionæi.

CCIV. At cùm hæc seruarentur in Oriente; quænam causa subiit, vt in Occidente ac C
potissimùm Romæ Fideles sabbato ieiunarent? Sed quænam à nonnullis allatæ sint
[e] Aug. epist. 86 CVR OCCIDENTALES IEIVNIVM SVSCEPERINT DIEI SABBATI causæ, primùm omnium in medium afferamus. Augustinus[e] scribens ad Casulanum hæc ait: Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamuis perhibeant esse falsam plerique Romani, quòd Apostolus Petrus cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie eum eiusdem Vrbis Ecclesia ieiunauerit, & consecuto tam prospero ac glorioso successu, eumdem morem tenuerit; eumque imitatæ sunt nonnullæ Occidentales Ecclesiæ.] hæc Augustinus; eamdemque causam
[f] Cassian. Collat. 3 c. 10. affert Cassianus[f]. Alia rursus causa redditur ab Innocentio[g] Romano Pontifice in ea
[g] Innoc. epist. 11.c.4. quam ad Decentium Eugubinum Episcopum scribit epistola: Sabbato, inquit, ieiunandum esse, ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem D
resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solùm in Pascha celebramus, verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus: ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus; sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam vtique constat Apostolos biduo isto & in mærore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse: quod vtique non dubium est, in tantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrari. quæ vtique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id; quòd commemoratio diei illius semper est celebranda.] hæc Innocentius: quibus non solùm Romanæ Ecclesiæ rationabilis consuetudo probatur, sed & Orientalis Ecclesiæ vsu ritusque redditur magis magisque firmata. Nam si dicta ex causa, quòd sublatus est sponsus, Orien-
RATIO IEIVNII SABBATI tales itidem (vt dictum est) sabbato maioris hebdomadæ ieiunare soliti sunt: quænam E
adduci hac ex parte potest ratio diuersitatis, si eiusdem hebdomadæ per singulas sequentes cuiusque mensis septimanas (Quinquagesima tantùm excepta) eadem ieiunia quartæ & sextæ feriæ reuoluerentur, sabbati verò nequaquam? Vnde & Innocentius iure subdit: Quòd si putant semel atque vno sabbato ieiunandum: ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit vtique celebrandum. Si autem Dominici diei, & sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est; dementis est, bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso, cùm non disparem habeat causam, à sexta videlicet feria in qua Dominus passus est, quando & ad inferos fuit, vt tertia die resurgens, redderet lætitiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria ieiunandum; sed dicimus & sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam Apostolis, & his qui Christum secuti sunt, indixerunt.] hucusque de ratione

ieiunij

A ieiunij dici sabbati Innocentius: ex quibus patentis mendacij Socrates[a] redarguitur, [a] Socrat. hist. li. 5.c.21.
dum ait, Rômæ in Quadragesima ieiunare solitos Fideles, sabbato excepto atque Dominica. Sed sicut ea die ieiunare Fideles Romæ consuerant, ita nefas ducebant eam feriare diem, ne quid cum Iudæis hac ex parte commune habere viderentur: satisq; Christianæ religioni consultum visum, si (quòd Testamentum ceteraque mysteria translata essent) mutarent etiam sabbatum in Dominicam, cùm ea potissimùm dies tot tantisque esset cumulata sacramentis: de qua translatione hæc Tertullianus[b] in Apologetico: Æquè [b] Tertul. in Apolog. c.16.
si diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione quàm religione Solis; secundo loco ab eis sumus, qui diem Solis otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi in Iudaico more, quem ignorant.] hæc ipse.

His sic se habentibus, non est quòd quis calumniam facere possit, si in sugillationem dictarum hæresum, non æquè ac Orientalis, Occidentalis Ecclesia feriaret diem CCV.
B sabbati, sed ieiunaret: nam tum quòd illæ in ipsorum regionibus obortæ essent hæreses, atque potissimùm coaluissent, magis necessarium illis eius antidoti remedium videretur; tum etiam quòd dum illorum hæresim ea ratione improbasse, alia tamen ex parte Ebionæis fauisse ipsa Occidentalis Ecclesia visa esset; nam & hi pariter colebant CONSVETVDO ECCLESIARVM SERVANDA.
diem sabbatum atque Dominicum, vt de eis scribit Eusebius[c]. Est de ieiunio sabbati ca- [c] Euseb. hist. lib. 3.c.21.
non Concilij Eliberini[d], & alius Agathensis[e], ac pleraque alia testimonia sanctorum [d] Concil. Eliber. c.26.
Patrum. Non enim Romana tantùm ac eidem propinquæ Ecclesiæ id ipsum de ieiunio [e] Conc. Agath. c.12.
sabbati seruare solitæ erant, sed & remotæ etiam, vt tradit Hieronymus[f] scribens ad
C Augustinum. In Africa enim apud nonnullas Ecclesias, & inter alias Hipponensem, [f] Hier. epist.97. [g] Aug. epist.86. & 118.
eamdem consuetudinem viguisse, ex his quæ Augustinus[g] scribit, satis perspectum habetur. At præter antiquiores illos, qui eodem argumento tractationes memoriæ mandauere, quæ & excidisse noscuntur, Hieronymus, [h] & Augustinus [i] cùm de ea quæstione consulerentur, in eamdem pariter conspirantes sententiam, cuiusque Ecclesiæ [h] Hier. epist.28 & 118.
consuetudinem seruandam esse scripserunt: quod & Ambrosius sanctæ Monicæ eadem [i] Aug. epist.86. in fine.
quærenti æquè respondit[k]. Abundet igitur (quod ait Hieronymus[l]) in his vnaquæque [k] Aug. epist.86. in fine.
prouincia in sensu suo; & præcepta maiorum, leges Apostolicas arbitretur. At de ieiu- [l] Hier. epist.28.
nio sabbati satis.

Iam de aliis quoque ieiuniis, quæ institutione Apostolica in Ecclesiam sunt dilapsa, CCVI.
breuiorem instituamus orationem. Ipsa quidem quatuor anni temporum ieiunia, quæ in IEIVNIVM QVATVOR TEMPORVM EX INSTITVTIONE APOSTOLICA.
Ecclesia seruari solent, ex Apostolica institutione sumpsisse principium, sanctus Leo absque vlla dubitatione confirmat, non autem à Callisto Papa, vt alij tradiderunt: nam ip-
D se si qua de his scripsit, edito decreto firmauit quæ à maioribus ex traditione perceperat. [m] Leo in ieiun. mens. septimi serm.9.
Leo igitur post repetitam eius originem, dum eiusdem obseruationis affert rationem, hæc ait[m]: Ideo enim ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus; vt in id ipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus, nos indesinenter purificationibus indigere.] At licet nonnihil cum legalibus videantur hæc ieiunia habere commune: tamen eorum quæ ad optimos mores instituendos pertinere visa essent, nonnulla iure laudabiliterque esse mutuatos Apostolos, idem testatur sic dicens[n]: Apostolica insti- [n] Leo in ieiun. mensis septimi serm.7.
tutio, dilectissimi, quæ Dominũ Iesum Christũ ad hoc venisse hunc in mundum nouerat, vt legem non solueret, ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura deceperet, & quæ dudum fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierent obseruantiæ Christianæ.] & inferiùs: Quòd igitur, dile-
E ctissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumque nostrorum ieiunium septimi mensis assumimus; non legalibus nos oneribus subiicimus, sed vtilitatem continentiæ, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur.] hæc ipse: qui [o] Leo in ieiun. mens. decimi. serm.4.
cùm agit de ieiunio decimi mensis, fortiùs eadem inculcat his verbis[o]: Non ideo negligendum est, quia de obseruantia veteris legis assumptum est ieiunium decimi mensis; tamquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & ouium pecudumque hostias esse destiterunt. Illa enim, quæ rerum futurarum figuras gerebant, expletis quæ significauere, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatem noui Testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profutu ram pia obseruatione susceperit.]

Ad hæc (ni fallimur) Iudæorum antiqua ieiunia Tertullianus[p] videtur alludere, CCVII.
dum ait: Aspice Iudaicos Fastos, & inuenies nihil nouum, si quæ patribus sunt præcepta, [p] Tert. aduers. Psychic. c.13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 57. | PETRI 13. | NERONIS IMP. 1.

omnis deinceps posteritas hereditaria religione custodit.] Quæ nam essent autem horum ieiuniorum præscripta tempora, idem Leo[a] alibi declarat his verbis: Huius obseruantiæ vtilitas, dilectissimi, in Ecclesiasticis est percipuè constitua ieiuniis, quæ ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in Quadragesima, æstiuum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hiemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis.] At duo priora apud Hebræos alio erant distincta ordine; de quo ait Zacharias[b]: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunii quinti, & ieiunium septimi & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & lætitiam, & in solemnitates præclaras.] Eadem quatuor temporum ieiunia celebrari solita in Ecclesia Orientali, Athanasius[c] satis monstrasse videtur, dum de æstiuo ieiunio tempore Pentecostes celebrari consueto meminit, dicens: In hebdomade siquidem post sacram Pentecosten populus, completis ieiuniis, ad orandum ad cœmeterium abiit.]

QVATVOR TEMPORA DECRETA IEIVNIIS.

[a] Leo in ieiun. decim. mens. serm. 8.

[b] Zach. 8.

[c] Athan. in Apolog. de fuga sua.

CCVIII. IEIVNIA ARBITRIO APOSTOLORVM SANCIRI SOLITA.

Præter hæc omnia, antiquissimus mos in Ecclesia inoleuit, vt siue cum ab Episcopis essent Concilia celebranda, siue cùm aliqua vrgens afflictio immineret, vel alia aliquo modo opportunitas postularet, vnusquisque Episcopus suo populo peculiaria quædam ex animi arbitrio indiceret obseruanda ieiunia. Est egregium de ea re monimentum (vt prætermittamus canones de his statutos, & exempla quamplurima) apud Tertullianum[d]: agens enim contra Psychicos, ac proinde aduersus Catholicos, qui Catholicæ Ecclesiæ mores essent, his verbis significat: Bene autem, quòd & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent: non dico de industria stipium conferendarum, vt vestræ capturæ est; sed interdum & ex aliqua solicitudinis Ecclesiasticæ causa. Itaque si & ex edicto hominis, & in vnum omnes τατεινοφρόνησιν agitatis; quomodo in nobis ipsam quoque vnitatem ieiunationum & xerophagiarum & stationum denotatis?] & paulo pòst: Aguntur præcepta per Grecias illas certis in locis Conciliã ex vniuersis Ecclesiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm dignum, fide auspicante congregari vndique ad Christum. Vide quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. hoc tu psallere non facilè nosti, nisi quo tempore cum compluribus cœnas. Conuentus autem illi stationibus priùs & ieiunationibus operati, dolere cùm dolentibus, & ita demum gaudere cum gaudentibus norunt.] hucusque Tertullianus, cùm eo exemplo noua à Montano constituta ieiunia validare conatur: sed de illis nos fusiùs suo loco agemus. Porrò quod ad hæc per homines indicta ieiunia spectat; quantum illis Deus fauere visus sit, vt etiam miraculis maximis editis comprobarit, testis est Irenæus[e], dum de hæreticis, qui numquam quid simile facere potuerunt, hæc ait: Nec enim cæcis possunt donare visum, neque surdis auditum, neque omnes dæmones effugare, præter eos qui ab ipsis immittuntur (si tamen & hoc faciunt) neque debiles, aut claudos, aut paralyticos curare vel alia quadam parte corporis vexatos (quemadmodum sæpè euenit fieri secundùm corporalem infirmitatem) vel earum quæ à foris accidunt infirmitatum bonas valetudines restaurare: tantum absunt ab eo vt mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitauit, & Apostoli per orationem; & in fraternitate sæpissimè propter aliquid necessarium, ea quæ est in quoque loco Ecclesia vniuersa postulante, per ieiunium & supplicationem multam reuersus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus sanctorum.] hæc ille. Atque satis de antiquis ieiuniis Ecclesiasticis occasione delectus ciborum, cuius (vt vidimus) Paulus meminit scribens ad Timotheum. Sed iam pauca reliqua, quæ à Paulo hoc eodem anno sunt gesta, & à Luca conscripta, suo ordine referamus.

[d] Tertull. aduersus Psychicos c. 13.

[e] Ireneus lib. 2. c. 57.

CCIX. PAVLVS VENIT IN GRAECIAM

Cùm igitur Paulus magnam huius anni partem insumpsisset in Macedonia, illas confirmans Ecclesias; quid egerit post hæc, Lucas in Actis[f] declarat his verbis: Cùm autem pertransisset partes illas, *Macedoniæ scilicet*, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Græciam] non quidem pedestri itinere, sed vsus nauigatione. Nam per Ægeum mare Cycladas adnauigans, peruenit Cretam, illicque ad eam curandam Ecclesiam reliquit Titum discipulum amatissimum. Id quidem ex epistola eiusdem Pauli ad Titum[g] satis colligitur, dum ait: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros.] Quomodo autem scripta ad eum

[f] Act. 20.

[g] Tit. 1.

CHRISTI 57.58. | PETRI 13.14. | NERONIS IMP. 1.2.

eum epistola, ipsum in Græciam aduocauerit, dicemus suo loco, sequenti anno. Finis iam esto narrationi rerum gestarum præsentis anni, quo (vt vidimus) Paulus recedens Epheso, abiit in Macedoniam, ac tandem in Græciam, scripsitque diuersis temporibus primam epistolam ad Corinthios, ac aliam itidem primam ad Timotheum.

Quod pertinet ad res Romanas: hoc eodem anno[a] Nero Imp. Britannicum Cæsarem Claudij ex Messalina filium veneno sustulit, simulque ad omnem sæuitiam atque libidinem animum hactenus continentem prostituit; sed hæc pluribus Ethnici historici tractant.

CCX. [a] Tacit. Annal. lib. 13.

IESV CHRISTI ANNVS 58. | PETRI ANNVS 14. | NERONIS IMP. ANNVS 2.

ANno iam adueniente Christi quinquagesimooctauo, Q. Volusio[b] & P. Cornelio Scipione Coss. Paulus Apostolus cùm (vt dictum est ex Luca[c]) anno superiori peruenisset ex insula Creta in Græciam, iamque aditum sibi pararet, vt Euangelium prædicaret ceteris gentibus, quæ vsque ad Illyricum interiacent; Titum, quem Cretæ reliquerat, scripta ad eum epistola, vt Nicopolim quamcitissimè se cõferret admonuit, dicens[d]: Cùm misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare.] est hæc ciuitas iuxta sinum Ambracium posita in prouincia Acarnaniæ, qua terminatur Epirus, à Græcia per Acheloum flumen diuisa. Cùm igitur Titum iubeat venire Nicopolim; putarunt nonnulli, ibidem loci datam fuisse dictam ad Titum epistolam. verùm cùm in ea dicat Apostolus: Ibi statui hiemare] nondum eò peruenisse, planè declarat. Sed vt de his fusiùs agamus: quod ad Titum pertinet, ad quem Paulus è Græcia scribit epistolam: fuisse ipsum ab eo ordinatum Cretensem Episcopum, in confesso est apud omnes, licet alij senserint non Cretæ solùm, sed & aliarum eiusdem pelagi adiacentium insularum illi esse curam ab Apostolo demandatam: quin & eiusdem Pauli[e] testimonio compertum habetur, postea & in Dalmatiam Euangelij causa profectum esse. Est eius epistolæ talis inscriptio: Paulus seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi, &c.]

I. [b] Tacit Annal. lib. 13. [c] Act. 20. EX GRAECIA PAVLVS SCRIBIT AD TITVM. [d] Tit. 3. [e] 2. Tim. 4.

Sicut Apostolorum res gestas, ita & in scribendo morem obseruare, nostrarum partium esse ducimus. Honoris quidem titulum esse Apostolatum, & qui primum in Ecclesiastica hierarchia sibi vendicet locum, eiusdem testificatione[f] expressum habetur. At licet alibi se abortiuum dicat, & indignum hoc[g] nomine: tamen in scribendis litteris eo vtitur honoris titulo, non quidem arrogantiæ fastu, sed ordine atque decentia muneris; adeò vt cùm opus fuerit, illum ipsum gloriæ titulum non tam gloriosè quàm liberè consueuerit oblitterare; vt cùm ad Corinthios[h] scribens, ait: An non sum Apostolus?] & ad Timotheum[i]: Positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide & veritate.] Vnde & S. Hieronymus in hunc locum: Quod Paulus ait: Apostolus Iesu Christi: tale mihi videtur, quasi dixisset: Præfectus prætorio Augusti Cæsaris, Magister exercitus Tiberij Imp.] & infrà: Grandem, inquit, inter Christianos sibi vendicans dignitatem, Apostolorum se Christi titulo prænotauit, vt ex ipsa lectu- E ros nominis auctoritate deterreret; indicans, omnes qui Christo crederent, debere esse sibi subiectos.] hæc Hieronymus. Ceterùm ne in his multum immorer, consueuisse maiores nostros non tantùm ex munere debitis vti titulis, sed eosdem aliis impartiendo fuisse copiosissimos, vnum de Ignatio testimonium satis superq. poterit admonere: qui ad Heronem diaconum scribens, sic exorditur[k]: Ignatius, qui & Theophorus, à Deo honorato, exoptatissimo, ornatissimo, Christo Spirituque pleno, germano filio in fide & charitate Heroni diacono Christi, famulo Dei.] hic sanè Catholicorum mos fuit. At quid hæretici? Audi Chrysostomum[l]: Vt diabolus, ita (inquit) etiam quilibet facit hæreticus vehementissimus in tempore persecutionis loquens cum Pontifice; nec eum vocat Pontificem, nec Archiepiscopum, nec Religiosissimum, nec Sanctum. Sed quid? Reuerentia tua, Sapientia tua, Prudentia tua, Iustitia tua, & nomina illi adducit communia, eius negans auctoritatem. Diabolus hoc tunc fecit in Deo.] hæc ille.

II. [f] 1. Cor. 12. Ephes. 4. [g] 1. Cor. 15. [h] 1. Cor. 9. [i] 1. Tim. 2. TITVLI HONORIS COPIOSE IMPERTITI. [k] Ignat. epi. 13 [l] Chryso. hom. in Psal. 13.

Scribens igitur Paulus ad Titum, illud primùm admonuit, eius rei causa cum reli- III.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quisset Cretæ; nimirum, vt quæ essent corrigenda, corrigeret, constitueretque per ciuitates presbyteros. Quales verò esse deberent, qui ciuitatibus præficiendi essent sacerdotes, his verbis velut quibusdam coloribus pingens, ait [a]: Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, &c.] Cùm ergo quales esse deberent presbyteri, qui præficiendi essent per ciuitates, describat, moxque eosdem Episcopos nominet; inde Ioannes Chrysostomus [b] in eam sententiam adductus est, vt existimaret, non communes quosque presbyteros, sed Episcopos ab eo diuersis ciuitatibus instituendos, Paulum Tito mandasse. Eadem occasione Hieronymus [c] eius sententiæ firmus assertor fuisse videtur, vt olim his coalescentis Ecclesiæ primis exordiis, idem esset presbyter qui & Episcopus, & consuetudine potiùs quàm Dominica institutione factum, vt presbyteris præesset Episcopi. Vtitur ad eamdem rem probandam eiusdem ad Titum Pauli testimonio, necnō & epistolæ ad Philippenses, vbi cùm in eius inscriptione dicit: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & diaconis] per Episcopos significare voluisse presbyteros, certum esse putauit: quandoquidem vnum in ciuitate Episcopum esse oportuit, & non plures. Sic etiam & in Actis, cùm Paulus alloquitur presbyteros Ephesinæ Ecclesiæ, eosdem appellat Episcopos, dicens [d]: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos pascere Ecclesiam Dei.] Ad hæc etiam adducitur, quòd idem Paulus scribens ad Timotheum, cùm instituxisset Episcopos, ad diaconos transit, presbyteris prætermissis, quasi illos cum Episcopis comprehensos esse voluerit: sicut etiam cùm inferiùs eumdem alloquens ait [e]: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij] nempe Episcoporum, presbyteros dicens Episcopos, quorum (vt idem profitetur Hieronymus [g] scribens ad Euagrium) est muneris ordinare, non autem presbyterorum. His additur, quòd & Petrus [h] & Ioannes [i] cùm essent Apostoli, se ipsos tamen presbyteros nominant. Hæc cùm plurib⁹ in locis [k], itemque fusiùs idem auctor pertractet: totam quæstionem hoc ligat nodo conclusionis, vt idem esset Episcopus qui & presbyter, idemque presbyter qui & Episcopus; ac demum ait [l]: Hæc propterea, vt ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros, quos Episcopos: paulatim verò, vt dissensionum seminaria euellerentur, ad vnum omnem solicitudinem esse delatam. Sicut ergo presbyteri sciunt se ex consuetudine Ecclesiæ, ei qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos: ita Episcopi nouerint, se magis consuetudine quàm dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in commune habere Ecclesiam regere, imitantes Moysen, qui cùm habuerit in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum iudicaret.] hæc ille; qui id ipsum habet in epistola ad Euagrium, affirmans nimirum, occasione schismatis tollendi atque vitandi, institutum esse, vt vni ex presbyteris omnes parerent, quem Episcopum nominarent.

IIII. EPISCOPVM ET PRESBYTERVM IDEM ESSE QVI DIXERINT.

Arripuerunt autem ex his malè acceptis occasionem Nouatores, vt Episcopalem dignitatem dicerent mala ex causa in Ecclesiam irrepsisse, & non à Christo fuisse institutam. Cùm igitur vel hac via hierarchicum ordinem in Ecclesia conentur euertere: ex instituto necessitas nobis incumbit, vt de his attentiùs, sed tamen quantum breuiter possumus, disseramus. Sed illud in primis monendum esse putamus; inconsultè nimis esse locutos, ac prorsus hallucinatos [m], qui hac ex parte Hieronymo aliisque grauissimis Ecclesiæ Catholicæ Patribus adeò temerè Arianismum impingere non sunt veriti. Aerius enim hæresiarcha (vt de eo tradit Epiphanius [n]) homo procax, eò quòd non potuerit creari Episcopus, sed presbyter semel ordinatus, semper in ea functione permanserit, dicere non est veritus, nihil prorsus inter Episcopum ac presbyterum interesse. Sed quàm impudenter & impiè cogantur Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, & Ioannes Chrysostomus (vt prætermittamus ceteros eadem cum his sentientes) dictæ hæresi inuiti licet ac sæpiùs reclamantes adstipulari, apud æquum lectorem iudicium esto. At videamus primùm quid Aerius diceret: Erat (inquit Epiphanius) ipsi sermo furiosus magis quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? nihil differt hic ab illo: vnus enim est ordo, & vnus (inquit) honor, & vna dignitas. Imponit manus Episcopus, ita etiam presbyter: lauacrum dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus diuini facit Episcopus, & presbyter similiter: sedet Epi-

[a] Tit. 1. DE EPISCOPIS ET PRESBYTERIS.
[b] Chrysost. in epist. ad Tit. hom. 2.
[c] Hier. in epist. ad Tit. c. 1. & ad Euagrium epist. 85.
[d] Act. 20.
[e] 1. Tim. 3.
[f] 1. Tim. 4.
[g] Hier. epist. 85
[h] 1. Petr. 5.
[i] 2. & 3. Ioa.
[k] Hier. in Ag. Proph. 2. Epist. 85. ad Euagr. In epist. ad Tit. c. 1.
[l] Tit. 1.
[m] Sugillat author post hæreticos Michaëlem Medinā in lib. de Iacr. hom. orig. c. 5.
[n] Epiph. hæresi 75.

A Episcopus in throno, sedet etiam presbyter. Hæc de Aerij hæresi Epiphanius: à qua Hieronymus quantum abhorreat, sua ipsius scripta testantur.

V. QVAM PRAESIT EPISCOPVS PRESBYTERIS.

Ipse igitur in primis in eadem, quam ad Euagrium [a] scripsit, epistola, certè quidem longè maiori dignitate sublimem, etiam in sedendo, fuisse Episcopum, ampliorique auctum officio in manus impositione, vt ipsius tantùm & non presbyteri esset id munieris, contra Aerij dogma egregiè profitetur: qui de sede sublimiori in primis hæc ait: Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat.] De manus verò impositione sic excipit: Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?] At quanta hæc est differentia? Audi Epiphanium [b]: Dicere, inquit, ipsum Episcopum & B presbyterum æqualem esse, quomodo erit possibile? Episcoporum enim ordo, patrum generator est; patres enim generat Ecclesiæ. presbyterorum verò, non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres, aut doctores. Et quomodo possibile erat, presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo?] hæc ille. Agens item S. Hieronymus contra Luciferianos, concessam esse etiam eam manus impositionem Episcopis dicit, negatamque presbyteris, qua baptizati reciperent Spiritum sanctum: ait enim: Non quidem abnuo esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat.] & paulo pèst: Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi per manus Episcopi non accipiat C Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui? Disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.] ac denique: Ecclesiæ salus in summi sacerdotij dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes. Inde euenit vt sine charismate & Episcopi iussione neque presbyter neque diaconus ius habeant baptizandi.] hucusque Hieronymus: qui & in citata superiùs epistola ad Euagrium [c], & ad Nepotianum [d], sicut ab Aaron ceteri differebant sacerdotes, ita in Ecclesia eodem gradu ab Episcopis differre presbyteros, firmiter asseuerat. Hæc quidem quantum impugnent Aerium, nemo non videt.

[a] Hieronym. ad Euagr. epist. 85
[b] Epiph. hæres. 75.
[c] Ad Euagrium epist. 58. in fin.
[d] Ad Nepotianum epist. 2.

VI. DE SENTENTIA S. HIERONYMI

Sed quòd negaretur presbyteris, Episcopis verò concessum esset (vt aliam ingrediamur disserere controuersiam) numquid hoc post oborta in Ecclesia schismata ortum D habuerit, vt Hieronymus his verbis videatur asserere: Quòd postea vnus electus est qui ceteris præponatur, in schismatis remedium factum est; ne vnusquisque ad se trahens, Ecclesiam Christi rumperet] vel cùm alibi [e] ait: Idem presbyter quod Episcopus: & antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis; Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ; communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur] an potiùs olim ipso initio nascentis Ecclesiæ ante aliquam dissensionem conflatam hæc fuerint ab Apostolis obseruata, diligenter est exquirendum. Qua in re non alium in præsentiarum aduersus Hieronymum valentiorem auctorem, fortioremque testem quàm ipsum sibi Hieronymum obiicere possumus; qui eodem commentario aduersus Luciferianos conscripto apertè demonstrat, manuum impositio- E nem concessam Episcopis, presbyteris verò interdictam, non factum esse post exorta schismata in Ecclesia; sed, quod ait: Disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit, eaque ratione quantumlibet à Philippo baptizati essent Samaritani, tamen ad imponendam super eos manum, vt acciperent Spiritum sanctum, missos esse (vt Acta [f] declarant) Petrum atque Ioannem, quòd Apostolorum tantummodo hoc esset munus. Non ergo post orta schismata, sed statim ipsa prima Ecclesiæ ætate hæc esse seruata, eiusdem Hieronymi testimonio confirmatur.

[e] Hier. in epist. ad Tit. c. 1.
[f] Act. 8.

VII.

Sed ad hæc insuper, an id ipsum ab hominibus factum sit, an verò institutione diuina fuerit ordinatum; & verum ne sit quod ibidem Hieronymus affirmare videtur, ex Ecclesiæ consuetudine potiùs quàm dispositione diuina fuisse introductum, vt presbyteris Episcopi præessent; est accuratiùs perquirendum. nam hæc ipse ait [g]: Sicut ergo presby-

[g] Hier. in epist. ad Tit. cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos: ita Episcopi nouerint se magis consuetudine quàm dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere.] hæc Hieronymus. Sed cùm iam tertiam hanc aggredimur quæstionem, illud in primis nobis est perquirendum: numquid vt Episcopus in Ecclesia præsit, aliundè quàm è diuina institutione manarit. ac deinde, quid de hac re verè Hieronymus senserit, quóve sensu eius sint verba accipienda, simul inspiciendum. Sed præstat vt de his singulis eiusdem Hieronymi rogemus sententiam: vt hac ratione non tantùm veritati consultum sit, sed sensum germanum verborum eius faciliùs assequentes, ipsum omni ex parte calumnia liberemus. Certè quidem de Episcopatus origine & dignitate quid senserit, non semel suis ipse scriptis testatum reliquit. In eadem in primis epistola ad Euagrium[a] scripta, de Episcopis dum loquitur, omnes Apostolorum successores esse confirmat. & ad Marcellam[b] scribens: Apud nos, inquit, Apostolorum locum Episcopi tenent.] eadem in Michæam[c], aliisque in locis: vt ad Heliodorum[d] cùm scribit, & de Episcopis loquitur: Absit, inquit, vt de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt.] Si igitur loco Apostolorum successerunt Episcopi (quod omnium Orthodoxorum sententia receptum est) eadem est origo & dignitas Episcopatus, quæ est etiam Apostolatus: nam & hoc in sæculi magistratibus experimur, vt qui in locum alterius suffectus est, idem cum illo dicatur deducere principium & potestatem, quo prædecessor est munere auctus, ac dignitate prælatus. At sicut in confesso est apud omnes, dignitatem Apostolicam esse à Christo Domino institutam, id testantibus Euangelistis; in illam Apostolis succedentes Episcopos, ex eodem planè fonte fluxisse, necessario affirmandum esse, compertissimum cuique videri potest. Ex his igitur perspicuum redditur, ipso itidem Hieronymo sæpiùs attestante Episcopalem dignitatem non ab hominibus, vel cuiusuis occasionis obortæ consuetudine, sed ab ipso Domino Redemptore omnium Iesu Christo, ipsomet eam instituente, manasse.

EPISCOPI SVCCESSORES APOSTOLORVM.
[a] Hier. epist. 85
[b] Hier. epist. 54
[c] Hieron. c. 2. in Mich.
[d] Idem epist. 1.

VIII. Cum ergo de re ipsa constet, non esse recens ab Apostolis adinuentam, sed à Domino institutam: de nomine modò erit penuestigandum, an fuerit recens introductum: ac demum in quem sensum sint Hieronymi verba accipienda. Constat quidem diuinarum Scripturarum testimonio, Apostolatum esse nominatum Episcopatum: quod enim scriptum erat in Psalmo[e]: Et Episcopatum eius accipiat alter] hoc ad Iudæ Apostolatum referendum esse, Petri Apostoli testificatione ratum habetur, dum in ea corona fratrum ferè centum viginti (vt habent Acta[f]) de sufficiendo aliquo in locum Iudæ habuit concionem. Si igitur Matthias in Iudæ Episcopatum subrogatus est; planè constat, ipsum æquè esse dictum Episcopum, sicut Apostolum: sic etiam & ceteros Apostolos, quòd vna esset omnium dignitas atque potestas, esse appellatos Episcopos, ac tunc præsertim, cùm ipsi alicuius ciuitatis Ecclesiam, in qua functiones Episcopales exercerent, gregisque Dominici curam agerent, administrandam susciperent. vnde constat, eodem auctore Hieronymo[g], Iacobum Apostolum statim post passionem Domini esse ordinatum Hierosolymorum Episcopum. Transiit quippe in Ecclesiam cum sua significatione atque proprietate vox Græca, Ἐπισκοπὸς: tali enim nomine (vt auctor est Suidas[h]) dicebantur inspectores & custodes, quos Athenienses in suæ ditionis vrbes ad statum rerum cognoscendum atque instituendum mittebant, quorum apud Græcos historicos frequens mentio est: ad quos etiam, ni fallor, alludit Cicero, dum ait[i]: Vult enim me Pompeius esse, quem tota hæc Campania & maritima ora habeat episcopum.] hæc ipse. & S. Augustinus de Ciuitate[k] Dei, illa Pauli explicans verba[l]: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat] Exponere inquit, voluit, quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris: Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quòd ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam eorum scilicet gerens: ἐπὶ quippe, super, σκοπὸς verò intentio est: ergo ἐπισκοπεῖν, si velimus, Latinè, superintendere, dicere possumus: vt intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse.] hactenus de Episcopi nomine in Ecclesia antiquissimo.

[e] Psal. 108.
[f] Act. 1.
[g] Hier. de Scr. Eccl. in Iacobo.
[h] Suid. in hist.
[i] Cic. ad Attic lib. 7.
[k] Aug. de Ciuit. Dei li. 19. c. 19
[l] 1. Tim. 3.

IX. Cæterùm sicut Apostoli dicti reperiuntur Episcopi; ita qui Ecclesiis præficiebantur Episcopi, iidem nominabantur Apostoli. Sunt de his multa in diuinis Scripturis exempla. Epaphroditus enim Episcopus Ecclesiæ Philippensium à Paulo[m] Apostolus appellatur: Andronicus[a] & collega Iunias, eius cognati, eadē ratione nobiles in Apostolis fuisse dicuntur: de aliis his similibus ad Corinthios scribens[b], eos nominat Apostolos Ecclesiarum. Secundùm etiam eamdem analogiam, quòd & presbyteri præfecti essent Fidelium curæ, iidem & Episcopi ea ex parte dicti reperiuntur, vt superiùs ex nonnullis Apostolicis scriptis est demonstratum: vt cùm Paulus ad Philippensis Ecclesiæ Episcopos & alios suam inscripsit epistolam: vel cùm alloquēs presbyteros Ecclesiæ Ephesinæ, eosdem appellat Episcopos, & aliis locis superiùs recitatis. Itemque quòd Episcopi ex seniorum collegio eligerentur; eosdem esse nominatos presbyteros, ex hac, de qua agimus, Pauli ad Titum epistola patet.

[m] Philip. 2.

EPISCOPI NOMINATI APOSTOLI.
[a] Rom. 16.
[b] 2. Cor. 8.

X. Sed quod spectat ad nomen presbyteri: commune videtur olim fuisse vocabulum tam Apostolis, quàm ceteris inferioris ordinis sacerdotibus. De Apostolis quidem iisdemque Episcopis, superiùs dictum est pluribus testimoniis. Ceterùm re ipsa distinctos fuisse omnino presbyteros ab ipsis Apostolis, Acta Apostolorum satis superq. declarant, dum in eis legitur[c]: Cùm autem venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & Apostolis, & senioribus.] ac rursum: Conuenerunt Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.] ac iterum: Tunc placuit Apostolis, ac senioribus cum omni Ecclesia.] In litteris item ab Apostolis, ex Concilio Hierosolymitano Antiochiam missis hæc habetur inscriptio: Apostoli, & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ & Syriæ.] eademque[d] iterum aliàs. Porrò quos seniores dicit, eosdem fuisse presbyteros, non tantùm nomen, sed & res ipsa demonstrat. Cùm enim (quod scribit idem Hieronymus[e] in epistola ad Euagium) constet institutiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento; & quòd Aaron & filij eius atque Leuitæ in templo fuerunt, hoc Episcopi, presbyteri, & diaconi essent in Ecclesia: sicut ergo cùm Dominus septagintaduos delegit discipulos post Apostolos, formam illam repræsentasse visus est, qua Moyses septuaginta duos iussu Domini seniores (vt Numeri[f] liber habet) elegit: ita etiam dictos septuagintaduos[g] discipulos nominatos esse seniores, itemque presbyteros, ratio persuadet, quæ Patrum omnium sententia rata habetur; omnibus affirmātibus, eos quos vocamus presbyteros, illos esse, quos numero præscripto delectos, vsus loquendi discipulos nominauit, cùm alioqui & Christiani omnes (vt Acta testantur) discipuli dicerentur. At quemadmodum apud Iudæos etiam Apostolorum temporibus pristina illa vigebat consuetudo, vt seniores vnà cum Principibus sacerdotum in Concilium conuenirent[h], ac sententiam rogati dicerent (quod multis in locis Euangelistæ[i] testantur) sic etiam ab Apostolis primis illis temporibus esse seruatum constat, vt seniores etiam ad Concilium admitterentur.

[c] Act. 15.
[d] Act. 16.
[e] Hier. epist. 85
[f] Num. 11.
[g] Luc. 10.
[h] Act. 11.
[i] Matt. 14. 27. 28. Luc. 20. 22 Act. 4.

NOMEN PRESBYTERI COMMVNE ET PROPRIVM.

XI. Cum igitur, quod ad sacerdotium spectat, par esset Apostolorum eorumdemque Episcoporum, atque presbyterorum ordinatio, pariterq. iidem cum illis in Concilio considerent; cumque communicatio nominum inter eos videretur esse communis, dum Episcopi presbyteri, atque hi Episcopi dicerentur: factum est (quod ait Hieronymus[k]) vt eo perseuerante ordine, ante oborta schismata, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernarentur. Postea verò illud euenisse subdit, consuetudine potiùs quàm dispositione Dominica, in administrandis rebus Ecclesiasticis presbyteros fuisse subiectos Episcopis, quibus solis cessisset illarum cura præcipua: nec presbyteri amplius ad communem consessum, in quo de his quæ ad gubernationem Ecclesiæ pertinent, ageretur, essent admissi, sed illi soli qui ex collegio presbyterorum in Episcopos essent assumpti: sicque factum est, vt qui in nonnullis æquales Episcopis esse viderentur, postea illis in omnibus subiecti essent: satisque sufficere presbyteris visum est, si suis Episcopis assiderent consiliarij in Synodis; quas quisque eorum in suis diœcesibus cogere consueuerit. Vnde & Ignatius[l] ad Trallianos, cùm de presbyteris loquitur: Quid verò sacerdotiū est, quàm sacercœtus consiliarij & assessoris Episcopi?] Hoc igitur sensu, ne idem ipse sibi contrarius sæpe dicatur, Hieronymi eam accipiendam esse sententiam, qua dicit, non institutione Dominica, sed consuetudine factum vt Episcopi subiectos haberent presbyteros, omnes puto facilè intelligere.

OCCASIONE SCHISMATIS PRESBYTERI DEPRESSI.
[k] Hier. in epist. ad Tit. c. 1.
[l] Ignatius ad Trall. epist. 5.

XII. Sed quando hæc cœpit seruari consuetudo? certè Apostolorum temporibus, quorum etiam est auctoritate firmata: nam cùm Paulus[m] ad Timotheum, quem diximus creatum fuisse Episcopum Ephesinum, scribens dicit: Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tristibus testibus] planè satis euidenter demonstrat,

[m] 1. Tim. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

strat, Timothei Ephesini Episcopi fuisse munus, presbyteros iudicare, ac proinde illis & auctoritate ac dignitate præstitisse: Nam quòd par in parem imperium non habeat, vulgatum est omnibus. qua ratione etiam in hac ipsa, de qua agimus, epistola ad Titum, quem diximus Cretensem fuisse Episcopum, Paulus ipsum admonet, vt constituat per ciuitates presbyteros, quos ea ratione, quam superiùs diximus, alibi appellat Episcopos. Ignatius, qui Apostolorum temporibus administrabat Ecclesiam Antiochenam, non aliud scripsit, quàm quæ essent ab Apostolis in Ecclesia ordinata: qui dum hierarchicum Ecclesiæ Catholicæ ordinem sæpè commemorat, presbyteros esse subiectos Episcopis, absque aliqua dubitatione testatur, ac in primis ad Tarsenses [a] hæc dicens: Presbyteri subiecti estote Episcopo, diaconi presbyteris, populus presbyteris & diaconis. Qui hoc ordinis decorum seruauerint, pro eorum animabus libens animam meam commutauero, & Dominus sit cum ipsis perpetuò.] rursus ad Smyrnenses [b] eadem inculcans, hæc ait: Laici diaconis subiiciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, vt ipse Patri.] hæc ille, vbi & superiùs Episcopum appellat Principem sacerdotum, nec quicquam maius in Ecclesia Episcopo reperiri. qui & ea distinctione, qua dicit: Omnes Episcopum sequimini, vt Christus Patrem; & presbyterorum collegium, vt Apostolos] magnam sanè differentiam vtriusque status ac gradus fuisse demonstrat. Idemque in omnibus ferè, quas scribit ad Ecclesias diuersas epistolas, vt Episcopo primùm, inde presbyteris, demum diaconis obediant, admonet; vt cùm sic scribit ad Trallianos [c]: Episcopo subiecti estis, velut Domino] & paulo pòst: Sed & presbyteris subiecti estis, vt Christi Apostolis.] ac rursus post multa: Quid aliud est Episcopus, quàm is qui omni principatu & potestate superior est?] & ad Philadelphios [d]: Boni sunt, inquit, sacerdotes, & sermonis ministri; melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei.] idem & superiùs eumdem ordinem hierarchicum explicans, vt presbyteri Episcopo obediant, admonet. At his quid euidentiùs dici potest?

PRESBYTERI SVBIECTI EPISCOPIS.
[a] Ignat. epist. 7.
[b] Ignat. epi. 11
[c] Ignat epist. 5.
[d] Ignat. epist. 9

XIII. CONCLVSIO DISPVTATAE QVAESTIONIS.

Ex his quidem satis perspicuè demonstratum est, Episcopos à Domino in Apostolis institutos, presbyteros itidem esse ab eo in septuaginta duobus discipulis ordinatos; quorum si aliqua ex parte auctoritas in Ecclesiastica administratione videri possit fuisse contracta, id Apostolorũ temporibus, & proinde ab ipsis Apostolis esse factum, atque à sanctissimis Patribus, vt Ignatio & ceteris aliis cõprobatum: adeò vt nulla prorsus de illapso abusu possit esse calumnia, nec de ablata aut diminuta auctoritate querela. Multa ad hæc etiam ex Patrum sententia & sacrorum Conciliorum decretis addenda fuissent: sed quòd ad historicam veritatem testandam, quam profitemur, hæc satis esse putamus; breuitati consulentes, illa libentiùs prætermittimus.

XIV. [e] Tit. 1.

Quòd vero Paulus monens Titum, quales esse deberent qui in presbyteros seu Episcopos eligendi essent, hæc ait [e]: Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ.] cur non magis cælibem eligendum præcipiat, qui nullam vmquam vxorem habuerit, quàm vnius vxoris virum? Sanè quidem in Creta, de cuius Ecclesia agitur, nullum cælibem, qui numquam duxisset vxorem, erat possibile reperiri; cogentibus nimirum antiquis Cretensium legibus, vt omnes homines à puero vxores ducerent; quod testatur Strabo [f], qui ex Ephoro Rempublicam describit Cretensium: cùm alioqui, etiam si ea lex cessasset, haud facilè foret inter Gentiles, qui recenter Christo nomen dedissent, adultum hominem cælibem reperiri. quamobrem & ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribens, hoc ipsum monuit. Quòd item de filiis admonet, vt qui ordinandus esset, filios haberet fideles, non in accusatione luxuriæ: eò respectum videtur etiam Paulus scribens hæc, habuisse, quòd apud eosdem Cretenses mos turpissimus atque infamissimus inoleuisset: nimirum vt licitè in pueros insanirent, quos etiam quantumuis nobiles licebat rapere, & apud se amatorem ad duos menses retinere, & sic donatum muneribus remittere. Sed quod est deterius; hæc non probro, quin potiùs laudi illis adscribebantur: adeò vt (inquit idem Strabo) formosis & illustri genere ortis turpe esset nullum habere amatorem: moribusque hoc eorum imputari: haberiq. à cunctis in honore pueros raptos, ait, vt tam in consessu quàm in ambulando primarius illis locus tribueretur, splendidiorique permitteretur vti veste ab amatore donata. Hæc quantumlibet obscœnissima, referre (licet non sine stomacho) non prætermisimus: vt ex his tum sensus verborum Pauli aperiretur; tum

[f] Strab lib. 10. CVR NON CAELIBES, SED QVI EXOREMVNAM DVXISSENT, ELIGENDOS PAVLVS PRAECIPIT

tum etiam, vt quantum putorem atque putredinem sal absterserit Apostolicum, mundo adeò necessarium, intelligeretur.

XV. DE CRETENSI ECCLESIA.

Paulus igitur, vt turpissimos Cretensium mores Euangelica prædicatione succideret, eos ex illis tantùm mandat presbyteros ordinari, qui à tanto scelere abhorrentes, filios (quod ait) haberent fideles, non in accusatione luxuriæ: qui scilicet suorum filiorum exemplo, quid ceteris faciendum esset non verbis tantùm, sed facto facile suaderent. Tam prauis affectos moribus in officio contineri posse, haud res leuioris negotij videbatur: vt meritò antiquissimi poetarum Epimenidis in eos illam sententiam regerat: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.] Sed hæc olim Cretenses: nam Euangelij postmodum exculta legibus, facta est Ecclesia Cretensium nobilissima; vt quæ non sicut ceteræ Orientales Ecclesiæ diuersis hæresibus fœdaretur, sed virgo multis sæculis illibata permanserit. Testantur id quidem Martinus Cortynæ [a] & ceteri Cretenses Episcopi iis litteris, quas post Chalcedonense Concilium ad Leonem Imperatorem scripserunt, his verbis: Dicimus tranquillitati vestræ, quia ab initio totius hæreticæ blasphemiæ inexperta est vestra Creta, decem martyribus prouincialibus passionis tempore deprecantibus Saluatorem Deum, vt libera à tentationibus hæreticis, semper ab æstu eorum prouincia seruaretur.] Agere præterea consueuisse in Creta nobiles Iudæos, Iosephus historicus [b], qui inde sibi vxorem accepit, affirmat. Sed hallucinatus profectò est Cornelius Tacitus [c], qui de Iudæorum agens origine, eos è Creta descendisse testatus est, dictosq. Iudæos, quasi Idæos, ab Ida in Creta monte. Miratus sum, scriptorem alioqui inter Gentiles nobilem, in rebus Iudaicis tantopere deliràsse. Verum non ipse solus, sed & complures alij Ethnicorum scriptorum de Iudæis errore lapsi sunt; vt Strabo [d], qui eos ex Ægyptiis tradidit esse prognatos; itemque Apion Alexandrinus, & alij, quos Iosephus [e] redarguit. Denique quotquot aliunde, quàm ex sacris litteris, Iudæorum originem sunt prosecuti, in maximos esse lapsos errores facilè quis inuenier. Sed de his hactenus.

[a] Tom. 2. Concil. non. edit.
[b] Ioseph in Vita sua.
[c] Tacit. Annal. lib. 21.
[d] Strab. lib. 16.
[e] Ioseph. contr. Apion. lib. 2.

XVI.

Iam ad Pauli epistolam ad Titum scriptam, vnde est digressa oratio, reuertamur. Quòd non tantùm, cùm ad eum scribit, vt in presbyterum eligendus, vnius tantùm sit vxoris vir, admonet, sed à Timotheo [f] (vt dictum est) id ipsum exposcit: hac quidem in re fuit quorumdam sententia Paulum Apostolum sic ipsos admonuisse ordinare monogamos; vt polygamos, plures scilicet simul vxores habentes, excluderet. Sed quod pertinet ad Gentiles ad Christum conuersos: nec Cretenses, nec Ephesios, hisq. propinquos populos fuisse polygamos, vsquam inuenimus: Athenienses tantùm occasione exhaustæ belli cladibus iuuentutis, polygamiam aliquando admisisse reperimus, ceteros numquam. Nam & Euripides in Andromache hæc habet: Οὐ δὲ γὰρ καλὸν δυοῖν γυναικοῖν ἀνδρ' ἓν' ἥσθαι ἔχειν] hoc est: Non enim decet, duabus mulieribus virum vnum præesse.] Verùm de Iudæis non inficias imus, consueuisse his etiam temporibus aliquos ipsorum plures simul habere potuisse vxores: Iosephus [g] enim id testatur, sic dicens: Mos enim nobis est patrius, plures simul vxores habere.] Sed & Iustinus martyr in dialogo cum Tryphone hæc ait: Melius fuerit Deum nos, quàm insipientes & cæcos Rabbinos vestros sequi; qui sanè ad hunc vsque diem & quatuor & quinque vxores habere vnumquemque vestrum permittunt: & si quis venustam inspiciens, eam expetierit; cùm Iacob, tum aliorum Patriarcharum facta commemorant; nihil iniqui agere talia facientes asseuerant.]

[f] 1. Tim. 3.
NON GENTILES SED IVDAEI POLYGAMI.
[g] Ioseph. antiq. lib. 17. cap. 1. in vet. c. 2.

XVII.

Ceterùm quantumlibet ad excludendos polygamos, Paulum dixerimus monuisse ordinandos esse monogamos: non sic quidem id ab eo quis putet esse dictum, vt vnius vxoris virum potiùs quàm cælibem præceperit ordinandum; sed quòd non facilè (vt dictum est) apud Gentiles, Iudæósve proiectæ ætatis esset hominem reperiri, qui non esset coniugio obligatus. Quis enim tam obtusæ mentis poterit in animum ducere, vt Paulus ad præcipuam maximamque omnium Ecclesiasticam functionem, ad ipsum inquam diuinissimam sacerdotium, coniugatos magis quàm cælibes instituerit eligendos, cùm alias admoneat [h], ne Deo militans implicet se negotiis sæcularibus? quæ quidē obligatus nuptiis, dansque operam liberis procreandis & educandis, vitare non potuisset, eodem ipso testante, atque dicente [i]: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi.] Si item eiusdem Pauli sententia, coniugium constet esse impedimento, quò minùs vir Deo penitus vniatur, sed sit ex parte diuisus, cùm dicit [k]: Qui autem cum vxore est, solicitus est

[h] 2. Tim. 2.
[i] 1. Cor. 7.
[k] Ibidem.

quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE CAELIBATV SACRORVM MINISTRORVM.

quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est] contrà verò de cælibe: Qui, inquit, sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo] quis adeò mente captus animo concipere poterit vt ad præstantissimum omnium munus sacerdotale obeundum, illos potiùs cooptari maluerit, quos dicit necessitate adstringi cogitare quæ mundi sunt, & vxoribus inseruire; quàm eos, qui his liberi nexibus, non ex parte à Deo diuisi, sed toti illi coniuncti, ea quæ Dei sunt, tantummodo cogitarent? Si enim, quod idem ait, bonum est homini sic esse: cur tanto bono priuandus esset sacerdotio initiandus? At in hanc sententiam hæc habet Siricius[a]: Fortè creditur quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non permanenti in concupiscētia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros nō admisit, qui ait: Vellem autē & omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertiùs declarat dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.] Præterea si ad excludendos cælibes, coniugatos viros Apostolus eligendos mandasset: cur singularis vxoris meminit dicens, Vnius vxoris virum] cùm omnes, quotquot inter Christianos coniugati essent, vnius tantùm vxoris singuli viri essent, nec vllus prorsus inter eos reperiri posset, qui duas vel plures simul haberet vxores, Christianis id legibus prohibentibus; & non potiùs dixit, Vxorem habentem? Sed quomodo ea ratione Paulus bigamum excludi voluerit, agemus inferius.

[a] *Siricius epist. 4. cap. 9.*

XVIII. CONIVGATI CREATI EPISCOPI.

At illud, quod ad hæc spectat, in primis dicendum est, coniugatos olim sæpiùs eligi contigisse; ea tamen lege, vt quantumlibet necessitate cogente eiusmodi assumerentur, consentiente primùm vxore, sic electi desinerent prorsus vsu coniugij esse viri; atque adeò, vt si inuenti essent liberis operam dare, redigerentur in ordinem. Quod ita Apostolica traditione receptum, vsuque probatum erat, vt quantumlibet Iouinianus impurissimus esset, affirmaret tamen hoc ipsum, ad quem Hieronymus[b]: Certè, inquit, confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] Adeò, inquam, alta radice fixa in Ecclesia erat continentia sacerdotum, vt eam conuellere ipsi hæretici desperarent; quippe qui non ignorarent, ab Apostolis esse plantatam, ac felicissimè propagatam. Quod Patres in Concilio secundo[c] Carthaginensi ingenuè sunt professi, testantes id sanctos Apostolos docuisse, & in Ecclesia antiquitus ab omnibus esse seruatum: siquè interdum ad sacros ordines coniugati adsciscerentur, vt à coniugij vsu penitus temperarent.

[b] *Hier. aduers. Iouinian. lib. 1.*

[c] *Concil. Carthag. c. 2.*

XIX.

Accidebat & hoc olim frequenter, vt moribus spectatiss mi, quantumlibet vxorem haberent, in Episcopos eligerentur; licet cælibes non deessent, qui omnibus numeris absoluti ad eam prouehi dignitatem mererentur. Sed quibus ex causis id euenire consueuerit, Hieronymus[d] declarat his verbis: Euenit interdum, vt tristior vultus, adductum supercilium, incessus pomparum ferculis similis offendat populū, & quia nihil habet quod reprehendat in vita, habitum solùm oderit & incessum. Multi eliguntur non amore sui, sed alterius odio. In plerisque suffragium meretur sola simplicitas, & alterius prudentiæ & calliditati quasi malitiæ opponitur. Nonnumquam errat populi plebisque iudicium; & sacerdotibus comprobandis vnusquisque suis moribus fauet, vt non tam bonū, quàm sui similem quærat præpositum. Euenit aliquoties, vt mariti, quæ pars maior in populo est, maritis quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse virginibus, si maritum virgini præferant. Dicam aliquid, quod forsitan cum multorum offensa dicturus sum: sed boni mihi non irascentur, quia eos peccati conscientia non remordebit. Interdum hoc & Pontificum vitio accidit, qui non meliores, sed argutiores in clerum eligunt, & simpliciores quosque atque innocentes inhabiles putant: vel affinibus & cognatis, quasi terrenæ militiæ officia largiuntur: siue diuitum obediunt iussioni: quodque his peius est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequiis deliniti. Alioqui, si iuxta sententiam Apostoli, non erunt Episcopi nisi mariti, ipse Apostolus Episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes esse, sicut ego sum. Et Ioannes hoc gradu indignus existimabitur, & omnes virgines & cōtinentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur.] hucusque Hieronymus.

[d] *Hier. aduers. Iouinian. lib. 1.*

CONIVGATI INTERDVM POTIVS QVAM CAELIBES ELECTI.

XX.

Qui igitur (vt dictum est) vxores habentes, in Episcopos assumebantur, tam in Orientali quàm Occidentali Ecclesia, abstinere, si munus assequi vellent, accedente vxorum consensu, ab ipsarum consuetudine cogebantur: quod antiquorum Patrum testimoniis

moniis habetur exploratissimum. Nam in primis, quod spectat ad Orientales, Epiphanius[a] hoc ipsum perquàm egregiè testatur, sic dicens: Sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimum procedens: si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non sufficerint ad ministerium solitariam vitam degentes; de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus. nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere; etiam si is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi.] hæc Epiphanius. Rursum de vsu Orientalis Ecclesiæ Hieronymus[b], qui eadem peragrauit & incoluit regiones, hæc tradit, dum inuehitur in nouos hæreticos, qui nonnisi vxoratos ad ordines promouebant: Proh nefas! Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi priùs vxores duxerint; nulli cælibi credentes pudicitiam, immo ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desierunt? Hoc docuit Dormitantius libidini frena permittens.] Porrò hoc ipsum traditum ab Apostolis, ad Pammachium[c] scribens, docet his verbis: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes. Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.] At de cælibatu Apostolorum, vt Pauli, & aliorum, satis superiùs dictum est. Est eiusdem veritatis egregius assertor Basilius[d], qui scribens ad Peragorium, quem licet decrepitæ ætatis sacerdotem, quòd presbyteram (de quo vocabulo antè dixi-mus) nempe vxorem suam, quam presbyter cooptatus iussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset, grauissimè eum increpauit, excommunicationem, nisi eam dimitteret, acriter comminatus.

[a] *Epiphan. in compend.*

CONIVGATI EPISCOPI ABSTINEBANT A CONIVGIO.

[b] *Hieron. in Vigilant.*

[c] *Idem ad Pammach. epist. 50. in fine.*

[d] *Basil. epistol. 17. in addit.*

XXI.

Hæc de vsu Orientalis Ecclesiæ, quando illic, cùm florentissima esset, vigebat inter Catholicos morum integra disciplina: quæ etiam sacrosanctæ Nicænæ Synodi[e] videntur auctoritate firmata. Dum enim statuit, ne cum Episcopo, presbytero, & diacono subintroductæ mulieres habitarent, sed tantùm illæ, quarum nulla prorsus esse possit suspicio, quas & recenset, nempe matrem, sororem, auiam, amitamque, quarum admittat contubernium: cùm nec, sicut de reliquis, excipiat de vxore; sanè quidem eam, sicut ceteras, non admittendam esse, liquidò visa est statuisse. Hæc sanè sancita ibi esse à Patribus, non obscurè Basilius in citata modò epistola docet. Quapropter cuius sint fidei quæ à Socrate[f] & Sozomeno[g], qui longè post Nicænum Concilium vixere, sunt scripta, ex dictis quiuis facilè iudicabit. Aiunt enim Paphnutium Episcopum rogationi Episcoporum intercessisse, quo minus legem ferrent, qua ne Episcopi, presbyteri, diaconi, ac subdiaconi vxoribus, quas ante sacros acceptos ordines habuissent, possent vti, prohiberentur. Nam quomodo dicunt, sacrum Patrum consessum acquieuisse Paphnutio, si à contubernio ipsorum constet edito canone vxores excusas? Vel quomodo his aduersari Paphnutius præsumpsisset; cùm constaret, nec ipsos Arianos ordinare consueuisse, quos nouissent coniugio obligatos? quod Epiphanius agens[h] aduersus Ebionæos, in Iosepho demonstrat. Certè si velimus eosdem non esse mentitos, de illis tantummodo totam illam agitatam esse controuersiam dicendum est, qui cùm ordinarentur inuiti, contestati essent, non posse se continere: quibus sic nihilominus ordinatis si Ancyranum Concilium[i] haud diu antè prospexerat, vt concederet eis ducere posse vxorem; quanto æquiùs indulsisse visa esset Nicæna Synodus, vt quam antè susceptos ordines habuissent, secum retinere possent? Hos fortasse cùm satagerent aliqui Episcopi in parem cum ceteris continentiæ obseruationem reducere; ne id fieret, iustè Paphnutius intercessit. Sed hæc suo loco aliàs pluribus.

[e] *Conc. Nicæn. can. 3.* DE CAELIBATV CLERICORVM EX NICAENO CANONE.

[f] *Socr. lib. 1. c. 8.*

[g] *Sozom. lib. 1 c. 22.*

[h] *Epiph. hær. 30.*

[i] *Concil. Ancyr. c. 9.*

XXII.

Cetersum sanctus Leo[k] nec ipsis subdiaconis Græcorum Ecclesiæ vti permisit vxoribus, sic scribens ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem: Cùm extra clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconis quidem carnale connubium conceditur; vt & qui habent, sint tamquam non habentes; & qui non habent, permaneant singulares. Quòd si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri; quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio quoque seruandum est, ne

[k] *Leo epist. 82. cap. 4.* DE ARCTO CAELIBATV ECCLESIAE ORIENTALIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, ne aut Leuitico ministerio, aut presbyteri honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur?] hæc sanctus Leo ad Græcos. At quomodo iis licuisset vxores post ordines retinere, qui quantumlibet cælibes essent, tamen quòd vel viduam duxissent, vel aliter bigami fuissent, illis ex traditione Apostolica Innocentius [a] Papa, scribens ad Episcopos Macedoniæ, Ecclesiasticis ordinibus interdicit?

[a] Innoc. Papa epist. 22.

XXIII. ET CANONE APOSTOLORVM OBIECTIO SOLVITVR.

His igitur tam omnium Orientalium Ecclesiarum consuetudine, atque sanctorum Patrum testimonio testatis, quàm Nicæni Concilij auctoritate firmatis ac stabilitis, scilicet vxoratos in sacros ordines cooptatos iam in posterum ad continentiam seruandam adstrictos fuisse: non est quòd de canone Apostolorum [b] rursum quis moueat quæstionem, quòd eo statutum sit, ne Episcopus, aut presbyter, aut diaconus vxorem suam prætextu religionis abiiciat: nam apocryphorum non est tanta auctoritas, vt quæ sunt tam certa, rata, atque firmata, conuellant. Verùm nec ibi sic ne abiiciat admonetur, vt det operam liberis procreandis; nam Apostolos (quod dictum est) quantumlibet coniugatos, post Apostolatum consecutum ab his temperasse, antiquorum testimonio certum habetur: sed quod Paulus admonuit [c]: Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior] illarum curam agerent. Nam & Petrum vnà secum vxorem circumduxisse tradunt; de quo & Paulus [d]: Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut ceteri Apostoli fratres Domini, & Cephas?]

[b] Can. Apost. 5
[c] 1. Tim. 5.
[d] 1. Cor. 9.

XXIV.

Non aliter quidem canonem illum interpretatos esse maiores nostros, certo argumento est, quòd Dionysius Græcorum scriptorum suorum temporum nobilissimus, qui claruit Iustino seniore imperante, de quo & summa cum laude meminit Cassiodorus [e], in sua Collectione sacrorum canonum, quibus singulis summarium præfixit titulum, eidem hanc inscriptionem præposuit [f]: Vt Episcopus aut presbyter vxorem suam, quam debet castè regere, non relinquat.] Verùm quoniam, quod de se ait Apostolus [g]: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificât] optimè consultum est, vt sacris functionibus mancipati, non tantùm extranearum, sed & coniugum vitarent contubernium. Quod maiorum exemplo, & sacrorum canonum institutione esse faciendum, S. Gregorius Papa scribens ad Romanum Defensorem [h] pluribus docet, qui secundum illum à Dionysio inscriptum illius canonis titulum eadem de Episcoporum vxoribus habet verba, cum ait: Hoc tantummodo adiecto, vt sicut canonica decreuit auctoritas, vxores, quas castè debent regere, non relinquant.] At quomodo non relinquât? numquid vt illis vtantur? (quod Nouator quispiam facilè ausus erit interpretari) an non magis (quod dictum est) vt illius curam gerant? Nam quomodo, quæso, Gregorius id concedat Episcopis, qui scribens ad [i] Petrum, nec subdiaconos recipiendos esse constituit, nisi qui cum vxoribus antea acceptis vixerint continentes? Sic igitur quantumlibet velimus canonem illum firmissimæ esse auctoritatis; tamen secundùm vniuersalis Ecclesiæ vsum ex omnium Patrum consensu, nonnisi eam quam diximus, interpretationem recipere, certum est.

[e] Cassiod. instit. diuin lect.
[f] Habetur in Collect. Cresc.
[g] 1. Cor. 10.
[h] Gregor. lib. 7 ind. epist. 30.
[i] Grego. lib. 1. ind. epist. 42.

VETITVM CONTVBERNIVM CVM VXORE RELICTA.

XXV.

At hæc omnia à maioribus firmiter sancita atque firmata, Episcopi illi qui seorsum post absolutum Sextam Synodum [k], vsurpato tamen eiusdem Synodi nomine, priuato conuenticulo conuenere, labefactarunt, ac penitus inuerterunt: statuentes, non tam contra Ecclesiæ Romanæ consuetudinem atque decreta, quàm totius simul Catholicæ Ecclesiæ ab Apostolorum temporibus præscriptum vsum & legibus Ecclesiasticis stabilitum, vt coniugati ad sacros allecti ordines, retinerent quas habebant vxores; quibus, certis tantùm diebus exceptis, ad libitum admiscerentur. Adsciscentes insuper iidem ad suum ipsorum confirmandum conatum aperta mendacia; quasi in Concilio, quod citant, Carthaginensi statutum fuerit vt clerici ab vxoribus abstinerent tempore vicis suæ: quàm insigniter mentiantur, ipsa de hac re sæpiùs ab Africanis Episcopis sancita decreta testantur. Nam non tantùm, quem superiùs citauimus, canon secundus Concilij secundi Carthaginensis, vt sacris ordinibus mancipati, se abstineant ab vxoribus, cauit: sed & tertius canon quintæ Synodi Carthaginensis hoc ipsum vehementer iniunxit absque aliqua temporis distinctione: nec aliter habet antiqua Dionysij nuper citata Collectio longè ante Sextæ Synodi tempora edita: vt ex his apertissima illorum appareat impostura, quam vt honesto titulo eadem illa seditiosorum factio validaret,

[k] Sext. Synod. c. 13. apud Theodor.

IMPOSTVRA SVB NOMINE SEXTAE SYNODI.

validaret, ad conuellenda statuta Patrum, aucupari conata est ex Sextæ Synodi nomine auctoritatem: nam Græcorum trecentorum quinquaginta Orthodoxorum Episcoporum, qui ad Septimam Synodum [a] œcumenicam conuenere, testimonio constat, in Sexta Synodo nullum editum esse canonem. Sed de his vberiùs suo loco: non enim diutiùs immorandum, cùm in his quæ sæpe sæpiùs inferiùs dicturi sumus, de clericorum continentia, de qua agimus, multa suppetant argumenta.

[a] Sept. Synod. Act. 4. & 5.

Quod verò spectat ad Occidentalis Ecclesiæ vsum, & antiquam sacris legibus firmatam consuetudinem, vt coniugati in sacros ordines cooptati, ab vxorum contubernio & coniugali coniunctione cessarent: etsi abundè, quæ superiùs ex sancto Hieronymo & aliis sunt dicta, ad id probandum sufficere possint; adiiciam tamen aliqua, quæ tum à sacris Conciliis, tum etiam à Romanæ Ecclesiæ Pontificibus reperiuntur esse statuta. At in primis meminisse oportet (quod superiùs dictum est) testimonio sanctorum Patrum, qui ad secundam Synodum Carthaginensem conuenere, id non recens in Ecclesia institutum, sed ex traditione Apostolica antiquitus semper esse seruatum. Quòd igitur in sanctis Patrum conuentibus de hac re habentur promulgata decreta: illis quidem non noui quippiam fuit inductum, sed quod semper antiquitas obseruasset, sed tamen vel negligentia prætermisisset, aut temeritas violasset, aut abusus aliqua ex parte corrupisset; vt in re maximi ponderis, ad iterum atque iterum nouos de re vereri edendos canones permoti sunt. In Concilio Eliberino [b], quod vrgente adhuc vltima persecutione apparet celebratum fuisse, de coniugatis in sacrum officium cooptatis hæc reperiuntur esse statuta: Placuit in totum prohibere Episcopis, presbyteris, diaconis, & subdiaconis positis in ministerio, abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios: quod quicumque fecerit, honore clericatus exterminetur.] Arelatensi [c] etiam Synodo paulo pòst, Siluestri Romani Pontificis tempore celebrata, hæc renouata his verbis habentur: Assumi aliquem ad sacerdotium in vinculo coniugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio, non oportet.] hæc ipsa Siricius [d], hæc itidem Innocentius Papa [e] suis epistolis decretalibus statuerunt, quas citat Synodus Agathensis [f]. Id ipsum Synodus Turonensis [g], cuius Ecclesiæ Gregorius Episcopus non vt de re statuta recens, sed quæ seruaretur antiquitus, hæc ait [h] de Vrbico Episcopo Aruernensi: Hic fuit ex Senatoribus conuersus, vxorem habens; quæ iuxta consuetudinem Ecclesiasticam, remota à consortio sacerdotis, religiosè viuebat.] Idemque alibi [i] refert, Maclianum Regis Britannorum fratrem factum Episcopum, potiturum post mortem fratris regno, cùm vxorem quam dimiserat recepisset, fuisse ab Episcopis excommunicatum. In secunda enim Synodo Turonensi [k] statutum istud etiam reperitur: Si inuentus fuerit presbyter cum sua presbytera, aut diaconus cum diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa; annum integrum excommunicatus habeatur, & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se obsecrare cognoscat.] Presbytera verò mulier, diaconissa, vel subdiaconissa, sic dictæ à munere mariti, erant ipsorum coniuges, quas reliquerant: verùm earum non dico carnali actu, sed vel leui concupiscentia affici, culpæ non mediocri dabatur, vt habetur declaratum exemplo Vrsini presbyteri, quod sanctus Gregorius scribit his verbis [l]: Hic ex tempore ordinationis suæ, presbyteram suam vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propius accedere numquam sinebat; eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis abscíderat.] & paulo pòst: Hic venerabilis vir, cùm longam vitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suæ, inardescente grauiter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cùm eum presbytera sua conspiceret solutis iam membris in morte distentum; si quod adhuc ei vitale spiramen inesset, naribus eius apposita curauit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quantulo nisu valuit vt loqui potuisset, inferuescente spiritu, collegit vocem, atque erupit dicens: Discede à me mulier: adhuc igniculus viuit: paleam tolle.] hoc igitur exemplo quisque perpendat, quanto studio coniugati ad ordines semel assumpti, coniugum cauerent consuetudinem. Ad hæc insuper alia complura essent addenda in eam sententiam, sacrorum Conciliorum decreta, Patrum testimonia, ac Sanctorum denique exempla: at quoniam de his millies agendi in Annalibus opportunior occasio aderit, putauimus hæc in præsentiarum sufficere satis ad insinuandam ex instituto antiquam Ecclesiasticam consuetudinem de illis,

[b] Conc. Elibert. can. 33.
[c] Conc. Arelat. 2. c. 2.
[d] Siric. epist. ad Himerium c. 7.
[e] Innoc. Papa epist. 3. ad Exuper. c. 1.
[f] Conc. Agath. cap. 9.
[g] Concil. Turonen. 1. can. 1. 2
[h] Greg. Turon. hist. Fran. lib. 1. c. 44.
[i] Greg. hist. lib. 4. c. 4.
[k] Conc. Turon. 2. can. 20.

CONIVGATI ORDINATI ABSTINERE A CONIVGE IVSSI.

[l] Gregor. Dial. lib. 4. c. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui vnius vxoris coniugio obligati, ad sacros ordines essent assumpti. A

XXVII. Hæc quantumlibet omni ex parte firmissima sint: tamen quoniam Apostoli verba non de his qui coniugati tunc essent, sed de illis potiùs qui vnicam tantùm habuissent vxorem, nec bigami essent, ad sacerdotale munus cooptandis, communi consensione Patres omnes ferme sunt interpretati: quæ de ea re fuerit antiqua Catholicæ Ecclesiæ consuetudo, ex instituto nobis agendum incumbit. Equidem si expendamus rectum Pauli verborum sensum; non aliud, quàm de non assumendo ad sacerdotium bigamo, visus est statuisse. Nam cur, quæso, ordinandum præcipit vnius vxoris virum? Non certè vt excludi voluerit (quod superiùs satis perspicuè est demonstratum) qui cælibes essent. Si verò vt reiiceret eos qui non vnius, sed plurium haberentur vxorum viri: equidem nullus eiusmodi (vt etiam dictum est) reperiri poterat in Ecclesia; nam vt quis plures simul haberet vxores, prohibebatur Christianis legibus: quandoquidem siue ludæus, B siue Gentilis, quantumlibet antequam Christiana religione initiaretur, plures coniuges habuisset; prima retenta, ceteris nuncium remittere cogebatur, si in Ecclesiam voluisset admitti. Si igitur nullus penitus, qui inter Christianos profiteretur, duarum vxorum maritus poterat inueniri: cùm dicit Paulus ordinandos esse vnius vxoris viros, de illis intellexisse necesse est affirmare, qui vnam tantùm, & non plures olim habuissent vxores.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

XXVIII. Quanam autem ratione bigami ab Apostolo prohiberentur ne ad Episcopatum promouerentur; res est studiosiùs exploranda, & eius causa altiùs repetenda. Diximus sæpe superiùs, Apostolos ea quæ ad institutionem ac bonorum morum disciplinam spectare vidissent, eadem maiori audacia fœnore ex Synagoga in Ecclesiam transferre conatos esse; sicque eadem non tantùm (vt ait Tertullianus[a]) reseruata manerent, verùm & C ampliata; vt scilicet redundare possent mores Christianæ religionis super Scribarum & Pharisæorum iustitiam: At si iustitia, inquit, vtique & pudicitia. Cùm igitur (quod idem ait[b]) prohiberet lex diuina sacerdotes denuo nubere, vetaretque summum Pontificem[c] ducere in vxorem viduam, vel ab aliis repudiatam, vel meretricem, sed tantummodo virginem permitteret: instituturus Apostolus in Ecclesia sacerdotes, cùm constaret ea ratione quam diximus, non facile reperiri virgines Christianos ætate ad sacerdotij munus suscipiendum idoneos, ex viduis eos assumi debere præcepit, qui vnius tantùm fuissent vxoris viri. Nec passus est, eos qui assumendi essent in Ecclesiam sacerdotes, esse bigamos, cùm sciret in legali sacerdotio fuisse monogamos. Itaque meritò Paulus, cum qui fuisset vnius vxoris vir, in Episcopum esse cooptandum, Timotheum primò, ac denique Titum admonuit. D

[a] Tert. de monog. c. 7.
CVR VETITI BIGAMI PROMOVERI
[b] Idem ibidem
[c] Leuit. 21.

XXIX. At quidni hæc præstaret Ecclesia Christi, cùm & Gētiles in falsa religione penè eadem consueuerint obseruare? de quibus Hieronymus[d]: Flamen, inquit, vnius vxoris ad sacerdotium admittitur: Flaminica quoque vnius mariti eligitur vxor: ad tauri Ægyptij sacra semel maritus assumitur. Hæc ipse, eademque prorsus Tertullianus[e] ante ipsum. Sanè quidem non tantùm Episcopum, sed & viduam in ecclesiæ ministerium sic eligendam esse, idem Paulus ad Timotheum[f] scripsit, dicens: Vidua eligatur non minùs sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. At quomodo passurus esset assumi in sacerdotium qui duas vel plures successiuè habuisset vxores, si viduam eligendam (quod nullius est sacramenti) nonnisi eam quæ fuisset vnius viri vxor, admitti voluit? Id ipsum seruatum esse antiquitus in Ecclesia, pluribus docet Tertullianus[g]; qui & probro adscribit, quòd aliqui bigami reperirentur præsidere. Hæc autem tam in Occidentali quàm etiam E in Orientali Ecclesia obseruata, Innocentius Papa[h] ex traditione Apostolica sibi vindicat: quæ quidem mordicus tenuisse Apostolicæ sedis Antistites, in exēplum est S. Leo[i], qui, quantumlibet Ecclesia Mauritaniæ ob Vuandalicam cladem sacris ministris vehementer egeret, eaque de causa (vt auctor est Victor Vticensis[k]) ad Romanum Pontificem legatos misisset, nihilominus nullatenus passus est vt ibi bigami ordinati in sacro officio ministrarent.

[d] Hier. ad Ageruch. epist. 11.
ETIAM GENTILES EXCLVDEBANT BIGAMOS.
[e] Tert. de monog. in fin.
[f] 1. Tim. 5.
[g] Tert. ad vxor. lib. 1. & de monog. c. 10. 11. 12.
[h] Innoc. ad Episcop. Maced. epist. 22. c. 1. 2.
[i] Leo epist. 87. c. 1. in fine.
[k] Victor de persec. Vnan. lib. 1

XXX. Præter Apostolicas verò seruatas in Ecclesia traditiones, Ambrosius[l] de eadem institutione citat Nicæni Concilij canonem, sic dicens: Cognoscimus non solùm hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilij Nicæni tractatu addidisse; neque clericum quemquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem,

[l] Ambr. ad Vercellens. epist. 25 edit. Rom.

A tatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non seruauerit?] At certè multo minùs idoneus est, vt virginitatem eminentissimum in Ecclesia statum quempiam colere persuadeat, qui non vnius tantùm, sed duarum coniugum sit fruitus voluptate. Sed adhuc eiusdem Apostolicæ institutionis aliæ ab aliis quoque afferuntur rationes. At licet exciderit, sicut & alij nonnulli, eanon ille Nicæni Concilij: quidni tamen id in Ecclesia Catholica seruandum esse Patres statuissent, quandoquidem & Ariani id ipsum præstarent, vt nullo pacto bigamum quempiam ordinarent? quod satis aperte Epiphanius[a] demonstrat, dum agens aduersus Ebionæos, de Ioseppho Comite narrat, quòd cùm Ariani eum rapere vellent vt ordinarent, se bigamum esse testatus, periculum imminens euitauit. At de his, quod ad institutum pertinet, satis dictum.

ARIANI ETIAM BIGAMOS ORDINARE RECVSARVNT.
[a] Epiph. hær. 30

Quod verò ad istorum temporum, & rerum de quibus agitur, statum spectat: con- XXXI.
B stat quidem tam ex dicta, quam hoc anno Paulus ad Titum dedit, epistola, quàm ex posteriori ad Corinthios scripta, multos in his Græciæ regionibus hoc tempore solitos circumuagari pseudoapostolos: de his enim hæc scribit ad Titum[b]: Sunt multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circumcisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia, &c.] hos enim fabulas quasdam dissemināsse, genealogias & quæstiones nonnullas peruulgasse tradit; quas vt vitet, aliosque ea cauenda admoneat, ingerit. Horum verò causa, quòd multa mentiti essent de Christo, Lucas scribendi Euangelium arripuisse occasionem existimatur. Sanè quidem, quòd non probaret quæ ab alijs scripta essent, se idcirco Euangelium scribere instituisse, sis quæ in præfatione ad Theophilum scribit, testari videtur, dum sic ait: Quoniam quidem multi conati sunt ordi-
C nare narrationem quæ in nobis completæ sunt rerum, &c.] pseudoapostolos ac pseudoscriptores his sugillatos verbis à Luca, firma est Patrum sententia: id enim Origenes[c], Epiphanius[d], Ambrosius[e], & alij recentiores[f] omnes affirmant. Hos fuisse Cherinthum & Merinthum, aliosque eiusdem farinæ homines, idem Epiphanius[g] tradit. Nec est quòd adeò facilè Græci, quos Paulus & Lucas instituebant, ad hos redarguendos vti potuissent Matthæi vel Marci Euangeliis iam ante hæc tempora editis: quippe qui diuersa lingua scripsissent: nam Matthæus Hebraicè & Hebræis, Marcus verò Latinè atque Latinis (vt pluribus superiùs dictum est) suum Euangelium tradiderunt. Conueniunt temporibus & loca. nam cùm testetur sanctus Hieronymus[h], Lucam in Achaiæ & Bœotiæ partibus Euangelium conscripsisse: has regiones his temporibus peragrauit Paulus, cui Lucas fideliter inhærebat, vt ea quæ diximus & proximè dicturi
D sumus, manifestè declarant. Ex his verò Euthymius[i], & si qui alij cum ipso senserunt, mendacij arguuntur, qui dixerunt, scriptum à Luca Euangelium anno decimoquinto postquam Dominus ascendit in cælum: nam nec eo tempore, nec post multos annos Lucam in Achaiam cum Paulo venisse, ex his quæ superiùs dicta sunt, exploratissimum est.

EVANGELIVM SCRIBENDI LVCAE OCCASIO DATA.
[c] Orig. hom. 1. in Lucam
[d] Epiph. hær. 51
[e] Ambrosius in Luc. 1.
[f] Beda, Euth. & alij in Luc. 1.
[g] Epiph. hær. 51
[h] Hier. in præf. in comment. super Matth.
[i] Euth. in præm. in Luc.

Paulo autem hortante, ipsum scripsisse, deque Euangelio Lucæ illum intellexisse, XXXII.
cùm ait: Secundùm Euangelium meum] tradit sanctus Hieronymus[k]: ac de eodem intellexisse, cùm ait: Misimus cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.] Verùm hæc de aliis diuersis, puta Barnaba, vel Sila, dicta esse, alios existimasse, superiùs, cùm alias de Luca egimus, habuimus mentionem. Sanè quidem Tertullianus[l] ante Hieronymum, Euangelium Lucæ illud fuisse, quod suum Paulus
E dicit, affirmat. Dorotheus[m] (sed nescio vnde acceperit) iussu Petri à Luca scriptum esse Euangelium tradit. Quisnam verò ille Theophilus fuerit, ad quem Lucas suum scribit Euangelium, neminem hactenus inuenimus definisse: putantibus nonnullis non esse nomen proprium alicuius viri, sed cognomen Christiani cuiuspiam, qui Theophilus sit cognomento dictus, sicut & Ignatius est cognominatus Theophorus. Verùm enimverò si ex apocryphis veritatem aliquando expiscari conceditur; reperimus in libris Recognitionum Clementis[n], fuisse Theophilum nobilem ciuem Anthiochenum; qui à Petro ad fidem Christianam capessendam adductus, domum quoque suam vsui Christianorum mancipatam, in ecclesiam mutauit; in qua Petrus conuentus agens, cathedram posuit. Ad hunc igitur à Luca scriptum fuisse Euangelium, ea saltem ratio persuadet, quòd & ipse Lucas, vt ille, patria Antiochenus, ad Antiochenum conciuem, gentilem suum, de Dei Ecclesia optimè meritum, illud iure conscripserit.

[k] Hier. de Scrip. Eccles. in Luc.
[l] Tertul. contra Marc. lib. 4.
[m] Dorath. in Synops.
DE THEOPHILO ANTIOCHENO.
[n] Clem. recogn. lib. 10. c. vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Const. Apost. lib. 7. c. 46.

Reperimus insuper apud eumdem Clementem [a] in libris Constitutionum quemdam Theophilum, quem auctor dicit suffectum esse Zachæo in Episcopatu Ecclesiæ Cæsariensis in Palæstina: an autem idem sit cum Theophilo Antiocheno, non possumus certum quid affirmare. A

XXXIII. Sed & illud de eodem Theophilo non prætermittimus dicere, illustrem sanè virum fuisse, ad quem non tantùm Euangelium, sed & Acta Apostolorum idem Lucas inscripserit: nam illum honestissimo exornat titulo, dicens in præfatione Euangelij: Optime Theophile.] eo quippe titulo Paulum Apostolum [b] nominasse constat tum Felicem, tum Festum Iudææ Præsides, vt cùm ait: Optime Felix, Optime Feste] dum coram ipsis constitutus causam diceret. Sic & Tribunus militum Claudius suas litteras ad eumdem Felicem Præsidem datas, quæ apud Acta habentur, eiusmodi titulo consignauit, dicens [c]: Claudius Lysias optimo Præsidi Felici.] vt planè liquidò appareat, solitum eiusmodi titulum impartiri nobilissimis viris, fuisseque amplissimæ dignitatis indicem, & non personæ laudem; vt absque aliquo mẽdacij scrupulo quibuscumque magistratibus illis fungentibus consueuerit impartiri: alioqui non putandũ, Paulum ea adulatione atque mendacio demulcere voluisse scelestissimũ omnium Felicem, vel Festum, optimos appellando. Quamobrem accidisse existimamus, vt sicut illis temporibus ille vigebat loquendi vsus, vt quique candidati hoc titulo salutarentur, Boni viri: ita magistratum iam adepti, ijdem Optimi dicerentur, vnde & Optimates. De candidatis est illud Senecæ [d] ad Lucilium, dum ait: Sic illum amicum vocasti; quomodo omnes candidatos, Bonos viros dicimus; quomodo obuios, si nomen non succurrit, Dominos salutamus.] quantæ enim excellentiæ titulus esset, vt quis, Optimus, salutaretur, Traianus Imperator planè declarauit exemplo: nam (vt de eo scribit Dio [e]) cùm amplissimis gloriæ titulis appellaretur; nihil tamen eum, inquit, magis quàm cognomen Optimi iuuit.] B C

[b] Act. 24. 26

INSIGNIS TITVLVS NOMEN OPTIMI.

[c] Act. 23.

[d] Senec. lib. 1. epist. 3.

[e] Dio in Traiano.

XXXIV. Sed iam ad Lucam iterum reuertamur. Inter typica ac symbolica illa quatuor Euangelistarum insignia, quæ primùm Ezechieli, inde verò Ioanni Euangelistæ fuerunt diuinitus demonstrata, & à Patribus diuino planè spiritu declarata: facies bouis ob ministerium sacerdotij, à quo Lucas Euangelium auspicatur, ab omnibus ipsi tribuitur: cùm alioqui (si licet sacris profana coniungere) antiqua voce in Italia (vt auctor est Varro [f]) bos Luca consueuerit appellari. Plura de Luca & Euangelio ab eo conscripto summa cum laude meminit Irenæus. Sed quod antea polliciti sumus, dicere non prætermittamus, an Lucas in numerum septuagintaduorum discipulorum sit referendus, vel inter Pauli discipulos adlegendus. Epiphanius [g] expressè testatur, Lucam fuisse vnũ de septuagintaduobus. Euthymius in præfatione in Euangelium Lucæ, id ipsum sentiens, nititur testimonio Origenis. Sed vbi id dixerit Origenes, non inuenimus; nisi quòd in Euangelij Lucæ exordium hæc dicat: Inculcat & replicat, quoniam quæ scripturus est, non rumore cognouerit, sed ab initio ipse fuerit consecutus.] sed de horum verborum sensu dicemus postea. Dorotheus quoque in Synopsi recenset Lucam inter septuagintaduos discipulos Domini, sed haud constans est fides eius, quem constat adnumerasse inter eos complures discipulos Pauli. Demum quicumque loquentem Lucam de duobus discipulis abeuntibus Emmauntẽ, interpretati sunt alterũ ex eis, cuius nomen non exprimitur (quòd id modestię causa ipse tacuisse putetur) fuisse Lucam, ijdem omnes æquè confirmant, ipsum fuisse ex numero septuagintaduorum discipulorum. Certè quidem si illum Cleophæ comitem in via Lucam fuisse perspicuò monstrari posset, omnis prorsus de ea re controuersia soluta esset: sed quia tantùm leuissima, qui hæc agunt, coniectura agunt, res est diligentiùs exquirenda. Quid antiquitas senserit, quisnam fuerit discipulus ille Cleophæ comes, Origenes [h] contra Celsum agens, vt in re confessa, monstrat sic dicens: Et in Euangelio Lucæ, ad inuicem Simone & Cleopha de omnibus quæ sibi acciderant colloquentibus, superueniens Iesus ambulabat cum eis.] hæc Origenes, qui ceteris antiquior id ex traditione pro constanti posuisse videtur. D E

[f] Varro de lingua Lat. lib. 6. DE LVCAE NOMINE ET MINISTERIO.

[g] Epiph. in Panar. hæres. 51.

[h] Orig. contra Celsum lib. 2.

XXXV. Quamobrem quid de Luca sentiendum, à nullo securiùs, sicut neque certiùs neque veriùs, quàm ab ipso Luca petendum est. Cùm enim ipse in sua ad Euangelium præfatione apertè profiteatur, se ea quæ scripturus esset, accepisse ab ijs qui viderant, & ministri sermonis fuerant; planè declarat, se ea non vidisse, vel coram audisse, sed ab alijs,

aliis, qui cum Domino versati essent, accepisse. Sed reddamus ipsius verba: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem quæ in nobis completæ sunt rerum; sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.] Ex traditione igitur, quam acceperat, ea se scribere cùm manifestè testetur; certè se alium quàm ex septuagintaduobus discipulis, qui cum Domino versati sunt, aliquem fuisse, manifestè significare videtur. Ioannes enim Euangelista, quòd cuncta vidisset, aliis vsus est verbis, sic dicens: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quòd perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ (& vita manifestata est) & vidimus, & testamur, & annuncianus vobis.] At quod prosequitur Lucas: Visum est & mihi, assecuto omnia à principio, diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile] perinde est, ac si dixisset: Quæ accepimus aliorum traditione, (quòd dixerat) visum est omnia à principio diligenter ex ordine scribere. Hæc perspicuè intelligentes antiqui Ecclesiastici tractatores, absque aliqua dubitatione tradiderunt, Lucam non Domini, sed Apostolorum fuisse discipulum. Hac namque nomenclatura iterum vsus est Irenæus [a], dicens: Lucas sectator & discipulus Apostolorum.] & Tertullianus [b] ait: Porrò Lucas non Apostolus, sed Apostolicus; non magister, sed discipulus vtique magistro minor; certè tanto posterior, quanto posterioris Apostoli sectator, Pauli sine dubio.] S. Hieronymus quoque in præfatione super Matthæum, Pauli discipulum Lucam appellat. Idem sentiens Theodoretus [c] hæc habet: Etenim cùm non vidisset B. Lucas, in principio operis dicit se ea narrare, de quibus certior factus est. Nos autem etsi audiamus eum non vidisse quæ narrat, sed hanc doctrinam accepisse ab aliis; non minùs ei & Marco credimus, quàm Matthæo & Ioanni.] Lucam igitur non solùm Pauli fuisse discipulum, sed ab ipso genitum in Euangelio, S. Hieronymus [d] testatur, dicens: Appellantur filij Prophetarum, quales & in nouo Testamento Apostoli genuerunt, Paulus Timotheum, Lucam, & Titum, multosque alios.] Hac eadem ratione & Origenes [e] existimauit Paulum nominasse inter alios Lucium (Lucam, vt ait) cognatum suum. Sed de his hactenus: iam reliqua prosequamur. A B C D E

LVCAS NON DOMINI, SED APOSTOLORVM DISCIPVLVS.

[a] Iren. lib. 1. c. 20. & lib. 3. c. 11.

[b] Tertul. contr. Marcion. lib. 4. cap. 2.

[c] Theodoret. in præfat. Sanct. Patrum, in fin.

[d] Hier. in Isai. c. 65.

[e] Orig. in epist. ad Rom. in fin.

Nicopolim cùm Paulus hiemis tempore peruenisset, ibi (vt existimamus) scripsit secundam epistolam ad Corinthios: ea nimirum occasione, quòd cum superiori epistola anno præterito Ephesi ad eos data pollicitus esset [f] se ad eos venturum, cùm Macedoniam pertransisset, nec tamen id præstitisset; se excusans, hanc secundam ad eos scripsit epistolam, qua inter alia ait [g]: Hac confidentia volui priùs venire ad vos, vt secundam gratiam haberetis; & per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Cùm ergo hoc voluissem, numquid leuitate vsus sum? aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me, est, & non?] & paulo pòst: Ego autem testem Deum inuoco in animam meam, qui parcens vobis, non veni Corinthum.] Eadem quoque epistola, cùm in primis quæ in Asia passus sit, doceat; quæ postea sit passus in Macedonia, his verbis significat [h]: Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos, qui à tantis periculis nos eripuit.] & post multa [i]: Cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in aduentu Titi: non solùm autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita magis vt gauderem.]

XXXVI. PAVLVS SCRIPSIT SECVNDAM EPISTOLAM AD CORINTHIOS.

[f] 1. Cor. 16.

[g] 2. Cor. 1.

[h] 2. Cor. 1.

[i] 2. Cor. 7.

Miserat enim Paulus Titum vnà cum sociis Corinthum, collectæ causa, quam iam per priorem epistolam intimauerat. Id autem Paulus postea declarat, sic dicens [k]: Ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis gratiam istam.] & inferiùs: Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem in corde Titi. Misimus & cũ illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias: nõ solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam.] ac rursum: Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe solicitum esse, nunc autem multo solicitiorem.] Cur autem tot tantosque viros tanta solicitudine misisset, hanc inferiùs affert rationem

XXXVII. DE LEGATIONE TITI.

[k] 2. Cor. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] 2. Cor. 9. nem[a]: Misimus autem fratres, vt ne quod gloriamur de vobis, euacuetur in hac parte, A
vt (quemadmodum dixi) parati sitis: ne cùm venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubescamus nos, &c.] Hilari enim animo omne officium ac studium ad eam nauandam operam Corinthij polliciti erant Tito ac ceteris discipulis à
[b] Ibidem. Paulo missis. Quamobrem hæc eadem epistola ista commemorans idem Paulus ait[b]: Scio enim promptum animum vestrum, pro quo & de vobis glorior apud Macedones: quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio prouocauit plurimos.] Quisnam vero fuerit ille, quem tam egregiis characteribus Paulus describit, nominatque comitem suæ peregrinationis, Lucas ne, an Barnabas, satis est dictum superiùs anno Domini quinquagesimoprimo, vt non sit opus eadem hîc repetere. Errant autem, mea sententia, qui putarunt Tito datam esse hanc epistolam ad Corinthios perferendam, eo quòd in ea dicat Paulus se misisse cum Tito & alios socios: nam B
de priori Titi ad eos aduentu Paulum (vt dictum est) intellexisse, quiuis facilè peruidere poterit. Nec est quòd quis dicat, iterum illuc Titum esse profectum, quem Paulus (vt suo loco est dictum) è Macedonia recedens, ac secum ducens, Cretæ reliquit. Sed iam cetera, quæ ab Apostolo ea epistola ad Corinthios scripta sunt, exactè consideremus.

XXXVIII. Cùm eadem epistola Paulus iterum suum ad eos pollicetur aduentum: vt veniens cuncta læta atque tranquilla reperiret; adhuc absens, miseratione commotus, incestuosum illum, quem prioribus litteris tradiderat satanæ, iam indulgens absoluit:
[c] 2. Cor. 2. quod ab illis ratum haberi rogat, sic dicens[c]: Sufficit illi qui huiusmodi est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: ita vt è contrario magis donetis & consolemini, ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur qui huiusmodi est. Propter quòd obsecro vos, vt C
confirmetis in illum charitatem. Ideo enim & scripsi, vt cognoscam experimentum
DE INDVLGENTIA IN ECCLESIA CONCEDI SOLITA. vestrum, an in omnibus obedientes sitis. Cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi; vt non circumueniamur à satana: non enim ignoramus cogitationes eius.] hucusque de indulgentia Paulus. Ad hæc enim scribenda permotus fuisse videtur Titi sermone, iam (vt dictum est) ad Paulum Corintho redeuntis: qui cùm omnia, quæ in ea Ecclesia agerentur, ipsum admonuisset, mærorem hominis illius satanæ traditi eidem pariter significasse videtur, pro quo etiam veniam deprecatum esse par est credere. Exemplo igitur Pauli, & auctoritate sibi in Apostolis à Christo concessa, meritò sibi Ecclesia vendicat, vt peccantibus interdum indulgentiam largiatur; quam qui loco Apostolorum successerunt Episcopi, eadem ex causa soleant impartiri. Inflictis semel pro admissis delictis (vt D
res postulat) pro arbitrio sacerdotum statutis pœnis, vel adhuc fortè maioribus lege debitis iniungendis: cùm vel ne his affectus, vel maioribus afficiendus (quod Paulum commouit) nimia tristitia pœnitens absorberetur; hac, vel alia quacumque ex causa id expedire visum fuerit (vt fecit Apostolus) eas indulgendo remittere iidem Episcopi consueuerunt.

XXXIX. Frequens eius rei vsus in Ecclesia reperitur, cùm persecutionum temporibus lapsi Fideles, ad Ecclesiam redeuntes, exomologesimque facientes, indulgentiam vel de iniuncto vel de iniungendo pœnitentiæ tempore, quo extra communionem in afflictione agere deberent, instanter deprecabantur: & quo minùs se eam assequi ob
ANTIQVVS INDVLGENTIARVM VSVS. facinorum magnitudinem diffiderent, commendatitiis sanctorum litteris, qui fidei causa in carcere detenti essent, eam promereri studebant. Id quidem est quod E
[d] Tertull. ad mart. c. 1. Tertullianus[d] ad martyres in carcere positos scribit his verbis, ipsam indulgentiam pacem appellans: Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, à martyribus in carcere exorare consueuerunt.] non quidem quòd illi hanc ipsis præstarent indulgentiam, sed quòd pro illis libellos supplices ad Episcopos darent, prout Cyprianus multis exemplis declarat: vt in primis cùm ad martyres, qui plusquam fas es-
[e] Cypr. epist. 11. set, vsurparent, ac præpropere peterent pro lapsis indulgentiam, sic scribit[e]: Illi (*qui lapsi sunt scilicet*) contra Euangelij legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesim grauissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & clero in pœnitentiam impositam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audeant, &c.] negandam prorsus esse, si vi quadam atque procacia peteretur, tam ipsius Cypriani

A Cypriani[a] quàm Cleri Romani[b] declarant epistolæ, ac præsertim liber à Cypriano scriptus de lapsis. Sed sicut aliquibus importunè vel inofficiosè petentibus vigor sacerdotalis resistere videbatur, ita humiliter submisséque indulgentiam efflagitantibus pastoralis commiseratio, cùm præsertim temporis ratio postularet, præstò erat: quod sæpiùs idem auctor demonstrat, dum Nouatianos suis scriptis exagitat, vt ea potissimùm epistola docet, quam eius argumenti, nimirum de indulgentia lapsis danda, ad Cornelium scripsit[c]. Sed & in Magno Nicæno Concilio[d] statutum reperitur, vt pro animi ardore, quo quis susceperit iniunctam peragere pœnitentiam, possit Episcopus indulgentiam, ne præstitutum integrum tempus persoluere teneatur, illi præstare. Sunt & alij de eadem re diuersorum Conciliorum canones; sed de his aliàs.

[a] Cypr. epistol. 21. 22. 23. & seq. [b] Apud Cypr. epist. 30. & 31. [c] Cypr. epist. 54. [d] Concil. Nic. c. 11. & 12.

At redeamus ad Paulum: qui quantumlibet benignum ac indulgentem cum Corin- XL. COMMINATIO PAVLI.
B thio sic nequiter lapso se præberet, quòd nimirum ille aliqua saltem ex parte de admisso scelere egisset pœnitentiam: aduersus eos tamen, qui luxuriis item essent turpissimè inquinati, nec pœnitentiam egissent, se vindicem fore minatur, sic dicens[e]: Timeo enim, [e] 2. Cor. 12. 13. ne fortè cùm venero, non quales volo, inueniam vos; & ego inueniar à vobis, qualem non vultis.] & paulo pòst: Ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt. Ecce tertiò hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi, & prædico, vt præsens, & nunc absens iis qui antea peccauerunt, & ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.] hæc ad eos ille: solutissimos enim in venerem fuisse Corinthios, superiùs dictum est.

C Iam cetera, quæ ad Pauli res gestas spectare videntur, ordine prosequamur. Eadem XLI.
quippe epistola, occasione quorumdam, qui iactanter nimis in magnum veritatis præiudicium aduersus ipsum se extollebant, sui Apostolatus insignia, quæ nimirum causa Euangelij passus esset, necessitate compulsus & inuitus (quod sæpiùs protestatur) aspicienda ob illorum oculos ponit. At quoniam quod ad graues ærumnas, quas perpessus est, spectat, earum maior pars à Luca prætermissa cognoscitur; eius verbis ipsa recitare, operæpretium ducimus. ait igitur[f]: Ministri Christi sunt, & ego (vt minùs sapiens dico) [f] 2. Cor. 11. QVAE PASSVS SIT PAVLVS.
plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum: ter naufragium feci, nocte & die in profundum maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, pe-
D riculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate: præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? &c.]

Horum quidem complura à Luca esse prætermissa, nemo non videt: idque non inui- XLII.
diæ vel oscitantiæ causa: sed quòd (vt in multis obseruauimus) nonnisi ea, quibus præsens fuit, singillatim recensèat; cetera verò adeò summatim, vt tribus ferè verbis res gestas plurium mensium & annorum perstringat. Nam (vt nuper vidimus[g]) Pauli [g] Act. 20. PRAETERMISSA A LVCA.
Epheso discessionem, in Macedonia commorationem, profectionem in Græciam, & nauigationem Troadem, quæ duorum propè annorum spatio esse peracta epistolæ
E eius manifestè declarant, perpaucis absoluit. Sed quod ad ea quæ à Paulo recensita sunt pertinet: de Iudaica illa animaduersione, qua vndequadraginta verba infligebantur, cùm quinquies se ea Paulus affectum esse testetur, Lucas ne verbum quidem. Cumque Paulus ter se cæsum virgis dicat; de vnica tantùm virgarum animaduersione facta Philippis idem[h] meminit, & de lapidatione[i] facta Lystris. De naufragio item in hanc [h] Act. 16. [i] Act. 14.
diem tertium passo, nihil prorsus. Sed hîc & illud breuiter necessariò monendum putamus lectorem; nonnullis accidisse, vt temporum ignoratione in maximos errores incidant, putantes nimirum, naufragium apud Melitam passum (quòd Lucas[k] narrat) [k] Act. 27.
vnum è tribus fuisse à Paulo enumeratis: non animaduertentes, secundam epistolam ad Corinthios longè ante illud naufragium esse scriptam. Quamobrem scrupulosa quæ videtur in historia temporum indagatio, quantum conferat ad veram atque germanam diuinæ Scripturæ interpretationem, quisque facilè iudicabit. Hæc sentiens Ioannes Chry-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Chrys. in epist. ad Rom. in prin.*

Chrysostomus[a], & ipse quibus in locis, quandóve Pauli epistolæ fuerint scriptæ, peruesti- A
gans, hæc ait: Proinde hunc laborem nemo extra rem, néve hanc indagationem superuacaneæ curiositatis esse putet: confert enim nobis non parum ad quæstiones explicandas ipsum epistolarum tempus.]

XLIII. DE PROFVNDO MARIS.

[b] *Beda lib. quæst. q. 3. tit. 8. col. 391.*

Quod verò pertinet ad profundum maris, in quo se nocte ac die fuisse Apostolus tradit: cum multæ de ea re afferantur interpretationes: accipe, si non displicet, quod apud Bedam[b] legitur ex Theodoro, fuisse eo nomine terrimum omnium carcerem Cyzicenum, qui ex eo quòd altissimus esset, adeoque deorsum depressus, meritò Profundum maris sit dictus: porrò illi similis erat Athenis famosissimus carcer, Barathrum appellatus, vel qui Syracusis, Latomiæ nominatus, & qui Romæ nuncupatus est Tullianus, aliqua ex parte eidem comparandus: hi enim nominatissimi omnium habentur. At licet neque in Actis à Luca conscriptis, nec in epistolis Pauli habeatur aliqua mentio de Pauli adB
uentu Cyzicum: tamen cùm constet eum venisse Troadem, Cyzicum itidem in Propontide situm conscendisse, par est credere. nam cùm, Strabonis[c] sententia, ea ciuitas ob magnitudinem, pulchritudinem, & legum bonitatem, bello pacique accommodata, comparari posset cum principibus Asiæ vrbibus; quæque (vt idem ait) iisdem esset prædita ornamentis, quibus Rhodiorum, Massilienſium, & Carthaginensium nobilissimæ ciuitates; à Paulo non fuisse eam neglectam, æquum est existimare. Quæ ergo ibi grauissima passus est, inter eas adnumerat tribulationes, quas omnium vehementissimas in Asia se esse perpessum, in eadem dicit epistola[d]. Nec quemquam moueat, quòd de carceribus superius habuerit mentionem, dicens: In carceribus abundantiùs.] nam & de plagis acceptis itidem cùm meminisset, quæ generatim complexus erat, postea speciatim enumerat. Sed quòd diuersa sit de profundo maris diuersorum sententia, lector quid veC
lit sentiat.

[c] *Strab. lib. 12.*

[d] *2. Cor. 11.*

XLIV. PAVLVS TERTIO INVISIT CORINTHIOS.

[e] *2. Cor. 12. 13.*

Post recensitas denique quas passus est pœnas; eadem, quam diximus, occasione, quòd ante annos quatuordecim ad tertium cælum[e] raptus, visiones & reuelationes acceperit, narrat; de quibus nos suo loco superiùs egimus, anno nimirum Domini quadragesimoquarto, quo contigerunt. Cùm verò ad Corinthios epistola scripta, Paulus, quod sæpè pollicitus erat, iterum spondet, Corinthum se esse venturum: tertium hunc esse sui Corinthum aduentum, ipse iterum eadem epistola testatus est, dicens[f]: Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos.] & in fine iterum: Ecce tertio hoc venio ad vos.] Verùm cùm neque ex Luca in Actis, nec alibi in eiusdem Pauli epistolis de secundo eius Corinthum aduentu mentio habeatur: fortasse sic accidit, vt quemadmodum de se testatur idem Paulus triennio[g] mansisse Ephesi, cùm tamen non semD
per ibi consederit, sed ad alias Asiæ ciuitates profectus Euangelium prædicans (quod Lucas[h] testatur) Ephesum reuersus, sic à primo suo ad illos aduentu triennio manserit: ita etiam, dum scribit Lucas[i] Paulum annum & sex menses mansisse Corinthi, non intelligendum sit, vt numquam per illud tempus inde recesserit, sed ad alias propinquiores Achaiæ ciuitates ipsum migrasse, atque iterum redeuntem, dictum tempus explesse: alio enim hæc quàm dicto sensu accipi non posse, qui cuncta exactè perlegerit, æquè consentiet.

[f] *2. Cor. 12. 13.*

[g] *Act. 20.*

[h] *Act. 18. 19.*

[i] *Act. 18.*

XLV. DE RELIQVIS PAVLI REBVS GESTIS.

[k] *Act. 20.*

[l] *Rom. 15.*

De reliquis Pauli rebus gestis per tres menses, quibus (vt Lucas[k] ait) mansit in Græcia (intelligens per Græciam regiones omnes quæ ab Achaia vsque in Illyricum interiacent) ea tantùm habemus expressa, quæ idem ipse Paulus scribens ad Romanos[l] his verbis significat: Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita vt ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuerim Euangelium Christi.] sed quam rationem habuerit in prædicando, mox subdit: Sic autem prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent.] hæc Paulus, qui proximo iam vere in Syriam recta soluere, vt quam collegerat pecuniam, Hierosolymam ad pauperes illic agentes deferret, in animum duxit: sed insidiantibus illi Iudæis, id facere minus licuit: quamobrem, vt qua venerat via, rediret in Macedoniã, iter aggreditur vnà cum suis. hæc enim Lucas[m] paucis describit, sic dicens: Cùm fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Iudæis nauigaturo in Syriam: habuitque consilium, vt reuerteretur per Macedoniam.]

[m] *Act. 20.*

Sed

A Sed antequam Paulus rediret in Macedoniam, Corinthum versus iter direxisse, ac Cenchreas (quod est nauale Corinthiorum) peruenisse, ibique scripsisse ad Romanos, Origenes[a] existimauit, qui ait: Illud haud absurdè admonebimus, quòd videtur hanc epistolam de Corintho scribere: & aliis quidem pluribus indiciis, euidentiùs autem ex eo quod dicit: Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, ministram Ecclesiæ quæ est Cenchreis (Cenchreæ enim dicitur locus Corintho vicinus, immo prorsus ipsius Corinthi) & ex hoc ergo apparet de Corintho scripta, & aliis quidem pluribus indiciis: euidentiùs tamen ex eo quod dixit: Salutat vos Caius hospes meus. de quo Caio scribens Corinthiis meminit dicens: At gratias ago Deo meo, quòd neminem vestrum baptizaui, nisi Crispum & Caium. Simile & deinde datur indicium, vbi dicit: Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis. de
B quo Erasto ad Timotheum secundam scribens dixit: Erastus remansit Corinthi.] hæc Origenes, ex quibus eam epistolam ad Romanos apud Corinthum scriptam esse concludit; cui nos etiam assentimur. Antequam igitur cetera Pauli itinera relegamus; in his quæ ad Romanos scribit, & ad historicam veritatem spectare cognoscuntur, paulum immoremur.

XLVI. [a] *Orig. in præf. in epist. ad Roman. Theodor. in præf. in epist. Pauli, & alij.* PAVLVS AD ROMANOS SCRIBIT.

Ad Gentiles potissimùm, qui Romæ erant credentes, hanc Paulus scripsit epistolam: quod quidem ex verbis ipsius liquidò constat: sic enim ait in eius exordio[b]: Sæpè proposui venire ad vos (& prohibitus sum vsque adhuc) vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in ceteris Gentibus. Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.] & prope finem[c]: Audaciùs autem scripsi vobis, fratres, ex
C parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam quæ data est mihi à Deo, vt sim minister Christi Iesu in Gentibus, testificans Euangelium Dei, vt fiat oblatio Gentium accepta & sanctificata in Spiritu sancto.] At qualis eo tempore esset status Romanæ Ecclesiæ, eodem prædicante audiamus; hæc enim ait[d]: Primùm quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.] ac rursum[e]: Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita vt possitis alterutrum monere.] ac demum[f]: Vestra obedientia in omnem locum diuulgata est. Gaudeo igitur in vobis.]

XLVII. [b] *Rom. 1.*

[c] *Rom. 15.*

[d] *Rom. 1.* DE STATV ROMANAE ECCLESIAE.

[e] *Rom. 15.*

[f] *Rom. 16.*

His igitur patet, iam florentissimam fuisse Romanorum Ecclesiam, ac mirificè propagatam, atque adeò auctam, vt eius fides annunciaretur in vniuerso Orbe, &, quod addit, eiusdem obedientia in omnem locum diuulgata esset. Hæc
D non eis blandiens (inquit Theodoretus[g]) sed vera dicens, posuit Apostolus: neque enim fieri poterat, vt quæ Romæ eueniebant, ea illos, qui in toto erant orbe terrarum, latèrent. In illa enim Imperatores regiam suam habebant, & illinc emittebantur & qui gentibus præessent, & qui vectigalia à ciuitatibus exigerent. Iam verò in illam quoque decurrebant omnes qui regalia profitebantur beneficia, & per hos omnes vbique significabatur quòd ciuitas Romanorum Christi doctrinam perceperat.] hæc ille. Sanctus Hieronymus[h] hæc magna consideratione à Paulo esse dicta cognouit: vnde ait: Vultis scire, ô Paula & Eustochium, quomodo Apostolus vnamquamque prouinciam suis proprietatibus denotarit? Vsque hodie eadem vel virtutum vestigia permanent, vel errorum. Romanæ plebis laudatur fides. Vbi aliquando tanto studio & frequentia ad ecclesias & ad martyrum sepulchra concurritur? Vbi
E sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quòd aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesiæ; sed quòd deuotio in eis maior sit, & simplicitas ad credendum.] hæc Hieronymus. Idem qui suprà Theodoretus[i] scribens ad sanctum Leonem Romanum Pontificem hæc habet de Romana vrbe, & fide illius: Accedit his, quòd hoc quoque, quod rerum potitur, peperit Imperium, & propria sua appellatione eos quibus imperat impertiit: præcipuè autem & insigniter eam exornat fides, & fide dignus testis diuinus Apostolus, qui clamat: Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Si autem diuinæ prædicationis, statim susceptis seminibus, mirabiles hos fructus & tam vberes tulit; quænam ad eam, quæ nunc in ea versatur, pietatem laudibus celebrandam sufficerit oratio?] hæc ipse.

XLVIII. [g] *Theodoret. in epist. ad Rom. cap. 1.*

[h] *Hier. in præf. lib. 2. in epistol. ad Galat.* EMINENS FIDES ROMANORVM.

[i] *Habetur tom. 2. in fine nouæ edit.*

Accidit hanc ob causam, quòd sicut omnes qui Romano subessent Imperio, Ro-

XLIX. manorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

manorum appellatione nobilitati essent, secundùm quod lege [a] sancitum est, vt omnes qui sub orbe Romano sunt, Romani ciues appellarentur: ita pariter omnes quotquot Catholica fide pollerent, Romani itidem dicerentur: eo quòd fides Catholica, Romana pariter diceretur. Quod licet superiùs occasione Catholici nominis sit perspicuè demonstratum; tamen eadem hîc repetere (quòd rei exigat argumentum) haud otiosum putamus; & in primis testimonium Theodosij iunioris Imperatoris sic scribentis ad Acacium [b] Episcopum Beroënsem: Vos probatos Romanæ religionis sacerdotes esse, manifesto argumento declarate.] Sed & ipsos hæreticos consuecisse Catholicos communi loquendi vsu itidem nominare Romanos, plura sunt exempla; vt apud Victorem Vticensem [c], cùm Iocundus Arianus Episcopus ad Regis filium, Si gladio, inquit, peremeris, incipient Romani martyrem prædicare.] & apud Gregorium Turonensem [d] itidem de Ariano Principe: Cogitauit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum (Romanos enim vocant homines nostræ religionis) vt ita accidat, & nō sit virtus Dei.] Itemque inferiùs de Ariano sic dicente: Si consenseris dictis meis, exercemus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero]hoc est,de Catholico sacerdote: ac rursum de iisdem Arianis qui erant in Galliis [e]: Quid putatis (dicebat vnus ex illis) quod nunc isti Romani dicant.]

[a] Lin. Vrbe Ro. ff. de stat. hom. secundū lectionem Alciati.

[b] Extant in Act. Concil. Ephesin. Peltan. tom. 5. c. 10.

[c] Victor Vticē. de persec. Vād. lib. 2.

[d] Greg. Turon. de glor. mart. c. 25.

[e] Eod. lib. c. 30

[f] Eod. lib. c. 79

L. Data est huius loquendi vsus ea occasio, quòd cùm Romana Ecclesia Petri peculiaris esset; qui (quod monstratum est sæpiùs) sicut caput totius Ecclesiæ à Christo Domino institutus, non tantùm eorum qui Romæ vel in Italia essent, sed omnium in orbe terrarum Christianorum pastor diceretur & esset; ita ipsa meritò mater omnium diceretur Ecclesiarum. Sed quòd insuper supra Petram, eumdem & Petrum, à Christo fundatæ Ecclesiæ datum ab eodem esset priuilegium, vt portæ inferi, nempe hæreses (vt Epiphanius & alij sunt interpretati) non præualerent aduersus eam; eadem ex causa qui essent fide sincera, ac probati in omnibus Orthodoxi, iidem Romani ab omnibus dicerentur. Nam ait Irenæus [g]: Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam,hoc est,eos qui sunt vndique Fideles: in qua semper ab his qui sunt vndique, conseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.] Sicque quod dicit Paulus de Romanis: Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo] propheticè dictum esse, Cyprianus in primis existimauit; qui ad Cornelium Papam scribens [h], hæc ait: Dum apud vos vnus animus, & vna vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit, fratres carissimi, fides, quam de vobis beatus Apostolus prædicauit: hanc laudem virtutis, & roboris firmitatem iam tunc in spiritu præuidebat, & præconio futurorum merita vestra contestans, dum parentes laudat, filios prouocabat.] hæc ipse. Sed obseruatione illud quoque, secundùm Ioannem Chrysostomum [i], dignum est, quod ait Apostolus: Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.] quòd scilicet, sicut Ecclesia Romana, Petro prædicante, crediderat, ita credere deberent ceteræ nationes. ait enim ipse: Non dixit, Manifestatur, sed, Annunciatur.] & paulo pòst: Hoc solum ait, Annunciatur: ac rectè quidem, Annunciatur: planum faciens, quòd dictis nihil quicquam addendum vel demendum esset. Angeli seu nuncij hoc est opus, quæ dicuntur, ea sola deferre: ob quod & sacerdos Angelus vocatur, quòd non sua ipsius, sed ea tantùm nunciat, quæ ab eo acceperit, à quo delegatur. Quamquam Petrus inibi etiam prædicauit: sed illius facta, sua esse ducit: vsque adeò (quod antea diximus) inuidentia omni supra modum vacabat.] hæc ipse, exactè considerans, quòd quantumlibet idem Apostolus magnis præconiis celebret Ecclesiam Thessalonicensium [k], ad ipsam scribens, nihilominus nequicquam tale de illa locutus fuerit.

[g] Irenæus lib. 3. c. 3. ROMANAE ECCLESIAE PRAEROGATIVA.

[h] Cypr. epist. 57

[i] Ioan. Chryso. in ep. ad Rom. hom. 2.

[k] 1. Thess. 1

LI. Sed cùm tam ex nuper dictis, quàm etiam ex superiùs enarratis de aduentu Petri Romam anno secundo Claudij Imp. constet Romanam Ecclesiam iam primitus erectam atque institutam fuisse: quænam subesse potuit causa, vt ad Romanos Paulus scribens, nullam prorsus de Petro habuerit mentionem? At multæ quidem: sed ea potissima creditur; Petrum scilicet edicto Claudij (vt dictum est) cum Iudæis semel Roma pulsum, ad externas Orbis oras prædicationem Euangelij conuertisse, & in his hactenus laborasse: quippe cùm vniuersi gregis curam à Domino sibi demandatam suscepisset, & quod ipse coram Apostolis de se testatur, dicens: Elegit Deus per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere] non erat eius officij, in vno loco consistere,

A stere, sed quantum homini licuisset, vniuersum peragrare Orbem, & nondum credentes ad fidem perducere, credentes verò in fide penitus stabilire. Si enim Paulus ad prædicandum itidem Gentibus Euangelium à Deo electus erat, licet neutiquam ei vniuersi gregis cura credita esset; tamen ex his quæ Lucas scribit, vidimus eum tot prouincias circumlustrasse, ac ita (vt de se ipse testatur [a]) Hierosolymis in Illyricum vsque longè lateque Euangelium prædicasse, vt cùm locum vlteriùs non haberet, Hispanias cogitaret: quid de Petro dicendum est, cuius præcipuè muneris erat in his præ ceteris insudare? Cùm præsertim non sicut in Orientalis orbis partes, sciamus ceteros Apostolos missos esse in Occidentem, vno excepto Barnaba, qui ad breue tempus Ligures docuit; vel Iacobo (si tamen consenserimus iis qui tradunt eum citò rediturum Hispaniam penetrasse) ceterorum autem neminem esse missum, liquidò appareat. Petri igi-
B tur muneris erat, vt qui iam complures Orientis prouincias prædicando Euangelium peragrasset, iam (quod reliquum esse videbatur) lustraret orbem Occidentalem, & vsque ad Britannos (quod tradunt Metaphrastes [b] & alij) Christi fidem annuncians penetraret.

PETRVS OCCIDENTALEM ORBEM PERAGRAVIT.

[a] Rom. 15.

[b] Metaph die 29. Iunij.

Certè quidem Gregorius [c] scribens ad Episcopos Numidiæ, eos ab Apostolo Petro accepisse ordinationum initia testatur. hoc est, quod & antè Tertullianus [d] dicebat: Habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præstò est.] & Cyprianus [e] Romanam Ecclesiam matricem appellat, quòd non tantùm Carthaginensis Ecclesia ab ea fidem accepisset, sed quæ sub ipsa continentur Mauritania atque Numidia. Et quis mirabitur hæc, cùm idem Paulus hac ipsa epistola testetur, impletum esse quod prædictum in Psalmo fuerat [f]: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eo-
C rum?] Meritò igitur manifestum fuisse ait Innocentius [g] ad Decentium scribens, Ecclesias in omni Italia, Gallia, Hispania, Africa, Sicilia, ac insulis interiacentibus positas à nullo alio quàm à Petro, vel eius discipulis & successoribus institutas esse. Non est ergo quòd iure quis possit de absentia Petri calumniam facere, vel de silentio Pauli mouere quæstionem; cùm scribens ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Thessalonicenses, & alios, nequicquam de ipsorum Episcopis expressè meminerit. Potuit & illud perfacilè accidisse (etiam si dixerimus his temporibus Petrum Romæ egisse) vt familiares alias ad ipsum Paulus eidem tabellario dederit litteras; adeò vt non opus esset per alios salutari, cui ipse, suis priuatis litteris monens, salutem plurimam impartitus esset. Hæc enim humanitatis officia inter Apostolos intercessisse, quis tam ab humanitate alienus negare præsumpserit? Sed de his satis.

LII. [c] Gregor. lib. 2 epist. 75. [d] Tertul. lib. de præscrip. c. 36. [e] Cyprian. epist. 45. POPVLI A PETRO VEL EIVS DISCIPVLIS DOCTI.

[f] Psal. 10.

[g] Innoc. epist. 2

D Quanam autem occasione Paulus permotus scripserit ad Romanos, ex eius epistolæ argumento facilè assequi licet; de quo hæc S. Augustinus [h]: Epistola, inquit, quam Paulus Apostolus scripsit ad Romanos, quantum ex eius textu intelligi potest, quæstionem habet, vtrum Iudæis solis Euangelium Domini nostri Iesu Christi venerit propter merita operum; an verò nullis operum meritis præcedentibus, omnibus Gentibus venerit iustificatio fidei, quæ est in Christo Iesu: vt non quia iusti erant, homines crederent; sed credendo iustificati, deinceps iustè viuere inciperent. Hoc ergo docere contendit Apostolus, omnibus venisse gratiam Domini nostri Iesu Christi; quam propterea etiam gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum iustitiæ redditum est, sed gratuito datum.] hæc de epistolæ argumento Augustinus. Sed qua rursum occasione ita scripsisset, hanc deinde affert rationem, quæ ex eadem ipsa epistola pariter intelligi-
E tur: Cœperant, inquit, nonnulli qui ex Iudæis crediderant, tumultuari aduersus Gentes, & maximè aduersus Apostolum Paulum, quòd incircumcisos & à legis veteris vinculis liberos admittebat ad Euangelij gratiam, prædicans eis, vt in Christum crederent, nullo imposito circumcisionis carnalis iugo: sed planè tanta moderatione, vti nec Iudæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes meritò fidei aduersus Iudæos inflari, quòd ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt.] hactenus Augustinus. Ex his planè adducimur, vt credamus Petrum Roma absentem fuisse: nam sicut olim in Concilio Hierosolymitano Iudæos Christianos eadem ex causa tumultuantes, Apostolica auctoritate [i], reddita de omnibus ratione, compescuit; haud dubium hæc eadem Romæ idem Petrus, si præsens fuisset, minori negotio præstitisset. Nisi dicere velimus, eadem omnia pro sua defensione Paulum scripsisse, quòd de abrogatis legalibus sibi negotium factum esset.

LIII. [h] Aug. in exposit. inchoatæ epist. DE ARGVMENTO EPISTOLAE AD ROMANOS.

[i] Act. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIV. ROMANORVM MORES PAVLVS VGILLAT.

[a] Hier. in præf. lib. 2 in epist. ad Rom.

[b] Bern. ad Eugen. lib. 4.

At quicquid sit: quantumlibet ad ipsos Paulus scribens, eosdem tantopere laudet, & ad pietatem instituat, & multis argumentis amorem suum erga ipsos testatum reddat: tamen non prætermittit, quo minùs illos redarguat, facilitatis nimirum atque superbiæ, quòd (vt notat Hieronymus [a]) hæc fuerint peculiaria vitia Romanorum; quæ etiam Bernardus [b] exprobrat, sic dicens: Populus Romanus est. Nec breuiùs potui, nec expressiùs tamen aperire de tuis parœcianis quod sentio. Quid tam notum sæculis, quàm proteruia & fastus Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta; gens immitis, & intractabilis, & vsque adhuc subdi nescia, nisi cùm non valet resistere.] hæc ille: quæ nos idcirco retulisse voluimus, vt quisque intelligat, non esse Romanorum virtutis, si Romana Ecclesia semper florentissima, caput extitit omnium Ecclesiarum, & deficientibus ceteris sedibus Apostolorum, ipsa permanserit inconcussa; & sicut olim, ita & semper illibata fides ipsius in vniuerso orbe Catholico prædicetur: sed potiùs esse sedis Petri tam excellentem prærogatiuam, & priuilegium eidem diuinitus impartitum. Dei enim donum est non ex operibus [c], ne quis glorietur.

[c] Ephes. 2.

LV. [d] Rom. 16.

Verùm vt tandem de illis, quorum idem Paulus [d] in fine suæ epistolæ meminit, agamus (id enim ad rerum gestarum historiam spectare quis dubitet?) Cùm commendat in primis Phœben ministram ecclesiæ quæ est in Cenchreis, opinamur eam fuisse diaconissam, eiusdemque muneris & Mariam, de qua inferiùs ait: Salutate Mariam, quæ multum laborauit in nobis.] similiter Tryphænam & Tryphosam; quæ inquit, laborant in Domino.] pariterque Persidem, de qua itidem ait: Salutate Persidem carissimam, quæ multum laborauit in Domino.] quantum scilicet sexui femineo iure concessum esset. fuisse enim quasdam ecclesiasticas functiones, quæ mulierum diaconissarum essent, satis superiùs dictum est; ne quis putet has verbi prædicationem administrasse, quam iam Paulum illis inhibuisse, cùm ad Corinthios scriberet, certum est, cùm dixit [e]: Mulieres in ecclesiis taceant.] quibus non tantùm ibi docere, immo nec interrogare quidem vt discerent, illis permisit, dicens: Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia.] Sed hoc ipsum Chrysostomus eo temperamento existimat intelligendum, vt non prorsus feminis Apostolus interdixerit quolibet diuino sermone, sed illo tantùm qui publicus haberetur: sic enim ait: Præsidentiam, quæ fit in medio ecclesiarum, illis prohibet, sedemque in pulpito, non doctrinæ verbum; non eam doctrinæ rationem, quæ ad priuatum vsum pertinet, amputando, sed eam quæ in medio fit & in communi theatro, quæ ipsis congruit doctoribus.] hæc ipse; ac meritò quidem: nam quomodo vir infidelis per mulierem Fidelem sanctus efficeretur (quod ait Paulus [f]) nisi illa ipsum docente? Habent & Acta [g], non tantùm Aquilam Ponticum, sed & vxorem eius Priscillam, Apollo genere Alexandrinum in fide Christiana instituisse. Sed quod ad hos pertinet: reuersos esse Romam Corintho, quòd à Claudio pulsi ab Vrbe abierant, satis apparet: morte enim Claudij (vt diximus) Romam postliminio sunt reuersi qui fuerant inde illius edicto expulsi Iudæi. at non tantùm illi, sed & alij Christi fideles illinc, Nerone Imperatore creato, Romam venerunt, & inter alios, quos nominat & salutari mandat, Tryphæna & Tryphosa nobiles Iconienses feminæ à Paulo Iconij ad Christum cõuersæ, quarum est mentio in Theclæ Actis, quæ & fidelissima esse monstrauimus.

[e] 1. Cor. 14.

[f] 1. Cor. 7.

[g] Act. 18.

LVI. [h] Doroth. in Synopsi.

Mandat insuper salutari & Epænetum, quem Dorotheus [h] tradit factum esse Episcopum Carthaginensem; sed nulla eius rei mentio reperitur apud Africanos scriptores Ecclesiasticos. Post hos omnes salutem suo nomine dici mandat Andronico & Iuniæ, quos cognatos & concaptiuos appellat, ac nobiles in Apostolis, quòd ad illud munus ante ipsum adsciti fuissent: quamobrem iure creditum est, hos fuisse Christi antiquos discipulos; quorum Andronicum factum fuisse in Pannonia Episcopum, idem auctor tradit. Adhuc etiam Vrbano & Stachi salutem dicit; quorum hunc ad Byzantinam Ecclesiam administrandam à Petro fuisse missum, iam superiùs diximus. His adiecit Apellem & Herodionem, aliosque qui ex Aristobuli essent vel ex Narcissi domo. Quod verò ad Aristobulum spectat: missum illum fuisse ad regendam Ecclesiam in Britannia collectam, Græci [i] testantur. Narcissum verò Athenarum Ecclesiam curasse, Ampliatum Odissæ, & Vrbanum in Macedonia esse creatum Episcopum, Hippolytus [k] testari videtur: quorum omnium anniuersaria agitur commemoratio tam à Græcis quàm à Latinis trigesimaprima mensis Octobris [l]. Quod ad Narcissum

FEMINIS QVI DOCENDI MODVS PERMISSVS.

QVI SALVTATI SVNT A PAVLO.

[i] Græc. Menolog. die 15. Mart.

[k] Hippol. de 72. discip.

[l] Martyrolog. Rom. ea die.

spectat

spectat, constat errasse qui putarunt Apostolum intellexisse de his qui erant ex familia Narcissi potentissimi liberti Claudij Imperatoris, penes quem (vt Sueronius [a], Tacitus, ac Dio testantur) summa rerum erat. Hæc facilè suaderi possent; nisi constaret ipsum Narcissum odio Agrippinæ matris Neronis Imperatoris, ante biennium, cùm primùm scilicet Nero creatus est Imperator, fuisse necatum: Tacitus [b] enim mortem eius recenset sub Consulatu Asinij & Acilij. Præter hos autem addit Rufum, Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermem, Philologum, Nereum, quibus fermè singulis certas Episcopatus sedes tribuit Dorotheus: sed quoniam eius fides improbatur in multis, referre omittimus. Nouissimè autem salutari mandat Iuliam & Olympiadem.

[a] Sueton. in Claud. c. 28. Tacit. lib. 11. Dio lib. 60.

[b] Tacit. lib. 13.

Rursum verò, qui illis æquè salutem impertiant, recensens, ait: Salutat vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei.] Porrò Lucium, quem dicit, eumdem esse cum Luca, ea ratio persuadet, quòd (vt eiusdem [c] Acta declarant) vnà cum his Paulo coniunctus erat. Sed quòd eos idem Paulus cognatos appellat, sicut & paulo superiùs Iuniam & Andronicum: non propinquitate sanguinis, eo quòd diuersarum essent ac longè distantium regionum; sed quòd eosdem in Euangelio genuisset, ita dixisse, Origenes [d] existimauit: sed veriùs putamus, sic cognatos eos esse nominatos, quòd essent eiusdem gentis, nempe Iudæi. Nam idem superiùs Iudæos omnes cognatos suos appellat, cùm ait [e]: Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, qui sunt Israëlitæ.] Certè si quos genuit in Euangelio, cognatos dicere voluisset, ante omnes Caius, quem baptizauerat, & alij plures eo digni erant nomine. Sed quòd non æquè Aquilam & Priscillam, quos constat fuisse Iudæos, cognatorum nomine exornet, illam puto fuisse causam, quòd hi notiores esse videbantur, quippe qui aliàs tempore Claudij Romæ agebant: ceteros verò fortasse aduenas Iudæos sic speciatim opus fuerit demonstrasse. Scripsit Tertius Pauli discipulus, qui ei erat à manu, hanc epistolam, vt ipse scribens indicat dicens: Saluto vos ego Tertius, qui scripsi hanc epistolam in Domino.] Hunc factum esse Episcopum Iconij, Diodorus [f] Tarsensis in primis, & post eum Dorotheus testantur. Quæ autem absoluta epistola, post Amen, ex more positum, sunt subscripta, manu Pauli (quod in aliis interdum facere consueuit) esse exarata, & tamquam appendicem addita, existimamus. Sed hactenus de epistola ad Romanos.

LVII. DE COGNATIS PAVLI.

[c] Act. 20.

[d] Orig. in epist. ad Rom. c. 16.

[e] Rom. 9.

[f] Diodor. Tarsen. in epist. ad Rom. 16. Doroth. in Synopsi.

Antequam autem Pauli ac sociorum iter Hierosolymam versus singillatim, vt à Luca descriptum habetur, ordine prosequamur, necessarium ducimus, ea primùm referre, quæ antequam illuc peruenerit Paulus, ibi facta esse noscuntur. Sanè quòd hoc anno (vt dicturi sumus vberiùs suo loco) Paulus vinctus cùm ad castra apud Tribunum ductus esset, rogatus est ab eo [g], num ipse Ægyptius ille esset qui ante hos dies tumultum in populo concitasset, & seductos quamplurimos Iudæos secum in desertum duxisset; ea de mago illo hoc anno contigisse, euidens est testimonium: quænam verò hæc fuerint, Iosepho ea narrante, hûc referre operæpretium existimamus. Sed vt sciamus pariter, quisnam esset primis his Neronis temporibus Iudæorum status, rem paulo altiùs repetere opus esse videtur; idque ex Iosepho, qui his verbis, vt se habuit, exactè describit [h]: Ceterum Iudææ res prolabebantur vsque in deterius: tota enim referta erat latronum receptaculis, & magicis præstigiatoribus, imperitique vulgi seductoribus: quorum multos, sicut & latrones, Felix Præses quotidie comprehensos afficiebat supplitiis, & in his Eleazarum Dinæi filium, qui non mediocrem latronum globum circa se habebat, dolo viuum in suam potestatem redegit: data enim ei fide quòd nihil mali esset passurus, persuasit vt ad se veniret, moxque vinctum Romam transmisit. Cumque odio prosequeretur Ionatham summum Pontificem, vt admonitus ab eo sæpè de administrandis melius rebus Iudaicis, ne omnium erratorum inuidia publica in ipsum recideret (ad cuius preces hunc Procuratorem Cæsar miserat) rationem excogitauit, qua liberaretur ab eius molestis interpellationibus. Graue est enim nocendi cupidis, si admonentur crebriùs. Qua de causa Felix amicum Ionathæ fidissimum Dorem, Hierosolymitanum genere, induxit promissa pecunia, vt sicarios ipsi Pontifici immitteret. Quod ille in gratiam Præsidis fecit his artibus. Quidam quasi religionis ergò in vrbem ascenderunt sicis clàm succincti sub vestibus: qui permixti Ionathæ famulitio,

LVIII. DE REBVS IVDAICARVM STATV.

[g] Act. 21.

[h] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 6. & de bello Iud. lib. 2. c. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peremerunt hominem. Cuius facinoris quia nemo vltor extitit, inuitati hac licentia si- A
carij per singula festa ventitantes, & tela celantes, pari modo immixti turbis, alios confo-
diebant propter priuatas inimicitias, alios conducti pecunia: idque non modò in reliquis
vrbis partibus, sed & in ipso templo; nam & ibi interdum ausi sunt cædes patrare, ac si ni-
hil hoc modo pietatem læderent. vnde fas est credere, Deum tanta impietate offensum,
auersatum esse Hierosolyma, temploque, vt non amplius puro domicilio Romanos in-
duxisse, purificaturos id flammis lustralibus; gentique cum liberis simul & vxoribus ser-
uitutis iugum imposuisse, quò castigatiores redderentur hoc infortunio. Et vrbs quidem
talibus infestabatur latrociniis.] prosequitur idem dicere de magis populum seducen-
tibus, verbis istis:

LIX. MAGI SEDV CVNT POPVLVM.

Impostores autem & magi turbas illectas post se trahebant in solitudines, pollicen- B
tes se diuinitus ostensuros eis clarissima signa & prodigia: persuasaque multitudo mox
pœnas luit dementiæ: retractos enim eos Felix neci dedit. Eodem tempore quidam ex
Aegypto venit Hierosolymam, vatem se esse profitens, & plebi suadens, vt secuta se in
montem Olueti ascenderet, qui è regione vrbis ad quintum stadium est: illic enim viso-
ros suo iussu cadere Hierosolymorum mœnia, ita vt per eorum ruinas aditus in ciuita-
tem pateat. Quo cognito, Felix iubet milites arma sumere; stipatusque multis equiti-
bus ac peditibus, erumpens inuadit turbam seductam ab Aegyptio: quorum quadrin-
gentis occisis, ducentos viuos cepit: Aegyptius autem ipse pugna elapsus disparuit.]
hæc Hierosolymis. Quid autem foris, idem narrat his verbis: post hæc latrones rursum ad
rebellandum Romanis incitabant populum, dictitantes excutiendum illorum impe-
rium: & non assentientium vicos direptos absumebant incendiis.

LX. ALTERCATIO INTER IVDÆOS ET SYROS CÆSAREÆ.

Apud Cæsaream quoque inter Iudæos habitatores & Syros de pari iure ciuitatis ri- C
xa exorta est. Nam Iudæi potiori conditione volebant esse, quòd vrbis eius conditor
Herodes Rex fuerit Iudæus genere. Id Syri non inficiabantur quidem, sed aiebant vr-
bem turrim Stratonis dictam à principio; quo tempore nullum ibi Iudæum inhabitas-
se. Quæ res pòst peruenit ad cognitionem Præsidum, correptisque ex vtraque parte tu-
multus auctoribus, affecerunt eos verberibus, & hoc modo seditionem compresserunt
aliquandiu. Rursus autem oppidani Iudæi freti diuitiis, per contumeliam Syros laces-
sebant conuicio: qui tametsi inferiores quod ad facultates attinet, ferociores tamen
eo quòd plurimi Romanis per ea loca militantium Cæsarienses essent & Sebasteni pa-
tria, aliquantisper & ipsi regerebant in Iudæos conuicia. Deinde ad lapides ventum est,
ita vt multi vtrinque vel sauciarentur, vel caderent: penes Iudæos tamen fuit victoria.
Felix autem vt vidit contentionem progressam vsque ad belli speciem, prosiliens roga- D
bat Iudæos vt desinerent: quibus non parentibus, immisit armatos milites; multisque
cæsis, plures captiuos fecit, & multas eorum domos diuitiis refertas in prædam conces-
sit militibus. Iudæorum verò honoratiores, aut modestiores, sibi ipsis timentes, rogaue-
runt Felicem, vt militibus receptui caneret, parceretque iam, & resipiscendi facultatem
concederet: idque Præses indulsit eorum precibus.]

LXI. DISSIDIVM INTER SACERDOTES ET PONTIFICES.

Subdit idem de ciuili discordia conflata inter ipsos sacerdotes atque Pontifices, sic
dicens: Per idem tempus Agrippa Rex summum sacerdotium Ismaeli contulit Phabæi
filio: & ipsi summi Pontifices diffidere cœperunt à sacerdotibus & primatibus Hieroso-
lymitanorum ciuium: singulique incedebant stipati manu audacissimorum & seditioso-
rum hominum: conflictantesque inter se mutuis certabant conuiciis & lapidationibus:
nec erat qui compesceret, quasi vacante vrbe magistratibus. In tantum autem exarsit E
summorum Pontificum impudentia, vt auderent seruos suos in areas mittere, qui au-
ferrent debitas sacerdotibus decimas, ita vt aliqui pauperiores è sacerdotum ordine ali-
mentorum inopia fame deficerent. Tanto plus tum pollebat violentia seditiosorum,
quàm iustitia.] hactenus Iosephus de miserrimo statu Iudæorum huius anni, quo & Felix
(vt suo loco dicemus) è magistratu abijt.

LXII. DE ADVENTV PAVLI CVM SVIS TROADEM.

Sed iam ad Paulum redeamus: qui (vt vidimus) hoc ipso anno venturus Hiero-
solymam, collectam pecuniam allaturus ad Christianos qui ibi erant paupertate
pressi, recessit Corintho: illicque remanente [a] Erasto, ceteri comitati sunt eum; nimi-
rum (ait Lucas) Sosipater Pyrrhi Beroensis, Thessalonicensium Aristarchus, & Se-
cundus, & Caius Derbeus, & Timotheus, Asiani verò Tychicus & Trophymus. Hi
cùm præcessissent, sustinuerunt nos Troade.] hæc de profectione Corintho, & de
Pauli

[a] 2. Tim. 4.

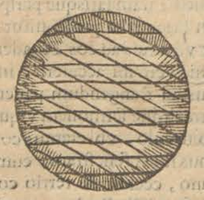
A Pauli comitibus Lucas, [a] qui præsens his omnibus, quippe qui erat vnus ex his qui [a] Act. 20.
Paulum comitabantur, exactè relegens non solùm res ipsas in itinere gestas, sed &
dies ferè singulos numerans, luculentam satisque perspicuam eius peregrinationis no-
bis reliquit historiam; quàm in hæc verba prosequitur: Nos verò nauigauimus post
dies Azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem diebus quinque, vbi demo-
rati sumus diebus septem.] Quid verò ibi acciderit, mox subdit his verbis: Vna au-
tem sabbati, cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis,
profecturus in crastinum, protraxitque sermonem vsque ad mediam noctem. Erant
autem lampades copiosæ in cœnaculo, vbi eramus congregati. Sedens autem qui-
dam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cùm mergeretur somno graui, dis-
putante diu Paulo, ductus somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum: & sublatus
B est mortuus. Ad quem cùm descendisset Paulus, incubuit super eum, & complexus
dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem, frangens-
que panem, & gustans, satisque allocutus vsque ad lucem, sic profectus est. Adduxerunt autem puerum viuentem, & consolati sunt non minimè.] hæc Lucas de rebus
gestis Troade.

Sacram synaxim hunc conuentum fuisse, Augustinus [b] in primis sugillans Priscil- LXIII.
lianistas & Manichæos, testatur his verbis: Nec illud moueat, quod Priscillia- [b] Aug. epist. 86
nistæ Manichæorum simillimi, ad ieiunandum die Dominico solent testimonium de Apo- PAVLVS SY-
stolorum Actibus adhibere, cùm esset Apostolus Paulus in Troade.] & inferius de NAXIN TROADE HABVIT.
ipso Apostolo Paulo sic loquitur: Ascendens autem, inquit, cùm fregisset panem, at-
que gustasset, satisque esset allocutus vsque ad diluculum, sic profectus est. Absit vt
C hoc sic accipiatur, tamquam solerent Apostoli Dominico die solemniter ieiunare. Vna
enim sabbati tunc appellabatur dies qui nunc Dominicus appellatur; quod in Euange-
liis apertiùs inuenitur: nam dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à
ceteris autem tribus Vna sabbati dicitur, quem constat eum esse qui Dominicus postea
appellatus est. Aut ergo post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congrega-
ti, quæ vtique nox iam ad diem Dominicum, hoc est, ad Vnam sabbati pertinebat:
& ita eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in sacramento corporis Christi,
produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursum
vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat, vt lucescen-
te proficisceretur Dominico die. Aut certè si in Vna sabbati non per noctem, sed per
diem hora Dominici fuerant congregati: eo ipso quod dictum est, Paulus disputa-
D bat illis exiturus alia die, expressa est causa producendi sermonis: quia fuerat exitu-
rus, & eos sufficienter instruere cupiebat. Non ergo solemniter die Dominico ieiuna-
bant: sed necessarius sermo, qui studij feruentissimi audiebatur ardore, reficiendi cor-
poris causa interrumpendus esse non visus est profecturo Apostolo, qui eos propter
alios suos vsquequaque discursus, vel numquam, vel rarissimè visitabat: præsertim
quia tunc ex illis terris (sicut consequentia docent) ita discessurus erat, vt iam non es-
set eos in carne visurus. Ac per hoc magis ostenditur Dominicis diebus solita illis non
fuisse ieiunia; quia ne hoc crederetur, curauit scriptor libri causam producendi ser-
monis exponere: vt sciremus, si aliqua necessitas oriatur, vrgentiori actioni non esse
prandium præferendum: quamuis ab istis auidissimè audientibus, & ipsum fontem
cogitantibus profecturum, atque ideo magna siti non aquæ, sed verbi, sine satietate
E quicquid influebat haurientibus, non tantùm carnale prandium, verùm etiam cœna
contempta est. Sed tunc, quamuis Dominico die solita illis ieiunia non fuissent, non
erat tamen Ecclesiæ tam insignis offensio, si aliqua tali necessitate, qualè Apostolus Pau-
lus habuit, die toto Dominico vsque ad medium noctis, vel etiam vsque ad diluculum
reficere corpora non curarent.] hæc sunt quæ de eo sacro conuentu disputat Augusti-
nus, cui Beda [c] ac ceteri Orthodoxi scriptores assentiuntur. [c] Beda in Act. c. 20.

Quòd autem S. Augustinus eam panis fractionem, non tantùm sacræ, sed commu- LXIV.
nis etiam mensæ vsui applicari posse significat; cùm nec de incidendo panem, sed
frangendo dumtaxat, in diuinis Scripturis sit mentio: planè indicatur, viguisse apud
Iudæos eam consuetudinem, vt conficientes panes, eos incisionibus in particulas plu-
res signatos coquerent: quod quidem ex Rabbino rerum Iudaicarum antiquarum pe-
rito accepimus; eos sic incisos coquere solitos panes, vt sic ad esum non esset opus illos
incidere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

incidere, sed solùm frangere; sicuti facere solent etiam hodie in placentis azymis ea planè figura, qua expressas eas hîc vides. A

B

Indeque euenisse putamus quòd de buccellis comedēdis in iisdem diuinis Scripturis frequens mentio reperitur. Sicut etiam apud Romanos constat fuisse vsu receptum, vt panem quemlibet, placentámve, quadrifida decussatum incisione, ad diuidendum postea in partes quatuor, coquerent; cuius singulæ partes, quadræ nominarentur, nō quòd quadratam figuram referrēt, sed quòd quarta pars panis esset. Habes enim id in primis à Virgilio in Moreto descriptum his versibus, cùm agit de conficiente panem:

[a] Horat. lib. 1. epist. 17. [b] Mart. lib. 3. epigram. 76. [c] Lib 9 epigr. 95.

Format opus, palmaq; suum dilatat in orbem,
Et notat expreßis æquo discrimine quadris.] Sed & de iisdem quadris Horatius [a]:
Qui dicit: clamat, Victum date, succinit alter,
Et mihi diuiduo findetur munere quadra.] & Martialis [b]:
Nec te liba iuuat, nec secta quadra placentæ.] & alibi [c]:
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.] & Iuuenalis [d]:
Vt bona summa putes aliena viuere quadra.] licet pro mensa alij quadram accipiant, sicut & in illo Virgilij [e]: C

[d] Iuuenal. satyr. 5. [e] Virg. Aeneid. 7.

——— *patulis nec parcere quadris.*]

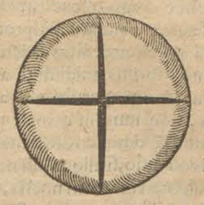
[f] Varro lib. 4. de ling. Lat.

Ceterùm, teste Varrone [f], tempore dictorum poëtarum mensæ solebant esse rotundæ, & non quadratæ, vnde & complures poëtæ orbes posuere pro mēsis: quod antiqua marmora docēt, exhibentia mensas orbiculares. Sicut & ex iisdem dictis errare mihi videtur, qui discos ad desuper incidendum edulia positos, quadras dictos esse putarunt. Ad ea rursus quæ dicta sunt, Athenæus [g] locuples testis accedit, dum ait: Blomilios panes vocari dicunt habentes incisiones, quos Romani quadratos vocant.] Adstipulatur egregiè & Hesiodus [h], vbi hæc habet Græcè: D

[g] Athen. lib. 3. [h] Hesiodus de oper. & dies.

ἄρτον δ' ἐυπνήσας τετραέτρυφον ὀκταβλωμον] Latinè sic:
Panem quadrifidum cœnatus morsibus octo.]

LXV. Sed describenda hîc ex antiquis imaginibus sculptis eiusmodi panis decussati forma, quam sic exhibent quæ hactenus visuntur Romæ vetera monumenta.

E

Ita enim sculpta extat in Sigmate illo quod apud S. Chrysogonum est, formis expresso à Fuluio Vrsino, vbi adstans minister singulis accumbentibus singulos panes ex canistro præbet. In Marmorario apud S. Laurentium in Lucina aliud huic simile spectare licet: sed & in sarcophago operis Christiani in ecclesia S. Sebastiani, in cœmeterio Callisti, cophini sic efformatis panibus pleni habentur insculpti: & aliis in locis memini me vidisse, sicut in ecclesia S. Clementis veteri pictura redditos. Quod igitur in iisdem Christianorum monumentis itidem contingat panes eodem modò efformatos inspicere;

A cere; planè significatur, eumdem Gentilium morem illis signis decussandi panes antequam coquerentur, ab ipsis Christianis, quòd typus crucis iisdem signis exprimeretur, religiosè esse susceptum: id enim ex iis quæ S. Gregorius [a] in Dialogis scribit, satis per- [a] Greg. Dialog. lib. 1. c. 11.
spicuè potest intelligi: ait enim in Martyrio monacho:

Dum quadam die fratres illius panem subcinericium fecissent, eique obliti essent signum imprimere, sicut in hac prouincia crudi panes signo signari solent, vt per quadras quatuor partiti videantur; idem Dei famulus affuit, eisque referentibus, signatum non fuisse cognouit. Cumque panis ille prunis esset & cineribus coopertus, dixit: Quare hunc minimè signastis? Qui hoc dicens, signum crucis contra prunas fecit. Quo signante, protinus immensum crepitum panis dedit, ac si ingens in ignibus olla crepuisset. Qui dum coctus postmodum fuisset ab igne subtractus, ea cruce signatus inuentus B est, quam non contactus, sed fides fecit.] hactenus S. Gregorius. Sed & illud liquet, non solùm communes panes ad esum paratos eiusmodi decussatione crucis signum exprimente à maioribus consignari consueuisse; sed & eos ad sacrum Eucharistiæ vsum absque fermento confici solitos: cuius tamen diuisæ in fractione partes, non quadras, sed particulas, seu buccellas ob panis illius exiguitatem appellatas esse, superiùs diximus. Factum verò postea est, vt in iisdem mysticis panibus non crux tantùm, sed Christus crucifixus formis redderetur expressus. At de his hactenus, quæ occasione duplicis fractionis panis voluimus addidisse. Iam verò ad Paulum Troade profectionem instituentem redeamus. LXVI.

Cùm igitur quàm vehementissimo Pauli desiderio Troes affecti essent, adeò vt eius audiendi cupiditate diem noctemq; pendentes ab eius ore transegissent: non sicut Ephesiis postea dixit, se non amplius ab illis fore videndum; sed pignus apud illos relinquens, C spem reditus tribuit: reliquit enim apud eos penulam; atque libros, quos tamen sequenti anno ad Timotheum scribens, vt ad se mitteret, litteris [b] significauit, sic dicens: [b] 2. Tim. 4. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.] Sed quænam esset Pauli penula, instituto obligati, quo glossemata elucidare polliciti sumus, nobis est explicandum. Fuisse in primis penulam, vestem ad frigus ac pluuias expellendas compositam, qua potissimùm iter agentes vti consueuissent, satis explicat Ælius Lampridius [c], quod & Cicero [d] ad Atticum scribens æquè demonstrat, & Spartianus in Hadriano. Duplicisque erant generis penulæ; villosa altera, altera verò scortea. de vtraque Martialis [e], qui villosam Gausapinam appellat; agit: sed de penula scortea primùm hoc disticho: DE PENVLAE VSV. [c] Lamprid. in Alexand. [d] Cic. ad Attic. lib 13. [e] Martial. epigram. lib. 14.

D *Ingrediare viam cælo licet vsque sereno,*
Ad subitas nusquam scortea desit aquas.]

& de penula Gausapina:

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Vt me vel media sumere messe velis.]

Concessisse Alexandrum Imp. senibus Romæ ad frigus pellendum vti penulis, idem qui suprà auctor est Lampridius. Cessisse itidem penulas vsui oratorum, dum in foro causas agerent, his traditur apud Tacitum [f]: Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus adstricti, velut inclusi, cum iudicibus fabulamur?] [f] Tacit. in dial. de Orat.

Ceterùm quod ad Pauli penulam spectat, alia & ab his prorsus diuersa illa erat. LXVIII.
E Quæ enim quæso, ratio patitur, vt in itinere ipse positus, iter agentis vestem adeò necessariam ipso fermè initio peregrinationis ibi reliquerit? Rursum, quæ subiit occasio, vt dum Romæ esset in suo conducto, libero detentus carcere, vbi mansit biennio, eadem tunc egeret penula, vt eam secum Romam vt ferret, Timotheum rogarit? Quamobrem aliæ fuerunt de Pauli penula diuersæque sententiæ: quosdam enim sensisse, eam fuisse loculos seu thecam in qua libri conderentur, tradit Ioannes Chrysostomus [g]: alij tamen antiquiores, per id quod penulam vertit interpres, ex eo quòd Græcè habetur, φαιλόνιν, volumen, Paulum significare voluisse senserunt. Vnde [h] Hieronymus ad Damasum scribens, hæc ait: Volumen Hebræum replico, quod Paulus φαιλόνην iuxta quosdam vocat.] sicque Paulus ad se deferri mandauit volumen Hebræum, nempe vetus Testamentum, libros, & membranas: licet hæc inter se differant. Nam volumen chartæ in seipsas reuolutæ conficiunt: librum verò dicere consueuerunt, cùm multæ papyraceæ QVAE PAVLI PENVLA. [g] Chrysost. in 2. ad Tim. 4. hom. 10. [h] Hieron. epist. 125. q. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

raceæ chartæ iunctæ simul compaginantur; si autem conficerentur ex pellibus, tunc A
[a] *Exod.24. Deut.17. 28.29.32. & aliis locis.* dicerentur membranæ. Volumen autem dici consueuisse vetus Testamentum, diuina Scriptura[a] sæpe testatur: quòd sic reuolutum esset, prout & hodie in synagogis vtuntur Hebræi.

LXIX. PENVLA VESTIS SACERDOTALIS.

Rursùs verò penulam dici vestem sacram, apud Græcos Christianos scriptores sæpiùs testatum habetur, sic dictam, quòd vno interiectu totum ambiret sacerdotem, à φαύω & ὅλον, quòd tota conspiciatur; quam & Latinè planetam dicere consueuimus, à πλάνης, quòd circum errans totum ambiat corpus, sicut esse solent quæ antiquiores in [b] *In Codice Bibl. Vatic. & excusa est inserta in Act. Conc. Ephes. edit. Pelt. Tom. 5. c. 22.* ecclesiis asseruantur: sunt enim de his complura testimonia; in primis Nicephori[b] Episcopi Constantinopolitani, qui scribens ad Leonem Tertium Romanum Pontificem, & dona mittens hæc ait: Symbolum autem mediatricis inter nos dilectionis misimus B
fraternæ vestræ beatitudini encolpium aureum, *crucem pectoralem scilicet*, cuius vna facies crystallum inclusum, altera picta nigello, & intus habet alterum encolpium, in quo sunt partes honorandi ligni in figura crucis positæ; tunicam candidam, & penulam castaneam, inconsutilem stolam, & semicinctia auro variegata.] hæc secundum antiquam translationem, vt reperimus in codice scripto epistolarum Nicolai Papæ. Vertit penulam interpres, quæ Græcè erat φαινόλιον; sicut à Philotheo Episcopo Constantinopolitano in commentario de sacris officiis edito dictum φαινόλιον, casulam (quod idem est quod planeta) vertit interpres, sic dicens: Egreditur retro sacerdos demissam portans casulam.] & inferiùs voce Græca: Sacerdos aperiens sanctas portas, demissum phænolium gestans.] Itemq. Metaphrastes[d] in Marciano: Habet solam penulam vestem sacerdotalem, quæ corpus operiebat.] Verùm ex his duabus recitatis sententiis, vel de volu- C
[c] *Habetur Tom. 4. Biblioth. sanct. colum. 528.* [d] *Metaphrast. 10. Ianuarij.* mine, vel de sacra veste, alterutram quam velit lector sequatur: sed magis placet vt volumen sacræ legis intelligi debeat; tum quòd Græcè legatur φαιλόνιν, & non φαινόλιον; tum etiam, quòd haud magni videretur esse negotij vel impensæ alias sacras vestes eiusdem generis Romæ conficere, absque eo quòd ex Asia eam velit per Timotheum ad se deferri. Non sic quidem de legis volumine, quod cùm sacrosanctum haberetur, haud facilè librariis describendum committeretur. Sed iam ad ipsam die Dominico celebratam synaxim Troade reuertamur.

LXX.

Quantumlibet ad noctis tenebras expellendas copiosum numerum, quem Lucas[a] refert, fuisse lampadum in cœnaculo collocatum, quisque iure dicere posse videatur: [a] *Act. 20.* tamen exploratissimum est, consueuisse Iudæos non tantùm ad lumen inducendum, tenebrasque pellendas, lucernas incendere, sed & lætitiæ causa, cum celebritatem aliquam agerent, vt docet etiam Persius versibus illis alia occasione à nobis superiùs recitatis, cùm ait[a]: D
[a] *Persius satyra 5.*

—— At cum
Herodis venere dies, unctaq; fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.]

DE VSV LAMPADARVM RELIGIONIS CAVSA.

Sicque non tantùm lætitiæ causa, sed & religionis ergo, incendi ab eis consueuisse lucernas, exploratissimum est. Et vt prætermittamus de candelabro aureo septem infusoria habente, re omnibus notissima; testatur Iosephus[e], cùm seruaretur stola pontificia in turri cui nomen erat Antonia, ibi quotidie solitam incendi lucernam. Qui quidem vsus in Ecclesiam dimanauit: nam non ad lucem tantùm inducendam, sed ad pium religionis cultum amplificandum interdiu vel in sacris adhiberi, vel aliter in honorem E
[e] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 6.* numinis accendi lumina, consuetudinis fuisse, complura sunt antiquorum exempla. Cùm enim ab ipso rerum nostrarum initio ordinem fuisse constet in Ecclesia Ceroferariorum clericorum, qui & Acolythi dicebantur, cuius (vt diximus) mentio est apud Cyprianum, Cornelium Papam, Eusebium, Romanum Concilium sub Siluestro, necnon Synodum quartam Carthaginensem; quorum eo ordine initiatorum clericorum muneris erat, ad sacram mysteriorum pompam ferre accensos cereos: cumque eadem sacra, licet aliquando nocte, vt in Vigiliis, tamen clara etiam diei luce peragi consueuisse, certissimum sit: æquè exploratum habetur, adhiberi solita in Ecclesia luminaria non ad tenebras tantùm propellendas, sed ad sacri quoque cultus celebritatem illustrandam. Id equidem in Orientis ecclesiis fieri solitum, S. Hieronymus agens contra Vigilantium fidei desertorem, istæc Catholicis exprobrantem, planè testatur his verbis: Absque martyrum reliquiis, per totas Orientis ecclesias, quando legendum est Euangelium, accendunt

A accendunt luminaria, iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.] hæc ipse, qui agere pergit de luminum mystico sensu.

De aliis verò locis, quod ad diurnum spectat lumen, sic dicit: Cereos autem non LXXI.
clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris: sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd si aliqui propter imperitiam & simplicitatem sæcularium hominum, vel certè religiosarum feminarum, de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum; sed Domini voce correpti sunt. NON SPERNENDVS VSVS LVMINVM.
Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicumq;
B accendunt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Christo credimus, de errore idololatriæ venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, num colere Deum non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est.] hæc Hieronymus, qui ad Riparium[a] scribens, exclamat: Accensi ne, inquit, ante tumulos eorum ce- [a] *Hier. epist. 58*
rei, idololatriæ insignia sunt?]

Haud equidem est dubium, Gentiles etiam (quod & Iudæi pia religione agebant) incen- LXXII.
dere consuetisse eadem ex causa lucernas, vnde & Iuuenalis[b]: [b] *Iuuen. satyra 12.*

Et matutinis operantur festa lucernis.]

C Docet hoc ipsum Tertullianus[c] sæpius, vt in Apologetico: Nec lucernis, inquit, diem GENTILIBVS COMMVNIS VSVS LVMINVM.
infringimus.] & inferiùs: Quàm elatissimis atque clarissimis lucernis vestibula enubilabat.] & ad vxorem[d] meminit de ianua lucernata: necnon etiam in libro de Idolatria de eadem re agit; sed de eo loco inferiùs. De his etiam Iocuples testis est Dio in Nerone, cùm ait, lætitiæ & honoris causa Vrbem repletam fuisse lucernis, & festa fronde, necnon suffitibus. Sed cùm hæc ipsa (vt vidimus) æquè Iudæi factitarent atque Gentiles: cur non potiùs à Iudæis ea, sicut & pleraque alia, quàm à Gentilibus Ecclesiam mutuatam esse dixerimus? Et si velimus accepta ab illis esse; quid absurdum, si eadem in veri Dei cultum conuersa fuerunt, vt alia multa quæ superiùs recensuimus? [c] *Tertullian in Apolog. c. 31.* [d] *Idē ad vxor. lib. 2. c. 6.*

Huiusmodi quidem pietatis officia feruentissimo studio à Fidelibus exhiberi solita LXXIII.
D constat testimonio etiam Vigilantij dicentis, moles cereorum, Sole fulgente, accendi FREQVENS LVMINVM VSVS.
solere in ecclesiis; licet ipse pium cultum derideat, perinde ac si id Fideles facerent ad martyres illuminandos. In quem hæc iure Hieronymus: Cereos non clara luce accendimus (sicut frustra calumniaris) nimirum vt hoc pietatis officio putemus martyres è tenebris vindicari, quorum lucerna[a] est Agnus. Sed mysterium docet, scilicet sic face- [a] *Apoc. 21.*
re, vt (quod sequitur) noctis tenebras hoc solatio temperemus: nempe; quod ait Apostolus: Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.] ac proinde (quod subdit) vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris.] perstat enim in metaphora, qua superiùs iam quarto eumdem non Vigilantium, sed Dormitantium nominarat; & paulo superiùs dixerat: Tu vigilans dormis, & dormiens scribis.] Vel adhuc etiam dicere possumus, quod ait: Cereos
E non clara luce accendimus] non ipsum diem per lucem claram intellexisse, sed lumen ipsum quo cerei accenduntur: vt sit sensus: Non fulgenti lumine accendimus cereos (vt tu dicis) ad illustrandos martyres. sicque nihil de die esse locutum. Nam quonam pacto negasse potuit, interdiu à Fidelibus accendi lumina, qui paulo pòst de toto Oriente, vbi ipse agebat, hæc ait: Per totas Orientis ecclesias, quando legendum est Euangelium, accendunt luminaria, iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.] Immo & id ipsum factitari solitum in Ecclesia Hierosolymitana, sub qua viuebat ipse Hieronymus, Epiphanius scribens ad Ioannem tunc temporis eius sedis Episcopum, demonstrat, dum ait: Cùm venissem in villam quæ dicitur Anablatha, vidissemque præteriens ibi lucernam ardentem, interrogassemque quis locus esset, didicissemq. esse Ecclesiam, &c.] accidit id quidem interdiu: nam noctu non mirum multas vidisse vbiq. ardentes lucernas. At nec rursum potuit Hieronymus ea dixisse

de Ec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Ecclesia Occidentali, in qua pariter accendi solita lumina interdiu, S. Paulinus ipsius A
[a] Paulin. in Natal. 3. S. Fel. æqualis docet his versibus[a]:

Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris,
Nocte dieq; micant. Sic nox splendorq; dies
Fulget, & ipsa dies caelesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.]

LXXIV. QVAE HIERONYMI SENTENTIA FVERIT.

Sic pariter quod idem subdit Hieronymus: Quòd si aliqui propter imperitiam & simplicitatem sæcularium hominum, vel certè religiosarum feminarum, de quibus possumus dicere: Confitcor, Dei zelum habent, sed non secundùm scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis?] idem est ac si diceret: Esto quod tu dicis, id eo modo quo asseris, faciant simpliciores, vt putent cereis martyres illustrandos, ficque B habeant zelum non secundùm scientiam: quid tamen inde perdis? Visitatus est differendi modus Hieronymi, vt aduersus hæreticos pugnans, nec latum vnguem eisdem loco cedat. Ceterùm eiusmodi pietatis cultum à se probari, in eodem commentario paulo inferiùs, & suprà, eodem argumento ad Ripatium scribens, apertè æquè ac liberè (quod dictum est) profitetur, dum ait: Accensi ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt?] hæc ipse, Vigilantij dictum execratus. Commendant & ceteri sanctissimi Patres eius sæculi, eiusmodi à Fidelibus fieri solitas oblationes: & tantùm abest, vt hæc fuerint simplicium officia tolerata, vel habentium zelum non secundùm scientiam; vt
[b] S. August. de temp. ser. 215. S. Augustinus[b] ad hæc ipsa præstanda pro concione populum sit exhortatus, sic dicens: Qui possunt, aut cereolos, aut oleum, quod in cicindelibus mittatur, exhibeant.] & Pau-
[c] Paulin in Natal. 6. S. Febr. linus[c] his versibus: C

Ast alij pictis accendant lumina cerис,
Multiforesq; cauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas.]

LXXV. VNDIQVE PROBATVS SACER VSVS LVMINARIVM.

Est & commentarius Euodij Vzalensis Episcopi, cuius meminit sæpiùs[a] Augustinus, vbi de cereis afferri solitis ad reliquias S. Stephani[b], iisdemque diuinitus in visione monstratis agit, deque eo qui obtulit candelam argenteam[c]. Deplorat Athanasius[d] cereos à Fidelibus oblatos, sed ab Arianis sublatos, & idolis incensos. Quàm verò sumptuosa esse solerent vasa aurea, vel argentea, vel alterius generis metallorum affabrè facta ad lumina incendenda composita, vt pharicantari, lampades cum delphinis, coronæ cum liliis, candelabra, cerostrata, atque lucernæ, in quibus non oleum commune tantùm, vel cera, sed interdum opobalsamum vel nardinum oleum in honorem Dei vel D
[a] Aug. ser. 33. de diuers. item, & de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8. [b] Euod. de mirac. S. Steph. lib. 1. c. 2. & lib. 2. cap 2. [c] Lib 1. c. 13. [d] Athan. epist. ad Orthodox. circa prine. sanctorum incenderetur, satis expressum ac sæpiùs repetitum habetur in libello de munificentia Constantini, de donis scilicet quæ nonnullis à se erectis ecclesiis contulit: quod quidem scriptum vt legitimum atque germanum[e] Ecclesia Romana semper habuit; dicemus nos de ipso suo loco. Perseuerasse noscitur id genus vasorum vsus etiam Gregorij Papæ tempore: qui ad Anthemium[f] scribens, meminit de coronis cum delphinis, aliisq; lilia habentibus furto sublatis. Nec quis miretur, si hæc facta sint tempore pacis Ecclesiæ, regnantibus Christianis Imperatoribus: cùm constet, vrgente adhuc persecutione, ecclesias vti consueuisse argenteis lucernis, atque capitulatis, quæ lampades erant multa habentes capita, quibus lumina incenderentur, quorum apud Augustinum[g] est mentio ex Actis proconsularibus.

[e] Extat Tom. 1. Concil. in Siluestro. [f] Greg. lib 1. indict. 9. epist. 66. [g] August. epist 165.

At verò hæc pietatis officia fuisse Deo gratissima, complura miracula, quæ tum E oleo dictarum lampadum, tum etiam cera è candelabris sumpta peragi consueuerunt, quæ alibi attigimus, certissimam fidem faciunt. Sed in præsentiarum satis esse putamus, eumdem qui suprà, Paulinum fidelissimum testem adducere; quem Gregorius Turonensis[a] ex libro eiusdem, quem scripsit de rebus S. Martini, citat his verbis: Factum est autem, vt inuidia tentatoris immissum incendium domum voraci flamma comburet, & sparsum per aridas tabulas cuncta vastaret. Interea clamor ad cælum tollitur, & B. Martini auxilium imploratur. Meminit ille etiam cæræ particulæ à Sancti templo delatæ: quæ reperta, & igni iniecta, protinus cunctum restinxit incendium: nouoque miraculo cera, quæ ignem alere est solita, violentias ignis vi sanctitatis oppressit. Hæc Paulinus in sexto operis sui libro versu conscripsit, accepto à sancto Perpetuo Episcopo Turonensi de his indiculo.] hucusque Gregorius. Certè quidem hac nostra ætate complura

LXXVI. [a] Greg. Turon. de mirac. sancti Martini. c. 2 prope finem.

A plura his similia constat edita esse miracula ex ceris illis, quæ ex cereo accepto Paschali, aliisque puris admixtæ, & sacro chrismate delibutæ, ac benedictione sanctificatæ sunt: quæ & eo quòd agni, Christi typum præseferentis, haberent impressam imaginem, Agnus Dei dici consueuerunt; quas recens baptizati suspensas ferrent ad collum. Nam cum suis infantibus Gentiles bullas, ad auertendas fascinationes (vt docet Varro[a]) re turpicula consignatas, vel aliter superstitionibus auctas, collo appenderent; ad eas abolendas (vt de multis aliis accidit) placuit, superstitione in religionem mutata, ex eiusmodi sacris ceris bullas confici, quas agni Christum præseferentis imagine insignitas geniti in Christo gestarent. Cordis item imaginem in bullis suis Gentiles ferre consueuerant, quo (vt tradit Macrobius[b]) sic noscerent se esse homines, si corde præstarent: Chri-
B stiani verò, Christi agni imagine, discerent eius exemplo esse mites & humiles corde. Sed in his non immoramur, quòd sciamus R. P. Vincentium Bonardum, Magistri Sacri Palatij collegam, nouarum ex officio scriptionum cognitorem, eiusdem argumenti eruditum scripsisse libellum.

DE VSV SACRAE CERAE IN AGNI FORMAM IFFIGIATAE.
[a] Varro de lingua Latina lib. 6.
[b] Macrob. Satur. lib. 1. c. 6.

Ceterùm quis prohibet (quod sæpiùs diximus) profana per verbum Dei sanctificata, in sacrum transferri vsum? Nónne constat, ex Ægyptiorum auro & argento, Dei iussu, sacra vasa ad diuinum cultum esse conflata? Multa quidem ex superstitione Gentilitia in Christianam religionem laudabiliter esse translata, pluribus exemplis superiùs, Patrumque auctoritate sunt demonstrata. Sed quod ad lampades ac cereos, de quibus est sermo, spectare videtur: quis iure calumnietur, si quæ olim idolis (vt ait Hieronymus[c]) eadem modò martyribus offerantur? Si quæ etiam diebus sabbatis lucernæ accenderentur in templis, non quòd (vt inquit Seneca[a]) dij egerent lumine, sed pietatis ergò; cæ-
C dem in Dei genitricis honorem sint translatæ? Si insuper qui in Saturnalibus[c] cerei erogabantur, in solemnitatem Occursus Domini & sanctissimæ eius genitricis fuerint permutati? Quid, inquam, mirum, si inolitas apud Gentiles consuetudines, à quibus eos, quamuis Christiani effecti essent, penitus posse diuelli impossibile videretur, easdem in veri Dei cultum transferri, sanctissimi Episcopi concesserunt? Mirificum illum Gregorium Thaumaturgum id præstitisse, Gregorius Nyssenus[d] testatur; idque & alios factitasse, & communi Ecclesiæ vsu receptum fuisse, Theodoretus[e] affirmat. Facum vsus in sacris origo tribuitur Athenienſibus, de quibus hæc apud Suidam[f]: Lampadis tria festa agunt Athenienses, Panathenæis, Vulcanalibus, Prometheis. Iſter ait, Athenienſes primum facibus esse vsos in Vulcani sacris, qui vsus ignis primus deprehenderit, & mortalibus demonstrarit.] hæc Suidas. At si quis repetat eius rei antiquiorem originem;
D ex Ægyptiis in Græcos, sicut & idolorum cultum, & omnium ferè deorum nomina (vt Herodotus[g] auctor est) fluxisse reperiet. Nam (vt idem testatur) ab eisdem Ægyptiis[h] vetus agebatur anniuersaria die solemnitas, quæ nominabatur Accensio lucernarum, cùm illi noctu circa domos suas solebant accendere frequentes lucernas. Cùm autem ab inolito tot sæculis vsu tam Ægyptij, quàm ceteri eos imitari, diuelli vix possent; veneranda antiquitas Ecclesiastica, non sine instinctu diuini numinis, superstitionem in religionem conuertit; effecitq. vt quod impendebatur idolis, prouidè in Dei cultum conuerteretur, nimirum vt in ipsa Ascensionis Dominicæ nocte in honorem Domini eadem exhiberentur pietatis obsequia: sicque non tantùm in Ægypto, sed in Palestina, aliisq. Christiani orbis Ecclesiis, vt ea nocte plures lucernæ accenderentur, fuit olim pia consuetu
E dine introductum, quod alicubi hactenus perseuerat. Testatur & Beda[i], de locis sanctis agens, nocte Ascensionis Domini sic montem Oliueti lampadum lumine illustrari, vt mons ardere, & cetera loca supposita viderentur. Quis insuper iniquè ferat, si quæ olim complures Christianorum in natalitiis principum consueuerunt factitare, eadem in natalitiis martyrum fuerint commutata?

LXXVII. GENTILES RITVS CHRISTIANA RELIGIONE DEPVRATIS.
[c] Senec. lib 15. epist. 66.
[c] Festus verbo Cerei Macrob. in Saturnal. lib. 1. c. 7.
[d] Greg. Nyssen. in vita S. Greg. Thaumaturgi.
[e] Theodoret. de Euang. veritat. lib. 8. in fine.
[f] Suid. verb. λαμπάδος.
[g] Herod. in Euterp lib. 2.
[h] Idem eod.
[i] Beda de locis sanctis c. 7.

At quàm faciles essent Christiani complures, vt hæc olim Gentilium more præstando, idololatriæ crimen incurrerent, fidem certam facit Tertullianus[m], qui in eos inuectus, sic ait exprobrans: Sed luceant, inquit, opera vestra. At nunc luceant tabernæ & ianuæ nostræ. Plures iam inuenies Ethnicorum fores sine lucernis & laureis, quàm Christianorum.] hæc Tertullianus: ex quibus poterit quisque perfacilè intelligere, quàm bene consultum fuit, & sicut necessariò, ita & piè effectum, vt facer vsus cereorum ac luminum à superstitione Gentilium vindicatus, veri Dei cultui fuerit consecratus; quo pietatis officio Fideles non ampliùs superstitionem Gentilitiam, sed diuinum

LXXVIII. [m] Tertull. de Idol c. 14.

numen

Universidad de Deusto
Biblioteca

numen excolerent. At vt tandem rem diuino testimonio obsignatam relinquamus; hæc pia religionis officia Deo esse acceptissima, non semel, verùm multoties ipse miraculis editis declarauit. Quorum ea breuiter hîc tantùm referam, quæ S. Gregorius Papa[a] de rebus suo tempore in Vrbe gestis scribit his verbis: Die verò alio cùm in ea lampades sine lumine dependerent, emisso diuinitus lumine sunt accensæ. Post paucos iterum dies, cùm expleris Missarum solemniis, extinctis lampadibus, custos ex eadem ecclesia egressus esset, post paululum intrauit, & lampades, quas extinctas reliquerat, lucentes reperit: quas negligenter extinxisse se credens, eas iam solicitus extinxit, & exiens ecclesiam clausit: sed post horarum trium spatium regressus, lucentes lampades, quas extinxerat, iterum accensas inuenit: vt videlicet ex ipso lumine apertè clarescceret, quia locus ille à tenebris in lucem venisset.] hæc ille, cùm agit de ecclesia S. Agathæ ab Arianis vindicata, & Catholicorum vsui restituta. Complura alia ac ferè innumera his essent addenda exempla diuinitus ostensa; sed quoniam aliò tendimus, nempe ad Paulũ Troade abeuntem, hic de his finis esto.

DIVINO MIRACVLO VSVS LAMPADVM COMPROBATVS.
[a] S. Greg. Dial. lib 3. c. 30

LXXIX. PAVLI NAVIGATIO.

Peractis sacris, atque ad lucem Paulus producto sermone, quòd opportunum iam adesse tempus videretur, relictis suis qui nauem conscenderent, ipse pedestri itinere propinquum locum, qui Assos est nominatus, peruenit, oppidum celeberrimum, portum habens aggere constructum, vt ab Homero[b] describitur, qui & à Plinio[c] Assos Troadis nominatur. Qui verò antea nauigio profecti erant discipuli, Assos appellentes, illic in naui Paulum assumpserunt. Scribit autem hæc Lucas his verbis[d]: Nos autem ascendentes nauem, nauigauimus in Assos, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. Cùm autem inuenisset nos in Assos, assumpto eo, venimus Mytelenen (*est ciuitas maritima in Lesbo insula portum habens.*) & inde nauigantes sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus transnauigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia: festinabat enim, si possibile sibi esset, vt diẽ Pentecostes faceret Hierosolymis.] hæc Lucas. Quoniam enim Paulus experimento didicerat, qua in se filij, quos genuerat in Euangelio, charitate essent affecti, quippe qui septem diebus ab illis Troade retentus esset, nec sibi ceteris abeuntibus vnà cum eis nauim conscendere licuisset, sed ab illis (vt par est credere) comitantibus, vix tandem diuelli potuisset: Hanc ob rem, ne Ephesum appellens, à Christianis illic agentibus, multis pariter diebus detineretur inuitus, Chio nauigans, relinquens Ephesum, primò Samum, inde Miletum peruenit, quæ est nobilissima vrbs Cariæ ad mare sita. Sed hîc animaduertendum, quòd Græca exemplaria aliquid amplius habent à Latinis, nimirum eos, postquam appulissent Samum, commoratos esse Trogyllij, & sic sequenti die venisse Miletum; hæc enim in Græcis exemplaribus leguntur: καὶ μείναντες ἐν τρωγυλλίῳ.] quæ quidem lectio haud est recens: nam & iis additis Ioannem Chrysostomum legisse constat, ac Græcorum ceteros omnes. Porrò Trogyllium est promontorium positum contra Samum, habens iuxta se paruam insulam, Trogyllium itidem appellatam. Distare à Samo Trogyllium stadiis quadraginta, Strabo testatur[e]. Sic igitur cùm proximè adiaceat Trogyllium Samo: eos primò appulisse Samum, ac deinde paulo vlteriùs nauigantes ea die commoratos esse Trogyllij, sequenti verò constat venisse Miletum. Studebat ille pro viribus nauigationem sic maturare, vt solemniratem Pentecostes ageret Hierosolymis.

[b] Homer. Iliad.
[c] Plin. lib 2. c. 96. & lib. 36. c. 17.
[d] Act. 20.
[e] Strab. lib. 14

LXXX. PAVLI CONSILIVM VENIENDI HIEROSOLYMAM.

At quid sibi vult (inquit[f] Chrysostomus) ista festinatio? Non propter festum, sed propter multitudinem (interim hæc Iudæis dabat) & rapere volens inimicos, festinabat sermonem annunciare.] Sed & planè declarauit euentus, cur tantopere festinaret Pentecosten peragere Hierosolymis. Sciebat enim præcurrisse illuc ex Asia Iudæos, qui illum accusarent, calumniantes, ipsum aduersus legem, templum, & populum agere; sicque (quod & [g] fecerunt) in eum vniuersum populum concitarent. Nec insuper ipsum latebant, quæ & postea sibi, Hierosolymam cùm peruenisset, sunt significata: nimirum, illos ipsos Iudæos qui receperant Euangelium[h], quorum erat numerus multorum millium, omnes legis æmulos, penè infenso animo esse in Paulum, quòd accepissent ipsum prædicare discessionem à Moyse. Quamobrem vt tempore inseruiret (quod & ipse de se testatur, factus Iudæis tamquam Iudæus, & iis qui ex lege essent tamquam & ipse sub lege esset, vt Iudæos, & eos qui sub lege essent, lucrifaceret) ad solemne festum Pentecostes

[f] Chrysost. hom. in Act. hom. 43.
[g] Act. 21.
[h] 1. Cor. 9.

A Pentecostes Hierosolymam festinat accedere, quò declararet se patrias leges non adeò auersari. Permissa enim ad tempus fuisse legalia, vt iisdem opportuno tempore vterentur, si vellent, Apostoli, satis superiùs dictum est: licet Epiphanius existimarit, Paulum Christiano more peregisse Pentecosten. Sed si hoc ipse mente concepisset; quid opus habuisset, vt illam Hierosolymis ageret, tantopere festinare? nam si Christiano more illud festum acturus erat; non Hierosolymis tantùm, sed in omnibus ecclesiis celebrare, liberum erat. Ceterùm ea ipsa quæ egit, cùm Hierosolymam peruenisset, cuius rei causa (vt dictum est) illuc profectus sit, apertè declarant.

Verùm quod pertinet ad legalia: haud diutiùs ea permansisse, sed hac ipsa ætate magna ex parte fuisse sublata, manifestè apparet: quandoquidem Ignatius, qui vndecimo Traiani anno, quo passus est, suas in itinere positus Romam veniens scripsit epistolas, plaB nè id admonet scribens ad Philippenses[a], ne festum Paschatis agerent cum Iudæis, sic dicens: Ad hæc contestor Episcopo & presbyteris in Domino: Si quis cum Iudæis celebrat Paschа, aut symbola festiuitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos eius.] Porrò alias esse introductas in Ecclesiam festiuitates, eadem epistola idem ipse declarat, sic dicens: Festiuitates ne dehonestetis.] Meminit & inferiùs de die Dominico: de quo & ad Magnesianos[b] scribens: Post sabbathum, inquit, omnis Christi amator Dominicum celebret diem, diem resurrectioni consecratum Dominicæ, reginam & principem omnium dierum.] meminit eiusdem & Ioannes[c] in Apocalypsi. Certè quidem ipso exordio nascentis Ecclesiæ obseruari cœptam ab Apostolis diem Dominicam, qua simul ad sacram synaxim conuenirent, argumento sunt quæ nuper de conC uentu Troade ab Apostolo habito vna sabbati, dicta sunt; quodque Paulus ad Corinthios[d] scribens, vna item sabbati pecuniam pro collecta asseruari præcepit. Porrò fieri solitas collectas die Dominico, iam superiùs diximus. Sed de die Dominico paulò inferiùs plura dicenda sunt.

LXXXI. DE FESTIS DIEBVS CHRISTIANORVM.
[a] Ignat. epist. 8
[b] Ad Magnes. epist. 6.
[c] Apoc. 1.
[d] 1. Cor. 16.

Quod autem ad Paschа pertinet: placuit Petro in primam diem Paschа transferre: non enim Pius Papa, vel Victor (vt alij putant) fuerunt eius rei auctores, cùm (quod Beda[e] testatur) constet Petrum die Dominico Paschа Romæ celebrasse, atque id ipsum Marcum, monente eodem Petro, Alexandriæ docuisse. Quod & Proterius Episcopus Alexandrinus scribens ad Leonem Romanum Pontificem ingenuè profitetur, cuius fragmentum epistolæ idem qui suprà recitat Beda[f]. Manifestè igitur Socrates[g] Nouatianus homo hallucinatur, dum ex decreto Nouatianorum confirmat esse debere in cuiusque voluntatis arbitrio, quando velit Paschа peragere; quòd nulla dicat ratione conD sistere, quando illud sit celebrandum. Sed Nouantes Nouatianos libenter auscultant, captantes quamcumque à quouis oblatam occasionem, ne vel in his subijci videantur Catholicæ Ecclesiæ. sed de his aliàs pluribus. Explosis igitur legalibus cærimonijs, sic illa quæ præcipua esse videbantur Iudæorum festa, Paschа atque Pentecosten, ex parte Apostoli celebrare cœperunt: vt retinentes nomina; quæ noua erant in illis & augustiora, atque illa ipsa quæ ijsdem solemnitatibus typicè erant significata, iamque per Christum impleta mysteria celebrarent. Hæc verò docuisse Apostolum, cùm post hæc Romæ agens id scripsit ad Colossenses[h]: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi] complures existimarunt. Non enim penitus festa Paulum abstulisse, sed (vt dictum est) ex parte tantùm, Tertulianus[i] antiquitatum EcE clesiæ egregius testis docet his verbis: Si omnem in totum deuotionem temporum, & dierum, & mensium, & annorum erasit Apostolus; cur Paschа celebramus annuo circulo in mense primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus?]

[e] Bed. in Reuel. in Act. Apost. c. 20.
[f] Bed. lib. de rat. temp. c. 42
[g] Socrat. lib. 5. cap. 21.
[h] Coloss. 2.
[i] Tertul. aduers. Psychic. c. 14.

LXXXII. DIES PASCHATIS A PETRO PRAESCRIPTVS.

At verò nec cùm ad Galatas Paulus scribens[k] dixit: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis] aliud quàm Iudaicas cærimonias fugillauit. Nam Origenes, qui & iisdem cum Tertulliano temporibus claruit, nempe Seueri Imperatoris, haud ampliùs quàm centum quinquaginta annis à temporibus Apostolorum, de vtraque Pauli sententia agens, ac fusiùs disputans conta Celsum[l] hæc ait: Accommodatissimè, ad festos dies Gentilium scilicet arguendos, illud apud Paulum dictum videtur: Dies autem obseruatis, & menses & tempora, & annos. timeo fortè ne sine causa laborauerim in vobis. Quòd si quis ad hæc

LXXXIII. QVAR DIERVM DAMNETVR OBSERVATIO.
[k] Galat. 4.
[l] Orig. contra Cels. lib. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortasse obiecerit vel Dominicos dies, vel parasceues, & Paschatis, vel Pentecostes tempora, quæ ex diebus vtique constant: dicendum, perfectiorem quemque, qui pro verbi Domini ac Dei natura, dictis factisque & cogitationibus semper insistat, assiduo in Domini diebus versari, & Dominicos perseueranter agere dies, & ad rectè viuendum sedulò paratiorem se reddere, & à mundi suauitatibus abstinere, &c.] pergit enim agere de Paschate, quòd celebretur à Christianis, quòd eo tempore immolatus sit Christus; & de Pentecoste, quòd Spiritus sanctus cælitus effusus sit in Apostolos atque discipulos. Ac denique monstrat pluribus, perfectiores Christianos mente sua semper agere dies festos; esse tamen imbecilliores, qui sensibilibus indigerent exemplis, iidemque his statutis festis manu ducendi essent ad sublimiorem perfectioremque disciplinam. quamobrem hæc subdit: Istiusmodi arbitror vbi Paulus cognouisset festi diei partem, festum id nominasse, quod præter dies ceteros festos statis diebus celebraretur; & ex istiusmodi dicto aperuisse, non in parte aliqua festi diei, sed in integra quadam & indeficiente hunc esse, qui pro verbi doctrina vitam perpetuò duxerit.] De iisdem festis sic ex parte sublatis hæc & Gregorius Nazianzenus[a]: Festos dies Iudæus etiam agit, verùm iuxta litteram: Legem enim corpoream consectans, ad spiritualem legem non peruenit. Festos quoque dies Gentilis agit, verùm iuxta corpus.] & paulo post: Feriamur ipsi quoque, verùm vt Spiritui gratum est.] & inferiùs, cùm agit de festo Pentecostes, deque ratione eius festi diei celebrandi à Christianis inita, hæc addit: Ob has fortasse rationes, vel his proximas, vel etiam sublimiores quasdam, magisque diuinas, Pentecostes diem Hebræorum voce colimus; quemadmodum & alios multos Hebraicos ritus obseruamus, apud illos quidem figura tenus celebratos, à nobis autem mysticè restitutos atque perfectos.] His consentientia scribit Basilius[b].

[a] Gregor. Naz. orat in S. Pēt.

[b] Basil. in Isai. c. 1. & ad Amphiloch. de spir. sanct. c. 27.

LXXXIV. DE FESTIS EX PARTE MVTATIS.

At in his sic ex parte mutandis, ritus etiam Apostolos Ecclesiam docuisse, quibus celebrarentur, Hilarius[c] testatur his verbis: Hæc quidem sabbata sabbatorum ea ab Apostolis religione celebrata sunt, vt his Quinquagesimæ diebus nullus neque in terram strato corpore adoraret, neque ieiunio festiuitatem spiritualis huius beatitudinis impediret: quod id ipsum extrinsecus etiam in diebus Dominicis est constitutum, qui vltra sabbati numerum per plenitudinem Euangelicæ prædicationis accedunt. Namque cùm in septimo die sabbati sit & nomen & obseruantia constituta; tamen nos octaua die, quæ & ipsa prima est, perfecti sabbati festiuitate lætamur.] hucusque Hilarius. Sed & Epiphanius[d] agens contra Aerium nebulonem, primum sacrorum statutorum dierum impugnatorem, non aliunde quàm ex Apostolica constitutione obseruationem eiusmodi Ecclesiasticam tot sæculis antè præscriptam sibi vindicat.

[c] Hilar. in prolog. expos. Psal.

[d] Epiph. hæresi 75.

LXXXV. QVOMODO CHRISTIANI FESTOS DIES OBSERVENT.

Sed quàm eruditè & eleganter Hieronymus[e] hæreticorum obiectiones, qui ex Apostoli verbis captiones quascumque possint calumniosè admodum aucupantur, refellat, hæc accipe: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos; nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diuersa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed Resurrectionis & Crucis: nec septem iuxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo; propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus: non quo celebrior sit dies illa qua conuenimus; sed quo quacumque die conueniendum sit, ex conspectu mutuò lætitia maior oriatur. Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, illud affirmat; omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christum crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctæ Resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Ieiunia autem, & congregationes inter dies propter eos & à viris prudentibus institutos, qui magis sæculo vacant quàm Deo, nec possunt, immo nolunt toto in ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat?] hæc & alia Hieronymus, vt apparet, in sententiam Origenis. At non hi quidem sic cunctis Christianis dies æquales esse dixerit, vt festa

[e] Hier. in epist. ad Galat. c. 4.

A vt festa dies non præstet nõ festæ: sed quòd dies, in quantũ dies sunt, omnes ab eodem auctore creati, eiusdem sint considerationis: tamen quòd in aliquibus grandia inciderint diuina mysteria, ex his eosdem reddi celebriores constat: sicut de campis accidit, qui cùm omnes æquè sint terra, ille tamen nobilior habetur ceteris, in quo magis egregia sunt sata semina, vel plantatæ arbores. Quamobrem certi dies his muneribus diuinitus illustrati, celebriori cultu peragi debuerunt: cùm alioqui ob immensam Dei erga mortales largitatem effusam, cùm sufficere illi dies præscripti ad referendas gratias minimè videantur, omnibus diebus eadem meditari omnes æquè deberent.

LXXXVI. DE SENSV VERBORVM APOSTOLI.

Sed quod spectat ad sensum verborum Apostoli: complures antiquorum, ac præsertim Græcorum, exposuerunt de Iudæorum festis Apostolum agere: alij ad superstitionem Gentilium retulerunt, quòd Gentiles passim distinctos haberent dies fastos, atque
B nefastos. In quam sententiam S. Augustinus scribens ad Ianuarium[a] hæc ait: Non itaque dies obseruamus, annos, & menses, & tempora; ne audiamus ab Apostolo: Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos enim culpat, qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia præposterus dies est, aut quia Luna sic fertur: vel, proficiscar, vt prospera cedant, quia ita se habet propositio siderum. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: Non plantabo hoc anno vineam, quia bissextus est, &c.] Idem[b] alibi de celebrando in Ecclesia Paschate atque Pentecoste, disputans contra Faustum hæc impugnantem, aliisque[c] in locis, vt contra Adimantum, & in Psalmum cẽtesimum decimum, & ad Ianuarium scribens[d], exactiam reddit rationem, consentientem ceteris antiquis rerum Ecclesiasticarum tractatoribus. Nec est quòd quis moueat quæstionem, quòd præter illa quæ ab eodem Paulo Apostolo dicta sunt, idem ipse rursus scribens ad Romanos[e] sic
C dicat: Alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem.] de cibis enim illic agi, manifestissimum est: id enim communi consensione Patres locum illum explicantes affirmant; licet S. Hieronymus contra Iouinianum agens, aliter locum illum explicare videatur. Verùm iure dicere etiam quisque poterit, Apostolum de aliis quàm Iudæorum festis esse locutum.

[a] Augustin. epist. 119. & in Enchir. c. 79.

[b] Augustin. contra Faust. lib. 32. c. 11. 12.

[c] Idem contra Adiman. c. 16

[d] Epist. 119.

[e] Rom. 14.

Ex his igitur ex sententia Origenis & Hieronymi recitatis, quibus dicitur, Christianos sanctiores non hanc vel illam ad diuinum cultum præscriptam habere diem, sed cunctis propensiùs diuinum numen venerari; inferri posse videtur, ea potissimùm ratione in Ecclesia antiquitus institutum, vt dies hebdomadæ omnes, feriæ nomine dicerentur. Non enim recens vel à Siluestro Papa primùm huiusmodi est excogitata nomenclatura, quæ ab antiquioribus Ecclesiasticis scriptoribus reperitur vsurpata. Nam
D & Tertullianus[f] frequenter meminit de quarta & sexta feria. Idemque ait[g]: Nobis certè omnis dies, etiam vulgata, consecratione celebratur.] & alibi[h]: Nos intelligimus, magis sabbatizare vos omni opere seruili semper debere, & non tantùm septimo quoque die, sed per omne tempus.] Et Hieronymus[i] ad Algasiam, cùm & illud Pauli explicat: Nemo vos iudicet in parte diei festi] Vt alios, inquit, dies festos putent, alios non festos: nobis enim, qui in Christum credimus resurgentem, iugis & æterna festiuitas est.] Accedit his illa ratio, quòd sicut Iudæi[k] Paschalem solemnitatem septem dicbus comedentes azyma celebrabant, ita Christi Ecclesiæ placuit totidem dies alia ratione post Pascha solemniter agere, eamque ob causam eos ferias dicere; quarum quoniam prima erat ipsa festiuitas Paschæ, quæ mox sequitur, secunda, ac deinceps ceteræ numerarentur eodem ordine. At quoniam (vt dictum est) quolibet die primo, quem
E Dominicum appellandum esse maiores censuerunt, eamdem Christi resurrectionis memoriam singulis agendam hebdomadis statuerunt: inde factum est etiam, vt sicut in prima Resurrectionis hebdomada dies singuli feriæ nomine dicebantur, ita sequentibus singulis hebdomadis, quòd eadem repetita solemnitas videretur, eodem quoque modo ceteri hebdomadæ dies etiam feriæ dicerentur, cùm præsertim Fideles horrerent eosdem à diis Gentium nominare, vel Iudaico more à sabbato primam, secundam sabbati, & sic deinceps nomen deducere.

LXXXVII.

[f] Tert. aduers. Psychic. c. 2.

[g] Idem eodem cap. 14.

[h] Idem aduers. Iudæos c. 4.

[i] Hieron. epist. 151. q. 10.

[k] Exod. 12. Leuitic. 3. Num. 18.

LXXXVIII. DE DIE DOMINICO.

Verùm quoniam prima feria, eademque præcipua, præclarissimis insignita mysteriis, dies Dominica meruit nuncupari: idque cùm factum reperiatur Apostolorum temporibus (vt superiùs dictum est) non ab aliis quàm ab ipsis fuisse statutum, atque seruari mandatum, omnes qui mente valeant, dicturos putamus. Actum est superiùs de die Dominici prærogatiuis, quarum in Synodo coram Theophilo sexto Antiochenæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesiæ Episcopo sex à sanctis Patribus sunt recensitæ. Attigerunt ex his aliquas A
Origenes[a], Athanasius[b], Hilarius[c], Basilius[d], Hieronymus[e]: à sancto Augustino[f]
etiam multæ collectæ leguntur: sed & sanctus Leo[g] ceteris locupletiùs de eius diei sacra-
mentis ad Dioscorum scribit, itemque Sextæ Synodi[h] adiecti canones. Nec dicere præ-
termittimus triplici nomine eamdem primam diem dictam reperiri: nam non tantùm
eam dixere maiores Dominicam, vtpote quia de ea illud prædictum videtur: Hæc dies,
quam fecit Dominus] sed & alij eam nominauere diem panis, alij diem lucis. Sed cur
fuerit his tribus nominibus insignita, fusiùs explicat sanctus Ioannes[i] Chrysostomus:
nobis modò in his non immorandum. Præter tot antiqua de eius dici cultu monu-
menta, est & canon Magni Nicæni Concilij[k]. Sanctus Augustinus[l], qui eiusmodi obser-
uationem diei ab Apostolis institutam affirmat, de eiusdem cultu hæc tradit: Domini-
cum ergo diem Apostoli & Apostolici viri ideo religiosa solemnitate habendum esse san- B
xerunt, quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit; quique ideo Dominica
appellatur, vt in eo terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantùm di-
uinis cultibus seruiamus.] & post multa de eiusdem diei insignibus, addit: Ac ideo san-
cti doctores Ecclesiæ decreuerunt omnem gloriam Iudaici sabbatismi in illam transfer-
re, vt quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate. Obseruemus ergo diem Domi-
nicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de sabbato, di-
cente legislatore: A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Videamus
ne otium nostrum vanum sit; sed à vespera diei sabbati vsque ad vesperam Dominicæ
diei, sequestrati à rurali opere, & ab omni negotio, solo diuino cultui vacemus. Ve-
niat ergo, cuicumque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, &
oret ibi in conuentu ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non possit, saltem C
in domo sua oret, & non neget Deo soluere votum, ac reddere pensum seruitutis. In die
verò nullus se à sacrarum Missarum celebratione separet; neque quis domi remaneat, ce-
teris ad ecclesiam pergentibus; neque in venatione se occupet.] hæc & alia de eius diei
cultu Augustinus.

[a] Orig. in Exod. hom. 7.
[b] Athanas. in illud Matthæi, Omnia tradita sunt mihi.
[c] Hilar. in prolog. super Psal.
[d] Basil. in Hexamer. ho. 2. in fi.
[e] Hier. in epist. ad Galat. c. 4.
[f] August. serm. 251. de temp.
[g] Leo epist. 81. cap. 1.
[h] Sext. Synod. c. 8. tom. 2. Concil.
[i] Chrysost. de resurr. hom. 5.
[k] Nicæn. Concil. can. 20.
[l] Aug. de temp. serm. 251.

LXXXIX. DE CELEBRANDO DOMINICO.

Quod verò primùm dicit, ea die Missas audiendas: non tam Augustini sententiam, quàm communem totius Ecclesiæ vsum secuta, hoc ipsum monuit Synodus Agathen-
sis[m]. De vigiliis nocte Dominicæ celebrandis extat canon Concilij Matisconensis[n], necnon nuper citatus canon in appendice ad Sextam Synodum[o], quo etiam iubetur vt ea die oblationes more maiorum offerantur in ecclesia. Sed non res est recens introducta: quandoquidem & Cyprianus inuehitur in mulierem diuitem, quæ sine oblatione eadem die ad ecclesiam conueniret, sic dicens[p]: Locuples & dives es, & Domini- D
cum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis; quæ in Dominicum sine sacrificio venis; quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis?] hæc ipse: & licet alio sensu Dominicum alij accipiendum putent, nempe pro ipso sacrificio; tamen illud die Dominica publico conuentu celebrari solitum, alibi diximus. Eadem est querela Augustini[q], dicentis in diuites: Oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicauerit.] Est & de his Paulini[r] ad plebem pia admodum exhortatio, & in religiosum officium omittentes iusta obiurgatio. Sed de collectis & oblationibus dictum est superiùs. hæc satis de his quæ ad diem Dominicam spectant, quam ex septem ceteris festam nouimus; licet olim (vt dictum est) in Oriente & dies sabbati etiam feriaretur.

[m] Synod. Agathens. can. 47.
[n] Concil. Matiscon. can. 1.
[o] Sext. Syno. c. 8. tom. 2. Conc.
[p] Cypr. de oper. & eleemos.
[q] Aug. de temp. serm. 251.
[r] Paulin. epist. 32.

XC. DE FERIANTIBVS DIEM QVINTAM.

In eos verò qui feriam quintam absque operatione agerent, Augustinus[s] vehemen- E
ter inuehitur, dicens: Et quia audiuimus, quòd aliquos viros vel mulieres ita diabolus
circumueniat, vt quinta feria nec viri opera faciant, nec mulieres lanificium: coram
Deo & sanctis Angelis eius contestamur, quia quicumque hoc obseruare voluerint,
nisi per prolixam & duram pœnitentiam tale sacrilegium emendauerint, vbi arsurus
est diabolus, ibi & ipsi damnandi sunt. Isti enim infelices & miseri, qui in honorem Io-
uis in quinta feria opera non faciunt, non dubito quia ipsa opera die Dominico facere
non erubescunt, nec metuunt. Et ideo quoscumque tales esse cognoueritis, durissimè
castigate. Et si emendari noluerint, nec ad conuiuium nec ad conuiuium vestrum eos
venire permittite. Si verò ad vos pertinent, etiam flagellis cædite; vt vel plagam cor-
poris timeant, qui de animæ suæ salute non cogitant. Nos enim, fratres carissimi, co-
gitantes periculum vestrum, paterna vos solicitudine admonemus.] Iucusque Augusti-
nus:

[s] Aug. eodem.

A nus: quibus videas, quanta vigilantia intenderint Patres ne in feriationem dierum aliqua irreperet superstitio. His enim similia scripsit S. Gregorius[a] aduersus eos qui diem sabbati æquè ac Dominicum feriarent, ipsumque Dominicum Iudaicè celebrarent, quod olim vetuerat etiam Concilium Laodicenum[b]. Ebionæos eius erroris redargutos esse, quòd æquè sabbatum ac diem Dominicum colerent, testatur Eusebius[c]: at de his superiùs, vbi actum est de ieiunio sabbati, fusiùs dictum.

[a] Greg. lib. 11. epist. 3.
[b] Concil. Laod. can. 29.
[c] Euseb. lib. 3. c. 21.

Sed vt summatim de ceteris Ecclesiæ diebus festis agamus: eadem sanè ratione XCI. DE INSTITVTIONE ALIORVM DIERVM FESTORVM.
qua Apostoli ea seruanda instituerunt, qui iisdem successerunt Apostolici viri, reli-
qua quæ sunt postea superaddita festa introduxerunt, ac posteris tradiderunt. Au-
gustinus enim scribens contra Faustum hæc addit[d]: Ea quippe anniuersariè in Ecclesia
celebrantur, quæ insigniter excellentia certis diebus facta sunt; vt eorum necessariam
B salubremque memoriam festiuitas concelebrata custodiat.] & alibi[e]: Beneficiorum
Dei solemnitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne vo-
lumine temporum ingrata subrepat obliuio.] Hac, inquam, ratione & festa Natalis Do-
mini, Epiphaniorum, necnon Ascensionis celebranda in Ecclesia, sunt salubriter intro-
ducta. Sed quonam tempore hæc accesserint, haud tutum est definire: nisi qui certam
fidem adhibendam esse putarit illis Apostolicis institutis, quæ Clementis nomine
vulgata habentur. In his[f] enim de dictis tribus hisce festiuitatibus habetur mentio,
tamquam fuerint ab Apostolis institutæ: quod & piè credendum est. nam quo tem-
pore ceteræ festiuitates agi cœperint, aliqua est memoria; de his autem antiquioribus
atque præclarioribus nullum inuenitur institutionis exordium. Certè veteres sancti Pa-
tres, qui his diebus homilias ad populum habuerunt, de his festis vt de re antiquissima
C locuti sunt.

[d] Aug. contra Faust. lib. 32. c. 12.
[e] De Ciuit. Dei lib. 10. c. 4.
[f] Clem. Const. lib. 5. c. 13. & 20. in fine.

Paulinus[g], qui temporibus Theodosij senioris claruit, ea à Deo accepta, nempe diui- XCII.
nitus instituta esse, testatur his versibus: [g] Paulin. Nol. in Natal. 9. S. Felicis.

Ergo velut cælum stellis, vt floribus arua,
Temporibusq. annos Dominus, sic ipse diebus
Tempora distinxit festis, vt pigra diurnis
Ingenia obsequiis saltem discrimine facto
Post interuallum reduces sollemnia voto
Sancta libenter agant.] hæc Paulinus.

Qui etiam ibidem relegens sacra festa quæ suo tempore in Ecclesia agebantur, non tan-
tùm nuper dictorum meminit, sed etiam natalitiorum sanctorum martyrum, de qui-
D bus paulo inferiùs paucis acturi sumus. Sed quòd illa à Domino instituta dicit, in eum DE RATIONE DIERVM FESTORVM.
sensum accipiendum est: Deus qui in Decalogo legem præscriptam dedit, qua festos dies
iuberet coli, eosque illos esse postea declarauit, quibus maxima quædam ipse contulisset
in Hebræum populum beneficia; quæ ne memoria exciderent, mille aliis monumentis
in mentibus voluit esse fixa: cùm verò postea longè maiora per Filium suum in hunc
mundum missum, vniuerso humano generi elargitus est dona, & immensa addidit be-
neficia; cur non videretur ab eo pariter esse statutum, vt eorum memoria æquè solem-
niter celebritate anniuersaria coleretur? Neminem enim hæc adeò perspicua negaturum
putamus, nisi qui omnis prorsus à Deo inditæ homini rationis est expers: cùm præsertim
(vt pluribus dictum est) illa priora, horum quæ postea contigerunt, typum gererent; sic-
que ea etiam ratione, illa fore legitima sempiterna, prædicta essent; quòd licet typicè ali-
E quando & ad tempus illa, postea verò secundùm veritatem forent ab omnibus perpetuò
celebranda.

Quod verò spectat ad festa sanctorum, quæ à maioribus dici natalitia con- XCIII.
sueuerunt: etsi hæc alibi attigerimus, quoniam tamen id in præsentiarum à nobis ex-
igit ratio argumenti, de iisdem hic paucis agendum putamus. Non negligenda in
primis omnino videntur quæ de his apud Clementem[h] scripta leguntur, manasse hæc
scilicet ex Apostolicis institutis; cùm antiquæ traditioni de sanctorum natalitiis ce-
lebrandis complures antiquissimi scriptores adstipulentur. Nemo certè, nisi Apostolo-
rum auctoritate, rem tantam in noua Ecclesia absque vllo diuinæ Scripturæ exemplo
introducere præsumpsisset: neque rursum ab vniuersali Ecclesia recepta esset, nisi id om-
nes ex Apostolica traditione manasse nouissent. Quonam pacto, quæso, cùm nondum
anni centum ab Apostolorum temporibus lapsi essent, dum ad illud tempus superstites

[h] Clem. Const. lib. 8. c. 33. FESTI DIES SANCTORVM MARTYRVM EX APOSTOLICA INSTITVTIONE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Apud Euseb. lib. 4. c. 14. adhuc fuissent nonnulli Apostolorum discipuli, Ecclesia [a] Smyrnensis, scripta epistola non A
tantùm ad Ecclesiam Philomilij, sed ad omnes Catholicos Christianos vbique gentium,
egregiè libereque profiteretur se propediem celebraturum diem festum martyrij Poly-
carpi solemni celebritate, nimirum cùm cessaret dira persecutionis rabies; nisi Apostolo-
rum auctoritate id iure, sanctè, pieque facere licuisset? Sed reddamus (quo hæc planiora
fiant) eius epistolæ verba, quæ sunt huiusmodi, post enarratum martyrium Polycarpi:
Nos postea ossa eius, potiora lapillis pretiosis, auroque puriora, ex cineribus selecta eo lo-
co reposuimus, qui illis erat decorus consentaneusque: vbi sanè nobis in vnum aliquan-
do coactis, Dominus præstabit, vt celebrem eius martyrij diem, instar natalis festi, cum
exultatione & gaudio quàtum fieri potest maximo recolamus: idque cùm ad martyrum
memoriam, qui antea tale certamen confecerunt, tum ad eorum exercitationem, mentisque ad talem constantiæ præparationem, qui postea Christum eo genere mortis ingenuè B
confessuri sint.] hæc ibi.

XCIV. DE DIE NATALITIO CELEBRANDO. Ex his quidem tum maiorum de ea re traditio declaratur, tum etiam quæ apud Cle-
mentem in hæc verba leguntur, probata magis ac magis redduntur: In die (inquit au-
ctor) Stephani protomartyris quiescant, & reliquorum sanctorum martyrum, qui Chri-
stum propriæ vitæ antepositerunt.] Confirmant hæc etiam quæ Origenes, qui sequen-
[b] Orig. hom. 3. in Matth. ti sæculo vixit, nempe sub Seuero, sua in Matthæum homilia [b] de infantibus Innocen-
tibus martyribus ait: Bene & secundùm voluntatem Dei eorum memoriam sancti Pa-
tres celebrari mandarunt sempiternam in Ecclesiis, veluti pro Domino morientium.]
[c] Tert. de coron. milit. c. 3. Id ipsum est quod dicit Tertullianus [c] ex antiqua maiorum traditione: Pro natalitiis
annua die facimus.] per natalitia, dies obitus sanctorum intelligi, nuper citatus Ori-
[d] Cypr. ep. 37. genis locus satis expresse significat. His addimus celebrem Cypriani locum [d] in epistola C
ad Clerum Carthaginensem, qua admonuit, vt dies eorum qui martyrio mortem op-
peterent, Ecclesiasticis tabulis adnotarent, quo eorum memorias celebrare possent. sunt
hæc eius verba: Denique & dies eorum, quibus excedunt, adnotate; vt commemora-
tiones eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. quamquam Tertullus fi-
delissimus & deuotissimus frater noster pro certa solicitudine & cura sua, quam fratri-
bus in omni obsequio operationis impertit, qui nec illic circa curam corporum deest,
scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad
immortalitatem gloriosæ mortis ex ista transeunt; vt celebrentur hîc à nobis oblationes
& sacrificia ob commemorationes eorum: quæ citò vobiscum, Domino protegente,
[e] Idē epist 34. celebrabimus.] hucusque Cyprianus. Idem ipse [e] aliàs quoque ad eosdem: Sacrificia,
inquit, pro his semper (vt meministis) offerimus, quoties martyrum passiones & dies D
anniuersaria commemoratione celebramus.] Gregorium Thaumaturgum instituis-
se suos, quos nuper ad fidem conuerterat, vt celebrarent natalitia martyrum, auctor est
[f] Greg. Nyss. in Vita S. Grego. Thaumaturg. Gregorius Nyssenus [f]. Denique ne singulos recensendo eius rei fidelissimos testes, mo-
lestiam afferam; satis sit vna sententia rem absoluere: nimirum liberè affirmare, nemi-
nem post recensitos reperiri sanctorum Patrum, rerum Ecclesiæ tractatorum, qui vel ho-
milias in sanctorum martyrum natalitiis nō scripserit, vel alia occasione eorumdem non
meminerit.

XCV. CONFESSORVM DIES FESTI. At non tantùm martyrio consummatorum, sed & ceterorum [g] sanctorum peragi solita-
tas in Ecclesia anniuersarias celebritates, Gregorius Nyssenus declarat, ordinemque de-
scribens, sic ait: Ordo autem nobis spiritualium celebritatum atque conuentuum is est,
[g] Greg. Nyssen. orat. in laud. S. Basilij. quem magnus Paulus docuit, supernè atque cælitus huiusmodi rerum cognitionem ade-
ptus. Ait enim ille, in primis Apostolos & Prophetas constitutos & ordinatos esse, post E
illos verò pastores & doctores. Conuenit igitur ordo solemnium conuentuum & cele-
britatum cum Apostolica hac ordinatione.] & paulo pòst recensitam Christi festiuita-
tem, hæc subdit: Primùm nobis Apostoli & Prophetæ spiritualis cœtus initium fecerunt:
vtraque enim prorsus circa eosdem sunt dona, & Apostolicus spiritus, & spiritus prophe-
tiæ. Sunt autem hi, Stephanus, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus. Deinde post hos, conser-
uato ordine suo, pastor & magister præsentem nobis celebritatem auspicatur.] hæc Gre-
gorius, cùm in festo die fratris sui Basilij eum pro concione laudauit. Sicut & Gregorius
Nazianzenus, qui pariter Athanasium, iam diu antè vita functum, eadem de causa visus
est encomio celebrasse.

XCVI. Quanta autem animi alacritate essent maiores nostri in celebrandis anniuersariis festis

A festis diebus, ex his quæ scribit Dionysius Alexandrinus [a] facilè potest intelligi, cuius de [a] Dionys. Alex. apud Euseb. lib. 7. c. 17.
ea re sententiam superiùs recitauimus; & cùm ipsius, tum etiam aliorum antiquorum
testimonio demonstrauimus, nec tempore cuiusuis maximæ persecutionis vrgentis abs-
tinuisse Fideles, vbicumque agerent, etiam si in carcere essent, vnà simul, quantum
loci & temporis opportunitate daretur, conuentus agere, festosque dies celebrare, & sa- FREQVENS CONCVRSVS AD NATALITIVM SS. MARTYRVM
cræ Eucharistiæ participes fieri. Sed consule quæ de his superiùs dicta sunt, cùm de Ec-
clesia & conuentu ecclesiastico actum est. Reddita autem pace Ecclesiæ, quanto cele-
briori ac frequentiori conuentu non vnius loci vel ciuitatis, sed totius planè prouinciæ
populi in vnum locum conuenientes, festos dies celebrare consueuissent, duo tantùm ex-
empla ex antiquioribus monumentis in medium afferre satis sit; quorum alterum Orien-
talis Ecclesiæ, alterum verò Occidentalis consuetudinem patefaciet. Gregorius Nysse-
B nus [b] in ea oratione quam habuit in natali die sancti Theodori martyris, hæc est ad po- [b] Gregor. orat. in S. Theod.
pulum pro concione locutus: Vos, qui populus Christi, qui grex sanctus, ac regale estis
sacerdotium, qui vndique ex vrbibus & ex agris cateruatim confluxistis, vnde signo
itineris accepto, in hunc locum venistis? Quis vobis huc veniendi adeò seriam ac qua-
si præstituram necessitatem imposuit, idque tempore hiberno, quo tempore & à bello
quies est, & miles armaturam amouet, & nauta gubernaculum super flumen ponit, &
agricola aratores boues in præsepi curans quiescit? An palàm est, quòd sanctus martyr
ex militaribus ordinibus & tuba cecinit, & multos ex diuersis regionibus ad suæ quietis
locum & sedem vocauit, non ad bellicum instruens apparatum, sed ad dulcem ac ma-
ximè Christianos vtique decentem pacem cogens?] hæc Gregorius, qui [c] (ne hoc præ- [c] Greg. Nyssen. orat. 1. & 2. in quadr. mart.
termittamus dicere) in festo die sanctorum Quadraginta martyrum, ob frequentissimum
C cœtum qui conuenerat, hominumque compressionem & strepitum, coactus est luculen-
tam orationem, quam in laudem martyrum inchoauerat, inabsolutam relinquere, & die
sequenti resumere.

Non certè minor vigebat in Occidentalibus fidei ardor in celebrandis festis diebus XCVII.
martyrum. Omittimus dicere de natalitio Apostolorum, à quo abesse, testimonio Gallæ
Placidiæ [d] scribentis ad Pulcheriam, sacrilegium putabatur. Quid in solemnitate cetero- [d] Galla Plac. ad Pulch. epist. extat tom. 2. Concil. in præamb. Concil. Chalced.
rum martyrum peragi consueuisset, ex his quæ Prudentius cecinit in Hippolyto, satis per-
spicuè potest intelligi, dum de frequenti accessu ad eius ecclesiam, quæ erat extra mœnia,
in die natali ipsius, agit his versibus [e]: [e] Prudent. Peristeph. hym. 11.

Iam cùm serenouat decursis mensibus annus,
Natalémque diem passio facta refert: QVAM FREQVENS POPVLVS AD CELEBRITATES SANCTORVM.
D *Quanta putas studijs certantibus agmina cogi,*
Quæue celebrando vota coire Deo?
Vrbs Augusta suos vomit effunditque Quirites,
Vnà & patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx vmbonibus equis
Discrimen procerum, præcipiente fide.
Nec minus Albanis acies se candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum:
Indigena, & Picens, plebs & Etrusca venit.
Concurrit Samnitis atrox, habitator & altæ
Campanus Capuæ, iámque Nolanus adest:
E *Quisque sua lætus cum coniuge, dulcibus & cum*
Pignoribus rapidum carpere gestit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis densa cohors spatijs.]

Multa his similia scripta sunt à Paulino in suis quæ edidit S. Felicis Natalibus. Sed ex XCVIII.
eo, quænam solerent sic conuenientes ad festa martyrum offerre munera, tantummodo
recitabimus; quæ his versibus explicat [f]: [f] Paulinus in Nat. 6. S. Felic. OBLATIONES FIDELIVM AD FESTA MARTYRVM.

Cedo, alij pretiosa ferant donaria, méque
Officij sumptu superent, qui pulchra tegendis
Vela ferant foribus, seu puro splendida lino,
Siue coloratis textum fucata figuris.

Hi laues

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hi læues titulos lento poliant argento, A
Sanctáque præfixis obducant limina lamnis:
Aſt alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforesq; cauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas:
Martyris hi tumulum ſtudeant perfundere nardo,
Et medicata pio referant vnguenta ſepulchro.]

Proſequitur dicere de nummis ſolitis erogari in pauperes. Rurſum verò de vnguentis afferri conſuetis his diebus ad ſepulchra martyrum, meminit & Prudentius itidem vbi ſuprà in Hippolyto, ſic dicens:

Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo,
Balſama diffundunt, ſletibus ora rigant.] B

[a] Greg. lib. 7. indict. 2. epiſt. 53. Et Gregorius[a] ſcribens ad Secundinum: Aloëm verò, inquit, thymiama, ſtyracem, & balſamum ſanctorum martyrum corporibus offerenda, latore præſentiam deferente, tranſmiſimus.] Sed quod ad titulos argento ornatos, ipſasque laminas ante limina affigi ſolitas pertinet; liquet eas fuiſſe tabellas pictas, vel aliter argento inciſas imagines, quibus, quæ à ſanctis martyribus fuiſſent aſſecuti beneficia, vota reddentes, iiſdem patefacerent.

XCIX. Ceterùm (vt hæc ad poſtremum attingamus) non ſic, vt calumniati ſunt hæretici, & inter alios Manichæi, hæc agentes mutarunt maiores noſtri idola in martyres; quaſi vt Gentiles deos ſuos, ſic ipſi homines colerent: hanc enim calumniam ſanctus Auguſtinus ſæpiſſimè confutaſſe reperitur; vt in primis cùm agens contra Fauſtum talia in Ca- C
[b] Auguſt. cõtra Fauſtum lib. 20. c. 21. tholicos inclamantem, hæc ait[b]: Populus autem Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum ſacrificemus, quamuis in memoriam martyrum conſtituamus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit, vt ex ipſorum locorum admonitione maior effectus exurgat.] hæc Auguſtinus, qui eadem ſæpè repetit, vt in libris de Ciuitate Dei[c] iterum, & in ſermone de Natali ſanctorum[d] Fructuoſi, Augurij, & Eulogij.

QVAM PIE FIDELES CELEBRENT NATALITIA MARTYRVM

[c] Aug. de Ciuit. Dei lib. 8. c. 27 & lib. 22. c. 2.
[d] Idem ſer. 101 de diuerſ. c. 10.

C. Quod demum veluti corollarium addimus: ſic Chriſtiani celebrare feſtos dies conſue- D
[e] Greg. Naz. orat. in S. Pentecoſt. uerunt, vt neque Iudaicæ ſuperſtitioni communicarent, neque Gentilium ſordibus inquinarentur. Vnde Gregorius Nazianzenus[e]: Feſtos dies Iudæus etiam agit, verùm iuxta litteram: legem enim corpoream conſectans, ad ſpiritualem legem non peruenit. Feſtos quoque dies Gentilis agit, verùm iuxta corpus, deosque ſuos & dæmones, quorum alij obſcœnarum rerum ſunt architecti, alij ex obſcœnis rebus honorem conſecuti ſunt: ac proinde fœda quoque & obſcœna eſt eorum feſti celebrandi ratio, vt hoc ipſum quod peccant, in Dei honorem cedat, ad quem vitium quaſi res quædam honeſta & prædicanda confugit. Feriamur ipſi quoque, verùm vt Spiritui gratum eſt.] hæc & alia de his Gregorius, dum agit de feſto Pentecoſtes, cuius gratia eiuſmodi à nobis eſt ſuſcepta narratio.

RELIGIOSVS CVLTVS DIERVM FESTORVM.

At quod pertinet ad feſta Gentilium; modeſtior illa prima apud eos lex ſancita videba-
[f] Lucian. epiſt. Saturnal. tur, quæ à Luciano recitatur his verbis[f]: Ne quid intra feſti tempus agito, neque publicum, neque priuatum, niſi quæ ad luſum, ad voluptatem, animique oblectationem perti- E
nebunt.] Sed quàm diuerſæ ab his ſint de diebus feſtis agendis Chriſtianæ leges, omnes intelligunt. At de his hactenus. Iam enim receptui canendum, & quæ ad inſinuandos ex inſtituto antiquos mores Eccleſiæ digreſſa eſt oratio, reuocãda, atque ad rerum geſtarum narrationis curſum ordine dirigenda eſt.

CI. Mileti cùm adhuc eſſet Paulus (inquit Lucas[g]) mittens Epheſum, vocauit maiores
[g] Act. 20. natu Eccleſiæ. (at non tantum preſbyteros, ſed & Epiſcopos, qui erant tum Epheſi,
[h] Iren. lib. 3. c. 14. tum etiam in proximis ciuitatibus conſtituti, à Paulo vocatos, Irenæus affirmat[h]) Qui
PAVLVS ALLOQVITVR PRIMORES ECCLESIAE EPHESI. cùm veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis: Vos ſcitis à prima die qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim, ſeruiens Domino cum omni humilitate & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidiis Iudæorum: quomodo nihil ſubtraxerim vtilium, quò minùs annunciarem vobis, & docerem vos publice

A publicè, & per domos, teſtificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et nunc ecce alligatus ego Spiritu, vado in Hieruſalem, quæ in ea mihi ventura ſint, ignorans: niſi quòd Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Hieroſolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretioſiorem quàm me, dummodo conſummem curſum meum, & miniſterium quod accepi à Domino Ieſu, teſtificari Euangelium gratiæ Dei. Et nunc ecce ſcio quia ampliùs non videbitis faciem meam vos omnes, per quos tranſiui prædicans regnum Dei. Quapropter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quo minùs annunciarem omne conſilium Dei vobis. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam
B acquiſiuit ſanguine ſuo. Ego ſcio, quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non ceſſaui cum lacrymis monens vnumquemque veſtrum. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipſius, qui potens eſt ædificare & dare hereditatem in ſanctificatis omnibus. Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupiui. Ipſi ſcitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ. Omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborantes, oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe verbi Domini Ieſu: quoniam ipſe dixit: Beatius eſt magis dare, quàm accipere. Et cùm hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis orauit cum omnibus illis.
C Magnus autem fletus factus eſt omnium, & procumbentes ſuper collum Pauli, oſculabantur eum, dolentes maximè in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non eſſent viſuri. Et deducebant eum ad nauim. Cùm [a] autem factum eſſet vt nauigaremus, abſtracti ab eis, recto curſu venimus Coum, & ſequenti die Rhodum, & inde Pataram. Et cùm inueniſſemus nauem transfretantem in Phœnicen, aſcendentes nauigauimus. Cùm apparuiſſemus autem Cypro, relinquentes eam ad ſiniſtram, nauigauimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim nauis expoſitura erat onus. Inuentis autem diſcipulis, manſimus ibi diebus ſeptem: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne aſcenderet Hieroſolymam. Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum vxoribus & filiis vſque foras ciuitatem: & poſitis genibus in littore, orauimus. Et cùm valefeciſſemus inuicem, aſcendimus nauem, illi autem redierunt in ſua.] hæc Lucas.

[a] Act. 21.

D Obſeruatione dignum putamus, cùm Apoſtolus tam apud Miletum quàm CII.
etiam in Tyri littore poſitis genibus oraſſe dicatur, nequaquam (quod etiam diximus ſuperius) ipſum Chriſtiano more Pentecoſten celebraſſe. Siquidem (vt Tertullianus[b] atque alij omnes teſtantur) à die Paſchæ vſque ad Pentecoſten nefas erat genu flexo adorare. Ex antiqua enim Eccleſiæ traditione (inquit ille) die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus.] hæc ille. Huius rei cauſa inſtituti ratio à nobis exigit, vt de antiquis Eccleſiæ moribus ac ritibus in precibus adhiberi ſolitis hîc potiſſimùm agamus: ac primùm de priſtino vſu Fideles in eccleſiam conuocandi: de illis enim agimus ritibus, qui in publicis Chriſtianorum conuentibus, non priuatim adhiberi ſunt ſoliti. Ad cogendum igitur in vnum locum Fideles omnes precum cauſa, quouſque Dei Eccleſia ſub
E Gentium Regibus vndique quaſi hoſtibus obſeſſa permanſit, haud liberum erat populum patenti aliquo ſigno ad ſynaxim publicumque conuocare conuentum. Nec, licet certi ſtatuti eſſent dies celebrandi conuentus, ipſa dies (quod aiunt) poterat interpellare pro homine. Nam vrgente perſecutione, haud liberum erat ibidem loci ſemper conuenire; ſed neceſſe erat frequenter mutare loca, eademque nec inuentu facilia. Quamobrem priuatim ſingulos à miniſtro Eccleſiæ id muneris obeunte, qui Curſor dicebatur, Epiſcopi ſeu preſbyteri monito vocari opus erat. De Curſoris electione hæc habet Ignatius [c] ſcribens ad Polycarpum: Decet, beatiſſime Polycarpe, Concilium cogere ſacroſanctum, & eligere ſi quem vehementer dilectum habetis & impigrum, vt poſſit diuinus appellari Curſor, & huiuſmodi creare, & in Syriam profectus laudibus celebret impigram charitatem veſtram ad gloriam Dei.] ad miniſterium enim Antiochenæ Eccleſiæ eiuſmodi Ignatius adſciſcendum curauit. Erat & Curſoris munus, ab

[b] Tert. de coron. mil. c. 3. DE RITIBVS IN PRECATIONIBVS.

[c] Ignat. epiſt. 11.

Epiſco-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopo datas litteras ferre : sed de his alibi pluribus. Ceterùm ad idem quoque opus A
& diaconus incumbebat. vnde idem Ignatius ad Heronem diaconum Antiochenum
scribens, hæc ait [a] : Synaxim ne negligas, omnes nominatim inquire.] sed super omnes,
vt hoc propensiùs ageretur, inuigilabat Episcopus : quam ob causam idem scribens ad
Polycarpum [b], Crebriùs, inquit, celebrentur conuentus, synodique : nominatim om-
nes inquire.]

[a] Ignat. epist. 13.
[b] Idem epist. 11

CIII.
[c] Amal. de Eccles. offic. c. 21.

His sic habentibus, haud assentimur Amalario [c], qui existimauit, tempore persecutio-
nis Ecclesiæ, sonitu lignorum (vt fit hodie tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ)
ad synaxim vocari solitos Christianos. Eius enim rei vsus cùm nullum prorsus vetus
reperiatur monumentum litteris consignatum; nec ratio ipsa patiatur, vt cùm hæc illi
secretiùs agenda curarent, tanto lignorum strepitu omnium Gentilium aures & oculos
in se conuerterent; haud nobis probari potest : cùm præsertim nec verum fuisse appa- B
reat, solitum esse olim (vt nunc ea fit ratione tribus illis diebus maioris hebdomadæ)
mæstitiæ tantùm tempore ad conuocandum populum ligna pulsari. Nam in secunda
Nicæna Synodo hæc leguntur [d] ex libello illi oblato, de miraculis martyris Anastasij:
Cùm sanctæ ciuitati reliquiæ sacræ appropinquassent, omnibus res ea fuit declarata &
significata. Itaque lætitia magna perfusi omnes, surgentes subitò, lignaque sacra pulsan-
tes inuicem obuiam facti sunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, quæ appellatur
Noua. Illinc cum cruce & supplicatione egressi, læti & gaudentes cum gratiarum actio-
ne sacris reliquiis accurrerunt.] hæc ibi. At nec apud aliquem me legisse memini, excep-
tis dictis diebus, aliquam ecclesiam solitam esse populum conuocare pulsatione ligno-
rum, sed tantum monasterij monachos, prout dictum declarat exemplum, & nonnulla
alia, vt apud Cyrillum in Actis Theodosij Cœnobiarchæ, & alios. Sed in his etiam di- C
uersa erat inter eos consuetudo; nimirum, vel vt omnes æquè vna pulsatione conuoca-
rentur, vel singillatim fores singulorum pulsarentur: vt est de his exemplum apud Palla-
dium in Lausiacis, dum ait : Postquam hoc modo solitum tempus implesset, signo mal-
lei, quo ceteros fratres excitabat, percutiens fores omnium cellarum, propria oratoria
deducebat.] At nec apud omnia pariter monasteria hæc vsu recepta erant, vt pulsatione
[e] Hier. epist. 27 lignorum omnes conuocarentur: nam testificatione Hieronymi [e] exploratum habetur, in
monasterio S. Paulæ, vna voce altiùs decantata, nimirum, Alleluia, omnes ad synaxim
vocari solitas moniales: sic enim ait : Post Alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad
collectam, nulli residere licitum erat : sed prima seu inter primas veniens, ceterarum
opperiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore.] hæc
Hieronymus.

CIV.
DE VSV TINTINNABVLORVM.
[f] Iosephus de bell. Iud. lib. 5. c. 9.

Ceterùm reddita Ecclesiæ pace (quo tamen id fieri cœptum sit annò, nobis est in- D
compertum) ex edito loco publico grandioribus tintinnabulis, quæ postea à loco vbi
primo grandiora fieri cœperunt, Campanæ sunt appellata, populus ad ecclesiam vo-
cari solitus fuit. Apud Hebræos (vt aliàs dictum est) sacerdotem ex eminenti turri soni-
tu tubæ populo sabbata indicare consueuisse, Iosephus est auctor [f]. Gentiles verò sonitu
tintinnabuli ad thermas & operas consueuisse homines conuocare, certum est. Vnde
[g] Martialis lib. 14. Martialis [g] :

Redde pilam, sonat as thermarum, ludere pergis?]

[h] Iuuen. sat. 6. Et Iuuenalis [h] :

Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulsari: iam nemo tubas atque æra fatiget.] E

[i] Suidas ver. διὰ τοῦ πορτ.
[k] Suetonius in Oct. c. 91.
[l] Lucianus de merce. cond.

Excubiarum quoque præfectos secum ferre solitos ad explorandos vigiles tintinnabula,
vt iis auditis responderent, testatur Suidas [i]. Qui primus tintinnabula ad ianuas poni
solita, in editiori loco ædis Iouis Capitolini posuerit, apud Suetonium [k] Augustus fuis-
se legitur. Apud Syros quoque in sacris adhiberi solita tintinnabula, Lucianus auctor
est [l]; cuius etiam auctoritate compertum habetur, nequaquam ea leuem sonum edere so-
lita: nam eorum pulsatione excitari consueuisse tradit seruos & mercenarios ad opera ex-
hibenda, eodemque sono ad eadem iterum reuocari, cùm ait : Deinde manè ad tintinna-
bulum expergefactus, discussa ab oculis dulcissima somni parte, vna sursum deorsumque
circumcursas, hesterno luto etiam pedibus inhærente.] & inferiùs : Dum hæc tecum lo-
queris, iam sonuit tintinnabulum, iamque ad eadem tibi redeundum est.] hæc ille: quibus
persuademur eadem tintinnabula etiam à Gentilibus solita fieri grādiora, in ecclesia verò
maxima,

A maxima, editoque loco ad populum conuocandum, & ad diuina obeunda opera excitandum exposita, vsu profano in sacrum ritè conuerso.

Quod autem ad situm corporis in precatione seruari solitum spectat : ad Orien- CV.
tem conuersos olim maiores nostros adorare consueuisse, certum est; cùm alioqui Iu- [a] Ezech. 8.
dæi ad Occidentem spectantes (vt ex diuina Scriptura [a] sanctus Hieronymus [b] attesta- [b] Hier. in Ezechiel. cap. 8.
tur) adorandi vsum haberent; quod & ipse templi situs demonstrat: quandoquidem Sa-
lomonis templum ad Orientalem plagam spectasse, Aristeas [c], qui illud describit, affir- [c] Arist. de 72. interpr.
mat. Nam quod maximè omnium deplorandum esse videretur, ostendit Deus Eze-
chieli [d] inter vestibulum & altare positos viros, qui dorsa vertentes contra templum Dei, [d] Ezech. 8.
facies ad Orientem spectantes haberent : sed hæc Hierosolymis. Ceterùm qui foris es-
sent (vt ibidem testatur auctor) vbicumque reperirentur, conuersi ad templum ora- [e] 3. Reg. 8.
B bant, prout diuina Scriptura [e] eos admouisset; quod etiam Danielem [f], cùm Deum pre- [f] Dan. c. 6.
caretur, fecisse constat. Post Christum id etiam faciendum docuit suos Elxai hæreticus, [g] Lib 1. c. 19.
qui vixit Traiani temporibus, vt Epiphanius de ipso testatur, cùm de Ossenis scribit [g]. ORARE AD ORIENTEM CONVERSI.
Gentilium potiùs quàm Iudæorum fuisse consuetudinem vt ad Orientalem plagam spe- [h] Clem. Alex. lib. 7. Strom.
ctantes precarentur, satis constat ex templorum situ, de quibus hæc Clemens A-
lexandrinus [h] : Quæ, inquit, erant ex templis antiquissima, respiciebant ad Occiden-
tem; vt qui stant vultu conuerso ad imagines, docerentur verti ad Orientem.] Pytha-
gorici etiam id facere consueuisse traduntur. Verùm de templis Gentilium & adorandi
situ aliter scribit Porphyrius; nimirum templorum statuas & ingressus Orientem spe-
ctasse, vti adeuntes templum, ad Occasum conuersi, diis effunderent preces [i]. Itidem [i] Apud Calinum Rodigin. lib. 12. c. 1. in fine.
Lucianus [k] de veteribus & ipse tradit, consueuisse ad Solis ortum spectantia templa ædi- [k] Lucian. lib. de Domo.
C ficare. Quamobrem diuersum, secundùm diuersorum populorum ritum, fuisse apud an- [l] Virrun. lib. 4. cap. 5.
tiquos Ethnicos vsum, dici posse videtur; cùm alioqui Vitruuius [l] templorum faciem
ad Occidentem ædificandam proponat, quo orantes in eis faciem conuersam habeant
ad Orientem. Qui igitur dixerunt Iudæos adorare solitos ad Orientem conuersos, di-
uinæ Scripturæ auctoritate arguuntur erroris : nec suffragatur locus qui citatus habe-
tur apud Clementem [m], Paralipomenon capitis quinti in fine : nam ibi non dicitur, Le- [m] Clem. Coll. lib. 7. c. 44.
uitas ad Orientem conuersos precatos esse, sed tantum quòd starent ad Orientalem pla-
gam altaris.

Ceterùm penes antiquos Christianos quàm inuiolabiliter obseruaretur, vt ad O- CVI.
rientem conuersi funderent Deo preces; ex his in primis, quòd Gentiles eam ob cau- [n] Tertull. in Apologet. c. 16.
sam dicerent Christianos adorare Solem (quod Tertullianus [n] testatur) affirmari pos- CVR CHRISTIANI CONVERSI AD ORIENTEM ORARENT.
D se videtur. Hunc autem orandi ritum ab Apostolis esse traditum, complurium anti- [o] Lib quæst. q. 118.
quorum testimonio comprobatur : apud Iustinum [o] enim hæc scripta habentur : Quan-
doquidem apud vos præstantissima quæque ad honorem & venerationem Dei desti-
namus, opinione autem hominum probabilior est Oriens aliis creaturæ partibus : eam
ob causam orationis tempore vultu ad Orientem omnes conuertimur : perinde at-
que dextra manu in nomine Christi eos signamus, qui sigillo tali indigent; eo quòd
præstare siniſtræ putetur, quamuis positura & non natura illa differat. Non aliter &
Oriens, vt præstantior creaturæ pars ad Deum adorandum est designata. Et quia
ad Orientem spectantes precationes agimus, non id Propheticis & Apostolicis ad-
uersatur vocibus : in omni enim loco Oriens existit precantibus. Et quia in quam par-
tem videndi sensum conuertimus, in eadem parte adorant : impossibile est autem pre-
E cum tempore in quatuor creaturæ partes respicere; propterea in vnam partem inten-
dentes, orationem peragimus, non proinde vt ea sola opus sit Dei, nec tamquam in
ea habitatio sit Dei destinata; sed quasi in locum ei, quæ à nobis Deo exhibetur, ve-
nerandæ obseruationi ordinatum. Porrò à quibus orationem Ecclesia accepit, ab iis-
dem quoque vbi orare solerent, consuetudinem accepit, à sanctis nimirum Apostolis.]
hactenus ibi. Basilius [p] item eiusmodi institutionem ab Apostolis manasse confirmat, [p] Basil. de Spir. sanct. c. 27.
& ante ipsum Origenes [q] in hæc verba : In Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnul- [q] Orig. in lib. Num homil. 5.
la huiusmodi, quæ quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet:
nam quòd verbi gratia genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad so-
lam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuique puto ratione
compertum.] & paulo pòst : Et tamen hæc operta & velata portamus super humeros
nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno Pontifice & eius filiis tradita &
commen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

commendata susceperimus.] hæc Origenes, per Pontificem & filios eius, Christum & Apostolos intelligens. A

CVII. CAVSAE INSTITVTI DIVERSAE REDDVNTVR.

Rursus verò quod ad mysterium pertinet: præter illa quæ ex incerto auctore apud Iustinum sunt recitata, Athanasius[a] tres etiam affert causas: Quarum prima ex diuina Scriptura sibi vendicat auctoritatem, quòd scriptum sit in Psalmo[b]: Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.] iunctis his quæ à Zacharia[c] sunt de Christo dicta: Stabunt pedes eius in die illa super montem Oliuarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem.] qui item ipsum Christum, Orientem appellat iterum[d]. Secundam verò hanc addit causam, quòd in diuinis Scripturis Deus dictus lux sit, idemque lucis creator: quamobrem ad eam cæli partem spectare debere precantem, qua potissimùm lucis iubar oritur; non quòd Christiani lucem creatam colerent, sed vt ex sidere omnium splendidissimo ad eius creatorem mens humana tolleretur. Tertiam verò affert causam, quòd cùm Paradisus, vnde pulsus est homo, in Oriente positus esset, eò reuertendi mens cupida, oculos etiam illò dirigeret. sed hæc ipse pluribus. Quòd igitur Oriens fons velut quidam luminis haberetur, atque Occidens esset hieroglyphicum tenebrarum, inde etiam ea vetus fuit in Ecclesia obseruatio, vt baptismate initiandus, diabolo priùs renunciaturus, Occidentem versus statueretur, sicque positus, tertiò illa renunciantis verba proferret: idemque postea Christum Dominum confessurus, ad Orientem conuersus id totidem vicibus faceret. Idque non tantùm Dionysius, sed & Cyrillus[f] testatur, qui ait: Cùm Solis occasus apparentium tenebrarum sit locus; diabolus autem cùm sit tenebræ, robur in illis suum habet: idcirco symbolicè Occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renunciatis.] & post multa: Cùm itaque satanæ renunciaueris, & omne cum illo pactum resciderit, veteres inquam pactiones cum inferno, aperitur tibi Paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit: & huius rei symbolum est, cùm ab Occasu conuerteris ad Ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris vt diceres: Credo in Patrem & Filium & Spiritum sanctum.] hæc Cyrillus. Ioannes Damascenus[g] dictas causas retexens, hæc etiam addit: Dominus cùm in cruce penderet, ad Occasum prospiciebat; eoque nomine ita adoramus, vt eum obtueamur. Ac rursum cùm in cælum reciperetur, ad Ortum efferebatur, sicque à discipulis adoratus est: atque ita venturus est, vt eum in cælum intuentem conspexerunt; quemadmodum ipse quoque Dominus dicit: Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus Filij hominis. Quocirca aduentum eius opperientes, ad Orientem oramus. Est autem Apostolorum hoc institutum, litteris sacris haudquaquam proditum: complura enim illi, nulla scripturæ auctoritate nixa, nobis tradiderunt.] hucusque Damascenus. B C D

[a] Athan. lib. 9. q. 14.
[b] Psal. 131.
[c] Zach. 14.
[d] Zach. 3. & 6.
[e] Dionys. Areop. de Eccles. hier. lib. 2. p. 2. c. 2.
[f] Cyrill. in Mystag. 1.
[g] Ioan Damas. Orthodox. fid. lib. 4. c. 13.

CVIII. SVPERSTITIO IRREPENS AMPVTATVR.

Porrò cùm eiusmodi occasione in nonnullos clanculum superstitio irrepsisset, Leo Romanus Pontifex[h] quàm citissimè, ne latiùs serperet malum, occurrit, hisque verbis pro concione populum admonuit: De talibus institutis (*Priscillianistarum videlicet*) illa etiam generatur impietas, vt Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. Quod nonnulli etiam Christiani adeò religiosè se facere putant, vt priusquam ad beati Petri Apostoli basilicam, quæ vni Deo viuo & vero est dedicata, perueniant; superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, conuerso corpore ad nascentem se Solem deflectant, & curuatis ceruicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim Paganitatis spiritu, multum tabescimus & dolemus: quia etsi quidam fortè creatorem potiùs pulchri luminis, quàm ipsum lumen, quod est creatura, venerantur; abstinendum tamen est ab huiusmodi specie officij.] hæc ille idcirco, nequid commune cum Priscillianistis atque Gentilibus Fideles haberent. Sed de his satis. E

[h] Leo de Natiuit. serm. 7.

CIX. STANTES ORARE SOLITI CHRISTIANI.

Quod item ad habitum corporis in fundendis precibus spectat: stantes aliquando, aliquando verò genibus flexis adorare Christianos debere, veterrima est in Ecclesia institutio. Et sicut distincta sunt tempora pro ratione diuinorum mysteriorum, ita pariter peculiares cuiusque temporis adscripti reperiuntur precandi ritus: nimirum vt quoniam dies Dominicus resurrectioni Domini est consecratus, vt nonnisi stantes Fideles orarent, antiquitas docuit; sic etiam Quinquagesimæ tempore, quod à Paschate vsque ad Pentecosten interponitur. Eiusmodi communes omnibus Christianis obseruationes esse in Ecclesia antiquitus obseruatas, tradit Tertullianus[i], quem superiùs citauimus.

[i] Tertull. de coron. milit. c. 3.

A citauimus. Cuius institutionis rationem & causam hanc affert auctor, qui apud Iustinum ad hæc rogata respondit[a]: Si genuum inclinatio in precationibus magis peccatores Deo commendat, quàm si stantes orent, magisq. ea res diuinam permouet misericordiam: quapropter diebus Dominicis, & a Paschæ feriis ad Pentecosten vsque, precantes genua non flectunt? Vnde autem talis etiã in Ecclesia consuetudo?] Est ad hæc responsio: Quia vtriusque nos oportuit iugem obtinere memoriã, & ipsius per peccatum lapsus nostri, & gratiæ Christi nostri, per quam à lapsu resurreximus: eapropter genuum per sex dies inclinatio symbolum & nota est lapsus per peccata nostra. Quòd verò die Dominico genua non flectimus, signum est & designatio resurrectionis, per quam gratia Christi & à peccatis & à morte, quæ ab illo interfecta est, liberati sumus. A temporibus autem Apostolorum consuetudo talis accepit initium, prout ait beatus Irenæus
B martyr & Episcopus Lugdunensis in libro de Paschate, vbi quoque mentionem facit Pentecostes, in qua genua non inflectimus; quoniam pari est cum die Dominico potestate, iuxta eam, quæ de illa est dicta, causam.] hæc apud Iustinum.

Si hæc igitur rata habentur, & ex Apostolorum traditione testificatione Irenæi, qui Polycarpi Ioannis Euangelistæ discipuli fuit auditor, fluxisse constant, fuerintque non ab aliis quàm ab Apostolis instituta: tamen post hæc tempora, de quibus modò historiam teximus, non antè id esse factum oportuit: nam hoc anno (vt vidimus) Paulus tempore quod interlabitur à Paschate in Pentecosten, in Tyri littore positis genibus adorauit. Porrò eiusdem in Ecclesia ritus ceteri antiquorum Patrum etiam meminerunt, nec est opus recensere singulos. Videas interim Paulum absque vlla etiam necessitate Iudæorum moribus inseruiendo, inter suos positum, patrios in deprecando ritus seruasse: genua
C enim in precibus flectere Iudæi consueuerunt. Nam & de Salomone ait diuina Scriptura: Vtrumque genu in terra fixerat, & manus expanderat in cælum.] Stratos in terra insuper, si qua sæua vrgeret calamitas, Fideles precari consueuisse, tota exemplo est Christianorum legio, quæ sub Marco Aurelio Antonino sic Deum precata hostibus internecionem, & Romanis militibus vltimo discrimine laborantibus salutem obtinuit: quod eiusdem Imp. ad Senatum Romanum epistola[b] scripta significat. Manus item expandere & in altum tollere, cùm precarentur, Christianos consueuisse, exempla sunt plurima: idque non aliunde, quàm ex institutione Apostolica, Ecclesia sibi vendicat. Paulus enim ad Timotheum scribens[c]: Volo, inquit, viros orare in omni loco, leuantes puras manus.] De eodem ritu hæc habet Tertullianus[d] Nos verò non attollimus tantùm, sed etiam expandimus, & Dominica passione modulantes & orantes con-
D fitemur Christo.] & inferiùs: At qui cum modestia & humilitate adorantes, magis commendamus preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimiùs elatis, sed temperatè & probè elatis; ne vultu quidem in audaciam erecto, &c.] Sedendo autem adorare, extra disciplinam esse testatur. Sed & eiusdem Apostoli scribentis Corinthiis[e], vt viri detecto capite Deum adorarent, est institutio; qui & eiusdem ritus rationem affert. Cur verò Romani nonnisi tecto capite deos precarentur, Saturno excepto, & Honore, quibus nonnisi aperto capite sacrificare licebat, Plutarchus[f] pluribus differens, causas diuersas adducit; quas, vt ab instituto alienas, prætermittimus recensere.

Ceterùm in omnibus situ & corporis habitu verecundiam, modestiam, animique demissionem præseferre debere Fideles omnes, cùm Deum precantur, tum Tertullianus tum Cyprianus[g] inculcant. Vt etiam in precationibus aliquando suum quis pu-
E gno tundat pectus, publicani à Christo adeò commendati probat exemplum: quo signo animi pœnitudinem declarari, facto illorum qui post Christi passionem reuertebantur percutientes pectora sua[h], significatur. Quod & Nicolaus Rom. Pont. ad consultationes Bulgarorum rescribens, docet his verbis: Pectus percutimus, significantes videlicet, quod nequiter gessimus, displicere nobis, & ideo antequam Dominus feriat, & antequam vltio extrema veniat, commissum pœnitentia digna punire.] idem & de ritu iungendi manus in adoratione, hæc ad eosdem: Dicitis quòd Græci fateantur, quòd in ecclesia qui non constrictis ad pectus manibus steterit, maximum habeat peccatum. Hoc vt fieret, præceptum fuisse, nusquam, ni fallor, inuenitur: ac per hoc nisi fiat, peccatum non est: nam quidam faciunt hoc, quidam illud genus humilitatis: nec istud est peccatum, nisi fortè quis pertinaciter recusauerit facere quod omnes viderit facientes. Verùm & hoc cùm fit, nonnisi humilitatis gratia fit: vt re vera

[a] Apud Iustin. lib. qu. est. q. 115.
[b] Apud Iustin. mart. post orat. ad Antonin.
[c] 1. Tim. 2.
[d] Tertul. de ora. c. 11. 12.
[e] 1. Cor. 11.
[f] Plutarch. problem. quæ. Rom. 10. 11. 12.
[g] Cyprian. lib. de orat.
[h] Luc. 23.

CX. DE ALIIS IN ORANDO RITIBVS. ORARE GENV FLEXI VEL STRATI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scriptum est: Oratio humiliantis se nubes penetrat. Proinde siue hoc, siue aliud quid humilitatis excogitare potest homo, non est reprehendēdus.] ac post pauca: Quia in Euangelio, reproborum ligari manus & pedes reperiuntur: quid aliud isti agunt, qui manus suas coram Domino ligant, nisi Domino quodam modo dicāt: Domine ne manus meas ligari præcipias, vt mitras in tenebras exteriores; quoniam ecce ego iam eas ligaui, & ecce in flagella paratus sum.] hæc Nicolaus, secundùm illud Pauli [a]: Si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.]

[a] 1. Cor. 11.

CXII. DE RITV PROCEDENDI.

Sed illud quoque ad ritum precandi spectat, procedentes aliquando consueuisse Fideles publico conuentu fundere ad Deum preces. De procedendo meminit Tertullianus [b], dum ait: Si procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio aduenial.] Et Hieronymus ad Eustochium [c]: Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: numquam causa deerit procedendi, si semper, quando necesse est, progressura sis.] hoc idem ad Gaudentium [d], necnon ad Lætam [e], ne suas filias procedere patiantur. Est mentio de processionibus in Concilio Laodiceno [f]: easdem à Patribus dictas esse Litanias, quòd expiationis causa indici publicè consueuerint, multa exempla declarant. Has ipsas in ecclesia Magni Gregorij, cognomento Thaumaturgi, peragi solitas, auctor est Basilius [g] scribens ad Necocæsarienses. Frequentatas easdem tam in Orientali quàm in Occidentali Ecclesia fuisse, in diesque magis illustratas, constat. dicemus de his pluribus inferiùs suis locis: interim quæ à nobis dicta sunt in Notationibus ad Romanum Martyrologium, consulere cuique liberum erit. At hæc iam satis de diuerso ritu in precando seruari solito, occasione Pauli Apostoli, qui (vt vidimus, auctore Luca) in littore Tyri positis genibus, Deum precatus est. Quæ autem post hæc secuta sint, idem Lucas eiusdem Pauli comes narrat [h] his verbis:

[b] Tertull ad vxor. lib. 2. c. 4
[c] Hier. epist. 22.
[d] Idē epist. 12.
[e] Idem epist. 7.
[f] Concil. Laodicen. c. 17.
[g] Basil. epist. 63
[h] Act. 21.

CXIII.

Cùm, inquit, valefeciſſemus inuicem, ascendimus nauem, illi autem redierunt in sua. Nos verò nauigatione explicita, à Tyro descendimus Ptolemaidem, & salutatis fratribus, mansimus die vna apud illos. Alia die profecti, venimus Cæsaream: & intrantes domum Philippi Euangelistæ, qui erat vnus ex septem, mansimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.] Extabant adhuc Hieronymi temporibus Cæsareæ Palæstinæ domuncula & cubicula filiarum Philippi, quæ S. Paula Hierosolymam itura, Cæsaream cùm venisset pio inuisit affectu: Hieronymus [i] enim eius relegens iter, sic ait: Mirata est Stratonis turrim ab Herode Rege Iudeæ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam; in qua Cornelij domum, Christi vidit ecclesiam, & Philippi ædiculas, & cubicula quatuor virginum prophetarum.] Idem [k] agens contra Iouinianum hæresiarcham, in his quatuor filiabus Philippi post crucem Christi consecratas esse primitias virginitatis demonstrat, hæc dicens: Post crucem Christi, statim in Actis Apostolorum vna domus Philippi Euangelistæ quadrigam producit virginum filiarum: vt Cæsarea, in qua ex Gentibus Ecclesia per Centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam virginum puellarum præberet exempla.] Quod autem tradit Clemens Alexandrinus [l], Philippum filias suas nuptui dedisse; non de Philippo diacono manifestum est loqui, sed de Philippo Apostolo: nam aduersus eos agens, qui nuptias reprobarent, hæc ait: An etiam reprobant Apostolos? Petrus enim & Philippus filios procrearunt: Philippus autem filias quoque suas viris tradidit.] Verùm Philippi Apostoli quoque filias fuisse virgines, & obdormisse Hierapoli, Polycrates [m] auctor est; qui (sicut habetur à Hieronymo recitatus) hæc ad Victorem Romanæ Ecclesiæ Pontificem scripsit: Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ virgines senuerunt, & aliam eius filiam, quæ Spiritu sancto plena in Epheso occubuit.] hæc Polycrates apud Hieronymum. Apud Eusebium [n] autem textus Polycratis diuersæ lectionis reperitur: nam dicitur Philippus ille fuisse ex septem diaconis, duasque filias eius virgines vsque ad obitum permansisse, quarum alteram Ephesi in Domino obdormisse tradit.

DE PHILIPPO ET FILIABVS PHILIPPI.
[i] Hier. epist. 27
[k] Idem aduers. Iouin lib 1.
[l] Clem. Strom. lib. 3. c. 24.
[m] Hieronym. de Script. Eccl. in Polycrate.
[n] Euseb. hist. lib 3. c. 25.

CXIV. QVAE PHILIPPI DIACONI ET QVAE PHILIPPI APOSTOLI FILIAE.

Sed idem Eusebius ex Caij antiqui Theologi disputatione subinfert testimonium de Proclo, dicente, quatuor filias Philippi diaconi Hierapoli cum patre in Domino requiescere: sic enim ait: Porrò in disputatione Caij, quam paulo antè recitaui, Proclus, contra quem disputationem instituit, de morte Philippi & filiarum eius his à nobis expositis admodum consentiens, sic loquitur: Pòst Hierapoli in Asia quatuor filiæ Philippi prophetissæ fuerunt; ibidemq. tum illarum, tum patris sepulchrum locatū est.] hasq. illas ipsas

ipsas esse, quarum in Actis Lucas meminit, profitetur. Sed mira diuersitas in eodem Eusebio, dum quas dicit Philippo diacono natas, inferiùs cùm agit de Papia, qui illas nouit, & multa ab illis tradita accepit, Philippi Apostoli filias dicit. Verùm in versione Ruffini [b] non Philippi Apostoli, sed Euangelistæ fuisse leguntur. Ceterùm Dorotheus [c] (si qua fides adhibenda est auctori) Philippo Apostolo dicit fuisse filias, easque Hierapoli vnà cum patre quieuisse. Quid in his ambiguis dicendum sit, non habemus; nisi quòd quæ dicuntur de Philippi diaconi filiabus, iisdemque virginibus, ex diuina Scriptura sibi vendicant auctoritatem: quæ autem de filiabus Apostoli ab aliis sunt relata, ex incerto feruntur auctore, & nominis errore iactata putantur, dum, quæ sunt Philippi diaconi, Philippo Apostolo sunt adscriptæ; cùm præsertim ingenuè profiteatur Hieronymus [d], nullam haberi certitudinem, præter Petrum, aliquem alium Apostolorum coniugio obligatum fuisse. Porrò Clementis de nuptiis filiarum Philippi assertio, omnium attestatione, reiicitur; cùm quotquot de his agunt scriptores, omnes ex æquo easdem virgines nominent. Legimus in Menologio, vnam ex quatuor filiabus Philippi, Hermionem dictam, sub Traiano Imp. grauissima passam, in Domino quieuisse pridie Nonas Septembris.

[a] Euseb. hist. lib. 3. c. 33. de
[b] Euseb. lib. 3. c. 31.
[c] Dorotheus in Synopsi.
[d] Hier. aduers. Iouin lib. 1.

CXV.

Sed reliquum est, vt quæ Papias, Ioannis auditor, inter alia ab iisdem virginibus se accepisse testatur, quæ recenset Eusebius [e] hic & nos exscribamus: sic enim ait: Verùm quemadmodum Papias, qui temporibus iisdem vixit, historiam permiram à Philippi filiabus se excepisse asserat, in præsentia exponendum videtur. Mortuum enim suo tempore narrat excitatum. Aliud etiam, quod non minus habet admirationis, Iusto, cognomento Barsabæ contigisse: nimirum, vbi venenum mortiferum ebiberat, eum propter gratiam ipsi à Domino tributam, molestiæ nihil aut incommodi pertulisse. Hunc autem Iustum post Saluatoris ascensionem sanctos Apostolos cum Matthia statuisse, & precatos vt alter ex illis duobus in Iudæ proditoris locum sortito delectus, numerum ipsorum suppleret, Acta Apostolorum declarant.] hæc & alia de his ex Papia Eusebius. Quod verò Philippus hìc vnus ex septem diaconis dicatur Euangelista, non id accidit (vt aliàs diximus) quòd scripsisset Euangelium (licet spurium quoddam Philippi nomine olim ferretur editum Euangelium) sed id cognomen inditum est ob Euangelij prædicationem. sic enim & Paulus, cùm ad Timotheum scribens ait: Opus fac Euangelistæ] nequaquam voluit admonuisse vt scriberet Euangelium, sed vt, quod ad Euangelij prædicationem spectaret, esset omnibus numeris absolutus. At iam redeamus ad Paulum.

[e] Euseb. hist. lib. 3. c. 33.

DE BARSABA IVSTO.

CXVI.

Cùm Cæsareæ ageret, & ibi (inquit Lucas [f]) moraretur per dies aliquot, superuenit quidam à Iudæa Propheta, nomine Agabus. Is cùm venisset ad nos, tulit zonam Pauli, & alligans sibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Iudæi, & tradent in manus Gentium. Quod cùm audissemus, rogabamus nos & qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. Tunc respondens Paulus dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego non solùm alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Et cùm ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat. Post dies autem istos præparati ascendebamus in Hierusalem. Venerunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem * quemdam Cyprium, antiquum discipulum.] hæc Lucas. Hunc ex numero fuisse Septuagintaduorum, omnes æquè consentiunt. At cùm Hierosolymis idem hospitium, ac proinde domum habuisse dicatur; satis apparet, persecutionem illam, cuius superiùs facta est mentio, Hierosolymis in Christianos illatam, qua inter alia quæ passi sunt, bonis omnibus spoliati fuerunt, ciues tantummodo attigisse, peregrinos nequaquam. Mnason enim (vt dicitur) antiquus discipulus, genere Cyprius, non tantùm domum, sed & illa illic (vt par est credere) bona possedit, quibus Fideles Hierosolymam venientes fraterna charitate foueret. Nec enim de antiquo discipulo ac prædiuite licet opinari, occultum tam diu agere Hierosolymis licuisse: nisi fortasse accidit, vt post persecutionem illam, distractis ille paternis bonis quæ Cypri habuerit (quod viuo adhuc parente antè facere non potuisset) ex illis pararit quod Christianorum vsui pateret hospitium. Porrò si Iasonem pro Mnasone (vt nonnulli codices habent) legi placet; diuersum hunc esse ab illo qui Thessalonicæ eumdem hospitio excepit Paulum, de quo

[f] Act. 21.

* Iasonem DE MNASONE ANTIQVO DISCIPVLO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Act. 17.* [b] *Rom. 16.* idem Lucas[a] scribit, facilè persuademur; illumque esse credimus Iasonem, cuius idem A Paulus ad Romanos[b] scribens habuit mentionem. Horum alterum in Syria, alterum verò in Cilicia, nempe Tarsi, ordinatum fuisse Episcopum, ex Græcorum Menologio aliisque auctoribus alibi notauimus.

CXVII. Sed institutam semel narrationem de rebus Pauli Hierosolymis gestis, vt à Luca sunt scriptæ, ordine prosequamur. Antè tamen hæc omnia, accuratiùs inuestigemus (quantum fas est assequi) an Paulus, vt in animum duxerat, peruenerit Hierosolymam tempore Pentecostes[c]. Non enim superflua & inanis hæc erit disquisitio temporis, sed quæ plurimum (vt inferiùs apparebit) conferat ad rerum gestarum veritatem certiùs consequendam. Constat in primis, Luca[d] testante, Paulum vnà cum suis post dies Azymorum soluisse Philippis, & diebus quinque Troadem appulisse, septemque dies ibi egisse, indeque tribus diebus peruenisse prospera nauigatione Miletum. Ibi cùm aliquantum B temporis constitisset, quòd properaret (vt ait) Pentecosten agere Hierosolymis, quamprimum inde recedens, prima die Coum, sequenti verò Rhodum peruenit, ac inde Pataram Lyciæ: vbi nactus nauem onerariam Phœnicem versus soluentem, Tyrum appulit, vbi septem peregit dies, Ptolemaide autem diem vnam: inde Cęsaream profectum, egisse illic dies aliquot eum tradit, ac inde Hierosolymam concessisse. Habita igitur horum omnium ratione, consideratáque prospera vbique nauigatione Dei fauore concessa, & Pauli animo cupiente, & ob hoc festinante Hierosolymis agere Pentecosten; facilè vt existimemus adducimur, eadem iam solemnitate instante, ipsum Hierosolymam peruenisse. Quinquaginta enim dies numerandi à sequenti Azymorum die, cùm manipulus offerretur, vsque ad festum Pentecostes intercedebant, nimirum (vt diuina [e] *Leuit. 23.* lex[e] præcepit) septem hebdomadæ plenæ. Opportunè igitur Paulum ad solemnitatem Pentecostes Hierosolymam peruenisse, ibique vnà cum Nazaræis purificatum, eam solemnitatem ex legis Moysi præscripto sanctissimè peregisse, ex his quæ sunt dicta, affirmari posse videtur. Confirmat hæc ipsa, eamdem ferè rationem dierum iniens, Ioannes Chrysostomus[f]; Paulumque peruenisse Hierosolymam, instante solemnitate Pentecostes, testatur his verbis: Vide, inquit, obsecro, nunc & dies. Post Azyma in Troadem venerunt diebus quinque, deinde ibi fecerunt dies septem; & habes duodecim dies. deinde Asson & Mytilenem contra Chium, & Trogyllium in Samum, & Miletum; & sunt decem & octo dies. postea in Coum & Rhodum, in Pataram: en viginti & vnum dies. deinde illinc per dies quinque in Tyrum; vt sint dies vigintisex. mox illic moratur diebus septem, colliguntúrque triginta & tres dies. & postea Ptolemaidem vna die pertingunt, & fiunt dies trigintaquatuor. deinde Cæsareæ manent pluribus aliis die- D bus, & sic complentur dies Pentecostes; & ibi, *nimirum Hierosolymis*, illam facit.] hucusque Chrysostomus.

[f] *Chrysost. in Act. hom. 45.*

CXVIII. Quæ autem acta sint postquàm Paulus Hierosolymam peruenisset, Lucas his verbis singillatim recensetur[g]: Cùm autem venissemus Hierosolymam, libenter acceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesque collecti sunt seniores. Quos cùm salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius. At illi cùm audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides, frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt? & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quòd discessionem doceas à Moyse eorum qui per Gentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, E neque secundùm consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtique oportet conuenire multitudinem: audierunt enim te superuenisse. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt enim viri quatuor, votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis, vt radàt capita: & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, iudicantes vt abstineant se ab idolis, & immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.] hæc in conuentu fratrum à senioribus Paulus accepit. Quartam hanc nonnulli nominant Synodum Apostolorum: sicque eas numerant ex his quæ in diuina Scriptura notata habentur. Prima fuit Synodus, in qua actum est de electione Matthiæ; secunda, de diaconorum electione; tertia, de non cogendo Gentes circumcisionem accipere; nouissima verò hæc, in qua ne credentes Iudæi vti legalibus prohiberentur, rogatio facta est. Verùm hæc familiaris potiùs fuit admonitio, quàm synodica constitutio; atque

[g] *Act. 21.*

QVID PAVLVS HIEROSOLYMIS.

A atque ea occasione adhibita, magis dispensatio, quàm dogmatis definitio.

CXIX. VSVS CELEBRANDI CONCILIA.

At quod ad huiusmodi conuentus Apostolicos pertinet: satis superque exploratum habetur, Apostolorum exemplo laudatissimum antiquum illum vsum in Ecclesia Catholica inuiolabilem permansisse, vt, cùm quid ad fidem, vel ad bonos mores & disciplinam Ecclesiasticam pertinens consultandum esset, in vnum Patres coirent, sicque simul collectis, singulorum sententia rogaretur, ac denique quid ab omnibus seruandum esset, sanctè ac legitimè communibus suffragiis firmaretur. Verùm si quis eius rei ipsum exordium repetat, inueniet non tam ab Apostolis quàm ab ipso Christo duxisse principium, atque sumpsisse auctoritatem: quando scilicet (vt diximus suo loco superiùs) de summa rerum Christus agens, suos rogauit, quem dicerent homines esse filium hominis. Sic igitur tam Domini exemplo, quàm etiam Apostolorum frequentiori vsu, eiusmodi cogendi conuentus, quibus quæ essent agenda tractarentur, mansit stabilita atque firmata consuetudo in Ecclesia, quæ eiusmodi conuentus vsitatiori vocabulo consueuit nominare Concilia, de quibus hæc scitè Vincentius Lirinensis[a]: Ipsa Catholica Christi Ecclesia sedula & cauta dispositorum dogmatum custos, nihil in his vmquam permutat, nihil minuit, nihil addit: non amputat necessaria, non apponit superflua, non omittit sua, non vsurpat aliena: sed omni industria hoc vnum studet, vt vetera fideliter sapienterque tractando, si quæ sunt illa antiquitus informata & inchoata, accuret & poliat: si quæ iam expressa & enucleata, consolidet & firmet: si quæ iam confirmata & definita, custodiat. Denique quid vmquam aliud Conciliorum decretis enisa est, nisi vt quod antè simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentiùs crederetur? quod antea lentiùs prædicabatur, hoc idem postea instantiùs prædicaretur? quod antea securiùs credebatur, hoc postea solicitiùs excoleretur? Hoc, inquam, semper, neque quicquam præterea hæreticorum nouitatibus excitata, Conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia, nisi vt quod priùs à maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, & plerumque propter intelligentiæ lucem, non nouum fidei sensum nouæ appellationis proprietate signando.] hucusque Vincentius.

[a] *Vinc. Lirinens. de hæres. lib. 2. c. 32.*

CXX. QVID ACTVM IN CONVENTV HIEROSOLYMITANO.

Sic igitur & in præsenti seniorum cõuentu rata firmaque decernuntur quæ de Gentilibus credẽtibus in superiori Synodo statuta fuerant. De Iudæis verò qui Euangelium susceperant, quorum multa millia essent qui Hierosolymis agerent, omnesq. ex æquo legis æmulatores existerent: cùm eos legalibus interdicere, minus opportunum tempus esse D conspiceretur: in præsentiarum id illis esse cedendum, & sic cum infirmis infirmari, visum est esse consultius. Quamobrem vt Paulus cum Nazaræis, hac vtens dispensatione, votum exoluturus in templo, quo se legis Moysi obseruantissimum probaturus erat, sese sisteret, eidem persuaserunt. Admiranda planè res est & consideratione dignissima; Paulum, qui non ab homine, sed à Christo acceperat Euangelium, quique ea de causa Antiochiæ restiterat in faciem Petro, qui insuper sæpiùs suis antehac scriptis epistolis de legalibus ablegandis aperta suffragia dederat, ac sententiam stabilierat, tantùm senioru modò conuentui detulisse, vt illorum se subiiciens voluntati, eorumdem arbitrio per dispensationem in seruandis legalibus impẽderet officium; ea nimirum præstans, quæ nonnisi à sanctioribus Iudaicæ legis obseruatoribus exhiberi munera consueuerant.

CXXI. His igitur Paulus volens lubensque in omnibus obsequens, assumptis viris (inquit E Lucas[b]) postera die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio.] Quæ autem essent eius officij cærimoniæ, & sacri à lege ritus præscripti, liber Numeri[c] satis docet, nimirum vt abstinerent à vino, caput raderent, & finito tempore agnum, ouem, & arietem offerrent in templo, capillosque deponerent, qui cremarentur vnà cum sacrificio pacificorum. Sed quoniam certum tempus, quo abstinerent Nazaræi à vino, lege definitum minimè reperitur: quid his temporibus ex consuetudine communiter ageretur, Iosephus[d] docet his verbis: His autem, qui morbo, vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolarent hostias, abstinere quoque à vino, & capillos radere.] At quomodo vnà cum Nazaræis Paulus ea omnia in templo exhibuisse officia potuit, cùm inopinatò & ante diem tantùm, vt id faceret cum aliis admonitus esset? quonam verò pacto triginta diebus perseuerauit abstemius?

[b] *Act. 21.*

[c] *Num. 6.* DE RITV NAZARAEORVM.

[d] *Ioseph. de bello Iud. lib. 2. c. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex his igitur colligi planè posse videtur, Paulum, qui magna ex necessitate Timotheo languenti stomacho prohibuit aquam bibere, & vt modico vino vteretur, præcepit, à vino penitus temperasse; sicque haud impossibile ei fuisse (quòd abstemius semper esse soleret) Nazaræorum in templo munus explere: alioqui fuisset hæc potiùs quædam legis illusio, & simulatæ sanctitatis effictio, & tamquam in scena fabula, ac in re gesta affectatum mendacium: indigna prorsus omnia, quæ non tantùm de Apostolo, sed nec de quolibet Christiano dicantur. At nec seniores legem æmulantes Paulo Nazaræorum numeros suasissent explere, nisi in omnibus compertum habuissent, ea omnia faciendi illi pariter facultatem in promptu fuisse. A

CXXII. Hæc cùm agerentur; vnà insuper cum Nazaræis & Paulum capillis abrasum esse, immo & vt etiam ceterorum capilli raderentur, curam impendisse, satis Acta[a] declarant. Vnde & Hieronymus[b] hac eum interpellat apostrophe: O Paule, & in hoc te rursum interrogo: Cur caput raseris, cur nudipedalia exercueris de cærimoniis Iudæorum? Cur obtuleris sacrificia, & secundùm legem pro te hostiæ fuerint immolatæ? Vtique respondebis. Ne scandalizarentur qui ex Iudæis crediderunt.] hæc ipse. Ex his etiam, quòd Nazaræi, qui ceteris sanctiores haberentur, religionis ergò in templo capita radenda offerrent, Apostolica traditione in Ecclesiam deriuatum traditur, vt qui à communi hominum vita recedentes, exquisitius viuendi genus assectarentur, ac per omnia sese diuino cultui manciparent, deberent eorum capita radi. Id Isidorus his verbis testatur[c]: Tonsuræ Ecclesiasticæ vsus à Nazaræis, ni fallor, exortus est: qui priùs crine seruato, denuo post vitæ magnam continentiam, deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem sacrificij ponere iubebantur, scilicet vt perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt qui diuinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id est, sancti Dei, crine præciso innouentur. Hoc quoque & Ezechieli[d] Prophetæ iubetur, dicente Domino: Tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, & duces super caput tuum & barbam. Videlicet quia ipse sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis seruiebat. Hoc & Nazaræos Priscillam & Aquilam in Actis Apostolorum primos fecisse legimus, Paulum quoque Apostolum, & quosdam discipulorum Christi, qui huiusmodi cultu imitandi extiterunt. B

[a] *Act. 21.*
[b] *Hier. epist. 89*

DE TONSVRA IN ECCLESIAM INTRODVCTA.

[c] *Isid. de diuin. offic. in Concil. Aquisgran. c. 1*

[d] *Ezech. 5.*

CXXIII. Est autem clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, & in anima agitur: scilicet vt hoc signo & religione vitia resecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur; atque inde innouatis sensibus, vt comis rudibus enitescamus; expoliantes nos, iuxta Apostolum, veterem hominem cum actis suis, induentes nouum, qui renouatur in agnitione Dei: quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, vbi ipsa mens noscitur habitare. Quòd verò detonso capite superiùs, inferiùs circuli corona relinquitur; sacerdotium, regnumque Ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum: hæc ex bysso confecta, rotunda erat, quasi sphæra media; & hoc significabatur in parte capitis tonsi: corona autem latitudo aurei circuli est, qui Regum capita cingit. Vtrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum, vt implearur corporis etiam quadam similitudine, quod scriptum est, Petro Apostolo prædocente: Vos estis genus sanctum, regale sacerdotium. Quæritur autem, cur sicut apud antiquos Nazaræos, non antè coma nutritur, & sic tondetur? Sed qui hæc exquirunt, animaduertant quid sit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apostolus: Cùm transieris ad Christum, auferetur velamen. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moysi, & aspectum filiorum Israël, hoc significabat illis temporibus coma sanctorum. Nam & Apostolus comam pro velamento dicit esse: proinde iam non oportet vt velentur crinibus capita eorum qui Domino consecrantur, sed tantùm vt reuelentur: quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, iam in Euangelio declaratum est.] hucusque Isidorus. C

CLERICORVM TONSVRA QVID MYSTICE.

CXXIV. Quòd igitur non integra clericorum vel monachorum capita raderentur: præter hæc quæ ab Isidoro sunt dicta, illa etiam causa suppeditari posse videtur; ne scilicet secundùm Iudaicum vel Gentilitium ritum nos facere videremur: nimirum Iudaizare cum Nazaræis, & superstitionem sectari Isidis, Serapidis, & aliorum Gentilium sacerdotum, D

DE TONSVRA IVDAEORVM AC GENTILIVM.

cerdotum, qui omnes corporis pilos & capillos capitis penitus abradebant[a]. Scimus & apud Græcos, Tragenios, & Assyrios, Iudæis confines, æmulatos esse eiusmodi ritum tondendi capillos, eosdemque in templo offerendi[b] numini, sicut & abstinentiam ab esu porcinæ carnis, & alia. Sed & apud Romanos, cùm primùm barbam raderent atque crines, ea numini dedicare, moris fuisse, apud Suetonium[c] in Nerone notatum habes. Alia insuper affertur causa, cur capillorum corona, reliquo raso capite, integra consueuerit remanere: nimirum ob iugem memoriam spineæ coronæ impositæ capiti Domini nostri Iesu Christi. idque ab Apostolis factitatum, & Ecclesiæ traditum, certa assertione apud Bedam[d] legitur, vbi post alia: Inter omnes, inquit, quas in Ecclesia, vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam amplectendamque iure dixerim, ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus.] & paulo pòst: Neque ob id tantùm in coronam attondemur, quia attonsus ita est Petrus: sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est; idcirco & nos, qui per eamdem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia, quæ per mortem sui viuificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis in fronte gestare consueuit, vt crebro vexilli huius munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus, & crebra huius admonitione doceatur, se quoque carnem cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus necesse habent pro Domino se continentiæ funibus adstringere, formam quoque coronæ, quam ipse in passione sua spineam portauit in capite, vt spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est, exportaret ac auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram perferre; vt se irrisiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant: vt coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, semper expectare, proque huius perceptione & aduersa mundi & prospera contemnere designarent.] hæc ille ibi; quæ & alij[e] tradiderunt. A B C

[a] *Hieron. in Ezechiel. c. 40 & Ambros. ad Sabin. epist. 30 edit. Rom.*
[b] *Lucian. in Dea Syria in fine.*
[c] *Sueton. in Nerone cap. 12. & ibi interp.*
[d] *Beda de gestis Angl. lib. 5. c. 22.*
[e] *Albinus Flac. de diuin offic. Raban. de instit. cleric. & alij.*

Sed & alia ab his diuersa de clericorum tonsura adducitur causa à Germano[f] Episcopo Constantinopolitano, his verbis: Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, capillorum significatione imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri; qui cùm missus esset ad prædicationem Domini & magistri, ei tonsa est ab his qui eius sermoni non credebant, vt illuderetur ab ipsis; eique Christus magister benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit, & posuit super caput eius coronam non ex lapidibus pretiosis, sed lapide & petra fidei eius fulgescentem super aurum & topazium & lapides pretiosos.] Hæc cùm scribat Germanus, quantumlibet vnde acceperit auctorem non citet, ex maiorum tamen traditione eum mutuatum esse, credendum est. cùm enim sciamus consueuisse eiusmodi ludibrio Romæ affici sapientes viros, qui philosophi dicerentur; eamdem in Petrum illatam esse contumeliam, haud vanum erit existimare. Sanè de Apollonio Tyanæo philosopho Pythagoreo, qui eius sectæ suo tempore erat facilè princeps, scribit Philostratus[g], à Domitiano esse detrusum in carcerem, ab eodemque missum esse tonsorem, qui comam capitis & promissam philosophicam barbam amputaret; cùm alioqui criminum rei intonsa barba atque capillo agere solerent. Sed & si qua fides apocrypho est adhibenda, legitur in pseudoProchoro, Ioannem Euangelistam iussu eiusdem Domitiani ignominiæ causa capite attonsum esse. Testatur & Cyprianus[h] similia de damnatis ad metalla, cùm ait: Semitonsi capitis horrescit capillus.] & in responsione: Semitonsi capitis capillaturam adæquasti. Solebat eiusmodi abrasio capitis signum esse hominis turpissimi & sceleratissimi. vnde illud Ciceronis pro Roscio Comœdo: Nónne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, clamitare calliditatem videntur?] & infrà: Qui idcirco capite & superciliis semper est rasus, ne vnum pilum boni viri habere dicatur.] hæc Cicero de leuissimo homine, qui sic se raserat. D E

[f] *Germanus in theor. rer. Eccles. PETRI EXEMPLO TONSVRA INTRODVCTA.*
[g] *Philostr. in Apollon. lib. 7.*
[h] *Cypr. epist. 77.*

CXXVI. Verùm quæ ab aliis ignominiæ causa hisce hominibus fieri solebat abrasio, diuersi generis erat: nam præter illas de quibus est dictum, alia erat, quæ à Luciano sic describitur, dum agit de morione: Moxque ingressus deformis quidam, deraso capite, pauculos capillos in vertice gestans, eosque crista in morem erectos.] hæc in Conuiuio Lucianus. Idem in epistola ad Saturnum: Vertex illius asperis & pungentibus setis sit hirtus, re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Tertul. lib. de pallio c. 4. IGNOMINIAE CAVSA INTRODVCTA AB RASIO VEL TONSVRA. [b] Suet. c. 35. [c] Plautus in Amph. Act. 1. scen. 1. [d] Lucian. in deorum dial. in fin. [e] Non. de doct. indag. [f] Num. 6.

tus, reliqua capitis parte nuda.] Tertullianus[a] etiam sic attonderi consueuisse Numidas testatur, cùm ait: Apud aliquos Numidas etiam equis cæsariatos, iuxta cutem tonsor, & cultri vertex solus immunis?] hæc ille. Addimus illud, quòd Caius Imp. occisor, & cultri vertex solus immunis?] hæc ille. Addimus illud, quòd Caius Imp. occipitia adolescentulorum ludibrij causa radere consueuerat: de quo Suetonius[b]: Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat.] Moris fuisse etiam apud Romanos, seruorum radi capita, Tacitus & alij plures testantur. Sicq. videas non vnius generis fuisse capillorum abrasiones, licet omnes ferè ad inurendā ignominiæ notam ab aliis pro animi cuiusque sententia excogitarentur. Erat enim & capitis abrasio manumissionis nota, sicut & pileus, vt indicat Plautus[c] illis verbis: Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pileum.] Itemq. qui maris tempestatem euasissent, rasis capitibus vota diis persoluere consueuisse, auctor est Lucianus[d]: de quo vsu etiam Pomponius Arbiter his verbis: Notauit sibi ad Lunam tonsorem intēpestiuo inhærentē ministerio; execratusq. omen, quod imitaretur naufragorum vltimum votum, in cubile reiectus est.] & post pauca: Audio enim non licere cuiquam mortalium in mari neque vngues, neque capillos deponere, nisi cùm pelago ventus irascitur.] agit enim de ijs qui nouacula caput & supercilia radebant. existimatur[e] autē vtraque abrasio ab eadem causa profecta, quòd scilicet sicut seruituti obnoxij ea abrasione libertatem se consecutos esse testabantur, ita tempestatem maris qui euasissent, se liberatos esse eo signo profiterentur. Ceterùm id ex nuncupato voto naufragos facere solitos, idem qui suprà Petronius Arbiter tradit; & hac in re Nazaræis[f] consimiles, qui exoluentes votū emissum, caput raderent, vt paulo superiùs dictum est. Sed iam ad clericorum tonsuram, cuius causa eiusmodi facta est digressio, reuertamur. Ea igitur quæ Principi Apostolorum derisionis & ignominiæ causa illata est infamiæ nota, totius Ecclesiæ honori cessit. Et quid mirum, cùm ipsa quoque pœnarum instrumenta pietas Christiana in amplissimam gloriam commutare, & habere consueuerit in honore? idq. virtute ac merito Crucis Christi, quæ mundi contemptibilia, ignobilia, & infirma ad maximum omnium gloriæ culmen euexit.

A B C D E

CXXVII. TONSVRA CLERICORVM EX APOSTOLICO RITV.

Sed antiquū vsum eius rei inspiciamus. Præter illa quę de Apostolica institutione atq. traditione sunt ex dictis nuper auctoribus recensita, non aliunde id certè quàm ab Apostolico fonte fluxisse, Oriens Occidensq. pariter, ac omnes denique regiones, in quibus Christiana fides est aliquando propagata, pari consensione visæ sunt non solùm hoc esse testatæ, sed æquè omnes id ipsum firmissima eius rei obseruatione probasse. Doceat quis, velim, prouinciam Orbis aliquam, quæ Christi nomen acceperit, eiusdem fuisse tonsuræ clericalis expertem. Quonam alio, quæso, quàm Apostolorum præconio, rem tam nouam, atque adeò inusitatam, ac penitus ab aliis intentatam, radendi in modum sphæræ vel coronæ capitis, Christianus orbis potuit succepisse, ac firmiter tenuisse, nullo præcedente maiorum exemplo? nam si Iudæos spectes, vnde fluxit Christiana religio: diuina lege radere caput sacerdotibus interdictum fuisse reperies, dicente atque[g] monente: Sacerdotes nec radent caput, nec barbam.] & communiter omnibus vetitum[h] in rotundum attondere comam, & radere barbam; licet verborum illorum diuersa lectio habeatur. De Gentilibus diximus, planè diuersum à nostro fuisse illorum ritum; quippe qui non tantùm capitis capillos omnes vsque ad supercilia, sed totius corporis pilos Isidis præsertim sacerdotes, radere consueuissent. Et quis existimet Christianos voluisse illos imitari, quorum non tantùm sacra, sed & sacerdotes eam præsertim ob causam tantopere deriderent? Consulat, qui de his dubitat, antiquorum Patrum aduersus Gentes scriptas Apologias, in quibus vtique hæc omnia fusiùs inueniet explicata. Nemo igitur sanæ mentis leuiter dixerit esse introductum atque seruatum absque exemplo, quod Catholica vbique Ecclesia custodiuit.

[g] Leuit. 21. [h] Leuit. 19.

CXXVIII. [i] Ammianus Marcel. lib. 12

Certè adeò perualgata in Orbe res fuit, vt nec scriptores Ethnici de ea tacuerint. Nam Ammianus Marcellinus[i] testatur, temporibus Iuliani Apostatæ, Theodorum quemdam ecclesiæ ædificandæ præfectum, ab Ethnicis supplicio affectum, quòd (vt ait) cirros puerorum licentiùs detondebat: nihil aliud significans, nisi quòd pœnas dedit eo prætextu, quòd complures pueros in clericos cooptaret: capillorum enim tonsura eiusmodi initiari (vt etiam modò fit) antiquitus consueuisse, satis est exploratum. Sed & exemplum habes in Otreio Episcopo Melitensi, sanctitate & doctrina celeberrimo, qui claruit temporibus Theodosij senioris, cuius & sanctionibus[k] commendatur, cùm S. Euthy-

[k] De fide Catholi. l. 3. Cod

A S. Euthymium ordinauit lectorem. hæc enim de eo Cyrillus[a] in rebus gestis Euthymij scribit: Cùm eum baptizasset, & pilos, qui ex lege tondentur pueris, totondisset, in gradum lectorum eum cooptat.] Sed quòd amplior esset illorum tonsura, qui maioribus initiarentur ordinibus; hinc Euagrius[b] Scholasticus ait: Coma abrasa, presbyter designatus est.] Mentio est eius ritus apud Dionysium[c], cùm agitur de his qui in monachos cooptantur; eiusque rei spiritalis sensus declaratur. Ad hoc pertinet, quod in libro de Romanis Pontificibus peruetusto, qui fertur nomine Damasi, de Aniceto habetur; instituisse scilicet secundùm præceptum Apostoli, ne clerici comam nutrirent. Multa enim, quæ ab Apostolis siue scripto, siue sine scripto statuta essent, deceretis iterum editis, ea accuratiùs esse seruanda, sæpe Romani Pontifices præcepere. Sed quod illic breuiter notatur, vt secundùm Apostoli[d] præceptum clerici comam non nutriant: haud de communi illa viris omnibus à Paulo præscripta lege, ne videlicet illi mulierum exemplo comam nutrirent, significare voluit auctor illis verbis: sed vt qui sanctioris vitæ mancipantur ordinibus, excultioris etiam vitæ characterem in capite ferrent. Hocque idem habetur in Concilio Carthaginensi[e] & Agathensi[f], ne clerici comam nutriant, sed tondeant. At si non de tonsura in modum sphæræ fieri solita Patres intellexerunt: quid tam instanter clericis faciendum esse mandarunt, quod Apostolica lege quiuis laicus facere teneretur, nempe comam non nutrire, sed capillos deponere? Quòd igitur clericis id faciendum præcipitur, quia alia ratione videretur esse mandatum, alio etiam ritu erat implendum; nimirum vt in summo vertice depressiùs caput tonderent, aut raderent.

[a] Cyrill. in Euthy. apud Lip. Tom. 5. [b] Euag. hist. lib. 2. c. 26. in fine. [c] Dionys. de Eccles. hier. pat. 2. c. 3. [d] 1. Cor. 11. [e] Conc. Carth. 4. c. 44. [f] Conc. Agath. c. 20.

B C D E

CXXIX. CORONA CLERICORVM VSV DIVERSA.

Cum verò multæ eius rei allatæ sint causæ, illam adiicimus, nempe, vt mancipatæ semel vitæ diuino cultui per capillorum oblationem, eo signo sæpiùs iterato, assiduè meminisse deberent; & quod solemniter semel præstitissent, sæpè repeterent. Licet de his non fuerit vna consuetudo omnium Ecclesiarum. Nam in Hispania postmodum accidit, vt occasione quorumdam hæreticorum, qui eamdem cum Catholicis vsurparent capillorum tonsuram, ac proinde eo signo vellent videri Catholici: eius regionis Episcopi, conuentu habito, dilatandam eiusmodi capitis tonsuram statuerint. Est de his canon in hæc verba descriptus[g]: Omnes clerici, vel lectores, sicut Leuitæ & sacerdotes, detonso superiùs capite toto, inferiùs solam circuli coronam relinquant: non sicut hucusque in Galliciæ partibus facere lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispaniis hucusque hæreticorum fuit. Vnde oportet pro amputando ab Ecclesiis scandalo, hoc signum dedecoris auferatur, & sit vna tonsura vel habitus, sicut totius Hispaniæ est vsus. Qui autem hoc non custodierit, fidei Catholicæ reus erit.] Porrò eamdem coronæ formam in S. Nicetio Episcopo Treuirensi habes diuinitus efformatam: sic enim de eo scribit Gregorius Turonensis[h]: Sanctus Nicetius Episcopus ab ipso ortus sui tempore clericus est designatus: nam cùm partu fuisset effusus, omne caput eius, vt est consuetudo nascentium infantium, à capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu verò modicorum pilorum ordo apparuit, vt putares ab eisdem coronam clerici fuisse signatam.]

[g] Concil. Toletan. 4. c. 40. [h] Greg. Turon. in vita Sanct. Patr. c. 17.

CXXX. AB ECCLESIA ROMANA PROBATA TONSVRA.

Ceterùm & in his, sicut in aliis multis, diuersa fuit diuersarum Ecclesiarum consuetudo: vbi verò nihil corruptum est ab hæreticis, nulla alia mutatio interceßit. Non enim fuit recens æmulatio hæreticorum, vt & ipsi incederent tonsura decori. Nam si fidem adhibemus his quæ ab erudito auctore scripta recitantur, dico à Beda[i]: iam ipsis Apostolorum temporibus etiam Simon magus tonsuræ genus quoddam excogitauit. Sed hæc à maioribus scripta non produntur: nam & de eadem epistola, quam recitat Beda, locutus esse videtur Amalarius[k], qui eam haud tantæ fidei fuisse dicit, vt reciperetur ab omnibus. Ipse enim dum de tonsuræ origine disputat, hæc scitè quidem atque prudenter affirmat: Interrogatur, inquit, ab aliquibus, quis primus tonsus sit nostro more? Legi in epistola cuiusdam viri, Petrus: sed quia non tantæ auctoritatis est, vt ex illa firmare valeamus nostram sententiam; maluimus eam silentio præterire. Non tamen abs re est, si dixerimus, illum, aut aliquem successorem eius, primò fuisse tonsum nostro more: quoniam ab illa Ecclesia sumptus est talis vsus, in qua illi sederunt. Sed quid ad nos? cùm multa agamus ex consuetudine præsentis Ecclesiæ, quorum auctores non perferuntur specialiter: sicut nec obseruationes Quadragesimalis temporis ante Pascha; scimus

[i] Beda hist. Anglic. lib. 5. cap. 22. [k] Amal. de Eccles. of. sc. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scimus tamen ex demonstratione S. Augustini, consensione Ecclesiæ eam esse roboratam: sic & nos dicimus, tonsuram nostram ex auctoritate & consuetudine Romanæ Ecclesiæ esse roboratam.] hæc & alia Amalarius. Sed quod ait, et si non à Petro, saltem ab aliquo Petri successore, tonsuræ vsum antiquam sibi originem vindicare: certè de nullo alio, quàm de Aniceto est testimonium; qui cùm tam proximus fuerit Apostolorũ temporibus, quod ipse statuit, æquè ab Apostolis traditum esse potuit. Nam, quod Irenæus[a] testatur, ad sua tempora, nempe sub Eleutherio, in Romana Ecclesia traditiones Apostolicæ illibatæ atque incorruptæ seruatæ sunt: vt meritò eam ob causam idem appellet ipsam Romanam Ecclesiam dies depositorium Apostolicarum traditionum.

[a] Iren. lib 3. c. 3. & 4.

CXXXI. MAERORIS SIGNVM TONSVRA CAPITIS.

Verùm distinctam fuisse tonsuram monachorum ab ea quæ est clericorum, certum est: cùm illi non tantùm verticem capitis, sed totum ferè caput radere consueuissent; vt sic nimirum, quod esset ipsorum vitæ studium, declararent. Abrasionem quippe capitis, symbolum ac hieroglyphicum fuisse lugentis atque mærentis hominis, non solùm proditur testimoniis diuinæ Scripturæ, sed assertionibus etiam externorum. Quod ad illam spectat; de Iob[b] habetur testatum, cùm suarum cladium nuncios accepisset, tonso capite adorasse. Et Isaias[c]: Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum.] & illud Michææ[d]: Decaluâre & tondêre super filios deliciarum: dilata caluitium tuum.] Quod verò ad ad Gentiles pertinet barbaros, hæc Suetonius[e]: Regulos quosdam barbam posuisse, & vxorum capita rasisse in indicium maximi luctus.] Facere id consueuisse Argiuos mæroris causa, testatur Herodotus[f]: affirmat id ipsum Lucianus[g] de Syris, qui funera raso capite celebrarent. Solùm apud Romanos, quòd tonsa barba ac capite solerent incedere, in maximo luctu capillum & barbam promittere mos fuit, vt Suetonius[h] de Iulio Cæsare sic tradit: Diligebat vsque adeò, vt audita clade Tituriana, barbam capillumque submiserit, nec antea ademerit, quàm vindicasset.] & de Augusto, cùm audisset cladem Varianam in Germania acceptam: Adeò, inquit, consternatum ferunt, vt per continuos menses barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret.] ostendit eadem in Caio[i]. Reos quoque apud Romanos mæroris causa capillos demittere solere, testatur Plinius[k]. At non reos tantùm, sed & reorum amicos & affines id facere solitos, colligitur ex Vlpiano I.C.[l] & Seneca[m], atque aliis.

[b] Iob. 2.
[c] Isai. 22.
[d] Mich. 1.
[e] Suet. in Caio Caligula c. 5.
[f] Herodot. lib. 1 hist.
[g] Lucianus de Dea Syria.
[h] Suet. in C. Iulio c. 67.
[i] Idem in Caio c. 24.
[k] Plinius lib. 7. epist. 27.
[l] l. vestem. ff. de iniuriis.
[m] Seneca lib. 9 declamat. 4. vers. 27.

CXXXII. DE MONACHORVM TONSVRA.

Vt igitur, quod monachorum erat officij, solitariam vitam agere ac lugere peccata, hoc etiam corporis cultu profiterentur; optimè iureque consultum est, vt ipsa initiatione monasticæ conuersionis, capita raderent. Hæc etiam Basilius in Regula monachorum suorum, quam scripsit, nuper Romæ excusa, demonstrat. De eadem monachorum tonsura Paulinus[n] ad Seuerum scribens, agit his verbis: Nos adeant & reuisant cõseruuli & compallidi nostri, non vestibus pictis superbi, sed horrentibus ciliciis, humiles: nec chlamyde curta lini, sed sagulis palliati: nec balteo, sed veste succincti: nec improba attonsi capitis fronte criniti, sed casta informitate capillum ad cutem cæsi, & inæqualiter semitonsi, & destituta fronte prærasi, & ornatu pudicitiæ inornati.] Itemque de monachis cute tenus attonsis loquitur Saluianus Massiliensis[o], dum deplorans Africanæ Ecclesiæ acerbissimum statum, hæc ait: Non sine causa itaque istud fuit, quòd intra Africæ ciuitates, & maximè intra Charthaginis muros, palliatum & pallidum & recisis comarum fluentium iubis ad cutem tonsum videre, tam infelix ille populus, quàm infidelis, sine conuicio atque execratione vix poterat. Et si quando aliquis Dei seruus, aut de Ægyptiorum cœnobiis, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremi venerandisque secretis ad vrbem illam officio diuini operis accessit; simul vt in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit. Nec solùm hoc, sed improbissimis flagitiosorum hominum cachinnis, & detestantibus ridentium sibilis, quasi taureis cædebatur: verè vt si quis ea insciis rerum fieri videret, non aliquem hominem ludificari, sed nouum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur.] & post multa, exaggerando contra monachos gesta, demum hæc ait: Et miramur si nunc barbaros illi perferunt, cùm videamus quòd sancti viri in illis barbaros pertulerunt? Iustus ergo est Dominus, & iustum iudicium suum, &c.] Itaque ex his videas in derisores tonsuræ monasticæ seueriss imè Deum vltum esse, qui Vandalis eam prouinciam per centum annorum spatium dederit deuastandam.

[n] Paulin. epist. 7.
[o] Salvian. lib. 8 de vero iudic. & prouid. Dei in fine.

CXXXIII. Quòd verò (vt vidimus ex Saluiano) monachi tonsurati deriderentur ab Afris; inde fortasse

fortasse accidit, vt quidam in eadem prouincia pseudomonachi, abiecta tonsura, comam remitterent: aduersus quos Augustinus[a] hæc ait: Sed alij sunt quos isto sermone corripimus, illos autem qui hoc vno vitio capillorum contra præceptum Apostolicum demissorum offendunt & perturbant Ecclesiam.] Redarguit & Epiphanius[b] illos, qui in Mesopotamia agerent, monachos, quòd comam prolixam gererent: Nam alienum est, inquit, à Catholica Ecclesia saccus conspicuus, & coma extensa.] Fertur, sed extra numerum aliorum, canon Nicænus de tonsura monachorum in hæc verba: Monachi alia habeant indumenta & mores, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ.] Protulit hæc & alia (vtcumque sint) ex Arabicis exemplaribus Turrianus, & edidit à se Latinitate donata: quæ tamen cùm fulciantur innumeris ferè aliorum testimoniis, prorsus contemnenda non sunt. Nam ad hoc respicit, quod Socrates[c] de Iuliano apostata scribit, ipsum abrasa cute, vitam monasticam simulasse.] Sic igitur, quòd caput radere, esset velut hieroglyphicum lugentis hominis; ea de causa statuit tertia Synodus Toletana[d], vt publicè pœnitentibus in primis Episcopus vel presbyter caput tonderent, vt sic in cinere & cilicio pœnitentiam agerent.

[a] Aug. de oper. monach. c. 33. INTONSI MONACHI REPREHENSI.
[b] Epiph. hær. 80.
[c] Socr. hist. lib. 3. c. 1.
[d] Tolet. Synod. cap. 12.

Episcopos etiam magna saltem ex parte capitis abrasos fuisse, satis expressisse visus est Gregorius Nazianzenus[e], qui agens aduersus Maximum ex Cynico philosopho mox factum Episcopum, hæc ait: Cùm ad pastoralis muneris administrationem nihil aliud omnino contulerint, quàm quòd comam, cui alendæ & ornandæ turpiter studuerant, raserint.] Porrò quoniam eiusmodi capitis rasionem consueuisse à maioribus dici coronam, ea quæ dicta sunt superiùs, satis apertè significant: ad huiusmodi coronam vel aliud ornamentum capitis (de quo dictum est superiùs) allusisse videtur Eusebius Pamphili[f] in ea oratione panegyrica quam habuit in dedicatione ecclesiæ à Paulino Tyri Episcopo ædificatæ, cùm sic exorditur: Amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto poderis indumento, cælesti gloriæ corona, diuina vnctione, & sacrata Spiritus sancti stola circumuestiti, &c.] Inde etiam prouenit, vt consueto more loquendi soleret populus, cùm Episcopũ interpellaret, & ab eo aliquid enixiùs peteret, per coronam ipsius obtestari: quod Augustinus[g] scribens ad Proculeianum Episcopum docet his verbis: Honorant nos vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri.]

[e] Gregor. Naz. orat. in Max. CORONA SACERDOTVM.
[f] Eusebius hist. lib. 10. c. 4.
[g] August. epist. 147.

His igitur adeò manifestè certoque probatis, non tantùm sanctorum Patrum, sed Ethnicorum, immo omnium hominum, etiam hæreticorum, per coronas sacerdotum tamquam quid sacrum obtestantium, testimoniis; quid est quod obiici possit ex sancto Hieronymo, quasi ipse minùs probarit capitis ac barbæ rasuram; cùm citati nuper auctores de vtraque re apertè testantes, ipsius Hieronymi vixerint temporibus, vel haud multo pòst; qui quidem eam quæ esset eius temporis Ecclesiæ consuetudo, planè declarant? Sed ex his omnibus quæ idem Hieronymus[h] scribit in Ezechielem, vel in Isaiam, tres eliciuntur positiones, ac ea in primis: ipsum non probare capillorum siue barbæ tonsuram solitam fieri more Gentilium. Sed in hoc nulla est discrepantia cum his quæ superiùs dicta sunt, cùm idem ipse Gentium ritus ab omnibus æquè damnetur. Secunda positio ea est; quòd & ipse pariter cum ceteris consentit, capillos esse tondendos, sed sic tamen, vt operta, quod ait, sit cutis. Sicque videas nec in his ipsum à dictis auctoribus differre; nisi quòd non nouacula ad cutem vsque radi velit capillos, sed forficibus, atque depressè, dummodo tamen non appareat nuda cutis. Sed quàm leuis hæc sit differentia, nemo non videt. Tertia demum eius conclusio est, qua barbæ non probat tonsuram. Ar ipse in Oriente agens, quid mirum si Orientalium clericorum & monachorum consuetudinem comprobarit?

CXXXIV. CXXXV. OBIECTIO EX S. HIERONYMO.

[h] Hieronym. in Ezech. c. 44. & in Isa. c. 3. & 6.

His dictis atque euidenter elucidatis, iam ad rerum gestarum narrationem reuocanda esset oratio; nisi susceptæ semel argumenti ratio admoneret, ac penè cogeret, vt etiam de barbarum tonsura aliqua saltem leuiter attingamus. Et in primis quod ad eos qui foris sunt pertinet: sicut capita, ita & barbam radere, commune fuisse quibusdam sacerdotibus idolorum, præter illa quæ dicta sunt, Baruch[i] de Babyloniis sacerdotibus testatur, cùm ait: In domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam; quorum capita nuda sunt.] quamobrem in diuina Scriptura hæc eadem prohibentur. In Leuitico[k] enim secundùm Vulgatam hæc leguntur: Non radent caput, nec barbam, nec in carne sua facient incisuras.] eadem quoque apud Ezechie-

CXXXVI. CVR IVDAEI PROHIBITI RADERE BARBAM.

[i] 1. Baruch. 6.
[k] Leuit. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Ezech. 4. [b] Lucianus de Dea Syra.

Ezechielem leguntur[a]. Apud Syros eamdem consuetudinem viguisse apud sacerdotes Deæ Syriæ, Lucianus[b] eorum gentilis, qui eius argumẽti libellum scripsit, testatur. Quapropter tota vis legis in eo versatur, vt Iudæos prohiberet ea facere, quæ proximæ prouinciæ facerent idolorum sacrifici, qui eo modo caput ac barbam tonderent, ac cultris suas sibi carnes inciderent: sicque ea quæ illi faciebant, lex Iudæis vetuit facerdotibus. [c] Hæc vt clariora fiant, reddamus hîc verba, quæ ex eodem Leuitici libro[c] superiùs citata sunt: Neque in rotũdum attondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnes vestras, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis.]

[c] Leuit. 29.

CXXXVII. MOS SYRORVM DEAE CVLTORVM.

At videamus, quàm verè hæc eadem à sacerdotibus Deæ Syriæ, Iudæis proximis, factitari solita esse, idem Syrus auctor, ibique versatus, egregiè memoriæ tradat. Nam in primis agens de antiquitate templi eius atque cultu, multorum refert fuisse sententiam, vt à Deucalione fuerit excitatum: & licet alias referat de ea re opiniones, antiquissimum tamen planè illud fuisse, vna omnium erat assertio. In eo exectos viros glabros sacrificare consueuisse, eosdemque se cultris incidere inter immolandum, testatur; quod [d] & Apuleius[d], dum de eadem Dea Syria agit, affirmat. Rursum illuc accedentes, capita radere & supercilia, necnon & barbas deponere solitos, ibidem Lucianus enarrat. Insuper quod item in Leuitico est præceptum, ne barbas radant, neque incidant carnes; atque quod mox additur: Neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis] hæc eadem ab illis factitari solita, idem Lucianus eodem in loco tradit his verbis: Certis autem notis compunguntur omnes, alij quidem in vola manus, alij autem in cerui-ce: inde est, quòd cuncti Assyrij notas inustas habent.] hæc Lucianus, qui & multa ibi recenset de illorum ritibus cum Hebræis communibus. Quam igitur, qualémve capillorum & barbæ tonsuram prohibuerit lex diuina, ex dictis nulla remanet penitus dubitatio: vt ex his planè videas, quàm inuidiosè atque iniustè pariter calumnientur, qui legis diuinæ prætextu in clericos ac monachos Catholicæ Ecclesiæ inuehuntur.

[d] Apul. de Asino aureo.

CXXXVIII. OBIECTIO EX EPIPHANIO.

Quod verò deducunt Nouantes ex Epiphanio[e] quasi ex Apostolorum institutione non licere nec caput nec barbam radere, ipso affirmante, ac sic dicente: De barba quidem in Constitutionibus Apostolorum dicit diuina scriptura ac doctrina: Non corrumpas, hoc est, non seces pilos barbæ, neque meretricio more ob comam efferaris.] vnde accepta hæc sint, exactè perquirendum est. Nullus certè de his canon est Apostolicus, sed tantùm quæ in Constitutionibus Clementis[f] nomine sic scripta leguntur: Fidelis cùm sis & homo, non licet tibi nutrire capillum, & in vnum complicare, quod est delicatum & molle; vel discerniculo discriminare, vel flauum facere: quoniam quidem lex vetat, inquiens: Non faciatis vobis rotunditatem ex coma capitis vestri, neque incisiones. Neque verò licet barbæ pilos corrumpere, neque hominis figuram præter naturam mutare. Non scindetis, inquit lex, superficiem barbæ vestræ. Hoc enim mulieribus decens, creator Deus statuit; viris indecorum esse iudicauit.] hucusque Clemens. Ex his verò satis perspicuum redditur, tum ex his quæ Clemẽtis nomine habentur Constitutionibus, tum etiam ex Epiphanij sententia, qui eas citat: sicut diuinam legem (si modò eam sequendam dixerimus lectionem) ita & Apostolos (vt demus authenticum esse librum) vetuisse tunc barbæ pilorum incisionem, cùm comæ capitis non tantùm n promittantur, sed & feminarum more crispentur, vel aliter in rotundum artificio componantur; adeò vt sic culti, feminæ repræsentarent effigiem potiùs quàm viri. Hinc & illa iusta eiusdem Epiphanij querela de monachis, quos diximus, Mesopotamiæ, qui muliebres (vt ait) producerent comas: cùm è contra laudet Ecclesiæ filios in tonsura reuerendos: reprehensibilis enim habebatur illa barbæ rasio, cùm capilli more mulierum promitterentur.

[e] Epiphan. hæresi 80. [f] Const. Apost. lib. 2. c. 4. in fi.

CXXXIX. BARBAM RADENDI MYSTERIA.

Ceterùm sicut nec viri capitis comam radi, ita nec etiam barbam, non tantùm diuinam Scripturam non prohibere, sed etiam prædicare, atque aliquando præcipere, complura Prophetarum loca[g] demonstrant: barbam enim vnà cum capite radere, erat maximi omnium mœroris ac luctus hieroglyphicum: adeò vt hæc rectè monachis conuenire, nullus iure negare possit. Si autem ex capillorum promissione vel tonsione Paulus Apostolus item hieroglyphicum signauit, cum [h] ait: Vir si comam nutriat, ignominia est illi: mulier si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt] quis prohibet ex barbæ tonsura mysterium itidem consignare? nimirum si cùm

[g] Isa. 7. 15. Hierem. 41 & 48. Ezech. 5. [h] 1. Cor. 11

à natura barba data sit homini ob decorem & gloriam; lugens ac mærens, ac proinde monachus, qui se perpetuæ pœnitentiæ mancipauit ergastulo, ea etiam à natura sibi data velit carere gloria? cùm præsertim eiusdem rei alia atque alia mysteria esse possint, quæ inter alios Beda[a] pluribus declarauit. Quòd verò his aduersantes non admittant hæc, esse turpe existimantes amputare barbam, nimirum quòd barbæ hieroglyphicum, ex auctoritate scriptorum Gentilium, dicerent esse virtutem: cur apud eosdem Apollo, Saturnus (quod ait Tertullianus[b]) & Bacchus imberbes esse finguntur? Adeò vt fateantur necesse sit, vnius eiusdemque rei plures esse posse significationes atque mysteria: nimirum, qui pilos consideret esse excrementa naturæ, eos qui resecet atque radat, abiicere se superflua, necessariisque contentum esse, profiteri.

[a] Beda in 1. Esdr. 9.

[b] Tertull. lib. de spectac. c. 23.

CXL.

At quoniam non æquè monachi omnes, nedum clerici, abrasis barbis incedẽre consueuerunt; nec Pædagogus Christianus[c] barbam nouaculæ subiecit, sed tantùm forficibus: aliam prorsus diuersamque Orientalium ab Occidentalibus consuetudinem moremque fuisse, certum est. Nam in Ecclesia Orientali numquam barba rasos inuenimus monachos vel clericos; secus autem in Ecclesia Occidentali: cuius rei diuersitatis origo est accuratiùs perueſtiganda. Et vt primùm dicamus de clericis, qui in Ecclesia præsertim Occidentali longè antiquiores sunt monachis: inuenimus hac ex parte, secundùm morem diuersarum prouinciarum, tam laicos, quàm clericos inter Gentiles viuentes agere consueuisse: & in primis, quia in Oriente tam Iudæi quàm Græci, barbati incederent, Christianos inter ipsos positos idem factitasse. In Occidente verò, atque potissimùm Romæ, quoniam qui præsertim maturioris ætatis (vt auctor est Gellius[d]) essent, tamquam quoddam nobilitatis insigne, radere barbam consueuerant (notatus est enim à Dione[e] & aliis Hadrianus, qui primus omnium barbatus incessit, vel alij pauci post eum, sed non sic tamen, vt ceteri Romanorum ipsos imitarentur) Christiani Romæ agentes, cur non sicut ceteri, abrasi incederent barba, cùm honestus spectatusque haberetur ciusmodi communis omnium cultus, nec aliqua vel leuis saltem esset eius obseruationis superstitio? nam alia ratio erat Isidis sacerdotum radentium etiam supercilia. Sic igitur Clementem, sic Pudentem Senatorij ordinis homines, sic denique siue Romanos, siue ceteros Romæ agentes, exceptis Orientalibus, attonsos barba fuisse, nulla dubitatio esse debet. Certè vestitu tantùm, non barba, ab Ethnicis fuisse Christianos distinctos, vt qui pallio amicti solerent incedere, Tertullianus sæpè testatur. cumque non sicut pallium Christianorum, illi sugillarent & barbam; eos constat more ceterorum barbis attonsos incedere consueuisse. Verùm affectata illa nimis barbæ non attonsio, vel abrasio, sed aulsio potiùs dicenda, ab ipsis Gentilibus etiam condemnatur, vt de Iulio Cæsare & Othone Suetonius memoriæ prodidit. Tertullianus[f] etiam huiusce modi notat, cùm ait: Barbam acriùs cædere, interuellere, circumdare capillum & componere, &c.] chirurgi enim instrumento, quod dicebatur volsella, & aliis medicamentis (vt idem[g] auctor testatur) femineum vultum penitus affectabant. Ceterùm barbæ illa abrasio, quæ more maiorum absque fuco artéve simpliciter facta esset, æquè communis Romanis omnibus erat. Quinetiam inter Græcos nonnullos in suis ipsorum regionibus, quo se Romanorum studiosos esse signo aliquo præseferrent, testatur Dio[h], consueuisse contra Græcorum omnium suorumque gentilium consuetudinem, barba rasos incedere more Romano: quod plus ceteris, qui Romæ agerent, præstitisse, nullus iure poterit dubitare.

[c] Clem. Alex. in Pædag. lib. 3

[d] Gell. lib. 3. cap. 4.

[e] Dio in Hadr. ROMANI CLERICI BARBA RASI.

[f] Tertull. lib. de cultu fem. c. 2.

[g] Idem lib. de palio c. 4.

[h] Dio Chrysost. orat. 36.

CXLI. OCCIDENTALES CLERICI BARBA RASI.

Verùm istud ipsum quod agerent Romanæ Ecclesiæ Christiani, præstitisse etiam ceteros orbis Occidentalis Fideles, eosdemque libenter esse imitatos vnde descenderent, facilè existimare quis poterit. Nam de sacerdotibus Galliarum perspicuum est, barba rasos fuisse. Est de ea re manifestum exemplum in Sidonio Apollinari[i], qui de Germanici Episcopi Cantillanensis corporis cultu sic scribit: Vestis adstricta, tonsus cothurnus, crinis in rotæ speciem accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad cutem secta forficibus.] Seruare igitur in his locorum consuetudinem, vt secundùm cuiusque prouinciæ mores, vel barbati, vel attonsi barbis incederent sacerdotes, velut lege quadam fuisse præscriptum, ex eo saltem potest facilè perspici, quòd cùm sæpissimè Occidentales vnà cum Orientalibus sacerdotibus ad publicos conuentus Episcopi conuenissent, nullum vmquam de his aduersus se inuicem negotium factum, neque vlla prorsus exorta eius rei gratia controuersia reperitur: ratis nimirum omnibus id esse legitimum,

[i] Sidon. lib. 4. epist. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod quisque pro more suorum gentilium facere videretur. Qui primus omnium hæc de barba exprobrare Latinis sacerdotibus ausus est, Photius schismaticus Episcopus Constantinopolitanus fuit, de his scribens ad Nicolaum Rom. Pontificem: hæc, inquam, præsumpsit homo schismaticus, cùm alioqui ipse esset eunuchus glaber. A

CXLII. BARBAM RADENDI MOS DIV ILLIBATVS PERMANSIT.

Ad quodnam verò tempus apud Romanos eiusmodi vsus radendi barbas perseuerarit, haud est facile definire. Constat tamen, regnantibus etiam Gothis in Italia, eumdem morem esse seruatum: quamobrem Ennodius Ticinensis suis versibus vehementer exagitauit hominem, qui more Gothorum prolixam gestaret barbam, & secundùm Romanorum consuetudinem lacernam indueret: hæc enim habet in Iouinianum his versibus:

Barbaricam faciem Romanos sumere cultus
Miror, & in modico distinctas corpore gentes.] B

ac iterum:

Romuleam tegetem vox oris nubila fuscat:
Oppressit vestes tenebroso tegmine vultus.]

idemque rursus:

Nobilibus collis genium malè compta lacernis,
Discordes miscens inimico fœdere proles.]

hæc Ennodius in Iouinianum, quòd haberetur loco prodigij lacernatum hominem gestare barbam. Portò etsi sensim pristinus ille immutatus est vsus, cùm barbari Romæ atque in Italia diutiùs morarentur: tamen quod ad clericos spectat, sic viguit eius rei obseruantia, vt non viuere more maiorum, serè religio haberetur; sicque factum est, vt penes eos eiusdem rei vsus inuiolatus & constans plurimis sæculis perdurarit, monentibus id præsertim Romanis Pontificibus. Extant enim eo argumento scriptæ litteræ Gregorij Papæ Septimi ad Iacobum Episcopum Calaritanum, iubentis vt clericos suos omnes barbam radere cogeret, idque ex maiorum consuetudine vindicantis, affirmantis nimirum ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ id illibatè esse seruatum: idemque de iisdem etiam ad Ducem Sardiniæ dedit epistolam: hæcque omnia anno Domini millesimo octuagesimo, tertio Non. Nouembr. Indictionis quartæ. Sed his iam penè contrarius irrepsit vsus, nec constans habetur vbique ritus; cùm alij tondeant, radant alij, alij rursus barbam promittant, absque iactura fidei vnusquisque abundans in sensu suo. Sed iam ad Paulum, cuius tonsuræ occasione ad hæc elucidanda digressi sumus, agentem Hierosolymis reuertamur. C

CXLIII. [a] *Act. 21.* DE FERTATIONE PENTECOSTES. [b] *Exod. 12. Leuit. 23. Deut. 16.* [c] *Philo in Decalog.*

Post oblatum sacrificium Nazaræorum, septem interceßisse dies vsque ad Pauli vinculà, Lucas[a] testatur: qua in re illud necessariò admonendum putamus, complures errore lapsos existimasse, sicut in Paschali festo atque solemnitate Tabernaculorum, ita & in Pentecostes celebritate septem dies sequentes feriari solitos esse: quod quidem in Paschate & Scenopegia esse verum, diuina Scriptura testatur[b]; de Pentecoste autem nulla vsquam habetur mentio. Nec est quòd dici possit, id his Apostolorum temporibus ex consuetudine seruari solitum: quandoquidem Philo[c] horum æqualis planè testatur, duabus illis solemnitatibus tantummodo, & non in aliis festis addi septimanam dierum; rationemque mysterij reddit his verbis, postquam locutus est de festo Pentecostes, nonnisi diem vnum habente: Septenario verò, inquit, attributa sunt festa maiora, quæ plures dies postulant: tunc cùm annus distinguitur duobus æquinoctiis, verno, autumnalique, & septeni dies festi aguntur: verno tempore, vt segetes ad maturam frugem perueniant: autumnali, vt omnes arborei fructus colligantur, conuehanturque feliciter. Septeni autem dies dantur his festiuitatibus propter menses septenos vtriusque æquinoctij; vt cuique mensi honor suus contingat otio hilaritateque vnius diei.] hæc Philo: ex quibus magis ac magis Actorum locum illum habes elucidatum, quo dicitur: Dum complerentur dies Pentecostes.] quæ verba perperam aliqui interpretati, intellexerunt de septem diebus Pentecosten sequentibus. Sed de his superiùs satis. D E

CXLIV. [d] *Act. 21.*

Cùm igitur (inquit Lucas[d]) septem dies consummarentur; hi qui de Asia erant Iudæi, cùm vidissent Paulum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes: Viri Israelitæ, adiuuate: hic est homo, qui aduersus populum, & legem, & locum hunc, & omnes vbique docens, insuper & Gentiles induxit in tem-

A plum, & violauit sanctum locum istum. Viderant enim Trophimum Ephesium in ciuitate cum ipso, quem æstimauerunt quoniam in templum introduxisset Paulus.] Sed quod ad Trophimum pertinet; magna suboritur dubitatio, quomodo Trophimus Hierosolymis erat cum Paulo, quem ipsius Pauli testimonio [a] constat relictum fuisse infirmum Mileti. Sequenti enim anno, cùm ipse Paulus Romam venisset, secundam ad Timotheum scribens epistolam, testatur se reliquisse Mileti Trophimum ægrotantem: nec dubium quin in hac nauigatione, qua hoc anno ex Macedonia Troadem, & inde in Syriam nauigauit, quando & cum ceteris adfuisse Paulo Trophimum Lucas [b] affirmat. Nam in nauigatione posteriori, qua Paulus Hierosolymis vinctus ductus est Romam, quam exactè per cunctas stationes Lucas [c] recensét, Miletum nullo modo appulisse ponit, nec potuit. Vnde in eam sententiam ire cogimur, vt dicamus, vel hunc Tro- B phimum esse diuersum ab illo (quod non credimus: non enim nisi vnus Trophimus ab omnibus Pauli discipulus ponitur, idemque qui Ephesius & Asianus ab eodem Luca [d] nominatur) vel in epistolæ locum illum irrepsisse mendum: vt quod dicit, Trophimum reliqui infirmum Mileti] dicere velit, Melitæ: sicut & restituendus videtur locus ille Actorum [e], vbi quod in aliquibus codicibus legitur: Cognouimus quia Mitylene insula vocaretur] sit legendum, Melita. Sed iam cetera contra Paulum à Iudæis Hierosolymis acta persequamur.

DE TROPHIMO.
[a] *2. Tim. vlt.*
[b] *Act. 20.*
[c] *Act. 27.*
[d] *Act. 20. & 21.*
[e] *Act. 28.*

Commota post hæc (ait Lucas [f]) ciuitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum, & statim clausæ sunt ianuæ. Quærentibus autem eum occidere, nunciatum est Tribuno cohortis, quia tota confunditur Hierusalem. Qui statim assumptis militibus & Centurionibus, decurrit ad il- C los. Qui cùm vidissent Tribunum & milites, cessauerunt percutere Paulum. Tunc accedens Tribunus, apprehendit eum, & iussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecisset. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cùm non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra. Et cùm venisset ad gradus, contigit vt portaretur à militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum. Et cùm cœpisset induci in castra Paulus, dicit Tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græcè nosti?] Græcè enim Paulum esse allocutum Tribunum apparet. Quamobrem admiratus ille, hæc subdit: Nónne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum?] hæc Lucas. At nemo miretur si intra templum Paulus esse comprehensus dicatur: nam adeò infelicia erant illa tempora, vt aucta in immensum sicariorum multitudine, non verentur in ipso templo cædes patrare, prout superiùs, cùm D actum est de Ægyptio mago, cuius nomine Tribuno Paulus in suspicionem adducitur, ex Iosepho [g] est historia recitata. Vt igitur ea calumnia de mago Ægyptio Paulus se ipsum purgaret, mox defensionem instituens, se non Ægyptium, sed Cilicem, Tarso oriundum esse aperuit, dicens [h]: Ego homo sum quidem Iudæus à Tarso Ciliciæ non ignobilis ciuitatis municeps.] Mira quidem Apostoli modestia, dum sic se illata calumnia liberat, vt nihil tamen se efferat: nam cùm se esse ciuem Romanum, & in Iudæos, qui cum verberassent, crimen retorquere potuisset, hæc tacuit, & nonnisi extrema cogente necessitate aperuit

[f] *Act. 21.*
PAVLVS A IVDAEIS CAPITVR.
[g] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 6.*
[h] *Act. 21.*

Rogata interim à Tribuno loquendi ad populum facultate, sic Hebraica Paulus orsus est lingua [i]: Viri fratres & patres, audite, &c.] Describit eam orationem integrè Lucas: F qua in primis Paulus cùm de suis natalibus populum admonuisset, suamq; educationem sub Gamaliele eos pariter docuisset, ac simul declarasset studium & officium suum erga Moysis legem & paternas traditiones: quomodo tandem ad Christum conuersus sit admirando ac manifesto Dei consilio, coràm qui aderant reddidit certiores. Cumque dicere cœpisset, quomodo & à Domino iussus esset prædicare Euangelium Gentibus: statim ad hæc verba excitatus est furor & impetus Iudæorum: Et leuauerunt (inquit Lucas) vocem suam, dicentes: Tolle de terra huiusmodi: non enim fas est eum viuere. Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aërem (*erant hæc enim signa furentium & implacabilium penitus animorum, vindictam verbis factisque poscentium*) Tribunus iussit adduci eum in castra, & flagellis cædi, atque torqueri eum, vt sciret propter quam causam sic acclamarent ei.] hæc Lucas.

CXLVI. [i] *Act. 22.* PAVLVS AGIT CAVSAM SVAM CORAM TRIBVNO.

Cùm igitur Paulus implacabiles Iudæorum animos, atque adeò obduratos, vt nul- CXLVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

la possent ratione permoueri,conspiceret; Tribunumque erga eos propensiorem videret, A
atque paratum ex illorum sententia experiri : iam flagellis cædendus, atque eius iussu
torquendus, opportunè se ciuem esse Romanum apertuit. Rem gestam his paucis Lu-
PAVLVS CLAMAT SE CIVEM ROMANVM. cas describit : Cùm adstrinxissent eum loris, dicit adstanti sibi Centurioni Paulus; Si ho-
minem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, Centurio ac-
cessit ad Tribunum, & nunciauit, dicens : Quid acturus es? hic enim homo ciuis Ro-
manus est. Accedens autem Tribunus, dixit illi : Dic mihi, si tu Romanus es? At ille
dixit : etiam. Et respondit Tribunus : Ego multa summa ciuitatem hanc consecutus
sum. Et Paulus ait : Ego autem & natus sum.] Sed quanam ratione Paulus se natum
dicit ciuem Romanum? Non alia quidem, nisi quod nuper ad Iudæos pro concione di-
xerat, se Tarsi Ciliciæ ortum esse: Ego, inquiens, sum vir Iudæus, natus Tarso Ciliciæ.] &
paulo ante coram Tribuno, se municipem Tarsensem esse professus erat. Porrò ille dice- B
batur municeps, qui in eodem municipio (vt Vlpianus docet[a]) natus esset. Tarsus enim
[a] l. Municeps. ff. de verb. sig. Ciliciæ metropolis ius municipale à Romanis fuerat consecuta, ac ea de causa coloniis
quoque præstabat (erant in Cilicia duæ tantùm coloniæ, Selinus, & quæ postea accessit,
[b] l. 1. in fin. ff. de Censi. Traianopolis, vt idem auctor affirmat[b]) Municipes enim non tantùm vt coloni dicebantur
[c] l. 1. ff. ad Municip. ciues Romani, sed etiam (vt idem Vlpianus tradit[c]) munerum honorariorum partici-
[d] Gell. lib. 6. c. 13. pes esse poterant. Præstabant insuper (vt auctor est Gellius[d]) coloniis municipia, quòd illæ
legibus Romanorum cogerentur viuere, municipia verò suis legibus antiquis patriisque
moribus agere sinerentur.

CXLVIII. TARSVS MVNICIPIVM. Vt autem Tarsus municipium diceretur Romanorum; eam ciues promeruerant di-
gnitatem, quòd in bello ciuili Cæsari primùm ac deinde Octauio studuissent, mul-
taque ea de causa passi essent : adeò enim Cæsarianis partibus ciuitas fauit, vt pro Tarso, C
[e] Dio lib. 47. mutato nomine, tunc dicta fuerit (quod testatur Dio Cassius[e]) Iuliopolis. Ad hæc pla-
nè alludit alius Dio cognomento Chrysostomus, dum in sua Tarsica posteriore hæc
ait : Vobis, viri Tarsenses, obtigit, vt primi sitis in hac gente : non solùm quòd maxi-
mam omnium in Cilicia inhabitetis ciuitatem, & metropolim ab initio; verùm etiam
quòd Cæsarem secundum super omnes habuistis, optimè vobis volentem & familia-
rem. Infortunium enim, quod ciuitati illius causa acciderat, merito eum vobis beneuo-
lum fecerat, vtque daret operam, quò maiora in vos sua apparerent beneficia, quàm ca-
lamitates propter eum acceptæ. Quapropter ea omnia quæ quis amicis verè, & sociis,
& tantam ostendentibus alacritatem præstaret, ea & ille vobis præstitit, terras, le-
ges, honorem, potestatem, &c.] hæc Dio : ex quibus apparet Tarsenses amplissimis
iuribus cum ciuitate Romana fuisse donatos. Sed nec de Tarsensibus dicere præter- D
[f] Strab. lib 14 mittimus, quæ tradit Strabo[f] de eorum ardentissimo studio erga liberales disciplinas,
quas præ ceteris excolere viderentur : vt non mireris, si Paulus Tarsensis ciuis adeò in-
signiter excultus fuerit Græcorum litteris. quo enim hæc planiùs accipiantur, adde-
mus verba Strabonis sic dicentis : Tantum autem Tarsensibus studium rerum philoso-
phicarum & disciplinarum, quas Encyclias dicunt, incessit, vt superauerint Athenas &
Alexandriam, & si quis alius nominari potest locus, vbi philosophorum & artium ad
humanitatem pertinentium scholæ haberentur. Id interest, quòd Tarsi qui studia ista
colunt, ferè sunt indigenæ, peregrini non facilè eò ventitant. At indigenæ domi non
desident, sed vt perfectionem consequantur, peregrè abeunt : profectique libenter in
alienis versantur locis : domum redeunt pauci.] hæc Strabo, qui & post multa hæc ad-
dit : Maximè autem Roma docere potest, quàm multos Tarsus protulerit litteratos, E
cùm sit Tarsensium & Alexandrinorum plena.] Paulus itaque Tarsi natus, cùm
Gentilium illic scientias, quibus non leuiter tinctus, sed apprimè imbutus erat, assecu-
tus plenè fuisset; quòd gente Iudæus esset, ad Iudæorum metropolim, vt (quod ipse te-
statur) sacris disciplinis à Gamaliele abundantiùs eruditetur, profectus est. Fabulam au-
tem illam (sic enim eam nominat Hieronymus in suo commentario in epistolam ad Phi-
[g] Valer. Max. lib. 4. c. 1. lemonem) de Paulo nato Giscalæ, superiùs satis superque refellimus, cùm de eius natali-
bus egimus.

CXLIX. [h] Cic. pro Rabir. Vide Sigon. de iure antiq. Ro lib. 1. c. 6. Paulus igitur cùm se ciuem esse Romanum docuisset, à præparatis sibi flagellis exi-
mitur : antiquo enim iure Romanorum nefas erat ciuem Romanum subiicere flagel-
lis, seu virgis. Id primùm statuit lata lege Valerius Publicola[g]; id ipsum lege Porcia[h],
ac postea lege Sempronia est magis magisque firmatum. Eædem apud Ciceronem que-
relæ

A relæ reperiuntur expostulantium in Verrem, atque clamantium se esse ciues Romanos,
cùm in municipes itidem ab illo virgæ admouerentur. Testatur enim id Cicero, cùm ait:
Nulla vox audiebatur, nisi hæc : Ciuis Romanus sum.] A flagellis ergo in hunc mo-
dum Paulo libero, postera die idem Tribunus (ait Lucas) volens scire diligentiùs qua ex
causa accusaretur à Iudæis, soluit eum, & iussit sacerdotes conuenire, & omne Conci-
lium : & producens Paulum, statuit inter illos.] erat nempe coactum magnum Concilium, quod Lucas dicit omne Concilium : illud Sanedrin semigræcè Iudæi, Græci verò
Synedrin appellabant. Quid autem ibi sit factum, Lucas[a] his verbis enarrat: Intendens [a] Act. 23.
autem in Concilium Paulus ait : Viri fratres, ego omni conscientia bona conuersatus
sum ante Deum vsque in hodiernum diem.] Ita exorsus, antequam vlteriùs produce-
ret orationem, Princeps sacerdotum Ananias (inquit Lucas) præcepit adstantibus si-
B bi, percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum : Percutiet te Deus, paries dealbate. Et
tu sedens iudicas me secundùm legem, & contra legem iubes me percuti? Et qui sta-
bant, dixerunt : Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam,
fratres, quia Princeps est sacerdotum. Scriptum est enim[b]: Principem populi tui non ma- [b] Exod. 22.
ledices.] hæc Lucas.

CL. Sed quam, rogo, prætexere potuit Paulus excusationis causam, quòd nesciisset Ana-
niam esse summum Pontificem? numquid in magno illo Septuagintaduorum consessu
prima sedes non erat summi sacerdotis? Sed hæc cum illa, de qua superiùs actum est, iun-
gitur quæstione : cur videlicet idem Lucas[c] primores eiusdem consessus recensens, pri- [c] Act. 4.
mo loco Annam, secundò verò Caipham summum Pontificem, ac demum ceteros ali- DE SVMMO PONTIFICATV ANNAE.
bi ponat? Meminisse itaque debemus quæ & ibidem & aliàs præfati sumus; non tan-
C tùm summum Pontificem interesse consueuisse, primumque locum sibi vendicasse post
Septuaginta illos duos; sed & summum magistratum illum, qui præesset Concilio, di-
ctum Principem sacerdotum, & ipsum tenuisse principem locum: sicque hos duos, sum-
mum sacerdotem, & Principem sacerdotum, se habuisse eo consessu, vt olim in prima in-
stitutione ipsius Moyses & Aaron: non sic tamen, vt ante summum sacerdotem Princeps
sacerdotum assideret, sed duobus consessibus dispositis in vtrisque lateribus, quisque ho-
rum primo loco sederet. sicque meritò Paulus, quòd numquam hactenus in eo conuen-
tu causam dixisset, recensque Hierosolymam aduenisset; vter nam duorum summus sa-
cerdos esset, ignorasse facilè potuit. Videas insuper, ex his quæ Lucas, qui tunc aderat
Hierosolymis (venerat enim vnà cum Paulo & aliis discipulis ex Asia) hìc scribit, ma-
nifesti erroris Iosephum redargui, dum summum pontificatum Ananiæ non sub Nero-
D ne, sed sub Claudio ponit[d]; nimirum quem ante annum octauum eius Imperij crea- [d] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 3.
tum tradit, reumque seditionis à Quadrato Syriæ Præside vinctum fuisse missum Ro-
mam à Claudio iudicandum. Sub Nerone autem idem auctor[e] ponit Ionatham, quem [e] Ioseph. antiq. lib 20. c. 6.
Felix arte sicariorum è medio sustulit : quo sublato, tradit[f] suffectum fuisse Ismaelem, [f] Idem ibid.
quem vult his vltimis Felicis temporibus præfuisse Pontificem maximum. At quis
æquus arbiter non magis Lucæ consentiat, qui hæc præsens oculis spectauit (erat
enim ipse, vt dictum est, Hierosolymis vnà cum Paulo) quàm Iosepho, qui vltimis Do-
mitiani temporibus (vt ipse testatur in fine librorum Antiquitatum Iudaicarum) suam
conscripsit historiam? Nec enim est quòd dici possit, Annam, siue dixerimus Ana-
niam, Principem sacerdotum, fuisse præfectum illi Concilio, non autem summum Pon-
tificem. Nam re vera summum fuisse Pontificem, adstantes Iudæi testati sunt verbis il-
E lis, quæ recitat sanctus Lucas: Summum sacerdotem Dei maledicis?] sed hæc satis. Pro-
sequitur Lucas[g]: [g] Act. 23.

CLI. Sciens autem Paulus, quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, ex-
clamauit in Concilio : Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum: de spe & re-
surrectione mortuorum ego iudicor. Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pha-
risæos & Sadducæos, & soluta est multitudo.] Res accidit ex sententia : nam altercan-
tibus mutuo Pharisæis ac Sadducæis de proposita quæstione, Paulus è Concilio abiit
indemnatus. Facta autem die (idem subdit Lucas) collegerunt se quidam ex Iudæis, IVDAEORVM INSIDIAE IN PAVLVM.
& deuouerunt se : dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent
Paulum. Erant autem plusquam quadraginta viri qui hanc coniurationem fecerant : qui
accesserunt ad Principes sacerdotum & seniores, & dixerunt : Deuotione deuouimus
nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos notum facite Tribuno

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum Concilio, vt producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cogniturí de eo. A Nos verò, priusquam appropiet, parati sumus interficere illum. Sed cùm audisset filius sororis Pauli insidias, venit & intrauit in castra, nunciauitque Paulo. Vocans autem Paulus ad se vnum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad Tribunum; habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eum duxit ad Tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogauit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. Apprehendens autem Tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogauit illum: Quid est quod habes indicare mihi? Ille autem dixit: Iudæis conuenit rogare te, vt crastina die producas Paulum in Concilium, quasi aliquid certiùs inquisituri sint de illo. Tu verò ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis viri ampliùs quàm quadraginta, qui se deuouerunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum. Tribunus B igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset. Et conuocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, vt eant vsque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos à tertia hora noctis: & iumenta præparate, vt imponentes Paulum, eum saluum perducerent ad Felicem Præsidem. Timuit enim, ne fortè raperent eum Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam, scribens epistolam continentem hæc:

CLII. EPISTOLA CLAVDII AD FELICEM.

Claudius Lysias optimo Præsidi Felici salutem. Virum hunc comprehensum à Iudæis, & incipientem interfici ab eis, superueniens cum exercitu, eripui, cognito quia Romanus est. Volensque scire causam quam obiiciebant illi, deduxi eum in Concilium eorũ. Quem inueni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil verò dignum morte aut vinculis ha- C bentem crimen. Et cùm mihi perlatum esset de insidiis quas parauerant illi, misi cum ad te, denuncians & accusatoribus, vt dicant apud te. Vale.

CLIII. PAVLVS PERDVCTVS CAESAREAM CAVSAM AGIT CORAM FELICE.

Quæ verò post hæc sint secuta, idem Lucas sic describit: Milites verò secundùm præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt pernoctem in Antipatridem: & postera die dimissis equitibus, vt cum eo irent, reuersi sunt ad castra. Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam Præsidi, statuerunt ante illum & Paulum. Cùm legisset autem, & interrogasset de qua prouincia esset, & cognouisset quia erat de Cilicia: Audiam te, inquit, cùm accusatores tui venerint. Iussitque in prætorio Herodis custodiri eum. Post quinque autem dies (subdit Lucas[a]) descendit Princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore: qui adierunt Præsidem aduersùs Paulum. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens: Cùm in multa pace agamus per D te, & multa corrigantur per tuam prouidentiam: semper & vbique susc ipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione. Ne diutiùs autem te protraham; oro breuiter, vt audias nos pro tua clementia. Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in vniuerso Orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazaræorum: qui etiam templum violare conatus est: quem & apprehensum voluimus secundùm legem nostram iudicare. Superueniens autem Tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, iubens accusatores eius ad te venire: à quo poteris ipse iudicans de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. Adiecerunt autem & Iudæi, dicentes hæc ita se habere.

Act. 24.

CLIV. PAVLI DEFENSIO.

Respondit autem Paulus (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse iu- dicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere, quia E non plus sunt mihi dies quàm duodecim, ex quo ascendi adorare in Hierusalem. Et neque in templo inuenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, neque in ciuitate: neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quòd secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deseruio Patri Deo meo, credens omnibus quæ in lege & Prophetis scripta sunt, spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram iustorum & iniquorum. In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum & ad homines semper. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam veni, & oblationes, & vota: in quibus inuenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare, si quid haberent aduersùm me: aut hi ipsi dicant, si quid

A si quid inuenerunt in me iniquitatis, cùm stem in Concilio; nisi de vna hac solummodo voce, qua clamaui inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vobis.] hucusque Paulus. Distulit autem (inquit Lucas) illos Felix, certissimè sciens de via hac, dicens: Cùm Tribunus Lysias descenderit, audiam vos. Iussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

CLV.

Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla vxore sua, quæ erat Iudæa, vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem quæ est in Christum Iesum. Disputante autem illo de iustitia & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersam te. simul & sperans quòd pecunia ei daretur à Paulo; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.] Conceperat B hanc de pecunia spem Felix, quòd audierat ingentem pecuniarum vim Paulũ secum attulisse Hierosolymam, vt crogaret in pauperes: quamobrem eum prædiuitem fuisse hominem est opinatus. Quòd verò idem ipse iudex, hominis rei verbis auditis de castitate atque futuro iudicio, fuerit tremore affectus; mala sua ipsius conscientia formidante & expauescente immensa à se patrata crimina, id accidisse, certissimum est. Mulierosus nimis vir erat: quippe qui, vt in his animi sui libidini satisfaceret, nullam prorsus religionis vel legum rationem habebat. Et vt non longè de ea re petamus exemplum: ipsa quæ aderat Drusilla vxor eius, cuius causa putamus Paulum eam de castitate & futuro iudicio orationem instituisse, filia senioris Agrippæ Regis, & iunioris Agrippæ soror, cùm nupta olim fuisset Emesenorum Regi circumciso, Azizo nomine; Felix Præses, audita eius egregia pulchritudine, ipsius amore captus, solicitauit eam per quemdam Iudæum Cyprium, C Simonem nomine, egitque, vt marito relicto, sibi nuberet: sicque illa nihil verita patriam religionem, Ethnico homini concubina, nomine tamen vxoris adhæsit. Porrò rem gestam Iosephus[a] pluribus narrat, additque ex eodem Felice illam filium genuisse, cui nomen, Agrippa, imposuit. Tacitus[b] verò hæc de eodem habet: Felix per omnem fœuitiam & libidinem ius regium seruili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta, vt eiusdem Antonij Felix progener, Claudius nepos esset.] hinc est quòd Suetonius[c] eumdem Felicem trium Reginarum maritum appellat: quem ex liberto Claudij ad amplissimos fuisse prouectum honores tradit; quippe qui Pallantis illius, penes quem temporibus Claudij summa rerum erat, germanus esset. meminit & amborum Seneca[d].

OPPORTVNA PAVLI CONCIO.

[a] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 5. & de bello Iud. lib. 2. c. 10.*
[b] *Tacit. lib. 21.*
[c] *Suet. in Claudio c. 28.*
[d] *Seneca in lud. de morte Claudij.*

CLVI.

Quid insuper his diebus vltimis magistratus Felicis ibidem Cæsareæ contigerit de Iu- D dæis atque Gentilibus simul digladiantibus, rem gestam verbis Iosephi describimus, qui & subdit[e]: Ceterùm postquam Felici successor Porcius Festus à Nerone missus est, primores Iudæorum Cæsaream incolentium, Romam profecti sunt, Felicem accusaturi: dedissetque pœnas iniuriarum, quibus Iudæos affecerat, nisi Nero eum donasset Pallantis fratris precibus, qui tunc in pretio erat apud Principem.] hæc ille: sed an hæc de Pallante vera sint, relinquimus lectoris arbitrio. Nam auctore Tacito[f], qui res gestas per annos singulos, Consulum ordine, summa industria est prosecutus, exploratum habetur, Pallantem Felicis fratrem, ipso primo anno Neronis, quòd ab eius gratia excidisset, sublatum esse à cura rerum, redditumque penitus iam cùm ipsi Neroni tum etiam Agrippinæ infensum: quippe qui (vt idem ait Tacitus) tristi arrogantia modum liberti egressus, tædium sui mouisset.

[e] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.*
[f] *Tacit. Annal. lib. 13.*

CLVII. IOSEPHI NAVIGATIO ROMAM.

E Cùm verò adhuc Felix esset in magistratu, contigit ipsius Iosephi Iudæi historici peregrinatio Romam: causam autem cur eam susceperit, sic ipse scribit in Vita sua: Quo tempore Felix in Iudæa Procurator erat, sacerdotes quosdam mihi familiares, viros honestos & bonos, ob leuem quamdam culpam vinctos Romam misit, acturos causam suam apud Cæsarem. Quos vt aliquo pacto eriperem periculo, præsertim cùm audirem ne in calamitate quidem constitutis curam pietatis excidisse, & ficis & nucibus eos vitam sustentare: veni Romam, multis in mari haustis periculis. Mersa enim nostra naui in medio mari Hadriatico, circiter sexcenti per totam noctem natauimus: & diluculo demum Cyrenaicam nauem, Deo fauente, conspicati octoginta fermè nostrum, feliciore vsi natatu, in eam recepti sumus. Ita seruatus, Dicæarchiam, siue Puteolos (vt Itali vocare malunt) veniens, familiaritatem contraxi cum Alituro mimorum actore, qui Iudæus genere, Neroni carus erat: per quem vbi Poppææ vxori Cæsaris innotui,

Universidad de Deusto
Biblioteca

innotui, confestim per eam impetraui absolutionem illis sacerdotibus: magnisque præ- A
terea donatus ab ea muneribus, in patriam reuersus sum.] hucusque de se Iosephus. Sed subiit in animum non leuis suspicio, num illi ipsi, quos tradit ficis & nucibus vitam sustentasse, vinctosque Romam à Felice missos ad dicendam caussam, iidem sint qui iurantes deuouerunt se non manducaturos neque bibituros, donec interficerent Paulum: in quos delatos animaduersurus Felix (sicut de multis aliis accidisse idem testatur Iosephus) eos puniendos Romam miserit: sicque qui iurassent non manducare; cùm minùs voti compotes facti essent, abstinentes à pane, tantùm arida comederent, ne penitus interirent. Sed quòd agamus coniectura, nihil certi affirmare præsumimus.

CLVIII. IOSEPHI ÆTAS. Sed quærendum, cùm id contigerit vltimo anno præfecturæ Felicis (nam, vt proximè dicturi sumus, subrogatus est hoc anno Festus in locum eius) quanam, quæso, ratione Iosephus hæc scribens, tempore sui aduentus Romam sub Felice se egisse testatur annum B
suæ ætatis supra vigesimumsextum: cùm idem ipse in exordio suæ Vitæ, se natum dicat anno primo Caij Imperatoris? nam ab eo tempore vsque ad annum vltimum præfecturæ Felicis, qui est secundus Neronis Imperij, viginti tantummodo numerantur anni. Sicque videas, in his etiam quæ suæ ætatis sunt, suo ipsius testimonio ipsum conuinci annorum sex numero turpiter errantem. Si igitur in suæ ætatis annis, eos ad calculum redigendo, adeò immemor reperitur: quis est qui admiretur, si in ceteris scribendis temporibus, sæpè sæpiùs à nobis patenter, immo & testimonio sui ipsius, sit deprehensus errasse? Quòd verò Felix hoc ipso anno suæ functionis munus absoluerit, successorem accipiens Porcium Festum, Acta in primis testantur, dum hæc habent de eiusdem Felicis præfectura: Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Porcium Festum.] Porrò hoc bien- C
nium intelligendum est de Neronis Imperio, ad quod vsque tempus Felix eam administrauit prouinciam: non autem quòd idem tantùm biennio eo perfunctus sit munere; quippe qui (vt vidimus) iam à Cumani temporibus, à Claudio Imp. in eamdem prouin-
[a] Act. 24. ciam missus fuerat: vnde ipsum alloquens Paulus meritò dixit[a]: Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, &c.] Sic igitur expleto biennio eius functionis sub Nerone, qui hoc anno sub dictis Coss. pridie Idus Octobris exacto sui Imperij biennio, iam tertium inchoarat annum, Festus successit Felici. Verùm nec ratio aliqua persuadet, amplius biennio Neronis, Felicem in prouincia remansisse: redacto enim semel in ordinem Pallante fratre, penes quem erat summa rerum, cuius (vt ex Tacito vidimus) patrocinio ac studiis fouebatur, nec res Felicis diutiùs substitisse, facilè est opinari, cum Iudæorum præsertim accusationibus assiduè esset exagitatus. Nulla ergo auctoritate suffragante vel ratione, D
immo his omnibus contradicentibus, Iosephus de annis suæ ætatis affirmat, se nimirum agentem annum ætatis supra vigesimumsextum, sub Felice Iudææ Præside Romam venisse: nam ea ratione vsque ad octauum Neronis annum perseueraſſe Felicem in prouin-
[b] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 9. cia, dicere oporteret: cùm id falsum esse, sua [b] ipsius assertione manifestum sit: nam ait Festium Florum anno Neronis decimo in eamdem prouinciam Præsidem missum esse, quem præcessit Albinus, & ante eum Porcius Festus Felicis successor: quos plures annos in eodem magistratu insumpsisse, certum est; nimirum (vt auctor est Eusebius) Festum annos quatuor, & Albinum ferè totidem, vsque scilicet ad Neronis annum decimum, quo subrogatus est Florus. Post extinctum igitur Claudium, cùm nondum sub Nerone mutatus esset status Pallantis, litteris noui Imperatoris prorogatam fuisse Felici prouinciam ad biennium, certò constat: quo (vt numerat Lucas) expleto, successorem idem accepit Porcium Festum. Hæc verò tam exactè oportuit exquisisse, non tam vt Iosephus E
adeò patentis arguatur erroris, quàm vt in omnibus consultum sit historicæ veritati à Luca descriptæ.

CLIX. DE BIENNIO FELICIS. Ex his enim omnibus etiam illi erroris arguuntur, qui biennium illud, quod Lucas ponit, referendum esse dicunt ad tempus quo ante Festi aduentum Paulus Cæsareæ sub Felice egit; putantes nimirum tot annos illic à Felice Paulum esse detentum, quem illuc venisse putant ante biennium, ac denique anno secundo Neronis Romam missum esse. Verum cùm ante biennium Claudium mortuum esse, Neronemque illi successisse, superiùs sit apertè satis demonstratum; ac Paulum quoque non ante hunc annum Hierosolymam aduenire potuisse, sit pariter declaratum: satis patere videtur, nec Paulum ante præsentem annum venisse Hierosolymam, nec tardiùs quàm hoc ipso anno eum, quòd appellasset Cæsarem, missum fuisse Romam. Alioqui secundùm priorem assertionem, dicendum

A dicendum esset, non anno secundo Neronis Paulum à Festo esse dimissum ad Cæsarem, sed eiusdem Imperij anno quarto: quod repugnat his quæ tum à Hieronymo [a] scribuntur in Chronico, tum ab aliis; id nempe contigisse secundo Neronis anno, à passione verò Christi vigesimoquinto. Suadet hoc ipsum & illud maximè: nam si quis exactè consideret, Lucam ipsum, quòd præsens esset, adeò distinctè & exactè scripsisse res gestas Pauli, ex quo venit Hierusalem, vt nec diem vnum præteriisse videatur, narrans quid per singulos fermè sit gestum: quænam ratio subiit, vt idem auctor, qui tam quæ superiùs gesta sunt, quàm quæ postea sunt subsecuta, per dierum penè singulorum distinctionem recenseat, sicque faciat vsque ad eiusdem aduentum Romam; idem inquam ipse eodem historiæ contextu relinqueret duorum annorum spatium prorsus obuolutum silentio; cùm præsertim in enarrandis non tantùm rebus gestis, sed etiam singulis verbis, tota ea narratio-
B ne sit intentissimus? At de his hactenus.

[a] Hier. de Script. Eccl. in Paulo.

CLX. FESTI PRÆFECTVRA. Quæ verò acciderint [b] postquam Porcius Festus in locum Felicis suffectus est, Lucas singillatim recenset, sic dicens: Festus ergo cùm venisset in prouinciam, post triduum ascendit Hierosolymam à Cæsarea. Adieruntque eum Principes sacerdotum & primi Iudæorum aduersus Paulum, postulantes gratiam aduersus eum, vt iuberet perduci eum in Hierusalem: insidias tendentes, vt interficerent eum in via. Festus autem respondit, seruari Paulum in Cæsarea, se autem maturiùs profecturum. Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum. Demoratus autem inter eos dies non ampliùs octo aut decem, descendit Cæsaream: & altera die sedit pro tribunali, & iussit Paulum adduci. Qui cùm perductus esset, circumsteterunt eum
C qui ab Hierosolyma descenderant Iudæi, multas & graues causas obiicientes, quas non poterant probare; Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccaui. Festus autem volens gratiam præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari. Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si verò nihil est eorum quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum Concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.]

[b] Act. 25.

CLXI. DE PAVLI APPELLATIONE. Considerans hæc omnia quæ coram Felice ac Festo suæ defensionis causa Paulus egit, Augustinus [c], hæc ait: Neque enim Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei; quando contra illos qui eum occidere conspirauerant, consilium illo-
D rum Tribuno vt proderetur, effecit. Vnde factum est, vt eum ad locum, quò fuerat producendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias. Romanas enim leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itemque ne Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæsaris popposcit auxilium, Romani quidem Principis, sed non Christiani. Vbi satis ostendit, quid facere deberent postea Christiani dispensatores, quando Imperatores Christianos, periclitante Ecclesia, reperirent.] hæc Augustinus, pluribus inculcans, legitimè agere Episcopos, qui aduersus hostes Ecclesiæ, Principum sæcularium implorant auxilium.

[c] Aug. epist. 50 circa medium.

CLXII. His coram Festo peractis: cùm dies aliquot (inquit Lucas [d]) transacti essent, Agrippa Rex & Berenice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. Et cùm dies plu-
E res ibi demorarentur, Festus Regi indicauit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vinctus; de quo, cùm essem Hierosolymis, adierunt me Principes sacerdotum, & seniores Iudæorum, postulantes aduersus illum damnationem. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Cùm ergo huc conuenissent, sine vlla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, iussi adduci virum. De quo, cùm stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum. Quæstiones verò quasdam de sua superstitione habebãt aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere. Hæsitãs autem ego de eiusmodi quæstione, dicebam, si vellet ire Hierosolymam, & ibi iudicari de istis. Paulo autem appellante vt seruaretur ad Augusti cognitionem, iussi seruari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Gras, inquit,

[d] Act. 25.

QVID AGRIPPA REX CVM FESTO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, audies eum. Altera autem die, cùm venissent Agrippa & Berenice cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum Tribunis & viris principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa Rex, & omnes qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellauit me Hierosolymis, petentes & acclamantes, non oportere eum viuere ampliùs. Ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante, ad Augustum iudicaui mittere. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maximè ad te, Rex Agrippa, vt interrogatione facta, habeam quid scribam. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, & causas eus non significare, Agrippa [a] verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. A

[a] Act. 26.

CLXIII. PAVLVS CAVSAM AGIT CORAM FESTO ET AGRIPPA.

Tunc Paulus, extenta manu, cœpit rationem reddere.] Mos iste omnibus erat, extenta manu perorare causas: quod nec tacuisse Lucas voluit, omnia singillatim recẽsens. Apud Apuleium [b] etiam legimus, causas orantes extentam manum sic componere consueuisse, vt duobus infimis digitis conclusis, ceteros eminus porrigerent. Paulus igitur suam agens causam, quam Lucas recitat, habuit orationem grauissimis ornatã sententiis: qua in eo potissimùm versatus est, vt qualem legis semper zelum habuisset, significaret; eiusque causa etiam acerbissimo odio & diris cladibus insectatus fuerit Christianos: sed tandem diuinitus à Christo vocatus, aliam à prima prorsus diuersam inierit vitæ rationem: nimirum, vt à quo iussus fuerat, Christum Iesum vbique gentium prædicaret. Hæc eo loquente (inquit Lucas [c]) & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ litteræ te ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste: sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his Rex, ad quem & constanter loquor: latère enim eum nihil horum arbitror: neque enim in angulo quicquam horum gestum est. Credis Rex Agrippa Prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantùm te, sed etiam omnes qui audiunt, fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his. Et exurrexit Rex, & Præses, & Berenice, & qui assidebant eis. Et cùm secessissent, loquebantur ad inuicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.] hucusque Lucas. B C

[b] Apul. de Asin. aureo lib. 2.

[c] Act. 26.

CLXIV. AGRIPPAE REGIS INTEMPERANTIA.

Opinor quidem, praui dæmonis inuidia factum, vt Agrippa Paulum dicentem non siuerit vlteriùs progredi; ne (quod fecerat apud Felicem) de iustitia, castitate, & iudicio futuro, qua Agrippam Regem potissimùm ac Berenicem perstringeret, institueret orationem; sed citiùs quàm oportuit, idem Rex conuentum soluerit. Berenices enim sororis contubernio Agrippa vehementer est infamatus, de qua hæc Iosephus [d]: Porrò Berenice post Herodis obitum, qui idem maritus eius & patruus fuerat, aliquanto tempore in viduitate acto, cùm spargeretur rumor cum fratre eam congredi, suasit Polemoni Regi Ciliciæ, vt circumcisus priùs se duceret: rata sic se coarguturam mendacium. Nec recusauit ille, inductus maximè mulieris diuitiis. Id tamen coniugium diuturnum non fuit, propter intemperantiam (vt fertur) discedente ab eo Berenice; qui mox desertus ab vxore, ipse Iudaicæ religionis desertor factus est.] Eiusdem meminit Iuuenalis [e], occasione pretiosissimi adamantis, his versibus: D

[d] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 5.

[e] Iuuen. sat. 6.

——*deinde adamas notißimus, & Berenices*
In digito factus pretioßor: hunc dedit olim
Barbarus inceßit, dedit hunc Agrippa sorori,
Obßeruant vbi ßesta mero pede ßabbata Reges,
Et vetus indulget ßenibus clementia porcus.] E

hæc ille, qui quidem alludere videtur pretioso lapidi illi, quem priùs dedit Ptolemæus Ægypti Rex vxori simul & matri. verùm Plinius tradit [f] fuisse topazion. Sed de Agrippa & Berenice satis.

[f] Plin. hist. nat. lib. 37. c. 8.

CLXV. NERO RESCRIPSIT CONTRA IVDAEOS.

At priusquam de Pauli nauigatione Romam agamus, operæpretium ducimus, demonstrare quis in præsentiarum esset rerum Iudaicarum status: ac in primis, quod ad Iudæos Cæsareæ habitantes spectat, quomodo contra eos Nero rescripserit, ius adimens ciuitatis: quæ Iosephus sic narrat [g]: Cæsarienium etiam Syrorum duo præcipui, Beryllum, qui pædagogus Neronis fuerat, tunc verò Græcis scribendis epistolis præerat, magna pecunia corruperunt, vt impetraret ab Imperatore litteras, quibus abrogaretur

[g] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.

A garetur Iudæis eius ciuitatis ius, hactenus commune ex æquo cum Syris cohabitatoribus: id quod ille facilè obtinuit. Ex his litteris postea calamitatum nostrarum omnium causæ ortæ sunt. Iudæi enim Cæsarienses vbi cognouerunt quæ scripta sunt, magis etiam perstabant in seditionibus, donec initium belli conflatum est. Cùm autem venisset (vt dictum est) in Iudæam Festus, offendit totam afflictam à latronibus vicos passim populantibus: quorum ferocissimi appellati sicarij, tunc ad maximum numerum excreuerant, vtentes gladiolis instar acinacis Persici, incuruis, quales sicas Romani nominant, vnde latronibus ipsis cognomen est inditum multorum cæde infamibus: qui (vt iam dictum est) festis diebus admixti turbæ vndique in vrbem confluenti religionis gratia, nullo negotio, quotquot collibuissent, tollebant de medio: aliquando etiam armati inuadebant inimicorum vicos, direptosque tradebant incendio. Festus autem equestres &
B pedestres copias misit contra quemdam impostorem magum, qui homines post se trahebat in solitudinem, deceptos vanis promissis; quasi ope eius incolumes euasuri essent à malis omnibus. Hi vniuersi vnà cum seductore ab immissis militibus oppressi sunt.] hucusque Iosephus. En quàm iusto rectoque Dei iudicio, qui Christum primò spreuissent ac crucifixissent, quique & eius Apostolos sibi prædicantes in templo persecuti essent, Iacobum occidissent, ac Paulum eorum salutem tot periculis redimere conantem infensissimo odio prosequentes, in templo item comprehendentes, in eiusque mortem coniurantes, mille modis perdere conati essent; nunc tam dira tamque aspera ac sæua à sicariis, etiam in templo pati cogantur; & post magos illudentes abire, & in mortem malo impellente spiritu ferri, velut mutæ pecudes, compellantur. Sed leuia quædam hæc videri possunt præludia ingentium malorum, quæ sunt postea subsecuta, de quibus suis loC eis agendum fusiùs. Nunc verò (quod ad hæc ipsa spectat tempora) agendum nobis est de dissensione inter Regem Agrippam & sacerdotes templi conflata, quam Iosephus [a] describit his verbis:

[a] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.

CLXVI. DISCORDIA INTER REGEM ET SACERDOTES.

Eodem tempore Agrippa Rex extruxit insigni amplitudine domum prope porticum in regia Hierosolymitana, quæ Assamonæorum fuerat, sitam in edito loco, vnde amœnissimus prospectus patebat contemplari vrbem volentibus: cuius voluptatis Rex cupidus, è cubiculo spectabat quicquid circa templum fieret. Id vbi viderunt Hierosolymitani proceres, tulerunt indignissimè: neque enim leges nostræ concedunt spectari quid agatur in templo, præsertim sacrificia. Quamobrem altum parietem excitarunt supra exedram, quæ erat in interiore templo versa ad Solem occiduum: hæc non solùm regij triclinij prospectum arcebat opposita, verùm etiam Occidentalis extra tem-
D plum sitæ porticus, vbi festis diebus Romani stationes habebant ad templi custodiam. Quo facto tam Rex offensus est, quàm Festus Præses prouinciæ; qui etiam iussit parietem dirui. Ciues autem rogauerunt vt liceret sibi legatos ea de re ad Neronem mittere, negantes se posse viuere, si quid demoliretur de templi ædificiis. Quo impetrato, miserunt ad Imperatorem decem viros eximios, & Ismaelem summum Pontificem, & Chelciam custodem sacri ærarij. Qui audita legatione, non solùm ignouit, sed permisit etiam sic manere parietem, gratificatus in hoc vxori suæ Poppææ piæ feminæ, quæ pro Iudæis deprecatrix fuerat: quæ decem illos viros redire permisit, Chelciam verò & Ismaelem apud se detinuit tamquam obsides. Id postquam Agrippa resciuit, pontificatum detulit Iosepho cognomento Cabi, Simonis quondam summi Pontificis filio.] hæc Iosephus. At verò quod ad Poppæam Sabinam spectat: nequaquam temporibus superioribus, sed nec ad tertium vsque Neronis Consulatum, cùm ageret in Imperio quartum
E annum, cognita Neroni fuit, vt Tacitus [b] tradit. Quamobrem si vera sunt quæ de Poppæa scribit, ea post sequentem annum facta esse, secundùm ea quæ superiùs dicta sunt, necesse est affirmare.

[b] Tacit. Annal. lib. 13.

CLXVII. PAVEI NAVIGATIO ROMAM.

Sed iam vt ad Paulum redeamus: facta sunt hæc de ipso narrata, Cæsareæ sub Festo Præside, & Agrippa Rege, hoc anno, æstiuo tempore, prope mensem Augusti: vt tam ex his quæ superiùs dicta sunt, quàm his quæ de Pauli nauigatione dicturi sumus, patebit; quam sic Lucas describit [c]: Vt autem iudicatum est nauigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis Centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ (*meminit Dio in Nerone de quinque millibus militum, qui Augustales dicti erant*) ascendentes nauim Adrumetinam, incipientes nauigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseuerante nauigare nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die deuenimus Sidonem.]

[c] Act. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sidonem.] hæc Lucas de prima die nauigationis Pauli. Sed quod habét Vulgata: Circa Asiæ loca] Græcè sic ponitur, κατὰ τὰς ἀσίας τόπους, hoc est, Versus Asiæ loca.] vt sit sensus totius Lucæ sententiæ, Paulum nauẽ conscendisse nauigaturam ad proxima Asiæ prouinciæ loca, quod perfacilè intelligitur, dum idem paulo inferiùs tradit, eam appulisse Lystram * Lyciæ ciuitatem. Est enim Lycia Minoris Asiæ prouincia, sita inter Cariam & Pamphiliam. Eò enim nauis illa, & non aliò, velificatione tendebat; nimirum vt ad propinquiora loca Minoris Asiæ peruenirent. nam cùm illuc appulisset Paulus cum sociis, aliam oportuit nauem quæri, quæ in Italiam solueret: cùm opportunè accidit, vt nauem Alexandrinam nacti, illam conscenderent; prout Lucas, simul cum eis nauigans, his verbis exactè describit[a]: Sequenti autem die deuenimus Sidonem. Humanè autem tractans Iulius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere. Et inde cùm sustulissemus, subnauigauimus Cyprum, propterea quòd essent venti contrarij. Et pelagus Ciliciæ & Pamphiliæ nauigantes, venimus Myram, quæ est Lyciæ.] Græcè enim sic: ὡρα τῆς λυκίας.] sicut & legit Ioannes Chrysostomus: equidem Lystra nequaquam est in Lycia, nec est maritima ciuitas, sed (vt ex Luca[b] etiam superiùs vidimus) in Lycaonia, cui assentiuntur omnes cosmographi.

A

* Myram

[a] Act. 27.

[b] Act. 14.

CLXVIII. Sed prosequamur Lucæ Acta[c]: Ibi inueniens Centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, transposuit nos in eam. Et cum multis diebus tardè nauigaremus, & vix peruenissemus contra Gnidum (*quæ est insignis ciuitas in extrema parte Cariæ promontory, seu magis peninsulæ Doris dictæ*) prohibente nos vento adnauigauimus Cretæ iuxta Salmonem (*est Salmone, siue Salmonium*[d], *Cretæ Orientale promontorium*[e]) & vix iuxtà nauigantes, venimus in locum quemdã qui vocatur Boniportus, cui iuxta erat ciuitas Thalassa.] loco Thalassæ, Græci legunt, πόλις λασαία, Lasæa, quæ est ciuitas maritima Cretæ iuxta modò dictum locum: in multis autem codicibus legitur[f] Thalassa. Sed pergit Lucas: Multo autem tempore peracto, & cùm iam non esset tuta nauigatio, eò quòd ieiunium iam præteriisset; consolabatur Paulus, dicens eis: Viri, video quoniam cum iniuria & multo damno non solùm oneris & nauis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse nauigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur.] Quodnam anni tempus id esset, à Luca Hebraico more describitur; nimirum quòd iam ieiunium præteriisset. Celebrabantur apud Iudæos plura ieiunia, de quibus Zacharias[g]: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & lætitiam, & solemnitates præclaras.] At Lucam de ieiunio decimi mensis intellexisse, satis certum esse videtur. Nam (vt vidimus) nonnisi absoluto Neronis biennio, à Festo successum est Felici: adeò vt nullo modo intelligi possit de ieiunio septimi mensis; cùm præsertim nonnisi hiberno tempore cessare consueuerit nauigatio. Consilium ergo Pauli fuit, ne vlteriùs progrederentur.

B

C

D

[c] Act. 27.

[d] Plin. lib. 4. c. 12.

[e] Strabo lib. 2. & lib. 10.

[f] Apud Hieron. de locis Hebraicis in Act. Apostol.

TEMPVS NAVIGATIONIS PAVLI.

[g] Zachar. 8.

CLXIX. At cùm (inquit Lucas[h]) aptus portus non esset ad hiemandum; plurimi statuerunt consilium nauigare inde, si quo modo possent, deuenientes Phœnicem, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum & Corum.] videbatur enim portus hiemis tempore esse omnium tutissimus, sic nominatus à ciuitate ibi in promontorio ædificata, dicta[i] Phœnix Lampei. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere; cùm sustulissent de Asson, legebant Cretam.] Errant quidam, qui putarunt[k] Asson, quæ hic ponitur, illam esse eodem nomine dictam apud Troadem nobilem ciuitatem. At quidnam commune Cretæ cum Troade? De loco enim insulæ Cretæ sic dicto Lucam intellexisse, nulla potest esse dubitatio. Nam cùm à parte Septentrionalis insulæ eos soluisse constet, vt (quod conceperant animo) in eius insulæ portum, Phœnicem dictum, ad Meridiem positum adnauigarent: quid est quod de Asson Troadis tam longè posito in Phrygia possit intelligi: vt sic ex Creta nauigassent per Cycladas insulas mare Myrtoum, inde Icarium, ac demum Ægeum, vt Asson Phrygiæ peruenirent; atque postea inde soluerent, vt in Cretam iterum redirent, & in portum eius ad Meridiem positum possent appellere? Constat igitur Asson fuisse locum haud longè positum à prima statione, vbi primùm appulerunt in insulam; vt inde Occidentem versus eamdem præterlegentes insulam, ad portum Phœnicem ad Meridiem positum, quod in animum duxerant, peruenirent.

E

[h] Act. 27.

NAVIGATIO PERICVLOSA.

[i] Strab. lib. 10

[k] Apud Hier. de nom. interp. in Act. Apost.

CLXX. [l] Act. 27. Cùm itaque hoc inito consilio nauigarent: Non post multum (ait Lucas[l]) misit se contra

A contra ipsam nauem ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cumque arrepta esset nauis, & non posset conari in ventum, data naue flatibus, ferebamur. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda (*posita hæc est in extrema parte Cretæ contra montem Album spectantem ad Meridiem*) potuimus vix obtinere scapham. Qua sublata, adiutoriis vtebantur, accingentes nauem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase (τὸ σκεῦος) sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate iactatis, sequenti die iactum fecerunt, & tertia die suis manibus armamenta nauis proiecerunt. Neque autem Sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et cùm multa ieiunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Creta, lucriq́ue facere iniuriam hanc & iacturã. Et nunc suadeo vobis bono animo esse: amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquàm nauis. Adstitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego, & cui deseruio, dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet adsistere: & ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quamdam oportet nos deuenire. Sed posteaquam quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. Qui summittentes bolidem (*est perpendiculum quo vtuntur nautæ ad maris altitudinem explorandam*) inuenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, inuenerunt passus quindecim. Timentem autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

NAVIS IN SVMMVM DISCRIMEN ADDVCTA.

B

C Nautis verò quærentibus fugere de naui, cùm misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere; dixit Paulus Centurioni & militibus: Nisi hi in naui manserint, vos salui fieri non potestis. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere. Et cùm lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes, ieiuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit. Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium; & cùm fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. Eramus autem vniuersæ animæ in naui ducentæ septuagintasex. Et satiati cibo, alleuiabant nauem, iactantes triticum in mare. Cùm autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum autem quemdam considerabant habentem littus; in quem cogitabant, si possent, eiicere nauem. Et cùm anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes iuncturas gubernaculorum: & leuato artemone secundùm auræ flatum tendebant ad littus. Et cùm incidissemus in locum dithalassum (διθάλασσον, *quod duplex mare Latinè redditur*; *dicebatur enim littus intra mare protensum, eodem mari se hinc inde diuidente circumdatum*) impegerunt nauem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò soluebatur à vi maris. Militum autem consilium fuit, vt custodias occiderent; ne quis cùm enatasset, effugeret. Centurio autem volens seruare Paulum, prohibuit fieri: iussitq́ue eos qui possent natare, emittere se in mare primos, & euadere, & ad terram exire: & ceteros alios in tabulis ferebant, quosdam super ea quæ de naui erant, *fragmenta scilicet*. Et sic factum est vt omnes animæ euaderent ad terram.

ADVENTVS PAVLI IN MELITAM INSVLAM.

[a] Beda in Act. c. 27.

D

E Et cùm euasissemus[a], tunc cognouimus quia Melita insula vocabatur (*quæ posita est contra Pachynum Siciliæ promontorium*.) Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, & frigus. Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera à calore cùm processisset, inuasit manum eius. Vt verò viderunt barbari pendentem bestiam de manu eius, ad inuicem dicebant: Vtique homicida est homo hic, qui cùm euaserit de mari, vltio non finit eum viuere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem conuertendum, & subitò casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertens se, dicebant eum esse Deum.] Hæc de vipera & barbaris admirantibus adeò exactè & distinctè Deus à Luca describi voluit, vt virtus Pauli gratia insulæ illi concessa magis magisque

CLXXII.

[b] Act. 28.

[c] Strab. lib. 6.

QVID PAVLVS PASSVS MELITAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

innoteſceret; nec naturali eius loci proprietati adſcriberetur, quod ex eo tempore fuit loco diuinitus impertitum, nimirum vt ſerpentes omnes veneno carerent, & quantumlibet aliquem momorderint, nihil prorſus inferant detrimenti. Si enim olim à natura, ſicut aliis locis, id datum fuiſſet; cur loci incolæ tam certi erant de interitu Pauli? Sed & terra ibi eiuſdem merito contra venena parat antidotum. A

CLXXIII. PAVLI MIRACVLA MELITAE.

Manſit Paulus cum ceteris Melitæ tribus menſibus, illic hiemantes. Quid autem, dum ibi eſſet, acciderit, idem Lucas his verbis enarrat: In locis autem illis erant prædia Principis inſulæ, nomine Publij: qui nos ſuſcipiens, triduo benignè ſe exhibuit. Contigit autem patrem Publij febribus & dyſenteria vexatum iacere. Ad quem Paulus intrauit; & cùm oraſſet, & impoſuiſſet ei manus, ſaluauit eum. Quo facto, omnes qui in inſula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus impoſuerunt quæ neceſſaria erant.] hucuſque Lucas de rebus à Paulo geſtis hoc anno: cetera autem, quæ ad nauigationem ſequenti anno poſt hiemem inſtitutam pertinent, ſuo loco dicemus. Verùm non tantùm ea Melitenſibus Paulus præſtitit, vt ægritudine laborantes omnes curarentur: ſed & Chriſtiana eoſdem religione imbuit, ipſumque Publium ad fidem Chriſti conuerſum eiſdem præfecit Epiſcopum. Id quidem vetera quæque Martyrologia atteſtantur[a]. Immo & eumdem Publium inde poſtea euocatum, in locum Dionyſij, Athenienſi Eccleſiæ eſſe ſubrogatum Epiſcopum tradunt[b]; putantes nimirum vnum eumdemque eſſe cum hoc illum Publium, quem Dionyſius[c] Alexandrinus affirmat Dionyſio Areopagitæ Athenarum Epiſcopo ſucceſſiſſe; quem & martyrio coronatum fuiſſe, etiam ſanctus Hieronymus tradit[d]. B

[a] Martyrolog. Rom. & alia 21 Ianuar. ibi Not.
[b] Ado in Martyrolog. eadem die & alij.
[c] Dionyſ. Alex. apud Euſeb. lib 4. c. 22.
[d] Hier. de Script. Eccleſ. in Quadrato.

C

IESV CHRISTI ANNVS 59.	PETRI ANNVS 15.	NERONIS IMP. ANNVS 3.

I. [e] Tacit. Annal. lib. 13.

ANno Chriſti quinquageſimonono, Nerone Imperatore ſecundùm & Calpurnio Piſone Conſulibus[e], Paulus Apoſtolus è Melita inſula vinctus ductus eſt Romam. Sed antequam eius nauigationem à Luca deſcriptam proſequamur, Pauli ſocios qui eamdem cum eo conſcenderunt nauim, recenſeamus. Erat ex his vnus Lucas, qui hæc ipſa conſcripſit, vt ex eiuſdem ſcriptis quis facilè colliget: Ariſtarchum Macedonem eidem inhæſiſſe, idem affirmat[f]: Trophimum etiam, qui Epheſo cum Paulo Hieroſolymam venerat, vnà cum aliis Paulum comitaturum, nauem conſcendiſſe; ſed hunc mala valetudine laborantem ab eodem Paulo Melitæ fuiſſe relictum. Sic enim legendum eſſe, & non Mileti[g], quæ ſuperiùs à nobis ſunt dicta, planè ſignificant; dum Lucæ teſtimonio demonſtratum eſt, Trophimum Epheſium ex Aſia ſecutum eſſe Paulum anno præterito Hieroſolymam, ac proinde non potuiſſe ægrotum remanſiſſe Mileti. Sed his & hanc addimus rationem: Quidnam opus fuit, Paulum de Trophimo Mileti relicto (quæ eſt ciuitas iuxta Epheſum poſita) Timotheum in iiſdem locis agentem in Aſia teddere certiorem? nam hoc eum tamdiu[h] latuiſſe, neminem puto exiſtimare poſſe. Nec eſt quòd hæc intelligi poſſint de Mileto, quam Plinius[i] fuiſſe ait in Creta: nam ipſe omnes ſimul ciuitates, quæ olim erant in ea, recenſet: auctor eſt enim Strabo[k], eam ciuitatem ampliùs non extare, quam Gnoſij olim euerterant, & agrum eius occupauerant. Ceterùm quòd Vulgata emendata lectionem non mutauerit, ſed Mileti reliquerit; alia potiùs ratio quærenda eſt, quàm contra receptam lectionem obniti. Sed quod ad Trophimum ſpectat: in hoc certè admirabile Dei conſilium in eo perſpicitur, quòd cùm datum Paulo eſſet (vt vidimus) omnes qui eſſent in inſula infirmos curare; tamen Trophimum amantiſſimum ac planè perneceſſarium amicum atque diſcipulum reliquerit infirmum. quod & de Timotheo, ad quem ſcribit, vidimus accidiſſe: quem ſtomacho malè habentem, non miraculo reſtituit ſanitati, ſed in remedium, vt modico vino vteretur, admonuit. Reperiuntur & alij Pauli diſcipuli hoc eodem anno, quo Paulus Romam venit, ibidem cum Paulo egiſſe: an autem cum eo venerint eodem nauigio, vel ſeorſum, incertum eſt. Sunt enim hi quos idem Paulus recenſet in epiſtola ſecunda quam hoc ipſo anno dedit ad Timotheum, nimirum Demas, D

COMITES NAVIGATIONIS PAVLI.
[f] Act. 27.
[g] 2. Tim. 4.
[h] Plin. lib. 4. c. 12.
[i] Strab. lib. 10.

A mas, creſcens, Titus, & Tychicus, & ſi qui alij, de quibus erit ſermo inferiùs.

Sed iam ipſum Paulum vnà cum ſuis Romam nauigantem proſequamur. Relegit Lucas exactè ſatis è Melita nauigationem Pauli Puteolos vſque: primùm enim ſic ait: Poſt menſes autem tres nauigauimus in naui Alexandrina, quæ in inſula hiemauerat, cui erat inſigne Caſtorum] quod ſic erat effigiatum: Erant Caſtor & Pollux duo iuuenes, vnicuique oui pars dimidia, & ſtella ſupernè eminens, & iaculum in manu, & equus candidus. hæc apud Lucianum[a] habes expreſſa. Credebantur hæc numina ſuperſtitione Gentilium propitia nauigantibus: eos eſſe putantibus, qui tempeſtate iactatis, ac in vltimo diſcrimine poſitis, luce inſolita bonæ ſpei præſagia ſolerent apparere. Quamobrem ſic liberati (idem inquit Lucianus) cùm eſſent nautæ, templa adeuntes deraſo capite[b], immanes vndas, procellas, ſublatos in altum fluctus, iactus, malos fractos, B gubernacula reuulſa narrabant, ac in primis Caſtorem & Pollucem apparentes: nam hi peculiariter ad hanc tragœdiam pertinent.] hæc ille. Sed quod ad vocem Caſtorum ſpectat; vſu quodam factum eſt, vt ob admirabilem quamdam eorum in omnibus rebus ſimilitudinem, vno eodemque nomine ſæpe vterque atque ambo Caſtores (quod habet hic Lucas) fuerint appellati. Vnde illud apud Suetonium[c] de Ædilitate M. Bibuli & Cæſaris: Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tantùm Caſtoris vocaretur; ita ſuam & Cæſaris magnificentiam vnius Cæſaris dici.] quo ſenſu & illud Plinius[d]: Super ædem Caſtorum genitus pullus in oppoſitam ſutrinam deuolauit.] ſed de his ſatis.

II. DE INSIGNI CASTORVM.
[a] Lucianus in Deor. dialog. in fine.
[b] Lucianus de merced. conduct.
[c] Suet. in C. Iulio Cæſ. c. 10.
[d] Plin. lib. 10. c. 43.

Proſequitur Lucas nauigationem quam ipſe cum Paulo iniit, ſic deſcribens: A Melita ſoluentes, cùm veniſſemus Syracuſam, manſimus ibi triduo. Inde circumlegentes, C deuenimus Rhegium (*ſunt hæc omnibus notiſſima loca.*) & poſt vnum diem, flante Auſtro, ſecunda die venimus Puteolos: vbi inuentis fratribus, rogati ſumus manere apud eos diebus ſeptem: & ſic venimus Romam. Et inde cùm audiſſent fratres, occurrerunt nobis vſque ad Appij Forum, & Tres Tabernas.] Erat Appij Forum (vt colligitur ex Plinio[e]) in agro Setino, in via Appia locus poſitus: Tres Tabernæ verò contra Antium; vnde & Cicero ad Atticum[f]: Emerſimus commodè ex Antio in Appiam ad Tres Tabernas.] Diſtans erat ab Vrbe Forum Appij quinquaginta & vnum millia paſſuum: Tres Tabernæ verò poſitæ erant ad trigeſimumtertium lapidem. Sic enim Antoninus Appiæ viæ numerat milliaria, nimirum ab Vrbe ad Ariciam ſexdecim millia paſſuum, ab Aricia ad Tres Tabernas decem & ſeptem, inde verò ad Appij forum decem & octo. Sicque colliges (vt dictum eſt) ad Vrbe ad Forum Appij milliaria quinquaginta & D vnum, ad Tres Tabernas verò trigintatria. De Foto Appij nullà ſunt veſtigia, vel ſi qua extant, palude Pontina facta ſunt inacceſſa: Tres verò tabernas illam eſſe ferunt, quæ hodie vulgo dicitur, corrupto vocabulo, Ciſterna.

III. NAVIGATIO PAVLI ROMAM.
[e] Plin. lib. 14. c. 6.
[f] Cic. ad Attic. epiſt. 29. lib. 2.

Videas ex his Chriſtianorum Romæ agentium officia & ſtudia erga Paulum: cùm non quaſi vincto homini, ſed in Vrbem cum triumpho aduenienti, vltra lapidem quinquageſimum obuiam ierint. Dies autem, qua Paulus in Vrbem ingreſſus eſt, tam apud Bedam quàm Vſuardum in eorum Martyrologiis conſignata habetur ſexta Iulij. verùm ſi tempus quo ex Melite inſula hoc anno Paulus receſſit, atque dies in nauigatione inſumpti conſiderentur, haud tam ſerò Romam potuit peruenisse: quippe qui ſoluta hieme, cùm nauigandi tempus eſt redditum opportunum, nauim Alexandrinam, quæ illic hiemauerat conſcendit: quæ enim ibi egerat in hibernis, abſque dubio poſt E ortum Pleiadum, cùm opportuna ſolet eſſe nauigatio, Melita ſoluiſſe putanda eſt. Certè quidem veris tempore eam eſſe nauigationem inſtitutam, Arator diaconus[g] his notat verſibus:

IV. ADVENTVS PAVLI ROMAM TEMPVS.
[g] Arat. in Act. c. 28.

Pullulat interea nitidi coma frondea veris,
Quo iuuenescit humus ſenio, fugiente pruina:
Suſcipiensq; ratem velis cedentibus Auſter
Præbuit aligeras placidis in fluctibus vndas.]

Sed licet daremus, eos non ſoluiſſe Melita ante menſem Maij: cùm nulla ſit facta in via mora, niſi quòd idem ſcribit Lucas, eos Syracuſis tres dies, Rhegij vnum, & Puteolis ſeptem conſtitiſſe, proſperoque flante vento, ſpatio tantummodo duorum dierum, Rhegio peruenisse Puteolos: certè eodem menſe Romam ingreſſum eſſe, affirmare neceſſe videtur. Porrò quòd Apoſtolus Paulus Alexandrina naui dicatur ad-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Senec. epist. 2. uectus: hîc opportunè in medium adducēda sunt, quæ scribit Seneca[a] ad Lucilium de nauibus Alexandrinis cùm Puteolos appellunt, quàm præ ceteris illæ nobilitatæ essent, & à concurrente ad portum populo spectarentur auidiùs. hæc enim ait: Gratus illarū Campaniæ aspectus est: omnis in pilis Puteolorum turba consistit; & ex ipso genere velorum Alexandrinas (quamuis in magna turba nauium) intelligit. Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues: nulla enim res æquè adiuuat cursum, quàm summa pars veli; illinc maximè nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiorque est quàm expedit, antenna submittitur. Minus habet virium flatus ex humili. Cùm intrauere Capreas, & promontorium, ex quo A

Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

ceteræ velo iubentur esse contentæ: supparum Alexandrinarum insigne est.] hæc ipse. Porrò quòd testificatione Lucæ certum sit Puteolis fuisse Christianos; ipsos cum ceteris auidè expectasse in portu, & auidiùs spectasse nauem Alexandrinam, cùm longa hiemis mora, ex fratrum litteris scire potuissent in ea Paulum cum militibus nauigaturum, par est credere. Quòd verò ad annum Domini, quo Paulus Romam aduenit: cum ex præterlapsis annis singulis recensitis certa habita ratione, hoc ipso anno quinquagesimonono à Christi natali, ipsum Romam concessisse exploratum habeatur: his etiam consentire Eusebium, & S. Hieronymum, facilè demonstrabimus. Cùm enim B

[b] Eusebius in Chronic. [c] Hier. de Script. Eccl. in Paulo.

tam Eusebius[b], quàm Hieronymus[c] ipsum secutus, numerent ab anno post passionem Christi vsque ad tempus quo Paulus à Festo Iudææ Præside vinctus nauigare iubetur, annos vigintiquinque: numerando illos ab anno trigesimoquarto, qui secundùm Eusebium primus ponitur à passione Domini; necesse est affirmare, anno Domini quinquagesimooctauo Paulum in Iudæa à Festo dimissum, & sic anno sequenti, quieſt quinquagesimusnonus, hoc nimirum anno, Romam ingressum esse, prout etiam ab Eusebio in Chronico ponitur. C

V. RES GESTAE PAVLI ROMAE.

[d] Act. 28.

Sed iam quod reliquum est gestorum Pauli Romæ, quæ sunt à Luca[d] descripta, absoluamus: Cùm, inquit, venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. Post tertium autem diem conuocauit primos Iudæorum. Cumque conuenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil aduersus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Hierosolymis traditus sum in manus Romanorum: qui cùm interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eò quòd nulla causa esset mortis in me. Contradicentibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. Propter hanc igitur causam rogaui vos videre & alloqui: propter spem enim Israël catena hac circumdatus sum. At illi dixe- D

runt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Iudæa, neque adueniens aliquis fratrum nunciauit, aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia vbique ei contradicitur. Cùm constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi: quibus exponebat, testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex lege Moysi & Prophetis, à mane vsque ad vesperam. Et quidam credebant his quæ dicebantur, quidam verò non credebant. Cumque inuicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo vnum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis; & videtes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & E

corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. Et cùm hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.] hucusque Lucas Apostolorum Acta perduxit. Vbinam Romæ fuerit eiusmodi, cuius Lucas meminit, Pauli hospitium; in antiquis monumentis Diaconiæ S. Mariæ in Via lata memini me legisse, illic primùm hospitio exceptum fuisse Paulum. At de reliquis à Paulo Romæ hoc primo aduentu rebus gestis, nihil est quòd edere quid possimus ex Actis, quæ feruntur à Lino conscripta: nam ea ab vltimo Pauli Romam aduentu sumunt exordium: cuius verò sint fidei, suo loco dicemus.

Sed

A Sed quid coram Nerone, quem appellauerat, Paulus egerit; ex sui ipsius epistolis, quas tunc scripsit, possumus aliqua ex parte saltem intelligere. Iam (vt vidimus) cùm Hierosolymis in maximo vitæ discrimine versaretur, apparuerat illi Dominus, atque dixerat[a]: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari.] Adeò difficile, asperum, ac planè pauendum fuit existimatum iudicium coram sæuissimo Principe, nihil ratione, sed pro libidine animi omnia facien- VI. DVRVM NERONIS IVDICIVM ADVERSVS PAVLVM.

[a] Act. 23.

te, vt Paulum in eo discrimine positum, omnes discipuli atque amici, quantumlibet erga ipsum studiosi, tunc temporis tamen timore correpti, penitus dereliquerint. Tradit enim id Paulus, cùm ad Timotheum[b] hoc eodem anno scribēs ait: In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.] Verùm in tanta Pauli concussione, non solùm qui aderant, ab eo recesserunt; sed & qui longè positi, pariter ab eo tunc temporis defecerunt. Affirmat enim hoc ipse ad eumdem B

[b] 2. Tim. 4.

sic scribens[c]: Scis, inquit, hoc, quòd auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt: ex quibus est Phigellus & Hermogenes.] Par est credere, Iudæos Hierosolymis misisse viros insigniores, qui apud Neronem gratia possent, & mille artibus causam prosequentes, Neronem concitarent in Paulum, vt aliàs in alios sæpe feciſse vidimus. Erat enim inter ceteros Alituras quidam Iudæus mimorum actor, cuius opera (vt vidimus) Iosephus[d] reos quos defendebat, curauit absolui. Eiusmodi genus hominum apud talem Principem in pretio erat. Aderat & Poppæa Sabina noua Neronis concubina, quam Iudæi adeò sibi conciliauerant, vt (quod dictum est superiùs) eius ope & gratia, qui missi fuerant legati pro templo aduersus Agrippam Regem, à Nerone rescriptum acceperint[e].

[c] 2. Tim. 1.

[d] Ioseph. in Vit. sua.

[e] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.

C At Paulo sic ab omnibus derelicto, atque in maximo omnium periculo constituto, Christus Dominus (vt aliàs consueuerat) adfuit, & ab imminenti discrimine liberauit. Profitetur enim hoc ipsum Paulus, eadem, quam ad Timotheum scripsit, epistola, dicens: Dominus autem mihi adstitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes. Et liberatus sum de ore leonis (*sic enim Neronem appellat, ob immanem ac prorsus feralem Principis sæuitiam.*) Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cæleste.] At non sic est liberatus, vt omnino liber abire sit iussus, sed quòd in suo conducto, catena tamen vinctus, cum custodiente se milite liberè agere permissus sit; vbi eo modo ad biennium mansit. Porrò non tantùm coram Nerone, sed & in Senatu, & apud collegium Pontificum (quòd ad religionem causa spectare videretur) Pauli causam actam esse ex his VII. CHRISTVS APPARVIT PAVLO ET LIBERAVIT EVM.

D quæ idem ipse dum item Romæ esset, scripsit ad Philippenses[f], certò posse affirmari videtur: siquidem in omni Vrbis prætorio eam cognitam fuisse testatur, cùm ait: Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio, & in ceteris omnibus: vt plures è fratribus in Domino, confidentes in vinculis meis, abundantiùs auderent sine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem (*putantur hi fuisse Iudai sibi aduersantes*) quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant. Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Euangelij positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annunciant, non sincerè: existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, in hoc gaudeo, E

[f] Philip. 1.

sed & gaudebo.] Hæc autem post primam quam dicit defensionem suam, accidisse videntur.

Eodem verò tempore, cùm in Orientem, vbi Euangelium prædicauerat, hæc de Paulo Romæ in vinculis agente perlata essent; Philippenses inter alios legationem ad eum miserunt vnà cum subuentione pecuniarum per Epaphroditum suum ipsorum Episcopum. Testatur id quidem Paulus ad ipsos scribens[g] his verbis: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.] Venit quoque Iconio Lycaonicæ ciuitate Onesiphorus, qui & ipse Paulum solicitè perquisiuit, eo potissimùm tempore, quo à suis fuerat derelictus: de quo idem ipse ad Timotheum[h] scribens, hæc ait: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: sed cùm Romam veniſſet, solicitè me quæsiuit, & inuenit. Det illi VIII. LEGATIO PHILIPPENSIVM AD PAVLVM.

[g] Philip. 4.

[h] 2. Tim. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus inuenire misericordiam à Domino in die illa. Et quanta Ephesi ministrauit, tu melius nosti.] A

IX. EX FAMILIA NERONIS CONVERSI AD CHRISTVM.

De rebus insuper Romæ gestis à Paulo, hæc Chrysostomus [a]: Dicitur salutasse Neronis pocillatatorem, & concubinam. Quanta putatis contra illum tunc dicta esse? sed non iustè. Nam si quidem ob lasciuiam salutasset, vel ob mala opera; meritò: Si autem ob vitam rectam; quare?] Sanè quidem nonnullos ex Neronis familia ad Christum esse conuersos, ex his quæ idem Paulus postea scripsit ad Philippenses [b] cognoscere certò possumus, dum ait: Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de Cæsaris domo sunt.] inter alios autem vnum fuisse Torpetem, qui postea martyrio coronatus est, Romanum Martyrologium [c] attestatur: sed de eo inferiùs. Porrò concubina illa Neronis, cuius Chrysostomus meminit, creditur fuisse Poppæa Sabina, quæ præ ceteris ab eo in deliciis haberetur. de ea enim hæc scribit Tacitus [d]: Erat in ciuitate Sabina Poppæa T. Ollio patre genita; sed nomen aui materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini Consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere præter honestum animum. Quippe mater eius, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat: opes claritudini generis sufficiebant: sermo comis, nec absurdum ingenium, modestiam præseferre, & lasciuia vti: rari in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat.] hæc Tacitus. Sic igitur Romæ positus Paulus, quòd antè (vt ipse ad Romanos scribens testatus erat [e]) diu multumque exoptauerat Romam venire, ac Euangelium prædicare: factus iam voti compos, licet in vinculis positus, licet hospitij conducti spatio circumscriptus, licet adhuc militari custodia tentus, Christi Euangelium magna animi fiducia & alacritate prædicauit, atque (quod pollicitus erat) in abundantia benedictionis annunciauit. B C

[a] Chrys. in Act. hom. 54.
[b] Philip. 4.
[c] Martyr. Rom. die 17. Maij.
[d] Tacit. lib. 13.
[e] Rom. 1. 15.

X. DE EPISTOLA SECVNDA AD TIMOTHEVM.

At nec satis sibi esse putauit, ad se confluentes homines imbuere Euangelio; sed & ad absentes complures, cùm adhuc in vinculis esset, dedit epistolas. De quibus singuls est propositum agere, ac in primis de ea quæ prima ibi scripta iure putatur, quæ est ad Timotheum secunda. Scribens enim statim post primam suam defensionem apud Neronem habitam, ad Timotheum discipulum amantissimum, de his quæ proximè accidissent, cum reddidit certiorem. Nam præter illa quæ dixerat de sua defensione, de diuerso statu suorum hæc ait [f]: Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus.] & paulo pòst: Alexander ærarius multa mala mihi ostendit. reddet illi Dominus secundùm opera eius: quem & tu deuita, valde enim restitit nobis.] ac in fine: Erastus remansit Corinthi, Trophimum autem reliqui infirmum Mileti *.] Sed quod ad Trophimum spectat, satis superiùs dictum est. Quòd autem dum de suis comitibus agit Paulus, inter alios de Crescente dicat in hac ipsa epistola: Crescens in Galatiam] pro Galatia, Gallia, legendum esse, Epiphanius firmissimè asseuerat, cùm ait: Crescens in Galliam, non autem in Galatiam, vt quidam decepti putant; sed in Galliam, legendum est.] Ceterùm ait Ammianus Marcellinus [g], cùm agit de Gallorum origine, eos Græco sermone Galatas esse dictos. Sic & Theodoretus [h] ait, Paulum in secunda quam scripsit ad Timotheum epistola, per Galatiam, Gallias intellexisse; sicque antiquitus illas gentes nominari consueuisse affirmat. Crescentem certè fuisse in Galliam amândatum, Viennensemque erexisse Ecclesiam, necnon & Moguntiam venisse, ac longè lateque fidem Christianam propagasse constat: sed & in Galatiam quoque esse profectum, negari omnino non potest: at de his pluribus actum est in nostris ad Martyrologium Romanum [i] Notationibus. D E

[f] 2. Tim. 4.
* Melitæ
[g] Ammian. lib. 15.
[h] Theodoret. in epist. 2. ad Tim. cap. 4.
[i] Die 27. Iunij.

XI. DE DISCIPVLO DEMA.

De Dema verò dicere non prætermittimus, quòd etsi ad tempus Paulum reliquerit, non tamen vt Christianam fidem & ipsum Apostolum sit penitus auersatus. Nam Romam iterum rediisse, ac Paulo adhuc in vinculis agenti vnà cum aliis ministrasse, idem Paulus scribens ad Philemonem testatur, cùm ait: Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu: Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adiutores mei.] Quamobrem erroris planè arguitur Dorotheus aliter somnians in Synopsi, dum Demam olim Pauli discipulum, cùm ab eo recessisset, tradit factum esse Thessalonicæ simulacrorum sacerdotem. Vnde hæc acceperit, non inuenimus: quæ si vera esse dixerimus,

A xerimus, duos eiusdem nominis Pauli fuisse discipulos effingere opus erit. Nam compertissimum est, eam ad Philemonem epistolam datam esse longè post secundam ad Timotheum scriptam, vt tum ex his quæ dicta sunt, tum etiam iis quæ dicturi sumus inferiùs, perspicuè apparebit. Demam igitur, quem se reliquisse, & abiisse post sæculum, Paulus deplorat; postea scribens ad Philemonem, eum ad meliorem frugem esse conuersum, & gnauiter vnà cum ceteris Christianæ militiæ antesignanis collaborasse testatur. Sed ad ipsam epistolam redeamus.

XII. DE MARCO AD PAVLVM REDEVNTE.

Cùm multa quæ ab eo præstari cupiebat Paulus, Timotheum ea epistola admonuisset; multaque de his quæ obuentura essent mala, prænunciasset: demum quod vehementer optabat, rogat semel atque iterum, vt se Romam quamcitissimè conferat, nimirum ante hiemem; atque vt vnà secum Marcum ducat, exposcit: sic enim ait [a]: Festina ad me B venire citò.] & paulo pòst: Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi vtilis in ministerio.] ac in fine: Festina ante hiemem venire.] Illud etiam ab eo petit, vt penulam quam reliquerat Troade apud Carpum, veniens secum afferret, necnon & libros, maximè autem membranas. Sed quid per penulam intellexerit, superiùs actum est satis, cùm de Pauli aduentu Troadem narratio incidit opportuna. Marcum hunc, cuius vnà cum Timotheo aduentum exoptat, quem & in prædicatione Euangelij sibi vtilem fore tradit; fuisse illum consobrinum Barnabæ, Ioannem dictum, cognomento Marcum, de quo plura superiùs, ex eo perspectum habetur, quòd in epistola quam post aduentum ipsorum (Timothei scilicet atque Marci) Romam, scripsit ad Colossenses, eiusdem Marci cùm meminit, ait: Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ.] Hunc porrò apud Paulum semper mansisse vsque ad Barnabæ obitum, inde verò C in Cyprum ad eam Ecclesiam curâdam vnà cum Epaphra & Tychico à Paulo abire iussum esse, auctor qui res Barnabæ est prosecutus, affirmat [b], licet perperam Marcum hunc cum illo Euangelista confundat.

[a] 2. Tim. 4.
[b] Metaph. die 19. Februarij in Anxibio.

XIII. DE TEMPORE PAVLI EPISTOLARVM.

Ex his igitur satis euidens est, hanc de qua agimus, Pauli ad Timotheum scriptam epistolam, ante illam ad Philemonem, & ad Philippenses, necnon ad Colossenses, esse datam: siquidem omnes illas scriptas esse constat post Timothei aduentum Romam: quandoquidem in illis singulis vnà cum Paulo in titulo inscribitur & Timotheus. Immo & ipsam haud multo pòst eius Romam aduentum esse scriptam, intelligi facilè potest, nimirum statim post primam suam coram Nerone defensionem, cuius in ea meminit. Sed & cùm illud admonet, vt ante hiemem se Romam conferat: certè si quis exactè consideret tempus, & locum ipsum, Timotheumque agentem in Asia, vt eiusmodi illi reddi posset epistola, & ipse Troadem ad sumendam penulam proficisceretur, D ac Romam ante hiemem se conferret: planè inueniet, hoc ipso anno, ineunte æstate, hanc ad Timotheum scriptam esse epistolam. Hæc verò idcirco à nobis tam exactè sunt disquisita, quòd nonnulli existimarunt, hanc ipsam secundam ad Timotheum datam epistolam, omnium nouissimam esse scriptam; ea nimirum ratione persuasi, quòd in ea Paulus dicat ad finem [c]: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.] eo enim sensu hæc putant accipienda esse verba, quasi proximè esset Paulus martyrio coronandus, sicque ab eo spiritu prophetico esse prænunciata.

[c] 2. Tim. 4.

XIV. DILVITVR OBIECTIO.

Sed dicant velim: Nónne idem ipse Paulus in eadem testatur, sibi Dominum apparuisse, dum in summo illo discrimine versaretur, hortatumque esse, ac fore prædixisse, vt E per ipsum in omnes Gentes prædicatio impleretur? Quomodo igitur hæc sibi cohærent, vt instans Pauli consummatio esset; idemque ipse sic à periculo liberandus, in omnes Gentes prædicationem Euangelij propagaturus esset? Sed eadem quæ tunc sibi à Domino dicta sunt, & in eadem epistola scripta, repetere in animo est: ea sunt huiusmodi [d]: In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi adstitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes.] hæc ipse. Sicut enim cùm à Iudæis Hierosolymis ad mortem expeteretur, Dominus illi adfuit, ac dixit [e]: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari] ita & Romæ in eodem ferme periculo constituto, propagationem Euangelij ab eo faciendam in omnes Gentes prædixit. At sicut illud impletum esse certum est, ita istud præstandum esse,

[d] 2. Tim. 4.
[e] Act. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, quis poterit dubitare? Rursùs verò, quomodo eo sensu accipi possunt ea verba Pauli dicentis: Iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat] quasi nosset se proximè martyrium consecuturum, veluti si de ea re diuinitus fuisset admonitus; si in ea epistola, quam postea (vt diximus) scripsit ad Philippenses, suum ad eos pollicetur aduentum, cùm ait[a]: Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos citò?] Immo se certò scisse in vita diutiùs permansurum, affirmat, cùm post hæc sic scribit ad eosdem Philippenses[b]: Nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est: & quid eligam, ignoro. Coarctor autem è duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multò magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos. Et hoc confidens, scio quia manebo & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum & gaudium fidei: vt gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum aduentum iterum ad vos.] hæc ipse. Idemque olim ad Romanos cùm scriberet, se Roma in Hispanias profecturum prædixerat, inquiens[c]: Per vos proficiscar in Hispaniam.]

[a] Philip. 2.
[b] Philip. 1.
[c] Rom. 15.

XV. ELVCIDANTVR PAVLI VERBA.

Quamobrem non in alium sensum atque sententiam ea Pauli verba de instanti suo obitu intelligi posse videntur; nisi quòd fortasse fuerat sibi diuinitus reuelatum, se sub Nerone capite plectendum esse. Satis enim tempus illud instans videri poterat, quod sub eodem Principe fore nosset implendum. At quomodo non videri poterat breue ac penè momentaneum nouem, quod reliquum erat, vitæ suæ annorum spatium, si eadem planè mensura Saluatoris ad iudicandum aduentum post modicum tempus affore prædixit, ad Hebræos[d] sic scribens: Adhuc modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet, & non tardabit?] Sic igitur ante dictas omnes Romæ datas scriptam esse secundam Pauli epistolam ad Timotheum, satis perspectum videtur. Verùm eidem tabellario, nempe Tychico, dedit etiam tunc Paulus epistolam ad Ephesios: nam licet in ea ad Timotheum dicat[e]: Tychicum misi Ephesum] tamen præteritum tempus pro præsenti vsurpasse videtur, sicut cùm ad Ephesios de eodem scribens ait[f]: Vt autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus carissimus frater, & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.] Hæc cùm ita sint; nos tamen primùm egimus de ipsa ad Timotheum scripta epistola, eò quòd multa in ea de rebus suis Romæ gestis ipse significet, ex quibus intexeretur historia; quarum nulla est mentio in epistola ad Ephesios, eo quòd ea Paulus Tychico coràm significanda, minimè litteris tradidisset: agemus autem paulo pòst de eadem epistola ad Ephesios.

[d] Hebr. 10.
[e] 2. Tim. 4.
[f] Ephes. 6.

XVI. DE CARPO CRETENSI HISTORIA.

Interim, ex quo semel de ea ad Timotheum epistola suscepta est narratio, cetera quæ in ea sunt, & ad veritatem historicam insinuandam spectare videntur, in medium asseramus. Cùm Paulus, post illa scripta de Tychico, agit de penula Troade depositа apud Carpum: licet de penula satis superiùs actum sit: tamen quod ad Carpum spectat, Pauli Troade (vt videtur) hospitem: de alio quoque Carpo eadem charitatis officia erga Fideles præstante, suscipiendo hospitio qui apud se diuerterent Christianos, apud Dionysium habetur mentio; posset que ex eodem officio ab vtroque exhiberi solito, vnum atque eumdem esse, existimari, nisi alter Troade, alter verò in Creta id ipsum officium exhibuisse reperiretur. Verùm quid de Cretensi illo Carpo memoria dignum Dionysius[g] scribat ad Demophilum, hìc interim describere, non absurdum existimamus: Cùm aliquando, inquit, in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra ferme omnes aptissimus. Denique numquam sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi priùs inter eas preces quæ antea consummantur, sacra illa ac propitia visio apparuisset. Hunc igitur (vt ipse referebat) infidelis quispiam contristauerat aliquando. Erat autem causa tristitiæ, quòd ille quemdam ab Ecclesiæ fide ad impietatis errorem adduxerat. Cumque eius celebritatis, quam vulgus Hilaria vocat, agerentur dies: qui debuerat pro vtrisque benignissimè orare, atque Dei Saluatoris auxilio alterum ab errore conuertere, alterum bonitate superare, nec desistere quin eos admoneret per omnem viam, donec pœnitentiæ tempus superesset, & ita eos ad Dei cognitionem attrahere; vt iam tandem quæ illis erant ambigua & obscura, patescerent, & ab iis quæ præter rationem audacter admiserant, resipiscere legitima seueritate cogerentur: nescio quo pacto (cùm intra se-

[g] Dionysius ad Demophil. epistola 8.

tra semetipsum id antea passus non esset) tunc vehementem indignationem imbiberat animo. Sic itaque affectus, obdormiuit; erat enim vespera. Circa verò mediam noctem, quo tempore consueuerat ipse semper apud se ad diuinos euigilare hymnos, expergiscitur quidem & surgit, cùm somnos parum quietos & crebrò interruptos, nec absque perturbatione cepisset. Stans tamen ad diuinam precem & collocutionem non satis intentè, irreligiosè tristabatur, & ferebat grauiter; iniquum esse dicens, si impij homines, & qui vias Domini peruerterent rectas, adhuc viuerent: & hæc dicens, precabatur Deum, vt amborum vitam turbine aliquo & fulmine prorsùs extingueret.

XVII. VISIO AD ARGVENDAM NIMIAM SEVERITATEM DEMONSTRATA.

His dictis, repentè se vidisse referebat, domum in qua consistebat, primùm vehementer agitari, ac demum à summo culmine per medium diuidi, & quemdam ante se ingentis luminis rogum, eumque (videbatur enim iam sub dio esse locus) à cælo ad se vsque deferri. Cælum verò istud patere conspiciebat, eiusque cardini Iesum insidere, innumeris illi humana specie adstantibus Angelis. Et ista quidem vidisse, cùm supernè aspiceret, & se esse admiratum memorabat. Vbi verò ad inferiora deflexit obtutus Carpus, ipsum quoque solum instar vasti ac tenebrosi cuiusdam profundi discissum se vidisse ait, atque viros illos, quibus mala imprecatus fuerat, ante se ad os illius profundæ voraginis stare trementes ac miserabiles, & qui ipsa pedum suorum labilitate iam mergendi viderentur. Porrò ab interiori parte voraginis serpentes cernebat emergere; qui circa illorum pedes ita instabiles ac nutantes, interdum quidem in globum colligi & grauari vnà atque pertrahere, interdum verò dentibus, & caudis, ore, gutture, linguis, ac toto corporis motu vim immensi pauoris viderentur incutere, vt qui modis omnibus deorsùm illos præcipitare molirentur. Fuisse autem & viros quosdam in medio, qui contra eos vnà cum serpentibus impetum facerent, exagitantes vnà & impellentes atque ferientes. Videbantur autem illi lapsui proximi partim vi, partim etiam inuiti, partim etiam sponte, cùm à malo sensim & cogerentur simul & inducerentur. Referebat autem Carpus, dum inferiora aspiceret, fuisse delectatum, atque superiora neglexisse, grauiter autem & indignè ferentem, quòd illi nondum cecidissent: & cùm sæpiùs eò desiderij ferretur impetu, eosque ipse niteretur impellere, semperque frustra moliretur, molestissimè tulisse, & contra eos imprecatum esse. Cùm ecce vix tandem reuocatis ad superna luminibus vidit cælum sicut priùs aspexerat, Iesumque miseratum quod fiebat, de cælesti illa sede consurgentem ad eos vsque descendere, & porrigere clementissimam manum, Angelosque vnà opem ferentes aliunde alium tenuisse viros; ac dixisse Iesum Carpo stanti porrecta adhuc manu: Iam percute aduersum me. Paratus enim sum etiam iterum pro saluandis hominibus pati: gratum mihi istud est, dum non alij homines peccent. Tu autem inspice an tibi vtile sit, hanc istius profundi & cum serpentibus mansionem, Dei ac bonorum elementiumque Angelorum præferre consortio. Hæc sunt quæ ego audita, vera esse credo.] hucusque Dionysius. Quòd verò hoc contigisse festis Hilariis dicat (celebrari ea solita erant octauo Kalend. Aprilis, vt ex Gentilium Romanorum Kalendario patet. Meminit eiusdem celebritatis Vopiscus in Aureliano, & Lampridius in Alexandro, qui Matris deûm fuisse solemnia tradit, non autem Panis, vt alij putarunt. Ipsa etiam die, qua hæc diuinitus accidisse Dionysius tradit, passum esse Saluatorem nostrum, opinio multorum fuit.

XVIII. DE PVDENTE ET EIVS FILIIS.

Sed ad Paulum redeamus; qui in eadem epistola ad Timotheum salutationem Fidelium subiiciens ait[a]: Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.] Quod ad Pudentem pertinet; hic ille vir est clarissimus Senatorij ordinis ciuis Romanus, pater Nouati, atque Timothei, Praxedis & Pudentianæ virginum: huius domus ad radicem Viminalis posita prope Exquilinum patuit omnibus Christianis, vbi & sacrę agebantur synaxes; conuersaque deinde penitus in ecclesiam, eadem Pastoris Titulus dicta est, de qua alibi pluribus. Linus verò, cuius hìc item habetur mentio, ille ipse videtur, cui (vt superiùs dictum est) Petrus ab Vrbe recedēs, Fidelium qui in Vrbe essent, commisit curam; quem antea Paulo ministrasse, Ignatius[b] scribens ad Trallianos testati videtur, sic dicens, cùm agit de diaconis: Quid verò diaconi, quàm imitatores angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illi exhibent, vt S. Stephanus B. Iacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro.] sed hæc olim. Cetèrum sicut Timotheus ex diacono est factus Episcopus, ita & Lino pastoralis cura est à Petro Romæ commissa: cui etiam post mortem in sede successit, vt suo loco dicemus.

[a] 2. Tim. 4.
[b] Ignatius epistola 5.

Vt igi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

XIX. DE EPISTOLA AD EPHESIOS SCRIPTA.

Vt igitur de ceteris ab Apostolo Romæ scriptis epistolis agamus: iam diximus, vnà A cum illa ad Timotheum eam ad Ephesios esse conscriptam. Quòd verò aliqui illam primo à Paulo scriptam esse contendant [a] quæ ad Galatas missa est: libentiùs in his Chrysostomo [b] assentimur, qui eam ante epistolam ad Romanos esse conscriptam existimauit: nullus enim, sicut in ceteris, character in ea reperitur, quo demonstrari possit eam Romæ esse conscriptam; cùm in reliquis nulla sit Pauli epistola Romæ scripta, in qua de vinculis suis non habuerit mentionem: at in ea ad Galatas data, de his nihil prorsus: quæ si Romæ prima omnium (vt aiunt) scripta esset, certè eorum meminisse, necessaria data videretur occasio. Vnì itaque eidemque tabellario, quem dicit se Ephesum misisse, quippe Tychico, Paulus tum eam ad Ephesios, tum etiam ad Timotheum secundam dedit epistolam: haud enim existimandum, eadem tunc scriptas singulas litteras dedisse singulis tabellariis. Dans igitur Tychico litteras ad Ephesios, multa etiam sine B scripto de rebus suis ore communicanda tradidit [c]: meminit frequenter in ea suorum vinculorum, vt cùm ait [d]: Ego Paulus vinctus Iesu Christi.] ac iterum: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino.] ac rursum: Legatione fungor in catena.]

[a] Athanas. in Synopsi. Theodoret. in præfat. in epist. Paul. & alij. [b] Chrysost. in præfat. in epist. Paul.

[c] 2. Tim. 4. Ephes. 6. [d] Ephes. 3. 4. & 6.

XX. OCCASIO SCRIBENDI AD EPHESIOS.

Huius autem tanto citiùs scribendæ epistolæ occasio inde manasse videtur, quòd Ecclesia Asiana ferè penitus pessundata videretur. Nam in secunda, quam tunc ad Timotheum scripsit, epistola, de his sic queritur, dicens [e]: Scis hoc, quòd auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus & Hermogenes.] Quinam autem fuerint Hermogenes & Phigellus, siue Philetus (vtraque enim lectio reperitur) nihil certi reperire potuimus, nisi quæ in apocryphis Apostolorum Passionibus leguntur in Iacobo Ioannis fratre: hos nimirum fuisse maleficos, verùm Iacobi opera ad fidem Christianam esse conuersos. Sed sicut Simon magus, & ipse aliquādo Christianus, sed à Chri- C stiana religione deficiens, aduersus Dei Ecclesiam omnia tela conuertit; ita & hos ipsos ex Fidelibus infideles, & è Christianis apostatas factos, maximas in Ecclesiam turbas concitare, & Paulo in omnibus auersari studuisse credendum est. Apud Metaphrastem in sermone de Petro & Paulo legimus, Phigellum à Petro factum (quod non credimus) Episcopum Ecclesiæ Ephesinæ, eumque Iudæos credentes à fide auertisse. Hæc nempe illa ipsa videntur esse tempora, quæ Paulus nouissimè Ephesios ad se Miletum vocatos allocutus prædixerat, inquiens [f]: Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobismetipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate.] Iam verò antea, qui ex Asia erant Iudæi, primi fuerunt qui Hierosolymis aduersus Paulum populum concitarunt, & in ipsum manus (vt vidimus [g]) iniecerunt. D

[e] Act. 20.

[g] Act. 21.

XXI. Quod igitur dixerat, eos qui in Asia essent, à se auersos; haud dubium est, de Iudæis intellexisse, quamobrem ad eos, qui in fide constantes erant ex Gentibus Christiani iam facti, eam dedit epistolam: ad hos enim scripsisse, eius verba declarant, quibus ait [h]: Huius rei gratia ego Paulus vinctus Iesu Christi pro vobis Gentibus.] & iterum [i]: Propter quod memores estote, quòd aliquando vos eratis Gentes in carne, qui dicebamini Præputium, ab ea quæ dicitur Circumcisio.] Scribit igitur ad hos Paulus, vt eos contineat in officio: quod & fideliter præstiterunt. Ignatius enim Ecclesiam Ephesinam mirificè prædicat, commendatque ipsorum zelum, quo adeò auersati essent hæreticos, vt nec illos audire, nec illac transitum habere permiserint; sic enim ait [k]: Noui nonnullos per vos transeuntes habere peruersam doctrinam peregrini & maligni spiritus: quibus negastis transitum ad spargendam zizaniam, obturatis auribus, ne reciperetis E errorem quem docent.] Et vnde hoc Ephesij? nempe, quod superiùs dixerat: Vos itaque estis eiusmodi, à talibus instructoribus eruditi, à Paulo Christi pleno, & fidissimo Timotheo.] & rursum: Honestissimum supra modum laudat ille vestrum decentem compositumque ordinem, quodque omnes secundum veritatem viuitis, & quòd nullus sit inter vos hæresi locus, sed nec auditur nomen vllius quàm solius Iesu Christi, veri pastoris & magistri: & estis (vt Paulus vobis scripsit) vnum corpus, & vnus spiritus: propterea quòd vocati estis in vna spe vocationis vestræ.] hæc Ignatius.

[h] Ephes. 3. [i] Ephes. 2.

[k] Ignatius epistola 14.

XXII. Cùm eam ad Ephesios Paulus dedisset epistolam Tychico discipulo; & ad Timotheum (vt dictum est) secundam scribens, inter alia eum admonuisset [l], vt suum Romam versus ante hiemem acceleraret aduentum, secumque Marcum assumeret: hæc omnia ab ipso esse præstita, certum est; siquidem (vt superiùs est enarratum) de aduentu

[l] 2. Tim. 4.

AD EPHESIOS EX GENTILIBVS CHRISTIANOS DATA EPISTOLA.

A uentu Timothei Romam reliquæ à Paulo Romæ scriptæ epistolæ, quibus sicut Pauli, ita & Timothei inscriptus legitur titulus, facilè monstrant. Marcum insuper secum duxisse, exploratum habetur: nam eiusdem secum Romæ agentis idem meminit Paulus scribens ad Colossenses [a], necnon etiam ad Philemonem. Tychicum etiam, quem ad Ephesios miserat, Romam iterum rediisse, ac postea eumdem in Asiam denuo ad Colossenses missum, eadem ad ipsos scripta epistola significare videtur. Verùm cùm hieme aduentante, nauigandi iterum hoc anno in Asiam minùs data videatur facultas: anno sequenti potiùs, qui numeratur secundus carceris Pauli, dictæ litteræ scriptæ fuisse creditur, eædemque opportuno tempore nauigationis Tychico in Asiam esse datæ: de his itaque agemus anno sequenti.

RECAPITVLATIO DICTORVM. [a] Coloss. 4.

Quod autem pertinet ad res Romanas: eas referimus tantùm, quæ ab instituto mini- XXIII.
B mè abhorrent. Auctor est Tacitus, hoc anno iisdemque. Coss. Nerone secundùm & Calpurnio Pisone, laudabilem illam legem à Nerone sancitam, nimirum: Ne quis magistratus, aut Procurator, qui prouinciam obtineret, gladiatorum vel ferarum spectacula ederet: ne ea de causa (quod factitari sciebat) à prouincialibus immensam Prefides vim pecuniarum corraderent. Idem scribit de Pomponia Græcina nobilissima femina, ream esse DE POMPONIA GRÆCINA. constitutam externæ religionis accepte: quamobrem non leuis est suspicio, eam, vt complures alias, Christianam fidem esse sectatam. Rem verò gestā in hæc verba Tacitus scribit: Pomponia Græcina insignis femina, Plancio, qui ouans se de Britannis retulit, nupta, externæ religionis rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto propinquis coram de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nunciauit. Longa huic Pomponiæ ætas & continua tristitia fuit: nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam,
C per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit.] Agit insuper hoc anno Tacitus de iudicio Romæ acto in Celerem Asiæ Proconsulem, qui occiso Silano, illi successerat primo anno Neronis Imperij, quo tempore Paulus (vt vidimus) in ea prouincia Ephesi grauissima passus est. Hunc igitur (inquit Tacitus) accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit senectam, donec mortem obiret.] ob mortem enim Siłani deuinctus illi Nero videbatur.

IESV CHRISTI ANNVS 60. PETRI ANNVS 16. NERONIS IMP. ANNVS 4.

D ANno Christi sexagesimo, Nerone Imp. tertiùm & Valerio Messala [b] Coss. Paulus Apostolus secundum agens annum in vinculis, plures ad diuersos scripsit epistolas; quibus omnibus sicut suum, ita & Timothei, quem litteris accersitum, ante hiemem anno præterito diximus venisse Romam, nomen inscripsit. Censetur earum illa prima quæ data legitur ad Philippenses, ea nimirum occasione conscripta, quòd illi Pauli studiosissimi, mox cùm audissent illum Romæ vinculis detineri, Epaphroditum ipsorum Apostolum (sic enim eum Paulus [c] appellat) Romam miserunt, qui non tantùm illum inuiseret, sed & munera accepta perferret [d]. Huic quidem Romæ agenti, morboque ad mortem vsque laboranti, cum tandem conualuisset, has ad Philippenses dedit litteras: id enim Paulus iisdem significat, quibus etiam suum ad eos pollicetur aduentum, sic dicens [e]: Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos citò.
E Necessarium autem existimaui, Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos desiderabat, & mæstus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est vsque ad mortem: sed Deus misertus est eius, non solùm autem eius, verùm etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantiùs ergo misi illum; vt viso eo, iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaq. illum cum omni gaudio in Domino, & eiusmodi cum honore habetote: quoniā propter opus Christi vsque ad mortem accessit, tradens animam suam, vt impleret id quod vobis deerat erga meum obsequium.]

I. [b] Tacit. lib. 14. Plin. lib. 2 c. 7. & lib. 7. c. 20.

DE PAVLI EPISTOLA AD PHILIPPENSES. [c] Philip. 2. [d] Philip. 4. [e] Philip. 2.

II. DE EPAPHRODITO. [f] Theodoret. in epist. ad Philip.

Existimauit Theodoretus [f] hunc ipsum Epaphroditum fuisse Episcopum, ea potissimùm ratione, quòd Paulus appellet eum Apostolum: eo enim nomine tunc consuetum appellari eos quos dicimus Episcopos, multis ostendit; & Episcopos tunc eos dictos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctos esse, quos nunc vocamus presbyteros, manifestè demonstrat ex initio eiusdem epistolæ, dum ait: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis & diaconis.] sed de his superiùs pluribus actum est. Cùm igitur Theodoretus ac ceteri etiam consentiant fuisse Epaphroditum Episcopum Philippensium; vnde Dorotheus acceperit, ipsum præpositum Ecclesiæ Hadriæ, seu Hadrianæ in Syria, non inuenimus. Quamobrem sicut diuersum illum putamus Epaphroditum ab eo de quo hîc agitur; ita ex sententia Metaphrastis, fuisse tres Epaphroditos, dicendum esset; nimirum Philippensem hunc vocatum Apostolum; alium quem diximus Episcopum Hadrianæ; ac denique tertium (vt idem ait) à Petro Apostolo Ecclesiæ Tarracinensi præfectum Episcopum, cuius in Romano Martyrologio habetur mentio: nisi dicere velimus vnum eumdemque in diuersa loca translatum fuisse, quod non putamus. B

III. ADMONITIO DE PACE CVSTODIENDA.

Sed ad Paulum redeamus, qui multis Philippensium erga se studium commendat, suumque erga illos officium propensius multis etiam argumentis significat; atque eo potissimùm, quòd ad ipsos iterum suum pollicetur aduentum. An autem vinculis liber in Orientem iterum statimque remearit, suo loco dicemus. Inter alias autem eadem epistola impartitas eis admonitiones, in primis illud inculcat, vt omnes idem sapiant, eamdemque inter se mutuam charitatem exerceant, vtque vnanimes idipsum [a] sentiant omnes. Istud ipsum ad eosdem Philippenses scribens postea Ignatius [b], eadem rememorans, ait: Idem dicatis omnes, vnanimes in eadem fidei regula gradientes, vt Paulus vos admonebat, &c.] Polycarpus etiam ad eosdem scribens Philippenses, eisdem in mentem reuocat eamdem epistolam scriptam à Paulo, aitque: Propterea quia neque ego, neque aliquis similis mei poterit sequi sapientiam beati & gloriosi Pauli, qui fuit C apud nos, & visus est secundùm faciem illis, qui tunc erant, hominibus: qui docuit certissimè atque firmissimè verbum veritatis, & qui absens scripsit vobis epistolas, ad quas deflectimini, vt possitis ædificari in fide, quæ data est vobis, quæ est mater omnium nostrum.] & post multa: Ego autem nihil tale sensi in vobis vel audiui, in quibus laborauit B. Paulus, qui estis in principio epistolæ eius: de vobis enim gloriatur in omnibus Ecclesiis, quæ Deum solæ tunc cognouerant.] hæc Polycarpus.

[a] *Philip. 2.*
[b] *Ignat. epist. 8*

IV. [c] *Philip. 3.*

Quòd verò eadem epistola idem Apostolus de hæreticis cauendis inculcet, sic dicens [c]: Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem] quos & inferiùs his coloribus pingens, ait: Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt] haud dubium illos signat hæreticos, qui Christum verè crucifixum esse negabant; addentes, imaginem solùm eius ea visam esse pati, Christum verò se subtraxisse: cuius hæresis (vt vidimus) primus auctor fuit Simon magus; quæ in eius discipulos est infeliciter propagata, vt Irenæus [d], Epiphanius [e], & alij tradiderunt. Eamdem & Cherinthus docebat, qui diuidens Iesum à Christo, Iesum passum ac surrexisse dicebat, Christum autem nequaquam, sed impassibilem perseuerasse, ipsumq. tempore passionis à Iesu recessisse. Scribunt hæc de Cherintho idem qui suprà Irenæus [f], Epiphanius [g], Theodoretus [h], & alij, qui de antiquis hæresibus commentarios edidere. Addebat Basilides Simonis discipulus hanc ad commentum fabulam, Iesum qui portabat crucem, transformasse suam speciem in Simonem Cyrenæum, eumque esse crucifixum, Iesum autem sic eo modo à passione esse subtractum. Sed hæc pluribus Epiphanius [i]. Hos igitur à Paulo fugillatos esse, cùm eos nominat inimicos crucis Christi, nullus iure poterit dubitare: cum præsertim Ignatius [k] ad eosdem Philippenses epistolam scribens, pluribus admoneat, vt hos ipsos caueant, qui Christi crucem negarent, dicens: Princeps enim huius mundi gaudet, cùm quis crucem negarit: cognoscit enim crucis confessionem suum ipsius esse exitium. Id enim trophæum est contra ipsius potentiam; quod vbi viderit, horret, & audiens timet, &c.]

HÆRETICI INIMICI CRVCIS CHRISTI QVI FVERINT.
[d] *Iren. lib. 1. c. 20. circa finem.*
[e] *Epiphanius hæresi 21.*
[f] *Iren. lib. 1. cap. 23.*
[g] *Epiph. hær. 28*
[h] *Theod. hæret. fabul. lib. 2. c. 4.*
[i] *Epiphanius hæresi 24.*
[k] *Ignat. epist. 8*

V. DE HÆRETICIS CONCIDENTIBVS IESVM A CHRISTO.

Plura deinde in eamdem sententiam subdens, hæc quoque ait: Ideo & in quibusdam id efficit, vt crucem negent, vt passionis illos pudeat, & mortem opinione tantùm illum gustasse asseuerent: partum Virginis circumcidant, & mutilent] videlicet diuidentes Iesum à Christo, sanctissimam Dei genitricem Mariam matrem dicerent Iesu fuisse, non autem Christi. Hoc est igitur, quod tam instanter Paulus Philippenses admonuit, illis verbis ad extremum positis: Videte concisionem] hoc est, eos qui sic conci-

A concidunt ac diuidunt Iesum à Christo, quos inferiùs nominat inimicos crucis Christi, quòd à Christo crucem auferrent. Id est etiam, quod in eadem epistola superiùs dixerat, tam clarum & patens de Christi cruce proferens testimonium in hæc verba [a]: Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis.] Hinc etiam videas; quoniam non tantùm Philippis in Macedonia, sed & in Asia, itemque in Græcia, & vbique ferè gentium Christiani orbis eadem hæresis ab iisdem scelestissimis nebulonibus vulgabatur; eumdem Paulum in omnibus suis epistolis ad diuersas Ecclesias scriptis, de cruce Christi sæpe sæpiùs repetere ac ingerere testimoniū, cōtestarique [b] se nonnisi Christum, & hunc crucifixum prædicare; nec aliud se scire profiteri, nisi Christum, & hunc crucifixum; nec aliud conari, nisi vt crucis prædicatio effulgeret, B & ne quauis occasione crucis Christi gloria minueretur, aut aliquando tolleretur: hinc etiam illa de morte Christi & passione & sanguine ab eodem crebrior facta mentio. Aduersus eos etiam pugnans idem Ignatius [c] scribens ad Trallianos, postquam de dictis hæreticis & aliis crucem Christi negantibus est locutus, hæc addit: Si surculi non fuissent, *patris diaboli scilicet*, non fuissent hostes crucis Christi, sed eorum qui occiderunt Dominum gloriæ. Nunc verò cùm crucem negent, & illos passionis pudeat, tegunt Iudæorum scelus.] hæc Ignatius.

[a] *Philip. 2.*
[b] *1. Cor. 2.*
[c] *Ignat. epist. 5*

VI. CRVCES ERIGI SOLITAE.

Illud tunc insuper factum est, vt contra dictos hæreticos ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ emergentes, & Christi crucis memoriam penitus abolere conantes, ipsa Catholica Ecclesia cùm aduersus eos vehementiùs obniteretur, non tantùm Christi crucem verbis profiteretur, sed signis & factis. Indeque est ductum principium, vt instar C crucis, in qua passus est Christus, ligno compactæ cruces erigerentur in titulum, quas Fideles venerarētur, easdemque diabolus exhorresceret, velut (quod dicit Ignatius [d]) trophæum erectum contra ipsius potentiam; quod vbi viderit, horret, & audiens timet.] Sed quid est, quod ait, vbi viderit, horret] nisi quòd tunc crucis vexilla erigi solita esse significat? Moris fuisse, cùm locus quispiam diuino cultui manciparetur, illic figere crucem in titulum, attigimus superiùs, pluribusque inferiùs dicturi sumus, cùm agemus de Titulo. Inde etiam Apostolica in Ecclesiam traditio fluxit [e], vt Fideles tam in sacris, quàm in ceteris rebus quibus benedicerent, manu ducta, crucis signum exprimerent, quo remedio saluberrimo ad pellendos dæmones potissimùm vterentur, atque in omnibus rebus illud adhiberent. Vnde Tertullianus [f] non vt de re quapiam recens adinuenta, sed cuius antiquitatis nullum inueniatur exordium, atque adeò vnà cum Ecclesia coalescere cœperit, hæc ait: Ad omnem progressum atque promotum, ad omD nem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, & cubilia, ad sedilia, quacumque nos conuersatio exerceret, frontem crucis signaculo terimus. Harum & aliarum huiusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam inueniens: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.] hæc ille.

[d] *Ignat. ad Philip. epist. 8.*
[e] *Basil. de Spiritu sancto, cap. 1 & alij.*
[f] *Tertul. de coron. mil. c. 3. 4*

Sed & Cyrillus Hierosolymorum Episcopus [g]: Non pudeat igitur nos, inquit, crucifixum confiteri: sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu, & ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo, & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine labore propter infirmos; cùm à Deo E sit hæc gratia, & signum Fidelium, & timor dæmonum: triumphauit enim de illis hoc signo. Ostenta illud audacter: quando viderint cruce, recordantur crucifixi: metuunt enim eum qui contriuit capita draconis.] hucusque Cyrillus, idque ex antiqua institutione Fidelium. Habes apud Theodoretum [h] præclarum de his militum Christianorum exemplum, qui cùm ad omnem potum signarent poculum cruce, eo signo, quòd Christiani essent, detecti sunt. Admonet istud ipsum Hieronymus [i] scribens ad Eustochium, sic dicens: ad omnem actum & ad omnem incessum manus pingat crucem.] Sed nec illud prætermittendum antiquæ Fidelium consuetudinis; cùm Symbolum fidei recitarent Fideles, in verbis illis postremis, Carnis resurrectionem] consueuisse frontem crucis signaculo communire. testatur id Ruffinus in expositione Symboli, & eius rei mysterium docet. Porrò signare frontem crucis signo, tam frequens & vsitatum apud Fideles omnes semper fuit in Ecclesia Dei, atque iugiter persecuerare necesse est, vt S. Hippolytus

VII. FREQVENS VSVS S. CRVCIS.
[g] *Cyril. Hieros. catech. 13.*
[h] *Theodor. hist. lib. 3. cap. 19.*
[i] *Hier. epist. 22*

Universidad de Deusto
Biblioteca

martyr in libello quem scripsit de consummatione sæculi, illud firmiter asseueret, Antichristum inter alia sui aduentus ostenta & signa, prohibiturum, ne quis Fidelis sanctam crucem pingat in fronte. Ex his intelligere, lector, potes, ipsum iam appropinquare, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. Rursum verò non tantùm se, sed & sua cuncta signo crucis notare Fideles consueuerunt: nam & in singulis quoque cubiculis & aliis habitaculis singulas esse cruces pingendas, S. Nilus [a] ad Olympiodorum Proconsulem scribens, admonuit. At prætermittimus de his innumeras hic aceruare sanctorum Patrum auctoritates, & recitata ab iisdem exempla, quæ sese nobis suis locis enarranda opportuniùs offerent.

[a] Apud Nicæn. 2. Concil. act. 4

VIII. VIRTVTEM CRVCIS HOSTES ETIAM PROFESSI.

Res adeò perspicua atque omnibus manifesta longiori non indiget ambitu orationis: nam & ipsi Christianorum hostes, quantum aduersus dæmones virtus crucis potestate prævaleat, sæpiùs, licet inuiti, testati sunt; quod de Iuliano Apostata scribit Theodotetus [b]. An non Lucianus [c], Epicureus licet, & cuiusuis numinis ritus illusor, tradit, Eucratem dignum planè virum cui fides adhiberetur, cùm annulum accepisset ex ferro (vt ait) ex quapiam cruce facto, aduersus prauos dæmones redditum esse securum? Accidisse putamus, vt sicut (quod Lucas [d] tradit) Iudæi exorcistæ, licet in Iesum Christum non crederent, tamen quòd scirent à Paulo & aliis Christianis in nomine Iesu pelli dæmones, & ipsi eodem nomine ad dimouendos eos ab obsessis hominibus vtebantur; ita & magi, quod à Christianis feliciter factitari conspicerent, nimirum crucis virtute eos dæmonibus imperasse; & ipsi ad coercendos, cùm opus esset, impetus dæmonum, signo crucis vsi fuerint: nam & eodem Luca [e] auctore, vidimus Simonem magum æmulatum esse in Petro gratiam impartiendi Spiritum sanctum: quam si habere ipsi licuisset, magno vtiq. pretio redemisset. Inde fortasse de iisdem magis, quod scribit Plinius [f], contigit, vt fragmento claui à cruce sublati, vel sparto à cruce accepto vterentur ad morbos pellendos. Sed de his satis: ac finis esto eorum quæ spectant ad Pauli scriptam epistolam ad Philippenses, quatenus ad rerum gestarum historiam & traditiones spectare videbantur.

[b] Theodor. hist. lib. 3. cap. 3.
[c] Lucian. in Philopseud.
[d] Act. 19.
[e] Act. 8.
[f] Plin. lib. 23. cap. 4.

IX. DE EPISTOLA A PAVLO AD COLOSSENSES DATA.

Eodem quoque anno, iisdem Coss. scripsisse Paulum ad Colossenses epistolam, ex iis quæ superiùs dicta sunt, facilè demonstratur. Inscriptio enim illius, eadem cum illa quæ ad Philippenses est scripta, nempe Paulus & Timotheus, satis significat, post Timothei Romam aduentum esse datam. Ceterùm quòd adhuc à se in vinculis agente sit scripta, ipse in fine declarat, dum ait: Memores estote vinculorum meorum.] Cùm ergo nonnisi biennio dicatur Paulus detentus fuisse in vinculis: hoc ipso anno, qui secundus eius carceris numeratur, datam eam epistolam esse oportuit, non autem priùs. Nam Timotheus, qui inscribitur in ea, nonnisi prope finem anni superioris Romam venisse potuit, nec Tychicus rediisse, quem miserat Ephesum. Dedit igitur ipsam epistolam Paulus Tychico, quem anno quoque superiori Ephesum mittens (vt vidimus) eidem ad Ephesios epistolam [g] dederat. Quamobrem Tychicum perfunctū esse apud Paulum munere tabellarij, ex iam dictis satis coniici posse videtur: eodem enim nuncio Titum [h] quoque olim Paulus accersisse visus est: eidemque Tychico dedisse epistolam primam ad Timotheum, argumentum eius epistolæ, quod in antiquis Græcis exemplaribus legitur eidem præfixum, satis apertè demonstrat.

[g] 2. Tim. 4. Ephes. 6.
[h] Tit. 3.

X. TABELLARII VSVS.

Non enim cuique se offerenti olim Apostoli & eorum successores Episcopi, sed certis hominibus, iisdemque optimis moribus præditis, ac probè notis, dare litteras consueuerant, vt apparet ex his quæ superiùs ex Ignatij litteris [i] ad Polycarpum scriptis, aliisq. à Cypriano ad diuersos datis [k], dicta sunt. Ceterùm hi non tantùm munere tabellariorum, sed & legatorum fungebantur officio: nam illis multa ore tenus communicanda credebantur, quæ coram illis, ad quos mitterentur, explicaturi essent; vt de Tychico vidimus, cùm Ephesum missus est, & cùm in præsentiarum ab eodem Paulo ad Colossenses legatur; ait enim ad eos scribens [l]: Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus carissimus frater, & fidelis minister, & conseruus in Domino: quem misi ad vos ad hoc ipsum, vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra, cum Onesimo carissimo & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia quæ hîc aguntur, nota facient vobis.] Eidem quoque videtur Paulus dedisse epistolam ad Philemonem, vt suo loco dicemus. Rursus etiam per eumdem nuncium aliam misisse epistolam ad Laodicenses, ea quę in fine dictæ epistolæ ad Colossenses Paulus habet, nonnullis persuaserunt; sunt autem hæc

[i] Ignat. epistola 11.
[k] Cyprian. epist. 16. & 24.
[l] Coloss. 4.

A hæc eius verba [a]: Cùm lecta fuerit apud vos epistola, facite vt in Laodicensium Ecclesia legatur, & eam quæ Laodicensium est, vos legatis.]

[a] Coloss. 4.

Antiqua hæc est quæstio, an Paulus scripserit quoque ad Laodicenses. De qua acturi, in primis qui fuerint Colossenses, paucis agendum putamus; vt de qua Laodicea hæc quæ Paulus scribit, sint intelligenda, pariter cognoscamus. Colossas igitur, vnde Colossenses, auctore Strabone [b], Plinio [c], & aliis, constat fuisse oppidum in Maiori Phrygia, haud longè positum à Laodicea: ex quo certum redditur, Apostolum non esse locutum de Laodicea quæ dicitur Syriæ, nec etiam de ea quæ est in Media, sed de ea quæ est in Phrygia contra Hierapolim, iuxta flumen Mæandrum, à quo Lycus amnis manat. Liquet ex his, hallucinatos esse; qui dixerunt Colossenses dictos esse Rhodios, ob ingentem illum ab eis Solis colossum erectum, quod Suidas & alij plures recentiorum

XI. DE COLOSSENSIBVS, AD QVOS SCRIBIT PAVLVS.

[b] Strabo lib. 12 cap. 13.
[c] Plin. lib. 5. cap. 32.

B Græcorum & Latinorum dixerunt. Præfectus olim Colossensibus Epaphras, solicitus pariter erat tam Laodicensis quàm etiam Ecclesiæ Hierapolis illis proximæ: vnde eadem ad Colossenses data epistola, de eodem Epaphra sic scribit Paulus [d]: Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiceæ, & qui Hierapoli.] Hic enim Romæ agens, vinculis pariter renebatur adstrictus: vnde in eadem quam hoc item anno eidem Tychico ad Philemonem Paulus dedit, epistola, Salutat te, inquit, Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu.] sicut & Aristarchus, quem hac ipsa ad Colossenses scripta epistola concaptiuum appellat. Consutauimus superiùs commentum illud, quod iure Hieronymus [e] nominat fabulam, de Epaphra & Paulo, quòd pueri olim ambo vincti ducti sint Giscala Iudææ oppido Tarsum. Post Epaphram, qui Colossenses instituit, Archippus illis datus videtur Episcopus, de quo

[d] Coloss. 4.
[e] Hier. in epist. ad Philem.

C Paulus in fine eius epistolæ hæc subdit: Dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in Domino, vt illud impleas.] Hæc de Episcopatu Epaphræ & Archippi licet apud Ambrosium [f] scripta habeantur, tamen nulla alibi de Archippo, quòd fuerit Episcopus Colossensium, habetur mentio, sed tantùm de Epaphra in antiquis Martyrologiis hoc expressum habetur. Primasius autem negat omnino Archippum fuisse Episcopum, sed diaconum fuisse tradit.

[f] Apud Ambros. in epist. ad Coloss. in fine.

His visis; an re vera Paulus scripserit epistolam ad Laodicenses, quam mandat legi in Ecclesia Colossensium, quid ab antiquioribus scriptum sit, in medium afferamus. Hæretici (vt auctor est Tertullianus [g]) eidem quam nos ad Ephesios scriptam habemus, Ad Laodicenses, titulum præfixerunt: Marcionem id etiam præstitisse, idem affirmat, cùm ait: Ecclesiæ quidem veritate epistolam istam ad Ephesios habemus missam, non ad Laodicenos: sed Marcion titulum aliquando interpolare gestiit, & quasi in isto dili-

XII.

[g] Tert. contra Marcion. lib. 5 cap. 11. & 17

D gentissimus explorator.] Sicque cùm aliquid ille citaret, quod ex epistola ad Ephesios esset acceptum, titulo epistolæ ad Laodicenses edebat, vt Epiphanius [h] aduersus ipsum agens edocet. Verùm ne vel leuis suspicio eius mendacij pulset legentis animum; habetur Ignatij testimonio egregiè testatum, epistolam ad Ephesios verè ad Ephesios esse conscriptam: citat enim eam ipse ad ipsos Ephesios scribēs, sicq. dicit [i]: Estis (sicut Paulus vobis scripsit) vnum corpus & vnus spiritus, qui vocati estis in vna spe vocationis vestræ.]

AN PAVLVS AD LAODICENSES SCRIPSERIT.

[h] Epiph. hæres. 42.
[i] Ignatius ad Ephes. epist. 14

Alij verò dixerunt, scriptam fuisse à Paulo ad Laodicenses priuatam epistolam, ab ea quæ ad Ephesios data est planè diuersam; quæ etiam circumferebatur inter Fideles, non tamen vt legeretur, sicut ceteræ, in Ecclesiis: nam inter canonicas non erat adnumerata; de qua agens S. Hieronymus [k] ait: Legunt quidam & ad Laodicenses epistolam,

E sed ab omnibus exploditur.] Cur autem in Ecclesia non legeretur, hanc affert causam Philastrius [l]: Aiunt epistolam ad Laodicenses scriptam: & quia addiderunt in ea quædam non bene sentientes, inde non legitur in Ecclesia; & si legitur à quibusdam, non tamen in Ecclesia populo legitur.] Itaque ex Philastrij sententia, non sic apparet eam fuisse explosam, quòd non esset Pauli, sed quòd additis ei nonnullis haberetur adulterata. Quamobrem quæ edita apud Xystum [m] habetur epistola ad Laodicenses, nequaquam illa quæ olim circumferebatur, fuisse videtur: quippe cùm perbreuis sit, nec quid habeat adulterinum, additamentum etiam nullum acceperit extrinsecus, sed potiùs eorum quæ perperam posita viderentur, vel haberentur ambigua, fuerit mutilatione contracta. Nec etiam placet, quod tradit Theophylactus, intellexisse Paulum de epistola prima ad Timotheum scripta; quòd (vt dictum est) eadem scripta fuerit Laodiceæ. Nam quæ subest ratio, vt epistolam ante plurimos annos scriptam legi voluerit in

[k] Hier. de Script. Eccl. in Paulo.
[l] Philast. de hæres. cap. 90.
[m] Xyst. Senens. Biblioth. lib. 2. in Paulo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesia Colossensium? vel cur illam magis, quàm reliquas ad diuersas Ecclesias datas epistolas? A

XIII. QVOD NVLLA SCRIPTA FVERIT A PAVLO EPISTOLA AD LAODICENSES

Chrysostomus[a] nullam putat à Paulo datam esse epistolam ad Laodicenses, ea scilicet ratione, quòd Græca editio habeat: πρὸς τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ.] hoc est: Et illam quæ ex Laodicea scripta est.] sicque intelligendum putauit, vt quæ à Laodicensibus missa fuisset ad Paulum, ab iisdem Colossensibus legeretur. Hanc ferme secutus sententiam Theodoretus[b], hæc ait: Quidam existimant Paulum etiam scripsisse ad Laodicenses epistolam: itaque fictam eam epistolam proferunt. Diuinus autem Apostolus non dixit, Eam quæ ad Laodicenses; sed, Eam quæ est ex Laodicea. illi enim de aliquibus rebus ad eos scripserant. Verisimile est autem eos vel ea accusasse quæ fiebant Colossis, vel eodem morbo cum eis laborasse: & ideo dixit hanc quoque epistolam esse legendam.] hæc Theodoretus. Sanè nullam eidem tabellario ad Laodicenses fuisse à B Paulo datam epistolam, satis constat; dum in ea quam tum scripsit ad Colossenses, salutari mandat eos qui Laodiceæ essent Fideles, sic dicens: Salutate fratres, qui sunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo eius est, Ecclesiam.] Si enim ad Laodicenses tunc scripsisset, ipse sua epistola eiusmodi functus esset officio, nec opus habuisset illud Colossensibus delegare. Si verò antea ad Laodicenses Paulus scripsisset; illis vtique (vt modò fecit scribens ad Colossenses) vt suas litteras legendas traderent Colossensibus, in mandatis dedisset. Libentiùs igitur Chrysostomo ac Theodoreto inhæremus, quàm ceteris, vt nulla à Paulo scripta fuerit epistola ad Laodicenses; cùm præsertim quæ ad Laodicenses Pauli nomine spuria fertur, nequaquam sit ab antiquioribus cognita. Nam qua ratione Marcion (vt vidimus) illam quæ habetur scripta ad Ephesios, ad Laodicenos datam fuisse putauit, si ea quæ ad Laodicenos erat, extabat? Vel si & ipse illam es- C se spuriam cognouisset, vir acerrimus ac pugnacissimus disputator, suam firmans sententiam, cur non illam potiùs quàm istam ad Laodicenses scriptam fuisse conuinceret, cùm nec vllam prorsus de ea habuerit mentionem? Immo & Tertullianus, Marcionem impugnans, nullam nisi ad Ephesios scriptam, existimatam fuisse dixit epistolam ad Laodicenses falsò vulgatam.

[a] Chrysost. in epist. ad Colossenses hom. 12.
[b] Theodoret. in epist. ad Colossenses in princ.

XIV. [c] Coloss. 2.

Quòd verò Paulus eadem epistola ad Colossenses[c] hæc habeat: Volo vos scire, fratres, qualem solicitudinem habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiceæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne] nonnulli sunt arbitrati tam à Colossensibus quàm etiam Laodicensibus Paulum numquam visum, fuisseque illis ipsum facie prorsus incognitum. At hæc minimè probantur Theodoreto[a]; qui ea verba declarans ait: Oportebat considerare verborum sententiam. Vult enim dicere: Non solùm D vestrum, sed & eorum qui me non viderunt, maximam curam gero.] Sanè (quòd & hæc ad historiæ veritatem spectare noscantur) dicere non prætermittimus, ac breui compendio hîc repetere Pauli peregrinationem in Asiam. Constat Lucæ[d] testificatione, Paulum vnà cum sociis, cùm descendisset in Phrygiam, in qua prouincia erant Laodicea atque Colossæ, absque aliqua verbi prædicatione prætereuntem venisse in Mysiam: Vetati sunt enim (inquit Lucas) à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.] Quamobrem tum Paulum nondum illis fuisse cognitum existimamus. Verùm post aliquot annos (vt superiùs notatum est) Paulus iterum est reuersus in Asiam. Id enim est quod Lucas alibi[f] ait: Factum est, cùm Apollo esset Corinthi, vt Paulus peragratis superioribus partibus (*Asiæ scilicet*) veniret Ephesum.] vbi ipso manente factum est (vt idem ait) vt omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi, atque Gentiles. Hac igitur vltima in E Asiam peregrinatione Paulum Laodicensibus & Colossensibus Euangelium prædicasse, illisque probè notum fuisse, iure existimandum putamus.

[a] Theodoret. in epist. ad Colossenses cap. 2.
[d] Act. 16. RECAPITVLATIO PEREGRINATIONIS PAVLI IN ASIAM.
[f] Act. 19.

XV. [e] Coloss. 2. DE RELIGIONE ANGELORVM QVAM PAVLVS DAMNAT.

Nec illud insuper ab instituto alienum existimamus (nam ad historiam etiam pertinet) scire causam, cur Paulus inter alia hæc admonuerit Colossenses[e]: Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei.] Haud facilis captu est locus iste, sed perdifficilis quidem, qui & absque exacta peritia rerum gestarum illorum temporum superari non possit. Consultus de ea re S. Hieronymus[h] ab Algasia, multa differens, singulatimque verba cuncta diligenter expendens, eius videtur fuisse sententiæ, vt quod spectat ad religionem Angelorum, Paulus sigillare voluerit eos qui erant

[h] Hieron. epist. 151. q. 10.

A erant ex circuncisione colentes astra cæli, simul & Angelos: nec fuisse recens hanc apud eos illapsam hæresim, sed peruetustam, à Prophetisque sæpiùs exagitatam, multis declarat. In eamdem quoque sententiam hæc Clemens Alexandrinus[a]: Neque colite Deum vt Iudæi: etenim illi soli se Deum nosse putantes, nesciũt se adorare Angelos & Archangelos, mensem & Lunam: & nisi Luna apparuerit, non agũt sabbatum quod dicitur primum, neque agunt neomeniam, neque azyma, neque magnum diem, &c.] Certè his respondent quæ non multo antè idem Paulus Apostolus de Iudaicis festis monuerat Colossenses.

[a] Clem. Alex. Strom. lib. 6.

XVI. IVDAEI CVLTORES ASTRORVM.

Quomodo autem hæc cohæreant, vt Iudæi errore lapsi, astra simul & Angelos colerent; non aliunde putamus accidisse, nisi quòd (vt de Pharisæis tradit Epiphanius[b]) ipsa cæli astra fuisse animata existimarent; quamobrem & iisdem (vt ait) indidissent no- B mina Hebraica: & Angelos esse, sensisse videntur. æquè enim ac Angelos, militiam cæli dixerunt astra, secundùm illud Deuteronomij[c]: Nec adorent Solem, & Lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi.] & illud Regum[d]: Adolebant incensum Baal, Soli, & Lunæ, duodecim signis, & omni militiæ cæli.] propriè verò militiam cælestem à diuina Scriptura constat nominatos Angelos, sicut & ipse Dominus Deus exercituum dictus est: sicut etiam apud Lucam[e]: Facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum.] Porrò vt sic Iudæi astra colerent, non fuit tunc tantùm apud eos error, sed & in posteros est infeliciter propagatus: adeò vt quoniam eiusmodi errori essent addicti, Cælicolæ dicerentur: quo contumeliæ nomine notari sunt Honorij Imperatoris[f] edicto omnes Christiani, qui à religione tranfugæ in Iudaismum deficerent, vt suo loco dicemus vberiùs.

[b] Epiphan. in Panar. lib. 1. c. 16.
[c] Deut. 17.
[d] 4. Reg. 23
[e] Luc. 2.
[f] De Iudæis Caticol. l. 19. Cod. Theod.

XVII.

C Hæc quantumlibet vera sint, & Pauli sensui æquè possint accommodari, & ab aliis nonnullis recepta videantur: tamen quoniam Apostolum nouimus suis epistolis solitum insectari illos hæreticos, qui Christiano nomine in Ecclesiam Catholicam grassabantur; accuratiùs exquirendum est, quænam hisce temporibus hæresis sit debacchata, quæ religionem instituerit Angelorum, cuius pseudoapostoli ad decipiendos Colossenses venirent in humilitate & religione Angelorum. Theodoretus[g] hunc locum explicans, testatur his temporibus hæresim fuisse exortam, quæ diceret Deum vniuersorum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perueniri, & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare: affirmaretq. legem per Angelos esse datam. At quoniam eiusmodi Theodoreti sententia à Nouatoribus in deteriorem partem accipitur: diligentiori studio hæc cuncta examinanda proponimus. Quænam fuerit dicta hæresis, D ipse non indicat, nec in suis, quos scripsit, libris hæreticarum fabularum, explicat: quamobrem mirati sumus, errorem ciusmodi tribui Simoni mago; cùm quæ de Angelis ipse dixerit, longiùs ab his discrepent: quippe qui traderet (vt referunt Irenæus[h], Epiphanius[i], idemque Theodoretus[k], & alij) se esse diuinam potentiam, quæ Iudæis vt Filius apparuisset; seque per mentis suæ primam comprehensionem, quam Helenam esse dicebat, creasse Angelos, à quibus mundus esset effectus: porrò Angelos ægrè ferentes se eo modo esse creatos, in ipsam Helenam fuisse commotos, ipsamque affeciisse E ignominia: ad quam redimendam, & ab Angelis vindicandam, ipsum descendisse, ac in Iudæa hominem apparuisse tradebat. Sic igitur nullus à Simone Angelorum cultus introductus habetur; qui dicebat se in mundum descendisse, vt Angelos malè moderantes terrarum orbem corriperet. Nec his insuper aptari possent, quæ Simonis discipuli dixere de Angelis; quibus licet creationem rerum tribuerint, tamen quòd peream agerent, Christum ad eos debellandos missum esse iactarunt; quod Basilidis proprium dogma fuit. Porrò tantum abest, vt hi Angelos adorandos esse docuerint, quòd pugnandum esse suaderent aduersus Angelos mundi fabricatores, idque horum affinis Carpocras tradiderit.

[g] Theodor. in epist. ad Col. 2. DE RELIGIONE ANGELORVM FALSO INTRODVCTA.
[h] Iren. lib. 2. c. 20.
[i] Epiphan. hæres. 21.
[k] Theod. hæret. fab. lib. 1. c. 2.

XVIII. QVAM CERINTHVS RELIGIONEM ANGELORVM INTRODVXIT.

Potiùs igitur ad Cherinthi peruersum dogma id spectasse videri potest: quippe qui cùm adeò humiliter de Christo sentiret, vt omnem ab eo diuinitatem auferret, hominem tantummodo esse confirmans, super eum Angelos extollebat, per quos mundum esse creatum traderet, Deumque Hebræorum vnus ex illis esse Angelum prædicaret. id de eo cùm citati auctores, tum etiam Tertullianus[l] affirmant. Cùm igitur Cherinthus Christum deprimeret, & Angelos exaltaret; meritò Paulus admonet Colossenses, dicens: Nemo vos seducat, volens placere in humilitate (Christi videlicet, cùm

[l] Tertull. de præscr. c. 48.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob scandalum crucis illum fuisse tantùm hominem prædicaret, adeò illum humilem A
reddens) & religione Angelorum: cùm Angelos scilicet naturæ opifices esse iactaret. Et quod subdit, Quæ non vidit] vtique alludere videtur ad id quod de eodem
[a] Theodoretus hæret. fabul. lib. 2. c. 4. Cherintho Theodoretus [a] scripsit, sic dicens: Confinxit autem etiam quasdam reuelationes, tamquam ipse eas esset contemplatus.] illis enim vtebatur ad captandam audientium fidem, multa se diuinitus vidisse mentiens, quæ (vt inquit Paulus) non vidit. Sanè quidem aduersus huiusmodi hæresim de Angelorum excellentia, & de Christo Cherinthi abiectam sententiam frequenter admodum Apostolus est visus iacula in-
[b] Coloss. 2. torquere; vt in primis cùm ad eosdem Colossenses [b] scribens, hæc ait de Christi super Angelos excellentia: In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter; qui est caput omnis principatus & potestatis.] & ne per scandalum crucis putarent Christi amplitudinem diminutam, paulo pòst addit: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in semetipso. B

XIX. Eodem planè argumento scripsisse videtur epistolam ad Hebræos [c], in cuius exor-
[c] Hebr. 1. dio hæc de Christi excellentia super Angelos sic dicit: Locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula: qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem faciens, se-
PAVLVS MVLTIS CONFVTAT CHERINTHI HAERESIM. det ad dexteram maiestatis in excelsis: tantò melior Angelis effectus, quanto differentiùs præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?] in fine autem eius capitis post multa de inæstimabili Christi super Angelos excellentia, quodnam re vera sit Angelorum ministerium demonstrans, sic C
ait: Nónne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis?] Multa præterea eodem argumento scripta habentur sequenti capite. Ad hæc etiam spectare videtur, quòd idem Apostolus scribens ad Galatas, in Asia populum, vbi agebat Cherinthus, qui & illis circumcisionem prædicabat; eo cogitur vti dicendi genere: Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præter quàm quod euangelizauimus vobis; anathema sit.] & in hanc sententiam etiam ad Co-
[d] 1. Car. 6. rinthios [d]: Nescitis, inquit, quoniam Angelos iudicabimus?] Ad hoc item spectat, quòd non tantùm Paulus & alij Apostoli ad dictam hæresim confutandam labores immensos
[e] Apoc. 19. 22. subiere; sed, sic Deo agente, & Angeli [e] ipsi id sponte professi sunt. Nam Ioanni ad pedes eius accidenti, vt adoraret vnum ex iis, mox ille ait: Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum & fratrum tuorum.] quod & iterum factum est, quando Angelus subdidit: D
Deum adora] planè significans, non sibi, sed Deo præcipuam illam omnium maximam adorationem deberi: idque non tantùm vt Ioannem instrueret, sed in Ioanne potiùs vniuersam Ecclesiam aduersus eosdem hæreticos commoneret. Pertinet ad hoc ipsum, quod idem Ioannes monens Laodicensem Ecclesiam eiusdem prouinciæ metropolim, ait: Hæc dicit testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei] nimirum per quem omnes creaturæ sunt factæ, vt sic confutaret dogma Cherinthi dicentis, Angelos mundum creasse. Et quòd idem eiusdem prouinciæ præcipuos Episcopos appellet Angelos; planè significat, instar hominum Angelos hominibus ministrare, nec tantæ esse excellentiæ, vt quæ diuina sunt, iisdem tribuantur.

XX. Verùm licet Cherinthus ea sentiret de Angelis: quòd tamen eos suaserit adorandos, nusquam inuenimus, nec quempiam alium dictorum hæreticorum, qui mundi crea- E
tionem æquè Angelis tribuebant: nam super Angelos Virtutem esse diuinam omnium supremam, quam Deum dicerent, omnes affirmabant. Quinetiam tantùm abest, vt Cherinthus (nam de aliis dictum est) Angelum Iudæorum, quorum legem ipse coleret,
[f] Epiphan. hæres. 28. adoraret; vt potiùs (quod Epiphanius [f] de eo scripsit) eum malum esse diceret, ac detestaretur. Ex his videas (quod necessariò dicendum est) Theodoretum haud feliciter
[g] Theodoret. ad Coloss. c. 2. CORRIGITVR THEODORETVS ET REDARGVITVR NOVATORES. (eius pace sit dictum) assecutum esse Pauli verborum sensum: cùm in huius ad Colossenses epistolæ commentariis [g] dicit, hæc à Paulo esse scripta, quòd tum grassarentur hæretici, qui Angelos colendos esse iactarent. Quinam hi fuerint, dicat ipse, qui omnium antiquorum hæreticorum fabulas egregiè perpetuæ memoriæ commendauit. Sic ergo errore semel lapsus, in alium grauiorem impegit, vt diceret, canonem trigesimumquintum Laodiceni Concilij de his hæreticis esse intelligendum, qui Angelos colendos esse docerent,

A docerent, quique in eadem regione Asiæ oratoria erexissent sancto Michaëli Archangelo: incautè nimis, quæ à Catholicis essent antiquitus instituta, hæreticis, quorum nulla esset memoria, tribuens. Quænam verò essent in ea prouincia Asiæ antiquiores memoriæ Michaëlis Archangeli, & à quibus fuerint institutæ, repetere operæpretium ducimus. Haud enim frustra hæc propensiori studio tractanda suscipimus, cùm Nouatores hæretici aduersus Catholicam veritatem Theodoreti sententiam vsurpent simul cum testimonio Concilij Laodiceni, quo ab Ecclesia Catholica Angelorum pium cultum abiiciant. Sanè quidem nullum à Cherinthianis hæreticis erectum fuisse in honorem S. Michaëlis Archangeli oratorium, ex nuper dictis satis superque liquet. Cùm enim ipsum Iudæorum Deum Cherinthus diceret fuisse Angelum, haud de alio quàm de Michaële potuit intellexisse, quem ex Daniele [a] fauisse populo Iudæorum, [a] Dan. 10.
B optimè nosset: verùm cùm illum ipsum, quem affirmaret esse Deum Iudæorum, malum diceret; nulla prorsus subest ratio, cur in honorem Michaëlis erexerit oratoria: at nec alios hæreticos, de quibus est facta mentio, id præstare potuisse, quæ iam sunt dicta, demonstrant.

Ceterùm Angelos venerari, non hæreticorum, sed Catholicæ Ecclesiæ mos fuit: quæ XXI. DE RELIGIOSO ANGELORVM CVLTV. præsertim in honorem sancti Michaëlis Archangeli, quem patronum nouit & protectorem ob insignia eius ope accepta beneficia, memorias erigere, illumque precari, sic & ceteros, vt apud Deum intercederent, consueuit. Id verò quàm purè, quàm sanctè, religiosè, atque frequenter in vniuerso Christiano orbe præstari sit solitum, satis demonstrant quæ in nostris [b] Notationibus ad Romanum Martyrologium nuper diximus: ita- [b] Martyr. Rom. die 8. Maij.
que eas consulat lector qui hæc cupit. Sed vt modò agamus de prouincia & loco vbi ea
C facta esse dicuntur: certum est Colossis sub Laodicensi metropoli positis antiquum vi- COLOSSENSES CVLTORES MICHAELIS ARCHANGELI. guisse cultum Michaëlis Archangeli; non quidem vt eum tamquam Deum colerent, sed vt præcipuum Dei ministrum, eo cultu quem sanctos Angelos decet, afficerent: idque non hæreticorum persuasione, sed ostensione immensi prodigij, atque adeò celebri, vt in Orientali Ecclesia anniuersaria de ea re memoria ageretur sexta die Septembris: quod Græcorũ antiquum Menologium in primis testatur his verbis: Die Sexta Septembris, commemoratio miraculi ostensi à principe militiæ cælestis Michaële in vrbe Colossensium, quæ postea dicta est Cone.] sic enim Colossensem ciuitatem dictam esse, Oecu- [c] Oecumen. in epist. ad Coloss.
menius [c] item affirmat. Eiusdem celebritatis meminit Emanuel in sua constitutione de [d] Apud Theod. Balsam. in Nomoc. Phot. tit. 7
feriis [d]. Quas pœnas dederit pseudo-Alexius Iconoclasta, qui ausus est violare dictam [e] Nicet. Con. in Annal. pag. 48.
ecclesiam S. Michaëlis in Conis, scribit eiusdem vrbis ciuis Nicetas Coniata [e]. Res gesta [f] Metaphr. die 6. Septemb.
D historiæ de Michaëlis manifestatione Conis facta, ex antiquioribus monumentis descripta extat apud Metaphrastem [f]. Magna quidem Dei prouidentia esse factum apparet, vt [g] Isai. 35.
in cubilibus (quod ait Isaias [g]) vbi dracones habitabant, Angelorũ princeps Michaël miraculorum operatione refulgens, illic congruo colceretur honore; nimirum vt Colossenses in primis sanctissimæ Trinitati, secundùm institutionem Catholicam, primùm omnium illi decentem ac proprium cultum impartirentur; ac deinde Angelos, quo deceret, prosequerentur honore.

Synodus igitur Laodicena nequaquam rectum Angelorum cultum imminuit; sed XXII. cum qui ex Gentibus erat contra diuinitatis numen, eiecit: sicut cùm in superiori canone illos damnat, qui relicto cultu sanctorum martyrum, falsos adirent hæreticorum martyres, sic dicens [h]: Non oportet omnino Christianum, derelictis martyribus [h] Concil. Laod. c. 34.
E Christi, abire ad falsos martyres, & (*vt habet prior versio*) hæreticorum, quos ipsos DE CANONE CONCILII LAODICENI. constaret hæreticos extitisse: hi enim alieni à Deo sunt. Quicumque autem abire voluerit, anathema sit.] Ita etiam sequenti canone, Gentilium idolorum sectantes errores condemnat, sic dicens [i]: Non oportet Christianos derelicta ecclesia abire, & [i] Concil. Laod. c. 35.
ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere. Quicumque autem inuentus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans, anathema sit: quoniam relinquens Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, accessit ad idola.] hæc canon: quo, sicut superiori quæ essent hæreticorum damnat, ita quæ Gentilium idololatrarum essent; omnino proscribit.

At neque vlla subesse suspicio potest, vt sacrosancta Synodus Angelorum pium XXIII. cultum dixerit idololatriam. Nam si eadem Synodus cultum veri martyris recipit, vt superiori vidimus canone, & alio, quo agi festa martyrum, præterquam

in Qua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Concil. Laod. can. 51. CVLTVS ANGELORVM IN SYNODO LAODICENA 1.

in Quadragesima [a] monuit; multò magis Angelorum cultum oportuit recepisse: nam vt sublimiori naturæ, potiùs debetur cultus Angelis, quàm hominibus. Vnde expressè patet, quòd sicut superiori canone recipiens Synodus cultum veri martyris, à pseudomartyrum cultu Fideles cohibuit; ita & sequenti, falsorum Angelorum, eorum nimirum quos venerarentur idololatræ, venerationem prohibuit: alludens fortasse ad Genij cultum, cuius gratia Gentiles [b] diem natalitium celebrantes, affines & amicos conuocarent: & hoc sit quòd ait canon: Ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere.] vel (quod verius existimamus) quòd magi ad suas magias perficiendas, non tantùm dæmones, sed & Angelos se inuocare profiterentur, hocque honesto nomine velarent turpissimas imposturas, testatur hæc de his Tertullianus in Apologetico [c]. Quapropter Patres in ea Synodo congregati occultam hanc dixerunt idololatriam, quæ nimirum honestissimo prætenso Angelorum nomine patraretur. Quamobrem & his consentiens consequitur canon [d], prohibens ne clerici vllo pacto magiæ operam darent. His igitur de germano sensu illius canonis elucidatis, satis Theodoreti perperam facta interpretatio remanet confutata: cùm alioqui in his quæ spectant ad dogmata, non sit dubium, ipsum recta sensisse de Angelis: nam ipsos non tantùm veneratur, sed & æternæ salutis administros nobis à Deo concessos, & in eo præsertim vt apud Deum intercederent, nostramque causam agerent, constanter affirmat [e]. Sed de his satis.

[b] Censor. de die natal. & Macrob. Saturnal.

[c] Tertul. in Apolog. c. 23.

[d] Concil. Laod. c. 36.

[e] Theod. diuin. decret. lib. 5. de Angelis. & in Daniel. c. 4.

XXIV. DE CANTV ECCLESIASTICO.

Iam quod supereſt de Ecclesiasticis traditionibus, quæ eiusdem Pauli epistola ad Colossenses remanent consignatæ, ex instituto demonstrare prosequamur. Quod enim inferiùs eosdem admonens ait [f]: Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia; docentes & commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo] Ephesios [g] quoque iisdem ferè verbis, scripta ad eos epistola, alloquens, ad hæc eadem facienda est vehementer hortatus: quibus Apostolus Ecclesiastici cantus formam præscribit: nimirum vt in gratia, quod ait, cantarent Domino in cordibus suis; scilicet vt musicos modulos cordis chorda concinerent. Illud enim cantare in cordibus dicit (vt interpretes omnes [h] elucidant) pro eo quod est, non ore tantùm. Ad hæc de cantu non solùm Paulus admonuit; sed & Virtutes Angelicæ docuerunt, quomodo psallendum esset in Ecclesia. Socrates enim hæc de Ignatio testatur: Ignatius Antiochiæ, quæ est in Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, visionem vidit Angelorum, sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium; & formam canendi in ea visione expressam Ecclesiæ Antiochenæ tradidit. vnde illa traditio ab omnibus Ecclesiis recepta est. hæc Socrates. Sed altior atque certior eius rei fides habetur, cùm de Seraphim stantibus supra thronum, atque clamantibus, & alternis vicibus canentibus, sublimis [i] facta est illa manifestatio Isaiæ.

[f] Coloss. 3.

[g] Ephes. 5. TRADITIO DE CANTV ECCLESIASTICO.

[h] Chrysostom. Theod. & alij in c. 5. ad Coloss. & ad Ephes. c. 5.

[i] Isai. 6.

XXV. DE CANTV ESSENORVM.

Eodem planè modo ab Essenis, quorum res gestas Philo [k] illustri memoriæ commendauit, Deo laudes alternatim cani solitas, eiusdem auctoris testimonio expressum habetur, cuius hæc sunt verba: Vbi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum: cuique suus incentor præficitur honore præstans & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumq. generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non sine decoris & religiosis gestibus & accentibus, modò stantes, modò prorsum retrorsumq. gradum mouentes, vtcumque res postulat. Deinde postquam vterque chorus seorsum expleuit his se deliciis, velut amore diuino ebrij vnum chorum faciunt promiscuum, ad imitationem illius olim instituti, quando mare, Deo iubente, alteris salutem, alteris perniciem attulit, præcinente viris Moyse, Maria verò prophetide feminis.] hucusque Philo: qui dum ait, non accentibus tantùm, sed & religiosis gestibus se mouentes, illos occinere solitos esse, haud dubium est intellexisse de canticis dramatis, qui non tantùm in voce, sed & in actione consisterent, quorum vulgata est illa mentio in Ecclesiasticis officiis: Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis] nimirum vt coram virgine recumbente in thoro eiusmodi acroamata agerentur. De quibus & Plutarchus [m], cùm de his agit: Nostis nimirum Platonis dialogos partim narratione, partim actione quadam constare; qui ideo dramatici dicuntur: de his facillimos pueri ediscunt, ita vt memoriter recitent: adiunguntur autem gestus conuenientes personarum moribus, & vocis

[k] Philo de vita contemplatiua.

[m] Plutarch. in Sympos. 7. q. 8

effictio

A effictio atque forma, & affectiones dictis congruæ.] Sed exoleuerunt iam hæc: cetera verò non tantùm non sunt prætermissa, sed aucta. At quod ad feminas spectat, ne in ecclesia vnà cum viris canerent, legibus Ecclesiasticis [a] est postea interdictum. De antiquo vsu Christianorum, vt in vnum ad ecclesiam conuenientes, dies noctesque cantu ducerent; Ethnicorum etiam testificatione, nempe de his quæ Romæ agerentur, Luciani [b]; & de his quæ in Oriente, Plinij [c], qui vixere temporibus Traiani, expressum habetur.

[a] Synod. Antiochena.

[b] Lucianus in Philopatr.

[c] Plin. lib. 10. epist. 97.

Iustinus martyr in oratione ad Antoninum Pium, hymnos Deo à Christianis decantari solitos tradit, cùm ait: Grates nos illi exhibentes, rationalesque pompas & hymnos celebramus atque decantamus, &c.] & Clemens Alexandrinus ad Gentes oratione: Hic, inquit, est mons Deo dilectus, mons sobrius castis vmbrosus materiis. In eo au-

XXVI. DE CANTV QVID PATRES.

B tem bacchantur non fulmine ictæ Semelis sorores Mænades, quæ in incesta viscerationе carnium initiantur, sed Dei filiæ, pulchræ agnæ, quæ veneranda Verbi orgia concelebrant, chorum moderatum congregantes: chorus sunt iusti, canticum est hymnus Regis omnium: psallunt puellæ, gloria afficiunt Angeli, Prophetæ loquuntur, editur sonus musicus.] & paulo post: Si velis tu quoque, initiare; & chorum duces cum Angelis circa eum qui est ingenitus, & ab interitu alienus, & qui solus est verè Deus: vnà nobiscum canite Deo Verbo.] & Tertullianus [d] ad vxorem: Quid maritus suus illi vel marito quid illa cantabit? Audiat sanè, audiat aliquid Dei cœna, &c.] Id ipsum Cyprianus quoque, dum ait [e]: Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus.] Cererùm eiusmodi hymnos

[d] Tertull. ad vxor. lib. 2. c. 6

[e] Cyprian. de orat. Dom.

C canendi in ecclesia consuetudinem, non aliunde quàm ab ipso Domino & Apostolis acceptam dicit Augustinus [f], dum inter illa quæ ex diuina Scriptura defendi possunt, ait esse hymnorum atque psalmorum cantum: cuius, inquit, ipsius Domini & Apostolorum habemus documenta, & exempla, & præcepta.] & paulo post: Quando autem non est tempus, cùm in ecclesia fratres congregantur, sancta cantandi; nisi cùm legitur, aut disputatur, aut Antistites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce diaconi indicitur?] hæc ille.

[f] Augustin. epist. 119. c. 18.

Id denique in vniuersa Ecclesia fieri consueuisse, Basilius [g] aduersus hæreticos hæc improbantes sic asserit, scribens ad Neocæsarienses: Ad id verò quòd propter psalmodias accusamur: quare potissimùm simpliciores perterrefaciunt, qui vos traducunt: hoc habeo quod dicam: quòd videlicet, qui iam obtinuerunt ritus, omnibus Ecclesiis

XXVII. [g] Basil epist. 69.

D Dei concordes sunt & consoni. De nocte siquidem populus consurgēs, antelucano tempore domum precationis petit: inibique labore & tribulatione ac lacrymis indeficientibus facta ad Deum confessione, tandem ad orationem surgentes, ad psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuisi, alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentiorem, reiectis vanis cogitationibus mentis, soliditatem suppeditant. Deinde vni ex his hoc muneris dato, vt quod canendum est, prior ordiatur, reliqui succinunt: atque ita in psalmodiæ varietate, precibusque subinde interiectis, noctem superant. Illucescente iam die, pariter omnes velut vno ore, ac corde vno, confessionis psalmum Domino offerunt: ac suis quisque verbis resipiscentiam profitentur. Horum gratia si nos fugitis; fugietis simul & Aegyptios, fugietis Lybiā vtramque, Thebæos, Palæstinos, Arabes,

IN VNIVERSA ECCLESIA VSVS CANTVS PSALMORVM.

E Phœnices, Syros, & qui ad Euphratem habitant, & (vt semel dicam) omnes apud quos vigiliæ, ac preces, communesque psalmodiæ in pretio sunt.] hucusque Basilius. Innumera in hanc sententiam afferenda essent testimonia sanctorum Patrum, sed breuitatis causa temperamus.

Illud autem non prætermittimus dicere de vsu pristino, olim promiscuè vnà cum clericis in ecclesia cantasse & populum, simulque sacerdoti orationem danti vel colligenti responsare consuesse. Ad hæc spectat illud S. Hieronymi [h]: Ad similitudinem cæ-

XXVIII. [h] Hier. in præf. in epist. ad Gal. lib. 2.

lestis tonitrui, Amen reboat.] & illud Ausonij in Ephemeride:

Consona quem celebrant modulati carmina Dauid,
Et responsuris ferit aëra vocibus, Amen.]

Verùm quoniam imperitia canentium sæpiùs accidebat, vt harmonicam illam Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantionem incomposito vocum sono corrumperent, in

quos

Universidad de Deusto
Biblioteca

POPVLVS CVR IN ECCLESIA CANTARE VETITVS.

quos (vt superiùs dictum est) Ioannes Chrysostomus [a] iure declamat: idcirco necessariò Ecclesiasticis institutis prouisum est, ne præter certos ad hoc opus adscriptos quis in ecclesia psalleret. Canon enim Laodiceni Concilij [b] id prohibens ait: Non licere præter canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitum ascendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in ecclesia psallere.] A

[a] Chrysost. in Isa. c. 8. hom. 1
[b] Conc. Laodic. c. 15.

XXIX. CANTVS CHRISTIANORVM QVALIS.

Magnam certè sanctissimi Patres adhibuerunt diligentiam, vt perquam religiosus, modestus, ac denique omnibus numeris ad pietatem compositus cantus Ecclesiasticus esset: quod ex eo facile colligi potest, quòd constet & in ipsis à charitate deductis Christianorum conuiuiis, Agapen uncupatis, tam pia tam sobria adhiberi cantica consueuisse. Vnde Christianus Pædagogus apud Clementem [c] hæc ait: Quemadmodum autem antequam sumamus alimentum, laudare nos conuenit factorem vniuersorum: ita etiam in potu nos ei decet psallere, cùm eius creaturarum efficimur participes. Est enim psalmus numerosa & modesta laudatio: canticum spirituale, psalmum dixit Apostolus.] & paulo inferiùs: Sunt enim admittendæ modestæ & pudicæ harmoniæ: à forti & neruosa nostra cogitatione verè molles & eneruatas harmonias amandando, quàm longissimè, quæ improbo flexuum vocis artificio vtentes, ad delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt: graues autem, & quæ ad temperantiam pertinent, modulationes ebrietati & proteruiæ valedicunt. Chromaticæ igitur harmoniæ, impudenti in vino proteruiæ floribusque redimitæ meretriciæ musicæ sunt relinquendæ.] hæc Clemens. De iisdem canticis in conuiuio, Christianorum adhiberi solitis hæc Tertullianus [d]: Post aquam manualem & lumina, vt quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere: hinc probatur quomodo biberit.] & Cyprianus ad Donatum: Nec sit vel hora conuiuij gratiæ cælestis immunis: sonet psalmos conuiuium sobrium; & vt tibi tenax memoria est, voce canora aggredere hoc munus ex more: magis carissimos pasces, si sit nobis spiritualis auditio, prolectet aures religiosa mulcedo.] B C

[c] Clem. Alex. in Pædag. lib. 2 c. 4.
[d] Tert. in Apolog. c. 39.

XXX. CANTVS MODESTVS LAVDATVS.

Si igitur in Christianorum conuiuiis adhiberi solita cantica tali fibula disciplinæ erant adstricta, quæ nihil penitus sineret esse fluxum atque solutum: quanto maiori solertia putandum illas institutas fuisse, quæ in ecclesia publicè adhiberi solitæ erant sacræ in sacris diuinisque mysteriis cantiones? Sed & Gentiles ipsi, qui rectè saperent, damnabant illos canendi modos, qui mollibus fractisque vocum inflexibus animos itidem molles fractosque atque eneruatos penitus redderent. Nec alia de causa Pherecrates comicus Musicam introduxit figura muliebri totum corpus verberibus fœdè mulctatam, ipsamque Iustitiam quærente de causa huius fœditatis; illamque respondentem carmina in accusationem eorum, qui candorem illum suum pristinum, & cum suauitate maiestatem coniunctam, chromaticis modulis fœdè corruperint. Sed & Aristophanes de iisdem queritur, & alij plures, quòd quidam Musicam in minuta quasi fragmenta concidерint. hæc & alia plura id genus apud Plutarchum [e]. At quanto hæc cum detrimento animorum accidere soleant, Cicero [f] in libris quos scripsit de legibus, his verbis eruditè demonstrat: Assentior enim Platoni, nihil tam facilè in animos teneros atque molles influere, quàm varios canendi sonos: quorum dici vix potest quanta sit vis in vtramque partem. Nam & incitat languentes, & languefacit excitatos; & tum remittit animos, tum contrahit. Ciuitatumque hoc multarum in Græcia interfuit, antiquum vocum seruare modum; quarum mores lapsi in molliciem, pariter sunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelaque deprauati, vt quidam putant; aut cum seueritas eorum ob alia vitia accidisset, tum fuit in auribus animisque mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir, longeque doctissimus, valde hanc labem veretur: negat enim mutari posse musicas leges sine mutatione legum publicarum.] hæc & alia plura ille: qui & in canendo non vocum tantùm modum, sed & situm corporis modestiæ attemperatum monet esse seruandum: quamobrem illos potissimùm, qui canendo ceruices oculosque pariter cum modorum flexionibus torquent, reprehendit. D E

[e] Plutarch. lib. de Musica.
[f] Cic. de legib. lib. 2.

XXXI. At si hæc etiam Ethnicorum sententia cauenda sunt, quæ apud Christianos nec in conuiuiis olim admittebantur; quid, quæso, ab illis factum esse putandum in sacris? Aduersus ergo eiusmodi disciplinæ transgressores est vehemens illa, sed iusta, ex Pauli verbis S. Hieronymi obiurgatio [g], dicentis: Audiant hæc adolescentuli; audiant hi quibus

[g] Hier. in epist. ad Ephes. c. 5.

OBIVRGATIO IN CORVMPENTES CANTICORVM MODESTIAM.

quibus psallendi in ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum; nec in tragœdorum morem guttur & fauces dulci medicamine colliniendas, vt in ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica, sed in timore & opere in scientia Scripturarum. Quamuis sit aliquis (vt solent illi apparere) κακόφονος; si bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantator est. Sic cantet seruus Christi, vt non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur: vt spiritus malus, qui erat in Saule, eiiciatur ab his qui similiter ab eo possidentur, & non introducatur in eos qui de domo Dei scenam fecere populorum.] hæc ille, reprehendens prauum vsum qui suo tempore apud nonnullos irrepserat. Verùm si, vt decet, ad pietatem musici modi compositi sint, nihil vtilius, nec gratius quicquam audiri potest. Vnde & apud Iustinum martyrem [a] hæc eodem argumento conscripta habentur de simplici cantu Ecclesiastico: Excitat hæc cantio cum voluptate quadam animum, & flagrans ad eius quod carmine celebratur, desiderium: affectiones & concupiscentias carnis sedat: cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, suggestione oborientes, amolitur: mentem ad fructificationem diuinorum bonorum rigat: pietatis decertatores generosos & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit: omnium rerum quæ in vita tristes & luctuosæ accidunt, piis affert medicinam.] hæc & alia plura ibi. His consentientia paucis expresserat Philo Iudæus [b] his verbis: Cantus, verbaque sanitatem & salutem afferunt: cantus quidem excantando passiones animi; vt quicquid in nobis dissonat, in concentum quemdam redigendo, reprimendoque immodicos affectus certis modulis componat.] A B

[a] Apud Iustin. mart. q. 187.
[b] Philo de victim. offerend.

XXXII. QVAM PROFICVVS CANTVS RELIGIOSVS.

Huius igitur rei causa à Spiritu sancto institutum esse psalmorum concentum, S. Basilius [c] his verbis declarat: Quando Spiritus sanctus nos vidit ægrè persuaderi ad complexum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quòd toti ad consectandam voluptatem propenderemus; quid fecit? Nimirum Scripturæ suæ dogmatibus mixtim inspersit concinnam istam numerorum modulationem, vt auribus permulctis ac delinitis, mellico vocum concentu, clàm, velut aliud agentes, sineremus in animos nostros irrepere eloquiorum vtilitatem.] hæc & alia plura id genus Basilius. Sed meliùs hæc docent, qui didicerunt experimento, vt Augustinus [d], qui hæc de se scribit: Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.] Et inferiùs [e], cùm se mirum in modum affici solere Ecclesiastico cantico dicat; dolere tamen, quòd eò raptus interdum, quæ canerentur verba minùs atten- C

[c] Basil. homil. in Psal. 1.
[d] Aug. Cõfess. lib. 9. cap. 6.
[e] Aug. Cõfess. lib. 10. ca. 33.

deret; ac de his secum differens, hæc tandem ait: Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, canendi cõsuetudinem approbare in Ecclesia: vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat.] Idem Augustinus in sua Ecclesia Hipponensi sic amauit sacram canendi consuetudinem, vt interdum de nimia illius prolixitate aliqui rerum diuinarum parum studiosi quererentur, de quibus hæc ait [f]: Adhuc quoque, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo; quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui cùm veniunt ad ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt presbyterum vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi, propter illorum gulam & auaritiam.] hæc ipse. D

[f] Aug. de temp. ser. 251.

XXXIII. DIVERSARVM ECCLESIARVM DIVERSI CANENDI MODI.

Ceterùm licet in vniuerso Christiano orbe canendi in ecclesia semper viguerit vsus: tamen non idem vbique est seruatus canendi modus: nam hæc de Athanasio Episcopo Ecclesiæ Alexandrinæ Augustinus testatur [g]: Tutius mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini: qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuncianti vicinior esset, quàm canenti.] hæc ipse. Verùm in Oriente, vnde etiam Mediolanensis Ecclesia sub Ambrosio Ecclesiastici formam cantus accepit, suauiori vocum concentu, qui audientium animos licet tristes erigere atque mulcere posset, hymnos psalmosque concini solitos esse, idem qui suprà Augustinus affirmat [h]. Non sic Romana Ecclesia (vt aliquis existimauit deceptus commenticiis scriptis Damasi nomine peruulgatis) ab Oriẽtali Ecclesia mutuata est modum psallendi: cùm iam ab ipso institutæ sedis exordio psalmorum cantus in eadem coaluisset Ecclesia: nam Damasus non canendi ritum, sed psalterium ex translatione Septua- E

[g] Aug. Cõfess. lib. 10. cap. 33.
[h] Aug. Cõfess. lib. 9. cap. 7.

gintaduo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 60. PETRI 16. NERONIS IMP. 4.

gintaduorum ex Oriente, à Hieronymo scilicet Hierosolymis agente, accepit. Quantum autem ex antiquis monumentis colligere licet, Romana Ecclesia mediam secuta viam, nec simplicitatem Alexandrinam, nec Orientalis Ecclesiæ suauiori concētu compositos numeros in omnibus amplexata, sic temperauit vtrumque, vt miram quamdam cum suauitate adiunxerit grauitatem. Africanæ autem Ecclesiæ ritus, quantum ex Augustino colligitur, Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ potiùs quàm Orientali similis fuisse videtur: nam ait[a]: De hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & accendendum diuinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est; & pleraque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt: ita vt Donatistæ nos reprehendant, quòd sobriè psallimus in Ecclesia diuina cantica Prophetarum; cùm ipsi ebrietates suas ad canticū psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment.] hactenus Augustinus.

[a] August. epist. 119.

XXXIV. CORRVPTORES ECCLESIASTICI CANTVS.

Execratur pariter Catholica Ecclesia modos illos musicos atque cantus, qui à Gentilibus suis ipsorum ritibus adhiberi consueuerunt; sed & illos, qui relictis Dauidicis psalmis concinerent (vt de Donatistis tradit Augustinus) proprio ingenio hymnos excogitatos, ad nouosque compositos musicos modulos: cuiusmoni erant & ab Ario ad Sotadis numeros compositę cantiones, quas tantopere Athanasius[b] redarguere consueuit: sicut etiam de Meletianis tradit Theodoretus[c], solitis cum plausu manuum & quadam saltatione hymnos concinere, & multa simul tintinnabula funi appensa mouere, & his similia: Qua de causa, inquit, Magnus ille Athanasius perpetuò cum eis bellum gessit.] In eamdem impietatis classem allegendus & Paulus Samosatensis, de quo hæc Synodus Antiochena ad Dionysium Romanum Pontificem scripsit: Psalmos verò, qui in Dominum nostrum Iesum Christum dicebantur, cessare fecit, velut neotericos & nuper inuentos: in semetipsum verò compositos, diebus Paschæ in medio ecclesiæ canere mulieres, maximè quas ipse priùs ad canendum pro more instituerat, faciebat; ita vt horresceret si quis audiret.] Non ab his segregandus Apollinaris Laodicenus hæresiarcha, qui item à se compositos psalmos canendos quibuscumque tradidit; quos Synodus Laodicena[d] proscripsit, statuens ne Fideles canerent in ecclesia plebeios, vel (vt alia habet editio) vulgares psalmos, nimirum ad vulgaris musicæ modos attemperatos: horum auctorem fuisse Apollinarem, non idiotam quempiam, suo loco dicemus. Hieracem etiam hæresiarcham longè ante Apollinarem quosdam recens scripsisse psalmos, Epiphanius[e] tradit: quos omnes Ecclesia respuit.

[b] Athan. orat. 2. cōtr. Arian.
[c] Theod. lib. 4. hæret. fabul.
[d] Synod. Laod. c. 59.
[e] Epiph. hæres. 67.

XXXV. QVOMODO ECCLESIA RECIPIAT NOVOS HYMNOS.

Ceterum nouos piosque conscribere atq. cantare sacros hymnos ad modos Ecclesiasticos attemperatos, non crimini sed laudi datum est à maioribus nostris, ab ipsis Apostolorum temporibus: quo nomine Hierotheus ille magnus excelluit, vt Dionysius testatur in Ecclesiastica Hierarchia, & de aliis Philo de Vita contemplatiua. Quamobrem diuinos hymnos quantumlibet recens conscriptos, si præsertim pietatem præseferant, & ad modestos musicæ numeros sint accommodati, Ecclesia nequaquam respuere consueuit: vt constat in primis de hymnis à Nepote olim conscriptis, quos à nonnullis solitos fuisse decantari, Dionysius tradit, dum ait[f]: Quamquam non modò pro multis aliis rebus Nepotem amplector & diligo, vt pro fide, pro studio in doctrina posito, pro assidua in Scripturis exercitatione, pro nonnullis quoque & variis psalmis hymnisque ab eo compositis, quibus hucusque nonnulli fratres libenter vtuntur, &c.] Accidit id ipsum de sacris hymnis compositis ab Ambrosio, Prudentio, & aliis, quos in celebriorem vsum recepit Ecclesia, Arianis tantummodo reclamantibus[g] in Ambrosium, quòd suis hymnis populum seduxisset.

[f] Dionys. apud Euseb. hist. lib. 7. c. 19.
[g] Ambros. ad Innoc. in fine.

XXXVI. Quod autem spectat ad musica instrumenta (ne id prætermisisse videamur) iisdem Christum Dominum à Christianis laudandum esse, Prudentius aduersus Iudæos agens in Apotheosi his versibus docet:

Quicquid in ære cauo reboans tuba curua remugit,
Quicquid in arcano vomit ingens spiritus hausto,
Quicquid casta chelis, quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebret, Christum sonet, omnia Christum,
Muta etiam fidibus sanctis animata loquantur.]

Porrò

CHRISTI 60. PETRI 16. NERONIS IMP. 4.

Porrò Christianus Pædagogus[a], quantumlibet ea quæ scripta sunt in Psalmis, Deum laudandum esse musicis instrumentis, ad spiritualem sensum inflectat, nolitque ea quibus Gentilitas in suis ipsius ritibus vti consueuerit, Christianis esse communia: tamen si eadem rectè pieque vt Christianam modestiam decet, exerceantur, non prohibet, sed liberaliter indulget, cùm ait: Et si ad lyram vel citharam canere & psallere noueris, nulla in re cadet reprehensio: Hebræum iustum Regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus. Exultate iusti in Domino; rectos decet collaudatio: dicit Propheta. Et: Confitemini Domino in cithara, & psalterio decachordo ei psallite.] Ceterùm constat testimonio Augustini[b], citharam ab ecclesiæ modulatione fuisse proscriptam, cùm ait: Nónne id egit institutio in nomine Christi vigiliarum, vt ex isto loco citharæ pellerentur?] Sanè quidem musica instrumenta haud antiquitus in Ecclesiam introducta & recepta esse videntur: quod auctor apud Iustinum[c] martyrem affirmare videtur, dum ait: In ecclesijs non vsus carminum per eius generis instrumenta & alia insipientibus congruentia receptus est, sed simplex cantio in eis manet.] cuius rei ratio illa videtur adscribi, quòd eiusmodi musica instrumenta à Gentilibus adhiberi consueuerint in turpibus ac sordidis vsibus, nimirum in theatris, conuiuijs, ac sacrificijs. Verùm quòd post multa sæcula vsu receptum sit, vt in ecclesia adhiberentur organica instrumenta disparibus cannis simul iunctis confecta, haud iure quis poterit improbare, cum omnem in sono præseferant cum grauitate & suauitate modestiam.

[a] Clem. Alex. in Pædag lib. 2. c 4.
[b] Aug. Psal. 32. conc. 1.
[c] Iustin. q. 107.

XXXVII. DE MVSICIS INSTRVMENTIS.

DE VSV CITHARAE INTERDICTO.

His de canticis & musicis instrumentis in ecclesia publicè adhiberi solitis pertractatis; haud prætermittendam putamus laudatissimam antiquorum Christianorum consuetudinem: qui in priuatis canticis animi causa concini solitis, nequaquam amatorias cantiones vulgo communes, sed dignas Christo Domino laudes canerent. Reperiuntur eius antiquitatis vestigia inprimis apud Basilium, dum tradit hymnum glorificationis, nimirum quo Patri & Filio simulque Spiritui sancto gloria impartitur[d], à rusticis etiam cantari solitum. Sed id magis explicitè S. Hieronymus sic ad Marcellam scribens[e]: In Christi, inquit, villula tota rusticitas, & extra psalmos silentium est. Quocumque te verteris, arator stiuam tenens, Alleluia decantat: sudans messor psalmis se auocat; & curua attondens vitem falce vinitor aliquid Dauidicum canit. hæc sunt in prouincia carmina; (hæ vt vulgò dicitur) amatoriæ cantiones; hic pastorum sibilus; hæc arma culturæ.] Imbuebatur etiam tenella infantia, vt in Alleluia vocem lingua balbutiens primum erumperet. Vnde idem Hieronymus[f] ad Lætam scribens, hæc ait: Quis hoc crederet, vt Albini Pontificis neptis de repromissione martyris nasceretur; vt præsente & gaudente auo, paruulæ adhuc lingua balbutiens, Christi Alleluia resonaret?] & inferiùs: Cùm auum viderit, in pectus eius transiliat, de collo pendeat, nolenti Alleluia decantet.]

XXXVIII. PRIVATAE CANTIONES CHRISTIANORVM QUALES.

[d] Basil. de Spirit. sancto c. 29 & sup. c. 27.
[e] Hier. epist. 17.
[f] Hier. epist. 7.

Ad hæc facienda Chrysostomus[g] vehementer exhortatus est suos: ac disertè quidem à naturalibus principijs deducens orationem, sic ait: Nihil animam æquè erigit, & elatam quodammodo efficit, & à terra liberat, & exoluit à vinculis corporis, & amore sapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat perficit, vt versus modulatus, diuinum canticum numero compositum. Nostra certè natura vsque adeò delectatur canticis & carminibus, & tantam cum eis habet necessitudinem & conuenientiam, vt vel infantes ab vberibus pendentes si fleant & afflictentur, ea ratione sopiantur. Nutrices quidem certè, quæ eos gestant in vlnis, sæpe abeuntes & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes supercilia eorum ita sopiunt. Quocirca sæpe quoque viatores meridie agentes iugalia animalia, hoc faciunt, canentes, itineris molestiam illis canticis consolantes. Nec solùm viatores, sed etiam agicolæ vuas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcumque aliud opus facientes, sæpe cantant. Nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Iam verò mulieres quoque texentes, & confusa stamina radio discernentes, sæpe quidem & persæpe singulæ, sæpe autem omnes concorditer vnam quamdam melodiam concinunt: hoc autem faciunt mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo susciptur, laborem caute consolari volentes: vtpote quòd anima, si carmina & canticum audierit, molesta & difficilia sit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis est animæ nostræ valde cognatum & familiare: ne

XXXIX. RELIGIOSVS CANTVS QVAM PROFICVVS.

[g] Chrysost. hom. in psal. 41.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæmones lasciua meretricia cantica introducentes, omnia euerterent; psalmos Deus A
constrvxit, vt ex ea re simul caperetur voluptas & vtilitas.] & post multa de vtilitate psallendi, hæc addit: Hæc dico, non vt vos tantùm laudetis, sed vt filios & vxores doceatis talia cantare cantica, non solùm in texendo, aliéue opere faciendo, sed maximè in mensa. Quando enim diabolus vt plurimùm insidiatur conuiuijs, cùm & ebrietatis & ingluuiei risusque profusi & remissi animi auxilio vtitur: tunc maximè oportet & ante mensam & in mensa se munire psalmorum præsidio, & simul cum vxore ac liberis surgentes à conuiuio hymnos sacros Deo canere.] hæc & alia plura Chrysostomus in eamdem sententiam, reuocare cupiens Christianos ad illum pristinum laudatissimumque vsum, cuius facta est mentio. Plura ad hæc addenda essent ex Ecclesiasticis regulis recentiùs restitutis; sed hæc satis ad institutum. Nunc itaque ad Paulum B
redeamus.

XL. DE EPIST. AD PHILEMONEM. [a] Theod. in præfat. in epist. ad Philem.

His publicis ad Colossenses litteris datis, priuatas Paulus addit eodem tempore scribens ad Philemonem nobilem Colossensem; cuius domum Colossis ad sua tempora integram permansisse, tradit Theodoretus[a]: quæ enim temporibus Pauli esse cœpit ecclesia, eidem cultui mancipata perseuerauit in posterum. Apud Philemonem fideles colligi soliti, eiusdem foucbantur auxilio; quod idem Paulus testatur, cùm ait: Viscera sanctorum requiescunt per te frater.] Sic itaque (quod fecerat scribens ad Colossenses) Timothei nomen (vt in alijs hoc anno Romæ datis) æquè ac suum inscripsit epistolæ; & quibus daretur, non tantùm Philemoni, sed & Appiæ eius (vt putatur) vxori, & Archippo, ac denique Ecclesiæ quæ in domo eius collecta esset, expressit. Harum verò scribendarum litterarum occasio eiusmodi intercessit. Philemon Onesimum seruum habebat; qui à Domino fugiens (non tamen vt quique sceleratissimi fa- C
cere consueuerunt, sed amore Pauli, cuius prædicationem in Asia positus paululum degustasset) Romam se contulit; vbi factus auditor Pauli, vehementi ardore animi fidem Christianam est penitus amplexatus: quod quidem ipsa Pauli verba significant, quibus ait: Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesimo.] Idem cùm subdit: Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis] planè declarat hanc eamdem epistolam, sicut ceteras, Romæ datam à se esse in vinculis constituto. Hunc itaque (vt æquum esse videbatur) Paulus vna cum Tychico (vt habet epistola ad Colossenses) ad suum dominum mittens, datis hisce litteris, eidem plurimùm commendauit.

XLI. DE ONESIMO FACTO EPISCOPO EPHESINO. [b] Ignat. epist. 14. [c] Ignat. epist. 12. & 13.

Quòd autem Paulus hunc iam ad Christum conuersum, tam secundùm carnem, quàm secundùm Deum, Philemonis fratrem appellet, sic dicens: Forsitan enim ideo discessit ad horam à te, vt æternum illum reciperes iam non vt seruum, sed pro seruo carissimum fratrem, maximè mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in Domino?] manifestum est argumentum, tum Philemonem quam Onesimum fuisse Gentiles. Nam si Iudæi fuissent, vtique æquè Pauli ac Philemonis frater dicendus erat, & non magis isti quàm illi: cumque lege etiam vetitum esset, ne Iudæus homo mancipium Iudæum haberet, hi potiùs videntur fuisse Gentiles, & hac ex parte fratres secundùm carnem: eadem quippe ratione qua Iudæi inter se fratres dicebantur secundùm carnem, sic & Gentiles Paulus fratres dixit secundùm carnem. Annuisse verò Philemonem votis Pauli, vt redeuntem Onesimũ non vt seruum, sed vt fratrem susceperit, ac libertate donarit, perspicuè ex eo colligi potest, quòd constat, Onesimum post Timotheum esse factum Episcopum primatis Ecclesiæ quæ esset in Asia, nempe Ephesi. Ad Ephesios enim scribens E
Ignatius[b], summa cum laude meminit Onesimi tunc apud eos agentis Episcopi, sic dicens: Posteaquam itaque numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro numquam satis ob charitatem prædicando, vestro autem Episcopo, exceperim; quem opto iuxta Christum Iesum vos amare; omnesque vos illius similes esse: Benedictus Deus, qui donauit vobis, qui tales estis, talem habere Episcopum.] meminit rursus eiusdem scribens[c] ad Antiochenos, necnon ad Heronem diaconum. Porrò hunc Onesimum Ephesiorum Episcopum, eumdem esse cum eo de quo agit Paulus apud Philemonem, tam Græcorum Menologium, quàm Latinorum Martyrologium, fidem faciunt. Quomodo verò idem Onesimus, sicut Ignatius, vinctus Romam perductus sub Troiano martyrium consummauerit, suo loco dicemus.

XLII. Quæ superest omnium nouissima Pauli epistola ad Hebræos, hoc eodem anno scriptam

A ptam esse, multæ persuadent coniecturæ. Nam hoc anno (vt vidimus) scribens ad Philippenses, de mittendo in Orientem Timotheo, quem superiori anno Romam accersierat, consilium se inisse tradit[a]: immo & se eò venturum pollicitum esse, scribens quoque ad Hebræos[b] hæc habet eodem propè argumento: Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos.] Rursus verò, sicut fecerant Philippenses, mittentes ad Paulum Romam certum hominem, quòd eius vinculis compassi essent: Iudæos etiam eodem erga Paulum animo fuisse affectos demonstrat, vt & ipsi sint compassi eius vinculis: quod enim in vulgata legitur[c]: Nam & vinctis compassi estis] ex Græco sic legitur: Nam & vinculis meis compassi estis, καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, atque ita apparet, hanc eamdem epistolam, sicut reliquas in vinculis datas, Romæ esse scriptam: quod Ioannes[d] Chrysostomus B
& alij plerique confirmant. Ex his igitur, alijsque signis, eam germanam esse Pauli epistolam, facilè potest intelligi. Sed quoniam de ea re à nonnullis est dubitatum; operæpretium ducimus, quod nostro est instituto consentaneum, de ea re paulo accuratiùs agere.

SCRIBIT PAVLVS AD HEBRAEOS. [a] Philip. 2. [b] Hebr. 13. [c] Hebr. 10. [d] Ioan. Chrysost. in præf. epist. Pauli.

Quinam in primis extra classem Catholicorum vagantes hæretici eam non esse XLIII.
Pauli dicere ausi sint, seriatim recensebimus. Marcion hæresiarcha hæc primus reperitur esse commentus[e]; Tertullianus[f] id ipsum affirmauit, tribuens illam Barnabæ; Ariani præterea omnes, vt de his testatur Epiphanius[g]; quòd nimirum de diuinitate Filij Dei certum exploratumque haberetur ex ea testimonium: aduersus quos ea de re disputat Theodoretus in præfatione eiusdem epistolæ ad Hebræos. Eusebius horum gregalis, aliorum nomine eamdem adducit in controuersiam, dum ait à quibusdam C
affirmari, dictam epistolam ad Hebræos à Romana Ecclesia quasi non legitimam Pauli impugnatam fuisse. Reddam eius verba, quò cuncta planius elucidentur; ait enim[h]: Pauli autem quamquam quatuordecim testatæ & notæ dicuntur epistolæ: tamen quòd quidam illi epistolæ quæ est ab eo ad Hebræos scripta, perinde ac si Pauli non sit, fidem abrogare studuerint, affirmauerintque eidem ab Ecclesia Romana contradici, in obscuro relinquere, neutiquam consentaneum existimaui.] hæc ille; qui item agens de Caio, ait eam à Romanis Pauli non credi. Idem tamen alibi ait, Clementem citare solitum eamdem Pauli epistolam ad Hebræos: at nónne ipse erat Romanæ Ecclesiæ Pontifex? Quomodo hi dixerunt ab Ecclesia Romana eidem epistolæ contradici, si ex illa sententias tamquam pretiosissima quædam emblemata in suis scriptis Clemens Papa intexere consueuit? Sed inspiciamus Eusebij verba. Agens enim de epistola à D
Clemente Romano Pontifice ad Corinthios scripta, & ab omnibus æquè accepta, hæc ait[i]: In ea quoniam multa nonnumquam eodem sensu ex epistola ad Hebræos sumpta inserit, & interdum ijsdem etiam verbis ex eadem petitis vtitur; apertissimè quidem declarat, illud opus non recenti memoria hominum editum. Vnde merito quidem reliquis Apostoli scriptis videtur adnumerata. Nam cùm Paulus epistolam ad Hebræos eruditendos patrio sermone litteris mandasset, eam alij quidem Lucam Euangelistam, alij istum ipsum Clementem Græcis litteris interpretatum esse affirmant: quod planè est verisimilius: præsertim cùm & Clementis epistola, & ea quæ est ad Hebræos à Paulo missa, eamdem dictionis & loquendi formam accuratè integreque seruet, atque adeò sensus in vtroque scripto expressi non longè inter se discrepent.] hucusque Eusebius. Ex his igitur dictis constat, S. Romanam Ecclesiam, apud quam ea epistola (vt E
diximus) scripta est, nequaquam ipsam impugnasse, vel in controuersiam adduxisse, sed alios, quos superiùs nominauimus. At verò de Romanæ Ecclesiæ constanti fide in ea recipienda agemus inferiùs. Præterea idem auctor alibi[k] Caium citat numerantem tantummodo tredecim Pauli epistolas, ac proinde Pauli ad Hebræos epistolam non admittentem.

QVI NEGARVNT EPISTOLAM AD HEBRAEOS ESSE PAVLI. [e] Epiph. hæres. 42. & Hier. in præf. epist. ad Titum. [f] Tertul. de pudicit. c. 20. [g] Epiph. hæres. 69. [h] Euseb. lib. 3. c. 3. [i] Euseb. hist. lib. 3. c. 32. [k] Euseb. hist. lib. 6. c. 14.

Permoti autem videntur eam negantes duabus potissimùm rationibus: tum quo- XLIV.
niam non sicut in ceteris ipsi eius exordio præfixus est titulus Pauli: tum etiam quod diuersum à ceteris videatur dicendi genus. Sed quod ad primum: causam quam afferat Clemens Alexandrinus, qui eam esse Pauli defendit, ex Eusebio[l], qui eum citat, hic describere non erit otiosum: ait enim: Epistolam item ad Hebræos scriptam, Pauli esse affirmat, & Hebraico sermone ad Hebræos ab eo editam: Lucam autem eam accuratè in Græcum, vt Græcis traderet, conuertisse: illudque planè ex interpretatione ipsa

[l] Idem eodem. c. 11.

DEFENDITVR ESSE PAVLI EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

facilè intelligi posse, quòd epistola & Acta Apostolorum eumdem orationis stylum habeant. Atque hanc inscriptionem (Paulus Apostolus) non sine causa in epistolæ principio fuisse prætermissam. Nam cùm Paulus ad Hebræos epistolam scriberet: quia illi præiudicatam animis sententiam & suspectam opinionem contra eum eiusque doctrinam combiberant; nomen consultò admodū non scripsisse, ne in ipso exordio animos illorum prorsus ab epistolæ lectione auerteret. Deinde longiùs aliquanto progressus, hæc addit: Iam verò (sicut beatus quidam prsbyter dicebat) quoniā Dominus ipse Apostolus Patris sui omnipotentis ad Hebræos missus fuit: Paulus, qui ad Gentes missus erat, modestè admodum, cùm ad Hebræos scriberet, se Apostolum Hebræorum non inscripsit, partim propter honorem, quem Domino Hebræorum Apostolo tribuebat: partim, ne cum Gentium præco & Apostolus esset, præter officium ad Hebræos scribere videretur:] hæc Eusebius ex Clemente: eamdemque de titulo non apposito Hieronymus[a] rationem affert, necnon Theodoretus, & alij.

[a] Hier. de Scriptor. Eccles. in Paulo & in epist. ad Galat. c. 1.

XLV. DE STYLI DIVERSITATIS CAVSA.

Quod verò ad styli diuersitatem spectat, non est mirum si à ceteris differat: nam cùm aliæ ad Græcos sint datæ, Græcè quoque sunt scriptæ; hanc autem ad Hebræos ipse Hebræus Hebraico sermone disertissimè scripsit: quam & eloquentiùs conuerterunt in Græcum, siue Clemens, siue fuerit Lucas. Quamobrem & Origenes hæc ait: Ego constanter affirmabo, sensus esse Apostoli, phrasim autem & constructionem verborum alterius cuiusdam conciones Apostoli in commentarios redigentis, & velut dictata præceptoris ore scribentis. Proinde si quæ Ecclesia istam habeat epistolam, eam ipsa approbet vt Pauli, idque hac ratione persuasa: non enim temerè veteres eam esse Pauli tradiderunt. At quis scripsit epistolam, Deus verè nouit: nos autem à quibusdam accepimus, Clementem Romanæ Ecclesiæ Episcopum eam epistolam perscripsisse: ab alijs, Lucam, qui Euangelium & Acta Apostolorum litteris mandauit, illam contexuisse.] hæc Origenes apud Eusebium[b].

[b] Euseb. hist. lib. 6. c. 19. in fine.

XLVI.

Inanis prorsus & illa additur his obiectio, quòd Paulus (vt est apud Hieronymum[c]) Hebræus ex Hebræis scribens ad Hebreos non citet Scripturas secundùm Hebraicam veritatem, sed secundùm Septuaginta. Immo ex hoc ipso non leue deducitur argumentum, eam esse Pauli, qui idem scribens ad Galatas[d], cum Hebræis disputans, locum Isaiæ (vt idem notat S. Hieronymus) secundùm editionem Septuaginta citauit. Nec est quòd hoc adscribatur exceptori vel interpreti, qui eam sibi licentiam arrogasset, vt quod secundùm Hebraicam veritatem Paulus dictasset vel scripsisset, interpres secundùm editionem Septuaginta posuisset: neminem namque puto talia præsumpsisse. Sed illud considerandum est, hoc ipso Apostolorum tempore, apud ipsos Iudæos etiam, in vsum frequentiorem receptam esse editionem Septuaginta. Hinc videas (vt de nostris taceamus) Iosephum historicum, natura Iudæum, secta (vt ipse de se tradit) Pharisæum, tam Hebraicis quàm Græcis litteris excultissimum, in suis quos scripsit commentarijs, potiùs Septuaginta editionem, quàm Hebraicam veritatem, esse sectatum, & in eo præsertim quod est maximi ponderis, nimirum in supputatione annorum ab origine mundi. Nam dum in præfatione operis de Iudaicis antiquitatibus numerat ab origine mundi vsque ad cladem Hierosolymorum annos quinquies mille, quod etiam affirmat scribens contra Apionem[e]; planè significat, secundùm ea quæ superiùs dicta sunt, se editionem Septuaginta esse secutum. Philonem idem præstitisse, nulli est dubium; quod alibi demonstrabimus. Quamobrem Paulum diuinas Scripturas citasse secundùm Septuaginta, nulla esse debet admiratio; cùm secundùm vsitatiorem eorum temporum editionem id eum feciisse appareat.

[c] Hier. in Isai. c. 6.

[d] Galat. 4.

ADITIO SEPTVAG. ETIAM A IVDÆIS FREQVENTIORI VSV RECEPTA.

[e] Ioseph. contra Apion. lib. 1. in princ.

XLVII. FALSO ALIJS QVAM PAVLO TRIBVITVR EPISTOLA AD HEBRAEOS.

His visis reliquum est vt illos redarguamus, qui negantes eam esse Pauli, Clementi potiùs, vel Barnabæ, aut Lucæ adscribendam esse putarunt. Certè quidem Clementis fuisse, dici non potest, ex eo quòd (vt dictum est) ipse eamdem sæpiùs suis scriptis intexens, alterius planè auctoris quàm suam esse declarat. Barnabæ verò nec tribui posse, ex eo certum exploratumque redditur; quòd cùm nonnisi vna dicatur ab eo esse scripta epistola; quænam illa fuerit, & quàm planè diuersa ab epistola ad Hebræos, Clemens Alexandrinus, qui in libris Stromatum[f] ex ea frequenter sententias recitat, apertè significat. A Luca verò aliquam vmquam fuisse scriptam epistolam, neminem antiquorum vel recentiorum dixisse reperimus: nec certè eius muneris fuisse videtur, cùm non esset Apostolus, vt eam sibi ad Hebræos scribendi arrogaret auctoritatem,

[f] Clem. Alex. Strom. lib. 2. sape lib. 5.

ritatem. Æquius igitur, & quod est veritati magis consentaneum, alij dixerunt, eamdem ab eo fuisse potiùs translatam, quàm scriptam. Non enim quæ ad Hebræos, sed quæ dicebatur scripta ad Laodicenses, à quibusdam Lucæ adscribebatur, vt testatur Philastrius[a]. Nihil dicimus de Tertulliano, cuius eam esse à quibusdam tradi, miramur quòd Xystus affirmet[b]: nam cùm idem Tertullianus eamdem adscribat Barnabæ, omnis prorsus de ea re suspicio cessat.

[a] Philastr. de hæres. c. 90.
[b] Xyst. Biblioth. lib. 7. c. 8.

Sed & illud est accuratiùs examinandum: Quid est, quòd & à S. Hieronymo scriptum esse legatur, dictam epistolam ad Hebræos non recipi à Latinis, sicut à Græcis? Reddam primùm verba Hieronymi sic scribentis ad Dardanum[c]: Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad Hebræos, non solùm ab Ecclesijs Orientis, sed ab omnibus retro Ecclesijs, & Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli Apostoli susci pi: licet plerique eam vel Barnabæ vel Clementis arbitrentur; & nihil interesse cuius sit, cùm Ecclesiastici viri sit, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur. Quòd si eam Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas; nec Græcorū quidem Ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt, & tamen nos vtraque suscipimus.] hæc ille; qui item[d] de Latinorum consuetudine alibi testatur, sic dicens: Vnde Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos, quam Latina consuetudo non recipit.] Sed an hæc tam facilè sint admittenda, magna opus est consideratione; & an re vera ita se habeant, diligentiùs exquirendum est. Et in primis, à Græcis absque ambiguitate aliqua recipi epistolam Pauli ad Hebræos, Amphilochius in carmine ad Seleucum, quo scribit seriem librorum canonicorum, testatur his iambis:

[c] Hieron. epist. 129.

A GRAECIS RECEPTA EPISTOLA AD HEBRAEOS

[d] Idem in Isai. c. 6.

Quæ verò ad Hebræos, notha esse dicitur
Plerisque, sed malè: nam germana gratia est.] Numerat eamdem Gregorius Nazianzenus item in carmine de libris authenticis.

Quod verò ad Latinos spectat, quos ait Hieronymus illam non recipere: si de antiquioribus temporibus agitur, dicemus paulo pòst: si autem de recentioribus intelligit; illud animaduertendum, quænam potuerit esse differentia inter Græcos & Latinos scriptores Catholicos post Nicænum Concilium absque præiudicio violatæ fidei sinceritatis, quæ quis scripta reciperet, vel reijceret, si (quod ipse[e] testatur) in sacrosancto Nicæno Concilio statutus est certus numerus Scripturarum canonicarum? Post illud quidem tempus, si inter alias recensita haberetur dicta epistola ad Hebræos, certè religio erat si non preciperetur æquè ab omnibus tam Latinis quàm Græcis. Quòd verò eadem in dicta Synodo accepta fuerit, non tantùm ea ratione liberè affirmari posse videtur, quòd Catholici omnes ea vsi essent aduersus Arianos, qui eam abiecerant; sed eo etiam argumento, quòd Athanasius rogatus à Constante Imperatore, vt totius diuinæ Scripturæ compendium ad se mitteret, ille Synopsim conscripsit, qua distinguens authentica ab apocryphis, inter canonicas ab Ecclesia receptas sanctas Scripturas adnumerat Pauli epistolam ad Hebræos. Nec quidem putandum est, Athanasium, qui Nicæno Concilio præsens fuit, diuersum diuinarum Scripturarum catalogum ab eo qui in Synodo editus esset, scribere præsumpsisse, cùm esset eiusdem Synodi præ ceteris acerrimus propugnator. Sed & Patres qui interfuerunt Concilio Laodiceno, seriem canonicorum librorum recensentes, æquè cum ceteris epistolam Pauli ad Hebræos adnumerant. Si igitur in Concilio Nicæno (vt dictum est) inter alia scripta canonica ea fuit epistola adnumerata: magnus profectò error fuisset, si (quod ait S. Hieronymus) à Latinis non fuisset accepta.

[e] Hist. epist. 7. EPIST. AD HEBRAEOS RECEPTA IN CONCILIO NICAENO.

XLIX.

Sed quosnam per Latinos intellexerit, adhuc subtiliùs exquiramus. Si de antiquioribus quæritur: iam dictum est Clementem Romanum Pontificem epistolam ad Hebræos sæpiùs suis interserere consueuisse scriptis: adde, si placet, in his qui ab eo conscripti feruntur Apostolici canones, eamdem inter scripta canonica adnumeratam esse. Verùm non Clemens tantùm, sed & alij Latinorum, quorum ipse meminit de Scriptoribus Ecclesiasticis, & qui inter Latinos fuerunt celebriores, eamdem epistolam sæpe citantes, Pauli quoque titulo prænotarunt; vt inter eos Hilarius, qui in libro quarto de Trinitate hæc habet: Facturam autem, per id quod Paulus[f] ad Hebræos dixerit: Tanto melior factus est Angelis, quanto excellentius ab his possidet nomen.] idemque alijs in locis. Gregorius Bæticus, cuius idem Hieronymus meminit, in libro quem scripsit de Fide, æquè Apostoli nomine citat epistolam ad

L. LATINI OMNES RECIPIVNT EPISTOLAM AD HEBRAEOS.

[f] Hebr. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebræos, vt cùm ait: Alibi docet Apostolus[a] de filio Dei esse scriptum: Et adorent eum omnes Angeli Dei.] Optatus Mileuitanus, quem idem inter ceteros scriptores Ecclesiasticos recensèt, Apostoli Pauli nomine allegat, cùm ex eiusdem epistolæ capitulo octauo testimonium adducit contra Parmenianum[b]. Item quoque Philastrius[c] Episcopus Brixianus, qui tantum abest vt respuat, vt inter hæreses adnumeret opinionem illorum qui eam non sicut ceteras Pauli epistolas amplecterentur. Gaudentius[d] eiusdem Ecclesiæ Episcopus eamdem Apostoli Pauli nomine citat quoque epistolam. Chromatius[e] hoc itidem præstitit, & Ruffinus[f] eiusdem Ecclesiæ presbyter, Paulinus, Ambrosius, ac Augustinus[g] creberrimè, qui licet non neget eidem ab aliquibus contradici, à plurimis tamen affirmari esse Pauli tradit[h]: idemque ipse texens seriem scriptorum canonicorum, eam adnumerat cum ceteris. Cùm igitur Galli, Hispani, Afri, Itali, ijdemque omnes qui Latinè scribentes, ante Hieronymi tempora floruerunt, vel saltem illius æquales extiterunt, citasse reperiantur nomine Pauli epistolam ad Hebræos: quidnam sit quod S. Hieronymus ait, eam à Latinis non recipi, expendendum est.

[a] Hebr. 9.
[b] Optat. lib. 7.
[c] Philast. hær. 90.
[d] Gaudent. tract. 2.
[e] Chrom. lib. de 8. beatit.
[f] Ruffin. in expos. Symboli.
[g] Aug. de Ciu. Dei lib. 16. c. 22.
[h] De doctrina Christ. lib. 2. c. 8.

LI. [i] Hier. de Scri. Eccl. in Paulo. [k] Tertul. lib. de pudicit. c. 20. QVI LATINI ABSTINVERVNT AB EA EPISTOLA.

Non equidem puto, quia (quod ipse ait[i]) Tertullianus eam non recepit vt Pauli, sed vt Barnabæ; ob eam causam dixerit non recipi à Latinis. Nam absit, vt vnus à ceteris omnibus discrepans Tertullianus, Catholicæ Latinæ Ecclesiæ canonem canonicorum scriptorum præscripserit; cùm præsertim nonnisi in libro[k], quem scripsit postquam est factus hæreticus, id sua sententia testatum reliquerit. Sed ad alios potiùs quàm ad Tertullianum Hieronymus videri posset habuisse respectum, nimirum ad S. Cyprianum, qui ea minimè vsus esse reperiatur; nisi Cypriani quis illud opus esse contenderit, quod titulo de Operibus cardinalibus eiusdem nomine consignatur. Verùm de Cypriano haud mirandum, si qui semper præ manibus Tertullianum habuit, eumque magistrum nominare consueuit[l], Tertulliano in eo fuerit obsecutus. De Arnobio, Minutio Felice, & Lactantio, nihil est, quòd licet eam non citarint, ab eis reiecta dici possit; quippe qui cùm scripserint aduersus Gentes, nequaquam vsi sunt diuinæ Scripturæ, cui illæ minimè crederent, testimonijs, sed Gentilium potiùs scriptis, ac rationibus: nam & [m] Lactantius Cyprianum sugillasse visus est, quòd agens aduersus Demetrianum Proconsulem, alioſque Gentiles, nisus sit testimonijs diuinæ Scripturæ: sic enim ait: Materia non est vsus vt debuit: non enim Scripturæ testimonijs, quam ille vtique vanam, fictam, commenticiam putabat, sed argumentis & ratione fuerat refellendus.] Nullum ergo affert præiudicium veritati, si dicti auctores contra Gentiles agentes non citauerint epistolam ad Hebræos. At in alijs nónne Arnobius interpretatus psalmum centesimum quartum (nisi velit quis alium esse illum Arnobium) vtitat capitulum sextum Pauli epistolæ ad Hebræos? sic dicens: Paulus clamat Hebræus ex Hebræis.]

[i] Hier. de Scri. Eccles. in Tertull. c. 53.
[l] Lact. lib. 5. c. 4.

LII. ZVSEBII, NON HIERONYMI ASSERTIO. [n] Hier. de Scri. Eccles. [o] Hier. in præf. de Script. Eccles. [p] Euseb. hist. lib. 6. c. 14. in fine. [q] Ruffin. hist. lib. 6. c. 15.

Verùm nec ad hos quidem Hieronymus videtur habuisse respectum; sed alijs credens, existimauit eam ab Ecclesia Romana non recipi. Nam idem ipse [n] in Caio hæc scribit: In eodem volumine epistolas quoque Pauli tredecim tantùm numerans, decimamquartam, quæ fertur ad Hebræos, dicit non esse eius. Sed & apud Romanos vsque hodie quasi Pauli Apostoli non habetur.] Sed obseruandum diligenter est, hæc non esse verba Hieronymi, sed Eusebij, ex quo se plurima accepisse præfatur [o]. Agens enim de Caio, nihil videtur aliud præstitisse, quàm ad verbum descripsisse quæ ab Eusebio de eodem scriptore dicta erant. Sed vt hæc faciliùs cognoscantur, reddam & Eusebij verba de Caio sic dicentis [p]: Tredecim solùm memorat epistolas diui Pauli Apostoli: epistolam autem ad Hebræos reliquis non adnumerat. Nam illa apud quosdam Romanos, etiam adhuc, Apostoli epistola esse non existimatur.] hæc Eusebius ex versione Christophorsonia. Ruffinus autem sic transtulit [q]: Pauli Apostoli tredecim epistolas asserit: eam quæ ad Hebræos scripta est, non commemorans; quæ etiam nunc apud Latinos putatur non esse Apostoli Pauli.] Hæc igitur cùm ex Eusebio Hieronymus exscripserit, maiorem illi quàm par erat fidem tribuit, dum putauit Latinos dictam epistolam non recipere.

LIII. Sed an hæc omnia veritate subsistant, vtriusque auctoris appello sententiam. Primùm enim de his quæ antiquioris sunt temporis, eiusdem Eusebij hìc esset referenda sententia de Clemente epistolam ad Hebræos approbante, atque suis ipsius scriptis intexente; sed eam superiùs recitauimus. De nouissimis verò temporibus, quibus Hieronymus vixit; quid de his sentiret Romana Ecclesia, epistola Innocentij Papæ ad Exuperium

Exuperium[a] (ambo hi viuebant Hieronymi tempore, nam vtriusque meminit) satis superque declarat, dum texens in ea Romanus Pontifex catalogum diuinorum librorum, inter eos numerat quatuordecim epistolas Pauli Apostoli. Sed ante Innocentium Papam extat decretum Romani Concilij, quod ad damnandam hæresim Apollinaris est celebratum sub Damaso Romano Pontifice; vbi nouissimo loco actum est de libris canonicis in hæc verba: Item dictum est: Nunc verò de Scripturis diuinis agendum est: Quid vniuersalis Catholica recipiat Ecclesia, & quid vitare debeat. Incipit ordo veteris Testamenti: Liber Geneseos, &c.] inferiùs verò in ordine noui Testamenti, inter epistolas Pauli recensita habetur epistola ad Hebræos his verbis: Ad Hebræos vna.] habentur hæc in Collectione Cresconiana omnium antiquissima atque verissima, & in nostro codice, qui antiquitate nemini cedit, ponitur pagina ducentesima trigesimaquinta. Porrò dictum Concilium sub Damaso Romæ est celebratum, antequam Hieronymus scripserit librum de Scriptoribus Ecclesiasticis: nam cùm se illum scripsisse dicat anno decimoquarto Theodosij Imperatoris; Damasus, qui auctor decreti illius fuerat, iam anno sexto eiusdem Imperatoris ex hac vita decesserat. Sicque in re tam patenti de Romana Ecclesia nulla remanet amplius dubitatio. Quòd si extarent monumenta prædecessorum Romanorum Pontificum, in quibus de eadem epistola opportuna mentio incidisset, haud dubium eorumdem testimonio de eadem epistola fides obsignata mansisset. Scimus tamen, in epistola secunda Euaristi, & in prima Higinij (vt prætereamus eam quæ Clementis nomine inscripta habetur ad Iacobum fratrem Domini) ex eadem epistola ad Hebræos citari sententias: sed quoniam haud adeò firma certaque fide subsistunt, perinde ac cetera quæ à nobis ad hanc rem probandam sunt allegata, libentiùs modò abstinuimus: satis superque esse existimantes quæ diximus, ad repellendam de epistola ad Hebræos ab Eusebio illatam calumniam in Romanam Ecclesiam; quam sanctus Hieronymus (rogata venia dixerim, inuitus enim nolensque licet, pro veritate ad ei obnitendum adducor) facilè nimis, quod miramur, admisit.

[a] Innoc. epist. 3. QVOD ROMANA ECCLESIA RECEPIT VT PAVLI EPISTOLAM AD HEBRAEOS.

Quid verò posthac senserit eadem Romana Ecclesia, Gelasius[b] fidem facit, & alij Romani Pontifices, itemque Cassiodorus[c] Senator: Quid etiam Galliæ, Alcimus Auitus Episcopus Viennensis, qui heroico carmine texens omnia scripta canonica, hoc versu recolit quatuordecim epistolas Pauli:

Bis septena pij quod spargit epistola Pauli.]

[b] Gelas. in Concil. Rom. decr. de lib. canon.

LIV. EPISTOLA AD HEBRAEOS AB OMNIBVS VT PAVLI COGNITA.

Quid præterea Hispaniæ, demonstrat Isidorus[d] Episcopus Hispalensis. Quid Ecclesia Africana, Concilium Carthaginense tertium[e] atque etiam Augustinus[f] declarant. Quid denique totus Oriens, satis docuisse diximus Concilium magnum Nicænum, Laodicenum, Athanasium, Gregorium Nazianzenum[g], Amphilochium[h]: atque (vt vno verbo dicam) quotquot postea extiterunt rerum Ecclesiasticarum Catholici tractatores, eadem de epistola ad Hebræos pari consensione firmarunt; Latinis pariter omnibus id ipsum de eadem profitentibus, exceptis tamen quibusdam Nouatoribus, quos vel ingens temeritas arguit, vel hæresis infamat, atque condemnat.

[c] Cassiod lib. de diuin. lect. c. 14.
[d] Isidor. lib. 6. Origin.
[e] Conc. Carth. 3. can. 47
[f] Aug. de doctr. Christ. lib. 2. c. 8.
[g] Grego. Naz. in carm. de lib. canonic.

LV. TESTIFICATIO PETRI DE EA EPISTOLA.

At quidni vniuersus Christianus orbis, vno excepto Caio ex classe Catholicorum, eam germanam Pauli nouerit epistolam, quæ in primis Petri Apostoli testimonio (si quis eius verba exactè consideret) appareat comprobata? sic enim ait[i]: Propter quod, carissimi, hæc expectantes, satagite immaculati & inuiolati ei inueniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini, sicut & carissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis.] hæc ad Hebræos Petrus, ad quos suam primam epistolam scripserat, vt ipse in eadem testatur, sic dicens: Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistolam.] Porrò eo argumento esse à Paulo scriptam epistolam ad Hebræos, vt mala sustinentes, fide constantes, beatorum retributionem expectarent, quis non videt? cùm præsertim in his admonendis, ab illis verbis[k]: Habentes itaque fratres fiduciam] vsque ad finem totus versetur? At quoniam nulla alia ferè est eius epistola, in qua hæc ipsa idem Apostolus non inculcet: meritò idem Petrus ea verba mox subdit[l]: Sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, &c.]

[b] Amphil. in carm. de lib. canonic.
[i] 2. Petr. 3.
[k] Hebr. 10.
[l] 2. Pet. 3.

LVI. SIGILLVM PAVLI QVODNAM

At eam non esse Pauli, quis poterit affirmare, si his adiunxerit ea quæ de tempore eius scriptæ epistolæ præfati sumus? Vel saltem ex sigillo Pauli, eius esse germanam quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis poterit iure negare? Et quodnam qualéue Pauli sigillum? Ipsum hæc scribentem A
[a] *2. Thess. 3.* ad Thessalonicenses[a] attendamus: Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola. ita scribo: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis.] ad Hebræos itidem hæc eadem: Gratia cum omnibus vobis. Amen.] Sed videas & alias eiusdem Pauli epistolas sic eodem consignatas esse sigillo, vt gratiam impartiendo non eadem prorsus semper verba conscribat: quamobrem in eo tantùm appareat consistere characterem, quòd in fine litterarum gratiam illis, ad quos scribit, impartiat: nam in fine epistolæ ad Colossenses habet: Gratia vobiscum.] & ad Timotheum: Gratia tecum.] Porrò (quod aliàs diximus) in eo priuatum eius sigillum cognoscitur, quòd salutando, gratiam pro salute conscribat: quandoquidem (vt superiùs dictum est ex Tertulliano[b]) Iudæi salutando, pacem deprecarentur, Paulus verò gratiam. Sunt enim hæc verba Tertulliani: Nam & hodie Iudæi in pacis nomine appellant, & retro in Scripturis sic B
[b] *Tert. contra Marcion. lib. 5. cap. 5.* salutant.] & paulo pòst: Euangelizator enim bonorum, id est gratiæ Dei, paci eam præferendam sciebat.] At de eiusmodi salutatione gratiæ nomine superiùs fusiùs, cùm de prima à Petro scripta epistola actum est. Itaque hæc iam satis (quod nostrarum partium est) de epistolæ Pauli ad Hebræos certæ fidei attestatione, tam ex Romana, quàm ex ceteris Occidentalis ac Orientalis orbis Ecclesijs comprobata. Si quæ leuissimæ reliquæ sunt Nouatorum obiectiones; eas ab alijs[c], qui aduersus illos commentarios scri-
[c] *Xyst. Senen. Biblioth. lib. 7. c. 8. Bellarmin. controu. lib. 1. c. 17. & alij.* psere, egregiè confutatas inuenies. Ceterùm hæc ipsa epistola Pauli, quæ ad Hebræos est titulo consignata, idcirco vltimo loco in codice ponitur, quòd omnium nouissima scripta habeatur; licet in ceteris disponendis, non semper ratio temporis videatur esse seruata.

LVII. DE SANCTIS ANTIQVAE LEGIS.

Sed illud monendum, quòd idem Paulus in eadem ad Hebræos[d] epistola multa refe- C
[d] *Hebr. 11.* rat, quæ ad antiquam historiam pertinent; de his scilicet quæ in priori Testamento passi sunt viri sancti, nec habentur scriptis canonicis veteris Instrumenti comprehensa; vt cùm de antiquioribus sanctis ait: Alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & careeres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, &c.] Hæc, inquam, etsi ex veteri Testamento non in omnibus sibi vindicant fidem; ex nouo certè, tum ex sententia Domini, tum etiam Stephani (quod obseruat Origenes scribens ad Africa-
[e] *Matth. 23* num) firmam sibi conciliant auctoritatem: vt cùm apud Matthæum[e] Dominus inuehitur in Scribas & Pharisæos, dicens: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissemus in D
diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum qui Prophetas occiderunt. Et vos
[f] *Luc. 13.* implete mensuram patrum vestrorum.] Ad hæc & illud spectat, quod ab eodem dicitur[f]: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te.] vel
[g] *Act. 7.* quod Stephanus in Iudæos item declamat his verbis[g]: Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu Iusti.] Immo &
[h] *1. Thes. 2.* idem Paulus ad Thessalonicenses[h]: Eadem, inquit, passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui Dominum occiderunt, & Prophetas.]

LVIII. SVBLATA MVLTAE DIVINA SCRIPTVRA.

Sed cur hæc veteris Testamenti non sunt mandata historijs? Dicam quæ idem Origenes, pluribus de his agens, ad Africanum post multa scribit his verbis: Ad hæc di- E
cendum, quòd ex ijs quæ presbyterorum, magistratuum, & iudicum continebant vituperationem, Iudæi sustulerunt à cognitione populi: quæ quidem seruantur in arcanis; vt de Isaiæ nece, qui serra sectus fuit, atque alijs.] eadem ratione affirmat ab Hebraico textu historiam de Susanna esse sublatam: quam ex adytis edidere Septuaginta interpretes, atque Theodotio item diuinarum Scripturarum interpres. Sed de epistola Pauli ad Hebræos, simulque alijs omnibus ab eo conscriptis, hîc esto iam finis: illud vnum addendo, consueuisse maiores nostros, cùm in ecclesia Pauli ad diuersas Ecclesias scriptæ epistolæ legerentur, easdem legenti lectori dicere: Pax tecum.] quod erat
[i] *Augustin. epist. 163.* symbolum Catholicæ communionis. Vnde S. Augustinus[i] scribens ad Generosum, hæc ait: Quid autem peruersius & insanius, quàm lectoribus easdem epistolas legentibus dicere: Pax tecum: & ab earum Ecclesiarum pace separari, quibus ipsæ epistolæ scriptæ

Quod

A Quod ad res Romanas pertinet: multa quæ ad institutum minùs faciunt, omittentes, satis sit illud meminisse, quod Tacitus[a] scribit in hæc verba: Hoc eodem anno Ruminalem arborem in Comitio, quæ super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, arescente trunco, diminutam, prodigij loco habitum est.] Sed prodigium hoc quidnam portenderet, si & nobis interdum coniectari licet, & ex eo quod in sacris litteris habetur exemplum, hæc eadem interpretari: dicere haud incongruè posse videmur; sicut olim in arefacta ad Christi imperium apud Hierosolymam ficus arbore, Synagogæ infructuosæ est præmonstratus interitus; ita quoque non sine Dei consilio exiccata Romulea ficu, veteris superstitionis abrogationem eo prodigio esse significatam, cùm id manifesto experimento probarit euentus. Sicque bene versa vice rerum, magno sanè prodigio fatalis arbor, B
eademque illis felicissima, Romi & Remuli cunabulis consecrata, tunc aruit, cùm aridum crucis lignum à Petro Pauloque Romæ plantatum virescens fœcundo germine propagatur.

LIX. [a] *Tacit. Annal. lib. 13.*

DE AREFACTA FICV ROMVLEA.

IESV CHRISTI ANNVS 61. PETRI ANNVS 17. NERONIS IMP. ANNVS 5.

HOc, qui ordine sequitur, anno Domini sexagesimoprimo, adscribuntur Fastis Coss.[b] C. Vispanius & Fonteius Capito: quo Paulus, biennio in vinculis iam exacto, liber abire sinitur. Reliquæ autem res gestæ Pauli vsque ad martyrium remanserunt C
prorsus obscuræ. Quæ verò dicebantur Acta Pauli, de quibus diximus, reiecta sunt inter apocrypha. Ex eis Origenes[c] recitat illam tamquam à Saluatore dictam sententiam: Denuo debeo crucifigi.] alludens ad ea quæ Paulus dixerat scribens ad Colossenses[d]: Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea.] Quonam autem post hæc abierit: ex his, quas scripserat, litteris superiori anno datis, facilè colligi posse videtur; quippe qui scribens ad Philippenses, his vsus est verbis: Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos citò.] ad Philemonem verò sic: Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.] & in nouissima, quam ad Hebræos (vt vidimus) scripsit: Cognoscite, inquit, fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo, si celeriùs venerit, videbo vos.] Vt ex his appareat, Paulum haud in sententia perstitisse, post Romam aduentum proficiscendi in Hispanias, sicut olim ad Ro-
D manos scribens[e] his verbis significauerat: Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc.] & paulo pòst: Per vos proficiscar in Hispaniam.] Cùm igitur Paulus dum Romæ teneretur in vinculis, propositum consilium proficiscendi in Hispanias mutasse visus sit, & profectionem in Orientem instituisse: an id ipsum quod conceperat animo, omnino præstiterit, haud tutò possumus affirmare: non quidem eius animi leuitate, vt paruo momento nec satis graui causa huc & illuc impelleretur; sed quòd aliter quàm statuisset, Deo monente, agere cogeretur; id ipsum eo testante, dum ad Corinthios[f] scribens, quibus spoponderat suum aduentum, ait: Hac confidentia volui priùs venire ad vos, vt secundam gratiam haberetis; & per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Cùm ergo hoc voluissem, numquid leuitate vsus sum? aut quæ cogito, secundùm carnem
E cogito, vt sit apud me, est, & non?] Quamobrem an profectus sit in Orientē, haud certè affirmari posse videtur: cùm præsertim olim Mileti Ephesios allocutus, numine diuino afflatus illis prædixisset, eos non esse visuros amplius faciem suam; quod certè haud potuisse contingere existimamus, si in Orientem Paulus, & in Asiam (vt pollicitus fuerat scribens ad Philemonem) iterum redijsset, quin ad optatissimam Ecclesiam Ephesinam Asiæ totius metropolim concessisset.

[b] *Tacit. lib. 14.*

[c] *Orig. in Iosue. tom. 27.*

[d] *Coloss. 1.*

[e] *Rom. 15.*

PAVLVS ANTE REDIERIT IN ORIENTEM.

[f] *2. Cor. 1.*

II. PAVLVS PROFECTVS NE FVERIT IN HISPANIAM.

Hæc idcirco dixerimus, quoniam complurium antiquorum Patrum sententia traditum videtur, Paulum solutum vinculis esse profectum in Hispaniam. At nec ob eam causam, quòd nunc (si velimus) redijsset in Orientem, videri potest elapsum tempus, quò minùs potuerit proficisci postmodum in Hispanias: nam octo illi qui intercedunt anni vsque ad ipsius consummatum martyrium, non tantùm fuere illi satis ad Hispanias peragrandas, sed vniuersum planè orbem Romanum ac barbarorum externas

regiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

regiones adeundas. Hæc dicentes, operæpretium ducimus hîc intexere seriem antiquorum Patrum, qui profectionem Pauli in Hispaniam suis ipsorum scriptorum monumentis egregiè testatam posteris memoriæ commendarunt. Præstitisse id ipsum nos meminimus in Notationibus in Martyrologium Romanum: sed hîc iterum, vt opportuniori ac decentiori loco, eadem repetere, fusiusque prosequi, instituto consentaneum arbitramur. A

[a] 22. q. 2. c. beatus ex Act. Com. Concil. manuscript.

Sed primò quod in contrariam partem Gelasius[a] Papa scripsisse videtur, nimirum Paulum nequaquam vt antea animo instituerat, permissum esse in Hispanias proficisci, Deo aliter decernente, cuius monitu alio fuerit amandatus; inspiciamus, reddamusque eius verba: sic enim ait: Beatus Paulus Apostolus non ideo (quod absit) fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius; quoniam cùm ad Hispanos se promisisset iturum, dispositione diuina maioribus occupatus ex causis implere non potuit quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciauit, quod re vera voluisset efficere. B Quantũ enim ad diuini secreta consilij (quæ vt homo omnia non potuit, licet Spiritu Dei plenus, agnoscere) superna prætermisit dispositione præuentus.] hæc Gelasius: cuius sententia non eò quidem tendit, vt penitus neget Paulum aliquando in Hispaniam esse profectum; sed potiùs affirmet voluisse, sed minimè tunc implesse quod esset pollicitus: quippe qui ad Romanos scribens, se propediem, simulac collectam pecuniam Hierosolymam pauperibus detulisset, Romam venturum, ac subinde in Hispanias profecturum discreuisse testatur: attamen quo minùs id præstare potuerit, quas ludæis est passus Hierosolymis, graues ærumnæ, & quas Romæ sub Nerone biennio detentus in carcere, fuerunt impedimento.

III. TESTES DE PROFECTIONE PAVLI IN HISPANIAS.

At licet Gelasius contrariæ sententiæ esset assertor: tamen si numero testium eadem definienda sit controuersia; pro vno Gelasio complures sunt ei eruditione non impares, qui profectioni Pauli in Hispanias libentiùs adstipulantur. At quid in primis de ea re scripserint Græci veteres Patres, quid demum Latini, in medium adducamus. Hippolytus in libello de Septuaginta duobus discipulis, aduentus Pauli in Hispanias est firmus assertor. Athanasius ad Dracontium scribens, hæc ait: Studium fuit sancto viro, *nempe Paulo*, vsque ad Illyricum Euangelium prædicare, neque segnescere, neque omittere quin Romam iret, & in Hispanias ascenderet, vt pro grauiori labore, maiore frueretur mercede laborís.] Cyrillus Hierosolymorum Episcopus hæc in eamdem sententiam: [b] Ab Hierosolymis vsque ad Illyricum disseminauit Euangelium: qui regiam quoque Romam instituebat, & in Hispaniam vsque promptitudinem prædicationis extendit. Epiphanius[c] hæc etiam: Paulus, inquit, in Hispaniam profectus est, Petrus vero sæpe Pontum & Bithyniam visitauit.] Ioannes Chrysostomus[d] id ipsum sæpius profitetur; ac in primis: Postquam, inquit[e], Romam ingressus est, ibi quoque quanta cum modestia annunciat veritatem, quanta etiam cum libertate obstruit ora impiorum? Verùm nec ibi stare contentus, etiam in Hispaniam percurrit. & alibi[f]: Videas eum Hierosolymis ad Hispaniam vsque currentem.] ac rursus: Cùm igitur biennium Romæ exegisset in vinculis, tandem dimissus est: deinde in Hispanias profectus, inuisit illic Iudæos quoque; ac tunc fortasse Romam reuersus est, quando & supplicium iussu Neronis pertulit.] Theodoretus idem affirmans, ait[g]: Quando appellatione vsus, Romam à Festo missus, defensione audita, fuit absolutus, & in Hispaniam profectus est; & ad alias gentes excurrens, eis doctrinæ lucem attulit.] item[h]: Quæ Actorum nos docuit historia, quòd duobus annis primùm Romæ per se degit, per se habitans in suo conducto: cùm autem illinc profectus esset in Hispaniam, & illis etiam diuinum Euangelium tradidisset, reuersus est, & tunc fuit truncatus capite.] insuper alibi[i]: In Italiam venit, & in Hispanias peruenit; & insulis, quæ in mari iacent, vtilitatem attulit.] Rursum Sophronius Episcopus Hierosolymitanus in sermone de Natali Apostolorum id ipsum asseuerat. Post recensitos alij complures recentiorum Græcorum idem sunt testati.

[b] Cyrill. catech. 17.
[c] Epiph. hær. 27
[d] In præfat. in epist. ad Hebr.
[e] Ioann. Chrys. de laude Pauli homil. 7.
[f] Idem in Mat. homil. 76.
[g] Theodoret. in epist. ad Tim. 2. c. vlt.
[h] Theodoret. in epist. ad Philip. cap. 1.
[i] Theodoret. in Psal. 116.

IV. [k] Hier. in Isai. c. 11.

Ex Latinis vetustior sanctus Hieronymus eius sententiæ grauissimus reperitur assertor, vt in primis cùm ait[k]: In Hispaniam alienigenarum portatus est nauibus.] & alibi: Vsque ad Hispaniam tenderet, & à Mari rubro, immo ab Oceano vsque ad Oceanum curreret.] Gregorius[l] Papa id ipsum his verbis confirmat: Ecce ipse, quem ad testimonium iam sæpe deduximus, Paulus, cùm nunc Iudæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, vt in peccati morte iacentibus æternæ vitæ gratiam nunciaret, quid se aliud quàm esse aquilam demonstrabat?] Apud

[l] Greg. Moral. lib. 31. c. 22.

Isidorum

A Isidorum[a] (quisquis sit ille auctor) id ipsum testatum inuenies. Beda insuper[b], Ado Viennensis[c], & alij complures hoc ipsum professi sunt. Id denique Romanum Martyrologium[d] egregiè profitetur, cùm agit de Paulo Episcopo Narbonensi: quem secum Paulus ducturus in Hispaniam, reliquit Narbonæ. Quin & addit Ado[e] Viennensis Episcopus, eodem itinere Paulum reliquisse Trophimũ diseli, ulum Arelate, Viennæ verò Crescentem. Verùm de Crescente Paulus ipse ad Timotheum scribens[f], anno primo sui carceris petiisse Galatiam (siue, vt alij legunt, Gallias) tradit: sed potuit vel ad ipsum redijsse, vel in via occurrisse, atque eo modo quo scribit Ado, eius Ecclesiæ Episcopus, Viennæ relictus esse. Porrò res gestæ Pauli in Hispania, sicut & alia eius acta postquam solutus vinculis Roma egressus est, remanserunt inopia scriptorum prorsus obscuræ; licet in

B Græcorũ Menologio[g] mentio habeatur de Xantippe & Polyxena à Paulo ad fidem conuersis in Hispania: quæ verò de his apud Meraphrastem[h] leguntur conscripta, & Eusebij (vt ait) auctoritate testata; quoniam nusquam Eusebium hæc scripsisse reperire est, cetera etiam quæ subinfert, in suspicionem adduci possẽ videntur: verùm qualiacumque sint, qui ea cupit, habet auctorem quem consulat.

At licet hæc de aduentu Pauli in Hispanias tot tantisque consignata sint testibus: Innocentius[i] tamen Romanus Pontifex, neminem Apostolorum, excepto Petro, Hispanias & alias Occidentalis orbis prouincias docuisse, firmiter videtur asseuerasse, cum ait: Legant si in his prouincijs alius Apostolorum inuenitur aut legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam inuenitur; oportet eos hoc sequi quod Romana Ecclesia custodit, à qua eos principium accepisse non dubium est: ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.] hæc Innocentius. Sed haud pu-

C tandum est eum à Petro Paulum diuidere voluisse, sicut ceteros Apostolos, quos iure negat Occidentales oras docuisse: nam Pauli causa diuersa esse videtur à ceteris; quippe qui & ipse, sicut Petrus, Romæ docuerit. Cùm igitur idem Innocentius agens de traditis in Occidente Apostolicis institutis, eos in quos scribit, prouocet ad Romanæ Ecclesiæ ritus: cùm satis constet tam Petrum quàm Paulum eam sacris institutis imbuisse; certè quidem de Paulo quid exciperet, non habebat; cùm easdem tam Romæ quàm in remotis prouinciis Ecclesiasticas traditiones eum impartitum esse, dicere opus sit. At quòd tantùm de Petro meminit: rectè id quidem, quòd primæ sedis esset Episcopus, ex qua ceteræ deriuentur Ecclesiæ, eidemque vnitate Catholica compaginentur. Quamobrem haud putandum, Romanum Martyrologium, cùm de profectione Pauli in Hispanias meminit, à sententia Innocentij discrepasse. At de his satis: iam cetera

D prosequamur.

Hoc eodem anno S. Lucas Euangelista scriptionem eam absoluit, cuius est titulus, Acta Apostolorum. Cùm enim in fine eius commentarij biennium egisse Paulum in suo conducto scribat, planè post illud tempus extremam manum operi se imposuisse significat. Quando quidem, mea sententia, ealm ipsum in scribendo inijsse rationem affirmari posse videtur, vt interpolatis temporibus eadem Acta conscripserit: quippe qui res, quibus præsens fuerit, continuò scriptis commendarit, omniaq; singillatim, vt gesta essent, distinctè admodum fuerit prosecutus: cetera autẽ quæ se absente acta fuissent, ea vel breui compẽdio comprehensa, summatim scripserit, vel prorsus intacta reliquerit. Quòd verò S. Hieronymus dicat biennium Pauli Romæ agentis extendi vsque ad quartum Neronis annum, nos autem quinto ponamus: vnde id acciderit, iam satis superq; superiùs dictum est, nimirum quòd ipse vno eodemq. anno ponat eius discessionem Hierosolymis,

E & Romam aduentum; quæ tamen duobus annis esse peracta, nec quo inde recessit anno, venisse Romam, sed sequenti, eiusdem Lucæ testimonio est declaratum. Si igitur tertio Neronis anno addas biennium quo Paulus in suo conducto vinctus permansit; haud dubium inuenies ipsum hoc anno Neronis quinto liberum esse dimissum: quo (vt dictum est) Lucas Actorum opus absoluit. Præterea verò Lucam iterum Romam redijsse eo tempore, quo Paulus nouissimè Romam rediens, martyrium consummauit, tradunt Acta passionis eius, quæ feruntur Lini nomine; de quorum fide inferiùs dicturi sumus.

Quonam autem Lucas abierit, postquam Roma discessit, incertum est; hæc tamen de eo tradit Epiphanius[k]: Prædicat primùm quidem in Dalmatia, ac Gallia, & in Italia, ac Macedonia.] Scimus etiam legi apud Oecumenium[l], eumdem, Roma cùm discessisset,

[a] Isidor. de vita & obitu sanct. c. 71.
[b] Beda in Martyrol. 11. Kal. Aprilis.
[c] Ado in Chron. anno Dom. 59.
[d] Die 22. Mart.
[e] Ado in Chron. anno 53.
[f] 2. Tim. 4.
[g] Die 25. Septembr.
[h] Metaphr. scr. de Apostol. die 29. Iunij Sim. 16. 5. & Mich. Glyc. 3. par. Annal.

V. PAVLVS SICVT ET PETRVS DOCVIT OCCIDENTALES. [i] Innoc. ad Decent.

VI. LVCAS QVAM DESCRIPSIT ACTA APOSTOLORVM.

VII. [k] Epiph. hær. 51 [l] Apud Oecum. in Lucam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

discedisset, in Orientem esse reuersum, rursumque Libyam petijsse, Thebanos Christiana institutisse religione, atque in vltima senectute reddidisse Deo spiritum. Sanè quidem A
[a]Hier. de Scrip. Eccl. in Luca. & Hieronymus [a] eum vita cælibem ad ætatis annos octuagintaquatuor peruenisse testatur. Verùm alij complures antiqui probataque fide auctores eum martyrio vita functum
[b]Greg. orat. 1. in Iulian. testantur. Nam in primis Gregorius Nazianzenus [b] aduersus Iulianum Apostatam agens, eum martyribus adnumerasse visus est, cùm ait: Non victimas pro Christo cæsas reueritus es? non magnos pugiles extimuisti, Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos qui & post illos & ante illos capitis sui periculo veritatem protexerunt: qui cum igni & ferro & beluis & tyrannis & præsentibus malis & denunciatis, alacri animo, veluti in alienis corporibus, immo quasi corporum expertes dimicarunt?] Paulinus Nolanus [c] his item versibus ipsum nomi-
[c]Paulin. epistola 12. nat Martyrem: B

Hic pater Andreas, & magno nomine Lucas
Martyr, & illustris sanguine Nazarius.]

[d]Gauden. tract. de dedic. Basil. Rursum Gaudentius [d] Episcopus Brixianus, qui claruit eodem quo Ambrosius sæculo, hæc habet: Horum quatuor habemus in præsenti reliquias; qui regnum Dei & iustiam prædicantes, ab incredulis & iniquis occisi, Deo semper viuere operationum suarum virtutibus demonstrantur: Ioannes in Sebaste Palæstinæ, Thomas apud Indos, Andreas & Lucas apud Patras Achaiæ ciuitatem consummati referuntur.] De eodem
[e]Niceph. lib. 2. c. 43. hæc Nicephorus [e], breui compendio vitam illius describens: Lucas Antiochiæ, quæ est in Cœlesyria, ortus, medicus simul & pictor egregius, Thebis ad Paulum venit: atque ibi nuncio patrio errori remisso, ad Christum accessit: pro corporum curatione, animarum medicus factus, Euangelium suum Paulo præcipiente scripsit, atque itidem C
Acta Apostolorum. Cum Paulo autem Romæ cùm fuisset, in Græciam est reuersus, plurimosque ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illustrauit: & tandem à diuini verbi contemptoribus ex fructiferæ oleæ arbore suspensus, quòd aridi ligni, vnde crux fieret, copia non esset, Deo spiritum commendauit, cùm octoginta (vt dicitur) annos natus esset, &c.]

VIII. CŒLESYRIAE AMBITVS. Sed hîc obiter præterisse nolumus, quòd siue hîc ex Nicephoro, siue alio auctore recitauimus in Martyrologio, positam Antiochiam in Cœlesyria; à quodam recenti cosmographo nos esse reprehensos. Sed quod ea ad verbum ex certis auctoribus exscripsimus, satis ad nostram excusationem esse posset. Verùm haud consenserimus, Nicephorum, vel alios id dicentes esse hallucinatos, sed tantummodo impropriè locutos: cùm satis exploratum sit, tum ex antiquis cosmographis, tum ex diuinæ Scripturæ testimonijs, illam D
propriè dictam esse Cœlesyriam, quæ iuncta Phœniciæ montibus, Libano & Antelibano clauditur. Ceterùm (inquit Strabo [f]) nonnulli totam Syriam in Cœlesyros & Phœnices partiuntur.] & post multa: Tota itaque regio vltra Seleucidem in Ægyptum & Arabiam recedens, Cœlesyria appellatur: propriè ea quæ Libano definitur & Antelibano.]
[f]Strab. lib. 16. hæc Strabo. Secundùm igitur illorum descriptionem non tantùm apud Nicephorum legimus Antiochiam positam in Cœlesyria, sed & apud S. Hieronymum in libro de locis Hebraicis in Acta Apostolorum. Immo idem auctor, cùm ibidem agit de Cilicia, eam à Cœlesyria diuidi ait Amano monte.

IX. DE REBVS LVCAE RELIQVA. Sed ad Nicephorum de Luca alia addentem redeamus. Agit ibidem & de miraculis ad eius monumentum edi solitis, deque Christi, & sanctissimæ matris eius, necnon Petri & Pauli imaginibus ab eodem coloribus effigiatis. De translatione autem eius reliquia- E
rum Constantinopolim, cuius meminit, agemus suo loco. Eadè de martyrio in olea con-
[g]Glycas lib. 3. Annal. summato testatur Michael Glycas [g] Græcus historicus; sed & de vngu[illegible]ento medico, quod
[h]Georg. in cõpend. hist. ex membris eius scaturijt, quo etiam signo repertas reliquias eius tradit; eadem & Geor-
[i]Orig. in epist. ad Rom. gius [h] Cedrenus. Quid præterea de Luca dicamus, non habemus, nisi quòd Origenes [i] eumdem hunc esse Lucam cum Lucio, cuius Paulus meminit scribens ad Romanos, existimauit. Plura autem de eo superiùs.

X. DE AGRIPPINAE NECE. Hoc ipso anno Nero Imperator scelestissimum omnium facinus meditatus, vt Agrippinæ matri mortem inferret, naufragio id semel tentatum cùm non successisset; misso Aniceto liberto cum socijs, eam occidendam curauit, mense Martio, festis Quinquatrijs. Reliquum verò anni tempus turpissimis est ab eo insumptum luxurijs.
[k]Tacit. lib. 14. Sed hæc pluribus Tacitus [k]. Cumque (vt idem ait) publica adulatione, lætitia quoque publica

A publica omnium esset, vt de salute parta Imperatoris: fortasse ea ex causa accidit, vt Paulus in carcere iam insumpto biennio, vnà cum ceteris vinctis solutus vinculis, liber iuberetur abire.

IESV CHRISTI ANNVS 62. PETRI ANNVS 18. NERONIS IMP. ANNVS 6.

I. Sequitur annus Domini sexagesimus secundus, qui Consulatu Neronis quarto & Cornelij notatus habetur in Fastis [a]: quo Festus Iudææ Præses in prouincia diem
[a]Tacit. Annal. lib. 14. obijt, cui successor à Nerone designatur Albinus [b], qui tamen nonnisi sequenti an-
[b]Ensebius in Chron. B no profectus est in Iudæam. Quid interim Rex Agrippa de abrogatione & substitutione summi Pontificis egerit, Iosephus [c] sic scribit: Cæsar autem de Festi morte acce-
[c]Ioseph. Antiq. lib. 20. cap. 8. DE ANANO SENIORI, ET EIVS FILIIS. pto nuncio, Albinum in Iudæam misit Præsidem. Rex verò Iosepho summo Pontifice iusso priuatam vitam agere, sacerdotium eius dedit Anani filio, & ipsi vocato Ananno, eodem quo pater nomine. Seniorem istum Ananum aiunt fuisse omnium felicissimum, vt qui liberos habuerit quinque, omnes potitos summi Dei pontificio, cùm priùs ipse ad satietatem hac dignitate esset perfunctus: quod ad eam ætatem nulli antea summorum Pontificum contigerat.] hæc Iosephus. Quod ad ipsum Ananum seniorem spectat: haud dubium est, ipsum illum esse quem idem [d] Iosephus à Quirinio
[d]Ioseph. Antiq. lib. 18. cap. 1. Syriæ Præside substitutum ait in locum Ioazari, rursumque depositum à Valerio Grato
[e]Ioseph. ibid. anno primo Tiberij [e]: sicque secundùm initam à nobis superiùs rationem de tempore
C præfecturæ Quirini, inuenitur hîc sedisse annos circiter quindecim: cui suffectus eius filius Eleazarus nomine: rursumque alio tempore eiusdem Anani secundus filius Ionathas subrogatus est Caiphæ, cuius idem [f] auctor meminit: tertius verò dictus Theophi-
[f]Ioseph. Antiq. lib. 18. c. 6. & lib. 19. cap. 6. lus, summo etiam pontificatu potitus [g] est: eodemque perfunctum munere quartum
[g]Ioseph. Antiq. lib. 19. cap. 15 filium Matthiam nomine, idem Iosephus [h] tradit: vltimo demum loco, quintus filius
[h]Ioseph. Antiq. lib. 19. cap. 6. eius Ananus iunior, de quo agimus, est subrogatus; de quo hæc Iosephus [i]: Ananus iunior autem Ananus, qui hoc tempore pontificatum accepit; audax erat, & ferox ingenio, secta
[i]Ioseph. Antiq. lib. 20. cap. 8. Sadducæus; quod hominum genus apud Iudæos in iudicando est seuerissimum.] Cetera autem quæ ad ipsum spectant, dicemus anno sequenti. Qui igitur tradunt [k] Ana-
[k]Niceph. lib. 2. cap. 10. in fine, & alij eum secuti. nam, vt Caipham, malè perijsse; quod ad seniorem Annam spectat, longè à Iosepho discrepare noscuntur.

II. D Sub ijsdem Coss. Romanam vrbem varijs exagitatam prodigijs, vulgi opinione male interpretatis, testatur Tacitus [l]; quippe quæ tum ob ortum recentis cometæ, tum ob
[l]Tacit. lib 14. fulmen illapsum in mensam Neronis, quasi certior reddita esset de eius morte, omnia studia conuertit in Rubellium Plancum, quòd ex Iulia gente per matrem originem duceret: qui Neronis iussu solum vertere, & in Asiam proficisci coactus est. Hæc licet præterire institutum à nobis posita videantur; tamen præterijsse noluimus, quo eiusmodi saltem exemplo innotesceat, quàm fallax & vanum plerumque esse soleat ex prodigijs huiusce-modi futura prænoscere.

III. DE LAODICEA TERRAEMOTV PROSTRATA. Eodem item anno (vt idem Tacitus narrat) nobilis in Asia vrbs Laodicea, cuius (vt vidimus) Paulus in epistola ad Colossenses ante biennium scripta meminit, tremo-
re terræ collapsa prosternitur: sed à ciuibus iterum breui restituitur; nam opulentis-
E sima erat. Eius namque diuitiarum occasione Ecclesiam ibi positam repuisse, conque-
ritur Dominus apud Ioannem [m], sic dicens: Et Angelo Ecclesiæ Laodiceæ scribe: Hæc
[m]Apoc. 3. dicit: Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quoniam tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Quia dicis: diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias; & vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Ego quos amo, arguo & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age.] Quod autem suadet Laodicenos indui vestimentis albis, & emere aurum ignitum: alia ab illis esse comparanda vestimenta, aliasque diuitias esse quærendas, diuersasque ab ijs quas Laodiceni ex pretiosis velleribus possiderent, insinuat. Facta enim videtur allusio ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a Strabo lib. 12.] quæ in hæc verba de Laodicensibus scribit Strabo [a]: Loca quæ sunt circa Laodiceam, A oues alunt excellentes, non mollicie modò lanarum, qua etiam Milesijs præstant, sed etiam ad coruorũ nigredinis æmulum colorem, vnde amplos quoque habent redditus.] Tradit idem auctor inferiùs, eadem loca esse terræ motibus vehementer obnoxia. Eusebius verò in Chronico, anno Neronis decimo, eiusmodi cladem Laodicensem ponit, additque non tantùm Laodiceam, sed & Hierapolim, necnon & Colossas eiusdem prouinciæ nobiles ciuitates terræmotu esse prostratas. At in his quæ sunt temporum, Tacito æquiùs assentimur.

IESV CHRISTI ANNVS 63. PETRI ANNVS 19. NERONIS IMP. ANNVS 7. B

I. SEquitur annus Christi sexagesimus tertius, Coss. C. Cæsonio Pæto & Petronio Turpiliano: qui Iacobi Iusti fratris Domini glorioso martyrio, vt nobilissimo monumento, insignis redditur. Rem adeò celebrem Iosephus Iudæus etiam suis ipsius scriptis egregiè testatam reliquit: quippe qui tanti ponderis Iacobi necem existimauit, vt ob tam infandum scelus, Iudæorum populum perditum, ciuitatem excisam, templum incensum, ac cetera denique mala illis obuenisse, fuerit opinatus. Sed quid ipse de Iacobo à Iudæis necato conscripserit, enarremus; sic enim ait [b]: Talis igitur cùm esset Ananus, *summus scilicet Pontifex*, audax, sæuus, ingenio ferox, & secta Sadducæus; tempus opportunum se nactum ratus, mortuo Festo, Albino adhuc agente in Iudæa, Concilium iudicum aduocat: statutumque coram eo fratrem Iesu Christi Iacobum nomine, & vnà C quosdam alios reos impietatis peractos, lapidandos tradit. Quod factum omnibus in ea ciuitate bonis & legum studiosis vehementer displicuit: missique ad Regem clàm nuncijs, rogauerunt, mandaret Anano, ne quid tale post hac ageret: nam ne nunc quidem rectè egisse. Quidam etiam Albino occurrentes venienti ab Alexandria, docuerunt eum, non licuisse Anano sine ipsius consensu aduocare Concilium. Horum verbis ille persuasus, iracundè scripsit Pontifici, daturum sibi pœnas minitans: & Agrippa Rex eam ob causam post tertium mensem ablatum ab eo pontificatum Iesu Dannæi filio concessit.] hæc Iosephus.

[b Ioseph. antiq. lib. 20. cap 8.]

DE IACOBI EPISCOPI HIEROSOLYM. MARTYRIO.

II. Sed antequam cetera antiquorum scriptorum testimonia de nece Iacobi hìc inseramus: quod spectat ad temporis rationem, omnes pari consensione confirmant accidisse anno septimo Neronis Imperatoris: id Eusebius [c], S. Hieronymus [d], ac denique D ceteri omnes patiter asseuerant. Eusebius enim Olympiade ducentesima decima, anno primo, & Neronis Imperij septimo, hæc ait: Iacobus frater Domini, quem omnes Iustum appellant, à Iudæis lapidibus opprimitur: in cuius thronum Simeon secundus summittitur.] hac igitur ratione eum sedisse oportuit non annis triginta (vt complures dixerunt) sed vigintinouem tantummodo: quippe qui anno trigesimoquarto, quo & Dominus passus, eius Ecclesiæ est institutus Episcopus.] Error insuper in notam numeri apud Nicephori Chronicon irrepsisse videtur, dum loco annorum vigintinouem, vigintisex sedis Iacobi notati habentur. At nec prætermittimus hìc etiam confutare illorum sententiam, qui vt quoquo modo defenderent epistolam Clementis Romani ad Iacobum fratrem Domini inscriptam, & monstrare possent Iacobum hunc etiam post Petrum fuisse superstitem, affirmarunt contra sententiam omnium asserentium E eum consummasse martyrium anno Neronis septimo, annos sedis Iacobi non esse numerandos ab anno passionis Christi, sed ex quo facta est in prouincias Apostolorum discessio, nempe (vt dicebat Apollonius [e]) à duodecimo anno post Iesum passum. Sed hæc omnia non tantùm Eusebij, Hieronymi, & aliorum testimonio confutantur, verùm ipsius quoque Iosephi: qui dum ait, tunc occisum fuisse Iacobum, cùm Albinus veniret in prouinciam; cumque eiusdem testificatione probetur, ante annos septem & menses quinque ab obsidione Hierosolymorum Albinum fuisse in eo magistratu (quod idem scribit de bello Iudaico [f]) planè certum est, hoc anno Iacobum Iustum esse martyrio coronatum. Ceterùm Epiphanius [g] licet ad decrepitam ætatem Iacobum peruenisse testetur, nempe ad annos nonagintasex: tamen post ascensionem Saluatoris vixisse tradit annis plus minus vigintiquatuor. Sed & de ætatis annis ipsius quoque fides redditur

[c Eusebius in Chron.
d Hier. de Script. Eccl. in Iacobo.]

TEMPVS SEDIS IACOBI

[e Apud Euseb. lib. 3. c. 17. in fine.]

[f Ioseph. de bel. Iud. lib. 7 c. 12
g Epiphan. hæresi 78.]

A redditur dubia; cùm haud facilè cuipiam persuaderi possit, Iacobum fratrem Domini tempore passionis Christi egisse annum ætatis septuagesimum secundum, & ante annos quinque (quod falsum est) martyrium consummasse.

III. Quæ autem post Iosephum de Iacobi martyrio Hegesippus & Clemens Alexandrinus conscripserint, Eusebius [a] simul colligens, narrat his verbis: Iudæi ergo, cùm Paulus prouocasset ad Cæsarem, & ad vrbem Romam à Festo missus esset; spe penitus, qua Concilium in eius necem comparassent, excidentes, in Iacobum fratrem Domini, cui ab Apostolis sedes Hierosolymitana delata fuit, omnem suam maleuolentiam conuertunt: contra quem ea scelera, quæ sequuntur, comparata fuere. Primum illum in medium adducunt; & vt fidem Christi coram omni populo deneget, vehementer solicitant. Verùm cùm præter omnium opinionem liberiori ore voceque quàm expectarent, B præsente vniuersa multitudine, Filium Dei Saluatorem & Dominum nostrum Iesum ingenuè & fidenter confessus fuisset: hominis testimonium (nam propter summum sapientiæ & pietatis studium, quod in vita assiduè excoluerat, ab omnibus iustissimus putabatur) ampliùs tolerare non poterant. Eum igitur tum neci dant, cùm ad illud facinus impunè obeundum, interregni opportunitatem arripuissent. Quippe Festo per id tempus mortuo, summa rerum in Iudæa administratio principe & gubernatore penitus erat destituta. Ceterùm quamquam Iacobi necis ratio & modus ex verbis Clementis suprà citatis satis constare poterit (qui à templo præcipitatum, ac fullonis vecte percussum, mortem oppetiuisse narrat) Hegesippus tamen Apostolorum ætati proximè succedens, in quinto historiæ suæ libro, ea quæ ad illum spectant, accurratissimè tradit ad hunc modum.

[a Euseb. histor. lib. 2. cap. 2.]

IVDAEORVM IN IACOBVM ODIVM.

C Iacobus frater Domini, qui à Saluatoris temporibus ad nostram vsque ætatem Iustus (Iacobi enim nomine multi donati erant) ab omnibus appellatus fuerat, Ecclesiæ IV. administrationem vnà cum ceteris Apostolis suscepit. Hic ab vtero matris suæ sanctus INSTITVTVM VITAE IACOBI. fuit; vinum & siceram non bibit; animalium carnibus se abstinuit: nouacula caput eius numquam rasum fuit, neque corpus oleo perunctum, aut balneis lotum. Huic vni licebat in Sancta sanctorum ingredi: vestibus enim vtebatur non laneis, sed lineis dumtaxat. In templum solus intrare solitus est, atque ibi genibus humi positis, pro populi peccatis veniam postulare: cuius genua, quòd tam assiduè, tum ad Deum augustè sanctèque adorandum, tum ad veniam precibus populo exposcendam, procumbebat, cameli instar tuberculis contractis obduruerunt. Qui propter singularem iustitiæ præstantiam, Iusti, & Obliæ (quod Latinè, populi præsidium dici potest, & iustitia) nomen, sicut D Prophetæ de eo memorant, inuenit. Quibusdam igitur ex septem sectarum fautoribus in populo sparsarum, & à me in historia antè declaratarũ, ab eo scisciantibus, quodnam esset ostium Iesu? respondit, Iesum esse Saluatorem. Ex quorum numero nonnulli crediderunt quòd Iesus esset Christus. Sectæ autem supradictæ, neque carnis resurrectionem fore, neque vllum venturum, qui cuique sit pro his quæ rectè aut secus gesserit in vita, mercedem redditurus, omnino crediderunt. Verùm quotquot crediderunt, Iacobi prædicatione & hortatu crediderunt.

V. Ergo cùm plerique etiam ex principibus viris fidem essent amplexati: nonnulli ex Scribis, Pharisæis, & reliquis Iudæis tumultuari atque adeò vociferari cœperunt, quòd vniuersus fere populus Iesum existimabat verum esse Christum. Qui etiam ad Iacobum profecti, sic eum compellarunt: Te obnixi oramus, vt quoniam populus fide in Iesum, perinde ac si verè esset Christus, collata, in grauem errorem delapsus est, eum ab hac E opinione auoces: atque vt omnes etiam, qui hodie ad festum diem Paschatis celebrandum conuenerunt, de Iesu rectè vereque erudias, te etiam atque etiam obtestamur: tibi enim omnes fidem adhibemus; nec nos solum, sed tota multitudo perhibet testimonium, quòd iustus sis, quòdque personam non respicias. Persuadeas igitur populo de Iesu, ne erret: etenim & vniuersus populus & nos omnes tibi credimus. Idcirco statue te ipsum super pinnam templi, vt de superiori loco cunctis perspicuus sis, atque adeò tua verba à tota multitudine facilè & sine impedimento audiantur. Propter IACOBI GLORIOSA CONFESSIO. festum namque Paschatis, non solùm omnes Iudæorum tribus, sed multi etiam ex Gentibus conuenerant. Proinde Scribæ & Pharisæi, quos suprà posuimus, Iacobo supra pinnam templi collocato cœperunt exclamare & dicere: O Iuste, cui meritò omnes debemus fidem adiungere: quoniam populus Iesum crucifixum imitando aberrauit;

Universidad de Deusto
Biblioteca

tu idcirco nobis commonstra quòd sit ostium Iesu crucifixi. Qui clara voce sic respondit: A
Quid me interrogatis de Iesu filio hominis? Ipse sedet in cælo à dextris magnæ virtutis
& potentiæ Dei, & in nubibus cæli venturus est.

VI. Atque cùm multi plenè essent persuasi, & ob Iacobi testimoniũ Deum laudibus in cælum ferrent, dicerentque Osanna filio Dauid: Scribæ & Pharisæi de integro cœperunt primùm ita inter se colloqui: Malè certè & infeliciter cecidit, vt istud testimoniũ nostra opera Iesu tribueretur. At conscensis gradibus, illum deijciamus præcipitem: vt homines inde perterrefacti, nullam fidem eius doctrinæ adhibeant. Deinde clamare, ac dicere:
[a] *Sapien. 2.* O o, Iustus etiam errauit. In quo eloquia sacra apud Sapientiam [a] scripta planè expleta
IACOBVS IN PRAECEPS AGITVR. fuere: Tollamus è medio Iustum, quoniam nobis molestiæ est & incommodo Quocirca fructus operum suorum comedent. Tandem ergo adolescentes Iustum præcipitem dederunt: dixeruntque ipsi inter se, Iacobum Iustum obruere oportere lapidibus. Et quo- B
niam deiectus in præceps, non statim mortem obijt, sed vultu sursum sublato, genibusque flexis dixit, Obsecro Domine Pater, dã illis veniam, nesciunt enim quid faciant: cœperunt saxa in eum conijcere. Cumque lapidibus illum obruere pergerent, vnus ex sacerdotibus ex filijs Rechab, filij Rechabim, qui sunt Hieremiæ testimonio commendati, voce emissa contentiùs dixit: Quid agitis? Iustus pro vobis Deum deprecatur.] hominem verò qui hæc dixit, fuisse Simeonem eius nepotem ex sorore, filium Cleophæ,
[b] *Epiphan. hæresi 78.* tradit Epiphanius [b]. Prosequitur Eusebius: Attamen vnus ex illis, qui fullo erat, arrepto vecte, quo vestes solebat premere, in caput iusti impegit. Ita vitam beato & felici martyrij cruciatu affectus afflictusque amisit. In quo loco prope templum, vbi columella eius nomine inscripta adhuc manet, corpus tumulo mandatum est. Iste Iacobus tum Iudæis, tum Græcis carus & incorruptus fuit testis, Iesum verè fuisse Christum. Non mul- C
to pòst Vespasianus Iudæam obsedit, Iudæosque redegit in seruitutem. Hæc Clementis historiæ mirè consentientia Hegesippus vberiùs pleniusque explicauit.] hucusque Eusebius de nece Iacobi ex dictis auctoribus.

VII. Quod verò ad sepulchrum eius spectat, hæc addit S. Hieronymus [c]: Eius sepultura
[c] *Hiero. de Scri. Eccl. in Iacobo.* titulum vsque ad obsidionem Titi, & vltimam Hadriani, notissimum habuit. Quidam è nostris in monte Oliueti eum putarunt conditum: sed falsa eorum opinio est.] Addit
IVDAEORVM MALA EX NECE IACOBI ADVENISSE CREDITA post hæc Eusebius, Iudæorum testimonio facilè creditum ac diuulgatum, eius execrandi sacinoris causa talia tantaque obuenisse, quæ post hæc secuta sunt mala: immo & Iosephi idem hæc addit verba: Iudæis quidem ad scelus vindicandum in Iacobum Iustum fratrem Domini, qui dicitur Christus, ab illis admissum (illum namque iustitiæ facilè primas ferentem impiè neci dederunt) istæ obuenere calamitates.] Citat & Origenes [d] eiusmodi Iosephi de Iacobo testimonium in hæc verba, agens contra Celsum: Io- D
[d] *Orig. contra Cels. lib. 1.* sephus enim, etsi minus in Christum credidit, causam tamen conquirens Hierosolymitani excidij, & cur esset templum deletum; cum debuisset dicere, conspirationem quam Iudaicus populus aduersus Iesum fecisset, fuisse omnium causam, & quia Christum per Prophetas iam denunciatum sustulerant: ipse verò tamquam inuitus, haudquaquam longè à vero aberrans, eò inquit hæc accidisse Iudæis, vt Iacobus Iustus ille vindicaretur, qui Iesu & frater esset, qui dictus est Christus: hunc enim, cùm esset iustissimus, trucidarunt: & sanè non magis ob hanc sanguinis propinquitatem, quàm ob morum similitudinem, & sermonis mutui cum Iesu commercium, vt Iustus diceretur, effectum est. Si igitur ob Iacobi gratiam Hierosolymorum desolationem contigisse Iu- E
dæis ille affirmat: cur non æquius fuerit fateri, ob Christum id factum fuisse, cuius diuinitatem tam multi hominum conuentus testificentur?] hæc Origenes. Sed cur Iacobi neci potiùs quàm Christi tributa fuerit Hierosolymitana clades; illam causam fuisse putamus, quòd haud diu post necem Iacobi cœperunt de venturis malis diuinitus ostendi prodigia; quibus illi perterriti, ea recentiori sceleri adscribebant. Agemus autem paulo inferiùs de singulis suo loco:

VIII. Sed quod ad eumdem Iacobum spectat: præter illa quæ de eius vitæ sanctitate à Iose-
DE MIRA IACOBI SANCTITATE. pho, Clemente, Hegesippo, & Eusebio sunt recitata; S. Epiphanius [e] ijsdem consentiens,
[e] *Epiphan. hæresi 29.* æquè affirmat, permissum illi fuisse ob egregiam spectatamque omnibus virtutem ingredi in Sancta sanctorum semel in anno: additque [f] ipsum semper virginem permansisse: putauitque hunc illum fuisse, qui relicta sindone, nudus passionis Christi tempore
[f] *Epiphan. hæresi 78.* aufugit: hæc idcirco opinatus, quòd eum lineam sindonem semper induere solitum, dicti

A dicti auctores affirment. sed de his superiùs pluribus actum est. Tradit præterea, nudis pedibus incedere consueuisse: Insuper siccitate magna instante, eleuantem ad cælum manus, Deum precatum esse, ac mox pluuiam impetrasse. hæc ille & alia multa. S. Hieronymus [a] de eodem hæc habet: Vir fuit tantæ sanctitatis & rumoris in populo, vt fimbriam vestimenti eius certatim cuperent attingere.] Chrysostomus [b] addit etiam, non tantùm eius genua, sed & frontem ob iugem in pauimento prostrationem callo obductam fuisse. Sunt de eo alia ferme innumera Patrum elogia, quæ breuitati consulentes omittimus, cùm præsertim de eo superiùs nonnihil sit dictum. Sed his omnibus hìc de Iacobo addimus, ista legi in Thalmud Hierosolymitano, in Sciabath capite decimoquarto: Rabbi Eligazer filio Dama colubri morsu ægrotante, venisse ad eum Iacobum è castello Samma, vt in nomine Iesu fabri eum curaret: sed à Rabbi Ismaële prohibitũ. cumque contra eum obniteretur ipse Eligazer, affirmans id fieri potuisse, inter altercandum, B
serpente veneno, coram ipso Ismaele extinctus est; qui tunc exclamauit, hæc dicens: O te felicem filium Dama, qui ex hoc mundo in pace migrasti, nec transgressus es materiam sapientum.] hæc ibi: eadem quoque leguntur in Thalmud Babylonico de Idololatria capite secundo, in omnibusque enarratis similia, nisi tantùm quòd castelli nomen non Samma, sed Sauania nominatum habetur. Porrò alijs in locis eiusdem Thalmud Babylonici, cùm mentio habetur de Iacobo, semper nominatur discipulus Iesu fabri, contemptus gratia: eadem quoque apud Rabbi Salomonem leguntur: vt iure credatur hic fuisse Iacobus Apostolus, de quo agimus, Hierosolymorum Episcopus, qui peregrinantibus in diuersas prouincias ceteris Apostolis, ibi remansit.

[a] *Hier. in epist. ad Gala. cap. 1. in fine.*
[b] *Chrysost. in Matth. hom. 5.*

Reliquit Iacobus Ecclesiæ Dei & illud insigne sui Apostolatus monumentum, nempe IX.
C epistolam ad duodecim Tribus, quæ erant in dispersione: de qua hæc Eusebius [c]: Ab eo DE EPISTOLA IACOBI.
prima epistolarum, quæ Catholicæ nominantur, dicitur scripta esse. Illud tamen minimè [c] *Eus. hist. lib. 2. cap. 22. in fine.*
præterire decet, quòd licet à quibusdam tamquam adulterina & minimè germana propterea iudicetur, quòd non adeò multi ex veteribus illius epistolæ, sicut nec eius quæ dicitur Iudæ, quæ etiam in septem Catholicarum epistolarum numero ponitur, vllam omnino mentionem faciunt: tamen nos istas cum reliquis in quamplurimis Ecclesijs publicè receptas approbatasque cognouimus.] hæc Eusebius. Hieronymus [d] etiam ab
[d] *Hier. de Scrip. Eccl. in Iacobo.*
eodem Iacobo eam esse scriptam epistolam testatur, sic dicens: Vnam tantùm scripsit epistolam, quæ de septem Catholicis est.] at quid de ea aliqui senserint, mox subdit: Quæ ipsa ab alio quodam sub nomine eius edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem.] hæc Hieronymus, declarans tam suam quàm aliorum de epi- D
stolæ Iacobi auctoritate sententiam. Quæ cũ adeò clara atque etiam patentia habeantur; miratus sum Nouatorũ mentis stupiditatem, qua volunt Hieronymũ dixisse Iacobi epistolam alterius cuiuspiam esse potius, sed ex tempore obtinuisse auctoritatẽ. Quis nõ videat, hac perperam facta interpretatione, Hieronymũ hisce tribus verbis ipsum contrariũ sibi constitui; quippe qui dixerat à Iacobo scriptam epistolam, indeque mox ab alio eius nomine addat esse compositam, & à tempore obtinuisse auctoritatem? At quod ait, Asseritur, quid aliud quàm aliorũ esse opinionem insinuat? Sed & si quis velit, vltima illa verba: Licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem] non ex aliorum, sed S. Hieronymi sententia esse dicta: nihil præiudicij his affert quæ ab eodem priùs dicta fuerant, eam à Iacobo esse conscriptam: nimirum, vt quæ priùs esse Iacobi, traditione ferebatur, sic à tempore obtinuerit (vt ait) auctoritatem, vt eadem ratione suadente, de- E
mum canonicæ Scripturæ monumentis fuerit consignata. An dubitandum est de Hieronymi sententia, sæpiùs eam Iacobi esse testantis? nam in epistola ad Paulinum [e] eamdem absque aliqua ambiguitate Iacobo tribuit, idemque aduersus Pelagianos agens [f]: Iacobus, inquit, Apostolus scribit: Si iudicas legem, &c.] & suprà [g]: Nonne Iacobus Apostolus scribit: Qui in vno offendit, &c.]

[e] *Epist. 103.*
[f] *Hier. aduers. Pelag. lib. 2.*
[g] *Idem lib. 1. aduers. Pelag.*

Ex antiquis autem, quorum extant scriptorum memoriæ, Tertullianus [h] citasse reperitur eamdem Iacobi epistolam, Cyprianus itidem, necnon Origenes [i], atque recen- X.
tiores. Epiphanius [k] certè dum eam citat, non satis sibi visus est Iacobum, qui eam
[h] *Tertull. aduers. Iud. c. 2.*
[i] *Orig. hom. 7. in Iosue.*
scripsit, nominasse; sed & Apostolum, & fratrem Domini, vt quis esset auctor, certiùs significaretur, adiecit. Si insuper ex iudicio vniuersalis Ecclesiæ antiquioris institutionis res agitur; Concilij Nicæni calculo eam fuisse probatam & cognitam vt Iacobi germanam, quis poterit dubitare? Nam si (quod aliàs diximus auctoritate Hie-
[k] *Epiph. in Hæ. Episc. Hierosol.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Hier. in præf. in Iudith.* ronymi [a]) in eo catalogus scriptus est librorũ canonicorũ: certè ibi adnumeratam esse e- A
pistolam Iacobi, firmam fidem facit Athanasius, qui cùm interfuisset Nicæno Concilio,
texens Synopsin omniũ Scripturarum sanctarũ, eiusdem epistolæ Iacobi meminit: quod
certè non præsumpsisset, si secus in Nicæna Synodo actũ esset; sicut nec Patres, qui in di-
[b] *Nazianz. in carm. de lib. canonic.* uersis Concilijs congregati, contrariũ ab his quæ Nicææ statuissent Patres, aliquid ten-
[c] *Innoc. epist. 2.* tasse dicendi sunt, dum & ipsi eamdem epistolam Iacobi nouerunt esse legitimam: prout
[d] *Aug. de doct. Christ. lib. 2. c. 8.* fecisse certũ est Damasum in Romano Concilio, in quo damnata est hæresis Apollinaris,
[e] *Cassiod. Instit. diuin. lect.* vt habetur in Collectione Cresconij; itemque Gregoriũ Nazianzenũ [b], Innocentium Pa-
[f] *Isid. lib. orig.* pam [c], Augustinũ [d], Cassiodorum [e], Isidorum [f], ac denique ceteros omnes qui postea inte-
xuerunt canonicorum scriptorum catalogum, quorum meminimus, cùm superiùs egi-
mus de Pauli epistola ad Hebræos.

XI. Videas insuper ac perfacilè recognoscas Apostolicũ characterem in ipso eius ingressu, B
cùm eamdem fere præseferat inscriptionem, quæ ponitur in epistola data à Hierosolymi-
tano Concilio, cui idem Iacobus interfuit, & pars eius magna fuit, ad Ecclesiam Antio-
chenam; cùm in eadem, sicut in Iacobi epistola, qui scripserunt, salutem impertiunt. Vi-
IACOBI EPISTOLA CONTRA SIMONIS HAERESIM. deas etiam (sicut loci & temporis ratio postulabat) ad confutandam Simonis hæresim,
quæ præsertim Samariæ, non longè ab vrbe Hierosolymitana, infelici germine (vt Iusti-
nus testatur) coalescens, in dies magis grassabatur, ab eodem Apostolo summa prudentia
[g] *Iacob. 2.* multa dicta; dum in ea [g] plurimũ in operũ commendatione versatur, sine quibus fidem
esse prorsus inanem affirmat. Nam (quod & superiùs dictum est, dum de erroribus Simo-
nis narratio est instituta) prædicabat ille fidem satis esse, nec operibus esse opus. Sed hic
[h] *Irenæus lib. 1. cap. 20.* iterum Irenæi [h] hæc de eo testantis verba opportunè reddamus. ait enim: Hi qui in eum & C
Selenem eius spem habebant, & vt liberos agere quæ velint: secundũ enim ipsius gratiam
saluari homines, sed non secundùm operas iustas.] hæc Irenæus de Simone mago, qui
dicebat se ipsum esse Christum, qui pati visus est Hierosolymis; cuius hæresim Iacobus
sua epistola egregiè confutauit:

XII. Qui nec ob id hæc de operibus dicens, aduersatur Paulo [i] ad Romanos scribenti, atque
[i] *Rom. 3.* dicenti hominem ex fide sine operibus iustificari. Egregiè enim Augustinus [k] Iacobũ
[k] *August. in Psal. 31.* cum Paulo conciliat; vt non sit nobis in his ampliùs laborandum. Sanè de eadem opi-
nione tempore Apostolorum exorta, qua Simon & gregales eius dicerent satis esse ad
[l] *Aug. de fide & oper. cap. 14.* salutem fidem sine operibus, hæc Augustinus [l] post multa: Quoniam ergo hæc opinio
tunc fuerat exorta; aliæ Apostolicæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam
CVR IACOBVS OPERVM INCVLCARIT NECESSITATEM. maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil pro- D
desse: sicut etiam ipse Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam
salubrem, planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedũt: Et fides,
inquit, quæ per dilectionem operatur.] hæc Augustinus. Iure ergo aduersus fluuium
carnis libertate latè fluentem agentes Apostoli, ac Iacobus præsertim, fortissimũ oppo-
suerunt aggerem. In quos enim campos non exundasset ea malè accepta viuendi liber-
tas, si sceleftis quibuscumque absque labore, perinde ac vilissima merces, sic esset prosti-
tuenda potiùs quàm præstanda felicitas; cùm longè aliter Apostolica prædicatio labori-
bus, & ærumnis, & mille denique mortibus (vbi postularet occasio) cælestem gloriam
proponeret comparandam? Habeant hunc sibi ipsis auctorem & patrem (quod iterum
dico) Nouatores hæretici nostri temporis, atque tanto principe glorientur, hæresiarcha
primario, & perditissimo impostore.

XIII. Sed quod spectat ad diuinitus tradita sacramẽta, eorũdemque Apostolicam traditio- E
nẽ: idem Iacobus de inungendis ægrotantibus oleo sancto, eadẽ epistola hæc tradit his
[m] *Iacob. 5.* verbis [m]: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orẽt super eũ, vngen-
DE OLEO SANCTO IN INFIRMORVM. tes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Do-
minus; & si in peccatis sit, remittentur ei.] Apostolos etiam Christi tempore consueuisse
[n] *Marc. 6.* infirmos vngere, & sic restituere sanitati, testatur Marcus his verbis [n]: Euntes prædica-
bant vt pœnitẽtiam agerent: & dæmonia multa eijciebant & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabant.] Nullum certè Prophetarũ, vel aliorum sanctorũ virorum antehac vsum esse oleo ad inungendos & curandos infirmos, vsquam inuenimus: adeò vt manifestè appareat eiusmodi institutionem à Christo Domino nostro sumpsisse originem. Porrò vnctionis, quæ ad curandos infirmos à Christianis adhiberi consueuit, duplex genus reperitur; alterum, quod ab Episcopo solemniter benedicitur, & per presbyteros ministratur

A ministratur infirmis; quod cùm & vim habeat dimittendi peccata, sacramentum dictum
à maioribus habetur, nec alijs quàm Fidelibus, sicut cetera sacramenta, tribui solet: alte-
rum verò, quod passim à quibuscumque Fidelibus ad sanandos quoscumque ægrotos,
supra vim naturalem diuina adiuuante gratia, adhiberi solitum fuit, cuius tamen nulla sit
virtus sacramenti, sed quòd contineret virtutem, quam fides vel merita dantis vel susci-
pientis, præuia benedictione signo crucis impertita, soleant impetrare. Horum alterum
in Iacobo, in Marco alterum testatum habetur.

Quod verò ad prius vnctionis genus spectat; sacramentũ esse à maioribus nuncupatũ, XIV.
satis ea quæ scripta sunt ab Innocentio Romano Pontifice [a] ad Decentiũ, monstrant, cùm [a] *Innoc. epist. 1. cap. 8.*
ait: Sanè quoniam de hoc sicuti de ceteris cõsulere voluit dilectio tua; adiecit etiam Cæ-
lestinus filius meus diaconus in epistola tua, esse à tua dilectione positum illud, quod in SACRAMENTVM VNCTIONIS.
B beati Apostoli Iacobi Epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis, &c. quod non
dubium est de Fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui oleo sancto chris-
matis perungi possunt; quo ab Episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus
vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo.] hæc ille: quæ passiuè ac-
cipi debere, idemque esse ac si diceret, Quilibet Christiani eo possunt inungi, eiusdem In-
nocentij verba declarant, cùm subdit per presbyteros debere administrari, vel per Epi-
scopum, si velit, sic dicens: Ceterum illud superfluum videtur adiectum, vt de Episcopo
ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum
est; quia Episcopi alijs occupationibus impediti, ad omnes languidos ire nõ possunt. Ce-
terùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere
& tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius nempe est ipsum chrisma conficere.
C Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti: nam quibus reli-
qua sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?] hucusque In-
nocentius, non quidem ex aliqua recenter oborta institutione, sed secundũ ea quæ à mai-
oribus tradita accepisset.

Diuinam planè virtutem ex sacerdotali benedictione oleum consequi, Cyrillus Hie- XV.
rosolymitanus [b] pluribus docet. Augustinus [c] item de oleo spirituali, nempe sacramen- [b] *Cyril. catech. myst. 5.*
to, hæc ait: Oleum enim visibile in signo est, oleum inuisibile in sacramento est. Oleum [c] *Augustinus in psal. 44.*
spirituale intus est, oleum visibile exterius est.] qui & alibi tam egregiè hæc de oleo san- [d] *Aug. de temp. serm. 215.*
cto infirmorum testata reliquit, sic dicens [d]: Quoties aliqua infirmitas superuenerit,
corpus & sanguinem Christi, ille qui ægrotat, accipiat; ac inde corpusculũ suum vngat: QVID CONFERAT HOC SACRAMENTVM.
D vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: Infirmatur quis in vobis, &c. Videte, fra-
tres, quia qui infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, &
peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cùm ergo duplicia bona possint in Ec-
clesia inueniri: quare per incantatores, & aruspices, & diuinos, vel sortilegos multipli-
cia sibi mala miseri homines conantur inferre?] hucusque Augustinus. At quis dixerit
commune fuisse oleum quod post sacramentum corporis & sanguinis Christi infirmans
acciperet ab Ecclesia, ex quo non tantùm bonam valetudinem, sed & remissionem
peccatorum consequeretur? Arbitror tamen communi vsu eiusmodi sacramentum
idcirco dictum Extremam vnctionem, non quòd in extremis posito tantùm debeat im-
pertiri, cùm dicat Apostolus: Infirmatur quis in vobis, &c.] sed quòd post peccatorum
confessionem & acceptam Eucharistiam, nouissimum sacramentorum homini Christia-
no conferri soleat. In eamdem quoque sententiam Cyrillus [e], admonens suos ne in [e] *Cyril. lib. de ador. in spir. citat enim Anastasius Nicæn. q. 23.*
E curandis morbis à magis implorarent auxilium, hæc addit: Mementote & eius qui dicit:
Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, orent super eum, vngentes ip-
sum oleo in nomine Domini, &c.] Meritò igitur impudentium ora Nouatorum occlu- [f] *Conc. Trident. sess. 14. can. 1.*
sit SS. Concilium Tridentinum, his verbis eos condemnans [f]: Si quis dixerit Extremam
vnctionem non esse verè & proprium sacramentum à Christo Domino nostro institu-
tum, & à Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, aut
figmentum humanum; anathema sit.]

Quod verò ad alterum vnctionis genus spectat: commune illud potiùs, aliqua tamen XVI.
benedictione sanctificatum, quàm sacramentum dici posse videtur: quandoquidem DE OLEO AD MIRACVLA ADHIBERI SOLITO.
non ad infirmorum dimittenda peccata, & inuisibilem gratiam consequendam fuerit
institutum, & a quolibet Christiano in nomine Christi, & in quemlibet, etiam a fide
alienum, ad sanitatem corporis consequendam sit solitum adhiberi. Eiusmodi planè

erat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat, quod ad curandos morbos per Proculum Christianum administrari solitum scribit Tertullianus [a]. Erat & id genus, quo sanctissimi Ægypti monachi ad sanitates impartiendas (quod scribit Sozomenus [b], & ante ipsum Ruffinus [c]) vti consueuerant: de eodem Seuerus in Martino, S. Hieronymus in Hilarione, & alij qui res gestas sanctorum scripsere, frequentissimè meminere. Solitum erat eiusmodi, sicut aliæ species ad humanum vsum comparatæ, precibus præscriptis sanctificari (nam & apud Clemētem [d] scripta habetur benedictio aquæ & olei) sicque signo tantùm crucis illud benedixisse, & in nomine sanctissimæ Trinitatis sanctificasse, atque ægrotantibus admouisse sufficeret. Insuper & oleum sacratum lampadum, quæ ad martyrum sepulchra ardere solitæ essent, ad morbos curandos, aliaque edenda miracula virtutem sæpiùs esse diuinitus consecutum, quæ superiùs ex Theodoreto sunt dicta & alijs, plenissimam fidem faciunt, atque satis superque demonstrant. Sed de his hactenus. A

[a] Tert. ad Scapul. c. 4.
[b] Soz. om. histo. lib. 6. c. 20. 29
[c] Ruffin histor. lib. 2. c. 4.
[d] Clem. Consti. lib. 8. c. 35.

XVII. DE MISSA IACOBI.

Extat ab eodem Iacobo suæ Ecclesiæ tradita sacrificij forma, nempe Missa. Idque non ex apocryphis testatum referimus, sed maiorū auctoritate: certè si quis cum ijs conferat quæ Cyrillus [e] eiusdem Ecclesiæ Hierosolymorum Episcopus in suis Mystagogicis orationibus habet, planè cognoscet ea ab ipsa Iacobi Missa esse accepta: vt illud quod sacerdos alta voce diceret: Sursum corda] & quæ de immensa gloria Dei præfari soleat ante sacra mysteria, vel quòd idem diceret: Orate pro viuis & defunctis.] deque eo quod inclamaret diaconus ante sumptionem diuinorum mysteriorum: Osculamini inuicem in osculo sancto.] atque ea accepturis, illud intonaret: Sancta sanctis.] & de populo respondente: Vnus est sanctus, &c.] ac rursum quòd cantores inter sumptionem sacræ Eucharistiæ, illud psalmi trigesimitertij concinerent: Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus.] & alia huiusmodi. Quæ omnia idem Cyrillus non aliunde quàm ex Iacobi Liturgia cognoscitur accepisse. Sed illud accidit (quod etiam apud Latinos factum esse constat) vt in sacratissima Missa alijs superadditis precibus, alijs verò breuiori summa contractis, ritibusque nonnihil auctis aut mutatis, rei tamen substantia integra permanente, paulo diuersior ab illa pristina habeatur. Sed hæc satis. B C

[e] Cyril. mystag. 5.

XVIII. DE BRITANNIS VICTIS

At de rebus Romanorum pauca attingamus. Hoc eodem anno rebellantes, iustis tamen (vt videbatur) ex causis, Britanni, per Paulinum Suetonium iterum profligantur, occisaque sunt ex eis in bello ad octoginta millia virorum: sed æmulantium magistratuum inuidia hostibus fuit magnopere adiumento; nimirum cùm misso qui succederet Suetonio, in ignauos est translata militia. Hæc pluribus Tacitus [f].

[f] Tacit. lib. 14.

IESV CHRISTI ANNVS 64.	PETRI ANNVS 20.	NERONIS IMP. ANNVS 8.

D

I. MARCVS EPISCOPVS ALEXANDRINVS MARTYR OBIIT.

QVi modò sequitur Christi Domini annus sexagesimusquartus, qui & numeratur Imperij Neronis octauus, Coss. P. Mario Celso & L. Asinio Gallo, Marcus Euangelista primus Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus glorioso martyrio vitæ finem accepit. Auctor est enim S. Hieronymus [g], ipsum octauo Neronis anno ex humanis esse sublatum. Successisse illi Anianum sequenti anno, tenuisseque eam sedem annos viginti duos, Eusebius habet in Chronico; sed in historia [h] hæc veriùs: Octauo anno Imperij Neronis, Anianus vir tum Deo propter pietatem carus, tum in omnibus rebus admirabilis, primus post Marcum Euangelistam in ministerium Ecclesiæ Alexandrinæ successit.] Sed de Aniano alibi. Tam igitur Eusebij quàm Hieronymi testimonio erroris arguuntur, qui dixerunt [i] Marcum sub Traiano martyrium subijsse. At quoniam Hieronymus de exitu Marci agens, de martyrio ne verbum quidem: nonnullos scimus dubitasse, an martyrio fuerit vita functus. Sed cùm antiquum Romanum Martyrologium, tum etiam vetus Græcorum Menologium eum occubuisse martyrio æquè testantur: dumque huic veritati adstipulatur Gelasius [k], cùm ait: Ipse à Petro Apostolo in Ægyptum directus, verbum veritatis prædicauit, & glorioſum consummauit martyrium] nefas ducimus de ea re ampliùs dubitare: vnus namque ipse est nobis instar omnium, qui de Apostolis ac ceteris martyribus, quæ essent apocrypha, perspicaci considerauit obtutu. E

[g] Hier. de Scrip. Eccl. in Marco.
[h] Euseb. histor. lib. 2.
[i] Doroth. in synopsi, & alij.
[k] Gelas. in Concil. Rom. decr. de lib. authent.

II. Porrò martyrij eius Acta paucis conscripta habentur in hæc verba: Marcus primus omnium

A omnium Alexandriæ Christi annuncians Euangelium; cùm instituisset Ecclesiam Alexandrinā, insuper & alias collegisset ex Libya, Marmarica, Pentapoli, & Armoniaca regione, Thebaide, ac vniuersa propè Ægypto: tandem Dominico die, cùm Missam ageret, Gentiles in eum irruentes atque tenentes, ligato fune ad collum eius, trahebant cum, raptantes per saxa ad locū Bucoli iuxta mare (erat hic locus apud Alexandriam positus sic dictus à boculis, hoc est, vt habet Strabo [a], à bubulcis, quibus olim fuerat traditus habitandus.) Sicque carne eius vndique lacerata atque contusa, penè spiritum redditurus, in carcerem detrusus, apparente sibi Domino vnà cum Angelis, ad futurum certamen instauratur. Manè autem facto, rursum de carcere eductus, pariterque vt antè, per scabra loca pertractus, cùm ageret Deo gratias, atque diceret: In manus tuas commendo spiritum meum: impollutum Deo reddidit spiritum; sepultusque est cum honore à discipulis suis.] hæc ex Menologio Græcorum accepta, à Latinis æquè probantur, scribentibus hæc eadem, ijsdemque penè verbis ex antiquioribus monumentis Beda [b], ac etiam Adone: Metaphrastes [c] verò rem est paulo latiùs prosecutus, eademque Nicephorus [d], ceterique recentiores Græcorū, qui eam rem attigerunt: ætateque iam propè matura ac semicana, passum tradūt mense qui apud Ægyptios Pharmutus, ab Hebræis Nisan, à Romanis Aprilis dicitur, vigesimaquinta eiusdem. B

DE MARCI MARTYRIO.

[a] Strab. lib. 17.
[b] Bed. & Ado, Martyrol. die 25. April.
[c] Metaph. 25. Aprilis.
[d] Nicephor. lib. 2. cap 43.

His visis, decet vt quæ de Ecclesia Alexandrina ab eo instituta scribit S. Hieronymus [e], recenseamus; eademque an in omnibus vera consistant, diligentiori examine disquiramus: sic enim ait: Constituit Ecclesiam tanta doctrinæ & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplū sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Iudaizantem; quasi in laudem gentis suæ, librum super eorum conuersatione scripsit. & quomodo Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia; sic ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.] hucusque Hieronymus. Est hic Philonis liber, de Vita contemplatiua, siue, de Supplicibus, inscriptus. Idem S. Hieronymus [f] de Philone hæc quoque habet: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est: non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse commemorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primam in Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentię; quales & Lucas refert primū Hierosolymis fuisse credentes.] hæc ipse, sectatus haud dubiè Eusebiū [g], qui ea de Christianis sub Essenorū nomine à Philone scripta esse contendit, pluribusque id ipsum probare conatus est. C

III. ECCLESIA ALEXANI. OPTIME INSTITVTA.

[e] Hier. de Script. Eccl. in Marco.
[f] Hier. eod. lib. in Philone.
[g] Euseb. hist. lib. 2. c. 15. 16.

Epiphanius quoque in eamdem planè conspirat sententiam, qui ait [h]: Reperies autem studiosè etiam hoc argumentum in commentarijs Philonis, in libro de Essæis ab ipso inscripto: qui horum conuersationem & laudes eorum exequens, & monasteria ipsorū in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de alijs quibusdam narrauit, quàm de Christianis.] hæc & alia plura Epiphanius, insinuans Philonem de Essæis, hoc est Iessæis, esse locutum, non de Essenis: Iessæos enim à Iesu, siue à Iesse, ex quo Christus secundùm carnem, affirmat nominatos esse Christianos ipso exordio nascentis Ecclesiæ. Eosdem, qui erant in Ægypto, Essenos fuisse Christianos, Cassianus [i] etiam existimasse videtur, dum asserit Ægyptios monachos à sancto Marco esse institutos. Id ipsum affirmat Sozomenus [k], necnon Cedrenus, qui & citat in testimoniū epistolam Eusebij ad Marinum. Nicephorus [l] fatetur hoc ipsum, Beda [m], & alij recentiores, Nouatoribus exceptis, eo quòd monachorum instituta summo odio prosequantur. Quod verò ad nomen spectat; ait Suidas verbo Essæi, sic eos dictos esse à contemplando; idemque esse Essæos, quod contemplantes; qui & genus Rechabitarum fuisse putauit. sed de his infrà. Porrò quod ad ipsum nomen pertinet: Essenos à vitæ sanctitate esse dictos, Chrysostomus [n] testatur, cùm ait: Esseni, qui etiam Hosij, id est, Sancti, dicuntur: hoc enim vult nomen Essenorum à vitæ honestate.] Id & Philo quoque in libro cuius est titulus, Quòd liber sit probus; Essæos sanctos significare, atque à sanctitate illud eos nomen accepisse, non obscurè declarat. Verùm omnes Christianos ipso exordio nascentis Ecclesiæ Sanctos esse nominatos, satis superiùs dictū est, cùm egimus de nomine Christiano. D E

IV. DE ESSENIS SIVE IESSAEIS.

[h] Epiphan. hæres. 29.
[i] Cassian lib. 2 c. 5. de instit. cœnob.
[k] Sozom lib. 6. c. 12 in fine.
[l] Nicep. lib. 2 cap. 15.
[m] Beda in præf. in Marcum.
[n] Chrys. hom. 44. in Act.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

V. Sed quoniam (vt diximus) negant Nouatores, Essenos à Philone conscriptos, fuisse Christianos: nos, ne maiorum dumtaxat auctoritate atque numero testium agere videamur potius quàm rationibus ac historica veritate, rem ipsam accuratiùs prosequemur. Tradunt autem illi, non de Christianis locutum esse Philonem, sed de ea Iudæorum secta historiam contexuisse quæ Essenorum dicta esset, quam Iosephus [a] ante Christi tempus extitisse demonstrat, cùm de Herode agit [b] eisdem nonnihil fauente. Sanè si Plinium atque Solinum auscultemus; dicere necesse est, fuisse Essenos planè antiquissimos. Plinius [c] enim in suis Naturalis Historiæ libris hæc de Essenis & eorum antiquitate conscripsit: Gens, inquit, sola in toto orbe præter ceteras mira, sine vlla femina, omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renascitur; largè frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per sæculorum millia, incredibile dictu, gens æterna est, in qua nemo nascitur: tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est.] hæc Plinius, qui eos in Iudæa ad Occidentem posita habitasse tradit. Solinus [d], vt qui post Plinium scripsit, & ex Plinio ferè omnia accepisse cognoscitur, eadem de Essenis cum Plinio scribit, atque ijsdem propemodum verbis, sic dicens: Interiora Iudææ Esseni tenent, qui præditi morali disciplina, recesserũt à ritu gentium vniuersarum, maiestatis (vt reor) prouidentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi feminæ, venere se penitus abdicant, pecuniam nesciunt, palmis victitant: nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est: ad quem plurimi licet vndique gentium properant, nullus admittitur, nili quem castitatis fides & innocentiæ meritum prosequatur: nam qui reus est vel leuis culpæ, quamuis summa ope adipisci ingressum velit, diuinitus submouetur. Itaque per immensum spatium sæculorum, incredibile dictu, æterna gens est, cessantibus puerperijs.] hucusque Solinus. Meminit & Essenorum non sine laude Porphyrius, cuius de illis sententiam Cyrillus Alexandrinus recitat [e].

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 2. & de bell. iud. lib. 2. c. 7.
DE ESSENIS QVI ANTE CHRISTVM VIXERVNT.
[b] Ioseph. Antiq. lib. 15. c. 13.
[c] Plin. lib. 5. c. 17.
[d] Solin. Polyhist. c. 36.
[e] Cyrill. Alex. lib. 5. cont. Iul.

VI. DE ANTIQVITATE ESSENORVM. Verùm quod pertinet ad Essenorum antiquitatem: dum dicunt eos per multa sæculorum millia extitisse, certè non ea qua sunt dicta facilitate probantur. nam nec qui res Iudaicas sunt prosecuti, tam antiquam originem Essenis tribuunt. Existimamus enim Plinium, quia nouisset genus Iudæorum vetustissimum, Essenorum quoque Iudæorum sectam illis existimasse fuisse congenitam. Potiùs autem standum esse scriptoribus Gentilibus de rebus Iudaicis, quàm proprijs, nemo dixerit. nam quàm facilè Ethnici errore lapsi sint, quantumlibet diligentissimi, in rebus Hebraicis conscribendis, ostendimus superiùs, cùm egimus de cœna pura, & alibi, dicturique sumus inferiùs opportuniori loco: sed interim manifestioribus rationibus rem, de qua agimus, disquiramus.

VII. Si enim tam nobile ac prope diuinum viuendi genus ante tot sæcula vigebat apud Essenos Iudæos; quæ ratio est, quòd nec in veteri Instrumento, nec nouo vlla de eo reperiatur habita mentio?

Nec est quòd quis iure dicere possit, Essenos eosdem esse cum Rechabitis, quorum [f] summa cum laude meminit Hieremias. Nam diuersa ac planè discreta erat vtriusque gentis institutio. Rechabitæ enim (vt est sacris litteris consignatum) nonnisi ijs quæ terra sponte ferret absque aliqua agrorum cultura, victum quærere consueuerant: è contrà verò Essenos omnes agros colere solitos, & ex his victum quærere, Philo in libro qui inscribitur, Quòd liber sit probus, & Iosephus [g] testantur. Immo eosdem Rechabitas, temporibus Sedechiæ, cùm Babylonij Hierosolymam obsiderent, coactos esse intra ciuitatem se recipere, ac sic ab instituto deficere, S. Hieronymus [h] ad Paulinum scribens testatur; nec certè aliqua amplius de illis in diuinis Scripturis mentio habita reperitur. Ceterùm haud incongruum erit dicere Essenos à Rechabitis descendere: nam etsi Rechabitarum instituta cessassent, non tamen genus illorum extinctum est: de eis enim Dominus dixerat [i]: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.] Meminit quidem Hegesippus [k] de homine Rechabita, qui interfuit neci Iacobi Iusti.

[f] Hiere. 35.
[g] Ioseph. Antiq. lib. 18. c. 2.
[h] Hier. epist. 18
[i] Hier. 35.
[k] Apud Euseb. hist. lib. 2. c. 22

VIII. Admiratione planè digna res est, quidnam sit, quòd cùm in Euangelio de ceteris omnibus Iudæorum sectis habeatur mentio, nempe de Pharisæis, Sadducæis, Galilæis, & Herodianis; de Essenis, quorum vitæ institutio videri poterat præ ceteris admiratione digna, omnis memoria silentio prorsus obuoluta remanserit. Præterea, quid est quòd idem Iosephus Iudæus duobus illis disertissimis libris, quibus calumnias in Iudæos

Iudæos ab Apione congestas, totis viribus nisus impugnat atque refellit, simulque quicquid nobile dignùmve de gente sua ex quibuscumque antiquis scriptoribus venari potuisset, ex abditissimis etiam locis glorioſe admodum in medium profert, de Essenorum instituto omnium celeberrimo tacuit, cùm eorum gymnasium tam celebre apertum esset Alexandriæ, vbi Apio degere consueuit? Certè vnico illo Essenorum Iudæorum vitæ institutionis exemplo satis poterat procacis hominis refellere in Iudæos congesta mendacia, & oblatrantem retundere impudentiam. Rursum si (quod ad hæc pertinet) Ethnicos scriptores consulas, qui ante Christum vixerunt, & gentium diuersarum mores laudatissimos prosecuti sunt: eos laudasse reperies Gymnosophistas atque Brachmanas, & si quos alios qui vitæ moribus excellentes in Orbe fuissent, licet in remotissimis regionibus positos: de Essenis verò, qui eos omnes facilè antecellerent, quique planè ob oculos omnium essent in medio terræ constituti, ne verbum quidem fecisse reperies. Sit in exemplum in primis Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iustinus [a], qui agens de origine & moribus Iudæorum, de Essenis ne meminit quidem. Insuper & Strabo cosmographorum clarissimus, qui ex instituto non tantùm Orbis situm, prouinciarumque ciuitates & loca, sed & gentium mores suis scriptis est exactissimè prosecutus; cùm agit de Iudæis, eorumque origine atque moribus, de Essenis, qui claritate sua obscuri esse non poterant, nihil penitus refert. Aristeas item in commentario quem scripsit de Septuaginta duobus interpretibus, cùm Iudæorum instituta summa cum laude recenseat, nullam prorsus mentionem fecit de Essenis.

DE ESSENIS ANTE CHRISTVM EXISTENTIBVS SILENTIVM

[a] Iustin. lib. 37.

IX. Verùm nec in his contentiosum funem trahimus, vt negemus ante Christum fuisse Essenos. Demus nihilominus Iosepho, siue alijs, vt Essenos dicamus fuisse Iudæos ex Iudæis, eosdemque etiam ante Christum Herodis maioris tempore claruisse (nulla enim antiquior apud Iosephum de eis habetur memoria) ac ijsdem, quos ait, vitæ institutionibus claruisse: quis prohibet dicere, eosdem prædicatione Apostolorum conuersos, inter Christianos professos esse? Nam si (quod natura insitum est) habentium symbolum sit facilis communicatio: quomodo non magis ex his quàm aliarum sectarum Iudæis Christiana religio potuit propagari? Equidem omnes sectas, quæ erant in Palæstina, Christum Dominum aliquando auersatas esse, nempe Pharisæos, Sadducæos, Herodianos, & Samaritas, Euangelica attestatione exploratum habetur. De Essenis verò, quòd aliquando vel Domino, vel eius Apostolis atque discipulis vel minimum negotium fecerint, nusquam legitur. Immo quo magis hi Pharisæis ac Sadducæis dissentirent, eo facilius Christianis consensisse, quos illi vehementer auersarentur, facilè credi potest. Non ita tamen hæc dicimus vt velimus omnes Essenos Christi fidem esse sectaros (nam ex his complures in sua perfidia remansisse, Philastrius [b] testatur) sed quòd ex Iudæis credentibus Esseni potius quàm Pharisæi vel Sadducæi Christianam religionem fuerint amplexati; cùm præsertim in persecutandis Prophetis illos intentos fuisse, ac ob eam causam veritatem rerum futurarum attigisse, Porphyrius [c] de illis testetur.

ESSENI REDDITI CHRISTIANI.

[b] Philastr. de hæres.
[c] Apud Cyrill. in Iud. lib. 5.

X. Est & de his illud non leue argumentum: nam antiquiores Esseni, qui à Iosepho describuntur, ab his qui à Philone sunt positi, nonnihil differunt: vt appareat, hos ex illis prouenientes, non tamen eosdem esse cum illis: quippe qui Christianam religionem consectati, pristinum vitæ genus, vbi Christiana religio non contradiceret, non reliquerint, sed perfectiorem nacti legem, excultiorem quoque vitæ institutionem sint professi. Hinc videas, Essenos quorum meminit Iosephus, in Iudæa agentes, eorumque rigidiores (nam idem de alijs Essenis item agit, qui molliores essent, ducerentque vxores) in multis remissiores illis fuisse qui agerent in Ægypto, quorum Philo texit historiam. Nam de suis Essenis testatur Iosephus, agere solitos in ciuitatibus: qui verò à Philone scribuntur, foris in hortis ac villis viuere consueuerant. Insuper illos prandere quotidie atque cœnare, scribit Iosephus: istos verò nonnisi semel in die post occasum Solis cibum sumere consuesse, tradit Philo; qui ex his aliquos ad tertium vsque diem ieiunos durasse, & alios sex diebus sic itidem permansisse testatur. Rursum illis per singulos pulmentum apponebatur à coquo: istis verò pro opsonio, licet conuiuarentur, sal tantùm cum pane & hyssopo satis erat. Sunt & aliæ complures inter eos in ritibus differentiæ: vt planè perspicuum sit, eos, etsi nomine conuenirent, compluribus institutis inter se fuisse distinctos; ac proinde Essenos Alexandrinos, alios diuersosque fuisse ab his, quos in Iudæa agere solitos Iosephus affirmat.

DIFFERENTIA INTER ESSENOS.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

XI. QVOD ESSENI VERE FVERINT CHRISTIANI.

Sed & illud magnopere considerandum, Essenos non alibi quàm in Iudæa, numeroque fuisse supra quatuor millia, vt Iosephus [a] testatur: quod quidem & Philo confirmat in eo libro, quem inscripsit, Quòd liber sit omnis sapiens. At cùm idem Philo in libro quem de Vita contemplatiua conscripsit, dicat eiusmodi genus hominum apud Alexandriam magno esse numero, immo & in alijs Ægypti regionibus agere, quin insuper & in multis Orbis partibus; ac etiam addat, idem vitæ genus à Græcis & barbaris esse receptum: satis manifestè declarat, nonnisi de Christianis esse locutum, qui vbique terrarum & ex omnibus gentibus eiusdem vitæ, his primis Ecclesiæ temporibus, in eumdem ferme modum institutum excolerent. Quis enim vmquam legit, Græcos vel barbaros factos Essenos, vel Iudæos Essenos in alijs Orbis prouincijs reperiri? Sic igitur cùm post Christi aduentum Essenos, quos Philo describit, ab antiquis Iudæis Essenis differre certum sit; alios hos diuersosque ab illis iure esse censendos, nempe Christianos, qui augustiorem sublimioremque vitam à suis maioribus fuerint amplexati, merito iureque dici posse videtur. Et vnde, rogo, tantopere post Euangelij prædicationem, restante Philone, longè lateque per Orbem auctus est numerus Essenorum; nisi quòd ijdem erant Christiani, prædicatione Apostolica vbique gentium propagati? Quòd si & obseruationem diei sabbati Philo in Essenis commendat; haud mirum est, cum & Apostolos etiam Iudaizasse, eorum Acta testentur. hocque est quod prouidè S. Hieronymus ait: Videns Philo Iudæorum disertissimus primam Ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem suæ gentis, librum super eorum conuersatione conscripsit.] Siue ergo velimus, dictos Christianos apud Alexandriam agentes, quòd ex Essenis ad fidem Christi venissent, esse nominatos Essenos, vel à Philone sic appellatos, quòd magna ex parte Essenorum vitam viderentur esse imitati, vel quòd non Essenos, sed Iessæos, vel Essæos à contemplatione, vel sanctitate, eo nomine (vt diximus ex Philone, Epiphanio, & Suida) libuerit nominare Christianos: satis ex his omnibus constare arbitror, ipsum Philonem, secundùm Eusebij, Epiphanij, Hieronymi, & aliorum sententiam, nonnisi de Christianis esse locutum; ita tamen, vt licuit externo homini, rerum nostrarum secreta inexplorata habenti, & quæ essent Iudæorum Christianorum, Iudæis prorsus adscribere cupienti.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 2.

XII. ALEXANDRINA ECCLESIA COLLECTA EX IVDAEIS.

Haud enim est dubitandum, magna ex parte Ecclesiam Alexandrinam à Marco ex Iudæis potiùs quàm Ægyptijs esse collectam: tum quòd (vt idem testatur Philo in libro quem scripsit in Flaccum) constet Ægyptios antiquo odio fuisse in Iudæos infensissimos, atque eos maximè omnium auersatos, ijs præsertim temporibus, quibus (vt vidimus) tam immaniter sub Caio in eos fuerant debacchati: ac proinde Marcũ Iudæum hominem ab eis spretum, contumelijs affectum, ac denique fuisse occisum: Tum eriam quòd præ ceteris orbis nationibus Ægyptij essent suarum superstitionum tenacissimi. hinc Cicero [b] in Tusculanis: Ægyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatis erroribus, quamuis carnificinam priùs subierint, quàm ibim, aut aspidem, aut felem, aut crocodilum violent.] Verùm etsi daremus (quod nullo pacto faciendum putamus) neminem Gentilium Ægyptiorum ad religionem Christianam amplexandam esse conuersum: tamen nullo id esset impedimento, quin abundans florensque Ecclesia in Ægypto ex Iudæis indigenis, atque aliarum nationum hominibus illic agere solitis, colligi potuisset: affirmat enim idem Philo in citato nuper libro, quem scripsit in Flaccum, non minùs quàm decies centena millia Iudæorum hoc ipso tempore Ægyptum habitasse.

[b] Cicer. Tusc. lib. 5.

XIII. DE ALEXANDRINA CIVITATE.

De externis verò ibidem agentibus, præstat hîc recitare Dionis [c] cognomento Chrysostomi, qui his ipsis temporibus scribebat, de Alexandria ciuitate ad Alexandrinos hæc verba: Et nunc hæc dixi de ciuitate, ostendere vobis cupiens, quòd si inhonestè geratis, hoc clàm fieri non possit, neque inter paucos, sed inter omnes homines. Video enim ego non solùm Græcos apud vos, neque Italos, neque à propinquis regionibus, Syria, Libya, Cilicia, neque qui supra illos Æthiopes habitant, neque Arabes, sed etiam Bactrianos, Scythas, & Persas, & Indorum quosdam, qui concurrunt, & semper apud vos versantur.] hæc ille. Meritò igitur Ammianus [d] verticem omnium ciuitatum appellat Alexandriam. Herodianus [e] autem æquè primũ locum eidem post Romam tribuit, nisi quòd de secunda palma cum ea tradit certasse Carthaginem. Quod autem ab Ausonio [f] quarto loco post Romam constituatur, nempe post Constantinopolim,

[c] Dio Chrysost. orat. 32. ad Alexandr.
[d] Ammianus lib. 22.
[e] Herod. lib. 7.
[f] Auson. de ord. nob. Vrb.

polim, Carthaginem, & Antiochiam; id inde accidit, quòd (vt tradit Ammianus [a]) sub Aureliano Imp. bellis ciuilibus, disruptis mœnibus, perdidit regionum maximam partem. Porrò hoc tempore Alexandria florentissima erat, principem facilè vendicans sibi locum. Meritò igitur, id agente diuino numine, subiit in mentem Petri pastoris omnium, vt dilectissimum discipulum Marcum, quem immensi amoris causa filium suum appellat [b], mitteret Alexandriam, vt ibi Euangelium prædicaret, vbi velut in quodam Orbis theatro ex Asia, Africa, & Europa tot gentes essent simul collectæ: idemque iure effecerit, vt ex tot nationibus Ecclesia nobilissima suo ipsius nomine congregata, post Romanam haberetur omnium facilè princeps: quam (vt vidimus) à Marco primùm fundatam, stabilitam, ac demum sanguine consecratam, post ipsum administrandam consensu omnium Anianus accepit, tenuitque (vt dictum est) annis vigintiduobus.

[a] Ammian lib. 22. in fine.
[b] 1. Petr. 1. a

XIV. NERONIS SAEVITIA.

Romæ interim Neronis sæuitia vnà cum impudicitia in dies magis grassata, optimos quosque è medio tollere cœpit: idemque Octauiam vxorem calumniis circumuentam, in insulam relegatam, mori tandem balnei vapore compulit. Sed & auaritia Principis his coniuncta flagitiis, ditissimos quosque libertorum, & inter alios Pallantem, penes quem fuerat summa Imperij tempore Claudij, è medio sustulit. Sed hæc & alia Tacitus [c] & alij pluribus. Cùm verò hæc Romæ agerentur, Romanus exercitus sub Pæto duce à Parthorum Rege Pacoro sub iugum turpiter mittitur.

[c] Tacit. lib. 15.

IESV CHRISTI ANNVS 65.	PETRI ANNVS 21.	NERONIS IMP. ANNVS 9.

ANnus Christi sexagesimusquintus adscribitur Fastis sub Consulatu Memmij Reguli & Virginij Rufi, idemque annus quartus ante bellum Iudaicum cœptum, octauus verò ante Hierosolymorum obsidionem numeratur; quando venturam eladem Deus ab hoc anno voluit innotescere, & assiduò prædici; vt de patratis facinoribus populus ageret pœnitentiam. Quisnam fuerit vates iste, & quid ea causa passus sit, Iosephus [a] his verbis describit: Quod autem his horribilius fuit, Iesus quidam filius Anani, plebeius & rusticus, quadriennio priùs quàm bellum gereretur, in summa ciuitatis pace atque opulentia, cùm ad festum diem venisset, quo ategias in honorem Dei componi in templo ab hominibus mos est, repentè clamare cœpit: Vox ab Oriente: Vox ab Occidente: Vox à quatuor ventis: Vox in Hierosolymam & templum: Vox in maritos nouos, nouasque nuptas: Vox in omnem hunc populum. Atque hæc interdiu noctuque clamitans, omnes ciuitatis vicos circuibat. Nonnulli autem virorum insignium, aduersum omen indignè ferentes, corripiunt hominem, multisque verberibus afficiunt. Ille autem neque pro se, nec ad eos qui se mulctabant, secretò quicquam locutus, eadem quæ priùs vociferans perseuerabat. Magistratus autem rati, quod erat verum, magis diuinum esse, hominis motum, ducunt eum ad Romanum Præfectum: vbi plagis vsque ad ossa laceratus, neque supplex cuiquam fuit, neque lacrymauit; sed vt poterat, inclinans maximè flebiliter vocem, ad singulos ictus respondebat: Veh veh Hierosolymis.

I.

[a] Ioseph de bello Iud. lib. 7. c. 12. DE CLADE VENTVRA HIEROSOL. A IESV ANANI PRAEDICTA.

Albino autem interroganti (is namque iudex erat) quis esset, vel vnde ortus, aut cur ista diceret; non respondit. Non priùs autem cessauit à luctu miseræ ciuitatis, donec eum Albinus furere iudicatum dimisit. Ille autem ad belli vsque tempus neque adibat quemquam ciuium, neque loqui visus est: sed quotidie velut orationem quamdam meditatus, Veh veh Hierosolymis, querebatur. Sed neque imprecatus est cuiquam, cùm in dies singulos mulctaretur, nec victum offerentibus benedicebat. Sola verò responsio ad omnes erat triste præsagium. Maximè autem diebus festis vociferabatur: idque per annos septem & quinque menses continuos faciens, neque voce raucior fuit, neque delassatus est, donec obsidionis tempore, ipsa re perspectis auguriis, ipse quiuit. Supra murum enim circumiens iterum, Veh veh ciuitati, ac templo, ac populo, maxima voce clamitabat. Cùm verò ad extremum addidit, Veh etiam mihi, lapis tormẽto missus eum statim peremit, animamque adhuc illa omnia lugentem dimisit.]

II.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic Iosephus; & mox subdit: Hæc si quis reputet, profectò inueniet Deum quidem homi- A
nibus consulere, modisque omnibus præmonstrare quæ sint eorum generi salutaria, ipsos
autem ob dementiam suam malis voluntariis interire.] Cetera autem prodigia, quæ eam-
dem cladem præcesserunt, suis locis ordine temporum recensebimus.

IESV CHRISTI ANNVS 66. PETRI ANNVS 22. NERONIS IMP. ANNVS 10.

I. VRBIS INCENDIVM OBORTVM. [a] Tacit. lib. 15.

CVrrente iam anno Christi Domini sexagesimosexto, Coss. C. Lexanio & M. Licinio, Christiani, qui Romæ erant, de incendio Vrbis calumniam passi, sæuissimis iisdemque diuersis mortis generibus enecantur. Rem gestam in hæc verba describit B
Tacitus[a]: Sequitur clades, fortè, an dolo Principis, incertum: nam vtrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic Vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium plana primùm, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxia Vrbe arctis itineribus hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum fessa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt inualidos, aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant; & sæpe dum in tergum respectant, lateribus, aut fronte C
circumueniebantur: Vel si in proxima euaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus; alij charitate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio, interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & quia alij palàm faces iaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur; siue vt raptus licentiùs exercerent, seu iussu.

II. NERO CREDITVS INCENDIARIVS.

Eo tempore Nero Antij agens, non ante in Vrbem regressus est, quàm domui eius, qua Palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & Palatium, & domus, & cuncta circum hauirentur. Sed solatium D
populo exturbato & profugo, Campum Martis, ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtensilia ab Ostia & propinquis municipiis: pretiumque frumēti minutum vsque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant; quia peruaserat rumor, ipso tempore flagrantis Vrbis, iniisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu, redibat. Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis Vrbis locis, eoque strages hominum minor. delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidere. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigillini Æmilianis proruperat. Videbaturq. Nero condendæ Vrbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in E
regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera, & semiusta. Domuum, insularum, templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque, quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædesque Statoris Iouis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Vestæ cū penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta: quamuis in tanta resurgentis Vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent decimoquarto Kal. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Zenones captam Vrbem inflammauerant,

A uerant.] hæc Tacitus, qui post multa de Neronis ædificiis enarrata hæc subdit:

Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano, Cereri, Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde III.
apud proximum mare: vnde hausta aqua templum & simulacrum deæ prospersum est; & lectisternia & peruigilia celebrauere feminæ, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus Principis, aut deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & exquisitissimis CHRISTIANI DE INCENDIO CALVMNIAM PASSI.
pœnis affecit, quos per flagitia inuisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius Christus, qui Tyberio imperante per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaque in præsens exitiabilis superstitio, rursus erumpebat, non modò per Iudæam, originem eius mali, sed per Vrbem etiam, quo cuncta vndique atrocia aut
B pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur.]

Sed quomodo id fieri soleret, accipe in primis ex Iuuenale, cùm ait satyra prima: IV.
CHRISTIANORVM TORMENTA.

Pone Tigillinum: tada lucebis in illa,
Qua stantes ardent qui fixo gutture fumant.]

vbi vetus glossographus à Pithæo editus hæc habet: Tigillinum si læseris, viuus ardebis, quemadmodum in munere Neronis, de quibus ille iusserat cereos fieri, vt lucerent spectatoribus, cùm fixa essent guttura ne se curuarent. Nero maleficos tæda, papyro, & ce-
C ra superuestiebat, & sic ad ignem admoueri iubebat.] hæc ibi: sed per maleficos auctorem intellexisse Christianos, ex his quæ recitata sunt ex Tacito, quisque perfacilè potest intelligere. Seneca, qui Neronis vixit temporibus, cùm plura recensear genera tormētorum[a], ait: Illam tunicam alimentis ignium & illitam & intextam.] & Iuuenalis[b]: [a] Senec. epist. 14. [b] Iuuenal. sat. 1. 155.

Aust quod liceat tunica punire molesta.]

Sed quomodo ait Iuuenalis: *Fixo gutture fumant?*] numquid (quod ibidem ait Seneca) per adactum per medium hominem, qui in os emergat, stipitem? Vteumque id fieri contigerit, his adeò acerbissimis cruciamentis tunc accidit quamplurimos Christianorum vita defungi.

Subdit autem Tacitus: Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo insistens. Vnde, quamquam V.
D aduersus fontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non CHRISTIANI INFAMATI.
vtilitate publica, sed in sæuitiam vnius absumerentur.] hucusque Tacitus: qui quidem, quòd Christianos ob flagitia dicat fuisse inuisos; vel id accidit, quòd deos constantissimè detestarentur, eaque ratione impij haberentur; vel quòd nomine Christiano complures vagarentur hæretici obscœnissima perpetrantes: sicque factum esse videtur, vt Christianum nomen infamaretur. quæcumque enim essent turpia hæreticorum, quæque etiam conficta de Iudæis essent ab Appione, vel aliis, ea omnia in Christianos, quòd ex Iudæis progeniti essent, calumniosè admodum redundabant. Sanctissimi enim Patres, qui pro Christianis scripserunt ad Imperatores apologias, hæc sunt pleniùs prosecuti. Sed de his nos aliàs fusiùs.

Quod olim suis prædixerat Christus, dicens: Eritis odio omnibus hominibus pro- VI.
E pter nomen meum] satis hoc & aliis exemplis plurimis declaratur: nimirum quòd ipsum REDARGVITVR ERRORIS TACITVS.
nomen esset in crimen, quamobrem verum illud Taciti: Haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt.] sed mendaciter illud: horum aliquos crimen esse confessos, atque alios ab his esse delatos. Eadem enim planè constantia, qua Christiani veritatem mille pœnis subiecti profitebantur, eadem prorsus, ne mendacium loquerentur, fortiter perstare consueuerant. At quis certiùs Neronis artes nouit, quàm idem ipse Tacitus, qui hæc scripsit? nimirum (quod proximè in Octauiam honestissimam feminam suam vxorem fecerat) cùm quis sibi inuisus è medio tollendus esset, falsa mox crimina, nouaque excogitatæ calumniæ, nactis eucstigio accusatoribus, erant in promptu. At Tacitus odio, quo & ipse flagrabat in Christianos, quo vacare debent omnes qui res gestas scribendas suscipiunt, parum liberalis historici, sed hominis qui permoueretur affectibus, specimen edidit: quippe qui, cùm tam sua

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsius sententia quàm totius populi opinione Nero auctor haberetur incendij, nihilominus A
[a] Tacit. lib. 15. Annal. sontes Christianos appellat. At nónne idem ipse Tacitus [a] Subrij Flauij Tribuni militum ipsi Neroni coram palamq. Vrbis incendium exprobrantis recitat verba: Odisse cœpi, postquam parricida matris & vxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti.] An non se id facturum Nero antè prædixerat? sic de eo affirmante Suetonio [b]: Sed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit. Dicēte quodam in sermone: ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί: Immo, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. planeq. ita fecit.] Latinè autem sic ex quodam versu:
[b] Suet. in Neron. c. 38.
Me moriente terra misceatur igni.] sed ex se addidit: *Me viuente.*]

VII. CVR NERO VRBEM INCENDERIT.

Cur autem id fecerit, hanc idem Suetonius affert causam: Nam, inquit, quasi offensus deformitate veterum ædificiorum, & angustiis flexurisque vicorum, incendit Vrbem, tam palam, vt plerique Consulares cubicularios eius cum stupa tædaque in prædiis suis deprehensos non attigerint; & quædam horrea circa domum Auream, quorum spatium B
maximè desiderabat, vi bellicis machinis labefactata atque inflammata sint, quòd saxeo muro constructa erant.] hæc Suetonius: eadem ferme Dio [c], & alij, quorum nullus habetur auctor, qui audeat Christianos vel leuiter in crimen adducere.
[c] Dio in Neron.

VIII. TEMPVS QVO DVRAVIT INCENDIVM.

Quòd verò Tacitus sex dies incendium perduasse testetur, totidemque Suetonius affirmet, ac septem noctes: hæc de vehementiori incendio eos intellexisse certū est. Etenim (vt idem addit Tacitus) leuius rursus grassatus est ignis: quamobrem nec ante nouem dies fuisse extinctum, vetus inscriptio docet, cuius hæc sunt verba [d]:
[d] Descripta habetur ab Ald. in lib. de Orthograph. pag. 512.

EX. VOTO. SVSCEPTO. Q. DIVERAT. NEGLECTVM. NEC REDDITVM. INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSA. QVANDO VRBS. PER. NOVEM. DIES. ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS. ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE. CVI. LICEAT. C
INTRA. HOS. TERMINOS. ÆDIFICIVM. EXTRVERE. MANERE. NEGOTIATORI. ARBOREM. PONERE. ALIVDVE. QVID SERERE. ET. MT. PRÆTOR. CVI. HÆC. REGIO. SORTI. OBVENERIT. LITATVRVM. SE. SCIAT. ALIVSVE. QVIS. MAGISTRATVS. VOLCANALIB. X. K. SEPTEMB. OMNIBVS. ANNIS VITVLO. ROBIO. ET. VERRE

IX. PRIMA PERSECVTIO. [e] Tertull. in Apolog. c. 5.

Quod autem ad Christianos Romæ agentes spectat: hæc persecutio prima dicenda est, licet (vt ex Tacito vidimus) repressa cùm esset, iterum (vt ait) erumpebat Christiana religio: Neroni quidem omnes tribuunt primam; de quo hæc Tertullianus [e]: Consulite commentarios: illic reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferociisse. Sed tali dedicatore damnationis D
nostræ etiam gloriamur: qui enim scit illum, intelligere potest nonnisi grande ali-
[f] Tert. in Scorp. c. 14. quod bonum à Nerone damnatum.] & in Scorpiaco [f]: Vitas Cæsarum legimus. orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit.] alludens nimirum ad Suetonium [g] hæc de Nerone scribentem: Afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis
[g] Suet. in Neron. c. 16. nouæ & maleficæ.]

X. CHRISTIANI VT IMPOSTORES DERISI.

Eiusmodi planè à Gentilibus censebantur Christiani, quos modò præstigiatores, modò impostores, atque sophistas execrabiles; Critias apud Lucianum appellat in Philopatro, apud quem & leguntur de ipsis derisiones illæ eiusdem Critiæ, prædicationem Euangelicam subsannantis, & in hunc modum deridentis, ac detestantis: Phy, Phy, Phy, Phy, nugas illas. Heu, Heu, Heu, Heu, consultationes malas. Væ, Væ, Væ, Væ, spei inani.] Insuper quòd Apostolici viri egentes esse viderentur atque pauperri- E
mi, & secundum illud Apostoli: Sicut egentes, multos autem locupletantes] ex sacris ac diuinis Scripturarum oraculis, Gentilibus fidem Christianam capessentibus, summam gloriam atque felicitatem, ac denique bonorum omnium pollicerentur affluentiam. eos irrisor Critias & alij nugaces illi similes deridebant, [1] commatibus atque dicteriis pariter subsannabant; iactantes nimirum homines aduenisse, qui vias auro essent inundaturi, cùm tamen ipsi pannosi essent, atque careren obolo: eaque omnia nonnisi leuissima esse somnia, quibus populum deciperent, atque anicularum inuenta dicitabant. Hisce igitur cachinnis atq. ludibriis soliti erant Gentiles traducere religionem Christianam. Ex his videas, nonnisi diuini numinis potentia factum esse, vt Christiana religio, quæ infamis ac prorsus execrabilis haberetur, atque inanis prorsus & vana, quæ & insuper furenti Cæsarum gladio sæpe compesceretur, nihilominus in dies magis ma-

A gis magisq. longè lateque in Vrbe & Orbe feliciter læta fœcunditate & fœtu amplissimo germinaret. Sed de his superiùs, & aliàs inferiùs sæpe. Quod autem ad necatos à Nerone Christianos pertinet, agitur in Martyrologio Romano eorum omnium memoria annua octauo Kal. Iulij; ibique iidem Primitiæ martyrum, quòd passi Romæ essent primi dicuntur.

XI. DE EPISTOLIS SENECÆ AD PAVLVM.

At nec illud dicere prætermittimus, extare Senecæ nomine epistolam ad Paulum de incendio Neroniano: sed mea sententia ab alio quopiam potiùs ficta videtur, quàm à Seneca scripta; cùm tam aperta in ea asserantur mendacia, nimirum centum tantùm trigintaduas arsisse domos, & quatuor insulas: nam cùm ex quatuordecim Vrbis regionibus quatuor tantummodo integras remansisse testetur Tacitus, longè quidem maiorem exustarum domorum & insularum numerum extitisse oportuit. Rursum B
cùm eadem epistola data habeatur V. Kal. Aprilis, sub Aproniano & Capitone Consulibus; planè dicendum esset, eam quinque annos ante incendium scriptam esse; quinto enim Neronis anno hi Consulatum gessere: cùm alioqui, teste Tacito, qui res gestas Neronis per annos singulos accuratè digessit, hoc anno, sub Consulibus Memmio Regulo & Virginio Rufo, ea de Vrbis incendio accidisse, exploratum habeatur. Quamobrem & reliquæ illæ tum ad Paulum conscriptæ, tum à Paulo ad eum redditæ, æquè nobis suspectæ redduntur: quamuis sciamus eas non recens esse excogitatas, sed antiquitus scriptas, & à S. Hieronymo [a] cognitas atque probatas, sic dicente: Non ponerem
[a] Hier. de scrip. Eccl. in Seneca. eum in catalogo sanctorum, nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum.] Citat ex vna earum locum Senecæ ad Paulum scribentis, optare se eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos.
C est in epistola decimasecunda.

XII. [b] Aug. epist. 14 [c] Aug. de Ciuit. Dei lib. 6. c. 11. DE FIDE EPISTOLARVM SENECÆ AD PAVLVM.

Nouit eas & S. Augustinus [b], qui item earumdem meminit, sic dicens: Meritò ait Seneca (qui temporibus Apostolorum fuit, cuius etiam quædam ad Paulum leguntur epistolæ) Omnes odit, qui malos odit.] licet idem Augustinus [c] ex his quæ scribit de Seneca in libris de Ciuitate Dei, nullam prorsus fidem dictis epistolis tribuisse videatur. ait enim: Hic, *nempe Seneca*, inter alias ciuilis theologiæ superstitiones reprehendit etiam sacramenta Iudæorū, & maximè sabbata: inutiliter id eos facere affirmans, quòd per singulos septem interpositos dies, septimam fere partē ætatis suæ perdant vacando, & multa in tēpore vrgentia non agendo lędantur. Christianos tamen iam tunc Iudæis inimicissimos in neutram partem commemorare ausus est, ne vel laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem. De illis
D sanè Iudæis cùm loquitur, ait: Cùm interim vsque eò sceleratissimæ gentis consuetudo conualuit, vt per omnes iam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. Mirabatur hæc dicens, & quid diuinitus ageretur ignorans.] hæc illæ de Seneca. Si ergo ex sententia Augustini Seneca de Christianis numquam meminit: quomodo erit, vt dictæ epistolæ, in quibus de Christianis & religione Christiana sæpe agitur, & cum Christiano homine Christi Apostolo, Senecæ adscribantur?

XIII. VNDE COMMENTVM DE EPISTOLIS.

Vnde autem ea de dictis epistolis opinio fluxerit, facile est demonstrare. Extant enim Acta quædam passionis Pauli, Lini nomine consignata; in quibus hæc leguntur de Seneca & Paulo: Institutor Imperatoris adeò est illi amicitia copulatus, videns in eo diuinam scientiam, vt se à colloquio illius temperare vix posset: quo minùs si ore ad os alloqui illum non valeret, frequentibus datis & acceptis epistolis, ipsius dulce-
E dine & amicabili colloquio atque consilio fruerertur.] hæc ibi. Sed qualia hæc sint, ea quæ dicta sunt, lectorem admonere posse videntur. Quod insuper spectat ad Senecam: iam ante biennium timens ille calumniam delatorum, & Imperatoris crudelitatem, cùm nec affinibus parceret nec amicis, missionem instanter petens, rogansque reliquum vitæ tempus ruri agere sibi licere, cùm non obtinuisset, simulata mala valetudine, domi mortem opperiens miser agebat. Sed hæc pluribus Tacitus [d]: de Senecæ verò obi- [d] Tacit. lib. 14 c. 15.
tu anno sequenti.

XIV. [e] Senec. epist. 101.

Hic verò obiter de obitu Senecionis agendum, quem idem Seneca scripsit epistola ad Lucilium, monumentum egregium miserrimæ conditionis humanæ, vtpote quæ vitam hanc per momenta singula precariam [e] ducat, quam & longè contraria conceptæ spei euenta perturbent. ait enim: Omnis dies, omnis hora, quam nihil simus, ostendit, & aliquo argumento recenti admonet fragilitatis oblitos, cùm æterna me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE REPENTINO OBITV SENECIONIS.

ditantes respicere cogit ad mortem. Quid sibi istud principium velit, quæris. Senecionem Cornelium, equitem Romanum splendidum & officiosum, noueras. ex tenui principio se ipse promouerat, & iam illi decliuis erat cursus ad cetera. Faciliùs enim crescit dignitas, quàm incipit: pecunia quoque circa paupertatem plurimam moram habet, dum ex illa ereptat. Hic etiam Senecio diuitiis imminebat; ad quas illum duæ res ducebant efficacissimæ, & quærendi, & custodiendi scientia, quarum vel altera locupletem facere potuisset. Hic homo summæ frugalitatis, non minus patrimonij quàm corporis diligens, cùm me ex consuetudine manè vidisset, cùm per totum diem amico grauiter affecto & sine spe iacenti, vsque ad noctem assedisset; cùm hilaris cœnasset, genere valetudinis præcipiti abreptus, angina, vix compressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergo horas, postquam omnibus erat sani ac valentis officiis functus, decessit. Ille qui & mare & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat, in ipso actu bene cedentium rerum, in ipso procurrentis pecuniæ impetu raptus est, &c.] Quàm similis hîc diuiti illi, ad quem sententia illa ex Euangelio[a]: Stulte, nocte ista animam tuam repetent à te: hæc quæ congregasti, cuius erunt?] Vt hæc tibi de Gentili homine adderemus, illud impulit, quòd accidit vt Romæ his diebus è ruderibus effoderetur eiusdem Senecionis, cognomento Cornelij, lapis sepulchralis inscriptionis, quam tibi hîc cudendam curauimus: sic enim se habet[b]:

[a] Luc. 12.

[b] Extat venalis apud lapicidam iuxta S. Mariam super Minervam.

D. M.
C O R N E L I Æ.
P R O C V L A. E T
P L A C I D A. F E C E R.
Q. C O R N E L I O. S E N E
C I O N I. P R O C V L O.
P R Æ T O R I C I O. L E
G A T O. P R O V I N
C I Æ. A S I Æ. F R A
T R I. B E N E. M E R E N
T I

XV.

[a] Cestius [c] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 9. & de Bell. Iud. lib. 2. c. 14. [d] Eusebius in Chron. [e] Cestius CESTIVS FLORVS PRAESES IVDAEAE MISSVS.

Hoc item ipso decimo Neronis anno in Iudææ procurationem Albino subrogatus est Gessius * Florus, vt colligitur ex Iosepho[c], dum ait egisse hunc biennium in magistratu, cùm Nero ageret in Imperio annum duodecimum. Eusebius[d] etiam hoc anno substitutum Florum Albino tradit. Porrò hîc adeò scelestus fuit, vt Albinus licet pessimus, sui faceret omnibus desiderium. Nam de ingressu Flori hæc Iosephus: Gessius * autem Florus Albino successor à Nerone missus, pluribus Iudæos repleuit calamitatibus. Is Clazomenus erat genere, adduxitque secum Cleopatram coniugem non minùs improbam, per quam, vt Poppææ Augustæ amicam, Iudææ administrationem impetrauerat: adeò verò potestate violenter abusus est, vt Albinum Iudæi desiderarent, quasi beneficum. Nam ille quantum poterat, clàm erat malus & nocens; Florus contra, quasi ad ostentandam missus malitiam, publicè traducebat nostræ gentis iniurias, nihil sibi ad summam de rapinis & suppliciis iniquitatem reliquum faciens. Erat enim inflexibilis ad misericordiam, nullis vmquam lucris satiabilis, vndecumque parua æquè captans & magna, vt etiam latronum esset particeps.] hæc & alia multa Iosephus de homine scelestissimo: qui quomodo tandem ad defectionem Iudæos compulerit, suo loco dicemus.

[1] [c] Plin. lib. 8. c. 40. PERSECVTIO IN CHRISTIANOS PROPAGATA. [f] Sener. hist. lib. 2.

ANno, qui sequitur, sexagesimoseptimo, Coss. Silio Nerua & Attico Vestino, vel (vt habet Plinius[c]) Appio Iunio & P. Silio, persecutio in Christianos à Nerone occasione incendij semel excitata, datis ab ipso edictis, magis ac magis in eos sæuiit. Testatur id Seuerus[f], cùm ait, postquam de incendio locutus est, & de Christianis ea de causa sæuissimè trucidatis: Hoc initio in Christianos sæuiri cœptum. Pòst etiam datis

A datis legibus, religio vetabatur; palamque edictis propositis, Christianum esse non licebat.] Perdurauit hæc persecutio vsque ad Apostolorum cædem: quibus temporibus Dei Ecclesia sanctorum coronis est mirificè illustrata; tantumque abfuit vt ea causa fides tepuerit, vel remissa ex parte aliqua fuerit, vt potiùs noua propagatione sit aucta. Quinam autem sub eadem persecutione Romæ sint passi, complurium nomina suppeditat Romanum Martyrologium, licet ex immenso numero vix paucorum; quòd (vt suo loco dicemus) inuidia Diocletiani perierint Acta martyrum. Agemus autem inferiùs de eadem persecutione suo loco pluribus.

II. SIMON MAGVS QVID PERSECVTIONIS TEMPORE DOCVIT SVOS.

[a] Orig. contra Celsum lib. 6.

Inter hæc autem Simon magus, qui his temporibus (vt dicemus) Romæ agebat, ne occasione eiusmodi concitatæ persecutionis, suorum discipulorum, quos collegerat, quibus
B & persuaserat (vt vidimus) se Christum esse, dispendium pateretur; eos docuit palàm negare, & si opus esset, etiam idola colere. Testatur enim id Origenes[a], dum contra Celsum agens, sic dicit: Tametsi multos falleret Simon, à capitali tamen supplicio & morte, quam religionis gratia vltro Christiani subirent, ex discipulis suis vnum quempiam subtraxerit, quos vtique docuisset vt indifferenter ad idolorum se cultum haberent. Sed nihil tunc primùm Simoniani illi insidiarum perpessi sunt: callebat enim sagax ille & improbissimus dæmon, qui & Iesu doctrinæ moliretur insidias, eorum animos, quos sub eius Simon ditione haberet, sua ex disciplina haudquaquam solutum iri.] hæc Origenes: ex quibus etiam significatur, Simonem hæc docuisse tempore Neronianæ persecutionis, quæ prima à Gentilibus pro idolis tuendis illata cẽsetur: antehac enim cùm nullus (quod certò sciatur) Gentilium ad eorum cultum adigeret Christianos, nulla suberat occasio vt
C sic ille suis consuleret sectatoribus. Ex quibus patet, Simonẽ ad hæc vsque Neronis tempora fuisse superstitem, & non (vt alij dicunt) sub Claudio decessisse. Sed de his suprà, ac rursum inferius.

III. * Gessio QVAE GESTVS IN IVDAEOS.

[b] Ioseph. antiq. lib. 20. c. 9. [c] Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 13. * Gessius

Res verò Iudaicæ inter hæc in deterius prolabuntur, Cestio * Floro Iudææ Procuratore Iudæos grauiùs affligente, & ad defectionem penitus perurgente: quæ anno sequenti, secundo nimirum à tempore quo in Iudæam ipse aduenerat Procurator (vt Iosephus[b] testatur) est cœpta. Quæ autem hoc anno contigerint, idem Iosephus[c] sic narrat: Cestius[a] verò iniquitates suas in vniuersam gentem, iam palàm quasi gloriaretur, exercuit; ac velut non ad regendam prouinciam, sed ad damnatorum pœnas carnifex missus, neque rapinarum vllum modum, neque afflictionum prætermisit. In miseris autem crudelissimus erat, in turpibus verò impudentissimus: neque enim quis illo ampliùs offendit fallacia veritatem, neque commentus est callidiores nocendi vias.
D Huic siquidem, viritim illatis dispendiis lucra quærere, exiguum visum est; sed totas simul dispoliabat vrbes, & labes populis inferebat: tantùm nõ voce per totam regionem edicens, liberum esse hominibus latrocinari, dum ipse prædarum acciperet portionem. Denique ob illius auaritiam contigit totam penè deseri regionem; ita vt plurimi sedes patrias relinquentes, ad externas prouincias commigrarent.] hæc Iosephus. cetera de eo, anno sequenti.

IV. DE SAEVITIA NERONIS IN CONIVRATOS.

Eodem anno, dum hæc in Iudæa agerentur, Romæ detecta coniuratione in Neronem à compluribus Romanorum nobilium diu agitata atque composita: idem Nero cùm ceteros, tum Senecam inter coniuratos à proditore nominatum, occidi iussit; concessit tamen illi, vt quam vellet mortem sibi deligeret. Gallio eius germanus, qui olim, (vt dictum est) cùm Paulus in Græcia degeret, Proconsulem agebat in Achaia, ex nece
E fratris pauidus, supplex vitam obtinuit. Inter alios penè innumeros occisus est quoque Annæus Lucanus Senecæ nepos: necatus ante omnes Romanorum clarissimus Plautius Lateranus Consul designatus, cuius nobilis illa erat basilica in Cælio monte, quæ postea vsui cessit Christianorum, & aucta in primariam conuersa est ecclesiam, quæ est appellata Lateranensis: de qua S. Hieronymus[d] ad Oceanum: ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, &c.] sed de ea suo loco
F inferiùs. Post cladem coniuratorum, vel eorum qui aliqua leui suspicione vel fictione odio Principis pulsarentur, subsecuta est mors Poppææ Augustæ; quam licet amatissimam, Nero iracundia percitus ictu calcis percussam occidit. Sed hæc Tacitus, Dio, & alij pluribus.

[d] Hieronymus epist. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IESV CHRISTI	PETRI	NERONIS IMP.
ANNVS	ANNVS	ANNVS
68.	24.	12.

I. CHristi Domini nostri anno sexagesimooctauo, Coss. Suetonio Paulino & Pontio Telesino, Petrus[a] & Paulus diuino consilio, vt afflictatæ nimis gladio Neronis Ecclesiæ Romanæ succurrerent, è diuersis Orbis partibus Romam se iterum contulerunt atque collabentem penè Ecclesiam instaurarunt. Neronis enim gladio in Romanos occasione dictæ coniurationis conuerso, à sanguine Christianorum aliquantum temperatum fuisse videtur. Hac igitur bene vsi opportunitate Petrus & Paulus, Romæ (vt licebat) rursum Euangelium prædicarunt. Horum prædicationis nobile fragmentum recitat Lactantius, de prænunciata his diebus ab eisdem Apostolis futura clade Hierosolymitana, cuius bellum hoc ipso anno, occasione quam dicemus paulo inferiùs, est inchoatum. Cùm enim (vt accidit) de Iudæorum defectione frequens sermo esset inter Romanos; inde suppediratum est argumentum de his agere, quæ his verbis Lactantius[b] memoriæ commendauit: Futura aperuit illis omnia, quæ Petrus & Paulus Romæ prædicauerunt: & ea prædicatio in memoria scripta permansit; in qua cùm multa alia mira, tum etiam hoc futurum dixerunt, vt post breue tempus immitteret Deus Regem, qui expugnaret Iudæos, & ciuitates eorum solo æquaret, ipsos autem fame sitique confectos obsideret. Tum fore, vt corporibus suorum vescerentur, & consumerent se inuicem: postremò vt capti venirent in manus hostium, & in conspectu suo acerbissimè coniuges suas vexari cernerent, violari & prostitui virgines, diripi pueros, allidi paruulos, omnia denique ferro ignique vastari, captiuos in perpetuum terris suis exterminari: eò quòd exultauerant super amantissimum & probatissimum Filium Dei.] hucusque Lactantius.

[a] Metaphr. die 29. Iunij, & alij.

[b] Lactan. lib. 4 c. 21.

II. Rursus etiam de Pauli Romæ prædicatione est insignis memoria, licet apud scriptorem impium[c]: quidam enim Triephon Romæ agens, cùm Critiam Christianæ fidei derisorem catechumenum facere cuperet, hæc inter alia de se refert: Quando autem me Galilæus ille conuenit recaluaster, naso aquilo, qui in tertium vsque cælum per aërem ingressus est; quæ optima & pulcherrima sunt, inde didicit: per aquam nos renouauit, in beatorum vestigia insistere fecit, & ex impiorum regionibus nos reduxit.] hæc ille, quibus equidem non alium quempiam quàm Paulum Apostolum describi, omnes puto facilè intelligere. nominat eum Galilæum, quòd sic Apostoli, immo & ceteri Christiani dicerentur; vel ex antiqua eius origine, vt superiùs dictum est. Cùm igitur Triephon (vt vidimus) se Pauli discipulum profiteretur (eam ipsam artem in instituendo Gentili homine ad fidem capessendam, quam ipse didicisset à Paulo, tum adhibuisse videtur: quippe qui deorum falsitate primitus demonstrata, subinde de rerum principiis, ac Dei operibus, non ex diuina Sciptura, cui ille non crderet, sed ex auctoribus Ethnicis petiit testimonium, non secus ac Paulus fecisset Athenis. Demum ea, quam à magistro de vno trinoque Deo didicerat, fide illum imbuit in hunc modum: Cùm enim ille rogaret, dicens: Quemnam igitur tibi iurabo? Ad eum Triephon: Deum altè regnantem, magnum, ætherium, atque æternum, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, vnum ex tribus, & ex vno tria: hæc tu Iouem puta, hūc tu existima Deum.] hæc ille ibi, quantum tamen licuit tantam rem tanta breuitate describere, vel quantum externus homo & Christianis infensissimus Lucianus eadem potuit fideliter retulisse. Sed missis his, ad Petrum redeamus.

[c] Lucian. in Philopatr. QVAE LVCIANVS DE PAVLO.

III. Cùm ageret Petrus Romæ, non satis sibi visum, Ecclesiæ Romanæ prospicere: sed quòd vniuersi gregis creditam sibi curam à Domino accepisset, ac præcipuè Iudæorum patrocinium in Concilio Hierosolymitano sibi sumpsisset; iam secundam ad eos scribit epistolam, in qua hæc ipse[a]: Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem, vt memores sitis eorum quæ prædixi.] Ceterùm haud longè ante consummatum martyrium eam à se datam esse, illis ipse verbis significat, quibus ait[b]: Iustum autem arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione: certus quòd velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod & Dominus noster Iesus Christus significauit mihi.

[a] 2. Petr. 3.

[b] 2. Petr. 1.

Dabo

CHRISTI	PETRI	NERONIS IMP.
68.	24.	12.

A Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum omnium memoriam faciatis.] hæc ibi.

Quod autem pertinet ad eiusdem epistolæ firmitatem: eam certè vt Petri legitimam antiquiores Theologi agnouerunt; quorum eruditissimus Hippolytus[a] Episcopus eam citat: sed audi quo præconio: Princeps Petrus, inquit, fidei petra, quem beatum iudicauit Christus Deus noster, ille doctor Ecclesiæ, ille primus discipulorum, ille qui regni claues habet, docuit nos, dicens[b]: Hoc primum scientes, quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores iuxta proprias concupiscentias ambulantes. Et erunt[c] ex vobis, qui introducent sectas perditionis, &c.] citant eam & alij. Sed quòd crederetur esse deprauata, licet publicè legeretur; non fuisse in canone, ait[d] Didymus eam interpretatus; dubitatumque de ea tradit Eusebius[e]. Sed id factum esse ob diuer-

B sitatem interpretum, S. Hieronymus[f] affirmat, sic dicens: Denique & duæ epistolæ quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum. ex quo intelligimus, pro necessitate rerum diuersis eum vsum interpretibus.] ac rectè quidam: nam non tantùm eo munere apud eum functus est Marcus, sed (quod & aliàs diximus ex Clemente Alexandrino[g]) & Glaucias quidam, quem Basilides falsò iactabat suum fuisse magistrum. Porrò non tantùm quotquot sacra Concilia contexuere canonicorum librorum catalogum, vt Romanum sub Damaso, quod habet Collectio Cresconiana, Laodicenum, Carthaginense tertium, alterum Romanum sub Gelasio, omnes insuper sanctissimi Episcopi id ipsum suis scriptis præstitere, vt Athanasius in Synopsi, Gregorius Nazianzenus, Amphilochius, Augustinus de doctrina Christiana, & qui eodem vixit tempore Ruffinus Aquileiensis, quique insuper his præstat auctoritate Inno-

C centius ad Exuperium, Cassiodorus, Isidorus, & alij Orthodoxi recentiores, omnes æquè eam esse Petri epistolam profitentur: quorum testata fide, Nouatorum quorumdam eam impugnantium temeritas inferiùs argueretur.

IV.

[a] Hippol. de Antichrist.

[b] 2. Petr. 3.

[c] 2. Petr. 2.

[d] Didymus in epist. Petr. c. 3. in fine.

[e] EPISTOLA SECVNDA PETRI RECEPTA. Euseb. hist. lib. 3 ca. 3.

[f] Hieron. epist. 150. q. 11.

[g] Clem. Alex. Strom. lib. 7.

Ad hanc ipsam Petri secundam epistolam, ea quæ à Iuda Iacobi fratre scripta habetur, relationem quamdam videtur habere, cùm eodem ferme scripta sit argumento, iisdemque sententiis atque etiam verbis interdùm videatur intexta: vt planè appareat, priùs Petri secundam, quàm Iudæ esse scriptam epistolam. Ex quo certo signo erroris arguuntur, qui absque vllo antiquorum Patrum testimonio, ex propria animi sententia, vel falsa aliqua coniectura persuasi, dixerunt Iudam & Simonem Apostolos abhinc ante triennium fuisse martyrio in Persida coronatos; cùm ex his dici posse videatur, Iudam post hæc tempora fuisse superstitem. Sed quonam anno vnà cum collega mar-

D tyrium subierit, fateri malumus hoc nos ignorare, quòd à maioribus non sit traditum, quàm temerè quid certum in re dubia statuere. Ceterùm quod ad Iudæ epistolam pertinet; eam esse legitimam germanamque Iudæ Apostoli, citata modò sacra Concilia, atque Patres qui canonicorum librorum numerum recensuerunt, firmiter profitentur. Cit at eam idem qui suprà Hippolytus[h] martyr, doctrina nulli antiquorum secundus; Tertullianus[i] etiam, ac insuper alij recentioris classis scriptores Ecclesiastici; Nouatoribus quibusdam exceptis, qui leuioribus eam impetunt obiectionibus: quasi probro adscribendum esset Apostolo, quòd ex Enoch libro apocrypho citauerit auctoritatem; cùm & Gentiles poëtas Paulus, & aram idololatriæ inseruientem, cùm Athenis concionaretur, in summæ Theologiæ conuerterit testimonium, & sincerissimæ veritatis argumentum. Ceterùm liber Enoch apud maiores haud erat vulgaris auctori-

E tatis, cùm non defuerint[k] qui dixerint ipsum esse canonicum, atque adeò, vt etiam qui in eodem libro essent errores, in Catholicum dogma sint conati tranferre. Sed de his aliàs.

V. DE IVDAE EPISTOLA.

[h] Hippolyt. de Antichrist.

[i] Tertull. lib. de habit. mul. c. 3

[k] Terr. lib. de habit. mulier. c. 3 & ibi Pamel. not. 30.

Quoniam verò occasione Petri epistolæ, de ea etiam quæ post illam eodem argumento est à Iuda conscripta, agere opus fuit: hìc opportunè incidit, vt qui irrepserunt errores de Iudæ & Simonis nomine, confutemus. Cùm autem Lucæ[l] testimonio exploratum habeatur, Simonem tantùm inter Apostolos cognomento dictum fuisse Zelotem: quomodo factum est, vt Hieronymus[m] Iudam Iacobi fratrem Zelotem appellet? sic enim ipse scribit in suis in epistolam Pauli ad Galatas commentariis: Iudæ Apostoli, sed non proditoris, qui ob insignem zeli in se virtutem, & Zelotis nomen accepit.] & alibi[n]: Iudas Zelotes in alio Euangelio Thaddæus dicitur.] Ceterùm in commentario in Matthæum[o] de singulis agens, Zelotæ cognomen Simoni tantùm tribuit;

VI. DE IVDA ET SIMONE.

[l] Luc. 6. Act. 1.

[m] Hieron. in epist. ad Galat. cap. 4.

[n] Idem contra Heluid.

[o] Hier. in Mat. cap. 10.

Iudam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudam verò dictum Thaddæum, & Lebæum, tradit. Cùm autem in citatis locis ipsum Iudam fratrem Iacobi, Zelotem, & Thaddæum appellet, sanè videtur nomina confudisse, nempe cum vtroque Simone Iudam: sicut visus est fecisse Sophronius apud ipsum [a], cùm ait: Simon Cananæus, cognomento Iudas, frater Iacobi Episcopi, qui & successit illi in Episcopatum post obitum Iacobi cognomento Iusti, vixit annos viginti supra centum: crucifixus autem sub Traiano Præfecto, mota persecutione graui, dormiuit.] hæc ipse: eadem apud Isidorum leguntur, & alios. Dorotheus autem in Synopsi duos Simones distinctos ponit: putat tamen Simonem sub Traiano passum, cognomento dictum esse Iudam. Verùm Hegesippus [b] diuersos planè ponit Simonem & Iudam; quorum priorem sub Traiano passum tradit, Iudam verò nec sub Domitiano fuisse superstitem, quorum nepotes tantùm tunc vixisse perhibet. Adhuc insuper Simonem Zelotem à Iuda fuisse, distinctum, satis Euangelistæ demonstrant. Lucas [c] enim dum iterum Apostolos numerat, sic eos nominando discriminat: Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi.] & alibi: Simon Zelotes, & Iudas Iacobi.] Verùm hunc, quem Lucas dixit Iudam Iacobi, Matthæus [d] Thaddæum nominat: cùm enim numerat Apostolos omnes; vbi Iudas ponendus erat, Thaddæum ponit: quod & Marcum [e] fecisse liquet: vt nulla prorsus sit ambiguitas, Iudam cognomento dictum esse Thaddæum. Adeò vt dilucidè satis Euangelica veritate testatum habeatur, Simonem & Iudam, non vnum, sed duos fuisse Apostolos, cognomenque Zelotes solius esse Simonis, Thaddæi verò Iudæ.

[a] Hier. de scrip. Eccl. in Simone.
[b] Euseb. histor. lib. 3. c. 15. & cap. 26.
[c] Luc. 6. Act. 1.
[d] Matth. 10
[e] Marc. 3.

VII. VNDE ORTA NOMINVM CONFVSIO.

Rursus cùm Iudas frater Iacobi dicatur, qui frater Domini, & Iustus cognominatus est: & ipsum inter eos qui fratres Domini dicti sunt, ab Euangelistis esse adnumerandum, Hegesippus [f] affirmat. Sed cùm nouissimus ille Simeon, qui crucifixus est sub Traiano, & ipse frater Domini dictus fuisse tradatur; qui appellatus sit Simeon Cleophæ, qui dicitur fuisse Mariæ maritus, quæ à Ioanne [g] nominata est Maria Cleophæ, eademque ab eo soror Dei genitricis dicta: inde accidisse putamus, vt cùm tam Simeon quàm Iudas dicti fuerint fratres Domini, vnus idemque fuisse ab his creditus sit. Cumque Simonem Zelotem vnum quoque fuisse cum Simeone Cleophæ iidem existimarint: hinc etiam factum est, vt hi tres quasi vnus idemque sint habiti, dictusque sit Simeon Iudas Zelotes. Ceterùm, sicut apertè monstratum est diuersos esse inter se Simonem & Iudam, itemque Iudam à Simeone successore Iacobi; ita etiam patet Simonem Cananæum distinctum fuisse à Simeone Cleophæ passo sub Traiano. Idque tam Græci quàm Latini pariter profitentur, dum illi in Menologio, isti in Martyrologio diuersis diebus diuersisq. notis eos distinctos ponunt, cùm singulorum anniuersariam proponunt memoriam celebrandam. Beda [h], quicodem fuerat lapsus errore vt hos duos vnum putaret esse Simonem, sententiam retractauit. Quod verò spectat ad Iudæ atque Simonis martyrium, ceterasque ipsorum res gestas: descriptas eas fuisse à Cratone Apostolorum discipulo, easdemque ab Africano historicorum Christianorum antiquissimo Latinitate donatas, testatur auctor qui scripsit Passiones Apostolorum. sed quoniam illæ à Gelasio inter apocrypha reiiciuntur, certum quid de his affirmare non possumus; cùm præsertim S. Hieronymus [i] de Iulio Africano tantùm testetur, quinque de Temporibus libros ab eo esse conscriptos. Verùm quæ de ipsorum passione ab eodem incerto auctore scripta esse reperiuntur, non penitus vt falsa reiicienda esse putamus, cùm (vt dictum est nuper exemplo Iudæ Apostoli) in apocryphis multa insint, quæ vera esse probentur. At de his hactenus.

[f] Apud Euseb. hist. lib. 3.
[g] Ioan. 19.
[h] Bed. in retract. in Act. Apostol.
[i] Hier. de Scrip. Eccl. c. 63.

VIII. PETRVS ET IVDAS EXAGITARVNT NICOLAITAS.

Vt verò tandem, vnde oratio digressa est, reuertatur: tam Petrus, quàm etiam post eum Iudas, in dictis quas scripserunt epistolis, in vno eodemque versati sunt argumento, vt illis eosdem fuerint insectati hæreticos, qui luxuriis dediti, turpissimi habeantur. De quibus in primis Petrus [k]: Hi, inquit, velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & perniciem in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes Dei delicias, coinquinationis & maculæ deliciis affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti.] hæc Petrus, & alia plura. & Iudas item de iisdem: sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, abeuntes post carnem alteram, factæ sunt in exemplum ignis æterni pœnam sustinentes: similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt,

[k] 2. Petr. 2.

A nunt, maiestatem autem blasphemant.] Sed quinam fuerint hi omnigenæ luxuriæ in quinati sordibus: etsi tam Simon, quàm qui eius sectam profiterentur, Menander, Basilides, Carpocras, & alij horum gregales haberentur impurissimi; hos tamen turpitudine superatos esse à Nicolaitis, nemo dubitat: de quibus quidem vehementer Ignatius [a] admonet, dicens: Fugite quoque impuros Nicolaitas, falsum sibi nomen sumentes, voluptatum amatores & sycophantas.]

[a] Ignat. epist. 5 ad Trall.

IX. DE NICOLAITIS.

Hos dictos esse Nicolaitas à Nicolao diacono, vno ex septem primis, omnes æquè consentiunt. Sed qua occasione id acciderit, diuersæ reperiuntur antiquorum sententiæ; aliorum videlicet affirmantium, ab ipso Nicolao praua horum dogmata esse excogitata. dixerunt hæc in primis Irenæus [b], Tertullianus [c], Hilarius [d], Epiphanius [e], Hieronymus [f], & alij complures, asserentes ipsum ab Ecclesia Catholica desci-
B uisse, & in sordidissimas hæreses turpiter lapsum esse: ea nimirum ex causa, quòd ordinatus diaconus, cùm ad imitationem eorum (inquit Epiphanius [g]) quos Deo addictos videbat, ab vxore, quam formosam habebat, se continuisset, & à concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, argueretur que ab Apostolis, quòd vxore, quam antea dimisisset, vteretur; indignum nimirum ratis, vt sacris iam officiis atque ordinibus mancipati, adhuc carnis tenerentur illecebris: illum mox hæresim excogitasse, necessariumque ad salutem consequendam esse affirmasse, quotidie inquinari luxuriis.

[b] Iren. lib. 1. cap. 27.
[c] Tert. de præscript.
[d] Hilarius in Matth. c. 25.
[e] Epiph. hær. 25.
[f] Hieron. epist. 1. & 48.
[g] Epiph hær. 25.

X. DE NICOLAO EXCVSATIO.

Fuit aliorum ab his diuersa sententia, dicentium sic Nicolaitas à Nicolao diacono esse dictos, vt tamen ipse culpa vacaret. Sed qua occasione id acciderit, Clemens Alexandrinus sic scribit [h]: Cùm Nicolaus formosam haberet vxorem, & post ascensio-
C nem Saluatoris ei ab Apostolis fuisset exprobrata zelotypia; in medium adducta muliere, permisit cui vellet, eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci consentaneam, quæ dicit, carne vti oportere. Eiusque factum & dictum absolutè sequentes, qui eius hæresim sequuntur, impudenter effuseque fornicantur. Ego autem audio, Nicolaum quidem numquam vlla alia, quàm ea quæ ei nupserat, vxore vsum esse, & ex illius liberis filias quidem consenuisse virgines, filium etiam permansisse incorruptum. Quæ cùm ita se habeant, vitij erat depulsio atque expurgatio in medium Apostolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia: & continentia à voluptatibus, quæ magno studio parantur, docebat illud vti carne oportere, hoc est, exercere carnem: neque enim (vt existimo) volebat, conuenientur Domini præcepto, duobus dominis seruire, & voluptati, & Deo. Dicam itaque, Matthiam quoque sic docuisse,
D cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem.] hucusque Clemens: quæ sanè & Eusebius [i] recitat ac probat, itemque Theodoretus [k]: quibus vt consentiam, persuadet Ignatius, dum falso nomine hos dictos esse Nicolaitas, iterum tradit, nimirum cùm in primis ad Trallianos scribens ait: Fugite impuros Nicolaitas, falsum sibi nomen sumentes.] & ad Philadelphios: Finem, inquit, beatitudinis constituat voluptatem, vt hi qui falso nomine Nicolaitæ dicuntur.] Ad quid igitur hæreticos illos falso nomine Nicolaitas esse dictos inculcat, nisi quia illi (vt mos est hæreticorum) honesto nomine hæresim suam quolibet quæsito prætextu velare cupientes, se Nicolaitas, quasi à Nicolao descenderent, mendaciter ac iactanter nominarent? Eamdem quoque nomenclaturam inuenies apud Clementem [l], dum ait: Alij inuerecundè, quod nunc faciunt falsi nominis Nicolaitæ.] quod verum putamus. Ceterùm Nicolaum diaconum,
E vt virum fide Catholica probatissimum, augustiori auctum honore, factumque ab Apostolis Episcopum Samaritanorum, Hippolytus, cuius fertur liber de Septuagintaduobus discipulis, testatur; cui consentit Dorotheus in Synopsi.

[i] Euseb. histor. lib. 3. c. 23.
[k] Theodor. hæret. fab. lib. 3.
[l] Clem. Cōstit. lib. 6. c. 8.

Sed vt quænam essent praua dogmata Nicolaitarum cognoscamus: Ignatius [m] (vt ab antiquiori exordiar) ipsos negasse ait Christum fuisse Deum, sed in eo Deum habitasse. Meminit & Irenæus [n] de Nicolaitis Christi diuinitatem negantibus; quos Ioannes Euangelista æquè atque Cherinthianos, scribendo Euangelium, confutauit. In hos (vt dictum est) Iudas in sua epistola sententias iaculatur, dum ait: Subintroierunt quidam homines, qui olim præscripti sunt ad hoc iudicium, impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.] Subdit Ignatius, eorumdem eam esse assertionem, vt dicerent illegitimos

XI. NICOLAITARVM HÆRESES.

[m] Ignat. epist. 9.
[n] Iren. lib. 3. cap. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

timos concubitus bonum esse; iidem finem ac beatitudinem constituerunt voluptatem. A
Irenæus præter licentiam in mœchando, nulla habita distinctione, idolothyta, vt Gentes comedere consueuisse tradit.

XII. At portentosa planè hos excogitasse commenta, vt aliquo saltem quæsito prætextu obscœna ac impudica posse licitè perpetrari docerent, Epiphanius [a] refert: additque noua & hactenus inaudita ad incutiendum terrorem simul cum admiratione adinuenisse nomina numinum, nempe Barbelo, Prunicum, Ialdabaoth, Caulauchauch, atque Metran; diuisosque ab inuicem, ex singulis dictis nominibus sectas singulas instituisse. Sic etiam intelligendum est quod Eusebius [b] ait, Nicolaitas ad modicum spatium temporis perdurasse: nimirum quòd pertæsi falsi nominis, non ampliùs se nominarent Nicolaitas, quòd facilè impostura conuinci potuissent; sed alio rursum ad rem turpissimam obtegendam, omnium pulcherrimo quæsito nomine, se ipsos à sapientia Gnosticos nuncuparunt. Sed cùm horum alij alia superaddiderint ad hæresum noua monstra, nouis sunt appellati nominibus [c]: vt non tantùm Gnostici dicerentur [d], sed & Phibionitæ, Stratiotici, & Leuitici: itemque alij Borboritæ, qui à cœnosa turpitudine sic dicti reperiuntur. Propaginem Nicolaitarum fuisse Cleobulum & Theodorum, qui eos fugiendos admonet, testatur Ignatius scribens ad Trallianos. Sed de Gnosticis inferiùs pluribus. Aduersus autem Nicolaitas, sententia etiam Domini [e] condemnatos, scripsisse Irenæum, Hippolytum martyrem, Clementem Alexandrinum, & Origenem, Theodoretus [f] affirmat. B

[a] Epiph. hær. 25.
[b] Euseb. lib. 3. c. 29.
NICOLAITÆ GNOSTICI NOMINATI.
[c] Epiph. hær. 25.
[d] Aug. de hær. cap. 5.
[e] Apocal. 2.
[f] Theod hæret. fabul. lib. 3.

XIII. Iam verò, vt ad res gestas Petri, cuius secundæ scriptæ ab eo epistolæ occasione ad hæc narranda digressi sumus, redeamus: dum his (vt dictum est) temporibus Romæ ageret; simul qui carissimus Neroni esset, Simon magus Romæ itidem morabatur, C
NERO STVDIOSVS MAGORVM. qui diuinos iam (vt diximus) ex magia sibi honores compararet. Incredibili quidem magiæ studio tenebatur Imperator, vt non modò eiusmodi circulatores, sponte artes suas offerentes, ac vili pretio venditantes penes se habere curaret: sed è remotis planè regionibus accersiret, quos nouisset eius artis insigniter eruditos. Vnde meritò de eo Plinius [g] testatur, ea ætate omnis magiæ generis Neronem fuisse principem, vera falsaque simul comperta habuisse. sed addit hæc insuper: Idem Nero primùm imperare diis concupiuit, *magia scilicet*, nec quicquam generosius voluit. Nemo vmquam vlli artium validiùs fauit: ad hæc non opes ei defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo.] & post alia: Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens (erat hic enim Rex, quem Corbulo Romani dux exercitus superauit) & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerat; quoniam expuere in maria, D aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam, fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam scenis cum initiauerat: non tamen cùm regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit.] hæc & alia de eo Plinius. Magnis vtique pollicitationibus Tyridatem à Nerone solicitatum vt in Vrbem veniret, magnificentissimeque ab eo exceptum, scribit Suetonius [h].

[g] Plin. lib. 30. cap. 2.
[h] Sueton. in Neron. c. 13.

XIV. Simon igitur magus cùm ea occasione sese in Neronis amicitiam insinuasset, atque
SIMON MAGVS POLLICETVR VOLATVM. de se mirifica prædicasset; nempe se virtutem Dei magnam, quæ Angelis dominaretur, & alia humanum captum transcendentia, esse iactaret: vt de his aliquod exemplum proderet, atque exhiberet experimentum, per aëra volatum illi pollicitus est. His ergo fidem adhibuisse Neronem, non tantùm nostrorum suppetunt testimonia, sed etiam externorum. Siquidem Dio [i] cognomento Chrysostomus, in ea oratione E
quam habet de pulchritudine, hæc de Nerone: Hoc verò maximè superabat Nero; & nemo illi vlla de re quam diceret contradicebat, neque impossibile aiebat quod iusserat: ita vt, cùm quemdam volare iussisset, ille & promiserit: multoque tempore nutriebatur intus apud eum in aula, tamquam volaturus.] Hæc Dio. Porrò editum fuisse in theatro eiusmodi sub Nerone spectaculum, vt in eo Icarius exhiberetur volatus, auctor est Suetonius [k], qui ait: Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumque cruore respersit.]

[i] Dio Chrysost. orat. 21.
[k] Sueton. in Neron. c. 12.

XV. Verùm enimverò Simonem magum hæc ausum, sed Petri Apostoli precibus esse prostratum, quæ dicemus, facilè demonstrabunt. Hoc itidem per magiam ab aliis factitari solitum, testatur Lucianus in Philopseudo, sic dicens: Ludis tu quidem, inquit Cleodemus. At ego, qui & ipse olim minùs talia credebam, quàm nunc tu (putabam

A tabam enim nulla ratione fieri posse vt ea crederem) tamen cùm volantem primùm conspicerem peregrinum illum barbarum (erat enim, vt ferebant, ex Hyperboreis) credidi, ac MAGICI VOLATVS. victus sum, cùm tamen diu multumque repugnassem. Nam quid facerem, cùm eum cernerem in aëre volantem, atque id interdiu, ac super aquam ingredientem, atque per medium ignem incedentem, idque lentè ac sensim? Tu ne, inquam ego, ista videbas, virum Hyperboreum volantem, aut super aquas ambulantem? Et maximè, inquit ille, carbatinas indutum, quo calciamenti genere illi potissimùm vtuntur.] hæc Lucianus. Ad hæc spectare videtur quod Iuuenalis item de magico volatu ait:

—— magus omnia nouit.
Græculus esuriens in cælum, iusseris, ibit.
Ad summam non Maurus erat, non Sarmata, nec Thrax,
Qui sumpsit pennas, medius sed natus Athenis.]

B His igitur de magicis volatibus, Simonis occasione, narratis; iam reliquum XVI.
est, vt quod de eius volatu ac lapsu rerum nostrarum scriptores memoriæ prodiderunt, in medium afferamus. Qui ceteris habetur antiquior Clemens [a] Romanus ex [a] Clem. Const. lib. 6. cap 9.
persona Petri rem gestam narrat: cui cùm Græci & Latini quoque historici consentiant; quod videri posset apocryphum, iam propè authenticum redditur. sic enim ait: Romam Simon cùm venisset, Ecclesiam vehementer perturbauit, multos euertens, DE VOLATV ET CASV SIMONIS. atque in suam adducens sententiam; gentes verò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die in theatrum in meridie processit; iussitque suis operis, vt me in theatrum arriperent, pollicitus se in aëre volaturum. Cumque omnes hac de re erecti essent, ego seorsus orabam. Itaque sublatus à dæmonibus, volabat sublimis, dicens in cælum se C ascendere, vnde illis bona suppeditaturus esset. Populo illi, veluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cælum, tota mente supplicabam Deo, vt per Iesum Christum Dominum frangeret scelestum illum, & dæmonum vim labefactaret, in fraudem & perniciem hominum illa vtentium; illumque perfractum non occideret, sed comminueret. Tuncque Simonem intuitus: Si Dei, inquam, homo ego sum, Apostolus verò Iesu Christi verus, doctorque pietatis, non erroris, cuiusmodi tu Simon: impero improbis virtutibus apostatis pietatis, quibus vehitur Simon magus, vt remittant suas vires, & ab alto hic decidat in risum eorum qui ab ipso decepti sunt. Cumque hæc dicerem, destitutus à virtutibus Simon, cum magno fragore corruit, vehementerque concussus fregit coxendicem, & pedum talos: clamorque plebis ortus est, quo ferebatur vnum Deum esse, quem iustè Petrus nunciaret tantum veritate fretus. multique ab eo D defecerunt.] hæc ille.

XVII. Arnobius [b], qui claruit temporibus Diocletiani, aduersus Gentiles scribens, [b] Arnob. aduer. Gent. lib. 2.
haud putandus ea attulisse quæ aliqua saltem ex parte de leui mendacio argui potuissent, vnde & quærentibus occasionem quamcumque res nostras deridendi, ansam tribuisset, hæc de his scribit: Viderant enim (*Romani scilicet*) cursum Simonis magi, PATRVM ASSERTIO DE VOLATV ET LAPSV SIMONIS. & quadrigas igneas Petri ore diffiatas, & nominato Christo, euanuisse. Viderant, inquam, fidentem diis falsis, & ab iisdem metuentibus proditum, pondere præcipitatum suo, & cruribus iacuisse perfractis; pòst deinde perlatum Brundam, cruciatibus & pudore defessum ex altissimi culminis se rursum præcipitasse fastigio. Quæ omnia vos gesta neque scitis, neque scire voluistis, neque vmquam vobis necessaria iudicastis.] Hæc, inquam, cùm Arnobius scribat aduersus omnes Gentes, nec vt de re aliqua in an- E gulo facta testetur, sed Romæ in Orbis vniuersi theatro tam liberè ac ingenuè fateatur; sanè quidem rem haud dubiam, quæve in controuersiam deduci vel à fidei hostibus posset, se memorasse significat. Cyrillus [c] Hierosolymorum Episcopus, qui Con- [c] Cyrillus catech. 6.
stantij temporibus vixit, hæc in eamdem sententiam scripsit: Dilatato autem Simonis errore, par amicorum bonorum illam calamitatem correxit, Petrus & Paulus, cùm essent præsides Ecclesiæ; & ostentantem sese iustum Simonem statim extinxit. Cùm enim prædicaret Simon in cælos se ascensurum, & vehiculo dæmonum in aërem esset sublatus: flexis genibus serui Dei, & concordiam ostendentes, de qua dixit Iesus: Quòd si duo ex vobis consenserint, de quacumque re quam petierint, fiet ipsis: concordiæ hoc telum per orationem emittentes in magum, deiecerunt illum in terram. Nec mirum est: Petrus enim erat qui claues regni cælorum portabat. Non est mirandum: Paulus enim erat, qui in tertium cælum raptus fuerat, & in paradisum, & audierat arcana verba,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ non licet homini loqui. Ex aëre in terram depresserunt eum, qui se appellabat Deum, A
deinceps ad inferos detrudendum.] hucusque Cyrillus.

XVIII. [a] Epiph. hæres. 21. [b] Eusebius hist. lib. 2. c. 14. [c] Philast. de hæres. cap. 3.

Epiphanius [a] item: Naturæ, inquit, debitum in Romanorum vrbe Simon persoluisse reperitur, quando in media Romanorum vrbe miser ille collapsus, mortuus est.] Ad hæc sanè Eusebius [b] quoque propemodum allusisse videtur, dum ait: Cùm diuinus sermo iam ad Romanos peruenisset, vesana Simonis potentia extincta est, & homo ipse actutum penitus profligatus.] licet hæc tempore Claudij accidisse visus sit aliquibus affirmasse: sed superiùs eam opinionem confutauimus. Neque verò ab his aliud significare Philastrius [c] voluit, cùm hæc dixit de eodem Simone: Cùm fugeret beatum Petrum Apostolum de Hierosolymitana ciuitate, Romamque veniret, ibique pugnaret cum beato Apostolo apud Neronem Regem; deiectus vndique oratione beati Apostoli, atque percussus ab Angelo, sic meruit interire, vt eius magiæ euidens mendacium cunctis hominibus pa- B
tefieret.] Sanè etiam sanctus Augustinus [d] scribens ad Casulanum, ea occasione Romæ esse institutum ieiunium sabbathi, multorum relatione testatur, sic dicens: Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamuis eam perhibeant falsam plerique Romani; quòd Apostolus Petrus cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum eiusdem vrbis Ecclesia ieiunauerit, & consecuto tam prospero glorioso que successu, eumdem morem retinuerit, eumque imitatæ sint nonnullæ Occidentis Ecclesiæ.] hæc Augustinus; qui tamen opera Petri Simonem extinctum atque necatum certò cõfirmat, cùm ait [e]: In qua Vrbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit.] Rursus [f] apud eumdem: Petrus Ananiam & Sa- C
phiram eius vxorem mendaces occidit; & Simonem magum tamdiu persecutus est, donec morte perimeret.] hæc ipse.

[d] Aug. epist. 86. [e] Aug. de hæres. 1. [f] Contra Fulgent. Donatist. cap. 23.

XIX. [g] Severus hist. lib. 2. DE EODEM VOLAIV ET LAPSV AS SERTIONES [h] Prosper de promiss. dimid. temp. cap. 1. [i] Theodoret. hæret. fabul. lib. 1 cap. 1. [k] Isidor. Pelus. lib. 1 epist. 13.

Sulpitius Seuerus [g] hæc eadem testatus, ait: Tam illustris illa aduersus Simonem Petri & Pauli congressio fuit. Qui cùm magicis artibus, vt se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis euolasset, orationibus Apostolorum fugatis dæmonibus, delapsus in terram, populo inspectante, disruptus est.] Ad hæc haud dubium Prosper Aquitanus alludit, dum ait [h]: Contra Neronem duo Petrus & Paulus Apostoli: at contrariò Simon magus, qui & se perdidit, & Neronem decepit.] affirmat eadem Theodoretus [i], in hunc planè modum: Rursum Romam veniens diuinus Petrus, fraudis eum pennis nudauit. Qui cùm eum tandem in miraculorum certamen prouocasset; omnibus Romanis videntibus, eum ex magna altitudine deturbauit, cùm orasset: & qui miraculum viderant, eos cepit ad salutem.] Sed & Isidorus [k] Pelusiota id ipsum disertis verbis, cùm ait: D
Quamobrem si te Simonis exemplum non terret, qui cùm baptizatus fuisset, ac ministris Christi comitem se præbuisset, rursum ad eas res quæ ex materia constant, reuersus est, (ob idque etiam ex alto miser in mortem sermone multorum celebratissimam præceps ruit: vt ex vna ipsius ruina perspicuum omnibus fiat, quibus suppliciis digni sint, qui cæleste curriculum mentiuntur) Simonis vestigiis animique instituto hære.] hæc Isidorus ad Lampetium scribens.

XX. [l] Max. Taurin. serm. 5. in Natal. Apost.

At Maximus Taurinensis [l] de his copiosiùs differens, dum causam necis Apostolorum declarat, hæc ait: Sed videamus causam quare ista perpessi sunt: scilicet quòd inter cetera mirabilia etiam magum illum Simonem orationibus suis de aëris vacuo præcipiti ruina prostrauerunt. Cùm enim idem Simon se Christum diceret, & tamquam Filium ad Patrem assereret volando se posse conscendere; atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset: tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione facta, vicit magicam leuitatem. Prior enim ascendit ad Dominum oratio, quàm volatus; & antè peruenit iusta petitio, quàm iniqua præsumptio: antè Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quàm Simon peruenire in cælestibus, quò tendebat. Tunc igitur Petrus velut vinctum illum de sublimi aëre deposuit, & quodam præcipitio in saxa illidens, eius crura confregit; & hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulo antè volare tentauerat, subitò ambulare non posset; & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne fortè hoc mirum videatur, quòd magus iste præsente Apostolo per aërem aliquandiu volitauerit; hoc patientia Petri fecit: permisit enim illum sublimiùs ascendere, vt altiùs caderet: voluit eum in excelsum leuari ad conspectum omnium, vt ruentem illum de excelso oculi omnium peruiderent. Hæc igitur iniquitatis est elatio, vt in altum se ferat, in sublime se erigat: sed sancta oratio omnem humiliat

A humiliat superbiam, & vniuersam deiicit vanitatem.] hucusque Maximus.

His omnibus adstipulatur liber de Romanis Pontificibus, inscriptus nomine Damasi, in Petro. His essent addenda quæ ab Hegesippo [a] Iuniori fusiùs habentur descripta: qui addit & de mortuo à Petro resuscitato; quæ narrantur etiam à Marcello presbytero in Actis [b] Nerei & Archillei, quæ & in his recepta fuisse videntur: nam de ea altercatione de mortuo resuscitando inter Petrum atque Simonem magum habita, meminit Leo Secundus in epistola ad Constantinum Imp. quæ recitata habetur in Sexta Synodo, actione decimaoctaua. Sed ad hæc de lapsu Simonis, iungendi dictis auctoribus videntur Metaphrastes [c], Nicephorus [d], Cedrenus [e], Glycas [f], & alij Græcorum recentiores, Latinorum Gregorius Turonensis [g], Isidorus, & alij his posteriores ferè innumeri: adeò vt de re quæ in confesso est apud omnes, nefas sit amplius dubitare.

XXI. [a] Hegesip. lib 3 cap. 2. [b] Apud Sur. to. 3. die 12. Maij FIRMANTVR DICTA SVPERIVS. [c] Metaphr. die 29. Iunij. [d] Niceph. lib. 2 cap. 36. [e] Cedren. in compend. [f] Glycas Annal. lib. 2 [g] Greg. Turon. histor. Franc. lib. 1. cap. 25.

B Quamobrem monachi Orientales in libello oblato Agapeto Papæ aduersus Seuerum ac Zoaram nequissimos hæreticorum, inter alia hac obtestatione sunt vsi: vt sicut Petrus Apostolus Simonem magum deorsum prostrasset, ita ipse vellet deponere dictos hæreticos. habentur hæc in actione prima quintæ Synodi Oecumenicæ. Sic igitur cùm tam Latinorum quàm Græcorum testimonio de lapsu Simonis testata habeatur historia; haud curandum nobis est, si in minimis quibusdam ab inuicem discrepent, cùm in re gesta omnes æquè consentiant. Quorum sententia pariter declaratur, ea de causa Neronem in Petrum acerbè commotum, iussisse vt in vincula coniiceretur.

Hic igitur finis fuit Simonis magorum omnium scelestissimi, qui præstigiis sic oculos spectantium mentemque omnium perstringebat, vt in sui admirationem omnes pene
C conuerteret. Quænam autem hæc fuerint, quæ cùm re vera non essent, tamen ab hominibus videri videbantur; referam quæ Anastasius Nicenus [h] scribit: Statuas faciebat ambulare, & in igne volutatus non exurebatur: in aëre volabat, & ex lapidibus panes faciebat. Serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies: in aurum conuertebatur: fores clausas aperiebat: vincula ferrea soluebat: in conuiuiis exhibebat spectra formarum omnis generis. Vasa quæ erant in ædibus, faciebat videri tamquam quæ sua sponte mouerentur ad ministerium, iis qui portabant non visis: efficiebatque vt multæ vmbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas mortuorum. Multos autem tentantes eum dicere præstigiatorem, cùm eos esset allocutus, & inde conuiuij prætextu bouem sacrificasset, & conuiuio excepisset, variis morbis & dæmonibus subiecit. A Cæsare aliquando quæsitus & territus aufugit, sua forma alij imposita.] hucusque
D Anastasius de Simonis impostoris, quibus hæc per imaginem ostendebat & visum, cum nulla veritate consisterent.

XXII. [h] Anast. Nicen. quæst. 23. SIMONIS PRAESTIGIAE.

Sed ad Petrum & Paulum reuertamur: quos quidem occasione lapsus Simonis à Nerone in carcerem (vt iam diximus) fuisse detrusos, citati superiùs auctores testantur. Hæc autem de casu Simonis & Apostolorum carcere facta esse Romæ mense Octobris, ex eo facilè colligi potest, quòd cùm Romanum [i] Martyrologium, cui Beda & Vsuardus assentiuntur, tradat Petrum & Paulum carceri mancipatos post casum Simonis, nouem in eo mensibus vsque ad mortem fuisse detentos; satisque exploratum sit, eosdem consummasse martyrium vigesimanona Iunij: opus est, vt dicamus eosdem hoc anno, dicto mense, esse detrusos in carcerem: licet sciamus, scriptum haberi in Actis Nerei & Archillei, nec ad septem menses Apostolorum carcerem perduraſſe. Sed cùm ea Acta in aliquibus
E fide haud integra habeantur; longeque præstet Martyrologij ab Ecclesia recepti auctoritas, consignata pariter testimonio diuersorum; illi meritò assentimur magis. Carcerem autem, quo sanctissimi Apostoli detenti sunt, Mamertinum dictum esse, tum citata nuper ex Martyrologio fidem faciunt, tum etiam Acta [k] sanctorum martyrum Processi & Martiniani probant. Sed quinam & vbi ille fuerit, consule quæ à nobis fusiùs notata sunt in Martyrologio Romano [l], vbi tum de Mamertino, tum etiam Tulliano, atque aliis carceribus abundantiùs egimus.

XXIII. [i] Rom. Martyr. & alia, die 14. Marij. Beda, Vsuar. eod. die. TEMPVS CARCERIS PETRI ET PAVLI. [k] Apud Sur. to. 4. die 2. Iulij. [l] Die 14. Martij. B.

Ceterùm in eodem carcere Processus & Martinianus milites, Apostolorum custodes, à Petro ad fidem conuersi, ab eodem sacro baptismate ibidem initiati sunt, erumpente diuina virtute ex petra fonte, vt eorumdem res gestæ declarant [m]. Admiratione enim digna res est, eumdem illic fontem in hanc vsque diem perseuerare, non tantùm rerum ibi gestarum memoria nobilem, sed perenni illustrem miraculo: quippe posi-

XXIIII. [m] Apud Sur. to. 4. die 2. Iul. DE FONTE CARCERIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus in medio carceris strati prægrandibus lapidibus Tiburtinis sibi inuicem inhæ- A
rentibus, è perforato saxo altitudine cubitali tantummodo, & palmi vnius vel circiter latitudine, sic aqua scaturit, vt nec foras exundet, nec, quantumlibet hauriatur, vmquam siccetur. Notissimum est eius rei experimentum, dum certis anni diebus, quibus carcer ille religionis ergo inuisitur totius Vrbis concursu, & Fideles inde hauriant aquam, & potent, & tamen fons indeficiens perseueret. In eo igitur carcere cùm ad tam longum temporis spatium detinerentur Apostoli, & à Christianis Romæ agentibus atque aliis inuiserentur, Euangelium prædicare, maleque se habentes curare, atque alia plura operari miracula non desierunt: nec enim tantùm dictos duos milites in carcere positi Apostoli genuerunt per Euangelium, sed & alios quadraginta septem: in quos simul omnes gladius Neronis sæuiit, illustrique sic sunt coronati martyrio, quorum memoria annua celebritate recolitur[a], illorum duorum secunda Iulij, horum de- B
cimaquarta Martij, qui natalis illis dies idemque sempiternus illuxit in cælo. Hæc autem quomodo se habuerint, ipsorum Acta[b] declarant; quæ eo fideliora esse putamus, quo breuiora noscuntur. Sed quæ post hæc secuta sint, sequenti anno, quo sunt facta, dicentur.

[a] Mart. Rom. & alia.

[b] Apud. Sur. to. 4. die 2. Iuly.

XXV. Iam quod ad Paulum spectat: vt à Nerone coniiceretur in carcerem, hanc etiam Chrysostomus[c] affert causam, cùm ait: Neronem prorsus ex fama nouistis: vir enim impudicitiæ sceleribus omnibus insignis fuit: primusque ac solus in tanto Imperij culmine nouos quosdam lasciuiæ, flagitij, ac turpitudinis modos excogitauit, exquisiuit, inuenit. Hic itaque Paulo beatissimo (vno enim eodemque tempore vitam istam agebant) huiusmodi ac prorsus similia crimina obiiciens his quæ vos modò sanctis obiicitis: Pellicem enim eius, quam ille deperibat atque in deliciis habebat, cùm induxis- C
set fidei ac religionis sacramenta suscipere, persuaserat vna incestum illum impurumque congressum declinare: Hæc, inquam, ille crimina obiectans, corruptoremque nequam, flagitiosum, ac nebulonem, & his similia, quæ vos modò perstrepitis, Paulum vocitans, primùm coniecit in vincula: cùm verò, vt puellæ eiuscemodi monita atque consilia dare desineret, persuadere non posset, necauit eumdem.] hæc Chrysostomus. At nihil obstat, vt alia causa Paulus, alia verò Petrus ab eodem Nerone coniicerentur in carcerem; nempe iste propter consternatum Simonem; ille, quòd Neronis pellicem ad Christianam religionem conuertisset, & ex impudicissima castam atque pudicam reddidisset: licet & in Actis passionis eius, quæ Lini nomine sunt peruulgata, de quorum fide agemus inferiùs, alia etiam afferatur causa, nimirum quòd Proculum Neronis pincernam conuertisset ad fidem Christi suscipiendam. Sed cetera de Paulo, anno D
sequenti.

[c] Chrys. aduer. vitiuper. vit. mon. lib. 1. eademq; Metaphras. die 29. Iuniy.

CAVSA CARCERIS PAVLI.

XXVI. At quod spectat ad reliquas huius anni Neronis res gestas: is cùm improborum omnium vitia in se ipsum studiosa imitatione congessisset, atque in immensum cumulasset: proborum omnium integritatem pariter insectatus, in eos quoque bellum gessit implacabile. Scribit de duobus Tacitus, quorum bonitas atque sceueritas domi forisque spectata, atque ore omnium prædicata, Neronis concitauit inuidiam, & excitauit immane odium, quo eosdem ad necem vsque est crudeliter prosecutus. Hæc haud ab instituto prorsus aliena, saltem paucis attigisse sufficiet. Facta sunt hæc iisdem Coss. aduersus viros clarissimos Consulares, ac moribus honestissimos, Baream Soranum, atque Thraseam Pætum: scribit ea Tacitus pluribus, qui in primis quantæ ij æstimationis essent, his significat verbis[d]: Trucidatis tot insignibus viris, ad po- E
stremum Nero virtutem ipsam excidere concupiuit, interfecto Barea Sorano, & Thrasea Pæto, olim vtrisque infensus.] addit à Torio Sabino Baream reum esse factum ex proconsulatu Asiæ, quem administrauerat, non quidem ex crimine aliquo quod patrasset, sed (vt idem ait) ex iustitia atque industria; quia scilicet portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat; vimque ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratem Cæsaris libertum statuas & picturas auehere, inultam remiserat. Contigit aduentus Acra-
tis à Nerone missi ad expilanda Asiæ templa (vt idem testatur Tacitus[e]) sub Consulatu Lecanij atque Licinij, anno Domini sexagesimosexto, Vrbis incendio memorabili: quo tempore (vt ex his apparet) Bareas Soranus Proconsulem agebat in Asia, abhinc ante biennium.

QVID NERO IN BAREAM SORANVM ET THRASEAM.

[d] Tacit. lib. 16.

[e] Tacit. lib. 13.

XXVII. Sed & quæ de nece Seruiliæ eiusdem Bareæ filiæ iussu Neronis illata idem scribit Tacitus,

A Tacitus, obseruatione sunt digna, vt quæ ad res nostras nonnihil spectare videantur. Sic enim ait: Vltra hæc, sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis largita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in Senatum: steteruntque diuersi ante tribunal Consulum, grandis æuo parens, contrà filia intra vigesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso viduata, desolataque, ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, ac detractum ceruici monile venumdedisset, quò pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? Primum strata humi, longo fletu & silentio, post altaria & aram complexa: DE SERVILIA FILIA BAREAE.

B Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicius precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem, tu Cæsar & vos Patres, seruaretis incolumem. Sic gemmas, & vestes, & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter numina, fuit. Loquentis adhuc verba excipit Soranus: proclamatque non illam in prouinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse, non in criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream: separarent à se, quamcumque sortem subirent. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores vtrisque obstitissent.] damnatos tandem eosdem morte, idem auctor affirmat. Meminit & Iuuenalis de nece Bareæ illata, nequissimi hominis Egnatij calumnia, qui ad gloriam captandam, inter Stoicos (vt idem dicit Tacitus) profite-
C batur, si dicens:

Stoicus occidit Baream delator amicum,
Discipulúmque senex.]

Quod verò ad Seruiliam spectat: non leuis quidem, ex his quæ dicta sunt, suspicio mentem agitat, hanc fuisse Christianam, sed magiæ ream factam dici à Tacito, quòd Christiani (vt superiùs vidimus) his præsertim temporibus magi esse à Gentilibus dicerentur. Sed ab his interim nos distrahit, quòd altaria complexa dicatur & aram: si tamen auctoris Christianis infensi, atque calumniis eosdem (vt vidimus) insectantis, de rebus nostris scribentis fides tuta sit. Nam si quis rursum rem gestam altiùs considerando scrutetur, & quid sibi velit exactè consideret; iuuenculam ætate teneram monile, ceruicis nobile ornamentum, quo nihil eius ætatis feminis carius esse potest, ad ma-
D gos consulendos, distraxisse; quasi Consulari feminæ clarissimo loco natæ, nullius alterius domesticæ rei distractione tantum pecuniarum contrahere licuisset, quæ ad pretium sordidorum hominum satis essent: is nihil aliud puto dicet, nisi (quod verius fortasse erit) ipsam Christiana fide semel imbutam (vt in aliis compluribus accidit) hisce peccatorum illecebris sponte carere voluisse, ac distraxisse mundum muliebrem, eiusque pretium ad Fideles pauperes alendos contulisse, quos auctor Christianis infensissimus magos appellat. Humi insuper illa prostratio iuncta silentio, speciem sanè refert Christianæ feminæ Deum animo enixius deprecantis. At hæc nos tantummodo coniectura, haud tamen penitus improbanda, dixisse voluimus, atque rem per transennam ostendisse; sicut alia plura de Christianis ab eodem auctore obscuritate velata potiùs, quàm perspicuè narrata esse noscuntur. XXVIII. DE SERVILIA VISA CHRISTIANA.

E Ceterùm Nero (vtar Taciti verbis) cùm conaretur in Vrbe virtutes ipsas excidere, ac penitus profligare; non tantùm (quod dictum est) Principes Apostolorum necitradendos carceri mancipauit, atque dictos honestissimos Senatores è medio sustulit, sed & promulgato edicto sub iisdem Coss. philosophos exegit ab Vrbe. Testatur id ipsum Philostratus[a] cùm ait: Eo tempore Nero philosophari non sinebat homines; inanem operam sibi videri philosophiam dicens, quæ diuinandi peritiam adumbraret. Et philosophi aliquot accusati fuerant, quia diuinandi artem exercere dicerentur. Sed vt alios omittam, Musonius Babylonius, qui sapientia secundus ab Apollonio putabatur, in carcerem detrusus, in summo vitæ periculo versabatur; & nisi valido robustoque corpore extitisset, in carcere proculdubio mortuus fuisset.] Sed quòd Nero nunc primùm homines callentes diuinandi peritiam, nempe magos, cuiusmodi arti proximos putauit esse philosophos, adeò sit detestatus; nulla alia causa illi oblata cog- XXIX. PHILOSOPHI AB VRBE PVLSI.

[a] Philostr. lib. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

noscitur, nisi quòd (vt vidimus) cùm à Simone mago se, licet serò, intelligeret esse delusum, ceteros quoque magos, quos antehac magno pretio redemisset, immenso est odio prosecutus: repentina enim eiusmodi Neronis in contrarium facta mutatio, hæc opinari suadet.

XXX. APOLLONIVS TYANAEVS ROMAM VENIT

Sed quid inter hæc hostis humanæ naturæ diabolus? Simone iam extincto, nouum rursus infert magum in Vrbem. Nam hoc ipso anno, dum hæc in hunc modum Romæ se haberent, Apollonius Tyanæus Romam se contulit: erat hic magia excellens, licet foris philosophum Pythagoreum ostentaret. Hic cùm Romam venisset, sequenti die (vt Philo-
[a] Philostr. lib. 4 stratus [a] testatur) innotuit Telesino, hoc anno Consulatum agenti, cuius fouebatur patrocinio: addit insuper ab eodem Apollonio tunc puellam feretro impositam à mortuis excitatam: licet ipse auctor, qui hæc scribit, an verè mortua esset, se affirmare non audere testetur. Sed tam vera hæc esse puto, quàm quod ait, hoc anno sub Consulatu Telesini eumdem prædixisse de fulgure in Neronis mensam decidente: quod ante sex annos accidisse, nempe anno Domini sexagesimosecundo, Nerone quartùm & Cornelio Cosso Coss.
[b] Tacit. lib. 4. auctor est Tacitus [b], qui exactiùs ceteris per annos singulos ex Consularibus Fastis diligenter res gestas est prosecutus. Cùm igitur in his leuioribus Philostratus de Apollonio mendacij arguatur; cuius fidei cetera sint, quæ adeò miranda ab eo de eodem impostore sunt prodita, facilè quis intelligere poterit.

XXXI. QVANTAE EXISTIMATIONIS APOLLONIVS.

Vix quisquam satis dignè valeat vmquam exprimere, quantum humano generi obfuerit Philostratus, scribendo res gestas Apollonij Tyanæi, easdem amplificando mendaciis: vt videatur planè inuentum fuisse diaboli. Quod enim non valuit perficere in Simone mago nuper extincto, id in Apollonio implere conatus est: quippe qui æmulus Christi gloriæ; sicut scripto iam Euangelio, longè lateque per Orbem innotescebant Christi res gestæ; suum ipse statuens Antichristum, pseudoeuangelium quoque actorum ipsius per mendacissimum hominem scribendum curauit; cui fidem præstantes homines, nihilo Christo minorem fuisse Apollonium existimarent; vel, sicut istū ea perfecisse magia complures compertum haberent, eadem quoque arte Christum vsum esse falsò ac absurdè efforent. Commentario namque edito in Christianos, Hierocles philosophus, vnus ex Areopagi iudicibus, nihil magis monstrare conatus est, quàm Apollonium æqualē fuisse Christo. Porrò eius insanias Eusebius aduersus eum scribens egregiè confutauit: quem
[c] Lactan. lib. 5. cap. 2. & 3. consulat, qui hæc pleniùs scire cupit. de eo, tacito eius nomine, Lactantius [c] hæc tradit: Alius eamdem materiam mordaciùs scripsit, qui erat è numero iudicum, qui auctor in primis persecutionis faciendæ fuit: quo scelere non contentus, etiam scriptis eos, quos afflixerat, insecutus est.] & post multa: Item cùm facta eius mirabilia destrueret, nec tamen negaret; voluit ostendere Apollonium vel paria, vel etiam maiora fecisse. Mirum quòd Apuleium prætermisit.]

XXXII. [d] Refert Lactan. lib. 5. c. 3

Sic igitur Apollonius commentariis Philostrati illustratus, eam consecutus est gloriam, vt complures eum vt Deum colerent; vt de Ephesiis idem Hierocles testatur [d], illos eum coluisse sub nomine Herculis Alexicaci: sed & Alexander Imperator eo illum honore prosecutus est, vt æqualem illum faceret Christo, ac diis suis, cùm in suo Lario (quod scribit Lampridius) inter deorum imagines, Christi æquè & Apollonij collocasset. Testatur & Dio in Caracalla, ab eodē Imperatore Antonino Caracalla Apollonium in honore habitum, atque adeò ipsi nobile monumentum extruendum curasse. Scribit de eius-
[e] Anastas. lib. quæst. q. 23. dem cultu hæc Anastasius Nicænus [e]: Apollonij autem in hodiernum vsque diem in nonnullis locis peraguntur sacra: alia quidem ad auertendas bestias quadrupedes & volucres, quæ possunt homines lædere: alia autem ad sistendos fluxus fluminum, quæ cursu feruntur inordinato: alia autem ad auertenda illa quæ sunt ad perniciem & interitum hominum comparata. Non solùm autem in vita eius hæc per ipsum fecerunt dæmones: sed etiam post eius mortem ad eius monumenta manentes, quædam fecerūt signa in eius nomine, ad eos decipiendos, quos dæmon facilè seducit & pellicit ad res huiusmodi.] hæc ille. Verùm de statua eius, operatione dæmonum responsa dante, hæc scripta habentur
[f] Apud Iustin. lib. quæst. q. 24 apud Iustinum [f]: Dæmonis ipsius in illius statua insidentis, & homines oraculis edendis in errorem, vt Apollonium sicuti Deum honorarent & colerent, inducentis, os Dominus obturauit, responsis eius abolitis.] hæc ibi.

APOLLONII PRAESTIGIAE.

XXXIII. [g] Lucianus in pseudomant.

At quoniam (quod habet paræmia) fur furem probè nouit: Lucianus Samosatensis [g], qui eodem sæculo vixit, cùm impostoras detegit Alexandri, qui & ipse vt Deus coli stu-

A coli studuit, ipsum in schola alterius Tyanæi, Apollonij huius discipuli, turpiter professum esse in primis demonstrat; additque: Erat videlicet ex eorum numero, qui cum egregio Apollonio Tyanæo illo versati, totam illius tragœdiam pernouerant. Vides quanam è schola tibi hominem refero?] hæc ille, primam Alexandri vituperationem instituens à schola, ex qua homo ille omnium scelestissimus prodiisset. Cumque Apollonij vitam, tragœdiam nominet, planè innuit alio fine vitam clausisse, quàm aliquo ex his, qui à Philostrato, vt de re ambigua, sunt descripti. at de his infrà. Addit auctor, Apollonium hoc eodem anno, Consule Telesino, ab Vrbe recessisse, atque in Hispaniam esse profectum. Instar Christi, diabolus suos eodem quoque tempore in orbem terrarum pseudoapostolos misit, quorum coryphæus Apollonius videretur. de ceteris vero suo loco dicturi sumus inferius: nunc ad res gestas Neronis redeamus. Nero igitur Imperator hoc
B ipso anno (vt idem tradit auctor [a]) Achaiam, vt Isthmum foderet, nauigauit. Porrò Isthmi fossione reddita irrita; idem Nero in Olympiis certans, omnes superans citharœdos & aurigas, laureis certamine meritis coronatur. Sed hæc pluribus Lucianus [b], Suetonius [c], & alij. Huius putamus occasione Neronis absentiæ, & longioris in Achaia factæ moræ, accidisse vt Petrus & Paulus Apostoli semel carceri mancipati, ad nouem mensium spatium (vt dictum est) eodem detinerentur ergastulo: ne, nisi redeunte Nerone Romam, mortis supplicio afficerentur.

QVALIS APOLLONIVS.

[a] Philostratus lib. 4. in fine.
[b] Lucianus in Nerone.
[c] Suet. in Nerone cap. 22.

Quod verò spectat ad res Iudaicas; hoc eodem anno, octaua Aprilis, cùm vndique Iudæi Hierosolymam ad diem festum conuenissent, magna prodigia de futura clade Iudæorum apparuere. quænam hæc fuerint, Iosephus sic describit [d]: Ante defectionem, primique belli motus (*id enim hoc anno contigisse, modo dicemus*) ad diem festum Azymorum
C populo conueniente, octauus erat dies Aprilis mensis, hora nona nocturna, circum aram itemque templum tantum lumen effulsit, vt clarissimus dies putaretur; & hoc vsque ad mediam permansit horam: quod imperitis quidem bonum augurium esse videbatur; sacrorum verò peritis, priusquam eueniret, statim diiudicatum est. Eodem quoque festo die, etiam bos, cùm ad hostiam duceretur, agnum in medio templi peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cùm esset ænea atque grauissima, & sub vesperam vix à viginti viris clauderetur, serisq; ferro vinctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen demissos, vno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nunciatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. Verùm & hoc iterum ignaris quidem signum optimum videbatur; Deum namque bonorum portam aperuisse dicebant. prudentiores verò templi
D tutamen sponte sua dissolutum iri cogitabant; & hostium donum esse portas aperiri, solitudinemque illo ostenso signari, inter se pronunciabant. Post dies autem festos, diebus paucis, vicesimoprimo mensis Maij, visio quædam apparuit fidem excedens. Pro fabula autem fortasse, quod dicturus sum, haberetur, nisi qui viderunt superessent, & clades dignæ præsagiis secutæ fuissent. Namque ante Solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, & armatæ acies tranantes nubila, & ciuitati circumfusæ. Festo autem die, quam Pentecosten vocant, nocte sacerdotes intimum templum more suo ad diuinas res celebrandas ingressi, primùm quidem motum quemdamque strepitum senserunt, postea verò subitam vocem audiere, quæ diceret: Migremus hinc.] hucusque Iosephus de rebus quæ hoc anno ante defectionem Iudæorum contigerunt: cetera autem quæ recenset prodigia, alio tempore facta sunt. Narrat ex his aliqua Tacitus [e] paucis: Visæ
E per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expansæ repentè delubri fores: & audita maior humana vox excedere deos, simul ingens motus excedentium.] hæc ille.

DE PRODIGIIS CLADIS IVDAICAE.

[d] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 12
[e] Tacit. hist. lib. 5.

Verùm quoniam ex sententia Augustini scribentis ad Hesychium [f], & aliorum sanctorum Patrum, constat à Domino prænunciatum esse apud Matthæum [g], Marcum [h], & Lucam [i], Hierosolymorum excidium, & quæ antea essent manifestanda prodigia pariter declarata; ea ipsa omnia his temporibus accidisse, haud erit difficile demonstrare. At quoniam (vt est apud Matthæum) non tantùm signa consummationis ciuitatis, sed & aduentus eius Dominum Apostoli rogauerunt: eorum quæ ab ipsis narrantur, alia signa Hierosolymorum excidium, alia verò Domini præcedere debebant aduentum: quæ autem ante Hierosolymorum cladem minùs apparuisse noscuntur, eadem ad secundum Domini aduentum esse referenda, nemo poterit dubitare. Quod igitur ait Euange-

XXXV.

[f] Aug. epist. 80.
[g] Matt. 24.
[h] Marc. 13.
[i] Luc. 17.

DE PRODIGIIS A DOMINO PRAENVNCIATIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelista: Consurget gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum:] si quis dixerit per ea demonstrata esse bella ciuilia, quæ vno & dimidio anno quatuor occisis Imperatoribus, sunt conflata: equidem puto scopum veritatis attinget. quàm verò immania & planè portentosa illa fuerint, Tacitus [a] significat. Sed & quod subdit Matthæus: Erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet] Iosephus [b] planè testatur, numquam aliam gentem talia passam esse, qualia tunc perpessa est gens Iudæorum. Testatur id ipsum in nuper citata ad Hesychium epistola Augustinus, nimirum Dominum illis verbis, Iudæorum, de qua agimus, cladem significare voluisse. De fame verò & pestilentia prædictis à Domino, satis sunt ipso experimento declarata: quæ sibi inuicem fuisse coniuncta, Iosephus [c] testatur. De terræmotibus per diuersa loca futuris; tradit Eusebius in Chronico, temporibus Neronis tum Romam, tum Asiam ingentibus terræmotibus esse vexatam, tresque nobilissimas Asiæ ciuitates esse prostratas, eodemque tempore Solem passum esse deliquium. De pseudoprophetis, qui his temporibus surrecturi erant, vt multos deciperent; hæc etiam accidisse ante cladem Hierosolymitanam, suo loco monstrabimus. Si qua autem narrantur ab Euangelistis, quæ ante eius vrbis excidium minimè euenisse dicuntur; ea (vt diximus) referenda sunt ad Christi aduentum, de quo etiam Apostoli Dominum rogauerunt. quæ enim Dominus singillatim atque distinctè ventura prædixit, mixtim & diuerso inter se ordine ab Euangelistis sunt recensita.

[a] Tacit. libr. 1. hist.

[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. cap. 11.

[c] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 17

XXXVI. RERVM IVDAICARVM STATVS.

Hoc igitur anno duodecimo Imperij Neronis, & septimodecimo Agrippæ Regis, mense Maio, Iudæis deficientibus à Romanis, cœptum esse bellum Iudaicum, Iosephus [d] est auctor: qui & singulas causas quæ præcesserunt, quibusve temporibus contigerunt, exactè conscribit. In primis [e] enim cùm iam biennio intolerabilem planè Cestij Flori Procuratoris tulissent tyrannidem; spe etiam quam conceperant de Cestio Syriæ Præside, hoc anno Paschæ tempore Hierosolymam veniente (apud quem Iudæi omnes supplices egerant, vt tam nefandis mederetur malis) cùm iam erga Florum viderent eum propensiori animo esse, spe omni penitus exciderunt. At nouis insuper, iisdemque deterioribus superadditis causis, eò sunt desperationis adacti, vt præcipuorum quorumdam factione obstinatissimo animo aduersus Romanos penitus rebellauerint. Sed inspiciamus singula.

[d] Ioseph. antiq. lib. 20. cap. 19. & de bell. Iud. lib 2. c. 13.

[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 13

XXXVII. Quid Cæsareæ maritimæ his diebus acciderit, Iosephus [f] narrat his verbis: In Cæsarea habitantes Iudæi habebant synagogam prope locum cuius erat dominus quidam Gentilis Cæsariensis: & frequenter quidem egerant, vt ad eorum ius illa possessio iungeretur, multis partibus maius pretium, quàm res meruerat, offerentes. Dominus autem loci, preces eorum despexisse non contentus, ad maiorem dolorem ædificauit in loco tabernas, ita vt angustum eius transitum & prorsus coarctatum relinqueret. Primùm igitur feruentiores aliqui iuuenum prosilientes, ædificationem vetabant. Cùm verò Florus hos à prohibendo cohiberet; non habentes Iudæorum nobiles quid agerent, inter quos erat Ioannes publicanus, inflectunt Florum oblatione octo talentorum, vt ædificationem vetaret. Ille autem, ob capiendum tantummodo, promittens se cuncta facturum, accepta pecunia, de Cæsarea egressus est, venitque Sebasten, seditioni facultatem tribuens, quasi qui pugnæ spatium Iudæorum primatibus vendidisset. Sequenti verò die, Iudæorum sabbato, cum plebs ad synagogam coisset; seditiosus quidam Cæsariensis vas Samium ante ingressum eorum ponens, alites immolabat. Hoc factum Iudæos incoërcibiliter accendit: quippe & legem suam contumeliam pertulisse, & locum ipsum dicebant esse pollutum. Pars autem Iudæorum, quæ erat constantior atque modestior, denuo apud iudices esse conquerendum rebatur. Seditiosi autem & iuuentute turgentes Iudæi effundebantur in rixam. Stabant autem ad confligendum parati etiam Cæsariensium tumultuosiores: ex composito quippe missus fuerat, qui pro synagogæ foribus immolaret. sicque continuò est pugna commissa.

[f] Ioseph de bell. Iud. lib. 2. c. 14

XXXVIII. Interueniens autem Iucundus, qui ad prohibendum erat relictus, præfectus equitum, vas illud quidem, quod positum fuerat, iussit auferri, & tumultum sedare pergebat. Cùm verò superatus esset præ Cæsariensium violentia: Iudæi statim libros legis rapientis secessernnt in Narbata: regio quædam eorum hoc nomine appellatur, direpta à Cæsarea stadiis sexaginta. Primates autem eorum duodecim cum Ioanne in Sebasten ad Florum venerunt, de his quæ acciderant conquerentes, & vt auxilio esset rogabant

A rogabant, quamuis reuerenter, tamen eum & de octo talentis admonentes. Ille verò illico comprehensos eos vinciri iussit, arguens cur leges de Cæsarea auferre ausi fuissent. Ob hoc igitur apud Hierosolymitas grauissima indignatio nascebatur, verumtamen adhuc iram suam frenabant. Florus verò, quasi ad hoc operam suam locasset vt bellum inflammaret, misit ad sacrum thesaurum, vt inde decem & septem talenta auferrentur, quasi eam pecuniam impensæ Cæsaris flagitaret. Tunc verò statim inuasit populum multa confusio: concurrentes ad templum, maximis vocibus nomen Cæsaris appellabant, vt à tyrannide Flori liberarentur, orantes. Quidam verò seditiosorum in Florum maledicta iaciebant vltima: & canistrum circumferentes, stipem eius nomine postulabant, quasi inops & miserrimus talibus indigeret auxiliis. His autem omnibus nihil est à cupiditate deterritus, sed multo magis ad prædandum irritatus est. Denique B cùm deberet Cæsaream veniens, ignem belli illic nascentis extinguere, causasque tumultus submouere, pro quo etiam mercedem acceperat pactus: tamen cum exercitu equitum atque peditum Hierosolymam contendit, vt Romanis armis, ad quod volebat, vteretur, ac timore ac minis vrbem circumdaret. Tunc populus lenire eius impetum volens, obuiam militibus processit cum solitis vtique fauoribus, & Florum honorare officiis paratus. Ille autem prætermittens cum equitibus quinquaginta Centurionem nomine Capitonem, discedere eos iussit: néve eum, in quem tam grauia maledicta iecissent, falso denuo honore deluderent: oportere quippe eos, si viri sunt fortes, animisque constantis, etiam in præsentem effundere contumelias, nec solùm in verbis, sed etiam in armis amorem libertatis ostendere. His dictis exterrita multitudo, simul etiam militibus, qui cum Capitone venerant, in medium vulgus irruentibus, diffugerunt, ante- C quam Florum salutarent, aut militibus officia consueta redderent. Discedentes igitur in domos cum metu atque humilitate, peruigilem duxere noctem. Florus quidem tunc deguit in regia.

FLORVS PROVOCAT IVDAEOS AD REBELLIONEM.

Postridie autem aduersus eos extructo tribunali sublimiùs resedit: conuenientesque sacerdotum Principes, & ciuitatis vniuersa nobilitas, adstiterunt tribunali. His præcepit Florus, vt omnes qui maledicta in eum succlamassent, protinus dederent; edicens, in ipsos esse, nisi reos produxerint, vindicandum. Ad hæc respondent Iudæi: populum quidem pacifica quæque sentire: illis verò qui errauissent in verbis, veniam conferendam postulabant: In tanta siquidem multitudine, nihil esse mirandum, offendi aliquos temerarios, & per ætatem insipientes: esse autem impossibile, eorum qui deliquerint, discrimen agitari, cùm & singulos nimium pœniteat, & præ timore ad negandum sint D parati: debere autem illum, si consuleret gentis quieti, & vellet Romano Imperio seruare vrbem, magis propter multos innoxios dare veniam paucis delinquentibus, quàm propter paucos improbos turbare multitudinem tantam bonorum. Ad hæc ille magna indignatione inflammatus, militibus exclamauit, vt forum rerum venalium, quod erat in superiori parte ciuitatis, diriperent, & passim obuios trucidarent. Illi verò ad lucri sui cupidinem addita auctoritate rectoris, non solùm illum diripuerunt locum in quem fuerant immissi, sed in vniuersas insilientes domos, interficiebant habitatores. Fuga autem erat per angiportus omnes, & cædes eorum qui comprehendebantur; direptionis quoque nulla species præteribatur. Multos autem etiam nobilium comprehendentes, adduxerunt ad Florum, qui illos verberibus laniatos in crucem sustulit. Denique omnis numerus illo interfectorum die cum paruulis & mulieribus (neque enim vel lactentibus pepercerant) fuit sexcenti triginta. Grauiorem autem faciebat calamitatem videri nouitas Romanæ calamitatis: quod enim nemo vmquam priùs, tunc Florus ausus est, vt viros scilicet equestris ordinis pro tribunali flagellis cæderet, & patibulis affigeret; E quorum etsi origo Iudæa, tamen Romana dignitas erat.] hæc de primis incitamentis ad defectionem Iosephus.

FLORVS IMMITTIT MILITES IN IVDAEOS.

XXXIX.

Quæ qui diligenter obseruat, & Iudæorum præterita in Iesum Saluatorem commissa facinora memoria repetens, mente considerat; planè intelliget, diuinam vindictam lentis passibus gradientem, ex æquo supplicia compensare delictis, & ab ipso nomine auspicari punitionem. Qui enim olim Iesum Nazarenum, ac proinde Floridum nuncupatum, & ab Isaia [a] floris nomine demonstratum, recipere contempsissent, spre- [a] Isaiæ 11. uissent, ac denique occidissent, in præsentia Florum omnium scelestissimum spernentem, diripientem, occidentem, & in omnibus immanissimè sæuientem ferre, honorare, &

XL.

in omni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE CHRISTO ET FLORO ANTITHESIS.

in omnibus obsequi,& quibusuis officiis prosequi compelluntur. Quòd abiecissent, in- A quam,florem,nacti sunt Florum. At qualis ille,& qualis iste? De illo enim sanctus Propheta prædixerat: Flos de radice eius ascendet,& requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus,spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini: & non secundùm visionem oculorum iudicabit, neque secundùm auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ.] sic denique quòd summam allaturus pacem esset flos iste,mox subdit: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur.]. Quam verò in his omnibus admiranda quadam antithesi contrarius Florus extiterit; quæ modò diximus, & superiùs de eodem ex Iosepho recitauimus, & quæ etiam suis locis in posterum dicturi sumus, facilè demonstrabunt: haud enim opus est verbis describere, quem sua ipsius facta viuis coloribus B quodammodo exprimunt. Satis hîc tantùm sit dixisse; illum venisse, vt saluaret; hunc, vt perderet:illum,vt pacem abundantiùs impertiret;hunc verò,vt pacem inuentam profligaret, conflaret bellum,ac Iudæos funditus deuastaret;quique inde auspicaretur vindictam, vnde immane ipsorum delictum fuerat consummatum. Adegerant illi tandem Christum in crucem;sed per Florum in primis eorum nobilissimi patibulis affiguntur. At hæc quidem leuia videri possunt, si cetera quæ à Floro, ac demum Flori occasione sunt subsecuta, pensentur.

XLI. DE BERENICE ROGANTE FLORVM. [a]Ioseph.de bell. Iud.lib. 2.c.15

Cum autem Berenice Agrippæ Regis germana tunc Hierosolymis ageret, quò nuper voti,quod nuncupasset,explendi causa venerat, Florumque deprecaretur vt à cæde milites reuocaret: Ille (inquit Iosephus[a]) neque in multitudinem interfectorum, neque in nobilitatem precatricis, sed tantùm ad lucra sua, quæ de rapinis congregarentur, aspi- C ciens, contempsit annuere. Impetus autem militum etiam aduersus Reginam efferatus est. Non solùm quippe sub oculis eius obuios quosque mulctabant ac trucidabant, sed etiam ipsam,nisi confugisset in aulam,interfecissent. Ibi autem peruigilem noctem cum intenta custodia egit, verens vtique irruptionem militum. Venerat autem Hierosolymam,vt vota Deo solueret. His enim, qui morbo, vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolent hostias: abstinere quoque vino, & capillos radere. Quem morem Berenice Regina illis exercens diebus, nudipes etiam ad tribunal stetit, deprecans Florum: & præterquam quòd ipsi nihil honoris habitum est, etiam de vita sua periclitata est. Hæc autem facta sunt sextodecimo die mensis maij. Postridie autem conueniens multitudo in forum,quod erat in superiori parte ciuitatis, magnis clamoribus de his qui interfecti fuerant,querebantur. Potissimùm autem inuidiosæ D in Florum voces erant. Quod veriti primates quique & Pontifices,disruptis vestibus, & viritim singulos comprehendentes,postulabant,vt ab his verbis,quorum causa tanta mala pertulerant,desisterent,neque in maiorem indignationem Florum mouerent. Sicque sedata est multitudo,tam reuerentia precantium, quàm spe quòd nequaquam Florus vltrà in eos sæuiret.

XLII. IVSSI OCCVRRERE IVDAEI MILITIBVS.

Ille autem videns multitudinis tumultum fuisse compressum, angebatur; & denuo eam inflammare cupiens, Pontifices cum nobilibus aduocauit. Itaque vnum ait argumentum fore, quòd nihil vlteriùs de nouandis rebus cogitaret, si populus obuiam procederet militibus de Cæsarea venientibus: veniebant autem duæ cohortes. Qui cùm conuocasset populum ad occurrendum, mandat Centurionibus, vt nullam salutationem redderent obuiantibus Iudæis. Ad quod si offensi petulanter quippiam E essent locuti, statim in eos vterentur armis. Pontifices ergo, collecta multitudine in templo, precabantur vt occurrerent Romanis,& ante graue incommodum cohortes solemniter salutarent. His hortationibus seditiosi quique abnuebant,& ob interfectorum dolorem reliqua multitudo iungebatur audacibus. Tunc verò omnes sacerdotes, omnesque Leuitæ sacra vasa proferentes ornatumque templi, citharistæ etiam & cantores cum musicis organis procidebant ante multitudinem, & obnixissimè deprecabantur vt illum templi honorem custoditum esse vellent, neque ad direptionem vasorum sacrorum Romanos contumeliis incitarent. Erat autem videre sacerdotum Principes sparsis cinere capitibus, & pectora disruptis vestibus nuda monstrantes, nominatim singulos quosque nobilium compellare, ac denuo in commune multitudinem precari, ne ob modicum peccatum patriam suam proderent his qui direptioni eius inhiarent.] Cùm tandem

A tandem id ægrè,vt obuiam irent militibus venientibus,suasissent; quid post hæc secutum sit,idem Iosephus narrat his verbis:

Obuiam prodierunt, iamque cominus factos salutauerunt. Illis autem nihil respondentibus, seditiosi Iudæorum aduersus Florum, cuius hæc fierent consiliis, succlamarunt: confestimque milites comprehendentes eos, cædere fustibus adorti sunt, atque in fugam versos persequentes equites proculcabant.Corruebant multi quidem, cùm à Romanis cæderentur; plures autem, cùm se mutuò propellerent. In ipsis autem portis grauis facta est compressio; & vnoquoque alterum præuenire cupiente, tardior fuga cunctis fiebat. Collabentium autem durus erat interitus: suffocatu enim & proculcatu miseri disperibant, neque ad sepulturam quisquam proximis suis cognoscendus remanebat. IVDAEI CAESI A MILITIBVS
Irruebant etiam pariter milites immoderatè, eos quos comprehendissent cædentes; &
B per ingressum, qui Bezetha vocatur, detrudebant multitudinem, transire cupientes, vt Antoniam & templum obtinerent. Quos etiam Florus consecutus, eduxit de regia eos qui secum erant, & in arcem transire nitebatur. Frustratus tamen est eius impetus. Conuersus quippe aduersus eos populus repugnauit, & per tecta euadentes obruebant saxis Romanos: qui cùm supernè venientibus sagittis vincerentur,nec possent defendere multitudinem, quæ per angustos arctabatur ingressus, ad reliquum se exercitum, qui erat in regia, receperunt. Seditiosi autem verentes ne superueniens denuò Florus templum occuparet, per Antoniam ex templo ascendentes,porticus à templo ad Antoniam continentes interciderunt, quatenus auaritiam Flori desperatione compescerent.] hæc Iosephus de occursu à populo facto militibus. At quàm pro antiquo delicto iusta vltionis statera noua pœna pensatur! Cùm enim olim (vt habet Matthæus[a]) Principes sa- [a]Matt. 21.
C cerdotum & Scribæ ægerrimè accepissent, Iesum,qui Saluator Hierosolymam veniebat, faustis puerorum & plebis acclamationibus excipi: modò miserandis planè modis & artibus persuadere populo compelluntur, vt exeant obuiam, & salutent milites, qui eos perdituri venirent.

XLIII.

XLIIII. [b]Ioseph.de bell. Iud.lib.2.c.16

Discessit[b] post hæc Florus Hierosolymis, Cæsaream proficiscens; haud tutum si- bi ratus, licet cum militibus, Hierosolymis agere, populo tantopere in eum exacerbato: deditque litteras ad Cestium Syriæ Præsidem, quibus defectionis arguebat Iudæos. E contrà verò eidem à senioribus Iudæorum sunt redditæ litteræ de perpetratis DEFECTIO IVDAEORVM. à Floro in Iudæos sceleribus. Tunc Cestius, vt rem cognosceret, Politianum Tribunum Hierosolymam misit: qui cùm inspexisset Iudæos tantummodo esse concitatos in Florum, Romanis verò præstare fidem & obseruantiam, est regressus ad Cestium. In-
D terea Rex Agrippa, vt deploratis rebus consuleret, conuocans populum ad concionem, diserta habita oratione, persuadere nisus est, nihil eos debere innouare, sed quiescere, & ferre, vt possent, Florum, donec qui ei succederet à Cæsare mitteretur. Populus autem cùm in ceteris acquieuisset Agrippæ;cùm de subiiciendo se Floro audisset, vehementer incensus, nec à verborum in Regem contumeliis temperauit: sed eum protinus è ciuitate pepulerunt: in quem & procaciores nonnulli etiam lapides coniecere: qui sic contumeliis affectus decessit in regnum. Nec id tantùm: sed cùm[c] fa- [c]Ioseph.de bell. Iud.lib.2.c.17
ctiosorum hominum conflaretur in vnum exercitus, inde Romanorum iidem occultè aggressi præsidium, quod vocabatur Massada, eo potiti, Romanos omnes qui ibi erant, interfecerunt.

XLV.

His addidit Eleazarus Ananiæ Pontificis filius vi militum valens, vt suaderet sa-
E cerdotibus nonnisi pro Iudæis hostias immolare. Quamobrem consuetæ hostiæ pro Imperatore & Romanis offerri, sunt reiectæ, quamuis reclamantibus Pontificibus & Pharisæis: qui videntes arbitrio seditiosorum omnia misceri, & iam defectionem multis esse argumentis declaratam; quò se ab ea innocentes esse significarent, ad Florum & Agrippam legatos miserunt,eorum implorantes auxilium ad compescendum seditiosorum furorem. Contempsit hæc Florus,videns iam,quod diu cupiebat,adesse. Agrippa BELLVM CIVILE CONFLATVM INTER IVDAEOS. autem ad seditiosos coercendos ter mille equites misit. Hi cùm venissent, in duas partes diuisa est ciuitas: in alteram, eamque superiorem ad arcem Sion conuenere nobiles & optimates vallati præsidio equitum: inferiorem verò vrbis partem seditiosi occuparunt,& templum,quod profanarunt, missilibus & fundis à longè aduersus inuicem assiduè certantes. Sed præualentibus tandem seditiosis, & superiorem ciuitatis occupantibus partem,incenderunt regiam Agrippæ,& Ananiæ Pontificis domũ,simulque in

Archiuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Archiuis ignem iniecerunt. Facta sunt hæc decimaquarta mensis Augusti: decimaquinta verò inuadentes Antoniam munitissimam turrim, ceperunt; & qui in ea sunt inuenti, pariter occiderunt. Impetum inde facientes in regiam, vbi Romanorum militum erat præsidium iunctum Agrippæ militibus, obsidione diutiùs fatigatos eò adegerunt Agrippæ milites, vt sponte recedentes, relictis Romanis, reuerterentur ad propria: quibus sic destituti Romani, locum relinquentes, sese receperunt in turres Hyppicos, Phaselum, & Mariamnem. hæcque sunt acta (vt idem testatur Iosephus) sexta die mensis Septembris.

XLVI. [a] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 18.*

Septimo autem die [a] Ananias Pontifex, qui hactenus latitauerat, capitur, & cum Ezechia germano trucidatur. Omnium dux post Eleazarum erat Manahemus sectæ Galilæorum hæresis auctoris filius, de quo sæpe superiùs mentio facta est. Hic tamquam eo scelere nobilitatus insigniter, regali incedens habitu, mouit ad inuidiam socios Eleazari; qui eum interfecerunt: iidemque in Romanos milites exarmatos, & iuramento præstito, iussos abire liberos, insilientes interfecerunt: idque sabbati die, contra patriæ instituta religionis. Dum hæc Hierosolymis à Iudæis rebellantibus agerentur; eodem die, eademque hora (inquit Iosephus [b]) quasi aliqua cælesti prouidentia, Cæsarienses Gentiles habitantes apud se Iudæos trucidarunt omnes: ita vt vno tempore super viginti millia hominum cæderentur, & à cunctis Iudæis vacuata Cæsarea remaneret. Tunc & in tota ferè Palæstina Iudæis & Syris digladiantibus ad inuicem, omnis ferè ciuitas in duos contrarios diuidebatur exercitus. Porrò vbi maior pars Gentilium esset, iidem Iudæos qui apud se agerent, nulla habita ratione ætatis vel sexus, singulos occiderunt; quorum non fuit exiguus numerus. nam Scythopolitæ (vt idem testatur auctor) occiderunt Iudæorum tredecim millia: Ascalonitæ duo millia quingentos: Ptolemais ciuitas duo millia: Tyrij, complurimis occisis, reliquos vinculis manciparunt: Alexandriæ verò quinquaginta millia numerata sunt Iudæorum corpora occisorum: idque, omnia procurante Augustali Præfecto Tiberio Alexandro, Alexandri olim Alabarchæ filio, Iudæo homine, sed Romanorum studiosissimo, atque religionis patriæ desertore.

[b] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 19. 20. 21.*

XLVII. [c] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 22.* CESTIVS OBSIDET HIEROSOLYMAM.

Interea verò Cestius Syriæ Præses [c], exercitu valido comparato, veniens in Palæstinam, oppida Iudæorum, quantum licuit, deuastauit, & inter alias ciuitates Ioppen captam incendit, occisisque in ea sunt Iudæi numero octo millia quadringenti. hæcque & alia in Iudæa & Galilæa facta sunt anno eodem circa tempus Scenopegiæ, cùm reliquus populus Iudæorum ascendisset ad diem festum. Mense autem Octobris à Cestio Hierosolyma obsidetur. cumque eius potiri illi sæpiùs offerretur occasio, ab eo fuit prætermissa atque neglecta, sic Deo disponente; tum ne qui in ea adhuc erant Christiani, pari pœna cum impiis afficerentur, sed egrediendi ex vrbe opportunitas & spatium temporis concederetur; tum vt etiam longè grauioribus obsessi intus Iudæi pœnis afflictarentur. Sed milites Cestius reuocans, in magnum discrimen Romanum adduxit exercitum: adeò vt plurimis ab insequentibus Iudæis ex suis cæsis, ceteros nonnisi turpi fuga valuerit liberare; desideratis ex Romanis militibus quinque millibus atque trecentis peditibus, & nongentis octuaginta equitibus: hæcque facta sunt hoc anno duodecimo Neronis Imperatoris, die octauo mensis Nouembris, cùm interim Nero ageret in Achaia, vnde postea misit in Iudæam Vespasianum. Nam ea accepta clade, Cestius transfugas Iudæos nobiles misit ad Neronem in Achaiam, vt declararent quanti ponderis esset bellum Iudaicum. Tunc Damascenі [d], audita clade Romanorum à Iudæis illata, decem millia Iudæorum reclusa priùs in thermis, mox sæuissimè iugularunt. His peractis, Ananus Pontifex pater Eleazari seditiosorum ducis eligitur, vt vnà cum Iosepho Gorionis filio, omnia quę in ciuitate gerenda essent, administraret. hi dispositis in diuersis prouinciis ducibus, qui eas aduersus Romanos defenderent, ad resistendum Romanis omnia collocant studia, & vires comparant.

[d] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 25*

XLVIII. [e] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 25* CHRISTIANI RECEDUNT HIEROSOLYMIS [f] *Epiph. hæres. 29. & 30.*

Cùm hæc autem Hierosolymis agerentur (inquit Iosephus [e]) quamplurimi Iudæorum futurorum malorum non falsi coniectores, Hierosolymis elapsi, in alias emigrarunt regiones.] Ex his autem fuisse Christianos, qui Hierosolymis agebant, testatur Epiphanius [f]. Porrò illi inde fugientes, in exteriorem prouinciam recessere, atque maiori ex parte Pellam incoluere; quòd sic eos Christus, vt antequam obsidione cingerentur, aliò se reciperent, olim admonuisset. Hic quippe annus, hoc planè tempus est à

est à Domino in Euangelio præsignatū, cùm de ventura Iudæorum clade verba faciens apud Matthæū [a] hæc ait: Cùm ergo videritis abominationē desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mōtes, &c.] Sed quid per abominationē desolationis Dominus intellexerit, Lucas [b] de ijsdem agens, videtur his verbis significasse, quibus à Domino ea fuisse explicata videri possunt: Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalē, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mōtes.] Est hæc interpretatio S. Augustini [c]: sed id ante ipsum Origenes [d] dixerat. Quam adiuuat, quòd sicut per Romanū exercitū videtur abominatio designata, ita per locū sanctum potest rota intelligi Palæstina: nam auctoritate Philonis in libro de legatione ad Caium, constat ipsam prouinciam dictam esse Terram sanctam. At verò qua de causa Romanus exercitus abominatio à Domino dictus sit, exactiori est diligētia perquirendum.

[a] *Mat. 24.*
[b] *Luc. 21.*
[c] *Aug. epist. 80. ad Hesychium.*
[d] *Orig. in Mat. tract. 24.*

XLIX. DE ABOMINATIONE DESOLATIONIS.

Cùm abominationis nomine idolum in diuinis Scripturis debere intelligi, multis pateat testimonijs: non planè illa quæ ab alijs affertur causa fuisse videtur, vt exercitus abominatio dicta sit, quòd scilicet ex Gentilibus constaret hominibus, qui idola colerēt: nam semper Iudæis, vbicumque agerent, eiusmodi ob oculos posita erat abominatio: siquidē (vt Iosephus [e] sæpiùs tradit) tempore dierum festorum Romani milites pro foribus templi adstabant armati ad comprimendos subitaneos, qui occasione ingruentis multitudinis & compressionis exoriri possent, tumultus. Alia igitur eius nominis est ratio afferenda ab ea diuersa, nempe illa quæ Iosephi testimonio plus satis testata redditur; nimirum quòd in exercitu Romano militaria essent insignia imaginibus effigiata. Quantum hæc autem Iudæi abominarentur, Iosephus [f] illo planè declarat exemplo, cùm ait: Vitellius Syriæ Præses ad bellum paratus Arabicum, assumptis duabus legionibus, & leuis armaturæ atque equitum auxilijs missis à socijs Regibus, properans versus Petram, peruenit Ptolemaidem. Cumque vellet per Iudæam exercitum ducere, occurrerunt eius regionis principes, deprecantes transitum: neque enim patrios ritus permittere vt inferantur vllæ imagines, quales Romana signa habebant pleraque. Quorum precibus flexus, mutauit sententiam de itinere proposito.] hæc Iosephus; quibus planè liquidò declaratur, Romanos milites qui agerent Hierosolymis, nequaquam vti solitos insignibus militaribus imaginibus exornatis, ac illos præsertim qui diebus festis apud templum excubias agerent: qui enim Iudæi passuri essent ea à militibus Hierosolymis ostentari, quæ nec per regiones transire suas sunt passi? Ad hæc quoque spectare videtur, quod ait Suetonius in Tiberio, solas Syriacas legiones nullam Seiani imaginem inter signa coluisse: qua etiam ex causa idem in Iudæos erat animo infensissimus. At verò cùm Romani iam hostes effecti ad Hierosolymorum obsidionem mœnibus inhæsissent; haud dubium est, eosdem consuetā signa imaginibus effigiata vexisse, ac pariter ostentasse. quamobrem illud iam tempus aduenisse videretur à Domino præmonstratum; vt, cùm viderēt abominationem desolationis stantem in loco sancto, sibi fuga consuleient: quæ non tantùm abominatio, sed & abominatio desolationis idcirco dicta, quia idem exercitus iterum rediturus, planè complanaturus, ac funditus desolaturus erat Hierosolymorum ciuitatem.

[e] *Ioseph. antiq. lib. 20. c. 7.*
[f] *Ioseph. antiq. lib. 18. c. 7.*

L. DOMINI PRAEDICTIO ADIMPLETA.

Hoc igitur primo aduentu exercitus Romani, ipso eius aspectu, suos, vt fugam captarent, videri potest Dominus admonuisse, quòd post hæc non ampliùs liberum esset Iudæis Hierosolymis agentibus inde recedere. Nam sequenti anno sic ciuitas Zelotarum est arctata custodijs, vt nulli ampliùs egrediendi fuerit data facultas, nisi qui fortè ingenti vi pecuniarum eam redemisset, vt & testatur idem [g] Iosephus. Verum Christianos Hierosolymis agentes fuisse pauperrimos, eosdemque omnibus iam diu spoliatos bonis, eleemosynarum collectione indiguisse, multa quæ sunt superiùs dicta significant. Et quoniam iam non Hierosolymæ tantùm excidendæ essent, sed circumposita prouincia deuastanda, quod cœptum est agi anno sequenti, cùm à Nerone Vespasianus in Iudæam est missus: idcirco non solùm Dominus suos admonuisse voluit, vt Hierosolymis egrederentur; sed omnes, inquit, qui sunt in Iudæa, fugiant ad montes.

[g] *Ioseph. antiq. lib. 5. c. 2.*

LI. [h] *Bened. Pererius in Dan. lib. 10. prope finem.*

At nimis certè aliena illa videtur interpretatio [h]; vt illis verbis Dominus voluerit, eos tantùm qui in Iudæa essent, præmonuisse, & non qui Hierosolymis: eaque de abominatione desolationis intelligi velit, non cùm à Cestio ad modicum temporis spa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spatium ciuitas est obsessa, sed cùm postea à Tito Vespasiano est arctissima obsidione vallata. Quonam modo, quæso, post obsidionem Hierosolymorum, iam à Vespasiano deuastata Iudæa, fugæ ampliùs locus erat? Quidve opus erat fuga illis in Iudæa agentibus, qui iam penitus vastati essent? Illa certè Domini verba fugam tantopere inculcantis, eamque iterum atque iterum admonentis, atque exemplo fici arboris insinuantis, quid aliud visa sunt significasse, nisi ipsum maximè monere voluisse, ne sui in tam grandia inciderent mala? Nam sicut olim, ne innocens Lot periret cum Sodomitis, maximè cauit; ita ne innocentissimi Christiani scelestissimorum supplicio inuoluerentur, ea longè antea prædicendo commonuit. Sed frustra hæc omnia, si tunc illis fugiendi nullus ampliùs locus superesset, vel quòd consumpti iam essent, vel quòd nullus fugæ pateret exitus. Quis insuper dixerit, vindictam illam immanissimam ad vlciscendum grauissimum omnium scelus in Iudæos immissam, nimirum ob illatam necem Christo Iesu omnium Redemptori, comprehendisse etiam nobilissimam illam Ecclesiam, non Iacobi tantùm, sed omnium Apostolorum alumnam; illos, inquam, ea pœna constrictos, qui Christum colentes, iam tot tantaque à Iudæis, quorum ad eos scribens Paulus meminit, passi essent? & non potiùs eos liberos abijsse, secundùm quod habetur in Psalmo [a]: Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.] Fugisse planè Christianos qui erant Hierosolymis (nisi fortasse perpaucis quibusdam exceptis, qui segniter agentes, quæ prædicta à Domino erant, minùs cauissent) antequam obstructus & interceptus penitus esset exitus egrediendi, non tantùm ea quæ sunt superius Epiphanio auctore dicta declarant: sed perspicuum illud de his est argumentum, quòd Simeon Hierosolymorum Episcopus, qui Iacobo fratri successerat, nequaquam cum ceteris Iudæis, qui ibi sunt inuenti, necatus est; quem constat ad tempora Traiani fuisse superstitem, & sub eodem Imperatore consummasse martyrium. Nec est quòd quis dicat, eum non occisum, sed ductum fuisse captiuum: nam Iosephus firmiter asseuerat, omnes occisos esse, seruatis tantummodo factionis principibus, qui ducti sunt in triumphum, & certis quibusdam corpore valentiore potentibus viris, quorum alij ad opera damnati sunt, alij verò ad pugnandum in theatris cum bestijs. Certè horum numero comprehensum esse Simeonem iam centenarium, neminem dicturum puto: at nec ex numero eorum esse potuit qui venditi sunt; nam illos tantùm qui infra annum ætatis decimumseptimum essent, occisis ceteris, venũ expositos, idem Iosephus tradit.

[a] *Psal. 59.* FIDELIVM FVGA HIEROSOLYMIS

LII. SVPELLECTILIA QVOQVE SALVATA.

At non tantùm ipsum, & ceteros quibus præerat Episcopus, liberos fuisse foras egressos, verùm etiam Ecclesiæ illius supellectilia in tuto esse collocata, quæ scribit Eusebius [b] de Iacobi cathedra ad suam vsque ætatem integra seruata, planè declarant; quæ quidem si Hierosolymis remansisset, absque dubio cùm ceteris conflagrasset. Ex dictis igitur necessaria assumptione consequitur (cùm manifestè appareat, Christianos Hierosolymis agentes, inde egressos sibi fuga consuluisse, quod eis minùs facere licuisset in secunda validiori obsidione) affirmandum esse id ab eis actum post primam sub Cestio obsidionem: ac proinde abominatio illa desolationis à Matthæo descripta, si ad Romanum exercitum referenda est, secundùm quod à dictis auctoribus ex Lucæ verbis declaratum videtur, intelligenda est non de alia quàm de hac prima inuasione & obsidione facta per Cestium. Sed in his admirari non satis possumus admirabile planè Dei consilium: nam & hoc vehementer admiratus est ipse Iosephus historicus. Cùm multis vijs daretur Cestio aditus ingrediendi cum exercitu ciuitatem, nobilibus portas aperire spondentibus, & precibus inuitantibus, alijsque etiam occasionibus ciuitatem capiendi se dantibus; Deo tamen id omne agente, neglexit: Sed ob id nempe, ne qui intus adhuc erant Christiani, pœnis ob impietatem Iudæis debitis, vnà cum illis afficerentur.

[b] *Euseb. hist. lib. 7. c. 14.*

LIII. At licet ciusmodi interpretatio de abominatione desolationis (quasi à Luca fuerint declarata illa Domini verba dicta esse de exercitu Romanorum hoc anno primùm Hierosolymam obsidente) multis à nobis stabilita esse videatur atque firmata: tamen re magis magisque perspecta, haud adduci possumus in eam sententiam, vt existimemus Lucam Euangelistam sic ea de exercitu dixisse, vt quæ à Domino dicta est abominatio, declararet: quin potiùs, sicut in ceteris sæpe accidit, immo in eodem narrationis contextu factum apparet, vt quod à Domino dictum esset, sed ab alio Euangelistarum præter-

A prætermissum, alius superadderet; ita euenerit, vt quod Matthæus omiserat, Lucas apponeret, adderetque non tantùm datam esse in signum futuræ cladis abominationem desolationis stantem in loco sancto à Matthæo conscriptam, sed prædictum quoque fuisse à Domino, & in signum additum, cùm viderent Hierosolymam ab exercitu circumdari. Hæc autem vt potiùs opinemur, nec priori à nobis recitatæ ac illustratæ sententiæ assentiamur, illud potissimùm persuadet, immo & affirmare compellit, cùm non qualemcumque abominationem fore aspiciendam, sed quæ scripta esset à Daniele Propheta, Dominus inculcarit: ex quo quidem, quid per locum sanctum intellexerit, satis expresse declaratum esse videretur, dicente Daniele [a]: Et erit in templo abominatio desolationis.]

[a] *Daniel. 9.*

LIV. GERMANVS SENSVS DE ABOMINATIONE.

B Sic igitur quod dixit Dominus de loco sancto, non de alio quopiam loco quàm de templo esse intelligendum, fateri quisque necessitate compellitur; ac proinde nihil est quòd ea abominatio ad exercitum Romanorum ciuitatem obsidentem aptari possit. Quamobrem cùm ea signa eodem tempore futura dicat, nimirũ abominationem visum iri in templo, & ciuitatem simul ab exercitu obsidendam: dicere pariter compellimur, non aliam fuisse abominationem illam desolationis tunc in templo inspiciendam, nisi profanationem templi, hoc ipso anno (vt vidimus) à seditiosis factam, cùm illud more castrorum munissent, vt inde aduersus suos contribules Iudæos ferociùs dimicarẽt. Non enim exteriorem tantùm templi partem ab eis occupatam fuisse, Iosephus testatur [b]; sed cingente Cestio ciuitatem obsidione, eosdem seditiosos in interiorem partem templi se recepisse, idem auctor [c] tradit; prioremque inuasionem templi ab eis factam significat hoc anno, mense Augusto; posteriorem verò hoc itidem anno, mense Octobri, affirmat.

[b] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 17*

[c] *Idem eodem, c. 24.*

C Sic igitur eodem planè tempore vtrumque signum prædictum videtur, nempe abominatio illa facta in templo, & ciuitas ab exercitu obsessa. Abominatio quidem omnium sordidissima ac funestissima videri poterat, scelestissimos ac perditissimos homines armatos, sanguine madentes ciuium occisorum; non atrium tantùm, sed interiorem quoque templi partem (horrendum dictu) impudentissimè occupasse. Execranda enim quædam ac detestanda peccata abominationem dici consueuisse, innumera diuinæ Scripturæ exempla testantur.

LV. ABOMINATIO DESOLATIONIS QVE DICTA

At quòd non tantùm abominatio dicta sit, sed desolationis; id factum esse putamus, quòd ea abominatio in signum data sit futuræ desolationis; neque id tantùm à Gabriele, Daniele, & à Domino discipulis suis: sed & (quod scribit Iosephus [d]) vetus quidam sermo ferebatur, tunc demum ciuitatem capiendam, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cum seditio fuisset exorta, templumque Dei propriæ Iudæorum manus violassent. quæ (vt sæpius dictum est) hoc anno facta esse, cùm exploratissimum sit; planè desolationis signum fuisse, omnes intelligunt. Quo inspecto, memores hæc omnia à Domino fuisse in signum data, Christiani (vt diximus) Hierosolymis recesserunt. Sed quoniam eadem iactare solitos inter se Iudæos, ex antiquo quodam oraculo, auctore Iosepho cognouimus; inde etiam accidit, vt non Christiani tantùm, qui his signis sic fuissent à Redemptore nostro præmoniti, sibi fuga consulendũ putarint: sed (quod scribit Iosephus [e]) complures Iudæorum tum his permoti, tum etiam ea coniectura persuasi, quòd adeò Iudæi deliquissent, insectando & cædendo Romanum exercitum; rati nimirum hæc ipsa grauiori fore mulcta luenda, hisque magis magisque exasperatis animis Romanorum, nullum esse relictum ampliùs locum veniæ, se libentius fugæ mandarint. Tantùm igitur abest, vt eo successu prospero, Iudæi, qui inter eos prudentiores erant, animo elati sint, vt potiùs viderentur penitus consternati; quòd humano etiam iudicio mala, quæ ex ea causa à Romanis obuentura essent, potuissent facilè coniectari. Nam ait Iosephus [f]: Post Cestij verò casus aduersos, nobilium Iudæorum multi, tamquam è naui pessum iura, ex ciuitate enatabant.] addit & de quibusdam Iudæorum primarijs, qui ijsdem temporibus magis delegerunt confugere ad Cestium profligatum, quàm cum seditiosis victoria elatis agere Hierosolymis. At de his quæ ad Iudaicas res gestas hoc anno pertinent, satis: cetera suis locis inferiùs dicemus.

[d] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 5. c. 2.*

[e] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 25*

[f] *Ioseph. ibid.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

IESV CHRISTI ANNVS 69. | PETRI ANNVS 25. | NERONIS IMP. ANNVS 13.

I. SS. APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI MARTYRIVM.

ANno Redemptoris nostri sexagesimonono, L. Fonteio Capitone & C. Iulio Rufo Coss. cùm iam Nero ex Achaia Romam redijsset, Petrus & Paulus Principes Apostolorum, cùm eadem qua semper eidem restitissent constantia, vna eademque die tertio Kalend. Iulij, eius iussu diuerso mortis genere gloriosum subiere martyrium. Sed quomodo hæc se habuerint, agendum exactè de singulis. Atque in primis quod ad rationem temporis spectat; illi redarguendi videntur, qui ipsorum necem in annum decimumquartum Neronis referunt; quos in manifestum esse lapsos errorem, certum est. Nam cùm Neronis Imperium cœperit mense Octobri, Coss. Marcello & Auiola; nullum est dubium, hunc esse eius Imperij annum decimumtertium, qui terminetur eodem mense Octobri, quo & quartusdecimus inchoatur. Sed cùm æquè perspicuum sit, ipsum anno sequenti, quarto Idus Iunij occisum esse, nec peruenisse ad tertium Kalendas Iulij, quo die Apostoli necati sunt: impossibile planè redditur, vt ijdem dici possint anno sequenti decimoquarto Neronis Imperij martyrio vita functi esse. Sic igitur affirmare necesse est, eodem hoc anno, ijsdemque Coss. ac Neronis Imperij decimotertio, Petrum & Paulum Apostolos coronatos esse martyrio.

II. DE TEMPORE MARTYRII APOSTOLORVM.

Corrigenda est ergo lectio Eusebij in Chronico, quam alij videntur esse secuti, qui anno decimoquarto Neronis, quo & occisus est, ponunt dictorum Apostolorum martyrium, Olympiade ducentesima vigesima, anno quarto: sicut & Hieronymus [a] quoque Eusebium secutus; dum tam de Petro quàm de Paulo ait, à Nerone occisos esse decimoquarto eius Imperij anno. Sed diuersa ab his omnibus fuit Epiphanij [b] sententia, affirmantis tam Petri quàm Pauli obitum contigisse duodecimo Neronis anno. At inter duo hæc extrema, media sententia, eos passos esse anno Neronis decimotertio, verior esse probatur. Sed ab his omnibus discrepat Cassiodorus, cùm ponit post biennium à dictorum Consulatu necem Apostolorum; cùm longè ante illud tempus Nero esse inhumanis desijsset. verùm ne audiendus quidem ipse; cùm omnium sententia exploratum habeatur, ipsos sanctos Apostolos consummasse martyrium sub Nerone. Sed verius existimatur in Cassiodori Chronicon mendum irrepsisse. At hæc satis de his quæ ad annum passionis spectant. Ceterùm eadem à nobis firmata sententia de nece Apostolorum anno decimotertio Neronis, grauissimos habuit assertores, nimirum Caium antiquum Theologum, Zephyrinum Romanum Pontificem, & Dionysium Corinthiorum Episcopum; quos omnes citans Metaphrastes [c], ipsorum sententiæ adstipulatur atque concordat, dum anno trigesimosexto (numerando ab anno Domini trigesimotertio) post passionem Domini eos necatos affirmat, nimirum hoc anno Domini sexagesimonono.

[a] Hier. de Scrip. Eccl. in Petro & Paulo.
[b] Epiph. hæres. 27.
[c] Metaphr. die 29. Iunij.

III. QVO DIE APOSTOLI PASSI SINT.

Quod verò ad diem vtriusque martyrij attinet: cùm omnes æquè in vnam eamdemque conspirent sententiam, vna eademque die, nempe tertio Kalendas Iulias, martyrio vita functos esse: diuersa tamen inter eos intercedit opinio; existimantibus quibusdam ex ipsis, sic vna eademque die mensis Iunij vtrumque ductum ad mortem, vt tamen non eodem anno contigerit. Qui hoc sensit inter alios reperitur Prudentius [d], dum sic hymno cecinit:

Vnus vtrumque dies, pleno tamen innouatus anno,
Vidit superba morte laureatum.

] hæc ille, quem etiam secutus videtur Arator [e], dum item occinit:

Cùm natura dedit, geminos quos addidit astris
Non eadem, tamen vna dies, anniq; voluto
Tempore sacrauit repetitam passio lucem.

]

[d] Prud. Peristeph. hym. 12.
[e] Arat. in Act. Apost. lib. 2. in fine.

IV. [f] Aug. de sanct. serm. 28.

Id etiam affirmasse S. Augustinus [f] videtur, cùm ait: Currunt itaque vterque ad palmam martyrij, & vterque perueniunt ad coronam, non quidem eodem temporis cursu, sed anni vertentis occursu.] hæc ipse.

Verùm magis vera atque probata illorum esse videtur assertio, dicentium eodem anno

CHRISTI 69. | PETRI 25. | NERONIS IMP. 13.

anno ambos vna die martyrij palmam adeptos esse: quam sententiam, qui nuper sunt recensiti antiquiores Patres, Caius, Zephyrinus, & Dionysius Corinthiorum Episcopus, à dicto citari auctore sequuntur: his adde Eusebium [a], Epiphanium [b], Hieronymum [c], Maximum [d], Cassidorum [e], & alios recentiores ferè innumeros. Id quidem tam Romanæ Ecclesiæ Martyrologium, quàm Græcorum Menologium tradunt. His pariter Acta quæ de passione ipsorum habentur scripta (qualiacumque sint, & quouis edita auctore) assentiuntur. Sed eiusmodi opinionem de diuerso anno à quibusdam hæreticis fuisse vulgatam, Concilium Romanum sub Damaso, quod continet Cresconiana Collectio (est in nostro codice pagina 236.) post canonem de libris apochryphis, testatur his verbis: Post has omnes Propheticas, & Euangelicas, & Apostolicas, quas superiùs deprompsimus, scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est: etiam intimandũ putauimus, quòd quamuis vniuersæ per Orbem diffusæ Catholicæ Ecclesiæ quasi vnus thalamus Christi sit, Sancta tamen Romana Ecclesia nonnullis synodicis constitutis ceteris Ecclesijs prælata est: sed & Euangelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquiens, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum: & quæcumque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cælo. Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, vasis electionis: qui non diuerso (sicut falsò hæretici garriunt) sed vno eodemque die gloriosa morte cum Petro in vrbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans, coronatus est, & pariter supradictam S. Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt.] hæc ibi; quæ penè omnia repetita sunt à Gelasio in decreto Concilij septuaginta Episcoporum. Verùm de tempore hactenus.

[a] Eusebius in Chron.
[b] Epiph. hæres. 27.
[c] Hier. de Script. Eccl.
[d] Maxim. ser. de S. petro.
[e] Cassidor. in Chron.

UNA DIE EODEMQVE ANNO PASSI APOSTOLI.

V. NOVA ACCVSATIO IN APOSTOLOS

Quænam verò obitum ipsorum præcesserint, ex probatis auctoribus pauca nobis potius, quàm ex incertis apocryphisque multa narranda proponimus. Ex Achaia Romam rediens Nero ea pompa triumphali quam Suetonius [f] scribit, Apostolos, quos Simonis magi causa vel alijs vinxisse diximus, noua superaddita accusatione, vltimo supplicio condemnauit. Quænam autem ea fuerit, ex S. Ambrosio [g] & alijs facilè intelligitur: datum enim illis crimini tradunt, quòd feminas ad meliorem frugem & præcipuè castitatem seruandam conuertissent. Multum enim in his versati sunt Apostoli, vt quas ad Christianam fidem capessendam inducerent, easdem in primis castè & pudicè viuere suaderent. Nam Tacitus, Suetonius, Dio, & ceteri, qui Neronis historias conscripsere, testantur in nobilissimas quasque feminas eius libidinem absque aliquo pudoris freno impudentissimè esse grassatam. Dum verò (vt de Petro primùm agamus) expectabatur executio feralis sententiæ: indignissimè ferentes Christiani, sic à se pastorem omnium abripi Petrum; vt fuga sibi suisque consuleret, instantissimis precibus & obtestationibus admonentes, vix tandem vt id faceret persuaserunt, immo potiùs compulerunt. Non deerat ad hæc præstanda carceris custodum officium Processi & Martiniani, quos (vt dictum est) idem Petrus initiauerat sacro baptismate. Quomodo autem egressus, ac iterum Domino admonente sit reuocatus ad carcerem; sanctum Ambrosium hæc accuratè scribentem audiamus. In Auxentium enim dum inuehitur, hæc ait:

[f] Suet. in Neron. c. 25.
[g] Ambros. in Auxent. de Bas. nou. trad. fere in med. edit. Rom. tom. 5.

VI. FVGA PETRI E CARCERE.

Idem Petrus póstea, victo Simone, cùm præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos Gentilium. Quibus cum quærentibus, Christianæ animæ deprecatæ sunt vt paulisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est: rogabatur enim, vt ad instituendum & confirmandum populum se reseruaret. Quid multa? nocte muro egredi cœpit: & videns sibi in porta Christum occurrere, vrbemque ingredi, ait: Domine, quò venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum. Christus enim non poterat iterum crucifigi; qui carnem, passione susceptа mortis, exuerat: Quòd enim mortuus est, mortuus est semel; quòd autem viuit, Deo viuit. Intellexit ergo Petrus, quòd iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeauit; interrogantibus Christianis responsum reddidit: statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum.] hucusque S. Ambrosius. Hæc ipsa de Petro fugam arripiente, & Domino illi occurrente pariter & admonente, habentur etiam in Actis passionis eius, quæ feruntur à Lino con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scripta : quæ quidem si ere aliquando fortasse sincera ; quæ autẽ modò extant, Manichæorum reperiuntur tincta fuligine, sicut & de Actis illis Andreæ queritur Augustinus [a] : nam sicut in illis Andream, ita & in istis Petrum habes non tantùm castitatem rectè suadentem, & concubinas ab hominibus diuellentem, sed male docentem etiam ne viris suis vxores debitum redderent : quæ quidem à sincera Apostolica prædicatione procul abhorrent. Germana illa quidem olim extitisse noscuntur, è quibus ea quæ scribit, idem qui suprà est mutuatus S. Ambrosius, qui ait Petrum tantùm castimoniam prædicasse: sed ea quæ diximus, vel adiecta, vel diuersa (quod verius putamus) ab illis fuisse, nulli dubium esse posse videtur. A

[a] Aug. de fid. contra Manich. c. 38.

VII. Habentur eadem, quæ ex Ambrosio recitauimus de fuga Petri è carcere Mamertino, æquè testata ex Actis [b] sanctorum martyrum Processi atque Martiniani, necnon ab Hegesippo Iuniore [c], & alijs. Sed illa est tantùm inter eos discrepantia: dum alij ipsorum dixerunt hæc contigisse statim post lapsum Simonis, antequam Petrus esset detrusus in carcerem : alij verò, postquam carceri mancipatus, iam ad supplicium peteretur : quod & verius ea potissimùm ratione existimamus: Nam cùm ijdem affirment, eum, statim vt reuersus est, ad supplicium duci iussum; nullum planè datur spatium nouem mensium carceris, quod (vt dictum est superiùs) illic, antequam martyrium consummarent ijdem Petrus & Paulus, intercurrisse certum habetur. Citat eamdem quoque historiam S. Gregorius [d], his verbis : Et Petro ait ; Venio Romam iterum crucifigi. Qui enim in se ipso iampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum crucifigendum dicebat.] Paulum etiam vnà cum Petro fugam arripuisse, citata nuper Acta Processi & Martiniani tradũt. Legimus Origenem [e] ex quibusdam Pauli Actis recitare eadem ferme verba Paulo dicta esse à Domino, quæ idem perhibetur Petro dixisse; sic enim ait : Quòd si cui placet admittere quod in Actis Pauli scriptum est, tamquam à Saluatore dictum: Denuo debeo crucifigi.] verùm hæc ille ex apocryphis. B C

[b] Apud Sur. tom. 3. die 2. Iulij.

[c] Hegesip. de excid. Hierosol. lib. 3. c. 2.

[d] Greg. in psal. 4. pœnit.

DE PAVLI FVGA.

[e] Orig. in Ioan. tom. 27.

VIII. APOSTOLI VIRGIS CAESI. Porrò antequam mortis supplicio ijdem afficerentur, ambo more Romano virgis cæsi fuisse traduntur. De Petro, quòd vilis haberetur persona, nulla potest esse dubitatio; cùm more maiorum, qui vltimo supplicio damnati essent, antea virgis cæderentur. De Paulo verò, quòd ciuis Romanus esset, & lege Valeria primùm, ac deinde lege Porcia haberetur immunis, addubitari posset. Verùm constat tam ex lege duodecim tabularum, quàm etiam lege sacra, cùm aliquod ab his immane fuisset perpetratum delictum, tunc eosdem centuriatis comitijs condemnatos, affectos verberibus primùm, capite deinde truncandos. Cùm igitur apud omnes grauissimum omnium scelus haberetur impietas; Paulum eius criminis iudicio postulatum & condemnatum, antequam vltimo supplicio subijceretur, virgis cæsum fuisse, nullus iure poterit dubitare : cùm præsertim adhuc Romæ in ecclesia S. Mariæ Trans pontem extent & in honore habeantur columnæ illæ, quibus ambo Apostoli alligati & virgis cæsi feruntur. D

IX. Habet insuper traditio potiùs quàm certa assertione antiquorum scriptorum veritas confirmata (nam quæ de his legitur à quibusdam Dionysij Areopagitæ nomine edita scriptio, non probatur) ipsos Apostolos suppliciũ mortis subituros è carcere simul eductos, extra portam Trigeminam perductos esse. more siquidem maiorum id actum fuisse videtur : nam reos extra Vrbem percuti solitos, in Martyrologio Romano notauimus.

DE PORTA TRIGEMINA. Cur autem extra illam potiùs portam ad subeundũ supplicium ducti sint, quid certi affirmare possimus, nihil est, nisi quod coniectura tenuibus quibusdã rimulis monstrat. Certum est enim, extra portam Trigeminam, quæ & Ostiensis dicitur, agere cõsueuisse mendicos, vilesque personas, illicque eosdem accipere stipem: quod quidem Plautus non obscurè significat, dum ait: E

Vel extra portam ire Trigeminam ad sacculum licet:
Quod mihi ne eueniat, nonnullum periculum est.]

[f] Plin. lib. 34. c. 5. Id ipsum demonstrat Plinius [f] sic dicens : Item P. Minutio Præfecto annonæ extra portam Trigeminam vnciaria stipe collata.] In Vaticanum postea horum sedem fuisse

[g] Ammian. lib. 27. translatam, Ammianus [g] annuere videtur, dum ait: Accitos à Vaticano quosdam egentes, opibus ditauerat magnis.] sic dicens de Lampadio Vrbis Præfecto, qui pecuniam quam alij expendere consueuerant in publicorum munerum editionem, ipse in pauperes erogasset. Contingere itaque facilè potuit, vt exagitati vehementer à Nerone Christiani, non amplius intra Vrbem, sed foras inter viles personas agere iussi essent : sicut auctore

A ctore Philone [a] & alijs vidimus, Iudæis Transtiberinam regionem ad habitandum fuisse traditam. qua etiam consideratione dicere possumus, Apostolos extra portam Trigeminam simul esse ductos, sed non simul in eodem loco supplicio affectos : immo ab illis qui eos ducebant, mutato consilio, esse ab inuicem separatos, quòd Petrum in gratiam Iudæorum in ea regione, vbi Iudæi degerent, voluerint crucifigi : Paulum verò inter Christianos, non tamen crucifigi, sed (quòd ciuis Romanus esset) placuerit subijci gladio. Sed hæc (vt diximus) coniectura potiùs, quàm certa assertione affirmando proponimus.

[a] Philo de leg. ad Caium.

Quod verò in primis ad Paulum spectat : cùm à Petro, mutua priùs salutatione impartita more Christiano in osculo sancto, in hunc modum diuisus esset, ad præscriptum supplicij locum rectà perducitur. Inter eundum quid acciderit, in actis passionis eius, X.

B quæ nomine (vt sæpiùs antea diximus) Lini feruntur, magna ex parte habentur expressa. At quoniam, sicut multa in eis esse vera facilè suademur, ita eadem multis mendacijs esse obuoluta cognoscimus : idcirco illa tantùm quæ antiquorũ scriptorum testimonio probata, vel traditione firmata esse noscuntur, nostris chartis intexemus, & in primis quæ in eis de Plautilla clarissima femina scripta habentur. Traditur ergo Paulus, cum ad locũ pergeret passionis, comitantibus populorum turbis innumeris, venisseque ad portam Vrbis, habuisse obuiam nobilissimam matronam, nomine Plautillam (licet alij alio nomine eam dictam esse velint) quam illam fuisse putamus matrem Flauiæ Domitillæ, cuius habetur mentio in Romano [b] Martyrologio, atque in Actis sanctorum Nerei & Archillei; eamque à Petro fuisse baptizatam, ac demum hoc anno post Apostolos vita

DE PLAVTILLA CLARISSIMA FEMINA.

[b] Martyrolog. Rom. 20. Maij.

C functam, eadem Acta tradunt. Hanc cùm flentem intuitus esset Apostolus, ab ea velum petijt, quo feriendus gladio ex more obduceret oculos. consueuisse etiam Iudæos fascia velare oculos eorũ qui capite truncandi essent, Iosephus [c] demonstrat, dum ait: Is autem eum, reuinctis post terga manibus, oculisque fascia obstrictis, in conspectũ Romanorum veluti capite cæsurus produxit.] Cùm igitur ad illud opus velum Paulus ab illa petijsset: libenter illa parens, liberaliter tradidit, illud ipsum, vt erat pollicitus, postea receptura. Locus ille vbi hæc facta sunt, dicitur esse prope portam Ostiensem, huius rei gratia veteri memoria consecratus.

[c] Ioseph. de bel. Iud. lib. 7. c. 14.

Cùm autem sic Paulus duceretur, tres milites ex his qui ex apparitura erant, ad Christi fidem conuertit; quos in confessione Christianæ religionis constantes, eiusdem Imperatoris gladius martyres fecit die secunda Iulij, quæ anniuersaria celebritate recolitur [d]. XI.

D Horum nomina fuisse, Longinum, Acestum, & Megistum, nuper cirata Acta testantur. Vbi verò tandem ad locum supplicio destinatũ Paulus perductus est, fusis ad Deum precibus, alacri animo (quòd id diutiùs exoptasset) iugulum præbuit. Locus ille dictus ad Aquas Saluias, tertio ab Vrbe lapide distans, alio nomine Gutta ingiter manans, est appellatus [e], vbi Christianorum carnificina est aliquando habita : nam & Zenonem ac decem millia militum illic fidei Christianæ causa fuisse obtruncatos, tum loci illius vetera monumenta, tum Romanum Martyrologiũ [f] attestantur. Illic igitur cùm ictu carnificis Paulus capite truncaretur, non tam sanguinis fluenta è sectis venis, quàm lactis (res planè miranda) largiter fluxerunt.

[d] Martyrolog. Roman. Bed. Vsuard. & alij ea die.

PAVLVS TRVNCATVR CAPITE

[e] Martyrolog. Rom. 9. Iulij.

[f] Eodem. die 9. Iulij.

Res quidem adeò insignis non tantùm ex dictis Actis, sed & alijs compluribus habetur testibus confirmata. Nam & S. Ambrosius [g] de re tam celebri & clara, nec dubitatione aliqua obscurata, his verbis meminit: De Pauli verò ceruice, cùm eam persecutor XII.

E gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vnda quàm sanguinis, & mirum in modum sanctum Apostolum baptismi gratia in ipsa cæde extitisse splendidum potiùs quàm cruentum. Quæ quidem res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum, si abundat lacte nutritor Ecclesiæ, sicut ipse ad Corinthios ait [h]: Lac vobis potum dedi, non escam? Hæc est planè promissionis illa terra, quam Deus patribus nostris promisit, dicendo : Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Non enim de hac terra locutus est, quæ dimanantibus aquis cœnum inuoluit, lutumque permiscet; sed de illa tum Pauli, tum similium Pauli, quæ iugiter purum suaueque distillat. Quæ enim Pauli epistola non melle dulcior, & lacte candidior? quæ epistolæ tamquam vbera Ecclesiarum populos enutriunt ad salutem. De ceruice ergo Apostoli pro sanguine lac manauit.] hucusque Ambrosius. Sed & sanctus Ioannes Chrysostomus [i], eiusdem veritatis grauissimus assertor, sic ait : Beatus autem Paulus, cui caput ense præcisum est, vir cuius

LAC CVM SANGVINE EX PAVLI COLLO FLVXIT.

[g] Amb. serm. 68.

[h] 1. Cor. 3.

[i] Chrysost. orat. in princ. Apost. tom. 5. Niuel. edit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius laudes verbis exprimi nequeunt. At cuiusmodi ensis illius guttur, Dominicum A
inquam instrumentum cælo suscipiendum, & terræ tremendum, peruasit? Qualis locus tuum, Paule, sanguinem excepit, qui lacteus apparuit in eius veste qui te percussit? qui quidem sanguis barbaricum illius animum reddens melle dulciorem, vt ipse vnà cum socijs ad fidem traduceretur, ita affecit.] hæc de lacte.

XIII. Subdit de alijs tunc eo miraculo ad fidem Christi conuersis; ac demum quotum ætatis suæ annum martyrij tempore ageret, his docet: Sit mihi instar coronæ gladius ille, qui triginta & quinque viros summa ad seruiendum Deo alacritate Domino mancipauit.] ita quidem Vossius in Latinum transtulit: sed quæ versio non probetur Herbipolensibus Academicis, cùm textus Græcus post priorem editionem satis mihi exploratus, ita habeat: τριάκοντα πέντε ἐδούλευσε τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης προθυμίας] hoc est: B
Trigintaquinque, *annos scilicet*, seruiuit Domino cum promptitudine animi.] pergit verò Chrysostomus: Perfecto itaque octo & sexaginta annorum vitæ cursu, quem propictate institutum tenuerat, quieuit.] hæc ipse. Sunt etiam de his alia complura, sed recentiorum testimonia. Porrò & locus ipse de alijs quoque nos admonet: quæ etsi minimè scriptis consignata habeantur, fideli tamen maiorum traditione testata redduntur.

DE MIRACVLO TRIVM FONTIVM. Tres enim ibi scatent fonticuli dulcis aquæ, qui tunc primùm erupisse dicuntur, cùm Pauli caput excisum tribus se saltibus vi quadam spiritus diuinitus agitauit: quorum primus dulcior lactis saporem aliqua ex parte reddat; ceteri, quamuis haud longe à primo distent, paulo diuersum gustui saporem afferant. cuius rei ea ratio solet afferri, quòd ipso primo fluxu lac venæ dederunt, ac inde sanguinem. Qui quidem locus planè celeberrimus, Trium fontium dictus, frequenti Christianorum visitatur concursu. Sudarium verò Plautilla recepit, cùm ministerio expleto, Apostolus eidem per visum apparuit, illudque esse putatur, quod Constantina Augusta, magna instantia apud sanctum Gregorium Romanum Pontificem agens, ad se mitti postulauit: qui haud sibi concessum esse, quod vnà cum corpore eodem clauderetur sepulchro, quod aperire nefas esset, litteris ad eam redditis, excusauit [a]. Corpus verò Apostoli à Lucina clarissima fœmina senatoria sublatum, in suo prædio via Ostiensi honestissimo tumulo locatum fuit. At de Pauli martyrio hactenus.

[a] Greg. reg. lib. 3. epist. 5.

XIV. De effigie verò eiusdem atque statura, operæpretium nos facturos existimamus, si
PAVLI APOSTOLI EFFIGIES. quæ ab antiquioribus scriptoribus memoriæ commendata habentur, his addamus. Nam in primis hic repetenda ducimus, quæ Triephon Critiam catechumenum instituens apud Lucianum sic loquitur [b]: Ego, inquit, docebo te quid sit vniuersum, & quid fuerit ante omnia, & quæ item constitutio, quódve corpus vniuersi. Quando enim me Galilæus ille conuenit recaluaster, nasco aquilo, qui tertium vsque ad cælum per aerem ingressus est, quæque optima & pulcherrima sunt inde didicit; per aquas nos renouauit, in beatorum vestigia insistere fecit, & ex impiorum regionibus nos reduxit.] hucusque ille; quem equidem his coloribus atque notis non alium quàm Paulum descripsisse, omnes credimus facilè intelligere: nam aliquem alium Apostolorum, vel aliorum Christianorum, tertium cælum conscendisse, nouimus neminem. Staturam verò ipsius haud proceram fuisse, sed potiùs breuiorem, tum ea quæ ipse de D

[b] Lucianus in Philop.

[c] 2. Cor. 10. se, tum quæ Chrysostomus scribit, facilè ostendunt. Ad Corinthios [c] enim secundò scribens, quæ de se aliqui dicerent, refert his verbis: Epistolæ, inquiunt, graues sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma.] Quamobrem haud grandiori eum fuisse E

[d] Chrysost. hom. de Princip. Apostol. tom. 5. statura, interpretes æquè consentiunt: his enim alludit Ioannes Chrysostomus [d] dicens: Qui tricubitalis est, & cælum attingit.] His omnibus ea consentiunt, quæ de-

[e] Niceph. lib. 2 cap. 37. mum à Nicephoro [e] his verbis narrantur: Paulus autem corpore erat paruo & contracto atque incuruo & paululum inflexo, facie candida, annosque plures præseferente, & capite modico: oculis multa inerat gratia, supercilia deorsum versus vergebant; nasus pulchrè inflexus, idemque longior; barba densior, & satis promissa, eaque non minùs quàm capitis coma canis respersa erat.] hæc ipse: quæ haud aliunde putamus quàm ab antiquioribus imaginibus esse accepta. A Christianis enim, qui ex Gentilibus crediderant, Petri & Pauli imagines olim fuisse, viuentibus illis, effigiatas coloribus, eas-

[f] Euseb. histor. lib. 7. c. 14. demque ad posteros per manus traditas, Eusebius [f] testatur sic dicens: Nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas conseruatasque aspeximus: idque propterea (sicut verisimile est) quòd maiores nostri ad Gen-

A ad Gentilis consuetudinis similitudinem quàm proximè accedentes, eos qui tamquam saluatores illis fuissent, id est, qui illis aliquid salutis & subsidij attulissent, apud se honore in hunc modum afficere consueuerant.] hæc Eusebius. At de Paulo satis: ad Petrum iam redeamus.

XV. DE LOCO MARTYRIÉ S. PETRI. Quod in primis ad locum martyrij pertinet: cùm nulla sit dubitatio, eum Transtiberim, vbi Iudæi agere consueuissent, ad supplicium crucis subeundum fuisse transmissum: quo potissimùm loco eius regionis fuerit affixus cruci, est diligentiùs exquirendum. In Actis passionis eius, quæ Lini nomine scripta feruntur, hæc scripta habentur: Peruenit denique vnà cum Apostolo & apparitoribus populus infinitus ad locum qui appellatur Naumachia, iuxta obeliscum Neronis in monte.] Rursus verò in libro de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi, dum agitur de sepultura
B Petri, hæc scripta habentur: Sepultus est via Aurelia ad templum Apollinis, iuxtà locum vbi crucifixus est, iuxtà palatium Neronianum, in Vaticano, iuxta territorium Triumphale.] hæc ibi: Sed planè loca esse confusa noscuntur, vt locus sepulturæ credatur idem cum eo vbi est crucifixus: at certè diuersum fuisse, quæ dicturi sumus, facilè declarabunt.

XVI. VATICANVS COLLIS ATQVE IANICVLVS. Enimvero antequam de Petri crucis loco agamus, necessarium ducimus de ipso Vaticano colle atque Ianiculo pauca disserere, atque etiam elucidare. Scimus complures, licet eruditos, errore lapsos esse, putantes Vaticanum collem illum tantùm dici debere, vbi nunc cernitur posita nobilissima basilica Vaticana: & Ianiculum modico illo contineri spatio, quo trans viam Triumphalem leui tumulo exurgens, atque ad
C sublimiora scandens, terminatur illa planicie quæ vergit ad Auentinum. Hos insigniter decipi, perspicuè demonstrabimus. Et in primis quanto ampliioribus spatijs maiores Ianiculum mensi fuerint, Dionysius Hallicarnassæus [a] his verbis indicat: Venientes percurrerunt populando vsque ad Tiberim & montem Ianiculum, ad vigesimum ab Vrbe stadium & vlteriùs.] quibus sanè demonstrat, totum illum vsque ad pontem Miluium porrectum montem appellatum esse Ianiculum. Nam quonam pacto, quæso, ad viginti stadia distare ab Vrbe Ianiculum ait, cùm eius montis pars illa propinquior, quam hi putant tantùm dici Ianiculum debere, vix duobus stadijs distet ab ea? Omnes igitur colles illi, qui modicarum vallium interstitio sibi coniuncti, ab eo termino qui est proximus Auentino atque Vaticano, continuantur, & super prata Mutia porriguntur, ac prope pontem Miluium terminantur, Ianiculus à maioribus
D dicebantur. Sed hæc omnia etiam clariora redduntur ex his quæ Martialis [b] habet de hortis suis, quos cùm dicat positos in Ianiculo, tamen prope pontem Miluium sitos esse, his versibus declarat:

[a] Dionys. Halicarn. lib. 9.

[b] Martial. epigram. de hortis suis lib. 4.

Longo Ianiculi iugo recumbunt.] ac inferiùs:
Cùm sit tam propè Miluius, sacrumq́.
Lapsæ per Tiberim volent carinæ.]

His & alijs quæ eodem auctor habet epigrammate, manifestè erasse noscuntur qui hortos Martialis in ea parte Ianiculi posuerunt, quæ erat Vrbi vicinior, respiciens contra theatrum Pompeij. At mea quidem sententia, descriptus à Martiale ceteris eminentior collis ille videtur, qui (vt ipse scribit) propinquior ponti Miluio, reliquis vicinioribus collibus altior supereminet: cui quidem assertioni cetera etiam, quæ à Martiale ibidem illis versibus sunt scripta, respondent.

E Præterea verò sicut Ianiculus longè porrectus protenditur (vt dictum est) vsque ad XVII. pontem Miluium; ita Vaticanus non illa tantùm Ianiculi parte continetur, in qua est hodie basilica Vaticana: sed Vaticanum quoque appellatam esse eam Ianiculi regionem, quæ versus Auentinum in longum porrecta, à latere trans flumen oppositum habebat theatrum Pompeij, Horatius [c] his versibus demonstrare videtur:

[c] Horat. lib. 1. carm. oda. 20.

——— *datus in theatro*
Cùm tibi plausus,
Care Mæcenas eques, vt paterni
Fluminis ripæ, simul & iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.]

Vbi Porphyrio: Vaticanum, inquit, montem non longè esse à theatro Pompeij scimus;

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus; quem resonuisse simul cum ripis populi plausus dicit.] hæc ille: eadem & Macro. Ex quibus declarari videtur, partem eam Ianiculi, quam hodie frequentiùs Latinè ipsum Ianiculum nominamus, Vaticanum quoque esse dictam: vt ex his iam liquidò appareat, nequaquam à veritate aberrasse eos qui dixerũt passum esse Petrum in Vaticano; nec tolli quo minùs æquè verum sit, ipsum in ea Ianiculi parte, vbi eius rei extat memoria recens honorificè restituta, fuisse cruci affixum; quæ & pariter (vt vidimus) Vaticanus diceretur: idemque locus postea, puto honoris causa, ob nobilem Petri triumphum, Mons aureus dici meruit; quod nomen frequentiori vsu hactenus perseuerat. Certè inter alia Vrbis loca, in quibus Christianos martyrio affici consueuisse Prudentius [a] scribit, Ianiculus adnumeratur. sic enim canit his versibus:

Ianiculum cùm iam madidum, fora, rostra, Suburram
Cerneret eluuie sanguinis affluere.]

ea enim loca potissimùm Christianorum carnificina in Vrbe nobilitata fuisse videntur; cùm alioqui (vt dictum est) extra Vrbem mortis reos duci consueuisse, more maiorum, certum sit.

DE LOCO VBI PETRVS CRVCIFIXVS EST.

[a] Prud. Peristeph. hym. 11.

XVIII.

Ceterùm in ea quoque Vaticani parte, in qua Circus Neronis erat, simul & horti, iussu eiusdem Imperatoris quamplurimos Christianos sæuissimè fuisse necatos, ex Tacito [b] superiùs demonstrauimus. Verùm locum illum sepulturæ potiùs quàm martyrij fuisse putamus: siquidem Hieronymus [c] ait, sepultum fuisse in Vaticano iuxta viam Triumphalẽ. Distinctus planè fuisse videtur locus sepulturæ ab eo vbi martyrium subijt: nam non vnum eumdemque fuisse, ipse nuper citatus liber de Romanis Pontificibus docet, dum ait sepultum fuisse iuxta locum vbi crucifixus est: qui quòd in eodem monte situs esset, satis propinquus esse videri poterat: ac sic ille verè (quod diximus) locus martyrij fuisse dicatur, qui in summo Ianiculo positus, eiusdem rei gestæ memoria est insigniter illustratus. cui quidem loco & cetera superiùs recitata, præter illa quæ habentur de obeliſco, aptari posse videntur: nam ibidem haud procul à monte deorsum in plano prope Tiberim posita Naumachia erat, quæ ab alijs Iulio Cæsari, ab alijs verò Augusto adscribitur: nam auctor est Dio [d], Naumachiam ab Augusto factam: Tacitus [e] verò eumdem locum nominat stagnum Agrippæ, vbi in nauibus Nero epulum lautissimum exhibuit. Ceterùm a Nerone nonnisi Circum ad agitandos equos in Vaticano fuisse constructum, Tacitus tradit: nec quempiam antiquorum inuenimus, qui Naumachiam à Nerone in Vaticano factam esse meminerit: siquidem (vt idem qui suprà auctor est Dio) Naumachiam cùm exhibuit, bellum videlicet Persarum cum Athenienſibus, illam non in Circo, sed in theatro ab eo editam tradit. Vbi nam autem fuerint stagna Neronis, ab eodem ædificata ad eiusmodi exhibenda spectacula, satis expressum habetur à Martiale [f], qui describens ingentem molem amphitheatri Domitiani Cæsaris, inter alios habet hos versus:

Hic vbi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.]

meminit & in fine eiusdem libri primi Epigrammatum de eodem Neronis stagno. Ex his igitur hæc summatim colligimus, passum esse Petrum supplicium crucis in ea summitate Ianiculi, seu Vaticani montis, quæ esset imminens Naumachiæ deorsum iuxta Tiberim positæ: sepultumque in ima Vaticani parte, apud quam Neronis horti essent, & Circus cum obeliſco. hæc de loco.

[b] Tacit. lib. 15.
[c] Hieronym. de Script. Eccl. c. 1.
DE LOCO SEPVLTVRAE PETRI.
[d] Dio in Neron.
[e] Tacit. lib. 15.
[f] Martial. lib. 1. epigram. 2.

XIX.

Quod ad supplicium crucis spectat: omnium sanctorum Patrum sententia liquet, ipsum capite deorsum verso, & in sublime pedibus eleuatis, cruci confixum fuisse; idque factum ex animi sui sententia, cùm assereret se indignum (vt verbis [g] Hieronymi vtar) qui sic crucifigeretur vt Dominus suus. Prætermittimus referre, quæ in dictis Actis passionis eius, Lini nomine inscriptis, de eiusmodi inuersæ crucifixionis mysterio fusiùs disseruntur: sed quæ tantùm ab antiquis Patribus memoriæ sunt commendata, velut quædam passionis eius trophæa nobilissima, recensebimus: & in primis quæ Origenes [h] ceteris antiquior scribit in hæc verba: Petrus ad extremum Romæ cùm versaretur, capite deorsum statuto (sic enim perpeti cupiebat) cruci affixus est.] S. Augustinus [i] de his agens, hæc ait: Currunt itaque vterque ad palmam martyrij, & vterque perueniunt ad coronam.] & paulo pòst: Petrus pro Christo capite deorsum verso in ligno suspenditur: Paulus pro Christo gladio trucidatur. Ille proprijs gressibus proficiscebatur

DE CRVCIS SVPPLICIO.
[g] Hier. de Script. Eccl. c. 1.
[h] Orig. in Gen. apud Euseb. lib. 3. c. 1.
[i] Aug. serm. de sanct. 28.

A scebatur ad Christum; oculisque ad superiora respiciens, beatum spiritum deducebat ad cælum.] At Chrysostomus [a]: Gaudeas, inquit, Petre, qui ligno crucis fruitus es, & ad Magistri similitudinem recta quidem figura sicut Dominus noster crucifigi noluisti, sed magis inuerso capite, veluti è terra ad cælum iter parans. O clauos illos beatos, qui membra illa sanctissima pertransierunt.] Sed & Prudentius [b] hæc quoque his versibus:

[a] Chrys. hom. in princ. Apost.
[b] Prud. peristeph. hym. 12.

Prima Petrum rapuit sententia, legibus Neronis
Pendere iussum præminente ligno.
Ille tamen veritus celsæ decus æmulando mortis
Ambire tanti gloriam Magistri,
Exigit vt pedibus mersum caput imprimant supinis,
Quo spectet imum stipitem cerebro.
B *Figitur ergo manus subter, sola versus in cacumen,*
Hoc mente maior, quo minor figura.]

Maximus [c] præterea: Hic est, inquit, Petrus, qui dum ad crucem tamquam Christi discipulus duceretur, verso se poscens corpore crucifigi, passionem non timuit, sed æqualitatem crucis Dominicæ declinauit; vt ostenderet vniuersis, admirandæ se humilitatis virtutem, nouique mysterij disciplinam & inter tormenta seruasse.] Theodoretus aliam quoque affert causam, sic dicens [d]: Cùm ad mortem crucis à Nerone damnatus esset, rogauit carnifices, ne similiter atque Dominus trabi affigeretur, sed contrario modo. Veritus (quod est verisimile) ne eadem passio eumdem sibi ab insipientibus honorem conciliaret; ideo rogauit vt manus inferiùs, superiùs autem pedes affigerentur.] hæc ille. Sunt de his aliorum sanctorum Patrum testimonia, atque etiam præconia: sed hæc satis pro C instituti ratione.

[c] Max. in Nat. Apost. serm. 1.
MYSTERIVM CRVCIFIXIONIS PETRI.
[d] Theod. orat. de charit.

XX.

Cùm in cruce sic affixus martyrium consummasset, à Marcello presbytero [e] eius corpus curatum, aromatibusque conditum magnificentissimè more regio, nedum Iudaico traditur sepulturæ. Alia enim ab his diuersa erat Romanorum consuetudo: nam de his Neronis temporibus, cùm agitur de Poppæa Augusta defuncta, hæc Tacitus [f]: Corpus eius non igni abolitum, vt Romanus mos, sed Regum externorum consuetudine differtum odoribus conditur.] Sepultum fuisse Petrum in Vaticano, non tantùm citata à nobis superiùs testimonia, sed & Prudentius [g] monstrat his versibus:

[e] Act. Lini.
[f] Tacit. lib. 16.
[g] Prud. aduer. Sym. lib. 1.
LOCVS IN VATICANO VBI PETRVS SEPVLTVS.

Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obsæs.]

D Sed quod ad loci faciem spectat; fuisse illam partem Vaticani oliuis feracem, & fonte irriguam, idem ipse Prudentius docet his versibus [h]:

[h] Prud. peristeph. hym. 12.

Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum,
Canens oliua, murmurans fluento.
Namque supercilio saxi liquor ortus excitauit
Fontem perennem chrismatis feracem.]

XXI.

Sic igitur glorioſissimo martyrio tam Petrus quàm Paulus vita functi sunt; locaque ipsa vbi eorum sacra corpora sepulta fuerunt, non quidem obscura, sed (quod mirandum est) inter persecutores absque iactura vel contumelia aliqua, clarissima remanserunt, eademque velut nobilissima trophæa victoriæ à Christianis summo honore sunt habita. Est de his testis locupletissimus Caius antiquus Theologus, quem temporibus Zephyrini Papæ vixisse, Eusebius [i] tradit, qui & hæc ipsum dicentem inducit: Ego, inquit, Apostolorum trophæa perspicuè possum ostendere. Nam si lubet in Vaticanum proficiſci, aut in viam quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, inuenies.] hæc ipse. Consueuisse Christianos, etiam persecutionis tempore, non tantùm qui Romæ erant, sed ex remotioribus tam Orientalis quàm Occidentalis orbis partibus Romam venire, vt veneranda Apostolorum sepulchra inuiserent ac venerarentur, historiæ complurium sanctorum martyrum declarant. Nam ex Persida veniſse constat Martham, Marium, & Audifacem temporibus Claudij Iunioris, sub quo etiam martyrio sunt coronati, vt ipsorum Acta demonstrant [k]: idque & Maurus, qui etiam martyrium subijt, feciſse reperitur, & alij [l]. Verùm locum Petri fuisse miraculis quoque celebrem, verba illa [m] nutricis Hermetis significant, quibus ait: Tu si ad limina Petri duxisses eum, & Christo credidisses, hodie filium tuum haberes incolumem.]

CLARISSIMA APOSTOLORVM MEMORIA.
[i] Euseb. lib. 2. cap. 24.
[k] Sur. tom. 1. 14. Febr. & Rom. Martyr. 19. Ianuar.
[l] Martyrolog. Rom. 22. Nou.
[m] Extant apud Sur. in Actis S. Alex. papæ. die 3. Maij.

Porrò

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXII. ORIENTALES CONATI SVRRIPERE CORPORA APOSTOLORVM.

Porrò tentasse Orientales Christianos hoc eodem anno surripere sacra corpora Apostolorum, & in Orientem transferre, ac vti suos gentiles sibi vendicare, Gregorius Papa ad Constantinam Augustam scribens, testatur his verbis [a]: Eo tempore quo passi sunt, ex Oriente venerunt, qui eorum corpora, sicut ciuium suorum, repeterent: quæ ducta vsque ad secundum Vrbis milliarium, in loco qui dicitur ad Catatumbas, collocata sunt: sed dum ea inde leuare omnis multitudo eorum conueniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, vt talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex pietate Domini meruerunt, leuauerunt, & in locis quibus nunc sunt condita, posuerunt.] hæc Gregorius. A

[a] Gregor. lib. 3. epist. 30.

XXIII. CVLTVS S. PETRO EXHIBITVS AB IMPERATORIBVS.

At reddita Ecclesiæ pace, Christiani Imperatores eadem inuisere, venerari, & debito religionis obsequio colere, studiosiùs quæ fierunt, ac propensiùs curauerunt. De his enim hæc S. Augustinus [b]: Nunc, inquit, ad memoriam piscatoris flectuntur genua Imperatoris: ibi radiant gemmæ diadematis, vbi fulgent beneficia piscatoris.] & alibi scribens ad Madaurenses [c]: Videtis & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare.] Et Chrysostomus [d]: Seruorum Christi splendida sunt sepulchra, quæ Vrbem maximè regiam occupauerunt, & dies perspicui sunt: diem festum terrarum orbi facientes, non ædificiorum amplitudine & splendore (hac enim parte excellunt) sed, quod amplius est, conuenientium studio. Nam & ipse ille purpura indutus peregrè proficiscitur, sepulchra illa complexurus; & fastu deposito, contingit sanctos, rogans vt sibi apud Deum patrocinentur; & tabernaculorum opificem & piscatorem patronos etiam mortuos deprecatur ille diadema gestans.] hucusque Chrysostomus. Hæc quàm sint vera, ipsæ Gallæ Placidiæ Augustæ [e] litteræ ad Pulcheriam Augustam testantur his verbis, dum sui in Vrbem aduentus ad limina Apostolorum causam reddit, sic dicens: Vt Romam frequentibus concursionibus adæquè desideremus inspicere, causa est nobis amplectendæ religionis, vt terminis sanctorum nostram exhiberemus præsentiam: quos certum est pro sua virtute in cælestibus constitutos, neque inferiora despicere. Nos itaque sacrilegium esse credimus, si solemnium ordinem denegemus.] hæc ipsa. In hanc eamdem sententiam idem qui suprà [f] Chrysostomus: Relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, si non prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij Reges.] B C

[b] Aug. de Sanct. serm. 28. in fine
[c] Aug. epist. 42.
[d] Chrysost. in 2 ad Cor. 1. hom. 26.
[e] Habentur in præamb. Conc. Chalced.
[f] Chrysost. hom. Quod Christus sit Deus.

XXIV. DE PAVLI SEPVLCRHO Chrysost. in epist. ad Rom. homil. 32.

Idem alibi [g] cùm agit de eorumdem sepulchris, hæc de Pauli theca: Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi sepulchro, videre puluerem corporis illius, quæ adhuc in Christo deerant implentis, stigmata illius gestantis, prædicationem Euangelij vbique seminantis; puluerē, inquam, oris illius, per quod Christus locutus est?] & paulo pòst: Vellem videre sepulchrum, quo recondita sunt arma iustitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tunc verò cùm in hac vita essent, mortua.] & alibi [h]: Nullus ex Romanis Regibus tanto in honore fuit, quanto hic est. Ceterùm Imperator foris alicubi iacet abiectus: hic autem velut viuens & regnans tenet.] Idem de Petri sepulchro [i]: Quot Reges vrbes euerterunt, portus extruxerunt, & nominibus suis inscriptis decesserunt; nec tamē eis quicquam profuit, sed silentio & obliuioni mandati sunt? Piscator autem Petrus, qui nihil fecit eorum, quoniam virtutem est prosecutus, & ciuitatem maximè regiam occupauit, etiam post mortem resplendet Sole clariùs.] D E

[g] Chrysost. hom. Quod Christus sit Deus.
[h] Chrysost. in 2 ad Tim. hom. 4
[i] Chrysost. hom. in Psal. 48.

XXV. VRBIS MVNITIO CORPORA APOSTOLORVM.

Horum sepulchris Vrbem esse munitam, alibi idem Chrysostomus tradit, cùm ait [k]: Hoc corpus plebem hanc munit, quod quauis turri, innumerisque mœnibus ac vallis est tutius: & cum ipso corpus etiam beati Petri, &c.] Eadem & Christianus nobilis poeta Venantius Fortunatus versibus cecinit [l]; quæ velut sepulchrorum ipsorum hic epitaphium sunto:

[k] Idem in epist. ad Rom. homil. 32.
[l] Venant. Fort. lib. 3. carmin.

Cælorum portæ, lati duo lumina mundi,
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.
Inter Apostolicas radianti luce coronas
Doctior hic monitu, celsior ille gradu.
Corda per hunc hominum referantur, & astra per illum:
Quos docet ipse stylo, suscipit ille polo.

Pandit

Pandit iter cælis hic dogmate, clauibus alter:
Est via cui Paulus, ianua fida Petrus.
Hic petra firma manens, ille architectus habetur:
Surgit in his templum, quo placet ara Deo.
A facie hostili duo propugnacula præsunt,
Quos fidei turres Vrbs caput Orbis habet.
Hi radiant oculi pretioso in corpore Christi,
Lumine qui proprio cetera membra regunt.] A

Quàm autem hæc de protectione Vrbis sint vera; cùm innumera sint exempla suis locis inferiùs recitanda, vnum modò satis habeatur Gregorij Romani [a] Pontificis testimonium ex his quæ experimento didicit: sic enim scribit ad Rusticianam Patriciam, rogans vt Romam veniret: Si gladios Italiæ bella formidatis; solicitè debetis aspicere, quanta beati Petri Apostolorum Principis in hac Vrbe protectio est; in qua sine magnitudine populi, & sine adiutoriis militum, tot annos inter gladios illæsi Deo auctore seruamur.] hæc Gregorius. B

[a] Greg. lib. 7. epist. 33.

XXVI. VRBS ROMA AB APOSTOLIS SERVATA.

At quis eruditus ac prudens, velut è sublimi specula mentis oculis lustrans Orbem, & omnes qui vmquam fuerunt principatus & regna considerans, non intelligat ea omnia Principum in eis regnantium sceleribus esse conuulsa, ac funditus perijsse, Romanum verò Imperium sub tot tantisque illud regentibus feralibus monstris nonnisi diuina virtute potuisse subsistere? Quo enim potissimùm tempore sub omnium scelestissimo Imperatore ipsum Romanum Imperium in maiori videretur positum esse discrimine: eidem, veluti collabenti parieti trabe suffulto, crucis virtute succurritur; & duabus hisce viuis columnis in medio nutantis molis erectis, Vrbi cum Imperio pariter casuræ opportunè consulitur. Iam enim sæculum ipsum aduenerat, quando antiquo oraculo Tiberij Imperatoris temporibus peruulgato, finem Romani imminere Imperij dicebatur. Recitans illud Dio [b], sic ait: In primis omnes commouebat recordatio oracula, quod decantatum fuerat Tiberij temporibus. id erat: C

[b] Dio in Neron.

Τρὶς δὲ τριακοσίων περιτελλομένων ἐτῶν
Ρωμαίοις ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις.] Latinè sic redditur:

His tertrecentis circumuoluentibus annis
Seditio perdet Romanos.]

Quæ autē quantáve post Neronis occubitum concitata fuerint bella ciuilia, vt anno vno tres occisi fuerint Imperatores, paulo inferiùs dicturi sumus. Sicque aduenisse iam tempus oraculi, æquè omnes non immeritò existimarunt. D

XXVII. PRODIGIA IMMENSA SVB NERONE.

Verùm hæc visa sunt nonnullis portendere prodigia numquā antea præteritis sæculis visa: quæ Plinius [c], qui tunc viuebat, caque videbat, sic scribit: Non minus mirum ostentum cognouit ętas anno Neronis Principis supremo, sicut in rebus eius expositum; pratis, oleisque (intercedente via publica) in contrarias sedes transgressis in agro Marrucino, prædiis Vettij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.] Refert hæc idem iterum alibi his verbis: Super omnia, quæ vmquam audita sunt, erit prodigium in nostro æuo Neronis Principis ruina, factum in agro Marrucino Vettij Marcelli è primis equestris ordinis, oliueto vniuerso viam publicam transgresso, aruis inde è contrario in locum oliueti profectis.] At quid idem Plinius amplius? Amnes, inquit [d], retro fluere, & nostra vidit ætas, Neronis Principis annis postremis, sicut in rebus eius retulimus.] Hæc cùm scribat Plinius, nemo dubitet fuisse verissima. Nam qua ratione mentiri eum oportuit, cùm viuentes adhuc extarent testes, qui eum mendacij turpiter arguissent. E

[c] Plin. lib. 2. c. 83. & lib. 17. c. 25.
[d] Plin lib. 2. cap. 103.

XXVIII. MVTATIO RELIGIONIS PRODIGIIS ANNVNCIATA.

Cùm igitur hæc sic se habeant, & rerum in meliorem statum mutationem portendisse visa sint illis: interpretetur hæc, qui velit, Neronis præmonstrasse interitum. Nam qui, rogo, melior secutus est rerum status, cùm sub tribus, qui successerunt, Imperatoribus, Galba, Othone, & Vitellio, tribus bellis ciuilibus visum sit Romanum Imperium penitus conflagrasse, & alia complura deploranda planè ab omnibus accidisse, quæ breui compendio Tacitus [e] collegit? Quòd si postea Vespasiani Imperio cuncta visa sint floruisse: citò tempus illud, velut dies Alcyonij, est præterlapsum: nam qui illi successit Domitianus, tempora Neroniana restituit. His igitur consideratis, verior visa est illa prodigiorum interpretatio; nimirum, vt per ea signa, religionis in melius mutatio monstraretur, de qua Prudentius [f] hisce versibus:

[e] Tacit. lib. 1. hist.
[f] Prudent. Peristeph. hym. 2. de S. Laurent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Discede adulter Iuppiter
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebemq; iam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri:
Tibi, id quod ipse amaueras,
Factum Neronis officit.]

XXIX. ROMA ILLVSTRATA SANGVINE APOSTOLORVM.

Sed quàm egregiè Romana Ecclesia persusa Apostolorum Principum sanguine fuerit illustrata, Tertullianus [a] his explicat: Felix, inquit, Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi Ioannes Apostolus, postquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur.] & alibi [b]: Orientem fidem primus Nero cruentauit. Tunc Petrus ab altero cingitur, cùm cruci affigitur. Tunc Paulus ciuitatis Romanæ consequitur natiuitatem, cùm illic martyrij renascitur generositate.] Rursum de eadem Romana Ecclesia hæc Theodoretus [c]: Habet autem communium quoque Patrum & veritatis doctorum Petri & Pauli sepulchra, quæ Fidelium animas illuminant. Horum autem beatissimorum par planè diuinum exortum quidem est in Oriente, & radios in omnem partem emisit: in Occidente autem prompto & alacri animo vitæ suscepit occasum, & nunc illinc orbem terræ suis radiis illustrat: ij vestram sedem effecere magis illustrem: ea est vestrorum bonorum colophon.] hæc ille. At non omittimus quæ itidem de illustrata Vrbe Apostolorum sepulchris Ioannes Chrysostomus [d] scribit; nosque ea velut corollarium, licet omnibus penè vulgata, hic ad postremum addimus: Ego, inquit, Romam propterea diligo; tametsi & aliunde queam illam laudare, nempe à magnificentia, ab antiquitate, à pulchritudine, à multitudine, à potentia, à diuitiis, & à rebus in bello fortiter gestis: sed relictis omnibus istis, ob id illam beatam prædico, quòd erga illos Paulus, dum viueret, adeò fuit beneuolus, adeò illos amauit, coràm disseruit, & postremò vitam apud eos finiuit. Vnde & ciuitas ista hinc facta est insignis plusquam à reliquis omnibus: & quemadmodum corpus magnum ac validum, duos habet oculos illustres, sanctorum videlicet illorum corpora. Non ita cælum splendescit, quando radios suos Sol ex sese dimittit, quemadmodum Romanorum Vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus: considerate & horrete, quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repentè ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri. Qualem rosam Christo mittet Roma? Qualibus coronis duabus ornatur Vrbs ista? Qualibus catenis aureis cincta est? Quales habet fontes? Propterea celebro hanc Vrbem, non propter copiam auri, non propter columnas, neque proter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesiæ.] hucusque ipse.

[a] *Tertullian. de præscript.*
[b] *Idem in Scorpiaco.*
[c] *Theodoret. in epist. ad sanct. Leon. Pont.*
[d] *Ioan. Chrysost. epist. ad Roman. hom. 32.*

XXX. DE VINCVLIS PETRI.

Ad hæc etiam addimus, quòd non tantùm sepulchra Apostolorum magno honore habita, sed & ipsa passionis instrumenta. Siquidem vincula, quibus Petrus in carcere vinctus fuit, perquisita atque inuenta, Balbina virgo [e] filia Quirini Tribuni est summopere venerata. Quæ custodita, & ad posteros per manus transmissa, indita eis diuina virtute, miraculis coruscarunt: qua de re à Patribus mirificis præconiis sunt prædicata: ex illis enim tenuia ramenta Christianissimos Principes ad collum religionis causa gestare consueuisse, suo loco dicemus. Ac demum (quod vltimo loco dicimus) tantum abfuit vt Principibus Apostolorum glorioso martyrio vita functis, credentium fides tepuerit, vt magis magisque fuerit propagata: eorum enim exemplo incensa sunt corda credentium, magnoque fœnore numerus martyrum est Romæ auctus, vt sanctus Leo [f] his explicat verbis: Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur; & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Vnde duo ista præclara diuini germina seminis in quantam sobolem germinarint, beatorum millia martyrum protestantur: qui Apostolicorum æmuli triumphorum, Vrbem nostram purpuratis & longè lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserto vno diademate coronarũt.] Sed de his modò satis.

[e] *Acta Alexãd. Pap. apud Sur. 3. Maij.*
[f] *S. Leo ser. 1. in Natal. Apost.*

XXXI. His itaque de martyrio Petri postremo loco narratis; qualis eiusdem corporis effigies atque

atque statura fuerit (nam de Paulo superiùs actum est) quæ ab aliis scripta inuenimus, recitabimus. Diximus nuper Eusebij [a] auctoritate, eos qui ex Gentibus ab Apostolis prædicatam Christi fidem accepissent, accepti tam immensi beneficij memores, illorum imagines coloribus vel alio modo exprimendas curasse. testaturque idem auctor, se in hunc modum Christi Domini & Apostolorum Petri & Pauli pictura expressas imagines à maioribus conseruatas aspexisse. Affirmat & Augustinus [b], effigiari consueuisse Christi imaginem hinc inde Petrum & Paulum (quod & aliàs diximus) pictos habentem. Ex his igitur haud difficile fuit, vt ipsorum vultus quibusdam lineamentis, maiori saltem ex parte, hisce imaginibus haberentur expressi: quæ etiam scriptorum monumentis fuerunt ab aliis memoriæ commendata. Nam & Nicephorus [c] his verbis Petri imaginem reddit: Petrus quidem haud crassa corporis statura fuit, sed quæ aliquanto esset erectior, facie subpallida & alba admodum: capilli & capitis & barbæ crispi & densi, sed non admodum prominentes fuere: oculi quasi sanguine respersi, nigri: supercilia propè euulsa: nasus autem longior ille quidem, non tamen in acumen desinens, sed pressus, simusque magis.] hæc ille. Sed ea de oculis sanguineis sic accipe, quòd assiduò ploraſſe feratur.

[a] *Euseb. hist. lib. 7. c. 14.*
[b] *Aug. de consens. Euang. lib. 1. c. 10.*
[c] *Niceph. lib. 2 c. 37.*

PETRI EFFIGIES.

XXXII. VXOR PETRI MARTYR.

At non Petrus tantùm, sed & vxor Petri perstans in fidei Christianæ confessione, & ipsa quidem digna tanto viro vxor, adepta est palmam martyrij. Quando autem id acciderit, non satis constat; licet compertum habeatur, ante Petrum eam illud obiisse certamen, cùm de vtroque hæc scribat Clemens Alexandrinus [d]: Aiunt certè, beatum Petrum, cùm vidisset vxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem, & quòd domum reuerteretur: valde tamen exhortando & consolando, proprio nomine eam compellantem dixisse: Heus tu, memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium.] hæc Clemens. Verùm qui coniugem habuit Petrus, filiam quoque ex ea genuisse traditur, eamdemque susceptam antequam ad supremam Apostolatus dignitatem assumeretur à Domino. nam constat tum Tertulliani, tum S. Hieronymi (vt aliàs fusiùs dictum est) sententia, coniugatos Apostolos, ex quo à Christo vocati sunt, fuisse ab vxoribus continentes. Ceterum quòd Petronilla sit dicta, in baptismate potiùs, more maiorum, cùm renata, quàm cùm nata est, oportuit contigisse: nam eo tempore Simon, & non Petrus, parens eius, ex quo ipsa nomen accepisse videtur, appellabatur: cùm præsertim haud vsu frequenti receptum esset apud Hebræos, vt filij à parentibus nomen sumerent deriuatum, ac molli vocis inflexione ac desinentia diminutum; nisi à Romanis illud mutuati essent, vt Drusilla & Priscilla, quarum meminit Lucas [e] in Actis. Quinetiam magis propriè Petronilla à Petronio, quàm à Petro deducta videri posset: nam à Petro Petrilla, vt à Prisco Priscilla, à Druso Drusilla, dicenda potiùs videretur. Erat autem Romæ nobilis familia Petronia [f], licet olim equestris tantùm ordinis, ex qua Petronij complures viri clarissimi, vt ille qui nuper sub Caio Caligula missus est Præses in Syriam, vir egregia probitate spectatus, de Iudæis optimè meritus, cuius opera templum Hierosolymitanum ab eiusdem Imperatoris immani impietate seruatum est (vt diximus superiùs) impollutum.

[d] *Clem. Alex. Strom. lib. 7.*
[e] *Act. 18. & 24.*
[f] *Valer. lib. 4. c. 7.*

XXXIII. DE PETRONILLA.

Qua ratione sæpe in mentem venit dubitare, num sic dicta fuerit Petronilla filia Petri, sicut ab eodem Apostolo [g] nominatus est Marcus filius suus, cùm ait: Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone, Marcus filius meus.] cùm præsertim Marcelli presbyteri epistola, qua agitur de eadem Petronilla Petri filia, eam dicat adeò fuisse formosam, vt Flaccus vir nobilis eam ardentissimè adamarit: nam cùm Petri filia ante Apostolatum (vt diximus) nata, iam prouectioris esset ætatis, haud putandum tam excellentis formæ fuisse, vt eam homines deperirent. Nam si obitus Petronillæ tunc contigit, quando Nicomedes presbyter, qui à Flacco teneri iussus est, statim vt corpus Feliculæ sepulturæ mandauit, martyrium consummauit (quod Vsuardus in Nicomede accidisse tradit sub Domitiano Imp.) planè dicendum esset, eam tunc fuisse sexagenariam: sin verò eam sequenti anno à Petri martyrio esse defunctam dixerimus (quod nemo tradit) fuisse eam iam quadragenariam affirmandum esset: cui ætati si iugem morbum addas, quo eam afflictatam esse Acta tradunt; planè haud eiusmodi potuit esse præstantis formæ, vt Flaccus eam tam vehementer amaret. Quamobrem ea quæ Marcelli nomine scripta habetur epistola, nonnihil fide minuitur. Sed & de fide ilius

[g] *1. Petr. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Augustin. contr. Adimant. c. 17. lius epistolæ nos ambiguos pariter reddit S. Augustinus [a], dum agens cõtra Adimantum Manichæum, historiam de Petri filia paralytica precibus patris sanata, cum apocryphis recenset. Sed quicquid sit, hæc de illa redduntur certa firmaque maiorum traditione, compluribusque illustrata monumentis; Petronillam sanctissimam virginem extitisse, eamdemque à maioribus nominatam esse, quauis ex causa, filiam Petri; cuius [b] In Actis Greg. Papæij. nomine constructum fuerit vetus ac nobile cœmeterium [b], eiusque natalis anniuersaria commemoratione sit celebris, omnibus Martyrologiis ac passim Kalendariis illustrata. Sedit autem Petrus Romanæ sedis Episcopus (vt ex his quæ de sedis eius institutione sunt dicta, perfacilè colligi potest) annis viginquatuor, mensibus quinque, & diebus vndecim. Si qui autem aliter annos sedis Petri numerasse videantur; ex inita à nobis superiùs ratione instituræ sedis eius, erroris arguuntur ac conuincuntur. Nam cùm durante adhuc anno secundo Claudij, Christi verò quadragesimoquinto, die decimaoctaua Ianuarij Romæ sedere ipsum cœpisse, sit demonstratum; atque superiùs iridem manifestissima ratione declaratum, hoc anno sexagesimonono, vigesimanona Iunij martyrio diem obiisse; absque dubio sediisse præscripto annorum, mensium, atque etiam dierum numero reperitur. [c] Die 31. Maij. ANNI SEDIS PETRI.

XXXIV. Postquam autem hic de Petri martyrio, atque vxoris, necnon filiæ ad Deum transitu actum est: de germani ipsius, Andreæ scilicet glorioso per crucem quoque consummato martyrio vt dicamus, instituti ratio à nobis videretur exigere: sed cunctabunda diu hæsit oratio, apocryphorum præpedita timore, quo minus liberè, vt assolet in rebus certa fide exploratis ac veris, hactenus prosilierit. Quod enim in primis ad tempus spectat; quo potissimùm anno passus sit, apud antiquiores nulla prorsus mentio reperitur: quid autem ex recentioribus aliquis pro animi arbitrio dixerit absque vlla testificatione maiorum, fides incerta sequatur auctorem: haud enim libenter illius vestigia assectamur, quem in obscuro atque inuio tramite dux certior ac tutior non præcedat. Illud tantùm de Andreæ martyrij tempore in Passionibus Apostolorum (quas, qualescumque sint, ante Gelasij Papæ tempora lectitari consueuisse, certum est) licuit reperisse: ipsum scilicet post Petrum coronatum esse martyrio; licet, quoto Domini anno, vel sub quo Imperatore, inexploratum penitus relinquatur: illic enim ipsi à Ioanne Apostolo per visum dictum habetur post ascensum Petri [d]: Andrea, poculum Petri bibiturus es.] hæc ibi. De reliquis autem, quoniam passionis Andreæ Acta à Manichæis corrupta, ab eisdemque citari solita fuerunt, remansit eorum (vt Augustinus [e] declarat exemplo) in Ecclesia dubia fides. Quæ verò de Andreæ martyrio in epistola presbyterorum Achaiæ habentur expressa, digna existimata sunt vt in Ecclesia recitentur: quæ cùm publica lectione nota sint omnibus, hìc ea describere prætermisimus.

[d] Pass. S. Andreæ. c. 20.

[e] Aug. de fide contr. Manich. c. 38.

XXXV. LINVS SVBROGATVS PETRO. Sed ad Romanæ Ecclesiæ statum describendum redeamus, quam Petri martyrio afflictatam reliquimus. Verum enimvero ne tam Vrbis, quàm Orbis vniuersalis Ecclesia, summo truncato capite, pastoreque orbata, destituta penitus remaneret; mox in locum Petri subrogatus est Linus natione Tuscus, patria Volaterranus: qui sedit annos vndecim, menses duos, dies vigintitres. Sed quoniam alij tradiderunt post Petrum sedisse Clementem; de his omnibus exactiori diligentia est nobis agendum. Inualuit penes nonnullos ea sententia, Linum nequaquam post obitum Petri, illi successorem suffectum, Romanæ Vrbis Episcopum sediisse; sed tantùm viuente adhuc Petro, dum illum vniuersalis Ecclesiæ solicitudo ab Vrbe in diuersas Christiani orbis prouincias euocaret, ordinatum esse coadiutorem Episcopum vnà cum Cleto; qui ambo simul loco ipsius Petri obirent Ecclesiasticas functiones: Linum verò, vigente Neronis persecutione, martyrio esse sublatum anno sequenti sub Consulatu Capitonis & Rufi. Hæc accepta esse noscuntur ex libro vulgato nomine Damasi de Romanis Pontificibus, sed à diuersis auctoribus (vt verius puto) collecto: nam demonstrabimus pluribus locis continere repugnantia inter se, ferè in vnoquoque Pontifice, in annis cuiusque consignandis: vt satis perspicuè intelligi possit, è duobus saltem auctoribus librum illum esse consarcinatum, nulla habita à collectore ratione eorum quæ inter se pugnantia esse viderentur. Eamdem de Lino sententiam secutus est Metaphrastes [f], qui tamen in eo ab illa discrepat, quòd ante martyrium Petri, immo ante annum duodecimum Neronis Imperatoris, Linum fuisse defunctum affirmat. Scimus alios, neminem tamen ex antiquis,

[f] Metaphrast. 29. Iunij.

A antiquis, eiusdem libri de Pontificibus auctoritate permotos, neutrum, nec Linum nec Cletum inter Romanos adnumerasse Pontifices Petri successores, sed corepiscopos tantùm eos fuisse, dixisse. At in re tanta non quid auctor incertus, quidve aliqui ex recentioribus dixerint, attendendum putamus, sed innitendum antiquioribus certis probatisque rerum Ecclesiasticarum scriptoribus, quibus potissimùm & certa ratio suffragetur.

Sed in primis accuratiùs est disquirendum, an solida veritate consistant anni Romanorum Pontificum in eo libro numerati per Consules: quantumlibet enim auctor ignoretur; si in eo veritas nulla ex parte vacillet, maiorem ipsa sibi quouis alio eo nomine vindicat auctoritatem. Equidem tempora adnumerata per Consules libentioribus sunt accipienda auribus; cùm ceteris illa frequentior, liberalior, & ve- EXQVIRENDA VERITAS TEMPORVM PER CONSVLES.
B rior noscatur esse chronographia, atque in vsum frequentiorem accepta, quæ à Fastis deducta est Consularibus. Certè quidem cùm vetera monumenta in antiquis scriptoribus interdum inuenimus esse Consulibus consignata, magno afficimur gaudio, perinde ac si in tenebris oberranti fax aliqua ex optato perfulgeat. Verùm sicut ad tempora elucidanda nihil his posset accidere opportunius; ita si ab aliquo falso coniectore vel impostore commenticij Consulatus affigantur, omnia simul confundi, ac luce patentia mox obscurissima reddi necesse est. Sed agedum, cuius sint fidei Consulatus in Lino positi, videamus. Hæc ibi scripta habentur: Fuit autem temporibus Neronis à Consulatu Saturnini & Scipionis vsque ad Capitonem & Rufinum, vel Rufum Coss.] Hac habita per Coss. ratione; quidnam est, quòd ab aliis post Petrum successor ponitur Cletus, vel Clemens; cùm ex notatis Consulibus, Linum constet post Pe-
C trum quoque sediisse vsque ad nonum Kalen. Octobris? An duos simul sediisse volunt? aut Linum non sediisse, quem idem citatus liber sediisse ponit? Sic igitur videas eiusdem scriptionis auctoritate ratum haberi, post Petrum sediisse Linum, continuantem sedem suam, qui olim non vt Pontifex, sed vt corepiscopus, dum vixit Petrus, sedere cœpit: dicendumque esse ea ratione, sediisse Linum saltem annum vnum, menses duos, & dies vigintiquatuor.

Rursum verò cùm auctor post Linum ponat Cletum, eiusdemque sedis annos his si- XXXVII.
gnet Consulibus, dicens: Fuit temporibus Vespasiani & Titi, à Consulatu Vespasiani septimo & Domitiani quinto, vsque ad Domitianum nono & Rufinum Consules:] si (vt vult) Cletus Lino successit; quomodo ponit eum post illos nouem annos, qui intercurrunt à Consulatu Capitonis & Rufi, quo Linum vult esse morte sublatum, vsque ad
D septimum Consulatum Vespasiani sedere cœpisse; cùm secundùm eam rationem dicendum esset, nouem illis annis sedem vacasse? Verùm secundùm Consulum rationem ERRORES EX CONSVLATIBVS DEPREHENDI. auctor errore lapsus conuincitur; dum post Linum, Cletum recensет: nam ex Coss. ab eo notatis in Clemente, quem ponit post Cletum, Clemens immediatè post Linum fuisset recensendus: nam cum sediisse ait sub Galba & Vespasiano à Consulatu Trachali & Italici vsque ad nonum Vespasiani Consulatum: sicque ipsum sedere cœpisse sequenti anno ab obitu Lini, perseuerasseque vsque ad annum duodecimum: cùm alioqui idem auctor dicens sediisse tantùm annos nouem, sibi ipsi minùs consentiat; sicut etiam à se ipso discrepat, dum Cletum annis duodecim sediisse ponit & amplius; qui secundùm Consules à se positos, annis tantùm septem inchoatis sediisse dicendus esset. Immo cùm idem auctor ponat Clementem martyrio occubuisse anno tertio Traiani Imperatoris,
E longiùs à se ipso dissentit, dum primò habet eum sediisse annos nouem, vel secundùm positos Coss. annos duodecim; ac denique numerando à tempore institutionis, nimirum à Consulatu Trachali & Italici vsque ad tertium Traiani annum, triginatres annos sediisse, videatur asserere. Sed & absurdius illud esse videtur, quòd ea habita ratione annorum sedis Clementis, nullum tempus sedis Cleti videatur esse relictum, immo nec Anacleti, quem intra illud tempus sediisse, Consules ab eo positi docent. Ex his videas, per quos anfractus, & quanto cum discrimine prodendæ veritatis, rerum Ecclesiasticarum narratio ducenda esset, si quæ in eo scripta sunt libro, absque diligenti perquestigatione quis esse susciipienda contenderet; vt necessariò sibi ipsi contraria dicere opus esset.

Hæc igitur in ipso limine narrationis successionis Romanorum Pontificum voluimus posuisse; quò lector intelligat, libro illi, cùm in singulis fere Pontificibus anni notati XXXVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per Consules diuersi habeantur ab illis, qui in singulorum fronte ipso narrationis exordio habentur adscripti, haud facilè innitendum esse, sed illi potiùs inhærendum Romanorum Pontificum chronographiæ, quæ antiquiorum scriptorum & Romanæ Ecclesiæ potissimùm testimonio confirmetur. Quod igitur ad veteres rerum Ecclesiasticarum scriptores pertinet: cùm S. Ignatius [a], qui eodem sæculo vixit cum Apostolis, dicat Clementem successisse Cleto (sic enim legendum esse pro Anacleto, postea demonstrabimus) planè declarat ipsum Clementem tertio loco, nempe post Linum & Cletum, Romanæ Ecclesiæ Pontificem præfuisse. Et cùm addit: Cui nunc successit beatissimus Clemens, Petri & Pauli auditor] quænam illa essent tempora, idem his quæ eadem epistola superiùs dixerat, significare videtur, dum ait: Multorum aduersariorum arbitrio exagitor, partim exiliis, partim custodiis, partim vinculis.] hæc ipse, qui & in custodia positus, dictam epistolam scripsit ad Mariam Cassobolitem, vt idem ibi post multa testatur, sic dicens: Vehementer concupiui venire ad vos, & vnà vobiscum requiescere & refici. Verùm non est in hominis potestate via eius: impedit enim meam voluntatem militaris custodia, quæ non permittit vltrà progredi.] Quibus sanè intelligitur (nisi velimus dicere, quod ratio non patitur, hæc accidisse in vltimis eius vinculis, cùm Traiani tempore, vt dicemus, Romam vinctus perductus est) sub Domitiano ea contigisse, esse affirmandum. Nam à morte Neronis nulla alia excitata est in Ecclesia persecutio vsque ad Domitianum. Sic igitur ex Ignatij sententia iam exploratum habetur, Clementem non ante Domitiani tempora Romanæ Ecclesiæ curam pontificiam suscepisse post Cletum, Ceterùm eam epistolam Ignatij esse legitimam, ex his quæ habentur in epistola ab eodem scripta ad Heronem diaconum, facilè cognosci potest, vbi & de Cassiano suo hospite, cuius in dicta epistola meminerat, habuit mentionem, ibidemque de eadem Maria præclarum ab eodem Ignatio elogium scribitur. Sed de his suo loco pluribus.

[a] Ignat. epist. 4 ad Mariam Cassob.

CLEMENS CLETO, NON PETRO SVCCESSIT.

A B C

XXXIX. [b] Euseb. lib. 3. c. 12.

Rursus verò ex iis quæ ex Hegesippo proximo Apostolorum temporibus Eusebius [b] in suam historiam transtulisse visus est, dum habet anno duodecimo Domitiani Imp. Clementem sedere cœpisse, non solùm citatum Ignatij testimonium roborat, sed etiam manifestissimi erroris redarguuntur qui eum substitutum fuisse Petro dixerunt. His accedit Tertullianus, qui libro tertio carminum, quæ scripsit in Marcionem, non tantùm tertio loco post Petrum ponit Clementem, sed adhuc etiam quarto, nimirum post Anacletum, his scilicet versibus:

GERMANA SVCCESSIO ROMANORVM PONTIFICVM.

Ex quibus electum magnum, plebiq; probatum
Hac cathedra Petrus, qua sederat ipse, locatum,
Maxima Roma Linum primùm considere iussit:
Post quem Cletus & ipse gregem suscepit ouilis:
Huius Anacletus successor sorte locatus;
Quem sequitur Clemens, &c.]

D

hæc ille, numerans Romanos Pontifices vsque ad Anicetum tantùm, quando opus illud ipse Tertullianus scribebat, quo tempore Marcion (vt suo loco dicemus) Romam ad Anicetum venit. Ex his itaque tantùm abest vt concedamus post Petrum statim suctius Tertullianus, & ex Hegesippo Eusebius, & alij, Clementem non tertio loco, sed quarto post Petrum sedisse, ac post Linum, Cletum, ac etiam Anacletum, cui successisse tradunt, sedere cœpisse. Verùm post Cletum, sed ante Anacletum esse ponendum, verius esse putamus.

XL. [c] Euseb. hist. lib. 3. c. 28. Niceph. lib. 2. c. 18. [d] Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. cap. 15.

Insuper cùm Eusebius [c], ac ceteri omnes tam Græci quàm Latini auctores testentur Clementem subiisse martyrium tertio anno Traiani Imperatoris, idque S. Hieronymus [d] firmiter asseueret, immo & ipse liber de Romanis Pontificibus apertè doceat: qua ratione, quæso, dicere possumus Clementem sedisse statim post Petrum, cum ab eo tempore vsque ad tertium Traiani annum intercurrat triginta trium annorum spatium? At quis vmquam somniauit tam longo tempore Clementem sedisse, immo & quis dixit ipsum amplius nouennio Ecclesiæ Rom. præfuisse, id Eusebio, idque nuper citato libro, id denique ceteris recentioribus attestantibus? Et, si semper dicto tempore à Nerone vsque ad Traianum sedit Clemens: quisnam, rogo, locus assignabitur Cleto? vt dicere prætermittamus de Lino, quem volunt eadem persecutione Neronis absque honore Romanæ sedis Pon-

E

A dis Pontificatus martyrio esse præreptum. Vel si non Clementem, sed Cletum successisse Petro dixerimus: eum quidem oportuit sedisse annos viginti quinque, vt eius successor Clemens sedens annos nouem, decessisse ex hac vita dicatur anno Traiani tertio. Sed quis vmquam reperiri possit, qui eidem ad summum plusquam annorum duodecim numerum aliquando tribuerit? His igitur exactiùs consideratis; necessariò dicendum est, ante Clementem, Lino, Cletoque esse sedis certa tempora tribuenda.

LINVS ET CLETVS SEDERVNT ANTE CLEMENTEM.

Id quidem & maiores cognouisse, certum est: qui enim numerarunt primam illam Romanorum Pontificum successionem, omnes semper Clementem tertio loco posuerunt; licet plerique, siue vitio scriptoris acciderit, siue alia ex causa, Anacletum pro Cleto posuisse inueniantur. Ecce tibi Irenæus [a] in primis quàm exactè est rem prosecutus, sic dicens: Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens; qui & vidit Apostolos, & contulit cum eis, cùm adhuc intonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet.] hæc Irenæus. Optatus Mileuitanus [b], & ipse retexens catalogum Romanorum Pontificum vsque ad sua tempora, sic exorditur: Cathedra vnica, quæ est prima de dotibus: sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c.] hæc ille, Cletum prætereins, vtpote quem existimasset vnum eumdemque esse cum Anacleto. Sed Epiphanius [c] contrà prætermittens Anacletum, tantùm ponit Cletum, sic dicens: Episcoporum in Roma successio hanc consequentiam habuit: Petrus & Paulus, Linus, Cletus, Clemens, Euaristus, &c.] S. Augustinus [d] secutus Optatum, Cletum ratus eumdem cum Anacleto, illum prætermisit. S. Hieronymus, Romanę alumnus Ecclesiæ, hæc ait [e]: Clemens, de quo Apostolus Paulus ad Philippenses scribens ait, Cum Clemente & ceteris cooperatoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: quartus post Petrum Romanus Episcopus; siquidem secundus fuit Linus, & tertius Cletus: tametsi plerique Latinorum, secundum post Petrum Apostolum putent fuisse Clementem.] hæc ille; qui secundùm eorum fortasse sententiam [f], alibi dixit Clementem sedisse post Petrum. Sed hæc ille tunc obiter; verùm cùm de Clemente ab eo diligens est instituta narratio (vt vidimus) post Linum & Cletum sedisse ipsum affirmat.

[a] Iren. lib. 3. cap. 3.
[b] Optat. lib. 2.
[c] Epiph. hæres. 27
[d] August. epist. 161.
[e] Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. c. 15.
[f] Hier. in Isai. c. 52. in fin.

B C

QVO ORDINE NVMERATI ROM. PONTIFICES.

XLI.

Porrò hanc fuisse Romanæ Ecclesiæ ea de re traditionem, satis locuples testis est Romanum Martyrologium [g]: nam in Lino hæc habet: Romæ S. Lini Papæ & martyris, qui primus post beatum Petrum Apostolum Romanam Ecclesiam gubernauit.] & in Cleto: Natalis beati Cleti Papæ, qui secundus post Petrum rexit Ecclesiam in persecutione Domitiani.] ac denique in Clemente: Natalis S. Clementis Papæ, qui tertius post B. Petrum Apostolum Pontificatum tenuit.] In ipso etiam sacro canone Missæ, eodem ordine quo sederunt, iidem Linus, Cletus, & Clemens positi esse videntur, secundùm antiqua diptycha, dum post Apostolos primi hi tres recensentur Romani Pontifices. Idem quoque alij ferè omnes tam Græcorum, quàm Latinorum æquè senserunt, tertio loco post Petrum numerantes Clementem; & primo loco post Petrum, Linum ponentes. Enimvero & id ipsum in Hispaniarum ecclesiis sacro hymno constat antiquitus decantatum: nam in antiquo illo Breuiario Toletano S. Isidori, in sacro hymno quo laudes S. Clementis in ecclesia canebantur, hæc inter alia habentur expressa:

[g] Rom. Mart. 25. Septemb. 26. April. & 23. Nouemb.

D

Romanæ sedis tertium Antistitem,
Quem Christus sibi consecrauit martyrem, &c.]

E

Quamobrem quæ habentur in epistola Ioannis [h] Papæ Tertij nomine inscripta, & alia Leonis Papæ Secundi, quam citat Marianus Scotus cùm agit de Clemente, quibus declaratur non fuisse à Petro Linum & Cletum institutos Romanæ sedis Episcopos, sed tantummodo coadiutores, non aliter quidem sunt intelligenda: nisi quòd sic federint dum Petrus vixit, vt non æquale Petro Pontificium nacti sint, sed coadiutores tantummodo illius extiterint; quod & nos profitemur. nam aliter illa accipi verba, quæ nuper dicta sunt, prohibent. Quòd verò addit auctor ibidem, successori suo Clementi summum Pontificatum à Petro esse collatum, eumdemque post Petrum Pontificiam potestatem tenuisse; ad illud fortasse voluit alludisse, quòd Tertullianus [i], licet (vt

[h] Ioan. iij. ad Episcop. Germ.

XLIII.

QVOMODO LINVS ET CLETVS CORREPTI SCOPI.

[i] Tertul. de præscrip. c. 32.

dictum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictum est) quarto loco Clementem ponat, tamen eum à Petro ordinatum fuisse tradit. Nam & sic Epiphanius [a] quoque de Clemente ait, viuente adhuc Petro ab eo manus impositionem accepisse, sed Episcopatu recusato, remoratum esse ad vtriusque obitum: recitatque fragmentum eiusdem Clementis epistolæ, sic dicentis: Secedo, abeo, erigatur Ecclesia Dei.] affirmat id ipsum Ruffinus [b], sed ex epistola, quam in Latinum vertit, falsò inscripta eiusdem Clementis nomine ad Iacobum fratrem Domini: quam si Clementis esse germanam dixerimus, ad Simeonem potiùs tunc Hierosolymorum Episcopum, eumdemque fratrem Domini, quàm ad Iacobum, quem (vt diximus) longè ante hæc tempora martyrio functum vita cognouimus, scripta fuit. Sed de his inferiùs suo loco. Satis igitur ex his narratis stabilis firmaque remanet Ecclesiæ Romanæ sententia de Petri successoribus, consensuque antiquorum Patrum tam Græcorum quàm Latinorum stabilita: Lino & Cleto, etsi tempore sedis Petri, eo absente, munere pontificio vt coadiutores sint functi, ac etsi Clemens à viuente Petro fuerit Episcopus Romanæ Ecclesiæ prælectus & ordinatus, eumdem Clementem cessisse; iisdemque altero post alterum vsque ad obitum Pontificatu summo perfunctis, & (vt tradit Epiphanius) Romanum Episcopatum duodecim annis tenentibus, demum tertio loco suffectum esse Clementem. Hæc licet pluribus dicta videantur, necessariò tamen tractata: nam si in ordine & tempore primorum Romanorum Pontificum quempiam errare contigerit, in multos alios errores ferri omnino cogetur.

[a] Epiph. hæres. 27.

[b] Ruffi. in præf. lib. Recogn.

A

XLIV. MARTYRES ROMÆ POST PETRVM.

Sed vt ad cetera quæ post necem Apostolorum & Lini successionem contigerunt (quod instituti ratio postulat) redeamus: tantum abfuit, vt necatis Apostolis, excitata semel à Nerone in Christianos persecutio extincta fuerit, vt potiùs vehementioribus flammis exarserit, & impetu grauiori reuixerit. Nam in eos in primis qui sibi familiariùs adhæsissent, rabies Imperatoris incenditur, simulque gladius persecutionis exeritur: id quidem Acta superiùs citata testantur. Erant enim ex his complures ex ipsius Neronis familia, quorum meminit Paulus Romæ scribens ad Philippenses [c] his verbis: Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de domo Cæsaris sunt.] Ex his vnũ fuisse Torpetem, Euellium alterum, Romanum [d] Martyrologium docet: ceterorum nomina vnà cum Actis ipsorum in obscuro manserunt. Passi & tunc feruntur duo milites custodes carceris Processus & Martinianus: itemque Herodion & Olympas, sed ante Petri martyrium; quorum quidem meminit Metaphrastes [e]. passæ item sub Nerone feruntur religiosissimæ feminæ Basilissa [f] & Anastasia, Apostolorum discipulæ, & aliæ complures. At non longè ab Vrbe in Thuscia eodem tempore passi sunt Ptolemæus Episcopus à S. Petro ad prædicandum Euangelium illuc missus, necnon Romanus Episcopus Nepesinus, ac triginta Christiani ad fidem per Ptolemæum conuersi: quòd verò Acta habeant sub Claudio subiisse martyrium, de Nerone Claudio intelligendum est, secundùm ea quę superiùs in Claudio dicta sunt.

[c] Philip. 4.

[d] Martyrolog. Roman. die 27 Maij, & 11.

[e] Metaphr. die 29. Iunij.

[f] Martyrolog. Roman. die 15 April.

B

C

D

XLV. MARTYRES ALII DIVERSIS IN LOCIS.

At non Romæ tantùm & locis iuxta Vrbem positis, sed & in aliis ciuitatibus atque prouinciis sub eodem Nerone passi martyres reperiuntur: nam tradit Orosius [g] per omnes prouincias pari persecutione Christianos vexari à Nerone mandatum esse; horum verò magna ex parte nomina exciderunt, exustis Ecclesiasticis monumentis à Diocletiano Imperatore, vt suo loco dicemus: adeò vt vix paucorum habeatur mentio in Romano Martyrologio. Sed omissis ceteris (non enim nostri est instituti omnium Ecclesiarum martyres omnes prosequi, quæ pertinent ad ea quæ Romæ sunt gesta, tantummodo nunc prosequamur. Commendantur in hac persecutione studia inter alias duarum sanctissimarum mulierum, Lucinæ, atque Perpetuæ: quarum prior hoc elogio celebratur in Romano Martyrologio [h]: Hæc de facultatibus suis sanctorum necessitatibus communicans, Christianos in carcere detentos visitabat, & martyrum sepulturæ inseruiebat: iuxta quos & ipsa in crypta à se constructa sepulta est.] De Perpetua verò hæc [i]: Baptizata à B. Petro Apostolo, Nazarium filium, & Africanum virum ad fidem Christi perduxit, & multa sanctorum martyrum corpora sepeliuit, ac tandem bonorum operum meritis cumulata migrauit ad Dominum.]

[g] Oros. lib. 7. cap. 7.

[h] Martyrolog. Roman. die 30 Iunij.

[i] Martyrolog. Roman. die 4. Augusti.

E

XLVI. Ceterùm sæuissimam fuisse non Romæ tantùm, sed toto orbe Romano Neronis persecutionem, vetus illa inscriptio facilè persuadet, quã secundo Annaliũ tomo positam hîc suo loco in recẽtiori hac editione restituendã putamus. Eiusmodi enim tunc fuit titulo, quòd Christianos omnes occidẽdos mãdasset atq. latrones, sculpto lapidi commendatus:

NERO-

A NERONI CL. CÆS. AVG
PONT. IF. MAX. OB PRO
VIN. LATRONIB. ET HIS
QVI NOVAM GENERI HVM
SVPERSTITIONEM INCVLCAR
PVRGATAM

Potes ex iis quoque lector probe coniicere, fuisse Hispaniarum Ecclesiam (nam in Hispania hæc inscriptio reperta est [a]) his temporibus florentissimam, dum tamquam ingens quoddam ab impiis æstimatum est collatum à Nerone beneficium, quòd Chri

B stianis eam prouinciam expurgasset, ob idque memorabile facinus eo velut eximio gloriæ titulo honorassent. At licet hac inscriptione nulla expressa sit mentio nominis Christiani, quòd ipsi Ethnici & nomen ipsum exhorrerent; tamen nonnisi de Christianis ea posse intelligi, necessarium illud est argumentum, quòd nulla Neronis tempore, nec antè diu, vel postea alia noua in Orbem inuecta est religio, quàm Christiana: nec certè Nero omnium superstitiosissimus aliam quamlibet superstitionem Gentiliciam potuit persecutus esse, qui etiam magicis ritibus addictissimus erat. Sed & illud verborum illorum obserua, SVPERSTITIONEM INCVLCAR. quod Christianorum proprium fuit, religionem omni studio, totis viribus, verbis factisque, cunctis denique neruis suscipiendam omnibus Gentibus ingerere. Considera & ex his, vehementissimam Neronis persecutionem fuisse; vt creditum fuerit, Christianam religionem ab eo penitus extirpatam.

[a] Habet Aldus post schol. in comment. Cæs. in descript. prouin. Hispan. ex minis pagi Mariamesæ.

C Quieuisse autem Neronem à Christianorum persecutione, à Petro & Paulo in visu perterritum, eadem sæpiùs citata Acta testantur. Nec mirum. Si enim (quod Dio [b] scribit) post illatam matri, quamuis omnium scelestissimæ, necem, sic terroribus est exagitatus, vt non valeret loco consistere; quantò magis hæc ipsum passum esse putandum est, cùm præcipuos Dei amicos, eosdemque sanctissimos, morte mulctatos, è medio sustulisset? His igitur, & aliis, quæ ex diuersis Orbis partibus ab ipso in in Christianos ceteros pararentur, sæuissimus homo perterritus, reliquum quod in stomacho coquebat iræ, in Christianos haud euomere potuit, cùm sibi rebusque suis solicitiùs consulere cogeretur. His accessit (quod etiam nolentem inuitumque à persecutione Christianorum abstraxit) Romani exercitus iam in Gallia facta defectio: nam hoc anno cùm adhuc moraretur in Achaia, audita est Caij Iulij Vindicis, qui Prætorem agebat in Galliis,

D cum exercitu facta rebellio: quando prætermissa (vt ait Lucianus [c]) Isthmi fossione, se, vt de bello deceneret, recepit in Vrbem: licet Suetonius [d] ipsum de motu illo Galliarum ex Achaia redeuntem, cùm Neapoli in Campania esset, certiorem factum esse testetur eo die quo matrem occiderat, ipsis festis Quinquatriis, mense Martio. Sed hæc licet magni ponderis esse viderentur, nec contemnenda; tamen non tanti ab eo existimata sunt, quæ elatum eius animum consternare penitus valuissent: verùm (quod post illatam necem Apostolis accidit) Hispaniarum quoque defectione nunciata, animo penitus collapsus est: quod Suetonius [e] declarat his verbis: Postquam etiam deinde Galbam & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animoque malè fracto, diu & sine voce & propè intermortuus iacuit.] Sed quid post hæc Neroni acciderit, sequenti anno pro gestæ rei ordine & tempore dicemus: cetera verò de clade in Britannia Ro-

E manis illata, & de his quæ passus est Romanus exercitus in Armenia, quæ hoc anno contigisse Orosius [f] tradit, præteritis temporibus, quo ea à nobis sunt recensita, accidisse, scriptorum Gentilium assertione monstrauimus: quos consulat, qui ea accuratiùs nosse desiderat.

XLVII. [b] Dio in Neron. CVR NERO APERSECVTIONE CRESAVIT.

[c] Lucianus de Isth. fossi.

[d] Sueto. in Neron. c. 40.

[e] Sueton. ibid. c. 42.

[f] Oros. lib. 7. c. 7.

Dum hæc Romæ agerentur, Vespasianus, qui, cùm adhuc Nero degeret in Achaia, ab eo cum exercitu aduersus Iudæos missus fuerat, grauissimis cladibus eos affecit: quas hîc summatim ex Iosepho [g] eas prolixiùs persequente, collectas, eo quo illatæ sunt ordine referemus. Et illud in primis quod ait, Ascalone Iudæorum decem millia fuisse perempta; quibus etiam haud post multum temporis spatium tradit fuisse superaddita occisorum octo millia: expugnatoque deinde Vespasianus tradit Gadarensium ciuitatem, quam occisis puberibus omnibus iussit incendi: obsessaque præterea Iotapata munitissima ciuitate, quinta Maij, ea potitum esse prima Iulij, occi-

XLVIII. [g] Ioseph. de bello Iud. lib. 3. 4.

sis

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLADES IVDAEAE PROVINCIAE A VESPASIANO ILLATAE.

sis in ea quadraginta millibus Iudæorum, captiuis verò ductis mille ducentis, & inter alios Iosepho Matthiæ duce, qui hæc scribebat. Expugnataque est deinceps ab eodem Iapha Galilææ ciuitas, peremptis quindecim millibus Iudæorum: quos autem captiuos cepit, fuit numerus duorum millium centum triginta. Samaritanorum, qui se munierant in monte Garizin, desiderata sunt vndecim millia atque sexcenti; quod accidisse auctor tradit vigesimaseptima mensis Iunij. Ioppe verò cæsa addit Iudæorum quatuor millia ducentos. Sexto post hæc Idus Septembris, expugnata Tarichææ ciuitate munita ad stagnum Genezaret posita, occisaque sunt Iudæorum sex millia quingenti, & eorum qui foris erant mille ducenti: captaq. iuuenum robustorum sex millia, reliquæ verò multitudinis triginta millia & quadringenti sunt venditi. Gamala quoque vigesimatertia Octobris in potestatem redacta, quatuor millia Iudæorum in ea peremptа, reliquorum quinque millia voluntario præcipitio periere. Hisce atque aliis cladibus Iudæis affectis, Vespasianus hoc anno Galilæam prouinciam omnium potentissimam, ac pariter munitissimam, refertamque gentibus robustissimis, penitus debellauit. Illi igitur, qui primi omnium atque frequentiùs Christi Iesu prædicationem audierunt, nec tot tantisque visis miraculis crediderunt, ante omnes diuino iudicio Romanis vlciscentibus, perfidiæ & impietatis dedere pœnas. Tunc etiam in ciuitates Capharnaum atque Corozaim deplorata atque à Domino prædicta mala euenisse putantur.

A

B

XLIX. HIEROSOLYMAA ZELOTIS EXAGITATA.

His sic se habentibus in Galilæa, Hierosolymitana ciuitas, mutuo inter se Iudæis ciuili bello digladiantibus, ingenti clade domesticorum afficitur. Nam cùm data esset belli administratio [a] Anano Pontifici (hunc cùm Iosephus [b] dicat fuisse senioris Anani filium, haud dubium illum esse demonstrat Ananum, quem, cùm aliàs summus Pontifex esset, Iacobum fratrem Domini occidisse [c] tradit) qui in Galilæa Romanorum gladium euaserant, ingenti planè numero Hierosolymam, tamquam ad locum tutiorem confugientes, ciuitate excepti, non tantùm ciuibus necessariam insumebant annonam, sed tumultuabantur, eosdemque deprædabantur, atque etiam occidebant: seque receperunt in templum, vt munitissimum aduersus ciues, ex industria velut exædificatum castellum: adsciueruntque sibi nomen, Zelotæ [d], vt qui profiterentur præ cæteris zelare, ardenter scilicet amare, & præ ceteris tutari Dei legem, & patria instituta; & ad hoc venisse, vt horum causa vitam profunderent. Horum factione & illud perfectum est, vt sortito summum eligerent sacerdotem: vnde obtigit sors Phano cuidam homini rustico obscurissimo & rerum sacrarum imperitissimo. Excitante interea Anano Pontifice Iudæorum animos in Zelotas ad vindicandas iniurias templi, & illis ex æquo in ciues incensis; cùm ventum esset ad prœlium, & crebris insultibus magnæ vtriusque partis cædes fierent: ciuibus tandem prævalentibus, amissa illi exteriore templi parte, in interiorem, vt munitiorem locum, se receperunt.

C

D

L. DE NECE PONTIFICVM.

Cùm interim sic essent obsessi; dolo Ioannis è Giscali, qui simulabat se Anano ciuibusque studere, re vera fauens Zelotis, cùm in Ananum, quòd ciuitatem daturus esset Romanis, rumorem sparsisset, factum est vt Idumæi, quasi vindices patriæ libertatis, Hierosolymam vocarẽtur: qui cùm venissent, & non sine labore tandem clanculum in ciuitatem essent admissi, ingentem stragem fecere ciuium, occisis ex illis octo millibus & quingentis: nec id illis satis; sed in Pontifices odio exardescentes, eos quæsitos occiderunt, eorumque corpora insepulta abiecere: fuitque inter alios Ananus Pontifex maximus in ciuitatis medio iugulatus. Miserandum planè spectaculum (inquit Iosephus) erat videre Pontifices sacris paulo antè indumentis amictos, & toto Orbe celeberrimæ religionis auctores, quique vndique in ciuitatem commeantibus venerabiles habebantur, iacere nudos in prædam canibus & feris expositos.] Sed ex his etiam videas, æqua lance pensari vindictam. nam sicut à sacerdotibus, Pontificibus cogentibus Concilium, de inferenda morte Christo sumptum est exordium; ita ab ipsorum nece in primis ad Hierosolymitanum excidium ianua est patefacta.

E

LI. IDVMAEI CVM ZELOTIS IVNCTI AD NECEM CIVIVM.

Post occisionem Pontificum, Zelotæ [e] simul Idumæis coniuncti, in plebem grassati sunt, ac reliquum vulgus; ex eisque peremere quamplurimos, quorum nullus est numerus. Rursus in nobiliores gladium conuertentes, eosdem captos & diris cruciatibus exagitatos, diuerso modo necarunt: fuitque numerus duodecim millium nobilium occisorum. Zacharias etiam, vir sublimis, & in rebus agendis potens, in medio templo est

[a] Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 25.
[b] Idem eodem lib. 4. c. 5. & seq.
[c] Ioseph. antiq. lib. 2. c. 8.
[d] Ioseph. de bel. Iud. lib. 2. c. 38
[e] Ioseph. de bel. Iud. lib. 5. c. 1.

plo est occisus: quod displicuit Idumęis, qui indignati ad propria reuersi sunt. Hæc autem ipso hiemis tempore facta esse, quo Idumæi Hierosolymam aduenerunt, Iosepho auctore, comperta habentur. Quamobrem cetera quæ post hæc secuta sunt, in narrationem rerum gestarum anni sequentis reiicienda esse videntur. Porrò si quis ea quæ hoc anno in Iudæa tum à seditiosis, quos diximus, tum à Romanis, sub duce Vespasiano sunt facta, altiori consideratione disquirat: planè intelliget, imaginem quamdam repræsentasse illorum quæ fuerant de ventura Iudæorum clade à Christo olim prædicta. Nam quod dixerat apud Lucam [a]: Cùm audieritis prœlia & seditiones, nolite terreri: oportet primùm hæc fieri, sed nondum statim finis:] prœlia illa videntur intelligi posse, quæ à Romanis sunt illata: & per seditiones, quæ à seditiosis (sic enim à Iosepho nominantur) agitari cœpræ sunt turbæ, quæ nec finem aliquem habuere, neque vsque ad eiusdem vrbis excidium esse desierunt. Sed quoniam hæc dolorum initia forent; idcirco Dominus subdit: Sed nondum statim finis.] Verùm tum hæc, tum alia de clade Hierosolymitana à Domino fuisse prædicta, eademque omnia suis ipsis temporibus euenisse, perspicuè monstrabimus, suis locis singula recensentes.

[a] Luc. 21.

A

B

IESV CHRISTI ANNVS 70. LINI ANVNS 1. NERONIS IMP. ANNVS 14.

ADueniente iam Christi anno septuagesimo, Consules creati sunt C. Silius Italicus & Galerius Trachalus Turpilianus. meminit huius Consulatus Plinius Iunior [b], huicque nostræ assentitur chronologiæ, sic dicens de Silio Italico: Nouissimus à Nerone factus est Consul: ita postremus ex omnibus, quos Nero Consules fecerat, decessit. Illud etiam nobile, quòd vltimus ex Neronianis Consularibus obiit, quo Consule Nero periit: quod me recordantem fragilitatis humanæ miseratio subiit. Quid enim tam circumcisum, tam breue, quàm hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modò fuisse; cùm interim ex iis qui sub illo gesserunt Consulatum, nemo iam supersit?] hæc Plinius ad Caninium Rufum scribens philosophatur. At nec tacendum quod de iisdem Consulibus Suetonius [c] scribens his verbis: Cõsules ante tempus priuauit honore, atque in vtriusque locum solus iniit Consulatum; quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi à Consule, ac susceptis fascibus.] Extat quoque epigramma [d] Martialis de Consulatu Silij Italici: sed sub Domitiano iam tertium puto suffectum.

I.

[b] Plin. lib. 3. epist. 7.
[c] Sueton. in Neron. c. 43.
[d] Martial epig. lib. 8.

C

D

II. DE OBITV NERONIS.

Inter hæc autem cùm C. Iulius Vindex, qui defectionem in Galliis excitarat, à militibus Rufi, qui Germaniam obtinebant, occideretur, idemque Rufus Imperator designatus esset: cumque his omnibus infaustis illud etiam adderetur, quòd Rubrius Gallus, quem contra rebellantes mittebat, defecerit: nec, quod ipse Nero conceperat, vniuersum Senatum interficere posset; quodque à Prætorianis etiam militibus desertus esset: desperatione melioris status omnino deficiens, vili indutus veste, fugam arripiens, vnà cum tribus vel quatuor libertis, in prædium vnius ex his, Phaontis nomine, inter viam Salariam & Nomentanam, quarto ab Vrbe lapide positum, venit: vbi in spelunca delitescens, cùm equites se quærentes aduentare cognouit, sibi ipse, licet pauidus, intulit manus: quem ægrè morientem vnus ex libertis Epaphroditus confecit, quarto Idus Iunij (ea die qua olim Octauiam coniugem interfecerat) agens suæ ætatis annum trigesimumsecundum, cùm imperasset annos tredecim, menses septem, & dies vigintiocto, numerando à die sequenti obitus Claudij Imperatoris. De his fusiùs agunt Suetonius [e], Dio [f], & alij complures, simulque de funere eius ac sepultura.

E

[e] Sueton. in Neron. c. 43. 44. 45. vsque 49.
[f] Dio in Neron.

III.

Illud tamen haud prætermittendum, ex nostris nonnullos scriptores non ignobiles erroris opinionem quamdam sectatos esse, Neronem fuisse Antichristum, ea nimirũ ex causa, quòd Paulus ad Thessalonicenses [g] secundò scribens, & de Antichristo verba faciens, quasi tunc viueret Antichristus, illud adiecisset: Mysterium iam operatur iniquitatis.] Sed si diligenter attendissent tempus quo à Paulo illa scripta fuit epistola, nullo negotio eiusmodi errorem, ne in eum laberentur, declinassent. Nam cùm ex his quæ superiùs dicta sunt, constet, non sub Nerone, sed sub Claudio eam à Paulo fuisse scriptam

[g] 2. Thess. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

scriptam epistolam; nulla potuit esse suspicio, Paulum illis verbis Neronem significare voluisse. Ex quo videas (quod sæpiùs inculcamus) quantum conferat exacta in rebus peruestigandis temporum ratio, sine qua interdum labi in portentosos errores necesse sit. De Nerone esse locutum Paulum, opinatus est inter alios S. Ioannes Chrysostomus [a], sic dicens: Neronem mysterium iniquitatis vocat, dicens: Mysterium enim nunc agit iniquitatis.]

[a] Chrysost. ser. de eleemos. & collat.

I V. NERO CREDITVR ANTICHRISTVS.

Sed concepto semel errore, in alios deformiores necesse est incidere: nam ex his deterior illo fluxit, vt Nero adhuc viuere crederetur. Reddam verba sancti Augustini [b] de his referentis duas opiniones: Vnde, inquit, nonnulli illum resurrecturum & futurum Antichristum suspicantur. Alij verò nec eum occisum putant, sed subtractum potiùs, cùm putaretur occisus, & viuum occultari in vigore eius ætatis, in qua fuit cùm crederetur extinctus; donec suo tempore reueletur & restituatur in regnum. Sed multum mihi mira est hæc opinantium tanta præsumptio.] hæc Augustinus. Eius autem ab eo recitatæ posterioris sententiæ Seuerus etsi non auctor, tamen assertor habetur, dum ait [c]: Vnde creditur, etiam si se gladio ipse transfixerit, curato vulnere eius, esse seruatus, secundùm illud quod de eo scriptum est: vt plaga mortis eius curata est, sub sæculi fine mittendus, vt mysterium iniquitatis exerceat.] hæc ille. Sed quod magis displicet in Seuero, hæc eadem ipse impingit sancto Martino, cùm ait [d]: Ceterùm cùm ab eo de fine sæculi quæreremus, ait nobis: Neronem & Antichristum potiùs esse venturos: Neronem in Occidentali plaga, Regibus subactis decem, imperaturum; persecutionem hactenus exercendam, vt idola Gentium coli cogat. Ab Antichristo verò Orientale Imperium esse capiendum: qui quidem sedem & caput regni Hierosolymam esset habiturus: ab illo vrbem & templum esse reparandum. Illius eam persecutionem futuram esse, vt Christum Dominum cogat negari, se potiùs Christum esse confirmans: omnesque secundùm legem circumcidi iubeat. Et ipsum denique Neronem ab Antichristo esse perimendum, atque sub illius potestate vniuersum Orbem cunctasque gentes esse redigendas.] hæc & alia Seuerus in dialogis: qui etsi non alia, hac certè de causa iure à Gelasio [e] adnumerati sunt inter apocrypha, hoc titulo: Opuscula Posthumiani & Galli apocrypha.] sic enim commentarius ille inscriptus habetur, quòd in dialogis illis Posthumianus & Gallus interloquantur. Ceterùm si velimus ea verè à sancto Martino esse dicta: haud quaquam illa prophetico putanda sunt spiritu pronunciata; sed quæ ab aliis narrata vel scripta accepisset, ea his exposcentibus enarrauit.

[b] Aug. de Ciu. Dei, lib. 20. c. 19.

[c] Seuer. hist. lib. 2.

[d] Seuer. dialog. lib. 2. in fine. DE NERONE FABVLA VVLGATA.

[e] Concil. Rom. sub Gelasio in decret. de libris apocryph.

V. NERONEM ADHVC VIVERE IACTATVM INTER GENTILES.

At non ea tantùm occasione, quòd à Paulo hæc de Antichristo & Nerone esse dicta putauerint, in eum errorem sunt lapsi: sed accessit ad ea confirmanda, quòd inter Gentiles etiam vulgata esset quædam opinio, Neronem fuisse subductum, & non occisum; quod Suetonius [f] his indicat verbis: Non defuerunt, qui per longum tempus vernis æstiuisque floribus tumulum eius ornarent, ac modò imagines prætextas in Rostris proferrent, modò edicta quasi viuentis, & breui magno inimicorum malo reuerenda societate, hoc magnopere orauit, vt Neronis memoria coleretur. Denique cùm post viginti annos, adolescente me, extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret; tam fauorabiliter nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit.] hæc Suetonius. Sed eadem dilucidiùs Tacitus [g] his verbis: Sub idem tempus Achaia atque Asia falsò exterrita, velut Nero aduentaret, vario super exitu eius rumore, eumque pluribus viuere fingentibus, credentibusque.] idemque addit de seruo arte & vultu simillimo, qui se esse Neronem fingens, & flagitiosos colligens, solicitabat ceteros ad defectionem: quem Calpurnius Asprenas, qui eo tempore regebat sub Galba Galatiam atque Pamphiliam, occidit, caputque sectum oculis comaque toruum, ac vultu truci, ad abolendam de Nerone falsam opinionem & liberandas timore prouincias, in Asiam, indeque Romam peruehendum curauit. Immo & Parthos non leuiter ea fama permotos, idem auctor superiùs testatus est his verbis: [h] Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio.] Sed de his hactenus.

[f] Sueton. in Neron. c. 57.

[g] Tacit. histor. lib. 2.

[h] Tacit. histor. lib. 1.

VI. GALBA IMPERIVM ARRIPIT.

Cùm sic igitur Nero spontanea nece ex hac vita migrasset, extinctaque prorsus progenies Cæsarum esset; Seruius Sulpitius Galba à militibus, quibus præerat, acclamatus

matus est Imperator; tenuitque Imperium menses septem, & dies septem. De cuius genere, ortu, magistratibus, rebus gestis per ætates singulas etiam ante Imperium, moribus, & disciplinis, necnon studio militari, aduentuque in Vrbem, Suetonius, Plutarchus, Tacitus, Dio, & alij scripsere; quos consulat qui ea cupit: nos autem instituti memores, ea tantummodo attingemus, quæ susceptæ muneris esse nouerimus. Dum hæc aguntur in Occidente, iisdem Coss. cùm Vespasianus anno præterito Romano exercitu Galilæam in Palæstina prouinciam, quæ ab Imperio Romano defecerat, magno labore tandem feliciter debellasset; ad Hierosolymam, quæ reliqua esse videbatur, expugnandam, omnem comparat apparatum. Verùm cùm quæ in ciuitate agerentur percepisset, diras illas & implacabiles ciuiles discordias, quibus Iudæi consumerentur; obsidionem distulit: ratus nimirum, si foris illi bello premerentur, mox inter se concordiam inituros, viresque aduersus Romanos pro vibis defensione iuncturos.

VII. HIEROSOLYMA BELLO CIVILI DIRE AFFLICTATA.

Interea Iudæis Hierosolymis habitantibus cùm nec intus manere tutum esset, in ea flagrante intestina discordia, nec foras egredi, custodiis vbique positis prohibentibus ac pariter sæuientibus; miserrimus omnium reddebatur status, miserandaque in omnibus eius ciuitatis facies videbatur. Nam (quod ait Iosephus [a]) ab illis ius hominum calcabatur, ridebatur etiam diuinitas, Prophetarumque responsis tamquam vulgaribus fabulis illudebant. Cùm verò multa contempsissent de virtute ac vitijs statuta maiorum; etiam quæ de patria olim prædicta fuerant, vera esse exitu probauere. Vetus enim quidam sermo ferebatur, tum demum ciuitatem captum iri, sancta quoque exurenda esse lege belli, cùm seditio fuisset exorta, templumque Dei propriæ manus antè violassent. Quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitantes, ministros se præbuerunt.] hæc Iosephus.

[a] Ioseph. de bello Ind. lib. 5. c. 2. 3.

VIII. IOANNES DVX SICARIORVM IN SVOS INSVRGIT.

Sic igitur laborante intus seditione; quæ foris erant, haud pacatiora videri poterant: nam factio sicariorum, duce Ioanne homine factiosissimo, & tyrannidem meditante, insignem Romanorum munitionem Massada cepit: iidemque in alia loca grassantes, cuncta rapina ac cæde miscebant. Hæc agebant illi temporibus Azymorum; nullaque pars videbatur Judææ prouinciæ esse relicta, quæ non vnà simul cum Hierosolymis interiret. Cùm hæc agerentur ab illis, Gadareni, Transamnanæ regionis populi, sibi timentes à gentilibus suis Iudæis, quem per legationem secretam acciuerant Vespasianum, quarta die mensis Martij in ciuitatem recipiunt: qui verò seditiosi erant Romanis infensi, ex ciuitate fugerunt: sed perstricti à Magistro equitum Placido, ad tredecim millia cæsa sunt: maior tamen numerus fuit eorum qui se in Iordanem dedere præcipites. Expugnata sunt ab eodem Placido alia loca, inter quæ Iulias, olim dicta Bethsaida, Petri Apostoli patria. Sicque Galilæa similiter Transamnana rursus est à Romanis subacta. Dum verò hæc & alia aduersus Iudæos mala in dies sæuiora exercerentur, iamque Vespasianus profectionem pararet, vt Hierosolymam obsideret; nunciata morte Neronis, & Galbæ Imperio, à cœptis desiit. Cumque quid esset acturus ambigeret; nihil melius sibi visum est, quàm Titum filium suum legare ad nouum Imperatorem salutandum. Profectus est Titus, & cum eo etiam Rex Iudæorum Agrippa, qui aduersus suos Romanis adhæserat, nauigauit. Quæ verò post hæc acciderint, sequenti anno suo loco dicturi sumus.

IESV CHRISTI ANNVS 71. LINI ANNVS 2. OTHONIS IMP. ANNVS 1.

I. OTHO IMPERATOR, ET VITELLIVS.

ADueniente Christi Domini nostri anno septuagesimoprimo, Ser. Sulpitio Galba Augusto & T. Vinio Rufino Coss. decimasexta Ianuarij, idem Galba in foro à militibus occisus est, cùm imperasset (vt dictum est) mensibus septem, & diebus septem, annum natus septuagesimumtertium [b]. Arripuit mox Imperium fauore militum, quos in Galbam concitauerat, M. Siluius Otho, Neroni olim carissimus, à quo in Hispaniam missus fuerat Quæstor; tenuitque menses tres ac dies quinque. Nam exercitus Romanus in Germania haud ratam habens eius electionem, aduersus eum creauit Imperatorem A. Vitellium; qui in Italiam præmisit exercitum, de summa re-

[b] Suet. in Galba c. 20. & seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum cum Othone ipse postea dimicaturus: cùm ille, siue rerum desperatione, vel ne sui A
causa (vt tradunt) bello ciuili inter se milites necarentur, sibi ipse prudens volēsque mortem consciuit die vigesima Aprilis, anno suæ ætatis trigesimooctauo, nonagesimoquinto Imperij die. Cui succedens Vitellius, tenuit menses octo & dies quinque. Fuit hic ille Vitellius, Lucij Vitellij illius filius, qui [a] sub Claudio Syriam prouinciam administrauit, de Iudæis (vt dictum est) optimè meritus, præfuitque illi prouinciæ vsque ad Caium Caligulam, qui in eius locum substituit Petronium, de quo plura superiùs.

[a] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 11.

II. Vespasianus [b] interea, quinta mensis Iunij, Cæsarea profectus, quæ reliqua esse videbantur loca Iudææ, Romano subiecit Imperio, tribus exceptis castellis, quæ à latronibus tenebantur, Herodio, Massada, & Macherunte, ac ipsa Hierosolymorum ciuitate: cùm tamen interim longè his grauiora Iudæi paterentur à contribulibus suis. Nam Simon Gerasenus [c] dux factus eorum qui foris erant, latronum Idumæorum, ac quorumcumque poterat, loca alia depopulabatur; & aduersus Zelotas, tam qui foris, quàm qui agerent Hierosolymis, ciens prœlia, quoscumque inueniebat Iudæorum, funesta morte, vel crudeli membrorum obtruncatione afficiebat: indeque magno comparato exercitu, Hierosolymam obsedit. Sic igitur Zelotæ intus in ciues, foris Simon in ceteros quos inueniret, omni crudelitatis genere grassabantur. Mira Dei vindicta, vt eo tempore, quo gladius Romanorum in Iudæos sæuire cessasset, latronum & factiosorum agmina in eosdem intus & foris crudeliùs essent armata. Ciues autem quò aduersus Zelotas viribus præualerent, Simonem cum suis receperunt in ciuitatem, nescientes inde sibi maiorem prouenturam cladem. Ingressus itaque cum suis in vrbem Simon, Zelotas, qui se in templo munierant, continuò est aggressus: sed resistentibus illis ex editis locis, opus frustra tentauit; sicque conatus eius redditus est planè irritus. Sed quæ post hæc Hierosolymis facta sint, suo loco B C
dicemus paulo inferiùs.

[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 5. c. 8.
[c] Ioseph. de bell. Iud. lib. 5. c. 7.
SIMON IVDAEVS DVX IN SVOS ARMATVR.

III. Interea Romæ cùm Vitellius turpissimè imperaret, tam Senatum ac populum, quàm etiam milites nouandarum rerum cupido incessit. Sed opportunè (quod erat in optatis) accidit, vt Vespasianus [d] Vrbis cladem commiseratus, iraque simul incensus, de liberanda Vrbe ipsoque Orbe deliberarit. Hæc cùm apud milites loqueretur, omnibus annuentibus, ab iisdem acclamatus est Imperator: cui recusanti, rectores legionum magis instabant, circumfusique milites cum gladiis eidem mortem minitantes, nisi quod ab omnibus nomen esset oblatum acciperet. Iurasse postea in ipsum exercitum qui in Iudæa erat, quinto Nonas Iulij, auctor est Tacitus [e]; Suetonius [f] verò quinto Idus factum tradit. Ceterùm cœptum esse numerari annum primum Vespasiani ab ipsis Kal. Iulij, idem Suetonius tradit [g]. Præsto illi fuit Mucianus Syriæ Præses cum quatuor legionibus, sperans se illi fore collegam in Imperio. Cupiens insuper duas, quæ in Ægypto erant, legiones sibi coniungere, dedit litteras Alexandriam ad Præfectum Augustalem, qui tunc erat Tiberius Alexander, ex Iudæo factus Gentilis, & Romanorum studiosissimus: qui primus ante alios, legiones, vt in Vespasianum Imperatorem iurarent, adegit Kalend. Iulij. Hæc verò omnia ei ex animi sententia successerant. Quin etiam & duæ aliæ legiones, quæ in Mysia erant atque Pannonia, iusiurandum ei præstiterunt. Insuper & qui in Africa erant milites (vt Tacitus [h] tradit) eidem adhæserunt. Post verò, cùm Alexandria rediisset in Palæstinam, diuersarum prouinciarum ac ciuitatum adfuere legationes, salutantes eum Imperatorem, coronasque simul aureas offerentes. D

[d] Ioseph. de bell. Iud. lib. 4. c. 10. 11. 12.
VESPASIANVS ACCLAMATVS IMPERATOR.
[e] Tacit. libr. 2. hist.
[f] Suet. in Vespas. cap. 6.
[g] Suet. ibid.
[h] Tacit. lib 1. histor.

IV. Præmisso interim pedestri itinere Muciano cum copiis, ipse Vespasianus Alexandriam abiit, inde nauigaturus in Vrbem. Horum omnium prior, qui cum legionibus Mysiæ atque Pannoniæ in Italiam aduersus Vitellianos pugnans, rem bene gessit, fuit Antonius. Cùm interea Sabinus Vespasiani frater moræ impatiens, simulque Domitianus filius eiusdem Vespasiani vnà cum compluribus aliis nobilibus, adiunctis sibi cohortibus vigilum, occupant Capitolium: quos cùm oppugnare studerent Vitelliani, ab his qui intus erant, incensum est templum Iouis Capitolini. tunc & Domitianus insperata sibi fuga consuluit; Sabinus verò retentus occiditur. Aduentante verò postera die Antonio cum exercitu, resistentibus Vitellianis, tertiò intra Vrbem inter eos commissum est prœlium: sed tandem illis cedentibus, Vitellius sæpius fugam captans, ac rediens, demum se occultans, à militibus perquisitus & inuentus sæuissimè trucidatur sui Imperij (vt tradit Iosephus [i]) octauo mense, die quinto, mensis Octobris die ter- E

BELLO CIVILI ROMAE OCCIDITVR VITELLIVS.
[i] Ioseph de bell. Iud. lib 13.

A die tertio, anno suæ ætatis quinquagesimoquarto (vt Dio) vel septimo, vt Suetonius & Tacitus tradiderunt.

Sequenti autem die Mucianus cum ceteris copiis in Vrbem ingrediens, grassantes milites in ciuium domos repressit. Hæc omnia fusius Iosephus, qui tamen in his quæ sunt temporis, tum à Græcis tum à Latinis dissentit historicis: nam Dio [a] Vitellium regnasse dicit annum vnum, decem minus diebus, quod & apud Tacitum [b] confirmatum reperitur. Verùm vt hos conciliemus: qui eius imperio tribuunt annum vnum, certum est non numerare ab obitu Othonis, sed ex eo tempore, quo à militibus Imperator est acclamatus. Sed à Iosepho idem dissentit Tacitus, dum ille tradit Vitellium occisum esse mensis Octobris die tertia, Tacitus [c] verò mense Decembri. His rebus gestis, ac vix tandem post cædes & prædas compressis ac ad officium redactis militibus, ex S. C. [d] T. Flauio Vespa- B
B siano miro consensu omnium est decretum Imperium, qui id tenuit annos decem, minus sex diebus, numerando ab eo tempore, quo primum Alexandriæ à militibus (vt tradit Suetonius in Vespasiano [e]) Imperator est salutatus ea qua diximus die. Verùm enimverò quòd diuersi diuersum ponant numerum annorum Imperij Vespasiani, inde euenisse videtur, quòd alij numerant à tempore necis Vitellij, alij ex quo per Senatusconsultum est illi decretum Imperium, alij rursum à tempore quo ab exercitu salutatus est Imperator hoc anno, mense Iulio, vt facit Suetonius, qui ait: Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kal. Iulij: qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus V. Idus Iulij apud ipsum iurauit.] hæc Suetonius [f]. Interea verò Vespasianus expectato opportuno tempore nauigandi, Alexandria
C soluens, Romam se contulit.

[a] Dio in Vitellio.
[b] Tacit. lib. de Oratore.
[c] Tacit. hist. lib. 3.
EX S. C. VESPASIANVS IMPERAT.
[d] Tacit. hist. lib. 4.
[e] Sueton. in Vespas. c. 6.
[f] Sueton. in Vespas. c. 6.

V. Quænam admiratione digna Vespasiano contigerint, dum Alexandriæ esset, his verbis Tacitus [g] enarrat: Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos æstiuis flatibus dies, & certa maris opperiebatur, multa miracula euenere, quis cælestis fauor, & quænam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus ad genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Serapis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit: precaturque Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede & vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modo famam vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum & vocibus adulantium in spem induci: postremò existimari à medicis iuber, an talis cæcitas & debilitas
D ope humana superabiles forent. Medici varia disserere: huic non exesam vim luminis, & redituram, si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauum artus; si salubris vis adhiberetur, posse integrari. id fortasse cordi deis, & diuino ministerio Principem electum. denique patrati remedij gloriam penes Cæsarem, irriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quicquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erecta quæ adstabat multitudine, iustè exequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.] hucusque Tacitus: hæc eadem narrat Suetonius [h], atque etiam alij.

[g] Tacit. hist. lib. 4.
MIRACVLA TRIBVTA VESPASIANO QVAEDAM.
[h] Suet. in Vespas. c. 7.

Verùm hæc altiori digna sunt indagine. In primis enim præsentia Tyanæi magorum omnium celeberrimi, & Vespasiano amicitia coniunctissimi, nonnihil moueor,
E vt existimem ea omnia fuisse eiusdem Apollonij Tyanæi arte excogitata. His enim diebus aderat Alexandriæ, ac pluribus aliis imposturis, quas recensèt Philostratus [i], in sui admirationem conuerterat Alexandrinos, aliarumque prouinciarum, qui illic versari soliti erant, homines. Sed & in his quæ sunt visa miracula, illud etiam considerandum: eas non fuisse eiusmodi ægritudines, quæ (quod refert Tacitus) à medicis curari minimè valuissent. Si igitur medici ea præstare potuissent, multo certè facilius dæmones valuere, quorum illud fuit planè consilium, ad obscurandam Christi gloriam, vt quæ olim à Prophetis de Christi regno prædicta essent, tribuerentur Vespasiano. Quod enim de Messia venturo sacris erat litteris consignatum, nempe quòd vniuersò dominaretur Orbi, vt de Vespasiano intelligeretur, plurimis persuasit: Nam (quod Tacitus ait [k]) pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore vt valesceret Oriens, profectique Iudæa rerum potirentur: quæ ambages

QVAE CHRESTI SVNT, VESPASIANO ADSCRIPTA.
[i] Philostr. in Apollon. lib. 5.
[k] Tacit. hist. lib. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vespasianum ac Titum prædixerant.] hæc Tacitus. Suetonius[a] verò eadem habet in hæc verba: Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.] Id ipsum & Iosephus[b], cùm dicit: Quod maximè eos ad bellum excitauerat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inuentum: quòd eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ imperium habiturus. Id quidem illi quasi proprium acceperunt; multique sapientes interpretatione decepti sunt. Hoc autem planè responso, Vespasiani designabatur Imperium, qui apud Iudæam creatus est Imperator.] hæc Iosephus: qui impietatis caligine offusus, ea esse de Messia intelligenda vel non nouit, vel dissimulans quod sciebat, temporibus inseruiens, sic est Vespasiano adulatus, vt olim alij Iudæi maiori Herodi, affirmantes illum esse quem Deus pollicitus fuerat per Prophetas; vnde Herodiani sunt dicti.

[a] Suet. in Vespas. c. 4.
[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 12

VIII. VESPASIANVS A IVDÆIS PLVRIBVS CREDITVS MESSIAS.

At si prophetica vaticinia de Vespasiano locuta erant; cur ab eodem postmodum tam exacta facta est perquisitio de stirpe Iuda, & familia Dauid, & (vt tradit Eusebius[c]) quos inuenit occidit: nisi quòd in comperto esset, non aliunde quàm ex ea progenie Christum venturum esse? Sed qui errauerunt ab vtero, & locuti sunt falsa, & legitimum germanumque Messiam contempserunt; non hunc solùm, sed & factiosissimos homines principatui inhiantes, seque illum esse Orbis Principem iactantes, miserrimè sunt passi. Sic igitur decepti Iudæorum complures, & inter eos idem Iosephus, in eam prorsus conspirarunt sententiam, vt ea non de Iesu, quem crucifixissent, sed de Vespasiano essent intelligenda. Id quippe iam antè Iudaica superstitio in monte Carmelo, idque Iosephus historicus (quod ipsemet testatur) eidem Vespasiano prædixerat; quod & Suetonius his verbis significat: Apud Iudæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes, vt quicquid cogitaret, voluereteque animo, quantumlibet magnum, id esse prouenturum pollicerentur. Et vnus ex nobilibus captiuis Iosephus, cùm coniiceretur in vincula, constantissimè asseuerauit fore vt ab eodem breui solueretur.] hæc Suetonius[d]. Et quoniam, qui huiusmodi esset, ab Isaia[e] prædictum erat, fore vt multa operaretur miracula: hac quoque ex parte prouisum fuit, vt idem quasi per laruam quamdam Rex ille maximus appareret, nempe Messias. At illud certè in Vespasiano impleri non valuit, quod de Christi regno prædictum erat, ipsum futurum æternum, nec finem aliquando accepturum; cùm nec ad decennium eius Imperium potuerit propagari.

[c] Euseb. lib. 3. c. 11.
[d] Suet. in Vespas. c. 5.
[e] Isaiæ 35.

IX. MIRACVLA GENTILIVM QVALIA.

Sed quod pertinet ad miracula, quæ non tantùm hominibus, sed diis ipsis à diuersis historicis Gentilibus sunt adscripta: cuius sint fidei, sincerissimus testis est Polybius[f], inter eos clarissimus auctor: cuius sententiam rebus his, de quibus agimus, valde accommodatam, hîc recitare operæpretium ducimus. sic enim ait: Fama autem est, & creditur apud Vargelietas, quòd statua Dianæ Cindyadis, quamuis sub dio sit, neque nebulam neque pluuiam patiatur; sicut & statuæ Vestæ apud Iassæos. Et ista etiam historiographi nonnulli dixerunt. Ego verò, nescio quomodo, eiusmodi historiographorum sententiis toto hoc tractatu constanter repugno, & succenseo. Videntur autem mihi talia prorsus puerilem sensum recipere, qui citra considerationem non modò absurda, sed & impossibilia complectitur. Etenim si quis corpora quædam sic illuminari posse diceret, vt vmbram non constituant, id animi prorsus esset insensati: quod Theopompus fecit, dicens, eos qui Iouis templum, quod in Arcadia est, ingrediuntur, haud adumbrari. Huic autem conforme est quod iam dicitur. Itaque in omnibus quidem illis quæ plebis pietatem erga numen conseruant, condonandum est nonnullis historiographis, qui de talibus monstrosa loquuntur: in eo verò quod modum hunc excedit, ignoscendum non est.] hæc Polybius; quæ quidem ad verbum hîc voluimus exscripsisse, quo appareat, quantæ sint fidei, quæ ab Ethnicis scriptoribus multis chartis de portentis & miraculis, scriptis sunt prodita.

[f] Polyb. histor. lib. 16.

X. TRIPLICI FACTIONE DIVISI IVDÆI GRASSANTVR IN SE INVICEM.

Dum hæc Alexandriæ aguntur, vbi Titus vnà cum patre Augusto vsque ad tempus commodioris eius nauigationis agebat: licet à Romanorum armis Iudæi aliquanto temporis spatio quieuissent; nihilominus bellis ciuilibus mutuò digladiantes, longè deteriora, quàm ab externis hostibus, à suismet gentilibus patiuntur. Nam præter illa, quæ sunt à nobis summatim superiùs recensita, addit Iosephus[g], seditionem Hierosolymis inter duas partes, nempe populum ciuitatis atque Zelotas, auctam esse trifariam: primæque factionis, eorum scilicet qui ex latronibus collecti erant, Simon Gioræ

[g] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 1.

A Gioræ filius princeps erat: secundæ verò, nempe Zelotarum, dux erat Ioannes, de quo superiùs facta est mentio: tertiæ autem, quæ ab his est direpta, factionis præses erat Eleazarus Simonis filius, qui interiorem templi partem occupans communiuit, exteriorem verò Ioannes tenebat. Ex quo etiam admirari possimus tantam amplitudinem & magnitudinem templi, in quo duo exercitus sibi ipsis contrarij habitarent absque violatione tertiæ eiusdem partis, quæ dicebatur Sancta sanctorum. Simon verò superiorem ciuitatis partem occupauerat. His igitur in hunc modum diuisis trifariam, digladiantibusque inter se, templi atrium sanguine inundauit; &, quod vltimum illis exitium attulit, frumentariæ cellæ, in quibus ad plures annos frumentum reconditum erat, incendio sunt absumptæ. Sed hæc omnia Iosephus pluribus describit; quæ à nobis brevitate contracta sunt, quòd auctor ille in manibus omnium habeatur. Quapropter hoc
B satis sit dicere, adeò miserrimum populum triplicibus his dilaceratum ac compressum fuisse hostium factionibus, vt pro Romanis, quo citiùs ciuitate potirentur, vota nuncuparent; rati nimirum, illos licet insensissimos hostes, & acceptas sub Cestio contumelias vlciscì paratos, tamen respectu præsentis, quem experiebantur, infelicissimi rerum status, habendos fore amicos carissimos, atque optatissimos seruatores. Reliqua de his anno sequenti.

Hoc eodem anno, Olympiade ducentesima duodecima, anno primo (vt numerat Eusebius[a]) Euodio Episcopo Antiocheno ex hac vita sublato, subrogatur qui aliquando collega sedisset Ignatius. Hic (vt idem auctor tradit[b]) sedit annos quadraginta, nimirum vsque ad vndecimum Traiani annum. Ea cõtrouersia, quòd alij successum Petro ab Euodio in sede Antiochena, alij verò dixerunt ab Ignatio, superiùs à nobis est fusius pertra-
C ctata. Sed & testatur Origenes[c], post Euodium absque vlla dubitatione eumdem Ignatium tertio loco rexisse Ecclesiam Antiochenam. Quod autem ad obitum spectat Euodij: cùm tam Latini[d] quàm Græci æquè testentur, illũ martyrio ex hac vita esse sublatum; non id accidit, quòd his temporibus à Vespasiano vel Tito aliqua fuerit in Christianos persecutio excitata, quos tradunt moribus fuisse placidos & humanos: nam & Titus sequenti anno Antiochiam pergens, Gentilium tumultum & iras in Iudæos concitatas repressit, ac Antiochenos continuit in officio. Quamobrem quod ad martyrium eius spectat, alia potiùs causa exquirenda esse videtur; quam quidem eam esse putamus, quæ à Iosepho[e] de rebus Antiochenis agente describitur. Ipse enim dum recenset quæ hoc anno, quo Vespasianus perrexit Antiochiam, Iudæi in ea ciuitate à Gentilibus passi sunt, rem gestam in hunc modum enarrat: Cùm Antiochensium populus concionaretur in thea-
D tro, Antiochus Iudæus, tum patri suo tum ceteris Iudæis infensus, progressus in medium, patrem suum & ceteros deferebat; insimulans eos, quòd vna nocte totam ciuitatem incendere statuissent: & velut huius consilij participes quosdam hospites Iudæos tradidit. His autem auditis, populus iram cohibere non poterat, sed in eos quidem qui traditi fuerant, ignem iussit afferri; staturique omnes in theatro concremati sunt. In multitudinem verò Iudæorum properabant irruere; si eos celeriter vlti essent, patriam suam seruatum iri existimantes. Antiochus autem iracundiam magis accendere, mutatæ voluntatis argumentum, quòd Iudæorum mores odisset, exhibere se credens, si Paganorum ritu sacrificaret; idemque iussit ceteros compelli facere: renuendo enim, manifestos insidiatores fore. Huius autem rei periculo ab Antiochensibus facto, pauci quidem consenserunt: alij verò, qui noluerunt, perempti sunt.]

[a] Eusebius in Chron. & hist. lib. 3. c. 16.
[b] Euseb. vbi supr.
[c] Orig. hom. 6 in Lucam. Ignat. epist 12
[d] Martyrolog. Rom. & alia die 6. Maij.
[e] Menolog. die 7. Septemb.

IGNATIVS EPISCOP. ANTIOCH.

E Hæc & alia Iosephus de cladis in Iudæos illatæ instigatore Antiocho Iudæo cùm scribat, facilè adduci possumus, vt complures ex Iudæis qui fidem Christi amplexi essent, eiusdem fuerint criminis insimulati, eodemque experimento tentati, ac ob eam causam martyrij coronam, tum maximè inter eos Euodius, acceperint. Quomodo enim Antiochus pepercisset Iudæis Christianis, qui se in parentem ceterosque gentiles suos tam ferum atque scelestum exhibuit? Vel quonam pacto, qui erat ex circumcisione Christiani, Petri & Pauli discipuli, beatissimæ Ecclesiæ illius alumni, non priùs millies subiissent mortem, quàm idolis Gentilium immolarent? Sicque iure meritoque existimare possumus, eadem ferè ex causa Iudæos Christianos Antiochiæ subiisse martyrium, qua similibus insimulati calumniis à Nerone Fideles Romæ sunt cæsi. At non hic finis Antiochensium Iudæorum occisionis: siquidem haud multo post, cùm scelestissimorum quorumdam opera iniecto igne, quàplurima nobilissima loca

[f] Ioseph de bell. Iud lib. 7. c. 21

IVDÆI QVID PASSI AB ANTIOCHENIS

XII. CHRISTIANI NECATI CVM IVDÆIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

publica incendio conflagrassent, in Iudæos ex priori calumnia culpa conuersa, ne vnus A
quidem ex eis superfuisset, nisi Præses magna vi illorum impetum repressisset. Sed de causa Euodij martyrij, quam opinamur, hæc satis.

XIII. EVODII NOMINE SCRIPTA.

Eiusdem Euodij Ignatius[a] scribens ad Antiochenos meminit hoc elogio: Mémentote Euodij beatissimi pastoris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula Ecclesiæ vestræ sortitus est: ne simus pudori patri.] Citatur à Nicephoro[b] Euodij nomine scripta epistola, cuius erat titulus, Lumen: quam tamen ab antiquioribus nec citatam, neque aliter cognitam esse reperimus. Idem auctor de eius successore Ignatio olim puero hæc scripsit: Ignatium tenellum adhuc tamquam simplicem & sincerum manibus suis Christus sublatum exhibuit; atque simplicitatem & integritatem discipulis ostendere, aut commendare volens, Nisi efficiamini sicut paruuli, inquit, non intrabitis in regnum cælorum.] hęc B
Nicephorus: sed vnde acceperit, non inuenimus.

[a] Ignat. ep. 12.
[b] Niceph. hist. lib. 2. c. 3.

IESV CHRISTI ANNVS 72. LINI ANNVS 3. VESPAS. AVG. IMP. ANNVS 1.

I. TRansacto anno tot cladibus ac malis memorabili, dissolutisque tot tantisque ciuilibus bellis Romanorum Imperium afflictantibus, feliciori velut aura flante respirat Orbis, Iudæis tantummodo in deteriora labentibus. Præsenti igitur anno, qui
[c] Tacit. histor. lib. 4. est Domini septuagesimus secundus, Vespasiano Augusto[c] & Tito Coss. idem Imperator Alexandria Romam nauigaturus, Titum filium in Iudæam reuerti iubet[d], vt quod
[d] Ioseph. de bell. Iud. lib. 5. c. 14. reliquum esset belli Iudaici, absolueret. Hic Cæsaream primùm veniens, omnem, qui ad C
DE OBSIDIONE HIEROSOLYM. expugnandam ciuitatem opus esset, comparat apparatum. Instabat dies Paschatis, cuius occasione ingens numerus peregrinorum ex more Hierosolymam ad diem festum conuenit, putantes fortasse Vespasianum & Titum, quòd ad bella ciuilia arma diuertissent, de Hierosolymis in præsentiarum minùs fore solicitos, sed ad stabiliendum Imperium omne studium ac operam nauaturos, ac proinde hoc saltem anno ab Hierosolymorum obsidione temperaturos. At hæc eos fefellit opinio: nam collectis vndique legionibus,
[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 1. quas Iosephus[e] recenset, auctoque exercitu pluribus copiis, Titus decimaquarta die men-
[f] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 4. & 16. sis Aprilis (quod idem auctor testatur[f]) prope Hierosolymam castra posuit in monte Oli-
[g] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 2. ueti, qui ἐλαιὼν Græcè[g] dictus est: vnde Dominus (quod dictum est superiùs) olim respi-
[h] Lucæ 19. ciens ciuitatem, fleuit super eam[h], vt qui præ oculis haberet dirissimam omnium cladem, D
quam his perditissimis temporibus à Romanis susceptури essent Iudæi omnium homi-
num infelicissimi.

II. Sed antequam res gestas recensere aggrediamur, hîc de diei Paschatis huius anni tempore difficultas, quæ ex Iosephi textu oboritur, primùm omnium elucidanda
[i] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 4. proponitur. Quidnam est quòd Iosephus[i] anno obsidionis & excidij Hierosolymæ incidisse dicat diem Azymorum in decimamquartam mensis Aprilis: quod cum nullo poterit conuenire nec astronomico, nec cyclico, neque Iudaico computo, neque Christiano: cùm hoc anno Domini septuagesimo secundo, quo & secundus annus Vespasiani incipit (secundo namque eius Imperij anno & Iosephus & Tacitus cladem Hierosolymitanam accidisse affirmant) dies decimaquinta mensis Nisan secundùm omnem motus lunaris computum vigesima secunda die Aprilis, vel certè modò ciuili tardiùs contigisse probetur. Quapropter cùm apertissimè demonstrari possit cladem Hierosoly- E
mitanam in hunc annum incidisse, facilè inducimur in sententiam Roberti Ardenij viri eruditi Societatis IESV, vt existimemus hunc locum Iosephi esse corruptum, contigissèque librariorum incuria, vt numerus XIV. pro XXII. vitiosè scriberetur. quod quidem (vt ille optimè adnotauit) in Græco facilè potuit euenire, si pro κ cum β simul iunctis & continuatis, quæ litteræ numerum XXII. significant, ι & δ exarentur. scriptoris namque velocitate facilè hæ litteræ ita separantur partim, partim inter se confunduntur, vt prima pars litteræ κ, videatur ι, & pars secunda cum β coniuncta appareat δ. hoc enim modo solent continuari ιϐ, atque hoc pacto ritè scribitur hic numerus: at facilè diuiditur & confunditur sic, ιϐ. cernis quàm facilis calami sit flexus, quamque facilis scriptoris sit lapsus, præsertim scribentis velociter. Sed iam cœptam prosequamur historiam.

Cùm

A Cùm igitur (vt dictum est) Hierosolyma conferta esset indigenis & peregrinis; qui intus erant, cùm in Romanos progrediendum esset, omni semoto inter se odio, paribus animis, magnaque audacia id præstitere, adeò vt sæpè Titum cum suis in discrimen adduxerint. Ceterùm dum intus essent, ciuile rursùs inter eos bellum incalescebat: nam ipsa die Azymorum à Ioanne[a] immissis clanculum suis militibus armatis in templum, quotquot ibi reperti sunt Zelotæ, omnes ad vnum ab illis sunt interfecti; sicque ex tribus factionibus duæ tantummodo remanserunt, Ioannis altera, altera verò Simonis. In templo itaque Dei ita cædi meruerunt, qui veluti templi honorem æmulantes, tot cædes ibidem perpetrassent.

III. ZELOTAE OMNES OCCISI.

[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 4.

Inter hæc cùm pugnando Titus Iudæum hominem captum audiuit, in crucem agi pro muro iussit[b], vt eo spectaculo ceteri territi cederent. Post hæc autem ad-
B moueri ad murum machinas iubet: sicque quinto Nonas Maij primum murum expugnat[c]. Deinde quinto die post Romani sunt secundo potiti[d], atque aggressi tertium. Cumque ex Iudæis complures quotidie caperentur, nimirum saltem quingenti per singulos dies, interdum plures: eos omnes ante oculos ciuium Titus crucibus suffigi iussit; adeoque multiplicatus est eorum numerus, vt (quod Iosephus[e] ait) iam spatium crucibus deesset, & corporibus cruces. Erant hi, qui ex ciuitate, fame vrgente, foras egredi coacti sunt. Crucifixi ex illis ipsi sunt, vel absque dubio illorum filij, qui clamauerant in Christum: Crucifige, crucifige] quique dixerant: sanguis eius super nos, & super filios nostros.]

IV. IVDAEI A TITO IVSSI CRVCIFIGI.

[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 7.
[c] Eod. lib. c. 8.
[d] Eod. lib. c. 9.
[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 12.

Cumque fames magis magisque in dies ingrauescеret, eoque necessitatis ciues compelleret, vt foras potiùs optarent egredi, seque dedere Romanis crucis supplicium subituros, quàm intus fame perire: Titus hæc sciens, quò magis eadē via eos perurgeret, omnem
C exitum, ne quis vel ad herbas pascendas egredi posset, occlusit, aggeribus quinque contra vrbem extructis; quod opus cœptum duodecima mensis Maij; vigesimanona eiusdem mensis perfectum est. Sed iisdem à Iudæis dissipatis, Titus nouum opus aggressus est, nempe murum construere circum ciuitatem, quò omnis penitus interceptus esset exitus. Quanta autem celeritate cōsummatum sit opus, planè superat humanum captum: quod Iosephus admirans, in hæc verba describit: Murus quidem vno minus quadraginta stadiorum erat. Ad hoc autem foris castella tredecim ædificata sunt: eorum gyrus denis stadiis numerabatur. Totum autem opus triduo constructum est, vt tamen dignum mensibus videretur, celeritas verò fide careret.] Sic igitur videas iam diuinitus implетum esse, quod illis verbis Dominus prædixerat, dum Hierosolymorum defleret interi-
D tum[f]: Venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, *nempe muro*, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt.] hinc & alia mala, eo quo prædicta sunt ordine, impleta fuerunt, de quibus inferiùs est agendum.

V. TITVS CINGIT MVRO CIVITATEM.

[f] Luc. 19.

Sic ergo muro septi Iudæi, adeò fame vexati sunt, vt innumera hominum multitudo sit morte consumpta; quorum corpora ab illis proiiciebantur extra mœnia[g]: quæ circuiēs Titus, vbi plena cadaueribus omnia vidit, altamque saniem tabefactis corporibus defluentem, ingemuit, & extensis manibus Deum testabatur, factum illud suum non esse. His accessit noua calamitas. Eorum namque, qui vrbe egressi ad Romanos confugerent, cùm alij auido stomacho cibo gustato protinus interirent, alij verò accuratiùs, moniti aliorum exemplo, cibum lentè capientes euaderent: hos Syri atque Arabes milites noctu
E venati, putantes intus habere in visceribus auri depositum, occidebant, fœdeque eorum viscera scrutabantur, an aurum deglutitum reperirent: increbuerat enim rumor, eos vrbe egressos, quod haberent aurum, ne ab hostibus auferretur, voratum in visceribus collocasse. Quorum viscera sic sunt patefacta, vna tantùm nocte duo millia hominum fuerunt reperta, vt idem auctor affirmat. sed eiusmodi immane facinus Titus mox cohibuit, comminatus supplicium his qui ea deinceps tentarent. Hæc Iosephus ipse, qui tunc aderat, conscribens, exclamans ait: Deus enim damnauerat populum, & omnem viam salutis ad interitum verterat.] ac paulo pòst[h]: Puto, si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatu terræ deuorandam fuisse ciuitatem, aut diluuio perituram, aut fulminum ac Sodomæ incendia passuram.]

VI. IVDAEI VENTRE EXECTI.

[g] Ioseph. de bell. Iud. lib. 6. c. 14. & 15.

[h] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 7.

Quis autem fuerit numerus eorum qui intus fame consumpti periere à decimaquarta mensis Aprilis, qua cœpit obsidio, vsque ad Kalend. Iulij; custos vnius portæ Man-

VII.

næus

Universidad de Deusto
Biblioteca

FAME NECATORVM NVMERVS.

næus Lazari filius transgressus ad Titum, testatus est, per eam portam sibi creditam A clata fuisse cadauerum centum quindecim millia & octoginta, absque illis quæ propinqui sepelissent. Post hæc nobiliores profugi, mortuorum egenorum sexcenta millia portis eiecta nunciabant, aliorum verò numerum minimè potuisse comprehendi: nam cùm pauperibus efferendis non sufficerent, congesta dicebant in maximis ædibus cadauera esse inclusa.

VIII.

Porrò cùm populum tanta inuasisset fames, vt nec essent herbæ, quibus vesci possent; ex stabulo fimum quærebant in cibum, collectoque stercore vescebantur. Sed ea magis in dies inualescente, eos nec ab humanis carnibus temperasse, Iosephus [a] testatur[1]. Iam enim calceamentis, cingulisque, ac insuper coriis quibus scuta tegebantur, detractis, insumptis, veterisque fœni laceramentis magno pretio venditis; quæ his careret, eo immanitatis redacta est, fame improba compellente, nobilis ac prædiues B mulier, Maria nomine, filia Eleazari, à seditiosis iam exuta vitæ substantiis, vt quo sibi consuleret, fame rabida impulsa, lactentem filium occiderit, quem comestura mox coxit: cuius nidoris odore illecti milites, qui sibi victum, quacumque possent, raptu quærebant, cùm eius peruasissent domum, partem assati filij, quæ superarat, intuiti, detestati facinus, abiere. Moxque repleta est eius sceleris fama tota ciuitas, & vnusquisque (inquit auctor[b]) ante oculos sibi cladem illam proponens, tamquam hoc ipse admisisset, horrescebat.

[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 6.

MATER NECAT. FILIVM AD CIBVM.

[b] Idem eodem lib. 7. c. 8.

IX.

Hæc ipsa haud dubium longiùs spectans tempora Dominus Iesus cùm perduceretur ad crucem, & mulieres ipsum lamentantes præ commiseratione vidisset[c], ait: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus: Operite nos.] Dixisse credimus hæc illas, his præsertim temporibus, cùm tam horrendum Mariæ facinus accepissent; insuper & eadem quæ addit Dominus verba repetisse, videlicet: Si hæc fiunt in viridi, quid fiet in arido? nimirum, Si mulier nobilis ac prædiues eò est necessitatis impulsa, vt ex carnibus filij victum sibi comparare sit coacta, quid erit de ceteris nec diuitiis nec nobilitate pollentibus? Quin & quòd nullum malorum esset effugium, intus fame magis magisque in dies sæuiente, & circumseptis hostili pariete foras egrediendi omni facultate prærepta, desperatione extrema compulsas easdem illas verisimile est tunc dixisse hæc à Domino prædicta verba: Montes cadite super nos, & colles operite nos: easdemque lamentantes sæpiùs lugubres nænias iterasse.

IMPLETA DOMINI VATICINIA

[c] Lucæ 23.

C

D

X.

Cùm hæc miserrima, qui intus erant Iudæi, cogerentur perpeti mala, iisdemque longè deteriora imminerent: licet à Tito per se[d], perque suos ipsorum gentiles, qui ad castra Romanorum confugerant, ad deditionem honestam sæpiùs inuitarentur; quin etiam rogarentur, vt si non sui, templi saltem rationem haberent, ne irruentes illud milites inflammarent: tantum abfuit, vt ipsorum saluti Romanos vel Iudæos consulentes audirent, vt his omnibus spretis, obstinato animo se omnia libentius experturos mala iactarent, quàm se dederent Romanis. Titus igitur contestatus Deum & homines, se ad vrbis & templi excidium inuitum compelli, validiùs turrim nomine Antoniam, quæ erat iuxta templum, oppugnat[e]: quam tandem expugnat[f] vigesimaquarta die mensis Iulij, cùm milites iunctam turri ab Aquilone partem porticus templi incendio concremarunt: Occidentalem verò porticum ipsi Iudæi, qui intus obsessi erant, quò Romanos, qui occupauerant illam, perderent, incenderunt vigesimaseptima die[g] eiusdem mensis Iulij. Octaua autem die mensis Augusti, Titus ad templum expugnandum machinis comportatis, igni ferroque oppugnationem aggreditur; commiseratus tamen nobilissimi omnium templi incendium, quod interiora porticus depascebat, restingui iussit. Inde ad consulendum vocatis proceribus, quid de templo esset agendum, singulorum sententias rogat: cumque complures in eam sententiam irent, templum esse incendio consumendum; ipse sui prærogatiua suff. agij, illi parcendum esse decreuit: sicque iussi sunt milites quiescere, & à templi excidio temperare.

[d] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 2.

[e] Idem eodem lib. 7. c. 5.

[f] Idem eodem lib. 7. c. 6.

TEMPLVM INVADITVR.

[g] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 9.

E

XI.

Sed licet hæc Titus decreuisset, eiusque dicto refragari nullus auderet; vi tamen Numinis compellente (quod Christus olim prædixerat) factum est, vt cùm Iudæi, qui intus

A intus detinebantur obsessi, in Romanos, qui foris erant, irruerent: cùm eorum furori Romani resisterent, ac tandem illos intro regredi facta compressione compellerent: militum quidam (inquit Iosephus[a]) non expectato cuiusquam edicto, neque tantum facinus veritus, sed diuino quodam motus impetu, à contubernali suo sustollitur, & ex ardente materia raptum ignem in fenestram inserit auream, vnde ad membra circum templum ædificata de Septentrionali regione aditus erat. Flamma verò excitata, Iudæorum quidem calamitate dignus clamor exoritur, & ad subueniendum properabant; neque iam vitæ parcendum rati, neque viribus temperandum.] hæc Iosephus. Absens, dum hæc agerentur, Titus erat: qui his acceptis, ad locum properat, vtque restingueretur incendium iubet, clamat, vrget, instatque, nec ob clamantium strepitum valuit exaudiri: sicque magis magisque flamma inualescente, nulla ampliùs valuit humana ope restingui. Facta est B huiusmodi templi conflagratio (vt idem testatur Iosephus[b]) decima die mensis Augusti, qua etiam aliàs à Rege Babylonis fuerat cõcrematum: à prima structione templi, quam Salomon Rex inchoauerat, annis mille centum triginta, mensibus septem, & diebus quindecim; à posteriori verò per Cyrum facta, annis sexcentis trigintanouem, & quadragintaquinque diebus, secundùm supputationem à Iosepho collectam. Sed cùm dicat, eam accidisse anno secundo Imp. Vespasiani: planè significat, se non numerare ab hoc anno, quo, extincto iam Vitellio, cœpit Imperium administrare, sed præterito; cùm (vt dictum est) idem Vespasianus ab exercitu salutatus est Imperator.

INCENDITVR TEMPLVM.

[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 10.

[b] Idem eodem lib. 7. c. 9. 10.

XII.

At verò quid interea Romæ? O rerum humanarum vices contrariæ! Dum in Iudæa templum olim sanctissimum exuritur, prorsusque disicitur, ac solo penitus adæquatur: C Romæ Capitolium bello ciuili nuper concrematum, à Vespasiano sumptuosissimè restituitur: cuius areæ dedicatio facta est magna pompa vndecimo Kalend. Iulij. Scribit rem gestam Tacitus[c]: addit autem Suetonius[d], Imperatorem suo collo extulisse ruderem ex veteri ædificio refossum. Sicque reuulsis fundamentis, exportatoque rudere, iniectoque in eis primùm auro atque argento, primarius lapis à Pontifice maximo Gentiliciis ritibus consecratus locatusque est[e]. Vnde magis etiam flagrans Dei ira in Iudæos ostenditur; dum in eorum odium atque inuidiam, non tantùm ipsorum templum miserrimè deiici, sed delubrum Iouis eodem tempore in sublime magna gloria exædificari permittit, secundùm quod olim dixerat per Isaiam[f]: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.]

VESPASIANVS CAPITOLIVM RESTITVIT.

[c] Tacit. histor. lib. 4.

[d] Suet. in Vespas. c. 8.

[e] Tacit. histor. lib. 4.

[f] Isaiæ 1.

XIII.

Ad tam immensa Iudæorum mala & illud non leue his diebus accessit[g], quòd pseudopropheta iactaret, decipiens populum infelicem, salutem Deum polliceri omnibus qui D in templum ascenderent: qui eidem præstantes fidem, eò se contulerunt; & ad sex hominum millia omnes æquè incendio sunt insumpti. Addit insuper Iosephus, à seditiosis illis tyrannis, qui his temporibus aderant Hierosolymis, superinductos fuisse pseudoprophetas multos, qui denunciarent populo, vt exspectarent auxilium Dei, ne fugerent, aut deditionem facerent; vt sic vana spe alitos intra mœnia continerent. Hæc quidem, mea sententia, præmonstrasse certo modo visus est Dominus[h], cùm de eiusmodi clade agens cum suis, quos, vt fugerent, admonuit; ne hisce falsis pseudoprophetarum promissis deciperentur, hæc est effatus: Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus, aut illic; nolite credere: Ecce in deserto; nolite exire: Ecce in penetralibus; nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.] At licet de prodigiis nihil Iosephus dicat, rebus bellicis totus intentus; tamen par est credere, eos, vt tam ingentem E populum vana spe in officio continerent, aliquid esse malis artibus operatos. Ea enim à Domino prædicta, ad Hierosolymam pertinuisse[i], Augustinus ad Hesychium scribens, pluribus declarauit.

DE IVDAEIS IN TEMPLO CONCREMATIS.

[g] Ioseph de bell. Iud. lib 7. c 12

[h] Matt. 24. Marc. 13. Luce 17.

[i] Aug. epist. 80.

XIV.

Verùm & (quod ex Iosepho[k] superiùs recitauimus) cùm esset in oraculis, appropinquasse iam tempus, quo ex Iudæa proditurus homo summa rerum potiturus esset, & dominaturus toti orbi terrarum; quisque illorum seditiosorum principum, vt se esse illum ipsum persuaderet, adsciuerat sibi pseudoprophetas, qui eadem in populum diuulganda curarent; quò sibi hac etiam arte populi gratiam conciliantes, eo modo velut diuinitus sibi concessum auspicarentur imperium. Hæc ipsa erant, quæ Dominus, excidium illius vrbis prædicens, inter alia signa posuit, cùm apud Lucam[l] ait: Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum; & tempus appro-

QVO PRAETEXTV FACTIOSI SIBI REGNVM ADSCISCERE STVDENT.

[k] Ioseph. lib. 7. cap 12.

[l] Luce 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

appropinquauit. Nolite ire post eos.] vel quod est apud Matthæum: Si ergo dixerint A
vobis: Ecce in deserto est: nolite exire.] per hæc enim Simonem sæpiùs dictum significasse visus est: qui in deserto collectis latronibus, aliisque perditissimis superadditis, ad quadraginta millia virorum sibi exercitum comparauerat. Quod verò mox addit, dicturos esse, Ecce in penetralibus] non alium præsignasse putamus, quàm Ioannem, quem, eodem Iosepho auctore, vidimus, nedum porticum templi cum Zelotis sibi vendicasse, sed ipsum secundum templum, quod Sanctum dicebatur, occupasse. Sicut igitur intra vrbem diuersarum erant factionum tyranni, qui singuli vniuersi Orbis decantatum oraculis æmularentur imperium; ita etiam diuersi erant pseudoprophetæ, quorum alij aliis studentes, prophetantes in populo dicerent: Ecce hic est Christus: Ecce illic: Ecce in deserto: Ecce in penetralibus, templi videlicet. Qui verò illis auscultassent, qui sic dicerent: Ecce in penetralibus: eò abeuntes, omnes æquè cum factiosis (vt diximus) consumpti sunt. B
Sed iam cetera prosequamur, quæ post templum excisum secuta sunt: quæ quidem Iose-
[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 13 phus[a], qui aderat, sic describit:

XV. TITVS SACRIFICAT IN TEMPLO.

Romani quidem, postquam seditiosi ad ciuitatem confugêre, templo itemque omnibus circum locis ardentibus, signa in templo posuere contra portam Orientalem: ibique celebrato sacrificio, maximis cum laboribus declarabant Titum Imperatorem. Vsque adeò verò præda satiati sunt milites, vt in Syria, dimidio quàm pridem fuerat, pretio pondus auri veniret.] hæc ille. Assentirer libenter his qui putarunt abominationem desolationis, quam in templo visendam esse Dominus prædixerat, hanc aram ad sacrificium à Romanis recenter erectam, vbi Titus more Gentium immolauit, esse intelligendam; vel signa militaria ibidem affixa, eodem esse nomine nuncupata: nisi Dominus ea prædicens, & ad fugam parandam eadem signa ponens, suos, cùm hæc vidissent, ad montes fugiendum esse, admonuisset: nam his diebus, neque his qui in Iudæa erant, quòd excisi prorsus essent, nec his qui Hierosolymis agerent, quòd iam hostium essent, locus aliquis videretur fugæ esse relictus. Ne igitur eam Domini admonitionem fuisse prorsus inanem dicere cogamur; aliam à Domino abominationem esse prædictam, necesse est affirmare; eam nimirum, quam superiùs, cùm de his fusiùs actum est, longiori habita disputatione, posuimus. C

XVI. SACERDOTES OCCISI.

Post hæc autem sacerdotes omnes, qui intus latebant in templi recessibus, cùm vix tandem se dederent Tito, eiusdem iussu omnes sunt ad supplicium ducti. Incenso iam templo, inflammandæ etiam ciuitatis à Tito militibus licentia data est: cùm filij Izatæ Regis, Helenæ Adiabenorum Reginæ filij, eiusque fratres cum multis aliis, supplices ad Titum venientes, ab eo susceptí atque seruati, Romamque sunt ducti. Porrò tam Hele- D
nam quàm filium Christianos fuisse, superiùs diximus Orosium non leuiter opinatum es-
[b] Aug. epist. 80 se. His respondent quæ S. Augustinus[b] ad Hesychium scribens tradit his verbis: Non enim debemus ambigere, quando euersa est Hierusalem, fuisse in illo populo electos Dei, qui ex circumcisione crediderant, siue fuerant credituri, electi ante constitutionem mundi, propter quos breuiarentur dies illi, vt tolerabilia mala fierent.] hæc Augustinus, illum Euangelistæ explicans locum: Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.]

XVII. QVOMODO ET CVR BREVIATI DIES ILLI.

At quomodo fuerint breuiati, complures sententias ibidem recitat Augustinus: sed nobis illa maximè probatur, qua dicitur, Dei consilio munitiones inexpugnabiles à Tito esse citius expugnatas. Nam si tardiùs Romani Hierosolymis potiti essent, sic illi obsessi atque arctati miseri absque dubio fame penitus consumpti fuissent: sed ea breuitate, seu E
dicamus potiùs paucitate dierum id factum est, vt ex plebe immensus planè numerus, ex
[c] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 15 populo autem (vt idem Iosephus[c] tradit) seruata sint plusquam quadraginta millia: ex quorum numero aliquot saltem paucos repertos fuisse Christianos; vel si hactenus non fuissent, demum admonitos his tam manifestis signis ac malis perpessis (licet serò) tandem Christi fidem suscepisse, nemo prudens (vt credimus) negarit. Horum ergo causa dies esse abbreuiatos à Domino, omnes facilè dicturos esse putamus, maximè qui considerât, ab obsidione vsque ad expugnationem ciuitatis nec quatuor integros menses esse interlapsos: quippe quæ decimaquarta Aprilis à Tito est obsessa, & octaua mensis Augusti in eam primò sunt ingressi Romani, atque decima tandem incensum est templum. Sed reliqua prosequamur.

XVIII. Exusto penitus templo, capta & incensa etiam ciuitate, superior illa pars vrbis integra

A tegra habebatur[a], quæ superiori eminens loco, Sion dicta, ceteris ciuitatis partibus munitior erat. In eam seditiosi ingressi, in primis octo millia Iudæorum & quadringentos ibi inuentos occiderunt, ipsamque regiam prædati sunt: rursus etiam ceteri Iudæorum, qui ab eis inuenti sunt in cuniculis latitare, crudeliter necati sunt. Titus igitur, vt hos expugnaret, vigesima die mensis Augusti, Sion oppugnaturus, machinas bellicas parat; illisque absolutis, septima die Septembris aggreditur, & diuino instinctu potiùs quàm humanis viribus (quod ipse Titus testatus est) ea potitus est: sicque octaua die mensis eiusdem vrbem integram cum munitionibus cepit, ipso die sabbati (vt auctor est Dio in Nerone) proditaque tunc sunt à sacerdotibus templi sacra vasa, & Pontificis ornamenta. Qui ex Iudæis se Romanis suppliciter dedidissent, in ambitu templi asseruari iussi; & antequam de eis quid esset agendum deceerneretur, duodecim millia fame
B consumpta sunt.

[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 14 15. 16.

SION ARX CAPTA A TITO.

Demum Iosephus[b] colligens interemptorum & captiuorum numerum (vt qui præsens facilè inuenisse potuit) hæc ait: Captiuorum quidem omnium, qui toto bello comprehensi sunt, nonaginta & septem millium comprehensus est numerus, mortuorum verò per omne tempus obsidionis vndecies centum millia. Horum plérique gentiles fuere, sed non indigenæ: ab omnibus enim regionibus ad Azymorum diem festum congregati, bello subito circumfusi sunt: vbi primò quidē illis pestifera lues ex loci angustia nasceretur, deinde citiùs fames.] hæc & alia ille; qui ex hostiis eo Paschatis tempore cædi solitis, & numero per contubernia epulantium, eorum qui tunc Hierosolymis essent, deducit numerum, atque subdit, saltem numerum eorum qui puri essent, quibus liceret solùm vesci azymis, fuisse ad vicies centena ac septingenta millia: porrò ingentem oportuit fuisse
C illorum numerum, qui necessitate naturæ, vel alia ex causa puri minùs essent. Tunc ergo, inquit, velut in carcerem tota gens fato conclusa est, & sarta hominibus ciuitas obsidebatur.] Eorum qui erepti sunt[c], alij ad opera damnati, missi sunt in Ægyptum; alij qui formosiori essent corpore, triumpho seruati sunt: plurimos robustos viribus elegit Titus per prouincias pugnaturos in theatris cum bestiis. Qui verò infra decimum & septimum annum agerent, simul cum feminis venditi sunt, sed vilissimo pretio, eò quòd non reperirentur emptores, & qua alerentur deesset annona.

[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 17

XIX. NVMERVS OCCISORVM ET CAPTIVORVM.

[c] Idem eodem lib. 7. c. 16.

Sic igitur capta ciuitas, non tantùm inflammata, sed solo tenus prostrata est: id namque prædixerat Dominus[d], dum flens miserabilem vrbis casum, inter alia hæc prælocutus addidit: Et in terram prosternent te.] ac item[e]: Non relinquetur in te lapis super lapidem, qui non destruatur.] Hæc de templo dicta sunt, cuius lapides & structuram adeò admira-
D bantur Apostoli: cùm alioqui tam ingentes simul plumbo ferroque connexi iidem lapides essent (quod superiùs iam dictum est) vt impossibilis planè eius videretur demolitio. Verùm adeò collapsum, contritum, atque conuulsum fuit templum cum ceteris immensæ molis ædificiis, vt nec ipsius saltem vestigia, quòd illic aliquando fuissent, reliqua viderentur; sicut nec reliquæ ciuitatis, cuius tantùm pars muri ad castrorum munitionem relicta esset, tribusque solummodo permanentibus turribus, quæ essent quasi indices, vt qualis Hierosolyma tunc fuisset, nescientibus demonstraretur. quod Iosephus[f] his potis-
[f] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 18 simùm verbis significat: Postquam verò quos occideret, quidve raperet, non habebat exercitus, quòd iratis animis omnia deerant (neque enim parcendo, si esset quod agerent, abstinuisset) iubet eos Cæsar totam funditus iam eruere ciuitatem, ac templum, relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant, Phasselo, & Hippico, & Mariamne, muri-
E que tanto, quantum ciuitatem ab Occidente cingebat: id quidem, vt esset castrum illic custodiæ causa relinquendis: turres autē, vt posteris indicarent, qualem ciuitatem, quámve munitissimam Romanorum virtus obtinuisset. Alium verò totum ambitum ciuitatis ita complanauere diruentes, vt qui ad eam accessissent, habitatam aliquando esse vix crederent.] hæc Iosephus.

[d] Luc. 19.
[e] Luc. 21.

CIVITAS DIRVTA, PAVCIS MEMORIAE CAVSA RELICTIS.

Ipse tamen in his considerandis, in eo se obtusum potiùs ac minùs veri amantem, quàm ingenio perspicacem atque disertum præbuit, dum causam disquirens, cur tanta mala Iudæos inuasissent, adscribens ea omnia seditiosorum illorum criminibus, hæc addit, dum de clade Hierosolymitana agit[g]: Nulla alia re tantis infelicitatibus digna, nisi quòd talem progeniem, qua suberta est, edidit.] hæc ille; sed humiliter & abiectè nimis rem tantam perpendens atque considerans, quæ esset pœna peccati, eamdem existimauit causam esse supplicij; immemor & quod superiùs dixisset, existima-
tum

[g] Idem eodem lib. 7. c. 17.

XX.

XXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX QVONAM DELICTO TALIA PATI MERVERE IVDAEI.

tum ob necem illatam Iacobo Iusto tanta mala infelices apprehendisse Iudæos. Ceterùm A si quis huius sæculi Iudæorum peccata consideret, menteque reuoluat maximum omnium existimatum esse peccatum impietatem, cùm scilicet relicto Dei cultu, populus idola Gentium coleret (hoc enim nullum immanius videbatur posse scelus existimari) cuius rei causa captiuitatem Babylonicam, & alia grauissima olim passi essent mala: rursumque attendat, à nullo magis quàm ab hoc Iudæos præsenti sæculo abhorruisse peccato: nam nonnisi de Tiberio filio Alexandri Alabarchæ testatur Iosephus defecisse à ritu patrio ad Romanorum superstitionem, & si qui fortè ex iisdem illi adhæserunt: adeò vt dici non possit crimen fuisse publicum omnibusque commune, vt aliàs factum à Iudæis reperitur: nec par sit credere, ob leuiora delicta maximam omnium esse à Deo cladem inflictam: inducat ipse Iosephus in animum necesse est, ab eis admissam fuisse impietatem, ac crimen maximum omnium, & quod superet idololatriam. At quodnam illud B esset, à nobis est perspicuè declarandum. Id certè non potuit peccatum esse in Iacobum scelestissimè perpetratum: nam & aliàs sæpiùs, testimonio Domini, certum est à Iudæis occisos esse sanctissimos viros atque Prophetas; nec tamen vmquam talem, ob eam causam, tantamque eos expertos esse vindictam. Ex vindictæ igitur pondere cùm iure quisque dixerit immanitatem pensandam esse delicti; non aliud quidem quod illis adscribat, inueniet, nisi horrendum illud & maximè omnium execrandum facinus, quod in Christum Dei Filium à Patre missum, tot oraculis Prophetarum prænunciatum, ac etiam tot tantisque miraculis illustratum, ac testimoniis declaratum, ante annos triginta-octo iniquissimè atque immanissimè admiserant. Quod si defuisset, cetera ab eis admissa delicta eius generis fuisse videbantur, quæ etsi captiuitate fuissent expianda (vt aliàs factum erat) temporanea, non tamen perpetua & omnium immanissima desola- C tione plectenda.

XXII. IVDAEORVM SCRVPVLOSA LEGIS OBSERVATIO.

Verùm quod spectat ad exactum Iudaicæ religionis huius temporis cultum: mecum ipse præsens sæculum ac etiam præteritum mente contemplans, ipsos video, in his quæ ad externa pietatis officia pertinent, religiosiores suis maioribus atque præstantiores fuisse. Nunc enim ante oculos ponamus quæ pluribus superiùs dicta sunt, sed hic breui compendio repetenda; quanto propensiora erga legis obseruationem fuerint studia Iudæorum: vt cùm idolorum subiecti essent cultoribus, ne leui quidem eorum impietatis macula fœdarentur, & idololatriæ vel leui vmbra attingerentur. Meminisse igitur in primis debemus (vt ex his quæ post Christum natum sunt facta, exordiamur exempla) nobilissimos iuuenes, vitæ dispendio, sæuissima susceptа morte, aquilam auream, quam pro foribus templi Herodes affixerat, detraxisse, ac securibus D concidisse[a]. Quanta constantia insuper Pilato restiterunt, qui non in templo, sed in suo palatio scuta, eademque (vt ex Philone[b] superiùs docuimus) sine imaginibus in regia ipsa tantum, domicilio Præsidum, dedicaturus erat? Quo verò ardore etiam Vitellium Syriæ Præsidem, ne cum exercitu Romano, quòd haberet militaria insignia imaginibus ornata, per Iudæorum regionem transiret (quòd nefas esse ducerent in terra sancta quauis occasione imagines inspici) fuerint enixiùs deprecati, idem sanè Iosephus[c] est auctor. Quali quantáve animi fortitudine Caio Imperatori tum in Ægypto, tum in Iudæa restiterint, quantasque clades subierint, cùm ipsi soli in vniuerso orbe Romano ipsum Caium Deum dicere nollent, satis superque Philo[d] scripto de ea re commentario declarauit. Quas pugnas, quæue subierint pericula, cum Cæsariensibus atque Dorensibus non patientes vel fumo idololatriæ pollui, ex Ioseph E pho[e] satis dictum est superiùs. Quàm insuper acerrimi fuerint violatæ religionis vltores, Cumana[f] tempora testata sunt. Quot religionis seruandæ causa diuersis temporibus insigniores Romam ad Imperatores legauerint, haud erit facile recensere. Quàm etiam obseruantes fuerint legis patriæ, vel ex eo saltem potest quisque diligere, quòd patria lingua loquentes, execrarentur eos qui Gentibus vel saltem idiomate communicarent[g]. Quàm denique ipsi quoque Iudæorum principes his diebus patriæ religionis fuerint studiosi, de Agrippa Rege satis superque & admiratione quidem ac stupore digna recitauimus ex Philone: & de Berenice vidimus ex Iosepho, eam adeò fuisse piam, vt inter Nazaræos profiteri non erubuerit.

[a] Ioseph. antiq. lib. 17. c. 8.
[b] Philo de leg. ad Caium.
[c] Ioseph antiq. lib 18 c. 7.
[d] Philo de leg. ad Caium.
[e] Ioseph antiq. lib. 19 cap. 6.
[f] Idem antiq. lib. 20. c. 4. 5.
[g] Ioseph. antiq. lib. 20 in fine.

XXIIII. Ceterùm tantùm abfuit vt ob idololatriæ peccatum Iudæi tot cladibus fuerint exagitati, vt vnus ex eis nobilissimus (cuius sæpè mentio facta est superiùs) Tiberius Alexander

A xander à Iudaismo deficiens, cùm ad superstitionē Gentilium abijsset, non tantùm aliqua pœna diuinitus affectus nō sit, quin potiùs non sine diuino consilio summis honoribus à Romanis auctus fuerit, qui & his diebus nobilissimum omnium magistratum ageret, Augustalem præfecturam Ægypti; eidemque aduersus Iudæos vnà cum Vespasiano & Tito egregiam nauanti operam, ex animi sententia cuncta succederent. Sicque videas, Iudæorum peccatum vsque adeò immane fuisse, vt ex eis qui esset idolorum culturę insigni impietate notatus, visus sit dignus præmio, eoque vsus fuerit Deus vindice omnium scelestissimi criminis Iudæorum. TIBERIVM APOSTATAM SECVTA SVNT MVLTA RELICTA.

Contra verò si quis horum temporum consideret Iudæorum animum erga Dei cultum propensiorem: dicet certè non eius neglectu eos tot incurrisse mala. Sanè quidem haud satis dignè admirari valeo, dum mecum ipse recogito, ac mente diutiùs vol- XXIV.
B uo, quòd hoc ipso anno, cùm Romanorum hostilis ageret in Palæstina aduersus Iudæos armatus exercitus; cumque à seditiosis trifariam inter se diuisis, immanissimis cladibus ciuitas vrgeretur, quam & depopularetur simul (vt vidimus) crudelissima fames: nihilominus hoc, inquam, ipso anno, eo ipso tempore, perinde ac si summa esset rerum tranquillitas, & affatim abundaret annona, nihil prorsus remittentes officij legitimi, omnes ex more ex diuersis Orbis regionibus ad celebrandum Pascha se Hierosolymam contulerunt, immo & concluserunt. Quis hæc considerans, non admiratione tantùm, sed planè stupore mentis extra sensus corporis efferatur? Ex his sanè perspicuè videas quàm iniqua lance Iosephus expendat iudicium diuinæ vindictæ: dum vult recentioribus factiosorum quorumdam Iudæorum sceleribus, innocentes omnes, quotquot ex diuersis Orbis partibus ad diem festum venissent, talia passos esse; & quotquot insuper C post illos ex eodem germine nascituri essent, omnium dirissimam eamdemq. perpetuam experturos esse vindictam. Illorum quippe nequitia, velut quadam virga furoris ad infligendas Iudæis meritas pœnas, vsus est Deus; quos tali perfunctos munere æquè puniuit. Sed de his modò satis. IVDAEI LEGITIMORVM OBSERVANTISSIMI.

Quod autem ad tempus tantæ cladis illatæ spectat: idem qui hæc omnia prædixit Redemptor humani generis Iesus Christus, malorumque omnium causam quam diximus, suis discipulis reserauit; & non tantùm signa quæ præcederent demonstrauit, sed & vt se res esset habenda pariter significauit; idem, inquam, & tempus quo hæc essent implenda, voluit declarasse: quippe qui dixit[a]: Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.] Vidit vtique ea ætas & generatio, quæ ab ipso prædicta sunt; D cùm nonnisi trigintaocto annorum spatium (vt dictum est) ab eo tempore interceserit. Ea igitur cùm necessariò referenda sint ad Hierosolymitanum excidium, cuius facta est rogatio, ac data responsio: miramur nonnullos interpretes vehementissimè laborare, vt ad Domini aduentum ad iudicandum ea verba possint accommodare: eumque quantumuis laboris insumpserint, id haud feliciter sibi ipsis assecuti videantur, mysticè potiùs, vel aliquo alio sensu eadem fuerint verba interpretati: cùm re vera ille sit historicus sensus, idemque germanus, vt de Hierosolymorum excidio ea à Domino fuerint verba prolata. XXV. [a] Luc. 21. TEMPVS CERTVM CLADIS HIEROSOLYMITANAE PRAEMONSTRATVM.

Obseruandum quidem ex verbis illis, quæ tum à Matthæo & Marco, tum etiam à Luca sunt recitata (quod & superiùs memini me dixisse) ea responsione Dominum duplici Apostolorum rogationi satisfacere voluisse: nimirum, quòd illi de E tempore quo esset templum excidendum, & quando ad iudicandum venturus esset Dominum rogassent, dicentes: Quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui?] ipse cùm in primis quæ rem vtramque signa atque prodigia præcessura essent, aperuisset; quod ad tempus pertinet, priori tantùm illorum petitioni sic satisfaciendum putauit, vt palàm faceret quod petierant, nempe vt eadem ætate omnia illa, quæ scilicet ad eam rem spectabant, euentura fore significaret: posteriori verò petitioni nequaquam. Nam quod ad sui aduentus tempus spectat, hæc habet Marcus[b] Christum dixisse suis: De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater.] Itemque rogantibus ijsdem de his aliàs, dixit[c]: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.] Quamobrem nihil est quod dici possit, ea verba de excidio Hierosolymæ dicta, ad aduentū Domini debere referri. Ceterùm tam Apostoli, quàm discipuli, simulq. omnes Christiani (vt ex Pauli, Petri, Iacobi, atq. Ioannis epi- XXVI. TEMPVS DIEI IVDICII OCCVLTVM RELICTVM. [b] Marc. 13. [c] Act. 1.

Universidad de Deusto. Biblioteca

stolis compertum habetur) æquè existimabant breui affore Domini aduentum ad iudi- A
candum: quod tamen (vt dictum est) eos penitus latere voluit. Nec quemquam moueat, quòd vltimo loco ea verba à Luca sint posita, quasi ob eam causam referenda essent ad Domini indicandum aduentum: nam cùm ea quæ sunt à Domino dicta, ab Euangelistis diuerso referantur ordine, satis apertè declaratur, ipsos (vt aliàs sæpe accidit) non quo ordine ea à Domino sunt narrata, sed potiùs quæ dicta essent, scriptis mandasse, sicque mixtim ea signa ab eisdem esse diuerso ordine recitata. Prudens igitur lector quæcumque à Domino prædicta cognouerit, quæ Hierosolymorum excidium non præcesserint, certò sciat in aduentu Domini eadem fore implenda: eoque certiùs id accipiat, quòd sicut ea quæ de Hierosolymitana clade fuerant prænunciata, esse in omnibus adimpleta iam videt; cetera quoque quæ de suo aduentu eodem orationis contextu sunt asserta, æquè euentura non dubitet. B

XXVII. [a] *Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 18.* SCRIPTORES CLADIS HIEROSOL. [b] *Tacit. lib. 5. hist.* [c] *Tertul. in Apolog. c. 16.* [d] *Orig. in Matthæū tract. 29*

Quod rursus ad tempus spectat: Hierosolymorum ciuitatis excisæ annos Iosephus sic numerat[a]: A Rege Dauid vsque ad Titum annos mille centum septuagintanouem: ex quo autem est condita, vsque ad excidium, annorum duo millia centum septuagintaseptem.] Porrò eiusmodi historia non à Iosepho tantùm scriptis memoriæ prodita est; sed, vt rem omni æuo memorabilem, scriptores etiam Ethnici sua historia sunt fusiùs prosecuti, vt inter alios Tacitus[b], cuius tamen fides in recensendis Iudaicis rebus sic vacillat, vt meritò Tertullianus[c] eumdem mendaciorum loquacissimum appellet; quem & nos superiùs, alia oblata occasione, cùm opus fuit, refellimus. Attigerunt eadem Suetonius, Plutarchus, & Dio: sed & in Chronicis Phlegon Hadriani libertus (vt auctor est Origenes[d]) eiusdem cladis templi & ciuitatis meminit, atque accidisse ait circa annum quadragesimum à decimoquinto Tiberij Cæsaris: re vera au- C
tem ab eo tempore vsque in præsens quadraginta & vnus numerantur. Auctor est Minutius Felix in Octauio, eamdem Iudæorum cladem scriptam quoque fuisse ab Antonio Iuliano, sic dicens: Scripta eorum relege: vel si Romanis magis gaudes (vt transeamus veteres) Flauij Iosephi, vel Antonij Iuliani de Iudæis require: iam scies nequitia sua hanc eos meruisse fortunam; nec quicquam accidisse, quod non sit his, si in contumacia perseuerarent, antè prædictum.] Verùm non tantùm lucubrationes Antonij Iuliani exciderunt, sed nec nomen eius apud alium aliquem veterem memini me legisse, nisi apud vnum [e] Gellium in Noctibus Atticis, vbi egregium rhetorem magnopere laudat. Post hos omnes Hegesippus, non maior ille vicinus temporibus Apostolorum, sed alius longè iunior, quem constat vixisse post tempora Constantini, eamdem rerum gestarum historiam Græcè conscripsit. Fertur alia eiusdem argumenti tractatio, auctore Iose- D
pho quodam, qui inscribitur filius Gorionis, qui eodem vixit tempore dictæ cladis, à quo dictus Hegesippus nonnulla mutuatus aggregat, & inter alia lamentationem illam de Hierusalem, adinstar Hieremiæ Lamentationum lugubrium: verùm cùm in multis auctor ille reperiatur errasse, nec illum esse putemus auctorem qui habetur inscriptus, libentiùs abstinuimus.

[e] *Gellius lib. 1. c. 4.*

XXVIII. TRIBVTVM IVDAEORVM ROMANIS DARI SOLITVM. [f] *Ioseph. de bel. Iud. lib. 7. c. 28.*

Subactis in hunc modum Iudæis à Tito, imperatum est illis tributum, nimirum vt quod in templum inferre quotannis soliti essent didrachma, illud ipsum penderent Ioui Capitolino. Affirmat Iosephus[f] hoc ipsum de didrachmate à Tito imperato Iudæis tributo. Agens etiam Origenes de eodem tributo Iudæis indicto, vt persoluerent Romanis, idem ipsum sua ætate ab eis pendi solitum testatur in epistola quam scripsit ad Africanum. Sic igitur hoc anno Iudæi subacti à Romanis, numquam E
amplius post hæc seruire desierunt, aut desinent aliquando, vsque ad mundi finem: nec enim est spes aliqua restituendæ iterum Hierosolymæ, vel templi denuò excitandi: nam

[g] *Daniel. 9*

secundùm quod à Daniele[g] prædictum est, vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio. Experimentum quidem eius rei est hactenus demonstratum, cùm sub Ethnicis Imperatoribus semper eos constet fuisse vexatos: sed & cùm Christianæ fidei apostata in inuidiam & odium Christianorum, omnibus Romani Imperij viribus conatus est templum iterum restituere, territi opifices prodigijs atque portentis, terra etiam euomente ignes, à cœptis desistere coacti sunt. sed de his suo loco pleniùs. At nec certè quæ passi sunt Iudæi ab Ethnicis, ea contigerunt instigatione Christianorum: nam si quis cuncta exactè perquisierit, inueniet profectò illos semper Gentilium Imperatorum fuisse exagitatos edictis, Christianorum verò Augustorum (vt quæ de his

A his extant editæ sanctiones declarant) fuisse officijs & beneficijs affectos. XXIX.

Tanta igitur clade exagitata gens Iudæorum, omnibus Gentibus est reddita odiosa: sicque exuta templo, sacrificijs, & ciuitate, per diuersas Orbis partes (vt olim Cain, quòd interfecisset fratrem suum, vagus factus est & profugus super terram) semper aberrans, cunctis nationibus est reddita abominabilis: vbique & in omnibus proteruè se gerens. vnde Rutilius [a] Clementianus:

[a] *Rutil. in Itinerar.*

Atque vtinam numquam Iudæa subacta fuisset
Pompeÿ bellis, imperióque Titi.
Latiùs excisæ pestis contagia serpunt,
Victoréque suos natio victa premit.]

IVDAEI VBIQVE VAGI ET ODIO HABITI. [b] *Aug. lib. 6. de Ciu. Dei c. 11.*

Hæc de Iudæis esse intelligenda, & non de Christianis, qui à Gentilibus sæpe sæpiùs Iu- B
dæi dicti reperiuntur, fidem faciùt ea quæ ab Augustino [b] de Seneca dicta sunt, & in primis de Christianis, his verbis: Christianos tamen iam tunc Iudæis inimicissimos in neutram partem commemorare Seneca ausus est: vel ne laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra forsitan suam voluntatem. De illis sanè Iudæis cùm loquitur, ait: Cùm interim vsque eo sceleratissimæ gentis consuetudo conualuit, vt per omnes iam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt.] hæc & alia ibi S. Augustinus de Iudæis. Sed & [c] Prudentius:

[c] *Prudent. in Apotheo. contra Iud.*

——— extirpata per omnes
Terrarum pelagiq́, plagas tua membra feruntur.
Exilijs vagus huc illuc fluitantibus errat
Iudæus, postquam patria de sede reuulsus,
Supplicium pro cæde luit, Christiq́ negati
Sanguine respersus commissa piacula soluit.
En quò priscorum virtus defluxit auorum!] C

Sic itaque etsi secundùm propheticum oraculum illud, quod præcinuit Dauid [d], acci- XXX.
derit: Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei: sed disperge illos in virtute tua, & depone eos] iusta vltione è terra penitus meruissent auferri: misericorditer tamen actum est, ne penitus consumerentur; verumtamen sic viuerent, vt vbique essent in opprobrium Gentibus, & in derisum omnibus nationibus. Quàm impar ceteris populis à Romanis deuictis fuerit sors Iudæorum, considerans Augustinus [e] ceteras gentes à Romanis subiugatas, easdemque sic fuisse Romanis compaginatas, vt Romani æquè dicerentur: Omnes, inquit, Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur: Iudæi tamen D
manent cum signo, nec sic dicti sunt, vt à victoribus absorberentur. Non sine causa Cain ille est, qui cùm fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret: hoc est signum, quod habent Iudæi.] hæc ipse: qui omnia in Christianorum vtilitatem multipliciter à Deo permissa esse, pluribus explicat. Enimvero quod ad Romanorum nomen pertinet, Iosephus Iudæus hæc ait: Romanorum clementia cunctis non paruulum donum appellationis suæ concessit, non solùm viris singulis, sed etiam maximis gentibus in communi: Hispani denique antiqui, & Tyrrheni, & Sabini, Romani vocantur.] Iudęi verò vbicumque locorum sint, Iudæi semper nominati habentur, nec vmquam Romano dignati nomine.

[d] *Psal. 58.*

[e] *Aug. in Psal. 58.*

IVDAEI RELICTI IN SIGNVM PATRATI SCELERIS.

Porrò non tantùm ex nomine (quod planè tetrum Imperator [f] appellat) sed & XXXI.
alijs innumeris planè signis, quibus cumque sæculis Iudæos fuisse notatos, facilè quis in- E
ueniet: quippe qui à militia, magistratibus, alijsque publicis officijs, & ijs quæ alijs compluribus nationibus, licet barbaris, concessa fuerunt, priuilegijs, reperiuntur fuisse discreti. An non perpetuæ illis infamiæ nota inusta videtur, cùm eorum corporibus tam grauis fœtor inhæserit? ex eo enim & nomen sunt assecuti, vt fœtentes Iudæi nomine dicerentur. vnde Ammianus Marcellinus [g] hæc scribit de Marco Imperatore: Ille enim cùm Palæstinam transiret, Ægyptum petens, fœtentium Iudæorum & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse: O Marcomanni, ó Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios vobis deteriores inueni.] hæc Ammianus. Sic igitur videas, non dicam Christianorum sententia (quorum est omnium misereri, & nemini insultare) sed Ethnicorum omnium per singula sæcula de Iudęorum infelicitate elogia esse decantata, natura ipsa in eos inclamante, vnaque omnium sententia confirmante, eos cunctorum mortalium esse miserrimos.

[f] *l. 19. de Iud. Cod Theod.*

IVDAEI ETIAM POSTORIS SIGNO INFAMES.

[g] *Ammianus Marc. lib. 22.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXXII. DE LVCTV ANNIVERSARIO IVDAEORVM.

At verò nec illud dicere prætermittimus; Iudæos, noscentes se templo ac ciuitate penitus spoliatos, omniumque esse infelicissimos; vt saltem lacrymis, quod aliunde non possent, solamen aliquod inuenirent; consueuisse anniuersaria die, persoluto tamen pretio (cùm aliter non liceret) ea adire loca, lacrymas fundere, & miserè lamentari. Vnde sanctus Hieronymus [a]: Vsque ad præsentem, inquit, diem perfidi coloni, post interfectionem seruorum, & ad extremum Filij Dei, excepto planctu, prohibentur ingredi Hierusalem: & vt ruinam suæ eis flere liceat ciuitatis, pretio redimunt: vt qui quondam emerant sanguinem Christi, emant lacrymas suas. Videas in die quo capta est à Romanis & diruta Hierusalem, venire populum lugubrem, confluere decrepitas mulierculas, & senes pannis annisque obsitos, & in corporibus & in habitu suo iram Domini demonstrantes: congregatur turba miserorum, & patibulo Domini coruscante, ac radiante ἀναστάσει eius, de Oliueti monte quoque Crucis fulgente vexillo, plangere ruinas templi sui populum miserum, & tamen non esse miserabilem. Adhuc fletus in genis, & liuida brachia, & sparsi crines, & miles mercedem postulat, vt illis flere plus liceat. Et dubitat aliquis, cùm hæc videat, de die tribulationis & angustiæ, de die calamitatis & miseriæ, de die tenebrarum & caliginis, de die nebulæ & turbinis, de die tubæ & clangoris? Habent enim & in luctu tubas; &, iuxta prophetiam, vox solemnitatis versa est in planctum. Vlulant super cineres sanctuarij, & super altare destructum, & super ciuitates quondam munitas, & super excelsos quondam angulos templi, de quibus quondam Iacobum fratrem Domini præcipitauerunt. Hæc de captiuitate dicta sint Iudæorum.] hucusque Hieronymus. Atque hactenus de Iudæorum clade & excidio Hierosolymæ.

[a] Hier. in Sophoniam c. 1.

XXXIII. DE MODESTIA TITI.

Titus verò his rebus magnificè gestis, nequaquam animo se extulit, neque ea victoria insolenter vsus est: quippe qui optimè nosset, non humana virtute, sed Dei iusta vindicta, Iudæorum regionem & ciuitatem esse deletam. Quamobrem oblata sibi corona aurea à prouincijs proximis noluit coronari, testatus se prorsus indignum. Idque Philostratus [b] his verbis affirmat: Interea Titus captis Hierosolymis, omnia circum loca cadaueribus compleuerat. Finitimæ autem gentes ob victoriam coronare ipsum voluerunt: ille verò tali honore indignum se esse respondit: non enim se talium operum auctorem, sed Deo iracundiam contra Iudæos demonstranti manus suas præbuisse.] Quomodo autem Apollonij monitis nonnihil perfecerit, idem auctor pluribus narrat.

[b] Philostratus lib. 6.

XXXIV. [c] Daniel. 9

Hoc ipsum namque erat in diuinis oraculis, nempe in Daniele [c]: Ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio.] Populus namque Iudaicus (licet alij Romanum intelligant) in se ipsum (vt vidimus) arma conuertens, cæde & incendio perdidit ciuitatem, quam Titus dux exercitus solo penitus adæquauit, ita vt fieret planè vastitas & desolatio. Eiusmodi vaticinio certo annorum præscripto numero declarato, satis perspicuè Iosephus intellexit Iudæos per Vespasianum ac Titum profligandos atque sternendos. Sed errore lapsus est, dum quem ducem venturum agnouit, eumdem ipsum esse putauit de quo est scriptum in Genesi [d]: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est (seu, cui repositum est:) ipse erit expectatio Gentium.] ac proinde eidem vaticinatus est Orbis imperium, confundens simul ducem qui venturus esset ad saluandum, cum eo qui demoliturus esset ciuitatem & sanctuarium. Cetera verò de triumpho Titi dicemus anno sequenti, quo exhibitus est: nam reliquam huius anni partem, & sequentis principium vsque ad nauigationis opportunum tempus, Titus egit in Palæstina; postea verò Antiochiam pergens, parteque Syriæ peragrata, tandem se contulit Alexandriam, vnde postea Romam soluceret. sed quæ in singulis memoratis locis ab eodem sint laudabiliter gesta, Iosephus [e] pluribus narrat.

TITVS A DANIELE PRAEMONSTRATVS.

[d] Gen. 49.

[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 19 20. 24.

I. ADueniente Christi anno septuagesimotertio, Vespasianus Augustus secundò & M. Cocceius Nerua Consulatum gesserunt. Qui autem ordinarijs Consulatibus etiam

A etiam suffectos adnectunt, ponunt hoc anno Consulatum tertium Vespasiani, vt Iulius Frontinus [a]. Verùm qui olim in Fastis Consularibus fuerit ordo seruatus, dicemus anno sequenti. Hoc igitur anno Titus cum manubijs Iudæorum ex Aegypto Romam veniès, de parta glorioſa victoria nobilissimum triumphum egit, qui à Iosepho [b] describitur. At ex his pauca tantummodo (quod instituti ratio exigit) attingemus. Ducti sunt in triumphum Ioannes & Simon, illarum factionum, quarum causa tot mala sunt oborta & consummata, præcipui duces, & cum his alij insuper septingenti viri, electi robore, & forma præstantes, ad hoc delecti atque seruati. Hinc videre est in antiquis compluribus numismatibus [c] Titi Imperatoris trophæum cum duobus captiuis assidentibus effigiatum; similiter & triumphalem quadrigam, quam duo itidem captiui præcederent. Sunt & alia Vespasiani signo notata numismata, quorum alijs inest muliebris figura sedens humi ad

B trophæum, alijs eadem mulieris effigies mæstæ sedentis sub palma, quæ erat Iudææ prouinciæ hieroglyphicum; hac inscriptione signatis: IVDAEA CAPTA. S. C. quorum subiecimus tibi, has quas intueris, expressas formas.

[a] Iul. Fro. lib. 2 de aquæduct. TITVS DE IVDAEIS TRIVMPHVM EGIT

[b] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 24.

[c] Collegit, & edidit Adolphus Occon. lib. de Rom. Impp. numiſ.

C

d

[d] Ex num. argent. Lælij Pasqualini Rom.

D

e

[e] Ex num. aureo Lælij Pasqualini Rom.

Quis, amabo te, ista videns, consideransque Iudææ sub mæroris confectæ forma mulieris imaginem repræsentari, non continuò illud Hieremiæ [f] lamentationis in memoriam reuocet de Hierosolyma ab hostibus capta: Quomodo sedet sola ciuitas plena populo: facta est quasi vidua domina gentium: princeps prouinciarum facta est sub tributo. Plorans plorauit in nocte, lacrymæ eius in maxillis eius: non est qui consoletur eam ex omnibus caris eius, &c.] vel illud funestum atq. lugubre indignationis Dei in eam [g] effusæ: Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: proiecit de cælo in ter-

E ram inclytam Israël, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui?]

[f] Thren. 1.

[g] Thren. 2.

II. Quod rursum ad triumphum Titi Vespasiani pertinet: adhuc visitur Romæ ad radices Palatini in arcu triumphali marmore sculptum candelabrum cum alijs victoriæ insignibus, quæ perducta sunt in triumphum; atque ex aduerso Titi triumphantis quadriga; hacque inscriptione fornix in frontispicio consignatus: SENATVS. POPVLVS QVE. ROMANVS. DIVO. TITO. DIVI. VESPASIANI. F. VESPASIANO AVGVSTO. Sed & in lapide seorsum posito hæc etiam [h]:

[h] Describit Mammius in Orthogr.

IMP. TITO. CAESARI. DIVI. VESPASIANI. F
VESPASIANO. AVGVSTO. PONTIFICI. MAXIMO
TRIBVN. POT. X. IMP. XVII. COS. VIII. PP
PRINCIPI. SVO. S. P. Q. R
QVI. PRAECEPTIS. PATRIS. CONSILIIS. QVE. ET

Universidad de Deusto
Biblioteca

AVSPICIIS. GENTEM. IVDAEORVM. DOMVIT. ET VRBEM. HIEROSOLYMAM. OMNIBVS. ANTE. SE DVCIBVS. REGIBVS. GENTIBVS. QVE. AVT. FRVSTRA PETITAM. AVT. OMNINO. INTENTATAM. DELEVIT A

III. DE TEMPLI SPOLIIS IN TRIVMPHVM DEDVCTIS.

Sed cùm clarissimi triumphi pompam quàm plurima ornamenta redderent celeberrimam: quæ tamen templo ablata sunt sacra vasa, in triumphum perducta, maiori admiratione in se oculos omnium conuertebant; de quibus sic Iosephus [a]: Spolia verò alia quidem passim ferebantur: eminebant autem ea quę apud Hierosolymam in templo reperta sunt, mensa aurea ponderis talenti magni, & candelabrum similiter quidem auro factum, sed opere commutato ad vsus nostri consuetudinem: nam media quidem columna basi inhærebat, tenues autem ab ea cannulæ producebantur, formatæ ad similitudinem fuscinæ, ad summum quæque in lychni speciem fabricatæ: erant autem numero septem, septimi diei, qui apud Iudæos est, indicantes honorem. Post hæc autem portabatur lex Iudæorum, nouissima spoliorum.] hæc & alia Iosephus, qui tamen dicere prætermisit de præclarissimis templi vasis, quæ in triumphum deducta, ac deinde in templo Pacis ædificato, vnà cum alijs ornamentis (vt idem testatur auctor) sunt collocata: Quorum, inquit, visendorum studio, per totum Orbem, qui ante nos fuerunt, vagabantur; quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Illic repositis, quæ Iudæorum fuerant, instrumentis, his se Titus magnificè efferens, legem eorum & penetralium vela purpurea in Palatio condita seruari præcepit.] B

[a] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 24.

IV. QVAM AMPLO THESAVRO TEMPLVM REFERTVM.

Quàm autem ampla fuerint dona & vasa aurea è templo à Tito sublata, licet Iosephus non dicat; ex his tamen quæ idem alibi testatur auctor, dum de expilato à Crasso templo historiam narrat, aliqua saltem ex parte facilè assequi possumus. Si enim direpto olim templo Olympiade centesima quinquagesimatertia ab Antiocho Epiphane, cùm post Olympiadas tantùm vigintiocto, nimirum (vt Eusebius ponit) Olympiade centesima octuagesimaprima, annis intercurrentibus centum atque duodecim, cùm à Crasso idem templum est iterum expilatum, tam ingens ac penè incredibilis est ibi thesaurus repertus, quantumlibet parum felicia illa fuerint tempora quæ inter vtrumque spatium interceserunt, semper ferè bellorum agitata turbinibus, quibus Iudæi diuersis afflicti sunt cladibus: quibus putandum diuitijs fuisse templum locupletatum ab eo tempore vsque in præsentem annum, Olympiade ducentesima duodecima, maiori annorum numero, nempe centum vigintiquatuor annis interlabentibus, quibus vsque ad Neronis tempora nulla prorsus bello Iudæa vexata fuit? C

V. DE TEMPLI DIVITIIS CVM EXPILATVR A CRASSO.

[b] Ioseph. antiq. lib. 14. c. 12.

Sed quid de expilatione à Crasso facta idem Iosephus scribat, vt ex illa hanc considerare possimus, hic recitare operæpretium esse ducimus: sic enim ait [b]: Crassus autem expeditionem contra Parthos parans, in Iudæam peruenit, & pecuniam sacram, quam Pompeius non attigerat, duo millia talentorum abstulit, totoque reliquo auro, cuius summa accedebat ad octo talentorum millia, templum spoliauit. Tulit etiam trabem ex auro solidam, trecentas minas pendentem: mina autem apud nos constat duobus libris & dimidia. Hanc ei trabem tradidit sacerdos sacri thesauri custos Eleazarus, non præmalitia, nam erat vir bonus & iustus: sed cùm concreditam haberet aulæorum templi custodiam ex hac trabe pendentium, quorum admiranda pulchritudo erat & apparatus pretiosissimus; videretque Crassum totum esse in colligēdo auro; timens omnibus templi ornamentis, trabem hanc redemptionem pro omnibus ei dedit; cùm priùs eum iureiurando obstrinxisset, nihil aliud loco moturum, contentum eo quod ipse traderet, æstimatum plurimis aureorum millibus. Hæc trabs inserta erat trabi cauæ lignęæ; quod ceteris omnibus ignotum, solus sciebat Eleazarus. Crassus tamen & hæc pro reliquo templi auro accepit, & mox violato iureiurando, totum quantum intus erat, egessit. Nec est mirandum tantas diuitias in nostro templo fuisse, cuius Deum cùm omnes vbique terrarum Iudæi venerentur & colant, tam ex Europa quàm ex Asia longo tempore huc eas contulerant.]hæc Iosephus, qui eam rem alio adhuc testimonio, nempe Strabonis Cappadocis, testatam reddit. E

VI.

[c] Philo de legat. ad Caium

Ceterùm templi diuitias huius temporis antiquioribus illis longè præstitisse, ex his quæ dicta sunt, facilè possumus intelligere; cùm præsertim muneribus etiam priorum Romanorum Imperatorum templum ipsum fuisse locupletatum, Philo [c] testetur. Quomodo

A modo autem postea ex templi vasis nonnulla à Genserico Vandalorum Rege, cùm Vrbem deprædatus esset, in Africam sint translata, & inde ad Hierosolymitanam Ecclesiam perlata, suo loco dicemus. Demum (vt vno iam verbo rem absoluam) quicquid decorum apud Iudæos potuit inueniri, à Tito sublatum, Romam allatum est: vsque adeò (quod testatur Plinius) vt tunc etiam balsami arbuscula translata fuerit Romam: sed non ipse primus eam attulit; quandoquidem Pompeius olim eadem cum ceteris hostium spolijs ornauerat triumphi pompam. sunt verò hæc verba Plinij [a]: Ostendere arbusculam hanc Imperatores Vespasiani (vterque enim simul pater & filius de Iudæis debellatis triumphum duxere) clarumque dictum à Pompeio Magno: In triumpho arbores quoque duximus.] & paulo post: Sæuiere in eamdem Iudæi, sicut in vitam quoque suam: contrà defendere Romani, & dimicatum pro frutice est. Serit nunc eam fiscus, & numquam fuit numerosior aut procerior.] B hæc Plinius: eadem Solinus [b] de redundantia balsami tempore Vespasiani: qui post triumphum de Iudæis exhibitum, Iano clauso, pace vbique terrarum composita, construere templum Pacis aggressus [c] est, de quo suo loco, nimirum eo quo dedicatum fuit anno, dicemus.

ARBOR BALSAMI PERLATA IN TRIVMPHO

[a] Plin hist. nat. lib. 12. c. 25.

[b] Solin. in Polyhist. c. 38.

[c] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 24

VII. CASTELLA RELIQVA EXPVGNATA.

Inter hæc verò à Lucilio Basso Legato duo castella munita, quæ in Iudæa residua erant, Herodion & Mencherus, fortissimè expugnantur; tertium verò, quod reliquum erat omnium munitissimum, Massada nuncupatum, magno cum labore tandem à Flauio Silua captum atque excisum est: cùm, qui illud propugnarent Iudæi, ne in manus Romanorum venirent, se inuicem mutuis vulneribus confecerunt. Hæc omnia extrema funera Iudæorum idem Iosephus historicus [d] pluribus prosecutus est. Dum hæc C aguntur, dat in mandatis Vespasianus Augustus Liberio Maximo procuratori [e], vt omnem terram vendat Iudæorum. sic enim fieri oportebat, deserta habitatoribus terra, relicta ei custodia octingentorum tantummodo militum, quibus Emmaus traditur incolenda; quæ mutato antiquo nomine, & nouo ex parta victoria consecuto, Neopolis est appellata.

[d] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 25

[e] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 28.

VIII. CAESAREA FACTA COLONIA.

Cæsarea verò maritima, olim Turris Stratonis dicta, vbi necatis antea Iudæis, Gentiles qui eam incolebant, summa rerum potiebantur, remansit totius Palæstinæ metropolis: quæ ob egregiam à ciuibus nauatam operam contra Iudæos, à Vespasiano Imperatore facta est colonia Romanorum, & immunis à censu capitis & possessionum, vt Paulus [f] I. C. testatur his verbis: Diuus Vespasianus Cæsarienses colonos fecit, non adiecto vt & iuris Italici essent; sed tributum his remisit capitis: sed Diuus Titus solum etiam immune factum interpretatus est.] Sed quid de D Rege Iudæorum Agrippa? Hic [g] ex quo tempore nauigauit Romam ad Galbam, non ampliùs reuersus est in Iudæam: nec post eum aliquis suffectus est in locum ipsius Rex Iudæorum, Romanis tantummodo Iudææ dominantibus. Berenice etiam soror eius Romæ agens, Tito erat in delicijs: amabat enim eam vehementissimè, atque adeò, vt nuptias ei esse pollicitus diceretur; tamen simulatque se huiuscemodi amore à populo ignominiæ notis sugillari cognouit, se ipsum generosa animi virtute cohibens, inuitus licet (vt ait Suetonius) ab Vrbe dimisit inuitam. Eam quippe Titi vxorem Sextus Aurelius nominat, quòd coniugali affectu ab eo eadem tractaretur. Ex his de Agrippa Rege narratis, mendacij redarguitur auctor, qui Iosephi Gorionis nomine scribit triennio cum dimidio ante Hierosolymorum excidium Agrippam Regem à Vespasiano fuisse necatum; cùm etiam Iosephi testificatione constet, eum à Vespasiano fuisse amicissimè habitum. E

[f] l. volt. ff. de censib.

[g] Ioseph. de bell. Iud. lib. 5. c. 6

IX. IVDAEI VBIQVE PERDITI.

Quod verò ad cæteros Iudæos spectat; mirum quidem dictu: qui gladium obsidionis euaserant, quocumque perrexerunt, eos Dei vindicta secuta, miserabiliter perdidit ac deleuit. Tria enim millia Iudæorum, qui in nemus Iardes dictum confugerant, à Lucilio Basso Legato sunt interfecta [h]. Rursum, qui in Aegyptum fuga lapsi se contulerant, æquè malè perierunt. Erant enim Galilæi secta; qui non satis habuerunt, periculum euasisse, sed nouas illic ciere turbas cœpere, & veteres adhuc renouare quæstiones, & praua dogmata stabilire, affirmareque vnum tantùm dicēdum Dominum esse Deum, nec eo nomine Romanos Imperatores esse nuncupandos; sicque (vt fecerant in Iudæa) gentiles suos ad defectionem solicitabant; vsque adeò, vt qui contradiceret, enecarent. Quamobrem seniores Iudæorum execrantes horum temeritatem, ceteros Iudæorum

[h] Ioseph. de bell. Iud. lib. 7. c. 29

GALILAEI OBSTINATISSIMI.

in eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

in eos concitarunt: qui tandem omnes capti sunt: cumque omni genere tormentorum eos exagitarent, quò hoc solummodo extorquerent, vt Cæsarem dominum faterentur; nemo cessit, neque dicere velle visus est, sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conseruauere, tamquam brutis corporibus, non animis etiam, cruciatus ignemque susciperent. Maximè verò puerorum ætas miraculo spectantium fuit: nec enim eorum quisquam commotus est, vt dominum Cæsarem nominaret: vsque adeò corporum infirmitatem vis audaciæ superabat.] hæc Iosephus [a]; qui addit & de Iudæis ter mille, qui in Cyrene Ægypti prouincia, à Catulo eius regionis Præfecto, eodem nomine sunt trucidati, inter quos plures etiam innocentes oppressos fuisse tradit. Cùm hæc & alia accepisset Vespasianus de Iudæis tumultuantibus in Ægypto, nunciante hæc omnia Lupo Augustali Præfecto; eidem in mandatis dedit, vt eorum templum, quod habebant in ea prouincia, Onion appellatum, demoliretur.

[a] Ioseph. de bel. Iud. lib. 7. c. 29. 31.

X. TEMPLVM IVDAEORVM IN AEGYPTO.

Quod autem ad Onion spectat; hoc nomen sumpserat ab Onia Pontifice, tempore cladis ab Antiocho illatæ: hic enim cùm confugisset ad Ptolemæum, obtinuit ab eo apud Heliopolim templi fabricandi gratia octoginta stadiorum aream: vbi in modum castelli circumquaque munitum templum ædificauit in schisinate aduersus cæteros Iudæos Hierosolymis agentes: qui hæc contra legem agi, indigno animo ferebant; licet hi hanc, quæ ipsis iusta videbatur, obtenderent causam, fuisse nimirum ante annos nongentos septuaginta ab Isaia prænunciatum, ædificandum templum in Ægypto. Quod ædificatum sic perseuerauit integrum annis trecentis triginta tribus: sed hoc tempore à Præfecto clausum, nulla data locum adeundi facultate, derelictum omnino remansit, atq. alteri vsui cessit, adeò vt ne vestigium quidem amplius in eo cultus religiosi reliquum esset. Hucusque Iosephus [b] de cladibus sub Vespasiano & Tito Iudæis illatis.

[b] Iosep. de bell. Iud. lib. 7. c. 30.

XI. [c] Euseb. hist. lib. 3. c. 11.

Sed eodem tempore quid itidem Iudæis acciderit, his tradit Eusebius [c]: Fertur, inquit, præterea Vespasianum post vastationem Hierosolymorum mandasse, vt omnes ex Dauidis genere prognati, diligenter conquirerentur; quò nemo apud Iudæos ex illa regia stirpe omnino in posterum superesset: indeque in Iudæos maximam denuò cladem & persecutionem fuisse concitatam.] hæc ipse. At hæc de familia Dauidis abolenda, vnde in mentem Vespasiani venerunt? nisi, quòd eidem significatum esset, oraculis Prophetarum esse prædictum, ex Dauid progenie regnaturum hominem, cuius imperium esset æternum? Cùm enim ei adulantes, cætera quæ erant in oraculis, quasi de eo prædicta essent, Iosephus & alij illi accommodassent; hoc quod aduersari videret, in hunc modum irritum reddi curauit.

XII. IOSEPHVS QVANDO ET VBI HISTORIAM SCRIPSIT. [d] Ioseph. contra Apion lib. 1.

Hic igitur finis esto rerum Iudaicarum, quæ sunt à Iosepho conscriptæ, Romæ dum ageret otiosus post triumphum Titi; obtulitque commentarium Vespasiano ac Tito, & cùm alijs pluribus, tum etiam Agrippæ Iudæorum Regi tunc ibidem, Romæ scilicet, agenti: quod & ipse quidem testatur scribens contra Apionem [d] his verbis, cùm de sua captiuitate & Romam aduentu agit: Deinde Romæ tempus vacationis habens, omni iam negotio præparato, vsus aliquibus cooperantibus mihi propter eloquentiam Græcam & rerum eruditionem, exhibui. Tantaque mihi securitas adfuit veritatis, vt primos omnium Imperatores belli Vespasianum & Titum testes non expauescerem. Primùm namque illis obtuli libros, & post illos multis quidem Romanorum, qui bellis interfuere: plurimis verò nostrorum eos etiam venum dedi, qui Græca eruditione videbantur imbuti, quorum est Iulius Archelaus, Herodes honestissimus, & ipse admirabilis Rex Agrippa. Isti siquidem vniuersi testimonium perhibuere, quòd veritatem diligenter excolui.] hæc Iosephus.

IESV CHRISTI ANNVS 74. LINI ANNVS 5. VESPAS. IMP. ANNVS 3.

I. [a] Plin. hist. nat. lib. 2. c. 13.

QVi ordine sequitur annus Domini septuagesimusquartus, consignatur in Fastis Coss. Vespasiano Aug. tertiùm & Tito Vespasiano Cæsare secundùm. Sic enim se habuisse veteres Fastos Consulares, Plinius [a] non obscurè significat, dum (vt posuimus) hunc annum dictis describit Consulibus, tot vicibus vtroque ipsorum Consulatu perfuncto

perfuncto, nimirum (vt dictum est) patre tertium, & filio Tito secundum. Quamobrem planè constat eos [a] errare, qui hoc anno Vespasiani quartum & Titi secundum ponunt; sicut dum adiungunt quintum eiusdem Augusti Consulatum cum Titi tertio: sumpto nimirum errore, quòd primum annum Imperij Vespasiani notant eiusdem Imperatoris Consulatu secundo, cùm tamen de primo eius Consulatu nulla mentio habeatur in Fastis, in quibus sint adscripti Consules ordinarij. Nam antea Vespasianus fuerat tantùm Consul suffectus: quamobrem cùm creatus est postea ordinarius, non bis Consul in Fastis adscribendus erat, sed semel: quam consuetudinem Romæ vsque ad Seueri Imperatoris tempora perdurasse, auctor est Dio [b].

CONSVLES ORDINARII HVIVS ANNI.

[a] Panu. Oleād. & alij in Fast. Cons.

[b] Dio lib. hist. 56.

II.

Idque idem necessariò admonuisse oportuit, tum ad horum conuincendos errores, tum etiam vt in omnibus rationi temporum sit consultum: sunt enim hæc verba Dionis, dum agit de Cæsaris primo Consulatu: Tametsi, inquit, iam antè Consularibus ornamentis decoratus fuerat; non tamen hunc suum Consulatum secundum nuncupauit: idque in simili re ab omnibus deinceps vsque ad nostra tempora obseruatum est. Primus enim omnium Seuerus Imp. cùm Plautiano honores Consulares tribuisset, cumque deinde in Senatum adscriptum, eum Consulem postea faceret, iterum Consulem esse dixit; idque exemplum alij deinde sunt secuti.] hæc Dio. Quamobrem cùm Suetonius [c] de Vespasiani Consulatibus ait: Consulatus octo veteri addidit:] haud dubium, ipsum cum cæteris adnumerasse etiam primum Consulatum eius non ordinarium, sed honorarium, quem suffectus duobus mensibus anni [d] nouissimis gessit tempore Claudij. Qua etiam ratione errore labi certum est, qui Consulatum Domitiani, quem gessit cum Messalino anno sequenti, secundum ponunt; cùm constet eodem auctore [c] Suetonio, ipsum ante Imperium adeptum gessisse sex Consulatus, sed ex his vnum tantummodo ordinarium, de quo suo loco dicendum. Sed eadem Dionis sententia complures alij corrigendi essent errores, in quos chronographi, ea quę ab ipso sunt dicta ignorantes, sunt lapsi, dum in Fastis Consularibus intexendis, ex suffectis etiam Consulatibus ordinarios numerarunt: quos nos bona fide, ne omnia inuertere videremur, interdum secuti sumus; cùm alioqui nullum afferatur rationi temporis præiudicium, cùm nō suffectos, sed ordinarios tantùm Consules in suis ipsorum Fastis posuerint, licet auctos numero suffectorum. Insuper ne quis errore labatur; illud etiam monendum putamus, reperiri diuersam rationem esse habitam diuersorum Consulatuum: nam ad annorum numerū consignandum ordinarij tantùm (vt diximus) adscribebantur in Fastis; in alijs verò monumentis etiam publicis, vt in nummis, vel alijs inscriptionibus, obseruauimus notatum reperiri numerum suffectorum, simulque etiam ordinariorum Consulatuum. Hæc qui non considerat, in errorem ferri sæpissimè necesse erit. His verò ad temporis rationem elucidandam ex instituto narratis: iam quæ hoc anno facta habentur, in medium adducamus.

[c] Suet. in Vespas. c. 2.

[d] Suet. in Vespas. c. 4. RATIO HABITA IN NVMERANDIS CONSVLATIBVS.

[e] Suet. in Domit. c. 2.

III. SECTAE IVDAEORVM DESTRVCTAE, VEL MVTATAE.

Excisa his temporibus (vt diximus) secta Galilæorum, quæ in Ægypto cœperat coalescere: nec reliquæ diutiùs subsistere valuerunt: profligatis enim Iudæis, praua etiam illorum dogmata extingui cœpetunt. Vnde Epiphanius [f]: Post expugnationem, inquit, Hierosolymorum, permansit tum hæc, *Ossenorum videlicet*, tum aliæ modico tempore, quæ appellantur hæreses, Sadducæorum, inquam, Scribarum, Phariſæorum, Hemerobaptistarum, Nazaræorum, Ossenorum, & Herodianorum: donec singulæ pro occasione & tempore dissipatæ & solutæ sunt.] hæc ipse. Verùm potiùs mutatæ sunt, quàm extinctæ: siquidem nequaquam omnino esse desierunt: nam complures ex illis pertæsi Iudæorum infamiæ, & gloriam Christianorum è contrario æmulantes, illis adhæserunt; sed ita tamen, vt non crederent sicut illi; sed commixtione quadam, tamquam ex diuersis generibus animantium, horrendum monstrum conflarent. Dicemus de singulis, sed ante omnes de Samaritis, de quibus sæpiùs antea.

[f] Epiph. hæres. 19.

IV. DE SAMARITIS ET NAZARAEIS

Quod igitur pertinet ad Samaritas: sicut illis natura insitum erat, vt quod semel in errorem adducti suscepissent, semper pertinacissimè retinerent; sic complures illorum, quamuis fidem Christianam fuerint amplexati, tamen priorem errorem non dimiserunt vsque ad Iustiniani tempora; cùm in Palæstina tumultuantes, immisso milite, sæuissimè sunt trucidati [g]. Rursus verò etsi Nazaræi, qui ante Christi aduentum [h] erant, esse desierint; noua tamen eiusdem nominis secta his ipsis diebus post Hierosolymorum cladem emersit; de qua hæc Epiphanius [i]: Est autem hæc Nazaræorum hæresis in Berthœorum

[g] Procop. de ædif. Iust. Imp.

[h] Epiph. hæres. 18.

[i] Epiph. hæres. 29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rhœorum regione circa Cauam Syriam, & in Decapoli circa Pellæ partes, & in Basanitide, quę Cocaba appellatur, & Cocaba Hebraicè dicitur. Illinc enim initium factum est, post discessum ab Hierosolymis, omnibus discipulis in Pella habitantibus, cùm Christus iussisset relinquere Hierosolymam ac secedere, quoniam passura esset obsidionem. Et hac de causa Berrhœam habitantes, illic (vt dixi) vitam degebant. Hinc Nazaræorum hæresis initium habuit. Errauerunt autem & hi, circumcisionem iactantes, & adhuc sub maledictione sunt.] Hi igitur quòd Christo credidissent, nacti sunt Matthæi Euangelium, de quo superiùs facta est mentio; licet Theodoretus [a] dicat hos vsos esse Euangelio apocrypho secundùm Petrum.

[a] *Theod. lib. 2. hær. fab.*

V. Tolerati sunt Nazaræi in Ecclesia per illud tempus, quo legalibus vsi sunt interdum etiam Apostoli, cùm aliqua nimirum occasio id postularet; nec ab Ecclesia eiecti sunt: immo nec à ceteris eo nomine distinguebantur, cùm (vt dictum est superiùs) Christiani omnes etiam Nazaræi dicerentur, vt habent Apostolorum Acta [b], atque Epiphanius pluribus docet [c]: quo nomine adhuc sancti Hieronymi tempore vtebantur, cùm Christianos dicere vellent Hebræi. Nam (vt idem Hieronymus [d] ait) sub nomine Nazarenorum ter in die Christianis maledicebant: licet Epiphanius [e] velit nonnisi dictos hæreticos, Nazarenos appellando, eos intelligere voluisse. Sed de his superiùs. Eiusmodi secta diutiùs perdurauit in Oriente, cuius assęclæ alio nomine Minæi dicti reperiuntur: de quibus hæc sanctus Hieronymus [f] scribens ad sanctum Augustinum: Vsque hodie, inquit, per totas Orientis synagogas inter Iudæos est hæresis quæ dicitur Minæorum, & à Pharisæis vsque damnatur: quos vulgò Nazaræos nuncupant: qui credunt in Christum Filium Dei natum de Maria virgine, & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit, in quem & nos credimus. Sed dum volunt Iudæi esse & Christiani, nec Iudæi sunt, nec Christiani.] hæc Hieronymus. Scripserunt [g] aduersus huiusmodi hæreticos Iustinus martyr, Irenæus, Origenes, & alij complures, qui texuerunt catalogum hæreticorum, vt Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Ioannes Damascenus, & alij recentiores. Porrò Nazaræi consortio Ebionæorum, à quibus (vt Epiphanius [h] tradit) nonnulla mutuati, vehementer sunt infamati.

[b] *Act. 24.*
[c] *Epip. hær. 29*
[d] *Hier. in Isai. c. 52.*
NAZARAEI FACTI HAERETICI.
[e] *Epip. hær. 29*
[f] *Hier. epist. 89*
[g] *Theod. hær. fab. lib. 2.*
[h] *Epip. hær. 30*

VI. DE EBIONE HAERESIARCHA. Eodem etiam tempore, nimirum post excidium Hierosolymæ, emersit impostor scelestissimus, Ebion nomine, ex quo nefanda Ebionitarum hæresis est exorta, cuius primordia sic idem describit Epiphanius [i]: Initium autem huius cœpit post Hierosolymorum captiuitatem. Quandoquidem enim omnes in Christum credentes eo tempore in citeriori regione habitabant; maiori ex parte in Pella ciuitate quadam Decapolis, quæ in Euangelio scripta habetur, prope Batanæam & Basanitidem regionem, tunc eò digressis, & ipsis istic vitam agentibus, ex hoc occasio contigit Ebioni. Et incepit quidem habitationem habere in Cocaba, vico quodam in partibus Carnaim, Arnen, & Astaroth, in Basanitide regione, velut fama ad nos perlata habet. Hinc sanè malam suam doctrinam auspicatur, vnde & Nazaræi suprà mihi indicati sunt. Hic enim coniunctus illis, & illi huic, vtraque pars de propria improbitate alteri impartiuit. Et differunt quidem altera ab altera in aliqua re, verùm in mentis peruersitate se mutuò expresserunt.]

[i] *Epiph. ibid.*

VII. Sed & Ebionæis paulo pòst coniunctus est [k] Elxai Ossenorum antiquæ hæresis facilè princeps; ex quo accidit, vt (quod est in prouerbio, aspis à vipera mutuata venenum) magna facta sit accessio impietati, dum ex pluribus portentis vnum est mõstrum effigiatum, in vnum coëuntibus Samaritis, Iudæis, Ossenis, Nazaræis, Cherinthianis, Carpocratianis, & alijs; quos Ebion simul iungens, vnum ex his corpus componens, omne turpitudinis & impietatis prodigium superauit. Vnde Epiphanius [l]: Quemadmodum, inquit, si quis copulasset sibi ornamentum ex diuersis lapillis pretiosis, & vestem variegatam, & splendidè se exornasset: sic hîc vice versa, quicquid horrendum est, & perniciosum, & abominabile, informéque ac incredibile & odio plenum, id à singulis sectis accepit, & se ipsum in omnes efformauit. Samaritarum enim habet abominationem, Iudæorum nomen, Ossenorum verò & Nazaræorum opinionem, Cherinthianorum formam, Carpocratianorum improbitatem, & Christianorum vult habere appellationem.] hæc Epiphanius, qui & inferiùs de Ebione eiusmodi enarrat historiam: Hic, inquit, Ebion etiam ipse in Asia habuit prædicationem, & Romæ. Radices autem spinosarum propaginum

[k] *Epiph. hæres. 19. 30.*
HAERESVM MIXTVRA DEFORMIS.
[l] *Epip. hær. 30.*

paginum habet in Nabathæa, & Paneade.] Ac pòst multa de eius dogmatibus dicta hæc addit:

Sanctus Ioannes prædicans in Asia, mirabile opus fecisse narratur ad veritatis delineationem. Cùm enim vitam degeret admirandam, & dignitatem veritatis ipsius decentem, & penitus non lauaretur, coactus est à Spiritu sancto progredi vsque ad balneum, dixitque: Accipite mihi quæ pertinent ad balneum. Et cùm comites ipsum sequentes mirarentur, venit ad ipsum balneum: & vbi peruenisset ad eum qui lauantium vestes susciperе solet, interrogauit: Quis est intus in balneo? At olearius seruandis vestibus inseruiens (in gymnasijs enim hoc officiũ est aliquorum, quotidiani alimenti acquirendi gratia) ad Ioannem dixit: Ebion intus est. Ioannes verò statim intelligens Spiritus sancti ductum, ob quam causam impulisset ipsum vsque ad balneum venire (velut dixi) memoriæ videlicet gratia, vt relinqueret nobis veritatis argumentum, qui sint serui Christi, & Apostoli, ac filij eiusdem veritatis, qui verò vasa diaboli & portæ inferni, non valentes contra petram, & ædificatam super ipsam sanctam Dei Ecclesiam: statim vbi se turbasset, & leuiter fleuisset, vt omnes audirent, in testimonium ac declarationem impollutæ veritatis doctrinæ: Festinate, inquit, fratres, egrediamur hinc, ne cadat balneum, & pereamus cum Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius impietatem. Et nemo miretur de eo quod audit, Ioannem cum Ebione congressum esse. Multo enim tempore beatus Ioannes in vita permansit, & vsque ad Traiani regnum duraуit.] hæc Epiphanius.

VIII. DE S. IOANNE ET EBIONE.

Verùm hæc de Ioanne & Ebione recitata, Cherintho potiùs adscribuntur ab alijs auctoribus, vt Irenæo [a], Eusebio [b], Theodoreto [c], & alijs. At ne dicamus Epiphanium esse hallucinatum; haud inconueniens erit existimare, vtrumque simul in balneis repertum esse: siquidem magna necessitudo, ex impietatis similitudine comparata, intercedebat inter eos. cùm enim multi dicant occasione Cherinthi à Ioanne scriptum esse Euangelium: Sanctus Hieronymus [d] Ebionis causa id factum affirmat, quòd scilicet communicatione hæresis eadem vtrisque censerentur esse communia; licet (quod Tertullianus [e] ait) non fuerint omni ex parte Ebion & Cherinthus inter se consentientes; cùm ille à Deo mundum esse creatum, Cherinthus verò ab Angelis diceret esse factum. Hic ipse Ebion in primis, quo minùs veritate polleret, calumnijs fouere mendacia aggressus est: quippe qui cùm in docendo Paulum primas ferre videret, in eum maledicta iacere, contumelijsque eum proscindere orsus est: idque eo consilio, vt nutantes Iudæorum animos ab eo redderet penitus alienos. Aiebat enim ipsum esse Græcum, non natura Iudæum, sed factum ex Gentibus proselytum ea occasione, quòd Hierosolymis agens adamasset filiam sacerdotis, quam cuperet ducere in vxorem; vtque fieret voti compos, circumcisionem accepisse; sed cùm nec ita quod optasset, fuisset assecutus, ad impugnandam circumcisionem & legem esse conuersum. Sic igitur existimans hac ratione Pauli prædicationem & scripta se conuulsisse, falsa Acta nomine Apostolorum edidit, in quibus vnà cum impietate multa coagmentata essent mendacia.

IX. [a] *Iren. lib. 3. c. 4.* [b] *Euseb hist. lib. 3. c. 22.* EBIONIS CVM CHERINTHO CONNEXIO. [c] *Theod. hæret. fabul. lib. 2.* [d] *Hier. de Script. Eccl. in Ioann.* [e] *Tertull. de præscript. c. 48* EBION HOSTIS FAVLI, MVLTA IN EVM.

Insuper (quod idem tradit Epiphanius) Circuitus Petri per Clementem scriptos corrumpens, & pauca admodum vera relinquens, ad suas hæreses confirmandas viam aperuit. Id quidem testatum reddi ex eiusdem Clementis Encyclicis, idem auctor tradit, sic dicens: Idem Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit, Encyclicis, quæ in sanctis ecclesijs leguntur, quòd alium habeant characterem fides eius & sermo ab his quæ sub nomine ipsius in Circuitionibus corrupta sunt. Ipse enim (*nempe Clemens*) virginitatem docet, at illi non admittunt.] De eodem Clemente idem tradit auctor, quòd dum vixit Iacobus frater Domini, qui virginitatem excolebat, tanti viri ductus exemplo, virginitatem extollere, seque eius cultorem exhibere cœperit: addit etiam, ipsum insuper laudibus celebrasse Eliam, & Danielem, & Sampsonem, & omnes Prophetas, quos illi abominantur. Sed hæc etiam: Iraque in Circuitionibus in totum se ipsos transtulerunt, mentientes contra Petrum multis modis, quasi ipse quotidie se in aquam merserit purificationis gratia, velut etiam ipsi: ab animatis item & carnibus ipsum abstinuisse, & ab omni edulio alio ex carnibus facto dicunt, velut etiam ipsi faciunt: nam & ipse Ebion & Ebionitæ penitus ab his abstinent.] multa tamen eosdem facere, quę ritè fieri nosset, vt baptismate initiari, idem affirmat, qui addit:

X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

addit: Mysteria (*nempe sacram Eucharistiam*) faciunt ad imitationem sanctorum in A
Ecclesia, ab anno in annum per azymos, hoc est, panes non fermentatos: at alteram mysterij partem per aquam solam.] Quinetiam (vt tradit Eusebius[a]) diem Dominicum ritè, vt nos, celebrabant.

[a] Euseb. hist. lib. 3. c. 21.

XI. ARTES EBIONIS.

Sed & ad conciliandam sibi maiorem fidem, dici voluit Ebion, idcirco, quòd volens libensque esset pauper effectus; testans se fuisse vnum ex illis qui pretium suarum rerum posuissent ad pedes Apostolorum. In hunc igitur modum Ebion, exploso Paulo, Petrum sibi adstipulari mentitus, nomenque Christianum aucupans, & aliquos Ecclesiasticos ritus vsurpans, hisque iactis ad erigendam structuram impietatis fundamentis, horrendum est dicere, quales abominationes superstruxerit. A Deo enim duos dicebat fuisse ad rerum dominium ordinatos, Christum videlicet, & diabolum, illumque accepisse in sortem futurum sæculum, huic verò mundum fuisse concreditum: porrò illum velut vnum B
ex Angelis, sed cæteris maiorem esse creatum; & quod pertinet ad carnem assumptam, ex viri semine procreatum; eumdemque Adam primò se induisse, ac postea exuisse.

XII. EBIONIS ERRORES.

Quod spectat ad politiam; Ebionæi, vt Nazaræi, æquè Legem cum Euangelio tradebant esse seruandam; vtebantur autem Matthæi Euangelio, sed decurtato, sicut & cæteris diuinis scriptis: quinetiam (vt auctor est Irenæus[b]) Hierosolymam adorabant, quasi esset domus Dei. Sed & (quod Tertullianus[c] ait) adeò Ebion Iudæis fauit, vt Legem præferret Euangelio, ad illud sanè excludendum, & Iudaismum vindicandum. Cogi insuper voluit omnes vxorem ducere, etiam impuberes; liberum quoque relinquens, vt quot quis pro arbitrio vellet, vxores acciperet. De Ebione insuper, eum damnans, meminit Ignatius ad Philadelphios scribens his verbis: Si quis dicat vnum esse Deum, & confiteatur Christum Iesum, sed eum nudum esse C
hominem putet, non autem Deum vnigenitum, Sapientiam, & Verbum Dei, sed solùm anima & corpore constare censeat; huiusmodi serpens est, fraudem & errorem prædicans in exitium hominum, & est eiusmodi inops sensu, cognomento Ebion.] Clemens Romanus etiam (vt nuper vidimus) suis Encyclicis eiusdem Ebionis impietatem damnauit. Insuper Irenæus[d], Tertullianus[e], & Origenes etiam suis scriptis Ebionem & Ebionæos sæpe exagitarunt; quod & fecerunt Eusebius[f], Epiphanius[g], Philastrius[h], Augustinus[i], Theodoretus[k], ac demum cæteri recentiores, qui de hæresibus commentarios conscripserunt. At de Ebione satis.

[b] Iren. lib. 1. c. 26.
[c] Tertul. de præscrip. c. 48
[d] Iren. lib. 1. c. 26.
[e] Tert. de præscript. c. 48.
[f] Euseb. hist. lib. 3. c. 21.
[g] Epiph. hæres. 30.
[h] Philastr. de hæres. c. 38.
[i] Aug. de hær. ad Quodvultdeum.
[k] Theod. hæres. fab lib. 2.

XIII. DE MENANDRO DISCIPVLO SIMONIS.

Sed his ipsis item temporibus, quibus Ebionæi vigebant, discipuli quoque complures Simonis Magi, Dei Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam, turpiter insamabant; dum Christianum nomen nundinantes, blasphemias ac impietates velu- D
ti calice aureo propinabant. Horum præcipuus erat Menander, idemque Samaritanus & magus, eiusdemque Simonis discipulus primogenitus; de quo Iustinus martyr, qui & ipse patria Samaritanus illum optimè nosset, in oratione ad Antoninum Pium hæc habet: Deinde (*post Simonem videlicet*) Menandrum quemdam, & ipsum Samaritanum, in vico Caparetaia ortum, Simonis discipulum, & à dæmonibus ipsum quoque exagitatum, Antiochiæ multos arte magica seduxisse scimus; qui sectatoribus etiam suis minimè morituros esse persuasit. Sunt verò nunc quoque ab eo reliqui nonnulli, qui hoc profitentur.] hæc Iustinus. De eodem hæc breuiter post Irenæum Tertullianus[l]: Post Simonem magum Menander discipulus ipsius, similiter magus, eadem dicens, quæ Simon ipse: quicquid se esse Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quemquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset.] Dice- E
bat enim (vt idem[m] alibi ait) mortem ad suos non modò non pertinere, sed nec peruenire. At egregiè salibus suis eidem Tertullianus illudit; quòd, licet tot tantaque Menander ipse suis polliceretur discipulis, perpaucos tamen habuit sectatores: vnde hæc idem auctor subsannans ait: Quod hoc Menandri balneum? Comicum credo: Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo paucissimi lauant? suspectam enim faciam tantam raritatem securissimi atque tutissimi sacramenti.] Porrò cùm eius dogmata ea esse quæ erant Simonis, testetur: cùm de Simone iam satis superiùs dictum sit, haud opus est eadem recensere. Agunt præterea de eodem omnes nuper recensiti auctores. Sectati sunt tamen eum inter alios Basilides & Saturninus, quos condiscipulos fuisse [n] Epiphanius tradit: verùm diutiùs vixisse ferunt, nimirum ad tempora Hadriani Imperatoris. Sed de his fusiùs aliàs.

[l] Tertull. de præscr. c. 46.
[m] Tertull. lib. de anim. c. 50.
[n] Epiph. hæres. 23.

Meminit

A Meminit in eadem epistola Ignatius de Cleobulo atque Theodoto horum temporum hæreticis, sed eorum, quos diximus, potiùs sectatoribus, quàm nouarum hæresum inuentoribus: sic enim ait, postquam de Simone, Menandro, Basilide, & Nicolaitis verba fecit: Fugite præterea maligni illius nepotes Theodotum & Cleobulum qui gignunt mortiferum fructum, quem qui gustarit, continuò moritur, non temporalem hanc, sed æternam mortem.] Porrò diuersus est hic Theodotus ab illo Byzantino coriario hæresiarcha, de quo suo loco. In his omnibus illud considerandum est, his qui ex circumcisione prouenerunt hæreticis peculiare fuisse, nouos velut à sanctis scriptos effingere commentarios, eisdemque tamquam recens in lucem editis ad suas hæreses confirmandas vti solere: de quibus hæc appositè Origenes[a]: Oportet ergo cautè considerare: vt nec omnia secreta quæ feruntur in nomine sanctorum suscipiamus, pro-
B pter Iudæos qui fortè ad destructionem veritatis scripturarum nostrarum quædam scripserunt, confirmantes dogmata falsa: nec omnia abiiciamus, quæ pertinent ad demonstrationem scripturarum nostrarum. Magni ergo viri est audire & adimplere quod scriptum est: Omnia probate; quod bonum est, tenete. Tamen propter eos qui non possunt quasi trapezitæ discernere inter verba quæ vera habeantur, vel falsa, & non possunt semetipsos cautos seruare, vt verum quidem teneant apud se, & ab omni etiam specie mali abstineant; nemo vti debet ad confirmationem dogmatum libris qui sunt extra canonizatas scripturas.] hæc Origenes. Sed admirabile planè fuit in his Dei consilium, qui tum falsa dogmata, tum etiam improbata atque commenticia scripta sic in lucem prodi permisit, vt iisdem cognitis ab Ecclesia atque reiectis, quæ vera quæve germana atque legitima essent, magis elucidata, patentiùs innotescerent, probataque veri-
C tas solidiori firmitate subsisteret.

XIV. DE CLEOBVLO ET THEODOTO.

[a] Orig. in Mat. tract. 23.

IVDAEI CORRVPTORES DIVINAE SCRIPTVRAE.

Eodem anno tertio Vespasiani Imperatoris, S. Martialis Episcopus Lemouicensis, Galliarum dictus Apostolus, qui ex Oriente Romam cum Petro venerat, & ab eodem in Gallias fuerat amandatus, cùm Lemouicenses, Tolosanos, Burdegalenses, Cadurcenses, & Aquitanos populos, eosque qui à Rhodano in Oceanum vergunt, ad pietatem Christianam instituisset, honestissimo labore persunctus, hoc ipso anno (vt eius Acta testantur) ex humanis sublatus est. Porrò (vt & hîc eius exordia repetantur) tradunt hunc illum fuisse puerulum, de quo Andreas olim Domino roganti dixerat: Est puer hîc habens quinque panes & duos pisces.] Verùm cùm dicant, ipsum vnum fuisse ex septuaginta duobus discipulis; opus est vt affirment, non sic ætate fuisse puerum nominatum, sed more Hebræorum, qui & homines etiam grandioris ætatis eo modo
D pueros nuncupabant. Feruntur eius res gestæ, scriptæ ab Aureliano eius successore: legunturque etiam eius nomine duæ scriptæ epistolæ, quarum altera est ad Burdegalenses, altera verò ad Lemouicenses & Tolosanos conscripta. sed de his aliàs. Illud etiam memoria dignum de Martiale traditur, suscitasse mortuum, admoto ei baculo S. Petri, quem ab eo sibi datum Romæ acceperat: meminit eius historiæ & Innocentius Papa[b].

XV. DE S. MARTIALE EPISCOPO LEMOVICEN.

[b] Innoc. epist. de sacr. vnct. in fine.

IESV CHRISTI ANNVS 75. LINI ANNVS 6. VESPAS. IMP. ANNVS 4.

E SEquens hic Christi annus septuagesimusquintus notatur ab aliis Consulatu Domitiani Cæsaris iterum, & M. Valerij Messalini. Verùm cùm (vt anno superiori dictum est) nonnisi numerus ordinarij Consulatus in Fastis[c] sit describendus; primus hic, & non secundus Domitiani Consulatus dicendus esset. Sed in eo etiam error inesse videtur, dum in iisdem Fastis anno primo Titi Imperatoris Domitianus Consul septimùm ponitur; cùm constet Suetonij[d] auctoritate, eumdem Domitianum ante adeptum Imperium ita sexies Consulatum gessisse, vt ex eis vnus tantummodo fuerit ordinarius; ac proinde vnus tantùm adscribendus esset in Fastis. Quamobrem errore positum numerum Consulatuum, ex antea dictis exoritur non leuis suspicio tantùm, sed vera certaque scientia. Eadem igitur ratione ex Dione allata, & Plinij (vt vidimus) testimonio roborata; cùm annus superior sit consignatus Coss. Vespasiano tertiùm & Tito secundùm, cumque rursus idem Dio[e] dedicationem templi

[c] Cuspi. & Panuin. & alij. EMENDATVR ERROR DE NVMERO CONSVLATVVM.
[d] Suet. in Domit. c. 2.
[e] Dio in Vespas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

templi Pacis factam esse dicat Vespasiano sextùm & Tito quartùm Consulibus, ex ipso superiùs recitato notandorum Consulatuum ordine affirmare necesse est, tam præsenti quàm sequenti anno eumdem Vespasianum Consulatum gessisse, nempe hoc anno quartum, sequenti verò quintum, ac demum sextum. Quapropter præsenti anno dedisse putamus nomen Consules Vespasianum Augustum quartum & Valeriũ Messalinum, qui à Iulio Frontino [a] ponitur: Consulatus verò Domitiani, quem ponit Suetonius ordinarium, in alium annum reiiciendus erit. A

[a] Iul. Front. de aquæduct. lib. 2.

II. EDICTVM DE PELLENDIS AB VRBE PHILOSOPHIS.

Hoc tempore Vespasianum de pellendis ab Vrbe philosophis dedisse edictum, Dio testatur his verbis [b]: Cùm alij multi excitati ex Stoica disciplina, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, multa inutilia his qui audiebant, publicè dissererent occasione philosophiæ, atque ita multos occultè in varias sententias traherent; Mucianus Vespasiano persuasit, vt omnes qui essent eius sectæ, ex Vrbe expelleret; dixitque in eos multa, ira magis incitatus, quàm studio doctrinæ. Itaq. Vespasianus statim philosophos præter Musonium Roma expulit.] Hæc Dio. Ceterùm non id nouum Romæ videri poterat: neque licet & Nero id fecerit, vel alij ei similes, optimo Principi adeò ignominiæ vertebatur, cùm id fieret more maiorum: nam (vt auctor est Gellius [c]) iam longè antè, florente Republica, sub Consulatu Fannij Strabonis & Valerij Messalæ promulgatum fuerat Senatusconsultum de philosophis & rhetoribus Vrbe pellendis: quòd scilicet adolescentes earum scientiarum addiscendarum cupidi viderentur ab armis auocari, & vitam agere otiosam ac planè inertem. B

[b] Dio in Vespas.

[c] Gell. lib. 15. c. 11.

III. CVR VESPASIANVS EXEGIT AB VRBE PHILOSOPHOS.

Porrò hæc facta sunt à Vespasiano, non quidem quòd odio prosequeretur philosophiam, vtpote bonorum morum conciliatricem, cuius (vt Philostratus ait) plurimum amans fuit; sed quòd sic persuasus à Muciano ob solutam nimis dicendi libertatem. Ceterùm Suetonius [d] auctor est ipsum Vespasianum lenissimè tulisse philosophorum contumaciam. Ex his vnus erat (vt ait Dio) ille Demetrius, qui (vt testatur Philostratus) socius erat Apollonij Tyanæi, qui eum Tito Cæsari proficiscenti ex Ægypto dederat monitorem. Hæc cùm dicat Philostratus [e] in Apollonio; idem [f] meminit de Musonio Babylonio, qui sub Nerone carceri mancipatus, grauissima passus erat: licet auctor duos videatur Musonios recensere, alterum Babylonium, alterum verò Tyrrhenum, eosdemque sub Nerone grauiter exagitatos. Sed cùm de Babylonio agit, eum secundum ab Apollonio sapientia fuisse testatur. Sed & Vespasianus ad id faciendum compulsus est, licet inuitus (quòd sic iam necessitas postularet) ad compescendam garrulam ipsorum linguam, & petulantem potiùs quàm ingenuam philosophoque dignam dicendi libertatem, qua passim proscindentes Imperatorem, indeq. apud abiectum vulgus gloriam aucupantes, idem in Principem commouebant. Quamobrem vt fame Imperatoris, ipsiusque Reipublicæ tranquillitati consultum esset; æquum visum est, eosdem tali edicto percelli, & ab Vrbe longiùs ablegari. C D

[d] Suet. in Vespas. c. 13.

[e] Philostr. in Apoll. lib. 6.

[f] Idem lib. 4. & 7.

IV. EXCELLENTIA CHRISTIANAE PHILOSOPHIAE.

Reprehenditur & à Seneca [g] huiusmodi philosophorum in quoscumque, ac potissimùm in Principes dicendi temeritas potiùs quàm libertas. nam ad Lucilium scribens hæc ait: Errare mihi videntur, qui existimant philosophiæ fideliter deditos, contumaces esse, ac refractarios, & contemptores magistratuum, aut Regum, eorúmve per quos publica administrantur.] Damnat & Dio in suis Ægyptiacis philosophorum Cynicorum in eo genere dicendi procaciam. At quantum his præstat Christiana modestia, quæ leuissimam quampiam contumeliam in priuatum etiam hominem dictam, perpetuò gehennæ igne dignam esse intelligit; quæ parendum esse Principibus etiam discolis, eosdemque in honore habendos, scit esse lege diuina præscriptum? Numquam enim in tot acerbissimis ab Imperatoribus illatis in Christianos persecutionibus, quempiam illorum ob dicacitatem conuentum esse iudicio, quis poterit inuenire: quod, qui scripserunt pro Christianis Apologias, vt Tertullianus, & alij, facilè demonstrarunt. Quamobrem philosophorum complures, qui veræ sapientiæ amantes essent, & veritatis studiosi, sublimissimam omnium Christianorum philosophiam esse considerantes, admirantesque apud eos non paucos quosdam illud vitæ culmen attingere, sed æquè omnes eo nomine esse dignos; pedestri, quam sectati fuerant, philosophiæ nuncium remittentes, delegerunt in schola piscatorum discipulos esse potiùs, quàm Athenis magistros profiteri. E

[g] Senec. lib. 10.

V. Primum omnium sapientum, qui cunctis philosophorum scientiis Christianæ religionis

A gionis prætulerit sapientiam, fuisse vidimus Dionysium Areopagitam: alios item plures eumdem imitatos, licet præsentis quoque vitæ dispendio, Christi fidem esse sectatos, complura demonstrant exempla; de quibus singulis suo loco dicemus. Sed quod ad hæc pertinet tempora, Eleucadius Platonicus philosophus à S. Apollinare Episcopo Rauennate ad Christi fidem conuersus, eidem his temporibus Vespasiani Imperatoris martyrio vita functo, cùm sedisset annis vndetriginta, in Episcopatu post Abderitum successit. De tempore sedis Apollinaris & eius martyrio Petrus Damiani his testatur verbis: Apollinaris quanta gloria, quanta sit excellentia, admirari dignè non possumus, cuius martyrium per viginti & nouem annorum spatium per innumerabilia fuerit tormenta productum, &c.] hæc & alia plura in sermone quem habuit de S. Eleucadio, cuius mentio facta est. Vespasiani namque temporibus passum esse Apollinarem, cùm

DE S. APOLLINARE EPISCOP. RAVENN.

B eius vitæ Acta, tum Romanum Martyrologium [a], aliaque Bedæ, Vsuardi, & Adonis, testantur. Sed id quidem non accidit, quòd aliqua à Vespasiano fuerit in Christianos persecutio excitata: sed cùm Apollinaris Christi fidem prædicans, ab idolis Gentes auertisset, & eorumdem sacerdotum in se odium concitasset; illorum exagitatus calumniis, subrepto ab Imperatore rescripto, tamquam seductor quispiam & facinorosus homo iussus est ab vrbe pelli, nisi diis immolare assentiretur: quod ipse facere recusans, nõ tantùm expulsus est, sed etiam sæuissimè trucidatus, martyr occubuit. Plura de eo dicenda essent, atq. etiam de Rauennatibus successoribus Pontificibus: sed quoniam (quod sæpe professi sumus) nostri non est instituti, priuatarum Ecclesiarum, nisi interdum Patriarchalium, facta prosequi, satis esse putauimus ex his aliqua vel leuiter attigisse. Quocirca ad institutam semel de philosophis narrationem redeamus.

[a] Martyrolog. Rom. 25. Iulij. & alij.

C Consideratione illud profectò dignum est; hoc ipso sæculo, quo Apostoli Domini, ac Apostolici viri, ad imbuendos Christiana religione populos vniuersos, totum penè orbem terrarum peragrarunt; complures è contrà philosophos, perinde ac si eamdem iniissent instituti rationem, itidem circumeundo prouincias peruagatos in Orbem, adiisse nobilissimas ciuitates, eoque prætextu vt mores labefactatos corrigerent, habuisse de prauis moribus corrigendis ad populum conciones: sed sic eos ad meliorem frugem conatos esse (vt videbatur) inducere, vt tamen Gentiliciæ auitæ superstitionis cultum seruandum potissimùm inculcarent. Fuerunt, qui id præstiterunt, complures: & vt prætermittamus dicere de Apollonio, de quo fusiùs alibi, præstitit hoc insigniter Dio, cuius mentio est apud Philostratum in Tyanæo [b]: sed eo licet tacente, ipsius Rhodiacæ, Corinthiacæ, Tharsicæ, Borysthenicæ, & aliæ à diuersis locis, in quibus eas habuit, de-

VI. DE PHILOSOPHIS ORBEM CIRCVMEVNTIBVS.

[b] Philostr. lib. 1

D nominatæ orationes, quàm multus in his fuerit, satis apertè declarant. His Euphratem Apollonij perneccessarium adde, atque Demetrium, Musonium etiam coniunge. Eiusdem etiam professionis erat Damis Pythagoreus, Epictetus Stoicus, Lucianus Epicureus, sed non cum his comparandus; & alij, ex quibus eos qui in Vrbe erant, Domitianus est insectatus. Sed non silendus Diogenes Iunior, qui cùm populum vexasset multis contumeliis, in theatro eum obiurgans, virgis cæsus est. Erat etiam eiusdem classis ille, cuius meminit Dio, qui eamdem sibi vendicans libertatem dicendi in populum, capite truncatus est [c].

[c] Dio in Vesp. VII.

Hos igitur aduersarios passos esse qui Christianæ religionis fundamenta iacerent, nemo iure poterit dubitare: nam cùm ex sententia Pauli, Græci sapientiam quærerent, hancque istiusmodi verborum phaleris iisdem gloriosissimè ostentarent, quorum (inquit)

E Iuuenalis [d])

Ingenium velox, audacia perdita, sermo
Promptus, & Isæo torrentior] haud dubium audientes horum sermones, pronis eos auribus accepisse: è contra verò barbaros, quos dicerent Iudæos homines, nouam ac peregrinam inuehentes religionem, eamdemque superantem humanum captum, dum hominem cruci affixum Deum esse contenderent, habuisse contemptui. Sed & quòd Christiana fides Iudaica censeretur esse religio, vt quæ à Iudæa & Iudæis hominibus, & de Iudæo homine, quem dicerent esse Deum, prædicaretur; Romanis, his præsertim temporibus, exosa admodum & execrabilis reddebatur. Antiquum hoc erat odium: quo enim animo Romani olim erga Iudæorum religionem esse solerent, sententia Ciceronis in oratione pro Flacco, ad hæc quoque tempora valde accommodata, declarat his verbis: Stantibus Hierosolymis, pacatisque Iudæis, tamen istorum

[d] Iuuenal. satyr. 3.

CVIVS AESTIMATIONIS CHRISTIANA RELIGIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

religio sacrorum à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum instiA tutis abhorrebat: nunc verò hoc magis, quòd illa gens quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis: quàm cara diis immortalibus esset, docuit; quòd est victa, quòd elocata, quòd seruata.] hæc Cicero, cùm à Pompeio tantùm debellati Iudæi essent. At quid de Iudaica religione, iis potissimùm temporibus, cùm immanissima omnium clade affecti essent, iidem existimasse potuerunt? Quid Græci? Plutarchus, Lucianus, & alij multis in locis reliquere testatum. Quid Aegyptij? Apio Alexandrinus duobus libris de ea re editis patefecit, dum vniuerso terrarum orbi, tamquam in scena, Iudaicam religionem exhibuit risu ac sibilis insectandam. His adde (quod diximus) inhærentem religioni Iudaicæ ignominiam crucis, cum Iudæi homines in Vrbem & Orbem inferrent crucifixi hominis Iudæi cultum: hoc planè omne illis videri poterat portenti genus excedere.

B

VIII. Sed & in his omnibus & contra omnia superexcellens vis atque potentia crucis enituit: quæ radiis ac fulgoribus diuinitatis effulgens, omnes mox humanæ sapientiæ dissiciens tenebras, diuinaque potentia omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei humi prosternens, omnem intellectum (mirabile dictu) redegit in obsequium Christi: vt virtus (quod idem ait Apostolus [a]) non esset ex homine, sed ex Deo. Quis enim videns nouella germina fidei, suo ipsius ortus principio, cùm semen Apostolicum è terra nascens erumperet, continuò ipsorum Iudæorum rabiem implacabilem experiri, furore Gentilium concuti atque percelli, & adhuc insuper humanæ sapientiæ artibus radicitus propè conuelli; non omni spe caderet, atque animo omnino deficeret? Sed qui vocat ea [b] quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt; delegit ea quæ mundi esse viderentur infirma, vt fortia quæque confunderet; & ad confutandos sapientes, stulta quæsiuit, & quæ ignobilia essent & contemptibilia, vt (quod ait Apostolus) tam ea quæ non sunt, quàm ea quæ sunt destrueret; ne gloriaretur aduersus eum omnis caro, hæcque omnia non humanarum esse virium, sed Dei planè potentiæ, omnes ex æquo cognoscerent.

C

[a] 2 Cor. 10. VIRTVTE DIVINA, NON HVMANA PROPAGATVM EVANGELIVM.
[b] Rom. 4.

IX. DE PEREGRINO PHILOSOPHO. Sed quoniam de philosophis semel est instituta narratio; hîc opportunè accidit (nam & temporis etiam ratio postulat (vt quæ ab impostore quodam, Peregrino philosopho nominato, sub nomine Christiano sunt gesta, narremus: quæ quantumlibet à Christianorum hoste & blasphemo homine scripta sint, ex eis tamen nonnulla vtilia elici possunt, quæ antiquos illos laudatissimos Christianorum mores, ac præsertim erga fratres peregrinos, vel carcere detentos propensiorem curam ac studium charitatis insinuẽt: sicque (secundùm illud de Ennio dictum) aurum ex stercore seligentes, relinquentes blaD sphemias, cetera scitu digna narrabimus. Res igitur in hunc modum se habuit: Impostor quidam sceleratissimus ex Paro insula oriundus, immanissimorum criminum reus (patrem enim suum necauerat, & amore puerorum erat turpiter infamatus) patrium solùm vertens, pœnæ timore perterritus, in regionem, in qua minimè cognitus esset, proficisci in animum duxit. Sed quò omnia ad vitæ vsum sibi suppeditarentur abundè prospiciens, lustransque mente vniuersum terrarum orbem; cùm nulla sibi gens visa esset, quæ alios libenter ad se venientes susciperet, & peregrinos beneuolentiæ prosequeretur officiis, quos præsertim suæ esse sciret religionis homines; nec aliam quamlibet nationem tanta liberalitate prosequi egentes ac miserabiles quasque personas, perinde ac Christianos: mox ad eos proficiscendi consilium iniit. Ad hos cùm peruenisset impostor, eos conueniens, se Christianæ religionis cupidissimum siE mulauit. Quid plura? dedit nomen, initiatur baptismate, ad eumque loci gradum prouectus est tandem, vt (quod ait auctor) profiteretur inter prophetas ac ceteros rerum sacrarum principes: quippe qui se & magistrum præberet, qui alios fidem Christianam doceret, ac sacros libros interpretaretur, necnon & alios à se conscriptos legendos traderet.

X. At ne quid sibi deesse videretur, quod ad culmen Apostolicæ perfectionis spectare nosset; operatus est; vt pietatis causa detruderetur in carcerem, vbi velut nouus Paulus vinctus, gloriosè sua vincula ostentaret. Sed eo consilio hæc omnia faciebat, vt ex oblationibus Christianorum sponte ac largiter dantium ingentem pecuniæ vim ea arte corraderet: qui cùm in his præstandis officiis munificentissimi haberentur, quæ non profudissent eius causa, quem nondum sibi perspectum, velut Apostolum alterum iam

A iam haberent? Sed quæ fuerint erga impium hominem piorum studia, ex eodem auctore, qui hæc scriptis mandauit, in medium afferamus. Cùm primùm enim eum è carcere liberare, & nulli parcentes impensæ redimere conati essent, nec voti compotes facti, hisce eum quotidie prosequebantur officiis, & colebant obsequiis: Manè, inquit, quidem illico videre erat iuxta carcerem præstolantes anus, viduas quaspiam, & orbos puerulos: illorum enim pars etiam vnà intus cum illo somnum capiebant, corruptis pecunia custodibus. exinde omnis generis cœnæ inferebantur variæ, & sacri inter se sermones dicebantur. Quinetiam in Asia pleraque vrbes fuisse constat, ex quibus venerunt quidam laturi auxilium, Christianis mittentibus ex publico, neque non collocuturi, & virum consolaturi. Incredibile verò est, quantum studium & celebritatem ad hoc ostendant, si quid tale vulgo innotuerit: illico enim nulli rei parB cunt.] hæc ipse. CHRISTIANORVM CHARITATIS OFFICIA.

Addit his verò auctor causam, cur sic affecti essent Christiani, vt nec bonis, nec vitæ parcerent, sed omnia libentissimè profunderent, sic dicens: Proinde Peregrino quoque multæ tunc opes ab illis mittebantur sub vinculorum prætextu; nec vulgarem rerum prouentum lucrifaciebat. Etenim haud dubitanter sibi persuaserunt, se omnino immortalitate potituros, perpetuoque victuros esse: quamobrem & mortem magno contemnunt animo, ac non pauci sua sponte semetipsos occidendos offerunt. Deinde primus illorum quoque legislator eorum persuasit animos, quemadmodum inter se omnes fratres essent. Postea verò quàm semel à nobis defciuerunt, Græcorum deos constanter abnegant, solum crucifixum illum colentes.] Addit hæc insuper: Proinde apud illos omnia ex æquo habentur contemptui, præter fidem, quam exactè exploraC tam à quocumque deferente suscipiunt; quòd facilè sit eos ab impostoribus seduci, eosque breui fieri opulentos.] Subdit auctor de eodem Peregrino, quòd tandem dimissus fuit à Syriæ Præside, cùm alioqui ille se libenter mortem oppetere demonstraret, seu potiùs fingeret. XI. CHRISTIANI SPE VITAE AETERNAE OMNIA PRAESTANT

Post hæc autem eumdem peregrinum auro suffarcinatum in patriam rediisse, auctor ipse testatur, ac subinde de secunda ab eo inita peregrinatione hæc ait: Secunda itaque susceptа peregrinatione, egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans, à quibus quaquauersum incedebat stipatus, in omni agebat rerum abundantia: atque in hunc modum aliquantum temporis alebatur. Tandem admisso nescio quo aduersus illos flagitio; siquidem visus erat (vt opinor) nescio quid ex interdictis comedisse; non recipientibus ampliùs illis, magna est rerum difficultate perD plexus.] At prætermittimus cetera recensere: nam satis putamus hæc esse ad ea quæ ad res nostras pertinent. Prosequitur enim auctor narrare ceteras eius peregrinationes Romamque aduentum: & quomodo edicto Imperatoris, philosophis ex Vrbe proscriptis (factum enim id fuit rursum à Domitiano Imp. paucos post annos) tã ipse, quàm ceteri qui erant Romæ philosophi, nempe (vt ait) Musonius, Dio, Epictetus, & alij, Vrbe egredi sunt coacti. At hic tandem noua arte immortalem sibi gloriam paraturus, re vera tamen scelerum suorum supplicium luiturus, in Olympiis solemni pompa sese dedit incendio exurendum: cuius rei gestæ, qui præsens vidit, historiam ipse Lucianus conscripsit. Hæc summatim ex Luciano ad Chronium accepta voluimus enarrasse, vt huiusmodi exemplo, quæ à nostris de ea re scripta sunt, planiùs innotescerent, suisque coloribus velut in tabula cernerentur expressa: vt illud in primis, quod se passum E Paulus [a] dicit: Periculum in falsis fratribus.] de quibus & Dominus dixerat [b]: Venient ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.] Quales igitur eiusmodi esse solerent, ipsum exemplar ex vero redditum vidimus in Peregrino; qui meritò dictus est cognomento Proteus, quòd omnem, quam sibi vellet, formam superinduceret [c]. RELIQVA PEREGRINI, AC FINIS EIVS.

[a] 2 Cor. 11
[b] Matth. 7
[c] Gellius Noct. Attic. lib. 12. c. 11. & Ammian. lib. 29.

Ex his insuper facilè intelligimus, quæ de Mensurio Episcopo Carthaginensi recitat S. Augustinus [d]: nimirum quòd prudenter agens, noluisset recipere quosdam pseudomartyres, qui lucri gratia sese inter martyres coniecissent, vt pecuniis ditarentur, vel lautiùs ibi viuerent. Sic enim ait: Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebantur, & fisco debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent, & quasi abluere facinora sua, vel certè acquirere pecuniam, & in custodia deliciis perfrui de obsequio Christianorum.] Sicque ex his XIII. OFFICIA CHRISTIANORVM ERGA VINCTOS.

[d] Aug. in Breuic. coll. die tert. c. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 75. LINI 6. VESPAS. IMP. 4.

ex his videas, quæ ipso initio exurgentis Ecclesiæ detentis in carcere causa fidei à Fidelibus compluribus præstari consueuerunt officia, eadem etiam exhibita reperiri in vltima persecutione sub Diocletiano, de qua ea quæ nuper sunt recitata ab Augustino, intelliguntur: sicque semper eumdem in Ecclesia morem esse seruatum. vnde meritò Tertullianus[a] sic scribit ad martyres in carcere constitutos: Inter carnis alimēta benedicti martyres designati, quæ vobis & domina mater Ecclesia de vberibus suis, & singula fratres de operibus suis propriis in carcerem submini strant, capite aliquid & à nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum.] & post aliqua de iisdem: Immo & quæ iusta sunt, caro non amittit per curam Ecclesiæ, & agapen fratrum.] A

[a] Tertull. ad Martyr. c. 1.

XIV. FREQVENS VISITATIO CONFESSORVM.

Sed videamus quæ ad hæc spectantia S. Cyprianus[b] habet, cùm absens clerum admonet, vt confessorum, qui detinerentur in carcere, propensiorem curam gererent, eisdemque omnis impenderetur humanitas. Adeò namque frequens esse solebat, confessores detentos in carcere visitare, vt ad cuitandam inuidiam persecutorum, oportuerit eumdem S. Cyprianum[c] suos litteris cohibere, sic scribētem: Pero quoque, ad procurandam quietem, solertia & solicitudo vestra non desinat. Et si fratres pro dilectione sua sunt cupidi ad conueniendum, & visitandos confessores bonos, quos illustrauit iam gloriosis initiis diuina dignatio: tamen cautè hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem simul iunctam puto esse faciendum: ne ex hoc ipso inuidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo, & prouidete, vt cum temperamento hoc agi tutiùs possit; ita vt presbyteri quoque, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per vices alternent: quia & mutatio personarum, & vicissitudo conuenientium, minuit inuidiam.] hæc Cyprianus, planè significans, solitos esse presbyteros illic in carcere offerre sacrificium, quod Missam dicimus, ex quo haud dubium confessores communicarent: quæ quidem omnia pietatis officia Fideles vt sibi præstare liceret, erogata (vt vidimus in Peregrino) in carceris custodes pecunia collectitia, redimere consueuerant. B C

[b] Cypr. epist. 37
[c] Cypr. epist. 5.

XV. HOSPITALITAS QUAM CVSTODITA ET FREQVENTATA A CHRISTIANIS.

Rursus verò, quod pertinet ad descripta à Luciano Christianorum charitatis studia in suscipiendis hospitibus, in quibus præstandis satis sibi esse viatici Peregrinus existimauit, ita vt non tantum ab illis alcretur, sed etiam in via deduceretur, atque sic (vt ait) quaquauersum stipatus incederet: commendat hoc immensam Christianorum erga fratres dilectionem, atque illam ipsam, quam hisce puto temporibus Ioannes Euangelista[d] laudat in Gaio, sic scribens: Carissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in cōspectu Ecclesiæ: quos, bene faciens, deduces dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus. Nos ergo debemus susciperе huiusmodi, vt cooperatores simus veritatis.] hæc Ioannes per omnia his consentientia, quæ ex Luciano sunt recitata. Porrò Tertullianus[e] adeò frequentem ac necessariam inter Fideles intercessisse mutuam hospitalitatem significat, vt inter Catholicæ communionis symbola illam adnumeret, dicens: Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, vna est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum vnam omnes probant vnitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ iura non alia ratio regit, quàm eiusdem sacramenti vna traditio.] hæc Tertullianus, qui per contesserationem hospitalitatis, certum quoddam signum intelligit, quod qui ferret, vt Ecclesiæ Catholicæ legitimus filius, quocumque pergeret, à Fidelibus æquè Catholicis honorificè reciperetur hospitio. Quod quidem signum cùm adulterassent hæretici, à Catholicis noscitur sæpe mutatum, ac litteris tandem commissum, quas Patres in Nicæno Concilio nominauere Formatas. D

[d] Ioā. epist. 3
[e] Tertul. de præscrip. c. 20.

XVI. DE TESSERA HOSPITALITATIS APVD GENTILES.

Iure igitur Lucianus de Peregrino ait, satis sibi esse viatici ipsum existimasse in Christianorum hospitalitate repositum: nam non recipere, nec coniungere oblatam tesseram, idem erat, quod à Catholica communione seiungere. Verùm & apud Gentiles illud vsurpatum erat, vt idem esset confringere tesseram, ac amicitiam dissoluere. vnde apud Plautum[f]: E

[f] Plaut. in Cistel.
[g] Plaut. in Pœnulo.

Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.]

Pactæ namque etiam apud illos erant per tesseram mutuæ hospitalitates, eoque fœdere mutuæ pariter amicitiæ fouebantur: quæ sic sanctè ac inuiolatè cultæ, manabant ad posteros. vnde apud eumdem auctorem[g]:

Si ita

CHRISTI 76. LINI 7. VESPAS. IMP. 5.

A ——— *Si ita est, tesseram*
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
Agedum ostende. est par probè: nam habeo domum.
O mi hospes salue multum. nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit:
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.]

At si hæc mutuæ charitatis officia adeò insolubiliter inter Gentiles ipsos excolebantur; quid putandum factum esse inter Christianos; cùm, etiam eiusdem Luciani testimonio, hi præ ceteris mutua inter se charitate coniunctissimi essent? Sed hæc satis ad insinuandos de ea re antiquos Ecclesiæ mores.

B IESV CHRISTI ANNVS 76. LINI ANNVS 7. VESPAS. IMP. ANNVS 5.

I. VLTIMVM LVSTRVM. [h] Censor. de die natal. c. 15.

SEquens ordine temporum annus Christi septuagesimus sextus, adscribitur antiquis Fastis Vespasiano Augusto quintùm & Tito Cæsare tertiùm Consulibus; quibus (vt auctor est Censorinus[h]) ab eodem Vespasiano, Censorem etiam agente, habitum est nouissimum lustrum: nam exinde à Consulatu Domitiani duodecimo & Cornelij Dolabellæ, per Capitolinos agones anni cœpti sunt numerari, vt suo loco dicemus. Quod autem spectat ad hoc vltimum lustrum; haud alienum ab instituto esse putamus, si de longa ætate complurium qui eodem lustro censi sunt, quæ scribit Plinius, hîc describamus; ne pro monstro habeatur, quòd Simeon, frater Domini dictus, centum & viginti annos natus, cruci affixus martyrium consummarit; siue quòd alij his ipsis temporibus ex Apostolorum discipulis centenarij, vel maiori ætate decesserint. C

II. DE ÆTATE LONGÆVA MVLTORVM. [i] Plin. lib. 7. cap. 49.

Plinius[i] enim hæc ait: Accedunt experimenta, & exempla recentissimi census, quem intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusque Censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria excutienda: mediæ tantùm partis inter Apenninum Padumque ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli vnus CXXV. Parmæ duo CXXX. Placentiæ vnus CXXXI. Fauentiæ vna mulier CXXXII. Bononiæ L. Terentius Marci filius; Arimini verò Marcus Aponius C. & L. Tertulla CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo CX. annos sex detulere, quatuor centenos vicenos, vnus CXL. Marcus Mutius Marci filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octaua cētenum annorum censi sunt homines quinquaginta quatuor, centenum denū homines quinquaginta septem, centenum vicenum quinum homines duo, centenum tricenum quinum aut septenū totidem, centenum quadragenum homines tres.] hucusque ex tabulis census Plinius: qui decipi non potuit, cùm in iisdem censibus ex Consulum notis quisque annus, quo quis natus esset, describi solitus, manifestior appareret. Hæc igitur qui attenderit, haud mirabitur, si præter Simeonem, quem diximus, Dionysium, Ignatium, Quadratum, Hermam, Polycarpum, & alios omnes Apostolorum discipulos, qui & Dominum viderunt, vel vidisse potuerunt in humanis agentem, ad Traiani & Hadriani tempora, vel vlteriùs, vitam duxisse legat; qui diuina etiam agente dispensatione, tam longæuam ætatem vixerunt, vt ita Dei Ecclesiæ consultum esset aduersus hæreticos tunc emergentes. Quid enim Apostoli credidissent, & quæ alios docuissent seruanda, huiusce modi grauissimi ac veracissimi testes rogantibus certò certiùs tradere, & quæ oculis aspexissent, verissimè affirmare potuerunt D E

IESV CHRISTI ANNVS 77. LINI ANNVS 8. VESPAS. IMP. ANNVS 6.

I. [c] Dio in Vespas.

SEquenti anno Domini septuagesimo septimo, Vespasiano sextùm & & Tito quartùm Coss. templum Pacis augustissimè ædificatum (vt auctor est Dio[c]) dedicatum est; inque eo, præter alia hinc inde toto terrarum orbe quæsita ornamenta, ea præsertim,

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI	LINI	VESPAS. IMP.
77.78.	8.9.	6.7.

TEMPLVM PACIS DEDICATVM.

sertim, quæ è templo Hierosolymitano sublata, ducta fuerant in triumphum, sunt reposita. Iosephus[a] enim de eodem templo agens, hæc scribit: Vespasianus Pacis templum ædificari decreuit. Itaque mira celeritate, quæ hominum cogitationem superaret, effectum est. Magna enim diuitiarum largitate vsus, insuper perfectis id picturæ ac figmentorũ operibus exornauit. Omnia namq. in illud fanum collecta ac depositа sunt, quorum visendorum studio, per totũ Orbem, qui ante nos fuerant, vagabantur; quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Hic etiam reposuit quæ Iudæorum fuerant instrumenta, his se magnificè efferens. Legem verò eorum & penetralium vela purpurea in Palatio condita seruari præcepit.] hæc Iosephus.

[a] Ioseph. de bello Iud. lib. 7. c. 24. in fine.

II. STVDIVM VESPASIANI.

Cur autem Vespasianus, nullo maiorum exemplo, Paci primus templum erexerit (vt superiùs fusiùs demonstratum est) cùm aliàs sæpiùs hostibus grauioris momenti superatis, Vrbiq́ue tranquilla pace donata (vt Augusti præsertim temporibus accidit) nullus vmquam repertus sit, qui ei numini templum extruxerit; non leuis admirationis occasio exoritur. Sed certè eam huius rei gerendæ causam coniectura haud contemnenda significat: nimirum quòd (vt superiùs dictum est) Iudæorum, ac Iosephi præsertim historici adulatione, ipsum illum se esse Regem persuasus, qui ex Iudæa proditurus, vniuerso dominaretur Orbi (quod de Christo dictum à Prophetis erat) omnia pariter quæ de illo prædicta erant, in se transferre curauerit. Nam quod ad eam rem spectare videbatur, etiam (vt vidimus) miracula operandi virtutem se assecutum esse adeò palàm ostentauit, vt ab omnibus fermè eius temporis historicis, vt fuit creditum, sic etiam tamquam res probè testata atque confessa, memoriæ fuerit commendata. Porrò eam ipsum gloriam affectasse, manifestum illud fuit argumentum, dum (quod & antea dictum est) eos qui erant ex familia Dauidis, cõquiri iussit, atque conatus est tollere, ne quis ex ea stirpe, qua tamen Christus dicebatur nasciturus, extaret: id enim vnum sibi videbatur obstare, quo minùs in omnibus fieret voti compos.

III. ERIGENDI TEMPLI PACIS RATIO.

Sic igitur in hunc modum (vt vidimus) Vespasianus affectus animo, quòd audisset in oraculis[b] esse, illum ipsum Regem, pacis Principem nominandũ, & in immensum fore ab eo propagandum imperium, pacisque inde nullum futurum esse finem, sic dicente Isaia: Vocabitur nomen eius, Princeps pacis: multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis] eadem perinde ac de se dicta essent, à Iosepho oblata sibi sumens, celeberrimũ omnium templum erigens, Paci æternæ dicauit: eo enim titulo templi porticus faciem fuisse notatam, numismata antiqua declarant. sed & vetus inscriptio, quæ Romæ in ædibus Farnesianis lapidi insculpta legitur, in qua & descriptæ sunt Tribus quæ ad templi structuram pecuniam contulerunt, hæc habet primo loco notata verba: PACI ÆTERNÆ. cetera quæ sequuntur, prætermittimus, quòd sit aliàs eadem inscriptio à nobis superiùs recitata. In nummo etiam argenteo in hunc modum: PACI AE[c], deest TERNÆ. Hisce igitur monumentis, quòd esset Princeps pacis, & auctor pacis æternæ, quæ in propheticis oraculis docente Iosepho sciret expressa, ea de se esse prænunciata voluit credi, & reddi manifestè testata. Hæc verò licet sint à nobis (vt superiùs diximus) ex coniectura deducta; nihilominus haud facilè ab aliis, omnia simul exactè considerantibus, contemnenda fore putamus.

[b] Isai. 9.

[c] Adolph. lib. de Numis.

IESV CHRISTI	LINI	VESPAS. IMP.
ANNVS 78.	ANNVS 9.	ANNVS 7.

I. ANnus Domini septuagesimusoctauus Coss. Vespasiano septimùm & Tito quintùm adnotatur in Fastis: quo, sicut & aliis huic coniunctis, nulla reperimus Ecclesiastica gesta, quæ horum nota Consulum consignentur: cùm alioqui sciamus, huius pacis opportunitate, veluti diebus Alcyoniis, bene vsos esse Christianos ad propagandam longè lateq́ue per Orbem Christianam religionem. At quoniam, quid quolibet anno gestum sit, ex antiquis verisq́ue Ecclesiasticis monumentis vti certum exploratumq́ue tradi nequit: consultius existimamus, hos Consules, atque etiam alios plures rerum nostrarum vacuos præterire, quàm pro arbitrio, quid hoc vel illo anno sit factum, velle diuinare, ac fingere; quod contra Ecclesiasticæ scribendæ historiæ perfectos numeros à quibusdam recentioribus factitatum inuenimus, dum his annis Thomæ, Bartholomæi, Nathanaelis, vel aliorum sine auctore ponunt martyria contigisse.

IESV

IESV CHRISTI	LINI	VESPAS. IMP.
ANNVS 79.	ANNVS 10.	ANNVS 8.

CHristi Redemptoris nostri anno septuagesimonono Consulatum gessisse reperiuntur Vespasianus octauum, & Domitianus primum: sed si suffectum eius Consulatum cum hoc primo ordinario numeres, hic sextus ordine ponetur. Atque adeò hîc est ille ipse Domitiani ordinarius Consulatus, cuius Suetonius meminit, ita dicens cùm agit de eius temporibus ante adeptum Imperium: In sex Consulatibus nonnisi vnum ordinarium gessit, eumq́ue cedente & suffragante fratre] nempe Tito. Quamobrem errare mihi videntur, qui hunc annum signant Consulatu Vespasiani octauo, ac Titi sexto: nam & in antiqua[a] inscriptione octauus Consulatus Vespasiani iungitur cum sexto Domitiani. Est enim huiusmodi: T. VESPAS. AVG. VIII. FLAV. DOMIT. VI. COSS. Q. CLAVD. SER. OFF. FEC. CASTR. PRÆT.] Quod igitur Suetonius ait, cedente fratre & suffragante, gessisse Domitianum Consulatum ordinarium; sic intelligendum, vt, cùm hactenus ipse Titus semper ordinarius creatus Consul esset, & è contrà Domitianus semper suffectus, hoc anno vice versa (id agente Tito) Domitianus ordinarius, Titus verò suffectus Consul esset, sicq́ue sexies & ipse Consul creatus esset, nempe quinquies ordinarius, ac semel suffectus. Hic ille quippe annus, quo Plinius nominat Titum sexies Consulem. Porrò hunc eumdem esse annum quo ea scribebat, certũ argumentum elicitur ex his quæ alibi idem auctor scribit[b], dum numerat quatuor annos à tempore census Vespasiani: nam (vt dictum est auctore Censorino) habitus est census ille, eodem Vespasiano quintùm, & Tito tertiùm Coss. à quo numerari incipiunt quatuor anni vsque ad tempus præsens, quo ea scribebat, cùm (vt dixerat in præfatione) ageret Titus sextum Consulatum.

[a] Apud Panuin. comment. Fast. lib. 2.

[b] Plinius lib. 7. cap. 49.

IESV CHRISTI	LINI	VESPAS. IMP.
ANNVS 80.	ANNVS 11.	ANNVS 9.

I. DE LINI PAPAE MARTYRIO ET SEDIS TEMPORE.

ANno Domini octuagesimo, Commodo & Prisco Coss. Linus Romanus Pontifex, cùm sedisset annos vndecim, menses duos, & dies vigintitres, nono Kalendas Octobris, Saturnini Consularis iussu, martyrio coronatur. At cùm tam Eusebius, quàm etiam Epiphanius tribuant Lino annos duodecim; non sic dixisse putamus, quasi eos expleuerit, sed quòd ipso anno suæ sedis duodecimo mortuus sit. Verùm cùm Eusebius duodecim annos Linum sedisse velit, affirmetq́ue[c] euoluto anno secundo Titi ipsum decessisse; nulla hæc ratione sibi cohærent. nam à tempore Petri martyrij vsque ad secundum Titi annum, quatuordecim saltem voluuntur anni. Nos verò, cùm non appareat quot diebus alicuius Pontificis sedes vacauerit, à die sequenti obitus præcedentis, annos eius qui subrogatus est, cogimur numerare. Sicq́ue recensentes Lini annos à die post martyrium Petri, deducentesq́ue annos vsque ad diem qua anniuersaria eius commemoratio in Ecclesia antiquitus fieri consueuit; non tantùm annos, sed & menses & dies hac ratione rutiùs putamus esse ponendos: cùm præsertim diuersa à diuersis scribantur, nec quicquam certi habeatur, quod omni ex parte subsistat. Hac igitur ratione habita annorum, non tantùm Lini, sed & Cleti eius successoris, & Clementis, qui tertio loco post Petrum successit, hoc potissimùm anno Lini obitum, & Cleti ingressum ponere, satiùs visum est.

[c] Euseb. in Chron. & hist. lib. 3. c. 12.

II. TITI MANSVETVDO.

Certè sub Vespasiano potiùs quàm sub Tito Linum consummasse martyrium, ea etiam ratione persuademur, quod de eodem Tito scribat Suetonius[d], ea fuisse humanitate præditum, vt etiam à sontium supplicio abhorruerit, eaq́ue ex causa Pontifex Maximus creari voluerit, vt se à sanguine temperaret. Sunt enim hæc Suetonij verba: Pontificatum Maximum ideo se professus accipere, vt puras seruaret manus, fidem præstitit: nec auctor posthac cuiusquam necis, nec conscius, quamuis interdum vlciscendi causa non deesset; sed periturum se potiùs quàm perditurum adiurans, Duos patricij generis conuictos in affectatione Imperij, nihil ampliùs, quàm vt desisterent,

[d] Sueton. in Tito c. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sisterent, monuit; dicens, Principes fato dari: si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum.] hæc & alia Suetonius. Sed & Dio hæc de Tito[a]: Non modò Senatorem, quamdiu principatum tenuit, nullum interfici iussit, sed nec alius quispiam sub eius Imperio morte affectus est. De crimine impietatis numquàm cognouit, nec permisit aliis vt cognoscerent.] Sed quid hoc, nisi cum Christianos iure suo quietè agere voluisse, ac proinde nullum sub eius Imperio ea de causa morte mulctatum esse? Non sic sub Vespasiano: nam etsi non aliorum, saltem delinquentium punita sunt crimina; innocentium verò nemo ductus, ipso sciente: nam & hæc de eodem scribit Suetonius[b]: Non temerè quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro, aut certè inuito, atque decepto.] Ceterùm Christiani rei violatæ religionis in crimen adducebantur, ac etiam puniebantur.

[a] Dio in Tito.

[b] Sueton. in Vespas. c. 15.

III. Sed etsi (quod scribit[c] Dio) philosophi liberè nimium obloquentes, ab eo ex Vrbe exacti sunt, & ex illis vnus ea de causa securi subiectus est, alius verò virgis publicè cæsus: haud putamus absque pœna illos esse dimissos, qui deos Gentium dicerent nonnisi malos dæmones esse, omnemque simul Vrbis idolorum superstitionem esse submouendam, veritate Euangelica testarentur. Quamobrem ea de causa non Linus tantùm, sed & alij sub Vespasiano martyrium subiisse narrantur, vt Apollinaris Rauennæ Episcopus, de quo suprà mentio facta est, & Leontius[a], Hyparius, Theodolus milites, & si qui alij, ob eam nimirum causam supplicio affecti, quòd in deos esse impij visi sint. Errorem verò, qui ex appositis Consulibus irrepsit in librum qui nomine Damasi vulgatur à multis, de Romanis Pontificibus, quo Lini martyrium accidisse ponitur sub Consulatu Saturnini & Scipionis, superiùs cùm egimus de ingressu Lini, refellimus.

[c] Dio in Vesp.

[a] Metaphrast. die 19. Iunij.

IV. De eius Pontificatu, cuius exordia in miserrima tempora inciderunt, cùm bellis ciuilibus Vrbs & Orbis conflagrare viderentur, nulla prorsus alia videtur memoria esse relicta, acerrimis persecutionibus Ecclesia deuastata, præter pauca illa quæ in eodem commentario descripta ponuntur in hæc verba, post factam de martyrio mentionem: Item ex præcepto B. Petri constituit, vt mulier velato capite in ecclesiam introiret. Hic fecit ordinationes duas, Episcopos quindecim, presbyteros decem & octo: qui sepultus est iuxta corpus B. Petri in Vaticano, nono Kal. Octobr.] hæc ibi. Scripta fuisse à Lino[c] fertur historia de altercatione Petri cum Simone mago, sed non extat. Acta verò passionis Petri & Pauli, quæ itidem Lini nomine inscripta habētur, multis esse referta erroribus, superiùs est demonstratum. Post Linum subrogatus est Cletus Romanus, patre Æmiliano, ex Vico Patricij.

[c] Tbritem. de scr. illustr. & Sixtus Senens. CLETVS SVCCESSIT LINO.

IESV CHRISTI ANNVS 81. CLETI ANNVS 1. VESPAS. ANNVS 10.

1. SEquenti anno Domini octuagesimoprimo Vespasianus nonum & Titus septimum Consulatum adierunt; tametsi re vera hic sextus habeatur Titi ordinarius Consulatus: nam licet ex Suetonio[a] constet eum vnà cum patre septem Consulatus gessisse, vnus ex his tamen suffectus habetur, quo (vt ex eiusdem auctoris sententia dictum est) fratri Domitiano cessit ordinarium Consulatum: sicut pariter octauus[b] hic censetur Consulatus ordinarius Vespasiani; sed nonus erit, si primus ille pariter adnumeretur, quem suffectus gessit temporibus Claudij. Hoc igitur anno idem Vespasianus Augustus annum agens ætatis sexagesimumnonum, mensem vnum, & diem septimum, octauo Kalend. Iulij, ex hac vita morbo sublatus est, cùm imperasset annos decem minus sex diebus, ducendo annorum numerum ab ea die, qua in Ægypto à militibus primùm Imperator acclamatus, est auspicatus Imperium, nimirū à Kal. Iulij, Galba & T. Vinio Rufino Coss. is enim dies (vt idem Suetonius[b] ait) vt initium ac velut natalis dies Imperij fuit in posterum obseruatus. Cur autem alij alium eiusdem Imperij ponant annorum numerum; inde euenit, quòd exordij suscepti ab eo Imperij alij aliam inierunt rationem, vt satis superiùs dictum est.

[a] Sueton. in Tito c. 6. OBITVS VESPASIANI, ET ANNI EIVS IMPERII.

[b] Suet. in Vesp. cap. 8.

[b] Suet. in Vesp. cap. 6.

Defuncto itaque Vespasiano, Titus filius eius statim capessit Imperium, quod tenuit

A nuit annos duos[a], menses duos, & dies viginti; de quo quidem hæc Dio[b]: Titus ex quo tempore principatum solus obtinuit, nec cædes fecit, nec amoribus inseruiuit; sed comis, quamuis insidiis peteretur, & continens, Berenice in vrbem reuersa, fuit: adeò enim mores statim mutauit.] Neque verò tacebo quod scribit de eo Suetonius: adeò enim ait fuisse animo in omnes beneficentissimo, vt non permitteret quempiam à se minùs voti compotem factum tristem abire: Et aliquando, inquit, recordatus super cœnam quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi.] quam quidem sententiam hic voluimus recitasse, quòd eam sanctus Hieronymus vehementer admiratus, in suis in epistolam[c] Pauli ad Galatas commentariis hæc dicat: Breue est vitæ istius curriculum. Hoc ipsum quod loquor, quod dico, quod scribo, quod emendo, quod relego, de tempore B meo mihi aut erescit, aut deperit. Titus filius Vespasiani, qui in vltionem Dominici sanguinis subuersis Hierosolymis, Romam victor ingressus est, tantæ dicitur fuisse bonitatis, vt cùm quadam nocte serò recordaretur in cœnā quòd nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis: Hodie diem perdidi. Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cùm otiosum verbum loquimur, pro quo reddituri simus rationem in die Iudicij? Quòd si hoc ille sine lege, sine Euangelio, sine Saluatoris & Apostolorum doctrina naturaliter & dixit & fecit; quid nos oportet facere?] hæc ipse.

[a] TITVS IMPERAT.

[b] Sueton. in Tito c. 11.

[b] Dio in Tito cap. 8.

[c] Hier. in epist. ad Galat. c. 6.

At verò nec præteriisse volumus quod hoc anno accidit immensum veluti mox casuri mundi prodigium: nimirum cùm facta est admiranda illa ex monte Vesuuio flammarum eruptio, quæ à Suetonio[d] summatim scribitur, sed à Dione[e] fusiùs enar- C ratur. Accidisse enim ait vehementem illam Vesuuij eruptionem hoc ipso primo anno Titi Imperij sub tempus autumni: Plinius[f] Iunior cœpisse ait Kalendis Nouembris, hora septima. At quoniam prodigij loco res est habita, quæ & imaginem quamdam præseferret dici nouissimæ: eamdem recensere, haud inutile arbitramur. sic enim ait: Eo tempore magnus numerus hominum inusitata magnitudine, quales gigantes finguntur, in eodem monte regioneque finitima, ac proximis ciuitatibus interdiu noctuque vagari, versarique in aëre visus est. Post hæc consecuta est maxima siccitas, ac repentè ita graues terræmotus facti, vt ea omnis planicies feruida esset, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus subterranei, tamquam tonitrua, & super terram mugitibus similes extiterunt. Deinde mare simul fremere, omne cælum resonare; ingensque & repentinus fragor, quasi montes simul conciderent, exaudiri. Tum exi- D liere primùm immensi lapides, & ad summos vertices peruenere: deinde magna copia ignis fumique, ita vt omnem aërem obscuraret, occultaretque Solem, non aliter quàm si defecisset.

III. DE MONSTROSA ERVPTIONE FLAMMARVM EX VESVVIO.

[d] Sueton. in Tito c. 8.

[e] Dio in Tito.

[f] Plinius epist. ad Tacit.

Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erant; putantibus nonnullis, gigantes seditionem inter se facere, quòd multæ imagines eorum in fumo conspicerentur, quodque clangor tubarum audiretur. Alij existimabant, aut mundum in chaos redigi, aut igne consumi: ob eamque causam properabant alij ex ædibus in vias, alij de viis in ædes confugere, atque è mari in continentem, & è continenti in mare se recipere; alij turbari, & quæ nondum venerant, existimare tutiora rebus præsentibus. Tantā verò erat copia cineris, vt terram mareque atque adeò ipsum aërem compleret: quæ res multa damna, vt cuique sors tulit, importauit non solùm hominibus, prædiisque ac pecoribus, sed E etiam pisces volucresque omnes peremit; duasque vrbes, Herculanum & Pompeios, populo sedente in theatro, penitus obruit. Postremò tantus fuit cinis, vt inde peruenerit in Africam, Syriam, & Aegyptum, introieritque Romam, eiusque aërem compleuerit, & Solem obscurauerit. Id Romæ accidit paucis post diebus, cùm omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec quid esset, coniectura assequi possent. Itaque etiam ij putare cœperunt omnia sursum deorsum ferri, Solemque in terram cadere, aut terram in cælum conscendere. Quamquam autem hic cinis non attulit statim grauia incommoda populo Romano, tamen postea morbum pestilentem & grauem immisit.] hucusque Dio.

IV. IMAGO VLTIMI CASVS MVNDI.

Hæc autem & alia id genus à Deo viua exempla data esse hominibus ignis æterni quo peccantes in inferis punirentur, Tertullianus[a] in primis declarat his verbis: Nouerunt & philosophi diuersitatem arcani & publici ignis: ita longè alius est qui vsui humano,

V.

[a] Tertull. in Apolog. c. 48.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVR PERENNES IGNES HOMINIBVS DEMONSTRATI.

humano, alius qui iudicio Dei apparet, siue de cælo fulmina stringens, siue de terra per vertices montium eructans. Non enim absumit quod exurit; sed dum erogat, reparat: adeò manent montes semper ardentes, & qui de cælo tangitur saluus est, vt nullo iam igni decinerescat. Et erit testimonium ignis æterni, hoc exemplum iugis iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant: quid nocentes & Dei hostes?] hæc Tertullianus. Sed enim Minutius Felix in Octauio, dum de gehennæ ignis incendio, ab his ipsis etiam mutuatus exemplum, verba facit, hæc habet: Illic sapiens ignis membra vrit, & reficit, carpit, & nutrit: sicut ignes fulminum corpora tangunt, & absumunt: sicut ignes Ætnæ, & Vesuuij montis, & ardentium vbique terrarum, flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur.] Et Pacianus[a]: Si de cruciatu exomologesis retractatis, gehennam recordemini, quam vobis exomologesis extinguet. vim eius & de præsentibus æstimate, cuius fumariola quædam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt. æstuat indefessis flammarum globis Ætna, & Lisaniculus, & Vesuuius Campanus: & quò nobis iudicij perpetuitatem probent, dissiliunt, deuorantur, nec vllis tamen sæculis finiuntur.] hæc ipse. Quamobrem eiusmodi terræ fauces, ex quibus iugiter ignis exhalare solet, veluti quædam inferni portæ, per quas delinquentium animæ inferrentur, appositè in visu monstratæ sunt sanctis viris, vt de anima Theodorici Ariani Regis Gothorum Gregorius[b] tradit.

[a] Pacian. de pœnit. & cōf.

[b] Greg. Dialog. lib. 4. c. 30.

VI. DE CASV MVNDI OPINIO VVLGATA APVD GENTILES.

Sed quod ad ea quæ dicta sunt spectat: illud Dionis elucidandum est, dum ait, hisce tam insolitis visis prodigiis, complures existimasse mundum in chaos redigi, aut igne consumi. Id enim non aliunde in eorum mentem venisse potuit, quàm quòd vulgatum erat ex carminibus Sibyllinis, mundum incendio periturum. Recitantur autem à Lactantio[c] eiusmodi oracula in hæc verba:

[c] Lactant. de ira Dei, c. 23.

Καὶ ποτὲ τὴν ὀργὴν θεὸν εἰς ἔτι πρωὶ νοντα,
Αλλ' ἐξεμβρίθοντα, καὶ ἐξολύοντά τε γένεαν
Ανθρώπων ἅπασαν ὑπ' ἐμπρησμῷ πέρθοντα. hoc est:

Et tunc Deus iram non ampliùs placantem, sed aggrauantem, & perdentem genus hominum, & totum id incendio depopulantem.] At hæc quidem haud recondita erant in penetralibus sacrarum ædium, vt paucis cognita essent; sed omnibus nota, vtpote à poëtis publicè decantata: nam idem Lactantius hæc ea de re Nasonis carmina recitat:

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.]

VII. [d] Plutarch. de Pythiæ oracul.

Ad hæc etiam quæ apud Cumas his diebus acciderunt, referenda esse Sibyllæ vaticinia existimauit etiam Plutarchus[d], qui post illa recensita hæc addit: Hæc verò, quæ recēs apud Cumas & Dicæarchiam acciderunt, nónne pridem decantata carminibus tempus veluti debens persoluit? eruptionem, inquam, montani ignis, feruorem maris, saxorum & massarum flagrantium venti vi eiectionem, tot tantarumque simul vrbium interitum, vt hodie qui ad ea loca accedunt, non possint cernere vbinam conditæ fuerint.] hæc Plutarchus, qui his temporibus Romæ clarebat, inter eruditos. Eiusdem planè argumenti Sibyllina illa quoque erant carmina, quæ dicebantur Ακροστιχὰ, quorum meminit Cicero[e], & quæ recitauit Constantinus[f] in consessu Patrum. Sed quid sequenti anno Romæ acciderit, non minori existimamus esse admiratione dignum, quàm quæ ab eodem Dione conscripta, & ab aliis confirmata, hic intexuimus.

[e] Cic. de diuin.
[f] Apud Euseb. in orat. Constāt. ad S. cœtum. cap. 21.

IESV CHRISTI ANNVS 82. CLETI ANNVS 2. TITI IMP. ANNVS 2.

ANno Christi octuagesimosecundo, Tito Augusto octauùm & Domitiano Cæsare septimùm Coss. Roma incendio diuinitus immisso, tribus diebus, totidemque noctibus magna ex parte conflagrauit: qua quidem inflammatione qualis quantaque fuerit facta iactura ædium priuatarum, ex publicis, quæ sunt exustæ, facilè potest intelligi: hæc enim ait[g] Dio: Anno sequenti, Tito ad visendam calamitatem Campaniæ profecto

[g] Dio in Tito.

A profecto, multa Romæ conflagrarunt: quod incendium tamen non extiterat ex terra. Nam Serapium, Septa, Isium, templum Neptuni, balnea Agrippæ, Pantheon, Diribitorium, theatrum Galbæ, scena Pompeij, Octauiana ædificia vnà cum libris, templum Iouis Capitolini cum proximis templis, igni consumpta sunt. Ita id malum diuinum potius quàm humanum fuit. Licet enim ex his quæ commemoraui, cetera quæ eo incendio perierunt, coniicere.] hucusque Dio. Meminit eiusdem quoque incendij Suetonius[a], perdurasséque ait per triduum.

INCENDIVM VRBIS.

[a] Suet. in Tito, c. 8.

At quis hæc attentè agitans animo, non obstupescat ad inscrutabilia Dei iudicia, cùm sub æquissimo Principe peste & incendio intus foriscque Vrbs & finitimæ regiones adeò fuerint afflictatæ; si mente repetens, illud quoque consideret, temporibus scelestissimi omnium Imperatoris, nimirum Caij Caligulæ, omnibus bonis, licet inuito Principe, Romanam abundasse Rempublicam? Nam de illis temporibus hæc Suetonius[b]: Conqueri palàm Caius de concitione temporum suorum solebat, quòd nullis calamitatibus publicis insignirentur: Augusti principatum clade Variana, Tiberij ruina spectaculorum apud Fidenas, memorialem factum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquando terræ optabat.] hæc de Caio Suetonius. Sed cur tam contrariæ vices in Principibus contrariis planè moribus imbutis, illius solùm est nosse, qui (quod est in Psalmo) terribilis est in consiliis super filios hominum.

II. DEI IVDICIA INSCRVTABILIA.

[b] Suetonius in Caio. c. 31.

Verùm enimverò hæc omnia ad profectum Euangelij prouenisse, intelligere facilè possumus, eaque bene vsos esse occasione Fideles, qui (vt sæpius dictum est) propè aduentum Domini affuturum existimabant, & prædicabant: nam Hierosolymis iam excisis, impletisque de iisdem quæ Dominus prædixisset, reliqua etiam quæ de futuro suo ipsius aduentu signa adiunxerat, iam impleri putabant. Rursus etiam Gentiles his perterritos malis, & Sibyllinis oraculis mundi per ignem interitum prædicentibus monitos, id ipsum iam imminere existimasse: cumque in eamdem sententiam multa etiam à Christianis afferrentur, non tantùm non contempsisse, sed pronis eos auribus accepisse, ac subinde non prætermisisse quæ ab illis salubria afferrentur consilia, est opinandum. sicut & aliàs vidimus Constantinopoli accidisse; cùm imminente nube ignea desuper, multa millia hominum ad ecclesiam, vt baptismo initiarentur, confugerunt: quod cùm alij, tum etiam Ioannes Chrysostomus[c] scribit. sed de his suo loco. Consueuisse namque Christianos de extremo mundi casu cum Gentilibus verba miscere, monere videtur illud Senecæ[d] ad Polybium: Mundo, inquit, quidam minantur interitum: & hoc vniuersum, quod omnia diuina humanaque complectitur (si fas putas credere) dies aliquis dissipabit, & in confusionem veterem tenebrasque demerget.] At hæc non tantum Christiani ex diuinæ Scripturæ oraculis, sed ex carminibus etiam Sibyllinis (vt diximus) inferebant, quibus & aliqui sapientes essent adstipulati.

III. CHRISTIANI BENE VSI OPPORTVNITATE.

[c] Chrysostom. in Act. hom. 46

[d] Senec. de consolat. ad Polyb.

Certè quidem naturali quodam instinctu docentur homines, vt cùm aliqua necessitate premuntur, quantumlibet Gentiliciæ superstitionis cultores sint, nihilominus eo tempore parentes primis illis naturalibus impulsionibus animi, non deos, sed Deum protinus inuocent. Vnde Lactantius[e]: At, inquit, si qua necessitas grauiùs pressérit, tunc Deum recordantur: si belli terror infremuerit, si morborum pestifera vis incubuerit, si alimenta frugibus longa siccitas denegauerit, si sæua tempestas, si grando ingruerit; ad Deum confugiunt, à Deo petitur auxilium, Deus vt subueniat oratur. Si quis in mari vento sæuiente iactatur, hunc inuocat: si quis aliqua vi afflictatur, hunc protinus implorat: si quis ad extremam mendicandi necessitatem deductus, victum precibus exposcit; non solum obtestatur; sed per eiusdem diuinum atque vnicum numen, hominum sibi misericordiam quærit. Numquam igitur Dei meminerunt, nisi dum in malis sunt. Postquam verò deseruit, & pericula recesserunt; tum verò ad deorum templa concurrunt, his libant, his sacrificant, hos coronant: Deo autem, quem in ipsa necessitate implorauerunt, ne verbo quidem gratias agunt.] hæc ipse: qui & superiùs multis demonstrat, cogente (vt ait) natura etiam ab inuitis pectoribus erumpere veritatem. quod & Tertullianus in libro quem scripsit de testimonio animi aduersus idola, & in Apologetico[f] pluribus demonstrauit, & post eum Minutius Felix[g], & alij. At de his hactenus. In tanta autem rerum Ecclesiasticarum

IV. NATVRA DOCET VERAM RELIGIONEM.

[e] Lactant. lib. 2. cap. 1.

[f] Tertull. Apologet. c. 27.
[g] Minut. Felix in Octauio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI	CLETI	TITI IMP.
83.	3.	3.

solitudine, magnarum rerum breues tantùm lineas, easdemque pertenues, ducere potiùs, A quàm præsentis temporis Ecclesiæ statum coloribus repræsentare, cõceditur. Nam (quod sæpiùs diximus) sic comparati sumus, vt iciuniorem interdum lectorem potiùs abire sinamus, quàm ea ingerere, quæ certæ probatæque veritati assueti non recipiant.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	TITI IMP. ANNVS
83.	3.	3.

I. [a] Dio in Tito. HIc qui sequitur Christi annus octuagesimustertius, Flauium & Pollionem (vt habet Dio[a]) habuit Coss. licet loco Flauij habeant alij Sextum Annium Siluanum: sed præstat auscultare Dionem potiùs, quàm quosuis è latebris recens erutos Fastos. Hoc B

TITI IMP. OBITVS. igitur anno Idibus Septembris, Titus Imperator summo dolore optimorum omnium, veneno per Domitianum fratrem (vt fama fuit) mortem oppetiit, annos natus quadragintavnum, cùm imperasset post patrem biennio, mensibus duobus, & diebus viginti. Hæc ex Suetonio[b] atque Dione.

[b] Sueton. in Tito c. 11.

II. DOMITIANVS IMPERAT. Successit in locum eius Domitianus ipsius germanus, homo natura sæuus, ingenio ferox & vafer: quem nec multis officiis Titus clementissimus valuit demereri. Verùm ipso principatus initio ipsum ab omni cæde abstinuisse, idem tradit [c] Suetonius. Laudatasque sanciuit leges; vt illam in primis, ne quis in posterum intra fines Romani Imperij castraretur: quippe qui sciret huiusmodi homines solere esse in deliciis dominorum, & hoc (vt ait Dio[d]) quò se sanctiorem Tito esse demonstraret. Meminit eiusdem legis Suetonius[e], laudaturque mirificè ab Ammiano, & aliis. Addidit etiam, vt legem Iuliam de C adulteriis restitueret, & grauissimis pœnis exagitaret nobiles potissimùm feminas, quæ pudicitiæ violatæ conuincerentur: probrosis[f] autem lectícæ vsum ademit, iusque capiendi legata & hereditates. Ad hæc spectant adulatoria illa, quæ his temporibus Martialis scribebat, vt illud[g] in primis:

[c] Suet. in Domit. c. 9.
[d] Dio in Domitiano.
[e] Suet. in Domit. c. 7.
[f] Idem c. 8.
[g] Martial. Epig. lib. 6. epig. 9.

Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ,
Lusus & immeritos execuisse mares.
Vtraque tu prohibes, Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes.
Nec spado iam, nec mœchus erit, te præside, quisquam:
At prius, ô mores, & spado mœchus erat.]

III. DOMITIANVS VINDEX PVDICITIÆ. His igitur legibus editis, videri sanè poterat Vrbis mutata facies, & ex turpissima facta pudica. Nam metu Principis, quem nossent animo ferocissimum, complures continebant se ab alieno toro: vnde idem ille, cùm complura ab eo facta egregia prædicet, hoc D tandem versu apponit coronidem:

Plúsque tibi debet Roma, pudica quòd est.]

Sed cùm hæc agerentur non amore virtutis, sed timore seueræ legis; omnem fictam fuisse speciem illam pudicitiæ, tradit Iuuenalis, qui his vixit temporibus, & secunda satyra Vrbis turpissimas effusasque libidines insectatur. Certè nec ipse legislator erat purus, quippe qui nepti Iuliæ [h] stuprum intulit, ac velut pro coniuge habuit, libidinosusque (vt ait Dio) non in mulieres tantùm, sed & in pueros fuit. Sic igitur cùm ipse moribus turpissimus esset, pudicitiæ legum seuerissimus vindex erat, vsque adeò vt de Vestalibus virginibus dirissimam habuerit quæstionem, in quas more maiorum animaduertit, quem E scribit Plutarchus in Numa, Liuius[i], Dionysius[k] Halicarnasseus, & alij. Sed de his post duos sequentes annos agendum.

[h] Dio in Domitiano.
[i] Liuius decad. 1. lib. 8.
[k] Dionys. lib. 8. hist. Rom.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
84.	4.	1.

DE IOSEPHO HISTORICO. CHristi Redemptoris anno octuagesimoquarto Domitianus octauum iniit Consulatum vnà cum Flauio Sabino. Agebat adhuc Romæ hisce temporibus Ioseph[us] historicus: quem (vt de se ipse testatur[l]) æquè ac Vespasianus & Titus, Domitianus etiam est prosecutus officiis & beneficiis. nam ait: Post Titum Domitianus maioribus etiam

[l] Ioseph. in Vita sua in fine.

CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
85.86.	5.6.	2.3.

A etiam me cumulauit honoribus: nam & accusatores meos Iudæos capite puniuit, & seruum eunuchum filij mei pædagogum, meum calumniatorem, puniri mandauit: &, quod est honorificentissimum, immunitatem prædiorum, quæ in Iudæa habeo, mihi concessit. Domitia porrò Cæsaris vxor numquam mihi benefacere destitit.] hæc ipse: qui Romæ agens, bene vsus hoc otio, ad res patrias conscribendas, nempe de Antiquitatibus Iudaicis, adiecit animum: quando autem absoluerit, & quæ alia idem Romæ scripserit, dicemus suo loco opportuniùs.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
85.	5.	2.

B ANno Christi octuagesimoquinto, Domitiano Augusto nonùm & Virginio Rufo Coss. idem Imperator, quam hactenus simulauerat humanitatem atque clementiam exuens, immani feritate in ciues sæuire cœpit; quorum[a] diuersis prætextibus alios relegauit, alios verò vltimo affecit supplicio. Sed hæc pluribus, qui res ab eo gestas scripserunt, Suetonius, Philostratus, Dio, & alij. At verò non hæc tantùm, sed & postea philosophos persequi aggressus, præconis edicto illos ab Vrbe discedere iussit. Tunc enim Musonium, de quo superiùs est facta mentio, Dionem cognomento Chrysostomum, Epictetum Stoicum, & Peregrinum Vrbe exactos, auctor est Lucianus[b]; licet, quod ad Peregrinum attinet, ab alio potius quàm à Domitiano expulsum esse demonstret. De se ipso idem testatur Dio[c], non amplius nisi eo mortuo, regnanteque Nerua, se in Vrbem reuer- C sum. Exactus est & Demetrius[d] iterum, qui ceteris audacior Puteolis mansit; licet non tantùm Roma, sed (vt Suetonius[e] tradit) ex Italia quoque omnes abire imperasset. Fit quoque mentio à Philostrato[f] de philosophis à Domitiano eiectis; qui, habitu mutato, partim in Hispaniam, partim in Libyæ, Scythiæve deserta confugerunt. Quidam verò viuendi ratione mutata, sese illi scelerum consiliarios adiunxerunt; vt inter alios Euphrates, qui ex philosopho assentator est factus atque delator, vt idem Philostratus[g] de eo scribit. Addit his & Dio[h], plures à Domitiano occisos esse, quòd philosophiæ operam darent, & inter ceteros Rusticum Arulenum, Maternum etiam sophistam, ceteris (vt ait) iterum ex Vrbe pulsis: vt non mireris si Eusebius de his iterum agat, nimirum nono eius Imperij anno, ac rursum decimoquinto. Meminit eiusdem Domitiani edicti ex Senatusconsulto Gellius[i], additque Epictetum Stoicum ea de causa Roma Nicopolim discessisse. Quid verò post hæc in Iudæos, ac quid demum in Christianos edicto sanxerit, suo D loco non reticebimus.

[a] Eusebius in Chron.
DOMITIANVS INSECTATVS PHILOSOPHOS.
[b] Lucian. in Peregrin.
[c] Dio orat. 45.
[d] Philostratus lib. 7.
[e] Suet. in Domit cap. 10.
[f] Philostr. lib. 7.
[g] Philostr. lib. 8.
[h] Dio in Domit.
[i] Gell. lib. 18. cap. 11.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
86.	6.	3.

ANnus Domini octuagesimusextus Coss. habuit Domitianum decimùm, & Iunium Sabinum: quo ipse Domitianus templa incendio exusta temporibus Titi, & inter alia delubrum Iouis Capitolini iterum concrematum intra annos duodecim, summa im- E pensa restituenda curauit[k]. Adiecit & noua: sub ipso namque maximè aucta est superstitio Gentilicia, vt docet Martialis[l] epigramma, cuius est exordium:

I. DOMITIANVS VVLT VIDERI PIVS.
[k] Suetonius, Dio, & alij.
[l] Martial. lib. 8. prope finem.

Sanctorum nobis miracula reddis auorum.]

Addidit insuper templum Flauiæ gentis, Flauiosque instituit sacerdotes. Ad hæc etiam spectat Martialis[m] item epigramma adulatorium, quod sic habet:

[m] Martial. epigram. lib. 9. in princ.

Quantum iam superis Cæsar, cælóque dedisti,
Si repetas, & si creditor esse velis:
Grandis in ætherio licet auctio fiat Olympo,
Cogantúrque dei vendere quicquid habent.] & in fine, in eadem perstans sententia, hæc addit:

Expectes, & sustineas Auguste, necesse est:
Nam tibi quod soluat, non habet arca Iouis.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
86.87.	6.7.	3.4.

ita vt non mirum sit, si Christianos odio sit prosecutus, etiam affines; quando cultui deorum sic penitus erat addictus. A

II. [a] Eusebius in Chron. VIRGINES VESTALES SVPPLICIO DAMNATAE [b] Plutarchus probl. Ro. q. 83

Eodem prætextu etiam religionis illibatæ seruandæ, hoc eodem anno tertio eius Imperij (vt Eusebius [a] auctor est) tres virgines Vestales ob stuprum damnatas, idem Imperator, more maiorum, viuas infodi iussit. Quænam istæ fuerint, & quæ causa præcesserit eiusmodi iudicij iam propemodum antiquati, iterum instituendi, Plutarchus [b] narrat, dum detestatur immanè facinus, quod perpetratum Romæ esset, cùm ex Sibyllinis (vt ferebatur) oraculis, duos viros totidemque feminas innoxios viuos defodissent, sic dicens: Ipsi autem (*Romani videlicet*) non multis antè annis, duos viros, totidemque mulieres, in foro Boario, alteros Græcos, alteros Gallos, viuos defoderunt.] sed qua occasione id factum sit, paulo inferiùs declarat his verbis: Narrant enim, Heluiam quamdam virginem equo vehentem, fulmine ictam, B repertumque fuisse equum nudum iacentem, nudam quoque virginem ipsam, tamquam dedita opera vestibus sceleris patrandi causa reductis, calceis, annulis, capitisque redimiculo hinc inde dispersis, lingua extra os exerta. Tum vates respondisse, ingens opprobrium sacris virginibus oblatum, foreque vt publicè id innotesceret: sed & equitum coniunctum fore quoddam dedecus. Ibi barbari cuiusdam equitis seruum indicium detulisse de tribus Vestalibus virginibus, Æmilia, Licinia, & Marcia, sub idem tempus vitiatis, & quæ iamdiu cum viris incestam consuetudinem habuissent, de quibus viris esset etiam Butetius indicis dominus. Et Vestales quidem criminis conuictas, dedisse pœnas: ceterum vt atrociori in re, placuisse vt à sacerdotibus Sibyllini libri consulerentur. Ibi inuenta fuisse oracula, quæ euentura hæc & malum publicum allatura prædicerent: cuius auertendi causa, peregrinis quibusdam & alienis geniis duos C Græcos, totidem Gallos homines, viuos eo in loco defossos, Romani iubebantur dedere.] hucusque Plutarchus.

III. Ceterum si recenti exemplo Neronis, Christiano sanguine incendij piaculum expiantis, agenda res est; sique testimonio Tertulliani, & aliorum affirmantium, Romanos omnia prodigia, atque mala quæ obuenirent, Christianorum causa (quòd impij dicerentur & deorum contemptores) ab irato numine immitti solere existimasse, ob eamque causam eosdem ad pœnas quæsuisse, æstimanda res est: equidem puto veritatis scopum attinget, si quatuor illos innoxios infossos viuos numinis placandi causa in foro boario, Christianos fuisse quis dixerit. Nam qualiter in Christianos Gentiles affecti essent, hæc ait Tertullianus [c]: Christianum hominem, omnium scelerum reum, deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum existimas.] ob idque D habitos tradit [d] publicos hostes: Quos, inquit [e], existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi esse causam. Si Tiberis ascendit, si Nilus non ascendit in arua, si cælum stetit, si terra mouit, si fames, si lues; statim Christianos ad leonem.] hæc Tertullianus. Ac de his hactenus.

[c] Tertull. in Apologet. c. 2.
[d] Tert. in Apolog. cap. 35.
[e] Tertull. in Apolog. cap. 40.

IESV CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
ANNVS 87.	ANNVS 7.	ANNVS 4.

ANIANVS MORITVR, ABILIVS SVBROGATVR.
[f] Eusebius in Chron.
[g] Euseb. histor. lib. 3. cap. 12.

QVi sequitur annus Domini octuagesimusseptimus, adscribitur in Fastis Consulatu E vndecimo Domitiani Augusti, & Aurelij Fuluij: quo, defuncto S. Aniano Episcopo Alexandrino, in eius locum (vt Eusebius [f] auctor est) subrogatus fuit Abilius, quem eidem sedi præfuisse tradit tredecim annis. hæc ipse in Chronico, & in historia his verbis [g]: Quarto anno Domitiani, Anianus, qui primus (*post Marcum scilicet*) Ecclesiæ Alexandrinæ præfuit, cùm annos vigintiduos in eo munere compleuisset, exiit è vita: in cuius locum suffectus est Abilius.]

IESV

A IESV CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
ANNVS 88.	ANNVS 8.	ANNVS 5.

CHristi Redemptoris anno octuagesimooctauo, Domitiano Augusto duodecimùm & Cornelio Dolabella Coss. idem Imperator (vt auctor est Censorinus [a]) per Agones Capitolinos annos esse in posterum numerandos instituit: sicque ab hoc anno primus Agonalis cœptus est numerari. Porrò instar Olympiadum, Agonem vnumquemque annos quatuor continuisse, idem auctor docet ex eo quòd numerat trigintanouem Agonas ab hoc anno vsque ad Consulatum Vlpij Criniti & Proculi Pontiani, quo illa scribebat [b]. Verùm sic instar Olympiadum Agon quilibet continet annos quatuor, vt non ta- [b] Censor. c. 18.
B men vnà cum Olympiade iidem incipiant numerari: nam ille à fine mensis Iunij, Agonalis verò post sex menses, nempe à mense Ianuarij inchoatur: qua ratione hic ipse qui numeratur ducentesimæ decimæsextæ Olympiadis annus primus, cœptus tamen anno superiori, Agonalis est primus: quod quidem ex his quæ de numero Olympiadum idem auctor scribit, apparet. Videtur enim Domitianus æmulatus esse Græcorũ gloriam, dum obtinuisset vsus, vt ex Olympicis certaminibus superiora sæcula fuerint numerata. cùm ipse, vt ab Agonalibus secutura tempora numerarentur, instituit. Sed sciendum quoque est, quolibet Agonali exacto, anno quinto, qui sequentis Agonalis primus diceretur, certamen quod Quinquennale vocabatur, edi solitum: de quo hæc scribit Suetonius [c] in [c] Suet. in Domit. c. 4.
Domitiano: Instituit & Quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, Musicum, Equestre, & Gymnicum, aliquanto plurium, quàm nunc est, coronatorum.]

I. ANNI AGONALES. [a] Censor. de die natal. c. 14.

C Sed hîc obiter & illud considerandum proponimus, errare eos qui periodum numerandi annos per Indictiones cœptum esse dixerunt Augusti temporibus. Nam Censorinus egregius scriptor, & annorum supputator nobilissimus, dum agit de antiquis omnibus quæ in vsu fuissent annorum supputationibus, Indictionum nullam prorsus fecit mentionem. Sed de Indictionibus alias. Quod ad Agonalia spectat; Clemens Alexandrinus, dum libro primo Stromatũ numerat à primo Agonali Domitiani vsque ad mortem Commodi annos centum & vndecim, quatuor annorum spatio (nisi error in notam numeri irrepserit) errore lapsus videtur, cùm tantùm centum & septem anni eius temporis numerentur. At de ratione Agonalium satis.

II. PER INDICTIONES SVPPVTATIO.

D IESV CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
ANNVS 89.	ANNVS 9.	ANNVS 6.

ANnus Domini octuagesimusnonus, Domitiani Augusti Consulatu decimotertio & Volusij Saturnini consignatur in Fastis: quo Eusebius notat in Chronico Domitianum eo vesaniæ peruenisse, vt se Deum & Dominum iusserit appellari. de quo hæc Suetonius [a]: Pari arrogantia, cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Vnde institutum post hæc, vt ne scripto quidem ac sermone vsquam appellaretur aliter.] Hinc assentator ille poëta [b]:

DOMITIANVS VVLT COLI DEVS. [a] Suet. in Domit. c. 13.

[b] Statius Siluar. lib. 4.

En hic est Deus, hunc iubet beatis
Pro se Iupiter imperare terris.] & Martialis:
E *Edictum Domini Deique nostri.*] & illud [c]:
Posse Deum rebus pariter musisq; vacare
Scimus.] sic Martialis, Deum Domitianum appellans. Sed magna planè insania, dum idem Imperator deæ virginis filius dici voluit, nempe Palladis: quod si quis facere detrectasset, tamquam magni criminis reus detrudebatur in carcerem, prout apparet ex his quæ Philostratus scribit [d]. Sed cur filius virginis dici voluit? numquid à Iosepho Iudæo eius lateri inhærente suggestum ex oraculis Prophetarum ita fore qui in perpetuum regnaturus esset Rex, quod antea suggesserat idem Iosephus Vespasiano? Sanè quidem Domitianum eamdem spem concepisse, vt quod Vespasianus fuerat consecutus, ipse acciperet: inde potest coniectura sumi, quòd sicut ille, ita & iste inquiri fecit si qui reliqui essent ex familia Dauid, vt suo loco dictũ est. Inani igitur tali

[c] Mart. lib. 8. epigr. vlt.

[d] Philostrat. in Tyanæo lib. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI	CLETI	DOMIT. IMP.
90.91.	10.11.	7.8.

sublatus spe, diuinum sibi adsciuit honorem, vt Deus & Virginis filius diceretur. Sed hæc A omnia opportunè de nouo Deo contingebant; quò Christianis, ad confutandam superstitionem Gentium de diis reliquis, noui Dei exemplo, quinam illi fuissent, certum patensque suppeteret argumentum.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
90.	10.	7.

I. [a] Eusebius in Chron.

ANno Domini nonagesimo, Domitiano decimumquartùm & Minutio Rufo Coss. idem Imp. pugnaturus aduersus Dacos, Roma discedit[a]. Res ab eo gestas conscripsit Dio, in omnibus ostendens in superbissimo Principe magnam cum animi torpore B coniunctam ignauiam.

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
91.	11.	8.

I. [a] Eusebius in Chron. [c] Philostratus lib. 7. & 8. APOLLONIVS REVS VOCATVR ROMAM.

NOnagesimoprimo anno Domini, Aurelio Fuluio & Sempronio Atracino Coss. ex Dacica expeditione reuersus Domitianus, in ciues gladium vertens, complures ex illis occidit[a], ac plerosque in exilium misit, & inter alios Cocceium Neruam, qui postea in C Imperium eidem successit[c]. Hunc cùm audisset Imperator vti consuetudine Apollonij Tyanæi, quem sciebat magum; timens Imperio, ipsum Tyanæum Romam accersit horum criminum reum factum; nimirum, quòd vaticinandi causa de Neruæ futuro Imperio puerum occidisset; quodque nouo genere indumenti, nouaque vteretur viuendi consuetudine; insuper quòd incantator esset, & Deus haberi vellet, & alia id genus; sed tum maximè, quòd eos coleret homines, quos ipse Imperator odisset.

II. APOLLONIVS QVID CORAM DOMITIANO.

Veniens ille Romam, ab Æliano Vrbis Præfecto, qui olim in Ægypto familiariter eo vsus fuerat, comiter est exceptus: nam pro munere magistratus cum nonnisi laxiori carcere adstringi voluit. Perductus verò ad Domitianum, ab eodem coma barbaque contemptus causa, coram se radi, ac inter sceleratos vinciri iubetur. Qui enim in philosophos bellum iurasset, quod philosophiam ostentantium videbatur insigne, amputari illi in primis mandauit. Nihil planè his indignius hisce hominibus accidere posse, illud ab Horatio [d] in Damasippum Stoicum imprecatum demonstrat: D

[d] Horat. ser. lib. 1. sat. 3.

——— *Dij te Damasippe, deaque,*
Verum ob consilium donent tonsore.]

III. APOLLONIVS EVANVIT AB OCVLIS DOMITIANI.

Sic igitur Apollonius nudatus barba, è carcere vocatus iterum, & causam suam agere iussus; post defensionem habitam, cùm cum inuitum Domitianus retinere vellet, inuisibilis ille factus euanuit, & Puteolis, vbi socij expectabant, improuisus apparuit, non auxilio (vti ipse profitebatur) deorum, sed magia. Huiusmodi ludum, à Philostrato descriptum, Romæ incantator & magus exhibuit, quo omnes in admirationem conuertit. Ipse verò Ephesum est reuersus, vbi mansit vsque ad interitum Domitiani. Quòd verò Cedrenus tradat eumdem Apollonium Roma recedentem profectum esse Byzantium, inde verò Antiochiam, in iisque ciuitatibus suas exercuisse præstigias, magnamque sibi existimationem ob eam causam comparasse: miramur, si hæc vera sunt, Philostratum, qui singulas res ab eo gestas est prosecutus, hominemque mirificè coluit, præterire potuisse; cùm præsertim nullam laudandi hominis reliquerit occasionem. fides igitur sit penes auctorem. At de his quæ subdit ex Anastasio Antiocheno, tu consule quæ de eodem Apollonio à nobis superiùs dicta sunt. Post hæc autem Domitianus Cocceium Neruam, Romam reuocatum, Consulem designauit, de quo plura inferius. E

IESV

IESV CHRISTI ANNVS	CLETI ANNVS	DOMIT. IMP. ANNVS
92.	12.	9.

A ANno Christi Redemptoris nonagesimosecundo, Domitiano Augusto decimumquintum & Nerua Cocceio secundùm Coss. Ioannes Euangelista, qui Asianas Ecclesias curabat, atque Ephesi morabatur (siue inuidia Apollonij, quem fuisse in Christianos infensissimum, omnes puto facilè intelligere; vt qui vbicumque locorum esset, neminem suis aduersantem studiis magis quàm Christianos haberet: siue fortasse Euphratis philosophi desertoris apud Domitianũ agentis, his officiis assueti, aut opera Ebionis hæresiarchæ eiusdem Ioannis hostis acerbissimi; quem Romàm venisse, superiùs dictum est: vel aliter quoquo modo acciderit) ipse, inquam, Ioannes ad Domitianum Imperatorem reus impietatis à Proconsule Asiæ Romam vinctus mittitur. Id enim hoc potissimùm anno accidisse, ipso exordio persecutionis per Domitianum excitatæ, cùm nondum vsque ad gladium progressa esset, existimamus, hæcque de Ioanne velut præludia præcessisse. Feruntur quædam epistolæ Domitiani, & Proconsulis Asiæ, vltro citroque datæ, de Ioanne reo impietatis constituto Romam mittendo, deque eius gestis coram Domitiano, nomine Procori scriptæ. Sed quoniam in multis mendacissimus hic auctor fuisse conuincitur; si qua vera in eis insunt, sicut esse credimus, eadem haud tutò possumus affirmare. I. IOANNES APOSTOLVS REVS ROMAM VENIRE IVBETVR. B

Cæterùm inter alia ab eodem auctore relata, verum illud esse credimus (exC emplo eorum quæ nuper diximus Apollonium passum esse à Domitiano) quod ait iussum esse inter alia ab eodem Domitiano, Ioannem quoque ignominiæ causa tonderi. Sed illa etiam certa veraque esse noscuntur, quæ idem auctor scribit, Ioannem Romæ immissum esse in feruentis olei dolium, siue potiùs solium: nam eiusdem veritatis grauissimi sunt adstipulatores. Siquidem Tertullianus[a], qui ceteris præstat antiquitate, hæc eadem his verbis testata reddit, dum agit de Romana Ecclesia: Habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præsto est. statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi Apostolus Ioannes, posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur.] hæc Tertullianus. Sed & sanctus Hieronymus[b] eadem refert, Tertullianum citans, dum scriD bit aduersus Iouinianum; & in Matthæum[c] his verbis: Si legamus Ecclesiasticas historias, in quibus fertur quòd & ipse propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & inde ad suscipiendam coronam Christi athleta processerit, statimque relegatus in Patmos insulam sit, &c.] II. IOANNES QVAE ROMAE PASSVS. [a] Tertullian. de præscript. c. 36. [b] Hieron in Iouin. lib. 1. [c] Hier. in Mat. c. 20.

Quòd verò idem in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis hæc de Ioanne dicat: Quartodecimo igitur anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Patmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsim] apparet ipsum sanctum Hieronymum non tam annum Ioannis relegationis consignare voluisse, quàm exordium Imperij Domitiani, à quo est persecutio excitata, monstrasse. Etenim non simulatque in Imperium ingressus est, Christianos vexare cœpit: nam Ethnicorum scriptorum testimonio dictum est, Domitianum, fratris gloriæ æmulum, qui benignitate & clementia E summam sibi laudem comparauerat, tunc ab omni prorsus cæde abstinuisse. At licet Eusebius prope finem eius Imperij eam persecutionem permoram dicat: tamen cùm Cletum sequenti anno gladio persecutoris adeptum esse coronam martyrij constet; iam hoc anno, Ioannis confessione persecutionem cœptam esse putamus: quæ tamen ipso sui exordio non fuit adeò sæua, vt postea visa est; cùm videamus Ioannem non mortis supplicio esse affectum, vt ceteros, sed in insulam relegarum. Verùm quod spectat ad Ioannis res Romæ gestas; extat ibi vetus ac nobile Ioannis martyrij, & tam insignis editi miraculi monumentum apud Portam Latinam, vbi sæuum illud contigit illatum esse supplicium: immo & ipsa dies qua hæc facta sunt, pridie Non. Maij, perpetua est memoria illustrata, dum eadem recurrente quolibet anno Romæ & alibi annua celebritate recolitur. III. DE PERSECVTIONE DOMITIANI.

De relegatione autem Ioannis in Patmo, non solùm ex antiqua traditione, sed ex IV. ipsiusmet

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTI 92.93. CLETI 12. DOMIT. IMP. 9.10.

[a] Orig. in Matthæū tract. 12. IOANNES RELEGATVR IN INSVLAM.

ipsiusmet Ioannis testimonio certam fidem sibi vendicans Origenes [a] hæc ait: Imperator A Romanorum (sicut docet traditio) condemnauit Ioannem dantem testimonium verbi Dei, in insulam Patmos, sicut ipse de suo martyrio docet, non dicens quis eum condemnauerit, sed vbi condemnatus fuerit. Dicit enim in Reuelatione sua hoc modo: Ioannes frater vester & socius in tribulatione & in regno & in patientia Iesu fui in insula quæ vocatur Patmos, propter verbum Dei, & propter testimonium Iesu Christi.] Cetera hæc sub Domitiano esse facta, tam Latini quàm Græci Ecclesiastici scriptores affirmant, excepto Epiphanio [b]; qui quidem, nescimus quomodo errore lapsus, sub Claudio iam Patmo reuersum dicit. sicut etiam errasse reperitur Aretas Cæsariensis, qui in suis in Apocalypsim commentariis Ioannis exilium sub Nerone accidisse testatur; ex eo, puto, deceptus, quòd vnà simul Tertullianus martyrium Petri, Pauli, atque Ioannis in nuper citato loco recenseat. Victorinus Pictauiensis, necnon Primasius, in commentariis quos ediderunt B in Apocalypsim, tradunt Ioannem illuc à Domitiano esse relegatum ad effodienda metalla. Est illa insula vna ex Sporadibus, habens in circuitu (vt scribit Plinius [c]) triginta mille passus, ab Icara (vt tradit Strabo [d]) versus Occasum sita. At verò non simulatque illuc accessit, eam quam scripsit Apocalypsim accepit; sed ad finem Imperij Domitiani eam vidisse, Irenæus [e] testatur, sic dicens: Neque enim ante multum temporis visum est, sed penè sub nostro sæculo ad finem Domitiani Imperij.] quamobrem de ea suo loco agemus. Cùm illic exul moraretur Ioannes, ad pietatem instituisse omnes eiusdem insulæ accolas, ex antiquioribus monumentis Metaphrastes affirmat [f].

[b] Epiph. hær. 51.

[c] Plin. lib. 4. cap. 12.

[d] Strabo lib. 10.

[e] Iren. lib. 5.

[f] Metaphr. as. in Ioanne. apud Oecumen. in Apocalypsim.

IESV CHRISTI ANNVS 93. CLEM. ANNVS 1. DOMIT. IMP. ANNVS 10. C

1. CLETVS PAPA MORITVR, CLEMENS SVFFICITVR.

ANno Christi nonagesimotertio, Vlpio Traiano & Acilio Glabrione Coss. sæuiente magis Domitiani persecutione in Christianos, Cletus Romanus Pontifex vigesimasexta mensis Aprilis martyrio coronatur, cùm sedisset annos duodecim, menses septem, & dies duos, numerando Cleti annnos à sequenti die ab obitu Lini. De eodem Cleto hæc leguntur in libro de Romanis Pontificibus, qui à multis citatur nomine Damasi: Hic ex præcepto beati Petri vigintiquinque presbyteros ordinauit in Vrbe Roma: qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri in Vaticano, sexto Kalend. Maij: & cessauit Episcopatus dies viginti.] Post Cletum suffectus est Clemens Ro- D manus è regione Cælij montis, patre Faustino natus, antiquus Petri & Pauli Apo-
[g] Philip. 4. stolorum discipulus: hunc enim illum esse, cuius Paulus meminit ad Philippenses [g], omnes existimant. Quòd verò à Græcis nonnullis dicitur Clemens successisse Anacleto, errore putamus factum librariorum, vt pro Cleto scripserint Anacletum: nam (vt apparet) Græci decepti nominum similitudine, sicut Marcellum & Marcellinum, ita etiam Cletum & Anacletum vnum eumdemque putantes confuderunt. At de his aliàs satis dictum.

II. DE ANNIS SEDIS CLEMENTIS.

Sed enim & de anno institutionis Clementis corrigendus est Eusebius, nec ab alio quàm à seipso; quippe cùm dicat Clementem sedisse annos nouem, rursumque affirmet ipsum [h] obiisse anno tertio Imperij Traiani, ponatque eius ingressum anno duodecimo Domitiani [i] Imperatoris; hæc sibi non cohærent. nam si annis nouem sedi præ- E
[h] Euseb. histor. lib 3. c. 28. [i] Euseb. histor. lib. 3. c. 12. fuit, peruenisset saltem ad annum quartum Traiani, vel quintum: vel si dixerimus anno tertio Traiani (vt ait) martyrium consummasse, nonnisi ad summum octo annis eum sedisse oportuit. Quamobrem habito respectu ad annos Cleti, cui successit, & annos nouem Clementis, & menses, quibus sedit, hic iure ponimus eius ingressum. Quòd verò non primo loco post Petrum, sed tertio sederit, superiùs satis demonstratum in ordinatione Lini.

III. DE PERSECVTIONE DOMITIANI IN CHRISTIANOS.

His igitur exordiis, Ioannis exilio, & Cleti Romani Pontificis nece, secunda
[k] Euseb. histor. lib. 3. c. 13. in Christianos à Domitiano est persecutio excitata, de qua hæc Eusebius [k]: Cùm Domitianus multum in multos crudelitatis & nequitiæ declarasset, & non exiguam patriciorum & illustrium virorum multitudinem Romæ temerario & iniquo iudicio interemisset, aliosque infinitos dignitate præstantes non solùm patriis finibus eiectos, exilio

mulctas-

CHRISTI 93. CLEM. 1. DOMIT IMP. 10.

A mulctasset, sed etiam omnibus facultatibus, & fortassis immeritò & sine causa exuisset: tandem in sceleratam Neroniani in Deum odij & impietatis hereditatem successit. Secundus namque erat, qui contra nos Christianos (licet pater eius Vespasianus nihil iniuriæ aut mali in nos animo aliquando excogitasset) persecutionis incendium excitauit.] hæc Eusebius: qui iure eum heredem nominat Neronianæ sæuitiæ: nam & ab Ethnicis Domitianus Nero est appellatus. vnde Iuuenalis [a]:

[a] Iuuen. sat. 4.

Cùm iam semianimum laceraret Flauius Orbem
Vltimus, & caluo seruiret Roma Neroni.]

Certè Nerone sæuiorem Tacitus [b] Domitianum fuisse testatur, dum post cædes no- IV. SIMILIS NERONI DOMITIANVS.
bilissimorum recensitas, addit: Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectauit. Præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre & aspici, cùm suspiria
B nostra subscriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat.] hæc Tacitus: qui & de eodem hæc superiùs: Domitiani natura præceps in iram, & quo obscurior, eò irreuocabilior.] Testatur & Tertullianus in Apologetico [c] Domitianum similem fuisse Neroni, sic di- [c] Tertull. in Apolog. c. 5.
cens: Tentauerat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate: sed qua & homo facilè cœptum repressit, restitutis etiam quos relegauerat. Tales semper nobis insecutores, iniusti, impij, turpes, quos ipsi damnare consueuistis, & à quibus damnatos restituere soliti estis.] hæc Tertullianus.

[b] Tac. in Vitâ Iulij Agricolæ.

Sed planè errore lapsus cognoscitur, dum vult eum quasi facti pœnitentem exu- V.
les reuocasse: id siquidem non ab eo, sed ab eius successore Nerua esse factum, omnes affirmant, Dioque [d] expressè demonstrat, hæc dicens: Nerua autem eos, qui rei facti erant [d] Dio in Nerua.
C impietatis, absoluit, exulesque restituit.] Reos enim, more Gentilium, eos dicit impietatis, qui deos negarent: cuius criminis idem Domitianus, vt vanæ superstitioni addictissimus, acerrimum vindicem se præbuit. Verùm hæc Tertullianus scripsisse videtur Hegesippi auctoritate; sed (vt apparet [e]) loquitur ille de ea persecutione quæ mota est in Iu- [e] Apud Euseb. lib. 3. c. 5.
dæos, cùm mandauit inquiri illos qui ex stirpe Dauid progeniti essent: quos cùm inuenisset pauperrimos, culturæ agrorum addictos, contempsit, sicque animo conceptam in eos persecutionem repressit. sed de ea re suo loco dicemus. Ceterùm qui ab eodem Christianitatis causa in insulas relegati fuerunt, certum est eos mansisse vsque ad eius successorem Neruam; vt Ioannis Euangelistæ, atque Flauiæ Domitillæ, & aliorum, de quibus dicturi sumus, exempla declarant.

DOMITIANVS INQVIRIT HOMINES STIRPIS DAVIDICAE.

At verò tantùm abest vt in Christianos excitatam persecutionem Domitianus re- VI.
D presserit; vt, cùm primùm eius religionis summos vertices exilio vel morte sustulisset; postea maiori rabie sæuiens, etiam in propinquos sibi carissimos, nempe Clementem Consulem patruelem, inque eius vxorem & neptem Flauias Domitillas, vltimo sui Imperij anno persecutionis furorem conuerterit, illum occidendo, has in insulas relegando, vt inferiùs suo loco dicemus. Quamobrem veriùs dici posse videtur, persecutionem in Christianos à Domitiano hoc anno morte Romani Pontificis cœptam, & aliquando posteris temporibus intermissam, acerbiori iterum sæuitia reuixisse, ac immaniùs debacchatam esse: quod planè perspicuum erit, cùm nouissima eius Imperij gesta narrabimus.

PERSECVTIO IN CHRISTIANOS ACRIVS SAEVIIT.

At quoniam (vt dictum est) his ipsis persecutionis exordiis, qui præ ceteris in Eccle- VII.
sia esse videbantur illustres, primi ad supplicium quæsiti sunt: apparet & S. Ignatium An- [f] Ignat. epist. 4.
E tiochenum Episcopum hoc eodem anno eadem esse clade vexatum. Scribens [f] enim ipse ad Mariam Cassobolitem, spectatissimam sanctitate feminam, de Clementis creatione hoc anno facta, hæc habet: Mihi autem in mentem venit, & dicam verum fuisse sermonem quem de te audieram, cùm Romæ apud beatum Anacletum *Papam esses, cui nunc * Clerum
successisset beatissimus Clemens, Petri & Pauli auditor, &c.] Idem de persecutione, quam IGNATIVS PERSECVTIONE AGITATVS.
tunc pateretur, hæc narrat: Ego verò, ô beata, non tam meus quàm aliorum nunc factus, exagitor partim exiliis, partim custodiis, partim vinculis. At nihil eorũ curo; verùm eorũ iniuriis erudior, vt Iesum assequar, fruar suppliciis mihi paratis.] & post multa: Vehementer concupiui venire ad vos, & vnà vobiscum requiescere & refici. Verùm non est in hominis potestate via eius: impedit enim meam voluntatem militaris custodia, quæ non permittit vltra progredi. At pro statu rerum in quo versor, nec facere nec admittere quicquam possum.] hæc Ignatius.

Porrò

Universidad de Deusto
Biblioteca

VIII. Porrò eam epistolam, scriptam ab eo Antiochiæ, antequam in exilium duceretur, esse germanam, ostendunt ea quæ in fine eiusdem leguntur, iunctis his quæ tum ad Antiochenos, tum ad Heronem suum diaconum postea sub Traiano, cùm Romam duceretur, conscripsit. Ait enim ad Mariam Cassobolitem scribens: Salutant te presbyteri, & diaconi, & ante omnes sacer Hero. Salutat te Cassianus hospes meus, & soror mea, & vxor eius, & carissimi eorum liberi.] Ad Antiochenos [a] sic: Saluto Cassianum, & coniugem eius, & carissimos liberos illius.] & ad Heronem [b] diaconum Ecclesiæ Antiochenæ de eodem Cassiano hæc habet: Saluta Cassianum hospitem meum, & pudicissimam eius coniugem, & carissimos eorum liberos.] & paulo pòst de ipsa Maria Cassobolite, quæ tunc temporis agebat Antiochiæ: Saluta quoque pudicissimam Mariam filiam meam eruditissimam, & quæ in domo illius est, Ecclesiam: pro cuius anima libens meam commutem: quæ specimen est piarum feminarum.] hæc Ignatius; ex quibus etiam, velut contessera- B tione quadam, intelligere possumus, eam ad Mariam scriptam germanam esse epistolam. De qua quidem dubitarem, an vno eodemque tempore, cùm ad leones Romam sub Traiano ducendus esset, vnà cum reliquis tunc ad diuersas Ecclesias datis, cùm eiusdem esse planè videatur argumenti, scripta hæc fuerit: nisi manifestè appareret ex verbis ipsius, hanc scriptam esse simulatque Clemens est creatus Romanus Episcopus; illas verò certò constaret datas esse Traiani tempore, cùm iam Clemens ex hac vita migrasset, quod perspicuum apparet eiusdem testimonio scribentis ad Philadelphios, dum adnumerat Clementem inter eos qui virgines vsque ad obitum permansissent: sic enim ait, dum alloquitur virgines: Fruar vestra sanctimonia, vt Iesu filij Naue, vt Melchisedec, & Elisei, vt Hieremiæ, & Baptistæ Ioannis, vt dilectissimi illius discipuli, vt Timothei, vt Titi, vt C Euodij, vt Clementis, qui in puritate exegerunt hanc vitam.] hæc Ignatius. Atque de his hactenus.

[a] Ignat. epist. 12.
[b] Ignat. epist. 13.
DE IGNATII EPISTOLA AD MARIAM CASSOBOLITEM.

IX. His propè tẽporibus Pergami in Asia Antipas illustris martyr passus est; de quo in primis Ioannes [c] meminit his verbis: In diebus illis Antipas testis meus fidelis occisus est apud vos, vbi sedes est satanæ.] hæc Ioannes: qui cùm dicat, scribens Apocalypsim, iam diu ante Antipam passum esse; cõsletque ex Actis eius sub Domitiano esse martyrio coronatũ; planè datur intelligi, Antipã ipso initio persecutionis Domitiani subiisse martyriũ. Ioannem enim cõstat, ex Irenæo, vltimo tẽpore Domitiani scripsisse Apocalypsim. Cetera autẽ, quæ ab eodẽ Domitiano Imperatore in Christianos sunt facta, suis locis inferiùs sunt dicenda.

[c] Apoc. 2.
ANTIPAE MARTYRIVM.

IESV CHRISTI ANNVS 94.	CLEM. ANNVS 2.	DOMIT. IMP. ANNVS 11.

D

1. CHristi Redemptoris anno nonagesimoquarto, Coss. Domitiano Augusto decies- septies, & Volusio Saturnino, persecutio in Christianos ab eodem Imperatore semel excitata, & in ipsos præcipuè Christianæ religionis Antistites sæuire ausa, & ad Consulares viros, aliosque nobilissimos Romanos ciues progressa, Acilium Glabrionem, qui superiori anno (vt vidimus) gessit Consulatum cum Traiano, è medio sustulit, simulque alios complures reos factos impietatis, quòd deos patrios non colerent. Dolemus vehementer, tam illustrium martyrum Acta penitus excidisse, nec (sicut de aliis multis accidit) vllam prorsus reliquam esse memoriam, nisi quæ in Gentilium historicorum commentariis subobscurè est consignata. Periere omnia scriptorum monumenta, E inuidia Diocletiani, iubentis ea (vt suo quoque loco dicemus) penitus inflammari. At quod spectat ad Glabrionem: scribit Dio [d], cum vnà cum nonnullis aliis, illato crimine ἀθεότητος, quòd ad Iudæorum mores transisset (sic enim, vt sæpius dictum est, quòd ex Iudæis descenderent, Christianos Ethnici appellabant) primò quidem adhuc agentem Consulem vocatum in Albanum ad Iuuenalia, & in sententia persistentem, in theatrum esse immissum, vt cum immani leone pugnaturus, ab eo discerperetur: sed ab illo non tantùm non est læsus, sed eum egregiè ipse confecit. Quamobrem postea, eadem ex causa, quòd Romanos deos non coleret, iussus est interfici. Hæc ex Dione. Quomodo autem postea eadem persecutio ad domesticos vsque atque propinquos Imperatoris grassata sit, suo loco dicemus.

[d] Dio in Domit.
DE MORTE ACILII GLABRIONIS.

[e] Suet. in Domit. c. 12.

11. Suetonius [e] auctor est, Iudæos etiam Romæ agentes à Domitiano vexatos esse nonis &

A uis & grauissimis exactionibus. Sunt hæc verba ipsius: Præter ceteros Iudaicus fiscus acerbissimè actus est: ad quem deferebantur, qui velut professi Iudaicam intra Vrbem viuerent vitam, vel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore frequentissimoque concilio inspiceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset.] hæc Suetonius. Et Martialis [a] itidem de Iudæo occultare se volente, ne tributum penderet, epigramma scripsit, vbi hæc in fine:

DE IVDAEIS A DOMITIANO VEXATIS.

[a] Martial. lib. 7. ad Menophilum.

Dum ludit media, populo spectante, palæstra,
Delapsa est misero fibula: verpus erat.]

De eodem item tributo à Domitiano Iudæis indicto Martialis [b] etiam his versibus meminit in epigrammate in Christum:

[b] Mart. lib. 10.

B *Sed quæ de Solymis venit perustis*
Damnatam modò mentulam tributis.]

Rursus etiàm dicta persecutione tributi Iudæos fuisse Romæ vexatos, vt pro singulis III. arboribus ruris, quod conduxissent, tributum pendere cogerentur, Iuuenalis declarat his versibus [c]:

[c] Iuuen. sat. 3.

Nunc sacri fontis nemus, & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus, fœnúmque supellex.
Omnis enim populo mercedem pendere iussa est
Arbor, & eiectis mendicat silua Camœnis.]

hæc ille de Iudæis, quòd nemus Egeriæ conduxissent. Sed de eodem cophino & fœno idem agit, dum malis artibus lucrum captare solitos demonstrat his versibus [d]:

[d] Iuuen. sat. 6.

C *Cùm dedit ille locum, cophino fœnóque relicto*
Arcanam Iudæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos
Arboris, & summi fida internuncia cæli:
Implet & illa manum, sed parciùs ære minuto;
Qualiacumque voles Iudæi somnia vendunt.]

Sed quidnam est, quòd idem auctor de Iudæis iterum agens, de cophino vt peculiari eorum supellectile meminit, necnon & fœno? Putarunt alij, res Iudæorum ab origine repetentes, Iudæos munus illud, cui in Ægypto Pharaoni seruientes, fuerant adscripti, postea vbicumque gentium agerent, numquam ampliùs deseruisse: nimirum, vt de eis est testatum in Psalmo [e]: Manus eius in cophino seruierunt] eodem vase hominibus ipsos D deseruire consueuisse. Quisnam autem esset eiusmodi vasis vsus, Augustinus [f] sic scribendo declarat: Per cophinum, inquit, significantur opera seruilia. Mundare stercora, terram portare, cophino fit, &c.] Alij etiam recentiores [g] illum locum interpretati, eiusmodi ministerio Iudæos in Ægypto mancipatos esse tradunt. Meminit de eodem cophino Sidonius Apollinaris [h] ad Basilium scribens: nam ait: Ordinis res est, vt dum in hac allegoria versamur, Ægyptius Pharao sedeat cum diademate, Israelita cum cophino.] Huiusmodi cophini occasione, de Iudæo homine dictum vult intelligi interpres illud Martialis [i] de cistifero, dum ait:

IV. DE FOENO ET COPHINO IVDÆORVM SVPELLECTILE.

[e] Psal. 80.
[f] August. in Psalm. 80.
[g] Nicol. de Lyra ibid.
[h] Sidon. Apoll. lib. 7. epist. 6.

Dum te posse negas nisi lato Gellia clauo
Nubere, nupsisti Gellia cistifero.] Certè quidem miscuisse se illam Iudæo homini, idem alibi [k] scribit.

[i] Martial. lib. 5. epig. in Gell.
[k] Mart. lib. 7. in Gell. epig. 30

E Hæc cùm alij senserint, non improbamus; sed afferimus nostra. Quod igitur ad fœnum & cophinum spectat; per ea Iuuenalem sordidam Iudæorum mendicitatem significare voluisse, existimamus: nam in primis per fœnum intelligi debere vilissimum quoddam tomentum ad recumbendum compositum, distichon illud eiusdem Martialis [l] declarat, cuius est titulus, *Fœnum*.

V. MENDICANTES IVDAEI PER COPHINVM ET FOENVM DESCRIBVNTVR.

[l] Martial. lib. 14.

Fraudata tumeat facilis tibi culcitra pluma,
Non venit ad duros pallida cura toros.]

hisce planè significans, per fœnum intelligi stratum pauperiorum. Per cophinum autem, vas vimineum, seu cistam, qua Iudæi mendicantes vterentur, intelligi debere, quæ scribit Iosephus [m] de Iudæis Hierosolymis Flori auaritiæ illudentibus, persuadent, dum ait: Canistrum circumferentes, stipem eius nomine postulabant, quasi inops & miserrimus talibus indigeret auxiliis.] hæc Iosephus. Iudæos sanè Romæ

[m] Ioseph. de bell. Iud. lib. 2. c. 14.

mendicare

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Martial. lib. 12. mendicare consuevisse, illud Martialis[a] in epigrammate ad Sparsum demonstrat: A

A matre doctus nec rogare Iudæus,
Nec sulphuratæ lippus institor mercis.]

Docent & hoc ipsum quæ superiùs ex Iuuenale sunt recitata, vt illud:

—— Eiectis mendicat silua camœnis.] & illud:
—— Iudæa tremens mendicat in aurem.]

Sic igitur ab eodem de Iudæis miserrimis mendicantibus egregiè ea dicta sunt:

—— Quorum cophinus, fœnúmque supellex.] & illud de iisdem:
—— Cophino, fœnóque relicto.]

quòd scilicet ea paupertate premerentur, vt eorum supellex fœnum esset ad recumbendum, & cista seu cophinus ad mendicandum.

VI. IVDAEVS SOLITVS PERMVTARE SVLPHVR VITRO.

[b] Martial. lib. 2. epigr. in Cæl. [c] Martial. lib. 20. [d] Stat. lib. 1. Silvar. de Saturn.

Nisi per cophinum velimus intelligi cistam illam, qua Iudæus institor mercis sulphuratæ (sic enim eum nominat Martialis) ad vendenda illa, vel (vt alibi[b] ait) ad permutanda fracto vitro, gestare soleret, prout hodie quoque eosdem æquè miserrimos facere videmus. Rupta quidem vitra sulphuratis permutari solita, non Martialis tantùm in aliàs citatis locis à nobis, sed & in epigrammate ad Priscum[c] his versibus indicat: B

Quæ sulphurato nolit empta ramento
Vatiniorum proxeneta fractorum.]

Itemque Statius[d] sic dicens:

Illic agmina confremunt Syrorum:
Hic plebs scenica, quique comminutis
Permutant vitreis gregale sulphur.]

[e] Iuven. satyr. 5 Insuper & Iuuenalis[e] testatur eo versu: C

Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.]

Sed de Iudæorum ludibriis à poëtis Ethnicis decantatis, iam satis: itaque ad ea quæ hoc eodem anno sunt gesta, orationem conuertamus.

VII. [f] Eusebius in Chron. DE CORNELIA VESTALIVM MAXIMA VIVA DEFOSSA. [g] Plinius lib. 4. epist. 11.

Hoc ipso anno vndecimo Domitiani Imp. (vt auctor est Eusebius[f]) Cornelia virgo Vestalis Maxima, absens & inaudita à Domitiano obiecti stupri damnata, miserando modo, more maiorum, viua sub terram defossa, morti adigitur. Rem planè miserationedignam Plinius[g] Iunior ad Minutianum exactè describit his verbis: Cùm Domitianus Vestalium Maximam defodere viuam concupisset, vt qui illustrari sæculum suum huiusmodi exemplo arbitraretur: Pontificis Maximi iure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices non in regiam, sed in Albanam villam conuocauit. Nec minore scelere, quàm quod vleisci videbatur, absentem inauditamque D damnauit incesti; cùm ipse fratris filiam incesto non polluisset solùm, verùm etiam occidisset: nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissimè clamitabat: Me Cæsar incestam putat; qua sacra faciente, vicit, triumphauit. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu Principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certè tamquam nocens ducta est. Quinetiam, cùm in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsisset quedescendente stola, vertit se ac recollegit: cumque ei carnifex manum daret, auersata est, & resiluit; fœdumque contactum quasi planè à puro castoque corpore nouissima sanctitate reiecit: omnibusque numeris pudoris, πολλὴν σφόδρα εἶχεν εὐχήμως πεσεῖν. quod est Euripidis in Hecuba de Polyxena, ac sic Latinè redditur: Magnam cautionem E adhibebat, vt decenter caderet.] hactenus Plinius. Hæc igitur ex Plinio de Cornelia Vestalium Maxima voluimus retulisse, ad insinuandam Domitiani Imperatoris immensam immanitatem atque sæuitiam, indeque sumendum argumentum existimandi quàm crudelis fuerit persecutio ab eodem in Christianos excitata. Si enim in eos quos reos violatæ religionis aliqua leui coniectura putasset, tam vehementer est exacerbatus: quid eum fecisse credendum in illos qui auersarentur penitus deos, ac pariter detestarentur? In quos adeò est cæco furore bacchatus, vt nec sibi sanguine coniunctorum, quos solos haberet heredes Imperij, vllam prorsus rationem habendam esse putarit, quin in eos quoque animaduerteret, vt suo loco dicemus. At de his satis: iam ad ea quæ anno sequenti facta sunt, nos conferamus.

IESV

I. CLEMENS PAPA SCRIBIT AD CORINTHIOS

QVi sequitur ordine annus Domini nonagesimusquintus, Coss. Sex. Pompeio Collega & Cornelio Prisco, Fastis adscribitur: horum Consulum Tacitus meminit in Vita Iulij Agricolæ, quem hoc anno diem obiisse tradit. Hoc tempore, laborante diro schismate Corinthiorum Ecclesia, Clemens Papa, ad quem spectabat vniuerso Christi gregi prospicere, scripta ad eos egregia, qualis pastorem omnium deceret, epistola, ad pacem & mutuam concordiam ineundam conseruandamque adducere conatus est. Ce- B lebris & præclara admodum ea fuisse prædicatur; cùm eam auctoritatem obtinuerit, vt perinde ac Apostolicæ epistolæ publicè in aliquibus ecclesiis legeretur: quod scribit Eusebius[a], qui eam mirificè laudans, & ex Hegesippo omnium antiquissimo testimonium adducens, Huius, inquit, Clementis vna fertur esse epistola, omnium iudicio approbata; illustris illa quidem, & digna planè admiratione, quam tamquam ex Romanæ Ecclesiæ persona ad Corinthiorum Ecclesiam tunc quidem exarauit, cùm iam Corinthi grauis esset conflata seditio. Hanc sanè cùm veterum, tum nostra ipsorum memoria, plurimis in ecclesiis publicè lectam, vsurpatamque cognouimus. Quòd autem (vti docuimus) id temporis Corinthiorum seditio concitata sit, Hegesippus locuples testis est.] hæc Eusebius.

[a] Euseb. lib. 3. c. 12.

II. [b] Iren. lib. 3. c. 3. ARGVMENTVM CLEMENTIS EPISTOLAE.

De eadem agens Irenæus[b]; cùm eam plurimum laudat, quo scripta esset argumento, declarat, atque etiam hæc de ipso Clemente ait: Post eum, tertio loco ab Apostolis, C Episcopatum sortitur Clemens; qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non solus enim, sed adhuc multi supererant ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente, dissentione non modica inter eos qui Corinthi erant fratres facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem, annunciantem vnum Deum omnipotentem, factorem cæli & terræ, plasmatorem hominis, qui induxerit cataclysmum, & aduocauerit Abraham, qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui collocutus sit Moysi, qui Legem disposuerit, & Prophetas miserit, qui ignem præparauerit diabolo & angelis eius. Hunc Patrem Domini nostri Iesu Christi ab Ecclesiis annunciari, ex ipsa Scriptura, qui velint, discere possunt, & D Apostolicam Ecclesiæ traditionem intelligere; cùm sit vetustior epistola his qui nunc falsò docent.] hæc Irenæus de Clementis epistola, cuius compendium summatim perstrictum recitasse visus est, dum in ea ipsum egisse de illa quæ in Deum esset, fide, & Ecclesiæ traditionibus, affirmat.

III. FRAGMENTA CLEMENTIS EPISTOLAE. [c] Clem. Alexã. Strom. lib. 4.

At quoniam maximo Ecclesiæ damno, iniuria temporum ea penitus excidisse videtur: operæpretium existimauimus, ex ipsa, quæ possunt inueniri à maioribus, qui eam legerunt, citata fragmenta, atque sententias suis ipsorum verbis redditas in vnum coniungere; & perinde ac nobilissimi artificis simulacrum confractum, etsi non ex integro, ex parte saltem, quantum licet, ob oculos repræsentare. Atque vt à Clemente[c] Alexandrino sumamus exordium, hæc ipse in primis habet: Porrò autem Clemens quoque Apostolus in epistola ad Corinthios, ipse quoque nobis quamdam formam eius qui est præ- E ditus cognitione describens, dicit: Quis enim apud vos versatus, omni virtute perfectam firmamque ac stabilem fidem vestram non probauit? temperataque ac moderatam vestram in Christo pietatem non est admiratus? & vestri in hospites amoris magnificos vestros mores non prædicauit? & perfectam firmamque ac stabilem cognitionem non beatam esse censuit? nam citra personarum acceptionem omnia fecistis, & in Deo legitimè ambulastis] hæc autem (vt facilè coniici potest) erant in ipsius exordio epistolæ; eo modo piè sanctèque ab eis captans in primis beneuolentiam, vt sic suauiter delinitos, in eam quam optabat, pacem adduceret.

IV. [d] Euseb. hist. lib. 3. c. 32.

His ex epistolæ exordio recitatis, mox subinsert eiusdem narrationem, eo ordine cuncta referens, secundùm breuiorem summam ab Irenæo præscriptam; in qua nonnulla habentur (quod alibi testatur Eusebius[d]) ex epistola Pauli ad Hebræos; sicque ait

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Clem. Alex. Strom. lib. 4. SERIES NARRATIONIS.

ex Clementis verbis[a]: Fixis ergo oculis eos intueamur qui magnificæ eius gloriæ perfectè seruierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia iustus inuentus, fuit translatus: & Noë, qui cùm credidisset, fuit seruatus: & Abraham, qui propter fidem & hospitalitatem, Dei amicus, pater autem Isaac est appellatus. Propter hospitalitatem, veramque religionem, Lot fuit seruatus ex Sodomis. Propter fidem & hospitalitatem, seruata est Raab meretrix. Propter patientiam & fidem, in pellibus caprinis & ouinis, & ex camelorum pilis contextis vestibus ambulauerunt præcedentes regnum Christi: dicimus autem Eliam, & Eliseum, Ezechielem, & Ioannem Prophetas. Qui enim Dei amicus propter fidem liberam vocatus est Abraham; non fuit gloria elatus; sed magna vtens modestia, dixit: Ego autem sum terra & cinis. Et de Iob sic scriptum est: Iob autem erat iustus, & reprehensioni non obnoxius, Deum ritè colens, abstinens ab omni malo. Is sua patientia superauit tentatorem, & simul fuit testis, & à Deo accepit testimonium: humilitatem amplectitur, & dicit: Nullus est mundus à sorde, ne si sit quidem vnius dici vita eius. Moyses fidelis seruus in tota domo eius, dixit ad eum qui ex rubo dabat responsa: Quis ego sum, quòd me mittis? Ego autem sum voce tenui, & lingua tardiori, vt Domini vocem ministrem per linguam humanam. Et rursum: Ego sum vapor ex olla. Deus autem superbis resistit, humilibus dat gratiam. Iam verò Dauid quoque, de quo testimonium ferens dicit Dominus: Inueni hominem secundùm cor meum, Dauid Iesse filium, oleo sancto vnxi eum. Sed ipse quoque dicit ad Deum: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum in conspectu meo est semper. Deinde tacitè significans peccatum, quòd legi non subiicitur; scitè suam ostendens modestiam, subiungit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Dicit enim alibi Scriptura: Spiritus Domini lucerna scrutans ventris penetralia. Et quo quis se iustè gerens euadit maiori cognitione præditus, eo est ei propinquior spiritus lucidus. Sic iustis appropinquat Dominus, & nihil eum latet in nostris cogitationibus, & quas facimus, dispensationibus Dominum Iesum dico, qui omnipotenti sua voluntate corda nostra intuetur, cuius sanguis fuit pro nobis sanctificatus.] hæc ibi.

V. At de aduentu Christi hæc ex eadem epistola S. Hieronymus[b]: Clemens vir Apostolicus, qui post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthios: Sceptrum Dei Dominus Iesus Christus non venit in iactantia superbiæ, cùm possit omnia; sed in humilitate: in tantùm vt verberatus à ministro sacerdotis, responderit: Si malè locutus sum, argue de peccato: sin autem bene, quid me cædis? habens duodecim Angelorum millia, qui illius nutibus obedirent.] Insuper de aduentu Filij Dei ad iudicium, deque igne, quo impij sunt plectendi, tam ex Prophetis quàm Apostolis, insuper & Sibyllæ vaticiniis, Clementem in dicta ad Corinthios epistola egisse, apud Iustinum martyrem[c] testatum habetur. Sed & inferiùs idem qui suprà Clemens: Scriptum est, inquit, in epistola ad Corinthios: Per Iesum Christum inspiens & obscurata mens nostra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem gustare cognitionem. Vnde etiam euidentiùs ostendens proprietatem cognitionis, subiunxit: Cùm hæc ergo sint manifesta, vel procumbentes in profundum diuinæ cognitionis, debemus omnia ritè & ordine facere, quæ nos iussit Deus peragere ordinatis temporibus. Sapiens ergo suam ostendat sapientiam, non verbis solùm, sed in bonis operibus. Humilis ferat testimonium non sibi, sed in eo quòd ipse testimonium accipiat ab alio. Qui carne castus est, non insolescat, sciens esse alium qui ei suppeditat continentiam. Videte fratres: quo maiori cognitione digni habiti sumus, eo magis subimus periculum.] hæc ibi. Idemque alibi[d]: Idem Clemens in epistola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui sunt probati in Ecclesia: Sit aliquis fidelis, sit potens in explicanda cognitione, sit sapiens in discretione sermonũ, sit stupendus in operibus.] ac rursum[e] eadem alibi repetens, hæc addit: Sit castus & mundus: Eo enim debet esse magis humilis, quo videtur esse maior, dicit Clemens in epistola ad Corinthios.] Sed sunt hæc pauca ex multis: nam de traditionibus ipsum in ea egisse, satis superiùs est demonstratum.

[b] Hieronym. in Isai. c. 52.

[c] Iustin. q. 74.

[d] Clem. Strom. lib. 7.

[e] Clem. Alex. Strom. lib. 6.

[f] Hier. aduers. Iouin. lib. 1.

VI. Quod verò testatur Hieronymus[f] Clementem in suis epistolis omnem penè sermonem

A nem de virginitatis puritate contexuisse; demonstrat plures etiam à Clemente esse scriptas epistolas. Meminit & S. Epiphanius[a] de pluribus Clementis epistolis, quæ legi solerent in ecclesiis, quibus inter alia ait ipsum conquestum de hæreticis, quòd Petri Circuitus à se scriptos deprauassent, dumque addit, iuxta S. Hieronymi sententiam, eisdem litteris Clementem prædicasse virginitatem; planè constat diuersas ab his fuisse, quæ hodie habentur titulo Clementis inscriptæ. Posteriorem autem illam, quæ Clementis etiam nomine ad Corinthios vulgata ferebatur epistola, nequaquam perinde ac priorem approbatam scribunt Eusebius[b] & S. Hieronymus[c], cuius cùm meminit Photius in sua Bibliotheca, eam ad Corinthios quoq. fuisse titulo prænotatam ait; sed quòd quædam haberet noua & inusitata, & incongruas Scripturarum interpretationes, iure explosam ab omnibus monstrat. Citat idem S. Hieronymus[d] ex quadam Clementis epistola locum de

B mundis trans Oceanum positis, quem Origenes[e] interpretatur. Sed quod ad epistolam, de qua est sermo, ad Corinthios scriptam pertinet: testatur Dionysius[f] eiusdem Ecclesiæ Episcopus, eam ab illis esse asseruatam ab antiquis temporibus, ibiq. in ecclesia legi solitam. Sed de his hactenus: de reliquis verò quæ nomine Clementis scripta feruntur, dicemus inferiùs.

[a] Epiph. hæres. 30. PLVRES CLEMENTIS EPISTOLAE.

[b] Euseb. hist. lib. 3. c. 32.

[c] Hier. de Script. Eccl. in Clem.

[d] Hier. in epist. ad Ephes. c. 2.

[e] Orig. peri archon. lib. 8.

[f] Apud Euseb. hist. lib. 4. c. 22.

VII. PLVRES EPISCOPI A CLEMENTE ORDINATI

At qui (vt dictum est) vniuersæ per orbem Christianum diffusæ Ecclesiæ Clemens, vt Petri successor, pastorali cura prærat, non tantùm solicitus fuit vt dissidẽtes inter se Corinthios in concordiam reuocaret; sed, vti opus esse videret, plures etiam ordinauit Episcopos, nempe Taurinum[g], quem dedit Ebriocensibus, Lucianum Bellouacensibus,

C Dionysium Parisiensibus, Santonensibus Eutropium, Nicasium Rhotomagensibus, & alios aliis, cùm nouas erigeret diuersis in locis Ecclesias.

[g] Martyrolog. Rom. & alij die 11. Aug.

IESV CHRISTI ANNVS 96. CLEM. ANNVS 4. DOMIT. IMP. ANNVS 13.

I. CHristi Redemptoris annus nonagesimusextus scribitur in Consularibus Fastis L. Nonio Asprenate & M. Arricino Clemente Coss. adnumeraturque annus Domitiani Imperij decimustertius, quo Iosephus Iudæus historicus commẽtarium de Antiquitatibus Iudaicis, viginti libris distinctum, absoluit. Testatur id ipse sic dicens[h]: Atque ita concludetur harum Antiquitatum tractatio comprehensa viginti voluminibus, versuum verò sexaginta millibus. Quòd si Deus concesserit, compendio rursum referam belli casus, & quæ nobis in præsentem vsque diem euenerunt, quæ incidit in deci-

D mumtertium annum principatus Domitiani Cæsaris, ætatis verò meæ sextum & quinquagesimum. Promisi etiam scripturum me quatuor libros de Iudæorum opinionibus, quas habent de Deo, eiusque essentia, & de legibus: quare per eas alia liceat nobis facere, alia non liceat.] hæc ipse (vt in Vita sua testatur) Romæ agens: vbi cùm videret Christi Ecclesiam florentissimam, quæ in dies magis vbique gentium, ac potissimùm Romæ, & apud nobiles, ipsosq. (vt dicetur) affines Cæsaris feliciter propagabatur, licet Christianus non esset, tamen ne inofficiosi historici querela tam iusta vrgeri posset, quòd rem toto Orbe perspicuam obuolutam silentio reliquisset, illud superiùs dictum de Christo elogium suis scriptis intexuit[i].

[h] Ioseph. antiq. lib. 20. c. vlt. IOSEPHI HISTORICI VERBA.

[i] Ioseph. antiq. lib. 18. c. 4.

II. QVAE DATA IOSEPHO OCCASIO VT DE CHRISTO MEMINERIT.

Cùm enim Iudæorum res inspiceret penitus esse collapsas, Vespasianumque defecisse, cui vaticinatus tribuerat quod Christo re vera oraculis Prophetarum prænunciatum erat Imperium; iamque tempus Messiæ aduentus præteriisse videri posset: pru-

E dentis potiùs quàm pij hominis partes agens, illud de Iesu, quòd Christus haberetur à plurimis tam Iudæis quàm Gentilibus, protulit testimonium. de quo quidem illud tantummodo monuisse sufficiat (nam de his superiùs actum est) aliter se habuisse eius lectionem S. Hieronymi temporibus, ab ea quæ legitur in præsentiarum: Nam quod Latina versio habet: Christus hic erat] S. Hieronymus[k] sic ex Græco reddidit: Et credebatur esse Christus.] quæ lectio nobis magis probatur, vt quæ consentiens videatur auctoris studio & professioni; quippe qui se esse Iudæum, & non Christianum, in omnibus præseferret: licet in ceteris quæ in eam sententiam de Christo scribit, numine ipsum cogente, professus sit veritatem. Sed illud de Iosepho dicere non prætermittimus, quòd in fine eius commentarij, quem se absoluisse testatur hoc anno decimo-

[k] Hier. de Script. Eccl. in Ioseph. c. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tertio Domitiani Imperatoris, pollicetur se rursum scripturum compendio bella quæ Iudæis obuenerint vsque ad illud ipsum tempus: cùm alioqui idem ipse, tum ibi, tum aduersus Apionem [a] agens, manifestè profiteatur, se temporibus Vespasiani & Titi scripsisse bella Iudaica. An verò id præstiterit, vt eadem rursus compendio scriberet, ignoratur: commentarius enim ille non extat, sicut nec quatuor illi libri, quos de Iudæorum opinionibus scribere instituisset. A

[a] Ioseph. contra Apion. lib. 1.

IESV CHRISTI ANNVS 97. CLEM. ANNVS 5. DOMIT. IMP. ANNVS 14.

I. ANno autem Domini nonagesimoseptimo Domitianus Augustus decimumseptimum vnà cum Tito Flauio Clemente iniit nouissimum Consulatum, de quo hæc Suetonius [b]: Consulatus decem & septem cepit, quod ante eum nemo: ex quibus septem medios, continuos; omnes autem penè titulo tenus gessit, nec quemquam vltra Kal. Maij, plures ad Idus vsque Ianuarias.] De iisdem Consulatibus toties iteratis hæc Ausonius [c] Gallus: Scis septem & decem Domitiani Consulatus, quos ille inuidia alteros prouchendi, continuando conseruit, ita in eius auiditate derisos, vt hoc eũ pagina Fastorum suorum fecerit insolentem, neque potuerit præstare felicem.] hæc Ausonius ad Gratianum. Quo ipso anno Ioannes Euangelista, quam vidit, scripsit Apocalypsim, in ea vbi exul agebat, insula Patmo; quò amandatum fuisse decreto Domitiani anno decimo eius Imperij, non autem præsenti (vt multi sunt opinati) iam diximus. Prope finem verò eius Imperij commentarium illum scripsisse, auctor est Irenæus [d], qui eũm est interpretatus, sic dicens: Nomen eius per ipsum vtique editum fuisset, qui & Apocalypsim viderat: neque enim ante multum temporis visum est, sed penè sub nostro sæculo, ad finem Domitiani Imperij.] hæc Irenæus. B C

[b] Suet. in Domit. c. 13.

[c] Auson. de suis Consul. grat. action.

IOANNES SCRIBIT APOCALYPSIM.

[d] Iren. lib. 5.

II. Ioannes enim post necem Petri & Pauli Apostolorum, quorum prædicatione Ecclesiæ Asianæ fuerant fundatæ, & ad pietatem optimè institutæ; ne, quòd in ea regione (vt dictum est) complures hæretici agerent, eorum artibus à sincera fide, quam semel accepissent, exciderent; eas idem ipse protinus administrandas curandasque suscepit. Magis enim assentimur Epiphanio [e], dicenti, cum in senectute curasse Asianam Ecclesiam, his verbis: Illic enim S. Ioannes post ætatem senectam iubetur à Spiritu sancto prædicare, & reflectere errantes in via.] hæc ille: cui, inquam, magis assentimur, quàm S. Hieronymo [f] dicenti, totas Ecclesias Asiæ à Ioanne esse fundatas. Nam ex his quæ dicta sunt superiùs, constat, Ecclesias Minoris Asiæ magna ex parte à Petro esse erectas, à Paulo autem alias plures: quippe qui Ephesi (vt vidimus) triennio docuerit, & complures Asiæ partes Euangelium prædicando (vt ex Luca notauimus) peragrauerit: sed sic tamen (vt ipse de se testatur scribens ad Romanos [g]) ab Hierosolymis vsque ad Illyricum omnia repleuerit Euangelio, vt nequaquam illud prædicaret vbi ab aliis idem fuisset annunciatum. sunt enim hæc eius verba: Ita vt ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuerim Euangelium Christi: sic autem prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligẽt.] Hæc igitur cùm de se testetur Paulus (vt omittamus de singulis Asiæ Ecclesiis dicere) Ephesinam Ecclesiam, quæ est metropolis totius Minoris Asiæ, vbi (vt sæpe dictum est) ipse Paulus triennio docuit, à nullo alio quàm ab ipso fuisse fundatam, necessaria assumptione deducitur. D E

IOANNES POST NECEM APOSTOLORVM CVRAVIT ECCLESIAS ASIAE.

[e] Epiph. hæres. 51.

[f] Hier. de Scrip. Eccl. in Ioan.

[g] Rom. 15.

III. Quamobrem etsi (quod multi testantur) cum Hierosolymis iussi sunt abire Fideles, Ioannes vnà cum Dei genitrice Ephesum venit; non tamen illum ibi Euangelium prædicasse, atque Ephesinam Ecclesiam erexisse constat. Consultiùs ergo Ignatius in ædificatione Ecclesiæ Ephesinæ Paulum Ioanni præponit, sic dicens, ad Ephesios scribens: Inueniar in sorte Christianorum, qui cum Apostolis in virtutem Iesu Christi semper conuersati sunt, Paulo, Ioanne, & fidelissimo Timotheo.] Verùm quod ad Timotheum pertinet, non sic putamus vltimo loco positum, quòd post Ioannis obitum ipse illam curasset Ecclesiam, quem constat ab Apostolo Paulo adhuc in illis regionibus agente fuisse præfectum ipsi Ecclesiæ Ephesinæ; sed honoris causa potiùs ante Timotheum

TIMOTHEVS A PAVLO CREATVS EPISCOPVS EPHESINVS.

A Timotheum ab eo nominatum esse Ioannem. Qui vltimis temporibus, cùm post necem Apostolorum Asiæ Ecclesias ab hæreticis vexari cognosceret, in Asiam profectus est, ac in ea positas curauit Ecclesias: quarũ, licet exul, cùm solicitudinem maximam gereret; ad easdem, quæ de septem præcipuis eius prouinciæ Ecclesiis, ac demum de aliis à Domino sibi fuissent diuinitus reuelata, conscripsit; quæ non tantùm scriptorum monumentis consignata, sed grauissima etiam contestatione ad finem posita, firmata atque roborata reliquit. Sicque hac ex parte dici posse videtur, haud mentitum esse S. Hieronymum dicentem, Ecclesias Asiæ à Ioanne esse fundatas, cùm ille eas adhuc nouellas verbis atque scriptis firmiter stabilisset.

IV. Sed eamdem Apocalypsim, sicut alios complures diuinæ Scripturæ canonicos libros, cum Cerdon [a], Marcion [b], & Alogi (sic dicti hæretici) impugnarunt, tum etiam complures antiquarum rerum Ecclesiasticarum scriptores in controuersiam adduxerunt, an ab ipso Ioanne Apostolo scripta fuerit: affirmantes potiùs ab alio quopiã Ioanne presbytero eam scriptis mandatam esse. Verùm temeritatem atq. procaciam Cerdonis & Marcionis eam omnino improbantium, & aliorum qui eamdẽ Cherintho nimis inconsultè tribuerant [c], cùm alij plures, tum Epiphanius [d] de his vberiùs agens, refellit. Sed primùm videamus quomodo intelligendum sit, quod S. Hieronymus [e] scribens ad Dardanum sic ait: Quòd si eam (*epistolam scilicet ad Hebræos*) Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas; nec Græcorum quidem Eccl. siæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus; nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque vtriusque abutuntur testimoniis, non vt interdum de apocryphis facere solent: quippe qui & Gentium litterarum rarò vtantur exemplis, sed quasi canonicis & Ecclesiasticis.] hæc Hieronymus: cuius sententia duo hæc affirmari videntur: in primis, veteres scriptores Ioannis Apocalypsin vt canonicam scripturam probasse: deinde temporibus suis, Græcarum Ecclesiarum consuetudine illam minùs habitam esse ratam, nec cum ceteris canonicis scripturis fuisse receptam. At an hæc & quomodo in omnibus vera haberi debeant, inuestigemus. A B C

[a] Tertull. de præscrip. c. 51.

[b] Tertul. aduers. Marcion. lib. 4. c. 5.

APOCALYPSIS IMPVGNATA.

[c] Euseb. hist. lib. 3. c. 28. & Philastr. lib. de hæres.

[d] Epiph. hæres. 51. & 45.

[e] Hieron epist. 129.

V. Quod ad primum pertinet: certè verùm esse probatur, tam Græcos quàm Latinos Patres, qui sæculum S. Hieronymi præcesserunt, eamdem Apocalypsim inter canonicas scripturas adnumerasse, vt ex Græcis auctoribus sunt Dionysius [f], Irenæus [g] (ipse enim Græcè scripsit) Iustinus martyr [h], Hippolytus [i] item martyr, Theophilus [k] Antiochenus, Meliton, Clemens [l] Alexandrinus, Origenes [m], Dionysius [n] Alexandrinus, Athanasius [o], & si qui alij Hieronymo antiquiores: ex Latinis verò Tertullianus [p], Cyprianus [q], Hilarius [r], quos secuti sunt postea recentiores, vt Seuerus, Prosper, & alij. Quòd si ex horum numero aliquis existimauit eam esse alterius Ioannis, quàm Euangelistæ; nihilominus idem eam vt canonicam scripturam habuit. Sic igitur verissima esse probatur Hieronymi assertio, qua affirmat antiquos scriptores eamdem Ioannis Apocalypsim vt germanam canonicamque scripturam cognouisse, sicut & Patres omnes qui interfuerunt Concilio Ancyrano [s], quod ante Nicænum Magnum Concilium celebratum esse constat. D

VETERES ASSERTORES APOCALYPSIS.

[f] Dionys. Eccl. hierarch. c. 3.

[g] Iren. lib. 5.

[h] Iust. dialog. cum Typhon.

[i] Hippolyt. de consummat. mundi.

[k] Euseb. lib. 4. c. 24. 25.

[l] Clem. Alexã in Pædag.

[m] Orig. hom. 7 in Iosue, & Psal. 1.

VI. Quòd verò idem auctor affirmat, suis temporibus Græcorum Ecclesias non recipere Ioannis Apocalypsim: videamus apud quosnam Græcos, Orientalesque omnes, aut Ægyptios, vel alios quibus diuinæ Scripturæ Græcis litteris traditæ haberentur, inter scripta canonica Apocalypsis non recenseretur. Certè inter Græcos scriptores Ecclesiasticos, eosdemque Catholicos, qui Hieronymi ætate vixere, Epiphanius [t], qui licet Hieronymo ætate senior, tamen eodem cum illo viuebat sæculo, non tantùm huic veritati adstipulatur, sed non ab aliis quàm hæreticis Alogis & Theodosianis tradit impugnatam esse Ioannis Apocalypsim. Ceterùm nequaquam putandum S. Hieronymum ea temerè effutisse, aut Græcorum Ecclesias calumniatum esse: sed ea in re visus est habuisse respectum ad S. Basilium, Amphilochium, Gregorium Nazianzenum, atque Nyssenum, qui visi sunt ab ea interdum abstinuisse. nam ipse Gregorius Nazianzenus, dum texuit catalogum librorum canonicorum, nullam penitus de Apocalypsi Ioannis habuit mentionem, sicut nec Concilium Laodicenum, ea de causa fortasse, quòd qui Clementis nomine habetur canon Apostolorum octuagesimusquartus, nihil prorsus de Apocalypsi. Quamobrem & Amphilochius, æqualis Basilij atque Gregorij, in carmine E

VI NON RECEPERINT APOCALYPSIM.

[t] Tertul. de præscrip. c. 33. & in Scorpiaco c. 12. & aliis locis.

[q] Cypr. aduers. Iudæos.

[r] Hilar præfat. in Psal.

[s] Cõcil. in Ancyr. can. vlt.

[t] Epiph. hæres. 51. 54.

Universidad de Deusto
Biblioteca

carmine ad Seleucum, quo texit catalogum canonicorum librorum, hæc in fine habet: A

Aſt Apocalypſim Ioannis aliqui
Ius inſerunt: rurſus ſed longè plurimi
Adulterinam dicunt.] Sic igitur videas manifeſtam rationem, cur S. Hieronymus dixit Græcorum conſuetudinem non recipere inter Scripturas canonicas Apocalypſim, quòd ſcilicet Græcorum plurimi illam non admitterent, aliquibus tamen ex his eam recipientibus. Verùm ſic dicit à plurimis haberi adulterinam, quòd ſcilicet inter canonicos libros iidem non intexuerint.

VII. APOCALYPSIS TEMPORE EPIPHANII FIDES.

Sed horum diuerſa eſt ratio ab his quos diximus eam impugnaſſe, nempe Alogos & Theodoſianos, quos in claſſem hæreticorum Epiphanius reiicit: nam dicti Patres etſi eam recenſere prætermiſerunt, non tamen pertinaciter impugnarunt. Abſque enim iactura fidei tunc temporis ea non vti, librum fuiſſe, idem ipſe Epiphanius eodem in loco B teſtari videtur, cùm aduerſus eoſdem hæreticos ait: Et ſi quidem ſuſcepiſſent Euangelium, *Ioannis ſcilicet*, Apocalypſim verò reiecíſſent; dixiſſemus vtique: Numquid iuxta exactam rationem hoc faciunt, apocryphum non admittentes, propter ea quæ in Apocalypſi profundè & obſcurè dicta ſunt? Quando verò non ſuſcipiunt libros à Ioanne prædicatos, manifeſtum eſt, &c.] ex quibus inducimur, vt opinemur nullam factam eſſe mentionem Apocalypſis in Concilio Nicæno, in canone quem S. Hieronymus editum vult de libris authenticis. Nam ſi Apocalypſis inter alios canonicos libros adnumerata fuit: quomodo à tantis Eccleſiæ Orientalis doctoribus eadem valuit præteriri, atque ſilentio ſepeliri?

VIII. APOCALYPSIS AB VNIVERSA ECCLESIA RECEPTA.

Ex quo autem cuiuſque arbitrio relicta res eſt: in his omnibus Hieronymi præſtat ſequi ſententiam, qua profitetur ſe in ea re antiquorum magis ſectari velle auctoritatem; C quam etiam Græcorum Catholica Eccleſia ſecuta eſſe videtur. Nam & poſt citatos auctores, Ioannes Chryſoſtomus, qui eodem tempore multa ſcripſit, Ioannis Apocalypſim citaſſe reperitur; & qui poſtea ſecuti ſunt, eamdem abſque aliqua controuerſia receperunt, ac Latini ſimiliter, vt in primis qui Hieronymi tempore viuebat, Damaſus: nam in Romano Concilio ſub ipſo celebrato, quod habet Creſconiana Collectio, in canone de libris canonicis adnumeratur æquè cum ceteris Apocalypſis Ioannis: rurſumque Innocentius Papa[a] ad Exuperium Toloſanum, & Gelaſius in canone de libris canonicis, eodem ipſam iure cenſuerunt habendam. Id Ruffinus in expoſitione Symboli: Auguſtinus itidem de Doctrina Chriſtiana, Caſſiodorus, Iſidorus, & omnes hi qui texuerunt ſeriem librorum canonicorum, demum reliqui omnes Orthodoxi Patres, qui poſtea in Eccleſia floruerunt, in eamdem ſententiam pari conſenſu dedere ſuffragia: vt de ea re amD pliùs dubitare, planè nefas atque religio videatur.

[a] *Innoc. epiſt. 3*

IX. DE DVOBVS IOANNIBVS AMBIGVITAS.

Sed & illa antiqua de duobus Ioannis nomine nuncupatis, Apoſtolo ſcilicet, & alio quem presbyterum dixerunt, eſt obſcuritas elucidanda. Primum auctorem, qui duos Ioannes introduxerit, conſtat, teſte Euſebio[b], fuiſſe Papiam, Ioannis diſcipulum, de quo hæc ipſe ex eiuſdem Papiæ verbis: Si quis presbyter mihi fortaſſe occurrebat, qui cum Apoſtolis verſatus fuiſſet; dicta Apoſtolorum ab eo diligenter ſciſcitabar: nempe quid Andreas dixiſſet, quíd ve Petrus, quid Philippus, quid Iacobus, quid Ioannes, aut Matthæus, aut quis alius Domini diſcipulus; quæ denique Ariſtion, & Ioannes presbyter, qui in numero diſcipulorum Domini habebantur, locuti fuiſſent. Neque enim ea quæ ex libris petebantur, tantum mihi ſubſidij allatura exiſtimaui, quàm ea quæ exceperam ex hominum voce & ſermone, qui adhuc in vita manebant.] hæc Pa- E pias; ex cuius ſententia videas in primis traditiones ab eo pluris quàm ſcripta æſtimatas eſſe. Pergit Euſebius: Quo in loco eſt operæpretium animaduertere, Ioannes ab eo duos enumerari. Priorem, quem cum Petro, Iacobo, Matthæo, & reliquis Apoſtolis percenſet, declarat manifeſtò fuiſſe Ioannem Euangeliſtam: alterum, oratione variata, aliis extra numerum Apoſtolorum aſſociat: quem, cum Ariſtionem illi ordine præpoſuerit, ipſum presbyterum vocat: ſic vt ex his narratio eorum vera eſſe oſtendatur, qui dixerunt duos eodem nomine nuncupatos fuiſſe in Aſia, duoque illorum Epheſi eſſe ſepulchra, & vtrumque ad hanc vſque ætatem Ioannis nomine appellari. Quibus animaduertere eſt in primis neceſſarium: nam videtur valde probabile, poſteriorem Ioannem Apocalypſim quæ eius titulo inſcribitur (ſi quis priori non cenſeat tribuendam) oculis peruidiſſe. Quinetiam Papias (quem, mod

[b] *Euſeb. hiſt. lib. 3. c. 33.*

A modò poſuimus) dicta Apoſtolorum, ab his qui cum illis verſati fuiſſent, fatetur ſe excepiſſe, Ariſtionis item & Ioannis presbyteri ſe fuiſſe auditorem. Nam ſæpenumero illorum memoriam vſurpat nominatim, & traditiones eorum in ſua ſcripta illigat.] hucuſque Euſebius de duobus Ioannibus ex Papia; ſed tamen in Chronico, ſcriptam eſſe Apocalypſim à Ioanne Euangeliſta, firmiter aſſeuerat.

X. IOANNES SENIOR QVIS.

At quod de Ioãne Seniore, altero ab Euangeliſta, ex Papia recitat; cùm ille ipſum dicat fuiſſe antiquum diſcipulum, non Apoſtolorum, ſed Domini: hunc illum eſſe exiſtimamus Ioannem Mariæ filium, cognomento Marcum, conſobrinum Barnabæ, cuius habetur mentio in Actis[a] Apoſtolorum. quòd ſi diuerſum hunc ab eo eſſe dixerimus: affirmare neceſſe erit, non duos eodem tempore, ſed tres Ioannes in Eccleſia claruiſſe. Sed haud concedit Seniorem Ioannem fuiſſe illum cognomento Marcum Dionyſius Ale- B xandrinus[b], qui ea potiſſimùm ratione permouetur, quam ſic exprimit: Eſt item alius Ioannes in Actis Apoſtolorum, cognomento Marcus: quem Barnabas & Paulus ſibi in ſocietatem adſciuerant. Vtrum ſit hic qui Apocalypſim ſcripſerit, non poſſum pro certo affirmare: nam non eſt ſcriptis à Luca proditum, cum in Aſiam vnà cum illis aduentaſſe: ſed ſoluentes (vt ipſe ait) à Papho, Paulus, & qui cũ eo erant, venerunt Pergem Pamphilię: Ioannes verò ab illis decedens, reuertitur Hieroſolymam.] hæc illæ. Sed quæ eſt hæc ratio? quaſi minùs poſthac licuerit ei deſcendere in Aſiam, & Euangelium prædicare. Immo & in Aſiam deſcendiſſe, & illic nauiter ſe geſſiſſe, ſuperiùs eſt demonſtratum, cùm de Paulo egimus; qui Romæ in vinculis cùm eſſet, Timotheum in Aſia agentem, ſecundam ad eum epiſtolam ſcribens, rogat, vt Romam, venturus, ſecum Marcum ducat: quem illum fuiſſe, qui proprio nomine eſt dictus Ioannes, ſatis alibi à nobis declaratum eſt.

[a] *Act. 12. 13.*

[b] *Apud Euſeb. hiſt. lib. 7. c. 20.*

C Quamobrem in eam libentiùs adducimur ſententiam, vt Ioannes Senior ille fuerit Mariæ filius cognomento Marcus, à Timotheo ex Aſia ad Paulum perductus Romam: de quo idem Paulus ad Philemonem agentem in Aſia ſic ſcribit: Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto Ieſu, Marcus, &c.] quippe qui in Aſia verſatus, Aſiano homini optimè notus eſſet.

XI. APOCALYPSIS IOANNIS SENIORIS CREDITA.

Porrò Ioannis Senioris eſſe Apocalypſim, exiſtimauit idem Dionyſius, qui eam vindicat à calumnia dicentium fuiſſe à Cherintho conſcriptam (ſed quomodo potuit opus illud eſſe ipſius, quo in multis locis de Filio Dei Cherinthi dogma deſtruitur?) hæcque addit[c]: Verùm ego librum ipſum nullo modo audeo abrogare; præſertim cùm adeò multi fratres eum tam magni æſtiment: ſed hanc mecum de eo opinionem concipio, longè abſtruſiorem in eo eſſe materiam, quàm mens mea facilè conſequi queat; & in ſingulis propè ſententiis ſenſum quemdam myſteriis inuolutum & valde admirabilem deliteſce- D re, planè exiſtimo. Et quamquam eum ipſe non intelligo, ſuſpicor tamen intellectum quemdam reconditiorem verbis ipſis incluſum: atque iſtas res non propria ratione metior ac pondero, ſed fidei potiùs tribuo; & altiores diuinioresque profectò arbitror, quàm quas ipſe vllo pacto cogitatione comprehendere valeam: atque non eas improbo, quas non intelligo; ſed ideo potiùs admiror, quòd mentis acie luſtrare non queo.] hæc Dionyſius, ac digna planè Catholico tractatore ſententia, qua ceteri meritò erudiantur, in diuinis Scripturis ea quæ non intelliguntur, non tantùm non ſpernenda eſſe, ſed maiori ea nos debere reuerentia proſequi. Sed qui ea ſugillant atq. deſpiciunt, haud dubium illis aſſociantur, de quibus ait Iudas Apoſtolus: Hi autem quæcumque ignorant, blaſphemant: quæcumque autem naturaliter tamquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur.] At poſt hæc Dionyſius multa deducit, quibus ſibi perſuaſum ait, Ioannis preſ- E byteri illud fuiſſe opus: ſed ea ab aliis[d] facilè refelluntur.

[c] *Apud Euſeb. hiſt. lib. 7. c. 20*

[d] *Xyſt. Senenſ. in Biblioth. & Belarm. controuerſ. lib. 1. c. 19.*

XII. IOANNES THEOLOGVS IDEM EVANGELISTA.

Certè quidem neminem Græcorum inuenire eſt, qui Dionyſium ſit ſecutus, vt alterius Ioannis quàm Euangeliſtæ, illud eſſe opus affirmarit. Sed rurſus cùm titulum, Ioannis Theologi, commentario Græci præfixerint; planè non alterius Ioannis, quàm Euangeliſtæ eſſe ſignificarunt; Athanaſium nimirum ſecuti, qui hæc ait in Synopſi: Eſt præterea Apocalypſis Ioannis Theologi à priſcis ſanctis & Spiritu Dei imbutis Patribus, velut quæ illius ſit, accepta & approbata, cuius eſt principium: Apocalypſis, &c.] Et in fine, quem Ioannem per Theologum intellexerit, ſic declarat: Apocalypſis Ioannis. hoc nomine vocatur hic liber, propterea quòd hanc reuelationem ipſe Ioannes Euangeliſta & Theologus in inſula Patmos dicta, Dominico die vidit.] Porrò eadem nomenclatura vſos eſſe maiores, vt Ioannem Euangeliſtam, Theologum cognomento dice-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Dionys. Areop. ad Ioann. epist. [b] Cyril. Hieros. catech. 12. [c] Epiph. hær. 51 [d] Io. Chrysost. in procem. in Psal 37. [e] Cyrill. Alex. lib. 3. de Trinit.

to dicerent, quamplurima sunt exempla, vt in primis Dionysij [a] ad eum scribentis, Hippolyti martyris de consummatione mundi, dum ait: Secundùm hanc consonat Ioannes Theologus dilectus Christo.] Id ipsum Cyrillus Hierosolymitanus [b], Epiphanius [c], Ioannes Chrysostomus [d], Cyrillus Alexandrinus [e], & alij: vt ex his videas, ex Græcorum Patrum nomenclatura sic affixum illum titulum à Græcis, Theologi, quò certiùs affirmarent non alium quàm Ioannem Euangelistam esse operis auctorem. Ad hæc Dionysius Alexandrinus cùm de pluribus eiusdem nominis viris agit, antiquum illum refert morem, quo Christiani olim solebant filiis suis indere nomen alicuius Apostolorum; sic enim ait: Ceterùm Ioannis Apostoli ὁμωνυμῶς arbitror: qui propter singularem amorem quo erga illum affecti erant, propter admirationem quam de eo haberēt, & propter imitationem qua ad illum imitandum flagrabant, & quòd à Domino pari ratione diligi cupiebāt, etiam istam appellationem amplexati sunt: quemadmodum nomina Pauli & Petri Fidelium liberi crebrò ferunt.] hæc Dionysius.

A

B

XIII. CHERINTHVS SCRIPSIT REVELATIONES.

Rursus quod ad Ioannis spectat Apocalypsim: sparsa olim calumnia, à Cherintho hæresiarcha eam esse conscriptam, vnde emerserit, dicere ac simul cofutare non prætermittimus. Id quidem vt apertiùs cognoscamus; quod superiùs dictum est, breuiter est repetendum: hæreticos, quo minùs veritate agere posse confiderent, eo magis ad imposturas esse conuersos, & inter alia complures falsas reuelationes, quasi sibi diuinitus allatas excogitasse, easdemque interdum Apostolorum, vel aliorum insignium virorum titulo nobilitasse, vt reuelationes Pauli, Petri, Thomæ, Stephani, & aliorum, quorum superiùs facta est mentio: eiusmodi generis commentum excogitasse Cherinthum vetemosum hæresiarcham, Caius [f] antiquus Theologus tradit his verbis: Cherinthus, qui per adumbratas reuelationum, tamquam à magno quodam Apostolo conscriptarum, species, absurda portenta, præstigiasque quasi per Angelos sibi ostentatas, nobis falsò comminiscebatur, hæc asseueranter introducit; Post resurrectionem carnis humanæ, regnum Christi terrestre futurum, & apud Hierusalem homines in carne cupiditatum & voluptatum blanditiis inseruituros. Qui cùm sacro sanctis Dei eloquiis esset infensus, numerum mille annorum (habuit enim in animo homines in fraudem illicere) in nuptiarum festis & celebritate dicebat consumptum iri.] hæc Caius: eadem propè ex Dionysio Alexandrino idem Eusebius exscripsit; sed de Cherintho [g] hanc alibi refellit opinionem.

[f] Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 22

C

[g] Euseb. lib. 7. cap. 20.

XIV. CHERINTHI HAERESES.

Verùm enimvero, vt hæc magis elucescant; necesse esse putamus, vt quæ essent Cherinthi dogmata, in primis inuestigemus; ac subinde inspiciamus, an ea consentientia sint doctrinæ Apocalypsis. Irenæus [h] insanias eius summatim complexus, ait in primis Cherinthum negasse à Deo factum esse mundum, sed à virtute quadam separata ab ea principalitate distante: Iesum natum vt ceteros homines, sed descendisse in eum Christum post baptismum in figura columbæ: Christumque tempore passionis recessisse à Iesu, sicque Iesum tantùm passum esse, & surrexisse, Christum verò immortalem perseuerasse.] hæc de illo Irenæus: eadem Tertulliamus [i]; addens illum dixisse, Deum Hebræorum non Dominum, sed Angelum fuisse. Propugnatorem insuper Cherinthum se exhibuisse aduersus Apostolos pro obseruatione legalium, superiùs dictum est; cùm alioqui legislatorem Hebræorum non esse bonum ipse iactaret. Insuper eumdem Christi resurrectionem negasse, sed in die Iudicij resurrectionem eius futuram, vt ceterorum, affirmasse, Epiphanius [k] tradit. Ad hæc addit Philastrius [l], Cherinthum martyres blasphemasse, Iudam proditorem in honore habuisse, ac demum ex diuinis Scripturis nonnisi Matthæi Euangelium ex parte tantummodo recepisse; ac denique (quod superiùs dictum est) turpem illum millenarium, legaliumque obseruationem Iudaicam excogitasse. His igitur omnibus quàm egregiè aduersetur liber Apocalypsis, nemo non videt. In eo namq. omnium Deus creator prædicatur, Christusque eius filius ante sæcula, ipseque Principium nominatur; ac ipsum esse passum, & se ipsum resuscitasse, in eodem affirmatur; commendantur & sancti martyres summopere, vt Antipas illustris martyr Ecclesiæ Pergamensis. Ac denique apparet quàm diuersus sit millenarius Ioannis ab illo Cherinthi: licet verùs sit, pro mille annis Ioannem intellexisse gloriæ perpetuitatem: quod omnes, qui eum legunt, puto facilè intelligere; præsertim si, quæ de ea re scripta ibi sunt ab interpretibus, exquirantur. Sed in his non ampliùs immorandum: iam cetera quæ sunt historiæ prosequamur.

[h] Iren. lib 1. cap. 25.

[i] Tert de præscript. c. 48.

[k] Epiph. hær. 28.

[l] Philastr. de hæres. c. 27.

D

E

His

His vltimis temporibus relegationis Ioannis in Patmo, Dionysius Areopagita [a] perbreuem scribens epistolam, inter alia de eius liberatione in proximo futura prænunciat, secundùm quod postea contigit statim post obitum Domitiani, qui sequenti occisus est anno. Sunt hæc eius verba: Post paululum verò (dicam enim, etsi audax dictu videatur) tibi carissima societate iungemur. Ero autem prorsus dignior cui fides habeatur, si quæ tibi præcognita sunt, quæ & ex Deo didici, hæc loquar: quòd scilicet ex Patmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reuersurus, illicque perages boni Dei imitationes, easque posteris trades.] hucusque Dionysius. Meminit eiusdem epistolæ Metaphrastes [b], additque insulanos omnes illic agentes à Ioanne ab impietate ad veram Christi religionem esse conuersos. Nicephorus [c] insuper, & alij complures, vt Michaël Syncellus, Suidas, Ilduinus, & alij, cùm Dionysij relegunt commentarios, de eadem epistola ad Ioannem exulem in Patmo, fecere mentionem.

XV. [a] Dionys. epist. 10. DIONYSIVS AD IOANNEM.

[b] Metaphr. in Ioan. apud Oecumen.

[c] Niceph. hist. lib. 2. c. 20. vide de Lipom. Tom. 4.

Rursum verò his item vltimis Domitiani Imperij annis, cùm persecutio in Christianos excitata magis magisque sæuiret; in eos etiam Iudæos, qui reperti essent ex Dauid familia progeniti, conuersa est: idque tum odio Christi, tum etiam ea ex causa, quòd Iudæorum attestatione ratum firmumque haberetur, testatum oraculis Prophetarum, venturum hominem ex progenie Dauid, qui regnum assumeret, & in immensum propagaret, atque perpetuò retineret. Hæc autem quomodo se habuerint, Eusebius [d] ex Hegesippo illorum temporum scriptore sic narrat: cùm Domitianus ipse omnes ex Dauidis stirpe & familia proseminatos è medio penitus tolli iussisset; vetus fama est, Iudæ posteros (hunc fratrem Saluatoris secundùm carnem fuisse liquet) vtpote qui non à Dauide solùm suum genus, sed etiam ab ipso Christo sanguinis coniunctionem ducerent, à quibusdam Iudaicarum sectarum fautoribus in iudicium esse vocatos. Idque Hegesippus explicat hoc modo: Alij ex genere Domini Saluatoris nostri orti, nepotes Iudæ (qui frater illius secundùm carnem dicebatur) adhuc erant superstites: quorum nomina maleuoli detulerunt, tamquam ex stirpe Dauidica genus suum deriuantium. Istos verò quidam nomine Locatus ad Cæsarem Domitianum deduxit. Hic enim de aduentu Christi, vt Herodes iam olim, metu erat non exiguo perculsus. Qui cùm ab illis rogasset, vtrum essent ex genere Dauidis procreati, ita rem se habere planè confessi sunt. Tandem eiab ipsis sciscitanti, quot & quantas haberent possessiones, & quantam pecuniarum summam: vterque responsum dedit, solùm nouem millia denariorum sibi suppetere, & dimidiatam tātummodo partem ad singulos ipsorum spectare: istasque facultates non in argento se possidere dicebant, sed in censu agrorum, qui solùm continebant iugera trigintanouem; ex quorum fructibus se non modò vectigalia pensitare, sed etiam suam ipsorum vitam in iisdem labore & industria colendis sustentare asseruerunt. Suas denique manus, quæ pro ipsis laborum suorum testimonium dicerent, ostendere cœperunt: corporis item duritiem, & callum ab opera assidua & diligentia contractū, qui in eorum manibus tamquam vestigia laborum susceptorū impressérat, demonstrare. Rogati etiam, vt de Christo & regno eius, quodnam esset, & quando, quóve loco existeret, rationem redderent: illud non mundanum & terrestre esse, sed cælestē & angelicum, quod in ipsa sæculi consummatione declarandum foret; quando Dominus cum gloria & maiestate è cælo descendens, de viuis & mortuis esset sententiam dicturus, & cuique mercedem secundùm opera & vitæ officia redditurus. Vnde Domitianum nihil mali contra eos decreuisse: sed tamquam abiectos & simplices aspernatum, liberos illos dimisisse, atque adeò destitisse à persecutione, quam ex decreto contra Ecclesiam instituerat. Istos ita periculo & crimine solutos deinceps, tum quòd testes Domini erant, tum quòd ex eius stirpe generati putabantur, Ecclesiis præfuisse; & pace iam in Ecclesia constituta, ad Traiani vsque tempora vitam propagasse.] hæc Hegesippus.

XVI. PERSECVTIO IN IVDAEOS FAMILIAE DAVID.

[d] Euseb. hist. lib. 3. c. 19.

A

B

C

D

E

Addit & Eusebius de eadem persecutione repressa Tertulliani sententiam. Quæ omnia nos superiùs sic interpretati sumus, non vt vbique locorum quieuerit gladius persecutionis in Christianos semel exertus: nam quomodo cessasse dicere poterimus, cùm ille magis sæuiens, ad domesticos quoque peruenerit, & sequenti anno (vt proximè dicturi sumus) ipse Imperator cognatos etiam, ea de causa alios nece, alios verò exilio mulctarit? sicque quòd in infimos quosque Christianos eadem persecutio recrudesceret (vt suo loco dicemus) idem Imperator occidi meruit anno sequenti, vt vnà cum

XVII. PERSECVTIO AN ET QVANDO REPRESSA.

persecu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

persecutione finierit quoque vitam. Quamobrem vel oportuit Aegesippum intellexisse de persecutione in eam tantùm Ecclesiam quæ in Iudæa erat, atque ex ea causa tantummodo permota esset: Vel si de vniuersa Ecclesia intellexit; dicendum, eam non hoc penultimo Domitiani anno factam esse, sed antea, eamdemque persecutionem semel extinctam, iterum his temporibus reuixisse, atque ad obitum vsque Domitiani perseuerasse: quod tum quæ à nobis superiùs dicta sunt, tum quæ modò dicturi sumus, facilè declarabunt.

IESV CHRISTI ANNVS 98. CLEM. ANNVS 6. DOMIT. IMP. ANNVS 15.

I. FLAVIVS CLEMENS OCCIDITVR.

CHristi anno nonagesimooctauo, Fuluio Valente & Antistio Vetere Coss. Flauius Clemens Consularis, vix perfunctus munere Consulatus anni superioris, quòd Christianam religionem amplexus esset, ab eodem Domitiano iussus est occidi. hæc ex Dione. Sed antequam eius de hac re sententiam recitemus; quæ de eius nece à Suetonio[a] rem obscuriùs inuoluente potiùs quàm explicante, sunt scripta, narremus. sic enim ait: Denique Flauium Clementem, patruelem suum, contemptissimæ inertiæ, cuius filios etiam paruulos successores palàm destinauerat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum; repentè ex tenuissima suspicione, tantùm non ipso eius Consulatu interemit: quo maximè facto maturauit sibi exitum.] hæc Suetonius: qui & immensa prodigia, quæ octo sequentibus mensibus, quibus vixit, contigerunt, prosequitur recensere. Sed quòd ignauiæ atque inertiæ nomine Flauium Clementem sugillet, ex eo accidit, quòd Christiani tranquillioris vitæ cupidi, ac proinde pacifici, vrbanos strepitus & Palatij ac curiarum tumultus vitare solerent. Vetusenim ac frequens hęc erat in Gentiliũ ore in Christianos solita iactari contumelia, nimirum quòd essent inertes: quam quidem refellens Tertullianus[b] hæc ait: Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur.] sed in prauis operibus Christianos omnino frigidos inertesque se habere, in bonis autem studiosos ac sedulos esse, pluribus monstrat. Quamobrem, quod erat summæ virtutis specimen in Clemente; quòd, cùm filios Imperatores posset habere, dummodo eadem quæ Domitianus numina coleret, prętulisset his omnibus ignominiam crucis, Suetonius contemptissimæ adscribit inertiæ.

[a] Sueton in Domit. c. 15.

[b] Tert. in Apolog. c. 42. 43. 44. 45.

II. Ceterùm non tantùm eam ob causam in ipsum Clementem Exconsulem, sed & in vxorem, & neptem, atque alios eius domesticos Christi religionem profitentes, à Domitiano excitatam persecutionem sæuisse, sed multo acriùs in alios Christianos tunc Romæ agentes grassatam esse, Ethnici historici quoque testantur. Sed quæ ab vno eorum essent memoriæ commendata, sic scribit Eusebius[c]: Tantopere verò temporibus illis, quæ suprà demonstrauimus, nostræ fidei doctrina splendescebat, vt ij etiam scriptores, qui à sermone & disciplina religionis nostræ videntur prorsus alieni, historiarum suarum monumentis cùm persecutionem, tum martyria, quæ id temporis gesta erant, tradere, minimè grauati fuerint. Qui etiam temporum ordinem accuratè & tamquam ad amussim obseruabant; narrabantque Flauiam Domitillam, ex sorore Flauij Clementis (qui vnus ex Consulibus tum Romæ fuit) prognatam, cum aliis plerisque ob Christi testimonium anno decimoquinto Domitiani, in insulam Pontiam supplicij & mulctæ causa extrusam.] hæc Eusebius: qui & vnde hæc acceperit, in Chronico declarat, sic dicens: Scribit Brutius plurimos Christianorum sub Domitiano fecisse martyrium; inter quos & Flauiam Domitillam, Flauij Clementis Consulis ex sorore neptem, in insulam Pontiam relegatam, quia se Christianam esse testata est.] hæc Eusebius (vt ait) ex Brutio, seu (vt verius legendum putamus) ex Erutio Claro illustri viro, ad quem extant litteræ Plinij[d] Iunioris: nam de Brutio nullam reperimus mentionem. Ceterùm Erutius ab eo summopere cùm multis aliis, tum etiam eruditione laudatur, dum scribit ad Apollinarem[e]. Nisi velimus Brutium hunc, quem citat Eusebius, esse Brutianum illum virum clarissimum, cuius idem Plinius meminit scribens ad Tyronem[f], quem constat his diebus vixisse: sed is an aliquid, quod ad historiam pertinet, memoriæ commendarit, incertum est. At siue ex his aliquis, aliúsve quis fuerit, haud curandum est.

[c] Euseb. histor. lib. 3. c. 14.

DE FLAVIA DOMITILLA.

[d] Plinius lib. 1. epist. 16.

[e] Idem de eod. lib 2. epist. 9.

[f] Plinius lib. 6. epist. 22.

Sed

Sed & in hoc illud considerandum: si Ethnicus auctor hisce nostris rebus & præclaris admodum facinoribus suam ipsius historiam illustrari arbitratus est: haud putandum, tam segnes ac desides fuisse Christianos, vt ea scriptis mandare neglexerint. Etenim cum aliorum, tum Clementis Papæ potissimùm in his inuigilasse studium, certum est: nam ab eo ad hoc opus fuerunt instituti septem Notarij, quibus & ad id præstandum regiones Vrbis diuisit: qui (quod habet liber de Romanis Pontificibus nomine Damasi) Acta martyrum solicitè & curiosè per regiones quisque suas perquirerent, atque conscriberent. Quod planè argumento est, non vno tantùm in loco Vrbis de Christianis carnificinas exercerì solitas, sed multis, secundùm illud[a] Prudentij, etiam superiùs recitatum:

III. CLEMENTIS PAPAE OPVS.

[a] Prudent. Peristeph. hym. 11.

Non contentus humum celsæ intra mœnia Romæ
Tingere iustorum cædibus assiduis;
Ianiculum cùm iam madidum, fora, rostra, Suburam
Cerneret eluuie sanguinis effluere.]

IV. At non Brutius tantùm (siue dicere malimus, Erutius) eà de Christianis scriptorum monumentis testata reliquit; sed & Dio de Flauio Clemente, Flauiæ Domitillæ patruo, & eius vxore Flauia item Domitilla dicta, iisdemque Christianæ fidei fortissimis testibus (vt qui eius testandæ causa spreuere Imperium, & subiere martyrium) hæc paucis scribit: eodem anno Domitianus cùm multos alios, tum verò Flauium Clementem Consulem (etsi nepos eius erat, duxeratque vxorem Flauiam Domitillam propinquam ipsius) morte affecit, illato ambobus crimine ἀθεότητος: cuius rei causa, multi, qui in mores Iudæorum transierant, damnati sunt; quorum pars occisa est, pars spoliata facultatibus. Domitilla tantummodo in Pandatariam relegata est.] hæc Dio, haud dubium de Christianis intelligens: ludibrij enim causa in mores Iudæorum transire dicebantur, qui abiecta deorum superstitione, Christianam religionem inciperent profiteri: tum quòd è Iudæis Christiani descenderent; tum etiam quòd sicut illi, idola omnia execrantes, ab illis æquè impij dicerentur. Quis enim sibi persuadeat, Romanorum nobilissimos, hoc potissimùm tempore, quo Iudæorum ciuitas & templum à Romanis ipsis esset excisum, & ipsi penitus profligati, & infames vbique redditi, tam cupidos fuisse Iudaicæ superstitionis, vt eius assequendæ causa, bonorum omnium ac vitæ etiam dispendium subire vellent? Quibus verò contumeliis, Romæ præsertim, proscinderetur Iudaica superstitio, Martialis & Iuuenalis locupletes testes sunt. Ceterùm frequenter Iudaico nomine Christianam religionem Gentiles esse solitos consignare, multis aliis in locis antè demonstrauimus.

PLAVIAE DOMITILLAE PLVRES.

[b] Suetonius in Vespas. c. 3.

[c] Apud Pan-Vrb. Rom. pag. 300.

[d] Suetonius in Domit. c. 1.

[e] Philostr. lib. 8

[f] Suetonius in Vespas. c. 3.

V. Sed quod pertinet ad Flauiam Domitillam (nisi in citatis modò historicis error insit) iam duas habemus Flauias Domitillas diuersis in locis pro Christiana religione exules, nempe amitam, atque neptem. Ad hæc etiam spectare perspicuum est, quod ait Tacitus in Vita Iulij Agricolæ ante funera ciuium vita functi, his verbis: Non vidit Agricola obsessam curiam, clausum armis Senatum, & eadem strage tot Consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exilia & fugas.] Eiusdem nominis atque familiæ aliæ quoque fuerant, nempe Flauia Domitilla vxor Vespasiani, ex qua (vt Suetonius[b] tradit) nati sunt Titus & Domitianus Imperatores, & horum soror alia Flauia Domitilla: sed tam mater quàm filia defunctæ sunt cùm Vespasianus adhuc priuatus ageret: maior autem Flauia Domitilla, Cæsarum mater, relata fuit inter diuos, & in eius honorem instituti sunt sacerdotes, qui dicerentur Flauiæ Domitillæ, vt vetus docet inscriptio[c]; colebaturque in templo gentis Flauiæ[d], quod in sexta regione ad Malum punicum, sic dictum vicum, positum erat. Sed de Flauia Domitilla Clementis vxore Philostratus[e] est hallucinatus, dum eam dicit fuisse sororem Domitiani Imperatoris: nam eius sororem ita dictam, ex Vespasiano & Flauia Domitilla matre genitam, defunctam esse (vt diximus) cùm adhuc pater priuatus esset, Suetonius[f] & alij tradiderunt.

VI. FLAVIA DOMITILLA VIRGO ET MARTYR.

Quæ verò celebrior ceteris habetur Flauia Domitilla Clementis Consulis neptis virgo, primùm (vt dictum est) in Pontiam insulam relegata, ac demum (vt dicemus) egregio martyrio nobilitata ac illustrata, illa ipsa est, cuius annua celebritas agitur septimâ die Maij. Hæc igitur matre Plautilla Clementis Consulis sorore (vt habet Eusebius) & non vxore, genita est; quæ baptizata à S. Petro principe Apostolorum, eodem

propè

Universidad de Deusto
Biblioteca

propè anno quo crucis supplicium subiit, ex hac vita subducta est. Verùm Flauiam A
Domitillam eius filiam ad pietatem instituit Clemens Romanus Episcopus: qui eam-
dem, cùm virginitatem suam Deo vouisset, sacro velamine consecrauit. Eo enim de-
siderio dedicandæ Christo virginitatis accensa fuit in primis sermonibus Nerei & Ar-
chillei eunuchorum, quos S. Petrus ad fidem Christianam amplexandam conuerterat.
Sed cùm iidem secuti essent eam in insulam, inde abstracti, & Tarracinam missi, ibi
sub Memmio Rufo Consulari, post tormenta suscepta, pœna capitis damnati sunt. Ve-
rùm Flauia Domitilla post exilium, tandem sub Traiano (vt suo loco dicemus) nobile
[a] Apud Surium 7. Maij. martyrium consummauit. Sed hæc omnia fusiùs in dictorum martyrum Actis [a]. De
[b] Hieron. epist. 27. Pontia insula, exilio Flauiæ Domitillæ egregiè illustrata, S. Hieronymus [b], cùm de Pau-
la agit Roma Hierosolymam nauigante, hæc ait: Delata ad insulam Pontiam, quam
clarissimæ quondam feminarum sub Domitiano Principe pro confessione nominis Chri- B
stiani Flauiæ Domitillæ nobilitauit exilium: videnscque cellulas, in quibus illa longum
martyrium duxerat, sumptis fidei alis, &c.] hæc Hieronymus. Atque de Flauia Domi-
tilla modò satis.

VII. DE CLEMENTE CONSVLARI MARTYRE.

Sed quod pertinet ad Clementem Consulem eius patruum: cùm ex Dionis senten-
tia superiùs recitata, quasi impius, quòd Christianus cùm esset, deos non coleret, occi-
sus esset; ac proinde martyrij titulo meritissimus iure censeri debeat: quòd eius mentio
nulla in Martyrologio vel aliis antiquitatis monumentis habeatur; iniuria temporum
id cueniisse putamus; factumque esse, vt si qua eiusdem Clementis nobilissimi martyris
memoria reliqua esset post nostrarum scripturarum Diocletiani tempore facta naufragia,
omnes Clementem Romanum Pontificem mente concipientes, vnum eumdemque no-
minibus confusis atque personis, Clementem esse existimarint. At quantum in Christia- C
nos ceteros furens illa persecutio fuerit debacchata, quæ tam charos ipsius Imperatoris
sustulit, quiuis facilè intelligat.

VIII. DE CRVDELITATE DOMITIANI.

Sed quod ad sæuitiam Domitiani significandam spectat: nec illud prætermitten-
dum est silentio, consueuisse etiam Domitianum præ nimia crudelitate, casus tragicos
in miserorum corpora in theatro ex vero repræsentare: quod epigramma Martialis de ve-
ra cruce Laureoli [c] & aliis apertè significat, & Iuuenalis [d] hæc eadem deplorans tempora
[c] Martial. lib. 1 epigram. 7. de pœna Laureoli. [d] Iuuenal. satyr. 3. in fine. his versibus:

Qua fornace graues, qua non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus: vt timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ & sarcula desint, &c.]

[e] Herod. lib. 1. Vnde meritò de eo ait Herodianus [e]: Nihil sibi ad extremam crudelitatem reliqui D
fecit.]

IX. [f] Iuuen. satyr. 4. in fine.

Verùm cùm tam atrociter in Christianos persecutionis impetus fureret, meruit Do-
mitianus, vlciscente iam numine, tandem gladio tolli. Quod egregiè Iuuenalis [f] versibus
cecinit: licet more Gentilium, ignominiæ causa Christianos, perinde ac vilissimas perso-
nas, cerdones appellet, sic dicens:

Atque vtinam his potiùs nugis tota illa dedisset
Tempora sæuitiæ, claras quibus abstulit Vrbi
Illustresq; animas impunè, & vindice nullo.
Sed perit, postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat. Hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.]

hæc ille, qui propter effusum Christianum sanguinem Domitianum fuisse necatum pu- E
tauit. nam cùm ait, tunc illum periisse, cùm cerdonibus timendus esse cœperat; haud du-
bium alludit ad necem ipsi illatam à Stephano Flauiæ Domitillæ Christianæ feminæ,
quam in insulam ab eo diximus relegatam, procuratore: qui simulans se de coniurationis
indicio illi offerre libellum; è brachio quod ad collum appensum, fractam manum fin-
DOMITIANVS OCCIDITVR. gens dolosè gestabat, exerens gladium, atque percutiens, fortiter agens, illum se defen-
[g] Sueton. in Domit. c. 17. [h] Philost. lib. 8. [i] Dio in Domit. dentem confodit, atque necauit. Sed hæc pluribus Suetonius [g], Philostratus [h], Dio, &
alij, licet diuerso modo rem gestam referant. Occisus est igitur Domitianus (vt idem Sue-
tonius tradit) decimoquarto Kalendas Octobris, anno ætatis suæ quadragesimoquinto,
X. Imperij decimoquinto, ac die præterea quinto.

Flagrabant (inquit Dio in Nerua) odio in Domitianum ciues: quare statuæ omnes
tum aureæ, tum argenteæ, in illius honorē constitutæ, subitò in massam conflatę fuerunt.

Arcus

A Arcus præterea in eiusdem vnius titulum & nomen substructi euertuntur.] Nomen in- DOMITIANI MEMORIA DELETA.
super ipsius è saxis radi iussum, Macrobius [a] testatur, sic dicens: Octobrem verò suo no- [a] Macrob. Saturnal. lib. 1. c. 12.
mine Domitianus inuaserat: sed vti infaustum vocabulum ex omni ære vel saxo placuit
eradi, mensis quoque vsurpatione tyrannicæ appellationis exutus est.] At hæc, cùm Ner-
ua Imp. designatus esset, sunt à ciuibus facta.

Sed antequam de Nerua, eius in Imperium successore, agamus, præstat hîc summa- XI.
tim relegere præclarissimos martyres, qui sub eadem Domitiani Imp. persecutione di- MARTYRES PASSI SVB DOMITIANO
uersis in locis glorioso martyrio Dei Ecclesiam suo sanguine illustrarunt. Inter eos eni-
tuit in primis S. Eutropius Episcopus Santonēsis, ad Gallias ordinatus Episcopus à Cle-
mente missus; quem ferunt Hierosolymis olim versatum, Christum vidisse, ipsumq. al-
locutum esse. Hic igitur à Galliarum Præfecto, quòd aduersus Gallorum superstitionem,
B nouam videretur religionem inducere, necari iubetur [b]. Eadem grassante persecutione, [b] Martyrolog. Rom. & alia 30. April.
in Galliis itidem Lucianus [c] Episcopus Bellouacensis, Maximianus & Iulianus presbyteri [c] Ibid. 8. Ianu.
occisi sunt: Carnoti verò Caraunus [d], item Nicasius Episcopus Rotomagensis, Quiri- [d] Ibid. 25. Maij
nus presbyter, Scubiculus diaconus, Patientia virgo, & alij. Passus etiam eadem Domi-
tiani persecutione S. Romulus Fesulanus in Tuscia Episcopus, qui illuc à Petro Apostо-
lo ad prædicandum Euangelium missus fuit, & alij ferè innumeri, quorum nomina exci-
derunt: hi enim clariores habiti sunt.

Sublato iam Domitiano Imperatore, Nerua Cocceius, tam Senatus consensu quàm XII.
militum, susceptt Imperium, tenuitque annum vnum, menses quatuor, & dies nouem: NERVA IMPERAT AC RESTITVIT CHRISTIANOS AVXERE
cuius egregias laudes historici, qui res ipsius gestas scripserunt, mirificè prædicarunt. No-
uo enim Principe, qui respectu Domitiani visus est optimus, cùm Vrbs ipsa in primis,
C tum Orbis quoque Romanus Domitiani sæuitia fatigatus, respirare paululum cœpit.
Hic igitur cùm primùm liberas Imperij habenas moderari cœpit, nihil antiquius ha-
buit, quàm Christianos à Domitiano impietatis titulo condemnatos, atque exules fa-
ctos, postliminio restituere: vetare insuper, ne quis vlteriùs, qui deos non coleret, Chri-
stianamque religionem sectaretur, vt impietatis reus accusaretur; hæc enim Dio his ver-
bis testatur [e]: Ceterùm Nerua, omnes qui impietatis in deos rei fuerant, absolui voluit, [e] Dio in Nerua
& exules in patriam reduxit.] & paulo pòst: Edicto vetuit, ne liceret, aut impietatis, aut
Iudaicæ sectæ (*eo enim nomine, vt aliàs dictum est, Christianos significabant*) quempiam
dehinc insimulari.] hæc Dio. Quamobrem tum Flauiam Domitillam seniorem, atque
iuniorem, tum alios suos à Domitiano in insulam relegatos, Romam esse reuersos, affir-
mare opus est, licet quæ extant ipsorum Acta de his nihil habeant; immo sub Nerua pas-
D sos tradunt ex illis Maronem, Eutychetem, & Victorinum: sed sub Nerua Traiano id
accidisse, Romanum Martyrologium [f] restitutum affirmat. Quomodo verò iidem om- [f] Rom. Martyr. die 15. April.
nes sub Traiano subierint martyrium, suo loco dicemus. Sustulit & Nerua Imperator
grauissima illa tributa, quibus Iudaicus populus (vt dictum est) sub Domitiano grauis-
simè pressus erat: argenteus enim nummus id exprimit huiusmodi inscriptione atque
imagine: FISCI IVDAICI CALVMNIA SVBLATA S. C. palmaque est in me-
dio posita, prout hîc ex nummo vides expressum.

E

F

[f] Lelij Pasquini Rom.

Sed quod ad palmam spectat: Iudæam prouinciam eo signo exprimi solitam, tum ex
his, tum ex aliis veteribus monumentis, omnes æquè consentiūt. Sed cur ita? quòd ferax
sit prouincia illa palmis; quod non solùm diuinæ Scripturæ testificationibus compertum [h] Plin. lib. 5. c. 17.
habetur, sed etiam scriptorū Gentilium assertione, Plinij [h], Strabonis [i], & aliorū: & si qui- [i] Strab. lib. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem aliæ prouinciæ in Oriente palmis abundent, Iudæam ceteris præstare ob eamque A
[a] Plin. lib. 13. c. 4. rem esse inclytam Plinius[a] æquè tradit. Sed & ab ipsis Iudæis palmæ figuram intra tem-
[b] 3 Reg. 6. 7 Paral. 3. & Zech. 40. 41. pli ornamenta frequenter receptam esse, docent diuinæ[b] Scripturæ. Erat & apud Ægyptios palma figura hieroglyphica anni, quòd (vt Orus Apollo testatur) ipsa sola arbor ex omnibus ad singulos Lunæ ortus singulos etiam ramos procreet, ita vt duodecim ramorum productione annus expleatur. fortasse & hanc ob causam apud Iudæos, Lunarium mensium obseruantissimos, maiori quàm ceteræ arbores in pretio habita. Quod autem ad tributum Iudaicum sublatū: quàm calumniosè à Domitiano Imp. impositum fuerit, & quàm acerbissimè exactum, suo loco superius dictum est ex Suetonio & aliis.

XIII. IOANNES APOSTOLVS REVERSVS EPHESVM. Sed quod ad edictum pertinet de restituendis exulibus; eiusdem vigore Ioannes Apostolus, qui in Patmon à Domitiano fuerat relegatus, exilio soluitur, atque Ephesum reuertitur: vbi tradit Eusebius[c] denuo sedem ac domicilium rerum suarum col- B
[c] Eusebius hist. lib. 3. c. 15. locasse, atque Asiæ Ecclesias gubernasse. Sed de rebus ab eo gestis in Asia, postquam exilio liber illuc accessit, hæc ex Clemente Alexandrino Eusebius recitat[d], sic dicens:
[d] Eusebius hist. lib. 3. c. 17. Posterior autem testis, Clemens scilicet, in eo opere quod inscripsit: Quis sit ille dines, qui saluetur: vt primùm ipsum tempus commonstrauit, historiam pariter cùm primis necessariam, his præsertim qui ex honestis vtilibusque rebus audiendis aliquid capiunt oblectationis, adiungit. Sumamus igitur in manus historiam, & legamus. Sic verò se habet:

XIV. Audite fabulam: quid dixi fabulam? immo veram & certam historiam de Ioanne Apostolo memoratam, quæ nobis constanter tradita est, & memoria firmè custodita. Vbi verò tyranno mortuo, ex insula Patmo erat Ephesum reuersus, quorundam rogatu ad finitimas gentes proficiscitur, hic Episcopos constituturus, illic integras Ecclesias ritè C
dispensaturus, alibi certos homines, sibi Spiritus sancti instinctu demonstratos, in clerum delecturus. At cum ad vrbem quamdam non longè inde distantem, cuius etiam nomen nonnulli memorant, se contulisset; & alia quoque officia, quæ ad animos fratrum inter se dissidentium conciliandos pertinebant, obiisset: ad extremum adolescentulum, corporis viribus valentem, vultu & oris conformatione venustum, animi impetu flagrantem, fortè conspicatus, statim in eum, qui ibi Episcopus erat constitutus, oculos conuertit, eumque sic affatus est: Hunc adolescentulum omni studio, cura, & cogitatione, coram Ecclesia, & Christo teste, tibi tuæque fidei commendo. Quem cùm Episcopus in suam tutelam accepisset, & omnia se facturum fuisset pollicitus; Ioannes eadem iterum atque iterum illi edisserit, eiusque fidem contestatur: Ep hesum deinde redit. Episcopus ille adolescentulum sibi concreditum in domum suam recipiens, educa- D
uit pro suo, in officio continuit, fouitque humaniter; ad extremum baptismi sacramento illuminat.

XV. Postea verò vbi sigillo Domini (*nempe sacramento confirmationis, vt addit interpres*) tamquam perfecta tutaque eius animæ custodia obsignasset, nonnihil de cura & obseruatione in eo instituendo suscepta remisit. Quem quidem non solùm liberior viuendi
LAPSVS ADOLESCENTIS. potestas, quam fuerat paulo ante tempus adeptus, verùm etiam quidam adolescentes eius æquales otio languidi, inertia dissoluti, & omni malorum genere assuefacti corruperunt. Et primùm exquisitis conuiuiorum opiparorum deliciis alliciunt, inuitumque noctu deinde educentes, ad furti societatem coeundam attrahunt: tum maiora moliri flagitia hortantur. Iste pedetentim assueuit; & propter generosam animi magnitudinem, tamquam equus effrenatus, & nimium sibi suisque viribus præfidens, extra rec- E
tam viam impetu fertur; frenaq. acriter præmordens, procliuius in profundum vitiorum gurgitem se præcipitat. Atque cùm iam in desperationem salutis in Deo sitæ veniret, deinceps non de exiguis noxis cogitauit; sed maximis quibusdam ac nefariis facinoribus admissis, vbi semel omni improbitate & nequitia perditus euaserat, nullā non sceleris labem ex æquo cum aliis contrahere secum statuit. Illis igitur in familiaritatem adscitis, & magna latronum turba collecta, animo prompto paratoque se ducem manu violentissimum, sanguinis effusione crudelissimum, seueritate denique acerbissimum præbuit.

XVI. Interea temporis, vbi necessaria ad rem incidebat occasio, Ioannes accersitur. Ille vbi alias res, quarum gratia venerat, recta ratione disposuisset: Age, inquit, Episcope, depositum nobis redde, quod ego & Christus, Ecclesia teste, quam gubernas, tibi commi-

A commisimus. Hic verò primo attonitus obstupuit, arbitratus pecuniam, quam numquam acceperat, à se per fraudem & dolum malum repeti: & tamen neque facilè credere poterat ea à se reposci per calumniam, quæ neutiquam habuisset; neque Ioanni depositum repetenti omnino diffidere. Verùm simulatque Ioannes dixerat: Adolescentulum repeto, & animam fratris: senex demisso vultu ingemiscens, & item lacrymans: Ille, inquit, mortuus est. Quomodo & quo genere mortis? Deo, inquit, mortuus est: nam nequam, & perditus, & vno verbo, latro euasit; & iam pro ecclesia, in qua versabatur, montem cum nefaria hominum sui similium turba occupat. Apostolus ergo veste dilacerata, ingenti cum gemitu caput feriens: Bonum, inquit, custodem animæ fratris tui te reliqui. Equus iam iam mihi adsit, & dux aliquis itineris. Inde ab ecclesia, ita vt erat, cum festinatione se proripuit. Profectus autem ad locum, à primis latronum excubitoribus prehenditur; IOANNES REQVIRIT MALE CVSTODITVM DEPOSITVM.
B qui neque fugam parans, neque euitare studens, sed vociferans admodum, dixit: Huc huius rei caussa accessi; me ad principem vestrum deducite. Qui quidem ad tempus, vt erat armatus, expectabat.

Verùm vt Ioannem aduentantem agnouerat, præ pudore fugam capessit. Hic XVII. REVOCAT A DEVIVS ADOLESCENS A IOANNE.
verò ætatis suæ oblitus, illum pro viribus properè insequitur; atque clamans: Quid, inquit, fili, me tuum ipsius patrem inermem & ætate confectum fugis? Miserere laboris mei, fili; ne formides: adhuc tibi salutis spes reliqua est: ego Christo pro te reddam rationem; &, si sit opus, pro te lubens mortem oppetam, sicut Dominus pro omnibus nobis: pro tua anima meam dabo: consiste, crede: Christus me misit ad te. Ille vbi hæc audiuerat: primùm oculis humi defixis, constitit; deinde arma abiecit: tum horrore perfusus grauiter & acerbè lamentatus est: senem ad se aduentantem complectitur: fletu
C & mœrore, quoad poterat, pro culpa satisfacit: & dextera sola occultata, lacrymarum vnda secundò baptizatur. Apostolus rata & constanti assecuratione, ei se à Saluatore veniam & remissionem peccatorum precibus suis impetraturum pollicetur: atque ad genua accidens, ipsam manum dextram, tamquam aqua pœnitentiæ ablutam purgatamque osculatus, illum ad ecclesiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiuniis vnà cum eo se macerat, variis diuinæ sapientiæ sententiis eius animum, quasi quibusdam blanditiis mitigat, tranquillatque; neque priùs (vt fertur) inde decessit, quàm illum ecclesiæ ministerio præfecisset. Cuius conuersione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis, per exteriora pœnitentiæ signa hominibus proposuit ad imitandum. Ista à Clemente hoc modo præscripta, tum ad rei gestæ
D cognitionem, tum ad vtilitatem legentium accommodata, istum locum obtineant.] huc usque Eusebius.

Ioannes Chrysostomus ad Theodorum lapsum scribens, eiusdem adolescentis ex- XVIII. TESTES VERITATIS HISTORIAE.
emplo eum ad meliorem frugem reuocare conatus, hæc ait: Quæ gesta sunt cum illo iuuene, qui pridem discipulus fuit Ioannis illius filij Zebedæi, deinde longo tempore ducem egit latronum; iterum à sanctis manibus beati senis interceptus, in superiorem virtutem è lustro, è spelunca latronum, penetrauit; ipse non ignoras: nosti enim non minùs quàm ego. Sæpenumero te admirantem audiui referre beati viri condescensum, & mansuetudinem, & suauitatem illicem: quoniam prior cruentam dexteram exosculatus est, hærens in amplexu adolescentis, & ea via reduxit ad amissam virtutem.] hæc Chrysostomus, vt rem absque vlla dubitatione testatam, summatim retulit.
E Citat eamdem historiam Cassianus[a], & alij plures. Sed & Antiochus[b] monachus scriptor nobilis, qui claruit Zenonis Imp. temporibus, eamdem recitans, Irenæum ipsius allegat auctorem.
[a] Cassian. collat. 24. c. 21.
[b] Antioch. ser. 122.

Adduntur ad hæc alia multa miranda à Ioanne peracta, vt mutatio virgarum XIX. DE MIRACVLIS IOANNIS.
in aurum, saxorum in gemmas: sed quia sunt apocrypha, æquè reiicienda putamus. Ferunt & viduam necnon adolescentem defunctos ab eodem Ioanne esse reuocatos ad vitam: sed hæc ex Pseudoprochoro, vel aliis, quorum fides in omnibus non probatur. Illud verò de mortuo homine ad vitam restituto, firmum habetur, & testimonio Apollonij antiquioris Theologi, quem citat Eusebius[c], comprobatur. Confirmat hoc
[c] Euseb. lib. 5. c. 17. in fine.
[d] Sozom. lib. 7 c. 26.
ipsum Sozomenus[d] sic dicens: Non solùm Petrus Apostolus mortuum suscitauit, sed & Ioannes Euangelista Ephesi, Philippi filiæ Hierapoli; & eadem à multis tum veteribus, tum nostri temporis piis viris (*nempe ab Epiphanio inter alios*) esse gesta reperies.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plura sanè eademque magna edita esse à Ioanne miracula, cùm reuersus est Ephesum, vt credamus, illud magnopere persuadet; quòd Apollonius Tyanæus, magus illorum temporum (vt dictum est) famosissimus, ei ob oculos positus erat: qui cùm se exemisset è manibus Domitiani, qui eum Romæ detinuit vinctum in carcere, ab Vrbe recedens, & per Græciam se in Asiam conferens, Ephesi morabatur. Oportuit igitur, vt olim Petrum aduersus Simonem magum, sic Ioannem magna virtute in magum obniti, ne, qui crediderant, eius malis artibus in præceps adducerentur; & eo magis, cùm præsertim recens esset exemplum, quo Apollonius magnam de se apud Ephesios existimationem concitauerat. Quodnam verò id fuerit, breuiter enarrare, operæpretium ducimus. A

XX. APOLLONIVS NECEM DOMITIANI NVNCIAT EPHESIIS.

Hoc ipso anno, quo diximus Domitianum à Stephano liberto Clementis esse necatum, idem Apollonius ciusmodi facto Ephesios in admirationem adduxit. Nam ea ipsa die & hora, qua Imperator gladio à Stephano impetebatur, Apollonio concionem habenti ad populum, in media oratione (inquit Philostratus[a]) nouum quid & incredibile occurrit. Nam concisè magis quàm consueuerat, verba proferens; tandem quasi horum, quæ dicere vellet, oblitus, conticuit, toruis oculis in terram aspiciens. Tres inde aut quatuor passus è loco vbi constiterat progressus; Percute tyrannum, percute tyrannum, clamabat: non vt qui è speculo veritatis imaginem traheret, sed qui res ipsas ante se fieri videret, & auxilium afferre conaretur. Cùm stuperent Ephesij, qui frequentes aderant: subsistens Apollonius, sicut facere solent, qui rem aliquam, dum fit, videntes, quo tandem euasura sit expectant: tandem, Confidite, inquit, ô viri; Tyrannus namque occisus est hodie; quid autem dixi, hodie? immo potiùs hoc ipso temporis momento, ita me Pallas adiuuet. Cumque illum insanire putarent Ephesij, cuperent tamen vera esse quæ diceret, sed propter periculi magnitudinem talibus verbis aures præbere metuerent: Non miror, inquit Apollonius, vos mihi non adhibere fidem, iam nunc ea narranti apud vos, quæ nondum omnes qui Romæ sunt cognouere. sed iam ecce cognoscunt.] B C

[a] Philost. lib. 8.

XXI. EPHESII ERGA APOLLONIVM PROPENSIORES.

Hæc vera esse, quæ ab Apollonio dicta erant, cùm postmodum tabellarij cum litteris festinantes, certò firmarent; vix credi potest, ad quantam ille de se Ephesios admirationem ac pariter æstimationem adduxerit; vt tum his, tum ceteris ibidem rebus ab eo gestis, eumdem vt quempiam deorum colerent. nescientes enim, vnde hæc occulta scire Apollonio suppeditaretur, eum proinde ac si plus quàm homo esset, plurimi faciebant; quippe qui Ephesi agens, quæ Romæ fierent, spectare oculis videretur. At hæc haud mirabitur, qui consideraverit, peculiare id fuisse magorum, vt per parhædos ipsos, quos vocant, familiares dæmones, imagines rerum quæ longè abessent, ob oculos mentis repræsentatas inspicerent. Nam, vt de multis aliis taceamus, Iulianus Apostata (quod suo loco dicturi sumus susiùs) eiusmodi arte, quæ Romæ vel alibi in Occidentali Imperio agerentur, ipse, cùm esset in Oriente, nosse curabat. Ceterùm apud rerum ignaros magna hæc in Ecclesia Ephesina potuit esse tentatio: quamobrem ne eiusmodi Tyanæi impostoris Christiana religio dispendium aliquod pateretur, opportunè his diebus reuersus Ioannes ad Ephesios, mortuum quem diximus, suscitauit, & alia complura (vt par est credere) mirabilia est operatus. D

XXII. [b] Dionysius epist. 10.

Cùm verò de restitutione Ioannis nuncium accepisset Dionysius Athenarum Episcopus, sicut ad eum olim exulem in insulam relegatum scripserat[c] fore, vt breui mutuo congressu inuicem iungerentur: illum mox Ephesum conuenisse, æquum est opinari. At hæc tempora Dionysium egisse in Oriente, facilè omnes consentiunt: post hæc verò, fortasse Ioannis consilio, Romam ad Clementem Pontificem se contulisse, ab eodemque vnà cum Rustico & Eleuterio in Gallias esse amandatum, fidem faciunt, qui ex antiquioribus monumentis eius res gestas scriptis memoriæ prodiderunt. Mittendi in Gallias tam insignem totaque Ecclesia spectatum virum, ea ferè necessitas incumbebat; quòd primi illi à Petro ad prædicandum ibidem Euangelium missi discipuli, vita functi erant, quorum aliquos (vt dictum est) gladius sæuientis Domitiani sustulerat. Martialis enim antiquus discipulus vita functus erat. Sub eodem Domitiano pariter obiisse diem Eutropium, Lucianum, & alios, iam nuper est dictũ. Quamobrem nobilissimæ Gallicanæ iam coalescenti Ecclesiæ pastoribus destitutæ, Clemens, qui alios eodem miserat, opportunè consuluit, vt Dionysium in Gallias mitteret. E

DIONYSIVS MITTITVR IN GALLIAS.

XXIII. Hæc cum plurimorum auctoritate testata habeantur: qui de his dubitant, dicant, velim,

velim, quæ ratio esse potuit, quæve causa intercessit, vt viuente adhuc Dionysio, Publius daretur Episcopus Athenien sibus, & post eum Quadratus? Nam cùm (vt suo loco dicemus) Dionysius sub Hadriano Imp. consummarit martyrium, ad illud planè constat[a] tempus Quadratum rexisse Ecclesiam Athenensium, & ante eum Publium: quinimmo & Narcissus Domini discipulus ante hos omnes post Dionysium ab Hippolyto[b] ponitur: vt satis ex his appareat, illos, viuente adhuc Dionysio, creatos esse Athenarum Episcopos, nimirum quòd ille fuisset aliò amandatus: Sed quonam? certè ad alias ciuitates vel prouincias, quàm in Galliam missum esse, nulla prorsus vel leuis memoria extat, vel coniectura. Nec existimare fas est, eum hisce temporibus, omnibus Apostolis, vno excepto Ioanne, morte sublatis, cùm maxima omnium incumberet necessitas Euangelij prædicandi, suæ Ecclesiæ nuncio remisso, segnem ac otiosam vitam sibi constituisse. Sicut igitur postea factum scimus à Polycarpo Ioannis Euangelistæ discipulo, vt ex Asia complures in Gallias (vt suo loco dicemus) ad Euangelium prædicandum, illudque pariter propagandum missi fuerint: ita nunc putamus, persuasione Ioannis Dionysium Romam primum ad Clementem, inde eiusdem consilio in Galliam esse profectum. At de Dionysio inferiùs suo loco nobis susiùs agendum erit. A B

EPISCOPI ATHENIENSES.

[a] Euseb. lib. 4. c. 22. & Hier. de Script. Eccl. in Quadrato.
[b] Hippol. de 72. discipulis.

IESV CHRISTI ANNVS 99.	CLEM. ANNVS 7.	NERVÆ IMP. ANNVS 1.

I.

ANno Christi Redemptoris nonagesimonono, Nerua Augustus tertium iniit Consulatum, adsciuitque sibi collegam Virginium Rufum, quem (inquit Dio) Romanæ legiones olim Imperatorem nominauerant, minimè veritus eum vel in collegam assumere.] laudatissimus hic à Plinio[c] prædicatur, quòd Imperium recusasset à militibus oblatum, quòd eruditus & optimus ciuis esset; eiusque obitum deplorat, vt amantissimi patris. Quomodo autem vita functus sit in hoc suo Consulatu, agens annum octogesimumtertium, idem describit; laudatumque ait funebri oratione à Cornelio Tacito, horum temporum viro eloquentissimo. C

[c] Plin. lib. 2. epist. 1.

II. [d] Athanas. in Synopsi. EVANGELIVM IOANNIS EDITVM. [e] Recitat Cedren. in Nerua.

His item temporibus, secundùm ea quæ ab Athanasio & aliis testata habentur, sanctus Ioannes Euangelista suum Euangelium edidit. sunt enim hæc verba[d] Athanasij: Euangelium secundùm Ioannem prædicatum est à Ioanne Apostolo & dilecto, cùm exul esset in Patmo insula, & postea ab eodem Ephesi editum per Caium dilectum Apostolorum hospitem; de quo Paulus ad Romanos scribens dicit: Salutat vos Caius hospes meus, & tota Ecclesia.] Fertur de eadem re sententia Hippolyti[e] Episcopi Portuensis & martyris in hæc verba: Ioannes Iacobi frater, cùm in Asia verbum Dei propagaret, imperante Romæ Domitiano, in Patmum insulam est deportatus. Inde à Nerua reuocatus Ephesum, conscripto Euangelio, & patefactione quam conspexerat, vita excessit, annos natus centum & sex.] Post restitutionem itaque ab exilio, incerto tamen anno, ab eo scriptum esse Euangelium, Epiphanius[f] quoque testatur, sic dicens: Cogit sanctus Spiritus Ioannem recusantem Euangelium annunciare ob metum & humilitatem in senecta ipsius post nonaginta annos vitæ eius, post reuersionem ipsius à Patmo.] Sed quod addit: Quæ facta est sub Claudio Cæsare] memoria lapsum puto, vel in codicem mendum irrepsisse: nam haud facilè probari potest, quòd Ioannes sub Claudio nonagenarius saltem ætate fuerit. Consentit Irenæus[g], scriptum fuisse Ephesi à Ioanne Euangelium; licet quo tempore id acciderit, minimè dicat. In eamdem sententiam complures alij tum Græcorum, tum etiam Latinorum abiere. D E

[f] Epiph. hæres. 51.
[g] Iren. lib. 3. c. 1. & Euseb. lib. 5. c. 8.

III. [h] Metaphrast. apud Lip. to. 1 Doroth. in Synopsi. SIGNA DIVINITVS OSTENSA.

Dixerunt alij[h] conscriptum ab eo fuisse Euangelium in insula Patmo, editum verò Ephesi. Addit autem qui hæc scribit Metaphrastes, tonitrua, fulgura, atque terrores complures esse factos, cùm Ioannes opus aggressurus esset, perinde ac olim acciderat, cùm Moyses in vertice Sina montis legem accepisset; sic dicens: Cùm solutus lege exilij Ephesum esset reuersurus, insulani precibus agunt, ne recedat: quod cùm persuadere non possent, secundæ faciunt petitionis initium; ne scilicet totum seipsum auferret, sed se ipsum loquentem assiduò suis scriptis relinqueret; vtque Christi Euangelium, & ea quæ ipse viderat de Christo, scriberet. Annuit ille; &

Universidad de Deusto
Biblioteca

antequam opus aggrederetur, tum sibi, tum aliis indixit ieiunium: & Prochorum sequi A
iubet, ac cum eo montis ascendit verticem, & more Samuelis rectus erigitur, & sicut
Moyses manibus eleuatis effiguratur, & mentem à sensibus abstrahit. Tuncque horren-
da tonitrua, terrores, & fulgura his similia, quæ antea Moysi legem recipienti contige-
rant, facta sunt. Ad extremum tonitrua in vocem exprimuntur, atque resonat: In prin-
cipio erat Verbum.]

IV. At non putet quis hæc contemnenda, quòd ab auctore haud admodum antiquo,
cuius interdum fides vacillet, tradita habeantur; vel quòd apud Pseudoprochorum
[a] Prochor c.36 hæc ferè eadem scripta sint [a]. Nam vt primùm ratione agamus: si ex sententia Pauli [b]
[b] 2.Cor.3. ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent inten-
dere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomo-
do non magis ministratio spiritus erit in gloria? Quamobrem hæc aut adeò incredi- B
bilia videri debent, etiam si scripta habeantur in apocryphis: in eis enim multa
vera interdum inesse admixta, neminem existimamus negaturum. At verò non ex
[c] Hier. in præf. in Euang. Mat. apocrypho aliquo, quæ ipse scribit, sibi vendicat sanctus Hieronymus [c]; sed ex anti-
CONFIRMATIO DICTORVM. qua veraque historia, quam citat, ab aliis fusiùs explicata, sic summatim recensetur: Co-
actus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationi-
bus, de diuinitate Saluatoris altiùs scribere; & ad ipsum (vt ita dicam) Dei Verbum
non tam audaci, quàm felici temeritate prorumpere. Vnde & Ecclesiastica narrat
historia, cùm à fratribus cogeretur vt scriberet, ita facturum se respondisse, si indi-
cto ieiunio, in commune omnes Deum deprecarentur. Quo expleto, reuelatio-
ne saturatus, illud prooemium è cælo veniens eructauit: In principio erat Verbum, & C
Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.] hucusque Hieronymus; ex quibus
quæ sunt dicta, ex parte firmantur. Ceterùm norunt omnes qui in eius scriptis versati
sunt, ipsum præ ceteris apocrypha auersari solitum, nec adeò facile absque delectu, in-
consulto palato, rancida vel insipida deglutire. Quòd insuper idem Ioannes à Domi-
[d] Epiph. hær. 73 no dictus sit filius tonitrui: Epiphanius [d] id causa Euangelij dictum putat, cùm de Ioan-
nis Euangelio hæc ait: Ioannes re vera tonitrui filius per propriam suam grandiloquen-
tiam, velut ex quibusdam nubibus, à sapientiæ ænigmatibus piam nobis de Filio intel-
ligentiam iuxta similem modum persuasit.] Sed idem est, nominatum esse filium toni-
[e] Thren. 3. trui, quod fulmen: sicut apud Hieremiam [e], vsitata Hebræorum phrasi, filiæ pharetræ, sa-
gittæ dicuntur.

V. Quod verò ad causam spectat, qua Ioannes permotus, eiusmodi scribendi Euange-
CAVSA SCRIBENDI EVANGELIVM lium subierit prouinciam: præter illam de Patmos insulæ habitatoribus nuper assertam, D
[f] Hier. de Script. Eccles. in Ioan. idem Hieronymus [f] duplicem affert, sic dicens: Nouissimus omnium scripsit Euangelium,
c.9. rogatus ab Asiæ Episcopis, aduersus Cherinthum, aliosque hæreticos, & maximè tum
Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse: vnde
& compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scriptu-
ræ ferunt: quòd, cùm legisset Matthæi, Marci, & Lucæ volumina; probauerit quidem te-
xtum historiæ, & vera eos dixisse firmauerit; sed vnius tantùm anni, in quo & passus est
post carcerem Ioannis, historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cuius acta à tribus
expositа fuerant, superioris temporis, antequam Ioannes clauderetur in carcerem, gesta
narrauit; sicut manifestum esse potest his qui diligenter quatuor Euangeliorum volumi-
[g] Iren lib. 3. c. 11. na legerint.] hæc ipse. Porrò illam potissimam fuisse causam, vt hæreticos, qui Christi di-
[h] Epiph. hæres. 51. uinitatem omnino negassent, scripto Euangelio confutaret, Irenæus [g], Epiphanius [h], & alij E
omnes affirmant.

VI. Scriptum verò fuisse ab eo Euangelium Græcè, omnes consentiunt: transla-
IOAN. EVANGELIVM GRAECE SCRIPTVM. tum autem antiquitus in Hebraicum, & Tiberiade in gazophylacio Iudæorum
[i] Epiph. hæres. 30. asseruatum temporibus suis, auctor est Epiphanius [i]: ac illud fortasse intelligit Pa-
[k] Euseb. lib. 3. in fine. pias, Euangelium secundùm Hebræos nuncupatum: nam de Papia hæc habet Eu-
sebius [k]: Aliam porrò narrat historiam de muliere, quæ multorum criminum apud
Dominum esset insimulata: quam quidem Euangelium secundùm Hebræos com-
plectitur.] nisi intelligere velimus de Euangelio Matthæi, quo Nazaræi vtebantur. Illud enim secundùm Hebræos nominare consueuit Epiphanius, & Hieronymus, qui illud in Latinum conuertit, in quo tunc inesset eiusmodi historia, quam pu-
[l] Ioan. 8. tamus fuisse diuersam ab ea quæ narratur à Ioanne [l] de muliere à Pharisæis rea adulte-
rij con-

A rij constituta. Nam cùm Papias multorum criminum dicat illam fœminam accusatam;
Ioannes verò habeat vnius tantùm facinoris, nempe quòd deprehensa esset in adulterio,
insimulatam: planè diuersam ab illa fuisse, cuius nulla esset mentio apud Euangelistas, si-
gnificare videtur. Quòd si vnam eamdemque fuisse mulierem dicere magis placet; tunc
illud affirmare necesse est, per Euangelium secundùm Hebræos, ea ratione quam diximus,
Euangelium Ioannis Papiam intellexisse.

VII. SVIS EPISTOLIS IOANNES BASILIDEM CONFVTAT. At sicut idem Ioannes, scripto Euangelio, Cherinthum, Ebionem, & alios Christi
diuinitatem negantes hæreticos visus est confutare voluisse; ita etiam duabus priori-
bus, quas scripsit, epistolis, aduersus Basilidem [a] & alios Christi carnem negantes, eam
certo testimonio adsignatam & egregiè testatam voluit reliquisse. Basilidem igitur, &
gregales eius, dicentes Christum non verè carnem assumpsisse, sed per phantasiam appa-
B ruisse, sicque nec verè esse crucifixum, sed omnia in imagine facta, negantesque [b] Christi
causa esse subeundum martyrium, iisdem Ioannes sugillat epistolis: vt in primis cum ipso
exordio primæ epistolæ aduersus eos eiusmodi fortissimum testimonium ponit [c]: Quod
fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & ma-
nus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus, & testa-
mur, &c.] ac demum: Omnis spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo
est: & omnis spiritus, qui soluit Iesum; ex Deo non est; hic Antichristus est, de quo au-
distis, quoniam venit; & nunc iam in mundo est.] ac rursum in secunda epistola eodem
argumento, sed breuiùs scripta: Multi, inquit, seductores exierunt in mundum, qui non
confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor & Antichristus.] Et
quod ad martyrium spectat, aduersus venenum illorum dogmatum eiusmodi propinat
[d] 1.Ioan.4. antidotum, dicens [d]: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est Filius Dei; Deus in eo
C manet, & ipse in Deo.] ac rursum [e]: Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus,
[e] 1.Ioan.5. aqua, & sanguis.]

VIII. DE IOANNIS EPISTOLIS. Sed quod pertinet ad fidem trium Ioannis epistolarum: primam quidem vt Ioannis
germanam ab omnibus receptam esse, sanctus Hieronymus [f] tradit: reliquas duas, quòd
in inscriptione vtriusque ponatur Ioannes Senior, alterius Ioannis, quem Seniorem
esse dictum testatur Papias [g], fuisse, nonnullos existimasse, idem affirmat; eadem &
Origenes [h]. Ceterùm quid de his ipse senserit, ad Euagrium [i] scribens, hisce verbis in-
genuè profitetur: Clangit tuba filius tonitrui, quem Iesus amauit plurimum, qui de pe-
ctore Saluatoris doctrinarum fluenta potauit: Presbyter electæ Dominæ, & filiis eius,
quos diligo in veritate. Et in alia epistola: Presbyter Caio carissimo, quem dili-
D go in veritate.] Hæc Hieronymus inculcat, cùm de Episcopi & Presbyteri no-
minibus agit, de quibus nos superiùs. Ostendit enim Presbyteri nomen commune
fuisse Episcopis, atque adeò ipsis Apostolis; idque non tantùm ex citatis Ioannis epistо-
lis, sed & Petri dicentis [k]: Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Chri-
sti passionum.] Certè quidem si quando ex facierum similitudine filios eodem parente
genitos licuit iudicare; tres illas epistolas verbis, sententiis, stylo, charactere vnam eam-
demque præseferentes imaginem, ab vno eodemque auctore esse conscripras, quiuis fa-
cilè poterit intelligere.

IX. DE FIDE EPISTOLARVM IOANNIS. In primis enim quod ad verba atque sententias spectat, in multis id contigit de-
monstrari: vt cùm ait [l] in prima: Non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum
vetus.] in secunda item: Non tamquam mandatum nouum scribens vobis, sed quod
habuimus ab initio.] Rursum in prima [m]: Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet:
E qui confitetur Filium, & Patrem habet.] & in secunda eamdem planè his verbis sen-
tentiam reddit: Qui recedit & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet:
qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet.] Quod item in pri-
ma [n]: Omnis qui ex Deo natus est, peccatum non facit.] in tertia idem his verbis: Qui
bene facit, ex Deo est: & qui ex Deo natus est, peccatum non facit.] Et quod in [o] pri-
ma habet: Vt diligamus opere & veritate.] eadem in secunda & tertia de diligendo in
veritate frequenter inculcat. Dum item in prima hæc habet [p]: Multi pseudoprophetæ
exierunt in mundum. In hoc cognoscitur Spiritus Dei: Omnis spiritus qui confitetur
Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis qui soluit Iesum, ex Deo non est; &
hic Antichristus est.] In secunda iisdem penè verbis eamdem reddens sententiam, ait:
Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum venisse in carne, hic
est se-

[f] Hier. de Script. Eccles. in Ioan.
[g] Apud Euseb. lib. 3. c. vlt.
[h] Apud Euseb. lib. 9. c. 19.
[i] Hier. epist. 89.
[l] 1. Ioan. 2.
[m] Ibidem.
[n] Ioan. 3.
[o] Ibidem.
[p] 1. Ioan. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est seductor,& Antichristus.] Rursum in prima : Hæc est charitas,vt mandata eius custodiamus.] & in secunda : Hæc est charitas, vt ambulemus secundùm mandata eius.] At quæ frequens in tribus illis epistolis facta est charitatis , dilectionis , veritatis inculcatio, planè declarat in duabus illis epistolis eandem , quæ in prima,genuinam elucere , atque perspicuè conspici Ioannis imaginem. A

X. DE TITVLO PRIMAE EPISTOLÆ.

Sed & eiusdem eas esse partus Ioannis,qui Euangelium scripsit , maiores qui canonicorum librorum contexuere catalogum,tam Græci,quàm Latini, æquè consentiunt omnes,dum tres numerarunt semper Ioannis Apostoli & Euangelistæ epistolas:vt de his dubitare,summæ videatur esse stultitiæ. Verùm quòd primæ epistolæ nullus inscriptus sit titulus;non ita factũ putamus,vt ea sic absque alia inscriptione eius qui scripsit, & ad quos data sit,vt se habet,fuerit exarata: sed potiùs existimamus eius titulum excidisse ; quippe quæ à maioribus eo titulo consignata reperitur,vt sic ab eis citaretur:Ioannes ad Parthos. B Quomodo enim scissent eam ad Parthos datam esse;nisi titulus cum qui dedit,& ad quos fuerit data,monstrasset? Apud Higinum [a] enim & Augustinum [b] eo titulo ea citata epistola habetur.Cùm autem apud Parthos Ioannes prædicauerit Euangelium,ad eosdem eam ipse epistolam scripsisse putatur. Hæc iam satis de Ioannis epistolis. Quando autem ex humanis desierit,suo loco dicturi sumus.

[a] Higin. epist. 1
[b] August. lib. quæst. noui test. q. 39.

XI. DE OBITV APOLLONII TYANAEI.

Hoc eodem anno impostor ille Apollonius Tyanæus,de quo sæpè antea mentio à nobis facta est,qui magicis artibus vniuersi Orbis oculos in se conuerterat , honesta capta occasione mittendi legationem ad Neruam Imp. quo exule familiariter vsus erat , discipulum Damidem, quem conscium ac testem haberet suarum actionum,à se ablegans, ne vltimi sui finis testis esset,occultam oppetens mortem (quò immortalis crederetur in cælum esse translatus)incerto exitu clausit diem extremum.Sed hæc his verbis Philostratus [c] ex Damide: Vt igitur à se Damidem amoueret, & ne coram testibus moreretur , occasionem epistolæ meditatus est , qua illum Romam mitteret ad Neruam Imperatorem : & Damis quidem cùm ab eo discederet,vehementer se turbatum dicit,quamuis futurorum esset ignarus. Apollonius autem quamuis optimè sciret quid euenturum esset , nihil tamen abeunti dixit,quale dicere solent,qui se numquam ampliùs mutuo sint visuri : adeò persuadendi cupidus erat,se semper esse victurum.Discedentem autem his verbis admonuit: O Damis,quamquam satis in te ipso habeas philosophiæ : me tamen respice. Et de Apollonio quidem Tyanæo hactenus ab Assyrio Damide scriptum est. De mortis autem genere,si modò mortuus est,nihil est à Damide scriptum. Sermones autem multi variique circumferuntur.] hæc Philostratus Apollonij studiosissimus: qui & varias de eius interitu subdit opiniones vulgò iactatas: quas cùm nec ipse certa assertione confirmet; meritò,vt inanes ac planè ridiculas,prætermittimus. C D

[c] Philost. lib. 8.

XII. MALVS EXITVS TYANAEI.

Verùm nonnisi malo exitu eum vita functum esse , perfacilè coniici potest ex [d] Luciano,dum vitam Apollonij , tragœdiam appellat , & cùm de alio mago Tyanæi discipulo, Erat , inquit , ex eorum numero, qui cum egregio Apollonio Tyanæo illo versati erant, totamque illius tragœdiam pernouerant. Vides quanam è schola tibi hominem refero.] hæc Lucianus , vt de re omnibus nota,& amicum alloquens , qui ea omnia optimè nosset. Idemque dum agit de discipulis Apostonij,qui imposturis, incantationibus,magiisque,& aliis malis artibus operam dabant,iisdemque vita turpissimis,& amore puerorum infamissimis; qualis eorum magister fuerit,facili coniectura poterimus assequi. Eant igitur impij,qui eo impudentiæ peruenere atque blasphemiæ , vt non erubuerint Christum Dominum Redemptorem nostrum cum Tyanæo conferre : nam etsi non aliunde , certè E ex fructibus vtriusque(quo nihil est naturalius) qualis vterque fuerit,perspicuè cognosci potuerit. Sed de his aliàs.

[d] Lucian. in Alexandro.

XIII. TRAIANVS ADOPTATVS A NERVA.

Eodem anno , iisdemque Coss. Nerua Imperator [e] cùm se iam senio fatiscentem, & continuis morbis in dies magis magisque langueſcentem,ac deficientem viribus conspexisset,consulturus Romano Imperio , nulla habita ratione sibi sanguine coniunctorum, quem putauit virum frugi dignumque ad habenas Imperij moderandas,M.Vlpium Traianum,Hispanum hominem, agentem tunc in Germania cum exercitu , adoptauit in filium,ac Cæsarem nominauit.hæc cùm Dio,tum Plinius pluribus prosecutus est ea oratione,quam pro gratiarum actione habuit in suo Consulatu. sed nos de eodem plura inferiùs.

[e] Dio in Nerua.

IESV

A

CEntesimo iam adueniente Christi anno , Nerua Aug.quartùm & Traiano Cæsare secundùm Coss. idem Nerua Imp. sexto Kal.Februarij morbo consumptus [a] , ætatis annos sexagintaquinque , menses decem , & dies totidem agens, cùm imperasset annum vnum, menses quatuor , ac dies nouem , vita functus est, successitque Traianus. At hîc finis esto Annalium tomi primi : auspicaturis secundum ab anno primo eiusdem Imperatoris: vt idem annus centesimus finis sit primi Annalium tomi,& secundi principium.

OBITVS NERVAE.
[a] Dio in Nerua.

B

EMenso igitur primi sæculi quasi laborioso vasti maris itinere, opportunam stationem iam nacta , contrahens vela oratio conquiescat : ita tamen , vt non otiosa consistat ; sed his , quorum auspicio è portu soluit, eorumdemque ope altum pelagus enauigauit, gratias immensas agat,easdemque iugiter repetat; ipsi nimirum Deo Patri , auctori omnium bonorum , ac Filio , humani generis Redemptori , simulque donorum omnium largitori Spiritui sancto , necnon & sanctissimæ Virgini Dei genitrici Mariæ , vt conciliatrici diuini Numinis : ipsi namque sicut hæc omnia nostra accepta ferimus , ita pariter & offerimus ; vt ipsa eadem,qualiacumque sint, dilecto filio suo porrigat , vt impartita benedictione sanctificet, illamque pro munere gratiam poscat , vt ipse sit nobis portio in terra viuentium. Amen.

ANNALIVM TOMI PRIMI
FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX
IN TOMVM PRIMVM
ANNALIVM ECCLESIASTICORVM.

A

A, prol, vsi Syri. 115.e
Aaron benedixit populum extendens manum. 213.b
Aaron vxorem de tribu Iuda Elizabeth accepit. 12.c
Aaronis virga vbi posita esset in tabernaculo. 25.b
Aaronis virga magorum virgas deuorauit, quid mystice. in præf. pag. 2.
Abagarus, siue Augarus, vel Agabarus Rex Edessæ Syriæ ciuitatis. 104.d
Abagarus pictorem misit, vt Christi imaginem exprimeret. 105.d
Abagari & Iesu epistolarum fides, & sententia Gelasij. 105.b
Abagarus Thaddæum accersit, & ab eo curatur. 310.e
Abagari & Thaddæi collocutio. 311.c.d.e
Abbas Dionysius cognomento Exiguus canones Apostolicos in Latinum vertit. 385.e
Abdiæ Babylonij nomine Vitæ Apostolorum. 326.d
Abdiæ nomine liber reiectus. 394.e
Abiæ vices quota. 26.e
Abilina prouincia. 86.d
Abila ciuitas. 86.d
Abilius post Anianum Episcopus Alexandrinus. 724.e
Ablutio pedum quando facta à Domino. 151.e
Ablutio pedũ ante conuiuiũ Iudæis & Romanis solita. 152.a
Abominatio desolationis à Domino prædicta quid. 661.b. 662.e. arguuntur de ea errores complures.
Abominatio cur exercitus Romanorum. 663.a
Abraham decimas sacerdoti persoluit. 471.d
Abraham amicus Dei dictus, & non dissoluetur, epitheto vocatus. 45.b
Abraham Cariatharbæ habitauit. 26.e
Abrahæ tres Angeli vbi visi. 27.b
Abraham ex Cætura filij Iexan & Madian. 51.d
Abraham ex Cætura & Agar filios heredes cùm Isaac non instituit. 51.e
Abraham donatos filios Cæturæ dimisit. 51.e
Abraham quinque Reges, id est, dominos oppidorum debellauit. 53.c
Abraham in quo monte filium immolare iussus. 175.e
Abraham vxorem sororem nominans non est mentitus. 15.b
Abrasio capitis diuersi generis, sed omnis in contumeliam. 571.e
Abrasio capitis lugentis symbolum. 574.a
Abstemium fuisse Paulum vnde probetur. 570.c
Abstinere à sanguine fuisse olim in Ecclesia receptum. 384.e
Abstinere à sanguine cur & Gentiles iussi sunt. 385.b
Abstinere à sanguine præcipitur in Can. Apost. 384.e
Abstinere Christianos à sanguine, Ecclesiæ Occidentalis consensu antiquatum est. 385.e
Abstinentia à sanguine quid significaret. 384.e.385.a
Absolutio peccatorum per sacerdotem. 437.b
Absolutio à Deo, non ab homine. 444.d
Abusio differendi in annum sumptionem Eucharistiæ. 500.c
Accensio lucernarum Aegyptiorum solemnitas. 551.d
Acceptabilis annus qui. 111.b
Accubitus Tobiæ. 151.
Accumbere per contubernia. 125.
Accumbere Iudæos more Romanorum. 151.
Accumbere cum veste cœnatoria. 152.c
Acetum fasciculo hyssopi conditum sistendi sanguinis vim habere. 179.e
Acetum solitum propinari cruci affixis ad quid. 179.d
Acetum propinari solitum ad accelerandam mortem, commentum est. ibid.
Aceto sumpto Dominus expirauit, cur. 180.c
Achaia proconsularis prouincia facta. 421.d
Achaia Proconsul Gallio frater Senecæ. 421.d
Acheldema ager sanguinis. 163.e.164.
Achiabus Herodem se ipsum interfecturum cohibuit. 68.e
Achibas doctor Pharisæus. 4.d
Achior Amanitis. 13.d
Acilij Glabrionis mors. 730.d
Acme à Cæsare occiditur propter quid. 67.a
Acolythi quot olim in Romana Ecclesia. 338.b
Acolythorum ordinem prætermittit Ignatius. 337.d. 338.a
Acolythorum officium. 338.b
Acta Iesu à nece Ioannis. 125.c
Acrates à Nerone missus ad expilanda Asiæ templa. 652.e
Acta Pilati conficta à Maximino Imperatore. 83.c. eáque duplicis generis. ibid.
Acta Pilati falsitatis manifestè arguuntur. 83.e
Acta Pilati descripta Romæ asseruabantur. 216.e
Acta Apostolorum nascentis Ecclesiæ infantiã texunt. 218.e
Acta Apostolorum quo anno absoluta. 623.d
de Actibus Apostolorum libri apocryphi. 218.e
Acta SS. Simonis, & Guriæ. 105.d
Acta diuersorum Apostolorum. 326.a
Acta Bedæ à Basilio scripta. 366.e
Acta Barnabæ scripta nomine Marci. 394.c
Acta Barnabæ de cœnaculo Domini. 219.a
Acta Theclæ & Pauli apocrypha. 363.d
Acta passionis Theclæ an apocrypha. 363.d.e
Acta Petri à Lino conscripta non sincera. 665.e
Acta Andreæ corrupta. 666.a
Actorum Apostolorum nomen. 218.e
Actorum locus cap. x. elucidatus. 221.e
Actiaca pugna 40. ante annos, quàm describeretur Orbis ab Augusto. 28.c
Actiaca pugna victus Antonius. 35.b
Actiaca victoria quando contigit. 36.a
Adam sepultum esse in Hebron, de quo intelligendum. 176.e
Adã formatus eo ipsõ die, quo contigit incarnatio Verbi. 26.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adam maximus quis. 176.e
Ada corpus ibi sepultum, vbi crucifixus est Christus. 175.c
Adam in Golgotha sepultus. 175.d
Adam primus non fuit sepultus in Hebron. 175.d
Adam vnus è numero gigantum. 176.e
Adamas Berenices pretiosissimus. 586.e
Adagium, Camelus per foramen acus, quomodo intelligendum 137.
Adagium, Non est adire Corinthum cuiuis integrum. 460.c
Ader turris distans mille passus à Bethlehem. 48.a
Adiabenici. 264.e
Adiurare Christianis licitum. 432.a
Adiuratio dæmonum. 431.e
Adiurationis probatiritus adhiberi possunt. 432.b.c
Ado Episcopus Viennæ. 290.b
Adolescens deuius à Ioanne reducitur. 747.b
Adonidi vulnerato spongia admota videtur. 180.b
Adonidi & Veneri templum ab Hadriano erectum ad abolendam præsepis memoriam. 44.e
Adoptionis Christi generationes. 11.d
Aduentus Pauli Romam tempus. 591.d.e
Aduentus Vitellij Hierosolymam. 268.d
Aduentus Filij Dei Iudæis & Gentilibus prænunciatus. 7.d.e
Aduentus Christi præsagia Augusto tributa. 10.d
Aduentu Christi tantum defecerat sceptrum Iudæ. 3.d
Aduentus Christi opportunum tempus. 2.c
Aduenæ dispersionis Hebraï qui dicerentur. 250.c
Aedes Dianæ argenteæ Ephesi quæ. 506.d
Aedes Minervæ in fano Apollinis quæ dicantur. 507.d.e
Aedes plurimæ diis dicatæ. 47.b
Aegyptum Simon Petrus petit. 325.d
Aegypti Prætor Flaccus. 278.
Aegyptij abstinent ab esu ouium. 302.c
Aegyptij suarum superstitionum tenacissimi. 636.c
Aegyptiorum Orthodoxorũ opinio de die natalis Christi. 40.e
Aegypti simulacra prostrata aduentu Christi. 58.a.b
Aegyptus illustrata aduentu Christi. 58.a
Aegypti desertum illustratur transitu Domini. 58.e
Aegyptius fons idololatriæ. 58.d
Aegyptij sacerdotes in crucem acti. 82.c
Aegyptij detestantur pastores ouium. 302.c
Aegyptij ouem, hircum, & bouem mactari non patiebantur, & cur. 302.c
Aegyptij sexta Ianuarij aquam haruiunt, & reponunt. 95.e
Aegyptiorum opinio de tempore Christi nati. 40.e
Aegyptij volunt Christum natum, & baptizatum eodem die. 40.e
Aegyptiorum sacerdotum immane scelus aduersus Paulinam. 82.c
Aegyptij Christum quando natum dicerent 34.b
Aegyptiorum mos cadauerum condiendorum. 195.a
Aegyti monachi manibus laborabant. 410.b
Aegyptij sacerdotes iudices erant. 457.c
Aegyptij mundabant se aqua, antequam templa adirent. 483.a
Aegyptij suarum superstitionum tenacissimi. 636.d
Aegyptius vatem se simulans Iudæos seducit. 544.b
Aegyptij frequentes lucernas accendere soliti. 551.d
Aegyptij monachi à S. Marco instituti. 633.e
Aegyptios antiquo odio fuisse in Iudæos. 636.e
Aelianus Vrbis Præfectus Apollonio familiariter vsus. 726.e
Aeliæ Episcopus honoratus. 271.d
P. Aelius Asiæ administrator. 509.e
Aelius Seianus Seij Strabonis filius. 83.a
Aemulatio diaboli in Simone mago. 258.d
Aeneæ sepulchra multis in locis monstrantur. 428.e
Aeneas paralyticus sanatus à Petro. 283.d
Aeneatores & tibicines adhibiti in funere nobilium apud Græcos & Latinos. 110.d
Aennon idem quod Aenan. 99.d
Aennon pro Salem iuxta Sicher. 99.b
Aequinoctium obseruatum in Paschate, & Azymis. 148.a
Aera numeri nota, quando & vbi ab ea cœpti anni numerari. 32.e
Aerius Episcopis infensus, & cur. 522.a
Aerius hæresiarcha. 522.e
Aerius festorum dierum impugnator. 522.e
Aerium Hieronymus impugnat. 522.e
Aerianismum hæretici Hieronymo falsò impingunt. 522.e
Aeschines quid Demosthenis obiecerit. 506.d
Aestimatio Petri summa apud omnes. 393.b
Aestimatio sacerdotalis quanta apud omnes gentes. 457.c
Aetas Christi cum baptizatur. 306.e
Aetas Christi de sententia sanctorum Patrum. 185.d.186.a.b.c.d
Aetas Herodis. 66.b
Aetas Ioseph. 75.e
Aetas Pauli post conuersionem. 262.a. & ante conuersionem. 262.d.e
Aetas multorum longæua. 715.e
Aetas Augusti. 77.e
Aethicus de geometrica descriptione nominatus ab auctore. 33.b.
Aethiopas ab Aegyptiis, id est, à Iudæis, qui Aegyptum habitabant, circumcisionem didicisse. 259.e
Aethiopas doctos colere Deum immortalem, ac rursus alterum mortalem. 259.e
in Aethiopia fœminas regnare consueuisse. 260.a
Aethiopiæ Reginæ Candaces appellatæ. 260.a
Aethiopia præueniet manus eius Deo, quando impletũ. 260.b
Aethiopiæ sacerdotes Reip. imperabant. 457.c
Aethiopia Erythræa. 260.d
Aethiopum religio. 259.e
Aetna montis eruptio admiranda. 720.e
Affinium Regis vestis qualis. 160.a
Africanus Theologus. 12.c
Africam Simon Petrus petit. 325.d
Africana Ecclesia à Petro erecta. 325.c
Africani ab Apostolis Euangelium acceperunt. 325.c
Africanos à Romana Ecclesia Euangelium habuisse profitetur Augustinus. 325.c
Afri monachos attonsos deridebant. 574.e
Africanæ Ecclesiæ ritus in psallendo. 611.e
Agabus Paulum vincula Hierosolymis passurum prophetat. 567.d
Agabus famẽ sub Claudio Imperatore futuram prædicit. 332.e
Agape Christianorum quid. 491.e
Agape funeralis. 494.a.b.c.d
Agapes in dedicationibus ecclesiarum. 494.e
Agapes quando exhiberi solitæ. 494.e
Agapes in ecclesiis exhiberi solitæ. 494.e
Agapes Concilio Gangrensi probatæ. 495.a
Agapes diuidendi ratio. 494.b
Agapes extra ecclesiam faciendæ. 495.c
Agapes quomodo Gregorius Angelis concesserit. 495.c
Agapeti Papæ littera. 316.a
S. Agathæ ecclesia ab Arianis vendicata. 252.a
Ager figuli qui. 144.b
emptus ad sepulturam peregrinorum. ibid.
quanti constiterit, ampla disputatio. ibid.
Agis Delphos profectus decimas Deo soluit. 447.a
Agnus innocentissimus Christus ipse Paschatis die immolatus in cruce. 151.b
Agnus Dei origo & miracula. 651.a
Agni Paschalis comedendi à stantibus vsus intermissus. 153.b
Agnorum esus Thebanis interdictus. 302.c
Agnorum nomine Gentiles designantur. 285.e
Agon Capitolinus quot annos contineres. 725.a

Agonalis annus. 725.a
Agri Hieremiæ pretium. 145.c
Agricolæ consulis obitus. 742.d
Agrippa Aristobuli filius ex Mariamne. 3.c
M. Agrippa tã Syriæ, quàm toti Orienti præfectus. 29.b.235.d
Agrippa primus nomine Romano apud Hebræos vocatus. 265.d
Agrippæ Iudæi carcer. 267.d
Agrippa à Tiberio vinculis mancipatus. 368.e
Agrippa, mortuo Tiberio, regnum Iudæorum consecutus est. 367.e
Agrippa Herodem Tetrarcham apud Tiberium iudicio postulat. 267.e
Agrippæ Regis in Iudæam reditus. 377.d
Agrippa Rex ab Alexandrinis ludibrio habitus. 278.c
Agrippa catenam auream sustendit in templo. 307.b
Agrippæ reditus Hierosolymam honoribus augetur. 307.b
Agrippa cognomento Herodes occidit Iacobum fratrem Ioannis. 312.d
Agrippa accepit à Claudio regnum, & ius in sacerdotium. 313.b
Agrippa Petrum magna diligentia custodit in carcere, & cur. 313.b
Agrippa Tyriis & Sidoniis iratus, & cur. 315.b
Agrippæ ad Caium libellus supplex. 297.b
Agrippæ filius Romæ apud Claudium educatur. 360.d
Aggrippæ filius Iudæis pontificiæ stolæ custodiam retinendam impetrat. 376.a
Agrippæ filius in regno Herodis patrui sui Rex constituitur à Claudio. 377.d
Agrippa Berenices contubernio infamatur. 586.d
Agrippa summum sacerdotium Ismaelis Phabæi filio contulit. 544.d
Agrippa Iosepho Cabi pontificium detulit. 587.d
Agrippæ & sacerdotum dissensio. 587.c
Agrippa Iosepho abrogato Ananum Pontificem substituit. 625.e
Agrippa Hierosolymis pellitur. 659.d
Agrippa ad seditiosos coercendos ter mille equites Hierosolymam mittit. 659.e
Agrippæ regiam seditiosi inuadunt. 659.e
Agrippæ non successit alius Rex Iudæorum. 660.e
Agrippa post excidium Hierosolymitanum superstes. 703.e
Agrippæ Iudæi carcer. 267.d
Agrippa Romam discedendi facultatem petit. 277.d
Agrippa Romam aduenit iterum Caium salutaturus. 296.c
Agrippæ filiæ ignominia affectæ. 360.b
Agrippæ sensus deficit. 296.d
Agrippæ dolor pro ritibus patriis conseruandis. 297.a
Agrippa religione abstinet à Petri nece. 313.b
Agrippa tertium murum adiungit Hierosolymis. 313.e
Agrippa filius Aristobuli accusator Herodis. 85.b
Agrippæ vexatio in Apostolos. 317.a
Agrippæ Regis mores. 360.b
Agrippæ Regis interitus. 359.e
Agrippa Rex à Nerone donatus quatuor ciuitatibus. 445.b
Agrippa Præses Syriæ. 29.b
Agrippinæ filius Nero Imperator. 445.b
Agrippina Claudij Imp. vxor. 379.c
Agrippina venenum Claudio propinat. 445.b
Agrippina Colonia. 411.c.d
Agrippina Augusta. 411.a
Agrippina Claudij vxor pro Iudæis. 379.b
Agrippina Neronis mater. 445.e
Agrippinæ dolo Sillanus interemptus. 509.e
Agrippina iussu Neronis interempta. 624.e
Alabarchæ functio quæ. 376.d.e
Alabarchæ statua Romæ. 376.d
Alabastritem lapidem ad vasa vnguentaria excauari. 121.e
Alabastrum vnguenti, regale donum. 121.e
Alabastrum vnguenti capiens libram vnam. 121.e
Alabastrum vas sic appellatum propter fragilitatem. 121.e
Alba veste ornata. 165.e
Alba veste induitur Christus ab Herode. 165.e
Albinus Præfectus index. 584.d
Albinus index. 637.e
Aldelmus libros de Virginitate metro scripsit. 366.b
Alexander pater Tiberij gradus in templo fecit. 74.e
Alexander filius Herodis. 60.c.619.c
Alexander Tyberij pater portas templi ornauit. 226.d
Alexander omnium Iudæorum ditissimus, & maximè pius. 229.e
Alexander Lysimachus Alabarcha cognomento dictus. 229.e
Alexander & Hymenæus satanæ traditi à Paulo. 449.e
Alexander tumultum Ephesinum sedat. 508.d.e
Alexander Imp. adiudicat locum ecclesiæ ædificandæ. 481.a
Alexandria quando debellata. 35.b
Alexandria vertex omnium ciuitatum appellata. 636.e
Alexandrina præfectura Augustalis dicta. 271.b
Alexandrina Ecclesia, & sedes. 274.c
Alexandrina Ecclesia cur primum locum post Romanam obtinuit. 358.a
Alexandrina naui vsus Paulus. 591.e
Alexandrinæ naues quæ. 592.a
Alexandrina Ecclesia à Marco optimè instituta. 633.c
Alexandrina Ecclesia collecta ex Iudæis. 636.d
Alexandrini in Agrippam Regem inuidia commoti. 276.a
Alexandrini tumultus sedati. 306.a
Alexander Iudæus patriæ religionis desertor. 686.d
Alexander ex Iudæo Gentilis Vespasiano fauet. 229.e
Alexander & Ioannes, qui interfuerunt Concilio inter Apostolos habito, qui. 229.d
Alexander & Hymenæus in errorem lapsi cur. 511.d
Alexander Imp. vt deus coli voluit. 654.e
Alexander Imp. in schola Apollonij versatus. 637.a
Alexandria quondam Orbis theatrum. ibid.
Alexandriæ habitabant decies centena millia Iudæorum. 279.a
Alexandriæ quinquaginta millia Iudæorum occisa. 660.e
Alexandrina Ecclesia præfertur Antiochenæ. 271.c
Alexandri Alabarchæ statua Romæ. 376.d
Alexandri Imp. rescripta pro Ecclesia Christianorum. 481.a
Alexandri Herodis filij impostura pro regno obtinendo. 71.c
Alexandrum Alabarcham à Caio vinctum Claudius dimittit. 306.a
Alexander monachus res gestas S. Barnabæ prosecutus. 148.b
Alexius Iconoclasta vanitus. 607.c
Alitarius mimus Neronis. 583.e. contra Paulum agit. 593.b
Alleluia signum conuocandi moniales. 562.c
Allusio in Christo eligente septuagintaduos ad numerum seniorum, quos Deus præcepit Moysi vt eligeret. 135.e
Alphæi Iacobus nominatus. 22.d
Alphæi Maria an eadem vna sit cum Maria Cleophæ. 25.b
Altare è saxis impolitis extructum. 25.a
Altare incensi quod, & quando incensum odolebatur. 25.a
Altare aureum in penetralibus. 25.a
Altercatio Petri & Pauli quomodo accipienda, vt vterq; à peccato vindicitur. 391.b
Altercatio de templo Hierosolymitano apud Alexandrum Magnum. 102.e
Aluerniæ mons quando scissus terræmotu. 181.b
Amalary opinio de sonitu lignorum non probatur. 562.a
Amasea Ponti oppidum. 315.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambiguitas triumm mysteriorum in die Epiphaniæ. 96.c. 97.a
M. Ambiuius Syriæ Præses. 29.e
Ambrosius confitentium peccata deflebat. 443.b
Ambrosius in causis iudicandis occupatus. 458.d
Ambrosij vita ab auctore edita. 459.a
Ambrosij hymni in Ecclesia recepti. 612.d
Ambrosius traditionum testis. 420.d
Amen illegitimum triplex. 503.a
Amen quid significet. 157.b
Amen respondet populus. 502.e
Amen vox vnde vsurpata. 503.a
Amen triplex. 503.b
Aminadab filia Elizabeth. 122.
Ammaus idem quod Emmaus. 504.b
Ammiani error de septem Magis. 51.b
Amnes retro fluere visi sub Nerone. 673.d
Amorrhæus permansit habitare in Elim, quid significet. 433.e
Amphipolim Macedoniæ ciuitatem petunt Paulus & Silas. 402.c
Amphitheatro collapso quot millia hominum contrita. 85.d
Anabaptistæ de Magorum historia dubitant, quod nec fecerunt Manichæi. 50.a
Anacletus idem cum Cleto falsò creditus. 680.a
Anacletus & Clemens Petri diaconi. 237.a
Analogia de corona spinea Domini, Isidori Pelusiota. 107.e
Ananelus ignobilis Iudæus ab Herode ad pontificiam dignitatem elatus. 4.a
Ananias vi publica depositus. 24.e
Ananias post necem Stephani Damascum profectus Ecclesiam collegit. 251.d
Ananias vnus ex septuaginta. 136.c
Ananias & Saphira morte puniti, cur. 231.a
Ananias Pontifex cum Ezechia germano trucidatur. 660.a
Ananias Nebedæi filius succedit in pontificatu Iosepho Camidæ filio. 376.e
Ananias summus Pont. & Ananiæ duæ Romam vincti mittuntur. 379.a
Ananus Pont. Max. 16.b
Ananus senior quinque habuit filios, omnes Pontifices. 625.b
Ananus iunior, & ipse Pontifex. 625.c
Ananus saeuus, audax, & secta Sadducæus. 625.c.626.b
Ananus post tres menses deponitur, & cur. 626.c
Ananus Iacobum & quosdam alios lapidandos tradit. 626.c
Ananus proditionis accusatur, & in medio ciuitatis iugulatur 682.e
Anastasius Imperator à Symmacho Papa multatus. 457.a
Anastasius Sinaita Episcopus Antiochenus. 40.a
Anathema vox ambigua. 505.a
Anathema dicitur quod Deo dicatum est. 505.b
Anathema fieri quomodo Paulus cupiebat. 505.c
Anathema idem quod maledictum. 505.c
Anathema interdum occisionem sonat. 505.d
Anaxagoras Clazomenius. 405.b
Anconæ ciuitatis Italiæ nomen vnde ductum. 243.b
Anconæ miracula per Stephanum operata. 243.b
Ancyra Galatiæ. 315.e
Ancyranum Concilium ante Nicænum. 529.c
Andreas Cretensis. 16.d
Andreas primus venit obuiam Iesu, deinde Petrus. 92.c
Andreas & Petrus Ioannis discipuli. 92.b
Andreæ cur Simon Petrus prælatus. 92.d
Andreæ martyrij tempus. 676.d
Andreas cælibem vitam duxit. 92.d
Andreas senior Petro. 92.e
Andreas à Petro baptizatus. 98.e
Andreas ad Scythas missus. 323.b
Andreæ quæ prouincia ad prædicandum obtigerit. 323.b
Andreæ prædicatio. 323.b
Andris insula templum Libero patri dicatum, & fons vini sapore. 96.a
Andronicus dicit pro templo Hierosolymitano. 102.d
Andronicus Messalami filius, Iudæorum patronus. 102.d
Andronico & Tonanti excommunicatio à Synesio Episcopo infertur. 459.e
Andronicus Apostolus appellatur. 525.a
Andronicus Episcopus in Pannonia. 542.e
Angelus Dei Centurioni visus. 285.b
Angeli in Scriptura dicuntur Cælestis militiæ. 605.a
Angeli Episcopi appellati. 606.d
Angeli præsides templi, tempore mortis Domini auditi. 181.e
Angeli apparitio ad Christi sepulchrum. 195.b
Angelus Ioseph monens vt fugeret in Aegyptum, quando apparuit. 57.b
Angelo Laodiceæ quæ scribantur in Apocalypsi. 625.d
Angelorum religio quæ. 604.e
Angelorum cultus religiosus. 607.b
Angelorum cultus ex Synodo Laodicensi. 608.a
Angelos mundum creasse, Cherinthi hæresis. 606.d
Angelorum idolatria quæ intelligenda. 607.e
Angelus à dextra altaris incensi visus est Zachariæ. 25.d
Angelus Iudæorum. 606.e
Angelorum cultus in Ecclesia. 606.e
Angelos esse astra putauerunt Iudæi, & cur. 605.a.b
Angelos adorabant, id est, astra cæli. 605.a
Angelos negabant Sadducæi, sed contrà Pharisæi. 5.d
Angelos supra Christum Cherinthus exaltauit. 606.a
Angelum apparuisse mulieribus, & Euangelistarum concordantia. 195.e
Angelus nuncius Verbi incarnati. 26.b
Angelus ad Petrum. Surge descende: totus explicatus. 221.e
Angelus Petrum de carcere liberat. 313.d
Angelus confortat Dominum. 161.e
Angelus ad Ioseph, vt redeat in terram Iuda. 69.e
Angelis quomodo Agapes à Gregorio concessæ. 495.e
Anianus Marco Alexandriæ succedit. 632.d
Aniani obitus. 724.d
Anicetus de coma clericis non nutrienda. 573.a.574.a
Anicetus Neronis libertus Agrippinam interimit. 624.e
Animalia immunda Iudæis prohibita quid signabant. 383.d 451.a
Animaduersio vtilis. 315.d
Animaduersio Agrippæ in custodes carceris Petri. 5.d
Animas cum corporibus interire putabant Sadducæi. 5.d
Animalia nefanda quæ apud Iosephum. 108.b
Animarum transmigratio apud Pharisæos. 4.e
Animas defunctorum inquietare quid. 245.b
Animosa Petri promissio. 161.a
Anna mater Virginis Mariæ. 14.e
Anna de qua stirpe nata. 15.a
Annæ sorores. 15.a
Anna gratiam significat. 15.d.16.e
Anna vnum tantùm virum, & vnam filiam habuit Mariam. 15.a.b
Anna sterilis in senectute per orationem concepit Mariam ex Ioachim. 15.b.d
Anna mater Virginis comparata Annæ matri Samuelis. 15.d 16.a
Anna vidua. 7.b
Anna filia Mathan sacerdotis, & Maria. 14.e
Anna vbi nupsit. 15.a
Annam tertiò nuptam esse dicentium error. 15.a
Annam ex eodem viro tres filias peperisse dicentium error. 15.a
Anna ex genere sacerdotali. 15.e
Anna prisca genuit Samuelem per orationem. 15.d
Annæ prophetissæ filia Phanuel de tribu Aser. 57.b.e

Annæ prophetissæ in templo habitauit. 18.d
Anna prophetissa religiosissima monialis appellata. 57.c
Annæ idem quod Annani, vide, Ananus.
Annæ si vt Caiphæ male pereierit. 625.c
Annæ & Caiphæ quomodo simul Principes sacerdotum dicantur. 87.c
Annæ mittit Iesum ligatum ad Caipham, & cur. 162.d
Annæ primùm præsentatur Christus, & Apostoli, & cur. 88.b
Annæus Lucanus Senecæ nepos à Nerone occisus. 643.e
Annano Pontificis sacerdotium ademptum. 79.e
Annales in quibus differunt ab historia. in præfat. pag.4.
Annales non requirunt verborum ornamentum. in præf. pag. 4.
Annalium scribendi ratio. ibid.
Annalium basis est verus annus natiuitatis Christi. 35.e
Annalibus Ecclesiasticis non sunt incertæ res inserendæ. in præf. pag. 2.
Anni natiuitatis Christi ignoratio fuit multis errandi causa in ceteris. 33.e
Anni in Hispaniis ab æra numeri nota quando cœpti sunt numerari. 32.c
Anni Augusti numerati à nece Cæsaris. 35.b
Anno trigesimo expleto Christus baptizatur. 86.
Anni ab Vrbe condita varij. 37.a
Annus ab origine mundi ex veris sententiis. 40.b
Anni quinquies mille sexcenti octogintaquinque à mundi principio vsque ad obitum Lucij Veri. 40.b
Anni enumerati ab Adam vsque ad mortem Commodi. 40.b
Anni à mundi origine vsque ad Synodum Oecumenicum numerantur sex mille centum nonagintanouem. 40.b
Anni exordio ipsum integrum denominare consueuisse maiores. 189.b
Anni prædicationis Christi quomodo distinguendi. 111.a
Anni per Olympiadas vtiliter supputantur. 33.e
Anni ab origine mundi diuersimode supputantur. 39.d
Anni secundum supputationem Septuaginta interpretũ. 40.b
Anni secundum supputationem Hebræorum. 39.e
Anni Imperatoris Augusti. 77.e
Annibal Carthaginensis velata facie aurum in templo Dianæ deposuit. 507.b
Annio tribuit quidam Chronicon Philonis. 60.a
Annius Rufus. 29.e
Annius Pollio in exilium pulsus. 653.a
Anniuersaria dies defunctorum. 245.d
Anniuersaria dies Cathedræ Romanæ antiquitus celebrata. 341.d
Anniuersaria solemnitas in cuiusque Episcopi præfectura. 341.e
Anniuersaria solemnitas à Græcis celebrata de imagine Saluatoris. 135.d
Anniuersariæ sanctorum celebritates. 538.d
Annorum singulorum habenda ratio in historia conscribenda. in præf. pag 5.
Annorum sex millia ab origine mundi enumerat Cyprianus. 40.b
Annorum ab Vrbe condita supputandi ratio diuersa. 37.e
Annorum regni Herodis supputatio quæ falsa, quæ vera. 38.a
Annorum calculus secundùm Romanam Ecclesiam, iuxta Septuaginta duos interpretes. 40.a
Annos Christi numerare à condita Vrbis tempore, neque tutum, neque certum. 37.e
Annos ab origine mundi aliter Hebræi, aliter Romana Ecclesia traditio supputat. 40.a
Annos Herodis Ioseph supputat. 38.a
Annos regni Herodis quomodo enumerant aliqui, vt Iosephum Euangelistæ conciliet. 38.d
Annus passionis Christi. 139.b
Annulus sponsalis. 463.b
Annulo obsignabantur arcæ. 463.c
Annulorum qualia signa. 463.d
Annulus zona alligatus, sine annuli vel zonæ fractura elapsus. 56.e
Annulus in veste candida quid. 155.e
Annulus dari solitus pro arrha in qualibet pactione. 463.b
Annulum ferreum Romani gestabant. 463.c
Annulum ferreũ dabat sponsus sponsæ apud Romanos. 463.c
Annulum sponsus cur dat sponsæ loco arrhæ. 463.b
Annulum semper vxor in digito portabat, ad quid. 463.c
Annuli insculpti Christi nomine duabus litteris. 463.b
Annuli Christianorum quo signo sculpendi. 463.d
in Annulis sanctorum virorum imagines. 464.a
Annulus sponsalis quo signo sculperetur apud Christianos 463.e
Annulus S. Macrinæ cruce insculptus. 463.e
Annus quo natus est Christus. 33.e
Annus natalis Domini idem qui & descriptionis Quirini. 34.c
Annus Consulatus Lentuli & Messalini quotus Imperij Augusti. 35.b
Annus & dies institutionis Triumuiratus. 35.d
Annus Tiberij quintus decimus, annus placabilis. 85.e
Annus primus prædicationis Christi à Ioane digestus, ab aliis prætermissus. 97.d
Annus natalis Christi deducitur à tempore baptismi. 36.a
Annus Augusti Imperatoris, quo natus est Christus. 97.d
Annus primus Agonalis quando cœptus numerari. 725.a
Annus ab origine mundi quo natus est Christus. 38.c
Anthropomorphitæ. 18.b
Antichristi qui dicantur à Ioanne. 751.b
Antidicomarianitæ hæretici. 370.a
Antigonus Assamonæus vltimus Rex Iudæorum. 3.e. idem fauore Parthorum ejcit Hyrcanum. ibid.
Antigono Assamonæo cruci alligato, & fustibus cæso Antonius caput truncari mandauit. 3.e
Antigono in crucem acto regnum Iudaicum extinctum. 4.a
Antigonus regnum Herodis inuasit. 29.a
Antiochenæ cathedræ dies festus. 271.c
Antiochena Ecclesia præfertur Hierosolymitanæ, & cur. 271.b
Antiochena Ecclesia collecta primùm fuit ex Iudæis. 272.b
Antiochenæ Ecclesiæ dissensio. 381.a
Antiochena sedes quando fundata. 272.b
Antiochenus Episcopus primus Euodius post Petrum. 274.b
Antiochenæ Ecclesiæ primus Episcopus Petrus, inde Romam translatus. 270.d
Antiochenæ Ecclesiæ præfertur Alexandrina, & cur. 271.c
Antiochensium Iudæorum occisio. 689.e
Antiocheni in Iudæos grassantur. 689.e
Antiochena Ecclesia à Petro & Paulo fundata. 273.d
Antiochenæ Ecclesiæ fundamenta. 270.d
Antiochenæ Ecclesiæ profectus. 308.b
Antiochenam Ecclesiam curat Barnabas. 345.e
Antiochiæ Iudæi habitantes. 272.b
Antiochiæ dissensio obortæ inter Fideles. 377.b
Antiochiam missus Barnabas. 242.e
Antiochiam reuersi Paulus & Barnabas. 377.a
Antiochiæ facta contentio inter Paulum & Petrum. 388.b
Antiochiæ fit collecta. 334.e
Antiochiæ primùm discipuli Christiani cognominantur. 308.c
Antiochus Iudæorum scelestissimus. 689.d
Antiochus cognomento Pius Hyrcanum obsedit. 222.d
Antiochus Iudæus Antiochensium instigator. 689.e
Antipas martyr quo tempore passus. 730.e
Antipas Galilææ ac Peræ Tetrarcha constitutus. 69.a
Antipas Herodes sceptrum Iudææ quomodo habuit. 3.b
Antipas Galilææ Tetrarcha Romam profectus, vt contra Archelaum ageret. 69.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antipas & Philippus alteram dimidiam regni partem ab Augusto consequuntur. 71.a
Antipater Herodis pater. 30.a
Antipater filius Herodis. 60.c
Antipater a C. Iulio Cæsare procurator est institutus. 66.b
Antipater patris arbitrio a Cæsare relictus. 68.c
Antipater obscuro funere conditus. 69.a
Antipater Herodis filius in spem regnandi venit. 69.a
Antipatris filius proselytus Herodes Idumæus ex S. C. Romæ regnum Iudæorum accepit. 3.e
Antipater, Aristobulus, & Alexander filij Herodis occisi. 60.d
Antipatrum filium iussit Herodes occidi. 49.a
Antiquitas Ecclesiæ. 1.d
Antiquid scipuli Christi. 136.c
Antistitem electum non minùs quàm à tribus Episcopis consecrari debere Petrus instituit. 239.a
Antonia turris. 80.a. *expugnata à Tito.* 692.d
Antonius Rom. Consul nullus repertus Fastis adscriptus ante Christi aduentum. 14.d
Antonij Acta rescissa. 39.c
M. Antonius Iudæam debellauit. 3.e
Antonius res Orientales administrat. 29.a
Antonius Iulianus egregius rhetor. 698.c. *eius lucubrationes exciderunt.* 698.c
M. Antonius quidin Antigonum Regem Iudæorum. 3.e
Antonius Caraffa Cardinalis Bibliothecarius Græcam Septuaginta aduorum interpretum editionem in lucem vindicauit. 40.c
Antonius vitæ monasticæ illustrator. 90.b
Anulinus bona Ecclesiastica restituenda curauit. 474.c
Apelles tragœdus Caij consiliarius contra Iudæos, & eius mors 291. a b
Apion grammaticus ad Caium contra Iudæos pro Alexandrinis legatus. 303.b
Apion Iudæos falsò calumniatur. 292.d
Apion qualis, à Iosepho confutatur. 303.c.d
Apocalypsim Ioannis qui non recipiant. 737.c
Apocalypsis à quibusdam tributa Ioanni presbytero. 737.a
Apocalypsis Ioannis cur Cherintho tribuatur. 740.b
Apocalypsis Ioannis Euangelistæ scriptura canonica, & verè Ioannis Apostoli. 737.c
Apocryphorum librorum catalogus. 326.327
Apocrypha mordicus defendi non debent. 371.e
Apocrypha nomine Pauli. 327.c
Apocrypha de actis Apostolorum. 326.a
Apocrypha de obstetrice Mariæ Virginis. 45.d
Apocrypha caute admittenda. 425.e
Apocrypha scripta de B. Maria. 371.a
Apollinaris Laodicenus hæresiarcha. 612.c
S. Apollinaris Episcopus Ravenn. martyr longissimùm, & quando. 711.a
Apollinaris cum Petro Romam venit. 322.a
Apollinem ciuem Atheniensem Paulus conuertit. 408.b
Apollinis studiosissimus Augustus quale ab eo responsum accepisse dicatur. 10.a b
Apolline genitus traditur Augustus. 10.a
Apollini templum in Palatio ab Augusto erectum. 10.b
Apollinis Delphici de Christo oraculum. 10.b
Apollinis Delphici oraculum obmutuit. 10.a
Apollo Alexandrinus ab Aquila & Priscilla instituitur, & potens in Scripturis. 423.b
Apollo commendatur à Paulo. 446.d.e
Apollo prædicatio qualis. 447.a
Apollonij testimonium de tempore diuisionis Apostolorum. 316.d
Apollonij Theologi sententia de discessu discipulorum Hierosolymis. 275.d
Apolloniaci qui. 448.c
Apolloniam petunt Paulus & Silas. 402.c
Apollonius Tyanæus magus. 406.a
Apollonius Tyanæus Romam vocatur rem. 726.c
Apollonius Tyaneus Romam venit. 654.a
Apollonij Tyanæi de fulgure in Neronis mensam decidente falsum vaticinium. 654.b
Apollonius Tyanæus an mortuam puellã suscitauerit. 654.a
Apollonius Tyaneus pro deo habitus. 654.d
Apollonij statua dæmonum operatione dabat responsa, quæ tandem obmutuit. 654.e
Apollonius Tyanæus discipulos suos per Orbem misit. 655.a
Apollonius Tyaneus in Hispaniam profectus. 655.a
Apollonius Tyaneus an bene finierit 655.a
Apollonius Tyanæus Romam accersitur, in carcerem truditur, eiuditur. 726.c
Apollonius inuisibilis factus euanuit. 726.d
Apollonius Roma recedens quò profectus sit. 726.e
Apollonius Tyanæus Ephesi acceptus. 445.a. *& inter dinos relatus. ibid.*
Apollonij Tyanæi aduentus Ephesum. 510.b
Apollonij Tyanæi prælogiæ à Philostrato scriptæ. 510.c.d
Apollonius mortem Domitiani absens cognouit. 748.a
Apollonij quales discipuli. 655.a
Apollonij exitus. 752.e
Apollonius antiquus Theologus. 250.b
Apollophanes philosophus. 406.e
Apollophanis verba ad Dionysium. 406.e
Apophoreta quando exhiberi consueuerunt. 477.a
Apophoreta conuiuis abeuntibus grata & pretiosa conferebant Romani. 159.a
Apophoretica relationis virginum. 477.a
Apostolatus Pauli, & Barnabæ. 336.a
Apostolatus non debet esse spontaneus. 336.e
Apostolatus nobilior Iudæorum, quàm Gentium. 387.d
Apostolatuum distinctio. 338.b
Apostoli apud Hebræos qui, & quod eorum munus. 112.e
Apostoli ex quibus tribubus. 113.e
Apostoli omnes Galilæi 64.b
Apostoli missi ad prædicandũ Euangelium, redeunt ad Christum. 125.c
Apostoli partim ex tribu Iuda, partim ex tribu Zabulon & Nephtalim. 113.a
Apostoli à Christo cur electi 113.a
Apostoli quomodo loquebantur linguis. 221.b
Apostoli in templo docent. 232.c
Apostoli coniiciuntur in carcerem. 233.e
Apostoli cæsi. 234.b
Apostoli Hierosolymis remanserunt, facta dispersione aliorum omnium Christianorum. 250.a
Apostoli quando diuisi per totum Orbem. 316.e
Apostoli in quas singuli regiones profecti. 120.d
Apostoli nominati Episcopi in Ecclesiis præfecti. 599.e 600.a
Apostoli sacerdotes à Domino facti. 154.d
Apostoli reprehenduntur, quòd spicas euulsissent sabbato. 111.e
Apostoli in Galilæam abeunt post resurrectionem. 206.b
Apostoli manuum opus exercebant. 410.e
Apostoli vxore caruerunt præter Petrum. 469.b
Apostoli ad fidem conuersos castè viuere suadebant. 665.c
Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes. 528.b
Apostolis linguarum donum datum, & quomodo. 220.e
Apostolica salutatio Romani Pont. ex Apostolorum traditione. 351.b
Apostolica auctoritate traditum, quod vniuersa tenet Ecclesia 14.c
Apostolica traditio orare ad Orientem. 563.e
Apostolicarum sanctionum alia omnibus communes, alia priuatæ. 397.d
Apostolici sali necessitas. 527.a

Apostolicum depositum quod. 412.b
Apostolicum munus imponere manus. 254.a
Apostolicus ordo. 113.a
Apostolis mandatum à Saluatore, ne Hierosolymis discederent vsque ad certum tempus. 250.b
Apostolis omnibus communia. 206.c
Apostolis excutiendus erat puluis de pedibus contra non recipientes eos. 362.c
Apostolorum electio. 212.e
Apostolorum ordinis sanctio quamdiu perseueranit. 113.a
Apostolorum temporibus proximus Hegesippus. 23.d
Apostolorum & Petri paupertas qualis. 229.a
Apostolorum genus. 113.d
Apostolorum princeps Petrus. 113.b
Apostolorum stirps. 113.e
Apostolorum sacrificia. 156.c
Apostolorum discipulus Ignatius. 156.e
Apostolorum Ecclesia. 220.a
Apostolorum nomine multa edita. 327.d
Apostolorum discubitus in cœna. 153.a
Apostolorum contentio vnde orta. 153.c
Apostolorum diuisio nonnisi Spiritus sancti instinctu facta est. 319. b
Apostolorum diuisionis veritas inuestigatu difficilis, brevibus tractanda. 323.e
Apostolorum leges barbaros domant. 319.e
Apostolorum quædam procuratio distincta. 387.e
Apostolorum canon de non abiicienda vxore declaratus. 530.a
Apostolorum litteræ ex Concilio Hierosolymitano. 384.a
Apostolorum sepulchra veneratione habita. 674.d
Apostolorum officia apud Hebræos. 113.a
Apostolus Iosephus apud Iudæos. 113.a
Apparitio facta Dei genitrici. 199.e
Apparitio Christi Petro ante ceteros facta. 199.c
Apparitio Christi facta Iacobo post resurrectionem. 210.b
Apparitio Domini facta Mariæ Magdalenæ. 202.d
Apparitio Domini facta duobus discipulis euntibus Emmaus 230.e
Apparitio Domini facta Thomæ. 205.e
Apparitio Domini omnium celeberrima. 210.a
Apparitio Domini nouissima. 211.a
Appellatione Iudæa duæ tantùm tribus includuntur. 99.c
Appensi in patibulo eadem die ante occasum Solis sepelieban-tur. 182.a
Appia vxor Philemonis. 614.b
Appiforum quantum ab Vrbe distaret. 591.c
Apsides gradatæ Episcoporum. 347.c
Apulei locus correctus. 173.a
Aqua benedicta loco lauacri successit in Ecclesia. 484.a
Aqua tantùm non expiantur delicta. 483.d
Aqua in vinum mutatur pluribus in locis. 95.e
Aquæ ad baptismum miraculum pluribus in locis in Occidente. 96.c
Aqua in vinum versa miraculum quando contigit. 96.c
Aqua vino miscenda in sacrificio Missæ. 495.e
Aqua in Christi præsepe miraculo creuit. 44.d
Aqua calida in agro Gadareno. 108.a
Aquæ calidæ non longè ab Emmaus. 79.b
Ad Aquas Saluias locus dictus qui. 667.d
Aquila aurea in templo ab Herode posita, eademque excisa. 67.a
Aquila Ponticus Iudæus genere, fide Christianus. 380.d
Aquila Ponticus ab Ecclesia electus. 414.e
Aquila & Priscilla Nazarei. 399.c
Aquilæ & Priscillæ adhæret Paulus. 408.d
Aquila & Priscilla Apollo genere Alexandrinum instituunt in fide. 542.d
Aquila & Priscilla an caput sibi totonderint. 422.b
Aquila & Priscilla ex Italia Corinthum. 483.a
Aquilæ & Priscæ mentio. 364.c
Aquilarum militarium solo affixarum prodigium 332.e
Ara Ignoto Deo inscripta Athenis, in Gallis item. 405.d
Ara Primogeniti Dei ab Augusto erecta in Capitolio. 10.b
Ara cæli. 10.b.c
Ara dedicata in nomine Dei, & Stephani testis eius. 243.c
Aræ deorum duodecim stabant Athenis. 450.d.e
Aradus insula. 315.d
Aratoris carmina de vmbra Petri. 235.c
de Petro venatore. 233.c
de carcere, & catenis Petri. 314.e
de tempore martyrij Petri, & Pauli. 664.e
de porta Petro patefacta. 314.b
de visione Petri. 286.c
de tempore nauigationis Pauli. 591.e
Arabes Magi. 51.c
Arabia contra Iudæam in Oriente. 54.e
Arabia Syria Damasci nominata. 52.b
Arabiæ femina velatæ. 475.b
Arabiæ loca nomina ex filijs Abraham sortita sunt. 51.d
Arabiæ Damascus. 52.b
Arabum origo. 52.c
Arabicum bellum Herodis aduersus Aretam. 125.b
Arbor sici arefacta. 141.d
Arbor ex qua primi parentes post peccatum pudenda texerunt. 141.e
Arbor in flexa Christum adorauit Hermopolim aduenientem 57.e
Arbor Hermopoli morbos depellens. 57.e
Arbor propter magnitudinem lege Gentilicia culta. 58.a
Arbor terebinthus antiquissima. 27.a
Arbor prima. 94.a
Arbor Persis in Ægypto miraculis clara. 57.e
Arbor Perseæ Isidi consecrata. 58.a
Arbori suffixi aliquem non licebat apud Iudæos. 183.a
in Arbore sici Iudas suspensus. 164.b
Arbuscula balsami ex Iudæa Romam translata. 703.a
Archelaus & Philippus filij Herodis aderant legationi Iudæorum Romæ. 71.a
Archelai ditio Syriæ contributa. 76.c
Archelai tyrannidem timuit Ioseph. 77.b
Archelaus Regis nomine abstinet. 69.d
curat patris funus. 69.e
Romam adnauigat pro regni stabilimento ad Augustum. 69.e
confirmatur ab Augusto. 69.e
seditiosos cædit immisso equitatu. 69.d
Archelaus ab Herode Idumæo patre regnum cepit. 3.b
Archelao absente multi sibi Regis nomen vsurpant. 70.d
Archelao regnum largitum. 69.a.d
Archelao crimina obiecta. 77.a
Archelai cohortales milites occisi. 69.d
Archelai regni anni nouem. 70.a
Archelai tempore defectio Iudæorum. 70.c
Archelai ditio Syriæ contributa. 76.e
Archelao dimidiam partem ditionis Herodis concedit Augustus 71.a
Archelaus natus ex alienigena Malthace Samaritide. 3.c
Archelaus cõsequitur Transamnanam regionem, & ducenta talenta. 70.b
Archelaus damnatus exilio. 76.b
Archelao obiecta crimina. 77.a
Archelaus in conuiuio repertus Cæsaris mandato Romam ducitur. ibid.
Archelaus Hyrcani filius & successor. 267.a
Archelaus Tetrarcha, non Rex instituitur. 71.a
Archelaus Pontifices instituit & abrogat. 71.d
Archelaus in exilium actus. 76.e. 77.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Archippus an Colossensium Episcopus. 603.c
Archisynagogus rogat Iesum. 109.d
Archisynagogi controuersia cum Domino de sabbato. 136.a
Architriclinius apud Iudæos quis. 94.e
Archiua Romanorum de natali Christi. 30.e
Archivis Hierosolymarum ignis iniectus. 660.e
Archivum Romanorum, depositorium tabularum censuum. 371.e
Arcus triumphalis Titi. 701.e
Arelatensis Synodus de cælibatu sacerdotum. 531.e
Areopagus quid esset. 404.b
Areopagita subticentior, prouerbium. ibid.d
Areopagitarum munera & mores. 404.c.d
Areopagitarum iudicium quo anno cœptum, & quamdiu duraut. 404.e
Areopagitæ iudices quales essent, & de quibus iudicarent. ibid. c.
Areopagitæ ter in mense iudicia exercebant. 404.c
Areopagitæ cognomine Optimi viri dicebantur. 404.e
Areopagitis difficiles causæ committebantur à Romanis. ibid. d.
in Areopago Paulus causam dicit. 404.e
in Areopago iudices sacerdotes erant. 457.d
Areopagus unde dictus. 404.b
Aretæ filia redit ad patrem Macheruntem. 100.d
Aretæ filia ab Herode quando dimissa propter Herodiadem. 100.c
Aretæ bellum cum Herode. ibid.
Aretas Rex Petreæ Arabiæ. 101.d
Aretas Cæsariensis corrigitur. 728.a
Argentarii in Paulum quid fecerint. 506.d
Argentariorum lucrum ex imaginibus. 560.e
Argentariorum Ephesinorum clamores. 508.b
Argenteæ imagines in templo Gentilium. 507.a
Argenteæ supellectilia ecclesiæ. 474.a
Argenteus quid. 143.e. 144. 145.a.b
Argentei dati Iudæ. 143.e
Argento tectum præsepe Domini. 45.a
Argumentum dicendi ab occasione sumit Paulus. 405.c
Argumentum epistolæ Pauli ad Romanos. 541.d
Ariæ Montani dictionarium Syrochaldaicum. 144.e
Arcæ, & Raphaneæ Palæstinæ ciuitates. 135.a
Ariani bigamos ad sacerdotium non admittebant. 533.a
Ariani corruperunt Euangelium. 253.a
Arianorum sententia peculiaris. 414.b
Aridam manum habens sanatur, & cuius artis homo esset. 112.d
Aristeas, & Iosephus de numero sacerdotum à Theodosio Iudæo differunt. 13.c
Aristeas de septuagintaduobus interpretibus. 13.d
Aristeas de portis templi Hierosolymitani. 227.a
Aristarchus concaptiuus Pauli. 603.b. 690.d
Aristion unus ex septuaginta discipulis. 136.c
Aristobulus iunior. 376.b
Aristobulus filius Herodis. 60.c
Aristobulus aureum vitem Pompeio donat. 191.a
Aristobulus ab Herode Pontifex factus, mox necatus. 4.a
Arrogantia Phariseorum. 4.e
Arrhæ loco dabatur annulus sponsæ in qualibet pactione. 463.c
Artes Phariseorum ne profundè dormirent. 5.b
Arthemas & Tychicus Pauli ministri. 521.b
Ascalone quot millia Iudæorum interempta. 681.e
Ascalonitarum simultas cum Iudæis. 291.b
Ascalonitæ duo millia Iudæorum trucidant. 660.c
Ascensio Isaiæ ab hæreticis promulgata. 328.c
Ascensionis Domini locus. 213.c. 217.e
Ascensionis Domini meminit Marcus tantùm, & Lucas. 213.e
Ascensionis Domini nocte lucernæ accendi solitæ. 551.d
Aser benedictio impartita. 76.a
Asiani Iudæi à Paulo deficiunt. 598.b
Asiæ Ecclesiæ an à Ioanne fundatæ. 736.c d.
Aspersio sepulchrorum. 240.e
Aspis à vipera mutuatus venenum, prouerbium. 706.d
Assamonæi ex genere sacerdotali, tribu Leuitica. 2.d.e
Assamonæi fœdere nuptiarum iuncti tribui Iudæ, & familiæ Dauid. 2.a. 3.a.b
penes ipsos fuit aliquamdiu summa rerum apud Hebræos. 2.c.d.e
in ipsis defecit sceptrum de tribu Iuda, cùm post ipsos Herodes regnare cœpit. 2.c.3.b
Assamonæorum regnum quamdiu permansit. 2.d
Assamonæi è tribu Leuitica ex filiis Ioiarib. 2.d
Assamonæus sacerdos ex vice Ioiarib. ibid.
Assamonæi ex tribu Leuitica cur dicti viri Iudæ, & vbi. 3.a
Assertio antiquorum Patrum de confessione. 435.e
Assertores traditionum Apostolicarum. 416.a
Asson Troadis. 552.b
Asson vrbs diuersa ab ea, quæ est Troadis. 552.b
Assueri Regis conuiuium. 151.d
Assumptio Virginis quo anno facta. 367.e
Assumptionem Virginis caligine non obnubilari. 309.e
de Assumptione Virginis epistolam ad Paulã & Eustochium non esse Hieronymi, sed Sophronij. 371.a
de Assumptione Virginis sermones falsò Augustino adscripti, & Athanasio. 373.a
de Assumptione Virginis scribendi occasio quæ. ibid.e
Assumptionem Virginis Ecclesia profitetur cum Patribus, & Scholasticis. 375.a
Assumptionis Virginis tẽpus ex reuelationibus diuersis. 368.a
Assumptionis solemnitas quo anno cœpit celebrari. 375.e
Assumptio Virginis tranſitus nominatus. 372.d
Astra cæli animata esse Pharisæi putabant. 605.b
Astronomiæ cultui addicti erant Pharisæi, & Scribæ. 4.e
Astrologia iudicaria damnata. 53.a
Astrologiæ iudiciariæ execratio. 444.e
Astutia Phariseorum. 4.c
Athanasij sermo de assumptione falsò illi adscribitur. 373.e
Athanasius traditionum assertor. 418.c
Athenagoras philosophus Christianus. 350.a
Athenarum Episcopus Dionysius. 749.a
Athenas Paulus aduenit. 403.e
Athenis Paulus quid egerit. 407.a
Athenis in foro stabant duodecim aræ deorum. 405.d
Athenis ignotis diis aras erectas fuisse. 405.d
Athenis Paulus non diu permansit. 408.d
Athenis improbatæ lectionis libri igni traditi. 444.d
Athenienses quid contra negantes deos eorum. 405.e
Athenienses sacerdotes itidem iudices. 457.c
Athenienses tenacissimi deorum cultores. 405.b
Athenienses cur aram inscripserint Ignoto Deo. 406.b.c.d
Athenienses aliquando polygamiam admisisse, & cur. 527.d
Athenienses primi facum in sacris vsus inuentores. 551.c
Atheniensium templa non est ingressus Paulus. 405.d
Atheniensium summus sacerdos. 128.e
Athenienses Episcopi qui. 749.b
Atinæ Marcus Episcopus. 322.b
Attilius duumuir in mare proiectus, & cur. 9.e
Atronges pastor affectat regnum Iudæorum. 70.d
Auctoris institutum, atas. candor. in præf. pag. 2.
Auctoritates de Eucharistia frequenter sumendæ. 499.d.e
Auctoritas Phariseorum apud populum. 4.c
Auctoritas septuaginta interpretum retinetur. 40.a
Augurum auctoritas in Romana Republica. 457.e
Augustini & Hieronymi altercatio de Petri simulatione, &c. in qua Augustinus Hieronymi sensum non videtur assecutus. 389.c. 390.a

Augustini verba malè intellecta de Ioannis nuptiis. 95.b
Augustini versus de primatu Petri in Ecclesia decantari soliti. 130.e
Augustino falsò adscripti sermones de Assumptione. 372.e
Augustinus canticis Ecclesiasticis delinitus. 611.c
Augustinus de sanctis ante Christum natum quid dicat. 1.b
Augustinus traditionum defensor. 420.e
Augusti studium circa carmina Sibyllina. 8.c
Augusti quo anno sit natus Dominus. 34.e
Augusti Imperij anni numerati à nece Cæsaris, & cur. ibid.
Augusti Imperij annorum diuersa ratio. 35.c.d.e
Augusti victoria in Actiaca pugna, quo anno, & quo die. 35.b
Augusti nomen inditum est Cæsari VIII. Idus Ianuarij. 11.c
Augustis filius adoptiuus C. Cæsar. 29.d
Augusti mentio singulis lustris fiebat. 32.d
Augusti Imperatoris annos à nece Iulij Cæsaris numerare cœpit Horatius. 35.a
Augusti Imperatoris anno 42 natum Christum qui dixerint 35.c
Augusti anni à triumuiratu. ibid.d
Augusti facta ante obitum 78.a
Augusti obitus. 77.e
Augusti mutata sententia de Iudæorum cultu. 48.b
Augusti tributum pro restituendo Palatio. 142.c
Augusto quomodo Christus per Sibyllam innotuisse potuit. 10.c
Augusto suprema ac maxima omnium potestas ex S.C. delata. 35.c
Augusto Imperium delatum à Cicerone extraordinarium dictum est. ibid.
Augusto Vrbem ingresso quod signum apparuit. 10.e
Augustus Christi typus, sicut & Cyrus Persarum Rex. ibid. d
Augustus censum imposuit, & cur. 32.c
Augustus cur Orbem describi voluit. 32.b
Augustus noua & multiplicia inuenit vectigalia. 32.c
Augustus Domini nomen oblatum recusauit, quo tempore. 46.a
Augustus nullam sibi statuam posuit, sed publicæ Concordiæ & Paci. ibid.c
Augustus Apollinis studiosissimus quale ab eo responsum acceperit dicatur. 10.a.b
Augustus erigit aram Primogeniti Dei. 10.b
Augustus quando natus. 9.e
Augustus pro Apolline ornatus. 10.a
Augustus sacrificauit Apollini hecatombem. 10.b
Augustus de Rege venturo responsa tulit. ibid.
Augustus in Syriam venit, parta victoria. 29.b
Augustus circumferebat orbi terrarum præsentiæ suæ bona. ibid.
Augustus quando mortuus. 29.e
Augustus quindecim annos superuixit à Christonato. 31.b
Augustus vectigalia omnia prouinciarum sustulit. 32.b
Augustus primus omnium vniuersum Orbem Romano subiectum Imperio censuit. 33.d
Augustus tributa ordinaria instituit. 32.b
Augustus quinquaginta & octo annos imperauit. 35.b
Augustus heres à Cæsare institutus. 35.c
Augustus in Antonium armatur. ibid.
Augustus Antonij gesta ex S.C. rescidit. 39.c
Augustus ne Dominus diceretur edicto vetuit. 46.a
Augustus Domini nomen oblatum quando recusauit. 46.b
Augustus Caium nepotem laudauit, quod apud Hierosolymam non supplicasset. 48.b
Augustus Iudæis fauit. 48.c. 299.b.c
Augustus rationem habuit Hebræorum. 4.d
Augustus equitum Romanorum numerum recensuit. 72.e
Augustus exagitauit cælibatum, coniugium laudauit. 73.a
Augustus Iudæorum religionem in pretio habuit. 48.c
Augustus vetat Aegyptiaca sacra. 48.e
Augustus iussit offerri quotidie victimas in templo Hierosolymorum ex suis redditibus. 299.c
Augustus quæ dixerit audito Herodis infanticidio. 59.e
Augustus Tiberium adoptat. 65.d.59.e.60.
Augustus cælibatum pœnis notari voluit. 73.a
Augustus cælibatum simulatè colentes damnat. ibid.
Augustus virginibus perpetuis præmia largitur. 73.a
Augustus quomodo adorauit Dei filium. 10.b
Augustus audit legatos Iudæorum in Apollinis templo. 71.a
Augustus quid in Archelaum. 77.a
Augustus quo Christi anno è vita excessit. ibid.
Augustus legem posuit de pallio, & lingua Græca. 78.a.b
Augustus togæ vsum reducere studuit. 479.c
Augustus tintinnabula in editiori loco ædis Iouis Capitolini posuit. 562.e
Augustus de Variana clade consternatus. 574.c
Augustus quomodo monitus à Sibylla. 10.c
Augustus refudit Herodis iudicium filij Antipatri. 68.e
Augustus tradit regnum Archelao. 69.e
Augustus Orbis descriptionem geometricam à Iulio Cæsare inchoatam absoluit. 33.b
Aurea mensa in templũ missa à Ptolemæo Philadelpho. 191.b
Aurea vitis Pompeio donata. ibid.a
Auream fibulam in veste gestabant Regis affines. 165.e
Aureum thuribulum in templo Salomonis. 25.b
Aurum & argentum ferre secum Apostoli non erant prohibiti. 228.e
Ausonij Galli supputatio annorum Vrbis. 37.c
Ausonij figura de Cruce. 169.e
Azyma & Pascha post æquinoctium agebantur Christi tempore. 148.a
in Azymis mysteria quid. 154.e
Azyma manducare quando inciperent Iudæi. 191.e
Azymas placentas qua figura Iudæi conficiant. 145.e 146.a
Azymos dies septem, à qua die numerare necesse est. 147.e
Azymo pane confici solita Eucharistia. 154.e
Azymorum die primo occidebatur Pascha. 145.e
Azyma dies septem comedebant Iudæi. 147.e
Azymorum vsus. 153.e

B.

Babylon apud Aegyptios locus ignobilis 347.d 348.a
Babylonis nomine Romam significari, nõ Romanam Ecclesiam. 347.a.b
Babylonis in Aegypto nullus Episcopus. 347.d
Babylonem adducta est tribus Iuda. 2.c
Bacchi sacra celebrare Iudæi coacti. 191.a
Bacchum Iudæos colere falsò existimauit Plutarchus, & erroris occasio. 19.c
Bacchum Iudæos colere Tacitus etiam calumniatus est. 19.c. 190.e
Bal myrrha ab Aegyptiis nominata. 173.c
Balaam Mesopotamenus Haran incolens. 51.d
Balaam prophetias Moysis habuit. 50.d
Balaam prophetiæ notæ Gentilibus. 50.e
Balaam discipuli Magi. ibid.
Balaam vbi de stella vaticinatur. 51.d
Balaam genus. 51.d
Balac Rex Moabitarum. 51.d
Balbina virgo. 674.d
Balnea Callirhoes. 68.b
Balsamum pro oleo in ecclesia incensum. 150.d
Balsami hortus irriguus. 58.e
Balsami arbuscula Romam à Tito translata. 703.a
Banus solitarius Phariseus. 470.c
Baptismata superstitiosa ac frequentia. 6.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Baptismi ritus. 415.a
de Baptismo Christi anno multiplex opinio. 35.e. & de eodem error. 85.e
Baptismi Christi tempus. 36.c
Baptismus Christi. 36.a. 90.d
Baptismi Christi dies. 91.a
Baptismi Christi locus. 91.b
de Baptismo Christi Ignatij sententia. 36.e
Baptismus Christi & miraculum de aqua in vinum mutata eodem anno contigerunt. 397.c
Baptismum in nomine tantùm Christi collatum. 222.e. 223.a
Baptismum non esse adtrigesimum annum prorogandum. 160.a
Baptismum paruulis dari ex antiqua traditione. 418.a
Baptizari pro mortuis quomodo solerent Marcionitæ. 504.a
Baptizari pro mortuis quomodo intelligendum. 504.b
Baptizat Christus manibus suis Petrum tantummodo. 98.e
Baptizat Ioannes in Aennon iuxta Salim. 99.a
Baptizati à Christo qui fuerint. 98.e
Baptizatos manus impositionem ab Episcopis, sicut olim ab Apostolis accipere consueuisse. 254.c
Bar Jesu pseudopropheta magus. 264.d.e
Barabbas à Iudæis Christo præponitur. 166.b
Barabbas dimittitur. 166.c
Barachias pater Zachariæ. 61.e
Barathrum famosissimus carcer Athenis. 538.a
Barba signum melioris naturæ. 478.a
Barbæ cultus. 478.a
Barbæ superioris pili tondendi sunt. 478.c
Barbæ & capillorum tonsura qualis in lege prohibita. 576.c
Barbæ incisio quæ improbetur. 576.d
Barbæ nimis affectata attonsio damnata. ibid.
Barbæ rasio quid significet. 577.a
Barbam tondere Christianos olim minùs consuenisse. 478.b
Barbam radere Scriptura sacra non prohibet. ibid.c
Barbas radendi vsus quousque apud Romanos perseuerauit. 178.a
Bareas Soranus Proconsul in Asia à Nerone necatur. 653.c. 652.e
Bareæ Sorani Seruilia filia à Nerone damnatur, & an Christiana. 653.d
de Barnaba iactata falsa refelluntur. 395.b.c
de Barnaba Recognitiones Clementis multa mêtiuntur. 394.e
Barnabas Cyprius latifundium Christi causa vêdidit. 230.c
Barnabas Tarsum profectus. 308.c
Barnabas à Gamaliele simul cum Saulo & Stephano litteris imbutus. 230.d
Barnabas vnà cum Marco Cyprum profectus. 395.d
Barnabas cognominatus Justus. 219.c
Barnabas alius à Barsaba. 219.d
Barnabas excusatur, quòd à Paulo diuisus sit. 394.b
Barnabas perducit Paulum Antiochiam. 308.a
Barnabas à Paulo diuisus. 394.c
Barnabas an aliquando Romam venerit, & quo tempore. 395.d
Barnabas Mediolanensem Ecclesiam instituit, & in Liguria prædicauit Euangelium. ibid.e
Barnabas vnus ex septuaginta discipulis. 136.c
Barnabas & Paulus manibus operantur. 408.e
Barnabas præsto fuit Paulo. 270.a
Barnabam primum Romæ Euangelium prædicasse, falsum esse conuincitur. 394.e
Barnabæ & Pauli nauigatio. 264.d
Barnabæ epistola. 395.e
Barnabæ corpus repertum. 289.d
Barnabæ Acta, Marci nomine scripta, falsa mõstrãtur. 394.c
Barnabæ epistola desideratur. 395.e
Barnabæ falsò à quibusdam tribuitur epistola Pauli ad Hebræos. 396.a
Barrabas idem fortasse quod Carrabas. 278.e
Barsabas locum Judæ sortitur cum Matthia. 167.c
Barsabas Justus venenum ebibit sine lasione. 167.b
Bartholomæus profecturus ad Indos Matthæi Euangelium secum detulit. 288.e
Bartholomæus in maiorem Armeniam profectus. 324.a
Basilica quid. 490.b
Basilica Ascensionis. 218.a
Basilica erecta in honorem fasciarum Iesu. 45.e
Basilica Vaticana fontem habebat in atrio. 482.e
Basilica Transtiberim ad Fontem olei erecta. 11.b
Basilides negauit mortuorum resurrectionem. 503.c
Basilides & Saturninus Simonis magi discipuli. 708.e
Basilissa & Anastasia Apostolorum discipula martyrio coronata. 68.c
Basilius traditionum prædicator. 419.c
Basis Annalium verus annus à natiuitate Christi. 35.e
Bassanther filius Panter genuit Ioachim. 15.e
Bassoræ & Parthi à Ioanne Euangelista fide imbuti. 325.a
Bataneæ regio. 69.a
Bataneam cũ Trachonitide, &c. Philippus consequitur. 69.a
Battologia potiùs quã polylogia in oratione damnatur. 115.d
Beatius est dare quàm accipere, dictum Domini. 561.b
Bedæ error de viris & mulieribus ad festa venientibus. 74.e
Belli Iudaici veritas à Iosepho scripta. 704.d
Bellum Iudaicum quo anno cœptum. 656.b
Bellum Aretæ cum Herode. 100.d
Benedicere Deo in secundis mensis, Iudæorum & Gentilium mos. 213.b
Benedicti Pererij opinio de tempore baptismi Christi. 36.c
Benedicti Pererij opinio de abominatione desolationis. 661.e
Benedictio quomodo traderetur apud Hebræos. 213.b
Benedictio cum signo crucis ex traditionibus Apostolicis. 213.c
Benedictio sponsi, & sponsæ. 462.d
Benzui Indus quid. 171.c
Berenice & Agrippa Paulum audiunt. 186.d
Berenice Agrippæ filia. 306.a
Berenice Florum pro Iudæis frustra deprecatur. 658.c
Berenice Hierosolymis votum soluebat. ibid.
Berenice Titi in deliciis fuit. 703.c
Berenice Vrbe inuita recedit. ibid.
Berenice, quæ & Veronica dicta. 184.a
de Berenice carmen Iuuenalis. 186.e
Berenices adamas pretiosissimus. 586.a
Beryllus Neronis pædagogus contra Iudæos. 586.e
Berythus oppidum. 315.d
Berythi coram Syria Præsidibus conuocatum Iudæorum concilium. 60.d
Bersa, & Codorlahomor. 52.a
Berœa quid Paulus egit. 403.c
Beselehel filius Vr. 27.c
Bethania vbi sita. 121.b
Bethania quantum distet ab Hierosolymis. 121.b
Bethaniæ super Lazari tumbam ecclesia erecta. 139.b
Bethaniæ castellum cur dicatur Marthæ & Mariæ. ibid.
Bethaniam confluebat multitudo, non vt Iesum tantùm, sed vt Lazarum etiam videret. 140.a
Bethlehem ciuitas Dauid. 27.e
Bethlehem situs. 44.b
Bethlehem triginta stadiis Hierosolymis distans. 33.a
Bethlehem Ioseph & Mariam reuersos occasione cuiusdam festi, falsum. 54.a
Bethlehem Magos non venisse, falsum. 55.a
Bethlehem cultus. 44.e
Bethlehem illustrata natali Domini. 44.b
Bethlehemiticis in suburbiis spelunca, vbi natus Christus. 43.e
Bethsaida vicus in ripa Genezareth, Iulia nuncupatus. 79.c
Beth-

Bethsaida patria Petri, Andreæ, & Philippi Apostolorum. ibidem.
Bethsaida oppidum. 107.a
Bethsaidæ cæcus curatur. 127.c
Bethsur vicus in tribu Iuda. 260.c
Biblia Septuaginta interpretum restituta ab Antonio Carafa S. R. E. Cardinali Bibliothecario. 45.c
Bibliotheca Vaticana promptuarium distissimum antiquarum rerum. in præf. pag. 3.
Bigamia in sacerdotio Pudicitiæ vetita. 340.e
Bigamos ordinari prohibet Apostolus. 531.a
Bigami cur non ordinandi. 532.c
Bigami exclusi ab ordinibus etiam à Gentilibus. 532.d
Bigamos in Ecclesia præsidere, probro ductum est. ibid.e
Bigamos nec apud Arianos ordinari potuisse. 533.d
Bimuli & trimuli à dæmonibus vexati. 119.e
Bimuli cur ab Herode occiduntur. 59.b
Bissextilis rationis Cæsar inuentor. 33.b
Blandina martyr in Gentiles quid. 385.a
Blasphemia audita, scindebant vestimenta sua Iudæi. 163.d
Blasphemantes lapidabantur. 165.b
Blastus super cubiculum Regis Agrippæ. 315.c
Boanerges qui dicti. 265.b
Bolides quod instrumentum. 589.b
Bona Ecclesiæ. 474.a
Bona Ecclesiæ restituta per edictum Constantini. 474.b
Bonorum temporalium vsus cõmunis apud Apostolos. 330.c
Boniportus locus. 588.c
Boni viri titulo candidati salutabantur. 584.b
Bos & asinus ad præsepe Domini. 44.c
Bos antiqua voce Italæ Luca appellari consuenit. 588.b
Bos cum ad hostiam duceretur agnum in medio templi pepercit. 655.e
Brachmani sacerdotes quibus ornamentis vti consueuerunt. 240.e
Brachmani ab Ethnicis celebrati. 635.a
Brandeum quid. 427.e
Britanni à Petro instructi. 325.d
Britanni per Suetonium Paulinum profligati. 632.c
Britannicus Claudij filius à Nerone veneno sublatus. 321.a
Brutij à calumnia liberantur. 167.a
Brutios ad inferendas pœnas à Romanis destinatos, & cur. 166.e
Brutius scriptor martyrum Christianorũ sine Erutius. 742.e
Burrus Præfectus. 445.c
Burchardus descriptor Terræ sanctæ corrigitur. 27.c
Byzantinæ Ecclesiæ prouidit Petrus. 316.a
Byblis oppidum Palæstinæ. 315.d

C.

CAath familia Leuitici generis. 26.e
Cadauera aspuere sacerdotibus & Pontifici interdictum. 340.d
Cadauerum condiendorum mos apud Aegyptios. 195.a
Caeci duo, & dæmoniacus mutus curati à Domino. 111.a
Caecos in templum admitti solitos, & si erant ex genere sacerdotali, etiam inter sacerdotes residere. 227.c
Caecum illuminat Paulus Athenis. 407.d
Caecus in templo Domini sacerdotio fungi non poterat. 57.b
Caecus illuminatus à Iesu. 139.c
Caecus à natiuitate visum recipit. 134.d
Caecus illuminatus à Christo excommunicatione mulctatus. 448.e
Caecilianus cultus martyris non recepti improbator. 430.b
Cædes nefaria Herodis in suos. 66.a
Calibatum simulatum exagitauit Augustus, coniugium laudauit. 73.a
Calibatus Pauli. 466.c. 469.b
Cælibatus Pauli non potest in dubium reuocari. 466.e
Cælibatus Pauli multis probatur. 469.d
Cælibatus sacrorum ministrorum. 528.c. 529.c. 531. 533.
Cælibatus arctus Ecclesiæ Orientalis. 529.a
Cælicolæ Iudæi dicti, cur. 605.b
Cælius mons totus conflagrauit. 85.d
Cæmentarius sanatur aridam habens manum. 112.d
C. Cæsar Iudæa rursum tributum imperauit. 3.d
Cæsar quidam falsò inter discipulos Christi nominatus. 136.b
C. Cæsar Augusti filius adoptatus. 29.d
C. Cæsar adoptatus ad bellum Armenicum profectus. ibid.
C. Cæsar adoptatus in prouincia Syriæ defunctus. 29.d
Cæsar templi Dianæ expilationem prohibet. 507.c
Cæsar nimius fuit in attondenda barba. 577.d
Cæsar in signum mœstitiæ capillos & barbam submisit. ibid.
Cæsaream Philippus duci voluit vrbem Paneada. 79.c. 109.e
Cæsarea metropolis Palæstinæ, & non Hierosolyma, cur. 271.d
Cæsarea Philippi Neronia dicta. 127.d
Cæsarea duplex.
Cæsarea in honorem Cæsaris ab Herode dedicata. 52.d
Cæsarea colonia Romanorum. 703.c
Cæsaream Agrippa se contulit. 315.e
Cæsaream Petrus petit. 286.d
Cæsareæ Petri res gestæ prætermittuntur, & cur. 287.a
Cæsari quæ sunt Cæsaris reddenda, quomodo. 142.a
Cæsarienses & Sebasteni quid contra Agrippam defunctum 360.c
Cæsarienses Gentiles quid contra Iudæos. 359.d
Cæsarienses Gentiles Iudæos apud se habitãtes occidũt. 656.c
Cæsarius frater S. Gregorij Nysseni cum myrrha sepultus. 244.d
Cæsarius Arelatensis Episcopus. 249.b
Cæsaris nomine nonnisi imperatores vocabantur. 136.a
Cæsarum progenies in Nerone extincta. 684.e
Cæsonia vxor Caij. 305.d
Castius, vide, Cestius.
Caturæ filij donati ab Abraham. 51.e
Catus sophista virtutis & improbitatis describit imagines. 476.a
Caiani hæretici nomine Iudæ proditoris pseudoeuangelium composuere. 328.a
Caieta promontorium scissum terræmotu tempore passionis Domini. 181.c
Caiphæ assensus ad sententiam requirebatur. 88.c
Caiphas summus Pontifex anni illius, quomodo intelligitur. 134.d
Caiphas in sacerdotio quot annos fuerit. 87.d
Caiphas & Anna quomodo simul dicantur Principes sacerdotum & eorum synedrio distincta. 88.b
Caiphas mortis Jesu cupidus captiosè eum interrogat. 163.a
Caiphas scidit vestimenta sua præter morem sacerdotij. 163.c
Caiphas vitæ pertæsus mortem sibi conscisuit. 267.c
Caij sophistæ laus. 476.a
Caij Caligulæ Consulatus. 284.b
Caij Caligulæ effigies in Synagogis Iudæorum Alexandriæ statuuntur. 182.a
Caius Caligula malum Reip. optabat. 721.b
Caij verba in Petronium. 296.b
Caij mores pessimi, & inconstans ingenium. 300.e. 301.a
Caij & Tiberij mentionem Consules non faciebant. 305.d
Caij simulacra sublata, & numismata conflata. 358.c
Caij imagines abolitæ. 358.c
Caij in Petronium odium. 296.b
Caij consiliarius quis. 291.a
Caij statuæ in templum Iudæorum inferendæ nuncium. 293.c
Caij nouum consilium de simulacro in templũ inferendo. 301.c
Caius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caius de vsu porcinæ carnis compellat Iudæos. 301.a
Caius à Tiberio heres Imperij reiinquitur. 268.b
Caius Germanici filius priuatus ab Agrippa Aristobuli filio colitur. 85.b
Caius Aegyptum cogitat. 300.e
Caius Agrippam soluit, & Regem facit. 268.c
Caius Iudæorum ærumnas irridet. 282.c
Caius ademptam Herodi tetrarchiam ad Agrippæ regnum adiicit. 283.b
Caius eò dementiæ venit, vt deus ab omnibus haberi & coli voluerit, & Ioui præferri. 290.c
Caius colossum aureum in templo erigi mandat, & qua occasione. 291.a
Caius templum sibi dedicari vult, & quo titulo. 301.b
Caius quibus consultoribus vtebatur. 291.a
Caius Agrippæ donat, ne fiat in templo dedicatio statuæ. 301.b
Caius occipitia adolescentulorum radit. 572.a
Caius quo tempore Hierosolymam aduenerit, de quo ab Augusto laudatur. 48.b
Caius Caligula nepos Tiberij ex Germanico hæres regni relinquitur. 268.c
Caius Sosius Syriæ Præses. 29.a
Caius quo anno suæ ætatis obiit, & à quibus occisus. 305.a
Caius & Aristarchus socij Pauli. 508.a
Calamitas Iudæorum Alexandrinorum. 279.d
Calamitas Iudæorum Alexandrinorum in statua Caij locanda in templo. 293.e
Calamitas Iudæorum. 377.e
Calamitates domesticæ Herodis. 66.a
Calcei Domini. 479.a
Calceorum vsus apud Christianos. 479.a
Calceos multi Christiani non habebant. 479.b
Calendæ Ianuary expiatæ. 49.d
Caligula Imperator qualis fuit. 268.c
Caligula deus ab omnibus coli voluit. 282.d
Caligulæ Consulatus. 284.b
Caligula S. Honorati mortuum reuocat. 427.e
Calix, in quo Dominus consecrauit, qualis & vbi. 160.e
Callirhoes balnea. 68.b
Callistus Pontifex tabernam meritoriam illustrauit ecclesia. 11.b
Callistus Episcopus Constantinopolitanus. 316.b
Calphurnius Asprenas seruum Neronem se esse fingentem occidit. 684.e
Caluariæ locus Golgotha cur sic dictus: ibi sepulchrum Aæ. 175.d
Calumniæ Aproni in Iudæos. 303.d
Calumniæ hæreticorum in Virginem Mariam. 370.d
Calumniæ in Apostolos. 388.d
Calumniæ in cælibatum Pauli vnde. 468.e
Cambyses Rex Persarum alabastrum vnguenti dono mittit ad Regem Aethiopum. 121.c
Camelus per foramen acus, adagium apud Hebræos, & quomodo intelligendum. 137.d
Camillus Scribonianus Præfectus Dalmatiæ. 332.c
Camillus Scribonianus aduersus Claudium. 332.c
Camithi filius Simon sacerdos factus. 80.d
Campanarum vsus in Ecclesia. 562.d. vnde dictæ. 562.d
Cananæa mulier cur sic dicta. 127.a
Cananææ filia sanatur. 27.a.165.b
Candaces appellatas esse Reginas Aethiopum. 260.a
Candelabrum Iudæorum in arcu triumphali Titi. 701.e
Candidati Boni viri titulo salutabantur. 534.a
Cãd datus mittitur Iesus ab Herode ad Pilatũ, & cur. 166.b
Candor vestium quid. 165.d
Cana oppidum in Galilæa. 95.d
Canæ Galilææ nuptiarum locus ecclesia nobilitatus. 97.e
Canendi laudes vsus. 401.c
Canendi mores indecoros insectatur Chrysostomos. 401.d
in Canæ Galilææ nuptiis quis sponsus. 94.e
Canæ Galilææ locus ecclesia à S. Helena illustratus. 97.a
Canon Apostolorum de non abijcienda vxore quomodo intelligendus. 530.a
Canon Nicænæ Synodi mulierum cum clericis habitationem prohibens. 529.e
Canon Græcorum de ætate presbyteri ordinandi. 36.c
Canon Nicæni Concilij aduersus bigamos. 36.c
Canon Sextæ Synodi Spurius. 237.b
Canon Concilij Toletani de tonsura dilatanda, & cur. 537.b
Canon Synodi Laodicenæ de Angelorum adoratione declaratur. 484.a.607.e
Canon de imaginibus non receptus. 487.c
Canon Synodi Antiochenæ pro imaginibus. 484.a
Canon Eliberini Concilij contra imagines irritus. 487.a.e
Canonum Græcorũ & Latinorum collectorũ nomina. 487.c
Cantabris rebellantibus portæ Iani apertæ. 46.b
Cantandi ritus diuersarum Ecclesiarum. 611.c
Cantare in Ecclesia populus cur vetitus. 610.a
Cantare in cordibus apud Paulum quid. 608.c
Cantharus in atrio ecclesiæ Vaticanæ. 482.e.494.d
Cantici dramatis qui. 608.e
Canticorum modestiam corrumpentes obiurgati. 611.a
Cantiones Christianorum priuatæ quales. 613.c
in Canticis gestus olim fieri soliti exoleuerunt. 609.a
Cantus Ecclesiasticus vnde ortus. 608.c
Cantus post cœnam. 493.d
Cantus Essenorum. 608.d
Cantus sententia Patrum probatus. 609.b
Cantus psalmorum in vniuersa Ecclesia. 609.d
Cantus religiosus quàm proficuus. 611.c.613.d
Cantus Christianorum qualis. 610.b
Cantor, seu Psalmista, officium potiùs, quàm ordo. 338.c
Cantor sola iussione presbyteri munus obire poterat. 338.b
Cantus Ecclesiastici traditio. 608.c
Cantus feminarum cum viris interdicti. 609.a
Cantus Ecclesiastici corruptores. 612.b
de Cantu Ciceronis sententia. 610.b
Cantus die & nocte in ecclesia. 609.a
Cantus molles reprehenduntur. 610.b.e
Caparnaum fons apud Genesareth. 107.a
Caphargamala villa Gamalielis interpretatur. 244.a
Capharnaum vna ex decem ciuitatibus Galilææ. 103.d
Capharnaum Christi ciuitas appellata, & cur. 104.a
Capharnaum vnde dicitur. 107.a
Capharnaum & Corozain quando euenerint mala prædicta à Domino. 682.a
Capitis abrasio omnis in contumeliam. 571.e
Capillorum ornatus. vide, Ornatus.
Capillorum defecatio in virginibus Deo dicandis quid signet. 477.d
Capillorum amputandorum diuersi ritus. 477.e
Capito Flori Centurio. 657.b
Capitonis opera Caius in Iudæos impellitur. 290.e
Capitolium concrematum restituitur à Vespasiano. 693.d
Capitonis Quæstoris littera ad Caium contra Iudæos. 290.d
Cappadociam Petrus petit. 315.e
Captiuorum & occisorum numerus in excidio Hierosolymitano. 128.b
Caput vnum visibile in Ecclesia statuendum. 128.a
Caput Ecclesiæ Dei Filius. 2.b
Carcer Mamertinus. 668.a.651.e
Carcer Apostolorum Romæ. 651.e
Carcer Cyzicenus in quo Paulus fuisse creditur. 538.a
Carcer Tullianus. 538.a
Carcer Petri Hierosolymis. 313.d
Carcer Ioannis Baptistæ. 100.b.c
Carcerem Petri non fuisse extra ciuitatem. 313.e
Carceres famosissimi. 538.a.b

Car-

Carceris Petri custodes ab Herode suffocati. 315.b
Carceris Petri & Pauli tempus sub Nerone. 651.d
Carioth oppidum in tribu Iuda. 114.b
Cariatharbe, id est oppidum virorum quatuor. 176.b
Cariatharbe, idem quod ciuitas Arbæ. 176.b
Carmen Prudentij de Petri crucifixione. 671.a
de stella Magorum. 55.d
de Cassiano & Hippolyto martyribus. 487.d
de exilio Iudæorum. 699.a
de carnificinis Christianorum. 743.a
Carmen Paulini de amictu Ioannis Baptistæ. 89.c
de vsu pistophoriorum in ecclesia. 482.b
de cantharo in atrio ecclesiæ Vaticanæ. 482.e
de Cruce, & imaginibus basilicarum. 486.c
de Epiphania. 96.e
de cereis in ecclesia accensis. 550.c
Carmen Persij de lotione Romanorum ante ingressum in templum. 483.b
Carmē apud Lactantiū de imagine Christi cruci affixi. 486.b
Carmen Horatij de tabella voto suspensa. 507.a
Carmen Planti de tessera hospitalitatis. 714.e.715.a
Carmen Gregorij Nazianzeni de Thecla. 365.c
Carmina Martialis & Iuuenalis de Iudæis. 11.b
Carmina Sibyllina de tempore futuri Iudicij. 400.c
Carmina Sibyllina prædicebant affore Regem, à quo tantùm speranda salus esset. 46.c
Carnificina Christianorum locus dictus ad Aquas Salui æ. 667.d
Carnificinæ Christianorum in Vrbe diuersis in locis. 667.d
Caro nostra corpore Christi nutritur. 156.e
Carpi Cretensis visio. 596.e.597.b
Carpocratiani. 309.e
Carpus Pauli an idem cum Carpo Dionysij. 596.b
Carrabas insanus ludibrio in Regem transformatus ab Alexandrinis. 278.e
Cassij canes alebant hominum cadaueribus. 320.b
Cassius tributum Iudæis imperauit. 30.a
Cassius, Chereas, & Cornelius Sabinus in Caiũ cõiurant. 305.e
Cassius clade & depopulatione Iudæos afficit. 3.d.e
Cassianus hospes Ignatij. 730.a
Cassiodori sententiam de anno, quo Christus natus est, ceteris præstare. 34.a
Cassiodori liber de computo Paschali. 34.b
Casula quid. 548.b
Castitatem excolebant Pharisæi vsq; ad certum tempus. 5.a
Castorum insigne quale. 591.a
Castores cur dicti Pollux & Castor. 591.b
Castor & Pollux propitij nauigantibus credebantur. 691.a
Catalogus testantium Petrum Romam venisse. 320.e
Cataphrygæ hæretici. 250.b
Catathema quid. 505.e
Catena ferrea Agrippæ à Caio donata & suspensa quid significaret. 307.a
Catenarum Petri laudes. 314.b.d
Cathedra vna monstratur. 307.c
Cathedræ Antiochenæ festa dies. 271.e
Cathedræ Romanæ anniuersarius dies. 341.d
Cathedra Petri lignea Romæ venerationi habita. 345.a
Cathedræ linteatæ. 345.c
Cathedræ primæ in synagogis. 74.a
Cathedra Iacobi. 239.c
Catholici nominantur Christiani ad distinctionem hæreticorum. 311.d
Catholicus ab hæretico quo signo dignoscendus. 343.c.344.c.
Catholicum quid significet. 310.a.b
Catholicus & Romanus idem. 344.e
Cato Minor pallio vsus. 78.a
Catulus ter mille ex Iudæis in Cyrene trucidat. 740.a
Cauda insula vbi posita. 589.a
Cautes Cephæ nomine significatur. 93.e
P. Celer apud Neronem accusatus. 399.e
P. Celer & P. Aelius Silano necem intulerunt. 509.e
Cellæ nonaginta in templo Salomonis. 17.c
Cellæ frumentariæ Hierosolymis incendio absumptæ. 689.a
Celsus Epicureus hæreticus. 32.e.178.c
Cenchreæ portus & nauale Corinthiorum. 422.b
Censebant Romani populum quolibet lustro. 30.b
Censendi populi tempus. 30.a
Censeri qui solerent, & quoto die infantes. 31.d
Censor morum Architriclinus. 94.e
Censorinus scriptor egregius. 725.c
Censu Cæsaris descriptus Iesus Christus accepto nomine. 49.b
Census sub Saturnino. 30.d
Census tabulæ consulum nomine notabantur. 31.c
Censum soluebant omnes cuiuscumq; ætatis & sexus. 31.d
Census sub Quirino bis actus. 29.c
Census sub Quirino cur Ethnici non meminerint. 33.a
Census diuersi ab Augusto imperati. 31.e.32.a
Census lustralis quolibet quinquennio. 31.e
Census descriptionis forma sæpe mutata. 32.a
Census lustralis exactio quousque perseuerauerit. 32.a
Census Tertulliani temporibus. ibidem.
Census causa viri viginti delecti, & in prouincias missi ab Augusto. 32.b
Census plures ab Augusto exacti. 32.b
Census Senatus ab Augusto. 32.c
Census tribus Galliis imperatus. ibid.
Census primi Augusti cur nullius historici meminerit. 32.d
Census tabulæ Romanis archiuis asseruabantur. 32.e
Census ab Augusto impositi ratio multiplex. 32.a
Census occasione exorta secta Galilæorum. 62.b
Censura Ecclesiasticæ degradationis, & suspensionis. 452.e
Centumuirum collegium apud Romanos. 135.e
Centuriatorum conatus. in præf pag 1.
Centurio Vitellius Proculus. 307.e
Centurio Longinus nomine martyr. 182.b
Centurio ab Angelo traditur Petro imbuendus. 213.a
Centurio à Domino commendatus cuius legionis. 115.e
Cephas primarius lapis. 92.e
Cephas Petrus vocatus à Domino. 92.e
Cephas vox Syriaca. 92.e.93.e
Cephas Syriace petram durissimam significat. 92.e
Cephas nomen Græcum, & Syriacum. 93.e
Cephas dixit interpres, Petrus, & non Petra, cur. 93.a
Cephas quidam alius à Petro ponitur à Clemente Alexandrino. 389.c
sed à Hieronymo non probatur. 389.d
Cephas vnus ex septuaginta. 136.c
Cephæ Græca interpretatio. 93.e
Cephæ plures introducti. 389.c
Cera sacra mirabiliter ignem extinguens. 150.e
Cereus Paschalis mysterium. 551.a
Cerei accensi in honorem martyrum. 548.d
Cereorum in ecclesia accensorum significatio. 549.e
Cereos in populum distribuere mos fuit. 340.e
Ceroferariorum ordo. 548.e
Cerostata. 550.e
Certamen quinquennale à quo institutum, & quando. 725.c
Cestius Florus Præses in Iudæam missus. 642.d
Cestius in Iudæos quæ. 643.c
Cestius Hierosolymam obsidet. 660.d
Cestius Ioppen deuastat. 660.c
Cestius Hierosolymã capere neglexit miro Deicõsilio. 660.d
Cestius nobiles Iudæos transfugas mittit ad Neronem. 660.d
in Chalcedonensi Concilio oratio nem Latinè prius, postea Græcè habuit Marcianus Imp. 78.e
Chalcidius Platonicus de Magis meminit, & de ortu stellæ. 51.e

Cha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cariothoppidum in tribu Iuda. 114.b
Chebron idem quod Hebron. 26.c
eius antiquitas. 26.e
Chebron antiquior, quàm Thamis. 26.e
Chebron ab Hierosolymis quantum distaret. 27.b
Chephira vicus. 107.a
Cherinthus primus post Simonem hæresiarcha. 287.b
Pseudoapostolus dictus, contra Petrum & Paulum inuehitur. 287.d
Cherinthus hæresiarcha quæ moliatur. 381.b
Cherinthus, & Merinthus. 533.c
Cherinthus hæreticus resurrectionem negat. 503.c
Cherinthus pseudoapostolus. 287.d
Cherinthi hæresis confutata à Paulo. 606.b
Cherinthus Christi resurrectionem negabat. 503.e
Cherinthus & Ebion inter se consentientes. 707.c
Cherinthus Reuelationes sub nomine Apostolorum edidit. 740.b
Cherinthus & Carpocras hæretici Matthæi Euangelium descripserunt. 290.a
Chlamydem coccineam fuisse vestem militarem. 167.e
Chreston Latinè bonum & commodum significat. 390.a
Christum Gentiles Chrestum appellabant, & Christianos Chrestianos. 390.a
Chrismatis sacramentum. 255.b.c.d.c
Chrismatis ampulla miraculum. 255.c
Chrismatis sacramentum nuncupari consueuit Sacramentum confirmationis. 254.b
Christi genealogia variè describitur. 11.d
Christi aduentus prophetiis Gentilium obscurè prædictus. 9.e
Christi aduentum quæ præcesserint prodigia. 9.e
Christi aduentus tempus opportunum. 2.a
de Christi die natali diuersa sententia. 40.b
Christi natalis. 43.e
Christi præsepe. 44.b
Christi nascentis prodigia. 46.a
Christi circumcisio. 49.a
Christi typus Melchisedech. 156.a
Christi interitum Herodem & alios procurasse. 68.a
Christi fuga in Aegyptum. 57.d
Christi prædicationis tempus. 97.e
Christi prædicationis annus unde auspicandi, & quomodo distinguendi. 100.a
Christi opera diuersa. 136.d
Christi parabolæ. 122.b
Christi mora in Iudæa. 99.e
Christi primum miraculum. 95.d
Christi baptismus. 90.d
Christi prædicatio quando cœpit. 86.a
Christi reditus ex Aegypto. 70.b
Christi aduentus præsagia Augusto tributa. 10.d
Christi sorores, & fratres nominati. 15.b
Christi regia persona à Matthæo insinuatur. 11.d
Christi aduentus Iudæis & Gentilibus prænunciatus. 7.d.e
Christi aduentus prænũcia oracula male tributa Imperatoribus. 9.d
Christi genealogia quibus mendaciis depranata ab impiis. 13.a.b.c
de Christi vitæ & passionis tempore diuersæ opiniones. 185.b
Christi prædicationis annus primus à Ioanne digestus. 97.c
Christi passionis annus. 185.a
Christi corpus offertur pro sacrificiis omnibus veteris Testamenti. 158.e
Christi genealogiam cur diuerso ordine retulerint Matthæus & Lucas. 11.d.e
Christi crucem negantes. 600.c
Christi sanguine qui sint abluti. 1.e
Christi excellentia super Angelos cur inculcata. 605.e
Christi passio futura salutem dedit. 2.a
Christi imago à Syrophœnissa erecta. 109.d.484.b
Christi incarnationis futura fide salui facti sunt homines, ut præterita. 2.a
Christi adulteras esse prævaricantes virgines. 477.a
Christi natalis ex libris Sibyllinis notus. 48.b
Christi circumcisio. 49.a.b
Christi venturi typum gerebat Salomon. 52.e
Christi miracula, cùm ad festum scenophegia profectus esset. 134.c
in Christi aduentu paucorum religio. 7.b
Christi aduentu tantùm defecerat sceptrum Iudæ. 3.d
Christi tempore nondum erectum templum Pacis. 47.a
Christiani à Christo, Christi à chrismate nomen deductum. 308.a
Christiani apud Alexandriam habitantes. 18.b
Christiani Nazarai dicti. 72.b.310.b
Christiani Galilæi nominati. 72.b
Christiani Fratres appellati, & Sancti. 309.c
Christiani vocati Credentes, & Fideles. 310.a
Christiani à Gentilibus impostores dicti. 433.e
Christiani Sibyllista dicti, & cur. 7.e
Christiani vetiti à lectione Prophetarum & Sibyllarum pœna mortis. 8.b
Christiani Iudæorum inuidia bonis spoliati. 472.e
Christiani ad Orientem conuersi orabant. 481.d
Christiani sine calceis orabant. 479.a
Christiani manibus lotis orabant. 483.e
Christiani in priuatis domibus, vel in cryptis conueniebant. 481.c
Christiani Hierosolymis abscedunt iuxta præceptum Domini quando. 660.d
Christiani quo anno Roma pulsi à Claudio. 380.b.d
Christiani dicti Chrestiani. 309.a
Christiani supellectilia saluant in abominatione desolationis. 662.d
Christiani sub Essenorum nomine à Philone laudantur. 636.b
Christiani non barba rasa, sed pallio ab Ethnicis distinguebantur. 577.b
Christiani de incendio Vrbis calumniam passi. 638.a
Christiani à calumnia incendij Vrbis liberantur. 639.e
Christiani sub Nerone passi primitiæ martyrum dicti. 641.a
Christiani ferarum tergis contecti à feris laniantur. 639.b
Christiani qua spe operibus misericordiæ incumbunt. 713.a
Christiani sub Cestio recedunt Hierosolymis. 660.e
Christiani qui nominandi. 2.a
Christiani, id est, Vncti. 11.a
Christiani omnes Hierosolymis pulsi, Apostolis ibi permanentibus. 250.a
Christiani primùm pulsi Hierosolymis. 250.e
Christiani dicti Sancti. 310.a
Christiani dicti Catholici. 310.d
Christiani vt impostores deriti sub Nerone. 640.d
Christiani cum Iudæis necati. 689.e
Christiani spe vitæ æternæ omnia præstant. 713.b
Christiani sub Neronis Imperio infamati. 639.d
Christiani primi diu vixerunt, & cur. 715.e
Christiani præter fidem omnia habent contemptui. 713.b
Christiani sub Titi Imperio securi. 718.a
Christiani quid in calamitatibus Iudæorum. 295.a
Christiani laus, cum nullo habere negotium. 453.c
Christianis omnia communia præter vxores. 309.d
Christianis soleis vtendum. 479.b
Christianis persuasum, omnes inter se fratres esse. 713.b
Christianitas prima. 223.b
Christianorum annuli quo signo sculpendi. 463.d
Christianorum conuiuia qualia. 492.e
Christianorum effusa largitas. 473.a
in Christianorum conuiuiis cantica etiam adhiberi solita qualia. 493.c
Christianorum legio victoriam precibus obtinuit. 565.c
Christianorum nomen cur infamaretur. 639.a
Christianorum Pontificum corona. 240.e
Christianorum qui Hierosolymis expulsi sunt enumeratio. 251.a
Christianorum religio à Claudio inter superstitiones numeratur. 377.e
Christianorum Apologia. 639.d
Christianorum irrisiones. 640.d
Christianorum sub Nerone necatorum quo die memoria agitur. 641.b
Christianorum Agapes. 491.e
Christianorum studium in legendis libris Sibyllinis. 8.b
Christianorum studium iuuandi peregrinos, ac miserabiles personas. 335.c.712.d.713.
Christianorum erga Iudæos officia. 295.a
Christianorum nomen vbi inchoatum. 308.c
Christianorum diuersa nomina. 309.c
Christianorum persecutio ab Agrippa. 312.b
Christianorum modestia. 710.d
Christianorum carnificinæ locus ad Aquas Saluias, & alibi. 667.d
Christianorum hospitalitas. 714.d
Christianorum causa omnia mala imminere existimabant Gentiles. 724.c
Christianorum religionem Iudaico nomine Gẽtiles solitos consignare, & cur. 743.c
Christianos etiam hæretici suos sectatores appellare consueuerunt. 309.c
Christianos ab Apostolis indumenti formam mutuatos. 478.c
Christianos bene vsos pacis temporibus ad dilatandam fidem. 716.e
Christo diuinus honor exhibitus quando. 140.d
Christo nubere Deo dicatas virgines recipit Ecclesia. 464.e 477.a
Christo Aegyptum adeunti quæ contigerint. 57.e
Christo nemo contradixit anno primo suæ prædicationis. 111.b
Christo parantur insidiæ ex tributi pensione. 141.e
in Christo & per Christum sancti omnes salutem consecuti. 1.e
Christo in cuius domo cœna paratur. 146.a
Christum adorat arbor inflexa. 57.e
Christum passum esse anno quadragesimo sexto suæ ætatis quidam leuiter opinati sunt. 185.d
Christum passum esse post annum suæ ætatis quinquagesimum nonnulli arbitrati sunt, & vnde moti. 185.d
Christum passum esse post annum suæ statis quinquagesimum, scripsit Irenæus, sed aliud alibi sentire videtur. 185.c
Christum passum esse anno suæ ætatis trigesimo, & quintodecimo Tiberij, falsò arbitratus est Tertullianus, & ante ipsum Valentinus hæresiarcha. 185.e
Christum passum esse sub Coss. Rubellio Gemino, & Fusio Gemino, asserit Tertullianus, ex quo multi errandi occasionem acceperunt viri præcipui. ibidem.
Christum trigesimo impleto anno passum tradit Clemens Alexandrinus. 186.a
Christum saltem tangere omnes optabant. 112.e
Christum passum esse anno trigesimo tertio suæ ætatis per tres menses inchoato, falsum. 186.e
Christum annum tãtùm Euangelium prædicasse opinati sunt Gnostici. 186.a
Christum quæ secta non receperunt. 4.d
Christum passum esse anno decimoseptimo Tiberij affirmat Orosius. 186.c
Christum vixisse vno & triginta annis tradit Philastrius, & Gaudentius Brixianus. ibid.
Christum duobus annis prædicasse sentit Apollinaris Laodicenus. 186.b
Christum fuisse tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ, quomodo intelligatur. 198.c
Christum professi, abiecta toga, pallium induebant. 434.e
Christum non verè passum primus Simon magus disseminauit. 600.d
Christum mortuum anno ætatis suæ quadragesimo sexto, falsum. 185.b
Christus quomodo innotuit Augusto per Sibyllam. 10.d
Christus Ecclesiæ fundamentum. 1.b
Christus, id est, Vnctus. 11.a
Christus ex stirpe regia & genere sacerdotali. 11.d.e. 12.a.b.c.d
Christus quid sit. 1.e
Christus quoto ab origine mundi anno natus. 39.e
Christus quoto anno ab Vrbe condita natus. 37.e
Christus quo Herodis anno natus. 39.d. 41.d
Christus quo anno Augusti natus. 34.c
Christus quo tempore conceptus. 26.c. 40.b
Christus quo die natus. 26.b.40.e
Christus nocte nascitur. 41.c.43.e.44.c
Christus quo mense & die sit natus. 40.d. 41.a.b
Christus qua Olympiade natus. 33.d.34.e
Christus quibus Consulibus natus sit. 34.a
Christus fœciis inuolutus. 45
Christus vbi circumcisus. 49.a
Christus offertur in templo. 56.a
Christus nascens virginis claustra non violauit. 56.e
Christus describitur in censu sub Quirino. 32.e
Christus in infantia miracula non fecit, & cur. 75.b
Christus non modò filius fabri, sed & faber dictus. 75.e
Christus iugi & aratri similitudine vtitur, & cur. ibid.
Christus annorum duodecim. 73.d
Christus quo anno baptizatus. 90.e
Christus Nazarenus dictus. 72.b
Christus Galilæus nominatus ab impiis. 72.c
Christus ex stirpe Dauidica. 11.e
Christus eam feminam, in qua formam serui accepit, esse liberam voluit. 20.d
Christus sacras nuptias probauit. 91.e
Christus virginem nonnisi virgini commendauit. 22.c
Christus vnus ex duabus naturis eodem momento & perfectus Deus, & perfectus homo. 26.c
Christus Princeps pacis. 46.c
Christus existimatur ab Herode Ioannes Baptista. 61.a
Christus quanto tempore in Aegypto mansit. 70.b
Christus & Apostoli Galilæi. 64.b
Christus cur primùm ad Annam perductus. 162.d
Christus petra. 93.a
Christus pendente descriptione sub Quirino natus, circumcisus, descriptus. 35.d
Christus montem ascendens elegit mox duodecim Apostolos. 112.e
Christus quæ patitur à suis. 122.a
Christus mittit Apostolos binos. 122.b
Christus de sua passione prædicit. 130.d
Christus Ecclesiæ fundamentum. 1.d
Christus quomodo super pinnaculum templi delatus sit. 91.e
Christus quid cùm inuaditur. 165.b
Christus exuitur chlamyde, & propriis induitur vestimentis. 170.a
Christus quasi hortulanus apparet Mariæ Magdalenæ. 201.d
Christus nouissimè Apostolis manifestatur. 210.d
Christus elenatus in cælum, cuius figuram manipulus exprimebat. 220.e
Christus Rex & sacerdos. 453.c
Christus transmittit in suos regiam potestatem. 455.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus magiæ insimulatur. 216.d
Christus curat dæmoniacum, & socrum Simonis. 107.b
Christus increpat dæmonia. ibid.
Christus in Iudæa quamdiu mansit. 99.c
Christus imperat vento, & mari. 107.c
Christus abiit Ephren. 139.c
Christus quo anno & quo mense suæ ætatis cruci affixus. 187.d
Christus vbi orauit. 161.c
Christus quo anno Tiberij passus. 188.d
Christus quo die passus. 189.d
Christus quo die resurrexit. 189.c
Christus ibi crucifixus, vbi Isaac immolatus. 175.c
Christus quotidie Fidelibus immolatur. 163.c
Christus falsò dicitur fuisse in templo sacerdos. 455.a
Christus quando abstulit spolia Damasci, & Samariæ. 52.b
Christus à nonnullis falsò putatus Herodes. 5.a
Christus creditus à multis Vespasianus. 9.a
Chronicon Philonis an ipsius sit. 60.a
Chronicon Ioannis Antiochiæ Episcopi mendaciis scatet. 110.b
Chrysostomi locus explicatus de præsepe Domini. 45.a
Chrysostomus traditionum assertor. 420.d
Ciborum delectus. 512.e
Cibos non damnat Ecclesia, sed abstinentiam commendat. ibidem.
Cibos & nuptias detestantes qui. 511.e
Cibyres vrbis Cariæ fons. 95.e
Cicero multa vaticinia adducit ex Sibylla Cumana. 9.b
Cilicia sub prouincia Syriæ redacta. 29.c
Cineris copia ciuitates obruit. 719.d
Ciuis Vesuuij vsquequo peruenerit. 719.e
Cingulum laneum sponsarum Christi. 477.d
Circulus Solem ambiens visus Augusti tempore. 10.d
Circuitus, seu Periodi libri appellati. 286.a
Circumcidit Paulus Timotheum, & cur. 397.c
Circumcisio Christi in spelunca. 49.b
Circumcisio Domini sub quibus Consulibus. 49.a
Circumcisio an in templo facienda. 49.b
Circumcisio fiebat etiam in sabbato. 150.d
Circumcisionem necessariam fuisse in lege veteri. 334.b
Circumcisionis minister dictus Christus. 387.d
Circus Neronis in Vaticano. 670.c
Cisson torrens. 132.c
Cithara ab ecclesia modulatione proscripta. 612.e
Ciues Romani qui. 31.e
Ciuitas nobilior, exceptis Hierosolymis, in Palæstina quæ. 26.e
Ciuitas Dauid Bethlehem. 27.c
Ciuitas Iuda quæ dicta. 26.c. prima obtigit sorte familiæ Caath. 26.e
Ciuitates diuisæ ad habitandum tribui Leuiticæ. 26.d
Ciuium Romæ censitorum numerus tempore Claudij. 380.a
Clades Iudæorum Alexandrinorum. 279.a
Clades Variana. 70.b. 574.c
Clades Hierosolymitana & bellum neci Iacobi attributa à Iosepho. 215.c. 692. 693 694.
Clandestina matrimonia prohibita. 462.e
Claudij Imperium. 305.e
Claudij edicta pro Iudæis. 306.b.c.d
Claudij litteræ ad Fadum. 376.a. eiusdem litteræ ad S.P.Q. Iudæorum 376.b
Claudij Lysiæ litteræ de Paulo ad Præsidem Felicem. 582.b
Claudij solertia in annona procuranda. 333.a
Claudij tempore fames in toto Orbe, quo anno. 332.e
Claudio mortuo Iudæi Romam redeunt. 445.b
Claudiopolis Bithyniæ ciuitas. 315.e
Claudius Imperium capessit. 305.e
Claudius Latini sermonis ignarum indicem albo erasit. 78.c
Claudius Agrippa regnum confirmat & auget. 306.d
Claudius quo tempore, & qua occasione Romanum Portum extruxit. 333.a
Claudius multa sacrificia Romæ abrogauit. 358.b
Claudius retinendæ stolæ pontificiæ Iudæis potestatem fecit. 376.b
Claudius Aruspicum disciplinam restituendam curat, & qua occasione. 377.b
Claudius Agrippæ ius in res sacras tribuit. 313.b
Claudius Agrippam Agrippæ filium constituit in regno patrui. 377.d
Claudius Iudæos Vrbe pellit, quo anno. 380.d
Claudius Neronem adoptat. 411.a. 421.c
Claudius quando obiit. 445.a
Claudius Iconoclasta. 488.a
Claudius reliquiarum impugnator. 427.c
Claudius à Petro sanatus in qua parte templi esset. 226.c. 228.c. Mysterium ex miraculo. 229.b
Claudius sanatus à Petro ante diaconorum electionem. 228.d
Claui cruci affixi Domini an quatuor. 177.c
Clauos extractos à Christi manibus ac pedibus in sinu suo Dei genitrix accepit. 182.d
Clemens Stromateus. 99.a
Clemens post Petrum tertius, vel etiam quartus Pontifex. 678.d
Clemens post Linum & Cletum sedit. 678.a 679.d
Clemens non ante Domitiani tempora sedit. 678.b
Clemens & Linus quomodo sedisse dicantur viuente Petro. 679.c
Clemens à Petro ordinatus. 680.a
Clemens quot annos sedit. 728.d
Clemens virginitatem docet. 707.c
Clemens perpetuam virginitatem coluit. 730.b
Clemens quos instituit Episcopos. 735.b
Clemens quando creatus Pontifex. 728.c
Clemens patruelis Domitiani, vir Consularis. 729.d 744.b
Clemens potuit habere filios Imperatores, si Domitiano in cultu idolorum adhæsisset. 742.b
Clemens inertiæ culpatur propter quid. 742.b
Clemens à Domitiano iussus occidi quo anno. 742.b
Clemens Alexandrinus de traditionibus. 417.c
Clementis Encyclicæ contra Ebionem. 707.c
Clementis Paulus meminit. 679.c
Clementis scripta de rebus Petri gestis ab hæreticis depravata 733.b
Clementis scripta corrupit Ebion. 707.d
Clemētis epistola ad Corinthios illustris in ecclesiis legi solita. 733.b. ex diuersis auctoribus integrata. 733.d. eiusdem epistolæ narratio. 734.a.b.c
Clementis epistolæ plures. 735.a
Clementis Alexandrini error de annis Agonalibus. 725.c
Clementis commentarium antiquissimum esse. 453.e
Cleobolus & Theodorus hæresiarchæ. 648.b
Cleopatra Albini vxor. 642.b
Cleopatra Lysaniam necat. 87.a
Cleopham Emmauntis fuisse indigenam. 203.e
Cleophas cum comite qua hora noctis Hierosolymam peruenerit. 203.c
Cleophæ Maria consobrina Mariæ Virginis. 23.d
Cleophæ comes quis fuerit. 534.d
Cleophas frater Ioseph. 23.d
Cleophen & Alpheum diuersos fuisse. 25.d
Clericalis tonsura quid significet. 570.d
Clerici immunes à Principum vectigalibus, contra Nouatores 133.b
Clerici nomen delere aut supprimere in pœnam. 452.e 491.d
Clerici portulantes. 570.e
Clerici differunt tonsura à Nazaræis. Clerici

Clerici comam tondeant, quomodo intelligendum. 573.b
Clerici monachis antiquiores. 577.b
Clerici in Occidente an vsi barba. 577.b
Clericorum cælibatus. 529.c. 530. 531.
Clericorum stipendia. 471.b
Clericus ab aliari amotus propter impudicū aspectum. 489.a
Clerus vnde dicatur. 337.b
Cleto Clemens subrogatur. 728.c
Cletum & Anacletum eumdem esse putantes decipi. 679.b 728.d
Cletus & Linus quomodo viuente Petro sedisse dicantur. 679.e
Cletus Lino subrogatus. 718.c
Cletus quot annos sedit, & quando martyrio coronatus. 728.c
Coccineam chlamydem, vestem militarem fuisse. 167.e
Codorlahomor, & Bersa. 52.a
Cœna pura sine animalibus. 190.a
Cœna pura sexta feria appellata. 189.d.e. 190. 192.a
Cœna pura, de qua apud Festum, ad Iudæos non pertinet. 189.e
Cœna pura inter dies celebres Fastis adscribitur. 189.e
de Cœna pura meminit Tertullianus. 891.c
Cœna pura quæ appellari solita apud Iudæos. 192.a
Cœna pura quæ apud Augustinum. ibid.
Cœna pura cur sic nominata. 192.b
Cœna pura non est in ieiunio. 192.a
in Cœna togati & palliati accumbere interdum soliti. 152.c
Cœnaculum in quo erant Apostoli cuius domus. 219.a
in Cœnaculis conuenire solebant Christiani. 479.e
Cœna facta ante sex dies Paschæ distincta ab ea quæ facta est biduo ante Pascha. 121.a
Cœna Paschalis duplex mensa. 152.a
Cœna Christo paratur in cuius domo. 146.a
de Cœna Domini aliquorum errores. 554.b
Cœna Domini distincta à cœna agni Paschalis. 491.a
in Cœna bis de proditore sermo habitus. 154.c
Cœna Dominica qua hora cœpta. 159.c
in Cœna toros collocandi vsus Romanorum. 152.e
Cœnantibus eis, idem quod, Recumbentibus eis, apud Matthæum. 154.a
Cœna duplex. 491.a
Cœna facta in Bethania cum Lazaro. 139.e
Cœna facta in domo Simonis in Bethania. 143.b
Cœna Paschæ Domino in domo Ioannis Euangelistæ parata. 146.a.b
Cœnam Dominicam manducare quid. 154.d
Cœnare more Romano Iudæi didicerunt. 151.d
Cœnatoria vestis apud Iudæos. 152.c
Cœnæ Dominicæ voce abutuntur Nouatores. 154.d
Cœnæ Dominicæ vsus. 159.c
Cœnæ Dominicæ hymnus. 161.b
Cœlesyria propriè qua. 624.c.d
Cœmeterium Eunuchi Candacis Reginæ, & miracula. 260.d
Cœmeterium Priscillæ nuper resossum. 484.d
Collatio, Græcè Symbolum. 317.e
Collegia sacrarum virginum, & viduarum. 465.a
Collectam indicit Paulus non pro se, sed pro aliis. 504.b
Collectæ Antiochia Hierosolymam transmittuntur. 334.c
die Dominico fieri consueuerunt. 334.c
in vsum pauperum distribuebantur. 335.a
à Pontifice Romano indictæ. 334.c
Collecta noua indicebatur, vbi noua emersisset necessitas. 335.d
Collectus mittendi Hierosolymam mos, & vsque ad Theodosium perduranit. 335.e
de Collectis admonitio Pauli. 504.c
Collegij seniorum princeps Anna. 88.b
Collecta pecuniarum fieri solita die Dominico. 335.a
Collyridiani hæretici de Virginis Mariæ natura mentiuntur 15.e
Coloniæ iure Romanorum viuere cogebantur. 400.a
Colonia Agrippina quæ, & quando extructa. 411.a
Colonia Romanorum Cæsarea. 303.d
Coloniis municipia præstabant. 580.b
Colossenses qui. 603.b
Colossæ oppidum in maiore Phrygia. 603.a
Colossæ sub Laodicensi metropoli. 607.c
Colossæ vrbs Cone dicta. 607.b
Colossensibus an Paulus prædicauit. 604.c
Columba ex templo egredi visa, cum velum templi scissum est. 181.a
Columbæ aureæ super altaria poni solitæ. 499.a
Columna in qua Dominus flagellatus est, vbi posita. 219.e
Columnæ alligatus Christus. 167.b
Columnam esse Hierosolymis, quæ æstiuo solstitio vmbram non faciat, falsum esse monstratur. 177.b
Columnarum magnitudo in templo. 142.e
Columnarum numerus in templo ab Herode structo. 142.e
Comam tondere ignominiæ causa. 571.d
Comam clerici tondeant cur. 573.a
Comedendi à stantibus agni Paschalis vsus intermissus. 153.b
Comes peregrinationis Pauli quis. 398.e
Cometæ. 55.b
Cometa Romæ tempore Neronis. 525.d
Commenta falsa de Barnaba. 394.e
Commentarius de Operibus Cardinalibus probatæ fidei liber. 157.e
Commentarij editi nomine Pauli. 327.d
Communicare cœnam Dominicam quid. 154.d
Communicare sub vtraque specie Fideles numquam solitos extra tempus sacrificij. 499.c
Communicare quotidie non sunt soliti Occidentales. 499.e. 500.d
Communicatio & excommunicatio. 450.c
Communio sub vna specie. 499.b
Comparatio Christi ad lucem. 1.e.2.a
Compressiones fieri solitæ in templo. 377.e
Concilia traditiones secuta. 421.a
Concilij celebrandi typus. 127.e
Concilia de Agape quid. 495.a
Concilij Hierosolymitani tempus. 382.b
Concilium aduersus Christum coactum qua causa. 139.c
Concilium Apostolorum Hierosolymis celebratum, & eius causa. 381.a. quo anno c. an omnes Apostoli interfuerint. 382.c
Concilium seniorum biduo ante Pascha factum. 143.d
Concilium Gangrense à suffocatis abstinendū mandat. 385.c
Concilium Aurelianense idem iubet. 386.c
Concilium Carthaginense de sacrificio à ieiunis offerendo. 159.d
Concilium Agathense de Missis vespertinis. 159.d
Concilium Eliberinum irritum in multis. 487.b
Concilium Matisconense de vigilijs Dominicæ diei. 556.c
Conciliorum vsus in Ecclesia vnde. 569.a
Conciliorum institutum quod. 569.b
Concilium septuaginta seniorum sublatum, & ex aliis substitutum ab Herode. 60.a
Concilium sanctorum pro Ecclesia. 490.c
Concisio apud Paulum quid 600.c. 601.a
Concordantia Euangelistarū de hora passionis Domini 192.c
Concordātia Marci & Matthæi de miraculo facto in terra Gadarenorum. 107.c
Concordantia Euangelistarum de aduentu mulierum ad monumentum. 195.a
Concordantia Euangelistarum de Galli cantu. 162.c
Concordiæ simulacrum. 46.c
Concordiæ publicæ, Saluti, & Paci imagines ponit Augustus 46.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Condere aromatibus corpora defunctorum ab Aegyptiis Iudæi mutuari. 195.a
Confessio Petri de Christi diuinitate. 127.c
Confessio peccatorum instituta apud Christianos. 435.b.c
Confessio post baptismum. 435.b
de Confessione auctoritates. 443.a.b.c.d
Confessio, & satisfactio. 436.a
Confessio cui fieri debeat. 436.b.c
Confessio peccatorum publica. 436.d
Confessio peccatorum commendata. 438.d
Confessio præcedere solebat baptismum. 436.e
Confessio ante communionem. 438.a
Confessio peccatorum vomitui comparata. 438.d
Confessio peccatorum duplex, publica, & priuata. 438.e
Confessio etiam priuata a temporibus Apostolorum. 439.a
Confessio secreta in vsum maioribus. 436.d
Confessio addita ad primam horam diei. 400.e
Confessio ante baptismum, & post baptismum. 441.c
Confessio peccatorum publica prohibita, & à quibus. 442.a
Confessio publica inter monachos qualis. 442.e
Confessio peccatorum sacerdotibus facienda. 443.a
Confessio ante orationem. 609.d
Confessiones audire, munus Episcoporum fuisse. 443.c
Confessorum, qui in carcere detinerentur, frequens visitatio. 714.b
Confirmationis sacramentum, sacrum chrisma nuncupatum. 254.d
Confutatio illius opinionis, quod Petrus fundauerit prius Ecclesiam Romanam, quam Antiochenam. 271.e
Coniugalis continentia. 419.e
Coniugati cur frequentius eligerentur Episcopi. 528.b.e
Coniugati si ad sacros ordines adsciscerentur, ab vsu coniugij temperabant. 529.a
Coniugati ordinati abstinere à coniugibus iussi. 531.c
Coniugatum fuisse Paulum, falsum est. 466.e.467.a.b.c
Coniugij leges. 460.c.461.d.462.d
Coniuratio in Paulum. 581.e
Coniuratio in Caium. 305.a
Coniecturis interdum procedendum. 196.c
Connubia apud Iudæos non fiebant nisi inter eiusdem tribus viros & mulieres. 11.c.12.a. sacerdotibus tantum licebat vxorem ducere feminam ex alia tribu. 12.c.d
Consuetudo Hebræorum, diebus festis ante horam sextam non prandere. 221.d
Consessus Iudæorum ordo. 73.e
Consilium Petronij Iudæis vtile. 395.d
Constans Imp. Athanasium quid rogauit. 617.d
Constantia Augusta sudarium Pauli à Gregorio petiit. 668.c
Constantini edictum de bonis Ecclesia restituendis. 474.b
Constantini dona Ecclesiæ facta. 550.d
Constantinopoli nube ignea desuper imminente multi baptizati. 721.c
Constantinus Imperator plumbatarum ictibus primus exemit debitores. 134.b
Constantinus Magnus vrceum vnguenti, quo Christus inunctus fuit, cum aliis reliquiis in foro Constantinopolitano deposuit. 122.a
Constantini & Licinij edictum. 474.b
Constitutiones Apostolorum liber Clementis nomine inscriptus, apocryphus. 117.a
Constitutio Apostolorum de ieiunio quarta & sexta feria. 193.d
Consuetudo Iudæorum, cùm malum imprecarentur. 302.e
Consuetudo Ecclesiarum seruanda. 519.b
Consuetudo interpretandi voces plurium linguarum communes probata. 94.a
Consuetudo Iudæorum iterum pedes ac manus in conuiuio lauandi. 152.a
Consuetudo damnatis aliquod solatium impendendi. 170.b
Consuetudinis varietas Ecclesiæ non obest. 516.b
Consulatus ignoratio, quo natus est Christus, multis causa errandi fuit. 33.e
Consulatus sub quo natus est Christus. 34.b
Consulatus duplex, ordinarius, & honorarius: ex quo multi arguuntur erroris circa tempora. 705.a.709.e
de Consulatuum numero error emendatus. 709.e
Consulatus Domitiani sextus cum octauo Vespasiani. 8.a
Consulibus tempora feliciter supputantur. in præf. pag. 4.
in Consulatibus numerandis ratio habita. 705.c
Consultor Apostolorum Spiritus sanctus. 318.b
Conuentus forma à Paulo præscripta. 501.b
in Matutinis exprimitur. 501.e.502.a.b
Conuentus forma in Vrbe primùm erecta, 488.b
Conuentus crebriùs celebrandi. 488.d
Conuentus Iudæorum in synagoga ordo. 488.d
Conuentus in templo. 74.a
Conuentus in domo Caiphæ. 143.d
Conuentus Corinthius Paulus præscripsit 501.b
Conuentus sacri die sabbati, perinde ac ipsa die Dominica. 517.e
Conuentus forenses apud Græcos qui. 509.a
Conuentus ter in mense ad tollendas lites. 510.a
Conuentus forenses apud Romanos. 509.d
Conuersio ad Christi fidem quinque millium hominum. 229.c
Conuersio Eunuchi Candacis Reginæ. 260.c
Conuersio Pauli quo anno ætatis suæ. 261.c.d
Conuiuandi modus apud priscos Romanos. 151.b
Conuiuandi modus Iudæorum, Romanorum similis. 151.b
Conuiuarum pedes lauari solitos. 151.c
Conuiuia duo, quibus à Magdalena vnctus est Iesus. 121.c
vbi facta. 121.c
Conuiuia Christianorum qualia. 492.e
Conuiuia pauperibus Agapes nominatæ. 495.c
Conuiuia in Ecclesia celebrari solita post sacra. 491.a
Conuiuia tripliti de causa à Christianis celebrari solita. 493.e
Conuiuia Christianorum. Vide, Agapes.
in Conuiuio Paschali Iudæos bis lauari solitos. 151.e
Conuiuium Christianorum à Dei laudibus auspicari. 492.b
Conuiuium Christianorum à Philone descriptum. 592.b
Contentio Apostolorum vnde orta. 153.c
Contentio oborta Ephesi inter Christianos præceptorum causa 446.b
Contentio Pauli, & Barnabæ. 393.e
Conteseratio hospitalitatis inter Christianos. 714.d
Continentia coniugalis. 459.e
Continentia ex consensu mutuo. 461.b
ex Continentia mutua miracula. 461.d
Contubernium cum vxore relicta vetitum presbytero. 530.d
Continentia perpetua etiam ante Christum seruata. 21.c
Contradictionis libri à Simone mago editi. 258.b
Controuersia Petri & Pauli quomodo intelligenda, vt neuter errasse dicatur. 388.389.390.391.
Coponij magistratus quando. 77.b
Coponius eques Romanus in Iudæam missus. 77.b
Corban sacer thesaurus. 422.c
Corbona à Pilato expilata. 335.a
Corinthia porta in templo erat, quæ Speciosa dicebatur. 226.d
Corinthiæ feminæ impudicissimæ. 475.c
Corinthi Paulus quamdiu permansit. 480.d
Corinthij primùm à Paulo instructi. 445.c
Corinthij hominis sicelus à Paulo reprehensum. 448.e
Corinthij quomodo se Cephæ esse dicerent. 446.c
Corinthij aliorum casu inflati arguuntur. 446.b
Corinthij ex impudicissimis pudicissimi effecti. 464.d
Corinthias mulieres velari vult Paulus. 475.e
de Corinthijs Paulus gloriatur apud Macedones. 536.a
Corinthiorum incontinentia. 460.c
Corinthiorum virgines velatæ. 464.d
Corinthiorum schisma, & eius causa. 446.a
Corinthiorum errata à Paulo reprehensa. 438.c.447.e
Corinthiorum Ecclesia schismate laborat. 733.b
Corinthios tertio inuisit Paulus. 538.c
Corinthios Paulus de resurrectione instruit, qua occasione. 503.d
Corinthios vltra modum Veneri addictos. 460.c
Corinthum adire non cuiuis integrum. 460.c
Cornelia Maxima virgo Vestalis à Domitiano damnata. 732.c
Cornelij Iansenij Concordantiam sequendam sibi auctor proponit, non tamen semper. 806.d
Cornelij Jansenij studium in contexendis Euangeliis in vnum 86.
Cornelij Iansenij expositio super illud Euangelij: Abimatu, & infra. 54.d
Cornelij Jansenij opinio de tempore Christi baptismatis 36.b
Cornelij Centrionis pietas. 285.b
Cornelij Centurionis domus ecclesia facta. 286.e
Cornelium Centurionem Episcopum Cæsariensem fuisse testatur Martyrologium Romanum. alibi fertur Episcopus Ilij. 286.e
Cornelius cum suis baptizatur. 286.d
Cornelius Centurio Ilij Episcopus. 321.e
Cornelius Centurio à Petro imbuitur. 213.a
Cornelius Centurio primus ex Gentibus baptizatur. 259.e
Cornelius cuius cohortis Italicæ Centurio fuerit. 284.d
Cornelius Tacitus de origine Iudæorum hallucinatur. 527.b
Corona & circulus sòlem ambiens. 10.d
Corona capitis summi Pontificis qualis. 240.b.e
Corona aurea triplici ordine ducta mitram ornabat summi Pontificis. 240.b
Corona sacerdotalis. 239.d
Corona aurea Pontificum. 240.e
Corona spinea coronatus est Jesus, ad quid significandum. 167.c
Corona in capite clericorum quid significet. 570.d
Corona clericorum inter alia spineam Christi coronam refert. 571.a
Coronæ spineæ Domini sentes reuirescentes. 167.d
per Coronam Episcopi obtestari, quid. 575.c
Coronas gestare Christiani exhorruerunt. 167.c
Corozaim proximus Capharnaum. 107.a
Corpora Petri & Pauli ab Orientalibus requisita, vt ea asportarent. 429.b
Corpus Ioannis Baptistæ vbi sepultum. 124.b
Corpus Christi. 155.b
Corpus Christi offertur pro omnibus sacrificiis veteris Testamenti. 158.c
Corpus Christi viris tantùm concessum nuda manu sumere, feminis nonnisi linteamine. 497.c
Corruptores Euangelij Matthæi. 290.a
Cotys dæmon apud Corinthios in honore habitus. 459.d
Crassius templum Hierosolymitanum expilat. 3.d. 702.e
Crassius iuramentum violat. 702.d
Craton Apostolorum discipulus. 646.d
ex Creta Iosephus historicus vxorem duxit. 527.b
Cretæ nobiles Iudæi agebant. ibid.
Cretæ Episcopus Titus. 521.c
Cretenses semper mendaces. 527.a
Cretenses nequaquam fuisse polygamos. ibidem.
Cretenses à pueris vxorem ducebant ex legibus. 526.d
Cretensis Ecclesia fidelis. 527.a
Cretensium lex calibatum prohibebat. 526.d
Cretensium Ecclesia nobilissima. 527.a
Cretensium infamis luxuria. 526.e
Creusæ honestas. 475.b
Crinem virginibus amputari multis ex causis. 477.d
Crinibus virginum incidendis non eadem apud omnes consuetudo. 477.e
Critiæ derisiones in Christianos. 640.d
Crispus Archisynagogus. 410.d
Crispus baptizatus à Paulo. 410.e
Cromaticæ harmoniæ relinquendæ. 610.b
Cruce frontem signare Christianis semper fuit in vsu. 601.d
Cruce poculum signare solìti multi Christiani. 611.d
Crucem post Christum gestat Simon Cyrenæus. 170.a
Crucem Christi negantes. 600.d
Cruces ligno compactæ in titulum erigi solitæ. 601.c
Cruciatus Herodis. 68.a
Crucifixa Iudæorum duo millia à Varo. 70.e
Crucis supplicium. 169.a.b.c.d.670.e
Crucis pœna homicidæ afficiebantur apud Iudæos. 169.b
Crucis figuram fuisse salutis insigne. 169.c
Crucis signi vsus qua occasione cœptus. 415.b.601.c
Crucis signo mulier Christiana à lasciuo iuuene liberata. 107.e
Crucis signum apud Aegyptios quid significaret. 170.a
Crucis signum manu ducta expressum contra dæmones. 601.d
Crucis virtus etiam infidelium testimonio comprobata. 602.b
Crucis descriptio. 169.d
Crucis Christi inimicos quos intellexerit Paulus. 600.d
Crucis frequens vsus. 601.d
Crucis signo frontem signare. 601.e
Crurifragium post crucem. 180.d
Crurifragium omnium pœnarum maxima. 180.d
Crurifragium non est passus Dominus Jesus. 182.c
Crux an fuerit in vsu apud Iudæos. 169.b
Crux in titulum poni solita. 484.d.486.a
Crux, & terra sepulchri. 184.d.e
Crux Domino cuius formæ parata esset. 169.d
Crux Barrabæ multis nominibus debita, tributa Christo. ibidem.b
Crux à sancto Thoma in ecclesia sculpta. 484.e
Crypta arenariæ ecclesiarum loco. 481.c
Ctesias rerum Indicarum scriptor parum fide dignus. 96.b
Cultus Bethlehem. 44.e
Cumanæ Sibyllæ carmina haud extincta. 9.b
Cumanæ Sibyllæ carmina à Quindecim viris inspici consuerunt. ibidem.
Cumanus contra Iudæos. 278.c
exilio mulctatur. 379.b
Cumis quid acciderit primo anno Titi. 720.a
Curatæ à fluxu sanguinis monumentum. 109.e
Cursores Picentes. 166.e
Cursorum officium in Ecclesia quod. 337.e
Custodes carceris Petri, iussu Herodis suffocati. 315.a
Cuspius Fadus Iudææ Procurator. 63.b. 234.b
Cuspiniani ad Cassiodorum commentaria. 34.c
Custodia posita in singulis porticibus templi. 25.c
Custodia & munitio sepulchri Domini. 183.d
Cydari vel mytra vti sacerdotibus commune erat. 240.b
Cyprianus Tertulliani discipulus. 618.c
Cyprianus sex millia annorum ab origine mundi enumerat. 40.b
Cyrinus Syriæ Præses descriptionem facit. 27.d
Cyrinus quousque superuixerit. 33.a
Cyrinus, Vide, Quirinus.
Cyzicenus carcer teterrimus, in quo Paulus fuisse creditur. 538.a
Cyzicum Paulum peruenisse, verisimile est. 538.b

D

Daemon. Vide infrà, Diabolus
Daemones quando attriti. 50.c
Daemones perterriti in die natali Domini. 48.b.50.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dæmones Christianis mentiri non audent. 432.e
Dæmones aduentu Christi in Aegypto turbati. 58.c
Dæmones peccantes post baptismum vexare soliti. 434.d
Dæmoniacus curatus à Domino. 107.d
Dæmonium aduratorum confessio. 432.e
Dæmonum execrationes à Magis fieri solitæ. 50.e
Dæmonum simulacra collapsa. 58.b
Dæmonum pertinacia manendi in obsessis corporibus. 433.a
Dæmonum auxilijs res longè positas videri. 748.c
Dalmatiam petit Titus. 521.c
Damaris credit Paulo. 407.d
Damaris vxor Dionysij conuertitur. 406.d.408.a
Damasceni decem millia Iudæorum iugulant. 660.e
Damasci locus, vbi Christus apparuit Paulo. 265.e
Damasci Rex Areta Herodis inimicus. 262.d
Damasci spolia quando abstulit Christus. 52.b
Damascus olim posita in Arabia. 52.b
Damasus non instituit canendi ritum in Ecclesia. 611.e
Damis Pythagoreus. 711.d
Damnati ad bestias an cum illis pugnarent. 426.a
Damnatorum supplicia quonsque differenda. 168.e
Daniel ter in die orabat. 224.a
Darius Comes commendat epistolã Abagari ad Iesum. 105.b
Dauid vnctus est Cariathiarbe. 26.e
Dauid sceptrum quando defecit. 2.c
Dauid familia à Vespasiano aboleri mandatur, & cur. 704.c
ex Dauid familia inuenti paupertimi contemnuntur. 729.d. 741.e
Dauidis sepulchrum. 222.a
Debitorum pœna olim atrocissimæ. 134.a
Debitorum duorum conseruorum exemplum. 135.e
Debitorum sectio, & nex. 134.b
Decapoleos prouincia Galilææ, & vnde dicta. 87.b
Decij temporibus fuisse in Ecclesia pœnitentiarios. 439.a
Decimarum solutio probata consensu Patrum. 473.c
Decimæ sacerdotibus debitæ etiam iure naturæ. 472.a.b
Decimæ Christi lege præstandæ. 473.b
Decimæ etiam à Gentilibus diis offerebantur. 471.e
Decimæ debitæ sacerdotibus Christianis. 472.a
Decimas persoluunt opifices. 473.e
Decimas offerre apud Gentiles obseruatum. 340.d
Decreta per Paulum & Silam promulgata 396.397.a
Defensio Petri de legalibus, & de Indaizando. 392.e
Defensio Petri in vtendo legalibus. 390.e
Defensorum munus in Ecclesia. 338.a
in Defuncti memoria, exemplo resurrectionis Dominicæ, vnus tantùm dies integer numeratur, duorum vero partes. 198.e
ad Defuncti sepulchrum, olei accensio, & hostiæ oblatio. 244.d
Defunctorum corpora aromatibus condire ab Aegyptijs mutuati sunt Iudæi. 395.a
Defunctorum animæ quomodo effingi solitæ. 110.d
in Defunctorum corporibus curandis laudabilis in Ecclesia mos exemplo Apostolorum. 248.d
Defunctorum Christianorum corpora quomodo sepelirentur. 244.c
ad Defunctorum sepulchra à Gentilibus faces accendi consueuisse. 244.e.245.
Defunctorum memoriam agi consueuisse statis diebus. 245.e
Defunctos incenso thure honorari consueuisse. 245.c
Defunctos inquietari, quid sit. 245.c
Defunctorum memoria repetita. 245.e
Dei Filius cur homo factus. 2.b
Deiserus homo Christus dictus. 374.c
Dei Filij aduentus Iudæis & Gentilibus prænunciatus. 7.d
Dei genitricis epistola apocrypha. 375.c
Dei genitricis effigies, & mores. 375.c
Dei genitrix in morte Christi quomodo se gessit 182.d
Delectus ciborum probatur. 512.e
Delphon doctor Pharisæus. 4.d
Delubra deorum in ecclesias commutata. 340.b
Demas Pauli discipulus vnus, an plures. 594.e
Demetrius argentarius. 506.e
Demetrius Cynicus Apollonij discipulus Vrbe pellitur. 723.c
Demosthenes in rebus potiùs quàm in verbis eloquentiam positam esse ait. 506.d
Denarium valebat numisma census. 142.a
Derben Paulus petit. 367.e
Derisores monastica tonsuræ seuerissimè à Deo puniti. 574.e
Describi qui solerent in censu. 31.e
Descriptio quolibet lustro fiebat. 30.b
Descriptio census facta à Quirino. 37.e
Descriptio Crucis. 169.d
Descriptio geometrica Augusti. 33.b
Descriptio geometrica à Cæsare inchoata. 33.b
Descriptio facta sub Quirino quo tempore. 27.d
Descriptio vniuersalis. 33.c
Descriptio Quirini prima secundam arguit. 29.e
Descriptio prima quæ & quomodo accipienda. 29.e
ex Descriptione in chartis censuum quis arguebatur ciuis esse Romanus. 31.e
Descriptione promulgata, Palæstinam bellis vexatam falsò dicitur. 28.e
Descriptionem non esse factam à Quirino, falsum. 27.d
Descriptionis Orbis tempus non verum apud Iosephum. 28.b
Descriptiones census plures. 30.d
Descriptionis ab Augusto factæ certa fides. 32.b
Desertum Aegypti illustratum aduentu Domini. 58.d
Desides monachi qui. 410.c
Deuoti homines Deo, certo tempore olim nubebant. 18.e
Deum inuocare, naturale homini. 721.d
Deuteronomij locus desideratus. 63.d
Dexitra manu in nomine Christi signamus, cur. 563.d
Dexteræ porrectione fides solita polliceri. 463.e
Diabolus tentat impedire passionem Christi. 166.d
Diabolus propinquare passione Christi suam perniciem sentiebat. 166.c
Diabolus æmulus operum Dei in superstitione. 339.c
Diaconi septem ex quibus electi hominibus. 136.a
Diaconi dispensatores bonorum ecclesiarum. 237.a
Diaconi opponebant se Episcopis dilapidantibus bona ecclesiarum. 237.d
Diaconi sacra mense ministri. 236.d
Diaconi imitatores angelicarum virtutum. 237.a
Diaconi mensis etiam communibus præfecti erant, & quomodo. 236.c
Diaconissarum munera quæ. 237.e
Diaconissa manus impositionem non accipiebat. 238.b
Diaconissas inter laicas adnumerat Synodus Nicæna. 238.b
Diaconissæ ministerium. 238.a
Diacono commissa erat cura rerum ecclesiæ. 237.c
Diaconorum electio prima. 236.a
Diaconorum munus. 236.c
Diaconos habuisse alios sub se positos ministros. 237.d
Diaconus moribus æqualis esse debet Episcopo. 236.e
Diaconus in tremendo sacrificio clamat, Pro iis qui defuncti sunt in Christo. 247.a
Diagoras Melitus. 405.b
Dianæ Ephesiæ templum. 506.e
Dianæ ædes argentea. 507.e
Dianæ Ephesiæ templi magnificentia. 323.a.507.d
Dianæ Ephesiæ templi securitas. 507.d
Dianæ Ephesiæ spoliatum & incensum templum. 507.e
Dianæ Ephesiæ templum quot annis factum. 507.d
Dianæ Ephesiæ templum septies restitutum. 507.e

Didius Præses Syriæ. 29.b
Didragma quid. 132.e
Didragma solutum à Christo, in cuius vsum cedat. 133.a
Didragma iussi sunt Iudæi in Capitolium ferre. 132.e
Didragma, dragma, uncia, later, siclus, vel quadrans, & libra quid. 132.d
Didragmatis valor. 132.e
Die sexta hebdomadis passum Dominum, quæ à diuersis, diuersimode appellatur. 189.d
de Die natali Domini diuersæ sententiæ. 40.d
Diem indicare quid. 555.e
Dierum obseruantia quæ prohibita 553.e.555.a
Dies lustrici. 31.e
Dies natalis Mariæ Virginis quando contigit. 17.b
Diem à media nocte auspicari apud Gentiles & Christianos mos fuit. 340.e
Dies reditus Domini ex Aegypto in Palæstinam, olim celebris in Ecclesia. 71.e
Dies naturalis & legalis. 148.d
Dies festus apud Iudæos quando inciperet. 150.d
Dies Paschalis certus apud Iudæos. 150.d
Dies in quatuor horas diuiditur apud Iudæos. 192.d.e
Dies illi quomodo & cur breuiati. 694.e
Dies pro tempore accipitur. 234.e
Dies festa Cathedræ Antiochenæ. 271.e
Dies Cathedræ Romanæ. 341.d
Dies Christianis quomodo omnes æquales. 554.e
Dies festos impugnat Aerius. 554.c
Dij habentur Paulus & Barnabas. 366.a
Diis non detrahes, quomodo intelligebant Iudæi. 508.d
Diophilosophius. 711.d. Vrbe pulsus. 723.d
Diocletiani & Maximiani temporibus sublata bona Ecclesiastica. 474.d
Diogenes Iunior. 710.d
Dionis historia per decem annos perijt. 32.d
Dionysias insula vnde nominata. 96.a
Dionysij Areopagitæ conuersio. 404.a.406.d.407.e
Dionysij Areopagitæ verba de funere Mariæ Virginis malè à quibusdam interpretata. 369.c
Dionysij locus explicatus. 369.c
Dionysij epistola ad Ioannem exulem in Patmo. 741.a
Dionysius de Solis defectu tempore passionis Dominicæ. 178.e
Dionysius quo anno à Christo passo à Paulo conuersus. 404.a
Dionysius quo anno suæ ætatis vidit Solis deliquium. 406.e
Dionysius per triennium à Paulo instituitur. 407.e
Dionysius funeri beatæ Virginis interfuit. 368.d
Dionysius Ioannem ab exilio reuersum conuenisse putandus est. 740.d
Dionysius in Gallias amandatur. 848.e
Dionysius Romanus Abbas canones Apostolicos in Latinum vertit. 385.e
Dionysius Halicarnasseus Romæ agens scripsit historiam. in præf. pag. 3.
Dionysius Exiguus. 262.b
Diræ furiæ infernales. 448.e
Discessus Iudæ. 160.d
Discessus Pauli Thessalonica. 403.a
Discessio Pauli à Barnaba secundùm Deum facta. 394.b
Discipuli duodecim quando Apostoli dicti. 112.e
Discipuli Domini septuagintaduo. 135.b
Discipuli Domini spicas vellentes sibi cibum captarunt. 112.a
Discipuli in eamdem patinam manus porrigunt. 153.a
Discipuli dispersi per totum terrarum orbem. 250.c
Discipuli missi à Petro. 359.a
Discipuli dicti omnes Christiani. 308.d
Discipuli proditoris bis meminit Iesus in cœna. 154.c
Discipuli post ascensionem Domini quid egerunt. 219.a
Discipuli omnes relicto Domino fugerunt. 161.e
Discipuli in Pella habitabant, relictis Hierosolymis. 706.a
de Discipulorum numero disputatio. 135.c
Discipulorum discubitus in cœna. 152.e
Discipulorum loco presbyteri sunt. 525.b
Discipulus notus Pontifici cur. 146.a
Discipulis duobus euntibus Emmaus Christus apparet. 203.e
Discordia prima in Ecclesia. 235.c
Discrimen inter sacerdotum vices. 25.e
Discubitus in mensa Domini. 152.e
Dissipatorem Sammai significat. 4.c
Dissidium inter Samaritas & Iudæos. 102.b.378.c
Dissidium inter Paulum & Petrum vtrum ex composito simulatum. 390.a
Dissidium Barnabæ, & Pauli. 393.e
Distinctio locorum & personarum in Ecclesia. 488.e
Dispersio Christianorum facta post lapidatum Stephanum. 250.d. quanta fuerit. 250.e. 251.a
Disputatio Pauli cum Dionysio Areopagita Athenis. 407.a
Ditalassum quid. 589.d
Diti deuouere quid. 448.e
Diuersitas rituum non improbanda. 397.b
Diuina prouidentia ostenditur in Iesu Anani filio. 632.d
Diuisio Apostolorum quo anno contigerit. 316.e
Diuisio Apostolorum nonnisi Spiritus sancti instinctu facta est. 319.c
Doctores sacri, dum errores arguunt, plerumque nimis in contrariam partem declinant. 374.a
Doctrina ex traditione deducenda. 248.a
Dolabella causam ad Areopagitas defert. 404.d
Dominica cœna qua hora cœpta. 159.e
Dominicæ cœnæ voce abutuntur Nouatores. 154.d
Dominica celebrandam Paschæ quis instituit. 553.e
Dominica die Christus natus. 41.b
Dominica die à nuptiis abstinendum. 461.d
Dominica die non ieiunandum. 545.d
Dominica die Missa audienda. 556.d
Dominica dies est appellata dies resurrectionis Domini ab ipsis Apostolis. 199.c.553.b.556.b
Dominica dies prima feria appellata. 555.e
Dominica est, quæ dicebatur vna sabbati, vel prima sabbati. 545.c
Dominica dies loco sabbati. 556.b
Dominica dies quibus aliis nominibus appellata. 556.a
Dominicale, linteamen, quo olim fœmina corpus Christi sumebant. 497.e
Dominica diei prærogatiuæ. 555.e
Dominicis diebus genua non flectimus, & cur. 165.a
Dominicus homo Christus dictus. 374.d
Domitia Domitiani vxor Josepho fauet. 725.a
Domitiani persecutio in Christianos. 727.d
Domitiani libido inquirendi de stirpe Dauid. 14.a
Domitiani Consulatuum ordo. 709.e
Domitiani dolo Titus creditur obijsse. 722.b
Domitiani crudelitas. 744.e
Domitiani statuæ conflatæ, arcus euersi, nomen erasum. 745.a
Domitiani patruelis Clemens. 742.d.744.b
Domitiani occisionem Apollonius prædixit Ephesijs. 748.b
Domitiani edictum contra philosophos. 723.b.c.d
Domitiani persecutio. 727.d
Domitiano occiso, Ioannes exilio soluitur, & in Asiam reuertitur. 746.b
Domitianus Ioannem Euangelistam per ignominiam radi iussisse fertur. 571.e
Domitianus Vespasiani filius fuga sibi consuluit, quando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domitianus genus Dauid persequitur, & de medio tollendum curat. 741.b
Domitianus Apollonium Tyanæum in carcerem trudit. 571.c
Domitianus in sex Consulatibus nonnisi vnum ordinarium gessit 726.c
Domitianus leges sanciuit de seruanda pudicitia. 722.d
Domitianus in virgines Vestales animaduertit. 722.e. 724.a
Domitianus moribus turpissimus. 722.d
Domitianus Corneliam maximam virginem Vestalem damnat absentem. 732.c
Domitianus philosophos Vrbe pellit. 723.b
Domitianus vult videri pius. 723.c
Domitianus humanitatem exuens sauire cœpit. 723.b
Domitianus Gentilitiam superstitionem auxit. 725.d
Domitianus, Deus & Dominus dici & scribi voluit. 725.e
Domitianus Neruam in exilium mittit, inde reuocat, & Consulem designat. 726.c
Domitianus Iudæos tributis grauat. 731.a
Domitianus persecutionem in Christianos nequaquam repressit. 728.c.741.e
Domitianus Consul quoties. 736.b
Domitianus ob sæuitiam Nero dictus. 728.a
Domitianus mensem Octobrem suo nomine inuaserat, sed eo exuitur. 745.a
Domitianus occiditur, à quo, & quo ætatis suæ anno, quo Imperij. 744.e
Domitilla Vide, Flauia Domitilla.
Domitius à Claudio adoptatur, Nero Claudius postea appellatus. 411.a
Domus in Scriptura quæ etiam dicta. 55.a
Domus, quam habitauit Deipara in Aegypto, à Sarracenis honoratur. 72.a
Domus in qua perseuerabant Apostoli in oratione. 219.a
Domus Lauretana. 72.a
Donatistarum scelus in ampullam Chrismatis. 255.c
Dorcas, idem quod Tabitha. 283.e
Dorcus Iudæorum Primas ad defectionem solicitasse Iudæos arguitur. 379.a
Dores Hierosolymitanus. 543.e
Dores peninsula. 588.d
Dorenses tumultus. 307.d
Dormitio sancta Dei genitricis dicitur Assumptio Virginis, & cur. 372.d
Dorotheus Tyri Episcopus falsò inscriptus. 136.a
Dorotheus Episcopus alius à Dorotheo Tyrio. 136.a
Dorotheus Tyrius multa passus sub Iuliano Apostata. 136.a
Dorotheus errat circa Demam Pauli discipulum. 594.e
Dorotheus in sua Synopsi mendacij arguitur. 357.b
Dosithei sectarij. 6.a
Dotes Ecclesiæ concessæ duæ. 211.a
Dramatis cantica. 608.e
Dromedariorum velocitas. 54.e
Druidæ sacerdotes, & iudices. 457.e
Druidæ sacerdotes Gallorum, & sapientes. 448.e
Drusi filius Tiberius, Tiberij Imp. nepos, à C. Caligula nece sublatus. 281.e
Drusilla Felicis vxor cur à Paulo de castitate monetur. 583.b
Drusus Prætor magiæ accusatus. 81.a
Duo altaria in templo Hierosolymorum. 25.a
Duos viros, totidémque feminas viuos defossos à Domitiano, quæ x causa. 724.a. *an essent Christiani.* 724.c

E.

EBion Romæ etiam prædicauit. 706.e
Ebion & Cerinthus in eadem hæresi communicabant. 707.c
Ebion aduersus Paulum mentitur. 707.c.d
Ebion falsa Apostolorum Acta edidit. 707.d
Ebion Clementis scripta corrupit. 707.d
Ebion Petro imponit falsa. 708.a
Ebion cur sic dici voluit. 708.a
Ebion ab Ignatio arguitur. 708.c
Ebion Pauli hostis infestissimus. 469.d
Ebion multas hæreses simul iunxit. 706.e
Ebion primus post Simonem magum hæresiarcha. 706.e
Ebion quando emersit. 706.d
Ebionem Ioannes fugiendum docet. 707.a
Ebionis peruersa dogmata. 707.c.708.b
Ebionis artes. 708.a
Ebionitarum primordia vbi. 706.d
Ebionæi hæretici Apostolorum temporibus. 154.e
Ebionæi hæretici res à Petro gestas deprauant. 287.a
Ebionæi vsi Matthæi Euangelio. 289.e
Ebionæis Elxai iungitur. 706.d
Ecclesia quid professa de assumptione Mariæ Virginis. 373.a
Ecclesia Christi vna, & Cathedra vna monstratur. 207.c
Ecclesia suis incrementis aucta. 1.a.c
Ecclesia quomodo sit super Petrum. 129.b
Ecclesia sine ordinum distinctione qualis. 338.c
Ecclesia quomodo obseruat numerationem annorum mundi. 39.a
Ecclesia domus orationis erecta super tumbam Lazari. 136.b
Ecclesia trium pastorum in Turri Ader. 48.a
Ecclesia super locum Ascensionis Domini concamerari non potuit. 317.e
Ecclesia illustratus locus, vbi Paulo Christus apparuit. 266.a
in Ecclesia caput vnum visibile statuendum. 128.a
Ecclesia Mauritania ob Vandalicam cladem ministris egebat. 532.e
Ecclesia quadrisida, hoc est, in modum crucis facta. 103.b
Ecclesia custos Apostolicarum traditionum. 416.d
Ecclesia persecutionibus auget ur. 673.e
Ecclesia naui comparatur, & cur. 106.c
Ecclesia Cypri sub nulla metropoli, & quomodo id contigerit. 361.d
Ecclesia columna & firmamentum veritatis. 231.c
Ecclesia in Episcopo, & Episcopus in Ecclesia, quando. 126.c
in Ecclesia simul orandum. 224.e
Ecclesia pro Petro orat. 313.b
Ecclesia neque nuptias neque cibos prohibet tamquam res malas. 312.e
Ecclesia diuersis nominibus appellata. 490.a
Ecclesia legitima apud Iudæos quæ. 510.a
Ecclesia S. Thomæ apud Indos. 484.e
Ecclesiæ Christianorum mentio in Valeriani Imperatoris rescripto. 481.a
Ecclesiæ primordia. 92.c
Ecclesiæ vnitas. 342.a.c
Ecclesiæ membra ante Christi aduentum. 2.a
Ecclesiæ vnum semper ab initio corpus. ibid.
Ecclesiæ Antiochenæ subrogatus Euodius. 271.a
Ecclesiæ nomen. 480.c
Ecclesiæ dotes quæ. 211.a
Ecclesiæ quot in Vrbe temporibus Cornelij Papæ. 480.d
Ecclesiæ Vaticanæ monumenta de locorum distinctione. 389.c

Ecclesiæ iussa Diocletiani demolita, & quid inde habeatur. 480.b
Ecclesiæ non obest varietas consuetudinum. 516.b
Ecclesiæ cuiusque consuetudo seruanda. 519.b
Ecclesiæ mos fuit, vt peregrinus Episcopus ad concionandum inuitaretur. 362.
Ecclesiæ caput Christus. 2.b
Ecclesiæ auctoritas. 116.c
Ecclesiæ fundamentum primarium. 1.d
Ecclesiæ vniuersalis vetus vsus Eucharistiam nonnisi ieiunis tradere. 159.d
Ecclesiæ antiquitas. 1.d
Ecclesiæ ordo hierarchicus. 254.a
Ecclesiæ magna persecutio die qua lapidatus est Stephanus. 249.d
Ecclesiæ Christianorum ad instar templi Salomonis. 481.d
Ecclesiam primitiuam vasis aureis & argenteis abundasse 474.a
Ecclesiam ex Gentibus colligendam, significatum linteo Petro ostenso. 285.c
Ecclesiarum sedes institutæ secundùm prærogatiuas à Romanis antea stabilitas. 271.b
Ecclesiarum exemplaria descripta. 482.a
Ecclesiarum priuatarum facta non persequitur auctor, nisi forte Patriarchalium. 711.b
Ecclesiarum dedicatio Agapen habebat. 494.e
Ecclesiarum pro foribus fons. 482.d
Ecclesiarum erectio. 480.b
Ecclesiarum Christianorum qui situs, & quæ structura. 481.c
Ecclesiarum Christianorum ornatus, Ethnicorum testimonijs comprobatur. 480.e
Ecclesiarum Patriarchalium instituendarum quæ ratio habita. 271.b
Ecclesias etiam Apostolorum temporibus fuisse. 479.e
Ecclesias Thraciæ à Petro primos Episcopos accepisse, non ab Andrea. 315.d
Ecclesias Christianorum etiam sub Imperatoribus Gentilibus possessiones habuisse. 472.b
Ecclesias Asiæ an Ioannes fundauerit. 322.e
Ecclesiastica historia hactenus neglecta, vel corrupta. in præf. pag. 2.
Ecclesiastica locutio. in præf. pag. 3.
Ecclesiastica iudicia. 453.d
Ecclesiasticarum oblationum copia. 472.b
Ecclesiastica monumenta à Diocletiano exusta. 680.d
Ecclesiasticæ historiæ vtilitas, & delectatio. in præf. pag. 1.
Ecclesiasticæ historiæ scopus in præf. pag. 2.
Ecclesiasticæ disciplinæ rigor. 479.b
Ecclesiastici prouentus Gentilium inuidiam mouebant. 471.c
Ecclesiasticis Annalibus non sunt sine auctore res incertæ inserendæ. 716.e
Ecclesiastico iuditio sapientes præficiendi. 453.c
Ecclesiasticum iudicium exercere, graue visum est Augustino licet necessarium. 454.b
Eclipsis, quæ contigit patiente Domino, in archiuis Romanis relata. 178.c.179.
Eclipsis, qua dies conuersus in tenebras, in noctis vnius numerum recepta. 197.e
Eclipsis, quæ facta est tempore passionis Domini meminit Phlegon Hadriani Imperatoris libertus. 178.c
Edessa Syriæ ciuitas, eius Rex Abagarus. 104.d
Edessenorum conuersio. 310.e
Edictum Claudij pro Iudæis. 306.b
Edictum Constantini de bonis Ecclesiæ restituendis 474.b
Edictum de philosophis & rhetoribus Vrbe pellendis quando promulgatum est, & cur. 710.a
Edictum Domitiani contra philosophos. 723.e
Edicto Claudij Iudæi Roma pulsi. 380.a
Editio Septuaginta interpretum à Iudæis frequentiori vsu recepta. 616.d
Efficacia Symboli Apostolorum. 317.d
Effigies Deigenitricis. 275.c
Egnatij calumnia Bareas Soranus damnatus. 553.b
Eleazarus frater Ioazari in summum sacerdotium promotus ab Archelao. 71.d
Eleazarus Anani Pontificis filius summus sacerdos. 79.e
Eleazarus curabat eos, qui à dæmonibus vexabantur. 431.b
Eleazarus Ananiæ Pontificis filius. 659.e
Eleazarus Simonis filius tertius factionis Iudæorum dux. 686.a
Eleazarus Iunior summus Pontifex abrogatus. 79.e
Eleazarus Pontifex sub Archelao institutus. 80.d
Eleazarus Dinæi filius latro caput seditiosorum. 378.c
Eleazarus Dinæi filius vinctus Romam mittitur. 547.e
Eleazarus exorcista. 431.b
Eleazarus pro Iudæis tantùm hostias immolari suadet. 659.e
Electio Apostolorum. 212.e
Electio Matthiæ. 219.b
Elephantem per foramen acus, adagium Hebræorum. 137.e
Elencadius Platonicus philosophus S. Apollinaris discipulus, & eiusdem successor. 710.a
Eliberini Concilij canon explodituv. 519.c
Eliberini Concilij obiectio diluta de imagnum ornamento. 487.b
Eliberinum Concilium de cælibatu sacrorũ ministrorũ. 531.b
Elias Leuitæ Iudæi liber Tisbi. 144.e
Eliezer doctor Pharisæus. 4.d
Elizabeth filia Aminadab. 12.c
Elizabeth coniux Zachariæ. 7.b
Elizabeth cum Ioanne fugit ab Herodes infanticidio. 62.d
Elizabethæ mors. 62.e
Eloquentia Pauli qualis. 447.b
Elxai hæreticus. 706.d
Elymas magus librum scripsit contra Pauli prædicationem, & fidem Christi. 361.e
Emmauntis castellum, nobile olim oppidum. 204.a
Emmauntis fons. 204.a
Emmaus igne cremata. 70.e
Emmaus castellum, ex quo Cleophas. 204.a
Emmaus Nicopolis appellata. 703.e
Emmaus Aquæ calidæ. 204.a
Enac fuisse gigantem, & parentem gigantum. 176.e
Encæniorum dies quando erat. 136.b
Encolpium quid. 548.b
Encratitæ hæretici. 511.e
Energia Pauli. 447.d
Energumeni interdum ob peccatum. 434.e
Encyclicæ epistolæ. 465.b
Encyclicæ Clementis contra Ebionem. 707.e
Encyclicæ disciplinæ. 580.d
Ennodij Ticinensis carmen. 571.b
Ennodius de mitra S. Ambrosij. 141.a
Enoch liber apud maiores haud vulgaris auctoritatis. 645.d
Epænetus an Episcopus Carthaginensis. 542.d
Epaphras concaptiuus Pauli. 603.b
Epaphras Colossensium Episcopus. 603.c
Epaphroditi tres. 600.a
Epaphroditus Paulum Romæ in vinculis visitat. 593.e
Epaphroditus ægrotat ad mortem. 599.c
Epaphroditus ad Philippenses à Paulo remittitur. 599.e
Epaphroditus Episcopus Philippensium Apostolus appellatur 599.e
Epaphroditus Episcopus Tarracinensis. 600.a
Epaphroditus Neronem morientem confecit. 686.d
Epha filius Madian. 51.d
Ephemerentæ ministri. 492.c
Epheſi quamdiu Paulus commoratur. 424.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ephesi cur Paulus diutius immoratur. 504.d
Ephesi Iudæi municipes erant. 510.a
Ephesi templum Dianæ quale. 606.e
Ephesij laudantur ab Ignatio. 598.d
Ephesina Ecclesia. 322.e
Ephesij magiæ addictissimi. 445.a
Ephesiorum ciuitatem Ioannes & Virgo Maria quandoque incoluerunt. 322.c
Ephesum deuenit Paulus. 422.e.425.a
Ephesus metropolis Asiæ Minoris. 504.e
Ephesus bonarum artium studiis abundans. 504.e. 505.a
S. Ephram de epistolis Abagari & Iesu meminit. 105.b
Epictetus & Peregrinus à Domitiano Vrbe pulsi. 723.c.d
Epictetus Stoicus. 723.d
Epicurei & Stoici cum Paulo disputant. 404.a
Epiphania trium miraculorum memoria. 96.d.e
Epiphaniæ festum celeberrimum. 55.d
Epiphaniæ festo Valens Imp. interfuit. 55.e
Epiphaniæ festo Iulianus interfuit. 55.e
Epiphanij opinionem de baptismo Christi Ecclesia respuit. 91.b
Epiphanij sententia de die natalis Domini. 34.a
Epiphanij error de tempore martyrij Ioannis. 91.b
Epiphanius contra Gnosticos. 13.b
Epiphanius de annis Herodis. 38.d
Epiphanius claruit temporibus Constantij Imp. 15.e
Epiphanius traditionum adstipulator. 420.a
Episcopalis sublimitas nulli comparanda. 456.d
Episcopalis dignitas à Domino, non ab hominibus instituta. 524.d
Episcopalis dignitas à Nouatoribus impugnatur. 522.d
Episcopalis dignitatis ornamenta à Iacobo Apostolo gestatum & quod. 239.d.e
Episcopatus Apostolatus fictus. 524.d
Episcopæ nomen sæpe repertum. 238.b
Episcopi loco Apostolorum. 524.b
Episcopi & presbyteri differentia. 522.c.d
Episcopi maiores presbyteris. 526.a
Episcopi Apostoli nominati. 524.d. 599.d
Episcopi de presbyteris ab initio iudicabant. 525.e
Episcopi peregrini inuitari solìti ad concionandum. 362.c
Episcopi vox à Cicerone vsurpata. 524.e
Episcopi presbyteris præsunt. 525.e. 526.a
Episcopi nuptiis celebrandis interueniebant. 463.a
Episcopi iudices in Ecclesia. 454.b
Episcopi causas populi iudicabant duplici ratione. 458.e
Episcopi indulgentiam concedunt de pœnitentiæ tempore. 536.d
Episcopi vnius vxoris viri quomodo ordinandi. 527.e
Episcopi & presbyteri quales esse debeant. 522.a
Episcopi Angeli appellati. 606.d
Episcopi nomen in Ecclesia antiquissimum. 524.d
Episcopi Apostolorum successores. 524.b
Episcopi ordinati à Petro. 316.a
Episcopo contradicere, terribile est. 396.e
Episcoporum ordinationes ex Apostolica traditione. 339.c
Episcoporum munus iudicare. 454.b
Episcoporum munus est ordinare, non presbyterorum. 522.c
Episcoporum ordo patrum generator. 523.b
Episcoporum electio quàm malè apud populum haberetur. 528.c
Episcoporum percussores. 452.a
Episcoporum immensi labores ex litibus. 459.c
Episcoporum arbitrio ieunia sanciri solita. 520.b
Episcopos capite abrasos fuisse. 575.b
Episcopos mitras gestare ex traditione & vsu Apostolorum. 240.e
Episcopos legitimè implorare auxilium Principum seculare contra hostes Ecclesiæ. 585.d
Episcopos bigamos reperiri, probrum. 532.e
Episcopus an idem quod presbyter. 523.a
Episcopus ordinandus cur non cælebs, sed qui vxorem vnam duxisset. 526.e
Episcopus medico comparatur. 406.d
Episcopus Regi præfertur. 456.a
Episcopus in Ecclesia, & Ecclesia in Episcopo. 126.c
Episcopis subiecti presbyteri. 525.e. 526.a
de Episcopis primus Byzantiorum à Petro creatis, ex Agapeto Papa. 316.b
Epistola Pilati ad Imperatorem de rebus Christi non improbabilis. 216.c
de ea meminit Gregorius Turonensis, & Orosius. 216.c
Epistola Pilati ad Cæsarem in titulo certum continet errorem. 215.c
Epistola Apostolorum ex Hierosolymitano Concilio. 384.a
Epistola Abagari ad Iesum. 104.d
Epistola Iesu ad Abagarum. 104.e
Epistola de inuentione corporis S. Stephani protomartyris. 244.a
Epistola prima Pauli ad Thessalonienses vbi scripta. 410.e
Epistola secunda ad Thessalonicenses vnde data sit, & eius scribendi occasio. 411.c.d
Epistola prima ad Corinthios vbi scripta, & quæ scribendi occasio. 446.a
Epistola secunda ad Corinthios vbi scripta, & qua occasione. 525.c
Epistola secunda ad Corinthios nequaquam per Titum lata. 536.b
Epistola ad Romanos vbi scripta, & ad quos. 539.a. 540.e
Epistola ad Romanos qua occasione scripta, & quod eius argumentum. 539.b.e
ab Epistola ad Romanos qui abstinuerint. 618.b
Epistola prima ad Timotheum è Macedonia scripta. 511.c
Epistola ad Titum non est scripta Nicopoli. 521.b
Epistola Gregorij Thaumaturgi. 458.e
Epistola ad Ephesios quando & qua occasione scripta. 598.b
Epistola ad Ephesios, & epistola secunda ad Timotheum simul Romæ à Paulo scriptæ. 594.c. 598.a.b
Epistola ad Philippenses qua occasione scripta, à quibus, & vbi. 599.d
Epistola ad Colossenses quo anno scripta. 602.e
Epistola Pauli ad Laodicenses à Xysto Senensi edita, qualis. 603.e.604.a
Epistola Pauli ad Philemonem quando & vbi scripta. 614.b
Epistola ad Hebræos vbi scripta. 615.b
Epistola ad Hebræos an sit Pauli. 615.c
à quo sit conuersa. 615.d
cur in ea non scribitur Pauli nomen. 615.e
& de styli ratione. 616.a
Epistola ad Hebræos ab ipso Petro citatur. 619.d
Epistola ad Hebræos omnium nouissimè scripta. 615.b
Epistola ad Hebræos saltò aliis quàm Paulo tribuitur. 616.e
Epistola ad Hebræos à Græcis recepta. 617.c
Epistola ad Hebræos à Latinis omnibus receepta. 617.c
Epistola ad Hebræos à Romana Ecclesia recepta vt Pauli. 619.a
Epistola ad Hebræos ab omnibus vt Pauli cognita. 619.c
Epistola Catholica Iacobi esse probatur. 629.c
Epistola prima Petri quo anno scripta, & vbi à Marco translata. 346.d.e
Epistola secunda Petri Romæ scripta ad Hebræos paulo ante eius martyrium. 644.e
Epistola Clementis ad Ecclesiam Corinthiorum graui schismate laborantem celeberrima. 733.b
ex diuersis auctoribus collecta. 733.b.c.d
Epistola Iudæ canonica. 645.c

Epistola Dionysij Areopagitæ ad Ioannem exulem in Patmo. 741.a
Epistola Ioannis ad Parthos. 730.a
Epistola Ignatij ad Mariam Cassobolitem. 730.a
Epistola Gregorij Nysseni inter canonicas recensita. 440.e
Epistola ad Paulam & Eustochium de Assumptione Virginis non esse Hieronymi, sed neque Sophronij, aperte monstratur. 372.a.e
Epistolæ Dei genitricis apocryphæ. 375.c
Epistolæ Ignatij in Ecclesia receptæ. 465.b
Epistolæ Ignatij de Maria Virgine. 275.c
Epistolæ Encyclicæ. 465.b
Epistolæ Pauli ad Colossenses locus variæ lectionis, & quæ potior. 604.a.b
Epistolæ ad Colossenses locus declaratus de religione Angelorum. 604.e
Epistolæ Ioannis Euangelistæ tres quòd germanæ sint, probatur. 751.e
Epistolæ Domitiani, & Proconsulis Asiæ de Ioanne Euangelista. 727.a
Epistolæ Senecæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam quales. 641.b
de Epistolis Senecæ ad Paulum commentum vnde. 641.d
Epistolæ Pauli quot. 615.c
Epistolarum Pauli styli diuersitas. 616.b
Epitaphium Petri & Pauli. 672.e
Epulum connubiale. 493.e
Epulum natalitium. 493.e
Epulum funebre. 493.e
Epulum populare. 494.a
Epulonis diuitis historia. 137.c
Equi Nysæi velocissimi. 55.a
Erasmus malè Chrysostomum interpretatur. 441.e
Erastus Corinthi remanet. 539.b
Erastus & Timotheus missi in Achaiam. 446.a
Eruptio montis Vesuuij. 711.c
Erythræ Aethiopiæ. 260.d
Error dicentium Christum natum mense Aprili, vel mense Maio. 40.e. 187. 188.a.b.c.d. 189.a
Errores varij de tempore quo passus est Christus. 185. 186.
Errores de genere Mariæ Virginis confutati. 14.b.c
Error eorum, qui dixerunt S. Annam tertiò nuptam, &c. 15.a
Error Collyridianorum de Maria Virgine. 15.c
Error dicentium Isachar summum Pontificem fuisse tempore quo natus est Virgo Maria. 16.b
Error dicentis Mariam Virginem ortam esse sub Consulatu Linij & Pisonis. 17.b
Error eorum, qui putant miracula Romæ facta accidisse ipso Christi natali die. 11.c
Error dicentium per ciuitatem Iuda in montanis positam Hierosolymam esse intelligendam. 27.b
Esau inuentum de attrahendo præputio. 471.a
Essæi Christiani & Marci discipuli. 194.a
Essæi genus Rechabitarum. 634.e
Esseni qui. 4.c
Esseni vnde dicti, siue Essæi. 633.d
Essewi qui etiam Hosij. 633.e
Esseni sine vxore vitam ducebant. 20.e
Esseni in omnem regionem dispersi, & ex omni gente, & nonnisi Christiani esse possunt. 635.c.d. 636.c.d
Esseni à ceteris sectis diuisi. 5.e
Esseni moribus conspicui. 5.e
Esseni, licet Christiani, sabbatum tamen custodiebant, & cur 636.b
Esseni diuersi à Rechabitis. 634.d
Essenos à Rechabitis descendere. 634.e
Esseni ante Christum diuersi ab ijs qui post Christum à Philone describuntur. 635.d
Esseni paulo ante Christum. 634.a
Essenis redditi Christiani. 635.c. 636.a
de Essenis qui ante Christum, silentium. 635.a
de Essenis nihil loquitur Euangelium. 634.e
Essenorum antiquitas. 634.e
Essenorum nomine Christiani à Philone laudantur. 636.b
reiiciuntur obiecta. 633.
Essenorum dogmata. 5.e
Essenorum excommunicationis genus terribile. 448.d
Essenorum vita, & laudes. 634.a
Essenorum cantus. 688.d
Essenorum institutum quando cœperit, non ex Gentilibus scriptoribus, sed ex Iudæis probandum. 634.c
Essenos, qui erant in Aegypto, fuisse Christianos. 693.d
Essenos facilè Christianis consensisse. 635.d
Esther & Thamar filias fuisse Iosephi viri Mariæ, falsum. 21.d
Ethnici scriptores in rebus Hebraicis facilè errore lapsi sunt. 634.c
Euaristus quintus à Petro Pontifex ecclesias diuisit presbyteris. 480.d
Euagrij testimonium de idolis collapsis ad Saluatoris ingressum. 58.d
Euagrius de imagine Christi ad Abagarum missa testatur. 105.c
Euangelica concordia. 86.c
Euangelicæ historiæ dignitas. 86.a
Euangelij prærogatiua, & excellentia. 86.c
Euangelio credendum præ ceteris historiis. 212.c
Euangelio credendum propter Ecclesiæ auctoritatem. 213.a 414.e
Euangelistas de rebus Christi scripsisse quantum satis esset ad fidem adstruendam. 214.a
Euangelistæ præstantissimi omnium historicorum. 28.b
Euangelistæ singulas res gestas enarrandas non susceperunt. 214.a
Euangelium Matthæi quo anno scriptum. 288.a
Euangelium Nazarænorum an apocryphum. 290.a
Euangelium Marci quo anno scriptum. 351.b
Euangelium Marci à Petro confirmatur. 352.b
qua occasione scriptum. ibid.
an Latinè vel Græcè scriptum. 355.c 750.d
Euangelium ad Hebræos quodnam intelligendum. 751.a
Euangelium Nazarænorum à Hieronymo translatum. 112.d
Euangelium Lucæ scribendi occasio. 533.c
Euangelium virtute diuina, non humana propagatum. 712.b
Euangelium editum nomine Andreæ Apostoli apocryphum. 327.d
Euangelium nomine Petri apocryphum. 22.a
Euangelium nomine Thomæ ab hæreticis scriptum. 327.d
Euangelium à Theclæ prædicatur. 362.e
Eucharistia instituta post cœnam. 154.d
Eucharistia primùm in azymis confecta. 154.e
Eucharistia sub specie tantùm panis asseruari solita. 449.a
Eucharistia frequentanda. 499.d.e. 500.d
Eucharistia ex duabus rebus constans. 156.d
Eucharistia caro etiam nostra alitur. 156.e
Eucharistia nonnisi à ieiunis sumenda, vetus Ecclesiæ mos. 159.e. 496.a.b
Eucharistia non datur ante confessionem. 440.d
Eucharistia in itinere ferri solita. 494.c
Eucharistiam sumendi vsus insequens Ecclesiæ Orientalis. 500.a
Eucharistia intra columbam auream reponi solita. 494.d
Eucharistiam veteres mysteria nominabant. 154.a
de Eucharistia Patrum assertiones. 157.a.b.c. 158.a.b.c.d.e
Eucharistiæ sacramentum in qua veste instituit Dominus. 152.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eucharistiæ institutio post esum agni Paschalis. 499.e
Eucharistiæ diuersa nomina. 155.a.b.c
de Eucharistiæ veritate Patrum auctoritates. 155.e. 156. 157.
de Eucharistiæ sacrificio sententiæ Ignatij. 157.a.b
Eucharistiæ fructus. 156.d
Eucharistiæ susceptores quales. 157.c
Eucharistiæ participatio. 496.d
Eucharistiæ ritus. 495.d
Eucharistiæ similitudo. 157.c
Eucharistiæ ritus à Paulo instituti. 415.a
Eucharistiæ conficiendæ, offerendæ, & distribuendæ ordo recitatur. 496.c.497.498.
Eucharistiæ consecratio, & institutio. 151.b
Eucharistiæ elevatio. 497.d
Eucharistiam nõ confitentium non recipiebantur oblationes. 157.a
Eucharistiam accipiens quid profitetur. 497.a
Eucharistiam manu accipere soliti qui. 497.b
Eucharistiam sumpturis tabellæ apponi solitæ. 496.e
Eucharistiam non vt communem panem sumimus. 157.c
Eucharistiam suæ conscientiæ arbitrio sumere numquam permissum 441.b
Eucharistiam domum deferre mos fuit. 497.c 498.a
quando prohibitum. 498.c
Eucharistiam in manus cuiusque dari solitam, & quomodo. 497.b
Eucharistiam quotidie sumere. 499.c
Eucharistiam asseruandi mos. 498.e
Eucharistiam indignè sumentibus pœnæ à Domino irrogatæ. 500.e
Eudoxia Augusta nobilissimam ecclesiam ædificauit. 242.e
Euellius de domo Neronis martyrio coronatur. 680.c
Eunapius Sardianus de cultu reliquiarum testatur. 429.e
Eunice mater Timothei. 398.a
Eunomius cultum reliquiarum impugnat. 427.b
Eunuchum Reginæ Candacis Philippus diaconus instituit, & baptizauit. 259.d 260.a
Eunuchum Candacis Reginæ fuisse proselytum, & non Gentilem. 259.e
Eunuchum Reginæ Candacis in Arabia Felici, & in insula Taprobana Euangelium prædicasse, & martyrem obisse. 260.a.d
Euodij nomine scripta. 690.a
Euodio Episcopo Ignatius subrogatur. 689.b
Euodius Episcopus Antiochenus Apostolorum successor. 274.b
Euodius Antiochenus Episcopus martyrio coronatur, qua occasione. 16.e. 346.b
S. Euphemia Chalcedonensis martyr quomodo vestita. 477.c
Euprepia matrona domum suam in titulum ad Missas celebrandas erexit. 480.d
Euphrates Apollonij perneccessarius. 711.d
Euroaquilo ventus. 589.a
Eusebij historia quàm fidelis. in præf pag. 2.
Eusebij error de relatione Pilati. 216.d
Eusebij error de censu. 27.e
Eusebius longè aliter à Iosepho annos Herodis enumerat. 38.d
Eusebij sententia de epistola Iesu ad Abagarum Regem. 105.a
Eusebius Episcopus Cæsariensis Euangelia in vnum opus contexuit. 86.c
Eusebius traditionum professor. 418.e
Euthymius erroris arguitur de tempore quo scriptum est Euangelium Lucæ 532.d
Eutropiæ matronæ domus in titulum ad Missas celebrandas erecta. 480.c
Eutropius Episcopus Santonensis. 735.b
Eutychus de tertio cœnaculo cadit. 545.b
Examen conscientiæ laudatur. 400.e
Exauctoratio, degradatio, depositio. 451.d
Excidij Hierosolymitani causa. 696.a 697
Excidij Hierosolymitani causa non fuit neglectus religionis. 696.c
ab Excidio Hierosolymitano seruati quam sortem habuerint. 695.c
Excommunicat Paulus incestuosum. 448.e
Excommunicati Satanæ traduntur. ibid.b
Excommunicatio apud Hebræos & Gentiles in vsu fuit. 448.d.e
Excommunicatio à Paulo inflicta. 449.a
Excommunicatio apud Gallos qualis. 448.e
Excommunicatio quibus modis dicta à maioribus. 449.a
Excommunicatio semper timenda. 452.c
Excommunicatio iniusta humiliter ferenda. 451.e
Excommunicatio in contumaces ferenda. 452.c
Excommunicatio etiam pro rebus temporalibus inferri potest. 274.a
Excommunicationis forma. 459.e.460.
Excommunicatio nonnisi ex graui causa inferenda. 451.c
Excommunicationis nomina diuersa. 449.a
Excommunicationis vtilitas. 451.b
Excommunicatorum pœnæ. 448.c
Excommunicatus traditur Satanæ. 450.d
Excommunicatus quæ mala patiatur. 450.e
Exercitia Iesu quæ. 75.b
Executores vltimi supplicij qui essent. 167.a
Exempla multorum qui longam vitam duxerunt. 715.d
Exempla ignis æterni. 720.a
Exemplum annuli ad zonam ligati, & sine sui vel zonæ fractione elapsi. 56.e
Exilium Archelai in Gallia quo tempore. 76.e
Exomologesis quid. 436.a
Exomologesis quæ abrogata à Nectario. 442.e
Exomologesin facere quid. 436.a
Exorcismi Salomonis. 431.a
Exorcismi forma verbibus explicata. 433.e
Exorcismi ante baptismum. 434.d
Exorcismis aliquis ritus addi possunt. 432.a
Exorcismorum probatus vsus. 432.a
Exorcismorum antiquorum vsus. 432.d
Exorcista Eleazarus. 431.b
Exorcistæ Christiani. 434.c
Exorcistarum ordo. 432.b
Exorcistæ circulatores. 434.a
Exorcistæ Iudæorum non ignobiles viri. 431.a
Exorcistæ Iudæorum quales. ibid.
Exorcistas quomodo dæmones fallere conantur. 433.a
Exorcizare quibus lege prohibitum. 434.a
Exorcizare, peculiare munus ordinis ad hoc constituti. 432.a
Exorcizati fides plurimum confert. 403.c
Exules togam abnuebant. 78.a
Ezechias Rex scidit vestimenta, & cur. 163.c
Ezechiel iubetur caput radere. 570.c
Ezechiel Hierosolymam raptus. 91.e
Ezechielis visio. 86.a

F.

Faber tabernaculorum Paulus. 409.e
Faber lignarius Iesu, & Ioseph. 75.e
Fabianus Papa Philippum Imperatorem ad exomologesin faciendam adegit. 438.a
Fabiola vidua publicè exomologesin facit. 442.e
Fabula de homine formam asini habente. 14.c
Fabulæ Iudaïs cognitæ. 294.d
Fabulosum commentum cuiusdam auctoris, qui probare conatur tribus diebus & noctibus expletis Christum in sepulchro fuisse. 198.a
Facibus primi vsi in sacris Atheniensibus. 551.c
Factio Iudæorum triplex. 688.e
Factiosi quo prætextu sibi regnum adsciscere conati apud Iudæos. 693.e
Fadus Iudææ Præses post mortem Agrippæ. 360.e
Fadus Iudæis de stola pontificia negotium facit. 375.e
Fadus Theodam interimit. 63.c
Fama infanticidij Herodis Romam perlata. 59.e
Fama miraculorum Iesu per totam Syriam diuulgata. 104.d
Fames in toto Orbe sub Claudio, ab Agabo prædicta. 332.e
Fames Iudæorum quò progressa. 692.a.b
Familia Dauid à Vespasiano aboleri curatur, & cur. 692.a
Fanum Vestalium, non templum dicebatur. 47.b
Fascia velare oculos capite truncandorum solitum esse apud Iudæos. 667.c
in Fasciarum Iesu honorem basilica erecta. 45.e
Fasti Cassiodori de tempore Christi nati veriores. 34.a.d. 37.b
Fasti Panuinij anno vno discrepant. 37.b
è Fastis nomina Consulum quantumuis criminosorum expungi haud solita. 4.e
Fato omnia tribuerunt Pharisæi. 4.e
Fausti Manichæi liber de Ioachim reijcitur. 16.d
Faustus Manichæus mentitur de stirpe Virginis. 14.d
Felix Procurator Iudææ. 379.b
Felix Ionatham Pontificem è medio tollit. 543.e
Felix turbam ab Aegyptio impostore seductam inuadit. 544.b
Felix Iudæam administrat. 445.b
Felix in Iudæos rixantes armatos mittit. 554.b
Felix è magistratu abit. 544.e
Felix tremefactus ex prædicatione Pauli. 583.a
Felix cur speraret pecuniam sibi à Paulo dandam. 583.b
Felix vir mulierosus nimis. 583.b
Felix quomodo Drusillam vxorem accepit. 583.c
Felix trium Reginarum maritus. 583.c
Felix coniurantes in Paulum an Romam miserit. 584.a
Felix quamdiu prouinciam administrauit. 584.b
Felix Vrgelitanus. 488.a
Feminam, quæ vnxit pedes Iesu Iudæam fuisse. 119.a
Feminas caput velare, Iudaïs & Gentilibus commune. 475.a
Feminarum libido Romæ coercita. 82.a
Feminarum locus in ecclesia. 489.a
Feminæ in ecclesia à viris separata. 18.b.488.c.489.a.b.c
Feminæ ornatus cupidæ. 476.c
Feminæ Corinthiæ impudicissimæ. 475.c
Feminis cum viris in ecclesia canere interdictum. 18.b.74.c.608.c
Feminis cur myrrhina vina concessa. 175.a
Ferdinandus diaconus canonum collector. 487.e
Feria quarta initum consilium de morte Iesu. 194.d
Feria quinta non vacandum ab operibus. 556.c
Feriarum nomen cur diebus inditum. 340.d. 555.d
Feriatio superstitiosa diei sabbati. 6.b
Feriæ nomine omnes dies appellati ante Silvestrum. 555.c
Feriæ quartæ & sextæ religio. 193.d
Feritas in coniuiiis detestanda. 123.c
Fermentum quidquid impurum significat. 192.b
Festi dies reditus Iesu in Palæstinam. 71.c
Festa non abstulit Paulus. 553.d
Festa dies præstat non festæ. 555.a
Festa antiquissima quæ. 557.c
Festa Sanctorum. 557.d
Festa deorum Gentilium in honorem martyrum commutata. 560.b.c.d
Festa dies ab hora nona incipiebat. 150.c
Festi dies in Ecclesia cur introducti. 554.b.c 557.a
Festis diebus prandere non licebat ante horam sextam. 221.d
Festiuitates in Ecclesia introductæ. 552.e
Festorum Gentilium lex. 560.d
Festorum dierum impugnator Aerius. 554.c
Festos dies denunciandi mos apud Hebræos. 148.c
Festos dies agunt Christiani diuersa ratione à Iudaïs & Gentilibus. 554.b. 560.c
Festos dies vnde auspicabantur Iudæi. 147.e
Festum Innocentium. 60.d. 558.b
Festum Polycarpi. 558.a
Festum Epiphaniæ in Ecclesia celeberrimum. 55.e
Festus successor Felicis. 584.d
Festus quot annos in prouincia. 584.e
Festius impostorem magum persequitur. 587.b
Festi mors. 626.c. 627.b
Fibulam auream gestabant in veste Regum affines. 165.e
Fici arbor arefacta. 141.e
de Fici arbore Iudas se suspendit. 164.b
Fictilia myrrhina vbi fiant. 172.c
Ficum esse arborem transgressionis. 141.d
Ficus Romulea quot annos superstes. 164.d 621.a
quando exiccata, & quid significauerit. 621.a
Ficuum folia sumpserunt primi parentes ad se tegendum. 141.d.e
Fidei signum in annulis Christianorum. 463.e
Fidelium fuga Hierosolymis. 662.d
Fides porrectione dextræ solita pollicerì. 463.e
Fides historia Magorum. 49.e
Fides Ecclesiæ fundamentum. 130.b
Fides sine bonis moribus facilè periclitatur. 511.d
Fides Romanorum & deuotio. 539.e
Fides Christianorum quanta virtutis, & æstimationis. 711.e
Fides Romana annunciatur in vniuerso Orbe. 539.c.e. 540.b.c
Fide incarnationis Christi futuræ salui facti sunt homines, vt præteritæ. 2.a
Fides & miraculum Gregorij Thaumaturgi. 72.a
Figuli ager emptus triginta argenteis qualis. 144.c.169.c
Figura crucis. 169.d.e
Filiæ Philippi diaconi quatuor virgines. 566.c
Filiæ Hierusalem quando dixerunt, Beatæ steriles: & montibus, Cadite super nos. 692.c
Filia Seiani à carnifice constuprata. 138.d
Filius Dei cur homo factus. 2.b
Filius viduæ Naim à mortuis reuocatur. 116.a
Filius præfame à matre comestus. 692.b
Fimbriæ Phariseorum. 5.b
Fingere licitum, mentiri nequaquam. 390.c
Fisci Iudaici calumnia sublata à Nerua. 745.e
Flaccus Aegypti Prætor. 278.
Iudæis infensus. 281.e
Flacci crudelitas in Iudæos. 280.281.
Flaccus in Andrum insulam à Caio relegatur, deinde occiditur. 282.c
Flagellatio Iesu. 166.c
Flagellis multi interiere. 166.d
Flagellorum genus duplex apud Romanos. 166.e
Flagrorum duplex genus. 280.e
Flamen apud Gentiles vnius vxoris vir ad sacerdotium admis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

admittebatur. 532.d
Flamen quotidie feriatus. 340.d
Flaminica vnius mariti vxor. 532.d
Q. Flaminius Placentiæ discumbenti meretriculæ in quo morem gessit. 123.e
Flammæ ex adytis templi erumpit contra Herodem. 222.c
Flammarum eruptio ex Vesuuio monstruosa. 719.c
Flauia Domitilla Clementis neptis in Pontiam insulam relegata. 742.c.743.c
Flauia Domitilla mater Titi & Domitiani relata inter diuos. 742.e
Flauia Domitilla Clementis vxor. 743.b
Flauia Domitilla à Clemente instructa, & velata. 744.a
Flauia Domitilla Nerei & Archillei sermonibus accensa. 744.a
Flauia Domitilla virgo & martyr. 743.e
Flauiæ Domitillæ procurator Stephanus Domitianum occidit. 744.e
Flauius Vopiscus. 481.a
Flauius Clemens occiditur à Domitiano. 742.b
Flauius Silua Massadam capit, & excidit. 703.b
Florus Albino substituitur. 642.d
Florus homo sceleratissimus. 642.d
Florus Iudæos ad defectionem concitat. 643.c.657.a
Florus à Iudæis octo talenta accipit. 656.d
Florus Iudæos nobiles patibulis affigit. 657.e
Florus maledictis à Iudæis appetitur. 655.a
Florus Hierosolymam cum exercitu contendit. 657.b
Florus honorem Iudæorum restituit. 657.b
Florus sorum rerum venalium diripiendum militibus tradit. 657.d
de Floro & Christo antithesis. 658.a
Florus nouam quærit occasionem irritandi Iudæos ad seditionem. 557.e.658.d
Florus in arcem transire nititur, sed non potuit. 659.b
Fluuius Sabbaticus à Vespasiano visus, & quando fluat. 135.b
Fœnum & cophinus Iudæorum supellex. 731.c
Fons, in quo Dominus pedes lauisse fertur, vbi. 204.a
Fons, in quo baptizatus est Eunuchus Reginæ Candacis, vbi. 260.c
Fons olei Romæ erupit. 11.a
Fons Iesu in Aegypto. 58.e
Fons Arabiæ in vinum conuersus. 95.e
Fons in Palæstina Sabbaticus dictus. 135.a
Fons carceris Apostolorum Romæ. 651.e
è Fonte lapideo aquæ exundare solitæ. 96.c
Fontem fluere vini sapore. 96.a
Fontes & fluuij in vinum conuersi. 95.e
Fontes ad lauandum fuisse pro foribus ecclesiarum. 482.e
Fontium trium miraculum in morte Pauli. 668.e
Forenses conuentus. 590.a.d
Formatæ litteræ quæ. 714.e
Fortunatus Agrippæ libertus Romam missus ad Caium imp. 283.a
Fortunatus de sepulchro Petri & Pauli. 672.e
Forum Appij quantum ab Vrbe distaret. 691.c
Fossarij qui. 237.e
Fratres Domini qui putati. 21.d
Fratres Domini dicti cur germani putati. 22.d
Fratres Domini quinam essent, ex Hieronymo. 21.e
Fratres appellati Christiani, & Fraternitas eorum cœtus. 409.c.d
Fratres Domini à quo geniti. 22.c
Fratrum & sororum nomine propinquos intelligi. 15.b
Frontem cruce signandi ritus. 415.b
Fuga Iesu, ne Rex fieret. 125.e
Fuga Petri è carcere Herodis. 313.c.314.c
Fuga Petri è carcere Mamertino quando. 666.a
Fulgor è sardonice emitti desit. 80.c
Fulmen in mensam Neronis illapsum. 625.d
Fulmia sub Tiberio pecuniam corradit. 409.b
Fulmia nobilis mulier Romana à Iudæis decepta. 82.a
Fuluiæ insultatio in Ciceronem. 124.a
Fundamenta Ecclesiæ. 129.a
Funerales Agapes. 494.a
Funera Iudæorum. 183.d
in Funere nobilium apud Græcos & Latinos adhibiti exactores, & tibicines. 110.d
item & apud Iudæos. in præf. pag. vlt.
Funeris pompam accensis cereis prosequi apud Christianos antiquo vsu receptum est. 244.e
Fures sunt quotquot ante Christum venerunt, & de quibus intelligatur. 234.b

G.

Gabaras Aegyptij appellabant corpora defunctorum siccata. 195.a
Gabbain publicanus. 109.b
Gabbæ princeps publicanorum. 109.b
Gabellæ nomen vnde. ibid.
Gabinius administrat Iudæam. 3.d
Gabinius Marsos superauit. 332.d
Gabinius Syriæ Præses tributum Iudæis imperat. 30.a
Gabinij prætura in Palæstina. 509.d
Gabrielis Archangeli nuncium. 26.c
Gadara & Gerasa ciuitates. 71.b.107.d
Gadara vnde dicta. 107.d
Gadareni agri aquæ calidæ. ibid.e
Gadareni Vespasianum recipiunt. 585.c
Gadarensium ciuitas à Vespasiano capta, & incensa. 681.e
Galatæ qui fuerint. 250.d
Galatiam Paulus petit. 423.a
Galba Imperium arripit. 684.e
Galba quamdiu tenet Imperium. 685.a
Galba in foro a militibus occisus. ibid.e
Galilæa contermina Iudæa. 72.c
Galilææ in Palæstina duæ. 72.c
Galilææ caput Sephori ciuitas. 79.c
Galilæi Cæsarem dominum appellare recusant. 64.b
Galilæi diuersa Iudæis lingua vtebantur. 220.d
Galilæi statuerunt non esse pro Ethnicis sacrificandum. 64.b
Galilæi ab infantia pugnaces. 113.d
Galilæi à Pilato occisi, quòd negarent tributum pendendum Romanis. 136.e
Galilæi Christiani dicti. 644.d
Galilæorum secta. 4.c
Galilæorum natura. 72.d
Galilæorum secta in Aegypto. 703.e
Galilæorum secta quando exorta. 6.d.63.a
Galilæorum secta in Simone reuixit. 77.d
Galilæorum secta impugnator Christus, & Apostoli. 64.c
Galilæorum constantia contra Cæsarem. 64.b
Galilæorum secta excisa. 704.a
Galilæos diuersa à Iudæis lingua vti consueuisse. 72.c
Galilæus dictus Iesus. 72.a
Gallæ Augustæ litteræ ad Placidiam Augustam. 672.c
Galli sacerdotes rasi Romanorum exemplo. 577.e
de Galli cantu concordant Euangelistæ. 162.e
Gallicinium duplex. ibid.
Gallia & Galatia idem. 594.d
Galliam pro Galatia legendum esse, falsum. 494.d
in Galliis ara inuenta cum inscriptione, Ignoto Deo, 405.d
in Galliis defectio Romani exercitus à Nerone. 681.c
Gallio Achaiæ Proconsul. 421.d
Gallio de religione iudicare noluit. 421.e.422.a
Gallio germanus Seneca. 421.e

Gamala capta à Vespasiano. 63.d
Gamaliel apud Lucam. 63.a
Gamaliel pro Apostolis loquitur in Concilio seniorum. 234.a
Gamaliel Christianus fuit, & cum Stephano sepelitur. 235.a
Gamaliel Stephani, Sauli, & Barnabæ præceptor. 230.d
Gamaliel legis peritus. 234.a.235.a
Gamaliel in concilio inter Senatores permansit, & cur. 234.c
Gamalielis de Theoda & Iuda vera narratio. 63.a
Gamalielis epistola de inuentione S. Stephani. 243.e
Gamalielis sententia non fuit vt Apostoli flagellis cederentur, 235.b
Gangra Bithyniæ ciuitas. 315.e
Gangrense concilium prohibet suffocatum. 385.e
Gangrense Concilium Agapes probat. 495.a
Garizim montem adeunt Samaritæ. 259.c
Garizitani templi religio inducta. 102.c
Garizitanum templum sub quo ædificatum. 102.b
Gaudentius Brixianus Episcopus de nuptiis in Cana Galilææ. 94.e
Gaulanitica regio. 69.a
Gausapina penula quæ. 547.d
Gaza vrbs. 71.b
Gazophylacia quæ, & Corbona. 496.c
in Gazophylacium oblationes primò offerebantur, & cur. 496.c
Γειτόνες. 13.e
Gelasius epistolam Abagari recenset inter apocrypha. 105.b
Gelasius non videtur affirmare Paulum in Hispanias numquam profectum. 622.b
Gemmæ duodecim rationali Pontificis insitæ. 80.c
Genealogia Christi aliter à Matthæo, aliter à Luca describitur, & cur. 11.d
Genealogia Mariæ Virginis. ibid.e
de Stirpe Mariæ liber reiectus. 13.c
Genealogia Christi à Iudæis ficta. 13.b
Genealogiarum Iudæorum libri periclitati. 13.d
Genealogia conscripta Hierosolymis asseruabantur. 12.b
Genealogiæ sacerdotum duorum millium annorum seruatæ. 14.a
Genealogia Iudæorum virorum tantùm nominibus describebantur. 12.a
Generationes Christi naturales. 11.d
Generationes adoptionis Christi. ibid.
Generationum numerus in Matthæo & Luca diuersus. 11.d
Genesar, & Genezareth lacus idem. 106.d
Genezareth lacus descriptio. ibid.
Genezareth lacus, & terra. 106.d.e
Genezareth terræ pulchritudo, & vbertas. 79.b
Genij cultus qui apud Gentiles. 608.a
Genitricis Dei parentes. 14.a
Genericus Vuandalorum Rex. 703.a
Gentes ab Apostolis subactæ Christi lege vixere. 320.a
Gentibus ad fidem Christi ostium apertum. 287.e
à Gentibus leges Romanæ numquam acceptæ, Romano dominatu accepto. 320.c
Gentiles martyrum reliquias disiiciebant. 429.d
Gentiles Christianos impostores vocabant. 434.a.b
Gentiles diis suis decimas soluebant. 471.e
Gentiles quadrisida incisione in modum crucis panes decussabant, antequam coquerent. 546.b
Gentiles mundabant se aqua ante ingressum in templum. 483.a
Gentiles tabellas pictas in templo suspendere solebant. 507.a
Gentiles etiam in festis lucernas incendebant. 549.b
Gentiles bullas ad collum appendebant. 551.a
Gentiles cordis imaginem in bullis ferebant, & cur. ibidem.
Gentiles Solem adorare Christianos dicebant, & cur. 563.b
Gentiles multi rasi capite funera celebrabant. 574.b
Gentiles cuius rei causa diem natalitium celebrarent. 680.a
Gentiles etiam cantus molles damnabant. 610.c
Gentiles diuinæ dispensationis mysterium ignorarunt. 9.e
Gentiles homines apud Philippum agunt, vt viderent Iesum 141.d
Gentiles per bestias significati. 286.b
Gentiles mundum per ignem interiturum formidabant quando. 721.c
Gentiles omnium malorum causas in Christianos refundebant 724.d
Gentilicia superstitioni Claudius prospicit. 377.b
Gentilicij ritus in Ecclesiam aliquando translati. 339.e
Gentilium status & mores teterrimi. 7.c
Gentilium impiæ leges antequam Euangelium reciperent. 319.e
Gentilium ritus multi communes Iudæis, & Christianis. 340.d
Gentilium calumnia in Christianos orta ex peccatorum confessione. 436.e
Gentilium superstitiones in religionem Christianam commutatæ. 551.b.552.
Gentilium festorum lex. 560.d
Gentilium sacerdotes omnes pilos corporis radebant. 571.a. 527.d
Gentilium cantus ab Ecclesia damnati. 613.a
Gentilium idololatria ab Aegypto. 50.e
Gentilium prophetæ, & prophetissæ. 7.e
Gentium vocatio cum desolatione Iudæorum. 305.b
Gentium vocatio in Magorum aduentu expressa. 55.d
Genua inclinandi ratio. 564.e
Genua in precibus flectere Iudæi solebant. 565.c
Genu flectere, & ad Orientem orare, traditio Apostolorum. 563.d
Genus Ioseph viri Mariæ. 15.c
Georgius Cedrenus. 624.e
Gerasa Arabiæ fons in vinum conuersus. 95.e
Gerasa, & Gadara ciuitates. 107.d
Gergesa viculus. ibid.
Germania à Varo ad defectionem impulsa. 73.b
Germanicus Cæsar à patruo Tiberio in filium adoptatus in Syriam mittitur. 81.d
Germanici Cæsaris Præsidis Syriæ interitus. 82.e
Germanicus Episcopus Cantillanensis. 577.e
Germanus Episcopus Constantinopolitanus. 15.b
Gestus olim fieri soliti in canticis exolenerunt. 690.a
Gischalæ oppidi Galilææ natum esse Paulum, fabula videtur 263.c
Gethsemani villa. 161.c
Glaucias Petri interpres. 353.b
Glycas Siculus historicus recentior. 373.e
Gnidum insignis ciuitas. 588.b
Gnostici quid de Zacharia patre Ioannis. 62.c
Gnosticorum liber de stirpe Mariæ portentosissimus. 13.b
Gnostici omnium hæreticorum sceleratissimi. 14.c
Gnosticorum opinio, qua affirmabant Christum anno tantùm prædicasse. 186.a
Golgotha Caluariæ locus supplicij. 175.c
Golgotha eumdem montem esse, in quo Abraham iussus est sacrificare Isaac. 170.a
Golgotha adhuc monstrat vbi propter Christum petræ scissæ sunt. 181.b
Gorgonæi capitis vis. 294.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gorgonia soror Gregorij Nazianzeni Eucharistiam in cubiculo asseruabat. 497.c
Gorgonia miraculiter sanata. 497.c
Gothens hæretici. 6.a
Gothi templum Dianæ Ephesinæ spoliarunt. 507.c
Græca lingua communis cum Romanis. 78.a
Græcæ linguæ vsus apud Romanos. 78.b
Græcam linguam Paulus Tarsi Ciliciæ à prima ætate imbiberat. 447.d
Græcè loqui Romani nobiliores non solebant. 356.a
Græca lingua Romæ vilescit. 355.e
Græci ab Aegyptijs acceperunt idololatriam. 58.d
Græci diem festum agunt de imagine Christi. 105.e
Græci tenaciores antiqui præcepti. 385.e
Græci de non comedendo sanguine institutionem mordicus tenent. 585.d
Græciam Paulus petit. 520.e
Græcorum murmur aduersus Hebræos factum est, & qui per Græcos intelligendi. 235.c
Græcorum scientia, & nationum linguæ Hierosolymis publicè non tradebantur. 242.d
Græcorum nomine Hebræi nominati. 235.e
Græcorum vidua à quo ministerio excluſa. 235.e
Græcorum scientias, & nationum linguas haud licuisse publicè tradi apud Hebræos. 242.e
Græcorum nonnulli barbas radebant, vt Romanos imitarentur. 577.d
Græcorum vti lingua & pallio Romanos ex Augusti lege. 78.a
Græcos etiam ieiunos Eucharistiam sumere. 159.e
Græcos Ethnici appellabant Christianos, & cur. 434.c
Græcos auctores non citasse Apocalypsim, de quibus intelligendum. 737.c
Gratia Spiritus sancti in Gentes effusa. 286.d
Gratia & pax in salutatione adhibita. 351.c
Gratiam deprecari, Pauli sigillum in epistolis. 619.e. 620.a
Gratiarum actio in mensa, exemplo Domini inducta est. 493.c
Gregorij Nazianzeni carmen de Thecla. 365.c
Gregorij Nysseni epistola inter canonicas recensita. 440.e
Gregorij Papæ VII. litteræ de radendis barbis clericorum. 578.c
Gregorij Thaumaturgi fides, & miraculum. 72.a
Gregorij Thaumaturgi epistola insignis. 458.d
Gregorius Thaumaturgus causis litigantium iudicandis implicitus. 458.c
Gregorius Thaumaturgus Gentilium superstitiones in veri Dei cultum transtulit. 551.c
Gregorius Nazianzenus traditionum professor. 419.e
Gregorius Episcopus Nicomediæ. 17.c
Gregorius Baticus. 617.e
Gregorius Papa quomodo Angelis Agapes concessit. 495.c
Guttæ sanguine manans dictus locus ad Aquas Salvias. 667.e
ibi Christianorum carnificina. ibid.
Gymnosophistæ ab Ethnicis scriptoribus celebrati. 635.a

H.

Habitatio Virginis Mariæ in honore habita. 59.a
Habitatio seminarum in templo. 18.c.d.e
Hadrianus Imp. loci, in quo natus est Iesus, memoriam abolere conatus est. 44.e
Hadrianus Papa meminit de imagine Saluatoris non manu facta. 105.d
Haccadi Rabini antiqui de parentibus Virginis historia confutata. 14.d
Hæreses Iudæorum omnes extinctæ Hierosolyma excisa, vel potius mutatæ. 705.d
Hæreses & secta Iudæorum ex Tertulliano. 6.e
Hæresis Pharisæorum de animarum transmigratione propagata. 127.d
Hæresis prima quæ. 258.b
Hæresis Galilæorum. 64.b.c.d
Hæresis Nazaræorum. 72.c
Hæresis Iudæorum de adoratione militiæ cælestis. 605.a
Hæretici inimici crucis Christi qui. 600.d
Hæretici diuidentes Iesum à Christo. 600.e
Hæretici nuptias & cibos damnantes qui. 511.e
Hæretici tonsuram clericalem æmulati sunt. 573.e
Hæretici confutati de Virgine Maria. 20.b
Hæretici ab hominibus potius, quàm à Christo denominantur. 448.c
Hæretici Pontificem titulis debitis non honorant. 521.e
ab Hæreticis miraculum numquam factum reperitur. 211.b
ab Hæreticis Cherinthianis Angelorum adoratio concedi non potuit. 606.
Hæreticis ex circumcisione prouenientibus quid peculiare. 709.a
Hæreticorum libros comburendos lege sancitum. 444.d
Hæreticorum proprium partus supponere. 488.b
Hæreticorum mentiri proprium. 469.e
Hæreticorum nouos psalmos execrata est Ecclesia. 612.b
Hæreticos ad prauum Scripturæ intellectum ex superbia rapi 212.d.e
Hagiomachi hæretici. 427.a
Halleluia vox non translata, & cur. 506.a
Hebdomada maior, siue pœnosa. 193.e.194.a
Hebdomada pœnosa passione Domini consecrata. ibid.
Hebraica vox in Græcam significationem sæpe translata. 93.e
Hebraica nomina cur in Ecclesia retenta. 506.a
Hebræi Deum adoraturi, loca superiora conscendebãt. 285.e
Hebræi & Gentiles in sacris veste candida vtebantur. 340.c
Hebræi aduenæ dispersionis qui. 250.e
Hebræi propriè qui. 235.c
Hebron ciuitas antiquissima. 26.e.
nobilior ceteris Palæstinæ vrbibus, exceptis Hierosolymis. ibidem.
dicta etiam Chebron, & Chariatharbe. ibid.
Abrahæ domicilium. 27.a
quantum distet ab Hierosolymis. 27.e
Adam ibi conditum autumant. 27.b
quam incolebat Zacharias. 27.c
ab omni gente venerationi habita. 27.b
Hegesippi duo. 698.c
Hegesippus proximus Apostolorum temporibus. 23.d
Hegesippus de traditionibus scripsit. 416.b
Hegesippus Iunior. 666.b
Hegesippus de persecutione Domitiani in stirpem Dauidis. 741.b
Hegesippus iustè in Iosephum historicum quadam expostulat 14.a. 215.d
Heldad, & Medad prophetæ. 88.a
S. Helena locum nuptiarum Canæ Galilææ ecclesia nobilitat. 97.e
Helena Regina Adiabenorum an fuerit Christina. 333.a
Helena eadem fame laborantibus subuenit. 333.a
quo modo ad Iudæos transiit. 333.c
Helenæ filij ad Titum supplices venientes suscepti sunt, atque seruati, & Romam ducti. 694.c
Helenæ & filij eius mausoleum. 334.c
Heli & Iacob vterini fratres. 12.e
Heli, Heliachim, & Ioachim esse synonyma. 13.a
Heli nominis dubitatio. 12.e
Heli filius Melchi ex vxore Mathan. 10.d

Heli pater Ioseph non est Ioachim pater Virginis. 13.a
Heliconis consilium contra Iudæos. 291.a
Heliconis Cay consiliarij mors. 291.a.b
Heliopolis Aegypti vrbs. 406.e
Heluia virgo fulmine icta. 724.b
Heluidius infamis hæresiarcha. 22.a
Hemerobaptistæ. 6.b.126.c
Heracleæ sedem priùs institutam, quàm Byzantij. 316.b
Herbæ species insuitata ad statuam Saluatoris. 110.b
Herbipolenses Academici. 261.d
Herculanum & Pompeios vrbes cinere obrutas. 719.d
Hermetis nutricis dictum de Petri sepulchro. 671.e
Hermion vna ex quatuor filiabus Philippi. 566.e
Hermogenes, & Philetus, seu Phygellus, à Iacobo ad Christum conuersi. 313.a
Hermogenes & Phigellus à Paulo deficiunt. 598.b
Hermon, & Hermonius mons. 132.c
Hermopoli arbor morbos depellens. 57.e
Hermopolis in Aegypto illustrata Christi aduentu. 57.e
Herodem intelligendum per Regem Assyriorum. 52.b
Herodem & alios Christi interitum procurasse. 68.a
Herodem Christus vulpem nominat. 127.d
Herodes Idumæus, homo Gentilis, postea proselytus. 3.b
Herodes pontificiam dignitatem largitur, & aufert. 4.b
Herodes Romam veniens Pollione vtitur hospite. 9.c
Herodes creditus Christus. 3.c
Herodes ignì tradidit tabulas genealogiarum Iudæorum cur 13.d
Herodes quando cognouit se illusum esse à magis. 59.c
Herodes qua occasione non statim in infantes sæuit. 59.b
Herodes cur à bimatu & infrà infantes præcepit occidi. 54.c
Herodes post præsentationem Christi in templo in infantes sæuit. 57.d
Herodes fauit Antonio contra Octauianum. 39.a
Herodes inferendi sibi necem cupidus. 68.e
Herodes Rhodum se contulit supplex ad Augustum. 39.b
Herodes quomodo regnum promeruit. 39.b
Herodes ius summi sacerdotij sibi arrogauit. 4.b
Herodes Antigonum debellauit. 38.a
Herodes M. Antonij ope in regnum restitutus. 38.a
Herodes vixit vsque ad annum nonum ætatis Christi. 38.e
Herodes ciuitates, theatra, templa Augusti nomine dedicauit. 39.b
Herodes calidis aquis se fouebat apud Callirhoen. 68.b
Herodes omnia in gratiam Augusti. 39.c
Herodes occidit Zachariam sacerdotem. 61.b.62.b
Herodes cur in Zachariam commotus. 61.b
Herodes cogit Iudæos in suum regnum iurare. 60.c.64.e
Herodes quo anno templi ædificationem auspicatur. 98.e
Herodes stolam pontificiam custodiri iussit. 4.b
Herodes Palæstinus nominatus Archelaus. 76.e
Herodes Tetrarcha iudicio postulatus ab Agrippa filio. 267.e
Herodes vlciscitur in aureæ aquilæ excisores. 67.d
Herodes necat filios. 60.c
Herodes post necem infantium in multas incidit calamitates 60.e
Herodes necat Scribas, & legis interpretes. 60.c
Herodes Salomen sororem & virum eius interficit. 65.a
Herodes iubet occidi Antipatrum filium. 69.a
Herodes vita functus quinta die postquam Antipatrum filium occidit. 69.b
Herodes Christum cur nescierit. 125.b
Herodes Rex Chalcidis ius in templum Hierosolymitanum obtinet à Claudio. 361.a
Herodes nominatus Agrippa. 312.b
Herodes Antipas qua ratione regnum in Iudæa habuit 3.b
Herodes Antipas ad Tiberium. 79.b
Herodes Antipas natus ex alienigena Malthace Samaritide. 3.d
Herodes Matthiæ Pontifici sacerdotium adimit. 67.
Herodes an Romam abierit post Magorum aduentum. 50.b
Herodes Antipas Romam proficiscitur. 69.e
Herodes quando & quoties Romam abiit. 59.d
Herodes quot annos legitimè regnauerit. 64.e
Herodes testamentum mutat. 69.a
Herodes in concione de Iudæis conqueritur. 67.c
Herodes quot annorum fuerit, cùm pater eius Iudæam accepit regendam. 38.e
Herodes iudicio Synedrim postulatus. 87.e
Herodes Tetrarcha existimat Christum esse Ioannem. 124.e
Herodes quomodo Christi miracula ignorauerit. 125.a
Herodes Iesum ad Pilatum remittit. 165.d
Herodes quali veste Iesum illusit. 165.e
Herodes Agrippa religiosior Iudæis. 147.c
Herodes Agrippa percussus, & cur. 163.c
Herodes cur Ioannem occidit ex Iosepho. 100.e
Herodes in sepulchro Dauid quid inuenerit. 222.c
Herodes perpetuo damnatus exilio. 283.b.c
Herodes mœrore animi consumptus periit. 283.c.
Herodes Rex Chalcidis, Agrippæ frater à Claudio honoratur. 306.b
ius in templum obtinet post mortem Agrippæ. 361.a
Ananiam summum sacerdotem esse iussit, Iosepho abrogato. 377.a
quando moritur. 377.d
Herodi à filio venenum paratur. 68.e
Herodi plagæ diuinitus inflictæ. 67.e
Herodi venenum paratur ab Acme. 68.e
Herodi refundit Augustus iudicium de Antipatro filio. 68.e
Herodis regni exordium. 3.d
Herodis filius occisus in infanticidio. 60.a
Herodis & aliorum studium de perdendo Christo puero. 68.a
Herodis sæuitia de occidendis nobilibus Iudæorum. 68.a
Herodis filij. 101.b.c.d
Herodis regni anni quo modo supputandi. 39.e
Herodis cum Pollione amicitia. 9.e
Herodis vitæ anni ex Iosepho. 38.e
Herodis oratio ad Iudæos. 67.c
Herodis regni annus primus vnde numerandus. 39.b
Herodis studia in Tiberium. 79.d
Herodis regni quo anno Christus natus. 39.c
Herodis filiorum occisio ante Christum. 60.e
Herodis principatus violentus à legitimo distinguitur à Philone, & cur. 60.b
Herodis mores. 69.c
Herodis legitimum regnum. 60.b
Herodis opinio de Christo. 124.e
Herodis opinio contemptus. 66.d
Herodis desperatio. ibid.
Herodis Tetrarchæ insidiæ in Agrippam Regem Iudæorum. 282.e. idem regno priuatur, & relegatur. 283.b
Herodis sæuitia incomparabilis in suos. 60.a. 66.a
Herodis morbus & diri cruciatus. 65.e.66.c.68.a
Herodis domesticæ calamitates. 66.a
Herodis testamentum. 66.c.69.b
Herodis facinus execrabile & mandatum. 68.c
Herodis obitus. 38.b
Herodis funus sumptuosissimè ab Archelao curatum. 69.b
Herodus temporibus sacerdotium venale. 24.e
Herodis Regis Chalcidis obitus. 377.d
Herodis & Herodiadis casus. 283.c
Herodis exercitus ab Areta profligatus, & cur. 100.d
Herodiani Hæretici. 3.c
Herodiani Herodem Christum esse dicebant. 6.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Herodianorum gregales contra Christum conspirant. 6. d. 132.c. *Vespasiano adulantur.* 688.a
Herodias cuius filia. 100.c.101.d
Herodias soror Agrippæ Regis Iudæorum. 283.b
Herodias linguam Ioannis acu perforauit. 124.a
Herodiadis saltatricis filiæ mors prodigiosa. 124.d. 283.c
Herodianus carcer vbi esset Hierosolymis. 313.e
Herodion & Olympas martyres sub Nerone. 680.c
Herodion & Mencherus castella expugnata. 703.b
Herodum stirps perseuerauit vsque ad Vespasianum Imperatorem. 3.c
Hierapoli in Phrygia res gestæ à Ioanne. 323.a
Hierapoli martyrium subit Philippus. 323.d
Hierapoli quiescere Philippum Apostolum. 666.e
Hierapolis terræmotu concussa. 626.a
Hierarchicum ordinem in Ecclesia seruari voluit Christus. 274.e
Hierarchicum ordinem in Ecclesia euertere conantur hæretici. 522.e
Hierocles philosophus commentarium in Christianos edidit. 654.c
Hieroglyphica de ignis significatione. 549.a.b.c
Hieroglyphicum signum mutui fœderis. 493.d
Hieronymi opinio de anno, quo celebratum est Hierosolymis Concilium Apostolorum, non probatur. 382.c
Hieronymi epistola inconsultè interspurias reiecta. 365.e
Hieronymi & Augustini altercatio de Petri simulatione. 390.d
Hieronymi opinio reiicitur de epistola ad Hebræos, quòd à Latinis recepta non sit. 617.b.618.
Hieronymi sententia de epistola Iacobi. 629.c
Hieronymo falsò attributa scriptura ad Chromatium & Heliodorum. 16.b
Hieronymus pulchrè à Nazianzeno eluditur. 112.c
Hieronymus quid senserit de cereis in honorem martyrum accendi solitis, defenditur. 148.e
Hieronymus traditionum suffragator. 420.c
Hierosolyma peregrinis referta. 144.c
Hierosolyma à Cestio obsidetur. 643.c
Hierosolyma rebellat aduersus Romanos. 656.c
Hierosolyma ciuili bello afflictatur. 659.e, 685.b
Hierosolyma triplici factione interius vexatur. 688.e
Hierosolyma sub Archelao. 71.b
Hierosolyma à Zelotis exagitata. 682.b
Hierosolyma ciuitas diruta, paucis memoriæ causa relictis. 695.d
Hierosolyma quantum duranit. 697.c
Hierosolyma excisa, omnes sectæ Iudæorum extinctæ, aut mutatæ. 705.d
Hierosolymæ excidendæ vaticinium. 685.d
Hierosolymæ duplici muro circumdatæ. 313.e
Hierosolymitana obsidio. 690.c
Hierosolymitana clades à Iesu filio Anani prædicitur. 637.d
Hierosolymitana clades cur attributa neci Iacobi. 628.e.e
Hierosolymitanam cladem prædicūt Petrus & Paulus. 644.c
Hierosolymitani excidij à Iosepho causa allata refellitur. 695.e
Hierosolymitanæ cladis annus, & error in Iosepho. 690.d
Hierosolymitanæ cladis tempus certum demonstratum. 697.c
Hierosolymitani excidij vera causa inuestigatur. 696.a.b. 697.
Hierosolymitani excidij scriptores qui. 698.b
Hierosolymitano excidio superstites quam sortem nacti sint. 695.c
Hierosolymitanum templum incenditur. 693.a.b.c
Hierothei hymni. 612.e
Hierotheus interfuit funeri Mariæ Virginis. 368.e
Hierusalem vrbs regia potius, quàm sacerdotalis. 27.c
Hierusalem vmbilicus terræ. 177.b
Hierusalem sitam in medio terræ quomodo intelligatur. 177.a.c
Hierusalem ciuitas igni tradita. 694.c
Hierusalem solo æquata. 696.d
Hilarius traditionum defensor. 419.a
Hilduinus malè exponit Dionysij verba. 368.e
Hilduinus quæ de Dionysio Areopagita refert. 406.e.407.
Hillel & Sammai auctores Scribarum & Pharisæorum paulo ante Christum. 4.c.413.c
Hippolyti martyris celebre festum. 559.c.d
Hippolytus martyr de Anna matre Virginis quæ. 15.a
eiusdem de epistola secunda Petri testimonium. 645.a
Hippolyti Thebani sententia de tempore necis Stephani. 241.e
Hipponyrbs Græcanici instituti. 71.b
Hispaniarum Ecclesiæ Iacobum sibi primum prædicasse profitentur. 312.c
Hispaniarum defectio à Nerone. 681.d
in Hispanias proficiscendi videtur Paulus mutasse sententiam. 621.d
in Hispanias Paulum profectum multi testantur. 622.c
in Hispanis ab æra cœpti sunt anni numerari quo tempore. 32.c
Hircanium castellum, in quo iussus est tumulari Antipater obscuro funere. 69.a
Hircanorum mores impij de alendis canibus carnibus mortuorum hominum. 320.b
Hircanus redactus in ordinem necatus ab Herode. 3.e
Hircanus Pontifex auctor seruandæ stolæ. 80.a. *in Antonia turri degebat.* 267.a
Hircani Pontificis prope templum turris. 80.a
Hircanus à sepulchro Dauid abstulit tria millia talentorum. 222.b
Historiæ ab hæreticis labefactatæ. 326.e
Histriones legibus Tiberij exagitati. 81.e
Historia de Maria Virgine. 14.b
Historia Ecclesiastica vel breuitate contracta, vel mendacijs depranata. in præf. pag. 2.
Historia Euscbij quam fidelis. in præf. pag. 2.
Historia Socratis & Sozomeni in quibus vacillet. in præf. pag. 2.
Historia Ecclesiastica hactenus neglecta, vel corrupta. in præf. pag. 1.
Historia est narratio de diuite epulone, & cur. 137.a
Historia de Tramno Aegyptio. 181.d.e
Historiæ Ecclesiasticæ vtilitas. *in præf pag. 1.*
Historiæ differentia ab Annalibus. *in præf pag. 4.*
Historiæ Ecclesiasticæ scopus. *in præf. pag. 4.*
Historia scriptor frustra conatur sine diuini numinis ope. *in præf. pag. 3. 4. 7.*
Historiæ Ethnicorum magna ex parte mutilatæ. 32.d
in Historica veritate perquirenda quotum auctorum maximè habenda est ratio. 198.a
Homo primus vbi sepultus. 175.d
Homonadensium castella debellata. 29.c
Honoratus Archidiaconus Ecclesiæ Salonitanæ. 237.d
Honoris titulus Apostolatus, quo vtitur Paulus. 521.d
Hora tertia, sexta, & nona quid passus Iesus. 193.b
Hora duodecima Dominus ad inferos descendit. 224.d
Hora nonissima quæ. 512.c
Hora comedendi die ieiunij. 517.a
Hora diei tertia, sexta, nona, & vesperum Dominii operibus consecratæ. 224.c
Horæ nocturnæ tres. 400.d
Horæ canonicæ. 193.c.223.e
Horæ orandi septem. 224.d.225.a
de Horis quatuor frequens habetur mentio in Scripturis, perrarò de ceteris. 193.c
Horatius numerat annos Augusti à nece Iulij Cæsaris, & cur. 35.a

Horatij

Horatij locus de Ianiculo. 669.d
Horatij locus de tabella suspensa in templo. 107.a
Horti Martialis vbi. 669.d
Hortus balsami irriguus. 58.e
Hosanna duabus dictionibus quid significet. 140.b.c
Hosanna vna dictione quid significet. 140.c
Hosanna filio Dauid quid significet. 140.d
Hosanna vox non translata, & cur. 140.b
Hosanna dicentem turbam Christus non redarguit. 455.b
Hosij iidem qui Esseni. 633.e
Hospitalitas frequentata à Christianis. 714.c
Hospitalitatis symbolum inter Christianos. 714.d
Hospitalitatu tessera etiam inter Gentiles. 714.c
Hospitium Pauli vbi Romæ fuerit. 592.e
Hostiæ nonnisi pro Iudæis immolatæ. 639.e
Hostiarum & comedentium numerus in die Paschatis. 148.b.c
Humilitas Petri commendata. 393.d
Hydaspes Gentilium vates. 7.e
Hydropicus sanatus à Iesu apud Pharisæum discumbente. 136.a
Hymenæus & Alexander in errorem lapsi, & cur. 511.c
Hymenæus & Alexander Satanæ traditi. 449.c
Hymni Hierothei. 612.d
Hymni Nepotis. 612.d
Hymni Ambrosij & Prudentij in Ecclesia recepti. 612.e
Hymni & Psalmi passim ab omnibus decantabantur. 690.e
Hymnodia ad corpora defunctorum ex Apostolica traditione. 244.e
Hymnos cantandi in Ecclesia consuetudo vnde orta. 609.c
Hymnos nouos canere quos laudat Ecclesia. 612.d
Hymnos nouos hæreticorum execratur Ecclesia. 612.b.c
Hymnus post cœnam à Domino dictus qui. 161.b
Hyperbata Pauli. 447.e
Hyperbole vsus est Ioannes Euangelista veterem Scripturam secutus. 214.b
Hyperbole Ioannis mitigata. 244.e
Hyperbole Ioannis, hyperbole non est, si ad diuina Christi opera referatur. 214.a.b.c.d.e
Hyperbole Ioannis ad excellentiam Euangelicæ prædicationis referri potest. 214.c.d
Hypocrisis Pharisæorum damnata. 142.c
Hypocrisis nomine Petrus sigillatus. 388.d
Hypodiaconi qui. 237.d
Hypostasis de quo dicatur. 374.e

I.

Iacob & Heli fratres vterini. 15.d
Iacob pater Iosephi viri Mariæ, filius Nathan. 15.d
Iacob Israel dictus. 45.b
Iacob pauit greges suos iuxta Turrim Ader. 48.a
Iacob frater Domini consobrinus, filius Cleophæ. 22.c
Iacobi martyrium. 312.d
Iacobi Iusti mors ab Eusebio recitata. 628.b
Iacobi mors & vita ab Hegesippo recitata. 628.c
Iacobi genua in callum obducta. 629.a
Iacobi testimonium de Iesu. 627.a.d
Iacobi sepulchrum. 628.c
Iacobi sanctitas. 628.e
Iacobi epistola Catholica. 629.c
Iacobi epistola canonica esse probatur. 629.c
Iacobi Missa. 632.b
Iacobi locus elucidatus. 165.e
Iacobi epistola contra Simonis hæresim. 630.b
Iacobi ordinationis dies quæ. 239.c
Iacobi cathedra à successoribus asseruata, & in veneratione habita. 239.c
Iacobi cathedra Hierosolymis ablata ante Vespasiani obsidionem. 662.d
Iacobi neci cur attributa sit clades Hierosolymitana. 628.c.e
Iacobi dignitas, & nex Hierosolymis. 324.c
Iacobi nomine pseudoeuangelium refellitur. 14.d
Iacobos tres fuisse quidam falsò autumant. 324.
Iacobos Apostolos duos tantum fuisse. 239.b
Iacobum à Petro Hierosolymorum ordinatum Episcopum. 238.e
Iacobum fratrem Domini è numero Apostolorum cur eximant aliqui. 324.e
Iacobum Hierosolymorum Episcopum gestare in capite consueuisse laminam, seu bracteam auream. 239.d
Iacobum fratrem Ioannis professum in Hispaniam, ibique prædicasse. 312.c
Iacobum immolatum esse die secunda Paschatis, falsum est. 313.a
Iacobus semper virgo permansit. 628.e
Iacobus frater Domini vocatus, sed non Iosephi filius. 22.c
Iacobus frater Domini nec carnibus, nec vino vsus. 513.a.b
Iacobus frater Domini vocatus, fuit filius Cleophæ. 22.c
Iacobus Alphæi nominatus. 22.d
Iacobus frater Ioannis occisus ab Agrippa. 307.e
Iacobus Apostolus Hierosolymitanus cultus ab omnibus. 241.b
Iacobus in præceps agitur. 627.b
Iacobus in epistola cur inculcarit operum necessitatem. 630.d
Iacobus agit de oleo sancto infirmorum. 630.e
Iacobus frater Ioannis Hispanias penetrasse creditur. 541.a
Iacobus Iustus frater Domini, quo anno martyrio coronatus, & sub quo Pontifice, ex Iosepho. 162. b. 626.d
quo supplicio affectus. 626.d
quot annos sedit. 626.d
quamdiu vixerit. 627.a
ob eius necem Hierosolyma excisa credita. 628.c
Iacobus Iustus in honore habitus etiam ab hostibus. 627.b
Iacobus ingrediebatur in Sancta sanctorum. 628.e
Iacobus frater Ioannis primus ex Apostolis martyrium consummat. 312.d
Iacobus cum alio, quem ipse ad fidem conuertit, occiditur. 512.e
Iacobus supra pinnam templi sublatus. 627.e
Iacobus conuertit Philetum & Hermogenem magos, qui ad magiam reuersi sunt. 312.e
Iacobus necatus ante profectionem Apostolorum ad Gentes. 323.d
Iacobus frater Domini permansit Hierosolymis, abeuntibus aliis Apostolis. 629.b
Iacobus minor & Ioseph fratres Domini cuius Mariæ filij. 22.d
Iacobus putatur fuisse qui tempore passionis Domini nudus aufugit, & an verum sit. 628.e.629.
Iamnia vrbs Iudææ. 290.e
Iamniam, Azotum, & Phaselidam Salome sorori tribuit Herodes. 69.a
Iani templum ter ab Augusto clausum. 46.a.b
Iani portæ post Actiacum bellum clausæ. 46.a.b
Ianus clausus tempore Vespasiani. 703.b
Ianiculi pars dicta Vaticanum. 669.e
Ianiculus quibus spatiis protenditur. 669.e.e
Ianiculus illustratus nece Petri. 670.a
Ianuarij Kalendæ expiatæ. 49.e
Japha Galilææ ciuitas à Vespasiano expugnata. 682.a
Jasonis dialogi. 57.b
Icarius volatus sub Nerone exhibitus. 330.e
Iconij Paulus quid passus. 362.a
Idola in martyres mutata calumniabantur Manichæi. 560.a
Idola destructa in Aegypto. 58.e

Idolo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idololatria ex Aegypto ad Græcos. 58.d
Idololatria Angelorum in Synodo Laodicensi damnata, quæ dicta, & cur. 607.e
Idololatriæ decrescit Romanæ Ecclesiæ fundatione. 358.b.c
Idumæi cum Zelotis coniuncti ad necem ciuium. 682.e
Idumæi Iransamnana regio. 112.e
Ieiunare sabbato Iudæis vetitum qua pœna. 190.e
Ieiunare bis in sabbato soliti Pharisæi. 5.b
Ieiunare sabbato Iudæos falsò arbitrati sunt scriptores Ethnici. 190.a
Ieiunare sabbato cur putabantur Iudæi. 190.c.d
Ieiunia Fideles communicare debent. 496.a
Ieiunia Iudæorum abstinentissima. 190.a
Ieiunia humilitatem significant. 194.e
Ieiunia ob Christi passionem suscepta. 194.a
Ieiunia à Gentilibus adhiberi solita. 340.d
Ieiunia ad quam horam produci solita à Christianis. 517.a
Ieiunia qualia apud Iudæos. 190.a.c.d
Ieiunia necessaria, aut voluntaria. 514.c.d
Ieiunij edictum. 514.d.e
Ieiunij soluendi hora antiquo iure. 510.a
Ieiunij legem non seruantem Eleusium Præfectum Gregorius Nazianzenus redarguit. 514.d
de Ieiunio Quadragesimali diuersa consuetudines. 515.d.e
de Ieiunio maioris Hebdomadæ. 193.d.e
Ieiunium à Iudæis celebratum. 67.d
Ieiunium Quadragesimæ. 514.b.c.d.e. 515. 516.
Ieiunium Ambrosianum. 515.e
Ieiunium sabbati vbi seruandum. 397.b
Ieiunium frequenter statio dicitur. 515.e
Ieiunium quartæ & sextæ feriæ. 194.c
Ieiunium magni sabbati qua hora soluere soliti sint Fideles. 194.b.c
Ieiunium diei sabbati cur ab Occidentalibus susceptum. 518.c.d
Ieiunium sabbati cur vetitum. 517.c
Ieiunium à Deo præscriptum, tempus ab Ecclesia. 513.d.e
Ieiunium quatuor temporum. 519.c.520.a
Ieiunium ab Episcopis indici solitum. 520.b
Ieiunium ante Pascha etiam à Regibus impletum. 194.b
Ieiuno bis in sabbato, dicebat Pharisæus, quibus diebus. 190.d
non Ieiunos vetitum Eucharistiam sumere. 159.c
Iesu fuga in Aegyptum. 58.a
Ie u nominis virtus. 431.b
Iesu reditus in Palæstinam. 69.e
Iesu responso ad Abagarum. 104.e
Ie su imago ad Abagarum missa. 105.b
Iesu parabolæ diuersæ. 122.b.136.137.b 141.e
Iesu nominis potentia contra dæmones. 49.c
Iesu fons in Aegypto. 58.e
de Iesu infantia apocrypha. 75.b
Iesu nullum miraculum in pueritia. 75.c
Iesus natus, circumcisus, & descriptus sub Quirino. 31.d
Iesus verè & solus Christus. 2.d
Iesus describitur in tabulis census Quirini. 27.a
Iesus censu Cæsaris descriptus. 49.b
Iesus circumcisus eo loco, quo natus. 49.a
Iesus erat incipiens quasi annorum triginta: multiplex horum verborum sensus, & quis potior. 36.b.c.d
Iesus cur Kal. Ianuarij circumciditur. 49.b
Iesus oblatus in templo. 56.b
Iesus à Simeone susceptus. 57.a
Iesus ducitur in Aegyptum. 57.d
Iesus quamdiu manserit in Aegypto. 70.b
Iesus Nazareth reducitur. 71.e
Iesus ab Aegypto reuertitur. 70.a
Iesus Hierosolymam ducitur ad diem festum Paschatis. 73.d
Iesu parentes Hierosolymam reuersi, vt ipsum quærerent. 75.a
Iesus inuentus in templo. 73.d
Iesus quando, quo modo, & ad quid à Patre missus. 1.d
Iesus Iudæis & Syris cognitus tribus annis. 75.c
Iesus agnus ab origine mundi occisus. 1.e
Iesus puer vbi se à parentibus subduxit. 74.e
Iesus Iosepho nutricio fabro inseruiuit ab adolescentia. 75.d
Iesus in Iudæa quamdiu manserit. 99.e
Iesus à Galilæis humanissimè exceptus. 103.e
Iesus in Galilæam cur profectus. 103.e
Iesus prædicat, & curat infirmos. 114.c
Iesus suos docet orare. 115.d
Iesus docet se esse Christum ex prophetia. 122.c
Iesus de Eucharistia disserit. 126.b
Iesus Ephren ciuitatem quando abiit. 139.d
Iesus cum matre ad nuptias. 94.c
Iesus sua præsentia nuptias sacrat. 95.b
Iesus pœnitentiam prædicat post Ioannem. 100.a
Iesus apud Samaritanos biduum agit. 103.b
Iesus non baptizabat, sed discipuli eius. 98.e
Iesus docet turbas de nauicula. 106.a.122.b
Iesus in furorem versus putatur à suis. 122.a
Iesus demonstrat prophetiam in serpso impletam. 122.c
Iesus à suis extra ciuitatem eiicitur. ibid. c.d
Iesus an sub rupe latuerit. ibid.d
Iesus audita nece Ioannis secedit. 125.c
Iesus ambulans super mare. ibid.e
Iesus carnem suam manducandam proponit. 126.b
Iesus quo die intrat Hierosolymam. 140.b
Iesus Malco auriculam restituit. 161.e
Iesus cur primò ad Annam ductus. 162.d
Iesus bis illusus. 163.a
Iesus non lapidandus, sed crucifigendus erat. 165.b
Iesus cur ad Pilatum ductus. 164.d
Iesus ad Herodem à Pilato mittitur. 165.c
Iesus ab Herode ad Pilatum remittitur. ibid.c.d
Iesus quali veste ab Herode indutus. 165.d
Iesu crura cur non fracta. 182.c
Iesus cur in nouo sepulchro conditus. 183.a
Iesus dictus Nazarænus. 72.b
Iesus faber dictus. 75.c
Iesus iuga boum conficiebat, & aratra. 75.d
Iesu passio. 163. vsque ad 179.
Iesus sepelitur. 183.a
Iesus. vide suprà, Christus.
Iesus Siæ filius sacerdos ab Archelao instituitur. 71.d
Iesus Anam filius Hierosolymitanam eadem prædicendo conqueritur. 637.d
Iessei à Iesu, vel Iesse. 633.d
Ignatij auctoritas omnibus præferenda circa tempus baptismi Christi. 36.e
Ignatij epistolæ ad Trallianos locus vitiosa translatione citatus. 36.e
Ignatij sententiæ de Eucharistiæ sacrificio. 157.a.b
Ignatij de Christi ætate firmissima sententia. 187.b
Ignatij testimonium de resurrectione Christi. 204.d
Ignatij epistolas semper antiquitas venerata est. 415.e
Ignatij epistolarum fides. 465.a
Ignatij epistolæ ad Philadelphios locus ab hæreticis depravatus. 468.e
Ignatij testimonium de quadragesimali ieiunio. 514.b
Ignatij reliquiæ Antiochiam relatæ. 429.b
Ignatius Apostolorum discipulus. 156.e
Ignatius de anno baptismi Christi. 36.e
Ignatius de traditionibus sæpe meminit. 415.e
Ignatius Christi manibus attactus. 690.a
Ignatius Euodio Episcopo Antiocheno subrogatur quo anno. 689.b

Ignatius quando exagitatus. 729.d
Ignatius quot annos sedit. 689.b
Ignis à Thecla superatus. 365.b
Ignis æterni exempla. 720.a
Ignorantia Consulatus quo natus est Christus coegit multos errare. 33.e
Ignotis Diis aræ erectæ Athenis. 406.a
Ignoto Deo Athemiensis aræ inscriptio. 406.a.c
Illusiones Iesu bis illatas. 163.a
de Imagine Christi oratio Constantini Prophyrogeniti. 105.b
Imagines sacræ sunt ecclesiarum ornatus. 484.a
Imagines sacræ etiam in vasis sacris. 484.d
Imagines mysticæ pingi solitæ. 486.c
Imagines in cœmeterio Priscillæ nuper effosso visæ. 484.d
Imaginum cultus in vmbra Petri consecratus. 233.d
Imagines argenteæ templis Gentilium offerri solitæ. 507.b
Imagines Petri & Pauli à primis Christianis effigiatæ. 668.e
Imaginis Christi Græci solemnem diem agunt. 105.d
Imago Iesu ad Abagarum. 105.d.e
Imago Iesu pallio impressa. 105.b
Imago Christi sub specie pastoris. 484.d
Imago Christi à Syrophœnissa erecta. 484.b
Imago vltimi casus mundi. 719.d
Immunda animalia Iudæis prohibita quid significent. 286.a
Imperator futurus tantùm Cæsar dicebatur. 136.b
Imperatores tres vno anno occisi. 673.d
Imperium politicum non ablatum à Christo. 457.b
Impositio manuum super ordinandos ex veteri Testamento. 339.a
Impositio manuum Apostolicum munus. 254.a
Impostor Christus à Iudæis nominatus. 434.b
Impostor & Græcus quid significet. 479.e
Impostura in celebratum Pauli. 469.a
Impostura Simonis magi. 649.b.c
Impugnatores sacrarum reliquiarum. 427.b
Incarnatio Verbi. 26.b.c
Incarnationis Christi futuræ fide salui facti sunt homines, vt præteritæ. 2.a
de Incendio Christiani calumniam passi. 639.a
Incendium Vrbis sub Nerone. 638.b
Incendium sub Nerone quamdiu duraverit. 640.c
Incendium Vrbis sub Tito. 721.a
Incensum quando adolebatur in templo. 25.d
Incestuosum Paulus excommunicat. 449.a
Incolatus Christi Capharnaum. 103.a
Indorum vsus epulandi. 151.d
Indulgentia exemplo Pauli peccatoribus conceditur. 136.c
Indulgentia in Ecclesiis concedi solita. 536.c
Indulgentia lapsis danda, habita ratione temporis, & personæ 536.e
Indulgentiæ ab Episcopis per martyres exoratæ. 609.e
Indulgentiarum antiquus vsus. 536.e
Infantes ab Herode pro Christo necates semper vt martyres Ecclesia coluit. 60.d
Infans in census tabulas adscribebatur natus non absoluta descriptione. 31.d
Infanti nomen quando à Gentilibus imponebatur. 31.d
Infanticidij Herodis Macrobius meminit. 59.e
Infanticidij Herodis fama Romam perlata. 59.e
Infanticidium Herodis quando cœptum. 59.b
Infantium pro Christo occisorum ad Deum intercessio. 60.d
Inferni portæ quæ. 720.a.b
Innocentes infantes pro Christo occisi, vt martyres habiti, & eorum solemnitas. 60.d
Innocentius neminem Apostolorum nisi Petrum Hispanias docuisse affirmans, non videtur excludere Paulum. 623.b
Inscriptio templi Pacis Æternæ in marmore. 47.c
Inscriptio arcus triumphalis Titi. 71.e
Insidiæ Iudæorum in Paulum quando. 425.a
Insidiæ parantur Christo à Iudæis ex tributi pensione. 141.e
Institutio Romanæ Ecclesiæ quando. 345.d
Instrumenta, quibus mors illata esset, separatim sepeliebantur. 183.a
Insula Dionysias vnde dicta. 96.a
Insula Pontia Flauiæ Domitillæ exilio illustris. 744.a
in Insulam Patmos Ioannes relegatus, ad quid ibi damnatus. 729.e.728.a
Insulæ Patmos descriptio. 728.a
Intentio & opus in actione considerantur. 392.b
Interpretatio sermonum distincta à dono linguarum. 354.b
Interpretes Septuagintaduo. 135.e
Interprete Apostolis quando opus erat. 354.d
Interpretum necessitas quando maior. 353.d
Interpretum duplex aut triplex munus. 353.e.355.b
Intinctus panis datus Iudæ, non fuit Eucharistia. 166.a
Inuentio Crucis Christi. 184.d
Inuocare Deum hominibus à natura est. 721.d
Ioadis Regis filius regali pompa tumulatus. 183.e
Ioachim pater Mariæ Virginis. 15.e
Ioachim genealogia. 14.b
Ioachim tres filias genuisse, falsum. 15.a
Ioachim Angelus in deserto vaticinatus est ortum Mariæ. 15.e
Ioachim, Anna, & Maria Trinitati sacrificium laudis offerebant. 16.c
Ioachim interpretatur præparatio Domini. 16.c
Ioachim, Heli, & Heliachim esse synonyma. 13.a
Ioanna vxor Cusæ, & Susanna ministrabant Iesu. 122.d
Ioannan doctor Pharisæorum. 4.d
Ioannes Annæ Principis sacerdotum filius. 229.e
Ioannes Baptista quo tempore in vtero conceptus. 24.a
quo die natus. 41.a
ab Angelo in deserto nutritur. 62.e
eius victus. 89.c. eius habitatio. 88.d
eius vestitus. 89.b. eius prædicatio. 88.c
ab Herode occidi infanticidio iussus. 61.b
in spelunca à matre conseruabatur. 62.d
à nece subductus. 62.d
ab Herode Christus existimatur. 61.b
nec seminibus, nec oleribus vsus est. 89.d
duos ex discipulis ad Iesum legauit. 92.a
cur dicatur neque manducans, neque bibens. 89.d
de abstinentia à Domino commendatur. 113.b
Princeps monasticæ vitæ. 90.b
eius ecclesia prope Iordanem. 91.c
legatio ad eum mittitur ex Synedrio. 91.e
confessus est se non esse Christum. 92.a
confessionem eius de Christo Iudæi spreuerunt. 92.b
vbi occisus. 123.b. eius apparitio. 88.e
eius carcer. 100.b.c. mittit ad Christum. 116.a
resurrexisse putatur. 124.e
Ioannes baptizans in Aennon iuxta Salim. 99.a
Ioannes Baptista quo anno Christi ab Herode occiditur, 100.d.e
corpus eius vbi sepultum. 124.b
caput eius cum corpore sepeliri non est concessum. 124.b
Ioannes Euang. an sponsus in nuptiis Canæ Galilææ. 94.e
Ioannes & Iacobus celibes. 95.b
Ioannes & Iacobus sequuntur Iesum. 104.c
Ioannes Euang. in domum suam post passionem recepit Dei genitricem. 146.b
Ioannes Euang. ab aliis prætermissa suppleuit. 111.d
Ioannes Euang. cur Pontifici notus. 146.a
Ioannes Euang. domum habuit Hierosolymis. 146.a
Ioannes Apostolus cur plus amatus. 95.b
Ioannes Euang. consentit aliis de die Paschatis à Domino celebra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

celebrati, cuius sensum multi malè distorquent. 147.d
Ioannes Euang. ornamentum episcopale gestauit in capite. 239.e
Ioannes Euang. primum locum cur accepit in cœna. 153.a
Ioannes esse putatur, qui relicta sindone aufugit. 161.e
Ioannes non semper in Asia permansit. 323.a
Ioannes Ebionem & hæreticos omnes suo exemplo vitandos docuit. 707.a
Ioannes vinctus ad Domitianum ex Asia mittitur, quo instigante. 727.a
Ioannes Romæ in feruentis olei dolium missus. 727.e
Ioannes in oleo feruenti illæsus. 674.b
Ioannes relegatus in insulam Patmos, ad quid ibi damnatus. 727. e. 728.a
Ioannes instituit omnes incolas insulæ Patmos. 728.b
Ioannes quo loco scripserit Apocalypsim. 728.b. quo anno. 736. b
Ioannes Euangelista an Ecclesias Asiæ fundauerit. 736.c
Ioannes Euang. cognomento Theologus dictus. 739.e
Ioannes Euang. ab exilio in Asiam reuocatur. 746.c
Ioannes in Asiam reuersus, à Dionysio Areopagita conuenitur. 740.d
Ioannes Euang. inuenem perditum ad pœnitentiam reuocat. 746.d. 747.b
Ioannes quæ mirabilia operatus esse dicatur post reuersionem in Asiam. 746. 747.
Ioannes mortuum Ephesi suscitauit. 747.e
Ioannes requirit malè custoditum depositum. 747.a
Ioannes in Asiam reuertitur pugnaturus cum Apollonio Tyaneo, sicut Romæ Petrus cum Simone mago. 738.a
Ioannes quo anno Euangelium scripserit. 749.d
Ioannes cum scripturus esset Euangelium, quidiu fuerit, & quæ acciderint. 749.d.e
Ioannes cur dictus filius tonitrui. 750.b
Ioannes qua ratione inducitur ad scribendum Euangelium. 750.a.b
Ioannes suis epistolis Basilidem confutat. 751.b
Ioannes Senior quis. 739.a
Ioannes quot annos vixit. 750.d
Ioannes cognominatus Marcus. 146.b 219.a
Ioannes Zebedæi filius in Asiam migrauit. 322.c. Ephesum incoluit. d
Ioannes & Simon factiosi ducti captiui in triumpho Titi. 701.a
Ioannes Apostolus, & Ioannes presbyter diuersi. 738.d
Ioannes è Giscbali Zelotis fauet. 682.d
Ioannes Zelotas in templo interficit. 686.b
Ioannes tyrannidem meditatur Hierosolymis. 685.c
Ioannis Apostoli epistolæ tres, & omnes germanas esse apertè monstratur. 751.e
Ioannis epistolæ primæ titulus. 752.b
Ioannis epistola ad Parthos. 752.b
Ioannis cognomento Marci impostor falsa scribens. 394.d
Ioannis Euang. possessio vendita Caiphæ Pontifici. 146.a
Ioannis Euang. martyrij monimẽtum habetur apud portam Latinam. 727.e
Ioannis Antiocheni Episcopi Chronicon mendaciis refertum. 110.b
Ioannes idem quod Ionas apud Hebræos. 128.d
Ioannes publicanus Iudæus nobilis. 656.d
Joas filius Regis Ioram. 18.c.d
Ioazarus summus Pontifex. 67.d
Joiada Pont. Max. filiam Ioram Regis Iudæ in vxorem duxit. 12.c
Ioiarib inter vigintiquatuor vices sacerdotales principem locum tenuit. 12.d
Ionadab pater Rechabitarum. 513.a
Ionam fuisse tribus diebus & noctibus expletis in ventre ceti, quomodo accipiendum. 198.c
Ionatha Anani Pontificis filius in Caiphæ locum subrogatur. 267.b
Ionatha summus Pontifex occisus. 543.c
Jonathæ Pontificis litteræ ad Senatũ Lacedæmoniorũ. 235.d
Joppe vrbs sub Archelao. 71.b
Ioseph Galilæus doctor Pharisæorum. 4.d
Joseph natura filius Iacob, lege verò Heli. 12.e
Ioseph sponsus Mariæ ex regia stirpe Dauid. 7.b. 12.c
Joseph vir iustus in maritum Virginis delectus. 19.a
Joseph quomodo dicatur nunc filius Iacob, nunc Heli. 12.e
Ioseph opificio faber. 75.e. 19.a
Ioseph custos & testis Mariæ virginitatis. 21.b
Ioseph cuius ætatis cum Virgo illi desponsata est. 75.d
Ioseph cur timuit Archelai tyrannidem. 77.b
Ioseph non legitur interfuisse nuptiis in Cana Galilææ. 75.e
Ioseph sponsum Virginis Mariæ Virginem fuisse. 21.e
duas vxores habuisse, falsum. 21.b.c.d.e
Ioseph sponsus Virginis quamdiu vixit. 75.e
Ioseph obitus. 76.b
Ioseph germanus Iacobi. 22.d
Joseph ab Arimathia nobilis decurio, & dives. 230.d
Joseph ab Arimathia hortatu Deiparæ Dominum sepeliuit. 182.d
Ioseph ab Arimathia à sacerdotibus apprehensus, ab Angelo liberatur. 203.c
Ioseph ab Arimathia vbi diem clauserit extremum. 251.d
Ioseph qui vocabatur Barsabas, diuersus à Ioseph Barnaba, & ab alio qui dictus est Iudas. 219.d
Iosephi historici errores diuersi. 28.a.c
nouem Herodis annos prætermittit. 28.e
Iosephi erroris causa in enumerando Herodis annos. 39.a
Iosephi error, & varietas. 65.a
Iosephi error de Pilato ex Philone arguitur, 84.c
Iosephi error de Præsidibus Syriæ. 30.c
Iosephi error de annis regni Herodis conuincitur ex suis ipsius scriptis. 38.b.c.d
Iosephi error de tempore descriptionis Quirini. 39.d
Iosephi error de Vari temporibus. 28.e
Iosephi error de tempore exilij Archelai. 76.e
Iosephi error de rebus Theodæ. 234.b
Iosephi errores de historia S. Ioannis Baptistæ confutati. 101.a
Iosephi error de annis, quibus regnauit Philippus Tetrarcha 267.d
Iosephi errores circa tempora. 361.b
Iosephi errores corriguntur de tempore Agrippinæ, & Quadrati. 379.c
Josephi error de fame. 376.d
Iosephi error de gestis Caij, atque Petronij. 303.e
Josephi à Philone discrepantia. 304.a
Iosephi lucubrationes. 735.c
Iosephi error de tempore Coponij Procuratoris. 77.c
Josephi inconstantia de tempore Vari Præsidis. 28.e
Josephi error de tempore pontificatus Ananiæ. 581.c
Iosephi error de numero Legatorum Iudæorum ad Caium. 292.e
Josephi error vnde ostenditur. 39.a
Iosephi errores varij in eadem narratione. 303.b
Philoni non consentit. 303.c
Iosephi error, dum numerat Herodis annos in ædificatione templi. 98.e
Iosephi inconstantia. 28.e.98.e
Josephi testimonium de Iesu. 215.a
Josephi testimonium de Iesu in codice peruetusto abrasum. 215.b.c
Josephi historiæ fides. 215.c
Iosephi historia de seipso. 407.b
Iosephi qui libri non extent. 736.a
Iosepho quæ data occasio, vt de Christo meminerit. 735.e
Iosepho plus tribuunt Nouatores quàm Euangelistis. 27.e

Iosepho historico quàm parum tribuendum. 215.b
Iosephus historicus Flauius dictus. 265.c
Iosephus refellitur. 28.d
Iosephus historicus contradicit Euangelistæ. 27.d
Iosephus ignorauit Fastos Consulares. 28.d
Josephus quomodo numerat annos Herodis. 28.e
Iosephus nouem annis errore lapsus est in numero annorum Herodis. 28.e
Josephus mendacij arguitur de causa morbi Herodis. 49.e
Iosephus hallucinatus de tempore Theodæ. 63.a
Iosephus tempora confundit. 82.d
Iosephus Iudæus historiam Magorum silentio præterit. 50.a
Iosephus apud Hebræos Apostolus. 113.a
Iosephus, Græcus Livius appellatur. 215.e
Josephus Camydæ filius summo pontificatu priuatus. 376.e
Iosephus quando & vbi historiam scripserit. 704.d
Iosephus Romæ quando ageret. 722.e
Josephus erroris arguitur à suis gentilibus. 75.e
Iosephus ab auctore iure sæpe arguitur, non inuidia 215.b
Iosephus vacillat de tempore templi Herodis. 98.c
Iosephus errat circa historiam Herodiadis. 101.c
Iosephus ad quod tempus refert prodigia templi. 181.b.c 626.b
Iosephus cui tribuat causam excidij Hierosolymitani. 215.c
Iosephus de portis templi videtur sibi contraria dicere, & quomodo conciliari possit. 228.a
Iosephus erroris arguitur, qui confundit tempora. 361.a. 379.d
Iosephus historicus ex Creta vxorem duxit. 527.b
Iosephus an de Pallante vera narrauerit, & de Cestio Floro. 584.d
Iosephus in mari periclitatur. 583.e
Iosephus errat in enumerando suæ ipsius ætatis annos. 584.b
Josephus quo anno natus. 584.b
Josephus sequitur translationem Septuaginta. 616.d
Josephus Vespasiano adulatur. 688.a
Iosephus vsque ad Domitianum Romæ erat, & honoribus ab illo auctus. 722.e
Iosephus quo tempore scripserit de Antiquitatibus Iudaicis. 723.a
Iosephus quo anno absoluerit libros de Antiquitatibus Iudaicis. 735.c
Josephus cur voluerit de Christo meminisse. 735.d
Iosephus cognominatus Caiphas summus sacerdos factus. 81.c
Iosephus occultus discipulus Christi. 182.e
Iosephus & Aristæas de numero sacerdotum à Theodosio Iudæo differunt. 13.c
Iosephus Mathathiæ à Vespasiano captus. 682.a
Josue doctor Pharisæorum. 4.d
Iothapata à Vespasiano capta, & quot millia Iudæorum occisa. 681.e
Iouem colere Iudæos Varro putauit. 191.b
Iouinianus hæresiarcha. 95.a
Iouiniani hæresiarchæ conatus in ostendendo omnes Apostolos habuisse vxores. 469.a
Irenæus traditionum Apostolicarum vindex. 416.c
Irenæi filij cadauer reuocatur ad vitam vnctum oleo. 428.b
Isaac vbi immolandus, ibi postea Dominus crucifixus. 175.c
Isachar summus Pontifex. 10.b
Isaiæ sepulchrum apud Siloam. 134.e
Isaiæ prophetia de solitudine Aegypti. 58.e
Isaiæ prophetia de aqua in vinum mutanda. 95.e
Isaiæ precibus fons Siloæ erupit. 134.e
Iscarioth vicus. 114.b
Isidori Peluſiotæ solutæ dubitationes, quomodo Christus dicatur fuisse tribus diebus & tribus noctibus in ventre terræ. 198.c.d
Isidorus Peluſiota diu monasticam vitam duxit. 89.e
Isidorus Sycophanta amarulentus. 301.e
Isidi arbor Persea consecrata. 58.a
Isidis statua in Tiberim proiecta, & templum dirutum 82.d
Ismaei summus Pontifex citatus. 79.e
Ismaeli à matre proiecto Angelus adstitit. 62.e
Ismaelem & Chelciam Neronis quasi obsides detinet. 586.a
Israel idem qui Iacob. 45.d
Israeliticæ meretrices permissæ, 119.a
Itabyrion appellatus mons Tabor. 132.b
Italica legio à Nerone instituta. 285.a
Itinerarium Petri haud certæ fidei. 311.e
Iturai & Iudai prouinciæ Syriæ additi. 86.e. 403.d
Jucundus Præfectus equitum Flori. 656.e
Iuda mons. 26.e
Iuda viri quinam dicti. 3.a
Iuda tribus qua ratione regnasse dicitur vsque ad Herodem. 3.b
Iuda sceptrum quando visum est cessasse. 3.b
Juda tribus Babylonem adducta. 2.c
Iudæ filij Iacobus, & Simeon. 64.a
de Iuda quid Papias Ioannis discipulus. 163.e
Iudaicarum rerum status tempore Christi. 6.c
Iudaicum bellum quo anno cœptum. 656.b
Iudas Ezechiæ filius ductor latronum regnum affectat. 70.d
Iudas Machabæus ramis palmarum diem solemnem constituit. 141.b
Iudas Galilæus populum ad defectionem solicitat. 52.e. 63.d
Iudas Galilæus post Theodam. 234.a.e
Judas Gaulanites sectæ auctor. 63.d.77.c
Iudas Sariphæi filius doctissimus Iudæorum. 66.d
Iudas Ezechiæ affectat regnum. 70.d
Iudas & Matthias doctissimi Iudæorum. 69.c
ab Herode viui exuruntur. 49.d
inuenes inflammant ad auream in templo aquilam excidendam. 66.e
Iudas Galilæus post Theodam extitit, quomodo intelligi debeat. 234.e
Iudas Iscariothes vnde dictus, & cuius tribus. 114.b
Judas Mariæ Magdalenæ infensus. 117.c
Iudas è conuiuio discessit ad principes sacerdotum. 121.d
Iudas non interfuit Concilio sacerdotum. 143.d
Iudas an sumpserit corpus Christi. 160.b
Iudas intinctum panem accepit, antequam daretur Eucharistia. 160.d
Judas proditionem parat. 143.c
Judas orationem post cœnam habitam à Domino non expectauit. 160.d
Judas laqueo se suspendit. 164.b
Iudas quando sibi manus intulerit. 163.e
Iudas toto corpore inflatus. 163.e
Iudæ interitus. 163.a
Iudas è qua arbore suspensus. 164.b
Iudas dat annulum Thamar pro arrhabone. 164.b
Judas Apostolus cognomento Thaddæus. 646.a
Judas Apostolus citatus. 32.e
Iudas Thaddæus dictus in Mesopotamia Euangelium prædicauit. 325.e
Iudas idem qui Simon Chananæus. 225.b
Judas & Silas multos confirmant. 388.b
Iudæ filij addicti supplicio. 64.a
Iudæ duo. 325.e
Iudæ sceptrum quando defecit. 2.c
sceptrum in Iuda ad Herodem vsque permansisse, quo modo intelligendum. 2.e
Iudæ nomen cur communicatum tribui Leui. 3.a
Iudæ corporis fœtor post mortem. 164.a
Iudæa per Scaurum & Gabinium administrata est à Pompeio Magno. 3.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæa in prouinciam redacta quando. 77.c
in Iudæa quamdiu Iesus manſit, antequam per Samariam transiret. 99.c
Iudæa palma ſigno expreſſa. 746.a
Iudæa à Pompeio ſubacta. 263.c
Iudæam in prouinciam redacta, nullus in ea caſtellum habuiſſe putatur. 139.c
Iudææ Præſides. 28.e.29.a
Iudæa appellatione duæ tantùm includi tribus. 99.c
Iudææ ſitum ex Orientali parte Arabiam ſpectare. 52.c
Iudææ procuratores Romanorum militum legionibus vallabantur. 169.a
Iudæa contermina Galilæa. 72.c
Iudæa captæ forma. 701.b
Iudæi quando dicti. 2.c
Iudæi quæ olim nomina habuerint. 2.c
Iudæi de Chriſti genealogia. 13.b
Iudei Romæ habitabant Tranſtiberim. 11.b.48.c
Iudei Romanis tributa penderunt vigintinouem annis ante Antipatrum. 30.a
Iudæi genus Abraham ex libera liberos ſe eſſe profitebantur. 109.c
Iudæi quicquam aliis non debebant, niſi decimas Deo. 109.c
Iudæi Romanis didragma ſoluerunt. 132.e
Iudæi in Aſia, Africa, & Europa habitabant magno numero 220.d 250.e
Iudæi diſperſionis qui. 19.a
Iudæi in nuptiis genus, non pecuniam ſpectabant. 362.c
Iudæi inuident Gentibus. 527.a
Iudæi nobiles in Creta agere conſueuerunt. 527.d
Iudæi dicti quaſi Idæi ab Ida monte, ex Tacito. 527.c
Iudæi Polygami. 334.b
Iudæi ſine circumciſione ſaluari non poterant. 29.e.30.e
Iudei ſub tributo à Romanis redacti. 4.a
Iudæi ſacerdotio ſpoliantur legitimo. 4.b
Iudæi à ſinceris dogmatibus deuiant. 48.b.e
Iudæi ab Auguſto odio habiti, inde poſt natum Chriſtum bene accepti. 48.d
Iudæi Romæ immunitatibus gaudebant. 11.b.732.b
Iudæi permutant ſulphurata vitro. 64.e
Iudæi adacti iurare in regnum Herodis. 68.c
Iudei omnes nobiles cædendi iuſſu Herodis. 70.c
Iudæi à Varo malè mulctati. 60.b
Iudæi cur malè accepti ab Herode. 71.a
Iudæi regno priuantur.
Iudei legatos Romam mittunt, vt ſuis legibus viuerent, nec amplius ſub Regibus eſſent. 70.e
Iudæi Eſſeni. Vide, Eſſeni. 17.a
Iudæi citò filias nuptui tradebant. 30.a
Iudæi quando ſacti vectigales. 74.a
Iudæi ſedentes diſputabant. 82.c
Iudæi Roma pulſi. 82.e
Iudæi cuiuſdam impoſtura. 82.b
Iudæi in Sardiniam amandati. 82.d
Iudæi Seiani calumnia vexati. 85.a
Iudæi à Pilato fuſtibus cæſi. 102.c.d
Iudæi & Samaritani cur tam inſenſi inter ſe hoſtes. 114.a
Iudæi bonum agrum vbique incolentes. 113.e
Iudæi diſperſi liberi remanſerunt.
Iudæi non tenebantur ſabbatis ad præſtanda vadimonia. 448.d 150.b
Iudæi comitia fiscere in die feſto non prohibebantur. 150.d
Iudæi appenſos patibulo eadem die ſepeliebant. 151.b
Iudæi ante communium pedes laudabant. 154.b
Iudæi in ſecundis menſis Deo benedicebant. 169.e
Iudæi an vterentur crucis ſupplicio. 169.b
Iudæi quando conclamauerunt: Crucifige. 285.c
Iudæi Deum deprecaturi, loca ſuperiora cõſcendebant.
Iudæi non tantùm in Synagogis, ſed etiam in templo de lege diſſerebant. 73.e
Iudæi coram Caio multum irriſi. 302.a
Iudæi ſupra quinquaginta millia ex improuiſo occiſi. 304.c
Iudæi ter in die ſub nomine Nazaræorum maledicunt Chriſtianis, & Chriſto. 310.b.c
Iudæi linguas externas non ſuſcipiebant. 353.d
Iudei pulueren in aerem iactabant, cùm maledicentes imprecarentur. 362.e
Iudæi Roma pulſi quo anno. 380. b. & quæ cauſa edicti. c. an etiam Chriſtiani pulſi ſint. ibid.
Iudæi recutiti dicuntur cur. 471.a
Iudæi contra Archelaum ad rebellionem ſolicitati. 69.d
Iudæi tumultuantes comprimuntur. 70.c
Iudei Hieroſolymam religionis ergò conueniebant. 70.d
Iudæi Romanos oppugnare parant, Romæ agente Archelao. 70.d
Iudæi Romæ à Tiberio vexati. 82.b
Iudei per Orbem ſparſi. 114.a
Iudæi ad Petronium loquuntur. 294.a
Iudæi Romæ cohibiti. 306.e
Iudæi municipes Epheſi. 510.a
Iudæi cum Syris Cæſareæ rixantur. 544.c. 583.d
Iudæi ad Occidentem conuerſi orabant. 563.a.b.c.d
Iudæi ſolebant in precibus genua flectere. 565.a
Iudæi quibus feſtis feriari ſolerent ſeptem diebus & cur. 578.d
Iudæi Antiochiæ habitantes. 274.e
Iudæi Claudij edicto Roma pulſi. 274.b
Iudæi Agrippa nouo Rege ſunt aucti. 268.e
Iudæi diebus feſtis crucifixi. 281.a
Iudæi Roma pulſi à Claudio. 380.a
Iudei Romam reuertuntur tempore Neronis. 445.c
Iudei vtebantur excommunicatione. 448.c
Iudei ad Samaritas profugientes iterum circumcidebantur. 470.e
Iudei Flori militibus occurrere iuſſi. 658.e
Iudei cæſi à militibus Flori. 659.b
Iudei triplici factione diſtincti graſſantur in ſe inuicem. 688.e
Iudæi ab Antiochenis quid paſſi. 689.d
Iudei concremati in templo. 693.d
Iudei legitimorum obſeruantiſſimi 697.b
Iudei relicti in ſignum patrati ſceleris 699.c
Iudei vbique perditi. 703.e
Iudei corruptores diuinæ Scripturæ. 709.c
Iudæi Cæſarienſes ius ciuitatis amittunt. 586.e
Iudei aſtra & angelos adorabant quomodo intelligendum. 605.a
Iudei Calicolæ dicti. 605.b
Iudei ſalutando pacem deprecantur. 620.a
Iudei mortuo Claudio Romam reuertuntur. 545.b
Iudei à cognitione populi ſuſtulerunt neces ſanctorum. 620.e
Iudei libros legis rapientes, Cæſarea ſeceſſerunt Narbata. 656.e
Iudei nobiles à Floro patibulis affixi. 657.d
Iudei in duas partes diuiſi. 659.e
Iudei & Syri in diuerſis ciuitatibus digladiantur. 660.b
Iudei ad templum confugientes incenſi. 593.d
Iudei ab Impp. Chriſtianis beneficiis affecti, à Gentilibus vexati ſemper. 698.e
Iudæi tetri & fœtentes appellati. 699.e
Iudei quomodo lacrymas emebant. 700.a
Iudei tributis à Domitiano grauati. 331.a
Iudæi ſomnia vendunt. 731.c
Iudæi an liberi à tributo eſſe debeant. 63.e
Iudæi aurum in viſceribus condidiſſe putati, miſerè occiduntur. 691.e
Iudæi fame vexati. 691.d
Iudæis quæ regiones plenæ. 114.b
Iudæis præputium non adducendum. 470.d
Iudæis omnis via ſalutis ad interitum verſa. 691.d
Iudæis ex vna tribu in aliam fœdere nuptiarum tranſire licitum. 2.e
Iudæorum confeſſio de aduentu Chriſti. 3.c
Iudæorum genealogiæ per virorum ſeriem texebantur. 12.b
Iudæorum conſuetudo in nuptiis contrahendis. 19.a
Iudæorum ordo ſeruandus in publico conuentu. 74.a
Iudæorum frequentia ad feſtum Paſchale. 73.d
Iudæorum mos adeundi templum diebus feſtis, & manendi in eo. 73.d. 74.c
Iudæorum & Samaritanorum contentio de templi primatu. 102.c
Iudæorum domus quales. 108.c
Iudæorum mos à loco habitationis nomen accipere. 119.c
Iudæorum pura religio. 696.c
Iudæorum Reges quomodo ſacerdotibus ſubiecti. 458.a.b
Iudæorum turba ſupplex ad Petronium pro templo. 294.b
Iudæorum mos ſcindere veſtimenta, cum blaſphemiam audiunt. 367.b
Iudæorum ad viginti millia extincta ex compreſſione. 778.a
Iudæorum epulandi modus Romanorum ſimilis. 151.c
Iudæorum clades ex quo peccato. 696.e. 697.698.
Iudæorum mos edendi agnum ſtando, quando antiquatus. 153.b
Iudæorum mores egregiè deſcripti. 165.c
Iudæorum conſuetudo feſtis diebus ante ſextam non comedere. 221.e
Iudæorum præſumptio in Romanos milites. 70.c.d
Iudæorum hæreſes extinctæ quomodo. 705.d
Iudæorum ſectæ. 4.c
Iudæorum Pontificum ſeries à Ioſepho deſcripta. 26.a
Iudæorum de genealogia Chriſti commenta. 113.b
Iudæorum ſeditiones poſt obitum Herodis. 69.e
Iudæorum regnum multi affectabant. 70.d
Iudæorum legatio ad Auguſtum ſub Varo. 70.e
Iudæorum ad duo millia à Varo crucifixa. ibid.
Iudæorum regnum in tetrarchias diuiſum. 71.b
Iudæorum Zelus pro integritate religionis, de aquila excisa. 660.e
de clypeis à Pilato dicatis. 84.d
Iudæorum ſincera doctrina plurimis erroribus obſcurata. 4.b
Iudæorum teſtimonia de Herode in Senatu Romano. 69.c
Iudæorum tria millia occiſa ab Archelao, equitatu immiſſo. 69.d
Iudæorum defectio tempore Archelai. 70.c
Iudæorum ſupplicatio ad Tiberium pro tributorum releuatione. 81.d
Iudæorum iuuentus diſtributa in prouincias grauioris cæli. 82.b
Iudæorum aliqui de vnaquaque tribu quomodo remanſerint. 114.b
Iudæorum prouinciæ agri magni pretij. 145.d
Iudæorum rex Agrippa ab Alexandrinis illuſus. 167.c
Iudæorum decies centena millia Alexandriam habitabant. 279.a
Iudæorum Alexandrinorum fames & cædes. 280.a
Iudæorum vltio numquam deſitura. 282.d
Iudæorum conſuetudo ſpargendi pulueris. 362.e
Iudæorum remiſſio animi in calamitate. 378.d
Iudæorum ritus patrij. 291.e
Iudæorum calamitas in ſtatua Caij locanda in templo. 293.e
Iudæorum pœne pro flagitiis. 295.b.c
Iudæorum legati ad Caium. 301.c
Iudæorum clades. 304.e
Iudæorum defectio ſub Nerone & Floro. 659.e
Iudæorum occiſorum & captiuorum numerus in clade Titi. 695.b
Iudæorum anniuerſarius luctus in memoriam cladis Hieroſolymitanæ. 700.a
Iudæorum ſtudia circa cultum religionis quæ. 696.c
de Iudæorum origine falluntur Ethnici ſcriptores. 527.b
Iudæorum & Gentilium Cæſarienſium rixæ occaſio. 656.c.d
Iudæorum legati auditi ab Auguſto in ade Apollinis. 71.a
Iudæorum circiter duo millia a Varo acta in crucem. 70.e
Iudæorum fuga. ibidem.
Iudæorum quinquaginta legati ad Auguſtum miſſi, Vari permiſſu. ibidem.
Iudæorum viri ac mulieres ſeorſum ab inuicem procedentes, mari Rubro tranſmiſſo, laudem Deo cecinerunt. 74.d
Iudæorum quatuor millia in inſulam Sardiniam amandata. 82.b
Iudæorum domus quales. 108.b
Iudæorum funera. 183.d. 244.c
Iudæorum templum in honore ab omnibus habitum. 297.a
Iudæorum diſperſio in varias partes. 297.c
Iudæorum ciuile bellum. 659.e
Iudæorum ſcrupuloſa legis obſeruatio. 696.c
Iudæorum Romanis militibus occurrentium interitus. 659.a
Iudæorum decies centena millia Aegyptum habitaſſe. 636.d.e
Iudæorum decem millia thermis incluſa à Damaſcenis iugulantur. 660.e
Iudæorum clades diuerſis in locis. 660.c.d
Iudæorum multiplices clades à Veſpaſiano illatæ. 681.e
Iudæorum quinque millia præcipitio peremptæ. 682.b
Iudæorum ſupellex fœnum & cophinus. 731.c.d
Iudæorum inſidiæ. 581.e
Iudæorum fame conſumptorum numerus. 692.a
Iudæorum mendicitas. 731.b.c
Iudæos Saturnum colere exiſtimarunt Gentiles, & cur. 191.b
Iudæos malis artibus lucrum captare ſolitos. 731.e
Iudæos cibos omnes abſq; delectu comeſturos in aduentu Meſſiæ. 383.d
Iudæos nonniſi manibus lotis orare conſueuiſſe. 483.a
Iudæos, quaſi Idæos dictos, falſum eſt. 527.b
Iudæos plures vxores habere potuiſſe. 527.d
Iudæos in Paſchali conuiuio bis lauari ſolitos. 152.a
Iudæus otioſus in naui ſedit die ſabbati mira ſuperſtitione 6.b
Iudæus Tranſtiberinus ambulator. 11.b
Iudæus homo mancipium Iudæum habere non poterat. 614.d
Iudæus populus, ſpreto vero Rege, multa damna & plures tyrannos ſubiuit. 71.e
Iudæus peſſimus gerebat ſe pro Moſaica legis interprete. 82.c
Iudæus populus Romanos ſaxis deturbat. 659.b
Iudæus ſe occultans detegitur verpus. 731.a
Iudæus inſtitor mercis ſulphuratæ. 732.b
Iudæus vt Cain profugus. 699.a
Iudaicarum rerum ſtatus ſub Nerone. 656.c
Iudicare, Epiſcoporum officium. 454.e
Iudices quomodo ſuam innocentiam conteſtari ſoliti. 168.c.d
Iudices mundi, partem maximam legis Dei implent. 386.e
Iudices Aegypti, ſacerdotes. 457.d
Iudices Epiſcopi in Eccleſia. 453.b
Iudicia Dei inſcrutabilia. 721.a
Iudiciaria aſtrologia damnata. 53.a
Iudiciaria ſacerdotum poteſtas diuino iure conceſſa. 458.b
Iudiciariæ poteſtatis vſus. 458.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicij Ecclesiastici exercendi modus. 453.d
Iudicio Ecclesiastico sapientes præsciendi. 453.e
Iudiciorum apud Hebræos genera duo. 114.d. 458.e
Iudicium pecuniarum & capitalium quæstionum apud Hebræos. 114.d
Iudicium Ethnicum adire, Christianis prohibitum. 453.d
Iudicium Ecclesiasticum. 452.b.d
Iudicio Ecclesiastico quis præsciendus. 452.e
Iudicium quare Episcopis competit. 454.c
Iudith omnibus diebus vitæ suæ ieiunabat præter sabbata. 190.e
Iudith secretum cubiculum sibi fecerat ad orandum. 285.d
Inga boum conficiebat Iesus. 75.d
Iulia ex Bethsaide dicta. 107.d
Iulia Drusi filia interempta. 599.c
Julia Augusta ornat templū aureis phialis & calicibus. 299.e
Iuliadis ciuitas in regione Abilinæ. 443.b
Iuliani Apostatæ error. 13.a
Iulianus Apostata quid de Christo descripto. 28.c
Iulianus Apostata quid à Christianis acceptum seruauerit. 246.a
Iulianus Apostata interfuit Epiphaniæ festo. 55.e
Iulianus Apostata templum restaurare conatur. 698.e
Iulianus Apostata exequiarū honorem in suas partes transferre studuit. 246.a
Iulianus Episcopus Toletanus falsò cognominatus Pomerius. 40.a
Julius Centurio Paulum humaniter tractat. 588.a
Iulius Centurio Paulum seruat. 589.d
Iulius vindex rebellat contra Neronem in Gallijs. 681.d
Iulius Archelaus. 704.e
Julius Marathus. 9.d
Julij Africani libri de Temporibus. 646.d
Iumas appellatur Apostolus. 525.a
Iunias Scribonianus finem Principis per Chaldæos scrutatus. 423.e
Iunius Sillanus veneno sublatus. 445.c
Jupiter creditus Barnabas. 367.b
Iure antiquo Romanorum omnes censum soluebant cuiuscumque ætatis & sexus. 31.c
Jus iudictionis nulla facta diuisio apud Apostolos. 387.a
Ius Ecclesiæ scriptum & non scriptum. 412.c
Jus non scriptum antiquius. 412.d
Jus Romanorum. ibid.c
Iustificatio hominis non ex lege, sed per fidem Christi. 388.c
Iustinianus Imperator ieiunium seruat. 194.b
Iustini & Origenis sententia de Magis. 50.b
Iustini locus de Simone mago. 331.e
Iustinus martyr Apostolorum temporibus vicinus. 157.b
Iustinus philosophus ab incognita persona Christianam fidem edoctus. 212.a
Iustinus martyr quid de descriptione census sub Quirino. 32.e.33.a
Iustinus martyr fuit gentilis Simonis magi. 257.a. 332.b
Iustinus martyr de sanctis ante Christum quid dicat. 1.b
Iustinus martyr Samarita. 217.a
Iustinus decipi non potuit de Simonis statua. 331.e
Iuuenalis quid de Iudæis. 731.b
Iuuenalis de magico volatu. 649.b
Iuuenalis de tormentis Christianorum. 639.b
Iuuenalis de Domitiano & Christianis. 748.c
Iuuenalis Hierosolymorum Episcopus. 369.b
Iuuenalis carmen de Berenice. 586.e
Iuuentus contra Herodem concitata. 66.e
Iuuenes in Herodem conspirantes capti fortiter agunt. 67.b
Izate Regis filij à Tito seruantur. 694.c
Izates filius Helenæ Reginæ Adiabenorum, Iudæorum fami subuenit. 333.b
quomodo ad Iudaismum conuersus. 334.a

L.

Laborantes quinam fuerint in Ecclesia ministri. 237.d 338.a
Labrum æneum factum à Moyse de speculis mulierum. 18.d
Lac pro sanguine fluxit è cervice Pauli abscissa. 667.e
Lacedæmones ab Abraham se originem ducere gloriantur. 235.d
Lacedæmonum Regis litteræ ad Oniam Pontificem. 235.d
Lacenæ mulieres laudatæ, & velatæ. 475.b
Lacrymas fundit Iesus è monte Oliueti. 141.c
Lacus Genesareth descriptio. 106.d.e
Lacus Genesareth, lacus Tiberiadis appellatus. 107.a.b
Laici qui dicti. 337.d
Laici à psalmodia semoti & cur. 401.c
Laicos homines dæmones eiecisse. 431.c
Lamiani horti. 305.d
Lamina aurea in capite summi Pontificis. 240.a
Lamina ante limina ecclesiarum affigi solita. 560.b
Lampades cum delphinis. 550.c
Lampades diutinitus accensæ. 552.a
Lampades accendunt Sarraceni in Christi honorem. 59.a
Lampadius Vrbis Præfectus in pauperes liberalis. 666.e
Lampadum oleum mira operatur. 428.b
Lanæ Laodicenses præstantissimæ. 625.e.626.
Languens in piscina quando curatus. 111.c
Laodicea triplex. 603.a
Laodicea terræmotu prosternitur. 625.d
Laodicenæ oues. 626.b
Laodicenæ Ecclesiæ Angelus cur in Apocalypsi de vestimentis admonetur. 625.e
Laodicena Synodus qualē Angelorum cultū prohibuit. 607.d
Laodicenum Concilium de Agape. 495.d
Laodicensibus an scripserit Paulus. 603.a
Laodicensibus an Paulus prædicauerit. 604.e
Laodicensium lanæ Milesiis præstant. 626.a
Laos apud Græcos, populus apud Latinos, vnde Laici. 337.b
Lapidatur Paulus. 367.b
Lapidem sepulchro Christi superpositum seruare vestigia ferreorum vinculorum. 184.b
Lapides templi indelebili nota sanguis Zachariæ conspersit. 62.b.c
Lapides, quibus lapidatus est Stephanus, vbi positi. 242.e
Lapidibus obrutus qui sabbatum violauit, in exemplum aliorum. 232.a
Lapis super quem panni Christi exiccati. 58.e
Lapis, qui Domini continebat impressa vestigia, à quibus sublatus. 218.d
Lapis, super quem Stephanus lapidatur, in magno honore habitus. 429.a
Lapis vnus, quo Stephanus percussus est, Anconam translatus. 242.d
Lapis innentus in insula Tiberina Pont. Gregorio XIII. inscriptus Simoni Deo Sancto. 329.c
Lapsus multorum in diuinis Scripturis vnde. 212.d
Lasæa ciuitas maritima Cretæ. 588.b.c
Lateranensis ecclesia vnde dicta. 643.a
Latina lingua vtebantur potius Romani nobiliores quàm Græca. 356.a
Latina lingua sententiæ ferebantur. 78.e
Latina lingua recitari solitæ Pontificiæ litteræ. 78.e
Latina lingua loqui soliti legati. 78.c.d
Latina lingua primum locum obtinet in sacris. 78.e
Latina lingua vtebantur magistratus. 78.d
Latinè Græcis Romani responsa dabant. 78.c
Latinæ linguæ honos per omnes gentes diffusus. 78.c
Latini abstinent à suffocatis. 386.c

Latinius laudatur. 443.a
Latomiæ carceres Syracusarum. 538.a
Laudare Patrem & filium, & Spiritum sanctum ex Apostolica traditione. 401.b
Laudatus Episcopus Carthaginensis. 325.c
Laudes canendi vsus. 609.c
Laudes virginitatis. 465.d
Lauretana domus. 72.d
Lazari mendici historia. 137.e
Lazaro pauperi ecclesiæ erectæ. 137.e
Lazarus diaconus. 232.c
Lazarus resuscitatus. 139.b
diutius vixit. 140.a
Lazarum, Mariam Magdalenam, & Martham cum sociis Marsiliam appulisse. 251.d
Lectiones in Missis Græcorum primùm Latinè, tum Græcè recitatæ. 79.a
Legalia ad tempus permissa. 553.d
Legalia quando sublata. 553.a.b
Legalibus an sit opportunè vsus Petrus. 390.b
Legata ab Herode relicta diuersis. 66.d
Legati loqui soliti Latina lingua. 78.c.d
Legati Iudæorum ad Tiberium contra Pilatum. 84.c
Legati Romanorum missi Erythras ad quærenda carmina Sibyllina. 8.d
Legati decem à Iudæis ad Neronem missi. 253.e
Legatio Samaritanorum & Iudæorum aduersus Archelaum 77.a
Legatio Iudæorum sub Varo ad Augustum. 70.e
Legatio Titi Cornthum. 535.e
Legatio Concilij Synedrin ad Ioannem. 91.e
Legatio ad Antiochenos in Concilio Hierosolymitano decreta. 383.e
Lege Titia quid cautum. 409.b
Lege prohibita spectacula gladiatorum & ferarum. 599.b
Leges Augusti contra cœlibatum. 73.a
Leges Tiberij aduersus magos & diuinatores. 80.e
Leges Tiberij vestibus sericis. 80.e
Leges Apostolorum barbaros domant. 319.e
Leges Ecclesiasticæ non humano tantùm, sed Spiritus sancti suffragio institutæ. 396.c
Leges non scriptæ scriptis præstantiores. 412.d
Leges coniugū. 460.c.461.d.462.d
Leges prohibentes ciuem Romanum flagellari quæ. 580.e
Legibus scriptis & non scriptis Respublica administrata. 412.b.c
Legio Christianorum orando victoriam reportauit. 565.c
Legio sexta Ferrea cognomine dicta. 116.a
Legionis Italicæ milites non omnes Itali. 284.c
Legis interpretatio apud Hebræos triplex. 116.a
Legitima ecclesia apud Iudæos quæ. 510.a
Legitimum templum vnde dignoscitur. 103.a
Leo Papa nec subdiaconis Græcorum vti vxoribus permisit. 529.e
Leonis Imp. decretum contra comedentes sanguinem. 386.a
Leprosi viri decem Domino occurrunt. 134.c
Leui ex stirpe Dauid genuit Melchi & Panther. 15.c
Leuitarum apud Iudæos ciuitates septuaginta octo. 474.b
Leucius Manichæus, siue Seleucus, Actus Apostolorum falsos descripsit. 22.a
Lex de vsu linguæ Græcæ non recepta. 78.a
Lex Tiberij de pudicitia seruanda. 82.a
alia Domitiani. 722.c.e
Lex Tiberij aduersus histriones. 81.e
Lex Tiberij de damnatorum morte proroganda. 81.e
Lex de non castrandis maribus. 722.c.
Lex de comedendo agno. 146.e
Lex de non ducendo vxores in prouincias eluſa est. 85.c
Lex de caducis hæreditatibus Poppæi nomine. 32.c
Lex naturæ omnium antiquissima. 412.e
Lex scripta quid. 412.d
Lex festorum Gentilium. 561.d
Lex de pallij vsu inter Romanos. 78.a
Lex Cretensium cœlibatum non admittebat. 326.d
Lex duodecim tabularum de pœnis debitorum. 134.a
Lex duodecim tabularum quid contra legem Valeriam, & legem Porciam. 1066.c
Lex Iudæorum & velamen in Palatio Vespasiani condita. 702.b 716.a
Libellus manuscriptus de translatione sudarij Veronicæ in bibliotheca Vaticana asseruatur. 184.c
Libellus de Septuagintaduobus discipulis Hippolyto tributus 325.c
Libellus de Transitu Mariæ Virginis apocryphus. 371.a
Liber de Pontificibus nomine Damasi qualis. 676.e
Liber Damasi de Pontificibus contradictionis arguitur. 677.c
Liber de infantia Saluatoris reiectus. 59.b. 75.b
Liber Enoch cuius auctoritatis. 646.d
Liber de Stirpe Mariæ reiectus. 13.a
Liber Recognitionum Clementis ab omnibus Patribus proscriptus. 289.a
eumdem librum alij Circuitus & Periodos appellant. 387.a
Liber nullus contemnendus, si alia requisita adsint. in præf. pag. 5.
Liberi homines fustibus cædebantur seruis flagellis. 166.e
Liberius Maximus Iudæorum terram vendit. 703.c
Libo Drusius Prætor Vrbanus se ipsum necat. 81.a
Librariorum error circa annum natalis Domini in Eusebio. 34.e
Libræ triginta argenti fuit summa argenteorum quibus venditus est Iesus. 145.a
Libri ex auctoritate Ecclesiæ approbandi. 326.e.327.
Libri Petro & Paulo & aliis Apostolis falsò adscripti. 327.a
Libri apocryphi. 327. *per totum.*
Libri hæreticorum comburendi, 444.e
Libri magiæ igni tradiți. 444.c
Libri magiæ lege prohibiti. ibid.c.d
Libri de magia ad Petrum & Paulum apertissimi mendacij conuincuntur. 328.d.e
Licinij edictum de bonis Ecclesiæ restituendis. 474.b
Lignorum somitus quod signum, quando, à quibus, & quomodo vsurpatus. 562.a.b
Liguriæ Barnabas Euangelium prædicauit. 395.e
Lindanus Episcopus Ruremundensis insigniter laudatus. 421.e
Lingua Græca, & Latina promiscuè. 78.a
Lingua Latina vtebantur magistratus. 78.d
Linguarum confusio. 317.e
Linguarum genera quæ. 220.e
Linguarum donum datum Apostolis, & quomodo. 354.b
Linguarum omnia genera omnibus Apostolis data. 220.d
Linguarum donum propter duo. 354.a
Linguas exteras Iudæi non admittebant. 353.e
Linguæ Latinæ prærogatiuæ. 78.d
Linguis loqui, & prophetare quid differant. 354.c.d
Lini Paulus meminit. 597.e.679.b
Lini & aliorum Pontificum anni quomodo numerandi. 717.d.e
Lini ordinationes, & sepultura. 718.c
Liminomine Acta Petri, & Pauli descripta erroribus referta. 665.e.666.a
Linus Paulo ministrat, & Petro succedit. 597.e
Linus cuius nationis & patriæ. 676.d
Linus an Petro successerit in Pontificatu. ibid.
Linus an Petri corepiscopus. 676.d
Linus primus post Petrum sedit. 670.e
Linus & Cletus sederunt ante Clementem. 679.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Linus & Cletus corepiscopi. 679.e
Linus & Cletus quomodo vivente Petro sedisse dicantur. 679. 680.b
Linus quo anno Domini martyrio coronatus. 617.d
& quo anno suæ sedis. 717.d
eius Pontificatus. 718.c
Linteum Petro in visione ostensum quid significet. 286.a
Linteum quatuor summissum initus. 286.a. 386.e
Litaniarum usus. 566.d
Lites ad Episcopos deferri solitæ. 459.a
Litteræ Abagari ad Iesum. 104.d
Litteræ Capitonis ad Caium contra Iudæos. 290.d
Litteræ Agrippæ Regis ad Caium pro templo & ciuitate. 297.b
Litteræ Claudij ad Eadum de stola sacra Iudæis relinquēda. 376.b
Litteræ Claudij ad Senatum & populum Iudæorum, quæ depranatæ noscuntur. 376.c
Litteræ Apostolorum ex Concilio Hierosolymitano. 383.c. 384.a
quid ab aliquibus illis additum, quid demptum sit. 384.c
Litteræ Claudij Lysiæ ad Præsidem Felicem. 582.b
Litteræ Cornelij Papæ ad Lupicinum Viēnensem Episcopum. 490.c
Litteræ Formatæ quæ. 714.c
Liturgia Iacobi. 632.c
Locatus Iudæ nepotes ad Domitianum deduxit. 741.c
Loca in ecclesia distincta. 487.d
Locorum & personarum distinctio, & ordo in ecclesia. 488.d
Locus nobilior. 178.a
Locus in quo Christus vestimenta, vt baptizaretur, deposuit, ecclesiæ nobilitatus. 91.c
Locus, in quo Dominus à Ioanne baptizatus, miraculis clarus. 91.b
Locus nuptiarum Canæ Galilææ ecclesia nobilitatus. 97.c
Locus vbi virgines manebant, erat inter altare & templum. 61.c
Locus orationis Domini in horto ecclesia nobilitatus. 161.d
Locus in quo erant Apostoli in die Pentecostes, basilica illustratus. 219.b
Locus orationis etiam extra ciuitatem Iudæis & Samaritis. 399.c
Locus ad Aquas Saluias insignis morte Pauli, & aliorum. 667.d
Locus vbi Pascha à Christo celebratum. 145.c.146.a
Locus Caluariæ. 175.d
Locus Ascensionis Domini. 218.c.d
Locus Pauli elucidatus de comitatu mulierum. 467.c
Locus omnis ecclesia, persecutionis tempore. 490.d
Locustæ & mel siluestre quid sint, opiniones diuersæ. 89.d.e. 90.a
Locustæ herbarum summitates. 90.a
Locustæ in cibum Aethiopibus, & Parthis. 89.e
Locustæ inter munda comestibilia. 89.d
Lois auia Timothei fidelis. 398.a
Longa ætas complurium. 715.d.e
Longinum cæcum fuisse, apocryphum est. 182.b
Longinus Centurio conuersus, Martyrij palmam obtinuit. 182.b 268.a
Longinus testis resurrectionis Christi cum duobus militibus. 202.a
Longinus Centurio qui. 202.e.203.a
Loti Romani accumbebant. 151.c
Lotio pedum quando in cœna facta. 147.a
Lotio in cœna duplex. 151.b.c
Lotio pedum ante conuiuium apud Iudæos. 151.b
Loton arbor. 477.d
Lotos prius in balneo accumbere consueuisse Romanos. 151.c
Lotos fuisse discipulos Domini, cum cœna accumberent. 152.a
Luca voce antiqua in Italia bos appellari consueuit. 534.c
de Luca obiectionis solutio. 363.a
Lucæ consilium in scribendis Actis Apostolorum. 272.d
Lucæ ratio in scribendo. 403.c
Lucæ nomen, & ministerium. 534.d. 535.a
Lucam Christi, & matris eius, ac Petri & Pauli imagines effigiasse. 375.d. 624.e
Lucam eumdem esse cum Lucio, Origenes existimauit. 624.e
Lucam iussu Petri Euangelium scripsisse quidam ait. 533.d
Lucam martyrium consummasse multi testantur. 624.a
Lucas non omnia quæ fecit Petrus in Actis recenset. 238.c
Lucas multa acta Pauli prætermittit. 537.c. 364.a. 398.a. 537.d
Lucas in Actis Apostolorum, res quibus interfuit exactè conscribit. 272.a. 363.c. 364.a
Lucas quando Paulo adhæserit. 398.c.d
Lucas pseudoapostolos sugillat. 533.c
Lucas vbi Euangelium scripsit. ibid.
Lucas bouis similitudinem gerit. 534.c
Lucas iterum Romam redit. 623.c
Lucas quo anno Acta Apostolorum absoluit. 623.c
Lucas Lucius à Paulo dicitur. 543.a.b
Lucas quò abierit, postquam Roma discessit. 623.c
Lucas medicus, & pictor egregius. 218.c.614.c
Lucas octogenarius ex oleæ arbore suspensus. 624.a
Lucas medicus, & scriptor Actorum quid mystici. 218.c
Lucas non fuit perpetuus comes Pauli. 363.b
Lucas an ex septuaginta discipulis. 634.c
Lucas non Domini, sed Apostolorum discipulus. 544.c
Lucas in Actis multa magnâque prætermisit. 270.d.e
Lucas an ille, de quo dictum, Cuius laus est in Euangelio, &c. 398.c
Lucas quando Acta scripsit, quo ordine, & consilio. 623.d
Lucæ auctoritas Iosepho præstat, etiam Ethnicorum arbitrio. 28.b
Lucæ scribendi Euangelium occasio. 398.d.e. 533.d
Lucæ Euangelium quod suum Paulus affirmat. 533.c
Lucæ cap. 20. Actuum Græca exemplaria plus habent à Latinis. 552.d
Lucæ vita compendio descripta. 624.b.c
Lucæ martyrium. 624.a
Lucæ miracula apud suum monumentum. 624.e
Lucæ membris vnguentum medicum scaturiit. ibid.
Lucæ reliquiarum translatio. 624.e
Lucerna accensa ante stolam pontificiam. 80.a. 267.a
Lucernæ in die sabbati accensio. 340.e
Lucernæ interdiu accensæ. 549.d
Lucernæ in ecclesia ad quem vsum. 548.d
Lucernales psalmi qui. 401.a.b
Lucernas etiam Gentiles in festis accendebant. 549.b
Lucernariæ preces. 401.a.b
Lucernarum accensio festum. 551.d
Lucianus Christianorum irrisor. 640.d
Lucianus Paulum describit. 644.d
Lucianus de Trinitate breuiter & apertè meminit. 644.d.e
Lucianus de Peregino loquens, Christianorum charitatem ostendit. 712.c.d. 713.714.
Lucianus Bellouacensis Episcopus. 735.b
Lucianus Epicureus. 710.d.e
Lucifer stella, ἑωσφόρος à Græcis, ab Hebræis Seruha Lued dicta. 196.b
Lucina clarissima femina corpus Pauli honorificè sepeliuit. 668.c
Lucilius Bassus Herodion & Mencherū expugnat. 703.b
Lucilius Bassus tria millia Iudæorum incendit. 703.e
Lucilla Donatistarum patrona. 430.a
Lucinæ elogium. 680.e
Lucius Cyrenensis. 336.b
Lucius Pituanius magia reus. 81.a
Lucullus Græcis barbara admiscens, Romanum se probabat. 78.c
Ludibria quæ Iesus expertus. 163.a
Lugduni Herodes exulat. 283.b
Lumen titulus epistolæ cuiusdam. 16.e
Lumina in sepulchris. 340.e
Lumina, & cantus in funere. 244.e
Luminaria. Vide supra, Lucernæ.
Luminaria in Ecclesia propter quid. 548.e
Luminaria in funere quid. 244.e
Luna decimaquarta & quinta Paschæ. 147.e
Lunæ defectus. 67.d
Lupicinus Episcopus Viennensis. 490.e
Lupus Augustalis Præfectus. 704.b
Lustralis aqua. 340.e
Lustralis census vsque ad Vespasianum. 300.a.b. 32.a
Lustrici dies qui. 81.d
Lustrum cum sensu conditum iussu Claudij. 308.a
Lustrum post annos quinque à Christo nato. 31.d
Lustrum vltimum. 715.b
Lustro quolibet Romani populum censebant. 30.b
Lustrum nouissimum sub Vespasiano. 715.c
Lydda vicus mīstar vrbis. 378.e
Lydda Diospolis appellata. 283.d
Lydda sancti habitantes. 274.c
Lydia purpuraria. 399.d
Lympha exigua Isaiæ precibus scaturiit. 134.e
Lyncestis vena vinosa in Macedonia. 96.a
Lysaniæ tetrarchia. 87.a
Lysaniæ duo. 87.a.b
Lysanias Abilinæ Tetrarcha non Herodis filius. 87.a
Lysanias arte Cleopatræ necatus. 87.a
Lysimachus Alabarcha. 306.a
Lystra ciuitas. 367.a
Lystram venit Paulus, & Barnabas. 366.a
Lystram reuertitur Paulus. 367.d

M.

Macedo vir Paulum in somniis deprecatur. 319.c
Machabæi fratres ab Antiocho cruciati. 62.a
Macherumtem Ioannes ab Herode mittitur, atque ibi occiditur. 398.c
Maclianus Regis Britannorum frater ab Episcopis excommunicatur, & cur. 531.d
Macrina virgo Thecla dicta. 366.d
Macrobius de adoratione Magorum loquitur. 50.a
Madian & Epha nationes trans Arabiam. 51.c
Matianus tempore Vespasiani claruit. 96.b
Magdalel oppidum. 119.b
de Magdalena commentarium Rossensis. 121.d
Magdalena an vna fuerit, an plures, prolixè disputatur. 116.c. *duas fuisse, falsum.* 117.b
Magdalena soror Lazari, & peccatrix eadem. 118.c
Magdalena quoties vnxit Iesum. 117.c. 120.d.e
Magdalena cur demum vngit caput Iesu. 123.b
de Magdalena obiectiones solutæ. 119.d
Magdalena cum suis Massiliam appulit. 251.d
Magdalenam vnam tantum Ecclesia celebrat. 121.d
Magdalenam cum Lazaro Ephesi egisse, falsum. 322.d
de Magdalena Patrum sententiæ. 118.a
Magdalenas tres fuisse, falsum. 117.b
Magna Diana Ephesiorum per duas horas conclamatum. 580.b
Magnus dies sabbati quis, & cur ita dictus. 149.d.e
Magi stellæ signum habuerunt ex Balaam. 50.e
Magi qui fuerint. 50.a.b.c
Magi duo Reges post Cambysem. 51.b
Magi vnde venerint. 52.d
Magi ex semine Abrahæ de filiis Caturæ. 51.e
Magi an Reges fuerint, & quot. 53.b.c
Magi visa stella iter susceperunt. 54.c
Magi populi in Media. 51.b
Magi cuius magiæ studiosi. 53.c
Magi Mesopotamiam incolentes. 50.e
Magi quo tempore venerint post Christum natum. 53.e
Magi in itinere dromedariis vsi. 54.e
Magi cur illa dona Christo obtulerint. 52.a
Magi vbi Christum inuenerint. 55.a
Magi per aliam viam reuertentes vbi sunt hospitati. 55.e. 56.a
Magi tres, qui Christi præsepe adiere, à Thoma baptizati dicuntur. 323.c
Magi, & magia à Tiberio proscripta. 80.c
Magi tertij generis legibus Romanorum damnati. 53.a
Magi sacerdotes in Perside regnarunt. 457.d
Magi res absentes quomodo videant. 748.c
Magia vera scientia quæ. 53.a
Magia quæ punitur. 53.a.b
Magia Iesu aduentu profligata. 50.b
Magici volatus. 649.a
Magiæ libri Ephesi combusti. 444.d
Magis stellam apparuisse ante biennium, falsum. 54.b
Magis stella quando apparuit. 53.c
de Magis & ortu stellæ meminit Chalcidius Platonicus. 51.a 53.c
Magistratus viri optimi dici soliti 534.b.c
Magistratus Romanorum vti soliti Latina lingua. 78.d
Magodia regio. 53.d
Magog, & Magusæi Persæ appellati. 51.b
Magos septem regnasse, falsum. 51.b
Magorum aduentus. 49.c
Magorum historia cur adeò diligenter à Matthæo describitur. 49.c. 50.a
Magorum genus in partibus Orientis ex Balaam. 50.c
Magorum historiam Macrobius persecutus. 50.a
Magorum nomen vnde deriuatum. 52.c. 53.d
Magos fuisse Chaldæos instructos à Sibylla. 51.a.c
Magos fuisse Persarum sapientes. 51.b
Magos fuisse Reges Persarum, falsum est. 51.b
Magos ab Histaspe Rege sapientiam didicisse. 51.b
Magos cur ex Oriente venisse dicant Euangelistæ. 52.c
Magos ex Arabia potiùs venisse vnde coniicitur. 51.c
Magos triplicis generis fuisse apud antiquos. 53.a
Maiores natu in Ecclesia qui. 560.c
Malcho Iesus auriculam restituit. 161.c
Malleus appensus ianuis ad signum dandum. 314.b
Maltace vxor Herodis Idumæi. 3.b
Mambre quercus famosa. 27.b
Mamertinus carcer. 651.c
Mammona quid. 114.d
Mammonath apud Hebræos quid. 114.d
Manahen Herodis Tetrarchæ collactaneus. 336.b
Manahemus regali habitu incedens occiditur. 660.a
Manasses frater Iaddi summi Pontificis. 102.b
Manna quo die pluit in eremo. 41.b
Mannæus Lazari filius ad Titum transgreditur. 692.a
Manducare Pascha vsquequo protendebatur. 148.c
Manducatio Christi sacramentalis. 496.c
Manetes hæresiarcha. 326.c
Manibus iunctis orare quid significet. 565.a
Manichæi à Paulo sugillati. 511.c
Manichæi Apostolicas paginas violarunt 328.b
Manichæi duos hebdomadæ dies ieiunabant, & quos. 517.b
Manichæi aduersus nuptias. 95.a
Manichæi cur sabbato ieiunabant. 517.c.d
Manichæorum scripturæ apocryphæ. 326.e
Manifestatio Christi post resurrectionem. 81.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Manifestatio Christi in monte Tabor. 210.a
Manus attollere solebant orantes. 563.c
Manus lauandi ritus innocentiæ signum. 168.b
Manus impositio in pœnitentia. 437.d
Manus impositio quæ sit tantùm Episcopi. 254.c
Manuum impositionis vsus super ordinandos ex veteri Testamento. 339.b
Manu præmissa nonnulli Patriarchæ nati. 2 b
Manuum ablutione gratia peccata non abstergi. 484.a
Manus abluendi ritus ante preces. 482.c
Manuum coniunctione perfectam animorum consensionem significari. 463.c
Maranatha magis Syrum, quàm Hebraicum. 505.d
Maranatha quid significet. 505.a
Maranatha quid addat ad anathema. ibid.e
Marci lapsus. 126.c
Marcellus de horis canonicis. 150.d
P. Marcius extra portam Exquilinam ob magiam punitus. 81.a
Marci Euangelij caput vltimum malè in discrimen reuocatur. 200.d
Marci Euangelium Romæ editum. 552.b
Marci Euangelium ex Petri prædicatione exceptum. 356.d
Marci Euangelium è Latino in Græcum translatum. 356.d
Marci Euangelij originale Venetias translatum. 356.e
Marci plures. ibid.
Marci Euangelium à Petro confirmatum, & qua occasione scriptum. 351.e 352.b
Marci Euangelium creditum fuisse Petri. 552.d
Marci emendatio proficua. 394.e
Marcianus Imperator Græcus Latina oratione vsus. 78.a
Marcion & Valentinus hæresiarchæ fugillant Petrum & Paulum. 388.d
idem fecerunt Porphyrius & Iulianus Apostatæ, & recentiores Nouatores. ibid.e
Marcionitæ hæretici. 504.a
Marcionitæ quomodo pro mortuis baptizabantur. ibid.
de Marco commentum refellitur. 357.e
Marco Euangelistæ falsò tribuitur præciso pollicis, quod in Marco anachoretâ factum est. 357.e
Marcus Antonius Iudæam debellauit. 3.e
Marcus à Petro genitus in Euangelio. 353.a
Marcus cognominatus Ioannes. 219.a
Marcus an vnus ex Septuaginta. 352.e
Marcus discessit à Domino, & cur. 126.c
Marcus à Petro reuocatur. 156.d
Marcus num Græcè, vel Latinè scripserit Euangelium 355.c
Marcus Petri interpres. 353.b
Marcus quo anno scripserit Euangelium. 351.e
Marcus primam epistolam Petri ex Hebræo transtulit. 351.d
Marcus quot annos Alexandriæ sederit. 357.e
Marcus negationem Petri fusius narrat. 353.b
Marcus cur dicatur Matthæi abbreuiator. ibid.
Marcus Euangelista an idem fuerit cum Marco filio Mariæ, & consobrino Barnabæ. 356.e.358.c
Marcus Euangelista diuersus à consobrino Barnabæ. 357.d
Marcus Euangelista filius à Petro appellatur. 458.c
Marcus Euangelista an Petri consanguineus. 358.c
Marcus Alexandriam missus quando. 346.d
Marcus iterum secutus Paulum. 357.b
Marcus Romam cum Petro venit. 322.a
Marcus Episcopus Aimæ Galilæus. 322.b
Marcus ad Paulum Romam redit. 595.b
Marcus Alexandrinam Ecclesiam Petri nomine erexit. 632.d
Marcus vbi martyrium consummauit. 358.a
Marcus quo anno mortuus. 352.a
Marcus consobrinus Barnabæ. 357.a
Marcus proficit ex seueritate Pauli. 394.b
Marcus ex Iudæis potiùs quàm ex Aegyptiis Alexandrinam collegit Ecclesiam. 636.c
Marcus Euangelista quo anno martyrio coronatur, sub quo Imperatore. 632.c
vbi, quo genere martyrij. 633.a
qua ætate, quo mense, quo die. 633.b
Mare aquarum congregatio qualibet. 108.a
Maria Syriaca voce Dominam significat. 15.e. 278.d
Maria non sine coniugio concepta. 15.e
Maria ex repromissione. 14.e
Maria, cælum, templum, & thronus. 16.c
Maria quo anno in templo præsentatur, & quamdiu ibi mansit. 17.a
Maria sacerdotum manibus tradita Ioseph ad custodiam. ibidem.
Mariæ cur Angelo respondit: Quomodo fiet istud? 19.d. 20.a.21.
Maria quo anno suæ ætatis peperit. 17.a
Maria Virgo nuptui tradita, sacerdotum consilio. 16.a
Maria Virgo diuino consilio desponsata. 20.c
Maria quo tempore ab Angelo salutatur. 19.b
Maria Virgo non liberorum causa ducta à Ioseph. 20.a
Maria Virgo x.v. suæ ætatis anno tradita est sacerdotum manibus Ioseph ad custodiam. 17.a
Maria Virgo in templo traduxit annos vndecim. ibid.
Maria Virgo vbi nata. 17.b
Maria Virgo cur in templum allata. 17.c
Maria à perpetua virginitate consecuta est cognomentum. 45.a
Maria Virgo lege soluta. 56.e
Maria Virgo sanguinem & aquam, quæ è Domini latere fluxerat, collegit. 182.d
Maria Virgo Nazareth habitat. 97.e
Maria soror Mariæ ad pedes Domini sedens. 136.d
Maria Magdalena cur caput Domini vnxerit. 123.b
Mariæ matertera Domini quæ. 21.e
Maria mater Iacobi minoris, & Ioseph, & Judæ. 21.e
Maria Virgo parentibus scientibus nec contradicentibus votum virginitatis nuncupauit. 20.d
Maria vbi desponsata est, parentibus redditur. 19.b
Maria salutatur ab Angelo in domo paterna. 19.b
Maria abiit in Montana. 26.c
Maria post partum an orauerit in templo in loco virginum. 18.a
Maria Virgo nata de stirpe sacerdotali. 12.b
Maria Virgo ex Dauidica stirpe progenita. 11.e
& Aaronica. 12.c
Maria prima omnium votum virginitatis emisit. 20.b
& quando. 20.c
Maria Virgo post nuptias Canæ Galilææ rediit Nazareth. 97.e
Maria sine dolore peperit, & absque obstetrice. 40.b
Maria Virgo ante partum, in partu, & post partum. 45.a
Maria Virgo virgini Ioseph commendata. 22.a.b
Maria Virgo in deponendo filio de cruce inseruit. 182.d
Maria Virgo quo anno ætatis suæ mortua fuerit, variæ opiniones. 368.c
Maria Virgo Iosepho suadarium tradit, vt sepeliat Iesum. 182.d.e
Maria Virgo sua luce clarissima. 369.e
Maria Iacobi vxor Alphæi. 23.b
Maria Iacobi minoris & Ioseph mater. 22.e
Maria mater Iacobi & Ioseph longè à cruce stetit. 23.b
Maria Alphæi an eadem sit cum Maria Cleophæ. 23.b
Maria Cleophæ alia à Maria Iacobi. 23.d
Mariæ Cleophæ nuncupata, quòd fuerit filia Cleophæ. 23.b
Maria Cleophæ cum Maria Virgine iuxta crucem stetit. 23.c
Maria Cleophæ consobrina Mariæ Virginis. 23.a
Maria Cleophæ, & Maria Salome non sorores germanæ. 23.b.c

Maria soror Moysi virum habuit Vr. ibid.
Maria, & Martha, & aliæ mulieres ad sepulchrum Domini. 200.e
Maria palus circa quam Essæi habitabant. 633.d
Maria Cassobilita laudatur.
Maria Eleazari filia fame impulsa filium comedit. 692.b
Mariæ virginitatis integritas. 45.a
S. Mariæ in Via lata Diaconia hospitium primum Pauli Romæ. 592.e
Mariæ Virginis votum virginitatis. 19.c. 20.a
Mariæ vox, Virgo, & non mutabitur. 40.b
Mariæ Virginis vndecimo anno parentes obierunt. 20.e
de Mariæ voto sententiæ diuersæ. 21.b
Mariæ Virginis obitus. 367.e.368.a.b.c
Mariæ Virginis historia. 14.b
Mariæ Virginis auxilium ab auctore imploratur. in præf. pag. 5.
Mariæ impolluta virginitas. 56.d
Mariæ epitheton Virgo. 45.a
Mariæ parentes. 14.a
de Mariæ ortu Seleuci Manichæi insana commenta. 14.d
Mariæ sorores cur dictæ. 15.a
Mariæ voto virginitatis consensisse Ioseph, facile est credere. 21.b
Mariæ purificatio. 56.b
Mariæ Virginis ad Dominum verba post mortem filij. 182.c.d
Mariæ Virginis affectus malè expressi in tragœdia inscripta, Christus patiens. 182.e
Mariæ Virginis domus Nazareth Lauretum trãslata. 72.a
Mariæ Virgini priùs quàm ceteris apparuisse Dominum post resurrectionem. 199.e
de Mariæ Virginis morte quædã scripta apocrypha, quædam improbata. 369.a
Mariæ Virginis epistolæ quæ feruntur apocryphæ. 375.c
Mariæ, quàm Ioseph, genealogiæ cur non potiùs descriptæ. 12.a
Mariæ Virginis effigies, & mores. 375.c
Mariam Virginem virginitatem vouisse multi testãtur. 20.a
Mariam Virginem virginitatem vouisse conuincitur. 19.c
Mariam Virginem non arcet Zacharias à loco virginum in templo. 61.c
Mariam Virginem vnà cum Ioanne in Asiam profectam. 322.c
Mariam Virginem cum Ioanne Ephesi habitasse. 322.d
Mariam Virginem collegisse sanguinem & aquam quæ è Domini latere fluxerant. 182.d
Mariam Virginem constanter egisse in morte filij ab initio vsque ad finem. 182.d
Mariam Virginem sexagesimotertio ætatis suæ anno diem obiisse, traditio habet. 368.d
Mariam Virginem velut Enoch & Eliam translatam Epiphanius insinuat. 370.d
Mariam Iacobi matrem & Ioseph fuisse vxorem Ioseph Mariæ sponsi, falsum. 23.a
Mariani Scoti & Cuspiniani de anno Natalis Domini sententia. 34.c
Marcianus Syracusis datus Episcopus. 322.a
Marij crudelitas. 124.a
Maro ex Sibylla Cumæa quæ acceperit. 9.c
Maro ab Hebræis aliqua accipere potuit. 9.c
Marrucinus ager. 673.d
Marsõn vir prudens. 315.d
Marsus in locũ Petronij in Syriæ prouincia subrogatus. 308.a
Martha Mariæ soror sanguinis fluxum passa, & à Christo sanata, falsò dicitur. 109.d
Martialis discipulus vnus ex Septuaginta. 709.c
Martialis fuit puer ille, qui habebat quinque panes, & duos pisces. 709.c
Martialis Apostolorum discipulus. 243.e
Martialis à Petro in Gallias amandatur. 709.c
Martialis Galliarum dictus Apostolus. 709.c
Martialis quot populos ad fidem conuertit. ibid.
Martialis mortuum suscitauit, & quomodo. 709.d
Martialis epistolæ duæ. ibid.
Martialis, qui ad Gallias missus est, Romam venit cum Petro. 322.a
Martialis quando moritur. 709.c
Martialis poeta carmina in laudem Domitiani. 723.e. 731.b.c
Martialis horti vbi. 669.d
Martinianus & Processus à Petro baptizati. 651.e.665.d
Martinus Regi presbyterum prætulit. 456.b
Martinus à Maximo Imperatore conuiuio exceptus. 456.c
Martyres cur sub altari clamare dicantur. 429.a
Martyres sub Domitiano insignores qui. 745.b
Martyribus non sacrificamus. 560.e
Martyribus sacinorosi miscebantur, vt ditarentur. 713.d
Martyres sub Nerone post Petrum. 680.c.d
Martyres sub Domitiano qui. 745.b
Martyrij S. Thomæ vetus monumentum. 485.d
Martyrium quid. 490.b
Martyrium Eunuchi Candacis Reginæ, & miracula. 260.d
Martyrum agones in ecclesijs effigiari soliti. 486.b
Martyrum corpora quomodo in diuersis locis verè esse dicantur. 428.d
Martyrum reliquiæ à Gentilibus dispersæ. 429.d
Martyrum cultus loco falsorum deorum institutus. 339.e
Martyrum dies anniuersaria. 559.c
Martyrum solemnitas. 558.e
Martyrum primitiæ dicti sunt Christiani sub Nerone passi. 641.a
Masciz tyrannus in Africa à Theodosio profligatus. 240.e
Massada castrum munitissimum expugnatur. 703.b
Massada præsidium Iudæi capiunt, Romanis occisis. 703.c
Massagetarum ferinus mos de mactandis senibus, & comedendis. 320.b
Mater virginis Deo sacratæ, socrus Dei appellata. 477.b.c
Mater necat filium ad cibum. 692.b
Maternus sophista à Domitiano occisus, & cur. 723.c
Mathan sacerdotis filiæ Maria, Sobe, & Anna. 15.a
Mathematici pulsi Vrbe. 423.e
Matribus honor habitus. 16.a
Matrimonia clandestina prohibita. 462.e
Matrimonij sacri ritus. 462.b
Matrimonij Missa sacrum. 462.d
Matrimonio iungere non licebat nec fœminæ alterius tribus virum, nec viro alterius tribus fœminam. 12.a
Matrimonium sacramentum. 461.e
Matrimonium non sine sacerdotis præsentia contrahi. 462.a
Matrona dum ingreditur ecclesiam non purgata, à dæmone arrepta est. 483.e
Matthæi Euangelium quo anno scriptum. 289.a
& qua occasione. 288.e
quibus exposcentibus. 289.b
initium cur ita sumptum. 289.c
exscriptum ab Apostolis. 289.d
à Iacobo fratre Domini Hierosolymis explanatum. 289.c
cum Barnaba sepultum, & quo anno inuentum. 289.d
à Hieronymo translatum. 289.e
à Nazareis deprauatum. ibid.
Matthæi Galeni error in expositione Dionysij Areopagitæ. 369.c
Matthæus sequitur Dominum. 108.d
Matthæus Apostolus carnibus abstinebat. 513.c
Matthæus in Aethiopiam missus. 324.b
Matthias summus sacerdos rem diuinam facere vetitus. 87.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matthius Mesopotamiam petit. 325.e
Matthias Apostolus librum de traditionibus scripsisse dicitur. 415.d
Matthias Margalothi legis æmulator. 66.e
Matthias seditionis auctor vnius exustus ab Herode. 67.d
Matthias Theophili Pont. Max. apud Iudæos. 26.a
Matthias Pont. nocte pollutus somnio, vicarium substituit in sacris obeundis. 67.d
Matthias abrogatus summo pontificio. 67.d
Matthiæ Apostoli electio. 219.c
Maturea appellatur Virginis habitatio in Aegypto. 59.a
Matutinæ horæ conuentum referunt à Paulo præscriptum. 224.c
Matutinæ laudes. 400.e
Matutinum officium quid repræsentet. 502.a
Mauritania in duas partes diuisa. 332.d
in Mauritanica Ecclesia bigamos ordinari non est permissum, etiam vrgente necessitate. 532.a.b
Maximianus Episcopus Syracusæ. 494.c
Maximus hostis Monothelitarum. 497.b
Media nocte surrexit Dominus, & Patrem hymnis celebrauit, atque idem nos tunc facere docuit. 224.e
Media nocte venturum Dominum ad iudicium. 400.c.d
Medico non est opus bene habentibus. 108.d
Medicus animæ diligenter inquirendus. 435.c.d
Mediolanensis Ecclesia consuetudo in psallendo qualis. 611.e
Mediolanensem Ecclesiam erexit Barnabas. 395.e
Meir doctor Pharisæorum. 4.d
Mel silvestre summè amarum. 90.a
Melania senior Theclæ nomine decorata. 366.e
Melania Romana clarissima femina 89.b
Melchi filius Leui, frater Pantheris. 15.d
Melchisedech vbi regnaret. 99.b
Melchisedech typus Christi 156.a
Melchisedec Regis dignitas. 472.d
Melchisedechiani hæretici. 420.c
Melitæ serpentes veneno carent, non natura, sed gratia. 590.a
Melitæ Paulus hiemauit tribus mensibus. 590.a
Melitæ quid passus Paulus. 589.e
Melitæ Pauli miracula. 590.a
Melitam Paulus venit. 589.c
Melitoni Sardensi Episcopo libellus de Transitu Virginis falsò tributus. 371.a
Melitonis Sardensis Episcopi liber apocryphus. 316.c
Membra Ecclesiæ ante Christi aduentum quæ. 2.a
Memoria ecclesia dicta. 490.b
Memoria Christi in Aegypto. 58.c
Memoriæ antiquæ de vsu sacrarum imaginum. 486.c
Memphi vrbs Aegypti. 26.e
Menander Simonis magi discipulus quid suis polliceretur. 708.d
Mencherus & Herodion castella expugnata. 703.b
Mendicantes Iudæi quomodo descripti. 731.d
Menna Constantinopolitanus Episcopus. 316.b
Mendum de voce Hieremiæ in textum Matthæi illapsum. 145.c
Menologium Græcorum. 41.a
Mensa quadra apud poetas quæ. 546.b
Mensa in templo Hierosolymitano. 25.b
Mensa in ecclesia quæ. 335.a
Mensa pura quæ. 492.e
Mensa communis & sacra temporibus Apostolorum simul inuolebantur. 236.b.c.
Mensa duplex apud Apostolos. 236.b
Mensa sacra distincta à communi. 491.b.c.d.
Mensa quas quæstiones apud Christianos haberet. 493.a
Mensam communem Christus sacræ præposuit, & cur. 491.c.d
Mensæ quibus diaconi inserniebant, fuerint ne sacræ, an communes. 236.b
Mensæ Christianorum descriptio. 492.e.493.
Mense Martio Dominum passum, communis sententia. 189.b
Mensis & dies quo Christus est passus. 189.b.c
Mensurius Episcopus Carthaginensis. 430.b. 713.e
Mercurius Trismegistus. 7.c
Mercurius creditus Paulus. 367.b
Meretrices apud Israelitas permissæ. 119.a
Meretrices vagæ. ibid.b
Meritoria Taberna typus Ecclesiæ. 11.a
Meroe metropolis regni Aethopiæ. 457.e
Meroe summa potestas penes sacerdotes. 457.c
Mesopotamenus Balaam. 51.d
Mesopotamiam Simon petit. 325.b
Messala Præses Syriæ. 29.b
Messalina Augusta vxor Claudij. 379.c
Messalina Augusta quo anno occisa. 379.c
Messalini Consulatu nascitur Christus. 34.a. 35.c.e
Messias haberi voluit Vespasianus, & vnde colligitur. 716.c
Metallotheca Vaticana. 171.c
Metaphrastes erroris arguitur de tempore Simonis magi. 321.e. 325.c. 330.d
Metellus Creticus nomen familiæ suæ reportauit. 264.e
Michael Archangelus Ecclesiæ protector. 607.b
Michael Glycas de S. Luca. 624.e
Michael Imp. calumniator lingua Latinæ. 78.d
Michael Mercatus celeberimus etate nostra philosophus. 171.b
Michaelis Mercati studio Metallotheca Vaticana constructa. 171.c
Michaelis Imp. temporibus extabat epistola integra Iesu ad Abagarum. 105.c
Michaelis Archangeli cultores Colossenses. 607.c
Michaelis Archangeli oratorium à pijs erectum. 607.a
Michaelis manifestatio in Comis facta. 607.d
Michæas loquitur de turre Ader. 48.a
Midraisthelim omnes cibos adueniente Messia Hebræos comesturos dixit. 383.d
Miletum pro Melita. 579.b.590.c
Miletum in Creta euersum à Gnosijs. 590.e
Miletum Cariæ vrbs. 552.c
Miliaresium donatiuum militare. 145.a
Militares tesseræ quæ. 317.d
Milites cohortales Archelai occisi. 69.d
Millenarius Ioannis gloriæ perpetuitatem significat. 741.a
Minæorum hæresis. 706.b
Ministerium quotidianum quod. 236.c
Ministerium sepultura non prohibitum Iudæis die festo. 150.c.d
Ministerium diaconissæ. 238.a
Ministerium, à quo Græcorum viduæ videbantur excludi, quodnam fuerit. 235.e
Ministrare, pro sacrificare, apud Lucam. 339.e
Ministri sacræ mensæ diaconi. 236.d
Ministri tabellarij. 337.e
Ministri laborantes dicti. 237.e
Ministri inferioris ordinis in templo sortiebantur ministeria. 25.e
P. Minutius Præfectus annonæ. 666.e
Minutius Felix pro Christianis. 385.a
Miraculum olei cur Transtiberim factum. 11.c
Miracula tria in Epiphania recoluntur, an eodē die facta. 97.
Miracula Christi quæ non videntur scripta. 124.e
Miracula Romæ facta accidisse ipso Christi natali die, falsum 11.c
Miracula edita in loco Ascensionis. 218.c
Miracula præclariora à Petro edita. 233.b
Miracula de oleo lampadarum. 550.e

Miracula de ceris Agnus Dei. 551.a.b
Miracula facta in Aegypto, illuc Iesu allato. 57.e
Miracula Vespasiani ex præstigijs Tyanæi. 687.c
Miracula Vespasiano tributa, miracula non sunt. 687.e
Miracula de vmbra Petri quid mysticè. 223.b.c
Miracula diei Dominici. 97.c
Miracula ex reliquijs. 427.d
Miracula diis Gentilium attributa qualia. 688.d
Miracula Anconæ per Stephanum facta. 243.a
Miraculis Petri prædicatio adiuncta. 223.c
Miraculo translatæ domus, & montes. 71.e.72.a
Miraculorum Iesu per totam Syriam fama diuulgata. 103.d
Miraculorum gratia, & intelligentia Scripturæ, sunt dotes Ecclesiæ. 211.a.b
Miraculum de mutatione aquæ in vinum quo die. 95.e
Miraculum primum Christi, mutatio aquæ in vinum. 97.d
Miraculū de mutatione aquæ in vinum, & baptismus Christi eodem anno. 96.e
Miraculum secundum Iesu, curatio filij Reguli. 103.d
Miraculum ab hæreticis numquam factum reperitur. 211.b
Miraculum de cruce S. Thomæ apud Brachmanos. 485.a
Missa sacrificium dicitur. 159.b
Missa Iacobi. 632.b
Missa quid significet. 158.e
Missarum vespertinarum vsus. 159.d
Missus agere Christianis neque in cryptis permittebatur. 159.b 6.491.a
Missæ nomen à quibus auctoribus vsurpatum. 158.e
Missæ vocis vsus in Romana Ecclesia. 159.b
de Missæ longitudine conquerentes qui. 611.b
Mitra sacerdotalis qualis fuerit. 240.d
de Mitra S. Ambrosij epigramma Ennodij. 241.a
Mitræ sub noua lege diuersæ ab ijs quæ fiebant in veteri, & diuersum repræsentant mysterium. 241.a.b
Moab ciuitas in Arabia. 51.d
Moabitarum Rex Balac. ibid.
Modestiæ officio contineri haud patiuntur mulieres. 476.c
Modestia Apostolorum. 508.d
Monachi comati arguuntur. 574.e.575.a
Monachi desides qui, & qui operosi. 420.c
Monachi qui nūc sunt, antiquam Ecclesiam æmulantur. 633.c
Monachorum princeps Ioannes Baptista. 90.b
Monarchia Petro collata, & in eius successores propagata. 129.a
Monasticam vitam Anna vidua excoluit. 57.c
Monasticæ tonsuræ derisores seuerissimè à Deo puniti. 574.e
Moniales Alleluia signo conuocari solitæ, vbi. 562.c
de Monogamia hæresis Montanistarum, & Tertulliani. 101.d
Monogamos fuisse sacerdotes in lege veteri. 532.c
Monogamos Paulus cur ordinandos monuit. 527.e
Monothelitæ hæretici in Christo duas voluntates negantes. 374.b
Mons Aluerniæ scissus in terræmotu facto patiente Domino. 181.c
Mons Cælius Romæ conflagrat. 85.d
Montana Iudææ quæ. 26.e
Montanistarum error & falsitas. 101.e
in Monte Olueti primum castra sunt posita contra Hierusalem vbi Iesus fudit lacrymas. 141.c
in Monte Tabor creditur facta esse apparitio plusquam quingentis fratribus. 209.e
Montis Vesuuij eruptio. 219.c
Montes è loco in locum translati fuerunt plures sancti. 72.a
Moralia ex Synagoga traslata in Ecclesiam cum fœnore. 532.c
Moralia præcepta seruata ab Apostolis apud Iudæos. 223.e
Morbus Herodis qualis. 68.a
More maiorum quid significat. 412.d
Mores Iudæorum incompositi in psalmis decantandis. 41.c
Mores puerorum turpissimi apud Cretenses. 526.e
Mors prodigiosa Herodiadis filiæ. 124.e
Mortem sibi conscijt Varus Germaniæ Præfectus. 73.b
Mortuus suscitatur à Petro. 315.e
Mos quid. 412.d
Mos edendi agnum apud Hebræos, ex antiquo eorum rituali. 153.d
Mos Iudæorum differendi de lege. 73.d
Mos Apostolos cum Christo pingendi. 329.a
Mos antiquus sanctorum Christianorum. 230.e
Mos fuit Ecclesiæ vt Episcopus peregrinus ad concionandum inuitaretur. 362.a
Mosaici libri inuenti & lacerati. 378.b
Moysi prophetias habuit Balaam. 50.e
Moysi libros lacerans miles, securi percutitur. 378.b
Mucianus Syriæ Præses Vespasiano adhæret. 687.a
Mucianus Vespasiano persuadet, vt philosophos Vrbe pellat. 710.c
Mulier Christiana signo Crucis ab arte dæmonum liberata. 107.e.108.a
Mulier à fluxu sanguinis liberata quæ. 109.d
Mulier peccatrix eadem Iudæa. 118.e
Mulier in adulterio deprehensa oblata Christo. 134.d
Mulier à profluuio sanguinis sanata æneam statuam erexit Saluatori. 109.e.110.a
Mulieres ministrantes Iesu quæ. 122.d
Mulieres quæ excubabant ad ostium tabernaculi, quales fuerint. 18.d
Mulieres ad sepulchrum Domini quæ. 200.e
Mulieres hæreticas exorcismos ausas docere. 432.d
Mulieres in modestiæ officio continere, difficile. 476.c
Mulieres Christianas nequaquam speculo vti solitas. 476.d
Mulieres in ecclesia à viris separatæ. 18.b
Mulieres in ecclesia omnino taceant. 503.b
Mulieres bene olere, cùm nihil olent. 506.c
Mulieres Hierusalem quando dixerint: Beatæ steriles. 692.c
Mulieri in ecclesia loqui turpe. 542.c
Mulieribus quæ doctrinæ ratio prohibita. ibidem.
Mulierum profectio ad sepulchrum Domini quando. 196.c
Mulierum locus in ecclesia supra tabulatum. 489.b
Multiloquium in oratione damnatum quale. 115.d
Multitudo populi foras erat in templo hora incensi, id est, extra primum velum. 25.c
Mundi originis anni. 39.e
Mundi restitutio per Christum. 43.c
Mundi finis etiam Gentilibus creditus. 721.c.d
Mundi trans Oceanum positi, ex Clementis epistola. 735.b
Mundum igne consumendum Sibyllina carmina prædicunt. 720.c
Munera donata ab Abraham filijs Caturæ. 51.e
Munera Magorum eadem. ibid.
Municipia non cogebantur viuere iure Romanorum. 400.a
Municipia colonijs præstabant. 580.b
Munus diaconorum. 236.c
Mures aurei apud arcam fœderis. 507.b
Murus Hierusalem cingens triduo à Tito construitur. 691.d
Muscæ ad vilcus, prouerbium. 442.c
Musica quæ damnata. 610.d.e.612.d
Musica instrumenta diuersi generis in ecclesia. 613.a
Musicas leges sine mutatione publicarum legum mutari non posse. 610.e
Musicæ vis. 610.b
Musicæ laudes. 611.a
Musonij duo. 710.c
Musonius philosophus Vrbe pulsus. 711.d.723.b
Musonius Babylonicus magus in carcerem à Nerone detrusus. 633.e
Myrrhæ vsus probatus. 171.b
Myrrham esse quam Indi Benzui vocant. ibid.c
Myrrhati vini loco, vinum felle mixtum Iesu exhibitum. 170.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Myrrhatum vinum minimè amarum. 170.c
Myrrhatum vinum vnde dictum. 170.c
Myrrhatum vinum pretiosum. 170.c
Myrrhatum vinum noluit Iesus bibere. 179.c
Myrrhatum vinum cur Christo datum. 170.b
Myrrhatum vinum ab ebrietate præseruat. 171.a
Myrrhæ natura. 173.b.174.a.b.c
Myrrhæ odore vina condita lautissima. 170.d
Myrrhina vasa olim in magno pretio. 170.c
Myrrhina vasa apud Orientales ex myrrha confecta. 172.c
de Myrrhinis auctoris iudicium. 171.c
Myrrhina vasa vnde materiam habent. 171.b
Myrrhinum vinum inter dulcia numeratum. 174.d
in Mysiam venit Paulus. 319.b
Mysteria nominabant veteres Eucharistiam. 158.e
Mysterium non est quod ad populares & vulgares effertur. 265.c
Mysterium Petri visionis. 285.e

N.

Naasson tribus Iudæ princeps. 12.c
Naim viduæ filius a mortuis excitatus. 146.a
Nænia, funebre carmen, quod canebatur ad tibiam. 110.e
Nænia & pectoris tunsiones attemperabantur ad modos tibiæ. 110.e
Narcissus Domini discipulus, Athenarũ Episcopus. 542.e
Narcissus Claudij libertus necatus. 542.e
Nardi vngnentum maximi pretij. 121.e
Nardinum olcum incensum in ecclesia. 550.d
Nardum pistacum vnguentum quale. 120.c
Nascitur Christus in spelunca. 43.e
Nascentes Patriarchæ manu præmissa quid significarent. 1.b
in Natali Domini dæmones perterriti. 48.b
Natalis Christi quomodo 43.e
de Natali die Domini diuersa sententia. 38. 39.
Natalis Domini tempus. 40.d.e
Natalis dies Domini quis apud hæreticos traditus. 40.d
Natalis dies Christi quis apud omnes Catholicos. 41.b
Natalis Domini post mortem Herodis contingeret, si Iosephum sequeremur. 38.a.b
Natalis dies Herodis. 123.c
Natalis Herodis Persius meminit. 123.d
Natalis Virginis quibus Consulibus, qua Olympiade contigit. 17.b
Natalis S. Theodori martyris. 559.b
Natalis S. Felicis. 559.e
Natalitia sanctorum. 557.e
Natalitio Apostolorum interesse debere. 659.c
Natalius hæreticus quomodo confessus. 435.e
Nathanael an idem cum Bartholomæo. 94.c
Nathanael non fuit inter Apostolos, & cur. 94.c
Nathanael à Cana Galilææ. 95.e
Nathanaelem eruditissimum virum Christus non redarguit 455.b
Natiuitas Domini. 43.e
Natiuitas Virginis priuilegiis aucta. 14.c
Natura docet veram religionem. 721.d
Naufragium Melitæ à Paulo passum, non esse vnum ex tribus in epistola secunda ad Corinthios enumeratis. 537.e 538.a
Nauigans Iudæus superstitiosè clauum sabbato reliquit. 6.c
Nauigatio Barnabæ & Pauli. 264.d
Nauigatio Pauli in Syriam. 422.d
Naumachia ab Augusto facta. 670.c
Naumachij Ethnici poetæ nobilis de virginitate præclara sententia 466.a
Nauta Iudæus superstitiosus. 6.c
in Naxo insula fons vini suauissimi. 96.c
Nazarai qui. 6.d
Nazaræorum secta, & ritus. 6.d
Nazarai corruptores Euangelij Matthæi. 289.d
Nazarai Christiani olim. 72.c
Nazarei, id est, sancti Dei. 570.c
Nazarei certo tempore à vino abstinebant. 569.e
Nazarei voto obligati, sic Corban nominabant. 422.c
Nazarei capita radebant. 570.b.c
Nazarei consortio Ebionæorum infamati. 706.c
Nazarei quousque tolerati sunt in Ecclesia. 706.a
Nazarenorum Euangelium ex Hebræo à Hieronymo in Græcum translatum. 112.d
Nazarenorum nomen remansit hæreticis. 72.c.706.b
Nazarenorum hæreticorum duplex genus. 72.c
Nazarenum, id est, Christum Iudæi spernentes, Florum meretur. 657.e
Nazarenus Christus dictus. 72.b
Nazaræorum & clericorum differentia. 570.c.d
Nazaræorum votum. 422.c
Nazaræorum hæresis vnde, & vbi initium habuit. 706.a
Nazareth viculus in Galilæa iuxta montem Tabor. 71.e
in Nazareth duæ celebres ecclesiæ. 71.e
Nazareth in qua sit ex duabus Galilæis. 72.d
Nazareth relicta, venit Iesus Capharnaum. 104.a
Nazareth Christus reducitur. 71.a
in Nazareth domus S. Mariæ. 71.e
Lauretum miraculosè translata. 71.e.72.a
Nectarius à Nouatianis deceptus, vt Socrates refert. 440.b
Nectarij factum malè interpretati Nouatiani. 442.c
Nectarius pœnitentiarium deposuit, non pœnitentiam proscripsit. 439.d
Næuis vox quid significet. 262.e
Negatio Petri. 162.d
Negatio Petri vbi. 162.e
Nephasith apud Hebræos quid. 114.d
Nepotis hymni. 612.d
Nereus & Archilleus à Petro conuersi. 744.a
Nero à Claudio adoptatus. 411.a
Nero in Imperio succedit Claudio. 445.b
quot annis imperauit. ibid.
Nero vestigia pedum vnguentis vngebat. 120.d
Nero per leonem significatur. 347.c
Nero erga Iudæos propensior. 445.b
Nero Agrippam Regem quatuor ciuitatibus donat. 445.b
Nero exordio Imperij mansuetissimus. 445.c
Nero Claudij filium Britannicum veneno sustulit. 521.a
Nero quando incontinens factus est. 521.a
Nero Ismaelem & Chelciam detinet. 587.d
Nero Agrippinæ matri mortem infert. 624.e
Nero Pallantem interimit. 637.b
Nero quid in incendio Vrbis. 638.d
Nero Christianos persequitur. 638.b
Nero nouæ condendæ vrbis gloriam quærere videbatur. 638.e
Nero parricida matris, & vxoris, auriga, histrio, & incendiarius. 638.d
Nero ad necandos quos vellet calumniis vsus. 639.c
Nero creditus incendiarius. 638.d
Nero se Vrbem incensurum prædixerat. 638.d
Nero cur Vrbem incenderit. 638.e.640.a
Nero Senecæ concedit, vt quam sibi vellet mortem pararet. 643.e
Nero diis imperare per magiam concupiuit. 648.c
Nero Poppæam vxorem ictu calcis percussam occidit. 643.e
Nero Tyridatem magum ad se vocat. 648.c
Nero omnis magiæ generis princeps. 648.c
Nero probos omnes insequitur. 652.d
Nero Baream Soranum cum filia Seruilia & Thraseam Patum interficit. 652.e

Nero philosophos ab Vrbe exegit. 653.e
Nero magos mutata sententia odio prosequitur, & cur. 653.e
Nero Musonium Babylonium magum in carcerẽ trudit. 653.e
Nero vt Isthmum foderet, in Achaiam nauigauit. 655.b
Nero in Olympicis certans, superans omnes aurigas & citharœdos, coronatur. 655.b
Nero ex Achaia Romam rediit. 665.c
Nero impudicissimus 521.a.652.b
Nero Antichristus fuisse creditus, sed falsò. 684.a
Nero adhuc viuere falsò creditus. 684.d
Nero perterritus, a nece Christianorum se abstinuit. 681.c
Nero in visu perterritus. 681.c
Nero quando animo consternatus. 681.d
Nero templum Dianæ Ephesinæ spoliat. 508.a
Nero sub quo Consulatu obiit. 683.c
Nero quibus ex causis Petrum & Paulum in carcerem coniecit. 652.b.c
Neronem in fine seculi venturum, & ab Antichristo occidendum, quidam fabulantur. 684.b
Neronem se esse fingens seruus multos exterret. 684.e
Neronis in mensam fulmen illapsum. 625.b
Neroni Simon magus carissimus. 648.c
Neronis domesticos nonnullos ad fidem conuersos. 594.a
Neronis stagnum vbi. 670.d
Neronis clementia. 445.c
Neronis tempore lapsus Simonis magi. 330.c
Neronis durum iudicium aduersus Paulum. 593.a
Neronis Circus in Vaticano ad equos agitandos. 670.b
à Neronis tempore vsque ad Domitianum nulla in Ecclesiam excitata persecutio. 678.e
Neronis sæuitia. 637.b
Neronis in coniuratos sæuitia. 643.d
Neronis tempore quæ prodigia. 673.d. *quid significarent.* 673.e
Neronis fuga. 683.d
Neronis obitus. 683.d
Neronis studiosus Rex Parthorum. 684.d
Nerua à Domitiano in exilium mittitur. 726.b
Nerua Romam reuocatus, à Domitiano Consul designatur. 726.e
Nerua Apollonij Tyanei consuetudine vsus. 727.a
Nerua Imperium capessit. 745.c
Nerua optimus Imperator respectu Domitiani. 745.d
Nerua Christianos relegatos reuocat. 745.d
Nerua tributa Iudæis relaxat. ibid.e
Nerua Traianum adoptat. 753.a
Neruæ edictum, ne liceret impietatis accusare qui deos non coleret. 745.d
Neruæ obitus. 753.a
Nestorius hæreticus. 322.d
Nicanor vnus ex septem diaconis. 249.d
Nicanor diaconus vbi & quando occisus. 249.e
Nicasius Rhotomagensis Episcopus. 548.a
Nicæna Synodus Symbolo Apostolorum quæ addidit, & cur. 317.c
Nicæni Concilij canonis, mulierum cum clericis habitationem prohibentis, explicatio. 529.c
Nicæni Concilij canon aduersus bigamos. 533.a
Nicephori error de tempore Euangelij Matthæi. 288.e
Nicephori Chronici error de numero annorum, quibus sedit Iacobus. 626.d
Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus ad Leonem Tertium dona mittit. 548.a
Nicetas Choniata quid de Alexio Imp. 607.d
Nicetius Episcopus Treuerensis nascitur cum corona clericali. 573.d
Nicodemus Christi discipulus à Iudæis anathematizatur, de ciuitate eicitur, & à Gamaliele suscipitur. 249.e
Nicodemus ad Iesum nocte venit. 98.e
Nicolaitarum errores. 646.e.647.e
Nicolaitæ impurissimi à Petro & Iuda exagitati. 646.e
Nicolaitæ falsò sibi nomen Nicolai assumebant. 647.a
qua occasione. ibid.c
Nicolaitæ beatitudinem in voluptate constituebant. 648.a
Nicolaitæ se Gnosticos nominabant. ibid.b
Nicolaitæ in varias sectas diuisi. ibid.
Nicolaus Papa Michaelem reprimit in Latinam linguam insultantem. 78.d
Nicolaus orator pro Archelao & Herode. 71.a
Nicolaus diaconus, Episcopus Samaritanorum. 647.e
Nicolaus falsò in crimen adducitur. ibid.c
Nicomedes presbyter. 675.e
Nicomedia & Nicæa Bithyniæ oppida. 315.e
Nicopolis ciuitas Emmaus nuncupatur. 204.a
Nicopolis ciuitas iuxta sinum Ambracium. 521.b
Nisæi equi. 55.a
Nocte nascitur Christus, & qua hora. 41.c
Noctem flumine purgare quid. 483.e
Nocturnarum vigiliarum quis modus. 401.c
Nocturnæ connocationes quæ. ibid.
Nomen Iesu super omne nomen admirabile. 49.c
Nomen quando indebatur infanti à Gentilibus. 31.d
Nomen diuitis epulonis. 137.c
Nomen tetragrammaton quid posset. 431.e
Nomen presbyteri etiam Apostolis commune. 525.a.b
Nomina Eucharistiæ. 155.a.b
Nomina Iudæorum quæ fuerint. 2.c
Nomina diuersa excommunicationis, & absolutionis. 450.b
Nomina septuagintaduorum discipulorum. 136.a
Nomina quatuor partium diei apud Iudæos. 192.c
Nomina diuersa quibus ecclesia appellatur. 490.a
Nomina Hebraica cur in Ecclesia retenta. 506.a
Nomina martyrum insignorum sub Domitiano. 745.b
Nominatim in synaxi Christiani requirebantur. 480.a
Nomini proprio filij nomen patris subiiciebatur. 22.d
Nominum nouorum inducendi forma, cum res exigit, ab Apostolis Ecclesiæ tradita. 308.d
Nonis Ianuarij fontem aquam fluere vini sapore. 95.a
Norbanus Consul Romanus. 29.a
Norbani Flacci litteræ pro Iudæis. 299.c
Notariorum munus in Ecclesia. 338.a
Nouatianus hæreticus non fuit chrismate signatus. 256.b
Nouatiani baptizatos non inungunt sacro chrismate. ibid.
Nouatores plus tribuunt Iosepho, quam Euangelio. 27.e
eorum confutatio. ibid.
Nouatores Ioannẽ Baptistam delicioſæ vitæ infamant. 90.c
Nouatores quæcumque ignorant, blasphemant. 32.e
Nouatores nostri sæculi. ibid.
Nouatores confutati de bonis in commune reducendis. 232.e
Nouatores abstinuntur vt alij, voce Dominicæ cœnæ. 154.d
Nouatores hæretici Chrismatis sacramentum negãtes. 256.b
Nouatores odio prosequuntur monachos. 633.e
Nouatorum intentio in conscribenda historia Ecclesiastica. in præf. pag. 1.
Nouatorum vesania de tempore descriptionis factæ à Quirino. 27.d
Nouatorum insania de Ioanne Baptista. 90.b
Nouatorum error de S. Petro confutatus. 129.b
Nouatorum error de vectigalibus à sacerdote pendendis. 133.d
Nouatorum hallucinatio confutata. 253.c
Noui Iouis illustris Caij titulus. 301.b.c
Nouissima hora quæ. 512.c
Nox in quatuor partes diuidebatur etiam apud Iudæos. 192.c
Nubere in Domino quid. 462.b
Nudis pedibus inceder e Christiani consueuerunt. 479.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Numæ Pompilij ordinatio. 339.c
Numeratio annorum mundi quomodo ab Ecclesia obseruata. 40.b
Numeri abbreuiandi vsus. 135.e
Numerus ciuium Romæ censitorum sub Claudio. 380.a
Numerus hostiarum, & comedentium in die Paschatis. 148.b.c
Numerus Iudæorum fame consumptorum. 697.a
Numerus occisorum & captiuorum in bello Iudaico. 695.b
Numidæ Episcopi à Petro ordinati. 541.b
Numidius Quadratus Syriæ Præses. 378.d.e
Ananiam summum Pontificem, & Ananum ducem Romam mittit. 379.a
Numisma census quid differat ab vsuali moneta. 142.a
Numisma census quanti prety. 142.b
Numisma Titi Imp. quale. 142.b
Numismata tributorum à ceteris vsualis pecuniæ nummis differebant. 142.a
Nuptias non sine Missa & communione celebrari. 662.d.e
Nuptias & cibos detestantes qui. 511.e
Nuptiæ occultæ & clandestinæ. 340.e.463.a
Nuptiæ occultæ à Christianis damnatæ. 463.a
Nuptiæ Christi præsentia sacratæ. 95.b
Nuptiæ spirituales. 477.b
de Nuptiis Ioannis Euangelistæ sententia ridicula. 95.c.d
in Nuptiis Canæ Galilææ quis sponsus. 95.d
Nynensis appellatus dines epulo. 137.a

O.

OBeliscus in Circo Neronis 670.c
Obiectiones de ecclesiis ædificandis dilutæ. 481.b
Oblatio panis & vini. 496.c
Oblatio. Vide suprà, Collecta.
Oblationes ecclesiasticorum prouentuum inuidiam Imperatoribus mouebant. 471.c
Oblationes non statim in ecclesiam inferebantur. 496.b
Oblationes non ab omnibus recipiebantur. 496.c
Oblationes offerendæ, vt in altari consecrentur. 556.d
Oblationes pro defunctis. 246.c.247.a.b
Oblationum copia. 473.a
Oblationibus sustentati Dei ministri. 471.b
Obseruantia dierum quæ prohibita 553.d
Obstetricis testimonium de Virg. Maria refellitur. 45.d
Obstetrix longè à partu Virginis. refelluntur apocrypha. 45.c 45.d
Occasum respiciebat Dominus in cruce pendens. 564.c
Occidens hieroglyphicum tenebrarum. 564.b
in Occidente clerici barbam tondebãt, & qua de causa 577.b
Occidentem versus positi renunciabant diabolo Christiani, & cur. 564.b
Occisionem significat anathema. 505.d
Occisorum & captiuorum numerus in excidio Hierosolymitano. 695.b
Occursus festum. 157.d
Octaua die nomen imponere, mos fuit Iudæorum atque Gentilium. 31.d
Octaua die Christiani lætantur. Vide, Dominica.
Octauia honestissima fœmina Neronis vxor. 637.b
Octauiani Augusti obitus. 77.e
Octauius. Vide, Augustus.
Octauius ante pugnam Imperator appellatus. 35.d
Octauius Consul anno ætatis suæ vigesimo. 35.d
Octauius. Vide suprà, Augustus.
Olei & aquæ benedictio. 632.a
Oleo ad inungendos infirmos nullus antiquorum Prophetarum vsus 630.e
Oleum è Taberna Meritoria. 11.a
Oleum è terra Romæ erupit. 11.a
Oleum lampadum quàm mirabilia operetur. 428.b.550.e
Oleum sanctum duplex. 630.e
Oleum infirmorum. 630.e
Oleum sacerdotali benedictione virtutem diuinam consequi. 631.a.c
Oleum ad diuina miracula adhiberi solitum quod. 631.e
Olueti mons lampadibus plenus quando. 552.a
in Olueti monte contra Hierusalem primùm castra posita. 141.c
Olueti mons adiacet Hierosolymis à plaga Orientali. 134.d
in Olueti monte ecclesia aperto cacumine. 217.e
Olueti mons quantum distet ab Hierosolymis. 213.d
Ollulæ Rhodiacæ quæ. 171.a
Olympas & Herodion martyres. 680.c
Olympiade qua natus sit Dominus. 34.c.38.c
Olympiades ad supputanda tempora perutiles. 34.c
Olympiadum anni vnde numerari soliti. 37.d.e
Onesimum Gentilem fuisse. 614.c
Onesimus Philemonis seruus à Paulo commendatur. 614.c
Onesimus post Timotheum Episcopus Ephesinus. martyrio coronatus. 614.d 614.e
Onesiphorus Pauli hospes. 364.c
Onesiphorus Paulum Romæ inuisit. 593.e
Onias summus Pontifex. 18.e
Onion templum ad Oniæ ædificatum, & qua occasione. 704.b
Onion templum Iudæorum in Ægypto demolitum. 704.a
Onufrij Panuinij Fasti vno anno discrepant à Fastis Cassiodori. 37.c
Onufrius Panuinius erroris arguitur. 330.c
Onychina vasa. 171.d
de Opificio manuum. 408.e
Opificium exercebant discipuli Iudæorum. 409.e
Opificium apud quos ignobile. 409.d
Opificium Pauli quod. 409.d
Opinio illa, quòd Petrus fundauerit Ecclesiam Romanam priusquam Antiochenam, refellitur. 271.e
Opinio vulgata de mundi casu. 720.c
Opiniones de causa deperditi Iesu. 74.d
Opinioni ab Ecclesia receptæ inhærendum. 116.d
Opportunitate bene vsi Christiani. 721.b
Optatus Mileuitanus. 93.e.617.a
Optimates vnde. 534.b
Optimi viri titulus in magistratibus constitutis impartiri solitus. 534.a.b.c
Optimi cognomen quantæ olim excellentiæ. 534.a
Oracula de Vrbis interitu tamquam falsâ Tiberius redarguit. 81.c
Oraculum, seu logion. 80.c
Oraculum Apollinis Delphici quando & cur occlusum. 10.a
Orando pectus tundere vnde tractum, & quid significet. 565.e
Orans Dominus ab Angelo confortatur. 161.c
Orantes manus extollere, & expandere solebant. 565.c
Orare ad Orientem, Apostolica traditio est. 563.d
Orare genibus flexis quid significet. 564.e.565.a
Orare stantes solent Christiani quando, & cur. 565.a
Orare sedendo, extra disciplinam est. 565.a
Orare detecto, capite, Apostoli institutio est. 564.d
Orare iunctis manibus quid significet. 565.e
Oratio Herodis ad Iudæos. 67.c
Oratio Domini in horto. 161.c
Oratio Pauli in Areopago. 404.e
Oratio Gregorij Nysseni populi frequentia intermissa. 559.c
Oratio in Cathedræ Petri festiuitate ex Ritualibus antiquis. 341.d
Oratione legio Christiana victoriam reportauit. 565.c
Orationis horæ tres. 224.a.b.c
quinque & septem. ibid.d
Oratio-

Orationis locus. 215.e
Oratorij congregatio. 502.c
Oratorium. 502.c
Oratorium in Vrbe erectum, & eius forma. 502.c
Oratorium S. Hieronymi. ibid.c
Oratorium sanctæ Crucis in basilica sancti Petri. 489.d
Oratorium S. Michaelis Archangeli nequaquam ab hæreticis erectum. 607.a
Oratorium S. Michaelis Archangeli Colossis. 607.a.b
Oratorum mos, manum extendere, & quomodo. 586.b
Orbis in institutione quæ facta, ea in eius dẽ restitutione adimpleta. 43.d
Orbis status tempore Christi. 7.b
Orbis descriptio facta ab Augusto, & eius causæ. 31.e
Orbis descriptio geometrica cœpta à Iulio Cæsare, absoluta ab Augusto. 33.b
Orbis terrarum quando metiri cœpit. 33.b
Orbis continentia ad Senatum perlata. 33.c
Ordinandi cur non bigami. 532.c
Ordinatio, & ordo quid. 337.a
Ordinationis mysterium. 239.a
Ordinatione Catholici ab hæreticis discriminantur. 336.c
Ordinationes quales fieri solitæ ab Apostolis. 336.d
Ordinationes ex prophetia veniebant. 336.d
Ordinationes apud hæreticos quæ. 338.c
Ordinationes non sine sacrificio & ieiunio fiebant ab Apostolis. 338.e
Ordinationes Episcoporum ex Apostolorum traditione. 339.c
Ordines Ecclesiastici septem. 337.a
Ordines inferiores non habent ius in subiectos. 538.c
Ordines Ecclesiasticos ab officiis distinctos. 338.a
Ordo Iudæorum in synagogis. 74.a
Ordo seruari solitus à Iudæis in publico conuentu. 57.c.58.a
Ordo clericorum in plures ordines distinctus. 337.c
omnes ab Apostolis instituti. 337.d
quæ sint eorum nomina ex Ignatio. ibid.
Ordo sacer sacramentum est 538.d
Ordo Romanus quo anno Christum baptizatũ profitetur. 36.e
Ordo Romanus de cereorũ accensorum significatione. 550.d
Ordo personarum in ecclesia. 456.b.488.d
Ordo locorum in ecclesia. 488.d
Ordo in Eucharistia conficienda, & distribuenda. 496.b.c
Ordo in conuiuiis Iudæorum. 125.d
Ordo festiuitatum. 557.a
Oriens Christus appellatus. 564.a
Oriens pars mundi ad orandum destinata, cur. 563.d
Orientales non quotidie communicare solitos. 449.c
Orientales sacra Apostolorum corpora surripere attentarunt. 672.a
in Orientali Ecclesia monachos & clericos numquam barba rasos. 577.c
Orientalis Ecclesiæ vsus de habitatione mulierum cum clericis prohibita. 529.c
Orientalis Ecclesiæ consuetudo in psallendo qualis. 611.e
in Oriente positus paradisus terrestris. 564.b
Origenes de traditionibus. 417.e
Origenis sententia de Magis. 50.d
Ornamentum capitis summi Pontificis quale fuerit. 240.b
Ornatus capillorum quantum Deo displiceat in virgine. 477.e
Orosij error de tempore cladis Variana. 76.b
eiusdem error de tempore Seiani. 138.d
Orthosia oppidum. 315.d
Osculi genus duplex. 350.b
Osculi vsus apud Romanos, Tiberij lege prohibitus. 349.c
Osculi sancti vsus in osculum tabellæ mutatus. 350.d
Osculum sanctum quale. 349.e
Osculum pacis. ibid.
Osius Cordubensis. 487.b
Osirius de cruce S. Thomæ apud Brachmanos. 484.e
Ossa gigantum in Hebron. 177.a
Ossa humana sparsa à Samaritis per porticus Salomonis, & per totum templum. 102.e
Ossenorum hæresis. 706.d
Ostiensis porta, eadem tergemina dicta, vbi pauperes stipem accipere soliti erant. 666.e
Otho imperium arripit, occiso Galba. 685.e
Otho sibi ipse mortem conscisit nonagesimoquinto sui Imperij die. 686.a
Otreius Episcopus Melitensis. 572.e
Oüsia vnde dicatur. 374.e
Ouem & hircum mactari non patiebantur Aegyptij. 302.d
Ouidij carmina de conflagratione mundi. 720.d

P.

PAci simulacrum positum. 47.e
Pacis Æternæ, inscriptio templi, & nummi. 47.c
Pacianus antiquus Theologus. 384.d
Pacianus quo Imperatore claruit. 443.b
Pacis templum, commentum de eo refellitur. 46.d.e
Pacis templum quando erectum. 47.a.716.a
Pacis templum quando collapsum. 46.e
Pacis templum quando incendio conflagrauit. 47.d
Pacis templum cur voluerit Vespasianus ædificare. 716.a.b.
in Pacis templo reposita ornamenta templi Hierosolymitani 716.a
Pacis osculum. Vide suprà, Osculum.
Pacorus Parthorum Rex contra Romanorum exercitum quid 637.b
Palæstina pacem habuit, Herode & Archelao regnante. 28.a
Palæstina quando dici Iudæa cœpit. 2.c
Palæstina sub Syria continebatur. 30.a
Palæstina diuisa in tetrarchias. 71.a.b
Palæstina & Hierosolyma Antiochiæ subiacebant. 271.b
Palæstinæ totius fines. 145.d
Pallas germanus Felicis Iudææ Præsidis. 445.c
Pallas Claudij libertus à Nerone de medio tollitur. 637.b
Palliati atque togati conuiuæ accumbere solsti. 152.c
Palliati incedebant Christiani. 479.c
Pallij nomen. 78.a
Pallij vsus inter Romanos à quo tempore. 478.c
Pallij forma describitur. 478.e
Pallio vti Romanis non vetitum. 78.b
Pallio non necessario Christiani vtebantur. 479.d
Pallium Pharisaicum. 5.c
Pallium, obiecta toga, Christiani induebant. 478.c
Pallium à communi vsu ad monachos cessisse. 479.d
Pallium ab Apostolis accepisse Christianos potiùs, quàm à Græcis. 478.e
Pallium quatuor angulos habebat. 478.e
Pallium Græcum ad Romanos illapsum. 78.a
Palma quæ ad multa sæcula perduranit. 141.b
Palmæ hieroglyphico Iudæa expressa. 746.a
Palmarum ramos ferendi mos. 140.b.d
Pamelius scholiastes. 47.a
Pan mortis historia ab Eusebio ex Plutarcho recitata. 181.d
Pan vel hominem fuisse, & tamdiu mortuum, vel dæmonem, & mori non potuisse. 182.b
Pan, quem colebant Gentiles, ex Mercurio & Penelope natum. 182.a
Pan mortuus, Christus Dominus à quibusdã intelligitur. 181.182.a
Pancratius Tauromenij Episcopus venit cum Petro Romam. 322.a
Pandia, Diasia, Dionysia populari epulo celebrabantur. 340.b
Panes propositionis. 25.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Panis post cõsecrationem in Eucharistia efficitur corpus Christi. 158.b.c
Panis frangendi mentio in Scripturis tantùm, cur. 545.e
Panis decussatus quid. 546.d
Panis decussati forma. 546.e
Panis quadrifida incisio. 546.b
Pantenus philosophus Christianus. 324.a
Panneada Cæsaream dici voluit Philippus Tetrarcha. 79.c
Panneada Phœnices Cæsaream Philippi vocabant. 109.e
Panneade à Syrophœnissa Christi imago erecta. 109.e.484.b
Panther filius Leui genuit Barpantherem. 15.c
Papias Ioannis discipulus. 163.e.164.a.e
Paphnutius quomodo in Nicæno Concilio pro vxoratis Episcopis intercesserit. 529.d
Parabolæ Iesu diuersæ. 122.b.136.d.137.b.141.e
Parabola de decem virginibus, & talentis distributis. 143.a
Parabolarum vsus. 115.b
Paradisus terrestris in Oriente positus. 564.b
Paragorius Episcopus vxorem iussu canonũ reliquerat. 529.c
Paralyticus cur demissus per tegulas. 108.c
Parascene, licet Græca vox sit, ea tamen vti cõsueuere Iudæi. 189.d.
Parasceue quando desinebat. 148.d.e
Parasceue dies, qui Pascha precedit, dictus est cœna pura. 191.c
Parasceue Paschæ, id est, Sabbati, quia cum Paschate incidit in die passionis Domini. 149.b
Parasceue quid esset. 149.b
Parasceuen Christiani Græci diem Veneris appellant. 189.d
Parthi & Bassorę à Ioanne fide imbuti. 323.a
Parthi locustis vescuntur. 89.e
Parthos adiit Ioannes Apostolus. 323.a
Particulæ, quas nos decimus, buccellas dici solitas. 497.e
Partitio Iudæorum regni facta ab Augusto. 71.b
Pascha quando à Domino celebratum. 147.c
Pascha Christo vbi paratum. 146.b
Pascha & Azyma eadem die celebrata. 147.e
Pascha & Azyma circa Christi tempora post aquinoctium agebantur. 148.a
Paschæ qua die mensis celebraretur. ibid.
Paschæ manducare quousque extendebatur. 148.e
Pascha idem quod Phase. 149.a
Pascha item dicebantur singuli septẽdies Azymorum. 149.b
Pascha & parasceue Paschæ quomodo simul incidunt. 150.b.c
Pascha translatum tempore Ezechiæ Regis. 150.e
Pascha in sabbatum translatum merè fictitium est. 147.a.c. 149.c.d.150.a.b
Pascha Iudæorum nouunisi in plenilunio. 148.a.b
Pascha à Domino celebratum cum aliis Iudæis cõmune. 151.a
Pascha intercisum fuisse, falsum est. 151.a
Pascha primum à Ioanne recensitum, incidisse in annum Domini trigesimumprimum, & quid inde sequatur. 187.b
Pascha die Dominico celebrandum, Petrus instituit. 553.c
Paschæ & Pentecostes nomina retinuit Ecclesia. ibid.d
Paschæ festum non agendum vt Iudeis. 553.b
in Paschali conuiuio Iudæos bis lauari solitos. 151.e
Paschali tempore quisque hostiam mactabat. 148.b.c
Paschalis solemnitas diuersa ab ea, quæ est Azymorũ. 147.e
Paschali tempore obsessa Hierosolyma. 690.c
Paschali festo curialis homo impurus diuinam vltionem expertus. 483.e
Paschata quatuor post baptismum Christi per annos singulos deuoluta. 187.a
Paschate solùm epulari non licebat. 148.b
Paschate à nona hora vsque ad vndecimam mactabant hostias. 148.b
Paschata numeranda à primo post nuptias in Cana Galilææ celebrato quot. 112.c
Paschatis die Christus in cruce immolatur. 151.b
de Paschatis die à Domino celebrato sententia diuersa. 146.d.e.147.c.d.e
Paschatis die hostiarum numerus, & comedentium. 148.b.c
Paschatis dies certus apud Iudæos. 150.d.e
Paschatis celebrandi ritus. 148.a
Passio Christi sacrificium. 156.c
Passio Theclæ qualis. 365.c.366.
de Passione Domini meditationes piæ, & reuelationes. 182.e
Passionis Christi instrumenta. 184.b
Pastophorium quid significet. 482.b
Pastophorium quem in ecclesia vsum haberet. 482.b
Pastores ad præsepe Domini quot. 47.d.48.a
Pastoris nomine titulus erectus in Viminali. 597.e
Pastorum trium nomine ecclesia erecta. 48.a
Patulæ quadræ quæ. 546.b
Pateram Maximus Imperator Martino ante se dari iubet. 456.b
Patibulo appensus, eodem die sepeliebatur apud Iudæos. 150.d
Patmos insulæ descriptio. 728.a
Patres vsi Sibyllarum testimoniis. 8.c
Patriarchæ non capita Ecclesiæ, sed membra. 2.b
Patrocinium Iudæorum susceptum à Christo. 390.e
Patrum auctoritates de veritate corporis Christi in sacramento Eucharistiæ. 156.157.
Paula in spelunca Saluatoris quæ considerauerit. 44.e
Paulæ funus 245.d
Paulæ monasterium. 562.c
Pauli natale solum. 263.b.c
Pauli conuersio quando. 242.a.261.b
Pauli nomen à quo inditum, quando, & cur. 265.a.b.c
Pauli cognomen Aemiliorum familiæ. 265.a
Pauli raptus quo anno contigerit. 341.a
Pauli & Barnabæ contentio. 393.e
Pauli peregrinatio, vbi soluit Corintho. 422.d
Pauli peregrinationis comes quis dictus sit. 398.c
Pauli oratio in Areopago. 404.e
Pauli sudaria quid, & semicinctia. 426.c
Pauli eloquentia qualis fuerit. 447. per totum
Pauli celibatus multis probatur. 469.470.a.b.c
Pauli penula quid. 547.c
Pauli admonitio de pace ad Philippenses. 600.b
Pauli oratio ad maiores natu Ecclesiæ Ephesi. 550.e
Pauli oratio ad populum Hierosolymis. 579.d.e
Pauli nepos insidias detegit. 582.a 582
Pauli gratia, virtus Melitæ concessa. 589.e
Pauli causa coram quibus acta Romæ. 590.c
Pauli peregrinatio in Asia bis. 604.d
Pauli cum Sila peregrinatio. 396.b
Pauli sigillum quod. 619.e.620.a
Pauli Acta apocrypha quæ fuerint. 621.c
Pauli res gestæ in Hispania obscuræ remanserunt. 623.a
Pauli fuga è carcere. 666.c
Pauli ceruice abscissa lac pro sanguine fluxit. 667.e
Pauli ætas post conuersionem. 262.a
& ante conuersionem. 262.d.e
Pauli prædicatio. 263.a
Pauli mors quo anno eius vitæ acciderit. 263.a
Pauli natiuitas quo anno fuerit. ibid.b
Pauli visionis tempus. 264.b
Pauli prædicatio Damasci. 265.e
Pauli in Arabiam profectio. ibid.
Pauli reditus Damascum. 266.d
Pauli res gestæ Antiochiæ. 388.b
Pauli verba elucidata, cùm ait: In faciem ei restiti. 392.d
Pauli & Silæ preces nocturnæ. 400.b
Pauli & Silæ è carcere liberatio. 402.a
Pauli pugna cum bestiis. 425.e
Paulinæ gestæ Romæ. 592.e
Pauli hospitium vbi Romæ fuerit. 592.e

Pauli

Pauli sepulchrum. 672.d
Pauli effigies, & statura. 668.c
Pauliani qui. 448.e
Paulini carmen de amictu Ioannis Baptistæ. 89.c
Paulini carmen de tribus miraculis in Epiphania. 96.e
Paulini carmen de cãtharo in atrio ecclesiæ Vaticanæ. 482.e
de martyrio Lucæ. 624.b
Paulini carmen de pastophoris ecclesiæ. 482.b.c
Paulinus presbyter Barchinonensis 487.e
à Paulino Tyriorum Episcopo nobile tẽplum erectum. 482.d
Paulo creditum esse Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis, quomodo intelligendum. 384.b
non propterea limitata potestas. 387.a
Paulo donantur animæ omnes, quæ secum erant in nauigio. 589.b
quot numero 589.e
Paulo etiam dictum a Domino ferunt: Denuo debeo crucifigi. 666.c
Paulo vbi Christus apparuit, locus ecclesia nobilitatus. 266.a
Paulum in Hispanias profectum, quinam auctores testantur, multisque hæc firmatur opinio. 622.c
Paulus Stephani partus. 243.c
Paulus quid de Sybillis. 8.a
Paulus ante conuersionem quid. 261.d
Paulus impugnator sectæ Galilæorum. 64.c
Paulus Hierosolymam venit Damasco. 268.e
Paulus qua occasione cammotus Petro restitit. 392.c
Paulus & Silas præcones legum ab Apostolis sancitarũ. 396.b
Paulus & Silas virgis cæsi. 400.b
Paulus vbi nascitur, an Giscbali. 263.e
Paulus mittitur ad Ananiam. 213.a
Paulus in Hebræo mirabilem sonat. 264.e
Paulus de se testatur, antè abiisse in Arabiam, quàm ad Apostolos Hierosolymam veniret. 268.e
Paulus per murum in sporta demittitur. 269.b
Paulus cur ab Aretæ Regis Præposito ad mortẽ quæreretur. 269.b
Paulus Hierosolymam ascendit videre Petrum honoris causa. 269.d
Paulus ascendit Hierosolymam, vt Euangelium cum Petro conferat. 270.a
Paulus, Stephanus, & Barnabas Gamalielis discipuli. 270.a
Paulus à Barnaba ad Apostolos introducitur. 270.b
Paulus & Barnabas legati missi Hierosolymam. 253.e
Paulus è Saulo quando dictus. 264.e
Paulus contestatus Iudæos transit ad Gentes. 362.c
Paulus & Petrus simul in fundatione Romanæ Ecclesiæ nominantur. 288.d
Paulus vnà cum Petro Romanã Ecclesiam cõsecrauit. 288.e
Paulus in quo minor Petro. 208.e
Paulus cur se abortiuum appellat. 336.c
Paulus linguis omnium loquebatur. 353.d
Paulus Ioannem cognominatum Marcum, olim reiectum, iterum secum assumit. 357.c
Paulus & Barnabas Sergium Paulũ ad fidẽ cõuertunt. 361.d
Paulus & Barnabas pro diis habentur. 367.b
Paulus lapidatur. 367.c
Paulus an interfuerit funeri Virginis Mariæ. 368.e
Paulus non solùm Euangelij præco, sed & Apostolicarum sanctionum. 396.b
Paulus & Silas carceri mãcipantur, custodem carceris ad fidem conuertunt & baptizat cum omni domo eius. 402.a.b
Paulus Ephesum venit. 422.d
Paulus Athenas venit. 403.e
Paulus manet cum Aquila & Priscilla. 408.d
Paulus vbique manibus operatur. 408.e.409.a
Paulus conuertitur ad Gentes. 410.d
Paulus Crispum baptizat. 410.e
Paulus an ex voto caput totonderit. 422.b
Paulus tribus annis Ephesi moratur, & eorum ratio. 424.a
Paulus Ephesi quid. 424.a.d.425.a.b.c.d.e
Paulus an Ephesi ad bestias damnatus. 425.b
Paulus an vmbra mortuos suscitauerit. 427.d
Paulus quomodo sermone imperitus. 447.c
Paulus Græcos poetas citare consueuit. 8.a
Paulus aræ titulum ad sui argumenti rationem accommodauit. 8.b
Paulus cur dictus Apostolus Gentium. 387.e
Paulus Marco assumpto Cyprum nauigat. 394.c
Paulus tertium iam annum Ephesi agens consilium init Romam veniendi. 445.e
Paulus qualis in scribendo. 447.c
Paulus Corinthiis comminatur. 537.b
Paulus quando raptus ad tertium cælum. 341.a
Paulus quam religionem Angelorum damnat. 604.e
Paulus Ecclesiasticarũ causarum cognitores instituit. 458.e
Paulus se cælibem apertè profitetur. 466.c
Paulus habuit sororem germanam. 468.b
Paulus recedit Epheso. 510.b
Paulus abiit in Macedoniam. 510.e
Paulus Ephesi Timotheum Episcopum relinquit. 511.c
Paulus in Macedonia quid. 511.c
Paulus vbi primam ad Timotheum scripserit epistolã. 511.c
Paulus prædicit Timotheo venturas hæreses. 551.e
Paulus apud Macedones de Corinthiis gloriatur. 536.a
Paulus incestuosum excommunicat. 449.a
Paulus incestuosum indulgens absoluit. 536.b
Paulus quæ passus sit. 537.c
Paulus ter Corinthum venit. 538.c
Paulus Corinthi quid. 410.d
Paulus super alienum fundamentum non ædificauit. 538.e
Paulus commendat Ecclesiam Thessalonicensem. 540.e
Paulus cur in epistola ad Romanos non meminit Petri. 540.e
Paulus quos cognatos appellet. 543.b
Paulus multos nominatim salutat. 542.d.e
Paulus Troade quid. 545.a
Paulus penulam & libros Troade reliquit. 547.c
Paulus Samum peruenit, inde Miletum. 552.c
Paulus à suis vix diuellitur. 552.c
Paulus Trogylij commoratur. 552.d
Paulus cur tantopere festinaret Pentecosten Hierosolymis agere. 552.d.e
Paulus festa non abstulit. 553.d.e
Paulus Coum, Rhodum, & Pataram venit. 561.c
Paulus orat in littore. 561.c.d
Paulus abstemius fuisse probatur. 569.e
Paulus venit Hierusalem ante Pentecosten. 552.d.e
Paulus in magno Concilio orat. 581.a
Paulus senioribus morem gerit. 569.d
Paulus Nazaræorum munus explet. 569.e
Paulus captus Hierosolymis. 579.b
Paulus à Tribuno esse putatur Aegyptius magus. 579.d
Paulus se ciuem Romanum esse, nonnisi cogente necessitate, aperuit. 579.d
Paulus Ananiæ iussu percutitur. 581.b
Paulus quomodo ignorare potuerit Ananiam esse principem sacerdotum. 581.b.c
Paulus inter Pharisæos & Sadducæos miscet discordiã. 581.c
Paulus insidiis Iudæorum appetitur. ibid.
Paulus ad Felicem ducitur. 583.a
Paulus ad Gallionem ducitur. 421.e
Paulus in profundo maris & eius interpretatio. 538.a
Paulus coram Felice agit. 73.d
Paulus quo anno Romam missus. 584.e
Paulus quo anno Hierosolymam venit. 381.e
Paulus Cæsarem appellat. 585.c
Paulus causam suam orat, Agrippa & Berenice præsentibus. 586.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paulus semper calebs. 470.a
Paulus erat Pharisæus ante Apostolatum. 470.b
Paulus quando electus Apostolus. 336.c
Paulus Romam navigat. 424.b. 590.d
Paulus tempestatem prædicit. 588.a.b
Paulus à vipera inuaditur. 589.e
Paulus quamdiu Melitæ mansit. 590.a
Paulus Publij patrem sanat. 590.a
Paulus Publium ad fidem conuertit, & Episcopum Melitensibus præfecit. 590.b
Paulus è Melita insula Romam ductus. 590.c
Paulus non suos sanat, sed externos. 590.e
Paulus quo die Vrbem ingressus, quo anno Domini. 592.c
Paulus Romæ Iudæos alloquitur. 592.e
Paulus quid coram Nerone egerit. 593.a
Paulus à suis derelictus. 593.a.b
Paulus de ore leonis liberatus. 593.c
Paulus à Philippensibus Romæ in vinculis inuisitur. 593.e
Paulus Timotheum Romam vocat. 595.e
Paulus an scripserit ad Laodicenses. 604.a
Paulus Onesimum Philemoni commendat. 614.d
Paulus è carcere liberatur, quo anno. 693.c
Paulus solutus à vinculis an in Hispanias profectus, & quò iuerit. 621.d.e. 622.c
Paulus, sicut & Petrus, docuit Occidentales. 623.b
Paulus spopondit Corinthijs suum aduentum, sed videtur prohibitus. 621.d
Paulus quantū superuixerit post liberationē à vinculis. 621.e
Paulus qua ex causa post biennium liberatur. 623.d.e
Paulus à Luciano describitur. 644.e
Paulus capite truncatur, & quid in via. 667.b.c.d
Paulus tres milites ad fidem conuertit, cùm ad martyrium ducitur, & quæ eorum nomina. 667.d
Paulus quot viros in sua passione ad fidem conuertit. 667.c. 668.a
Paulus quot annorū esset, cùm martyriū cōsummauit. 668.b
Paulus à Plautilla velum petit ad oculos obducendos. 667.c. 668.c
Petri & Pauli clarissima memoria. 671.d
Paulus vbi sepultus. 671.d. 672.d
Paulus Episcopus Narbonensis comes Pauli. 623.a
Paulus Samosatensis hæresiarcha. 612.c
Pauperes animarum patroni. 494.b
Pauperes extra ecclesiam mendicare, & cur. 489.d
Pauperes ad mēsam spiritualem cum Rege vocantur. 490.a
Pauperes extra portam Ostiensem agere consueuisse. 666.e
Pauperibus post sacra mensa parabantur communes. 491.d
Pax indulgentia dicta. 536.e
Pax recum, signum Catholicæ communionis, idémque legentibus epistolas Pauli dici consueuit. 620.e
Peccata dimittendi potestas suis Christus impertitur. 205.e
Peccata mortalia quacumque purgatorio purgari posse, falsum. 249.b
Pecuniæ depositæ in fanis. 507.d
Pedes sanctorum tangendi. 231.a. 230.e
Pedum lotio post ingressum conuiuarum. 151.c
Pedes conuiuarum lauari solitos. 152.a
Pedum lotio in cœna facta quando. 152.b
Pelagia pœnitens. 120.a
Pellam incoluere Christiani, Hierosolymæ relictæ. 660.e
in Pentecoste nec genua flectuntur, nec ieiunium imperatur. 517.a. 561.d
in Pentecoste cur genua non flectimus. 565.b
Pentecostē Hierosolymis agere cur Paulus festinaret. 552.d.e
Pentecostes, & Pascha nomina Ecclesia retinuit. 553.d. 554.a
Pentecostes dies. 220.a
Pentecostes nonnisi vnum diem celebrem habebant Iudæi. 70.d. 578.d
Penula quid. 547.c. 458.a
Penula duplicis generis. 547.c.d
Penula Pauli quid. 547.e
Penula vestis sacra. 548.a.b
Penulam Paulus Troade reliquit. 595.b
Penulas oratorum vsui cessisse. 547.d
Penulæ senibus Romæ concessæ. 547.d
Pereæ ciuitas in regione Abilina. 445.b
Perges Pamphiliæ. 264.e
de Peregrino quæ Lucianus. 712.d.e. 713.a.b.c
Peregrinus Luciani Proteus dictus, & cur. 713.e
Peregrinus Vrbe pulsus. 723.b
Periskeria pientissima femina. 245.d
Perpetua à Petro baptizata. 680.e
Persea arboris fructus & folia qualia. 58.a
Persæ à popularibus suis appellati Magoi, et Magusæi. 51.a 640.d
Persa Zoradæ leges conculcant. 319.e
Persarum Reges olim Magi. 53.c
Persarum Principes nihil agebant nisi de Magorum sententia. 51.b
Persarum Reges esse non poterant, qui magorum disciplinam non percepissent. 51.c
Persæ à Septentrionali plaga contra Iudæam positi. 52.c.d
Persecutio Christianorum sub Nerone. 640.d
Persecutio prima Christianorum an sub Nerone. 640.d
Persecutio sub Nerone in Christianos propagata, occasione incendij. 642.e
Persecutio secunda Domitiani contra Christianos. 728.e. 729.d
Persecutio secunda Hierosolymis in Ecclesia excitata, occiso Iacobo. 316.e
Persecutiones in veteri Testamento contra sanctos, cur non literis mandatæ. 620.d
Persecutionis etiam tempore Ecclesia argenteis lucernis vti consueuit. 550.d.e
Persecutionis tempore Christianos conuentus celebrasse. 557.b
Persecutores Christianorum quales. 728.e
Persecutores Christianorū Damascum missi alij præter Paulum à Iudæis. 266.a
Persidem Simon Apostolus petit. 325.b
Persidem Paulus salutat. 542.b
Persis an ex Oriente Iudæam spectet. 52.c.d
Persidis arbor illustrata aduentu Christi in Aegyptum. 57.e
Persona vnde dicta. 110.d
Personarum ordo in ecclesia. 456.a.b
Personarum & locorum distinctio in ecclesia. 488.d
Personati tibicines canebant in funere. 110.d
Petra super quam Dominus orauit in horto. 161.d
Petra Christus. 93.a
Petri nomen vnde. 93.d
Petri principatus exprimitur ex suo nomine. 94.b
Petri, & Andreæ vocatio, & filiorum Zebedæi. 140.b
Petri nauiculam ingreditur Iesus, & cur. 106.c
Petri insignis modestia. 287.d
Petri nomen Cephas. 92.d
Petri cura familiaris ante conuersionem. 92.d
Petri, Andreæ, & Philippi Apostolorum patria Bethsaida. 79.c
Petri primatus. 128.c
Petri animosa promissio. 161.a
Petri & Iacobi pseudoeuangelia. 22.d
Petri modestia. 287.d
Petri cathedra lignea. 345.a
Petri prima epistola quo anno scripta, & vbi. 346.b.c
Petri secunda epistola vbi & quando scripta. 644.e. 645.a
Petri vincula. 314.c. *vbi custodita.* 315.a
ex Petri vinculis libertas. 314.c
Petri martyrij locus. 669.b
Petri primatus multis probatur. 128.d. 129. *de Pe-*

de Petri primatu versus Augustini decantari soliti. 130.e
Petri primatus insinuatur. 133.a.c. 207.b.c.d. 208.a
Petri confessio. 126.c. 127.c
Petri negatio. 162.e
Petri aduentu ad Vrbem Romanis multa felicia acciderunt. 332.c.d
Petri præfectura transfusa in Romanos Pontifices. 208.b
Petri piscatio post resurrectionem Domini. 206.d
Petri successor etiam si malus fuerit, non præiudicat Ecclesiæ. 209.e
Petri successores vsque ad Anastasium recensēt Augustinus. ibid. c
Petri solius fuisse languentes vmbra curare. 233.c
Petri prædicatio qualis. 223.a
Petri potestas propagata ad posteros. 208.b
Petri gesta Cæsareæ prætermissa. 286.e
Petri catenarum encomium, & inuentio. 674.d
Petri & Pauli contentio, in qua neuter errasse monstratur. 389.a.b.c.d.e. 390.391.
Petri oculi sanguinei præ lacrymis. 675.b
Petri vxor martyrio coronata. ibid.
Petri effigies, & statura. 675.b
Petri prædicatio & laus. 223.a
Petri miraculis prædicatio adiuncta. 223.c
Petri vmbra curati ægroti. 233.b
Petri vmbra sacrarum imaginum cultum expressit. 233.e
Petri & Ioannis nobilissima legatio. 253.c
Petri & Pauli corpora Vrbis munitio. 672.e
Petri Alexandrini Episcopi regulæ Ecclesiasticæ. 61.a
Petri Damiani titulo homilia prænotata. 46.d
Petriani qui. 448.c
Petro primatus collatus, at non propter ætatem. 92.e
Petro cur primatus inter Apostolos delatus. 113.c
Petro & non Ioanni primatus delatus. & cur. 113.c.d
Petro cultus exhibitus ab Imperatoribus. 772.b
Petro quædam cum reliquis Apostolis communia, quædam sibi tantùm propria. 207.b
Petro summam omnium potestatem collatam à Domino in posteros dimanasse. 209.b
Petro cur dicatur creditum Euangelium Circumcisionis, Paulo Gentium. 387.c.d
Petro Christus occurrit. 665.e
Petro non adscribendus interitus Ananiæ. 231.d
Petronilla Petri filia. 675.d.e
Petronij litteræ ad magistratus Dorensium. 307.d
Petronia nobilis Romæ familia. 390.c.d
Petronio in Syria Marsus subrogatus. 308.a
Petronius à Caio Syriæ præficitur post Vitellium. 290.c
Petronius anceps consilij an Caio obediat. 291.c
ὁ πέτρος apud Græcos idem est quod ἡ πέτρα. 92.e
Petrum sibi prælatum non sunt indignati Apostoli. 153.d
Petrum prius Romanam Ecclesiam fundasse, quàm Antiochenam, noua & inaudita res est & falsa esse conuincitur. 721.e
Petrum sedisse Antiochiæ annis septem, Romæ annis viginti-quinque, quomodo intelligendum. 276.e
Petrum anno secundo Claudij Romam venisse. 315.e
Petrum Romam venisse certissimum est. 320.d
Petrum in Italiam nauigantem Siciliam appulisse. 322.a
Petrum videndi studio Paulus Hierosolymam petiit. 269.d
& cur videre voluit. 270.a
Petrum Paulus Antiochiæ conuenit. 274.b
Petrum aliis prælatum quòd senior esset, falsum. 92.e
Petrū Neapoli atque Pisis fuisse antiqua traditio est. 322.b.c
Petrum Roma recedentem, in Africam nauigasse. 381.a
Petrum etiam Byzantinis primum Episcopum dedisse. 316.a
Petrum & Paulum ex composito dissidium simulasse aliqui dixerunt. 389.e
Petrus à Domino Cephas vocatur. 92.d
Petrus non deriuatiuè à Petra. 93.c
Petrus apud nos idem quod Petra. 92.c
Petrus non à Petra, sed ipse Petra. 92.e
Petrus deriuatiuè à Petra Petreus dicendus esset. 93.c
Petrus cur sic dictus. 93.c
Petrus per Andream vocatus. 92.c
Petrus ab aliis Apostolis quid differat. 208.c
Petrus in renunciatione Andream præcessit, in confessione omnes. 92.c
Petrus à Christo baptizatus. 98.e
Petrus ætate minor Andrea. 92.c
Petrus & Ioannes septuagita duos discipulos baptizant. 98.e
Petrus & Ioannes currunt ad monumentum. 201.a
Petrus & Ioannes detrusi in carcerem. 229.c
Petrus & Ioannes iudicio sistuntur. 230.a
Petrus & Ioannes Samariam missi. 252.d
Petrus opus difficilimum consummauit. 253.a
Petrus Apostolus Romam Hierosolymam redit. 380.e
Petrus ab omni culpa redditur immunis in contentione, quam habuit cum Paulo. 390.e
Petrus in carcerem truditur ab Herode Agrippa. 313.b
liberatur ab Angelo. ibid.
Petrus è carcere liberatus suos inuisit. 314.b
Petrus post liberationem ab angelo quò se contulit. 315.c
Petrus baptizat Andream, & filios Zebedæi. 98.e
Petrus Christum Filium Dei esse profitetur. 126.a
Petrus tributum pendere iussus à Christo. 64.c
Petrus cur à Domino Satan appellatur. 131.e
Petrus primus lotus à Domino. 153.d
Petrus promittit se Dominum secuturum. 161.a
Petrus quantumlibet Christum negasset, non propterea à primatu excidit. 199.c
Petrus primum membrū sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ. 408.d
Petrus Malchum percutit. 161.e
Petrus bono vnitatis omnibus præfertur Apostolis. 208.c.d
Petrus vniuersi gregis pastoris nomen est consecutus. 208.c
Petrus eos potissimum, qui ex circumcisione erant, erudiendos suscepit. 209.a
Petrus primus verbum Dei prædicat. 222.d
Petrus sanat Aeneum paralyticum. 283.d
Petrus Tabitham à mortuis reuocat. 283.e
Petrus primus omnium primum Gentilem hominem Cornelium Centurionem baptizat. 284.d
Petrus piscator, idémque venator. 286.c
Petrus instituit, Antistitem non minùs quàm à tribus Episcopis consecrari. 239.a
Petrus lupinis famem vrgentem expellebat. 513.c
Petrus quæ mutuatus à Iudæis. 223.d
Petrus discipulos in prouincias mittit. 358.d
Petrus die sabbati cum Simone mago certaturus ieiunat. 518.c
Petrus princeps Apostolorum, Antiochiæ principi Orientis ciuitati præponitur. 270.d
Petrus Apostolorum princeps ad Vrbem totius Orbis caput missus. 321.a
Petrus in Italiam nauigans, Siciliam appulit. 322.a
Petrus vbi Missam celebrauit, memoria Neapoli. 322.b
Petrus Liburnum, indéq; Pisas conscendit. 322.b
Petrus Episcopus Vrbis vigintiquinq. annos perseuerat. 320.d
Petrus primum claudum sanat, & quid significet. 229.c
Petrus etiam in iudiciaria potestate, quam exercuit contra Ananiam & Saphiram, primatum præsefert. 231.a.b
Petrus ad cognoscendam causam Samaritanorum cum Ioanne mittitur. 252.d
Petrus Samaritanis & Gentibus Ecclesiæ ostium reserat. 252.d.e
Petrus ad Samaritanos mittitur, quo modo. 253.b.c
Petrus Ecclesias visitat, quod sui muneris erat. 270.c.d
Petrus Ecclesiam Antiochenam instituit, & quo anno. 270.e
Petrus Antiochenæ Ecclesiæ primus Episcopus, inde Romam transf-

Universidad de Deusto
Biblioteca

translatus. 271.b.275.c.276.d
Petrus an caluitium haberet. 269.d
Petrus quot annos sedit Antiochiæ, quot Romæ. 676.a
Petrus è carcere per Angelum liberatur. 313.c.d e. 314
Petrus è carcere liberatus quæ fecerit. 315.b.c
Petrus quibus comitantibus Romam venerit. 321.e
Petrus à Domino monitus in Occidentem venit. 329.b
Petrus à Pudente Senatore Romæ exceptus domi suæ, quæ erat in Viminali. 332.c
Petrus confirmat Euangelium Marci. 552.d.e
Petrus Romæ prædicat Euãgeliũ Cæsarianis equitibus. 552.e
Petrus Romæ discipulos vndiquaque mittit, quos, & ad quos. 359.a
Petrus reprehensione admonitus, Paulo consentit. 393.d
Petrus etiam Galatis prædicauit. 423.a
Corinthiis etiam, sed post Paulum. 446.d.e
Petrus ad Britannos vsque penetrauit. 541.b
Petrus an fuerit Romæ cùm Paulus scriberet ad Romanos. 540.e.615.d
Petrus ad expugnandum Simonem magum Romam pergit. 320.e. 330.b
Petrus Paschа die Dominico celebrauit. 553.c
Petrus in coronam attonsus. 571.b
Petrus & Paulus iterum se Romam contulerunt. 644.a
Petrus & Paulus prædicunt cladẽ Hierosolymitanam. 644.c
Petrus Simonem magum de sublimi deijcit. 649.b.c
Petrus & Paulus cur à Nerone carceri mancipantur. 651.d. 652.b.d
Petrus & Paulus multos in carcere ad fidem conuertunt, & malè habentes curant. 651.e.652.a
Petrus & Paulus cur in carcere diutiùs detinentur. 651.d
Petrus fuga sibi suísq; consulit. 665.d
mox ad carcerem reuertitur. 665.e.666.b
Petrus in regione Iudææ Romæ crucifixus qua parte. 667.a
Petrus & Paulus quo Neronis anno martyrium subierunt, 664.a.c
quo die, & an eodem vterque anno. 664.b.d.665.a
Petrus & Paulus à Nerone cur & quando condẽnati. 665.c
Petrus Processum & Martinianum baptizat. 651.e
Petrus & Paulus ante martyrium cæsi verberibus. 666.c
Petrus & Paulus ad mortem ducti, ab inuicem separantur. 667.a
Petrus quomodo in Ianiculo passus & in Vaticano dictus. 669.e. 670.a
Petrus cur inuersò capite crucifigitur. 670.e
à Marcello presbytero magnificentissimè sepelitur in Vaticano. 671.c
Petrus Gentiles ad gratiam quomodo admitteret. 224.b
Petrus Romam quando profectus. 274.c
Petrus Lyddæ miraculum de Aenea paralytico patrat. 283.d
Petrus vbi sepultus. 669.b. 670.b.671.c
Petrus Damiani. 22.c
Petrus Canisius de Domo Virginis in agro Lauretano. 72.b
Petrus Ciacconus de modo conuiuandi apud priscos Romanos. 151.c.d
Petrus Fullo hæresiarcha. 361.d
Phanus quidã rusticus Pontifex apud Hebræos sorte delectus. 682.c.d
Phanuel pater Annæ prophetissæ. 18.d
Pharacantara.
Pharao sacerdotes absque tributo liberos agere voluit. 133.b
Pharisæi cur sic dicti. 5.c
Pharisæi communi nomine dicebantur sectatores Sammai & Hillel. 4.d
Pharisæi quidam quid de trãsmigratione animarum in Christum. 4.e
Pharisæis potiùs quàm Sadducæis populus obediebat. 5.d
Pharisæa multa persoluit Herodis vxor Phoroe. 64.e
Pharisaicum pallium 5.c
Pharisæi virginitatem ad tempus excolebant. 5.a
Pharisæi iurare Herodi & Cæsari negant. 60.b.c
Pharisæi ab Herode occisi. 60.b.e.65.a
Pharisæi Christum tentant, & cur. 64.c
Pharisæi anno primo prædicationis Christi non grauiter contendunt. 111.b
Pharisæi Apostolos reprehendunt, quòd spicas in sabbato vulsissent. 112.b.c
Pharisæi Dominũ calumniantur de eiectione dæmoñ. 122.a
Pharisæi bis in sabbato ieiunabant, quibus diebus. 5.b.517.b
Pharisæorum secta. 4.c
Pharisæorum origo, & auctoritas. 4.c.5.e
Pharisæorũ pertinacia, cæcitas, superstitiones, dogmata. 4.d
Pharisæorum larua. 5.c
Pharisæorum continentia, & sanctitas. 4.e.5.a
Pharisæorum vita durissima. 5.a
Pharisæorum ad sex millia Herodi iurare noluerunt. 60.b
Pharisæorum inuidia Christus cedens in Galilæam redit. 99.c
Pharisæorum vita qualis. 470.b
Pharisæorum hypocrisis. 5.c
Pharisæorum genus quale. 68.e
Pharisæorum primæ cathedræ. 74.a
Pharisæorum hæresis de transmigratione animarum propagata. 4.e. 127.d
Pharisæorum artes ne profundè dormirent. 5.b
Pharisæorum auctores qui. 4.c.413.b.c
Pharisæorum fimbriæ. 5.b
in Pharisæos Ioannes Baptista inuehitur. 5.d
Phasè idem quod Paschа. 149.a
Phasè in Deuteronomio quomodo præceptum. 149.a
Pherecrates comicus Musicam introduxit figura muliebri totum corpus verberibus fœdè mulctatum. 610.c
Pherore fratris Herodis Regis vxor. 64.e
Pigellus (seu Philetus) & Hermogenes qui. 590.e. 598.b
Philemon nobilis Colossensis. 614.b
ad Philemonem epistola Pauli quando & vbi scripta. 614.b
Philemonis domus in ecclesiam conuersa ibid.
Philemonis seruus Onesimus cur ab eo aufugerit. 614.c
Philemonis vxor Appia. 614.b
Philetus (seu Phigellus) & Hermogenes qui. 509.e. 598.b.
eorum conuersio. 312.e
Philippenses Paulo Romæ in vinculis subueniunt. 593.e
Philippenses vnitatis & charitatis admonentur. 601.b.c
Philippensium magistratuum timor, quòd Paulum & Silam cecidissent. 402.c
Philippi Herodis fratris obitus. 267.c
Philippicus Dux sub Mauritio Imp. 105.e
Philippi diaconi quatuor filiæ virgines. 566.d.e
Philippi martyrium. 423.c
Philippi Apostoli vocatio. 94.b
Philippo quæ regio ad prædicandum obtigerit. 333.d
Philipporum ciuitas colonia Romanorum. 398.c.400.a
Philippum diaconum Hierapoli quiescere. 566.c
Philippus filius Herodis succedit in partem. 69.a
Philippus & Antipas alteram dimidiam regni partem ab Augusto consequuntur. 71.e
Philippus Tetrarcha Romæ. 71.a.b
Philippus ædificat Cæsaream. 79.c
Philippus Apostolus quibus verbis à Christo vocatus. 94.b
Philippus Nathanaelem ad Christum perduxit. 94.b.c
Philippus vir Herodiadis laudatur à Iosepho. 101.d
Philippus primus omnium post ascensionem Domini prædicat Euangelium Samaritis. 252.b
Philippus Asiam Euangelio excoluit. 323.d
Philippus diaconus credentes baptizat. 254.a
Philippus Herodis frater, Simonis Pontificis filia natus. 100.c
Philippi viri Herodiadis laudes. 101.d
Philippus Herodis frater quando diem suum obierit. 267.c
Philip-

Philippus Imp. à Fabiano Papa mulctatus. 457.a
Philippus Imp. exomologesin fecit. 438.a.b
Philippus Nersus auctor Oratorij in Vrbe. 502.c
Philippus Galatis, non Gallis Euangelium prædicauit. 323.d
Philippus Apostolus quo anno cruci affixus, & vbi. 423.d
Philippus diaconus Samariam adit. 252.b
Philippus Apostolus an filias habuerit, incertum. 566.c
Philippus diaconus cur dictus Euangelista. 567.c
Philippus Simonem magum baptizauit. 252.e
Philippus presbyter legatus in Concilio Ephesino. 78.e
Philippus diaconus Eunuchũ Cãdacis Reginæ cõuertit. 259.d
Philistæorum oblatio Deo Israel. 507.b
Philo vixit temporibus Christi. 12.c. mendacij arguitur. 85.a
Philo pro Iudæis publica ad Caiũ legatione fungitur. 292.d.e
quo anno. 292.e
quomodo à Caio exceptus. 293.a.302.c
Philo bis Romam legatus mittitur, primò ad Caium, secundò ad Claudium. 282.c. 346.d
Philo Petri amicitiam habuit. 346.e. 304.c
Philo germanus Alexandri Alabarchæ. 304.c
Philo an fuerit Christianorum studiosus. 304.c
Philo cur inter Ecclesiasticos auctores ponatur. 633.c
Philo de Christianis sub nomine Essenorum. ibid.
Philonis Chronicon, seu liber de Temporibus, an ipsius sit. 60.a
φιλόκοσμον femineum. 477.c
Philosophi eo tempore quo Apostoli Orbem docentes circumierunt. 711.c
Philosophi Vrbe pulsi sub Nerone. 653.e
Philosophi orbem terrarum circumeuntes quid. 711.c
Philosophi à Domitiano Vrbe pulsi quò abierunt. 723.c
Philosophiæ Christianæ excellentia. 710.d
Philosophorum temeritas damnatur. 710.d
Philosophos aduersarios passi sunt Christiani præter Iudæorum & Gentilium furorem. 711.d.e
Philostrati liber de gestis Apollonij valde noxius. 654.b
Philostratus Apollonij Tyanæi discipulus. 654.b
Philostratus de Apollonio mendacij arguitur. 654.b
Phinees missus legatus. 253.d
Phlegontis Gentilis scriptoris verba de eclipsi facta patiente Domino. 178.c
Phlegon Hadriani libertus. 698.c
Phlegontis & Eusebij dicta conciliantur. 188.e
Phœbe, quam Paulus commendat, quæ. 542.b
Phœnix portus Cretæ. 588.d
Pholes talentum vocatur, & est duplex. 145.b
Photius eunuchus, Episcopus Cõstantinopolitanus, primus de barbaras à Latinis exprobrauit. 578.a
Phryges quos deos adorabant. 423.d
Phrygum theologia. 423.d
Picentes Romana ciuitate priuati, cur. 167.a
Picentes ad quid damnati, quòd ad Annibalem defecissent. 167.a
Pij Primi, & Vrbani temporibus possessio Ecclesiastica bonorum immobilium. 474.b
Pilati Acta à notario excepta in publicis tabulis. 216.e
Pilati Acta commenticia quæ. 216.e
Pilati epistola ad Imp. de Christo probatur. 215.e.216.a
Pilati præfectura. 84.a
Pilati scelus aduersus Iudæos. 85.a
Pilati milites permixti populo fustibus vtuntur. 85.a
Pilati delictum in leges Romanas. 168.e
Pilati excusatio propter mortem Iesu. 216.e
Pilati varia delicta. 268.a
Pilatum de nece Christi à Maria Magdalena Romæ iudicio postulatum, vt commentum refellitur. 290.b
Pilatus cur miscuit Galilæorum sanguinem cum eorum sacrificiis. 64.b
Pilatus Valerij Grati successor. 84.a
Pilatus de Hierosolymis auferi imagines Cæsaris. 84.c
Pilatus Corban expendit. 85.a
Pilatus Iudæos cædi iubet fustibus. 85.a
Pilatus inuitus damnat Christum. 168.b
Pilatus contra Samaritas prælium committit. 259.c
Pilatus Iesum ad Herodem amandat. 165.c
Pilatus coram populo manus lauat. 84.b. 168.b
Pilatus Christi mortem prorogare iure debuisset. 168.e
Pilatus patratæ cædis accusatus. 267.e
Pilatus quæ gesserit, ex Philone. 84.c
Pilatus Iudæos vexat. 84.b
Pilatus in prouinciam vxorem secum duxit. 85.c
Pilatus legationem Iudæorum impedit. 84.e
Pilatus de Christo Tiberio nunciauit. 216.b
Pilatus à Vitellio in ordinem redigitur, & in eius locum Marcellus mittitur. 268.a
Pilatus Romam mittitur à Vitellio, vt coram Imperatore suam causam agat. 268.a
Pilatus Viennam relegatus. 290.b
Pilatus sibi ipsi mortem conscinit Viennæ relegatus. 290.a
de Piscatione & venatione Apostolorum prophetia Hieremiæ. 286.d
in Piscina Betsaidæ languens quando sanatus. 111.d
L. Pituanius magiæ reus è saxo Tarpeio deiectus. 81.a
Pistícum nardum vnguentum quale. 120.c.d
Pius Papa Missam sacrificium appellat. 159.b
Placentæ secta quadraqua. 546.b.c
Placidus magister equitum quid in Gadarenos. 685.c.d
Planctum magnum factum in morte Stephani. 243.e
Planctum magnum funeris amplitudinem significare. 244.b
Planeta vestis sacerdotalis vnde dicta. 548.a
Platonis Respublica communes etiã vxores esse voluit. 309.e
Platonis dialogi dramatici dicti cur. 608.e
Plauti locus de tessera hospitalitatis. 714.e.715.a
Plautilla Paulo occurrit ad martyrium ducto. 667.b
Plautilla velum à Paulo recipit. 668.b
Plautilla Clementis sóror, Domitillæ mater, à Petro baptizata, quando moritur. 743.e
Plautius Lateranus. 643.e
Plumbi & animæ in purgatorio degentiũ similitudo. 248.c
Plutarchus Iudæos Bacchũ colere falsò existimauit. 191.a.b
Pœnæ debitorum atrocissimæ. 133.e. 134.a
Pœnæ debitorum mitigatæ. 134.a.b
Pœnæ Ananiæ & Saphiræ ad salutem. 231.d
Pœna virginũ Vestalium in crimine deprehensarum. 724.a
Pœnitens non recipitur sine confessione satisfactoria. 438.a
Pœnitentia publica à quibus sublata. 442.a
Pœnitentia publica prohibita quæ. 442.e
Pœnitentia non iteranda quæ. ibid.
Pœnitentiarij quando in ecclesijs constituti. 439.a
Pœnitentiariorum auctus numerus. 439.c
Pœnitentiæ partes tres. 436.d
Politicum statum Christus conseruatum voluit. 455.e
Politicum principatum sacerdotali subiectum. 456.c.457
Politianus Tribunus militũ à Cestio mittitur Hierosolymam. 659.c
Pollio hospes Herodis Regis. 9.d
Pollio Virgilij amicissimus. 9.c
Polybius de miraculis deorum Gentilium quid. 688.d
Polycarpi epistola ad Philippenses. 600.b
Polycarpi festum. 558.a
Polycarpi reliquiæ pretiosæ. ibid.
Polycarpus Smyrnæ Episcopus. 416.a
Polycarpus Apostolorum discipulus. 416.a
Polycletus Meridianam partem dimensus est. 33.c
Polycrates Ephesiorum Episcopus. 239.e
Polycrates vsus lyra musica in annulo. 463.d
Pompeij & Herculanum vrbes cinere obrutæ. 719.e
Pompeius fecit Iudæos Vectigales. 3.d. 29.e
Pompeius Magnus Iudæam debellauit. ibid.
Pom-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pompeius à Regibus Asiæ & Syriæ pecuniam corrasit. 29.c
Pompeius Magnus donatam sibi vitem aureã ab Aristobulo Rege Iudæorum posuit in templo Iouis Capitolini. 191.a.b
Pompeius arborem balsami in triumphum duxit. 703.a.b
Pompeius Hierosolymam capit obseruato ieiunij die. 190.b
Pomponia Graecina nobilissima femina externæ religionis reæ iudicio viri permissa. 599.b
Pontia insula exilio Domitillæ illustrata. 744.b
Pontifex fieri optauit Titus, & cur. 165.a
Pontifex maximus apud Romanos. 128.c
Pontifex summus quantũ sibi apud Iudæos vindicaret. 262.d
Pontifex Romanus, Gentilitũ tẽpore, corona aurea vsus. 240.e
Pontificatu legitimo Iudæi spoliantur. 4.b
Pontificatus è domo Leui sublatus. 4.a
Pontifices instituit & abrogat Archelaus. 71.d
Pontifices etiam apud Ethnicos à cæde hominum tẽperabant. 165.a
Pontifices Iudæorum à sacerdotibus dissident. 544.d
Pontifices disruptis vestibus populum sedare conantur. 658.e
Pontifices occisi, & eorum corpora feris exposita. 682.d.e
Pontifici occidere quem quam non licebat. 340.d
Pontificiam stolam Herodes in loco munitissimo custodiri iussit. 4.b
Pontificis summi functio sorti non subiecta. 24.c
Pontificis Iudæorũ auctoritas etiã apud ceteros Reges. 262.c
Pontificis uxor qualis apud Iudæos. 12.c
Pontificum summorum catalogus apud Iosephum. 26.a
Pontificum Iudæorum series olim descripta. 26.a
Pontificum Gentilium ornatus. 240.e
Pontificum Romanorum germana successio. 678.c
Pontina palus. 591.d
Populi frequentia ad festa martyrum. 558.e
Populi ac sacerdotum sedes in templo. 25.c
Populi iudicium falli in comprobandis sacerdotibus. 528.d
Populus à primo & secundo tabernaculo seclusus. 25.b
Populus cum clericis olim in ecclesia laudes Deo canebat. 401.c.d.
Populus olim in ecclesia cum clericis canebat, cur, & à quo prohibitus. 610.a
Poppæa Sabina velo vtebatur. 475.b
Poppæa Neronis vxor pro Iudæis. 593.b
Poppæa à Paulo salutatur. 594.a
Poppæa Augusta à Nerone occiditur. 643.e
Poppææ Sabinæ honestas. 594.b
Porcellana fictilia. 171.d
Porcina offa apposita in cœna pura. 189.e
Porcius Festus Felicis successor. 584.b.c
Porcorum miraculum à Domino factum, vbi, & cur. 107.e
Porphyrius martyr. 479.b
Porphyrius hæreticus. 32.e
in Paulum inuehitur. 388.e
Porphyrij stultitia cõuicta de morte Ananiæ & Saphiræ. 231.c
Porta nomine S. Stephani appellata Hierosolymis. 242.e
Porta Corinthia in templo. 74.b
Porta templi quot cubitorum fores habuit. ibid.
Porta templi Speciosa quæ. 227.a
Porta Orientalis. 56.d
Porta Trigemina, & Ostiensis eadem. 666.c
Portarum templi Hierosolymitani descriptio ex Iosepho. 74.b.227.d.e
Porticus Salomonis descriptio. 226.c.d.e
in Porticum templi exteriorem qui ingrederentur. 25.e
in Porticum secundam, tertiam, quartam qui ingrederentur. 25.c.d
Possessiones vsque ad annum Iubilæi vendi solitæ apud Hebræos. 144.c
Posthumi obtẽta belli Latini victoria decimũ persoluit. 471.e
Præcepta coniuncta cum præcepto de suffocato quæ. 386.e
Prædicatio Apostolorum quanta virtutis. 319.d
Prædicatio Petri Corinthi post Paulum. 446.d
Prædicatio absque mercede. 409.b
Prædicatio Petri qualis. 223.a
Prædicatio Pauli qualis. 447.a
Prædicationis Christi tempus. 186.b
Prædicationis Christi anni vnde auspicandi. 100.a
de Prædicationum ritibus antiquis. 562.563.564.
Prædictio Domini adimpleta de aduentu exercitus Romanorum. 661.e
Præfecturæ Mosis & Aaron similitudo in duobus Principibus sacerdotum expressa. 88.b
Præsepe Domini quomodo lateritium appellatur. 45.a
Præsepe Domini tectum argento. 44.e
Præsepe Domini Romæ possidet. 45.a
Præsepi Domini asinum & bouem alligatos fuisse. 44.c
Præsepium potius quàm præsepe cur dixit Ambrosius. 56.d
Præsentationis festum. 57.c
Præsides Iudææ Optimos appellat Paulus. 534.a.b.c
Præsides prouinciarum ad Imperatores res magni momenti scribere consueuisse. 216.b
Præsides prouinciarum bella agere consueuisse. 29.e
Præsidum Syriæ successio. 29.e
Præsidum Romanorum in Iudæa ius in sacra. 80.a
Præsumptio cæca in diuinis Scripturis redarguitur. 212.e
Præstigiatores prope Gadara. 107.c.d
Præstigiæ Simonis magi. 651.c
Præstigiæ Tyanei. 510.c.d.687.e
Præputij superinductio ab Esau. 471.a
Præputium attrahere quid. 470.e
Præputium super inducere quid. 470.e
Prærogatiua Romanæ Ecclesiæ. 539.a
Prætextatæ Romanæ feminæ exemplum. 477.e
Preces pro Petro effusæ. 313.e
Preces lucernariæ. 401.a.b
Preces nocturnæ Christianorum quæ. 400.c
Preces ante discubitum. 492.c
Presbyter coma abrasa designatus. 573.a
Presbytera, diaconissa, & episcopa quæ diceretur. 237.e.238.
Presbytera senior femina dicta. 238.c
Presbyteræ quæ. 238.b.495.c
Presbyteræ nomen sæpe repertum. 238.b
Presbyteri à Domino constituti in discipulis. 526.c
Presbyteri nomen commune & proprium. 525.b
Presbyteri Episcopi appellati. 522.a
Presbyteri non ordinant. 523.a
Presbyteri cur Episcopi appellati. 524.d.e
Prebyteri nomen etiam Apostolis commune. 525.e
Presbyteri ab Apostolis distincti. 525.b
Presbyteri seniores dicti. ibid.
Presbyteri loco discipulorum. 525.c
Presbyteri pœnitentiarij. 439.a
Presbyteri in Concilio cum Episcopis considebant. 525.d
Prebyteri ab Episcopis iudicati etiam Apostolorum temporibus. 525.e
Presbyteri Episcopis subiecti. 525.e.526.a
Presbyteris interdicta manuum impositio, quæ. 523.d
Presbyteris sacramenti extremæ vnctionis administratio conuenit. 631.a
Presbyterorum & Episcoporum differentia. 525.b.d
Presbyteros æquales Episcopis faciebat Aerius. 522.d.e
Presbyteros Missas in carceribus offerre solitos. 714.b.c
Prima sabbati, quæ & vna sabbati dicebatur, nunc Dominicus dies est. 545.c
Primatũ gerentes, legati missi ad res maximi momẽti. 253.d.e
Primatus contentio inter Apostolos quando. 153.c
Primatus Petro, & non Ioanni delatus est, & cur. 113.c
Primatus Petri insinuatur in lotione pedum. 153.a
Primatus Petri præcipuis doctorum auctoritatibus comprobatur. 128.d.129.

Prima-

Primatus Petro datur propter quid. 270.e
Primitiæ à Gentilibus solitæ diis offerri. 340.d
Primitiæ martyrum quæ. 641.a
Principatus tum in cælo tum in terra cõstitutus à Deo. 129.a
Principes sacerdotum apud Iudæos qui. 87.e
Principum sæcularium auxilium implorandum contra hostes Ecclesiæ. 585.d
Prinus arbor. 94.a
Priscillæ cœmeterium nuper refossum. 484.d
Priscillianistæ hæretici Solem adorabant. 161.b. 564.d
de Priuatis canticis. 613.c
Processus & Martinianus. 651.c.665.d
Prochorus Nicomediæ Episcopus creatus à Petro. 316.a
Proconsulares iudices qui dicerentur. 509.e
Processionum vsus antiquissimus. 566.a
Proconsules qui præerant prouinciis, in iis bella gerebãt. 29.c
Proculus Neronis pincerna ad fidem conuersus. 652.d
Prodigia de Christi aduentu. 9.d
Prodigia Romæ de Rege nascituro. 9.c
Prodigia cladis Iudaicæ. 655.c
Prodigia Neronis tempore. 655.e.673.d
Prodigia à Domino prænunciata. 655.e
Prodigia ante Christum natum. 46.a
Prodigiorum vana interpretatio. 625.d
Prodigium leonum in Samaria. 102.a
Prodigium de aquilis militaribus solo affixis. 332.c
Prodigium Hierosolymitanæ cladis. 637.c
Proditorem suum bis nominat Iesus in cœna. 154.c
Proditio Iudæ biduo ante Paschã. 143.d
Profana quomodo sancta fiant. 340.b
Profanum Hillel significat. 4.c
Profanatio templi à Samaritis. 102.e
Profectionem Pauli in Hispanias multi testantur. 622.c
Professio nihil aliud erat, quàm census solutio. 28.a
Professores litterarum opifices apud Iudæos. 409.c
Progenies Mariæ Virginis. 15.e
Profundum maris apud Paulum quid. 538.a
Promontorium Caietæ scissum tẽpore passionis Domini. 181.c
Propheta in sua patria honorem non habet. 103.c
Prophetare & linguis loqui quid differant. 354.b.c
Prophetæ repudiati à Dositheis. 6.b
Prophetæ Gentilium. 7.e
Prophetia psalmi: In omnem terram: Pauli tempore impleta. 541.c
Proselytus Herodes Idumæus regnum Iudæorum accepit. 3.e
Proseuchæ perditæ. 282.a
Protagoræ libri ab Athenienſibus combusti. 405.b
Proterius Episcopus Alexandrinus. 553.c
Prouerbium apud Lucam: Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. 110.e
Prouidentia Saluatoris erga Petrum. 156.b
Prouidentia diuina ostenditur. 638.a
Prouinciæ inter Apostolos quomodo diuisæ. 318.a
Prudentia Petri. 392.a
Prudentij carmina. 256.a
Prudentij carmen de stella Magorum. 55.d
de Cassiano & Hippolyto. 487.d
de Petri crucifixione. 664.e.671.a
de consuetudine funeris. 244.d
de exilio Iudæorum. 699.b.c
de imaginibus. 487.d
de religione mutata in melius. 674.a
de carnificinis Christianorum. 743.b
Psallendi vtilitas. 614.a.613.d
Psalmi lucernales qui. 401.a.b
Psalmista officium potius, quàm ordo. 338.b
Psalmodia in ecclesia qualis, & cur. 608.c.611.b
Psalmodia diuersitas. 611.e
Psalmus quid. 610.b
Pseudo-Christi surgẽt, & dabũt signa: quãdo impletũ. 694.a.b
Pseudo-Apostoli multi. 533.b
Pseudo-Apostoli studentes lucro. 411.d
Pseudo-Apostoli quæ prædicent. 381.c
Pseudo-Prophetæ paulo ante Christum. 234.c
Pseudo-Euangelia multa. 327.328.a
Pseudo-Euangelium Iacobo attributum. 14.d
Pseudo-Euangelia Petri, & Iacobi. 22.a
Pseudo-Hieronymi liber. 16.b
Pseudo-historici Ecclesiastici. 326.b
Pseudo-Alexander in ordinem remigum redactus. 71.c
Pseudo-martyres quid facerent, vt Christianorum obsequio fruerentur. 713.e.714.a
Psychici Catholici nominati. 101.e
Psychici hæretici. 520.b
Ptolemæi Regis sententia pro Iudæis in Samaritas de templi primatu. 102.e
Ptolemeus Mennæi. 87.a
Publicani an omnes Gentiles. 108.e.109.a
Publicani apud Iudæos à magistratibus arcebantur. 109.c
Publicanorum origo. 108.e
Publicanorum munus. 139.a
Publicanorum dignitas. 139.a
Publicanorum duplex ordo. 139.a
Publicanorum latus. 109.a.b
Publicanorum princeps Hebraicè Gabbe. 109.b
Publicanorum vita. 109.d
Publicanorum nomen Hebræis & Græcis odiosum. 109.b
Publicanorum muneris functio ad ordinem equestrem pertinebat. 109.a
Publicani prouinciales. 109.b
Publicanos penes Iudæos malæ æstimationis fuisse. 108.109.a
Publicanos Parisim, id est, latrones appellatos. 109.b
Publij pater à Paulo sanatus. 590.a
Publius à Paulo conuertitur, & Episcopus Meliteæ præficitur. 590.b
Publius Dionysio Athenarum Episcopo successit. 590.b
Publius martyrio coronatur. 590.e
Publius Marcius magiæ reus. 81.a
Pudens Senator Petri discipulus. 332.e
Pudentis Senatoris domus in ecclesiam mutata. 480.d. eiusdem filij. 597.e
Puella Archisynagogi resuscitata. 110.e
Puella spiritum Pythonem habẽs Paulo obuiat. 399.e.700.a
Puer Iesus vbi se à parentibus subduxerit. 74.d
Pueris quis locus in templo. 74.c
Pulsatia lignorum quod signum. 562.a
Puluis sepulchri Christi in magno pretio habitus. 184.e
Puluis excutiendus de pedibus Apostolorum contra non recipientes Euangelium. 362.d
Puluis de sepulchris sanctorũ sublatus miracula facit. 428.a
Purgatoria pœna, baptismus ignis appellatur. 248.e
Purgatorij fides. 247.e.248.a
Purgatorij Augustinus fidelis assertor, ac defensor. 289.a
Purgatorio igne non purgari peccata mortalia, sed venialia. 289.b
Purgatorius ignis durior, quãvlla pœna huius seculi. 249.b.c
Purgatorium ponere necesse est. 288.c.d
Purgatorium tam Latini quàm Græci Patres pari consensione statuunt. 248.a
Purgatorium etiam Montanus posuit. 148.b
Purgatorium qui negauerit, nullus inuentus est auctor Orthodoxus. 249.e
Purificationis festum cur celebrari cœptum, & quando. 57.d
Purificatio apud Gentiles. 483.a
& ante preces fieri solita. 483.c
Purim ieiunium apud Iudæos. 190.e
Purpura indumentum regium. 166.b
Purpura quæ nobilior. 168.a

Purpu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Purpuraria Lydia. 396.d
Puteolis septem dies consltit Paulus. 591.e
Puteum Iacob ecclesia in medio amplectitur. 103.b
Puteus Iacob praesentia Domini illustratus. 103.b
Puteus Iacob quot cubitis altus. 103.b
Puteus à Saracenis effossus in Aegypto. 59.a
Pythonissa liberata. 399.e

Q.

Quadra quid. 546.b
Quadragesima Ambrosiana. 515.e
Quadragesima non ieiunare, peccatum est. 514.e
Quadragesima districtiùs ieiunandum. 514.c.515.a
de Quadragesimali ieiunio diuersæ consuetudines. 515.b
Quadragesimale ieiunium probatur. 513.e.514.a
Quadragesimale ieiunium, Apostolica institutio. 514.a
Quadragesimale ieiunium quasi decimatio totius anni. 116.a
Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc: quomodo intelligatur. 98.a.b
Quadraginta martyrum festa dies. 559.c
Quadraginta septem milites à Petro & Paulo in carcere positis ad fidem conuersi martyrio coronantur. 652.a.b
Quadratura prima quæ à Pythagora dicebatur. 463.e
Quadratus Athenienſium Episcopus. 749.a
Quadrifida panis incisio quæ. 546.a
Quæstio de resurrectione. 142.c
Quæstio de Gentium acceptatione. 287.b
Quasi, non semper diminutionem, aut dubitationem importat. 37.a
Quarta & sexta feria ieiunium in Ecclesia decretum. 516.c
Quartodecimani hæretici cõfictis Actis Pilati vtebãtur. 216.e
Quatuor dies partes apud Iudæos quomodo distinguãtur. 192.c
Quatuor temporum ieiunium. 519.c
Quatuor nominant Synodos Apostolorum. 468.d.e
Quercus Mambre iuxta Hebron. 27.b
Querelæ Samaritanorum apud Vinidium. 378.e
Quinquaginta tantùm Apostolicos canones enumerat Dionysius Abbas Romanus. 385.e
Quinquaginta millia Iudæorum occisa Alexandriæ. 660.c
Quinque Anani filij omnes Pontifices. 625.b.c
Quinque millia hominum obtrita apud Fidenas. 85.d
Quinque millia Romanorum à Iudæis cæsa sub Cestio Præside 660.d
Quinque millia hominum ad fidem conuersa prædicatione Petri. 229.d
Quinquennale certamen quando & à quo institutum. 725.b
Quinquennale certamen triplex. 725.b.c
Quinta feria non vacandum ab operibus. 556.e
Quintilius Varus Præses Syria. 29.d
Quirini Consulatus. 30.d.e
Quirini census occasione, exorta secta Galilæorum. 61.e
à Quirino censum bis actum. 29.e
Quirinus Præses in Syria describit censum. 27.e.29.c
Quirinus Præses in Syria post suum Consulatum mersit insignia triumphi. 29.c ibid.
quomodo remanſit Syriæ Præfectus. 29.d
Quirinus Syria Præfectus moritur. 83.b
eius res gestæ. 33.a.83.b
Quirinus, Quirinius, Cyrinus, Cyrinius, idem nomen. 29.d
Quotidie Eucharistiam sumere. 499.e.500.d
Quotidie communicare non sunt soliti Orientales. 483.e. 499.e.500.d.e

R.

Rabbini Pharisæi, & eorum origo. 4.d.5
Rabbini qua interpretatione legis vterentur. 115.b
Rabbini Christum natum scientes, & non venerantes meritò pœnis affecti. 67.e
Rabbini manuale opificium laudantes discentibus sacram Scripturam qui. 409.e
Rabbini artes exercuerunt. ibid.d
Racha vox non interpretata cur. 506.b
Racha quid significet. 115.b.c
Radix quædam dæmones expellens. 431.c
Rama ciuitas in sorte Beniamin. 59.e
Rama in Arabia. ibid.
Ramos portare nonnisi in honorem Dei solebant Iudæi. 140.d
Ramos quando Iudæi præcidebant. 141.a
Ramis palmarum diem solemnem constituit Iudas Machabæus. 141.b
Raptus Pauli quo anno contigerit. 341.b
Rationale summorum Pontificum, & miracula ex eo. 80.a.b.c
Rechabitarum traditiones probatæ. 634.d
Rechabitarum institutæ quando cessauerunt. ibid.e
Rechabitæ diuersi ab Essenis. 634.e
Recognitiones Clementis multa de Barnaba mẽtiuntur. 395.b
Recognitionum libri apocryphi nomine Clementis. 286.e
Recumbere in sinu quid sit. 152.e
Recutita sabbata quæ. 471.a
Recutiti Iudæi cur dicebantur. 190.b
Recutitos dictos esse Iudæos à circumcisione. 471.e 17.c
Redemptor. Vide suprà, Iesus Christus.
Reditus Agrippæ in Iudæam. 277.e
Reditus Domini ex Aegypto. 69.e 70.a
Reditus Domini ex Aegypto in Palæstinã qua die. 70.c.71.e
Regale sacerdotium non tollit politicum regnum. 455.e
Reges Persarum nonnisi sapientes. 51.c
Reges Orientales Magi. 53.c
Reges Iudæorum quomodo sacerdotibus subiecti. 458.a
Reges piscatorum ostiarij. 762.c.d
Regi presbyter à Martino prælatus. 456.b
Regia persona Christi à Matthæo insinuatur. 11.d
Regia potestas à Christo in suos transmissa. 455.a
Regy vnum diem constitit Paulus. 591.e
Regina Saba ex Caturæ filiis oriunda. 52.e
Regina Saba, & Magi cur Israel Regem inuestigarint. 52.e
Reginas Aethiopiæ Cãdaces appellatas, easdẽq; feminas. 260.a
Regis affines auream fibulam in veste gestabant. 165.e. 166.
Regium indumentum quale. 165.d.e
Regium nomen qui sibi assumpserint apud Iudæos. 70.d
Regium sceptrum Iudæ in quo defecerit. 2.c
Regni Herodis exordium. 3.d
Regni Iudæorum diuisio in tetrarchias. 71.b
Regni cum sacerdotio in Christum translatio. 455.c
Regni ac sacerdotij mysterium in Christo. 11.e
Regnum Iudæorum multi ex Iudæis affectant. 70.d
Regnum Iudaicum extinctum, acto in crucem Antigono. 4.a
Regnum, sacerdotium, lex, firmissimæ columnæ collapsæ apud Iudæos. 6.e
Regnum sacerdotio coniunctum. 453.b
Regnum Christi consequitur iudicandi potestas. 3.d
Regnum Christi quale. 453.c
Regulæ Ecclesiasticæ S. Petri Alexandrini. 61.a
Reguli nomen quid importet. 103.e
Reguli filius, qui infirmabatur Capharnaum. ibid.c
Reliquiæ sanctorum in Rhodanum proiectæ. 429.d
Reliquiæ S. Polycarpi pretiosæ. 429.c
Reliquiæ S. Ignatij Antiochiam relatæ. ibid.
Reliquiæ falsæ non diu latuere. 430.a
Reliquiæ sanctorum cur diuisæ. 428.d
Reliquiæ sanctorum a maioribus probatæ. 430.a
Reliquiarum sacrarum vsus in Ecclesia. 426.e
Reliquiarum cultus vnde probetur. 429.d
Reliquiarum sanctorum accurata disquisitio. 430.c
Reliquiarum delectus. ibid.a
Reliquiarum impugnator Eunomius. 427.b
Reliquias martyrum Gentiles disiciebant. 429.d

Religio

Religio Angelorum quæ. 605.a.b.c.d.e
Religio Christiana. Vide suprà. Fides, Ecclesia Christiana.
Res impietatis Christiani dicti. 730.d
Renũtiatio bonorũ non omnibus Christianis necessaria. 232.b
Renunciatio bonorum facta apud Apostolos. ibid.
Reos solitos capillos demittere apud Romanos. 574.c
Reos extra portam percuti solitos. 667.d
Reprehensiones Pauli. 393.a
Responsio Iesu ad Abagarum. 104.d
Resurrectio Domini quomodo facta tertia die. 198.
Resurrectionem mortuorum Paulus probat Corinthiis. 503.e
Resurrectionem mortuorum negauit Basilides. 503.c
Resurrectionem Christi negauit Cherinthus. 503.c
Resurrectionis Domini dies, Dominica ab Apostolis appellata. 199.b
Resurrectionis hora. 196.d.e.197.a
de Resurrectione quæstio, 142.c
de Resurrectione locæ elucidatæ. 201.b
Resurrexisse Dominum ea ipsa nocte quæ lucescit in prima sabbati. 195.c.196.d
Resurrexisse Dominum post mediam noctem. 196.e
Resurrexisse Dominum in primo gallicinio. 197.a
Resurrexisse Dominum Dominico die diluculo, Ecclesia profitetur. 196.d.e.197.a
Reuelationes Petri & Pauli à Cherintho confictæ. 327.c
Rex sacrificus apud Gentiles. 340.d
Rex alienigena quando suffectus in Iudæa. 3.d
Rex, & sacerdos, atque legifer Emmanuel. 7.b
Rex sacrorum apud Romanos primum locum in mensa tenebat. 152.e
Rex in Scriptura appellatur cuiusque oppidi dominus. 53.c
Rex Christus. 454.d
Rex post Deum & Episcopum honorandus. 455.e
Rhodanenses feminæ ad Ecclesiam redeunt. 435.e
Rhodæ puella. 314.b
Rhodiacæ ollulæ quæ. 171.a
Rhodij libertate priuati à Claudio. 402.c
Richa idem quod Racha. 115.c
Rituale antiquum, vel Ordo Romanus. 36.e
Rituale Hebræorum quid de ritu seruando in conuiuio Paschali. 153.b.c
de Ritibus precationum. 561.d
Ritus institutionis Eucharistiæ. 153.e
Ritus ferendæ sententiæ. 168.d
Ritus excutiendi pulueris. 262.d
Ritus oblationum pro defunctis. 415.b
Ritus pristini signa tantùm. 501.e
Ritus sacri in ordinatione exhibiti. 338.e
Ritus sacros æmulatus diabolus. 339.c
Ritus multi communes Iudæis, Christianis, & Gentilibus. 340.c.d.e
Robertus Bellarminus Politianus laudatus. 421.c
Roffensis commentarium aduersus Nouatores. 121.d
Roma quando condita. 347.b
Roma possidet præsepe Domini. 45.a
Roma sanguine & sepulchris Apostolorum illustrata. 672.b.c 674.b
Roma in quatuordecim regiones diuisa. 638.e
Roma incendio conflagrauit, quo anno. 638.b
Roma ab Apostolis seruata. 673.b
Roma & Italia philosophi abire cur iussi. 723.b
Romæ fons olei erupit. 11.e
Romæ Cælius mons conflagrat. 85.d
Romæ Fideles quotidie communicabant. 483.e.499.d
Romæ cathedra Petri lignea veneratione habita. 345.b
Romæ incendium sub Nerone. 638.e
Romæ incendium sub Tito. 721.a
Romam Babylonis nomine significari, non Romanam Ecclesiam. 347.a.b
Romam vsque peruenit cinis Vesuij. 719.d.e.720.
Romam Petrus quando profectus. 275.c
Romam Petrus aduenit. 315.e
Romam peruenit fama infanticidij Herodis. 59.e
Romana Respub. & optimi eius mores collapsi. 7.c
Romana archiua de natali Christi. 30.e
Romana Ecclesia Apostolica vna. 342.c
Romana Ecclesia quid de Christi ætate baptismi tẽpore. 36.e
Romana Ecclesia florentissima Pauli tempore. 539.c.d
Romana Ecclesia Mater appellata. 541.b
Romana Ecclesia cur inconcussa. 542.a.b
Romana Ecclesia epistolam ad Hebræos constanter recipit. 617.d.e
Romana Ecclesia Apostolicatum traditionum depositorium. 188.c.574.a
Romana Ecclesia suis cereorum indiculis demonstrat quo anno Christus sit passus. 187.e
Romanæ Ecclesiæ consuetudo in psallendo qualis. 611.e
Romanæ Ecclesiæ prærogatiua. 539.a
Romanam Ecclesiam ante Antiochenam à Petro fundatam, est noua & falsa opinio, cuius rationes diluuntur. 271.e
Romana fides eadem quæ Catholica. 539.c
Romana fides annũciatur in vniuerso Orbe. 539.c.d.540.a.b.c
Romanarum feminarum libido coercita à Tiberio. 82.a
Romani qui Iudæos sub tributo redegerunt. 3.d.29.e
Romani ciues qui. 31.e
Romani multis bonis donati propter aduentum Petri in Vrbem. 332.c
Romani ob contemptum veri numinis quanta sint passi. 260.d
Romani dicuntur Imperatores vsque ad nostra tempora. 264.e
Romani non rarò quini in mensa discumbebant. 153.a
Romani Brutios destinarunt ad pœnas inferendas. 177.e
Romani Pontificis Apostolica salutatio ex Apostolica traditione. 351.b
Romani annulo ferreo vtebantur. 463.b.c
Romani tecto capite deos precabantur, Saturno & Honore exceptis. 565.d
Romani Pontifices præceperunt traditiones. 573.a
Romani tonso capite & barba incedebant. 574.b
Romani viderunt casum Simonis magi. 649.b
Romani milites à Iudæis cæsi. 660.c.d
Romani milites aduersus Iudæos pugnant Sabini Procuratoris tempore. 70.d
Romani milites exarmati occiduntur die sabbati. 660.b
Romani milites pro foribus templi adstare solebant ad comprimendos tumultus. 661.b
Romani milites, capta Hierosolyma, præda satiati. 694.b
Romani magistratus in prouincia vsi lingua Latina. 78.d
Romani vti lingua Græca iussi. 78.d
Romani Imperij finis sub Tiberio prænunciatus. 673.c
Romani Imperij incolarum censa sub Augusto myriades quatuor centum decem mille, & tredecim viri. 32.b
Romani in signum luctus capillos & barbam promittere soliti 574.b.c
Romanorum Respublica quando fuit maximè vitiosa. 7.c
Romanorum quinquaginta millia obtrita apud Fidenas. 85.d
Romanorum fides eminens. 539.c
Romanorum Principũ erga templum Iudæorũ officiũ. 298.b
Romanorum Imperatorum muneribus templum locupletatum. 702.e
Romanorum fides, & deuotio. 539.d.e
Romanorum odiorũ prima germina cõtra Christianos. 216.c
Romanorum fastus. 542.a
Romanorum clades in Britannia. 681.d.e
Romanos priùs lotos accumbere consuesse. 151.c.d
in Romanos ciues peccãtes Claudius libertate priuauit. 402.c
Romanos barbã radere consueuisse, & numini dedicare. 571.a
Romanos seruorum capita radere consuesse. 572.a.b

Romanus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Romanus Pontifex. Vide suprà, Papa, Pontifex.
Romanus, & Catholicus idem. 344.d.540.a
Romanus exercitus cur abominatio appellatus. 661.a
Romanus orbis qui. 31.e
Romanus exercitus quæ passus sit in Armenia. 681.e
Romanus ciuis ne flagelletur quæ leges prohibent. 580.c. 581.a
Romulea ficus quamdiu superstes. 621.a
Romulea ficus quando aruit, & quid significauerit. 621.a
Romuli tugurium diu conseruatum. 45.a
Romphea ignea. 248.e
Romulus legationibus admittendis præfectus apud Caium Imperatorem. 293.a
Rubellius Plancus ex gente Iulia. 625.d
Rufina filia Paulæ. 494.b
Rufus vnus ex septuaginta discipulis. 136.c
Rufus Capuæ factus Episcopus, & cum Petro Romam venit. 322.d
Ruina templi à Domino prædicitur. 142.d
Ruminalis arbor siccata quid significaret. 62.a
Rusticus Arulenus à Domitiano occiditur, cur. 723.c

S.

Saba prouincia trans Arabiam. 51.c
Saba Regina cur Salomonem adierit. 52.e
Saban filius Iexan. 51.d
Sabæi & Madianitæ vnde nominati. 51.d
Sabbæus & Theodosius Samaritanorum patroni. 102.c
Sabbatarios Iudæos appellat Martialis. 190.b 471.a
Sabbata recutita. 471.a
Sabbati obseruatio decidere Sole cœpta, vel post meridiē. 148.c
Sabbati iter erat, bis mille passus ambulare. 213.d
Sabbati ieiunium cur Orientalis Ecclesia detestaretur. 397.b 517.a
Sabbati ieiunium vnde institutum. 517.b
Sabbatum superstitiosè colebant Dosithei. 6.b
Sabbaticus fons in Palæstina. 135.a.b
Sabbaticus fluuius, & Plinij error. ibid.
Sabbatis Iudæi ad præstanda vadimonia non cogebantur, ex rescripto Augusti. 148.c
Sabbato cur ieiunet Ecclesia Occidentalis. 397.b. 517.a
de Sabbato violato querela Pharisæorum. 111.e
Sabbato cur iciunarent Manichæi. 517.c.d
Sabbato ieiunare Iudæis vetitum. 190.c
Sabbatorum superstitiosa obseruatio quæ. 6.b.c
Sabbatum secundo primum, vel sabbatum ex sabbato, quid, & cur sic dictum. 112.b
Sabbatum cur non æquè feriarentur Ecclesiastici Occidentales, ac Orientales. 119.b.c
Sabbatum dicebatur septima Paschatis. 112.a
Sabbatum æquè ac Dominicum feriari prohibitum. 517.c
Sabbatum pro diebus ante sabbatum apud Iudæos. 190.e
Sabinus Vespasiani frater occiditur. 686.e
Sabinus Iudææ Procurator. 30.b
Sabinus procurator obsidetur à Iudæis. 70.d
Sacerdotalis cum regia stirpe cognatio. 12.c
Sacerdotalis functio. 87.c
Sacerdotalis potestas apud omnes summa. 457.e
Sacerdotalis iudicandi potestas iure diuino concessa. 525.b
Sacerdotalis potestatis vsus. 456.e
Sacerdotali tribui concessum, vt cum regia stirpe posset inire nuptias. 12.c
Sacerdos sacrificatus. 61.d
Sacerdos summus sancta sanctorum ingredi quando debebat. 24.c
Sacerdotem summum nonnisi vnum apud Iudæos fuisse. 87.e 88.a
Sacerdotes quot in templo ministrabant quotidie. 13.c
Sacerdotes semper introibant in priorem tabernaculo. 25.b
Sacerdotes disponebāt de his, quæ semel Deo essent oblata. 19.a
Sacerdotes immunes à tributis apud Aegyptios. 133.b
Sacerdotes apud Romanos ex ærario sūptus accipiebāt. 133.b
Sacerdotes Apostoli à Domino facti sunt, & quando. 154.d
Sacerdotes Christiani corpus Christi conficiunt. 157.e
Sacerdotes in Ecclesia potestatem habent dimittendi peccata. 205.b.206.207.455.a.b.c
Sacerdotes Christi ad soluenda peccata potestatem acceperunt, & quid inde sequatur. 206.207.455.a.b.c
Sacerdotes Christi Regibus præstant. 456.c
Sacerdotes in Aethiopia Regibus imperabant. 457.c
Sacerdotes Aegyptij idem & Iudices. 457.d
Sacerdotes in Persida regnasse. 457.d
Sacerdotes Gallorum iudicabant. 457.e
Sacerdotes in quo Regibus æquiparentur. 472.b.c
Sacerdotes in lege veteri denuo nubere prohibebantur. 532.c
Sacerdotes legis veteris nec caput nec barbam radebāt. 571.c
Sacerdotes Deæ Syriæ barbam & capillos radebant. 576.a.b
Sacerdotes pro locorum consuetudine, vel barbati, vel attonsi barbis incedebant. 577.e
Sacerdotes Gallos barba rasos fuisse. 577.e
Sacerdotes occisi in templo. 694.c
Sacerdoti apud Hebræos meretricem vxorem ducere prohibitum. 119.a
Sacerdotibus vetitum vestes scindere. 163.d
Sacerdotibus inferioribus licebat cum ceteris tribubus inire coniugium. 12.d
Sacerdotibus Christianis debitæ sunt decimæ. 473.b
Sacerdotis summi cum stirpe sua tantùm coniunctio. 12.d
Sacerdotij vicaria præfectura nemini concessa, nisi vrgente necessitate. 87.c
Sacerdotium Christi ad posteros propagari. 165.b
Sacerdotium Zachariæ. 24.b
Sacerdotium omnium bonorum apex. 456.b
Sacerdotium regno præstat. 456.c
Sacerdotium simul & regnum Assamonæis iunctum. 2.e.3.a
Sacerdotium summum à Christo constitutum. 128.a
Sacerdotium & regnum tempore Christi defecerat apud Iudæos. 4.a
Sacerdotum antiquorum coniugia olim qualia. 12.d.e
Sacerdotum singulæ vices quomodo sortiebantur inter se. 25.e
Sacerdotum principes soli ingrediebantur in adytum templi. 25.d
Sacerdotum plusquam quinque millia cuiusque vicis. 25.e
Sacerdotum principes qui. 87.e
Sacerdotum officia. 25.c
Sacerdotum numerus in templo ministrantium. 13.c
Sacerdotum successiones in publicas tabulas relatæ. 2.e
Sacerdotum vices viginti quatuor. 13.c
Sacerdotum vices singulæ habebant hominū plus quam quinque millia. ibid.
Sacramenti virtus. 256.a
Sacramentum Baptismi. 210.b.222.e
Sacramentū Cōfirmationis sacrū Chrisma nuncupatū. 254.d
Sacramentum Pœnitentiæ. 205.b.c.d.435.436.437.
Sacramentum Eucharistiæ. 154.d.155.156.496.d.e
Sacramentum Ordinis. 338.d
Sacramentum Matromonij. 461.e
Sacramentum Extremæ vnctionis. 630.e.631.a
Sacramentum Extremæ vnctionis cur sic dictum. 631.d
Sacrarum imaginum in Ecclesia vsus. 484.c
Sacrificio corporis Christi oblato, vexatio cessauit. 158.c
Sacrificium passio Christi. 156.c
Sacrificium à ieiunis offerendum. 159.d
Sacrificium soli Deo offerimus. 560.c

de Sa-

de Sacro velo. 476.d
Sacrum velum quale. ibid.
Sadducæi cum Samaritis sentiebant. 5.d
Sadducæi à Sadoch sacerdote dicti. ibid.
Sadducæi de resurrectione. 142.c
Sadducæi qui. 4.c
Sadducæorum dogmata. 5.d
Sadoch Pharisæus auctor sectæ Galilæorum cum Iuda. 63.d
Sal Apostolicum mundo necessarium. 527.a
Salamina Cypri Constantia dicta. 264.d
Salem dicta Hierusalem. 99.d
Salem villa. ibid.
Salmanazar Rex Assyriorum expugnauit Samariam. 102.a
Salmone, siue Salmonium Cretæ promontorium. 588.b
Salome obstetrix. 15.a
Salome quenam fuerit. 22.e
Salome soror Herodis. 60.b
Salome ad monumentum Christi venit. 200.e
Salome non Ioseph, sed Zebedæi vxor. 21.d
Salome est eadem quæ & mater filiorum Zebedæi. 23.a
Salomen sororem Herodes interficit. 65.a
Salomen nunc Herodis vxorem, nunc sororem appellat Iosephus. 65.a
Salome ditata ab Herode. 66.d
Salomon de exorcismis scripsit. 431.a
Salomon Christi venturi typum gerebat. 52.e
Salomonis templum annis septem ædificatum. 98.d
Salomonis porticus. 225.e
Salomonis templi quatuor porticuum descriptio. 226.a
Salomonis porticum integram remansisse. 226.b
de Salomonis porticu institutio Christiana. 233.a
Saltatio ad modos musicos eneruat animos. 123.e
Saltatrices in conuiuijs adhiberi solitas. 123.d
Saluatorem dedisse mandatum Apostolis vt ad duodecim annos Hierosolymis decederent, quo modo intelligendum. 275.d
Saluatoris sententia, Denuo debeo crucifigi, vbi habetur, & de quo intelligitur. 621.c
Salutianus Massiliensis Africanæ Ecclesiæ statum deplorat, & cur. 574.d
Salutatio in oculo sancto. 349.d
Salutatio Apostolica. 351.b
Salutatio Hebræorum in pacis nomine. 620.b
Salutis simulacrum. 46.c
Samariæ tributorum quarta pars remissa à Cæsare. 71.b
Samariæ & Damasci spolia quādo abstulit Christus. 52.a.b
Samaritani non appellabantur Gentiles. 252.b
Samaritani Spiritum sanctum negabāt, Gentiles ignorabant. 252.d.e
Samaritanorum querela contra Iudæos. 101.e
hæresis. 252.e
Samaritæ hæretici qui. 705.e
Samaritæ credentes in Christum. 252.a
Samaritæ distincti in quatuor sectas. 6.a
quinque tantum Moysis libros recipiebant. 5.e
Samaritæ adhæserunt Simoni mago. 259.b
Samaritæ Hierosolymitanū templum noctu profanant. 102.e
Samaritarum pertinacia. 102.e
Samaritarum & Iudæorum dissidium sub Cumano. 378.b.c
Samaritarum sectæ diuersæ. 5.e
à Samaritanis prohibetur hospitio Christus. 134.c
Samaritanos à Simone mago seductos Pilatus disiecit. 259.a.b
Sammai auctor Scribarum & Pharisæorum. 4.c
Sammai & Hillel Rabbini paulo ante Christum. 4.c.413.c
Samuel seruire Deo, quam annuam pecuniam soluere maluit 17.c
Samuel vxorem duxit, ac libros suscepit. 19.e
Sanaballath à Dario Rege missus in Samariam, in monte Garizim templum ædificauit. 102.b
Sancta sanctorum semel tantùm in anno summum Pontificem penetrare fas erat. 24.b
Sancta sanctis. 497.a
Sancti monachi tamquam germina producti in solitudine Aegypti per quam Iesus transiuit. 58.e
de Sanctis antiqua legis. 620.c
Sanctiones Apostolicas Paulus obseruandas inculcat. 396.a. 397.e
Sanctiones diuersæ Pauli pro diuersa occasione. 397.a
Sanctos nominatos esse Christianos. 309.a
à Sanguine abstinere quid sit. 385.c.386
à Sanguine abstinere fuisse olim in Ecclesia receptum. 385.c
Sanguis fluens spongia continetur. 180.a
Sanguis Zachariæ indelebilis in lapide templi. 62.b
Sanguis iustorum à Deo vindictam exposcit. 62.a
Sangum à sancto distinctum esse. 331.b
Sangus, siue Sancus, Sabina lingua Hercules dicebatur. 331.b
Sardonix lapis in Rationali. 80.b
Saron non est nomen oppidi, sed regionis. 283.d
Sarraceni venerantur Christi cunabula in Aegypto. 59.a.b
Sarraceni domum in Aegypto, quam habitauit Deipara, venerantur. 59.a
Satan aduersarium significat. 131.c
Satanæ tradere quid sit. 448.b
Saturnini census. 31.b
Saturninus hæreticus matrimoniū & cibos damnauit. 512.b
Saturninus Fuluiæ maritus, amicus Tiberij. 82.c
Saturnum colere existimati Iudæi. 191.b
Satyrus frater S. Ambrosij. 498.c
Sauli persecutio. 251.e.252.a
Sauli mutatio in Paulum cur facta. 264.c
Saulus Tarsensis. 242.d
Saulus audiuit verba Stephani dum oraret. 243.d
Saulus adolescens dicitur non ætate, sed audacia, & vnde probetur. 262.d
Saulus ad vexandos Christianos Damascum mittitur. 565.e
Saulus conuertitur. 261.a
Saulus & Barnabas collectas pecunias Hierosolymam deferunt. 334.e. 336.a
Saulus & Barnabas quo tēpore ad prædicādū ordinati. 336.b
Saulus dictus est Paulus, quando, & quæ causa inditi nominis 265.a
Saxa aspersa sanguine Zachariæ. 62.b
Scaurus præest Iudæis. 3.d
Scemahaia & Althalion Rabbini. 409.c
Scenofactoria ars quæ. 409.e
Scenophegia Iudæorum. 141.a.163.e
Sceptrum Dauid quando defecerit. 2.c
Sceptrum Iuda quando visum est cessasse. 3.b
Scenæ Iudæi filij exorcistæ. 430.e
Schinus arbor. 94.a
Scissio vestimentorum apud Hebræos quando. 163.c
Schisma apud Iudæos obortum. 102.c
Schisma Corinthiorum. 446.c
Scipio pallio vsus in gymnasio. 78.b
Scribas Herodes necat. 60.a
Scribæ qui dicerentur. 4.d
Scribæ & Pharisæi quando exorti. 4.c
Scribæ & Pharisæi legem vitiosa interpretatione corruperunt. 4.e
Scribæ occisi ab Herode. 60.c
Scribarum & Pharisæorum genus qui singulis annis baptizarentur. 126.c
Scripta Christi nomine conficta. 328.d
Scripta Petri nomine suppositia. 327.a
Scriptores omnes proficui, si recto iudicio legantur. in præf. pag. 6.
Scriptores excidij Hierosolymitani qui. 698.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scripturæ diuinæ intelligentia. 212.a
Scripturæ sacræ quædam aperta sunt, quædam obscura. 211.e
Scripturæ diuinæ difficultas. 211.d. 212.c
e Scriptura diuina multa sublata. 620.e
Scripturæ sacræ latitudo, sublimitas, & profundum. 212.a
Scriptura diuina intelligitur tantum reuelatione Spiritus sancti. 212.a
Scripturarū intelligentia Apostolis peculiariter cōcessa. 211.a
Scytharum mos de infodiendis hominibus viuis vnà cum mortuis. 320.b
Scythopoli tredecim millia Iudæorum occiduntur. 660.c
Scythopolis Tiberiade vicina ciuitas maxima. 127.a
Sebaste vrbs sub Archelao. 71.b
Sebaste sepultum corpus Ioannis Baptistæ. 124.b
Sebasteni puniri iussi propter iniurias illatas Agrippæ, & filiabus, 360.c
Sebuei hæretici. 6.a
Secretarium in ecclesia quid. 482.b
Secessiones vtiles quæ. 394.c
Secta Pharisæorum. 4.d.e. 5.a.b.c
Secta Sadducæorum. 5.d
Secta Essenorum. 5.e
Secta Galilæorum. 63.d.e
Secta Herodianorum. 3.c
Secta Nazaræorum. 72.b
Secta Samaritanorum. 5.e
Sectæ Iudæorum tres præcipuæ. 4.c
Secta Iudæorum destructa vel mutata. 705.d
Sectæ quæ Christum non receperint. 4.d
Sectio & nex debitorum. 134.b
Secunda pedum ablutio. 152.b
Secundum signum Iesu, curatio filij Reguli. 103.c
Sedes primorum Episcoporum asseruatæ. 345.b
Sedes Episcoporum linteatæ, seu velatæ. 345.c
de Sede Antiochena. 274.275.276.
Sedes Pontificia quando Romæ erecta. 341.d
Sedes Antiochena quando fundata. 273.b. & quomodo. 273.b.c.d. eidem præfuit Petrus. 274.a
Sedis Antiochenæ erectio certa. 276.a
Seditiæ xorta Hierosolymis sub Cumano. 377.e 378.b
Seditio Demetrij contra Paulum. 506.e.508.a
Seditiones Iudæorum post mortem Herodis. 69.d
Secretarium quid. 496.c
de Seiani tempore Orosij & Eusebij error. 138.d.e
Seiani odium in Iudæos, & eius causa. 138.e
Seiani felicitas immensa, & obitus miserandus. 138.c
Seiano erecta statuæ. 138.e
Seianus Consul toto Orbe celeberrimus. 138.b
Seianus aduersus Iudæos. 138.c.81.d
Seianus impulsor & administrator Tiberij. 83.a
Seianus cur Iudæis infensus. 138.e
Seleuci Manichæi de Mariæ ortu delira commenta. 14.c
Seleucus anchoram sculpebat in annulo. 463.d
Semitonsum caput. 571.e
Semmeum commune apud Aegyptios, in quod septimo quoque die conueniebant. 488.d
Semones dij. 331.a
Senatores abortiui qui dicerentur. 336.c
Senatores Romæ à Tiberio interfecti, & cur. 260.d
Senatus à Tiberio rogatus vt Christus Deus haberetur. 138.d
Senatus Iudæorum oratio ad Petronium pro templo. 294.b
Seneca præceptor Neroni datus. 421.e
Seneca numquam de Christianis loquitur, ex Augustini sententia. 641.c
Seneca Neronem laudat. 445.c
Seneca damnatus exilio à Messalina. 421.e
Seneca licentiam secedendi non obtinet. 641.e
Senecæ epistolæ ad Paulum quales. 641.c
de Senecæ litteris ad Paulum, vnde fluxit opinio. 641.d
Senecæ mors eligenda proponitur, & cur. 643.c
Senecionis obitus. 641.c
Senecionis sepulchralis lapidis inscriptio. 642.b
Seniores iidem qui presbyteri. 525.c
Seniorum septuagintaduorum primus, Princeps sacerdotum dicebatur. 88.b
Seniorum traditiones apud Hebræos. 413.d
Sententia Christi de persoluendo didragmate. 132.c
Sententia de Christo occidendo lata. 139.c
Sententia de primatu templi vnde vim habuit. 107.a
Sententiæ damnatorum executio proroganda edicto Tiberij Imp. 81.e
Sententiæ mortis executio sacerdotibus interdicta. 164.d
Sententia diuersa de reditu Domini ex Aegypto. 70.a
Sentius Saturninus Præses Syriæ. 29.c
Sepeliendi mos apud Hebræos. 183.c
Sephoriciuitas cincta mœnibus. 79.c
Septem diaconi ex quibus electi. 136.b
Septem dies feriari in quibus festis solerent Iudæi. 578.d
Septem dies comedebatur Pascha, vel Phasé. 149.b
Septem horis canonicis quidam addunt octauam. 224.c
Septimi diei principiū & finis quomodo significabatur. 148.c
Septuaginta duorum iudicium Deus Moysi instituendum mandauit. 114.e
Septuaginta duo discipuli designati, & bini missi. 135.b
Septuagintaduo interpretes, missi ad Ptolemæum. 136.a
Septuaginta interpretum anni ab origine mundi. 40.c.d
Septuaginta interpretum editio in vsu apud veteres tam nostros, quam Iudæos. 616.d.e
Septuaginta interpretum Biblia restituta. 40.d
Sepulchra Patriarcharum Cariatharbe. 26.e.373.b
Sepulchra habere in speluncis excauata, moris fuisse Iudæis. 201.b
Sepulchra tumbæ nuncupata. 201.b
Sepulchra Apostolorum in honore habita. 671.d.e
Sepulchri Christi munitio in honore habita. 671.e.672.
Sepulchri Christi descriptio. 201.b.d.e
Sepulchri Christi lapidis color albo & rubicundo permixtus. 201.d.e
Sepulchrū Christi in petra excisum, cuius longitudinis. 201.e
ferro à Iudæis obsignatum. 138.e
vna tantum spelunca continebatur. 201.e.202.a
Sepulchrum Dauid & Salomonis sponte corruit, ad quid significandum. 222.a
in eo magnam vim auri à Salomone reclusam. 222.b
Sepulchrum Dauid ab Herode apertum. ibid.
Sepulchrum Virginis quando repertum. 373.b.d.e
Constantinopolim translatum ferunt. 373.
Sepulchrum Isaiæ apud Siloam positum. 135.a
Sepulchrum Helenæ Adiabenorum Reginæ, & filij. 334.b
Sepultura Gamalielis. 244.c
Sepulturæ ministerium non prohibitū Iudæis die festo. 150.c
Serapidis monitu quidā cæcus lumē à Vespasiano poscit. 687.e
Serapidis templum demolitum. 430.a
Sergius Paulus à Paulo ad fidem conuertitur, & cur Proconsul nominatus. 264.d.361.c
Series Præsidum Syriæ 29.e
Series genealogiæ virorum tantùm texebatur. 12.a
Sermo Apostolicus sublimis. 354.d
Sermonis interpretatio. 353.e
Seruiliam Baræe Sorani filiam Christianam fuisse suspicari possumus. 652.c
Sessionis primæ cathedræ. 74.a
Sethiani hæretici, & eorum figmenta. 55.e
Sethianorum de stella refellitur figmentum. 55.d
Seueri Cecinnæ oratio. 85.c
Seuerus hæreticus abstulit columbas argenteas. 499.a
Sexta Synodus nullos canones edidit. 531.a
Sexta

Sexta dies passione Domini consecrata, & tota hebdomada pœnosa. 193.d
Sexta sabbati appellata non est cœna pura. 191.c
Sexti & Pyrrhones qui dicti. 116.d
Sibylla Erythræa. 9.b
Sibyllæ quomodo de Christo Augustum docuit. 10.b
Sibyllæ Cumanæ carmina haud extincta. 9.b
Sibyllæ monita data Augusto quæ. 10.c
Sibyllæ carmen de vniuersali iudicio. 400.c
Sibyllæ quot, quando, cuius fidei. 7.e.8.d
Sibyllæ vnde dictæ. 7.e
Sibyllæ cur appellatæ prophetissæ Gentilium. 7.e
Sibylis quantum tributum sit. 7.e
Sibyllini libri retenti, crematis supra duo millia. 9.a
Sibylini libri reconditi honorifice. 9.a
Sibyllinos libros cur Deus voluit studiosè curari. 9.a
ex Sibyllinis carminibus Lentuli quid. 9.c
ex Sibyllinis carminibus M. Antonius quid. 9.c
Sibyllinum vaticinium de Rege venturo, ex Cicerone. 9.b
Sibyllina carmina exscripta priuatim. 9.b
Sibyllina carmina prædicebant affore Regem, à quo tantùm speranda salus esset. 46.c
Sibyllina carmina quibus temporibus Romam allata. 8.d
tribuebantur Sibyllæ quasi viuenti. 10.c
quo anno examinata. 217.b
Sibyllina carmina concremata. 8.d
restituta. 9.b
recognita, & examinata. 9.a
ab Augusto purgata. 9.c
recitata à Constantino. 9.c
Sibyllinorum librorum lectio Christianis interdicta. 8.c
Sibyllinos libros suadet Paulus legi. 18.a
Sibylliste Christiani dicti. 7.d
Sicarij vnde dicti. 587.a
Siccorum eduliorum vsus. 193.e
Sichem ciuitas, nunc Neapolis. 103.b
Siclus & quadrans idem. 132.e
Sidonij Apollinaris error corrigitur. 81.e
Sidonis Episcopus datus à Petro. 31.32.e
Sigilli nomine quod sacramentum dicatur. 255.a
Sigillum Pauli in epistolis scribendis quod. 619.e.620.a
Sigillum Domini dictum sacramentū Confirmationis. 258.d
Signa visa de Christi aduentu. 100.c
Signa & prodigia per Apostolos facta. 233.b
Signa in annulis Christianorum quæ sculpenda, & quæ non. 463.d.e
Signa aduentus sui cur simul à Domino explicata cum signis excidij Hierosolymitani. 655.e.666.a.b
Signare se cruce, Apostolica traditio. 419.c
Signaculi sacramentum. 254.e
Signo crucis mulier liberata à dæmonis illusione. 107.e.108.a
Signo Tau qui signati. 169.b.c
Signum crucis quid significaret apud Aegyptios. 169.c
Signum crucis salutis hieroglyphicum. 169.c
Signum hieroglyphicum mutui fœderis. 464.c
Signum fidei in annulis Christianorum. 464.c
Silas peregrinationis Pauli comes. 399.a.b
Silas & Paulus carcere mancipati. 402.a
Silas & Paulus Beroeam dimissi. 403.a
Silas & Timotheus Athenas ad Paulum veniunt. 408.b
Silæ & Pauli coitio. 321.e
Silæ & Paulo quæ acciderunt Beroeæ. 403.c
Siloe fons precibus Isaiæ erupit ad radices montis Sion. 134.d
Siloæ turris collapsa. 136.e
M. Sillanus spontaneæ morte necatus. 282.a
Sillanus dolo Agrippinæ interficitur. 509.e
Silvanus cooperans Paulo in Euangelio. 411.a
Silvester omnes dies feriæ nomine appellauit, sed non primus. 555.c
Simeon Iacobo minori in ecclesia Hierosolymitana successit. 23.d
Simeon iustus. 7.b. 56.c
Simeon inter Prophetas. 57.a
Simeonem fuisse cæcum, falsum. 57.b
Simeoni vt visa Maria in templo. 56.c
Simon summus Pontifex Iudæorum 16.b. 26.a
Simon Boethi filius ab Agrippa Pontifex creatus. 307.b
Simon recuperata Hierusalem cum ramis palmarum ingreditur arcem. 141.b
Simon Herodis affectat regnum. 70.d
Simon cur Petrus dictus. 93.c
Simon Galilæus sectarius sectæ Iudæ Galilæi. 77.b
Simon Galilæus defectionis auctor. 77.b
Simon Camithi Pontifex. 80.d.e
priuatus. 81.b
Simon Cananæus, Zelotes dictus. 325.b
Simon Zelotes sponsus in nuptiis Canæ Galilææ. 95.d
Simon Zelotes, & Judas Iacobi. 646.b
vnde confusi nomine. ibid. c
Simon Cyrenæus crucem Christi portare cogitur. 170.a
Simon Apostolus alius est à Simeone fratre Iacobi. 325.d
Simon Apostolus cognomento Zelotes. 646.c
Simon Apostolus alius à Simeone Iacobi successore. 646.c
Simon Apostolus per quas prouincias prædicauit Euangelium. 325.d
Simon & Iudas martyrio in Perside coronati, sed annus incertus. 645.c
Simon & Iudas vnus & idem putatur à Sophronio. 646.a
Simon magus vbi natus. 257.a.329.c
Simon magus quid de se, & de sua femina doceret. 257.a
Simon magus quid est admiratus in Apostolis. 253.a
Simon magus Samaritanorum seductor. 252.d
Simon magus primogenitus Satanæ. 258.a
Simon magus primus hæresiarcha. 258.b
Simon magus dicebat se esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. 258.c
Simon primus omnium hæresiarcha à Petro damnatur, ad quid significandum. 259.a
Simon magus hæreticorum princeps, & auctor. 258.e
Simon magus Romæ statua donatus, & adoratus. 257.e.329.c
Simon magus in imagine Iouis adorabatur. 332.a
Simon magus quid persecutionis tempore docuit suos. 643.b
Simon magus tonsuræ quoddam genus excogitauit. 573.e
Simon magus quid de Angelis dixerit. 605.d
Simon magus se in Neronis amicitiam insinuauit. 648.d
Simon magus pollicetur volatum. 648.d
Simon magus offert pecuniam Petro ad Spiritum sanctum emendum. 256.e. 257.a.b
Simon filius Cleophæ. 23.d
Simon Hierosolymita legis peritus. 360.b
Simon qui vocabatur Niger. 336.b
Simon Iudæus dux in suos armatur. 686.b
Simon Gerasenus dux Iudæorum. 686.b
Simon Gioræ filius primæ Iudæorum factionis dux. 688.e
Simon Gerasenus aduersus Zelotas in Hierusalem recipitur. 686.a
Simoniaci hæretici. 257.e
in Simone mago diaboli æmulatio. 258.b
Simonis magi insanæ opiniones. 257.a.b
Simonis magi Helena. 257.c
Simonis magi discipuli qui. 257.e.258.a
Simonis magi prima vox fuit, per gratiam tantùm sine operibus saluari homines. 258.e.630.b
Simonis magi præstigiæ. 651.c
Simonis magi opera & præstigiæ quæ. 651.b
Simonis magi scelera. 258.a.b
Simonis magi fabula. 257.c.d
Simonis magi volatus, & casus. 649.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Simulacra sponte collapsa. Christo Aegyptum intrante. 58.b
Simulacra collocari Hierosolymis nefas. 84.b
Simulatio Petri. 389.a
Simulatio venenum molestiũ & infaustũ in Ecclesia. 231.c.d
Sindon vestis cœnatoria. 152.c
Sindon, qua inuolutum est corpus Domini in sepulchro, asseruatur in ecclesia Taurinensi. 184.c
Sindonem abiecit adolescens, id est, vestem cœnatoriam. 160.b
Sinopis Ponti oppidum. 315.e
Sinesius à Iudæo superstitioso nauta delusus. 6.b
Sion Dauidis ciuitas. 222.c
Sion omnium ecclesiarum maxima. 219.b
Sirletus Cardinalis Bibliothecarius. 356.d
Sisara Barach vincente prostratus vbi. 132.e
Situs Bethlehem. 44.b
Situs ecclesiarum ad Orientem. 481.d
Sixti martyris corpus incertum. 430.c
Sixtus Quintus Græcam Septuagintaduorum interpretum editionem Latinè redditam comprobauit. 40.d
Smaragdus lapis in Rationali. 80.c.d
Sobe Bethelemitica soror S. Anna. 15.a
Sobe mater Elyzabeth. 15.a
Soceri sunt loco parentum. 12.c
Socrates à Melito accusatus. 405.c
Socrates cur morte damnatus. 405.c
Socrates historicus Nouatianus fuisse ostenditur. 439.e
Socrates de abrogata pœnitentia mentitur. 440.d
Socrates erroris arguitur de Quadragesima Ecclesiæ Romanæ. 516.a
& de ieiunio sabbati. 519.a
Socrates & Sozomenus in historia de Paphnutio quomodo à mendacio liberentur. 529.d
Socratis & Sozomeni assertio de presbyteris pœnitentiariis. 439.a
Socratis historia quàm fidelis. in præf. pag. 1.
Socratis error de die Paschatis. 553.c
Socrus Simonis Petri curata. 107.b
Solaria in domibus Iudæorum qualia. 108.c
Sol intra tres circulos visus apparere quibus Coss. 10.a
Sol arcu cælesti circumdatus. 46.a
Sol circulo obsignatus. 10.e
de Sole obscurato cùm Iesus est cruci affixus, & de magnis terræ tunc motibus factis scripsit Phlegon auctor Gëtilis. 178.c
Solem obscuratum tempore passionis Domini in vniuerso Orbe. 178.c
Solem in plenilunio non posse naturaliter deficere. 179.c
Solem ignitum lapidem dicebat Anaxagoras. 405.b
Solem adorabant Priscillianistæ. 161.b. 564.d
Solem adorari à Christianis cur dicerent Gentiles. 563.c.d
Soleis Christiani vtebantur. 479.b
Solemnitas anniuersaria in cuiusque Episcopi præfecturæ exordio. 341.e
Soles tres visi Romæ quibus Coss. 11.a
Soles decem sine cibo transigere Christianos. 515.a
Soli nascenti inclinare, Christianis vetitum. 564.e
Solitudo ex transitu Domini benedictionem suscepit. 58.e
Sophronij historia de S. Ioanne Baptista. 88.d
Sorores Annæ. 15.a
Sorores Mariæ. 15.b
Sorores appellabant Iudæi gentis suæ fœminas. 467.b
Sors quæ cecidit super Matthiam. 219.d
Sors diuina quid sit. 219.e
Sorte numquam delectũ summũ sacerdotẽ apud Hebræos. 24.e
Sorte qua definirentur. 24.c
Sorte semel tãtùm summum sacerdotium à factiosis collatum. 24.e
Sortem mittere quibus conditionibus liceat. 219.e
Sortes Apostolorum, liber sic dictus, reiectus. 219.e
Sosipater comes Pauli. 544.e
Sosius Syriæ Præses. 29.a. 38.a
Sosthenes vnus ex septuaginta discipulis. 136.c
Sosthenes synagogæ princeps. 422.a
Sozomeni historia quàm fidelis. in præf. pag. 2.
Spathephori, Alexandrini lictores. 280.e
Speciosa porta quæ. 227.a
Spectacula ferarum, & gladiatorum, lege prohibita. 599.b
Speculo vti nequaquam solebant Christianæ mulieres. 476.d
Speculo sæpe vti in viris reprehensum. ibid.
Spelunca in qua Christus nascitur, vbi posita, celebris etiam apud infideles. 44.a
in ea fluxit è petra aqua indeficiens: mirifico opere excauatur. 44.c
sanctæ Mariæ ecclesiam continebat. 44.d
Spelunca illustris Magorum hospitio. 55.e
Spelunca Ioannis Baptistæ à Domino visitata. 89.a
Spicarum manipulus quando & quomodo à Iudæis offerretur. 99.e. 220.b
Spinas coronæ Iesu, & alia passionis instrumenta diligenter asseruata. 184.b
Spineæ coronæ coronatur Iesus ad quid innuendum. 167.b
Spineæ coronæ Domini sentes reuirescere. 167.d
Spirituale nubendi genus. 477.b
Spiritum sanctum Iesus suis impertitur. 203.a
Spiritum sanctum datum esse apostolis die Dominico. 220.b
Spiritum sanctum in Samaritas descendisse, magis mirum, quàm in Gentiles. 252.e
Spiritus sancti & Ecclesiæ mira consensio. 396.d
Spiritus sanctus cur Petri operâ in Samaritas descẽdit. 253.b
Spiritus sancti gratia in Gentes effusa. 286.d
Spiritus sancti dona eadem absque miraculis. 256.d
Spolia Damasci quando abstulit Christus. 52.b
Spolia Iudæorum in Triumpho Titi. 702.a
Spongia Domini olim Hierosolymis visebatur. 160.c
Spongia Domini, quæ Romæ in basilica Lateranensi asseruatur, cuius coloris. 180.c
Spongia veteres conglutinabant vulnera. 179.d
Spongiæ vulnerato gladiatori ministrabantur ad siccandum sanguinem. 180.a
Spongia admota Adonidi vulnerato. 180.b
Sponsa Christi dicitur virgo Deo dicata, & cur. 477.c
Sponsa velatur in desponsatione. 462.c
Sponsa apud Hebræos delinquens plectebatur vt nupta. 19.b
Sponsalis annulus. 463.b
Spõsalis annulus quo signo apud Christianos sculperetur. 463.e
Sponsalia apud Hebræos non minoris momenti, quàm ipsæ nuptiæ. 19.b
in Spõsalibus apud Hebræos mariti & vxoris nomina describebantur. ibid.
Sponsas Christi nigra veste indui solitas. 477.d
Sponsi dexteras iungunt ad quid. 462.e
Sponsus ad sponsam annulum ferreum mittebat apud Romanos. 463.c
Sponsus & sponsa benedicendi. 461.d
Sportulantes clerici. 471.d
Stachis Episcopus ordinatus ab Andræa. 323.d
Stagna Neronis vbi. 670.d
Stantes aliquando oramus, aliquando genuflexi, & cur. 565.a
Stater quid sit. 132.d
Staterem impendi pro se & Petro cur voluit Christus. 133.b
Statio ieiunium appellari solitum. 515.e. 516.a
Statua Saluatoris, & mulieris ab eo liberatæ. 110.a
Statua Simoni magο Romæ erecta cum titulo, Simoni Deo sancto. 329.c.d.e
Statua Alexandri Alabarchæ Romæ. 376.d
Statua Apollonij Tyanæi operatione dæmonum dabat responsa. 654.
Statua Caij locanda in templo. 290.d
Statuæ Aegyptiorum aduentante Christo concussæ. 58.a

Statua

Statuæ in proseuchis dicatæ Caio in Aegypto. 282.a
Statua Caij Imperatoris dedicatio apud Hebræos. 291.b
Statuæ Caij in templo ponendæ dilationis prætextus. 295.e
Statuam Dianæ & Vestæ non pati pluuiam, puerile. 688.d
Statuas de Hierosolymis auferri iussit Pilatus. 84.c
Statuas vel aras erigere nonnisi ex S. C. licitum erat. 331.d
Statuas Christi & Sanctorum à Constantino factas. 486.a
Status Iudæorum tempore aduentus Christi. 3.d.e. 4.5.6.
Status Gentilium quando Christus venit. 7.c
Status in Ecclesia triplex. 464.c
Status virginalis viduali & coniugali præponitur. 464.b.c
Stella orietur ex Iacob, & exurget ex Israel: prophetia etiam apud Magos. 50.e
Stella Magis visa quæ, qualisue. 51.a
Stella Magorum cuius substantiæ. 55.b
Stella Lucifer Vesperugo appellata. 196.a
Stellam Magis visam, Angelum fuisse. 55.e
de Stellæ Magorum eximio fulgore Ignatius & Prudentius. 55.d
Stephanæ domus baptizata à Paulo. 410.e
Stephani martyrium quo anno, quóve die acciderit. 241.d
Stephani necis occasio. 242.e
Stephani diem natalem inter Christianorum ferias adnumerari. 243.c
Stephani partus Paulus. ibid.
de Stephani sepultura ex relatione Gamalielis. 243.e
Stephani memoria. 243.b
Stephani corporis inuentio. 243.e
Stephani funus. ibid.
Stephanus B. Iacobo ministrabat. 237.b
Stephanus primicerius diaconorum, & archidiaconus appellatus. 238.e
Stephanus vbi lapidatus. 242.d
Stephanus pro lapidantibus orat. 243.c
Stephanus si non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. ibid. e
Stephanus non ea die sepultus, qua necatus est. 243.e
Stephanus vbi sepultus. 244.a
Stephanus Papa cognoscit historiam de imagine Domini ad Abagarum missa. 105.e
Stephanus Papa traditionum custos. 418.a
Stephanus procurator Flauiæ Domitillæ Domitianum occidit. 744.e
Stephanus Domitiani occisor, libertus Clementis. 747.c
Stipendia clericorum. 471.b
Strips Herodum quousque perseueranerit. 3.c
Stirps Mariæ, liber apocryphus. 14.b
Stirps Apostolorum. 113.e
Stoici & Epicurei cum Paulo disputant. 404.a.b
Stola Pontificia Iudæis ablata. 4.b
à Vitellio restituta. 266.e
Stola pontificia in potestatem Iudææ Præsidum redacta. 80.a
Stola cum ornatu pontificio permissa in templo asseruari à Vitellio. 266.e
Stola Pontifex induebatur ieiunij tempore. 80.b
Stola pontificia seruata in turri Antonia. 80.a. 548.d
Stola Pontifici exhibebatur à Præfecto Castelli. 267.b
Stola sacerdotalis super dexteras nubentium. 462.b
Stola pontificiæ causa Iudæis negotium factum. 375.e
Stolam pontificiam Herodes custodiri iussit. 4.b
Strages exercitus Herodis ab Areta illata. 100.d
Stratonis turris vrbs sub Archelao. 71.b
Stratos in terra orare interdum Fideles consueuisse. 565.c
Structura templi ab Herode erecti firmissima. 142.e
Structura templi penitus demolita. 695.c.d
Studium Iudæorum contra Christum. 164.c
Studium Pauli erga Corinthios. 448.b
Suaria ars apud Hebræos illicita. 108.b
Suariis multa concessa priuilegia à Romanis. 108.b
Sues ali in Palæstina consueuerunt. 108.b
Subductio Iesu. 94.e
Successio Præsidum Syriæ. 29.e
Successionis vis magna. 103.a
Successor Petri in sede Antiochena quis fuerit. 345.e
Sudaria Pauli mira operantur. 426.d
Sudarium Veronicæ. 184.e
Sudarium, quo caput Domini est inuolutum, ab incendio remansit illæsum. 184.b
Sudarium Plantillæ. 668.c
Sues Iudæi proprio nomine non appellant. 108.b
Suetonij locus declaratus de Christo impulsore. 380.c
Suetonius nullum temporis ordinem seruat. 32.d
Suffocata quæ sint. 385.b.c
à Suffocatis abstinere, non fuisse omnibus & semper ab Apostolis præceptum, quidam affirmant. 384.c
à Suffocatis abstinere quæ Concilia iubent. 386.c.d
Suffragia pro defunctis exhibere, ab Apostolicarum traditionum fontibus manare, multis auctoritatibus comprobatur. 246.b
Sulphurata vitro rupto iam olim permutare soliti Iudæi. 11.b. 732.b
Sulpitius Galba Cattos vicit. 332.d
Sulpity Galli Seueritas. 475.b
Sulpitius Seuerus de vestigiis Domini. 218.b
Summa triginta argenteorum Iudæ. 144.a.b.c.d.e
Summa rerum penes sacerdotes apud Hebræos. 558.a
Summi Pontificis corona. 241.b
Summum Sacerdotium homini rustico Phani nomine obtigisse. 24.e
Summum sacerdotem nonnisi vnum apud Iudæos fuisse. 87.e
Summum sacerdotem in omni religione semper fuisse. 128.b
Summus sacerdos numquam sorte delectus apud Hebræos, nisi semel per vim. 24.e
Summus Pontifex virginem tantùm ducere poterat in lege veteri. 532.e
Superliminare templi collapsum terræmotu, qui in morte Domini factus est. 181.b
Superstitiones Gentilitiæ in religionem Christianam conuersæ sanctificatæ. 319.e
Supplicium capitis truncationis an esset apud Hebræos. 176.d
Susanna Christum sequitur. 122.d
Susannæ historia cur à Iudæis suppressa. 620.e
Suspensi patibulo ante occasum solis sepeliebantur, & crurifragio necabantur. 182.e
Suspensio, censura Ecclesiastica. 452.d
Syllanus occisus. 599.e
Syllæus propinquioris Iudææ Arabiæ Rex. 53.c
Symbolum Apostolorum quando editum, & qua occasione. 317.b.c.d
Symbolum quid significet. 317.b
Symbolum collatio. ibid.e
Symbolum singulorum Apostolorum sententiis compactum. 317.e
Symbolum quotidie recitandum. 317.e
Symbolum Romæ semper sincerè & illibatè seruatum. 318.b
Symeon inter Prophetas numeratur. 57.d
Symeon sine honore humatus propter inuidiam sacerdotum. 57.a
Symeon Iacobo succedit. 626.d
Symeon ex Cleopha genitus. 628.b
Symeon Cleophæ passus sub Traiano, alius à Simone Cananæo. 646.b.c
Symeon cum aliis Christianis Hierosolymis discessit ante obsidionem Vespasiani. 662.c
Symeon centum & viginti annos natus cruci affixus. 715.d
Symeonis præmeditatio. 56.e
Symmachus interpres secundò circumcisus. 470.e
Symmachus Papa fecit oratorium S. Crucis. 489.d
Synagogæ Iudæorum à Caio violatæ. 279.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Synagoga conuentus ordo. 74.a
Synaxim ante communem mensam celebrari solitam tempore Apostolorum. 491.b.c
Synaxim sacram fecit Paulus Troade. 545.b
Synaxes etiã in persecutionibus frequentari solitas. 490.c.d.e
Synaxes etiam in carceribus habitas. 490.e
Synedrium apud Iudæos collegium quale. 88.a
sublatum ab Herode. 60.a
quinouis hominibus suffectum. 88.c
Synedrin conciliũ legationem mittit ad Ioãnem Baptistam. 91.e
Synesius Episcopus Ptolemaidis. 459.d
Synesius damnat magistratus. ibid.e
Synesius Andronicum excommunicat. 459.d
Synodica acta Concilij Apostolorum. 383.b
Synodos Apostolorum quatuor fuisse. 530.e
Synodus sexta nullos canones edidit, vnde impostura quorundam Episcoporum deteguntur. 530.d
Synodus Turonensis secunda cõtra clericos incontinentes. 531.c
Synodus Laodicena cultum Angelorum non imminuit. 606.e
Syracusis tres dies constitit Paulus. 591.e
Syri & Iudæi per totam Palæstinam digladiantur. 660.b
Syria Damasci, Arabia nominata. 52.b
Syria citerior, & alia cognominata Cœle. 114.a
Syriacè loquntus est Dominus, cùm ait, Tu es Cephas, id est, Petra. 93.c
Syriacas legiones nullam Seiani imaginem inter signa coluisse. 138.e
Syricius Papa nuptiis celebrandis & virginibus sacrandis interfuit. 526.e
Syriam totam fama Iesu peruasit. 104.c
Syriam Deã circumferentes phanaticè multa iactabant. 115.d
Syriæ Deæ templum antiquissimum. 576.a.b
Syriæ Deæ sacerdos mytra vsus. 240.c
Syriæ Præses Cuspius Fadus. 360.c
Syriæ Præsidum tempora. 29.e
Syriæ Præsides Antiochiæ agebant. 70.c
Syriæ concessa immunitas, vt nonnisi puberes describerentur. 31.e
Syriæ præfecturæ nobilitas. 271.c
Syriæ contributa Archelai ditio. 76.e
Syrophœnissa Cananæa appellata. 127.a
Syros vti solitos A, pro I. 115.e

T

T littera fures notari soliti, & cur. 169.b
Tabellarij vsus. 602.e
Tabellarij Episcoporum qui. ibid.
Tabellas pictas pro voto suspendere solebant Gentiles. 507.a
Tabellæ pictæ pro voto à Christianis appensæ. 560.b.e
Taberna Meritoria, ex qua oleum fluxit. 46.a
figura Ecclesiæ. 11.a
Tabernæ tres vbi positæ. 597.c
Tabernacula duo in templo Salomonis. 25.b
Tabernaculum Sanctæ sanctorum nemini erat perspicuum, nisi sacerdotibus functionis suæ tempore. 25.c
Tabernaculum Sanctæ sanctorum quæ asseruaret. 25.b
Tabernaculum Sanctæ sanctorũ intra secundum velum. 25.b
Tabitha à Petro suscitatur. 283.c
Tabor mons Itabyrion à Iosepho dictus. 132.a
Tabor montis situs & figura. 132.b
quantũ distet à Diocæsarea, Naim, & Nazareth. 132.b
inuisitur à Christianis religionis gratia. 132.c
planiciem habet in vertice, in qua tres sunt ecclesiæ fabricatæ. 132.b
in Tabor facta existimatur apparitio plusquàm quingentis fratribus. 209.e.210.a
Tabulæ Testamenti. 25.b
Tacitus Iudæos Bacchum colere calumniatur, in Christianos odio flagrans mendax in historia reperitur. 639.e
mendaciorum loquacissimus appellatus. 698.b
Tamquam, dictio aliquando expletiua. 37.a
Tanis vrbs Aegypti antiquissima. 26.e
Taprobana insula Aethiopiæ. 260.d
Tapobranam petit Thomas. 323.e
Tarichea ciuitas à Vespasiano expugnata. 445.b
Tarsenses rerum philosophicarum studiosissimi. 580.d
Tarsum Ciliciæ Saulũ cũ parẽtibus cõmigrasse, falsum. 263.e
Tursus Ciliciæ metropolis. 580.b
Tarsus ius municipale à Romanis fuerat consecuta, & qua ratione. 580.b
Tarsus Cæsarianis partibus & Octauio fauit. ibid.
Tarsus Iuliopolis dicta, & cur. ibid.
Tatianus & Ammonius de concordia Euangelistarum. 86.c
Taurinus Ebriocensis Episcopus. 735.b
Telesinus consul fauet Tyanæo. 654.b
Tempestas Pauli prope Melitam. 589.a.b
Templa quæ dicerentur. 47.b
Templi Dianæ Ephesiæ magnificentia. 570.d
Templi Hierosolymitani partium vsus. 25.c
Templi situs, & ordo ingredientium. 74.b.c.d
in Templi adytum soli Principes sacerdotum ingrediebantur. 74.b
Templi structura facta ab Herode firmissima. 17.c.142.e
Templi portæ, quibus mulieres intrabant. 18.a
Templi portæ maioris descriptio. 228.e
Templi portæ descriptæ. 226.c.227.d.e
Templi porta maior quæ. 74.c
Templi ruina prædicitur. 142.d
Templi interiora mulieribus nefas ingredi apud Hebræos 227.d
Templi Hierosolymitani descriptio, & portarum eius. 225.d. e. 226.a. per totum.
Templi & Memoriarum differentia. 490.b
Templi Hierosolymitani magnitudo vnde probatur. 226.b
Templi profanatio à Samaritis facta. 102.e
Templi superliminare collapsum tẽpore mortis Domini. 181.c
Templi atrium sanguine inundauit. 689.a
Templi thesaurus qualis. 702.b
Templi conflagratio quo die. 693.a.b
Templi structura funditus demolita. 695.c
Templi depradatio à Crasso. 702.d
Templi velum quale. 180.e
Templi vasa in templum Pacis translata. 702.b
Templi dimitiæ. 702.b.c.d
in Templo locus orationis feminarum. 18.a
in Templo plura fuisse thuribula. 25.d
in Templo fuisse virgines deputatas. 18.e
in Templo alius orationis, alius habitationis locus. 18.a
in Templo foras erat multitudo populi hora incensi, id est, extra primum velum. 25.c
in Templo virgines à nuptis seorsum orare consueuisse. 18.b
in Templo thuribulum aureum non vnum tantùm. 25.c
in Templo comedere fas non erat. 18.a
in Templo feminæ à viris segregatæ. 17.c.d
in Templo locus, vbi feminæ quæ se Deo vouerant, simul agerent. 17.c
in Templo quot cellæ. 17.c
in Templo loca distincta. 25.a
in Templo habitasse aliquando feminas. 18.d
in Templo duo erant altaria. 25.a
in Templo quot sacerdotes ministrabant. 13.c
in Templo Pacis ornamenta tẽpli Hierosolym. reposita. 716.a
Templum primum quod. 226.c
Templum Salomonis quoties ædificatum. 226.b
Templum Salomonis Orientem versus spectabat. 487.d
Templum sub Zerobabel instar prioris restitutum. 17.e 98.a
Templum ab Herode excitatum. 17.e
Templum quatuor porticus habuit. 25.c

Templum Pacis corruisse nocte qua natus est Dominus, falsum. 46.d
Templum Pacis nondum erectum Christi tempore. 47.a
à quibus constructum. ibid.
quo tempore conflagrauit. 47.c
quo anno ædificatum. 716.a
Templum Pacis Vespasianus ædificauit, & cur. ibid.
Templum legitimum vnde dignoscitur. 103.a.b
Templum Hierosolymitanum exuritur. 693.a.b
Templum Dianæ Ephesiæ. 507.c.d.e
inter septem Orbis miracula. 507.e
spoliatum & incensum. 507.e.508.a
693.b
sæpè restitutum. 576.a.b
Templum Deæ Syriæ antiquissimum. 704.b
Templum Iudæorum in Aegypto. 79.d
Templum sibi extrui non passus Tiberius. 474.d
Temporalium rerum vsus minimè vetitus. 537.e
Temporum indagatio ad Scripturæ interpretationem quantum conferat. 677.a
Temporum veritas per Consules exquirenda. 677.d
Temporum errores per Consules deprehendi. 684.d
Temporũ ratio quantũ valeat in rebus pernecessariis. 520.a
Tempora quatuor ieiuniis decreta. 146.d.e
Tempus, quo Christus Pascha celebrauit. 186.b
Tempus prædicationis Christi. 697.e
Tempus diei Iudicij occultum relictum. 27.a
Terebinthus arbor antiquissima prope Chebron. 109.a
Terentius Varro se in Publicanorum societatẽ contulit. 365.d
Terentius & socij martyres. 365.d
Terra, quæ Domini adiacet sepulchro, virtutem hausit. 184.e
Terra sancta de sepulchro Domini allata veneratione habita. 184.e.185.a
ex Terra sancta, aqua admixta formari consueuisse tortulas. 185.a
Terræmotu duodecim ciuitates excisas in Asia sub Tiberio. 181.b
Terræmotu Laodicea prosternitur, & finitimæ ciuitates. 625.d
Terræmotus factus Spiritu sancto super Apostolos venicnte. 230.c
Terræmotus tempore passionis. 181.b
Tertia die, non post tres dies, se Dominus resurrecturum prædixit. 199.e
Tertia, sexta, & nona hora potissimùm obseruatæ. 224.c
Tertius Pauli discipulus, Episcopus Iconij. 543.c
Tertulliani locus difficilis explicatur. 31.a
cur agens de censu non vtitur Euangelij auctoritate 31.b
eius opinio, quo anno suæ ætatis passus sit Christus. 185.d
error de Publicanis. 108.e
Tertulliani loca explicata. 31.a.b
Tertulliani error de epistola Pauli ad Hebræos. 396.a
in Tertulliano magis propria locutio non est requirenda. 31.c
Tertullianus de veritate carnis Christi aduersus Marcionem 31.d
Tertullianus sub quibus Coss. Christum passum asserit, & eius error. 185.e
Tertullianus epistolam ad Hebræos Barnabæ tribuit. 617.b.c
Tertullianus Cypriani magister dictus. 618.c
Tertullus pro Iudæis contra Paulum. 582.d
Tessera Christianitatis, Symbolum Apostolorum. 317.d
Tessera hospitalitatis inter Christianos & Gẽtiles. 714.e.715.a
Testamenti arca. 25.b
Testamenti tabulæ. ibid.
Testamenti noui ministri. 86.a
Testamentum Herodis. 66.c
Testimonia contra Iesum non conuenientia. 163.b
Testificatio SS. Patrum de traditionibus. 415.d
Tetragrammaton Dei nomen quid posset. 431.c
Tetrarcha, non Rex instituitur Archelaus. 71.b
Tetrarchiarum Palæstinæ diuisio. 86.e
Tetrarchiæ vocis significatio. 87.b
Tetrarchiæ regnorum instar. 87.b
de Tetrarchiis Iosephus Euangelistis consentit. 86.e
Thaddæi cum Abagaro collocutio. 311.b
miracula. ibid.
Thaddæo Apostolo quæ regio ad prædicandũ obtigerit. 325.e
Thaddæos duos fuisse. 325.e
Thaddæus vnus ex septuaginta ad Abagarum missus. 310.e
Apostolus à Hieronymo creditur. 312.a
Thaddæus curat Abagarum. 311.b
Thalassa ciuitas. 58.a
Thamar à Iuda annulum petiit pro arrhabone. 465.c
Thau signo qui signati. 169.c
Thaumaturgus Gregorius ius dicit. 458.c
Thecla sponsum relinquens, adhæret Christo. 364.d
Thecla protomartyr dicta. 366.d
Thecla superat ignem. 365.b
Thecla leones superat. 365.b
Thecla Pauli cupida. 365.c
Thecla distrahit gemmas. 364.e
Theclæ Acta. 362.d
Theclæ & Pauli Acta apocrypha quæ. 363.e
Theclæ Acta germana. 364.b.c.d
Theclæ passio. 364.e
Theclæ pugnanti Angelum adstitisse imagine Pauli. 365.d
Theclæ passione obtestatio fieri solita. 365.b
Theclæ nomen insigne. 366.d
Theclam prohibet Paulus secum pergere. 365.e
Theodas seductor quando. 62.e
Theodæ facinus, & mors. 63.b
Theodæ præstigatori viri circiter quadringenti consentiunt. 234.a.d
Theodæ caput abscissum. 63.c
Theodoreti expositio in epistolam ad Colossenses de religione Angelorum improbatur. 606.e
Theodoretus bene sentit de Angelorum cultu. 680.b
Theodori pœnitentiarium manuscriptum. 386.d
Theodorus Studita meminit de epistola Abagari ad Iesũ. 105.c
Theodorus ab Ethnicis supplicio affectus, quòd clericos tonderet. 572.e
Theodorus contra Latinos, qui à sanguine non abstinebant. 385.c.386.c
Theodosius Magnus vrceum vnguenti quo Christus inunctus fuit, in foro Constantinopolitano à Constantino depositum, inde sublatum honestiori loco recondidit. 121.e
Theodosius Iudæorum princeps. 13.c
Theodosij Iudæi de Christi sacerdotio impostura. 13.c
Theodosij Iudæi inuentum de obstetrice Deiparæ Virginis. 13.d
Theodosij lex de proroganda morte damnatorum. 81.a
Theodosius cœnobiarcha. 56.a
Theodosius Imp. ab Ambrosio mulctatus. 457.a
Theodotius Septentrionalem partem dimensus est. 33.c
Theophilũ Anani filium à summo sacerdotio summouit Agrippa, & Simonem substituit. 307.b.c
Theophilus Antiochenus. 533.e
Theophilus suffectus Zacheo in Episcopatu Ecclesiæ Cæsariensis in Palæstina. 533.a
Theophilus Ecclesiæ Antiochenæ Episcopus. 410.b
Euangelia in vnum compegit. 86.c
Theophilus, ad quem Lucas scribit, quis fuerit. 533.e
Theophilus pontificatum à Ionatha accipit per Vitellium. 268.d
Theophorus homo, Christus dictus. 374.c
Thesmothesiæ magistratus Athenis. 404.b
Thessalonicenses alacriter à Paulo verbum suscipiunt, & quæ passi. 402.d.e
Thessalonicæ quid egit Paulus. ibid.
Thessalonicensium tribulatio qualis. 402.e
Thomæ Apostolo quæ regio ad prædicandum obtigerit. 323.e
Thomæ Apostoli crux in ecclesia sculpta. 484.c
Thomam neutiquam fuisse expertem Spiritus sancti, licet præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsens non fuerit, cum Dominus insufflauit in discipulos. 295.c
Thomas Apostolus vidit Iesum resuscitatum. 206.a.b
Thomas ad Parthos profectus ad Indos penetrauit. 323.c
Thomas Taprobanam insulam petit. ibid.
Thramni Aegyptij historia. 181.d
Thramnus à Tiberio accersitus. ibid.c
Thrasea Paetus a Nerone interficitur. 652.c
Thrasillo mago vtebatur Tiberius. 80.c
Thuribula plura fuisse in templo. 25.d
Tiara ex quibus olim conficta. Vide suprà, Corona.
Tibarenorum mos de præcipitandis senibus. 320.b
Tiberiadis lacus. 79.b
Genezareth appellatus. 107.a
Tiberias in lacu Genezareh. ibid.
Tiberias ædificata. 79.b
Tiberij impersum. 79.a
Tiberij laus. 79.d
Tiberij primordia felicia. ibid.
Tiberij studium erga Iudæos. 298.c
Tiberij litteræ pro Iudæis. ibid.c
Tiberij edicto magi profligati. 80.c
vsus sericorum ablatus. ibid.
Tiberij lex aduersus histriones. 81.c
Tiberij lex de pœna damnatorum proroganda. ibid.
Tiberij comminatio accusatoribus Christianorum. 216.b
Tiberij annus quintusdecimus, annus placabilis. 85.c
Tiberij crudelitas. 83.a
Tiberij crudelitas in Senatores. 260.d
Tiberius Nero ab Augusto adoptatur, & quando. 65.d
Iuliæ Augustæ filius. 79.a
Iudaicos ritus compescuit. 82.b
Iudæos Vrbe pellit. 81.c
res Iudæorum restituit. 81.d
coercet libidinem feminarum Romanarum. 82.a.d
in deterius mutatus. 83.a
ferme biennio vsus pallio. 78.b
sermone Græco abstinuit. ibid.
magiæ intentus. 80.c
coercet Pilatum. 84.c
oblatos respuit honores. 79.d
de Christi diuinitate ad Senatum retulit. 216.b
quo anno suæ ætatis obijt. 268.b
Tiberius Alexander ditissimus. 376.d
Tiberius Alexander Fadi successor. ibid.c
Alexandri Alabarchæ filius, desertor paterna religionis. 229.d
Tibicines ad luctum adhibebantur. 110.d
Timon vnus ex septuaginta discipulis. 136.b
Timor discipulorum, viso Paulo, quid arguit. 269.c
Timotheus presbyter Hierosolymitanus. 56.e
Timotheus Gentilis homo circumcisus à Paulo. 395.a.397.c
Timotheus Thessalonicam missus. 408.b.c
Timothei & Pauli nomine scriptæ epistolæ quæ. 599.a.602.c
Timothei genus. 398.a
Timotheus cur à Paulo circumcisus. 397.c
quibus parentibus genitus. ibid.
à Paulo sacris initiatus, & Ephesiorum Ecclesiæ præfectus 736.c
Timotheus & Linus Paulo ministrabant. 237.b
Timotheus à Paulo creatus Episcopus Ephesi. 511.b
vino temperabat. 513.c
Timotheus & Titus virgines permanserunt. 730.c
Tintinnabula primùm ab Augusto in ædibus loco posita. 562.c
Tintinnabula etiam apud Syros in sacris adhibita. ibid.
Tintinnabulis vsi præfecti excubiarum, & cur. 562.c
Tintinnabulorum vsus in Ecclesia. 562.c
Tirathebam vicum insederunt Samarita. 259.c
Tyrijs & Sidonijs iratus Agrippa. 315.b.

Titi Imperatoris numisma quale. 701.a
eius modestia. 700.a
mansuetudo. 717.c
clementia. 717.c
beneficentia. 719.a
arcus triumphalis. 701.c
obitus. 722.b
Titia lege quid cautum. 409.b
Tituli argento ornati in ecclesijs. 559.c
in Titulis impartiendis Catholici copiosi. 521.c
Titulis debitis hæretici Pontificem non honorant. 521.c
Titulus crucis Christi quo ordine scriptus. 78.d. 177.c
Titulus Pastoris. 332.c.480.d
Titulus honoris primus in Ecclesia Apostolatus. 521.c
Titulus & statua Simonis magi. 330.d
Titulus Optimi viri magistratum gerentibus dari solitus. 534.a.b.c
Titus Pauli interpres. 352.c
Titus Cretensis Episcopus. 521.b
Titus Imp. optauit fieri Pontifex, & cur. 165.a
in Iudæam à Patre mittitur. 685.d
Hierosolymam obsidet, qua die, qua parte. 690.d
Iudæos captos ante vrbem cruci affigi iubet. 691.a
Hierosolymam aggeribus cingit. 691.c
Hierosolymã muro cingit iuxta prædictionẽ Domini. 691.d
euiscerantes Iudæos propter aurum cohibet. 691.e
ad deditionem Iudæos miseratus frustra inuitat. 692.d
Antoniam turrim expugnat. 692.e
templum oppugnat. 692.e
templo parcere statuit. ibid.
frustra templum ab incendio liberare conatur. 693.a
sacerdotes in templo latẽtes ad suppliciũ duci iubet. 694.c
dat licentiam militibus inflammandi ciuitatem. 794.c
Sion oppugnat, & capit. 695.a
in templo more Gentium immolauit; non tamen hæc intelligi potest abominatio à Domino prædicta. 694.b
Alexandriam se confert. 700.c
quo anno triumphat. 701.a
à Daniele præmonstratus. 700.d
arborem balsami in triumphum duxit. 703.a
solus imperat. 718.c
quando obiit. 722.b
sexies Consul. 717.b
Tobiæ accubitus. 151.c
de Toga ad pallium, prouerbium. 474.d
Tonsura clericalis quid significet. 570.c.d
Tonsura ex Apostolica traditione in Ecclesiam derivata 570.b. 571.b
Tonsura prima antiquitus etiam initiabantur clerici. 572.c
Tonsura puerorum. 572.c
Tonsura maior iis, qui maioribus ordinibus initiabãtur. 573.a
Tonsura Ecclesiastica vsus vnde ortus. 570.b
Tonsuræ vsus vnde. 573.c
Tonsura monachalis & clericalis differentia. 574.b
Tonsuram Petrus gestabat. 571.b
Tonsuram monasticam deridentes seuerissimè puniti. 575.a
Tonsuram barbæ non probat Hieronymus. 575.d
Tormenta Christianorum. 639.b
Torpetes de domo Cæsaris à Paulo conuersus. 594.a
martyrio coronatus sub Nerone. ibid.
Tortula ex terra sepulchri Domini & aqua admixta formata. 185.a
Trabem ex auro solidam Crassus à templo abstulit. 702.c
Trachonitica regio. 69.a
Traditio quid. 142.b
Traditio scripturæ præstat. 414.d
Traditio antiquior scriptura. ibid.a
Traditio scripturarum fundamentum. 414.d
Traditio Apostolica orare ad Orientem. 563.a

ex Tra-

ex Traditione ritus Ecclesiæ. 415.a
Traditiones & scriptæ ab Ecclesia probantur. 414.c
Traditiones esse Apostolicum depositum. 412.b
Traditiones improbatæ quæ. 412.e.413.a.b
Traditiones Rechabitarum. 413.c
Traditiones multæ numerantur. 415.a.b
Traditiones citra scriptum ab Apostolis relictæ propter quid 256.c
Traditiones Apostolorum scriptæ ab Ignatio. 414.c
Traditiones Apostolorum. 411.e. 412.a.b
Traditiones de obitu Mariæ Virginis. 371.d
Traditiones Iudæorum. 413.b
Traditiones seruandas, vt à maioribus traditæ sunt. 500.a
Traditiones sub Eleutherio illibatæ. 574.b
Traditiones plusquàm scriptæ esse æstimatas. 417.a
de Traditionibus. 411.e.412.a
Traditionum defensores. 421.c
Tragœdia inscriptæ, Christus patiens, quis auctor. 146.c
Traianus adoptatus à Nerua. 753.a
Transamnana regio quæ. 108.b
Transamnanam regionem & ducenta talenta consequitur Archelaus. 70.b
Transanimatio Pythagorea quo temperamento astrueretur à Pharisæis & Scribis. 4.c
Transeuphratenses copiæ Iudæorum. 291.c
Transfiguratio Domini. 132.a
Translatio corporum SS. Petri & Pauli. 429.b
Transtiberim habitabant Iudæi. 11.b.48.c
Transtiberim erumpentis olei significatio. 11.a.c
Transtiberim ecclesia Dei genitrici prima omniũ erecta. 11.b
Transtiberim Romæ fons olei erupit. 11.a
Transtiberinus ambulator Iudæus dictus. 11.b
Transubstantiatio in Eucharistia. 154.d
Tres diuersæ sententiæ antiquorum sub quibus Coss. natus est Christus. 33.c
Tres dies fuit Dominus in ventre terræ. 197.c
post Tres dies resurgere Dominũ quomodo intelligatur. 198.c
Tres horas, tertiam scilicet, sextam, & nonam, solemniores fuisse in orationibus diuinis. 224.a
propter mysterium Trinitatis. 224.b
Tres Tabernæ quantum ab Vrbe distarent. 591.c
Tres virgines Vestales à Domitiano punitæ. 724.a
quæ earum nomina. 724.b
Tribus Leuiticæ an liceret cum ceteris inire nuptias. 12.b
Tribunalia iudicum tria apud Hebræos. 114.c
Tribus Iuda Babylonem adducta. 2.c
Tribus Iuda qua ratione regnasse dicitur vsque ad Herodem 3.b
Tribus singula in ædificationem templi Pacis pecuniam contulerunt. 47.d
Tribus sacerdotalis cũ regia stirpe poterat inire nuptias 47.c
Tribus Iudæorum matrimonio non miscebantur. 47.a
Tributa sacerdotibus alacriter pẽdebãtur, nõ ita Regib. 472.c
Tributa sacerdotibus pendenda, perinde ac Regibus. ibid.b
Tributa alia in agros, alia in capita ab Augusto imposita. 32.b
Tributi numisma quale. 142.b
Tributum sæpe Augustus imperauit. 32.c
Tributum Reges à filijs exigere non solent. 133.b
à Tributo qui sint liberi. 133.b
Tributum non dandum Romanis, Iudæ Galilæi decretum. 62.e.63.d
Tributum Iudæorum Romanis dari solitum. 698.d
Tributum Augusti pro restituendo Palatio. 142.c
Triclinij nomen apud Iudæos. 151.d
Triephon Pauli discipulum se nominat. 644.c
Trigemina porta, quæ & Ostiensis, quid ibi. 666.e
Trinitas trium horarum mysterio declarata. 224.b
Tripolis oppidum. 315.d
Trium miraculorum memoria in Epiphania, licet non eodem die facta. 96.d
Trium fontium locus celeberrimus. 868.b.c
vnde ibi tres fontes. ibid.
Triumphus Titi. 701.a
Triumuiratui instituti tempus. 35.d
Troadæ Paulus quid. 544.c
Troas ciuitas nobilissima. 510.d
Troadis Asson. 552.b
Trogylij commoratur Paulus. 552.d
Trogyllium quid. ibid.
Trophimus Pauli discipulus. 590.c
Meliteæ infirmus à Paulo relinquitur, an Mileti. 590.d.e
Trophimus vnus, an plures. 579.a
Trophimus Hierosolymis cum Paulo. 579.a
Tryphena à Paulo salutatur. 542.b
Tryphon Iudæus. 52.b
Tryphosa à Paulo salutata. 542.b
Tuba dies festi denunciabantur apud Hebræos. 148.c
Tuba significabatur septimi diei principium, & finis. 148.c
Tubæ sonitu certa horæ Hebræis significatæ. 562.c
Tugurium Romuli ad multa sæcula conseruatum. 45.a
Tullianus carcer cui comparandus. 538.a
Tumultus Ephesini propter templum Dianæ. 508.b.c
Tundere pectus in oratione quid significet. 565.c
Tunica Christi desuper cõtexta qua arte à matre facta. 177.d
Tunicam inconsutilem Iesu à Christianis redemptam, & conseruatam. 184.b
in Galatia repositam. ibid.
Turres quædam, euersa Hierosolyma, relictæ cur. 695.d
Turrim ædificarunt Noe filij ab alteratrum discedentes. 317.c
Turris quarta supra verticem Pastophoriorum condita Hierosolymis. 148.c
Turris erecta Hierosolymis ad delinquẽtes coercendos. 313.c
Turris Stratonis Cæsarea. 703.c
Turris Ader, id est, gregis. 48.a
Turris Ader iuxta quam pauit Iacob greges suos. 48.a
& iuxta quam pastores audierunt, Gloria in excelsis Deo: de qua locutus est Micheas. 48.a
in qua est ecclesia trium pastorum. 48.a
mille passus distans à Bethlehem. ibid.
Turris nebulosa. 48.a
Turris Antonia dicta. 80.a
Turris in Siloe collapsa. 136.c
Tyana oppidum Cappadociæ. 315.c
Tychicus Pauli tabellarius. 598.c.598.a.599.a.602.b
Typhonicus ventus, qui & Euroaquilo. 589.a
Typus Concilij celebrandi à Domino monstratur. 127.c
Typus decimarum. 472.d
Typus Ecclesiæ. 286.a
Tyranni sophistæ scholam Paulus adiit. 424.c
Tyridates magus. 648.c

V.

VAE, væ Hierosolymis, vox Iesu filij Ana. 75.b.256.b
Valens Imperator Epiphaniæ festo interfuit.
Valentini commenta de infantia Saluatoris.
Valentiniani hæretici opobalsamo vngebant baptizatos.
Valentinus hæresiarcha. 185.c 388
Valeriani Imperatoris testimonium de Ecclesia Christianorum. 481.a
Valerij Grati præfectura in Iudæa. 79.b
Valerij Grati præfecturæ finis. 84.a
Valerius Gratus, Pilati præcessor. 30.b
Vandali quot annos Africam deuastarunt. 577.c
Vari Consulatus. 30.d
Variana clades in Germania. 76.b
Varus Præses Syriæ. 70.c

Hiero-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Varus Hierosolymam contendit. 70.d
ex Syria euocatur. 70.e
in Palæstinam ad comprimendos Iudæos mittitur. 70.e
Iudæos agit in crucem. ibid.
ad administrandam Germaniam amandatur. 73.b
Germanos asperè tractans ad defectionem impulit. 73.b
sibi ipse mortem conscisit. 73.b.76.b
Syriam pauperem reliquit. 76.b
Varrone doctior rerum antiquarum nullus. 37.c
Vasa myrrhina in magno pretio olim habita. 170.c
vnde materiam habent. 171.b
Vide, Myrrhina vasa.
Vasa templi in templum Pacis translata. 702.a
Vates Gentilium qui fuerint. 7.e
Vaticana metallotheca. 171.c
Vaticana basilica sontem habuit in atrio. 481.e
in Vaticano Petrus sepelitur. 670.b
Vaticanum, locus pauperum. 666.e
Vaticanum Ianiculi pars dicta. 669.c
Vaticinia Gentilium de Christo venturo. 9.c
Vaticinia Domini impleta. 692.b
Vaticinia de Christo Vespasiano Augusto tributa. 9.d
Vaticinium de piscatione Apostolorum. 286.d
Vectigal fructuũ venalitiũ remissum Iudæis à Vitellio. 266.e
Vectigal & tributum principibus pendendum. 455.c
Vectigalia ab Augusto imposita. 32.b.c
Vela duo in templo Salomonis. 25.b
Vela admota reliquis sanctorum. 427.e
Velamen mulierum quale esse debeat. 475.d
Velamen sacrarum virginum à sacerdotibus benedictũ. 476.d
Velandi oculos capite truncandorum mos. 667.c
de Velandis mulieribus Pauli consilium. 475.a
Velatæ mulieres Iudææ. ibid.
Velatæ mulieres Lacenæ. 475.b
Velatio improbata quæ. 475.d
Velationis virginum apophoretica. 477.a
Velationis celebritas Deo dicandæ virginis. 476.e
Velo Poppæa Sabina vtebatur. 475.b
Velum primum templi sacerdotibus tantùm patebat. 25.a.b
Velum primum & secundum quid. 45.a
Velum sacrum quale. 476.d
Velum scissum in morte Domini quod. 181.a
Velum templi duplex, interius, & exterius. 189.e
Velum templi quale esset temporibus Iosephi. 180.e
Velum virginitatis insigne. 464.d
Velum mulierum quale reprehenditur. 475.d
Venantij Fortunati carmen de sepulchris Apostolorum. 672.e
Venantius Fortunatus gratiam consecutus ex oleo lampadis. 428.b
Venditionis Iudaicæ typus in Zacharia expressus. 145.b
Veneri & Adonidi templum erectum ab Hadriano Imp. ad abalendam præsepis memoriam. 44.e
Veneris fanum Corinthi. 460.c
Ventidius Cumanus Tiberij Alexandri successor. 377.d
Verba consecrationis quàm efficacia. 158.e
Verba aliquot Domini Iesu ab Euãgelistis non scripta. 215.c
Verbi incarnatio quo anno facta. 76.c
Verbo vnita humana natura indiuisè & inconfusè. 76.c
Verbum in vterum Virginis quo modo delapsum. 26.c
Verbum carnem assumens, quod fuit, esse non desit. 26.c
Veritas non labefactatur, si hæreticus eam teneat. 248.b
Veritas Catholica de S. Maria. 370.e
Veronica Berenice dicta. 184.c
Veronicæ sudarium. 184.b.c
Vespasiani Imperij anni variè numerati, & cur. 718.e
Vespasiani miracula ex impostura Tyanei. 687.e
Vespasiani iustitia. 718.a
Vespasiani mors. 718.d
Vespasiano ex S.C. decretum Imperium. 687.b
Vespasiano cur tributa sint ea, quæ de Christo prænunciata fuerant. 687.c
Vespasiano competere non possunt quæ de regno Messiæ dicta sunt à Prophetis. 688.b
Vespasianus à Nerone aduersus Iudæos missus. 681.e
Vespasianus Augustus à multis creditus Christus. 687.d 688.b
quot & quales clades Iudæis intulerit. 682.a
Galilæam debellat quando. ibid.
vnà cum Tito triumphat. 9.d
Titum ad Galbam nouum Imp. legat. 685.e
tribus exceptis castellis, & Hierosolyma, omnia loca Iudææ subiecit. 686.a
ab exercitu Imperator acclamatur. 686.e
omnes ex familia Dauid necat. 704.c
Alexandria soluens Romam venit. 687.e
cæcum & manu ægrotum sanat Alexandriæ. 687.c
Capitolium concrematum restituit. 693.d
Cæsarienses colonos fecit. 703.c
Christus haberi affectauit. 716.c
philosophos præter Musonium Vrbe expulit, qua occasione. 710.b
Vesper stella. 196.a
Vespere pro sero accipitur. 195.c
Vespera quid significet. 196.a
Vespertina Missa. 159.d
Vesperugo stella. 196.a
Vesta statuam non pati pluuiam, commentum. 688.d
Vestales virgines incisos sibi capillos ad arborem suspendebãt. 477.d
in Vestales virgines Domitianus animaduertit. 722.e.724.a
Vestalium virginum crimine damnat arum pœna. 732.c
Veste nigra indui solitas virgines Deo sacratas. 477.c
Vestes sacerdotales. 80.b
Vestes hominum in Oriente à feminis confici solita. 177.d
Vestes scindere, sacerdotibus vetitum. 163.c
Vestes & ornatus mulierum qualis. 476.a
Vestigia pedum Domini. 161.d
Vestigia Domini Iesu in monte Oliueti impressa, dum in cælum ipse ascenderet. 217.e.218.b
per Vestigia vestra, summisso animo dici, vel scribi solitum à Christianis sacerdotes obtestantibus. 230.e
de Vestigiis Domini terra impressis, & de excussis solo respuente marmoribus, quæ manus adornandi studio tentasset apponere, & de calcati pulueris direptione qui auctores meminerint. 218.c
Vestilia Romanæ impudicitia. 82.a
Vestimenta Christi vbi seruata, dum baptizaretur. 91.c
Vestimenta sua recepit Iesus in cœna. 152.d
Vestis Christi inconsutilis nequaquam pretiosa. 177.c
Vestis nuptialis quæ. 152.c
Vestis Regis affinium qualis. 166.a
Vestis, qua Iesus delusus. ibid.
Vestis cœnatoria quæ. 155.c
de Vestitu mulierum. 475.a
Vesuuij montis eruptio. 719.c
Vettius Marcellus equestris ordinis. 673.d
Vices sacerdotum incensum adolentium quot numero. 25.c
Vices Abiæ quota. 45.e
Viam disciplinæ quis inuenit, & cui tradita. 2.e
Victor Episcopus Capuanus. 86.c
Victorini Pictauiensis carmen de Golgotha. 177.b
Victoriam in bello. Deus prænunciare solebat per duodecim gemmas insitas in rationali summi sacerdotis. 80.c
Vidua in Ecclesiæ ministerium cuius ætatis eligenda. 532.d
Vidua offerens duo minuta à Domino laudatur. 142.d
Vidua Naim filius à mortuis reuocatur. 116.a
Viduarum collegia antiquissima. 464.e
Viduis septem discipuli præfecti, & eorum nomina. 136.c

Vienna Paulus Crescentem relinquit. 623.a
Viennam Galliæ in exilium mittitur Archelaus. 76.c
Vigilantius contra cultum sacrarum reliquiarum. 427.c
Vigilantius Hispanus, vere Dormitantius. 487.e
Vigiliarum nocturnarum vsus & modus. 401.d.e
Vigiliarum vsus ab Ambrosio auctus, non ablatus. 401.e
Vigilia anniuersaria. 340.e
de Vigiliis Christianorum etiam Ethnici scribunt. 401.d
de Vigiliis nocte Dominicæ celebrandis. 556.c
Vincentius Bonardus, Magistra Sacri Palatij collega. 551.b
Vincentius Lirinensis. 421.e
Victimæ Paschales quo tempore cædi inciperent. 148.b
Vina quæ permissa mulieribus Romanis. 175.a
Vincula ferrea in sepulchro Domini imposita. 184.e
Vincula Petri in honore habita. 664.d
eorum præconia. 314.b
Vindicta in quosdã Herodis amicos ab Archelao petita. 69.d
Vindicta in sumentes indignè Eucharistiam. 500.e
Vini myrrhati natura. 170.e.171.c. 172.e
Vinidius Quadratus Syriæ Præses. 378.d
Vinum aqua mixtum in sacrificio offerendum. 495.e
Vinum felle mixtum gustasse Dominum. 170.a
Vinum myrrhatum noluit bibere Dominus. 170.a
Vinum myrrhatum. Vide, Myrrhatum vinum.
Vinum felle mixtum cur Iesus gustauerit. 175.c
Vir in vxorem habet potestatem. 21.a
Virga ferrea. 450.e
Virga Aaron. 25.b
Virga lupos arcet, & oues dirigit. 455.b
Virga directionis vsus duplex. 457.e
Virgilius ex Sibyllinis carminibus futura tribuit Salomino filio Pollionis. 9.c
Virgines olim reclusas in templo. 18.d
Virgines pretiosæ Christi monilia. 465.a
Virgines suas Corinthij velabant. 475.c
Virgines Lacænæ aperta facie prodibant. 475.b
Virgines Vestales supplicio damnatæ. 724.a
Virgines Deo dicatas nigra veste indui solitas. 477.c
Virgines seorsùm à nuptu orare solitas in ecclesia. 18.b
Virgines vt plurimum ad sacerdotium assumptos. 529.a
Virginibus crines amputari diuersis ex causis. 477.e
Virginitas Mariæ illibata. 45.a.56.d
Virginitas per Christum exaltata. 73.a
semper & ab omnibus commendata. 73.b
etiam apud Gentiles in pretio habita. 465.c. 466.a
ab Augusto priuilegiis ornata. 73.a
Virginitatem ad tempus colebant Pharisæi. 5.b
Virginitatis cultores Corinthij. 464.c
Virginitatem perpetuam qui coluerunt. 730.b
Virginitatis votum ab hæreticis impugnatur. 20.b
Virginitatis insigne velum. 464.d
Virginitatis merito diuinationem adeptæ Sibyllæ. 7.e
Virginitatis assertores. 465.b
Virginitatis impugnatores. 465.c
Virginitatis & continentiæ seruandæ consilium Pauli. 464.b
Virginitatis laudes. 73.a.465.e
Virginius Rufus à legionibus Romanis Imperator nominatur. 749.d
laudatur à Plinio. 749.d
Virginum locus in ecclesia antiquus. 489.a
Virginum collegia antiquissima. 464.a
Virginum Vestalium in crimine deprehensarũ pœna. 732.a
Virgo desponsata in templo parentibus reddebatur. 19.b
Virgo Deo dicata, sponsa Christi cur dicta. 477.c
Virginis Deo sacratæ mater, socrus Dei vocata. 477.b
Virgo Maria virgini commendatur. 22.c
Virgo, est Mariæ epithetum antiquissimum. 45.a
Viri à mulieribus separati in templo. 74.a
Viri Iudæ quinam dicti. 3.a
Viri Iudæ, non Iudæ legendum. 3.b
Viri Galilæi cur dicti Apostoli ab Angelo. 113.b
Viros pios interdum à dæmonibus vexatos. 120.a
Visibile caput in Ecclesia statuendum. 128.b
Visio Petri. 285.d
Visitare omnes Ecclesias, Petri munus. 277.b
Vitæ longæuæ aliquot exempla in primo Christi seculo. 715.d
de Vitelly Imperij tempore opiniones diuersæ cociliatæ. 787.a
Vitellium principes Iudæorum quid deprecati. 268.d
Vitellius Præses Pilato successit. 87.e
Vitellius Proconsul in Graciam mittitur. 266.e
Vitellius bellum Arabicum aduersus Aretam Regem parat 268.d
Vitellius sacerdotibus Iudæorum cum ornatu pontificio stolam restituit. 266.e
Vitellius Iudæorum populum in fidem Caij noui Principis sacramento adegit. 268.d
Vitellius à Syriæ præfectura amouetur. 290.c
Vitellius per Iudæam exercitum non ducit, cur. 661.c
Vitellius ad Imperium prouectus. 685.e
turpissimè imperat. 686.c
imperat menses octo, dies quinque. 687.a
occiditur. 686.e
Vitis magnitudo in superliminari portæ templi. 191.b
Vitis aurea in templo. 191.a
Vitro rupto sulphurata permutare soliti Iudæi. 11.b.732.
Vlpianus Christianorum hostis. 434.a
Vltio diuina in Herodem. 65.a
Vltio diuina in Agrippam. 359.c
Vmbra Petri languores curante, cultus imaginum & vis miraculorum præfiguratur. 233.d
Vmbra Paulian mortuos suscitauerit. 427.d
Vna fuerit, an plures Magdalenæ, fusè disputatur. 116.c
Vna sabbati appellatus dies qui nunc Dominicus. 545.c
Uncia quid. 132.c
Vnctio pedum cur fieret. 120.d
Vnctio Iesu à Magdalena ter iteratur. 120.e
Vnctionem pedum M. Otho Neronem docuit. 120.d
Vnctio capitis biduo ante Pascha facta. 143.d
Vnctio extrema cur sic dicta. 631.d
Vnctionis extremæ sacramentum. 631.a
Vnctio cadauerum cur iteraretur. 195.a
Vnctionis duplex genus. 630.e
Vnctionis mysterium, qua presbyteri recenter baptizatos inungunt, aliud est à sacramento confirmationis. 256.e
Vnguenta offerri solita ad sepulchra martyrum. 560.a
Vnguento pedes vngere, res inusitata. 120.c
Vnguento pedes virgines Athenis vngebant. 120.d
Vnguentum Nardi pistici quale. 120.c.121.e
Vnguenti alabastrum regale donum. 121.d
de Vnitate Ecclesiæ assertio firma. 342.e
Vnius vxoris vir in Episcopum eooptandus quomodo. 532.a
Vnum visibile caput in Ecclesia statuendum. 127.e
Vocatio Petri, & Andreæ, & filiorum Zebedæi. 104.c
Voces cultuores non curandæ. 506.c
Voces quædam Hebraicæ cur in Ecclesia retentæ. ibid.
Voces nouas in sacris non facilè admittendas. 506.c
Voces plurium linguarum communes interpretãdi consuetudo probata. 94.a
Volatus magici à Luciano descripti. 649.a
Volatus Simonis magi quo tempore. 649.e
de Volatu Simonis Patrum assertio. 649.d
Volatus Icarius sub Nerone exhibitus. 330.c
Vologeses Parthorũ Rex Neronis memoriã honorat. 684.d
Volsella chirurgicum instrumentum. 577.d
Volusianum à Pilato Romã missum, falsò traditum. 217.b
Vota puellarum irrita. 20.c
de Voto virginitatis sanctæ Mariæ Patrum sententia. 20.a
Votum puellare quomodo seruandum mandauit Deus. 20.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Votum virginitatis impugnatur ab hæreticis. 20.b
Votum uxoris contradicente viro non tenebat. 20.d
Vox sanguinis Abel, & omnium iustorum clamat de terra. 62.a
Vox in templo audita: Migremus hinc. 655.d
Vr Mariæ sororis Moysi vir. 23.c
Vr sustinebat Moysis orantis manus. ibid.
Vrbanus Episcopus in Macedonia. 542.e
in Vrbe quot ecclesiæ tempore Cornelij Papæ. 480.d
Vrbicus Episcopus Aruernensis. 531.c
Vrbis conditæ annus haud satis exploratus. 347.b
Vrbis incendium tempore Neronis. 638.b
quo die. ibid.e
vnde inceperit. 638.b
quamdiu duraverit. 638.d
Vrbis incendium iussum fuisse creditur. 638.b.639.a
Vrbis protectio à Petro Apostolo. 673.b
Vrbs per nouem dies arsit Neronis temporibus. 640.b
Vrbs Roma diuersa ab Ecclesia Romana. 347.e
Vrbs Romana improbatur, Ecclesia laudatur. 348.a
Vrceus vnguenti, quo Christus inunctus, vbi depositus. 121.e
Vrna habens manna. 25.b
Vrsini presbyteri castitas, & cautela. 531.d
Vsia vnde dicatur. 374.e
Vsuardus & Ado Assumptionem Virginis dormitionem appellant, & cur. 371.e
Vsuardi Martyrologium. 591.d
Vsus in Ecclesia diu viguit, vt seorsum viri à mulieribus, & virgines à nuptis in templo orarent. 18.b
Vsus flagellorum duplex apud Romanos. 166.d
Vsus trucandi capita damnatorum non fuit apud Romanos. 176.d
Vsus dandi annulum in nuptiis vnde. 463.b
Vsus annuli sponsalis apud Romanos. 463.c
Vterini fratres Iacob & Heli. 12.e
Vtilitas ex dispersione discipulorum quæ facta est sub Stephano. 250.c
Vuitichindus Saxo monachus, nobilis historicus. 366.b
Vulcano litatur propter Vrbis incendium. 640.c
Vxor Pilatum monet. 166.c
Vxor in profluuijs & diebus solemnibus non cognoscenda. 461.d
Vxor semper in digito annulum habet, & cuius gratia. 463.c
Vxor Sulpitij Galli dimissa propter apertum caput. 475.b
Vxorati tantum ab hæreticis ad sacros ordines olim promoti. 528.e.529.a
Vxorem ducere quid sit. 95.d
Vxores Apostolos habuisse non reperitur, excepto Petro. 469.c
Vxores post ordines retinere nec Græcis olim permissum. 529.b.531.a

X.

Xantippe & Polyxena à Paulo in Hispania ad fidem conuersæ dicuntur. 623.b
Xerophagia erat cœna pura. 189.e
Xerophagias, id est, siccorum edulium vsum, ab Apostolorum temporibus cœpisse. 193.e
Xystus affirmat epistolam ad Hebræos Tertulliano à quibusdam attributam. 617.a

Z.

Zabulon terra & Nephtalim à Domino illustrata. 104.a
Zachariam occisum inter templum & altare patrem Ioannis esse monstratur. 61.a
Zacharias pater Ioannis an summus Pontifex. 12.d.e.24.b.c.26.a
Zacharias sacerdos de vice Abia. 24.a
Zacharias in qua parte templi adolens incensum de filij conceptione accepit oraculum. 24.b
Zacharias incensum ponens fungitur munere vicis suæ. 24.c
Zacharias moriens quæ dixit. 62.a
Zacharias Ioiadæ filius. 61.e
Zacharias à Ioas Rege interfectus. 61.d
Zacharias pater Ioannis, filius Barachiæ. 61.e
Zacharias Christi tempore interfectus. 62.e
Zacharias mutus redditus. 61.b
Zacharias erat intra primum velum ad incensum adolendum. 25.c
Zacharias filius Baruch in templo occisus. 62.e
Zacharias sacerdos sortitò incensi adolendi functionem perfecit. 25.e
Zacharias Papa de quibusdam animalibus non comedendis statuit. 386.c
Zachariæ Angelus apparuit sub quo summo Pontifice. 26.a
Zachariæ sacerdotium. 24.b,25.a
Zachariæ ciuitas Chebron. 27.c
Zachariæ domus fuit in Campestribus. ibid.
Zachariæ sanguis in silicibus templi. 62.a.b
de Zachariæ nece sententia confirmatur. 61.e
de Zachariæ sanguine codex manuscriptus in bibliotheca Vaticana. 62.b
de Zachariæ nece meminit Valentinianus Imp. 62.c
Zachariæ Prophetæ corpus repertum. 183.c
Zanedrin deleuit Herodes. 60.a
Zarada Persis leges iniquas dedit. 319.e
Zebedæi filiorum mater pro filiis rogat. 139.e
Zelotarum Hebræorum factio. 24.e
Zelotarum custodiis arctata Hierusalem. 661.e
Zelotæ in interiorem templi partem se recipiunt. 681.c.d
Zelotæ Hierosolymam exagitant. 682.b
Zelotæ summum sacerdotem sorte deligunt. 682.c
Zelotæ contra ciues dimicant. 682.d
Zelotæ in plebem grassantur. 682.e
Zelotæ omnes in templo à Ioanne occiduntur. 691.a
Zeno Episcopus Veronensis quæ ex apocryphis mutuatus. 45.c
Zeno cum decem millibus militum obtruncatus ad Aquas Saluias. 667.d
Zenodori domus quid esset. 71.b
Zephyrinus Papa quid de tempore martyrij Petri & Pauli. 664.d
de Zenzippi tyrannide apertum mendacium. 323.b
Zona Heliæ & Ioannis Baptistæ pellicea. 89.e

FINIS.

INDEX
SCRIPTVRARVM SACRARVM
QVÆ IN HOC PRIMO ANNALIVM TOMO CITATÆ ELVCIDANTVR.

GENESIS.

Cap. 1. Dixit Deus: Fiat lux. 46.c
25. Peperit ei Cætura Madian. 51.e
35. Non auferetur sceptrum de Iuda. 2.c

EXODI.

Cap. 7. Deuorauit virga Aaron virgas eorum. in præf. pag. 2.
8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus. 302.c
12. Quarta decima mensis huius ad vesperam Phase Domini est. 147.e
28. Stringebatur rationale annulis suis. 165.c
35. Tabernaculum factum est primum. 25.b

LEVITICI.

Cap. 19. Neque in rotundum attondebitis comam. 576.a
20. Separate ergo vos iumentum mundum ab immundo. 286.c
21. Non radent caput nec barbam. 575.e
23. Mense primo quartadecima die ad vesperam Phasse Domini. 147.e

DEVTERONOMII.

Cap. 17. Nec adorent Solem, & Lunam, & omnem militiam cæli. 605.b
23. Non sit meretrix in Israel. 118.d
23. Non erit vectigal pendens in filiis Israel. 63.c

IOSVE.

Cap. 14. Adam maximus ibi inter Enacim sepultus est. 177.a

REGVM III.

Cap. 10. Regina Saba audita fama Salomonis. 52.c
4.23. Adolebant incensum Baal, Soli, Lunæ, duodecim signis, & omni militiæ cæli. 605.a.b.

ESDRAE II.

Cap. 5. Excussi sinum meum. 362.e

PSALMORVM.

Psal. 44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. 455.d
57. Manus suas lauabit in sanguine peccatoris. 168.c
58. Disperge illos in virtute tua. 699.c
65. Transiuimus per ignem & aquam. 248.e
67. Principes Iuda duces eorum. 113.c
80. Manus eius in cophino seruierunt. 731.d
109. Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. 156.a
132. Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam. 426.d

ISAIAE.

Cap. 8. Accipiet spolia Damasci. 52.a
9. *Secundum* lxx. Hoc primum bibe terra Zabulon. 96.a
11. Delectabitur infans ab vbere in foramine aspidis. 49.b
22. Vocauit Dominus ad caluitium. 574.a
28. Aliis linguis & labiis loquar populo huic. 354.b
35. Germinans germinabit sicut lilium. 58.e
60. Dromedarij Madian & Epha. 52.a.54.c
60. Surge illuminare Hierusalem. 52.a
61. Vt prædicarem annum acceptabilem Domino. 85.c
62. Vocabitur tibi nomen nouum. 308.c

HIEREMIAE.

Cap. 16. Mittam venatores. 286.d
31. Vox in Rama audita est. 59.c

EZECHIELIS.

Cap. 4. Non radent caput, neque barbam. 575.c

DANIELIS.

Cap. 9. Vngetur Sanctus Sanctorum. 4.b
9. Ciuitatem & Sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. 700.d
9. Erit in templo abominatio desolationis 663.a
9. In finem perseuerabit desolatio. 698.c

AMOS.

Cap. 9. Suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit. 7.a

MICHAEAE.

Cap. 1. Decaluare & tondere. 574.b
4. Et tu Turris gregis nebulosa. 48.a

ZACHARIAE.

Cap. 11. Proiice illud ad statuarium, pretium decorum. 145.b
14. Stabunt pedes eius supra montem Olireti. 217.d

MACHABAEORVM I.

Cap. 1. Fecerunt sibi præputia. 470.d
5. Viri Iuda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel. 3.a

---

MATTHAEI.

Cap. 2. Natus in diebus Herodis Regis. 37.c.39.d
2. Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam 49.d.50.51.52.53.54.
2. Vidimus stellam eius in Oriente. 49.c
exponitur. 55.b
2. Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. 55.c.56.
2. Accipe puerum, & fuge in Aegyptum. 57.e 58.59.
2. Occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, à bimatu, & infrà. 59.b.60.61.
2. Habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth. 71.c
3. Habebat vestimentũ ex pilis camelorũ. 88.d.89.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esca autem eius erat locustæ & mel siluestre. 89.c
3. Venit à Galilæa in Iordanem, vt baptizaretur ab eo. 90.d
4. Ductus est in desertum à Spiritu. 91.d
4. Abiit opinio per totam Syriam. 104. c
5. Qui dixerit fratri suo Racha. 114.d
8. Occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes. 107.c
8. Exeuntes abierunt in porcos. 107.c
9. Cùm vidisset tribicines & turbam. 110.c
10. Nolite possidere aurum. 229.a
13. Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc. 98.b
13. Fratres eius Iacobus & Ioseph. 22.d
14. Herodes enim tenuit Ioannem. 100.b.101.
14. Saltauit filia Herodiadis. 123.b.e.124.
16. Quem dicunt homines esse filium hominis? 156.c
16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. 129.d.130.
16. Vade post me Satana. 131.c
17. Solue pro me & pro te. 64.c
17. Ducit illos in montem excelsum seorsum. 132.b
17. Accesserunt qui didragma peterent. 132.c
17. Ergo liberi sunt filij. 133.a
18. Tradidit eum tortoribus. 133.c
21. Arefacta est continuò ficulnea. 141.d
21. Cuius est hæc imago, & superscriptio? 141.c
23. Implete mensuram patrum vestrorum. 620.d
23. A sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ. 49.a
24. Cùm videritis abominationem desolationis. 661.a.662.
24. Ecce in deserto est, nolite exire. 693.d
26. Vespere autem facto discumbebat cum duodecim. 151.a
26. Cœnantibus illis, accepit Iesus panem. 154.c. 155. 156.
26. Et hymno dicto. 161.a
26. Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? 141.d.142.
26. In villam quæ dicitur Gethsemani. 161.c
27. Abiens laqueo se suspendit. 163.d.164
27. Chlamydem coccineam circumdederunt ei. 167.c.168.
27. Accepta aqua lauit manus. 168.b
27. Acceptam spongiam impleuit aceto. 179.d. 180.
27. Terræmotus factus est magnus, & petræ scissæ sunt. 181.a
27. Quod exciderat in petra. 183.a
27. Recordati sumus quòd seductor ille. 434.b
27. Illi abeuntes munierunt sepulchrum. 183.c
28. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati. 195.c.196.

MARCI.

Cap. 2. Nudauerunt tectum eius. 108.d
3. Erat ibi homo habens manum aridam. 112.d
5. Mulier quæ erat in profluuio sanguinis. 109.d
6. Cùm introisset filia Herodiadis, & saltasset. 123.b.e.124.
6. Audiuit Herodes opera quæ faciebat Christus. 124.e
6. Præcepit illis vt accumberent per contubernia. 124.c
7. Nisi crebrò lauerint manus, non manducant. 126.e
8. Post tres dies resurgere. 198.c
9. Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem. 132.a.133.
9. Abi, laua in natatoria Siloe. 134.d
10. Camelum per foramen acus. 137.c
14. Vespere autem facto, venit cum duodecim discipulis, & discumbentibus, & manducantibus. 151.b
14. Manducantibus illis, accepit Iesus panem. 152.b
14. Et hymno dicto. 161.b
14. Amictus sindone super nudo. 161.c
14. Summus sacerdos scindens vestimenta sua. 163.c
15. Maria Iacobi Minoris. 22.e
15. Magis Barabbam dimitteret. 166.c
15. Dederunt ei bibere myrrhatum vinum. 170.a. 171.
15. Tenebræ factæ sunt super vniuersam faciem terræ. 178.b.179.
15. Implens spongiam aceto, circumponens calamo. 180.d.181.
15. Velum templi scissum est in duo. 180.d
15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 192.c
16. Cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi emerunt aromata. 194.c
16. Valde mane vnà sabbatorum venerunt ad monumentum orto iam Sole. 194.c
16. Discite discipulis eius, & Petro. 199.c
16. Signa autem eos qui crediderint hæc sequuntur. 210.e
16. Illi autem profecti prædicauerunt vbique. 223.d

LVCAE.

Cap. 1. Tibi scribere optime Theophile. 533.e
1. Sacerdos quidam nomine Zacharias. 24.a
1. Ecce Elizabeth cognata tua. 11.c
1. Ecce Concipies. 19.c
1. Abiit in Montana. 26.c
2. Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino. 27.d.28.29.30.31.32. 33.34.
2. Peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit. 43.e
2. Pastores erant in regione eadem. 47.d
2. Postquam consummati sunt dies octo. 49.b
2. Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ. 56.b
2. Remansit puer Iesus in Hierusalem. 73.e 74.e
2. Erat subditus illis. 75.b
3. Anno quintodecimo Imperij. 85.e
3. Sub Principibus sacerdotum Anna & Caipha. 87.c.88.
3. Ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta. 36.a.37.38.39.
5. Ascendens in vnam nauem quæ erat Simonis. 106.a
6. Vidit Publicanum nomine Leui. 108.c
6. Factum est in Sabbato secundo primo. 111.c
6. Elegit duodecim, quos Apostolos nominauit. 112.e
6. Iudam Iscariothem. 113.b.114.b
7. Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. 116.b.117.118.119.
7. Attulit alabastrum. 121.d
9. Tertia die resurgere. 199.d
10. Designauit Dominus & alios lxxij. 135.c
11. Fi-

11. Ficus, cui maledixisti, aruit. 141.d
12. Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus. 197.c
13. Quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. 64.b
16. Erat quidam mendicus nomine Lazarus. 137.c 138.
19. De Zachæo Publicanorum principe. 136.d
19. Videns ciuitatem, fleuit super eam. 141.c. 690.c
19. Circumdabunt te inimici tui vallo. 691.d
19. Ad terram prosternent te. 605.d
21. Non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. 697.c
21. Cum audieritis prælia & seditiones. 683.a
21. Dicentes: Quia ego sum. 693.c.694.a
22. Euntes parate nobis Pascha. 145.c.146.
22. Facta hora discubuit cum duodecim. 151.b
22. Accepto calice gratias egit. 154.d
23. Illusit indutum veste alba. 165.d
23. Super vos ipsas flete, & super filios vestros, quia venient dies. 170.a.692.a
23. Venerunt ad locum qui vocatur Caluariæ. 175. d.176.
23. Scripsit super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis. 78.d 177.c
23. Obscuratus est Sol. 178.a.179.
23. Velum templi scissum est medium. 180.d
23. Erat autem hora ferè sexta. 192.b
23. Erat autem parasceue, & sabbatum illucescebat 195.d. 196.
24. Vna autem sabbati valde diluculo. 195.d
24. Petrus procumbens vidit linteamina. 202.c
24. Duo ex illis ibant ipsa die in castellum, 203.c
24. Aperuit illis sensum, vt intelligerẽt Scripturas. 212.d. 213.214.

IOANNIS.

Cap. 1. Tu es qui venturus es. 91.c
1. Vocauit Andream. 92.c
1. Vocaberis Cephas. 93.c
1. Inuenit Philippus Nathanael. 94.c
2. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. 94.c. 95. 96.
2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus. 198.c
3. Erat Ioannes baptizans in Aennon iuxta Salim 99.b
4. Erat quidam Regulus. 103.b
6. Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, 126.a
12. Clamantes, Hosanna. 140.c
13. Aspice quales lapides, & structura templi. 142.d
13. Ante diem festum Paschæ. 147.b. 148.d
13. Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua. 150.c
13. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus: Eme. 147.b
13. Erat recumbens vnus ex discipulis in sinu Iesu. 152.c
18. Erat mane, & ipsi non introierunt in prætorium 147.a. 148.c
19. Tunica inconsutilis. 177.c
19. In eum qui dicitur Caluariæ locum. 175.d.178 179.
19. Erat scriptum Hebraicè, Græcè, & Latinè. 78. d.177.c
19. Erat autem parasceue Paschæ. 147.a.149.b
19. Erat quippe magnus dies ille sabbati. 147.b 149.d
19. Illi autem spongiam aceto plenam hyssopo circumponentes. 179.d.180.
19. Sicut mos est Iudæis sepelire. 183.a
19. Parasceue Paschæ hora quasi sexta. 192.b. 193.
20. Venit mane, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum. 195.c. 196.
21. Inclinauit se, & vidit linteamina. 201.a. 202.b
20. Thomas vnus de duodecim non erat cum eis. 205.e
20. Et cùm hæc dixisset, insufflauit, & dixit. 205.a
21. Pasce oues meas: pasce agnos meos. 206.d
21. Nec ipsum mundum arbitror posse capere eos, qui scribendi sunt, libros. 214.a.215.

ACTORVM.

Cap. 2. Dum complerentur dies Pentecostes. 220.a
2. Cœperunt loqui variis linguis. 220.c
2. Cùm sit hora diei tertia. 221.c
2. Sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem. 222.a
2. Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. 222.e
2. Frangentes circa domos panem. 223.c. 236.c
3. Petrus & Ioannes ascenderunt ad horam orationis nonam. 223.d
3. Quem ponebant quotidie ad portam. 488.b
3. Ad portam templi, quæ dicitur Speciosa. 225.c 226.227.
3. Consolidatæ sunt bases eius. 229.a
4. Annas Princeps sacerdotum, & Caiphas. 229.d
4. Inter alios Barnabas Cyprius genere. 230.c
4. Ponebant ad pedes Apostolorum. 230.e
5. Vir quidam nomine Ananias. 231.a.232
5. Vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret. 233.a
5. Ante hos dies extitit Theodas. 234.a.& seq.
6. Factum est murmur Græcorum. 235.b
6. Eò quòd viduæ eorum despicerentur in ministerio quotidiano. 235.c.237.
6. Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: considerate viros. 235.e. 236. 237.
6. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine. 238.e. 239.240.241.
7. Deposuerunt vestimenta secus pedes adolescentis. 262.d
7. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. 243.d
8. Curauerunt autem Stephanum viri timorati. 243.e.244.
8. Facta est persecutio magna in Ecclesia. 249.d
8. Omnes dispersi sunt per regiones. 250.c. 251.
8. Saulus deuastabat Ecclesiam. 251.e
8. Miserunt ad eos Petrum & Ioannem. 252.d 253.
8. Imponebant manus super ipsos, & accipiebant Spiritum sanctum. 254.a
8. Pecunia tua sit tecum in perditionem. 256.c. 257.
8. Non erit tibi sors in sermone isto. 337.a
8. Vir Aethiops, Eunuchus Candacis Reginæ Aethiopum. 259.d
9. Audiui à multis de viro hoc. 262.d
9. Omnes timebant eum, non credentes quòd esset discipulus. 296.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

9. Petrus dum transiret vniuersos. 270.c.271. 272. 273.
10. Cornelius Centurio cohortis quæ dicitur Italica. 284.d.285.
10. Ascendit ad superiora, vt oraret, circa horam sextam. 221.e.285.c
10. Vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam velut linteum magnum. 285.d. 286.
11. Quare introistis ad viros præputium habentes. 287.b
11. Ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli Christiani. 308.c
11. Agabus nunciauit famem magnam. 332.e 333.
11. Posuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa. 334.d.335.
12. Statuens post Pascha producere eum populo. 313.a
12. Venerunt ad portam ferream. 313.e.314.
12. Erat autem iratus Tyriis & Sydoniis. 315.b
12. Statuto die Herodes vestitus veste regia. 359.c. 360.
12. Assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus. 355.c.356.
12. Et ministrantibus illis, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam. 319.a. 386.e
13. Inuenerunt quemdam virum magum, pseudoprophetam. 361.d
13. Saulus qui & Paulus. 264.b. 265.266.
13 Viri fratres, si quis in vobis est sermo exhortationis ad plebem, dicite. 362.a. 501.d
13. Illi excusso puluere pedum. 362.e
14. Multo autem tempore commorati sunt, fiducialiter agentes. 363.a
15. Nisi circumcidamini secundùm legem Moysi, non potestis saluari. 381.a
15. Conuenerunt Apostoli & seniores audire de verbo hoc. 382.c
15. Vt abstineatis ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. 384.a. 385.386.
15. Facta est contentio inter Paulum & Barnabam. 393.e
15. Præcipiens custodire præcepta Apostolorum. 396.a
15. Visum est Spiritui sancto & nobis. 396.c
16. Assumens circumcidit eum propter Iudæos. 397.d.e
16. Recto cursu venimus Samothraciam. 398.c
16. Vbi videbatur esse oratio. 399.d
16. Prima partis Macedoniæ ciuitas colonia. 399.d
16. Media autè nocte Paulus & Silas orantes. 400.b
17. Venerunt Thessalonicam. 402.c
17. Ad Areopagum duxerunt. 403.c
17. Ara in qua scriptum erat Ignoto Deo. 305.d
17. In quibus Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damatis. 406.d 407.
18. Quia eiusdem erat artis manebat apud eos, & operabatur: erant autem scenofactoriæ artis. 408.d.409.410.
18. Gallione autem Proconsule Achaiæ. 422.d
18. Qui sibi toronderat in Cenchreis. 422.b
18. Et discedens, Cæsaream ascendit. 423.a
18. Iudæus quidam Apollo nomine. 446.d. 447.
19. Disputans in schola Tyranni. 425.a.426.
19. Ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicinctia. 426.c. 427.
19. Tentauerunt quidam de circumeuntibus Iudæis exorcistis. 430.e.431.
19. Multique credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos. 436.437.438. 439.
19. Multi ex his, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros. 444.c
19. Faciens ædes argenteas. 506.c.507.
19. Per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. 508.a
19 Conuentus forenses aguntur. 508.c.509. 510.
20. Locutus esset vsque ad diluculum. 545.b
20. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo. 548.c.549.550.551.552.
20. Vt diem Pentecostes faceret Hierosolymis. 553.c.554.555.
20. Quos spiritus sanctus posuit Episcopos. 522.b. 523.524.
21. Positis genibus in littore, orauimus. 561.d. 562.
21. Intrantes domum Philippi Euangelistæ. 565.c. 567.c
21. Omnes collecti sunt seniores. 568.d
21. His assumptis, sanctifica te cum illis. 568.e
21. Et impende in illis, vt radant capita. 570.a. 571. vsque ad 575.
21. Dum autem septem dies cõsummarẽtur. 578.d
21. Viderant Trophimum Ephesium. 578.d
22. Ego sum vir Iudæus, natus Tarso Ciliciæ. 261.d 262.
23. Nesciebam, fratres, quia Princeps est sacerdotum. 581.b
24. Tremefactus Felix respondit. 314.b
24. Auctorẽ seditionis sectæ Nazarenorum. 310.b
24. Expleto autem biennio, successorem accepit Felix Porcium Festum. 584.c
25. Cæsarem appello. 585.b
26. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere. 585.e
26. Exurrexit Rex, & Præses, & Berenice. 586.e
27. Incipientes nauigare circa Asiæ loca. 587.e
27 Venimus Lystram, quæ est Lyciæ. 587.e
27. Cùm nõ esset tuta nauigatio, eò quòd ieiunium præteriisset. 588.b
27. Cùm sustulissent de Asson. 588.d
27. Cùm incidissemus in dithalassum. 589.e
28. Excutiens bestiam, nihil est passus. 589.e
28. Accurrerunt nobis ad Appij Forum, & Tres Tabernas. 591.c

EPIST. AD ROM.

Cap. 1. Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. 539.b. 540.c
14. Alius iudicat inter diem & diem. 555.c
15. Per vos proficiscar in Hispaniam. 621.d. 622.623.
16. Obedientia enim vestra in omnem locum diuulgata est. 539.a
16. Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio ecclesiæ quæ est in Cenchris. 542.c
16. Salutate Andronicũ & Iuniam cognatos meos. 543.d
16. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo. 542.d

EPIST. I. AD CORINTH.

Cap. 1. Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego Christi. 446.c. 448.a
2. Cùm venissem ad vos, non veni in sublimitate sermonis. 447.b
5. Tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis. 448.e.449.450.
6. Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, huiusmodi constituite ad iudicandum. 453.c.454. 455.
7. Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. 460.b
7. Iis autem qui in matrimonio sunt præcipio vxorem à viro non discedere. 461.e. 462.
7. Volo omnes homines esse sicut me ipsum. 464.a.465.466.467.
7. De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do. 464.b.465. 466.
7. Circumcisus est? non inducat præputium. 470.d
9. Ita Dominus ordinauit his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. 471.b.472. 473.
9. An non habemus potestatem circumducendi mulierem sororem nostram? 466.e 467.
11. Omnis mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum. 475.a.476. 477.
11. Vir quidem non debet velare caput. 478.a
11. Conuenientibus vobis in ecclesiam. 479.c.480 481.
11. Iam non est Dominicam cœnam manducare. 490.d..91.
11. Probet autem se ipsum homo. 138.e
11. Ceteta, cùm venero, disponam. 495.d
14. Cùm conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, &c. 501.b. 502.
14. Quomodo dicet, Amen. 503.a
15. Nouissimè autem omnium tamquam abortiuo 336.d
15. Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? 503.b
15. Ad bestias pugnaui Ephesi. 425.b.426.
16. De collectis quæ fiunt in sanctos. 504.c
16. Sit anathema maranatha. 505.d.& seq.

EPIST. II. AD CORINTH.

Cap. 1. Hac confidentia volui priùs venire ad vos. 535.c
2. Si quid donaui, propter vos in persona Christi. 536.b
2. Non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenissem Titum. 353.b.354.
8. Misimus cum illo fratrem nostrum, cui laus est in Euangelio per omnes Ecclesias. 398.e
10. Epistolæ graues sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma. 668.d
11. A Iudæis quinquies quadragenas, &c. 537.c
11. Ter naufragium feci. 537.c
11. Nocte & die in profundo maris fui. 537.c
11. Semel lapidatus sum. 367.c
11. Scio hominem ante annos quatuordecim. 264.b.341.a
12. Ecce tertiò paratus ùm venire ad vos. 538.c

AD GALATAS.

Cap. 1. Abij in Arabiam, & iterũ reuersus sum Damascum, deinde post annos tres reuersus sum Hierusalem. 266.d
1. Veni Hierosolymam videre Petrum. 268.e
2. Ascendi secundùm reuelationem. 382.d
2. Creditum est mihi Euangelium præputij, sicut Petro circumcisionis. 386.e.387.388.
2. Reprehendi eum, quia reprehensibilis erat. 388 389.390.391.392.393.
4. Dies obseruatis & menses. 553.e

AD EPHESIOS.

Cap. 6. Nota vobis faciet Tychicus. 598.e.602.e

AD PHILIPPENSES.

Cap. 1. Vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. 592.c
2. Mortem autem crucis. 601.a.602.603.
3. Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. 600.c
4. Etiam rogo & te germane compar. 468.b
4. Qui de domo Cæsaris sunt. 594.a

AD COLOSSENSES.

Cap. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi. 553.d
2. Nemo seducat vos, volens in humilitate & religione Angelorum, &c. 605.d.606.
3. Docentes & cõmonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus. 608.b.609. vsque ad 614.
4. Et eam quæ Laodicensium est, vos legatis. 603. 604.605.

I. AD THESSALON.

Cap. 1. Ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos. 402.d
2. Memores enim estis, fratres laboris nostri, & fatigationis, nocte & die operantes, &c. 408.e.409.410.
3. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis 411.a

II. AD THESSALON.

Cap. 2. Itaque state, & tenete traditiones, quas didicistis. 411. vsque ad 421
2. Mysterium iam operatur iniquitatis. 683.e
3. Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola: Gratia Domini. 693.b

I. AD TIMOTHEVM.

Cap. 1. Det Dominus misericordiam Onesiphori domui. 593.e
4. Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus, &c. 511.e
4. Quia omnis creatura Dei bona est. 512.d.513. 514.515.
5. Quæ data est tibi per prophetiam. 336.d

II. AD TIMOTHEVM.

Cap. 1. Ex quibus est Phigellus, & Hermogenes. 593.e. 594.e
1. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui. 593.e
3. Quales mihi factæ sunt Antiochiæ, Iconij, & Lystris. 363.b
4. Ego enim iam delibor. 595.d
4. Demas me reliquit, diligens hoc sæculum. 594.d
4. Crescens in Galatiam. 594.d
4. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pum, veniens affer tecum, & libros. 547.b
4. Marcum assume, & adduc tecum. 595.d
4. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus. 597.9

AD TITVM.

Cap. 1. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ. 515.b.516. vsque ad 522.
1. Sunt multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circumcisione sunt. 533.b

AD PHILEMONEM.

Paulus senex, nunc autem vinctus Iesu Christi. 262.c.263.
Quanto magis tibi & in carne, & in Domino. 614.d
Simul autem & para mihi hospitium. 621.c

AD HEBRAEOS.

Cap. 1. Tanto Angelis excellentior effectus. 606.b
11. Lapidati sunt, secti sunt, &c. 620.c
13. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum. 620.c

IACOBI.

Cap. 2. Si introierit in conuentum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida. 165.d
5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ. 630.c.631.a

I. PETRI.

Cap. 2. Regale sacerdotium. 277.c
5. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone. 346.d. 347.
5. Marcus filius meus. 351.c
5. Salutate inuicem in osculo sancto. 349.d 350.
5. Gratia vobis omnibus. 351.b

II. PETRI.

Cap. 1. Velox est depositio tabernaculi mei. 644.b

I. IOANNIS.

Cap. 3. Carissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, &c. 714.c

IVDAE.

Prophetauit autem de his septimus ab Adã Enoch, dicens, &c. 645.d
Similiter & hi carnem quidem maculant, &c. 646. d.647.

APOCALYPSIS.

Cap. 3. Angelo Ecclesiæ Laodiceæ scribe: Hæc dicit, Amen, &c. 625.c.

FINIS.

Pag. 3. B 7. perseueret.] *adde.* Licet aliquando senserimus ex paterno etiam genere Machabæos ex tribu Iuda descendere: secus tamen sensimus in editione Plantiniana, & secunda Romana, antequam sua euderet, qui illa redarguit: quod proculdubio non feciſſet, si posteriores nostras editiones inspexisset.

Pag. 12. B 10. filiabus Aaron] *adde.* Licet cognatæ nomen genericum apud Hebræos fuerit, secundùm illud Apostoli de Iudæis loquentis [a]: Qui sunt cognati mei secundùm carnem.] iuxta quem sensum scio S. Ambrosium [b] eius fuisse sententiæ, vt dixerit beatam Elizabeth æquè ac Mariam Deiparam de tribu Iuda progenitam: qui quidem etsi in ceteris, vt pote excellens doctrina ac pietate Pater, diuini instar oraculi mihi habendus sit; in hoc tamen ei minimè inhærendum, neque à communi omnium tum Latinorum, tum etiam Græcorum sensu & consensu esse recedendum putaui: cùm præsertim allata ab eo ratio de ciuitate Iuda, nimirum quòd cùm dicat idem S. Euangelista eam habitasse in ciuitate Iuda, ex hoc inferri debeat, fuisse de tribu Iuda, non adeò solida & firma sit; cùm constet ex diuina Scriptura [c], Leuiticæ tribui quadragintaocto ciuitates non seorsum positas, sed inter alias tribus collocatas, diuina fuisse voluntate tributas: & illam ipsam ciuitatem Iuda, de qua est sermo, in qua Zacharias cum Elizabeth habitabat, extitisse vnam ex illis ciuitatibus sacerdotalibus, dictam nomine Chebron, in Montanis Iudææ, suo loco inferiùs demonstratur. Dicimus ergo cum S. Augustino [d] id sæpe testante & aduersus hæreticos validius inculcante, & cum reliquis Latinis atque Græcis Doctoribus, Elizabeth fuisse ex tribu Leuitica; cuius cognatione cum Dei genitrice, Saluatorem nostrum sicut ex tribu Iuda, ita ex Leuitica, & sicuti ex regia stirpe, ita ex genere sacerdotali descendere.

[a] *Rom. 9.*
[b] *Ambros. in Luc. c. 3.*
[c] *Ios. 21.*
[d] *Aug. in Iud. dic. quæst. lib. 7. q. 77. De consens. Euang. lib. 1. cap. 3. Lib. octog. quæst. q. 61.*

Pag. 463. B 2. veneramur.] *adde.* Quòd autem obiectum est à viro erudito, tàm hoc in loco, quàm superiùs anno Domini quadragesimoquarto, numero LXXXVIII. videri me Iureconsultorum ac Tertulliani potissimum probasse sententiam, qua dixerunt inualida esse matrimonia illa, quæ contrahuntur absque consensu parentum. In re quidem adeò comperta, meridianaque luce perspicua, decreto sacrosancti Concilij Tridentini Solis instar illucescente, quis Catholicorum potuit errore lapsus esse? Quòd ergo à me instituti ratio exigebat, è thesauro noua veteraque proferre, sic primo loco dixi apud Gentiles nuptias absque consensu parentum esse illegitimas, ceu clandestinas apud Christianos: quod quidem nulla reprehensione dignum est. Hic verò quòd in eo argumento versarer, vt locum Tertulliani elucidarem, quo ipse ait: Nec filij inter se sine consensu patrum ritè ac iure nubunt] haud hæc verba esse simpliciter intelligenda monstraui, sed cùm fuerint penitus clandestina, secundùm alia eiusdem Tertulliani verba ex alio loco nuper recitato, quibus ait: Penes nos occultæ quoque coniunctiones, id est, non priùs apud Ecclesiam professæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur.] Ex quibus intuli, non esse nouum, quod à sacrosancto Concilio Tridentino sancitum est, Clandestinas nuptias absque præsentia parochi in facie Ecclesiæ minimè celebratas, haberi nullas. cuius quidem tantummodo canonis citatione satis persuasum cuique videri poterat, cuiusnam essem ipse sententiæ: Cùm alioqui firmato semel in eo pede, licuerit ad externa respicere, & quid de his Gentiles sensissent, in medium afferre: licet mox ad nostra reuersus, docuerim ex eodem Tertulliano, etiam coram Episcopis consueuisse Christianorum matrimonia celebrari; quin & Romæ item coram ipso summo Pontifice interdum peragi solita, Siricij Rom. Pontificis testimonio confirmauerim. Sed in re adeò perspicua non ampliùs immorandum.

ERRATA.

Pag. 37. D 9.	viginti	*corrige*	tredecim
Pag. 625. A 5.	Cornelij	*adde*	Cossi

Universidad de Deusto
Biblioteca

CHRISTOPHORO PLANTINO,

ARCHITYPOGRAPHO REGIO, S.

CVM nostrorum Annalium Tomi primi secundam editionem pernecessariam meditaremur, in te ipsum, mi Plantine, solum, inter tot celebres sæculi nostri typographos, coniecimus oculos; quippe qui inter omnes eniteas facilè princeps; vtque id præstares, decreuimus omnino. Quamobrem quod nostrarum partium fuit, & in prima editione fumus polliciti, nostrum studium impigrè laborauit, vt primum Annalium Tomum à nobis recognitum, emendatum, quamplurimis auctum ac locupletatum acciperes. Quod igitur litteris Apostolicis, absque assensu nostro, facere vetitum est alijs, vt tibi vni liceat licentiam libenter ac liberaliter impartimur. Accipiant itaque abs te nostrorum Annalium primi Tomi secundam editionem omnes trans montes sitæ prouinciæ, in quas aut nulla aut pauca primæ editionis volumina penetrarunt, ac denique vniuersus Christianus Orbis vbique diffusus. Habeant & te ducem quem sequantur ceteri qui in posterum, nostro tamen consensu, eundem sunt edituri Typographi. Sciat & Lector, omne esse adulterinũ & spurium, quod huic secundæ abs te curandæ editioni non fuerit consentaneum. In opus, te rogamus, inuigila, te ipsum in hoc Plantinum exhibe, te imitare, atque te ipsum, Plantine, supera, si licet. Vale. Datum Romæ, x. Kal. Febr. M. D. LXXXIX.

Tui studiosissimus Cæsar Baronius, Presbyter Congregationis Oratorij.

CÆS. BARONIVS IOANNI MORETO, TYPOGRAPHO ANTVERP. S. P.

MAGNA *quidem iacturâ bonarum litterarum ex hac vita sublatum esse* D. CHRISTOPHORVM PLANTINVM, *dignæ memoriæ virum, eruditorum eadem est sententia, & par omnium lamentatio: sed id accidisse non leui nostrarum lucubrationum detrimento, nobis ampliùs dolendum fuit. siquidem Annales nostros, quos cudendos acceperat, ardentiori complexus studio (quòd commune sit senibus, partus senectutis vehementi amore prosequi) propensiori fouere cura, & solicitiori curare cœperat industria; cùm inopinatò, licet matura senectute, ex hac vita ad præmia æterna à Deo vocatus excessit. Sed leniuit ex parte dolorem, audisse inter omnes ipsius alumnos te delectum, probatumque eius calculo dignum Typographiæ Regiæ successorem; nec id pridem, vel vltimo tantùm elogio, sed diu ingenij tui vires, & solertiam in rebus agendis expertum, ad hoc te aluisse, instituisseque, atque etiam fœdere nuptiarum sibi arcto vinculo deuinxisse: vnde ob eam quoque causſam contigerit ipsi lætior ex hac vita discessus, cùm videret in te, alterum se relinqui. Sequimur, mi Morete, perlibenter soceri tui de te iudicium, tibique perinde ac ipsi viuenti editionem Annalium nostrorum concedimus. tuarum modò partium est, id præstare, ne quid desiderari possit in te, quod omnes exspectabamus ab illo: cui sicut magnæ fuit laudi, ea in re à nemine superari, ita maiori ipsi cedet gloriæ, à te vno vinci, quem à se eruditum atque probatum honestissimæ functionis reliquit hæredem. Vale.*

PRI-

PRIVILEGII CÆSAREI SVMMA.

MAXIMILIANI II. Romanorum Imperatoris semper Augusti, publico Edicto cautum & sancitum est, ne quis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque sacri Romani Imperij & ditionis eius fines patent, quęcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impressa, vel ab alijs quidem impressa, nouis autem deinceps scholijs, annotationibus, aut commentarijs aucta & illustrata, Christophorus Plantinus, ciuis & typographus Antuerpiensis, primus typis procuderit, intra proximum sexennium à prima cuiusque operis aut voluminis editione, vllo pacto eiusdem vel diuersi characteris forma excudat, aut excusa ab alijs, intra eiusdem Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, seu quouis modo distrahat manifestè vel occultè, sub pœna decem Marcharum auri puri, quarum dimidia fisco Imperiali fraudis vindici, residua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impressorum amissionem, quos idem Plantinus vbicunque locorum nactus fuerit, per se vel suos, adiumento Magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vindicare, inque suam potestatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipsi Edicto manu subscripsit, & sigillum apponi iussit Cæsarea Maiestas. Datum in ciuitate Viennæ Austriæ, die vigesima prima mensis Februarij, anno Domini M. D. LXV.

Subsign.

Maximilianus.

Ad mandatum sacræ Cæs. M. proprium.

Haller.

SVMMA PRIVILEGII REGIS HISPANIARVM.

PHILIPPI II. *Hispaniarum Regis, Brabantiæ Ducis, &c. Priuilegio cautum est, ne quis citra Ioannis Moreti, Typographi Antuerpiensis, consensum,* Tomos Annalium Ecclesiasticorum, auctore Cæsare Baronio Sorano, Congregationis Oratorij presbytero, *hactenus confectos, aut adhuc conficiendos, impressos aut imprimendos, integros vel in epitomen redactos, vllo modo imprimat, aut alibi impressos in suas ditiones venales importet: vt latiùs patet in litteris, Datis Bruxellæ, XX. Augusti, Anno* M. D. XCII.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantiæ, Signat.

I. de Buschere.

Series Chartarum.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vvv Xxx Yyy Zzz Aaaa.

Omnes sunt terniones præter a, *quaternionem.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOANNEM
MORETVM.
ANNO M. D. XCVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca